

۲۵	ادویه حیوانیه	۳	مقن مة
۲۵	دستور حفظ زمره حیوانات	فصل اول در بیان دوا و غذا و ذرا الخاصیه و مرکب القوی	
۲۵	دستور حفظ پیه و مغز حیوانات	و فاد زمر و سم و دوا و مسهل و ملین و اقسام مرکب	۴
۲۵	دستور حفظ سائر ادویه	فصل دوم در بیان مرکب القوی و ذرا الخاصیه و تاثیر	
	فصل هفتم در بیان اعمار بعض ادویه مفیده بالا جمال	مزیک از بیجا	۸
۲۵	والا اختصار	تاثیر فاد زمر و ترباق	۹
۲۶	ادویه نباتیه	تاثیر سم	۱۰
۲۷	ادویه حیوانیه	تاثیر سائر ادویه	۱۰
	فصل هشتم در بیان اداب طعام خوردن و آب نوشیدن	فصل سوم در بیان مزاج و اقسام امزجه و معرفت درجات	
۲۷	و اطعمه که جمع آنها با هم مناسب نیست	آنها	۱۱
	فصل نهم در بیان احراق ادویه و تحمیس و تشویه و قلی	کیفیت معرفت درجات ادویه و مراتب آنها	۱۲
	و قلی و غسل و احکام آنها و دستور آشامیدن چوب چینی	مرکبات صناعی	۱۴
	و عشب و صافرا و شجره النبی و کیا کو و شیر و شیرین	فصل چهارم در بیان طرق معرفت امزجه ادویه و اغذیه	
	و شیر الاغ و لبن النساء و فاد زمر و دغ و ماء و شعیر و ماء	به تجزیه و تقیاس	۱۴
	القرع و ماء الخیار و غیره و ائتاذ و صنایع بعض اشیا	طریق معرفت امزجه ادویه و اغذیه و تقیاس	۱۷
۲۹	احراق بورق که بورق باشد	طعم	۱۷
۲۹	احراق جوسین و زبد البحر	حرکت	۱۸
۳۰	احراق حبه و افعی و اسود سالخ	مر	۱۸
	احراق خطاطیف	مالح	۱۹
۳۰	احراق ارنب	حالمش	۱۹
۳۰	احراق زجاج که بفارسی آبکینه و شیشه نامند	عص	۱۹
۳۰	احراق زرنجه	قابض	۱۹
۳۰	احراق سلحفاة	دسم	۱۹
۳۰	احراق سرطان	حلو	۱۹
۳۰	احراق سرطان بحری	نفه	۱۹
۳۰	احراق شنج و صف	رائحه	۲۰
۳۰	احراق عقیق و یشب و یاقوت و امثال اینها	لون	۲۱
۳۰	احراق بسل و مرجان	فصل پنجم در بیان سبب اختلاف اقوال اطباء در کیفیت	
۳۰	احراق لؤلؤ	و خواص ادویه	۲۲
۳۱	احراق ملح	فصل ششم در بیان طریقه اخذ ادویه و حفظ و مصانت آنها	۲۳
۳۱	احراق کهربا	اما آنچه نباتیمست	۲۴
۳۱	احراق اقلیمیا	و اما لبن شمر	۲۴
۳۱	احراق اسرب	صمغ	۲۵
۳۱	احراق خیمت البید	عینارات	۲۵

۳۷	تد بیر براد آهمن و تنقیه آن	۳۱	احراق آممن و فولاد
۳۷	تد بیر یوسمت بیضه	۳۱	قتل ذ هب
۳۷	تد بیر خسک	۳۱	تکلیس ذ هب
۳۷	تد بیر و اصلاح غسل بلا در	۳۲	دستور جلاد امن و ریکمن نمودن اسرفی و ظروف طلا
۳۷	اصلاح شهرم	۳۲	احراق فضه
۳۷	اصلاح ادویه جهت نشاط	۳۲	احراق انمل
۳۷	اصلاح دبیق	۳۲	تکلیس مضه
۳۸	دستور رکوبیدن اشنه	۳۲	احراق قطران
۳۸	تصفیه زریبق	۳۳	احراق پشم و موی سر آدمی و امثال آن
۳۸	انچه را بایک تغسیل نمود و تصویل عبارت اران است	۳۳	احراق اسفنج
۳۸	غسل اطفال	۳۳	احراق پوست کد و وحشایش و بزور
۳۸	غسل ادمان	۳۳	احراق عود هندی و امثال آن از اخشاب
۳۸	غسل شیرح	۳۳	احراق عقرب
۳۸	غسل زفت	۳۳	احراق اهلبلج
۳۹	عمل ابار و ائمن و اسفیناج و توتیا و خچر ارمنی و شادنج	۳۳	احراق قشربیس
۳۹	ریا توب و زمرد و عقیق و لک و امثال اینها	۳۳	تکلیس طلق
۳۹	غسل نوره	۳۳	احراق طلق
۳۹	عمل مردار هتک	۳۴	حلب طلق
۳۹	غسل لاجورد	۳۴	حل طلق
۳۹	غسل صر	۳۴	حل ذ هب
۳۹	غسل سوبق	۳۴	حل ذ هب با مروارید
۴۰	غسل موم	۳۴	صنعت حمام ماریه
۴۰	غسل زفت	۳۴	صنعت پد من طرطر
۴۰	دستور آشامیدن چوب چینی	۳۴	تشویه و تخمیس و تغلیه
۴۱	دستور آشامیدن عشیه مغربیه	۳۵	تشویه توتیا
۴۱	طریقه آشامیدن صامغرامس	۳۵	دستور بریان نمودن افیون
۴۲	طریقه استعمال شجرة النبی	۳۵	تد بیر که اصلاح نیز نامند
۴۲	دستور استعمال کیا کو	۳۶	تد بیر کون
۴۳	طریق استعمال شیر شتر	۳۶	تد بیر کبیریت
۴۳	دستور آشامیدن شیربوز	۳۶	تد بیر بیش زهری
۴۴	دستور آشامیدن شیر الاغ	۳۶	تد بیر ذرا ریح
۴۴	دستور آشامیدن لبن النساء	۳۶	تد بیر سلاحه
۴۴	دستور آشامیدن فاذ زهر حیوانی	۳۶	تد بیر توتیا با آب غوره
۴۴	دستور آشامیدن دوغ	۳۶	تد بیر خیم الحیدین

۵۹	تحويل مادون متقال بهادون درهم	۴۵	دستور آشامیدن ماء الشجر وغيره
۵۹	تحويل اوزان ديكر باوزان هندیه	۴۵	دستور اخذ ادمان وكوفتن عرفها وطورها
۵۹	فصل سیزدهم در بیان بعض امور متعلقه بنجوم	۴۵	اقتیاذ دخان كندر
۵۹	و طبیعیات	۴۵	اقتیاذ دخان حصی لبان
۸۰	فصل چهاردهم در بیان اسناد طب خال ماجد مولف	۴۵	اقتیاذ غسل بلاد
۸۰	و والد ماجد مولف	۴۵	دستور اقتیاذ اسفیل اچ
۸۰	باب اول در بیان ادویه که حرف اول آنها الف است	۴۶	دستور اخراق روی توتیا
۸۰	فصل الف مع الالف	۴۶	اقتیاذ توتیا
۹۴	فصل الالف مع الباء	۴۶	اقتیاذ راسیت
۱۰۰	فصل الالف مع التاء المتناهة الفرقانیة	۴۶	اقتیاذ رسکوز
۱۰۳	فصل الالف مع الاء المتلثة	۴۷	اقتیاذ زعفران المندیل
۱۰۶	فصل الالف مع الیمیم	۴۷	اقتیاذ زنجفر که شنیف نامند بلون اخراق
۱۰۷	فصل الالف مع الحاء	۴۸	اقتیاذ زنجفر بطریق اخراق بنار
۱۰۷	فصل الالف مع الخاء	۴۸	اقتیاذ اسرنج
۱۰۸	فصل الالف مع الدال	۴۸	اقتیاذ سلیمانی
۱۰۹	فصل الالف مع اذال	۴۸	اقتیاذ مردار سنک
۱۱۱	فصل الالف مع الراء	۴۸	دستور سفیل کردن مردار سنک
۱۱۹	فصل الالف مع السین	۴۸	اقتیاذ زنجار
۱۳۳	فصل الالف مع الشین	۴۹	اقتیاذ سرکه مندلی
۱۳۸	فصل الالف مع الصاد	۴۹	اقتیاذ عود مطرا
۱۳۹	فصل الالف مع الطاء	۴۹	اقتیاذ زبد الشع
۱۴۱	فصل الالف مع الظاء	۴۹	اقتیاذ طین حکمت
۱۴۲	فصل الالف مع الغاء	۴۹	اقتیاذ ماء الزجاج
۱۵۷	فصل الالف مع انقاف	۴۹	اقتیاذ سریشم پیمر
۱۶۱	فصل الالف مع الکاف	۵۰	فصل دهم در بیان معرفت افعال وصفات ادویه مفردة وامامی
۱۶۳	فصل الالف مع اللام	۵۰	آنها به ترتیب حروف تبیی
۱۶۵	فصل الالف مع المیم	۵۰	فصل یازدهم در بیان بعض اصطلاحات طبییة متداو له
۱۷۱	فصل الالف مع النون	۵۴	به ترتیب حروف تبیی
۱۸۴	فصل الالف مع الواو	۵۸	فصل دوازدهم در بیان اوزان طبییة و هندیه و اهل ایران
۱۸۶	فصل الالف مع الهاء	۵۸	وزیلی
۱۸۸	فصل الالف مع الیاء	۵۸	اوزان هندیه
۱۹۳	باب دوم در بیان ادویه که حرف اول آنها با است	۵۹	اوزان متعارفة اهل ایران
۱۹۳	فصل الباء مع الالف	۵۹	تحويل درهم بمقتال
۲۰۶	فصل الباء مع الباء	۵۹	تحويل متقال بل درهم
۲۰۸	فصل الباء مع التاء	۵۹	تحويل مادون درهم بمادون متقال

٢٨٩	فصل التاء مع الياء	٢١٠	فصل الباء مع الدال
٢٩٠	باب يقيم در بيان ادوية كه حرف اول آنها جيم است	٢١١	فصل الباء مع الراء
٢٩١	فصل الجيم مع الالف	٢١٦	فصل الباء مع الزاء
٢٩٦	فصل الجيم مع الباء	٢١٧	فصل الباء مع السين
٢٩٨	فصل الجيم مع التاء	٢٢١	فصل الباء مع الشين
٢٩٨	فصل الجيم مع الدال	٢٢٢	فصل الباء مع الصاد
٣٠١	فصل الجيم مع الراء	٢٢٣	فصل الباء مع الطاء
٣٠٣	فصل الجيم مع الزاء	٢٢٦	فصل الباء مع العين
٣٠٥	فصل الجيم مع العين	٢٢٦	فصل الباء مع الغين
٣٠٦	فصل الجيم مع الخاء	٢٢٧	فصل الباء مع القاف
٣٠٦	فصل الجيم مع الكاف	٢٣٣	فصل الباء مع الكاف
٣٠٩	فصل الجيم مع اللام	٢٣٨	فصل الباء مع اللام
٣١١	فصل الجيم مع الميم	٢٤١	فصل الباء مع النون
٣١٤	فصل الجيم مع النون	٢٥١	فصل الباء مع الواو
٣١٦	فصل الجيم مع الواو	٢٥٥	فصل الباء مع الهاء
٣٢٦	فصل الجيم مع الياء	٢٥٦	فصل الباء مع المياء
٣٢٧	باب ششم در بيان ادوية كه حرف اول آنها حا است	٢٦٤	باب سوم در بيان ادوية كه حرف اول آنها تا است
٣٢٧	فصل التاء مع الالف	٢٦٤	فصل التاء مع الالف
٣٢٧	فصل التاء مع الباء	٢٦٧	فصل التاء مع الدال
٣٢٨	فصل التاء مع الراء	٢٦٧	فصل التاء مع الزاء
٣٣٥	فصل التاء مع الجيم	٢٧١	فصل التاء مع السين
٣٤٦	فصل التاء مع الدال	٢٧١	فصل التاء مع التاء
٣٤٨	فصل التاء مع الراء	٢٧٢	فصل التاء مع الميم
٣٥٢	فصل التاء مع الزاء	٢٧٥	فصل التاء مع النون
٣٥٥	فصل التاء مع السين	٢٧٧	فصل التاء مع الواو
٣٥٦	فصل التاء مع الشين	٢٨١	فصل التاء مع الهاء
٣٥٧	فصل التاء مع الصاد	٢٨٢	فصل التاء مع الياء
٣٥٨	فصل التاء مع الصاد	٢٨٤	باب چهارم در بيان ادوية كه حرف اول آنها نا است
٣٥٩	فصل التاء مع اللام	٢٨٤	فصل التاء مع الالف
٣٦٣	فصل التاء مع الميم	٢٨٥	فصل التاء مع الجيم
٣٦٨	فصل التاء مع النون	٢٨٦	فصل التاء مع العين
٣٧٣	فصل التاء مع الواو	٢٨٦	فصل التاء مع اللام
٣٧٣	فصل التاء مع الياء	٢٨٧	فصل التاء مع الميم
٣٧٣	باب هفتم در بيان ادوية كه حرف اول آنها خا است	٢٨٧	فصل التاء مع الواو

	(٥)	
فصل البناء مع الالف	٣٧٤	فصل الزاء مع الياء
فصل البناء مع الباء	٣٧٥	فصل الزاء مع التاء
فصل البناء مع الثاء	٣٨٠	فصل الزاء مع الجيم
فصل البناء مع الزاء	٣٨١	فصل البناء مع الشاء
فصل البناء مع السين	٣٨٧	فصل الزاء مع الدال
فصل البناء مع الضمير	٣٨٧	فصل الزاء مع السمين
فصل البناء مع الصاد	٣٨٩	فصل الزاء مع الصاد
فصل البناء مع العين	٣٩١	فصل الزاء مع الطاء
فصل البناء مع الفاء	٣٩٢	فصل الزاء مع الحين
فصل البناء مع القاف	٣٩٥	فصل الزاء مع القاف
فصل البناء مع الكاف	٣٩٥	فصل الزاء مع الميم
فصل البناء مع اللام	٣٩٩	فصل الزاء مع النون
فصل البناء مع المعجمة	٤٠٣	فصل الزاء مع الواو
فصل البناء مع التنوين	٤٠٦	فصل الزاء مع الهاء
فصل البناء مع الواو	٤٠٧	فصل الزاء مع الياء
باب يشتمل در بيان ادوية كه حرف اول آنها ذال مهمله	٤٠٩	فصل الزاء مع الالف
فصل الذال مع الالف	٤٠٩	فصل الزاء مع الياء
فصل الذال مع الباء	٤١٣	فصل الزاء مع الجيم
فصل الذال مع السين	٤١٥	فصل الزاء مع الزاء
فصل الذال مع الشاء	٤١٧	فصل الزاء مع العين
فصل الذال مع الزاء	٤١٨	فصل الزاء مع الفاء
فصل الذال مع الصاد	٤٢١	فصل الزاء مع القاف
فصل الذال مع العين	٤٢٢	فصل الزاء مع اللام
فصل الذال مع الفاء	٤٢٢	فصل الزاء مع الميم
فصل الذال مع القاف	٤٢٦	فصل الزاء مع النون
فصل الذال مع الكاف	٤٢٧	فصل الزاء مع الواو
فصل الذال مع اللام	٤٣٠	فصل الزاء مع الهاء
فصل الذال مع المعجمة	٤٣٣	فصل الزاء مع الياء
فصل الذال مع التنوين	٤٣٤	باب دوازدهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها سين است
فصل الذال مع الواو	٤٣٤	فصل السين مع الالف
فصل الذال مع الهاء	٤٣٥	فصل السين مع الباء
فصل الذال مع الياء	٤٣٥	فصل السين مع الشاء
باب دهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها زاي است	٤٣٧	فصل السين مع الدال
فصل الزا مع الالف	٤٣٨	فصل السين مع الزاء
فصل الزا مع الباء	٤٣٩	فصل السين مع الطاء
فصل الزا مع السين	٤٤٠	فصل السين مع العين
فصل الزا مع الشاء	٤٤٠	فصل السين مع الفاء

باب يانزدهم در بيان ادويه كه حرف اول آنها ضا است	٥٠٣	فصل السين مع القاف	
٥٧٥ فصل الصاد مع الالف	٥٠٥	فصل السين مع الكاف	
٥٧٦ فصل الصاد مع الباء	٥٠٦	فصل السين مع اللام	
٥٧٧ فصل الصاد مع الجيم	٥١٤	فصل السين مع الميم	
ايضا فصل الصاد مع الراء	٥٢٢	فصل السين مع النون	
٥٧٨ فصل الصاد مع العين	٥٢٩	فصل السين مع الواو	
ايضا فصل الصاد مع الفاء	٥٣٣	فصل السين مع الهاء	
٥٧٩ فصل الصاد مع الميم	٥٣٤	فصل السين مع الياء	
باب شانزدهم در بيان ادويه كه حرف اول آنها ط است		باب يانزدهم در بيان ادويه كه حرف اول آنها شين است	
٥٧٩ فصل الطاء مع الالف	٥٣٧	فصل الشين مع الالف	
٥٨٠ فصل الطاء مع الباء	٥٤٠	فصل الشين مع الجاء	
٥٨٢ فصل الطاء مع التاء	٥٤٣	فصل الشين مع الذاء	
٥٨٣ فصل الطاء مع الخاء	ايضا	فصل الشين مع الجيم	
ايضا فصل الطاء مع الراء	٥٤٤	فصل الشين مع الكاء	
٥٨٦ فصل الطاء مع القاء	٥٤٥	فصل الشين مع الراء	
٥٨٧ فصل الطاء مع اللام	٥٤٦	فصل الشين مع الشين	
٥٨٨ فصل الطاء مع الياء	٥٤٧	فصل الشين مع الطاء	
باب شانزدهم در بيان ادويه كه حرف اول آنها طا است	ايضا	فصل الشين مع العين	
٥٩٥ فصل الطاء مع الباء	٥٤٩	فصل الشين مع الفاء	
ايضا فصل الطاء مع القاء	ايضا	فصل الشين مع القاف	
٥٩٦ فصل الطاء مع اللام	٥٥٠	فصل الشين مع الكاف	
ايضا فصل الطاء مع الياء	٥٥٢	فصل الشين مع اللام	
باب سيجدهم در بيان ادويه كه حرف اول آنها عين است	٥٥٣	فصل الشين مع الميم	
٥٩٧ فصل العين مع الالف	٥٥٤	فصل الشين مع النون	
٥٩٩ فصل العين مع الباء	ايضا	فصل الشين مع الواو	
ايضا فصل العين مع التاء	٥٥٨	فصل الشين مع الهاء	
ايضا فصل العين مع الجيم	باب چهاردهم در بيان ادويه كه حرف اول آنها صاد است	باب چهاردهم در بيان ادويه كه حرف اول آنها صاد است	
ايضا فصل العين مع الدال	٥٦١ فصل الصاد مع الالف	فصل الصاد مع الالف	
٦٠٠ فصل العين مع الراء	٥٦٥ فصل الصاد مع الباء	فصل الصاد مع الباء	
٦٠٢ فصل العين مع السين	٥٦٧ فصل الصاد مع الجاء	فصل الصاد مع الجاء	
٦٠٤ فصل العين مع الشين	ايضا فصل الصاد مع الدال	فصل الصاد مع الدال	
٦٠٧ فصل العين مع الصاد	٥٦٨ فصل الصاد مع الراء	فصل الصاد مع الراء	
٦٠٩ فصل العين مع الضاد	٥٦٩ فصل الصاد مع العين	فصل الصاد مع العين	
٦١٠ فصل العين مع الطاء	٥٧٠ فصل الصاد مع الفاء	فصل الصاد مع الفاء	
٦١١ فصل العين مع القاء	ايضا فصل الصاد مع اللام	فصل الصاد مع اللام	
٦١٢ فصل العين مع القاف	ايضا فصل الصاد مع الميم	فصل الصاد مع الميم	
٦١٥ فصل العين مع الكاف	٥٧١ فصل الصاد مع النون	فصل الصاد مع النون	
٦١٦ فصل العين مع اللام	٥٧٢ فصل الصاد مع الواو	فصل الصاد مع الواو	

٦٩٥	فصل القاف مع الشين	٦١٨	فصل العين مع النون
٦٩٦	فصل القاف مع الصاد	٦١٩	فصل العين مع الراء
٦٩٩	فصل القاف مع الضاد	٦٢٨	فصل العين مع الياء
ايضا	فصل القاف مع الطاء	٦٢٩	باب نوزدهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها عين است
٧٠٣	فصل القاف مع العين	٦٢٩	فصل الغين مع الالف
٧٠٣	فصل القاف مع الفاء	٦٣٤	فصل الغين مع الباء
٧٠٤	فصل القاف مع اللام	ايضا	فصل الغين مع الدال
٧٠٩	فصل القاف مع الميم	٦٣٥	فصل الغين مع الراء
٧١٠	فصل القاف مع النون	٦٣٧	فصل الغين مع الزاء
٧١٨	فصل القاف مع الواو	ايضا	فصل الغين مع الضاد
٧١٩	فصل القاف مع الهاء	٦٣٨	فصل الغين مع اللام
ايضا	فصل القاف مع الياء	ايضا	فصل الغين مع النون
٧٢٠	باب بيست و دوم در بيان ادوية كه حرف اول آنها كاف است	ايضا	فصل الغين مع الواو
٧٢٠	فصل الكاف مع الالف	٦٣٩	باب بيست و در بيان ادوية كه حرف اول آنها فاء است
٧٢٧	فصل الكاف مع الباء	٦٣٩	فصل الفاء مع الالف
٧٣٢	فصل الكاف مع التاء	٦٤٦	فصل الفاء مع التاء
٧٣٤	فصل الكاف مع الثاء	٦٤٧	فصل الفاء مع الجيم
٧٣٥	فصل الكاف مع الحيم	٦٤٩	فصل الفاء مع الراء
ايضا	فصل الكاف مع الراء	٦٥٣	فصل الفاء مع السين
٧٤٥	فصل الكاف مع الزاء	٦٥٣	فصل الفاء مع الشين
٧٤٧	فصل الكاف مع العين	ايضا	فصل الفاء مع الصاد
٧٤٨	فصل الكاف مع الشين	٦٥٥	فصل الفاء مع الطاء
٧٤٩	فصل الكاف مع العين	٦٥٦	فصل الفاء مع القاف
ايضا	فصل الكاف مع الفاء	٦٥٧	فصل الفاء مع اللام
٧٥٠	فصل الكاف مع الكاف	٦٦١	فصل الفاء مع النون
٧٥١	فصل الكاف مع اللام	ايضا	فصل الفاء مع الواو
٧٥٧	فصل الكاف مع الميم	٦٦٥	فصل الفاء مع الهاء
٧٦٤	فصل الكاف مع النون	ايضا	فصل الفاء مع الياء
٧٦٧	فصل الكاف مع الواو	باب بيست و يك در بيان ادوية كه حرف اول آنها	
٧٦٨	فصل الكاف مع الهاء	قاف است	
٧٧٠	فصل الكاف مع الياء	٦٦٧	فصل القاف مع الالف
باب بيست و سيم در بيان ادوية كه حرف اول آنها لام است		ايضا	فصل القاف مع الباء
٧٧١	فصل اللام مع الالف	٦٧٢	فصل القاف مع التاء
٧٧٤	فصل اللام مع الباء	٦٧٣	فصل القاف مع الثاء
٧٨٢	فصل اللام مع التاء	٦٧٧	فصل القاف مع الدال
ايضا	فصل اللام مع الجيم	٦٧٨	فصل القاف مع الراء
٧٨٣	فصل اللام مع الهاء	٦٩٢	فصل القاف مع الزاء
٧٨٦	فصل اللام مع الشاء	ايضا	فصل القاف مع السين

فصل اللام مع السين	٧٨٦	فصل النون مع الدال	ايضا
فصل اللام مع الصاد	٧٩٠	فصل النون مع الراء	٨٦٨
فصل اللام مع العين	٧٩٠	فصل النون مع السين	٨٦٩
فصل اللام مع الفاء	٧٩١	فصل النون مع الشين	٨٧٠
فصل اللام مع القاف	٧٩٢	فصل النون مع العين	٨٧١
فصل اللام مع الكاف	ايضا	فصل النون مع الغين	٨٧٢
فصل اللام مع النون	٧٩٣	فصل النون مع الفاء	ايضا
فصل اللام مع الواو	ايضا	فصل النون مع الكاف	٨٧٣
فصل اللام مع الهاء	٧٩٩	فصل النون مع الميم	ايضا
فصل اللام مع الياء	ايضا	فصل النون مع الواو	٨٧٥
باب بيست وچهارم در بيان ادويه كه حرف اول آنها	٨٠٢	فصل النون مع الياء	٨٧٦
ميم است	ايضا	باب بيست و ششم در بيان ادويه كه حرف اول آنها را واست	٨٨٠
فصل الميم مع الالف	٨١٧	فصل الواو مع الالف	ايضا
فصل الميم مع التاء	٨١٨	فصل الواو مع الجيم	ايضا
فصل الميم مع الحيم	ايضا	فصل الواو مع الدال	٨٨١
فصل الميم مع الضاء	٨٢٠	فصل الواو مع الراء	ايضا
فصل الميم مع الدال	٨٢١	فصل الواو مع السين	٨٨٥
فصل الميم مع الراء	٨٣٠	فصل الواو مع الشين	ايضا
فصل الميم مع الزاء	٨٣١	فصل الواو مع العين	٨٨٦
فصل الميم مع السين	٨٣٢	فصل الواو مع اللام	ايضا
فصل الميم مع الشين	٨٣٥	باب بيست و هفتم در بيان ادويه كه حرف اول آنها است	٨٨٦
فصل الميم مع الصاد	٨٣٨	فصل الهاء مع الالف	ايضا
فصل الميم مع الضاد	ايضا	فصل الهاء مع الدال	٨٨٧
فصل الميم مع الغين	٨٣٩	فصل الهاء مع الراء	٨٨٨
فصل الميم مع القاف	٨٤٠	فصل الهاء مع اللام	٨٨٩
فصل الميم مع الكاف	٨٤١	فصل الهاء مع النون	٨٩٠
فصل الميم مع اللام	٨٤٦	فصل الهاء مع الواو	٨٩٢
فصل الميم مع النون	ايضا	باب بيست و هشتم در بيان ادويه كه حرف اول	٨٩٥
فصل الميم مع الواو	فصل در بيان جودت موميائي و كيفيت و خواص و منافع	آنها است	ايضا
فصل الميم مع الياء	٨٥١	فصل الياء مع الالف	٨٩٧
فصل الميم مع الفاء	٨٥٤	فصل الياء مع الياء	٩٠٠
فصل الميم مع الياء	٨٥٥	فصل الياء مع التاء	٩٠١
باب بيست و نهم در بيان ادويه كه حرف اول آنها نون است	٨٥٧	فصل الياء مع الراء	٩٠٢
فصل النون مع الالف	٨٦٣	فصل الياء مع القاف	ايضا
فصل النون مع الياء	٨٦٥	فصل الياء مع النون	ايضا
فصل النون مع الضاء	٨٦٧	فصل الياء مع الواو	ايضا
فصل النون مع الضاء			

بوجه داور و عیایب این دو ارجال این سبب تاب نالاد و
 معرفت شیخ شرافت علی صاحب مقام میر شمس الدین شایر و هم ذی
 کرامت است که خریده شد الله تعالی احسن الرزق من خیرین شرف خرم
 بهره مند می باشد بحسب من البنی و آله الامجاد و این یار العباد

* آغاز چایه منزه الادویه بتاريخ ۲۲ شهر ربیع الاول *

* سنه ۱۲۵۹ هجری قمری محبت فرمان واجب الادعان *

* جناب حاجی حرمین شریفین * عالیجاه * رفیع *

* چاکاه * عالی تبار * ملک التجار * حاجی *

* اذاکر بلانی * محمد خان صاحب لزال *

* اقباله و حشمته * با مشام و تصحیح *

* نقیر حقیر احمد کبیر غفر الله *

* له و لجمیع المؤمنین *

* کرد و *

الحمد لله الذي أظهر آثاره في هذا الجسد الموجد بلاء مؤيد * زابر وطواريلك أنعم صنائعه بأجناسه الكائنات بلا اسعداد * وخلق
جواهر المجردات والماديات المفردات بالاحياء والركبات القربيات * ونفسها بالاجناس والانواع والاستخاص الكليات و
الجزئيات * وخص كل واحد منها بمنافع وإنعاف * والبصائر والوان واوصاف واشكال * لانعاف العباد وعامرة البلاد *
والصلوة والسلام على حبيب القلوب النبأ كره الخاشعة * وطبيب النفوس السامية اللاهبة * الباعث لانبات البرية * ومنجى
الخائفة من ورطة الغواية * وهادي الضلالة بالدمعة الى طريق الرشاد والهدى * التي لعاءرب العباد * في يوم التناد *
يبذل العرب وانعيم * المبعوث على كافة الامم * محمد المصطفى الذي اصطفاه الله على الانبياء عا لرسالة العظمى * والشفاعة الكبرى *
وولى ولده وابن عمه وخليفته من بعده والاداء وذو ربه الاحد عشر الذين نزل في شانهم انما يريد الله ليهب عظم الرجس
اهل البست ويظهركم تطهيرا * اما بعد * بعرض اخوان الصفا * وخلقنا لونا * ميرسانك اين ذرة بمقتل ارك * الراجي الى رحمة
ربه الغفار * ابن سيد السند محمد هادي العقيلي العلوي محمد حميد غفر الله ذنوبهما وسترهما بهما كه چون اكثر آبا واجداد
واقرباى اين عالمي همچو ان طبيب ومزارع علم و عمل بودند و اين جاهل نزار عشقوان سباب بشدت و كمال ما جل ذل من سره
و جناب مستغنى الالعاب پير و مرشد حقيقي سمي حبيب الله و ولده المنتسب اليهما بالنسبة الحسينية اعني مير محمد طي الحسيني
ملك ظله العالي حاضر ميبود و كاهي بخاطر فاطر خطور مينمود كه اكر در فنون خمسة طساكتاى جمع و ثنائيف ميبست كه جامع
جميع مسائل و مطالب و حاوى اقوال و مناقم و ما تأخر و كتب متداوله ميبود هرا ننه بر طلاب اس فن و مزارع علم و عمل كار
آسان ميكرد و از تعب و رنج جمع و حمل كتب متعدد آرا ميبافتند ليكن بسبب بي يقاضعتي و فر و ما يكي علم و عمل و علم
حصول تجربه و غير هاز موانع در معرض تعويق مى افتاد تا آنكه در سنه بكهزار و يكصد و مستند دوسه هجري على مهاجرها و آلها الف
الف التحية والسلام اتفاق شروع بجمع و تاليف كتابى در امراض مختصة از سر و ناقل مافتند و از ان قدرى تا آخر امراض اسراس
بزيان عربى نوشته شد و بسبب عرض بعض عوارض و موانع ازان بار ماند و در سنه يكهزار و يكصد و هشتاد و پنج بتكم واجب الاذعان
آنجناب ادام الله افاده و اناضاته مترجه جمع و تاليف فرمايدى كرد و بزبان فارسى يك بين نسق كه بعض ادويه كه اصل و عمود
وجز و اعظم اند در اكثر تر اكيب اوليا بقل سامى و بيان طبيعت و انفعال و منافع و خواص و مقتل ارشادات و مضار و اصلاح و دفع
آن و بدل و غيرها آنچه متعلق بدانست ذكر نمايد و در ذيل هر يك آن نرا كيسه موصوفه بدانراود و بين جا نيجا مركباتى
كه هر يك باسمى خاص موسوم اند بدون قيل اسم در ابراي آنكه جامع به نام باشد مجموع بترتب حروف تهجي جيت سيولت

اخذ و تلقی در ضمن کتب و ابواب و فصول و بعد اتمام آن بحمد الله و حسن توفیق به از حسب الامر آنجناب سامی مد ظله العالی
 متوجه جمع و تالیف کتابی در ادویه مقرر کرده کردید ایضا بترتیب حروف تمجیدی از الف تا یاء در ضمن ابواب و فصول ملتقط از
 کتب معتبره متداوله مانند قانون شمع رئیس و ادویه قلبیه او و جامع المایقی مشهور باین بیطار و تذکره شمع یوسف بقنادی
 موسوم بمالایسع للطیب جهله معترف بجایم بقنادی و تذکره شمع دار و انطاکمی موسوم بتذکره اولی الالباب و ارشاد
 شیخ اسمعیل بن حبیب الله و ترجمه تذکره ابوریحان بیرونی مشهور بموسودی و اختیارات بدیع حاجی زین الدین عطاری و تحفة
 المؤمنین حکیم میر محمد مؤمن تکیانی و قدری از مفردات نواب حکیم معتمد السلوک میل علوفشان قدس سره و غیرها
 از کتب یونانیه و عربیه و فارسیه و از دستورالاطباء موسوم باختیارات قاسمی حکیم محمد قاسم ملقب بهند و شاه مشهور
 بهوشته و مجربات افضل حکیم میر محمد افضل و چند کتاب دیگر از ادویه هندیه و حواشی که حکیم میر عبدالحصیل بر تحفة
 نرفته در ادویه هندیه و آنچه از زبان معجز بیان جناب ارشاد آمی مد ظله العالی و از تحفه معتمد شنیک و مؤلف خود دیده و ماهیت
 و خواص آنرا دریافته و بتبیین و بساطت و سادگی بدین نحو که اولاً فهم در ارا بقیل اعراب و بعضی لغات وارد در آن ذکر نماید پس
 ماهیت و طبیعت و افغان و منافع و خواص آن بالعموم و الاجمال پس بالتفصیل و در اکثر مراعات بترتیب امراض
 مختصه از فرق ناقله نمود پس غیر مختصه و خواص متعلقه بدین پس بیان مضار و اصلاح و دفع آن پس مقدار و اثر و شربت و بدل
 آنرا و نیز اشاره بمزکاتی که آن در اصل و عود است در آن و در قریب از مجموع الجوامع ذکر یافته و نیز ایمانی بادویه مجهوله
 الماهیه کرده شود و اصل و معتمد در هر دو انزال صاحبان کتابی را شناساند که آن را و مخصوص ببلاد او شان بوده یعنی در بلاد او شان
 بهر سبب و یا بهمنوا ح آنرا کرم خود دیده و شناخته ماهیت و کیفیت و افعال و خواص آنرا بتجرب و ساند نه نوشته اند نه آنچه
 در بلد آن دیگر خود ندیده و بعضی تقلید و استماع بی تحقیق نوشته اند و برای آن کتاب مقدمه و خاتمه قرار داد و اسامی
 مختلفه داده و چنانچه صاحبان کتب مذکوره در بین جایجا ذکر نموده اند مذکور نکرد بلکه در آخر کتاب در خاتمه در ضمن
 ابواب و فصول آورد و نیز جهت اتمام آن و آنکه در احتیاج بادویه مرکبه و جوع بکتاب دیگر نماند برای آن قرار داد بدینی بترتیب
 حروف تمجیدی ذکر نمود و کتاب را بر دو مقاله منقسم ساخت * مقاله اول * در ادویه مقرر شده تذکره نامیده * مقاله دوم *
 در ادویه مرکبه که قریباً بدین خوانند معنی مخزن الادویه و تذکره اولی الهی کرد و اندین توقع از ناظران منصف آنکه هر جا بهر
 و خطائی مشاهده نمایند بعد تأمل و تعمق بلیغ بقلم اصلاح مزین سازند و در مقام خرد گیری در نیابند و ناقص و ضائع نگذارند
 جزا م الله عنی خیر الجزاء لاجل و لا توفه الا بالله منه المبدأ الالیه المنتهی * مقدمه * در بیان اموری چند که اطلاع بر آنها
 پیش از شروع در مطلب ضرورست در ضمن چهارده فصل * فصل اول * در بیان درو غذار و در الخاصیه
 و مرکب القوی و فاخر در رسم و دوا و مهمل و ملین و اقسام هر یک بالاجمال * فصل دوم * در بیان مرکب القوی
 و در الخاصیه و تأثیر هر یک از آنها از فواید و مزای و معنی * فصل سوم * در بیان مزاج و اقسام امزجه و معرفت درجات
 آنها * فصل چهارم * در بیان طرق معرفت امزجه ادویه و اغذیه بتجرب و قیاس * فصل پنجم *
 پنجم * در بیان سبب اختلاف اقوال اطباء در ماهیت و خواص ادویه و اسامی کسانی که متوجه تحقیق و جمع و تالیف ادویه
 شده اند بالاخصصار * فصل ششم * در بیان طریقه اخذ ادویه و حفظ و حسانت آنها * فصل هفتم *
 در بیان احوال بعضی ادویه مقررده و زمان بقای قوت آنها * فصل هشتم * در بیان ادب طعام بخوردن و آب

نوشیدن و اطعمه که جمیع آنها بایم مناسبه نیست * فصل * در دهن و در متورات اجزای بعضی ادویه و تدویص
 و تشویه و تقبله و تدبیر و غسل و آتاشیدن چوب چینی و خشبه و شیره النبی و غیره و آتاشیدن و صناع بعضی ادویه و احکام هر یک
 * فصل * در دهن * در بیان معرفت بعضی افعال ادویه مفیده و خواص آنها * فصل * بل یا زدهم *

در بیان بعضی اصطلاحات طبیه * فصل * در دهن * در بیان بعضی اوزان طبیه و معنی و فارسیه
 * فصل * بل سیزدهم * در بیان بعضی امور متعلقه بنجوم * فصل * بل چهاردهم * در بیان اسناد طب
 * فصل * بل اول * در بیان دوا و غذا و دوا و الناحیه و مرکب البقوی و فاد و زمر و رم و دوائی و مسهل و ملین

و اقسام هر یک بدانکه جناب اقدس باری جل ذکره از کمال لطافت خبرت و احکام حکمت و نهایت رحمت و رافت مراد
 ادویه را بیشتر از مواد غلیظه آفریده و بجهت آنکه احتیاج انسان بدانها زیاده است از برای دفع امراض و اعلال از اغذیه
 و دیگر آنکه اغذیه به سبب کثرت استعمال شبانروزی طبیعی و عادی شده و اندک آنرا که بدن بسبب عوارض و موانع چند و

از عدم مراعات توالین کلیه و قواعد سه ضروریه مقرر در حفظ صحت و تپا و زاحل اقل اکثر متخرب از مزاج اصلی
 و ضحمت ذاتی میگردد که مسمی بمرض است و محتاج میشود بدفع و در آن بسوی مزاج اصلی خود بمعین و معاون از خارج
 مرطوبیت و البره را و آن در است و از برای هر علتی بنص حدیث شریف نبوی صلی الله علیه و آله که ما خلق الله داء

الا خلق له سبعین دواء حق سبحانه تعالی و عز شانه برای هر مرض واحد دوائی بسیار آفریده و بعل و منافی که خود
 تقدس و تعالی میداند و آنچه اطباء و مجربین در خواص و منافع ادویه و مضار آنها نوشته اند اقل اقل قابل از قبیل طوره
 است از دریا بلکه از انهم کمتر بحکم آیه کریمه قل لو کان البحر ماء لکنا لبی لفلان البحر قبل ان یفعل کلمات ربیه

و لوجبتا بمثل فعله و ابطن و قیاس و تخمین و مراد از معین و مراد در حدیث شریف بهشتی است که معین نیست بلکه کثرت
 است و بدانکه از جمله منافع مذکوره در تعدد ادویه و تفنن آنها بحتمل یکی آن باشد که مثلا اگر دروائی یافت نشود و یا
 یافت شود و طبع را از آن نفرت باشد بدوائی دیگر که یافت شود و بدین رغبت باشد و نفرت بسیار نباشد بدانند و تداوی نمایند

و همچنین غل او بدو بکر آنکه مثلا او لا چون دوائی را خورند و دفع از آن یافتند پس است که ثانی از آن بسبب تکرار
 استعمال و عادت و تکرار حالات مزاج نفعی معتدیه حاصل نمیکرد و آنرا تغییر و تبدیل بدوائی دیگر نمایند و همچنین در غذا
 و این در امراض مفیده است و اما در امراض مرکبه لامحاله احتیاج است بکثرت ادویه چنانچه ان شاء الله تعالی بیان آن

خواهد آمد * و بدانکه در ایام مفرد است یا مرکب و مفرد البته از موایل ثلثه است که نبات و حیوان و جماد باشد و یا مرکب
 مؤلف از آنها بتلاف غذا که لامحاله نباتی و یا حیوانی و یا مرکب از این هر دو است زیرا که جماد اصلا حیثیت غذائیت
 انسان ندارد کمالا بخفی و ایضا در همچنین غذاها مرکب ماده و کیفیتی و صورتی دارند ماده و صورت هر دو و جوهر اند

کیفیت عرض و عرض یا عارض صورت است و آن حرارت و برودت است که از کیفیات فاعله اند و یا عارض ماده و آن
 رطوبت و یبوست است که از کیفیات منفعله اند و تاثیر و داهم یک کیفیت و هم بصورت یعنی صورت نوعیه و هم بشخصیت است
 مفرد و مرکب اما یک کیفیت در اکثر مواد و بدانکه غلبه و تاثیر یا بر احدی از امور ثلثه است بتبائی و یا بدو و یا بهر سه اما

کیفیت هر چند قلیل باشد و اثر آن غیر بین در همه حال با آن هر دو شریک است و مقارقت ندارند بخلاف آن هر دو که
 ملازم کیفیت نیستند مثلا در دوائی مطلق قوی و غالب و زایل کیفیت است و در دیگر مغلوب و ضعیف و در ذوالخاصیه

صورت غالب و بر همین نسبت در فاعل دوائی و غذای ذوالخاصیه و غیرها و بیجبت اشاره بدین معنی آنرا مصلح بذكر نموده
غذای دوائی و درای غذائی و درای فاذزهری و درای مای و امثال اینها می نامند و ذوالخاصیه یا موافق و معوم و مبقی و حافظ
مزاج اصلی و حرارت غریزی و قوی است و یا مخالف و مقسل و فانی کنند آنها و اول را فاذزهر و تریاق و ثانی را سم نامند و تولید
غذا از ماده است و چون این مقدمات بالا جماع معلوم کردیم پس بیا یابیم آنست که آنچه وارد بدن می گردد خالی از آن نیست
که تاثیر آن یا باده فقط است و آنرا غذای مطلق نامند و یا بکیفیت فقط و آنرا دوائی مطلق گویند و یا باده و کیفیت هر دو آنرا
غذای دوائی و یا بکیفیت و ماده هر دو آنرا دوائی و یا بصورت فقط و آنرا ذوالخاصیه گویند و این یا موافق و دافع مضار
است و یا مخالف و احداث کنند؟ مضرت و فساد و مریک و اینها منقسم بچند قسم می گردد ما آنچه تاثیر آن بصوافت است چهار نوع
بود یا بصورت فقط است و آنرا فاذزهری و یا باده و صورت و آنرا غذای فاذزهری و یا بکیفیت و صورت هر دو آنرا دوائی فاذزهری
و یا بپرسه از ماده و کیفیت و صورت و آنرا غذای فاذزهری گویند و اما آنچه تاثیر آن بمخالفات و مضادات باشد نیز بر
چهار نوع است یا بصورت فقط است و آنرا سم مطلق نامند و یا بکیفیت و صورت هر دو این نیز بمراتب است اگر در کمال قوت
است آنرا دوائی سمی گویند و اگر در کمال قوت نیست آن نیز بر دو نوع است یا با آن قوت مسهل است و آن نیز پسه نوع است
یا قوی است یا متوسط یا ضعیف اما قوی را تاثیر بصورت و کیفیت است با هم و آنرا دوائی مسهل ذوالخاصیه نامند و اما متوسط
و تاثیر بکیفیت و صورت است و این را دوائی مسهل گویند و اما ضعیف را اکثر تاثیر بکیفیت و ماده و صورت هر سه است و
این همه ضعیف و ناقص خصوص صورت است و این را دوائی خوا نند و تفصیل این اجمال آنکه * غذای مطلق *

آنست که تاثیر و اثر آن در بدن باده فقط باشد نه بکیفیت و صورت بدین قسم که چون وارد بدن گردد و تاثیر در آن نماید
بشروط کیفیت که لازم آنست و بدن از آن متاثر و متغیر نشود و از مزاج اصلی خود نکرده بلکه در آن تصرف نموده یا بالقوه
آنرا بفعل آورد و متغیر و متبدل از صورت غذا بصورت خلطی گرداند و مستعمل اینکه یک در دوز و عضو و بر اقطار ثلثه آن
به غزاید و فائز گردد بر آن صورت عضوی از مبداء فیاض جل شانه با استعداد قریب مانند آب کوشتهای لطیف و زرد و تنیم
هر غ نیم برشت و یا نهج مانند کدوم و سایر حبوب و بقول و غیرها و بکیفیت حاصله از آن خلط منافی و غالب بر کیفیت اصلی بدن
و اعضا باشد و دوائی مطلق * آنست که تاثیر آن در بدن بکیفیت فقط باشد و ماده آن قابلیت غذا ائیت و جزو بدن
شدن نداشته باشد بدین قسم که چون وارد بدن گردد و حرارت غریزی در آن تصرف نماید متاثر و متغیر نگردد بلکه ثانیاً
و تصرف در بدن نماید و آنرا متاثر و متغیر بکیفیت خود سازد از حرارت و برودت و رطوبت و بیبوست مغز و ایا مرکب مانند
ذلل و زنجبیل و نیلوفر و کافور و بزررازان و امثال اینها * و غذای دوائی * آنست که تاثیر آن در بدن باده و بکیفیت
هر دو باشد همچنان نحو باده که بعد از تاثیر و اثر از آن خلطی حاصل گردد که جزو بدن تواند شد و با آن اندک کیفیت و مزاجی
باشد غالب بر کیفیت و مزاج اصلی بدن و تغییر مائی در بدن نماید بکیفیت خود از کمیات اربعه مانند خس و ماء الشعیر و خیار
بادرنک و کدو و هندوانه و خربزه و انگور و بقیه الحساء و اسفناخ و بابونه و شبت و شلغم و زردک و چغندر و کلم و ماش و عدس و
نخود و لوبیا و نخودها * و دوائی غذائی * آنست که تاثیر آن در بدن بکیفیت و ماده هر دو باشد با غلبه بکیفیت و بدن را متغیر
مازده تغییر مائی و ثانیاً بدن در آن تصرف نماید و از آن خلط بسیار کمی حاصل گردد که قابلیت غذا ائیت و جزو بدن شدن را
فیضان صورت عضوی شدن داشته باشد با کمی تغییر غالب بر بدن مانند کدو و نارنگ و مرک کاسنی و عنبر الثعالب و سیب و پیاز و

توت و آلو و کرمه و ماور و زردما تند بزرخیار و خر بزه و هند و انه و امثال اینها * و بدانکه * ادویه را غلغل و افغان کاه می باشد بحسب کیفیات آن مانند تسخین و تفریق و تحلیل حار و ترید و تکثیف و بارد و تلین و میلان و طب و تمییز و صلابت و امساک و یابس و نیز هر یک از ادویه را صفات مخصوصه است که مشابه افغان کاه است مانند تسخین و تبید و درد و تحلیل و امثال اینها و غلغل به مفرد و اصفا و متحصراست در هرده قسم بدین نحو که غل ایا صالح الکیموس است و یا باطل الکیموس و اول آنست که متولد شود از آن خون طبیعی صافی که مخلوط نباشد با آن اخلاط دیگر مگر اندکی بقدر احتیاج و ثانی بخلاف آنست و هر واحد از آن هر دو منقسم میشود سه قسم لطیف و کثیف و متوسط بینهما و یا از سه قسم دیگر کثیر الغل و قلیل الغل و متوسط بینهما کثیر الغل است آنست که از آن خون بسیاری تولید یابد و قلیل الغل بعکس آن و متوسط بینهما متوسط میان آن هر دو پس اسامی غل به هرده میشود بضر به درش و بیان دیگر آنکه غل ایا رقیق لطیف است مانند اسفناخ و یا غلیظ غیر لطیف است مانند پنیر و یا متوسط است مانند آب گوشت بزغال و هر واحد از آن هر دو با جین است مانند آب گوشت چوز و مرغ و بیضه مرغ و ماهی ریزه و یا متوسط است مانند آب گوشت بزغال و نیز دونان تازه و یا ردی است مانند خردل و سیر و پیاز و هر یک از اینها یا کثیر الغل است مانند زرده بیضه نیمه شسته یا معتدل الغل است مانند مرق نخود یا عدس و یا قلیل الغل است مانند مائز بقول چنانچه درین جدول نموده می آید

لطیف صالح الکیموس کثیر الغل و مانند زرده تخم مرغ نیمه شسته برشته و گوشت کبک و شراب	لطیف صالح الکیموس قلیل الغل و مانند انار و سیب و کاهو	لطیف صالح الکیموس متوسط الغل و مانند نان گندم یا کیزه جید	لطیف صالح الکیموس کثیر الغل و مانند شش حیوان و کبوتر بچه	لطیف صالح الکیموس الغل و مانند کوب و پیاز و هر چه تیز تر تند باشد	لطیف صالح الکیموس الغل و مانند کثیف رقیق الکیموس
کثیف صالح الکیموس کثیر الغل و مانند تخم مرغ برشته کوده در روغن	کثیف صالح الکیموس قلیل الغل و مانند پنیر تازه غیر کهنه	کثیف صالح الکیموس متوسط الغل و مانند گوشت بچه کاه و	کثیف رقیق الکیموس کثیر الغل و مانند گوشت کاه و	کثیف رقیق الکیموس الغل و مانند گوشت قلد	کثیف رقیق الکیموس الکیموس
معتدل صالح الکیموس کثیر الغل و مانند گوشت برفه کماله	معتدل صالح الکیموس قلیل الغل و مانند شلغم	معتدل صالح الکیموس معتدل الغل و مانند گوشت بچه شتر	معتدل رقیق الکیموس کثیر الغل و مانند کلم و رومی	معتدل رقیق الکیموس قلیل الغل و مانند زردک	معتدل رقیق الکیموس معتدل الغل و مانند ماهی خشک کورده

* ذواالاضایه * آنست که تاثیر آن در بدن یکیمیتی و امری برای کیفیات و امور ظاهره حمیه و روحیه باشد بلکه جماعته و امری بسیار لطیف و دقیق خفی مانند جذب مقناطیس و کهر با آهن و کاه را و تاثیر فاذر و مرم در بدن که تعبیر

از آن بصورت نوعیه نیز نمودند و لیکن جلد بمقتطیس و کبریا آهن و طلا و الطیف و ادق و اخفی است از تاثیر آن
هر دو بلکه این اصوله است از تاثیر نفوس بعضی اشخاص انما نیه در بعض دیگر از فرط محبت که عشق نامند و فرط عدوت
بسبب مناسبت و میانسبت نفوس ایشان یا هم و یا کمال عدم مناسبت و منافرت ایشان از هم که تفصیل این طواری دارد و
محل کنجایش آن ندارد و بدانکه **ذوالخاصیه** اگر تاثیر آن بموافقت است آنرا تا در صورتی باقی نامند و الا هم و
غایب و در صورتی آن است که تاثیر آن در بدن و حرارت غریزی و قوی و ارواح بطریق موافقت و منافعت و تقویت و
اعانت آنهاست می باشد که بر دفع و رفع نکایت و اذیت هم مودعی یاری و مقاومت نماید چنانچه بتفصیل مذکور خواهد
شد و اما آنکه انبیران را بر باقی می نامند بمجاز است بجهت آنکه حافظ قوت است و درین امر با تریاق حقیقی اشتراک
دارد و **غذای ذوالخاصیه** آنست که تاثیر آن بماده و صورت هر دو باشد اما ماده غالب بنسبت و اثر و فعل
و انفعال و تاثير و تاثر مانند روغن کوسن و کلا و شیر یا مغز گردان و امثال اینها که با وجود تغذیه احداث تفریح و دفع
سمیت می نمایند و **دوای ذوالخاصیه** آنست که تاثیر آن بکیفیت و صورت هر دو باشد مانند فاد زهر حیوانی
و جلد و اروحب الغار که با وجود تریاقیت و دفع سمیت و اذیت هم احداث حرارتی غالب بر مزاج اصلی بدن می نماید
و **غذای ذوالخاصیه** آنست که تاثیر آن بماده و کیفیت و صورت هر سه باشد مانند تفاح و خمر که با وجود
تغذیه و احداث اندک کیفیتی غالب بر بدن و تفریح و سرور می آورد و **وسم مطلق** آنست که تاثیر آن در بدن مخالف
و ضد تاثیر فاد زهر باشد و بزودی بلامهلت حرارت غریزی و ارواح و قوی و روانه و غائی سازد و فرصت فعل و انفعال نهاده
مانند پیش و زهره افمی و مارهای قوی و کزیدن آنها که فی الغر و مهلك اند و **دوای سمی** آن است که تاثیر آن بکیفیت
و صورت هر دو باشد و بعد تاثیر و تاثر با حصول اثر سمیت احداث کیفیتی غالب بر کیفیت اصلی بدن نماید مانند
چرب سیاه و **غذای سمی** آنست که تاثیر آن بماده و صورت هر دو باشد و بعد فعل و انفعال با حصول تغذیه پس ستر مسطور
احداث سمیت نماید و مثال این در خارچ که متحقق است زیرا که اشیا سمیه بی کیفیتی از کیفیات تمییز شدن و بلاد را
بعضی غذای سمی گفته اند و **غذای دوای سمی** آنست که تاثیر آن بماده و کیفیت و صورت هر سه باشد و بعد تاثیر
و تاثر با حصول غذایت و کیفیتی غالب احداث سمیت نماید مانند اجزای و **دوای سمی** و **دوای**
مسهل و **ذوالخاصیه** آنست که تاثیر آن بکیفیت و صورت هر دو باشد و بان نیز قوت مسهل بود در کمال قوت و شدت تاثیر
و برای کسرت و محتاج باصلاح و تدبیر و تشویه و غیرها باشد و بعد باصلاح و ورود در بدن و تاثیر و تاثر نفوذ و سرایت در
افضیه و سطوح و عروق و اعصاب بدن نماید و مستطیل و متشعب با خلط و رطوبات و رقیقه غلیظه گردد و اکثر آنها را بتبخیر و تریق
نور و ریب و تقطیع و غیره دفع سازد و بعضی را بتخلیل برده مانند سقمونی که بکیفیت احداث حرارت و بصورت نوعیه دفع
صغرا و بلغم می نماید و همچنین ساثر ادویه مسهل تویه مانند مازون و دند و خرق و غیره و **دوای مسهل** آنست که
تایر آن با آن مشابه نباشد بلکه در فعل از آن اندک ضعیف تر باشد و محتاج باصلاح بسیار نباشد مانند سنا و مک و ترب
و اهلجیات و امثال اینها که باستعمال یا ورود احمر یعنی سنای کلسر و چرب نمودن بدن و اهلجیات و رغن با دام کافی است
و **دوای ملین** آنست که تاثیر آن از آن هم ضعیف تر باشد و همچنین متشعب با خلط و رطوبات موجوده حاضره
در معدنه و معده و االی آنها کشته دخی گرداند و با آن قوت نفاذ و چنانچه انباشت مانند قوس خیار و شنب و ترنجبین و شنبخشت

و شکر و سرخ و زرد و سفید و اجزاء و امثال اینها و لیکن خالی از قوت جالیه نباشد و از اینها نیز بعضی محتاج بانکه اصلاحی اند مانند فلوس خردشمر که باید بر وزن بادام یا روشن کل صرح چرب نموده شود برای رفع تشبیب و چسبیدن آن بسطح امعاء و احداث فرجه و تسخیر و زحم و یا بستن صیحات بد آن مانند ترنجبین و شیر خشت و سایر مایعات مذکوره

فصل دوم در بیان مرکب القوی و ذرات الخاصة و آثار آن مرکب بدانکه مراتب قوای ادویه منقسم است بر سه مرتبه و قوت عبارت از مبدأ و سبب موجب افعال و ظهور آنهاست در مواضع لا فقه **مرتبه اول** * افعال محسوسه ادویه است بسبب کیفیت مشابهه حاصله از مبدأ فیاض جل اسمیه بر ایشان از ترکیب عناصر و امتزاج ایشان باینکه در این امتزاج اولین نامند **مرتبه دوم** * افعال محسوسه حاصله از امتزاج ثانیه اشیاء صاحب امتزاج ثانویه است در ملاقی خود و از آن الزام مرتبه اول است چه اشیای صاحب امتزاج ثانویه مرکب اند از اجزای که هر یک را کیفیتی و مزاجی اولی مختلفه الا نراست باشد مانند تسخیر بعضی و تبرید بعضی و اجتماع و تفاعل کیفیات اولی کیفیت ثانویه حاصل میشود و اثر این غیر آنرا آن اجزاء است مانند ردع و تبخیر و تسخیر و تبرید و غیره و مزاج ثانویه طبیعی باشد مرکب القوی نامند و آنچه صنایع باشد اگر مزاج ثانویه را اثر و موافق آثار اجزای معدیه اوست آن مرکب را متوافقه القوه گویند و اگر مخالف آنهاست ملامت تسخیر و تبرید یک آنرا متضاده القوه نامند و طبیعت باذن خافیه هر یک را در مکان لا ینقی استعمال مینماید اگر او را غائی و مائعی نباشد **مرتبه سوم** * از لوازم مرتبه اول و ثانی است بواسطه افعال صورت نوعیه و بالخاصه عبارت از آن است مانند حیرانیه و در تقویت حصه که از لوازم کیفیت مزاجی اوست و تقطیع اخلاط را لازم دارد مانند اختصاص اسطوخودوس بدماغه که از لوازم حرارت مزاجی اوست و تلطیف اخلاط دماغیه میکند بطوریکه نوعیه خود مانند تریاق که دفع سم مینماید با لوازم مزاج ثانویه و بواسطه صورت نوعیه خود **مرتبه اول** * بنا بر ملل سبب شیخ الریس و محققین حکما که قائل اند به بقای صور عنصریه بمرکبات بدانکه مراتب توتهایا هر یک باشد چه تصریح نموده اند که مرکب را مزاج اولی حاصل از کیفیات اجزای متعاطیه متباسبه میباشد و باینکه آن **مرتبه اول** است از مراتب و همچنین مزاج ثانویه را نیز است غیر آن مانند این که مرکب است از مائیت و دهنیت و جبنیت و تا بر آن **مرتبه ثانویه** قانوی مرتبه دیگر است از مراتب و برین قیاس صورت نوعیه ترکیبی را اثری است غیر آثار مذکوره و تا بر اجزای غیر متباسبه مرکبات را **مرتبه اول** از مراتب نامیده اند و قیاس مقتضی آنست که توتهایا بعد از فاعل باشند و اندراج **مرتبه اول** از مجموع نوعیه اجزای غیر متعاطیه قدر متباسبه در تحت مرتبه اول در صورت نوعیه ترکیبی ظاهر نیست * و بدانکه بعضی از مرکبات ناقصه بی صورت نوعیه اند مانند خاک و غلط آب و کفی که مرکب است از آب و هوا و بخار و که مولف است از آب و آتش * و بدانکه **مرتبه اول** بصورت نوعیه است یا مستحکم ترکیب است یا غیر مستحکم ترکیب و تفصیل این بعد از من خواهد آمد ان شاء الله تعالی و تفصیل باینکه بالا چنانکه این است * اما **مرکب القوی** * پس آن دوایی را نامند که مرکب باشد جوهر آن از جنس چیز که هر یک را بر سر خود مزاجی خاص باشد متباین دیگری و بعد ترکیب در شیء واحد و پوشیدن لباس و صورت واحدانی امتزاج نامی نباشد باشد که بعد ورود در بدن و تاثیر و آثار از آن از هم متمایز نتواند کشت و تاثیر واحد نتواند نمود بلکه بعد ورود در بدن اجزای آن از هم جدا گشته هر یک تاثیر واحد آن کیفیت خاص می نمایند و منشای آن متضاده متضاد همگردند بعضی بزودی و بعضی بدیری بحسب ترکیب و امتزاج و لطافت و کثافت مواد اجزای خود چنانچه بفصل ان شاء الله تعالی

بعد از این خراهد آمد مانند حجر التیس وجد و اروجوب چینی و در داء حمروء و داء اکثر اذویه فاذ زهریه و تر یاقیه و لی ادویه با هیة تیز مثل شغال و بومین و بوزیل این وجوز بوا و زرا و ند مدحرج و طویل و زنجبیل و زرنبا و مانند اینها و درین چنین دوائی نباتی اکثر طوبت فضلیه غالب بر طوبت صلیه آن می باشد لهذا بزودی آن را گرم میخورند و تباه میگرداند و بد آنکه رطوبت فضلیه عبارت از رطوبتی است که در تمام اجزای آن چیز کما یبغی مستخرج نگشته باشد و باندک زمانی بعضی از آن بتخلیل و در جرم آنرا منشق سازد و بعضی بتعین صورت گرمی یافته جرم آنرا بخورد و در فتنه تمام آنرا فانی گرداند * و اما از والخاصیه پس بد آنکه خاصیت باصلاح افعال و آثار ثاقوی را نماند و رای کیفیات اولی از حرارت و برودت و رطوبت و یبوست که از شی ظاهر گردد مانند لطافت و سرعت نفوذ و تفتیح و تریق و اذابة و تحلیل و انحال اینها و افعال و آثار ثاقوی را نیز مانند تفتیح حصاة و تفریح و تقویت ارواح و قوی و دفع سمیت و این اگر بموا نقت و مناسب مزاج و ارواح و حویة باشد آنرا فاذ زهر و تریاق نامند و اگر بمضاد و عدم مناسب باشد آنرا هم گویند که ضد افعال و آثار تریاق از این ظاهر گردد * و بسیار دیگر * آنکه ذوالخاصیه چیزیرا نامند که تاثیر آن نه با کیفیت باشد بلکه بصورتی بوده که آن چیز بآن صورت امتیاز را سزا شیا یافته نوعی خاص کشته باشد و ازین جهت این صورت را صورت نوعیه نامند که بآن نوع نوع از هم جدا گشته اند و مرکب تاثیر و رای تاثیر د بکری مینمایند و اما اشخاص هر نوع نوع در آن تاثیر متحد اند مانند جذب مقناطیس آهن را و کهر با که و اجپا نیچه ذکر یافت و مانند تاثیر حجر التیس و حجر الحیه و جد و ارد و حب الغار و تریاق فاروق و مژرود بطوس و امثال اینها از ادویه فاذ زهریه تر یاقیه مفرد و مرکبه که در رسوم خار و یارده و امراض متفاده موثر اند خواه بموافقت و مناسبت مانند فاذ زهر و خواه بمنافرت و ضدیت مانند سم زیراکه ذوالخاصیه در نوع است چنانچه ذکر یافت و فی الحقیقه مرجع مابا کیفیت و مرکب القوی و ذوالخاصیه و مابا طبع عند التفتیح و التذقیق قریب بهم بلکه یک امر است و آن نیست مگر اثر طبیعت که آن اثر ظهور نفس است در اجسام بمزاج تب الا آنکه تاثیر مابا کیفیت ضعیف و جزئیست و تاثیر مرکب القوی از آن زیاده و متکثر و تاثیر ذوالخاصیه از آن بیشتر و بالا جماع تاثیر مابا طبع از آن زیاده و تاثیر نفس کلی و اشعل و از همه اقوی و رافع و املی است * و بد آنکه تاثیر بعضی ادویه که بطریق تعلیق و اخذ ان نوعی خاص و شرطی مقرر و همچنین از برای معیت و یا عدل و مثلاً در زیر سر و یا در خاندی که از آنها انداختن و یا در فی کردن و فروش کردن و یا سوختن و یا با خورد داشتن و غیر اینها هر چند قواعد طبیعه و تاثیرات طبیعت را چند این در آنها دخلی نیست ولیکن از تاثیرات نفس و قوه همتان بیرون نیست خصوص ضعفاء العقول و ابله و کمل اهل و آنکه کتاب نیز خالی از آنها نباشد چنانچه بعضی از این قبیل خواص مذکور میگرد * و اما تاثیر فاذ زهر و تریاق پس بد آنکه تاثیر فاذ زهر و تریاق از جهت مرکب القوی بودن آنست هم از جهت مناسب و جذب نمودن آن سم را بموی خود و میل هم بموی آن و هم از جهت مضاد و دفع و ابطال و اثنای آن اثر سم را از خود و از مناسب و مضاد خود که حرارت غریزیه و قوی و ارواح باشند و هم از جهت امور مذکوره در فاذ زهر از تفتیح مجاری و سرعت نفوذ و غوص در اعماق بدن و جذب هم از آنها بسمان جهت * بد آنکه چون اجزای رطوبات و قوی و ارواح بدن همه با هم متصل و متحد اند اتصال و اتحاد و جدانی و طبیعت مدبره بدن و نفس حیوانی فابض و حافظ و مجتمع کل اند قبض و حفظ و اجتماع و جدانی و لهذا بجمرد و ورود آن در بدن تاثیر آن در تمام بدن میرسد چنانچه مشاهد میگرد که در حین ضعف و کسبی بسیار بجمرد و ورود

د وای مقوی و یا غل ای صالح خصوصا لطیف دفعه تقویتی در بدن حاصل میگردد و اما تاثیر و احداث غل اتقویت بدن را دفعه واحده بسجود و در معده و روجه است یکی آنکه اجزای لطیفه آن بواسطه طریقات بدن و حرارت و قوی و ارواح و اتصال و اتحاد ایشان با هم دفعه بتمام بدن میرسد و باعث تقویت قوی و ارواح میگردد و در آنکه طبیعت مل بره حایه بدن آنچه از غذا آماده و ذخیره نگاه داشته است که اندک اندک صرف بدن نمایند و هنگام نخیدن آن و چون غل ای تازه وارد بدن شود و مطمئن گردد آن را که ذخیره دارد زیاد و صرف آورد و موجب تقویت بدن شود و الله اعلم * و اما در تریاق الافاعی * آنچه در این لحوم افاعی است شاید با امور مل کوره امری دیگر نیز باشد بر آن جنبه جسم افاعی است سمیت را بسوی خود و ازین جهت است که تا کین و میا لغت بسیار نموده اند که در هنگام گرفتن افاعی و حین قطع سر و ذنب آن باید که اذیت با و نرسد و زخمی و لاشه نکند و در هنگام کال قوت آنرا بغضب در آورند تا تمام مزمر آن بسوزد ذنب آن آید و سر مستحکم و بی کسرت آن مرد و را جمع نمود و قطع نمایند که دفعه منصل گردند و سمیت مطلقا در بدن آن سرایت ننماید زیرا که اگر سمیت در آن باشد هر چند اندک باشد بدن آن سبب ضرر میرساند و نیز جنبه سمیت را کانیغی نشواید کرد و علت این جنبه سمیت نیز به سبب جسم آنست پس مانند جنبه اجرام مضایق است و طریقات لطائف معصومات و ادا مان را برودی بسوی خود و این امری است بین و محسوس و لهذا آرزو ده اند که بعد از طبع مطبوخات و مالیدن اجرام آفتاب برودی بایند که صافی نمایند و لطائف و جواهر را از کثافت و اجرام آنها جدا کنند و الا باز آنها را بشود میکشد و نیز به جهت زیادتی تاثیر و تقویت و اعانت بر امور مل کوره تقصیر اجزای تریاقات بخصوص تریاق الافاعی را بضمیمه نمیتواند تا سرعت تمام نفوذ و غرض در احقاق بدن نمود و سمیت را جدا ببرد و دفع نماید و الله اعلم تا اول بدن کرم میگردد و بعد از آن هرق لزج بدن بود دفع میشود و اگر آنست که بول و براز و زبل و سوراخ و بزرگ و بومبیا شد پس صحت مییابد * و آنکه بعضی گفته اند که اطلاق فاذر بر او دویه مفرد و مطبوخه حجریه که در جوف حیرات مانند تنس و کاکوم و میمون و غیرها متکون میگردد و بر معنایات نیز و تریاق برادویه نباتیه مفرد و مانند جل و از و حبه الغار و ادویه مرکبه مصنوعه مانند تریاق الاذعی و مژ و بطوس و تریاق ثانی و اربعه و غیرها که مزاج ثانوی ترکیبی یافته اند اولی و آنست مینا بدن و بعضی بالا شراک گفته اند یعنی اطلاق یکی بر دیگری جائز و مستعمل است و الله اعلم * و اما تاثیر سوم * با امور مل کوره بصادات و قی و غلبه و فساد و ابطال و اتقای حرارت غریزه و قوی و ارواح و طریقات است و گریز آنها را بر عین الض بسوی مبدل و بیوع خورد که قلب باشد و اخلا و خاموش شدن آنها در آن بانقباض میجاری و غصیه و لذت در آن حین رنگ بشود و سائر بدن زرد و در فتره فتره کبود و سیاه و حرارت آن مبدل به برودت نمیکردد و صاحب اخوان الصفا نوشته که سوم در نوع است حار و بارد اما سوم حار و پس افعال آنها در بدن بعنوان اذیه و طریقات و فانی نمودن آنها است و در یب آنها مانند یب زعفران است در آب که در یک لحظه تمام آب را رانگین میکردند و متغیر میسازد و اما سوم بارده پس فعل و تاثیر آنها در بدن بعنوان تجوید و اعتقاد خون و طریقات ارواح لطیفه اعضا است که قوام حیوة و صحت مزاج بدن است و در یب آنها مانند انقباض و میا است که چون بر شیر زنند آنرا منعقل و بسته میسازد در اندک زمانی و فعل و تاثیر آنها در مزاجات و قریا قات بر عکس آن است و در یب آنها مانند رسیدن ترشیا است بر نوز زعفران و معصفر که برودی آن را فاسد میسازد و باطل میگرداند فعل آن را * و اما تاثیر سابع * و الله اعلم

از منتهای غریب با اکثر امور مذکوره تشبیه ا حرام آنها است با خلاط فاسد قریبه بعد از و اما و نیز برسانیدن طبیعت
 مدبره بدن قوی و لطیف آنها را با اعضای بعد از وضیقه العیاض و نیز تشبیه اعضا است آنها را بسوی خود رسیدن
 اثر آنها بیزدی در تمام بدن با اعتبار اتصال اجزای بدن و رطوبات آن با هم و جزء فی جزء رسیدن اجزای لطیفه و تاثیر
 در ارباب منحصصر و مرض خاص خاصه آنکه آن دوائیز مخصوص بآن عضو آن مرض باشد تا اثر بپوشد و نیز که باشد از قبض
 و جمع و با تفریق و ارباخ و تقسیم و ترقیق و تقطیع و تحلل و دفع و نشف و تعریق و اسهال و ادرار و غیره را الله اعلم
 فصل سوم در بیان مزاج و اقسام مزجه و معرفت درجات آنها بدینکه مزاج مصد ربعی متزوج با هم مفعول
 است و آن بالا جملا عبارت است از کیفیت عنصری متوسطه حاصله از کیفیات بسیطه متضاده و بالتفصیل عبارت از کیفیت
 ثانویه متناسبه متوسطه حاصله از کیفیات اربعه و امتزاج عناصر اربعه است هنگامیکه بسیار ریزه شوند اجزای آنها
 و با هم متصل و مختلط گردند و فعل و انفعال نماید پس یک صورت هر واحد صورت و جهت کیفیت دیگری را بشکند و صورت
 واحد انی بهم رسانند که از هم منتهی گردند و عناصر که از آن واسطه و اصل نیز نمایند چهار اند آتش و هوا و آب و خاک
 و کیفیات نیز چهار اند حرارت و برودت و رطوبت و بیسودت و دو کیفیت از آنها که حرارت و برودت باشد فاعله اند و دو
 دیگر که رطوبت و بیسودت باشد متفعله و مرکب از ارکان و دو کیفیت است یکی فاعله دیگری متفعله مثلا آتش حار و آب سرد
 است و هوا حار و رطب و آب بار و رطب و خاک بار و بیسود و هر واحد از اینها یاد دیگری هم نسبت بمافوق خود و هم نسبت
 بماتحت خود مناسبت و مناسبت دارد و هم جدیت و عدم مناسبت مثلا هوا با آتش با اعتبار کیفیت حرارت خود مناسبت
 و مناسبت دارد و با اعتبار رطوبت جدیت و با آب جمیع کیفیت رطوبت مناسبت دارد و با اعتبار حرارت جدیت و همچنین
 سایر ارکان و همین علت انقلاب و آمیزش آنها است باینکه یکر و ناثر و تاثیر و ظهور آثار مختلفه از ایشان و الا انقلاب و آمیزش
 و تاثیر و ناثر متصور نبود و یکر که کره آتش باشد با اعتبار اطلاق بفلک قمر قریب است و کره خاک با اعتبار کمال کثافت
 و ثقل یائین همه و مرکز کل است و کره دیگر در بین و اما افعال مرکب از کیفیات اربعه مثلا حرارت فعل آن تسخین و تفریق
 و تحلل و اذابة و تبخیر و افنا است و برودت تبرید و جمع و تجمید و اخفاء حرارت و رطوبت ترطیب و تانیس و
 ترقیق و میلان و بیسودت تکیف و تخشین و تصلیب و حفظ و امساک اجزا است و بدینکه اقسام مزجه بحسب استقرار
 نه است یک معتدل و هشت دیگر غیر معتدل و زوای این صور صورت دیگر متصور و متحقق نیست و مراد از معتدل که میزان
 و مقیس علیه غیر معتدل است یعنی بآن میسجد انحراف از مزجه را معتدل فرضی طبی است که بمعنی تکان فروتسا و مقادیر
 اجزای عناصر است در متمزوج بالغرض و بالنسبه نه تساوی حقیقی واقعی زیرا که تحقق معتدل حقیقی در خارج متمزوج
 است بجهت میل و توجه مرکب به مرکز خود بسبب عدم مانع و تا سر غلبه و زیاده و تنگی هر یک مانع و تا سرد یکی است و خارج
 از اعتدال یا از جهت غلبه و زیاده و تنگی یک کیفیت است از کیفیات اربعه در متمزوج از آنچه سزاوار است که در معتدل باشد
 و آن چهار است یا حرارت غالب است و آن احرار از ماینبی باشد و یا برودت و آن ابرد از ماینبی و یا رطوبت
 و آن اربط از ماینبی و یا بیسودت و آن ایس از ماینبی و یا از جهت دو کیفیت است و آن نیز چهار است یا حرارت و
 بیسودت غالب است پس آن احرار ایس از ماینبی خواهد بود و یا حرارت و رطوبت و آن احرار رطب و یا برودت و
 رطوبت و آن ابرد و اربط و یا برودت و بیسودت و آن ابرد و ایس از ماینبی است و اینجا ابرادی وارد است و آن

۱۰ این است مثلا اگر کمی گوید که اشیا مرکب اند از عناصر پس اگر غالب بر شی مرکب متزج عنصر نار است باید که بر آن شی
حرارت و ریوست غالب باشد و اگر عنصر هوا است باید که حرارت و طوبیت غالب باشد و همچنین پس چگونه است که
عکسند فلان چیز از ما یتبغی است و یا برد و یا اربط و یا ایس و احداث گرمی یا سردی و یا تری و یا خشکی و یا
می نماید جواب آن است که آنچه مرکب است یعنی احرار و ایس و یا احرار و اربط و یا ابرد و اربط و یا ابرد و ایس است
در هر یک از آنها یک عنصر غالب است و در کیفیت آن عنصر که یکی فاعله و دیگری مفعله باشد از آن بروز و ظهور مینماید
مثلا کردن متزج عنصر نار غالب است پس آن احرار و ایس از ما یتبغی است و اگر عنصر هوا غالب است احرار و اربط
از آن خواهد بود و همچنین آنچه در آن یک کیفیت غالب است که مفرد باشد و عنصر غالب است مثلا در احرار و ما یتبغی
اثر و عنصر غالب است که نار و یا باشند و کیفیت مفعله آن مورد و که رطوبت و ریوست باشند با هم فعل و انفعال نموده و
بحکم اذاتعاضات تقاطع فعل و اثر و مرد و مرتفع میکرد پس با فی نمیناند مکرر و جزو حار از آن مورد پس آن شی متزج
احرار و ما یتبغی خواهد بود و هر چند حرارت بسیار بالعرض احداث ایس مینماید بسبب شدت تحلیل و تفتیح خود و لیکن آن ایس
در جنب حرارت کمتر است زیرا که بالعرض استند بالذات و بر همین قیاس نمایند ابرد و اربط و ایس و ما یتبغی را کلا شخصی
* و بدانکه * کیفیت عبارت از میشت مستقره مجتمع الاجزاء در جسم است که تصور ادراک آن موجب تصور و ادراک
۱۱ مری خارج از آن نباشد و نیز انتخابی قسمت و یا نسبت در اجزاء حاصل و موضوع خود نماید یعنی قسمت پذیر نباشد و الله
اعلم * و اما کیفیت معرفت درجات ادویه و مراتب آنها * پس بدانکه آنچه وارد بدن انسان معتدل المزاج و یا قریب
به اعتدال جوان ذکی الحس با ادراک کرد و حرارت غریزی او در آن تاثیر نماید و کیفیت کانه با لقوه اثر ابروز و بفعل آوردن
کیفیت حاصله اگر مایل کیفیت بدن آنست و تکرار استعمال و تکرار مقل اثرش بر تاثیر و احداث کیفیت غالب و زائد بر مزاج
اصلی آن نکند و رواج و قوی را متغیر سازد بکیفیتی از کیفیات ادویه و ناقص و مختل نماید فعلی از انفعال را آنرا معتدل نامند
۱۲ و الا خارج از اعتدال و خروج آن اگر بمرتبه است که مقدار کم آن در بدن احداث کیفیتی غالب و زائد نماید و مقدار بسیار
و تکرار استعمال آن تغییر کمی نماید اما ناقص و مختل سازد فعلی از انفعال را آنرا درجه اولی گویند و اگر مقل از کم آن احداث
کیفیتی غالب و زائد نماید اما زیادتی مقل و کثرت استعمال آن بشود ضرر و مضار در بدن آنرا درجه ثانی نامند و اگر با آن
بسرحد ضرر و فساد نقصان و اختلال رسد و لیکن مهلك نباشد آنرا درجه ثالثه گویند و اگر ضرر بسیار و عظیم در اوج و قوی نماید و
بسرحد هلاکت رساند و مهلك باشد آنرا درجه رابعه نامند و نیز مراتب اربعه و تاثیر کیفیت غالبه آنرا بدین نهمه بیان نموده اند که
چون بدن مشتمل است بر افضیه مانند معد و زیر مجاری مانند عروق و براخلاط محصوره در عروق و بر طوبیت ثانیه محصوره
در عروق شرعیه و فوفاات سواتی و بر اعضای و ارجاع که در جمیع اعضای مذکوره جاری اند پس هر چه بمقداری خالی از انراط
و تغریط وارد بدن نکرد دیرین از آن نیست که بعد از متغیر شدن از کیفیت بدنی تاثیر در موی شاغل افضیه کرده مفقود
الاثر میگردد و یا اثری از آن باقی مینماید اول معتدل است و ثانی اگر تاثیر آن محصور در روح مجاری است و تجاوز
از آن نمیتواند نمود درجه اولی است و اگر تاثیر در روح و اخلاط بیز مینماید درجه دوم و اگر در روح و اخلاط و طوبیت
ثانیه تاثیر مینماید درجه سوم و اگر تاثیر آن در مریه باشد و کلی اعضای شامل گردد درجه چهارم نامند که نهایت تاثیر است
بدانکه * مریه در درجات را سه مرتبه قرار داده اند در عرض اول و وسط و آخر و کیفیت غالبه در هر یک در اول آن درجه

بالنسبة بوسط آن کمتر محسوس میگردد و در وسط از آن زیاد و در آخر از همه زیاد و در جزء را بعد در هر مرتبه از کیفیات را در طول سهم گفته اند و آن شیء را سبی مکر آنکه بحسب صورت نوعیه تریاتی باشد آنچه از جهت و مهمیت آن در اول انبای آن درجه باشد قابل اصلاح است و آنچه در آخر آن اصلاح پذیر نیست و این تقسیم و مراتب درجات کیفیات چند ان اصلی بنابر دو گونی نیست بلکه اکثری و استقرار آتی است نه تحقیقی * فا ئده * بدانکه مقدر زاست نیز حکما که شیء حار رطوبت تجاوز میکند حرارت آن از درجه اولی جهت آنکه اگر حرارت آن زائد شود بر آن مغل ارفاقی میسازد و رطوبت آن را پس برای این است که نیاید باشد و ای گرم در درجه دوم و سوم در اکثر مکر یا بس و هر چیز که حار در درجه سوم و چهارم باشد البته یا بس است در آن درجه و تا تاثیر سموات اکثر بصورت نوعیه خود است که خاصیت میانه مندی به این معنی که مذکور شد نه بکیفیت محتض چنانچه ذکر یاباست و اکثر ادویه فاد زهریه قویه کرم خشک است و یا سرد و خشک میباشد همچون سموم حیوانات سمی زیرا که تا تاثیر فیک از مفاصلی که حرارت پذیرد باشد با ییو صفت بسیار قوی میباشد و یا ز رطوبت انبک و ضعیف * و نیز * مزاج رابقه صفت اولی در نوع قرار داده اند یکی اولی اصلی طبعی حاصل از امتزاج عناصر اربعه و غلبه بعضی بر بعضی و مغلوبیت دیگری و دوم ثانوی صناعی حادث از ترکیب ادویه مفردة یا مرکبه در مرکبات مصنوعه و این ترکیب شامل کیفیت و صورت هر دو است یعنی همچنانکه کیفیت اولی اصلی میباشد ثانوی صناعی نیز میباشد چنانچه ذکر یافت همچنین بحسب صورت نیز در دو نوع است یکی اولی اصلی و دوم غرضی صناعی و نیز هر یک در دو نوع است اما ترکیب قوی مستحکم و غیر تام ترکیب ناقص ضعیف و پخو غیر مستحکم اما تام ترکیب آن است که اجزای بساطت عنصری مختز از آن بسیار لطیف و صغیر صافی باشند و با هم فعل و انفعال تام نموده کیفیت و صورت و محل انی یا نه باشد باشند ابتدا یک حرارت غریزی بدن باشد بلکه حرارت خارجی ناری نیز اجزای لطیفه آنرا از کیفیت جل و متفرق ننواید نمود تا تا زهریک اثری و کیفیت و خاصیتی خاص ظاهر گردد بلکه کیفیت و خاصیت واحد عام را آنکه معتدل میباشد و یا غیر معتدل از ان صادر و ظاهر گردد مانند ذهاب و یا بدشوائی توانند تفریق نموده مانند سایر ملزات متطورات اما غیر تام ترکیب ناقص ضعیف و پخو غیر مستحکم نیز بر مراتب میباشد بعضی از آن را تقریبی اجزاء از هم بسیار سهل میباشد مانند گوگرد و نیک و بعضی را بدشوائی و بیجان دیگر آنکه ناقص ترکیب یا بسا و ضعیف است که تاب غسل و شستن ندارند مانند کاسنی و اکثر بقول که طاقط طبع بسیار زنده مانند انیمون و عدس و امثال اینها که بمجرد شستن و طبع بسیار اجزای حاره قلیله خفیفه لطیفه نافله معتدله آنها معارقت نموده و تحلیل یافته اجرام بارده غلیظه کثیره مسدده انقباضه گفته اند آنها باقی میمانند و این وار د شک است از جناب حضرت شاعر نبی صلی الله علیه و آله و از اطباء نیز در باب شستن کاسنی و امثال آن از جهت جل شدن آن اجرام از هم و باطل شدن افعال مختصه با آنها مانند کوشش مرغ و عدس و ترب و کلم که جوهر لطیف جالی بورتی مسهل آنها از مادی ارضی کثیف ناپس از طبع در آب جل میکند و در آب می آید و باقی میمانند مادی ارضیه و باقیه آنها را اینها مبدن مرده آنها مابین طبع است بخلاف جرم آنها که مسدود و قابض است و نیز استعمال بعضی آنها مانند کلم و ترب و عدس از خارج مجال و منفی است بخلاف از داخل و از آنها قوی پیاز و سیرا است که استعمال آن هر دو از خارج منفی و متفرج است خصوصا پیاز بخند و میرنخام و روجه تا اثر سیر و پیاز و در خارج از تفرج و انفضاج و غیرهما بخلاف داخل شایان آن باشد که چون در خارج بیک جاساکن و مستقر میمانند و رطوبت بور قیه حاره جالیه و حرارت آن تاثیر در جل بدن کاینی میمانند و اینها بافت انفضاج و تفرج میکنند و در داخل بسبب علم استقرار و سکون که طبیعت مدبره

بدن آنرا دائم در حرکت و تقلب فعل و انفعال و کسر و انکسار ماند و در صورت اصلی و صورت آنرا برقرار نمیدارد لهذا
 نمیتوانند تا تیر نمرد و خصوصا که بخته شده باشند در خارج از حرارت ناریه با آب و از رطوبت بزرگه جالبه و حرارت آنها
 چیزی بتخلیل رفته باشد و دیگر آنکه چون اکثر آنست که سطح معد و مملو و آغشته ببلغم و رطوبات میباشد و آنها حائل و مانع
 می آند از تاثیر آنها و نیز آنها میزد و مغلوط با بلغم و رطوبات کشته و خراب بدینیه در آنها تا تیر نبوده کسر حدت آنها
 میشود و لهذا تاثیر نمیدانند نمود و اگر محرور المازاج یابس که در معد و انفضالات و رطوبات باشد بخورد و خصوصا حام آنها
 را البته باعث سحر و طهر نمیکرد و همچنین مرد و او غلای حار حاد که در بلدان باره رطبه صاحبان امزجه باره رطبه
 بلغمیه تا ول مینمایند بدان جهت موافق آسمان با مزجه ایشان و ادویه و غلای باره رطبه که در بلدان حاره حاده
 صاحبان امزجه باره حاده مریه و صفرا و یه تا ول مینمایند و از آن منتفع میگردند البته مخالف و مضارست مقابل ایشان را
 و بسیاری از ادویه است که تا ول آنها تیرید بسیار مینماید و تضمین آنها تسخین و تحلیل مانند کشمش و زآرد و جو خصوصا مخلوط با هم
 جهت آنکه جرم آن مرد و مرکب است از جوهر ارضی هائی شدید التبرید و از جوهر لطیف محلی که بعد و زود در معد و
 و تصرف حرارت غریزی در آن جزو لطیف محلی بتخلیل میرود و باقی مینماند جوهر هائی شدید التبرید و غلای در
 خارج و لهذا بتخلیل می بینند و در ارام صلیبه باره را مانند خناز و ارام حاره را نیز و با آنکه ضعف و رخاوت آن ادویه
 باین مرتبه نباشد مانند سبب و امثال آن که از غسل و طبخ اجزای لطیفه آنها از یکدیگر جدا نمیکردند و بتخلیل نمی بایند و
 بعضی از ادویه میباشد که صاحب دوجوهر مختلف و اجزای متفاوته کیفیات اند از غیر ترکیب تام مستحکم و بعضی
 از آنها ظاهر و محسوس اند مانند اترج که تخم و نشور و زرد آن گرم است و حموضت و لب آن سرد و با خفای اند مانند بزرگ قطونا
 که قشر رقیق بالای آن و تخم آن گرم است و لب آن سرد پس اگر در رخت بپاشند بسبب لب لماعی باره خود تیرید میکند و
 قشر و تخم آن تحلیل نمیی یا بند که اتری از آن ظاهر گردد چون بکوبند و بپاشند ملصق بسطوح اعضاء یا بطنی کشته متفرج
 میگرداند و لهذا در خارج چون کوبیده آنرا بطریق ضاد بر او ارام و دهامیل بگذارند باعث تحلیل و نفی و انقیار آنها
 نمیکرد و نا کوبیده درست آن باعث انقباض و خامی و الله اعلم و اما مرکبات صنایعی مانند تریاق فاروق و
 مشهور و بطوس و ماثر معالجین گوار و جوارشات و حبوب و اکثر ادویه فاد و زهریه و ترباقیه و غیره ماکنند جوار التیس و
 جوار و رطوبات را در او و شفاقل و امثال اینها از قبیل نانی غیر تام ترکیب اند که بعد و زود در بدن و تصرف طبیعت
 در آنها اجزای آنها از هم جدا گشته از هر یک اثری و فعلی و کیفیت و خاصیتی علیحد ظاهر میگردد چنانچه در مرکب انقوی
 و ذرا الحامیه ایمانی بد آن گردید و بیان هر یک بالا جمال در اماکن خود و در فاه و زهر و جوار و روج و چینی و مومیاپی
 و غیره انشاء الله تعالی حواصط آمد و بتفصیل در کتب قور مسطور است و الله اعلم **فصل چهارم** در
 بیان طرق معرفت امزجه ادویه و اغذیه بتجربه و قیاس بد آنکه دانستن امزجه ادویه و اغذیه یا بتجربه است و یا بقیاس
 و در تجربه چند شرط مرعی باید داشت تا اعتماد بر آن تواند نمود **اول** * آنکه باید که آن دوا خالی باشد از کیفیات
 مکشبه خارجیه مثلا آب مادام که گرم باشد احدی حرارت می نماید و چون حرارت عارضی آن زایل شود مزاج
 اصلی خود که ببرد است بر می گردد و احدی برودت میکند و همچنین هوا سوارشای بی طئه مفرد و مرکبه دوم *
 آنکه باید که تجربه را بر اشخاص معتدل المزاج جوان با حسن ادراک صحیح و با تناسلی اقلت مقلد و کسرت آن و در

امراض مختلفه متضاده را و اوقات و ارمان و فصول و احوال متباينه نمايند تا درست آيد و آنچه ظاهر شود از حرارت و
 برودت و رطوبت و يوسنت حکم بران کنند که ان دوا و يا ان غذا امتياز است بان کيفيت که از ان ظاهر گشته * سوم *

آنکه بايد که قوت آن مغايرت يا قوت علت قوا لئلا نمود يعنى مقدار آن در کيفيت و کميت و شدت و ضعف مساوى مرض باشد
 نه کمتر نه زياده از ان زيرا که بعضى از ادويه کاهنده است که عاجز مي آيند از مقاومت با ضد اخذ و در ان قابليت ندارند
 نمود پس اولين آن است که مجرب اگر خواهد که کار را بر او مشکل نشود بايد که اولاً بر علت ضعيفى عقل را کنى تجربه نمايد و بتدریج
 در علت قوى و مقدار زياده ترقى نموده قوت آنرا معلوم نمايد به تجربه ها و هم با معين و مبدل و ق * چهارم * آنکه مراعات
 زمانى نمايد که فعل را قوت دوا و يا غذا در ان ظاهر ميگردد مثلاً اگر در اول استعمال ازان فعلى و اثرى ظاهر نگردد و در آخر اثر
 قوى ظاهر ميشود آن دوا را قوى اند و مرکب القوي چنين است مانند چوب چيني و آنکه از ادويه قويه و اگر در اول استعمال
 ازان فعلى و اثرى خاص ظاهر نگردد و در آخر فعلى و اثرى ديگر مانند افیون و ادويه مخدره ديگر که اولاً به سبب تخدير
 و صل مسام احوال اش حرارت مينمايند و در آخر احداث برودت و امانت قوى و ارواح با خدا در حار و غريزى و تحصيل و تحصيل
 و طوبى است. پس بايد که فعل اول را با مرض دانند و ثانياً را با احوالات و نیز در بعضى ادويه و غذا به ممکن است که آنچه
 اولاً ازان ظاهر شود با احوالات باشد و آنچه در آخر بالعرض مانند اکثر ادويه کثيره الحرارة حادّه مستتره که اولاً خلط
 را گرم مينمايند و احداث گرمي مينمايند و ثانياً بسبب سوختن و بسرحل و رمايدت رسانيند انجا احداث برودت و بالعرض
 مينمايند * پنجم * آنکه بايد که استمرار فعل و عدم آنرا مرعى دارى يعنى بايد که ملا حظه نمايند فعل آنرا اگر دائى و يا اکتوى
 است آنرا دائى و با احوالات دائى و الا عارضى و بالعرض * ششم * آنکه بايد که حکم کنند بر دو بقاء با بدن ان نوعى که آن
 دوا را در ان تجربه نموده به بدن ان انواع ديگر مثلاً اگر در بدن انسان تخمين نمايد حکم کنند که آن دوا گرم است در بدن
 انسان و بس و در سائر حيوانات حکم بکرمى آن نمايند زيرا که بيمار است در انى که در بدن انسان خاصيتى دارد و در
 بدن ان سائر حيوانات خاصيتى ديگر مانند آنکه اگر بفرس يک انده باد ام و يا خرما بخورند احداث گرمى بسيار نمايد و عرق
 بسيار میند و همچنین اکثر حشائش و ادويه سيئه حارّه شديده لجرّازة و البروده که غذاى اکثر حيوانات است چون
 شوکران که غذاى جانور است که آنرا زرزور کوين و خربق که غذاى جانور است که آنرا سائى خوانند و پيش که غذاى
 جانور است که آنرا موش پيش نمايند و مار که غذاى اکثر حيوانات است مانند بز کرمى که در جوف آن نادره نکران
 خيابان و طاروس نیز و همچنین کل اينها نسبت به بدن انسان مضر و سم فاتل و مهلك اند * ويد آنکه * چون در تجربه ملاحظه
 بسيار است چنانچه حکيم است با بقرط اشاره بدن نمودن زيرا که پسا است که بدن مراعات شرطا و يا غفلت موجب
 هلاکت ميگردد بجهت آنکه ميتواند بود که آن دوا از سموم تائنه مطلقه باشد که بجهت استعمال اندک آن ملامت کرد اند
 و لهذا اطباى مانتقم وصيت نموده اند که دواى که از ادويه تجربه آن داشته باشند بايد که پيش از تناول اولاً ملاحظه
 را ائحه و طعم آن نمايند اگر بوى بسيار ناخوشى و يا طعم کريشى داشته باشد بدن انکه که آن دوا خالى از مضرى نخواهد بود
 و با احتياط تمام آنرا استعمال نمايند و نیز اگر نفرت بسيارى از ان در طبيعت يا بدن البته آنرا استعمال نمايند بدن تجربه
 و بايد که عند التجربه اولاً بصورتانتيکه از مزجه آنها قريب بمزاج انسان باشد مانند بوزينه و غير آن که خوراک آنها
 ادويه سميه از کيا ميا و حيوانات سمي تباه بشود و انرا و تا سه روز نذر خورد بنگاه دارند و طعام و شراب لائى با بدن مندا

و اگر مکرر چنین کنند بهتر است پس با نسان بدن رفع از مقل در کم بزیاده رود و یا آنکه اولاً با شش خاص قوی البته غلیظ الطبع نغمی
 کبیر السن معتاد بایون و افیونیات و اما آن و یا اولاً بواجب القتل بحسب حکم شرع شریف بخورند پس بد یکران و درجه
 کیفیت و خاصیت و قدر و شرب آنرا معلوم نمایند و نیز بیاید دانست که طریق معرفت امرجه در نه و اعط به و خواص و منافع
 آنها بعنوان تجربیه منحصر بن آنچه ذکر یافت نیست بلکه با نیاید یکر نیز یافته اند اولاً بالا جمال و ثانیاً بالفضیل
 * و از آن جمله * یکی اتفاق است مثلاً شخصی صاحب عرض و عارضه نیاید وارد شود و یا آنکه از برای اود وای و غذای
 آورند و او آورند آنند اند کیفیت آنرا بخورد و باعث شفا و صحت یار کرد پس آن شخص خود و یا آورند و
 با حکماً و اطبا متعجب گشته در تجسس و تفحص و امتحان آن در آید و کیفیت و خواص و مصلد ارسود آنرا معلوم نمایند
 * دوم * میل و خواص طبیعت است بر تناول دوائی و غذای که کیفیت آنرا نداند بنقریب و بایون تبریب و آنرا
 بیاشامد و بخورد باعث شفا و صحت او کرد و مایل میل و خواص و رغبت مستقی مایوس العلاج بخوردن علاج چنانچه
 بمایل و خوردن این ملج و خوردن و شفا یافتن از این که در مازین در قرابادین کبیر ملج خوردن و خوردن و خوردن
 مایوس العلاج شریقی کرده اند می اطلاع و شفا یافتن و بعد از این پی بردن اطبا بآن و حکایت آن و شهور است و در
 بنیان بد و ترکیب تریاق فاروق حکایتی مؤید این در قرابادین کبیر نیز ذکر یافت * سوم * آنکه با گناه و با جبار
 شخصی از راه اود بد یکر می چیزی بخوراند که مضر و مهلك باشد بقصد ملاکت آن و آن شخص خوردن و اتفاقاً
 مرضی مزمن داشته باشد و آن چیز دفع علت او کرد و مانند خوراندن زرنیم و سم النار و بیش بصاحب این امراض
 بارده و رطبه و مورد اویة مستتره از ضیق النفس و سرفه کهنه و حذام و غیره * چهارم * آنکه بسبب نقص سالی و غلا
 و یا سیر و سیاحت و غیره اتفاقاً دوائی یا غذای بخورد که کامی فنیاید و بخورد * باشد از دل او رانی گناهها و کلاها
 نمرها و اینها و آن باعث شفا و صحت و تقویت و فریبی او کرد و چنانچه در کیفیت بد و اطلاع بر این جنبه و چای خطایی
 گفته اند و از این قبیل است اطلاع بر مرمیائی و فادزهر و هر یک نیاید خود در قرابادین کبیر ملج خوردن و بعد از این پی
 بحقیقت و کیفیت و کمیت آن بخورد و تصدیق آن کردند * پنجم * از وجوه تجربیه آنست که با شاره و ارشاد انبیا و اولیا
 علیهم الصلوٰه والسلام باشد که او شان بالهام و اطلاع و امر حق عز و جانه فرموده باشند * هشتم * آنکه با ایام و القادر
 قلب باشد نزد احتیاج و ابتلا و تحسود و مانند کی باشد مثلاً شخصی در امری و مرضی فرو در ماند و ندانند که چه تل بیر
 نماید کرد و چه باید خورد و از دوائی یا غذای خوراندن بد یکر یا گناه در حال در دل او درمندی که ندانند تل بیر باید
 نبود و یا غلن در او یا غلن غذا را مغرد او را مرکب یا بنی تجربیه بد استعمال نمود و چون بعمل آورد اثر آن چنانچه الفا شده
 است ظاهر کرد و یا آنکه در همان حال بشو آب رود و رخا بپند تل بیر آنرا و چون بیول ارسود و بعمل آورد همچنان
 بود که دید پس در تفحص و دریافت آن اند چنانچه این دوسه وجه از تاراج الحکما ملا احمد تهرانی در ذکر بد و ظهور
 اطبا و ترکیب تریاق فاروق و بیله ایش فادزهر و مازین و مرمیائی در قرابادین مذکور شد * نهم * آنکه از مناسله
 و عمل بعضی حیوانات در معالجات خود بالهام خالق با مچمل و عجز و بد یمن مانند آنکه عمل حقه راجا لینوس از طائر
 آموخت چنانچه در حرف الیاد و حقه ایضا در قرابادین ذکر یافت و مشهور است که مار چون در ایام زمستان در زیر
 زمین پنهان میباشد بن این جهت چشم او تاریک و کم نور می شود و بعد انقضای ایام زمستان و کسر سورت سردی هوا که

برمی آید و گفته که یا رازیانه را منخور و در چشم خود میمال چنانکه او بگوید و در چشم و در گوش و در بینی میگرد و در کورند که باز چون در جوف خود دردی یا باد طاری را که بیرونایی دیرس میانند صود کرد و جگر آنرا میخورد * حکایت * کردند که میمون را مار کزد و از مشرف بر ملک بود میمونها جمع شد و برک خزرع را آورد و خائید و در دهن آن میگردند و آن بقل آنرا میمالد احتیاط آنکه شغاینت و ازین در یافتند که آب برک خزرع و رباق سوم است و همچنین آنکه چیزها از اکثر حیوانات نقل کرده اند و از اینها حکما و طبیا انتقال نمود و با نسان و تنکرا استعمال کیفیات و خواص و منافعی چند در یافت نموده در کتب خود ماضط کرده اند و الله اعلم * و اما طریقی معرفت از مزجه ادویه و اغذیه بقیاس پس بد آنکه قیاس از اموری یا موری دیگر برین برین علت و سبب اموری را حمل بر اموری دیگر نمودن و حکم کردن است که از این چنین است و آن بچند وجه است از این جمله سرعت است و متخاله و بطو آن و سرعت جنود و بطو آن و طعم و درشته و لون است اما در یافت سرعت استخاله و بطو آن بدین نحو است که آنچه وارد آتش گردد مثلاً یعنی چون در آتش اندازند اگر زود گرم یا مستحیل بد آن گردد گرم خواهد بود نسبت با آنچه بر ترکرم و مستحیل بد آن گردد دیرتر خا آنکه جرم آن سرد و مساوی باشد در تخیل و نکات و رخاوت و ضلالت و بر قیاس و غلط و غیره که اگر مختلف باشند حکم نتوان کرد بر این زیرا که آنچه متخیل و یا رخاوت و بر قیاس است زود مستحیل میگرد و بخلاف اصل اداینها و صبر بین قیاس سرعت جمود و بطو آن است یعنی با بد که در امور مذکور با هم متساوی باشد و در صورت تساوی آنچه زود از برودت متاثر گردد و منجمد شود بار است و آنچه دیر تر بر امتداد سردی آن کمتر زیرا که فاضل تخیل و ذابته و حازق حرارت است و با غل انقضا و انجماد و قبض و جمع و تنگنای برودت و در آن تاثیر هر يك که دیرتر و یا صفت شدت ظاهر و یا ثبوت آن باشد یا بس است و الا و طبق جهت آنکه احدی الما علمین را با پیوسته حمل قویتر است و یا بر طوبت ضعیف تر یعنی هر چه قوی الحار و یا قوی البرودة است و یا شدید الصلابه و النکات یا بس است مانند اجبار و آنچه خلاف اینها است بر طبق و الله اعلم بخلاف این امور * اما طعم * که اقوی کل ادله و جمع آن علوم است پس کلیات آن بحسب استقراره است حرارت و مرارت و ملوحت و حموضه و عفوضه و قویضه و عذوم و خلالت و نفاست که مسیح نیز نامند بفتح میم و کسوسین مصله و سکون یابی مثلاً و تختانی و خای و پیچمه و بعضی تعاقب را شامل طعم نگردانند و اصل علوم را هشت گفته و ما سوا اینها مرکب از اینها اند خواص ظاهر بین محسوس باشند و یا خفی غیر محسوس و مرکبات واحد و حصر نیست و اختلاف معلوم با اعتبار اختلاف مراد قوی و مزجه و خواص آنها است زیرا که گفته اند خالی از ان نیست که چه در حال مل شی ذی طعم یا لطیف است و یا کثیف ارضی و یا متوسط میان آن سرد و قوت مزاج آن یا حار است و یا بار دو یا معتدل در میان آن سرد و جوهر لطیف اگر حار است حریف میگرد و اگر بار د است حامض و اگر متوسط در حرارت و برودت است دم و جوهر کثیف ارضی اگر حار است مر و اگر بار د است عصب و اگر متوسط در حرارت و برودت است خل و جوهر متوسط در لطافت و نکات اگر حار است ماله و اگر بار د است قابض و اگر معتدل است تفه و مویج * و بیابان * دیگر آنکه خالی از ان نیست که مواد که عبارت از قوا بل و محال اند یا لطیف اند یا کثیف یا متوسط بینهما و خواص حرارت اند یا برودت یا کثیف معتدل بینهما و حاصل الضربه در سه است مثلاً حرارت قویه هرگاه تاثیر در ماده لطیف نماید اجداث حرارت مینماید و اگر خریف میگرداند و در ماده کثیف اجداث مرارت و آنرا میسازد و در ماده معتدل اجداث ملوحت مینماید و از ان ماله میسازد و برودت قویه هرگاه تاثیر نماید در ماده لطیف اجداث حموضه مینماید و از ان حامض میگرداند و در ماده کثیف

نفع است اما که تر از حریف به سبب حرارت و از ضمیمه که در جوهر آن است و در سائر افعال ضعیف تر از حریف است الا در تجذیف و منع تعین که زیاده از آن است به سبب ارضیتی که در جوهر آن است مانند مرکبی و صبر و فرجه تلخ و در آن تلخی است نیز بر آب خرد * و اما مالح * که بمعنی شور است آن است که نفوذ کند بر سطح زبان بدن و ن کریدن و جلاد مد سطح آن را * و از افعال آن تغذیه و تلطیف و تحلیل و جلاد و تقطیع و تفصیل و منع عفونت و تسخین با اعتدال است به سبب اعتدال جوهر خود و در سائر افعال فریب بر است از آن ضعیف تر مانند املاح و آنچه در آن ملوحت باشد نیز بر آب خرد * و اما حار مضی * و حر و سفت که بمعنی ترش و ترشی است آن است که سطح زبان را اندک بکزد و نفوذ در آن نماید و آب در دهان ابد حتی از تصور آن * و از افعال آن تلطیف و تقطیع و تغذیه و ارضاء و تقطیع میجاری زدند و جلاد و احداث برودت و رطوبت است به سبب برودت و ما ئیت و لطافت جوهر خود مانند سرکه و آب میوه های ترش و آب ماست و آنچه در آن ترشی است نیز بر آب خرد * و اما مصلص * بفتح عین مهمله و کسر نا و ما د مهمله که بمعنی زمنت است آن است که اجزای زبان را بر هم کشد و جمع و خشن و کنیف و صاب سازد و از افعال آن تکلیف و تمصیب و مصردع و تشخین و تبریدن است به سبب برودت ارضیتی که گنات جوهر خود مانند ماز و وجفت بلوط و آنچه در آن عفونت و زمنتی باشد نیز بر آب خرد * و اما قاذص * که بمعنی کیرند * است آنست که اجزای زبان را بهم آورد و چندان خش نمازد که بعضی میساخت * و از افعال آن تخلیط و تکلیف و قبض و تجذیف و تقویت اشتها و حبس اسهال و تبرید است به سبب برودت و ارضیتی جوهر خود و در سائر افعال ضعیف تر از مصلص است به سبب کمی گنات جوهر خود نسبت به آن مانند فلفل و آنچه در آن قبضت باشد نیز بر آب خرد * و اما دسم * بفتح دال مهمله و کسر سین مهمله و میم و د مهمت که بمعنی چرب و چربی است آن است که سطح زبان را ملام و منسط و مستوی سازد * و از افعال آن تریب و تلبین و ارضاء و از لاق و انضاج و استحاله بخلط غالب و تسخین قلیل است به سبب لطافت و هوا ئیت و ما ئیت جوهر خود مانند ادهان و اسان و اشیا ی دهنی چرب * و اما حلو * بضم حای مهمله و سکون لام و وا و حلاوت که بمعنی شیرین و شیرینی است آن است که سطح زبان را نرم و ملایم و منسط و مستوی سازد و طبیعت مل بر بدن آن را دوست دارد و قوت جاذبه کند یه آن را بزودی بخود جذب نماید و مشتاق بدان باشد * و از افعال آن جلاد و ارضاء و تلبین و تریق و اذابه و استحاله بخلط غلب و خون و تسخین قلیل است به سبب اعتدال حرارت و لطافت جوهر خود مانند شکر و عسل و د و شاب انکور و توت و خرما و انجیر و انبه و با جمله آنچه در آن شیرینی و شیرین باشد و اما حلونوی الحلاوت شد بد الا سخا یس آن در شت کنند * سطح زبان و معطش است مانند شکر سرخ و بعضی انواع عسل ها دو کهنه بپوش آمده * و اما نفعه * بفتح نای منة خرفانه و کسر فا و فاکه مصبغ لبز نا مند بفتح میم و کسر سین مهمله و یای منة تحتانیه و خای معجمه و قعاصت که بمعنی بیمزه و بیمزگی است آن است که سطح زبان را به معیار نرم و ملایم و منسط و مستوی سازد و مرغوب طبیعت نباشد و از افعال آن تسکین حرارت و عطش و رفع خشونت و قبضت و اما مال اینها است اگر باز طوبت باشد * و بد آنکه شدت وحدت طعم دلالت بر حرارت میکند و اعتدال و ملایمت آن دلالت بر اعتدال و خشونت و قبضت و عقرقت بر یوموت و رخاوت و ملایمت و تلبین بر رطوبت و بر همین قیاس و نسبت از ترکیب آنها میتوان دریافت نموده کیفیت اسای مرکبه را واکه است که شی مرکب از دو چیز که یکی باز دوی طعم و دیگری حار و یا طعم باشد بارد بود بواسطه غلبه جوهر بارد بر جوهر حار پس درین نوع مرکب طعم آن غالب می باشد به سبب جوهر حار و فعل آن

بهیودت به سبب غلبه جوهر بارد مانند آتین که تلخی آن از جوهر حار و ثابین برودت آن از جوهر بار د آن است و این چنین
شیع را مرکب القوی می نمایند و امثال آن بطریق صناعت آن است که چون اندکی صبر را در بسیاری از ذره ترش جل
نمایند البته طعم آن را تلخ می سازد و اما مزاج آنرا گرم نمی نماید پس هرگاه بطریق صناعت ممکن باشد که چیزی طعم چیزی
را مختصر نکردند و مزاج آن را متغیر نسازد پس بطریق امتزاج و ترکیب طبیعت بطریق اولی جاوید است هر چند در امثال
من کوثر سخن است پس استدلال بطعوم کلیه نباشد زیرا که در بعضی جاها مخالفت با مطلوب می نماید و گاه مجتمع
میگردند و طعم در جرم شعی واحد مانند مرارت و قیو صفت مجتمع در حسی و این را بشع و بشاعت می نامند و مانند
مرارت و ملوحت در اراضی سخته و آب دریای شور و این بر از عوقب و از عاق میگویند و مانند مرارت و حرارت
در عمل مطبوخ از کدو کشته و کهنه بخوش آمده و بعضی آثار شیرین را در کدو کشته و مانند خمیر صفت و مرارت
و قیو صفت در بعض میوه ها مانند مرارت و حرارت و قیو صفت در یاد لیجان و مانند مرارت و قیو صفت در کاسنی و امثال این
مرکبات و غیر اینها بسیار است از ترکیب ثنائی و ثلاثی و رباعی و غنائی و غیرها و الله اعلم بالحقائق کما یجوز امار الله
که جمع آن روایح است که استدلال کرده میشود بدین نیز و اکثر امر بر کیفیت و مزاج شعی ذی الرأیه یعنی بعضی بوئین
بدون چشیدن و در زیادت طعم آن در می یابند مزاج آن را زیرا که بوی خاصه قوی در لالت بر حرارت دارد و بوی رطوبت
ضعیف بر برودت و بوی ملایم بر اعتدال و همچنین لیکن این نسبت بطعوم ضعیف تر است و کلی نیست زیرا که بسیار
واقع میشود که رائحه چیزی با طعم آن مخالفت دارد مانند بعضی گلهای خوشبو که طعم آنها خالی از تلخی و قوی صفتی نباشد
و کیفیت شان و رای آن باشد و این را که در کیفیت استنشام و رائحه بعضی گفته اند که اجزای لطیفه آنها است که جدا شده و
مختلط به هوا گشته بحسب شامه میرسد و بعضی گفته اند اجزای لطیف آنها است که جدا گشته و مختلط به هوا شده بحسب شامه میرسد
و لی الحقیقت شاید بعضی اشیا ذی الرائحه چنان باشند و بعضی چنین و بعضی که جوهر آنها لطیف و جرم آنها ضعیف مختلط
باشد بهر دو نحو بود که هم اجزای صغیره و هم اجزای لطیفه از آنها جدا گشته و مختلط به هوا شده بقوت شامه و حس
من رگ گردند اما اکثر اشیا کیکیه و صلیبه در نهایت کثافت و ملاطبت که تا بل آن نباشند که اجزای صغیره و یا اجزای
لطیفه از آنها جدا گشته بشامه رسد خالی از رائحه میباشند مانند اخیار و یک در عطار است و بیروت و غیرها بجز میوه
و خجری با قوت و العباس و زمررد و غیرها و لهذا طریق استدلال بر رائحه در آنها معیود و مفقود است و این را که در رایع منقسم
میشوند به سه قسم اول باعتبار چیزی یکمقارن آنها است از طعوم و اکثر امر و نام برده میشود این را رائحه بنام آن طعوم
بسبب شدت مقارنت آنها با یک دیگر مانند آنکه میگویند بوی دو غاب و شکر و عسل و سرکه و مس است و فلان بچیز و فلان میوه
بوی شیرین دارند و فلان میوه و فلان چیز بوی ترش و همچنین مائل طعوم و استدلال باینها مانند استدلال باینها است
درم استدلال ببلایمت و منافرت آنها است چنانچه گفته میشود که این را رائحه ملایم و موافق طبیعت و طیب و لذیذ و مرغوب
است مانند رائحه عنبر و کلاب و گلهای خوشبو از ورد احمر و زرد چینی و تر جیس و امثال اینها و استدلال باینها کرده
میشود بر اعتدال جوهر حرارت و لطافت ماده آنها در اکثر بوی آنکه فلان را رائحه کریمه و غیر مرغوب و منافق و مخالف طبیعت
است مانند حلتیبت منتش و قویم و خیفه و مانند اینها و استدلال اگر نه میشود باینها بر حدت کیفیت جوهر حرارت و کثافت
ماده آنها در غالب احوال سوم باعتبار بوی و قاتیون آن است در طامه شامه چنانچه گفته میشود فلان را رائحه مسکن حرارت

و طواریت بیش دماغ است مانند نیلوفر تازه و بنفشه و سمب و خیاطا ز و زلال را نفع مهیج حرارت و خشک کنند؛ دماغ است مانند مشک و جندبیل ستر و فلفل و زنجبیل و شرنیزه و امثال اینها و از اول است لال بر برودت و رطوبت کیفیت و لطافت ماده کرده میشود و از ثانی بر حرارت و بیبوست و بالجهله هر را نفع حار و جاده مرا نفع ملایمه دلال بر حرارت و بیبوست کیفیت و لطافت ماده و هر را نفع قویه که به دلال بر حرارت و بیبوست و کثافت ماده و در مر را نفع ملایمه مسکنه حرارت و نفس و مفرحه قلب و روح و رطوبه دماغ و مغز و بعضی از اینها دلال بر اعتدال حرارت و غلبه رطوبت و لطافت ماده میکند و بعضی بر برودت و رطوبت و الله اعلم * **و اما لون** * که جمع آن الوان است پس بدانکه است لال با چها بسیار ضعیف و مشوش و مضطرب تر از روایح است و همچنان کلی نیست اکثر این است که مختلف میکردند و بالجهله وجه است لال با اینها آن است که لون بیاض اکثر دلال بر برودت و رطوبت میکند جهت آنکه برودت سفید میکرد اند جسم را و چنانچه در ریخ و برف مشاهده کردند میشود و لون سواد چرات خود دلال بر برودت و بیبوست میکند جهت آنکه برودت هیاهو دیگر داند چمن بیاض را چنانچه مشاهده کرده میشود در اشجار یا به رموه و میوه های خام نارس یا بس بی آب که چون سردی بسیار با نهار ملجوم آنها متکاثف و خشک و سیاه میشود و فعل حرارت در آن هردو بعکس این است یعنی میکند اند شعی و طبع را سیاه چنانچه میکرد اند میزم تر را فحم و جسم بیاض را سفید مانند آنکه میکند اند لیمو را را ماد و اطبا گفته اند هرگاه که اصناف نوع واحد از دو خاص مثلا مختلف شوند در رنگ که بعضی مائل بیاض و بعضی مائل بصره و بعضی مائل بسواد باشد پس مائل بیاض اگر باشد طبیعت نوع آن بارد مانند فصل لایبض پس آن بارد اصناف خود است و مائل بصره مانند فصل لایحمر در سردی از آن کمتر و مائل بصره نیز از آن کمتر مانند فصل لایحمر و در ممتور مائل بنواد از همه زیاد و در بیبوست مائل بیاض کمتر از همه اصناف خود و بعد از آن احمر و بعد از آن لایحمر و بعد از آن همه غالب تر و یا پس ترا خود است و اگر طبیعت آن دو مائل بصره را بر حرارت باشد پس حکم آن بر عکس بارد است مانند عمل سفید و سرخ و سبز که عمل سرخ و سبز میباشند بسیار گرم و مائل به غلبه میباشند که میش از آن هردو کمتر و در بطبع و آنچه و خورده حکم بالعکس است در اکثر امر یعنی مثل زاننه و زاننه و خورده زرد و نیازی و رنگ شیرین تر و بهر میباشند از سرخ و الوان دیگر چون مرکب اند دلال آنها نیز بحسب ترکیب و غلبه بعضی آنها است بر بعضی و اهل کل الوان بیاض و مواد است و سایر الوان مرکب از آن هردو اند * **و بدانکه** * گفته اند مواد مطلقا علامت حرارت است و بدستور بیاض مطلقا علامت برودت و سرخ مطلقا علامت اعتدال و سبز مطلقا علامت برودت و بیبوست و زرد مطلقا علامت حرارت و بیبوست پس بدین دلیل سواد و حرارت را نفع که افزون دارد میباید که گرم باشد نه سرد و لال گفته اند که قانون است لال بالوان ضعیف و مشوش و مضطرب است و اکثریست نه کلی جهت آنکه اگر شبیه و غلط واقع میشود مثلا چون خلط کرده شود در بکر مثل شیر و مثقال افزایم بر این حیثیت که بگرداند آن هر دو شعی واحد و محسوس نکرد اجزاء افزایم چون جلا از شیر و مزاج قانوی صنایع بهر مانند با وجود آنکه رنگ آن متغیر نگشته باشد بسیار گرم و همچنین است حکم در طعم و در نفع نیز مانند آن چون زکا نور که با وجود آنکه بسیار بارد اند تلخ و تند اند یعنی غالب می آید بر اکثری از طعمها و بوهای قوی مانند فلفل و زعفران و جندبیل ستر و عنبر و مشک و غیره یعنی در ترکیبی و متمزجی که انیون یا کافور باشد غالب می آید طعم و در نفع هر یک از آن هردو بر کل اجزاء همچنین است لال بر مرعت استحاله و بطوع آن و حرمت جمود و بطوع آن نیز کلی نیست پس است لال

یا موز خمره به تنها بی بی و ن تا بین بتجربه و تکرار و تکرار استعمال باقی و نام اخت و حکم بالجزم نمیتوان نمود با اینها
بغلبه کیفیت از کیفیات اربعه و قیاس یعنی ظن غالب حاصل نمیکرد و از آنها نیز آگاهی نمیتواند بود که شیء مستخرج مرکب بارد
باشد و یا حار و طعم و از جهت وزن آن هر یک جد اخلاذ دالات بر خلاف آن نمایند و از جهت اجتماع بر خلاف آنها جهت آنکه
ممکن است که ترکیب آن از اجزاء مختلفه باشد و جزوی طعم و یا از آنکه ولون قوی و غالب بر دیگران باشد و در مستخرج همان ظاهر
کرد چنانچه در تراکیب اقویه و یا قطرانیه و یا از نخله و یا کافوریه را آنچه اخیر و کافور و لون اخیر و قطران که سواد
ولون زردند که زرد است مشاهده و ظاهر میگرد و همچنین زواجیه و الزوان و طوم نیز را ما اخیر و کافور که لون آن مردود
بقوی دالات بر برودت دارند و حد ترا آنکه طعم آن مردود دالات بر حرارت و بقوی لون اخیر نیز دالات بر حرارت
میکند چنانچه ذکر یافت و لهذا منشاء قوه بعضی کشته و آن مردود بر احوال استناد و نمیتوان توفیق رجوع بین القولین بدین
طریق نبود که آن مردود از جمله ادویه مرکبه القوی اند که در آنها دوز و غالب است یکی لطیف حار که حامل را آنکه و یا صاف
مد و زغال حرارت کشته و دیگری کثیف ارضی بارد که موجب لون و فعل و انفعال برزدت باشد و بعد در زرد و لون جزوی
لطیف حار آن بحسب فعل و انفعال یا طبیعت اثر خود نموده و جزوی بتدلیل میبرد و زغال میگرد و داتی میان جز و کثیف
ارضی بارد آن مد تدبیر و انفعال برودت از آن صادر میگرد و **ویدا آنکه** الموان شش نوع میباشد ایض و احمر
و اصفر و اخضر و واسود و از رقی و غریب و اضافتی خاص است مانند یقی و قانی و قانع و ناصع و غریب و هالک نیز واضح که آن
لون را بدین اقسام صفت در حالت کمال خود اتصاف نموده میگرد ایض یقی یعنی سفید در کمال سفیدی و همچنین میگرد
احمر قانی و اصفر قانع و اخضر ناصع و واسود غریب و یا احوال فالك و از رقی واضح و ادله هر یک از امور مذکوره بتفصیل در
شرح قانون و کتب مبسوطه و رسائل این فن مذکور است و چون اینجا گنجایش ذکر آنها نبود بدین مقلد اراکتها نمود و اما
اعتدال این ماحول از انفعال و احوال آن است که آنچه در آن تفتیح و قبض باشد حار و یا بس است یا برودت یعنی مرکب القوی است
با غلبه حرارت و آنچه در آن تجلیل و لزوجت بود در آن ناریت و رطوبت غالب است و آنچه قوت آن بسیار لطیف و خفیف
باشد و یا قابل گرییدن نباشد مانند سقونی و یا قابل شستن نباشد مانند کامنی دلیل آن است که جزو جازاری آن بسیار
قلیل و لطیف است و جزو ارضی بارد کثیف آن بسیار و بر همین قیاس استدلالات بر احوال دیگر نماید نبود و الله اعلم بحقائق
الامور گاهی لایق فاعلها را خالقها چنانچه **فصل شانهم** در بیان سبب اختلاف اقوال اطباء در ماهیت و خواص
ادویه مخفی نماید که چون اکثر ادویه بسبب اماکن و نکلان و فصول اربعه و خشکی و قوی و تازگی و کهنگی و خامی و کمال
رشدگی و امثال اینها مختلف الصور و الماهیت میباشد پس هرگاه شخصی مثلاً در رنگی دور بدی و یا در فصلی دور فصلی
و یا در زمین تازگی و یا در زمان خشکی و یا در وقت قیامی و ناریت و یا در هنگام پختگی و رسیدگی و امثال اینها درای و امثال
مشاهده نمایند و بحسب ادراک خود بیان ماهیت از شکل و رنگ و طعم و رائحه و غیر اینها از آن نماید و دیگری در غیر آن
بلک و اوقات و احوال دیگر ملاحظه نمایند و ماهیت و طبیعت و منافع و مضار آنرا موافق محسوس خود ذکر نمایند و همچنین
پس احوال مذکوره هر یک لا محاله محتال فیکل یکدیگر خواص اند و در احاطه بر جمیع احوال مراتب هر چیز مقبل و رشتن
و احد نیست و همچنین هر یک خاصیت و نوع و ضرر آنرا بحسب اطلاع خود ذکر خواهند نمود و ظاهر است که امور مذکوره
محصود بران نیست و بحسب اوضاع فیزیکی و غیر احوال آنها اختلاف در امزجه و خواص ادویه واقع نمیشود و باعث اشتباه در

ما هیئت و قوت و خلصیت اکثر ادویه این امور مذکور است و الله اعلم * بدانکه * آنچه از کتب متقدمین ظاهر میگردد اول
 کسیکه متوجه تحقیق وجع و تالیف احزیه گردد و دستمورد و یونانی بود که بعضی مردم اورا لقمان حکم میدادند و او را
 کتابی مسمی بمقالات سته در بیان جنایش تالیف کرده پس قولش حکم است و او ادویه را جمع نموده پس اندر ماخس اصغر
 و او ترپاق اکبر را جمع و ترکیب نموده پس جالینوس ملقب بر ارض الدنل که منافع ادویه مفرده را ذکر نموده لیکن متغرض بدل و مصلح
 و سایر احوال آنها نگشته اول آنکه متوجه ترجمه و نقل از هر یابی یونانی شده دید روس نزاری بابلی است و او زیاده از
 ترجمه دیگر چیزی بیان نکرده پس اسحق بن حنین نیشابوری از هر یابی عبری نقل کرده و با زیادتی ا نادان و ترجمه او
 مسمی بمقولات اسحق کشته و حنین و الدنل و اغل یقرا از ادویه جدا کرده پس نجاشه در آن باب تالیفات بسیار کرده
 اند و اول آنکه از اهل اسلام متوجه تالیف آن شده محمد بن احمد بن زکریا است که کتاب کامل الادویه و کتاب شامل تحریرین
 نموده پس شیخ الرئیس ابوعلی ابن سینا پس ابن اشعث پس ابو حنیفه دینوری پس شریف پس نجیب بن جزله صاحب منهاج
 پس جریر بن یزید و حنا پس مائع پس امین الدوله پس ابن تلیف صاحب معنی پس ابوریحان بیرونی صاحب تذکره سواد
 پس مترجم آن پس شیخ ابن بطار پس حاجی زین الدین بطار صاحب اختیارات بدیع پس شیخ یوسف بن اددی
 مؤلف مالایسع للطیب جهله مشهور جامع بغدادی پس شیخ داود انطاکی مصری مؤلف تذکره اولی الالباب پس حکیم
 علی کیلانی شارح قانون و ابوسعطی در ادویه داده پس حکیم میر محمد مؤمن تنکابنی صاحب تحفه المؤمنین و ابنز بسطی داده
 پس نواب معتمد الملوک حکیم سید فلوطحان قدس سره و لیکن از مولفات ایشان آنچه مجرر دیده اکثر منتشر و نام
 است و دیگر کسی بطول و بسط شایسته متوجه نشد و این جزله و انطاکی مز و مفردات و مرکبات را در هم ذکر نموده اند
 و در ادویه مذنبه بهتر از دستور الاطباء موسوم باختیارات قاسمی حکیم میر محمد قاسم ملقب بهند و شاه مشهور پورشته
 و مرکبات اخلاصی حکیم میر محمد افضل نیست و لیکن این مزد و دیگران نیز از اطباء هند هیچ یک متوجه بیان ما هیئت نشده
 اند و علیحده از افعالی و خواص را هم خوب بیان ننموده اند و بعضی ادویه هندی را که حکیم میر علی الحیدر بن حاج شیخ
 تحفه نوشته مبین تر و بهتر است و الله اعلم * فصل * ششم در بیان طریقه اخذ ادویه و حفظ و حیوانات آنها اما بالا جمال
 پس بداند که اولی و الباقی آنست که ادویه قویه و مشهوره هر یک در مکان که در انجا قویتر و بهتر می شوند از بلدان و اماکن
 دیگر از آنها انجا در زمان فصل لایق و زمانی که در اراک نشو و نما و کمال فصح و رسیدگی آن اخذ و التقاط نمایند مانند آنکه
 اطمینان را در یازدهم تشرین اول از ماه رومی و مقوم فیار از حیل انطاکیه و با الحمله اگر بقول استاد بقرابط که ما لاجرا
 کل مرض بعافا قیر ارضه و بلد عمل نموده و معالجه امراض و بلد و مملکت را با دویه مشخصه بهمان بلد و مملکت نمایند
 بهتر است جهت آنکه بنا بر سبب اتعاند در جلب نائل و صحبت از برای اهل آن بلد و مملکت از ادویه بلدی و مملکت دیگر
 و با تفصیل بداند که آنچه معدنی و از قبیل احیاء و اطمینان است بهتر آنست که از معدن معروفه و مشهوره آن را و اول
 زمستان اخذ نمایند یعنی در هر بلد و مملکت و هر مکان که بهتر میشود مانند از غمر آن مانند قلندیس از قبرص و از اجاز
 کرمان و از اجور دازک شغور و فیروزه از نیشابور و رول از بلخ و خاش و یاقوت از بیکو و لو از دریای بحرین و هر موز
 و مانند آنها و هر چند در لیکن توصیف و صفات و آبدی از خواص و بزرگد و بیخش تر با غل و ریزه و متفتت و آمیخته بپیرما
 دیگر از خاک و غیره نباشد بهتر است و نیز باید که رنگ و طعم و مزاج آن مختصه بر یک باشد تا در هر و اطمینان برقرار و کمال

خوبه باشند و همچنین قیر و مویائی و فطرها مثل اینها اما آنچه نباتی است بدستور مذکور یعنی آنچه اوراق و ازهار
 است باید که بگیرند از اماکن مختصه بهر یک فصل و زمان و وقت لائق و بعد رسیدن بکمال خود و بیش از افتادن از درخت
 دیر مردکی و متغیر شدن میات و رتک و بری آن و در سایه با احتیاط تمام خشک کنند و از عبار و رطوبات و غیره محفوظ
 دارند مگر آنچه را آفتاب ضعیف نکوداند و عرض کمال خشکی آن باشد که در آفتاب بکمال احتیاط خشک نمایند و آنچه را قبیل
 بزور باشد واجب است که بگیرند آنرا بعد بستان و معتکف شدن در جرم و خشک شدن رطوبت آنها تا بعد اعتدال و زائل
 شدن خامی و روبریزی و دیر مردکی آوردن اوراق و بدستور در سایه خشک نمایند و از کود و عبار و اختلاط با شایه
 غریبه و رسیدن نم و رطوبات و گرمی و خشکی بسیار بد آنها محفوظ دارند **بد آنکه** ادویه نباتیه ذرات کیفیات متعین
 مفرد و مرکبه در بلدان متعینه با کیفیت و اراضی صلبه بهتر یافت میشوند و همیشه در بلاد ایران و اراضی قوتیر
 میباشد و این ادویه جبلی و سهلی و بری اقوی اند از بستانی در اکثر امور و ادویه بارد در بلدان حاره و بالعکس نیز و
 کیفیت آنها در اکثر امور شدن نیز قوتیر میباشد و ادویه معتدل در بلدان معتدل و رطوبه در بلدان یاسه بساخت آنها از آن
 بلدان و اراضی اول از غیر آنها است و آنچه از قبیل قصبان و قشور باشد بدستور باید که بعد از رسیدن بکمال لائق بحال
 آن و پیش از زخم مردکی و خشکی و کچی و بچیدگی اخذ نمایند و بدستور خشک نموده محفوظ دارند و آنچه از قبیل اصول
 است بعد از اخذ تمر و عنکام و رختن بر گیاه آن و قبل از رختن تمامی آنها اخذ نمایند بلکه آخر فصل خریف بهتر است و
 بدستور خشک نمایند و آنچه از حبایش باشد بتمامی اخذ نمایند و در هنگام کال بلوغ و رسیدن کال و ترو تازگی و عدم نقصان
 اخذ نمایند و بدستور خشک کنند و نگه دارند با بصرف لائق آید و آنچه از قبیل اشبار باشد نیز بدستور بعد کال نفج و رسیدن
 و قبل از بر مرده شدن و افتادن خود بخود از درخت اخذ نمایند مگر آنکه منظور و مطلوب خام آن باشد یا نیم رس آن و آنچه
 را از آنها درست با پوست خشک باید نمود همان قسم در صحت خشک نمایند و آنچه را مقشر و اوراق باید نمود پوست کنند و ورق
 کرده خشک نمایند و آنچه را بر حصان باید کشید بر حصان کشید و در سایه یا با آفتاب کمی با احتیاط خشک نمایند و از کود عبار و رطوبت
 و طوبت و نم و صفت و نکروج و فساد و خوردن گرم و غیره محفوظ دارند و بالتجمله باید که کل ادویه نباتیه را در کال مشکام و رسیدگی
 و دلاوت و بیش از رویشگی و پروردگی و ضعف و نقصان آوردن اخذ نمایند و در هنگام صفا و گرمی و خشکی فواید بسیار است
 از هنگام کال و رت و برودت و رطوبت آن و آنچه باران خورده و قریب العهد یا ن باشد ضعیف است و ادویه بریده و صحرانیه
 اقوی اند از بستانیه و ضخامت آنها کمتر است در اکثر و جلیه اقوی اند از بریده و شکوفای کما آنچه باید که تر و
 خوشبو تر و شکفته و بر مرده نند باشد بهتر است از مخالف آن مگر کل سرخ قبل از تمامی شکفتن اخذ آن بهتر است و همچنین
 بستانی آن و از برگها آنچه ضخیم تر و خوشبو تر و تازه تر باشد بهتر است از قصبان و اصول آنچه کچی و بر مردکی آن کمتر باشد
 و از زور آنچه بزرگتر و نرینه تر و جز جتر و سنگین تر باشد بهتر است و از فواکه آنچه شاداب تر و کوشتر و سنگین تر باشد و لون و
 طعم و رائحه هر یک از آنها که بهتر و زیاده و قوتیر باشد اقوی است از مخالف اینها و امثال شبرم هر که تازه آن بهر حال بطریق مقرر
 پس از آن اخذ نمایند و الا اگر تازه آن بهم تر شد که شبر از آن گرفته شود بدستور سائر ثمرات پوست تازه آن را بشویند و
 یا خشک آن را در آب گرم بخیساند و در آفتاب بکند و آنرا تا غلیظ و لزج گردد پس آب آن را جدا کرده خشک نمایند و پس
 خشکاش را که افزون است از خشکاش مصری و یا کازرونی یا عظیم آبادی در مصر و کازرون بشرطیکه در افزون آن شاء الله تعالی

خوامد آمد مجنون لبین بلسان رسائرا لایان را از اماکن مختصه و از زمان لا ثقه و بالجملة در هر جا که خوب و قوی القوه کردند
 اخذ نمایند نه از جای که بعیف القوه باشند و اما صومع پس واجب است که اخذ و جمع نمایند تا بهار هنگام ریختن شکوفه و اول
 روز قبل از طلوع آفتاب و آخر روز بعد از غروب و باید که مواضع و معتدل باشد و پیش از خشک شدن نمک یکدیگر
 و مفتحت گردند یعنی قبل از آنکه خود بخورد از درخت جدا و ریزه ریزه **شده** **یریزند** * و اما محصا رات * پس باید که از
 باد و بیه چید و از اوراق و ثمار و اصول و غیره ما اخذ نمایند و یا تشطیع نمیدانند بلکه بهر آفتاب خشک نمایند و از گرد و غبار
 و اختلاط اشیا غریبه کثیفه محظوظ کنند مانند اقا قیا و عصاره املج و زنبرباریس و غیره و هنگام استعمال نیز طبع نمایند
 مگر سقمونیا که بدون تشویه استعمال آن جائز نیست * و اما در وقت **حصو** **انیه** * پس واجب است که گزیده شوند از حیوانات
 جوان حجج الجسم تمام الخلفه و الاغصاء و زرعان بهار یا ابتدای صیف و پیش از رو بلا غری و بیرو و ضعف و نقصان
 آوردن و مقدارین ذیح و ذکوة آنها را از **الجملة** خون بز جران و فربه می عیب و نقصان چهار ساله است که بسبب شدت تاثیر آن
 در علاج سنک گردد و منافع موموم بید الله کشته و آن چنان است که اول فصل تابستان که هنگام رنگ گرفتن انکورا است آنرا
 ذیح نماید و خون او را و آخر آنرا بکند ارند که هر دو و خون و مطر از در دیک و یا ظرف سکی و یا سفالی بگیرند و بکند ارند
 تا مجید گردد پس ریزه ریزه کرد بهر پارچه کرباس پاک یا پنبه نمایند و پارچه نازکی برای محافظت از گرد و غبار بر آن
 پیوشند و در آفتاب خشک نمایند و عند الحاجة یک مثقال آن را با آب کرنس جبلی یا با شراب و امثال آن بنوشند و بالجملة
 هر چیزی را بشرائط مقرر آن اخذ کنند و در کمال اتمام حفظ و ضبط نمایند تا یکبار لا ثقی خود آید * **دستور حفظ زمرة**
 حیوانات که تازه به اند آن است که محل قطع و میجری آن را با خطاطی محکم بسته در شیفته که عمل در آن آسان باشد که
 او را بر پاشانی انداخته نگامند ارند و اگر حرارت و رطوبت بر هوای آن بلد غالب باشد باید که عمل را خوب بقرام آورد
 باشند * **دستور حفظ پنه** و مغز حیوانات که متعفن نگردد آن است که در عمل چند روز بیند از زند و بعد از آن شیفته
 خشک گردد و در لته کتابی بچسبند در سایه آویزند و بدستور هرگاه در ظرف قلعی ضبط کنند و در ظرف متعفن نمیکرد
 * **دستور حفظ** مائرا در دویه آن است که بعضی آنها را که با هم جمع باید نمود تا موجب بقای آن باشد مثل کافور با فلفل
 و براده آهن با آهن و با تخم مرغ با نذک و سادج با زنجبیل و معدنی را با غیر جنس او نباید جمع نمود و عصارات و صومغ را
 در ظرف قلعی و نفوذ ناکند ارند و عرقها و میاه حاره و آدر شیفته سر تک ضبط کنند اما بعد سرد شدن و یا در ظرف مزج و
 یا زری نو یا عرق بهار در ظرف مس بتر میماند و مجموع اوراق ریخ ها و کلها را از جای نضاک و آفتاب تند دور باید
 داشت و ظرف قلعی جهت حفظ و غما و اکثر ادویه مفرده و مرکبه بهتر است و الله اعلم **فصل** * **هفتم** در بیان اعمار
 بعضی ادویه مفرده و بالاجمال و الاختصار اینکه ادویه مفرده از سه جنس بیرون نیستند یا معدنی یا نباتی یا حیوانی و الله
 پس معدنی مختلف میشود هموای انواع اصناف آنها بحسب شرافت و خست و تمام التریکب و متلزلز الاجزاء و لطیف بودن
 اجرام و خواهر آنها و عدم آنها مانند ذهب و حجر الماس و یا قوت و زرم و ذواتال اینها از معدنیات که مدتی مدید باقی میمانند
 و باسد نمیکردند و اما نفرو مدت بقای آن کمتر از ذهب است و معدنیات که بدن آنها به نوبت شدن یعنی ناقص التریکب باشند مانند
 مس و آهن و سرب و غیره بسیار باقی نمیمانند و وزودی فانی و فاسد نمیکردند خصوص که در آب و گل دفن نمایند و مدتی
 در آن بمانند و اما زین پس ناقص میشود قوت آن تا یکسال و در تهر رفته باطل نمیکرد و زین و آب قوت آن تا شش سال

باقی میدانند و مرتکب که مرد از سنگ با شک قوت آن ناسالهای بسیار باقی میماند و همچنین اقلیمها و مرتقیها و توتیا و اما حجر فاذهر
یعنی فاذهر معدنی خطائی و قد فارسی و انواع خوش رنگ و خوشبوی املس آن نیز مثل تنی مدید قوت آن باقی میماند و اما
لوگو مدت بقای قوت آن از آن کمتر است و بادام که آبدور رنگ و صعدان باقی است نیکو است و اما طیان طیب الرایح مانند
طین دانه تانی و مختوم و آنچه بد آن مرد و مانند مدت بقای قوت آنها را لوگو کمتر است و کل احجار و طیان را چون بمانند
زود تنی بر آنها بگذرد قوت آنها ضعیف و زائل میگردد و رفته رفته مثل احجار و طیان دیگر میشوند و نسبت مراتب خود را
و آنچه صاحب را بجه است ما دام که راجحه با آن باقی است قوت است یس بد ستور ضعیف و باطل میگردد و مثل سائر احجار
و طیان میشوند و الله اعلم * فائد * بدانکه * اکثری بر آنند که ماده یا ساطع متطرقات زیقی و کبریت است پس هرگاه آن هر دو
در نهایت خوبی جوهر و صفا باشند و کبریت در قوت نارینت صاف و غلبه باشد باشد در معدن صورت ذمی بر آن مرکب از میدان
قیاض چل ذکبه فایض میگردد و در ذمب نگون میباید و اگر زیقی غالب باشد با قوت دارد صورت قیاض می یابد و فاض متکون
هنگردد و چون اجزای ردی الجواهر باشند و کبریت کمتر و با قوت مائیه صورت قیاض می یابد و هرگاه در اعداء جوهر بیشتر
باشد صورت انحرایی میباید و اگر زیقی چید الجواهر بود که مانع ظهور اسباب صاف باشد با اتمام هر چند آن اسباب و افراشته
صورت انحرایی میباید و چون با خیال بیروست شد بد آن غالب باشد صورت روی توپها که خار صیتی نیز مانند می پذیرد
و اگر کبریت چید الجواهر و زیقی و ذی الجواهر باشد با عدل اسباب صیغ صورت چندی بر و فایض میگردد و اهل صنعت
کیمیا را * تله * آن است که انقلاب بعضی به بعضی با عمل مخصوصه مدونه در کتب خود که رفع بدی جوهر میکند شود ممکن
است اما شاید این سخن توهمی بیش نباشد زیرا که انقلاب حقائق محال است و همچنین احجار نفسیه غیر متطرقه مانند یا قوت
و الناس و زرد و غیره و نیز اهل ماده و و ساطع آنها زیقی و کبریت است با اختلاف مراتب از صفا و کبریت و غیره و الله اعلم
و همچنین اگر زیقی چید و نیکو باشد و لیکن کبریت نامان باشد ترکیب غیر محکم یعنی حافظ صورت نوعیه خود مدت مدتی
تواند بود و اگر هر دو چید و صفائی باشند محکم ترکیب گردد یعنی حافظ صورت خود مدت مدتی بود و الله اعلم * اما آن وینه
نباتیه * پس آنها یازده صنف اند زیرا که یا از قبیل صمغ و یا عصارات و یا از مار و فجاج و یا ادمان و یا البان و یا ترعات و یا
اوراق و یا شر و یا زرد و یا اغصان و یا اصول و یا و تشور و یا مثال اینها اند پس صمغ مانند صمغ عربی و کثیرا و اشقی
و جارش و سکنبج و لک و دم الاخوین و اما مثال اینها مدت بقای قوت آنها تا به سال است و اما عصارات مانند اقا قیاض و حوض
فندی و مکی و افیون با صلاح قلم که عصاره خشخاش بری بوده و کات فندی و دم الاخوین بقول صاحب خلاصه
التجارب که عصاره ابو غلما است از آنها کمتر و اما زمار و فجاج که کلها و شکوفه ها باشند مانند بنفشه و نیلوفر و ورد احمر و زک
کار زبان و فجاج اذخر و قصوم و اما مثال اینها و اوراق مانند سناملی و کار زبان و عاذربون و ما ذج فندی و ورق الاذن
و بر میاوشان و اما مثال اینها نیز بحسب قوت و ضعف خود و یکسال نهایت تاد و سال قوت آنها قوتی میباشد پس ضعیف و باطل
میکردد و اما البان و ترعات مانند هضم تیا و فزیون و افیون و اما مثال اینها پس هضم تیا قوت آن تا بیست سال باقی میماند
و بعد از آن ضعیف میگردد و رفته رفته باطل میغردد و فزیون با چهار سال و افیون تا پنجاه سال قوت آن باقی میباشد و زیاد
نیز گفته اند و با جمله اکثر البان قوت آنها تا قریب بد سال باقی میماند اما ادمان مانند زیت و دهن بلسان و قه و قطران
و مانند اینها پس بازده آنها بزودی فاسد میگردد و مخصوص رطبه آنها که در یکدوم و سه اسبوع و حار و رطبه و یا بنفشه آنها بر آب

[illegible]

اول روز طعام سرد و در زمستان و اوسط آن و طعام گرم و در بهار و با طعام معتدل و در شبانه روزی و در مرتبه یا یکمرتبه و اگر بهر دو روز سه مرتبه خورده شود بهتر است بدین ترتیب که روز اول و روز و آخر روز و یا اول شب و روز دوم و سوم و همچنین و یا این که بسیار طول انداختن زمان اکل را و بر سرعت تمام نیز نخورد بلکه خوب بخاید و بسلامت فرو برد و تا اخل نکند یعنی طعام جلید طعام غیر منضم سابق نخورد و مادام که ثقل در معده و سینه و جشاء یعنی آروغ طعام آید طعام تناول نکند و بالجمله هر وقت که خرب گرسنه شود و تشنه گردد بدین طعام بخورد و آب بیاشامد و تعیین وقت بمراتب آن اکثر و برای متوسطین است و الاطفال و جوانان محرومان مزاج قوی الهضم و پیران وضعیفان و بارد الزاجان را هر یک بنوعی خاص میباشد حکم و احد بر همه جاری نمیتوان نمود و نیز باید که چون طعام تناول نماید هر وقت در میمل و رغبت بطعام و کوشکی باقی باشد که دست از طعام بکشد و آب بنالد و بطعام معتدل سبک کند و اقتصاد بر یک نوع از طعام و باید و نوع نماید و بعد از آن چند قدم راه زود زرا که باین نحو تند ابر بدن اکثر صبح و سالم و جوانان سبک و صافی میباشد و افزودن و پر خوری بدن ثقیل و حواس کدر و بلب و انواع امراض و اعلاط طاری میکند و اجتناب نماید از خوردن نان گرم و آشامیدن آب سرد بلافاصله بالای آن جهت آنکه احداث عفونت و بخار مینماید و از اجتماع طعام لطیف و شیرین و یا شیرینی بالای طعام کیفیت مانند خربزه بالای گوشت لطیف و کثیف و همچنین سرخ الهضم صالح الکیموس بالای بطی الهضم ردی الکیموس و یا شیرینی و امثال اینها زیرا که طبیعت غذای لطیف شیرین سرخ الهضم را بزودی استحال میدهد و هضم نمیشاید و باقی میماند مخالف آنها و باعث کرانی و مرض میکند و همچنین جمع نمایند میان دو طعام که سرد گرم و یا سرد و سرد یا بالفعل و یا بالقوه و یا سرد و لزج و یا سرد و رفاخ و یا سرد و قابض و یا سرد و غلیظ و یا سرد و مرخی باشند و از خوردن سرکه بعد از برنج و از ماست با ترپ و ماهی و یا بعد از ترپ و ماهی و از گوشت مرغ بر ماست و ماهی و یا بالعکس و از شور با گوشت مرغ و از شیر با ماهی و از انار با هر یسه و از انکرو با کله کوسخت و از سرکه با عدس و یا با ماش و از خربزه با عدس و مویز با عدس و خربزه با انبه و امثال اینها و از آب گرم بعد از طعام شور و از آب سرد بعد از میوه خصوص میوه تر و حلوه و طعام گرم و شیرین و بعد از خواب و حمام و هر حرکت مفراط و مضعف و ریاضت بسیار و در بین خواب و در خلایه معده یعنی ناشتا و در حمام و مستحسن است جمع میان اطعمه و میوه هائیکه بعضی آنها اصلاح بعضی دیگر نمایند مانند طعام شیرین با طعام ترش و خرب با شور و ترش و بعضی را کمان آن است که جایز است جمع میان هر نوع غذا که باشد جهت آنکه البته این هر دو یا مشابه اند یا متضاد اگر متضاد اند پس گویا که یک نوع از طعام خورده شده اند که بیشتر و اگر متضاد اند هر یک دفع مضرت دیگری مینماید و بعد از میل حاصل میشود و گاهی بودن این امر نیز خود بهم و غلط است آنچه میتوان بود که آن فرد و غذا متضاد یکدیگر باشند و هیچ یک مصلح دیگری نباشند و رضا دیکه مرایت بدیگری نمایند و آنرا نیز فاسد سازد و از جمع ایشان مضرت حاصل گردد نه تعدیل مانند آنکه عضو شخصی از آتش سوخته باشد بر آن برف ریخته اند و البته مٹاژی و متضرر خواهند شد و میتوان بود که دوشی مشابه باشند و هر یک از آن هر دو مصلح دیگری باشد مثلاً یکی تلطیف غلیظ و دیگری تلکثیف غلیظ و یکی تقویت دیگری نماید و همچنین و نیز میتوان بود که دوشی متضاد هم باشند و ضرر نکنند بجهت کیفیتنی که عارض هر دو باشد و خاصیتی که لازم اجتماع و ترکیب است و بالجمله این اصلی و قاعده کلی ندارد بلکه بعد از تفاوت و ضعف و لطافت و کثافت مزاج بر میگرداند **فصل** در بیان احراق ادویه و تسمیم و تشویه و قلی

و قد بیر غسل را حکما آنجا دستور آشامیدن جزوت چینی و عشبه و صامغان و شجره التبی و کپا کور شیر شتر و خیز بر و شیز
الاغ و لبن النساء و فاد زمر و دروغ و ماء العنبر و ماء القرع و ماء الجوار و غیره را و اتقا در صنائع بعضی اشیا بدانکه احراراق
ادویه را احتیاج بدان از برای چند فایده است یا از برای انتقال طبیعت آن است بطبیعتی دیگر و یا از برای نقصان قوت
و کسر حدت آن است مانند زاج و قلع طار و مرجان خصوص در ادویه عین و یا از برای تقویت یعنی زیادت قوت وحدت
و شدت نفوذ و انتقال مزاج آنها است بجزاج دیگر مانند اکثر فلزات و خیز نوره و بیدل و صدف و یرک و ترب و تنباکو و امثال
اینها از املاح مضبوغه و مواد و جوهرات و ادویه مانند جوهر حصی لبان و غیره را یا از برای تلطیف جوهر آنها است مانند
املاح و یا از برای تنقیه و رفع اجزای غریبه آنها است مانند اکمل و زبر و زعفران و شاخ ایل و امثال اینها و یا از
برای همیاق و قابل محقق گردیدن آنها است مانند یوا قیت و طلا و نقره و ابریشم و مانند اینها و یا از برای آنکه باطل گردد
و دانی و خیانت و سمیت جوهر آنها مانند عرق بجهت استعمال آن در تغذیه حصاة و افعی را سود سالخ برای خنک ام و خنک زبر
زیر آنکه ادویه یا حاد لطیف الجواهر اند و یا معتدل و هر دو نوع چون سوخته شوند قوت آنها ضعیف و حدت و خوارت آنها
کم میگردد بسبب تحلیل جوهر خازناری حاد آنها مانند ادویه مذکوره و یا کثیف الجواهر و غیره خازن اند و بسبب احراراق
و کسب حرارت ناری تقویت مییابند هم در حدت و هم در حرارت و مانند فلزات و خیز نوره و یا آنکه صلب اند و یا در آنها
رطوبت فضلیه لایحه است و بسبب احراراق رطوبت ماسکه ملتصقه و لایحه آنها کم و فاضل و فانی میگردد پس سهولت و آسانی
و برزوقی سائید همیگردند مانند احجار و ابریشم و یا آنکه در آنها اجزای غریبه است تا آنکه اجزای غریبه آنها را ازل گردند مانند
نظرون و بدانکه جسم اگر برنجی باشد که اعراض مدبر که جسم را اصلات ترک نکند هر آینه مسخر الطبع خواهد بود و اگر
مفارقت و ترک کند پس اگر بحیف الجسم و متخلخل باشد بسبب احراراق میل بیروند کند و از غایت احراراق که محل
و مادیت رسد با کلمه محل تش زائل گردد و اگر کثیف الجسم و غیر متخلخل باشد از بیروند میل بحارث نماید و یافد آنکه
در احراراق اشیا شرط است که در وجنس مختلف را با هم نسوزانند مثل نمک و نوره و در احراراق احجار مبالغه نمایند بخلاف
نباتات و حیوانات و ما حدیث و صوغ و مانند اینها را ادنی احراراق کافی است و هرگاه مزاد تبرید جسم محرق باشد بعد احراراق
آنرا باید شست که غسل و تضریل نامند و لایق و ن تضریل استعمال نمود و نکس از نکس است باصطلاح اهل مصر که بفار می
آلک نامند و آن سریع السبق میباشد پس هر جسم صلب که قابل سائیدن نباشد و بسبب احراراق قابل سقی گردد آنرا امگس
نامند اما اشیا که قابل احراراق اند و بیرون احراراق استعمال آنها جایز نیست پس از انجمه است اکمل و ارتب و سب و رصاص
که آبار نامند و اسود سالخ و سرطان و طلق و عرق و اما آنچه را بیرون احراراق نیز استعمال میتوان نمود پس آن مانند ابریشم
و آبار و حب الاس و ذهب زعفر و کون و یا قوت و امثال اینها است و یک از اینها در رسوم خود ان شاء الله تعالی ذکر خواهند
یافت و بعضی در نیامد کون میگردد * اخراراق بوزق * که بر روی باشد آنست که طرف سفالی را بر اشکار کنند و روان را
دزان اندازند و بگردانند تا آنکه سوخته شود و یا آنکه فاشی آبی را گرم نمایند و بر روی ریزه ریزه کرده در آن اندازند
و حرکت دهند و همچنین چهل مرتبه فاشی را گرم نمایند تا آنکه سوخته شود و دیگر دمانند خاکستر * اخراراق * چسبین
و ریل البصر و مانند این هر دو که مسی بنکس است آنست که بگردانند هر مقل از روی که خواهند و یا ب رمل پاک بشویند
و خشک نموده در کوزه مطین بطین حکمت کرده در کوزه آجری و یا تونج حمام و یا تونج بسیار گرم بوی شست بکند
و خشک نموده در کوزه مطین بطین حکمت کرده در کوزه آجری و یا تونج حمام و یا تونج بسیار گرم بوی شست بکند

تا آنکه سوخته و سفید گردد و مادام که عقید نكشته کامل نیست مکرر در آن عمل نمایند *** احراق حبه * و اخي و اسود**
 صالح که ما باشد آنست که بگیرند ما را خاکی و یا اخي و یا اسود صالح هر کدام را که خواستند درست و زنند و در کوزه کرده
 مرا آنرا بسته ز بطین حکمت کوزه را گرفته در تنبور بسیار گرم یک شب بگذارند پس بر آوینند که خشک شد و خواهد بود محقق
 نموده بازیت خمیر کرده و بر خنای یوسفاد نمایند *** احراق خطا طیف * که خنای فیش است و یغایر سی پرستوک نامند آنست**
 که بگیرند بچه خطا طیف را ذبح نموده بر آنرا آتش و شکم آنرا چاک کرده آنچه در جوف آن است بر آورده و در نایند و پاک
 بسته و نمک بر آن پاشید و در کوزه کرده و بر آن را بیک حکمت بسته و بر آنرا چاغ بر آویند تا جگر کندن تا جگر جرق گردد
*** احراق ارنوب * مانند احراق خطا طیف است * احراق زجاج * که یغایر سی آئینه و شیشه نامند آن است که بگیرند**
 زجاج صاف سفید شفاف خالص پاکیزه را که سنگ ریزه و خاک و یغایر ناپا شد نرم سائید و در کوزه مطین و یا بونه کرده و سر آنرا
 مسکیم بسته در تنبور حمام یا تنبور بسیار گرم بگذارند تا آنکه مرغ گردد و در میان زجاج یعنی خاکستر آن بهتر آن است
 و رنگچه آهني خوب گرم نمایند و در آب قلعي اندازند و آنچه از آن مگس شده باشد جدا نمایند و یا زنده را گرم نموده
 در آب قلعي اندازند و همچنین تا آنکه تمام مگس گردد پس نیکو محقق نمایند که ماندن و یا بهار کردند و بر بی ازان مقلد از
 اشغال باد و از ده اشغال آب گرم برای تقویت خصه قوی بالفعل است *** احراق زربنج * آنست که بگیرند زربنج اعلای**
 خالص صافی را ریزه ریزه و ماندن نمود و یا قلا نموده و در کوزه مطین بطن حکمت کرده و سر آن را مسکیم بسته و در وسط سر آن
 ووراخي برای بر آویندن بخار بیک آویند و بر اخگر کندن و مادام که ازان نظار سیاه بر می آید ناقص است و چون بخار آن
 سفید بر آید سوخته میل گردد تا کامل خواهد بود *** احراق سلحفاة * آن است که شکم سلحفاة یعنی سینه پشت را شکافته**
 احتضای آن را افکند و پاک شسته و در کوزه مطین کرده و سر آن را بسته و در تنبور بر آویند تا جگر کندن تا جگر جرق گردد
 و سفید گردد *** احراق سرجان * آنست که بگیرند سرجان نمری چند آنکه خواهد شد شکم که آفتاب در برج اسد باشد**
 و یا ما می آن را باین آویند و شکم آن را شکافتد و مایه الجوف آن را باین آویند و یا خاکستر چوب تانگ و نمک بشویند و در کوزه
 مقلد آب ناید و کرده و سر آن را مسکیم سازند و بالای کوزه را بکی که در آن جویس کند و خطمی و نیک در هم بر شیده باشند
 گرفته خشک نموده در میان تنبور که آن را خوب گرم نموده باشند کندن و در تنبور را بپوشانند مثلاً اگر شب گذاشته باشند
 خمیر بر آورند و اگر صبح گذاشته باشند شام پس از کوزه بر آورده و بپا بپوشند *** احراق سرجان بحرین * نیز بهمان**
 قسم است *** احراق شنج و صدف * آن است که بگیرند شنج سفید امس و را و مطین حر یعنی طین خالص بگیرند و در تنبور اخگر**
 کندن تا سوخته گردد و علامت سوختگی آن است که سفید گردد و اگر بیگانه سوخته نگیرد و بپزد و یا طین مذکور گرفته
 در تنبور بکندن تا آنکه سوخته گردد و صدف و امثال آن را نیز بپزد و یا طریق اخراق نمایند *** احراق عقیق * و شب**
 و یا قوت و امثال اینها آن است که در آتش مرغ نموده در آب سرد اندازند و مکرر بچین کنند تا آنکه آب آن سوخته و
 خشک و مفتت و قابل محقق گردد *** احراق بسند و مریحان * آن است که مریحان را که خواهد شد در کوزه سفالی کرده و بعد**
 آنکه آن را ریزه ریزه نموده باشند و کوزه را بیک گرفته در تنبور بکندن تا سوخته و سفید گردد اما بحدی که مادیت نرسد و اگر
 بیک دفعه سوخته نکرد مکرر نمایند و این از برای حصول خلعت و یوسف آن است پس بر آورند و نرم سائید و استعمال نمایند
*** احراق لؤلؤ * آن است که مروارید ناعمته را با قدری شیر و ظرف سفالین کرده و سر ظرف را مسکیم نموده در میان آتش**

کنند. رین مثل و پس از زمانی بر آورند که سوخته شد و باشد * **احراق مملع** * آن است که مملع را بگویند و بعمل خمیر کنند
 و در حقیقت کتانی کنند و با بارچه نازکی بسته بکل حکمت گرفته و دستور نماید و بر روی خشتی بگذارند و پس از سرد شدن
 تئور بر او رین و کل را از آن دور کنند و نرم ساین و استحصال نمایند * طریق دیگر آن است که مملع را خسته خشک نمایند
 و جوش سرده در دیک منالی کنند و اطراف سر آن را بکل حکمت بگیرند و بر آتش کنند و اطراف دیگر را از
 اجگر پیر نمایند و آن مقدار بکنار رین که مملع از جستن و حرکت باز ماند که آن زمان بلوغ احراق است پس بر آورند
 و بگویند * **احراق کهر یا** * آنست که کهر یا را ریزه ریزه کرده در کوزه مطین بکل حکمت کرده سر آن را محکم بسته
 شب دو تئور گرم بکنار رین صبح بر آورده شود و بکار برند * **احراق اقلیمیا** * نیز همین نحو است * **احراق اسرب** *
 که آبار نامند آن است که بگیرند و درم اسرب را و ریزه ریزه کنند و تنگ سازند و در قابله آغنی بر روی هم بچینند و
 قدری سفید آب محجوق و دو قطعه جوهر بر آن ریزند و با هم بر هم زنند تا تمام سر ب سوخته گردد و اگر قدری بماند باز
 جوهر قدری بر آن بچاشند و بر هم زنند و همچنین تا تمام سوخته شود * **نوع دیگر** * آنست که اسرب را صفحاها یا نازک
 سازند و بر آن قدری کبریت شود و بپاشند و سر آن را بر پوش سفالی که در آن سوراخی باشد بپوشند و اطراف آن
 را با بکل حکمت بگیرند و در کوزه کنند و رین وین مثل تا تمام آن سوخته گردد پس بر آورند و بمایند و بشویند و بکار برند
 و از دود آن در مرد و عمل معجز باشد و باید که مقدار کبریت با زای مرصه مثقال از پنج دانگ زیاده نباشد * **نوع دیگر** *
 آنست که اسرب صاف خالص را با قدری کبریت بکنار رین پس در بونه آغنی کرده در کوزه خلدادان بکنار رین و چندان
 بدینند که خوب خاکستر شود و بسته بکار برند * **احراق خیمه الحدید** * آنست که ریم آهن را تا فته تا مفت مرتبه
 در سیر که تظلیه نمایند * **احراق آهن و فولاد** * آنست که مریک را که خواهند براده شود سه شبانه روز در بول کاه
 بچینانند پس بر آورده بر روی تنگ با آب مالجیات منقوع بمایند پس قرحها را خسته خشک نمایند و بجنوع قرض فاراد دیک
 صفائی کنند و بالای آن سر پوش سفالی کنند و اطراف آنرا بکل حکمت محکم گیرند و تا یک هفته در میان سر کین کار و محراقی
 کنند پس بر آورده تا در مرتبه آب بقوع مالجیات زردین که کا با آب صبر تازه نیز پس خشک نموده در ظرف سفالی کنند
 و سر آنرا محکم بمایند و تا مفت روز در میان آتش سر کین کار و محراقی کنند پس بر آورده سحق نموده بکار برند و بعضی
 مردم در مرتبه آخر آهن را با صلایه نموده یک شبانه روز در میان ماست ترش میکانند پس بر آورده با قدری نرشارد خالص
 محق بلین نموده مفت روز یکدر میان آتش سر کین میکانند پس بر آورده نرم نموده بکار میبرند و علامت جودت قتل فلز است
 آن است که بعد مردن بالای آب ایستاده نشین نشود و زودی * **قتل ذئب** * بدستور مسعود بن محمد بن سنجری آنست که بگیرند
 ذئب را و نرم براده نمایند که مانند غبار گردد و در کفچه آغنی کرده اندکی اسرب سرده بر آن بپاشند و در آن آب نمک
 داخل نمایند و بجوشانند تا آب برود و ذئب بماند پس صلایه نموده شسته بکار برند * **تکلیف ذئب** * که بهترین طریق
 آنست آنست که بگیرند ذئب را و براده نمایند و آب بنور و آب قلی و آب طبع طعام را بجر علقه صافی نمایند و آبها را غریک چل
 چل بجوشانند تا منعقل گردد پس در جزو از معقود آنگ و نیم جزو از معقود مملع و نیم جزو از معقود قلی و یک جزو از براده
 ذئب و مرچهار جزو را با هم بیکو بمایند و بعد از آنکه در ظرف شیشه یا آتش سرخ کرده باشند پس سه شبانه روز در جای
 نرم ناک بگذارند تا نرم گردد پس بدستور آتش سرخ کنند و بماند و در جای نیاک بگذارند و همچنین تا چهار مرتبه پس

در برونه کرده بعدی آتش بد مند که در نه سرخ کرد و پس برونه را بر آرد و یک ارنه تا سرد کرد و بنامند و آب گرم بکزد
بپوشانند و بشوند تا طلا از سایر اجزا خالص گردد پس خشک نموده محقق کرده استعمال نمایند و گفته که اگر در حین تبویه
و محقق بکوبند و آبهای تند تسخیم نمایند مرع الاثر است پس پاک شسته سوده استعمال نمایند و گفته اند که بخوردن این
نوع طلا باعث طول عمر و رفع جمیع امراض سوداویه و حفظ صحت است و در این امر رعایت نکند ارنه و مقدار شربت آن
یک تیر است * **نوع دیگر** * که طلا قابل محقق گردد و مانند رما شود و اگر دینار باشد صورت دینار آن بحال ماند آنست
که بکوبند دینار را در برونه کنند که باطن برونه را بر آید است که با جرم سوده که آلوده باشند و آب تش کرم نمایند بعد یک
گذاخته کرد و پس برونه را بر آرد و یک ارنه تا سرد کرد و دیگران این عمل نمایند و ضرورتی باطن برونه را با مرده است که با سرکه
خود تازه یا لایق پس سوده شسته استعمال نمایند و سرخ و سرفه و سرب مگس نیز این عمل نمایند * **نوع دیگر** * که دستبر
حکمای هند است آنست که سرب را چند مرتبه کن آخته در آب نوشاد و بریزند پس طلای خالص را کن آخته در آن آب چنگ
مرتبه سرد نمایند پس صفتهای نازک ما خسته بزاج سیاه و سرکه آلوده در آتش کنند و با نیک آب بشوند و باربع سرب سرفه
کوده در برونه که باطن آن سرد است که آلوده باشند کن آخته با نیک آن زبوق در ظرف چینی یا راجای بسیار نرم بپاشند و بر روی
آتش کنند و بر مزنند تا زبوق از آن مغارت نماید پس شسته بر سنگ سماق نیکو محقق نمایند و این کی از آن را بر آب
ریزند اگر بر روی آب ایستد نیکو است استعمال نمایند * **دستور چکان دادن** * و رنگین نمودن اشراف و ظروف طلا که گم رنگ
و خالص نباشند و رنگه با نیک خالص کرد آنست که بکوبند و توتیای هندی را شاخ جاموس و نیک خشک مرسته مساوی سوده با آب
سرخشته بر آن بمالند و بر آتش کنند ارنه تا خشک گردد پس از آتش بردارند و یک ارنه تا سرد شود پس بشوند و رنگین و براق
خوارق بود * **نوع دیگر** * آنست که بکوبند زاج سفید دو وزن شوره نیک طعام از نیک یکوزن و نرم سوده با آب خیس
نمایند و اشراف و با طرف طلا را با آتش سرخ نموده بکن ارنه تا سرد کرد و دوباره ایمان بمالند که هیچ جای آن خالی نماند
پس بر آتش کنند ارنه تا خشک گردد و اندک کرم شود پس از آتش بردارند و بر زمین اندک کوی کرده در آن بکن ارنه
و خاک کسین زغال را با آب نم کرده با لای آن بکن ارنه و لجه صبر کنند پس بر آرد و بپاشند اگر رنگین شد و باشد بهتر و
الا بکار عمل نمایند تا رنگین گردد * **احراق فضه** * آنست که بکن ارنه و نقره خالص را در برونه که با نیک خالص در آن
باشد یعنی برونه را بسفید آب قلعی آلوده باشند و مکرر بکن ارنه تا آب آن بخورخته قابل محقق گردد * **نوع دیگر** * آنست
که نقره را بر آده نموده و با آب و نیک در ظرف آفتنی با تش تند بشوزند و اگر خوب نموده نشود دوی بکوبند بر آن بپاشند
و بسوزانند تا موخته گردد * **احراق ائمه** * آنست که زبویه ریزه کرده در دانه کوسفتن و یا در پیوده چرب شکفته بزیا
کوسفتن بپاشند و در ظرف آفتنی بر روی آتش کنند تا مشتعل گردد و دوقدری بسوزند نه بسیار پس پاک شسته در آب یا بچ و
یا برف من تی پرورده نرم مایل و یکار بزنند و اگر بچ و برف نباشد من تی در حوض و یا غم آب سرد ابد ارنه و اما تکلیف فضه
بطریق حکمای هند آنست که چند مرتبه آن را صفتان رقیقه نموده بکوبد و سرکه آلوده با تش بتابند و چند بار دیگر در برونه
بسفید آب قلعی آلوده بکن ارنه پس سوهان کرده در ظرف آفتنی با آب و نیک بسیار سوزانند تا نیک و آب بتخلیل رود پس
کوبد بر آن بپاشند و بر مزنند تا مگس گردد * **احراق قطران** * جهت ستونان آنست که بکوبند و با نیک مطین بطین
حکمی گرفته و در آن قطران کوده بر آتش کنند ارنه تا آنکه بکن ارنه و بنصف رسد پس بکوبند چوبی و یا سمعی از آهن و در آن

فروبرند که بدن آغشته کرد پس برآورند و در هوا بپاشند اگر منعقل نباشد که در موختله شده است و الا باز بر
 آتش گذارند تا بران چوب و یا بن صبح منعقل کرد پس فرو بردارند و بکار برند * **احراق پنجم** * موی سر آدمی و
 امثال آن است که هر یک را که خواهند پاک شسته از صابون و یا غیر آن شانه کرده و بمقراض ریزه ریزه نمود در ظرف
 صفالی و با آتشی که بر روی آتش گذارند و چندین بار بر مژندند که قابل محقق گردد * **احراق ششم** * آن است که
 اسفنج را مقراض نموده بهمان دستور پنجم موی احراق نمایند * **احراق هفتم** * کد و وحشایش و بز و ریز مانند ابریشم
 و پنجم است و اگر خاکستر آن را خواهند زیاد احراق نمایند * **احراق هفتم** * و امثال آن از اخشاب آن است
 که بر آتش بار ریزه ریزه نمود و در کوزه گلی کرده در تنور و یا اجاغ آن مقدار بسوزانند که زغال گردد و بهر حد را بدست
 نرسد و اما خشب کرم که برای تقویت حصاة است باید آن مقدار بریزند که بر آتش گذارد * **احراق هفتم** * که مراد
 العقارب نیز نامند آن است که عقرب زنند و در ظرف مس یا آهن یا صفالی انداخته و آن را تخمیر محکم نمایند و در تنور و یا
 از میوه چوب رزمند آن که آتش آن حدت داشته باشد کرم نموده آتش از تنور بر آورده باشند شب بگذارند و در
 تنور را بهوتنک صبح بر آورند و ساقیند و بکار برند و باید که تنور بسیار کرم نباشد که عقرب تمام موخته خاکستر شود و عقرب صالحه
 برای این امر عقرب راست و علامت نری ضعیفی و لا غری آن است * **نوع دیگر** * آن است که عقرب زنند و در ریشیه که بگل
 حکمت گرفته باشند و سر آن را محکم نموده در تنور و یا بسیار کرم نباشد مقل ارشش مغت ماعت نجوی بر روی خشتی در آتش
 گذارند اگر قابل محقق شده بهتر و الا در سه ماعت دیگر بگذارند پس مائید و بجای پخته استعمال نمایند * **احراق هشتم** *
 از برای ذرو روات در امراض عین و قطع خون بواسیر و زف الدم و تقویت دندان و لکه و اهللیج کالی درین امر بهتر از سایر اهللیجات
 است آنست که بگیرند هلیله را و در خمیر گرفته بر روی خنز در تنور و نهنگ تا سوخته شود پس از تنور بر آورده خمیر را جد آکرده
 هلیله محرق را سوده استعمال نمایند * **احراق نهم** * بقیض * که کلس البیض نامند آنست که پوست تخم مرغ را و اگر پوست
 چوبه بر آورده باشد بهتر است در آب بنک مکرونخسانند و بشویند تا پودر اندرون آن که غرقه نامند با تمام جد آکرده و شطلق
 نامند پس نرم کریم و در کوزه مطین کرده بسوزانند و بر آورده شسته بکار برند و پوست شتر مرغ اول است * **نگلیس** * طلق
 بطور اهل هند آنست که طلق را مقراض نموده در کیمه گریاسی محکم دوا می کرد و چنان عمل داشتند که خرماد میان آن کیمه اندازند
 و در میان طشتی تا آب کرم بدست بماند تا از کیمه بیرون آید پس آب آن را بنجر علقه از آن بگیرند و آنرا خشک کرده باشند
 و عقاب مساوی الوزن محقق بلیغ نموده در کوزه مطین محکم کرده سر آنرا عمل و آتش شدید سه شبانه روز بدست
 انکه بر آورده سرد نموده وزن نمایند اگر عقاب با تمام رفته باشد خبها و الا باز آتش دهند تا با تمام برود پس با مساوی آن
 شوره فلزی صلابه بلیغ نمود و بدستور اول در کوزه مطین نموده آتش دهند بسیار و سفید و مگس خواهد شد جهت فالج و بواسیر
 بکار برند مفید و مجرب است * **احراق دهم** * بطور اهل هند آن است که بگیرند طلق نوع اهل را که مغنبد صافی است
 پاک شسته خشک کرده بطور قد نرم نمایند و سه روز و سه رگه آنکوری که نه بسیار و تنخسانند و بعد از آن با همان سر که چند جوشی
 بدست بماند و سر که بر آورند و نرم بگویند و در کیمه صغیر مستحکم با سکر نرما کنند و در ظرفی که پراز سر که بد باشد بگذارند و
 بدست بمانند تا مای طلق مشحیل شود پس از کیمه بر آورند و بر روی سنگ نرم بمانند و قرصها ساخته در ظرف صفالی گذارند
 ظرف دیگر بر سر آن گذارند و تمام ظرف را بگل حکمت بپزند و محکم سازند و در میان آتش سر کین کاه صحرانی تا یک هفته بگذارند

که خاکستر گردد پس بر آرد و با آب بپزد که کیا فلهی است و آب برک تا توله و آب قلع و آبله و نلیله و آمله و نیک جلد جدا
مگر رسانند و قرمها نموده خشک ساخته در ظرف معالی بهمان طوری احرار نمایند و گفته اند که تا سبیل بار بکشد و یاده آتش
باید دا در علامت کال احرار آن آن است که چون خاکستر آرد را آتش بند آرد برق آزار آن مطلق ظاهر نشود اما در ستور
خلب و حل بعضی اشیا خلط آن است که بکیرند طلق را هر قدر که خواهند با آتش صریح نمایند و تا سه مرتبه در آب سرد
اندازند و بکوبند تا ریزه گردد پس در آکیسه گریاس مستحکم نموده سنگین را بقل و زدن فی در انداخته که سینه را بقوت تمام
بمالند و در آب گرم و یا در طبع یا قلی یا سفارند تا مثل شیر و از کیسه تراوش کنند پس بگل آردن تا ته نشین گردد و ته نشین را خشک
نموده استعمال نمایند **نوع دیگر** که آزار آن اهل است آن است که صابون خلطی را بر صفحه ای طلق نازک کرده مالیده
در برته کرده بر آتش کزدند و بر آفرینند پس از آتش بر گرفته بطریق جوهر بروی سنگ سقاوی صلایه نمایند و شسته بکار
برند **خلط طلق** آن است که طلق را شکسته ورق ورق نمایند و ریزه نموده در ظرف آب بکینند که ضخیم باشد کرده بول
انسانی بالای آن کنند آن مقداری که طرف مملو شود و مدت چهل روز در میان بول بکند آردن و در زمین بول را آملدیل می نمود
نیاشند پس از بول بر آرد و خشک نمایند و در میان کوزه ممانه را در میان ظرف شیشه ضخیم بکند آردن و ظرف را در میان
خمی که از سر که گفته بسیار زدن مملو باشد مغلق یا ویزند که سر که در آن داخل نگردد پس بعد از باز زدن روز
بر آورند بعد زنت الهی کذا اخته خل شده باشد **نوع دیگر** آن است که سوزن را سوراخ کنند و چوخت آن را خالی نمایند و
طلق مخلول را در آن بپوشند و سر آن را بیا ریخته قرب مستحکم نمایند و در سر کین اسپ ناسه زور دهن نمایند پس بر آورند مانند
آب مغیله که گاه الله که خوا شده بود **خلط ن هب** جهت حفظ صحت و طول عمر و اکثر امراض شود و از آن است که بکیرند ورق
طلار را در زمان طلا باد شته طلا با کلاب و بید مشک و در زمان صبح باغ نمایند و روزی آن مجدداً که یک قیراط تا دو قیراط طلا
خالص خورده شود بنوشند با کلاب و بید مشک **خلط ن هب** با سر و این یک جهت تقویت قلب و تفریح اوج و از آن تصرع
و از آن قشر و روغن سردی و تقویت باه و از آن دمنی و حفظ جبین آن است که ورق طلار را با سریشم جلود خل بلع نموده و سر و این
را بیکو شود که چون بر آب ریزند زمانی معتدل بر روی آب ایستد پس هر روز در شیشه کرده آب ترنج یا سر که انگوری مقطر
بجای رند یا عرق کبریت یا عرق نیک بر آن ریزند آن مقداری که چهار انگشت بر روی آن ایستد و در حمام ماریه بکند آردن و آتش
دمنند را آنچه مخلول گردد صافی نموده بر آردن و از آب ترنج یا عرقهای مذکور بر آن ریزند و آتش دمنند تا تمام حل گردد و
چیزی غیر منحل نمایند پس از حویر بکند راندن و قدری دمن طریون بر آن ریزند تا خلاصه آن که نشین شود پس بردارند ته نشین را
و شسته بکار برند **صنعت حمام ماریه** بکیرند دیکه که اطراف آن بلند باشد مانند یک کله پی وی و دمن پی و در تنور
کند آردن و نصف آن آب کرده چیزی بر سر آن گذاشته آنچه خواهند در شیشه کردن خمی کرده و بر سر آن سیمی بسته سیم را
بآن مطبوع بندند چنانچه شیشه با آب ترشک و در زیر آن یک آتش بر آفرینند **و بهتر آن است** که در تنور کند آردن و چون
آتش تنور خاموش گردد باز آتش کنند تا مدتی که آن چیز در حمام ماریه باشد پس بر آورند **صنعت دهن طوطی** است
که طوطی مفید مکس را مقلد آریان زده در محقق نموده غسل نمایند و در شیشه کردن که قطعی نمایند و روغن که بروی آن آید
بکیرند و محفوظ دارند و طوطی عبارت از دزدی خور است **و اما نشویه** و تحميص و تغلیه بد آنکه این مر سه لفظ با لا شراک
و الا جمالی معنی بریان نمودن است و الا تفصیل بد آنکه نشویه است که آنچه را بر یوان باید نمود و خوف چیزی دیگر از قبیل

خمر و نائل و یا سیب و یا به و امثال اینها کناشته و بتور کف ارنه و یا در زیر آتش و یا خاکستر گرم بنفشه اند که ببخار و بخته
 بشود و باید مانند اسفیل و سقمونیا و مثال اینها و یا آنکه کوبیده و با عمل هر شسته در لخته بنفشه بکف گرفته و در تنور معتدل و یکشب
 بکاف ارنه پس بر آورده و بکار ارنه مانند انیسون و شیره الطرنا و امثال اینها جهت متونات و غیره و تقمیس آنست که طری را بز
 آتش بکاف ارنه که خوب گرم شود پس آنچه را خواهند در این بریزند و حرکت دهند بسرعت تمام که همه آن مساوی و بقدر حاجت بریان
 کرد و در تنور معتدل بخیم یا بر تنگ در لیان و ممر و خشکناش و کهنیز خشک و زیره و زیره و زیره و لجمه هر یکی از اینها را که خواهند
 و بهترین طری از برای این امر سنکی و یا سفالی است و محل وسط تقمیس آنست که از آن چیزی بنوی بر آید و اندک سرخ و برشته
 گردد * و تخلیه * آنست که در روغن کافور یا غیر آن بریان نمایند محل یکله بهر دارد و هر رخ کرد مانند بز و رو یا بکاف ارنه که بشکاف
 و بر تنگ مانند لجمه و غصص و یا بکاف یکله بخیم و یا بکاف که بریان شد * است مانند خبث الحن و امثال اینها * تشیویه * آنست که
 آنست که آنرا سوده و آب قرص نموده در آتش نرم بر روی سفالی بکاف ارنه و بکاف ارنه تا خشک گردد و در مشوی آن لطیفتر و مقوم
 چشم و حافظ صحت آن است و مغسول آن محقق بیانی * و ستور بریان * نمودن انیسون آنست که انیسون را بقدر با قلا و مغز
 بادام ریزه و ریزه نموده در طرف سفالی اندک بریان نمایند * و مانند بیره که اصلاح نیز نمایند پس آن بمعنی شربت و برورش
 بد آن بعضی ادویه است که در آنها حدت و بار اعتد و غایله باشد تا آنکه کم جزائل گردد مانند سقمونیا و انیسون و حب الملوك
 و دند و ترب و زعفران و بن و شمشیر و مانند اینها آن است که سقمونیا را در جوف خبث یا به خالی نموده کاف ارنه و با طریاف آنرا
 بکچل مغشور نمایند و سر آنرا بقطعه از سیب یا به بنفشه در پارچه گتانی بنفشند و در خمر کینند و در میان تنور یکله گرمی آن معتدل
 باشد کف ارنه تا خمر بنفشه و برشته گردد پس بر آورده و خمر را در ور کرده و سقمونیا را از میان آن بر آورده و در سایه خشک ساخته
 بکار بول و آکریسین یا به نرفته نشون سر بیضه مرغ را سوراخ کرده آنچه در جوف آن است بر آورده پاک شسته سقمونیا را در آن
 گرد و آب سب و نابه اگر میسر آید بر آن ریخته و لایه و لایه آن به ستور تشویه نمایند * و حکم ارازی گفته اگر حبیب و به لبناش
 سقمونیا را با بنفشه سوده استعمال نمایند حکم تشویه و اصلاح دارد و مؤلف گوید اگر اولاد بیضه مل بر نمایند پس با بنفشه بسیار
 خواستعمال نمایند بهتر است و انیسون را با بکاف کوبیده و بشیرا لاغ مرشت و بنفشه کز آلوده مانند کباب بریان نمود یکم و به و اگر
 زیاد و بهتر خواهند و مر تبه و حب الملوك را در روغن بادام و یا شیر بکتبانه روز بای خیسانند و دند که حب السلاطین است
 در سر کین کافور یا مل بر نموده بن بطریق که بکیند مغز دند تازه که کهنه و زرد و سیاه و فاسل نشد و یا شد مغشور گردد و زبانه میان
 مغز آنرا بر آورده در کاسه کرباس صغیق و یا دلائی کنند و یکشب در آب خالص بنفشه سلند پس بر آورده در سر کین کافور یا مل گرفته
 بنفشه که از هر طرف آن مقداری حجم سه چهار انگشت سر کین باشد و در زمین بمقدار حجم آن کوی بکشد و بالای آن خاکستر گرم کنند
 و بالای آن خاکستر سر کین کافور یا مل بکیند تا آنکه مقداری از آن سر کین تازه سوخته گردد و حب السلاطین نسوزد
 پس بر آورده بطرف دیگر بکاف ارنه و بن ستور و عمل آورند تا هر چهار طرف آن مقداری کوز سوخته گردد پس بر آورده پاک
 شسته و بعد در دانه حب السلاطین یکعل دلیله زکی که هلیله مزینک نامند نرم کوبیده و بوزن هر د و آرد بر نیج با آب ایمو و
 یا آب غوره مرسته محقق بلوغ نموده در جوف بنی نه در جوب بکاف ارنه و در جوب تا هفت حب و صاب حب انقلاب محل
 نباید داد که مضر است او را * نوع دیگر * آن است که آن کیمه را در سر کین کافور یا مل تازه و در آب حل کرده در یکی معلق بکار بزنند
 که بکیند آن در کافور یا مل در آن سر کین کافور یا مل غرق باشد و غرق در آن سر کین کافور یا مل غرق باشد و غرق در آن سر کین کافور یا مل غرق باشد

چای شسته بدن متورم کوز را هلیله آورد بزنج آب لیمو و شکر حبوب سازند و یا حب الی بی که میوزج است و رب السوس و
 چهار یقون و مش عقیق و مصطکی و حشیش غاف و انستین و رومی و صبر معطوف اجزای مساوی گرفته و بخیخته با آب کونس سرشته بر
 دست زابر و غن بلسان چرب کرده حب بند تل شریقی از یک دم تا دوزم و غن از بویاج باشد و این حب برای فالج و لقوه و ریشیه
 و اوجاع ظهور و امثال اینها نافع است و بعضی حب السلاطین مل بر و یا آب زنجبیل تازه که بپزند و ادراک نامن در شبانه روز
 نمائید پس حبوب بسته هر حبی بقدر نفوذ کوچکی و ذره های خشک نموده عند الحاجة یکحب تا و حسب استعمال نمایند و توبه
 را بخراشید و بروغن بادام چرب باید کرد و جربش کوید و با زنجبیل نموده با استعمال آرد و تشه میوزج را در لته بسته در سر کین
 الاغ با آب جوش باید داد تا بپزد آن نرم کرد پس معطر نمود و سود و بکار برند و ما ذرین را در شبانه روز در سر که باید
 که بخشکاند و در بین دو سه بار هر که را تبدیل کنند پس شسته خشک کنند و نیم گرفته بروغن بادام چرب کرد و بهر نحو کفرواوند
 استعمال نمایند و تدبیر هر یک بتفصیل و چند نوع دیگر در قرابادین ذکر یافت * تدبیر کمون آنست که بکیرانی زیاده کو مانی تازه
 که کهنه و بوسید و نباشد و پاک و پاکیزه نموده و در ظرف چینی یا سفالی لعابدار کرده هر که انگوری که نه بر بالای آن ریزند
 آنقدر که چهار انگشت بالای میوز آب پس یک روز و یک شب بگذارند و در بین زیر و بالا نمایند پس در سایه خشک نموده
 اندک بریان کنند و اگر زود خواهند که خشک گردد در پارچه کرپاس پاکیزه پهن کنند و این برهم زنند تا خشک گردد * تدبیر
 گبریت * آنست که ظرفی را از شیر کا و تانیسه کنند بر سر آن پارچه کرپاسی بپند و بالای آن پارچه گبریت را ریزه و ریزه کرده
 پهن کنند و طبقی از سفال بالای کو کرد بگذارند و بخوریکه بکوکد نیمید و در میان طبق سفالی سر کین کا و خشک کنند و بر او فروزنند
 و یا آنکه پرازاخگر کنند و یک منند تا از کرمی آن کو کرد آب شود و از پارچه کد شسته تمام در آن شیر بچسبک پس کو کرد و از روی
 شیر بردارند و عند الحاجة بکار برند * تدبیر بپیش * و مری آنست که شش ماشه بیش و پلیم بی هر که ام را که خواهند بکیرند
 و ریزه نموده در کسه کنند و در دیگی که شیر کا و تازه و دوشین مقدار ده و زاده آثار مندی باشد آن مقدار بپوشانند که
 شیر بصله هر پس پیش را بر آورد و بشویند و در کیمه دیگر کنند و در همان مقدار شیر باز بپوشانند تا سه مرتبه پس بیش را
 خشک نموده مقداری رخیه جهت فالج و لقوه و امترخا و امترخا و جلا ام و امثال اینها بکار برند * تدبیر ذرا ریخ * که بترکی
 الا کلک نامند و قسمی از همین است باغت اصفهانی آن است که چند عدد آن را زنند و در کوزه کرده و سر کوزه را بلند کنانی
 بسته معکوس بر بالای بخار سر که نه باتش بخوشد بد و نل تا ذرا ریخ کشته و برورد * کرد دانکا * سائید استعمال نمایند * تدبیر
 سلانحه * که عبارت از بول بز کوهی است که در مسکن اوجم میشود آن است که انرا در ظرف نوی کرد و بر آن اب خاز خشک
 و بول کا و انمقل از بوزند که انرا بپوشانند و در آفتاب و یا باتش کرم بدعت بمالند و صاف انرا در ظرف دیگر کنند و بیست و یکروز
 در آفتاب بگذارند تا مانند عمل غلظ گردد * تدبیر توتیا * باب غوره * آنست که بکیرند توتیای کرمانی را و نرم نموده در ظرف
 چینی یا شیشه کرده اب غوره صاف کرده بر آن ریزند و بگذارند تا نه روز و هر روز اب غوره را تازه نمایند و پس از نه روز بروی
 منک ساق با اب غوره که صاف کرده و بپزد و یا بپزد کرده باشند با هستی بسایند و چون خشک کرد در با زاب غوره سرد بران
 ریزند و بسایند تا آنکه بغایت نرم نموده شود پس خشک نموده و شیشه نکمالد و نل و عند الحاجة بکار برند * تدبیر خبث
 الحدید * آنست که خبث الحدید را گرفته بخیخته ملعت چهارده روز در سر که خمر بخشکانند آنکه خشک کرده در روغن بادام
 بریان کنند و خوب بسایند چنانچه بالای اب یا و متد و بزودی ته نشین نشود و در تر آکیبا استعمال نمایند * نوع دیگر * آنست

که غلبه الجذبل را نرم گرفته و پیخته ملت چهارده روز در سر که تنبلی نخیسایند پس برآورده در آب کندی تا صفت روز بخسایند و
هر روز آب کندی را تازه کنند پس برآورده خشک نموده خوب بسایند و بروغن بادام بریان کنند و یا بروغن خسته زردالو یا شفتالو
و بکار برند و این جهت امراض بواسیر بهتر است * **تدبیر بردار** * **آهن و تنقیه آن** * آنست که آهن را براده نموده در میان
سعال آب ناپاییده با تش سرخ سازند و در روغن کنجد اندازند پس برآورده سرخ نمایند و در سر که انکوری اندازند پس برآورده
سرخ نموده در بول بکارند از نایبش و دروغ ماست کاتریش پس برآورده شسته سائیل و بکار بوند * **تدبیر پوست بیضه**
آنست که قشر بیضه مرغ یا شتر مرغ را گرفته در آب شیرین نخیسایند و بکنند از نایبش و دروغ ماست کاتریش پس برآورده
سرخ نموده در بول بکارند از نایبش و دروغ ماست کاتریش پس برآورده شسته سائیل و بکار بوند * **تدبیر پوست بیضه**
آنست که آب و نمک و خاکستر بزم * تمبلی نخیسایند و در آخر آب شیرین پاک شسته خشک نموده سوده بکار بوند و برای این امر
پوست بچه برآورده بهتر است * **تدبیر خشک** * آنست که خشک اند را در نیمه تازه دوشین سه شبانه روز سه مرتبه بخیسایند
و هر مرتبه خشک نمایند و بکار بوند و این در تقویت باه بی عمل است * **تدبیر و اصلاح عسل بلاد** * آنست که بلاد در
از زمان دوباره نمایند و آنرا آهنی قوی را با تش خوب گرم نمایند و قطعه های بلاد در را بد آن بگیرند و بزور فشارند تا عسل
آن بر آید و آنرا بدم بارد چوبی گرفته در ظرفی جمع نمایند و همچنین تا هر مقداری که خواهند و یا آنکه بلاد در را برین در صفحه
آهنی کف ازین دهنده آهنی و یا غیر آنرا گرم کرده بران کف ازین و بزور فشارند تا عسل آن بالتمام بر آید جمع نمایند پس
چون خواهند استعمال نمایند باروغن کدکان و اگر نیاخذ روغن کافور شاند و استعمال نمایند و در دوا السنه و غیر آن
که پوست آن داخل میشود باید که ممانعت در انداختن عسل آن با لقمه نمایند و باید که در حین اخذ عسل آن دست را بروغن
کدکان چرب نمایند تا مجروح نگردد و چون بعضی مردم را بمقدور رسیدن بخار و عسل آن به بدن اعضا متورم میگردد و بعضی
را نه باید که اول امتحان نموده آن چنان کسی متوجه اخذ آن نکرد دو گفته اند در هنگامیکه جرم آن نیز داخل است نرم
گو بپزند بلاد را با مغز کدکان و یا با کنجد و یا مغز نارچیل مقبض اصلاح آن است * **اصلاح شبرم** * آنست که آنرا بگو بپزند
و یکشنبه روز در شیر بخسایند و در عرصه آن سه بار شیر را تبیل کنند پس خشک نمایند و هرگاه جهت اورام و سدها و احشامه
اصغر و امثال باخم رسد استعمال نمایند بعد از بروزن بشیر سه روز یکبار آب کاسنی و آب عناب الثعلب و آب زبانه
بخسایند و خشک کنند و بکار بپزند و با قوایض صافه استعمال آن نجائز نیست * **اصلاح ادویه جهت نشاط** * مانند بیه
شیمی و بیه شوکران و امثال اینها که در غایت بیوست و یا سمیت باشند آنست که نیم گرفته سه شبانه روز در شیر بخسایند و مکرر
تبیل بشیر نمایند پس خشک کرده در روغن بادام و یا روغن تخم کل و یا روغن بسته بپخته پیورند و بکار بوند و اگر آن چیز
حار باشد در روغنهای بازده و باز در در روغنهای حاره پرورده کنند و یا مغزهای مناسبه مخلوط نمایند * **طریق دیگر**
که حکیم میر محمد مؤمن نوشته که معمول من است و بیغاث که مشاهد نموده ام آنست که ادویه مکیفه را بعد از آنکه دوسه روز در
افتاب با عرقهای مناسبه نخیسایند و باشند بخسایند و آب آن را جهت معالجه بپوشانند تا بقوام آید و ادویه آن
معجون را با آن بسروشند و هرگاه در حین استعمال تبیل باید که با بعضی از ادویه آن جب که از جو شیدن رفع قوت آن نکرد
بپوشانند تا همه آبها را جذب بشود کندی آنکه با سائیل ادویه سرشته حب سازند و بپزند آن که مراد از شیر درین مواضع شیر بزازه
دوشیده و یا شیر کازازه دوشیده است و اولی غیر این است * **اصلاح دبق** * آنست که بعد از آنکه دانه آنرا برآورده باشد

درهوارن باند زه زرخن زیتون و امثال آن مخلوط نمایند و بگویند با سائرا و به که بآن منافع است و اخته با غن و مسقیمین است
اصلاح جمیع ادویه شیر و دارچین و دهم که دبق را باد و انیکه دران ترکیب کنند البوب و مغزها با سائل احتیاج بد اخل کردن
روغن نیست با همانها بگویند و بهترین مغزها جهت اصلاح دبق مغز انده بین انجیر است * دستور گویند بآن سکنه * آنست
که آنرا با آب اندک ترک کرده بگویند تا گویند * کرد در زیر که خشک آن گویند * نمیکرد * تصفیه زریق * که معمول اهل صناعه
کیما است آنست که زریق را در ظرف می بعلقی صاف بی چرب و کدورت کنند و بر آتش کز آردند و با صله اندکی طرف
دیگر معطر را بر آب سرد کرده بالای آن بدل آرند و با برسیایه چوبی بکند آردند که سطح زیرین طرف بالا بی بسیار و سمع نرا از ظرفی
که دران سیاه است با دقت زریق صاف خالص است صعود گردد در سطح زیرین طرف بالا بی مجتمع میکردند و در آن رند و
بکار برند * نوع دیگر * که بطریق متعارف است آن است که زریق را در هاون سنگی و با دغظ غشیه و یا لعاب ارباب ببل انجیر
بسایند تا چرب و سماهی آن زائل گردد پس با آب غلب النعلا بدل ستور سقین نمایند و مرتبه سوم با آب نعیم هاله بسایند پس
بشویند و معتاد منقال آنرا با می منقال آب خالص در دیک سنگی با تش ملایم بجوشانند و هر چند آب بتخلیل رود اندک
اندک آب دران داخل نمایند تا بکریل بسایند پس با تش بسیار ملائم طبع دهند تا آب ریخته زریق بسایند بردارند و در شیشه
نکاهد آرند و این با صلاح اهل صنعت معسی با آب الارواح است * و اما آنچه را باید تغصیل نمود که تصویل عبارت از آن
است پس بد آنکه خالص غسل تبرید و یا تنظیف از اشیا غریبه و جریشه و یا تعدیل یا رفع حرارت ناریه مکتمبه از احراق و
یا رفع بشاعت و غشیان آنست غریک یا نقره و یا میجموع مانند اکثر ادویه جریه ابروایت و سادنج و سول و لا جورد و حیرار منی
و آنچه شبیه با حجار است مانند راسخ و الیگندیا و شجر و مرد استک و سفید آب و امثال اینها و اطیان و اک و موم و زفت و
صبر و آدامان و سریق و شیر و امثال اینها و بقریق آن آنست که آنچه احجار و یا شبیه با آنها باشد بسیار بر م سائند و در هاون
و امثال آن کرده آب بران ریخته یا هستکی بر م ریزند تا آنچه مایند غبار باشد با آب مخلوط گردد پس آنرا با هستکی در ظرف
دیگر ریخته و در آن را با زما سائند و بد ستور آب داخل کرده نرم آن را بکوبند و در آن را با زما بسایند تا مجموع مثل غبار
گشته با آب مخلوط شد در آن ظرف دیگر رود و بعد از آن روی آن را بجوشانند تا غباری داخل نشود و نه نشین گردد پس آب
بالای آن را ریخته نه نشین را خشک کرده استعمال نمایند * اما غسل اطیان آنست که هر گلی را که خواهند بشویند دران
آنمقدار آب که او را خوب بشویند بلکه سه چهار انگشت بالای آن ایستند بخیسانند پس از پارچه کرباسی بکند رانند تا
نه نشین شود نه نشین را خشک نموده بکار برند * غسل آن هان که نظیر نه نامند بد آنکه هر روغنی که منکر و کهنه و طعم آن
تبدل شد یا شل و خوانند که زائل و تازه کنند آن را آنست که آن روغن را در ظرفی کنند و بر و یا برف دران ریزند و بر م ریزند تا به
و یا برف آب شود پس از روی آب بردارند و اگر به یارب باشد با آب بسیار سرد نیز خوب است و اگر بیک دفعه با صلاح نباید
دوم دفعه تکرار عمل نمایند و با کلاب نیز همین اثر دارد و با کلاب و یا برف و یا به و با آب سرد نیز خوب است و روغن کارو که سفند
را با دوع کاروش جوش دادن و در حوض آورد میله کند م بران با شیدن تا دوع سوخته گردد اما روغن نسوزد خوب است
* غسل شیرج * که روغن کبچ باشد آنست که با آب و نمک بسیار بر مزنند و یا تش نرم بجوشانند پس آب و نمک جدا
کنند و با آب صاف خالص بسیار بر مزنند و بجوشانند پس آب را از آن جدا کرده بکار برند * غسل زفت * و امثال آن
مانند عمل موم و میانی و غیره است که که اخته در آب صاف نیم گرم بریزند تا کدورت آن نه نشین گردد و آنچه بر روی آب

استمد بر آید و عند الحاجة بکار برند * غسل آب را راتمد و اغیلداج و قوتی و حجار منی و شادیم و با قوت و زمود
و عقبی و اول و امثال اینها * آنست که هر کس که خواهد از این امر بماند و آب مخلوط کند آنچه با آب مخلوط شود در ظرفی
بکیند و آنچه ته نشین شود باز بپسند و آب مخلوط کند و آب مخلوط با آنرا بکیند و همچنین چند مرتبه در آخر آنچه دردی
و سنگ ریزه باشد در رگند و سر ظرف مخلوط با آن را بموشند تا ته نشین گردد پس آب بالای آنرا بریزند و ته بشین را خشک
نموده اگر از برای امراض عین است باز سخی و صلابه نموده بکار برند و در غیر آن بدون آن کافی است * غسل نوره یعنی
آمنک جهت تصفیه و اطفای حرارت آن آنست که آهک را در ظرفی کنند و آب بر آن ریزند و بر هم زنند و در ظرفی کنند و ته
نشین و دردی و سنگ ریزه که باشد در رگند و آن آب را بیکد آرد تا ته نشین شود آب صافی آن را بکیند و آب خالص در آن
اریزند و بر هم زنند و بدستور تاهمت مرتبه بید آب نمایند پس خشک نموده بکار برند * غسل مرد اسنک جهت امراض
خار * آنست که مرد اسنک را با هم وزن آن نمک بپسند و آب بر روی آن ریزند آنقدر که چهار انگشت بالای آن آید و تا
هفت روز بیکد آرد و هر روز سه مرتبه بر هم زنند پس بیکد آرد تا ته نشین شود و آب صافی تازه بر آن ریزند و هفت روز دیگر
بدستور بیکد آرد و در همین بر هم زنند و بعد هفت روز بید آب نمایند و همچنین تا چهل روز پس خشک کرده استعمال نمایند
* غسل لا جور * آنچه از برای امراض عین است مانند احجارد یکواست که ذکر بیانت و آنچه از برای کتابت و نعاشی
و سفر و حبوب و غیر آن است آنست که لا جور در انیکو بپسند و تسقیه با آب تازه نموده و بموشند و اندک روغن زیتون
در آن ریزند و بدستور احجارد غسل دهند و بمکروا اعادة طبع و غسل کنند تا مانند غبار گردد * نوده یکوا * آنست که سنگ
لا جور در آورده و بخته صلابه نمایند تا مانند غبار گردد پس باروغن کنند و ریاسند و روس خمیر کنند و با آب گرم چلست بمانند
و صمغ را اندک اندک آب گرم مبر بخته تا تمام آن شسته گردد در چون ببینند که در روغن دیگر رنگ لا جور در مانند دست
بد آید و آب اول را در کاسه نکاهد آید آنچه از آن ته نشین شود لا جور د اعلی است و آب دوم که در ظرف دیگر است ته نشین
آن لا جور د اوسط و ته نشین سیمر را شطابا بدین بنا بر قول صاحب قرا با بدین معصومی و بنا بر فرموده نواب علونفان مرحوم مغفور
حجرات منی درین زمان معروف بشطابا است * غسل صمبر * آنست که بکیند صبر را در ماورن بهماوری و آهستکی بکیند و بخور
بپزند پس بکینند آنست من رومی یکر مل و مصطکی و حبب بلسان و در ارچینی و عود بلسان و سلمه و سنبل الطیب و اسارون
از هر یک سه درم در آب جوشانیده صافی نموده با صبر کو بید و پیخته در همان اندازند و بدستور حرکت دهند و آنچه مخلوط با آب
شد در کاسه بریزند و آنچه ته نشین شد باز بپسند و آب مطبوخ در اوها بر آن ریزند و بدستور حرکت دهند و آنچه مخلوط با آب
گردد در آن کاسه ریزند و بدستور بعد آرد تا بغیر از رمل و سنگ ریزه چیزی در ته ماورن نمایند ترک نمایند و آبها را بیکد آرد
تا ته نشین گردد و از کرد و غبار محافظت نمایند پس آب صافی آنرا بکیند و بکیند و ته نشین را با باز عفران صائیکه مزوج نموده
در ظرف چینی بهن کنند و بیکد آرد تا خشک گردد پس بر داند و نکاهد آید در ظرف چینی یا شیشه و عند الحاجة بکار برند
و قوت اسهال صبر مغسول را غیر مغسول ضعیف تر است * غسل سریق جوهر کرم و غیر آن که خواهد در معده تیرش نکرد و
بغیر آن زائل شود آنست که آب کرم جوشان بر آن ریزند و بیکد آرد تا بر آید و اگر د و مرتبه آب کرم بر آن ریزند بهتر است پس
آب سرد بر آن ریزند و از آب بر آورند و تناول نمایند و اگر مانعی نباشد از خوردن شیرینی و کلاب و بید مشک و امثال این بعد
غسل با آب سرد شربت ساخته در آن ریزند و تناول نمایند که بهتر و مصلح آن است و بعضی گفته اند که غسل سریق آن است که

حور و کرم و باغیر آن هر خبی را که بخوراند بریان نماید و بعد بریان با آب بشویند و خشک کرده آس نمایند و با استعمال آوردن
 فصل سوم * این است که بکبرند موم را و کف آخته در آب سرد ریزند و بکافرانند تا سرد گردد و آنچه در دست و در زیر آن
 مجتمع میگردد دور نمایند و یا آنکه در آب گرم طبع نمایند تا کف آخته گردد و خوب بپزند و بکافرانند تا سرد گردد از روی آب
 بردارند و همچنین مکرر نمایند تا صاف و خالص گردد * و غسل زفت نیز بدین نسجه است * دستور سفید کردن شمع در ظرف
 الشین در شمع مذکور مکرر در انشاء الله تعالی * اما دستور آب * دستور اشامبل چوب چینی و آن با نساء است بهترین دمنه
 بطریق تعریق است جهت امراض مزمنه خصوصا شودایه مانند جذام و قروح خبیثه و جرب الکاله و ساعیه و قوبا و تحلیل زریح
 و مواد خلیظه و تقریب بدن و امثال اینها اما باید که جوانان و مختور و از اجانبی سبب مرنگ استعمال آن نکردند و خود را
 در زنج نیندازند و آنرا در امراض باره ببلغمیه چندین این منفعتی نیست و همچنین پیش از تنقیه و بودن بدن مبتلی از اخلاط فاسد
 و در آن پر هیز را نمودن از اسمای غیر مناسبه و منافیه بلکه ضرر آن در صورت بمراتب شتی زباده از نفع آن است و حورت امراض
 صعبه است و طرق استعمال آن با نساء بیماری است * از آن جمله آن است که چون خواست استعمال نمایند اول تنقیه بدن
 نمایند بکسب خلط غالب و چون نقای تام حاصل گشت یک هفته صبر نموده پس شروع نمایند تا بیست و یک روز با چهار روز کسب
 احتیاج پنج روز و روز پنجم منقال عرق کلابی رنگ متشابه الاجزاء در یخنی و خامی و صلابت و رخاوت که نه بپسار صاب مصحح
 سیاه رنگ پر رسته و نه بپسار رخوسبک خام سفید که اجزای آن در هنگام بریدن مانند آرد گردد بلکه باید که کم کرده نو کرم ناخورده
 غیر منشق غیر کچ را ج باشد که چوب چینی اعلی نامند بکبرند و دم کار در ورق و ورق نمایند و اگر نتواند شل بقی را فلا ز خود
 نمایند و آنچه ریزه و آرد شده باشد و در کنگ و در قن ری کلاب و باید مشک و یا عرقهای مناسبه بکری مرض و علت و با آب خالص
 صبح بخسبند و شام آنرا با آن مقل آرد که در شبانه روز بصرف ماکول و مشروب آید در دیک نقره با مس تازه قلعی کرده یا سنگی
 و سفالی لعاب اراکند اما باید که آنطرف ملو از آب نکرد که جای جوش و بخار نمایند پس سر آنرا بطرفی از همان جنس پوشیده
 اطراف آنرا بضمیر آرد ما ش مستحکم نمایند که اصلا بخار بیرون نرود پس آنرا به مائت میجو بی وزن نمایی و سنگ وزن آنرا مصفوظ
 دارند و سر آنرا باز کرده همان مقل آرد آب نیز داخل نمایند و سر آنرا محکم کنند و یا تش بسیار ملایم طبع نمایند تا آب بنصفه رسد
 و در پس جوش سنگی کران بران کنند از آنکه بخار سرپوش را براند و در آخر بان سنگ وزنه مصفوظ بسنجند چون برابر باشد
 فرود آورند و بکافرانند همان قسم سرپوشیده و صبح گرم کرده نزد خود آورند و را دمی بر خود پوشیده سرد بکافرانند آهسته آهسته باز
 نمایند تا بخار آن بنجام سرور بدن برسد و عرق شود و چون بخار آن کم گردد دیک را از زیر دآب آورده رد را بنشود به همچنین
 که هوا نرسد و مطبوخ چوب چینی را صاف نمایند مقل ارنجیا مثقال تا حد مثقال آنرا بدون شیرینی با با پنجه منقال نبات نیمه کرم و
 همین مقل ارنجیا شام بنوشند و نیمه را بجای آب بیا شامند و د اخل طعام و خمیر نان و قهوه کنند و آب خالص مطلق نیا شامند
 وقت ری از چوب چینی کرم را رو ریشه دار را اگر چوب چینی اعلی زباده از قدر مشروب و آبام مقرر و مطلوبه نیا شد در آب بسیاری
 طبع دهند و صاف کرده دست و روز از آن بشویند و طهارت از آن نمایند که نیم گرم باشد در همه حال و اگر برای مشروب اول روز
 اولا قدری بر آورند و بنوشند درین گرفتن بخار آن بهتر و معین بر عرق و تاثیر آن است * و پنج روز یکبار * هر روز هفت
 مثقال چوب چینی باوصاف مذکور و این دستور مزبور طبع نموده بیا شامند و اگر اراده بیست و یک روز باشد پنج روز دیکر هر روز
 شش مثقال و پنج روز دیکر هر روز چهار مثقال و سه روز دیکر علاوه برای آنکه دفعه از آب مطبوخ چوب چینی مقل ارنجیا

[illegible]

[illegible]

نموده در شیشه ما نکتل و میرا نرا محکم بنهند و عند الحاجة بعد تقطع تمام روزی ده و شوله انرا نهانست مہ قوله و اگر مریض بسیار قوی
البدن و مریض او صعب باشد بتدریج فاجها و قوله میتوان و ساین تا بیست و یک روز یا چهل روز نهانست بچاه تا غصت روز گذشته است
مد با ایام شرب آن آبست و غدا و شراب با این که متعصر بشیر کاوتاز ده و شیشه و چلا و باقلیه و یا قوره و کباب و پلاور
نیز میتوان خورد و لیکن باید که همه بی نمک و میه ماست باشد و ماثر تدابیر درین و ما تا آخر بعینه مانند چوبچینی
است که ذکر یا تحت پلاقی و ت و اگر مریض با در لجه و کافور و زان و شامتر و بسفایج و از خر و غیر ما از عروهای مناسبه بجای عرق
قدی و یا با ادویه مناسبه و مرص مانند عشمه مغریه و صافراس و شجرة البی و امثال اینها ترکیب و ترکیب نماید و این بد نیست
جهت اکثر امراض ضعیفه و متوسطه مانند ضعف اعصاب و دماغ و ارجاع معاصر و جرب و قوبا و استعمال امثال اینها و یا بطریق
نقزع چوبچینی از هر یک بقدر لائق خرمایند و استعمال نماید بد نیست برای کسی که اجتناب از عرق قدی دارد این ترکیب
خوب است * طریق استعمال شیر شتر * جهت استحقاق زقیه و طبعی با بول آن بظایت نافع و مفتاح سنگ و جگر و سپرز و مصلی
زرد آب و رفع غلبه اندکس بارد و جمع برای حار آن نیز بعد از دانسته اند چون با اقراص و شریه بارده و معتدل نه بنوشند *
آن است که چون از ادویه استعمال آن نماید شتر را تغلیف بکمال و خوب مناسبه نمایند آنکه جهت شیری که سنی و آرد
جرو تیل و کشت و امثال اینها و جهت تسخین کبک و در منه و رازانه و کرفس و شمش و قاقلی که شوز را مند و مانند اینها و از ربع
رطلی شروع نمایند و هر روز ده درم بیفزایند تا بعد یک کرانی نیک و دیگر هضم گردد و اگر قوی نماید و اگر طبع مجتب
باشد تا بعد نیم وزن آن بول شتر مخلوط میتوان نمود و مرکب بول صاحب مرض بمقدار شیر و زیاده ازان باشد و منحل گردد
و تلپین بطن نمایند و در آرد و ع طعم شیر ظاهر نگردد و در معدة ترش نشود علامت موافقت و عدم تجبن آن است زیاده
میتوان نمود اگر متجبن گردد جهت رفع تجبن آن دودانکه نکینج تناول نمایند و اگر موافقت بیشتر نماید و تواند که مقتضای
آب و غدا ایران نمایند و غدا ای دیگر و آب مطلق نیامانند بهتر و اگر خواهند شیر بز و بزنی یا آرد بزنی و یا آرد کدوم ازان بپزند
بخور و نندین نیست و اگر اطلاق زیاده نماید و باعث ضعف گردد و دیگر زرد و زرد و زرد و میان نیامانند و مقویات باطنه مانند
مصلکی و سنبل الطیب و قوس و رشاقا و بوی و امثال آن اضافه کنند و باید که شتر را هر روز خور و خور و طلیل و ظرفی را پاک شسته خشک
نموده یا آتش گرم نموده در ظرفی بزرگتر ازان آب گرم کرده شیر را در آن بدوشند و ظرفی دیگر را بپاله کرده در آن صاف کرده آنمقل
مک کور را بز و دی گرم کریم یا با نمک پنهانی و یا با ربع آن و یا کمتر ازان بقدیر داشت مزاج بول آن و یا با چاهر منقل غسل
و نیم منقل تا یک منقل سنبل الطیب گرفته پخته اگر گرمی نماید و یا با سفوفات و اقراص و ادویه مناسبه دیگر مانند سفوف لک
و ذرا و لک و امثال آن اگر مناسبه باشد و اگر شرب موافقت نکند هیچ نفعی نبرد و ترک نمایند و کجا چمت و ابرام در نوشیدن آن
نکنند که مضرت منجش و منجر ضعف مقله و غیر آن مگردد * دستور آشامیدن شیر بز * جهت ادرا و فضلات و ترطیب
بدن و نقب الدم و جراثمه و خلق و منانه و تجمانی مزمنه حار و دوق آن است که بز را بعلتهای مناسبه تغلیف نمایند و مانند
شیر شتر شرب آن را بد و شیک و مقداری است و در منقل ناسی منقل و تا چهل منقل یا یک منقل کثیرا و نیم منقل رب السم و صمغ
بادام گرم کریم جهت نقب الدم و سرفه و نعل مننه و همچنین با صمغ عربی و کثیرا از هر یک نیم درم تا یک گرم و یا یک خام سائیده
مغسول بکرم و یا با قوس که با و با سفوف آن و یا با حب جابس الدم که نسخه آن ان شاء الله تعالی در قیادین خواهد آمد جهت
نقب الدم و مجرب و جهت ترطیب بدن از بیست و نیم منقل شروع نمایند و بتدریج اندک اندک تا باجملی که بر طبعیت کران نمایند

بیفزاید و اگر ترطیب زیاد مطلوب باشد یا اراده اندازد را باشد قدری آب خالص تاربع و یا نصف آن بیفزاید و جودت رافع
 حمیات حقیقه و دقه از همان مقل شروع نماید و روزی سه مثقال بیفزاید تا بیکه مواقت نماید و اگر آنی نکند و هر روز رافع
 وزن آن آب خالص و رنگرم روز اول خبه که بفارسی خاکشی و شترک نامند نیم درم شربت بنفشه اگر گرمی نکند داخل نماید
 و روزی ثلث درم خبه و لیلی شربت بنفشه بیفزاید چنانچه شیرازی اغزا ایند تا به بیخدرم خبه و درم شربت بنفشه برسد
 و ضرورتی که شربت بنفشه گرمی نکند را لا شربت را بیفزاید و یا آنکه مطلق داخل کنند و اگر شیر بهیج قسم مواقت نکند ترک
 نماید * ن. دستور آشامیدن شیر الاغ * جهت سل و ذوق و ترطیب بدن و رفع مزاج جادیت از حرارت و امثال آنها آنست
 که الاغ تازه از آئیل و جوزان را بجو خیسانید و علفها و گیاههای باره و رطبه مواقت تعلیف نمایند و بدستور شیر شود و حضور خود
 طایفه بدین و شش و کرم و زوال و درم و ریست پنج و مثقال تاسی مثقال باقرص کهر یا طوبیا شیر و کور و غیر اینها از رطبه مناسبه
 بپاشانند جهت سل و تقویت قلب و روزی سه مثقال تا شش مثقال روزی ده هم اگر احتیاج بسیار باشد و نقل نماید و مواقت کند
 بیفزاید و چون بدو را بنشیند که نقل مینماید زیاد و نه آنکه و یا اگر کند و اگر اصلا مواقت نکند ترک نماید * ن. دستور آشامیدن
 لبن النساء جهت امراض مذکور * مانند شیر الاغ است * و بداند که باید که غذای شایان البان حنک و غل امان مناسبه و رطبه
 خفیفه باشد و اجتناب نماید از غلایهای ثقیله و تداخل که سوء هضم و تشنه و میضه عارض نگردد و از قرشی و لبنیات و خجرب
 و اهراس نفسیه و بول نیده و امثال آنها * ن. دستور آشامیدن قان زهر حیوانی * جهت حفظ صحت و تقویت بدن و ارواح
 و قوی و با آنست که چون اراده نمایند باید که در اول فصل بهار و یا خیف تنقیه نمایند که بدن نقی و پاکیزه گردد از اخلاط
 فاسد و رطبه بسطولات و حقیقات و تصد اگر دم غالب باشد و غل باید که نخورد آب و غلای لطیف باشد پس سال اول یک آنک
 قان زهر حیوانی بزی را با بر و زین و طباشیر از هر یک نیم مثقال و غرود قماری در دانهک صندلین از هر یک چهار دانهک و مصطکی
 یکد آنک و عنبر اشیب و مشک از هر یک نیم دانهک و ورق طلا ده در دو ورق نقره بیست غل درم و روغن و فاد زهر را بر سنگ سماق
 حلایه کرده و ورق طلا و نقره را حیل نموده و در او بریزد و اگر فته و بختیه با هم حبوب سازند یا با نبات بقوام آورده سرشته حیون
 بسیار و به حصه و پانچ حصه یا هفت حصه نموده و سحر روزی پنج روز یا هفت روز هر روز با کلاب و بیل مشک با تندر و نبات شیرین کرده
 بدون شیرینی بنوشند و فرسان قدری بیفزاید تا بیک مثقال و نیم برسد و بعضی قان و مثقال را تجویز نموده اند و گفته اند
 محرور المزاج هم سال نیم دانهک و میرود المزاج یک آنک بیفزاید و باید که گسیکه جوانی و سن او بچهل سال نرسید و با شد و مسرور
 المزاج باشد مرکب استعمال آن نکرد بلکه محرور المزاج را قبل از بختیه و شصت سالگی جائز نیست و باید که در اتمام خوردن
 یک هفته قبل و یک هفته بعد از آن از غلای غلیظه و جموجات و لبنیات و بقول و حبوب و اهراس نفسانی و بنی و جماع پرهیز نمایند
 و اولی آن است که مقل از کرم آن را با حبیب و معاجین مناسبه بقدر حاجت کاهای تناول نمایند زیرا که عقد را کهیز آن را
 بدفعه خوردن باعث گرمی و ثوران مواد و احراق اخلاط و تحلیل ارواح و قوی است * ن. دستور آشامیدن و غ * جهت
 رحمت و رفع امراض حاده و لاغری بدن آنست که بکیرند ماست تازه کاهوی را و در ظرفی یا مشکین کرده آب داخل نمایند و خوب
 درهم زنند تا کرم آن با تمام جد اگر دیکرند و غ را که طعم آن اندک مائل بر شنی باشد و اگر شیرین باشد چند ساعت بکند از دند
 تا اندک ترش مزه گردد و سی درم از آن دروغ را بدهد درم نان تنک میده خالص ریزه کرده در آن مزوج کنند و بکند از دند تا بکرم
 امیزاج نماید و تناول نمایند و اگر از دند و غل از رطبه و احتیاج بیشتر باشد معجون نسبت برهم مودند ری بیفزاید و روز

درم بنچل درم بردوغ بیفزاند و یک درم از آن کم نمایند و همچنین هر روز تا آنکه دروغ صرف بماند و عادت بد آن حاصل گردد و
 چون خواهند بگفتند برعکس عمل نمایند تا بمقتل ابر و زاول برسند و ترک نمایند و بعضی احتیاطا زیاده مرعی داشته گفته اند از دروغ
 درم دروغ و یک درم نان اید که شروع نمایند و روزی سه درم دروغ و یک درم نان بیفزایند تا سی درم زیاده هم مقلد ار که خواهند
 برسد و چون خواهند که نمایند بدستور بگفته اند که نام نمایند و کسانیکه عادی بخوردن دروغ باشند احتیاج باین تدابیر
 نیستند بلکه همین مراعات تربت مضمر و آنکه با او حسی عقیقی نباشد کافی است زیرا که با حسی مغربی استعمال آن جایز نیست مگر
 آنکه وقت اقتضا کند از گرمی هوا و رقت و حدت مادمه در غیب خالص و امثال آن و جائیکه تعقبتی در اخلاط باشد یا قریص طباشیر
 و سنگامی که طبیعت ملین باشد و تلین آن موجب ضعف گردد با حبوب و اقراص قابضه و یا با طباشیر و یا طرا نیت و امثال اینها
 از ادویه قابضه مناسبه استعمال نمایند و یا آنکه سنگتاب و یا آهن تاب نمایند و صاحب خلاصه التجارب نوشته که کامی نادر هر
 حیوانی با دروغ میفششد نفعی بین * و اما در دستور * آغامیدن ماء الشعیر و ماء القرع و ماء الخیار و ماء انکسوت و ماء
 المشترج و ماء عنب الثعلب و ماء هند و ماء ورق الخلاف و ماء البقول هر یک جدا جدا در قرا با دین کبیر ذکر یافت و در
 قرا با دین این کتاب نیز انشاء الله تعالی در حرف المیم مع الالف مذکور خواهد شد * و اما در دستور * اخذ ادمان و کرفتن
 مر قیبا و عظمای نیز در قرا با دین در حرف الدال مع الهاء و العین مع الراء و مع اطاء انشاء الله تعالی ذکر خواهد یافت و در
 قرا با دین کبیر ذکر یافت * اما تختان بعضی ادویه و صنایع آنها * تختان در خان کندر * جهت رویانیدن مو است
 که پارچه ای کدر را در ظرفی بر روی هم بچینند و در زیر آن قتیله مانند قتیله چراغ برافروزند و ظرفی دیگر مانند تنج یا طشت
 بالای آن معکوس نصب کنند و مورد و دیکه در آن جمع کرد و در دارند و با آنکه در ظرف سفالی قطعه های آنرا بر هم بچینند و به قتیله
 مشعل سازند و بر بالای آن ظرف سفالی دیگر که عمقی داشته باشد نصب نمایند بخوریکه اندک مواد آن بر حد که خاموش
 نکود و با آنکه کاغذ یا بشکل کلاه بچینند و بالای آن گذارند و آنچه در آن مجتمع کرد و در دارند که در خان و جواهر آن
 همان است و عند الحاجة کار برند * تختان در خان حصی لبان * که حصن لبه و پهنی لبان نامند جهت تقویت
 بعد و پاره و در غنطوبات و غیر آن از خواصی که برای آن در ادویه مفیده در حرف الحاء مع الصاد مذکور است مانند
 اقتضاد خان کندر و جواهر آن است و این دغان مشهور و معروف حصی لبان است و پهنی لبان نامند * تختان در حبل
 بلان * است که مر مای بلاد در راجد انانیت و قدر که خواهند و ریشنه مطین پر کنند و سریشنه را بلیف بند نمایند و
 بطریق نکیس که طرف سفالی بزرگی را بر سه پایه که پائینی آن بمقلد او کشیده باشد نصب کنند که وسط آن ظرف اسوراخ کرده
 باشند و شیشه را معکوس بر آن گذارند که گردن شیشه ارا را حوراخ از زیر آید و تنه شیشه باندرون ظرف باشد و بر زیر
 شیشه ظرفی گذارند که در آن آب باشد و بالای شکم شیشه و اندرون ظرف که در آن است سر کین کاوشک صیرائی پر کنند
 و در افروزند تا عمل آن تمام و کمال از گردن شیشه در آن ظرف آب آید و چون دیگر عمل از آن شیشه نچسبک و تمام سوخته
 گردد عمل را از روی آب بردارند و اصلاح نموده معنی تدبیر نموده بکار برند و در نوع اخذ عمل آن در بیان تدبیر بلاد در
 همین فصل مذکور شد * دستور تختان در سفیداج * و آن بطریق احراق و بتعقیق نیز میباشد اما احراق آن است که
 رصاصی یعنی تلی و سرب هر یک را که خواهند صفحاتی بسیار نازک ساخته در ظرفی بر هم بچینند و بر هر شیشه قدری کبریت
 هوده بپاشند و با یکدیگر مقلد و کبریت با زای در صفتا متقال بنچل آنک زاده نباشد پس بر آتش گذارند و در افروزند و در مع آهینی

بر میزدند تا تمام آن هوخته گردید و از آن میخیزانید تا هوخته سفید آمد کرد * نوع دیگر آنست * که هر يك از آن
 هردو را که خواهند در ظرف سفالی بکند از آن و با کفچه آهني بر میزدند تا مانند خاکستر گردد پس در کوزه مطهين کرده يك روز
 زیر آن آتش کنند تا سفید گردد اگر خوب سفید نشد با شل قدری سرکه انگوری تن بر آن بپاشند و بکفخته بکند از آن تا سفید
 گردد * دستور آخر حراق زوئی توتیا * که بهندی می جست با هند نر همین نحو است اهل هند نیز بیلین نحو حراق میسایند
 که آن را قطعه های کوچک نموده در ظرف آهنی بر آتش میگذاردند و میل من و بوی آهنی بر میزنند و در بین حراق قدری
 سیم القار سوده بزان میپاشند و بر وی محرق مانند بنه میگرد و میگویند که اگر آن را که آخته بعد از آن بکند که کلاه هند
 آنست قدری معتدل بر مسائیل آب آن را بر آن بپاشند و یا بر یزک نیز محرق مانند بنه میگرد و با شمای دیگر نیز محرق میگرد
 پس سوده شسته استعمال نمایند اگر مغسول آن را خواهند * و اما بطریق نفعین * آنست که بکوبند صفای قلعی و یا سرب
 را و انگور را تا آن کوبند و بر آنها مالند و در ظرفی کوزه در مکان قصا کک از آن تا همه آن حل گردد * و یا آنکه صفت قلعی
 و سرب را سوراخ کرده و با انگور کوبید و آهسته در خم سرکه بپاشند و ظرفی در خم برابر قطعه نصب کنند تا آنچه از آن سفید آب
 گردد و بریزند در آن میختم کرد و دهن خم را محکم بکنند که بخار سرکه بیرون نرود و هر چند روز باز بکنند آنچه از سطح آن
 صفای سفید آب گشته در آن ظرف ریخته باشد بودارند و با زانگور کوبید و بر آن مالند بکند از آن تا همه آن سفید آب گردد
 * نوع دیگر آنست * که قلعی و سرب و در ظرف مشبک سفالی کک آشته اند و ظرفی که سرکه بپاشند در آن کرده باشند
 بکند از آن و بخور که معلق باشد تا بخار سرکه تمام آن سفید آب گردد * نوع دیگر * که آن را سفید آب کاشقری و سفید آب رومی
 گویند آن است که بکوبند صفای قلعی را و انگور کوبید و با تخم بران بمانند و در وی هم کک از آن در ظرفی که در آن سرکه انگوری
 باشد و در خم سرکه کک از آن و سرخم را محکم بکنند که بخار سرکه بیرون نرود تا بر وی تمام آن سفید آب گردد پس بر آورند
 آنچه سفید آب شد و با شل بودارند آنچه باقی مانده در آن نیز همان عمل نمایند پس بشویند تا ترشی و اجزاء استه انگور از آن
 دور شود و مسائیل و بکار برند * آنجا ن توتیا * توتیا که کرمانی در آدویه مفرد و ذکر یافت و توتیای هندی مس است که با زاج
 و بقولی با کبریت حراق میسایند * آنجا ن را سخت * که عبارت از مس سوخته است آن است که مس را صفای بسیار
 رقیق سازند و در دیگی بر روی هم بچینند و بقدر عشر آن کوگردند و نمک یا المناصه بر آن صفای بپاشند و دهن دیگ را مستحکم
 نموده بکفخته در تن حمام بکن از آن تا مجموع سوخته گردد و هرگاه زود تر خواهند مس را کک آخته و کبریت و امثال آن بر آن
 پاشید و در سرکه تطخیم نمایند و تکرار عمل نمایند تا تمام سوخته گردد و شعله شل * که اهل هند شجر را در د بک مسی یا آهنی
 میسازند و چون کهنه و شکسته شل شبیه بر آست میگرد و همین را بجای آن میفروشند * آنجا ن رسکپور * از برای آنست که
 و نارسی و سعفه خبیثه که آنرا کچلی گویند و جرب خبیث و قروح ساهیه و خنا زبیر و نارف و ریشهای کهنه و اقسام قروح
 کلیه و منانه و مجاری بول که مزمن شد و باشد و از برای تفتیت حصا و رفع سرعت انزال و ضعف باه که مقلد از یک حبه تادو
 خبه آنرا با عسل تناول نمایند آنست که بکوبند میماب و کل از منی و اگر نباشد طین مغره که بهندی می گیر و ناعیل و زاج سفید و
 فک سنگ از هر یک نه تا یک و در رسته دیگر بجای زاج سفید توتیا و خلص هند بیست که بهندی می نیله توتیه نامند و نسته اول
 بهتر است پس مجموع را با آب صلایه کرده اقراص سازند و خشک نموده در کاسه سفالی لعابدار که در ته آن کاسه نمک کرده
 باشد بکند از آن و کاسه دیگر مانند آن که بخاکستر و هوار و جزو مائل از آن و د باشد بکند از آن و هر دو را بطین حکمت بکوبند و

سه شبانه روز در سر کین کار و محض آتشی خشک که اطراف آن سر کین بسیار باشد و اگر برای تقویت باشد است نه شایسته
روز آتش در هند بدین نحو که چون آتش تمام کرد در بار تپیل بدین نمایند پس بر آورند آنچه در ته طرف را طرف آن چسبید و
باشد بگیرند که آن رسکورا است **نوع دیگر** آن است که بگیرند سیبایست منقال و نیم وزاج سفید مفتاد و پنج منقال
و با هم در مایون سنگی نیکو سق نمایند و در شیشه کنند و سر شیشه را محکم بسته بگل حکمت که از گل سرخ و پنبه و نمک و خاکستر
و بوس برنج ساخته خوب کوفته و زرد و باشد گرفته و خشک نمود و در آن آتش شدیل بر افروزند و اگر آتش سر کین کار
محض آتشی باشد بهتر است که تا سه ربع روز در میان آتش باشد پس بر آورند و بگل آرد تا سرد شود پس اجزاء را از درون
شیشه بر آورند و با در وزن آن ادویه آب لیمو و سق بلع نمایند تا منجمد و خشک گردد پس با در دیگر در شیشه کنند و بدستور
هر آن را محکم بسته بگل حکمت بگیرند و در دیک سفالی تا نصفه رمل کنند و شیشه را در آن گذارند و بالای آن نیز رمل نمایند
که تمام شیشه در رمل پنهان باشد و در زیر دیک آتش کنند آنقدر از که رنگ سرخ گردد پس بر آورند و بگل آرد تا سرد گردد
از شیشه بر آورند و در ظرف چینی نکامل آرد و همین عبارت از رسکور و شنجیر سفید است و حب منقوع از آن و طریقه
استعمال آن در قراباد بدین کبر ذکر یافت **اختیار حضرت** آنست که آهن را بر همان کنند در غایت ریختن
چند مرتبه با آب و نمک بشویند تا سیاهی آن زایل گردد پس با آب خالص غسل دهند و بار ربع وزن آن نوشادر سق بلع کنند و
بر روی لته در ظرف سفالی پهن نمایند و در مکان نمناک دفن نمایند تا در واز ده یوم پس بر آورند و زود مائل بسرخي قابل سق
کرد **نوع دیگر که معمول** اهل صناعت است **آنست** که بگیرند صد منقال براده آهن را بدستور مزبور رشته در قرع
مطین کنند و بوزن آن نیز آب فاروقی اندک اندک بر آن ریزند و چون اران در و ظاهر گردد اندکی بول انسان بر آن
بچکانند که جوش آن فرو نشیند و انبیب بر آن وصل کنند و با آتش ملایم مقطر نمایند و چون مجموع نیز آب مقطر گردید آتش را
تند کنند تا مگس زعفرانی رنگ گردد پس از آتش بر گیرند و از شیشه بر آورند بعد از سرد شدن و عند الحاجة بکار برند
اختیار دیگر که شنجیر نیز نامند بدین احراق **با** انجاء مختلفه است از جمله آن است که ملح قلا را در آب حل کنند
و آب آنرا بجای حلقه بگیرند و اگر مکرر خواهند باز تلازه را در آن حل کنند و آب آنرا بجای حلقه بگیرند و همچنین این عمل
را تا سه مرتبه یا پنج مرتبه یا هفت مرتبه تکرار نمایند پس در ظرفی کرده بر آتش گذارند تا آب آن منعقد گردد پس بگیرند
یکو زن ازین معقود و یکو زن از آملک سنگ که ماکرم آب ندید و با هم سق بلع نمایند و چهار وزن آن آب بر آن ریزند و مکرر
آنرا از چوبی بر هم زنند و یکشنبه روز بگذارند پس آب زلال آنرا بجای حلقه بگیرند پس آن آب را در ظرف سنگی یا آهنی
نموده بر آتش گذارند و با هستی طبع در هند تا منعقد گردد و باز هر وزن این معقود آملک کرم آب ندید و داخل نموده
مائید و چهار وزن آب بر آن ریزند و بدستور از چوبی بر هم زنند و بعد یکشنبه روز آب آنرا بجای حلقه بگیرند و باز بهمان نحو
عمل نمایند و باز حل کنند و تا هفت مرتبه این عمل را تکرار نمایند پس این هنگام مانند روغن میگردد بسیار حاد الکال از برای
حل اکثر اجساد و از او حشر و چون موی را در آن ریزند منحل گردد و در شیشه حتمی محفوظ دارند و چون خواهند
که شنجیر از آن سازند بگیرند کوبیت اهل یک وزن و سیبای خالص دو وزن و باین آب هر دو را سق نمایند و در آفتاب بگذارند
تا خشک گردد و درین مرتبه سیاه خواهد بود و پس مرتبه دیگر نیز بآن روغن سق نمایند و بدستور در آفتاب خشک نمایند
این مرتبه اندک سرخ رنگ خواهد شد و همچنین تا آنکه بسیار سرخ خوش رنگ گردد پس سائید و شسته در نقاشی و ترشیدن

استعمال نمایند و این نوع شنجرف مستعمل آهل صنعت است * **اختیانی** زنجفر بطریق احراق بنار * آن است که بگیرند
مهابد خالص بیست منقالب کبریت زرد و دوازده منقال زرنج علی و منقال زرنج و کبریت را نیکو محقق نمایند و با سیاه
در مایون بسایند تا همه چون غبار شود و کاسه که بپرون آن را بکل حکمت گرفته باشند کنند و در تنور ناخته که آتش آن را
بپرون آورده باشند گذارند بر روی دوه خشت و سر تنور را محکم بپند و بعد از دو روز سر تنور را باز نمایند و کاسه را بر آورند
شنجرفی باشد در نهایت سرخی و خوش رنگی آن را در شیشه کنند و نگاهدارند * **نوع دیگر** * زیت خالص هفت جز و کوکرد
خالص دو جز و با هم سائند * در شیشه مطین بطین حکمت کنند که تا نصف شیشه باشد و سر شیشه را بصاروج الحکم بپند کنند و با لایم
آن کل حکمت بگیرند و خشک کنند و در یک سفالی که در آن یک پر کرده باشند دهن نمایند و در نزد یک آتش برافروزند
تا رنگ سرخ گردد پس بکندارند تا سرد گردد و بر آورند و این را شنجرف مصری خوانند و در زنجفر تنگی کوکرد و سیاه مساوی
است و در زنجفر رومی سیاه و دوازده جز و کوکرد هشت جز و زرنج سرخ پنج جز است * **اختیانی** اسرنج * بقرسی
سرنج و بهیله می سیند و رخواوند با نحاء بسیار است از انجمله آن است که سفید آب قلعی را با قلعی و سرب را در ناله سفالی
کرده بر روی کوره آتش نی و خاشاک کندارند و در وقت ری نمک بر آن بپاشند و پس آهنی و یک کفچه آهنی بر هم زنند تا سرخ گردد
و هر چند آتش بیشتر دهند میر حتر مگرد و چون اندک سرخ گردد دردی بکشد بر روی کوره گذارند و اطراف و زیر آن
آتش برافروزند بغایت رنگین مگرد * **اختیانی** سلیمان * که معروف است بدواء السعته و بقرسی دارا شکسته نهند
آن است که بگیرند از زیت خالص نود منقال و از سر الحار هفت منقال و نم و نا هم نیکو بسایند و در شیشه مطین کرده
مصل نمایند * **اختیانی** مرد اسنک * آن است که سرب را کلاهخته اسرنج یا سرب سوخته بخورد آن دهند تا سرد و مزوج
شوند در ظرفی کرده در سر که اندازند و آنچه خوب سوخته مزوج شده باشد جدا نموده با حود و آب بچشانند پس یک جوی
منشوق و مهر اگر دد پس از جوی آن کنند و چون خوانند که آن را تصفه نمایند با یک که هموزن آن نمک بسایند و در آب خمسانند
هر روز بر هم زنند و هر چه روز تغییر آب نمایند خوب صاف شود از اجزای خام در زمان پس شسته استعمال نمایند * **نوع دیگر**
سفید کردن **مرد اسنک** * آن است که در شش سفیدی به پیچند و آب با فلا بچشانند و بعد مهرانند با قلا و قما و کشتن
پشم تپید یل نمایند تا آنکه سفید گردد * **نوع دیگر** * آنست که مرذا اسنک را با هموزن آن نمک در ظرفی کنند و آب بر آن ریزند و
در آفتاب گذارند و چون نمک آب شود آن آب را بریزند و همچنین تپید یل آب نمایند و در وقت تپید یل نمودن خوب بر هم زنند و
بکندارند تا نه نشین گردد آب را بریزند و همچنین تا آنکه مرذا اسنک سفید گردد و اصلا ملوحت در آن نماند و مرذا اسنک سفید کرده
را مرثک نامند بفتح میم و سکون را و موهله و ختم نامند و فوائده کاف و بکسر میم نیز آمده و این در ذر و روات و غلبه واضحه
مستعمل است تا آنکه حضورا سیاه نگردد * **اختیانی** زنجار * آن است که مس را صفا می بسیار و نارک سازند و در سرکه تپ
کنند و در زمین نمناک تا رنگ بگیرد پس با یک بکریسانند و همچنین تا تمام صفا می یا شبه زنگار گردد * **نوع دیگر** * آن است
که مس را براده نموده با دو وزن آن سرکه بسیار تند در موی می نوبی قلعی کنند و سر آن را بگیرند و در زمینی نمناک و یا
هر گزین اسپد دن نمایند و بعد از سه شبانه روز بر آورند همه آن زنگار شده باشد * **اختیانی** زنجار و الصفا * آن است که بگیرند
یک جز و براده مس را و با شب یمانی و بوره سرخ و نمک با لسوبه بقدر عشر آن در ظرف مس با سرکه تپند بسایند و چون خشک شود باز
سری که داخل نمایند تا آنکه خوب شود و زنجار گردد * **نوع دیگر** * که الطاف از همه انواع است آن است که را سخت مغسول را

بامثل آن نرساد رمصعک بسیار نرم بسیارند و بعد از امتزاج قطران و سرکه بسیارند بران بپکانند و هشی نمایند تا مانند خمیر
 گردد پس روی آن را با پارچه نازکی ببوشند و در آفتاب بکند ارند تا خشک گردد و دوبار سرکه مثل باز بپسند و بدین ستور در آفتاب
 خشک نمایند و نگار عمل نمایند تا همه آن رنگار گردد و چون خواهند آن را تصفیه نمایند که زنجبار مصفی نامند آن است
 که یک جز زنجبار را با پنج جز سرکه سفید مقطر کنند بخیمشانند و بکند ارند تا سرکه سبز گردد آن سرکه را در ظرفی بگیرند و واکر
 خواهند مرزبه در بکوبند زنجبار و زردی زنجبار نیز سرکه مقطر بران ریزند و بکند ارند تا سبز گردد و سرکه سبز را با هم
 مزوج کرده بکند ارند تا نه نشین گردد سرکه صافی بالای آن را بجزر علفه بگیرند و نه نشین را بکند ارند تا خشک گردد و بپسند
 و بکند ارند زنجبار را علی خواهد بود **انجلیان سرکه هندی** که بهندنی کاچی نامند جهت اکبر امراض حادّه
 صفراوی و غیر ما مفید است آنست که بشوند بل بلج یعنی ارزرا و بجزر شانند تا مهر اکردد پس صاف نموده و در ظرف چینی
 یا شبیه با سفال لعابدار کرده آب بران ریزند آنقدر که یکشمار از روی آن برکردد سر آن را پوشیده در آفتاب ورا پشت
 اجاق کرم بکند ارند تا چهل روز که برسد پس صاف نموده عند الحاجة استعمال نمایند **صنعت عود مطهر** بگیرند
 عود قمار را در ورز و نزه کنند و در کلاب و جلاب بپسند تا نرم شود پس بکند ارند تا رطوبت آن کم شود انگاه مشک و عتبر
 و افند را با آب سوده با آن چند بار آغشته هر مرتبه خشک نمایند و عند الحاجة قدری از آن را در مجمر یا آتشکده ارند مجلس را
 معطر نمایند و بشام را قوت بخشند **انجلیان زرد** **الشمع** آنست که بگیرند مقداری از موم مصفی را و بکند آخته و ماور
 ریزند و در استار و روغن گل و روغن بنفشه یا غیر آن هر دو بران ریزند و چند بار رجه بخ بایرب دران اندازند و خوب
 بر میزنند چون بچ و برنگد آخته گردد بکند ارند تا روغن بالا آید دهن را بر دارند و آب را بریزند و استخوان نمایند
انجلیان طین حکمت بگیرند طین حرکه بهار سی خاک رست کنند و از سنگ ریزه و رمل مانی نمایند بدین نحو که در آب
 حل کنند و آنچه مخلوط با آب گردد در ظرفی بگیرند و در برادر و نریند و بکند ارند تا نه نشین گردد پس بگیرند موی سر انسان
 و ریزه ریزه کنند و اگر موی سر تراشی باشد که سر تراشان جمع نمایند بهتر است و با هم وزن آن سرکین کاو کو بیل و پخته با آب
 نمک همه را خمیر کرده هفت روز بکند ارند و هر روز آب نمک بران بپاشند تا خشک نکرده پس خوب مرشته و ریزده
 استعمال نمایند و بعضی سبوس کندم و خبث البیدین و بنبه نیز داخل مینمایند **انجلیان ماء الزجاج** ستوران آنست
 که بگیرند زجاج شامی و قطعی را با لوبه در برشته کن آخته سرد کنند و آنچه مانند گف بر روی آن باشد بردارند که ماء الزجاج
 است **انجلیان سزیشم بنیمو** که جوهر الصانع نامند و از خواص آن آنست که هر چه را با آن وصل کنند و یا با آن پسرند
 از آب و آتش منفصل نکرده آنست که بگیرند بنیر تازه را و اوراق رقیقه کرده بر روی سنگ مسطحی آهک آب نهند و در آن پخته
 فرش نمایند و آن تره قمار بر روی آن که بهمد یکر بهلول ای آتیا بپسند بپسند و بر روی آن اوراق نیز آهک نرم بپخته بپاشند
 بقل و یک آنرا بپوشد و سنگ مسطحی دیگر بسیار سنگین بر روی آن کند ارند و ده روز در آفتاب کند ارند تا غنیت آن بنیز تمام
 شود در آهک آبلایس با آب بشویند و بدستور فرش و لحاف از نمک سا بیل کنند و یک هفته در زیر سنگ کران کند ارند پس
 با آب پاک شسته که سرخی و چربی آن که داشته باشد با لکل رفع گردد که چون در آفتاب کند ارند چربی از آن ظاهر نکند و واکر
 ظاهر گردد باز با آب نمک و آهک بپوشانند تا بصلی رسد که اصلاح چربی در آن نماید و کمال آن در علم چربی و سرخی است
 پس مانند سرمه بپسند و در شبیه محفوظ دارند در وقت حاجت قدری را با آب سفیدی تخم مرغ که در شبیه بسیار پر مزه

کف آن را گرفته با نخل قطره قطره از آن آب بر آن ریخته بر روی سنگ با دسته سنگی بسایند تا بعد بکه سنگ بالا بسنگ پائین بچسبد پس آنگاه صاف خالص در آب حل کرده قطره قطره از آن آب آنگاه بر آن ریزند که نرم سیال گردد آنوقت اگر که چون ظرف چینی یا شیشه و یا چیز دیگر را بر آن وصل کنند با آن که زمانی خشک گردد بدور دارند و در وقت احوال ظرف شکسته و غیره با کاف برند و این از اسرار مکتومه است * **الانحاض** * مداد و رب بنفشه و ملیله و تربید و رازند و امثال اینها و صابون الحکمة و نیز آب فاروقی مرکب در رسم خود در قرابادین ذکر یافت و در اینجا نیز آن شاء الله تعالی مذکور خواهد شد * **فصل** * **دهم** در بیان معرفت افعال و صفات ادویه مفردة و اسامی آنها بترتیب جروف تجوی * **بدانکه** * ادویه را افعالی چند کلیه و جزئیة و افعالی چند شبیه بکلیه است اما افعالی کلمه مانند تسخین و تبرید و ترغیب و تمییس و امثال اینها است و اما افعال جزئیة مانند منفعت آنها در مرضی و وقتی و حالی خاص است مانند منبعت در مرض سرطان و بواسیر و برقان و طحال و سنگ کردن در مثانه و امثال اینها و اما افعالی که مشابه افعال کلیه آن مانند منفعت در اسهال و در راجحس و امثال اینها و این افعال هر چند جزئی اند ولیکن چون اموری اند که نفع آنها عام است بجمیع بدن و همچنین ضرر آنها نیز عام است لهذا مشابه کلیه اند و نیز افعالی کلیه بعضی آنها اولی اند و بعضی ثانوی و افعال اولیه همان افعال اربعه اند و مانند آنها را ثانوی بعضی از آنها همان افعال اند بعینه و لکن مقلد و تقلید و پیروی از آنهاست و یا تفصالی مثل احراق و عفولت و اینجا دو مانند اینها که بعینه تسخینات و تبریدات اند ولیکن مقلد و تقلید و پیروی از آنهاست و نیز افعال چند دیگر صادر میگردد از اندامات تشدید و تخفیر و الزاق و تعمیم و تغریه و تقطیع و تخشیم و غیره و در اینجا ذکر کرده میشود افعال مشهوره آنها را یا بعضی اصطلاحات این فن و صفات بعضی ادویه و اطعمه قبل ازین ذکر یافت * **حرف** * **الف** * کال یعنی خورند و عضو آن در وائی را نامند که بسبب افراط قوت تحلیل و جلا و نفوذ یک دارد و تقریب اجزاء جوهر و غیره نماید مانند زنجار * **ج** * **چا لی** * یعنی پاک کنند و وائی در وائی را نامند که از شان آن تبریک رطوبات لزج جامد و دفع آنها باشد از سطح عضو و قوت مسامات مانند انزروت و ماء الغسل و در وائی چالی ملین طبع است و چند در آن قوت مسهل نباشد * **جانی ب** * یعنی کشند و آن در وائی را نامند که بمرکت در آورد خلط و رطوباتی را که ملاقی آن است بسبب لطافت و حرارت خود و جذب نماید آنها را بسوی خود و بظاهر جلک مانند چمن بید سترو تا فسیا و آنچه شد ید الجذب باشد پیکان و ساز را از عمق بدن بکشند و بر آورد مانند کوشک حلزون * **جأ مد** * یعنی بسته کنند و آن در وائی را نامند که از شان آن باشد که اخلاط رقیقه سائله را منجمد و بسته گرداند مانند موم و نشاسته و کثیر او کوب با * **ح** * **حالیق** * و حلاق یعنی سترند و موی و آن در وائی را نامند که بیخ موی را محسوس گرداند و آن دفع سازد و یا آنکه محسوس کند که با مانی کند و شود مانند زرنج و زعفران و سفید آب و خاکستر * **خاک ک** * یعنی بخارش آوردن و آن در وائی را نامند که بسبب حرارت و گرمی خود جذب بکند بسوی مسام اخلاط کزند و بخارش کنند و را و نباشد با آن حد که زخم کند عضو و مانند کبرک * **خ** * **خام** * یعنی تمام کنند و زخمها و آن در وائی را نامند که بسبب قوت میخفه خود بر سطح ظاهر خراجت تفرقی و رطوبتی بکشد و خشک کند آنها و خشک و ریشه بدن و نکند از آفات نا ایستگ و غوث و پوست صالح بر روی * **ن** * **نابق** * و وائی را نامند که بسبب لزج و جوی جوهر کثیف خود بدست پیچیدن مانند دین * **و** * **و ادع** * یعنی مانع و باز گرداند و ماده بعضی آن در وائی را نامند که بسبب برودت و قوت قبض خود احوالات کند و در عضو کثافتی که تنگ گرداند مسام آنها و بشکند حدت حرارتی که حادث شده است در آن و غلیظ و منجمد گرداند اخلاط رقیقه سیاله

ورا کند ارد که بعضی برینند و بعضی را از قبول آنجا باز دارد مانند غلبه در او را و در ذوق مغایل جذب است * ع * حاصل
 یعنی فشارند و آن دوائی را نامند که بسبب شدت قوت قبض خود اجزای عضو را بقوتش در آنجا نگه دارد و بر طوایف رقیقه در حال
 و فرج آن است منضبط و جدا اگر دند و از هر منفذ بکه بایند بر آید مانند ضا د است * قمر مندی در دمل * غ * غسال * یعنی
 شست و شو و مندی و آن دوائی را نامند که بقوت جالیه منفعله خود که رطوبت باشد نه بقوت فاعله که حرارت باشد سبب حرکت
 و سیلان نماید و در اخلاط را و زائل گرداند آنهارا از سطح عضو مانند ماء المشجر و آب غصص و آب نیم کرم * ق * قابل * یعنی
 کشنده و آن دوائی را نامند که بسبب شدت خود روح حیوانی و قوی را فاسد و فانی گرداند و مایک سازد مانند آفریون
 و انیون و پیش و این مرادف هم است و بعضی گفته اند که زهر حیوانی مخصوص با سم است و غیر حیوانی مختص بقاتل * قاشر *
 یعنی خراشند و پوست و جلد آکنند * آن و آن دوائی را نامند که بسبب شدت قوت جلائی خود جلا دهد و بر د پوست فاسد عضو را
 مانند قشقر و زرد و مرچه نفع و زنده و خشک بقی و کلف و مانند این مرد و را * ک * کاوی * یعنی داغ کنند و سوزند
 و مراد از آن دوائی است که جلد را بسبب شدت اجزای و تحریف خود بهم در آورد و مجاری اخلاط آنرا مانند و سار و مسام
 را بید کند و عضو را بکارد مانند عضو کرم بریان داغ کرده شد * مانند زاج و قلع طار * کا سزاگر * یا ح * یعنی شکنند و دفع
 کنند * زجاج و آن دوائی را نامند که قوام ریا غلیظه متعنه اجزاء بقوت حرارت و تحریف خود در قوت ساخته دفع نمایند و با
 تحلیل بر دمانند تخم سب * ل * لاغ * یعنی کزند و آن دوائی را نامند که بقوت حرارت و شدت نفوذ خود در عضو نفوذ و ورود
 و تفرق اتصال در منافذ کثیره و غریبه بهم احداث نمایند که اجزاء آن با نفوذ دما محسوس گردند مانند استعمال خوردن با سرکه و یا
 سرکه پخته با * لزج * یعنی چسبند و آن دوائی را نامند که بالفعل و یا بالغه در حین تاثیر حرارت مزاجی در آن قابل امتداد
 گشته اجزای آنرا هم منقطع گردند مانند خبازی * م * مبر * و آن دوائی را نامند که بقوت مبرده که در احداث برودت
 نماید مانند کافور * مسمی * یعنی محرک است و آن دوائی را نامند که با نفوذ و زیاده کنند * ماده آن که منی و ریا غلیظه منعه است و آن دوائی
 را نامند که تولید ماده منی و ریا غلیظه نماید بسبب حرارت معتدل و رطوبت فضا خود در مجاری اعصاب و عضلات و اعصاب
 تناسل و محرک با * شود مثل بهمنین و بوزیدن و زردک و مانند اینها * مجفف * یعنی خشک کنند * و آن دوائی را نامند
 که بقوت میخفه خود اجزای تحریف و خشکی در عضو نماید و رطوبات آن را تلطیف نماید و تحلیل بود مانند سندروس
 * مجدد * یعنی بسته کنند * و آن ضد متعال است دوائی را گویند که بسبب قوت برودت و قبض خود منجمد گرداند اخلاط و
 رطوبات را مانند بزرالنج و نساسته * محرق * یعنی سوزند و آن دوائی را نامند که بسبب قوت حرارت و نفوذ خود
 اجزای لطیفه و رطوبات عضو را تحلیل برد و احداث احرار و تا کل نماید مانند فریون و زرنج * محکک * یعنی خارش
 آورند و آن دوائی را نامند که بقوت حرارت و نفوذ خود تحلیل نماید اخلاط اعم حکا که را بسوی مسامات جلد و
 بسر حد تفرج نرسانند مانند کیکی و انجیر * محلل * یعنی تحلیل بزند و آن دوائی را نامند که بقوت حرارت خود جلد
 نماید و خارج گرداند اخلاط را از موضع که چسبند و قرار یافته اند در آن و جدا گرداند اجزاء آنرا از هم و بجزای
 دفع کند جزء فی جزء آنکه باقی نماند از آن چیزی مانند جلد بیدستر * محمو * یعنی سرح کنند و آن دوائی را نامند
 که بقوت گرمی و جذب خود گرم گرداند عضو را و آنچه ملافی متصل است بدان از خون جذب کند بسوی آن عضو جذب
 قوی و بدان سبب سرح کرد دما و آن رفعل این قوی است بفعل کی و داغ مانند خوردن و انجیر و خوردن * مخدر *

یعنی بیسبب کنند و آن دوائی را نامند که بقوت برودت و بیسبب و بی غرض خود منجمد گردد ایند اخلاط را و ب نامند مساوات عضو را و مانع آمدن از نفوذ روح نفسانی در آن و اندک بسبب گرداند و از حرکت باز ماند و یا آنکه روح نفسانی حواس متحرک را کبف گرداند که احساس و حرکت آن کم گردد مانند افیون و لهذا اکثر مشروبات سرد و خشک میباشند * مستحسن * یعنی برودت را * و آن دوائی را نامند که بشدت قوت قبض و تحقیر خود بگرداند سطح عضو را مختلف الاجزاء اعم از آنکه تکلف نماید اجزاء رطبه محاسه آن را مانند لکله الملك و غرطل * و مد * یعنی او را را و دند * و آن دوائی را نامند که بقوت حرارت و تلطیف خود اخراج و دفع نماید مائیت اغذیه و فصول حاله را بیرون و محض و عرق و شیره * و مد * یعنی اندام آن آورند و اصلاح و جاق کنند و جروح و قروح و آن دوائی را نامند که خشک و کجف گرداند رطوبتی را که در جلال و فرج و میان اجزاء جوارحت که مجاور یکدیگر اند و بگرداند قوام آن رطوبت را غلیظ و لزج مغری تا آنکه بچسبند بیکدیگر مانند دما لاخونین و صبر و کثیر او صنف عربی و امثال اینها * مرخی * یعنی مست کنند و آن دوائی را نامند که بقوت حرارت و رطوبت خود بگرداند قوام اعضای کثیفه المسام را نرم و مساوات آنرا وسیع تا آنکه بسبب ولت و آسانی منفذ گرداند از آنها فصول مجتمعه مستسبه در آنها را مانند صفا دشت ویزرکتان * مرطوب * یعنی رطوبت افزايند و آن دوائی را نامند که بسبب زیادتی شدت رطوبت خود احدی از رطوبت نماید * مرقق * یعنی رقیق کنند و اخلاط و رطوبات و آئین در برابر مقلط است و با قوت نافذ و حرارت و رطوبت میباشند * جزلق * یعنی لغز اند و فصول و اخلاط و آن دوائی را نامند که بقوت ملینیه و رطوبت مزاجه که دارد تلین سطح عضو نماید بحدی که بلغزانند آنچه در آن مستسب است و تخریک آن نمود و دفع نماید مانند الویشا را و لبعه * مسدن * یعنی آنچه با صفت تلین و منع گردد و آن دوائی را نامند که بسبب بیسبب و کثافت خورد یا بسبب تغریه احدی از سده نماید * مسکن * یعنی ساکن کنند و آن دوائی را نامند که اخلاط و ارواح را از حرکات غیر طبیعی باز دارد * مسهل * یعنی اسهال کنند و آن دوائی را نامند که بقوت مسهله و حرارت و نفوذ و جلا و ترقیق و جذب و دفع خود از اقسامی و عروق و منافذ بدن اخلاط فاسده و فصول معدیه را جذب و اخراج و دفع نماید بطریق معاینه و تفصیل آن در فصل اول ذکر یالت * نشهیی * یعنی اشتها آورند و آن دوائی را نامند که تخریک طبیعت نماید بشو ایتن غلظ * مصلح * یعنی اصلاح کنند و آن دوائی را نامند که اصلاح حال ماکول و مشروب نماید خواه دفع ضرر آن نمایند و یا معاونت فعل آن کنند و یا حفظ قوت و یا کسر حدت آن نماید یا بد رفته آن شود بجهت وصول آن باعضاء صغیره بعید * مضلب * دوائی را نامند که جوهر عضو یا مواد را صلب و سخت گردانند بسبب برودت و بیسبب و قوت جمع و تکثیف خود و این در مقابل مرخی است * مطقی * یعنی نشاننده اثران وحدت اخلاط و آن دوائی را نامند که بقوت برودت و با امتداد خود بشکل جلدات و سورت اخلاط حادثه خار را و یا هر مزاج حار یا سرد را * معرق * یعنی عرق آورند و آن دوائی را نامند که بضرارت و تطایف و ترقیق خود در طبوبات مستسبه در جلد و اعضاء قریبه یا آن را بعرق دفع سازد و اخراج نماید * معطس * یعنی عطسه آورند و آن دوائی را نامند که بقوت حرارت و نفوذ خود تخریک مواد دماغی نماید بجاناب خیشوم و بعطسه دفع سازد * معطش * یعنی عطش آورند و آن دوائی را نامند که طبیعت را مشتاق ترویح سازد اعم از آنکه ترویح بآب شود مانند معده و جگر و یا بهواء بارد منیل دل و ریه و مزاج از عطش صاف است نه کاذب * مغری * یعنی تغریه کنند و آن دوائی را میسوزانند که در آن رطوبت لزجه باشد که بچسبند بمانند و فرمات منانند و سل کنند و مانع سیلان گردد مانند کثیر او صنف عربی و نشاسته و آهک شسته و در دوائی

لزج سیال مزلق چون حرارت در آن تاثیر نماید میگرداند آن را مغری ساد حایض * معفن * یعنی بد بو کند و آنند و آن
 دوائی را مانند که بصراحت غریبه خود نامید گرداند مزاج عضوا و رطوبات و ارواح آیند و بسوی آن را متعفن گرداند و
 تمام آن را بتخلیل برد و باقی را قابل اینکه بگرداند جزو عضو نگردد اند و نیز بسرجه اخراق و با کمال نرساند بلکه بگرداند آنها را
 ناسد و بتصرف حرارت غریبه در آنها متعفن مانند زرنیخ و ناسیا * مغلط * یعنی غلیظ کنند و این مخالف مطلق است
 * مفتت * یعنی شکند و پاره کنند * منکر * و آن دوائی را مانند که در آن قوت حاد و تاند باشد که چون با خلط لزج
 متعفن و بر سرد ریزه و نرم گرداند اجزای آن را مانند حیر الیهود و سنگ سرامی و رماد عقرب و غیر اینها از ادویه
 معتدله جدا * مفتح * یعنی گشاید و در آن دوائی را مانند که بصورت در آورد ماد را که داخل مجاری و منافذ و
 تجاریف اعضا مانند باشد بسوی خارج تا آنکه مفتوح گردد مانند فرا سین و فعل و مفتت اکثر است از فعل جالی برای
 آنکه فعل این یا بتلطیف و تحلیل است و یا بتلطیف و تغلیظ و یا بتلطیف و تغشیل پس هر چیز حریف مفتح است و هر چیز مرطوب
 و مفتح و مرطوب سیال مفتح اگر باشد مانند بسوی حرارت و یا معتدل و مرطوب جامض نیز مفتح * منجم * یعنی خام کند
 و آن دوائی را مانند که بقوت برودت و ریسم خود یا طبع گرداند فعل حرارت غریبی و ریزه را خلط و احام و مقش
 را تا تن سازد و این در مقابل منضج و عالم است مانند بوز و قطران و صمغ صندل و خارخار * معرج * یعنی فرو آوردند
 و آن دوائی را مانند که تعدیل مزاج و تلطیف اخلاط و روح حیوانی و نفسانی نماید و متبسط سازد آنها را و میل دم بسوی
 خارج و حزن را زایل سازد و مایع را قوت بخشند و حواس را نیکو گردانند و دهن را مایه سازد و کسالت را دور کند مانند
 شراب * مقشی * یعنی پراکند کنند و آن دوائی را مانند که بقوت حرارت خود متفرق و پراکند سازد و ریاح مجتمع را
 و قابل دفع گرداند * مقطع * یعنی جدا کنند و آن دوائی را مانند که بسبب قوت حرارت رطابت و نفوذ خود نفوذ
 نماید ما بین خلط لزج و مطح عضو ملاحق بد آن و دفع نماید آن را بد و ن تصرف در قوام آن مانند سکنجین و خردل
 * مقی * یعنی قوی آوردند و آن دوائی را مانند که بقوت حرارت خود ترقیق نماید اخلاط غلیظه مجتمع در مجاری غذا و معده
 را و بقی دفع نماید مانند قشع ترب * معرج * یعنی زخم کنند و چراغ آوردند و آن دوائی را مانند که بقوت حرارت و نفوذ
 و جذب شود بتخلیل برد و فانی سازد و باقی که میان اجزاء جلد است و تدریج دهد اجزاء آن را و جذب کند مواد رنده را
 بسوی آن را جذب کند مانند بلاد * مقوی * یعنی قوت بخشند و آن دوائی را مانند که تعدیل قوام عضو و مزاج
 نماید تا آنکه مانع آید از قبول ضرر منصبه بسوی آن و از آفات نکهد ارد یا آنکه تبوید نماید سخن را و تسخیر نماید مبرد
 را مانند دهن و روده با الخاصیه بشاعیتی که در آن است مانند طین مشتم * ملطف * یعنی لطیف کنند و آن دوائی را
 مانند که بصراحت معتدل بخود رقیق گرداند خلط غلیظ را مانند حاشا * ملین * یعنی نرم کنند و بطن و آن دوائی را مانند
 که بقوت حرارت معتدل و رطوبت خود اخراج نماید آنچه در معده و امعاء است و این اعم از منضج و مزلق است مانند مغز نلوس
 و غیرا و شبر و تر مند و شیرینشت * منضج * یعنی اعتدال دهند قوام اخلاط و مواد و آن دوائی را مانند که تعدیل قوام
 اخلاط نماید و قابل دفع سازد آنها را اعم از آنکه رقیق را غلیظ سازد مانند خشخاش و یا بالعکس که غلیظ را رقیق نماید مانند
 طبع حاشا و یا منجم و نرم سیال گرداند مانند حلبه و نیز نضج عبارت از اعتدال اخلاط در کیفیت و کمیت و قوام صالح هر خلط
 است بحسب لائق آن تا حاصل گردد از آن منفعتی که مخلوق اند برای آن مانند دم که نضج آن عبارت از اعتدال قوام شبنم

صافی غیر حاد بودن آن است که صلاحیت جز و عضو شدن را داشته باشد و صفرا آنکه رفیق صافی حاد باشد اما نه بسوختن افراط و تعریط تا افعال مطلوبه از آن صادر گردد و بلغم بسیار رفیق صافی غیر متشابه الا جزاء نباشد تا صلاحیت استعماله بخیر و بعضی اعضا ساقین را با خلط بخیر و استعماله بدان داشته باشد و سودا دومی هم صافی غیر مستحق باشد تا صلاحیت تغذیه بعضی اعضا با خلط بخیر و غیر آن از فوائد مطلوبه آن داشته باشد و لهذا انضج عبارت از طبع معتدل کامل است * منعج * یعنی نفع آورنده و آن دوائی را نامند که در جوهر آن رطوبت غریبه غلیظه باشد که چون غل نمایند در آن حرارت غریزه تبدیل نیابد بسوخت بلکه مستحیل بریاح گردد مانند لوبیا * بدانکه هر چه در آن نفع است مصلح و مضر بعین است و از غل نه وادیده آنچه تبدیل نابد رطوبت آن در فم اول در ریح و نفع آن در معده نماید بر انحلال آن نیز با تمام در همانجا پائین و پادرا معا و آنچه رطوبت فضلیه در آن باشد و آن ماده نفع و ریح آن بود و نفع آن در معده و اما بهشتال نرود با تمام بلکه باقی ماند و چیزی از آن در عروق اعصاب تماس رود مانند زنجبیل و زردچر و سیرا بن منعظ است و باعث نزو و طمان ریح است * موسع قروح * یعنی چرک آورنده و در زخوها و این دوائی مرطبی را نامند که مخلوط گردد بر طویات قروح و نه از پاره کرده و مایع خشک شدن و جاق شدن آنها آید مانند موم و روغن * منبب * که ملحم نیز نامند یعنی روپانده گوشت و آن دوائی را نامند که بگرداند مزاج خوشه و از جراحت مستعد معتدل و صیغف یا آنکه مستحیل بگوشت گردد و منعقد شود در ریح گوشت جذب صالح * خص * یا زدنهم * در میان بعضی اصطلاحات طبیعه متداوله * حرف الا لف * اجام یعنی نی زار است * اسینشاق بینی کشیدن چیزی مانع بود که بسیار سائل باشد * اصل یعنی بوم و آن عام است از آنکه از زنجیر باشد با از کلاه * اصول اربعه عبارت از اربعه زازانه و کاسنی و کرفس و کبر است * اخصان * یعنی شاخها و آن مخصوص بشجر و گیاه شاخدار است و مفرد آن غصن * افعو مالتی * چیزی است که در آن عمل را حل کنند و بکشد و آن را وچوسر نامند آنرا * استحمال * پشم کشیدن چیزی بود * اکسو مالتی * سنگجبین متخذ از سرکه و عسل است و بعضی زیاده میکنند در آن آب در باری شور یا نمک سریا * اکلیل * یعنی تاج و ابوتارک و غیر آن نیز آمده است و در ادویه مراد از این چمنبری و کیم بودن شکوفه و تار نباتات است و اکل و اکیل جمع آن آمده * انکملاب * مراد از آن نکه داشتن عضو است به بنیاد ویه که در آب جوشانیده یافتند و یا گرم کرده یا شند * اودیه * جمع وادی به معنی کناره در بار و رودخانه است * اوزن رومالتی * عسل و آب باران با المناصه در هم مزوج نموده در آفتاب گذاشته است * اوکسالتی * سرکه مخلوط با آب و نمک است * حرف الالباب * یازدهر * اسم باری تریاق است و بگویند هر چه دفع سم کند و مضروع مرکب نامند مخصوص باین اسم است * باقور * جمع بقور است * یا کور * نخستین موه است که برسد * پتر * بریدن * بخور * هر چه در آنرا استعمال نمایند * بر بوم * باری بخلور نامند * براق و بصاق * آب دهن را گویند * بزر * البته ارباب نباتات در غلاف و در قشر باشد مثل خشخاش * بشع * یعنی بد مزه است و هر چه را طعم مرکب از مرارت و قبض باشد با این اسم خوانند * بصیمب * تورانی و درخشنده * بطایم * زنده ها بلکه آب در آن جمع شده باشد و باری می برد آب نامند * بعو * یعنی اول سر کردن است * بکر * شرجوان و بکسراوان هر شیزه * پینک * بتترنگ کرهها است که در ساق اشجار متکون شود * حرف الیاء * تریاق * بکسرا و باری می تریاک نامند و هر چه در شان او باشد که حفظ قوت و صحت مزاج روح بسط کند که رفع غم و رسم از خود نمایند با این اسم نامند و گویند تریاق مخصوص بد وائی صافی است و آنکه اخیر و انزلیق مینامند بجهت حفظ قوت آن است که درین مایه تریاق حقیقی

اشتراک دارد * تصعيق * آغختن شراب با آب است * تصعيق * آنچه با تش اجزای آنرا معود فرماید و لطیف آنرا
 اخذ کنند * تعلیق * آغختن چیزی بکردن و با سوراخها * نفعه یعنی بی مزه و مراد طبعی است که نه لذت یابد * تکریر و
 تاثیر آن ترطیب و تلین و راحه عینار و تولید بلغم باشد * تکریر * بفراسی یا در کوپن و آن متغیر شدن طبع است یا بو
 با مرد و * تکلیس * یعنی صابون کردن و موختن چیز و صبر آب نمودن و پیر و برداشتن آمد * مراد از آن مهیا ساختن
 بعضی ادویه است بجهت نفوذ و سرعت تاثیر و رفع کردن ثقل و کثافت آن خواه با حراق باشد و یا بحدل دیگر * حرف الٹاء
 * تغیل یعنی کران و برعکس کران آمدن بوطبع که دیر فعل بود و سریع الزوال نباشد * قمر یا نباتات است مثل خوشه
 مبه و امثال آن * نمیش لغت یونانی است و مراد از آن مرچه از نباتات مابین درخت و گیاه باشد * حرف الجیم
 تجبر کسر عضو شکسته را بستن است * جرله بر اعمه مله زمین شک لاغ * چریش نیم کوفته که بلغور نامند * حرف الحاء
 خشک و خشکی * جمد یعنی اول و ثانی آب کرد آمد * و جمع شد و بسته شد * از سردی و نیز جز و چیز را نامند * حرف الخاء
 * حاصص یعنی توش * حاد یعنی تند است و آن مرکب از تلخی و حرارت است و فعل آن مثل انحال اجزای آن است * خصب
 آنچه در زمین یا از بوی غلاف باشد مثل کدو و جو * حریف یعنی کزنده که اجزای آن در زبان فرو رود و بسیار بکزد و
 تفریق اجزای آن نماید * حشیش گیاه خستک و شبیه بختک شد و کوپن مخصوص نباتی است که بر روی زمین پهن نمیشود
 یا ساقی باشد و بحدل تنمش نرسد * حنک که آنچه از سائیدن و چیز جدا شود * حلاق سترند موی * حلو * یعنی شیرین
 و مرچه زبان را منبسط سازد و اندک حرارت در آن احد اث کند و لذت یابد و با شکر شیرین نامند * حلیب شیر * تشه و غیر
 آن و شیر تازه و شیره است * حمل بار نباتات است اعم از ثمر و مشابه ثمر * حمل اعم از ثمر و مشابه ثمر است * حرف الخاء
 خائز آنچه اجزای مخلط را بهم آورد و غلیظ گرداند * خر * سر کن طپور و غیر ما است * خفیف یعنی سبک و آنچه بر مایع
 احتیال آن آسان بود و سریع الزوال باشد * خلیج بیرون رفتن سراستخوان از مکان خود * خلعلع اسم ضعیف است
 * خلیج سست * حمل * یعنی پر زاست و در ادویه مرچه شبیه بپر زاست و بر سطح ظاهر آن باشد مانند آنچه بر روی به میوه باشد
 * حرف الالدال * دایق آنچه بجهت لزوجت کیفیت خود بحدل سست پیچید مثل دبق * دسم مرچه زبان و غیر آن را نرم
 سازد و اجزای آنرا منبسط سازد و بی احد اث حرارت و فراسی چرب نامند * دلوک * یعنی مالیدن است و مراد از آن
 آنچه از سننات با نکشت بردند آن و غیر آن بماند * دوائی غذائی آنکه تاثیر کیفیت آن زیاد و بر تاثیر کمیت مواد آن
 باشد * دوائی سدی آنکه بکیفیت تاثیر آن موافق مزاج نبود و با لخاصیت کشتن و باشد مثل افیون * دوائی مطلق
 آنکه تاثیر بکیفیت کند و جزو بدن نشود * دهنی آنکه در جسم او چربی موجود باشد و باعث اشتعال او گردد مثل مغزها
 و تشنها و چوب مندل ایض و دینار و عود مندی و مانند اینها * حرف الذال * ذرو آنچه سائید بی مائعی بر عضو بمانند
 و یا بپاشند * ذفرین بوی * ذوالخاصیت آنچه تاثیر بصورت نوعیه خود کند اسم از آنکه تریاق باشد یا زهر * حرف الزا
 * زاغ آنچه سواد را مانع رختن بعضی اعضاء از اقبال ورود آن نسا زد و در مع مقابل جذب است * رجیع نفعه مضاعف
 اول انسان است * رخصت یعنی اول و ثانی باز پرورده و در ادویه مرچه نازک و زرد شکن باشد * رخو نرم و سست
 * ردی الکیموس آنچه از آن اخلاط غیر معتدل القوام و الکلیفه متکون شود * رزین آرمیل و مرچه بر بارور دارد و
 آنچه در ممانت و سنگینی و خوش جوهری تمام باشد * رسوب ته نشین مایعات و آنچه در مایعات این از نادر روی آب

ده ایستند آن را را حُب نامند * رَضِب رطوبت غلیظی را نامند که در اطراف یک چشم جمع شد * وَجْه پند * باشد * رَوِث
 فَرَکین معیونات * رَوِث وصالی * شَرَاب متخذ از عصاره کل مرغ است با عسل * حَرْف الزَّائِی * زحوفه * طعم بسیار
 گریه و مرکب از مزارع و ملحوت است * زَغَب * اول موسی که بریدن حیوانات بر آید و ام * کِیض است که سا غری
 باشد و در ادویه آنچه بر سطح او چیزی شبیه بوی تازه بر آمد * باشد مزغب نامند مانند به و ملو و شفتالو * زَهْر * شکوفه
 نوکل باشد * حَرْف السَّیْن * ساحل کنار دریا * سَائِلُ آنچه انجاء آن در همه جهات حرکت کند ام از آنکه اتصال
 اجزاء او منقطع شود یا نشود مثل آب و روغن * سَمِاخ غوره راز * سَمَط راستی که بر رانها اندازد و غیر آن * سَحِیق
 آنچه بسیار نرم مانند * سَم * آنچه بغاری زهرنا مند و بمبض است کیفیت و خاصیت خود مزاج را ناسد سازد مانند
 بیش * سَنُون آنچه بدندان باشد و یا مانند و مقوی جوهر آن باشد * سَهْلَت بد پوشیدن کوشش و نبوی عرق که از بدن
 آید که بغاری و سیحیت نامند * سَهْل زمین نرم * حَرْف البَیْن * شامع * کَره * بلند * شتر بفتح اول و کسرتانی در بدن
 پلک چشم * شَجَر نباتی است که با شاخ خشبی باشد و کامل او آنکه با اجزاء تسعة نباتیه باشد و آن ضرورتی و لیف رصم و ریزر
 و قشر و اصل و عصاره رَحَب است مثل درخت خرما * شَدخ مرغ کستن و فراخی و سفید روی است * شَدخ فضیل *
 بعضی از هم باز شدن رگ کستن * شَدق بفتح اول و یا کسرتانی و بگون تانی فراخی کوشه دمان و بختین فراخ شدن کوشه
 دمان * شَرَف بضم اول و فتح تانی کنکرها است و در ادویه آنچه در اطراف او زواید و بر آمدن گیاه باشد مشرف نامند مانند
 شرانار * شَطَب بضم اول و ثانی جوهر مشرب و بفتح اول و سکون تانی جدا کردن و در و شدن و پوست باز کردن و در
 ادویه هر چه با این صفت باشد شَطَب گویند * شَمَه آنچه بو کند * حَرْف الِصَّاد * صَالِح الکیمیوس آنچه از خون متولد
 گردد و بیهمة جهات آنکه امتداد داشته و سایر اغلاط مخلوط با آن بقل طبیعی باشد و خلط بد از او بهیم نرسد * صَبْر زه زمین
 مسکستان * صَفِیق بفتح اول و ثانی آبی که بر آدم و یا مشک نوب برزند پس زرد گردد و بمعنی طرف و کنار و در نباتات آنچه چین
 باز و یا زردی زمیل بطرفی داشته و مستقیم نباشد مصفق نامند * صَفِیق پوست درخت و مستحکم بافته شد است * حَرْف الِضَّاد
 ضَمَد آنچه غلیظ القوام که مانع و نرم باشد بر عضو مانند و یا بر ویند ام از آنکه موم و روغن داخته باشد و یا نداشته باشد
 * حَرْف الطَّاء * طافی آنچه بر روی آب ایستد * طَبِیخ آنچه جوشانده آب آنرا استعمال نمایند * طَعْن جزد کردن
 * وَطَأ حوله که آسیا باشد مسمی با هم لازم است * طَرِی تازه * طَلَّ آنچه در قوام باشد و بر عضو مانند و نام نوعی
 از شراب است * طَنِيب سکون تانی خوشبو و تند و پشیدل آن بمعنی پاکیزه * حَرْف العَیْن * عَشَب بضم اول و سکون
 ثانی بمعنی گیاه است * عَصَا بمعنی عصیر است اما خرا آنچه بی آتش بهر او یا با قناب منعقد کرد * باشد استعمال نمایند
 * عَصِیر آب انشوده از نباتات که منجمد نشد * باشد * عَطَر بفتح بی خوش و بکسر خوشبویی * عَقَص بکسر نا طعم ز منعت
 که زبان را درشت سازد و اجزای آن را بمب برود نیم آرد و فعل آن تبرید و نکیند و تصلیب و تششیر و ریخ است * عَنَقَو
 خوشه نباتات و عنایقید جمع آن است * حَرْف الغَیْن * غَزْزَه آواز مختلف است که از حلق آید و مرا دازان حرکت دادن
 مائعات است در حلق و فروردن آن و یا فرو نبردن و ریختن آن * غَض بغاد معینه تر و تازه نارس از نباتات است * غَلِظ
 بمعنی کثیف است و در ادویه بیشتر متولد اول است و استعمال لطف کثیف و ادویه است * حَرْف الِقاء * قاتر نیم گرم است
 * قَتِیلَه بمعنی شافه که مخصوص بد باشد * قَرْزَه شانه که قبل و رخم را مخصوص باشد * قَر فیزی بمعنی رنگ بنفش

است * قسم از هم جدا شدن است * حرف **الغاف** * قابض گیرند و نامند که اجزای زبان را بهم آورد و درشت نسازد و فعل آن تبردن و تجفیف و تغلیظ و تقویت است و در غیر طعم مواد از آن شیء حابس است که بسبب بهم آوردن اجزای متحرک و حبس و استحساک نماید * قضیه **ان** شاخهای کلاه می ساق است و تقصیر واحد آن است * قطور آنچه در گوش و غیر آن از اعضا بپیکانند * قنبعه بضم اول و ثانی و میگویند ثانی قبههای خوشه گشت است * حرف **الکاف** * کشیر اغذاء آنچه اکثر مقلد از او جز و بدن شود * کشیف بخلاف لطیف و آن چیزی است که اجزای او بدن شواری قبول انفصال از کیفیت بدن کند و نفوذ در اجزای بدن بر سرعت نماید * کما در آنچه گرم کرده بر عضو بدن مثل تکمیل بسوسن کند * کیموس اخلاط متزنه و از مضم که بکیموس کشکبی است که از مضم معلى بهم زدن و شبیه بکشک متحول با ب باقند * حرف **اللام** * تخلیخه آنچه با مائعات در ظرفی کرده بر موزده بگویند * کما عرشهای بار یک نبات است * لزاق * و لزوق آنچه بر عضو بچسباند و با چسبندگی باشد * لطوخ بمعنی اندودن چیزی است بر عضو که از طلا غلیظتر و از صمغ درخت قیصر باشد * لطیف آنچه در شان آن باشد که بعد از ورود در بدن منقسم گردد با جزای بسیار صغائر و نفوذ در جمیع اجزای بدن بر سرعت کند مثل زعفران * لغابی آنچه از خماسیدن آن در آب اجزای آن مخلوط بر طوبیت شده چیزی از ج بهم رسد و چون برشته کنند الزاق آن رفع شود مانند باده و بر قطور نار برشته خطمی و مانند اینها * لعوق بمعنی انگشت پیچ است که از مجنون رقیق تر باشد * لیف آنچه از اصول و لحای نبات روید و بار یک تر از لیس باشد * حرف **المیم** * مالی عمل است * مالی قراطین * و ماء القراطین * ماء العسل است * مانع آنچه ضد جامد باشد و سیلان کند و رقیق القوام باشد * مبرون آنچه بسوسمان خرد کرده باشند * مرعنی تلح و هر چه بسطح ظاهر زبان نفوذ کند و در شست سازد و با کرامت بود و طبع را بهم زدن و وصل آن تشبیه و جلا و منع دفع است * مروخ مایلین چیزی بر اعضا است * مزلات پراکنده است * مسبت آنچه خواب آورد و با منوم مزاد است * مسکر هر چه مستی آورد و داعم از آنکه با تفریح باشد یا نباشد * مسوح * آنچه در مایلین آن بر بدن مبالغه در دنگ عضو کنند * مسیح بی مزه و با تفریح مراد است * مصول آنچه در سوختن بعد از مادیت فرسد * مضغ خالیدن چیزی است * مضمه مضه مرمانی را مانند که در دهن حرکت دهند * معقی خیمه و کچ شده است * مغسول آنچه در شستن آن مبالغه کرده باشند * مغزق بفتح اول و کسر ثالث تارک سر و در امار و کلاه هر چه سران هموار نبوده و زواید داشته باشد مغزق گویند * منتن بد بو * منحول آنچه بجهت باشد * حرف **النون** * ناشف * آنچه جل بر طوبیات سیاله کند اعم از آنکه منافذ او مرئی نباشد مثل آمک آب ندیده و یا مرئی باشد چون اسفنج و ناشف را قیل نیز نامند * نهطی در لغات مراد از لغت قومی است و در ادویه مراد کیا و خود روی است که آن را نکشته باشند * نجم نبات بی ساق است که بر زمین پهن شود که بفارسی بیار * کوبند * نشاره آنچه بسوسمان دم اره ریز شده باشد * نسوق آنچه بپینی کشند * نطول امر چه را جوشانید و آب آنرا بر اعضا بریزند و با شویه قسمی از آن است * نفاخ هر چه در آن رطوبت غریبه باشد و از حرارت بدن تعالی نیافته مستحیل بر باخ شود خزه در معد و امعا مثل میوه فارخه در عروق مانند مغز و اکثر تشویه و قسم ثانی را فعل تقویت باه است * نفوخ آنچه از اجزای با سه مائید بی مائی در بینی مدخل * نفوع و نفعیه آنچه خیسانید و بدن جوش صاف نموده استعمال نمایند * حرف **الواو** * وثب جستن از جای * وثی کزنده * وعر بعین مهمله زمین سخت * و فود بر اثر و خشن آتش * و هن سستی * حرف **الهاء** * هاضم آنچه اعانت طبیعت بر طبع و

گن را ندین غن اخطا کند و طبیب به بل هضم آن شود مثل مصطکی * هتک یا روشن * هس ایچه جرم آن نسبت بر وزن ک
 باشد و با اندک اغفر در ریزه شود مثل مبرخوب و غاریقون * حرف الیاء * یا نوخ بدش سراسبت * فصد مثل *
 در آزد هم در بیان اوزان طبیه و هندیه و اهل ایران وزنی * بد آنکه چند وزنی که بسیار متعارف را نکرد را سعمال
 ادویه مل کو میگردد در اینجا نوشته میشود با اختصار و تمامی اوزان با التفصیل در هفت مقاله قرار یابد بن کبیر ذکر بافت * ابریق
 دوم است * ا رزه یعنی برنج متوسط در کجکی و برنجی نوزد و در دله بری است * اسنان چهار وزن سعمال است * ابولات
 تهر اطا است * اوقیه که وزنه نیز نامند هفت مثقال و نیم است * با قلات نیم درهم است * بند قه بکر هم * ترمسه و تهر اطا
 جوزة از مطلق آن مراد نه در خبی است * حبه از درهم و از ده و نیم و از مثقال چهار راز که دوشعبره باشد است * حزمه
 بحای میمک و زاع معجمه آن مقلد راست که کف را عملوسازد و یکجین ممان ایهام و سبابه چون سر آنهارا بر هم گذارند و بحسب
 وزن چهار مثقال و بعضی قریب پنش مثقال کذبه اند و از حسابش یک نهضه است که یکل سته ما مثل * حمصه چهار رجو و یک ربع
 جو * خرنوب بکهر اطا است * دانق که بفارسی دانک نامند از درهم و تهر اطا و از مثقال سه تهر اطا و یکجبه است که از مثقال
 طیبی مطابق اوزان هندی یکسره رتی و سه ربع رتی و بر برنی پنج رتی و ربع رتی و از درهم طیبی دو و نیم رتی و از حیزوی چهار رتی
 تخمینا میشود * در ضمنی بکدر هم و بقولی یک مثقال است * درهم چهل و هشت حبه است که بحساب این عمل کو در در حبه نسبت
 شعبره و بحساب هندی یکما شه و هشت رتی میشود * رطل دوازده اوقیه است و بمثقال نه و مثقال و یک رطل و یک رطل و یک رطل
 مسکرجه مطلقا شش استار است * شعبره دوازده است * صاع چهار من است * صدقه نه اونده است * طموج
 از درهم دو حبه و از مثقال دو حبه و نیم و دوازده است * قنچار مثقال بک ملعقه است * قسط رومی نه رطل و نصف
 س رطل است که بمست اوقیه باشد * قسط انطا لیبی بکر طل و نوزد جمعی بکر طل و نیم و دو کمان سه هر و رطل و نیم است
 و از عسل بقول شیخ الاربیس نیز دو رطل و نیم و از شراب هشت رطل و از روغن هر ده اوقیه * قنطاریش من است و بعضی
 نکصل و بمست رطل دانسته اند * قوا سوس شش مثقال است و از روغن دوازده در خبی و از سراب یک اوقیه و نیم * قوطولی
 هفت اوقیه است * قیر ا ط سه حبه و بقولی چهار حبه است * کف که قبضه نیز نامند شش مثقال است * کیلچه به اندک
 است که بکمن و هفت نمن من باشد * کیل سه صد درهم و کسوی است و بقولی سی و شش من * مثقال بکدر هم و سه ربع درهم
 که بحساب هندی دو مانه و پنج رتی و سه ربع رتی میشود * مگکوک سه کیلچه است * ملعقه از عسل و معاجین چهار و مثقال
 است و از ادویه خشک دو مثقال * من نکصل و هشتاد مثقال است و بد درهم دو ص و شصت درهم که بحساب هندی یکشمن
 چیل توله و هشت مانه میشود * ناطل و ناطیل دوا سنا راست و نوزد خجندی دوا ویه * اوزان هندی * سرخ که
 صبر الی یک باشد که پندی کیلچکی نامند سه جو منو سطا است * رای متعارف بنگاله که تنم کل چاندنی است چهار جو متوسط
 است * و رانی شاه جهان آباد که نکچی است * و مانه بنگاله هشت رتی است و مانه شاه جهان آباد دهنیت که نکچی * نایک
 بقولی چهار مانه و بقولی بمست و چهار موح * نوله متعارف بنگاله دوازده مانه است و توله متعارف شاه جهان آباد ده مانه بنگاله که
 دوازده مانه شاه جهان آباد میشود و یکسره عالمگیری بعینه توله دوازده مانه است و بسره متعارف این زمان ده مانه است
 * نام بیج تانک است که بیست مانه باشد * مهر یعنی طلا مسکوک هندی که اشرفی نامند تام آن نه مانه و شش رتی است
 و ناقص آن نه مانه و چهار رتی و بعضی نه مانه و پنج رتی است * میر هندی عالمگیری بخته یعنی سیر تام شصت و چهار رطل

است بحسب نوله بنگاله و نیز خام یعنی نافع مختلف میباشد **من عا لمکیری** چهل شیر نام است **اوزان** متعارفه اصل
ایران منقال صبری درین اختلاف است واضح آن است که یکصد و بیست و هشت جو متوسط است که سی و دررتی هندی میباشد
که چهار ماشه میشود **غاز بیگی** و منقال صبری است که هشت ماشه باشد **د و غازی** چهار منقال صبری است
سیر یا زده منقال است که پنج توله باشد **د ناری** و هفت منقال و نیم است **پنج نار** هجده منقال و سه ربع منقال است که
شش توله و سه ماشه باشد و و نیم نار نه منقال و سه ثلث منقال است که سه توله و یک و نیم ماشه باشد **من تیریزی** شش منقال
است که یکصد و پنجاه و دو غازی باشد که بحساب هندی در حد توله که سه آنار و ثلث آنار باشد میشود **نیم من تیریزی** نعل آن
است **پنج نار** یک ربع آن است **پنج نار** عبارت است از ثلث من تیریزی **سیه عبارت** است از شانزدهم حصه یکمن تیریزی یا زده و نصف
سیه است و این را اصل اصفهان ده نار گویند **من شاهی** دومین تیریزی است **ذیل** در بیان تحویل بعض اوزان به بعضی معرفت
آنها **تحویل** در هر منقال آنست که از دراهم نصف و خمس را جمع نمایند که آن عدد مناقیل است مثالش خواهیم دید دانسته
شود که پنجاه در هر منقل است از پنجاه نصف گرفتهیم که بیست و پنج باشد و خمس آن که ده و مجموع سی و پنج شد پس
دانسته شد که پنجاه در هر سی و پنج منقال است **تحویل** منقال بدو درم آن است که چون هر عدد دراهم سه سبع افزوده شود مراد
حاصل میگرد مثالش خواهیم دید دانسته شود که چهل و دو منقال چهل درم است پس افزودیم هجده را که سه سبع چهل و دو
است بر عدد مناقیل من کرد دانستیم که چهل و دو منقال شصت درم است **تحویل** مادون درم بدو منقال آنست که هجده
در آورند و ثلث آن را باین ازن پس آنچه بماند حبات منقال خواهد بود مثالش درگاه پرشد که چهار دانگ درم چهار دانگ منقال
میشود و باید که هجده حساب نموده و آن سی و دو حبه محسوب میگرد و چون ثلث را وضع کنند بیست و هشت حبه بوزن منقال
ممانند و آن نه تیرا و یک حبه از منقال است **تحویل** مادون منقال بدو من درم آنست که بیست و ستور من کور حبه در آورند و
و بران سبع آن افزایند مجموع آن حبات درم خواهد بود مثالش چون پرشد که ده تیرا و نیم منقال چه مقدار از درم است
باید که آن را بسجده در آورند و آن سی و یک حبه و نیم میشود و چون سبع آن را که چهار حبه و نیم است بران افزایند سی و شش
حبه درمی خواهد بود و آن چهار دانگ و نیم درم است **تحویل** اوزان دیگر با اوزان هندی به بدانکه هرورتی را که خواهند
تطبیق با اوزان هندی و فعل و معلوم نمایند که چه مقدار از اوزان است باید که اگر مادون درم و یا منقال است بشعیر و برند و
و شعیر را برتی و رتی را با ماشه و مقدار وزن آن را در باید که چند رتی و یا چند ماشه است مثلا چون خواهند بداند که درم
چند رتی و یا چند ماشه است همچنین منقال بدو ستور یک تریه یافتند در باید و در ضمن درم و منقال در مقدمه قرا باید گیر
ذکر یافت و اگر فرق درم و منقال است مغن از هر یک اوزان هر دو را بحساب هندی در یافته حساب نمایند که چند ماشه است و هر
درا زده ماشه را یک توله محسوب دارند و هر شصت چهار توله را یکسیر و هر چهل سیر را یکمن تا آسان و واضح گردد دانسته
و تطبیق بعضی اندیا با بطریق دستور العمل نیز در مقدمه قرا باید گیر ذکر یافت و بالجملة آنجا شعیر را برتی و رتی را
بماشه میریزد اینجا ماشه را بتوله و توله را با ثار و ثار را برین برند و در باید **فصل** سیزدهم در بیان بعض امور
متعلقه بنجوم و طبعیات **بدا** آنکه مولدات ثلثه که جماد و نبات و حیوان باشند منکون و مرکب از امتزاج عناصر ربعة که آنش هوا
و آب و خاک اند بتأثیر کواکب سبعة سیاه زحل و مشتری و مریخ و شمس و زهره و عطارد و قمر و اجالت ثوابت و نظرات هر یک
بایک یکدیگر افلاک دوار را بر پروردگار چل و غز و هر یک از ارکان را در طبیعت است چنانچه سبعة سیاه و خضر و ما عرات

همس را در وقت ابدت یکی فاعله و دیگری متفعله فاعله حرارت و جبروت و متفعله رطوبت و بیوسیت است چنانچه ذکر یافت و در جدول منسوب است کواکب نیز خواهد آمد و سه کواکب دیگر تابع و مشارک علویات اند و سه مشارک مشتری عطارد مشارک زحل و مشتری و سه کواکب و روحانیة علویات و شمس بلسان شرع هر يك معبر و معنی است چنگی از ملائكة عظام مثلا روحانیة زحل را عزرائیل ملك الموت قابض ارواح نامند و روحانیة مشتری را میکائیل ملك ارزاق و روحانیة مریخ را اسرافیل فانیخ صور و روحانیة شمس را حیرئیل حامل و خنی و تنزیل و الهام گویند و آنچه در س عالم سانیق و واقع میگردد بچشم حق جلشانه از تاثیر آنهاست خواه در تعز زمین و جبال و سواحل باشد از ترکیب زبقی و کبریت که ماده معنی نبات است با اختلاف مراتب آنها از لطافت و کثافت و صفا و کدورت و تساو و هر دو بافت و کثرت یکدیگر چنانچه در فصل نهم ذکر یافت و یا نزدیک بسطح زمین خواه بی توسط بزر و تنجیم و نواة و اعمال آدمی را در آن دخل و تصرف نباشد که گیاهها و اشیا را خود رو باشند و یا دخل و تصرف باشد که انواع ذرات آنها و هوس اشیا و ترکیب بعضی انواع با بعضی است که نباتات باشند و آیه کریمه وافی قد آیه و فی السماء رزقکم و ما توعدون بیک معنی اشاره بدان است زیرا که بدن و نزل چار و آن و تاثیر آفتاب و سایر کواکب بر اراضی انواع نباتات و حبوب و انما و حیوانات که غلبه ای حیوان و انسان است بهم نرسند و نزل رحمت و برکت و فیض و بهشت و نعم مرعده آن با اعتبار نعمت و علو شان منزلت معبر از صفا و در سماء و فوق آن است و یا هر وی زمین خواه در سوراخهای زمین و جبال و خاکها و زمینهای نمناک و کوهها و انوار و مثال اینها بی ناس و جمیع نباتات و گیاهها که انواع هوام و حشرات باشند و یا نباتات که بعضی اینها و انعام و در آب و هیل و جبل و اهلی و وحشی باشند و یا بعمل و صنعت انسان که کشف نمائند بعضی انواع را با بعضی دیگر مانند استر که از جمیع الاغ با نفوس است و یا زامی با نفوس و یا با و وحشی و انسان که کشف نمائند بعضی انواع را با بعضی دیگر مانند استر که از جمیع الاغ با نفوس است و یا زامی با نفوس و یا با و وحشی و از سبیل و یا صنفی بصف دیگر که انواع حیوانات باشند با اختلاف اصناف خود و یا در هوا یعنی پرواز نمایند و خواه صغیر الجنه باشند و یا کبیر الجنه و یا اشیا و رشک و دیوارها و کوهها و آشیانه و خانه میسازند که انواع طيور باشند با اختلاف اصناف خود و یا در آب تكون یابند خواه بطریق ناس و یا بدون آن که انواع حیوانات مائی باشند با اختلاف اصناف خود از اصناف و حلزونات و کرمها و سمک مفلس و غیر مفلس و غیرها از اصناف حیوانات مائی و هر يك از این مولدات ثلثه را غذاء و غذائی است خاص بتوسط تاثیر آن کواکب و قوی که حق جل و عز بیک از این انواع ثلثه بقدر احتیاج و قابلیت عطا فرموده از جاذبه و ماسکه و ماضیه و دافع و غاذیه و نامیه و مولد و چون این قوای سبعة در جمادات بسیار ضعیف اند و تمیز تامی ندارند لهذا آنها را صاحب آن قوی نمیدانند و در نباتات چون قوای تمیز تام دارند صاحب آنها و آنها را قوای نباتیه گفته اند و غذائی نباتات از لطائف اجزای مائیه و ترابیه مشتعل با هم است که در شش و پیچ و کباب و شیر جذب نموده نشو و نما میبندند و رنگ ریج بوا سطة عروق و بیوسیت درخت و ساق و شاخ و برگ و کل و ثمر و بزر و نواة میرسانند و هر يك آنها از غذا می بخورند می نمایند و چون تغذیه و تمییه و تولید بزر و نواة و یا تفصیل و شاخهای اطراف بعضی اشجار که بمنزله تولید مثل است بدون مضوم از بعد در هر يك از مواضع متصور نیست و لیکن چون در نباتات ضعیف است در آنها چنانکه اعتباری نمی نمایند و الا بعد التتحقیق نیز خالی از آن نیستند و غذای که بر تنه اشجار و پیچ آنها بهم میرسد فصول هفتم اول و ثانی است بمرا تب و صومغ و البان و ریتوعات و آب جاری از تنه بعضی اشجار و کفیکه بر پیچ اوراق و اوراق بعضی نباتات مجتمع میگردد و فصول مضوم ثلثه آخر است چنانچه در بدن حیوان ببراز و بول و عرق و غل و الغلبه و حلات خون بر عاف و بول و الدم و قی و الدم و بواسیر و حبش

و حمره و اورام و بشور و دامبل و حری و غیره و آدم قاعده و صفرا و وجود و بلغم نیز با امراض مذکور و غده و غیره و اسهال و مراغه
مخصه و غیر مختصه دفع میگرد و معالجه و تدبیر طبیب در امراض بدنی از جمله اعمال و تصرفات آدمی است در ابدان و
در امراض نفسانی و روحانی تصرف او است و نفوس و ارواح و نظرات کواکب را نیز در آن دخل است و بدانکه مرتبه
از مواد بلند پخته پیوسته دیگری است یعنی اقی جمادات پیوسته با بدنای نباتات است و جمادات متکونه آن مرتبه از
نباتات نیز بهره دارند مانند حیرالیهود و مرجان و سنگ دین و شل عینه شکل حامی مفلس بقدر یکشیر طفل ده درازده ساله
و در حلاوت و تغل و جوهر مانند حیرالیهود و سفید و مرتبه اول نباتات کبابه و اشجاری اند که از جمادات نیز نصیبی دارند مانند
نباتاتی که در سواحل بعض دریاهما که کومستان است میرویند خواه تمام آنها ذات زبر آب و خواه قدری بیرون بسبب
جزر و مد و غیر آن باشد پس نباتات و اشجار و عینه و تدبیر و تقویه و تمام اجزاء متعلقه نباتات را پس از نبات پیوسته با دل
حیوان است بدانکه بعض نباتات شبیه شکل حیوان و انسان میباشد بدن و جنس و حرکت مانند بیروح الصنم که آدم کبابه
ناتند و شنید و شد که در بعض بیشه و جنگلهای ملک هند و زبر بادات و اراض جنید بعض اشجار است که ثمر آن به شکل سر انسان
تاکون و بعضی به تمام میات انسان میباشد نروماده که بموی سر شاخ درخت او بسته است که گویا میخواهد که تکلم نماید ولیکن
تکلم و حس و حرکتی ندارد و چون بعضی اعضای آنرا قطع نمایند بطوبی شبیه نرسون از آن بر می آید و شخصی موی سر یکی
از آنها را برید و از درخت جدا نمود و قطره شبیه با بخون ازد و چشم آن بر آمد و پرمرد و گردید و شکم را با شکافت
به عد دتخم از آن بر آمد و نیز مسموع گشته که در آن اما کن مل کوره درختی ثمر میاورد و چون آن ثمر رسید و شد شکافته
از آن طایر کوچکی بمقدار بچه کشکی از آن بر می آید و منور آنجا پرورش نموده بمقدار کجشکی می رسد آنرا چون از حیوان
تکون نیافته و از نبات هم رسیده و معشور و در بعضی منورده که مطلق حیوانی نمیشورند از خوردن آن نیز اجتناب مینمایند و در
ثمر درخت حقیق دارد و در ثمر جمیز نیز بیشه های بسیار تکون مینمایند و لهذا آنرا درخت پشه مینامند و در ملک هند سنگی بهم می رسد
به شکل سر انسان و صورت آن سبزه رنگ و در دهان آن نقطه طلائی است و منور آنرا میبرهند و آنرا پارس ناته و سلاگرام
نیز نامند و با اینصورت مانند نخل و با رجیل و فوفل که چون سر درخت آنها را ببرند دیگر ثمر نمیدهند و تا که درخت نخل
نور با داده که لاج و فخل گویند نرسند نخل ماده ثمر خوب نمیدهد و میل مینماید سر نخل نر بموی نخل ماده و چون تمام پیوسته
مذکر اشجار را جدا کنند خشک میگرد و نباتات انواع و اصناف اند بعضی از آن قبیل اند که در یکروز میرویند و در همان
روز بر طرف میگرد و بعضی در چند روز تکون مینمایند و یکسال میروند و چند روز می مانند مانند ریاحین و کلهای بعضی بکنز
از سه ماه تکون مینمایند و بنمر نمی آیند مانند گیاهان و با درنگ و بقول و خضر اوقات و بعضی زراعت ها و بعضی بعد از چهار ماه
مانند هند وانه و خرزه و کد و بلبل و امثال اینها که بیاره دارند و ساق ایستاده اند و بعضی بعد از نه ماه مانند اکثر حبوبه
و بز و در مانند جو و گندم و برنج و ذره و دخن و امثال اینها مانند تکون جنین در رحم و لهذا اکثر غذای انسان ازین حبوب
است بنسبت و اما در ملک بنگاله و بلاد دیگر حور اوت و طوبی بر آن غالب باشد از اقلیم دوم بکثر ازین اقام مذکور بگونه
و اتمام مینمایند و بدانکه هر یک از اجزای نبات و شجر بمنزله عضوی است از اعضای حیوان مثلا بیع و ریشه بمنزله سر و اعصاب
و عروق آن است و باعتباری بمنزله کبد آن است و تنه درخت بمنزله طلع و پشت آن و پوست و عروق آن بمنزله پوست و عروق
حیوان و شاخها و اوراق آن بمنزله دست و پا و انگشتان و گل و ثمر آن بمنزله نطفه و نتیجه و اولاد و خوار آن بمنزله شاخ و ناخن

و مثلاً و اول مرتبه حیوان حیوانات ضعیفه اند مانند گاو و مرام و حشرات که از نوعی دوازده گانه حیوانی که پنج حس ظاهر پنج حس باطن و قدرت شغوی و غضبی است بهره بسیار کمی دارند بلکه بعضی صاحب سه قوت و بعضی چهار قوت و بعضی پنج قوت اند و همچنین تا تمام آنها با آن قدرت قویاتیه مذکور یعنی تا بقدر پنج حیوان تام قوی کامل صاحب آن دوازده قوت رسد که مسوخت ثانیه باشد از خرس و میمون و قیل و غیره و از انواع حیوانات بعضی که آنرا انسان جنکلی مینامند یعنی تناس که بیون بی انسانسان باشد و در اک و قعور میباشند الا آنکه بطریق تکلم ندارند و با اشاره اکثر چیزها را میفهمند و می طلبند و این حیوانات در اقل مرتبه حیوانات اند و پیوسته با اول مرتبه انسانیت که انسان ضعیف التخلقه اند و از شرافت و مزیت انسانیت و بعضی که جناب اقدس الهی زیاده بر کل مخلوقات با عطا نموده که بمنزله فصل و مابه الا متبایر است از حیوانات و غیره که نطق و ادراک کلیات و اظهار و تعلیم و تفهیم مافی الضمیر خود بدیگری و تعلم و تفهیم مافی الضمیر دیگری است و معرفت صانع جل ذکره بهره بسیار کمی دارند و کاملین انسان بهره تام و افراد دارند مانند انبیا و اولیایم و حکما تشبیه نموده اند جمادات را با انسان خوابیده بلکه مرده و نباتات را با انسان غوابیده معکوس و سر بزر زمین و یا با هیرون و بالا و حیوانات را با انسان مدعوش بچار دست و پای رونده و انسان را با حیوان و انسان هر شیاری با عقل و تمیز و بدانکه آن گواکب مذکور بعضی سعد اکبر اند و بعضی سعد اصغر و بعضی نحس اکبر و بعضی نحس اصغر و بعضی متوسط تا بغیر آنها پس هر یک از مراتب مولدات ثلاثه مذکور تریاتیقه نام دارند و هر یک نافع حید و فاضله منسوب بسعد اکبر و اصغر اند و هر سبی مضر مفلس و مهلک بنحس آنها بر مراتب و متوسط آنها بمتوسط آنها خصص که در خانه و بیت و اشراف و اوج و معاد و حظوظ خود را باشند و یا نظرات سعور بآنها باشد بخلاف آنها که در غربت و محو طوبی حظ و نظرات نحس بآنها باشد بدین ترتیب هنگام تکرار هر یک از مولدات که گواکب سعیده مری آنها اند و آنها منسوب بدینها اگر در خانه و بیت و اشراف و اوج و حظوظ خود اند و نظرات سعور بآنها است در کمال سعادت اند و الا بر سعادت کمتر و ناقص و همچنین گواکب منحوسه و تکرار منسوب بآنها و بدانکه بعضی طبائع یا بعضی مناسب و الفت دارند چنانچه بعضی گواکب باهم مانند زینب با ذمب و حجر مقناطیس با حدید و کاهربا با کاه که چون باهم رسد حکم عاشق و معشوق دارند که بی عاقلی و مانعی وجد اکند و از هم جدا نکردند و بعضی تا هر بعضی اند مانند سنگ سنباده که بر اسطوخودوس جمع احجار را میسازند و میترانند و مانند آهن آید اگر که بدان اکثر احجار و فلزات را می تراشند و سوهان میکنند و بقلع الماس بر جمیع احجار نقش میکنند آنچه را میخراهند و کبریت که سیاه کنند و سوزانند و اکثر چیزها است که بسبب رطوبت هوای لزوج منجمد خود بصورت آتش کداخته بهره چه میرسد همچون و آنرا با خود میسوزانند و مگس میسازد و حجر مقناطیس را با لبت مسی میترانند و میسوزانند و طبعی معین طبعی است مانند تکرار که معین سبک و کد اسطوخودوس و نقره است و کبریت که معین تگلیس اکثر فلزات و احجار و مغنیسا و قلی که معین کد از سنکریزه و رمل است که بر اسطوخودوس کد اخته شیشه صافی میسازند و طبعی مزین طبعی است مانند نوشادر که غوص می نماید در عاق اجساد و ترقیه و اساج آنها نموده زینت می بخشند آنها را و پودر و شرب و زاجات و املاح مدبره که بدانها تصفیه و جلای فلزات می نمایند و طبعی مفلس طبعی است مانند اهراب که مفلس ذمب است و زینب مفلس کل فلزات و سر که مفلس عمل و طبعی که بر ذله از طبعی است مانند حجر با غرض اندل و طبعی با طبعی مازج است مانند تاثیرات ادویه و اخذ در اعضاء عاقله و حیوانات و انسان که هر عضوی که از اعضاء دوائی مخصوص بعلة خورد و غلای لا اقلی بحال خود را بپناهیت جالب می نمایند با متعانت قوت مدبره

بدن و قوت ماسکه عسویه و قوت دفعه مغرب و قوت غاذیه و نامیه و مؤثره و همچنین سایر طبایع و چون این امور بالا جماع
 دانسته شد پس اگر در مقام اخذ و انتقا طهر یک از مؤثرات متآیات و بودن کواکب منسوبه بدانها را در خانه و بیت الشرق
 و حظ و اوج خود بودن نظرات سعود با آنها مراعات متفاد اولی است و همچنین در هنگام عطا بد یکر در توسعه و قی و اما
 در هنگام ضیق و ضرورت باکی نیست علم مراعات آنها و آنکه در جمادات ترا بیت و بیوست و نباتات ترا بیت و مائیت
 غالب است با هوایث و حرارت ضعیفه و بحرانات منجمه و قریبه با اعتدال و در اسیان با عدال قریضی طبی و بدانکه
 بعض نباتات و احوار با اعتبار و کیفیت خود منسوب بد و کواکب اند مانند یباز که بحرارت و وحدت بزمیج و در طوبت
 بزمیه منسوب است و انبوت به پروت بزحل و بیبوست هم بد ورم بعطارد و بسا است که یک چیز بچند کیفیت مشترک
 منسوب بچند کواکب است مانند چون بچینی و چل و ارناد و فرنیز و هر دای هر کب القوی و کاه میبلس که یکجیس و بکنوع بحسب
 جنسیت و نوعیت منسوب یک کواکب است بحسب اختلاف اوصاف و اشکال و غیرها بکواکب دیگر نیز و کاه میبلس اجزای بعض
 اشجار و نباتات با اعتبار اختلاف کیفیات و الوان و خواص منسوب بچند کواکب که ببع آن منسوب بکوکبی و بوسه آن بکوکبی
 و حار آن بکوکبی و کل آن بکوکبی و برک آن و تدر آن بکوکبی و قحط و لیم و آب آن هر یک بکوکبی مانند اترج و نارنج و شفتالو
 و انبه و نار و امال اینها و بدانکه تکون تاریکبوت و کائنات چون نیز از تاثیر کواکب مذکور است بر اراضی و بخار و انهار و
 صعود و انحراف و دخنه آنها بحسب اختلاف مواد و قابلیت مباد و اراضی خود مثلاً آنچه در هوای قریب بزمیج که از لعاب دهن
 تنکب و بویا بسبب عظمت هوا مانند تارهای و رنگ ازم متعرق و یا مجتمع و در هم بافته شده در محوط و کلم دیوار بار و روزه ها
 و بین شاخها و برگهای اشجار و مغارات حبال و غیرها تکون یابد آنرا سیم و تار عنکبوت نامند و آنچه صعود نماید و بالا رود
 اگر اندک و لطیف و بران رطوبت غالب است بحسب اندک هر دی مانند سردی آخر شبها و خسو صامردی شبهای
 زمستان رطوبت کشته یا هوایزل نماید آب را طل و صقیع و شبنم نامند و این نیز بحسب قلت و کثرت ماده کم و زیاد میباشد
 و در اراضی قریب بد و یا در طوبت زیاد و در بغیه کثرت و کم و در صعود نماید و تا بکوه میبرد و تا اگر بران رطوبت و
 بخاریت غالب است بحسب سردی مترکم کشته دفعه فرود آید و از تریک فرود آمدن آن ریاخ بتموج و حرکات در
 آید و این نیز بحسب کثرت مقدار و قلت ماده آن و سرعت فرود آمدن و بطور آن کثرت و قلت ریاخ مختلف میباشد و
 بسبب طوفانها و بادهای عظیم این است و یا آنکه بعضی اجزاء آن بخار و آب را استحاله بیهو اکرد و لهن ابرهای خشک
 ندیبارند و یا آنکه گرمی بسیار بر طوبت بخار و انهار رسد و دفعه مائیت بسیاری انغال بیهوائیت کرد و بتموج و حرکت
 در آید و بسبب جزر و مد ریا را نیز انقلاب مائیت بسیار بیهوائیت و هوایث بسیار مائیت بیک وجهه این را گفته اند و آن
 انحراف مترکم را بحساب و ابرها مانند چون متعطر گردد و فرود آید هط و باران کوئند و اگر بعد تقاطر و جدا گشتن
 در بین راه سردی بدان رسد و منجمد گشته فرود آید آنرا ببرد و تگرگ نامند و اگر قریب با تفصل سردی بسیاری بدان رسد
 و منجمد گردد و فرود آید آنرا تلج و بر نه نامند و اگر دخانیت و بیس بران غالب است زیاد و صعود نماید و بالا تر رود و
 بکوه زهرین رسیده و بسبب سردی سطح همان مترکم گردد و حرارت کمند که در آن ادخنه دریا طین آن بهیجان و جویان
 و حرکت در آید و از حرکت آن هت آید و سطح ظاهر خود را شکافته بر آید با وزی شد بدانرا رعد نامند و اگر در آن
 اندک دهنبت و کبریتیت است در عین شکاف متعرق گردد و از آن روشنی غا هر شود آنرا برق نامند و اینها نیز بحسب کثرت

دولت ماده مختلف میباشد در زیادتی و کمی را که بر آن اختصار وادخنة كنبره دهنیت و کبریتیت غالب باشد بعد صعود و
 غراکم و انجماد حرارت کامنده در آن اشتعال یافته آنرا محترق کرده اند و از این روشنی وصل اظهار کرده و جرم هوخته کثیف
 آن بیفتد با بخاری گرم کبریتی که به بخار بنشد شکلی زد زمین فرو رود و بخار آن بهر که برسد متغیر و من فوشن گردد و احیاناً
 هلاک سازد و آنرا در اجسام صلبه ثقیله تاثیر زیاد است از اجسام در خور خفیفه چنانچه اگر ششیر در غلاف رید غلاف
 آنرا بسوزاند و نه بکند و تیغ آنرا سوراخ کند و بخار اش و برید و اگر که برسد به در راه را بسوزاند و زرار کم از د و آن روشنی را
 برق و آن جرم ثقیل کثیف اختلاصه باصل را اصاعقه نامند و اگر آن اختصار وادخنة لطیف ویا کبریتیت بود دهنیت و غلظت
 بسیار است و ثقل و ارضیت بلد اید بسیار و بالا رود و بتاثير حواریت بخیر یک اقلایک محترق کشته یا شکل مختلفه ظاهر گردد
 بتسبب قلب و کثرت ماده آنرا نیازک و تیر شهاب و ذره و ذره و هتاره دنیا له در ارمثال اینجا گویند و اگر ماده آن بسیار غلظت
 و کثرت اید و وزنی یا تمام نرسد و بخیر کت شهاب و زوم فلک الا هلاک حرکت احتطای می نمایند و طلوع و غروب کند و من تی
 یکشد تا با تمام رسد و اگر مواجبت بسیار و وزن ثوبت المذک بر آن غالب باشد قدری صعود و من ده بطرف افق و خطهای منحنی
 به شکل قوس هائیکه بالا می دیکری با لوان مختلفه ظاهر گردد بجنب تاثیر شعاع آفتاب در انوار و تابوت محاذات مزید از اینها
 مر شعاع آفتاب را با اختلاف مواد و غلظت محاذات هریک از آنها آنرا اوس قزح نامند مانند ظهور و اوان مختلفه از شیشه
 بوقلسون در رویت و اوس قزح اکنون در بعضی ایام مزید و غریف که باران کمی بارید باشد و ابل و آذر و آذر ظاهر میگردد و
 گره زمر بریه جسمه اختلافات مناسبات و ارضی مختلف در قرب و بعد منباشند و اجای اختصاره مکرره مجتمعه در جوف زمین و
 خلل و فرج آن چون بسیار گردد و راه بد ر شدن نیاید لا محاله سطح زمین را بشکافتن زمین را بیدار و صلحه شکافتن آن اراضی
 متصله با این بخیر کت در آینه و بر وزن مخصوص که زمین صلب و خشک باشد و باد من کوه نو در اراضی صلبه و دامن کوه ها
 بسیار واقع می شود و در اراضی و طبعه و خور که تر واکر در نهایت کثرت است و صلحه آن در حال شد و متوالی و متواتر بعض
 عارات و قریه ها و شهرها خراب گردد و منضیف شود و فرورزد آنرا زلزله و خسف نامند و این آنگاه دیده میشود بهر که آب سیمه
 بالا جمال و بعضی با تصفیل در جدول که میباید منسوبه بزجل محملا* ادویه اغبر و خاکستر نلک و یا سیاه خاردار
 در مخت کویه البرانحه اند که در اراضی و اماکن صلبه مملسه جنوبیه تکرر یابند آنچه از آن مادم و صلاح و نیکوئی حال زجل
 و رجعت و استقامت و شرف آن تکرر یابد جهت امراض طحال نافع و آنچه در دی حال و رجعت و مطوآن تکرر یابد منجوس
 و مضر باشد و ازین کیفیت رخامیت و اثر آنرا در ریاضت نمایند منسوبه بمشتری محملا* ادویه یاد دهنیت لیگورانه و
 طعم است که کل آنها سرخ یا آسما کنونی و بزرگ آنها صاف باشد و در مواضع خیک و در جرب و رنید و اینها نافع اند کبدر اوصاف
 میکند انلی خون را و ملتئم میکند اند جراحت را منسوبه بمریغ محملا* ادویه مائه بصیرت و خشن و خردار است
 و آنچه هنوز اند و منابت آن اماکن یاسه باشند منسوبه بشمس محملا* ادویه رسیده خوشبوی بلند شیرین و رائحه
 آنها خوش و کل آنها بزرگ آنها سرخ و خصوصاً در مواضع مکتوفه که شعاع آفتاب بد آنها برسد و اینها مقوی قلب و روح و چشم
 اند منسوبه بزهره محملا* ادویه که طعم آنها شیرین و زائحه آنها خوش و کل آنها بزرگ آنها گرم باشد و زنده اتوا
 شیرانه و امراض زنان و زحم و مذکیر و امراض بارد و طبعه غیر مطوآن نافع اند و زیاد کشت و شخم رسی و منی منسوبه
 به مطوآن محملا* ادویه است که بزرگ آنها غلیظ و نرم و ملائم و آینه را باشند و در زمینهای قضاک و آید رود میان آب رویت

و ادویه منسوبه با غلاط اربعه و مسوبه با عفا و ادویه مناسبه ببعض امراض نیز در جدول ذکر خواهد یافت پس آنکه ادویه که مستند بر الاصول باشد اورام و بشور و صلح و اناج اند مانند نخور مریم و اسطر اطیوس و خلد نیای صغیر و لوف الحیه و اشراش و مکینج و غاریقون و رنوم و بصل و آنچه در عروق آنها نقب ما باشد جراحات را نافع است مانند اسقیطس و بترنگ و ملسنا و اسطر اطیوس و خرا نیا و زنجی السام و عفانت و آنچه در آنها لعابیت و لزوجت و صغیت باشد قروح و جروح را مانند اسقیطس کبیر و خطمی و اکلیل الشمس را نزروت و دبق و صبر و مرکب و دم الاخوین و صمغ البطم و مصطکی و قوما لیمی و آنچه در برک آنها تعبها و خشونت باشد حکه و جرب و قوبا و امثال اینها را نافع است و آنچه آنها را مشابهنی حیوان باشد نافع نهش آن حیوان را و از آنچه ذکر یافت دانسته میشود خاصیت و طبیعت آن ادویه و گاه استدلال نموده میشود از بعض احوال ظاهره بباطنه آنها خصوصاً آنچه که در انعتار ملحیت و زبیتیت و کبریتیت زیرا که اشیاء خالی از این امور نیستند و طعم همگی از ملحیت است و روانی تمامی از کبریتیت و رنگها تمامی از زبیتیت آنها است و هر کس را حد اقلی در صنعت باشد میتواند که احتلال نماید از امور ظاهره بر امور باطنه و میتواند حکم نمود میان نسبت صورت ظاهره بباطنه خصوصاً که تجربه را بآن ملاحظه نموده باشد و اینجا بدین مقدار بهر یک، هر یک از مطالب و مقاصد متفرقه نجومیه و طبیعیه متعلقه مسائل ضروریه طبیعیه اشاره نموده شد برای تذکره صاحبان بصیرت

و علم و معرفت

[illegible]

زحل	مشتری	مریخ	شمس	زهره	عطارد	قمر
اخلاط سودا و بلغم خام	دم طبیعی مای و منی و مغز	صفرا احاد	صفرا معتدل و حرارت غریزی	طلویت غریزی	سودا مخلوط ببلغم	بلغم و مرچه بلغمیت بران غالب باشد
معادن مرتک و خب الحدید و احجار صابون صابون اعبروسه رنگ	مرتشیسا و توتیا و کباریت و زرنیخ و خبیر مرارة البقر و هرسنگ سفید زرد	مغناطیس و عادنچ و زرنیخ	لاجورد سندروس و رخام و کباریت رزجاج فرعونی وزنت	مغیسا و ککل	نوره و زرنیخ و کهربا و زریبق	زجاج نبطی و احجار مشقه و هرسنگ سفید و دهنه
فلزات اسرب	و صاص فلجی و سفید روی و شبه فائق و النحاس	حدید و نحاس	بزمیت و بیمادق و مر منک کران بها و مپ خالص ابریز	لوآو و زبرجد و جندع و نحاس	فیروزه و صفر و زری	لوآو و بلور و فضه و هرسنگ سفید رخو
ذکوری و انانی بعضی خنثی گفته اند	مذکر مذکر	مذکر	مذکر و صاحب نور	مؤن و سفلی	مائل و مذکوره	مؤن و صاحب نور
نهار و لیلی	لیلی علوی مغربی شمالی	نهار علوی مغربی شمالی	نهار علوی مغربی شمالی	لیلی و جنوبی	نهار و لیلی	لیلی و لیلی
سعادت و نوست	نحس اکبر	نحس اکبر	نحس اکبر	نحس اکبر	نحس اکبر	نحس اکبر
مقدار	قصیر و صلب و غیر	معتدل و صلب و غیر	طویل و صلب و غیر	معتدل و صلب و غیر	معتدل و صلب و غیر	معتدل و صلب و غیر

زحل	مشتری	مریخ	زهره	عطارد	قمر
امک	اراضی سیله کدورت المیاء	اراضی صلیبه متجه	جبال معادن	اراضی و ملی کثیر المیاء	اراضی مستوی ناع صلص خالی
یاقوت و زروع	مرتبات و گیاه رحب بارد رباس خار	مرکوبه و کل برستان و گیاه خوشبو طیف نافع	نیشکر و شمرخت و ترنجبین و شکر و هویج لطیف شیرین نافع	مرحب و تخم چرب و غنچه و روغن و شیرینجه و سرکه نافع	عشب و خلفا دردناز فطری و کتان و مرچه نایستد تخم باشد مانند میوه و خیار و خربزه و فلفل و کدو و بونول و غیرها
اشجار	مرد رخت صلیب مانند بلوط ماز و رملیل و لیل و زیتون و نخل و بونوع و مرد رخت کرب الطعم بد بو درختی که بوست شیرین و زیت و صلبه باشد مانند جوز و زلوز و نار و چیل و فلفل و بسته و فلفل	مرد رخت چرب و شیرین مانند البجیر و زرد آلو شفتا و زرد آلو آلوان و زرد و آن شیرین زهره است در فواکه	مرد رخت بلبل که کمر آفرین و زرد و چرب باشد مانند نار و چیل و جلف و زرد بادام و مرچه شیرین که آنرا نیز استعمال نمایند مانند نخل و فلفل و اشجار مذکوره	مرد رخت نرم و امنس خوشبو و حش منظر مانند مرور و ساج و قنداح و سفرجل و عود منده شیرین	مرد رخت کوتاه ساق نرم الرائحه مانند سرور مانند انار شیرین و بادام شیرین

زحل	مشتري	مرنج	شمس	زهرة	عطارد	قمر
اثرات و حیرت	فلل و بلوط و زیتون و مرو و زعفران و رومان خامض و کتان و عدس و املیج و عذس و انچه بدینها ماند	رمان حلو املیج و تفاح و ذرة و حصص و شمس	لوز و مرو حبه الخضراء " " " " " "	اقترج و تن و عنب و تمر و بطیخ و حنظل و سلت و شغیر و حله	تمن و تمر و عنب و شغیر و حله	بافلی و لوبیا و ماش و کرویای و کزبره
ت حیوانا	مر حیوان سیه رنگ و هر چه زیر زمین خانه سازد و باشد ماند موش و پر بوع و مار و عقرب و خنفساء و حورام و حشرات و براعبت و کار و بز و سمور و کره و سنجاب	مردم و بیهوش اهلی و صاحب ظلف و عنب مانند کار و کوسنله و شتر و مر حیوان خوش رنگ حلال گوشت و مر حیوان معلم شکاری ماند سک و دیوزو جوارح طیور	شیر و لنگ و کرک و گنثارو خضر و پرده و سگ دیوانه مار کزنه و مر سمع خیمه و مار والحمی	غنم و نعجه و کبش و خیل و تمساح و غراب ایقع " "	مر حیوان صاحب سم سقید وزرد وحشی کوچک خسکی و آبی	بقر و ایل و شاة و مر حیوان مانوس
طیور	طیور آبی و طیور املی و غراب و خفاق و نسور	مر مرغ مستوی المنقار که خود را ک آن حب و دانه باشد و سباده نباشد و کبوتر و دراج و خروس و ما کبان و طاروس	جوارح طیور کچ منقار که خوارک آنها گوشت باشد و مر طاق و خرزن و زنبور	عقرب و باز و قمری و دباسی و زراشین و سامر ساقی و " "	فاخته و عند لیب و جراد و مر مرغی که دانه چبند و مر مرغ آبی	ببغا و مر مرغی که حکایت و تقلیل انسان نماید در گفتار مانند و طوطی و نوری و مر مرغ ابلق دورک که بر آن منقش باشد

زحل	مشتری	مربع	شمس	زهره	عطارد	قمر
اعضاء بسیطه	جلد و شعر وظفر و ریش رموف و عطر و قزن	از رده و رمج	لحم و اعصاب و جانب ایمن از یمن	دماغ و اعصاب و جانب ایمن از یمن	شیم و عین و منی و عین	اعصاب قوت ادراک ایسران
اعضاء بسیطه	محان و اثبات و استخوان و اسافل اعضاء از دبر و مصادین و بول و راز	کبد و معد و راعما و اعصاب غل و خلق و فغلهین	ساقان و مراره و کلیتان و مثانه و حالات بول	سر و سینه و دل و شش و ریه و دقان و دندان	رحم و مل اکبر و آلات و میاضعه و رحم	زبان و چشم و گوش و ریه و ریه
الات حس	سمع و بوی و دست و رانیز و گفته اند	حس لمس و گوش و چپ را و نیز گفته اند	شم و بینش و ایمن و رانیز گفته اند و رانیز گفته اند	بصر و چشم و راست و رانیز و گفته اند	الات استیضار و بینش و ایسران و رانیز و گفته اند	ذوق و لسان و رانیز و گفته اند
امراض	نقرس و علتهای باطنی و سوداری	صحت و اعتدال و مزاج	جمی و امراض حادیه حازه و صغریه و دموی و زلال و اسقاط جنین و زغاف و ازدران و طبع و بواسیر و علل رحم	امراض صغریه و دموی و غیر حاده و مغرطه	امراض یازده و طبعه و غیر و مغرطه	امراض یازده و طبعه و نه یا فراط و بلغمیه

ادريّة منسوبه بزحل					
الف	آس اسرى	آبوس	بهل اذن الفار	ابوقانس	ابرون نوع من الصحاح
اجاص اذخر	اراك	اسعد العلاس	افينس	اماتيا	امروميا
امغيلان	امبرباريس	اينه الارندا	الباء	بردى	برسيارشان
استباح بهمايج	بقس	بقم	بقله حامضه	بقله يهوديه	بجح
بلماج	بمح	بنوته كه ورق الطبرورق الغنم فامد	بنط فان	بولامرايون	بهمى
التاء	تبرمندی	التاء	نما	ثيل	الجهيم
چار	جلبان	حوزالعهر حوزمانل	جوشيا	جيدار	الحاء
حشيشة الزجاج	حصرم	حنض	حلم	حلم	حلاب
حمض كه بقله جامه امت	حمام	حناء	حى العالم	الحاء	حائق التمرسياه خربق امت
حائق الكلب	خرنوب خلاى	خمتان كه اقلى امت	حمض	خندربلى	خندروس
الذال	دبق	دخن	دردار	دروفيون	داب
الذال	ذره	ذنب التميل	ذنب السبع	الراء	رياس
					الزاي

زيب الجبل	زعرور	زيتون	زيتون الماء	زيت	زيتار	السين
ساداوران	سامان كياه حصير	سندر	سورسرخس	سعد	سفرجل	سقولوتندر يون
مك سلق	سماق	سماق الباغين	سندر يواس سنامكي	سوعن	الشين	شاهي صيني
شاهسفرم	شاه بلوط	هركران	الضار	مثنل	الضبان	ضيركه جوز البراست
الطاء	طاليفر	طباخير	طرقاء	طرائث	طلاع	طليح كده مراست
الطاء	ظفر القط	العين	عوس	عذبه	عصي الراعي	عفس
عليق عنب الثعلب	عنب الدب	العين	غبراء	غرب	غوشه	الغاء
فاغره	فطر	فقع فنيكشت	فوقل	القاف	قراضيا كريس	قربط
قوتان	قصب قطف	قطلب	قطن	قنا	قصب	الكاف
كانور كبر	كرم	كزيره	كشت بر كشت	كفري	كاه	كوزل
اللام	لبلاب	لحيه التيس	لسان الحمل	لشيطاين	ليموسينا جموس	ليف
ليف البحر	لوز	المهم	هاميثا	ماش	مرطولس	مراير الراعي
مشط الغول	مقل مكي	الذون	زارس	ثيل	ثيلج تيلم	الهاء

هرطمان	هفت پهلوی ذو سبعة اضلاع	ملیج	الباء	یروح	ینمه	
	وهرجه بارد بابس است منسوب بزحل است		ادویه متعوبه بمشتری			
الالف	آس	ابزار	اذان الارنب	ارجوان	اسطریفس	اسطیخوس
اصح	اسرار	افتمون	افسون	اکلیل الملك	اومالی	اندرمان
انتلیس	انفرا	انف العجل	اندر و مارون	ایمار ایرطاه	الباء	بابونج
بادرنجهویه	باد آورد بتونکا	برنجاف	برطانیقی	برسیانا	بسفایج	بسر
بشمن	بطم	بطیخ	بقشوقرین	بقلة الارجاع	بلسان	بلوطی
بلسکی	بنک بومیرا	بولامونمون	بهار	التاء	تانبول	ترمس
ترنجبین	تفاح	تمر	توت	تین	الجیم	جزر
جنبل	جوزجندم	الحاء	حب السمته	حربت	حزنیل	حلیه که نارینا و اعور نزن نامند
حلقا	حمص	حنطه	حوزکه حوز السر و کوبند	الحاء	خصی الثعلب	خناکه برواق نیز کوبند
خیارشبر	الذال	دارشیشان	دستبویه	دوسر	دیناقوس	الذال
ذنب القط	ذنب الخروف	الراء	راوند	رل	رجل الغراب ریاس	الزای

زبيب زرشك	زفت	العين	مستان	مكر	مكر العشر	ملق
سلانينون	مسمم	موسن	مولان	الشين	شامتره	شجرة ابي مالك
نقطه	شعريت	شقاقل	شليم	شل	شليم احمر كه نوعى از نقل است	الصاد
صاصلي صعتر	صمغ	الضاد	ضغابيس	الطاء	طيلانيون	العين
منب	منب النعلب	مناب	عود الحيه	عيون البفر	العين	غار
الغاء	فستق	نضه قوة الصمغ	الغاف	قاطا نيقي	قائلي	قارون
قرصنه	قصب السكر قرنفل بستانى ودهن آن	قطن	قرط	قلقل	قناء	قند
قسط قطاوريون	قوتوليدون	قوتوما	الكاف	كاكيج	كاذى	كثيرا
كرونب	كراث	كرمنه	كردان	كسموتا	كشوت	كشمش
كف الصمغ كه كف الصمغ نامند	كف آدم	كف النهر	كفرى	كلز كاذريوس	اللام	ليلاب
لسان الور	لوز	لوييا	الميم	محاب	مخاضه	مرجان مر
مرماحوز	مرمارا راعى	مغات	ميمين	النون	نارجيل	نارمنك
نسردين	نقل نينا	نوارس	الواو	ورد	الهاء	هاسيمونا

ملیون	الباء	یاءمین	***	***	***	***
ادویه منسوبه به مریخ						
الالف	آطریلال	ابوقانس	اذربون	ارماله	ارید برید	ارمنین
آزاد درخت	اسلنج	اشق	اشترغار	اشخص	امرد	اشنان
اختیمون	افینوس	اقحوان	اکلیل الجبل	انجدان	انجر	انیسون
اناعالیس	انزروت	انوما که نوعی از خمس الحمار است	الباء	باد آورد پلوما بن	بشوراکراد	برنگ
بشیمه	بصل	بقنوفر ثن	بقلة البراری	بلخیمه	بلادین	بوزیدان
بونون	بیش	بیش موش بیش	التاء	تبرید	النای	ثافسیا
ثوم	الجهم	جارشمر	جدوار	جبلعنک	جمجم	جنطیابا
جوزبوا	حوزانکونل	الحباء	حاشا	حاشیش	حب النبل	حب الزلم
حرملم	حرف	حرمله	حلتست	حفا ما	حفظل	الحفاء
خانی نکاب	خاما سرقی	خردل	خربغان	خصی الکلب	خولنجان	خیربو
خبری	البدال	دارفلل	دبیداریا	درنچ	دریطارس	دفلپی

دند	دوتس	د بودار	الذال	ذاتي ويداس	ذنب العقرب	الرای
رازيانچ	رعي لابل	رتم	رعي الحمير	ريحان الكافور	الزاي	زيبب الجبل
زعفران	زنجبيل	زنجبيل الكاب	زوفای يابس	زوفی	زوان	السين
ماذج	سداپ	سرخس	سپرونيون	سپاخينس	معل	سعوط
مقمونيا	سكبنچ	ساده	سكسجوبه	سولان	سيسنبر	الشپن
شهرم	شرين	شفايق	شل	شونيز	شيطرج	شيهه
الاصان	صريمه	صعتر	الضاد	ضجاج	الطاء	طباق
طراخيون	طرفان	طريقولبون	الطاء	ظفرو	العين	عاقرة رها
عشق	هرطينا علقي	عنصل	عوسج	عينون	الغين	غار
غاليس	الغاء	فاشر	فاشرهتين	فجل	قربون	فرلجشك
فشغ	فلل	فلل مويه	فلل الماء	فلل سودان	فور	فودنج
القاف	ترنفل	قرون السهل	قسا	قسطن	تعل	قلب
قلعونيا	قلي	تظوريون	قيصوم	الكاف	كاشم رومي	كبر

کیمیک	کنم	کراث	کرونا	کف الصبع	کف البحر	کمون
کندش	کندری	اللام	لاغیه	لامی	لبن سردان	لخبیس
لسان الابل	المیم	مامودانه	ماهی زمره	ماذربون	مننان	مرزنجوش
مراسم	مرماحوز	مرتج	میعه	النون	نانخراہ	نمام
الواو	وج	وخشیزک	ولس	الهاء	ملك	میوفا زیقون
الیاء	یتوعات	***	***	***	***	***
منسوبات نیراظم و کوکب معظم شمس صاحب ضیای عالم						
الالف	ابرار	اترج اخضر	اریطون	ارماک	اسارون	اسطوخودوس
اصابع الصر	اقمقسط	اکیل اجیل	النچ	انچرہ	انتله	ابرسا
الباء	بادرنجیوہ	بادروج	بان	برنجاسف	برلوف	بسفانج
بطم	بقلة الاوجاع	بلبوس	بلوہ الارض	بل	پنجکشت	بوہن
التاء	تودری	الجیم	جنات	جعلہ	جفت افریل	جل نسربین
جوزہوا	جوزالغی	جوز الخمس	جوزالشوک	جوزالارقم	جوشیضا	الحاء

حب الكلي	حب السمكة	حب النسم	حرف	جراة	حل	حلبه
حلب	حلبوب	الخاء	خروج	خمي الديك	حليج	الذال
دارجيني	دارشعار	دازي	دمادم	دوايا اغريا	الذال	دب الثرود
الراء	راسن	راوند	الزاء	زرنباد	زرنب	زرارون
زعفران	زهرة يعني مرارة	السين	سلا ب بسانبي	سعاديكس	سقبليون	سنا
سنبل	سنبل رومي	سنبل جبلي	سمستان	سيمارون	الشين	شبت
شنبليل	الصان	عائم بوما	صبر	الضاد	فرو	ضرع
الطا	طرخون	العين	عيمران	عروق الصعر	عود	النين
غاروفاريقون	الفاء	ذابل الرمسان	فراسيون	فستق	لقاف	قاتله
قناء الحمار	قرة العين	قرطم	قصب الذريرة	قه رقيقهر	الكاف	كبايه
كادريوس	كندر	اللام	لسان العصافير	الميم	محب مراينه	مستحله
النون	نارنج	نعنع	الواو	ودس	الهاء	مرشوة
مرمه	هشت دمان	ميونافرون	الياء	ياسمين	***	***

منسوبات بزهرة

انجیر	بیل انجیر بصل الزیز	خصیة الثعلب	موسن سفید	نرکس	غملون	ورد امیض
-------	------------------------	----------------	-----------	------	-------	----------

منسوبات بعطار

اقطی	بابونه	چرز	حشيشة الرزجاج	حتل قرقی	دبق	حرر
------	--------	-----	------------------	----------	-----	-----

منسوبات بنیر اصغر قمز

الالف	احلامود	اسفاناج	اقمیدون	الباء	بالی	بزرطونا
بصل	بقلة انیسعا	بطح زقی	بنفسج	بوش دریندی	الباء	تفاح
الخاء	خبازی	خس	خشخاش	خلاف	خلال	خوخ
الراء	رمان	الطاء	طحلب	العیین	عدس الماء	الفاء
ناوانیا	فطرکرات	اقاف	قتاء	قرع	المیم	مشمش
التون	تیلونر	الهاء	متلباء	***	***	***

وهرچه سرد و تر و در آب روید منسوب بقمر است

فصل چهارم در بیان اسناد طبایع خال و آل ماجد مولف و والد ماجد قل س الله سر ما و م ا ب ا ب ا ب
 هند خال و آل ماجد حکیم میر محمد فاضل المختار بن حکیم معتمد الملوک سید بلوچستان یو لک و شان استاد الاطباء و سید الحکماء
 میر محمد هادی علوی و از اشراف استاد الاطباء و اسوة الحکماء میرزا محمد صمیم والد میرزا محمد تقی موسوی قل س الله تعالی
 اسرار هم و از میرزا محمد صمیم بموایط باطبا ی خور و طبستان و از اشراف باطبا ی حران و از حران با بقر اطحکیم و از ابو
 باسقلینوس و از ابوصورت سلیمان بن داود پیغمبر علی نبینا و آل و عالجهم السلام میر سید و فقیر از والد ماجد خود و والد ماجد
 از حکیم میر محمد تقی و حکیم میر محمد تقی هم از والد ماجد خود و هم از میر محمد هادی علوی بلا واسطه قل س الله تعالی اسرار هم
 و نیز فقیر از جناب اسناد مآبی میر محمد علی الحسینی مد ظله العالی اخذ نموده و القا یافته و با تئیسار سانیل معد مه را پس شروع
 نمود بذکر ابواب و فصول کتاب یعون الله تعالی الملك الرب هاب و تو فیقه و صلی الله علی رسولہ میں و اهل بته الطیبین
 الطاهرین * باب اول در بیان ادویه که حرف اول آنها الف است * فصل الف مع الالف
 * ا ب ا ب * بدل الف و نتیج با ی موحده و الف و ای موهله ما هیئت آن رصاص اسود محرق است بیونانی اموالمقون نامند و
 کوپند اموالمقون اسم رومی آراست و یندی بنک بفتح با ی موحده و سکون نون و کاف فارسی نامند و همچنین اسرنج و مرد اسنخ نزار
 سوخته و رصاص اسود حاصل میشود شیخ الرئيس در مرقیات قانون فرموده الابرار و الانبک هما الرصاص الاسود و بالجملة طبیعت آن
 سرد و خشک در دوم است افعال و خواص و منافع آن مجفف و جالی و محال و التخلیل مفسول آن جهت حرقت چشم و جوشش
 آن و زردی آن جهت جراحت خصیه و اعصاب و بواسیر و زخمهای کهنه و سوطانی و نزف اند و سیلان رطوبات و طلای آن با روغن
 کل سرخ جهت خروج مقعده و با سرکه جهت تحلیل ورمها و استسقاء نافع بدل آن اسرنج است مقدار آن خوردن آن کنند و
 اصلاح آن تی کردن بر روغن و اشای و منیه و امراق و سه بود دستور احراق و غسل و شیانات آن در قرابان تالیف این
 فقیر سمنی بجمع الجوامع ذکر یافت و دستور احراق و غسل آن در مقدمه این کتاب نیز

* ا ب ب * بدل الف و کسر با ی موحده و غم نون و واو و سین موهله معرب ابانسی یونانی است و بقاوسی و یندی نیز
 بدین اسم مشهور است و رومی آنکسینس و بیونانی فیفا قیطوس نامند ما هیئت آن کوپند درختی است شبیه بدل رخت عناب
 و بسیار عظیم مانند گردان و از آن بزرگتر و ثمر آن مانند انگور و زرد رنگ مائل به سرخی و با خلایق کمی و عقوصت بسیار در
 اوائل میزان میرسد و از درخت فرو می آورند و برگ آن شبیه برگ صنوبر و درخترازان رخزان نمیکند و تخم آن مانند تخم
 خناوکل آن نیز مانند گل خنا و شبنم شده که چوب آن در هنگام بریدن درخت آن که رنگ میباشند مثل تی در آب می اندازند رنگین
 همراهِ اراق میگردد و نیز شبنم شده که درخت کاهیه بعینه شبیه بدل رخت آبنوس است و فرق آن است که آبنوس چون اکبر
 در کوهستان میرود درخت آن بلند تر و چوب آن سیاه تر میباشد و کاهیه چون در هستان و غیر کوهستان نیز میرود درخت
 آن پهن و سیاه چوب آن اندک کمتر است و آن دو قسم میباشد یکی مثل ی و دیگری جنبشی و قسم جنبشی آن سیاه تر و صلب تر
 و امس تر و سنگین تر از دند و در وقت بریدن و تخته کردن از جوف چوب آن جایگاههای رمل و سنگ بزرگها بر می آید و شیشم
 نیز شبیه با آبنوس گمرنگ باندک خطوط سفید و ذوطبقات و درخت آن بسیار عظیم میشود و نمیکند تخته آن تاب و ذراع دست
 عرض دین شده و بعضی این را نوعی از مندی آن دانسته اند و شاید چنین نباشد زیرا که تخته چوب آبنوس سیاه از یکسیر
 و نیم زیاده دین و شنبه نشین و این در صلابت بدین مرتبه نیست و هر سه قسم را چون در آب اندازند فرو میرود و خصوص

و قسم اول و طعمه چوب آبنوس اندک لذاع و گزند و قابض زبان است و چون بسوزانند چوب تروتازة آنرا را محکم
آن طیب باغد و همین فرق میان اصلی و غیر اصلی آنست و خشک آن مشتعل گردد و مستعمل اطباء بیشتر حبشی و بعد از آن
مندی سیاه رنگ و صلب املس آنست که مانند شاخ خراطی کرده باشد و چوب آنرا چون بکنند اندرون آن کثیف و چون
بسازند سائیده آن اندک یا فو قی رنگ بود و مترجم کتاب ابو ریحان در صیدیه خود گفته که آن دوفوع است یکی ملمع از
هیامی و زردی و آنرا از سواحل زنگبار و جزایر ایشان آورند و اهل زنگبار آنرا میکوخوانند و وصف درخت آنرا قریب
بد آنچه ذکر یافت نوشته و نیز گفته که در آن نواح نوع دیگری میشود لطیفتر از آن که ذکر یافت و این نوع ملمع است از
هر خبی و سفیدی و سرخی آن برنگ لک ماند و سفیدی آن بچوب صندل و نغم آن مانند فلفل و از چوب آن بدسته های گارد
سازند و گاه کران در خانه گاه آن ترکیب کنند و نوع دیگر از آن در غایت سیاهی باوصافی که ذکر یافت نیز نوشته و بعضی اهل هند
گویند از جوف درختی که بهندی آنرا تیند و نامند نیز برمی آید و پوست آن درخت را چون برآتش اندازند از آن شرابها
برآید و برک آن شبیه است ببرک ساذج مندی و ثمر آن بمقدار کیوی زرد رنگ مائل به سرخی و بر هر آن مانند قصبی مکرر
و پوست آن صلب و مغز آن اندک شیرین و عقیص و نغم آن طولانی و زرد رنگ و صلب و منیت آن جبال راج محل و پیر بهوم و
مورنگ و مضافات بشکله و پنجاب و دکن و زیبادات و غیرها است و بهترین آن سیاه و براق سنگین خوشبوی آنست که در
طعم آن لذاع و قبض کمی باشد * طبیعت آن * بقول شیخ البرنس و صاحب اختیار است بدیعی کرم و خشک در دوم است
و بقول ابن بطار و یوسف بغدادی و شیخ داود انطاکی کرم در اوائل شوم و خشک در آخر دوم * افعال و خواص و مضار
آن * ملطف و جالی و مری و مفتح و محال و محال و مفتح و طحال و ریاح آنست * امراض البراس * چون آبنوس
و آب آب برک بارتنگ سوده نشوق نمایند و قدری بریشانی طلاق کنند و عاف باز دارد العین اکتال محکوک آن جهت رفع
شب کوری و ذرور آن جهت بیاض زریق و غشاوه و قرحه و بتورعین و دمعۀ دومی و جرب همین و حکه و رم و باس و حفظ
صحت چشم و رویانیدن مرغان مغبل و بالچله شدن النفع است از برای اکثر امراض عین القروح و الجروح و نزف الدم
ذرو نشارۀ آن جهت حبس خون زخمهای تازه نافع و حکم خشک بند دارد و باعث التکام آنست بقوت قبض و نشفی که دارد
حرق النار چون برعضوی که سوخته باشد و غش کل با سفیدی و نغم مرغ بماند و بر آن آنرا بپاشند سود مند بود و محرق
مغسل نثارۀ آن لطیفتر و جهت قروح مزمنه و جرب در جمیع افعال مذکوره سریع الاثر است الخنازیر طوی مسحوق آن و همچنین
مطبوخ آن در شراب محلل خنازیر است و گویند بالخاصة اطعمای خون جاری میکند و پشهائی جهت تجفیف قروح خبیثه
و رویانیدن کوشش صالح و منع جوششهای بر آب و آبله کردن اعضا مجرب است مقدار شربت آن تا سه درهم مضر معده
مصلح آن صغ عربی و عسل بدل آن چوب کنا را است طریق احراق و غسل آن در قرابادین ذکر یافت و آشامیدن سفوف
ثمر خشک آن که نیم آنرا در نرمود و باشد با آب جهت حبس اسهال و سیلان و رحم رودی و منی مردوزن نافع
* اخیل * مترجم کتاب ابو ریحان گوید این اسم مسموع نیست و بر حرف دویم آن و ثو قی فی و آن بیخی است که بپزند
قروا ماند و بپاشند و طبعه مشابیه دارد در زهار روی و آنرا غشای بسیار بود و نغم آن بختم کز ماند و حکیم میر محمد مؤمن در تحف
نوشته نباتی است بپخش شبیه بشافیه و خوش طعم و برکش مانند اسمست و غشای آن بسیار و تشمش مثل نغم زردک و در کنار
رودها روید * طبیعت آن * کرم و خشک در دوم * افعال و خواص آن * مری و مفتح و طحال و ریاح آنست * امراض البراس * چون آبنوس
و آب آب برک بارتنگ سوده نشوق نمایند و قدری بریشانی طلاق کنند و عاف باز دارد العین اکتال محکوک آن جهت رفع

آن تاد در دم است و پخته که موافق اختیارات بدن یعنی کوبیدن که آنچه در زمین خشک رسته باشد قاتل است و در اختیارات بنظر نیامده
 * **اثر** * بعد از دوزخ و هم جیم و رای مهمله مثل دوزخ بر بی لب بکسر لام و سکون بای موحنه و نون و بر وزن کف و ابل
 نیز آمد و از لغات مثلثه است و یقار می خشک و یقند می آید تا مانند ماهیت آن بداند که آن دوزخ می باشد یکی قسم سنگین
 است که در کوره آتش میزند و اینقسم بهتر و مستعمل در اعمال طب است و قسم دوم آجر سرخ است و آن را در کوره
 آجر پزی بایس طریق میزند که خشک خام خشک گردد و رفته چید و مابین دوزخ و آجرها شاخه های چوب درخت ناک یا
 چوب درخت دیگر یا سرکن کار و یا غیر آن گذاشته آتش میزدند تا تمام چوب و سرکن که مابین آجرها است سوخته شود و همه
 خشکها پخته گردد پس میکنند از آن تاسر دوزخ برداشته بشرج می آورند و بهترین آن تمام پخته یکسان آن است و در بعضی
 کوبیده ای تر باشد و مخصوص در آنجا که از فضلات طبع داده باشند و یا خاک آفتابحر یعنی حالمی نباشد بلکه آغشته باشد با فضلات
 بعمل می آید و نیز قطعه های خرفه جوش خورده سیاه و بنفش از همه کوبیده ای تر می آید در بعضی بیشتر و در بعضی کمتر همچنان
 جهت که از شدت حرارت آتش که اخته لطیف آن تحلیل یافته کیفیت آن میماند * **طبیعت** * آن گرم در دوزخ و خشک در چهارم
 * **افعال** و خواص و منافع آن * **امراض الراس** * چون آجر سفید آب نذیر را در آتش سرخ نمایند که مانند آجر شود
 و در آب و یا شراب اندازند آنقدر که بشویش آید و چادری بر سر گرفته و بر این بخار آن بداند تا عرق شود جهت تحلیل مواد
 بارد و دماغیه و فضلات مزمنه و درد سر که نه بیدار است و غماد آن با یک سر که جهت حرارت نافع الی ورام را بلعور
 و الی ریح و الاستسقاء و البواسیر و غیر ما چون خشک پخته آب نذیر در دست یافتند از آن را خصوص که سفید باشد با تش کرم
 کرده قدری آب یا شراب بر آن باشیند و در تملی و یا بارجه پنبه داری بپچیند و بر عضو که رجوع باردحات از سردی و یا ریح
 محتبس و یا ورم بارد و یا بر موضع بواسیر که رجوع شده باشد گذاشته باشد تا که نمایان موجب تعریق آن عضو دفع مواد بارد و
 تحلیل و تسکین وجع آنست و غماد آن با آب غوره جهت شری و منع ظهور آن و با سرکن که جهت تحلیل و آرام و بشور بلغمی و
 استسقای لحمی و زقی و سوءالتغذیه و ذرور آن برای قطع خون جراحات و جلوس بر روی آجر کرم کرده و زهر رطوبی و بارد
 ریحی و وجع بواسیری را محرب و مسکن آن است خصوص که در وضع کلی سرخ بر آن ریخته باشند و چون دوزخ آب نذیر را
 بر هم بمانند و کرد آن را بر عضوی که رجوع و ورم بارد داشته باشد عمل بمالند و آن را بر آن بپاشند و در آفتاب نشینند و رجوع
 ورم آن را از آن سازد و اطباء فنند را زم آنست که چون آجر را بر زنده کرده در دوزخ و غماد آن را نذیر و یکشب بگذرانند و صبح
 صافی نموده آن دوزخ را بتوشند قرحه مزمنه و نافع آنست و اما دهن آجر که آن را دهن الماریک و دهن المنف نیز نامند بنهایت
 کرم است * **افعال** و خواص آن * **سرجه** التقرؤ و تحلیل و معرق و ملطف و سعط آن جهت صرع و اقو و نسیان و آشامید
 آن برای صرع و نالجه و لغوه نافع و تطویر آن در بینی جهت صرع و در رکوش جهت ثقل سامعه و نشور آن برای نالجه و امراض
 بارد و دماغی و مالیدن آن بر مؤخر دماغ برای نسیان و یا شراب زوفی جهت ضیق النفس و دفع فضلات ریه و اکتحال آن جهت
 تحلیل آب نازل در چشم بی نظیر و مانیدن آن بر دندان کشند کرم و مسکن الی آن است و آشامیدن آن جهت کستن کرم معده
 و معار و تقویت سنگ متانه مجرب و جهت اذاریول و سایر امراض بارد و متانه و معص بارد و ریح و زخم ظامری و باطنی
 و تحلیل خون منجیل و جهت عرق النساء و مفاصل متین و حمل آن جهت کشودن دم بواسیر و اسهال دانه آن و دفع کرمهای
 معده و فرجه آن جهت کشودن دم حیض و اخراج جنین زن و مرد و مضمیه سریع الاثر و طلا و آشامیدن آن جهت حمزم

بارده و کزیدن عصب و ضاآن با شق جهت ورم سوزنده ایت مفید مقد آورشتن آن از یک منقال نادر و منقال مضر معد
 مصلح آن سرکه و مضر کرده مصلح آن کثیرا است و باقی افعال و خواص و صنعت دهن آن در قرابا دین مجمع الجوامع ذکر یافت
 * **الاجین** * بفتح حمزه و کسر جیم فارسی و سکون یای مثنات تختانیه و نون * **ما هیبت** آن * درختی است عظیم برک آن
 اندک عرض طولانی و از برک آن به و جامون بزرگتر و ضخیم تر و کل آن سفید و خوشبو و برکهای آن سفید و بنج عد و طرف
 پائین اندرون برکها زرد و طاقه بیرون ساقه و برک آن سرخ رنگ و درخت آن تمام غزان میکند و در اول بیمار اول کل میکند پس
 برک برمی آورد * **طبیعت** * آن کرم و خشک * **افعال** و خواص آن * آشامیدن پوست بیخ آن مسهل قوی و جهت آن شک
 و تروح خبیثه نافع و اگر اسهال زیاده نماید و کرمی کل مصلح آن آشامیدن و دروغ است و ضاآن محلل و منضج ابرام صلبه است
 * **الاذان الفار** * بدل الف و فتح ذال معجبه و الف و نون و الف و لام و الف و وای مصلح لغت عربی است بیونانی
 مروش و بهندی چو هندی نامند * **ما هیبت** * آن شیخ البرئیس فرموده که جالینوس قوت آنرا قریب بشیشی که زیر آن
 شیشه میگذاردند دانسته و اطلاق آن برد و حشیش مینماید یکی آنچه جالینوس ذکر کرده که از برک آن بوی خنباری
 می آید و صلابتی ندارد و دیگر بر آنچه دیسقوریوس گمان برده که شبیه است ببلبلاب و برک آن کوچکتر از آن و مغروش
 بر روی زمین و شاخهای آن باریک و پستانی آن خوشبو لیکن بی طعم و رائحه قوی و کل آن کلابی رنگ و نخم آن شبیه به تخم
 کنیز و خطا طوب آبرام میگردند * **طبیعت** آن * حار حاد است خصوصا آنچه مثبت آن قریب باب نباشد و آنچه جالینوس
 ذکر کرده سرد و تر و در اول قوت قابضه ندارد و در آنچه دیسقوریوس ذکر کرده کرم و با قوت قابضه و مصلحه است
 * **افعال** و خواص آن * مسیح گفته منفعت آن قریب بمنفعت افستین است و این بعید است و غیر متوقع از آن
 * **اعضاء الراس** * شربت آن جهت صرع و سحر و آن جهت تنقیه دماغ و لغوه نافع * **الجروح والقروح**
 آنچه را دیسقوریوس ذکر کرده ضاآن غار و بیکان را بر آورد و تنقیه قروح و الزاق جروح نماید و صاحب مالایسع نوشته
 که آن دوصنف میباشد بستانی و بری بستانی آن را بویانی لب سینی نامند مثبت آن جا های سایه و میان اشجار و کناره های
 آب و اطراف عمارات و برک آن شبیه بچیزی است که بآن نصیبه نموده اند یعنی گوش موش کوچک مد و روکیا آن بی سابق
 و کل و بر روی زمین پهن شود و شاخهای آن سه پهل و چون بدست بماند بوی خیار از آن آید * **طبیعت** آن * سرد تر
 و صاحب تحفه در رسوم تر دانسته با اندک قوت قبضی و لبس آن با اندک قوت تحلیل * **افعال** و خواص آن * امراض
 الراس و العین سحر و آن جهت صداع حار و ضاآن با آورد جو جهت تحلیل ابرام حار و چشم الاذن تطور و عصاره آن در
 گوش جهت تسکین درد و تحلیل ورم آن نافع **اعضاء الفم** آشامیدن آن مسکن التهاب و غنجان و مسقط کرم معد است
 * **الاورام والبشور** * ضاآن با آورد جو جهت تحلیل ابرام و جمع اعضا و حمره و جمره نافع و بری آن سه قسم است **قسم اول**
 شاخهای آن باریک و بلند از زمین و شاخهای بسیار از یک بیخ رسته و شاخهای زیرین آن سرخرنگ و مجوف و برکهای آن نازک و
 طولانی تر از بستانی و وسط پشت برکها محلد و اطراف برکها تفل و زوج زوج رسته و در شاخه های مشتعل بر شاخه های رزق بسیار و کل آن
 لا جو ردی رنگ و صاحب تحفه نوشته که بعضی را تل زرد میباشد و بیخ آن بقدر انکشتی و در شعبه بعضی مغشوش میکند این را
 با سقر لوند ریون و فرق آن است که برک این نرم و دراز است بخلاف برک اسقور لوند ریون * **طبیعت** آن * معتدل در
 حرارت و برودت و خشک در درم * **افعال** و خواص آن * صرع و لقوه و اوجاع بارده دماغه و صداع را نافع و مقوی معد

و سائل و منقح و مدبر و نول زسم انعمی را نمید *** امر از فن البراهین *** ضما د آن صوصا با ستر که جهت مداع حار نافع و معطر و
غرغره آن با ماء العسل جهت تنقیه دماغ و جذب و طوبالت دماغی نافع العین علای بیم آن جهت با صور چشم و ضما د برک
آن با آردنجو جهت تاجین و نرم خار چشم و پنهانی جهت ناصور آن مجرب الفم غرغره آن با ماء العسل جهت رجوع خرس
مفید صاحب شفاء الا سقام گفته شرب آن با شراب جهت لسع افعالی نافع و ضما د آن مانع انتشار قروح و تورم جراحات
است مصر مثانه مصلح آن مرزنجوش و کوبند مصلح آن تخم خرفه است مقلد از شربت آن تاد و معال و قسم دزم آن شاخهای
آن بهین بر روی زمین و برک آن مائل بتل و بر شیهه ببرک بستانی آن و از آن ریزه تروبا اندک حرافت و بی کل و صاحب تحفه
نوشته که کوبند بی کل نیست ولیکن بنسب ریژی و اتصال آن بشاخهای چندی آن مرئی نمیکرد و منصب این اکثر زنگارها
است طبیعت آن گرم و خشک و دوزم و صاحب تحفه دوزم نوشته *** افعال و خواص آن *** محرک باه و جهت اورام
بارده و رفع آثار دفع سم و جذب بخار و بیکان و ضما د عصاره نازک آن بر کرم و قصب و کنگر آن و پشت زمار باعث تحریک
باه چندی پیران و مایوسین را و مطبوخ خشک آن نیز همین اثر دارد ولیکن ضعیف تر از آن و همچنین ضما د آن جاذب سم و
دافع سمیت آن و جاذب خار و بیکان است و قسم سوم آن برک آن مائل بتل و بر ریز غیب سفید و خارهای باریک سفید زغب
دار و بایتوح که چون قطع نمائند از آن بتوحه بر آید و مغروش بر روی زمین و منصب آن آنچه دراز آب باشد یا حلت بود و برک
آنها چون بر چنگ نازک خصوصاً خساره گذارند سرخ گرداند طبیعت آن گرم و خشک در سرم و با قوت سمیت و زیون ترین
انقسام آن است *** افعال و خواص آن *** مقوی قوی و مسهل و زیاد د آن کفشد و شیر آن مفرح جلد و چون سه منقال و نیم
آنها جوشانید آب آنرا با نعنای بنوشند و از عقب آن ماهی شور بخورند جمیع کرمهای مدله را دفع نماید و دیگر مکارون نشود و
شیخ دار دناکی این خاصیت را جهت بستانی آن ذکر کرده و صاحب تحفه نوشته که این قلمیل در مغنی میفرماید که اقسام اذان
الغار غیر مرزنجوش است و از سائر کتب نیز همین معنی ظاهر میگردد چه مرزنجوش متصف بصفات دیگر از جمله ریا حین
و با عطریات است و برک آن شبیه بکوش موش نیست و کل آن میقلد مائل بر سخی است و قشش شبیه بختم بر مکان و شفافه
میباشد و انطکی نوشته که آنرا اوصاف بسیار میباشد و برک بعضی از آن نازک صلب و کل آن زرد و مشرف و نرم و این نوع
مرد و تر در دم و بعضی از آن مزغب باریک طولانی مغروش بر زمین و بتوحه یعنی شیر سفید جاذب اکل از آن تراوش
مینماید و آن غیر مغنی است و این در مصر بسیار است و بعضی از آن خبیثی است که کل آن با غصان آن جسدیده میباشد و این
گرم و خشک در دم و عصاره آن هیچ جماع است تریخا و شرابا و صغنی که از آن بوی خیار آید مسکن لهیب و غثیان و مسقط
دینان است اگر بعد از آن ماهی شور بخورند و مداع آورد و مصلح آن مرزنجوش است مقلد از شربت آن یک منقال است
صاحب شفاغ الا سقام گفته اطلاق این اهم بر کیهامی خاد الطبع صغیر الوریق منبسط بر روی زمین میخاید و بهترین آن آنست
که کلهای آن لا جوردی رنگ تازه باشد زیرا که کل آن زرد آسمان جوئی و لا جوردی میباید و محرم کتاب آنچه در بنگاله
دید و شنیده و در قسم میباشد مرد و پر شیهه و شاخهای آن مغروش بر روی زمین و کرمها را و با طوبت که چون بفشارند
از آن اندک رطوبت لعابی لزجی بر می آید و برک آن بر سر کرمهای آن و کل آن نیز پیوسته بجمیع برک آن و ریزه لا جوردی
رنگ الا آنکه یکقسم آن که بنگا و دیوارها و زمینهای نصابک میر وید برک آن اندک عربض و بزرک و ماکول یعنی برک نرم
نازک نازک آنرا اهل مد و بنگاله بخته مانند سبزیهای دیگر میخورند جهت باد منی و جزای آن را مراض کرده و عثمانه و

بدستور که همای بند آنرا نیز مقید آورد و سه مثقال با قدری زنجبیل تازه که پهنی ادرک تا مثل جهت تقویت پا و مقبل میل اندک
 و نسف دیگر که برکنار آیهام روید برک آن اندک باریک بلند مردونی الجمله شبیه یکوش موش را بن غیر ما کول است * طبیعت
 آن را سرد و تر میداند و آب آن هود و جسم جهت اورام حار و چشم و ناصور آن مقید و بدستور ضد برک سائیل و آن
 * الزربو * بدالف و فتح ذال معجمه و سکون رای مهمله و ضم بای موحده و واو لغت یونانی است و اذربونه بیا و هاد را آخر
 نیز آمده * ما هیست * آن بغلانی گفته اصل عربینا است و در عرب تنها من کور و خواهد شد و صاحب تحفه گفته که بیه بنانی است
 هاد رنگ شبیه بشاغم و بر روی آن چیزی مانند کوه رسته و کلاه آن خار دار یقل ریشری و شاخ و برکش شبیه ببرک کرب و شمش شبیه
 بغلا - نخود و در آن دو عدد دایره زرد رنگی میباشد و گفته اند که کل آن زرد است و منبت آن کشت زارها است و یسریانی
 عربینا نامند و یسری چو صباغان و آن غیر چو کاذبان است و قسمی از بخور مریم برد و در بردن چرک از پشهینه و جامه
 مانند صابون است و صاحب اختیارات گفته ان بیخ خاری است و کل زرد دارد و آن بیخ افلاز و بلار و قلا و کلیم شوی و قصب شوی
 کوبند و آن بیخ عربینا است و فعیلا موس و سطر نیوس نیز خوانند و بزبان شیرازی چوبک اشتهان و بخور مریم نوعی از آن
 است * طبیعت آن * گرم و خشک در سوم * افعال و خواص و منافع آن * جالی و معطس و مفتی و مسکن فواق و ملد
 بول و حیض و مسقط جنین و معتق حصاة و مبتل و جاذب فضول دماغی و دافع مواد مفاصل بقوت مسهل که دارد و جهت
 احتباس حیض و کزیدن موام و تسکین درد آن نافع بقوت تریاقتی که دارد * امراض آلراس * سعو ط آن جهت سد
 مصفاة مفید ریغایت و عطشی و زکام و نوازل و راناف * اعضاء النفس والبدن * آشا میدان آن جهت تحریک صوت و انقطاع
 نفس و صرفه بار در طوبی مفید * اعضاء المنفص * حمل آن جهت بواسیر و تنقیه رحم و اعانت بر حمل مفید و همچنین شرب
 آن با منبت با شراب رازی گفته فواق را زائل کرد اند و اگر زن آبستن بوی آن را بشنود از شدت عطشه بیم آن بود که بچه بیند از
 شیخ رئیس از دیسقورید رس نقل کرده که جبلی آن را چون زن آبستن مساس کند و حمل نماید در ساعت بچه بیند از
 * الطحال و آلات المفاصل * ضما د آن با سر که جهت ورم سهر ز و عرق النساء و چون داخل کرده شود در حقنه صاحب عرق
 النساء نافع است و همچنین خاکستر آن با سر که جهت رجع مفاصل و عرق النساء و رجوع رگ نافع * الجراحات * ذرور آن پتھانی
 ربا ادریه مناسبه جراحات خبیثه را نافع * الزینة * ضما د آن با سر که داء العلب را مقید * السموم * ما می سموم را نافع است
 خصوصا سموم ملد و غه و نضش موام چون با منبت یا شراب بیا شامند مقد از شربت آن تا یک منقال و سه مثقال آن کشیده بخنثاق و غشبان
 قوی و سقوف قوت علاج آن دلاج چله تنک و کندش خورد * استانفا * الله تعالی مذکور خواهد شد و بدل آن در ربع سه بوزن آن
 قضم اترج و زرا نکل طویل و فودنج است و صاحب اختیارات بدل آن لبن التین دودانک آن و باد آورد دو وزن آن گفته
 * الزبون * بوزن آن در بواسیر بزیادتی نوس و بجای بای موحده دایه منافع تحتانی است بغار سی کل آفتاب پرست است
 و آذر بن سبئی آتش کزن است و گوشت که عرب آن را حنوه نامند و شعرای عرب انرا می ستایند و شکوفه آن در میان شکوفها بغایت
 مشهور است و بعضی گفته اند که نوعی از اقتران است و بعضی آن را زرد کرده اند که پتھین است و پهنی سورج مکھی نامند
 * ما هیست آن * کیامی است بقدر ذریعی بوی و پستان می باشد برک آن شبیه ببرک جرجره یا اندک زغمی کوبایر ان غباری
 نشسته و نرم بی شرفه و کلکهای آن زرد طلائی و بزرگ و پهن و درخشان و در وسط آن کلکهای رنگ سیاه مانن بسوخی و تند
 بوی و خوش منظر و همیشه رو با آفتاب دارد و با حرکت آفتاب حرکت می نماید و شب پر موده میگرد در بوی آن قویتر از

یستانی آنست * طبیعت آن * کرم و خشک است در اول صوم و بعضی در دوم گفته و کرمی کل آن زیاده از میان اجزای
 آن * افعال و خواص و منافع آن * محلل و جالی و با قوت تریا قیت و مفتوح مدد ماغی و کبلی و منقی و ماغ و جهت ام
 الصبیان و امراض یارده و ماغی و اعصاب و درد دندان و تقویت معد و جگر و رجوع خواد و تقویت با و آوردن نعوظ
 و جهت برآ میز و جراحی و دوتان و استسقا و در ارجول و حیض و فسلات و اسقاط جنین و تقویت حصاة و رفع قولنج
 و دفع سمر نافع است * امراض الف و القلب و المعدة و اللفا صل و غیرها * مضمه با ب بیع آن جهت
 درد دندان یارده و شرب یکدم آن مقوی قلب یارده المزاج و مورت ثوران غضب در محض و المزاج و چهار درم از آب برک
 آن با ب کرم مقوی و مضامد آن جهت درد معاصر و عرق النساء و نقرس و شتازیر و جگر جهت تقویت با و نعوظ مفید
 و حصول بیع آن مسقط جنین و معین بر حمل عاقر و شرب آب برک کوبیده آن جهت اخراج جنین و رفع احتباس حیض
 مؤثر مقدار شربت از آب گل و رنگ و بیع آن تاجها را منقال و از جرم آن يك مثقال بدل آن يك و نیم وزن آن سلبه و ربع
 وزن آن زعفران است مضر محض و المزاج مصلح آن سنگبین و مضر سپر و مطلقا و سپر زعفران المزاج را خصوص ما و مصلح آن
 خالین و عمل و سنگبین و از خواص آن آنست که عکس بر کل آن نمی نشیند و از دود آن موش و چلباسه میگریزد
 * ارد توله * بدل الف و سکون و بلو دال مهملتین و ضم تائی مثبات فوقانیه و سکون و اوردن لام و نا * ماهیت آن * ماهب
 برهان قاطع گفته است * است مانند کاجی که از آرد میزند و بیشتر مردم در روش و در پاره میخورند و بعضی آنرا صحتات
 نامند بدلا لکه صحتات غیر این است چنانچه ان شا الله تعالی در حرف الما دخا و اهل آمد

* از فیس * بدل الف و سکون و اء مهله و کسر غین معجمه و سکون یابی مثبات تحتانیه و عین مهله در آخر زبان اهل
 دمشق و مصر و دال ریح و ریاضی یوست بیخ زرد شد نامند * ماهیت آن * پوست بیخ انبر یا ریس است که بغار سی زرشک نامند
 * طبیعت آن * کرم در اول و خشک در دوم * افعال و خواص آن * با قوت یارده و قابضه و مانع تعفن اخلاط و مفتوح و با قوت
 رادعه و قلاع و استرخای لته و ضعف یا صرد رافع و مجفف قروح است * امراض العین * قطور خیسانده آن و بدستور
 جوشانده آن در کلاب جهت تیغیف و طوبات سائله از چشم و رفع بقایای رمل مزمن بغایت مفید و اگر بیش از حد و ث رمل در
 چشم کشند حفظ صحت آن نمایند و اهل مصر بدل مامیران در امراض عین مستعمل دارند و اکمال آن مقوی باصره و عصاره مطبوخ
 معقود آن در افعال مانند حفص هندی است الف مضمه با ب طبیعت آن جهت قلاع خبیثه بن دندان و در دندان و تقویت لته مفید
 * اعضاء الغذاء و الامعاء * آنا مین طبیعت آن با شراب جهت امراض مذکور و جرم آن با شراب جهت درد جگر بی نب
 و با ب سرد یا تب و حقنه بطبیعت آن منفی چرک و قروح امعاء و طبیعت آن جهت رفع کرم جگر کوفتند مجرب مقدار شربت از جرم آن
 دو منقال و از طبیعت آن تاسی درم بدل آن مامیران چینی و حفص هندی است در امراض عین و بعضی حفص مکی گفته اند مضر
 صاحب سرفه مصلح آن عمل است و عصاره مطبوخ معتقد آن در افعال مانند حفص مکی است و شبنم رئیس نوشته که بعضی گفته
 اند که چون بیخ آن را سه مرتبه بر شکم زن حامله بزنند و یا نطوخ بر آن نمایند اسقاط جنین کند و جود سیلان دم از اسفل نافع
 * از ابد درخت * با الف مدوده و فتح زای معجمه و الف و دال میمه و خاوتای مثبات فوقانیه * ماهیت آن * درختی
 است عظیم ثمر آن شبیه بزرعر و راست و زرد رنگ و تلخ و خوشه دار و نیم آن مانند تخم زعفران و یکند و ذخیره دار و شش پره و در
 آخر بهار میوه و ملتی تا زمستان در دخت میماند و برک آن سبزا و ملس با اندک سیاه می شود و دار و اندک طولانی و تلخ

و خزان نمیکنند و بر بی شیره الحار و ایضا حر بطه بتشدید را مصلحه و بلغت تشکایین چلبی داروان و نیز رویا ترس و بلغت
جرجان زمر زمین و اهل مارشدان سیسبان و اهل هند بکاین ناخند و بعضی مردم را ظن آن است که درخت انرا بهندی نیست
گویند و این محض توهم است زیرا که نیش که نم نیز گویند و غیر هند دین و تشه و ازاد درخت در جمیع ممالک ایران و
روم و هند بسیار است و شیرازیان آنرا توس نامند و کل آن سرخ و نقش کمرنگ بنهایت خوشبو است و نیز گفته اند که غیر بکاین
است * طبیعت کل آن * در اول سوم گرم است و در آخر اول خشک و بعضی درد و خشک و برک آنرا قریب بدان گفته اند
* افعال و خواص و منافع آن * مفتوح و حال و مد رویا تریاقیت * اعضا و الراس و الاذن * کل آن مفتوح است
های دماغی و صالح است از برای مشایخ و مبرودین و بوییدن آن منکح صدا و ارجاع حر است و بیل ستر و ضاد آن بر پیشانی و صل غین
و چون آب برک آنرا نشرق نمایند صدا و بارد و طب و کفر تنگی بینی را مفید بود و طول برک رخا و آن را برک آن بتهائی
مسکن صدا و بارد و شر و برک آن منقی قروح متعجیه و سر قطره آب برک تازه آن در گوش دافع رطوبات و رافع وجع و دوما
و طنین حادث از ریا و بارد است * اعضا و الغذاء و النفس * ضاد برک آن بر فم معده مسکن غثیان و بر معده و
زیر ناف ناقل دیدن و شرب عصا و آن نیز مانع غثیان و مفتوح است و آشامیدن عصا و برک آن مفتوح حصا و مد ربول
و حیض و نفلات و دینه و عرق انسا و استرخا و انشبین و مفتوح است و رافع قولنج و محلل خون منجمد در مثانه و دافع موم
بارد است بتهائی و با با غسل و با با میخسج و با این مرد و بهتر زیرا که مقوی فعل آنند و آشامیدن آب برک تازه آن با قوی
آب زنجبیل تازه که بهندی ادرک نامند دافع وجع رحم و حبس طمغ و عقر عارضی و باعث حمل است * التجدد ام و
البرص و البخار و یروا و اورام و القروح و الجروح و الاوجاع * گفته اند که جرم آن جذام و برص و قروح غثیه
و امفید و ضاد برک و شاخ آن محلل خنازیر و اوجاع و اورام بارد مسکن و محلل آنست و صاحب دستور الا طبای گفته
که چون شر و برک رسیده از دشت بکاین را مقدار نیم من بوزن هند بایک من آب بهمان وزن یعنی هندی و من هندی و دانه
من تبریز است درخی کرده و طرا آنرا بسته به هفته در زمین دفن کنند پس تا شش ماه هر روز یککاه آب خوری ازان
پیشا مندی بهترین دوائی است از برای جل ام بیسی و بخور آن بتهائی و با با برک نیم و فنج کشک که بهندی و بهنها لونا مندی که در
آب طبع نموده و بخار آنرا بدستور مقرر بکین دافع اوجاع و محلل اورام بارد است ازین ضاد کل آن بر سر کشند و پیش
است و بدستور غسل با آب برک مطبوخ آن کشند و پیش و دراز کنند و موی است و ضاد ثمر آن با قوی مردار سنگ سائیل
و درغن کل چند روزی هم بر سر که هر روز یکبار تجدید نمایند و هر چه روز بکر و زحما و روند و بعد از حما نیز بدستور
بمالند و سر را بلباس خفیفی بپوشند قروح آنرا زائل سازد و موی برویاند و مزه آن کچلی و صغفه و قروح سر را نافع و رواند
موی است و صنعت مرهم آن در قرا بادین ذکر یافت البصار ثمر آن مضر مد رومعده و اکثر آن باعث غثی و قوی صغرا و
و کرب و تنگی نفس و غشا و بصر و دراز و اهلاك است مصلح آن قوی نمودن و آشامیدن شیر تازه و شید و خوردن سیب و
انرا است و برک آن سه حیوانات و مصلح آن خوراندن شیر و برک تو بود و الله اعلم
* اس * بد الف و سکون سین مصلحه اسم فارسی اسای سریانی است و ریحان نیز نامند و نیز سریانی کر نشسا یعنی خصوصیت
کنند باقی خود و بیرونانی اس بستانی زامر سا امارس و قیطس و پرومی مرستین و جنبشی از و را و بهندی ادمیر و گویند
و حسب الاس را بکلم و قیطس و عما درینک آس را منظر بطای مصلحه خوانند و گویند قیطس نیز بنک آس است * ماهیت آن *

بدانکه آن بستانی ویری میباشد در جهت بری آن مانند درخت انار است و برگ آن سبز تر و ضخیم تر و در طول کمتر از ان و خزان
نمیکنند و خوشبو و معطر و طعم آن اندک تلخ و با عفو صفت بسیار و کل آن سفید رنگ و خوشبوی و ثمر آن در ابتدا سبز و بعد رسیدن
و پخته شدن سیاه رنگ و با اندک خلوص و مرارت و عفو صفت و غذا ائمت اندک و تخم آن سفید رنگه و املس و در بعضی ترها ساد
و در بعضی زیاده تلخ است و نه و ده میباشد بحسب بزرگی و کوچکی آن * طبیعت آن *
غالب رجز و حار که در و بسبب ارضیتی که دارد با پس و قابض و برودت آن که تر با بد رجه اول و بیوست آن در دوم و برگ کل و تر
و جرم و تخم و بوی آن بنسبت با یکدیگر در مراتب برودت و بیوست متفاوت اند یعنی تخم و برگ و برگ آن بر برودت آن غالب است
و باقی اجزای آن بالعکس و اما تخم آن مرکب القوی است و در عظم آن عفو صفت و مرارت و خلوص و لطافت و از جهت خلوص نافع
است جهت سرفه گرم و از جهت عفو صفت حابس اسهال و از جهت مرارت مدبر رول است * افعال و خواص و منافع آن *
بسبب عطریات را حه ملایم روح و بسبب قوت قبض و تلطیف ملایم آن پس موجب تقویه و متانت و اضعاء و انار و تقویت
روح است و با سبب مد کوره و با لخاصیه مقوی قلب و دافع خفقان و صداع و در وارسور و در کوش و قروح و آمدن
چرک و درد دندان و قلاع آن و استرخای زبان و مقوی باصره و متسلل اورام و جروح و قروح و مجوع و نزف الدم و نف الدم
و آمدن خون از هر عضو که باشد شرابا و ضامدا و لطو خارا آمدن عرق و مقوی معده و احشای و مدبر رول و قابض و متسلل و مفرح
و حابس اسهالات و معتت حصاة و حابس و قاطع خون حیض و رافع ضعف کرده و بواسیر و جابر کسور و ثمر آن با قوت تریاقیت
دافع سموم است خصوصاً رقیلا و عقرب * اعضا *
البراس * ضامد برگ تازه آن به تنهائی و با سرکه بر بنیانی جهت حبس
رعاف و بر سر بر ای جلای حنا و از تجذیف قروح و با اندکی اقا قیا و رامک با آب سفرجل جهت ضامد حادث از ضربه و سقطه
و قطع پوست سر و همچنین طلا و طو خ آن با مایعی موافق چون رو آب برگ آن قلدی گلاب و قلیلی کافور در اخل کرده خورده
گشائی را بد آن ترک کرده بر معده بنندازند و ضامد حادث بمشاکت معده بسبب غلبه مره صغارا نافع و ضامد نشته ثمر آن
با شراب بر سر مسکن مداع بلغمی و صغراوی شدید و رافع آن و ضامد برگ آن با روغن کل و زرد تخم مرغ و در وارسور و عارض
از یبوست و سقطه را مفید و قطور آب برگ آن با صندل سرخ سوده و آب برگ بید در بینی و با گل ارمنی و سرکه جهت رعاف
و آشامیدن قلدی از آب مطبوخ ثمر آن بیش از شرب شراب مانع خمار و بریندن برگ تازه آن مقوی دماغ و مانع صعود البخار
است بوسیله دماغ و قبول کردن دماغ آن بخاره و در وارسور و رانیز مفید و جرب نمودن سر بر روغن آن اورام سر و سبابت
حادث از البخاره متصاعد در تب و غیر تب و نافع جهت قوت برودت و تقویت آن دماغ را و تحلیل البخاره را و منع آن صعود
البخاره جلید را بوسیله سر و عرق نمودن سر بر روغن آن به تنهائی جهت در وارسور حادث از البخاره متصاعد از معده در تنهائی
چند روز در ابتدا می علت بعد از تنقیه بقی و اسهال یا با رجالت و بعد از ابتدا مزوج بر روغن بابونه نافع * العین *
قطور آب برگ آن در چشم جهت تسکین رمد و برآمدگی آن که جعوظ نامند و برآمدن از اجزای ادویه طفره و سلاقه و ده معده است و قوی تر
از قوتی و بدل آن است * الاذن * قطور آب برگ آن در کوش جهت تسکین وجع و تقویت آن و آمدن چرک و قروح
ان نافع *
النفم * مضمضه با آب طبعی آن مسکن ارجاع حارة استخوان و استرخای لثه و زبان و قلاع فم و همچنین اشامیدن آب برگ
و شراب ثمر آن * اعضا *
النفس و الصدر * بریندن آن مقوی قلب و دافع خفقان و طلا کردن با آب آن و خوردن ثمر رسیده
آن و همچنین شراب و رب ثمر آن جهت مرفه زرقف الدم و اوجاع ریه مفید * اعضا *
الغذاء * شرب ثمر آن مقوی معده

داشت خصوصاً در بعضی ریه و بواسطه واکاست که بسبب شدت قبضه در ریه میاید شراب بطبیعت آن قاطع
 است و آلات متعارفه است و تخم آن مانع سیلان فضول است بموی معدّه و ضا د برک آن بزیر ناف سهال مزاجی و
 سودای را مفید و چون ربع رطل از آب برک آنرا باروغن کنند بنوشند سهال قوی بلغم است و شراب آن حابس یطن
 و مانع اسهالات مزمنه و بواسیر و ستر و عصاره آن جهت امراض مذکور و در رب رقیق و تشنگی و نفخ و آن جهت سقوط
 دانه بواسیر و رفع باد و دفع هوام نافع * **اعضاء النقص** خوردن نم آن حرقت البول و قرحه مثانه و در و ر حوض
 بر سیلان و رطوبات آن را مفید و عصاره نم آن ملز و یول و حیض و طبیعت نم آن سیلان رطوبات را تخم و ضا د برک آن بواسیر و درم
 خصیه و جلوس در طبخ برک آن خروج مقبله و رحم و میلان آن را مفید و چون آنرا بکوبند و آب آن را بر مقبله که بر آمله باشد
 بمالند تباهی خود رود و دیگر بر نباید * **الاورام** و آبش و ضا د برک آن مسکن از ارام حاره و جمره و نمله و شوی و بنور و قزوح
 و داحس و قروحیکه در کف دست و با باد و حرق النار و همچنین روغن و موم های که از روغن آن ترتیب دهند و آشامیدن
 شراب آن نیز و ضا د برک آن که در شراب و زیت خیسانید با شدت نیز و در برک خشک آن برد اخس و همچنین قیر و طی
 آن نتر آنرا مقبل و صباد تمر بنفشه آن با شراب زائل کنند قروچی است که در کعبه و قدم باشد و سوختگی آتش را نیز و مانع آبله آن
 است و در ستر و ضا د برک آن باز تب و همچنین خاکستر آن با موم و روغن * **الآلات المفاسل** * ضا د مطبوخ نم آن با شراب
 استرخای مفاسل را نافع و ضا د برک آن جهت ضربه و سقوطه و وجع پاشنه با نافع و ضا د آب برک آن با غصص سبز و لعلس و کل سرخ
 و آقا قاهر اعضا و اعصاب یکدفع و سستی با نافع عارض شده باشد و پیران را بهایب مفید و همچنین ضا د برک آن با مغالت هندی که
 آنرا میله نگر می نامند باز زده تخم مرغ و روغن کل نیم گرم جهت ضربه و سقوطه و ضا د برک آن با کل ارمی و مر که جهت جلاء
 ناخن و چون برک آنرا نرم کوبید و پیخته با زبره کرمانی نیز نرم کوبید و پیخته بزده تخم مرغ سرشته و بر کوبان آب نذیل
 مالیده بکرم کرده بر کرم پیچید و ضربه و سقوطه و وجع و رهن و سستی آنرا زائل گردانند و طول طبیعت برک آن جهت تسکین
 وجع مفاسل و جراستیران تسکینه با غب سرخت انجیر آن است و همچنین شستن بهق با آن با غب جلاء آنست و در برک
 خشک آن جهت سحج با رطوبت تسکینه مفید * **الزلیقه** طبیعت برک و نم آن و عصاره آن فله مغوی مؤ
 و مانع افتادن و باعث دراز شدن و میاهمی آنند و همچنین شستن با آب برک مطبوخ آن خصوصاً دانه آن و ضا د سائید دانه
 آن در حمام جهت تقویت بدن و نصف رطوبات غریبه مرخیه از جلال و طبیعت دانه آن با روغن کاروا کوشیدن مانع عرق و مصلح
 صحت آن و در برک آن مانع بد بوئی زیر بغل و کتف و آن خصوصاً بوخته آن و خاکستر آن زائل کنند کف و نمش است
 و چون نتر آنرا آب برک چغندر پیزند و بر سر بمالند بنور باز بریه آنرا زائل گردانند و چون بکوبند و آب با نال برشند
 و بر کف که بر صورت و رخساره باشد بمالند زائل گردانند و نم آن کزید کف عقر و و تیل را نافع باشد خصوصاً با شراب
 مقدار شربت از حرم آبن تاهه در هم راز عصاره آن تاهه و قبه بدل آن در احتباس طمت و بطن و نفث الدم و آقا قاهر
 و در اورام حوض کوبند بدل آن مطلقاً برک توف است * **ضاران** کوبند مضر صناع جار و زکام و کانار بوئیدن آن باعث
 بمشوائی است مصلح آن سوس و کل بنفشه نرا است و کوبند صواک نمودن یحرب تر آن مهج جناح است و در ساق درخت
 آن کرمی بهم مهرسد شبیه یکدل است که آنرا بنک آلاش نامند در جمیع افعال قویتر از برک و نم آن است چون آنرا
 کوبید و سر زانید و با شراب نارسید زخم اقرص ساخته در سایه خشک نموده با شدت کوبند چون از جوب تازه

انگشتی ساخته ما حب در دکنج زان در بنصر موافق کلد با الحاصیه آفراتسکین دهل و الله اعلم

* واما اس بری * اثر اسارون اسفرم ناهند بری زندورسان الهمور و یونانی مرسیا اریا کونک و مورود
 اسفرم اسم فارسی آن است و در قکا بن جزانمند و قوم کرده که گفته آن ادخراست * ماهیت آن درخت آن از دخت
 یستانی کوچکتر و برک آن در بنصر و زینک و مزیرک آن قبز قرشیبه یستان و چون آن صلب تو بر آن مست یز بعد رسیدن
 بدایت سرخ میکرد و از وسط برک بر می آید شاخهای بسیار از یک اصل میروید و در زمستان شران میکند * افعال و خواص
 آن محلل و جاذب و مقوی * اسرافض البراس یوفین آن نافع است از برای دفع رطوبات دماغ به سبب قوت حل و تحلیل و تقویت
 آن دماغ را و آشامیدن آن نافع است از برای صرع و میلاد بلغمی و دفع رطوبات از دماغ و تقویت دماغ * اعضاء الغذاء آشامیدن
 ثمر و برک آن با شراب جهت تقویت معده و جگر و رفع یونان و امهال وادار و رشر و حمل آن جهت اغراج کرم معده معین
 * اعضاء الغضای آشامیدن ثمر و برک آن با شراب جهت تقویت حصاة و تقطیر البول رطوبی مفید و این تحلیل جهت ضربه و
 سقاة که بر اعضا واقع شود با الحاصیه مفید دانسته و این ماسرجوبه قوت آفرمانند با آوردن میله اند و بعضی مثل انستین دانسته اند
 * اسبوس * بدل اول و کسوس مهله و ضم یای مثناة تحتانیه و سکون و در و سوس مهله بلغم یونانی نمک چینی را نامند
 * ماهیت آن نمکی است که بر کنار دریای شور و روی نمکی سفید سبک و نوعی پرروی سنگ مائل بزردی از ماده ارضی و رطوبت
 دریا و تابش آفتاب تکرر مییابد شبیه بقلی و نرغدا و در سنگ بزمای بزرگ و کوچک و آن سنگ را آسبوس و آن نمک را حلیم آسبوس
 و زهره آسبوس می نامند و این قویتر از نمک آن است و بهترین آن سفید سبک خالص زود شکن شبیه پشوا در است که در آن
 زکای زرد غیر غائر باشد و چون بر زبان گذرانند زبان را بکزد و چون نم در رطوبت بدل آن رسد نرم و کلد اخته گردد * طبیعت
 زهره آن در صوم کرم و خشک و سنگ آن در صوم * افعال و خواص آن لذت و معفن آشامیدن یک نادر و انک آن
 با همل بطریق لعوق جهت ترجه ریه و ضیق اندکس بلغمی کهنه و سنون آن قاطع خرن و طلای آن با سرکه جهت ورم سبز زکده
 و با صغ لبطم و زفت جهت تحلیل حنازیر و با غسل منعی زخما و با موم و روغن مانع انتشار قروح خبیثه که میان آن بلند و اطراف
 آن پست بردن آن مل و ریاشد و جهت قروح کهنه یا بسمة عسرة آلود مال و بردن کوشش زباده و با آرد یا قلا جهت نفوس و
 مداومت در وران در حجام بر آید ان عظیمة فربه باعث صغر و لا غری است بدل زهره آن حیران معق ارشیت آن از یک اذک تا نیم
 درم الضار مورث سحج مصلح آن صمغ عربی مغسول آن هرد که بدل ستور اقلیمیا شسته با شند ملطف و جالی و در اکثر افعال مل کوره بهتر است
 * اطرینال * بدل الف و سکون طای مهله و کسورای مهله و سکون یای مثناة تحتانیه و فتح لام و الف و لام لغت بربری
 است بمعنی رجل الطبر و رجل الغراب جهت مشا بهت شاخ آن پشگل غراب و کیا دان را بر بی حشیشه الارض و خرز الشیاطین
 نیز نامند برتری غا زابا غی و بهندی کاک چنکی یعنی یای زاغ و مسی نیز کونک و بعضی کونک که مسی غیر آن است و در کرمستان
 و لرستان یای زانان نامند * ماهیت آن تخم گیاهی است شبیه شبث و کل آن سفید و برک آن متفرق و صاق آن مربع و در آخر
 پیمار میوه و لپچه سبز تیره شبیه برز یا نه است قسم از دو قواست موگف کوی این نوع در طرف آمو از میروید و تخم خلال دان
 کونک و مستعمل و بهترین آن مصری است که پیمار ریزه و تیر و رنگ مائل بکبودی و طولانی و بنایت تلخ و تند و زبان را بکزد
 و سنگین و تازه باشد * طبیعت آن کرم و خشک است در صوم * افعال و خواص آن محلل و یاح و مد ر فضلات و مقفی
 همل و منقی کرده و منانه و چون باز جاج بسر زانند و با غسل بیا شامند تقویت حصاة نماید و بکل درم آن با عجل جهت دفع

رباح یا لوس بغایت مجرب دانسته اند و ضمناً آن مجرب قروح و زائیل کنند؛ آنرا جلد و نفوخ آن در بینی و بل ستور و شرب آن
 مسطح جنین و کوفت چون در فصل تابستان یک درهم آن را با عاقر قرحا و تربید و زنجبیل از هر یک دانگی با عسل سرشته بعد
 از تنقیه بسیلاب لائحه بیا شامند و در آفتاب نهشته موضع بوس را مشکوف دارند تا آفتاب بر ویابد تا عرق کند و اگر عطش
 غالب شود آب بنوشند در روز اول نهایت تا روز سوم موضع بوس آبله کند و بعد دفع زرداب از آن بالکلیه بر طرف کرد و مجرب
 دانسته اند و این بیطار و صاحب اختیار اب بدیع نوشته اند که بگذاشت امتحان کرده شد و این سری عجیب است اما
 بشرط آنکه اول تنقیه کرده باشند و نیز گفته اند که هرگاه از مغز آن هر روز سه درهم با عسل تا پانزده روز متواتر بنوشند
 و یا از مرکب آن بنا ستور مزبور و یا با عاقر قرحا در مدت مذکور استعمال نمایند یقیناً رفع برص نماید خصوصاً از مواضع
 لحمیه که قبول علاج زودتر میکند از غیر آن و بعضی گفته اند به تنهایی و بعضی گویند چون یکجز و نیم از آذر بلبل و از پوست
 مار و درک سناب از هر یک یکجز و کوفته و بخیخته پنج روز هر روز سه درهم آنرا با شراب انگوری یا شامند و در آفتاب نشینند
 باذن الله تعالی شفایا بند از آن مقدار شربت آن از یک درهم تا سه درهم با عمل یا شراب بدل آن در اطباء برص کنند
 مضر جگر و مصلح آن سنگبین و مضر کرده و مصلح آن کنیر است مالیتی نوشته که بدل و ظهور منفعت این در او و هر وقت آن از
 مغرب و اوسط از قبله بر هر معروف به بنی و جهان از اعمال بجایه بود و مردم فصل و توجه بسوی آن مینمودند از برای مداوی
 آن مرض و فتنه میورزیدند و مشفی میشدند از مردم و تعلیم میکردند بدین خلف از سلف خود تا آنکه حق سبحانه تعالی ظاهر
 نمود آنرا بر بعضی از مردم و شد و شد و شهور یافت و استعمال نمودند آنرا با نهای شتی چنانچه بعضی از آن ذکر یافت
 * الحسن * بدل الک و ضم لام و ذیح سین و نون لغت یونانی است بمعنی مبری الکلب بجهت رفع آن زهر و سگدانه و او در
 شام معروف بحشمت النجاة و حتمه السلفات نیز است * ماهیت آن نباتی است ساق آن بقدر درعی شبیه ساق
 رازانه و برگ آن شبیه برگ نواس چون و از آن درشت تر و خاراک و رنگ آن مابین سرخ و سیاه و تخم آن مائل به زردی
 و سبز تیره و در غلاف و طبقه و از ترمس کوچک تر و در طعم بخت و قندی و تلخی ناخوشا و اول آن سرخ مائل بتیرکی از
 زیر برگها میروید و گفته اند گیاه آن شبیه بخت است در ساق و برگ و بو و نبات آن زمینهای پست با سنگ ریزه و بخی
 آن طولانی مانند شلغم دراز و زردک و در طعم آن اندک حلاوتی است * طبیعت آن در اول موسم گرم و در آخر اول
 خشک * افعال و خواص آن محل وجالی و مقطع در هر روز کام و ضیق النفس و رباح معده و کرده و وجع مفاصل و در کین راناف
 و مجفد با عتدال و جمود و بیرون مفرط و فاد زهر سگدانه کزید و در افکاف است * امراض آلراس و الصرع و معوط
 طبع آن زکام و شرب آن جمود در برد مفرط و ضیق النفس و بلغم مجتمع در فضا و راناف و ضمناً آن با عسل جهت جوشهای
 هر که از آن زرداب تراوش نماید و کف را نیز مفید الباقی خوردن آن بغایت مقوی یا است مالیتی گفته چون بیا شامند
 مطبوع آنرا نافذ بدین تسار و اسکن کرد و اندک سگدانه الکلب قتم آنرا چون بگویند و در اطعمه شخصی که سگدانه کزید و باشد
 داخل نمایند فاد زهر آن است و زائیل کرد و اندک سمیت آنرا جالب بنوس گفته که چون آنرا در وسط تابستان خشک کرد و کوبید
 نکند از آن و بوقت حاجت مقدار بکلمه با چهار و نیم رقیه عسل بد فعات یکروز در میان سگدانه کزید و این روشا نند بغایت
 مفید است و آشامیدن و در زهر از آب نیم آن سگدانه کزید و را مفید و همچنین شیر حلیب خیاباره آن بسیار مفید است
 هر چند که از آب بتروند و بگرد و مشرف بر ملاک باشد و یا بدل که آب بخی طولانی تا زهر آن باشد و اگر تازه بدست نیاید

میباشد اختلاف ابازیر که خشک میباشد و غیبی انداختن توایل و ابازیر در طبعها و دیگرهای یکی از پنج امر است یا نفاست طعام است تا آنکه بگرداند آنرا صاحب طعمی که قبول کند طبیعت آن را و میل کند بسوی آن و هضم نماید آنرا زیرا که پلا و مرکب است از گوشت و برنج و روغن و این هر سه میباشد تفت و بی رانسته پس چون ابازیر در ران اندازند و طعم و رائحه بهر رسانند قبول میکند آنرا طبیعت و در وی آورد بسوی آن و هضم میکند آنرا و سبب انداختن آن در طعام زهومت و کراهت رائحه طعام است تا آنکه بگرداند رائحه آنرا لطیف و بگرداند آنرا بختی که در دست او طبیعت آنرا بپاوردت مزاج طعام است و داخل کرده میشود در ران ابازیر حاره از برای تعدیل مزاج و اصلاح آن و میل دادن آنرا بسوی اعتدال و با غلظت و دشواری هضم آنست تا آنکه بگرداند آنرا لطیف و آسان گردد و هضم آن را تا آنکه بگرداند طعام را لطیف و ملطف و مفتح مجاری و جالی معده و مجاری و صالحه است از برای کسیکه جمع آمده باشد در بدن و افضول بلغمی غلیظ لزج خام پس باین اسباب خمسة سزاوارست استعمال ابازیر در اطعمه اما باید که اکثر در آنجا نمایند بجهت آنکه هرگاه بسیار کرده شود میکزد آلات غذا را آن آلاتی که مرور میکند غذا بر آنها و نیز بسیار میبازیر احداث میکند در کیموس کیفیت حادثه حریقه و بسیار باشد که بگرداند سبب قروح و اورام و امراض صعبه و ازین سبب میباشد مثل مفا رفیت خون بسبب گردیدن از کیفیت طبیعی نسبت بمزاج آن شخص زیاده از مضار آن و زیادتی کمیت پس اصلح آن است که در غذا داخل کرده نشود مگر مقدار و بلکه حاصل گردد بآن اغراض مذکوره و غرض آخر از غرضهای خمسة شبهه علاج است زیرا که کسیکه موافق باشد او را اغلبه مطلقه صرفه و اوشبهه است بهیما را از صاحب پس ازین جهت استعمال ابازیر حاره درین غرض میباشد که زیاده از غرضهای دیگر باشد و اما ابازیر معروفا نزد اطباء و طبایعین نمک است و سرکه و آب گامه و نقل و دار فلفل و دار چینی و قاقله و خولنجان و زیره کرمانی و کشتی خشک و کربا و صغیر و انجیر و انار و بادیه و شبت و زعفران و اشتر غار و زنجبیل و زعفران و شونیز و ساذج هندی و امثال اینها و مامیت و مزاج و افعال و خواص و مضار هر یک در موضع خود ذکر کرده میشود ان شاء الله تعالی و اما ابازیر و افویه که بجهت امربا و در غذا دیده داخل کرده میشود پس آن جر چیر و تشم شلغم و تشم کتان و حرف بابلی و حب الرشاد و زعفران و زنجبیل و دار چینی و بوزیدن و لسان العضا فیرو و تودری سرخ و تودری زرد و بهمن سرخ و بهمن سفید و خولنجان و لب حب القرم و مغز حب القطن است و میباشد محتاج بخلط این ادویه در غذا دیده با فیه از برای ادراک منی * ابراهیمیه * ماهیت آن آشی است مرکب مانند زیره که حوائج آن ادویه جار و قدری عود باشد که در کرباسی پندند و در دیک اندازند و قند و بادام بکلاب حل کنند و در آن ریزند و بجای سرکه درین آب غوره داخل نمایند یا سرکه مصعد مقطر و قند زیاده باشد * طبیعت آن معتدل * خاصیت آن مفرح و مقوی و موافق معده و جگر حار است و در قوا باین نیز ذکر یافت * ابریسیم * بکسر اول و سکون بای موجد و کسورای میله و سکون بای مثقاله تفتانیه و قتیق سین مهمله و یضم نیز آمده و میم در آخربو نانی برنی و عربی قزویم نانی شناریه و پترکی اپیک و یغاریسی ابریشم بشمین معجمه و بهندی ریشم بمنزله و نامند * ماهیت آن * پیله های گرمی است خاص و پتریت و خوراندین برک توت ریزه کرده و نتاج از آن میکینند و آنرا از لعاب دهن خود بر خود پیله میتند و آنچه بر سر خود دیدن و پرورش برد رخت توت یا کناریا غیر آن هود و پیله تند آنرا ابریشم نمینا مند و بهترین آن پیله های بزرگ بایلین و زرد رنگ پرا بریشم بشکل رطب کوچک فریبی است که کرمهای درون آنها را سوراخ نکرد باشند و رگیلان و مازند ران شنیده شد که پیله آن بزرگ و یالین و رنگین قرا ز جامای دیگر میشود و مختار و مستعمل

ابطال این پيله است و بعد از آن سوراخ کرده که میاید رفته آن و این پيله خام عبارت از این هردو پيله است و آنچه را جو شانیله
 و نخبه آورده مستعمل نیست مگر آنکه پيله خام آن بدست نیاید اما باید که رنگ ناکرده آن باشد و بعضی گفته اند که ذکر که بغار سی
 کچ ناخت پيله ها است که بر درخت توت و کنار و غیره با تیل و با تند و آنچه را که میاید سوراخ کرده باشند چون جوش در هند نشیای
 طولانی از آنها بر نمی آید و بعد اتمام تنیدن پيله ها معمول است که اکثر آنها را در آفتاب خشک نمایند که اگر میاید در انجا
 بمیرند و آنها را سوراخ نکنند که بدن رووند و چون که میاید بعضی پيله ها را که برای نتاج کد داشته اند سوراخ کرده بدن رووند بزرگ
 و بالیده شده و پر بر می آورند و بهیأت جانور کوچک پدر او میگردند و شروع میکنند بتخم دادن و تخم بسیاری میل مند میرد
 تا چهار صد عدد و بعد از آنکه میاید بسیار کوچک و سفید رنگ و پوست آن صلب و اکثر آن تخمه ها بتاری پخته و چون آنها را
 در جای گرمی مانند زیر بغل و غیر آن نگاه دارند چند روز پوست آن تخمه ها شکافته از میان آن پخته بر می آید پس آنها را تربت
 می نمایند که بر بار چغندر نرم نازکی میکنند و رنگ و برگ توت را بسیار بریزد کرده نزد آنها میچاشند آنها میخورند و چون اندک بزرگ
 شدن برگها را اندک درست تر می نمایند و همچنین تا آنکه برگهای پوست پس شاخهای توت و چون بزرگ شدن شروع میکنند
 ابریشم بر خود تنیدن تا آنکه با انتها میرسد تنیدن آنها که اگر دیگر بکن از آن پيله ها را سوراخ کرده بیرون میروند و لهذا چنانچه
 ذکر یافت آنها را خشک میکنند که بمیرند و بدن رووند و ابریشم در کبلات ایران و ماوراءالنهر و ملک چین و بنکاله و بعض جاهای
 دیگر نیز بهم میرسد ولیکن در بنکاله بسیار و اخرا و زانجا با طرف و مالک دیگر میروند و اما آنچه در ایران میشود مستحکم و آنچه
 در چین میشود بسیار نرم و ملایم و کم ثبات و آنچه در بنکاله میشود نیز سست و کم ثبات و ملایمت آن نیست و بیان کیفیت تکوین
 و پرورش کرم آن و بهم رسیدن پيله در فصول منتهی دارد و محل کتایش آن اندارد و مستعمل مقرر و مطبوع آن است
 * طبیعت خام آن کرم و خشک در اول و بعضی معتدل در خشکی و تری و نخبه جوشانده آنرا مانند بلخکی گفته اند
 * افعال و خواص و منافع آن مفرح روح و دماغی و قلبی و کبدی که عبارت از روح نفسانی و حیوانی و طبیعی باشد و مقوی
 آنها و قوت حافظه و ذهن و رفع امراض عین و خفقان و ضعف ریه و صلابت آن و ضعف سعه و مسمن بدن و متوی باه و مفتوح سد ها
 است و با قوت تلطیف و تشیف و نیکو کردن اندک رنگ رخسار و هر یک از افعال مذکور به سبب خاصه های متعدده آنست زیرا که
 معین است بر خالصت و تفریح آن حرارت و بیوست معتدل آن که باعث تلطیف و تشیف و طوبیافت روح است پس روح را
 نورانی و مستعمل فرح مبسوط و همچنین افعال و خواص دیگر آن * امراض الرأس و القلب که بیند چون پارچه حریر مض
 قوی را یا بخون رعا ف ترکرد خشک نموده پس زانند و خاکستر آنرا در بینی و مند رعا ف را باز دارد و شراب آن که پيله خام آنرا
 در آب بخته و مالیده و صاف کرده با قند سفید بقوام آورده باشد مفتوح سده ها و مقوی قلب و مفرح و نیکو کنند رنگ رخسار است
 و محرق آن قرحه و دعه و سلاق و جرب چشم را نافع چون از آن کحلی سازند و در چشم کشند و پوشیدن لباس خری بر مض
 ملایم و گرم و نرم و لطیف و موجب سرور و تسهیل بدن و منافع تولید شش است ولیکن پوست بدن را رقیق میکند و اندوا حلاش
 آن است که با ریمان پنبه آمیخته بافته بپوشند و یا قه مزوج با ریمان را بر بی قطعی خوانند که در هند مشهور و مشروع
 است و بغار سی الجده و هندی سوتی مانند و اقسام آن بسیار است محمد بن زکریا گفته لباس ابریشمی گرم تر از کتان است و
 موجب صلابت بشره است و لباس کتان بالعکس این است و قیاب تر که آنرا کرم سوخت مانند جار و لطیف است پوشیدن آن
 و پیران و صاحبان مزاج سرد را و در هوا های سرد و زنان را نافع و خون را گرم گرداند و اصلاحش نیز آنست که با خیرط

پنبه با فندک لباس سازند و بن آنکه ابریشم محرق ضعیفتر از مقرض آنست در اشریه و لیکن برای امراض عین نافع است چنانکه ذکر یافت مقل اشریت آن از یک گرم ناسه در هم بدل آن مروراید محرق مغسول است و دستور تقریض و احراق و تراکیب آن از خمیر و سفوف و شراب و غیره مذکور ابادین ذکر یافت

*** ابرون *** بفتح همزه و سکون باء موحد و ضم رای مملعه و سکون واو و نون لغت یونانی بمعنی دائم الحیوة است و آنرا خزان نمیدانند و عربی حی العالم و یغاری همیشه بهار مانند *** ماهیت *** آن از جمله ریاحین است ولیکن همیشه بهار میزد و ترو تازده میباش و کبیر و صغیر و بستانی و بری نمیت کبیر آن بیشتر کوهها و ساق آن بقدر ذری و زیاده از آن نیز بسطبری انکشتی و بارطوبتی لزج که بدست میچسبد و برک آن شبیه بزبان و بار یکتر از آن بار طرب و کل آن مابین زردی و سفیدی و بستانی آن بهتر از کوهی آنست و صغیر آنرا نمیت سنگ لاخها و محتوطها و بای دیوارها و مواضع سایه باشد و شاخهای آن ریزه و از یک جا برآمده و پر برک و ریزه و بر آب و بلند آن بقدر شموی و کل آن کوچک و زرد و مائل بسرخ و تخم آن مانند تخم خبازی و در اکثر بلاد ایران بسیار است و در یسقورین و س گفته که نوعی دیگر از حی العالم میباشد که آنرا طیلانیون نامند در وقت و برک شبیه انثرونه و زغب دارد و غبار آلود *** طبیعت *** آن در آخر دوم گرم و در اول خشک و با قوت قابضه و در یسقورین و س نوع صغیر آنرا گرم و کبیر آنرا سرد گفته و صاحب اختیار است سرد در دم و خشک در اول و این بیطار از جالینوس نقل مینماید که در سابقه نوشته که نوع اول و دوم آن با قوت تجفیف و برودت بسیار است تا سوم و آنچه در یسقورین و س گفته در نهایت گرمی است *** افعال و خواص *** و منافع آن مفتی سده کبد و طحال و رادع جهت درد سر و رمد و اورام چشم و درد کوش و سرفه و تقویت معده و اسهال صفراوی و قتل دیک آن معده و امعاء و منع نزف الدم و سخی و قطع رطوبات سائله رحم و رفع باد سرخ و نفرس و سپر زرد و اجاع مفاصل و قروح و جروح و خنازیر و رتیلانافع *** امراض *** آلر اس آشامیدن آب آن مقدار پنج گرم و بطول عصاره آن ناروغن کل سرخ بتهائی و باخل خمر نیز جهت درد سر حار نافع *** امراض العین *** ضمد آن با آرد جو جهت نرم چشم و اکتمال عصاره آن رمد را مفید *** الاذن *** چون عصاره برک آن را با روغن زیتون بپوشانند و در کوش بچکانند و جع حار آنرا نافع باشد *** الصد *** آشامیدن عصاره آن سرفه دمویه را بسیار مفید و ضمد آن بر صد ریاحین مسکن التهاب آنست *** اعضاء *** الغذا و نفث الدم آشامیدن بیست در هم از آب آن سده جگر و مراره را بکشد و رمهل بود و میردیک اوقیه از آب تازه آن مقوی معده حار و نافع نزف الدم و جهت اسهال و سخی و اشراب جهت اخراج کرم مغده نافع و شرب برک سائله آن جهت رفع اسهال مرضی مجرب دانسته اند و ضمد آن بر کبد و معده حار مسکن گرمی و التهاب صفرا است *** الاورام و البثور و القروح و الجروح و المفاصل و حرق النار و غیرها *** ضمد آن با آرد جو جهت جروح خبیله و زخمهای کهنه و اورام حاره و قروح و ساعیه و رجع مفاصل و نمله و نفرس و سوختگی آتش و جهت باد سرخ که تیغ زده خون از آن موضع برآورده بران ضمد نمایند مجرب و با حنا جهت خارش بدن نافع بطول عصاره آن کز بدن رتیلان و همچنین شرب بیست در هم از آب آن و حمله آن جهت قطع رطوبات سائله رحم بدستور نوزجه برک آن جهت سیلان رحم مفید *** مقدار *** شربت از عصاره آن سه منقال و نیم و تا هفت منقال و از برک آن تا پنج منقال بدل آن کاهو است و گویند مضر زرمصلح آن کل ارمنی اسحق قولس گویند پنج گرم از آب آن با سکنجبین حدت دم و صغیر ادر و نشانند و تقویت بدن نمایند و ضمد نوع سوم که در یسقورین و س گفته با شخم علیق محلی خنازیر است

* آب را * یعنی اول و سکون بای موحده و فتح زای معجبه و موحله بزم آمد * را لایف و رای و مصلحه و نزله و وام معروف و بزار است
 * ماهیت آن نباتی است بریمی و ساق آن نر و ناز و زرد کن و در انتهای ساق آن برگهای پهن و پهنیست بجای کل آن و با حیات
 و تلخی و لذت و در نهایت شبیه به یارون و در یغل و در مصل در شیر نخند و مسکون و در مسبت آن بلاد سرد و مواضع برف نشین * طبیعت آن
 در درم گرم و خشک * افعال و خواص آن مشهی و در هر هم و قیل و عصاره آن جهت از راه رخ و ریحیه و مرکبه نافع و
 چون با آب و نمک بپزدانند تاندی و تلخی آن زائل گردد بغایت محرک باه مصلح تغل آن تنعاع و شوشن و کز و تریا و سر که است
 * آبقر * بفتح مزه و سکون بای موحده و کسوتان و رای و مصلحه لغت مصری است بفارسی شور و بهندی چها کها هر هم جیم
 فارسی رخای ها و الف و فتح کاف و ها و الف و رای و مصلحه در آخر و یفرنگی شلطان کرین و در بهندی بشوره مشهور است * ماهیت
 آن بحار است که از زمین شور و از زیر آید و بر روی آن زمین انعقاد یابد اگر به آب زغ سفلی و دانه های کورچک مانند
 نمک دریا باشد و آنرا با فندری خاک مزوج بآن جمع نموده طبع می نمایند بدن نچو که و لا آبر با آب مزوج نموده میکنند آن
 در شبنم و یا جام های سرد نامنقل گردد و بعد انعقاد سبیل مانند نمک دریائی دانه دار میگردد پس اگر خواهند آنرا قلدی
 هارند در اندک آبی حل مینمایند و بدستور طبع می نمایند و بعد طبع سخای بارنگ طولانی در آن می اندازند و در شبنم
 یا جام های سرد میکنند آنرا و بعد سرد شدن قلدی های بارنگ بلند منعقد میگردد و آنرا شوره قلدی مینامند و مطبوح اول را شوره
 غیر قلدی * طبیعت آن در آخر سوم گرم و خشک * افعال و خواص و منافع آن معنی سه و منقی بلغم و اسهال بدن
 و مسهل در نهایت حد قوی تر از نمک و بوره است جهت میرز و در کمر نافع و با شکر جهت رفع احتباس بول که بهیچ چیز
 کشوده نکرده مجرب اما باین که شوره ربع در هم و شکر و در هم باشد و گویند اگر ما حب حبس البول یکشغال شوره قلدی را
 با دو مثقال خردل در آب بسیار آن مغل را که تواند آشامید بخورد در ساعت بول و کشته کرد و اگر در جوف دوعده
 روز که بهندی یکله مانند کرده بصاحب سپرز و قولنج و ریحی بخوراند در سه روز صحت یابد مجرب دانسته اند و عربی آن قائم
 مقام کبریت است مغل آبشربت آن تانیم در هم بدل آن ملع اندرانی مضمومی و کوده مصلح آن کثیرا و عمل است و از خواص
 ابفراست که چون آهن را با زرنج بیالایند و متل آن مس بکنند و بعد از آن شوره پراش بپاشند مس از آهن صعود نموده
 آهن در کمال نرمی میگردد و را مل مند از نوع مطبوح اول آن آب را حرد مینمایند بدن نچو که مغل را رنگ و من تیریزی آنرا
 در طاس دهن کشادی با آب سرد کرده و در چهار عدل صراحی نیز آب شیرین تانصف کوده و طاس و صراحی اگر از روی نوتهای خالص
 باشد که بهندی جست نامند بهتر است و دوشخص آن صراحیها را در آن طاس بصورت تمام میگرداند آنند تاریخ ساعت کامل پس
 صراحیها را برآورده آن آب شوره را ریخته آب در صراحی را با قدری شوره تازه در آن داخل مینمایند و در آن دو صراحی نیز
 آب تازه مینمایند و همچنین تاسه مرتبه یا چهار مرتبه و در مرتبه آخر که درم یا سوم یا چهارم باشد آن صراحیها را در آب زما
 میکنند آنرا و یا رجه کریاسی را تر کرده سر آن طاس را بدان میبوشند و با دوزن بران یاد میوزند پس بر آورده آن دو صراحی مکرر
 و سه کرر با آب صراحی جدید یکبار شسته در ظرفی ریخته میا مانند و باید که در صراحیها مطلقا سوراخی نباشد که آب شوره
 در آن نفوذ کند و داخل شود و شورش در آنکه زمان کرد اندین و حرکت دادن صراحیها را در آن آب شوره حدی است
 معین که به کمن از آن خوب سرد نسب گردد و بزاید بران گرم میشود و معیار آن موقوف بعمل است و این آب مادام که خوب سرد
 است لذت و خوش کوار است و چون سردی آن زائل گشت بدن مزه و ناکوار میشود و شاید در بعضی امزجه مضرب باشد و الله اعلم

* **ابن عرس** * بکسر میوه و سکون پای موحده و نون و کسر عین مهمله و سکون را و هین مهمله بفارعی را و زوموش خرما و بندای نیول و یقربکی تکوبس نامند * ماهیت آن حیوانی است مغزوف شبه بموش و سر وی آن درازتر از موش و از آن بزرگتر و موی دم آن افشان و در مصر در خانه بسیار لغت میکند و آن را عرسه نامند * طبیعت آن در موم گرم و خشک
 * **افعال و خواص و منافع** آن صرع و استسقا و سموم بارده و نقرس و خنجر و درد کرده و مفاصل را نافع و مهبی و مقوی جگر و محلل ریاخ و خار و بیگان را جذب نماید گویند چون آن را ذبح نمایند و بجای نیک کشنیز بر آن پاشند بخشک نمایند و تارل کنند جهت صرع و کزیدن موم بهترین دوائی است و همچنین خوردن مغز آن یا کوشش آن را با سرکه و یخزون آن را با آب و عسل و بنستور چشم خشک کرده آن و طلای خون آن جهت صرع و سفاز بر مفید و چون کوشش آن را با شمشاد و روغن گنجد با روغن زیتون تارس یا بخار آب بخته بخورند محلل ریاخ غلیظه و مقوی جگر و موافق اصحاب استسقا و بارده المزاج و فاد از مرموم است و چون پوست آن را کند و چو نش را پاک کرده نمک اند رده در ما به خشک کنند و در منقار آن را با شراب بخورند جهت موم موم و دفع زهر و طعنه و منقار و چو بن با کشنیز و نمک آنها شسته تناول نمایند جهت امراض مذکوره و باد سموم نافع و گویند مهبی شهوت باه و دور کنند برودت است و ضعف کبد را نافع و فساد کوشش آن کرما کریم جهت درد کسر و مفاصل و جذب سم و خار و بیگان از بدن مؤثر و حکیم میر محمد مؤمن نوشته که گویند چون کعب آنرا در زدن کی آن پیر و آن زن از استن تعلیق نمایند وضع حمل کند و صاحب اختیار است نوشته که چون بر زن بنندند حامله نشود و درم الا یسع و تذکره انطاکی و جامع ابن بیطار نیز چنین است که اذا علق علی المراهة لم تعجل و گویند چون ممانه آن را خشک نموده سه درهم آنرا سائید با شراب ریخانی بخورند عسر البول را مجرب است و چون این عرس را ذبح کرده آرایش شکم آنرا در و ر کرده با روغن زیت یا گنجد طبع نمایند چنانچه موخته کود پس صاف نموده آن روغن را نکلند از بدن و عند الحاجة بر اوجاع مفاصل و نقرس و اوجاع ساثر اعضاء و ریاخ و بواسیر بمانند بیعدیل و مجرب است و نیز گویند چون این عرس طعم از دوزخ را بر بدن موهای بدن آن ایستاده گردد و مار را چون به بیند بکشد و بخورد و از بدن جهت کوشش و جذب سم و تریاق سموم است مضر و برین مصلح آن سرکه و کاسنی و ناریش و مضر با حشا و مصلح آن در روغن زیتون و گنجد بختن آنست
 * **ابو خلصا** * بفتح همزه و ضم پای موحده و سکون و او و فتح خای معجمه و سکون لام و فتح سین مهمله و الف اسم یونانی است و عبری جناب الغول و خس الحمار و اروسه و رحل الحمامه و شکارشین و نون و جیم و الف و رای مهمله که معرب شکار بکاف باشد و شبهار و سریانی عاقر شعا و حالم و کتل و کجلا هر یک عبری اسم نوعی از ابو خلصا است و هر تلو و هر تلو و هیهیلوس نیز گویند و فارسی هر جویه و یهندی رتن جوت * **ماهیت** آن گویند چهار صنف میباشد اول صنف گیاهی است و برک آن شبه برک کاه و بارک تر از آن و با خشونت و سواد رنگ و سابق آن مزغب و شاخها بسیار روئین و از حوالی بیخ آن و ملاصق زمین و خار دار و کل و دانه آن سیاه و ریخ آن یقلد را نکشتی و بسیار سرخ و این قسم را عوام بغلاد هرق فالودج و بعضی لغات فنیون بفار نون و جیم و رای مننات تحتانیه و او و نون و عبری جیم را بسبب بسیار سرخ بودن آن نامند و قوت آن تا چها رسال باقی میماند مالیقی گفته رنگ آن در تابستان سرخ میگردد مانند رنگ خون و چون بدست برسد رنگ میگردد اند آن را و مثبت آن زمین هائی است که خاک آن طیب باشد * **طبیعت** آن گرم و خشک است در اول درجه دوم * **افعال و خواص و منافع** آن محلل اخلاط مرامی و مالیه و نابض اسهال و مل و حیض و دایغ معد و مینف و آشامیدن عصاره

با طبع آن با شراب مسمی بماء القراطن جهت درد مجر و جگر و نفرس و درد کرده و تقویت حصاة و برقران و تبهای کهنه و
 ملای آن با سرکه جهت بهق و تحلیل خنازیر و بار و غن کل جهت سوختگی آتش و جراحات و تنقق جلد و قبر و طی آن که
 آنرا در روغن زیت جوش دهند و روغن را صاف کرده از آن قوری طی سازند جهت سوختگی آتش و قروح خبیثه مجرب و
 با آرد جهت حمه که بفارسی باد سرخ نامند نافع و شرب برک آن با شراب جهت عقل بطن و حبس امیال مغیال المضار
 مصلح مصلح آن روغن بنفشه و روغن کدو است مقدار شربت آن در درم و حمل آن و دستور حمل و بیج آن با ماء البصل
 مخرج چنین و در جمیع افعال بیج آن قویتر از برک آنست * و صنف ثانی را برک ریزه تر و خشن تر و عریضتر و بلند تر
 از برک نامور بر کشته بسوی بیج رساق آن دراز و خشن و پر شعبه در یک بقدر ذری و کل آن مائل بنفشه و ریزه و بعض
 آن زیاد از صنف اول و بیج آن سرخ مانند خون و قویتر از بیج صنف اول و مثبت آن صمرا * افعال و خواص و
 منافع آن فساد آن با آرد جهت حمه و سائیده آن بار و غن جهت منع جریان عرق النع و بسیار حایس طبع است
 و صنف ثالث را برک ریزه تر از اول و با خشونت و شاخهای ریزه و کل آن بنفش و بیج آن دراز و حمر تانی و قلع طعم تر
 از همه مثبت آن موضع حلیه * افعال و خواص و منافع آن آشامیدن در انتقال از بیج آن با شراب جهت کزیدن
 اغنی بهترین ادویه است و فساد آن بر موضع نهش موام و تعلیق آن مانع کزیدن آنها است * و صنف رابع شبیه بقسم
 ثالث و از آن کش ریزه تر و بنایت سرخ * طبیعت آن گرم و خشک است در آخر درم * افعال و خواص و منافع
 آن سحر و آن جهت تنقیه دماغ و رفع آثار و غلظت طبقات عین و غرغره عصاره آن با عسل جهت نلاع دهان و خوردن
 یکمقال و نیم آن با منل آن زوئای خشک و تردها با جهت حب القرع و سایر کرم امانت نافع و فساد آن با پیه بز یا بیه خوک
 جهت خنازیر و نفرس و عرق النسا و ارام صلبه و حمل و جلوس در طبع آن جهت ورم صلب رحم و راحت باس حیض و اخراج
 چنین و با سرکه شربا و فساد جهت سوز مغیال و کل آن در جمیع افعال قویتر از برک آنست و آشامیدن بیج و کل آن بقدر
 یکمقال جهت ادرار بعض و اخراج چنین مرده و زنند نافع و ابوخلسا جزو اعظم مرهم است صاحب خلاصه التجارب
 دم الاخوین را عصاره ابوخلسا نوشته و درمن و قیری و طی و مرهم آن در قریا بدین ذکر یافت و جالینوس در سادسه گفته که
 قوت همه اصناف شنجار بر این نیست بلکه صنفی را که ابوخلسا نامند بیج آن قابض با اندک تلخی است و ازین جهت شرب
 آن نافع است جهت وجع کرده و طحال و فساد آن با آرد جو یا با سرکه حمه و بهق و تفسر جلد را منید و ما برک آن ضعیفتر
 است از بیج آن ولیکن خالی از قبض و تحفیفی نیست و لهذا نافع است جهت استطلاق بطن آشامیدن محسوق آن با شراب
 * ابوخلس * بفتح الف و ضم با و سکون و از فتح قاف و الف و کسرتون و سین مهمله لغت یونانی است و ابوخلس و اوخلس
 نیز گویند و معروف باسم عا سول رومی است و در بلاد شام و مصر و انطاکیه بسیار است و از بیج آن جامه شویند چنانکه اهل
 شام را بر آن از بیج عربیثا که بشیرازی چونک نامند و ذکر یافت * ماهیت آن نباتی است و تر و تازه و مایین درخت و کیده
 مثبت آن سواحل دریا و زمینهای زمینی برک آن شبیه برک زیتون و از آن باریکتر و مایین برکهای آن خارهای باریک
 خشک سفید رنگ و کل آن سفید شبیه بکل لبلاب کبیر که بیونانی قسوس نامند و شاخهای آن پراکنده و بیج آن قوی پر از رطوبت
 تلخی و مستعمل در دلداری بیج و عصاره و رطوبت آنست و طریق اخذ رطوبت آن یعنی لب آن آنست که با آرد کرسنه آمیخته
 خشک مینمایند و خالص آنرا نیز و کل آن را سائیده دست با آن میجویند خوشبو و معطر است و باین سبب آنرا شامول مینامند

و با پنجین رهم روشن کار و پنجین رهم غیبی سرشته جهت بر و بر امین نافع و آسان بهین معلوم شود آن جهت تخیل نافع معبر
اینست و ادرار حیض و اسهال جنین مؤثر و همچنین حصول آن با غسل و آشامیدن سه درهم آن مجموع کره های معده را پاکش و کوکبند
چون دانه ریم حقیقی آنرا با روغن کارافیل را نکه ابرو ایوشد طبع دهنش را روغن را جالب کند پس سائید و باد در دم فانیل سرشته
هر صبح دیو رهم آنرا با راج با آب گرم بشوید جهت درد های اسهال بدن و بواسیر و رفع انقسام کره های امعاء مجرب * **القروح**
و الجروح و الاقدام و انثاریا الجلب در رو آن جهت قروح و سایر واکله و اند مال جراحت با قروح و ضما د آن با غسل مانع
سعی قروح و سایر و مسوده جلی و همچنین ضما د آن و خیماد بزرگ آن جهت اوریما حار و و سبامی جلد و آنرا نکه از فضل بهر سیل
باشد و سرخی که بعد از بیه شدن رخیم در عقب و مانده باشد و با پنجین جهت جسد و اعضا و مملای آن با سرکه جهت داء الثعلب مجرب
مقبول از عرب است آن تا سه درهم بهل آن بوزن آن جوزا السرو و مثل آن سیلخته و در تلطیف بوزن آن دارجینی مضر معده و حاق
مصلح آن عسل و من و مفر جگر حار و مسقط جنین و مصلح آن خولنجان و حما ما است و جوارش ببل و حب آن و حصول آن و دهن
آن و سفوف آن و لعوق آن و معجون آن در قرا بادین ذکر یافت

در حرج التام خواهد آمد

و مطوبین است

آن آتج به هم رسون نامی مثله فونامه و هم را به جمله و چیم بری متکه بزم میبر رسون نامی مثله فونامه و فتح کاف و فاجمع
آن متکه و ریجان الماعیز و یونانی مار سیستاق و یسریانی اطرو و غا و بلغت مصر و ریسان الننع و یبندی بچوره و یفارسی نوع صغیر
آن را ترنج و نوع کبیر آن را بالنگ و یفرنگی لیمونیه ماله صغیر آنرا و کبیر آن را میله که ماله نامند و کونند ترنج معرب اخت اهوران
است **صما هیتب** آن بلد آنکه در وصف است یگی صغیر و پوست آن مستوی املس و دو طرف آن باریک و این را بفارسی
ترنج نامند و صنف دوم کبیر و پوست آن غیر مستوی و دو طرف آن چند آن باریک نیست بلکه طرف متصل شاخ درخت اندک
پیش تر و طرف دوم آن اندک باریکتر و این را بفارسی بالنگ نامند و رنگ پوست هر دو صنف آن زرد و غلائی است و رائحه آن
طییب مخصوص صغیر آن و طعم آن تلخ و بعد شیرین کردن بدستور یکدیگر و قرا با دین ذکر یا نت تلخی آن زائل میگردد و لیم
آن سفید و ضخیم و اندک شیرین و مغز آن که در میان برده های غلیظ طولانی که در میان غلافهای بسیار نازک است پرا
از صنف شیرین آن شیرین و از ترش آن ترش و تخم آن اندک طولانی فی الجمله صغیری شکل در غلاف صغیل و مغز آن سفید و لیم
آن اندک تلخ و درخت آن فی الجمله شبیه بدوخت لیمو و یبندی یقفاست تا یکونیم قامت و شاخهای آن بین و در هم و برگ آن
آنند غولایی و عریض با تشریف رنگ آن سبز و خوشبو تر و بزرگ تر از برگ لیمو و نارنج و کل آن سفید و برگهای آن طولانی
باریک اندک ضخیم و در وسط آن ناره های باریک زرد رنگ و بسیار خوشبو غلیظ تر از بهار نارنج و جمیع اجزای درخت آن
در طب مستعمل است و چون اطلاق آنرا باینده ما در فمرا آفت و منبت آن بیشتر بلا در کم سیر خصوصا که بار طوبت
باشد و در هر دهر بسیار سودمند میشود و چون شاخهای زیرین یا متصل زمین را خم نمایند و قدیمی زمین را حاضر شود در آن

و در آن شاخه‌ها رنگ از آنکه باقی شاخه‌ها هر شاخه‌ای بر وزن باشد یعنی بیشتر از آنکه باقی آن مقدار یکسره و یا زیاد
 خاک و زرد و آب مبداءه باشند تا پنج شش ماه کف خوب و بجهت بند و مستحکم شود پس محل اتصال آنرا از رخت بریده
 هر جا که خرا مندر غرس نباشد بزودی شود مد خصو صا که آن شاخ مندر باشد و قلم آن نیز میگرداند چون قلم نمایند و هر جا
 که خرا مندر نباشند و تخم آنرا که بکارند در پیش می آید و ثمر آن مدت ندارد و رخت میماند تا بشمر موسم دیگر و در هنگام
 در موسم گل و ثمرین فدیگی او اسطرستان و دیگر در ایام کرم که اول ایام بارش است که برسات نباشد و آن هنگام
 بودن آفتاب است در او آخر ثورت او ایل جوزا با اختلاف سنین * طبیعت پوست زرد آن کرم در اول و خشک در دوم
 و بعضی کرم در دوم گفته اند و ششم آن یعنی لحم آن که در زیر پوست زرد آنست آنچه مغز آن شیرین است سرد و تر در
 دوم و لیکن برودت آن زیاد است از طوبیت آن و آنچه ترش است سرد و خشک در سوم و گوشت در اول سرد و
 تر و گوشت در ثری و خشکی معتدل است و حاشا آن یعنی مغز ترش آن در آخر دوم سرد و خشک و بعضی در سوم
 گفته اند و شیرین آن سرد و تر و تخم آن در اول سوم کرم و در دوم خشک و برک و شکوفه آن در آخر دوم کرم و خشک
 است * افعال و خواص و منافع آن مطلب و قابض و صاف کنند روح طبیعی و خون از صفرا و مسکن قی صفراوی
 و مقطع مرقه صفرا و مسکن حلات آن و مانع از بختن صفرا بعد از معالجه و معالجه خفایا و تقویت جگر و معده و جهت تسکین
 حرارت احشا و تشنگی و اسهال صفراوی و کدی و کزین بمقرب پزند و ما را خدا و روغن برون و کلف و قوبا و قلع
 رنگ سیاهی و مرکب از جامه و اخراج زلود در خلق مانده مغیل و تر باق صوم است و در حلیت وارد است که داخل نشود
 شیطان در خانه که در آن اترج باشد اما پوست زرد آن جهت تقویت قلب و دماغ و کبد هر دو معده و احشا و دفع غشیه و
 خوشه و میوه آن و تلطیف و تحلیل ریح و اعانت بر فضیله نافع مخصوص مریای آن با عمل مادام که اکثرا در خوردن آن نشود و
 الا هم نمیکرد و خصوص شیر مریای آن و نیز از مفرحات تریاقیه است و حرارت آن معین بر خاصیت آنست و طبیعت خشک آن
 مسکن قی صفراوی و مضغ آن خوشبو کنند و نکست و شرب خشک گویند و آن با عمل دافع مضرت همه زهرهاست و آشامیدن
 عصاره آن که با شحم گرفته باشند جهت کزین و انعی و ملائی محرق خاکستر آن جهت برص مغیل و چون خشک غیر محرق
 آنرا در صندوق و جامه گذارند مانع کرم زدن آن است و چون پوست یک عدد اترج را در شراب اندازند در ساعت آنرا
 ترش کنند و سرکه سازند و صغیر و صغیر و مزاج و مصلح آن عمل و بنفشه و یا شحم رحه از آن خوردن مقلد از شرب
 از خشک آن تا بنجد رهم و از مریای آن تا بنجد قی است و روغن آن که پوست زرد خالص شش عدد آنرا در روغن زیتون و
 روغن خیری از هر یک یک رطل و اگر نباشد در دو رطل و روغن کچال اندازند و در آفتاب گذارند و هوسه شبانه روز یک مرتبه
 تجلین کنند تا سه مرتبه یا بیشتر پس استعمال نمایند * طبیعت آن کرم و خشک در دوم * افعال و خواص و منافع
 آن محلل و ملطف و با قوت تریاقیه معمره آن جهت در درمبارد و علل سوداوی و درد شقیقه و تدمین بآن جهت استرخای
 ذلیق و لقوه و رسته و اختلاج و درد مفاصل و عرق النساء و امراض بارد و عصبانی و درد کرده و منانه و خوشه و میوه آن و روغن
 مریای آن و زیتون و روغن و تحلیل از روم و بر اسفل قدم جهت رفع برودت هوا در اسفار و یونین آن در ایام و بانسان هوا
 مصلح آن است و مضغه بآن جهت در دندان نافع و روغن شکر آن نیز همین اثر دارد و لیکن روغن برک آن قویتر است
 و ما شحم آن که مشیر به پوست بآنست و ابست نامند در هضم و غلیظ است به سبب برودت و صلابتی که دارد و در بار

معد: میکنند و خارج میگرد و حاصل میگرد از آن غذای بسیار از برای بدن اگر مضاعف شود و مانع صفو دلخار است بدماغ
جهت آنکه مطنی حرارت معد است و صاحب مره صغرا را دفع مضر است بحوار است غریزی و معد به بارد ضعیف و مبتذل تنفع
و تونلج و مصالح آن مر با نمودن آنست یا عمل و یا شکر و اما محاض آن یعنی آب مغز ترش آن پس نیست در آن غذای نئی و لیکن مقوی
قلب جارا مزاج و مانع ریشخند صغرا با معار و ملطف و مقطع و جالی و مطنی حرارت کبد و مقوی معد و جارا و مینوی معلم و مسکن
حالت صغرا و خورن و زائل کنند غم و مسکن عطش و حرارت جگر و اچش و قاطع قی و راهبها صغرا و و کبدی و جهت خفگان
جاری و تسکین خمار و صداع خمار میفید و چون نان را در آب اترج یا شراب آن بنیسانند و بخورند جهت تسکین صداع و درار
حادث از خلای معد و نافع و از خواص شراب آن آن است که منع میساید صعود البخار و بسوی سر و قمع آن میکند بسبب قوت قضی
که دارد و نافع است از برای درار و سد رحا از از انثره صغرا و خورن و قطور آب آن در چشم زائل کنند و بقایای یرقان آن
است و همچنین اکتحال بآن و غرغره مطبوخ آن در سر که جهت اخراج زلود و حلق ماند و و طای آن مزید یرقان و کف و
قربا و رنگ سیاهی و مرکب از جامه و وضاد آن جهت کزیدن عقرب پرند و و مار شاختن از نافع و رب آن قی صغرا و ریا نشاند و
دایغ معد و و اشتها طعام آورد و مضر سینه و عصب و مصلح آن شراب خشخاش و شراب تین و دال آب آن آب بارنج و آب لیمو است
و چون جواهر و مروارید را در آب آن مکرر بنیسانند مضاعف سازد و خوردن غذا از آن در آب اترج باشد نافع است از
برای مالتخو لیانی حادث از سودای مسترق از صغرا و خورن حادث از از بخور سودا و و مضره از دم و صغرا و مالتخو لیانی مرا قیه
را و لیکن بسبب شدت مضر است با صاحب سودا زیرا که ترشی صرف بسیار میجو سودا است پس باید که اصلاح کرده
شود بشکر و قند یعنی اگر مضر است اما نایب قند داخل کرده آن مقلد را که ذائقه آنرا نگو کرد آن را و نشود ساخته بشوشتن
اما تخم آن محل و مجفف و با قوت مسهل و مغا و م جمیع سوم است خوردن وضاد نمودن و و منقل از مضر آن گفته اند
قائم مقام ترباق فاروق است در جمیع مسموم حیوانی و قویتر از ترباق کیمودا نسته اند و ترباق جمیع مسموم ملک و قه و مضر و به
است و با آب گرم یا با شراب جهت کزیدن عقرب مجرب و بد ستور آشامیدن آن وضاد کردن بآن بکرم مقفر آن بغایت
مد ریض و کنند و چنین و منخرج آن است و طای آن جهت تحلیل ورم بلغمی و منور آن جهت تقویت لنه مغیله و در سائر
انعال مانند تشر آن است و روغن آن جهت بواسیر طلاء و شراب با غایت موثر و با شراب مقا و م سم عقرب شراب و طلاء و مفتوح سد
کوش و سریع النفوذ را عشا و محلل قوی و ملطف و چون کسی بآن قند همین کند کویند عقرب نیز دیکی با و نمیکند وضاد مطبوخ
مجموع اترج در سر که با شراب جهت وجع مفاصل و فقرس و اورام و دیبالات نافع و برگ آن ماض طعام و معشین معد و مقوی
احشاء و مفتوح سد و جهت ضیق النفس بلغمی مفید و شکوفه آن در انعال مانند برگ آن است و از آن لطیفتر و بوئیدن ترنج
مغوی دل و مفرح و جهت دفع خلد و رومای و یائی آزموده و همچنین فرش کردن برگ آن و مغز شیرین آنرا چندان منفعتی
نیست و ما حب د ستور الاطبا نوشته که ترش آن قویتر از شیرین آن است و قاطع بلغم بود و علت سینه و حلق و سرفه را نافع و
در هیچ فصل خوردن آنرا منع نیست و لیکن در فصلی با چیزی مناسب در زمستان با عمل و در تابستان با قند و در برسات
یعنی موسم بارش با زنجبیل و نمک و نمک بعضی خواص از قبیل آنچه ذکر یافت برای آن نوشته و ترباقا و جوارش و حلوا و
ادمان و رب و کچین و مغفوف و اشربه و عرق و مر با و مثل آن در قرابادین ذکر یافت
* آننگن * بضم هزه و فتح نای چهار نقطه فوقانیه مندی و سکون نون و فتح کاف فارسی و نون در آخر اسم مندی آنچره است و خواص آن

✽ اتیس ✽ بفتح هـ و کسر تـای مثلاً فـوتـانـیه و سکون یـای تحتانیـه و سین مـهـملـه لـغـت هـنـد یـسـت ✽ ما هـیـت ✽ آن یـمـ کـیـا مـی
است هندی بطول یکنواخت و کوتاه تر از آن و اندک باریک ظاهر آن اغبر و باطن آن سفید فی الجمله شبیه بزر و از طول
باریک کوجکی و طبعی وراحت علی بن ارد و بعضی آنرا سه قسم گفته اند یکقسم مسمی اتیس است و قسم دوم به برت بهکا قسم
سوم به سیام کن و بعضی دو قسم گفته اند سفید و سیاه طبیعت آن گرم دردم و خشک در اول و بارطوبت فضلی ✽ افعال و
خواص آن مقوی باد و معاضه طعام و حابس اسهال و دافع یغم و صفراوی فاسد و مانع فساد آن و بواسیر و استسقای زقی حادث
از آن مرد و خلط را نافع

✽ فصل ✽ الالف مع التاء المثلثة

✽ ائل ✽ بفتح هـ و سکون ثـای مثـلـثـه و لام یـلـت عـرـبـی اسم نوع بزرگ درخت کز است و بیند ی جها و نا مند ✽ ما هـیـت ✽
آن نباتست مابین شجر و گیاه و برگ آن ریزه و خشک جالینوس گفته که نوعی از طرنا است و صاحب نهاده گفته درختی است
شبیه بطرنا و از آن بزرگتر و اسحق بن عمران گفته درختی است عظیم با شاخهای بسیار و سبز ملع و بثمرت و برگهای آن
ر نزه شبیه ببرک طرنا و طعم آن عصف بن کل و ثمر آن برگهای شاخهای آن میروید بمقدار نخودی رنگ آن اغبر
مانند بزرگی و در اندرون آن دانه های ریزه بهم چسبیده میباشد و آن ثمر را بعل به نامند و در قباستان میروند و آنرا بیند ی
تیمی مائین و چهوتی مائین گویند ✽ طبیعت آن در اول سرد و دره و رم خشک و با قوت قابضه و اندک ملوحت و مرارت
و ثمر آن دردم سرد و در سوم خشک و توهم کرده که کسیکه آنرا گرم دردم دانسته ✽ افعال و خواص و منافع آن اما
چون مضمضه بآن نمایند و گرفتن دود و بخار آن لغوه را نافع و آشامیدن مطبوخ بهیچ و شاخ و برگ آن جهت دفع سده سپرز
و ررم آن و جل ام و سفیدی موی نافع و طبع آن در سرکه و شراب جهت تقویت جگر و تلبین و ررم آن و ضماد آن جهت تحلیل
درم جگر و تلخین آن تا هفت دفع جهت لغوه و در عطارد اندامی جلدی که آبله نامند و بواسیر و جوشهای ریزه که آب از آن
تراوش نماید و خاکستر آب طبع آن جهت خروج ماعد و تقویت موانع و در قطع خون همه اعضاء و در رخا کستر آن مجرب
مقدار شربت از طبع آن تاجیل و بنج منقال و از عصاره آن تاسی منقال مضعف معد و مصالح آن صمغ عربی بدل آن جوزا لسرو
است و اما ثمر آن را دغ مواد و مقوی چشم و لثه و معد و جگر و سپرز و مانع نفث الدم و سیلان خون و انصباب نزلات و اسهال
صفراوی و رطوبی و رانغ یرقان و رطوبت رحم و چون در لاب لثیس مانند و صاف نموده در چشم بچکانند جهت دفع مواد و تقویت
احقان و حلت بصر مغبل و مضمضه بطبع آن وید ستور خائیدن آن جهت تقویت لثه و تالک اسنان و حرکت آبها و آشامیدن
آن جهت نفث الدم و ربردن رر حوض و بواسیر و سیلان خون از معد و غصه که باشد و منع انصباب نزلات و اسهال صفراوی
و رطوبی و قطع آنها نافع و طبع آن اوقیه آن و تقوید آن در آب گرم با شکر جهت رفع یرقان و کزیدن رقیلا و جرب رطب و رطوبات
رحم و در مزاج اطفال جهت رفع رطوبات غلبه متعنه و نیکی رنگ رخسار و رفی بی بدن نافع و گویند چون نقیع آنرا سه روز
یا هفت روز متوالی بیاشامند و از عقب آن اقراص میزد و مرطبه مستعمله در زیادت کوشش و فری بی مسلولین بخورند پس هفت
روز بازاده و غ با کبر اسائید و بیاشامند پس با کمک معمول از آرد سمیم مستحکم الصنعه بخورند بسیار فیه میگرداند و رنگ
روی را صاف و نیکو و بارونق و نضارت میگرداند ✽ و در کین منافع آن آنست که چون بیاشامد کسی که در بدن او رطوبات
فاسد باشد دفع میگرداند و پاک میسازد و تقویت معد و مضمضه و کسی که معد و بدن او پاک و نقی باشد تقویت مضمضه

و نرینه میسازد بدن او را و اداری و اسهال مزمن و طوبی را با زمدارد و جهت قطع دم و در و رطوبت و بواسیر نافع است و برونه
آن با گل خوردن و بیل استوریاد و در رم و نیم گنار که در سه دفعه هر دفعه همین مقدار بخورد جهت قطع اسهال مجرب و در
حیض میلان خون بسیار مفید و ضماد آن موجب تعدیل اعصاب معتر خیه و ضماد مطبوخ آن در هر که و آب جهت گرم مهر
نافع و غسل آن جهت حرب و نیکو کردن رنگ و خسار و رفع قمل و زخوره آن جهت قطع خون جراحت و بریدن کوشش زائله
و حصول آن جهت رفع رطوبت رحم و فرج و میلان آن نافع و زخوره خوب سوزاننده آن و در آن صاحب لقوه را نافع منفر
مصر مصلح آن و دوقه مقدار شربت از مائده آن و در رم تاجیه در رم بدن آن بوزن آن غصص است یا شحم رمان و طریقه تشویه
عد به حواری و شراب و طبع و اقراص آن دوز را بدین ذکر یافت

* **الاق** * بهنج همزه رسکونهای ملنه و فتح لام و قاف اسم عربی پنجگشت است و ذوجه و اوراق و ذوجه است اجنه بنزائند
و بیوانی اغنیمس یعنی طاهر و پاک بیجهت آنکه زما در هنگام ربع در اعیا در فرس مینماید در معابد خود بجهت آنکه کهن
برده اند که مضعب یا به و مکتند و شیوات است و بفارسی پنجگشت و بهندی سنبه یا لوبقرنگی اسکی نان تو بلا طینی و بطس و تمر
آزیرا عربی حب العنق و حب النسل نامند بالعکس از بیل نام زنگی کا نور زیر که قاطع نسل است و بفارسی فلغل کوهی و بشرازی
دل آشوب و بهندی ریخا خوانند * **ماهیت** آن درختی است ما بین شجر رکیه و در مواضع صلب در کنار رود ها و غیر آن
میرود و شاخهای آن صلب و قوی و برگ آن از بوک زیتون کوچک تر و نرم تر و فی الجمله شبیه به برگ انار و زوی برگهای آن
سبز تر از بشت آنها و بر سر هر شاخه پنجهای در یک شبیه بنج انگشت متفرقه الا طراف متعارفه الا حول و چون بدست بمانند
برخی خوشی از آن آب و کل آن سفید مائل به سرخی و زرق و تخم آن شبیه بقلل کوچکی و رنگ آن مختلف بعضی سفید و بعضی
سیاه و در هند درخت آن بزرگتر از جای دیگر میشود * **طبیعت** آن گرم و خشک در درم و بعضی در سوم خشک و بعضی در درم
سر در در اول خشک دانسته اند * **افعال** و خواص آن تباض و محال و ملطف و مفتح سده و ماغی و کبدی و صدادع رطوبی
و ورمی مانند قرانیطس و لیترس و جنون و خفقان و بواسیر و سده و زور و رحم و احتباس حیض و التروی عصب و شقاق
مقلع و زهر مار و هوام و سگ دیوانه کزیده و طرد هوام و نافع و برگ تازه آنرا چون پسانند بدن آب و مانند سامی کباب
قرصها مانند قرصی بمقدار سه ماشه و یک روی آنرا بر روی تابه یا روغن کا و بریان نمایند و در عمل جالینوس جبهه تازه انداختن
و قاسه روز هر روز صبح یک قرص آنرا زن صاحب یسوت بخورد و بعد از آن اگر موافقت نمود تا ده هفته هر روز یک
قرص آنرا صبح و یکی را شام اگر صحت یافت بهتر و الا ترک نماید و اگر اثری از آن مایل باشد بیکهفته دیگر نیز خورد و وقت
و یا بکوقت بخورد و در ایام خوردن از لبنیات و حموضات و ماست و بقول و اشای رطبه و روغن بسیار اجتناب نمایند و یسوت
آزار است که بعضی زنان را بعد از وضع حمل عارض میگردد مختلف میباشد حالات ایشان بعضی را در رب بهم میرسد و زرد
و ضعیف و لا غر مگردند و رغبت بر غذائی نمینمایند و چون قلیلی تناول نمایند ذیرانه ضام بایستاید اسهال منافع نکرد آرام
نمی یابند و بعضی را تب خفیف نیز بآن میباشد و ضماد آن جهت درد سر و رطوبی و ورمی مانند قرانیطس و شرب آن جهت
جنون و تفتیح سده و ماغی و خفقان و سردی و بلغمی و تفتیح سده و جگر و سحر و حبس بر و کسر ریا و زیاد کردن شیر
تجفیف منی و آذر از رحمض و کوبیدن مار و هوام و سگ دیوانه و با شراب جهت کشودن حبض و طلای آن باب جهت رجع شقاق
مقلع و در حمل و بخورد و برگ و تمر آن با مثل آن بودنده صحرائی جهت آذر از رحمض و جلوس در طبع آن جهت گرم رحم و مقلع

و در هم آن با کوزه یعنی مسکه تازه و برک تاک جهت رفع صلابت انگبین و تخور آن باعث کفایتین هم در تحلیل اورام و فرس کردن
 برک آن و بران نشستن کاسر قوت با و کوزه اندک هم ام است و بستن برک کرم کرده آن بر درم نارد و نزول آب در بعضی کوزه نیکه
 کردن در چوب آب آن که از آن میکا ساخته بران نیکه نمایند مانع تعب و تاعطش و جمع است و در زیر فرس خواب بک اشتن مانع
 احتلام و قاطع نعوط و تخم آن لطیف تر از برک آن مضر کرده و مصلح آن صغ عربی مفید و شربت آن یک منقال و بهتر آن
 است که آب را بدن مصلح آن که صغ عربی است امتحال نه نمائند و زیاده از یک منقال نیز بد آن کوبند و در وزن آن شاهد آنه است
 * ائمه * بکسر هم و سکون ثانی مثله و کسر میم و دال هم مله لغت عربی است و آنرا کحل و کحل علیما نی و اصفهانی و کحل جلا
 نیز و بیهوکانی طمسائوس و بلاد طینی و بیهوکانی صلید و بیهوکانی صلید و بیهوکانی صلید و بیهوکانی صلید و بیهوکانی صلید و بیهوکانی صلید
 منکی است صفای بی براق و اصناف الزمان میباشند صغی سیاه تیره و صغی اندک از آن کمتر و صغی سیاه اندک مائل به بنفشه
 و صغی سفید سرخ و صغی سفید نیز دیده شده و معادن آن بسیاری از بلاد است مانند اصفهان که بهترین همه جاها است
 خصوصاً آنچه از نواح قوه یا آتیا آورند و بعد از آن مغرب و مصر و غیره و حجر آن مخلوط با سرب میباشند این المص
 ذراق است و چون با نقره یک از نقره را شکنند سازد و بهترین آن آنست که خوب هم و براق و خالص از آفتیگی چیزی
 غریب و بی برک و رنگ و رت یابند و بسیار صلب نباشد و زرد شکسته و مفتت گردد و عقید آن گله های اندک طولانی و با صافی و براق
 بود فی الجمله شبهه بزرنج و رقی و طلق باشد و لعل ابغی آنرا از بزرنج سفید دانسته اند و بهترین طریق استعمال آن آنست که
 ریزه ریزه نموده بمقل از خود و یا قلاد ریزه کوسنگ و اگر نباشد در پرده چربی که بالای شکبه بز و کوسنگ میباشند پیچیده در
 ظرف آهنی یا سفالی بر آتش بسوزانند که مشتعل گردد پس بر آورده پاک شسته مدتی در خج یا برت یا آب سرد پیورده نمایند
 پس با کلاب یا عرق رازیانه یا آب برک تازه آن یا آب برک کشتیز تازه یا آب برک کل شقایق یا آب خالص و با لجه یا آنچه
 لائق و مناسب باشد بر سنگ سماق مانند ها و غبار سوده خالص بتهائی و یا با آنچه مناسب دانند از اجزاء و ادویه تهیه و
 در اراد و غیره استعمال نمایند * طبیعت آن سرد در دوم و خشک در سوم و شیخ رئیس سرد در اول و خشک در دوم گفته و
 محمد بن حسن سرد و خشک در چهارم دانسته * افعال و خواص و منافع آن قابض و مجفف بی لذت و محرق مغسول آن
 لطیفتر از غیر محرق مغسول آن است و حافظ صحت چشم و مقوی اعصاب آن و مقوی باصره پیران و دفع حرارت و رطوبت
 و جگر و اندامان قروح آنست جهت صلاح و تزف الدام و موضعی که باشد و تنقیه چرک زخمها و بردن کوشش زائد و جریان
 حیض و اندامان قروح مقعد و الصاق جراحت و سوختگی آتش و قتل بهش مفید * العین اکتال آن با اندک مشک جهت
 تقویت باصره و اعصاب آن و رفع و سح آن و با مر و ارید و سر کین حردون و نبات سفید جهت غشاوه و بیاض چشم و با حفص
 و سماق جهت دفعه و جرب چشم مجرب و چون با اقلیمیا بوزن آن نرم سوده و با عمل کفکرتن رقیق مزوج نموده با آن اکتال نمایند
 صلاح را زائل سازد اگر صداع در مردم و جانب باشد بهر دو چشم و اگر یک جانب چشم آنجا نب و اکتال آن با آب کشتیز تازه
 خصوص که باندک کافور باشد در ابتدا یی احداث جلری و حصه باعث عدم بروز دانه آنها است در چشم و مسکن بخارات
 و گرمی و رطوبت و اندامان قروح آن و بد متور یا آب انار ترش معصوم یا شحم و همچنین با آب سماق و آب برک تازه اغیالان
 یا آب تقوع ماز و جهت امراض مذکوره و همچنین قطور آن در گوش و بینی و علای آن با مپاه مذکوره بر پشت چشم و زیر آن
 و بره های بینی و لب و گوش و حلقوم و سینه مانع بروز آبله و حمله است در آن اغیال بشرط تکرار عمل و بعد بر روز و ظهور آن

با آب برگ کشیده تازه و دانه کاه و روغن کاه با محلول و دانه آن و با آب ساق نیز بن مشور و مضاد آن بر پیشانی و نصف
 سر جهت قطع رعان حادث از حجب دماغ خصوص با آب برگ تازه رسته امغیلان و بر او رام محلول آنها است و در روغن
 جهت تجفیف و انداختن مال فروغ طبقة قویة چشم و قروح و زکرو خصیه و سائر اعضا معید و لیکن بعد انداختن دماغ آن در عضو میانه اند
 و همچنین جهت حبس خون و مالیدن آن با روغن بربیدن جهت قتل موش و بایده تازه و سنبه آب جهت سرخ کنی
 آتش و منع تفرج و انداختن آن و فروزجه و حمل آن جهت تلین صلابت رحم و قطع جریان خون حیض و قروح مقعد
 و بن مشور باروغن آن مغز با اعضای صدر و ریه و معال و صوت و خوردن آن باعث گرفتگی آواز است و گوشت خوردن بیمار
 آن قابل است بسبب سدی که دارد مصلح آن کثیر و شکر و روغن دانه بد آن در امراض چشم آبار است و دستور حراق
 و تشویه و غسل و برود و جوهر سرمه و شیاف و اقراص و اکحال آن در قرابا دین ذکر یافت * فصل الالف مع الیم
 * اجاص * بسمه * بفتح جیم مستند و الف و صاد مهملة * ماهیت آن * تمر است مشهور و معروف بیریانی جاسا اما کما و
 هنک باد کوا فیلون و بلغت و رمی و مستقنون و اهل مغرب و اندلس ترش آنرا عین البقر و بنارسی آلوده نامند و آن اصناف
 و الوان و بستانی و کوهی میباشد و بستانی آن اصناف و الوان میباشد صنفی میاه بسیار بزرگ و از مطاق آن مراد آن است
 و صنفی زرد و این بزرگ و کوچک نیز میباشد و بیرونی این را درک و بنارسی آلوده نامند که مضر آلوده باشد و این نازکتر
 است و سرد تر و لطیفتر اصناف آن است و سفید آنرا در عراق شام و لوج خوانند یعنی شاه آلوده آلوده سلطانی و صنفی سرح
 و صنفی از سرح آن بسیار ترش میباشد و مراد است قائم مقام تمر هندی در تطهیر و تریق مواد و آنرا کشیده نامند و چون خشک
 گردد میاه و ازرق شود و صنف کوهی آن کوچک و بسیار ترش میباشد و شیرین نمیکرد و با قوت قابضه و درخت آن کوچکتر
 از بستانی است و اجاص چون مطلق مذکور شود مراد از آن آلوده زرد بخارانی است که تازه آن زرد کهر بائی شفاف مختصر
 نمیکو طعم میباشد بهترین اصناف اما کن دیگر است و در رخا مان میشود و پس و آنچه جامای دیگر میشود مانند آن نیست
 و بعد از آن آلوده سیاه ناری است که بعر بی مشهور و بقلوب الدجج یعنی دل ماکیان است و نوعی از آن طبری است که
 آنرا نیشو گویند و درد مشق نوعی آلوده میشود که بر روی آنرا نقومیلا س نامند و این نوع قابض بود * طبیعت سیاه بکمال
 و سید و صادق الحلاوة آن سرد در اول و تدریج و گرم و معشوش آن سرد در وسط و گرم و تدریج آخر آن و آنچه نسیمی
 و برست آن نازک و طعم آن اندک مانند بلخی باشد با اندک قوت قابضه است و با لجمه برودت ترش آن زیاد از شیرین
 آن است و بنارسی ترش آن سرد در وسط و گرم و تدریج آخر آن برگ آن سرد در اول و خشک و با قوت قابضه * افعال
 و خواص و منافع آن تلین الغذاء و ملین و مزلق خصوص تازه آن بسبب لزوجت و رطوبتی که دارد و چون قبل از طعام
 بخورند صداغ حار و تبهای صغراوی را معین و مطفی حدت صغراوی و تشنگی و حرارت دل و وحدت و التهاب آن
 و خارش بدن و مسهل صغراوی رقیق و دافع غلیان صغراوی است خصوص مختوش و ترش آن درین امور و شیرین آن در
 تلین و رخا و طلاق بطن بیشتر و بسا باشد که ترش آن اطلاق بطن نماید بسبب قوت تقطیع و تلطیف زیرا که اشای حامضه
 مقطعة ملطفه مرکاه در معده و امعاء فصولی باند آنرا تلطیف و تقطیع نموده دفع مینمایند و الا موجب قبض و حبس میگردند
 با آنکه معده و امعاء پاک از فضول نادر است پس آلوده میاه از آن جهت و بسبب لزوجت و رطوبتی که دارد تلین بطن مینماید
 و مسهل است و آنچه کوچک و صلب و قابض باشد بد است خوردن آن بجهت آنکه غیر لذیذ و ملین و مطابق نیست و ماء العسل

معین است بر اخلاق آن و دفع ذر آن از معدۀ سرد و سرازار آن است که مطحول تناول نماید آنرا پیش از طعام و تا مستدر
نگردد مبادرت بشور و دهن طعام نماید و آلودگی خشک را چون بپزند با آب و صافی نموده یا ترنجبین و یا عدس و یا شکر بپاشند
ابلاغ است در تلخین طبیعت را آلودگی بطبیعی الهضم است و مهمل نیست مانند ترش و مستفوس و خوردن آن بعنوان تکیه از عصب
نه بطریقی دروازه علاج و آلودگی کوفی که رنگ بعضی از آن سرخ بود و ترش و آنرا میپزند و بدست مالیده میکنند از زامانی که
غلیظ و ترسید انعتاد در سل و از آن قوصیا ساخته بشکل گردۀ زن ثلث و بشهرها نقل مینمایند جهت اصلاح اغذیه و موزرات
بیماران بکار آید و اجاص بری مغز است بمعده و موجب حسن و عقل بطن است چون با گلاب یا غلا جوش دهند و شکر نه آنرا
چون بپایند قطع مواد باز له نماید و ضماد آن بر سر جهت صلاح حار و نافع و غرغره و مضغه بطبیعی برک و بیض آن جهت
منع نزلات دماغی و ررم لوزتس و لیاقه و توقیت لثه آشامیدن آن جهت رفع کرم معده و ضماد برک آن با سرکه بر بزراف
جهت کشتن کرم اما مجرب مصر است بدماغ مصلح آن عذاب و بمعده مصلح آن کلقتن و در مبرودین مصطکی و کندر و ماء العسل
مقدار شربت آن تا نیم رطل بدل آن تر فلفل و صمغ آن را که صمغ فارسی نامند کرم ترا و صمغ عربی و پیوستش کمتر از آن
و سرقران نافع و معتد خصه و ملجم قروح و انکحال آن جهت حلدت بصر و ضماد آن با سرکه جهت قویا و جوشش بدن اطفال
مفسد است و اجاصه و آش اجاص و رب و سنگنجبین و شراب و طبیعی و مریا و مزروره و مطبوخ و معجون و نقوعات آن در
قربا بدین ذکر یافت

فصل الالف مع الحاء المهملة *

* آخریض * بکسر اول و سکون حای مهمله و کسر رای مهمله و سکون یای منناه تحتانیه و ضاد معجمه بفا رسی کل کافشه و کل
خف و ریک غفران و بلغت دلمی کاجره و پهنی کسم کا پهل نامند * ماهیت آن معروف و در اکثر بلدان کثیر الوجود
بری وستانی می باشد طبیعت بری آن در سوم کرم و در دوم خشک وستانی آن در دوم کرم و در اول خشک و قوت آن ناسه
سال باقی مینماید * افعال و خواص آن منفع و محلل و با قوت قابضه و منوم و مقوی کبد و کد ازند خون منجمد مطلقا و ضماد
آن با حنا بر کف دست و پا جهت تلت بروز آبله قبل از بروز و زجف عوارض آن و با عسل جهت قویا و با ماست بر منانه جهت
احتباس پول مجرب و طلائی آن با عسل جهت بهق و برص و قلاع اطفال و با سرکه جهت خارش بدن و اورام حار و باد سرخ
و وزم جگر مغیل المصار و منجر و مصلح و مضر سبزه و مفسد معده مصلح آن عسل مقدار شربت آن یک مثقال التماس چون با
کوشک طمع نماید یا عت زرد میراشن و لذت اطعمه است

* حیون * بفتح مزه و سکون حای مهمله و بخای معجمه نیز آمده و ضم یای منناه تحتانیه و سکون و او و نون در آخر لغت
یونانی است بمعنی سراسرانی * ماهیت آن شمرکهای است تمشی شبیه سراسرانی و بی ساق و نبات آن خشن و ساقهای آن
کوک و بار یک و مزغب و خاردار مائل بسفیدی و از هر دو طرف آن برگهای ریزه بار یک راست شبیه ببرک ابو خلسا و
کا و وریزه توازان بار و بوتی لزج که بدست پیچیدن و زرد یک برگهای گل بنفشه و ثمر آن شبیه سراسرانی و بیع آن بمقدار انگشتی
مائل بسپاهی و دراز * طبیعت آن کرم در اول و تر در دوم * افعال و خواص آن مدربول و حمض و شیر و عرق و
بیع آن مقاروم جمیع سموم حیوانی خصوص انعی چون با شراب بنوشند و اگر با شراب و چیزهای مناسب بپاشند کوبند جهت
درد کمر مجرب است مورت خارش و جوشش بدن مصلح آن شیر است

فصل الالف مع الحاء المعجمة *

* اخبأء البقر * بفتح مزه و سکون حای معجمه و فتح قای منله و الف و مزه و بفا رسی سزکین کا و پهنی ترونازه آنرا کوبند

و خشک آنرا کویقه و آبله نیز بماند * طبیعت آن در آخر اول کرم در دوم خشک * افعال و خواص آن محال و جاذب رجا بس دم و رافع الم کزیدن هوام و اخراج کنند * خار و پیکان و جهت قویا و اداء الغلب و سعه مجرب فطر آب انفرادی در سر کین تازه کوساله ماده در بینی جهت حبس رعان و صماد سر کین تازه آن بر پیشانی و طای سوزنده آن با سر که بر پیشانی بد ستور و همچنین نفوخ سرخسته آن در بینی قاطع رعان و فطر ساقید * بسیار نرم آن با روغن بادام تلخ و شراب جهت رفع الم و ضربان کوش بسیار مفید و صماد تازه کرمها کرم آن جهت ورم جراحت حادث از کار و امثال آن و نفع سیلان خون و برآمدگی رحم و اندام جراحت و درد مفاصل و عرق النساء و رفع الم کزیدن هوام و روتی و باد * جرح جهت جوشه و با سر که جهت ورم حار و خنایر و اورام صلبه و ثورلول و کزیدن زنبور و درد ورم زانو و با عسل جهت اورام باره و با با بونله و کبریت و امثال آن جهت استسقاء و باز عقران جهت کشودن خراج و با بالا جهت ورم یستان و با آب اسفیل جهت قویا و سعه و اداء الغلب مجرب و تکرار صماد بسته آن در روغن زیتون و کد اشبن آن بر بدن تا خشک کرد د خار و پیکان و امثال آنرا بیرون آورد و صماد آن بزیر ناف زنان جهت اخراج جنین مرد * و چون مبدی بکند از بدن باعث قتل جنین زند * کرد و در پشت زهار و تھیکا * جهت رفع قولنج و رمی و رمی سریع الاثر و بر مصل * جهت درد و ورم آن و با روغن جهت نفوس و بخور آن جهت عسر و لاد و روغن آن جهت قویا و جرب رطب نافع و در مسکبات دراد مان ذکر نبات * اخینوس * بفتح همزه و فتح خای معجمه و سکون و کسرتون و سکون یای منبأ تختانیة و ضم نون و سکون و او و شین موهله در آخر * ما هیئت آن نباتی است که منبت آن نزدیک نهر ما و چشمه ها و برک آن شبیه ببرک بادروج و از آن کویچک و بالای آن شکافه و شاخهای آن ببلندی یکشور و کل آن سفید و شاخ و برک آن ملو از رطوبت و ثمر آن سبزه و کویچک و ناف و نباته * افعال و خواص آن مایع مواد مستحبه متجلبه با قوت مجففه و چون پنچل رحم تمر آنرا نرم کونده و بخت و با عسل چهار دم سرشته در چشم کشن سیلان رطوبات آنرا قطع نماید و عصاره آنرا چون با کبریت و نظرون مخلوط نمود * در کوش بچکاند رجع آن و اساکن کند

* آخر ساج * بفتح همزه و فتح خای معجمه و سکون رای موهله و فتح شین موهله و الف و ضم در آخر * ما هیئت آن انجیر است که در بلاد حاره و در مواضع خشک میروید و بلندی آن بمقدار یک قامت و اندکی زیاده و چوب آن مانند چوب انجیر و زخو و مجوف و برک آن نیز مانند انجیر و از آن اندک بزرگ تر و املس طعم آن شیرین تقه و در ثمر آن تخمی است نازک که چون بخانند خائید * شد و چون بخورند جفا آورد و یکزد دم معده را و بر شاخ و زریع آن عنکبوتان صغار متوالی کردند و بیوشند آنرا بغشای سفیدی نازک چون آن غشاد در نمایند آن عنکبوتان بر آه آیند و ازین جهت نفوس اکثر مردمان از خوردن آن متفر میباشند * افعال و خواص آن چون ثمر و برک آنرا در آب جوش زدن و بریدن بر اعضا ضرر آن را نکند * کرد آن و خاکستر آنرا چون با سر که بر جراحت و جرب و دما میل و بشو و مکر و طلائه ایند و ازل سازد و جراحت را استیام دهد * اخیر زس * بفتح همزه و کسرتون و سکون یای منبأ تختانیة و ضم رای موهله و سکون و او و شین موهله در آخر * ما هیئت آن نباتی است غیر کثیم صغری منبت آن کنار آبها شبیه بکیا * ارزن و ثمر آن میانه و برین و کل آن سفید و ثمر آن درادویه چشم و کوش مستعمل و با قوت مجففه و مصلحه و قابضه است * فصل الالف مع الدال المهملة * أدرك * بفتح همزه و سکون دال موهله و فتح رای موهله و کاف لغت عربی است بفارسی آنچه سلطانانی نامند و کویچک و نیشور

اینست * طبیعت آن دراز و سرد و رسیده آن در دوم تر * افعال و خواص آن مسکن حیات صغیر و رسیدن آن ملین طبع و نارس آن مسهل و بعضی و قاطع قی و آب رسیده آن جهت سرفه حار و صاحب دق بغایت مفید و آب برک آن کشنده کرم و معده و نفخ و مفسد معده و مصلح آن کل قتل است

قصه اول الف مع الذال المعجمة

* اذ اراقی * بفتح همزه و ذال معجمه و الف و فتح رای مضملة و الف و کسرة و قاف و یاء و لغت سریانی است و عربی قاتل الکلب و حب الغراب و خانق الکلب و یغاری کچکه و کچوله نامند و یبندی نیز بدین نام مشهور است * ما هیت آن نشم ثمر درختی است بدلی بمثل او نارنجی بزرگ و پوست آن سرخ و رنگ درونی بولنجی چندان ندارد و دانه های پهن و در بسیار صلب و تلخ در میان آن می باشد مانند تخم برهمل که نیز نثری است مندی در جوف برهمل و هر دانه در غلافی است و تخم برهمل کوچک است و لیسم آن ماکول بخلاف تخم اذ اراقی که بزرگ و پهن و در روحمی غیر ماکول است و درخت آن بزرگتر از درخت نارنج و بمقدار درخت پیل مندی و برگ آن نیز مانند ک شبیه بآن و کوچکتر و عرض ترا از برگ نارنج و مستعمل تخم آن است بدین نحو که در آب میخیسانند و پوست آنرا جدا کرده و بسرفه های پراده نموده بکار میبرند و آنچه صاحب تخمه نوشته که آن بخمیه است و در تنگای و مازندران کلاچ دار و نامند و برگ آن از برگ بنفشه سبز و رنگ آن مثل بنفشه و در لغایت سرخی و ساق آن از ساق بنفشه ساطع تر و سرخ اشتباهی خواهد بود و شاید بختی دیگر شبیه بآن باشد نه آن * طبیعت آن در آخر سرم کرم و خشک در سرم * افعال و خواص و منافع آن هم حیوانات دمل اراست و بالخاصه مبدل مزاج بسیار سردی فاسد بسوی مزاج حار جیل صالح و لیکن باید که جرأت بر خوردن آن نمایند مگر نزد حاجت قوی شد بد یا مصلحت آن وجهت فالج و استرخا و سایر امراض صعبانی و درد کمر و رجع مفاصل مجرب دانسته اند و اما آن جهت کلف و جرب و قویا و عرق النساء و امراض مفاصل و امراض باره و جرب متفرج و بثور و بوبینه نافع الفار مسکرو مشوش ذهن و نکشال آن کشنده مصلح آن شکر واد و نه خشبو و قی فرمودن بشیر تازه و شیشه و آشامیدن امراق و اسفیل یا جاست همه بر وزن بادام و لعابات بار و غن بادام شیرین مقدار شربت آن از یک انگ تا دو انگ و حب و معاجین آن در قویا بدین ذکر یافت و اطباء یمن برای آن خواص بسیاری بیان مینمایند

* اذ اراقیون * بفتح اول و ذال معجمه و الف و کسرة و فوم یا منانة تحتانیه و سکون و او و نون * ما هیت آن باعتقاد جالینوس نوع چهارم زید البحر است که بفارسی کف دریای نامند و آن چیزی است پر سوراخ و بسیار سبک و از ترک آن درند شبیه بفره امیرس * افعال و خواص و منافع آن در جمیع افعال از زید البحر اقوی و از سموم قویه و مقدار دانه آن کشنده و نکشال آن جهت رفع ناخنه و بیاض چشم و آب بسیار موثر و طای آن با آب جهت عرق النساء و روم و پستان و جرب و کلف و بثور نافع و بختی آن چیزی را که بهندی کستوری مینامند این و یا قریب بدین بوده باشد و در حرف الزای در زید البحر انشاء الله تعالی من کور خواهد شد

* اذ احر * بکسر همزه و سکون ذال معجمه و کسرة و خای معجمه و رای مضملة * ما هیت آن دو قسم بود یکی مکی و آنرا عربی ثبن مکه و خلخال مامونی و طبیب الغریب و یلغت رومی سخن و سخنس نامند و بعضی اطبا گفته اند که سخنس برنانی است و بهندی کند میس و کند بیل و کشتول و سوندی و روس و هور و یغاری کور کوا و کوا مکه و کزنه دشتی بفتح کاف و سکون رای معجمه و فتح نون و هاد را آخر تصحیف کرده که یکبار آنرا کر به دشتی بهم کاف فارسی و سکون رای مضملة و فتح بای موحل و خوانده

از اراقی

از اراقی

از اراقی

و این صنف نباتی است باشاخه‌های بسیار و باریک از یک بیخ رسته و بیخ آن غلیظ و برک آن ریزه تراز کولان و از آن در حیم
و قد کوچک تر و مائل بسرخ و زردی و ثقیل الراحه یعنی تند و وسایل آن آفرای بیخ آن با صلاح اهل مکّه غسل ناهند و بآن
دست می‌شویند و شکرند آن بسیار و آبوه و سفید و با عطریست و تند طعم و کزنده زبان اما صنف دوم آن از خراجا می‌است
و آن کیهامی است که از بیخ آن درخت خشکانه می‌سازند و مشهور بنخس است و کیهام آن در شکل شبیه با ذخر بری است ولیکن
کیاه آن خوشبو نیست مانند ذخر بری و بخش است و بیخ آن خوشبو و باریک و بسیار و از قریب بند راحی و نفار سب بیخ
و الا ناهند و اما از ذخر بری گویند این صنف غلیظ می‌باشد و تخم آن مضرو و بهتر و مختار و مستعمل بیخ و فقاخ از ذخر بری مکی
خوش تر کیم نیکور است آن است که کیهام و بر کیهامی آن بسیار بلند و صلب و بخش نباشد بلکه نرم و آبوه و کوتاه باشد و شرح
الرئیس نوشته اند چه فقاخ آن مائل بسرخ و چون شکافته شود بنفش و ساق آن باریک و در خوشبوئی شبیه بهوی و رد باشد
چون نرم کنند و بدست بماند و چون بخاکین زبان را بگذرد و سوزاند نکوست منفعت آن بسیار در دل و فقاخ و بیخ رشاخه‌های
آن بود و بهترین آن هر بی صلب خوشبو باریک صلب آن است طبیعت عربی مکی و آنچه قریب بدان است گرم و خشک
در درم و در موم نیر گفته اند و اجامی آن مبرد تر از داین جرم همه اصناف آن بارد و بیخ آن شدید الغض و فقاخ آن اندک
گرم و باقبض کمی کمتر از گرمی آن * افعال و خواص و منافع آن محال و متعده کب و افواه و عروق و غطع و متضج
اخلاط مزجیه غلیظه و مسکن و اوجاع بارده باطنیه و جهت ناله و لقوه و تشنج رطب امتلائی و استرخا و غل و نسیان و ذکای حفظ
و از اللّخوف و درد دندان و تقویت لثه و عمو و روق و رطوبات دهان نافع جهت آنکه منقی سراسر است از فضلات رده و رطوبات
بلغمیه و جهت ورم معده و جگر و سده آن و صلابت سبزه و رفع نفث الدم و باد فافا و استسقا و عمل کرده و رنه و تقویت حصه
و از ربول و حیض و فضلات و ورم رحم و اورام ضابطه هر عضو که باشد خواص معده و پاکب و پاکر ده و غیره و ریه‌های بلغمی
در او خروشد بخ مصل مفید و مقاوم و مرام است شری و صمد و اولاده * امراض الراس خوردن بیخ آن با مصطکی
منقی فضول دماغی است و خائنین آن بتهنائی برای فالج و همچنین با مصطکی و علك البطم و آشامیدن یکمقال آن جهت
فالج و لقوه و تشنج رطب امتلائی و تقویه فضول دماغی و ورم و همچنین آشامیدن ربع منقالی از بیخ آن با فلفل جهت تشنج رطب
امتلائی و با مصطکی نیز جهت تقویه فضول دماغی و صمد آن بر منبت اعصاب جهت استرخا و ناله * امراض الضماع
الغد امو القلب و النفض و غیره یکمقال آن بتهنائی و با یکمقال نفل جهت رفع غلیان بلغمی و جگر و جهت از اللّخوف
نافع و با ترکیب جهت صلابت سبزه و ادویه مناسبه جهت استسقا و عمل کرده و رنه و ورم و تقویت قه معده و جگر و سده آن و
رفع نفث الدم و باد فافا نافع و آشامیدن طبیعت آن جهت تحلیل نفث و ریاح و اجرا و ربول و حیض و ملامت آشامیدن طبیعت آن
جهت مفاصل بارده و پاکب و همچنین در راجه‌های مبت معید و مضغه و سنون بآن جهت درد دندان و تقویت لثه و عمو و روق
و رطوبات دهان نافع و رطوبت طبیعت آن و صمد جرم آن جهت خن و صمد برک تازه و متصل بیخ آن جهت اسه و مرام و همچنین
صمد آن جهت ورم معده و ورم بارد جگر و سبزه و منانه و ریاح جمیع اعفا و جلوس در طبیعت آن جهت ورم رحم و درد
مفاصل و تقویت افواه و عروق و تلین الرئاس و صلابت و تسکین اوجاع باطنیه و اما فقاخ آن یعنی شکرند آن که یهندی سینیه
گویند لطیفتر و در افعال بهتر از حشیش آن است و نافع است از برای لقوه و فالج و نسیان و ارجاع و از رام معده و کب و تقود
الدم و نیکو می‌کند و اندک فقاخ جهت آنکه منقی سراسر است از فضلات رده و رطوبات بلغمیه و بدین آن جهت حکم و رفع اعیاء نافع

و در ص آن و شراب آن و عرق آن و عجون آن همه نافع اند از جهت امراض مذکور و در قزایادین به تفصیل مذکور شد
 با خواص و منافع و طریقه صنعت هر یک المصارف کنین بسبب شدت ادراکه دارد مضامین بگردیده و مرورین و مصلح است
 مصلح آن کلاب و عرق نیلوفر و صندل مقل از شربت آن از نیم منقال تا یک منقال بدل آن را سن و قسط و بدل فلاح آن تصب
 الذریره است **قصه** * الالف مع الراء الملهمة

* از قوه بفتح اول و رای میله و الف و ر و فارسی میکه نامند * ماهیت آن تخمی است میاه و مل و در غلانی
 و در میان کندم و عدس میروین * افعال و خواص و منافع آن ملین و مختل چون آنرا آرد کنند با سرکه و آب مزوج
 خیمبر نمایند و عشت ماعت در آفتاب بکشد اوند پس یاب خالص پسرشد و بر او رام بسیار صلب و موجه ضما نماید تحلیل و دمل
 و وجه آنرا زائل سازد المصارف و الف و انفاخ و مورث قولنج رحیمی مصلح آن هر که مزوج بشیرینی است

* از آب * بفتح اول و رای موصله و الف و کاف در آخر بقاری درخت مسواک بزبان گرم میری ایران چوب و بهندی
 بلور و جال نیز مانند بکسرهای عجیب و سکون یا و خم لام و و او در آخر و تخم آنرا بهندی بدل و ن و و او کویند * ماهیت آن
 بدل آنکه آن بری و چلبی می باشد بری آن درختی است شبیه بد رخت انار و برگ آن عریض و بلند و راست و صبر و خرم و انبوه
 و چوب آن سست و خزان نمیکند و خار دارد و میخاز نیز می باشد و کل آن مائل به سرخی و ثمر آن بقل ریطم و خوشه دار مانند انکور
 و در خامی اندک تلخ و با عفو صفت بسیار و در آخر بعد رسیدن بعضی مرغ و بعضی عقول و بعضی بنفش میگرد پس میاه
 و با اندک خلط و تلخی و عفو صفت و حرارت و تخم آن ریزه و نمر آن بمقل از تخم و خوشه نمر آن کوجک آن مقل از که
 در قبضه دست آید و منبت آن اکثر بلاد اقلیم اول و دوم و وادها و صحراها است و در بلاد هند و کین و بلاد گرم سیرات
 ایران نیز می باشد و چلبی آن کمتر از صحرایی و یا خارهای متفرق و خوشه نمر آن بزرگتر از بری آن مقل از که در دو کف
 دست آید و دانهای آن ریزه و تر بری تخم و بین میور در آخر میاه و اندک شیرین و عصف و با حرارت می باشد و در بعضی
 بلاد شیرین تر و بزرگتر و با تخم بسیار تلخی میشود و مانند انکور آنرا در بایز را میفر و شن و بعضی مردم آن را میخورند

* طبیعت آن بهندی گفته که در رخت آن با بس است و ثمر آن در خوارت و بیوست معتدل و انطافی در د و م گرم
 و در صوم خشک رحیم میر محمد مؤمن در اول گرم و در آخر و م خشک دانسته * افعال و خواص و منافع آن جالبی و مختل
 و موقطع و مفتاح سد و جهت رفع رطوبات لزجه و ریاح غلیظه و منع نزلات و تقویت معده و رفع اسهال و تحلیل و نرم رحم و بوی اسیر
 و عسر المبول و تنقیه منانه و معده و ماشر او نمله و تسکین ارجاع و تقویت لثه نافع ضاد برگ آن مختل و مانع نزلات و ماشر او
 نمله و ضاد مطبوخ نمر آن در روغن زیتون جهت تسکین اوجاع و تحلیل و نرم رحم و بوی اسیر و معده عقول و آشامیدن آن طبع
 نمر آن جهت عسر البول و تنقیه منانه و تقویت معده و رفع اسهال و بیل ستور تخم آن در تقویت معده و رفع اسهال و مسواک
 پیچوب آن جالبی دنگ آن و مقوی لثه و اکار آن مورث جوشش لثه و شرب آن با عصف مصلح آن کثیر بمقل از شربت از طبیعت
 آن تا نیمه طول و از تخم آن ناسه در هم بدل آن صندل است و صاحب دستور الاطباء و دیگران گفته اند برگ آن جهت جرب
 و جلد ام و بوی اسیر و نسا در خون نافع و ثمر آنرا بهندی حال نامنله تلخ و مسهل و داغ نسا و بلغه و صفا است و جهت سوزش اعضا

و استسقا و ادرام و جذام و حنیات حار و دیوان و حب القرع نافع
 * از ربع و اربعین * بقاری هزار بار بهندی کنکچور نامند * ماهیت آن حیرانی است از حمله حشرات باریک و

در این

ع

در این

بلند بطول يك انگشت تا يك شبر بعضی اندك قوی و بعضی باریك و تنه آن كندار مانند ریمان كه ذر آن كرههای بسیار متصل بهم باشد و بر سر آن دو شاخ باریك و دم آن اندك باریك در میان و از هر جانبی از نو ديك سر تا دم آن بیست و دو پای ریزه باریك و گاه را دم بر دو گاه بر میگردد و در هین می كند و بهر عضو كه رسید پا های خود را در عضو فرو میبرد كه بدشوارى از آن جدا شود و پا های آن خالی از سمیتی نیست و هر عضو را كه كزید اندك سوزش میكند پس تسكین مییابد و از كزیدن انواع دیمار سمی ردی آن وجه شدید و تنگی سینه عارض میكرد و تریاق آن كزیدین دوز را یا ثیمكه كزیده است بر موضع كزید كی خود بدست و خوراندن زرا و نخل طویل و جنطیانا و پوسته بجم كبر و آرد كوسنه اجزای متساوی با ماء الغسل و یا با شراب و زمره الخشب است پلاء و نمك با هر كه نیز و روغن كا و با كوسنند گرم كرده و مالیدن كل مولسری سائیل دفر يك پتهائی كافى است و اگر در كوش رود زیرا كه نوع باریك آن اكثر در كوش می رود و روغن را كرم نمود و در كوش بریزند و اگر نباشد سر كه و نمك را و بعد مردن اگر بنظر آید بمنقاشی گرفته بیرون آورند و الا سر را كه بطرفی كه در آن كوش رفته است نمود و دست را در كوش گرفته كوش و هر را حركت دهند تا بر آید و اگر در آب افتد و بمردن آن آب استعمال نمایند از استعمال آن ورم و خارش و اندك سوزشی در عضو بهر محل تدبیر آن نیز مالیدن اشیای مذكوره است و چون روغن كرم كرده بر آن ریزند میمرد و كره های اغشای آن از هم جدا میكرد و میباشد **حكايت شخصى** را رجعى از ترك تا انگشتان پا بهر سبب بود و روز بروز ریزند بود از اتفاقات شب موم یا چهارم در این خواب زانوی آنرا هزار پای كزید و آن شخصى اندك وجعی احساس كرده و آن وجه مطلق نبوده مكواندك وجعی در موضع كزید آن آنهم بمالیدن روغن كرم زائل كشت و صحت یافت **ارگان** **بهر همزه** و سكون رای مملو و سكون تاي مننّه قوتالیه و فتح كاف و نون و آنرا ارگن نیز نامند لغت فارسی است ببولانی اجرا كزید **ماهیمت** آن سنگریزه ها است هيك زرد رنگ و سرخ رنگ كه چون بموزانند سرخ كند و در بهترین آن سبك زرد رنگ بى سبك ریزه و مستعمل معرق مغسول آن است زیرا كه معرق آن لطیفتر از غیر معرق آن است **طبیعت** آن سرد و قابض **افعال و خواص** و منافع آن ملای آن با آب كشنیز و مانند آن میبرد و اورام حاره و جراحات و با محلات جهت بردن كوش زائد فائد و با قیر و طی جهت رویانیدن كوشت صالیه بر كردن زخمها و با مد را به جهت ریزانیدن حماة نافع و اجتناب از خوردن آن اولی است

ارجوان **بهم همزه** و سكون رای مملو و ضم جم و فتح و را و الف و فون معرب از ارغوان فارسی است و آنرا زعید اكریند **ماهیمت** آن درختی است كه منبت آن بلاد فارس است كل آن بسیار سرخ و مائل بنفشى و انبوه و نيكو منظر و بوى چندان ندارد و طعم آن اندك شیرین و معطرند آنرا فارسى آن كل را تنقل و مزه شراب میکنند و اعتقاد ایشان آن است كه قریب میاورد و حلق و آواز را نيكو و صاف میكرد و اندر جواب آن رخ و سبك و شربى ندارد مگر تخمى كه از آن مثل آن روید و حافظ نوع آن باشد **طبیعت** آن گرم مائل باعتدال است **افعال و خواص** و منافع آن مخرج اخلاط مزجه و رافع برودت معدیه و كلیه و منقى آلات تنفس و مفتت حصاة و جهت تصفیه لون نافع و آشامیدن طبیع كل آن مفی و منقى آلات تنفس و معدیه و آشامیدن طبیع پوشت ریشه های بیم آن مقلد و در دم مفی قوی است و در و سوخته آن حابس نزف اللذم و خضاب نيكو كاهت و زنان از آن خطا طمیسازند بسبب عیامی رنگ آن و چون بر ابرو بمانند مرگان را بر و باند مصلح قی آن ترك عتاب و نهام است بدل آن مندل و نیم وزن آن كل مرخ و تخم آن دانه ادویه همین قائم مقام تشمیز است كه چشم ریز

و ابرنج مندی موافق تر است از حبوب دیگر و بعضی را نان کنند و در خواص آن را نکه باعث صحت و مزین عمر است
 صلیت و اوردن سفا و اطباء هندی نیز متفق اند در آنکه باعث نوم صالح میگرد و در تحصیل آن در قرابا دین ذکر یافت
 * **افعال و خواص و منافع آن** مولد خلط صالح و حوایهای نیکو و رافع تشنگی و مسکن لذع اختلاط مراری و امهال صغراوی
 و معمن بدن و مولد منی و زحیر و مسخ و قروح و امهال صغراوی و اختناق رحم و امراض کرده و صابرا نافع و مصلح حال
 بدن و نیکو کنند رنگ رخسار و خوردن آن با شیر و شکر کثیر الغذاء و میوهی و معمن بدن و مولد منی و باد و ع تازه و ساق مسکن
 حرارت و تشنگی و غنیان و حبس امهال صغراوی و با شیر بز جهت زحیر و بایه کرده بز و روغن بادام شیرین یا نخل جهت
 معض و مسخ و اکثر آن مصلح حال بدن و نیکوئی رنگ رخسار و مولد خلط صالح و باعث دین خوابهای خوب نیکو است از برای
 احتیاج به مل خصوص که با شیر الاغ پخته باشند هنگامیکه حملی صغری باشد جهت آنکه یک میگرداند قرحه را و گوشت صالح
 میرویانند و همچنین با پنجه بز یا بخته آن و عصی آن بول الدام را نافع اما بعد نقی تار و از خون و قبل از نقی اعزیه
 فایده حاصله مانند سابقه و آب شیرین کرده آن به ترنجبین و حقه با آب معمول آن جهت مسخ و قرحه اما نافع و آشامیدن
 آرد پخته آن با بیه کرده بز که نیکو طبع یافته باشد جهت انرا اطباء امهال مرضی مخصوص که بریان کرده باشند آنرا جهت امهال
 دوائی و مسخ و قروح و امهال صغراوی و کوبیدن چون برنج را بریان کنند که سرخ تر شود و سیاه دگر دو نوسو زد و مغز آرد
 پانزده صاع آنرا در چهل پنجاه منقال آب همانقدر است و صبح آب صاف آنرا بپاشند جهت رفع کرم معده
 و غنیان که از رطوبت و حرارت باشد نافع و آشامیدن آب نقرع سرخه آن مسکن عطش معرط حاد از امیضه و غیره و چون برنج
 سفید را در آب انجمانند و آب صاف آنرا با شامند جهت حبس امهال و میوه مفید و ساقی آن با کپهای که پهنی دارند
 و در آب نامنند که بر زمین مغروش و بکهای آن باریک و در شاخهای آن کرده امپاشند و معارضی مرغ نامنند و با آنک نبات
 سفید و قلوی آب خالص شیر گرفته بپاشند نفت الدام را مفید است و آشامیدن آب مطبوع آن مانند ماء الشعیر که پهنی
 پیچ نامنند مسکن لذع اختلاط مراری معده و امهال صغراوی و شیر تازه با لثام صغره و زخوردن جهت توابل منی معترت و معوط کرد
 برنج که در حین کوبیدن بهم میرسد فاعل رفاف است و اغتسال بدان جهت جلای اوساح از بدن و طلای آن با ترمس جهت
 رفع کلف و آثا رجلا مفید و همچنین با آب خربزه و فساد آن با بیه کرده بز جهت کشودن دمل و ذر و آن جهت خراجات
 تازه و چون حواهر را خصوص مروراید با آب مطبوع برنج و با آب نخل غیر مطبوع آن بشویند چرک آنرا از انازل سازد و
 جلاد دهد و همچنین چون آرد بسیار نرم آنرا با آب بمانند و خشک شود با آب بشویند و همچنین چند مرتبه تکرار نمایند بسیار
 صاف و جلایابد المصار آشامیدن آب مطبوخ شلتوک که بغار سی شالی و بهیلهی دهان نامنند و پوست شلتوک که بسیار نرم
 سلاطه کرده باشد از سوم است و کوبیدن که یک مثقال آن کشد است و برنج مولد تولنج و سده و موافق تذکره مکرب و مصلح
 میل اند مصلح آن خیمانیان آن است در آب نخل اندکم و خوردن آن با شیرینی و چون در آب قرطم بپزد شاندن سده آن
 میکند بدل آن آرد جو مغسول است و برنج بریان و حلوانات و اطعمه مصنوعه از آن در قرابا دین ذکر یافت

* **ارز** * بضم اول و مکون راء مهمله و زای معجمه * ماهیت آن درخت صنوبری بار است و زفت رطب از آن حاصل میشود

منبت آن زمین عرب * طبیعت آن گرم و خشک است

* **ارمه** * بفتح اول و راء مهمله و غاد معجمه و هاء در آخر بهندی و یک نامنند * ماهیت آن گرمی است بسیار آریزه

سفید هر دهن آنها اندک صلب و تنه آنها نرم و پراز رطوبت لزجی چوب و درخت و کاغذ و کتاب و لباس و فرش و ازین قبیل آنچه را بپند میخورند و هر چه را که بخورند اطراف آن کل آلود میباشد و چون خشک شود اندک صلب میگردد و شاید تمام لعاب دهن آنها و آنچه را میخورند همه کل میگردد و باندک زمانی فاسد و فانی میگردد و اندک خصر من کتاب و فرش و لباس را و ماده نکون آنها انحراف محتفیه در جوف بیوت و صنل و قبا و فروش و یا تحت آنها است و محل نکون آنها آن مواضع و زمینهای نمناک با رطوبتی است که خاک آنها نرم و مخیف باشد و در آن اماکن آنچه میرویند همه را میخورند و فاسد میسازند و در ملک بنگاله در اواخر برسات بزرگ و بایل و بلد بمقدار استه خرما میگردند و بر بر آورده و پراز میکنند و باندک زمانی فانی میگردد و اهل هند میگویند که بادشاهی دارند و رجته آن بسیار بزرگ و بالیه میباشد و بحجم انگشتی و بطول دو بند آن و بزم ایشان آن بسیار گرم و مقوی با است و در زمستان از اماکنی که محل نکون آنها است مانند صحرا ها و دامنه های کوه بر آورده میخورند بدل بن نحو که سر آنها را دور نموده تنه آنها را بر وغن کا و چوب نموده می بلعند و میگویند اگر بزودی تبلعند و یکد روز بگذرانند تمام آن کداخته آب لزجی از آن بر میآید و بمرست خالی میماند و علامت شناخت آنکه بادشاه آنها در کدام جا است آنست که در صحرا ها در مواضعی که دهقانان علیه پای زراعت را کنند و جا بجا جمع مینمایند و بطوبایات بارش و شبیم و حرارت تابش آفتاب متبخر گشته و تعفن یافته از آن ارضه نکون میباشد پس اشخاصی که معرفت آنها را دارند آن مواضع را کتب بر می آورند در بعضی از آنها یک نادر و ولد در میباشند و رگویند چون آنرا در وغن حنالم بقدر حل کنند و بر بوا میر بماند نافع است و یا شیدن آب مطبوخ غرضه کشف آن است و د خان بر همد و کرکی و کشته خشک و فو قیتنج کویز اندک آنست

* ارسطون و شرابی است غلبه که از خمر و ادویه حار و تر تیبند هندی قوی تر از خمر و مقوی احشای بارداست و در قباد بن ذکر نبات * ارفا صوفی * بروزن افلاطونی بفتح حمزه و سکون را و مهمله و فتح غین معجمه و الف و ضم میم و سکون و او و کمر نون و یاد را خربار سی ما مبنای سرخ نامند و بهندی بن پوسته * ماهیت آن نباتی است شبیه بخششاش بری و برک آن مشرف و شبیه برک شغایق النعمان و کل آن سرخ و بر آن شبیه سرخششاش و طولانی تر از آن و سر آن پهن و بیخ آن معتدل و روزنک در معده یعنی لبن آن زرد و عفرائی * افعال و خواص آن خار حاد و محلل و منقی قروح عین که آنرا ارفاسن و قر و حی که آنرا ناقلینا مندل و چون ضاد نمایند بیکدیگر و ده اوارم را و چون در غم برک آن را با بیست و یکد آنه لفل سیاه سائیل و با آن حل کرده روز مترالی بخورند جهت قلاع دهان و سیلان رطوبات از آن نافع

* ارقیظون * بفتح اول و سکون رای مهمله و کسرتاف و سکون بای منبأة تحتانیه و ضم طای مهمله و سکون و او و نون معرب ارقسین یونانی است و قر و سقون نیز نامند * ماهیت آن د سقورید و س کوبل نباتی است برک آن شبیه برک کد و رازان بزرگتر و صلب تر و مزغب و بی ساق و در آن مائل بسایه و بیخ آن بزرگ و سفید انطکی گفته نباتی است مزغب و ساق آن مربع کمتر از یکد ربع و آنرا اگلبلی سرخ رنگ و تخی میقلد و زرد سیاه است و بهتر بن آن تازه حریف آن است و صاحب تحفه گفته بیخ آن نرم و سفید و شیرین است * طببعیت آن گرم و خشک در د و م و در موم نیز گفته اند * افعال و خواص و منافع آن جالی و مجفف و محلل و نا قوت تابضه جهت امراض دهان و دندان و سینة و نف المدة و معاصل و عرق النسا و شقاق و تر حله و انگستان حادث از بردت زمره البهل و حرقت النار و قروح بیم ناخنها نافع مضمعه بطبیع بیم آن رنگها باشتن

آن در دمان ممکن اوجاع دندان و ریختن طبعی آن بر شقاق عارض از سردی و مرخنتگی آتش و آشامیدن یکدم آن
باحب الصوبه جهت اوجاع صدر و نفق المده و چرک کائن در مینه و نیم رطل از طبعی آن جهت عسر البول و عرق السادر در
مفاصل و صمد تازه آن جهت شقاق و فزحه ترا نکشتن و اوجاع مفاصل و مرخنتگی آتش و ذرور برک آن جهت قروح خبیثه
که نه نافع مصر کرده مصلح آن و روغنهای ارشربت آن ناشش درم بدل برک آن بیخ آن است

*** ارقطیون *** یعنی اول و سکون راء و موله و فتح قاف و سکون طای موله و ضم یاء مثناة تحتانیة و سکون و او و نون و آنرا
از قطن نیز نامند *** ماهیت آن *** گیاهی است برک آن شبیه بزرک فلوس و زغب این از آن زیاده بسیار مستند بر ویج آن
سفید و شیرین و ساق آن درخشان و لایق و تخم آن شبیه بزره کوچکی *** افعال و خواص و منافع آن *** بسیار لطیف و مجفف
و جالبی طبعی بیخ آن و تخم آن با شراب جهت تسکین اوجاع استخوان مضمضه کردن و نکاشتن آتش آن در دمان و آشامیدن آن
جهت عسر البول و عرق السادر ریختن آن بر مرخنتگی آتش و قروح بن ناخنها و شقاق عارض از سردی هوانا نع

*** ارمال و ارمالک *** یعنی همزه و سکون راء و موله و فتح میم و الف و لام و یلغی دیگر کاف بعد لام آمده و بر یانی از مالی
نامند *** ماهیت آن *** پوست درختی است خشبی شبیه بقره با عطری و رنگ آن مائل بزرده و صغی از قره است منابت
آن منابت قره و بهترین آن تازه زرد رنگ خشوی آن است و تراب میل علو نشان مخاطب به متعل الملوک قلس سر و نوشته
اند که پوست درخت کادی است *** طبیعت آن *** در آخر دوم گرم و خشک *** افعال و خواص و منافع آن *** نایب
منابت قرفل و دارچینی و قره دانسته اند و مقوی دل و احشای معین بر هضم و جمیع قوتها و جهت استحکام لثه و امراض
دندان و بوی دمان و رمد و منع انتشار زخمه ها و آله و تسکین اوجاع و ادرا فضلات نافع و بونیدن آن جهت تقویت دماغ
و آشامیدن آن جهت قطع اختارات کرده هرجا که باشد و بوی دمان و رمد بار و ادرا فضلات و نیست طبع و مضمضه آن جهت
استحکام لثه و امراض دندان و منون آن جهت درد دندان و اشتحکام لثه و صمد آن جهت بشو و ارام و اند مال قروح و منع
تغفن اعضاء و طای آن جهت اصلاح ناخن و چون آنرا کو بید و با مثل آن آرد بکنیم و بشکر خمر کرده در روغن بربان نموده
که ما گرم بر عضو جمع و در چشم بارد نکند نماید در ساعت تسکین و جع آن نایب مصلح و معرور مصلح آن کشنیز مقلد ارشربت
آن بتهائی تادومقال بدل آن در رنگت کبابه و دزغیر آن سلیمه و حکیم میر عبد الحمید در حاشیه تحفه نوشته که آنرا به یلغی لوده
بضم لام و سکون و او و دال موله و ما در آخر نامند و شاید شبیه باشد ارمال غیر لوده است و محتمل که آن نوع زیون دارچینی
و بین قره و سلیمه باشد و لوده پوست درختی دیگر قریب النفع بدان و اهل هند در امراض مذکوره و امراض ارحام برای
دفع رطوبات و در رو حیض و غیره و برای درازی موی در ادویه آن مستعمل دارند و این با عطری و خوشبو نیست
*** ارمنیون *** یعنی همزه و سکون راء و موله و فتح میم و کسرتون و سکون یاء مثناة تحتانیة و نون لغت یونانی است *** ماهیت آن ***
نباتی است بری و یستانی و در مال میر وید بری آن غیر مستعمل و یستانی آن بر کهای آن شبیه بزرک ابل و ساق آن مربع
بقدر نصف ذراع و غلاف ثمر آن شبیه بغلاف لوبیا مائل بطرف اسفل و تخم آن حیا و درازی و تخم بوی آن مستند بر او غیر و کوبند
ارمنین درخت تلقلان است و این بیطار نوشته که غیر آن است چنانچه مشهور است در زمان ما صفت آن غیر صفت تلقلان
است و در حرف القاف خواهد آمد *** طبیعت آن *** در غوم گرم و خشک *** افعال و خواص و منافع آن *** متخل و جاذب
آشامیدن یکدم بر شراب بنابت محرک با صمد مطبوخ آن محال و ارام بلغمی و همچنین صمد آن با آب و صمد گیاه آن نیز

و تصور آن با عمل حیمت از آنکه طرح چشم معصوم بار عاقل و بیاض آن نافع و غیر یمنانی آن قرین افعال توتیر است و مندرج جنین
 * **ارنب بری** * بفتح مزه و سکون رای مهمله و بفتح نون و پای موحد: عرب از انبای دریایی است و بر بنی نمورینون
 و رای مهمله و بیونانی نر و میمون و اغروس و غوما و من و نیز بریانی لا عوسی و یعاری و شرکوش و یترکی و شان و بهندی
 مسا و سه و کهرمه نامند * **ماهیت** آن حیوانی معرب است بجهت کوبه با موهای بسیار نرم و صورت آن فی الجمله شبیه
 بصورت موش و گوشهای آن بسیار بلند و لهذا آنرا خرکوش نامند و دُمتهای آن کوتاه تر از پایهای آن و مانند زنان حیض بیند و
 گویند منقلب میگردد نر آن ماده و بالعکس و املی اندازد بلکه یک سال نر آن بسیار مست و قوی میگردد و یک سال ماده آن
 و لهذا شبهه نموده آنرا گفته اند و مدت حمل آن هفتاد روز است و زبانه هم گفته اند و گویند چون آنرا بسیار ترسانند و زبانه
 نمایند خون از منایج آن بر نمی آید و سفید بکرنگ و سیاه اغبر و ابلق میباشد * **طبیعت** آن گرم در عوم و سرد در دم و
 بر بعضی سیاه آن خشک و سفید بکرنگ و خشکی آن کمتر و مشهور آن است که مزاج آن سرد است و این قول ایراد
 نموده اند که یس از چه جهت نافع است مغلوبین و صاحبان بارد المزاج و امراض بارد و از جواب گفته اند که مزاج آن
 هر چند سرد است ولیکن گوشت آن گرم است از کوشش غزال و حق جواب آن است که آنچه مشهور است غلط است و سبب آن
 شهرت افعال آن است از جنین و خوف و سبب این فرد نیست مگر ببرد مزاج آن بلکه مزاج آن بسیار گرم است و از لوازم
 حرارت جراثیم و جلادت و اقدام بر حرب است و آن جانور سرد است اگر این لوازم حرارت با او نباشد بزودی از جنگ و
 غزاهلاک می شود جناب یارم تفسیر و تعالی بحسن تدبیر و حکمت بالغه قلب آنرا بنسبت با بدن آن بسیار بزرگ خلق کرده
 پس حرارت غریزی و روح حیوانی در فضای قلب آن متفرق شده ضعیف میگرداند و موجب جن و خوف و میشود و نیز
 حرارت اصلی مزاجی با حرارت عارضی حادث از غضب یا خوف مجتمع گشته باعث انفجار و ضعف آن میگردد و ازین جهت
 باز نر بسیار پُر و زانیمتواند کرد و صید چنانچه ماده آن میکند نمیتواند نمود و نیز شیر نر آن جلدی و جلاد تی که شیر ماده دارد
 ندارد * **اقبال و خواص و منافع** آن صرع و فالج و استرخا و لقوه و اخلاص و ارتعاش اغذیه متخذه از گوشت آن خصوصاً کباب
 و مشروبات مبرزه با یا زهر حار و مغرمه و مقویه مانند دارچینی و فلفل و صغیر و خردل و تخم شبت که ترش کوبده باشند اینها را
 بر روی نافع اند از برای فالج و لقوه و استرخا و خرد و ارتعاش و امراض یارده رطل اعصاب و واجع معاضل و سلس البول
 و بول در نراش و همچنین قلابای آن و مولد خون غلیظ و غلیظ تر از گوشت گاو نر و گاو میش و اگر سرفه باشد بی ترشی و چون
 قدر تلی از انکه آن بطفل بخوراند این میگردد از زحمت و صرع که آنرا ام الصبمان نامند و فزع در خواب و لیکن باید
 که شیر در معدة او نباشد زیرا که موجب انجماد آن میگردد و همچنین خوراندن آن با مسکه گاو یا روغن گاو یا سرکه انکوره
 یا با عمل مصفی صغیر بخل خرمانافع است از برای صرع و چون یک گرم انکه آنرا با یک گرم شب یمانی موخته با آب طبیعی
 بپزیند و سد اب چند روز بیاخذند خون بسته را کساید و آشامیدن و حصول آن بتهائی بعد ظهر سه روز هر روز نیم مثقال
 مانع حمل زنان است و آشامیدن دو مثقال آن جهت رفع سیلان و طوبات رحم و شکم نافع و سه تیرا ط آن با شراب جهت رفع
 تب ربع صبر شده اند و آشامیدن یک گرم آن با آب نخود از برای احتباس بول بسبب انجماد خون و درمانه و از یک تیرا ط
 تا نیم مثقال با سرکه انکوری جهت صرع و تحلیل شر متخمد در معدة و کزیدن انعی و ادویه قنار و بالجملة فاذ صر جمع سموم
 است و زهره آنرا تا تبرع عکس پذیر مایه آنست چون با زیت خلط کرده شود و بلع نمودن آن گرم ماکرم هنگام ذبح بعد صید

نعمه سالنم و رفیق سفر اوست و بر زبان عارض شود و اگر بول بکند اندک شبیه بارهوان باشد و بول و عرق کوبه متعین از بدن او
 به این وقت صحرای او منظره بانهک خون نماید اصلاح آن خوردن شیر الاغ و لا و خوردن حله بزرگ خناری و آغامیدن شراب
 صحرای رفیق معصوم که منتهی در حضور آن مکرده باشند پس جزو رفیقین آب مطبوع بزرگ خناری یا بجز آن درج مریه کوبه، مغلز
 بزرگ فیل و خوردن برهان نهری و آشامیدن ماء الشغیر مرد کرده و خربق سیاه و لبی مقهور نیا یا فغان یا ماء العسل مقدار بزرگ و بزرگ
 احتیاج به فصل نمائند و تنظیف پیش نمایند بقی و اموال بعد از سکون احوال و تسبیح لائق و عزیمت برده صاحب آن آمنت
 که مکر و نسیان او را خنیدن نام می اولابس دین آن پس خوردن آنرا و خواب آمدن و شراب دیدن و شراب رفتن آن
 * **اروسه** * بفتح اول و ضم رای هندی چهار نقطه و سکون و او رفتح مبین مهمله و هاء در آخر لغت هندی است و آنرا با سینه
 بهند بای موحی و روانه بفتح و او رالف و سکون تون و فتح مبین مهمله و هاء در آخر نیز نامند * **ما هیست** آن نباتی است
 که در هند و بنگاله بسیار میشود و مابین شیر و گیاه و بیلندی و ذرع و زیاده بران و بزرگ آن شبیه بزرگ بیل و اندک عربستر از آن
 و شاخهای آن پر کره و چوب آن سفید و اکثر از آن خلال میسازند و کل آن بیشتر سفید و بعضی سرخ و بنفش نیز میباشد و
 آتش چوب آن تل میباشد و از زغال آن بارود میسازند * **طبیعت** آن گرم و خشک است در او و بزرگ و کوبند مراد است و
 کل آنرا سرد نرفته اند * **افعال و خواص** و منافع آن کل آن جهت دق و دفع صغرا و تمکین حدث خون و سوزش بول
 و ناراحت آن سفید و کوبند بهج آن جهت سرفه و ضیق النفس و ریه و توبهای بلغمی و صغراوی و غشیان و قوی و برهان و حرقه البرول
 و قروح مجاری بول که بهندی سوزاک و بقرامی سوزنک مانند و گفته اند تب دق را نیز مغذی است و ثمران بمقدار چمن صحرایی
 که بهندی در کور جنگلی مانند میشود و سبزرنگ و قشم های آن ریزه کوبند تعلیق آن بزرگاری اطفال جهت سرفه ایشان نافع است
 * **آرید برید** * بحد حمزه و کسر رای مهمله و سکون بای مثناة قستانیه و دال و فتح بای موحی و کسر را و سکون بای مثناة
 قستانیه و دال سه بی نقطه * **ما هیست** آن درائی است فارسی مانند پیا ز شکافته که از میستان خیزد شافقی و پیرسف بغدادی
 گفته اند شایب که آن بیج دلبوس باشد که مومن احمد بریست و انطاکی گفته که بیج مومن سفید است که بفارسی مومن
 آزاد نامند که ذبیق عبارت از آن است * **طبیعت** آن بسیار گرم و حاد * **افعال و خواص** و منافع آن جذاب و
 جال است طلای آن جهت قطع خون بر اعین و آشامیدن آن بغایت مصلحت و در حوض مقلد ارشیت آن تا یک گرم است

* **فصل** * **الالف مع السین الممهله**

* **اسارون** * بفتح مزه و سین مهمله و الف و ضم رای مهمله و سکون و او رنون لغت سریانی است یونانی ساریون و یونانی
 تکر نامند * **ما هیست** آن بیج گیاهی است پر کره و اندک طولانی و کج و زرد رنگ از زرد چوبه باریکتر و قوی تر نیز دیده
 شده و باریشیا و عطریات و ثعلب الارأثه و لذاع و بعضی اغبر مائل بزرده و منبت آن جنگها و گیاه آن منبسط بر روی زمین و
 برک آن شبیه ببرک نیل و بلبل و رازان کوچکتر و مائل با ستراره و کل آن بنفش و در زیر برک شبیه بکل و بنک و قشم آن
 شبیه بقرطم که از رجه و نیز نامند و نوعی از آنرا ساق بقدر ذریعی و مدور و برک آن مانند قطور یون دبیق و بالای ساق
 آن پر شعبه بعضی بالای بعضی و در اطراف شعبه ها چیزی مانند اندامی کدوم و در جوف آن چیزی زغبی و بیج آن بسطیری
 خنصر و کم کره و خوشبوی و خوش طعم و نوعی دیگر برک آن مانند برک نوع اول را غیر و صلب و شاخهای آن پراکنده و
 یاریک و برانچار میبندد و کل آن بزرگ و بنفش و ثمر آن مانند شرکب و در جوف آن قشعی مانند قشم خطمی و بیج آن ماری

در روزی که در وقت طلوع و آفتاب و اندک و این قسم مخصوص است به معصوم و کودکان و انواع را برک از همه
انواع در وقت طلوع و آفتاب و اندک و این قسم مخصوص است به معصوم و کودکان و انواع را برک از همه
آن کوهها می آید است و این نوع ضعیف ترین انواع اربعه آنست و بهترین همه نوع اول است که از نرنگ و آفریقیه و شام
خیزد و خوشبو و تند رائحه و باریک باشد که با نرادر وقت خاتیدن بگذرد و مستعمل بیم آن است طبعیت مجبوع آن در آخر
دوم گرم و خشک و بعضی در سوم گرم و در دوم خنک گفته اند * **افعال و خواص و منافع آن** مطلق و محمل و مفتح
و مقوی و منفی و دماغ و اعصاب و معد و جگر و مبرز و کرده است از اخلاط بارده و رطبه بااله مسترخیه و آشامیدن آن بتهائی
و بادریه مناسبه جهت امراض بارده و رطبه دماغیه مانند سرع و لقوه و فالج و استرخا و تشنج امتلائی و خدر و تعویبت دماغ و
تسخین آن و اعصاب و مصلح اع بحار کت رحم و نسیم و خصوص با ماء العسل و جهت تسکین اوجاع باطنی و استسقاء و پیران
مدی و ورم و رخو جگر و مبرز و تنقیه آلات بول و رحم از رطوبات لزجه و فصول ردیه و تنقیه سنگ کرده و ممانه و تسکین درد
آن و عسر البول و احتباس حیض و روح مغاقل و ورک و عرق النسا و نقرس نافع خصوصاً که جهت این امور دما و دما و آب
دیگر را خیس نمایند و باشند که با زای موره منقال از آن چهار رطل و نیم آب انگور باشد و یا شر شر و کوفتن جهت تعویبت باه
میرودین و مرطوبین و تسخین و تعویبت معد و کبد و اخراج رطوبات فضلله با درار و یک منقال آن با ماء العسل مسهل است
مانند خریق ابیض و بویله و روغن ان دائم جهت نسیم و اکتال آن جهت امراض طبعه قویه و زور آن جهت کزیدن
عقرب با نفع وضاد آن با خرباز و دوشده بر کچران و پشت زما رجعت نعو ط مجرب و امل مند را عقیده آنست که چون قبل
از بروز آبله نیم درم آنرا با نمک بزرنج بوشند آبله بمیار که بر آید و مجرب دانسته اند و از جمله ادویه ایست که داخل کرده
میشود در خوشبوئیها مضربه مصلح آن موزج مقدار شربت آن از یک منقال تا سه منقال با ماء العسل بد آن بوزن آن و ج
یا زنجبیل است یا نصیب آن خولنجان و نصف آن و ج جوارش اما وزن و شراب و عرق آن در قز باد بی ذکر بافت
* **اسد** **طبع** **سود** و سیم مهله و سکون دال **مهمله** بغار می شیر و بیهندی با که نامند * **مها** **هیت** آن حروانی است مشهور از
جمله سباع * **طبعیت** آن گرم و خشک * **افعال و خواص و منافع آن** کوش آن در هضم و مورت فیما مضاد به آن
بر کسر و کچران و انجبین و قضیب و مقده معوی جماع و طلای آن جهت کلف و قطوران با روغن نیم الحیره در تحلیل جهت
نعوظ بیعدیل و طلای پیهره و زمره آن بر بدن باعث کشتن سباع از آن شخص وضاد پیه ما بین و چشم آن بر روی مورت هیت
در نظر ما ارسلو کوبد کباب خصیه شیر بغایت مقوی دل و باه است چون بشکافند آنرا و با بوی سرخ و مسطکی طبع نموده
خشک کنند و بر روغن زنبق چرب کرده با آب گرم با شتاب بوشند جهت جمیع اوجاع باطنی مانند قولنج و مغص و وجع غده و بواسیر
و درد جگر و رحم بغالت مؤثر و مقبیل است و زمره آن مقوی باصره اکتالا و آشامیدن یک انگ زمره شیرین با زرد و نیم مرغ
نیم برشت جهت کسی که آنرا از زنان بسنه باشند گویند مجرب است و وقت استعمال آن و رجن هلال ماه شرط دانسته اند
و گویند جلوس بر پوست آن جهت رفع نفرس و بواسیر مجرب است و بستن پوست یا موی آن بر گردن اطفال بیش از بلوغ
جهت از آله صرع و تشنج موی آن جهت کزیدن سباع و رفع تب بومی نافع و کد داشتن قطعه از پوست آن در میان صندوق
و خورت مانع کرم زدن آنها است و اگر کرم در آن صندوق موجود باشد با عفتل آنها است گویند چون زبان آنرا خشک نمایند
و قد رقیلی از آنرا با نبات سائیده با صابن صیق النفس با رو طبع اش و اندک نعایا بد و چون بینی شیر ماده را خشک نه بند وزن

حامله یا خود دارد تا زمانیکه طفل را از شیر باز گیرند از مرضی که بهندی یرسوت فامند محفوظه ماند و چون فرج آنرا خشک
 نموده عند الحاجة با آب گرم سوده زن استعمال نماید فرج آنرا تنگ کند و گرم کرد اند و چون يك درم سرکین آنرا در شراب
 حل نمایند و بعد از این شراب خمر دهنل باعث نفرت و عدم خواهاش ایشان کرد و کوینل چون صدای خروس سفید تاجدار
 را بشنود لرزه براند ام آنرا فتنل و فرغ نماید و بعضی گمان برده اند که تمساح چون صدای شیر را بشنود میمیرد و کوینل خوردن
 موی سبل آن از جمله موم است و اگر از راه عدل او آنرا مقراض نموده در میان رک برک تا نبول کند آشته بخوراند بکلیکه
 با او عدل او داند و از ناله با لیمه بهر نحو که سیکه آنرا خورده باشد علامت آن آنست که در وقت نشستن شکم او درد کند و چون بر رک
 بپاید انجیر بپول کند آن برک پاره پاره گردد و دل پیرش آنست که بپا و زن جگر بچه کو سفند با ناله و قطعه قطعه نموده خام ببلعند و
 چون سه ساعت کامل از آن بگذرد و درم خریق اسود که بهندی کتلی نامند خوب نرم سوده با آب نم کرم بقل ریک که ده بخورند
 وقتی کنند و اگر زود قوی نیاید شاخه درخت پیل انجیر و حلقی کنند تا قوی آید و موی شیر یا قطعه های جگر بیرون خواهند آمد و یا آنکه
 ماهی روپیان که بهندی یچیه منکانا منل یا تار و پسمانی بسته خام ببلعند و ده ساعت صبر نموده تا رچه ماهی را بکشند موها با آن
 چسبیده بیرون خواهد آمد پس بپنج کپا سفید مرز که بهندی جولانی نامند با آب شسته برنج سوده یا شامند و اگر شیر کسی را
 بگذرد خواهد بداند آن و پانها خن برای آنکه دندان و ناخن از صباع هر دو صمی میباشند از دیت میرواند باید که زراوند و ایرا و عمل
 دراهم سرشته بران فساد نماید پس یا سرکه بشویند در آن موم متخلل از قشور نخاس و زنجار و خبث الغصه و موم و زیت کند و از آن
 * اسد العدس * * ما هیت * آن شبیه بکپا عدسی و نوعی از طرافیت دانسته اند برک آن مرغب و بانز و جنت و ساق
 آن دارک مانند ریسمان اغبر ما دل و سونخی و کل آن سفید و زرد شبیه بکل لبلاب و بسیار از آن کوچکتر و بیخ آن مانند کزور
 بسیار کوچک و بر کپا هیکه در حال آن بهم مرسل میبچند و آنرا فاسن می سازد و لهذا آنرا مالوک نامند * طبیعت آن آن
 درد و م کرم و با قوت بارده و در سوز خشک * افعال و خواص و منافع آن مجلل بلغم و سودای غیر محترق و ملر بول
 و مفت حصا و آتش میدان آن با سنگجبین جهت یزقان و با آب کرفس جهت حصا و چون با سرکه مل او مت بخورند آن نه پند
 پخته با خام آن با عسل لا غری بدن فربه میشود و صلا معزتی نمیرساند و چون با گوشت طبع نماید گوشت را زود مهو میسازد
 و طلای آن با سرکه جهت نماله و منع زیاده شدن آن مفید کوینل مکوب و مغنی است مصلح آن بنفشه مقدس و شربت آن تا پنچل و هم
 بدل آن آذینمون و در امراض فزال مانند آن معتبر و ریح آن سندر و س

* اسرار * بسوزم و سگون سیمن مهله و فنج زای مهله و الف و رای مهله لغت مغربی است * ما هیت * آن شیر است
 منبت آن آبهای ایستاده و سواحل دریای حجاز و در ای رتدای روئیدن یکشاخ بقدر ذریع شبیه بپای العالم میباشند و چون
 میادی روی آب شود از آن برک و شکوفه شبیه بهر ظاهر میگرد و نور آن بمقدار فتنل و معتبر و مرغب با اندک بشاعت
 و خلالت و عفروت و طعم برک آن اندک تلخ * طبیعت آن مرکب القوی و مسخن * افعال و خواص و منافع آن
 ذلک و بخور آن جهت درد دندان و آتش میدان آن با شرتازه در مخزور و با شراب در میر و بغایت محرک باه و لازمه آن
 مجلل صلابات و مفتاح سد و منقش حرارت غریزی و حایس بخارات مقلد و شربت آن از نیم منقال تا یکد رم صغ آن لزج
 و بعد از خشک شدن شبیه بکند و میباشند و قوت و بارطوبت فضلجه جهت امراض بارده و دفع رطوبات از مفاصل نافع
 * اسرار * بضم ماره و سگون سیمن و فنج را مع مملتین و سگون نون و هم و سرنج بلد و نهمه نیز آمل و بهندی سیمن و کوینل

در این کتاب

در این کتاب

ما هیت آن چیزی است متبرع از قلعی و سفید آب هر خسته شبیه بیشتر فایند که هود و کمرنگ تر از آن یعنی سرخ
شکفته اند که مایل بزردی و صنعت آنرا طرق بسیار است از انجمله آن است که بیکر رنگ سفید آب قلعی یا قلعی و هر بر از در
تا بمسحالی کرده بر روی کوره آتش بنی و خاشاک کن آردند و قدری خاک بر آن بپاشند و با کفچه آهنی بر مزنند تا سرخ گردد
و بر چند آتش بیشتر و مدت هر قدر که پس در دیکر کرده بر روی کوره کن آردند و آتش بر اطراف آن بزنند تا سرخ
و بیاض و رنگین گردد * طبیعت آن سردی آن کمتر از اسفنج است که سفید آب نماند و خشکی آن زیاد دازان * افعال
و خواص و منافع آن محل بیجالی و متقی و خفیا و منبت و لیم طلائی آن بار و عن گل سرخ یا روشن زیتون جبهت رویانیدن
کوشک بود قلع ورم زخمها و تقیه چرک و بردن کوشک زان و مزده و قطع بدن بونی آن و جهت سیلان خون و هر خشکی آتش
و حقیقت آن با بیه و آب بر یک یا رنگ جبهت قرحه اماغادر و زعفران هود و آن بر قویا بعد مالیدن آب بر یک جسم مفرح و رنگار
آن باعث زوال آنست و اگر تیغ از سوزم قتاله است مد او ای گشت که آنرا خورده باشد قریب بمال او ای اسفنج است و آن شاء الله
تعالی در ان سفید است خواص و منافع آن در قرابادین ذکر یافت

* اسروزخ * بفتح هز و سکون سین و ضم راء و همشتین و سکون و اورد و فتح زای معجمه و سکون عین و همزه * ما هیت آن گرمی
است که در مزه زارها و زنگارها بهم میرسد * افعال و خواص و منافع آن ضاد آن عصب مقطوع را در ساعت التیام دهد
* اسطرغالین * بکسر هز و سکون سین و فتح طاء و ای همزه و الف و فتح عین معجمه و الف و کسر لام و سکون یای مثناة
تختایه و سین همزه لغت یونانی است و عبری معر و ف است بختاب العقاب الایض * ما هیت آن بیج شمشیری است
کوچک اندک سفروش بر روی زمین بر یک شاخهای آن شبیه بر یک شاخ نخود در کل آن ریز و بندش و بیج آن مستل شبیه
بهر ب شامی مشعب بشعهای سیا و صلب مانند شاخ حیوانات مشبک بعضی در بعضی و طعم بیج آن با قویست جنبه آن تلها بیج
فشین و مواضع سایه این بیطار نرفته که در مواضع از آن لیس کثیر الوجود است و مستعمل بیج آن * افعال و خواص و
منافع آن بیج آن تابش و میجف و روح و حایس بدن و مدر و دل چون با شرب بیجشاند و دنیا شامند و چون نرم بگویند و زینند
و بر تزویر گفته باشد یا صلاح آورد و قطع نزف الدم نماید و لیکن بسبب صلابت بد شواری کوبیده میشود

* اسطوخودوس * بضم هز و سکون سین و ضم طاء و وی نقطه و سکون و اورد و فتح زای معجمه و سکون و اورد و فتح زای
و اورد سین همزه لغت یونانی است بمعنی حافظ الایروح و عبری آنس الایروح الضرم و کز لون و مسک الایروح اصل
مکه معطره کیا و ابراهیم بضم ضاد معجمه و سکون رای همزه و هم و کل آنرا از هر الضرم و کز لون و مسک الایروح است
که در انجا میروید و اصل تنگابن تروم و بونکی و دمار و در تنگاله تنه نامند در اطراف عظیم آباد و تنگالاهم میشود و لیکن
اندکی کم قوت * ما هیت آن کبابی است و یعنی بقدری معنی منبت آن جاهائی تنگابن بر یک آن شبیه ببرک و در از آن
در از تر و باز یک و کل آن سرخی شکل انبوه شبیه نشو و گیاه کوچکتر از آن و بنفش و مائل بسفیدی و یان زردی و سرخی
و مزغب و نرم و تقیل الراضه و اندک تلخ و حریف و تخم آن بسیار ریزه و اندک مفرط و زرد تیره و مائل بسایمی فی الانجمله
شبیه بازن خرد بر روی آن بعد اندک مالیدن بدست شبیه بپزی کا فور چنانچه این ماهویا گفته که اسطوخودوس را
تخمی است که چون بدست بمالند و بر روی بدن کافور از آن آید و طعم آن تلخ و تیز و آنچه بعضی نوشته که تخمی دل آرد نیز
درست است زیرا که آنچه در زمین و با زوروم و مغرب و زمینهای با قوت میروید با تخم و قوی الراضه و با تلخی و نرم و مزغب

میباشد و آنچه در زمینهای ضعیف مانند بعضی مواضع بلاد هند و عظیم آباد و جهانبگیر نگر از سنگله میرویل خشن بعدی میاد تیر و بعضی سفین مائل یاندک بخششی ربی زغب و بعضی بی تخم و یا تخم ریزه سفید مائل بزرودی است و نوعی از اسطوخودوس میشود که دانههای خوشه آن یا شان بارنگ اندک بلد و بی زغب و اغبر و در پوشیده بانچه ذکر یانت بلکه تند تر و لیکن خوشه آن دین و نشله که چند تخومیشا * طبیعت آن گرم و خشک در درجه اول و درد ورم نیز گفته اند را بن اصح است خصوصاً جیازی تازه قوی الراحه و تند طعم آن و شیخ الرئيس را بن تلخیز گرم در اول و خشک در دوم گفته اند و مرکب از جوهر ارضی بارد و ناری لطیف و شیع دارد گرم در آخر دوم و خشک در اول سوم و بعضی سرد در اول و بعضی مرکب القوی و اجزای بارده آن کمتر از حاره و تخم آن بقول ابن تیمیّه گرم در اول و خشک در دوم نیز و مرکب از جوهر ارضی بارد و ناری حار لطیف * افعال و خواص و منافع آن محلی و ملطف و جالی و مفتاح سد مابقت جزو حار لطیف خود و باقوت با فیه بجز و ارضی بارد و مقوی بدن و دل و دماغ و احشا و جمیع قوای ظاهری و باطنی و قوت مذکره و مفکره و مصفی روح و مغری و جهت امراض سینّه و سعال و نزلات و سائر امراض عفته و علل عصبانی بسبب انفعال مذکور و بقوت مسهل و دانه خود اخلاط فاسده بلغمیه و طبعه و سوداویه و اختصاص آن بدماغ و تقویت آن دماغ را نافع و همچنین جهت امراض کبدی و طحالی و میخاری و بول * امراض آلراس و غیره آشامیدن یک ورم آن بتهائمی جهت ریشه دماهی و در ارسل رحاد که از غریبه و سقطله و نزاع دماغ خادات از غریبه و سقطله و تذکیر ذهن خصوص با ماء العسل و همچنین آشامیدن شراب تازه آن بتهائمی و یا با شراب بوموی تازه بجهت آنکه با وجود آنکه مقطع و مطبق است حابس انشده و مقوی معده است و مداومت آشامیدن طبع آن با ماء العسل و همچنین اسهال بآن نافع است جهت صرع و ما لبخولیا و جنون و نسیان و وجود و شش و وسواس سوداوی و استرخا و تشنج و طبعاً متلائی و ریشه و خل و اختلاج و زوال غم رواند و نافع بجهت آنکه استفراغ سودا از تنقیه می نماید فصول دماهی و رطوبت مرخیه را و مانع حملونات را و نصب نوازل است با عصاب و مقوی و مستح آنها است و تقویت میبخشد دماغ را و لطیف مبنای روح دماهی را و همچنین مائید و جرم آن با ماء العسل و بن سوز و کنگبین یعنی مرهای کل آن با سکر با عسل چون مرش آب آن را یا شامند که مقدار کنگبین نقل کل اسطوخودوس در آن یا شند و مداومت بر آن نماید امراض مذکور خصوص وسواس سوداوی و غم را با کل زائل سازد و آشامیدن آن با عاقر قرحا و سکنبج جهت صرع و همچنین با شحم حنظل مزوج نموده استفراغ بد آن نمودن در سالی چند مرتبه و بعد از تنقیه متعبد معده بودن صرع بلغمی و سوداوی را نافع و بککرم اسطوخودوس سودا بیکر زم اناج فقرا بتهائمی ریشه و اختلاج را نافع است مداومت آن ناسی و بنجر و زرد ستر آشامیدن طبع آن با ماء العسل و سعو ط آن بتهائمی و ماء العسل جهت صرع سوداوی و بلغمی نافع بجهت تنقیه و تقویت آن دماغ را و بنجر آن برای استرخا و ضما د آن بر سر جهت نسیان و وجود و شش و چون بنند از نکل در شش قرار پس آب انکور یکم اسطوخودوس را در تخم و سرائر آن حکم بسته ششها بکند از نکل تا برسد پس بیا شامل مصروع از آن با عاقر قرحا و سکنبج نفع میبخشد آنرا نفعی پس و گاهی بعرض آب انکور و هر که میکند و درین هنگام چون بکماه دسر که محلل نمایند استعمال میتوان نمود و اگر ازین مرکه سکنبجین شکری و یا عسلی سازند و از آن سکنبجین یک اوقه باد و اوقه با عاقر قرحا و سکنبج استعمال نمایند بهتر است و با لجمه اسطوخودوس جازوب دماغ احتیاج یعنی منقی آنست از کل فصول ریزه بلغمیه با نه و مفتاح سد و مقوی قوه قوی و محلل کل الغره و ریاح و مل و ملطف ارواح آن و کربل که چون آنرا با تلف

آن کشش سخت در ربع آن از مزاجش و سدس آن از هر یک از مصطکی و هبله کالی و کدر معجون هارند و اینجور باشند
 و نزد خواب بیا نمایند و مل و مت بر آن نه بیند جهت دفع نزلات و رمق و ترهل و رمق کراپی با معده و ضعف با صره و مجرب
 و آشامیدن طبع آن جهت امراض سینه و معال و نزله از زوفی و فویر و مغر و مسهل بلغم و سودا و مقوی آلات بول و ما تر و
 تر باقیه است المده را کبد و الطحال و غیرها آشامیدن و در جرز از اسطوخودوس و یکجز و ربع کبریا و غسل شوشه جهت
 برودت معده و دیواسیر بهایت مغیل و نفوع و مطبوخ آن جهت ورم بارد و حکرواستقا و تنفیه طحال و کرده و امراض مقعد
 و یا شراب جهت نفخ و درد اعصاب و درد اخلاخ و سموم مشرب و نافع و یا سنگین و نهک مندی و مسهل قوی است و ضاد آن
 و معجون نکمیل بطبع آن جهت تسکین اوجاع معاصر نافع و چون با صغر و تقم کرفس بجوشانند و باد را میسمل بیاشامند
 نافع مقص آنست مضر صغری و مزاج و معطش و مقنی و مکر بصر و این مصالح آن سنگین کوبند مصراست بپوشن مصالح آن
 کثیرا و وضع عربی است مقدار سیرت آن از ورم تا پنجدرم بدل آن در آلات تنفس فراسیون و در تنفیه سودا فیتون
 شیخ یوسف بغدادی گفته خاصه اسطوخودوس اسهال سودا از دماغ است و شربتی از آن یکدرم تا پنجدرم و مل و مضر آن
 بر نه کسر است و چون با سنگین خورد شود احتیاج بمصلح دیگر دارد و بعضی اطبا گفته اند مصالح شراب آن شراب لیمو
 است و معنی سهامی دماغی و مسهل سودا و بلغم از دماغ است و بعضی گفته اند مسهل صغرا نیز است و حبوب اسطوخودوس
 و دهن و سنگین و یا شراب و عرق و مطبوخ و معجون آن در قرابا دین ذکر یافت

اسفناخ

* اسفناخ * بکسر مزه و سکون سینه مهمله و فتح فاء الف و فتح نون و الف و خای معجمه یونانی هونا خیر و نیز سومان
 فوسو خیر و برومی ابریا و یافرمی اسفناخ و اینجور و غیر ترکی اسبنس و یبندی بالک و پاک مندی قطب است که اسفناخ و رمی
 باشد * ماهیت آن گیاهی است معروف بختانی و بری نیز می باشد وستانی آن مستعمل است در مطعوم و بهترین آن نارون
 خورده آن است * طبیعت آن در آخر اول سرد و تر و کوبند معتدل است در گرمی و سردی و ازین جهت مضر و زومبرد
 را موافق است الا آنکه اوقا از برای مضر و رین آن است که با تشک الشعیر و روغن بادام شیرین تناول نمایند و این هنگام مشابه
 دفع از برای تبهای گرم و سرفه خشک با حبس بطن و اوقا از برای میرویدن با کوبش در به و برنج با افادیه حاره * افعال
 و خواص و منافع آن ملین طبع بسبب قوت جالیه و غساله و رادع و سرع الهضم جبدا المغذات و ترک نع ترافا سائر بقول
 و جهت التهاب و تشنگی و تبهای گرم و امراض سینه و دودشش گرم و دل و درد که در موی خوردن مطبوع آن با اشای مناسبه
 و با با قلا جهت نزلات مجرب و غرغره آن با آب جهت درد کلو و لهات معید و آشامیدن عصاره آن با شکر جهت درد
 کلو و لهات و برنان و تغیت حسان و عسر بول و حرقت آن و لذع اخلاط مراری و ضاد پشته آن جهت درد معاصر حار و آرام
 حاره و اختباس بول که از حرارت باشد و ضاد خام آن جهت ورم فلفل و نونی و کزیدن زنبور و انجیر را دمایل و طلای مطبوخ
 آن با مغیل آب جهت بتورم مغیل مضر یارد المزاج و مصلح آن یختم آنست با روغن بادام یا مسکه کار تازه و در اچنی
 و قلل و آب کامه است مقدار شربت از عصاره آن تا د و معال بدل آن خرفه و قطف و تقم آن جهت رجع فواد و در احش
 و تبهای حاره و شیرین آن جهت تپدق و سل مجرب و ضاد نخته آن جهت رجع او رام صلبه بسیار مفید
 مضر شرب مصالح آن کل منختم مقدار شربت آن در ورم بدل آنکه اسفناخ یخته و اغلیه متخذه از آن ساده یا چاشنی دار مطلب
 بروغن بادام شیرین یا مسکه کار تازه می باشد نافع از برای صراع و تشنج بسی و او رام حاره سردا لجم جیل جهت مالهتولیا

رجون قطرب و مایاحاد ث از مود ای صفراری و با پاچه بیه با پاچه بزغاله جهت درار و مد رجا و رخنایق و امر اس
مد ررونه و مل و معال و پاکشک الشعیر و ماش مقشر جهت ذات الجنب و حبس البول و خرقه آن و حیات حاره و تسکین
عطش نافع و تفصیل اغذیه اسفانایه و الریان آن در قرابادین ذکر یافت

*** اسفلیناس *** بکسر همزه و سکون سین مهمله و فتح فاء و کسر لام و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح نون و الف و سین مهمله و ما هیست آن
از ادویه مسهوله است جالینوس آنرا قناری دانسته و مالیقی غیر آن و گفته تباری مشهور است نزد اهل شام و همه مردم
ما هیست آن و همچنین منفعت آن غیر ما هیست و منفعت اسفلیناس است و د یسقوریوس در ثانیة نوشته که آن گیاه است
شاهیهای آن طولانی و بر شاخهای آن برگهای طولانی شبیه بیرک سموس که لیلاب کبیر است باشد و ریشه های آن باریک و بغیر
و طیب و گرم بود و آن تغیل الرانحه و تخم آن ریزه شبیه بتخم فالاقیس و منبت آن کوهستانها و منک لاخها *** افعال و خواص**
و منافع آن آشامیدن بیخ آن با شراب جهت زحیر و پیش و رفع هموم جانوران زهر دار و ضماد برک آن جهت قروح
خبیثه عارضه در پستان و رحم نافع و جالینوس در سابعه نوشته که منور این دوار امن بتجربه نیارده ام و اختیار نکرد

*** اسفنج *** بکسر اول و سکون سین مهمله و فتح فاء و سکون نون و جیم یونانی صیغره و بر بی زید الطری و سحاب البحر و قمامه
و غیر و نشانه و صوف الحجامین و مرشقه و بغارسی ابر مرده و ابر کهن و تشکر دکا دران و بندی مو اباد ل و بر کپی بلوط نامند
*** ما هیست** آن چیزی است که بر روی سنگهای کنار دریای شور متکثر میگردد و چون در آب اندازند آب را نشب مینماید
و چون بفشارند آب از آن بر می آید و آن در قمع میباشد قسمی از آن که متخلخل و موراخهای آن کشاد و نرم و شبیه بنسل و
پر موراخ است ماده کوبیدن و قسمی که با صلابت و موراخهای آن صغیر و تنگ است نر نامند *** طبیعت** آن گرم در اول
و خشک در دوم *** افعال و خواص و منافع** آن محلل و محفف قروح و جرح عمیق تازه و کهنه و اوزام و بلغمی و ریشها و
کهنه و قاطع نف الذم و التیام و مدد زخه های کهنه و مفتوح افواه عروق چون تازه آنرا با سرکه خالص یا سرکه مزوج با آب یا
شراب تر کرده بر حرارت تازه بگذارند التیام دهد و بالخاصه قطع نف الذم کند از هر عضویکه باشد ضماد مطبوخ آن با
صل یا با آب خالص جهت التیام زخمها و زور و خشک آن محفف قروح عمیق و همچنین کندن آفتن و دشت خشک آن بر ظاهر
جراحات اگر چه بعمق آن نرسد جهت آنکه با وجود قوت محففه قوت جاذبه آنرا نیز هست و موخته آن جهت منع نف الذم
و التیام زخمهای تازه قویتر و زور تازه آن بتنهائی یا یا پنبه یا باریشه کتان موخته جهت رمل یا بس و جلالی بصورت قشع افواه
عروق و مضمومه و جراحات جاسیه و محرق مغسول آن در ادویه عین نافع و چون قطعه خشک آنرا که دران مطلق تری نباشد
بقعر الیهود و یا بزیت آلود کرده بکسر آنرا با تش برافرو زدن و مردیکر بر موضع قطع یا بط که خون از آن بند نشود بگذارند
که جراحات آن بدن موضع برسد و داغ کنند آنرا که خاکستر آن بدن را نریخته شود در ساعت خون را بند نماید بسبب چسبیدن
و گرفتن آن افواه عروق را و همچنین خاکستر موخته چرب نموده آن بر روغن زیت که چرب نموده بموزانند و خاکستر
آنرا در در نمایند و شرب آن جهت نف الذم مخارجی و داخلی مفید و چون قطعه از آن را بقلل بکند که توان فرو برد بخیاطه ابریشمی
و یا ریسمانی مضبوط بسته بلغ نمایند و سرخیاطه را بلبست بگیرند و لسته صبر کنند که جذب و رطوبات گردد و بالیل گردد بعد
از آن خیاطه را بکشند که از کلو بیرون آید بقسمی که کلو بیرون در اخرا زو و خار که در خلق چسبند و باشد بعمل دل است
و چون ریزه ریزه نموده بمقراض و بروغن زیت چرب نموده بگذارند تا مرش بخورد و میکشد آنرا و در مصر کادران آنرا در

قرب میخیزانند و آب آنرا گرفته بنیامه عیالند جهت تصفیه آن و گفته اند از خاصیت آن آنست که چون آب را با شراب
ممزوج نمایند و اسفنج برادران بکندارند از هم جدا میگردند مضر احشامه علی آن آب غرور یا ریاس است و چون خواهند
که بپاشانند باین که بسیار و بزرگ قرض کرده بپاشانند زیرا که در فانون گویند همیشه و در دستور احرار قی و تسبیح و غسل و
تغییل کردن آن در قرابا دهن ذکر ناست و سنگها که در جوف اسفنج هم میرسد در طبیعت قریب است بل آن و حرارت این
از آن که تر ملطف و محقق و جالی و مفتحت سنگ منانه نزد غیر جالینوس زیرا که او مستعمل میل اند نفوذ و رسیدن قوت
آنرا بپنانه و این مفتحت مذکور کرده گفته

* اسفند آن * بکسر اول و سکون عین مهمله و فتح ناسکون فزون و فتح دال مهمله و الف و ذون شرابی کنیرا المنافع اخت صنعت
آن در قرابا دهن ذکر ناست

* اسفند آج * بکسر و مزه و سکون عین مهمله و کسرا و سکون بای مثناة تحت ثمة و فتح دال مهمله و الف و جیم معرب اسفیل اب
نار می است و عربی و عبرانی باروق و یونانی سمونین و خمیسون و صلیقون و زیرتون و سریانی اسقطیقا و بهندی سقیله
و ترکی کرتان نامند * صاهیت آن از قلعی و مرید و زری تو با حازند بطریق احرار و بهترین همه و مستعمل درادویه
هم و غیره آنست که از قلعی که رصاص نابض نامند سازند و سنگین و نرم و بسیار سفید باشد و آنرا سفید اب رومی و کاشغری
افیه نامند و مستعمل در مصل آن است خصوص در امراض عین تا حرارتی حدت و لذع آن زائل گردد * طبیعت آن
سود در سوم و خشک در د و م و کوبید سرد در د و م و خشک در سوم است * افعال و خواص و منافع این ملطف و
محقق دهنی لدع و مبر و مصل و مغزی و قانع گوشت زائده و مصل و مل و قروح و سوختگی آتش و بواسر که در رغن کل شرح
و بنفشه جهت درد طربا و ادویه عین جهت درد چشم و بنور و بواسر و قروح و زائده و ارام حار و آن خصوص مضر از هر که
آن که خوب شسته باشد و با غبض و ختران و با سفید بی تخم مرغ جهت رمد و چون آنرا مکرر بشویند و تسقیه بکند که در خشک
فایده در انتاب جهت رمد حار و در امراض با اقلیم آب بیخ جنب التلب جهت منع روپانیدن و موجب و آب برک
جنب التلب و زادت جهت باد مرخ و بشور و زخا الدم و حکه و ورم حار و سوختگی آتش و آب گرم و با شیر جهت
ورنهای حار و معاصر و زخمهای شقاق سفید و درد چشم و بشور آن و بیاض و رقیق چشم حبوبات و با بیاض و بیض و بنفشه
و با باز و رغن کل مرخ جهت سوختگی آتش که بپارچه را بدن آن آلوده و تکرر در بر موضع سوختگی اندازند و چون خشک
گردد تبدیل نمایند و محمول آن جهت منع حمل و قطع سیلان حیض نافع و چون بر لسع محقر بصری و تبین بصری باشد
ففع تخشش آنرا و چون بر مواضعی که خواهند که سری آنرا تشف نمایند بمانند بیخ سوی راست و نرم کردن آن که با سانی
بی در د و الم کند شود و چون در امراض داخل نمایند زخمها را بر نماید و لخم زائد را بخورد بدل آن آبار و اسرنج است
المقا و شامیدن آن مورث خنثی و مانع حیض و حمل و زیاد از یک گرم آن کنند و دستور را بتا آن هم بطریق تعفین
و هم بطریق احرار و دستور غسل آن در مقدمه ذکر یافت و خوردن آن کنند است بعروض سل و در مجاری و تضییق
آنها و سفید شدن زبان و معتبر شدن رنگ و عصاره و بدن و امتزجای اعصاب و اعضا و اختلاط عمل و سرد شدن بدن و
دماغ و خشک شدن خلق و دریافتن مقوصتی که کوماز و خورده و منفص و لذع در معده و وجع فرا و در سرفه و ضیق النفس و نواق
شدید و غشی و خنثی و در انتها و اگر با نوشاد رصعل نمایند مملک است و علاج آن بقی را آما مین مطبوخ تخم کرنس و انیسون

وراز بانه با عمل و طبیع انجیر و ریح ذرم مقوم و با ماء العمل و بعد از آن عصاره افسنتين است و در رات بول با ماء العمل

* اسفیداج الجصاصین * بفا رمی سفید آب یدری نامند * ماهیت آن سنگی بر اق صفا بی است که در یزد و نواح اصفهان از معدن کچ و امثال آن حاصل میشود * طبیعت آن سرد و خشک در درم * افعال و خواص و منافع آن محرق آن لطیف تر و لزج و تجمیف آن کمتر و رفع آن بیشتر و جالی و مغزی و رافع آثار جرب و صافی کننده بشره و قاطع نری الدم جراحت تازه و جاف است و طلائی آن بر بیهوشانی و با سکه مخلوط با بزم خرگوش و سفیدی تخم مرغ جهت رفاف و حبس و منع خروج دم از شریان شکافته شده و باعث الزاق آن و بیهوشانی با آب جهت باد صرخ و اورام حار و نافع المفاصل خوردن آن کشته شده است بخناق و خشکی دهان و قولنج و اکثر اعراض اسفیداج و از آن اقوی و مدد اوی آن بقوی تر کردن و خوردن نیم مثقال حب النیل با ماء العمل و چیزهای لعابی و عصاره خطمی تر و مخلوط با پس آتاشمیدن ریح در هم مقوم و با جلاب اگر باین ماکن شود اعراض بهتر و الا با زاعاده اسهال نماید اگر کرمی عارض شود معالجه آن نمایند

* اسفیداج * بکسر ممزه و سکون عین مهمله و کسر تا سکون باء منذره تختانی و کسر دال مهمله و فتح بای موحده و الف و جیم بفا رمی شور بانه انداز جمله اغذیه است * ماهیت آن مرقی است که از گوشت بچه مرغ و بزغال و حلان و غیر اینها از گوشتهای حقیقه لطیفه و بقول و حبوب و غیر آن مانند اسفناخ و کدو و ماش مقشور و جو مقشور و امثال اینها که طعمی غالی نداشته باشند و ادویه حار و مناسبه تر تیب دهند * طبیعت آن در درم کرم تر * افعال و خواص و منافع آن لطیف و مرطب حاله الکیموس و نافع از برای اکثر امراض سرما مانند سرما حار و البخول و جترن سوداوی و سبات و سهو و نسیان و سکنه و فالتج و لقوه و استرخا و اختلاط ذهن و رعوث و حرق و بلاد و بلاء و امراض صدمه مانند سعال و ضیق النفس و کورتکی و آواز و امراض سوداوی مانند جذام و سوداوی مزاجان را نافع صنعت آن بکندن گوشت بزغال و با صرغ بچه یا طيور حقیقه از هر کدام که مناسب باشد و میسر آید و پارچه پارچه کرده در آب جوش دهند و کف آنرا بگیرند و طبع دهند پس در آن از حبوب و بقول آنچه مناسب باشد ریخته و ریزه کرده و مقشور نموده داخل کرده بپزدان باخته گردد پس چیزی از قوایل حار و مناسبه و کشنیز و مصطکی در آن ریخته و در آن بپزدان کنند تا ناضج بای پس فرود آورده بکشند و بخورند و بتهائی و یا بقلری چلا و او گوشتی قلیل برنج در روغن طبع داخل نمایند و بدین است بلکه بهتر است و کرمها را با تاشق خوردن آن بخورند که فشار آن بسوزد و کردن برمد از برای اصحاب زکام و معال بسیار نافع است و تفصیل خواص و صنعت آن در قرا بادین ذکر بایست

* اسفند قور * بکسر اول و سکون عین مهمله و فتح تان و سکون فون و ضم تان و سکون و او راوی و مهمله و آنرا سقنقور و بدون الف و سقنقس نیز و عربی بعضی گویند که درل مائی است و تحقیق آن است که غیر درل است و درل مائی را بهندی بانی کبی گویند و سقنقور را سهو و ریهندی بنده و نیز نامند * ماهیت آن حیوانی است از بچه بز و کت و بادست و یا شیخ الرئیس نوشته که آن درل مائی است که از نیل مصر میل مینمایند و نوشته که گویند که از نسل تصاح است که در برین آب پر خشکی بچه دهد و نشو و نما در خشکی بایند و صاحب شفاء الا سقام نوشته حیوانی است بسیار شبیه ببول یافته میشود در رملهای اطراف نیل مصر و می شکند و رمل را در داخل آب نیل میشود و نوشته که بعضی گفته اند که از نسل تصاح است و فرق میان او و میان درل آن است که درل در صحرا می باشد و اسفند قور در شطرنیل رملی و قریب بدان و پوست درل صلب تر و

حشون تر از پوست سقنقره است و عذای و رول اندیای بری است و سقنقره هم حیوانات درسی مانند غشیات و هم مایه دریای متشور و گویند از نمل سماح است که نهنگ باشد بر سر و دنبال بیضه میکند ارد و بجه میآورد آنچه در آب میرود نهنگ میشود و آنچه در رنگ مینالد سقنقره و آن غیر رول است زیرا که حقه و چنانچه ذکر یافت در نر و نر دیک آن میباش و رول دریا با نیاز سر سقنقره باریک کشید و رنگ آن ابلق از سبزی و زردی و سیاهی و معیای پوست آن اماس و بعضی گویند فلس دار است و سر رول چون رنگ آن ابلق از زردی و سرخی و پوست آن خشن و درشت روی فلس و این جمع گفته که مشابه و کردم من در رود آن بدل صید و شگفتن آن غشیات متغیر نشد و معنی نیافته و تولید آن مثل تولید حیوانات دیگر از نور ماه است و نر آنرا در خصیه مانند غشیه خروس در خلقت و مقدار و خوف کمرگاه آن ماده آنرا در و فرج است و تخم میکند باز زیاد از بیست عدد و در فن میکند آنرا در رمل و تکمیل نام میابد بحار است رمل گرم شده از تابش آفتاب و صاحب جامع گفته سقنقره بحقیقت آن چیزی است که این جمع ذکر کرد و در عصر ما یافت نمیشود در دمار مصر مکر در بلاد قیوم و از اینجا بقاهره میبرند و اکثر صید آن در ایام زمستان در چله میشود که از شدت سردی از آب کمر نیخته خشکی می آید پس بران ظهیر می یابند و میگیرند و بعضی گفته اند که گاه یافته میشود سقنقره در مواضع چنل از بلاد هند و حبش و دریای قلم و احوال اسم عبد الرحمن تبسی گفته که مشابه و کردم در بلاد مشرق حیوان بحری مصمی سقنقره و آن حیوانی طولانی بود وای دنا له بقدر و ذرع و عرض او کمتر از نیم ذراع و رنگ او زرد مستعمل گوشت حوالی شکم و ناف و دم نر آنست که قوی و لجم است و گوشت غیر ملایم آن ملایم میماند و من گوشت آنرا امتی با خود داشتم از معدن آن ناباضهان و متغیر نشد و بود و اهل آن بلاد گوشت آنرا با حوضات مانند سرکه و امثال آن بسبب شدت حرارت آن استعمال مینماید و آن بسیار مقوی با است و اهل یکه ساکن نمیکردند مگر بخوردن کاه و عدس و رقت صید آن فصل ربیع که هنگام تهیج و سفاد آن است و باید که قبل از سفاد صید نمایند و باید که نر باشد زیرا که ماده آنرا نفوت کم است و همان روز که صید نمودند ذبح نمایند و الا پیه آن کداخته و گوشت آن لاغروضعیف میگردد و قوت آن بس سردست و پای آنرا بیندازند و قد روی از دم آن و از ربیع نرند که قوت بسیار در دم آن است و در ذکر آن پس شکم آنرا بطول بشکافند و آنچه در جوف آن است سواى کرده و خصیه و بیه آن نر آورند و پاک کرده بنماید و نهشته موضع شق را در وخته معکوس در سایه در موضع معتدل الهوا بیاورند تا فایک خوشک گردد و از فساد محفوظ بماند و باید که در مبله بید یا نخل متخلخل گذاشته بیاورند زیرا که موش را محبت بسیار با ششم آن است اگر آنرا آویزان نکنند بقسمی که موش خود را بر آن نتواند رسانید و از کوه و غبار هم محفوظ ماند و الا موش خود را رسانید و و کوده و خصیه آن است و همچنین نمک آن مواضع قویترین نمک مواضع دیگر است و مرف نیز در موشک آباد در سینه یک هزار و یک صد و پنجاه و یک در زمان نواب شیخ الدوله صوبه دار بنکال در دخل متعمع عالیقدر و خود میل حکم ملی نقی خان معطایب بعلو تغان ثانی قدس سره مشاهده نموده که از تبره صید کرده و آورده بودند طول آن تخمینا در ذرع عرض آن نیم ذرع و دم و پای آن کوتاه و ناخهای آن بلند و رنگ آن اغبر و بر پوست آن مانند فلس چیزی نبود و در بدن آنکه از آن فلسی جدا کرد و قبل از آن نمزشتیده شده که آورده بودند و بعد از آن نیز در اسلام آباد نیز شنیده شده که میشود و بیهم میرسد و لیکن از کسانیکه لحم و نمک آنرا استعمال نمودند خواص چند انبی مجموع نکردید * طبیعت تازه غیر نمک سود آن گرم و تود و در دم و بعضی قدر ازل گفته اند و نمک سود آن گرم در سوم و خشک

ذراول و کهنه آن در دم * افعال و خواص و منافع آن خوردن گوشت آن جهت فالج و فلج و رمشه و خلل و کزاز
و نفوس و ارجاع مفاصل و امراض بارده اعصاب و تخنن بدن و تقویت باه مغیل و د را مریه و آوردن نمودار و ارمنی
بحدی میانه نموده اند که شاید بهلاکت رساند خصوص که با عمل و یا با طبع عسل و شراب و نبید و زرد تخم مرغ
نیم مرست و یا جلاب که معین فعل آنند تناول نمایند و تشخیص گوشت مواضع مذکور و پیله و ذکر آن و شاید در بدن آن
حارّه یا بسه و بعضی از جه چنین باشد و در بلادیکه هوای آن حار و رطب است اثر آن ضعیف بود خصوص آنکه در بلاد
هند و بنکاله نگون یا بد بسبب کثرت و طوبیت و مصلح آن را چون بگویند و بزرد تخم مرغ نیم مرست یا تخم جرجر میالید
پاشید و بخورند و همچنین نمک آنرا خصوص نمک پیله و سرّه آن با دارچینی سوده و بزرد تخم مرغ یا شاید جهت تقویت
باه عظیم الفعل زیاد از گوشت و پیله آن مهر یا رس کوبید طلای خون آن با هلیج و آملج تغییر رنگ و ضم و برص میکند
و گفته اند که سقنقور را ناسر امیزد و طلب آب میکند اگر یافت و آب می رود و اگر نیافت بول میکند و در بول خود می غلطد
و چون چنین کرد و ساعت انسان می میرد و اگر انسان سبقت کرد و در آب فرو رفت قبل از رفتن آن و باد بول خود غلطید
سقنقور بر پشت افتاده می میرد و انسان صحت می یابد و این خاصیتی است عجیب بر تقدیر صحت آن مقدار شریت آن از
یک مثقال تا سه مثقال بحسب مزاج و حسن و فضل و ملک و موافق امزجه بارده و طبعه مضر امزجه حارّه یا بسه خصوصاً که بی
مصلح استعمال نمایند و امتناع گفته مضر است بسر و مصلح آن عمل و بدل آن مکه صید و تقصیب خشکاک و کوهی و جمعی
گفته اند خصیة الثعلب است و امالی ندارد و جوارش اسقنقور و معجون آن در قرابا دین ذکر یافت

* اسقنقور یون * بضم همزه و حکون سین مهمله و ضم قاف و سکون و اورای مهمله و کسر دال مهمله و ضم یای مثناة تحتانیه
و سکون و او و نون و آنرا سقنقور یون بحدف همزه نیز گویند لغت یونانی است بمعنی ثوم الحیه و معروف بشوم الکلب و هیر
صحرائی است که بفارسی میسرنامند * ماهیت آن در وصف می باشد صنف اول کوچک و بی دانه و پوست آن از ان
جد انبشود و طعم آن تلخ و قابض و لذّاع و آن را اسقنقور دیون جبلی و مصری و کرات بری نامند و برگ آن ریزه و اغبو
و که عرض تر از سیربستانی و گل آن مائل بر سرخی و ساق آن دراز و منبت آن صحراها و بالای کوهها و صنف دوم مانند سیربستانی
بحسب شکل و برگ و یکدانه و طعم آن تند و تر و لطیف تر و با عطریّت و حکیم میرعمد مومن گفته که صنف دوم آن مرکب از دو
دانه و برگ ساق و گل آن سفید است * طبیعت آن در آخر هم گرم و خشک و با قوت تریاقیه * افعال و خواص و منافع
آن محال و جالی و مدربول و حیض و تریاق زهرها و در جمیع افعال تویترا و هیربستانی و انشاء الله تعالی در حرف التادیر
دوم مشروحاً مذکور خواهد شد مقدار شریت آن نادر و در هم بدل آن ثوم الذکور و گویند عسل و مخل آن در افعال مذکوره
ببهره و ضیق اندکس و امراض طحال و استهقار و فالج و تخم آن بغایت مبهی میبرد و المزاج است

* اسقنقور لوقند ریون * بضم همزه و سکون هین مهمله و ضم قاف و سکون و او و ضم لام و سکون و او و فتح قاف و سکون نون و فتح
دال مهمله و سکون رای مهمله و ضم یای مثناة تحتانیه و سکون و او و نون لغت یونانی است بمعنی مزبل الصفا و بمعنی کاوی السور
نیز گفته اند بجهت آنکه کدازنده و زائل کنند * سحرزاست و اهل اندلس انبیران و بمصر مشهور بکف الشراست و بشیرازی
و یکی در او نامند * ماهیت آن نباتی است بی ساق و بی خوشه و بی ثمر منبت آن سنگلاخها و جاهای سایه و برگ آن مشرف
مانند برگ بسانچه و طرف اصل برگ آن مائل بر سرخی و مغرب و طرف اعلاى آن سبز و از یک پیله روئید و بهتر آن سکنین مرغ

آن است * طبیعت آن گرم در اول و خشک در دوم و صاحب خفگی گرم در دوم و خشک در سوم نوشته * افعال و خواص
و منافع آن محلل و مطلق و مفتوح و منور و مفتوح و فروق و برقان و طحال و امراض سوداوی و شراب از ضا د ابی عنیل
دیستقرید و س گفته که چون باغیر بیزند و چهل روز بیاضماند و بر طحال ضما د نمایند تحلیل دهند آنرا و چون بسایند و با شراب
بیاض مانند فروق و برقان و تغشیت حصا کرده و مثانه و تقطیر البول نافع و گفته اند خوردن آن چهل روز یا غسل دافع
ورم سبز زاست و مجرب و تعلیق آن مانع آستی و سزا و آن است که تعلیق نمایند آنرا در روزی که در شب یک شته آن ماه
قباشد مقد ار شربت آن ناسه در هم و با لخمایه مغر قلب مصلح آن صمغ عربی و مضر مثانه مصلح آن غسل بدل آن پوست بجم
کبر و کوبند و دوزن آن کاذربوس و کوبند و مرجان سوخته و صیانت رخت آنرا بجم کبر بری دانسته و شیخ الرئیس نیز یا معنی
اشاره نمود در مفردات قانون که قیل انه نبات سخری ینبت فی المكان الکثیر الفی و قال قرم انه ضرب من الاسفیل و قیل

غیر ذلک و با لجمه از ادویه مجهوله المافیه است

* اسفیل * بکسر میم و سکون سین مهمله و کسوفان و سکون یای مننّه تحتانی و لام لغت یونانی است و اسفیل و اسفیل نیز
کوبند و در بعضی لغات اطحیون و عربی بصل العنصل و بصل الفار و بصل البر و عنصل و عنصلان و بنارسی بیاض دشتی و بیاض موش
جهت آنکه کشتند موش است و بدهند کاند و کلدی نیز نامند * ماهیت آن بیضی است شبیه بپیارا مردی شکل بزرگ
و کوچک و چلهی بری میباشد و بزرگ آن تانیم و طل و زیاده نیز کثیر الوجود در اکثر بلاد و نسا جان بشکله اکثر لعاب آنرا
جهت استحکام و سختی بر پیمان تار و پود کرباس در وقت بافتن میمالند و مرکب آن شبیه به مرکب زنبق و سوسن و لکس و نیاز و کدنا
و پند و تر و صفترا زانها و ساق آن بی تجویف و سبز مائل بزرودی و از بیو بیاز آن ساقی اندک عریض بر میآید و بر سر آن گلهای
سفید موالوئی و وسط گلها سفید و هر گلی مشتمل بر شش برگ و در وسط آنها خطا ارغوانی طولانی و در وسط گلها پنج تا هفت عدد
تارهای ارغوانی و بر سر آنها چیزهای غلالی الشکل اندک پس زرد رنگ و بعد خشک شدن سبزه میگردد و بوی کل آن فی الجمله
شبیه بوی کل نیلوفر و کل بعضی سفید مائل بسیاهی و تخم آن مانند تخم پیاز و بزرگتر از آن و بهترین آن امرودی شکل زرد
مائل به سفیدی براق شیرین طعم با حلاوت و تلخی متوسط در بزرگی و کوچکی * طبیعت آن گرم در سوم و خشک در دوم و با طریقت
فضلیه و در طریقت محرقة و مفرجه و در موم نیز خشک گفته اند * افعال و خواص و منافع آن جهت اکثر امراض سرما نند
لیش غس و صرع و مالیشولیا و شقیقه و در سردی و دهمیات و در وارسن و اختلاج و استرخا و فالج و لقوه و نسیان و تقویت
بامر و زحمت آن و منع نزول آب در چشم و در دکوش و ضیق النفس و سرفه کهنه و ریو و خشونت سینه و تقویت خلق و قوی الهم
و تقویت معد و هاضمه و کوباردن طعام و دفع ایستادن آن بر سر معد و برقان و استسقا و صلابت طحال و مغص و وجع مفاصل
و عرق النساء و تغشیت حصا و مثانه و عسر البول و ادرار حیض و اسقاط جنین و قروح باطنی و اوجاع اعصاب و داء النعلب و جنام
و تنقیه اعضا از اخلاط غلیظه لزجه نافع جهت آنکه جالی و مفتوح و مطلق و کیموسات غلیظه و جاذب فضول بدن و ملطف
و محلل و مهمل اخلاط غلیظه است خصوصا مشوی آن که باشش مقدار آن نیک و زن وی و رغن مرشته و یک منقال و نیم آنرا ناسته
بخورند افعال نیکو میفرماید و امراض مذکوره را مقید * امراض آلرا من خوردن یک منقال مشوی آن بتهائی و یا با
شراب عملی و یا با غسل جهت در اوردن و صرع و مالیشولیا و استرخا و فالج و لقوه نافع و ضما د نرم سائیکه آن بر سر صاحب
لیش غس و بتهائی و یا با خلخمر و یا مملت و همچنین ضما د آن بر ساقین و فخذین او ساقین صاحب سبب با عت جذب مواد

و نافه و تنه و اوست و رضا د سائید و بآتش کرم کرده آن آبقل ار که اند و حلت آن کم کرده و بتنهائی و یا باند کی خطمی و
قد قلیلی افسنین و صبر و مرهمی و مصطکی اجزای متساوی یا غیر متساوی بقدر حاجت و لیکن باید که اسفیل بوزن مجموع
باشد بر صفا حسب نسبان و بر سابقین و قد مین و یا فشن مین و یا رکبتین و اوبعد از تغذیه و بر سابقین او رکن داشتن مسجیه و بر سابقین
و قد مین و رکبتین او بتنهائی یا با صغرنارسی و موزج از هر یک ده درم و برک خردل یکله سته کوچکی همه را یک جا نرم سائید و
و باروعن یا سمین یا روغن غار در مایند سته بسایند تا چون مرهم شود و بر اعضای مذکور بمالند و همچنین چون بر توالیل
و شقاق عارض از مرمی موابالند * **امراض الصدر و المعده** و الکبد و غیرها چون باد و چنل ان عمل کف کردند بپزند
و بخورند جهت ربو و ضیق النفس و گرفتگی آواز و مقید و چون تشویه نمایند در بیضه مرغ را در جوف یک اسفیل و یک از نافع
یابد و بخورند آن بیضتین را اسهال آورد و زائل سازد و زمین کبر شدن مرضی را و چون نه قیر اطرا در عمل
بخند و بخورند جهت درد معده و سوء هضم و تقویت معده و ویرقان و مرفه کهنه و ربو و نفث الدم و نفث مد و رنه و مغص و احتباس
بول نافع و نه قیر اط مشوی آن باماء العمل جهت جذام و آشامیدن آب برک آن که باد و چنل ان عمل بقوام آورده باشند
جهت ربو و ضیق النفس مقید و چون اسفیل را کوبید و فشرده و با آب آن کرسنه را خمیر نموده و بنوشند جهت استسقامفیل گفته اند
چون اسفیل را تخمیر و کل گرفته در زیر آتش طبع نمایند و قد ری از نخته آنرا با پیاز و میر کمی و لک سوشته بخورند و مقل ار
سه منقال با چلا و کرمهای شکم را هر نوع که باشد دفع نمایند و یک قیر اطرا زان و از ریشهای آن که با هم بگویند و بنوشند مقی
قویست و چون مغز آنرا با سرکه کوبید و در حمام بر بهی که بهیج و دازائل نشود بمالند زائل سازد و مجرب و چون ریزه
ریزه کرده در روغن زنبق بجوشانند تا خشک و نیم سوخته کرد مالیدن و روغن مزبور جهت جود اطراف از سرمازدکی
و درد مفصل و نفرس و درد کوش و سد و آن مؤثر و با موم و تلیلی کبریت جهت قروح شعله و جرب متقروح و یا بس و حکمه
و حزاز و بازفت و حنا جهت بشور یا بس و سر اطراف و صفا د بخته آن با سرکه جهت کزیدن انفعی نافع و چون غیر مشوی آنرا
با نظرون بقدر ربع آن کوبید و در پارچه بسته موضع داء النعلب را با آن چنل ان بمالند که خون آلود کرد دزائل
کرد اند و موی پروانند اگر محتاج بتکرار عمل باشند بعد رفع جراحت یا بمالند و گویند بوی آن کشند و مکسهای کنند
است و با لثامیه قاتل موش در ساعت چون آنرا بخورد و داشتن آن یا خورد یا در مکان موجب هرب سباع و هرام و مار و
تمل و مورچه و مکس و مالیدن عنصل غیر مشوی بر بدن یا عت قرحه و اذیت آن و مصلح آن مرد اسنک سائید و با آب
و گوشت چون عنصل را نزد یک تاک غرس نمایند انکور را با صلاح آورد و غرس آن دریای درخت آنرا و سفرجل مانع
ریختن سگوفه آن و تخم آن ملین طبع و جهت مغص و درد مقبل و درد چشم نافع و چون کوبید و با سرکه خمیر کرده حبها سازند
و یک عد آنرا در میان انجیر کند آشته بکر و زرد میان عمل رقیق آنجیسانند پس بیرون آورند و انجیر را بمکن و بعد از آن آب
کرم و با آبی که در آن پوره جوشانیده باشند بپاشا مانند دفع قولنج صعب نماید مضر و روین و مکرب و مضر عصب صحیح مصلح
آن جما و مصلح و مورث غثیان و مقروح و منقطع و مصلح آن قند و نبات و بعضی گفته اند مصلح آن سکجبین و بعضی گفته شیر
تاز و و شیل و بعضی گفته شراپی که بسنک تفته داغ نموده باشند و ربوب فرا که و اسفیل که تنهار و ریل باشد در زمین ردی شل بد
الحراره حاد و فتال است و مای آن قی فرمودن و آشامیدن اشیای مذکوره و زرد و تخم مرغ در سرکه بخته و ساق و
بزور و اجایات و مسکه و سفوف مغلیا مقل آرشیت آن قاد و در هم و زیاد بر آن مضموم و مملک خصوص غیر مشوی آن مصلح آن

تطیّف بدن بقى و آشامیدن اشیای بارده و لعلهای مغری و آب میوه های سرد و مراقب کردن آن کویند بوزن آن
اسقوردیون که سیر صحرایی باشد و قرومان نیز بوزن آن و مثل و نلث آن و ج و نلث آن حما و مایع که راست و طریق خصی
نمودن و تشویه و خل و سنگجینان و دواها و دمان و اشربه و غرغره و اقراص مستعمل در تریاق فاروق و لغزات و معاجین
آن با خواص و منافع آنها قریب ادا بدین بتفصیل ذکر یافت

* اسکنده * بکسر مزه و سکون سین مهمله و فتح کاف عجمی و خفای نون و دال و هاء نام دوائی مندی است * ماهیت آن
و شیرین و بقدر نخودی و برک آن باریکتر از برک کراس است و زیاده بر سه عددمیباشد و بی ثمر و بی کل و در
ویکزارهای قریب بآنها میرود

* اسکنده * بکسر مزه و سکون سین مهمله و فتح کاف عجمی و خفای نون و دال و هاء نام دوائی مندی است * ماهیت آن
بیشی است اندک تلخ و بطول یک انگشت و کمتر از آن و اندک باریک ظاهر و باطن آن سفید مائل بزرده و بهترین آن
ناگوری آنست که بزرگ کرم ناخوردده باشد * طبیعت آن کرم و خشک با رطوبت فضلی * افعال و خواص و
منافع آن سرفه و ضیق النفس و درم اعصاب و برص را نافع و جهت دفع امراض قدیمه و تقویت بدن و تربیه و تقویت باهر
رحم و کرم و دفع نسا و بلغم و سردا مغیل و اهل مندا از جسله رسان و قائم مقام بهمین سفید میل اندک و لعل اکثر در ادویه
باهیه و دوائی زبان بعد از وضع حمل استعمال مینماید

* اسل * بفتح مزه و سکون سین مهمله و لام لغت عربی است و یبندی کمرانی نامند * ماهیت آن نباتی است که ازان
حمیر میبایند و در آبها و زمینهای آبلار و قریب آن میرود و نروده میباشند و آنرا کولان نامند تخم آن سیاه مائل با سنگ اری
و بزرگتر از تخم ماده و کیه آن خشن و مطبوتر از ماده آن و شاخهای آن باریک و بی شعبه و در عراق و ریمان و غریال نیز
از آن میسازند و دسقورید رس گفته که آن در صنف میباشند صنفی آن اطراف آن تیز و آنرا سیونس گویند و این صنف نیز در
قسم بود بکیمی ثمر در دم با تری سیاه مستند بر و قصب این صنف غلیظتر و پر گوشت تر از قصب صنف دوم و صنف سوم آن غلیظتر
شاخهای آن بیشتر و قویتر از صنف اول و این را منجنونس نامند و ثمر این صنف بر اطراف آن میرود شبیه بثمر صنف دوم از
اول طبیعت سرد و صنف آن مرکب از جوهر ارضی بارد غالب و جوهر مائی حار اندک * افعال و خواص و منافع
آن ضما د آن جهت تحلیل و ارام و تسکین اوجاع و سهر و مالحو یا و استسقا و آشامیدن ثمر سرد و صنف آن بقدر سه درم
یا شراب مزوج جهت قطع اسهال و نفز اللم رحم و ادرا و بول و آشامیدن ثمر صنف سوم آن بغایت منوم و تا پنج درم
آن مورت سبات و ضما د برکهای تازه متصل بپیش آن جهت کزیدن موام و رقیق و خا کسترین آن جهت قطع نفز اللم و
جمیع اعضا و تحلیل خنازیر و رفع حکه نافع مصدع و مسبت و مصلح آن کنگبین عملی و فلا نلی و فرش نمودن صنف رقیق آن که
ماده است جهت ابدان قویه و مستسقی و غلیظ آن جهت ابدان یاسه مغیل

* اسلنج * بکسر مزه و سکون سین مهمله و فتح کاف عجمی و سکون نون و جیم صاحب بحر الجواهر نوشته که لسیه النیس است و اصل
ندارد و آن را ذنب التحیل نیز نامند * ماهیت آن بیستانی و بری میباشند بیستانی آن کبای است منبت آن ویکزارها و
شاخ آن دراز و درندک و برک آن شبیه ببحر جیره که تره تیزک نامند و مستعمل صباغان مغرب است و آنرا لیرون گویند و شاخهای
آن باریک و زرد رنگ و شبیه بنی با تچویف و برک آن باریک و غبر و برک بزی آن کوچکتر از بیستانی و مائل بسرخ و ساق آن

با شعبهای بسیار، این بر روی زمین و در اطراف شاخهای آن غلافهای بسیار متراکم بعضی بالای بعضی شبیه بغلافهای بنجر و لیکن از آنها نرم تر و کوتاه تر و اندرون آنها تخمهای بسیار باریک سیاه و ریشه های آن بسطوری انکشی و رنگ آن ملین سرخی و زردی و بسیار زنده طعم و منبت آن ریزکار اما و کوههای بی اشتیاق را این را با لطیفه الونیال نامند طبیعت قسم بستانی آن کرم در سوم و خشک و در دوم بری آن دو فرد و کیفیت از آن زیاد * **افعال** و خواص و منافع آن بستانی آن جهت تسخیل و انفاج اخلاط غلیظه و رخ اورام و رسوم و مغص و ریاح یعیل صمد برک مطبوخ آن جهت رفع از راح بلغمی و برودت آن مجرب دانسته اند و طلای مطبوخ مزوج آن با آرد جو جهت چیره نافع و نمک رهم از بیم و تخم بری آن جهت درد احشا و ریاح غلیظ و کرم معده و قولنج و یسج و یکد رم آن جهت کزیدن عقرب و رسوم قتاله مجرب و کوبیدن خوردن و مضاد نمودن آن انثیان را کوچک میکردند و وجع مفاصل را مفید و چون با شمع یا السویه و جند کند شازم یک مثل نصف آن حب سازند و هر روز در رهم آن را بنوشند ریاح انتین را زائل کند و مل او مت بآن بیغتمین را با لکل دفع نماید مضر و نه مصلح آن صمغ عربی مقدار شربت آن از نیم مثقال تا دو رهم بدل آن مثل آن خوردن بجا و نصف آن اسارون و سل س آن قور و مانا و در صباغی بدل آن عصار و مستعمل در طب بیغ و تخم آنست

* **اسود سالیخ** * نام مار ساه است و بهندی کالاناک نامند * طبیعت آن ذرا خرسوم کرم و خشک و در غایت تجفیف * **افعال** و خواص و منافع آن گفته اند آنچه در هنگام بودن آفتاب در برج حمل خصوص از دهم تا آخر صمد نموده باشند نشاید استعمال آن جهت شدت قوت سمیت آن زیرا که حمل از بروج ناریه است و بسبب شدت گرمی آنرا برج ملتهب مینامند پس اعمالیکه در آن کرده شود نیز حرارت را در آنها تاثیر بسیار است بطوریکه پوست فطریخ آن در شراب جهت رد کردن و مضمضه بدن جهت درد دندان و روغنی که در آن دندان مار و سر و زهره آن چوشانند و باشند جهت جلد ام و تألیل سریع الاثر است و تعلیق دندان آن که در حالت حیات آن کند و باشند و بل ستر و تعلیق دل آن جهت رفع تب ریح و انفع و اطحوس و ذی مقراطیس گفته اند که چون شکم آن را از سوراخها شکافته اشامی آن را بیرون آورند و از شاهسفرم خشک که بآب خیسانیده نرم کرده باشند ملوساخته محل شق را دوخته در آنش بیاویزند تا اینکه شود پس آن شاهسفرم را بر آورده بر برص تازه صمد نمایند و یکشنبه روز یکشنبه اند پس باز کنند مجرب و امین اند و له از صند بن احمد نقل میکند که استعمال زهره مار در پیچ امزشاید که از سموم قتاله است و تعلیق شاخ مار شاخ را جهت تب غث مؤثر و تعلیق حلق الحیه که عبارت از یوستی است که هر ساله مار می اندازد بر ورک زنان موجب سرعت ولادت و بخور آن مسقط جنین و مجفف دانه بواسیر و تخم مار را چون با سرکه و زهره ارمنی سائیده ملا کنند جهت رفع برص تازه مجرب دانسته اند و اکتیال بیه آن مانع نزول آب و دهن و در مادی طبع آن در قوای دین ذکر یافت

* **قصه** * **الانف مع الشین العجیبه** *

* **اشتر غار** * بضم همزه و سکون شین معجمه و ضم تائی منفاة فوقانیه و سکون رای میله و فتح غین معجمه و الف و رای ممله و صاحب برهان قاطع برای هوز در آخر قیل نموده معربا شتر خراست و تاویل آن بفارسی شوک الجبال است و عربان زنجبیل العجم و زنجبیل الفارس خوانند و محروث نیز و یونانی فراخون و آناریون بای مثلته نیز و اهل مصر لیاح و بهندی اونت کناره نامند * **ماهیت** آن نباتی است شبیه بباد آورده و کل آن زرد و سفید و خاریهای

و از دانه آن کو چکنرا ز دانه باد آورد و بپزد آن شبیه به بیه انجیل آن و غیر آن نسبت از آن باریکتر و بی صغ و
 بد بزرگتر طعم و تند و تلخ و قوی و قویب بفعل انجیل آن و مترجم کتاب ابو یحسان گویند که نبات شیر در راست از جهت تجربه
 مقلد از آن را بر کوفتم چون شیر از جرم آن بدید آمد و بدست من رسید آن موضع را بریش کرد و مدتی آنجا راحت
 باقی بود نسبت آن خرامان و زکسان من و رو و تحسیر آن و جبال موصل و یقل و اد و آذر بجان و بهترین آن خراسانی و اجد
 و مختار آن سفید صلب خالص خالی از زردی و میاهای قلیل الماراة و متبلل الحرم کم که صفت با اندک حرافت
 و شاعیت آنست و مغشوش به بیه انجیل آن و غیر آن مینمایند و اهل خرامان با کشت طبع فانی و سیح داد و کشته در تم
 میباشد طویل و غیر طویل طویل آن معروف بتارب غیر اعیب و این روی است و فرقی میان آن و میان باد آورد آنست
 که تخم آن کوچک مشهور نزد ما معصیفره و گیاه و تر و تازه آنرا مانند کاه بود و موصل و مغشورند و تخم با باد آورد زرد و سفید و
 خرامانی گیاه آن طولانی و درین تلخی و قوی میباشد و بهترین آنست که از مرده میا و روئ و کو بید بیه انجیل آن خراسانی
 است و اصلی ندارد و مغلل بیه آن یعنی بسر که برورده آن بهتر از غیر مغلل آنست و هر که آن بهتر است از جرم آن **طبیعیست**
 آن در سوم کرم و خشک و مسیح در دم کشته **افعال** و خواص و منافع آن مفتوح بدیاری و مسخن معد و مشهوی و معاض
 طعام و منبه آن و مد ریون و دافع یزقان و اسهال مزاری و خلفه و باقوت و تریاقیت خصوص خل آن و آشامیدن یک مثقال
 از جرم آن جهت تب ریح عفونی و یا بلغم غش مخلوط بسرد و او مهج بهویط طعام و هضم آن و جلای رطوبات معده و تقویت
 آن و دفع یرقان و اسهال مزاری و خلفه و ضرر و سموم بارده و وجع معاصر نافع و جلای جرم آن با هر که جهت ابرام بارده
 و تسکین درد ما در نفع سموم و هر که آن در قوت مانند مرکه عنمل و در نفعال مذکور و پنهانیت بهتر از جرم آن مقلد از شربت از سرکه
 آن تا پنج مثقال و از جرم آن نادر در هم مفرد و دماغ و کود و منبی و مقوی و لا ذع و بطیط الهضم و جش را نفع آن مدتی میباشد
 به سبب دیری و فسم آن بلکه بسبب شدت نفوذ و غرض و بقای آن در جرم معده و مصلح آن شربت غوره و ریاس بدیل آن انجیل آن
 و عرق آن جهت کود و جگر و معبر زانق و تد و شربت آن تا سه اوقیه است و صنعت خل و سکنجبین و عرق آن در قرابا دین ذکر یافت
 * **اشخص** و بکسر حمزه و ساکن شین معجده و کسوخای معجده و ساکن یای عنناد تخم آن و صاده موله لیت عربی است و ریونانی
 خاما لا لون و لوش یعنی مختلف الالوان نامند زیرا که بصحب اختلاف اراغی برک آن بیفتد و مرغ و ازرق میباشد لوش
 بهمنی صلی است و معروف بشوک الغلک است جهت آنکه از آن صغ مانند مصطکی بعمل میآید و زنان بجای مصطکی استعمال
 مینمایند حکیم میرعل الحمیم نوشته که بهندی بنکم نامند و در راه سند و ریون از بنگاله بسیار است * **ماهیت** آن صاحب
 اختیارات بدی نوشته که درخت کرم داند است و نوعی از ما ذریون و ریونانی خاما لا لون و لوش گویند و بعضی انبیا لانه
 نامند و در کوهستان شرازی بسیار بود و آنرا میسوزانند و بشیرازی ماروشی بیش خوانند و یا هیزم آورند و خاما لا لون و مالین
 بفرا نند و تفسیر مالین سیاه بود و صاحب تذکره و غیره نوشته اند که در حیث میباشد سفید و سیاه و صحرانی و کوهی مجموع
 و برک شبیه به برک کنکری و بی ساق و بپزد آن سفید و در میان برک آن خاری شبیه بخارنگر و کل آن بنفش و شبیه بتارهای موی
 و تخم آن شبیه بقطرطم و صغ آنرا که از نزد یک بیه آن بر میآید مانند مصطکی زنان استعمال مینمایند و رائحه عروق آن مرکب
 از مشوی و ریون و طعم آن بشیرینی مانلی و شمر آن مانند تمر کبر و صغ هیه آنرا برک از قسم اول نرم تر و در نزد تر و تازه آن
 در خشک آن هیه و ساق آن بقل و مشوی و درخ و قبه و کل آن خارا نک و نقطه دارد و بپزد آن سبط و سیاه و کاه دران و پراختا

میباشد و اندرون آن مرغ و گزند و زبان و مستعمل **بج** آن است و از خواص آن است که هر کجا میکند و زجوان آن روید آنرا
 فایده سازد و منبت آن منک لایخها و تلها و موائل در آن **طبیعیست** **مغیله** آن در دود و کم و خشک و با قوت تر یا قیده و عیاء آن
 در آخر سرم تا چهارم گرم و خشک گفته اند *** افعال و خواص و منافع** **مغیله** آن آغامیدین یک مغال آن جهت رفع جنون
 و صرع و توحش و هشیج و قیراط آن با غراب باض طبع و با طبعی بودنی جمعی جهت اخراج حبس القروح و طبعی آن جهت عمر
 البول و زکدن هوام و اسهال زرد آب و استمقا مفید و صغ آن با شیر و قوی احشا و مصل و ورم با طینی و طلای آن با سر که جهت
 تحلیل و درام با رده ظاهر و نافع مقدر و شربت از آن تا پنج گرم و مصلع مصلح آن شکر و اما عیاء آن بجهت آنکه بسیار مجرق
 و تند است و مغال آن قتل و در مشروب است و جهت طبع و طلالی آن بتهائی یا کبریت جهت جرب و قوی و بهی و با روغن
 جهت تحلیل مواد بارده و فساد آن بر جراثیم مملکه منقی آن و لطوخ مطبوخ آن با روغن و زکدن و قوی و جهت قطع
 تا ایل موثر و مضبوط طبعی آن ممکن. **بج** آیتان و چون مخلوط سازند با جیوه آن نفل و منل آن مرم و بریدن آن بجهت
 وجع آنرا ساکن کردن و فساد مطبوخ آن با سرکه جهت تسکین وجع دندان و با مرهم متاثر جهت قروح خبیثه و متاثر و چون
 آنرا با مویق خمیر نمایند و با آب و زیت انور و روغن و غرض و موش و دهنل میکشد آنهار و صغ آن مفتت قوی و دندان
 گرم خورده و خاکستر **بج** هر دو نوع آن جهت قلاع مجرب دانسته اند

*** ایشرا می** *** بفتح** **مزه** و بکسر نیز آمده و سكون شین معجمه و فتح رای میله و الف و عین مهمله لغت مغربی است و بفارسی
 میریش نامند *** صاهیت** آن بخشی است غیر **بج** خنثی زیرا که کماق خنثی کوتاه و زکریچ و کل آن سفید و ساقی اشرا می
 بلند تر و عرض و برک **بج** آن تویت و کل آن سفید با تل و مرغی و ثور آن مستبد و در تن و طعم و با جیوه صفت است ولیکن شیخ
 الزنن و رقانون در محبت قویا تصریح نموده بدین عبارت که اصل **الغنی** هوا لاشراس *** طبیعت** آن *** در اول**
کرم و خشک و محرق آن در دود و کم و در موم خشک *** افعال و خواص و منافع** آن آغامیدین آن جهت دیرد
 پهلو و سرفه و برقان حادث از مفرای سوخته و مسج و جفون و جلی و چون خورده بجا باشد بول و حوض پراند و مجرق
 آن مدبول و حیض و میال و ورم بلغمی و با هر که دافع اداء المصل و بهی و مفید و صغ آن جهت جرب و کپور و قوی و قبله
 و دمل و قروح خبیثه و ورم خصیه و کوفتگی عضل و عصب و با هر که در روغن کنجد جهت جرب و حرکت و تبیین جلا با سر و با روغن
 حوجهت بیجه و طلای آن بر ورمهای بلغمی نافع و تخیم آن جالی و قابلی و خلط غلیظه و کم تر از اصل آن جهت نفث
 الدم و با ماء المدهل جهت تبخیر جگر نافع و مورت حلی و مصلح آن کتکین و مرغی و مصلح آن کتکین مقدر و شربت
 آن تا پنج گرم و از محرق آن تا یک مغال و از نیم آن تا دود و مرهم بدل آن در اکثر افعال غری است که بپزدینا
 و اگر سه و پنج آنرا سائید و با آب مزوج نموده مستعمل صفا جان و جراحان و جند و ق سازان و کفش کران و غیرها است
 زیرا که بسیار لزج و چسبنده و وصل آن مستحکم میباشد

*** اسبق** *** بضم** **بمزه** و فتح شین متجمه در تاف محرب **ایشه** فارسی است و بفارسی اوشه و کلجانی نیز و عربی اشج و رشج
 بتشديد جم و رشق و لراق الذمیب و بیونانی انا نفور بنای مثلثه بعد از مزه و ا مونیا قین نیز بعضی گفته و بر نقش نیز و
 بلغت مصرقا و رشق و کلج و بهندی کاند و نامند *** بجا هیت** آن *** شیع** **الرئیس** گفته که هر صغ الطراوث و ربامی
 لراق الذمیب لاین الکر اغل و الکراریس تذمیبیه و گفته اند نرم میگرد اند و ذمیب را مانیل تکرار و تذمیبیه که

قطا کرده کمی که آنرا صمغ مرثوت دانسته و آن صمغ درختی است صغیر مستقیم النبات و بیشتر نبات آن بلادی است
که حرارت و برودت بر آن غالب باشد مانند شام و دیار ربیعہ و مالیقی نوشته که در سقور و دیوس در ثالنه نوشته که صمغ
درختی است شبیه بقنار در شکل منبت آن بلادی است مسمی بلینوی در موضعی که آنرا فوزنی خوانند و درخت آنرا
اغاشولیس نامند و مختار و بهتری آن آنست که خرف شونک و بی سنک ریزه و چوب و چرک و خالص و قطع آن شبیه
بکند و متکاف و فوائده آن شبیه برائت جلد بیک ستر و طعم آن تلخ باشد و آنچه بدین صفت بود آنرا بر و سما خوانند و آنچه
در آن خاک و یاسنک ریزه باشد فترا ما گویند و گاه از موضعی که آنرا افاق نامند نیز می آورند و انطاکی گفته درخت آن
مابین نبات و شجر و کوچک و ساق آن باریک و مزغب مانند بسفیدی و گل آن مابین سرخی و زردت است و در جبال کرم
میباشد نه شام و صمغ آن زرد رنگ و بزود تنبع حاصل میگردد بهترین آن سفید نرم صاف خالص سریع الا تحلیل آنست
و مغشوش بسکینج میمانند و فرق بزرگی رنگ مغشوش آن است و بختیت نیز و فرق بیوی آن است و خالص آن در دانهای
بزرگ متکاف صلب تلخ قریب بیوی جلد میباشد و صاحب اختیار بدین معنی نوشته صمغ نباتی است که آنرا بشیرازی
بدان خوانند * طبیعت آن * کرم در اول دوم و بعضی در سوم و در آخر اول خشک و استحق کرم و خشک در دوم گفته
* افعال و خواص و منافع آن محلل و مجفف قوی ملین و جالی و جاذب از عرق بدن و اندک لذاع و مفتوح سد حکرو
میرزا و نحوه عروق بحدی که جاری میگرداند خون را از افراد عروق و مصالح مسهل است و لهن اداخل مسهلات کرده میشود
جهت اصلاح عمل آنها * امراض آنرا * آشامیدن آن باعث جهت صرع و نافع رختش و طب امتلائی اقربا و ازیک
منقال تاد و درم و متوسطن را یکدرم و ضعفار ربع درمی و یا قریب بدین جهت آنکه اسهال بلغم میماند و دفع میسازد آنرا و
همچنین آشامیدن مقدار یک منقال آن با ماء الشعیر و تحسی بدین با ماء العسل جهت صرع و مقدار کوسنه در چهار روز نیم
او قیة عسل مصفی و یا طبع زرفی و یا طبع انجدان برای تشنج و طب امتلائی نافع و در غرض محلول آن با آب کرم جهت امراض
من کوره و سایر امراض دماغی با در طب مانند دوار و سرد و استرخا و لغوه و امثال اینها و خفغان سوداوی و بلغمی نافع برای
آنکه جلب میماند و فرو دمیا و در بلاغم و رطوبات بسیاری از دماغ و اعصاب دماغی و حنجره و سوری دمان و تحلیل
میل مد آنها را * امراض العین و الحلق و الصد و غیره طلای آن با سرکه جهت شعبه بک چشم و اکتال آن برای تلین
خشونت اجقان و جرب و جلای بیاض و شعبه و جلب رطوبات و تر و روح غائر عین و دفع ظلمت بصر مفید و آشامیدن یک منقال
آن با ماء الشعیر بطریق لعوق اندک اندک جهت ربو و عسر نفس و انتصاب آن و خناق و بلغمی و تنقیة قروح حجاب و دفع
مرمود و تنقیة آن و با عسل نیز جهت علل مذکور و تنقیة سینة از رطوبات لزجه و عسر البول و وجع خاسره و مفاصل و
عرق النساء و دفع ضرر ادویه مسهله و خیمانیة مقدار نیم درم یا یکدرم و قایک منقال آن در مطبوخات مناسبه با در آب
کرم بتنهائی جهت درد تهیکه و در رگین و کمر و عرق النساء و تحلیل ریا ح معد و صلابت طحال و کبد و اسهال بلغم غلیظ
لزوج و ماء اصفر و تنقیة حصاة و اخراج جنین زنده و مرده و کشتن کرم امعاء و حب القرع و ادرا و فضلات و حیض
و رطوبات نافع و بتنهائی و با سرکه جهت ورم جگر و سبزر و استسقا و صلابت انثین و ضما و طلای آن جهت تلین
صلابت مفاصل و با سرکه جهت قویا و با سرکه و نظرون جهت خنایز و تحلیل صلابت و با عسل و زفت جهت تحلیل تعجر
مفاصل و با سرکه و بروره و روغن حنا جهت اعیای امتلائی و عرق النساء جاده از مود بارده و بازیت جهت کلف و بوق

وَأَلْ رَجُلٌ رَضَا أَنْ يَأْخُذَ بِخَارِ وَيَكُنْ يَظَاهِرُ جِلْدَ بِسَبَبِ قُوَّةِ جِلْدِي كَهَذَا الدَّسُومِ شَيْخُ الرَّئِيسِ كَقَتَّةِ خُورْدَنِ
 أَنْ بِلَاكَةِ نَوْعِي أَشْرَابِ اسْتَوْصَمَ وَمُرْكَبِي نَذَرُ مَرْمُومِ اسْتَوْصَمَ سَمِي كَهَذَا رَا طَلْسَمِ قَوْثَانِ مَنَدِ وَحِوَلِ أَنْ جِهَتِ
 إِخْرَاجِ جَنِينِ وَادْرَارِ حَيْضِ وَاحْتِنَاقِ رَحِمِ وَتَدْمِينِ أَنْ جِهَتِ طَرْدِ هَوَامِ وَجَرُونِ مَخْلُوطِ سَعْدِ زَيْتِ نَمُودِ نَزْدِيكِهِ
 مَرَامِ بَرْدِ مِيكُنْدِ أَنْهَا رَا مَرْمُومِ أَنْ جِهَتِ تَحْلِيلِ اَوْدَامِ وَنَفْسِ أَنْهَا خُورْدَنِ كُوشْتِ فَا سَدِ زَانْدِ وَرَوِيَانِ دِنِ كُوشْتِ صَالِحِ
 جِلْدِ مَقِيدِ رَا بِجُمْلَةِ مَنَافِعِ بَسْيَارِي دَاوَدِ مَقَرْدِ اَوْدَامِ مَرْكَبِيَا اَدْوِيَّةِ مَنَاسِبِهِ مَقْدِ اَرْشَرِ بَتِ أَنْ اَزْ نِيَمِ مَنَقَالِ تَا يَكِ مَنَقَالِ
 مَضْرَعِ مَعْدِ رَا كَثَرِ أَنْ مَرُوتِ بُولِ الدَّمِ وَادْرَارِ خُونِ مَصْلَحِ أَنْ اَلْيُسُونِ مَضْرُوكِ مَصْلَحِ أَنْ زَوَاكِمِ اِسْتِعْمَالِ نَمُودِنِ أَنْ
 بَدَلِ أَنْ سَكِينِجِ اسْتِیَا جَاوِشِرِ يَابَرْمُومِ وَنَسَجِ مَرَامِ أَنْ دَرَقَرَا بَادِيَنِ ذِكْرِيَا نَتِ

ع
 ۱۲۷

* اَشْنَه * بَقْمِ هَزِهْ وَسَكُونِ شَيْنِ مَعْجَمِهِ وَفَتْحِ نُونِ وَالفِ وَنُونِ دَرَا خُرَافَتِ عَرَبِي اسْتِیَا أَنْ رَا حُرْضِ بَقْمِ حَاوِسَكُونِ رَا
 مَهْمَلَتَيْنِ وَضَادِ مَعْجَمِهِ وَغَا سُولِ نِيَزِ نَامُنْدِ بَرَايِ اَنَكِهْ ثِيَابِ رَا بَدَانِ مِيشُوِيَن * مَا هَيْتِ * أَنْ اَنْوَاعِ اسْتِیَا يَكِي رَطَبِ وَأَنْ
 كِيَا مِي اسْتِیَا بَرَكِ وَشَاخْهَائِ أَنْ بَارِيَكِ نِيَجَايِ بَرَكِ رَسْتِهْ وَدَانْهَا چِيْزِ مَا شَبِيهِ بَكْرِهْ مِيْبَاشَدِ وَمِيْشِهْ تَرَوَا زِهْ وَبَرَا بَرَكِ كِيَا
 أَنْ بَزْرَكِ وَچُوبِ أَنْ سَطْبِرِ وَمِيْسُوزَا نَنْدِ اَنْرَاوْ اَتَشِ أَنْ بَسِيَا كَرَمِ وَتَدْمِينِ رَا نَحْدُودِ أَنْ كَرِيَهْ وَطَعْمِ أَنْ مَائِلِ بَشُورِ
 وَتَدْمِينِ مَعْدِي اَزْ اَنْرَا جَمْعِ نَمُودِ وَزَمِينِ رَا مَقْدِ اَرِي حَقَرِ نَمُودِ دَرَانْهَا اَتَشِ مِيْدَنْدِ بَانِي وَخَارِ وَهِيْمِهْ مَخُورَخْتِهْ اَزْ اَنْ اَبِي
 جِدَا كَشْتِهْ دَرَانِ جَمْعِ شُدِ مَنَجْمِدِ مِيكُرْدِ مَا نَنْدِ قَرْمِي وَيَا قَطْعِ هَائِ بَزْرَكِ وَيَا كُرْچَكِ وَأَنْ عِبَارَتِ اَزْ قَلِي اسْتِیَا وَنَمْتِ أَنْ
 شُورِهْ زَا رَا وَخَوْرَا بِيَا وَزَمِيْنَهَائِ خَشْكِ وَدَابِ اَنْرَا بِسَبَبِ شُورِي نَمِيخُورِنْدِ بَلَكِهْ بَكْرِدِهْ اَزْ اَنْ دُو مِيكُنْدِنْدِ وَنِيَزِ نَوْعِ دِيكِرِ
 اَزْ رَطَبِ أَنْ مِيشُودَكِهْ كِيَا اَنْ تَابِدِ وَذَرَعِ وَشَاخْهَائِ أَنْ بَارِيَكِ وَبُوسْتِ دَرِخْتِ أَنْ مَائِلِ بَحْرِي وَبَرَكِ أَنْ رِيْزِهْ وَضَخْمِ
 وَرَبْكِ يَكِ طَرَفِ أَنْ سَبْزِ مَائِلِ بَهْنَفْشِي وَطَرَفِ دِيكِرِ أَنْ سَبْزِ وَتَبِرِهْ وَبَارِ طَرَبِتِ بَسِيَا وَرَبْكِ اَنْ مِيَا وَبَرِ مَرْچِهْ بَمَانْدِ اَنْرَا سِيَا
 مِيكُرْدَانْدِ وَطَعْمِ أَنْ بَا شُورِي وَحَلَّتِ وَزِيَرْدِ رَخْتِ أَنْ مِيْشِهْ تَر مِيْبَاشَدِ وَنَمْتِ اَيْنِ نِيَزِ شُورِهْ زَا رَا دَرِ سَنْدِ وَمَلْتَانِ كَلِي
 اَلْوَجُودِ وَزَكِيَا تَرَوَا زِهْ اَيْنِ بَتْمَا مَعْدِي سَتُورِ مَزِيَرِ نِيَزِ قَلِي بَعْلِ مِيَا وَرِنْدِ وَصَالِ كِرَانِ دَرِ سَنْدِ بَعْدِ اَزْ طَبِيعِ طَرُوفِ سَقَالِي كِهْ
 رَنَكِ اَنْرَا سَرِخِ مِيْبَاشَدِ بَرَكِ اَنْرَا مَائِلِهْ بَرَانْهَا مِي مَائِلِ سِيَا مِيكُرْدِنْدِ وَنَوْعِي اَزْ اَنْ سَفِيْدِ مِيْبَاشَدِ اَنْرَا خُرُوْ الْعَصَا فَيُرِ
 نَامُنْدِ جِهَتِ مَسَابِيْهَتِ اَنْ بَانِ وَنَوْعِي سَبْزِ اَيْنِ رَا غَا سُولِ فَارْسِي وَيَا بَسِ كُوِيْنْدِ وَبَا آبِ اَنْ لَكَ رَا حَلِ مِيْمَا يَنْدِ رِيْجَايِ
 مَدَادِ دَرِ كِتَابَتِ بَكَارِ مِيْبَرِنْدِ اَنْ غَيْرِ اَبْرُقَانَسِ اسْتِیَا وَبَهْتَرِيْنِ اَنْ سَفِيْدِ اَنْسَتِ كِهْ مَسْمُومِ بَخْرُوْ الْعَصَا فَيُرِ اسْتِیَا * طَبِيعَتِ اَنْ
 كَرْمِ دَرِ سِيْمُومِ وَخَشْكِ دَرَا خُورْدِ م * اَفْعَالِ وَخَوَاصِ وَمَنَافِعِ اَنْ جَالِي وَمَحْرُوقِ وَنَقِي وَمَفْتَحِ وَدَرِ قُوِي وَمَحَلِ
 فَضُولِ غَلِيْظِ مَدِ رِبُولِ وَحَيْضِ وَسَهْ دَرِ مِزْ اَنْ مَسْهُولِ زَرْدِ آبِ وَجِهَتِ اسْتِسْقَانِ بَقْمِ وَبَكِ رَهْمِ اَنْ مَدِ رَحِيْضِ وَنِيَمِ دَرِ مِ
 اَنْ مَدِ رِبُولِ وَبَنِيْلِ رَهْمِ اَنْ مَسْقَطِ جَنِينِ زَنْدِ وَمَرْدِ وَدَرِ مِ اَنْ كَشْنِدِهْ وَطَلَايِ اَنْ جِهَتِ يُوْدِنِ كُوشْتِ زَانْدِ زَخِيْهَا
 وَنَوْنِ اَنْ جِهَتِ جَلَايِ دَنْ اَنْ نَا فَرِ مَدِ اَوْدَمِ اَنْ مَقْسِدِ دَنْ اَنْ مَصْلَحِ اَنْ مَغْزِ تَضْمِ كَلِ وَرَوْغِ بَنْفَشِهْ مَضْرُومَانِهْ
 وَمَصْلَحِ اَنْ عَسَلِ اسْتِیَا

ع
 ۱۲۷

* اَشْنَه * بَقْمِ هَزِهْ وَسَكُونِ شَيْنِ مَعْجَمِهِ كَرْتَمِ نُونِ وَهَا يُونَانِي اَبْرُيُونِ وَعَرَبِي شَيْبَةُ الْجَوْزِ وَمَسْكُ الْقُرُودِ وَفَارْسِي دَوَالِهْ
 وَدَوَالِكِ وَدَالِي وَبَهْنَدِ اِيْچِهْ وَبَلَكِ وَچَرَبَرِهْ وَلَاكْسِيَرِ وَحِيْجِ نِيَزَا نَمُنْدِ * مَا هَيْتِ * اَنْ چِيْزِي اسْتِیَا شَبِيهِ بَرِيْسَا نَهَائِ
 بَارِيَكِ وَبَهْنِ بَاهِمِ بِيْچِيْپَا وَدَرِ مِ بَا فْتِهْ وَبَرِ شَاخْهَائِ دَرِخْتِ بَلُوطِ وَصُوبُورِ سَاوْدِ رَخْتِهَا مَكُونِ مِيكُرْدِ بَهْتَرِيْنِ اَنْ اَنْسَتِ كِهْ

هر د ورزی آن عقیقه و خوشبو باشد و زیون ترین آن نمیا آست * طبیعت آن معتدل در گرمی و سردی و با قوت قابضه شیخ الرئیس نوشته که در آن برودت فائز و قبضی با اعتدال و گرمی گرم در اول و خشک در دوم و بعضی گرم و خشک در اول و بعضی گفته با درشتی الییس است و بتخصیص آنچه از درخت بلوط بهم رسد و با لیمه مختلف میگرد طبیعت آن با اختلاف آنچه بر میگون مشهور * **افعال و خواص و منافع آن** بمجموع آن با قوت قابضه و متسلطه و ملینه مخصوص صنوبری آن و بسبب عطریتیکه دارد ملائم جوهر روح مقوی آن و بسبب قبضیکه دارد موجب متانت روح و بلطافتیکه دارد زود نفوذ بقلب می نماید پس یابن اسباب و بالخاصه مقوی قلب است امراض القلب و الی ماغ و سایر الاعضاء آتامیدن طبیعت آن موجب سرور رئیس و تقویت روح حیوانی و متانت و حفظ آن و جهت سفقان و صرع و تقویت معده و باه و رفع غشیان و قی و تقویت حصه و وجع کبد نافع بجهت تلین و تعلیل و قبض آن و معده را خوشبو کرد و اند و رفع بلت آن می نماید و آشامیدن نقرع آن در شراب قابض و خواب غرق آورد مخصوص صلبان را و تقویت معده و ازاله نفخ و هضم هوام سمی نماید و بخور آن جهت صداع و شقیقه و صرع و تکرار گرفتن دود آن در بینی جهت سکنه و صرع و اختناق رحم و نفستش در طبیعت آن جهت تسکین درد ها و اورام حار و صلابت مفاصل و وجع رحم و ادرار نمودن حیض و رضا و مستحق میسائید آن در آب جهت تقویت اعضای ضعیفه و مسترخیه و لحوم لبنه مانند بنا کوش و زیر بغل و مابین کتفین و کچ را و رفع آلام حار و آنها و تلین صلابت و ردع اورام و تقویت معده و جگر و رفع بد بوئی زیر بغل و با سرکه جهت سبزه و بهائیت منوم اطفال است و اکتحال آن جهت تقویت چشم و قطور نفع آن که از درخت بلوط باشد جهت جمره و حرارت چشم و در آن جهت بل بوئی زیر بغل و رویانیدن گوشت نرم بر جراحت و بیل ستور ملائی آن جهت رفع بد بوئی زیر بغل و چون در روغنهای مناسبه دافعه ای داخل نمایند و یا بپوشانند و بمانند جهت رفع اعبا و تعلیل اورام نافع مضرا معا **مصلح آن** الیسون مقل ارشیت آن تاسه درهم بدل آن قرومانا بوزن آن و داخل خوشبوئیها مانند ارکیه و غالیله و الخخه و ذراع المسک و الکمال و غیره می نمایند و تا آنرا انخیس کنند و نم نداشته باشد خشک آن کو بیل و نمیکرد و جو اوش و عرق ردهن آن در قرا بادین ذکر یافت حکم میر عبد الحمید در حواشی تحفه نوشته که در کتاب مفردات فولکی دیده شده است که آنرا بغرنکی موس کس ابریم کویند و قسم دیگر آبی نیز نوشته که بر شاخهای مرجان و استخوان مامی و اشجار دیگر زیر آب می پیچد و این اشنه بارک تراست از آن و آنرا موس کس مرین خواخل * طبیعت آن سرد و تر و ضامد آن جهت حرقت اعضا و مفاصل حار و بیماریار نافع است * **فصل سبیل** * **الف** مع الصاد الملهه

* **اصابع** * **الف** * گفته اند معروف بکف عایشه و کف مریم است و پهنی منس بلی نامند * **صا هیت** آن دو قسم میباشد قسمی نیخ گیاهی است برگ آن شبیه بکف ناواساق آن باریک و بلند و کل آن بنفش از یابین ساق تا بالای آن برگل و نیم آن بمقل ارگندست طفلی و متشعب به پنج یا بیش شعبه شبیه به پنجه کوی چکی و مملو از رطوبت و رنگ آن زرد و یا ابلق از زردی و سفیدی و اغبر و بیشتر مائل بزردی و طعم آن اندک شیرین مثبت آن زمینه های رملی و ریگزارهای تربیل و یا قسم دیگر بخشی است شبیه بناخن شیر و بیک و این گرم تر و تر از اول و انطای غیر کف عایشه و کف مریم گفته و نیم دیگر وصف آن نموده * **طبیعت آن** گرم در دوم و خشک در دوم و نیز خشک در دوم گفته اند **افعال و خواص و منافع آن** ملطف و معتدل قوی نفوذ غلیظه و متقی اعضای عصبانی و ترهاق و هوم هوام و جوت جنون و وسواس و امراض

سرداوی و بلغمی و تقویت منابت اعصاب و روح مفصل و رفع قولنج و تصاد آن جهت تجلیل ملاقات و تشویر آن جهت
کریزانی و موش و سام ابرص نافع و قسم دوم آن مسقط جنین و مضرات بول مصلح آن تخم مورد و بلوط و مضر و مورین
و مصلح آن سنگبین و مضر قلب و مصلح آن صغ عربی مقلد ارشیت آن تاد و منفال بدل آن در جنون و امراض سرداوی
بن وزن و نیم آن مزار جستان و در نیت آن سعد

* اصابع فرعون * ما هیت آن سنگهای است بمقدار انگشتی شبیه به لی مجوف و کره دار با اندک پنبه و رخاوت
چون بر مضروب صلی سنگ از آنها بدل از اطراف این و حوالی شحرومان خیزد و صغی از آن با رطوبت عیاهی
همیباشد و این را در نعل قائم مقام مرمیائی دانسته اند و بهترین آن مشط عیالک زودشکن نرم تست و اهل مصر بدل تصب
الذریع و بنا و اطفال و در و اناشسان میفرورند و فرقی میان هر دو ظاهر است بر خبربران * طبیعت آن گرم و خشک
در آخر دوم * افعال و خواص و منافع آن قاطع نزف الدم و علیم جراحات و مصلح اورام بارده و چون با خون
جراحی سرشته استعمال نمایند جهت التیام جراحات عدیل تد اورد و انطاکی نوشته که نوعی از آن را در میردینم که
پیشتر نلد بودم سبک هش مجوف و شاید که این بهتر باشد از آنچه ذکر یافت

* اصابع الاصوص * ما هیت آن مترجم صیدیه ابوریحان وصف نبات آن نکرده و گفته آن دروائی است هندی
تخم آن مستعمل بلادها و شبیه بخلتوک چون ساعتی در دهان نگاه دارند پوست آن شق شده مغزی از آن ظاهر گردد مانند
پنبه و در تحریک باه بسیار مؤثر حکیم مبر عبد الحمید در حاشیه تحفة المؤمنین نوشته بلفت خاند پس نباتان مانند و آن نباتی
است ما بین شجر و گیاه و بلندی آن بقدر یکدفع و زیاده و برک آن شبیه برک کل عیاهی و آنرا خورده میباشند مانند خورده
گندم و جو و سرخو خورده کلی مثل گل خیری و رنگ آن سرخ کم رنگ و بعضی کل آن کبود و تخم آن شبیه پدانه جو چون در
دهان نگاه دارند یا در آب بریزند پوست آن شق شده صلیا کند و مغز آن بیرون آید

* اصطراطک نکسرمه و سکون صاد و فتح طاورا مره بی نقطه و کاف * ما هیت آن دیسقورین و گفته که آن نوعی از
عیمه است و بعضی گفته اند صغ زیتون است و دخان آن قائم مقام و بدل دخان کند در جمیع امور و بعضی گفته صغ شجر
فرومی است و دیسقورین و گفته بهترین آن اشقر چرب شبیه براتینج و سفید رنگ و خشبی است که چون بمالد مانند
صل نرم کرد و عیاه آن بدل است و خالص آن کمیاب و معشوش پنبه و موم کناخته با قدری خالص آن نموده و مفرور شدن
* طبیعت آن گرم و در سوم و خشک در اول * افعال و خواص و منافع آن مسخن و منفض و ملین و جهت زکام
لوزله و سرفه و تحریک صوت و انقطاع آن که از سردی باشد نافع و چون با قدری عیالک البطم فرو برند طبیعت را نرم گردانند
و روغن آن جهت صلابت رحم و تفتیح سد آن و در ارجحش نافع مصلح و مسبت و نقل را س آورد و اسقاط جنین زن
نماید مصلح آن تخم را زبانه مقلد ارشیت آن نیم درم تا یک درم و نیم بدل آن مبعه ساکله است

الالف مع الطاء المهملة

* اطراطیقوس * بفتح همزه و سکون ط و فتح را و الف و کسر طای مهملات و سکون بای متناه تثنائیه و ضم فاف و سکون و او
و عین مهملة لغت یونانی است بمعنی شبیه الکو کب و عبری معروف بمالپی است جهت آنکه تعلیق آن بالخصایب اورام
حادث در حالب را نافع است * ما هیت آن کباهی است ساق آن کمتر از درمی و صلب و خشک و بهر اطراف آن کلی شبیه

بها نبرد و بعضی مانند بنفشه رذذ و رآن بر کها و مجموع بر کها و کلهای آن شبیه یکوا کب و بر کهای ساق آن باریک و مزغب
و تخم آن اغبر و تلخ * طبیعت آن * در دم کرم و خشک و با قوت مبرده و تا به و شمع رئیس نوشته که در آن قوت
قبض نیست * افعال و خواص و منافع آن مجل و مجفف و آشامیدن آن جهت صرع اطفال که ام الصبیان نامند
و جهت خنق و ضا در ک آن جهت ورم چشم و برآمدگی حلقه و تسکین درد آن و وجع و درد کچر را و ورم آن بغایت
مؤثر مقل و شربت آن نادر و در هم است

* اطر ما لثه * بفتح مزه و طار سکون را هر دو بی نقطه و فتح میم و الف و لام و ما لیغی گفته که ما فقی نوشته که آن کیامی
است باقی آن ببلندی بکنار و بی شعبه و بران رطوبتی مانند عمل میباش و بر کهای آن در چهار صنف موازی یکدیگر
شبیه برک شاه دانه و بعد از آن و خوشه ثمر آن بقدر یک شرب و غلافهای ثمر آن مدور در شکافه شکل علف بند
و بسیار زرد متصل بهم بکصف بر بالای دیکر تا پانته و ثمر آن نیز مانند بند بقدر انحرودی و در آن درون آن تخمی سیاه
رنگ بسیار باریک و کل آن باریک و زرد رنگ و منبت آن زمینهای خشک و صحرای خالی از گیاه و تخم آن جهت امراض
عین مانند جرب و سلاق و ابتداء و رمبارد اکتیالا نافع

* اطر به بفتح مزه و طار سکون و اء مهملتین و فتح یای مثناة تحتانیة و هالغت عربی است و بغار سی آتش آورد و رشته
یامنی * ماهیت و مزاج و افعال و خواص آن از اغذیه معروفه امل ایران و خراسان و توران است خصوص اهل خراسان
و شامل ما میچه و رشته قطایف و بغرا و غیرها است و آن انواع است خواه از آرد کدم خالص سازند بدین قسم که آرد را
یا آب و نمک بقدر ضرورت و خمیر سخت نموده بر روی تخته پهن کرده رشته های بسیار باریک طولانی از کار ببرند هر مقل از که خواصند
و در آب گرم جوشان یا در آب یخنی گرم جوشان یا در آب قلیه جوشان بریزند و طبع نه ایند تا بخته گردد و طعم خامی آن زائل
شود و مصالح حار و فانیه بقدر ضرورت داخل کرده فرو آورند و تناول نمایند و این را بغار سی آتش رشته و بترکی و ماچ نامند
و گویند و ماچ آرد خمیر کرده ریزه نموده با عدس بخته را مانند و اگر آن را مد و یا مربع و یا با شکل دیگر بریده و بهمان قسم
طبع نمایند بغرا و بغار سی آتش برک و ما میچه و بترکی طماج گویند و خواص خمیر آنرا از آرد سمید اندک نرم یاخته از قمع
سوراخ تنگ بکنار انداختن بدین نحو که خمیر را در جوف قمع پر کرده بدست یا با آلتی ز و نه ایند تا از سوراخهای آن قمع مثل
بخیاطه خمیر باریک شده بیرون آید و یا آنکه بکف هر دو دست بیا لند و مثل تارهای خیاطه باریک سازند و خشک نمایند و

این را عربی شعیره و یهنی سیوین نامند و عند الحاجت این را اولاد بون و روعن در ظرفی بریان می نمایند تا اندکی سرخ
و برشته گردد پس آب بقدر ضرورت داخل کرده دم میل هند تا بخته شود پس روغن کاتار و دغ کرده داخل نمود و شیر تازه
دوشیده جوش داده بران رشته تنه سفید بران پاشیده تناول می نمایند و گاهی از آرد جو نیز بقسم اول یا دوم برای صاحبان
حمیات حاد و مانند دق و سل یا گوشت با آب خالص ترکیب میدهند و دو قسم اول کرم در اول و بار طوبت بسیار و بی کوشه
آنرا که آتش بران گویند جهت مرضی و با کوشه جهت اصحابا بعضی امراض که خوردن گوشت دران مناسب باشد مفید
ولیکن بطی الهضم و انحل را است بجهت فطری بودن خمیر آن و نزد بعضی و در بعضی امزجه بی خمیر مایه آن سبکتر و قسم دوم
آن از قسم اول سنگین و بطی الهضم تر و مصلح آن مرد و طفل و روغن بادام شیرین و چون انهضام یا بدغای بسیاری از آن
به هر سه جهت سرفه و رجوع سینه و خشونت آن و حلق و قرحة معاً و منایه و لا غریزه نافع و مرخی معده و بارد و چون

دران برک حرفه یا اسفناخ یا روشن بادام پخته باشد جهت امراض مذکورۀ مراقق و ترومین بطن و آنچه از آرد جوسازند
 مرد و باریطوبت بسیار و صمه بطیقه و الهضم و الانفاد و رطل و الغنات و روگامی درد و قسم اول از برای صفراوی مزاجان و بیا
 بجهت زیادتی لذت بعضی خصوصاً متنبه مانند کشک یا ماست یا حرکه و یا آب لیمو و یا غوره و یا آنار و یا آلویاز رشک و
 یا امثال اینها با اندک شیرینی چاشنی گرفته ترتیب میل مندر این قسم را بر ترکی آتش با ناطق نامند و بطیقه الهضم ترومسند و
 مولد بلغم غلیظ است و فصلی آن نرم و ادویه حار و بعضی جهت رفع امهال و حبس طبیعت با ادویه قابضه مثل آب صاق
 و به ترش و کشک بریان و امثال اینها ترتیب میل مندر گفته اند که اطریقه متخلف از خمیر آرد کدلم صالح است از برای حار
 المزاج و کسیکه محتاج بغذای متین باشد و نافع است از برای سعال حرکه نموده باشد سبب آن اخلاط حار و آنچه با گوشت
 باشد کثیر العا و مرطب و معصن بدن و همچنین با شیر و شیرینی آن مولد خلط غلیظ و آنچه از آرد برنج سازند سبک و وسیع
 الهضم و قابض است و نوع دیگر که آنرا بفارمی رشته تقایف و رشته خطائی نامند و آنرا از آرد برنج یا نشامه و یا فرب و درهم
 مازند بدن نه که آرد برنج یا نشامه مخلوط با آب کرده صاف نموده در قمعی که مورا خهای باریک داشته باشد کوبد و پائیل
 معی یا مینی معی را در آتش گذاشته که خوب گرم کرد پس آن قمع را بیک دست گرفته بجزعت تمام بران بفاصله یکشرب و یا
 کمتر بکوبد آند تا مانند رشته های باریک از آن بردارد و در یک بخته شود و از دمت دیگر آنچه بخته شده است بردارند
 اگر یک شخص باشد و اگر دو کس باشد و یا ظرف بزرگ باشد یکی بریزد و دیگری بردارد تا مادام و هر مقدار که خواهند
 پس آنرا در ظرفی کرده مغز کدگان بریان و مغز بادام بریان و مغز پسته بریان کوفته و جلاب شکری و قندی با دانه فیل
 هود و بر روی وی ریخته بخورند و بعضی بجای جلاب شکری پالوده شکری رقیق که آنرا بفارمی ماقرتی رقیق
 گویند بر روی وی کرده و میخورند آنچه از آرد برنج ترتیب دهند سبک و وسیع الهضم و قابض و آنچه از آرد میل و
 یا نشامه سازند کثیر العا و بطیقه الهضم تروان نشامه ساخته آن سبک ترو قابض تروین و آیت اقرب و اطریقه یعنی آتش
 آرد نافع است از برای صداغ خصوص صداغ صفراوی و یا بس ما فاج حاد شازهم و غم و ما لخرای حار یا بس و نسیان
 خصوص مطیب بدن از چینی زدن لفل و خولنجان و یا بامربای زنجبیل و امثال اینها جهت زکام و نزله و با عمل جهت
 نفقۀ الدم خصوص که دران علس پخته باشند جهت هل و بول اندام بسبب آنکه متولد میگردد از آن خون بلغمی
 که مقاومت مینماید با سودای احتراقیه و تبرید و ترطیب بدن مینماید و متخثر نمیکرد از آن اخضر و از برای ابدان و مزاجه
 بارده و رطبه و معده های رطب با امثال ادویه حارۀ که ذکر یافت مناسب و گاهی جهت اسهال و زایداتی لذت بخورد در دست
 و چند روزی کرده با گوشت قیده و یا گرفته چاشنی بسبب و به و آب لیمو و آب غوره و یا ماست یا کشک داخل اطریقه مینمایند
 و در قرابادین بتفصیل ذکر یافت

* فصل الالف مع الطای المعججه

* اظفار الطیب * بفتح مزه و سکون طای معججه و فتح فارالف و راء مهمله و کس طاء مهمله و سکون یای مثناة تحتانیه و یای
 موحده لغت عربی است بفارمی ناخن پریان و ناخن خرس و ناخن بریا و یهندی نکه بفتح نون و کاف و ما و بفرکی انگیز
 اورطس نامند * ما هیمت آن جم صلی است صلی که از ماحل دریای هند آورند شبیه باخن و مائل بتدویر و خوشبو
 چند نوع میباشد بعضی سفید مائل بصرخی و این را مندی و بعضی از آن سرخ و یا تقیر را این را قرشی نامند
 و بعضی سفید و بزرگ و باد هومت و بعضی کبود و نوعی بزرگ تر از اول و کوچکتر از ثانی و سیاه و این را بفارسی ناخن دیو

امت بودی معترازان آید و در غسل از اقربطی ضعیف تر باشد و مترجم صیدیه ابوریحان گفته که این را
معتری نامند چون نسبت بیوی آن کنند و چون نسبت بمعدن آن کنند جرعتانی گویند. و این زیورترین انواع
آفتاب و اقربطی را انطاکی نیز نامند زیرا که بیشتر از آنجا با ناطا کیه برند و از آنجا با طواف و اقلیطی نیز لام بجای را گویند
طبیعت آن جالینوس گرم و خشک در موسم دانسته و خنثی و دیگر اطباء گرم در موسم و خشک در آخر اول و بعضی نیز
خشک در دم گفته اند. **افعال و خواص** و منافع آن محلل و ملطف و مفتح معد و معهل هودا و یلغم بتنهایی و یا با بقشه
مسهل صفرا نیز و بجهت امراض دماغی و عصبانی از قبیل جداع و تشنج امتلائی و صرع و ما لیتولیا و ما نیا و جنون و کابوس
و موسوس سوداوی و نالیج و قوه و خدر و اوجاع معاصر و سرطان متفرج و تفریح قلب بحسب تنقیه سودا و گرم معد و زیاج را
دفع نماید و موافق امزجه پیران و مشائخ و بالغین و نافع جهت امراض هوداوی و تنقیه سودا و یلغم و تشنج را زائل کرد و اند
مناسب شفاء الاضغاف گفته مفتح سداجت و در امثال بطبی العمل و چون هم نماید بآن فلان و دینه لطیفه امثال بصرت
میتما یل جهت آنکه آنها معین بر عمل و تحلیل آند **امراض الراس** و چون یک هفته هر روز ده درهم آنرا در نیم بطلی
شیر تازه و شید و تخم سبزی و با پانزده منقار منکببین بنوشند جهت رفع مداع هوداوی و ما لیتولیا و تشنج امتلائی و کوشش
و خفقان مجرب دانسته اند و همچنین چون شش درم آنرا در قندی شیر کو سفید تازه و شید و داخل کرده و بیاضانند از برای
مداع هوداوی و تنقیه سودا و یلغم از نفی بمنفجات متاعه و آشامیدن شش درم آن با ماء الجبن جهت مداع حادث
بشارکت قلب بسبب هوداوی و مزاج هوداوی آن و با مثل آن دانستیم برای ما لیتولیا و چون شش درم آنرا با ده درم مویز
منقی از حب چهل جوش خفیفی داده مانی نمود و بیاضانند نافع امت ما لیتولیا حادث از آشامیدن خرما و سیرا و دمان
برون و جهت وسواس هوداوی و اخراج دیدان طولان اگر اضافه نمایند بران طبع مرینفیه میباشد نافع و چون اضافه نمایند
بر همه مغزی مانند باد و نجوبه و کاز زبان میباشد بالغ و همچنین با ماء الجبن از برای ما لیتولیا و همت درم آن با شیر تازه
و شید و شکر سفید جهت ما لیتولیا و ما نیا و جنون و کابوس و اکثر امراض هوداوی و بهتر از ماء الجبن و ما لیتولیا هوداوی
با فتمون و شحم جنطل را ندی که مقوم باشد از غصه و نفی مایه موجب رستگاری از آن امت و چون افتمون را گویند
و بمویز منقی سرشته حب بسته فرو برند از آن چند درم داده در هر نافع است ما لیتولیا و ضراقی را چون هفت درم افتمون را
گویند و با غصه درم منکببین مایه سرشته بیاضانند امثال هوداوی قوت نماید و تنقیه طحال کند و نافع است از برای ما لیتولیا
طحالی و ما نیا و چون هر هفته یک مرتبه از زین ترکیب خورد و شود میباشد نافع از برای ما نیا و ما لیتولیا و جنون و جمیع
امراض هوداوی مستغرق از موداوی بارد و همچنین آشامیدن آن با ماء الجبن متعین بشیر قرقم که مغد را شیر در و طل
باشد و حب القرقم گویند و بیست درم از برای ما لیتولیا و ما نیا و جنون و وسواس هوداوی و یلغم و تشنج و حب القرقم را
گویند و شیرانندی جوش داده و فرود آورده و چون نیم گرم کرد آنرا در بارجه کرده و در آن به اندک تمام شیر آن
در آن بر آید و بکند از آب تا خوب بسته شود پس آنرا بنیتور مقرر بچکاند و تمام آب آنرا از زیر وزن بگیرد و باشد درم
افتمون بنوشند طلاطلی در مجرب است جو د آوره که دین مخلق کثیر از اصحاب ما لیتولیا و ما نیا و جنون و وسواس
هوداوی که افتمون مخلوط با فتمون و در ک جنطل با آنجا در نه شفا یافتند و نیست و رائی نافع تر از برای ما لیتولیا و امراض
هوداوی از آن و چون افتمون را در آب یک و چوشی داده و مایه صاف قند و در آب صافی آن کف قند حل نموده و با صافی

که بوی آن بمشام شان نرسد بیک دفعه شیو بعمای از آن فرو ریخته در شکم جمع میگردد و آنرا خشک کرده با طراف میبرند و بعضی صمغ درخت مازنیون دانسته اند و اصلیند و در بهترین آن صاف تازه خا کستری رنگ مایل بزرده و قندی بوی باحدت طعم آن است که چون بزیان بکنند از زبان را بگرد و ملتی لدع آن باقی میماند و هر چند تند بپزد و تیز تر باشد بهتر و تازه تر است و زرد در آب و روغن زیت که آخته شود و سبک وزن و متخلخل باشد و کهنه آن سرخ رنگ اشتر بود و زرد گل آخته نشود و بوقندی آن کمتر باشد و مستطربش آن که از آن تر و رطوبت صمغ عربی میسازند باوصاف مثل کوره نیست و گویند اگر بخار آن در وقت گرفتن در دهان غلغل آن بر شد میریزند آنرا پس باید که در آن جین دهان را بند نمایند و اول کسی که بی برده با این صمغ بناس مملک بوی نه برده خود و یا آنکه اطباء در عصر او یافته اند * طبیعت آن گرم و خشک در اول چهارم و بعضی خشک در سوم گفته اند و قوت آن تا چند حال قوی میباشد و بعد از آن ضعیف و تا ده سال باطل میگردد * افعال و خواص و منافع آن * چالی و ملطف و محرر و حاد خصوص تازه آن محل یک زیاد * است از حلتیت که حادث ترین صغها است معمل بلغم مزاج و زرد آب و منقی فضول بلغمیه از اعصاب و جهت لقوه و تالیخ و امتزاج و تشنج امتلائی و رعشه و خلل رود و از روست و صرع و سکنه و کاهوس و جود و دشواری و استعقا و مبرز و قولنج و مردی کرده و عرق النساء و مقاصد و رجوع ظهور و رگ که از بلغم باشد و دفع سوسنارده و تسکین اتمام ضربان مغزی اللقوه سعوط عقل ارفع می از آن محلول در شیر و دختر جهت لقوه و محلول آن در روغن حبه الخضر و مالیدن آن بر روی ما حب لقوه نافع و یک ستر و تر و بردن حب معتوم از روغن در می از آن و از سکنج و عقل الیهود و از اشق از روغن نیم گرم جهت لقوه مغزی و زائل گرداند آنرا القالی و الاسترخاء اکثر بوییدن آن نافع است فالج را بجهت آنکه تنیده و مانع میکند و میل میدهد مواد را از جانب الخاف بسوی بینی و سعوط محلول عقل از یک شعبه آن آب بر ترنجوش یا باب اغشود و چغندر یا باب اغشود و سیر تر نیز نافع است تالیخ را بهمان جهت و اشامیدن آن با دریه مناسبه نیز نافع است آنرا و استرخا را و ترنج اغشای متخرجه بروغن زیت که در یکرطل آن عقل ارده درم افریبون حل کرده باشند مفت روزی شش روز اقل سه روز نافع است آنرا و تالیخ را و اکثری از امراض عصبانیه را و اگر مخلوط نمایند آنرا بقر و طیکه شکسته باشند حلت افریبون را بروغن و ترنج بنایند بآن نافع است آن هر دو را بنهایت نفع و سزاوار نیست اکثر مروج آن زیاد * از مفت روز و مقدر افریبون از سه درم و چون حل نمایند بروغن قسط یا بروغن غار گرم نموده تدفین بآن نمایند نافع است از برای تالیخ و امتزاج بحیث آنکه معشع عصب است و ملطف و مختلط بلغم و چون بگیرند وزن یک اوقیه آنرا و نرم سوده در یکرطل زیت که در آن در اوقیه موم گل آخته باشند داخل کرده در هاون بدسته ببالند تا چون موم شود و ترنج نماید بقلیل از آن نافع است تالیخ و استرخا را نفعی بین و چون بگیرند از آن ربع درمی و از سکنج و اشق نصف درمی و حب ساخته فرو برند نافع است از برای استرخا و چون بگیرند عقل از یک آنرا و سائیده بزرده نیم مرغ نیم برشت باشند یا خامند نافع است استرخای اغشای را نفعی بلخ و چون مخلوط نمایند افریبون را بعضی از ادهان حار و مانند روغن قسط و روغن حلا ب و ترنج نمایند بآن نافع است تشنج بلغمی را و اگر زیاد نمایند بر زن آن چهل بیل ستر و عاقر قرحا میباشد انفع و همچنین ترنج بقر و طی معتول از افریبون تازه یک اوقیه و زیت که یکرطل موم مرغ در اوقیه که موم زاده زیت گل آخته افریبون را نرم سوده بآن مخلوط کرده در هاون بدسته نیکو سائیده استعمال نمایند از رعشه و التملد و آشامیدن آن با دریه مناسبه نافع است رعشه بلغمی را و ترنج یکدرم افریبون محلول در ده درم زیت که

نافع است خدر را و همچنین تدهین مجاول آن در روغن دارچینی را آشامیدن آن نافع است خدر را و همچنین متناول آن در روغن قنار و باریار روغن حار دیگر نافع است آب را شرب یا گرم یا خنک و چون سی در هم آن را در روغن مناسب حل نمود در شش روز یا ن مروج نمایند نافع است خدر را و تعطیس با قریون را احتشام با آن و شوق بدان بار روغن مناسب نافع است در او رسد بلغمی حادث از کیموس یا در او الطرح و السکتة و الکابوس و الجود و الشحوص چون بسیاریم بسیارند آن را بپنهائی یا باادویه مناسبه دیگر و در بینی صاحب ضرع و سکنه دهند نافع است آن مرد را و چون حل کنند با آب گرم و غرغره کنند یا با محلی که می باشد نافع است و از او چون طلا نمایند. افریون و تافسیا را مثال این مرد را زام و به مجرد مصلحه مواد مفرقه عضو بر موضع صعود بخور و در حال ضرع حادث بمشارکت اطراف بسبب صعود در یاح مضربه از آنها بسوی سر نافع است آنرا و لازم است که این طلا بعد از بستن بالای آن عضو باشد اگر ممکن باشد مانند دست و پا و آشامیدن ربع درهم از آن باادویه مناسبه نافع است کابوس را و درختن یک اوقیه افریون محلول در یک کرطل روغن یا سمن بر سر صاحب جمود و شحوص و همچنین طلا کردن افریون و جندیل ستر سود و در روغن یا سمن بر سر نافع است آن مرد و علت و الاستقاء و الطحال و القولنج و اوجاع المفاصل و غیرها آشامیدن آن باادویه مناسبه جهت امراض مذکوره و عرق النساء و وجع الزکر که و کم که از بلغم رسوزی باشد و سردی کرده و مسموم یا در این نافع و مسقط جنین و استحصال آن با غسل جهت نزول آب در چشم مفید اما خلت و سوزش آن در چشم مدت مدید می ماند و معطر آن با آب چغندر جهت سبل و د معده و حرمت چشم و تبخیر دماغ و ضما آن بر استخوان باعث تفسخ آن و باید که محافظت نمایند استخوان را از آن و طلا آن دافع گرفت زیاد زخمها و بر زخم سک دیوانه کزیده و زلغ فوام دافع سمیت آن و باریونهای مناسب جهت امراض عصب و درد مفاصل و باز عرفان و افریون جهت تسکین اقسام ضربان و حمل آن بقدر یک حبه تا د روزه حبه در او را خیش مستحسن محب و اگر احداث سوزش نماید روغن کل سرخ دافع آن است و در زخم یک حبه آن که با یک سائیده باشند را عاتق بر خول و تقصیر قرح و تقویت رحم و دفع بد بوی آن بی علیل المفاصل و مفاصل صاحب مزاجه خار و کسمیه بر مزاج او خون غالب باشد هر از آن نیست که بپنهائی آخر ابرو شد و مضرا معای سفلی و معالج آن مقل از رو و رب السوس و انار و به مانند دارچینی و هنبال الطایب و سمنه و کثیرا و صمغ عربی و روغن بادام شیرین و گویند مغز انیسون و معالج آن روغن کل و معطر ریح با هست بزم آوردن نم آن بعد یک ادریه مسقطه جنین نتوانند اسقاط آن نمایند مقتدر شربت آن در وقت طریقه از آن تا سه درهم کشیده و بنال آن در استقامت از یون و در قولنج بر زن آن تا در وزن جندیل ستر و قسم سیاه آن قتال است ابن مولف گفته اگر نرفیون را هر دو یا هم در شیشه کنند هر یک دیگر بر آفانی میگردانند بعد یک اثری از آن مرد و نمجانند و گفته اند چون افریون را با بالانگام از یک در صمغ وقت قوت آن زائل نمیکرد و در جنوب و دهان و اخته و اطایه و قیر و طیات و معاجین افریون در قریا با دین مذکریافت و تدارک احوال طاریه به شارب زیاده از مقدار مقرر آن نیز و بالبلغم از خوردن آن ناعس و سوزش اعضا و فراق و کرب شدید و لهیب و لذع و باطن شدید عارض کرد و دویه درهم آن در سه روز کشیده بود بتقرح معده و امعان و آن تزیاق افیون و بعضی موم باز در حیوانیه و غیر آن است مصالح آن چرب نمزدن آن بر روغن و آشامیدن سوئی سرد کرده به یخ و بر و نشستن در آب سرد و تجرع گلاب و متواتر آشامیدن شربتی جو با آب انار و سیب مخمرش و لیمن و کنگر با روغن کل یا گافور و گلاب و شور یا چرب و جل و از معجب و فاد زهر حیوانی باادویه تازه و

خوردن این بدن و افضله باره فی هر چکر کله اشتن است

افسنین بفتح همزه و سکون ف و فتح بین و سکون فون و کمرتای مننای فوقانیه و سکون یای مننای تحتانیه و تون لغت یونانی است و عربی خنزق بنحای معجمه مفتوحه و تای مننای فوقانیه ساکنه و رای مصله مفتوحه و قاف و بر و می اینستون زینار می مروکوبند و بلغند مصر نوع زبون آنرا حدیسه و نوع جبلی آنرا ریل بر اعمه صله نامند و هندی میجری و شتر و کوبند.

ماهیست آن نباتی است مابین شجر و گیاه و شبیه با تخم آن که بغار سی یا بونیک و چشم نامند و ساق آن بلند و شاخهای آن انبوه و بزرگ شبیه ببرک صفت و غبار آلود و با اندک زغب و گل آن مانند گل یا بویه و از آن ریزه تر و در وسط آن تکه کوچکی زردان قشعی با یک شبیه با سینله و یا تلخی و فیض و اندک تیزی و بوی آن با عطریات و ثعلبی شیخ الرئیس گفته که حنین نرشته کلاه متین چنل نوع می باشد خراسانی و شرقی و طرسوسی و صوهی و الفیه از کوه کاه میآورند و غیر اینها نیز و متقد مین پنج صنف دانسته اند طرسوسی و سوسوی و بطنی و خراسانی و رومی و بطنی آن با عطریات است و قوت فیض و تحلیل آن زیاد و حرارت آن که در او زین جهت اسهال بلغم نمی نماید هر چند در معده باشد و نفعی چنل آن در اسهال بلغم اند و در مضریع معده نیست و صنفی را که برگ مانند برگ زردک و سفید و گل آن زرد و بوی برگ و اهل مصر آنرا حدیسه نامند و منبت آن آنچه در اکثر شرقی بلاد شامیه و خراسان و عراق است. زبون ترین همه اصناف است و گفته اند که اقسنتین از اصناف شیخ است و لهله بعض حکما آنرا طریح رومی نامیده اند و بعضی کشوای رومی دانسته اند و معتقدین اصناف این و رومی طرسوسی سفید و رنگ پس سوسوی مزغب است که چون چوب آنرا بشکنند و با بکفل صند بمانند بوی صبر از آن آید و در طعم آن خرافت و تلخی و بعضی باشد و نیز گفته اند بهترین انواع رومی مرغ رنگد با عطریات رائحه و تلخ طعم مزغب آنست که در آن کره ها باشد و آنچه را از جزیره طرس آورند بعضی آن بیشتر از اصناف دیگر است و برگ و گل آن کوچکتر و گاه مغشوش میکنند آن را بزردی زیت که با آن در آب جوش میزنند و خشک می نمایند و فرق میان آن مرد و آنست که مغشوش آن را چون در آتش اندازند بوی زیت از آن آید **تخلاف خالین** طبیعت آن گرم در اول و خشک در سوم و بعضی گرم در اول و دوم و خشک در آخر آن گفته اند و این اصناف است و گرمی و عصاره آن زباده از حبش آن و اقوی از آن و همچنین قشع و گل آن اقوی است از حبشش.

افعال و خواص و منافع آن مفتوح و ملطف و مشهوی و قابض و تلخ و قبض آن اقوی و زیاد از تلخی آنست مسهل صفرا و مافا صفرا و اسهال طرازیه مجتبه در معده با در اربول و منقی عروق سینه و شش و بافتیون و بن ستر و بافتیون و اسطر خود و س منقی و مسهل صفرا و جهت صا جزاقره و فالج و استرخا و رغه و صرع و سکنه و کابوس و در او رسد و مالخو لیا و سیات و امراض عین و کوش و فغان و حلق و معده و کبد و مراره طحال و ارحام و بواسیر و اوجاع اعصاب و اعیان و اداء لعلب و اداء الحبه و دفع موم مشربیه و منوشه و تقویت معده و راشتیا و در اربول و حیض و شبر و عرق و قتل اقسام دین و انما اینها از امراض هر یک بنهائی و با باد و نه مناسمه آن نافع شراب و صا دالصاداع و اللقوة و الفالاج و الاسترخاء و الرغصه و الصرع و السکنه و الکابوس و شوق آب مطبوخ آن با شمع ارمتی خصوصا که در آن قدری ایارج فیرا حل کرده باشد صداع حادث متولد در مقلد و مغز و آسمان بدن مطبوخ آن جهت آنکه محلل و یاح دماغیست و غیره و با آن لقوه و شرب طبعی آن بتنهائی و یا با عسل لغره و فالج و استرخا و رغه و صرع و سکنه و کابوس و نافع و چون مقلوچی که در معده او خلط حار حاصله از ادویه مشرب به باشد بنوشن آنرا خارج میکردند آنرا از او تیرش میکنند بالعرض و در بختن عصاره آن بکلی مسکوت و سحر و نهدن

آن آنرا مقبل الی واروا لمن روا النبیات والامعاء والاشغولیا آشامین مطبوخ آن با صبر و مغرور و وار و رعد رخا دت
 از صغرا و بلغم را و نقیع آن صحت و طبع آن با اشمین مالخولیا را و نیز تجرع هر روز و اوقیه از آب طمع آن و اگر ماد
 مالخولیا مائل بر اری باشد و قیرا طعمه را آنرا در آب حل کنند و یا شامند و اگر بزرگت مراق بود و در مراق و ریاح باره
 نافحه باشد و ورم و هلب نباشد تنقیه آن بطبع افسنتین یا عصاره آن بنحومل کورنیا پند و نند فین زو غن کل آن جهت اعیان
 امثالی مفید امراض العین چون بکیند حشیش آنرا و سائیده در خرقة کمانی بسته در آب کرم جوشان فرو برده تکمیل نمایند
 یا آن چشمی را که گزده داشته و مدت مدید طول کشیده باشد زائل کرد اند آنرا بجبهت آنکه کویتک جنب میکند خون را بسوزد
 سفود بعد یک خون در آن صره می آید که اگر بفشارند خون از آن بر می آید و طلاط مطبوخ آن در جهت درد چشم و غشاوه
 و ورم و ضربان آن و با غسل جهت رفع آثار بقیه تحت پلک چشم و ضاد آن با ناردین جهت رمد خصوصاً غلبی آن و اگر کتال
 آن جهت رمد و غشاوه امراض الاذن چون افسنتین در آب بار و غنی یا بغی یا در خراب پیخته کوش را بخار آن بدن آرد
 نافع است و جع آنرا و ورم بنا کوش را و همچنین طلاط آن بر بنا کوش و قطره عصاره آن در جع حادث به سبب دیدن آن و ریاح
 و یارفتن آب در آنرا نافع بجبهت آنکه تل و دیان و مختل ریاح آب است و قطره لبوخ آن در رغن بادام تلخ بعد یک تمام
 قوت آن در روغن آید با قلیلی زهره و نیز مختل ریاح کوش و غنی جزاحت آن در ساعت و رافع کوی است هر چند که غنی
 باشد و همچنین قطره مزج آب مطبوخ آن با رغن بادام تلخ و زهره و زآمدن آب را از کوش باز دارد امراض الفم و
 الحلق و الصد و الرئة طای افسنتین کوبیده و با نظر و ن و عمل سرشته بر حنک یا از خارج بر حلق نافع است ورم حشیش
 داخله آنرا و خشاق و ورم بنا کوش و جع آنرا و همچنین غرغره مطبوخ آن یا عصاره آن بتنهائی یا با دویه مناسبه آن و آشامیدن
 آب طبع آن جهت تنقیه صدر رورته و آنچه در هر رقی آنها است از اخلاط صغرا و یه باقم المعدة و الکبد و المرارة و الطحال
 و الامعاء و الرحم و المعدة و اللبدان و البواسیر و المعامل آشامیدن آن با ناردین جهت درد معد و تحلیل صلابات
 باطنیه و رفع و ریاح و همچنین ضاد آن و شرب طبع آن جهت تقویت معد و آوردن اشتها طعم که زائل شده باشد عیب
 الفعل است و جهت ارجاع جنین و خاصه و تهیج صورت و اطراف و استسقا و ارجاع مفاصل و امراض مقعد باره و دفع
 یخزانات فاسده و اصلاح فساد مزاج و ابتداء موه القتیبه و ن ستر و عصاره آن جهت امراض مذکوره و همچنین چون بیاضا مند
 در روز و هر روز مقداری مستقال از آب مطبوخ آن بجبهت رفع سقوط اشتها که از رطوبت باشد و زوال برتان نافع
 و آشامیدن طبع آن بتنهائی و یا با غسل و یا با اذن چون جهت طحال و همچنین با دویه مناسبه دیگر و ضاد کوبیده آن با نجبر
 نظرون و شیم جهت استسقا خصوصاً با مرکه و ن ستر و با نظرون و النجبر و دقیق موس برای طحال با اکلیل الملك در زیت بنشته جهت
 ورم کبد در او و اخر و طلاط مطبوخ آن با سرکه جهت وجع مفاصل حار و رفع آن با موم و روغن کل مرغ یا روغن حنا جهت
 فرد تبیکه و درد معد و کهنه و جگر و بواسیر و شقاق مقعد و وجع آن و صلابت رحم و همچنین ضاد آن بتنهائی و فرج آن با غسل
 جهت ادرا رخیص و حوصل آن با موم جهت اخراج حب القرم و آشامیدن آب مطبوخ آن بتنهائی و یا مطبوخ آن با نرنج یا با
 عدس جهت قتل و اخراج اسام کرم و آوردن اسهال نافع و یا سرکه جهت بواسیر و شقاق مقعد و اخراج اخلاط هاره که بسبب
 ادویه مشروب در معد و بهر سبب باشد موثر و آشامیدن شراب آن جهت تملد و زبر شراب و تقویت معد و دفع بواسیر
 و شقاق مقعد و تنقیه عروق و میساید از اخلاط مراریه و مایه وادار و میساید الحی و داء الثعلب و الحبة و الشر و دفع

السموم و غیرها و الزیفة اشامیدن طبع آن جهت تهیهی عین و مرکب و کهنه و با ناردین جهت داء الثعلب و داء الحیة و اصلاح نسا و نماذج و رتبهائی جهت نیکوئی رنگ رخساره و دین متورضاد آن و آشامیدن ده درم مطبوخ آن جهت کزیدن عقر بر یا غراب جهت سم شوکران و لهش تین بحری و تری نیز با سرکه جهت خنثی عارض از شرب قطار و صا آن با آب جهت پشرا و تحلیل صلابات و داء الثعلب و داء الحیة و کذا شستن آن در صندوق و رمان مناع مانع کرم زدن ثیاب و آمیختن آب مطبوخ آن با مرکب مانع تغیر آن و خوردن ارضه و کرم و سوس و موش کتابی را که بآین مرکب کتابت کرده باشد و ملا آن با زیت برین مانع مقارنت پشه است بآن کس و ذرور آن جهت کزیدن ایدین هوم و یا شیدن آب طبع آن کشنده کیل و تدهین آن با عسل طرد هوم المصار گفته اند افسنتین مضعف فم معده است شوی تبوی آن ولیکن ضرر عصاره آن زیاد و از حشیش آن است و مصلح آن در مبر و دین انیسون و مصطکی و در محرورین شربت انار و انال آن و شرب رئیس و صاحب شفاء الا سقام و دیگران گفته اند که حشیش افسنتین موافق ترین ادویه است از برای معده و تقویت آن و عصاره آن مضعف آن است جهت آنکه در عصاره آن قوت قبضی که محتسب است در حشیش آن نیست و نیز صاحب شفاء الا سقام گفته جایز نیست استعمال آن قبل از نفی اخلاط بجهت آنکه ضرر آن در آن حین بیشتر از نفع آن است و سبب قوت قبضی که دارد و با جمله در آن دو قوت است قوت احوال و قوت قبض و دو جوهر نیز یکی جوهر لطیف و دیگری ناری که با عصاره احوال و تقویت است و دیگری جوهر کثیف ارضی که موجب قبض و جسد است مقلد ارشرب از جرم آن از یک مثقال تا دو مثقال و در مطبوخ تا دو درم است اما باید که چون جرم آنرا بطریق مغوف و غور آن اگر استعمال نمایند بجهت رفع قبض آن بر دهن با دما چرب نمایند بدل آن در احوال غافث و شمع ارمنی است و جهت تقویت معده و یوزن آن اسارون و نصف آن هلیله زرد و بجهت جگر عصاره غافث و جعله و مقصوم و عصاره آن که آنرا کوبیده آب آنرا گرفته و در آفتاب خشک کنند در جمیع افعال مذکوره اقوی است و نیز مسهل و مفتح سلج و جگر و مجاری مابین معده و جگر و مجاری امعاء و جهت تهیهی کهنه و موکبه تله و به تقویت معده و تنقیه آن از اخلاط مراریه و آوردن اشتیای طعام و ابتدای هضم القیه و استقاویر قان و نیکو کردن رنگ رخسار و اصلاح فساد مزاج شرابا مغید و جهت تهیج وجه و ورم اطراف ورم طحال و داء الثعلب و داء الحیة شرابا و صا داناغ و مورث کرب و صداغ و مصلح آن و یونک مقلد ارشرب آن تا یک درم و بدل آن سه وزن آن افسنتین یا غافث یا شکامی است و این ضعیف است شمع رئیس گفته عصاره آن مصلح است و ظن من آنست که همین سبب مضرت آنست بصلح آن مصلح آن در مبر و دین انیسون و در مصر و ررب آب انار است و حید افسنتین و دمان و اشریه و اصله و عرق و غره و اقراض و مطبوخات و معجون آن در قریب ادین ذکر یافت با خواص و منافع و طرق استعمال و صنعت هر یک

❖ افشرج ❖ بفتح اول و سکون فاضلین معجمه و فتح راء مهمله و جیم معرب از افشره فارسی است که بعربی عصیر نامند و اصل آن افشرده بود که بکثرت استعمال افشره شده آن مختصر با آب میوههای آید را است که مالیده و یا کوبیده و نشود آب آنها را بکوبید خواهر آتش بقرام آوردن کرب نامند و یا در آفتاب گذارند تا غلیظ شود که عصاره کوبند و بالفعل عبارت از آب افشرده میوههای آید و رسیده ترش یا میخورش مانند انار و آل و بال و قوت و زرشک و یا آب لیمو و یا اترج و یا هر که انکوری و با عرق نعناب و یا تاجر مندی مستحلول یا آب و یا آب انیه خام و یا لیمه و جامون که میوههای فندقیست یا سماق

مستعمل در آب و امثال اینها است که صاف کرده و بقل رحا جت دندان نبات داخل گردد و آب نیز آنمقل از که خورش طعم
 بکزد و با طعام و یا بدن آن بنوشند یا عروب و شربت ترشی و یا مستوشی که در آب حل کنند و بنوشند و عرق ساقانی که از
 جملة افشرجات رطبه است و در آب بادین ذکر یافت **طبیعت و افعال** و خواص هر یک را بطیبری است که از آن سازند
افشرجات **بفتح حمزه و سکون** فارفتح عین مضملة و یا در آخر تلفت عبرانی نام نوعی از حیه است و حیه اسم جنس آن و انعی
 را بیونانی احد یا واحد یا مانند آنرا اسامی بسیار است **ماهیت** آن ماریست بقدر و ذرع دست و یا دنباله باریک
 و کوتاه آن اندک گویا بریده شده که بفارسی کله دم نامند و سر آن پهن و زبرک و مثل شکل که قاعده آن بطرف کردن
 آن میباشد و گردن آن باریک و در وقت رفتار از آن آوازی آید گویند که آنرا از پوست آنست بخلاف حیات دیگر که آنها
 را این هیئت و خواص نیست و بسیار قوی و زور دارد و ملون بالوان بسیار و در کوچکی و بزرگی مختلف بغضی سیاه مائل
 بزردهی و بعضی مائل بسرخ و بعضی بقره و بعضی ابلق و غیر اینها از لوان و نیز بعضی مثل ید السمیه و بعضی مائل با مثل ابل
 و بعضی قلیل السمیه و نیز ماده میده میباشد ماده آخر اچا دارد دندان و زانوان و دندان و پیرترین آن مستعمل در تریاق و روق
 ماده آخر مائل بسرخ و جوان در و زان و عمارت و جنگل و بیشه و غور و زاهدان کنایه و بعضی سر مثل پیمیل مائل بباریکی
 است که چشمش مائل بسرخ باشد و در آخر ببار یا اوائل صیف صید کرده در وقت صید ضربی و زخمی با نرسیده و
 زود سر و دم آنرا قطع نموده باغند که ضعیف و لا غرضه و با شد و طریق قطع سر و دم آن آنست که آنرا ختم آلود نموده
 بپزدی و بر وقت تمام سر و دم آن را یکجا جمع نموده بپخته و یا تبرنجاری عرفی و یا سا طور قشایی و یا با آبی دیگر که بسیار
 ثل باشد و دم آن جا بجا ریخته نبا شد مقل اچرا و انگشت از هر طرف بیدفع و با پختی بجل انبایند که در آن اصل و طلی
 نمائند و الا بکار بطور اهل آمان و کینه معارض سر و دم آن بدل اند که در آن اکتله و بکنی نرسد و وجه سر و دنباله بجل آلود
 و گفته اند که بجهت کثرت سمیت آن است چنانچه مشهور است بلکه برای آن است که در آن کوشی نیست پس پوست
 آنرا بجل اکتله و شکم آنرا چاک کرده و زهره و امغا و حشای آنرا بر آوند و احتیاطا نباید که زهره آن شکافته نگردد و در
 بدن آن نیز بز که کوشش آنرا خاند و زهره قاتل بخوراند نمود و بکار فخور اهل آمدن زیرا که سمیت بسیار در آن است پس با آب
 و نمک پاک شسته و با آب و قند وی شست و اندکی نمک در دیک سنگی را کوبند و با زه تلخی کرده و با نقره با تشن ملایم
 بدست مطلق با بدن و اگر آتش اخگر باشد بهتر است و باید که سر آن بسته آب آفتاب در آن باشد که بالای آن آید و لیکن بپخته
 شود و بسیار باقی نمائند و بعد مهر اشدن بگل آردن تا سرد گردد پس سر آنرا باز کرده کوشتهای آنرا اتمام از استخوان جدا
 نمائند و بهر نحو که خواهند استعمال نمائند اقراص سازند و یا غیر آن و اگر اقراص سازند در همان سنگی نیز بکوبند و با
 آردن آن خشک و ربع وزن آن سرشته دست را بر روغن بلسان چوب کرده اقراص سازند و بر روی غزال خشک نمائند
 و در ریشة نگاه آردن و عند الحاجة بجا بزنند و علامت جوانی آن سرعت حرکت و همیشه سر را بلند داشتن است و هر چه
 بعد قطع سر و دنباله بخون کمی از آن آید و بی حرکت باشد استعمال نباید نمود و از اصناف دیگر آن یکی مقرر نه است یعنی
 شاخه ار که از گردن آن خون از مسام و منافذ مملوع آن جاری میگردد و گفته اند که خون نیز ببول میکنند و دیگر ساسه
 است که فرو میرود در رمل و شنایم که در آن مانند ماهی در آب و دیگر ملکیه مملیه اروس است که طول آن نهایت سه شبر
 میباشد و سر آن باریک و پهن گفته اند که سمیت این حیوان نیست که بنفس و صفی خود میکشد و هر گرا نظر بر آن اندک عجیب در

هر که نزد بک آن مرد درود آید و نیز میبرد و این قول شاید مبالغه باشد و دیگر آغی که کمر آن کند و گردن آن باریک و
 سر آن پهن و اغبر بانقشهای سیاه باشد و دیگر بلوطیه کهدر بلوط حیاند و بنیوم میباند و کسی را که بگذرد پوست او و جل او می
 گردد و دیگر معطشه که عطش یا فراط و حرقت و التهاب بسیار عارض میگردد ملسوع آن را بحدی که دانه آب می نوشد و میرواب
 نمیکرد و تا بمیرد و دیگر بزاقه که میکشد با آب دهن خود و بوی آن نیز مهلک است و دیگر سیاه هیمی با سود مال و
 اگر قمع یعنی ابلق و مرقش یعنی دورنگ و آنچه صاحب خالها باشد و انواع ردیه دیگر نیز میباید و سمیت مار ماده
 اکثر تریترازان است و تاثیر آن در نهش اعصابی طرف چپ مخصوص قریب بقلب و دماغ و اعصاب و کبد اصرع
 است از اعصاب بعید و سمیت مار در دندان آن است یعنی براسطه دندان سمیت را بعضی میریزند دندان آن
 مغفول و کوه چک بمقتل دارند و بوی بد را در مور اخبی در طول و سر آن محرق مانند قلم تراشیده است و چون
 مار یک دندان آنرا بر آورده باشد کسی را بگذرد از موضع نهش آن قلع ری خون بر می آید ولیکن اذیت بسیار نمی رساند
 و مسموم گشته مار یک دندان سمی آنرا بر آورده باشد اگر محبوس دارند بعد از د و منال و اگر سرد دند بعد از شش ماه
 باز دندان سمی مثل ازل بر می آید و کسی را که بگذرد در صورت ملاک میگرداند و طبیعت آن نهایت گرمی و خشکی و
 و جفیف و قشیل است و آن که قریب با آب و عمارت نباشد بخار و باس در ورم و متوسط آن در سوم و رانگه درد و رگروستان میباید
 خشک در چهارم و افعال و خواص و منافع آن چون با آب و اندک نمک و شربت در ورن زیتون بر آتش اخگر بمالیم
 طبع نمایند تا مهر آید و گوشت آنرا با کبک نا تناول نمایند مواد غلیظه را بطرف جل دفع میکنند و تحلیل میماند و گفته اند در مجنوم
 این معنی تجربه رسیده که بعد از خوردن بدن او متقشر شد و از آن مانند فلس ماهی جدا گشت و از آن مرش شفا یافت و نیز
 از خوردن بسیار آن بدن متقشر شد و مثل ماهی پوست از آن میریزد و مقل را که آن اخلاط متعنه لطیفه را استحیل بمشیش
 و کثیفه را بتقشر جل دفع میکند و دفع می بخشند و ایضا گوشت بخته آن بخوبی که برای تریاق فاروق میزنند جهت دفع موم
 مشروب و مل و غده و ضعف بصر و در دسمب و از آن بصر و منع زیاده خنار بر و حفظ جوانی و تقویت قوتهای حیوانی و نفسانی
 و نیکوئی ذهن و فکر و جهت لغوه و رخشه و امراض بارد و عصبانی و طول عمر مؤثر و ده سال یکمرتبه تناول نمایند ولیکن اکثرا
 در آن نمایند و بعد تقویت بدن و شروع بر وزن کوشش و جل حفظ نمایند و اعراض را از خارج نمایند و موم و روغنهای
 مناسب و مسکه تازه و زردا خل با خامین در شراب و ماء اللحم و اکل لحوم لطیفه مشویه و امثال اینها و آسمین مرقه آن
 جهت ضیق النفس یا در عجب و یا یکمرتبه آن را بدم بپزند و نیز که گوشت آن در بخته و میگرد و وضاد گوشت کوبیده
 خام آن جهت دفع سمیت آغی که بزده و اقسام مارها بذهایت نافع و بجهت داء العلق و داء الحیه و خنار بر و ارجاع
 مزه باده نافع و چون شکم آنرا چاک کنند و کرمها را بدم بپزند و نیز که گوشت آن در بخته و میگرد و وضاد گوشت کوبیده
 نماید و اکثرا کل آن مصرق اخلاط و مصدع و مصلح آن شیر تازه و شب و آب قوا که است و فنیو دیکه در حین جوشانیدن
 گوشت در آن بخته باشند در افعال قریب است بقصر آغی و نمکی که در رجوف آن پزگردد و باشند در افعال ضعیفتر از گوشت
 آن است و گفته اند که چون هفت عدد آغی را بر پسمان پشم هر خ از غوانی خفه کرده و بازای هر یک آغی گرمی بران
 بزنند بستر آن ریسمان بر گردن صاحب خنق جهت دفع آن علت بالخاصه میبرد وین ستور ریسمان کتا نیکه آغی را ببدان
 خفه کرده باشند جهت خنق را و را م لوز قین نافع و خون آن آگنها لا جهت روشنی چشم و منع نزل آب در چشم مفید

و بدن متورم و زهره آن سم قابل بلا میست و مک از نده اخلاط و اعضا و است گشتن و ارواح و خیرا رشتن و است
 بر سره با الخاصیه و این استعمال آن بهیچ وجه جایز نیست و پوست آن چو است امراض هر دو است و این قان و
 جفتان و نزلات واد را ربول و تفتیت حصه و امراض معده و هر نوع که استعمال نمایند نافع و بخور آن طرد مواد نماید و
 کسی را که خنای باشد و خوردن کوشش آن خوش نباید و را محقق آن که بدن آنست استعمال نمایند و طریقه اجراق آن در
 مفه مذکریافت و در نسخه مایعی طریق اجراق آن چنین است که بران افعی نمک و شربت و انبیر از مریک یکرطل و
 نیم اوقیه سائید و پاشید و یا نه اوقیه عمل بران ریخته و سرافراسته در تون حمام یا در تنور گذارند تا سوخته شود مانند
 زغال پس نرم سوده در شیشه ریاد و ظرف چینی محفوظ دارند و عند الحاجة استعمال نمایند و راکه از برای خوشبوئی و
 بکروئی طعم قلیلی سمبل الطیب و سادج مندی نرم سوده بآن مزوج مینمایند و افعال و خواص و منافع را مد آن
 آنست که ملای آن با روغن زیتون جهت تسایل خناز و برهاس که جهت داء النعلب و داء الحیة و اکتال آن با غسل بغایت
 مکرری با صبر است و علامت افعی کزید و تدارک سم آن و مراره افعی خورد و تدارک آن نیز و تریاق فاروق ازید و
 ظهور و انتهای کمال و نسخ و طریقه ساختن و زمان استعمال و مواضع آن و مقادیر شربات و منافع و مضار آن بتفصیل و قرص
 انعی و حجب و دهن و رماد و طبع و ماء اللیم و مره و معجون آن در قریب دین ذکر یافت و بالجملة کسی را که افعی و یا مار
 کزید باشد از علامات لسع آن بر آمدن خون متغیر اللون ازان موضع پس زرد آبی شبیه بچرک و نرم کردن موضع اسع
 و سرخ شدن آن و خشکی دهان و زیان و التهاب اندرون و گرمی بدن و هرق سرد و سوزی رنگ و روغنمان و رقی صغری و اغما
 و غشی سردی بدن و اهلک است و بهترین معالجات فی الغرر و فاصله بستن بالان آن موضع است با استحکام تمام بغسل
 چهار پنج انگشت تا یکشیر بهر ریسمان و بند یکبار حاضر باشد حتی از کمربند و دستار تا بند از او مراد آنکه تغافل نه و روزن و مسافله
 نمایند اگر مبعور باشد یعنی اگر در دست و پا باشد و اگر در دوجا ببندند بهتر است یکی بالای دیگری بغسل چهار پنج انگشت
 تا یکشیر و تا خوب خاطر جمع نکردند باز نکنند و اگر تازه روز باز نکنند بهتر است و باداغ کنند آن موضع را و با قطع نمایند بالانی
 الغرر و تیغ زده بصحبه بقوت تمام بکنند چند دفعه تا تمام میست و خون فاسد دفع گردد و خون مفعول ازان برید که کم رنگ
 مانند چرک رقیق زرد رنگ شبیه بزرد آب میباشد زیرا که خاصیت هم آنست که خون و اخلاط و اعضا را میکند از و نابعل میگرداند
 و اگر صحیحه میسر نیاید شخصی جوان یا قوت که دندان های او مسلم و مرضی و قلاعی در دندان و زبان او نباشد و نداشت
 نباشد دهن خود را پاک بشوید و روغن کل بر لبهای خود بمالد و دندان مضغه کند و بقوت تمام آن موضع را پاک و آب دهن
 را بیفتند و در روز و نیز فی الغرر و تریاق فاروق اصلی بد و بخور آنند و بران موضع بمالند و سه چهار عد در ته که بهندی ریخته
 نامند در آب خوب بمالند تا کف بر آورد و بخور آنند و خورانیان روغن کهنه که اقلایک و سانه باشد و شیر و شراب کهنه و بنیر
 مایه خرگوش تازه محلول در سرکه و یا آب مطبوخ برک غار و فاشرا و اسبند و تخم بونجه و مغز تخم ترنج و بنج عربینا و بنج کاشم
 و بنج کز و مرکب و فاسنتین و طر خشقوق و زرا و دندان حرج و طول و کرفس جبلی و فلفل و با معجون مرتب از دنیا بتمای
 و یا آنچه میسر آید با غسل بقدر چه اراد کند و خوردن شیر خام و یا میاز مغز گردکان و مالیدن مرکب و ادویه مزبور و بقوت
 بر موضع آن شکم موش زنده را بشکافند و گرمای آن در موضع گذارند و بدستور شکم خرومن زنده را بشکافند که ماکرم بران
 بکند و بدن و مهره مار را بران بکند و از نده تا پسر بران شیر تازه و دیشید و میر ریخته باشند تا نمک میباید که دیگر شیر نه بر دورنگ آن

متغیر نگردد و مصلحت خود بخود چنانکه از علامات مبره ما اصلی آن است که هر باقی است جدا نمیکرد
 و شیر بکه بران میریزند برید و متغیر نمیکرد و قی فرمودن بآبیکه نیل دران مقل از کوطل حل کرده باشند و ستن قدری از ان
 دران موضع و خوراندن آن بر یک بویاله که نبات فندی معروف است و معوط نموند بدن و اگر تازه آن نباشد بر یک خشک
 آنرا سوده بخوبی سحر طاعتیند که با تصبی بینی و دماغ اویسد و تغذیه سلطان نهی و زنجبیل با شیر الاغ و یا زردان و کته اند
 آنکحال بدن با آب سوده در چشم اویافت عدم تصر از سم آن است اما باید که تلبل باشد زیرا که کمال مفرت چشم دارد
 و کسی که زهره افنی خورده باشد و او را پی در پی غمی عارض گردد تلبل پیر آن مکر رقی فرمودن با آب رته و مطبوخ ادویه
 مل کوره و روغن کچیل تازه و مسکه با آب کرم یا با شیر کاو و یا بز و یا تر باق فاروق و منرود یطوس و ذوال المسک و فاد زهر
 فانی و امثال اینها و آشامیدن آب کوشدهای لطیف مانند مرق مرغ جوان فربه و سرطان نهی با ممشک خالص و شیر بز و

یا الاغ یا زردان و امثال اینها است

❖ **افلقه** ❖ بفتح اول و سکون فاء و فتح لام و سکون نون و فتح جیم و ما یبندی پل پرنگ نامند ❖ ماهیت آن بختی است
 شبیه بشر دل و مثل شبیه بوی سیب و با عطری و بغایت سرخ و طعم آن تلخ و در خوشبوئیها داخل مینمایند و در معاجین و غیره
 نیز نبات آن بقدر ذری برک آن مانند برک بادام و گل آن سفید و تخم آن در غلافی مانند تخم بزرالنج و منبت آن
 بلاد هند است و زرد و سیاه آن زبون گویند از قسم کز چک کبابه است و نیز کونک قرنفل بستانی است و این هر دو اصلی اند ارد
 ❖ **طبیعت** ❖ آن کرم در اول و خشک و با قوت قابضه ❖ **افعال** ❖ و خواص ❖ آن مقوی دل و دماغ و جگر و معده و مفتوح سده
 دماغی و محلل ریا و مذهب و مفتوح سده احشای و معده و آروغ آورنده و قائم مقام جمیع سموم خصوصاً عقرب
 و زیتون و طای آن باروغن زیتون در حال رفع درد کز بدن عقرب میکند مصدع و مورت کرب و خناق مصلح آن روغن

زیتون مقدار شربت آن تا در منقال

❖ **افلقون** ❖ بفتح اول و سکون فاء و سکون نون و سکون یاء منناه ثنائیه و ضم قاف و سکون و او نون لغت یونانی است
 ❖ **ماهیت** ❖ آن بانی است شبیه با فیقسطس مکرز بوی اترج ندارد و در زراعت کندم میرود ❖ **طبیعت** ❖ آن بغایت

سرد و محلل است ❖ **افعال** ❖ و خواص ❖ و منافع آن از خارج را طلیه رادعه مستعمل است شرب آن جائز نیست

❖ **افیقسطس** ❖ بفتح اول و سکون فاء و سکون یاء منناه ثنائیه و فتح قاف و ضم طای مهمله و سین مهمله لغت یونانی است
 بمعنی محلل ❖ **ماهیت** ❖ آن نباتی است ربیعی کمتر از ذریعی و ساق آن باریک و بر شاخ و گل آن مختلف الشکل واللون
 و مائل بسفیدی و برک آن عریض شبیه ببرک سداب با تشریفات خفی و مزغب بزغای سفید مانند برک کاسنی کبیر
 و اندک طولانی و ساق برک آن باریک و تخم آن شبیه بتخم شلغم و بزرگتر از آن و با تخم ترب و در غلافی مانند آن
 و سیاه را غبر و بهج آن بی ریشه و نرم و با عطری و از وسط ساق آن سه و یا چهار شعبه شبیه با نکشتان باریک بطول یک
 صاع روئید و بطرف بالا بوی گیاه آن شبیه بوی تولج ❖ و منبت آن سواحل دریای و مرابها و جاها نیکه آب دران
 فر میرود و میباشد و مزراحی جو و عدس و نخود و در مصر و سواحل دریای شام بسیار است و در صیقل مصر آنرا تسلیم
 فامند بهترین آن رسیدن سنگین آن است و معشوش بتخم شلغم مینمایند و فرق به بزرگی آن است ❖ **طبیعت** ❖ آن در
 دوم کرم و خشک و با اندک حدت و گرمی آن زیاد از خشکی آن ❖ **افعال** ❖ و خواص ❖ و منافع آن ❖ برک و تخم و

سائر اجزای آن جهت وجع کبد و زردی بارد غلیظه آن و تفتیح سده آن و سله طحال و تحلیل او را و مداخله غلیظه و ریاح
نیز فیه طحال و احشاء و صلابات سائر احشاء و در دوا و دفع جح سموم قباله شر با و صدادا نافع و باید که سه روز با شراب حلوا
یعنی شیرین استعمال نمایند و عصاره بیه آن در جمیع امراض مذکور نافع و قویتر و باید که در فصل بهار عصاره آنرا بگیرند
زیرا که بعد از آن در آن و طوبی نیمه اند مقدر و شربت آن قادم و مثقال و از تخم آن نیم مثقال در روغن آن در آثار مانند آن
است و آنرا زیت الشلج نامند

۱۰۰ **افیمیدون** * یعنی مسوز و کسوف و سکون و ای متناهی تفتانیه و کسوف و سکون و ای متناهی تفتانیه و کسوف و سکون و ای و
نون لغت یونانی است و آنرا فانیوس نامند * ماهیت این نباتی است مابین شجر و گیاه و منتهی در یک شاخ و برگ آن
زیاده از دوازده عدد و نمیشد و کل و ثمری آن در دوازده ریشه های آن باریک و سیاه و قند بزرگی طعم * طبیعت آن سرد و
تر * افعال و خواص آن صدادا نافع نیز در یک شدن پستان است خصوص بار و روغن زیتون غار و س و آتیا میدان آن
مانع تولد زن و مرد و مقدر و شربت از برگ و بیخ آن جهت قطع تولد همه متعال است که با شراب بنوشند

۱۰۱ **افیوس** * یعنی مسوز و سکون و ای متناهی تفتانیه و سکون و ای و روغن و مصلحه لغت یونانی است و آنرا فانیوس الحادی بنویسند
نامند جهت آنکه شبیه لحد که است و بعضی مردم آنرا خاما لانس و فیل بری نیز گویند * ماهیت این نباتی است مابین شجر و
گیاه و بسیار بلند نمیشود و طاق آن مزه و باریک و از سه عدد زیاد و نمیشد و ششید و پیچید و ششید و پیچید و ششید و پیچید و ششید و پیچید
و بسیار سبز و ثمر آن مانند خیار کوچک صندری شکل و سیاه و کل آن زرد و صدفی شکل و بیخ آن بقل را مودی و شبیه پترب
و فنی و مستدیر و بر از رطوبت و چون خشک شود با طاق آن سفید ظاهر آن سیاه و میگرد * طبیعت آن سرد و کرم و خشک و
لذاع و جالبینوس را زرد و دم و میخفت در ازل و زهر آنرا نافع در ازل درجه اول و میخفت در دم کف * افعال و خواص

۱۰۲ **افیا** * یعنی مسوز و سکون و ای متناهی تفتانیه و سکون و ای و روغن و مصلحه لغت یونانی است و آنرا فانیوس الحادی بنویسند
نامند جهت آنکه شبیه لحد که است و بعضی مردم آنرا خاما لانس و فیل بری نیز گویند * ماهیت این نباتی است مابین شجر و
گیاه و بسیار بلند نمیشود و طاق آن مزه و باریک و از سه عدد زیاد و نمیشد و ششید و پیچید و ششید و پیچید و ششید و پیچید و ششید و پیچید
و بسیار سبز و ثمر آن مانند خیار کوچک صندری شکل و سیاه و کل آن زرد و صدفی شکل و بیخ آن بقل را مودی و شبیه پترب
و فنی و مستدیر و بر از رطوبت و چون خشک شود با طاق آن سفید ظاهر آن سیاه و میگرد * طبیعت آن سرد و کرم و خشک و
لذاع و جالبینوس را زرد و دم و میخفت در ازل و زهر آنرا نافع در ازل درجه اول و میخفت در دم کف * افعال و خواص

۱۰۳ **افیون** * یعنی مسوز و سکون و ای متناهی تفتانیه و سکون و ای و روغن و مصلحه لغت یونانی است و آنرا فانیوس الحادی بنویسند
نامند جهت آنکه شبیه لحد که است و بعضی مردم آنرا خاما لانس و فیل بری نیز گویند * ماهیت این نباتی است مابین شجر و
گیاه و بسیار بلند نمیشود و طاق آن مزه و باریک و از سه عدد زیاد و نمیشد و ششید و پیچید و ششید و پیچید و ششید و پیچید و ششید و پیچید
و بسیار سبز و ثمر آن مانند خیار کوچک صندری شکل و سیاه و کل آن زرد و صدفی شکل و بیخ آن بقل را مودی و شبیه پترب
و فنی و مستدیر و بر از رطوبت و چون خشک شود با طاق آن سفید ظاهر آن سیاه و میگرد * طبیعت آن سرد و کرم و خشک و
لذاع و جالبینوس را زرد و دم و میخفت در ازل و زهر آنرا نافع در ازل درجه اول و میخفت در دم کف * افعال و خواص

لبن میگردند و اند و پستانهای آن بسیار گرم بود که در صورتها خاصه در موضعی از آن معروف باشد و طراز آنجا با طراف میزدند؛ اند
سرم بر عصاره خشخاش سیاه که با قناب خشک نمائند چنانچه در دستور دینوس و شیخ رئیس فرموده اند و از کاه و صحرانی
نیز انیون مسازند و این نیز مثل راست اما ضعیف العمل و از شقایق النعمان نیز بدستور خشخاش لبن مسکیند و این بسیار
کم بعمل می آید ولیکن بسیار قوی است طریقه اخذ آن آنست که چون بر کهای کل خشخاش ریخت و کوزه آن بزرگ شد
و دانه آن بسته گردید و قریب بآن رسید که رطوبت و طراوت آن کم شود و خشک گردد اطراف ظاهر آنرا آخر روز سه
چهار رتبه طولانی غیر آنکه غریب باشد و با اندرون آن بر شد و سر را خفا کند زده شب میکند و اند تا شیر و رطوبت بیکه درون
آنست از آن موضع بیرون آید و بسبب سردی هوای الجمله جمودی و انقادی بهمه ماند پس صبح زود که آفتاب خوب
ظهور نکند؛ و هوای گرم نشد؛ با شد آنهارا با انگشت میگیرند و بر کنار و صدفی با با لثه چینی یا شیشه جمع منمائند و زمانی صبر
میکند تا آنچه با زیر اوتس نماید و از آنهارا بر آید نیز میگیرند و همچنین روز دیگر و کاه مرتبه دیگر نیز تنغ میزنند و لبن آنرا بدستور
بر میارند و بعضی مردم لبن آنرا از صدف یا از پشت کاردی جمع مینمایند و با انگشت بهتر است زیرا که در این صورت البته
قوی از پوست رقیق و اجزای کثیفه خشخاش خراشیده داخل آن میگردد پس بعد از اتمام داخل تمام لب آنرا بر روی
سنگ نیکو صاف میکنند و بدست میمانند تا بعضی از رطوبات آن بتخلیل رود و غلیظ گردد قرصها و بافتله و با قلههای پهن سازند
اما باقی اخذ عصاره آن آنست که سر خشخاش و پوست و اوراق آنرا میگویند و آب آنرا نشود و میگیرند و در آفتاب میگذارند
تا غلیظ گردد و بدستور بر سنگ صاف میبند و بدست میمانند و اقراین میبند و زدن را بن را انیون سفونین میگویند
و بهترین آن انیون متخذ از خشخاش سیاه است و بعد از آن از خشخاش سفید و از شقایق النعمان از همه باعتباری
بهتر و اقوی و زیور آن ما خود از عصاره آن است و از آن زیورتر ما خود از کاه و صحرانی و علامت جود آن تدی بو
و تلخی طعم و قوی و مصلحت جرم و جوهر در آب گل اخته شدن و اجزای متصل آن متشابه و متساوی بودن که دردی
در آن نباشد و چون صاف نمایند تعالی از آن نامند و بوشدن آن خواب آورد و چون قطعه آنرا بتکنند رنگ آن سفید مائل
به سرخی و سنگین باشد و چون در آفتاب گل اند نرم و گل اخته گردد و چون در آتش اند از بد و یا بنزد یک چراغ بد اند
زود مشتعل و آغروخته گردد و از آن جرم بسیاری نمائند و شعله آن صافی باشد و کدر و تیره نباشد و چون آنرا خاموش کنند
بوی آن تند و قوی باشد و مغشوش آن بخلاف اوصاف مذکوره است و آنرا غش با مبتدا یا عصاره خس بری میکنند و عدس
و صبر و صر نیز داخل آن مینمایند و علامت هر یک از طعم و رائحه و حل نمودن در آب معلوم میگردد و طبیعت آن بد آنکه
در مزاج آن اختلاف بسیار شده است جمه و را طبای یونان آنرا سرد و خشک و سردت آنرا در نهایت مراتب میدانند که چهارم
است و در آن نیز اختلاف است بعضی در اول چهارم و بعضی در اوسط و همچنین است قول در پیوست آن بعضی گفته اند که یابس
است در سوم و بعضی گفته اند پیوست آن قوی است و جمله طبای هند آنرا گرم و خشک و متاخرین اطبای فارس که تابع
اطبای یونان اند اکثری آنرا سرد میدانند و بعضی گرم و آنچه با الفعل مشهور میان اطبای متخذ از خشخاش سیاه و بری
بارد یا بس است در چهارم و متخذ از خشخاش سیاه پستانی بارد یا بس در آخر سوم و از خشخاش سفید پستانی بارد یا بس
در اول سوم و متخذ از کوزه شقایق النعمان اکثری آنرا گرم میدانند و بعضی سرد و مؤلف با عقیل آن است که انیون و با جود
برودت و مرکب الهوی است یعنی در آن دو جزا است جز قحار لطیف هوایی و جزو بار کثیف ارضی ما این غالب است

در نفعی یلغ و خن تر از آنکه بسیار و بهر جهت اشتغال بنا بر وصل و افعال حرار و سازان در بدن برود دران فعل و انفعال با هم
بسیب جزو حار آنست و لیکن چون بسیار لطیف و قلیل است از بد عمل می رود و زائل میگرد و اما معال برودت آن بسبب
تجز و کسب ارضی آنست و چون بسیار است باقی میماند و ازین است که در اوائل شکام استعمال و ورود آن در بدن باطل
و ظاهر اثر بسیار و ممداد و اطلاع بسبب قنطیر و سد معام و اجتماع حرارت در باطن قوی را بر می انگیزد و ظاهریدن را گرم میسازد
و اشتها را زیاده میگرداند و رفته رفته بالعکس بدن را ضعیف و لاغر و رنک و رو را زرد و بی رونق میسازد بسبب ضدیت
و انسا و اما ت حرارت غریزی و قوی و ارواح **افعال و خواص** و منافع آن مخدر و قابض و مسهل و منوم و مسهل
و ممکن از حجاج و مانع تعفن اخلاط و فساد آنها و حفاظت ادویه و ترکیب و بجهت اکثر امراض راس و اعصاب و نزلات و امراض
چشم و گوش و مرنه و ریه و ریه و نفس که از حرارت باشد و قهقهای مزمنه قدیمه و نایب نافع و در نسکین اوجاع و منع تعفن اخلاط
و تحلیل روح حیوانی و رفع اسهال و سحج و قرحه امعاء مانند آن دوائی نیست و چون در سفرها و شکام نعب و غم و هم و اندوه
و ضعف قلب و کرسکی و نفا و فتن طعام در اها م قحط و غلا و سرمای شدن و ایام روزه و وقت قلع انسان و حرنت بول و سوزش
آن و حلات مری و سرعت انزال و شدت قوت باه و وجع قولنج اندکی از آن بخورند مغیث و سودمند است بجهت افعال مذکوره
و خاصیت آن امراض الراس طای قلبی ازین با مصلح آن بنهایی و با باد و ریه مناسبه دیگر بریشانی و شغبه جهت صلاح حار
خورانیدن مقدار ثمن در می پند ریج تاریخ در می با ماء الشجر یا صابون فراطس نافع و موجب رستگاری از ورم و بیم صاحب
بهر سام صفراوی و سبب اطرب و جنون اگر چه بمالیدن آفیون باشد بر شقیه و پشانی و بینی اگر قوت اوقوی باشد و الا کمال
بهر بهر نماید از استعمال آن و همچنین استعمال آن با شمه از زعفران حل کرده در تخالجه منومه و خوراندن آن مقدار یک قنطیر
و که ترا زدن بصاحب سهر مغرط جهت تنویم آن مغیث و نیز مسکن اوجاع است در هر عضو که باشد و همچنین بوئید آن و مانع
آن بر جبهه و یا با ماء العشر بخوردن و یا برداشتن قنطیر آلوده بدن بر معده و نیز مسکن افکار زدی صابون قطره است استعمال
مقدار قلیلی از آن با ابلر یا خواهر بخورد و بوی خن و قنطیر که با اندکی زعفران در روغن گل حل کرده باشند و بخوراندن
بیم در هم آفیون با ماء الشجر نزد قوت اخلاط عقل و غلبه حرارت نافع است صاحب داء الگلب و ما با را خواب آورد و سعوط
قلبی از آن با اندکی زعفران جهت زکام و نزله در انتهای علت مغیث و بعضی با زنجبیل گفته اند و در اصلاح ضرر آن بد ماء
همچو چیزمانند جل و زعفران و مشک نیست امراض العین مالیدن آن با مهله آن که زعفران است و باز در چوبه و شبنام
و اضمه و اطلیه آفیون بهر در چشم صاحب رمد و اوجاع چشم در انتهای علت نافع و همچنین با اندکی زعفران و سیر
دختران امراض الاذن چکاندن آن در روغن بادام تلخ و باروغن خلوق که بدن از زعفران است جهت
تسکین درد آن و همچنین باد و حبه جنک بیل ستر معلول در شیز دختران و باروغن بادام تلخ و مر و زعفران جهت درد گوش
و استعمال رما د آن با جنک بیل ستر جهت تسکین اوجاع گوش و قرحه آن نافع و قطور آن با بزر البنج سفید و در و منسوائی
بقدر معلول در روغن بنفشه جهت وجع حادث از حرارت و یک قنطیر آن در شبنام زده و شیشه حل کرده تبکرم
جهت بنور آن که با ضربان باشد اما وقتی باید استعمال قطورات آفیونیه در گوش نمرد که از شدت وجع خوف نشین و
اختلاط عقل و غشی باشد و با وجود اینها ملامت با آن چنان نیست زیرا که موجب تعفن سامعه است و در غیر این حالات بطریق
اولی ضماد آن جهت تجفیف قروح و ورمهای حار و باز در نغم مرقع با نغمه زعفران جهت حمزه و بیم حار میماند که با دسرخ

نامند و خراجا بتیم خای معجبه و یا شیرد ختران و زعفران جهت تقریر حار و فزیله آن با مرکب و زعفران یا نسوید جهت
 زحیر مجرب و یا موم و روغن جهت حله و جرب ناغ و در معاجین و ادویه مرکبه حافظ قوت آنهاست مضر قوی با غلبه و
 ظامیه و حس و ادراک و ادراخ و صحت کز ازوق و ششخوخت و لا غریب در و زردی و خسار و تقلیل ذیم و کز و کیم
 خلقی و اکثر اوقات مغرور و محزون بودن و مانند گ چیز خائف و عریان شدن و ضعف قوت باصره و سامعه و شامه و ذائقه
 و تلب و کیل و معده و کزده و مانند راه و احداث نفع و قوتی و عسر البول و غیر اینها است بسبب مضر آن باین اعضا مصلح
 آن چند پیل ستر و زعفران و دارچینی و فرخیون و زنجبیل و جل و ار و قفل و گل ارشیت آن از یکلس تا چهار قیراط و
 زیاده از یکلس آن مضر و در ورم آن کفشد و بدل آن سه مثل آن بزرالنج و بوزن آن نیم لقاخ یا پوست بیه آن یا
 بصار و آن و در حبس الم طبا شیر و طین مختوم و یا فور کهر یا است و بعضی بدل آن بوزن آن تودی سفید گفته اند
 و مودت و صبر و بقای قوت آنرا مانند مقوم نیا پنجاه سال گفته اند و یا بدل که آنرا محفوظ دارند از رسیدن کیفیات غایبه اربعه
 یعنی حرارت و برودت و رطوبت و یسوت و از کز و عبا و آمیزش اشیا ی غریبه و غیرها که آنرا از صورت نوعیه خود
 نکرد اند و ضعیف و فاسد سازد و هر که زیاده از مقدارشیت آن بشورد او را خرد و را نبرد کی اخلاط و از راج و فواق
 و غلظت بصر و بر اکتل کی حواس و تنگی نفس و کز تنگی زبان و صبات مغرط و غارش بدن و غرور و شتن چشمها و کز از و عرق سرد و
 آمدن را نچه افیون از دمان و نفس و بدن مخصوص که در وقت غاریدن و کمودت ناخنها عارض گردد پس اهلاک مل و اوی
 آن و آنچه بدل آن مانند قی کردن بماء الشب و فجل و عسل و نیک بندی و تحقیق بحقیقه حار و آشامیدن شرا یکه در آن
 دارچینی سوده و عاقر قرحا و چند پیل ستر داخل کرده باشند و گرم کردن سر بتمکین و عطسه فرمودن و در میان آب گرم نشاندن
 و خوراندن تر باق قاروق و سنجربیا و تریاق اربعه و تریاق لطین و مفرود بطوس و فاد و زهر فاق و مغد ار بند و چند پیل ستر
 و مشک و فلفل و حلتیک و جل و ار مجرب و دارچینی و یا بهل سائید و یا عسل سرشته و اگر فلیلی فرخیون و زعفران نیز اضافه
 نمایند بدل نیست و خوراندن روغن کز و آب گرم و پوره و نمک و یا شیر تازه و دشب و یا نارچیل دریا ئی و مکرر قی کردن
 و بعد از آن عسل و چیزهای چرب و شیرین و حشوها ی چرب و شیرین خوردن و بوییدن مشک و چند پیل ستر و زعفران و خوردن
 اینها با هم و غل اما و طعامهای چرب شیرین و شیرین و شیر و سبزی و جوز نیز موثر است و خوردن چند پیل ستر بفل را نچه
 که افیون خورده و آشامیدن سکنجبین با افسنتین و نکاشتین که بخواب رود نیز موثر است و اگر از عجب آن روغن کنبل
 و با سرشفت بشورد گفته اند که معالجه بدن نیست و ترشها و سرکه و نبات بالای آن مضر و باعث قوتی و عصب است و اگر احتیاج
 تحقیق شود تحقیق فرمودن بحقیقه های مناسبه و بعد از فراغ از حقیقه شرب افسنتین ساعت ساعت دادن و در بزرالنج
 و شوکران احتیاج تحقیق زیاده است از افیون و بدن افیون و طریقه اخذ و مینا و معارف و مضار و دفع مضار و تر اکیب افیون به باندک
 تفصل و بسطی در قریب بدین ذکرناست

فصل الالف مع القاف

* ا ق ا ق ی ا * بفتح مزه و قاف و الف و کسر قاف و فتح یای مثانه و نثانه و الف بلفظ یونانی اسم عصاره قرا است و قرا شرسنط
 است که از آن صمغ عربی بعمل می آید و یمنی کی کز و شمر آن را کیکر کراس و یفرنگی اکیا نامند * ماهیت آن با جه اقوال عصاره
 نوعی از امغیلان است که قرا نامند آنچه از رسیدن آن کوید گرفته باشند قبل از جفاف سرخ یا توتی رنگ و بعد از خشکی
 سبز مائل بسرخ و سیاهی و آنچه بعد از رسیدن آن خن نموده باشند سیاه میباشند مختار و مستعمل نوع اول است که طایب

الراشدة بزوالها يساهي شكين وملتب بائنه طبعیت عمره رسول آن سر در ازل و خشتك در ازل عوم و مغسول آن سر در
 و خشتك در دم * **افعال و خواص و منافع آن** مجفف و رادع و قابض و قاطع نرف الدم و نفث الدم و مقوی معده
 و كب و حابس نزلات حار و اجهال و موی و جفت استرخای معده و رحم شراب و ضا د ابلای آن مسكن دم حار و مقوی
 بصر و ملطف رطوبات و زائل كنده سرخی آن و داخل كرده میشود در رادویة ظفر و طلاي آن بر ارام حاره متحل و مانع
 انصباب مواد است بسوی آنها و جفت داحس و شقاق حادث از سرما و استرخای مفاصل و بر زناخت اطفال و مقده
 و بر مویا كنده آن و بابر ك موز و كل سرخ جهت قطع ادراع عرق و بد بوی آن و بر بدن و رخسار با صت نيكوئي رنگ
 و با صفت بیهضه مرغ جهت سوختگی آتش و منع آبله آن و در ستور با هم روم رغن جهت سوختگی آتش و داحس متبل و در رور آن
 جهت قطع نرف الدم از مرعور كه باشد و چون در آب بجوشاند و بر مفاصل مسترخیه بویزند نافع و مانع رنجتن مواد
 است بسوی آنها احتقان بدن مانع سنج و اختلاف الدم و مقوی اعما است و در رحم باعث تشف رطوبات معده رخته آن
 و حصول فرز رجه آن مانع نرف الدم و خروج مقده و رحم و استرخا و ميلان آن و ضا د آن جهت بر آمل كی حلقه و ورم حار
 و باد سرخ و ورم مقده و رحم و بر كبد ضعیف باعث تقویها آن و چون در آب حل کنند و در آب آن بشویند موی را سیاه
 كردند و مانع آبله از افتادن آن و بالاد ن در و رغن كل جهت قطع اسهال اطفال مجرب مورت سله مصلح آن و رغن باد لم
 مقد ار شربت آن تا بكد رغن بدن آن بوزن آن عدس و صندك و كویند حفص است و این انسب میباشد و در ستور كبرفتن
 آن آلتست كه بكبرند ثمر رخا آنرا هنگام نضج و رسیدگی و بكونند و صف لمایند و با تش ملايم جوش دهند تا بسرحل
 انغفا در من و در قابلهار بزنند و بكن ارنك تا خشك شود و بكار بوند و اكثری آب بر ك آنرا نیز داخل میشايند و گفته اند
 اكبر با قتاب منغبل سا زل بهتر است و طریقه غسل آن آنست كه با آب بسايند آنچه و بالای آب ایستد بود ارنك و قرصها سازند
 و خشك نمايند و غسل الحاحه بكار بوند بلكه اقا قیام كسب است از د و جوهر جوهر لطیف حار حا د لناع و غایص و جوهر كنیف
 ارضی تا بض مسد و چون غسل نمايند آنرا جوهر لطیف صا حب آن افعال زائل كود و جوهر كنیف ارضی آن بماند و لهله
 در بعضی مواضع استعمال بخیر مغسول آن مانند اورام و در بعضی جاها مغسول آن مانند امراض چشم بایله
 * **افجوان** * بضم حمزة و سكن قاف و ضم حای و همله و فتح و اووالف و نون لغت عربی است واحد اقل المرضی نیز كویند و فارسی
 با بونه ك و و با بونه ك و چشم نامند و بیونانی او بیونس و ابانیس و عبرانی فیفايفا و یسویانی فشا و نیز فرا بیون و كركیش و كركیه
 كویند و نزد بعضی كافوریه نام اتجوان است * **ما هیبت آن** و در قم میباشد صغیر و كبیر و صغیر با بونانی فلیمن و بغاری
 بها ركویند و این نیز در نوع است بوی وستانی وستانی و اشاخهای بارك و بر ك آن شبیه بهر ك كشتن و رازیانه و كل آن
 زرد و مل و رود در اطراف آن بر كهای ریزه سفید و از كل با بونه بزرگتر و ثقیل الرائحه و بالاند ك تلخی و منبت بوی آن
 كوفستانها و صحرها و بالجهله صغی از با بونه است و مغشوش با بونه میمانند و فرق آن است كه با بونه تخم دارد و این ندارد
 و كل با بونه منور نیست و این مجوف است و مستعمل كل زرد آن است نكل خرخ آن و بهتر دین آن آنست كه بر ك آن سبز و برون كل
 آن سفید و اندرون آن زرد و با تلخی طعم باشد و كهنه و فاسد نباشد * **طبیعت آن** در بوم گرم و در دم خشك * **افعال و خواص**
 و منافع آن مسخن قوی و محلل و مفتحه سده جگر و افرا عروق و ملطف و محلل خون منجمد در ممانه و ورم مقده و رمل رطل
 و عرق و حبض و مسقط جنین و مفتحه جدها و قوت تریاقیت و جهت درد ممانه و ورم سبز و زرد استسقا و قراقرم معده و قولنج و وجع

مذاته و نزول آب در کیمین نافع و با سکنجبین و با بانگ مهول سودا و بلغم و لیسوتور یا فتمون اعضا را برساند و بونیدن تازه
آن خواب آورد و اکثر رملها و مت آن سبب طول آن جهت سهریران نافع بدین قسم که هر شب اقوان و جو مقشر
و با بونه از مرکب قدری در آب شیرین بپوشاند و روزی این سودا داخل کرده و هر وقت طول بماند خواب آورد و ایشان را در
نفسه دیگر بجای شیرین صغیر آمد و مرکب جز و تمام نیز داخل دارد و چون اقوان استقراغ سودا و بلغم میباید لهذا استقراغ
بدان بخورند که نافع است برای مالتیو لیا و فزع و صرع و همچنین آشامیدن هر روز یک مثقال از اینج آن و بعضی در مثقال
گفته اند بلغم نارینه تا سی روز منوالی جهت از المصروع و همچنین آشامیدن کل آن هر روز در دم با شراب ریحانی
تایست و پنجر و زمنا و جهت صرع و زور و خکستر کل آن برای غرب و استحکام خشک مرده آن جهت تقویت طبقات چشم
و رفع ظلمت بصر و جلای آن و زینج آثار قروح و دفع نزول آب در آن و بعضی این خاصیت را بنوع صغیر آن مختص
داشته اند * اعضا * النفس و الصدر و الفاعل و قروح آن جهت ربو و شرفه و نفثه الدم و آشامیدن سه درم هر یک
خشک آن با سکنجبین و نیکد جهت ربو و اسهال مرده سودا و تحلیل و تجفیف رطوبات متبلبه بسمی معده و تحلیل خون منجمل
در آن و آشامیدن یک مثقال خشک سودا آن با سکنجبین جهت ربو و نکشتن اشتها و خوشبوئی معده و آشامیدن پنج درم
آن جهت احراق عرق و رفع قولنج نافع * اعضا * النفس آشامیدن مطبوخ آن با ماء العسل مد رتوی است و محلل خون
منجمل در معده و مثانه و مسکن رجم آن چون با کل آن یا شامند تقویت حصا و تفتیح قولنج نماید و لقا ح آن با شراب جهت
ادرار و بول و طبع و سقا طنجین و نزول آب در کیمین و بند متور حمول آن در احراض بقوت تمام نماید و محلل صلابت
رحم و مفتح سده آن و افوا به واسیر است و فر زجه آن مد ر حیض و منقبی رحم و جلوس در طبع آن جهت صلابت رحم
و طلای آب تازه آن بر اثنبین و قضم و کتج را بن جهت تقویت عبا و جماع بغایت موثر و ضاد آن بدین قسم که آب مطبوخ
آن پا رجه ترکرد و بر آن کک از نیکد جهت التهای عصب و دفع زهر جانوران سمی کزنده و با موم و روغن جهت درم صلب
ساقین و غیر آن و فحما و جمیع آن جهت باد سرخی و اورام حار و بازده در انتها و جهت بواسیر و تقشر خشک ریشها و قروح
خبیثه و جراحات قضم و دکل آن جهت تحلیل اورام غلیظه و تفتیح سده مغیل المصارا و اکثر آن مصدع و منقل را س
مصلح آن کل نیلوفر و سکنجبین و مرکب معده و صغیرم آن و مصلح آن بشفه و انیسون و سکنجبین مفید است و شربت آن تا دو مثقال
بدل آن اکلیل الملک و با بونه است و روزی آن بنوع صغیر آن در دم گرم و در اول خشک و در انفعال ضعیف تر از اول
فساد آن با شراب جهت نیکوئی رنگ رخسار و تحلیل ورم صلب نافع و روغن آن که چهل روز کل اقوان را که در فریک رطل
از آن چهار رطل روغن زیت یا روغن کچل تازه ریخته و آفتاب گذاشته باشند و قطور آن در رکوش جهت رفع اوجاع آن
و تنه من با بن جهت لقوه و التهای عصب و ورم اسافل بدن و مقعد و صلابت رحم و تفتیح مسامات و ادرار عرق و نفث
انزرام و اصلاح جراحات اعصابی عصبانی شریا و تنه هینا نافع و قطور آن در رکوش جهت تسکین وجع آن را و استنشاق آن
و سعطابان بعد استقراغ بحسب ایارجا برای سهر حاد ث از رطوبت بورقی و سه و مشایخ و خواب آوردن ایشان و همچنین
تعریق سریا و تمرین آن جهت لقوه مغیل و کاه ترکیب مینما یند روغن آن را با بعضی ادویه حار و عطریه ملطفه مفتحه
بحسب اغراض برای زیادتى تسکین و منافع آن

* انیسون * مفتح همزه و سکون قاف رطوبت و روغن و روغن و انیسون بفتح همزه و سکون فاکسرون و سکون یای مثله تفتیانیه

و هم نای مثله و سکون و او نون در آخر نیز دیده شد * ماهیت آن نباتی است در کل و برگ شبیه بیاد آورد و ساق آن کوتاه تر و غلیظتر از آن و در هنگام تری معشوم میشود و آنرا میخورند و چون بر سر طعم آن تلخ مائل است و میگرد و کل آن بر خرا و خراهای جوانب برگ آن مانند سوزنها و تخم آن زرد و از تخم معصوم که قرطم نامند ریزه و تری و بیخ آنرا چون نباتی از آن حرارت بسیار ظاهر میگردد و ترا و خرا و نباتان میبرد و در اکثر مواضع می شود * طبیعت آن در درم گرم و در اول خشک * افعال و خواص آن بسیار لطیف معده ارمه درم از برگ آن جهت کز از و تشنگی استلائی و ادرام کردن و شلخ عضل شراب و صفا و مجرب گفته اند خصوصاً با شراب و تخم آن با شراب جهت دفع سوزم مضر کرده مصلح آن شراب معقل از شربت آن سه درم تا پنج درم و از تخم آن تا دو درم بدل آن شکافی است

۱۳۰ قط * بتج اول و کسراف و طای مهمله بهار سی کشک پیرو اهل روستای و انصاف با دبه حصا قاضی و بترکی قریب * ماهیت آن روغنی است که بظلمت وجود اگر در مائیت از جنبیت را با نمک سرشته معقل و خشک نموده با بنند و صندبت آن در فرا بادین مذکور شد * طبیعت آن سرد و خشک در درم * افعال و خواص آن قابض و مبرد و مسکن حدت صغیر ادرام و بر بان کرده آن جهت دفع اسهال مزمن نبات مؤثر و صفا و در خجته آن جهت داء النعلاب و رفع طرف المدم و بواسیر و با تخم سوخته و جو سوخته با السویه جهت خزا از مجرب که اول سر را بر روغن کل سرخ جرب کنند و بعد از آن بر آن طلا نمایند اما در بعضی و مولد راح و بلغم غلیظ و خام و مصلح و خصوص از امزجه بارده و رطبه مصلح آن جوارش و کل فند است بن ایام گفته هرگاه صرع بسبب دبل آن بود و خورده شود ادریقه قاتل دیده آن و از برای دفع سبب آن می باشد که بوده باشد غلظت در آن روز ماهی الاقط با نهم بسیار و اقط فرا گرفته شد * از برای مباحث در آن وقت متخلله زیاده و ضررش ابعده کمتر از فرا گرفته از جنبیت و از این را بترکی فرا گرفته و نبات را قریب و چنانچه ذکر یافت

۱۳۱ قلیما * یکسر اول و سکون قاف و کسرام و سکون دلی متناوبه و کسرمیم و سکون دای متناوبه و کسرتانیه و الت و قلیما متخلف همزه را و نیز آمل و آنرا قل لیلیا و یونانی چرب را گویند که از کد اخضر اجساد متعلقه مانند ذهاب و فطه و مس و مرقیتا مثل کف و در بر روشت آن منجس گردد و آنچه در تحت بهم میروند باز کف آنست که بعد کل از و بهم رسیدن کف بسبب حرکت آن فلز بعضی بطرف فوق و بعضی تحت مجتمع میگردد و الا آنکه آنچه بطرف فوق است اظط از آنچه بطرف تحت است و گویند خبث فلزات اقلیمیا است یعنی خبث ذهاب اقلیمیا و ذهاب و شبت فطه اقلیمیا و فطه و خبث مرقیتا اقلیمیا و مرقیتا است و بعضی گفته اند که خبث فلزات غیر اقلیمیا است و قول اول اصح است و بهترین همه ذهابی است و آنچه در رنگ شبیه باصل آن فلز باشد و ذهابی مائل بسزوی و نضی بسفیدی و سیاهی ذهابی از غلبه بوره است که بر طلا میزنند و گویند قلیما معقلی میباشند و مستعمل متعرق مغسول آن است و طریق احراق و غسل آن در مقله این کتاب و در قرا بادین کبیر و سنوز بروردن آن و ذرورات و شیانای نایم مذکور شد * طبیعت آن مانند اصل آن است الا آنکه پیوسته بر آن غالب * افعال و خواص آن میخفف اعین معوی باصره و زائل کننده بیاض عین و سبل و ناخن و دعه و عشاوه و حرب و نزول آب در جسم الخرج و القروح و البهق و التک و ساقرا الا نازرا الا ورام و الارجاع جهت تنقیه جراحات و دفع تعفن قروح و بردن لحم زائد و بر بادیدن کوشش صبح تازه و بر نودن زخمها و رفع بوی و طای آن را دعه او را و جالی کلف و آثار سیاه و تسلیل صلابات طحال و با انبون و زده آن و دروغ و رجاء مقاصد و فرس و مقبول الملب آشامیدن یکفرا طای آن

جهت خفقان و تقویت دل نافع بدل آن مرد است **محرر** محمول است **قصه** الف مع ال کاف
 * **ا ک ا ر ع** * بفتح همزه و کاف و الف و کسر و ا و سکون عین مهملتین جمع کراع بضم کاف است و آنرا یفارسی پاچه نامند
 بهترین آن پاچه که سفید و ز یکسا له است * **افعال** و **خواص** و **منافع** آن لزج و دیر هضم و بعد از انضمام مراد خون
 صالح رقیق و معتدل الغله و جهت نافعین و صاحب بواسیر و سودای مسترکه و سحج و خشونت حلق و سینه و شقاق لب و زبان
 و کرفتنکی آرا و مرده یابس و دل و دق و نعت الدم و عسر البیل و فزال مغرط و التیام زخمهای باطنی و انتیام عکسکی استخوان
 و با صمغ عربی جهت پیش و اسهال مراری و منع لذع مواد حار و دفع مضرت دوی حار مشروب و آب پاچه جهت شرفه
 حار و تلین طبع یابس المزاج و حقه بآن جهت مغص و زحیر مد دی مجرب و نظول آن جهت یبوست دماغ و تحلیل خازیر
 و اورام صلبه و طلای و رغن اندرون پاچه با قرقیون و روغن کل جهت تسکین درد و سوزن و بان مفاصل حار مجرب مراد قولنج
 مصلح آن شواب که نه و سرکه و عسل و یخچن آن با کرفس و دار چینی و مانند اینها را استخوان سوخته آن جهت رفع نرف الدم
 حر احات و با صبر جهت اسقاط دانۀ بواسیر موثر است

* **ا ک م ک ک** * بفتح همزه و کسر کاف و سکون نای منة فو تائیه و فتح میم و کسر کاف و تا عوام فارص خایه ابلیس نامند و درخت
 آنرا در کنار بعضی باغات و مزارعها میباشند و جهت آنکه به سبب خار بسیار آن کسی و جانوری داخل آنها نمیتواند شد و پستان
 آنرا اگر نجوه و کرفنچ بفتح کاف و رای مهمله و سکون نون و جیم در آخر و بلند سانس کورت ساگر کهوله نامند * **ما هیئت** آن
 نمر درختی است پر خاکی الجمله شبیه بد رخت انا و شاخهای آن پراکنده و برگهای آن ریژه از برگ انا در طول کمتر
 و در عرض زیاده و بی تشریف و نوک ندارد و برگهای آن بسیار و از هر دو طرف محاذی هم رسته و تمام شاخها را
 ساق آن پر خار و غلاف ثمر آن شبیه بغلاف است و انبه و در خار و در جوف بعضی از آن دودانه و بعضی سه دانه مثل شکل
 زیتونی و فاد زهری رنگه صلب و بر سر آن اندک نشان نقطه برآمده و در جوف آن مغزی مفیل فی الجمله شبیه بمغز شقاق و
 در باره وی دهنیت و بسیار تلخ و برگ و شکوفه آن نیز تلخ و صغیر و کبیر میباشد صغیر آن هیز رنگ و کبیر آن اندک مفیل
 رنگ و هر دو در خواص قریب بهم اند و ثمر آن چون خشک شود در حرکت دهن مغز آن در آن حرکت میکند و چون صلب میباشد
 پوست آن صلب است و میسند و لهند اکثری شبه نموده آنرا سنگ دانسته و گفته اند مو حیرنی **خیر** * طبیعت آن در سوم سرد و خشک
 و گرم و خشک نیز گفته اند و شاید این قول اقوی باشد * **افعال** و **خواص** آن محلل اورام و حابس نرف الدم و خوردن
 آن مانع تاثیر هوای و باطنی و نصف دانۀ آن یا چند دانۀ قرقفل سائید جهت تسکین وجع قولنج رنجی مجرب و بادار قلقل
 و عسل سرشته بمقدار بزرگی ثمر آن جهت حمایت مزمنۀ عمیقۀ نافع و محمول آن با شیو دختر آن سائید جهت حامله شدن
 زنان عجمه موثر و تعلیق آن با ریمان سرح بسته جهت حفظ جنین و برد درخت شمر جهت منع ریختن ثمر آن موثر گفته اند
 و اکثر اطباء متفق اند بر آنکه مسهل و لا دت است و چون تا یک هفته و زیاده و بزرگ و روزی سه دانۀ ثمر آنرا در زیر کاستن
 گرم نمایند تا بخته گردد پس برآورده و مقرر کرده نرم بگویند و آب بخورند جهت نزول آب در کستین مفیل است و حکما هم
 هند آنرا دو قسم نیز گفته اند یکی کبیر و یکی صغیر و کبیر آنرا سفید و هر دو در خواص و منافع قریب بهم و گرم و خشک دانسته
 میکنند جهت قوت با صره و دفع ریح و روغن نیم آنرا چون بریدن بماند نورانی گرداند و رونق دهد آنرا در انزای چرب
 زاج خشک گرداند و با الحامیه دفع امراض فرج زنان و جنام و ریح غلیظه و محتبسه در معده و اما است و جهت دفع کرم

شکر و تواجید و فساد هموم و درم و امضا و برگ آن جهت فساد بلغم وجود و خون مفید گفته اند و چون مغز آن را در زهر و زهر آن روغن گندج بپوشانند که موخته مانند زغال گردد و دیس آن روغن را صاف کرده و در شعله نگاه دارند و قدری آن را در زخم های عاثر بچکانند پس در ملتئم باز و چون سفوف نماید مغز آن را و بر برگ بپاشد انجیر پخته و بر روغن پیخته حاد از نرول ماء بنیدند مگر تحلیل دهد آنرا از کرماده و بخیار غلیظ و متوجه جانبی باشد از آن جانب آنرا منقحر گردانند و دفع نماید بدرون الزوائی.

کلیل الملك * بکرمه و سکون کاف و کمر لاف و سکون های مثانه و کثانیه و ضم لاف و الف و لام و فنی میم و کسر لام و کاف و آنرا اصابع الملك نامند و ملکانیز و میواتنی فالینو طس و بنار سی که در قیصر گویند و به قندی برنگ نامند * ماهیست آن دو صنف میباشد یکا هرد و صنف شبیه بهم اما مثر یک صنف فلانی شکل و در غلافی مانند تشمت ترپ و خنده های آن مل و در روزی که تر از مفر دل و بعضی را تخم شبیه بخلبه و غلاف غیز فلانی و ثمر صنف دوم باریکتر و هلا لیت آن کمتر و برگ آن مل و در وقت در می و شاخه های آن باریک و درشت و صلب و بر آن کله و بعضی متبسط بر روی زمین و بعضی را شاق بقدر در می و کل آن زرد در ریزه و بعضی را کل بنفشه و بعضی سفید و بعضی زار و ورق شبیه برگ لسان الحمل و بعضی از آن ریزه و تر و همچنین گیاه آن بعضی بزرگ و شاخه های آن باریک و صفت و بدل متورم و آن و با لجمه جمیع اختلاف اراضی و بندگان و ماهیه مختلف میباشد و در کسر و صغر و قوت و ضعف مستعمل ثمر آن اجنت و برگ فندی آن که پرنگ نامند در طعم و رائحه اندک مشابهتی بخلبه دارد و از برگ خلبه کوچکتر و نازکتر و مشرب چنانچه مانند حبابه بختکبار و غن و بیاض بریان کرد و مشهورند و در گوشت و ماهی نبرد داخل می نمایند و ثمر فندی آن بسیار ضعیف و باریک و کوچک است و بهترین کلیل الملك صلب و تازه زرد رنگ مانند بقیه های اطهر الزائده آفت که چون بسکنند قسم آن زرد باشند * طبیعت آن بقول نجیب انیس گرم و خشک در اول و بعضی مرکب القوی و حار و خاریس حران زیاد و از حر و بار دگفته و در سقورین و من معتدل در حرارت و برودت دانسته * **افعال و خواص** و منافع آن محال منفع و قابض و مجفف اما قبض آن کمتر از تحلیل آن و لهذا انفسج و ملطف و مقوی احضار ملین اورام صلبه است * **امراض** الراضی جهت صلاغ ضاد آن با سر که در روغن کل بر سر و همچنین نطول آب کرم مطبوخ آن صلاغ و در روده را و اختلاج و سکنه و لقوه و استرخای حاد از بلغم و صغرا و کرفس بخار آن در حمام دز و روز و شب و تریج بدن آن برای امراض مذکوره و برای اختلاط قطن و ورمونت و حمق و بولادت و مالش و لایا و لیسان و خوردن زرد هم آن با پنجه در هم حمل و نطول آب مطبوخ آن بر سر صاحب و سواس سوداوی در سرعه و روزک و با مریته در حمام برای فالج و احتراق خاضا کردن آن بر معده اعصاب عضو مستوی و جهت آمدن و کوز از باغی و نطول آب مطبوخ آن نیم گرم بر سر معده جهت تشنج امتلا می و حبس نزلات نطول آب مطبوخ آن بتهائی و با باد ویه مناسبه دیگر می مانند با یونه و صغرت و شمت و همچنین آشامیدن آب مطبوخ آن جهت امراض مذکوره و امراض المعده و غیره آشامیدن آب مطبوخ آن جهت درد معده و جگر و سب زربا افستین جهت ورم آن مرسه عضو و حر و ضاد آن نیز بر آن مواضع و همچنین آشامیدن آب طبیعت آن جهت تحلیل قنول باطنی خصوصا با انجیر و عمل زیاد و کندی شیر و موی و دفع ضرر هموم و درار و بول و حیض و طول با بر نسکین عطش و بلغمی و ضاد بختنه آن بتهائی و با یا بهشت جهت قروح شهنه به سر بتهائی و با بعضی صیغفات مانند ماز و رملین و روی و عمل و کزد آ میا و بدل متورم و ضاد آن با بهشت جهت اورام مرکبه و حاره چشم و گوش

و معتدل و در رحم را تنبیه و در ستر رضا دینچه آن را با میخچه جهت اورام حار و صلبه بتهائی و یا مخلوط با سفید بیضه مرغ
و آرد حلبه و بزکشان و تخم کاسنی و خشخاش بصحب حاجت و مرض و مزاج و اراده تحلیل و انضاج و قبض و تبرید و غیره
و قطر عصا زنده آن با روغن گل سرخ جهت درد کوش و صلح اعنار و آشامیدن سه درم عصا زنده آن با تخم آن را میخچه
جهت ورم احشای بی تخم آن جهت تسکین اوجاع و همچنین باز عفوان جهت تسکین ضربان همه اعضا و آشامیدن طبع آن
جهت ربو و تقویت عصا دینچه آن جهت تقویت اعصاب و تنقیه و تسکین درد آن و آشامیدن آب طبع برک و شاخه های آن جهت
اد زار برول و غمط و اخراج جنین و استحمام با آب طبع آن و عرویدن رایل آن شستن جهت قروح و شعله و تسکین خارش
ببغیت نافع و آشامیدن آن مضروب با بنبیه مصلح آن عمل و انجیر و مویز و عقد ارشیت آن تا دو مثقال و از عصا زنده آن تا بیست درم بدل
آن بوزن آن نابونه است و فراسیون و لثان ذکر کنیم وزن آن برک انجیر و دراضل و نیز گفته اند و من مطبوخ آن در قرا با دین ذکر یافت
* **اکلیل الجبل** * بیولانی و قلا و قانماند * **ماهیت** آن نباتی است بقدری منبت آن بیشتر جبال و مواضع
صخریه و خشنه و ازین جهت آنرا اکلیل الجبل نامند و در اسکندریده بسیار میشود و اکثر در اواسط تابستان میرسد و در بعضی
بلاط بیشتر و در بعضی دیرتر و برک آن در ازو بار یک انبوه و مائل بسیار می و شاخ آن صلب و گل آن در میان برگها رسته و
مائل و بعضی و ریش آن صلب مائل با ستراره و تخم آن ریزه و برک و شکوفه آن با اندک تلخی و تنگی و خوشبو و غیره و در مانا
است * **طبیعت** آن در سرد گرم و خشک * **افعال** و خواص و منافع آن آشامیدن آن جهت هرقه و رطوبتی مزمن و
و پروخلفان بارد و استسقا زنی که با حار است و عطش شدید و مغرط باشد و تنقیص مدد جگر و مجوز و تنقیه زنده و تحلیل ریاح
و تسکین درد جگر و دفع یرقان سوداوی و تقویت عصا کرده و حثانه و اد زار برول و حیض و صفا د آن جهت تحلیل اورام
مزمنه نافع و برک آن در انزال مذکور و اقوی از سایر اجزای آن و آنرا چون بر درد چشم بارد بچسباند تسکین دهد و جمع
آنرا در ساعت و با صلاح آرد و منصر مصر و از اجزای آن مصلح آن سنگین مقل ارشیت آن ناسه درم بدل آن افسنتین و نصف
آن مر و گفته اند چون شکم صلب را از احشای کوه ازین کیه پر کنند منع تعفن آن میکند و در منع تعفن بحوم بهتر از
تعلک است

فصل * **شالی** * **الف** مع الام

* **الب** * بکسر اول و سکون لام و ای موهله لغت عربی است * **ماهیت** آن درخت خاوردیست شبیه بل رخت اترج
الا آنکه برک آن ریزه تر و شبیه برک زیتون و خاورد آن بیشتر و نفاذ و همزی آن زیاده * **افعال** و خواص آن سه
همه حیوانات و از دلفی قویتر چون داخل اغذیه کنند هر حیوانی که از آن بخورد در ساعت ببرد و اگر بکند و بخورد در
صاحت کور و کور شود و زیون ترین کیه های بلاد تمامه و جبال شراه و نواح تمامه است و علاج آن علاج شخصی است که خائف
النمر و دلفی خورده باشد و لیکن درین باید که بلافاصله از عقب آن ادویه دافعه آن را بیاشامند و الا ناله و نوحه امن نبخشند
* **النسج** * بفتح مزه و سکون لام و ذنج نون و جیم لغت یونانی است یعنی اهل * **ماهیت** آن بیج نباتی است شبیه بزر دک
و ساق آن صطبر و یقل و شری و کل آن سفید مانند گل زر دک و تخم آن سفید و طولانی و خالدار و طول آن کمتر از پنج و شبیه
در سرق و بر شاخه های آن قبه مستدیر مانند جوز و بهتر است آن هندی آنست * **طبیعت** آن گرم و خشک و قرب با خوردن
* **افعال** و خواص آن گفته اند جهت شری مجرب است بدین نحو که روز اول نیم درم آنرا با سه و قبه سنگین ساده
و بستر و روز دوم نیم مثقال آن و روز سوم یک گرم آن را بنوشند و جهت امعاء همیشه مجرب است و گفته اند با شرب مسمی

انروانی که شرایب فسلای است و گفته اند بقوت تمام آنرا اخراج مینمایند و آشامیدن هیچ آن مصلحتی در جهت تقطین

انبول و طوبی مفید

* **الوسون** و **الوسون** بفتح همزه وضم لام و سکون و او وفتح میم و الف و سکون لام و یا را و مالی بخلاف لام اول نیز دین و شل و آنرا عمل
مین و سکون و او ونون در آخر یعنی مذق بالکلب است جهت آنکه زائل میگرداند اذیت سگ دیوانه کزین و را * **ماهیت**
آن گیاه است شبیه آب و بینه و با خوشنودی و برکهای اسفل آن مستطیر و ما بین برکهای تخمی شبیه پتر مس در میان دو پرده
و برک آن مائل بسیار و سرخی و کوبند نوعی از عرق و تیل است * **طبیعت** آن درد دم کرم و خشک رد راول نیز گفته
اند **افعال** و خواص آن جالی آثار و محلل اورام و مجفف با عتدال و جهت کلف و تحلیل کل آنرا نافع با عتدال
و ناشوکران جهت ورم خصیه عجیب النفع و با لخاصه جهت کزیدن سگ دیوانه مجرب دانسته اند و مصلح و مصلح آن
فرزنجوش مقد ار شربت آن تا یک مثقال است

* **الومالی** * بضم همزه ولام و سکون و او وفتح میم و الف و سکون لام و یا را و مالی بخلاف لام اول نیز دین و شل و آنرا عمل
دارد نیز کوبند برای آنکه اول کشیکه آنرا یافت و بر دم شنا سالیب و بود و بنام خورد خوانند * **ماهیت** آن و طوبی دینی
خلیط صافی شبیه بیهقه سائله است که از ماق درخت و رترم حاصل میشود و بهترین آن بسیار غلیظ القوام صافی براق شیرین
آن است * **طبیعت** آن کرم دوسوم و خشک در اول و کوبند درد ورم تر * **افعال** و خواص آن آشامیدن سه و تیه آن
بانه و تیه آب مسهل فصول خام و مره صفرا و اخلاط دیه و جهت جرب و قروح و رد منافل نافع و شارب الومالی را
چون کسالت و سبب و بهر سبب که لازمه آنست باید که لغوا بد و حرکت بسیار کند تا فعل آن باطل گردد و مصلح آن بهنجبین
و میبه و بلبل و دهن آن که شاخهای درخت آن را در و رغن کتیل یازیت یا موزغن مناسبتی که خواهند بجوشانند و صافی
نموده استعمال نمایند اکمال آن جهت ظلمت بصروتد فین با آن جهت و درد عصب و جرب متفرح مفید

* **الوین** * بفتح اول وضم لام و سکون و او وفتح میم و الف و سکون لام و یا را و مالی بخلاف لام اول نیز دین و شل و آنرا عمل
کثر از درمی مائل به سرخی و شاخهای آن باریک و صلب و پوست آن نازک و برک آن ریزه و باریک و کل آن نرم مائل
تسرخ و زرد و بین آن شبیه پتخند و باریک و طوبی حریف و نیم آن شبیه پتخیم است منبت آن ریاضه و باریک و کل آن
آبها در عرق و غیر آن میباید بهترین آن بخشهای انبوی شکل سفید مصغ آن است که چون بشکنند شکسته گردد و بل ترین
آن شبیه بلیغ است و نیم بعضی تریل است و نیست چنین و دستور است که چون از زمین برمی آورند مغز آنرا بر آورده
می اندازند لند ابرست آن انبوی شکل میباید مستعمل پوست نیم آنست * **طبیعت** آن دوسوم کرم و خشک و درد دم
نیز گفته اند **افعال** و خواص آن جالی و غسال و مفتوح و آشامیدن یک رهم تا دو مثقال از نیم آن بایک رهم نک
رچه تا رقه آب و یک رقه سرکه مسهل توی سودا و جهت رفع جنون مستحکم مرفوع العلاج بغایت مؤثر و پوست بجم آن
در نفع تولد و جهت یرقان اسود نافع و مورت حیح و مصلح آن کثیرا و عتاب مقد ار شربت آن تاسه در رهم و از پوست
بجم آن تاد و رهم

* **البه** * بکسر اول و سکون لام و فتح میم و الف و سکون لام و یا را و مالی بخلاف لام اول نیز دین و شل و آنرا عمل
کرم و تر قریب بسمن است در ماده و نافع انعقاد الا آنکه این از آن علیظرا است * **افعال** و خواص آن محلل اورام

صلبه و ماندن اعصاب و بدن و پانهاسته مصلح کرده و چون بکشد دانه کوه سفلی میاید و سه حصه کرده و هر روز يك حصه را با عاقر قرحا و زنجبیل و تربل بنوشند جهت رفع عرق النساء مجرب دانسته اند و چون دانه را زورق کرده بر غریبندند تا متعفن شود جهت تشنج بیسی و گزاز و تحلیل مواد متعجربه و اعصاب بلند شده از جاعه خود و نفع او را م مجرب المفاصلی الهضم و کرب و مغنی و مضعد قوت هاضمه را بنطانی گفته که بسا باشد که در مورد موجب موت فجأة گردد مصلح آن بریان نمودن آن با باز بر حاره مانند زنجبیل و فلفل و دارچینی و خوردن جوارشات هاضمه مانند جوارش مصطکی و عود و کون بالا ی آن و بدستور خوردن آن با سرکه و آب گامه است

فصل اول الف مع المیم

* اماریطن * بفتح همزه و میم و الف و کسوراء مهمله و سکون یای مثناة تحتانیة و ضم طاء مهمله و نون لغت یونانی است این بیطار نوشته که جماعتی از انواع اقحوان دانسته اند و نیست چنین و نزد من از انواع مقصوم است و من آن را چنین شناخته ام بعینه * ماهیت آن نباتی است بقدر ذریعی و برک آن با و یک و نیز آکنده و قبه آن معتدل بر سفید بعضی سرخ و بقل رفت قی و بر کوه قبه آن دایره زرد و مدو قتم آن باریک و منبت آن کوههای خالی از اشجار و در تنگ بن لبار و نامند و در بلاد روم و ترکک جهت تصاد نایج از آن ترتیب میبندند * طبیعتش آن کرم و خشک * افعال و خواص آن ملطف و مقطع و مانع و یختن مواد بدعه و منشق رطوبات آن و ملزبول و حیض و جهت نهش هوام و عرق النساء و شلخ عضل و شرب اطراف آن با ماء الصل محلول خون منجمد در معده و مثانه و آنچه در آنها انجماد یافته باشد و نیز جلب رطوبات معده و تجفیف آن مینماید و با شواب ایض مزوج یا با آب جهت قطع نزله و امراض مذکوره نافع و آشا میدان قبه آن با شواب جهت عسر البول و نهش هوام و عرق النساء و شلخ اوساط عضل مؤثر و ادراک طغاف آورد و چون با شواب که معمم بالرمالی است به اشامند از آب خون منجمد در شکم و مثانه نماید و چون کباب آن را در رثاب نگاهدارند حفظ مینماید آنهارا از خوردن کرم مضر فم معده مصلح آن آنامین آب مقل از شربت آن نه قیراط است

* امبر یا ریس * بفتح همزه و سکون میم و فتح بای موحه و سکون واء مهمله و فتح بای موحه و الف و کسوراء مهمله و سکون یای مثناة تحتانیة و من مهمله و انبار یا ریس بنون بیجایی میم نیز آمل و است بلغت بربری ابراز و یافری زرشک و زارچ و زرنک نیز نامند * ماهیت آن درختی است خاردار و خارهای آن منبت یعنی هر جا که خار رسته سه خار یک جا با هم رسته منبت آن اکثر کوهها و دانههای کوه نزدیک باف و درخسان و شروران و اطراف شیوا و زشام و روم و غیره میباشند اما در حرسان و شروران اکثری دانهها و دانهها و شروران و غیر آن اکثر دانه دارد و هر چند هوای بل سرد تر باشد بهتر میشود و برک آن شبیه برک یا مسن و هر رکت و یار بکنوازان و کل آن زرد ماثل به بنفشه میاید و درخت آن مجتمع و ثمر آن خوشه خار و طولانی و درختانی بهر و بعضی سیدن سرخ ماثل به بنفشه و بنفش میاید و درخت آن درختان آن تابستان است و بزرگی درخت آن بقدر دوسه کاست و قریب بل رخت صبرائی نیز میباشند و ثمر این مل و رور و رخ و رنگ و بهترین و مستعمل در اکثر تراکیب متقی از دانه و ثانی دانه کوهی آنست و در افشر و ورب و شراب دانه در آن نذرده آب آنرا گرفته و یا خشک آنرا در آب خیسانیده و مالیده صاف کرده با قند و نبات چاشنی گرفته استعمال نمایند * طبیعت آن سرد و خشک در سوم و با قوت نافضه و تر یا قه و در دوم نیز گفته اند * افعال و خواص و منافع آن قاطع صفرا و مسکن تشنجی و حرارت معده و جگر و غلیان خون و سیلان آن از اعضاء و بواسیر و موی دل و جگر و معده و حار و مانع و یختن مواد با اعضا جهت

بواسطه وخیلان رحم مزمن بتنهائی و یا باد ویه حار و مقویه مانند سبیل الطیب و دارچینی و عسل و امثال اینها جهت تقویت
 ملک جگر و رفع استسقاء و تقویت جگر سرد و تر و سردی احشا و رفع اسهالیکه از ضعف جگر و یا بسبب تب بلغمی مزمن و بحر سبب
 باشد و یا آب انستین جهت تقویت ماضیه و باز عفوان جهت صلابت جگر و ادراک و بول و ضما د آن جهت تحلیل صلابت
 و آب آن مانع غلبان رقی و دانه آن بتنهائی و یا باد ویه مناسبه جهت طرحه امعاء و مسج و اسهالیکه از ضعف احشایه باشد
 و چون بکیرن آب آنرا و آب سیب رسیده و هر دو مساوی و آب لیمو ربع آن که نصف یکی باشد یا شکوفیل صاف کرده بمقوام آورند
 تا منعقل کرد و داد از هر سوم مثله است و بجهت نهش افعی و خفکان و غشی و کرب و ضعف شہوت طعام مجرب و چون اضافه
 نمایند بران حماض اترج و مرزارد و ملول تا نیم مقام ترناق کبیر و دیگر د و نافع است جهت اکثر امراض و با لیموله انبر یا ریس
 میسر و رازاج و صغری و رامق و مضرب و مزاج بلغمی و موداری و اصحاب قولنج و ریاح و اعتقال بطن مصلح آن
 در مبر و در نفعل و در غیر آن شکو و شیرینیا مقدار شربت آب آن تا بیست منقال و از جرم آن تا پانزده منقال و از دانه
 آن تا سه منقال بدل آن بوزن آن تخم کل سرخ و د و نعلت آن صندل سفید و پوست بید آن که آرغیس نامند و رالف مع
 الالف ذکر یا نیت و اصباغ و الزوان و الطعمه انبر یا ریس و افشرج و جوارش و حب و خروشان و شیره و وای قرص و
 عقوف و سکنجبینات و اشربه و اقراص و مغر و نقوع انبر یا ریس در دریا تا دین در حرف الالف مع النون ذکر یا نیت
 * امداریان * بفتح همزه و سکون میم و ضم دال و سکون راء و همالتین و فتح یاء مناته تسانیه و الف و نون لغت یونانی است
 * ماهیت آن درختی است برک آن شبیه به برک کبر و اندک کوچکتر از آن و بوی آن تند و شر آن بقدر نشود کوچک
 با سبب سردی غالب و سیاهی کمتر و از آن تسبیح میسازند لهذا آن را خیرة التسمیم مینامند و دموع ایوب نیز و منبت آن اکثر بیست
 المقدس و نواح آن و مقابر آن بلاد * طبیعت آن در ازل سوّم گرم و خشک و تخم آن که در غلای میباشند مائل بسردی
 و خشکی * افعال و خواص آن منفع و مفتح سد و ملطف و محلل و مقوی جگر علیل و اورام باطنی و مسکن زحیر و قطور
 مصاره تازه آن در چشم جهت دفع بیاض و طلای بیم آن جهت اورام قویتر از سایر عصارات مانند عنب الثعلب و کاکب
 و آب برک و شامخ تازه آن و آب مطبوخ آن هر دو نیز جهت رفع سموم و ماسک دیوانه گزیده خصوصاً عقرب و ضما د
 و بستر و شرب آن جهت اورام و جرب با بس و عسر بول و فواق و طلای آن جهت رفع کلف و تدر و زور برک خشک آن جهت
 التیام جراحت تازه و نافع مقدار شربت از عصاره تازه آن هفت منقال و از مطبوخ آن چهارده منقال
 * امرو د * بفتح ازل و سکون میم و ضم راء و هماله و سکون و او دال و هماله * ماهیت آن اسفی است مشترک میان
 ثمریکه آنرا بهر بی کمثری نامند و در حرف الالف آن شاء الله تعالی خواهد آمد و ثمریکه در پنکله میتود و چند درخت در
 مرشد آباد اند شبیه بنوع امر و متوسط که حسینی نامند و از آن کوچکتر و پوست آن سفید باداغ سرخ رنگ مائل به بنفشه و
 لیم آن سفید و ترش و غمّ تله و باندک عقوویت و کم آب و مر بای آن که اندک مشکي در آن با کلاب حل کرده داخل نمایند
 لذت بخش طعم و خوش رائحه میباشد و در تله چاشنید را یا آب لیمو و قند و در زیر طعام چاشنید را نیز لذت میدهد و خام
 خوردن آنرا چند ان لطفی و تکلفی نیست و کل آن که نارهای سرخ کم رنگ مائل به بنفشه است ترش طعم و خوش رائحه
 میباشد افسره آن بسیار لذت و در تله یا چاشنید را نیز لذت میشود و درخت آن عظیم و برک آن شبیه به برک کر دکان و
 از آن بزرگتر و بلند تر و سفید رنگه و بوی تشریف و اندک خشم و جوب آن سیاه رنگ و صلب * طبیعت آن سرد تر * افعال

وخواص آن مسکن حیات مفرا و خون و باقوت قابضه

۱۳
* امره * بنفع همه رسکون میم رقت زاعندی چهار نقطه وما * ماهیت آن تورختی است مندی بیزرکی درخت گردگان و شبیه بدن در میشت و برگ و خزان نمودن الا آنکه برگ امره کو چکتر و نرمتر و بار بکتر از برگ آن است و اول شکوفه و ثمر میآورد و بعد از آن برگ و ثمر آن در خامی سبز و نازک و بیبریشه و ترش و باندک عفوصت و در قلیه و درویاز و فورمه و دال که عبارت از ماش مقشور و با عدس مقشور و یا نخود و مانند اینها است از حبوب بار و غن و بیاز و بریان کرده یا آب خالص و یا آب یخنی بسته با غن داخل مینمایند ترش و لذیذ میکند و عفوصت آن بعد از طبع بسیار کم میگردد و چون ثمر آن بزرگ شد ریشه بر ریشه بهم میرساند و سخت میگردد و بعد رسیدن زرد و اندک چاشنی دار و برزکی ثمر آن بمقدار آن گردگان پوست جدا کرده میباش و برگ آن ترش و یا عفوصت بسیار و کل آن ترش تر از آن و لطیف و نیز آنرا میمانند ثمر آن و برگهای نازک آنرا نیز بسته بخورد و با مایه مییزند بسیار لذیذ میشود و مثبت آن در بنگاله بسیار است و در بلاد دیگر منقش میشود و چون ابتدای موسم بر مات شایخ درخت آنرا می نمانند در یکسال بیخ آن قائم میشود و ثمر میماند * طبیبی است آن سرد درد و خشک در اول * افعال و خواص و منافع آن جهت معرور و المزاج و امراض صغری و بل سنود اسهال صغری نافع و پوست درخت آنرا اهل بنگاله جهت دفع غایله مرضی که خصوص بدن آن است و میگویند که در سینی مردم میشود و امروزه مینامند مقدار پنج شش مثقال آنرا در پنج شصت مثقال شیر بز تازه و دوشید خام سائیده صاف نموده می آشامند و سه روز صبح ناشتا تسکین میکند و در حدت عوارض آنرا و نیز بر هر و کف است و پای او میماند و می گویند که اگر شیر بز بخواه یک رنگ باشد بهتر است

* **اسم سوخ** * بفتح هـ مزه و سکو می و هم سبن مهمله و سکون و او و خای معجمه لغت بر روی است بمعنی انابیب * **ماهیت آن**
 نباتی است کبیر و صغیر و کثیر آن مابین شجر و گیاه و مانند نی مجوف و کرده دار و منبت آن اکثر سفل لایحها و کنار آبها و صغیر
 آن بقدر یک شهر و زاده از ان و ساق آن خشبی صلب بسطری و انکشتی و از ساق آن شاخهای بسیار بار یک صلب کرده دار
 روئیده که چون بکشد مواضع بدنهای آنرا قاضا از هم جدا کردند و برگ آن مانند برگ زیتون و شکوفه ندارد و ثمر
 آن سرخ بقدر نخودی و بعد خشک شدن سبزه میگردد و در طعم نبات آن قویست با حرارت کمی است و بیخ آن خشبی
 صلب منبت آن نیز سنگ لایحها است * **طبیعت آن** مرکب القوی در اول سرد و در دوم خشک * **انعال و خواص و**
منافع آن قابض و مقوی اعضای باطنی و مانع نزلات و چون نباشاند از ان مقدار بنجیل و هم با شراب قابض جهت قطع
 اسهال و طبع آن جهت تقویت و قبله و منع علتها را کرده و منانه و تقویت اعضای باطنی و شلخ و فصل و با شراب و انجیر جهت
 سرفه و عسر النفس و چون خشک آنرا بجوشانند در آب تا بنصفه و شلخ صاف نموده بپاشانند مقدار نیم رطل جهت ضعف دل
 و جگر و احشای مفید خصوصاً چون مدت است بد آن نمایند و زنان مغرب نازده آنرا آب آنکور و طبع نموده صاف کرده می آشامند
 هر روز مقدار یک رطل جهت نیکوئی رنگ رخسار و فروز و بی بدن و تقویت رحم و اندک اسهال مینماید و نفع مینماید ایشان
 را در روز آن جهت قطع نزف الدم جراحت و رو باین در کوشش تازه هوش و ضماد آن بر قبله باعث ضمور و کوچکی و
 لاغری آن و ابداً که نوشته که آنرا از اندلس می آورند و کمان میبزم که در غیر النجایافت نمیشود .
 * **اعما** * بفتح هـ مزه و سکون می و هم سبن مهمله و سکون و او و خای معجمه لغت بر روی است بمعنی انابیب * **ماهیت آن**
 نباتی است کبیر و صغیر و کثیر آن مابین شجر و گیاه و مانند نی مجوف و کرده دار و منبت آن اکثر سفل لایحها و کنار آبها و صغیر
 آن بقدر یک شهر و زاده از ان و ساق آن خشبی صلب بسطری و انکشتی و از ساق آن شاخهای بسیار بار یک صلب کرده دار
 روئیده که چون بکشد مواضع بدنهای آنرا قاضا از هم جدا کردند و برگ آن مانند برگ زیتون و شکوفه ندارد و ثمر
 آن سرخ بقدر نخودی و بعد خشک شدن سبزه میگردد و در طعم نبات آن قویست با حرارت کمی است و بیخ آن خشبی
 صلب منبت آن نیز سنگ لایحها است * **طبیعت آن** مرکب القوی در اول سرد و در دوم خشک * **انعال و خواص و**
منافع آن قابض و مقوی اعضای باطنی و مانع نزلات و چون نباشاند از ان مقدار بنجیل و هم با شراب قابض جهت قطع
 اسهال و طبع آن جهت تقویت و قبله و منع علتها را کرده و منانه و تقویت اعضای باطنی و شلخ و فصل و با شراب و انجیر جهت
 سرفه و عسر النفس و چون خشک آنرا بجوشانند در آب تا بنصفه و شلخ صاف نموده بپاشانند مقدار نیم رطل جهت ضعف دل
 و جگر و احشای مفید خصوصاً چون مدت است بد آن نمایند و زنان مغرب نازده آنرا آب آنکور و طبع نموده صاف کرده می آشامند
 هر روز مقدار یک رطل جهت نیکوئی رنگ رخسار و فروز و بی بدن و تقویت رحم و اندک اسهال مینماید و نفع مینماید ایشان
 را در روز آن جهت قطع نزف الدم جراحت و رو باین در کوشش تازه هوش و ضماد آن بر قبله باعث ضمور و کوچکی و
 لاغری آن و ابداً که نوشته که آنرا از اندلس می آورند و کمان میبزم که در غیر النجایافت نمیشود .

نامی مراد از آن روده حیوانات است که از جمله اعضای جسمانی است * طبیعت آن در موم سرد و خشک * افعال و خواص و منافع آن خوردن مطبوخ آن با گوشت و سرکه و زعفران و ادویه حار که مصلح آنست جهت معده که صغری رقیق مائی در آن متولد شد و باشد مفید قلیل الغذاء در هضم و مولد خلط بارد و قوی مصلح آن جوارش عود کمونی و فلا نلی است که آنرا خورد و خواب نمایند و بعد از خواب یکی ازین تریاکب را بخورند.

* **امخیلان** * بهم مزه و تشنگی میم مگسور و کسرغن مجحه و سگون یای منة تختانه و فتح لام و الف و تون و عوام آنرا طبع را مل بادیه و مرشوکه مصریه و رشوکه اعرابه نیز و بغار سیخیلان و بهندی کیکر و بیول نیز نامند * ماهیت آن درختی است خاردار و میوه آن اکثر صحرایها و دامنهای کوه و در قسم میباشد یکی بزرگ و دیگری کوچک و هر دو در شکل برگ قریب بهم و قسم اول درخت آن کوچکتر از درخت سیب و پرخار و خارهای آن گچ و ساق آن سبطر و در اول سبز مائل بسفیدی و چون کهنه شود مانند آبنوس سیاه مائل به سخی میگردد و ثمر این مانند باقلی و خرنوب و غلاف طولانی و کوزه از پنجه و شش تانه مد در زبانه نیز و در هر کوهی دانه پهن بقدر تر می و به پختن از آن و سرخ و ندر این را با غلاف قوی و مضاعف نیز و خوب و غلاف و مضاعف و عصا نیز و عصا این را اقا تیا و صمغ این را که سرخ رنگ و زرد رنگ شفاف مای است صمغ عربی نامند و گفته اند در میان پوست و چوب طلع چیزی شبیه به صمغ جمع میشود و صمغ نیست و چون این را از درخت طلع بکنند در میان آن چیزی شبیه بخون باشد سیال و چون آنرا از آن جدا نمایند و باقی را بفشارند در نهایت سفید عذابا شد و مانند علك آنرا با بخار آب شیوین خوشبو جل اگر دود دمان را خوشبو کنند و قسم دوم درخت آن کم خار و بعضی بیشتر و شاخهای آن انبوه و این را به عربی سلم نامند و ساق آن میوه رنگ تراز اول و ثمر این را نیز قوی گویند و در غلافی مانند باقلی است اما مل و زری کوه و پوست آن به نفس مائل به سیاهی و در آن دانههای کوچک اند که پهن مزه تیره مایه و در هر غلافی از نه و یازده دانه تایی و یک دانه باختلاف بزرگی و کوچکی و در بین هر دانه پودقه سفید رنگ و محطابری لای. آن دانه نیز و در میان آن پودقه سفید و پوست به نفسی مائل به سیاهی و رطوبتی لزج چسبند که زرد رنگ و کل هر دو قسم زرد مد و مانند نمکه و خوشبو و برگ هر دو شبیه بهم و طولانی و بسیار و ریزه انبوه و در شاخهای بازیک مادی هم در دو صنف بسته و طعم آن عسلی و مستعمل بیشتر از جزای قسم کبیر آن است و نیز قسمی دیگر میشود در بعضی بنا در شاخهای آن که در او طبیعت جمیع اجزای آن در دود و موم سرد و خشک * افعال و خواص آن حابس فضلات و رادع آشامیدن عرق کل آن جهت خفقان حار و موم دل و توحش و تقویت اعضای باطنی و تنهائی و با بادویه و اشریه متاسبه مفید و برگ آن جهت قطع اسهال و زخم معده و در طول آن جهت تقویت اعضای مسترخیه و نفوذ آب برگ تازه نورسته آن که در آب خیسانیده شب تحت السماء گذاشته و صبح آب صافی آنرا گرفته و بیاشامد جهت قروح مجاری بول و حرقت آن مفید و سفوف برگ و پوست و کل خشک و صمغ آن هر چهار معاری صبح ناشتا با آب سرد چند روز متوالی هر روز نیمدل و هم تا یکدل هم جهت رفع رقت منی و سرعت انزال و کثرت احتلام و جریان منی و سیلان رحم نافع و خوراندن قدری از برگ نورسته آن با اندکی زردقه سفید و نکدن معده و غنچه کل انار ناشسته با آب سائیده و صاف کرده هندیک تاب نموده که پنجه با هفت سکر بپزد و با پارچههای خرف را در آتش سرخ کرده در آن خاموش نمایند و مرتبه یا پنجه مرتبه جهت حبس اسهال اطفال خصوصاً در هنگام دندان بر آوردن در اواخر که بسیار زیاد تی کند و ضعف آورد و در اوائل و غیر اطفال را نیز نافع اما باید که به سه مس و قوت بر مقل از او را به

ادویه بیلز ایند و صا دبرک تازه آن جهت التجام جراثحت و رفع اورام و جلوس در طبع آن جهت بروز مقله و نشف رطوبت رحم مغیل و عصا و دبرک شمر تازه آن قاطع نزف الدم و نفث الدم و فرجه شمر آن که آنرا در آب جوش داده پارچه کرباس را بدان منکوتر کرده خشک نموده زن بخود بردارد در نشف رطوبات و تصفیه قبل بحلی است که بر تبه بکارت میرساند و چون شمر خام آنرا گرفته شکفته نخه های آنرا در کرکه طرف اندرون آنرا بر پارچه کرباس نوری بمالند تا رطوبات و مغز آن بدن از خوب آلوده که بعد از خشک شدن مانند موم جامه گردد و از آن پارچه سینه بند زنایکه بستان آنها را بخته باشد سازند و بر سینه بند نماید تا رفع آن علت گردد و یوست ساق و شاخ آن جهت قطع خرن جراثحت تازه بسیار نافع و عمل آن جزای روغن شیخ صناعان است و چون پوست درخت آنرا بر مقله ارکه خواص نمیشود کوفته در ده چندان آب بنفشه ساندند تا در روز پس بجوشانند تا بصلفه رسد و بمالند و صاف کنند و در ظرف چینی یا شیشه نگاه دارند و در ایام حیض بعد از یزوت هر مرتبه بدان استنباط نمایند و بعد از هر دو روز ایام حیض دائم فرج آن مانند فرج بکر باشد و شمر و برک و پوست آن جهت د باغچه پوست حیوانات قائم مقام ماز و پوست و نیز پوست و کل آن جزو اعظم و اصل عرق قند و شراب آنست و در هند و بنگاله بسیار مستعمل خصوص پوست آن و ریح آن جالی و منون آن جهت استحکام لثه و مسواک آن مقوی دله آن و از چوب آن جهت صلابت و استحکام بایه گردون و رتبه و کادی و غیره و آلث شخم زمین نیز میسازند و قند دیگر نیز میباشند شبیه بقسم دوم در برک و شمر و رنگ و پوست و لیکن بد بو و بوی گل توازان مرد و قسم و لیکن این غیر مستعمل است و این قسم اکثر مخصوص بنگاله است و ریشه آنرا چون نزد ما برند و بر این براند از جواندک سست گردد و آنچه اکثر اطباء رکتباده و بیه مفرد ذکر کرده اند بائم تر و از مغیلا و طبعی شاید هر یک اسم قسمی باشد که بطریق اشتباه بیان فرموده اند و بعد تا مل رفع شبهه میکرد.

*** املج** بفتح همزه و سکون میم و فتح لام و سکون جیم مشهور با ملج است بدل الف و کسر میم بلغت مصر سنایز و بفار می امله و بهندی آنرا لونا منک و شیر پرورده آنرا شیر املج گویند * ماهیت این شمر درخت فندی است طعم آن ترش و با عفو صفت بسیار و در تازه گی شبیه با لور کچه و تا بزرگی که کدکائی نمیشود و بهترین آن بزرگ بیو بشه سکین زرد رنگ تازه و با خشک فامی و منکر ج نشد * آنست که بهر بشه بالید باشد و درخت آن بقدر درخت گردکان و برک آن سبز بسیار و ریزه و انبوه از هر دو طرف شاخهای بارنگ بلوانی بقدر ریشی رسته در بعضی جا در شاخ و در بعضی جا سه شاخ و چوب آن جوهره ارمانند چوب چنار که بهر بی د لب نامند و از آن صلب تر و مستعمل در معاجین و غیره * امله با نیله بهر بشه منقی از دانه شیر پرورده است که جهت کسرت و فیض و اصلاح آن دوه مرتبه در شیر منشیما نند و شسته خشک مینمایند و غیر شیر پرورده نیز * طبیعت آن سرد و دراز و از ل سوم خشک و شیر پرورده آن در ازل مردود در دم خشک و بعضی گرم دانسته اند و فی الحقیقت بارد است و بر یبوست آن همه متفق اند * **افعال و خواص و منافع** آن قایض و مانع ریختن مواد بعد و اعمار حافظا خلط از تعفن و مخرج سود از این و مانع مخالطت سودا و اخیره سوداویه و صفراویه متحرقه بر روح و باین اسباب موجب ذکا و وحدت ذهن و تقوی و تقویت قلب است و بالخاصه و انمال آن که فیض است معین بر خاصیت آنست زیرا که ادویه قابضه میباشد مقوی و سوزاوار است که هرگاه استعمال کند آنرا بارد المزاجه برای تقویت تعلیل کند آنرا بحسل یاد ارچینی یا مصطکی و یا مانند اینها و شیخ البرقیس در ادویه قابضه گفته که منفعت آن در تقویت قلب زیاد از منفعت آنست از برای توحش و از جمله ادویه شلید المنفعت است از برای تقویت ذهن و حفظ بائرا و اعضا و بالخاصه ممرک باه و قاطع قی و تشنگی و آب رفتن از دهان و

محرانی خار ناک و برک آن شبیه ببرک تصوف می و از آن کوچتر **طبیعت آن مرد وثر** **افعال وخواص آن**
 آشامیدن آب ببرک آن بند و چهار پنج توله که طرفی آهنی را بر آتش کند! رند تا خوب گرم کرد و آب ببرک آن را صاف
 کرد و در آن ریزند و مقدار یک و مائه نمک طبرزد که نمک لا هوری مانند نرم شود و در آن ریزند و در ظرف دیگر ریخته
 فیکرم بپاشند تا بنج و زنهایست تا هفت روز بپزند این دستور جهت حمیات حاد و انتشار همداد و عروق مرضی که در
 بنگاله میشود بسبب آن حدت و التهاب در اعضا و عطش مغروط اختلاط عقل و غلبه یان و حرارت و حمی صاحب آنرا عارض
 کرد و مفید است و درین ایام اجتناب از لبنیات و حموضات و غذایه نفاخه واجب و لازم دانند و اهل بنگاله ببرک خشک
 آنرا نیز در آب جوشانید و آب آنرا میاشامند و بخار آنرا میگیرند برای امراض مذکوره و حمیات حاد

آم و جمع الکبد ماهیت آن گیاهی است باریک ترا بقله گل آن اغبر و ببرک آن ریزه اغبر کوسفند آن را دوست
 میدانند و می چرد آنرا و رو بیعی است و تا اول زمستان میماند **افعال و خواص آن** جهت اوجاع کبد
 صفراوی مفید **صل الف مع النون**

آنا خا لیس بفتح همزه و نون و الف و فتح غین معجمه و الف و ضم لام و غین مهمله لغت یونانی است و نا غلس نیز آمده
 و بلغت نبطی انا کبر و یفرکی انکال نامند **ماهیت آن** گیاهی است بر ماده میباشد ببرک آن شبیه ببرک مرزنجوش
 و موائل با سدا و شاخهای آن منبسط بر روی زمین و مربع و ثمر آن مانند غلافی و دانه های آن بقدر دانه خشخاش و بسیار
 تند و تلخ و کل ماده آن را جوردی رنگ و کل ثمر آن سرخ **طبیعت آن** در آخر دوم گرم و خشک **افعال و خواص آن**
 جالی و حاذب و میخفف بی لذع و مفتح سده غرغره آب ببرک و ثمر آن جهت تنقیه سراز بنغم و تسکین وجع استخوان و سحر طآن
 نیز بید ستور و چون مخلوط با عسل نمایند و در چشم کشند جهت ضعف بصر و قروح چشم و جلای آن و جرب و کمنه و سبب نافع
 و آشامیدن آن با شراب جهت کزیدن انمی و وجع کبد و جنبین و کزده نافع و ضماد آن جهت بیرون آوردن خار و پیکان
 از اعضا و منع زیاد شدن قروح خبیثه و باد سرخ و صلاح جراحت مفید و بعضی کماں برد که ماده آن که کل آن را جوردی
 است چون بر مقلع برآمده ضماد نمایند و می نمایند آنرا و ثمر آن که کل آن مرغ است چون ضماد نمایند با لکس بر می
 آورد و شراب آن مورث هیچ و مصلح آن صمغ عربی است مقدار شربت آن از نیم مثقال تا یک مثقال و بدل
 آن ارشمنه است

آنا خورس بفتح همزه و نون و الف و ضم غین معجمه و سکون و او کو سر و اهمله و سین مهمله در آخر لغت رومی است
 و در مصر معروف بشر نوب النین بر است و ثمر آن را حب الکی نامند برای مشایهت آن بکرده **ماهیت آن** گیاهی
 است شبیه دربرک و شاخ بپنج شکست و بزرگ میشود تا آنکه بقرب شجر میرسد و کل آن شبیه بکل کلم و بوی آن ثقیل و ثمر آن
 مختلف اللون و هنگام رسیدن ثمر آن تا بستان وقت رسیدن انکور است **طبیعت تمامی اجزای آن** گرم و خشک و معتدل آن
 بیشتر شام و ناطکیه **افعال و خواص آن** ضد ببرک تازه آن که حدت آن کمتر از سایر اجزای آنست جهت تحلیل
 و رمای رخ و نافع و چون خشک گردد قوت آن قویتر و تطبیع تجفیف آن زیاد و مبرک و در همچنین ریشهای بیع آن و مانند
 آن ملین و مقوی و چون آب ببرک آنرا مقدار یک گرم تا یک مثقال با شراب میاشامند صلاخ و نافع و اخراج شیمه و جنبین
 و ادرا و طفت نمایند و کوندن تعلیق آن زنان آستین هنگام ولادت جهت تسهیل و سهولت آن مفید اما باید که بعد از ولادت

میزود ی باز نماند و چون ثمر آنرا میخورند قی شدید آورد و طلای عصاره بیج آن محال و منفعی آورام است
 * انجیر * بفتح همزه و سکون نون و فتح با و سکون جیم معرب ابیه لغت هندی است و آنب نیز نامند و بتوزن اخی نغزک
 * ماهیت آن * ثمر هندی است درخت آن بسیار عظیم و بزرگتر از درخت گردکن و باختلاف اراضی و امور به بعد از سه
 چهار سال از نشانیدن تخم آن و نامشت و نه سال بثمر میآید و هنگام بهار آن که بهندی مول نامند اول بهار روفت رسیدن
 ثمر آن نیز باختلاف بلد آن هنگام بودن آن تا پنج در برج جوزا و سرطان است و تا پنجاه و شصت سال ثمر میدهد و ثمر آن در اوائل
 سال بسیار بهتر میشود و در اوایل بهار به عکس و برک آن طولانی شیهه بزرگ ساذج هندی و از آن بزرگتر و در آنکه نیز شیهه به سران
 و ثمر آن در ابتدا بسیار عفتص میباشد و آهسته آهسته ترش میگردد و پس شروع مینماید بشیرینی و شیرین میکند و در بعضی اماکن
 بعضی اشجار تمام سال ثمر میدهد و لیکن بشیرینی و خوبی آنچه در فصل و موسم آن میشود نمیرسد و همچنین در بعضی بلاد قریب
 به خط استوا دوازده ماه ثمر میدهد و همیشه ثمر آن بود و رخت میباشد مانند جزیره سیلان و هند و قنچری چینا پتن و حوالی آنها
 و اکثر موهای دیگر که در آن اماکن بهم میرسد نیز بدشتور و لیکن غیر موهی آن مانند موهی نیست در بزرگی و کوچکی
 و شکل و طعم و رائحه و شادابی و بیرنگی و ریشه داری و لحمی و کم آبی باختلاف اقسام آن هیچ موهی بهر حال چنانچه در بزرگی
 از نیم آثار و آثار که یکس تریزی است تخمیناً در رنگاله دید شد و از بعضی درختها یک آثار و سه بارور نیم آثار اکثر که
 یک چهار یکس تریزی است تخمیناً در کوچکی بر آب و حلیله کابلی بزرگی میشود و در شکل بعضی طولانی و سر آن اندک
 کج و بعضی اندک مفرط و بعضی مل و واندک طولانی و بعضی فی الجمله شبیه بگرد و حیوان و بعضی بسیار خوش رائحه و
 خوش طعم و رائحه آن شبیه به بنبر و بعضی رائحه آن شبیه بگافور و بعضی بزرگ ریشه و بد طعم و بعضی را رائحه شبیه به شبنم و انشویه
 و بر ازبانه و غیر اینها از طعم و رواج و بعضی مختلف الا جزاء و قوام و طعم و در بعضی بتو ع کمی همین در محل اتصال ثمر
 آن بشاخ درخت و در بعضی بتو ع بسیاری حتی در زیر پوست آن نیز میباشد و بهترین آن بسیار شیرین شاداب مستوی القوام
 بی ریشه خوشبوی خلیل الیتو ع آنست و آنچه برخلاف این اوصاف باشد همگی یا بعضی بد و مقر و بهترین اطوار خوردن آن
 آنست که رسیده آید آنرا بدست بماند تا نرم گردد و سر آنرا ببرند تا بتو عی که در آن است دوشود و بکنند تا تمام
 آب صافی آن خورده شود و ریشه آن خورده نشود زیرا که ریشه آن ثقیل و نغاض و قابض شکم است و آب آن ملین و بتو ع آن
 چون بزرگان و لبها برسد باعث هوش و جراحات میگردد و بی ریشه آید آنرا که اندک سخت باشد سر آنرا برید و که
 بتو عیت آن دور شود و هر دو طرف آهسته آنرا برید و تناول نمایند که این نیز بهترین طور است و حیف است که انبه بزرگ
 قسمی از آن را که در رنگاله بعضی جاها مثل مالد و اطراف مرشد آباد که در چونه کهای و با که و دیگر جاها و در عظیم آباد
 پر کته ملکی میشود نرم گردد و بکنند برای مکیدن انبه شیرین خشبو که آب رقیق داشته باشند و اگر ریشه دار هم
 باشد مضایقه ندارد و قسمی انبه در رنگاله می شود که در بلاد دیگر نیست که آن را کچوه و امی نامند سبز خام آن
 شیرین میشود و بعضی از اقسام این در زمین کثیف و خوش میشود و بعضی در بختکی بد طعم میکند و در بعضی بلاد دیگر
 نیز انبه میشود مانند سواحل بلاد یمن و عمان و سودان و سمل و میا ناپ که مشهور و مینیا است و از توابع لا راست و بعضی
 اماکن دیگر نیز قلی بهم میرسد مانند برفور و خوش طعمی هندی و کهن و رنگاله است و طبیعت آن آنچه خام است سرد و دردم
 و خشک در اول و مولد بلغم و سودا و شیرین رسیده آن کوم و خشک در دوم و مولد خورن غایط سودا و هر چند که آب آن

غلیظ القوام تر باشند و نبات آن زیاده * افعال و خواص و منافع آن مقوی قوی و ارواح و اعصاب و رئیس و آلات
 تنفس و مری و معد و امعاء و کبد و بناسبت شکل و مقوی منافعه و با و نیکو کنند * رنگ رخسار و روی دهان و دافع خفقان و سرفه
 و ضیق النفس و درد سربار و دیو امعاء و اسهال بواسیری و ضرب و قولنج و عطش و اعصاب و ضعف و کسالت و سستی بدن و بدن
 و آفریه کردن و اند واد را بر بول آورد و طبیعت را قبض نکند و بدینکه ملین دارد مضر و مضرورین خصوص در خلای معد * و مصلح آن
 آشامیدن سنگین و خوردن جامون رسید * شاداب با شربت آن که میوه هند است و آب دوغ و آب سرد و قسم لجمی که
 آب آن ثقیل و دیر هضم و نفاخ و رویش دارد آن از آن بد تر و قابض و مورت امراض سرد است و وحک و جرب و دمامیل و غیره
 و مصلح نفع آن اهل متل و زنجبیل گفته اند و نکب که بالای آن قدری بخورند آن مزه و زنجبیل در نمک پیورده به بهتر و مضغ
 جگر و مصلح آن مویز و شاید درین امر شربت زرشک یا سنگین با شربت جامون بهتر باشد و مضر و دمامیل و مرقق
 منی است و گفته اند جهت فربهی و تقویت با شیر تازه و شکر و تخم و یا قند و عسل و جوش داده معین فعل آنست و خام ترش
 آن مسکن صفرا و متبیه اشتها و طعام و بلغمی و سرد است و مزاج آن سرد و متبوع آن حار و مرقح آن حار و رطوبت آن شبیه
 بواضع حبه الخضرای خام نارس که بقارسی نبشته و رسید * آن را این نامند و مصلح آن مالیدن روغن است بعضی بیکه بدن
 رسید * با شکر و کل آن و مغز هسته آن بسیار در دیار و یا پس اسهال و مجفف و مسک منی خصوص که اندک پربان نموده
 باد و زیاده مناسبت بقول رحاجت بیا شامند و چون نارس بسیار و کچک آنرا که از شکوخته تازه بهم رسید * باشد خشک نموده هر روز
 یک گرم آنرا با چهار گرم شکر بخورند در روزی و سرعتی نزال را دفع نماید و کوبیدن حافطه سیاه می ماست و مضغه با بیکه
 برک و کل آنرا صران سائید * باشند مقوی دانه آبی وانه و مستحکم کنند * آنرا است و استیاج بچوب آن رافع بوی دهان و در زور
 خالکستر چوب آن جهت نرف المدم و یک ستور و در برک آن ریختن خشک آن جهت دفع و یا ج کرده و بد ستور خان
 پوست آن به خشک کرده نافع با نکر ارسال که بعد از آن بران عضوهای سرد و نرسد و نیز گرفتن و دانه آن در حلق جهت زخم
 آن و اگر برک درخت آنرا که خود از درخت ریخته باشد مالید در سر غلیان مانند تباکو بکشند زخم حلق و م را که منفذ آن
 و بینی و تارک سر هر سه شکند * باشد در مدت چهل روز با صلاح می آورد و چون برک تر و تازه آنرا از زخمت چیل و بیخ
 ساقه آنرا فترده و رطوبتیکه از آن برباید دانه که در بیک چشم میریزد بماند زائل گردد و بیلد و رجوع و چون نه عدد
 مافتد بیخ برک آنرا بانه عد و نخل سیاه با آب نرم سوده خوب ریخته و بر بول اسهال و قی عارض میبندد که بیل نکرد و بد بند نماید
 و طلای آب بر که ای نازک آن و همچنین تند همین موی سوزان و روغن که در آن پوست انبه خام بتنهائی و یا با بعضی ادویه
 مناسبه دیگر آنکه اخته در آفتاب پیورده باشند جهت درازی و سیاهی مومع احتیاط آن نافع و آب افشود و نمر خام آن که
 ام رس نامند و چغنی و امچور را سوت و حلا و خوشاب و شراب و افشود و عرق آب آن و قرص هسته آن و قلیه خام و مربای
 آن در قرا بدین ذکر باقت و اعل فند و بیکه انبه خام را در زیر آتش کرده بپخته پس بر آورده پوست آنرا جل کرده و نرم
 میمالند و صاف کرده و تن سیاه که بینی که نامند داخل کرده در ظرفی کرده و نگاه میل دارند هنگامیکه با دسموم و یا هوای
 سمی و یا هوای ردی و با و بائی یکسری رسد بزدی قدری از آن با و میخورند و بر تمام بدن و میمالند بزدی بعین الهمی شفا مییابد
 * انشالله * بفتح فمز و سکون نون و ضم تانی مننقه و فوائده و فتح لام و هاء لغت عجمی اند لجمی است و آنرا اجل و اران لجمی و
 بهندی نویسی نامند * صا هیمت * آن در وصف است یکی سیاه و بیخ آن که در الفروع و زورک بقدار ربع کولان و فروغ

غلیظ القوام تر باشند و نبات آن زیاده * افعال و خواص و منافع آن مقوی قوی و ارواح و اعصاب و رئیس و آلات تنفس و مری و معد و امعاء و کبد و بناسبت شکل و مقوی منافعه و با و نیکو کنند * رنگ رخسار و روی دهان و دافع خفقان و سرفه و ضیق النفس و درد سربار و دیو امعاء و اسهال بواسیری و ضرب و قولنج و عطش و اعصاب و ضعف و کسالت و سستی بدن و بدن و آفریه کردن و اند واد را بر بول آورد و طبیعت را قبض نکند و بدینکه ملین دارد مضر و مضرورین خصوص در خلای معد * و مصلح آن آشامیدن سنگین و خوردن جامون رسید * شاداب با شربت آن که میوه هند است و آب دوغ و آب سرد و قسم لجمی که آب آن ثقیل و دیر هضم و نفاخ و رویش دارد آن از آن بد تر و قابض و مورت امراض سرد است و وحک و جرب و دمامیل و غیره و مصلح نفع آن اهل متل و زنجبیل گفته اند و نکب که بالای آن قدری بخورند آن مزه و زنجبیل در نمک پیورده به بهتر و مضغ جگر و مصلح آن مویز و شاید درین امر شربت زرشک یا سنگین با شربت جامون بهتر باشد و مضر و دمامیل و مرقق منی است و گفته اند جهت فربهی و تقویت با شیر تازه و شکر و تخم و یا قند و عسل و جوش داده معین فعل آنست و خام ترش آن مسکن صفرا و متبیه اشتها و طعام و بلغمی و سرد است و مزاج آن سرد و متبوع آن حار و مرقح آن حار و رطوبت آن شبیه بواضع حبه الخضرای خام نارس که بقارسی نبشته و رسید * آن را این نامند و مصلح آن مالیدن روغن است بعضی بیکه بدن رسید * با شکر و کل آن و مغز هسته آن بسیار در دیار و یا پس اسهال و مجفف و مسک منی خصوص که اندک پربان نموده باد و زیاده مناسبت بقول رحاجت بیا شامند و چون نارس بسیار و کچک آنرا که از شکوخته تازه بهم رسید * باشد خشک نموده هر روز یک گرم آنرا با چهار گرم شکر بخورند در روزی و سرعتی نزال را دفع نماید و کوبیدن حافطه سیاه می ماست و مضغه با بیکه برک و کل آنرا صران سائید * باشند مقوی دانه آبی وانه و مستحکم کنند * آنرا است و استیاج بچوب آن رافع بوی دهان و در زور خالکستر چوب آن جهت نرف المدم و یک ستور و در برک آن ریختن خشک آن جهت دفع و یا ج کرده و بد ستور خان پوست آن به خشک کرده نافع با نکر ارسال که بعد از آن بران عضوهای سرد و نرسد و نیز گرفتن و دانه آن در حلق جهت زخم آن و اگر برک درخت آنرا که خود از درخت ریخته باشد مالید در سر غلیان مانند تباکو بکشند زخم حلق و م را که منفذ آن و بینی و تارک سر هر سه شکند * باشد در مدت چهل روز با صلاح می آورد و چون برک تر و تازه آنرا از زخمت چیل و بیخ ساقه آنرا فترده و رطوبتیکه از آن برباید دانه که در بیک چشم میریزد بماند زائل گردد و بیلد و رجوع و چون نه عدد مافتد بیخ برک آنرا بانه عد و نخل سیاه با آب نرم سوده خوب ریخته و بر بول اسهال و قی عارض میبندد که بیل نکرد و بد بند نماید و طلای آب بر که ای نازک آن و همچنین تند همین موی سوزان و روغن که در آن پوست انبه خام بتنهائی و یا با بعضی ادویه مناسبه دیگر آنکه اخته در آفتاب پیورده باشند جهت درازی و سیاهی مومع احتیاط آن نافع و آب افشود و نمر خام آن که ام رس نامند و چغنی و امچور را سوت و حلا و خوشاب و شراب و افشود و عرق آب آن و قرص هسته آن و قلیه خام و مربای آن در قرا بدین ذکر باقت و اعل فند و بیکه انبه خام را در زیر آتش کرده بپخته پس بر آورده پوست آنرا جل کرده و نرم میمالند و صاف کرده و تن سیاه که بینی که نامند داخل کرده در ظرفی کرده و نگاه میل دارند هنگامیکه با دسموم و یا هوای سمی و یا هوای ردی و با و بائی یکسری رسد بزدی قدری از آن با و میخورند و بر تمام بدن و میمالند بزدی بعین الهمی شفا مییابد * انشالله * بفتح فمز و سکون نون و ضم تانی مننقه و فوائده و فتح لام و هاء لغت عجمی اند لجمی است و آنرا اجل و اران لجمی و بهندی نویسی نامند * صا هیمت * آن در وصف است یکی سیاه و بیخ آن که در الفروع و زورک بقدار ربع کولان و فروغ

آن شبیه بریسه بنطالان و طعم آن تلخ مانند دانه شفتالو و برک آن اموه مائل بسرخشی شبیه بنعب الثعلب و کوفت شبیه به برک
 پرمیاریان است و صفت ورم سفید و عامه اندلس این را بقیه نامند و برک آن مانند برک هنام و مائل بزردی و باخشونت و
 طعم آن شیرین و بوی آن اندک تنبذ و با عطریست مثبت آن اندلس و چین و کوهستان قبت و بعضی کوههای هند و مورنگ و
 لامه که متصل بکوهستان خطا است و غیره * طبیعت سفید آن در ورم کرم و خشک و حیاه آن در سرم * افعال و خواص آن
 مفید آن در دفع هم ورم ضعیفتر از قسم حیاه و محال نفع و رفع کنند و ریاح و ممکن اوجاع باطنی باز و جهت لسع ورم نافع مقدر
 شربت آن تاد و متقال و بینج آن کشند حیوانات و اموات و محرک باه و صنف سیاه آن در تریاقیت قائم مقام قریاق
 فاروق خصوصاً در اوجاع بطن و اوجاع ارحام نافع و مجرب حتی آنکه بعضی گویند آن کیهامی همی را که در حوالی
 آن و آن در یکجا مبرود چنانچه گفته اند بسبب شیرینی طعم چون نشورند و از آن احساس همیت نمائند بزودی بسوی
 کراهه افتله میل مینمایند و آنرا محضورند و لیجات می یابند از سمیت آن و مهبی و مستن معده و جگر و محتل مواد بلغمی و ششیه
 آن در شراب قاطع بواسیر و حمل آن مقوی رحم و محتل ورم آن وضاد آن محتل اوریام سائر اعضا و قد مین بزور آن
 موجب درازی مویات مقدر شربت آن یک قیرا طو زیاده از آن مورت خنای و کرب و تفتیف و طوبات و مصلح آن روغن

کنج و شیرینی است.

* انثلیس * بفتح همزه و سکون نون و فتح ثای منله و کسر لام و سکون یای مثنا که ثنائیه رسین فوهله لغت یونانی است
 * ماهیت آن دوتوع است یکی کبیر و آن نباتی است مابین شجر و کاه * صفت آن شوره زارها و مواضع آفتاب و رو برک
 آن مانند برک عدس و نرم و شاخهای آن خشن و بلند شیرینی و بینج آن کوچک و باریک و کل آن سرخ مائل به بنفش و بد بویشم
 آن در غلافی رقیق و نوع دوم برک و شاخ آن بزرگ تر شبیه بکما فیطوس و زغب آن از آن زیاد و کل آن از آن کوچکتر
 و مائل به بنفش و ثقل الرئیه و بسیار بد بو * طبیعت آن گرم با عتدال و خشک در اول * افعال و خواص آن محتل
 بسیار و باقبض اندک و جالی چون از کل و بینج و یا تخم هر دوتوع آن برایشامند عسر البول و وجع کرده را نافع و با سنگین
 جهت صرع و ذرور هر دوتوع آن مدمل قروح و حروح و حمل مسوق هر دوتوع آن بار و غن کل و شر بزجهت اوریام
 حار و رحم و جراحات آن اما نوع دوم لطیفتر و در وقت جالیه ضعیفتر از اول مقدر و شربت آن تا یک متقال است

* انجبار * بفتح همزه و سکون نون و کسر جیم و فتح یای موحد و الف و راء فوهله مشتق از جبر است * ماهیت آن نباتی است
 بلند و قاتی و اکثر بعلقی و آنچه نزدیک آن باشد میبچد و مشکب میسازد آنرا برک آن شبیه به برک و طبعه و یانند که زغبی مانند
 غبار زشایهای آن قویتر از رطبه و مائل بسرخشی و کل آن سرخ و بعد از بینج کل غلافهای کوچک از آن بهم میرسد و در آن
 نتههای ریز میباشند و بینج آن خشبی و سرخ و مستعمل ریشهای باریک آن است که آنرا لسی انجبار نامند خواه تر باشد خواه
 خشک و بوسه بینج آن و این بهتر است و عصاره بینج تازه آن نیز و مثبت آن بلاد تمام است در کنار رود ها و میان جویها
 * طبیعت آن سرد خشک در درجه سوم و جالینوس گرم و خشک دانسته * افعال و خواص آن نافع از نفوذ
 الدم جمیع اعضا و صا از سینه و روده و بواسیر و حابس اسهال مزمن و نزلات از غیر اذیت و ممکن قی و معوی اعضا و اما
 وجهت تبکین التهاب صغرا و غلیان خون و هل تازه و مزمن حتی زیول و ضعف اشتها و بول الدم و مدله تازه و مزمن و دفع
 عموم را لعتاج افزا و عروق مقدر و سحج و اسهال کمدی و شکستگی اعضا و کوفتکی عقل و فسد و متک آن نافع چون یکدرهم

نایک متقال آنرا در آب نجوشانند و باقی آن قند و یا مینجیح بپاشانند و بن متور با ادویه متاقبه دیگر و ذرر آن جهت
 رویانیدن گوشت و قطع نفد الیم زخمها بغایت نافع مقد ارشوبت از عرق آن بک متقال و از عصاره آن یکدم رم و از برک آن
 پنجد رم مغر برودین مصلح آن زنجبیل دل آن مانند آن زرشک و ریح آن کل ارمنی و عصاره آن در اکثر افعال قویتر
 از پوست بیخ و بیخ آن امت طریق گرفتن عصاره آن آنست که بگیرند یوهت بیخ تازه آنرا و بگویند و آب آنرا بگیرند و در
 طبق سفالی کنند و در آفتاب گل آرند و شبها در زیر سقف که شبنم آنرا فاسد ن سازد و چون بحد انعقاد و مد قریصا ساخته
 در آفتاب خشک نمایند و از کرد و عصاره محافظت نمایند و عند الحاجة بکار برند و رنگ این مرغ یا قوی می باشد حب انجبار
 و مغوب و شراب و قرص و لعوق و مغلی آن در قرا با دین ذکر یافت
 * انجیل آن * بفتح همزه و سکون نون و هم جیم و فتح دال مهمله و الف و نون مغرب آنک ان فارسی است و بما زن و رانی
 انجیل این طیب را کوله در نا من و بیخ آنرا بری محرو و ماق آنرا بترکی بالدرغان گویند و چون انجیل ان مطلقا منع کور شود
 مراد تخم آن است * ما هیت آن و در قسم می باشد یکی طیب و دیگر منتن و ماق نبات آن مجوف و مطبو و بلند تر از قاعی
 و برک آن شبیه برک کلم و از آن کوچکتر و کل آن چتری مانند شبت و سفید و شر آن بعد از رسیدن سفید و مد و رو یکن
 شبیه بل و هم و بسیار خوشبو می باشد و صغ این را حلتیت طیب می نامند و قسم دوم برک آن مانند مفتح و سخت و بر سوراخ
 و ماق آن ضعیفتر از قسم اول و شر آن سیاه و بسیار بد بو و بیخ آنرا اشتراک و کیه آنرا کاه و صغ آنرا که بسیار بد بو است
 حلتیت منتن و خراسانی و بفارسی آنکه جهت آنکه صغ را بفارسی در بفتح زای هجی گویند و عوام آنرا انگشت کنند
 و بهند فینک بکاف هجی نامند و در بلاد فارس کوسفند آنرا بکیه آن میچرانند بسیار بد بو می شوند ولیکن گوشت آنها بد بو
 نمیکرد * طبعیت سفید طیب آن در دم گرم و خشک و سیاه منتن آن در دم و قوی مطلق انجیل آن را گرم و خشک در دم
 گفته اند * افعال و خواص و منافع این مفتوح و جالی و محلل و ملطف و مقاوم و موم * امراض الراس فیما دانجیل ان
 اسود با خطی و آرد کرسنه بر سر جهت سد رجات از اخلاط بارده میجتمعه در دماغ و آشامیدن آن ذهن را نیکو و حفظ را
 زیاده و نسیان و بلاد و دت و حرق رازا مل میکند و اند و فالج و لقوه و استرخار و مغیل و از توابل مستعمله در اغذیه صاحبان
 این امراض است امراض الصدر و المده و غیرها چون غلیظ الجرم و دیر می ماند در معد و مفتحش معد و متقف رطوبات
 و ملطف طعام و مغیر رائحه دهان و مقوی معد و مقطع بلغم و محلل ریح و انگیزاننده اشتیای طعام و مقوی ماضیه و دافع
 شررا غذیه غلیظه و ادیه سمیه و مقاوم حموم و میوز و رقان و استسقا و رفاق بلغمی و عسر البول بلغمی و مد ربول و حیض
 و شیر و مستن کرده و روده و محرک باه و رافع درد مفاصل حادث از یزودت است آشامیدن آن خصوصاً محلل آن که
 حرکت آنرا استعمال نمایند زیرا که استعمال حرم آن جائز نیست در جمیع مواضع و سکنجبین آن که با مینجیح نشته باشند
 جهت تپ ریح و تپهای بلغمی و مرکبه و در دینه و استسقا و رقان و رفع فواق بلغمی و عرق النسا میجرب و با شراب در اخراج
 جنین قوی الاثر و ضماد آن جهت جذب مواد بظاهر جلد بقوت و یا موم و روغن جهت خنار و زجر احاب و عرق النسا
 و امثال اینها را بر وزن نیتون بجهت کمنه کمت عین و طای مطبوخ آن با سرکه و پوست انار جهت بواسیر و ذرر برک آن جهت
 آکله و بوبندن آن جهت نفاق نافع مضر متانه مصلح آن تخم خربزه و مضر امعا و مصلح آن صغ عربی و مضر مجرورین و مصلح
 آن شربت انار و سکنجبین مقدار شربت آن تاد و متقال بدل آن محرو که اشتراک را باشد بوزن آن و حلتیت در دانه و رنگ و بوی

بوزن آن زعفران است و این انشباع است شیخ دارو انفاکی نوشته که کوبند چون زن بعد از حیض بلا فاصله روز یک روز
 قفسه انجیل این بخورد تا یک هفته هرگز آبستن نشود و تشنه نباشد و که سفید آن باشد یا سیاه بیخ آن در افعال قوی تر از سایر
 اجزای آن است ملاهی آن مجمل و رام و مانع زیاد شدن خنثا و بر ملتحم زخمها مقل از شربت آن تا نیمه منقال کوبند مغشوش
 و معده و بطن الهی و مصلح آن عمل است جراش انجیل و منکببین و منخل ساق و معجون آن در قرابادین کبیر ذکر
 یافان و بیان صغ آن که حلتیت است در حرف الحواصله آمد انشاء الله تعالی

* انجیر به فتح حمزه و سکون نون و ضم جیم و فتح راء مهمله و مالت فارسی است یعنی تریض و بلنت دارا زکونه و بتوکی
 کیفیت و پند می اتکن و بلا طینی اریک پریم و بلنت کیلان هر تیکه کوبند * ماهیت آن نباتی است برک آن پر تشنه و
 و انور و بر خا و ریز و بنا بر مایه ساق آن ظاهر تر و چون ملاصق بدن شود باعث حرمت و سرور و خارش گردد و کل آن زرد و نیم
 آن نرم و براق و با انک پهنی و مائل بتیرگی از کچیل بزرگتری لجمه شبیه بزرگتان و مستعمل تشم آن بهترین آن سنگین مائل
 بسپاهی آنست * طبیعت آن در اول صوم گرم و خشک و در دوم گرم گفته اند * افعال و خواص آن ملطف اخلاط
 لزج و جاذب و مفرج اعضا و محل ارام صلبه و ملزول و حیض و شیر و عرق و مهبی و مایی سینه و شش و معده و مفتح فم و رحم
 و معده و جگر و صبر و زوآشامیدن آن و آشامیدن برک مطبوخ آن با ماء الشعیر جهت امراض صدر مانند ریه و نفس و الانصباب
 و تنقیه سینه از اخلاط لزج غلیظه و کد اشتن برک کوبیده آن در بینی قاطع رعاف و حمل نیم منقال آن با مر یا ملنا صفا
 بغایت مدد حیض و ضامد برک تازه آن جهت حبس رعاف و برآمدگی رحم و تحلیل دیبله و کشودن دمل و قطع ثآلیل
 خصر و با عمل و جهت التواء عصب و بانگ جهت جراحات شک دیوانه گزید و با صوم روشن جهت سپرز و بخت آن با
 روشن زیتون جهت ورم بنا کوش و ضامد و ماد آن بانگ جهت قروح و بیخ آن با ماء الشعیر جهت تنقیه سینه و شش و تخم
 آن جهت ریه و سرفه و آلات تنفس و استسقا و اخراج مایه اصغر و بلغم لزج و علل طحال و زکوده و تقویت باه و با سنگین جهت
 تسکین وجع طحال و پهلو و زکوده و رعایت و طبیعت آن با اصل السوس جهت تنقیه منانه از چرک و آشامیدن آن با تخم کرفس
 و شیر کوفته بغایت مهبی باه و با شراب مسهل بلغم با عتال و بد مترو برداشتن فبیله آن با عمل و حمل آن ملز و طبع و
 ضامد آن با عمل جهت بزرک کردن قصبه و با مر اهر جهت قروح و سرطان و پستهائی جهت تحلیل اوزام و بد ستر ضامد
 برک آن و طلاهی آن با عمل بر قصبه و کچیران محرک باه و مضغه عصاره آن محل ورم لیه و زرد تخم و برک خشک آن
 جهت تجلیف زخمهای متاکل و سرطان متفرج نافع بی لذع و حلاقی مضر کرده و با معاصات آن صغ عربی و کثیرا و مصلح آن
 عتاب مقد از شربت آن تا حد درم زیاد به بران مهلک مصلح آن آشامیدن اشربه میروده و آب میوه های بارده و چیزهای
 لعابی مغزی بدل آن فرد مانا است با حرف و دهن آن در افعالی مذکور و خصوص تقویت باه اقوی از بزر آنست و همچنین
 در امراض و در قرابادین در ادمان ذکر یافت

* انجیر آنم * به فتح حمزه و سکون نون و سکون یای مثناة تحتانیه و کسر راء مهمله و الف ملوده و دال محله
 و میم * ماهیت آن مترجم صید به ابو یحییان در صیدیه خود نوشته که میوه است بزرگ ترا ز جوز و رنگ آن سیاه مائل
 خاکستری و حبابی و در پهنی و گردی با انجیر مانند و پند آنرا که کوبند و در کوه های کابل بمیاری بود و آنرا زنان بیبخت
 و بی بی بکار میبرد و چنین آورده اند که در آن کوهها که منبت این درخت است حیرانیست که به خروش مشابیه دارد

و در کجاست که گوشت آن را بیند آن حیوان متابعت آنها نموده و در پی آنها رود و شیر از ایشان بکشد و در که گوشت این حیوان را بنخورد در ساعت دیوانه شود و این حیوان را عادت آنست که در زیر درختی خیمه که آنرا انجیر آدم گویند و نموده درخت آنرا چنان نشان داده اند که شاخهای آن بدرخت بید مشابهت دارد و چون شاخ از آن را بامیزم همین نزد و برافروزد و سر که بآن آتش گیرم شود و در اعمی افتد و بی خبر شود

اندر و صابون * بفتح حمزه و سکون نون و فتح دال و ضم راء مهمله و سکون واو و فتح صاد و الف و ضم راه مهمله و سکون واو و نون لغت و زانی است و بعضی عطاران آنرا انیاس و فاس یعنی تیرنا منکبیه متباهت برک آن بتبر * ماهیت آن نباتی است ثمنی منبت آن زو اعتهای کدوم و چون برک آن ریزه مانند برک نشود و تخم آن سرخ رنگ و قوی شکل و در میان آن نقطه سفیدی تلخ طعم با عفو صفت که آنرا راعان نامند در غلافی شبیه بغلاف خرگوش شامی رد و تابستان میرسد * طبیعت آن کرم و خشک و در اوائل سوم با قوت نافذ کثیف * افعال و خواص و منافع آن مفتح و مطب و قابض و نیکوست از برای معده و چون بیا شامند از آن مقدار دو درهم تفتیح سه احشائید و همچنین مائید و برک آن و چون با زیت طعم نمایند و بیا شامند جهت طحال و عسر و لبون و اسهال و طبعان نافع و حمل آن با عمل بعد از ظهر قبل از روی مائع آب پی است و حکیم میرحیدر مؤمن نوشته که مؤلف جامع تبیین آن و السان العصاره میل اندک.

اندر ا همان * بفتح حمزه و سکون نون و فتح دال و ضم راه مهمله و الف و فتح ما و ضم و الف و نون * ماهیت آن درانی است کرماتی معروف * افعال و خواص آن بالخاصه جهت استطلاق بطان نافع و گاهی استعمال مینماید از آن باک منقلاد و مقلاد و نیم مفرد و با بالاب و با آب کرم مقوی فعل آن است بد آن بوزن آن کل از منی یا پوست انار و نصف وزن آن صندل سفید است.

اندر و طالیس * بفتح حمزه و سکون نون و فتح دال و ضم راه مهملتین و سکون واو و فتح طاء مهمله و الف و سکون لام و سکون یای مننّه تحتانی و وسین مهمله لغت و زانی است و در مغرب کلنج و ملاج مانند * ماهیت آن نوعی از نخود بوی است و حکیم میرحیدر مؤمن نوشته که ظاهر نوعی از قالی باشد منبت آن بیشتر سواحل دریای روم است کجا دان سفید رنگ و بی برک و شاخ آن باریک و تپک طعم و تلخ و در آخر میل بسرخ میماند و تخم آن در غلافی مانند غلاف نخود در انتهای ساق آن روئید * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن محلل و مفتح و مجفف و ملبر بول و آشامیدن تخم آن و طبیح خشکش آن و جلوس در آن و طلای آن عجیب اطباء است جهت استسفا و نفوس و عسر البول و سنگ مثانه و احتباس حیمه خصوصاً با شراب مد ارشربت از تخم آن یکم مثقال با شراب و امثال آن و از طبیب آن با شکر یا سرکه تا ربع رطل

اندر و طون * بفتح حمزه و سکون نون و فتح دال و ضم راه مهملتین و سکون واو و ضم طاء مهمله و سکون واو و نون * ماهیت آن برکی است شبیه برک بید خشک شده و از آن عریض تر * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن مفتح و احشائیه جهت درد مفاصل نافع * آنزروت * بفتح حمزه و سکون نون و فتح زای معجمه و ضم راه مهمله و سکون واو و توی مثلاً فوقانیه و بعین نیز آمده با صفهائی کثیر و اگر در یک و بیشتر از یک در و بر روی کحل غارخی و کحل کرمائی و بید و لای نامند * ماهیت آن صنف

درخت خاردار است که آنرا شاکیکه نامند ببلبل می دوزند و برک آن شبیه برک موز و برک درخت کندر و منبت آن بلام فارس و ترکستان و سرخ و سفید مائل بتردی میباشد و بهترین آن سفید مائل بزرده تازه است که در بلبل کی مانند کندر مغار و زرد شک و طعم آن تلخ باندک شیرینی میباشد * طبیعت آن گرم در آخردوم و خشک در اول آن * افعال و خواص و منافع آن ملین و محال و یاح غلیظ و مفتوح مد * میخفد بی لنوع و بوابت قروح و جروح و غیره و بهترین مسهلات باغم است و جاذب آن از مباحل و از عمق بدن مخصوص یا تری و مله و سکین و اعمال اینده و با عرض مسهل صرا و مغری و مدمل و علم و جابر و رشی * امراض الراس و العین و الاذن آشفه میدان آن با روغن تخم بید انجیر جهت رفع تشنج احتلائی مفید و چون آنرا با شیر دختران یک بزنند * در چشم کشند بتهائی و یا با باد و یق مناسبت جهت رفع رم و چسبید کی بلك چشم و رفع نزلات و جرب و سلاق مفید و چون با مر و ارید و مرغان سوخته و نبات سفید یا سرویه سود و ذر و سارزند جهت ازاله بیاض عین صاحب تبار که میجرب دانسته چون جوف پیل ز را خالی کرده و آنزروت مفید پر کرده و بر آتش گذاشتن تا بجوش آید پس آب آنرا در کوش بچکاند در د کوش را ساکن کرد اندی و چون با غسل سرشته و فیله بدن آلوده در کوش گذاشتن جهت پاک کردن چرک آن بیمار مؤثر * امراض الفواصل و غیره آشامیدن آن جهت وجع مفاصل و ورک و عرق النساء و اخراج کرم معده و اعضاء اسقاط جنین مفید و در تسهیل مهزول بغایت مؤثر و گوشت چوب نیچرم آنرا با سرکه تیرا ط حیر البقر که عوام اندر زاکویند و ده درم با رجهیل مخلوط کرده چهار رحه کنند و چهار روز بعد از خوردن چند عله دزده تخم مرغ نیم برشته بشورند با عت تسهیل عجیب کرد و بعد از ادی نوشته که زنان مصر آنرا در آب منی وانه تا نصف روز بخشایند و جهت تسهیل بدن تا ده روز می آشامند اما زاکویند و پنجاه رحه سائید که آن بسبب تسهیل مسام و چسبیدن با حشا کشند است خصوصاً با طلق مخلوب و از اسرار مکتومه شمرده اند و مصلح آن صمغ عربی و روغن بادام است و درگاه مغرد استعمال نمایند باید که با روغن بادام و دهن آن با شک مقل و اشربت آن مغرد از نیم منقال تا دو منقال و مرکب یا سائر مسهلات یک منقال بدل آن بوزن آن صبر است و استعمال آن در خارج جهت بخوردن گوشت زائیل و پاک کردن چرک زخمها و قطع سیلان خون و روئیدن گوشت صالح و التهام جراحات و رفع آثار جدری و با نظرون جهت ورم سینه و ختا ز که در حلق بهرم مد نافع و طریق تشویه آن آنست که بگیرند آنزروت را و گوشت که با شیر لاغ و یا شیر دختران خمیر کرده و چوب کز بکیند و در تنور گرم بپا و زنند تا رطوبت آن خشک گردد و اندک برشته شود پس بر آرد و استعمال نمایند و اگر یک مویه دیگر گوشت که با حقیقه تخم مرغ سرشته بد ستور باز تشویه نمایند بهتر و با عتال اقرب میکرد خصوصاً برای اکثر امراض عین که استعمال آن بی تشویه حائز نیست و حب آنزروت و د و از ذر و ر و شنه و شیاف و ضماد و فبله و قطور و مرهم آن در قرابادین کبیر ذکر یافت

* انسان * در اجزای بدن او مافع و مضار بسیار است و بهترین آن جو ان و صمغ الزاج نام الخلقه ساکن در بلدان معتدل است چرک کوش او مولد ریاخ و بیهوش کنند و ضماد آن جهت شقیقه و اکنتال آن جهت رم و رفع بیاض چشم نافع و استخوان آن مولد امراض مبهله و مداومت آن مورت کوری و ذر و پر سید که آن در منع آبله میجرب خصوص استخوان کله سرو آشامیدن سوخته آن سه روز هر روز یک منقال با هموزن آن شکو جهت صرع و مفاصل و نفرس و عرق النساء آزموده و آب دهن او ناشتا کشند که کرم کوش و محال هوای که در کوش رفته باشد و قریاق کزیدن عقرب و رتیل و دافع قریب و کلف

و آثار قروح و طرند و بیاض عین و کشنده ما راست خصوص آب دهن ناشتا صغیراوی مزاج و یا سر کین کتیشک جهت قطع نایل
 و قویا و پستهائی جهت قطع نفز الدم و اند مال جراحات و یا غسل جهت کف و جلای آثار قرحه نافع و چون بکند مراد دهن
 صغیر نماید خصوص ناشتا و برآورام و دما میل کند از نخل لیل و قشع دهن و چرک پس دند ان ناشتا جهت رفع قویا تازه
 و قویا اطفال و کف و آثار جلک مفید و زهره اومضم بدن و خون حجامت و فصل را چون برنقرس و مفاصل و عرق النساء طلا
 نمایند جهت تسکین و جمع آنها نافع و آشامیدن آن مورت و بلاد و طلای خون حیض جهت تسکین درد های معب و التیام ناصور
 مفید و خوردن آن سه قاتل و دهن آن مانع حمل و فتور لثه حیض جهت رفع تب لوزه و منجر دانه استه اند و بول آن خصوص
 بول اطفال و از آن شخص خود نه از غیر آشامیدن آن ناشتا جهت سرفه کهنه و عسر النفس و سوزن و اشتها و یزقان و عسر
 البول و جرب متقروح و حکه و قروح خبیثه و قویا و آب بخورد و یا ماء العسل جهت رفع یزقان و قنطور آن جهت درد چشم
 و بیاض آن بتخصیص که با عسل در ظرف مس بسبار جو شالیله باشد و بجهت طرفه نیز و ریختن کرم آن بر زخم جهت
 جیس خون و شستن چرک جروح و قروح بآن و جالی جرب متقروح و حکه و قویا و نمک بول آن که آنرا در ظرف مس
 جوشانده نمک ازان بکوبند جهت رفع بیاض چشم و کف و جرب و در انعال مانند شیر زق است در حدایت است که از حضرت
 صادق علیه الصلوٰه و السلام سوال نمودند از آشامیدن بول انسان از برای مرض فرمودند نیا شامند آنرا سائل عرض
 نمود که مریض محتاج است بآشامیدن آن فرمودند اگر چنین است که دوائ دیگر نمیتواند پس باید که بیاشامد بول خود را نه
 غیر خود را و از آن حضرت علیه السلام سوال نمودند از آشامیدن بول شتر و گاو و کوفتن فرمودند نعم یا س یعنی
 آری باکی نیست و فلفله طفل که غذای لطیف با آن خورانیله باشند نفو بخ خشک آن در حلق صاحب خناق و ورم گلز و بستر
 ضما د آن با عسل جهت تحلیل آن و طلای آن جهت تحلیل حمزه و التیام جراحات و رفع عفونت اعفا مفید و آشامیدن
 یک منقار آن جهت رفع برقان و سمیت جراحات حربه زهره در وقت لیم و حکه و قطع اسهال و بعدیل و با عسل و شراب جهت
 رفع کزیدن هوام و ادویه قناله و تپهای دانه و آشامیدن یک منعال آن با منل آن نوشاد در مصلد جهت رفع اذیت سموم
 مصلد مانند دارا شکنه و زیتق مصلد. مجرب دانسته اند و سترن محرق آن جهت ازاله تعفن بدن دند ان مجرب و تازه آن
 خصوص بالک جهت آکله وضاد آن بر بقی و در ص بتخصیص که آن شخص تر مس خورد باشد و در روز متوالی مالیده
 در آفتاب نشیند و طلای آن بر ساقین جهت قروح آن و بزیر ناف با خمیر در آب حل کرده جهت رفع منص و بد ستور آشامیدن
 آن مفید و موی سوخته آن جهت رفع ریه و یز و استسفا و سموم قتاله و بزیر این سنگ کرده و منانه و منع سفلی موی
 پشیرا و کتال آن برای رفع بیاض عین و قنطور آن با روغن گل سرخ جهت درد دند ان و کوش و قنطور آن جهت آکله و نفز الدم
 و تجف جراحات و منع زیادتی زخمها و قروح خبیثه و ساعیه مجرب و مراد ان زائل کنند بهر و با شیر جهت اورام
 ساعیه و روغن آن پستهائی و با بادویه مناسبه دیگر جهت تقویت. مجرب و کوبند آشامیدن ابی که خصیه انسان را بد اند
 شسته باشند جهت ازاله تب و ورم و جگر و جمع نوادفع عظیم دارد و منی ان جالی بهی و برص و کف طلا و مشیمه ان
 مورت جل ام است خوردن ان و چون طفلی را با سمومات بد رنج تغذیه نمایند جمیع اجزا را نفاس و قاتل بود و هیچ
 حیوانی دیگر قابل این نوع تغذیه و سمیت ان با س حان نیست و کوبیدن چون انگشت خنصر مسقط را بر دند و وزن تعلق
 نماید مادام که با دست راست بکشد نگردد دشتیه شد که جراحان و اطباء اهل غزنه دند ان چرک و زرد شد و سیاه را

بسرمان و آلات صاف و سفید و براق میگردانند و دندانان کرم خوردن و کج فاسد شدن را نیز تیل زین مبتدا بدین نحو که دندان شخص جوان صبح را کف و دندان فاسد آن شخص را برعت تمام دندان صبح را بجای فاسد میکند و این سه چهار روز صاحب آنرا از تکم بسیار و خوردن و خائیدن اشیای عذیبه و روان دندان آب سرد و هوا منع نمائند و بخوردن شوری و نه آب بیکرم اکتفا نمایند و مستحکم گردد و در بیدار شدن برای این امر دکانی است و همیشه بر در آن دکان ققرو فر و مانند آن برای فروختن دندان خود حاضر میمانند و نیز مسعودی که سابق برین که هفت صد و هشت صد سال یا پیش ازین باشد بر اجساد ملاطین و حکماء و بزرگان خود برای حفظ و عدم سرعت فساد و دق و چنند مانند صبر و قفر و قیر و لفظ و امثال اینها تا مدتی میمالیدند و بعد از خشک شدن اجساد آنها در قالب های چوبی میکند اختل و بعد مر و مدتی در وصل وصل سال جمع اجزای آن بلکه بعضی استخوان های نازک نیز مستحیل بدانها کشته و چیز عذیبه برای چسبیدن شبیه بمومائی شده و بعد از آن که آن حمل مصنوع و متروک کشته و بعضی از آن اجساد بدست بعضی اطباء و جراحان آمله آنها در وصل و تیرید و امتحان آن آمد و بجای مومائی استعمال نموده در بعضی مواضع نافع مانند مومائی با دندان و مومائی انسانیه عبارت ازین است.

* **انفرا** یعنی همزه و سکون نون و کسر عین معجمه و فتح را و همزه و الف لغت یونانی است * ماهیت آن نجابت است که چکنتر از دخت انار و بزرگی آن میرسد و منابت آن جمال و مخصوص بزمانی نیست و برک آن شبیه ببرک بادام و از آن عریضتر ولی آن مانند کل با رازان بزرگتر و بیج آن سفید و کوچک و چون خشک گردد بوی شراب از آن آید * **طبیعت آن** معتدل و کوند سرد با اندک حرار لطیفه * **افعال و خواص آن** در قوت قریب انحر است در تفریح را سگار و تطبیع نفس و با لثامیه آشامیدن برک و بیج آن جهت رفع توحش و جنون و تقویت حواس و ذهن و بهیم رسیدن انس بغایت مؤثر حتی آنکه چون حیوانات وحشی از برک و شام و بیج آن و با طبع آن را بخورند باعث انس ایشان گردد و صفا و برک آن جهت منع زیادتی قروح خبیثه نافع

* **انفی** یعنی همزه و سکون نون و ضم فار الف و لام و کسر عین معجمه و سکون جیم و لام لغت مغربی است * ماهیت آن نرمی است شبیه بیهی کا و رویت آن مایین شیر و کما و برک آن شبیه ببرک کاسنی و ریزه تر از آن و نرمتر آن مستعمل نیست بلکه برک آن مستعمل است * **طبیعت آن** معتدل و مرکب سردی و با قوت محله * **افعال و خواص آن** آشامیدن طبع برک آن جهت اندر ارجح و رفع موم با لثامیه و تطویل آن جهت تسهیل صلاحات و تسکین رجح کز بدن موم نافع و چون در روغن سوسن داخل نمایند بر صورت بمالند باعث قبول ناظرین میگردد و با صفت از آن مشهور است در مغرب

* **انفحه** بکسر همزه و سکون نون و فتح فار و همزه و الف لغت عربی است فارسی بنیر مایه و به غندی چاک و چسته بضم جیم فارسی و سکون سین معجمه و تائی مناة و توانیه و هاء و بجای الف نیز خوانند چنانچه رسم اکثر اهل هند است که های آخر کلمات و اسما را با الف بدل میکنند و انفحه هر حیوانی در حین ذکر آن حیوان با خواص و منافع آن انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد و اینها بطریق کلی بیان میشود * ماهیت آن معتدل حیوانات شریخرار و بسیار صغیر قریب بولات است که بعد ذبح برمی آورند و استعمال نمائند خواه تازه و خواه خشک نموده و چون آنها اندک بزرگ شدن زکاه خوردن آنرا مان آن

را انفعه نمی نامند و آن خواص و منافع بر آن مترتب نمیکردند باجملة طبیعت مجموع آن کرم و خشک در درجه دوم و گفته اند تا درجه سوم است * **افعال** و خواص آن آشامیدن آن جهت صرع و یا هر که و یا با مسکه و یا با عمل جهت صرع بلغمی خصوصا انفعه ارنب که درین باب اقوی است که نوزم آنرا در هر که انکوری حل نموده بنوشند و چون صبیان را قلندری ازان بخوراند ایمن میبردند از صرع و انفعه بجمه اسپ و انفعه حیوان بحری که قوی نامند و در دریای روم بهم میرسد قوت و خاصیت آن مانند جنبل بیل ستر است بدستور آشامیدن هر یک از آن هر دو آشامیدن تمامی اناغی میباشد نافع از برای تملد و کزاز بلغمی و اختناق رحم جهت آنکه ملطف و محال و کد از نفع کل اخلاط منجبه و همچنین و مغلط اخلاط و ترشیه کد اخلاطه و است و لهذا حصول آن با سرکه محال خون منجبه در معده و بتهائی و یا با ادریه مناسبه محال خون و شیر که در معده و منافه و سایر اعضا منجمد شده باشد و مانع رغاف و حمل و حابس اسهال و بالتا صیه مقوی تلب و مفرح است اما چون بسیار کرم است مهیج غضب زیاد و از فرخ است و حمل آن بعد از طهر معین بر حمل و آشامیدن مقداری نیم روزم آن با شراب بسبب قوت ترشیایه که دارد جهت رفع ضرر ریش هوا و مسموم قتاله و منع اسهال مزمن و رجوع بطان و ترشیه امعا و سیلان رطوبات از رحم که مزمن شده باشد مفید و چون سه روز متوالی بعد از طهر بیاضا منجبه جهت رفع صرع و گفته اند چون زن انفعه ارنب بر رویا خصیه آنرا با شراب مزوج بیا شامد آهستن گردد و پسر زاید را زاماده دختر آورد و چون مقداری یک باقلا ازان با شراب منجبه تب ربع نافع و چون با خطمی و زیت سرشته بر بدن بکند ارنب پیکان ورمی و خارا زان بر آورد و طلائی آن بر منخرین جهت تطع رغاف و تعلیق آن بر ابهام صاحب تب جهت ازاله آن مؤثر و انفعه کورخ و ریز کوبی و آمو زاستر و کورسنگ و خیل بغد ری نخوردی بغایت مہمی اند و امتحان خالص آن آنست که بنمید ازلد بر آن هر انفعه حیوان دیگر که باشد اگر کد اخته شود خالص است یا لا غیر خالص و حب انفعه و دوا و سفوف و معجون آن در قرا با دین کبیر ذکر یافت

* **انکول و اسکول** * ماهیت آن حکیم میر عبدالحمید نوشته درختی است فندی برک آن شبیه بپوک شفتالو و میوه آن شیرین و مغز نشم آن بسیار چرب و لحم آن تلخ و با عفو ص * **طبیعت** آن کرم و تر در دم * **افعال و خواص** آن ضد آفات جهت استسقا و آرام و دفع زهر جانوران و زهر ارناف و زهر آن ملین طبع و دافع فساد خون و بلغم شور و جهت سوزش اعضا و دفع شیخوخت و سرعت انزال و تقلیل منی نافع و در ایام طاعون چون تک عدد از تر آن را با آب سائیده بر بشره آن طلا نمایند به خیریت کن و در شفای ابله و کور و کین مجرب است و اگر تخم آن را کوفته در آب آمله مقشر هفت مرتبه تسقیه کنند پس خشک نموده ازان تخم بدستور روغن کینجدر روغن برآورند و ازان روغن ناچهل روز سعط نمایند هر می سفید را سیه کردند و اگر از چوب درخت آن سر بر سازند و شب بر آن بخوابند از شر حشرات زهر دارد را مان باشند و آن چوب را چون سائیده بمسوع و ملذوع و صاحب هیضه رده را بخوراند شفا یابد

* **الکیز** * بدفع همزه و سکر نون و سکر کاف فارسی و سکر نون یا عمناء تحتانیه و زای معجمه بلغت صفائیہ خوانی نامند * **ماهیت** آن نرم ماده میباشد حکیم میر محمد مؤمن نوشته که امین الله و له گوید گیاهی است متب آن خریم جبال کیلان چون بر روی آن نشسته بر روی زمین بخوابند و روز دیگر آنچه قسم نر آن است باز را ست مشا هله کرد و آنچه ماده است بمان

میست بمائل * طبیعت آن گرم و خشک است * افعال و خواص آن ضاد برک خشک آن با آب کوکرد در یکروز
 بهی را زائل کند و تخم نر آن بغایت منعظ و تخم ماده آن موجب شدت شبق زبان و اندکی از آن با شراب منوم قوی بعدیکه
 تاسه شبانه روز شراب آن بیدار نشود و آشامیدن درغن زیتون با آب برقع خواب آن میکند معش ارشیت آن نادر و درهم
 * اناس * بفتح همزه و د و نون اول ساکن دوم متولد الف و عین مهمله لغت هندی است * ماهیت آن ثمریست
 هندی معروف و در بنگاله بسیار میشود و خوشبو و خوش طعم نبات آن فی الجملة شبیه نبات صبر و کاذی و برک آن از برک
 صبر و کاذی کوتاه تر و نازک تر و نبات این ازان کوچکتر و تابند زعی و خاردار و از وسط آن ساقی میروید و ثمر آن بر بالای آن
 ساق بهم میرسد و بر سر آن نیز برکهای کوتاه انبوه و ششیل * شده که در یک ساق دو دان ساق یکی بر بالای دیگر نیز بندرت
 بهم میرسد و چون قوری از سر آن را با آن برکهای برون و پشاند باز میزد میگرد و از آن اناس بهم میرسد و از اطراف شور
 ثمر و بهی نبات آن نبرمانند و رخت نخل و مور و بچه ها میروید و چون آنها را جدا نموده پشاند بجایهای دیگر نیز میروند و
 و از بر نباتی عالی بکسر بعضی مآید و هنگام رسیدن آن بودن آفتاب در جوزا و سرطان است که موسم بارش است در اینجا
 و در نوع میباشد یکی و اناس کونله مینامند و این کوچک بقدر تاریخی میباشد و مغز آن شیرین خوش طعم و رانگه وزرد
 و یک طلایی و دیگر بزرگ و مغز خوب رسیدن این چاشنی ارواندک نارس این ترش و پوست مرد و نوع در هنگام خامی
 سبز میباشد و خانه خانه و اطراف خانه اندک پوست نازکی برآمده و بعد رسیدن زرد مائل به سخی میگرد و دواندک
 براق صیقلی و در هر خانه قریب پوست تخمهای ریزه زرد تیره و هر دو نوع آن با رطوبت بورتی جانی بسیار مخصوص نوع
 بزرگ آن و طریقه خوردن آن این است که نوع کونله آنرا یک ورق از پوست جدا نموده با اندک نمک و آب میخورند
 تا بورقیت آن کم گردد پس یک ورق دیگر از بالای آن بوداشته که تخمها و خشبیت خانهای پوست آن که در جرم آن نفوذ
 گردد و زائل گردد پس مغز آنرا و رقیقهای نازک بریده و در ظرف چینی یا شیشه بهم میچینند و بعضی بر آن قند و نباتات کوبیده
 پا شین و ناول مینمایند و قند روی کلاب نیز می پاشند و بعضی بحسب شیرینی ذاتی خود احتیاج بشیرینی از خارج ندارند
 بلکه شیرینی طعم آنرا منحرف میکند و نوع بزرگ آنرا به دستور پوست خشبی ظاهر آنرا جدا نموده و قندری نمک بر آن
 مالیده اندک زمانی میکند و آن تا بورقیت آن قندری کم گردد پس شسته یک ورق دیگر از روی آن جدا نموده برای
 از آله تخم و خشبیت آن پس مغز آنرا نازک ورق کرده نبات یا قند بر آن پاخیزد و تناول مینمایند و در بعضی که اندک ترش
 غالب میباشد با نمک خوردن نیز لذت میدهد * طبیعت آن سرد و تر و درم * افعال و خواص آن مسکن حده
 صفرا و مقوی معده و کبد حار و بطبع الهضم مضر مبرودین و مرطوبین مصلح آن خوردن آن بانمک و زنجبیل برورده بانمک
 و بانمک بالای آن خوردن است و یلا و چاشنی دارو آش و مر یا و شربت آن نیز خوب میشود

* انوسیلون * بفتح همزه و ض نون و سکون او و کسر طاء مهمله و سکون باء مثناة تحتانیه و ضم لام و سکون واو و نون لغت
 یونانی است * ماهیت آن نباتی است بی ثمر شبیه به نبات کد و رابن تلخیص کوبیده جهت جراحات تازه بغایت نافع و در
 حال التیام دمل آنها را
 * انیسون * بفتح همزه و کسر نون و سکون یاء مثناة تحتانیه و ضم سین مهمله و سکون واو و نون بحر بی هزارا ز بانج
 الرزمی و الرزایانج الشامی و حب الخلو و کون الخلو و یغاری بادیان رزمی و زیزه رومی و هندی زندنی نامند

ماهیست آن نباتی است بلند تر از درختی و ساق آن مربع و یاریک و یک آن یاریک و خشک و کل آن مائل بسفیدی و تنیم آن در غلافی لطیف طولانی و از راز یا نه کوچکتر و سبز تر مائل بسفیدی و زردی و اندک مثلث شکل و مستعمل تخم آن است و بهترین آن خشبی تازه بایلد **آن** است که پوست آن از آن جدا نشود زیرا که خاصیت بسیار اکثر در پوست بزرگ است و طعم آن تیز و تلخ باشد و مندی و بنگالی آن ویزه تر و ضعیف العمل میباشد **طبیعت آن** گرم و خشک در آغرد و م و تا سوم نیز گفته اند و گرم و در و م و خشک در سوم نیز گفته اند و این واضح است **افعال و خواص این** ملطف و محلل ریاخ و جالی و مسکن اوجاع و با قوت تر با قوت و قابضه و مد ربول و حیض و غبر و عرق و نیکو کند و رنگ رخسار **امراض الارواح** و غیره از خواب مستعمله در اغنیاء صباب فالج و لغوه و استرخا و صرع است و بخور و سقوط آن جهت در درم بارد و شقیقه و در ارسل و زلزلات بارده و در دگرش نافع و چون بمرکه انگوری ترکده و خشک نموده بود اده در بارچ که کتاب فیلی بسته دائم بیویند جهت زکام و زلزلات بارده و خوردن نیم درم انیسون و یک انگ مصطکی کوفته در د درم کلغل سرشته چند روز بیه بعد از استفراغ بلغم جهت لیث و غس و سبب بلغمی نافع برای آنکه مبلل مزاج دماغ و مقوی معد است بس تولد نمیکند بلغمیکه سبب لیث و غس است و چون در درم آن در آب بجوشانند و صافی نموده در درم جلیجین عسلی در آن حل کرده باز صافی نموده بپاشانند جهت سبب حادث از برد خارجی و از آشامیدن آب و نه مختلر و مانند انیسون مغی و بایلد که بود باشد غلغای و آن خود آب و گوشت خروس جوان متوکل با باز برینار و یا حلیمت و مغز حب الی لطم چون آنرا کو بین و سفوف نمایند و یا کو بین و باطل قند سرشته بخورند و یا جوشانند و بتنهائی بپاشانند و یا کل قند در آن حل کرده صافی نموده بنوشند جهت مالتخول با خصوصاً مرقی آن و آشامیدن آب مطبوخ آن یا ماء اصل جهت کابوس نافع و سزاوار است که در آن وائل فالج یا چهار روز یا مفت روز یا بیه که در آن انیسون جوشانند باشد بتنهائی یا بایلد و قه جلیجین عسلی در آن حل کرده صافی نموده باشند اقتضای نمایند و صا در آن جهت استرخا نافع برای آنکه در آن حرارت باندک تبخیر می باشد و لهذا تقویت می بخشند اعضا و اکتال آن جهت سهل کهنه مجرب دانسته اند و سنون آن جهت جلاهی دندان و دفع بن بوی دمان و خائیدن آن جهت مداع بارد و شقیقه و جلاهی مجاری تنفس و در دینه و سرفه و ضیق النفس و خفقان بارد و تقویت فم معد و دفع رطوبات آن و رفع اعیاء و آشامیدن آب مطبوخ آن خصوصاً با اصل انیسون جهت امراض صدر و بیه و امراض مذکور و تغذیه سله و جگر و سپرز و کرده و منانه و رحم و استسقا و سوء القیه و تغذیه حجاب و تب بلغمی کهنه و قطع سیلان رحم و از الله فضل و تحلیل و قرار ریاخ در معد و سایر اعضا و در ارشیر و عرق ربول و حیض و تقویت باه و کرده و از الله موم قتاله و تنهجه وجه اطراف و اسهال و رطوبتی خصوص بریان کرده آن در بن امر و چون آنرا بسیار نرم بگویند و یا باب سائیل استعمال نمایند جهت بواسیر نافع و خصوصاً ریحی آن و بخور آن جهت تسکین مداع بارد و زلزلات بارده و اخراج جنهن و مغیمه و قطور نرم سائیل و آن با روغن کل در گوش جهت تسکین در دگرش و کوی و ثقل سامعه حادث از صربه و سقطه و استور و مطبوخ آن در روغن کل و آشامیدن طبعی آن با شکر جهت رفع زردی رخسار زن زائیده و ولای مطبوخ آن در سرکه جهت تحلیل او را و مکشتن شیش نافع **مصرامعاً** مصلح آن راز یا نه و مصلح مصر و مصلح آن سکجین مقدار شربت آن از د و درم تا بنجید درم بدل آن تخم شبت و راز یا نه و کروی و در تقویت باه مثل آن انجود است و سنور و تشوبه و بریان نمودن آن جهت امراض عین و غیره

آنست که آنرا بحسب سوسن و دونه بسته بکل گرفته در تنور معتدل یک شب بگذارد و بکار ببرد و جوارش
 ایسون و حب و دمن و سوسن و عرق و اقراص و معجون آن در قرابادین کبیر ذکر باد **فصل الالف مع الواو**
 * **اراقیو من** * به فتح میتره و سکون را و وائف و کس و ناسکون یا مشتاقه تفتانیه و سکون را و وسین و هسه لغت یونانی است
 و بکمان بعض مترجمین معنی حد نه است زیرا که کل آن شبیه بترکس است و بسیار کرجک را بدو و به نشر و اندرون آن
 زرد و برک آن شبیه به برک کند نا و ساق آن بقدر سبزی و ریسطوری و نکشتی و امس و کوپن نورانی میباشد و مانند شمع
 در شب میل رخت را به آن شبیه بسیار کس و در مصر و شام بسیار **طبیعت** به آن بارد در او خرد و م و میخفت در اول
 و تخم آن معتدل در حرارت و زردت و میخفت در او خوب و م و برک آن باید در او خرازل و معتدل در پوست و رطوبت
 * **افعال** و خواص آن آشامیدن به آن جهت حبس اسهال و ادرار بزل و دفع سوم و گردن و زنا و تضاد آن با شراب
 ایض جهت منع روئیدن موی مخصوصا تازه آن قبل از بلوغ مانع روئیدن یا بلوغ دیر بر آمدن آن و کند آشتن آن
 بر حقین و عامه اطفال قبل از بلوغ باعث دیر مستطام شدن و کند آشتن از وقت مقرری آن معال در شربت آن ناسه در هم
 مفتر کرده مصالح آن کوپن کثیر و تخم آن جهت قطع اسهال مزمن و جرب و جهت یرقان ایض و اسهال نافع مدار
 شربت آن تاد و در هم است

* **اوز** * بکسر و زای و مشهوره و نفع و او مشهوره زای و مشهوره لغت عربی است و بسیاری از و بر غای و بهندی غانس
 کوپن و از اسم جنس مرغابی است و مراد نوع کبیر آن است که قاز باشد * ماهیت آن معروف است افلی و بری و وحشی
 میباشد و اعلی آن پرواز میکند و بری آن پرواز میکند * **طبیعت** جمیع اصناف آن تاد و م کرم و تا آخر آن نیز گفته اند
 * **افعال** و خواص آن غلیظ الغل و بدو هضم و کوپن جرم هضم شود مسموم بدن و متحرک باشد است و تخن آن با بازیر
 و مصالح حاره بهتر و مصالح آن آب گاه و آب نار و از اغذیه تازه از برای آوردن کباب و جماع بارد و آنست جهت آنکه
 گوشت آن شل و ادرار است و چون باز هومت بسیار است که بغرضی سمیت نامند با بل که بعد از پنج دوسه ساعت و یا زیاده
 نیز انرا در زمین دفن نمایند تا بری هومت آن کم گردد پس بر آورده برهای آن را بکند و نمک آب را شکافته باک شسته طبع
 نمایند و این قلیل الغل از ماکیان است و مهر افخته آن جهت زیاده کردن بیه کرده و در بزاینه سنگ کرده و ممانه
 و انبیا م قنونی اکلا و فساد امور تر از خوردن آن بز و دی تب حادث میگرد و بدستور مشوی بطون آن با بارز حاره
 چون طفل و در ارجین و زیر و امال اینها و سکن آن آن لایق و غلیظ و بظی الا نهام و چون هضم شود متولد میگرد از آن
 غل ای بسیار و بکر آن لذت ندرین جگر و امال امثال آن است و غل آئیت این از انها بیشتر و سریع الانداز و بازوهای
 این صالح الهضم و الغل و مغز سر آن طلاء جهت ورم سقعه آرموده وینه آن جهت تملد و کز از و تشنج امثال و تحلیل
 اوزام بارده و صلابت مقده و شقاق آن و تشرجک و داء السلب و داء الخیه و تریخا و تدمنا و بری تشنج شربا و برای اذیت آبی
 کند و کوش رفته باشد و نظور را و با آرد با قلا جهت ورم پستان و فسادا بالخاصیه نافع و زرد تخم نیمبرشت آن جهت افزونی عقل
 و تقویت قوت حافظه و حفظ آن و زوال نسیان و سز نه خشک و قطور آن با زیت نیم کرم در ورم جهت احتیاس حیض نافع
 و دم آن با آب و نمک جهت درد منانه و تقویت حصا و شربا بسیار نافع و پوست تخم آن مسحوق جهت اسهال و میوه بهترین
 ادریه است و زبل آن جهت سوزنه خشک مغیل و دهن آن در قریب یادین ذکر باد

* اوسید * بضم همزه سکون و او و فتح مین همزه و کسریاء موحد * سکون یای مثناة تختانیة و دال همزه لغت فارسی است * ما هیئت آن نابورمندی است * طبیعت آن کرم خشک * افعال و خواص آن محلل ریاح و مراد بارده .
مقل اشربت آن یکرم و ربیع آن سرد و خشک و در فعل و طبع مانند لجاج جهت صداع و بواسیر نافع مضرمانده مصلح آن غسل مقل اشربت آن نیم درم بدل آن بیخ لجاج است .

* اوفیمو بداس * بضم همزه سکون و او و کسزنا سکون یای مثناة تختانیة و ضم مبین و سکون و او و فتح یاء موحد * و ذال معجبه و الف و مبین همزه لغت یونانی است بمعنی شبیه بیا در و ج و در مغرب معروف بلمیعه و بعضی اخیون نیز زکاة فیلاطاریون نامند * ما هیئت آن نباتی است شبیه بیا در و ج و شاخهای آن بقدر شیرینی و مزغب و ماثل پتیرکی و ریشم آن شبیه بشوینیز و سیا و در غلافی مانند غلاف بزرالنج مستعمل بیخ آن است * طبیعت آن در و دم کرم خشک * افعال و خواص آن ملطف و مجفف بیلغ یکرم تا در و دم آن یا شراب جهت نهش افغی و هوام و یکدرم آن با مرصاف و نفل جهت عرق النسا مجرب دانسته اند .

* اونو ما * بضم همزه سکون و او و ضم نون و سکون و او و فتح مبین و الف لغت یونانی است بمعنی مسقط الاجنه * ما هیئت آن نوعی از ابو خلسا است . که موجوده مانند بزرک آن دراز و باریک و نرم تر از بزرک موجوده و بی کل ربی ساق و بی ثمر و ماثل بسیاری و در اکثر بلاد میرود در هنگام ربیع در مواضع خشنه و بیخ آن باریک و ضعیف طولانی اند . ک سرخ و رنگ خون * طبیعت آن بغایت کرم * افعال و خواص آن بسیار تند و تلخ و بسیار سبب و خوردن آن خطرناک و خلای آن محلل مواد غلبه و کوبندن در هم از بزرک آن جهت عسرو لاد و ربیع در هم آن جهت اخراج اجنه زن و مرده مفید و تعلیق آن بدستور

* اونو مالی * بضم اول و نون در میان د و وا و اکن و بجای نون . لام نیز آند و فتح مبین و الف و کسولام و یای مثناة تختانیة بلغم یونانی شراب عسل را نامند * ما هیئت آن آن است که بکیرند شراب در و چند و عسل یک چند و بچوشانند تا بقوام آید و یا عسل را با آب انکور بچوشانند تا بقوام آید و نوع اخیر در جلا و تحلیل و تقطیع و انصاف قویتر و هر چند کهنه شود قوت تلخین آن کمتر میگردد * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن متع و محلل و ملین طبع و مدر و بعد از طعام نباتا استعمال نمود که طاعن اشتها و مورتد انقلاب معده است

* اویا * بضم همزه سکون و او و فتح نون و یای مثناة تختانیة و الف لغت یونانی است * ما هیئت آن عصاره نباتی است منبت آن بودای عرب قریب بمصر بزرک آن شبیه بزرک توت و بزرک و پر سوراخ که کوبا کرم زد است و کم آب و زیزند از هم و بزرک کل آن زرد و بزرک و عصاره آن شبیه بعصاره ما میثا * طبیعت آن کرم و تند * افعال و خواص آن جهت ظلمت بصر و تنقیه آن و در معده و سلاق بغایت نافع دانسته اند و اختلاف در مافیت آن نمود * اند بعضی گفته اند و طوبی است که از نباتات مذکور می چکد و عصاره آن نسبت و عصاره بودن آن اصح است و بعضی گفته اند عصاره ما میثا است و بعضی عصاره خالص است و بعضی عصاره اخلاص است و بعضی عصاره اناغالس است و بعضی عصاره انفی یا عصاره بیخ و کبابه و خشخاش اسود گفته اند و بعضی گفته اند سکر بزم است که در صعبل مصر بمیرد شبیه بزرک مس و میکزد زبان را چون بچشند و این قول بعین است و بالجمله از ادویه مجهوله المایه است .

در
در

در

در

اورمالی و اومالی * بضم همزه و سکون و او راء مهمله و فتح میم و الف و کسر لام و یا آخر حرف لغت یونانی است
 و آنرا دهن عسلی و عسل داود نیز گویند * ماهیت آن روغنی غلیظ و باندک شیرینی است که از ساق درختی حاصل
 میگردد و هر چند کهنه تر گردد بهتر میشود * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن جهت جرب رطوب و درد
 مفاصل و تاریکی چشم نافع شرابا و کنایا و بیست درهم آن با آب مسهل قوی بلغم خام و مورت سبب و هستی بدن و مدام
 که عمل آن تمام بشود بخواب نباید رفت

اهال * بفتح همزه و واو الف و لام * ماهیت آن از جمله اغذیه است و آن مرق گوشت و بقول مطبوخه است که صافی
 کرده و آشامد و کاه ترشی در آن حین طبع داخل نیز می نمایند * افعال و خواص این تابع نوع بقول و افعال آن است
 * اهلیج * بکسر همزه و سکون و او کسر لام و سکون و با فتح لام و جیم معرب هلیله فارسی است بهندی و هر و زه نامند * ماهیت
 آن نمر درخت مندی است درخت آن عظیم و ترکب آن باریک طولانی و شراش خوشه دار و گفته اند که آن انواع است
 مابلی که زرد و بزرگ بلیل * است و زرد که متوسط است و چینی سبز رنگ که از آن کوچکتر است و سیاه مندی که بقل و
 مویز است و از آن کوچکتر است که بقل رجوی است در هند هلیله جوی و از آن کوچکتر که بقل زریزه است هلیله زریزه نامند و
 گویند هر یک نمر درختی است علیحده شبهه بهم و آنچه بتحقیق پیوسته همه نمر یک درخت است که از ایندای ظهور شکوفا
 اشیای کال بایلد کی و منصف هر مرتبه را نامی گذاشته اند و نوعی علیحده دانسته و ملا شکوفا خشک آن را که
 مانند زریزه است هلیله زریزه و از آن بزرگتر که بقل زجوا است هلیله جوی و از آن بزرگتر که سیاه بقل و رمویزه است مویز
 و هلیله زریزه و هلیله مندی و هلیله اسود و نامند و اینها همه هسته قندارند و از آن بزرگتر نیموس سبز مائل بزرده را هلیله
 چینی و از آن رسیده تر زریزه را افلیج اصغر و کمال رسیده زرد مائل بسرخي املس را هلیج کابلی گویند و منبت آن اکثر
 بلاد هند و کهن و کبریات و تبارس و بنگاله است و اما آنچه در کبریات میشود بهتر از همه و بعد از آن بنارس و پس
 بیربوم که در بنگاله است و بر سره و بایلد و بزرگ و با قوت میباشد ریائی جاها ریشه دارد کوچک و ضعیف العمل و کابلی
 جهت آن نامند که از راه خشکی اران سمت بیلاد تر و آن و خراسان و ایران میبرند نه آنکه در کابل بهم میرسد و همچنین
 از هر سمتی که بجنای میبرند مانند بصره و غیره بصری نامند و اما چینی جهت آن گویند که در قلیم الا یام آنچه را از
 مواحل دریای هند بیلاد ایران و روم و عرب و غیره میبرند و اندک هه را چینی مینامند و اندک مانند دارچینی که در سیلان و زواج آن بهم
 میرسد و هلیله و زنجبیل که در کبریات و نواح آن علی هذا القیاس * و باجمله طبیعت مجبوع آن در اول سرد و در درم
 خشک گفته اند و خشکی کابلی از سایر انواع کمتر است باعتبار کمال رسیدگی آن * افعال و خواص و منافع آن در
 طب الایمه منقول است از محمد بن سنان از علی بن موسی الرضا علیه التحیه و النقا که گفتند شنیدم از موسی بن جعفر علیهما
 السلام که تحقیق شکایت کردند از دیشان از مرض پس آمدند اطباء و توصیف کردند برای آن حضرت عم عجائب و درین
 پس فرمودند آنحضرت عم این بلغم بکم الا هلیج یعنی چرا از نظر شما میرود و در میرود و وقتصاری کنین بر سیدن این
 ادویه که افلیج رازیانه و سکر است در ابتلای که ماله ماه متوالی در هر ماهی سه روز متوالی و فکام آمدن زمستان
 همان قسم و بگردانیدن رازیانه مصطکی در زمستان بدست که مریض نمیشود مگر بدو مروت و مجبوع آن جهت
 تقویت معده و دماغ و ذهن و حفظ و حواس و تقنین سد و صدا و مایع و تقویت ابراج و رسواس سودا و رختان

و غنیان و منع صعود ایشان بدماغ و اطای نافر سود که از احتراق صغرا باطل و تصفیه رکب رخسار و استسقا و بواسیر
و یبسی و خونی و حمیات مرکبه در واسطه و لغز نافع و مهمل رقیق بلغم و صغرا بعضی در حمیات مطلقا منع کرده اند استعمال
هللیجات را این قول مسلم و کلی نیست در همه حال بلکه در ابتدا قبل از خفج و ترقیق ماده و فخران مجوز نیست جهت آنکه
لطیف و رقیق ماده را بعضی دفع میکند و یا فی را غلیظ متعجیر میکند و اندک وین صورت در حقیقتها نیز و این نیز پسندیده و کلی نیست
و علت منع عصر آنست و انضمام و تسلیم مسام و عروق اعضا را بقای مواد غلیظه در آنها و در حقیقت اثر دوا را فضیه است
نه مسام که باعث انضمام و انسداد آنها گردد و معمول است که آنرا با دویه ملینه و هفتجه و جاذبه ترکیب میکنند و صرف
هللیله را استعمال نمی نمایند در حقیقتها و در شرح اسباب و در معالجه سرسام صغرا و در حقیقت هللیله داخل است و در متن آن
در رد را گرفته اند که چون با بنفشه و خیار و شنبلیله و همچنین ملینات دیگر ترکیب نمایند باید که ملا حظ نمایند که قرب یکی
مصادم و مضعف و مبطل قوت دیگری نیاید و مانع تاثیر آن نگردد و لیکن اولی علم استعمال آن است در حقیقتها بخصوصا جرم
و مطبوخ آن که در حقیقتها اصلا آنرا نباید جوش نمود و بلکه نفوع آنرا استعمال نمایند نزدشت حاجت و نیز باید که هللیجات را
بسیار نرم نکوبند بلکه عرض رجیش باشد یعنی نیم کوفته پس بروغن بادام شیرین چرب کرده استعمال نمایند تا آنکه باطل
نگردد و فعل آنها را مختص آنها کم کرد و بسبب روغن و سترون دانند آن جهت تقویت لثه و خون رستن ازین دندان و روینان
کوشش آن مقبول و عمل نفوع هللیجات مخصوص کابلی در اسهال زیاد و از مطبوخ و صغرفر آنست جهت آنکه صغیت آن
که حامل قوت اسهال آن است در آب می آید و جرم حایس آن میماند بخلاف مطبوخ که در آن نیز قوتی از جرم آن
میباشد و در صغرفر تمامی آن و همچنین ریوند و نیز منقوع و مطبوخ آنها بهتر از خوردن جرم آنها است زیرا که مسدود
قولنج اند بسبب دفع نمودن رقیق اخلاط و باقی ماندن غلیظ آنها مضر ثقل و حایس مصلح آن عتاب و سمستان و مصلح قبض
که لازم عصر آنها است روغن بادام و با کراتاز و قند و ترنجبین و یا شکرمقد ارشیت از جرم آنها تا پنج رهم در مطبوخات
بر نفوع است از هفت درم تا ده درم بل آنها در غیر اسهال پوستا نار و کوبند عصاره خشک هللیله کابلی و زرد
قوی الفعل و اندک آن عمل بسیار مینماید و در قرابادین در اهلیج ذکر یافت

هللیج کابلی بهترین آن زرد مائل بسرخ بایند پر مغز کم ریشه خسته کوچک آن است که کهنه فاسد نباشد و اقوی
انواع هللیجات است طبیعت آن بعضی در برودت معتدل و در اول خشک و بعضی گرم باعتدال میل اندند
افعال و خواص آن مهمل بلغم و مواد صغرا و مخلوط با خلط و مدبول و جهت صلاح و نمیان و تقویت جمیع حواس
خصوصا حفظ و در صغرا و ی با شکر سفوف و دوا و روغن بلغمی تنقیه بآن نمودن و مالیدن و یا و صلاح حال دماغ و صرع
و لغوه و بتنهائی و با سه وزن آن عمل با شکر سرشته و روزمقدار یک جو زعی و از برای صرع سوداوی با دویه دیگر مانند
بسفاج و اسطوخودوس و حجار منی و حجار جوردان و تیمون مطبوخ و یا معجون با سه وزن آن عسل و کوبند چون
صاحب لقوه بکند هللیله کابلی است بیرون کرده را در دهان کبر و بخاید تا تمام شود و آب آنرا فرو برد و همچنین چون
در جانب مائل کند ارنج یکمده هللیله کابلی را نفیع بخشش آنرا و کوبند چون یک سال هر روز یک عدد آنرا تناول نمایند موی
سفید نشود و مخصوص پرورد آن و بعضی این خاصیت را مخصوص به هللیله هندی دانسته اند و با الخاصیه جهت رفع ضرر آبها
و بسیار خوردن آب نافع و قند رشوبت از جرم آن ناهه منقال و در مطبوخات هشت منقال و بل آن هللیله زرد است و بعضی

همانکه اند و سایر خواص زرد را دارد و مری آن که زیاد از یک سال بران نگل شده باشد مقوی حمل و دماغ و مغز و
 هند و باغی و مقوی حواس و جگر است و دانه آن مد ربول و ذرور و محرق آن جهت قطع خون بواسیر و نزف الدم و اعضا و
 تقویت دند ان و له مجرب مضر دماغ مصلح آن عمل است

۱۹۰
 * اهللیج اصفر * بهترین این نیز بلبل و زرد استه کوچک آنست که کهنه نباشد * طبیعت آن در آخر اول سرد و در
 دوم خشک * افعال و خواص آن قریب با اهللیج کابلی است که ذکر یافت مقوی دماغ و جهت دوازده و سوز نافع آشامیدن
 و اسهال بدن برای مرع صراوی و آشامیدن منقرع آن در آب رمانین معصور یا شحم نیز چغندر آنکه مسهل صغیر است و
 چون آنرا در روغن کارتا و زهر بریان نمایند پیش بر آورده از روغن پاک کرده فیسکوخته نیم منقال ازان و ربع منقال پوست
 صلب نارجل سوخته مزوج نموده با آب نیم کرم بپاشانند سه روز متوالی جهت زخم و اسهال بواسیری و بواسیر مجرب
 و در روز آن جهت دفع رطوبات و حرارت بصر نافع خصوصاً که در زخمیر گرفته بسوزانند و یک ستور قطور آید
 خیسایند و آن همین اثر دارد و منون و دانه آن نیز مانند دانه اهللیج کابلی است مضر ثقل مصلح آن عذاب و سببسان چنانچه
 اولاً ذکر یافت مقدار شربت از جرم آن تا پنجاه رهم و در مطبوح و منفوع از هفت درهم تا ده درهم

* اهللیج اسود * که اهللیج هندی نامند و قبل ذکر یافت بهترین آن هبایه صلب بی دانه سنگین فاسل نشد آنست * طبیعت آن سرد
 در وسط اول سرد و در دوم خشک * افعال و خواص آن مقوی حواس و ذهن و حفظ دماغ و مصی خون از سرد و ارواح
 از کدورت و نافع از برای مالخولیا و وسواس سردی و چون بکیرند ازان پنجاه رهم و از حجار مری مقبول یک رهم
 و از سقمونیانطاک می شود ربع درهمی حب ساخته با ماء الجبن فرو بردن جهت مالخولیا نافع و مضغ نمودن و فرو بردن آب
 آن جهت لقوه و همچنین نگاهد اشتن آن درد هان جانب شق علیل و جهت جلب رطوبت معده و تقویت احسا و در دسیر
 و بواسیر و زمام و دانه آن جهت حبس اسهال و نگاهد اشتن آن درد هان باعث سیاهی موی و تقویت آن و تقویت لثه
 بغایت مؤثر کوفتن مضر جگر مصلح آن عمل مقدار شربت از جرم آن تا ده و منقال و در مطبوح تا هفت منقال بدل آن هلیله
 کابلی و در قبض نصف وزن آن عقیص و خمس آن تخم مورد است

* اهللیج چینی * گفته اند از صنف کابلی است زرد مائل بسبزی و سیاهی و کوچک مائل بتل و بر کرم گونست و دانه بزرگ
 * افعال و خواص و منافع آن بسیار ضعیف العمل و الفعل است بحدیکه با وجود سائرا اهللیجات آنرا استعمال نباید نمود
 و هلیله جوی و هلیله زره ترازان ضعیف تر و طریقه احراق و تشویه و مریا و طریقات و جوارشات و حب و دهن کگلانچ
 و رب و سفوفات و شراب و عرق و فیر و زوش و قرص و کگلانچات و ماء الحیره و ماء الفراکه اهللیجی و مطبوخات و معاجین و
 مفرحات و معاجین نجات و تنوعات اهللیج در قرابادین کبیر ذکر یافت * فصل الالف مع البای المتناهیة
 * یا زانو طانی * بکسر مزه و فتح یا و راء مهمله و الف و فتح الف و هم نون و سکون و و رفتح طاء مهمله و الف
 و کسرون و بالغت بونانی است * ماهیت آن مالینی نوشته که بسقور بول و س در رابعه گفته که بعضی مردم
 آنرا از طاریون نامند نباتی است شاخهای آن طولانی بقدر یک ذراع و اندک زناده بران و بر کلهای آن از هم دور
 شبیه ببرک بلوط و ازان کوچکتر و باریک و اطراف آن مشرف و طعم آن اندک شومین و بیع آن اندک طولانی و باریک
 * افعال و خواص آن غرغره بطبیع برک آن با شراب جهت دفع قروح خبیثه و دند ان و آشامیدن بسج کوبیده

۱۹۰

اهلیج اسود

اهلیج چینی

ایران طانی

و برک آن با شراب و بل ستور مضاد آن جهت ضرر و ارام و آشامیدن برک آن مقلد اریک متقال فاشتا بانیم متقال کند و رو بپا و
بود و متقال و تنم شراب کهنه گرم کرده چهار روز متوالی جهت یرقان و مضاد آن با بر و جهت تسکین اوزام بلفصیه و اوزام
خار و تنقیه قروح و صفه و خوردن کر و مرم از شاح نبات آن با بر کهای حوالی آن همچنان پیوسته بر زمین جهت حمی عصب
و بل ستور کرده چهارم آن با برک های حوالی آن جهت حمی ربع نافع گفته اند

* ایثو کیس * بکسر همزه و سکون یای مثناة تحتانیه و صم تای منلته و سکون را و و کسر لام و سکون یای مثناة تحتانیه و سین
مهمله لغت یونانی است * ما هیئت آن مالیقی نوشته که دیس قوری و س در اربعه گفته نباتی است برک آن شبیه برک قلموس
یا زغب بسیار و از اطراف بیخ آن بر آمد و ماق آن مربع خشن و غلیظ و شبیه بساق نباتی که آنرا مالیطا نامند یا ساق نباتی
که آنرا قیطون گویند و با آن گیاه بسیاری میرود و ثمر آن بقدر که رسد در هر غلاتی در دانه می باشد و عروق بسیار از یک
بیخ آن میرود و طویل و سطر و چون خشک شود سیاه و صلب میگردد مانند شاخ و منبت آن بلاد اسیلیا و در کوفه که آنرا
ایذی نامند * افعال و خواص آن آشامیدن طبع عروق آن جهت نفذ الدم صلی و خشونت حلقی و سینده و شوره و عرق
النساق و ویل ستور و عرق آن باعث که ترتیب نماید

* ایذی ما میور * بکسر همزه و سکون یای مثناة تحتانیه و دال مهمله و فتح میم و الف و کسر میم و سکون یای مثناة تحتانیه و راه
مهمله لغت یونانی است * ما هیئت آن چیزی است شبیه بپشم و مثل بسزی و بر شاخ و بر شاخهای درخت جنگلی متکون
میکردد و در تنگه بن داخ نامند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن جهت اسهال محرب و ذرور
محررق و غیر محررق آن جهت نفذ الدم جراحات کهنه و غیر کهنه و محررق آن جهت قروح بغایت مؤثر مقلد ارشرب است آن
از د و متقال فاشتا

* ایذی یقون * بکسر همزه و سکون یای مثناة تحتانیه و کسر دال مهمله و سکون یای مثناة تحتانیه و ضم حین معجمه و سکون و او
نون لغت یونانی است * ما هیئت آن چیزی است شبیه بصغ که بر صندل های بنفش جمع میکند در خشک میشود و صباغان
آنرا جمع مینمایند و احتمال میکند و سره رنگ می باشد * طبیعت آن سرد * افعال و خواص آن محلل و طلالی آن
جهت اوزام خار و تنقیه قروح خفیفه چشم نافع

* ایذا اریذا * بفتح اول و سکون یای مثناة تحتانیه و فتح ذال معجمه و الف و فتح همزه و کسر راء مهمله و سکون یای منه
تحتانیه و فتح ذال معجمه و الف لغت یونانی است * ما هیئت آن نباتی است برک آن شبیه برک آس بری و از بیخ و برک
آن چیزی طولانی شبیه بخیرط تاک انکور رسته و شکر آن بر سر آن خیرط می باشد و طعم آن بیهارناض * طبیعت آن
درد و سرد و در موم خشک * افعال و خواص آن طالع نفذ الدم و اسهال و قروح امعا و حاسب حیض و آتامیدن
دو مقال آن مضاد برک تاز و یا خشک آن و بیخ آن هر دو تر و قابض تر و طالع نفذ الدم همه اعضا در همه وقت مقلد ارشرب
آن تاد و متقال است

* ایریفا رون * بکسر همزه و سکون یای مثناة تحتانیه و کسر راء مهمله و سکون یای مثناة تحتانیه و فتح فاء و الف و ضم راء مهمله
و سکون و او نون و در بعضی نسخ تحتانی و او و بهر دوزای معجمه دیده شده لغت یونانی است بمعنی التبیح فی الریج و اهل
اندلس آنرا خریا مینامند برای اجتماع کل آن و بسیاری و انبوهی * ما هیئت آن نباتی است ساق آن بقدر ذریعی مائل

ایزاس

ایزاس

ایزاس

ایزاس

ایزاس

بهر خبی و برگ آن شبیه ببرک تیره تیزک و بسیار کوچک تر از آن و کل آن مائل به منشی و انحراف و در پوشیده به شیب و در وسط آن چیزی بنار یکی موزون شده راحت غیر منحنی و در بهار سفید میگرد و منبت آن خراب مارشور و زارها طبعیت آن بسیار سرد و باندک تحلیل **انفعال و خواص** آن ضد آن پنهانی یا با منبت جهت ورم معده و خصه را بکند رجعت جراحات و صبر را بر اعشاء نافع و تره های میان کل آن یزدین سوز و چون تازه آنرا بخورند فی الحال از خنای آوردن و در فعل مانند نظرمول از ای این نیز ملایم است.

ایرسا بکسر و مزه و سکن یا و راه مهمله و فتح سین مهمله و الف بلقت یزانی یعنی قوس قزح است جهت مشابهت رنگه کل آن بدن و بز و می این صوم و دیو یانی عقار اوسمانی نامند و بفارسی مشهور به بیخ بنفشه است **ماهیت** آن بیخ سوسن آخیا نکر نی یعنی کبود بزر و خبی است و بعضی گفته اند که سوسن بوی دلبوس است که سوسن زرد یا سفید و ایرسا بیخ سوسن لاجبلی است و آن خوشبو و بهار و در از بقدر انکشتی زیاد و بران و پر کره و پوست آن کبود و سرخ و رنگارنگ و مغز آن مائل بزردی و سرخی و بعضی بسیار سفید میباشد از وسط گیاه آن جاتی بر می آید و بر سر آن گلی و برگ های آن سه عدد و برگ کشته و زرد آن مرکب از سفیدی و زردی و منشی و بران نقطه های متوازی و اندک خوشبو و برگ های گیاه آن سفید و بلند و بیخ آن سخت و بزر و آن ماقه و نی صلب سفید و متزلزل از اجزا مائل به سرخی که در خوشبوی آن است که بسیار بلند و تابان و باندک یکد و بوی آن در وقت کوبیدن قوی باشد و بقوت عطسه آورد و بایک که درازا خربهار از زمین بر آوردند و بر بسمان کتانی پیچید و با قلابه ساخته و سایه خشک نمایند که عفونتی در آن راه نیابد و هست **تحلیل** اجزا و درخورد و بلند و باریک نباشد و سفید آن که رویه آن است ضعیف العمل تر از آن است و کهنه و گرم خورد و **موراخ** دار نباشد **طبعیت** آن درازا خورد و گرم و در خشکی کمتر از آن و کهنه آن گرم تر و خشک تر از تازه آن **افعال و خواص** آن ملطف و مسخ و منج و جالی و منقی و مسهل ماء اصغر و مر و سودا و بلغم غلیظ و کهنه آن قوت اسهال کهنه آن زیاد است و آتش امیلین سه مثقال تا هفت درهم یا ماء العسل امثال کبوس غلیظ بلغمی و مر و صفر نماید **امراض البراس** و غیره ضد آن با سر که در روغن گل بر سر جهت مداع کهنه و بد ستر و مطبوخ آن و خواب آورد و صفا دکل آن جهت سکنه و تشنج امتلائی و خذ و رید ستر و آشامیدن آن و نیز آشامیدن بیخ و برگ آن از بوی بندر و طبع بیخ آن جهت اختلاج و خدر و ریشه و رعد و سکنه و فالج و احتراق و نزاع صبیان در خواب و نسیان و زیادتی قوت حفظ از بد ستر خوردن جرم آن و با شراب ریحانی جهت تشنج امتلائی و تبطیس بجزم آن جهت جلب دموع و رطوبات زائد و از چشم و ستر و برگ آن سرد و زیتونی جهت تشنج و قطره و طبع بیخ آن با سر که در گوش جهت قطع لرزات باز دارد و روی آن و مضمعه بآن جهت درد دندان بارد امتلائی و تصور لیاة و مضج جرم آن جهت بد بوی خمر و آشامیدن مطبوخ آن و یا جرم آن با می بخت جهت درد مینة و شش و رقیق النفس و ریو و مرقد و عسر النفس و ذات الرئة و خنای بلغمی و دفع نفور غلیظ محتبسه عسرة اللف و درد حکر و سوز زبانه و استسقاء و زکمان و تشنج افرا و بواسیر و غرق النساء و اعیا و مقص و جهت امساک مبی و کثرت احتلام و جریان مدی بدن و جماع و آشامیدن مطبوخ و بد ستر و جرم آن در گرم با شراب جهت امراض رحم و انشقاق و تشنج مدی آن و احتباس غلیظ و قبح و متک و عسل و با سر که جهت کوبیدن مرام وادیه صبه و ورم و سد و سوز و لرز و نارض جمادات و ضد بخته آن جهت درد رحم و صلابت و انضمام دم آن منکامیکه بند شد باشد بسبب غلظت جرم خود و جهت تلین او را مصلیه و مزمنه و خنای و ریو و لینه و قروح و سخته و بد ستر و کفیدن بدن آن

و با هر که جهت هو ز را شفا و کزیدن هوام و تحلیل اورام و قطع رطوبات هائله از قروح لبتیه و تحلیل آنها و رفع کلسار
نمش و بهق سفید و دلتور باد و چندان خریق سفید جهت کلف و نمش و بهق و با عمل جهت زخمهای غائر و زرد ران
جهت روانیدن کوبش بر امتحان و التیام زخمهای غلظت و دلتور بوی نهامی که ناشی از رشد باشد و جلوس در طبیعت آن جهت
صلایت رحم و مقعد و امراض بارد و حقیقت بدان جهت عرق النساء بوی یوا هیور قروح غائرة باطله و بردن لیم زائد
نواصیر و فرزجه آن با عمل جهت اخراج جنین و حصول آن جهت دیدن و کف هین بر وزن آن جهت تشنج امتلائی و کشودن
افوا و عروق بوا میر و رفع احیا و آنرا مبدن آن با هر که با شراب جهت تشنج امتلائی و هتک عضل و رفع سمیت فطر و بهق و کشید
جبلی مجنن و بردن و نافض حیات و یک اوقیه آن مهمل قوی و غرغره آن با ماء العسل جهت خسرت تصبئه و قطور آن
در کوش با سر که جهت رفع دوی و منع نزلات مزمنه و پشهائی در بینی جهت رفع بد بوئی منخرین و چون در زیت بنفشه
ثانی و یا بل و در کوش بچکاند کوی کهنه را زائل کرد اند و حقیقت بدان جهت عرق النساء و امراض رحم مفید بدل دهن
آن دهن العار و صاحب اختیارات کسه که تخم آن از منومات میر به اهت و اگر بهیج آنرا قدری بردند انیکه درد کنند
بگل آرند آنرا بینند از دامای که بدین آن دکر نرسد که آنرا ناسد کند مقدار شربت ابرسانا دو مثقال بدل آن در ایهان
ماء اصغر ثلث آن فا در یون بابیست منقال شیر شتر و کوبند مضرش است مصلح آن عمل و جوارش و حب و بدین دهن و
فرض و لعوق آن در قرآباد بن ذکر یافت

* ایما رانو طالی * بکسر همزه و سکون یا و فتح میم و الف و فتح راء و همزه و الف و سکون و او و فتح طاء و همزه و
الف و کسر لام و با لغت و نانی است بمعنی هتیه مکرره و در مصر و یونیه نامند جهت مشابهت برک آن با برک زیتون در
ضیامت و صاحب تحفه نوشته که ظاهر از زمین گیاه باشد و نه چنین است و در حرف الزان شاء الله تعالی مابست زمین گیاه
من کور خواهد شد * ما هیئت آن نباتی است زیاده بدو و سیاحتهای آن پر که و ساق آن باریک و برک آن از هم
منعرق و از برک بلوط باریکتر و کوچکتر و شرفه دار و طعم آن شیرین و بهیج آن باریک و دوازده آن زرد و چون بر صحنه
مس این گیاه را طرح کنند ظاهر آنرا بر یک نفره گرداند بغیر غوص در جرم آن * طبیعت آن در آخردوم کوم و خشک و
معدن نیز گفته اند * افعال و خواص آن مجفف و مفتح آشامیدن و در منقال از بهیج و برک آن با شراب جهت بهش
هوام و بی ستور ضا د آن و آشامیدن و در منقال آن با نه قیراط کند و نه اوقیه شراب کهنه چهار روز منوالی جهت یقان
و طحال و اسهال و نفست حصاة و غرغره و طبیعت آن با شراب جهت مروح و بتور زبان و منع انبساط قروح دمان و تسکین
اوجاع آنها و لاهة و ضا د برک آن جهت تسکین اورام هار و خراجات و قروح و بخور آن مسقط جنین و کسه اند
آشامیدن که اسفل آن از جهت تب یومی و کره دوم آن جهت تب نوبه بلغمی و کره سوم آن جهت تب غب و چهارم
جهت تب مجرب و تعلیق نبات آنرا اهل روم و فرنگه موجب اکرام و اعزاز دانسته اند مقدار شربت آن از یک منقال تا
دو مثقال مضر تمل مصلح آن کثیر است

* ایل * بکسر همزه و فتح یای مضاعف ثانیة مشدده و لام و ضم همزه تیز آمل و لغت عربی است آنرا اندل جهت آن کوبند
که پناه داده خود را در مغارهای کوه سازد و بقا رسی کوزن و کاه و کوهی و بهیج آن باریک و سبکی بافتنهای موحده و الف و فتح را
و ما و کسر سین و همزه و لغت عربی است آنرا اندل جهت آن کوبند

شاخ است جهت آنکه شاخ آن اگر منتهی بآن واژه شده باشد تاخذه درخت میباشد و بعد از صلب معصیت شبیه بدندان
در حرم بلکه از آن صلب تر بخلاف شاخ حیوانات دیگر * **ما حیثیت آن حیوانی** است چلبی و غیر چلبی چلبی آن سه نوع است
یکی آنکه در دانه های کوهی که درختان بسیار باشد میباشد و این را وعل نامند و ترکی جو و بر وجه این از او بزرگ تر و در
زمستان موی آن مثل بسمه ای و در کرم شرح میکند و بی دانه است و نوع دوم آنکه در کوه های گرم سیر میباشد از وعل
بزرگتر و این دانه را است و محمود با منک و نوع سوم آنکه در کوه های سرد و در میابان و بزرگ جسته و این را بقرجبلی
نامند و غیر چلبی آن زرد رنگ و توی میکل و در بیشه های گرم سیر میباشد و این را بقرا لوحش و بقرا سی کوزن نامند و بیشترین
انواع این است و همه آنها هر سال در هنگام بارش شاخ می افتند از تن و شاخ دیگر قویتر و بر شعبه تر از آن بر می آید و رنگ و کوبند که
طویل العمر میباشد و بعد از هر سال می افتد دیگر در آن بهم میرسد و این ابع در همانند عمر آنرا معلوم میتوانست حکیم
میر محمد مؤمن در تحفه نوشته که والد فقیر از جن فقیر نقل نموده که او صاحب مفت مغانه را دید بود و نوشته که گویند
مرا را ندانند و چنین است بلکه مرا را آن بسیار کوچک است و چون پر شد از صغرا بزدی خالی میشود و بزرگ آن چپ پیل
میباشد و این اکم ظاهر میکند و گفته اند چون تیر بر این زنت و بیکان در آن نشیند بر نیاید و چون مشکطرا امشبع بشود
بر آید * **طبیعت آن کرم** و خشک در سوس * **افعال و خواص آن** گوشت اقسام آن مولد سود و سریع الهضم و مد ربول
و مقوی باه و مبرودین و گوشت آنچه در هوای گرم بعد از دانه بسیار ذبح نموده باشند و بختیص که آن حیوان تشنه باشد
بعمیار کرم و با سمیت است پس باید که در زمستان بعد از آنکه آب بسیار بر آن حورانده باشند صید نمایند و یا آنکه بعد
از صید بآن آب بخوراند و نکند از تن که اضطراب بسیار نماید و بعد صید فی الفور ذبح کنند بلکه بکند از تن تا زمانی طویل پس
ذبح نمایند و بعد ذبح بسیار رنگداری که بماند که بزودی متعفن میگردد پس باید نمایند با آب و اندک شبت تا خوب بپزد
شود و بار روغن و چیز های چرب تر تارول نمایند و بعد از آن اشربه ملینه شکم مانند شربت انجیر و ماء العسل و فانیل
بیاشامند و چون شاخ آنرا مانند میزم بسوزانند و مقب از یک مثقال آنرا با کثیر ابوزن آن بیاشامند جهت قطع نفث الدم
و اسهال مزمن و سیلان رحم و طری و دمای خصوصاً با دانه عینه بر آن و دفع برفان و وجع ممانه و ترحه امعاء و قولنج معص
و سوز مغیل و چون یا رچه یا رچه نموده در کوزه کلي مطین نموده سر آن را محکم کرده در ترو و یا در تون حمام گذاشتند
تا آنکه سوخته سفید گردد پس مانند آتاقیاشسته اکتحال بد آن نمایند جهت امراض عین و سیلان فضول از آن و تقیه قروح
آن و سبل و غشاوه و حکه و جرب و غیر معسول آنرا چون با سرکه طلا نمایند بر بوق و برص و در آفتاب نشینند تا عرق شود
مغیل و باروغن و جهت شقاق دست و پا و آفتامیدن آن نیم درهم جهت طحال و سون آن جهت تقویت و جلای دندان
و طلاهی آن جهت قلاع دندان بزرگان و کودکان بغایت موثر و بر عانه و پستان و ادرا حیض نماید و مضغه آن با سرکه
جهت تسکین وجع ضرب و بخور آن جهت طرد هوام و تعلیق آن بر زن آستان باعث سهولت وضع حمل و غیر الم و اذیت
و غیر صحر آن را چون باد سده دانه فلفل بپایند و اندکی بخورند و قند روی بر آن طلا نمایند جهت درد پهلو و تریخ پیه
آن جهت تشنج و خردن يك مثقال خون پیرشته آن بی روغن جهت قطع امیال مزمن و قرحه امعاء و آفتامیدن خام آن
یا پیرشته آن مقدار در مثقال جهت دفع سم السهام یعنی طعمیقون مفیل و مالین مغز ساق آن و بیه شکنجه آن جهت تحلیل
ریاح و انصاف صلابات و زاله اعیای بارد السبب و مغلوج بعد از استقرار نافع و بدل آن درین عمل زرد ذخم نیم پرشت

* باد رجبویه * بفتح با را الف و سکون دال و فتح راء مهملتین و سکون نون و جیم و ضم باء و حاء و سکون و آو و فتح
 یای منقاة تحتانیه و ما عرب باد رجبویه فارسی است و بری مفرح القلب نامند * ماهیت آن نباتی است بقدری و در نوع
 میباشد نوع اول صغیر و برک آن لطیف و طولانی و اطراف برک آن مشرف مانند ارده و سانی آن پر شعبه شبیه برسیان و کل
 آن بنفش مائل بسرخ و بجای سبز مد باطعام مشغورند و این نوع صغیر بریعی میباشد و در سال تخم آن سبز میشود و ریشه
 آن و تخم آن شبیه تخم کتان و کوچکتر از آن و غیره و این را بغلة اترجیه و ترنجیان نیز نامند و نوع دوم نیز در پوشیده بآن
 و از آن تند تر و برک آن مائل بتند و بر و این صغیر آبی وستانی نیز میباشد بی ساق و شاخهای آن بسیار از یک بیج میروید
 و برک آن با خشونت و عریض و از برک نناع بزرگتر و کل آن سفید و کم تخم حکیم میر عید مؤمن نوشته که این را در دار
 المرزباد رجبویه نامند و ریشه آن مثل نناع در سال سبز میشود و کره این نوع را در همت میدارد و جعی مرد و نوع رایگی
 میداند و پنجم است و یا لکنو نیز نیست زیرا که تخم بالنگو باریکتر و بلند تر و سیاه نیلی و تخم این اندک بالید و تر و کوبه تر
 از آن و غیره و کوبه یا لنگو مانند ریحان است و نوشته که تخم بالنگو را کشته کپا در آنرا از جمله ریحان متشابه نموده و آن
 ریحان سبز بزرگ برک است و در بهمانند شافع * طبیعت آن گرم و خشک و در اواسط دوم و منسوب به شتری و بعضی
 صراحت معتدل در گرمی و خشک در دوم گفته اند و این قول ضعیف است و قول اول اتوبی واضح * افعال و خواص آن
 مقوی دل و دماغ و حواس و حفظ و ذخیره و جگر و مغز و مفتح حلقه دماغی و ملطف و دافع کابوس و شمار اکلا رجیت
 و حشمت سوداوی و خفقان و غشی و فواق ریحی و تحلیل سودا و امراض بلغمی و مقص و امراض و رگین و کرده و دفع سبوم
 مطلقا و شراب و دافع و خائیدن برک آن جهت ازاله بوی شراب و خمر یعنی بد بوی دهان بسیار مؤثر و آشامیدن سه
 در هم آن بانیم در هم بطرون جهت قرحه اما و مقص و سه مثقال آن بایک مثقال نظرون جهت دفع سم فطر و سمارغ مفید
 جهت آنکه ازاله اشتیاق عارض از شراب فطر مینماید و مضغه بطین آن جهت فساد دندان و لعوق آن با عسل جهت عسر
 الفس و نفس انتصابی رسانید و آن از پنج در هم ناده در هم با شراب جهت گزیدن سک دیوانه و رقیلا و شراب و صا در آن
 جهت امراض مذکوره و تقویت قلب و تسکین اوجاع مفاصل و سبب قوتی که در آنست و نباتی که دارد و بالعرض نیز برای
 آنکه میل و دافع سودا است و با سکه محال خنازیر و منقبی قروح و خوردن آن ناشنا جهت ازاله خفقان سوداوی و غیر
 سوداوی و تقویت مصلد بارد و رطب و لطیف طعام غلیظ و آوردن جشا و خواب بالعرض و طلای آب برک آن جهت جرب
 سوداوی و زنده و نار فارسی و آله و بانک جهت خنازیر و قشعره و نافع حمی در حمام معتدل و ربونیدن برک آن جهت
 تفتیح سده دماغی و جلوس در طبع آن جهت احتباس حیض نافع مضرورک گفته اند مصلح آن صمغ عربی و کل و بدل
 آن در وزن آن ابریشم و در نلت آن پوست اترج مقداره شربت از خشک آن ناده در هم و از تازه آن نایست
 در هم و تخم آن در افعال ضعیفتر از برک آن و یک منزل آن جهت دفع لرزه و قشعره و مقص نافع مقدار شربت آن تا
 دو معال است و شراب و عرق آن در قریا بدین کبیر ذکر یافت

* بالروح * بغنی با را الف و سکون دال و ضم راء مهملتین و سکون و آو و جیم لغت نبطی است و بری جوک و بفارسی
 ریحان کوهی و دره و خراسانی و بیدلای با بری و بلغمی تسلی جنبگی نامند * ماهیت آن نوعی از ریحان است برک آن ریزه و

ساق آن مربع و پرتاغ و کم بود از ریان کل آن مائل بسرخي و در مصور ریان اجنه و مانند بری و بستانی میباشد و خرفی
 است نه ربعی صاحب تفسیر المومنین نوشته که ظاهر انتم شریقی باشد که از غیر از منیا و رند و با شربت قند مشغول و بهترین
 گیاه آن خوشبوی آنست طبعیت آن در دم گرم و ذرات خشک و با رطوبت قلییه منسوب به شریقی است بسبب حرارت
 آن * افعال و خواص آن مغروح و مقوی دل و قوت شامه و فم معده و مهبی و من و رشین و بول و حیض و عرق و منضج و
 محال و ارام و رافع انشقاق و جهت خفان و غشی و صرا النفس و ضعف جگر بار دوسه و سه روز و ریانین سلك مثانه و ضاد
 آن با سوبق جو و روغن کل و سرکه جهت ارام حاره و درم پستان و بتفای جهت کزیدن عقر و زدن و زدن بری و بر
 پستان جهت تحلیل و درم آن و با شراب حیویشی که منسوب به شریقی که جز از مغرب است و آن شرابی است عقیق
 بعدا بسبب آنکه آب در با مخلوط با آن میکنند مسکن ضربان چشم و ملاط آن جهت رزم چشم و منع نزلات و تطویر عصاره آن
 جهت جلاهی و سرد معده و خائیدن آن جهت رفع کندی دل و از ریان و رطوبات عارضی سینه و شش و از خاصیت آن آنست که
 چون مضغ نمایند در اثر نزول آناب بروج حمل بخور که تمام دلت آنها برسد سالم میمانند دلت آنها تمام سال از وجع و الم
 و چون کسی آنرا خورده باشد و عقری او را بگذرد احساس الم آن نمیشاید و کتب ایشان مخفی است آن در کوشش جهت تسکین وجع
 آن موثر و سوط آب آن با سرکه و کافور جهت رعان و امتشاق آن معطس و سزاوار آنست که در این وقت چشمهای خود
 را بر هم گذارد و اول بخوبی بشواید در وقت عطسه و همچنین در هر معطس و کوبیدن ملین بطن است و مولد گرم جلد و واکن از آن
 بسبب تولید ریاخ و انقباض غلیظ و خلط امراری زدن خصوصاً چون با کتو مانع از انقباض و نماند باعث ظالمیت و سردی و زدن
 مصلح آن سرکه و سفید و خرقه مقل و با شربت از آب آن ناده متغالب دل آن بوزن آن شوییز و از خواص بزرگ آنست که چون
 اغذیه در آفتاب کباب از دل گرم ازان مبتول کرد و تخم آن مانع تولید سوز و اوجیت و سردی و تحلیل نفخ و دلت آن بر پستان
 مولد شیر معده و از شربت آن تا سه متغالب نور و غن آن که آب بزرگ آنرا با سه مثل آن روغن زیتون و بچوشانند تا روغن بماند
 طبعیت آن گرم و تند و غالی و آشامیدن نصف اوقیه آن با آب گرم جهت اخراج گرم معده و از کندی آن جهت دفع مواد
 بارده و تحلیل رطوبات و تقویت اعصاب نافع

با نذر هر بفتح با و الف و سکون دال مهمله و اوائ معجمه و ما و واء مهمله اسم فاعلی جنس تریاق است و بفتح جیم اسم
 نامند و کاه را با بفتاح میگویند و خاد و هنر میگویند که معرب با دوزخ باشد و کاه دال را می اندازند و با نذر هر میگویند و وجه تسمیه
 آن کشته اند با نذر هر است که یک زارا اند اخته با نذر هر باشد نامیدن و در قرآن دین کبیر بتفصیل ذکر یافت و آن حیوانی و معنی
 میباشد و هر یک را انواع بسیار است اما حیوانی پس آن سگی است که در شیردان ریازوده و با نذر هر بعضی حیوانات مانند
 بزکوهی و کاکوهی و میمون و قنفذ یا خست میشود در شیل و شد که نزد یک زهره آن تگون می یابد و چون مطلق ذکر شود مراد
 جحر التیس است که بهترین انواع آن است خصوصاً که از بزکوهی که در کوه سار شبا ناکاره فارس باشد و آن با شکل مختلفه
 میباشد و طولانی و فیکلی و من و در بعضی جهت آنکه در هر چه منعقد کرد در شکل همان میگوید مثل آنچه بر چوب منضج و با تخم
 آن منعقد شد و باشد طولانی و فیکلی میباشد و این مرد و بسیار خوب است و اگر در چیزی دیگر مانند استه مرما یا تمر و یا پشم
 پیسته شده باشد در شکل آنها میباشد و آن چوب و یا تخم مختلفه را مغز فاد زهر میماند و پهن آن اکثر پشمی است یعنی پشم
 در چوب آن میباشد و آن پشم اگر کم است چون در آب انداخته نشین میگرد و اگر بسیار است بر روی آب میماند

در چمد آن و علایق و نبایه سوخته آن بنشامه و همچنین طلای دوست و کوشش و مستخوان آن با شراب بر ذکر و کنج و زان و عاقبت
جهت تحریک باه و نعره و همچنین چون بر هر حیوانی دیگر بفالند و معه یعنی چو که کند در جوف کرد ال بکوشه چشم آن جنم
میشود و عوام آنرا تزییناک یا کوکبی نامند و دفع هموم حیوانی قویتر از تزیینات فاروق است و چون طفل بعد از ولادت
قبل از آنکه شیر یا و نمند مقدار یک حبه از آن چو که در غیر حل نموده در کا مش بچکانند مادام الحیمه آن طفل از گزیدن
هوا مایع باشد و چون مار آن طفل را ببیند هست شود و از حرکت باز ماندن مجرب است و بعد از آن گفته که این اصلی ندارد
و قصبه بقیف مسروق آن با شراب و امثال آن در معاجین و محبو در تهیه باه و انعطاف ثواب مناب مستقر دانسته اند
و یک مثقال آن تزیینات گزیدن آبی و مغنث حصا و تعلیق قصبه و خصیه و پوست و شاخ آن هر یک بتنها جهت منع گزیدن
مار و عقرب و زنبور و سایر موام مجرب و چون قصبه آنرا بر یاز و بندند نزد یک خامل آن مار نیاید و پنبه مایه آن مقوی
باده و حنظل آن سه روز بعد از ظهور ماضی است و آنرا چون بخور نمایند زلزل را بشکند دفعه و مجرب و گفته اند مردم
آن فائل است لهذا باید در وقت ذبح بلافاصله دم آنرا ببرند و از خاصیت آن آنست که بینی خود را بر سر و رخ مار عینهل و بقوت
خود مار را بخورد و میکشد و بتعجیل بیرون میآورد مانند آهن را آهن را از شروع بخوردن آن میناید از دنباله آن و چون
کنام آنرا بخورد خلتن و سر و شش در چشم آن پیدا میکند و آبی از آن جاری میشود و روغالی که در کوشه چشم آنست
مختص میگرد و بر سر و اریام منجمد بسته میشود و آن دمعه آن تزیینات است که ذکر یافت و نیز چون مار را بخورد و گرمی و
نصبت در روغ دیالید سرطانی گرفته میشود جهت دفع آن و ماده آن بعد از وضع حمل بچه دان خود را بخورد و دلخوا
پوست آن علف نفاس را معین است و چون کوزن کسی را بنجاح خود مجروح سازد زخم آن کم مغالجه پندیر است و از خوردن
قنب الادل عارض میگردد که بر شش و عشی و هم و سم قائل است علاج آن آشامیدن کنیر با زعفران و روغن کافور و عمل نیم گرم و
قند کردن پس آشامیدن نبل زعفران و دانک تانیم درم با شراب و خوردن مغز بسته و نخل *

باب دوم در بیان ادویه که حرف اول آنها باء می باشد *

بسم الله الرحمن الرحیم

بالبورنج * بفتح باء و حله و الف و ضم باء و حله و مکن و او و فتح نون و جیم و ناری با یونه و در مغرب با یونق نامند
مما هیبت آن گیاهی است شاخهای آن سبز و نازک و باریک متشعب و بقد و درمی و زیاد و بران و بزرگ آن ریزه و باریک
اندک طولانی و وسط کل آن زرد و اطراف آن بر کهای ریزه سفید و از کل آن جوان و ریزه تر و بهترین آن کل ریزه بسیار
خوشبوی آنست و عند الاطلاق مراد کل آنست * طبیعت آن سرد و تر و گرم و در اول خشک * افعال و خواص کل آن
ملطف و متحلل بی جذب و مفتح و مقوی دماغ و اعتدال باه و با قوت تریاقه و مل و مر و شیر و بول و حیض و جهت امراض
دماغی و درد سر و نزلات و تحلیل بقایای رمل و تحلیل و ریاح و کوش و بر و یونقان و تسکین اعصاب و درد سینه و جگر و اخشا و
مقتدر و درحم و تحلیل و تلین و درام آنها و بیضه و سایر اعضا و تعینت حصا و ممانه و اخراج مشیمه و دفع عفونست و در اول بلغم
خصیات عفونی و تلین و ترایلا و در وعسر البول و عسر ولادت و جرب و طبع و احتباس حیض و شراب و ضما و اولعلا طایف و بدن را
از اغلاط و ریه پاک گرداند و در متورج و جلوس در طبیب آن و نطول آن در اکثر غل مل کوره و بخور و بخور آن با سز که جهت
رفع نزلات در انتها و در چشم با مد آن و مت آن معین اما باید که بعد از تنقیه ماده باشد و باید که آن جهت علاج دمان

و در روز آن جهت غرب منتهی بنایت نافع و هشتن چشم با آب مطبوخ آن بتنهائی جهت در دجشم و بخور آن در آتش جهت
 کبریا نیدن موام مؤثره مقدار شربت آن تا سه معقال بدل آن قیصوم و برنج سفید و انجوان مفرح خلق مصلح آن غسل و شربت
 انار و بیه آن کرم و تر و خشک ترود در افعال قویتر از کل آن و یک معقال با شراب و غسل بسیار و محرک باه است و روغن آن
 که کل آنرا در روغن کچک چهار روز آن اندازند و در آتش آب کنند و هفت یک مرتبه تجلید نمایند تا سه دفعه و یا آنکه
 در آب جوش در هفت تا روغن بماند و آب آن بسوزد و احتیاط نمایند که روغن نسوزد را کرد و قدری مضاعف طبع دهند تا
 قوت آن تمام در آب آید را که خشک باشد نصف وزن تازه آن بگیرند پس مالیده و صاف کرده در روغن کچک چهار روز
 آن داخل نمایند و طبع دهند بهتر است * طبیعت آن کرم در دهم و خشک در اول بلکه در خشکی معتدل * افعال و
 خواص آن محلل اورام بارده و مرکبه و مختلف طریقات و تدفین بدن جهت دفع لرزجات بلغمی و سوداوی و در ابر
 مرق و اعیاء و تسهیل مسام که از سرما باطل و تبید و تحلیل ریاح محتبس در اعضا و در کمر و مفاصل و نفوس و قطور آن
 در گوش جهت ثقل سامعه نافع

* باد آورد * بفتح باء موحد و الف و سکون دال مهمله و مد مزه و فتح و او را و دال مهملتین لغت فارسی است و لکن
 سفید نیز مانند و عربی شکر که البیضاء و برومی لوفینیقی و بسیاری ساجور و مؤلف جامع تمبی آنرا عصر بری میداند
 و یندی گویند که جو اما است * ماهیت آن نباتی است خاردار بقدر و ذرع و ساق آن بعد از انکشت ابرام و بزرگ
 قراران و متلف و سفید و مزه و خاردار و روغن آن مانند قبه خاردار و مخاری بقدر سوزنی و در جوف قبه آن چیزی مانند
 پشم و کل آن بنفش و تخم آن شبیه بقطره و مدور و بعضی شکافی را باد آورد میداند و میگویند شکافی اهم عربی آن است و باد آورد
 اهم فارسی و تحقیق آن است که در جنس قریب بهم اند نه عین و ان شاء الله تعالی ماهیت شکافی در جوف الشین خواهد آمد و فرقی
 معلوم خواهد شد و مثبت آن که ما و بیشها و تحقیق آن است که ساق باد آورد باریک سفید مدور و تابعدر یک شبر
 و اندکی زیاده بران و در بیخ ساق آن اندک زغبی و کل آن سفید و اطراف آن سه خان نرم نازک بقدر سوزنی و متصل
 میان شاخهای آن و تر آن بشکل نمکه اندک طولانی و در جوف آن چیزی شبیه به برز و بزم سفید رنگ و چون کما آن
 خشک گردد با آنرا بر کند و پراکنده نماید و لهذا آنرا باد آورد نامند مثبت آن دانه های کوه و ریزگزارها * طبیعت آن
 گرم و خشک در اول و منسوب به مشتری و گویند در اول سرد و اظهر حرارت است ولیکن برک و تخم آن با قوت بارده و بیخ
 آن قویتر از تخم آن و تخم آن از برک آن * افعال و خواص آن * برک آن مهمل بلغم غلیظ و سودا و مقری معده
 و مفتوح مدوم و بزل و حیض و مفتت حصاة و محلل و با قوت قایفه و مقارم سوم و مضغه بطبع آن جهت نفت الدم شینه
 و اسهال معده مزمن و در مد معده و تقویت آن و عموال بول و کزیدن فتوام و تپه های که بسبب ضعف معده باشد و تپه های
 که به بلغمی و سوداوی و استسقاء و برقان از لنگ روم تا یک درم و نیم و مضغه بطبع آن بهتر از طبع برک آن است جهت درد
 دندان ضا آن جهت تحلیل اورام رخوه و بلغمه و خاریدن و اداء الغلبه باقی تازه آن زائل کنند * آن و میرب و آب
 آن جهت رفع تشنگی و التها و چون بنفید و بر لناع مقرب و نهش مار کنند بسیار نافع و از خاصیت آن آنست که چون
 در خانه بیاورند موام بگریزند و نزدیکی آن نکنند و تخم آن جهت کز از خصوصاً کز از اطفال و تشنج و سرفه و تحلیل ریاح
 و در درک و کمر سفید و مضر و مصلح آن افستین بدل آن شامه معده و شربت آن از تخم آن تاد و متعال

والجبهه در اماکن دیگر غیر شبانگه و لواح آن بهم میسر شد بسیار ضعیف و کم خاصیت است مانند کوفستان منند و کهن و غیره
جهت آنکه در کوفستان شبانگه و کیا و مختصه بسیار میباشد که با قوت تریاقیت است و خوراک آن حیوان اکثر آن است
و در جاهای دیگر نیست و منقلد آن را در زهر در برزکی و کوچکی مختلف میباشد و تا چهار مثقال دین در آن است و در آن بیشتر
خیزش تنوی تیره و یا صاف براق و جرم آن توپرتو یعنی پرده بالای برد مانند پیا میباشند و گویند که در حین گرمی که از حریف
آن حیوان بر می آید و زدن نرم میباشد و برسدن هوا و خارجی صلب میکرد و بعد در آن زدن در دهان می اندازند و
بقلب زبان آنرا بهر شکلی که میخواهند میسازند و لعل بر آوردن از دهان و انعقاد براق و امس میباشند و شاید وجد
برایت و امسیت آن مختص همین نباشد زیرا که پود قای زیرین آن نیز امس و براق است و بد آنرا جعل تیر میکنند
از صبر و کنگر و چند دانه دیگر در هم کرده به شکل باد زهر میسازند و خرق آن است که چون سوزنی را کرم کنند و در آن
فروراند اکثر سوزن زرد شود و دوزدی از آن مشابهه کرد و صلی است و اگر میاید جعلی است و گویند امتحان
خوبی آن آنست که چون با خاکستر سفید مشک بر کف دست بمالند خاکستر سبز پخته گردد و چون قدری سائید و در شیر
آند آنرا زرد شیر را منجمد گرداند و سائید آن سرخ مائل بسیار می باشد و سرخ و زرد و سبز آن متوسط است و اصل آن است
که گمانیکه مکرر آنرا دیدند از دیدن جرم و قماش و رنگ آن در مییابند که اصلی است یا مجعول و مصنوع و علامت
بحیوانی که در جوف آن نکلون یافته آنست که اکثر لاغر و با قوت و خوشحال میباشد و از همان مثال خود در ورتهای میگرد
* طبیعت آن در آخر دهم گرم و در اول سوم خشک * **افعال و خواص و منافعی** جمیع امزجه و دافع
اکثر سموم حار و بارده حیوانیه و نباتیه و معدنیه است جهت آنکه اثر آن چنانچه ذکر نموده اند نه بطبیعت و مزاج فقط
است بلکه بخاصیت و صورت نوعیه است و مرقی و مفرغ قوی و از راح و زحوا و اعضای رئیس و حرارت غریزه و یاد و مفرغ
و منتصا و مزبل غم است و باطلای آن با آب کشنیز تازی جهت اورام حار و با کلاب جهت غلغله و اورام بارده و با
شراب جهت گزیدن ماران و عقرب و خانوزان سمی و هوام و تسکین رجح آنهاد و ساعت و باید که قدری نیز بخورند
با کلاب و آب را از خانه نیز بشور و بنهائی جهت گزیدن مرام و زور آن بر موضع جراحت هوام و غیر آن جناب هم
مینماید و بر شمع دفع میگرد و با صابون آن میگرد و گویند چون شخص را زهر خورانی و با چند و صمان لحظه فاد زهر
آزموده و اگر در دهان نگاه دارد دفع تمام بخشد و اگر چند عدد فاد زهر موصوف را در کاسه چینی بگذارد و بالای آن شیر بگذارد و بشند
و بعد از آن با آب شرب قدری قوت و کیفیت با زهر را کسب نموده باشد بنوشند نفع عظیم میباشد مثل ارشیت آن از یکدیگر با تا در قیاط
و در بعضی امزجه بارده و طبعه و با بعضی مصلحات تا به قیاط تجویز نموده اند و زنده از آن کشته و مغر و حرارین و مورت التهاب و
امسالم دوی و احتراق خون مصلح آن اشیاء مبرده بد آن بوزن آن جگر الیل و اگر نباشد با زهر معدنی نوع املی و با زهر صافی
خفاف کهنه و ناز بچند است و کیفیت ظهور و اطلاع بز آن در ولایت نارس وجود و برداشت و دستور خوردن آن در اول
فصل بهار و غیر آن و محبوب و مفرح با دوزخی و در ابادین کبیر بمغصیل ذکر یا نت و میگویند در ولایت کول کند و تلنگانه
که از جد و دملک دکن است از روده و کما و نکوهی و گامیش خنکی نیز بر می آید وافر و بسیار و سبز زرد رنگ و کوچک و
بزرگ تا بیست مثقال و لیکن بی رونق و بی جلا میباشد و بسیار ضعیف العمل و کم قوت و نیز گفته اند که در جزائر بحر هند و چین
نوعی از فاد زهر میفرنی بهم میرسد که از روده میمون بر می آید و رنگ و رنگ آن نیز بزودی مائل است و میکی شکل و باریک دراز

در شکل دل مرغ نیز و بادشاهان آن صفت بلاصفت اغلامتند و در خزائن خود نگاه میدارند و برای آن خواص و منافع
در آنها میکنند و بکمان خود مانند باد و هر بزی شبانکار و میدارند

بسیاری نقل میکنند و بعضان خود ما را در آن ذکر کرده اند. **باز هر چند** بی **از جمله** ادویه جلیه است که اهل فرنگ بتاژی اطلاع بر آن یافته اند **ما** اهمیت آن چیزیست
است صلب مد و راندک مولانی قویب بشکل جوز بوا و برنگ آن رکوچک و بزرگ بمقلد از جوز بزرگ اندک طولانی
که در زمره بعضی از قند های چلبی در بعضی از جزایر تونماک فرنگ منکون میگرد و گویند که آن چیزی **بنا** و به است که جاوه
نیز نامند و علامت نکون آن آنست که آن حیوان روز بروز ضعیف و لاغر میشود و از میان تنقل ما بر آمده جدا شده و جدا میگردد
و آخر مایک میشود و چون مطلع گشتند تمک آنرا شگافته بر میآورند **طبیعت** آن گرم و خشک در رسوم و منسوب به بشری
است **افعال** و خواص آن آنچه شنیدیم و مشاهده شد **آنست** که جهت امراض یارده و رطبه و دفع بعضی سرم و سوء
هضم و قشمه و میضه و اوجاع کرده و متان و تقویت بعضی قوی نافع است و طریقی استعمال آن آنست که در طریقی مقلد از بیست
مقال تا چهل مقال آب بشربن خالص صافی میکنند و آن سنگ را با هستگی در میان آن میکنند و آنرا تا آب تلخ کرد دیس
بر آورده آن آب را بیک نعل یا دود نعل بهریش میخورانند و آن سنگ را خشک نمود **نکا** می دارند و این هر چند زود تر آب
و اقل نماید بهتر و قوی الاثر تر است و بتدریج و کثرت استعمال جرم آن اندک اندک بتخلیل می رود و میگذارد **آب**
و آب را در قلیه تلخ میگرداند و خواص هم که میشود چنانچه در سینه بکوزار و ویکن و نود قلیه سی برادر عالم بقدر نواب مبارز
الملک معین الله خان خانان سید محمد رضا خان بهادر و مظفر جنگ در کلنگه از عمل **آب** تاجران منی چهار عدد دهمین را که در
هند دخر و کلان و دود و در ابوز جوز در تار طلا گرفته بودند و بچهار هزار روپیه خرید نمود **آورد** بود و از آن جمله
یکی از آنها که بفقر داده بودند چهل جا در میضه و بعد وضع حمل بعضی نعمان را بسبب برودت تغییر حالت شد **بود**
محتاج شد **نا** **آورد** **بیمار** بششیل باقی خواص قوی که مسطر نمود

باز زهر معدنی * آنرا بر بی حجر الم و بغار می باد زهر کانی و زهر مهره نماند و در بعضی لغات معروف است
قطاس است * ما شیت آن حجر معدنی است و معادن آن مملکت خطا و جمال چین و هند و اجیه و دکن و تبت
و قد مار و باختر و خراسان و کرمان و توران و خلیص است که از نواح مدینه طیبه است و بیشتر من آن خطائی پس تنه هاری
پس خراسانی بس خلیص است که خوشبو و خوش طعم و امس و خوش تماش و خوش رنگ و معائب آن سفید و خوشبو و کف دار
باشد و مرچند این اوصاف در آن زیاد و بیشتر باشد بهتر و اثر آن قویتر است و دیگر آنکه چون با فیون و یا با آب برک
نیم بسایند تلخی آن مردور از آن کک و یا آنکه چون برک نیم را بنهند و مقارن آن زهر مهره سائید و بخورند تلخی آن
مضموس نکرده و همچنین افیون و دیگر آنکه در یکی از رسوم مشربیه و یا ملک و غه استعمال نمایند اگر نفع و اثر از آن ظاهر
شد خوب است و الا نه و امتحانات دیگر نیز گفته اند و اکثری از آنها خالی از مبالغه نیستند مانند آنکه چون بقدر و جو
از آن بسایند و بخورند نفعی دهند اگر آنرا هلاک نماید خوب است و الا فلا و آنکه چون بر ما عام سم آلوده کنند اگر مرده
کند بسیار خوب است و الا نه و بدترین آن دکھنی است و کوپند الوان مفرد آن شش است و زرد و سفید و سبز و غیر و فخلی
و منقط و این شش قسم را احقر دید و الوان دیگر مانند سیاه و ما بین زردی و سفیدی و برنگ و سیه و زرد و ماثل بسبزی
و زرد ماثل بسرخ و سرخ کلاهی شامی و مخطط بسبزی و زرد و سیاه و بری ملون بدین الوان و غیر اینها نیز بنظر رسیده و جرم

بعضی بسیار صلب مانند قند عاری و شاه مقضو می و بعضی مترط مانند خطائی و خلیجی و بعضی رخوماندند که نبی واجه می
 * طبیعت آن بعضی کرم میدانند و بعضی سرد و بعضی معتدل مانند لاجورد و شایسته قول اول و باعث ال اقرب بصوابه
 باشد و یا بس در دم بالاتفاق * **انفعال و خواص** و منافع آن موافق جمیع امزجه و دافع عموم ریس و بیش و مقوی همه
 قوی و ارواح و حافظة آنها جهت آنکه فعل آن بخالصیت است نه بطبیعت فقط و مانع ضررهای و باقی و اختلاف میاه و اهریه
 و مانع تعفن. اخلاط و از الیه سمیت آنها و میبوی اعصاب و مفاصل و رادع ادرام حار و سرد و جهت
 مالینو یا و ریه و ضیق النفس و از الیه هم و غم و توحش و خفقان و ضعف قلب و معده و اسهال و قوی و میبوی و طاعون و ریا نافع
 شراب با کلاب یا با غرق بیک مسک و یا عرقهای مناسب دیگر و یا با آب خالص و چون آنرا آب بسیارند و حسب ساخته هر روز یک قبط
 فرو برند تا چهل روز جهت حفظ صحت و منع ضررهای و باقی و اختلاف میاه و اهریه و منع تعفن اخلاط و از الیه سمیت آنها
 و تقویت اعصاب و ریه نافع را زود گفته که آنرا در دفع سمیت بیش بهتر از د و به تریا قیة مفرد و مرکبه دیگر یافتیم و آن
 با د زمر زرد مانند بسفید یا رخوم و جاربوق مانند شیدیمانی بود و حکیم هاشم طهرانی در رساله فاذ زمریه خود نوشته
 که از غریب آن را این است که شخصی از روی چهل در حالت تخمه فصل کرد و در دشت بلندی در جانب چکر و اضلاع این
 عارض گردید همه داند که ازین فاذ زمر سائید و به د نعه هر د فذ یکد اندک با زخوار نیکم هر د فذ آزارا و تخفیف می یافتند
 تا آخر روز صحت یافتند و گویند آشنایان نیمه اندک از عرق آن که از تابش آفتاب بهر مسکن جهت از الیه خفقان فی الفور و در
 چشم و اشتعال حسی مجرب است اگر اصلی داشته باشد و از آن اینقدر عرق بر آید و افلاطون در کتاب جامع الخواص
 آورده که آن سم را جنب ب میباید و شریانیاب و سائر عروق بدن را از آن پاک میباید و زهر خورن از سمیت خالص میگرداند
 و هر سم قاتله که باشد هرگاه مبادرت در خوردن آن نموده شود پیش از آنکه زهر در بدن خورده آن هم مشروب باشد
 یا مال و غ و یا ملسوع و اگر آنرا بسیارند و بر موضع لسع هورام ارضیه بپاشند سم را بتدریج دفع نمایند و اگر سوط گفته که اگر
 از یاد زهر معنی نوعی اعلای آن انگشتی سازند و در دست کنند و همیشه با خود نگاه دارند و معوم با دارند و آن چندی
 انری نکند که در غم آن و د سبتی که در آن این انگشتی باشد اگر داخل طعمی معوم کنند حدت و قوت آنرا بشکند
 و ضعیف گرداند و چون آن انگشتی را در دهن معوم کنند از آنرا نافع است و او گفته اند که اگر برین سنگ
 در و تیکه قمر در برج عقرب باشد صورت عقربی نقش کنند و بر نگین داند انگشتی طلا نصب نمایند عقرب بداند و آن
 مضرت نرساند و نزدیک و با خود داشتن این انگشتی نیز این اثر دارد و چون در دهان معوم کنند از آن و بمک
 و یا بر موضع لنگ عقرب و هورام و طیار را در ذوات المعوم مانند خراجه بمانند نافع و موثر است و گفته اند که چون نوع سقیم
 آنرا بایستد جهت معوم بخورد زهر را بطریق عرق دفع نمایند و چون بر موضع الم ضربه و سقه ملا نمایند زلال الم و منع
 تورم آن نمایند و ستورانواع دیگر آن مقدار شربت آن در دفع معوم از یک دانه تا دود اندک و در سائر امراض یک
 قیراطاد و اندک بدل آن زهر جاد اعلی است بوزن آن و زهر نیم وزن آن و طبعی دغستانی بکوزن نیم و حبه بر و سفوفه
 آن در قرابادین کبیر ذکر یافت.

* **باید لیجان** * بفتح با و الف و کسره ال مهمله و سکون فون و فتح جم و الف و فون مغرب و بدینسان فارسی است بحر بی معن
 و غر و بهندی بیکان بلغتی بهائنا من * **هیت** * آن معروف است بری و سنانی میباید و از دای طلاق مرا در سنانی

آنست که مستعمل است غدا خورد و با بهترین آن تازه کم تقیم پوست بنفش بر آق من و رو باندک ظرفی
آنست و سفید با رصاف مذکور نیز خوب میباشد و باید که چون اراده طبع و اکل آن نماید پوست آن را
بجای آکنند و با پوست چها رشتی نموده و خارزده رود را ند و درون آن نمک بماند و با ورق نمائند و بران نمک
بمالند و بروی هم بچینند و بکنند ازین دوسه ساعت در آب سرد تا آب سبزه و تیز طعم گردد پس آن آب را بریزند و آب
دیگر بران بریزند و همچنین بچینند نماید تا آنکه آب سبزه نکرده و تیزی آن کم گردد پس پاک شسته با گوشت بزره و بزغاجوان
و با مرغ جوان و بره و روغن کازانه طبع نمایند و یا در روغن بریان کنند و زمانی دم دهند تا خوب بپخته گردد پس با روغن
یا آبکه ماه آب انارین و انار در آن رگوله پر و گویا و امثال اینها که مصلح و دافع سینه اند تناول نمایند یا با روغن پوست بر روغن
مذکور ریخته یا روغن زردی کرده بدستور نمک مالیده و آب سبزه و تیز بر آورده در روغن بریان کرده و یا در رتنور و یا در خاکستر کرم
اجاج بکند و آنکه بپخته شود بر آورده و پوست آنرا بجای آکنند و روغن بپزد و در آن است خوب مالیده و در گوشت و یا بی
گوشت در آن نمک و بیاض و زنجبیل تر و زرد و زیزه کرده و در روغن نمک است داخل کرده در روغن بریان نموده یا تمام که بپزد
بهر که نامند تناول کنند و اگر چنان کنند و بعد شق و یا ورق خار ما بران بزنند و نمک در عروق آن در کنند و با بران بمالند و زمانی
بکند و آنرا تا زرد آب حا د آن از آن بجای آکند پس با آب خالص پاک شسته بدستور مصلح نموده و تا در نماند و یا آنکه با
آب و نمک یک و جوینی داده آب آنرا بریزند پس طبع نموده بخورند بدستور و یا در نماند و یا آنکه با
و یا سخت کشته ببالند و نکرده و با روغن خورد **طبیعت آن** گرم و خشک و در دم منسوب به شتر است و بعضی در موم خشک
گفته اند **افعال و خواص آن** مقوی معد و معده است و دیکه از غیر آن بهتر رسید و با شکر یا که خود در مسد و کبک و شکر
است و ملین صلابت و با روغن ملین طبع و با سرکه قابض و در رین و با خاصیت مسکن ارجاع حار و خور شبو کنند و عرق
قلم عرق اللم و دافع سنان که بل بوئی زیر بغل و کتف زان باشد و مجفف رطوبت غریبه و مورت و در بملو و عانه و بواسیر
و مولد سودا و دمان آن مفید رنگ رخسار و مسد و بشور و قویا و بواسیر در در چشم سوداوی و قولنج مصلح آن طبع نمودن
آن با گوشتها و روغن و اشیا مذکور است و چون بریان نمایند بدستور مذکور و بشور و نیک جهت تقویت معد و دفع قی
شخصی که طعام تناول نمایند و قی کند و چون بگیرند از آب مغز خشته آن مقدار یک اوقیه و در شراب خوب بمالند و بیاض مانند
اد را بریزند نماید و چون از آب خاد بیکه باد نجان و در آب خیسانید و با شکر چنانچه ذکر یافت است و با روغن قی نماید
بشورید چنان مرتبه زائل گردد و چون بسوزانند و خاکستر آنرا با سرکه مخمیر نمایند و بر قایل بمالند قطع نماید و چون اتمام
یعنی دنباله آنرا در سینه خشک نمایند و نرم سائیند بر بواسیر و سایر امراض مفید و یا شکر و یا از آنکه از وضع زیر و روغن بادام
تلخ یا بنفشه یا با بونه جرب نموده یا شکر سفید و اصل مثل گوشت که چون باد نجان و در زیر آتش کنند تا نیم بپخته گردد پس
بر آورده و بشورند و آب آنرا بگیرند مقدار ده پانزده مثقال و با پنج و شش مثقال شکر سیاه که بپزد کر تا مند بیا مانند جهت
رفع الم ضربیه و سقطه قائم مقام مویانی است و صبر و چون باد نجان های کوچک را باندک آبی و قلیل نمکی طبع نمایند
تا بپخته شود پس فشرده آب آنرا بگیرند و با هموزن آن زیست با آتش ملایم طبع و مثل تا آب ریخته روغن بماند و روغن بر قایل
بر آمد و بمالند و شب ثعل آنرا بران بمالند و آنرا زائل گرداند و اگر بجای روغن زیست روغن تقیم کتان نمایند جهت از الله
شقای و اورام عصب و سردی ممتد و چون باد نجان زود دهند و رسید را با تقیم زدن تا مهر آید و تقیم آنرا نرم سائیند و

باموم درغن بر شقای میان انگشتان و پاشنه پا بمانند در حال زائل گرداند و چون جوف باد نچان زرد شده را خالی کنند و بر روغن گل و زرد کدو در تون تنور نیکرم مقداری کو و بکنند پس روغن را بر آرد و در کوش بپزند جهت از آله درد آن مهرب و چون اجماع و کلس را اضافه نمایند جهت بواسیر یعنی یل الحار و سفید طولانی و یا بنفش پر تخم با حدب آن رومی و مغر و از آن در داء زیاد نوعی است که در هت و یثکله باره میماند مثل یعنی دوازده ماهه ثمر میل مد و ثمر آن همیشه یا خست میشود و آن باریک طولانی است تا یکشور و زیاده و غیر طولانی نیز و پر تخم و تنک میشود مگر نوعی که نیز دوازده ماهه یا نشت میشود سفید و مد و روکم تخم میماند بن نیست چنان ضرر ندارد و از خاصیت باد نچان است که چون آنرا بر خلاف جهت د و سوراخ نمایند یکی در عرض که از طرف دیگر بکنند و در سوراخ دیگر که بکنند و در آب نمک اندک جوشی دهند و در آب آن بکنند آنرا متغیر و ناسل نمیکند.

✽ باد لجان بر ری ✽ که بپند ی بیست کتانی و بزرگ آنرا بهر تاویب روانی کفیشون نامند ✽ مالهفت آن نبات آن بقدر
ذری و زیاده بران و پر شصه و ساراد و مزرور و خود رو و استاده و مقروش و روی زمین و صغیر و کبیر می باشد منبت آن
گزار و دخانه ها و مصر انا و مواضع سیلها و ثمر آن بقدر زیتون و گردگان و بر خار و درخامی بمنز و بعد رسیدن زرد میگرد
و طعم آن بسیار تیز و مائل بتلخی و با بر قست طبعیت آن کرم و خشک است از بستانی و منسوب به شتری است ✽ افعال و
خواص آن فصلاد ثمر آن جهتها و ارام بلغمی و سیه کردن موف و خوردن آن جهت سرفه و ضیق النفس و اصلاح نماد
بلغم و صفرا و تب و درد پهل و دسر البر و بطلان حس شام و قتل دیل و دفع بیماریهای زنان عقه نافع و گفته اند
چون کباب بکنند را قتری معتدل جمع نموده کودی بکنند و دقت آن کودی کوچک و در آن ظرفی عرتنک بکنارند و در
سود بزرگ کباب به کتیکه را بر نموده بالای آن خار و خشاک و یا هر کین کاو خشک چیده را فروزند تا قتری سوخته آب
از آن جدا گشته در آن ظرف جمع کرد پس آن ظرف را بر آید و آب را در شیشه محفوظ دارند و هر صبح ناشتا قلیلی
نیا شامند جهت سرفه باز دطوی کهنه و ضیق النفس و ارام طلب کهنه مفید است

✽ **بانی یان خطائی** ✽ بفتح با و الف و کسر دال مهمله و فتح یاء مثناة تحتانیة و الف و نون و فتح خاء معجمة و فتح طاء مهمله و الف و لام و همزة و با و زادة و یاء جید یله است ✽ **ماهیت آن** ثمری است جوزی و یک هشت پره و بعضی هفت پره و درین ماهیت و پازچه پیوسته بهم بالای آنها منشق و در اندرون آن نیم کوچک نیز جوزی و یک طعم آن فی الجملة شبیه بوز یا زنده لعل آنرا بادیان خطائی نامند نماز جهت آنکه شکل آن مانند رازیانه است و از جمان نیال و چمن وزیر بادا ت منقذ آورند بیشتر و مستعمل تازه و قند طعم و رائحة آن است و کهفد آنکه شبیه رنک و طعم و رائحة آن بر طرف باشد؛ باشد غیر مستعمل ✽ **طبیعت آن** در دم گرم و خشک و متسبب بمشتری ✽ **افعال و خواص آن** محلل و مفتاح و مقوی معد و هاضمه و دافع ریح و نقل طعام و در داحشا و قتل بلغم و ریاح و ملز و پول و نصاری جهت امور من کوره باجای خطائی طبع نموده

بلستور من کورد رچانی میروشند مضر غل و عصب سلیم و مصلح و مویش تشنگی مصلح آن بریان نمودن آن است
 * بارزن * بفتح با و الف زسكون راء مهمله و فتح زای معجمه و دال مهمله لغت فارسی است بعر بی تنه و بیو نای خابانی
 و تبرکی قاسی و بهندی بر لبها و پلنتی کند به پوز و نامند و باین نام معروف است * ماهیت آن صغ نباتی
 است برک آن شبیه ببرک چنار مشابه نبات کسکینج و ساق آن باریک تر از ان و سفید مائل بزر دی و شبیه بکند رسته اثر

شریخ و زرد آن است و ثقیل الوزن و اَلِیَجه بَشَقِیقِ پیوسته و دیکه سُله لَبَن و رختی است عظیم بقدر سر و کتفه آن
 را بپوشه و غیر آن جایجا خراشیده از آن تراوش مینماید و بر میآید و مانند لَبَن بلسان که دهن بلسان نامند میمانند
 در اول سفید رنگ اندک رقیق ولیکن نه برکت دهن بلسان و بپوشه و زرد رنگ پس زرد تیره پس سرخ
 و اندک خشک صلب مانند کند و میگردد و چون بر آتش گذازند کلاهخته میگردد تازه آن زرد تر و رقیق تر و کتفه
 آن در تیر و غلیظتر میماند و در بکانه از کوهستان مورنگ بسیار می آوَرَد و بقیعت از زان میفر و بشند و قطعیای چوب
 درخت آن که از دم تیشه جدا شده در آن دیکه سُله و جرم چوب آن مانند سر و د بودار رخور ریشه دار و کتفه
 اند لَبَن د بودار است و قوت لَبَن آن تازه سال باقی حیواند و بهترین آن تازه ضانی تند بوی بی غش آنست زیرا که مغشوش
 و پراکنج و اشی و آرد با قلا میخامند و کتفه اند سه نوع میماند یکی سبک سبک و سفید و خشک و یکی کثیف صلب زرد سنگین و
 سوم زرد رنگ نرم صافی بسیار تند بوی این بهترین همة انواع است طبیعت آن گرم در اول سوم و خشک در اواسط
 دوم و منسوب به شتری و کتفه آن از آن خشکتر افعال و خواص آن ملین و محال و جاذب زهر من و جهت عسر النفس
 و سرفه کتفه و بوی و اختناق رحم و صرع و بواسیر و قطع عضل و امراض عصبانیة و علل بطنیه و ضعف مغز و جگر و شیز و
 ادرار حیض و اسهال طبعین و اخراج مشیمه و با علل جهت تقویت حصاة و تقویت سده کزده و تسهیل و لا دیت و دفع سحر و
 جذب آنها و با شراب مرکبی جهت سم طبعی مقون و اسهال طبعین میت و اخراج مشیمه نافع و با آب جهت بواسیر و جگر و تن پهل
 و چون سه روز بپاشانند بگره و نکند و قطار آن با روغن دوسن جهت ضد اع بلغمی و در دگوش بقیعت و تن وین آن باد دهن
 دوسن جهت رفع اعیا و کزاز بلغمی و ضما د آن جهت کزاز و اعیا و درد پهل و کمر و تحلیل دما میل و شتاز و بروز کف و قطع آثار
 خصوصاً با سرکه و قطار و نالسا سن حرق یا زهره بزما ده یا آمزی ماده جهت کف و با مرهمها جهت خوردن کوش ناسن و
 و روانیدن کوش صالح چون در کلاب حل نماید بر آتش که غلیظ باشد و بز یا وجه کز ناسن مانند بگر و آزرده تا کزده
 دیگر نجسباند و بر بالای آن پنجه کتفه گرم کزده بکند از آن زنه بندند تا خود بشود و چل آگرد و در آب از اقل کود اند و مجرب
 است و با سنو جهت اوجاع رحم بزشت ز فایز بسجده تند و کز اسن آن منورند آن گرم خوردن جهت تسکین درد آن
 و استنشاق رائحه آن و با ستور بخور آن بقمع جهت صرع و تشن و اختناق رحم و اخراج جبین و مشیمه و همچنین حصول آن
 و روغن آن جهت امراض رحم از قبل اورام و اختناق آن و احتباس حیض و اوجاع و تحلیل ریا ح آن و تقویت اعصاب
 شربا و ترشحات و مینا و ترزجه نافع و دستور اخذ دهن آن آنست که بارزد و با هموزن آن خاکستر چوب درخت انبه
 ممزوج نموده در قرع و انبیک چنانچه مقرر است مقطر نمایند و بکار برند و چون بارزد و با باد و انبه آنرا سقت و لبرون
 نمایند و زیت مخلوط نمایند و نزدیک فوام کنند آنرا بکشد مضر و ضررین در فصول و بلل آن حار و مضر دماغ مصالح آن
 روغن بنفشه و کافور و مسک کوش صحیح مقدار شرب آن تا یک گرم و بقیعت سوم نایک منقل بدل آن نیم وزن آن سنگین
 و ربع آن بجا و شیر جهت آنکه جا و شیر را از آن مرد و قویتر میماند و چون ارا ده نماید که بارزد و با پاشانند باید که
 در تر روغن با دام تلج و با آب شداب حل نمایند و چون خواهند که صاف نمایند آنرا از چوب و غیره در آب گرم
 اندازند تا کلاهخته گردد و آنچه روغن و صافی است با لای آن آید بگیرند و از بارجه صاف نمایند اما انفشار دل که
 دردی با آن آید و بکار برند

۱۰ با وود ۱۰ یعنی بار الف و ضم زاء همسله رسکون و او و د ا ل همسله و یاف رسی و یمنی و بار و تاء مینا ۱۰ و تاء نینجا ی د ا ل
نامن و با و صلا ح اهل مغرب اسم زمره ۱۰ الایوس است و در ایوس مذکور شد و با و صلا ح اهل عراق اسم شوره است
و در بعضی ذکر یافت و با و فعل اسم چیزی است مرکب از کو کر و و زغال چوب بیل و یا با و نجاب و یا بیل انجیر و یا عسرو یا ارسلا
و با امانل اینها و با جمله چوب هر د رختی که زود با تش در گیر د و آتش آن تند باشد و شوره قلبی با و زان مختلفه مثلا
اگر از برای ثوب و تفکک باشد و یک آثار مندی شوره پنج توله کو کر د و هفت و نیم توله زغال داخل میکنند و بسیار نرم کوبید
اگر بسیار تند خواهند با بول انسان و یا با شراب و آتش با یک آتشه خمیر کرد و میگویند و چوب بسیار صغیر ساخته خشک
کرده استعمال مینمایند و الا با آب ۱۰ طبیعت آن گرم و خشک و رسوم در چهارم نیز گفته اند ۱۰ افعال و خواص آن
جالی و مقطع و مفتوح مد و جهت شمال و اجاع ظهر نافع و ذروران حابس نرف الیم جو روح تازه است فوراً با کمال سرور
و چون موضع نزاع مفاسل را بخار زده با و در نرم مایند ۱۰ بر آن به اند و جمع آنرا زائل کرد اند و ضرر کرد و ور نه مصلح
آن کسر و وصل است

۱۰ با و بلو مایین ۱۰ یعنی بار الف و کسر زاء همسله و رسکون و یا مینا ۱۰ یعنی تینا ۱۰ و ضم لام و رسکون و او و فتح هم و الف و ضم یاء
مینا ۱۰ یعنی تینا ۱۰ و یون بلقت اللیس یعنی شبیه چشم است و غلط کرد و کسیکه آنرا صریحه الجلی دانسته و بعضی سقینون
و بعضی فلوحا بین نیز نامند ۱۰ ماهیت آن گیاهی است بی ساق و برگ آن محیط بر آن و ماثل بسفیدی شبیه بزرگ لبلاب
صغیر و زرد یک برگ آن شعبه ها و ریشه و هر آنها ثمری شبیه بدین و مغرب با و طربتی بسیار چسبنده که در جامه و غیر آن
هر چه میرسد میچسبند و تر آنرا جمع نمود و در رسایه خشک مینمایند و بیخ آن غلیظ و منبت آن عنار است و خرابها و شوره
و زردا و از جمله نباتانی است که بر آنچه نزدیک آن باشد میسپید و برگ و تنم آن مستعمل ۱۰ طبیعت آن گرم و خشک
و منسوب به شتری است ۱۰ افعال و خواص آن محلل و مقطع و میصف و نیم و برگ آن مدرقوی است و اکثرا شرب آن
مخرد و محلل بول الیم و یک مقال آن با شرب جهت ضیق النفس و سب و زرق و تحیف منی حتی آنکه چون سب و هفت روز یا
کمتر یا زیاده با سماند قطع نسل میکند و چون مقلد او یک دم تانک مثال آنرا با شرب یا شامند جهت هم
النفس و عیا و تسکین فراق و تسهیل ولادت مفید و تا چه طور جهت امراض طحال مفید و چون برگ و تنم آنرا باز است
بر بدن بماند بدن را گرم و مواد باغم و سرد اوی را تحلیل نماید و در ابتلای دوره حیات لرزان را تسکین دهد

۱۰ با و ز می ۱۰ یعنی بار الف و کسر زاء معینه و یا یاف رسی با و زانند ۱۰ ماهیت آن از جمله طیور رباع شکاری معروف است
اغیر ماثل بسفیدی و زردی و منقط بنقطهای سیاه و بعضی حقیق رنگ مانند خروس سفید میباشد و این بزرگتر از منقط آنست
و با د شامان آنرا قاضی طیر و مینامند و جهت شکار تعلم و تربیت نمود و در حضور خود نگاه میدارند ۱۰ طبیعت گوشت آن
جودرم گرم و در سرم خشک و منسوب به شتری است ۱۰ افعال و خواص آن بطی الیهض و ردی النمل او محلل او را مجازد به سرم
نشود و بر سوخته آن جهت اند مال جزا حات و قطور خون آن در چشم جهت رفع یباض و طرفه و بد ستور و مرده آن بغایت
مؤثر و طرای سرکین آن جهت حلای آثار و محمول آن جهت اعلا نت بر حمل فرزه و تخور آن جهت اسقاط جنین حقیق
مولد تولد مصلح آن باز نواست

۱۰ با شق ۱۰ یعنی بار الف و فتح تبین معجمه و ثاق مغرب از با و فارسی است و عربی صغیر و یمنی جره نامند ۱۰ ماهیت

آن از جمله جوارخ میوزا است و نجیده آن کوچک تر از یازی است و زعفران صغیر تر و طبیعت آن در دوزم گرم
 خوشک و منسوب به معده است * اعمال و خواص آن لبط قرا یازی است چون گوشت آن را نمک سود کرد به ساینده
 روز با آب سرد بشوید جهت سعال یازد و ریور و همچنین جگر نمک سود آن و مقدار شربت آن یک مثقال مهر یا رس گفته که
 بنیول رم از زهره آن وین ستود ماغ آن جهت خفقان موداری مجرب و نظور هر آن جهت نزول آب در چشم و بیاض
 آن و طرفه تریتر از زهره با زبلائی سرکن آن جهت ازاله کلف مجرب و روغن آن که آنرا با پر و جمیع اجزای آب بجوشانند تا مهرا
 شود پس صاف نمود آن آب را با روغن زیتون بجوشانند تا روغن بماندند قین بدان جهت عرق النساء و وجع مفاصل و اعیاء
 تعب نافع و گویند از خواص آن آنست که چون چشم آنرا در نار چیده کبودی بسته یزازی چپ بدنند از طی مسافتها مافده نشوند
 * با قلا * بفتح بارالف و کسفات و فتح لام مفیده و لاف مقصوره چون لام را تنقیف دهند با لاف مملوده خوانند بلفست
 قلمی و مصری ذول و بمراق جوهره کربک و کربک و یسویانی و کوفی کرانیس و قوا با وس و بلفست منجری کالوسک و بستی کرسک
 با مدن * ماهیت آن از محبوب معروفه است و در غلاف طولانی میباشد و سر غلاف آن اندک کج و باریک و در هر غلافی
 دوه تا چهار دانه تافتد و اندک نمیشناسد و هر دانه قریب بند است بکشت کوچکی و بعضی ریزه تر و بعضی درشت تر و مابین هر
 دانه اندک برده فاصله و دانه ها در غلافی و بر سر آن چیزی سیاه رنگ شبیه بناخن چیده ملالی شکل و مغز آن در فلق یعنی
 دوحصه بهم پیوسته و پوست آنرا و همچنین پوست لبها و مانند آن را غده و شمر دگویند و اسنوف نیز پیوست یکدانه را
 به نصف خوانند * طبیعت آنرا * آن در اول سرد و تر و خشک آن در اول سرد و در دوزم خشک با رطوبت فضله و کل آن گرم
 با متدال و لطیف و پوست اندرون آن مجفف و فاض * اعمال و خواص آن محلل و منضج و سر یغ الاکله ارازمه
 و غیره و مسهل جهت تنقیه سینه و شش و تقویت آن و منع ریختن مواد رقیقه از دماغ و تسکین سعال و تقویت باه و رفع قرحه
 امعا و اسهال و قه و چون با آب و سرکه به بزند و با پوست بخورند اسهال خادنا از قرحه امعا و اسهال مزمن را قطع نماید
 و آرد رقیق آن با روغن بادام و قند جهت سرکه و خشونت هینه و خلق نافع و آب مطبوخ آن جهت خشونت خلق و جلای
 و طریقات و منع تولد حصا و تفتیح سنگ و ضما د آن یازد جو جهت ضربه و دوزم یستان که بسبب انجساد شیر یا سب در آن خصوصا
 و چون با سرکه و نعناع بخته باشند و با حله و عسل جهت تحلیل دمل و دوزم بن کوش و زیر چشم و با کنگر و کل سرخ و سفید قش
 مرغ جهت برآمدن کله و با کل خطمی و امثال آن جهت دوزم خضیه و ورام حاره و شسته آن با شراب جهت دوزم حالین
 و دفع کلف و نمش و تحلیل خنایر خصوصا با آرد جو و شب یمانی و روغن زیتون کهنه و با به خوک جهت نقرس مجرب دانسته
 اند و چون با قلائی تازه را دوحصه کنند و طرف اندرون آنرا بر زخم زلور امثال آن بکنند از قطع سیلان خون آن نماید
 و یستن آن بر موضع گزیده سک دیوانه با عنجدب است و زیتون آن در چشم جهت منع ریختن مراد بدان و طلائی
 آن با ربع آن فادز مرکابی جهت سرخی و عطبری بلك چشم بسیار نافع و ضما دیوست آن جهت بهق و برک و پوست بیرون
 آن جهت سوختگی آتش و بعضی مجرب و کل آن مسکن حرارت دماغ و چون در ماهون قلعی سائیده در آفتاب گذارند خضاب
 نیکوست و چون با قلا را بکوبند و بر هر عضو که خوراندند بدن موی در آن عضو فرویند و موی را از رستن بازدارد خصوصا
 که آن موضع را از موی سترده باشند و مگر بر آن ضما کنند و خوردن با قلا مورث نفخ و اختلاج و ثقل دماغ و فساد ذهن
 و مضر با فراط است مصلح آن مقشور نمودن و جوشانیدن در آب و ریختن آن آب پس ریختن و با روغن بادام و ادویه حاره

مانند صغر و قلقل و در ارجمندی و قوت و نفوذ و انتیج آن و امثال اینها خوردن و صحبت خوا بهای آخته و خارش بدن و باقلای کهنه نفع آن کمتر از تازه آن و همچنین نفع مفسر آن کمتر از یا بهوست آلت و حاکمتر کیا به باقلا جهت رفع آزار حرم صیانه نافع

* باقلای قبطی و باقلای نبطی * نوعی ریژه باقلای معروف است و بقدر تر مس و صفا و رنگ منبت آن آبهای ایستاده و وسیع آن خطر مانتند بهیچ نی و برک آن بزرگتر از برک باقلای دستا نی و کل آن مرغ بقدر کل سرخ * طبیعت آن سرد و خشک با رطوبت فضله * افعال و خواص آن بسیار قابض و موافق معد و بهترین ادویه است جهت قرحه امعاء و امحال مزمن و در افعال بلیغ تر از باقلای مصری و باقلای شامی تر مس اند.

* پاکر * بفتح باء عجمی و الف و فتح کاف و راء مهمله * ماهیست آن درختی است مندی عظیم برک آن اندک و عریض طولانی بی تشریف بقدر برک ترنج و بزرگتر از آن و شمر در معنی چون برک آنرا از درخت جبل انوار اندک شیرین و رقیق در آید و چون نموده درخت آنرا انحراف کنند نیز شیر بر آید اما کمتر از شمر درخت پیبر و رقیق تر از آن و برک های نورسته و مزه ماهیهای باریک آن کدر است اما پیچید به شکل غنچه بزرگی میباشند اما مندا تر باخته میخورند با گوشت و یا بدن گوشت لذیذ و چاشنی دار میباشد * طبیعت آن ظاهر سرد تر باشد و شیرین آن با قوت قابضه و رادعه * افعال و خواص و منافع آن میکوبند جهت دفع دما و مل و بنور و جوشه و اورام اعضا و فساد بلغم و صفرا و اخ و ولین آن در درد و تحلیل اورام و دما و مل در این اقسام مقام لبین بر آست صفا داد.

* پالسه * بفتح باء عجمی و الف و سکون لام و فتح سین مهمله و ما و یهالسه بخفای مانیز آمل * ماهیست آن نمیری است مندی فی الجملة سیه با آب و بالود و عسل و روک و تها و بیجوب بسیار باریک کوتاهی بسا خها چسبیل و درخت آن قریب بلور خست امروز و برک آن عریض و خشن و مشرف و در نوع میباشند نوعی اندک شاداب و چاشنی ار و آنرا شربت مینامند و درخت آن بقدر تالیفات و زیاده برانست و نوع درم آن کم آب و این را سگری نامند و درخت آن از آن بسیار بزرگ تر و این و قور دارد نسبت بذو اول * طبیعت آن سرد و درم سرد و در اول خست * افعال و خواص آن مقوی دل و معد و کبد حار و رافع اسهال صفراوی و قوی رفو و قوی تشنگی و سوزش اعضا و حمی و ق و خام آن را نباید خورد و غرغره آب آن جهت خنای حار و افشردن نوع شربتی آن بسیار لذیذ و مصروف المزاج و موافق تروقیع پوست بهیچ آن جهت حبس ابول و بول و حرمت آن مل و منق و بدستور پوست نموده درخت آن قریب به پوست بهیچ آنجا راست چون پوست درخت آبر گرفته پوست سیاه رنگ با لای آنرا خراشید و مقلد ار چهار پنج توله جو کوب نموده در یک بیاله آب شب بخیسانند صبح مایل به صاف کرده در ده ماهه قبل سفید داخل کرده و نوشند یا بیطس و امر چند کهنه شک و یا بنه در ده چهار روز که بهمانند بعون الله تعالی را مل میکوبند و مضر میبودن مصالح آن انیسون و کلنیل و فلاسفه و گومنی است

* بالذ جو هی * بفتح باء عجمی و الف و فتح لام و سکون کاف و ضم جم و سکون واو و کسر و یا * ماهیست آن نباتی است مندی تا بقدر تکلفات و برآکنده و برک آن نازک نرم و اندک طولانی و فی الجملة گرمه الیه * طبیعت آن گرم و تر و منسوب به شتری است * افعال و خواص آن ملای آن برک تازه آن جهت بیق و کلف و احباب نازخم میماند بسبب تنگد آرد و خمد و پوست بهیچ آن با صندل سفید و زاج محرق و قلقل و کاپ مندی سفید که با کلاب و آب لیمون نسکو

محقق نمود و بر قوای سرخ بمانند بدن حار بدن آن مو صغ در چند مرتبه مؤثر و نیز صغ د بوسه بدم ناز آن با برنفل و کالی
 زبری از هر یک يك توله شیر یک همه را با آب پسا و نرم ساینند و میالند و سائیدن آن نمایند و بر قوای خوب بمانند تا چند
 روز متوالی زائل گردد و چون بیخ آن را با پوست و ریشه در سابه خشک نمایند و در سبک صلابه کنند بدن آن آب و در پشت
 توله آن در شکم دخیل بر آید پوست و دانه نیز با آن صلابه نمایند و با آب سرشته اقراص ساخته در سانه خشک نمایند و عند
 الحاجة بقدر مطلوب آب مود و بر قوای بمانند در چند مرتبه زائل گرداند مجرب است و نیز چون بکیرند از بوسه بیخ
 با لک جوهری و فلیله سیاه از هر یک پا و آن را روزی سه بار بر آن شش دام و از ملز و جگر و کت عندی از هر یک چهار دام
 همه را نرم مود و با آب لیموی کافکی و دوازه پاس محقق بلمغ نمایند یعنی اقراص ساخته در آفتاب خشک کنند و عند الحاجة
 بقدر مطلوب با آب یا کلاب رقیق سود و موضع قوای را با رچه خشنی مالیده نیک بمانند در چند مرتبه بصورت الله تعالی زائل
 گردد مکرر بتجربه رسید و نوع یک برکت در وقت سحر که نوعی از زقوم است بر آتش کرم نمایند که نرم گردد و ملائم شود
 و بدست فشارند که آب از آن بر آید پوست بیخ یا لک جوهری را در آن آب سائیل و قرح ساخته خشک شود و نکا ملد اورد و
 عند الحاجة بدست و آب برک لمن کور را گرفته در آن سائیل و قوای را از رچه خشنی مالیده و صغ نمایند مجرب است
 با لک جوهری و بفتح باء موحنه و والاب و فتح لام و سکون نون و ضم کاف فارسی و سکون راء و ما هیئت این نوعی است از
 ریحان در پوشیده بطن رسو مائل به سفیدی و برک آن بی کنگره و تسرف و تقم آن از تقم ریحان بالیل و تر و بلبل ترود و افعال
 قریب بتخم شامسفرم طبعیت آن کرم و نرود و آذوقه آن افعال و وضو من آن معرقی قلیب و جویب خفغان و رفع توحش
 و اسهال معوی و دمای که از اعصاب با لکلاب مجرب و بفتح مغص و زجیر و قیل و قیل از سریت آن نادر و متعال بدین آن ریحان است
 با میده بفتح باء موحنه و کسومیم و فتح یاء مثناة تحتانیة و فاء ما هیئت این لایین بیضار کفنه ابر الحیا من نوشته نثر نباتی
 است و در بلاد مصر مشهود سیاه و صلب بد و کرمه و غیرین طعم و باندک لزج و جوی و در غلافی منخس شکل و در طرف آن اندک
 باریک و بر آن زغی شبیه بزغ لسان النور و همچنین بر تمام نباتات آن و نباتات آن بقدر در دست خطمی و بهما نباتات آن
 در شعبه را عصاره آن کس و سرح و بویک آن شبیه ببرک دلاخ در این ای رستن سه سه در عرق و کل
 آن مندل کل شجره این ملک کبیر در شکل و متله از اهل مصر آن را در خامی و نرمی با غلاف بخته با گوشت مختور قلد
 و بعد بخته شدن و صلب گشتن آرد و کرمه می خورند و در بدن اد و نواح آن نرمی شود اهل آنجانی می خورند
 آن را طبعیت آن سرد و تر و ترسی آن زیاد از سائر بقول افعال و وضو من آن غلبه اهل انداء و خورن
 متولد آن ردی و بعضی گفته موافق اصحاب از رچه حازه است مصلح آن فور در بدن با مری و توایل حاره و سیارد اخل آن
 نوعی در طبع و شبیه بدن آن در رنگه بیشتر و اکثر چهار دیلو و بعضی پنج دیلو و سببا و عابد ار و آنرا دلایتی بلول مینامند
 و در هندی بدنی میگویند نباتات آن شبیه خطمی در جمیع اجزای سر شاخهای آن اندک سرح رنگ و برک آن نیز شبیه
 ببرک خطمی و خروج و کل آن شبیه بکل پتمه در رنگ و شکل و نم آن را در خامی با گوشت بخته میخورند و بی گوشت اندین میسود
 و میگویند که هر لد مینی و معقوی باه است

فصل الباء مع الباء الموحدة بین

بیشتر و بد رباء موحده مفتوحه اول مشقه دوم مشقه و فتح غین معجمه و الباء اسم خاص است و بدنی و بدنی طوطی

پیشی علوطه نامند **ما** هیت آن مرغی است سوزنک رچند نوع میباشد مه از آن بزرگ و دو کوچک یکی از بزرگ
 آنرا در رنگا که مدله نامند منقار آن سرخ و بنا گوش و زیر حلق آن سرخ و شا نوین آن سوزنک کردن آن طوقی سیاه و بسیار
 خوش منظر و بتعلیم سخنکو میشود و دیگر رچند له کوبند منقار آن سرخ و بنا گوش آن رنگ گل گاسنی و در کردن این نیز طرق
 منبای و برهای آن بسیار و دنباله آن زرد پستی رنگ و از عمده درازتر و این نیز سخن کو میکرد و دیگر پرا کجبه نامند
 و منقار زسار این سیاه و بتعلیم نیز سخن کو میشود و جبهه این بنسبت مدله اندک و باریکتر و یک صنف از کوچک آنرا نریدی
 مینامند و نوع میباشد یکی کله آن بنفش و متعارف زرد و شا نوین پستی و دیگر منقار زرد و همه پستی هر دو قسم بسیار خوش
 رنگ و کوچک و خوش منظر و توکیب و بعضی از نوع اول از تعلیم سخن کو میشوند و لیکن کمتر از نوع بزرگ و تکلم این با صغیر
 است و این شبها در بنجر خود را ملحق او زبان میکند و یکی دیگر از آن کو چکنر و آنرا توتیه کوبند کله این نیز بنفش و منقار
 و شا نوین آن سبز پستی و این نیز سخن کو میکرد و هم بصغیر و هم بفر آن و مقلد اصوات اکثر حیوانات است مانند کلاغ
 و خروس و غیرهما و لیکن کمتر از طوطی و انواع دیگر نیز میباشد و منقار همه مقوس و چنگل کیر از برای تصدیق صوت ایشان
 اهل بنگاله بیخ بیان معنی بیخ تالول که خوانندچنان است و ترنفل و ساقه بزرگ پان بنگله و فلفل سرخ و بهنگره که گیاهی
 است فندی می خوراند و خوش ذاک اکثر آنها شل توک و شیر با چلا و ورمو زاست که بهندی کبله نامند و محبوب دیگر نیز
 و مشهورند و آنچه حکیم میر محمد مؤمن در نسخه المومنین نوشته که از خوردن بسته و لا جور و و قرطم زرد تر شدن کو
 میکند و این سخن در رنگا له شنیله و تشنه و معمول نیست شاید در جامی دیگر و یاد و این چنین باشد
 * طبیعت آن در دهم گرم و تر اول خشک و منسوب بمشتری است **افعال** و خواص آن بسیار بطی الهضم و مفرح
 دل و جهت التیام قروح مزمنه و صداد آن جهت دفع کلف و آنرا و نیکو کردن رنگ و رسا و خون آن جهت از الله
 بیاض و این نافع است

ببر شیری است که در رنگ دند بجم میرسد و گوشت در جمیع خواص قوی تر از است است

ببیت بل و باء صمیمی اول مفتوح و دم مکسور و سکون یاء منناه تبتا نیه و فتح تاء منناه قوتانیه و فاء هیت آن
 تنیم شری است که از ارض جلید صیا و نند و ثمر آن بمقلد انار رنجی و اناری و پوست آن جوی رنگ تیره مائل بسپاهی
 و در جوف آن تپهها بسیار سیاه رنگ صلب مثلث شکل و آنچه تحقیق پیوسته ثمر آن بمقلد زرد المور و شکل آن و در جوف
 هر نمری سه دانه مثلث شکل بسیار تلخ میباشد بلکه جمیع اجزای آن از پوست و لحم و قشع همه تلخ است مغز دانه آن بتازکی
 سفید و چون کهنه کرد بدست رنج صندلی رنگ و سیاه میکرد * طبیعت آن حار و یابس در آخر سوم یا اول چهارم
 * **افعال** و خواص آن با قوت تر یا قیامت و آسایش آن جهت مضغه بارد بلغمی که باقی و اسهال باشد و بند نشود و نیز قوی
 مفرط و بدن هیمنه که هیچ چیز بند نشود مقلد اربک حبه یاد و حبه از آن پنهانی و یا باد ویه مناسبه و یا باد و سه دانه فلفل
 یا کلاب و یا آب و نبهت ضیق النفس و استسقای بارد بلغمی و اوجاع ریاح بارده و بواسیر بلغمی و ارجاع مناسل و غیرها
 و یا بجمله اکثر امراض بارد بلغمیه و اعتقید و مضرا مرایض حاره و محروران و انزاجان مقدار شربت آن از یک حبه تا دو حبه
 و یا آن نار جلیل در یا پنهان کهنه و فاء زهر قنفلی است و آب در پوست آن خورند نیز جهت امراض مذکور و نافع بشرط

آنکه آب را در آن آمده اند از یک آنکه تلخ کرد

پیهه بد را به عجمی اول مفتوح و دوم مکتور و سکون یا عجمی و تثنیه و فتح ما و ما در آخر لغت منی است و ما هین
آن شیر درختی است منی که مخصوص در تنگ کله کبیر الوجود و درخت آن تا بنه قامت بلند میشود و جوف تنه آن رخ و غنچه لعل
کبیر از غلظت و اکثر یک ساق بلند و بر سر آن شاخهای کوتاه و برک آن شبیه ببرک بید النجیر و از آن نوع قره زان بزرگتر و
نور آن نزدیک شاخهای آن مانند نار جیل و سفید از نار جیل کوچک و یا متوسطی یا پوست خضبی و فی النجیله شبیه بدن و سر
تمام سال بود رخت میباشد و در زمستان میرسد در خامی سبز و مغز آن سفید و بالین بسیار و سفید و بعد رسیدن پوست آن
زرد رنگ و مغز آن سرخ رنگ و آنکه شومین و تنوعیت آن کمتر میگردد و بالی مغز جوف آن پرده مانند پزده مغز خربزه
بود و جوف آن تخمهای بسیار کوچک مائل بتدویر بمقدار غلغلی یا ریشهای باریک سفید بدن آن پرده پیوسته و بالی آنکه آنکه
کوبیده و همچنین مغز پوست آن را باد و سه قطره لبن آن را چون قلیلی با آب زنجبیل تازه که بهندی ادرک با مندر کوبیده
همانند حتی گوشت کا و روغن نمائند یا کباب سازند و بزودی آن را مهربانانید و همچنین چون قلزی از پوست آن را با گوشت جیم
نمائید و حلوائی ثمر لیم خام یا لبه آن که در آب طبع نمائید و شیرینی بقدر مطلوب داخل نمائید و با روغن بویان بکنند و بقل
زعفران و قلیلی نمک بکباب سود و مطیب نمائید لذیذ میباشد بهترین آن بزرگ بالین و بالین رسیدن و همچنین شیرین شاداب
کم بوی آفتاب طبعیت آن سرد و تر و تواتر خورد و مفعول و خواص آن جهت نفث اللم و برطرف کردن و تر
میحاری بول و التهاب قلب و معده و کبد نافع الحار بطبیقه البضم و مولد بلغم و خون بلغمی و ریاح و قرا و تر و مضر میزدین و در
خون امتلاهی بدن از بلغم و رطوبات باعث حمایت بلغمیه و نزول آب و طلا فی لبن آن بر قویا در دوزخه دفع باعث زوال
آنست با خراج زرد آب لزج و رطوبات بسیار و آنکه کی خاوشی میرسد

فصل الباء الموحدة مع الحاء المعجمة

بجور الا کزاد بفتح با و ضم حاء معجمه و سکون وا و ضم راه موحده و الف و لام و فتح الف و سکون کاف و فتح کاف
مهمله و الف و دال مهمله بلغت اندلس بطور و بریانی اندلسیون و بخور الا کزاد از آن جهت نامند که گردان در
هلا خود در بخورات بسیار استعمال مینمایند و ماهیت آن نباتی است ساقی آن شبیه بساقی رازیانه و گل آن زرد و برک
آن انبوه و مانند دسته خوشه از حوالی نیم آن قریب بزمین میروید و بنوع آن شباهت و بالیه و صلب ثقیل الزائجه و بر رطوبت
منبت آن کوههای پراشیدار و زماقی آن صمغ سرخ رنگ بد بوی تند لذیذی که زبان را میگرد بزمی آید و مانند کبد بر آن
منجیل میگردد و از آن نوعی نیز میگردند بدین قسم که ساق آنرا تنوع زده یعنی آنرا کفته در سایه خشک مینمایند برای آنکه آفتاب
قوت آنرا ضعیف میکند و آن را چون تنوع آفران کوفتن قوت بیخ آن ضعیف میگردد و همچنین چون بیخ آن خشک گردد قوت آن
ضعیف میشود و عصاره آنرا نیز میگردند بدین نحو که بیخ تازه آنرا کوبیده و رطوبت آنرا کفته خشک مینمایند و قوت این ضعیف
تر است از تنوع آن و تنوع آن از صمغ آن و تنوع آنرا کثیر الاستعمال و گفته اند که باید در هنگام اخذ لبن آن بردهای
بینی صورت و دماغ را بر روغن گل چرت نمائید و الا صناع و ظلمت بصر مینماید و در طبعیت آن در آخر صوم کرم و خشک و
عصاره آن در اول صوم و بیخ آن در آخر صوم و گیاه آن در دروم و خواص آن مغذی و من و فضلات و مفتحت
حصاة و مسقط جبین و صمغ آن جهت امراض نار و عصب مانند فالج و صلب و لثیم و کزاد و زمانند اینها و امراض

سینه ریش مانند خرگه و در دم طحال صلب شرباردند ستور مقد از دم معده آن و چون بر آتش اندازند و را بجوش
آنها استنشاق نمایند علل یارده و مایه و نبات و رمد از کاه می و تجذیف رطوبت دماغی و رفع نزلات و عوای و بانی مخصوص
که از روی جغه حیوانات و انسان و بسبب قتال و غیره برخاسته باشد و جهت کویز فیلان موام نافع و چون بردند آن کرم
خورد و کلدانند و جع آنها تسکین دهد و بسا هست که آنها را مفتت کرده میریزند و قطره صمغ محلول آن وید ستور لبس آن
بار و رغن کل جهت درد کوش و جهت تفتیح سده و رفع ثقل سامعه و تسکین و جع آن و ضماد آن با سرکه و روغن کل جهت
سر سام یا نخی و کزاز و رمد و ر و صدام و مزمن و فالج و عرق النسا و با سرکه جهت تحلیل مهر و زید ستور آشامیدن آن با سرکه و ترمیم
آن با سرکه و زیت جهت تلبیس اعصاب و چون صمغ آنها را بر استخوان بکشد از درد آنها مضمحل و کاه حل میکند عصاره آنها را
باین نسو کرده در جوش آن نان کرم میکند از درد تانرم کرده و کاه بحسب اغراض و اعلال بعضی ادویه مناسبه موافقه آنها بنیز
بآن اضافه میکند مانند مغز یا دام تلخ و حل آب و امثال اینها بمقدار یک اخراج نماید خلطی را که مقصود اخراج آنست
بتلبیس و یا با فراز و یا به تحلیل و یا به تفتیح و یا با ذایت و آشامیدن لبس آن جهت عهر البول و مغص و تحلیل و نفع و تلبیس طبیعت
و تسکین و جع مثانه نافع و بیه آن ملین طبع و رفع عهر البول و مغص و درد مثانه و محل نفع و ذر و ران جهت جزا حات
خیمه و عسره الاند مال حادث از عسره المزاج رطوبت و تجذیف و اند مال آنها و رفع بد بوئی قروح و فتن و عرق زهر بغل
وید ستور بخور آن چون در بیه زین حامله نزد ولادت تخمیر نمایند با سانی و رفع حمل نماید و حصول یکد قیرا طآن اخراج
چنین زنده نماید و چون بسوزانند آنها و بازیت و روغن کاه مخلوط نمایند و بر قروح رطوبه و لبنیه و سرمانند خشک گردانند
مضر دماغ ضعیف و مکرب و سرورین و مصلح آن نیلو فریعی بایک که تنها استعمال نکنند و از روی آن اجتناب نمایند مقدارش ریخته
از صمغ و عصاره آن بکشتال و از جرم آن در مثقال بدله آن حب الغار

✽ بخور السودیان ✽ بفتح یا و ضم خاء معجمه و سکون و او و ضم راء مهمله و الف و لام و ضم سین مهمله و سکون و او و فتح
دال مهمله و الف و نون ✽ مایهیت ✽ آن نباتی است مشتبه بقدیر شیمی و شاخهای مشتبه آن مائل بلا جوردی و کل آن
مقه و بار طویلت ازج که بدست می چسبد ✽ طبیعت آن در دردم کرم و خشک ✽ افعال و خواص آن مسکن مغص و
ریاح غلیظه و مفتح و جهت عرق النسا مجرب دانسته اند ضماد مطبوخ آن با روغن زیتون محلل اورام صلبه و بلغمیه و
هودا و به و مورت حیح مصلح آن صمغ عربی مقدارش بریت آن تا یک مثقال است

✽ بخور مریم ✽ بفتح یا و ضم خاء معجمه و سکون و او و راء مهمله و فتح میم و سکون راء مهمله و فتح یا و عثناة ثعتانیه و سکون
میم با فریقیه معروف المشایخ و بدله است ✽ مایهیت ✽ آن نباتی است برک آن شبیه ببرک بلبل کبیر و کرمی
آن سبز و روی دیگر مائل بسفیدی و مزغب و ساق آن بقدر چهار انگشت و کل آن مانند کل سرخ و کل بعضی کبود نیز و بین
آن مانند شاغم و عریضتر از آن و سیاه و کلاه آن را شجر مریم نامند و منبت آن جاهای سایه نمناک و مستعمل بیع آن است و
عصاره آن قویتر از بین آن و قسمی است از عرطنیه و غیر آنست زیرا که گیاه از عرطنیه خاردار و پر شاخ و ساق آن درازتر
از ساق گیاه بخور مریم و برک آن شبیه ببرک کلم و شاخ آن شبیه بخور مریم و سیاه و لیکن درین چیزی شبیه بکره آمده
میباشد بخلاف بخور مریم ✽ طبیعت آن بد را و لرم کرم و در آخر آن خشک ✽ افعال و خواص آن مفتح و محلل و
جاذب و ملطف و مدبول و حیض و رشح و عرق و معطج چنین و جهت برتان و تفتیح سده و کبد و تنقیه فضول آن و صفرا از اقطار

بدن زمانه آسمان من نه منزه آن با آب انار و کثیرا که مصالح آنند و چون با عسل و یا شراب یا شامند میباشند اتقوا و لیکن
 درین هنگام باید که از دو معتدل نجار و زنگنه و در بوران زنانه است و یا شراب جهت رفع ضرر او و به قتل و زیاد کردن مستی
 شراب و یا ماء الدسل جهت اسهال یا غم و خلط غلیظ و زایل متعجب و خلط معتدل را دفع و مضاد آن با فاد زهر و دواهای سی
 قتل است بقوت جاذبه و طای آب آن با حر که جهت داء النعلب و نقرس و التواء عصب و برآمدگی مقله و از ازاله کلف
 و بار و رغن زیتون کهنه جهت شقای که از حر ما بهر سید باشد و با دریه مصلحه جهت خنازیر و سایر صلابات و اکتشال آن
 با عسل جهت نزول آب در چشم و لیکن بتهائی در چشم نباید که بکشد بسبب حلت آن بلکه حد آنرا بنشاند شکسته
 استعمال نمایند و سوط آب آن جهت تنقیه دماغ بسبب قوت جاذبه آن و چون آب مطبوخ آنرا بر سر ریزند جهت فروخ
 آن در صورت جهت زوال شقای که بسبب سرما عارض شده باشد و غسل خشک آن جهت ازاله آثار بصره و کلف و داء
 النعلب و کما د آن جهت نقرس و التواء عصب نافع و چون پارچه صوفی را با آب آن تر کنند و حمل نمایند تقاضای برآز
 نماید تقاضای قوی و قر زجه آن جهت اسقاط جنین و تعلیق آن جهت عسر و ولادت بابت نافع عسر مقله و محرورین مصالح
 آن کثیرا و آب انار مقله از شربت از عصاره آن نمیدوم و از جرم بیخ آن تاسه مقله و از خواص آن است که چون بر سکه
 طلا نمایند اطلاق نماید و بر رحم بانکر اعمل اسقاط جنین و مضاد کیا و تازه آن بنجامه جهت تحلیل صلابات طحال و بملیل
 تخم آن جالی و مضاد آن جهت ازاله کلف و نمش و خنازیر و ورم صلب و داء النعلب و اکتشال آن جهت نزول آب در
 چشم مفید و عصاره و بیخ آن در این انغال قویتر است و دسمی از بخور مرمر را که با شیشه بنیل و نرک آن باریک و عسل
 آن بقدر ذره و باریک در اطراف آن شعبه مانند اکلیل حبت و تخم آن شیشه تخم شیت و بیخ آن را در منع حمل مجرب دانسته اند
 بخته جوش شرابی را که بپزند که آب را با دوی چند جو شاند و یا شند و آن چنان است که شمره انکور را با گوشت
 بره در یک کوزه باقی ادره را بیک کوزه در کسه میکنند و در یک می اندازند و بجوشانند تا گوشت مهر اهود بعد

فصل الباء مع الدال المهملة

از ان صاف کرد و مینوشند

بد اشقان بفتح با و دال مهملة و الف و کسر شمن معجبه و فتح ف و الف و نون معوب از بد سگان قارهی است و بد شغان و
 بد سگان و قاتل ابیه و کف الکلف نیز نامند ما هیئت آن کیا می است شیشه بوردی که به روی پیروز نامند و غیر آن است
 زرد رنگ ذمی و باریک تر از پردی و نرم تر از ان حبت آن فی زارها و آبهای ایستاده و اصل زنج دست بر لیچ از ان میسازند
 و گویند در آن زبانجان بسیار است طبعیت آن گرم و خشک و افعال و خواص آن ملطف و محلل و ملزول و جود
 امراض یارده بلغمیه و رطوبه نافع و بدل آن گشت بر گشت است مقله از شربت آن از یک درهم تا سه درهم بدل آن یک وزن در

فی آن در نیم و بوزن آن زیر که رانی است

بد هال بفتح با و سکون دال چهار نقطه مندی و فتح ما و سکون لام اسم ثمر درختی مندی است و مشهور بر هر مل برا عصار
 نقطه مندی است ما هیئت آن درخت آن عظیم است قریب بد رخت کردگان و نرک آن بزرگ و عریض و ثمر آن قریب
 پنبه و بر و بازواید و ثمر آن مزغب و زرد و مغر آن زرد طلایی و خانه خانه و علم آن چاشنیدار و بر بعضی شیرینی غالب
 بر قرشی و بر بعضی بالعکس و رانسته آن قریب برانسته سفرجل و یا زهرمت و اختلاف سفرجل و برمت و تخم آن را جل اگر ده در
 زیر طعام پلا و میکن اید و دقلیده اخ می کنند با چاشنی آب لیمو و قند لذین میگرد و در رنگاله بسیار میشود و در آن تخمهای

بسیار میباشد و در بعضی که بسیار خوب است تخم کمتر و در بعضی زیاد و شکل تخمهای طولانی بیضی است تخم زرد آلود بعضی
 آنک که منافع و مغز تخم آن سفید و ترش * طبیعت آن سرد و تر و بعضی گرم و تر گفته اند * افعال و خواص آن ثقیل و نفاخ
 و مولد بلغم و دافع صفرا و آنرا خوردن مغز آن محلث حمیات بلغمیه خصوص در بلغمی مزاجان و مغال منی و مضرب باه
 و استنهای طعام بر تخم آن ملین طبع اطفال استهائیه بین قسم که یکدانه یا دودانه آنرا هائیه یا شیر مرصعه یا بخور و راندن
 و یا با ادویه دیگر یکدانه آنرا کوکب و از اجزای مسهلات ایشان است و مستعمل اهل بنکاله و بل ستر و مقدار قابل از
 شیر آن با عطر و خات مناسبه مسهل اطفال و مجرب است * **نصف** **الباء مع الراء المهملة** *

* **بزر** * بفتح با و راء چهار نقطه هندی است * ماهیت آن درختی است عظیم شاخهای آن پراکنده و از شاخهای آن
 ویشهای بلند آویزان بعضی قریب بزمین و بعضی بزمین رسیده و برگ آن اندک هر فیض طولانی از کف دست بزرگ تر و
 اندک ضخیم روی تشریفه و بی شعبه و در مسالک هندی و بنکاله و دکن کثیر الوجود و در گرم میراث و بعضی بنا در فارس نیز مشهود
 و بزبان مردم آنجا آنرا لول مینامند و درخت آن بسیار بزرگ میشود خصوص بعضی درخت کهنه شد که هزار سوار و ریز
 سایه آن درخت ایستاده شوند و از بیخ برگ آن چون بشکنند لبنی بر می آید چمنبل * طبیعت آن گرم و تر * افعال و
 خواص آن آشامیدن لبن آن محلل ریح و رادع اورام و محرک باه و دافع بواسیر و چون لبن آن را هر روز به قیل
 از طلوع آفتاب تازه بتازه بکینند و با هموزن آن شکر سفید مزوج نموده ناخاست بخورند تا بیست و یکروز یا زیاده و یا کمتر بقدر
 احتیاج که از بک درم شروع نمایند و هر روز قدری بیفزایند تا سه درم و باز بدستور کم نمایند جهت بواسیر هر نوع که باشد
 و جریان و رفت منی و هر عت انزال و کثرت احتلام و تقویت اعضای رئیس نافع و مجرب و مساند شیر تازه آن بر اورام در
 ابتدای ظهور خصوص بورم کشران و ادع و محرک و برد ما میل ابتداء اگر مواد کم است تجلیل میدهد و اگر مواد بسیار
 باشد منفعیتر نموده زرد با لنتیام می آرد و بهتراز درهم است و چون برگ آنرا اندک گرم نموده بر زخم تازه که محتاج بخیه
 باشد دهن آن را بهیم آورده بر آن گذارند و محکم بندند و ناسه روز یا زنگنه ملصق و ملنثم سازد و آشامیدن ریشهای آن و بنفشه
 آن مقدار نیم درهم یا یک درهم شکر سفید مزوج نموده با قدری آب جهت امساک منی و رفع جریان و میلان آن نافع
 * **بزدی** * بفتح با و سكون را و کسر دال مهملتین و سکون یالفت عربی است بقاری پیژ و بهندی گوندل و بهته و پیژار
 بلغت اهل مصر فاقبر و بلغتی خوص جهت مشابیهت برگ آن ب برگ نخل و بریانی با نورس نامند و قسمی دیگر از آن است
 که برگ و ساق آن طولانی و غلیظ تر و در قریب باشد و در مصر از پنبه آن کاغذ میسازند * ماهیت آن نباتی است ساق آن
 غلیظ و زیاده بر ذریع و در درون آن را ریزه کرده از آن ریسمان ترتیب میدهند و کل آن مستطیل و ضخیم و سفید و زرد بی
 و خوش منظر و برگ آن مانند برگ خرما و در از تخم آن ریزه ترا ز حله و تلج و بیخ آن با حلاوت و از میان نباتات آن ساقی
 میروید باریک و بر سر آن مانند شمع قتیله بمقدار شیری و بالای آن زغبی مانند گردی شکری رنگ میباشد و آنرا از آن
 جدل آمینما بند و از آن قوصها ساخته میفر و شند و مخورند شیرین و خوش طعم میباشد و در زیر آن زغب چیزی مانند پنبه نرم
 و از آن کاغذ میسازند و نباتیان داخل صابون میسازند برای استحکام و با صفتی آنرا لوتی مینامند و آن کرد مخصوص
 به بردی بلاد است منبت آن زمینهای که در آن آبها استاده میباشد * طبیعت آن در درم سرد و در اول خشک
 * افعال و خواص آن آب آن جالی دهنده و قاطع نرف الدم مطلقا و با سر که جهت سپرزیدن ستر و بهیج آن رخائیدن

آن جهت رفع بوی سرو و بید از شراب و نبیذ خصوصا بوی آن و ضما آن جهت تعلیل او را و در زرمق آن جهت انبیا
و زخهای تازه و کهنه و قروح خبیثه و اگله خصوصا اگله دهان و نفث الدم و نزف الدم و جراحات تازه و آسمین من محرق
آن با سرکه جهت بجز زناغ کوبند مضرا حفا است و مصلح آن عمل

* برسیا و شان * بفتح با و کسر را و سین مهملتین و فتح یاء منثناة تحتانیة و الف و فتح وا و و شین معجمه و الف و نون لغت
یونانی است بمعنی دواء الصد و یعربی شعرا الجبال و شعرا الارض و شعرا الیین و شعرا الخنازیر و جعله الف و الف و حرا الیکلاب و کزبرة
البشر و ما فی الاورد و ما فی الوصف و یونانی بولوطونجون یعنی کثیر الشعر و یفراسی برسیا و شان بیا عجمی و عوام سنبل و یهندی
کالی جهانپ و کرجا و نیکوت نامثل * ما هیست آن نباتی است بوی آن شبیه بوی ساق زرد و شاخهای آن بسیار
باریک و صلب و هیا و سرخ رنگ منبت آن مواضع نضاک و سایه مانند کنارهای چاه و بای دیوارهای کهنه و خرابیها و قوت
آن تاشش ماه باقی مساند و چون یک سال بر آن بکند و قوت آن با دل میگرد و بهترین آن بر برگ شبیه بکرنس شاخه صاب
میه آن است * طبیعت آن معتدل ماثل بکرمی و خشکی * افعال و خواص آن ملطف و مفتح و منضج و محال و هفت
آشامیدن مطبوخ آن جهت اسهال فرمودن صفرا و سودا و بلغم موجود در معده و امعاء و جهت تقهیه سینه و شش و ریه و ضیق
النفس و در زخمینه و یونانی و حصاة و در اربول نمودن و حمض و نفاس و اخراج مشیمه و کزیدن سک دیوانه و استساق
آب مطبوخ آن جهت زکام و نظل آب بخته آن جهت تفتیر سله انف و زکام و ضما آن جهت صلاح بارد و ضما بخته آن با
روغن جهت اء الثعلب و خنازیر و نوا صبر و د بولات و چون در دهن بخایند و آب آنرا بر غریب و نوا صبر کنج چشم بچکانند
و با جرم خائنه آنرا در آن بنند باغ و آشامیدن سفوف خشک آن جهت رفع اسهال و اساک بطن مفید و ضما بخته
آن بر اندیس جهت تعلیل ورم و صلابت آن و طلای تازه آن جهت قروح خبیثه و کزیدن سک دیوانه و اء الثعلب خصوصا
که تازه آنرا بقوت برد اء الثعلب بمالند و طلای کوبیده آن با مغز ساق گاو جهت درد در بسیار نافع و ضما کوبیده آن
بالادن و روغن مورد و روغن موسی و زردی و شراب مقوی موی و همچنین چون مخلوط نمایند با آب طبع و با خاکستر آن
شراب و عمل موی را بد آن بشویند جهت قروح و مفید و ضما محرق آن جهت منع ریختن موی و روئیدن آن و
خزاز و زرمق آن جهت تجفیف و اند مال قروح خبیثه و اگله و حصول آن با مرکب جهت رفع سیلان رحم نافع و ضرر
شهر و مصلح آن مصطکی و کوبیدن کل بنفشه مقداره شربت از جرم آن تا هفت درهم و از مطبوخ آن تا بیست درهم بد آن در
امراض رطبه بر زن آن کل بنفشه و نصف آن اصل المومس کوبند از خواص آنست که چون بکوبند تازه آنرا و بر موضع مخالف
هضمیکه بیکان رفته باشد کند از بند ان موضع آید و بیکان را بر آورد

* برسیان * بفتح با و سکون را و کسر سین مهملتین و فتح یاء منثناة تحتانیة و الف و نون و برسیان با الف در آخر نیز آمده
* ما هیست آن اسم فارسی نباتی است منبت آن بلاد بابل که حرالی گفته است و بی شکوفه و گل و قشیم میکند و در اول
توز میرسد و ازاد و یه غیر مشهوره است * طبیعت آن گرم و خشک متعوب بمشتری است * افعال و خواص آن
بوئیدن و آشامیدن آن مقوی دماغ و روح و نفسانی و بصیر و جگر و معده و محال و رطاح و ملطف و مصلح اخلاط و طلای آب معصور
و با مطبوخ آن با آب برک کل سرخ سائیده و دومیته با سه مرتبه در حمام جهت قلع آثار و میاه که از جوب و غیر آن بهم
رسیده باشد مجرب دانسته اند با آب مقطر یعنی عرق آن بوی قزقل دهد و در خواص مانند یاد و نجو به است و تقریب نفس

فهرطای نیتنی * بفتح با و سکون راء مهمله و فتح طاء مهمله و الف و کسرتون سکون یا و مثناة تحتانیة و کسرتان و سکون یا بفتح یونانی است و یبند ی سرالی نامند * ماهیت آن نباتی است ربیعی و غیر بستان افروز است برک آن شبیه برک حماض بری و از آن ریزه تر و سیاه تر و مغرب و ساق آن باریک و کل آن مائل بسرخ و قسمی از آن شبیه بشیر است * طبیعت آن مرکب القوی با قوت قابضه و بعضی در اول دوم گرم و خشک گفته اند و منسوب بمشتری * افعال و خواص آن ضمد آن میل اورام و منقبی آثار و برک و صمد آن جهت التیام جراحت و مضغه بطبیع خشک آن جهت قروح دهن و زخمهای متعفن در درم و بد بوی دهان و آشامیدن آن جهت تهنات و بهترین ادویه قابضه مستعمله است از برای دفع عفونات مورت غنیا من صلیح آن عتاب بدل آن آب چغندر راست

* برک * بفتح با و زواکاف بفتح انگشتی یعنی پوست درخت است * ماهیت آن پوست درختی است شبیه بقزله از آن تیره تر که از ارض جلدیل میآورند گفته اند طایفه از قیسسان ملقب بمسرویت در مملکت پری که در رامرکای جنوبی واقع است برخاسته این قشراطلاع یافتند و برک آوردند و لهذا منسوب بآنها گشت و آنرا جر و تیس برک نامند و درین پوست طعمی و رائحه غالب نیست مگر آنکه اندک قبوضتی دارد و برک کوبیدن آن از قزله کثر * طبیعت آن در دوم گرم و خشک * افعال و خواص آن جهت حمیات مزمنه گفته و نائیه مسبوته بر دمانند ربع و در ریه تنقیه بعمل تنقیه که زائل نکرد و مفید بدن قسم که در هنگام قتره و انقباضی نوبت مقدار یک گرم تا یک مثقال طبعی آنرا با آب سرد حل کرده یا شامند سه روز بهم با پنجر و زرافه و روز و فزکان تا یک روز و یک شب و تا در روز تا نوبت دیگر با فاضله و در ساعت نجومی که پنج کهری هندی است در همانوقت من کوریکیکل رم طبعی که دوماشه میشود با آب سرد حل کرده و منخور اند و در حمیات عرضی و مزاجی و قروحي و مزاجه متغیره فاسده و هنگامیکه شراعیف ورم کرده و منتفخ شده یا سده و احشای بهم رسیده باشد و در حمیات لازمه و مسخره و در هنگام مبتلا و فساد و تعفن اخلاط بسکال باشد این در اعلا نیم النفع و غیر مستعمل است و همچنین در صلح دوری و امراض نائیه رحم و اکثرا امراض که در وقت منتظم داشته باشد مگر بعد از تنقیه بقی و اسهال و انقباضی نوبت در اکثری مفید و آنرا که که نیز نامند و با آنکه ملج طریقه جهت حمی ربع گفته همانوقت و همان مقدار را سه روز بهم نیز مفید اند * برک شبرازی * بفتح با و سکون راء مهمله و دوکاف فارسی اول مفتوح و دوم ساکن و کسرتین معجمه و سکون یا و مثناة تحتانیة و فتح راء مهمله و الف و کسرتان معجمه و یا و نسبت * ماهیت آن برک قسمی از عنب الدب است و بمنج آن عود بری است و عود البندق نیز نامند * طبیعت آن بسیار گرم و خشک * افعال و خواص آن مسکونی و زیاد * آن مورت جنون و کشنده است

* برنجاسف * بکسر با و راء مهمله و سکون نون و فتح جیم و الف و فتح سین مهمله و فایونانی ارطیه ماسیا و بعبی سوبلا و بفارسی بومادران و بشیرازی برتر اسک نامند * ماهیت آن نباتی است ساق آن قریب بد رمی و شاخهای آن باریک و برک آن ریزه و کل آن مانند شبت چتر دارد و زرد و سفید و مائل بکبودی نیز و نباتات آن اندک چسبندگی و صفت آن کوه ها و صحرای سایه در ارازه نر و سال میر و بد حکیم میر محمد مومن در تنقیه نوشته که آن غیر قیصوم است چه قیصوم شبیه است با فستقین و اکثر یکسانی از یکریشه میروید و می شاخ و زباده بر شمری و برک آن شبیه برک و ساق زنبق و از آن بسیار ریزه تر و باچه سبکی کی قلیلی و کل آن سفید و زرد و با عطریات قوی بی نقل را آنچه منبت آن منصوص کوه ها است که

باران در اینجا بیشتر شود و اکثر اطباء و عشا بین مشوش ذکر کرده اند و هر دو رايك چيز دانسته اند و بعضی كند و چيز دانسته
بعضی از جماعات قيصوم را هر در نجا سب و صفات آن را در قيصوم مذکور ساخته اند بهترين آن خوشبو و تقيل الرائحة آن
است * طبیعت آن در اول سوزم گرم و خشك و نیز در دوم گرم و در آخر اول خشك گفته اند و منسوب به بیشترى است
* افعال و خواص آن ملطف و مفتوح و مدبر بول و حیض و مفتت حصاة آشفامیدن و در دفع کل زرد آن با غسل جهت اخراج
اقسام گرم معده و حجاب الفرع مجرب و آشفامیدن طبعی و در منقال آن و جلوس در مطبوخ آن جهت رفع احتباس حبس
و بول و عسر و ولادت و انضمام ثم رحم و درم آن و اخراج سبک مثانه و مشیمه و جنین و تنقیه قروح رحم مغیل و آشفامیدن
آب نقرع مقلارد در دفع آن جهت رفع حسیات و بول و ستر مطبوخ آن جهت اکثر امراض مذکور خصوص امراض رحم
اما باید که عل ای روغن تناول نمایند و ضماد آن جهت اقسام درد سر و تقطیع سل و دماغی و تقویت دماغ و سرسام باغمی
و سبب و بر سینه جهت درد سینه و بر زیر شکم برای دفع احتباس بول و حیض و تعلیل او را و تسکین درد ها و بول ستر و نطول
آن و کمدن بدن جهت امراض مذکوره و رفع سل و خیسوم و زكام و مدبر و دارو است شاق طبعی آن جهت رفع زكام و امراض
دماغی و استسمام کل آن و حصول عصاره آن با مرصاف جهت رفع فضلات رحم و آنچه م اداخراج آن باشد و در ورسوخته
مجموع آن جهت تجفیف قروح و ضماد ببع آن بر زیر شکم جهت ادا ر بول و طم و باید که در ده گام احتلاي بدن شهاد
آنرا استعمال نه نمایند و همچنین متكاميكه ماده درسد در انصباب باشد بسوی آن غصومصر کرده و مصلح آن انیسون معطر
شربت آن ناسه منقال بدن آن در امراض الزاس بارد بوزن آن با بونج و در سایر امراض انستین است

* بروم * بفتح باو سکون راء مهمله و میم صاحب تحفه نوشته که مؤلف معنی شکوفه ام غیلان میدانند و مؤلف جامع
بغدادی شکوفه درخت خار داری بزرگ بقامت ائل و بزرگ ترازان و بزرگ آن مانند برگ خار یکله خربوثر آن است
و کل آن صوفی بمقل از رزور و زرد با سفیدی آمیز و با عطریست رائحه دانسته * افعال و خواص آن مفرح و مطیب
نفس و تارة آن بالز و صفت و متوم و بقل ادی نوشته که حکایت کرد برای من شخصی که وثوق بقول او بود که خشك آن حبابس
بطن و تازة آن مهمل در عراق آب مقطر آن که عبارات از عرق آنست بجهت جوشی و نفرتی که دارد و عطریات
مستعمل است و در طب غیر مستعمل و آنرا صمغی است و بعضی اطباء عرب حکایت کرد برای من که آن بجهت سرنه
مزعج نافع است و بجهت نفت الدلم با ماء فاطر مکی که دم الاخوبن است مغیل و صاحب تحفه نوشته که کونل عرق آن
در خواص مانند عرق بیل مسک است

* برنك كا بلي * بفتح باو سکون نون و كاف فارسی و فتح كاف و الف و شم بار و کسر لام و یاء تعینت اسم فارسی
است معرب آن برنق و رزنج است و بیهی و بابرک نامند * ماهیت آن دانه است کوچک مل و سیاه و مجلس از
خلل ریزه تر و مغزان سقین و باندک تلخی و رائحه آن تند بعد یک و محر و المزاج را که باشد که رعا ف عارض
کرد و از استسمام کوبید آن و یا رسیدن کرد آن بد ماع و در حین کوبیدن و آن در نوع است بزرگ و کوچک رنگ
بزرگ آن سیاه آمیخته با سفیدی و گرم تر و مقی و کوچک آن مائل بسوخی و این قوی و بهتر است در دفع گرم
معده و حجاب الفرع و مستعمل مغز مقرر آن است * طبیعت آن در آخر ورم گرم و خشك و بعضی در سوم ویت
در اول گرم و خشك گفته اند و این قول بسیار ضعیف است * افعال و خواص آن مفرج و مهمل بلغم غلیظا و سودا

و اخلاط از جهه از مفاصل بقوت و مجتنب رطوبات و قروح و مخرج اقسام کرم معدّه و اما مخصوصا حب القرح حتی آنکه استیصال و اخراج کیسه آن میکند و رنگ بول شارب آن مانند بقم میگردد و محققا اثرش بر آن تاسه در هم که گرفته و پخته با شیر تازه و شیل و آمشته بیا شامند مضرّا معاصیج آن کثیرا بدل آن بوزن آن ترمس و نیم وزن آن تبیل است و بوزن آن نیز گفته اند

برونف * بفتح بار و سکون راء مهمله و ضم نون و سکون و ارون با قار می شایانک مانند که معرب آن شایانچ است
ما هیئت آن درختی است قریب بانار و بر شاخ و برگ آن شبیه ببرک زعفران و از آن تیر و ترمز غبورا نیکه آن کند و بپوشانند آن مانند خورشید باز روی وسط شکوفه آن زغب دار **طبیعت آن** دردم گرم و خشک **افعال و خواص**
 این میل و مجتنب رطوبات و شکنند و باد های غلیظ بارد و عصاره ببرک آن جهت صرع اطفال و سیلان رطوبات از دهان و تحلیل راح و تقویت معدّه و تسکین درد احشای ایشان شراب و نیل مائیل با آب آن بر مفاصل و اصداع و پاره های بینی و زخم و شکم و کفای دست و پای ایشان مالیدن و بدستور و خوراندن مقدار یک گرم عصاره ببرک آن میل و بالین مرصعه ایشان بچند دفعه جهت امراض مذکوره و ام الصبیان نافع و آشامیدن سه درم از عصاره آن بایک دانگ جاوشیر مسهل توی بلغم مسرق بسوی سودا و دفعه و جاع حادث از آن است و یک مثقال آن بایک حبه جاوشیر مسکن و جمع قولنج مردان و زنان و مغس کل حیوانات که از سردی باشد و عصاره آن با عصاره سلج و جنین تبیل ستر و روغن بادام تلخ جهت چو و دوسبانی که بپوشانی ابلیمیس نامند و نفعه دماغ سه روز متوالی و بپوشیدن برگ آن جهت تشنج سه درم مغربین و اغشیه و دماغ و زکام و در برگ خشک آن جهت التیام قروح و فساد آن باز رفت جهت حرار از نافع مضرّا معاصیج آن صغ عربی بدل آن مرزنجوش مثل آرش برت ارمساره آن تاسه مثقال و از برگ خشک آن تاد و در هم و نیم است
برواق * بفتح بار و سکون راء مهمله و فتح و او و الف و قاف **ما هیئت آن** بلخت امل مغربا سم خشبی است و بجمعی اهل سنک سبک زردی است که چون بسایند مائل سفیدی باشد و در حواصی متکون گردد و مانند کاه و بار و نیل روس کاه را بر باد **طبیعت آن** دردم گرم و خشک **افعال و خواص** آن مانع سیلان خون است مطلقا و جهت خفگی و سپرز شرابا و فساد نافع و دروزر آن جهت التیام جراحت موثر و پوشیدن آن کثرتی آن باعث ایمنی از غرق شدن و بپوشیدن آن در بارچه با سنگ چقماق و در زیر سر کد اشتن و خوابیدن باعث دیدن در خواب است هر چند در آن روز مانده گردد و گویند مجرب است و بروق مختلف الف غیر آن است ولیکن مشابه آن

بروانی * بفتح بار و سکون راء مهمله و فتح و او و الف و کسر نون و یالفت عجمی است بر نانی عبر و س و بیونانی اهل قانس نامند **ما هیئت آن** نباتی است بر شاخ و شاخ های آن مانند کمان کج و خمیده و کل آن سفید و شمر آن مانند زیتون و طعم آن تند و بیه آن سفید و پوست بیه آن باز روی **طبیعت آن** در اول گرم و تر **افعال و خواص** آن مفرح و موافق سینه و دماغ و رم و مفتت حصاة و جهت استسقا و بواسیر و فساد آن جهت بهق و داء التهاب و تحلیل اورام و موخته آن با غسل جهت تقویت جگر و عصاره آن جهت سفیدی و مد معده چشم نافع مضرمانه مصالح آن انیسون بدل آن ریاس است
برهنا * بکسر با و فتح راء مهمله و سکون هاء و تاء چهار نقطه نو نایم هندی و الف بلخت هندی نام کنانی بزرگ است
طبیعت آن گرم و خشک **افعال و خواص** آن مفری دل و مشهی و کد از نده اخلاط و دفع ضیق النفس

وشره و تب کینه و درد شکم و ریا و قرا و قور و ساد بلغم و گرم معده و مقبله و جلد ام و یا بیض بطن است

بریا مصری * بفتح یا رسکون را و مهمله و فتح یاء منبأه تبتانیه و الف بلغت مصری بمعنی بقله است یعنی بقله که در مصر میرود * ماهیت آن بقله است شبیه بگرس و خوشبو و بوی آن مانند بوی راز با نه با اندک تند ی و ریشم آن سبز و باریک و صفت آن اولاد مصر بوده و از انبیا بیامی دیکر نقل نموده اند و ربیع است و تا اواخر صیف میماند * طبیعت آن گرم و خشک و در دم * افعال و خواص آن مقوی معده و جگر و احشاء و مصلل ریاح و مانع نزلات و مفتاح سله جگر و سبزه و مدبر بول و معین بدن و کرده و محرک باه و منقی میاری بول و جهت بواسیر بسیار نافع مضرد ماغ مصلح آن نیلوفر و قبل از شربت آن تاد و متعال بدل آن بسبامه و مدامت خوردن نبات آن جهت رفع زردی و خساره آزموده و در سائر

افعال و دفع خمار ضعیف تر از نیم آن است

بریا لکه * بفتح با رسکون را و فتح یاء منبأه تبتانیه و الف و فتح لام و ما و برای مهمله بیامی لام نیز آمده * ماهیت آن گیاهی است مندی شبیه بنبات عنب الثعلب و در نوح میباشد یکی کل آن سفید و ریزه و برگ آن کوچک و مدور و نازک و مشرف یشرهای ریزه و ساق آن صلب تر از ساق عنب الثعلب و بیج آن معین و باریک و بلند و دم نیز شبیه بدل آن و کل آن زرد * طبیعت آن گرم و تر و بعضی سرد دانسته اند * افعال و خواص سفید آن آشامیدن آب برگ نازک آن که لعابی میباشد بدن قشع که برگ آنرا شب در آب بنیسانند و صبح بمالند و صاف نمایند جهت منع جریان منی و لغتیت حصه و بواسیر و عصاره آن یعنی آب برگ کوبیده آن بدن و شکم جهت رفع زهرما و گزیده و شراب و سه و غلظت و ستر معوط و برگ خشک آن و اگر مارگزیده و بیهرش باشد به بینی او انداخته اند که با قسی انف و دماغ او برسد و ضاد و طلای نوع زرد آن جهت تحلیل اورام و رواج و نفی دما میل مفید

فصل البامع الزامی المعجمه *

بزرگ قطونا * بفتح با رسکون زای معجمه و کسر راء مهمله و فتح قاف و ضم طاء مهمله و سکون وا و فتح نون و الف لغت عربی است یونانی تسلیون بمعنی بر غوثی یعنی شبیه ببر غوث و یفارمی اسفیوس و اسفغول و اسفغول بوا و ریح و وا و نامند و در مندی نیز بدین نام مشهور است و در اصفاغان مشهور با مجرزه و در شیراز بینگو است و شکم درین نیز و بر ترکی قارنی باروق نامند * ماهیت آن گیاهی است کوچک نهایت تابیکند و برگ آن باریک و بلند و فی الجمله شبیه بکنک واریا و برنج و از ان باریک تر و کوچکتر از بیج آن ساتهای باریک برمی آید و بر سر آنها خوشه مانند خوشه های کدوم و بالای آن غلافی و در جوف آن تخمهای آن و در تابستان میرسد و سه صنف میباشد یکی سفید و این بهترین اصناف است خصوص بالیه آن که در آب نه نشین گردد و دوم سرخ رنگ و این ضعیف تر از آن است در نفع و بعضی این را به تمر میل کنند و سوم سیاه که بدترین همه است و انطاکی نوشته که سفید آن در مصر بسیار است و مصرح آنرا از برلیس که نام موضعی است معروف از مصر میآورند و از ان آنرا برلیس نامند منسوب بدان و سیاه آنرا صعیلی نامند نیز بدان جهت که از صعدا علی میآورند و شکوفه و یک برگ آن است * طبیعت سفید آن در سوم سرد و در دوم تر و سرخ آن تودر اول و سیاه آن بایوست و اجتناب از استعمال سیاه آن اولی است * افعال و خواص آن آشامیدن سفید آن مسکن تشنگی و حرارت و با قوت مستملک و ملین و طبع و جهت قهقهای حاره و غلیان خون و خشونت سینه و حلق و زبان و معروعل و صقرا و فی ذات الجنب و امراض مری و اصلاح اخلاط موخته و معض و قرحه و معار و زحیر و دفع یبوست و معاحادتها از صفرا و شرب او و در حاره و بدستور لعاب آن بنهائی و با

باریغن باد ام جهت امراض مذکور و زهر سام و زهر تسکین عطش و تلین طبعیت صاحب برسام و صمد آن با سرکه و روغن کل
جهت رجوع معامل خار و نقرس و تلین ارام ظاهری و نرم عقب کوش و خنازیر و خراجات و منع آنها از زبادی و ناتوای
عصب حادث از یوست و جهت نرم صلب و جرمه و حره و آب دهن جهت نفخ و انقباض مل و ملائی لعاب آن و با صمد
کوبیده آن با لابلای جهت درد سر و باروغن بنفشه جهت تسکین درد سر حار و ترطیب دماغ و اعصاب و رفع انشقاق مری
و درازی و نرم کردن آن خصوص چون چندان روز میزدین بماند و با مثل آن روغن کل سرخ و پوست خشتا شسته جهت
اورام حار و تسکین درد آن مجرب و چون بیاضا منقذ ارد و درم و نیم تا سه درم خیسای آن در آب گرم تا اینکه
لعاب و لزوجت آن زود بر آید با شکر سفید و یا سکنجبین جهت تلین و اسهال مغیله و آغامیدن مطبوخ آن در آب نیم گرم
جهت درد سینه حار مغیله که در آب بجوشانند و بیاضا منقذ و چون بریان نمایند و روغن کل سرخ چرب نمایند و بنوشند جهت
رفع اسهال و قبضیت شکم و باروغن بادام شیرین جهت رفع سحج صلبان و تسکین مغص و زجر و زائل کردن آنین غم که همیشه
آن احتراق صغرا باشد نافع و چون بکوبند و برین بمانند بدن و انیکو نرم و فربه گردانند و لاغری حادث از کرمی را ببرد
و گفته اند بزرقطونای کوبیده و با بایله آشامید که قاتل امت و وجه آنرا بعضی حدت نشم آن و بعضی چسپیدن آن بطروح
باطنیه و تقرح آن گفته اند و چون کسی مقدر دارد ورم از کوبیده آن را بیاضا منقذ کوبند و اولادین او سرد گردد و زخم و استرخا
و غم و کرب و غمغان و ضیق النفس و احوالات کرد پس غشی و سقوط نبض و موت و علاج آن قی نمودن بماء العسل حار
و نمک و بوره چند مرتبه و خورائیدن زرد قشقرق نیم برشت و اسفید با جات با بلغل و نعنای و فو تیچ و خورائیدن مثلث
است بدل بزرقطونادر تلین طبعیت و خشونت سینه و حلق و سرفه بهلانه و در تجویز و ترطیب قشقرق خرفه و در نفخ قشقرق کتان
مقدار شربت آن از دو درم تا سه درم است

* بزغنج و بزغند * بضم با و سکون زای و غم غین معجبتین و سکون نون و جیم و بضم با و سکون زای و ضم غین معجبتین و سکون
نون و دال ممله در آخر لغت فارسی است * ماهیت آن کوبند بارد زخت نایسته پسته است و کوبند ثمر پسته یکسال مغز
می بندد و آنرا پسته مینامند و یکسال نمی بندد و آنرا بزغنج و این در خواص مانند پوست ببرون پسته نیست بلکه بسیار
سرد و خشک و قابض و مفرج و در افعال مانند اقا قیاس است و با غان ازان پوست حیرانات را با غت مینماید
* بزرقطون * بفارسی بزرک نامند و ریندی السی و تیسپی و از مطلق بز رود من بزمراد آن است آغامیدن آن مهبی
و منع است و روغن آن ان شاء الله تعالی در حرف الکاف مع التاء در کتان مذکور خواهد شد

*** فصل الباء مع السین المهملة ***

* بسبا سکه * بفتح اول و سکون سین ممله و فتح باء موحده و الف و فتح سین ممله و حاد در آخر لغت عربی است بفارسی
بز یا ز ریندی جای نامند * ماهیت آن پوست زیرین پوست خشی حوزیوا است که بزبالای پوست صلب صدنی آن
نیم چیده میباشند و ریندین آن اشقر مائل بحرخی تند بو کند طعم ضخیم تازه آنست که با اندک قبضی باشد * طبیعت آن
درد ورم کرم و خشک و کوبند در اول کرم و در دوم خشک و اول اصح است و با قوت قابضه و حرارت ملطفه و جرمه راضیه
غالبه * افعال و خواص آن مفرج و مغوی معده و کبد و باه و منعظ و زیاده کتب و منی خصوصاً در بار المزاج و هاضم و
مفر شرب کنند و دمان و مفتح سل و مجفف رطوبات و محلل رواج و صلابات باطنی و خارجی غلیظ و جهت سلب انبوه حادث

از بردن و رطوبت و مسح و نعتن الدم و قرحه افعا و جلب رطوبت هیند و شش و اسهال کهنه و درد و تور و منع ریشتن فضلات
 بعد از ضعیف و نشاف رطوبت آن و تقویت رحم و نشاف رطوبت و خوشبوی آن و سحرط آن با آب کرم یا روغن بنفشه جهت
 درد سر یا در طلب حادثات از ریح غلیظه و ملائی آن بر سر جهت درد در و سقیفه و صرع و صداد آن بتنهائی و یا بااد و
 مناسبه بر ناف و عاله و فتراف پائین ظهور جهت سلس البول و یا برگ مورد جهت رفع بد بوئی زیر بغل و یا سر کین بز رسل جهت
 اورام صلبه و ملائی آن با عسل در حمام جهت درد پشت زن زائیده و ریح نفاس منجرب و رز زجه آن بعد از ظهور معین
 بر حمل و راز غفران منقب رحم و مصلح آن و مالیدن قیر و طی آن بز و نلف جهت مسج و قرحه امعاء مغیله و گویید مضر حکو
 مصلح آن صمغ عربی و مصلع آن لاب مقلد ارشبت آن ناسه دریم بدل آن جوز برا امتداد رافعال قریب بآن
 امت و لطیفتر از آن و جوارش و در و او دهن و معجون آن در قرا با دین کبیر ذکر یافت

بستان آفرور * بضم با و سکون سین مهمله و فتح تاء مناة فوقانیه و الف و نون و فتح هیزه و سکون فارضم راء مهمله و
 سکون و او زای مجمله لغت فارسی است و عبری حقیق بستانی وزینه المریاحین و داح نیز گویند جهت آنکه بسیار خوش
 منظر است و هر گاه و خوش منظر را عرب داح گویند و بفارسی تاج خرویس و کل حلوا و کل یوسف و بهندی نوع صغیر آن را
 گویند و دیگر آنرا چقا د هاری نامند و آن غیر حمام است که حینی لبطی باشد چه حمام برک آن عریض تر و بالوان و
 ها ق آن سرخ و ناب آن قویتر و بزرگتر و کم کل میباید و بستان آفرور برک آن سرور و زده ویر کل و کل آن سرخ مائل
 به بنفشه و برائش و تخم آن رز و سیاه و براق * طبیعت مجموع آن سرد و خشک و قابض و رادع * افعال و
 خواص آن آخامیدن آب معصور آن مقلد از یک اوقیه و نیم و بد سنو ر آب مطبوح آن با حلاط و سکنجبین جهت رفع
 حرار و مقلد و جگر و سده و سیر و رفع سمیت خافق الفرو نافع و جرم آن ثقیل و مصلح آن سکنجبین و مقلد ارشبت از آب آن
 تا یک اوقیه و نیم بدل آن حمام و تخم آن جهت اسهال نا ئب مناب تخم بارتنگ و چون بگردند در کمر طل شتر نمیسانند و
 شب در مهتاب بگذرانند و صبح نموشند و ملامت بر آن کنند که روزی ناز داده جهت رفع حرقة البول و بول الدم میجرب
 مقلد ارشبت آن در و مقلد

بستانیاچ * بفتح با و سکون سین مهمله و کسر تاء مناة فوقانیه و الف و جیم بفارسی خلال مکه و
 عبری سدی نامند * ماهیت آن نباتی است خاردار و برک آن باخشوند و ریزه و کل آن سقید و از ورق و شاخهای
 آن بقدر شیری از یک پیچ روئیده و بر سر هر شاخی چیزی مانند قبه و سته و خشن و از شاخهای باریک آن خلال سازند و تخم
 آن شبه بانفشه و طعم آن تند و ریزه و خوشترک نامند * طبیعت کیمیا آن در اول دوم گرم و خشک و با اندک عصاره
 افعال و خواص آن خلال کردن بآن جهت تقویت دندان و ملائی آب آن جهت تحلیل اورام و جلوس در طبیعت آن جهت
 اصلاح حال رحم و ادرا بول نافع و تخم آن در آخر دوم گرم و خشک و آنرا بفارسی در منة ترکی نامند جهت سعال و فواق
 و ریح و منصف و حصاة و تفتیح سده و جگر و ادرا بول نافع و مصاد مطبوخ آن در روغن زیتون جهت فالج و امتساق و درد مفاصل
 و مضغه بطبیعت آن جهت درد دندان مغیله مضر رگه مصلح آن کشنیز و مضر سر و مصلح آن ترمس مقلد ارشبت آن تا در مقلد
 بدل آن شیخ ارمنی است

بسن * بضم با و فتح سین مشتق و مسند و در ال مهملین و کسر با و تشدید سین و بفتح آن نیز آمده و گفته اند آن قزول

مغرب تزلزل انشون یونانی است و برومی قولو ریون و بلغتی قوالن و بغیری ناشف نامند * ماهیت آن
 آنچه مشهور است که بیه مرجان است اصلی ندارد بلکه سنگی است هر چه پرمرواح مانند خانه زنبور و لیکن سوراخ های
 این ازان بار بکنو و صلب و در سواحل دریای عمان و یمن و فارس و مالکیب و غیره مادر زیر آب تگون میباید و
 صاحب شعاع الاسقام نوشته که گفته اند که آن نبات بحری است و در جوف دریا میروید و چون از دریا برآوردند
 و مراد این بر سبخت و صلب میکردند و نوشته که مستعمل در دروازه المسک بسل است زیرا که خوب نرم مائید و میشود و نه نشین
 ظرف نمیکرد و نه خلاف مرجان و آن سفید و سیاه نیز میباید سیاه آن صلب تر و سفید آن رخوتر از سرخ آن است و بهترین
 آن سرخ صلب شفاف بی رمل است * طبیعت آن در اول مورد در درم خشک * افعال و خواص آن مفرح و قابض
 و مجفف و دافع و سواس و جنون و صرع و خفقان و تضعیف معد و فساد اشتها و سنگ مثانه و کرمه و سبزو بوا سیر و طاع نزن
 اللم و نعسا و اللم و امصال دمری و ذوسنطار یا کبلی و قروح و اغوا و عسار البول و نیم منقال آن که با نصف آن مسخ عربی با سفیدی
 تخم مرغ سرشته با آب سرد بنوشند جهت قطع نفوذ اللم باطنی و نفوذ اللم مجرب خصوصاً موخته آن و متخلل خونیکه در دل
 منجمد شد و باشد خصوصاً محرق آن و در زرد آن جهت خوردن کوشش زانند زخمها و رفع آثار آن و محرق آن جهت نرفذ اللم
 ظاهری و تقویت دندان و زانل کردن زردی آن و اکتیال محرق و مغسول آن جهت دفع بطورات و تقویت باصره و دمع
 و جرب و صلاب و امثال آن و تطویر آن با روغن بلساند و کوش جهت ثقل مامعه و کرمی و اخین اللم و له گفته که چون سه روز
 در روز چهارده انگ آنرا با سکنجبین بنوشند جهت دفع ورم میرز و معد و آن مغسول و بدستور با آب محرق آن درین امر قویتر
 و همچنین در جمیع افعال مذکور و محلول آنرا در دفع جنایام مجرب دانسته اند مضر کرده و مورت جموع مصلح آن کثیراً
 بلال آن جهت حبس خون بوزن آن دم الاخوین مقل ارشبت آن نایک منقال و تعلیق آن بر معد جهت دفع جمیع علل
 آن نافع و از خواص آنست که چون طلا و نقره را از هر یک بقل بسل در هم کداخته انگشتری یا لیکن دانی ازان ترتیب دهند
 و بسل را در آن نصب کنند و در جنبه که در شمس در حال اتیقا خود مقاربت با زهره داشته باشند و صاحب صرع آنرا با خود
 نگاه دارد در حال صرع او بطرف شود و در آنکه آن را هرگز نمی نرسد و از چشم بدایین مانند و محرق مغسول نوع سیاه آن
 بخایت مغزی دل و صنعت احراق آن آنست که ریزه ریزه کرده در کوزه خرنی مطین کرده در توروکل ارند یک شب پس
 برآورد مائید استعمال نمایند و باید که بسرحل و ماییت نرسید و باشد و اقراص بسل و معجون آن در قرا بادین کبیر ذکر یافت
 * بستر * بسم با و سگون سین و راء میملتین * ماهیت آن غوره خرما است که زرد و مائل بشیرینی شد و باشد و مراتب
 هفت کانه خرما و در حرف البناء در شان شاء الله تعالی مذکور خواهد شد و بستر مرتبه چهارم آنست و در مرتبه حرارت آن
 میافزاید * طبیعت آن در اول گرم و در درم خشک * افعال و خواص آن مقوی معد و حرارت غریبی و قابض و جهت
 امساک بطن و نفوذ اللم و بوا سیر و خاتین آن جهت تقویت لثه و استحکام آن و منع آن از قبول آذات نافع و دیر هضم و
 مسند و مزل خطا خام و رفع و ریاح خصوصاً آنچه بسبب سردی هوای بلخام مانده باشد و همچنین صعیب آن و قبحی
 بسزیه از قسب است و چون بستر را باعث آورد مالی که شراب مصنوع از آب باران و عمل است بیاض مانند التهاب را
 ساکن و حرارت غریزی را قوی گرداند و بیهوش و بیهوش و مسکرو مقوی معد و اعراض و یل القبض و مسک و بطن
 است و بهترین بستر سیله سبک آن است بکمال رسیدن کی رسید شروع یافتن از خوشه نماید و مصلح نفع و تشعیر و نافع

درمان
 درمان
 درمان

آن مکیدن آب انار، شوره و انارشیرین و سنگچین احمر و صورقه و سینه و مصالح آن خشک باش و رب بجز در مزاج با شل و سرد

انبت وحدث قبي واسهل وضعف معلة نافع

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * يَفْتَحْ يَا وَكُورَ بَعْدَ مَا ذُكِّرْنَا بِهِ وَحَمْدُ رَبِّهِ أَضْرَابُ الْكَلْبِ وَثَقَاتُ الشَّجَرِ وَنُشْمُ

وپیرو زانی بولند یون یعنی کبیر الارحل و در مصر معروف با شتران و بیهندی که بنگالی نامند * ما هیئت آن بختی است

اغیر ماثل بسیاری و بار یک و شصت هزار بار که در روز مرکزی بار یک بار آمده و بهترین آن آنست که قرنفل

طهر و مطهر یا آنک که حلاوت و قبض باشد و چون بشکنند رنگ اندرون آن سبز مانند مغز باشد و سیاه آن زهریون باشد

و يك تازه آن رستمی مي باشد و هر چند گفته شود دويسرخي و سياهي مآورد و نبات آن بي سابق و يك شاخ برگ دار سيمه بهال

طیروز مانند کبیا، سرخس، بقدر یک شبر و مرکهای آن ریزهٔ اغبر و مزغب و بران نقطهای زرد میباشند و از میان شاخهای درختان

از این اشجار خصوصاً بلوط میروید و ریختنی است و در تابستان میروید صاحب شفاء الاسقام نوشته که شاخهای آن باریک و

برخ شبیه بهو میاوشان و از آن غلیظتر و بزرگ آن نیز شبیه بد آن است و حلیم میر میا، مؤمن در تفسه نوشته که در تکیا بن آنرا

ارجمان نامند* طبیعت آن کرم در آخردوم و خشک در اول آن و بعضی کرم در سرم نیز گفته اند و بعضی خشک در سرم

کرم در دود و بعضی در اول کرم و در بیست معتدل نیز گفته اند و قول اول اصح است * **افعال و خواص آن**، مسهل

مرد در دم و بعضی در آن نوم زد و بگوشت سبک کباب بر سر نهادند و چون آش پخت از آن کباب خوردند و گوشت را با نان چاهل

و بعد از آنکه علی بن ابی طالب و اهل بیت خود را از مدینه به سوی کوفه فرستاد و خود در مدینه ماند و در آنجا درگذشت.

که مکروه و ادوات از آن است، از این جهت که آن در مرتبه اول است و در مرتبه اول، مکروه و ادوات از آن است.

که ملرو دارد شامیلان او دیگر اخصی بعضی آن در میسج و باماء غسل موجب اسهال مراد سردی اخلاط

بعضی از جده و مضاطحه از معاد و مفصل و بی قرار است و شاید من مطبوع آن با اصل السوس و انیسون جهت سرفه و

قَالَ لِنَفْسٍ وَرَبِّهِمْ وَأَمَّا أَنَا فَأَنَا عَيْنُ يَدِكَ وَشَهِيدُ كُلِّ شَيْءٍ وَأَنْتَ بَرُّكَ

سوخ آن با فلوس خیارشبر یا ترنجبین جهت دفع ریاخ بواسیر و درد معدۀ مزمن و صرع مجرب و چون اصحاب مالیشولیا

نام هر روز یک رسم و نغمه آنرا با چهار اوقیه مغز نلوس خیارشبو هفت روز یا شامند آن مرد و عسل را نازل کرد اندر

تیلدن آب مطبوخ آن با ماء الشعیر یا ماء العسل سخل قولنج و نفخ و صالح الحبل و بحر خطمی کثیر سرد و موجود باشد آنرا

نمايد وجميع علل سردا وانه را نافع ومشرح بالعرض بجهت آنكه استغراغ جوهر سودا از قلب و دماغ ميسايد و چون طبي

بند آنرا با خر س پیس سال خورده که خر س را بد و انداخته بود پس ذبح نمایند و شکم آنرا چاک کرده پاک نموده

بچ نیم کمر کمره انباشته طبع نمایند تا هر دو خوب مهر اگر دو مطیب بزنجبیل یا ان کی راز دانه نمایند و بیا شام اسهال

حاید و چون طبع نمایند آنرا مفرد و یا با فرد که خشک و حشاش تراصلاح یابد و فعل آن نیکو گردد و ضماد آن جهت التیام

و شفاق ما بین انگلستان و نافع و گفته اند مضر سینه مصلح آن در سیم و شان و طبع خود در مضر ضی آن ایاماء الطبعی

بدر و یارانم کو یہ ۸ دیران باغیں ۸ بیبا شامل مضرک ۸۰۰ مہل ۸۰۰ ہلہ ۸۰۰ مغل ۸۰۰ شہت ۸۰۰ جہاں ۸۰۰ انیکل ۸۰۰ تہاں ۸۰۰

مطوب خ از دود در تاشد و ده هفت و نه زنگه تا ناله بر آید و بعد از آن که

[illegible]

* هشام * بنحو با و شین معجه والف و میم * ما هیئت آن درختی است چنانچه یعنی منبت آن در اصل ابتدا در
 حجاز بوده و از آنجا به بیت المقدس و عراق و مصر نقل نموده اند و در حوالی مکه مشرفه بسیار است و بالفعل
 بجای بلسان حب و عود و لبس آن مستعمل است و در نوع است کبیر و معتد رخت کبیر آن اولاً بقدر درخت انکر
 میباشد پس بلند و عظیم میگردد تا بقدر درخت توت و پید و شاخهای آن راست نمی باشد بلکه کج و اج و کرده و در برگ
 آن ریزه شبیه بصعتر و زکتر از آن و بارطوبتی چمن و شیرینی کمی و کل آن زرد و قش آن سحر شبیه بکبابه و بی مزه
 و چوب و ثمر آن خوشه دارد و در آن دانه های مائل بزردی و بعضی مرغ و بعضی طولانی مانند حب الصبر و نرم
 و بی طعم مائل به بی مزگی و اندک شیرینی و بعضی و اعراب بادیه این را میخورند و چوب آن سبز با عطریست و منعی از آله
 حب مل و مانند نخل و چوب آن خشن و سنگین مائل به سیاهی و چون قطع نمائند آنرا با برگ مرد و صنف آنرا آب سفیدی
 از آن بر می آید که د معده و لبس آن است و چون خشک شود مائل بزردی و سرخی میگردد و این بهترین اجزای آن است
 و معنی بل من بلسان است و ان شاء الله تعالی در حریف الدال مع الهاء تفصیل آن خواهد آمد و نوع صغیر آن کوبند بی
 ثمر است * طبیعت تمام آن گرم و دردم و خشک و در اول و برگ آن بارطوبت و نضیه * افعال و خواص آن
 د معده آن جهت بیاض عین و تنقیه زخمها و تجفیف آنها و قطع نزف الدم و عرق و در دندان بارد و در آن نمودن بول
 و حبض و در اول باز عفوان جهت اعانت بر حمل و تنقیه رحم و تعدیل ریح آن نافع و حسب آن معوی معده و اعضای باطنیه
 و بطی الخروج از معده جهت کزیدن عرق شراب و مضغاً و ضماداً نافع و روغن حب آن مسهل بلغم و مره و در امور
 مفص و برگ آن پنهانی و یا با روغنهای مناسبه خضاب نیکو است چون طبع نمایند و با بکوبند و بر موی مانند و یک شب
 بکند از آن و یا برگ تازه آنرا بکوبند و در روغن جوش در هند تا حیات کرد و چوب آنرا با خود داشتن و عصا از آن ساخته
 بدست گرفتن موجب قضا حاجت است و از این سبب آنرا خشب الیسر و عصای مومی نامند و مسواک نمودن بچوب آن جهت
 خوشبونی دهان و تقویت استحکام لثه نافع و چون حب آن مورت کرب و اهراس و دبه است اجتناب از آن اولی است
 * پیشین * بفتح بار سکون شین معجه و کسرون و سکون یاء منة تحتانیة و نون اهل مهر آنرا عریس النیل نامند از جهت
 آنکه در هنگام برگشتن آب نیل و مانند آن حایجاد در آن میز وید * ما هیئت آن گیاهی است شبیه بنیلوفر و ساق آن
 با رنگ و بلند و کوبند چون آفتاب طلوع میکند منبسط و بلند میگردد و هر آن از آب بر می آید و چون غروب میشود منقبض
 و کوتاه و سر آن در آب فرو میرود و سر آن مانند کوزه خشخاش و بزرگتر از آن و در آن دانه های شبیه بجا و رس و اهل مصر آنرا خشک
 نموده و آنرا در کوزه های نازک میسازند و بیج آن مانند شلغم و حب و آنرا با روغن نامند و خام و پخته آنرا میخورند و پخته
 آن زرد رنگ شبیه بزرد تخم مرغ در رنگ و طعم و در وصف میباشد خنزیری و اعرابی و اعرابی آن بهتر و بیج آن با عطریست
 * طبیعت آن در سرد و در اول سوم تر * افعال و خواص آن در جمیع افعال مانند نیلوفر است بیج اعرابی
 آن با اندک حرارت چون با گوشت و مرغ و تنه و تامل نماید معوی معده و با جهت زحیر و اسهال صفراوی و با شیر
 جهت سرخه نافع و ردی الفلانیست و کل آن با قوت محله و روغن معمول از کل آن مانند روغن کل جهت رفع جنون و
 در در سحر و شقیقه و ذات الجنین و عوطا و طلاء مفید و عربت آن در افعال مانند شربت نیلوفر است و دانه آن محلل

بیست متقال بخوبی ضعیف و شدت آن جهت رفع صحت عقرب کزید و وضاد کزید که آن در موضع نهش مجرب و البقیع و نیز وضاد آن حاذق بخون بظاهر جلد و نیکوئی رنگ رخسار و با عمل و بارود و نیک جهت رفع برص و قایل و کف و قروح و شعله که کزید مجرب است و باغوی آدمی جهت زخم شک دیوانه کزید و در ستور با نیک و سداب و عمل جهت قایل بر آمد و با انجیر جهت کزیدن عقرب و زهر وضاد بشته آن بتنهائی و یا باد و نه مناسبه جهت نفسی و آرام بارد و بازرد و تخم مرغ و باروغ ناز و یا به جهت دفع ارجاع مقعد و حاکه و تحلیل ورم آن و باروغ کوهان شتر جهت رفع تنگی و شقاق مقعد و با اسیر و زنجیر و بازیت جهت رفع کچی ناخن مجرب و جمل مقشور و برده آن در روغن زیت جهت کشودن دهن و کهای برنجیر زنده را و خرم موثر و قوی و طی آن یا به مرغ جهت ریش یا ما از کش و موز و مغیل و غلای پوست منوخته آن باغوی سوخته جهت آلوده مجرب و در جمیع افعال مفید یزرک آن قویتر از غیر آن مضر و درین واکتار آن مورث نسیان و لیس و س و بریاج غلیظه و مولد کرم معدی و خلط غلیظ و در جرم معدی و تشنگی و معده مجرب و درین خصوصیات آن و یا کوا میخ و مصالح آن شستن آست با آب و نمک و یا سرکه خوردن و بعد از آن آب انار و گاسنی تناول کردن و رفع بد بوئی آن با قلا و مغز گردگان مشوی و نان سوخته است و چون کوشک و بقول و حبوب زعمه با سمیت را با پیاز طبع نمایند و یا با پیاز و جوی کرد و در روغن بریان کنند دفع آن مینماید و لذیذ میگرد و تخم آن در آخرد ورم کرم و خشک و بارطوبت فضلیه و جبهی وضاد آن جهت لبه الکلب و بقی نافع مقدر اثر شربت آن یک متقال است و حسوی بصل و در زنجیر و طی و لغوی و

مراحم و مثل آن در قرا بادین کبیر و کبریا فیت

بصل القوی * بفتح قاف و سکون یارموز * ما جهت آن بیاضی است و ریزه و پوست آن سیاه و برک آن شبیه برک بلور و در طول ازان در از تر * طبیعت آن بسیار گرم * افعال و خواص آن چون در آب جوش و دمن و آب آن را یا شامان و جوی را و حیوان آورد و چون قدری زیاد ازان بخورند و یا جرم آنرا یا شامان از غایت شدت قوی ذله بقی دفع کرد و یا باشد که خنجر اشتاق و سحر و قوت کرد و واری ترک استعمال آنست خصوصاً به این مکرر و پنکام شدت جاذبه در شخص قوی المزاج و متالی المبلن با مقویات معدی و مانند حب الاثل و مانند آن فدیتهائی

فصل اول الباء مع المطاء المجهله

بک * بفتح باء و سکون طای * موله و زهر و ناری اردک بضم حظه و سکون و روضه دال و مستلین و کاف و بصل و جینا بلک و برنج نیز نامند * ما هیئت آن اسم صنفی از طایر و آبی است اطلاق مختلف الاوان بگویند که از لوز که بفارسی قاز و هندوی راج فئس نامند و با بیاضی آن کرنا و امیلی و وحشی و جنگلی میباشد * طبیعت آن در درم گرم و در رطل خشک و صریح بر طوبت فضلیه و امیلی آن گرم ترین طور امیلی است و بعضی گفته اند در جبه و المازاج گرمی میکند و در جبه و جوی و ریت و جبه * افعال و خواص آن کثیر المذاق و دفع ریاخ حار و در معده و نفاخ و کربا و زوای آن صمیم بدن و کرده و معینی و مرند بخون غلیظ و ریغ المتغیر و معده و چون جفم شود بهترین کوششها است در قوت یا و زیاده کردن در ماده منی و سایر تقوی و خوردن بیکر آن خصوصاً با زوای آن و در لایخون صالح و خفیان و امیلی و تصفی صحت مینماید و ضایع کشت آن با نهان جهت قایل و نه آن بهترین پیما است کرم و لطیف و ملین و متصل و با قوت نالند و خفزان آن جهت آرام معده و شیل و ضایع آن یا آید یا قلا جهت خفزان و ورم و نسیان و تشنگی و ارتفاع یار و آستامیدین آن جهت امراض کبیر و نالند و جبه و خفیان

سینه و خشونت صورت و اندامها و اوجاع آن را معالجتی بدین و همچنین آن که اخته آن یا امدان و یا
ادویه مناسبه مفید و تخم آن غلیظه رود و هضم و تغذیه تر از تخم مرغ و برای رفع مرال و سرنه و درد سینه و یا که بواسطه قطع سبلان
خون و زحیر و برشته آن با سداب و زرعین زیتون جهت سرعت تکلم اطفال و ساقی و پودت آن با مر و زرد و شکر و نوشادر جهت
رفع بیاض قوی الاثر و سنگدان آن در هضم و از تعفن دور و چون هضم شود مقوی معده و احتیاج است و خاکستر و برمال آن جهت
تحلیل خنثی و زهر مفید و زل آن بسیار گرم و جهت زوال کلف و تنش و خنثی و بر نافع مورث بطوری هضم و صلاح آن سرکه
و زنجبیل و سنگجبین و ادویه حاره مانند سداب و کرفس و فو تنج و اگر بریان نمایند باید که پیا ز و غیره از ادویه مله کوره در
جوف آن گذارند و بار و رغن زیت یا غیور آن بریان کنند و اگر اسفید باج سازند و در جوف آن کشنیز و کرفس و سداب و یابان
و یکدانه سیر خشک کنند و با نعود و مکمل نادر و چینی طبع نمایند و بهر حال باید که خوب بهر اخته شود و زهر ممتد
و سهوکت آن زائل گردد و در هضم آن جهت اوجاع معاصر نافع و در قریب دین ذکر یافت و چون از زکریا الزهرمت است
باید برای رفع زهرمت آن بعد از دفع دوسه ساعت در زمین دفن نمایند پس بر آورده پاک کرد و به طبع نمایند در آن بدین
قسم که دوسه دفعه با آب خالص جوش دهند و آن آب را بریزند پس با اندک پیا ز و زورق کرده و اناویه و بقول حاره و سیر
طبع نمایند و بهر نحو که خواهند تناول کنند و بطبری و صحرانی زهرمت آن بسیار است اولی اجتناب از آن است

*** بطاریخ *** بفتح با و طاء و الف و ضم راء و همزه و خاء معجمه اسم ماده تخم ماهی است که هنوز تخم نشده باشد و جامد آن
بدن را نکشتی و سائل آن نیز می باشد مانند رنک و بهترین آن تازه مائل بزردی مائل آذمت * طبیعت نمک سرد آن در دوزخ
گرم و خشک * **افعال** و خواص آن قاطع بلم و جالی قصبه و رنه و جهت کرده و عبر و زور و یاح نافع مضر و زرعین و سریع
التعفن و مصلح آن زنجبیل و با لخمیه قاطع تشنگی آن سنگجبین و ترشها است مطلقا و آنچه در کیلان تخم ماهی را اشبیل میسازند
قریب اللف است بدین

*** بطم *** بضم با و سکون طاء و همزه و میم درخت حبه الخضر است و بهر و رطوبتی و بترکی درخت سقر نامند * ماهیت آن
درخت آن عظیم میشود و در برخزان میکند و برگ آن طولانی و ثمر آن معطر و تخم آن شبیه بسماق و عدس و از آن بزرگتر
و با خوشه و مغز آن سبز و شیرین و باد نهیت شبیه بصغریه و از آن نازکتر و چرب تر و بالای مغز آن پوست خشبی و زیر پوست
مغز آن پوست ضعیفی شبیه بپوست پسته و از آن نازکتر و نوعی از آن بسیار نازک میباشد و بغار سنی گلشنک با مندر نوعی
اندک صلب و پوست آن سبز مائل به سفیدی و طعم آن ترش و بغار سنی با مندر و خام آن با عفو صفت و خوش رائحه و طعم و در
شیراز نیشه نامند و در ماستینه داخل مینمایند جهت خوبی رائحه و طعم آن و در حبه الخضر انشاء الله تعالی بتفصیل
مذکور خواهد شد و نبات آن منکستنا و دانه های کوره و زمینهای خشک صلب * طبیعت درخت و برگ و شاخ نازده آن گرم
در آخر دوزخ خشک در آخر اول و خشک آن در مرم گرم و خشک * **افعال** و خواص آن محال و قابض و با حداث و نظول
پوست آن محال و اورام و برگ خشک کوبیده پخته و با برشته آن خضایی نیکو است و با سرکه و زرعین جهت رو بانهیدن
و در از کردن و نیکوئی و رفع خشونت موی و خاکستر چوب آن بار و رغن و یا بغیر آن جهت داء التعلب مفید و صمغ آن فرا

بغاری و بترکی سقر نامند و در علك البطم انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد
*** بطین *** بکسر با و طاء و مشد و سکون یاء منثا و ثنائیه و خاء معجمه لغت رومی است و یونانی فانسی و بغاری خربزه نامند

«ما هیئت آن معلوم و معروف است و انواع می باشد بخارا ئی و صحرای و دارائی و غیر اینها از اصناف جیوه و کرمکب
که فلزین نامند و پائیزه از اصناف پست و متوسط آن و غیر اینها از اصناف بسیار که تفصیل آن طولی دارد و باجمله هر چند
غیرین تر و لطیف تر و نازک تر باشد جوهر آن بیشتر است و هر چند تیره تر و غلیظ تر باشد زو تر ^{طبیعت} این در حرارت معتدل
و در دم تر و شیرین آن در اواسط درجه دوم کرم و کرمک آن در گرمی و تری معتدل و تیره آن در ازل سرد و در دم تر
اعمال و خواص آن جالبی و مقطع و خلط و شریع النور و مرطوب دماغ و بدن و مسمن آن و مفتوح سل و جهت استعنا
نوریزان نافع خصوصاً کرمک آن و مد شیر و عرق و بول و مخرج حصاة و سرخ و مخرج الاحتیاجه لبطا غالب و درد موی و صفراوی
مروزی و زدن خصوصاً در بدن آن و مزاجه حاره و آنکار تناول آن معهل آنچه با ورم از اخلاط موجوده در معده و مصلح حال
نکرده و قروح باطنی و جلای آن و مرخی احشا و مصلح ناشتا خوردن آن مورت تپهای صفراوی و بر بالای طعام موجب تخمه
و بالا غنی و کثیفه مانند پنیر باعث سده و بهترین اوقات تناول آن مابین دو طعام است که طعام اول از محل منحل شده باشد
بصلح آن حرکت و آب انار ترش فساد لحم آن جهت تسکین ورم و در چشم و ادرام صلبه یا بوی و جهت رفع کلف و آثار جلد و فساد
مجموع آن جالبی جلده و جهت کلف و بهی و فساد پوست آن جهت منع نزلات و ورم دماغی خصوصاً جهت اطفال و اشیا میدان
درد ورم پوست خشک آن جهت ریزش زدن حصاة و آنرا اختن آن در دیک باعث زود بخته شدن گوشت است و آرموده شد
و ریشه آن از یک منقال تا دو منقال مفتوح قوی و فساد آن با عمل جهت قروح شعله یافه و تخم آن در اول کرم و دریده رم
تبر مفتوح سل و کبد و مد ریزل و منقبی کرده و مثانه و امعاء و ملین طبع و میوه و با قوت محرکه و ولد ما کنه و جهت سر نه حار و درد
عینه و دشواری زبان و حلق و تپهای حاره و مرکبه و تشنگی و حرقة الیون و تسکین خرجه و خشونت تصیب که از جهت حصاة بهم
رمید و باشد و جهت بد رفه شدن قوت ادرام و بیکر و مجاری بول بغایت مؤثر و فساد کوبید و غیر مقرر آن بر رخساره و بدن
بفایده جالبی بشر و بهیست دغ کلف مجرب گویند مضر هموز و مصلح آن غسل و بنفشه و قتل از شربت آن از درم تا پنج درم
و تخور پوست و تخم آن با هم جهت و رخی که از سرمازدگی و برف در چشم و بمر سید و باشد بغایت نافع همچنین چون بسنب
شدت سردی هوا بول در مجرای اخلیل یخ بسته باشد خصوصاً که تخم آنرا نازک و سبک یا ریشهای آن در پوست آن گذاشته خشک
نموده باشند چنانچه رسم بعض اهل ایران است

«طبیعت هندی» بطایع رقی و بطایع مندی و بطایع اخضر نیز و اندل و عربی الاغ و دامی و قه نیز و بغا و سی خربوزه مندی و معروف
بهیند و انه است و بهندی تر و پوز نامند «ما هیئت آن معروف است و انواع می باشد بهترین آن رسین و شیرین شاداب
شکنند و بی ریشه آن است خواص آن زرد و همیلی و یا نباتی باشد و خواص سرخ و تخم آن خواص سیاه باشد و خواص سرخ و
خواص ابلق و رقی و بفتح راه مصلحه و کسراف و باده نسبت منسوب برده است که اسم فرضی است از شام و گفته اند رقه آهن قریه
است از بغداد و در انبیا خرب و جرم آن نرم و نازک می باشد نسبت جافای دیگر و زقی بکسرای معجمه غلط و تصحیف است
طبیعت آن در ازل و دوم سرد و ز آخر آن تر و فعال و خواص آن مسکن حلد صغیر و اخون و تشنگی و مد ریزل
و مول خون و حقی و بلغم شیرین و مرطوب بدن و جهت حمایت محترقه و غیب خالص و شیمی که در معده و کبد و صفرا و متولد
کرد مخصوصاً که در کیفیت زدی و در کمیت بسیار باشد و بدن او لاغر و خشک و مجز و المزاج باشد تعدیل مزاج از این دوا
بهتر است از استعمال ترشها و مقطعات دیگر و آنچه در آن قوت قهض باشد و اشیا میدان آن با سنجین جهت یرقان و مواد

صغرا و به مستخرقه و اعانت و در معده و از زردبول و تقویت سنت کرده و با شکر تبریک زیاد نماید و با شیر حوت امراض سوداوی و با تمر هندی جهت مراد صغرا و به و جرب و حكه و با شیر خشت و امثال آن جهت تمهای حاره و دفع خلط ردی الکلیه که مقلد آن کم باشد مغبل بهترین اوقات تناول آن مابین دو طعام است که طعام اول انجیر یا زنده باشد و بالای طعام مغسل مضمر و ناشته خوردن مضمر صغرا که هوا گرم و عطش بسیار غالب باشد و چون هر هفت و نه را سراج نمایند و قدر و عدل در آن ریخته سر آنرا مستحکم بسته یک هفته در زیر مرکب اسپدن نمایند مانند شراب مسکون میگرداند اما مغنی و مغسل معده است و هندی و نه در مزاجیکه صغرا بسیار غالب باشد از جهت لطافت مستحیل به صغرا میگرداند مانند آب کد و میسر سوزو بارد المزاج و معده سرد و مصالح آن عمل و کفشد و در مبرود المزاج یک ون مصالح مضع به و مورت درد مفاصل و امثال آن است و تخم آن در دودم سرد و تر و در جمیع افعال مانند تخم کد و است و با قوت مسکه مواد متحرک مانند آن مقلد و تربیت آن تا پنج روز و جهت اخراج حصاة و انحلال غشاء از معده گویند مجرب است و مر بای پوست هندی و نه با عسل و شکر جهت بوسام و سوسا و بهر یسی و درد سینه و ضعف معده که از خلط کراشی باشد و تقویت هاضمه نافع و صنعت آن در ترو بادین کبیر

* فصل الباء مع العین الهمله *

ذکر یافت و شراب آن نیز

* بعیر * اسم سر کین حیوانات است که خشک و از هم منفرد باشد مثل سر کین کوشن و شتر * بعوض * بق صغیر است که بغار می

* فصل الباء مع الغین المعجمه *

پشه خاکی نامند و بعیر اسم جمل است

* بغرا * بضم باء موحده و سکون غین معجمه و فتح راء همله و الف * ماهیت آن از جمله اغل یا اهل خراسان است

که از اردکنم خمیر کرده و بر نخته بدن کرده و بقل در هم ماییده و ترتیب میدهند بدن نشو که در آب بختی و یا قلیه میروند

تا خوب بخته گردد پس چاشنی سوکه یا در شاد یا آب لیمو یا قند و یا آب غوره و یا کشک و یا ماست و یا اما آن را داخل

کرده و یک و جوشی دیکر داده و نرود آورده تناول می نمایند * طبیعت آن گرم مانند ال است * افعال و

خواص آن مذهب و مسکن قی صغرا و التهاب و تشنگی و مقوی بدن و مفتوح سل و مصالح حال کرده و صاحبان ریاضت

و مولد خون صالح و بطبع الهضم و مولد ریح است و مصالح آن در چینی است و آتش ماهیچه که آتش برک نامند در جمیع

افعال رخا ص مانند آنست و آتش رشته که خمیر آنرا با رنک و طولانی می برند و بی ستور طبع میل هندی نیز میل آنست

* بغل * بفتح باء و سکون غین معجمه و لام در آخر لغت عربی است بغار می استر و بختی و خچر نامند * ماهیت آن حیوانی

است که از نزدیکی اسب و الاغ تولید میابد البته که بدن آن الاغ و مادر آن مادین باشد بهتر است و نادر بعمل می آید

آنچه مادر آن الاغ بدن آن اسب باشد از آن پست تر و کثیر الوجود و این حیوان تاب مشقت و بار برداری و سوار و

اسفار زیاد و از اسب و الاغ دارد و خوشنار میباشد خصوص خوب آن * طبیعت آن در رسوم گرم و خشک * افعال

و خواص آن گوشت آن جهت درد مفاصل و بیه آن مسکن فقر و عرق النساء و چون بار و غن زینون دل آنرا طبع دهنده

و در روز و روز چهارم فعال با آب عسی انرا می بنوشد و در عقیق میگرداند و چون زن بعد از طهر بلا فاصله سه روز هر روز

سه متقال جگر آنرا بخورد منع حمل او نماید و بد ستور دل آن و بد ستور بول آنرا چون بپاشانند نیز مسقط آنست و موی آن

و نر زجه و چرک گوش آن نیز همین خاصیت دارد و بخور هم آن مسقط مشیه و گریزانند و هوام است و همچنین بخور زبل

و موی آن گریزانند و هوام است و بنجیل هم آنرا با بار و غن مورد مزوج کرده بهر جا که مور نخته باشد بمالد و بر دیانده

و داء الغلب را زائل گرداند و یا خوردن اشتن یوست آن مسقط چنین است و اگر حامله نباشد مانع خضل است و خوردن آن جهت تسکین قولنج و چون ذکر آن را با ما زو بگویند و در زیت طبع نمایند و بر مایلند مورا سیاه و دراز گرداند و مجرب دانسته اند و ذکر الاغ نیز همین اثر دارد ولیکن ضعیف تر است از آن

* بقی * بفتح باء موحد و سکون قاف بحر ی ناموس و بفار سی پشه و یهنی میهنر نامند و امل مصر و یمن و حجاز زکاتان بضم

کاف و تشدید تاء مثناة فوقه و امل عمان و یامه و بحرین و الحسا و طیف ضم یفتح ضاد معجمه و سکون میم و جیم کویند * ماهیت

آن بدانکه درین اختلاف است از کلام صاحب ناموس که البقرة البعوضة و می دویمه مفر طحة حمراء منتنة و البعوضة

و الضم دویمه کالخنفساء و می دویمه سودا و از کلام شیخ داود انطاکی که البق له اسم يقع عنک نامی البعوضة اعني الناموس

و هو غلط و الصحيح انه الفاسق و يعرف بالفاسم و المصرا بالبق و هو حیوان احمر و راهه احوذ و له ارجل اربع صغار سریع

الجركه يتولد فی الاممكة المتارة زمن الصيف بالخشب و الحصر و الاراضي العفنة معلوم میگرد که غیر پشه است بلکه حیوانی

است که بفار سی شب کز و سر خکد و یهنی که تامل نامند و از کلام صاحب مجمع البحرین که البعوضة بالفتح واحد البعوض

الذي هو صغار البق و اشتقاقها من البعض لانها كبعض البقرة وهي علی خلقة الغیل الا انها اکثر اعضاء فان للغیل اربعة ارجل

و خرطوم و ذنب و لها مع هذا الاعضاء رجلان زائدتان و اربعة اجنحة و خرطوم الغیل مصمت و خرطومها مجوف فاذا طغنت

به جسد الانسان استقی الدم و قلنت به الی جوفها فهو لها كالبلعوم و الحلقوم و از کلام صاحب تحفه نیز پشه معلوم میشود

و این درست است و آن اشتباه است و متشای اشتباهه اطلاق بقی است بر فاسق و بعضی لغات و آن در نوع است بزرگ

و کوچک بزرگ آن بهیأتی است که صاحب مجمع البحرین نوشته و این راقب و ناموس نامند و کوچک آن را بعوض و درمی

زار و او میشاهی بر آب و کنیا و نوع بزرگ آن بسیار می باشد و کزنده و با اهمیت و کوچک آن در جاهای تاریک و پای دیوارهای

نمناک و سمیت این از آن کمتر ولیکن صاحب تحفه بتبعیت شیخ داود اکثر خواص فاسق را در بقی ذکر نمود بدانکه

خرطوم نیل مصمت نیست بلکه مجوف و بجای بینی آنست آب و ما نعت را بد و در آن میکشد و آنرا پیچید و دودمان خود

در رشته میخورد * طبیعت آن گرم و خشک و درم * افعال و خواص آن بلع نمودن زند و آن با حنا جهت

رفع عسر البول و قطع حمی و بلع مفت عذ آن در جوف باقی موراخذ و قبل از نوبت پ ربع مجرب گفته اند و نفوخ

سائید آن در احلیل جهت ادرا ببول و تقویت حصة نافع و چون بکزد بمیم مییتی که دارد در عضو خارش و اندک ورمی

حادث گردد و محل آن مایلین و رغن و آب لیمو است و چون زرنج سائید و نوشا در را بآب کاه و مرشته چند روز در

مکانی که در آن بسیار باشد بخور کنند منع تولد آن نماید و مجرب دانسته اند و از دکا و سوکین کار و زاج و شونیز

و چوب صنوبر بکزیزد و جرب نمودن صورت نیز باعث فلت ضرر و الم نیش آنست

* بقثوف ثزن * بفتح باء موحد و سکون کاف و ضم ثای مثله و سکون واو و کسر فار سکون راء مهمله و ضم نای مثله و نون

لغت و نانی است * ماهیت آن نباتی است برک آن شیهه برک تره تیزک و از آن نخیم تر و تیز طعم و ساق آن مربع

و کل آن شبیه بکل باد درج و تخم آن مانند تخم کدنا و بیخ آن سیاه و مورا مثل بزرگی و کوچکتر از سیب و بوی آن شبیه ببری

شراب منبت آن سنگ لاخیا * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل و ملطف و منقطع ضما و برک آن جهت غر اجات عظیم و ثوابیل منکوسه و جنب خا و ریگان از بدن و تخم آن تونتر از برک آن و ضا دان با آرد جو محلل قوما

و جاذب خار و بیدگان از عمق بدن بسوی ظاهر و بیرون آورند و آن و چون بیا شامند از تنیم آن یکشمال خوابهای رمی
نخروش بینند و بوی آن در جمیع افعال از آن ضعیف تر و چون بیا شامند مقدار و انتقال آن را با ماء الفلجین که ماء العسل
است امثال بلغم و مره سودانهای مقدار شربت آن تاد و انتقال است

* بقدری بفتح باروتی و سکون راه مهمله فارسی کا و تاد و بهیند قاعی نامند * ماهیت آن این معرّب است و تر آن که نور باشد
بهیندی بیل نامند طبیعت گوشت آن زیاد از یکساله عمر آن کرم و خشک است و از جنس کمتر از بز خشکتر * افعان و خواص
آن گوشت آن بطی و غلیظ و خون متراکم از آن غلیظ بود اوی و منحل است امراض سرد اوی مانند سرطان و جلد ام و در ریم
میرز و داء الفیل و در المی و بهی و جرب و قویا و هراس و تب ربع و مانند اینها از امراض و بعد اوست آن مختصرا بحسب مفاصل
و ترقی النساء و قاطع حیض و زلالت پیش از وقت و مرث جرب و حكه و موت فثا عة بسبب سد و معود شارب غلیظ و بدوی
بسوی قلب و دماغ و نصاری چون بالای آن خمر میآ شامند لهن ابعیا و استعمال مینمایند جهت آنکه خمر آنرا هضم مینماید
و قوت آنرا باقی میدارد و کسی که خمر نمی آ شامد نباید که استعمال نماید و باید که سیمکه گوشت آنرا تناول مینماید که کامی
تعمیه و داء شامیدن مهمل سودا مینموده باشد و متعرض ادرار بول نشود و اجتناب نماید از آ شامیدن شرابها و آبهای غلیظ
نی زارها و ایستاده و چون بیاید در بدن خود التهابی و سوزشی سرکه بینا خامل و یا در مایع آن سرکه داخل نماید ولیکن سرکه
با آن معین بر زیادتی تواند سودا است و لیم آن در طعم لذیذ میباشد و از برای صاحبان کبد و زلات و فتق نیکو است و مسمن و
مقوی بدن و قاطع مرار و تری و اما باعث تعفن خون است و بهترین اوقات خوردن آن ایام ربیع است و بدترین آن پیر و لاغر
از کوشیدن چهار ساله میدانند و زرد آن بهتر از ماثران و بهترین اوقات خوردن آن ایام ربیع است و بدترین آن پیر و لاغر
و ملیل است و چون از گوشت آن سبکجا پزند منع میلان ماده از معد و کبد نماید و آ شامیدن مرقه آن که دهنیت آنرا تمام
گرفته باشند با مرقه که جهت منع انصباب مراد صغری بسوی معده که بد و معا و منع انتشار آن در بدن و دفع یونان و ادرار صغری
و قطع امثال صغری نافع و چون میرود از مزاج و صاحب معده ضعیف اراده تناول آن نماید باید که آنرا خوب بهر اطعمه نماید
و با کاشمش و سداب و سیر و اسرکه و خسل و شیرینیا سواى خرما تناول نماید و خوردن قندهار و کبر و خردل بعد از آن نیکو است و باید
که آب بالای آن بزودی اما شامند تا اینکه شکم خشک گردد و سپس بیا شامند بالای آن شراب تلیل المزاج رقیق زرد یا مرغ و چون
گوشتی چربی آنرا بریان نمایند و چون آب آنرا گرفته در کوش بپزند گرم آنرا بکشند و چون بر سوختگی آتش بماند منع
آبله آن نماید و مصلح گوشت آن در چربی و غلظت و زنجبیل و بهر اجتناب آنست و چون در هنگام طبع قد رمی پوشش خورده و در آن
دیگ اندازند مهر و لایق بزد کرد اند و مصلح گوشت کوسا نه استعمال روزیاض است و در آن تب را زایل کرد اند و قوت یاب و بیفزاید
و چون با سرکه پیش از طلوع آفتاب بر برص بمالند زایل گرداند و شاخ آن سرد و در زم و خشک در موم است و چون شاخ کا و زبر
را خشک نمود و براده نمایند خصوصا از کناره های آن و مقدار یک مثقال آنرا با آب سرد بیا شامند جهت حبس رطوبت و اشراب
عقش جهت حبس امثال و همچنین شاخ سوخته و استخوان بینی آن و هم سوخته آن جهت تمکین و جمع و جلائی دند آنها مفید
و چون در منتقل آنرا با غسل بیا شامند اخراج حبس القرح نماید و چون هر روز نیم در نیم آنرا با سنگ چین بیا شامند و غذا اوست
بر آن نمایند ورم طحال عظیم را تحلیل دهد و یا را نکیزانند و ضرر آن مانع زیادتی آنکه است و بخور آن جهت کز زانیدن
هرام و چون از شاخ چپ آن انکشت روی سوزنک و بر سوختن در انکشت دمت چپ جهت صرع و ام الصبای نافع و امال سودا

بیمار مستعمل دارند و زخره آن کرم و خشک قریب بپهارم بلکه در اوائل آن اکتحال آن جهت جلا می باشد چشم و لعوق
آن با عسل جهت خنای و خکه و نار فارسی که آتشک مانند و اهل مصر این را در آن مرض مستعمل دارند و در نیست و لیکن
بی عسل استعمال آن جائز نیست و همچنین مالیدن آن از بیرون بر حلقی جهت خنای و چکانیدن آن در گوش جهت تسکین
و جمع آن و قطع چرک و ریم از آن خصوصاً با عسل و با آب و با رویت و طلا آن جهت ساثر و روح و نظایرون جهت زوال
آثار رطل و کلف و ششهای بر مقله جهت ترویح آن و همچنین قطران با شیر بز یا شیر زن در گوش جهت قطع میلان چرک از آن
و چاق نمودن خراج که در آن بهر رسید باشد و یا انشراحیکه در آن عارض شده باشد و با آب کنگ ناه جهت طنین و صدامها نیکه در گوش
بیمار رسیده باشد و غوره آن با عسل و با مرهم جهت چرک و تبخیم و مانع قفیم آنست و چون بر نهش جا نرساند عسل بمالند در د
آنها تسکین دهد و سمیت آنرا زائل کرد اند و بعضی برای دفع سموم قلداری کند آنک آنرا با مصلح آن که کثیر و عسل است
جهت دفع سموم میآشامند و طلا آن با عسل جهت فروغ خبیثه و تسکین و جمع آن و روج قروح و زخم و ذکر و غلاف انثیم
و معین بر تحلیل او را می آنها آنست و صمد آن با نظایرون و طین قیو یا جهت جرب متقروح و برص و سبوسه و کلف و آثار رطل
نافع و با معاجین جهت صاف کردن منی و فر زجه آن با ادویه مناسبه جهت احتیاس حیض و تنقیه رحم و مالیدن آن بر تینه
در رخت مانع کرم افتادن در ثمر آن است و زخره آن که چیزی است که در زمره بعضی کراوان میکند و نرم می باشد و بعد بر
آردن و رسیدن میواید آن اندک صلب میکند و آنرا حیر البقر و بهندی کا و روغن نامند در حرف الحاد را حجاران شاء
الله تعالی ذکر آن خواهد آمد و احشاء البقر در حرف الالف مع الحاد ذکر یافت و در خون ثور یعنی کراوان بسیار کرم و خشک
و غلط صمد آن با آرد جو جهت تلین و تحلیل او را مصلحه و طلا مخلوط آن بخون حیض و کرم کرده آن جهت تسکین و جمع
نقرس و مفاصل مجرب و خوردن آن در ساعت ذبح مقدار ربع اوقیه کشنده و بخناق بسمید سل مناندر روح و خلد و ورم
حنجره و لوزتین و سرخی زبان و کرب و غشی شدن و عارض میکند شارب آنرا غتیان شدن و اغظاب و انضجار پس سرخی
زبان و ظاهر شدن قطعه خون جامه بر آستان و وجع نواحی حلق پس ورم و تشنج و خنثی و کزاز و علاج آن آنست که قی
او را انفرماند بلکه بنیر میا یا سرکه حل نموده و تخم کرب و خاکستر مر و جوب انجیر و شیر انجیر و برک طباقی که یونانی
قوثر و نامند و حلیمت و بره با بخوراند و یا جوشانیده آنرا با غلغل و عصا و عوسج و تحقون فرماید بحقنه حاد و مکرر حلق
او را در عات و منبر دانت بریزند و تقویت فرمایند و ماغ و حلق او را بشومات و لطو خات و بر شکم او آرد جو و ماء العسل صمد
نمایند و علامت بره آن آنست که از منترج اغفل او چیزی عا شبیه بزعفران دفع کرد و در گفته اند از خواص گوشت آنست که
چون بخته و در خون آن فرو برده و شیشه کنند و سر آنرا محکم بنند و ناچهل روز بگذرانند تا متعفن گردد و کرم افتد و آن
کرم میاراد ریشه شده بکمر کنند و بکند آنرا تا یک پکر اخورند و یک کرم بماند آن کرم سم قاتل است و نیم درم آن در ساعت
کشنده و چون با بزرا لبنج قوی آنرا ساقید و در بینی در مند بیهوش کرد اند و بول آن جهت جلائی کلف و با سرکه جهت درد
دندان و چون با جرمل بجمر شانند و بشویند با آن عضو مغل و را خلد آنرا زائل کرد و و مجرب است و چون ناخن را در
بول کوساله یکشاید نه روز بخیساند و پس بر آرد خشک نموده نرم بگویند و هر روز بمقل او بر داشت مزاج تناول نمایند جهت
استسقا مغیر را غتسان دست و پای صاحب تب ریح ببول آن با بول آدمی مزوج کرده زائل کنند آنست و قضیب خشک کرده
کوساله مقوی باه و نخطوب و بن ستر و خیمه خشک کرده براده نموده آن و پیله آن جهت هرغه و ضعف و قروح قضیه رنه و معده

و حرقه النور شرابا در جمیع افعال بهتر از سبه ذوق است و طلای آن برخاسته بر و قروح و جروح و زواجر و مغیله و حاصیث
بول آن در ابوال و لبن آن در البیان مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی و چون رود های آنرا گرفته پاک شسته پیر باد نه ایند
و سر آنهارا بسته رسه ای بآنها بیند و آن رود های پیر باد را در حوض و باغ و بر و یا نهی که در آنجا و نیغیا بسیار باشد و
فر باد کنند شب سردند و حرکت دهند همه وزغها خیال ما نموده از ترس خاموش گردند و بکر یزدند

* **بقره الوحش** * صاحب تبعه نوشته که نوعی از ایل است و مذکور شد و شایسته اشتباهی باشد زیرا که بقره الوحش
غیر ایل است و بخار عینله کار و دیندی و وجه بضم راء مهمله و او مجهول و فتح جیم و هاء نامند و فی الجمله شبیه بگاواست و
شاخهای آن مانند ساح آن بی فروغ و بی شمع و مشابیهت بایل که بغا و سی کوزین نامند اندارد و در خواص قریب بد آنست
* **یقس** * بفتح یاء موحده و قاف و سکون سین مهمله معرب از یقسمین و یا بقسمین و زانی است زامل شام مشا و یوسف و سی
شده شد نامند * **ما هیت** * آن درختی است عظیم برک آن مانند برک انار و مورد و از آن کوچکتر و سبز تر و سابق آن سفید
و صلب و چون خشک شود مائل بزرگی کرد و از آن قاشق و عصا و منگی و شانه و غیره سازند؛ سبب لر می و صافی آن و ورقهای
نازک مانند کافه سبز سازند و بر آن قرآن و کتاب میتوبند و شاخهای این در بستان و خزان نمیکند و گل آن سفید با عطریست
بسیار و تخم آن سیه مانند حب الایس و نفل * **طبیعت آن** * در د رم گرم و خشک و سرد نیز گفته اند * **افعال** * و
خواص آن برک آن سم حشرات و افات خصوصا شر و ضار و نازد آن با خناب سر جهمت تقریت موی و دفع صداع و تفرق
شور آن و با سفیدی تخم مرغ و آرد کبکیم جهت استحکام مغاص و روشی و روشن و طول طبع برک آن جهت خنوج مقله
محبوب و تخم آن قابض و میخف و طویات معدله و اما عرقا طلع سبلان لغاب از دمان و وضاد د مطبوخ آن با شراب که بصل توام
رسد جهت جبر و نملد ساعیه و معدله و با عمل و حنا جهت دفع آثار حاد نافه مقلد ارشیت از تخم نازد آن که دانه آبر
بسیار کردن و با شل تایلک اوقیه و از خشک آن سه منقال و عرق شکوفه آن در تقویت دل و دماغ قوی تر از عرق بهار و ارنج
است و چون از جوب آن شاه سازند موی را تقویت بخشند و فساد آرد دفع گرداند

* **بقلة الحبق** * بفتح باء و سکون تاف و فتح لام و ضم ناء منناه و قافیه و سکون لام و ضم حاء مهمله و سکون میم و فتح تاف و الف نخت
دعوی است و نیز دعوی فرفع و رحله و حسب و بقلة المینه و بقلة مبارکه و بقلة فاسمه و بقلة انهر او بقا و سی خرغه و نورک و بجرا بی
ارغیلم و بقرنک بر غالی سالی و بیدنی خلفه و تخم کوچک آنرا در بیا نامند و وجه تسمیه آن آنست که در میل و وادیها
و رودخانهها و جاهای نمناک بسیار میروید و لخصا صیحلی اندارد که در آن بسیار نرم و تر و خفیف میباشد * **ماهیت آن**
دو نوع است بزرگ و کوچک که در آن کمتر از نرعی و سان آن اگر معروض بر زمین و بطنی انکشتی و بسیار نازک و شکنک
و مائل بسرخ و بزرگ آن مائل بدند و پروانک و تخم و گل آن سفید و تخم آن سیاه و ریزه و در بوک آن لر جتی و در شاخهای
آن قوت قبضی میباشد و باطلد مطبوخ آن در بعضی امراضه اطلاق و در بعضی اسماک بطن منماید و در بعضی بلاد
حارّه یا سیه خام آنرا نیز میخورند مانند سبزیهای دیگر از اعتناع و بونده و ترخان و گوفس و برک کاسنی و نوع کوچک آن مغروش
بر روی زمین و ترک و تخم آن از آن بسیار ریزه تر و بایوریت بسیار و اندک قرشی و این اکثر خوردر و میباشد خصوصا در پکناله
این نوع کثیر الوجود است بخلاف نوع کثیر آن و بیشتر آن نوع بزرگ برک و ساق سرخ آنست و نیز نوع دیگر میشود
بزرگ آن که بزرگ آن اندک باولانی و خوردر است * **طبیعت آن** * در د رم سرد و در د رم تر و در د رم تر و کف اند

با اندک قوت قبضی * افعال و خواص آن برک و مایق آن جالی و مسکن صفرا و قاع آن و مسکن خون و حرارت
 جگر و معده و حدث تبهای حار و صفراویه و عطش و ذیابیطس و صداع حار و قاطع نفث الدم و نزف الدم و رچرگی که از سینه
 آید و مانع نزلات حار و مبرد دماغ و قی با زرد و نفثیت حصاة و اداریول نماید و جهت سرفه و قرحه و حرقت مجاری
 بول و مثانه و امعاء و فواید بسیار دارد امیزه تسکین حرارت رحم و حرقت و رجوع آن و حابس حیض بقوت قبض و برودت خود
 و جهت حب القرع و باد سرخ چون آب آبرو اگر فته مقلد ارده در هم با نبات مقدار در و در هم و یا شکر بیا شامند و خوردن
 بخته آن با اندک روغن زیتا زیرشته کرده جهت قطع اسهال مراری و تقویت امعاء و حمیات حار و داخل مزورات صاحب
 تب و امراض حار و نمودن بغایت نافع خصوص در نعل ان و فصول حار و چون مجرور المزاجان لاغر و خشک تناول نمایند ایدان
 ایسانرا تر و نرمه کرد اند و ناسرکه خوردن آن قلیل الغداء و جهت اوجاع کرده نافع و خائنین آن جهت رفع فرس
 و اکثرا آن میند فرس و عصاره آن را داخل استحصال و برودت نمودن نافع و ضد آن با روغن گل جهت تسکین صداع
 خا و ضربانی و سوختگی آتش و زام حار و یا هاراب جهت بنور سرد و یا آرد جو جهت تسکین صداع حار و زور میانی کرم چشم
 و مقند مسقا قلوب و اورام دماغی و جرب و حکه و ورم انثین و شری و جمره و به تنهایی جهت تسکین حرارت اعضا
 و سوختگی آتش و بر معده و کند جهت تسکین حرارت آن و با خنای بر کف دست و یا جهت تسکین حرارت آن و بوق بشرط تکرار
 عمل نافع و ولد سنو طلای آن جهت امراض مذکوره و روختن آب آن با روغن گل بر سر جهت صداع خا و ضربانی و حخته با آب
 آن جهت رفع انثین حار و سیلان فصول از امعاء و رحم مفید و ضد دجیم آن جهت تألیل قویتر از اغذا آن و برک و مایق آن
 مقوی باه و مسرودین و مضعف مبرودین و ضعف الحار و رطوبت و الخاصیه مسقط اشتها و اکثرا آن موزون تاریکی چشم مصلح آن
 معضکی و کونس و بنوع مقلد ایشیت از آب آن تأییدست معقال و فروش نمودن نبات آن مانع اختلام و تخم آن در جمیع افعال مانند
 آب آمست و از آن ضعیف تر و با قوت مسکنه مواد و تسکین عطش قویتر از برک آن ذر و آن جهت قلاع و بنورد نان اطفال
 و غیر آن نافع و گویند مضر سبز و معده با رداست و صاحب شعاع الا مقام جهت سبوز مفید نوشته و چون پنجد هم آنرا بر هم
 گویند و بخته با سکر با جلاب جهت حمیات حار و سرفه حار و الهاب کبد و لدع معده و ما بنوشیدن نافع و تلین نطن نماید و
 مصلح آن قند مغذی و شرب آن تا بنجین و هم بدل آن در اکثر امور بزرگ نظر نماید و بریان یعنی بودا به آن قابض و غیر بودا به آن
 ملین طبع و حریره و حلوائی بزرگ و طعمه الحما و در قرا بادین ذکر یافت

* بقایه یما نیده * آنرا بغله غریبه و بغله مائیه و بر بوز و جربوز و اهل اندلس بلبطس و بفارسی سفید مرز و اهل بلخ منج و اهل بخارا
 و جرجان و بر زمینی و بسندی و نانتاری و چیندی چو نلای نامند * ما همت آن مالیقی و بغلادی نوشته اند که کیا می است شبیه
 جگه سنی و از آن ریزه تر مائل بسرخ زوی طعم و در کثرا را بیا میروید و حکیم میر محمد مؤمن در تحفه نوشته که در تنکابن و طبرستان
 اشکی مانند و این تملیل گویند که تخم آن شبیه است به تخم بستان آن روز و قسم داده آن سرخ مرز است و مترجم صیدیه ابو زحان
 نوشته جگر آن شبیه بزرک زرد آلود و مناسبت میان آن و بستان آن فرموده آن است که نبات بستان آن فروز مرغ می باشد و نبات
 بنج سبز و در تخم هر دریا هم مشابهت تمام دارند و نوع سرخ آن را که بوک رشاح آن سرخ و در از تراست و آنرا بختج نیز گویند
 و نوع دوم را ماده و این قول اصح و چون نلای چینی است و سفید آن در تنکا له بسیار بلند نمی شود بلکه اکثر یکن بر روی زمین
 می باشد * طبیعت این در در هم سرد و تر * افعال و خواص آن ملین طبع و مرطب بدن و قلیل الغذا و مطلق حرارت

غریبه و مولد خلط صالح و مسکن لبشکی و معرفه خار چون با آب اناورورغن بادام طبع تسایند و غلامی عصاره آن بارورغن کل
جهت صداع شمسی احتراقی و قباد آن جهت جرب و خنک و اورام خار و خراج و قروح و زرم چشم و ثقل لیل و قروح
باطنی و شهدیه و غلیان خون نافع و بطبیق الهضم و مضر میزودین و قاطع یاه و مصلح آن جزارشات خار و جهت میزودین
نافع و مسکن سرفه و عطش عارض از حرارت و مزه مفرغ صابونش داده و بخته آن بارورغن بادام شیرین و آب انار شیرین
و کنبیز ترنار و یا خشک و ملای آب آن جهت صداع عارض از اختراق شمس نافع و تقیم آن سرد و خشک و رادع و جهت
امراض خار و اورام کرم شر با رضاد امین و صاحب دستور الاطباء نوشته که بیخ آنرا چون با آب بسایند و بر عرق مدنی
که بغارسی رشته و پیو و بھندی نار و نامد بیا لند نافع است مضر کرده مصلح آن شکر مقدس اشریت آن تاحه منقال است
* بقاء حما مضنه * بغارسی تره و خاسانی و ساق ترشک و بھندی پاک چو که نامند * مباحیت آن تسمی از حماض بزرگ
ورق بی ساق است و از برگ کزنب که بیشتر و در جاهای تناک میزود و طعم آن ترش * طبیعت آن در درم سرد و خشک
و کینند راول * افعال و خواص آن شکم بیند و دمره صغیرا را سودمند بود و اشتھای طعام آورد و هرگاه نقصان از حرارت
باشد و مضر و المزاج را نافع و میزود را مضر و عصب را بید ستور مصلح آن عسل است

* بقوله الزاری * آن را بقوله الزمل نیز نامند جهت آنکه منبت آن اکثر صحراهای زمینی است * ماهیت آن نباتی است از کانی بری که چکش و پیچ آن بهن بر روی زمین و کل آن زرد بخلاف قناری که بهن آن بر زمین فروفته است و طعم آن با اندک شور و تلخی و در آخر زمستان میروید و در آخر بهمان ماه رومی میخورند و قسم آن شبیه به پیچ دانه است * طبیعت آن در اول سرد و در طوبیت معتدل و کوبند کرم و خشک است * افعال و خواص آن مصلح از جنه و سبب الهی و جهت خفتن قلب و خشوعی در حق و استحکام لغت و تقویت عین یعنی کوشش بن دین آنها و تقویت قوت هاضمه و معده و کبد و احشای ناف و صفرا را دفع نماید و بخور عرق آن جهت حبس ریح و حبس بلغم نافع و از خاصیت آنست که چون زیر جامه خواب کند او را نواهای خوب بینند

* بقوله الزمّاه * بهم راء مهمله وفتح ميم والتوضا * ماهيت ان نباتي است برك آن شبيه برك يارتقوا وان زياده
تروما كل يغبر وبيع آن بارتق وشرعته ويوزن آن سياه واندر وزن آن سفيد ونبات آن اكثربلاد مغرب وارمينيه وجزائر
وخوزاست وهرمال در بهار ميرود و تا اواسط تابستان مي ماند * افعال وخواص آن پوست بيع آن را چون بگوئيند و
بشاورند و عصاره آن را گرفته طبع نمايند تا غليظ و سياه مانند زفت گردد در هر پيكان تيري و حري كه بماند بر سر حمير نيكه
زنند و بخون آن برسد آنرا در ساعت ميكشد و اهل اندلس بيع معقر آن را بخاني كندش استعمال مينمايند در نهايت
حي و خشكي و ده درهم آن كشدند اامت بقرى

* بقله الا وجاع * بیرونی آنرا تا لیواهل مغرب طرح و نعل * ماهیت آن نباتی است مغربی و منبت آن بوادی
فریقہ در طعم شبیه بانسون و بانذک تلخی * طبیعت آن در اوائل دوم کرم و خشک و جهت در دشم هر شخصی
در زمانه منبت است

بقلم: مفتی محمد رفیع رحمانی
 ماہیت ان درختی امت عظیم منبت آن ہوا جل مند وزیر بادد کھن و زکبار و برک
 ن مانند برک بادام و کل آن بسیار زرد و شیر آن مل و زما نل ہسرخ و در آجر سرخ میگردد و بعد زمین سنبا و شیرین

و چون در مد شب آنرا انجمه اندک مد اینهاست خوش رنگی می شود و گویند **عن الد** یک تخم شر آنست **طبیعت** آن در دم کرم و در چهارم خشک *** افعال و خواص آن** در روز آن جهت التیام تر و روح کینه و جراحت تازه وضع نرمی اندک و تجمیع تر و روح مائه و غسول بآب آن جهت نیکی رنگی خساره و تقویت مفاصل نافع و پنبه و زخم آن کشته و به بیس و سکون و بعضی را اغشاق مقان علاج آن مقیبات و مرطبات و حقنهای و حموالات معتدله و فصل در صورت احتیاج است و گویند علاج بلدیر نیست و صباغان چوب آنرا جوشانید *** در رنگد کرباس و غیره مستعمل دارند** **قصه** **ل الباء مع الکاف** *** بگا** **بفتح** با و کاف مثلند *** والف** **ماهیت** آن درختی است معروف در مکه معظمه زادگاه الله تعالی شرنا شبیه به بشام و برک آن از آن ریزه تر و شر آن ملد و تر و برک تر از آن و مد مع سفید که از آن میچکد از ماندن آن مانند مد مع بشام سرخ نمیکرد *** طبیعت** آن در دم کرم و خشک *** افعال و خواص آن** ضمناً در آن جهت نفی دما میل صلبه و اورام بلغمیه و موکبه و سایر صلابات و مسواک بچوب آن جهت تقویت صلبه و منع اذات از دندان و مد مع آن جهت رجوع اسنان و تخم آن

مقوی معده و جهت سرفه و اورام بلغمیه و سوداویه نافع

بجی *** بضم** باء موحد و سکون کاف و کسر جیم فارسی و سکون یا لغت فندی است و با پی نیز گویند *** ماهیت** آن تنمی است ملد و رانندک طولانی و بهی و ظا هر آن سیاه و اندرون آن سفید و در غلانی مد و رسته چهار رطل در قریب بهم در خرش مانند عنب الثعلب و برک آن مانند برک بقله خراسانیه و کل آن کلابی رنگ *** طبیعت** آن کرم و خشک و سرد و خشک نیز گفته اند *** افعال و خواص آن** ملین و نفاخ و مذهب و مفرح و جهت برص و بهی و جرب و فساد خون و جدام شر با وضو و ابتدائی و یا با ادویه مناسبه دیگر جهت فساد صفرا و حمیات بلغمیه و دیدان و حسب القرع و تر و روح مجاری بول با فاع و تخم آن در افعال مذکوره قویتر و اهل فند تخم آنرا از جمله رسا بین میدانند

بکون *** بضم** باء موحد و ففتح کاف مثلند و سکون نون و عوام بکم بیسم نیز گویند *** ماهیت** آن گیاهی است فندی مغروش بر روی زمین برک آن ریزه اندک بهی طولانی و یا شرفه کمی و سر آن اندک مدور و بیج برکها با رنگ *** طبیعت** آن کرم و خشک *** افعال و خواص آن** آشامیدن آن آب برک آن جهت رفع حمیات بلغمیه و دفعه و سرفه و بارد و حبس البول و حرقت آن و حصاة متان نافع و فساد آن منضج دما میل و گویند چون روی تو تیار آید آخته و در حین کد از یکبار ساقه و قدری معتدلی بر آن ریزند آنرا سوخته سفید آب میگرداند در غایت خوبی

بکمون *** بضم** باء موحد و سکون کاف و ضم میم و سکون و او و نون لغت فارسی است و بعربی عرفج نامند *** ماهیت** آن از جمله یترها است و گیاه آن در کنار آبها میز وید شبیه بد رخت سماق و شاخهای آن زیاد و برنج عدل نمیشد و مانند بسرخ و شیردار و از پیچید آنرا از خمسه الا عصان نامند برک آن شبیه ببرک کاج و پیچید و کل آن سفید و در دم و تخم آن شبیه بشادانه و آنرا حب الفقد می دانند *** طبیعت** آن کرم و خشک *** افعال و خواص آن** مفتاح سد احشا و جهت سبزی بغایت نافع و گفته اند که اگر زن در سالی یک عدد از تخم آنرا تناول نماید در آن سال آبستن نگردد و اگر مفت سال بد آن ملد و امت نماید هیچ وقت حامله نشود

بکمرینک *** بفتح** باء موحد و سکون کاف فارسی و خفای ما و کسر اء مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیه و نون و دال چهار نقطه فندی و میالغت فندی است *** ماهیت** آن ظاهر انجی از خر و ع است که در یک کاله می شود و فرقی میان این و خر و ع

آوست که شاخه های درخت بگورند؛ از باغین روئید و میباشد و برگ آیین مانند برگ بید ^{النجیر} و شیرین بی خوشه و
 مد و در اندک طولای و پوست آن سبز و صاف و مغز تقیم این ^{مغید} و مخدر مانند تاتوله * ^{افعال} و خواص آن بترج سانه
 برگ آن ملحق و ملحق جراحات ناز و قاطع نرف الدم آن بر صحت و مجرب ^{نقص} بل الباء الموحدة مع اللام
 بلا در ^{بفتح} باء موحده و لام و هم دال و سکون راء مهستین و بل ال معتبه نیز آمد و لغت فارسی است ما خود از بلادره
 هندی و ربعی جدا بهم و حبب القاب بجهت مشابهت آن بقلب حیوان و بر روی انقرد یا مانند ^{ما هیت} آن شری
 است مدی درخت آن شبیه بل درخت بهالما را خهای آن از بیج رسته ماثل زمین و در زمین افتاد و نمر شاخه که آن
 بر زمین میرود رسته می بندد و متب آن جنگلیا و در قوع میباشد یکی صغیر و تر آن شبیه بنارنجی و بیبی و در خامی سبز و پخت
 بر میدان زرد میگرد و در اندک روغن آن لسی اندک شیرین با چاشنی کمی و عفو صحت بسیاری و بعضی مردم آنرا میخورند و بر سر
 آن مانند اکلیل دانه صنوبری شکل مانند دل حیوان و بر سر آن کل آن میباشد و بعد رسیدن سیاه میگرد و کل آن میروند
 و در اندک روغن تر آن تشنها میباشد و گوشت آن اندک شیرین چاشنی دار با عفو صحت بسیار و بعضی اطفال مردم آنرا میخورند
 و اکلیل بالای آن که بلادر است مغزی شیرین دارد مانند مغز با دام و بر بالای آن مغز و بر پوست رطوبتی غلیظ از روغن
 عمل آنست که دهن و بلادر نیز مانند و طریقه اخذ غسل آن آنست که سر آن که مانند دمی است بر بند انبر را کرم
 کرده بدن را بکمر بند و بشارت بقوت تمام و آنچه غسل از آن بر آید در صدف و یا در ظرفی شیشه و با چوبنی جمع نمایند
 و صحنین دانند و دیگر تابعدار مطلوب بر آید و یا آنکه بر روی سنگی و یا تافته آهنی بگذارند و دستها و آن آهنی را کرم کرده بر آن
 بشارت و غسل آن بر آید و بند ستور و فلز کور جمع نمایند و یا آنکه با کتیله نرم بگویند و با یک نمک آبی بر آن پاشیده
 در بارجه گراس نوی انداخته در شکلیه بکشند تا آنچه روغن در آن است بخوبی و آسانی بر آید پس جمع نمایند و بکار
 برند و یا آنکه در جمیع احوال دست و دهن و بینی را محافظت نمایند که باعث تورم آنها نگردد و زیر آگه در بعضی امزجه
 بسبب علم بر افقت بشا روزا ^{نقص} آن باعث تورم بدن آن ایشان میگرد و چه جائی رسیدن غسل آن پس انکرا و لا امتحان
 لبوده پس متوجه اخذ آن کرد و بد بهتر است و چون خواهند که مغز آنرا تناول نمایند باید که بلا در دست و راد آتش
 اند از آن تا پوست و غسل آن سوخته کرد و مغز آن نسوزد پس پوست و غسل سوخته آنرا در زرد کرده مغز آنرا تناول نمایند
 و طریقه استعمال غسل آن آنست که بر روغن مغز گردکان و یا کتیله تازه و روغن کا و ناز و جرب و خلط کنند و یا با مغز گردکان
 و یا کتیله مقطر و یا نارچیل بائیده سرشته تناول نمایند و یا داخل معاجین و غیره فاکتند و بتیانی بدن دهن و یا شقی
 دهنی چنانچه ذکر یافت استعمال آن چنانست و دوم کبیر که در رنگا و هندی مشهور و به بادام فرونگی است درخت و شیر
 این نیز شبیه بدان است الا آنکه اکلیل این که بادام فرونگی نامند بیضا است که در بزرگی آن میباشد و غسل این کستر و مغز
 این شیرین تر و ماکول و غسل این غیر مستعمل است و دستور خوردن مغز این نیز به دستور نوع اول است و در نوع اول
 بعضی ادبها کرم غسل و خشک میباشد و این را بلا در ذکر مینامند ^{طبیعت} عمل آن در چهارم کرم و خشک و پوست
 آن در سوم و مغز آن در سوم کرم و در اول خشک * ^{افعال} و خواص آن ^{مستن} و محل و ملطف و مفرح جلد و جهت
 قروح و زهر افسار دارد و دماغیه و غلیظه مانند فالج و لقوه و ریشه و خدر و نسیان و اختلاج و تمام تألیل و دفع رطوبات و ریاح
 و سلس البول و رشم و سایر آثار جلدیه و تقویت حفظ و دهن و اعصاب و دندان و باغ و مغز و برین و مفرق خرن

نمورث بیروست دماغ و جنون و سرسام و ما لثغو لبیا و جوشش دمان و نهیج بدن مصلح آن روغن گردان و مغز تازه آن
 و مغز نارجیل تازه و کنجد مقشر و استساق روغن بنفشه و خوراندن مایه الشعیر و اشیا بارده و مصلح نهیج عارض از آن
 کوبیدن روغن مامی و ریزد است که بهندی تنگد تا منک که در روغن کنجدی طبع نموده بدین بمانند مقبل ارشیت آن از ربع
 درم ثانیم درم و در درم آن کشند بدل آن پنج وزن آن قدر روغن بلسان و مدس آن نقطه احت را کتال
 آن در جرایبان مورث بیاض و رافع آن خریق و غما در آن باد ویه مناسبه غیر مفرجه جهت جمیع امراض بارده نافع
 و مغز آن لذیذ ربی مضرت و مباهی و مهیج باه و پوست آن مهیج باه و جهت سیاهی موی بغایت موثر خصوصا که باروغن
 بطلم بر نموده باشند و دستورا خل عمل آن و خوردن بلا در و مرکباتیکه اصل و معدود در آنها غسل آن احت مانند انقردیا
 و جوارش بلا در و حلو اولهبره و دهن و عرق و لبانه طولویه و مزید العرو و معجون آن در قرابا دین ذکر یافت
 * بد آنکه تقصی که بلاد رخورد باشد و اورا امراض حاده و سوزش باطن و جراحات و التهاب و جوشش زبان و خلقت و
 نوسوس عارض شده باشد علاج او آن است که اورا مسکه تازه و روغن کاوریا کوسفند و باروغن کنجد تازه بخوراند و بدین
 او مکرر بمانند و تا در مزوج و مجرب باد و غ کا و تازه و سائید تصور اند تا آنکه حدت و لدع آن اندک تسکین یابد پس
 مایه لشعیر و دوغ کا و ترش و شور بای چرب و برنج چرب مخصوص بروغن کنجد تازه تصور اند و در ربی و روغن بنفشه
 و بادام بچکانند و بر سر او چیزهای خشک نیز بمانند مانند روغن گل یا شیر زنان و امثال آن و بطول نماید بر سر آن آبیکه بنفشه
 خشک ریوست خشکاش و جومقشر و تم که موی بیخ لاف از هر یک يك مشت در آن بجوشانند تا آنکه آب سرخ کرد و دوصاف نموده
 مکرر بر سر او بریزند و لعاب جز رطونا با جلاب و آب انار و اشیا بارده و رطبه و آب کوشتها تصور اند و مصلح قروح حادث
 از بلا در موم روغن مصنوع از موم سفید و روغن گل است خواه قروح ظاهری باشد یا باطنی
 * بل * بفتح باء موحد و سکون لام کو بدل بلغت هندی اسم خیار هند است بزرگتر از خیار کمر و کوبند بهندی آنرا کچری
 و بلغت اهل بنکله کر می نامند * ماهیت آن * آنچه حکیم میر محمد موم نوشته که تخم آن تلیم و مغز آن چرب و پوست ثمر آن سیاه
 و اندرون آن سفید مثل زردی است موی کوبیده میا کچری نپین است بلکه تخم آن چنان است و پوست ثمر آن در
 خا می سبز و بعد رسیدن زرد مختلطه بسبزی و بعضی زرد بکرمک و تخم آن در خامی قطع و بعد رسیدن اندک ترش میگرد و
 بسیار خوشبو می باشد جهت خوشبویی آنرا نزد خود نگامید و از نفع و نجای دستنبویه است و نبات آن شبیه نبات خیار و شاخ
 های این بار بکتر و برک این کو چکت و نازک و نرم بی زغب * طبیعت تخم آن در آخرد و م کرم و خشک و با نفوت قابضه
 و تخم آن از آن کمتر * افعال و خواص آن * معوی احشا و محال صلابات و عصب و جهت فایده و لقوه و سایر امراض
 بلغمی زبوا سیر و ریا ح و رطوبات غریبه و با جوارشات جهت تحلیل ریا ح و بواسیر و غیر آن نافع و فایض طبع و مباهی و تصور
 آن جهت بواسیر بسیار مفید من ارشیت آن تا بک منقال و مصلح عسر و رین مصلح آن کشیز و تخم آن کوبند بسیار و محلل و
 فاضح است بحدیکه چون قدری از آن را با کوشش طبع نمایند بزودی بخته و خوشبو و فاضل میگرد و معمول اکثر طباطخان اهل
 شامیهان آباد است و جهت نهشام طعام و تحلیل ریا ح و قولنج و ریحی بسیار نافع و مجرب چون خشک نموده سفوف سازند
 و با اندک آب کرم بنوشند و با بادیه مناسبه دیگر ترکیب نمایند از قبیل جوارشات و یا ملعاجین و با سفوفات و غیرها و مستحق
 بن عمران نوشته که بل دانه است سیاه در خلقت شبیه بد زرنر کتازان سر آن تیز و در داخل آن مغزی چرب و آن مستعمل

و از بلاد دندل آورند و بیتی بدل را بوسیله آن دانه که واقف در مکرینزد و ما معتاد آن وارد است و با لیسله از ادویه میجوید
است و کچوری معروف است و چنان است که ذکر یافت و بهتمل که بیل خشک قطعه قطعه نمود و با شکر چنانچه معمول عطاران
اهل دندل است که قطعه قطعه نمود و خشک کرد و میخروشند

پلاس * بفتح باء فارسی و لام و الف رسیین مهمله لغت مندی است و آنرا دماک و تبسو نیز نامند * ماهیت آن درختی
است مندی مشهور و در وصف میباشد یکی بزرگ و دیگری کوچک درخت بزرگ آن عظیم و کوبیده آن بمقدار یک قامت و
بی ساق و برگ مرد و شبیه بهم و مانند برگ جوز و سر برگ آن مدور و بیس آن با رنگ و غنچه کل آن سیاه رنگ و مزه غلبه
و بعد شکستن زرد نارنجی میگردد و خوش منظر و بسیار گل و منبت آن اکثر بلاد هند و شکله و مستعمل کل آن است و صنف
آن نیز * طبیعت بزرگ آن گرم و تر و با عفو صفت بسیار اند * افعال و خواص آن * ماهی طعام
و موی و بجهت تحلیل و مامیل و بشور و زراح شکم و ریاح غلبه متبسمه در بطن و قولنج و بجهت ذوب خلطه و دیکل آن در مامیل
و در جگر و کسر هضم کوندن قلم مقام مومبائی است و کل آن سرد و خشک و قابض شکم و دفع فساد بلغم و صفرا و غش و من و مومل
و کل سفید آن بسیار مرقی باء وضاد مطبوح آن محلل اورام و نزول آب در کیس و بهر حال جهت دفع احتباس بول و حیض
و تحلیل ورم مثانه و رحم و نمر آن گرم و تر و دفع امراض کرد و منانه و بواسیر و گرم شکم و فساد سودا و بلغم

پلاس پائیر * بفتح باء فارسی و لام و الف و سکون سین مهمله و فتح باء فارسی و لام و الف و سکون سین مهمله و * ماهیت
آن نمود درختی است مندی بوسه آن زرد و مغز آن سفید مائل بزرگی و اندک لعلابی بی طعم غالبی و بعد خشک شدن این
اندک عریض و طولانی مانند برگ کوچک ضخیم کروی شکل مبرکد و در چهار نوع میباشد سرح و کبود و زرد و سفید و همه در
خواص برابر اند * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن آتا میدان آن جهت بواسیر و دیکل آن و حبس القرح
نافع و قطر آن با ملح اندرانی و بهوست خلیل با لویه و کلاب خیمسانید * جهت رفع بیاض سین مجرب

پلاس منطور * بفتح باء عجمی و لام و الف و فتح سین مهمله و سکون نون و فم طاء مؤلفه مهمله و سکون و اوراء مهمله لغت
فرنگی است بمعنی شجرة النبی و آنرا دمنطو و لیتو منطو نیز نامند و معنی لفظ اول شجرة النبی و تانی شجرة مبارکه است
* ماهیت آن از ادویه جلی است که طائفه نرنگ درسته هشتصد میخوری که ارض جلی در ناخنند و در تصرف آورند
معرفت بدین در راهب رسانند و یا ظرافت بردند و آن درختی است شبیه بدی رخت لسان الهه صافر بهیأت میجوی و باد و
پوست یکی خارجی غلبه شبیه پوست بلوط و دم نازک متصل بچوب یعنی مغز آن و این سبز و زرد مائل سفیدی مانند
صندل زرد و چوب داخل آن که بمنزله لب آنست سیاه سنگین متین مانند آب نوس و باد هتیت که مانند چوب صنوبر آتش
مشعل میگردد و پلاس منطور را از رنگان بر مر اکب حمل نمود * بمقتضی طبیعت میا و رنگ و از آن در انجا قبضه کرد و خیر
و ششیر میسازند و بهترین آن سنگین بسیار دهنست تازه آنست که کهنه و بوسیدند * باشد و مستعمل و سدی لایع مغز
سیاه رنگ شبیه بانوس آنست و بعد از آن پوست داخل شبیه بصندل زرد پس پوست خارجی آن * طبیعت آن گرم
و خشک در آفر درجه دوم و بعضی یابس در سوم گفته اند * افعال و خواص آن منفتح و مرقق و معرق و معطل و محلل
و متصف و با قوت تر یاقید و با لیسایت مقاوم سموم و دفع آنها و جهت صرع و نسیان و جمیع بوازل و نزول آب در جتم و ضیق
النفس و نیکوئی بوی دهان و زردال بخور و تقویت معده و اعضاء و تعین معده که بدن و طحال قوی میماند و در دپها و ریش

و نفوس و مفاصل و انبساط و انقباض و رخا و زبر و آفتاب که شجر نامند و هر طایفات و انواع جرب و حکمت که نه و بالجملة اکثر
امراض بلغمیه و سوداویّه و دینه را مفید و مزال مفرط و قوی و بیس آنرا زائل گردانند و نغاش حرارت غریزی و تقویت
روح و تعدیل مزاج نمایند و این بسبب محل و آثار متضادّه و کیفیات متخالفه بلسان رطوبت اصلیه و بلسان طبیعت
نامیده اند و از صورت نوعیه آن دانسته اند نه از کیفیت فقط و آنرا مانند چوب چینی طبع نموده مغردایا مرکب مانند
چوب چینی استعمال مینمایند و طریقۀ طبع و استعمال آن در خانه فرایا دین کبیر بتفصیل ذکر یافت و در مقدمه این کتاب نیز
باین هزار دستان * بضم د و باء موحدّه و سکون د و لام * ماهیت آن طائری است معروف بقدر کنجشکی کوچک
خوش شکل و سبزرنگ و نزدیک سر آن سیاه و سفید و نیکولین و ملیم الصوت و لهل آنرا در خانه ها نگاه میدارند و تربیت
مینمایند * طبیعت آن گرم و خشک در سوم و خشک در دوم * افعال و خواص آن بغایت متحرک باه خصوصاً مغز سر
و بیضه آن و سرکین آن بسیار جالی و با قوت قابضه و آن جهت نیکوئی رنگ رخسار و از الله کلف و شعر زائد اجفان
و حصول آن جهت اسقاط جنین مؤثر و خاکستر بر آن جهت التیام جراحت و آتش میدان خون کرم ما کرم آن جهت تصفیه
تصه رنه و صورت مفید و مبرودین را نافع و معرورین را مضر است

* بلهوس * بفتح باء موحدّه و سکون لام و ضم باء موحدّه و سکون واو و سین مسمله لغت یونانی است و معروف نزد عرب
به بصل الذئب و بصل الزیر و بفارسی زبر و تلخه و پیاز و ترکی داغ سوغالی و در لرستان طرم نامند * ماهیت آن مانند
پیاز کوچکی است الا آنکه توبوت نیست بلکه مانند سیرنگ است و پوست آن سیاه و متشنج و برک آن مانند پیاز و از آن
عریض تر و در طعم و بوی شبیه به پیاز و بوی آن از باران بزرگ میشود و اندک تلخ و مائل بشیرینی و از ماکولات است و این
تلخین گوید که مثل پیاز است و کوچک و طولانی و رنگ آن 'رغوانی' و زمانی از آن گلگونه سازند و چون تخم مرغ و با آن
بچوشانند مثل رناس رنگ میکند و به پیاز زکس شبیه و برک آن مثل کراث و کل آن شبیه به بنفشه و طعم آن با حلاوت
و گفته اند بعضی از آن شیرین طعم و بعضی تلخ و بعضی بی مزه میباشد * طبیعت آن در اول سرم گرم و خشک و بعضی
در آخر اول خشک گفته اند * افعال و خواص آن مویج باه و جالی و جاذب خون بظا هر جلد و محسن بدن و ضا د آن
بر کمر و حوالی قضیب جهت تقویت باء مفید و مختصر چ پیکان تیر و خارا است از بدن و ضا د آن بتهاشی و یا با عمل جهت
التوائ عصب و کوفتنکی استخوان و همچنین با عمل جهت تقویت بدن که سست شد و باشد و کزیدن شک و پاره و یا نقل
جهت درد معدّه و بازرد و تخم مرغ جهت کمنه الدم زیر چشم و با او دیه مناسبه جهت تلخ تالیل مساریه و حبس عرق
و با نظرون مشوی جهت تنقیذ نخاله سر و زخمهای تازه و بدستور ضا د مشوی آن در زیر خاکستر
و ناخن و با نفع السر جهت کلف و بهق و آثار قروح و سیاهی باقی ماندّه در بدن بعد از اندمال جراحت و با سرکه جهت
غرب و طلائی بسته آن در زیر خاکستر با بوره ارمنی جهت نخاله سر و زخمهای تازه و بدستور ضا د مشوی آن در زیر خاکستر
کرم باروس سبک صغاریکه در مصر صبر مینامند بعد از سوختن آنها جهت قروح صفراویّه ذقن که بعضی از آن دانه ساریت
به بعضی دیگر نمایند و اکثر جوانان را پیش از پرو آمدن ریش عارض میکند و دودیرمی ماند و با سرکه جهت غرب که ورم
ماق عظیم چشم است و چون با آب بپزند و با سرکه بخورند جهت و من عضل و حصول آن جهت اخراج جنین و مشیمه
نافع العصار بطی الهضم و مولد خلط غلیظ از ج حاد و مضر عصب و مورث منصف الصلح آن کاسنی و شیر تازه با عمل و دافع نفی

آن انیسون و مخل آن یعنی پرورده آن در سرکه محرک باه مرطوبین است
 * بلخ * بفتح باء موحد و لام و سکون حاء مؤمله بفارسی غوره خرمایمانند * ماهیت آن * نمود درخت خرما است که منور
 از سبزی بر نیامده و میل بشیرینی نه نموده باشند * طبیعت آن * در اول دوم سرد و در آخر آن خشک و قابض * افعال
 و خواص آن * با عطاریت و مقوی لثه و معده و جگر و عصب و مسترخ و قاطع قعر صفراوی و اسهال مزمن و در اریزول و سلان
 و رحم و خرن و زامیر شربا و صفا و آن مصلق جراحات تازه و خور و گوشت و عرق و حابس آن و حائیدن آن و مقوی لثه و رید ستر
 مضغه بطبیع آن و دمت اکل آن قاطع جذام و ضررش و سینه و مولد خلط غلیظ و ریاح رسد و مصلح آن غسل و بخته
 مر با و شربت خشخاش و غن و شربت آن و در هم و جز و اعظم مک و راک و اکبر خوشه شربا است و چون آب آن را با آب
 خوره بجوشانند تا غلیظ گردد و در چشم کشند جهت قطع دمغه و جرب و سلاق مجرب
 * بلخته * بکسر باء موحد و لام و سکون حاء معجمه و فتح تاء مثناة فوقایه و ملا و بقاء و معمه نیز آمده لغت مغربی است
 * ماهیت این * که میست منبسط بر روی زمین و شاخهای آن با ریک و سرخ بهم پیچیده و مانند پنبه ن کر مه بر روی
 زمین بشکل دایره مستدیر و ریزل آن سرخ و سفید * طبیعت آن * گرم و در اول و مائل بشکری * افعال و خواص این
 مصل و ملطاف و مقلع و غوره و عصاره و طبیع آن جهت اخراج زلوی در حلق مایه و وضه و هر یک آن متعل قوی و همچنین
 نظول برک و مضمون آن جهت تحلیل ااورام نافع و خوردن آن در طب مستعمل نیست
 * بلخته * بفتح باء موحد و سکون لام و کسر خاء معجمه و فتح باء مشدده و ها و آنرا خلاف بلخی نامند به سبب آنکه در بلخ
 که از مملکت تورانست بسیار بهم میرسد و بهرامی نیز میماند و بفارسی بیل خشک گویند و در حرف النشاء در خلاف مذکور
 خواص شد انشاء الله تعالی و بعضی آنرا گرم و مائل بیبوست دانسته اند منسوب به شتری است
 * بلسان * بفتح باء موحد و لام و ثمین مؤمله و الف و نون * ماهیت آن * نوشته اند درختی است عظیم تابعه ارض و شیره
 الطم میرسد بهتر است و مانند انسان متذبی میگردد از سردی و گرمی و عذش و سیرابی پس سزاوار آنست که آنرا نیکو
 قناتند و بحسب هر زمان و فصل تا کمال لایق خود بوش و برگ آن شینه برگ سداب و سبنا و سفید تر از آن و منبت آن اول
 عین الشمس بوده که دویی است از دیوهای مصر و ابطاکی نوشته که در کنب نصاری مرقوم است که حضرت مریم با حضرت
 مسیح علیهما السلام چون کریمت بمصر ریه آمد و آنجا اقامت نمودند و یک آن چاه و شست تیاب نمود و را و رشت آب آرد
 درخت بلسان از آن رویند و لهن انصاری تعظیم بسیار مینمایند و روشن آنرا با ضعف وزن طلا مضنون و ذحیر میگردانند
 بطا رقه و رهبا بان و از ادویه مفیده نفیسترین متل است و بهترین چوب آن که عود و بلسان نامند تازه خوشبوی سکن روح و یک
 آن است که بیوست آن زن باشد بهترین روشن آن آنست که در سرطان خزد طلوع شعری یمانیه گرفته باشند و امتثلن خوبی آن
 آنست که چون در آب اندازند فرو رود و چون بجه یا پشمی را بدان یا لایق و بشویند تا تمام منحل شسته گردد و از آن جهت
 آن بر آن چیزی مانند و چون آنکشت را بدان یا لایق و بجربی و یا با لای قوی بمالند و بسوزانند ازیت بچوب و ترب ترسانند
 و درین امر مشارکت خمر و معنی عرق آن و مشابه فقط است و از من نیست که بلسان از مصر بر طرف شده و عشا بن و عطاران
 اجزای درخت بشام را از عود و حب و لبن بجای آن میفرشند و مردم استعمال مینمایند و این در افعال بسیار ضعیف و
 بدل آن نموده اند * طبیعت حب و دهن و عود آن رید ستر خواص هر یک بجای خود ان شاء الله تعالی مذکور خواهد

شد اما برک آن پس آتش میند طبع آن جهت تحلیل نفع و ریاح غلیظ و اخراج زلوی در حلق مانند و قطور مطبوخ آن در
کوش جهت تسکین و جمع آن و نگه داشتن بد آن جهت تسکین صلا ع رطوبی و همچنین صفا د آن جهت رفع صدا ع بارد رطوبی و
کزدن عرق و عناد پوست به آن با سرکه جهت قلع نا لیل و عناد بیخ و ریشه های سوخته آن با سرکه جهت رفع ثایل و
مریای دوست تار و آن با عسل جهت تقویت معد و رفع رطوبات آن مفید و چون شاخ و برگ آنرا در آب بپزند و آب آنرا
با روغن کچیل تازه بپوشانند تا روغن بماند آن روغن را قائم مقام روغن بلبلان دانسته اند و گفته اند به سبب حرارت
مزاج آن منسوب به شتری است

* بلسکی * بضم باء موحد و فتح لام و سکون سین موهله و کسر کاف و باء مثناة و تحتانیه لغت عربی است و نزد اهل مغرب
متر و نصفی الرعا و صید لانه آنرا قوت البر و دمانند * ماهیت آن نباقی است در شاخ و خشن و مربع و ساق و شاخهای
آن دراز و برگ آن متفرق و شبیه به برگ روناس و مانند ابره و کل آن سفید و تخم آن صلب و در میان آن
مانند بکبی و چون جو بانان شهر را با آن از موی صاف میکنند لهذا مفعی الرعا نامند * طبیعت آن مرکب القوی حرارت
و بهر دست بران غالب و بیس آن زبده از حرارت * افعال و خواص آن ملطف و جالی و آشفایند نیم اوقیه از عصاره
آن با شراب ابله میز و دیا با آب * جرب النفع جهت تبلا و نفی و بنجید هم از حشیش آن نیز در ستور و قطور عصاره و
یا مطبوخ آن با روغن گل یا بنفشه جهت تسکین درد کوش و ضا د آن با پیله خوک جهت ابتلا ای خنا زیر مفید و بسبب حرارت
چود منسوب به شتری است

* بلنار * بضم باء و سکون لام و فتح غین معجمه و الف و واء موهله در آخر و ثلاثین نیز و بهندی بود ارنامند * ماهیت آن
چرمی است سرخ رنگ خوشه و شکم دانه دار و خوشه که از شترخان می آورند و سبب دوی آن گویند آنست که دباغت آنرا
از پوست درختی مینمایند که آن درخت خوشه است و در سوا آن بلد جای دیگر نمیشود * طبیعت آن سرد و خشک
* افعال و خواص آن مانند افعال و خواص آن خلود است و در حرف الجیم هنر کور خور اهل شد و آب خوردن در روانی
معتشع از ان مغوی قلب و رفع خفقان و وضعف باه و ذر و زتر آشفایند آن حابس دم خصوصا سرخته آن که در جراحات تازه بر نیایند
* بلور * بکسر باء و فتح لام منند ده و سکون و او واء موهله بغاری بلور یضم اول و ثانی و تخفیف را و گویند * ماهیت آن
منکی است سفید شفاف سست تر از مرد و صلب تر از شیشه و در بعضی اماکن مانند کسمیر صلب تر و شفاف تر و در بعضی بلاد
مانند عظیم آباد نرم تر و شفافیت آن کمتر میباشد * افعال و خواص آن اکمال نرم سائیده آن جهت رفع بهاض و سبل
و جرب و تعلق آن جهت ارتعاش اطفال و از خواب چستن ایغان مؤثر است

* بلوط * بفتح باء موحد و ضم لام مشدده و سکون و او واء موهله بلغت طبرستان در مازی و بغاری با بلوط و بلغت انطاکیه
در ارم و بلغت عراق عقیق و بلغت مصر ثمرا لغو اد نامند * ماهیت آن درختی است عظیم منبت آن کوهستانها و
عنه که از غیا و غیر آن معروف و بقولی در قسم میباشد قسمی مستطیل و قسمی مستدیر و این را بهش و شاه بلوط و بلوط الملك
گویند و این از قسم مستطیل اند و اما کول اهل یلا در درخت آن شجیه بفتق است و مؤلف حالایسع سه قسم ذکر کرد
و گفته که این قول اصواب است یک قسم مستدیر که شاه بلوط باشد و در قسم مستطیل و ازین دو قسم یکی با حلاوت و اما کول
و دیگری با مراربت و غیر اما کول چنانچه در دیلم و طبرستان هر دو قسم میباشد و همین الدوله از محمد بن احمد و از خالیزوی

بذو طي * بهندی کبی و کچور نامند * ماهیت آن نباتی است و برک آن شبیه برک میرو و باد رنگ و شاخهای آن اندوه
و مرع و سیاه و از یک بیخ روئید و مزغب و برک آن شبیه برک فراسیون و سیاه تر از آن و مزغب و بد بو و کل آن مدور
و تقیل الرائیه و زرد و غیر * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل و مضاد برک آن بانک جهت کزیدن
سک دیوانه و مضاد بخته آن در زبوخا کمتر گرم جهت بواسیر محرب دانسته اند و مضاد کو بیله آن با غسل جهت تنقیه نروح
و مخته نافع و در افعال قائم مقام فراسیون و در وزن این بنیای فراسیون است و منسوب به متتری است بسبب حرارت خود
* بلبل * بفتح باء فارسی و سکولام و فتح و او سکون لام * ماهیت آن ترکیبیه است هندی از قبیل خیار بسیار کوچک
بغل اریخا رکب و در طرف آن اندک باریک و پوست آن سبز و نرم و غیر مخطط بخطوط طولانی و تخم آن سفید و اندک
مدور و صلب اکثر آنرا بر آورد و لجم آنرا بخته و روغن و پیاز بزیان نموده بی گوشت یا با گوشت با نان یا برنج تناول
مینمایند بسیار لذیذ و دلیله آن نیز لذیذ و چاشنی دار آن اند میباش و گیاه و برک آن مانند خیار ولیکن املس بی
خشونت * طبیعت آن گرم و در اول و تدریج * افعال و خواص آن مقوی دل و مهبی و مذهبی دعام و دفع سرفه
و فساد خون و بلغم و صفرا و سودا و جهت تب و دما میل و بنور و گرم شکم و مقده نافع و برک آن سرد و تر و دفع فساد صفرا
و پیاز آن دفع فساد بلغم و آب نفوع بسیار آن جهت حمیات عتیقه نافع چون چند روز متوالی بنوشند و بیشتر معمول اهل
هند و بنگاله آنست که که یک توله پیاز آنرا که بلبل لتی نامند با یک توله کشیز خشک جو کوب نموده شب در آب می خسمانند
و صبح اندک مایه صاف کرده با دوماش عمل خالص می آشامند نصف آنرا صبحی و نصف آنرا شام چند روز متوالی
جهت حمیات عتیقه ولیکن مسرور و المزاج را چند آن مفید نیست و آنچه متماهل شده بلکه اندک مضر و بیخ آن تلخ و قند
و ملین و کل آن دفع فساد و اخلاط قلا تله گفته اند

بلیسج * بفتح باء موحد و کسر لام و سکون باء منناة و تثنائیه و فتح لام و سکون جیم بهندی بهیر و نامند * ماهیت آن درخت
درختی است هندی مائل باستان اریه و سر آن اندک باریک و بزرگتر از هفص و پوست آن زرد و غیر نازکتر از پوست هلیله
و مستعمل پوست آنست و درخت آن عظیم و برک آن عریضتر از برک انبه و کراته تر از آن شبیه برک امره و گردکان
* طبیعت آن در آخر اول سرد و در آخر گرم خشک * افعال و خواص آن ملطف و قابض و مقوی معده و اشتها و
بالخاصیت مسهل سودا و بطبع مسهل صفرا و قاطع راجبات و بخارات و جهت رفع صلاع و بواسیر بوداده آن جهت اسهال
مزمین نافع و اکستمال آن جهت دمه مثیل مضر ثقل مطح آن غسل و شکر مقل ارش است آن تاسه درهم بدل آن آمله مقشر
بعد رنک آن و شکوفه خنامل آن و تلخ آن مورد و سن آن عامله سیاه است و چون روزی نیم درهم آنرا با نیم درهم شکر
با آب گرم بنوشند و مدت بر آن نباشد جهت تقویت قوت باصره و قطع رطوبات سائله از دهان مفید است

* فصل فی الباء الموحدة مع النون *

* نبات ورن * بفتح باء و نون و الف و ناء منناة و تثنائیه و فتح و او سکون را و فتح دال و همز و نون و فارسی
سوسک و عوام تب و خز و ک حمام نیز و بوندی و اهل بنگاله تیل جو ره و سونگر و نامند * ماهیت آن حیوانی است
اکثر سرخ رنگ و بعضی سفید و بعضی هر خ تیره و بر آن براق و زیر شکم آن سفید و د و سبل و شش پاد ارد و سر آن زرد
و تخم آن سرخ رنگ شبیه بلویا و در حمامات و قریب آبها و جایهای تنگ متعین نگون می یابد و بد بواسطه اهل چین

و بعضی ترک آنرا در مزاج ساخته **مخورند** * **طبیعت آن** در دم و گرم و خشک * **افعال** و خواص آن مثل و صیف
آشامیدن سوخته آن بایک مثقال و نیم میل جهت عسر النفس و دفع احتیاس بول و خرفت آن و اسقاط نمودن جنین و
تسکین درد رحم و رفع موم و ام و نافع حیلست و قطور مطبوخ اجواف سائید آن در روز غن زیت جهت تسکین درد
کوش و ضماد آن با موم و زرد قشقرق مرغیوزن آن جهت درد رحم و کورده و احتیاس بول و چون آنرا با قرد ما ناواند کی
از سانس که بفارسی ساس کوبند با روغن زیتون بخورند تا مبر را اگر دند فین بد آن جهت بواسیر و امراض مقعد
کوبند مجرب است و با انجیر جهت قروح و اناج و بیضه آن در دفع قروح مذکور و بعدیل و خوردن خون آن با ماکولان
مورث برص و بخور زیتون و تدوین و باعث کوفت اخیل آنست

* **بناد** * **بفتح** باء موحد و سکون نون و فتح دال و الب لغت هندی است بمعنی خد طغان نامند و انشاء الله تعالی در حریف
الشاء خرامن آمد * **ماهیت آن** درختی است که بر درخت دیگر روید و پدید بر این خواه تخم انجیر بر آن افتاد باشد
و یا نه * **طبیعت آن** گرم و خشک و سرد و خشک نیز گفته اند * **افعال** و خواص آن دافع سودا و بلغم و خون باطل و حبیب
د مایل بر بشور و موم نافع و بر درد رخت که روید و پدید خاصیت آن بینا میکند و در کتب اهل هند بتفصیل مذکور است
* **بنادال** * **بفتح** باء موحد و سکون نون و فتح دال و مهمله زالف و لام و سکون ز کوفت * **ماهیت آن** کبابی است
هندی که بر اشجار می پدید یگ آن شبیه لوبه بزرگ تانمول **حیث** آن کنار آب مار جا فای سایه و ام آن مد و طولانی و تلخ
و پزیشیه در زخمی سبز و بعد و میث ن زرد و میگرد و بیخ آن بسیار در زیر زمین و مر و درد و قسم میباشد شقیق و زرد و سفید آن بهتر
* **طبیعت آن** گرم و خشک در سوم * **افعال** و خواص آن چون میخ آنرا از زمین بر آورند و پوست آن را جدا
کرده در سایه خشک کنند و نیم مثقال آنرا سائید با ماء العمل بخورند جهت اسقاط جنین مرد و تلغ و اسهال و اذار عظیم
آورد و بانگ قی آورد و اهل هند جهت برقان و اشتقاق معشور انزل و بسبب قوت تقطیع و انداز قوی که دارد دفع می کشند
و جهت تب و یز و ضم النفس و سرفه بلغمی معید و تخم آن جهت برقان نافع و سعو اما بسیار آب از بینی جاری میباشد
و برقان را زافع میکند و چون کرده و شر خشک آنرا با زهره کا و بر سرند و بر بواسیر ضمد نمایند دانه آنرا خشک کنند و بجمع آنرا
تسکین دهند و چون باشکر بخورند ادوات طمط نمایند و مجرب و زیاده از آن کشنده است بقیه و اسهال

* **بنادق** * **بفتح** باء موحد و سکون نون و ضم دال و مهمله و تاف معرب از خلق فارسی است و معنی جلوز نامند * **ماهیت آن**
شیر درختی است حملی و در صیبر و نسا تین نیز بنادق میروید و مخصوص ببنیاد بسیار سرد است و شیر آن سه پهلوان
بزن و بر و مغز تازه آن سفید و کهنه آن مائل بزردی و باد غنیمت بسیار و مانند مغز بادام در بارچه ویز بالای آن پوست نازکی
شرخ مائل بترکی و بر بالای آن پوست صلب صافی جوئی رنگ و بعدل کمال رسیدن شکسته مغز آنرا تانول مینامند * **طبیعت**
آن گرم در آخر اول و خشک در اوایل آن جمیع اجزای درخت آن با اعصاب و بزرگ با قوت قابضه و عقوصه و تقطیف
خصوصا پوست و بر آن و جهت مابین مغز و پوست صافی آن در رعایت بیس * **افعال** و خواص آن مبهی و مقوی
امعا خصوص معای صائم و زیاده کنند * **جود** دماغ تر آشامیدن آن با انجیر و سداب و بعدل طعام جهت موم بارده نافع و جهت
کزی بدن و عقب و یک از قه آن با ماء الغسل جهت مزه مزمن و با عسل و با شکر جهت مر نه و اعانت بر اخراج نفث صر و زهر
تقریب با و بوداده آن یا اندکی فلفل منضج نزله بارده و موافق سیندرش و یا آنیسون جهت خفای آن و مهزال کرده و حرقة

المول و تربت باه و سوم بارده و زمرعرب نافع و صمغ دسوخه پوست آن با بیه خرس و یا بیه خرک جهت داء الغلب و
 سائید آن باروغن زیت بر یا فوخ اطفال شیرخوار جهت رفع ازرقی چشم و سیاهی حدقه و موی پلک ایشان نافع و کوبیدن
 کتان شستن چهار عد آن در چهار رکس خانه و همچنین با خود نکاه داشتن آن مانع کزیدن عقرب است و چون نماند و
 در چشم جهت طریقه بچکانند نافع و مغز آن اغلاظ مغزها است و آنگاه خوردن آن مولک ریاخ و نمکین معدله و مضر معدله و هیچ
 قبی و مصلح آن در مبرد المزاج ماء العسل و فانیخ و در مضرور سنگبین و جلاب و مقشر آن سریع الانزال از روغن معشر آن
 حابس بطن و مصلح آن فانیخ و جوارشات معمله بدل آن حب الصنوبر و مغز گردان مقدر اثرش بت آن نایستد حرم
 و روغن آن کرم و خشک در دوم جهت سرفه باردود و دینه و جگر که از برودت باشد و تنه من آن جهت کزیدن عقرب و
 رتیل نافع و مضر معدله و مصلح آن میبه و پوست سبز آن در غایت قبض و دوا ننگ آن حابس امهال کهنه و جفت آن بن ستر
 بند ق حندی * بهندی رتبه و به بطنی رتبه و بر بری اطوطوا اطاطا نامند * ماهیبت آن ترم درخت عظیم مندی
 است از نذقی بزرگتر و پوست آن تیره مائل بر سخی و چون دارمانند میستان و در زیر آن رطوبتی لزج تیره رنگ اندک
 شیرین بسیار تلخ و چون خشک و کهنه کرد و کمتر میکرد و تا آنکه زائل می شود و در زیر آن نیز پوست اندک صلبی صاب تر
 باز پوست بالای آن و در جوف آن تخمی سیاه رنگ صلب ضخیم و مغز آن سفید شیرین و مستعمل پوست ثمر آن است * طبیعت
 آن در آخر دسم کرم و خشک * افعال و خواص آن مقوی معدله و ماضیه و اعصاب و اعضای مسترخیه و رفع سوم و
 مرده قیرا ط آن با شراب و سنگبین رافع و تلج و یک مثقال آن جهت کزیدن مار و عقرب و رتیل و تب ربع و امهال و مضمه
 شرب که در آب بنائند نافع آورد و صاف کرده بخوراند و جهت مداع و شقیقه و حمل و غشاوه و لقوه و فالج و صرع و سدر
 و ریخ الشحم که عبارت از بطلان شحم است سعو طابق و نقلی و بنجر آن جهت جنون و ام الصبایان و صمغ آن جهت کزیدن
 مار و عقرب و رتیل و با سرکه جهت خناز بر و ریاح کمر و پشت و صرع اطفال و آنکحال طبع آن با سرکه جهت رفع احوالی و
 نزل آب در چشم و چون در آب بماند و بر هم زنند تا کف کند و کف آنرا با سرکه کزیده بخوراند نافع و دودرم از بیخ
 درخت آن جهت ذات السبب بارد و رو بوسه و نفث الدم و فر زجه مغز آن جهت اخراج جنین و احتباس حیض و
 بکدر هم آن جهت درد رحم نافع مقدر اثرش بت آن از نیم مثقال تا یک گرم و چون در هر یک مثقال آن نیم دانگ محموده
 مخلوط کنند در امهال بغایت سریع الاثر گردد و چون دودرم آنرا کوبیده در سنگبین یا جلاب مدتی بنشینان پس
 آن سنگبین را با عدس یا جو مقشر طبع بلخ داده و مرق آن را با قدری سقمونیاه بنوشند یا عصاره اخراج اخلاط محترقه گردد
 و آنرا میدان سبزی که میان مغز آن میماند مورت ثقل سامعه است

* بنج * بفتح باء مؤحده و سکون نون و جیم عرب بتک فارسی است و بفری سیکران و بیونانی انیقون و بر یانی
 ازما لوس و بر بری اقصائیت و استبراس نیز و بیتی اجواب خراسانی و بلخ و دلمی کبرجک کوبند چه غلاف آن شبیه است
 بقفیر * ماهیبت آن نباتی است برک آن شبیه به برگ بادرنجویه و بسیار غلیظ و در عرض و طول از آن بزرگ تر
 و بسیار سبب مائل سیاهی مزغب و طعم آن تند و اندک تمز شبیه بطعم زنیان و بوی آن نیز شبیه بدان و ساق آن
 غلیظ و بران زغبی مانند پنم ثمر آن در غلافی شبیه بگل انارد شکل و متراکم در طول و وسای آن یکی زیر دیگری
 در رخت اوراق و مملو از ششبه شبیه است با و بسیار ریزه ترازان و غیر مدور و ران سه نوع میباشد

[illegible]

جز دیو او شلغم و سبر و دیاز و تره و نیزک و انجیر و بابیه و خنزیر کهنه و طلا که نوعی از شراب است کرم کرده بسیار نافع است و روغن آن که بزرای بنج سفید را کوبیده با آب کرم خیس کرده در آفتاب گل آرند تا اندک خشک شود پس انشرد و بکینند تا همین بدل آن جهت قروح صغری و سر و جوب و حلقه و سعط آن جهت رفع درد سر حار و رنجخواهی و قطور آن جهت درد گوش و حوصل آن جهت صلابت رحم نافع و چون با نصف آن تخم کاه و تل آن تخم خشتا ش کوبیده روغن ازان بکینند تریاق سموم است و جهت سر سام و مالش خوب است و سواس و تندی تنفس شربار و سوطا و تل همینا نافع

بنظا فلن * بکسر باء موحده و سکون نون و فتح نطاء همله و الف و فتح فاء و ضم لام و نون لغت یونانی است بمعنی ذر و خمسة اوراق و آن غیر اثلثی است که بفارسی پنج شکست و یونانی پنج فایلیں بمعنی ذر و خمسة اوراق و بعضی بنطاطوس بمعنی ذر و خمسة اقسام و بعضی بنطاطی بمعنی ذر و خمسة اجنحه نامند و بلغات دیگر نیز آمده و هیتی آنها قریب بلینها است * ما هیت آن نباتی است شبیه به پنج شکست و شاخهای آن باریک و بلند و شجری و برک آن شبیه ببرک نعناب و در هر شاخ پنج هل در بادر در بعضی زیاده و دو طرف و برک آن مشرف مانند رطل آن مابین سفیدی و زردی بخلاف اثلثی که گل آن مانند سنخ و زردی است و برک این شبیه ببرک زیتون و ازان ریزه تر و چون بدل است همانند بوی آن در عطریات شبیه به بسیار و نبات آن قریب بد رخت نار و شاخهای آن صلب و ثمر آن که بز آن باشد بقدر نخل است بخلاف بنطاطن که نبات این با نخل ریلند نمی شود و شاخهای این چند ان صلابت ندارد و بوی ثمر است و منبت هرد و نزدیک آنها است و بیع بنطاطن مائل بشرخنی و طویل و غلیظ و کثیر المتبعت و یسجد و حرارت * طبیعت جمیع اجزای آن در حرارت قریب باعتدال و در سوم خشک و بعضی درد ورم کرم دانسته اند و با قوت مجفیه * افعال و خواص آن محل و تریاق سموم ادویه قتاله آسمان میدن در مقابل اثر برک آن با ذروما که شراب معمول از عسل و آب پلران است با ماء العسل با هم وزن آن نخل برای حمی غیب غیر خالص و نائبه بلغمیه مز منه نافع و از خواص آن است که چون بیا شامند برای حمی ربع چهار و برک از چهار شام و برای حمی غیب سه برک از سه شاخ و برای حمی نائمه و برک و برای حمی بوم یک برک تازه آن و چون یک ماه سر روز برک یک شام آخر انجور و صرع مزمن را دفع کند و ملأ و مت آسمان میدن نه قیراط عصاره برک آن جهت برقان مجرب و جهت قطع نف اللم با طنی و ضماد آن جهت ظامری و ضماد برک آن با سک و عسل جهت التیام جراحت و بواسیر و د افس و همچنین ضماد آن بر قبل و یا معانیف جهت امراض مذکوره و زنی اللم و در و زدن آن بر جراحت تازه مغیل و فرش نمودن برک آن بر جامة خواب باعث تقابل اجتنام و سعط آب برک آن جهت جد ریاسب نافع بشرط آنکه بعد از سعط فرمودن آن مغلاری آنرا بکوردان که عرق کند و عصاره بیج آن جهت رفع اسهال و درد جگر و شش و قرحه امعاء و مفاصل و عرق النسا و صرع و سه مغال آن جهت سموم ادویه قتاله نافع و ضماد بیج کوبیده مطبوخ آن در سرکه جهت منع انتشار زمله و تحلیل خنار بر و ارام صلبه بلغمیه و بلند شدن و آما س کردن شریان مقصود و دبالات و حمرة و د افس و بواسیر که دانه آن ظاهر باشد و جرب و غرغره و طبخ بیج آن در آب که ثلث آب برود جهت خشونت خلق و مقصده و نکاح اشتهن آن در درمان جهت تسکین نزع اسنان و منع قروح خبیثه آن از انتشار و رشوب آن جهت رفع اسهال بطن و قرحه امعاء و وجع مفاصل و عرق النسا نافع مضر معده مصلح آن سکنجبین مقدار و شربت آن از یک مقال تا سه مقال بدل آن در تریاق اسقوله و تل نون و در صرع زمر در کوبند بنطاطن را بهندی ملهل نامند و آن سه قسم میباشد قسمی کل آن زرد و این بسیار عزیز تر ذاهل صناعت است و قسمی کل آن

شرح دهمی کل آن سفد را بن بسیار و مجاشد و گیاه آن تايک در فم و نه ايت و ذرع و در شعبة و در هر شعبة شاخ های باریک و بر سر شاخه پنج برگ شبیه ببرک نفع و بسیار بد بود و در پنج شاخهای باریک آن یک در شاخ بسیار باریک دیگر رسته و بر سر آن برگ بسیار کوچک و از اطراف آنها شاخهای باریک با نمیک بلند می یازد یک که بر آن است برآمد و جوف آن منور از دانه های بسیار ریزه اندک مخروطی و بعد رسیدن میوه میگرد و ساقهای گیاه آن میجوف و اقل فند آن بر کرم و تر جلد اند و برگ آن را بخند میخورند و جهت استسقا و نفولنج و ریاح نافع میدانند و قطره قطره آب برگ آن در گوش جهت ریش و درد آن نافع اما در اول رجح عظیم بهم میرسد پس زائل میگردد و کونند چون یک برگ آن را با یک برگ جوزها تل گویند و حسب بندند بر صاحب تب نافع میخورند یکند فند زائل گردد و میخ آنرا چون یک برگ نابول بشورند جهت سانس که نرسد از حمی و بلغمیه است در روز آقا را بخورند و آن را همچنین تا سه چهار روز نافع و مجرب است و چون بر حلقه حلقه منقبی را در روز صبح نموده آنرا از عصاره آن بر سر آن ریزند که چهار انگشت بالای آن آید و در آفتاب کناری آن تا چهل روز و زن آتش عکس میگرد و پس صبح نموده از نارچه حریو بکنارند و با آب برگ نابول حسب بندند بقدر بکنار کوچکی شربت را یک حسب جهت تحلیل ریح و ریاح غلیظه و نفولنج ریحی نافع و از نیم آن یک گرم با نخلخرا و بوزن آن آشامیدن جهت استسقا نافع

* بنفشه * بنفشه با ریحون و مکون تا ریح سین مهله و جیم معرب از بنفشه فارسی است و هر یکی فرغور و میو بانی ابر و نمانند

* ماهیت آن گیاهی است بلبل می آن یک صبر تا یکس و نیم با شاخهای باریک بسیار از یک بیخ رسته که هفتادها ساقهای برگ آینه است و برگ آن شبیه برگ انا روحنا الا آنکه با این برگ آن عریضتر و در زکتر و در در کوشه آن اندک برآمد و روی الجمله صنوبری شکل از میان گیاه آن شاخهای باریک رسته و بر سر شاخه یک گل کوچک خوشبو و بوی مشک رگ و در کوهستان نهال و نواح آن نیز میشود و لیکن گل آن اندک کوچکتر و زرد رنگ میباشد و مستعمل بیشتر گل لا جوردی رنگ خوشبوی آن است که گفته اند ساد نند باشد طبعیت آن در اول سرد و در دوم گرم و تر و بعد از اول سرد و در بعضی در اول گرم و تر نیز دانسته اند افعال و خواص آن مهمل صفر این فرق خصوص آنچه مستیس باشد در معد و بر امعاء و مسکن عطش و حلاوت خون و جهت حمیات حار و خفغان و غشی با ماء العذیر و آل و تعالیر و ارام طبعه و صلبه و مداع حار و برع اطفال و نزلات و زکام و سرده و خشونت سین و خلق و خنق و ذاب الجنب و ذات الرئه و جهت معد و کبد و طحال و بروز معد و حرقت مائه دیول را احتباس آن و در دگر و شراب و طول و رضا و او بوییدن ناره آن منوم و امت آشامیدن آن چند روز هر روز در دم تا چهار در دم بطریق معروف با آب سرد جهت رفع اسهال صفراوی نافع مجرب و سد مثقال سائیده آن با شیر خشت و سکر و امثال آن مهمل سر به العمل و سرشته آن با شیر کلند جهت تبهای مر کبه بیعدیل و کویین گل تازه آن خاد مرجم و منوم است و طول طبع آن با با بونه بر سر جهت تسکین وجع و از آله حرارت و جهت سرفه و بوسه دماغ و اعصاب نافع و صا و بسیار نرم سائیده آن بر سر و جبین جهت صلا و اعراض حار و معد و کبد و مائرا و ارام حار و شقاق و ورم مغده مفید اما راکتا را آن مورت ضعف دل و باعث کرب و تقل معد و غنایم و التیاب تبهای حار و بعضی این مفار را مخصوص بخشک آن دانسته اند و مصلح آن اندکی انیمون و بوییدن آن با صمغ زکام و مصلح آن خیری و مرزنجوش و بدل آن نیلوفر و برگ خبازی و در سرجه گل کار زبان و بوزن آن اصل السوس مقدار شربت از جرم آن تا پنج مثقال و در مطبوخ تاده و مثقال و گفته اند بقیع را چون باد و اهای عاصری یعنی در آنکه نعل آن بعضی باشد مانند

بالیه ترکیب کنند با یل که مرا عاف آن نماید که قوت یکی مصادم و مبطّل قوت دیگری نکرد و نیز بسیار با یل که جوش
 زن من زیرا که جوش بسیار مبطّل فعل آن است و استعمال آن با شکر مقوی فعل آن است در اسهال و با عسل مضعف آن
 را استعمال مطبوخ آن سبکتر است بر معده و سریع الانقباض را تراز جرم آن و با آلور عذاب و ترموفنی و ساهتر و میلیج
 تروی الاسهال خصوصاً که صاف نماید در روی ترنجبین و شرر خشک و مغز فلو س خیار شنبه را مله باز صاف نموده و روغن
 بادام بر آن چکانند و بیاغند و خور و آن آب برک آن مقلد اریکله هم با ثلث آن شکر جهت خروج مقلد المغال بغایت
 مؤثر و صاف آن جهت اورام حار و التهاب معده و حرارت چشم و در آمل کی مقلد و جرب صفراوی و حکه بیعل یل
 است و آساملن شراب و با مرهای آن یعنی کلغل کل آن جهت ذات الحینب و ذات الرئه و تسکین التهاب معده و روغن
 آن سرد و ترموموم و جهت جوب و جراحت جسد و خنکی عینده و سرته و ریختن موی و نرم کردن اعضا و مغاصل و حفظ صحت
 ناخن و مکرر آغامین و دود هم آن بعد از ترمین در حمام جهت ضیق النفس و صماد آن با موم بر سینه اطعالت جهت سعال
 بغایت نافع و مؤثر و قطور آن در اخلیل جهت حرقة البلول و حرارت منانه و سعط آن جهت درد سرحار و بیخوابی مغیله
 و کله هین ذی بدن آن جهت سعال مزمن و جرب و چون اسفنج را و پاپنه را با روغن بنفشه آلوده بر مقلد صماد نمایند در ترموم
 هل بل لندارد و یل آن روغن نیلوفر و طریق کوفتن روغن آن بچند نوع است یکی آنکه با کتیل عفش یا با دام محقر در کسسه
 گریاسی کرده مگر به اند و خشک کنند و کل را نچیل یل کنند تا آنکه مغز بادام با کتیل و لکین شود برک آن پس هر وقت که
 خواهند کوبیده روغن آنرا بگیرند نوع دیگر آنکه کل بنفشه تازه را در روغن کتیل در مروطی سی منعال اندازند و در آذاب
 کنند و یل بعد از هر چند روز صاف نموده بنفشه را تا زه کنند تا رنگ و بوی بنفشه را بردارد و شراب معمول آن با شکر نافع
 است از برای سرخه و همچنین مرهای آن جهت ذات الحینب و رئه و غرضه و رجع کرده و در از برای مغیله

بنفشه بنفشه با و سگون نون و فتح قاف و ما هیت آن دانه ایست شبیه عدس و از آن بالیه ترویش را می
 مشو کوبند قسمی از خلراست ولیکن بسغیله و تد و بر آن نیست طبعیت آن سرد و خشک مائل با عتبال و قابض
 افعال و خواص آن جهت فتن و اسهال و ذرور آن جهت ترو حه و نافع و در سائر خواص مانند عدس و اکابر

آن مولد سودا مصلح آن روغن است

بنفشه بنفشه با و نون و کاف و ما هیت آن انطاکی گفته بوهت درختی است یعنی سبک و زرد و قابض و خوشبوی
 و گفته اند که بوهت ام غیلان یعنی است و بعضی گفته اند که آن فنگ الاس است و آن کره هائی است که در ربع آن بهم
 میرسد و این انسب و اصح اقوال است و بهتر آن سبک و شیرین و قابض و غشیوی آن است طبعیت آن گرم و خشک
 و در قریب با غر درجه اول و افعال و خواص آن از عطریات است و معرقی معده و جگر و در معاج و جهت تقویت با و در از برای
 و قطع اسهال صفراوی و غشیا ن حادث از زردت و نشف رطوبات شراب و صماد آن جهت تحلیل طحال و تبخیف رطوبات و طلالی آن
 مانع مرق و غشیو کسله آن و نافع را کله نوره و متقی جلد و رطوبات تحت آن مقلد اشرجهت آن تا بچیل هم بدل آن آس است
 بنفشه بنفشه با و نون و مشد و در اصل اسمی خمر غلبه است بلخت بمن که مشهور و معروف بقوه بود است یا بفعل
 اخلاقی حینما یل بر نسوی خاص و مرای حرمت آنرا ترک کرده این را بجای آن می آشامند و ما هیت آن نمر درختی
 است کوهستانی که در جبل یمن و نواح آن و ملک حبشه و در بناتویه که جزیره ایست از جزائر یزید با دات نیز بهم میرسد

و نیز آذر آرد آذر می نامند و دانست که در دوا هم ما در می آید میرسد و فصلی و غیر فصلی می باشد یعنی هم خود و جگر و
صورتی و هم مزروع و ستانی و تریت بسیار خوب بعمل می آید که شاخه های با و یک بسیار آرد می برند و گاهی ضعیف
ناکار آرد بر می کنند و آنرا آب ریاری و غیر آن فصل لایق می نمایند بهترین بستانی آنست که در بیت انقیه از زمین می شود و آن
دانه های سبز متوسط در کوچک و بزرگی خوش و بوداد و کوبید و آن چوب می باشد و خوش طعم و راسته و درخت آن
یک سال دارد بطوری انکشت ایهام و بلند آن بد و ذرع تا سه ذرع دست میرسد شبیه بدست زعفران و کل آن سفید رنگ
و شیر آن در غلای سیاه رنگ شبیه حب الغار بزرگی و خنک و کوچک و پوست آن نازک تر از پوست آن می شود و زرد و زرد
آن در مغز و در وسط مغزی شکافی مانند شکاف دانه کدو و هسته خرما ولیکن از آن بهن تر و از کدو بزرگتر و از هسته
خرما کوچکتر و سبز رنگ و در جوف آن پرده نازک پیچیده و با اندک تلخی و بهترین آن تازه سکین سبز رنگ یعنی آنست
که در ده آب رود پس حبشی و سبزه آن بسیار بد و تلخ و بد طعم و بنا بر آن سفید و بزرگ تر و سبکتر از زمینی و حبشی و پوست
تازه آن باند که را پوست و چسبندگی و حلاوت و عفو و جوش خنک کرد و خلاص آن کم و در فته رفته زائل می گردد و در فته
میست اطلاع بر آن آنست که شیخ ابوالحسن شافعی رحمه الله تعالی که در کوهستان یمن صومعه داشت و مریدان از سبب
کثرت شب بیداری و روضات کسل و ماندن میشدند اتفاقاً وقتی بعضی شراب را با فته خوردند رفع کسل و ماندگی ایشان شد و
این را بد دیگران گفتند ایشان نیز خوردند و نفع یافتند به پیرو خود گفتند او حکم نمود که در آب جوش داده آب آرد
بیا شامند پس چون این میوه را در آب جوش داده آب آنرا می آشامیدند باعث رفع کلال و ملال ایشان میشد پس رفته
رفته شهرت تمام یافت و تجار در کل بلاد بردند و منتشر ساختند و اکثری می خوردند ولیکن اهل هر بلدی و جای بعضی خاص
اهل یمن و نواح آن پوست بیرون آن که قشر نامند خصوصاً تازه آنرا در آب بسیاری جوش داده صاف کرده که ما کرم
و هم کرم پهاهای بزرگ پیش از طعام و اکثری بعد از آن می آشامند و ولوع بسیاری بر آن دارند و طعم آن نیز مانند بشمیری
و عفو می باشد خصوصاً تازه آن را اهل مکه معظمه و مدینه طیبه زادها الله تعالی شرفا و تکریم و بلا ددیگرا از عرب و عجم
و ایران و توران و هندوستان و فرنگ و غیرها مغز آنرا بعضی خام و بعضی نیم پز یا آن که جوی رنگ کرد و بعضی بریان که
قریب با حراق رسد بعضی نیم کوفته و بعضی نرم کوفته در آب طبع داده بعضی اندک غلیظ و بعضی بسیار رقیق و بعضی متوسط
و بعضی صاف کرده بعضی صاف نکرده می آشامند و در نکان باقوی شیر و نبات می آشامند چنانچه به تفصیل در قریب یادین
ملک کورشد و در طبع و مزاج آن اختلاف است حکیم میرعماد الدین محمود شیرازی در آخر رساله افیونی خود در بیان
فیوض نوشته اند که سرد و خشک در درجه دوم است جهت آنکه در آن کیفیتی غالب بر طعم و رائحه و لون نیست که قیاس
دلائل بر حرارت آن نماید و بتجربه یافته اند که سردی آن بسرحل اضرار تمیر رسد و در تساوی و غلبه هر یک از برودت
و یسوت بر دیگری موقوف بتامیل است و میرزا فاضل در رساله خود نوشته اند که بتجربه فقیر یافته که سردی آن در درجه
اول و خشکی آن در درجه دوم است و حکیم سالک الدین یزدی نوشته اند که بعضی از اوقات خواص او در بران رفته
اند که برودت آن در اول درجه ثانیه و یسوت آن در ثالثه است بواسطه آنکه در افراط آن پیوسته دماغ و بخوابی و خشکی
مزاج بهم میرسد شاربان آنرا و شیخ دودانظاری گفته که کرم در اول و خشک در دوم و البته شیوع یافته که سرد و خشک است
نه چنین است جهت آنکه پوست آن تلخ است و هر تلخی کرم است و ممکن که پوست آن کرم باشد و مغز آن معتدل و یا سرد

در اول و آنچه دلالت بر ورودت آن میکند غصوت آنست و بتجرب بلز سینه که جهت تجفیف رطوبات ز سرش بلغمی و نزلات و تفتیح سلبا واد را بر پول نافع است و این مانیز دلیل حرارت و یبوست آن است و حکیم میر محمد مؤمن در تحفه نوشته که بغیا س با طر میگرد که در گرمی معتدل و خشکی بران غالب و تشر آن کرم و خشکتر از آن باشد موافق گوید شاید که مرکب القوی باشد خصوص تازه آن جهت آنکه در آن در جزواست یکی لطیف موائی حار رطب و دیگری کثیف ارضی باردیاس که بنزد اول افعال و آثار حرارت از تغریز و تلطیف و تفتیح و نفیج واد را رطوبتین و غیرها از آن مادر میگرد و بنیز و تانی افعال و آثار ورودت و یبوست از تسکین حرارت تشکی و ثوران و غلبان دم و حلت صغرا و لذع آن و منع نوم و یبوست دماغ و غیر اینها از آن ظاهر میشود و هر چند تازه تر باشد آن جزوا ولد در آن زیاده میباشد و چون گفته کرد بتدریج کم و زائل میشود خصوص تشر آن و چون بریان نمایند آن نیز کمتر زائل میگردد بمقتل ابریان نمودن آن و بالجملة تازه و نو آن خصوص تشر خاتم آن مائل بصرا رت و یبوست است و گفته آن خصوص بریان آن باردیاس و هر چند گفته تر گرد و زیاده بریان نمایند بر ورودت و یبوست آن می افزاید. **افعال و خواص** این آنچه اطباء مذکور بیان فرموده اند آنست که شرب آب مطبوخ آن مفتح سدد است بفا در زمینیکه در مسکن اوجاع و ثوران و غلبان خون و حذت و لذع صغرا و سودا و احتراق آن و مر قی و مصفی اخلاط و غلظت آنها است و این در حمیات دمویه و صفراوی و سوداویه خصوصاد را وائل و بعد بروز حصه و جذری و ربع مفید است و شرای دموی و برفان را سود مند و ملین طبع و ملزبول و مجفف رطوبات و جهت سرش بلغمی و نزلات و رنغ اعیان تقویت معد را اکثر انواع صناع و رمل و ماخوئیا خصوصاً احتراقی آن و آنچه بسبب غلظت اخلاط و انجماد آنها باشد جهت تصفیه و ترقیق این اخلاط را منع صعود بخبر و گفته اند بواسیر را نافع است و صماد آن با غسل جهت جبر عضو بلند زفته و لغوق آن با غسل جهت صرفه حار رطب حکیم میر محمد الدین محمود فرموده پند ارم که مجذوم را بنیز نافع باشد جهت همین علت و نیز سرش بلغمی و نزلات و رخاوت معد را بتجفیف طریبات و صعود بخارات آن بدن دماغ و اسهال را خصوصاً نیم بریان آن و کثرت نوم و تشکی و صبر بران مرد و واکنش نمودن بطعام و شراب اندک بی آنکه مودی بضعف و انحراف مزاج کرد و مغیل و نیز رنغ اعیان و ماندکی و کلال و ملال اسفار و حرکات و مشقتها می نماید بعضی راغبان و حریمان بشراب آن این رباعی را در مدح آن گفته اند *** رباعی *** را حیسث قهوه روح فزا و کسل کسل * آرام جان و قوت اعضا و قوت دل * تقریب اجتماع جوانان پارسا * تغریب بخش خاطر پیران مضحل * و دیگری این فرد را گفته * قهوه حمام صغراش خمار تریاک * پرتاوس نظرا نشسته آگوا است * از مضار آن آنست که گفته اند صناع میآورد و رباعییداری و لاغری بدن و صفرت لون و قطع شهوت با و تبلیل منی و خفقان و نفخ و ولنج و ماخوئیا و کابوس و خشک نمودن آلات تنفس و درشتی آن و مولد بواسیر است و بالجملة بارد المزاج و مرطوبین و اصحاب غلبه اخلاط فاسده را بسیار مضر و بعضی ظرافت مند مت آن گفته اند * بیست * آن سیه رو که نام و قهوه است * مانع النوم و قاطع الشهوه است * اغلب آنکه این مضار را کمتر و گفته بسیار بریان کرده سینه باشد آن باشد نه خام آن خصوصاً تشر آن کدر بعضی امزجه شاید محرک با و هاضم طعام باشد و ممکن که وجه ولوع اهل یمن با شامیدن آن بالای طعام مخدین در وجه باشد و در جواب این گفته اند که وجه ولوع ایشان بدن آن کثرت حرارت مزاج و خوردن خرمای و میوهای گرم است و محرک و کویک بختی آنست که مبالغه بسیار را زطر نبیند در منافع و مضار آن بیجا است اکثر بیاعتدات و قوت و حرارت و

بر بردن مزاج قلت و کثرت آشامیدن آن بر میگرد و هیچ یک کلي نیستند و میان زجره و مرکب از منافع و مضار آن طولی دارد و مقام کتبایش تفصیل آنها ندارد و میرزا قاضی نوشته اما جمعی که مزاج ایشان گرم باشد این دو را بسبب آنکه حرارت را کم میکردند و بسبب کمی حرارت و طو بات کم تحلیل میبرد و لهذا اگر است که ایشان را خواب میآورد و از آنجمله شخصی را بد م که مزاج او کمال حرارت داشت و بدین سبب شبها خواب نمیگرفت و مانند کسی که سرسام داشته باشد اضطراب میکرد چون در سه شب بقره ملاومت نمود او را خواب آمد و آن حالت را ذل گشت و چون قهوه مضر قلب است اگر با مر و اریل استعمال نمایند اولی است خصوصاً در حصه و جگر وی بعد از بروز جهت آنکه مزاج را بد را در حصه و جگر وی نفعی تمام است و نیز استعمال آن جهت تقویت قلب باز عفران که چندی ملاقه در حین طبع در آن اندازند نیکو است و چون مسافر در وقت فرود آمدن و همچنین بعد تعب و مشقت بسیار و بعد خوردن افیون یا کبریاغ رفیع تعب و کلال و مزاج و باعث شلختگی طبع است آشامیدن چند فنجان آن رگفته اند ناشتا و در وقت امتلا از غلبه امکر و نیا بد آشامیدن بلکه صبح اندک غذا بخورند تا شتا که بالغ فعل در عرف عوام مشهور و به تحت القهوه است خورده بالای آن چندی پنهان و اگر خورده اند معتاد به بنایون و افیون و شب نشینان آخر روز و بیا بعد از نماز عشاء نصف شب چندی بنانه بهیاشامند نفع آنها نماید و گفته اند مصلح آن زنجبیل و دواء المک و نبات و کلاب و امثال اینها است و شمع دارد و انظار کلي نوشته شخصی که اراده شرب آن برای نشا ط و رفع کمال و آنچه ذکر کردیم نماید باید که شربینی و روغن بسته و روغن بسیار با آن بخورد و قومی با شرب مشغولند و این خطا است و خوف اخلاص برص است و بهتر میگوید که بهترین مصلحات که طعم و ریاضه آن را طیب و لذیذ میکند اند و کوبیده و بد ذایقه نمیزد و همین شهاب است پس زعفران

۱۰ پندسنگی * بفتح باء فارسی و سکون نون و کسر عین مهمله و سکون تاء و چاء و نقطه هندی و کسر کاف و سکون یاء و بن چنگی خزن مانند یعنی درخت چنگی بر ایشان زیرا که بن بفتح باء و موحد و بزبان هندی بمعنی جنگل و چنگ بمعنی پاشان است ۱۱ ماهیت آن اماقی است هندی ما بین شیر و گدازه یا شاخهای بسیار و در یک بستان و بستانهای انگشتی و انبوه و شاخهای مشتمل بر شاخهای بسیار و در یک و بر آنها بر کاهی کوچک فی الجمله شبیه ببرک حنا بعضی کوچه ها و بعضی اندک بزرگ تر و هر بستر و کوتاه تر از آن و بیشتر آن فی الجمله شبیه به عنب النعلب و اندک از آن بهن تر و در خفا میسوزید و بعد رسیدن به نفس میبرد و در پی طعم غالبی و در جوف آن نخسهای ریزه سبز رنگ منبت آن کنار آنها طبیعت آن ظاهر اکرم و خشک باشد * افعال و خواص آن چون برک و شرآ نرا نرم بپایند و بر شکم مستسقی تا مرینا که ورم باشد گرم کرده ضماد نمایند و بالای آن برک ببل الحیر را نیز گرم کرد و بگل آرند و با پارچه به بندند و تمام شب بگل آرند و همچنین تا سه چهار شب آدر از قوی آورند و آشامیدن برک و شر و شاخهای نار یک آن با آب خائید جهت دفع رطوبت رحم و سیلان آن و اسهال نمودن جنین مغیل ۱۲ پنجاه * بفتح باء فارسی و سکون نون و فتح یاء مثناة تحتانیة و الف و لام و ها * ماهیت این شری است هندی بقدر آلویی طعم آن بعضی چاشنیدار و بعضی مائل بترشی و در جوف بعضی پنج و شش تخم کوچک و در جوف بعضی زیاده اختلاف آنرا که در آن یک تخم میباشد و درخت آن بعضی خاردار و بعضی بی خار نیز شبیه بد رخت آلود برک و شاخ و شاید نوعی از آن باشد که در ملک پنجاه به سبب غلظت هوا آب چشیم میشود * باشد و چون شر بخته آنرا خورده اند تناول نمایند باید که آنرا خوب نمالند تا نرم شود و تخمها از لحم آن جدا کرد پس بمکن آنرا از لاش و عرق میباشد * افعال و خواص آن

عسکن صفرا و میج بلغم صفراوی مزاجان را نافع و بلغمی مزاجان را مضر و مورث حمی خصوص آنچه در آخر موسم در سنبله
و حوالی میزان میرسد و جنگلی آنرا ثمر کوچکتر و شیرین تر است
✽ **بوروک** * بصم بار سکون را و در فتح راء مهمله و سکون قاف معرب از بوره فارسی است و بهندی یا پیری لون نامند * ماهیت
آن نمکی است که در زمین شوره زار متولد میگردد از آب و نمک و انواع میا شد معدنی و مصنوع بهترین آن معدنی است
که از معدن آن آورده باشند و این اصناف و ألوان میا شد بعضی سفید سبک بر سر راح که طعم آن شور باشد و این را
ارمنی نامند جهت آنکه از ارمنیه آورند و عالی و جود اصناف است و بعضی سرخرنگ و این را نظرون نامند و بهترین
باین مصری مرغ و نرم با ملوحت و اندک ترشی و تلخی است و بعضی اغمبر صافیتی و این معروف ببورق الحجازین است
جهت آنکه خبازان در آب حل نموده بر فرص نان بیش از طعم میمالند و بر تن رومی چسبانند تا باعث سفیدی و رونق نان
گردد و بعضی را بورق الصناعات نامند و آن سفید صغیری سنگین است و زرگران در تصفیه و جلای نقره به متعلل دانه جهت
آنکه آنرا بسیار صفا و جلای میدهند و بعضی زردی است و این در نهایت خفت و نرمی میباشد و آنرا از افریقیه می آورند و این
حادترین اصناف است و بهترین این صنف سبک صافیتی رقیق مرغ و لطیفیت بنفش رنگ لذت است که در صورت مایل کف
منجمل باشد و این نیز اگر خفیف صلب است افریقی است و الارومی اما زرد بورق سبک غیر آنست جهت آنکه زردی بورق
سبک کبریا تصحیم شمه با آن در کدتم خالص و بورق زردی منجمد با ترابیت و حموت است فرق میان زرد اسیموس و زرد البورق
آنست که زرد البورق بسیار سفید و سنگین تر و نازک زردی میباشد بخلاف آن و اما مصنوع آن پس آنچه را از برداشته
شده و سرب مسنوی الوزن سوده تسقیه با آب محلول قلی نموده و با آب محلول قلی بسیار بران ریخته تا نش طبع میل کند
تا آنکه بسوزد و بارز آنست میا شد و نوازین قسم بعمل می آید و آنچه از درخت غوب بعمل میآورند که آب برک آنرا
همچو شانند تا غلیظ گردد و قویها میسازند و این بسا و سبک و سفید مائل بسیا می و ملوحت میا شد و این بسیار کم باب است
لبورق الغرب نامند بهترین همه اصناف ارمنی با وصف مذکور است و تند ترین همه زردی است * طبیعت آن گرم
تا اواسط سوزم و خشک تا اواخر آن و نظیرین و درین زردی افریقی تا اواسط چهارم * افعال و خواص آن محلل و جانی
و جاذب خون بظاهر جل و آشامیدن آن رطوبت آن قاطع اخلاط غلیظه و مسکن مغص و رافع قولنج و مہج باه و مقاوم سوزم
و تبائی و با باد و دیه مناسبه جهت سرفه بلغمی و با هموزن آن زیره کرمانی و ماء العسل و با طبع زرقی یا حاشا یا سلاب یا
شبت و امثال اینها جهت تحلیل ریح و تسکین مغص مغرط و ابجی انجیل این جهت رفع مضرت خون گرم کار و تحلیل خون
منجمد در معده و با آب و شراب جهت خراش و باد و دیه قاتله دبدان باعث اخراج و قوت فعل آنها است و چون تحلیل ریح
تا برادر نیم رطل آب بیند ازند و بر آتش ملایم جوش دهند تا آنکه آب گردد و در عرطل زیت عدس در آن ریزند و بپوشند
جهت قولنج یا بس خصوص قولنجی که عارض گردد کاندک از نکان فقره و هر بر را و با بنفشه و صغ عربی مسهل بلغم غلیظ
عشر گرم معده و بازیره کرمانی و مستحج جهت رفع خناق عارض از شراب فطر و قنار محلول آن با آب و شراب زرقی در کوش
جهت رفع اوجاع و تقطیع سدد و دوی و قطع رطوبت جاری از آن و با سرکه جهت تنقیه چرک آن و در غره آن با خل خمور
جهت اسفاط زلوی در حلقی مانند و اکتعال آن با عمل جهت حل و بصر و فساد آن با به الاغ و سرکه و با به خنزیر جهت
رفع سمیت کزیده سک دیوانه و با صمغ البطم برد ما میل جهت افتتاح آنها و با انجیر جهت استسقا و فساد آن با تیر و طیات

جهت رفع هزال و حزاز و حكه و جرب و نالجي كه در آن كردن ميل بسوي خلاف نمود * باشد نزد انحطاط علت و در التواء
عصب نيز نافع و طلاي آن باروغن بابونه جهت رفع عرق و پشهائي جهت رفع عرق نيز و پشهائي جهت نيكوئي ركب رخصار
و ستردن موي از فو عضو كه خرافند و مداومت استعمال آن ميا * كنند * بدن و در هم آن با سه درهم روغن زنبق بود كه
و اطراب آن جهت تهيج انعاظ بهترين در رائی است و همچنین با عسل و مالیدن آن باروغن بر شكم و باف و تهيه * و نزد آتش
نشستن کسی كه در شكم او كرم باشد با عسل قتل و اخراج آن و با آدهان مستحبه يا محمله مالیدن آن بر بدن صاحب حمايت
دوره هنگام برد و قشر بر * و نشستن نزد يك آتش بين النفع و با مرهم جهت جرب و حكه و برص و شستن سر با آب مجلول آن
جهت حزاز و زجر حه آن جهت دفع رطوبات رحم و احتباس حيض مغيل مفسد ميل * و محرک قی مصلح آن مصطكى و صمغ
عربي مقدار شربت آن از يك درهم تا د و در هم و از قمع سرخ آن از نیم منقال تا يك منقال بدل آن يك وزن و نیم آن نمك و
بعضی نصف وزن آن قطران و بعضی بوزن آن ملح اندراني گفته اند و با شيلن آن بر موي باعث رقت آن و جهت داء
الغلب و داء الحية نافع و چون خواهند آنرا بسوزانند طریقه احراق آن آنست كه در كوزه كود * سر آنرا محكم بسته براخگر
كند ارند و يكند ارند تا سرخ كود پس از آنش بود داشته بگذارد تا سرد كود و سائيد * استعمال نمایند و مسترق آن لطيف

تر و حلت آن زیاد و قریب بقوت بورق زردی است

* بوزید آن * بضم با و سكون و در كسر زاء معجمه و سكون ياء منناة تحت ثانیة و فتح دال موهله و الف و نون بحري مستعجله
نامند * ما هیئت آن بخشی است سفید بجم و طول انكشتی و زیاد و بران و مصمت و صاب و بر ظاهراً آن خطوط كشید و با
خسوت و بعضی گفته كه نوعی از مستعجله است و بعضی گفته كه آن از فروع مستعجله است و بعضی لعبت بر بریده دانسته اند و
بعضی غش ميكند آنرا بهر دو رنگی بدل آن بعضی مستعجله و بعضی لعبت بر بریده را میفر و شند و فرق میان ایشان بعد م خطر
مستعجله است و خلوت بوزید آن بخلاف لعبت بر بری كه بی خلوت است و آنكه لعبت بر بری كره را است اختلاف بوزید آن
و كوتله از هندی میآوردند و با لجمه نبات آن مجهول الباهیت است و بهترین آن سطر یا صاف مذ كوره است و اختلاف آنها
زیون و بسیار ضعیف * طبیعت آن گرم و خشك در آخر د رم و در اول سرم نیز گفته اند یا رطوبت فضلیه * افعال
و خواص آن با قوت تریاقیت و مبهی و محرک جماع و مسكن اوجاع و مفاصل و نقرس و مفتح سد * جگر و سبزو منقعی معده
و عصب و مفاصل و مسقط جنین و جهت امتساق و رفع كرم معده و ارقه * اخلاط غلیظه * باره * باذیه و تریق و رافع سموم باره
و با انحصاریت سهل زرد آب و یا قردمانا جهت بوزا سیر نافع مضر انبیا ن مصلح آن عسل و خردل مقدار شربت آن تا يك منقال
و نیم بدل آن بهمن سفید و كیند بوزن آن و ج و در تریاقیت نیم وزن آن زردیا و دوز را وند طول است

* بوش در بند * بضم با و سكون و اوو شین معجمه و فتح دال و سكون راء مهملتین و فتح بی موحه و سكون نون و كسر دال
مهمله یا * ما هیئت آن قرصی است از برک و كیا * نباتی بقدر درخت كوچکی و برک آن شبیه ببرك حنا و تخم آن مدورو
از شاهد انه كوچكتر و مائل بزردي مثبت آن بلاد عجم خصوصاً نواح شهر زور و ارمیه اهل آن بلد برک و كیا * آنرا كویون *
قرصها ساخته خشك نمود و با طراف میبرد * طبیعت آن در د رم و در اول خشك و در آخر اول سرد و خشك نیز
گفته اند * انعال و خواص آن رادع و ملین طلاي آن جهت تسهل اوارام حاره و منع زبادت آن و تسكين اوجاع
و مد و نقرس خصوصاً با آب عنب الثعلب نافع و بدل آن شیاف ما مینا و حفصی است

ع

* بول * بفتح با و سکون را و لام ی فارسی کمین و غاش و بهی می مروت و مشهور به پیشاب است * ماهیت آن معلوم است
و آن ماهیت مشروب و مطعم حیوان و انسان است که طبیعت از راه کرده و معانه را حلیل و یا قبل دفع میکند * طبیعت
آن کرم و خشک * افعال و خواص آن بسیار جالی و ملطف و مقطع و بول هر یک از حیوانات بحسب مزاج آنها متغی
میباشد و بول انسان عدل از سایر انواع و بعد از آن بول شتر و گاو است و هر بولی را که بجز شتر اندک تا غلیظ و منعقل گردد
جهت قروح خبیثه و نواسیر و اذی مال و تحقیف آنها یبعل یل است و بول انسان جهت قروح عمیق و رطبه و سابعه و جرب
و حکه و حزاز و سقعه و آبله و منع زیادتی قروح خبیثه و دیور و آب که در سبب میرسد و بایوره و سرح جهت کزیدن سگ
در آنه کلام وضع بد لغ را بدان بخویند و جهت داء الثعلب و برص و قشر جلد و سوختگی آتش و غلای و آشفاییدن
آن جهت فساد هوا و کزیدن جانوران خمیه و عذرم ما کوله و مد اومت بول خود و بول طفل بقدر دفع جهت مار کزیدن و
هوا و مواد و مد اومت بول خود هر صیاح ناشناخته رد و کف جهت دفع سبزی یبعل یل و بول شتر و انبم و زن آن آب برک خیاز
باد رنگ بشرط آنکه اگر تو اندک قبل از آن مقدار راه روند که خسته گردند پس بنوشند و شستن معتدل و ببول کرم جهت
وزم آن و در مرض آنک شکستن موی بآن مانع ز رفتن آن و حقه بآن جهت منغ و نظور آن جهت کرم گوش خصوص
که در مونس آن کرم کرده باشند و بول بار و غن حنا محولا جهت ورم و رحم و بار و غنهای کرم چکانیدن در آن و انگکان
آن جهت غر ورم و ظلمت بضر و طلاف بول مطبوخ در غار و مس با عمل جهت قلع بباش که از قرحه بهم رسیده باشد
و ضماخا کستر ز که با بول خمیه شده باشد جهت قطع نرف الدم اعضا و آشفاییدن بول طفل تا بالغ جهت عسر نفس و نفس
النتاب و طلاف کف آن جهت ثایل مؤثر و بول گاو ماده بنایت جالی و جهت قروح اطفال و نواسیر و از کال و جهت درد
معد و بارد و بواسیر و بمرصاف جهت درد گوش و با سکه جهت درد دندان و شستن عضو بآن با خوردن جهت خدر
مغیر و دانسه اند و بول خوک جهت قلع بیاض و ریزانیدن سنگ کرده و معانه یبعل یل و بول خر جهت درد کرده و بول
بوسامیل الطیب که در روز معتدل از چهل مثقال بول آنرا با یک مثقال سبیل الطیب بیا شامد جهت استسقای لیم و نظور
آن جهت درد گوش و بول شتر جهت ورم جگر و ده آن و استسقای صلابت سبزی و تقویت با و امراض بارد و احسان و نظور
آن جهت جراحت گوش نافع و بول گاو میش باوصاف جهت درد گوش با رد مغیر و بول سگ جهت تأکیل مغیل و خواص
انواع حیوانات هر یک بجای خود ان شاء الله تعالی خواهد آمد

ع
ع
ع

* بول الابل * اقراضی است که از یمن میآورند و در موسم حج در کله معظمه از ادها الله تعالی شرف و کرامت میسر و شنل
* ماهیت آن زعفرانی حکایت کرده که اهل یمن شترهای خود را در فضلی از سال بپیرای کیا می که در آنجا میشود و
مختص بر آنجا است و میرد و بول آنها را جمع نموده و محافظت مینمایند و از آن قرصه میسازند و مانعی گفته که نچنین
است که زهر آوری حکایت کرده بلکه چیزی است که یافته بشود در مغارهای کوهستان مکه معظمه و غیر آن و آن قطعههای
سیاه رنگ مستحضر است معروف بصن الزبور و تجار از اعراب آنها را گرفته اقراض میسازند و بعضی گفته اند که بول و طوطا
است که بعضی بر بعضی متر اکم میشود در مغارها بعضی گفته که کیا می است مخصوص بجبال حجاز که آنرا کو بیله
با بول شتر سرشته اقراض میسازند و با لیمه از او دویه مجبولة اماهیت است * طبیعت آن کرم و خشک در دوزخ
* افعال و خواص آن جهت اندام مال جروح و قروح حیوانات و قطع نرف الدم و حمل آن جهت قطع حمل و بواسیر

و با عمل جهت تحلیل اورام طلا نافع و بسیار ماندن آن بریدن باعث تفریح آن است و مصلح آن روغن گل
 * بولا مولیون * بضم باء موحد و سکون واو و فتح لام و ضم میم و سکون واو و کسوف نون و ضم یاء مثناة تینا نیه و سکون
 واو و نون لغت یونانی است * ماهیت آن قوی از مصلحه است و کیا ه آن مابین شیر و حشیش و شاج آن باریک و در شجده
 و برک آن از برک سداب طولانی تر و بزرگتر و بر اطراف شاخهای آن چیزی مستک یر شبیه بسو و کوچک میباشد و
 در آن تخمهای سیاه و بجم آن شبیه بد روغن و سفید و دراز و با صلابت منبت آن جبال و زمین های صلب خشن سنگ لاج
 و مستعمل برک و بجم آن است * طبیعت آن در آخر دوزم کرم و خشک * افعال و خواص آن ملطف و مجفف و
 جالی و مفتوح و آشامیدن بجم و یا برک آن مقدار یک درم جهت لدر اربول و طبع از اخراج مشمشه و در درد و برک و قرحه
 اعمار با سر که جهت صلابت ضرر و یا شراب جهت کزیدن هوام و با آب جهت عسار البول و عرق النساء و یا شرب یا زود و شیل
 جهت تقویت حضا نافع و کوبیدن هر که سقراط آنرا ناشتا بنوشد هرگز او را عرق نکند مگر آنکه عرقی را نکشد و چون
 چنین کند باید که نایب آنرا ناول نماید و موضع آن جهت تسکین و جمع احسان از سردی و نفع آن مانع کزیدن
 مغرب و آن بر انجیل مختل ریح آن مقدار شربت آن تا یک مثقال مضرع و مصلح آن عذاب بدن آن باد زهر است
 * بولسری * بضم باء موحد و سکون واو و لام و فتح سین و کسوف نون و سکون یا و بهر لسی و شغای هانی و آمد
 و در رنگا به بول و مول مروی بهم نیز مانند * ماهیت آن درختی است مندی عظیم و موزون گل آن کوچک ملک و رو مشرف
 و خوشبو و بعد از خشک شدن خوشبو تر می شود و خشک آنرا بعضی در بالش و تکیه پر مینمایند جهت آنکه میگویند در حائیکه آن باغل
 هزار بار در انجا بمیاش و نمبر و دود تر آن در شکلی از جمله شبیه بغاب و کمار منوسطی و در خامی سبز و بعد رسیدن زرد
 و سرخ نارنجی میگرد و لحمیت کمی با اندک شیرینی و عفو ص بسیار و بعضی اطفال و مردم آنرا مضور و نفع آن در
 شلانی شبیه بغدق و ابراز ریزه و تر و اندکی طولانی و مغز آن تلخ و یا اندک دهنیت * طبیعت کل آن سرد و خشک و نمر آن
 از آن زیاد و یا ذوب ناپذیر * افعال و خواص آن محال جهت تسکین و در دندان و دفع فساد صفرا و اسهال ضراری
 و خائیدن ضرر آن خصوص نارس و یا بسم رس جهت تسکین و جمع دندان و استحکام آن ولته و خوردن آن قابض شکم و نفاخ
 و ممسک منی و نمر نارس آن ازاد و یقه مسکه منی است و عصا تازه آن عطو شاد و تنطو را در بینی برای اموه و امراض دماغی
 نافع و آب بسیاری از دماغ بر میآورد و عرق کل آن مقوی ارواح و مغز و جهت امراض مذکور و بارده نافع و عطر آن که
 بایراده صندل مرتب نماید بسیار خوشبو و مقوی است و آشامیدن مطبوع پوست درخت آن جهت تسکین و جمع اعضا و مرضی
 که در رنگا می شود و پهنای هومینا مند و میگویند که در بینی میشود و مصلحه آن جهت تسکین و جمع دندان و استحکام آن
 ولته و عصا را پوست درخت و نمر نرس آنرا بریشم با نان جهت استحکام رنگ ابریشم بر توافی آن می نمایند و رنگ آن
 هیاه می باشد و یا ثبات و پوست درخت و نمر خام آنرا نیز کوفته و در آب میماند * طبع میل مند جهت رنگ نمودن ابریشم *
 * یونینون * بضم باء سکون واو و کسوف نون و سکون واو و نون لغت یونانی است * ماهیت آن نباتی است
 ساق آن بقل را نکشی و برک آن شبیه برک کزنس و لطیفتر از آن و گل آن شبیه بگل شبت و قیتم آن ریزه و خوشبو و مستعمل برک و
 تنه و عصا آنست * طبیعت آن در دوزم کرم و خشک * افعال و خواص آن تند و جالی و مفتوح و محال ریح و منض و یکدر هم
 برک آن مدربول و سقط مشمشه و کرم شکم و جهت کرده و منانه و سبز ز نافع خصوص با ماء العسل و چهار برک آن جهت تقطیر

البول و مغص و نیم درم از تخم آن بدستور و قضا آن با شراب و نعلیم کرم جهت تحلیل خنار و روحول آن جهت اخراج کرم اما معافید و عصاره آنرا از شاخها و برگ آن اخذ نمینماید مصلع و مغشی مصلح آن عناب و شیر تازه و در شیده مقدار شربت از برگ آن تا یک مثقال و از تخم آن نیم مثقال بدل آن کند راست

بیمه باغ فارسی و سکون و او کسر همزه و سکون یا * ماهیت آن کیا می است هندی از قبیل نیم رد و رنگاله کثیر الوجود و بر اشجار و در یار و اسقف خانه مانند تاک و کد و بالامیر و حواقی آن بسطبری انکشتی و برگهای آن فی الجمله تشبیه برگ تانبول و سبز و از آن ضمیمه تر و نازک و بار طوبیت و لز و جت بسیار و بی زغب و در قسم میباید یکی سفید یعنی سافه آن سفید رنگ و برگ آن سبز و این بسیار است دوم سرخ یعنی سافه آن سرخ و برگهای برگ آن نیز سرخ رنگ و این کم باب تراز آن است و اهل هند آنرا بشته مشهورند مانند سبزیهای دیگر و بالزجبت بسیار است طبیعت آن سرد و تر * افعال و خواص آن منوم و مهبی و جهت از دیاد منی و تلپین آلات صورت و حلق و تسکین حلدت حصباء حار و غلیظ آب برگ آن جهت تسکین سوزش و منع آبله کردن عضو با تش سوخته نافع چون مکر و بیمه بمالند در هنگام سرخستن و بسیار فربید بدل آن *

قصه الباء مع الهاء *

بیمه باغ فارسی و سکون و او فتح میم و سکون نون الفتح فارسی است * ماهیت آن بیضی است ناری فی الجمله شبیه بزرگد کویک ریاندک صلابت و کجی و پاشش و ت قلی و نامواری و منبت آن کوهستان ارمن و خراسان و کباده آن بقدر شیری و زیاد و کمتر از آن و برگ آن مانند برگ اجاص منبسط و خارا ناک و کثیر التشریف و بر ساق آن برگی چند سر آنها با هم پیچیده و می ماند در صورت زمر سدر و در قسم میباید سرخ و سفید سرخ آن بالیده تر و بلند تر و نامواری پوست آن زیاده و ظاهر آن سرختر از باطن آن و سفید آن هم ظاهر و هم باطن آن مغپل و بهترین سرخ آن صافی تنگین خوشبوی آنست که چون بپزند یا اندک از جوی و قبضی باشد و پیچین سفید آن و از نواح ارمنیه و خراسان آورند * طبیعت آن در درم کرم و خشک و سرخ آن کرم تا نرم و قویتر از سفید و سرد و بار طوبیت و توت قبیضی و مسیح مرد و اگر کم و تر دانسته * افعال و خواص آن بقایات مقوی باه و دل و مسس بدن و زباد و کندی ماده منی و مفتوح و محال ریاغ و بلغم غلیظ لزج و موافق مبرودین و جهت خفان و بر تان و تفتت حصا کرده و مثانه خصوص باادویه مناسبه و سرخ آن جهت تقویت باه و انعاظ و قویتر و چون در آب طبع نمایند تا مبر شود و آب آنرا با شکر تا شایا مانند فربهی عظم آورد خصوصا با باد ام و نشود و قضا آن با نعلیم تلج و عمل بر صورت زنان باعث نیکویی رنگ رخسار و شستن سریدن جهت کشتن پیش و خوشبوی موی و تر زجده سفید آن باز عفوان جهت تنقیه رحم و خوشبوی آن و هر دو نوع آن مضر سفید و مصلح آن انیسون و کثیر اعصاب مفید ارشربت از جرم آن مردوتا و در مثقال و از آب مطبوخ آن تا سه اوقیه هر یک بدل دیگری اند و بدل هر دو بوزن آن تر در نصف آن لسان العصاره فیروم صلی سفید و سیاه و اسکنان کوری و بدل سرخ آن در روغن و بدل سفید آن زو نباد است

بیمه باغ فارسی و سکون و او کسر میم و یا * ماهیت آن نباتی است شبیه بکیا و جوان کزانه تر و بار یک تر و خوشه آن شبیه بشیلم و منبت آن موضع سایه دار * طبیعت آن سرد و خشک در درم و بسیار قابض * افعال و خواص آن مد و مت شرب آن حابس اسهال مزمن و نزف الدم که مرفوع البهره باشد و سلس البول نافع مقدار شربت آن تا در درم و از خاصیت آن آنست که چون در آب ریسم ملون بر رنگ ارغوانی یا در شال سرخی پیچید بر عضو که خون از آن نرف کند بسیار و زرد

رو یا به بند نند در قطع آن میخرب دانسته اند *

* **بهنکر منول** * بضم باء عا و سنی و سکون ما و فتح کاف و سکون راء مفعله و ضم میم و سکون وا و زلام * ما هیئت آن یعنی است فندی یا بارشهای بسیار تلخ و تنزیه و سیاه رنگ * **طبیعت آن کرم و خشک در درم** * افعال و خواص آن مضمی

زمینی و حیث امراض و یا حی و یا غبی و حیثات مرکبه و تحلیل او را م و یقیق النفس و در د بهوش و بارضاد انا فاع
* **بهنکره** * بفتح یا و خفای ما و سکون نون و کاف فارسی و فتح راء مفعله و ما * ما هیئت آن کیانی است فندی نبات آن
تا بمقتل از درمی و برک آن شبیه ببرک انار و از آن عریضتر و برک و ساق آن شاداب و طعم آن از آنک تلخ و تر و زرد و نوج
میباشد سفید زرد و سیاه و کل سفیدی آن سفید و زردی آن سفید و ساق آن کمتر و زردی آن سیاه و برک و شاخ آن سبز و تیره و مائیه

بسیاهی و کل زرد آن زرد و برک و ساق آن سبز مائل بزردی و این هر دو نوع بسیار کمینا باشد * **طبیعت آن گرمه در درم**
کرم و خشک * **افعال و خواص آن** آشامیدن آب برک و ساقه گیاه آن جهت تقویت بصر و قوت یاه و دفع و رفع و طریبات و

ضعف آن هر دو و بلاغم و درم و صلابت طحال و جدام و مقصه آن جهت امراض دمان در درد آن و قطور آن در
چشم جهت رمد بارد و ملائی آن بر سر جهت صداع و برداء الثعلب و بهی و برص و جدام و قوبا و اکثر امراض جلده به بهائی
بشرط مداومت و خارین من موضع مزمرته و یا به ادویه متناسبه دیگر مانند آنکه از درمی داء الثعلب با اصل السوس و

برای جدام و بهی و برص یا خریق ابیض و برای جرب رطوبت یا توبیای فندی اخضر و صرق و صحن و با لیا صیت مصلح بدن
و امراض جلده است و گفته اند آشامیدن آن سیاه کننده عوی ریش امت خصوصاً نوع سیاه آن و گویند که چون گیاه آنرا
با نمک یا السویه از هر یک سه درم یا شامند و جمع و تلخ زاده و ساق و تنکین دهد و اگر قوتی مزمن باشد و مدت یک از بعضی

بهنکره خشک و کل تیسر و فتح پنزار که سکه و نوبه است و ملیله و بلبله و آمله بالسویه گویند بهخته بهموزن آن قند کهنه سرشته و
روزی یک توله تا توان نمایند دفع کرد و مجرب و چون یک توله برک آنرا با سه ماشه نمک سنگ با هم مضغ نمایند و فرو برند
در د شکم هر چند کهنه یکساله باشد زائل گرداند و گویند اگر تیشم آنرا در نیم من عصاره بلاد ریخسانا و در زمین نیکو

بکارند و بجای آب آب بلاد ریخسانا در فند تا سبز گردد و یک پرم مرغ سفید و زبای گیاه آن فرو برند هر که آن پز سیاه گردد
آن گیاه را از ریشه بر آورده در سایه خشک کند و تا مدت مرتبه در شیره بهنکره تازه تسقیه نمایند پس خشک نموده
سائیل یک کف دست هر روز تا یک هفته بخورند جدام و برص را زائل گرداند و اگر تیشم آنرا با کنجد و زعفران و زردی

قندی بخورند با صره و سمانه و ساق و قوی گرداند و اگر با ملیله و بلبله و آمله هر چهار مساوی و ربع وزن یکی
در انفل بخورند و زائل گرداند

* **بهنکری** انوله * بضم باء و خفاء و سکون وا و کسر همزه و یا لغت فندی است یعنی گیاه آمله زمینی بجهت آنکه گیاه آن
بقدر رطوبتی تا یک ذره و بر کهای آن ریزه شبیه ببرک آمله میباشد و در زیر برک آن دانهای کوچک و شاخه آن باریک
* **طبیعت آن سرد و طعم آن تلخ و زمخت** * **افعال و خواص آن** قطور آب نبات تازه آن بتامه که مطلقاً آب
از خارج داخل نمایند در ماکون و قروح خفته چند روز متوالی جهت ازاله مال آن مؤثر و مضاد سائیل آن بانمک جهت
جرب مغی و بهائی جهت صربه و مقطه نافع

* **پیارا** انا * بفتح باء عجمی و باء متناهیه و الف و فتح راء مفعله و الف و سکون نون و کاف فارسی و الف * ما هیئت آن

آن بخشی است بلولانی بختامت انگشتی و زیاد بر آن طول آن تابک و شهور زیاد و نیز بعضی کرده در ورک پوست آن
زرد مائل سرخی براق و ظاهر آن اندک کرده در و چون گفته کرد دمانل بسیاری میشود و طعم آن بسیار تلخ و مغز آن ریشه
در و صلب و از ملک ریخام که رخک نیز نامند میآورند بسلام آباد و از آنجا با طراف میبرند و بسیار فروزند و ارد
طبیعت آن در سوم گرم و خشک و با رطوبت فضلیه و منسوب به تری است **افعال و خواص آن اهل آن**
و بار برای آن منافع و خواص بسیار نقل مینمایند و در هر مرضی بادوائی خاص مستعمل دارند امراض اعشاء الراس
جهت درد در قری از آنرا اکلاب سائید **بویشتانی** طلا مینمایند و میگویند که فی الفور در ساکن میکرد و در برای ام الصبیان
مقلد ایک سرخ پیا رنگا بایک انفر نفل و یکله انه فلفل با شیر مرصع طفل سائید **میخورانند** و برای شکر وی پیا رنگا
و زرد چوبه از هر یک یکما شه با شیر زنان سائید **پارچه** را باندان تر کرده سوخته و ده آنرا گرفته در چشم میکشند و برای درد چشم
و رفع سرخی و جلای بیاض پیا رنگا چهار رتی زرد چوبه کرده در حوض مندی انیون از هر یک یکما شه زاج سفید و رتی با آب
تاسه ساعت نجومی کامل سائید **حل** نموده شیر گرم کرده برآمد در چشم و سرخی آن بر حوالی چشم طلا مینمایند و برای
جلای بیاض و قطع آن با میل در چشم میکشند و ایضا برای درد چشم قری از آنرا با قندری زرد چوبه و قلیلی انیون و با عسل
مساوی سائید **برد** در چشم طلا مینمایند و در و سرخی چشم را زائل مینمایند و برای درد گوش که چرک آن جاری باشد
دودن باد نجان را درست بر آتش گرم میکنند و میفشارند و آب آنرا گرفته قری پیا رنگا در آن میسایند و صاف کرده
شیر گرم نموده در سه قطر از آن در گوش میچکانند و میگویند فرود در ساکن میکرد و اندر ویرم را زائل میکند و برای
درد دندان پیا رنگا نمک اندرانی تنباکو و حلیمت بریان کرده خاکستر پوست درخت و سر پوست درخت باد نجان
دشتی که بهندی به نکتیه گویند از هر یک قری نرم گرفته و بخته بر دندان میمالند و دهن باز کرده سر و ایزیر میل دارند
قالب و رطوبت دفع کرد و برای پهنس که مرضی است که در ملک مندی در بیضی بهم میرسد میکشند پیا رنگا و توتیای
مندی از هر یک یکما شه در روغن کاو خوب حل کرده اندک اندک معوط مینمایند **اعضاء الصل** و برای یادتی شیر زنان
پیا رنگا یکما شه میاده انه زرد سفید شفا قل با آب نرم سوده صاف نموده میاشامند تا سه روز و برای ضیق النفس و سرفه
کهنه یکما شه پیا رنگا با پوست بوم بریار و پوست بوم کنگه از هر یک یکما شه درهم نموده در سرغلیان مانند تنباکو
میکشند ایضا برای ضیق النفس و سرفه گفته با آب مطبوخ پوست رنگی بکسور که آنرا بهندی به نکتیه نیز نامند و شاید
باد نجان دشتی باشد بدین نحوه نیم با پوست آنرا در نیم آثار آب خالص جوش میزند تا آنکه نیم با آب بماند پس
قندری شک داخل آن کرده از آتش فرود میآورند و صاف نموده یکما شه پیا رنگا در همان آب سائید **در شب** نه روز با فاصله چهار
چهار رکهری که تذهیم یک و نیم ساعت نجومی میشود مقلد اربک توله از آن آب و شیر گرم نموده میخورند و همچنین تا آنکه آن
آب تمام صرف شود و اگر مرض گفته باشد و ازین مقلد را آب زائل نکرد در تبه دیکر تریب داده میاشامند و برای دبه اطفال
که آنرا بهندی از آریسل و یکله نیز می نامند که در بهلوی چپ اطفال صغیر تا دو نیم ساله و تا سه ساله دقت بهم میرسد
و علامت آن تب و جستن بهلو و کود افتادن خصوص بهلوی چپ و نفس بیلا کشیدن و تواتر نفس و کزندن پستان و کره به بسیار
و بیقراری و بی آرام بودن است چنانچه در رساله علیحد **ع** ملا ذکر یافته مقلد اربک رتی پیا رنگا بایکله انه قندری و با طفل
سیاه مرکب ام که باشد و آنرا در زهره خوک تر کرده خشک نموده باشند ربعی عورات منی چون آنرا مستعمل دارند نزد

او شان می باشد با شکر دانه آن سائید و خشورا نخل و میگویند که فی الفور آرام مییابد اغشاء الغلغله برای تقویت معده و زیادتی
 اشتها پیا را نکاه ماهه نانخو از زنجبیل بادیان بیخ شیطرح هند و فلفل سیاه نمک ترب نمک سیاه نمک پانگا از هر یک یکتوله
 بگهمه سفید و ج ترکی زاج بریان از هر یک یکماشه کوفته پخته با آب لیمرانه ساعتی ممل میزند و در حب می بندند
 و در حبی بقدر بخودی و با قلائی یک حب شام با آب نیم گرم برند و از برای تقویت معده و زیادتی اشتها و سرعت
 هضم یکماشه آنرا با نانخو و رازیانه و یا برنگ و نمک سیاه از هر یک یکتوله با آب لیمرکاغنی یعنی لیمر آب مغلداره
 د رازده عدد سیتی بلیغ مینمایند آنقدر که آب آنها تمام خشک گردد پس حبوب بسته نکاه میلارند سربیتی از یکماشه
 تاد و ماسه بعد از فراغ طعام روز و شب میخورند تا یک هفته و از برای تقویت معده و دفع انواع اسهال و بواسیر و ضیق
 النفس و طوبی و سرفه و بارد و ریاح و قراقرشکم و بالجملة اکثر امراض بارد و رطبه یک وزن آنرا باد و وزن فلفل سیاه
 نرم کوفته پخته حبوب بقدر بخودی ساخته یک حب صبح و یک حب شام میل کنند و این بتجربه رسید و از برای دفع انواع
 هیضه خواسته مستمسک باشد و خواسته جاری بعنوان آن قبض و بواسهال و یا هرد و مغلار نیم ماهه آنرا با کلاب و یا با آب
 نمائید و میخورند و از برای هیضه و طوبی و بلغمی مقدار و رتی پیا را نکاه و سه دانه قورفل و بیست و یکانه فلفل سیاه
 نرم شده میخورند و اگر قدری قلیل پیتانیزد اخل نمایند بهتر است و از برای تشنه و سوء الهضم یکتوله از دانه راجو کوب
 نموده در آب جوش میل کنند و صاف نموده مقدار و رتی پیا را نکاه در دهن انداخته میخایند و یا لای آن آنرا میباشند
 و برای بواسیر و دفع اسهال و طوبی یک وزن آنرا با نیم وزن فلفل سیاه نرم کوبیده با آب کنکبه سه سینه حبوب سازند و در حبی
 بقدر فلفلی شربتی دو حب صبح ناشا و دو حب رقت شام خورند بواسیر و اسهال و طوبی حادث از ضعف معده را مفید است
 اغشاء النفس از برای استسفا بسیار نکاه نانخو و تخم حلبه زبره سفید فلفل سیاه پوست بجم بریاده پوست بیخ کنار جنگلی
 از هر یک سه ماهه نرم کوفته پخته هفت حصه نموده هر روز یک حصه را نصف صبح و نصف شام با عرق بادیان میوشند و برای
 آب نانخو و رازیانه و بیخ بریاده و پوست بیخ انار از هر یک چهار توله در آب مجبوشانند و صاف نموده بجای آب
 میخورند ایضا از برای استسفا هفت روز ناشا با ادویه که ذکر مییابد سفوف ساخته با آب سرد میخورند ادویه اس است
 پیا را نکاه چهار رتی بگیمه سفید و ماسه نانخو و تخم حلبه زبره سفید از هر یک چهار ماهه نرم شده سفوف میسازند
 و هفت حصه نموده هفت آنرا هفت روز ناشا میاشامند و میگویند باید که بزودی یا لای آن دال با خشکه
 بخورند انشاء الله تعالی در آن مدت زائل میگردد و از برای طحال بسیار نکاه زمره زراغ سیاه زمره ماهی
 زرد چوبه سوخته زاج سفید موخنه توپای هند و جوخته تنکار موخته از هر یک یکماشه با آب برگ صبر که بهندی کیجکوار
 نامند خوب حل نموده بمقدار دانه ماش و خردل حب می بندند هر روز یک حب صبح و یک حب شام و کبیر را حب
 بقدر ماش و صغیر را حب بقدر خردل میل کنند و از ترشی و یادی پرهیز می فرمایند و قلبی روغن در طعام آن داخل
 مینمایند و قدری پیا را نکاه با سرکه سائید و بروم ضحال طلا می نمایند و از برای دفع ترسوت که از برای است که بعضی
 عورات رابع از زائیدن عارض میگردد و آن زنان روز بروز زرد و ضعیف و لاغر میگردد و اکثر طبیعت اولمین می باشد
 در رتی پیا را نکاه با بیست و یکانه فلفل سیاه و یادمه کوشه و فمیس که چانوری است هندی و دوماشه کوشه بجم
 آموکه در حمل مادرش را دیم نموده و از شکمش بر آورده خشک کرده با شکر نرم نموده حبها میسازند و در هفت روز ناشا

مختور اند و از غل امانا مناسب پر میزینماید ایضا برای پوست یک مرغ بپار انگار یا غنبر اشعب و مشک خالص و زعفران
از مرکب دو ماشه نخل سیاه بیست و یکدانه گوشت و منیس گوشت بچهٔ اهو که خام از تنم مادرش برآورده باشند از مرکب
سه ماشه نرم سوده حبوب می بندند و مرغی بقل و یکماشه هر روز یک حب آنرا میخورند و از ترشی و بادی و از غل یه می
بارد و نه میزینماید و برای دفع سلس البول نیازانکاد و رتی نا نشوایه یکماشه پوست بپس برآورد پوست بپس کنار نیم کنگیه
از مرکب یکماشه نرم کوفته پخته صبح ناشتا میآشامند و برای نزول آب بپار انگار یا غنبر اشعب سفید سائید و بر موضع ورم
غل میزنماید و بدستور نخل سیاه و برای نزول آب در خصیه شش ماشه آنرا با پوست شیطان مندی و پوست بپس تاتوله و
پوست بپس برآورد از هر یک شش ماشه خشک نموده با عصارهٔ پوست درخت بکاین خوب حل کرده گرم نموده ضماد می نمایند
بعون الله تعالی در سه چهار مرتبه زائل میگردد السموم برای مارگزیده فی الفور قندی بپار انگار یا غنبر اشعب درخت عسکر که پهنی
آکه نامند و شیر درخت زقوم که پهنی در سه روز میماند نرم سوده بر آن موضع طلا می نمایند و قندی بپار انگار یا غنبر اشعب و
مجبوب سائید و مختور اند و نخل سیاه و برای آرواح سه ماشه بپار انگار یا غنبر اشعب و روغن شرف یا کچل خوب میسوزانند
وصاف کرده شب گرم نموده بر موضع وجع میمالند و از موی سرد محفوظ میدارند ایضا جهت اوجاع بکتوله بپار انگار یا غنبر اشعب
دعاوه و غلیلهٔ زرد از مرکب بکتوله کوفته در یک آنار روغن شرف انداخته در شیشه کرد و چهل روز در آفتاب میگذرانند
و کا بهرم میزنند پس عند الحاجة گرم نموده بر موضع وجع میمالند و برای تحلیل اورام و غل و تسکین اوجاع باد و وزن
آن نخل سیاه با آب نیم گرم سوده گرم کرده ضماد میزنماید * حب پبار انگار * نافع از برای اکثر امراض مانند ضیق النفس
و سرفه و سوزش فم و معده و جذام و آذنگ و جروح و قروح خبیثه و غیرها صنعت آن بپار انگار چهار رتبه زعفران و مشک
خالص از هر یک یک رتی کافور خالص و موم بای از مرکب یکماشه اجزا را گرفته پخته سه حب میسازند و هر روز یک حب
آنرا ناشتا میخورند و غل اوقات ظهور نفوذ آب و شب قلیه با خسته را اگر مزاج قوی باشد و فم تواند نمود وقت ظهور کیله
مغری مختورند و از حوضات و لبنیات پر میزینماید

پیتل * بکسر با عجمیه و سکون یاء منناته تستانبه و فتح با عجمیه و لام لغت مندی ایت * ماهیت آن درخت مندی
است در جمیع ملک مند بهم میرسد و بسیار عظیم و چتر در آن میباشند و منود آنرا تعظیم میزنماید و برک آن مریض اندک طولانی
و با کفره کمی و نوک آن بلند و تیز * طبیعت برک پوست و درخت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن ضما
پوست درخت آن که ضمیم باشد جهت تحلیل اورام و زخم ناصور و برک آنرا که بر دمل گرم کرده بندند و تحلیل بر ذوبا
پخته نمایند و برک خشک آن که خود نشود از درختانند موخته که ماکرم در آب سرد اند از نیتامفت برک و آن آب را بنوشند
تبعه رقی را باز دارند و نیز پیتل پهنی و دار نخل و انامند *

بیش زین کیا * بکسر با رسکون یا وحاء عجمیه و فتح زای عجمیه و کسر راء میله و سکون یاء منناته تستانبه و نوز و کسر
کاف خاری و فتح با عجمیه و تستانبه و الف و ها بفرکی جیسو نامند * ماهیت آن بختی است شبیه به یمن سفید و از ان
طولانی تر سنگین تر و صلب تر و بعضی مائل بزرزی و سنگین و بسیار صلب و اندک براق طلایی فی الجمله شبیه باستخوان
زردش و این بهترین آن است و از چین وزیر باد می آورند و کران بها است خصوصاً انواع صلب سنگین مائل بزرزی
آن * افعال و خواص آن مفرح و مقوی قوی و ارواح را چون مقل از قلیل از ان را با کلاب بسایند و بهاشامند و با کوفته

مقد ارشیت آن یکد انگ تا نسیم در هم *

پیشته بر آب گوشت پاشیل و بتوشند مقل ارشیت آن یکد انگ تا نسیم در هم *
 * بیسم * بکسر با وسکون یا عمناء تحتانیه و کسر عین مهمله و سکون مبین * ما هیئت آن تری است شبیه به بذر کوجکی و صلب
 و بازغب بسیار زباده از به و انطاقی گفته که درخت آنرا میوند از سب و امرد و یا با بهل بلوط و یا بید و یا فستل که شاه بلوط
 است مینماید و کثیر الوجود و بسیار میوند از تنج و صفصاف که بید است مینماید و تنگ رسیدن تر آن شکام رسیدن تار
 دیگر است و تا او را سطر مستان می ماند * طبیعت آن در دوم سرد و خشک * افعال و خواص آن حابس اسهال و قوی
 و قاطع خون و مانع خفقان و مقوی معده و دماغ و باصل مثل اورام و طبع آن فاد زهر موم حاره و مضغه طبع آن
 جهت تقویت دندان و جلوس در طبع آن جهت قطع نعل الدم و فز الدم و زخم و زهر اسیر و برگ آن جهت انیام
 و التناق جراحات تازه بغایت مفید و اکا و آن مولد سد و عسرا لبول مصلح آن روغن بادام بدل آن بلوط و عص
 مقد ارشیت آن از د درم تا پانزده درم

* پیش * بکسر با وسکون یا عمناء تحتانیه و شین معجمه * ما هیئت آن شبیه است به تری بسیار می قتال که در اکثر جهال
 هند و رواج آن میروید و انواع میباشد و در هیچ یک از انواع آن تلخی و تیزی و حلاوت نیست و لیکن همه مثل واند فی القور
 هفت اروج را خلط پیرا تب خود در قوت و ضعف و مهک اند بل ان هب و بعضی گفته اند در بعضی اقسام آن تندی و
 تلخی است یک نوع آنرا سنگهیا نامند بجهت متابعت آن بشاخ آمو بره زیرا که بلغث هندی سنگهه شاخ را کوبند و این را
 چند ال نیز خوانند بجهت کمال رداعت و خبائث سمیت زیرا که چند ال قوم بسیار در ذیل خببت را نامند و این اکثر در کوه
 دایر است که میان هند و خطا واقع است و در کوهستان که در سرحد تبت کوچک واقع است و در کوهستان موریک
 و ربکو و رانکا ماتی و نیبال نیز بهیم می رسد و بهترین و قوی ترین آن آنست که بوزن سنگین و صلب و اندرون آن هیا
 مصلح بر اقی باشد و بعد از آن آنچه اندرون آن مرغ تیره بس زرد بس سفید تیره و بر ظاهر آن نقاط هیا و پروری آن چیزی
 مانند طل و با نور سوده نیست و باشد پس آنچه اندرون و بیرون آن مود و سفید باشد بر همنی نامند و یک جرات گفته اند
 قوت سیاه آن بر تیره است که چون کسی آنرا بدست و یا ویدن عرق آلود و با بر زبان برساند در ساعت هلاک میکند و شنب
 قوت تاثیر خود و میگوید که حکمای هند امتحان قوت آنرا بدین اند مینماید که سائیل و بر شاک و همیشه شیر در میماند اگر
 خون از پستان برآمد و بعضی گفته اند خون از دماغ و شکم آن جاری شد و مرد بسیار قوی است و الاضعیف و بعضی مبالغه
 باین حد نموده اند که چون دانه درست آنرا بر شاک کا و تعلیق نمایند اگر بجای شیر خون از پستان آید بسیار قوی است
 و الاضعیف و وجه تمیض سینه کپارا این نیز نوشته اند و کوبند اگر کسی بزاق و امیش و یا کاه و سوار شود و رو نیز تاثیر میکند
 و نیز اگر بر کاب بمالند از بیرون موزه و کفش بر آکب و بوشند آن هرایت میکند و بوی آن نیز کشنده است و اصل آنست که
 خوردن مقد ار خرد له از آن کشنده است فی القور و اکثرا مورمذ کوره مبالغه بسیار است و میگوید این چنین بیشی که با
 و سلاطین و حکام در خزائن در زیر یکون خود محفوظ میدارند و نوع دوم بچهناک است و این یعنی است که در هیات
 و ناهواری ظاهر شبیه بچند و از بیرون آن هیا و اندرون آن شکری رنگ منبت این نیز منابت سینه کپارا و سمیت این از آن
 ضعیفتر و قابل تدریس و اصلاح است بخلاف آن و لهذا اطباء هند بعد از تدریس و اصلاح بچهناک را استعمال مینماید بخصوص
 تیلهای آن را که بر نک روغن چراغ و تیره مائل بسیاری میباشد و سطر و سر آن باریک مانند شاخ کوزن و از همه

اقسام پنهانک بهتر است و گفته اند پنهانک را اقسام دیگر نیز هست ولیکن همه ضعیف و بهیمنت و شکل و رنگ اکثری شبیه بهم اند مانند رود منتر یا چلنگ و کحاین و این هرسه از اقسام پنهانک ضعیف اند و از دندانک تا نیم درهم آنها کشفند است بتعقین و انسداد رواج و اخلاط و قسمی دیگر منویری شکل و کوچک بیرون آن مائل بزردی شبیه بسعد و این را بهندی نیزک نامند در غایت تلوی و تلخی است و این شبیه بچند و ار است و بعضی نامقید آن در شیر جوش داده سمیت آنرا کم نموده رنگ کرده بجای جد و ارمیفر شدن و قسمی دیگر شبیه با گلیل الملک است و این را قرون السنبل نامند و احیاناً نادر سنبل نیز یافت میشود و قسمی دیگر را بهرا و اصورات گویند و این سفید مائل بزردی غیر مختل و طی شکل شبیه به بیخ فی کوه دار و بعد از انکشتی میباشند و این را برهمی نیز نامند و در احوالی کوهستان حوالی کشمیر و غیر آن از مواضع دیگر بهم میسر و بعضی آنرا مهوده نیز نامند و در طبعش اس نیز تلخی و تلوی میباشد یک دانک این کشنده است بکیفیت غالبه خود در سر زدن و زدن و غلبه حرارت و افراط قی و اسهال و تشنج و تعقین ارجاع و تحلیل آنها و قسمی دیگر را هلل به نامند یعنی شبیه بزرد چوبه جهت آنکه هلل در در میان زرد چوبه بهم میسر و گسایک آنرا می شناسند و الا از میان زرد چوبه جدا نموده بعد از آن آنرا جوش نموده خشک کرده حمل و نقل ببلکان مینمایند و رنگد این جزوا غیر با اندک زردی و منقط بسیاهی میباشد و این را کالا کوت نیز می نامند و قوی السمیت است و گویند از خاصیت کیا ه آنست که در هنگام وزیدن باد ها کن و در هنگام سکون باد متحرک میباشد و قسمی را ستوا مینامند یعنی شبیه بزنجبیل جهت آنکه در میان زنجبیل احیاناً یافت میشود و این در قوت ضعیف تر از هر چهار قسم است و گفته اند شاید فی الحقیقه این پنج قسم از اقسام بیش نباشد بلکه بیخ صبی دیگر باشد که بجای بیش خوانند و اند و یا آنکه بیش را اسم جنس بیخ می گیرند تا آنکه همه را شامل باشد و اقسام دیگر نیز گفته اند تا هجده قسم از آن جمله ده قسم زرد غیر مستعمل و هشت قسم مستعمل و بهترین این هشت قسم تملبا است چنانچه ذکر یافت و بنا بر تطویل ذکر نه نمود و کیا ه آن بقدر دشواری و بایک ساق و برگ آن شبیه ببرک کاه و و کاسنی و کل بعضی سرح و بعضی زرد و بعضی بنفش گویند طریق اخذ بیش و هائو بخشهای سمی آنست که کسایک می شناسند و عادت با استعمال سمیات کرد و اند در روئیکه آن بخشها رسیدند شب هارفته در علمهای آن مواضع سیر میکنند و هرگاه که بیخ صبی قوی بود از آن موضع شعاعی ظاهر میگردد قدری خاکستر از برای نشان و علامت بر آن موضع میریزند و روز رفته آن موضع را شکافته آن بیخ را با احتیاط بر می آورند و در مایه خشک مینمایند و گویند در زمینکه اقسام بیخ اعلا ی آن میروید مانند سینگها و پنهانک و کالا کوت هیچ کیا ه دیگر نمیروید مگر جلد و او آن نیز پنبند ذراع دور تر و بر اطراف آن و آن نعل و از زبان آن بیش است و شاید بوجایضم با عموحه و سکون و اروقح حاء مهمله و الف نام این جلد و ارباشند غیر آن خاک آن موضع مائل بسیاهی میباشد و جنان مینماید که گویا جرب است و در موسم کل آن هیچ حیوانی کرد آن نمیکرد زیرا که اگر بوی آن برایشان برسد هلاک میگردد الا حیوانی که آنرا موش بشناسند و مقرر آن میان آنها و خوراک آن نیز از آن بخشها است و آن حیوان نیز سمیت بسیار دارد * طبیعت آن بد آنکه حکمای هند و یونان را در آن اختلاف بسیار است جمیع حکمای هند آنرا سرد در درجه چهارم میدانند جهت آنکه آنرا و اسناد آنرا تابع خواص و جوهر آنرا منافی جوهر روح حیوانی میدانند و حکمای یونان گرم و خشک در مرتبه چهارم بجهت دریافت بعضی از آثار آن افعال و خواص آن اصلاح نموده آن جهت جناب برص و امراض سوداویه و بلغمیه مزمنه مانند سرخه و ضیق

النفوس و قروح خبیثه مقلد از گم آن با مصلحتات شراب و ملاذ نافع و دستور تند بیرغوردن و مرکبات مصنوعه آن مانند قناری تنک
و حبوب بیشی و معجون بیشی و روشن و مفرح د لکهای بیشی و تند بیرکسیکه بیش خورد؛ باشد د زقرا یا دین کبیر ذکر یافت
و مچلی اینجا ذکر میاید آنکه از جمله احوالی که طاری میگردد شخصی را که بیش خورد؛ باشد خلل اربت و بعضی
اعضا و یرم اعضای باطنی و لبها و زبان و خمرکی چشم و برآمدن آن از خلل که و عاف و د و ا و ر و ص و غشی است گویند آن
استشمام را آنکه کل آن نیز صرع غارض میگردد و هر که از آن اعراض نجات یابد قلیلی است که بسمل منجر نگردد د علاج آن
خو را نیدن جد را و مجرب و منور و د بطوس و د و ا و ا المسک خصوصاً سر آن و فاد زهر حیوانی و معد نی و مشک خالص زیوست
بیخ کبر است و آب برگ بید انجیر مکر روقی فرمودن بطبع بزر شلیم و روغن کهنه پس آتشا مندن چهارا و قبه طبعی جفت
بلوط باد و اء المسک و ترباق فاروق و پوست بیخ کبر و مفید است اگر بسیار قوی نباشد و مهلت تلد بیر بلدل و گویند ترباق
فاروق را چندان د رین تاثیر نیست مگر جد زار فایق را و نیز خوراندن د مشک و فلفل و باد زهر معد نی و شیر و سر
وزنجبیل و طین مشوم و جد و ارباق و پوست بیخ کبر و نیم قرنج و نیم سر و و حلتیت و زرا و نل و قرنفل و هری و کوشم
خورد شتی قد بد کرده و موش بیش ترباق اربعه و ترباق کامل و ترباق الطین جد بد

بیش موش بیشا * ماهیت آن گویند حیوانی است شبیه به موش مکان آن موضعی است که منبت بیش است
و کوشش آن ترباق بیش و سانسوموات حیوانی و نباتی است و جهت بیق و برص و جذام نافع و بعضی گفته اند که آن

نباتی است در حوالی بیش میرید و فاد زهر است و آنرا یوحانا مند و آن حیوان و گمانه هر دو در این ذکر یافتند

بیش * بیض * بفتح باء موحده و سكون یا ع مناة تبتا نیه تضاد معجنه مراد از مطلق آن نیم مرغ خاکبکی است که بغاری نیم و خایه
ماکیان و هندی مرغ کا اند انا مند * ماهیت آن معلوم است بهترین آن بزرب مقلد ار آنست که در همان روز از مرغ

تولد کرده باشد زیرا که حرارت هوا مقلد آن است و حافظ آن از ساد و ا و ا رنگ کافک داشت * طبیعت زرد و آن مرکب

القوی مائل بکرمی تا آخر درجه اول و سفیدی آن سرد و تر در دوم و پوست بیرون آن در اول دوم سرد و خشک و برست

صفیق اند و رن آن که غرق نامند سرد و خشک در اول * افعال و خواص آن زرد نیمه و شت آن صالح الکی موس کثیر اند

تقلد الفصول و مقوی دل و دماغ و بدن و ممی و جهت منع نزلات حاره از سینه و اصلاح حال سینه و خوشونت آن و لغت الیم

و خوشونت معده و روده و منانه و قرخه کرده و منانه و مقوی شخصی که خون زیاده از دفع شده و یاضعی افضل بهم رسانیده

باشد و موافق مزاج سرد او و چون زرد آنرا در ظرف جمعی یا غیر آن بر هم زنند و با اندک فلفل یا میری در ظرفی مس و

غیر آن که در آن آب باشد بکند ازند و جوش دهند تا نیم بخته گردد و در بین برهم میزد؛ باشند و این بهترین انواع طبع آن است

و سر یخ الیم جبال الغل است و جهت خلق و سرفه و نفث الیم و تقویت باه و خوردن زرد خام آن جهت دفع اذیت کربلین

ما و تصفیة صوت و حرقت منانه مفید مضر معده و اکثرا رومد ا و مت آن مولد حصاة کرده و بهی و کلف و نیم بخته آن د مزاج

اطفال نائب مناب شیر و سمار بخته آن دیر مض ضرر و مزاجیکه بسیار رطوبت غالب باشد و مورت توانج مصالح آن

ادویه حاره و آب کاهه و ناکند جهت برنه و با نیم کتان جهت ضیق النفس و با اندک نمک و کنر و انزروت جهت تسهین

بدن و یعدیل و بادیم الاخوین جهت زحیر و یا کهر با و طباشیر جهت قطع سیلان خون و تبیل و فو مات عروق و سحج و با ساق

و ما زورده اند موز و انکو و را منال اینها جهت اسهال مراری و با مصطکی و مانند آن جهت درد شکم و یا نیم تره نیز ک و نمک

منتقل و زینشار و قصب و کرمی و دارچینی جهت تقویت باه بغایت نافع و بخت آن فرسود که قایض طبع و مانع رختن مواد بمعدله
 و فساد آن باروغن کل و نابونه جهت ورم چشم و انجبین و مقعد و بامرم روغن جهت تلین اوارام را عصاب و علای پخته
 آن بازعفران و روغن کل و آرد جوهر بیشانی جهت منع نوازل و ضربان چشم و جهت ورم بواسیری و مقعد و ضویان
 آن و با عسل جهت کلف و آثار سیاهی و با مرز و عفران جهت ورمیکه از خون غلیظ بهم رسیده باشد و پتنهائی جهت شقاق
 مغلی نافع و چون زرد؟ آنرا بقدر مطلوب چهار پنج عدد و یا زیاد و بازیر؟ کرمانی و کل با بونه نرم کوبیده در هم سرشته بر
 پارچه کرباس آب ناده و مالیده کرم کورده بر کرم پسته پانند در د و روغن آنرا تسکین دهن و تقویت بخشش و پتنهائی چون پارچه
 کرباسی را مل و روچیده وسط آنرا سوراخ کوچکی نموده بر آن بمالند و بر دمل و یا ورمیکه خواهند منقجر کرد کرم نموده
 پسته پانند در یک و روز منقیر میسازد خوردن زردی یا سفیدی آن موافق محرور الزاج و تدوین روغن زرد؟ آن جهت
 بر آمدن موی ریش و غیر آن و برای تقویت باه و جهت تعدد و تشنج امتلائی حادث از برودت و رطوبت مجرب و سفیدی
 آن مغزی و خوردن آن مولد خلط خام و بلزج و در همضم و با آرد جو قاطع نرف الدم و نفث الدم از فو و تحت وضاد
 آن جهت درد چشم و حرارت مقعد و قروح حار و خبیثه و سوختگی آتش و آب کرم و منع آبله کردن آن و بر بشره جهت رفع
 آثار حرارت آفتاب و آتش و با ادویه قایضه بی لذع جهت قطع خون رعا ف که از پردای دمل و آبله و بکنند بر چهره جهت
 منع رختن نزله چشم و علای آن به تنهائی رافع و مسد و مسام و جهت اوارام حار و نافع و با کافور و بزرالنج جهت
 تبرید چشم و رفع حدت و سوزش حادث از کرمی آفتاب و با آتش و حقه آن با اکلیل الملک و امثال آن جهت تسکین و جمع
 امعاء و سبب و اسهال مراری و حمل آن باروغن کل جهت ضربان مقعد و در هم مغیل و پوست صابون آن جالی و مسد
 قروح و قاطع رعا ف و جهت جرب و حکه و در رر آن با صدف جهت بیاض چشم و قطر و مکس آن یعنی سوخته مانند آفک
 سفید شده آن با عسل جهت قطع بیاض چشم بغایت سریع الاثر و نفوخ سوخته آن بقدریکه میا شود و خاکستر نکر د جهت
 قطع رعا ف مهلک مجرب و خوردن تازه مسترق غبر مسترق آن بقدر دود در هم میجید باه و علای آن با عسل و سرکه جهت
 تحلیل اوارام و در رر آن قاطع خون و جهت التیام جراحات کهنه و الصاق جراحات تازه مغیل و برده ملاصق پوست آن
 یعنی غریقی با خون بچه کمو تر محمول مغیل بکارت است و از اسرار شمرده اند و پوست تنم مکس در جمیع افعال مانند آفک
 است جالبینوس حدی بیجهت نیم بخت نمودن آن قراداده که هرگاه در آب کرم جوشان بکند ارند تا صدف عدد که شمار
 کنند و چون در آب سرد بر آتش کل ارند تا صدف عدد که شمار نمایند نیم بخته میشود و معد از شربت آن از پنج عدد تا
 پانزده عدد و تنم سائر طیور را حاکن خود ذکر خواهند یافت ان شاء الله تعالی و با لیمه بیض الحفاقه بری جهت صرع
 و بیض رخمه جهت دفع سحوم و تنم تلر و روغن تب و روح و دراج و کبک شمیمه اند و تنم مرغ خانگی و طریق نکایس تشر آن و
 حلوائ زرد؟ آن ورشته و شش زنجبه که بفارسی شش و که و نسج و حبه با قسم و کور و نیم و زو نیم بست در قرابادین ذکر یافت
 * بیل * بکسربا و سکون یاء مناة قحانه و لام لغت هندی است * ماهیت آن نمود رختی است هندی بقدر رانار و زری
 و بهی متوسط و پوست آن در خامی سبز و نرم و بعد از آن بسماء صلب و بعد و سیدن مائل بزردی و بعضی زرد کم رنگ و پوست
 آن اندک نازک که زود سکنه میگرد و بر سیدن ضریه و مله و مغز آن اندک شیرین خوش طبع طایب الراضه مائل
 بزردی و نرم و تنم آن در غلافهای طولانی و در هر غلافی پنج و شش و یا زیاد به حسب خوبی و بدی نوع ثمر آن بالا ی آن تنمها

یعنی در جوف غلاف آن و ثلوثی لزج ابدک تلخ با حلاوت و غوصت و بالای آن غلافها و درین آنها و زیر پوست صلب مغز آن و ریشهای باریک نیز دارد که از پوست و ریش و در جوف مغز آن نمود ذکر و در بهترین آن آنست که بزرگ و رسیدن و پوست آن نازک و بسیار خوشبو و مغز آن بسیار شیرین و خوشطعم و رائحه و بی غوصت و تخته های آن کم باشد یعنی آن غلافهای مذکوره کوچک و راضی و در پوست و ریش و در آنکه شکافته گردد و رطوبت از جهه آن مغز آن سرایت نمایند و در ماهر گرداند جل آن کرد و در ریشهای آن نیز کم باشد که با سانی توان از این جهت نمود و چون در آب حل نمایند و از صافی بگذرانند تمامی مغز آن از صافی بگذرد و ریش کمی در آن بماند و شربت آن محتاج به شیرینی از خارج برای نیکوئی طعم و شیرینی نباشد و اگر با تل و بقدر قلیلی شیرین گردد و رانچه مختلف اوصاف مذکوره باشد از بون است و درخت آن بزرگ تا بقدر درخت گردان و سیب و بزرگتر از آن نیز میشود و بر یک آن بزرگ تر از هر یک صیاب میشود و در آن لجمه سبزه

بآن و چوب آن صلب و سنگین و کم ریشه طبعیت بنشیند و شیرین آن گرم و راول و خشک و در دم و نارس بسیار خام آن سرد و در دم و نیم رس آن سرد و راول و خشک و در دم و با قوت قابضه حابسه * **افعال و خواص آن** مقوی دماغ و تلب و کبل و معد و قابض و حابس اسهال مزمن و قاطع لزوجات و حیض خواه مغز آن را بی شیرینی و با با شیرینی بخورند و یا شربت نموده یعنی در آب حل گردد * با شیرینی و بی شیرینی بی کلاب و با کلاب بنوشند المصا را کفار تناول آن مولد بواسیر و در خصوص صائم رس آن و مصلح آن هکرم وزن آن تابورن آن و نیم رس آن را چون بکوبند و در زیر آتش طبع دهند و از مغز بنشیند آن مقلد ارسه چهار منقال نامشت منقال و زیاده هم بحسب حاجت با معوزن آن شکر و نبات و یا نیم وزن آن نیز بحسب حاجت ناختا بخورند جهت حبس اسهال مزمن نافع و محبوب و روغن تخم آن صاحب دستور الا طبایف گفته که در کتب فارسی که در فند و هتان تالیف شده خواص بسیار برای آن نوشته اند اگر بتجربه مقرون آید از عجائب و نوادر خواهد بود طریق اخذ آن آنست که بکوبند تخم آن را و بطریق پتال جستر و روغن آن را بگیرند و مدت نه ماه بخورند هر روز مقدار یک ام آن را با آب مطبوخ هلیله و بلیله و آله منقی از هر یک سه عدد که در سه بهاء آب جوش دهند تا یک پیاله بماند بنوشند عجب بی شمار مشاهده نمایند و نیز نوشته که بکوبند از هلیله و بلیله و آله و در یک بکتوله و در آب بجرشانند و صاف نمایند و یک تا یک از بن روغن را بان مزوج نمایند و تا چهل روز یا شامند * **باب سوم در بیان ادویه که حرف اول آنها تا مشناه فوئانیه است** * **فصل الثاء مع الالف** *

* **آنبول** * بطبع تارائف و نون و ضم باء موحد و سکون و اولام لغت هندی است و تبول و بان نیز نامند * **ماهیت** آن بزرگ نبات نجمی است یعنی نباتی است بیاره دار مانند انکور و ساق و شاخ آن باریکتر از آن و برای آن نیز در آبست میکنند و بر یک آن سبزین و نصف بالای آن صنوبری و هر آن تیز و پائین آن عربض الملس بی تشریف و زغب و ساقه برک آن اندک بلند و چند نوع میباشد بگونه آنست که برکهای آن نازک و کوچک و سفید میکرد بدعمل و منیب آن مکه که دمی است از مضافات صوبه بهار عظیم آباد و لهند آنرا مکی نامند و این خوشبو و نیکو طعم و لطیف و کم حلاوت است * **طبیعت آن معتدل** در حرارت و پوست و نوع دیگر کنیز است که در شاه جهان آباد را اکبر آباد و نواح آن و در کن می شود برک آن بزرگتر از برک مکی و در جمیع افعال و خواص و مزاج قریب بان و نوع دیگر آنست که برکهای آن بزرگ و سبز و بسیار لطیف و نازک و در سنار کانون که قریه است از قریاض مضافات جهات غیر نکر از بنگاله میشود و با فوری می نامند در

حالت طبع و تند را راجحه شبیه بقرنفل میباشد * طبیعت این گرم در آخر دوم و خشک ذ و او اسطآن و نوع دیگر که برکهای
آن بزرگ و متوسطه و نازک و بتعمیل سفید میگردد و در اکثر بلاد دهند و بنکاله میشود و این را سانچی مینامند و این نیز
لعطف و خوشبو است ولیکن بطاقت راجحه آن سه نوع نیست * طبیعت این حار و یابس قریب با وائل درجه ثانیه است
و نوع دیگر آن است که برکهای آن مز و بزرگتر از آنها و با حلت طبع و راجحه و بنکله مینامند جهت آنکه مخصوص بنکاله است
* طبیعت این حار ذ و را و آخر درجه دوم و یابس ذ و او اسطآن و صریک از سانچی و بنکله اصناف میباشد در مریلی
و جائی بقسمی در بعضی جاها و رقیهای آن بزرگتر و در بعضی جاها کوچکتر از اصناف بنکله آنچه برکهای آن نازک و کوچک
و اندک عرض میباشد ملکی و مری مینامند منسوب به کجور نام د بقی است از دیات مرشد آباد که در اینجا بهم میرسد و این
بهترین اصناف بنکله است و با لجه آنرا انواع و احناف بسیار میباشد در مریلی و و جائی بنوعی خاص و بنامی مشهور
برک تمام آنها تادر درخت است سبز میباشد و بعد از چیدن و بعضی را بتعمیل سفید مینمایند بدین نحو که برکهای بحیار از آن را
در زنبیلی و یا سبلی دیاکبره که بهندی و توکری مینامند کرده و در آنرا به پیشانی یعنی کاه برنج یا کندم که بهندی و بوال نامند پاشیده
و در زمین کود و بهنگل آن را کنده و مردان کود آتش می افروزند تا قبله ری گرم کرد پس آتش را از آن کود بر آورده
زنبیل تا ببول را یکشنبه روز در میان آن میکنند و در بالا آن سنگی و یا چیزی ثقیلی برای آنکه برکها منرم شده بر هم
به نشینند میگذارند پس در تا بستان شهادتین و در زمستان جای گرم نگاه میدارند برکهای آن سفید و نازک میگردد
و بهیچ آن آنچه بتحقیق پیوسته خو لنجان است که بهندی و کولین نامند و در خو لنجان بیان آن خواهد آمد انشاء الله تعالی
و بهترین آن مطلقا برک متوسط سفید نازک که نه آن است و برک خام نورس و مز و تازه اخذ نموده و یا بسیار کهنه بد رخت
ماند و در طبوبات آن بتحلیل رفته همه زبون زیر کد این نازک و لذیذ و این زمخت و با مقوصت میباشد * افعال و خواص
آن مطلق مفرح و مشهوی و مقوی معده و جگر و دماغ و دل و حافظه و فهم و نشاط آورنده و مفتوح و مدد فضلات و مضغ آن بجهت
رفع رطوبات دهان و تفتت و تقویت دندان و لذت و خوشبوی دهان و تسکین عطش کاذب بلغمی و کوسنکی و تصفیه صوت
وضیق النفس و سرفه بارد رطوبی بلغمی و تقویت معده و ماضیه خصوصاً فوفل و دانه میل نافع و قاطع نری اندام لاهه و تحلیل
اورام آنجا و مضاد آنها ملیم جراحات تازه و یستن برک پان بنکله گرم کرده برنز و آب که در ریضه باشد و سه برک بالا
هم یعنی سه که بسیار مفید در ابتلا و در دوماه روز بتحلیل میبرد و اگر بسیار گرمی کند و کتاب نیاورند و برک بالا هم و یا یک
برک بلند و یا آنکه متوالی نه بلند بلکه بتفاریق یک روز یا دو روز در میان و تحلیل رود و چون برک تا ببول را با مصالح
آن که قدری فوفل و رقی کرده و قلیلی کات مندی و اندک آملک مغسول است و اهل منی قاطبه یا پنجا میخورند بخوابند و آب
آنرا بر زخم تازه عموماً و بر زخم کچلی سر بعد ستراشی و خون آلود بودن بمانند و همچنین بعد ختنه اطفال بران بچکانند
و یا بپاشند خون آنرا بدین میکنند و موجب خشکی و سوسه اند مال میگرد و در دستور خوردن آن آنست که با مصالح مذکور
خوب مضغ نموده آب آنرا میخورند و ثقل آنرا می اندازند زیر آنکه ثقل آن مسدود و مورت تولنج است و گاهی برای آنست
و یا برای تقویت معده و نقططع اخلاط بلغمه چند دانه قالد صغار و یا کبار و یا یک و دانه قرنفل مزید مصالح مذکور مینمایند
و نا شتا خوردن آن مضر خصوص محرور المزاج را و در بعضی از مجله ناشتا اسهال میآورد خصوص بنکله آن و چون بی مصالح
مذکور یا نمک مفت و شست تاده برک آنرا باز با ده بجهت برداشت طبیعت بخورند اسهال بلغم مینماید و مرده وضیق النفس

ز احمق را اهل منبر مرگه تانول گویند مرا دشمن مرکب سکری است که از برگ قاقبول و جوجز برا و ستریت نبات و غیره اثر تریب

میل من و د رقر ابادین نشتہ آن ذکر یافت و عرق آن نیز

تا * * * تا والف وراء مهمله * ماهیت آن اسم درختی است مثل آن بسیار بلند و قوی و بر سر آن برگها و مرکب

با حق بلند و خند دار، یک مشتعل بود بر کهای بسیار پیوسته شبیه به پنجه آدمی و بلند و اندک ضخیم تر از برک خرها

میرزا با او از جنات آن اهل، رفتن یاد زن میسازند و از برکتهای آن بوریامیها فخر و نوحشند که آن اهل کتک که آید یسه نیز مانند پیاپی

[illegible]

و بعد از آنکه این کرم را در آب ریخته و با دست چوبی آن را بکوبند و با سر انگشتان

هائیکل نیل بر ماده ای که در بعضی دو در بعضی یکل آنه میباش و آنرا بهیندی

و انهای اندک، بهن در بعضی موارد چهره را از سر برداشته و به جای آن، صورتی دیگر را به تصویر کشیده اند. این کار را می توان به عنوان یک نوع «تغییر چهره» در نظر گرفت. این تغییر چهره، می تواند به دلایل مختلفی انجام شود. یکی از دلایل اصلی، تمایل به نمایش یک تصویر مثبت تر از خود است. این می تواند به دلایل مختلفی انجام شود. یکی از دلایل اصلی، تمایل به نمایش یک تصویر مثبت تر از خود است.

تاریکی میں ان لوگوں کی شکایتیں ہر مہینے اور ہفت روزہ کے پورے شمارے میں شائع ہوتی ہیں۔

فاز چیل تازه بسته میبشد و هر چند رسیده نشود صلب میگرداند و در آنجا میگذارد و در آنجا میگذارد و در آنجا میگذارد

درین هنگام در میان رشته‌های بالای دانان، لمانند انبه ریشه‌دار است و رویت برج

شرح انك بسم الله رب العالمين

میشور و اهل بنگاله و عظیم آباد و اهل هند سرخوشه نمران را خوا افر خوا ماده بیشتر در این ظهور و خیمه برین

چنانچه می‌خواهید این میوه را در آب و سرکه بپزید و آنرا با روغن بزنید و با آن چشم را بپوشانید و آنرا با روغن بزنید و با آن چشم را بپوشانید.

بشیر، مائل، وفی الخلفہ کہ یہ الراجحہ ودر تارکی کہ حضور زکرمی ہوا بدل ان فرسیدہ واپوش نیامدہ میگویند کہ غیر مسکراست

و چون آب بخار آمد مسکه میزدند و با سد که گرم می و حرارت آفتابی که بد و رسد و با آنکه ظرف آن آلوده بتاری قلم باشد

وہ کہ ان کا افسانہ بہت عجیب و غریب ہے۔ یہاں پر مسکرمک دے دو لہذا شب ظریف نویں، اب ان میں ہندی نے قبل از طلوع آفتاب کسانیک

[illegible][illegible][illegible]

وازن سر له نیز میسازند و آن سر له بسیار بر سر و لطیف میباشد و جمیع آن سر له ها در تمام آن سر له و در تمام آن سر له ها

القوى باحراريت ضعيفي و رطوبت بسياري و دانته شمرشته ان سرد و خنك و سرله ان سرد و نرم و بي غرت و باينه

✽ افعال و خواص این دانه شرخام آن ثقیل و بطیء الهضم و نفاج و رافع تشنگی و مقوی باه و رافع فساد صفرا و اخضر

وَضَرْبَهُ وَسَقَطَهُ وَحَمَلَ رِبُولَ وَتَارِيَّ أَنْ نَفَاحَ وَمَقْوِيَّ بَاءَ وَمَنْعُظَ وَمَسْمُونِ وَمَقْوِيَّ أَرْوَاحَ وَمَشْطُورَ رَافِعَ تَشْكِيَّ وَمَدَّ رِبُولَ وَجِ

حدیث قبول و ترویج تجارتی آپنا فاع و اندک مصلح و انکار آن مہرث در اخصصوص مسکر آن *

تأخرا، * بقية تأء مثلاً قد تأنيه، الف واللام وفتحهم، وكاف وخفاء، عا والف وفتحهم، راء مهملة، والف لغت فندى،

وعدام تال میکانا به نوبت داران بیکدیگر میگویند که ای ناعمل ما هیت از تو ختم است بهر اندک طه لانه درین قاعده اند

د آق و لغار، هماننیل تدوین و کما فی آخر بقول خواجه و شاه خواجه، سیم از یک بر و دین و یک آن شش بر دو یک کاغذ و پنجاه

وَأَمَّا الْفُلُ فَأُرْسِلَتْ بِرَحْمَةٍ مِنَّا لِيُبَيِّنَ مَا بَيْنَ أَيْمَانِهِ سِرَابٍ وَمَا بَيْنَ يَدَيْهِ غَرَابِيبُ سُحُبٍ وَفِي السَّيْرِ يُبَيِّنُ رُحْمًا يُدْرِكُ الْأُفُقَ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ آيَاتِنَا فَتَدَارَكُوا أَعْيُنُكُمْ إِن لَّيْسَ لَكُم مِّنْهُ حِصَّةٌ شَيْءٌ فَيَكُونُ الْفُلُ فِي عَيْنِكُمْ أَكَبَرًا مِّمَّا فَكَّرْتُمْ وَفِي السَّيْرِ يُبَيِّنُ رُحْمًا يُدْرِكُ الْأُفُقَ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ آيَاتِنَا فَتَدَارَكُوا أَعْيُنُكُمْ إِن لَّيْسَ لَكُم مِّنْهُ حِصَّةٌ شَيْءٌ فَيَكُونُ الْفُلُ فِي عَيْنِكُمْ أَكَبَرًا مِّمَّا فَكَّرْتُمْ

از رتبه داران آن هفتاد و نه نفر از سی و سه نفری که در این کلاس درس داشتند

های این خاها مانند خاوام غیلان میباشد. شتلاف لاسنی و متبیت آن کتار آبها و زمین های نمناک # طبعیت آن

و خشک بار طوبت فضلیه. **اعمال و خواص آن** تخم آن مفرح و معین و مبسم و زیاد دکنند و منی و مستکب آن و دافع فساد سودا و خون و چون نرم گویند و مقدار یک درهم تا سه چهار درهم آنرا با هم وزن آن قند یا شکر و یا غیره که تازه و دوشنبه و بهای شامند منی را زیاد میکند و امشاک منی میآورد و سرعت انزال و جریان منی را بر طرف مینماید و کوبیدن آنرا بر شربت پاشید؛ نیز میآشامند و داخل معاجین میبندد و بسبب صلابت دیر گویند؛ میگرد و آشامیدن آن آب مطبوخ بزرگ و ساق آن و سلاخه آن جهت استسقا بسبب قوت ادرا آن مغبل و ضما دسائید و کرم کرد و بزرگ و ساق آن و بیض آن تناسلی بزرگتر جهت وجع ظهر و بر مفاصل جهت تسخ عضل و وجع آنها و تخور آب مطبوخ آن نیز جهت امراض مذکوره نافع

فصل الثانی المثنیة الفوقانیة مع الباء الموحدة *

* **تین** * بکسرتا و سکون با و نون بغاری که نامند و اسم جنس آن است * **ما هیت** مطلق آن معروف است و **ما هیت** کاه * **خراکامی** بنوعی غلیظ است * **طبیعیات** اکثر آن در اول سرد و در دوم خشک و بعضی را بحسب آن چیز مختلف **اعمال و خواص** آن جلوس در طبع که کندی و تعریق به انظار آن جهت تحلیل اورام و رفع امراضی که از ورودت هوا و برف بهر سبب باشد و **مایلین** آن بر قد مین جهت رنجی که از غشی بر برف و یخ حاصل شد و باشد و شستن بدن بدان جهت رفع اعیا و رستی نافع لیکن بشرة را شبیه بشرة قریض میسازد و جوش دادن ترنج و بانگ و لبسوی در ست دران و تبديل نمودن آن دو سه مرتبه با غش شوری و زوال تلخی پوست آن است و ضما د خالستر آن با نسیم وزن آن شک و قدری سرکه مرشته جهت قروح سابقین نافع که جوهر و افتراش آن جهت ضرورین مفید و غسل کاه با قلا جهت تلخ آثار جرب و کلف خصر و سایر آن و پشم و بزرگ خرا از آن رنگ مینماید و میبندد و میگرد و از خاصیت کاه با قلا آن است که چون در زیر درخت میوه دار بکنام ظهور و شکوفه آن بخور نمایند آنرا و ثمر آنرا محفوظ میدارد از انقراض و مجموع کاه خصوصاً کاه خلر که جلبان نامند مضر صعب و خوا ایدین بران بغایت مضر و عرق کاه کل مقوی دل و دماغ و جهت رفع غشی و هسبی و تبغف دل و ضرورین بغایت نافع و طریقه اخذ آن آنست که کاه کل دیوار خشک را با کلاب در دیک عرق کفی کرد و مقطر نمایند و بقدر حاجت بیاشامند و بپایند که کاه کل دیوار مطبوخ و د خورده که بران آب و یا کلاب پاشید و باشند **فیرموی قلب و دماغ است**

فصل الثانی المثنیة الفوقانیة مع الدال المهملة *

* **لد راج** * بفتح تاء منبأه فونانیة و دال و سکون راء مهملتین و جیم معرب از تدر و فارسی است و بترکی قرقاول و در ننگابن و مازندران تورنگ و بهندی لوه نامند * **ما هیت** آن طائری است خوش رنگ نیکو منظر ملون منقش شبیه بل راج و از آن بهتر و کوچکتر و حلال گوشت * **طبیعیات** آن در دوم کرم و در اول خشک و خشکی آن از دراج کمتر * **اعمال و خواص** آن گوشت آن بغایت لطیف و سریع الهضم و مولد خون صالح مقوی دماغ و فهم و رافع نسیان و وسواس خصوصاً که تازه روز متوالی کباب آنرا تناول نمایند و **اختال** زهره و خون و **ید** ستور و قطور آن جهت بیاض و نزول آب در چشم و سوز طهره آن مفتوح مد و دماغی و جهت رفع نسیان و وسواس و خیالات فاسد و مفید و طلای سرکین آن جهت بهق و برص و کلف و اصلاح بشرة زنان حامله نافع و خا کستر بر آن هیاه کنند و مواست و لیکن زود سفید میکند و دذر را استخراج آن بسیار نرم سائید و آن مانند غبار جهت التیام قروح و مجرب و آگاه و خوردن تخم آن مصلح و مولد مره و سفاد و شیر و وزن

فصل الثانی المثنیة الفوقانیة مع الراء المهملة *

معلم آن سکنجبین است

* **تراپ** * بضم نا و فتح راه همله والف و باء موحده بفارسی خاک و بزمی مٹی نامند * ماهیت آن معروف از عطانی
آن مراد خاکی است که بسبب تابش آفتاب و صل ماست در خلق نورم غل باشد * طبیعت آن سرد با اعتدال خشک
* **افعال** و خواص آن مجفف در ادع و خاک اجاع بسیار مجفف و قوت ردع آن زیاد و باندک تحلیل صماد آن
راده و محلل اورام و حنف رطوبات و خاکی که در میان نمک باشد و باطری سفالی که در آن نمک کف ارنه بسیار مجفف و
محلل است صماد آن جهت تحلیل رطوبات و اورام با رده رطبه انفع *

* **تراپ المربعات** * ماهیت آن خاک چهار رده است * طبیعت آن ان الطف و اعتدال است بسبب کثرت صل مان
مختلفه و تردد و آمد رند بسیار * **افعال** و خواص آن مجفف و منقی جزا حیات جرک دار و باعث التیام آنها جهت
استحکام اعضاء مسترخیه و مرتفعه و استمقا صماد اورد لکانافع و جزو بعضی از معاجین قلیه است و گفته اند از خواص آن
است که چون قبل از طلوع آفتاب بر روضه بدست چپ آنرا بر داند و در خرقه بکشد بسته تعلیق نماید سحر را باطل
مینماید و منع شران میکند و چون زنان سر خود را بد آن بشویند در حمام از نظر پاکه عین نامند محفوظ میمانند و چون در
ماعت سوم روز چهارشنبه برد آن جهت هدایت و تفریق مؤثر است

* **تراپ الصید** * ماهیت آن خاک مغا و جبل صید است از بلاد شام * **افعال** و خواص آن جهت جبر و کش
هر بار صماد انافع است نزد اهل آن بلد حتی آنکه طن شان آنست که چون صمد و آنرا بیا شامد آن خاک باذن خالی
جبل و لامی آن موضع رفته جبر صمد و فصل شکافی آن عضو مینماید بل با لک زمانی

* **تراپ الشارده** * ماهیت آن خاک جزیره است از جزائر بحر روم در افای شرقی بحر اریس و آن جزیره
بمنصل بآن را جزیره یاسه نامند * **افعال** و خواص آن کوبند خاک آن جزیره را خا می است عجیب و غریب که چون
مقلد ارنه منفال آنرا در آب غل نمایند و در بینی انسانی یا حیوانی که در خلق و اولوچید و یا شد بچکانند در ساعت زلزله
از خلق ابرمی آید و جوو کنند و روئید در آن جزیره نیز همین خاصیت دارد و تعلیق آن بر سر دانه معالجه معطه علی
و همچنین چون آنرا بخورد و در تعلیق بد آن نماید و در آن دوز بره هیچ هوای و حیوان وحشی موذی نمی تواند *

* **تراپ** * بضم تاء منة قوتیه و سکون راه همله و ضم باء موحده و سکون دال همصه بهندی نسبت نامند و ناک پتر و بداده
و در ننگله پتو مری کوبند * ماهیت آن بخشی است ظاهر آن مائل بسیاری و باطن آن سفید سبک و مجوف انبوی و دوطرف
آن مصغ مثبت آن حوالی خرمان و هند و هند و کیا و آن حاق دار و برک آن شبیه ببرک لو بیا و بلابل کبر و اطراف
آن باریک و نیکل آن آسمان جوئی برمهاتی روئید و ثمر آن مانند لسان العاصیر و آنچه اندرون آن سياه و غیر
مخوف باشد هم است مانند خردی میا و زرد آن نیز بد است و بهترین آن با صافی است که مل کور شد که نازک کرم
نخورد و سفید مجوف مضغ و متوسط میان غلظت و رقت صاف جوهر امس سر به التفتیت سهل السحق بی ریشه و پاکه رسته
با اندک حدت طعم و قوت نافه و جلایا باشد و آنچه نخلای اوصاف مل کوره بود زدی و غیر مستعمل است * طبیعت آن

در اول گرم و در آخر آن خشک و صاحب شفاء الامقام کرم و خشک در آخر دوم کسه * **افعال** و خواص آن مهبل
بلغم و رطوبات رقیقه و قابلی از صفرا و اخلاط موخته و باز نیجیل که مقوی فعل آنست ذالغ بلغم غلیظ از ج پتر قیق و دافع از
صق بدن و منقی دماغ و معده و روح از بلاغم و معتنج سد آن و جهت فالج و امراض عصبانی و صرغ جاد و بشارت و باطن

معد و عرق النساء و رغن بادام و نسیم که آن جهت عرقه مزمن زد و دهنه و بایست هلیجۀ کاهلی و امان آن جهت ماسخولیا و جنون و صرع نافع و گند اند چون جرم مائیله خام آنرا بیا شامند اخراج بلم زاده از صفرا می نماید و مطبوح آن با نمکس یعنی اخراج صفرا زاده از بطن می کند و لیکن حار و آن است که چون در مطبوح و با سلوف استعمال نمایند دهن گو بدن و نرم بختن آن نمایند تا عمل معد و امعاء پیچید و در معاجین میالعد نمایند و چون بطریق معروف باز نیچیل و شکر بخورند باید که با آب گرم باشد و اگر با نمک بخورند با آب سرد و آشامیدن ثلثی از آن باز نیچیل و نبات که بطور قیره و نیچیل بسته گرم گرم اندک اندک بیا شامند جهت سرفه و طوی و ضیق النفس بارد و رطب نافع مضرا معا و میخاف اعضا و مغزی و مرکب معرور المزاج و صاحب قلب حار و مضر مصلح آن خراشیدن پوست سیاه آن و بر رغن بادام و یا بسته چرب کردن و با کثیر استعمال نمودن اما باید که بعد اعتدال چرب نمایند زیرا که بسیار چرب نمودن آن باعث ضعف عمل آن است و وجه خراشیدن پوست آنرا گفته اند آن است که در رنج با کیه آن می باشد مقلد ارشیت از جرم آن تا مدد دهن و در مطبوح تا بختد رهن بدل آن بوزن آن پوست بسته توت و در بعضی از جبه غاریقون است و طریقه تلد بپرجوارش و حبوب رد واء التریب و رب التریب و سفوفات و اشره و معالجین آن در قرابادین ذکر یافت

* نروس * بغم تا و مگون واء مهمله و کمریم و سکون سین مهمله بغار می یا قلاهی مصری نمایند * ما خیمت آن تیشی اهد از با فلا کوچکر سفید مائل بزردی و تدا و بر و مغرط و وسط آن اندک نورفته و طعم آن با ثلثی و بستانی و بری می باشد بستانی آن بزرگ تر و بری آن ریز و تر و زرد تر و تلخ تر و ثقیل الراسه و بهتر بن آن در تغذیه سفید بالید بستانی آنست و درند او بری بسیار تلخ آن * طبیعت بستانی آن در آخر اول گرم و در درم خشک و بری آن درد گرم و در آخر آن خشک * افعال و خواص آن مفتوح سد کبد و طحال و متحلل صلابات و جالی و مد و بول و حیض و مسقط جنین و زائل کنند کلف و برص و بهیج آشامیدن طبع آن و لعوق بسته سرشته آن با ماء العمل و با سرکه معز و ج جهت اخراج دیدن و حسب القرع واد و اربول و حیض و با سد اب و قفل جهت اد و اربول و حیض و اخراج جنین و تحلیل اروام طحال و تفتیح سد کبد و مضاد آن با ماء العمل نیز ناف جهت اخراج دیدن و بر برص و بهیج و ویش و جمیع آثار و جللیه و سغفه و بشور و جرب و قروح خبیثه و خنا زیر و اوارام صلبه جگر و غیر آن و جذب سم هوام واکله و نار فاسی و بد ستور با سرکه و با عمل و سرکه با هم جهت تسکین و جمع عرق النساء و تحلیل خنا ز و روتلع نار فاسی و وزم سبز و زما ز و یون جهت جرب مواشی و تفتیح بسته آن با سرکه و عمل جهت عرق النساء و وجع و درک و آثار ضربه و سقظه و مطبوخ آن در سرکه جهت اروام بارده و بهیج باغی و اوجاع مفاصل بارده خصوصاً که با آب دریا و با ماء الارما سرشته باشند و با سرکه تنها جهت اوجاع مفاصل حاره و مضاد آرد آن با آرد جور آب و سرکه مخلوط با هم جهت تسکین اوجاع حاره و بتنهائی برورک جهت عرق النساء و بر شیره جهت تنقیه آن و نیکوئی رنگ و خسار و حرمت آن و بردن آثار ضربه خصوصاً با آب باران و چون آرد آنرا با بزرگتان و اندکی نلدرینا سرشته بر باره غلغلی مالیده ضماد نمایند جهت رفع ثالین و بروز مقعد و شقاق آن و بر اسیر و با مر جهت عرق النساء و ضماد طبع آن بر غناغریا و آن ورمی است که اولاً حس از عضو بر طرف میشود پس مترور میکند و آشامیدن آن نیز جهت آن علت و تنقیه احشای آشامیدن مقلد اریک رطل از آن جهت برص و شستن چار بایان با آن جهت کشتن کتله آنرا و یا شیدن آب مطبوخ آن که تلخی آن در آب رفته باشد بود و اروای خانه و خیره و باعث تمل پیشه مانع

تولید آنست و در بعضی آن در بطن و معدله یعنی بشور و طبع سر و جرب را که و قروح خبیثه و همچنین دشتن آنها بآن نافع و خوردن
تلیج آن ناشتا هر روز سه درهم جهت تقویت روح با صرد و منع صعود بخیره و صلح مزاج و امن از نزول آب در چشم
و با غسل جهت ضیق النفس و سرفه مزاج و استسقاء و تقویت سینه و زو مانده و رفع حصا نافع و چون با بخیج نباسکه آب را خاملا ورن
امید نماند طبع نماید و آب آن حرب حیوانات و اشیای و بنده خصوصاً غنم زایل گرداند و آشامیدن آب طبع نبات آن جهت
ادرار بول مفید و کفنه اندکی که از خاصیت مجریه نفس آن است که چون مقلد او یک مشت از آنرا خنم گرفته پوست آنرا در
کرد در طرف مسی بی طبعی یا غیر تازه و دوشیله آن مقلد ارکه از روی آن بگذرد با تش خلاص طبع دند تا تمام شر و احوال
نمایند پس بوزن آن روغن کاپور آن روغن و طبع نمایند تا آنکه غلبه و بسرحل انفعال در سل و کرمها کرم بریا رچه کرباسی
به مانند اکبر بکنج ران ضامد نماید اسهال صفرا نماید ویر بالای ناف اسهال سردا و برور رکن و تبکیه اسهال بغم خالم
و چون اراده قطع آن نمایند آن پاره را از آن موضع بر دارند و آب سرد بشورند و آن را از سر لوط مکنوه است و جهت
الطحال و بیران که نتوانند دوا میسمل بیا شامند نیکو است و حمل آورد سرشته آن با محمل و مرکب جهت انداز طبع
و اخراج جنین و تحلیل ریا ح رحم نافع و در جمیع افعال تلج آن قوتور است از تین بین آن و بر شمریدن آن غلث اثبت غالب و
تقبل و طبعی الجضم و اکثرا آن باعث زردی و خسار و معین بر خضم و تغذیه مطبوخ آن باد هان و سرکه و موی و خوردن آن با بیک
و صغیر و شیرینی و آشامیدن نیز کهنه بالای آن مقداری شربت آن باد ویه از زردی و هم تابیدن رحم و مفرد اثا هفت مثقال
بدل آن در جلای آثار و وزن آن با قلا و تخم خربزه و در دفع کرم بوزن آن در حبه ترکی و در سائر افعال اذیت است
* ترنجبین * به تریج تا و راه مملو و سکون نون و فتح جیم و کسریاء موحنه و سکون یاغ مشاء قنطاریه و فون و ماهیت آن
شبهی است که بر خار که آنرا چاچ و خارشتر یا مند و رخا مان و مالوراء المهر و بلاد کر جستان و همدان و نواح آن می
نشیند و منعقل میکرد مانند ریز های نبات و طعم آن شیرین و جالی و بهترین آن سفید تازه یا کیز و غیر مشروط با برک و
خار بسیار آنست زیرا که شاخهای آنرا بریده در جاد و رها ریخته مینکند تا آنچه ترنجبین بر آنجا انقاد بافته بجل آید پس
از برک و خار و خشاک پاک کرده با طراف میبرند و آنچه چسبیده و آلوده بدست در آب تسنه صاف نموده و میپوشانند
تا غلیظ و منعقل گردد * طبعیت آن در اول کرم و قروح جالی تر از سکر و خواص آن ملین طبع و مسهل صفرا
و یوفق و محرک اخلاط و لطیف تر از شیر خشک جهت سرفه و درد سینه و ریهان و تهیای حار و تسکین عطش و با ماء الجبن
جهت اخراج اخلاط مستتره و بل ستور یا ماء الشعر و دفع اخلاط حار و حاده و بار و روغن کره و کوهی جهت عمر البول
و مد وعت آن با شیر تازه و دوشیله جهت تحریک با که یک ارقیه آنرا با نیم رطل شیر کا و میش بیا شامند و مسخن بدن
و آشامیدن ترنجبین با آب زیره جهت رفع قرا و شکم که با حسی خفیفی باشد و در حمیات حاده و جلدی و حصه و اسهال الدم
و بواسیر و بول الدم استعمال آن جاز نیست چنانچه شیخ الرئیس در مست حمیات جلدی گفته که افضل آنست که
تلین طبعیت صاحب جلدی را به تصفیه نمایند و اگر اجابت نکند زیاده نمایند بران قدری شیر خشک و احتراز
نمایند از ترنجبین و صاحب ذخیره و غلبه خالص نوشته که ترنجبین را در تریهای کرم نند هفت زیرا که مسهل بصرا میگرد
و اگر ضرورت باشد با حموضات بدن ملد و ریاب جلدی و حصه گفته که مضر آن مر صاحب جلدی و حصه را مانند مضر
جبل است محرور الزاج را زیرا که محرک اخلاط و باعث زیادتی بقراری و علاکت است و صاحب شفاء الاسقام در ریخت

جدی و رحیمه نوشته که آن مرد در اعراض است بجهت تحریک آن اخلاط و ذیه را و نفیدن کیفیت آنها بقلب و کشتن علل
و مفسدن شیر خشک و در بعضی احوال اندک نوشته که اگر در طبع قبضی باشد مزلفات در مند و شیر خشک مناسب است ولیکن
از ترنجبین اجتناب نماید زیرا که در آن قوت ادرار در امت مؤلف کوید صاحب هوا و بول اندک را نیز بدستور مضر
است و مضرب و زهر و در مزاج مصلح آن تر مندی و عذاب و ماء الشعیر و بطیخ النزل و مصلح آن آب آلور و عذاب متدار
شریت آن از هفت مقال تا به مقال اول آن شیر خشک است و بدستور آب جو یا شکر مزج و در اعراض ترنجبین و شراب آن
و معجون آن در قریادین ذکر یافت * ترخوانه * و تر بنه * هر دو در قریادین مذکور شد ند

* فصل التاء مع الشین المعجمة *

* تشمیز ج * بفتح تاء مثناة فوقانیة و سکون شین معجمة و کسر میم و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح زای معجمة و سکون جیم
معرب چشمیز ج فارسی است و نیز بغار می چشمک و چشم و و عربی حبة العود او امل حجازی شمل و بهندی چاکسونا مند
* ماهیت آن * اندک است بقدر بهل و نه و منبت شکل و سیاه اندک املس و راق بهترین آن بزرک سیاه و راق آنست و این
بیمار نوشته که آنچه از بلاد سودان و نواح آن آورند اندک بزرگتر است از حجازی آن و بکمان مردم آنجا آن افضل است
از حجازی * طبیعت آن * در دوم گرم و خشک و بعضی در سوم گفته اند * افعال * و خواص آن جالی و بالندک
حلالت و نهایت تبض و تحلل و مقوی باصرو و جهت دمه و غشا و در اخراج قلی نافع و مد بر آن باز و عفران و ما میران چینی
و سار که مقوی تحلل و زیاد کتبلة جلای آنند جهت امراض مذکوره انفع که بالا ب سائید بطریق کحل تر تیب نموده
استعمال نماید و ضماد آن جهت جراحت تصب و اعضاء عصبانی و جذام نافع و دست و زدن بزر آن آنست که در جوف پیازی
یا منبر کاشته در زیر آتش بشته پس بر آرد و مقرر کرده استعمال نمایند و سه نوع دیگر در نسخ ضرورت تشمیز جی و قطور
و کحل آن در قریادین ذکر یافت * فصل التاء المعجمة مع الفوقانیة مع الغاء *

* تغاح * بضم تاء مثناة فوقانیة و فتح ناء مثناة و الف و حاء مهمله بغار می سبب نامند * ماهیت آن * معروف است و
بشیرین و ترش و مزبونی منشوش چاشنیله از مباحث بهترین آن شامی پس اصفهانی بد رخت رسید و شاداب بزرک لطیف
آنست * طبیعت شیرین آن گرم در اول و تر و زرد و ترش آن در اول و دوم سرد و خشک و مز آن در حرارت و برودت
معتدل و در اول خشک و جمیع اجزای درخت آن سرد و خشک و برک و شر آن با قوت ترهائیت * افعال * و خواص مجموع
آن مفرح و با عطری و رطوبت لطیفه و مقوی دل و دماغ و جگر الا و شما و جهت خفتان و عمو النفس و تقویت فم معدة
و منع انصباب تصور بعد در تنبیه اشتها نافع و شیرین آن مفرح و ملطف روح حیوانی و سریع الاستحالة بصغرا نیکه در
معد باشد و بشته آن جهت سرفه بیسی و آب آن با شراب و آب گوشت جهت رفع غشی مجرب و آب آن در معالجن مفرحه
مقوی نعل آنها و رب و شراب آن در جمیع افعال قویتر از جرم آن و جهت تغریب قلب و تقویت معدة و کبد و دفع و سواس
مردادی و دفع سموم خصوص عقرب و دفع ریاسیا و موثر و مسکن حرارت و مرئی آن نیز قویب بدان و بهتر آنست از جرم
غیر مرئی آن مشوی غصص در خمیر کزنده آن جهت دستار یا که اسهال دمو است و جهت صاحب شل و ذبول یعنی لاغری
و ضماد آن بر چشم جهت تسکین درد و وجع آن نافع و آکنار خوردن خصوص خام نارسی و بعضی آن مورت تپهای مرکبه و نسبان
و مولد ریح و تند و سایر بدن و اوجاع عضل و اختلاج و مصلح آن در چینی و اغل و لطیفه و ترش آن قابض و مسکن قی

و عطش و موافق بعد صفراوی و یخته آن ذره و جهت امهال دموی و سعال اذنه سینه رحمت کرده و وقت آن با آب انار
 زادویه مناسب جهت تقویت معده و امهال صفراوی و تسکین فی نافع و اکثر آن مضر سینه و مویذات ذات الرئه و رواج عروق
 و مصلح آن کفند و در چینی و لغی نموده و عمل و مز آن مولد خلط صالح و مسکن تنگی و رفع صفراوی و امهال و در سار افعال
 معاند ترش آن است و گوشت همه اقسام آن هرگاه بخلط حار که در معده باشد برسد آنرا دفع میکند و حامی نارسی مزه آن
 مولد خلط حامی و حمی و مضاد آن در ابتداء اورام حار و نافع و رب سبب ترش که آب آن را بنوشن و شربینی بقوام آورده
 باشند در آخر اول سرد در رطوبت و نبوغ معتدل و جهت غلبه صفرا و غلبان خون و امهال صفراوی و رفع آن و رفع
 غم و الم سوداوی نافع صفرا امهال دموی و شش و مده و مضر خوردن آن مضر عصب و شراب و مرابای آن قرب النفع است
 بدن و با حرارت کمی جهت دموی اس سوداوی نافع از شیرین آن و سبب تلخ قابض تر از عده و آشامیدن عصا و هیب و سید
 و عصا و برک آن نیز بقلریک و آیه ناده ورم و طلای آن نیز جهت دفع هم عقرب و سایر مسموم و مضاد برک آن جهت دفع
 اورام حار و در ابتدا مفید و سکنه آن با ادویه مناسب جهت دفع اخلاط متعنه و با ادویه مفرجه جهت تغریج موثر و مرابای
 آن یعنی کافند کل سبب جهت ضعف دل و دماغ و برانگیزش شهور با نافع که کل آن را با دوزن آن شیره کفند کل سرخ
 سرشته مانند کل سرخ مرتب نماید و مقل از شربت تفاح هفت منغال است و اولین آنست که محرو را المزاج حامض و مز آنرا
 تناول نماید و مبرود المزاج حلوا آنرا هر چند حلوا آن مضر محرو و بن نیمت و بلغنی مزاج شربن هضم آن را و چون از
 خوردن آن در خود نقای یابد باید که بالای آن آب سرد نهند و طعم قرش نخورند و همچنین بالای هر میوه تر و تلخ
 بلکه امراق اسفند با جات و مسخنات بنوشند و تا از عده هضم و بگرد طعام نخورند و تنه آن هیچ بکدرای مناسب نیست
 و ردی است و جوارش و حلو از خمیره کل آن و رب و خربزه و عرق و مرابای آن در قرابادین ذکر یافت

فصل الثامن فی المنافع اللفو قانیة مع الحیم

تندر و فتح تار سکن نیم و راه مهمله بغار می خرما و بونکی کچور و چهار انا منند * ماهیت آن معروف است و
 نر و ماده میباشند آن طلع و خوشه بومی آورد و قمری بنده بخلاف ماده آن و در خوشهای طلع هر دو نوع کردی میباشد
 که آنرا آتش مینامند و در ابتدا ای ظهور خامی کرد و در این ماده میزند و نر آن بالیده و شربین و تا آب و نیم آن کوچک
 میگرد و الا خوب نمیشود و از ابتدا ای نگون تا انتها و کمال بلوغ و رسیدگی هفت مرتبه مقرر کرده اند و هر مرتبه را بنامی
 قمر سوم اول را طلع و لیغ نیز گویند و دوم را بلع و سوم را خلل و چهارم را یسر و پنجم را قسب و ششم را رطب و هفتم را تهر
 و هر یک آن انشاء الله تعالی در اماکن خود مذکور خواهد شد و بحسب اماکن و بلدان مختلف میباشد و بهترین اماکن که خرما
 در آن خوب میشود جهرم الزوابع فارس اهتدای پس عمان پس جاهای دیگر و بهترین اصناف قمر جو می آن آزاد پس مکتوم
 پس خستای است که پوست آن نازک و مغز آن بسیار و نیم آن کوچک و شیرین و رسیده بی ریشه باشد * طبیعت آن
 سرد و گرم و در اول خشک و بعضی در اول تر و دانسته اند * افعال و خواص آن کثیر الفل و مولد خون متین و جهت
 فالج و لقو و اعیاء و تقویت کرده لا غرر و در تسمین بدن و با مبرودین و امراض بارده و بلغمیه و درد کمر و تلبین مفصل و موافق
 سینه و شش و در آشفای طبع آن با حلیه جهت تب بلغمی و تقویت حصه مجرب و با برنج جهت تسمین مهن و لیس و خیسای بنده
 آن در شیر تازه و در شید و خبوی با اندک در چینی و از عقب آن نیز آشامیدن شیر تازه و در شید و در نفوس با

بعضی دل دانسته اند لیکن ثقیل و بطیج الهضم و مسدود ممر و رین و صاحبان بلد آن حار و در بلاد انیکه غر مادر آنها حاصل نمیشود اهل آن بلد آن را اکارخو ردن آن جا نژنی و مولد سودا و سد جگر و مهر و زمرق خون و معنی اخلاط و مصلع و مورث قلاع دهان و رمک و درد دندان و مصلح آن آب انار و سنگسپین و روغن بنفشه و خشخاش و بادام مقشر خوردن و شستن دهان بعد خوردن آن با آب نیلیم که مخصوص که سماق در آن خمبانیده باشد و ستور و غر و با کلاب و سماق با سرکه و خائیدن طرخون که زمانی طویل در دهان باشد مانع ضعف دندان و قلاع دهان و خنقا است و مصلح سده آن در میر و دین جوارشات مسهل و بعضی با لیمو در ممر و رین موجب امراض بسیار و در میر دین با صغ زوال امراض بار و در طوبات بلیه و خام آن نفاخ و بطیج الهضم و ثقیل و مسدود و قنیم آن گرم و خشک و صمیم آن است که مرکب القوی است با برودت بسیار و حرارت کمی و شدید القبض و آتشیدن آب طبع آن جهت تقویت حماة و سائیده آن جهت رفع اطفال و بستن شکم بقوت و زور و سوخته آن جهت قروح خبیثه و مغسول آن جهت التماق جراحتات تازه و ریختن احد اب عین و سول و قروح آن و حلت بصرو عیامی چشم نافع

* نمر هر و نی * بکسرهما و سکون یاء مثلا تختنامه و ضم راعهمله و سکون و او و کمرنون و با نوع تمر که چک با ریکه هر ج

تازه نورین آن زیرا که مسلک در بسیار نفاخ و بطع انهم والا بعد از آنکه راحت و مهمل آن کثیرا و خشخاش و بنفشه و عناب و
لعاب بیدانه و بانند که شیرینی خوردن مقدار شربت آن از هفت منقل ناسی منقل بدل آن آلودی میانه و در غرض
ا مهال زربک و دانه آن در سوم سرد و خشک و قابض و خوردن مغز آن جهت امساک مبی مجرب و صمد آن جهت
خلع عضو و ژنی و تقویت سستی عقل و بایه و امثال آن جهت نفی و کفودن دمل و چون نرم گرفته نبسته در فرج بمالند
تنگ گرداند و مطبوخ کوبیده آن و تخم ریحان کوبیده و با شیر زبانه و با شیر بز جهت نفی و مامیل حاره و انبساط آنها با تکرار
عمل مجرب و چون برک نازک آب ریاسین و در آب بمالند و صاف کنند و بیا شامند جهت زحیر حار و آزار یکده در دندان
و بنکاله اهوره میبندند و در بینی مردم میخورد و جهت حمی صفراوی و قرحه معاری بول را حلل که بعارضی سوزک و پهنی
سوزاک با منقذ نافع و صمد آن جهت تسکین لهیب اورام حار و حاده و وجع و تحلیل آب و بانند که در اطفال جهت رفع اذیت
لعاب عنکبوت که بوضو مالیده شده باشد و تحلیل او را در حاره و باره نیز و صمد کل آن جهت تسکین رمد حار و وجع و حرارت
چشم و آسان کردن این جهت بواسطه خونی و ذر و پوست درخت آن جهت التیام جروح و ترویح و حاکستری پوست درخت
آن جهت آوردن اشتهای طعام نافع و جوارش و خلط او سکنه و شراب و مرین و معجون آن در قرا با دین کبیر ذکر یافت
* تصاح * بکسر اول و سکون میم و فتح هین مهمله و الف و سکون حاء مهمله بعارضی نیک و پهنی مکرر میانه نامند * ماهیت
آن حیوانی است برک در آنها کبار مانند رود نبل و بعضی مواضع کنگاد در دندان و بنکاله نیز به هم رسد و چهار دست و
پلو در بناله دارد پوست آن خشن و ضخیم و بسیار نوحی بعد یکده در آب شروفل را بشوید و ملاک میگرداند و در خشکی
از دست و پا بردم و حیوانات دیگر سنگ می اندازد و در وقت مضغ تک بالای آن حرکت مینماید بخلاف حیوانات دیگر
و دهن آن وسیع و گریز نود دندان دارد بنیاه درنگ بال و جمل درنگ پائین و میان دندانهای تال دندان دیگر دندان
کوچک مربع در وقت بنفش کردن دهان یک دندان در بین دندان دیگر میآید و متعلق میشود در زبان آن طولانی و طول
جشف بزرگ آن تاده و روع و عرض آن دودر و زیاد و بران و تخم جو خشکی میکند ارد و بچهای آن آنچه در آب تعش
نیمایند تصاح میشود و آنچه در خشکی سفت و در پیرون آب نیز تعش میکند و نوع کوبه آن که در ریک نعش میکند
وزل مائی نامند و کوبند همین سفت و راحت * طبیعت آن در دودم گرم و در سوم خشک * افعال و خواص آن
بیشتر ریکر آن جهت رنج جنون و اختلال سرکین آن جهت رفع بیاض عین تازه و مزمن و زمره آن در دین باب قوی الاثر
و نظور بیه آن بار و غن کل جهت رفع صناع و شقیقه و درد گوش و گرمی و درد کمر و کرده و تقویت باه و صمد آن دافع آزار
کردن آن در ساعت و کشت آن محرک باه و اسهیل باج آن مسم بدن و مزولین و رافع قولنج و لیکن رمد الکیموس و ملائ
مغون آن با بلیله و آله جهت تغییر لون و وضع و بهق سفید و بر پیشانی وصل غین جهت دفع شقیقه و صناع و تک همین آن بر بدن
ملاحتب ریح جهت رفع آن موثر و زانین پیه آن در چراغ در نهر بکه در آن وزغ باشد کوبند مانع صلی است و بدستور
اثر و خشن فنیله سرشته آن با موم ملاک که آن روشن باشد و چون پیه آنرا بر موضع کوبند کی آن بمالند تسکین دمل و رجع آنرا
و چون بر پیشانی کوفند نطاح یعنی شاخ زن بمالند جمیع کوفند از آن بگریزند و تعلیق چشم آن که در زنگ کب از آن کده باشد
جهت منع از این جهت و تسکین درد چشم که چشم جانب راست آنرا جانب راست و چشم جانب چپ آنرا جانب چپ
بدن و بستن آن بر پای راست جهت تقویت جماع و تعلیق دندان راست آن بر پای راست در تیرنگ یا و تقویت

مجموعت انضمام دارد چون پوست ته‌ساح را بر دور قریه بکشد و بر هفت ذلعین آن بیارزند در آن قریه تکرک نیارند

فصل التاء مع النون

* تن * یضم تاء مثناة فزائدة وتشد یل ثوب * ما هیبت ان ما هی است بزرگ فیه جرب که در دریای مطهر و دریای
شام بهم میرسد و آنرا بشکلی حاصل نمینمایند و نمک سود میکنند * طبعیت ان حار یابس * افعال و خواص ان خوردن
متفک سود آن جهت سهوا رخسار و بر وضاد آن جهت کزیدن سنگ دیوانه نافع و خوردن آن وقتی کردن بعد از آن
متقی معد و مخرج بلغم غلیظ است

تنبأ کو بهنج نارسگون نون وفتح ده موحده و اله وضم كاف و سکون و او و ترکی تن و بیندی بجره بهنج نامند
ما هیئت ان حکیم میر محمد مؤمن در تفسیر المومنین نوشته ظاهر اقصی از مامی زهرج جبلی باشد که نام و مس نامند
پچه در مامیت بقسم سوم آن شبیه در دست نسبت به مامی مشابه آن است و ضم سوم قلو مس را غریف کرده اند که برک آن
مانند برک گوشت و از آن در از تر و باندک و طوبت چسبند و سابق آن زیاد بر ذری و باندک و غضب و تخم آن رو
سرح مائل بسپاهی و در غلانی و مؤید دیگر آنکه در زمان بقراط بیجوت رفع و پاکهای را مقرر کرده آورده در خلعت اطراف
شهر خود کند و در آن با حب کردین که احدی را و با آن نکرده آن کیا قسمی از قلو مس بود و این اثر با تنبا کو می باشد و در
هر بل که تنبا کو شیوع یافته و باین ریج کم شده و با لعل نایاب است و الله اعلم بحقیقه الحال اینکه آن از ادویه جلد
و قریب به صد سال است که بهم رسیده و در و صل و کمبری است که شیوع تمام یافته و باعث شهرت و رفور آن در ایران و
خواران و هندوستان کویند بر نگیش که کروی از نصارت است بود که از اراض جلد یزد است آورده و تخم و برک آن را
به سمت ایران و هندوستان برده و از آنجا بیجا های دیگر منتشر گشته بخوریکه شاید با لعل مچ ملکیتی و بلدی و قریه نیاش که
آن را استعمال نه نمایند خواه بعنوان کسی که بغلیان و خواهر بخورند جرم آن و خواهر بسعوط بودن سفر جرم آن
بد ماع خواه در آن پخته و در مایه رسد و یا از جای دیگر آورند و بقیعت اعلی بخورند و کویند بد و شیوع آن در ایران
زمان سلطت شاه عباس ثانی و در هندوستان او را خواهر بادشاه و او را بل جهان کبر بادشاه بوده و آن انواع و اقسام
می باشد و بهترین آن برک فضیم چسبند و تنبوی زرد مائل بسرخ است که خالهای سرح مائل بشیرکی برای
افزاده باشد که چون نرم نموده با آب بسرشد شیرد از چسبند و یا شل خواه کار یونی و خواه کار زرونی و یا طوبی و یا طبعی
و یا بلخی و یا ملتانی باشد و خواه از غر آن اما کن مر جا که خوب شود مانند امانت خوانی بنارسی و قسم اعلی سوئی برای
کشیدن خالص آن در سر علیان و برای تخمیر آن با تنب سیه که بهندی کرده و ضم کاف غاری و سکون و اعهندی چهار نقطه
رومانا مندل که اهل مندل و کهن و ننگاله مستحل دارند که برک تنبا کو را به هم وزن آن و ناندی زاده از آن شکر ناهم خوب
کویند و سرشته در غری کرده و چند روز بهنگ از نل فاختمیر یابد و آن را کر اگر می نامند و بعضی برای سرعت و زیادتی
بمعین و تخمیر چند روز در زمین و یا هر کین اسپ دخی می نمایند پس بر آورده در سر غلیان کرده آتش بر آن گذاشته
میکنند با مطلق مندل این طریق را سلفه می نامند و صاحبان امتیاز تا به که تا به که کوچک از نذر باستانی ساخته و جگر بری آن
بقدر یک قوره از آن که کر اکو با مندل چسپا مندل و در سر غلیان میکنند از نل که روی خالی آن بالا باشد و بر آن اخگر گذاشته
میکنند و بعضی برای خوشبوی قلیل سنبلی الطیب کویند و بعضی صاحبان طبع و خوش مایقه بوست سبب اکو بهم تر سله

مزایای خفیه ربایه در کوبیدن داخل کرد و در طرفه گلی کله اشته و سر طرف را از گل بدن نبرد و در زمین دفن میکنند تا
 کتیر با بدن بعل از آن بر آورده بدن ستر و پخته چسبانید و میکنند بسیار خوش و می شود و بهترین تباه کوما از برای کراکت تباه کوی
 بهیسه که در دهن است بسیار خوش و کوان قیمت است و بر کله های آن کوچک و زعفرانی رنگ و شیر و دارچین و در
 بین از آن تباه کوجان کر که قریب بنارس است و در بنکاله ندها کجور و در رند قسم کال میشود بسیار تند و تلخ و طبیعت
 آن در آخر سرم گرم و خشک و افعال و خواص آن معطش و صیقل و رسم اقسام مایه و در آن مصلح فساد مزاج
 و بائی و تعفن آن و منقبی و طوباب دماغ و محرک آن و جهت در دندان و طوبی و در بلغمی و سرفه و طوبی و صیق النفس
 بلغمی کشیدن و خائیدن و خوردن آن نافع و در ستر و خوردن کراکت کوبیدن را در آنه نخودی ناشتا حب بسته و سحر و مائید
 برکن آن مانند غبار جهت دفع نزلات دماغی با رطوبت مزاج و تعطیس فرمودن آن مفید و در زردن در دانه آزار نافع
 قبض بطن دانسته اند خصوصا ناشتا و در روزها کستر آن جهت زخم مزاج و غشاده آن با روعن کل سرخ جهت جذب متفرق و
 خوار و منع لزج الدم جزا حیات تازه و تخفیف قروح مزه و نزول آب آلوده و آشامیدن آب غلیان که زرد شد و باشد
 از کثرت کشیدن جهت استمقا و بار کزید و نافع دانسته اند با دراز و ل و عرق غطرط و چرک کنگه در آب غلیان خصوصا
 نزدیک بسر غلیان جمع میگرد چون از آن فیله سازند و با فیله را با آن آلوده کرده در ناسور مزمن کد اند چهار مرتبه
 بهایت شش مفت مرتبه التیام مییابد و چون در چشم کشته شکری را زائل میگرد اند خراش آن چرک تازه باشد خراش خشک
 بطریق احتیاط و کشیدن تباه کوبیده غلیان با درک کتیکشت که بهندی سیهالونا مثل جهت دفع صیق النفس و سرفه مزمن و
 ظلمت بصر عارض از رطوبت و بزودت نافع و تباه کوبیده دماغ خا و با پس و محرور و المازج و سحر و اوی و مورت سدر
 خفقان و کدر حواس و غلظت خون و منحل آن شمر تازه و در شیه است و کوبیدن معیار جهت مزاج بدن است زیرا که مریض
 را خصوص صاحب حمی را خوش نمی آید کشیدن آن و غلب تباه کوبیده و عرق و سرم و همچون آن در قرا با دین در کوبیدن
 دل آنکه اعیان و اشراف و اعز و اطلب و بعضی از تصاریف در بنکاله و منل بطریقیکه صاحبان سلیقه مثل تابه چسبانید و معبول
 دارند میکنند و لیکن در ولایت آنها تباه کوبیدن را بطریق سر غلیان نمیکشند و اما بعنوان سحر و عطوس اکثری مستعمل دارند
 و کلی برک آنرا میخورند و بعنوان دمنه میکنند

و کلی برک آنرا میخورند و بعنوان دمنه میکنند

تندر و خطائی و بفتح اول و سکون ثانی و ضم زای معجمه و سکون و او را تراشاه سینی نیز گویند و ما هیبت آن ترسی
 است مصنوع و بعضی سرخ مائل بتیگری و بعضی مائل به سبزی که از خطائی و رنگ و نیز اقرا صی سیه رنگ از کاشغریا و رند
 موسوم با هم تندر و تحقیق آن است که تخمیر آن از عصاره برک حنای خطائی است و ماده آن گلی است که از بعضی معادن
 با در فر معدنی بر میآوردند و اقراض و غور آن ساخته بهر باد شاه آن مملکت زمانه و بجهت اعتبار اطراف میورند و چون
 با در فر معدنی مختلف الالوان است لهذا تندر و نیز مختلف الالوان مییابد و نیز معمول از کل ارمنی و طین مغره و زرنج
 با آب گیاهای محله میسازند و بجای تندر میفر و شند و علامت آن آنست که از آن بوی زرنج میآید بخلاف خطائی اصلی
 و طبیعت آن مرکب القوی مائل بصرارت و افعال و خواص آن را در ع و محل و فایض و جهت از ام خار و بار و
 و کزیدن هوام و تسکین درد مرم و سایر اعضا و تحلیل خنازیر و ارام صلبه و نزف الدم و جراحات و آشغین یک
 دانک آن تانیم متقال جهت افعال دمنه و بواسیر و فی الدم و ندها الدم و در و ر آن جهت قرحه چشم و مقعد و قصبه

و نوزجه آن جهت سیلان خیس و رطوبت رحم و جمیع علل آن که از رطوبت باشد نافع مقررشن فصل آن کثیرا امنت و دفع
تزو حار و یازد و رقا یا دین ذکر یافت *

بیا

* **تنگانی** * بفتح تاء مثناة فوق ثانیة و تون زکاف و الف و زاء مهمله بهندی هما که نامند * **ماهیت** آن گفته اند و قسم
میباشد معدنی و آن نوعی از یورق است و این دو قسم میباشد یکی شبیه به یخ و آفرین و دیگری ویشرازی خشک نامند و
قسمی شبیه به یون و آن زید البورق است و بشیر از ی برنگ کوبند و قسم دوم مصنوع و آن نوعی از لحام الذهب معنوع
است و آنچه بالغل مشهور و متعارف است صخره که از نمک و قلی و العوبة و سه برابر هر دو برورده ارمی است که مجموع راز
شیرکا و ریاکا و میس بقدر آنکه بپوشاند آنرا میخورشاند تا منعقد گردد و در آفتاب خشک میکنند و لحام الذهب مصنوع از
بول غلغان نزد یک ببلوغ است که در ظروف مس جمع میکنند و از دهنه مس در آفتاب در جای نمناک مکنها میمانند
تا منعقد و صلب گردد و آنچه به تحقیق پیوسته معدنی است و در رنگه از کرمیتان شمالی آن مانند نیپال و بهر اچ و نواح
آنها سیاه می آید و رنگ و باطراف میبندد و مصنوع اگر باشد چیزی کمی خواهد بود * **طبیعت** اقسام آن در آخر سوم کرم و خشک
و از سوم است * **افعال** و خواص آن داخل کردن آن در طلا در حین کد از یاضت نرمی و زود کد اجتناب است و لطیف
و محصل و جالی و مسقط و اسیر و جهت بردن گوشت فامل جو احاط و در دندان و تالک آن و قتل کرم آن مفید گفته اند
و لیکن به تجربه و تکرار عمل معلوم و مشاهده شد که متاثر دندان آن است و دندان را بزودی می اندازد چون چند روز
متوالی ساقید به بین دندان آن بمالند و از خاصیت معدنی آنست که تنقیه دهنی و تلین آهن میکند و آهن را چون یکبار در آب
فکار معدنی طغیه کنند و باز دیکر سرخ کرده دروغن کجیل طغیه نمایند آهن مل کور مثل مقابل پس جذب آب آن میماند و فوق
میان تنکا معدنی و مصنوعی آن است که تنکا مصنوعی را چون در آتش اندازند از آن رطوبتی ظاهر میگردد بخلاف معدنی *
* **تئین** * بکسر تاء و تون مشدده و سکون یاء مثناة تحتانیة و تون بغازی از دهان منک * **ماهیت** آن حیوانی است بوی
و بخری میباشد بوی آن از دهن میگذرد مانند ماز و بخری آن از دهناله مانند و قریب و هر دو نوع آن دهن و پا و چنگال
میلارد و کوبند چهار نشان به ترتیب دارد و یکی در کف دست و بر سر آن دسته موی چون کاکل و چون کسی را بکزد و نیکند
آن را بنزد الم * **طبیعت** آن در چهارم کرم و خشک رسم قتال * **افعال** و خواص آن صماد خاکستر سوخته آن
با غسل جهت طلع بر اسیر و بهق ویز ص نافع و چون گوشت تازه آنرا بر موضع کزیده آن به بندند جذب سمیت و زرع اذیت
آن میکند و معالجه کزیده آن معالجه قروح خبیثه است * **فصل** **الناع مع الواو** *

بیا

بیا

بیا

* **نوابل** * بفتح اول و و ا و الف و کسر یاء موحده و لام * **ماهیت** آن اسم اصطلاحی ادویه یا بیه است که در اطعمه
داخل میکنند مانند کشیز و زیره و سادج مندی و فلفل و هیل و قرقند و در از جینی و امثال اینها *
* **نوابل** * بضم اول و سکون ثانی و فتح یاء موحده و الف و لام معرب از تعال فارسی است بیونانی اما طایس نامند
* **ماهیت** آن ریزهای است که از مس و آهن تفته در حین کوبیدن جدا میگردد و بهندی آتشی را بود چون و مسی را دیک
چون نامند و از مطلق آن مراد تر با مس است و بهترین آن مائل بنیاه و مخری و بزا و رقیق است که قوس نامند که
چون سر که بر آن باشد رنگ بکشد و رنگ را از آن بهم میرسد و بعمل می آید و رنگ سفید رقیق آن ضعیف القوة * **طبیعت**
آن کرم و خشک در سوم * **افعال** و خواص آن ملطف و جالی و از لحاظ محرر لطیف تر و مغنی اخلاط و جهت منع

قروح خبیثه از انتشار و التیام قرحه چرم و خشونت اجفان و میل و بیاض و بریدن گوشت زائده صلب جراحات چون
 از آن مرهم سازند و جهت جوب و حله نافع و آتش میدان نیم منقل مغسول آن با یک مثقال علك البطم و یا آرد کنند مرهم
 صغیر عربی که حب بسته جهت رفع بشاعت آن فرو برند و بالای آن سرکه بپاشند برای آن که مقلی و مسهل قوی یلغم است
 و جهت استسقا و ماء اصغر مقید و آتش میدان نیم منقل آن که مقلد ارشیت آن است با ماء القراطن که ماء العسل است جهت
 اسهال کیموس مائی و چین بتحرک که عبارت از آزار شکم و ورم و زردی آفتست مقید و زیاده آن با عسل و قرحه امعا
 است و ناشتا نباید استعمال نمود و همچنین غیر مغسول آن را در امراض عین جهت آنکه بسیار رحا است و آب مغسول آن
 پنهانیت لطافت و حدت میباشند و در زردی و رجات و شایعات و مرهم مستعمل است و اصل هند قویال را در سنوات که مسی
 فامند استعمال مینمایند چنانچه در قرابادین در حرف المیم در مسی ذکر یافت * طبیعت آن در چهارم خشک * افعال
 و خواص آن قابض اسهال خون و مانع نخفان و ذریب و ضعف هله و مایه در زمان نفع و خواص قریب بتیوال فحش است و
 چون در لته بسته در جای نمناک خصوصاً نحت خنها یکپسته بگذارد زعفران میثود و آن جهت بزدن جرب عین و جلای
 حمزه آن و باربع آن نو در جهت رفع بیاض و سهل آزموده و با سرکه و عسل جهت تحلیل او را م نافع و در زعفران الحدید
 سائر خواص آن انشاء الله تعالی من کو خور اهل شد و دستور عمل تیوال الداس در مقدمه کتاب ذکر یافت
تئوت * بضم تا سکون را و و تاء مثلاً قو قانیه و بناء مثله نیز آمده * ماهیت آن سرد و رختی است معروف شیرین و
 ترش میباشد شیرین آن انبطی و ترش آنرا شامی نامند بهترین هر دو نوع آن بالیه شاداب آنست * طبیعت شیرین
 آن گرم در آخر اول و سرد و آخردوم و بسیار شیرین آن قادم گرم با قوت قابضه و یارده * افعال و خواص آن مولد
 خون صالح و مرطب دماغ و مفتح سد و مصلح جگر و فساد سپرز و مسمن بدن و مریحی و مقوی پیه کرده و من و یول و ملین طبع
 و جهت آبله و حصه نافع و در نضاج شبهه یا نجیر و سریع الاستیاله لبطحا ضر و شیخ الرئيس و صاحب شفاء الاسقام مقید
 خون گفته اند و مصلح و مایع جهت آنکه مقید حال معد است مصلح آن سنگبین خامض و مرهم و دین و کسی که
 آنرا بزودی حین عارض میگردد جوارش کمونی و ترش آن در دوم سرد در اول خشک و قابض خصوصاً خشک آن که
 قائم مقام ساق است * افعال و خواص آن ملطف و مفتح و مسکن حدت خون و قاع صفرا و رادع و متعلل او را م گرم
 حلق و جنبه و مانع رختن مواد حاره و بصلی و زنان و مائثر اعضا بسبب قوت قبضی که دارد و مسکن عطاش و منبه اشتها و غرقه
 با آب آن و بن ستور یا رب آن جهت قروح خبیثه دمان و قلاع و بنور و رذع و تحلیل او را م حلقی و کام و زبان و تقویت آن
 آزموده خصوصاً با معینات آن مانند آب برگ کشتیز تازه و آب برگ کاسنی و شب یمانی و مازو و سب و مر و زعفران و
 ثمره الطرفه و ایرما و کنده ربک بقدر حاجت از رذع و تحلیل و جلا و آتش میدان آن جهت قرحه امعا را سهال حار و
 در وسطا و یا و سائر مواد متجلبه بسوی معد خصوصاً خشک آن با معینات و مقویات آن مقید مضر سبته و شش و عصب
 مصلح آن عسل و آب در خصوصاً جوارشات و اطریقل صغیر و رب آن در جمیع افعال قائم مقام آنست و صنعت رب و شراب
 آن با خواص و موانع در قرابادین ذکر یافت و آب مطبوخ بیع توب که بقدر هشت مثقال آن در آب طبع یافته باشد جهت
 اخراج حب القرع خصوصاً که برگ شفتا لواضافه کرده باشند و بن ستور طبع نیم گرفته آن در یک رطل آب که برع
 و میل باشد یا شکر و عسل و یا آنکه آنجیر در آن بخته یا خند جهت خانی انور و مائثر سدوم و برسام و جنون و درد که رویش

کردن آن قله را شمشه‌ها می‌کند از آن پس قله‌ها و شمشه‌ها بشو من کور ساخته در آبها نصب میکنند و بعد مدتی که در دوسویان
 بر آنها منعقد گردید آنها را برمی آورند و بجای آنها قله‌های دیگر نصب میکنند و همچنین از قلعه‌ی شمع بماء و دود و بعمی
 روی توتیا شنیک و شد که بدستور بعمل می آورند و بهترین آن بار چها و انبرهای صلب بی خاک آمیخته آنست و مستعمل
 نرم سائید و مغسول آن است زیرا که استعمال غیر مغسول آن جائز نیست و توتیا یا خضر که توتیا ی مندی است از مس
 با زاج سفید بطریق احراق بعمل می آورند و این مستعمل در امراض عین نادر است و اکثر مستعمل نوع کرمانی است که
 ذکر یافت و آنچه مشهور بصری است نه از آن جهت است که در بصره بعمل می آورند بلکه از آن جهت است که از کرمان
 بصره می‌برند و از آنجا بجایهای دیگر در مساک فتل * طبیعت آن * جالینوس در اول سرد در دوم خشک دانسته و چنین
 هر دو خشک در دوم گفته و مغسول آن بار در میخفت بی لذع و با قوت تغذیه را ما خضر هندی آن را حار حاد یا بس در چهارم اقال
 میخفت است در غایت تجفیف * افعال و خواص کرمانی آن از اکبر ادویه عین است و مقوی روح با صره و حافظ سمیت
 چشم و مانع انحل اموا د بوسی آن وجهت قرحه چشم و بینایی و قضیب و عا نه و مقده و سرطان متفرخ و سایر اعضا و اندامانی
 قروح و جروح واکله و رفع بد بونی زیر بغل و اکتالا و ذرور و طلاء و مرصا و بارزغن کل جهت التیام جراحات و عصب و
 نشف رطوبات و قاطع نفث الیم و نزی الیم و مقوی معدة مسترخیه و جهت قروح ظاهری و باطنی شرابا و ضمادا و شیان آن
 جهت حرقة البول و قروح مجاری آن و حمل آن جهت سیلان رحم نافع و مؤمل سل و مصلح آن غسل معدا و شربت آن تا نیم
 مثقال بدلی آن بوزن آن شاد نج و نصف آن توبال النحاس مغسول و کوبند مر قشیشا و قله‌ها است و طریق تشویه آن آنست
 که آنرا با آب سائید و قرص میسازند و بر آتش نرم بر روی سفالی بکند از آن تا خشک شود و بکار برند و توتیا ی
 اخضر هندی با قوت سمیت و اسهال قوی و قائل است و مغسول با استعمال آن جائز نیست و محرق و غیر محرق آن در بعضی امراض
 همین در اکتحال و ذرورات و بعضی جروح و قروح در مرصا و اطبله و اضمه مستعمل و اصل فتل کوبند چون زهر خورده و قدی
 از آن بیاضا ملقی شد بد آورد و از قاعه یله آن نجات یابد و معدا رقیل محرق آن با آب بکنکه که کیه هندی است و در حرق
 الباذکر یافت طلاء جهت تجفیف جرب و طب و قو با رتخیل او را م خبیثه مانند جل ام و قروح آن وجهت ناصور و غیر ما بطور
 نافع و چون مقداره منقال آنرا با سه منقال سرمه نرم موده باینچ آثار آب ممزوج نمود در زرقه بر کرده در اخلیل
 قزریق نماید در شبانروزی سه چهار دفع جهت قرحه مجاری بول که بهندی هوزاک نامند نافع و این آب تا پنج شش روز
 میماند و فاسد نمیکرد و میتوان استعمال نمود و بدستور یک درهم آن با دو درهم مردار سنگ با هم نرم سوده بانهیم آثار
 خاصیت ممزوج کرده در بارچه کرباهی انداخته آب صاف آنرا که از آن بچکد در زرقه نمود استعمال نماید جهت مرض
 مذکور نافع و دستور غسل و بروردن کرمانی آن با آب غوره و شیان فالت آن و حبوب و مرصا توتیا ی مندی در قرا بادین
 ذکر یافت و طریق احراق توتیا ی مندی آن ذرورات توتیا ی کرمانی است که ریزه ریزه کرده در ظرف سفالی بر آتش
 گذازند و بر هم زند تا محرق گردد و یا آنکه قطعه آنرا بر آتش بکند از آن و بکند از آن تا بجوش آید و از جوش به نشیند مانند
 زاج پس برداشته سائید و استعمال نمایند و چون کسی توتیا ی اخضر را خورده باشد و او را غنجان و قو و التهاب و رجوع
 معدا و معاوزش بول و براز و تدها اعضا و غیر ماعارض شد باشد تدبیر آن آنست که او را قی فرمایند و بشو از بدن
 امراق دمه و شیر تازه و دوشبل و مکرر پس بالعبه و روشن بادام و آب کوشت چرب قنیه فرمودن *

* **تورنی** * بضم ثا و سکون و او و فتح دال و کسر راء و همزه و سکون یا اسم فارسی است و یونانی اردمیس و یفری بزرانشمن و بنر الهو و قصبه و با صهانی قل و م و بکر مانی مار و رخت و تیریزی درینه نامند * **ماهیت** * آن تخم باقی است برک آن در ازوبی ساق و شاخهای آن سرخ و صلب و با اندک خاری و شر آن در غلافی یارک لطیف و تخم آن از دل س کوچکتر و اندک پهن و سه قسم میباشد سرخ و زرد و سفید و سرخ آن را در اصفهان قل و م و کلکون نامند و سفید آن از سرخ و زرد اندک بزرگ و پهن تر و غریبه است و خیه و با صهانی خاکشی کوپند * **طبیعت** * آن سرد و گرم و در اول تر و بعضی خشک گفته اند * **افعال** * و خواص آن هر سه قسم در افعال قریب بهم اند مشبه و مبهی و منقطع و مسم بدن و جهت بردت احشا و سرخ کردن رنگ و خساره و صاف نمودن بشره و دفع مواد سوداویه و تصفیه صوت و معال دمو و یبسی و مطبوخ آن در سر که جهت تسهیل اعضا و رگها و خسار و فساد کوپند و آن با جهت تحلیل سرطان باطنی و ابرده و رورهی صلب و استحصال آن با غسل جهت رفع زخم چشم و پاک کردن چرک آن و لغو آن با عمل جهت تقطیع خطلهای لزج سینه و دشمن و آشامیدن مطبوخ آن با شراب جهت دفع سموم و گفته اند که چون با قوت ملتهبه است هرگاه اراده اکل آن نمایند باید که در آب بنشینانند و پس بجوشانند و رسیده در خمیر بپزند و مشوی نمایند پس آن هنگام نافع است جهت نفث اخلاط غلیظه لزجه در سینه و تش و تحلیل اوزام صلبه عقب کوش و یعتان و انشیان و رفع اذیت ادریه قناله و مقدر اشریت آن در رفع سموم از سه درم تا پنج درم و در سایر افعال از دو درم تا سه درم و در آن بهمن سرخ است و کباده آن قابض و در غایت ردع است و در اطفال در بین ذکر یافت.

* **تورنی** * بضم ثاء مثناة فوقا و به و سکون و او و فتح راء و همزه و سکون یا * **ماهیت** * آن ثورکیا و مندی است و پیاره دارماند خیار و خیارزه و شر آن را بپوست کندن و پخته در دیاز و قورمه و با بون کوشت ماده باروش و پیاز بریان کرده با نان یا با چلو و بخورند لذیذ میشود و آن سه قسم می شود یکی که را و دیگری که با رسوم و بایل و بزرگ و قسم اول جنگلی خاردار و بعضی تلخ و بعضی شیرین هم میباشد و دو قسم دیگر استانی و بختار و اکثر شیرین و سرد و قسم مستعمل اند * **طبیعت** * تلخ آن گرم و تر و شیرین آن سرد و تر و با لزج و کثیف * **افعال** * و خواص آن اهل فند برک و شاخ تم اول آن را منضج ماده بلغم خام و دافع آن و دافع اسامع و زردی بدن و استسقا و سبب زوجه ام و بوا میر و فساد بلغم و صفوا و شر آن را سرد و خشک و ملین طبع و دافع فساد اخلاطه و جهت قرحه و سحاری بول و بول الدم نافع دانسته اند و قدر قسم درم آن تپ لرزه و بلغم لزج در بدن احداث نماید و قسم سوم را هلین و دافع فساد مفر گفته اند.

* فصل الثاء مع الهاء *

* **تهکار** * بفتح ثا و خفاء هاء و کاف و الف و راء و همزه اسم دوا مندی است و در بنگاله کثیر الوجود * **ماهیت** * آن درختی است تا بیک قامت و زیاده بران و شاخهای آن پراکنده و برانها گرهها و بر سر گرهی یک و دو شاخ و باریک و برانها بر گاهای کوچک پهن و بی تشریف از بزرگ معبر و بوی الوریق بزرگتر و طعم آن تلخ با اندک عقومتی و کل آن کوچک با ساقی باریک بلند سفید رنگ و بعد خشک شدن ساقی باریک از آن ظاهر میگردد و بر سر آن بر گاهای ریزه زرد و در وسط آن تارهای باریک سفید رنگ * **طبیعت** * آن نا آخرد و گرم و خشک و گرمی آن زیاده بر خشکی * **افعال** * و خواص آن خوردن در سه درم از بزرگ آن با اندک زنجبیل تازه که بهندی ادرک نامند درم ها نیمه و چوب بسته جهت رفع تپ بلغمی و اوجاع

اعضا خصوصاً دست و پا که بعد از خوردن بنشینند تا عرق آید و عرق خشک گردد و بخور آن که آنرا در ظرف فرو بسته بختند بکبرند جهت رجوع اعضا و امتزاج آنها نافع

* فصل الالباء مع البیاض المثنیة المختلطة *

* تبیین * بکسر تا و سکون یا عذنه تختانه و نون بغایه الجیم نامند * ماهیت آن بوی رستایی و گرمی میباشد و مرکب نر و ماده و سفید و سیاه و بوی آن غیر حمز است و جمیز را بهندی گویند مانند در حرف الجیم بیان جمیز انشاء الله تعالی مخلوط آمد و درخت انجیر متوسط درز رکی و کوچک و بزرگ آن عریض و ضلعهای آن شیر دراز و برگ آنرا چون بشکند از بیخ آن نرسد بر می آید و درخت آن کل نکرد و دسری بند و اختلاف درختهای دیگر و نیز آن بیروخته بشاخهای آن و برگ پستانپ از برگ بری آن عریضتر و شاخهای گرمی آن بر روی سنگها متبسط میباشد و نیز آن انبوه و کوچکتر از پستانپی و انجیر شامی سیاه و بزرگ و برگهای آن عریضتر و برگهای آن استغفار و سفید باشد و بخور آن سیاه و سفید آن جهت اکل و میاه آن جهت دوا بهتر و انساب است و الجیم که پیش از برگ و یا با برگ برآمده باشد مثل سفید خوردن و اجتناب از خوردن آن اولی تر است و گویند که چون قحاح الجیم را در آب و نمک شامی بکند آن را در آب پس برآورد و در بشافند الجیم از آن شیرین مگرد * طبیعت آن در اول گرم و در دوم سرد و در بعضی در دوم نیز گرم گفته اند و بوی آن گرم و از پستانپی و در طوبیت کمتر * افعال و خواص تازه آن ملطف و محلل و جالی قوی و صرع و فالج را دفع و کثیر العال را ترازی میوهها و سریع الانحناء و مسکن جوارح و تشنگی و معرق و ملین طبع و سهل برفق و کاسر قوت غضب و مرید دل و مسکن بدن

خصوصاً چون چهل صبح با نان ری انیسون تناول نمایند و جهت خفتان و زردی و سینه و خشونت قصبه و ریه و تقویت کبد و رفع سده و درم طحال و بواسیر و مزاجی کرده و غسل لبول و تقطیر آن و رفع اوزام و فمایل و با بادام و بنه جهت اصلاح بدن های ضعیف و زنده کردن عقل و جوهر دماغ و با مغز کردن کمان جهت امان از مسموم قتل و با بادام و بنه جهت تقویتی و با مغز قویم و یک انگ و نیم پودر آرمینی مسهل اخلاط غلیظه و چون ناشناخته خوردن مجاری غل ارا کشاده نماید و بلون و فربه سازد و خوردن آن بهش از طعام قلیل بطن نماید و با مری مغزی خلط باغی است از محل و رجوع بر طبع مکرر و آید مکنجین بالای آن بنوشند و انجیر خشک در دوم گرم و در اول سرد و ملطف و در جمیع افعال ضعیفتر از تازه آن و معطش و ثقیل و ملین طبع و دافع مواد غصه بطرف جلد و اولها اکثر آن مولد حبش است و جهت فالج و امراض رابطه و برودین و رجوع ظهور و تقطیر لبول نافع و منعظ است بسمب گرم کردن آن کرده و امراض ابراس آشامیدن نیز و خشک آن نیز جهت صرع و تقویت دماغ و در و خشک آن محقق قروح سزه الاذن قطور آب مطبوخ آن با کف خردل جهت طنین و خارش گوش العین اکثر آن قطار بدن آن باعث جهت غشاء و رطب و امتدادی نزول آب و غلط طبقات و آب برگ آن جهت جرب و خشونت اجفان الفم و الحلق و زهره و آب طبع آن جهت رفع اوزام عضله لسان و قصبه زنده و آشامیدن آب مطبوخ آن با حله و غسل که طبع نمایند تا مانند لعوق گردد جهت تصفیه سینه و ریه و بازوهای خشک جهت تنقیه فم و قوت سینه و مرده کهنه و اوجاع مزمنه ریه اعضاء الغده با بادام و انیسون جهت رفع ریا و وسد و طحال و با مغز کردن کمان جهت معتاد بن بقولنج و صاحبان بیوست طبع و با قویم مقدار یک انگ و نیم نظرون جهت طلاق نمودن بطن و در ستر شراب آن و حفته با آب مطبوخ آن جهت متض رجوع انجیر را در سرکه انگوری تند نه روز تخمیناسند و هر روز پنج عدد آنرا با قوری سرکه آن بنوشند و بعضی را کوبند و بتهایی را با باشتی و سکنجین و بیه کبر قوما نمایند جهت تعاقیل ورم طحال مجرب و محال

نخام آن نیز همین اثر دارد و چون انجیر را با مایه آن مغز گردان گوید روزی بیست منقال آنرا بشو و زنبابا صافی
 محسوس که باه و منعظ است و اخلاق یظن نماید و جهت کزیدن عقرب و سایر سموم مجرب دانسته اند و شراب آن جهت
 نفوذ مؤمن و تقویت حد و تنقیه کرده و مانند انجیر بری در جمیع افعال قویتر و ضابطه کوبیده آن بتهائی و با آرد
 کند م و با جوی و با ابرسا و نظرون با بوره جهت تحلیل اورام بنا گوش و سایر اورام صلبه و تحلیل خنازیر و ثآلیل و تعفن
 عصب و آثار سینه جلد که خیلان نامند و بهی و تحلیل اورام غلیظه و ارجاع معاصر و نقرش و با خمیر ناخته و یا خمیر
 مایه جهت انفاج دما میل و با زاج جهت قروح ساقی و مائه و با بوره ارجی جهت بهق و امثال آن و با پوست انار جهت
 دایخس و مطبوخ آن با شراب که افستین و آرد جو کوبین و داخل کرده باشد جهت حبس که عظم ممل و اورام و ریاخ
 آفتست نافع و تکمیل بخت آن با آرد جو جهت تسکین اوجاع و سوخته آن با زیت در هفیل کردن دندان بیعدیل و مقوی
 لثه و نافع نیز الفم و بهی قروح و آثار جلد و سیه کننده موی و جهت و منظار یا راهل خون و با موم و روغن زیت
 جهت شفا قی که از زخمها بهم رسیده باشد و با سرکه و زردی تخم مرغ کرم کرده جهت امراض مقعد و رحقه آن با آب
 مطبوخ شل آب جهت خفص و حمل و سرشته آن با عسل یا با زاج و شمی جهت تنقیه قروح و جروح و رطوبات فاسد
 و قطع لزج الفم آن را انجیر نارس بسردی مائل و لبن آن زیاده و با حاد فخر صا بری و کوفی آن محلل و جاذب و با
 تر با بستر و ضابطه آن جهت خنازیر و تعفن عصب و با سرکه و نمک جهت قروح و طبل و با عسل جهت کزیدن سگ دیواله و
 با کرم سینه جهت کزیدن این عرس و ملای آن با برگ خشخاش جهت اخراج استخوان شکسته و زنده شده و چون یکدانه
 انجیر نخام را با کوفتی که بسیار سخت باشد مانند گوشت کاه و او را حل آن بیند بزودی مهر آرد اند و چون در دگر هر سه
 اند از نوزد کوفتهای آنرا بزودی مهر آرد اند و شایه های تازه آنرا نیز همین اثر است و ضمیر آن بسیار گرم و تند و جالی
 و مفرح و سهیل قوی و خطر ناک خصوصا شیروری آن بر مانند انفعه منجیل کنند و هر دانه و رقیق کنند و هر منجمد است و انکسار
 آن جهت نزول آب و سنون آن بدستور و چون به بنه آلوده و زرد و دندان موجب و با دسور و دند آن گرم خورده
 گدازد و باعث تسکین در دانه است و آتشامیل آن با مغز بیلد ام سائیل و ملین یظن و زائل کنند و صلابت رحم با خطر و
 محسوسه آن با بیه جهت تلغ ثآلیل و با حاد جهت نقرش و با آرد جو جالی جرب متقرح و غیر متقرح و قروح و کلف و بهق
 و طلاهی آن جهت کزیدن زنبور و سایر حشرات و سگ دیواله و تنقیه آثار جلد و بردن گوشت زائد و حمل آن با زردی
 تخم مرغ و کثیرا جهت منع قروح آن و برای تنقیه رحم و ادرار طم و اخراج جنین نافع و معارفه شاخه های بی آن در
 هنگام مرگ و رستن برگ نام مقام لبس آنست و در افعال قریبیدن و حرکت دادن ماء الجنین را بپوب انجیر بیکه پوست آنرا
 تازه جلد کرده سر آنرا کوبیده باشد معین بر اطلاق آنست و ضابطه برگ تازه آن جهت التیام جراحات و یا سرکه جهت
 تقش جلد و طبع آن جهت تقویت استخوان کوفت یافته و ملای آن با آب جهت منع رختن موی و چون بر موضع کزیده
 سگ آرد کند م بپاشند و برگ انجیر تازه را گرم کرده بپزند و رج آنرا تسکین دهد و بتکرار استعمال زخم آن التیام یابد
 و عصاره برگ تازه آن بسیار گرم و مفرح جلد و مقوی افواه و عروق مقعد و جهت تلغ ثآلیل و خیلان و اسهال نمودن شکم
 قاع و خالی از غایله نیست و سایر اجزای آنرا فی الحمله نفی در صرع و جنون و هواس است و ضمیر آن قویتر و انجیر مضر محرک
 و معد و ضعیف است خصوصا تر آن و مضر استان خصوصا اکثرا و تاول آن و مصلح خشک آن گردان و معتد و انیسون و مصلح

تر آن سنگین و در بعضی آن چ ویده و ویدل آن در دونه شش مغز و مغز و مقل از شربت از خشک آن ماهی منقال و از
تازه آن تابکر طالع است و اشره و لعوق و ماء التبن و منخل و مطبوخ و در قرابادین ذکر یافت
* تیمو اج * بکسر اول و سکون یا مثنا یا تستانبه و فتح و زوال الف و جیم * ماهیت آن کوبیدن پوست درختی است شبیه پیوسته
درخت چنار و کوبیدن پوست درخت لسان العضا فی بلاد خطا است و ظاهر اطلالیس فریاض و آنچه به تحقیق پیوسته غیر سلطان سحر
است بلکه پوست درخت لسان العضا فی بعضی است که بهندی درخت آنرا کریمه یضم کاف و سکون را عهله و فتح یا مثنا یا تستانبه و یا
نامند و پوست آنرا کریمه کاچهال و چهل بلغت هندی بمعنی پوست درخت است و بلغتی دیگر کالاکوره کوبند * طبیعت آن
در آخر دوم سرد و خشک و بعضی در آخر دوم گرم و خشک گفته اند و قابض و بسیار تلخ * افعال و خواص آن جهت
در سرد و درد دندان و تقویت لثه و نزله رطوبی و رعاف و نفور آن جهت بواسیر خونی و اسهال مزمن و تحلیل اوارم رخوه
و شقاق مقع و نزف الدم جراحات و سیلان رحم و حیض و ضاد آن با سر که جهت درد سر و تحلیل اوارم رخوه و سوزن
آن جهت درد دندان و تقویت لثه و نزله رطوبی و نفور آن جهت بواسیر و شقاق مقع و درد آن و در رحم و ررق و با و طاعون
حسب الاثر و نام منقال آن با یکمقال نبلو فرجهت حبس اسهال بواسیر و غیر آن و اسهال الدم مجرب و سفوف آن با درخ
ماست چکیده و در یوب قابضه مانند رب حبس الاثر جهت اسهال مزمن بارد بواسیر و قطع خون بواسیر نافع و کوبیدن جهت
بواسیر خونی استعمال آن نافع است بدین طریق که هفت منقال آن را نرم صلاهی نموده و با روغن بادام شیرین چرب
کرده و حب سازند و پنج روز متوالی آن حبها را بنیل و زوال یک منقال روز دوم یکمقال و یکد انگ روز سوم
یکمقال و دو انگ و همچنین هر روز یکد انگ بیفزایند که تا پنج روز تمام خورده شود و غل اوزی یک مرتبه بوقت ظهر
چلا و یا زرده تخم مرغ نیمبرشت و روز پنجم مسکه نازک و با چلا و نفور و جهت رعاف اندکی سوده در بینی نفوخ نمایند
و قدری سوده با کلاب و صندل و کافور بر پیشانی ضماد نمایند و جهت نفی الدم یک منقال آنرا با مدل آن لیسیم و یل
نمایند و جهت منع سیلان خون جراحات نرم سوده بر آن بپاشند و جهت حبس اسهال د موی نجم منقال آنرا با شیر تخم
نقره معشر بریان کرده یا شامند و فرزجه آن جهت قطع سیلان رحم و حیض مفید مضر سفوف و مسرورین و معطش و مورث
التهاب احشا یا بر آنکه گرم دانسته اند و مصلح آن کثیر و در یوب فواکه و بزرگطونا و روغن بادام شیرین معاد و شربت آن
تا یک منقال است و جوارش و حب و سفوف و نرم آن در قرابادین ذکر یافت *

* باب چهارم در بیان ادویه که حرف اول آنها ناء مثلثه است * فصل اول ناء مثلثه مع الالف *
* انفسیا * بفتح ثا و الف و کسر فاء سکون سین مهمله و فتح باء مثنا یا تستانبه و الف مشتق است از سه جزیره که اول دران
یافته و از آنجا اخذ نموده اند و آن جزیره را نافیس نامند و بعضی الف را حنیف مینمایند و لغت مغربی است و یونانی مراس
و به بری اوریاس کوبند * ماهیت آن صمغ نباتی است صاب سفید رنگ شبیه با نر و زوت و تلخ و بسیار قتل و کیمه آن شبیه
برازبان و کل آن سفید و تخم آن مانند انجیر و واندک عریض و در اطراف شعبهای آن اکلیلی و چتری مانند اکلیل و چتر
شیت و بیخ آن غلیظ و بسیار رتق و مثبت آن کوههای سخت و در تنگابن الموت چرن و بدیلمی تملی نامند و بیخ آنرا خراشیده
لبنی که از آن برمی آید بعد از آنجماد میکوبند و این صلب حاد میباشد و بعضی بیخ آنرا فشرده عصاره آنرا میکوبند و این
اندک نرم حاد میباشد و بعضی مجموع بیخ و برگ و ساق آنرا فشرده عصاره آنرا میکوبند و در ظرف سحابی خشک

مبناید زاین متخلخل و صبر مائل به ساهی میباشد و ضعیف القوة و باید کسی که اخراج دمه آن مینماید لباس پوستین
 بهوش و صورت بدن خود را محاط نماید و باید بدن خود موم زدن غن بارد قابض بمالد و استنشاق روغن بنفشه نماید
 و آن روز گرم نباشد و مواظب دزد زنی که چون بصورت رسد بسبب حلتی که دارد متورم و متنفخ میگردد و کاه راعی
 می آورد و بدن آن شیب میکند که بپند صغ سلاب بری است و غیر آن است جهت آنکه سلاب بری را صفات غیر آن است
 * طبیعت آن در عوم گرم و خشک و دمه آن گرم تر تا چهارم و قوی تر بین سایر اجزای آنست و با رطوبت تفضلی گفته اند
 که بیس آن کمتر از حرارت آن است * **افعال و خواص** آن محلل و منضج و جاذب قوی از عمق بدن بظا مرجل و مقعی
 و مسهل بلغم غلیظ و جهت استرخای مفاصل بار دارد و در دود پهلوی و بطلان اشتها و تحلیل ریا و تفتیح سدد و اداعا للعلب و اسقاط دانه
 بواسیر و قلع آثار و انضاج و التفجیر و دمل نافع و آشامیدن آن با ماء العسل تا پنج قیراط مسهل بلغم غلیظ و صغرا است و جهت
 در دود پهلوی و بطلان شهوت طعام و استسقای ملائ آن جهت رفع آثار و جل و کلف و بهی نافع و آشامیدن آن جهت دراعا للعلب
 و رویا نیدن موی در دود پهلوی و زانو و قدم و نقوس و مفاصل و امثال آن و با هم وزن آن موم و کندن جهت کسنة الدم
 و اسقاط دانه بواسیر و قلع آثار و ساهی و بنفشه و کبودی جل بشرط آنکه زیاده از دو ساعت نگذارند پس برداشته با آب
 چریا و با ماء الزماد گرم کرده بشویند و با عسل جهت جوب معتق و پاک کردن جهت انقباض و درم صلب نافع و مقدر ارشیت
 از عصاره بیج آن تا پنج قیراط و از لبن آن تا نیم منقال مضحک و معده و مقروح مصلح آن کثیر و بیوسه بیج آن در افعاله
 مانند صمغ آن است و چون روزه کرده در روغن زیتون یا روغن کاج و بجز شانه جهت تقویت عصب و درد مفاصل و آشامیدن
 آن با احساس و غیره جهت مبرودین و مغلوجین بغایت نافع و در رویانیدن موی مانند آن و وائی نیست و تحقیق بدان
 جهت عرق النساء و ضماد سائید: آن پلارد جوب جهت لیم مقطوع و اوجاع صدر و بعدش ماه قوت بیج آن ضعیف میگردد
 و مقدر ارشیت از بیوسه بیج و جرم آن تانه قیراط بدل آن در انداخت شعور حرف با بلی و مضر مثانه و آلات بول و مصلح
 آن حب الاس و بلوط و اکندران و مورت ورم زبان و حلق و معده و ضیق النفس و غشی و احتباس بول و گرمی بسیار و شوره
 تدبیر آن کش کردن و شیر تازه و لعاب بز و قطونا و مسکه کاه و ماء الشعیر سرد کرده آشامیدن و غرغره و روغن کل و نشستن
 در آب سرد اگر تشنج بهم نرسیده باشد گفته اند تخم سلاب مصلح آن است با لثامیه و گویند چون گیاه و ساق آنرا
 داخل اغلیه کنند بر تبه احداث حرارت کند که در زمستان محتاج به پوش نباشند و دیگر خسار را سرح کردند جهت
 اکثر امراض بارده رحم نافع است
 * **فصل** در لثامیه مع الجیم
 * **تجیر** به فتح تا و کسر جیم و سکون باء مثناة تحتانیه و راء همزه * ماهیت آن جرم چیزهای افشرده است و قوت آن متوسط
 ما بین آب لطیف و جرم کثیف آن چیزی است و از مطلق تجیر مراد لای آب انکور است و لای هر چیز را نیز تجیر گویند * طبیعت
 آن قابض * **افعال و خواص** آن ضماد آن با نمک جهت ورم حار و درم پستان و حقه بطبیعت آن جهت قرحه امعا
 و اسهال مزمن و منع سیلان رطوبات مزمنه و حمیه و همچنین جلوس در آن و دانه انکور یکده در تجیر مانده باشد قابض و نیکو
 است از برای معده چون بر آن کرده مانند سویی سائید یا شامند جهت قرحه امعا و اسهال مزمن و تقویت معده مسترخیه
 نافع و ضماد تجیر عصاره سرشته با سرکه جهت تحلیل جرم و ورم کبد مفید *
 * **فرید** * نان خورد کرده است که در آب کوشش و بخته تناول نمایند و شامل است نیز نان خورد کرده و آنچه را که در دود

وشیریته‌ها و غیر آن کشند و بشورند

فصل الثامن في التاء المثلثة مع العين المهملة

اعلیٰ * فتح اول و سکون عین مهمله و فتح لام و سکون باء موحده یغایری و یاء و یه تندی لونی و ی و لو کو عی و نامل
ماهیت آن حیوانی است بری معروف و بهترین آن ثعلب سفید است * طبعیت آن گرم خشک است و پرست آن
در گرمی قریب به سمور و با سهو و کثرت بسیار * افعال و خواهی آن خوردن آن جهت مهر و دین و مظهرین و تحریک
یاء و صاحبان استسقا مفید و نظول طبع و زند آن که دست ریای آنرا بسته در آب جوشان اندازند و طبع دهند تا مهربا
گردد جهت دزد معاضل و بدستور نشستن در آن تعقل و صلاحیت معاضل و وجع آن خصوصاً که در این روغن زیتون داخل گردد
یاد از آن جوشانده باشد اغلیله از تنقیه مفید و همچنین تمرین جل آن جهت امراض عکس کور و سرعت راه رفتن اطفال و
رفع اعیا و تقویر آب مطبوخ آن جهت فالج و احتیاجات و تشنج بیسی و احتیاجی و آنرا همین یک مثقال از شش خشک
گردد * شایده آن با آب و حسل جهت ربو و سرفه و مالیله مخلوط آن با پوست تخم صبرقی بزدها اشعاب یا حسل و تبین موی
آن و قطوریده کد اخته آن در زیت و یاروغن مناسب دیگر در کوش جهت تسکین وجع آن و ادما آن باعث رفع کبری و تقویر
آن باز روغن زیتون گفته و امثال آن جهت اوجاع مفصل و نفرس و در دمای یار و زنده و دست و پا بیه آن در سردی
مواد سرد یا مانع تضرر آنها است و نگاهد اشتن آن در دمان درد دندان و در چشم را نافع و سحر و زهره آن با اشق و آب کرنس
بر همه مساوی در زده و روزیک مرتبه جهت ابتدای جل ام و زیاده نشدن آن بغایت مؤثر و خفاست بر پوست آن جهت جوشکی
آتش و لواصیر و قروح خار و مفید و از خواص آنست که چون دندان آخر آید خوردن آن زیاد و دست بکشد جهت منع
بر باد کردن شک مجرب دانسته اند و چون در برج کبوتر نهد و بزند باقی بماند در آن مگر یک کبر و چون پنه آنرا بچوبی
مانند و بر کنه خانه بگذارد آنکه در آن کبک باشد کبکها همه بر آن میختم گردند و پوشیدن پوسیدن آن باعث گرمی بدن
میردین و مظهرین بلغمی مزاج و پیران و کسی را که سرما بر و غالب باشد مفید و هر چند موی آن زیاده باشد گرم تر
محرور الزاج را مضر و آبن و بخور ثعلب و طبع آن در قرابادین ذکر یافت و چون ثعلب را زنده در زیت طبع دهند
و جمیع افعال اقوی است استعمال آن

* نقل * اسم جرم چه زماست که آب آنرا فشرده باشند از تجیر غلیظ نیرو در افعال مشابه آن

* فصل الثامن والعشرون في الامم *

نکاح * بفتح ثا و سکون لام رحیم بفارسی برف نامند * طبیعت آن در سوم سرد و در دوم خشک * افعال و خواص آن
مخدر و معطش و مسکن درد دندان خار و اخراج کننده زلوی که در حلق مانند و گرم معده و جهت تقویت مضمع معده حار
و تهاهنا حار و جرب و حكة و فساد آن بر پیشانی جهت قطع رطوبت و آشفته شدن آن با عسل اجتماع حرارت در معده و تقویت
آن و مورت سعال و مضرا حشای ضعیف و مبرور و ن و مرطوبین و صاحبان اورام باطنی و مصلح آن قرنفل و عسل و آب پرورده
و آن بهتر از جرم آن است و چون قدری نمک و شور و آن منزوح نموده در ظرف نازکی از سفالی و یا نقره و یا مس قلعی داخل
و یا جست شیر که از قند یا نبات شیرین کرده و قدری لابل داخل کرده و یا شربت و یا انشیر و یا آب مرمره که خواص اند
گند و لابل و یا بنفشک و یا عرق بهار و یا عرق کموره هر چه مرغوب باشد قدری انداخته در ظرف پر نموده و سر آنرا
بسر پرشی پیور شد و اطراف آنرا بنخیر سختی حکم کنند که آب مطلق در آن نفوذ نکند پس آن ظرف را در آن پنهان نمایند

بخور که تلخ مزاج بنسک و شور و از هر طرفی مقل از نیم شیر و یا زیاد باشد و سه چهار ساعت کامل در آن نگاه دارند در جائیکه
مربیان نرسد تا منجمد گردد پس بر آورده سر ظرف را کشوده ازان بر آورده تناول نمایند *

* تلخ صینی * معرب از تلخ چینی است * ماهیت آن رطوبتی است منجمد مانند برف شبیه بنسک دریا می که
از مندا آرزند و این بیطار گفته که زهر حیرا سیوس است و در اسیوس ذکر یافت * طبیعت آن سرد خشک * افعال و
خواص آن جهت جلا بیاض عین و غلظت بصر و فساد آن بر بدن جهت تب دق نافع و این اسم را بر بار و نیز استعمال میکنند
* ثلثان * عنب الثعلب است

* انیس * بفتح ناء مثلثه و میم و الف و هم لغت عربی است میر عین مؤن نوشته که در تنگابن زرا را ش و در مازندران
باز میل نامند * ماهیت آن نباتی است شبیه بکندم و کونا تر از ان و مای آن باریک و بی کره و غیر مجوف و خوشه آن
شبیه با رزن و طعم آن شیرین * طبیعت آن در درم کرم و در اول خشک * افعال و خواص آن آشامیدن
آن محلل ریاح و مفتح سدد و ناز آن جهت اورام چشم و منع ریختن مواد بصری آن و استحاله معرق مغسول
آن جهت جلا بیاض و تقویت اشعار عین و رویانیدن آن و از آله بیاض چشم نافع مضر کرده مصلح آن کثیرا مقدار
شربت آن تا پنج مثقال بدل آن خوردنی است

* ثمره الاثل * بخارسی با رکز و کزبار و بیهندی چھوٹی مائین نامند * ماهیت آن بار نوع کوچک کز است که عذبه
مانند بقدر ریشود و از آن بزرگتر و غره و مثلث * طبیعت آن در درم سرد و رسوم خشک * افعال و خواص آن
قباض و قاطع نفوذ الدم و نفث الدم و مقوی احشا و آب طبیعت آن که یک اوقیه آن را در دو رطل آب بجوشانند تا بنصف رسد
منقی رطوبات هفده اطلال و جهت کزیدن رتبه از نوع جرب و طب و با شکر جهت ربو و سال و ضعف جگر و احشای زردی رخساره
و رطوبات رحم و زکله و حکه و امراض مقبله و ترویح رطبه شراب و طلاء نافع و مضغه آن جهت ناکل دندان و استحکام لثه مفید
و چون یک شهاب نرود در آب بنجیسانند در افعال مانند مطبوخ آنست و نظیر آن مغزی اجمان و رادع مواد مانع قبول آب است
مقوی بصر و جهت دفعه و سلاق و جرب بغیا و مغزی خاصه که در کلاب خسانده باشند و جرم آن جهت نفث الدم و
جراحات شش و ایمال کهنه و سبلان مراد و نفوذ الدم اغیار و برشته آن در جوف کل سرشوی گرفته جهت اسهال مجرب
ذرور آن جهت بردن گوشت زائد و قطع خون جراحات و طلائی آن جهت نبکوئی رنگ رخسار و صاف نمودن بشه و حمو
آن جهت تبخیر رطوبات رحم و فساد بخته آن با آب و سرکه جهت سبز زرد چون آنرا با صندل و افستون بجوشانند و آب
آنرا با شکر بقوام آورند آشامیدن آن جهت تحلیل سبز زردی بدن است و جهت تقویت اشتها و اعصاب و رفع اعیار
مغص و تنقیه رطوبات ناسه و معده و تقویت آن بغایت مؤثر مضر مصلح آن در قبول آن ماز و یا شخم انار و بوزن آن مقدار
شربت از جرم آن نادر و منقال و کوبند تا چهار درم است

* ثمره الاطراف * بخارسی کزبار و معرب آن کزمازج است و بیهندی بری مائین نامند * ماهیت آن سرد خشک کز است
مثلث شکل بزرگتر از عذبه که ثمر آن است که ذکر یافت در افعال مانند آن و خالی از حرارت لطیفه و جلا و تقطیع نیست
* ثمنش * بضم ناء مثلثه و سکون میم و ضم نون و سکون شین معجمه یونانی نباتی است که مابین شجر و حشیش باشد

* فصل الثناء مع الواو *

* **لوم** * بضم لا و سکون واو و مهم بغار یعنی عروق و نهالی لیس که کوبند * **ما هیئت** * آن بری و پسمانی و جلی می باشد بر نه
 آنرا بیونانی استقورد بون و عربی عدم الیه نامند و در حرف الا نف مذکور شد و پستانی آن در قسم می باشد یکی بسیار و یکی اندک
 یعنی چند دانه بهم متصل و یکی منحصر بر یک دانه و نقل نیاز کو چکی را این نسبت بآن کمتر است و جلی آنرا بغار می موسر
 نامند و مرکب آن عروص مانند فکس و کل آن بخش و بیض آن یک دانه و نقل نیاز کو چکی و بسیار نیز رکتازو پستانی و در بر
 فی الجمله سبیه بدان و بهتر از همه پستانی مشهور و بزرگ دانه آنست و جلی آن از جهت متخل نمودن بهتر و بزرگ و منخل
 این قسم کم مستعمل و تازه همه اقسام بهتر از کهنه و نوعی دیگر مرکب میان ثوم و کراث است که آنرا کراثی نامند * **طبیعت**
 آن در سوم گرم و خشک و بار و طبع فضلیه و حرارت و شبهه بصراحت غریزی است و بری آن در چهارم گرم و خشک
 * **افعال** و خواص آن محلل و جالی و مفتح و مختلف و طو بات معده و مفاصل و رقیق کننده خون و مل و بریل و حیض
 و عرق و با قوت تر با قوت و مفرج جلد و خوردن آن با مرعات زمان و مزاج و حلل و حلل ال حافظه صحت مزاج و دفع مفرط
 آبهای مختلف و هوای و آب و تعفن خصوصا با سرکه آن وجهت تصفیه خلق و صورت و بر وضو و النعس و نسیان و نالی
 و لغوه و رخش و اکثر امراض عصبانی و اوجاع مفاصل و عرق النساء و نفوس و وجع و رک و امثال اینها قطع اخلاط غلیظه
 و سبب زود نفع ریاح تکیه و قولنج ریخی و زلوی در خلق ماند و اقسام گرم معده و حب القرع و در مطبوخین محرک با هر
 مولد فی و در محرزین مجفف آن و معطش و جهت تهی کهنه و قروح شش و درد معده و رفع تشنگی که از بلغم و سله
 ما ساریا باشد و تقطیر ابول و تبکوی رنگ رخسار و تلطیف غذای غلیظ و تحلیل اورام و حصاة کرده و کزیدن مار و
 سائر موام و مسک دیوانه کزیده و در تیل و آب شراب جهت سم انعی و مل و امت اکل آن باعث سقوط موی سفید و زردن
 موی سیاه و نا الجیر و سلب آب و با مغز کردن و قوتی از فاذر و در مطبوخ آن باز بر مرکب صنوبر جهت تعویذ بدان و
 با شیر کوهی بخت و بار و غن کا و ناز و بریان کرده و با عمل شیرین نموده حلوا ساخته در تحریک با ورا نعاظ و بعل و با طبع
 و در لجه جلی جهت قتل موش و شبان که بغار سی رشک نامند مغیل الفار و اکار آن و عدم مراعات مزاج و حسن و فصل صمد
 و مصرق خون و مفر چشم و شش و بواسیر و زنان حامله و صاحبان زحیر و خنازیر و مولد صغرای بسیار تند و مضاعف با هر
 مهیج امراض نائیه و مصلح آن بختن آن است در آب با قلیلی نمک و اضافه نمودن روغن بادام و بار و روغن کوه و استعمال آن
 با گلیز و شکمچین و آب انار و شر شیرین و امثال اینها و اکتال با آب آن جهت کمنه اللد و غرغره با موه که متخل آن یعنی
 پرورده در آن جهت اخراج زلود و حلق ماند و ذبحه و مضغه بطبیعی آن با کدو جهت درد دندان بارد و ناکل آن و
 قوت لیه و بدستور رنگا مل اشتن آب مطبوخ آن با چوب صنوبر و کندر و در دندان جهت وجع اسنان حادث از پرورد و امتنان
 بدان جهت عرق النساء و مالیدن مشوس آن بر دندان جهت تسکین وجع ریخی و طو بی آن مفید و طلا آن با عمل
 جهت بلور و تو با قروح و طبعه و موبوسه آن و بهق و جرب و لیکن مفرح کننده جلد است و با بزرگ انجیر ساه و زرد جهت
 کزیدن این عرس و با چند و روغن زیتون جهت جنبه بسم عقرب و مار و مسک دیوانه و کل سوم و رفع اذیت آنها و بدستور
 با عمل یا سرکه جهت تحلیل و طو بات غلیظه و رم اعضا و صفا دختنه آن با شیر جهت کشودن و بیله و مل و تصفیه عرق
 آن با عمل جهت از لاله خون منجمد در تحت پلک چشم و بار و غن بان جهت داء العلب و بار و غن کا و جهت سحج افع و خوردن
 آن در روغن بریان کرده و طلا کردن جرم آن و بار و روغن آن و با آن مرد و جهت تجفیف قروح و طبعه مرد و نهال همین روغنیکه

مکرر بر درن جوشانیدن باشند جهت جود خون در اطراف بدن و شفا فیکه از ورودت بهم رسین و باطل و جهت وجع
مفاصل و قولنج بلغمی و سحج حادث از خلط نازج هر با و طلاء از خارج و طلاء رماد آن با غسل جهمی بهی و برص و داء الثعلب
و کتة الکدم و جرب و جلوس در طبخ برک و ساق آن جهت ادرار و بول و رفع احتباس حیض و اخراج مشیمه و بدستور
قد من بدن و لیکن این ضعیف است نسبت بآن و طلاء آن بانوشادر جهت برص و بهی و بازفت جهت داخس و خشونت
باخن و کجی آن و طبخ آن کشند و شیش و خائیدن برک آن و بعد از آن مضمضه بتبیل و شانی زائل کنند و رائحة آن است
و گفته اند اگر جهت فالج تا چهل روز هر روز در ست خام آنرا بلع نمایند بدین طریق که روز اول یکدانه و روز دوم دودانه
و روز سوم سه دانه همچنین تا چهل روز که روز چهارم چهل دانه شود و باز یکدانه و روزی یکدانه که نماید تا بر و زشتا دم
باز یکدانه رسد در بین انشاء الله تعالی زائل گردد و محتاج بدوائی دیگر نکود و چون بلاد را در زمین دفن نمایند تا
پوسید و گردد در انجا میورا غرس نمایند تا قوت گیرد پس بر آورده آنرا معجون سازند تقویت عظیم بخشد و موی ریش مغیله
شد و سیاه و روید و تریاق النوم و منافع آن و دمن و مختل و معجون آن در قرابادین ذکر یافت *

* **ثومون** * بضم ثاء مثلنه و سکون و اروضه میم و سکون و ارونون و فارسی تخم زرد آب و برکی صفرا دوی نامند
* **ماهیت آن** تخمی است شبیه تخمه منبت آن جا های سایه کیه آن شیه بسد آب و برک آن در از توازان و کل آن سفید
و تخم آن تلخ و تند و ریز و کوبند و ترب زرد بیخ آن است و دوا فعال مشابه خرب * **طبیعت آن** در رسوم کرم و خشک
* **افعال و خواص آن** معق و مسهل اخلاط غلیظه و اقسام کرم معده و مخرج جنین و مل و بول و حیض و محلل ابرام
بارد و مقدر اشریت آن نیمه گرم مصلح آن کثیرا و کشیز است *

* فصل الثناء مع الیاء المثناة التحبب لیه *

* **نیل** * بکسر ناء و سکون یا و لام لغت عربی تخم و تخمه و خومه و برکی بیلان افردی و در تنکا بن کرک جرواش و فارسی
بهی کیه نامند و کوبند که آن نوعی از حشفت است * **ماهیت آن** اصناف است صنفی کیه می است که در کنار آبها و راه
وزمینهای نمتاک میروید و مغروش بر روی زمین و مخصوص بزمانی نیمت و شاخهای آن دراز و باریک و با کوهها و بند های
بسیار و برک آن بسیار و ریزه و سرهای آن تل و اندک صلب مانند صغیر و بر و سر و کوهی و بندی رسته و کل آن مابین سوخی
و سفیدی و طعم کیه آن بی مزه و بیخ آن مادام که ترونازه است آنرا میخورند و طعم آن شیرین بی مزه و باندک حرافت
و قبض و دواب آنرا میخورند و طعم کیهای آن شیرین تر و صفت دیگر برک های آن عریض و نرم و چون دواب آنرا میخورند
میبرند و منبت آن گفته اند در بابل بسیار است و در راهها میروید و صفت دیگر برک آن مانند لبلاب و کل آن خوشبو و شمر
آن کوچک و عروق آن پنج شاخ بشمار ای انگشتی و نازک و بد بو * **طبیعت صنف اول** آن در اول سرد و خشک و با قوت
قبض و کوبند معتدل است و بیخ آن لذت و لطیف * **افعال و خواص آن** آشامیدن طبع آن جهت مغص و قروح مثانه و
سر البول و طبع بیخ آن جهت تقویت سنگ کرد و قروح مثانه و آب کیه آن از نیم رطل تا یک رطل جهت رفع سموم اقسام
مارما و سگ دیوانه کزید و حرقت البول و احتباس آن و تقویت حصاة و قیهای حار و سل بغایت مجرب و صفا دهنده آن جهت
النبام جراحتهای تازه و مادام که خون آلود باشد و کزیدن هوا و صفا دهنده حشیش آن جهت ابرام حاره و منع نزلات
و صفا دهنده اکثر آن جهت قطع خون بواسیر و تحلیل ابرام و تحقیق قروح بغایت نافع و مل و بول و صنف دوم عصاره آن

با ادویه مناسبه مانند شراب یا عمل هر دو و مساوی نصف آن مروثب آن فلفل و یوزن هر دو کند و چون طبع نما بیند جهت علل چشم و تحلیل مواد آن و تقسیم آن بغایت مد ربول و جهت قطع قی و اسهال و ریختن مواد بمحل و احشای و تقویت حصه کرده و مثانه و قروح آن مفید و قسم سوم آن را چون در ظرف زجاجی بر آتش ملایم بسوزانند و در ظرف مس بمایند ضماد آنرا جهت قطع خون بواسیر مجرب شمرده اند و گویند زیاده بر سه مرتبه احتیاج نمیشود که هر مرتبه نیم درم آرد اما نند و ضماد تازه آن با روغن کل بغایت ملین و منضج و مصلح است *

* **باب پنجم در بیان ادویه که حرف اول آنها جیم است** * فصل اول الجیم مع الالف *
 * جارا لنهر * بفتح جیم و الف و ضم راء همزه و الف و لام و فتح فون و سکون و هاء و راء همزه بمعنی همشایه نهر است جهت آنکه نبات آن مقارقت از آنها را آب نمیکند و در جاهای خشک نمیریزد * ما هیت آن نباتی است شبیه بدلیون و بر برگ آن بر بالای آب میباشد شبیه به برگ چغندر و مغرب و بیخ آن خشن و طعم آن با اندک تلخی و بی اکل و شیر * طبیعت آن سرد و خشک و در دوم * انفعال و خواص آن جهت حبس اسهال و خون و قطع هشاش شراب و بجهت تحلیل ارام و التهام قروح تازه و خشک و اوارام حاره و قروح خمیده عتده ساعته و جکه طلا و زخماد اردخ و در رانایع و مانع معی آنها است و بطریق مردم نیز استعمال آن سودمند و مضر عصب مصلح آن شکر خف آرش و نبات آن نادر و نادر

* **جیم پهل** * بفتح جیم و الف و سکون میم و بواء عجمی و خفاء هاء و لام اسم شریفند و است و در بنگاله مشهور و بسفیری انبه * ما هیت آن شمر درختی است فی الجمله شبیه بامرو و در صنف میباشد صنفی مع آن سفید و صنفی سرخ رنگ و بعد رسیدن هر دو شیرین و مانند امرو و کوهی جنگلی جرم آن دانه دارد و در جوف آن قشعهای ریزه بسیار نقد و تقسیم مروار و مفید سفید و از سرخ سرخ رنگ و اندک صلب و شکل صنف صنف آن صراحی مانند نوع امرو و کوچکی که کلابی نامند و سرخ آن اکثر مد و در فصل کرما که موسم بارش مند و بنگاله است و بسیار می آورد و در فضل زمستان نیز بعضی اشجار و لیکن بو فور آن موسم نیست و در فصل و در کهن و کهن و کهن از بنگاله میشود و لاکن بو فور بنگاله نیست و بهرین آن رسید باید * شاداب شیرین کم تقسیم آنست خصوصاً نوع سفید آن و درخت آن بهر یکی درخت سیب و به و غیره و یوزن و برگ آن از برگ سیب اندک بلند تر و باخشونت و بی تشریف و چوب آن پورینه شکنند و میباشد و قابل عمارت نیست و اهل هند از آن خلال میسازند و میسوزانند و درخت آن زود بثمر می آید و کهنه سال خورده آن کم ثمر میباشد و چون تنه آنرا ببرند از اطراف آن شاخها برآمده در یک دو سال باز ثمر میدهد * طبیعت آن گرم و تر و بارطوبت نزه و قوت قابضه * انفعال و خواص آن مفرح و مقوی قلب و معد و ملین طبع در اینند پس قابض و مد ربول و حابس اسهال خصوصاً که با پوست و تقسیم آنرا خشو رند و نیمس آن قابض تر و چون پوست درخت نونال آنرا که هنوز بثمر نیامده باخذ مقل ارد و سه منقال آنرا شب در قلدری آب بنمیسانند و صبح مالیده صاف کرده اندکی شکر داخل کرده تا سه چهار روز هر روز تازه بخسایند و بنوشند در حبس اسهال و رطوبی مجرب است اما مضر میم و دین و مرطوب و بین و صاحبان قولنج و مصلع و محرک نزل و اخلاط ساکنه و مویج آنها و نفخ و ریاح و قراقر و باعث حمیات در ابدان مستعد خصوصاً آنرا و آن و مضمضه یا آب برگ مطبوخ آن جهت تقویت لثه و استحکام دندان متحرک نافع و مسکن درد آن *

* **جیم کهاس** * بفتح جیم عجمی و الف و سکون میم و فتح کاف عجمی و خفاء هاء و الف و سین همزه لنت و نندی و بنگاله است

* ماهیت آن گیاهی است که در هندی و ننگه بسیار در جاهای نم ناک در موهن برسات میروید و با ساقهای بلند بقلر
 ذرع و زیاد و کمتر از آن دو عدل و یاز یا ده بر سه ساقی سه برگ پیوسته بهم با بر ریت وحدت و ربع آن سفید بقلر
 پیاز کوچک با حدت و بر ریت و کل آن شبیه بیک عریض طرف پائین آن به پیچ و از جانب به پیچ کی میلی مخروطی
 شکل روئیده و زیر گل آن کرمی صراحی شکل و بنی باریک سفید و کل آن نهایت بد بو میوه * طبیعت آن گرم و
 خشک * افعال و خواص آن خوردن ساق برگ بخته آن جهت امتساق و ربع آن با نخل که سائید و حبوب بندند
 هر دوی بقلر و نخل و نخودی سه چهار حب آن جهت حبس قی و در مضمه که بند نشود و گذاشتن مقل از نخودی و یا با قلائی
 از آن به در جوف قدری از موی بخته که بهندی کیله نامند آن مقداری که بلغ توان نمود جهت تحلیل طحال چند روز متوالی
 که بعد از بلع بکل و لقمه برنج نرم بخته بی روغن و بی ننگ بخورند و مجرب دانسته اند و چون مقداری بخت و چهار توله که یکیم
 پا و آثار هندی باشد به نیم آنرا نرم موده در ظرف چینی کنند و بوزن آن روغن کاودا اخل آن نماید و خوب بر هم زدن
 پس آب لیموی که بهندی یا کاهنی نامند شانزد * عدل داخل کرده خوب بر هم زنند و اگر آب لیمو کم شود که مانند موهن
 و صمدار رقیق نباشد آب چهار تن در لیموی دیگر داخل نمایند و در شب و یا ظریف چینی کرده در جای نمناک نگهدارند
 جهت التیام قروح خبیثه و ساعیه که بهندی که هر که و مانند که روز و مرتبه آنرا در جوف زخما پر کنند و بویای آن
 بطریق موهن استعمال نمایند و اگر بعد التیام و جاق شدن خارش در موضع باقی ماند از تنهین بدن روغن میوز زائل
 کرد و در این روغن زیاد از یک مغته نمیسند و هفتاد و م باز اگر احتیاج باقی باشد با بد که تچ بد نماید *

* جاموس * بغتج جیم و الف و هم میم و سکون و او و سمن و مصله بفارسی و همیشه و بهندی و بهینس نامند * ماهیت آن
 نوعی از کامصرائی است سیاه رنگ و بسیار زور آ و ز نسبت بکار اهلی و شاخهای آن بلند تر و قویتر و در هندی و ننگه در
 هتف میباشد کبی صحرائی و این را بهینس نامند و دیگر جنگلی و این بسیار نوی و بزرگ و شاخهای آن بلند تر و قویتر از
 اهلی میباشد و این را ار که نامند و زور و قوت این بمراتبه است که شیر و فیل را میکشد و شیر و روغن آن نسبت بشیر و چرب
 تر و غلیظ تر و خمر شیر جنگلی آن که ار نه گفته شده * طبیعت آن گرم و خشک و جنگلی آن گرم تر و خشک تر * افعال
 و خواص آن گوشت آن بسیار غلیظ و جهت اصحاب ریاضات و هزال کرده نافع و گوشت بچه شیر خوا و که در سه ماهه
 باشد و در موهن و کباب آن بسیار لذیذ و در ضرر و غلظت کمتر و در کردن موی آن و شاح آن باعث طرد افاعی و خاکسترم
 آن محقق قروح و حکه گفته اند آشامیدن خاکستر کباب آن مقرر است و مولد سودا و مضر در مفاصل و امثال آن و عرق
 النساء و نقرس مصلح آن آب کامه و در چینی و ادویه ملطفه و مهر ایشان آن و بعد از آن سکنجبین آشامیدن و در سلامت از
 پوست جنگلی آن سیر میسازند بسیار خوب میشود *

* جامون * بغتج اول و الف و هم میم و سکون و او و لون و بعضی بدن و او و فتح میم مینامند * ماهیت آن میوه هندی است
 درخت آن بسیار بزرگ بقلر گردان رازان بزرگتر و برگ آن اندک باریک و بلند نایک شبر و سبز تر و شکوفه آن سفید و
 بسیار ریزه و میوه آن شبیه با بکوری سیاه و اندک طولانی و بعضی بزرگتر از آن رنگ ظاهر و باطن آن بنفش و باغی و صحرائی
 میباشد صحرائی ثمر آن کوچک و نیم آن بزرگ و کم آب و ترش و با عفو صفت بسیار و باغی نیز در وصف است یکی ثمر آن
 بزرگ بالینه بسیار شاداب چاشنین و روغن آن کوچک و با عفو صفت کمی و این را ای جامون نامند و در دم در اوصاف

من کوز بلین مرتبه نیست * **طبیعت** آن سرد در آخر دم و خشک و موم * **افعال** و خواص آن حابس
 ایال صفراوی و مقوی معد و کبک حارین و مطفی حل و دم و صرا و حرره و مضغه آن بجهت خناق و قلاع حار و استحکام
 لته و خوردن آن جهت حبس اقسام اسهالات و تسکین حرارت معد و کبک و حلات صفرا و تشنگی و تریک اشتها را به
 معرو و دین و جهت دیابیطس معین و ملاطی و نرم رسیده آن جهت داء الثعلب نافع و زربانده موی آنست در چمن مرتبه و
 نفور و بشهای باریک بیه آن و بشهای باریک نازک آن بحد اورد و توله نیمه گرفته شب در آب خیمه ساینده صبح مالیده صافی
 نموده بپاشانند تا مدت بیست روز و یا چهار روز مغز تخم کهنه آن با مغز تخم کهنه انبه و ملیله بریان کرده جهت اسهال مزمن
 مجرب و در زردی یک خشک آن جهت استحکام لته مغذی و ناشنا خوردن آن مضر بسبب نوران آن صفرا را مضر معد و دیر
 هضم صلیح آن نه که آنرا آشفته و نعل بران پاشیده زمانی بگذارد پس تناول نمایند آشامیدن آن فشرده آن که آب آنرا
 گرفته صاف نموده و قدری آب و نبات بقدر آنکه معده آنرا نیکو گرداند داخل کرده بپاشانند و شراب آن نیز که آب آنرا
 صاف نموده با قدری نبات یا قند که طعم آنرا چاشنی را گرداند با کش ملاطیم طبع نمایند تا انگشت پیچ گردد در ایال مذکوره
 بهتر از اکل تر پیخته آن است و آن را با فواید در چون براده نموده در آب برک آن تربیت نمایند پس شسته استعمال کنند بهتر
 و سبک گردد و بعد یک جوش خورده با لای آن آید و اگر مکرر در آب برک آن تربیت نمایند پس شسته استعمال کنند بهتر
 است و خوردن این آمل با فواید کشته جهت تقویت اشتها و رفع اسهال مزمن و استسقا و براسیر و امثال اینها نافع و یک
 نوع آنرا کلاب جامون مینامند مخصوص بکاله است تمام در معد و کبک جای دیگر نمیشود و آن اندک مد و رو شیرین
 و بعضی اندک آید از خوشبو شبیه بوانه کلاب کوبیده که در کلاب پرورده شده و در جوف بعضی یکله آنه و بعضی دودانه
 و بعضی سه دانه بهم پیوسته و مغز آن سبز رنگ و درخت این بزرگی درخت نوع اول نمی شود و اکثر بر آنکه می باشد و برگ
 های این نیز در طول و عرض از آن کمتر و اندک هر یک و نازک تر و سبز روشن * **طبیعت** آن معتدل مائل به برودت و بیوس
 * **افعال** و خواص آن مفرح قلب و دماغ و مقوی معد و کبک حار و لافح است و تخم آن با عفو صفت و قابض و رادع *
 * **جوارس** * بفتح جیم و الف و فتح و ارس و سکون را و سین مهملتین معرب از ک و رس فارسی است و آن نوع ریزه دخن
 است که بفارسی ارزن و بهندی باجرانامند و کنکی نوعی از آن است * **ماهیت** آن جوی است رنگ آن اغب و از ارزن
 ریزه تر و صاحب اختیار است نوشته که سه نوع است یک نوع رادخن و بفارسی ارزن و بشیرازی الم بفتح الف و ضم لام و میم
 و دیگری رادخن و بذال معجمه و بفارسی زرت بهاء معجمه گویند و نوع سوم راجا ورس که معرب کا ورس است و بشیرازی
 بمال نامند و اول متوسط در بزرگی و کوچکی و آنرا بهندی باجرانامند و نوع دوم را بهندی جوار و نوع سوم که از همه کوچکتر
 است بهندی کنکی گویند و نیز در معد و کبک که یک نوع دیگر می شود که از کنکی بزرگتر و زرد رنگ است و آنرا چینه نامند
 و دخن و زرد راجای خود مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی و برگ آن مانند جوارند که هر یک و در از تر از آن و
 خوشه آن نیز مانند خوشه جواردهای آن از آن ریزه تر و نرم تر و متراکم تر و بهترین آن زرد سنگین آن است * **طبیعت**
 آن در اول سرد و در آخر دوم خشک و بعضی سرد و خشک در دم گفته اند * **افعال** و خواص آن لطیفتر از دخن و
 قابض و میخف و بی لذت و ردی الکیموس قلیل الغذاء یعنی خون صالح از آن کم متولد میماند و در هضم و چرم هضم گردد
 بدن را قوی گرداند و بار و غن و چربی غلظت آن بیشتر و خوردن مهر پیخته آن جهت التزای حجاب و انشقاق آن

و نزلات نافع و خوردن نان مطبوخ آن حایس السهال مراری و مدبول و مسقط جنین و اکثرا و آن مولد خون سوداوی و موزب سد و مصلح آن در غدها و شکم و حلواهای چرب و یا با شیر و یا با تخمه بختین و یا روغن خوردن و عصام رفتن و مالیدن روغن بابر بدن و گند کرم کرده آن محل نفع معده و تهیجه و مدد هوا سیر و رفتن آن با شیر تازه و شید و جهت صاحبان خون زائد و رطوبت فاسد و جلوس برساند و آن بانک که در خرقة بسته باشند جهت بروز مقله و زپیچش و قتل محتبس در اما نافع و بدل آن در ارضه و شونیز و استعمال کهنه آن که یکسال بر آن گذشته باشد جائز نیست

* جاشیر * بفتح جیم و الف و ضم و او و کسر شین معجمه سکون یاء منقاة تختانیة بغار سی جوا شیر و کوشیر و نیز بشیرازی جا حوشی نامند * ملاهیت آن صغی است بلد بظاهر آن مرغ تیره و باطن آن سفید و نبات آن راساق غلیظ و بلند ترا ز ذری و نرم و بز و چیزی سفید شبیه بپشم و برک آن شبیه ببرک انجیر مانند است و از او و مشرف بهنجی شریف و خشن و بسیار سوز و بیه آن شبیه بقبه شبت و کلی آن زرد و خشک و تخم آن سیاه و قریب بالیسون و خوشبو و تند و ساق آن کوتاه و غلیظ و نرم و مزغب بزغب سفید مانند خیارزه و بیرون آن سیاه و اندرون آن سفید و بهترین صمغ آن تیز بوی و عفرانی رنگ و طریق اخذ آن آنست که بیخ آنرا میشکافند و در هنگام ظهور ساق آن و حوالی آنرا خالی نموده یکی در زیر آن فرش مینمایند که صمغ آن در آن جمع گردد و چون خشک گردد از آن بر میدارند و نیز از ساق بیخ آن در هنگام ظهور کلی آن که بودن شمس در جزو است بطریقی مذکور صمغ اخذ مینمایند و نیز از علامت خوبی آن آنست که در هنگام ریخته شدن در سون ریخته های آن سفید باشد و زیان را بکند و دیر است بچشم و چون در مرکه و یا آب حل نمایند زود منحل گردد و بوی آن تند باشد و آنچه از ساق آن گیرند رنگ خشک کرده آن زرد و محلول آن در آب برنگ شیر باشد و این ضعیف العمل و غیر مستعمل است و مغشوش آن سبزه رنگ و غش باشتی و موم میکند * طبعیت آن کرم و خشک در سون و بعضی خشک در دودم گفته اند * اعمال و خواص آن محلل ریح و مفتح سد و مقوی اعصاب ضعیفه و مضعف اعصاب صیغه قویه و ملین صلابات و جالی لزوجات و اساخ و با قوت تریاقیه و جهت امراض بارده بلغمیه خصوصاً عصبانیه و دماغیه مانند صداع و فالج و لقوه و صرع و ام الصببان و رعشه حادث از کثرت جماع و نزلات و کوفکی و تعقد عضل و درد مفاصل و درد یکه از صلوات بهم رسید و باشد و جگر و کسراستخوان و درد پهلوی و زنفالدم و سرده بلغمی نافع که نیم درهم آنرا به آب مرزنجوش بپاشانند و بر آن مواضع نیز تصاد نمایند و یکمقال آن جهت لزومیات دائره و استسقا و یرقان و تقطیر البول و جرب منانه و دفع رحم و ادرا و طب و قولنج ریحی و بلغمی و تعینیت حصاة و رفع سوزم امراض الراس آشامیدن آن جهت صداع و صرع و ام الصببان و لقوه و رعشه و نزلات الصربه و اصله آشامیدن نیم مثقال آن با ماء القراطن یا شراب جهت ضرب و صدمه العین اکتال آن جهت نزول آب و تقویت حدت بصرا لا ذن قطور آن در کوش جهت رفع کرمی الا سنان مالیدن آن بر دندان و پر کردن در جوف دندان کرم خورده جهت تسکین وجع و منع تآکل آن الصدر آشامیدن آن جهت سرنه و درد پهلوی و حاد از بروزت زبید ستر و صماد برک آن جهت در دیفلا و اعضاء الغشاء آشامیدن عصارة آن با سرکه و طلا نمودن بدن جهت تحلیل سپروز و چون ده مثقال آنرا در دوجره قصیر غنیی افلا زنده و بعد از بیست روز صاف نمایند و بپاشانند جهت تحلیل و استسقا جیل النفع است اعضاء النقص آشامیدن یک بندة آن با آب کرم جهت ادرا و بول و حیض و اصلاح رحم بارد و تحلیل صلابت آن و رفع تقطیر البول و ثمر آن نیز در ادرامات آورد خصوصاً با فستقین و اختناق رحم را مفید و اسقاط

چنین نماید و ریاح رحم را بر او کلاه سازد و تحلیل دهد و صلابت آن را از آن کلد شرابا رحم را و قوتی و حکمتی مثانه را تا نفع و افعال
 خلط خام نماید و دخول محلول آن با عمل جهت ادراک و طبع چنین و اخراج آن هر چند بعد سه روز باشد مخصوصا
 احتمال فتنه آن و احتقان آن در رحم باعث تحفیف آن القروح و الجروح و الاخراج غلائی آن با عمل جهت قروح
 مزمنه و نادره می و بازیت جهت ارجاع مفاصل و عروق النساء و نقص و با روغنهای جهت رفع اعینا و بدن ستور آشامیدن
 معمر آن جهت عرق النساء السوم طبعی آن بازیت بعد یکم مزمزم کرد و جهت کزیدن سنگ دیوانه و باز را و نند آشنامیدن
 آن جهت لسع موم و غیره و از بدستور و معیر آن داخل کردن آن در مراهیم جهت التیام قروح مضرا نغیان مصلح آن
 موم محمول و ریخسانمیدن او در مطبوخ عنبی و بعضی مضرعصبه صمغ دانسته اند مقدار شربت آن یک مثقال بدل آن بوزن آن قبل
 یا غیر انجیر و در افعال اشق آشنامیدن نیز آن با شراب جهت اختلاقی رحم و اصلاح عصب رطب و خدر و قوتی و بلغمی و
 رطبی و نیم مثقال آن و نیم مثقال زراوند و یونیل جهت کزیدن موم و نیم مثقال انستین جهت احتیاس حقیض بسیار
 دفع و فساد و در زور و بیخ آن جهت قروح مزمنه و استخوان نمازی از گوشت شده و محمول آن جهت کشیدن حقیض و اخراج
 چنین مرده بقایق قوی التحمل و یک آن نیز جهت جراحتات و زهر و زوال لیمه جمیع اخراج آن جهت قروح خبیثه نافع است
 * چای اول منکر بی * بفتح جمیع فارسی و الف و هم و ا و سکون لام و همیم و سکون نون و کاف فارسی و کسر راء موهله
 و سکون یا * ما هیئت * آن شور و خشی است که در اسلام آباد مشهور بجای تکام مضاف میوه بنکاله است میشود و در غلافی
 اندک نازک صلب لغیر و ظاهر مغز آن سیاه رنگ و باطنی تازه آن سفید مائل به زردی و با دهنیت روی طعم و رائحه غالب
 و هر چند کهنه کرد میل به زردی و سیاهی مینماید و بیشتر و مستعمل تازه آن است * طبیعت آن گرم و خشک در موم
 و با تریاقیت و افعال و خواص آن مغنی و جالی و مصلح خون غامد و جهت جدام و جرب و حرق و قربا و اکثر امراض
 قوی و سودا و ریخه نافع شرابا و فساد اعضا و مجرورین و درین روزن آن نیز برای جرب و قربا مفید

* چای خطائی * بفتح جمیع عجمی و الف و یار فتح خاء معجمه و فتح طاء موهله و الف و کسر مد و و یا و صمغ بقاء مشتاقه و تریاقیت
 است نه طای مؤلفه * ما هیئت و سبب اطلاع بر آن حکیم میرزا قاضی در رساله خود نوشته که سبب معرفت و شناخت چای
 چنان بوده که پادشاهی از یاد شاهان چین بر یکی از خواص خود خشم گرفته آنرا از ملک خود اخراج نمود آن شخص در جنگها
 و به شهاب کوهها میکشت و زرد و غلیل و ضعیف گشته بود و روزی از قنای کرسکی بزا طرف کوهی میکشت گیاهی دید آنرا غلای خرد
 و سخت در اندک مدت آثار عجیب و خاص صورت در خود مشاهده نمود و مال قوت در خود یافت و در شهر آمد و با یکی از مقربان
 پادشاه احوال خود را نقل کرد و آن شخص بحضور پادشاه عرض نمود پادشاه باخضر او را مر فرمود و از دیدن صورت او
 متعجب شد بعد سوال از احوال آن اطیارا از فرمود تا آن گیاه را حاضر سازند و تجر به نمود و خواص آنرا ثبت نمایند و نیز چنین در
 اختیارات خود نوشته که نبات چای شبیه نبات شبت است و بزرگتر از آن و خوشمزه و با اندک تلخی است و چون آنرا بجوشانند
 تلخی آن را نل کرد و آشنامیدن آب مطبوخ آن حرارت باطن را تسکین دهد و خزن را صاف نماید و آن خود و موم و زور
 میباشد و گفته که طایفه که در نلاد چین نبات آنرا مشاهده کرده اند چنین میگویند که در میان شهر چین وادی است و گیاه
 این بر کبر اطراف آن میروید و بر خار مردها میخورند آن اعتماد دارند و بیع و شرای آن بی رخصت پادشاه آنجا
 نمیتوانند نمود و اخراج آن نیز از پادشاه و غایب میسازند و مترجم صیدانته اینرستان میگوید که چای نوعی است از انواع

عبارت
 در
 و

و
 و
 و

نبات منبت آن زمین چمن است و آنرا می برند و در سایه خشک میکنند و در وقت حاجت با آب کرم شربت میکنند و میخورند
شربت آن قائم مقام ادویه مرکبه است و مضرت ادویه مرکبه ندارد و از این جهت اهل تیمد فاع مضرت شراب با آن میکنند
زیرا که ایشان را طراد در خوردن شراب میکنند و در دفع مضرت او هیچ داری با آن نمیرسد و نافع ترین ادویه است و طایفه
که روز مبین ثبت میبرند در تیمد آن جز مشک نیکیبردند و فرق بسیار است در میان تیمد اعلای آن نادانی و همچنین در
وایتحه و منافع آن و نیز نقل است که در ولایت خطا جمعی مردم بطریق سیر بصحرای رفته بودند طعامی پخته در ظرفی کرده بالای
آنرا بشاخه بربرگی از اشجار آن صحرا پوشیده بکاری مشغول شدند که بعد از انقراض تناول نمایند و بعد از آنکه زمانی
که فارغ شدند و خواستند که تناول نمایند دیدند که تمام آن طعام مضطرب شده است این امر را نزد اطبا اظهار نمودند
اوشان بعد از تفحص محسوس و قباس در یافتند که برکهای آن شاخه را در غصه طعام و غذای اثر تمام است و در صد در تجربه
آن در آمدند و محسوس کردند که اینچنین مشاهده شد که برک آن شبیه برک انار و حنار و ریحان است و از آن بزرگتر و
در بیشتر ضخیم تر و شعبهای آن بلند تر و برگ بعضی نوع آن ریزه تر از بعضی درخت آن شنیده شد که بقدر رینقامت تابنده و سه
قاسمت و شبیه بد ریخت حنا و ابار و بر ساق آن قریب بانبها شاخهای باریک رسته و بر آنها گلهای کوچک و برگ آن مدور
در بعضی جا هاسه مدور و در بعضی جا مثل چهار بعد دهیم پیوسته شبیه بگل سه برگه و چهار برگه و بر شاخها نیز یکی پنج برگ
و منبت آن ملک چین و خطا و نیبال و آن انواع و الوان میباشد سفید و سبز و بنفش و تیره و سیاه اما ساقهای ریزه برگ خوشبوی
آن که برکهای آن بسیار در هم پیچیده باشد از همه اقوی است و بعد از آن سبز و اما بیس این ازان زیاد و بعد از آن
بنفش و بعد از آن سیاه و این از همه ضعیفتر و زیور تر و نوع اول یعنی خوب را اعلای آن عزیز الوجود و گران بها است
و برای تجارت نمی آورند و سلاطین و حکام آن دیار برای امانت و اقرار خود به طریق تحفه و هدیه بدیار دیگر میفرستند
و اما انواع دیگر آن بسیار است خصوصاً سبزه و سیاه آن که در آنرا رازان است و از بعضی شنیده شد که بعضی نامعین این
مستعمل آنرا با غیر مستعمل مغشوش و تبخیر نموده میخورند و بدین طریق که چون ضابطه نصاری است که مطبوخ
یعنی جوشانیده آنرا اندیشورند و مضرت و بدخاتعه میداند چرم آنرا و لهذا آب را خوب جوش نموده بلکه آنقدر که ربع آن یا
خمس آن کم کرد پس قدری قلیل چای را در ظرفی که چای آن چینی یا نقره است ریخته آب کرم را بر روی آن میریزند
مبادا در یکمن طبعی آب که تخمیناً سه ثلث یک آثار دهند با شل یک گرم نهایت یک شقال از نوع متوسط آن و از نوع اعلای آن
کمتر و از زیور آن بیشتر تا در مقدار ریخته تا نیم ساعت ممل میکنند تا قوت و رائحه آن در آب باز داده شود و آب
اندک و رنگین کرد پس آب صاف آنرا که مطلق دردی و برگ در آن نباشد در ریالها ریخته چون طعم آن با اندک عفوضت
و تلخی است برای اصلاح آن نباتات اندک شیرین نمود و میاشامند و اکثر قدیمی شیرینک و یا شیرین تازه و دوشیده اندک
جوشانیده برای اصلاح بیضوت آن نیز در آن ریخته نیم گرم میاشامند پس خلط آنها آن برکهای مستعمل را خشک نموده
و بتدریج جمع نموده در قوطیها و غیر آن بدستور اول برگردانده سر آنها را بسته میفرشند و فرق میان مستعمل و غیر آن
بزهومت رائحه و سیاه می رنگ و کم رنگ شدن آب و اندک یا نبودن برکها است از هم بخلاف غیر مستعمل آن طبیعت
آن کرم تا آخر دوم و خشک در او باط آن و نوع اعلای آن کرم در سوم و بعضی سرد میداند و بجهت تسکین آن عطش و
بحرارت و انبها باطن و دفع آن ضرورت شراب را و این توهی است بلکه عمل و افعال مذکور و ازان بسبب تلطیف و تقطیع

آدمت بلاغم و اخلاط الزحمة و مضطمة ملتصقة و اودافع رطوبات حادثة از شراب است * **اعتعال و خواص** این مری نوب
 و ارواح و معده و باه سرودین و رطوبتین و منشط و منعط و ملطط و منقطع و منفتح و مرفق مراد و معرق و مل و بول و
 مسکن عطش کاذب و صداع بارد و التهاب معده و رجحان دختانی و صافی کننده خون و رنگ و خسار و مبل رقیق و دبه بقر
 معده و عرق بدن و منقبی معده و دماغ و جهت از الیه بخورند و بوی دشن و رائحة شراب و سیر و یماز و طیب و نکست بغایت معبد
 رجعت خفان و امراض قلب و انتصاب تناس و انهماط نقص و از الیغم و هم ویرقان و سوء القیبه و استسقا و امراض سلی بولمیر
 و حبس البول و تقطیر حاد از هر ردت و ضعف کرد و هر یک به تهنائی و با ادویه متا سبه و قصاد پخته آن جهت اورام صلبه
 و تسکین در دبر و سیر و بطول آن معرق و منوم و در طعم آن اندک لطیف و عفو صتی که هست بنقوع آن در آب کرم بطرز
 مسطور و یا جوشانیدن در آب و داخل کردن نبات و شیر جوش داده بسیار کم و زایل میکند و در اینها اصلح آن را شیرینی و
 شرمیل اند و بی شیرینی استعمال نمی نمایند و مضر میل اند و نیز ناشتا آشامیدن آن مضر و باعث حرارت امراض حار و
 است خصوص در مکرر الزاج و اما جهت کسمیکه در معده و اخلاط نافله و لوزجته زدیة بسیار باشد خصوص که از طعام
 سابق در خود ثقلی و جثانی و نفشی در یابد البته نافع است و آشامیدن آن را بسیار کرم نیز مضر میل اند خصوص در اوقات
 حار و مزاجهای کرم و جوانان بالای طعام کرم بلکه نیم کرم آنرا نافع گفته اند و نیز بالای طعام باعث سرجهت ایضا
 و تحلیل آن و ازین جهت نصاری قاطبة و اتباع اوشان صبه بعد ناشتا و آخر روز وقت اندک ارغلا مستعمل دارند و بهترین
 مصالح آن در مکررین نوبل و مکررین و در مکررین معک و قرنفل و بادیان خطائی و زنجبیل و دارچینی رجعت انعاش حرارت
 و نیز مود مدی و عنبر و زعفران و دارچینی و امثال اینها است و برای تقویت بلا و دفع مضرت کثرت جتماع با خصیة التعلس
 و دارچینی و عنبر و نبات و شمر و با الیغم و با هر دوائی که مقوی فعل آن است از دوائی معبد و قابض و ملین و مقوی و غیر ما
 استعمال نمایند مثلاً اگر یاقوت و زیزند چینی بجوشانند و بیاشامند صغرا و بلغم لزج را اخراج نماید و چون با بنفشه
 و در پیادشان و اصل السوس و کل خطمی و با بونه و سناء مکی بجوشانند و صاف نموده دوی ملح طعام در شکر خاتم و روشن کل داخل
 کرده احتقان بدن نمایند تنفیذاً معاً از فضول لزج بارد نماید با سانی و همچنین بیان و طریقه استعمال آن در وقر با دین
 بنفشه میل ذکر یافت و نیز بهترین طریقه استعمال آن آنست که بطور نصاری در اینجا ذکر یافت و قهوه آن مقوی قوی و ارواح
 و باه و معده و منعط و مسک است صنعت آن جای قسم اعلی و دارچینی قلمی و خصیة التعلب مصری از هر یک نیم گرم اسکند
 فاکروی که با چینی از هر یک ربع درمی کوته پخته بدستور مقرر طبع نموده و حبه و عنبر اشوب در آن کک اخته نبات بقدر
 آنکه آنرا شیرین گردانند داخل نموده نیم گرم بنوشند و اگر پنج عدد قرنفل نیز اخفا فضا یک بهتر است و نیز یک نوع جای دید
 شد و کما ز جبال نیبال و بهشت می آورند که آن فی الجملة شبیه بکیا و تنوع بقدر رنگش و زیاده و برک آن اندک و باریک
 و بلند و باخسخت و مضامت کمی تازه آن زرد رنگ و خشک آن اغبر و خا کستری رنگ خصوص پشت آن و بسیار لطیف و بازک
 بعد یک چون برک آنرا در دهان نگاه دارند باندک زمانی منحل گردد و از آن نفلی چند ان نمائد * طبیعت آن کرم
 و قرا از طبیعت خطائی است و لطیف تر از آن و طریقه استعمال این نیز مانند آن و در افعال و خواص قریب بدن است *

* فصل الجیم مع الباء الموحدة *

* جیمه * بفتح جیم و باء موحده و را موهله و هالعت مغربی است مشتق از جبر و یونانی و لاطینون یعنی جمع کنند جلله

ما هیئت آن گیاهی است ربیعی و هرسال نازده میز وین منبت آن بلاد مغرب و بر تله و بلند یها بیا میروید و بلند ی آن
مقدار سه انگشت تا چهار انگشت و بوی آن مانند بوی شراب و برگ آن شبیه ببرک آن شبیه ببرک سیب و قابض و بیخ آن سفید و مانند
موی باریک و گیاه آن بی کل و ثمر و نهایت بقای آن تا سلطان است و زیاده از سه ماه نمی ماند مگر آنکه در غسل نگاه دارند
طبیعت آن در اول دوم گرم و تر * **افعال و خواص** آن مقوی دل و فکر و حواس و مفرح وجهت صاف
کردن خون را و انیام جراحت شراب و طلاء و با شراب و در دم آن جهت و من غسل و نفس آن نافع و کونین چون بیخ آن را
با گوشت بارجه بارجه نود و پنج نماید با رجهای گوشت را به ملحق سازد و آشامیدن مرقه آن جهت بران مجرب دانسته
اند و چون بر جراحت تازه بچکانند آنرا ملنزق و ملنم سازد مصلح سرور وین مصلح آن مغز بادام تلخ مقدار شربت آن
تا چهار درم بد آن را در التیام قطور و چون در تفریح مثل وریع آن زعفران است *

* **جبین** * بفتح اول و سکون یا موحد و کسر عین مهمله و مکون یا عثنا: تختانیة و نون بفارسی سنک کچ نامند
ما هیئت آن سنکی است رخ و سریع التفتیت و ذو طبقات که با سانی از روی هم جل امیکردند و معقم میباشند یکی مقبل
بر آن صفا بخی انطالی گفته که این فی الحقیقة طلعی است که نفس کل نباته بعضی گفته اند که زینق است که غالب آمد
بر آن اجزای ترابیه و متعجز کشته و این را سفید اچ جبسا مین نامند و در صخر نك حجری و صوم عیر صفا بخی و غیر
بر آن و این حجر که است که نخته کوبیده که از آن میسازند بدترین آن سرخ آن است و با لجمه طبیعت اقسام آن در
صوم سر و خشک بعضی در اول چهارم خشک گفته اند * **افعال و خواص** آن قابض و مغری و ضا د آن با سرکه ملحق
و ملزنی جراحت و مغری و حابس خون جاری از اعضاء و محال ورم و ترهل و ادهمقا امراض الراس طلای آن مفرد
و با سفیدی تخم مرغ و غبار آسمان جهت قطع سیلان خون و با سرکه بر پیشانی جهت حبس رطاف و با گل ارمنی و عدس و
لحمۃ التیس و آب مورد و سرکه جهت حبس رطاف العین طلای آن با سفیدی تخم مرغ جهت رمد و موی منع و نختن
مواد پیش و با آب کشیز جهت رفع باد سرخ و اورام مانبهه مجرب و از خواص آن آنست که چون با روغن زیتون و اندک
برود و سببمانی بسایند و بر کتابت و نوشتجات بمالند زایل گرداند و بر جامه ها و فرشها باعث تلغ چرک و چربی آن است
و طلای آن بر پوست جهت رفع آن موثر است آشامیدن آن کشف است تختناق و خشکی دمان و قولنج و توباق آن آشامیدن
ماع العسل و اشای لغابی و مضار و خطمی تر و تازه و ملوکیه پس آشامیدن ربع درهم سقمونیا در جلاب و حب النیل و قوی فرمودن
اگر سیج عارض گردد بمعالجه آن بردازند و در اکثر اعراض و نکاری نیز مانند سفید اچ و قویتر از آن است و سفید آب
جبسا مین در جمیع افعال تویر از همه اقسام و بناییت قابض و رادع و جامع و مصفف است *

* **جبین** * بضم جیم و باء موحد و نون مشدده و فارسی پنجر نامند * ما هیئت آن معروف است و آن شیر بسته است بتعل
بزدن بنیر مایه و غیره چنان بهترش آن نازد چرب آن است که مابین نرخی و ضللی و خوشبو و لذیذ مثل بخلاوت باشد که از شیر
معادل از حیوان صحیح البدن که خوراک آن گیاههای نیکو باشد بعمل آورده باشد و مصنوع ازهاست بهتر و سریع البضم
ثراست و دستور صنعت آن آنست که شیر را خوشناید و پنیر مایه بر آن زده و منجیل مایخته نمک بر آن میباشند تا مائیت آن
از چینیست جدا کرد و ربع از جل شدن چینیست آنرا نیک زده در سببها و یا کیهه صغیری کرد و نمک بر آن باشد و سکی
مفکین بر آن میگذارند تا حائیت آن تمام بر آید و بعضی در خاکستر دفن میکنند برای چلب مائیت آن پس استعمال معما بنده

و اگر نمکین نخواهد ثانیاً بر آن نمک نیمه شکر و بهترین شکر سود آن آنست که تازه و نیک زده چرب باشد و بسیار کهنه و طبع
 و رائحه آن نکشته باشد و چون تازه را نماید رائحه آن در جفا تا مدتی از دمای نایب * طبیعت تازه آن در دردم سرد
 و تر * افعال و خواص آن مقوی معده و روده و کبد و مغز و طبع و مولد خلط صالح و در بر هضم و بعد از هضم هر ربع اسلوك
 در اعضا و با مغز گردان و صنعت ریاضت مسکن بدن و باعث نرمی جلد و دفع مقورات کسی که مرد است که خورد؛ با غلظت اعضا
 اکل برشته آن بعد از طبع و نشردن آب آن حابس امهال خصوصاً امهال مزاجی صفراوی الحین ضامد آن جهت رمل و طرانة الصدر
 چون پتیر را در آب جوش دهنه و مرصعه آب آن را بیا شامد غیر آن زیاد کرد در موضع تورم جراحات و قروح اما خصوصاً
 با برک چنانکه دلب نامند و با حماض بوی المصا و مضرمبر و در بدن دفع احتشای طعام و غیر مضرم آن باعث سده و قوای
 وایلا و س و طمست بصیر مصلح آن غسل و بتناع و صنعت و بر شکر سود در دردم کرم و خشک و قاطع بلغم و مقوی اشتها و امه و جفیف
 و طبیات و ضامد آن با غسل جهت انقباض مل و دفع داحس و بازیت جهت تقبیر معال و قروح و دیه وید ستر و با ماء کاع
 و کوبیدن از مفاصل چیزها مانند کچ بر مآورد بی اندیت و بانو شاد در جهت کلف و جرب باغ السوم با فو دنج جبلی جهت
 لعم جانوران سمی نافع و مولد اخلاط مزاجی و معطش و مولد حکه و جرب و مضرم و دین و احسان سده و احشا و لاخر کنند
 بدن و مولد حصاة و مصلح آن مغز گردان و بسیار کهنه متعفن آن اقرب بسمیت مصلح آن مغز گردان و در مضرم و در سرور و سر
 و ترشها و پتیر غیر چکن که بغار سبب دلمه نامند در ریاضت و طوبیت است و میوم و جنت تب دق و سل و التهاب معده و
 دفع بیوست جلد و طبع و وسوس و لمرض صفراوی و التهاب خون نافع مضرم و دین و مورت و امراض بارد و طبع و مولد حصاة
 * جملها * لغت فارسی است و جملها * مغز آنست * ما هیئت آن تخم فارسی است زرد رنگ شبیه بشیور آن بشکر
 صفراوی کوبند و آن تو مونس و ذکر یانت * افعال و خواص آن مسهل و مقوی و آشامیدن و تالک رهم آن جهت
 فالج مقدار شرب آن تا نیم در رهم و یک رهم آن کنند و زیر آنکه با قوت سمیت است و کسی که آن را خورده باشد خفاق آنرا
 عارض گردد و تنبیر کمیکه آنرا خورده باشد آنست که قوی فرمایند بدن و پتیر چکن که مل کور شد و خورانیل و روغن و زیت
 و انیسون و خنبل بیل سوزنا و خور دین غلای چرب و شیر تازه و با عسل و ضامد نمک کرم کرده و بشکر آن و شکر آن مستحسن
 باشد و اور تصفین فرمایند بصفتهای مناسب
 * جنجیات * بفتح جیم و سکون باء مثله و فتح جیم و الف و ناء مثله لغت عربی است و بیونانی در دیمون نامند * ما هیئت
 آن کیانی است شبیه بکاه در منة ترکی و از آن کو چکتر و خشم تر و شاخهای آن باریک و بسیار و بیل آن شبیه بافتوان رنگ
 آن سفید مائل بزردی و تخم آن با اندک دهنی و تلخی و کو چکتر از زحل س * طبیعت آن در دردم کرم و خشک * افعال
 و خواص آن مفتح مد و در حال و باح و قاطع عرق و مد و حبض و مزید مغص و کرم کنند و احشا و آشامیدن طبع آن و در ستر
 سه دردم از حرم آن جهت کمر ریاح و دفع مغص و ریحی بعد دل و ستر آن جهت اسقاط مشیمه نافع و مدد و مصلح آن
 علیه کابلی مقدار شرب آن تا سه درهم بدل آن بر نجاسف است
 * جی و اری * بفتح جیم و سکون دال مثله و فتح جیم و الف و ناء مثله مغرب زده و از ناء عجمی است و عربی انتله و بیونانی
 ساطر بوس و مغربی ما و فرین و ما و فرین و پهنی نویسی نامند زیرا که نزدیک سر و سکون راعمه و بلعت ایشان بعضی
 دفع و خالص کنند و پس بکس باء و مرحل و سکون و من مملعه بمعنی زهر است پس معنی آن خالص کنند و بدن از غایله

نمیت و هراست * ماهیت آن بعضی است شبیه بسفل کثر صوبی شکل و عقربی که در اربعه ازا نکتشی و ازان بزرگتر و کوچکتر نیز نعل الوزن اندک صلب تلخ طعم و ظاهر آن سیاه رنگ و باطن آن بنفش و بهترین آن آنست که با وصف مذکور باشد و چون بسایندر رنگ آن بنفش و طعم آن تلخ باشد و آنچه نپسین باشد ضعیف العمل یا مغشوش آن است و گفته اند که چون و از پنج قسم میباشد یکی آن است که ظاهر آن تیره سیاه رنگ و باطن آن بنفش مائل بسرخ و عقربی شکل تلخ طعم باشد بدین قسم که چون مذاق نماید اولاً اندک ازان شیرینی مد رک گردد و بعد ازان تلخی بسیار و این قسم را خطائی گویند جدیت آنکه مثبت آن بیشتر جبال خطا است و این بهترین اتسام آنست و دم آنست که ظاهر و باطن آن هر دو تیره رنگ مائل بزرزی و تلخ طعم و عقربی شکل باشد و این در خوبی جبال خطا است سوم آنست که ظاهر و باطن آن هر دو سیاه و سائید آن نبلی رنگ و تلخ باشد و این در خوبی جبال تبت و نیهال و مورنگ و مرک و پور و نواح اینها است چهارم آنست که مائل بسینامی و تلخ و بقدر زبونی باشد و مثبت این قسم اکثر جبال بلاد کهن است پنجم اندلسی است و آنرا نخله گویند و بقل و شمر است و سیاه و نرم و بسیار تلخ و مثبت این اکثر بایش نجبا میباشد و گویند که بسبب میا و رب این سمیت بیش که میکرد در دجله یکه اهل آن یک مقدار نیمه آنک ازان بیش را بخورند و زبان نمیبایند بخلاف بهشهای دیگر که خلیل و در و از جدی و او روئید باشد که مقدار بسیار کم آن مهک است حکیم هاشم طهرانی در رساله قاد زهریه خود نوشته که جد وارد اکثر محال و مواضع میروید و بایش و بدین بیش حتی محال خراسان خصوص بحد و دیکه بسمت مشرق نزدیک تر باشد و از جمعی شنیدند که در کوههای قستان که میان مشهد و مقلس و تبت واقع است که اجد و بسیار میروید اما کوچک و کم رنگ بسفیدی مائل و در نهایت ضعیفتر و آنچه در جبال تبت میروید ازان بزرگتر و رنگین تر و قوی تر و در نهایت قوی خطائی و اثر بسیار بر آن مرتب میگردد و بهتر است از آنچه در جبال هند میروید و همچنین آنچه که بحد و تبت نزدیک تر است قوی تر ازان بد آنست و بهتر از هند است و هندی بهتر از جامای و دیگر خراسانی و غیره و آن بسیار زیور و بغایت ضعیف الا اثر قوی در هر بدنی از جبال قریب بدانکه جد وارد آنها میروید میآورد و مانند در خراسان و قند هار و کابل و شاه جهان آباد و از جبال تبت و نواح آن و غلیلی از خطا و نیز در شاه جهان آباد تا عظیم آباد از جبال نیهال و نواح آن و در مرند آباد اکثر از جبال مرو رنگ و رانکا ماتی و رنگ پور و در هر یک از اماکن مذکور اتسام و انواع میباشد هر چند در قوت ضعیفتر از اتسام خطائی و تبتی اند بسبب تفاوت آب و هوای حوالی آن و بدانکه در بعضی بلاد چون جبال واری صلی عزیز الوجود و کیماب است بعضی نا مقبلان بی پاک بعضی بهشهای دیگر شبیه بحد و ادرار رنگ نموده بجای جد و ارمیروشد و نژادهای بعضی انواع ضعیف بیش را در شمر جوش میآوردند تا سمیت آن کم گردد و چون بیش سفید و شکری رنگ میباشد بزرگ جد و ادرار نموده بعضی آن میفر و شد و فرق میان جد و ادرار اصلی و جعلی رنگ کرده و پختن وجه است یکی آنکه چون رنگ کرده آنرا با آب تر نمایند و بدست و یا با پارچه گریاسی بمالند رنگ آن بدین سرایت نماید و چون در فنیان آب گرم اند از اند آب را رنگین سازد بزرگ آنچه آنرا بدان رنگ نموده اند و دیگر آنکه مظاهر آن خشن و نامنوا و ریاسکن میباشد بسبب آنکه در رنگ خیسانید و جوشانید و خشک نموده اند بخلاف اصلی که با نرمی و صفا و هوای میباشد و دیگر آنکه چون آنرا بختن رنگ جمیع اجزای باطن آن مساوی نمیشد بلکه قریب بهر سمت و ظاهر آن رنگین تر از مغز آنست و فرق میان جد و ادریش نیز پنج وجه است یکی آنکه اکثر بیش کوچکتر و یا یک تر از

چون در میان ایشان و بر زبان را می بیند احساس حرکت و زلزل و اگر
قوی باشد با عت توهم و آله شود بخلاف جد و اریز چون جد و اریز این از احداث امور مذکور و بخلاف و یا بماند و
بر زبان بماند و غایب آن نماید و طبع آن تلخ باشد چنانچه ذکر یافت بخلاف بیش و منجبت انسان جد و اریز در مریض
دیگر نماید و گفته اند تاثیر تریاقیت جد و اریز در سمیت بیش و بیشتر از تریاق فاروق است **طبعیت آن گرم و خشک در**
زل سوزم و حرارت آن لداع و موفی نیست بسبب مناسبت آن با حرارت قوی و زراخ و تقویت و از دیان و آن مران و در
را و احتمال که آنچه شیخ الرئيس رحمتی در رساله ادویه قلیه نوشته اند که حرارت آن مقرب نیست بنا بر همین جهت باشد
که اثر رفع آن بکفایت فقط نیست بلکه بصورت نوعیه و خاصیت نیز است و لعل تریاقی انواع محرم حار و بارده مشروب
و ملایم و غده است شراب و مضاد **اعمال و خواص آن** مفرح و مقوی قوت و اعضای زینده از دل و دماغ و کبد و تقویت اخلا
نماید و نافذ در جمیع سوزم حار و بارده و متعین و ملطف و محلول و منضج و مسکن اوجاع و مسکن بدن و مقوی با صرع و دندان و رمشی
و مبهی و منعقد و در راست و جهت امراض دماغیه و عصبانیه مانند موع و فالج و لقوه و رعشه و استرخا و رخ و استسقا
برقان و ضعف معده و تقویت عصا و قوت لیس و عسر البول و رافع عذون اخلاط و تب و یخ و اکثر امراض بارده شراب و طلاء
نافع و آشامیدن نیم مثقال سائید **آن** با شراب جهت دفع سمیت ماریش قتل و عقرب حتی عقرب جزار و زهر تلامه
حیوانات مسمی و بیش نافع و در سوز جهت اوجاع و اورام باطنیه و رفع هیضه و مقدر ارنیم درم آن با جلاب با شراب یا یکی
از اشریه مناسبه مانند شربت گاز زبان و ابریشم و باد رنجبویه و امثال اینها و یا عرقهای مناسبه مانند عرق گاز زبان و کلاب
و باد رنجبویه و بیل مشک و بنیاد جهت تغریب قلب و رفع ضعف آن و خفقان و طش و فشار آن خصوصاً که از برودت باشد
مفید چون چند روز متوالی تناول نماید و نیز جهت دفع و باد و ایام و باد اومت بران و با کلاب جهت وجع معاصر و با جلاب
گرم جهت اوجاع معده و مقدر از یک دانگ از آن و با سنگجبین جهت سده و جگر و با سنگجبین بزوری و یا سده و زیا شربت دینار
و شیر و عنب الثعلب و شیر و تخم کاسنی جهت تفتیح سده و ماساریقا و استسقا چند روز متوالی من و استخوان و جهت سکه
گرد و زهرمانه با شیره عنب الثعلب و خا و خشک جهت حبس البول با شیره تخم خیارین و خر بوزه و یا خا و خشک جهت قولنج
و عصبی با بعضی بطبوخات مناسبه مانند معجون سده اب و بونه و رازیان و عنب الثعلب و جهت رفع حمیات بلغمیه مزمنه
و ربع بعد تنقیه با جلاب گرم و یا شرابهای مناسبه من اومت و دودانگ آن الکاتا هفت روز و برای دشواری وضع حمل مقدر
دودانگ آن را سائید و با آب عنب الثعلب یا حلبه یا شیر و خا و خشک یا جلاب بخور و آنکه بزودی وضع حمل شود و اگر بچه در
شکم آن مرده باشد و سمیت آن در بدن سرایت کرده و یا ضعف بسیار در وقت ولادت با نظاری کشته و یا دم نفاس بسیار
جاری شد و مقدر ارجهار حرمه آنرا با کلاب سائید و بخور و آنکه اول تا هفت روز و آن من اومت نماید صبح ناشتا و اگر مزمنه
نماید و گرمی نکند آخر روز نیز جهت ام الصبیان و اکثر امراض دماغیه اطفال را مقدر ارمی با شور مرصعه آن سائید
بخور و آنکه جوان کبیر السن را با ادویه مناسبه آن علت از نیم گرم تا نیم مثقال و حکمای من اومت آنرا من اومت
و آنسته اند جهت تقویت انعطافه تنهائی و یا با ادویه مناسبه با کلاب سائید و یا حبوب و معجون ساخته تناول نمایند مقدر
و طلاء آن با سرکه و کلاب جهت نفع اورام بارده و تحلیل آنها خصوصاً اورام مغایر که پس کوش و زیر بغل و بن ران است
و جهت غنای و خنای و سایر اورام کرب و غر آن رفع طاعون و یا برص و بهی و جلاب کف و آنرا زجل و اوجاع معاص

و بدستور با چند دانه فلفل سیاه جهت اورام حارّه بارده آنها با آب برگ کشنیز تا زه و طلائی آن بتنهائی و یا با آب کشنیز و یا سرکه بر پشت چشم جهت تحلیل اورام پلکهای آن و بودند آن جهت تسکین درد بارد آن و بربر یا سیر جهت تسکین وجع و تحلیل ورم آن و طلائی آن بر پشت زمار جهت قرحه منانه و حبس البول و قطور آن در چشم جهت رمد بارد و در داخل جهت رفع حبس بول و بند شدن چرک در آن و قور آن بر جراحات جهت التیام و نفث الدم آنها مفید و تسریع آن یا دانه مناسبه جهت امراض دماغیه و عصبانیّه مانند صرع و سکت و فالج و لغوه و استرخا و عشه و رخ و مانند اینها نافع مقوی دماغ و قوای آن و اعصاب است و بالجمله این دوائست عظیم النفع کثیر الخاصیت جهت اکثر امراض خصوصاً بارده و طبعه بتنهائی و یا با ادویه مناسبه هر علت مفید شرباً و مضامداً و طلاء و تدفیناً مقولاً و شربت آن از نیمه انگ تا چهار انگ و در بسبب مزجه و اشتخاص و امراض و فصول و بلدان و در حین ربع و سایر امراض تا درد انگ و در تقویت باه تا نیمه مقال و در استسقا تا چهار انگ بدل آن در تفریح و تربیه و در وزن آن زرباد و بوزن آن تریاق فاروق و نافذ و مر حیوانی است مضر محرور و یا بس المزاج و مصلح و مورث جراحات و قرحه امعای ایشان مصلح آن سکببین ساده و شیر تا زده و شیده آمن تافته و یا ماء الشعیر و آتش جو و جهت قرحه کثیر و در قرا با دین بتفصیل مامیت و اقسام و افعال و خواص و منافع و طرق استعمال و قانون ترک افیون بجد و وارد افیون و دستور خوردن جلد و در محبوب آن با انگ یک افیون و بی افیون و دهن و مرم و معاجین و مغرحات آن در جلد وارد ذکر یانت

* فصل الجیم مع التراء المهملة *

* جران البحر * بفتح جیم و راء مهمله و الف و دال مهمله لغت عربی است بغار می و بوندی قبل می بکسور تا چهار نقطه هند و سکون یا ع مننّه تختانیّه و کسر دال چهار نقطه مندی و یا نامد * ماهیت آن حیوانی است معروف مختلف الانوان و یا پاهای بسیار بلند و به کمتر از یک هفته بچه بر میآورد و بر نباتات و اشجار می باشد و بیشتر از یک سال نمی ماند و درختی را که بخورد فاسد سازد و نوع بزرگ آن در بعضی سالها نگون آن بسیار میشود بر مزرعه که بنشیند آن مزرعه را میخورد و فاسد میسازد و بهترین آن بزرگ فربه است * طبیعت آن گرم و خشک در دوم * افعال و خواص آن مبهی و جالی اخلاط غلیظه و جهت امراض قصبه و ریه و تقطیر البول و خوردن و زاده و عک دال که سر و اطراف آنجا را انداخته بایکد ورم هر دو خشک سائیل باشد جهت استسقا و مجرب گفته اند جهت جدام با لخصیه مفید و بخور آن جهت بواسیر و عسر البول و طلائی کر بول و یا مای آن جهت ثلث لیل و کف و جرب مفید خصوصاً سوخته آن با سرکه و طلائی جوف نیم آن جهت دفع کلف نافع و خوردن قسم فربه بی بال آنرا بریان کرده جهت کزیدن عقرب مفید و تعلیق نوع سبز کردن بلبله آن که در مزارع بهم میرسد جهت رفع تپ ربع با لخصیه مفید و نمک سود آن قلیل الغذاء و مولد خلط غیر صالح و مورث جرب و حکه و محرقه اخلاط و میخف و مصلح آن سکببین و انار چاشنید و یا انارین است و شیر و تخم خرقه و تخم خیاری نیز گفته اند و این مولف گفته که چون ملح را بسوزانند ملحه های دیگر از آن جدا شود و اگر نکویزند بمیرند *

* جران البحر * بفتح جیم و راء مهمله و الف و و لام و فتح باه موحه و سکون حار و راء مهملتین بغار می ملح دریائی مانند * ماهیت آن گفته اند حیوانی است سر آن مربع و از حوالی سر تا نصف تن آن صدفی و از هر طرف ده دست و پاشیه بهامای عنکبوت و بر سر آن دو شاخ و دو شاخ دیگر در زیر چشم آن رسته با ریکتر از آن چشمهای آن برآمد و مولف گوید شاید آنچه بیان نموده اند از ماهیت آن در بیان باشد زیرا که رویان در اکثر بلاد ما قبل بنکله و سواحل دریاه

فارس و تحریر و غیر فایده این می باشد و چرا در البحر شاعری شده و فی الجملة شیده با کج شک و بزرگ است و چون در ادراک پر و زار
کردن آداب و متعین و زیاده در آب فرو میرود و طبیعت آن گرم و تر و خشک تر از بری آنست * افعال و خواص
آن خوردن آن را هر روز سه عدد دیشوی و یا مغپوخ آن جهت منع زیادتی چنانچه ام مفید را آشامیدن در مشغال از سوخته
تمام آن با آب بخورد و سیاه و تافت و زخم های جهت تغذیه و اخراج حنک کرد و مثانه مجرب

* جرجیر * بکسر از و مسکون ثانی و کسر جیم و سکون یاء مثله بختانیه و راء مهمله بقارسی تیره تیزک و هندی تیره را و نیم
آنرا مالیدن و عوام عالم و چند سوز چل سوزن نامند * ماهیت آن بری و بستانی می باشد بری آنرا بهقان و بستانی آنرا

کف عایشه و قارمی بکیر و بشیر از کهن که گویند و بری آن در نوع می باشد یکی با شاق و دیگر آن از برگ ترب ریخته و تر و مشوی
و کل آن زرد و سیاه و زرد و این را خردل بری گویند و دیگری شاق و دیگر آن نرم و کم حلاوت و کل آن سرخ و بستانی سه قسم
می باشد یکی شبیه ترب و شاق دارد و برگ آن با خشونت و در ماندن در آن شافند و گویند و در رنگان خاص تیره نامند و نیم
آن سفید و خرف با بلی عبارت از آن است و قسمی را زشا و قارمی تیره تیزک شامی نامند و برگ آن بزرگ و کل آن سرخ
ارغوانی رنگ و نیم آن مائل بسرخ و طولانی و قسمی دیگر بزرگ و نیم آن ریخته و از حب الزشاد و مواد از مطلق آن

این است و بهترین آن بستانی است * طبیعت بری آن در سرد گرم و در زخردوم خشک و بستانی آن در سرد گرم
و در اول خشک * افعال و خواص بزی آن مفتوح شده و جگر و سوز و جالی و دیر و بول و مفتوح حصه و موش و می و بزرگ
جفای و مختل و ریا ح و ماضی طعام و صفا و آن باز مرده و جهت از آله آثار تر و خ و بدستور و بلائی آب آن باز مرده و کاه و پیش
کلف را مفید و خوردن آن ناشتا جهت دفع بد بوی زیر بغل و خوردن شراب رخی با بلائی آن جهت گزیدن این عرس و
غیر آن نافع و گویند از خواص آنست که چون آب آنرا بکیزند و در خشت یا بر ترش را با آن تسقیه نمایند شیرین گردد و چون

نخود خشک را با آن پرورده نمایند وینا شامند تولید منی نماید و بعد از آن است و گویند چون بکیزند برگ و شاق و نیم آن
و در دوا و نرم بکوبند و در نظری بهمن کنند تا خشک گردد و و تانبا و زمارن اند ازین و بکوبند و شیر تازه و در شیل و بران و بزرگ
و نیم آنرا تر بکوبند و بران بپاشند بد ففات و مخلوط نمایند تا آنکه مانند خمیر گردد و در قوسها ساخته در سایه خشک
نمایند و نگاهدارند و عند الحاجة استعمال نمایند بهما و طبیب و نیکو است المصا و مصلح و مؤثر و سدر و منجور و مغظم بضر
و در خدای آمده که هر که در شب جرجیر بخورد و در یک جلد ام از دماغ و بزرگ در می آید و نیز آن را در افرافان

میگرد و بعد از خواب و در خدایت دیگر و از دست که اخلاص بری می باشد و شب خوردن آن مصلح آن کاف و شرف و سرکه
است و بری آن در زار و زبول و تیزک باه و افراط و تر از بستانی است خصوصاً نیم آن و نیم آن که حب الزشاد است و در
خواص مذکور و تر از بزرگ آن قوی الجلا است و آشامیدن آن با آب گرم مفید و نیم و باز مرده و نیم نیم برشت محروک با
و منعظم و مسمن بدن و صفا و آن جهت کف و ریا غسل جهت بیق و نشی و باز مرده و نیم و نیم نیم برشت محروک با
دم و زور آن را نصیب مواد با غصای ضعیفه مصلح آن شیر تازه و در شیل و مقول از بستانی آن تا بپزد و درم و باز

بری آن تا سه درم بدل آن بوزن آن تودری یا نیم و در یک بری یا نیم یا است *
* جرجیر * لباء * قرة العین است و در حروف الملقح انشاء الله تعالی خواهد آمد

* جرمیلک * بفتح جیم و سکون راء و هله و کسر میم و سکون یاء مثله بختانیه و نیم لایم و سکون کاف بلغت کوهستان

ولرمتان و جالنی اسم و رائی است که ترکمان آنجا نبات از ازارنا مند * ماهیت آن بعضی امت بعدی اکتشی و طول آن زیاد * بشری و رنگ ظاهر آن ماثل بسیا هی و باطن آن سفید و با صلاب و طعم آن شیرین و ساق آن قریب بذری و مرکب آن طولانی بقدر تری می خیمه بزیان و سبز تیره و لطیف و بر کای ساق اطراف اعلا ی آن بقدر برک بیل و کل آن کبود و ارکب نبلو فرندی بسیار کوچکتر و مستعمل بدیج آن است * افعال و خواص آن چون بگویند در بیج دندان بهاشند به بیجی

می چسبد که از اکل و شرب جز اکل نمیکند و سترن آن بیکد و دفعه جهت رفع تعفن دندان و رو با نیدن کوشش دندان آن * چرب و آید آن جهت رفع زخم های باطنی و اورام احتیاجا و دما آن جهت جبر کسر و دفعه جهت زخمها و تشنج آن معین * چروچی * بکسر جیم ناری و دفعه زاء و همله و سکون و او و خای نون و کسر جیم ویا * ماهیت آن مغز سرد رختی است هندی در اکثر گدهای هند می شود و درخت آن بمقدار ثانی منوسطی و مرکب آن بزرگی مرکب انجیر و بی تشرب و سرد و آن شبیه بتمره قهوه و آلبو و نالسه و از آن بز رنگ و آنرا بپزند و پیاره مانند پوست خارجی آن نازک و درخامی سبز و بعد رسیدن بهش و لیم آن درخامی شست و بعد رسیدن نرم و سبز پستی رنگ و چاشنی در می اندازند و آنرا بخور و بدود و آب حل کرده انشیره می سازند و بر آب نیز میزنند و مغز آن که در زیر لیم آن است در غلای خشبی اندک صلب از پوست پسته تا زکتر و ضخیم تر از پوست حبّه الخضراء و مغز آن بعد از نصف نخود کوچک و نیم آلبو و جرب و شیرین ذلل ید و بعضی این را حبّا المنه و انسته اند و ساید غیر آن باشد زیرا که میات درخت و نرساین بهبات درخت چروچی نیست چنانچه انشاء الله تعالی خواهد آمد * طبیعت آن گرم و دردم و تر و در اول * افعال و خواص آن جالی و منعظ و مسکن بدن و کبر انقباض و در اکثر افعال قویب بجهت المنه و چون نرم بنامند و پنهانی و با باد ویه مناسبه بر سره بدانند بشود راضا نکردند بسبب جلالتی که دارد و تخم آن سرد و تر و دافع مضر و صغرا و علیان خلون و تشنگی است

* جری * بکسر جیم و راء مشدده و بالفت عربی است بفارسی مارماهی و بعضی تیلور و بسریانی سئورس و بیونانی سئورس و یهندی کچیا میگویند نامند * ماهیت آن ماهی است عظیم الخنده فربه که در دریای مصر بهم میرسد سیاه رنگ وانی نلس و با سختی آن گوی و شارب آن مانند مار و رنگی و دراز و سر آن طویل و دهان آن مستطیل مانند خرطوم و پوست آن رخوبالز و جفت بسیار و بهودان آنرا بخور و دفعه جهت حکیم بر میند و من نوشته که در تنگ بن آنرا اسیابی و درمازندران کلیس نامند * طبیعت غیر نمک سود آن گرم و تر و نمک سود آن گرم و خشک * افعال و خواص آن جالبی و با قوت جاذبه قویه خور و درن کوشش نازق آن کثیر الغذا و مولد خون بلغمی و مقوی و مصفی قصبه رنه و صوت و حلین بطن و جهت نمل و نفث الدم نافع و گفته اند منحل آن جهت امراض مذکوره سوای سل نفث الدم انفع بسبب قوت جلای آن و آشامیدن خون آن نیم اوقیه یا موزن آن هر که قاطع خونی است که از حلق آید و جالوس در طبع منحل آن جهت ترحه معادرا ابتدا و جذب مواد بسوی ظاهر بدن و بس ستر و دخت آن بمقتله و احتقان آن جهت عرق الناسابی علی یل و ضمّه نمک سود آن جهت جذب بخار و بیگان و جذب مواد بسوی ظاهر جلد و انصار که اندام مولد بلغم لزج و بطایع الخیم و مضر کرده و متدبث برص است منحل آن نمک سود نمودن و با هر که و نعناع و معتد و آبکامه و سکنجبین خور و درن است

* فصل الجیم مع الزاء المعجمه *
عجز و بغ اول و ثانی و راء و همله و مرکب کز و فارسی است و نیز بفارسی زردک و یهندی کاجو نامند * ماهیت آن

روی وستانی می باشد بری آنرا ایستائی اسطالایون و از فریوس نامند و بعضی شقاقل دانسته اند و سهواست و بستائی آن
 در نوع میباشد یعنی یکی حویل و یکی مستند بر سرخ و در نزدیک آن شبیه بشافیه و از آن عریض و رو طعم آن آنک که تلخ
 و ساق آن پراکنده و خشک و کل آن چتر دار مانند شبت و سفید و در میان آن چیزی ریزه مانند پنبه و پنبش و بهترین
 آن سرخ و شیرین شاداب کم ریخته بستائی آنست * طبیعت آن در دوزم گرم و تر و بعضی در اول نیز گفته و بار طوبیت
 فضلیه * افعال و خواص بستائی آن ملطف و مفتوح شده و جگر و مغزی معد و ملین و مبهنی و زیاده کنگه و جوهر می
 و منتظر جهت قطع بلغم و مزه و در دینه و معد و جگر و اخراج سنگ کرده و حثاته را در آن نمودن بول مفید اعلاء البطن
 جهت ذات الجنب و سرکه مزمن اعفاء الغدا عسر الهضم و مریای آن سرخ الهضم و جهت استسقا مفید اعضاء النفس مسکن
 منقص و در بول خصوصا بری آن وید عتور بر روی آن که در وقت باشد و همچنین برک آن و مبهج باشد است خصوصا بری بستائی
 آن که نفع آن زیاده است و حوصل آن و شرب تخم آن جهت عسر حیل نافع و چون بیج و برک آنرا در آب جوش دهند
 و تناول نمایند و یا بشربند با آن اطراف صبیان را یعنی دست و پای ایشان را جهت تحلیل خزن منجمد شده و در آنها
 بمسب سردی نافع و مریای آن با غسل بغایت مبهی و مقوی اعشار و خم و ما ضمه و یا با ادویه مناسبه جهت تقویت کبد بارد
 و تجفیف رطوبات معد و زیاده تقویت با و اعانت بر جماع انفع و خلزای آن نیز بتنهائی و یا با ادویه مناسبه قوی
 است و مریای آن و لذت تر از آن و تحلیل یعنی پرورد آن در هر که جهت اذایه و تحلیل سهر ز بیجیل و مقوی
 معد و جگر بارد و دوشاب آن قویست و مریای آنست و الطیف و اقوی از آن و نبید آن که آب افشرد آنرا با بیج آن عمل
 بجوشانند و در خم کنند و بکنند از آن تا بجوش آید و مسکر گردد و بغایت مست کنند و بطبی الاصل از مصلح و عرق آن که
 با ادویه مناسبه گرفته شود و در جمیع آثار نایب منافع است و آنک مسکرو ضا برک آن جهت اکل نافع جرم آن بطبی
 الهضم و نافع و مضر محررین و مصلح آن ادویه حاره و آکنامه و بخت آن با گوشت بزغال مولد خلط صالح معد از شربت از
 جرم آن قاصد و شصت مثقال و از مریای و خلزای آن از ده مثقال تا بیست مثقال و از نبید آن تا بیست و مثقال و از عرق آن تا بیست
 مثقال و تخم آن محرک با و درین باب از اصل آن قویتر و عسر حیل و نافع و مانع منفس و در سایر افعال مانند آن و چون
 بگردند آنرا با موزن آن تخم شلغم و تری را محجوف نموده در آن بپزند و سر آنرا بیسته در زیر آتش طبع دهند و بر آورده
 بیا شاند جهت اخراج سنگ کرده و مثانه و عسر البول میرب گفته اند و آشامیدن یک درهم آن با موزن آن شکر جهت
 و جمع ساق پا و صا و تخم و برک آن با هم جهت قروح مثاکله نافع مقدار شربت آن تا ده درهم بدل آن انیسون و در قوامت
 و جزیری را در بلاد قزوین کزرا نامند و بیج آن بقدر انگشتی و کل آن زرد و تخم آن در غلای خارا ناک و در دوزم کور
 خواهد شد * طبیعت تخم آن در اول سرد گرم و در آخر اول خشک * افعال و خواص آن با حلات و لذت و در
 جمیع افعال موای با و قویتر از بستائی است و گفته اند بلکه در تقویت با و نیز اقوی است و مریای آنست و در قوی و حوصل آن جهت اخراج
 جنین و در رطوبت و آشامیدن آن جهت جمع صبر و رطوبه و ظهور و استسقا و عسر البول و نافع بطن و نهش و لفع هوام
 را مفید و معین بر حیل و گفته اند که چون آنرا آشامید با شند و هوام شارب آنرا بکزد و از ذیت نیاید و خوردن خام آن
 جهت دفع موم و صا و بخت برک و بیج آن جهت ایجاد خون که از سردی هوا باشد نافع و حصول بیج آن منقح لحم
 معین بر حیل و آروختن آن در منازل با انعامیت باعث کربختن هوام است از آنجا مضر معد و خلق و عصب مصلح آن

اندرین و حلوائی جزو زهر آب و درق آن در قرا بادین ذکر یافت *

* **جزع** * بفتح جیم و مکون زای، معجبه و عین مهمله * **ما هیت** آن سنگی است که در معدن عقیق که یمن و حبشه و کنبات که از توابع کجرات است خیزد بعضی شبیه بچشم باطیقات و خطوط مستطیل سفید و زرد و سرخ و سیاه و بعضی صفاتی و در باطیقات رنگارنگ و بر روی هم الحاصل سنگ آن در طبقات ملون با لوان می باشد بهر قسم که آنرا ببرند و پراشند الوان و باطیقات آن ظاهر میشود و بطبع دادن بنوعی خاص الوان آن خوب ظاهر و براق و بار و نقره میگردد مانند عقیق که بطبع رنگین میگردد و صفاتی بیکل لکین و غیر آنوا جزع و مل و ورا شکل دیکر ملون با لوان را بابا غوری و سیاه و سفید را سلیمانی و شفاف براق ملون با لوان زرد و سبز را عین الیه و یمنی و لسته نامند و این یعنی عین الیه بیشتر در معدن یا قوت بیم میزند در معدن عقیق چنانچه صاحب تحفه نبشته و در حرف العین انشاء الله تعالی بیان آن خواهد آمد خواه از معدن یا قوت صلب باشد یا نرم و عین الیه صلب بسیار اعتبار دارد مخصوص که اندرون جرم آن در لوم خط مثل رشته باشد بسیار اعتبار دارد و نیز نموده میمنت میدهد اندک و قیمت کمران میگردند * **طبیعت آن** در صوم کرم و خشک * **افعال** و خواص آن جالی و با حلت و جهت یرقان و منع خواب بر بار جهت عسر و ولادت بچیدن آن در موی سر زنان مؤثر و تعلیق آن بر اطفال مورت میلان و طوایات از دمان ایشان و رفع ام الصبیان و نگاهداشتن آن با خود مورت هموم و غموم و خصوصت مردمان با او دیدن خواب های هولناک و رافع لقوه و اکتال آن جهت نزل آب و رفع بیاض و سنون آن جهت تنقیه و جلای دندان و ذروران فاطم خون و جهت رویانیدن گوشت تازه و بردن لحم فاسد آن را نافع

* **قصه سل الجیم مع العین المهمله** *

* **جعد** * بضم جیم و سکون عین و فتح دال مهملتین و با بلغت یونانی فولیون نامند * **ما هیت** آن در نوع می باشد یکی صغیر جبلی و کبک آن سفید رنگ بدقت و شوری و بزرگ آن باریک و مفروض و در بالی آن مزغب را طرف آن محیط انبارهای ویزه و بزرگ طرف شاخهای آن مانند قبه و بر آن خیط باریک سفید شبیه بموی و پوز تخم و کل آن سفید مائل بزرده و ثقیل الرائحه و با عطری و مانند کتلخ و بشیر از یکل اربه و بستانی آنرا جعله کبیر و با رسی عنبرین کوبند بزرگ آن بزرگ تر و کرم بوتر از جبلی و منبت آن کنار آبها و جاهای نمناک و در فصل بهار و روید و تاز مستان مانند و بعد از شست با آب از اخلاص آن قوت آن ضعیف گردد و مستعمل جبلی آن * **طبیعت آن** کرم و خشک و در آخر دوم و بعضی در صوم خشک گفته اند * **افعال** و خواص آن با قوت تریا قیت و مسهل و مفتحه سد و جمیع اعضا و ملطفه اخلاط و ملد و بول و طم و آشامیدن طبع آن در اوقیه و نیم جهت تذکیه و رفع نسیان و نهش موام و عقرب و استسقای یا رد و بر قان اسودادی و نهجای بلغمی و سوداوی و اخراج دیدان و حب القرع و تحلیل ریاح و اوجاع جنین و عسر البول و رجوع مفصل و تغتیت حصاة وادرار حمض و تنقیه رحم و با هر که جهت تحلیل سپروز و صداد آن جهت طوایات صداع و تنقیه قروح مزمنه و اوجاع آن و التزاق و اندمال آنها خصوصاً تنوع کبیر آن و ذرور صغیر آن جهت اندمال قروح و ده و شفت و طوایات آنها و افتراش آن و در کردن آن و پاشیدن آب منقوع آن نیز جهت کربز اندین موام نافع مصلح و مضر مصلح مصلح آن حما مقلد ار شربت از جرم آن تاسه درهم را از طبع آن تالیست منقال بدل آن پودنه کوهی و در تحلیل ریاح شمع و در اخراج کرم معده یک وزن و در نلک و ذن آن پودیت بیخ انار تازه و درادرار سلخه است و اکتال عصاره آن با عمل جهت جلد به

* فصل * الجیم مع الفین المعجمة *

بصیر نافع

* جغت * بضم جیم و سکون فین معجمه و دال مهمله اسم فارسی بوم است * ماهیت آن مرغی است که در رزق و توت با صر آن بسیار ضعیف میگردد بسبب نور آفتاب بسبب یکدیگر نمیتواند از آشیانه رجای خود بیرون آید و بر وزن ناید و اقسام میباشند یکی بزرگ جفته و آنرا بفارسی بوقی شاه بوم و بترکی سار و قوس و بهندی الو نامند و قسم اوسط سیاه و رنگ بر آنرا چمن و در تنکابن کوره بوم و بهندی چبله و قسم صغیر آنرا بترکی بیلاق و قسم کوچکتر از همه که تن آن بقدر قمری و سر آن بمقدار نارنج کوچکی است آنرا مرغ حق و بهندی ایجه نامند * افعال و خواص آن خوردن گوشت آن مورت ابله و بیوقوفی در جمع امور را نامیدن خون و زردی آن با خاکستر جوف کز و عمل آمیخته جهت طس البول و بول در فراش و اکتنال خون و زردی آن جهت شکو و عطوطح دل آن حسن و نه کرم کرم بروی صاحب لقوه و گردن و اذنا و قنط و مغز آن با روغن بنفشه در سوراخ بینی طرف موافق صاحب شقیقه از مجربانست و طلای خون آن با روغن ماهجهت گشتن سببش و گفته اند از خواص آنست که چون آنرا بکشند یک چشم آن مفتوح و یک چشم آن مطبوس میباشد و تغلبت مفتوح آن با کشتن بیداری و مطبوس آن مورت خواب است

* فصل * الجیم مع الفاء

* جغت آن فرید * بضم جیم و سکون فا و تا و مثانه و قلابه و مد الف و فتح فا و کسر واء مهمله و یا و دال مهمله انطاکی گفته لغت یونانی بمعنی مزدوج و نزد ما مشهور و نصیحه الثعلب است و بعد ادی گفته اسم فارسی است و معنی آن المخلوق زوجا است و این اظهار میماند از یونانی بودن آن و غیر نصیحه الثعلب است و لیکن در تقویست باه از ان اقوی است * ماهیت آن کیهی است بقدر شری با شاخهای سیار و باریک و برک آن زیزه تر از برک نخود و انبوه ملاصق بهم و بنزدیک ساق آن هلافا شبیه بهلیله و با دامنه تا چهار عد و اطراف آنها خار دارد و آن درون صرغلی سه پرده در طول و در هر پرده پنج تخم شبیه بعلبه و صغیری شکل و منابت آن بیلا در شام و روم * طبیعت آن در دوم گرم و در اول خشک و بارطوبت نفایه و انطاکی در آخر دوم خشک گفته * افعال و خواص آن در تقویت باه و قوت از حصه الجبل و محمل راجح و مسکن مغی و اوجاع مفاصل و چون هفت مثقال تخم آن را با گوشت بره یکساله بجوشانند و صاحب استسقای طبلی و لحمی بگفته بان مد و مت نماید و اب آنرا بیا شامند زائل گردد و مریای آن با غسل بقایت سحرک باه و لطوخی آن در انبیین جهت تحلیل ورم و رنج آن نافع مصر کرده مصلح آن کثیر مقلد از شربت آن در ورم بد آن شونیز است جغت بوست ملاصق لبوب است و بر طلع نیز اطلاق میمانند و جغت البلوط در بلوط مذکور شد و از مطلق این اسم مراد آنست

* فصل * الجیم مع الکی *

* چکنی * بفتح جیم فارسی و کسراتی مشده و یا * ماهیت آن تمر درختی است مندی که بندی و رنگالی که بل نامند و در رنگا له نسبت بیلا در دیگر و نور دارد و خوب میشود و درخت آن عظیم و بزرگتر از درخت گردان و از درخت پنبار کوچکتر و برک آن بزرگتر از برک نارنج و ترنج و در شکل شبیه با آن را نندک تخم تراز آن وجود آن زرد رنگ و گفته عال خورده آن زرد تیره مائل به سخی و شر آن از تنه درخت و شاخهای آن بر میآید و آنچه بزرگتر به بهج آن باشد بهتر و شیرین تر میباشد و میگوید در زیر زمین از بهج آن نیز بر میآید و آن بسیار شیرین و لذت بخش و شاداب میباشد و شر آن در بزرگی و کوچکی مختلف میباشد که چکن آن نایک آنرا هندی و کمر از بن نیز دید و شله و دران دینه دانه که بهندی کوفه

نامند میباشد و بزرك آن تا يك من هفتی که درازده من تریزی است میشود و قرآن حد عد در زیاد هم کور و می باشد
 و پوست آن در خام جزو بعد و میل آن زرد و بعضی زرد و تیره مائل به سخی و نامو آورد اند و در وید آنها کربا اندک
 ساری بر آمد و هر چند دانهای آن درشت تر و بزرگتر باشد اغلب آنست که دانهای اند و وزن آن نیز بزرگ تر و شیرین
 میباشد و میانی که میل در دست مانند شکفته میوه ای است که برگردانیده خمل آنرا بالا کرد و جوف آنرا مملو از چیزی
 کرد و باشد و آن اصناف میباشد بعضی دانهای آن کوچک و نرم و بد بو و این زیون ترین قسم آنست و بعضی دانهای
 آن متوسط و بعضی شیرین ری و ریشه و نشاء آب و شکسته و خشبو و این را گاهی جه نامند و بعضی دانهای بسیار لطیف و ری ریشه
 و نشاء آب که در دهن آب میشود و اگر از جوف آن بر آورند و زمانی بگذارند خود بخود کداخته آب میگرد و این بهترین
 اصناف است و از دهن فم میگذرد و کم نفع و گاهی که دانهای آن نرم و لزج باشد نفاخ و بطبیق الهضم است و این دانهای آن
 چیزهای اندک نازک طویلا نی متصل بدانه آن میباشد چهار تا شش که در پنگال آنرا چا نی نامند بعد بر آوردن آنها را
 جدا نمود و میخورند زیرا که آنها اندک صلب و ثقیل و نافع اند و مردم کم مایه آنها را نیز میخورند و نیز در جوف آن
 پر دها و رویشها میباشد که از پوست آن روئید و واسطه شد میان دانهای آن و قسم آن که در جوف دانه آنست اندک
 صلب و بالای آن پوست نازکی رخام آن غیر مستعمل بلکه تخم آنرا با تش بریان کرد و بانگ میخورند لذیذ میباشد و گویند
 امتحان و ماضی آنست و نیز مردم بنگاله تخم آنرا در رمای بطور و بیاز و قورمه گوشت نیز میخورند خوب و لذیذ میباشد
 و جودی که شر آن بدن آن بد رخت پیوسته و تابو و سطر آن رسید و بطوری انکتی و تابقبضه دمی است و بطول یک شبر
 تا یک ربع بحسب کوچکی و بزرگی شر آن و آنچه از آن در جوف شر است اندک نرم میباشد خصوص طرف اعلا ی آن و آن
 چوب را بهیئت و بنگاله موهله کهول نامند و برای طوای آن و قریب بیست آن خصوص محل اتصال آن بد رخت یتنوع بسیار
 میشوند و لزجی میباشد که آنرا اینندی لاسه کهول نامند و بهر جا که برسد بد شوری از آن جدا میگردد و تادست را بر دهن
 چرب و نسیانند خوب جدا نمیشود چنانچه شتیل و شک که اهل هند و بنگاله نزد یک سز کهول را در هنگام خامی که در آن وقت
 لاسه آن بسیار چسبند و میباشد برین و یا خراشید و تیغ زده و تیغ آنرا گرفته بگا آلود و خصوص بگا در نیچ که بفارمی پشال
 ورنج و بختی نرو و گویند از آن آلود و آن کا در در صحر امتصل کام که شیر می آید و آدم و کابو و کوسچند را ضایع میکند
 و بهن نمود و طعم مثل بز یا میش آنجا بسته در کمین بالای درخت می نشیند چون شیر بطعم طعمه داخل آن کرد و یکا لاسه
 آلود بردست ریای آن میچسبد برای جدا کردن آن از قصه دست فارا بر سر صورت میمالد و بر سر صورت میچسبد و
 چشم هابند میشود بعد از آن از قصه می غاطل که در تمام بدن آن میچسبد که بدن آن بنظر نمی آید کویا توده کا میشود
 پس مردمان از درخت پائین آمد و چوب های سنگین اینقدر رمیز نند که بسوالت همه استخوان آن شکسته می میرد و نیز
 بهمین طور آمو و کوزن و دیگر حیوانات را زنده میگیرند و صیادان طوور بر سر نی هانیز آلود و با هستکی بهر طوور که برایشان
 نقشه باشند میرسانند بر آنجا میچسبد پس آنجا را میگیرند و طبیعت ثمر آن در آخر دهم گرم و در زایل آن خشک و با
 رطوبت فزاید * اقبال و خورا ص آن میوه منعظ و مسک و نفاخ و بطبیق الهضم و ثقیل و مغسل خون و مولد خون غلیظ مورد اری
 و امراض حاد از آن مصلح آن نمک و موز و آب سرد بالای آن خوردن و در بعضی امزجه با کوزه تازه خوردن و مر با حلوای آن نیز
 میخورند و در لیکن باید که اندک تمیص و ری ریشه باشد که آنرا در میز و یا دار هانیز و کدری مشک و زعفران با کلاب حود

در آخر آن داخل نمایند و ضماد چوب میان آن یعنی موم آنرا چون بسوزانند و بتنهائی و یا با غلظت کبوتر و اذن ک آنک منقبض
گردد مایل و اورام و مخرج جلب است و گویند که از خواص آنست که رخانه که باسد وارد رانخانه داخل نمیشود و چند آن اصلی
ندارد و چون بزرگ ازک آن روغن کار تازه بمالند و بر زخم کبر که در که از قروح سابعه است مکرر بپزند اندام الله تعالی ملتئم گردد
* چکوتره * بفتح جیم فارسی و کاف و سکون و او و فتح تاء منادیه و فوائده و راء مهمله و هالفت هندی است و نثار و نیز نامند
* ماهیت آن نوعی از لیمو است درخت آن از درخت نارنج عظیم تر و بزرگ و گل آن نیز از بزرگ و گل نارنج بزرگ تر
و سر آن بزرگ تا بقل و من وانه متوسطی و پوست آن ضخیم تر از پوست نارنج و مغز آن سرخ رنگ چاشنی دارد و منقوش
و کم آب تر از نارنج و در بلاد گرم سیراب کثیر الوجود و در شکله از همه بلاد هندی خصوصاً در هوکلی بهتر میشود شاداب
و شیرین و ترش کمی که بدون تن مشغولند * طبیعت آن سرد و تر دردم * افعال و خواص آن قریب بنارنج است *
* چکوتره * بفتح جیم فارسی و کاف و سکون و او و فتح تاء منادیه و فوائده هندی لغت هندی است و آنرا پنهان
نیز نامند * ماهیت آن گیاهی است هندی و بقدر و در ع و بر کهای آن ریزه و مخروطی شکل معکوس یعنی طرف
معرض آن بالا و باریک آن پائین متصل بشاخ در وقت غروب آفتاب بر کهای آن زواید بهم پیوسته میباشد و تمام
شب چنان مینماید و وقت طلوع آفتاب باز میگرد و تمام روز باز میماند و بدو تلخ و تخم آن در هلالی شبیه بماش و
تخم قوت دهانه آن نیز شبیه بدان الا آنکه غیر مدور و واندک طولانی و لوزی شکل و بسیار صلب که تا چند روز در آب
گرم نخیسانند نرم نمیکرد و در سائیده نمیشود و بعضی گفته که سنگ سبزه همین است و بعضی غور آن دانسته اند * طبیعت
آن گرم و خشک و دردم * افعال و خواص آن محلل و جاذب الوبار القوی با جهت رفع اذیت و باران کرامراض جلده
مانند قوبا و بیتی و حرب نافع و خوردن برک بشته آن و آشامیدن آب نقوع تخم آن و ضماد سائیده آن جرم آن بندهائی و یا
با اندک گوگرد خالص که بهندی امله سازند و یا با اندک قیصر که بهندی را گویند نافع بشرط نگرا و عمل و مداومت
بدان چند روز و چون آنرا در ظرفی کرده در جای گرم مانند پشت اجاع تا یک هفته بگذرانند تا خوب تنجیس و جوش آید
پس بسایند بندهائی و یا با ادویه مناسبه بر قوبا ضماد نمایند انفع است و فساد سائیده آن با آب لیمو جهت بر ص با کثرت
استعمال نافع و گویند پخته آن که با هاشم مزوج کرده در آفتاب بگذرانند تا جوش آید جهت داء النعلب که موخوره باشد
و قوبا را نیز نافع با کثرت استعمال و الا موضع علت را خوب بمالند که سرخ و قریب بخون آلود گردد و پس بمالند و خوردن برک
پخته آن بطریق مسلول از برای دفع و با و امراض مذکوره مجرب چنانچه نقل است که در سالی در یک کاله خطی افتاده و در
قریه آنرا قری آن و با بهم رسید مردم آن قریه بگوشتان حوالی آن رفتند کسانیکه این گیاه را خورده اند از و با نجات یافتند
و کسانیکه نخوردند اکثر فلاک شدند و ضماد پوست پیچ آن با نمون وزن آن زاج سفید با آب لیمو که خوب نرم بسایند و اندک
رقیق باشد جهت رفع قوبا مجرب با کثرت استعمال و خوردن آن نیز که حسب بسته مقدار و بیکتوله آنرا ناشتا بلع نمایند تا سه روز
و بعضی رایک و دست اجابت مینمایند اما باید که آنچه برای خوردن است زاج آنرا بریان نموده باشند و وزن آن کم
باشد که در بیکتوله پوست و پیچ آن یک ماشه زاج باشد بلکه ازین هم کمتر در بعضی امزجه و آن بسیار تلخ میباشد و با علم
* فصل * فی الجیم مع اللام
* چکوب * بفتح جیم و فتح لام مشدد و الف و باء موحد * ماهیت آن از جمله اشربه است که جهت تقویت قلبیه

هنا الله تعالی

فی

ورفع خفطان رتو حش و مالخولیا و امثال اینها تر تیب میل مند و با عرقهای منابه می آشامند دستور ساختن آن آنست که بکیرند نبات سفید و یا عسکر سفید مقدار یک من و یا سه من کلاب یا تش غلامیم بجوشانند و کف آنرا بکیرند و صاف نمایند تا بنصفه رسد پس یک گرم زعفران بکلاب سوده داخل نمایند و در ظرفی نگاه دارند و عند الحاجة با آب سرد و یا با یکی از عرقهای مناسبه حل کرده تخم باتکو و یا فرفر نمشک و یا ریحان و یا امثال اینها بران پاشند و بنوشند و اگر حرارت در مزاج غالب باشد بزرقاونا بران پاشند و اگر برودت غالب باشد غنبر و مشک از هر یک که دوا نکند داخل جلاب نمایند در آخر طبع جلاب طبع عبارت از همین است

* جلاب یا بفتح جیم عجمی و لام و الف و فتح های فارسی و الف از ادویه جلد است که در معرض جلد در یکدست معصی بچلا پایا نت میشود و اطباء آن بلد خواص آنرا یافته ببلد آن دیگر بوده و با تکلیفی جانب ندارند * ماهیت آن بجم کبابی است و غیر و کهنه آن ما ثل بسیار در شکل فی الجمله شبیه باغلم و جندلر کوچکی و متوسطی بی طعم و رائحه غالبی که مستمکره طایعیت باشد و آنرا برید و یا چها رشتن نموده خشک کرده از انجامیآ ورنند * طبعیت آن گرم و خشک در دوزم * افعال و خواص آن با قوت مسهله بیغایله و اندک قابضه و غیر مستمکره طبعیت چنانچه بر بوند راست و خطر که ماز رویون و غیر آن دارند اندر و احداث گرمی نمی نمایند و جهت اکثر امراض مانند صراع کهنه و صرع و نوازل قذیمه و سرفه کهنه و حمیات مزمنه و وجع کبد و ظهور عرق النسا و مغا صل و قولنج و استسقا و یرقان و امثال اینها نافع و طریق استعمال آن جهت امهال آنست که مقل از یک گرم تخم تانک مثقال آنرا نرم کو بید و بپخته با پنچ مثقال کفنه سوخته بخورند و بالای آن عرق رازیانه و یا انیسون بپاشند مثل که معین بر عمل آنست و از برای رفع امراض معجون آن با ادویه مناسبه و نیز نقرع آن در آب یک شبانه روز آنرا نیم کوفته در آب بخمس کنند و صاف نموده با شکر و یا با شربت و در دوا با شربت بنفشه و یا امثال اینها بحسب حاجت بهاشامند مقدار آن از نیم درم تا در دوزم بدل آن مجوزان است که آن نیز از ادویه جلد است و در حرف المیم انشاء الله تع خواهد آمد *

* جلد * بکسر جیم و سکون لام و دال بهمله بفارسی پوست و بهند و چمر و کهای نیز نامند * ماهیت آن معلوم است و بهترین آن جهت اکل پوست بره و بزغاله یکسانه فریه است و از آن همه پوست مرغ فریه بپخته است طبعیت آن بحسب هر حیوانی مختلف میباشد و نسبت بکوشش آن سرد و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن پوست اندرون سنگدان و چینه دان طبر و خصوصا سنگان خروش خشک کرده سائید یا طلا و یا ماء العسل جهت وجع معده و الصاق پوست سر بزغاله تازه بپزند و بر سر صاحب سر سام مفید و مجرب و بپچیدن عضو افعی کزید و در پوست تازه نیز جهت جذب سمیت آن و پوست کوهنند جهت قروح خبیثه و حکه و خجرب و تر آشفه پوست از جهت قطع خون جراحت تازه بپچیدن عضو بره و صدمه رسیده در پوست بز یا کوهنند و یا امثال آن که تازه و گرم و کرم حین ذبح باشد مسکن وجع و ورم آنست و بنسبت جهت تحلیل اوزام باره مفید و روغن پوست کوهنند جهت التیام جروح و قروح مفید که قطعه پوست کوهنند را در روغن کنجد اندازند و در آفتاب مدتی بکندارند و چون آن روغن بخرچ آید روغن تازه بکیر بران ریزند و خاکستر جمیع پوستها جهت نواصیر و سرخختی آتش و سحج جلد و ضما دسوخته پوست امب آبی با آرد کرسه سه روز متوالی جهت رفع سرطان مجرب و سوخته پوست قنطاری با روغن زیتون جهت داء العلب و محرق پوست افعی جهت داء الحیه مفید و آشامیدن

پوست سوخته افعی که کسی را کزید و باشد زائل شد و سمیت خود است چون پوست آنرا کند و سوخته بزودی باران بخوردند و سوخته پوست به کفش کهنه جهت سج عارض از موزه و کفش مادام که تورم نکند و باشد و جهت سج عارض بیان را نه از حرکت و جهت موختگی آتش نیز و تعلیق پوست نیل جهت تسکین حمیات بارد و ویوست شغال جهت کزیدن سگ دیوانه و منع ترسیدن از آب و تعلیق پوست آن بر کمر جهت دفع بواسیر و پوست بوزینه بر درخت مانع سرمازدگی آن و کندن شنبه پوست مار در میان لباسها و اقشع مانع کرم زدن آنست و پوست حیوانات ماکول دیرضم و مولد خلط صالح متین قلیل الدویه و مصالح آن مهرا بختن ریاس که رمی و باز بر دارا و به خوردن و متین باد هان خار و نمودن و با بانجیر و غسل خوردن و نیز قندی از خواص جلود حیوانات در ذکر آنها بیان شد و انشاء الله تعالی میشود

جلبان * بضم جیم و سکون لام و فتح نون و الف و رای مهمله معرب کلمه فارسی است و این را گل انار صد برک و هزاره نیز نامند جهت آنکه گل آن بسیار بزرگ و میوه آنرا نر می نامند جهت آنکه نر می است و مکر بند است و شکر آنرا منقوس میدانند و در مرقه و باغی که نر آورد و میوه بند زود آنرا خراب و رویان میکردند * ماهیست آن بومی و بستان فی و سرخ و سفید و درخت آن مسطی به درخت انار الا آنکه اندک اندک اندک و تر میباشد و بسیار بلند نمی شود و بهترین آن فارسی است یا مصری * طبیعت آن در اول دوم سرد و خشک * افعال و خواص آن فایض و حابس سیلان و اداع و سبب و مقوی اعضا جهت استحکام دندان و لثه و اسهال دمی و صغری و زرق امعاء و سج و ترحم آن و نیز اندک هر عضو و اندر او طبع و بواسیر و جرب و حکه و منع رختن موا و بعد از وقت شرب و غذا و اطلاع و چون با سر که بخورد شاند و این مضمضه کنند جهت بد بوی دهان و علاج آن و استحکام لثه و دندان و فساد آن جهت التیام جراحت و بد بوی زبانی و منع تری از ادرام و انصباب بسوی آن اعضاء و دروز آن جهت نفی الدم قروح و سج و اطوخ آن با سر که و طبع مغر و بر حوالی و حرم مانع انصباب مواد بسوی آن المصا و مصلح و مسکن و مصلح آن کثیر امعاء و شربت آن از یکدوم قادی و دریم بدل آن بوزن آن اندام رمان و با پوست تازه و ریشه انار و با حبه بلوط و عصاره آن که تازه آنرا کوبند و فشرده آب آنرا گرفته خشک نمایند مانند عصاره لیمو التمس بر آنکه خشک آنرا در آب جوش دهند تا قوت آن در آب باز داده شود پس بمالند و صاف کرده باز بجا نمایند تا منعقد گردد در جمیع افعال قویتر و لطیف تر از جرم آنست و گفته اند از خواص آنست که چون روز چهارشنبه وقت طلوع آفتاب یک عدد غنچه ناشکفته آنرا صاحب رمل معتادین با آن از درخت بدین بپینند و فروردین یک سال رمل نکشد و مجرب دانسته اند و عقرب و اقراص آن در قرآدین ذکر یافت *

جلبانجین * بضم جیم و فتح نون و سکون لام و فتح جیم و کسریاء موحده و سکون یاء منتهای تحتانی و نون معرب کلمه فارسی است یعنی برک کل مرشته یا موزن آن عمل که حقیقت و اصل آنست و میبازد بر معمول از شکر و گل و موزن را با رسی کنند و کمتر و اکثر و شکر معین زیاده باشد گل شکری نامند و بهترین آن آنست که نیکو و محکم مرشته و گل آن خشک و تازه و غسل و یا شکر آن خالص سفید جید باشد و با باشد که باز درین محتاج بداخل کردن غسل و یا شکر شوند زیرا که آنوقت از غسل و شکر کم تخمیر نیکو نمیباید و حافظ آن نمیتواند بود از فساد و در قرآدین در حرف ابواب درورد اقسام آن ذکر یافت * طبیعت عملی آن کرم و خشک در درم و شکری آن کرم در درم و تر در اول * افعال و خواص هر دو نوع آن مقوی دماغ و معده و سبب و رطوبات غریبه مانع صعود بشارت بدماغ خصوصاً خوردن

آن بعد از طعام و عسلی آن جهت مبرودین و مضافی و کسانیکه در دماغ ایشان رطوبت غالب باشد و جهت نالنج و وجع
مفاصل و نقرس و تفتیت حصاة و عسر البول و یاربیع آن معجون کنونی جهت تطیل ریاخ غلیظه و تولنج و اوجاع ظهر و
انهاضام طعام و من اومت آن در زمستان باعث حفظ صحت و شکر آن جهت مسرورین و جوانان در زمیادی و سراس
برجوت و ممزوح آن باغموزین آن معجون بیغشه که خوب باشد و اومت
استعمال بدن جهت رمد کهنه و رفع بخارات و ضعف بصر و داء و شقیقه و رفع سدن و دفع اخلاط مختلجه و سیراب و آشامیدن
خطبوخ عسلی آن با تربید و تقیم کردن که مکرر صاف نموده باشند جهت لقوه و نالنج و استرخای دمان و زبان و مبادی مفاصل
و مطبوخ شکر آن با ترهندی و عناب جهت دوار و سردی و کفایت راجون در آب طبع دهند و مالیده صاف نمایند نائب
مناب شربت آنست شیخ الرئیس در معالجات سل قانون نوشته که ضعیفه سل داشت و من اورا بخور و ایندن کفایت معالجه
نماید که تا مدت کفایت میخورد و معتدل و معتدی بصرف رسانید که مرا از زبان مقلد ار آن خجالت میآید و وصیت یافند
المصارع عطش و مضر کبد و مصلح آن خشخاش مقدس و شربت اجزم آن تا چهار مثقال و مطبوخ آن ناشش وزن آن آب
که تا نصف رسد تا چهار و مثقال و قوت عسلی آن تا چهار سال و شکر آن تا دو سال باقی میباشد

ب

* جلوز * بضم جیم و فتح لام مثل د و سکون و از و زای معجمه و یکسر جیم نیز آمده اسم عربی نندقی است و بعضی بر بادام
گرمی نیز استعمال میکنند و حب الصوبر که بر و انیز مینامند و این بیجست اشتباه جیم حساست چه بقاء موهله حسب الصوبر
است و صاحب اختیارات بدیعی نوشته که آنچه محقق است جلوز لزوری است و روغن ویرازیت البهرجان و السردان
اینز کویند و اهل مغرب الاصلی ارجان و ارفان خوانند و این بادام گرمی است که بشرای بخورک کویند قائم مقام
چلوز است و در منفعت * طبیعت این کرم در اول و کویند در دوم و خشک در اول و باندک رطوبت بفضله
* افعال و خواص آن مبهی و زیاده کنند و منی و حیوت در دشت و عصب و استرخا و عرق النساء و کزیدگی مقرب
و رتبلان و د بروغم و بر از معد و میکنند و مصلح آن شکر بدن آن چلوز است

ع

* چلید * بفتح جیم و کسر لام و سکون باء مبتدا و تحتانیه و ذال موهله بغارسی نکرک و بهتت اوله تا مند و در طبع و جمیع
آثار و افعال مانند تلج است و از ان کیفیت تر و گفته اند چون نکرک را بر پارچه کرباسی پهن نمایند و بر گردن صاحب
سلعه که در پنگاله مرضی میشود که بهتت که یکجه نامند بدنند باعث تحلیل آنست ولیکن وجع و سوزش بسیار مینماید و چون
بر عضو یکله سخته باشد بمانند وجع و التهاب آنرا تسکین دهد و چون نکرک را بر زمین اندازند که آب شود و کل آنرا
برد ملی که سوزش و التهاب بسیار داشته باشد بمانند تسکین دهد و چون آن کل را کله نموده خشک نمایند و عند الحاجة
بآب تر نموده ضا د نمایند نیز همین اثر دارد

ب

* جمار * بضم جیم و فتح میم مثل د و الف و راء موهله و زای معجمه نیز آمده و آنرا قلب النخل و لب النخل و شحم النخل
نیز و بغارسی بنیر نخل نامند * طبیعت آن جنیزی است سفید رنگ شیرین و قریب بطعم شیر که در سرد رخت نخل و موضع
طلع میباشد که چون آنرا ببرند و یا بر آورند آن درخت از قمر می افتد و دیگر در نیمه دل و بهترین آن سفید تازه شیرین
آنست * طبیعت آن در آجر اول سرد و در وسط آن خشک * افعال و خواص آن مقوی معده و احشا و قاطع اسهال
خون و غیر آن و جهت نفث الدم و در دینه و رفع خشونت آن رطوبتی و نکرکی آ و از و تقیه آن وجهت مرده و غله صغیرا

و غلبان خون و منع تحلیل از رواج مخصوصاً روح طبعی و جل ب حوارت غریبه از بدن و رفع صراحتی و خما و روضه و نبیند
 و لا غری کرده آشامیدن طبعی آن نافع خصوصاً با فکر و صفا د آن جهت کزیدن زنبور الحما و مفرغه و مولد ریا و غلط
 مائی و بطی النزول از معدة و مصلح آن عمل و سنگین و خرم و زنجبیل پرورده بدل آن حماس است
 چشم * بکسر و جیم و سکون و دمیم * ماهیت آن بعضی است شبیه بزرگ بری باریک و دراز و اندرون آن
 سفید و بیرون آن ما بین سفیدی و زردی و خوشبوئی و باندک تلخی و شیرینی و از بلاد چین خیزد و از انجا بخارا
 و سمرقند و سائر بلاد برسد گویند آنرا باهوزن زرین از زمین برمیآورند و در لرستان آن را کزرموشان نامند و ساق و
 بزرگ آن شبیه بزرگ است * طبیعت آن در سوسم کرم و خشک * افعال و خواص آن جهت خنای و ربو و سرفه و
 نفیخه النفس و نرف الدم و ذات الرئة و ذات الجنب و نیم منقال آن جهت خفان شرابا فاع و بیشتر استعمال آن با بهمن
 سرخ و سفید و شکر است جهت تحریک باه و مریای آن در جمع افعال قویتر و در قربا دین ذکر یافت مضر سبزر مصلح آن
 فاع و هری مقد اشربت آن نیم درم بدل آن سه وزن آن سنگین امین الدوله گفته که از یک منقال تا یک منقال و نیم آن
 با جلاب رافع خفان در حال و از مبررات است
 چشم * بفتح جیم و سکون و دال موهله بغایمی یغ نامند و در طبیعت و افعال مانند تلج است و از آن لطیفتر و خوبی
 و بی آن بآبی که ازان منجمد میگردد در میگرد و جهت هیفه و تبهای صغری و محرکه بغایت نافع و صفا د آن بر پیشانی
 جهت منع رها ف مجرب رجون چشم کمی از سردی برف و یغ و هوای بسیار سرد و درم کرده در دنا بیل یعنی که در میان
 قندها یا شاخته شیار منجمد شده باشد باندرون چشم بکشد مفید است و در دنا را تلج میگردد مضر و ارام باطنی و اعضا است
 چشم * بفتح جیم و فتح میم مشدده و سکون عین موهله و ناء منناه فرانیة * ماهیت آن سنگی است که در صفر که بادیه
 است در سه منزلی ملینه طبعه بهم میرسد بعضی ازان سفید و بعضی سرخ و بعضی آسمان جوئی و تا حدی اریک رطل میشود و در
 معدنی که در انجا است نگون می یابد و گفته اند ماده نگون آن زیق قلیل ردی و کبریت کثیر جیل است و ضعیف النفع و طبع
 تام که نیافته با عتار نقصان حوارت و الا با قوت میکشد و بهترین آن سرخ ارغوانی شفاف است * طبیعت آن گرم و خشک و در
 سرم * افعال و خواص آن آشامیدن آن محلل ادرام و رافع خفان و غنیان و غشی و مستی و طلای آن جهت ورم
 چشم و خراج و نوشیدن آنکشتی مصنوع ازان جهت نفیس و قضای حاجات و محبوبی نزد خلایق و در زیر سر نائم کند اغبن
 باعث دیدن خوابهای مشوش مقد اشربت آن تا نیم درم و در ظرف مصنوع ازان اکل و شرب در آنرا مانند آشامیدن جرم آنست
 چشم * بفتح جیم و نیم و لام بعربی ابل نیز و بغایمی شتر و بهندی او فت بضم الب و خفای نون و سکون و او ناء چهار
 نقطه مند و پیه آنرا بعربی جز و رجیل نامند * ماهیت آن معروف است و آن حیوانی زیر کتر است از حیوانات دیگر
 چون رنجور شود برک بلوط خور و در چون آنرا را بکزد و خرد چنگ خور و در بهترین آن یک ساله فریه اعرابی را عی سرخ
 رنگ را شقراست * طبیعت آن در درم گرم و در اول موسم خشک * افعال و خواص آن خوردن آن کوشش آن مغرور
 باه و اعضا و منتظوری و جهت تپ ربع و غرق النساء و وجع و رک مزمن و یرقان امود و حرقة البول نافع و طلای کوشش
 سوخته آن جهت ترو باطلای و نه تازه آن که هنوز گرم باشد جهت کف منجرب و جگر آن رافع نزول مای عین و مقوی با صره
 و طلای پیه آن بواسیر را مفید و نکاه داشتن آن در موی که خواهند گزینند ما را است از انجا و مل او مت اکل رنه آن

مورث کوی رحصول مغز ساق آن با پشم بعد از آلوده روز متوالی معین بر حمل و نقوع سرگین خشک آن قاطع و عاف و
 آتامین آن: آن را در مناسبه جهت صرع و ضامه تازه آن جهت خنا زیر و زور و تشویر و غلای آن جهت ثآلیل موثر و خوردن
 کرم آن جهت تنقیه رحم و بواسیر و قطع خون و شقاق و انقباض یعنی بنرمایه بیضه که انداخته شود: آن بفاصله مقرر با در معظ
 و منبسط کنند: جامه و کلاه از نیکه منجیل از اخلاط و منی و مسمن بدن و آشامیدن کفنه آن در حین مستی مورث جنون
 و چکانیدن آب: بود نه در دماغ جمل باعث زوال مستی آن و آشامیدن شیر آن جهت استسقا خصوص بابل آن محرب
 در قرادین و در مرقه مثلاً این کتاب نیز دستور آشامیدن آن ذکر یافت و بول آن به تنهایی نیز موثر و در مصلح زرد آب
 و جهت سرفه و زکام و زورم جگر و استسقا و بر قلن و سد جگر و تقویت با در رفع مستی سرعت و بوییدن آن جهت تقویت
 سده مصفا و رفع چشم و قطور کرم کرد آن در کوش ممکن وجع آن و جهت رفع قفل با معده موثر و تطول رجوشانیده: آن
 با حرمل جهت لغرس و فانی و خند و اورام مجرب و ذرور موی نازک آن جهت تنقیه رانند مال قروح و سخته آن جهت
 قطع سیلان خونی جراحت و عموط آن جهت حبس رعا و بستن موی آن بر ران چپ رافع سلس البول و بستن کفش
 بر آستین عاشق باعث زوال عشق آن و چون کدم را بر عرق آن تر کرده بخورد و لب بر دهنش شوند و کف دمان آن نیز
 همین اثر دارد و گوشت آن غلیظ و در دئ الکیموس و رقیق و مولد خون بود: او مصلح آن با نسک و شبت مهر آبخش و با زیت
 زکایی جوشانیدن و فلفل زکریا و بزاق گروانی داخل کردن و با کفی خردل خوردن و بعد از آن سرکه خلص و آب کامه یا سرکه
 کبر مغل با با اشتغال آشامیدن: سر و زان و زان را بر ای غیر و اسطوخودوس و میروا و مزاج را بر ای زنجبیل خوردن است
 جهه وری بفتح جیم سکون میم و ضم ها و سکون و او و کس و راء مهمل و سکون یا *ما هیئت* آن شرابی است که مثلی
 را با آب بپوشانند تا آب بسوزد و دمل تنی بگذارد پس استعمال نمایند و بعضی شراب را نکوری ده ها لرا جهموری نامند و دیگری
 گفته که آب نکوری است که جوشانیده تا بنصف رسیده باشد پس در خم کرده آن شراب سازند طبعیت آن کرم و خشک *افعال
 و خواص آن منفض و مصل و مذهب و مبهی و معین و بر جماع و مربع الا نحل و مولد خون صالح غلیظ و مسخن احشا است *
 جهمیز بفتح جیم و فتح میم مشد و سکون یا ای مثلاً تحتانی و زای معجمه و بیونانی اسفومغری یعنی تن الا حقیق و
 پندای کولر و چون در حوف ثمر آن بشه میباشند آنرا ثمر بشه میگویند *ما هیئت* آن ثمر و ختی است شبیه بانجیر و
 شیر آن بسیار غلیظ و بزرگد آن شبیه بزرگد و در سالی سه مرتبه و چهار مرتبه نیز ثمر وید و ثمر آن بی کل از ساق آن بومی آید
 بمقدار آوچه سبز سفید رنگ بر رسیل بعضی سرخ میگرد و تخم آن بزرگی تخم انجیر و در بعضی بلاد خود بخند نمیکرد
 تا آنکه آنرا تیغ زنند و منبسط آن بلا حشام و حوالی آن و در غنک و بنگا له بسیار است بلکه در بن مرد و بلد انواع میباشند
 و شیر آن را بدین نیت میگردند که شاح آنرا بخراشید و بقسمی که باصل درخت نرسد و در ایام بهار پیش از آنکه بنمر آید و
 آنچه از آن بر آید بصل فی جمع منبسطند یا در ظرف سفالی لعابدار و یا چینی و یا شیشه و آن غیر انجیر بر است چه انجیر
 بری از سمومات و ماکول نیست و آنرا در دلم و دیوانجیر و جیمیز را شکار انجیر گویند و ماکول است *طبیعت آن در دلم
 گرم و درازن تو *افعال و خواص آن جهت و مراس و در فیه سیسی و در دینه و نفق الدم و جبر و کرد و نافع و لعوق
 آن که برک و ثمر و شاح آنرا جوشانیده صاف کرده با عکر بقوام آورده باشد جهت رطوبت النفس و سرفه مزمن و کرفتنی
 آنرا از مجرب و مضامیر و نمرس آن جهت نفق الدم از سینه و بواسیر و یک منقل از بزرگ سائیده آن با آب جهت قطع

سهال مجرب و با قورین آن شکر جهت هوش از موده و صفا و عمارت برک آن جهت تحلیل و مایل و نفس آنها را شامیدن
آن با اشتیاق جهت قروح و زوگرز که جانوران می و ملای آن نیز مودند و گوشت خوردن نمر بخته آن با پشه جوف
آن مانع رمد است و اومت در آن حال و شیر آن گرم و با حلاوت و لیکن ضعیف تر از شیر انجیر و با قوت ملایه و مستطیل و ارام
صلبه و مدهل و اخلاط غلیظه و ملصق جزا است و جدا و آب و آشامیدن نمل و هم آن جهت تحلیل سبز و زردیهای بارده و با لرز
و سردی و خا کستر چوب آن جهت قروح و عایه و اکل و نار فاری مجرب و شیر آن روی الف و اطعاج و مصرعه و سوز
خصیات و مصلح آن انیسون و سکنجبین و لکنکین و آغامین آب و زردیهای آن و نوعی از آن کو چکتر از آن چه است و شیرین
و بعد رمدن سرخ میگرد و بر بالای آن از شیرین آن چیزی نشر کرده مانند آنکه نبات متجید میگرد و در آب قوی حمام
مینماند و در غلظتین و شکله بسیار است و در نسلطین مشهور و معروف سلمی و در غلظت و تنگ و فیکولر کو چکتر و درخت آن
بزرگ تر از انواع دیگر آن و شیر این مستطیل بد تیغ زدن میست و ولعوقی در آن با اندک کبر لوصغ عربی که نرم بود در
آخر طبع آن پیا شد تا آنکه بقوام نکشت پس آن جهت سرفه و امراض صدریه و تحلیل مواد و رفع احیای باقی *

* قصه الجیم مع النون *

* جنبها * بدخ جیم فارسی و سکون نون و فتح یاء فارسی و الف * الجیمیت آن درختی است و غلظت و هوشه صنف می باشد یکی
کل آن زرد و دیگری سرخ و لای و درخت این هر دو صنف کو چکتر از دو صنف کبودگان و برنگ این الیگ با ریگتر از
برک این و صنف سوم درخت آن عربیتر و برک آن کوتاه تر و عرضتر و کل آن طولانی و رنگ آن سفید و این را با ک چینه
دندان و مستطیل و عریضه اکل صنف آخر آنست و کل هوشه فی الجملة شبیه بلبله و بر کفای آن پنج عدد و عاریتگر و بلند و زنده
و چغل و طول و دند و نکشت و صغیر و خوشبو و تملیح یکد و در حوض و زمین احداث و غلظت می باشد و در میان کل آن چینه دانه
و زنده مانند آنکه در آن کفای است می باشد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و تحولات آن است شام آن مقوی
قلب بارد و خور و این آن دافع بطن و ریاح و طامع اشتها و طعام و گوشت چون سرد و رخت آخر لورده و دانه آن و بطن رسه چهار
ذرع کل است و بر آن لته بسیار و سبیل و دروغ جزاغ بران ریخته مانند شغل مشتعل سازند تا تمام آنچه از زمین بر و نشت
بسرزد پس بپز آفر آبر و رنگ تا در زهر اکثر سموم است شراب و مضاد و ملاء و گوشت که جوب حیوة مشهور و ملک مند عیان است
ازین است لیکن این اصل ندارد و درخت جوب حیات حیکر است و بنواح قلعه رفتاس گفته در صوبه عظیم آباد است می شود
شاید در خواص قریب بدان باشد *

* چنگ بد ستر * بسم جیم و سکون نون و دال مهمله و فتح یاء و موحله و الف و فتح دال و سکون سین و مهملین و فتح تاج
منافه و توانیه و سکون راء و مهمله و بعد ستر یا بجای الف نیز آمده یونانی اکسیانوش و جنانوسی آتش نیکان و بدرکی اغلان
آشی و نمین * ماهیت آن خصیه حیوانیست آبی و مزه و جوع یعنی د و عد و متصل بهم بهیأت کیس بیفتین و آن حیوان
بهیأت سنگ بسیار کو چکیست و غیر سنگ آبی است و صوم آن سرخ مائل به بنیاهی و غلیظه و در خا ح آب نیز تعیش میکند و در دلم
آفراسک نامند و حکیم میر محمد مؤمن در تحفه نوشته که قیاس تقاضا نمیکند که خصیه آن بطن جلد باشد و حقیق تازد آن را
ملاحظه نموده که میاد قطع کرده بود اصلا بر رنگ تداست و بعد از جو شامیدن آن در آب و خا کستر زبرد کرده کردن
آن بد رنگه بعد از هفت ماه بر و رنگ شد و اینکه در آن نوعی از استیاله است شکی نیست و رنگ آن زرد و سرخ

وسیه میباشد و بهترین آن و مستعد زود پس سرخ سبکین خمیاری تنک و عریض التفتیت آنست که زیاد و آرسه مان بر این
 فکن شده باشد و آنچه مخالف این اوصاف باشد زود فست و صاحب توزیع الان و اح نوشته که قوت آن تا نوزده سال
 میباشد و بعد از این ضعف میگردد و اندک سی نوشته که شک نیست در آن بلکه زیاد و هم میباشد و سیاه آن با صیت و قتال
 و مختلر گوید آنچه حکیم نوشته است است تازه آن نرم و بد بو و بعد مدتی تا یک سال زیاد که بز آن بگذر دست و خوشبو
 و رنگ آن خوب ظاهر میگردد * طبیعت این در آخر صوم گرم و در دوم خشک و لطیف و اقوی جمیع اند و یه خار و یا بعد
 است و چیز صغری شخصی کدد اغل آنست لاندع شد بد استعین است استعمال آن جایز نیست * استعمال و خواص آن
 مفتوح شک و مختل ابرام و تریاق اند و یه باید و وقتا له و اکثر هوام و مشقوق از خربق و همیج حوارت غریزی امراض
 الاثر اس و العصب و القلب و المعدة جهت امراض بارد و طبعه دما غی و ریحی و عصا آبی مانند صرع و ام الصبیان و فالج و
 وحشه و تشنج و طبع امثال فی و لیشر عس که سر نام بلغمی است و نمیان بود در هر بارد ریحی و زمن و بلغمی و شقیقه و سبات و
 خدر و اکثر از امثال فی و طبع و زکام و اوجاع اعصاب و لذن و غیرها و مالغولیا ی بر اقی و خفقان بارد و غرق و نفخ معده و
 قولنج بلغمی و ریحی شریط و معوطا بتهائی یا با دوباره مناسبه سر علت و خوراندن نمیکند آن با شیر مرغه جهت ام الصبیان
 و در ناهای طعل غالبین و مؤثر السوم طلای آن با سرکه و تمر و تخم آن و تخم همین آن با روغن کب یا ادهان مناسبه و بکر جهت
 دفع صوم و خوردن آن بعد از قیون بقدر یک افیون خورده باشد دفع سمیت آنست خصوصاً با سرکه و چون با مسامی آن
 افیون بشاقت سمیت افیون و از آنکه کرد اند خصوصاً با سرکه اعضاء المنفی چون بعد از تفصیل صافن حقل ارد و در هم آنرا
 با آب فروخته یا عمل یا تصور کند و در بار طبع نماید و در ضرر و اخراج جنین و مغشیه کند و بر و دست برحم را زایل سازد و
 اگر بآن تبیه نماید یا غسل و غلغل مقد ارنگ معلقه لغی نمائید هیچ ضرر نرساند و با سرکه جهت خوارق الصلای بخور آن
 جهت اصناف صلبه بارد و ریحی العین اکتال آن جهت ظلمت بصر و دفعه و میل و طلای آن جهت قروح و تماله و اکثر
 امراض دماغیه و عصبانیه و اوجاع عجز منده رضا دین بتهائی و یا بایر و غنهای مناسبه جهت تحلیل ابرام و منمنه خار
 و بوبارده و اوجاع بارد و مفاد صلی و غیر آن و دستور تنک همین در قرح آن الاذن کبداشتن آن در گوش جهت ریح و غلغل سامعه
 که از بر و صحت باشد و زوج بارد آن و همچنین قنور آن با روغن نارد بن در گوش جهت امراض مذکوره و استنشام آن
 جهت ابرام رتبه و علتهای آن و تقویت دماغ نافع و حمل آن صلی حایل برحم و مسقط جنین و حمل ریحی و بول مضر
 صبر و درین صلی آن شربت بنفشه مقد ار شربت آن تا یک در آنک بدل آن مثل آن و ج و یا نصف آن قفل و در بعضی مواد
 بوزن آن مشک و در امراض جگر و فرخون و جهت تحلیل رطوبات لجه سهو تر آن قفل و زکات آن در افغل و زکات آن
 زرد باد است و جنل سیاه بقدر رنگ رهم کشته است و بمیان راست که در مدت یک روز میکشد و الا متعیر بسر سام میشود و
 تریاق آن حاض اترج و سرکه غمر و شر الاغ است و ذراتی چند باد متر و جوارش و حنبل و دهن و موم و زنجبیر و زنج
 منجربا یا اعتبار آنکه اصل و معود در آنها جنل باد متر است و در ایدین در حرف الجیم ذکر یافت
 * جفتیها تا * بکسر حیم و سکون تون و کسر طاعمه و فتح فاعشنه کتانیه و الف و فتح تون و الف لغت یونانی است و
 یونانی اسباب سقا و بفارحی کوشاد و جمعی اند لس بش کشته و بعضی بش کشته و اخیر آن دانسته اند و بدی کهان
 بیل بخر با عمار سی و کاف و غنای فالت و تون و کس با عمار و سکون فاعشنه کتانیه و در آل معمله کوبیده اسم این

مشتق از اسم بادشاهی است که اول اطلاع بر آن یافته و یا شفا بر آن دوا یافته و اسم آن بادشا را جنطیان بوده **ما هیت**
 آن ذوصف می باشد رومی و غیر رومی و رومی آن که بهترین اصناف است و بقا رومی نیز با مندرج مستعمل و نزد اطلاق مراد
 این صنف است یعنی است در راز تا بنبری و علی ظمانی و سرخی و تبرکی و تلح و ساق و عروق آن بسطوری انگشتی و مجوف
 و املاص و بقدر و ذره و کره و اردو یک آن شبیه ببرک کردکان و یا لمان الحبل و از آن کوچکتر و از هم در و سرج و
 اطراف و وسط ببرک آن مشرف و کل آن سرخ مائل بکبود و نمز آن در غلافی عریض نازک سبک شبیه بکنکب و منتهی آن
 جبال و مواضع سایه و برف نشین و نمناک و صنف دوم آب جرمغانی نامند ببرک آن شبیه ببرک حماض و این غیر مستعمل
 و در نکاله جنطیا نا شیرین طعم نیز دانه شده **طبیعت آن** در اول سوم گرم و خشک بعضی در دوم خشک گفته اند و قوت
 آن تا مدد ما باقی میماند **افعال و خواص آن** تا بضع و فایده لطیف و جالی و محلل و متقی و مفتوح سل در مسکن و جاع
 پاره و صمایت کنند **قلب** از اذیت سموم بسبب قوت فایده و تر یا قیه که دارد و مدربول و مخرج جنین و آسان کردن آن جهت
 امراض مذکوره و کزیدن سگ دیوانه و عقرب و هوام و سموم مشرب و در جگر و معده و سردی و اسهال و احتباس حیض و در
 دره بک یا شراب جهت التواء عصب و وجع کبد و طحال و برون و زهر آرم آنها و یکمغنا آن با نخل و سداب و شراب جهت نهش فرام
 و سگ دیوانه و غیر آن و در تر یا قیت اقوی و آسان کردن عصاره آن مقدار یک مثقال با آب جهت در پهلوی و معده و رگ
 بارد و سقطه و رهن عسل و اطراف آن و التواء عصب نافع و ضا د آن با شراب جهت کزیدن جانوران همی و جراحات
 و برون خزینه و درم بارد احشا و ضرب و سقطه و کمر و اعضا و روثی و وجع معده و ریاس که جهت از انبه بقی و طوی آن ناخنا بر کمر
 دست قاطع خون حیض و طوی آن جهت درم حار چشم و داخل کردن آن در شیا فانت حاده بچای عصا و خفتن سواد
 مغیله و حمل آن جهت اخراج جنین و اسقاط آن مؤثر و در ستور آسان کردن نیم مثقال کوبید و آن با عسل و آب نیسکرم
 و رازی گفته که جنطیا از کبار ادویه است که داخل تر یا قات و معاجین کبار گردد و میشود از برای دفع سموم و تقویت ادویه
 خصوصاً برای دفع سمیت کزیدن سگ دیوانه و انقی و مار و عقرب و سباع کزید و ذوات السموم و مقاربت با سموم فتال
 خشرویه **المشامیر** و مضر سینه و معده و ریه و برون معده و شربت آن تا یک مثقال بدل آن در رفتن و تحلیل یک
 وزن و نیم آن اما رهن و نیم وزن آن پوست بزم کبر و در مائرمواضع قعط و زرا و نل بوزن آن و کوبیدن جنطیا نا جرمغانی
 و عصاره آن که بزم آنرا بکوبند و بنجیر و زرد آب بنجیر اند پس بنجیر شافند تا علیه ذکر گردد و صاف نمایند و باز طبع و فند تا معتقد
 گردد در جمیع افعال مذکوره و شراب و ضما د اقوی تر از جرم بزم آنست و ریاسد آب و در تر یا قیت اقوی و قوت آن تا هفت سال
 باقی میماند و دواء الجنطیا نا و دهن و مشرف و شراب و ضما د و معجون آن در تر یا قیت کبیر ذکر یافت

فصل فی الجیم مع الواء

چوب چینی * بزم جیم فارسی و سکون را و و یا و موحد و کمر جیم فارسی و سکون و عشا و تختانی و کسر نون و یاز
 آنرا خشب الصینی و بزم چینی نیز نامند و از ادویه جلد است **ما هیت** آن یعنی است سرخ و کلابی رنگ و اندک
 شیرین خور صا تر و ناز آن و بقدر و شرب و کونا و تر و بیلد ترازان نیز و قوی بسطوری یکقبضه و بعضی با یک ترازان و بعضی
 کم کرده و بعضی بر کرده و بعضی راست و بعضی کچ و بعضی متشعب و بعضی املاص و بعضی خشن و بعضی سنگین و بعضی سبک و بعضی
 صلاب و بعضی رخور و بعضی سفید و بعضی سیاه و براق می باشد و بهتر و نرم و شیرین آن سرخ و کلابی رنگ و شیرین طعم

آنست که قطعات آن بزرگ و راست و قوی و بی کوفه و بیاکرمه و املاش روی ریشه و ذرصلابت و رخاوت متوسط و غیر و متشعب و متشقق و تازه و سنگین و غرقه غیر بسیار که نه گرم خورد و باطل و آنچه سفید و سبک و رخو باشد خام است و آنچه سیاه و براق و ملبس بر ریشه بهیئتیکه کوید و اندرون آن صمغ جا کرده که مصغ نامند و همچنین پُر کرده کج بر ریشه و متشعب و متشقق آن همه زبون و غیر مستعمل بجهاتیکه در قریب بادین کبیر ذکر یافت و نبات آن از قبیل نیم و بیار و فی الجمله مفروش بر روی زمین و شاخ آن باریک و صلب و غیر مجوفه فی الجمله شبیه بشاخهای نورسته بانس که در رخت و بنکله میشود الا آنکه بزرگ آن باریک و بلند اندک شبیه بزرگ ساج قدسی و از آن کوچکتر نسبت آن اکثر کوهستان بلاد چین و کناره آبها بر چشمها و در کوهستان سلامت که در شمال و مشرقی بنکله واقع است نیز میشود و لیکن بسیار ضعیف و کم قوت و پروریش و پُر کرده و سبک و زین رخو و از چین کا می بیخ تازه آنرا در میان خاک سرخ رنگ اندک لزوج و آمیخته بر یکهای بسیار کوچک میآورند چنانچه در سینه یکگز و رویک صد و هشتاد و هشت مجری در کلکته آورده بود و آن محرق کتابد در مرشد آباد قریب بدست آورده خاک آشفیه بد آن بهم رسانیده و در باغچه کاشت سبز گشت بیار و آن شبیه با آنچه ذکر یافت بود و طول آن بمقدار سه چهار ذرع و برکهای آن کوچک اندک طولانی و در درج سردی سه چهار پنج بزرگ زیاده نبود و از بیخ آن بخشهای دیگر بیروسته بد آن بهم رسید و بعد یک سال بر آورده شد و خوبی مانند چوب چینی نبود و لیکن شیرین طعم و چون باز کاشته شد بسبب اختلاف آب و هوای تصور ترتیب سبز نکرد و بدین وسیله شد و طبیعت آن حکیم میرعماد الدین محمود شیرازی کرم قدس و مرتبه اول دانسته بالیقین در حرارت و تعامل در رطوبت آن و حکم مرزاقا ضعیف بودی و حکم میرمحمد هاشم طهرانی حکیم ارانی در قریب بادین خود موصوف بقادری نیز مرکب القوی نوشته و لیکن همه قائل اند بر طوبت فضیله آن و ثواب معتدله الملوک سید حکیم علوی خان قدس سره نیز مرکب القوی و اجزای ترکیبی آن را مانند حرارت و بیروست بر طوبت فضیله غریبه بسیار فرموده و اندک و ادله هر یک بتفصیل در قریب بادین کبیر ذکر یافت و این اقرب بصواب است محرق کوید اصل آنست که تر و تازه آن حار و رطب است با بیس بسیار کمی و سبز چندان که نه بدو بیس آن میافزاید و از رطوبت آن میکاهد و تأثیر حرارت یا بیس آن نیز غالب و می باشد و افعال و خواص آن ملطف و مفتوح مدد و محلل فضول و معرق و مرقق و مصفی خون و ارواح و منوم و سریع النفوذ با عضا و قاعی بدن و عروق ضیقۀ شعریه و محل حرارت غریزیه و مقوی اعضای رئیس و معده و بابه و من و بول و حبض و میبطف و طویات غریبه باعتبار قوت تأیضه که در ارم و جهت فالج و رعشه و تشنج امتلائی و صل اع مزمن سوداوی و شقیقه و مواد نزله مزمنه و اختلاط ذهن و سیات و اقسام جنون و الماخولیا و مانیا و قطرب و امراض خود اوی و دمویه مستتره مانند جنون و آن تفکر و جمیع قروح خبیثه و ساعیه و جوششها و قوبا و جرب و حکه و آله و قروح کرده و مثانه و امراض مقعده و بواسیر و نواسیر و اسهال بواسیری و سلس البول و امراض رحم و عروق و پرور نمودن حصبه و سوء القینه و استسقای لخمی و برتان اسود و سلس و عقل های صلبه و ارام صلبه سوداویۀ متعجری و حبوبات سوداویۀ عتیقه و دق شغریه و حبوبات و ربع و سرطانات و بهق و برص اسود و بن و کلف و اوجاع مفاصل و وجع و زک و عرق النساء و نفوس و داء النعلب و داء الحیه و داء الفیل و ترک عادات افیون و دفع سمیت اخلاط فاسده و مخترقه و اعاده کتله باه و مایه و عین و نصارت و حمریت و صفار و رونق و رنگ بشره و تسمین بدن و غیر اینها از امراض سوداویه و بلغمیه مزمنه بتفصیلی که در قریب بادین کبیر ذکر یافت نافع با شرایط

و طرق استعمال آن بعنوان مطبوخ بطریق تعریف در طرف هر بسته و یا بطورقه و یا ناقص و یا سفوف و یا شربت و حلوا و یا
حریره و یا مربا و یا دمن و یا مرهم و یا معجون و یا غیر اینها بتهائی و یا با دانه معینه و مناسبه و مستحبه بهر علت و مرض و بالعجله
اکثر امراض مزمنه سوداویه و مزمویه مستحبه و راغبند و مجرب است در امراض بلفمیه خصوصاً ناز آن چند آن نفعی ندارد
و در تصفیه خون و سایر اخلاط و تفرقه هر یک از هم بهتر از آن چیزی نیست چنانچه شخصی را بنا بر بعضی جهات خوب چینی
بطریق مطبوخ یا غیراً فطورانین و عند در آخر آن غلبه خون و سودا و بلفم نیز معلوم گردد و بخارش در دست و پاها و اکثر
اعضاد انهای کوچک و انقباض و خفگی قلب و اورا و لافند آکل نمودن و شش پس بفصله و مرده یوم فصل صاف و درین و فصل
تمیز و جدائی خون از سودا و این وظاهر بود که در حین استخراج خون چون رنگ را وسیع کرده شد و بنود شعبه بسیار سیاه و رنگی
مانند مرکب و شعبه و قوتی از آن سوزخ غلیظ مائل بتورکین و درد و نبضه و هم بر می آمدن و آنچه سیاه بود در کف آنگ مانند جگر سیاه
قطعه قطعه منجمل گشت و خون مخلوط با آب و بلفم مانند تارهای مخلط معانی و مضر و زردن و اطفال و جوانان و بلدان و فصل
حار و در مقام استعمال آن و بعد از آن تا چند مدت خوردن قرنی و رنگ و آب سرد و موی تر و اشبابی منفعه مانند
بقول و جوب و اعراض نفسانی و بلندی و جماع و غسل نمودن و آب سرد نوشیدن و هوای سرد بدین و نشستن همه بسیار مضر و چون
مقدار از شربت آن را تصبب امراض و امراض و از ثبات و غیره مختلف میباشد و فی الحقیقت مقلدان معینی اند و در همچین
طریق استعمال آن لهذا اینجا ذکر نمود بدل آن ماصفراض و در بعضی مواد شجره النبی که بشرکی که ذکر است و در بعضی
مواد عشبه مغریه است و چون دوسه برگ آرد یا کشت طبع دهن کوش و از دوسه مهر اولی که ذکر اند مانند کوشه آه و زکون
چوب چینی خطائی * ما هیئت آن جزئی است مانند خن و زکون بزرگی شبهه بگل و وکتل و پوست آن اندک
خشن جوزی رنگ تیره و مغز آن کلابی و با دایم رنگ بی زحشه مانند خمر خشک شد و از کوهستان خطا و نیلای می آوردند
و بر حقیقت آن چند آن اطلاعی نیست شاید از تیره در حین بر می آید مانند وکتل و بعضی میوه های دیگر و از برای آن خواص
بسیاری نقل میکنند از قبیل خواص چوب چینی و بعضی بهتر و قویتر از آن میل اند و دستور استعمال این نیز مانند
چوب چینی چین است و نیز روزی دو ماشه آن را با دوسه ماشه نبات مسخوف ساخته با قند و آب نیم گرم می آشامند
تا مدت بیست و یک یوم تا بجهل بوم و از رنگ و حوضات و بقول و غیره باید دستور چوب چینی است و از آن خفیف تر
چوب حیوة * بفتح خای مؤمله و یا مشتاة تختانی و زواروتی * ما هیئت آن چوب درخت عندی است که در فواح
بنارس و کوزک و برورفتا من بهم میرسد و بسیار عظیم می باشد و از آن سریر و بایهای بلیک و غیره میسازند و رنگ آن
اغبر و خالدار و ابری سیاه تیره و کمرنگ و گهت سال خورده آن رنگین تر و صلب تر و بهتر و در تاریکی که قطع نماید بوی
خوشی اندک شبیه بوی عودندی از آن ظاهر میگردد و برگ آن شبیه برگ بید انجیر و متشعب بسه شعبه و بلند تر
و ضخیم تر از برگ بید انجیر * طبیعت آن در دوزم گرم و خشک * افعال و خواص آن با تریا میت و قوت قابضه و جهت
دفع میضه که قی و اسهال بند نکرد و اسهال و طوبی و تهوع را باز دارد و ریاح باطنی و موم مشرب و به وضعی که دفع نماید
و ضاآن جهت دفع موم مذوقه و مل و غه و قلیل از ورم و تسکین از جماع نافع و کوبیدن ما و و گردم و زاریا نزدیک
خوابنده بر سر آن نکرد و از این ترمانند *
چوز * بفتح جه و سکون و اووزای معجمه بظاری کردگان و چهار مغز و پندی اخروت نامند * ما هیئت آن درختی

چوب چینی

چوب حیوة

چوز

است عظم و برک آن بهن و اندک طولانی و فی الجمله ضعیف و آن ثمر آید مه زهت میباید یکی سبز ضخیم با غرقت بسیار
و قیو ضعیف تراند ک تلخی و در غامی اندک نرم و بعد خشک شدن خفیفی میگرد و در دم که در زیر آنست صاب و دریا رچه
بهیم پیوسته و سر آن اندک برآمده و در زیر آن مغز و بر آن پوست رقیقی محتوی بر مغز آن و مغز آن سفید باد و نمیت بسیار مانند
مغز بسته و چلغوزه و چنان رخصه است و در حصه از هم بسیار جدا و از آنک اتصال بهم دارند و در حصه دیگر با هم متصل و
البدن اتصال و بین آنها پدید آید نازک اندک صلب خفیفی است طبعیت آن درد و کرم و در اول خشک و با رطوبت
قتلیه و تازه آنرا گرمی و پیوست کمتر و در رطوبت فضلیه زیاده و هر چند خشک گردد دیوست و حرارت آن می افزاید و
رطوبت آن کم میگرد و فعال بسیار لطیف و ملین طبع و مشکل و صعبی و مانع نشسته و مقوی اعضای رئیس
خصوصا دماغ و مقوی حواس باطنیه خصوصا با مویرغ منق و الخیر سفید و بر آن را بسیار موافق و خوردن دهه متقال آن
بکده با انجیر کوبیده باشد در ثلثین طبع مجرب و پنهانی ناشناخته جهت سهولت قی و بر بیان کرد آن با پوست جهت سه
که از هوای سرد بهم رسیده باشد و خوردن آن با انزروت مانع ضرر از زروت و مخرج کرم معده و بعد میل و دل ستور
با بلاد و مانع ضرر از آن و خوردن آن با انجیر و سد اب جهت رفع مضرت سوم خواه قبل حصول سم خواه بعد ازان
و آشامیدن سوخته آن که با پوست سوخته باشند بمقدار یک مثقال یا رب مر و دوا منال آن جهت قطع خورن بواسیر
مجرب و با لیسیت خوردن مغز آن مسکن منصف و مصلح قروح و دل ستور ضما آن و اکتال آن جهت جرب و سبل
و د معده مقبل و تحول سوخته مغز آن با شراب جهت منع ادرا حیض ضما د آن با عسل و میاز و لک جهت کزیدن
ک دیوانه و چون باز بر آگرهانی نرم سوخته با عسل مرشته بر سر و بدن مغرور و مقول و یا صاحبان اوجاع مفاصل بارده
و حمیات بارده بلغمه مزمنه بمالند و در حمام و یا در آفتاب و یا خا نگر می و بر فرش گرمی بر طرف مخالف علت در آن
هر دو علت و بر پشت در غیر آن بخوابند و بر خود لیسیت بر پنجه بیندازند و بکند از بدن تا خوب عرق شود پس بدن را پاک
کرده از زیر آن بر آید و بدن خود را از هوای سرد محفوظ دارند و آب سرد نتوشند در یک دفعه زائل کرد و اگر در
حمام است در پشت خار آن روند و بر مننه شوند و آنرا گرم کرده بر سر و تمام بدن بمالند و در فالج و لقوه اگر خوانند بطرف
مخالف بخوابند و آن مقل را بر صبر کنند که خوب عرق کنند پس بدن خود را پاک کنند و استعمال آب مطلقا نمایند
و بر آید و از هوا خود را محفوظ دارند و ضما د تازه تر آن جهت رفع آثار ضربه و دلوک آن جهت از اذکلف و تشنج وجه
و طلای خائیه آن ناشناخته جهت قوبای اطفال و ورم سوداوی که زخم شد و باشد و دل ستور طلای خائیه مغز کهنه آن ناشنا
جهت غرب و غناغرا بار جمره و قوبای اطفال و التوای عصب و تمد و تشنج و اتار قه مین حادث از بر و بیس و داء الثعلب و
ورم پستان و طلای مغز کهنه سوخته آن با زنت جهت قروح سر و مغز آن بسبب لطافت و دهنیت سریع الفساد و استحاله خلط
مزایر خصوصا کهنه آن و اکثار خوردن آن باعث اخراج حب القروع و موجب ورم لوزتین و بنو و دمان خصوصا در مجروحین
که مضراشان است و بر ای این باید که بعد خوردن آن دهن را خوب بشویند و انا را چاشنیل بر بکند و سکجبین بخورند و
با اندک خشکاش خوردن نیز مصلح آنست و چون متغیر و متکثر گردد ردی و زیون و یا سمیت میباید استعمال نمود
و مل و او آن قی کردن و ترشی مایه خوردن است و مر با آن با عسل جهت تسخین کرده و تحریک باه بسیار موثر و ملین بطن و
مقوی معده و عروق که برورد آن تریاق صاحبان ضعیف معده و صمغ آن جهت قروح خفیفه و زور و کب اشتن آن بردن آن

و رجوع در مراحم نیز جهت قروح طریقه مفید و عصاره پوست آن دار آمار که طبع داد؛ منعقل نموده باشند جهت اورام
 رانغ، عصب غلات حلق مجرب و غرغره آب مطبوخ پوست آن جهت تحلیل اورام لته و استحکام دندان و زردی پوست
 مسما عنب پوست دوم آن جهت تخفیف جراحات و آشامیدن سائید آن سه روز جهت نزف الدم و زوال تقطیر البول
 سادات اراسترا و یک ستور حمل آن با شراب جهت نزف الدم رحم و چون پوست بخی آنرا مقل از نیمه تلیک اوقیه بجوشانند
 و آب آنرا بعد پری معده از طعام بیاشامند قوی آورد و اخلاط از جبهه بسیار دفع نمایند و اجاع اسافل خصوص وجع بطن رانغ
 بخشک و چون پوست بیرون آنرا در حال مستحضر و نازکی بگویند و بخت الحید یک سائید بهران بهاشند و هر روز بریم زندقه خضاییه
 نکور و رنگ آن با دوام میباشند و یک ستور چون با خست الحید و سر که طبع نمایند و نایک گفته در آفتاب گذارند و هر روز بریم
 زندقه پس استعمال نمایند و این ابلغ و انفعی از اول است و مالیدن پوست سبز آن بر قوبا و حوزانافع و مسواک کردن پیر سبز
 تازه آن یعنی مالیدن آن بر دندان مقوی لته و یک ستور مالیدن پوست بیخ تازه آن هر پنج روز یک مرتبه بدندان منفی
 دماغ از اخلاط و رابع نیسان و چون پوست بیخ آنرا در روغن زیتون بجوشانند با مهران شود ضماد آن جهت براسیر و امراض
 مقعد و بغایت مؤثر و طور آب هرک آن که کرم نموده باشند جهت اخراج چرک کوش و رب پوست سبز آنرا که با عمل
 و نارب انکور تر تیب دهن جهت خنثی و شوردها و خون آمدن از بدن دندان و سسینی آن و تقویت لته بیعلیل و طلای
 پوست تازه آن با مثل آن برگ حنا جهت نزلات و صداع مزمن و شقیقه و فالج و جمیع اجاع بارده مانند بغرس و امثال
 آن نافع و طلای نشاره پوست آن با هوکه جهت سرخ کردن رخسار مجرب و بازفت جهت قوی کردن هضمی مخصوص در
 خیساییدن آن چند روز در روغن زیتون و بریدن مالیدن جهت منع تولید سچش مجرب دانسته اند و شربت آنرا جهت
 سرز مجرب یافته اند و جوشانیدن جوز صحیح در روغنیکه طعم آن متغیر شده باشد و همچنین ساثر طعمه متغیر الطعم
 با عی رفع تغیر آنست و گویند از خواص مغز آنست که چون با مس بگویند یا بر مس بمالند مس را ریزه کنند و گویند چون
 در فصل خزان ما زوراد در روغن زیتون بجوشانند بعد یک سیاه کرد در صاف نموده در شیشه کرده پای درخت آنرا
 حفر نموده و ریخته قوی آنرا برین طرف متصل بد رخت را در آن شیشه کنند بعد یک بهنه شیشه نرسد و در روغن باشد پس
 اطراف دهن آنرا خوب بد نمایند و بخاک بپوشند و نکاهدارند تا زمانیکه آند رخت بشواید پس شمشه را بر آورند
 در آن شیشه چیزی سیاه شبیه بر کب خواهد بود و آن خضایی است بسیار نیکو و مل تها اثر آن میماند و از سر راست و احتیاج
 بمالیدن بر مونیست بلکه بعضی ترک کردن شانه بدن و بر موشکین سیاه میگرداند و چون قبل از موی بر آمدن در
 حمام برانثیان بمالند مانع روئیدن موی اسفید گردد و کندی مجرب دانسته و بعضی گفته اند از خواص آنست که چون
 در زردی سائید آن بخور با بل لا غریب گردان و شخص ناظم بیدار میشود در حالتیکه مغمول و حواس بسته باشد و چون خوانند
 که جو زرا مقصر نمایند از قشر رقیق ملاصق مغز آن باید که در آرد و طرف اندک بریان نمایند پس بدست بمالند تا پورحه
 آن جل اکرد و در روغن آن در خواص مانند مغز کهنه آنست و محلل و مسخن و آشامیدن آن روزی سه درهم تا یک هفته
 جهت وجع و رگ مجرب و جهت امراض بارده و امزج بارده نافع و طلای آن جهت اکل و نواصیر چشم و نرم کردن
 اعصاب و رفع اجاع بارده و زوال قوبا و داء النعلب و قمل مجرب و معوط آن جهت لقوه و فالج و تشنه نافع بد مغز آن
 بر وزن آن حبه الخضر و بدل روغن آن روغن سداب است

* جوزایه * بفتح جیم و سکون و ورتج زای معجمه و الف و یای موحد و و فای ترکی و اواج نامند * ماهیت آن طعامی است که از ارد کنند و سبزه‌ها ترتیب دهند * طبیعت آن گرم و مرطوب و متعصب سبزه‌ها مختلف میگردد * افعال و خواص آن ملین و موافی سینه و شش و قلیل الغذا و نقلخ و مضر صاحبان ریاخ و رطوبت معد است

* جوززارقیم * بفتح جیم و سکون و او و زای معجمه و فتح الف و سکون و اء و طه و فتح قاف و سکون میم و بلغت بر روی اکثر نامند * ماهیت آن بیج کیلیم است مستند بر بقدر کزدان و سفید و مصمت و زرد شکن و جو طعم شبیه بشا بلوط و قلا و یا اندکی کادی و چون خشک شود پوست سیاه و رقیقه بر آن ظاهر میگردد و زرد از آن بچل آمیضد و ساق کلاه آن باریک مستند بر زباده بر ذریع و خشن و اغبر و مخوف و کل آن سفید و شبیه بقره شبیه و تخم آن بسیار و از یکد و تنه بلغم و برک آن شبیه ببرک زردک و در مزاج و جمال میر و یله و در وسط بناستان بهم میرسد و تا سه سال قوت آن باقی میماند و بعد از آن ضعیف میگردد و بهترین آن سکنین پر مغز تا زده آن است * طبیعت آن در دوم گرم و خشک و در آخر سوم نیز گفته اند * افعال و خواص آن مخلص و مسکر و منت حصار و مخرج گرم معد و تخصیص اجزین با آب مطبوخ خشک بیا شامند و نالیکه از رتوبت معد بغایت منور و صفا آن وجه تحلیل او را مبلغمی و ساق و غیر آن مجرب دانسته اند بحدی که در یک شب گفته اند تحلیل می برد مقدار رشوبت آن تا شانزده قیراط و مصلح فحل بر آن شیر تازه و دوشب و آبکنار آن تاد و درم هم و باغ فای شادان و اسهال و استرخای اعصاب و کفله و مصلح آن ریختن آب سرد بر اطراف و نوشیدن خوشبوئی های سرد و تر و مالیدن آن با برتاق و شامیدن آب سرد و عود و میوه ساد

* جوز بوا * بفتح جیم و سکون و او و زای معجمه و فتح باء و موحد و الف و یای فارسی است و پهنی جای پهل نامند * ماهیت آن نیمه رختی است که در جزیره از جزائر زیاد مسمی بجای که بر آن فرکی یا بارند و آنرا بتای نامند بهم میرسد و آن بند در تصویر و نند پس است که عوام و نند یزنا مندر و قومی از نصارت است خود بر چهار بطراف می برد و میفر و شد و نیز شین و شند و دیکس و نند و شور جائی هست بسیار میشود و جنگلی و اشجار و صنایع هم هست و درین اوقات انگلس نیز که قومی دیگر از نصاری است نوعی از جوز بوا یافته و آن طولانی الی جمله در شکل شبیه ببلوط و در غلافی نیز مانند غلاف آن و از آن صلب تر و مغز آن از مغز جوز بوا معروف اند که رخت و لطیف بود و در نهایت و بوزان کمتر و در قوت ضعیف تر و رخت جوز بوا بعد از رخت کزدان و از آن کوچکتر و برک آن غنی الی جمله شبیه ببرک آن و کوچکتر و باریک تر از آن و ثمر آن بقدر ثمر کزدان کوچکتر با پوست سیاه و خام و آب آن به پوست می باشد یکی خارج و آن در خامی سبز و نرم و بی ریشه لحمی و ضخیم تر ببطوری انکشتی چنانچه در دست آنرا هر یک ساخته از آنجا میا ورنند و در زیر آن پوست لحمی پوست دیگر صلب اندک صلفی و بر بالای آن سیاه سیاه و در جوفه آن پوست صلب صلب است و جوز بوا می باشد بمقدار قند قی و اندک طولانی و از نذیق بزرگ تر و بهترین آن تازه کوم ناکورد و سکنین تنه و طعم و رائحه و آن سرخ و رنگ است و قوت آن تا سه سال باقی می ماند * طبیعت آن در آخر دوم گرم و در سوم خشک و با قوت بلایه و رطوبت فضلیه و لعلها بزودی آن را گرم می خورد * افعال و خواص آن مفرح و ملطف و مسکر و حافظ حرارت غریزی و هاضم طعام و مقوی معده و فم آن مرصع و چکر و باه می برد و در جهت صلابت چکر و هیروزا و رام بارده آن و بر فغان و خوشبوئی دهان و عرق و بول و تحلیل ریاخ و رفع کلف و نهش و غلبان و رفع رطوبت معد و زلیق الا معاله و اسهال معده باریک و در رطوبت و زاله و رطوبت باه

متعذبه دحل و استغای لندی و عسل الجوز شر یا مفید و بریان کرده آن حایس اسهال رطوبی و ضما د آن جهت در دهر بارد
و فالج و لقوه و استرخا و رام بارده جگر و ارجاع بارده رطبه و ارجاع وضعف اعصاب و احداث از خوردن چوب چینی و با
انستین و عسل جهت از لاله کف و منش و آنا و زهره و بار و غنها جهت کوی کوش و ارجاع بارده آن تخار و از آن هبا
و اکتنان آن جهت تفریت با صره و سبل و جرب نافع مصر محرورین و مصدع مصلح آن کشتیز و مصرحر و شش و مصلح آن
بنفشه و عسل مقدار شربت آن نادر و متقال و اکثار آن مویع و عسل و حلق و حق و بلل آن بوزن آن بسا سد و در صلا با آب یک
وزن و نیم آن منبل الطیب و روغن و عطر آن در ابدال مذکور در بسا رفوی تر و مرهای آن از این ضعیف تر و مشکل آن نیز
از این ضعیف تر و حار و ابرش و حب و دهن و سفوف آن در قوای یادین ذکر حالت و جهت هضم کرم خوردن آن دراد و آنگاه میداند
* جوز جندم * بفتح جیم و سکون و اوزای معجمه و فتح جیم و سکون و یون رضم دال مهمله و سکون و هم معرب از کوز
کند م فارسی است و کل کند م نیز نامدی و نزد عرب چشمه و بنعمج السببه و شحم الارض و نزد اهل رقه معروفه و شحم الحام
و نزد اهل اندلس بتره العنبل است * ماهیت این چیز نیست شبیه بمغز گردان که بر روی سنگها متکون میگردد و سفید ملال
پزودی و بغلادی و انطاکی و مانفی نوشته اند که بقدر و اندک نفوذ سقیم مائل و زردی است که در صحرایا بر روی سنگها متکون
میکردد و انطاکی گفته بکمان من آن رطوبی است که مختلط گشته با آن خاک لطیف و چون در عسل اند از این بزرودی منخل
شود و مقدار غلیل آن چشم بسیار بهم رساند و عسل را غلیظ کرد اند و حیم آن را بپزند و بعد از آن یک اوقیه آن چشم یک درطل
نمایند * طبیعت آن سرد و ولجوم کرم و خشک و بارطوبت و فصل بهار و بعضی در اول کرم گفته اند و بعضی در دوم سرد و
خشک * افعال و خواص این بغالت مبیح و منغظ و مسمن و مانع شهوات رذیله کل خوردن و امسال آن و مفتاح حاد
و رافع عسر البول و با آب سیب جهت قطع نزف الدم و ضما د آن جهت نزف الدم و قوبا و سفه نافع و معنی و معنی و مصلح
آن ریاس و امار مقدار و شرب آن نادر و در هم و چون یک درطل و ربع آن را بر دهر درطل عسل و سی رطل آب کرم اند از این
در ویسار و ریحند و سر آنرا بپوشند و بزرودی مسکر و شراب گردد و استی که بقوی تر از شمر یا شل و اول عراق آبر و فضیلت میافزاید
در بحر و بعد از آن نوشته که صنفی از جوز جندم از نا حبه یو برمی آورند و آن کو چکتر و سیار زرد و قوی و با سمیت است
استعمال آن بپزی و ده جائز نیست و مهبج با در و مجفف و با وجود آن مطلق قوی با است بسبب شدت تجعفی که دارد
بل پس سبب نیز قاطع نزف الدم است چون از خارج بران بپاشند و یا مقدار در و در هم با آب به و سیب با شامند
* جوز الخمس * بفتح جیم و سکون و اوزای معجمه و الف و لام و فتح خاء معجمه و ميم و سین مهمله * ماهیت آن در
درختیست فندقی بقدر رطوبتی مل و رو سیاه خال و اروپوست آن ناهموار و در جوف آن دانهها بقدر رطوبتی و زیاد از این مل
نمیباشد و لکن آبر جوز الخمس نامند * طبیعت این در در هم کرم و خشک و در هم کرم نیز گفته اند * افعال و خواص
آن مسهل بلغم و لزوجات و خلط هودا و به اختیرقه و تحلیل راح و مفتوح سد و مقدار شرب آن تا در در هم با آب کرم و مصطکا
* جوز الزنج * بفتح زای معجمه و سکون و نون و جیم * ماهیت آن نرم است بقدر رطوبتی و خولانی و چاشنی دارد
اندرون آن دانه ایست شبیه بقاقله صغایر و یک و نیم در هم مانند خولنجان و خوش و منبت آن صحرای بلاد بربر * طبیعت آن
معتدل * افعال و خواص این چون بنشیند و مقدار یک دانه آن را بپاشند و یا آب کرم قوی ریحی را زافع و رفوی مع
است در جوارنا غا جارده اخل کرده میشود

جوز السرو وفتح سین و سکون راء معتلین و راء ما هیت آن باز ذلعت هرواست و خشبی محض طبعیت
 این در موم سرد و خشک و گرم نیز گفته اند و اول اصح است افعال و خواص آن قاع نزف الدم و مقوی اعصاب
 و تانیف رطوبات از عروق و مقوی معده و کلیه و سایر زوایا و ذهن را تزکیرت اند و بوی دهان خوش کند و سله بکشاید و علای
 آن با عسل و کلاب جهت شقیفه و در سردی و با قوت قابضه و مسک منی و حابس بطن و جهت نسیان و سرفه مزمن و عسر
 البول و آنامیدن آن با شراب نافع و ضماد آن با سریشم و امراش جهت فتن و چون بکوبند با انجیر و فنیله سازند و در بینی
 گذارند کوشتن زاندر انبساط و در جلودر طبع آن جهت بروز معده و دفع رطوبات رحم نافع مقدار شربت آن نیم درهم با عیب
 زردی رخساره و سله و مصلح آن عسل و روغن بادام بدل آن بوزن آن بیخ انار و نیم وزن آن انزروت سرخ و کوبند یکوزن
 و نیم آن آب بپل و بپزند آن کرمازح است و در حرف السین در سر و نیز بعضی خواص آن مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی
 جوز الشکر بکسر شین معجمه و سکون راء معمله و کاف و آخراتین القیل و جوز النجشه نیز نامند ما هیت آن
 در خنی است عظیم قریب بجزو زقانی و ثمر آن بعد از گردان و اندک طولانی و مستند یربوست آن ازان نازک و سرخ
 بود و سنبله می رسد بعد خشکی تیره و رنگ و چین دار میشود و خود بخود از آن جدا میگردد و در زیر آن پوست صلبی و در
 جوف آن دانه های بل اندامی الکو و خشک و با اندک تندی و اهل مصر آنرا قلل السودان نامند و کوبند در حل ت بازده
 از قلل است و رنگ آن مائل بتیروکی و بنفسی و برخی طبعیت آن در موم گرم و خشک افعال و خواص آن محال
 رباح و مخض شدن و مفتوح شدن در ارفع و جمع و رک و عرق النساء و بی خوابی حادث از برودت و مهبج باه و اشتها و آب کرم
 من ربول و مسقط جنین و در دهانه و آشامیدن آن آب طبع آن جهت تغیت حصه و روغن آن که سیاه کند باصل مثل آن
 آب جوش در بند تا برع و سلف صاف نمود و روغن زیتون بوزن آن در آن ریزند و در قلع مضاعف و یا با تش بسیار ملایم
 طبع دهند تا آب برود و روغن بماند جهت فالج و لقوه و در ذکر و قوتنچ و اورام رخوار و داج ها ثرا اعضا مفید مقدار
 شربت آن تا بکینقال مضربه و مصلح آن کنیرا بدل آن نصف آن فلفل و در تیریک باه انجیر است و کوبند چون
 آب را با ربع آن فلفل بسایند و در آب کرمه را جوش دهند تا آب خشک گردد مخلوط بفلفل نمایند نرقی چند آن
 نمیکند از فلفل چنانچه بعضی نامقل آن فلفل را چنین معشوش می نمایند

جو ز العیبر * بفتح عین و سکون باء موحدة و فتح هاء و سکون راء موحدة * ماهیت آن دانه ایست شبیه بآمله
رمل و در حوض آن مغزی شبیه بدانه آلویا لورس رخ رنگ و با اندک شیرینی و قبضی * طبیعت آن مائل بکرمی و خشنکی
افعال و خواص آن قاطع اسهال مایوسین و یارب مورد جهت اورام باطنی نافع است . . .
جو ز القطة * بفتح قاف و طاء موحدة و الف و تاء متباعدة فرقانیه و جو ز البری نیز گویند و آنرا جو ز القطة ازین جهت نامند
که قطه که بفارسی سنک خور نامند بسیار حریص است بخوردن آن و بعضی گفته اند که جو ز الانهار است و بعضی جو ز الانهار را
غیر آن دانسته اند * ماهیت آن دانه ایست شبیه بکاکچ و در غلافی و دروغلافی دودانه کوچک میباشد کیه آن بر شاخ
که از بیخ آن روئیده و منبسط بر روی زمین و پُر کمر و نرم و برک آن شبیه ببرک خرفه و از آن عریضتر و نرم تر
مزه ب و غبار آلود و منبت آن کنار آب و جایی نزدیک * طبیعت آن مائل بکرمی و خشکی * افعال و خواص
آن است امیدن برک آن با شراب جهت نظیر البری و جرب منانه خصوص با آب طبعی بخیلیون و عصاره آن جهت

جوز السحر و

جوڑا لٹری

جواباً علیہ

جزء اول

قوانین و حی و خلطی و مرکب کوبند نافع است.

* جوزالقی * بهندی میں پہل و بغور کنی نور مطبوعه نامتی * ماہیت آن ثمر درختی است مخصوص ببلاد یمن و هند و بنگالہ
بمقدار انجیر کرمی و فندق بسیار بزرگی و پوست آن اندک ضخیم و زرد تیره و اندک رخور و ریشہ دارد و در جوف آن
دو پرده در سر برداشته های ریزه بسیار بهم پیوسته فی الجمله شبیه بهبل اند و لعابی و مستعمل پوست آنست و بهترین آن
تازه کرم ناخوردہ آن * طبیعت آن در دروم گرم و خشک * افعال و خواص آن معقی بلغم و مسهل و جهت امراض
د باردہ دماغی و عصبانی مانند فالج و لقوہ و صوفه و ضیق النفس بارد و طب مزمن و اورام اعضا و تحلیل ریاخ و نفخ شکم و جذام
و دما میل و بشور نافع و چون بیست و دو شب و در یک سرطل آب بجوشانند تا نصف رسد و صاف نموده و قدری عسل در آن
ویند و جوزالقی را و یا معقی دیگرہ از حقیقات کہ خواہند با قدری نمک سائید و با عسل پیسشند و با مطبوخ مل کور
پیاشند مخصوصا بآن از آن کہ شلہ و یا شور یا آشا مین و باشند بقاصله یک و ساحت بغایت قوی آورد و بیضا لہ است و بدستور
چون یک گرم آنرا با یک مثقال رازیانہ و آب گرم و قدری عسل و همچنین با رازیانہ و انیسون و یا قدری کفایت از آن با عسل
سرشته با آب گرم بخورند قوی آورد و قصول بلغمی و صفراوی را دفع نماید و اسهال نیز آورد بقدر قوت و فصل و طبیعت
همچنین سرشته آن با نمک طعام و ضحاک آن جهت تحلیل اورام و نفخ آنها و دما میل و انجیر آنها نافع مقدار شربت آن یک گرم
بدل آن پوره و خردل و دو مسافر و الوزن است

* جوزالکونیل * بفتح کاف و سکون و اوجھ ثناء مثلث و یخین مہملہ نیز و سکون لام و آنرا اقراص الملک و بعضی جوزالقی
نیز نامند * ماہیت آن ثمر کبایمی است ہندی شبیه بخرب در شکلی و رنگ مستطیل و واندک بہن پوست آن نازک و در
جوف آن غلافی شبیه بغلاف شاہ بلوط طعم آن مانند باقلی و برگ آن شبیه ببلبل کل آن سفید و مستعمل ثمر آنست
و بهترین آن تازه آن * طبیعت آن در آخر سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن بغایت معقی و مسهل
و منقبی بدن از اخلاط رذیہ و جہت رفع سہلہ و صلابات و اوجاع باردہ و تقویت حصۃ نافع المضار مرخی اعضا و تہ
کہ تا یک مہلتہ ببال اصلیا نمیانند بعد از خوردن آن مصلح آن فواکد و ربوب مقدار شربت آن تا یک داندک و یک مدرم
آن کشند بقوی و اسهال و تندرک آن ریختن آب سرد متواتر خوردن و آشامیدن مبرکات عطریہ است *

* جوزالمانل * بفتح میم و الف و کمر تا و مثلث و سکون لام و جوز حائم و جوز مات و جوز مات نیز و درخت آنرا
درخت مرقد نامند و بقارہی تا تولہ و بهندی و مہترہ و بلقی استرمونیدہ کوبند و مصر با از کوز مانل فارسی است * ماہیت
آن ثمر درختی است بقدر درخت بادلیان و برگ آن اندک از آن کوچکتر خود و در مزروع و سفید و بنفش میباشند اما
بنفش آن کمتر و بہتر از سفید آن خصوص بنفش مانل بعمیہی آن کہ ساق و برگ و ثمر و کل آن ہمہ بنفش باشد و کل آن بشکل
بوق نای و سر نای و لبلاب و از آن دراز تر و کل نوع بنفش آن مضاعف و قوی تر و تا سہ تہ پنج کتہ اند و سہ سہ از آن
بقدر زکودکان و خاردار مانند ثمرید انجیر و در جوف آن دانهای بسیار و کوچک اندک شبیه بدانه ساق و اندک خوش
طعم و مستعمل تخم آنست و بهترین آن تخم تازه بالید آن * طبیعت آن در اول چہارم سرد و خشک و کوبند در خشکی
قریب با عدال است و اول اصح * افعال و خواص آن مشد قوی و مسکڑحتی پوست ثمر و شحم جوف و کل آن و مسکن
سعال صفراوی و در موم مزمن و حرارت ملتہمہ مغوطہ و بغایت بنوم و رادع اورام خار و مضامد جرم آن و یا تہ عین

بر وزن دانه آن جهت نوا هیر و اجاع حار و مقلع و طلائی طبع آن با سرکه جهت تحلیل اورام و اسهال و ضربان و قطع
 هرق و منع قنبره و ضماد مجموع نبات آن جهت تقویت اعصاب مسترخیه و منع رختن مراد با عصاره تحقیف رطوبات
 غریبه نافع و ستن برک کرم کرده آن بر چشم صاحب رمل موجب تسکین الم آن و بر سر جهت درد سیار و سد نزلات بارده
 و بران تبیین جهت نزول آب و برادر و ام دمامل جهت تحلیل و نفج آنها مفید مقدار شربت آن تا یکدال آن لغاح دو وزن آن
 صورت جنون و فساد کرم صلیح آن فلفل و زریانه و چون کسی مقلد از زیاده از یکدال آن بخورد در همچنین کل آنرا و عادی بخند رات
 و مسکرات نباشد سکر و تشنگی آورد و جمیع اشیا بنظر او بکود نماید و خیالات فاسد در خیال او آید بتحدیکه کوباد رخارچ
 می بیند و عقل او زائل گردد در سخنان پراکنده و گریه و چون خواهد که راه روید فتوا اهل و نتراند که در دست نشین و موش
 و مورچه در نظر او آید و چون خواهد که بکشد آنرا خنک و بسیار کند و چشمهای او سرخ گردد و تا یکدو بمیاردست بجا به
 و فرش و دیوار میبرد که کوبیده میخوراند چیزی بکیرد و بالجملة حالتی مانند دیوانگان بهم میرساند و در اکثر عوارض مانند
 انیون است و لیکن روغن کینول و ترسیج با این منافات ندارد و تر باقی لسع حیوانات سمی بود چون بخورند و عصاره برک
 آنرا اطلاق نمائند و اوای آن حد اوای پیروح خورده است و خوردن زرد و زرد کرم کرده و قوی کردن و کلاشتن دست
 و پاد راب کرم و کرم کردن بدن بمالیدن ادمان و ریاضه و تغذیه با غل و قحرب و آشفامیلان شراب مغیره و معجون جوز
 مائل مسمی بحفاظ الصیحه و حب الشفا و حب جوز مائل و حب بل آنیون جوز مائل و حبیه بیم جوز مائل و تلخ و حلوائ جوز
 مائل و دهن آن در قرا باهین ذکر یافت *

* **چوشیصا** * بفتح جیم و سکون واو و کسره شین معجمه و سکون یا و مثناة تختایه و فتح صاد مهمله و الف لغت بطنی است
 و اهل جزیره جو سانب و در تنگابن بلا خوارانند * ماهیت این باز درختی است بقله و نخودی شکل زعفر و خوشخاش
 و بسیار کوچک و بعد از مدتی سرخ و شیرین میگرد و با قبوضه و درایلول ماه رومی میرسد و هر چند در درخت زیاده
 میماند مرغ تر و شیرین تر میگرد و لیکن قبوضه آن کم نمی گردد و درخت آن بسیار بلند نمیشود و پهن و بقله ارد رخت
 البوالبو میباشند و برک آن شبیه برک سیب و کل آن سفید و در بعضی بلاد خزان نمی کند * طبیعت آن در درم
 گرم و خشک * **افعال** و **خواص** این به مشبه و آروغ آورند و وی بالجملة مسمن بدن و خوردن آن قبل از طعام و
 بعد از آن مسکن درد معده و سایر اجاع بدن و خصوصاً در کمر و تهیکه و بواسطه طعام در همه حال و مانع تعفن اعضاء در
 معده * **مضمر** و روغن مصلح آن ادرار معده و شربت آن تاسه در هم است

* **چونلائی** * بفتح جیم فارسی و سکون واو و خفای نون و فتح لام و الف و کسر همزه و سکون یا لغت فندی است بعضی
 گویند بقله یمانیه است و ظاهر آن باشد * ماهیت آن نباتی است در فند اکثر مژروح و ماکول برک آن اندک
 شبیه برک ریحان و نیمه و با اندک حدت رسان آن بسیار بلند نمیشود و بیگل و تخم آن ویزه مانند تخم بستان افر و زرد چون
 برکها و سرشاخهای نازک آنرا بپزند باز شاخهها و برگهای تازه و میروید باز میپزند و همچنین چنت مرتبه و آن برگها را
 با گوشت و بابی گوشت لخته و باروغن و بیا بپزیدان نموده بخته میخورند و لذت مند میشود و پورانی آن نیز لذت میباشند حکیم میر
 عبد الحمید در حاشیه تحفه نوشته که در شاخهها و میروید و ماس در دیه موسوم بپزیز دینه شده و آنرا سلیمانی مینامند و اهل آنجا آنرا
 پورانی میپزند * **طبیعت** این در اول گرم مائل به پیوست و اهل فند آنرا سرد میدانند * **افعال** و **خواص** این در بر

از هم دور اند و مفر چون آب به آنرا گرفته یکمقال حضی مندی و یکمقال نار قیصریان سه شنب و حب بندند و هر حسی بقلو
 د اند و تنی و هر روز یک حب آنرا با یک پیاله آب آن را بشامند جهت بواسیر سالک نافع و مجرب و لکن در ایام خوردن آن
 اجتناب نماید از خوردن ادویه مفریه بواسیر و چون صبح آنرا با سبب و بر عرق مدتی صمد نماید نفع مستحب آنرا

فصل الحیم مع الیاء المنة الختانیة

چون که جسم و سکون بامنة تختانیة و خفای نون و ناع منة قوتاً به * ماهیت آن در رختی است مندی
 و بسیار بزرگ نموده بزرگ آن شبیه بزرگ تمومندی زل آن بقش و قش آن در غلانی مانند با قلا و زان بار کت * طبیعت آن
 در اول سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن آب بزرگ آن مسهل بلغم و فائز اقبام درین آن چون صبح ناشتا اول
 اندک مینوی بخورد و بلا لای آن مقدار هفت هشت مقال آب بزرگ آن را با الص بدون آنکه آب داخل نمایند بیا شامین
 اقسام گرم بیکم رافع نماید و مفرض اند و صفا بزرگ و کرم کرم که آن جهت تحلیل اورام و نفخ و مایل نافع و از
 بل آن کاغذ رنگ میتوان نمود رنگ آن را غوا بی میا شد و لیکن ثلثت ند لید و پستن برک درست بکرم کرده آن جهت
 تحلیل نزول آب در هر عضو که باشد که کوبیده و یک طرفه آنرا بخته مانند کرده آن بکر رخنه جهت تحلیل نزول آب در ریه
 و کرم بزرگ بدون بخته آن جهت تحلیل اورام یارده و نفخ و مایل مفرط و تخم آنرا چون سائیده بر ناصور و زخمه
 کهنه بپالند و بقتیل آلوده در جرف آن کذا رنگ نفع

چون که جسم و سکون بامنة تختانیة و خفای نون و ناع منة قوتاً به * ماهیت آن در رختی است مندی
 و بسیار بزرگ نموده بزرگ آن شبیه بزرگ تمومندی زل آن بقش و قش آن در غلانی مانند با قلا و زان بار کت * طبیعت آن
 در اول سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن آب بزرگ آن مسهل بلغم و فائز اقبام درین آن چون صبح ناشتا اول
 اندک مینوی بخورد و بلا لای آن مقدار هفت هشت مقال آب بزرگ آن را با الص بدون آنکه آب داخل نمایند بیا شامین
 اقسام گرم بیکم رافع نماید و مفرض اند و صفا بزرگ و کرم کرم که آن جهت تحلیل اورام و نفخ و مایل نافع و از
 بل آن کاغذ رنگ میتوان نمود رنگ آن را غوا بی میا شد و لیکن ثلثت ند لید و پستن برک درست بکرم کرده آن جهت
 تحلیل نزول آب در هر عضو که باشد که کوبیده و یک طرفه آنرا بخته مانند کرده آن بکر رخنه جهت تحلیل نزول آب در ریه
 و کرم بزرگ بدون بخته آن جهت تحلیل اورام یارده و نفخ و مایل مفرط و تخم آنرا چون سائیده بر ناصور و زخمه
 کهنه بپالند و بقتیل آلوده در جرف آن کذا رنگ نفع

چون که جسم و سکون بامنة تختانیة و خفای نون و ناع منة قوتاً به * ماهیت آن در رختی است مندی
 و بسیار بزرگ نموده بزرگ آن شبیه بزرگ تمومندی زل آن بقش و قش آن در غلانی مانند با قلا و زان بار کت * طبیعت آن
 در اول سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن آب بزرگ آن مسهل بلغم و فائز اقبام درین آن چون صبح ناشتا اول
 اندک مینوی بخورد و بلا لای آن مقدار هفت هشت مقال آب بزرگ آن را با الص بدون آنکه آب داخل نمایند بیا شامین
 اقسام گرم بیکم رافع نماید و مفرض اند و صفا بزرگ و کرم کرم که آن جهت تحلیل اورام و نفخ و مایل نافع و از
 بل آن کاغذ رنگ میتوان نمود رنگ آن را غوا بی میا شد و لیکن ثلثت ند لید و پستن برک درست بکرم کرده آن جهت
 تحلیل نزول آب در هر عضو که باشد که کوبیده و یک طرفه آنرا بخته مانند کرده آن بکر رخنه جهت تحلیل نزول آب در ریه
 و کرم بزرگ بدون بخته آن جهت تحلیل اورام یارده و نفخ و مایل مفرط و تخم آنرا چون سائیده بر ناصور و زخمه
 کهنه بپالند و بقتیل آلوده در جرف آن کذا رنگ نفع

و بواسطه رصیده خون و جد و رصیده نافع و در جمیع افعال کلاه آن مثل علیق است * **باب ششم در بیان**

اندوید که جرف اول آنها خاضع مهمله است * **قصه اول الخاء المهمله مع الالف ***

* **حاصل قطعی** * بمع حاء مهمله و الف و کسر همزه و سکون فاف و کسر طاء مهمله و سکون یا بقل ادی گفته لغت یونانی است
 یونان اقلی نماز با من و آن سهو است * ماهیت آن در وصف میباش کبیر و صغیر کبیر آن بزرگی شجر میشود و شاخهای
 باریک و از حنا و دل دزیده نمی شود و برگ آن منصرف و بقل و برگ گردگان صغیر آن و بمقدار شبری و شاخهای آن
 باریک و برگ آن منصرف و بقل و برگ یا دام و کل هر دو سفید و تیره و در وقت اریطم در جزو امیر سل وقت آن تا دو سال
 یابی میباشد * **طبیعت** * آن گرم و خشک و در دم * **افعال و خواص** آن مخرج اخلاط لوجه و رطوبات غلبه و مفتوح
 مد و میزین است سفار و جاع مغاصل شربلر بلاه صیر و حوصل آن جهت او جاع و رحم و امراض مقعد و نوا صیر مفتوحه و حب
 آنرا چون در اوقات حمی بلع نمائید منع آستنی نماید و مجرب و مضغه آب آن جهت اسهال کرم و دل آن و طای آن بر موی
 با عیب شیا می و دم اسقاط آن و سوز آن سه روز یا صحت زوال حمی عین مضر و مصلح آن غسل مقعد و شربت آن تا یک روز *
 * **حاج** * بخام حاء مهمله و الف و جیم بقا رسی خا رشت و برگی ذوق کای و بندی جوا سا مانند * **ماهیت** آن که می است
 که تر نجین بران در خراسان منعقد میگردد بقل ادی نوشته که اسم خا راقول است و غلط کرد کسی که آنرا خلج دانستیم
 * **طبیعت** آن گرم و بسیار خشک و سرد و نازک گفته اند * **افعال و خواص** آن رددع و مفتوح و جالی و تریاق سوم و شریه
 و صما و ریخو و آن را فاع بواسبر و اکتحال صیر آن جهت بیاض خفیف چشم و قطر رسه نظره آب خالص آن در بینی ناشتا و
 بعد يك ساعت استنشاق روشن بنفشه نمودن جهت رفع صداع مزمن مجرب دانسته اند و روغن آن که از آب برگ تازه
 آن تر سبب دهند جهت وجع مغاصل و جمیع علل دزد بخت مؤثر و شکوفا آن جهت بواسیر نافع است *

* **حاشا** * بفتح اول و الف و فتح شین و معجمه و الف و بنو نانی قوس و در مغرب معروف بصخره السیر است و در بیت المقدس
 و حوالی آن در مواضع سنگلاخ بسیار میرود * **ماهیت** آن بومی از پزند کوهی است شبیه ببعتر و بقل ریک شیر
 و شاخهای آن باریک و برگ در ریزه و بران زغبی مانند پنبه و کل آن ریزه و مد و روسفیل و مثل به پنبه و سرخی
 و تنم آن کوچکتر از خردل و منبت آن سنگ لایحه * **طبیعت** آن در دم سرد و خشک و شمع الرئیس و بقل ادی و
 صاحب شفاء الاسقام و دیکوان گرم و خشک و در دم دانسته اند * **افعال و خواص** آن مسخن
 قوی و مدبول و حیض و عرق و شیر و مخرج جنین و مشیمه و مفتوح سده احشا و عنقی سینه و شش و جهت ضیق النفس و سرفه
 و تقویت معد و کین و طحال و کرده و تحلیل خون منجمد و تریاق سوم بارد و حیوانه و نباتیه و حابس نفث الدم و مفتح
 و مسهل بلغم و مخرج اقسام کرم معد و شکوفا خالص آن مهمل سود اوقات مقام انتبهون و بانمک طعام و سرکه با ع
 زیاده بی تلطف و تعطیع آست و در دم خا رابا نمک و سرکه بیا شامد اسهال کیموس بلغمی بدانند و چون در
 مثقال آنرا با عمل بسرشد و با آب گرم بیا شامد جهت فالج و لقوه و نسیان و کزاز و صرع و تقویت کرد و با و رفع درد
 دهن و حلق و نفث بلاغم و تفتیح قواسم و چون قدر قابلی در طعام داخل کنند مانند سوزیه و انشورند ضعف چشم را
 زایل بود و قوت باصره را آنکه اورد و ضعف معد و جگر را چنانچه از اخلاط فاسده را زایل کند و اعانت بر هضم غذا نماید
 و آتامین طبیعی آن با عمل جهت عسر النفس و نفق انتصابی و اخراج حیات و در ارجحی و بول و اخراج جنین و مشیمه

و لبرق آن با عمل جهت ادهال نفث بلغم و نفوس مجتمع در سین و هورفه و حین النفس وضاد آن با سرکه جهت تسهیل
 اورام بلغمیه تازه و تسهیل خورن منجمد و اعضا و قلع نمش و تا لیل برآمده و یا سه که بمرنای آن فرود خورده است تا من و بلغمین
 و شراب جهت عرق النساء و امثال آن نافع و صغری آن جهت مصر و عین نافع و باعث افاده آبها است و کوبیدن چمن نزد
 مصروع در حین صرع حاشا را بسوزانند که در آن دوشام اورسد اگر با نافع آید علامت بره آنست مصروع مصلح آن نفع
 سقار و شربت آن از د و منقال تا پنجدرم بدل آن در تنقیه نم وزن آن اقسیمون و در غیر تنقیه يك وزن و نیم آن معر
 و چون يك وزن آن را با ده وزن آن آب انکور ریخته باشد بماند در حین افعال قویتر از جرم آنست و شراب آن که
 صد منقال آنرا گرفته بپخته در لته بسته در شصت در طول آب انکور در خم کوچک انداخته و آنرا بسته بکن از بند تا خم
 کرد پس استعمال نماید جهت تقویت هاضمه و رفع سوء الهضم و سقوط اشتها و وجاع معده ای و برودت و سایر وجاع
 حادثه مادی و نیک و قشعریره تبهای بارد و دفع ضرر سردی هوا و براف و سموم بارده حیوانیه و نباتیه بغایت مؤثر و

حاشا در جمیع افعال قویتر از صغری است *

* حباب * بفتح حاء مهملة و الف و کسر شین معجمه و سکون یا ع مثناة تحتانیه و سکون شین معجمه بغار سی حسن یوسف
 نامند * ماهیت آن چیز است مانند موم که در آبها منجمد میگردد و رنگ آن مانند سفیدی رنگ هیزه مانند بشیرنی و تندی
 و آنچه بتسقیق پیوسته دانهایست بهیاریزه و سفید از خشخاش ریزه و تر و صلب و بخیلی تشم کر ملی نامند * طبیعت
 آن گرم و خشک در چهارم * افعال و خواص آن بسیار تند و قویتر از انور بیون و مقوی قوی چون بیا شد شخصی که
 وجع شد بد داشته باشد مقتدر نیم درم آنرا با آب گرم قوی شلید آورد و چیزی شبیه بخون قوی نماید و نجات یابد از آن
 وضاد آن جالی و سرخ کنند و رخسار و مستعمل زنانست و جهت امراض بارد و استعمال آن از خارج بدن مجوز و خوردن
 یک درم آن کشنده بقی مغرط و احتراق و لهیب و احتناق و اختلاط ذهن و دل و اوای آن آشامیدن شیر تازه و شلید و

ماء الشعیر و روغن بادام و سویق آرد جو سود کرده و براف و یخ و جلاب سرد کرده و دروغ کار یا قرص کافور است
 * حماما سونی * بفتح حاء مهملة و الف و فتح میم و الف و ضم عین مهملة و سکون و او و کسر قاف و سکون با * ماهیت آن
 نباتیهست منبسط بر روی زمین بقدر رطوبتی و شاخهای آن پنج شعبه بسطوری انکشتی رسته با برکهای ریزه و کل آن سفید
 و از شاخهای آن شری بقدر نفلی میرود و چون قطع نمایند از آن لبن جاری میگردد * طبیعت آن گرم و خشک در اول
 * افعال و خواص آن جهت اسه عرق شراب وضاد امجرب و غرضه آن جهت اصلاح رحم منبسط است *

* فصل الحاء المهملة مع الباء الموحدة *

* حباب * بضم حاء مهملة و فتح باء موحدة و الف و باء موحدة * ماهیت آن حیوانی است بسیار کوچک و سیاه
 شبیه بعقرب و از جعل باریکتر و در غیر بدن انجیر نیم نمیرسد و چون کسی را بکزد آنرا میکشد و در آن روز نهایت تاسه روز
 و صاحب آن را سرخی چشم و کرب و گرمی و اضطراب قلب عارض میگردد و علاج آن خوردن آن در صبح رات قوی
 مانند کافور و امثال آنست *

* حباب * بفتح اول و ثانی و الف و کسر حاء مهملة و باء موحدة و باء موحدة * ماهیت آن حیوانی است از مکس کو چتر و اندک باریک و غبر و زرد و معتدل شد و رغایت همزی و در
 نامند * ماهیت آن حیوانی است از مکس کو چتر و اندک باریک و غبر و زرد و معتدل شد و رغایت همزی و در

زیر بال آن مستور و چون پیرا ز کند مشکوف گردد و در شب مانند احرار میل رخشد * طبیعت آن کرم رخسار واحد
 و از زرار به توجیه * افعال و خواص آن سه عدل آن قتل و یک عدل مقطوع الراس آن که خشک شده باشد با
 دوازده منقال نفیع خلطیت چون سه روز بنوشند جهت اخراج سنگ کرده و منافه مجرب دانسته اند و قطور یک عدل
 خشک سائید * آن بار و غن کل جهت اخراج چرک کوش و زوال کوی آن و با صبر و وسیع آب جهت اسقاط انثرب و اسیر
 و کوبند چون آنرا در روغن کچید اندازند و آن روغن را بر صورت بمالند باعث دوستی با مردم و قضای حاجات است
 * حباب را * بضم حاء مهمله و فتح باء موحد * و الف و فتح راء مهمله و الف یغاری می بود و ترکی توغری ریهدی چر
 نامد * ماهیت آن مرغی است بری و منعار آن بلبل و یا بیهی آن دراز و سه نوع میباشد یکی بزرگ ابلق اندک بزرگ
 تراز خروس خانگی و دیگری خاکستری رنگ منقش بپایه و از آن نوع اندک کوچتر و دیگری بسیار کوچک که بیهی
 لک نامند بکسر لام * طبیعت آن در آخر دهم کرم و خشک * افعال و خواص آن موافق مبرودین گوشت و پیه آن
 جهت ربو و ضیق اندک و بر دشت سنگ آن جهت خفقان و اکرام ارض سینه و اکتال آن با مثل آن نمک جهت
 ابتلای نزل آب بغایت نافع و چون پیه آنرا با ابل ک نمک و سنبل مرشته بقدر نخودی حبس ساخته خشک کنند و پنج عدل
 آنرا فرو برند در قطع اسهال دوری که در ب نامند بیعدیل است و خون آن ناهه مثقال با آب و شراب جهت ربو و عمو
 اندکس و خاکستر آن جهت تألیل قضا و نافع و گوشت آن در هر هم و مضر و رین و مصالح آن سرکه و در ارچینی است و
 گوشت آن چون ناخن آنرا با هم وزن آن حبس المنس سائید * با عمل یکسی بشورند باعث معیت مغرطه میشود و تعلیق آن موجب قبول
 و تعلیق چشم راست آن را فنج چشم زخم و تعلیق تنگی که در سنگ آن آن بهم میرسد قاطع و عاف و بیضه آن خضاب خوبی است
 * حبس و * بفتح اول و سکون ثانی و فتح حاء مهمله و ضم باء موحد * و سکون و او * ماهیت آن تدری رختی است در سحر
 و همان بزرگی درخت نار حیل و لیکن لایف ندارد و مستعمل نموده است که بزرگتر از شراب رجیل است و بهیبت آن نازکتر
 و چون بشکنند از جوب آن دانه بقدر نخودی و بزرگتر از آن و چیز نرمی شبیه با رد اغبر لناع تدل ترش با قیوض بسیار
 بر می آید و مادام که در پوست است قوت آن تا هفت سال باقی میماند و چون بر وزن آورند تا یک سال * طبیعت آن
 در دهم سرد و در سوم خشک * افعال و خواص آن قاطع اسهال مزمن و بوز الدم و تشنگی و التهاب صغاری و قی
 و غشیان و چون یک هفته بد آن مداومت نمایند جهت رفع صلح حار و منع تصاعد بخار و ماع و سرد و دور از ر با عمل
 جهت زحیر نافع مضر سینه و صورت و مورت معال مصالح آن کدرا معدا و شربت آن یک گرم بد آن سماق است و در فند
 و بنگاله تری شبیه با آنچه مذکور شد بهم میرسد و لیکن درخت آن شبیه بد رخت نار رجیل نیست بلکه شبیه بد رخت بیل
 است و در صیاف و شراب اندک کوچتر و برک آن نیز کوچتر از برک آن و قیتم آن کوچتر از بخود و مغز آن ترش و با قیوض
 و بعضی نوع آن اندک چاشنیان را و آب ریهدی و در بنگاله گوته و کته بیل با مثل و ابتداء الله تعالی در جوب الکاف مذکور خواهد شد
 * حبرج * بفتح حاء مهمله و باء موحد * و راء مهمله و سکون جیم * ماهیت آن مرغی است معر و شبیه بختبار را و
 از آن کوچتر و در کدرا آبها میباشد * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن علیظ مولد خون سوداوی
 * حبرج * بفتح حاء مهمله و باء موحد * و راء مهمله و سکون جیم * ماهیت آن مرغی است معر و شبیه بختبار را و
 از آن کوچتر و در کدرا آبها میباشد * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن علیظ مولد خون سوداوی
 * حبرج * بفتح حاء مهمله و باء موحد * و راء مهمله و سکون جیم * ماهیت آن مرغی است معر و شبیه بختبار را و
 از آن کوچتر و در کدرا آبها میباشد * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن علیظ مولد خون سوداوی

حسب البان * بفتح حاء مهمله وضم باء مشدده والاف ولام وفتح باء موحدله والاف ونون یستدی بکاین و بفرنگی
توزان کن نایده نامند * ماهیت آن دانه ایست کوچکتر از بسته و مد و در غلافی مانده غلاف لوبیا و باندک تلخی
و یوست آن سفید و رتیق و درخت آن بزرگتر از درخت کز و بر که آن شنبه بزرگ بیل انجیر و کوچکتر از آن و بسیار میز
و کلی آن زرد رنگ مانند بوسان و از ده و گویند بر که های بعضی شاخ های آن بسیار سفید میباشد بخلاف اشپارد یک
طبیعت آن در درم گرم و خشک * افعال و خواص آن مفتح سله جگر و سیر و مسهل بلغم خام و عصاره آن مدی
و آشامیدن جرم آن با آب و سرکه جهت مجر و قتیله آن جهت رعا و جبن آن جهت استحکام لثه و صداد آن
جهت تحلیل اورام صلبه و تشنج و مفصل و معده و صلابت جگر و سیر و دفع مواد سرد از به و بلغمه و کلب و جرب و حکه
و بایول جهت تألیل نافع و مغنی مفرج و معده مصلح آن راز یا نه مقد ار شربت آن تا در درم بدل آن یک وزن و نیم آن سلیخه
و عشوان و سباسبه و روغن آن جالی و محلل و تطویر آن جهت در دگر و دوس و طمن و تسریع بدل آن جهت رفع تألیل و شقاق
هزم و نرم کردن عصب و درد آن را و جاع یارده و ناله و امثال آن و تحلیل ورم جگر و سیر و بیا سیر و با مصطکی جهت
قی باقی و صفا دآن با عنبر جهت نزلات بارده و سردی دماغ و جوب و حکه و تقشر و جلد و قروح نافع و آشامیدن یک
مثقال آن با آب و عسل مبین قی و مسهل و با آب و سرکه جهت تنقیه جگر و سیر و بیا سیر و با مسهل و طوبات رقیقه مفر معده
مصلح آن ایسون چون داخل جوب کنند متکرج نمیکرد *

حسب بنسبان * بفتح حاء مهمله و کسر باء موحدله و مشدده و فتح باء موحدله و سین مهمله والاف و نون * ماهیت
آن نیم درخت بلسان است بقدر رنغلی و بزرگتر از آن و اندک مائل بطول و رنگ آن اشقر و اندک نقیل الوزن و مغز آن سفید
و طعم آن تلخ و فوق میان آن و نیم بشام آنست که نیم بشام بجزه و بیغز و مد و راست و گفته اند با لعل چون حب بلسان و درخت
آن مفقود است نیم بشام را بد آن میکیند و بدل آن نمیشود * طبیعت آن در آخر درم گرم و خشک * افعال و خواص آن
بخوری معده و رفع برودت آن و مقوی ماضیه و یاقوت تر قایقه و محقق و طوبات معده و امعاء و رفع صرع و صل و درد سر که به
و نور و منصف و امراض بلغمی و سوداوی و ضیق النفس و سرکه و ورم و نه و در دمع و در تحلیل و یاج و نفخ و تشنج سله جگر
و استسقا و عرق النساء و کزیدن موام و عسر البول و احتیاس حیض و داء العلب و داء الحبه و تقویت بین موی شربا و صفا
نافع و جلوس در طبیعت آن جهت افتتاح رحم مضرمانه مصلح آن کثیرا مغلل ار شربت آن تا در درم بدل آن یکوزن و نیم
آن جود بلسان و اگر نباشد بوزن آن سلیخه و عشوان و سباسبه و در تر یاقوت مموزن آن زیر و اندک طول و حب الغار است
و در بلسان نیز بعضی خواص آن مذکور شد *

حبه الخضر اء * بفتح حاء مهمله و باء موحدله و مشدده و وض تاء مثبته و نون و الف و لام و فتح خاء و سکون ضاد معجمین
و فتح راء مهمله والاف * ماهیت آن سرد درخت بطم است که بغار سی سقر نامند و در بطم خواص درخت آن مذکور شد
و حبه الخضر را بغار می بن نامند و در نوع است یکی نوع راشا هین گویند و این کوچکتر و یوست آن نازکتر بعد یکله با پوست
توان خائیک و خورد و درم از آن بزرگتر و یوست آن صلب تر و این مولف گفته که این زمان سه نوع است بدین قسم که در
مال ورد و نواح آن درخت بن را با بسته پیوند میکند تر آن بزرگتر و لذیذ تر میشود و آنرا کبکنک مینامند و بهتر بین این
همین تازه بزرگ دانه آنست و درخت شا هین را ضررنا مند و شر آن در خرشه میباشد و خام آنرا بنده نامند و در آب و غ

اند را بنی بطن برشته که این را اند گفته اند آن حی است چرب معرط اندک بزرگتر از نخود ظاهر آن زرد و باطن آن سفید
 خوش طعم و لذیذ و از بلا و ببر می آید و زرد ما آنرا فعل السودان نامند و نقل السودان عیر است و بنکادی و بنده
 که آن در صنف میباید یکی بزرگتر از نخود و معرط و خشب و خوش مزه و شیرین و برست آن مائل بسفاهی و در شهر زور
 و مصر بهم میرسد و درم اندک مولای و کوچک و زرد رنگ و از مصر و بربر می آید و زرد کیه آن کمتر از درمی و برک آن مستدر
 مانند درم و طبیعت آن سرد و گرم و تر و بارطوبت فضلیه **فانعال و خواص** آن سحر که باء و مسمن بدن و کرده و سقوی
 جگر ضعیف و دافع خشونت سینه و معال و امراض سودرای و حرقة البرول و خشونت سینه و امراض سودرایه مانند آنرا زائل گرداند
 مدد از شربت آن جهت تعریک باء و تاهفت متعال بدل آن حبه الخضره مصر حلقی و مولد مدد مصلح آن سنجبین است
حب السمنه * بکرمین مسمله و سکون میم و فتح فون و ما و آنرا آشامد اند بی بی نیز مانند و بفارسی نقل خواجه گویند
ما هیت آن دانه ایست بقدر و لعلی مستدر و ریاحه و رنگ و امس و مغز آن سفید و شیرین و باد هیت و نبات آن بقدر و زوی
 و شیرداز و برک آن سفید و غیره و طبیعت آن گرم و خشک و بارطوبت فضلیه **فانعال و خواص**
 آن آشامیدن شیر و مغز آن با ماء العسل معسل بلغم برقی و چون شیره آنرا بگیرند در آب و آرد و شکر و روغن بادام شیرین
 یا روغن کنجد تازه در آن ریزند و طبع نمایند تا مانند حریره و نالود و تر حار گردد و تناول نمایند جهت تسهیل بدن
 میزولین و صاحبان برد و عیس و آشامیدن آب برک درخت آن مقدار ربع رطلی جهت اسهال بلغم و صفر ابهام نافع
 مقدار شربت از مغز آن تاده و هم بدل آن بسته و کنجد با لمانه و ثقیل و بطبیق الزول مصلح آن سنجبین و عمل است
حب العزیز * بفتح عین مسمله و کسر زای معجمه و سکون باء معتاد و تننایه و زای معجمه ما هیت آن را انطای می مانند
 ما هیت حسب الزلم نوشته و بعد از دوزخ گفته نوعی را اهل مصر در اسکندریه و زراعت می نمایند و در تابستان هنگام بودن
 آفتاب در برج اسد میرسد **طبیعت** آن گرم و در اول و تر در درم **فانعال و خواص** آن مسمن بدن و کرد و لاغر
 و مولد خون صالح و جهت تقویت باء و کبد ضعیف و حرقة البرول و خشونت سینه و سرقه و امراض سودرایه مانند جنون
 و اکثرا آن در حلق و ثقیل و مولد مدد مصلح آن سنجبین مقدار شربت آن تاده و ازده و منقال بدل آن حبه الخضره و بهترین
 طرق استعمال آن از برای تسهیل بدن آنست که آنرا بگیرند و در آب بخامد و لیکش پس بمائلی و صاف نمایند و بانشکر بیا مانند
حب انقلت * بضم تان و سکون لام و تان مننایه و ثقیل و فو قانیه و خفای ما و سکون باء و کتله نیز و تسمی را چکر و قسبی
 آنرا بهندلی و کتبی نامند بضم کاف و سکون لام و کسر تاء مننایه و فو قانیه و خفای ما و سکون باء و کتله نیز و تسمی را چکر و قسبی
 را را بچ بباء ناری و جیم مرئی و این قسم را بری کاسرا الحیر نامند **ما هیت** آن نوشته اند که دانه ایست سیاه مائل
 با زرقی و براق شبیه بد کتم کتان و از آن بزرگ تر و مائل بتد و بر و برین و در حین خافیدن احدی حرارتی میکند
 و انچه در شکله دید و شده و تپان است بلکه دانه ایست اکثر سفید مائل بزرودی بعضی مائل بسرخ و بعضی تیره و معرط
 اندک مولای بقدر دانه عدس و حلیه و مغز آن در بار چاه و سفید رنگ **طبیعت** آن گرم و در موم و خشک در درم
 و کوه گرم در درم و مائل بو طوبت است **فانعال و خواص** آن بغایت مفتحت حما گرد و در مذهب داعم و رافع نواق
 و امراض چشم و مولد دیول و حیض و ملین طبع و میخف متی و بر اسیر و مفتحت مد و سوز و قولنج و یلغم آشامیدن طبیعت آن اشتیاق
 و یا با اندوه و منابه دیگر و چون شش منقال آنرا باشش منقال نفیم شلغم و مفتحت و در پنج منقال آب جوش دهد بر آتش آذکر تا بیست

وینچ منقال آب به اند پس صاف نموده دوازده و نیم منعال آنرا صبح ناشتا نیم گرم و دوازده و نیم منقال را غام نیز نیم گرم
فرویده بنوشند جهت تعصیت و اخراج سنگ کرده و ممانه میرباحت و صاف آن جهت نبکونی رک رخسار و رفع بواسیر
نافع و مقصر رتبه مصلح آن عمل مقدار شربت آن یک درهم با آب برگ ترب برای تعصیت حصاة چنانچه در سند سنگ تراشان آنرا
گویند و در آب جوشانده بر سنگ میریزند نرم میشود و با سانی بریده میکرد و اهل فند را عقیق و آنست که چون بگویند
بر سنگ بمالند سنگ را قابل قطع میکند اند *

* **حب الکلی** * بم کاف و فتح لام و یا * ما هیت آن حب انا غرس است و در حرف الالف ذکر یافت و آن خصی
است شبیه بکره کوچکی از بالا بزرگتر و مائل بطول و در وسط آن خطوطی و رنگ آن مزوج بالوان مختلفه و قوت آن
قاصد عال باقی میماند بهترین آن ماخوذ در سنبله و حکیم میر عبد الحمید دو حاشیه تحفه نوشته که بهیند ی کرچ نامند بخفای
و ورود رخت آن شبیه بد رخت نسوین و برگ آن زرد و ریزه و بر شاخ شبیه بگل لسان الحمل که بر رخت می بندد و بر
گلهای زرد و ریزه دسته و قشیم آن در غلافی مانند غلاف باقلای بسیار بزرگی و بر خارهای ریزه که چون بدست برسد
هوشش کند و خارش بسیار نماید * **طبیعت آن** در آخر درم گرم و در اول خشک * **افعال و خواص آن** منحل و در مسکر
و جالی آثار و مرقی بغم بقوت با آب گرم و آشامیدن یک شقال آن با شراب عسلی بقلوثر که آب انکور در روغن است جهت
ربو و اخراج مشیمه و جنین و ادرار طبع و نیم منعال آن با شراب جهت صداع بار دو خوردن هفت عد آن و بخور و هفت
هفت عد آن و بن ستر و تعلیق آن جهت اخراج مشیمه و جنین و عسر و ولادت میرباحت آنست اند مقدار شربت آن از نیم
منقال تا یک درهم و زیاده آن مرکب و مغزی و تا دو درهم کنند و مصلح آن روغنهای و صمغ عربی و مصطکی است *

* **حب الکلب** * بفتح میم و کسر نیز آمده و فتح اصح است و سکون حاء مهمله و فتح لام و باء موحد * بقرمی بیوند مریم
و بهندی که یونی نامند * **ما هیت آن حب** درختی است شبیه دل رخت بتم و پراکنده و تا یکقامت انسان و زیاده بران
و برگ آن دراز شبیه ببرک بین و زبرک زرد آلو کوچکتر و خوشبو و چوب آن نیز خوشبو و اهل انصاران اهل نهاند
چوب سنی جهت کوبیدن لب از آن می سازند تا بوی آن بمشام رسد و در دست بمالند و کل آن سفید و حب آن بسیار خوشبو
و با تلخی و بر سر شاخهای آن میریزند و درخت رخیان که خربا مندل و بهندی میترک بلی و پوست آن سرخ و مانل بسیار می
و مغز آن سفید با تندی طعم و چرب و داخل اکثر خوشبوئیها و میمانند و روغن آن را نیز میکوبند و بهترین آن تازه باله سنگین
خوشبوی بسیار چرب آنست که مغز آن در سخیل میماند و روغن آن را نیز با تندی و پوست آن سرخ و مانل بسیار می
بلاد مرد سیر و دوزخان میرسد و اکثر آذرنایجان و نهانند میآورند و روغن آنرا نیز از انبیا و بطاکی نوشته که پوست
آن میوه یا بسه است صاحب تحفه نوشته که در گرم سیر یافت میشود و در لرستان بسیار است و آنرا مصلح گویند * **طبیعت**
حب آن در درم گرم و خشک و خشکی آن کمتر از گرمی و با قوت محمله و مغریه و قابضه * **افعال و خواص آن** اعضاء
الراس و الصدر و القلب و الغشاء و النقص مفرح و معوی حواس و جهت اخراج رطوبات غلیظه لزجه هینه و هش و خفمان
و بهر وضیق النفس و غشی و مقوی جگر و معز و مسکن اوجاع باطنی مانند کوب و طحال و کرده و ظهور و تولد و درد پهلو
و امثال اینها خصوصاً با ماء العسل جهت آنکه محلل ریاغ غلیظه است و مد و بول و حیض و مفتح سل کرده و مخرج اقسام
گرم معد و رافع تقطیر البول و معوی و در حبس امحال و موی بهتر از کل مختوم است و چون داخل آن کنند باعث سرعت

انقسام آن کرد و در مدامت اغتمسال بدان در حمام مایع نولات ازین و الاوجاع و غیر ما غلام آن جهت کف
و جرب و صاف کنند بشره و طبع آن جهت نفوس و تحلیل صلابات حادث از منک و ضرر بقدر چنگل گشته بش و با شد
و نفوس اعضا ضعیفه خصوصا با آن و صداد آن نیز جهت نفوس و ارجاع بارده نافع مقدار شربت آن از سداد درم تا پنج
درم بدل آن مغز گردان و بادام تلخ الحار مضر دماغ و احشای خازین صلیح آن کلاب و روغن بنفشه و رب ریاس الحلو
و نکامد اشتن آن در بار چغندر و بیدستر و بخور آن مصلح سحر و مدامت بخور آن موجب البت متعاندین و جرب
و بزرگ آن در اول کرم و خشک و مقوی بدن و رفع رانجه کریمه آن در کزیزانند و موام و موام نزدیک جنوب آن بکودین
و نکامد اشتن جرب آن با خرد جهت قضای حاجات و بخور پوست آن جهت کزیزانیدن موام و بنفشه سحر کفته اند
و چون با سداب و مصطکی و قسطدر روغن بچوشانند آسانند و بتدوین بدن آن نیز جهت نال و لقوه و رفعه و کزیزانیدن و ارجاع
مفاضل و نفوس و ارام جبر و کمر ضرر و مبطه بنایت مفید است *

حب المسمم * بکرمیم و سکون نون و فتح سین مصلحه و بشین معیه نیز کفته اند و مین لغت عربی است * ماهیت آن
دانه ایست خوشبو و خوش طعم شبیه حب البطم و کزیزان آن بقل و مغز آن و بقل و زلفی و بسیار مایس و زردشکن
و مغز آن سفید و از بودی و حجاز خیزد و کزیزانند و رنگ آن مایس و زردی و درخت آن شبیه
یشمشاد * طبیعت آن دردم کرم و خشک * افعال و خواص آن مفرح و مفتیج و مسکن و مبهی و مقوی مغز و
دسترخیه و ماضیه و میخک و ناخ و رطوبات غریبه معده و احشای بدن و مفتیج حصاة و مد زبول و دافع بثورات و زبیه
شربا و طلا و اکثار آن مضر و مصلح مصلح آن شیر مقدار شربت آن یکمقال بدن آن کبابه است و اکثر اهل بدن
و حجاز خصوص زنان در هن آنرا که عطر منشم مینامند برای محبت و باعد از استعمال مینامند و خوشبو است و میگویند بهر فصل
و اراده که آنرا استعمال نمایند همان اثر می بخشد خصوص در علل اوت و بغض و تفرقه میان متحابین و مشهور است میان عرب
و چون خواهند که در میان دو کس و یا جماعت علل اوت و تفرقه افتد میگویند حق سبحانه و تعالی در میان شان عطر منشم باشد
* حب النیل * بکرم نون و سکون یا عنتا تحتانیه و لام بقا رسی نیم نیل و فریج و بیدنی و مرچا نید و زیزکی و به بکالی
جواهر مرچه و یک نوع دیگر نیز میشود آنرا پراچنانا نند و قوت اسهال این نوع را زیاد کشته اند * ماهیت آن
دانه کبابی است شبیه بلبلاب و بر مجادر خود میبندد و شاخهای آن باریک و سبز و بزرگ آن سبز و در هر بزرگی گل کبودی
شبیه گل بلبلاب و در آفتاب بهم میاید و نیم آن در غلای و در غلای سه دانه مثلث شکل که حب النیل نامند * طبیعت
آن دردم کرم و خشک * افعال و خواص آن جالی بهی و برص و مفتیج سده جگر و سپرز و مسهل قوی بلغم غلیظ
خصوص با تربل و منقی بدن و دافع اوجاع مفاصل و سائر امراض بارده و مخرج دیدان و حبس القوع و مفید بهی و برص
و نفوس و جرب و قروح خبیثه و با ستم و با مسهل صغیر او خلط غلیظه و با ملایه مسهل سوده و مفتیج سده جگر و سپرز و مسهل
قوی و صاحب معالجات بقراطی نوشته که سده درم آن یا شش درم شکر سفید چون سه روز یا ششامند جهت از الی انواع
جرب مجرب مقدار شربت آن از یک آنک تا نیم مقال و یک درم و زیاد آن کشته است و بغض و اسهال مفرط بلصوق
بما ساریقا و مفاصل آن ملایه و محق با جرب نمودن بر روغن بادام است و چون بکوبند و یکش در روغن بادام
بشمالند و صبح به تنهایی یا با مطبوخات مناسبه یا شامند رفع غلله مغض و شیخ آن میگرد و بدل آن بوزن آن میگرد

ورم لہات و جراحات و قطع نرف الدم نافع و مستعمل بکفش کرانست و لهذا آنرا حجر الاسافه نامند و اسکن کفش در زاست
 * حجر الاسفنج * بکسر مزه و سکون سین و مصله و فتح قاع و سکون نون و جیم منگی است که در اسفنج یافت میشود و ما فیض
 اسفنج مذکور شد و بهترین آن خفید صلب آنست * طبیعت آن بر اول گرم و در درم خشک * افعال و خواص
 آن میخف بی لدغ و قاطع نرف الدم و در زو آن جهت التیام جراحات و طلای آن جهت تحلیل اورام و آشامیدن
 در دانه آن یا شراب و امثال آن جهت تقویت جفا کوره و برقران نافع

* حجر الامرايين * بکسر الف و سکون عین و فتح راء و مهملین و الف و کسر باء و موحده و یاء نسبت بقارخی شکر سنگ رسد
 زخم نامند * ماهیت آن سنگی است شبیه بعالج و از یاد به عرب خیزد * افعال و خواص آن خالی و قاطع نرف الدم
 و جراحات و غیره و از سنون محرق آن جهت خلای دانه آن و استحکام لثه نافع *

* حجر الافروج * بفتح الف و سکون فارغ راء و مهمله و سکون و و و جیم حجر افرودی نیز نامند * ماهیت آن سنگی
 است مانند قیشر و رسک که بر روی آب می ایستد و از اسلام بول و روم خیزد * افعال و خواص آن میخف و قابض
 آشامیدن یک آنک محکوم آن در حال ویزودی و رفع سم کردن عرق مینماید

* حجر الافريقی * بکسر مزه و سکون قاع و کسر راء و مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیه و کسر فاء و یاء نسبت * ماهیت آن
 سنگیست ما بین خفت و ثقل و صلابت و لین و با خطوط سفید مانند اقلیمیا و از افریقیه خیزد و بهترین آن زرد رنگ مترو مطابق
 خفت و ثقل و در صلابت و لین آنست * طبیعت آن میخف با آنک بعضی و لدغی * افعال و خواص آن محرق آن که
 سه مرتبه گرم کرده و در خمر اندازند پس ما ئید به شراب و جهت فروغ خبیثه و دفعته و مفردا یا شراب و عسل نافع و از هر

روغن جهت سوختگی آتش و امراض چشم مفید و احراق آن سبب زیادت قوت آنست استعمال محرق غیر مفسول آن جایز نیست
 * حجر الانا غاطس * بفتح مزه و نون و فتح عین و معجمه و الف و کسر طاء و سکون سین و مهملین * ماهیت آن سنگی است که
 چون بسایند در رنگ مانند خون گردد * افعال و خواص آن قطور آن با شیر زنان در چشم جهت ورم و دفعه و طارقه مفید *
 * حجر الابل * بکسر مزه و فتح یاء مثناة تحتانیه مثله ده و لام * ماهیت آن سنگی است که در شومردان کا و کوهی نگران
 مییابد و آنرا با دزهر کاری نامند و در یاد دزهر مذکور شد

* حجر البارفی * بفتح باء و موحده و الف و کسر راء و مهمله و قاف و سکون یاء نسبت * ماهیت آن سنگی است شبیه
 بصخره زنی بقف رکف دست و سبک ما خود از بارقه که موضعی است قریب بکوفه منسوب بدان و اندک از آن آب بسیاری
 نشود جذب مینماید و بر روی آب می ایستد و بعد جذب آب بته آب میرود و چون در آفتاب کله آرند آب را پس میل دل
 * افعال و خواص آن کوئند از خواص آنست که چون جهت استسقای زنی حوالی ناف را اندک جراح کرده بران
 بندند جذب رطوبات کثرت و بعد جذب در آفتاب کله آرند رطوبات را پس دهن و بعد پس دادن رطوبات باز پسچسباندند
 تا آنکه جمیع رطوبات را جذب نمایند و صحت یابد و وزن آن قطعه باید سه دینار باشد که منقال است و قطعه نیم منقال
 آن در منقال آب را جذب مینماید *

* حجر البصری * بفتح باء و موحده و سکون حاء و کسر راء و مهملین و سکون یاء نسبت * ماهیت آن جمعی است سفید
 مدبر و صاب و در رجوف آن دانه ایست که با عسل و اسقل حرکت میکند و از سواحل دریای خزر و قسبی از آنکت است و ماهیت

آنکه گشت در حرف الالف ذکر باشد و گفته اند چیزی است شبیه بک معز که در ریاساحل می اندازد و در آن چیز است که از اجلی با شغل حرکت مینماید و گفته اند که آن تنگی بجز نیست که بعد مردن و ریختن خارها در ریاساحل می اندازد و با لوله آزاد و به مهر و لاله خاصی است * افعال و خواص آن آسمان یکل آنک تا در داند آن در تعینت حصاة مر موضع که باشد بغایت مؤثر است و مجرب گفته اند

* حجر البخر * بضم باء موحده و فتح حاء مهمله و سکون یاء متناه تحتانیه و فتح راء مهمله و ما * ماهیت آن سنگی است رقیق و سیاه و چون در آتش اندازند آنکی ملتهب گردد و از نواح شام خیزد * افعال و خواص آن با محلات محال و با محفلات صیغ و جهت تحلیل ریاح و رکیح و النبا م جراحات نافع

* حجر البرم * بفتح باء موحده و راء مهمله و الف و مهم * ماهیت آن سنگی است حیاه که ازان دیک و ظروف میسازند و در خراسان بسیار است * افعال و خواص آن جهت تقویت لثه دندان و زوال دم مؤثر است

* حجر البسر * بضم باء موحده و سکون هین و راء مهملین * ماهیت آن سنگی است سفید مد و صاف در بحر حجاز یافت میشود * افعال و خواص آن چون اندکی ازان را بسیار نماید در تقویت قلب و تقویت حصاة کبد بالخاصیة و تعلق آن بر بالای متانه از خارج جهت ادا برول مقبل و آنچه در ساحل جده در صدف بزرگ مستند بر می یابند تمام یافت میشود بسیار کثیف و مستعمل در طب نیست

* حجر البسف * بفتح باء موحده و سکون شین معجمه و فارش بیا متناه تحتانیه و راول و یای موحده و در آخرین آمده و یغاری می کشد کوبند بهم در آخر * ماهیت آن سنگی است بسیار صلب و بالوان بسیار میباشد بهترین آن زیتونی پس

سبز مائل بزرده پس سبز مائل بسفیدی پس سفید است که آنرا کائوری نامند بلکه آنچه صاف تر و صلب تر و شفاف تر باشد بهتر و مستعمل است * طبیعت آن در آخر دروم سرد و خشک * افعال و خواص آن آسمان آن جهت تقویت

قلب و معده و خفقا و عجیب الفعل حتی تعلق آن بجهت نزف الدم و قروح باطنی و زحیر و حرقة البرول و با شراب سفید جهت حصاة مقدرش بر آب آن یکل آنک و تعلق آن بر کردن جهت خنای بر زوری دل جهت خفقا و طبعش آن و بر مری

و معده جهت تقویت آن و بر ران جهت عسر و لاد و در دست جهت رفع شحیر و چشم بد و ضرر صاعقه مؤثر و کوبند که چون قمر در برج انثی باشد و بز آن صورت انسانی نقش کنند تعلق آن جهت آلام باطنی نافع و بعضی در تأثیرات دیگر که

مذکور شد نقش صورت انسان شرط نداشته اند و بعضی مقدار یکمقال را شرط میدانند برای این عمل

* حجر البقر * بفتح باء موحده و قاف و راء مهمله و آنرا خرزة البقر نیز نامند و بهندی کافی و رومن * ماهیت آن مهره ایست که در زمره کا و مکنون میگردد بمقدار زردی بیضه مرغ و زرد تر از آن و تلخ و زرد بر آوردن و تازگی اندک نرم

میباشد و بعد از سرد شدن و خشک گشتن اندک صلب و قویه و بعضی منقطع بیهیمی میگردد و خرم آن اندک سست و سست و ظاهر آن صلب تر و در زنگ مساری و بعضی مد و در بعضی مثلث و بعضی پهن و بعضی طولانی و بهر شکلی که میخواهند درجهن

نرمی و تازگی میسازند و از یکمقال تا چهارمقال میباشد و آنچه در بهر داند آن تگون میباشد فاد زمر است و در فاد زمر ذکر یافت و کوبند علامت تگون آن در زمره کا و آنست که روز بر و ز آن کا و زرد و ضعیف و لاغر میگردد

و چشم آن مائل بزرده و سفیدی و حلقه آن مستند بر و اکثر اوقات فریاد میکند و مختص بکوبن و یا ماده نیست و در ماده

حجر البخر

حجر البرم

حجر البسر

حجر البقر

بیشتر و در بلاد بارده زیاد از خار و تگون میابد و این امور یکی نیست و لیکن در خار و تگون میابد بلکه در حد فاکتی و
 بهترین آن بزرگ سنگن تازه است * طبیعت آن در آرد و گرم و خشک و انطافی گرم در اول و خشک در دوم گفته
 * افعال و خواص آن از حیرالتیس بغایت ضعیف تر و محال و مسخ و مل و یول و حیض و جالی و مفتت حصا و جهت
 یرقان و مرضی که در مند و بنکاله در پهلوی چپ اطفال بهم میرسد و آنرا بد به بفتح دال چهار نقطه و باء موحده مشهور
 ها و یکی بفتح باء موحده و که و کاف و خفای ما و یانیز نامند نافع و اکتنال آن جهت رفع بیاض و تقویت بصر به تنهایی و یا با
 اکتنال مناسبه و طلای آن جهت بهق و برص و رفع آثار جلد و بواسیر و التیام جراحت و یا با بکشتن خشک جهت جیره و زبانه
 صاعیه و امثال آن و با غراب جهت رویانیدن موی سیاه در موضع برص و داء النعلب بعد از کندن موی سفید از موضع بات
 است و وسط یکصد سال آن با آب چغندر جهت نزول آب در چشم خوردن آن هر روز بقدرد و حبه با جلاب بعد از حمام بلا
 است و وسط یکصد سال آن با آب چغندر جهت نزول آب در چشم خوردن آن هر روز بقدرد و حبه با جلاب بعد از حمام بلا
 فاضله و یا در حمام و از طب آن آب گوشت مرغ قریه آشامیدن تا چند روز باعث تسهیل بدن و تولید بیه و نرمی آن و از
 میربات دانسته اند و همچنین با مغز بادام و یا نارچیل و یا حبه الخضر و یا حبه الصوبر خوردن و مستعمل زنان بصورت و از
 است و حصول آن با عسل جهت با اثر و مضر و مروری و مصلح آن کثیرا مقلد ارشیت آن تا دو نیز اطو و یکمته آن آن فائل

و انچه در کوفه و متکون میگردد بزرگتر و سبک تر و در افعال ضعیف تر از آن است *

* حیرا لبلور * بکسر باء موحده و فتح لام مشهور و در و اورا همهله * ماهیت آن سنگی است معروف سفید و شفاف

از شیشه صلب تر و شفاف تر و از آن نکی و تسبیح و ظروف آنخوردن و برنی و قلیان و عینک و غیره تا تر اشید و میسازند

* افعال و خواص آن نکامد داشتن آن با خود مانع خوابهای مشوش و ترسیدن در آن و نگاه کردن در آن مانع سبل
 و مالیدن آن بر پستان زن شیردار باعث زیادتی شیر آن و چون خوانند که جلای آن زیاد کرد باید که در خون نزار
 بکند و آن در چون از آن عینک بزرگی که وسط آن ضخیم میباشد بسازند و در برابر قرص آفتاب بدارند و در عقب آن بنه و یا شمشیر

کند و آن را زود مشتعل گردد و از عینک شیشه نیز این اثر ظاهر میگردد *

* حیرا البولس * بضم باء موحده و سکون و او ز ص لام و سکون سین موحده و چون بولس اول کسی است که واقف باشد

بر افعال و خواص آن بنام او مسمی گشته * ماهیت آن سنگی است شبهه بپور و آرمی و از آن ضعیف تر و سبک تر و ملمع و یا

نقطه های زرد و سفید * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن محل قوی چون آنرا در زرع زیتون بچاشند

و آن در زرع را بریدن صاحبان اعیان را تل بزودی رفع اعیان و مانند کنی آنها گردد *

* حیرا الحبشی * بفتح حاء موحده و باء موحده و کسر شین معجمه و سکون و یا نسبت و آنرا حیرا فلفل نیز نامند * ماهیت

آن سنگی است شبهه بزرچیل و تیره و کوکب نوعی از زبرجد است و چون بسایند سفید رنگ گردد * طبیعت آن گرم

و خشک و بسیار تند و کزنده * افعال و خواص آن منقی و جالی و جهت از آله آثار قریه العهل و بیاض و انتشار بلورن

و گرم و طغره تازه غیر صلیبه نافع است *

* حیرا الحمام * بفتح حاء همهله و هم مشهور و الف و میم * ماهیت آن جرمی است که در دیک و یا تیل حمام

میگرد و تیره رنگ و هست میابد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن از آله قریه است از آن

سرطان و ضداد آن جهت رفع سرطان غیر مزمن مؤثر است *

حجیرا لحوث ^{بعض} شاع ^{بعض} سحله و سکون و او و ناع مغناة فوقانية و بغار شي سبک عر مادي نامند ^{ما هیت} آن جسمی است سفید و مفرط فی الجملة منکلت شکل صلب شبیه بسنگ که بد و طرف هر نوعی ماهی که بدنش پتھر چندان منکون میگردد در هر طرف یک عدد و آن ماهی بقدر یک شبر نهایت در شیر میباشند و در بنگاله بمیان راست و فلس دار و خلل و اکثر میخورند و از ماهی کوچکتر یکشمر باشد منک کوچکتر از ماهی تلان بزرگتر برمی آید ^{طبیعت} آن کرم و خشک و حاد و باقوت منته ^{افعال} و خواص آن در تعیت حصاة کرده قوی ^{الناثیر} است

حجیرا الجبیه ^{بفتح} حاء مهمله و باء منناة تحتلیه و ما بغار شي ^{مهره} مار کوبند ^{ما هیت} آن اسام میباشند تسمی معدی بر آنرا مار مهره نامند و بعضی کوبند که در معدن زیر جلد بهم میرسد و آن زیر جلدی رنگ ماثل بسیاری و خاکستری میباشد و شکل نگیں مربعی از یک مغای تا در مغای و درم حیوانی که در عقب سر بعضی ماهی میباشند و در همه افعای یافت نمیشود بلکه بدن رت در بعضی و چون از کشت جلد اکثرا نرم میباشد و بعد رسیدن هوا متشجر میگردد و بقدر نصف صلی ماثل بد را زی و خاکستری رنگ بعضی میا و صلب و مشطاطه خط سفید و بعضی سفید و مشمت و مشجول نیز میباشد و امتحان اصلی از حلی و خوبی آن کوبند آنست که چون بر موضع کز بد ^{ما رنگ} آن یک بشمیل و چون شیر بران بریزند شیر منجمد و متغیر گردد و گفته اند که چون بدن از آن در شیر اند از آن شیر را منجمد کنند و چون جلد تمام سم کرده باشد دیگر کشید و شیر را منجمد نماند و در حین جلد سم لون آن متغیر گردد و در چون در شیر اند از آن بحال اصلی آید و امتحان دیگر آنکه چون بر جامه بشمی سیاه پاکوبد پالند سفید گرداند و چون میانه نمایند میا شود و سفیدی در آن نماند و امتحان دیگر آنکه چون در آب لیمود در صحن چینی اند از آن بحرکت و دوران آید و این امتحان مختص بدین نیست بلکه اکثر اصداف و حلزونات نیز چنین میباشد ^{افعال} و خواص آن جهت سم مار قوی الاثر و برای عقرب گزیده و هوام دیگر ضعیف الفعل و لیکن شیخ الرئیس در مغایات قانون نوشته که جالینوس منکر این فعل است و آشامیدن آن جهت تعیت حصاة و سنگ مثاله بغایت نافع مقدار شربت آن ناسه قراط و تعلق مشطاط آن جهت صدام و لینر نفس نافع است ^{حجیرا} لخرافی ^{بفتح} خا و زای معجمین و الف و کسر میم و یاء نسبت ^{ما هیت} آن سکی است سبزه رنگ و مل و درو بدنی و از صقلیه خیزد و از آتش مشتعل گردد و چون آب کمی بران ریزند شعله در گردد و چون در روغن اند از آن منطقی شود ^{افعال} و خواص آن بخور آن جهت گریز آیدن هوام و باخوردن اشتن آن جهت صرع و عقوزان عاثر و وجع رحم و از بخت حیوانات مودی مؤثر است

حجیرا الخرفی ^{بفتح} خا و زای معجمین و کسر نون سکون یاء نسبت ^{ما هیت} آن سکی است مصری شبیه بشتر و صفاتی زرد منشق شود از هم بهاشد و ریزه گردد ^{طبیعت} آن در گرمی کمتر از باقوت و بسیار رخنگ و باقوت نایضه و حاده ^{افعال} و خواص آن قائم مقام حجر قشور است در شتردن موی و در روغن آن با شراب طافع خون حبض و خوردن یک مغال آن چهار روز بعد از طهر باعث قطع حمل دائمی و ضما د آن باعث جهت نرم پستان و قروح خبیثه نافع و مانع از دیاد و انتشار آن مود است

حجیرا الخطا طیفی ^{بفتح} حاء معجمه و طاء مهمله و الف و کسر طاء مهمله و سکون باء منناة تحتلیه و نا ^{ما هیت} آن دیستورید و س گفته بچه اولین پرستور را چون در افزونی نور ما ^{بگیرند} شکم آنرا بشکافتند و عدد سنگ در شکم آن

یابند یکی بیکرند و دیگرها ملون یا لوان و چون دیگر لك آنرا در وقت شش یا گوساله بندند پیش از آنکه بزمین برسد تعلیق
آن بر بازوی مصر و زوایا کردن آن جهت زوال صرع بعون الله تعالی مفید و مجرب است و انطاکي نوشته سکی است بقدر
هر انگشتی مائل بزرگی و عقیدنی و آنرا بحیر الیقان نامند و در صورت یاب هم میرسد و چون بیخه خطا طیف را بر تان عارض
میشود ماضی روزی آن رفته آن سنگ را برای زوال آن میبرند و نزد ما یافت نمیشود مگر در آشیان خطا طیف و مرد می که
می شناسند آنرا بحیله بدست می آورند باینکه بچه های آنها را بر عفران زرد مینمایند بخوریکه مادر روی را آنها انداخته اند
دیدن آنها بچه ها را زرد بکمان یرقان رفته آن سنگ را بفرمان می آورند و مردم از آشیان آنها بر می آورند * طبیعت این
کرم و خشک در دم * **افعال و خواص** این جهت یرقان و عققان و تقیت حصاة و تقیت مد دشر با ملود و تعلیق نافع
و گفته اند ملون آنرا چون در حیز بر بچند و نگاهدارند یا خود یا عجا و قبول و قضا حوائج میکند و امین آل و له
کفته تعلیق سنگ ملون مرغ آن موجب رفع نزع است

* **حجر الرخام** رضم خاء معجه و فتح میم و الف و راه همزه و آنرا حجر الرخام جهت آن نامند که رافع خمار است و خمره
البحار نیز نامند * ماهیت این سکی است سکنی و ملمس آن نرم و مرخ مائل بمیامی و بسیار صاب نیست و آن نرم
ماده خماران است که حد یک صینی نامند بهترین آن آنست که چون بر مس بسایند سائید و آن مرخ رنگ باشد
* **افعال و خواص** این چون مقداری بکفای و نیم سائید و آنرا محمور بیا غامد در ساعت خمار زائل گردد
و عرق نماید و سردی و سرور و بر جای دل

* **حجر الدنك** * بکسر دال همزه و سکون یاء مثناة تحتانیة زکاف * ماهیت این سکی است سفید مائل بتیرگی بقلز
باقی و از آن کوچکتر و در شکم خروس منکون میکند * طبیعت آن در دم کرم و در اول خشک * **افعال و خواص** این
جهت دفع احزان و موم و سوس و تقیت حصاة و شربا و تعلیق نافع و آشامیدن آبی که آنرا دران شسته باشند جهت تسکین
تشنگی مغرط بیدل و بل ستر و نگاهداشتن آن در دهان

* **حجر الرحی** * بفتح راء و خاء مهملتین و الف آنرا آتوف نامند * ماهیت این سکی است سیاه و بر سوزاخ و متخلخل
مانند الصغی و با صلابت و از جمال شرقي حلب خیزد * طبیعت آن در آخر سوم کرم و خشک * **افعال و خواص** این
متخلخل و خالص خون حیض و چون کرم کرده سرکه بر آن ریزند و عسورا بخوار آن بدارند باعث ازاله ورم و رافع نفز اللم
و رعان و خون حیض است و شستن مقلعه بسر که که در آن آنرا تافته انداخته باشند جهت بروز متعلد و بطول آن جهت
استحکام اعضاء و قطع عرق و رفع اعیا و محمول جرم آن جهت بواسیر و قطع حیض و بلای آن جهت استسقا نافع

* **حجر الرخام** * بفتح راء همزه و خاء معجه و الف و میم * ماهیت این سکی است سستنی است که در بعضی بلاد در قبرها
نصب میکنند و اقسام میباشد مراد از مطلق آن قسم سفید آنست * طبیعت آن در آخر دوم سرد و خشک * **افعال و خواص**
این رافع رطام نفز اللم و جهت جراحت و یا هر که جهت تحلیل اروام و ریح استسقا و با صمغ و نوشادر جهت بقی
و رفع آثار و زردی آن جهت رفع بواسیر و آشامیدن مسحوق آن با عسل هر روز بقدر رنگ متقال جهت رفع دملهای دمو
مؤثر گویند آشامیدن سنگ مقابره که منقوش نوشته ها باشد باعث نسیان است و همچنین بیماری را خواندن نقشهای آن را آشامیدن
آن روز شنبه پیش از طلوع آفتاب با سه مسحوق و فصل ریح عشق دفع تشنگی است

حجر الزبده * کسر ای معجمه و سکون یاء مناة تحتانیه و فتح راء مهمله و ما * ماهیت آن سنگی است باد صوم
و ثقل و زردشکن * افعال و خواص آن * ذرور آن جهت اندمال جراحت بسیار نافع *

حجر السبلوان * بفتح سین مهمله و سکون لام و فتح واء و الف و نون * ماهیت آن سنگی است سفید و شفاف شبیه
بلور و فوق میان آن زیلور نم شدن آنست در آب و آنکه محلول آن در آب مانند شیر باشد بخلاف بلور * افعال و خواص
آن آشامیدن آب محلول آن جهت خفقان و نزف الدم و خراش معده و رفع مرض عشق مفید و شربت آن یکد درم
و نه عی از آن که مائل بر ذردی و بسیار براق نیست از جمله موم است *

حجر السطریط * بفتح سین و سکون طاء و کسر واء مهملین و سکون یاء مناة تحتانیه و طاء مهمله در آخر بقاء رنی سنگ
مرمر نامند * ماهیت آن بد نوع است یکی معدنی و دیگری آبی است که آنرا بهر شکلی که مضرواوند منجمد میکند
بدین قسم که زمینی را که در آن آب میباشد بهر شکلی که مضرواوند حفر میگردد و یک شب میکند آنرا از خلل و فرج آن آب
در آن مکان مضور جمع میگردد و روز دیگر رفته آنرا که از آن برآوردند در آن میریزند و مدتی میکند آنرا
و بعد از آنکه خوب منجمد و صلب گشت بر می آورند و تراشید و بجلا میل کنند و معدنی آن فخته سنگها است که از معدن
آن بر می آورند و این صلب در شفا قرازی آبی آنست معدنی آن کرمان و در شهر بایک و قلعه قادر و خجستان و رائین و تبریز
و اجمیر نیز است و کرمانی بیشتر و صلب تر و رنگ آن سبز و سفید و فتودی و ملون بالوان زرد و سفید و سرخ کمرنگ رک
دار و شبیه یشم و تبریزی اندک زرد رنگ و رخوتراست و اجمیری سفید و صلب بهترین همه آنست که از معدن مرغ آورند
* افعال و خواص آن سخن مصر قد آن جهت تقویت لثه و ضاماد آن باریک و زرد و جهت تحلل و آرام صلبه و با
موم روغن جهت درد معده و ذرور و ظلم آن جهت سوختن آتش مفید است *

حجر السمک * بفتح سین و ریم و کاف بقاء ریمی سنگ سرمایی نامند * ماهیت آن سنگی است که از برنومی از مایه
بر می آید و مایه آن بقدر شرب و نادر و شرب و فلش دار حلال و در مایه دو سنگ در دو جانب آن و سفید براق و صلب از مایه
کوچک کوچک و اثر بزرگ بزرگ میباشد * طبیعت آن در اولد گرم و در دوم خنک با قوت مفتته * افعال و خواص
آن آشامیدن سائید آن جهت تقویت حصه که در معده *

حجر السلسلی * بفتح سین و سین مهملین و کسر لام و یاء نسبت * ماهیت آن سنگی است سفید و سائید و آن غلیظ
و مائل بر ذردی و شرب * طبیعت آن مائل بر حرارت * افعال و خواص آن منقعی قروح و در افعال ضعیف تر از حجر لینی است
* حجر العنقاطیس * بفتح دوغین معجمین و دوالف و کسر طاء مهمله و سکون یاء مناة تحتانیه و سین مهمله * ماهیت
آن سنگی است سنگین سواد رنگ مائل بر زردت و نیز گفته اند سنگ بسیار و سبک صفا یعنی است که از وادی غاغا ما که بین فلسطین

و طبریه از ارض مقدس است خیزد و آن وادی مشهور ریچنم است و آن سنگ را چون در آتش اندازند مانند بوی شاخ حیوانات
سوخته گردد و از بکر ط آن یک اوقیه بسازند و سفید و صلب گردد و بوی آن در حین سوختن مانند بوی شاخ حیوانات
و فقط و قیر باشد * طبیعت آن در دوم گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل و ملین و آشامیدن آن قاطع حمل
محکم و مفتت حصه و مقلا و شربت آن تا نیم درم و بخور آن جهت غشی که از اختناق رحم باشد و کوزنیدن هوام و دفع
گرم اشتیاق مضربه و صلی آن زعفران و موی ص ۶ مصر و عین بخور آن وضاماد آن جهت نفوس و زردی نیدن کوشش مفید است

حجر القنبله: یعنی خاکستر تپه مشقه فوقیه و سکون یاه مشقه تختانیه و فتح لام و هاء هیت آن سنگ است اندک
 زرد رنگ شبیه بغا و یقون و ریشه دراز از آن قنبله توان ساخت و در کمان کنایه از آن سنگ را که بگویند مایه نینه
 نرم میکرد و بر کف دست مالیده قنبله ساخته در چراغ میکشاند و بآن روغن ریخته مشعل مینمایند و مادام که بر آن روغن
 بریزند مشعل مینماید و یک قنبله کوچک تا دو سه ماه کفایت میکند و میگویند که باز چه نیز از آن قنبله مینماید
 افعال و خواص آن گویند از برای التیام جراحتات حیرانانیت یعلیل است

حجر القنبله: یعنی در فاسکون دولام: ماهیت این قنبله مایه لایع حجر حبشی است و من کور شدن و زرد
 این قنبله سنگر یاه شبیه بغال است که در زمین شک کردن خلل: یا آن مخلوط شدن و کیفیت آن را حاصل کرد و باشد
 افعال و خواص این در اطیه کف و امثال آن مستعمل است

حجر القنبلی: بکسوف و سکون یا عموم و کسوف و عموم و بقاء نسبت بثلث اقل مصرع و ف باشتان تصارین است
 جهت آنکه کار از آن جامه را بدین میگویند: ماهیت آن سنگی است مانند بستی و است و باشتان تصارین و از جنال
 صید مصر خیزد و کار از آن در شستن کتان استعمال دارند بهترین آن که بسیار در خورس و التفت و راحل است

آب: طبیعت آن سرد و خشک در اول: افعال و خواص این مغری و محیف می لغ و قابض و مانع سیلان مواد بسوی عضو
 و قابض سیلان خون ظاهر و باطن هر نوع که استعمال نمایند و طایفه آن محلل اورام و محیف قوی و در و آن جهت سیلان خون
 جراحتات و لدن مال جراحتات اعصاب رخوات کتال آن بتنهائی و با باد در غده مناعه مغریه جهت دفعه و جرب و سلاق و قروح

همین و شاهین آن با آب جهت افعال میزن و در دانه رنوف الدم و طایفه آن محیل اورام و محیف قوی و در و آن جهت سیلان خون
 جهت منع زیاد شدن قروح شبیه و التیام جراحتات و قروح آن جهت قطع سیلان حریف و رفع بد بوئی و ریح نافع
 حجر القنبلی: یعنی قنف و سکون راء مصله و آنرا برای القوم و زید القبر و بیدنی چند رگانت گویند: ماهیت این سنگی

است سفید مائل بغیرت و سبک و خفایه که نقره را جذب میکند و در حین زیادتی نور و قمر لغیرت آن مبدل بسفید میگرد
 و در مغریه و بلاد یرب یافت میشود و گویند شبنمی است که بر سنگ فامی افتد و حیر میگرد و در هنگام ازل و بدل
 قمر بسیار سفید میشود و بهترین آن است که در اوصاف مذکور بهتر و زیاد باشد: طبیعت این در و دریم سرد و معتدل

نیز گفته اند و در اول خشک: افعال و خواص این آشفامیدن یک عمل سه و سه و آن جهت صرع میبرد و جهت وسواس
 و جنون و خفایه و زنف اندم محیل است و تعلیق آن در پاره کمود باعث قبول و جاده و رفع خوف و ززع و آشفامیدن آن
 بر درخت نیز ماحفظ آن را باعث تولید شر مضر کرده مصلح آن کثیر است

حجر القنبلی: یعنی قنف و سکون یاه مشقه تختانیه و ضم شین معجمه و سکون و او و راء مصله و صاحب منهاج یعنی
 مصله گفته: ماهیت آن سنگی است متخلخل حقیق شبیه با شبنم و بر روی آب می ایستد و گویند نوعی از زبد البحر است
 و سیاه نیز میباشد از جنال اسکندریه و اعمال مصر خیزد و علی بن مجوسی گفته که آن مستعمل عمل صناعت است در رجل

ذهب و نفعه بهترین آن سبک کثیره التیاریف می است: طبیعت این در اول گرم و در سوم خشک: افعال و خواص
 آن محلل و حایس نف الدم و آشفامیدن سر که که آنرا گرم کرده در آن انداخته باشند جهت ضمین النفس و طایفه آن
 جهت شستن موی و تحال و طوبیاد و استسقاء چون بر پوستهای مائل خشک شود باینکه اصلا معلوم نکرد و در موی و جنون

میسوق آن جهت جلای دندان و استحکام لثه و دندان کردن و روح غافره و اکتسال آن جهت شکور ری
و ربع آثار و مایلین آن برکف پامانند سنگ جهت رفع صلاح و تقویت بصر مؤثر است دستوراً حراق آن آنست که در آتش
سرخ کرده و در شراب تا سمرتمه اندازند تا سرد گردد پس سائید و استعمال نمایند *

* **حجر الکرب** * بفتح کاف و راء همزه و کاف و یزای معجمه نیز آمده * ما هیئت آن سنگی است بسیار سفید از منق و ساحل
در بای آنجا خیزد که در ریابکنا و اندازد و قبل از حکاکی با گل و رت و بعد از آن شغاف و سفید میکرد و شبیه بتجر سلوان و بلور
طبیعت آن در آخردوم سحر و خشک و در اول سرد و در یومست معتدل نیز گفته اند * **افعال** و خواص آن رادع
و جالی و جهت خفقان و غنیا و عطش و التهاب و فزور آن جهت رفع نرف الدم و اکتسال آن جهت رفع بیاض مزمن و ناز
و از آنله آثار قروح چشم و اعضا و ستون آن جهت جلای دندان و رفع زردی آن جمیع امراض و دینه آن و آشامیدن طعام
و شراب در قرح مصنوع از آن باعث سحر و رفع شر و مجلس و داشتن آن در منزل متباضغین بخوری که نند اند موجب الفت
ایشان و نزد اهل مدن و سند بسیار معتبر است و از آن مبرها مجازند و در موی میکشند و میگویند که موی راد را ز میگرداند
* **حجر الکلب** * بفتح کاف و سکون لام و باء موحد * ما هیئت آن سنگی است که چون بطرف سنگ اندازند سک آن را
بدندان بگردانند و در اندازد * **افعال** و خواص آن گفته اند در مداوت و تفرقه بسیار مؤثر است چون در شراب
یا آب آبل از دندان و از آن بنوشند و حاضر گردن آن در مجلس باعث عربده اهل آن مجلس و کد داشتن آن در برج
کمر تران باعث کرفتن آنهاست *

* **حجر الکافی** * ضم کاف و فتح لام و راء * ما هیئت آن سنگی است که در کده آدمی نگون مییابد سرخ رنگ با کبود تا
میباشد * طبیعت آن گرم و خشک * **افعال** و خواص آن گفته اند جهت تقویت سنگ منانه مؤثر و جهت تقویت سنگ
کرده بی منفعت و اکتسال آن جهت بیاض چشم مجرب است *

* **حجر اللبنی** * بفتح لام و باء موحد و کسر نون و راء نسبت * ما هیئت آن سنگی است اغبر و آنک شغاف و چون بسایند
شیرین و سائید * آن مانند شیر کرد و در آب آبر و حجر لبنی با مندر از آن منیه خیزد * طبیعت آن در دوم سرد و در اول خشک
* **افعال** و خواص آن قاطع نرف الدم و نقب الدم و حمض و مفتت حصا و جهت قرحه معد و شرابا نفع و اکتسال آن
جهت منع نوار و قرحه و سلاق و خشونت اجفان و صفا دآن رادع مواد و مؤثر بر آن و مصلح آن عمل مقدار شربت آن
نیم گرم بدل آن شادنی است و باید که آنرا در آب سائید و حل نموده در حقه قلعی کرده هر وقت که خوا منق استعمال نمایند
* **حجر اللؤلؤ** * حرا فس * بضم لام و سکون و او فتح فاف و و الف و فتح عین و راء مؤملین و الف و ضم فاف و سکون
من مملو * ما هیئت آن سنگی است که از آن بران رخت میشود * طبیعت آن محیف بی لذع * **افعال** و خواص
آن جهت قطع سبلان مواد و اسهال و درد منانه و نقب الدم و تخفیف جراحات و در و رانغ است *

* **حجر المنانه** * بفتح میم و راء مثلنه و الف و فتح نون و هاء در آخر * ما هیئت آن سنگی است که در منانه انسان بگون
می یابد * طبیعت آن گرم و خشک * **افعال** و خواص آن آشامیدن آن جهت تقویت سنگ کرده مؤثر و جهت
تقویت سنگ بی اثر و اکتسال آن جهت بیاض چشم مفید است *

* **حجر الحاک** * بکسر میم و فتح حاء همزه و سکون کاف و یزای کسوفی نمایند * ما هیئت آن سنگی است متباضغین و ثقیل الوزن

حجر الکرب

حجر الکلب

حجر الکافی

حجر اللبنی

حجر اللؤلؤ

حجر المنانه

حجر الحاک

و غشی اغبریز چون نثار و فغان متوال بر آن بر سر طعن زعفران ازان ظاهر گردد و چون آنرا بر اعضا بمالند چو رنگ زایل
گردد اند و بعضی مردم از آن سنگ با تر قیاب میگردند و چون طار را بر آن بمالند و بگوید که خطی ازان بران ظاهر گردد نیکی
و بدی را خلاص و منشور آن از لزلن آن ظاهر گردد * طبیعت آن در دم سرد و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن
آن جهت عسر النفس و ذر گردد و امکان آن با شیر مرغفه پخته جهت رفع یباض و علاج طبقات عین و قروح آن
بنا بر نافع مقدور است آن یک انگشت است

✽ **خجیر المسمن** ✽ بکسر میم و فتح معین موهله و لغز مشدده ✽ ماهیت آن سنگی است که بآن کازد و بشیر نیز کشند
و بارسی انسان و سنگ کازد با قند و با لوزان مختلف میباشد مفعول و سرخ و سیاه و از اغبر و سبز و زیتونی و سیاه و رطبه
میباشد و بهترین آن سرخ و سیاه و براق و ستیاب و قسم زبون آنست ✽ طبیعت آن سرد و خشک و با فی اقسام
آن موهله سرد و خشک * افعال و خواص آن جهت تلاحق و یباض چشم و حكة و جرب و داء الثعلب و منع بزرگ شدن
پستان و خفیه کبلا و ملا و سائید آن با آمین جهت رویانیدن آن مؤثر و آشا میگردانند بزرگ و حكة دفعه بهم میزدند و حرق نم
نافع مضر کرده مضایح آن کثیر از قسم اغبر آنرا چون بسایند بر روی مس طلا نه اینک بزرگ و حكة دفعه بهم میزدند و حرق نم
مبزرگ و یباض آن جهت سوختگی آتش و یباض عین و با سرکه و نظار و ن جهت قوبا و خنا و یباض و حكة و با قیر و طی جهت
هزطان و کله و شقاق و خروج مقعده و ارام حار و اعصابی و التیام جراحت عصب و درد آن نافع و سائیدن ادری
چشم بر روی آن باعث زیادتى تقویت و جلای آن و ذر و رقه سرخ آن جهت یباض چشم و قروح و سوختگی آتش مفعول است
✽ **خجیر المثلثی** ✽ بضم میم و فتح شین مخمجه و قاف مشدده و سکون قاف ثانی ✽ ماهیت آن سنگی است زعفرانی رنگ
یعنی برنگ قافای آن نیز که سائیده آن رتو بر تو زرد شدن و از نواح مغرب خیزد و در شکل مانند سرخ و در قوت قریب
باشد و راندک ازان ضعیفتر * افعال و خواص آن قطران آن با شیرد بخورن جهت قروح حقیقه چشم و التیام طبقه
قرنیه و بر آمدن یک حلقه و خشونت اجفان بهت از خجیر است

✽ **خجیر المقلنا طیس** ✽ بکسر میم و سکون قاف و فتح نون و الت و کسر طاء موهله و سکون باء مثناة تختایه و همین موهله و معنای
بغین مخمجه نیز آمده و سی سنگ آهن را بر پیوندی چو مک پتھر نامند ✽ ماهیت آن سنگی است سیاه مانند بزمی نیز
که از انتهای عنان و حوالی بحر منند خیزد و بهترین آن لا جز در می رنگ صاف آنست که آهن را خرب جلد ب سائید و بعد
جلد ب آهن بآن خوب بچسبند و زبون ترین آن سیاه آنست که قوت جاذبه آن آهن را ضعیف نماید و چون ب آهن مل
بکند از اند قوت جاذبه آن کم گردد و از مالیدن سبز و رسیدن عرق و رطوبت بآن نیز رفع قوت آن میشود و چون در خون
کا و گرم اند از اند اغاده قوت آن میشود و همچنین چون در خون بر اند از اند و هر روز تغییر دند و تازه کنند و حکمای اهل
فرنگ شفا دهند نموده اند که خجیر مقطایس را هر چند مدتی غیر معین مختلف میل بجای آن است از یمن و یسار قطب
شمالی و وجه آنرا تا حال نیافته اند ✽ طبیعت آن در اول گرم و در مزم خشک * افعال و خواص آن آشامیدن
آن جهت تالی و اوجاع مفاصل و عرق النساء و تقریر و تقویت جگر و معده و زواله حصاة و مسرولاد و باماء العسل جهت
اسهال اخلاط غلیظه و با توابض قاطع اسهال و ذر و ر آن جهت رفع مضر جراحت آلات آهنی زهر دار و همچنین
و جهت قطع زحف الالم و التیام جراحت و محرق مسرول آن در جمیع افعال مانده باشد و این است مقدور است آن تابه

قیراط رنگا شدن بچشم آن در حرور سقیم یا خود باعث قبول وجاه و هیبت و قضا حاجات و کفایت داشتن آن در دست
 رافع کز ازدرد ست و یا تعلیق آن بطرف چپ جهت عس و ولادت و در زائیدن و نشو و آن که نرم شود و اندک اندک
 بر اخگر بپاشند و با نبویه بر خم بوسا نند جهت رفع سیلان آن هر چند مزمن باشد بغایت مفید و مجرب و گویند چون حائض
 مس آن کند این اثر از آن زائل گردد و گویند چون زحل در سنبله باشد آنرا با کلاب شسته سه مرتبه ترتیب داده دیگری از آن
 اکتال نماید و شخص مکتول بمقتضای مس ملد دید نظر بخصص مکتول بآهن کهن بر تبه باعث محبت ثانی با ولر گردد
 که مانوق آن متصرف باشد و از مجربات شمرده اند *

* حجر المنفی * بنون ساکن بعد از میم مفتوح و قبل از ناء مکسور و یا عنسبت * ما هیبت * ان سکر بزه ایست ابلق
 بمقل ارزیتونید بالوان مختلفه که از منقذ از اعمال میرد خیزد * افعال و خواص ان طلای سائید * آن باعث استحکام
 عضو است بحدیکه اگر اک بقطع آن نشود *

* حجر النار * بفتح نون و الف و راء مصله در آخر و آنرا حجر الاصم و حجر الزناد و بفاری سنگ آتش و زنده و سنگ چقماق
 نیز نامند * ما هیبت * ان انواع است سفید نباتی و سیاه و سرخ و اخضر و ملح و ثقیل و الزن و حاد و چون آهن را بد آن
 زنده آتش از آن بجهل و بوی دخانه است از آن آید * طبیعت * آن در اول سرد و در سوم خشک و بعضی گرم گفته اند
 * افعال و خواص آن در ورسائید * آن مانند غبار جهت خنای و بر و تنقیه التیام افرا آن و قروح عسره الا لاند مال جمیع
 اعضا و تعلیق آن بولته بسته در حین ولادت بر آن زنان باعث سهولت ولادت ایشان و بعد از ولادت باید که بزودی باز نماید
 * حجر النمر * بفتح نون و کسر میم و راء مصله * ما هیبت * ان سنگی است ابلق شبیه بموست پتیک بقل مغز بادام و از آن
 گو چکتور و در جوف پلک ماده حاصل میشود و چون در شیر اندازند شیر بریده گردد * افعال و خواص ان طلای
 آن جهت التیام جراحت و تعلیق آن جهت منع آبستی مؤثر

* حجر الهمدی * بکسر هاء و سکون نون و کسر دال مصله و یا عنسبت * ما هیبت * ان سنگی است مائل بسیاهی و سرخی
 و سائید * آن مائل بر سرخی و زردی و آنرا خاندی مندی نامند و از سواجل دریای هند خیزد * افعال و خواص آن در ورسائید
 قطع خورن بواسیر و جراحت و بیعتیل و آغامیدن آن بکمال و کمتر از آن جهت قطع اعنای باطن و بواسیر و عقریه مفید
 * حجر الیهو * بفتح یاء منبأه تحتانیه و ضم هاء و سکون و ورود ال مصله و آنرا از یتون بنی اسرائیل و بفاری سنگ
 جهودان نامند * ما هیبت * ان سنگی است فی الجمله بلوطی شکل و زیتونی و مائل بسفیر و با خطوط متوازیه در طول و در
 آب زود سائید شود و طعمی غالب اند و در نسلطین از ارض شام در کوه سمری بیرون و در دیار قدس نیز بسیار بهم میرسد
 و نرواده میباشند و آن باوصاف مسطوره و ماده آن بی خطوط و مائل بر سرخی و تیرگی و بعضی اند که پهن غیر مستطوره
 نر آن مخصوص بصفاة مردان و ماده آن بزنان و ماده آن تکران آن شاید اجزای لطیفه ارضیه ازجه مختلفه بطوبات و اجزای
 هواییه مستقنه تحت احجار باشد که بسبب تابش اشعه کواکب از خلل و فرج احجار بر آید و بعد بر آمدن بدن آبیاب
 متعجب گردد * طبیعت * آن در اول گرم و در دوم خشک و معتدل نیز دانسته اند با قوت مقتله * افعال و خواص ان
 مد ربول و مفتت حصاة و مانع تولید آن و از آبست دند خورن منجمد در منازله و چون نیم مثقال آنرا سائید با پنجاه
 مثقال آب گرم و یک مثقال روغن بادام تلخ یا شامند جهت تغذیه حصاة و از رابول و رفع عسر آن و از آبست خورن

ملجمند در مثانه مجرب وید ستور آب گرم خالص را کمال آن با خون خفای جهت رو یا بدن مومی مر که رختنه باشد
و طای آن برابر و جهت رو یا بدن مومی آن خصوصا با خون خفای جهت التیام جراحت و با عمل جهت
تأمین صلابات مضر جگر صالح آن صغ و سفوفات و معا جین آن در قرابا دین کبیر ذکر یافت
*** قصه کمال الحما مع الدال المهملین ***

*** حدائق *** یکس خا رفت دال مهملین و الف و تاء متناه فی ثانیة بفارسی غلیظ و بتغییر از کوز کوزه و بتزکی چلقان
بهندی چل نامند و کتب آن یحیی ابوالقطاب و ابو الصلت و جمع آن حد آن و حد آن آمد *** ماهیت آن طائی است
معروف فی الجمله شبه بنار و در غش فارما زان و اشیا رنیا شد و گوشت حیوانات کو چک و امیر یاید و در هند یک نوع
دیگر نیز می شود که سر و سینه آن متغیل و باقی تنه آن صفت سرخ تیره و در جثه از نوع اول کوچکتر و مردم مردار و خوار که
صفتی از هند و نیکه اند که آنها را دوم و کچر و چند ال می نامند گوشت نوع ثانی را میخورند و گوشت نوع اول
را میخورند زیرا که مورت جنون است بسبب فساد آن اخلاط و گوشت را *** طبیعت آن در دوم گرم و خشک
*** افعال و خواص آن خوردن مطبوخ آن با کندن ناولد و مت بران قاطع بواسیر و آشامیدن قدری از صحرای آن که
تمام آنرا سوخته باشد با کلاب و قلیلی مشک جهت و بهر وضیق النفس و سعال مزمن وید ستور خون آن با ادویه مل کوزه
جهت امراض مزبوره ناشتا و مغز سر آنرا چون در آب کندن و جوش دهند و بیاشامند جهت زخم و بواسیر و آشامیدن
خاکستر سوخته بر آن بغیر مر آن و نقل آری یک انگ تاد و د انگ با آب جهت نفوس و غدد باغی و سلعه بعل و یک فن
بر وخی که بیضه آنرا در آن جوشانند با شند تا مهربا شد و با شد جهت برص مجرب است نه اند و جهت فالج و نفوس و
تقویت اعصاب نافع و چون زهره آنرا در سایه خشک نمود و غند الحما جت با آب سائید و ملسوع و بلع موم سه میل آنرا
در چشم طرف مخالف مغو ملسوع کند مثلا کرد رجا نب چپ باشد چشم راست و اگر در رجا نب راست باشد چشم چپ
شفا یابد بعون الله تع خصوصا که در آب را زبانه سه مفتحه در آفتاب کدشته باشند چون چشم آنرا در زیر پاشش کسی
گذارد و بخوریکه آن کس نداند مانع خواب آمدن آن شود و چون زنده آنرا در خانه بیا و بیدار و معرق در آن خانه
داخل نشوند و صاف فله تازه بجهت نوع سرخ آنرا چون از آشیان آن آورند جهت تحلیل ورم بیضه مجرب اما با بد
زیاده از یک ساعت نکارند و سائید و خشک آن با آب یاقرق و زبانه نیز همین اثر دارد و لیکن از تازه آن ضعیفتر و گوشت
چون دولشکر نام مقابل کردن و حد آن سرخ بر سر زشکری که پروانه زنده ظفر از جانب آنست و بدین سبب آنرا فتح اللقا نامند
*** حدیث *** بفتح خا کرد ال مهملین و سکون یاء منناه تختانیة و دال مهمله بفارسی آهن و بهندی لومه نامند *** ماهیت آن
از جمله فلزات معروفه است و اجناس گلیه آن در نوع می باشد و زباده آن که صلب است فولا د و زباده آن که نرم است
آهن و فولا د کانی طبعی را شاپور خان و شایر خان نیز و صنوع از آهن نرم را اسطام گویند و چون شاخ سوخته بزرگتر
البرخام را بالسویه بر آهن بمالند و بر آتش سرخ کنند بسیار نرم شود و قیر و قتر عا رب از آن است و چون با ز صاب
موشی یا سیم الفار یا زربیع کدازند بموتیه رصاص زود کد از کد زید ستور چون بالحاس یکدازند و بعد از آن با شوره نحاس را
از زربور اند باغیت زود کد از کد و فولا د صنوع متعارف بسیار است و طریق ساختن آن آنست که آهن متعارف را
در کوزه مخصوصی با آتش بسیار شدیدی یک مفتحه می تابند و جنظل و صبر و هر چه در تلخی قوی باشد با زهرهای حیوانات

نمایند؛ و بر راخته آن تخت را مبتدئند که در حرم آن داخل شود و گویند چون آهن را تا فته یکبار و روزی پنج نوبت تطبیق کنند و بار دیگر در آب اطفا نمایند اتمام آهن را منل آهن ریاجنب می کند * طبیعت آن در درم کرم و در سوم خشک و زنجبار آن در آخر سوم تا چهارم * افعال و خواص آن آب آهن تا فته بغایت مقوی باد و قایض و جهت جراحت امعاء و اسهال مزمن بواسیر و ررم و سوزن تقویت معد؛ و سلس البول و در مقله و کزیدن یک دیوانه و رفع زردی رخسار و میضه نافع و اینکه آهن گران آهن تفته را مکرر در آن سرد مینمایند و آنرا در سوماه التلید نیز نامند و شراب آهن تا فته نیز در رفع خفقان و استسقا و طحال و سلس البول و ضعف جگر و معد و یباده و حبس اسهال معدی و زو و سطر یا قویتر از آب تفته آهن است و در آن و دروغ آهن تا فته در اسهال دموی و نزف حیض و استرخای مقله و قویتر است و چون براده آهن را در شراب بیکه زهر آلوده باشد بیندازند تمام زهرها را بشو و جذب نماید و رفع سمیت آن شود و شرب آن زبان نرساند و خبث اللیل بد و زعفران اللیل بد انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد و قطور و سرکه که آهن در آن جوشانید؛ باشند جهت قطع نمودن چرک جاری از گوش که کهنه شد؛ باشد الحار براده آهن را چون بخورند در دستکم شلید و خشکی دهن و در سردر آورد مدای آن آشامیدن شیر تازه و دوشیده و یا بعضی ادریه قویه است و بعد از آن مسکه و روغن بنفشه و روغن گل و سرکه بر سر مالیدن و مقلد اریکله هم مقناطیس خوردن و امراق و سده و روغن کاورد رخا صا آورد؛ بلکه براده آهن اگر بر کمی بدنند که در خواب دندان بخاید و طلائی چرک آهن با شراب جهت داخس و نفوس و حمل چرک آن خابس نزف اللدم و رحم و مجفف هوا سیر است

ع
۶

حقیق * بفتح حاء ال مهملتین و سکون قاف گویند اسم باد لیجان است و گویند باد لیجان دشتی است و اهل قلس آنرا باد لیجان بری و اهل حجاز شوکه العقب و یمنی و بهتکتیه و کنیکن نامند * ماهیت آن آتیه و آن در بعض بلاد بزرگتر از باد لیجان و در بعضی برابر و شبهه بدان و ثمر آن بقل رجوز مائل و بی خار و در بعضی بلاد مانند بنکاله برنخم و در خامی سبز و بعد رسیدن زرد و در تابستان میرسد و زود فاسد میگردد و در فصل سه نوع میباشد یکی کوچک و کیه آن مفروش و زمزمین و یو خار و ثمر آن بقل رفونل و کل آن بر نک کل باد لیجان و قسم دیگر کیه آن از آن بزرگتر و کل آن سفید و کیه آن بقل ریاد لیجان و قسم سوم کیه آن بزرگتر از باد لیجان و کل آن مثل کل باد لیجان و ثمر آن بقل رجوز مائل و بعضی از آن بزرگتر * طبیعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن بسیار جالی قائم مقام صابون در بردن اوساح و بعد از اهل شام جامه بآن میشوند و بخور و نوع بزرگ آن که مقلدی نامند جهت بواسیر و بعدیل و طلائی نوع کوچک آن که حجازی نامند جهت کزیدن فروام و عقرب و بدستور خوردن بویک یا ثور یا ببع آن در ساعت نافع و لیکن باخطر و مورت کرب مصلح آن سکنجبین و قطور و روغن زیت و یا غیر آن که تمر آنرا در آن جوشانید؛ باشند جهت تسکین وجع گوش و در ساعت و تک من بدن جهت رفع اعیا مفید و حمل آن با غسل جهت اسقاط کرم معد و آشامیدن زیره کل آن جهت سرفه مزمن و نوع کوچک آن جهت ضیق النفس و سرفه و حرقة البول و تب بلغمی و جنام و رفع نبضیت شکم و تنک مایه مفید دانسته اند و کل نوع سفید آن جهت حمل و برانگختن حرارت معد و انهضام طعام و دفع بلغم و سرفه و ضیق النفس و فساد دخن و جنام و تب بلغمی و حکمای هند گویند روز یکشنبه چون بیکه چهتر یا مولی چهتر بود در زیر کیه آن جو و کنج و برنج بریزند و شخصی بطرف شمال بخوبی که سابه او بران تیغند بایستد و بیخ آنرا بکند و وزن عقیمه بعد از پاک شدن از حمض سه روز یا شیر کا و بکر نک که

کوماله و نیز صرنگ آن باشد بخوراند و مرد با و مقاربت کند با رکود انشاء الله تعالی و چون آن بیخ را بار و غنی و
وزرد چوبه سائید و بر سر بماند جهت صداع و شقیقه و بخور آن جهت تب و تعلیق آن بر گردن جهت خازر و سبله و سوط آن
با شیر زنان جهت صرع مفید و چون بادار نخل و بول کامیش بپایند و زنیکه بچه در شکم ازماند و بزک نشود و ساق شود
بخورد طفل در شکم او ماند و بزک شود و بنیکوئی تولد یابد و چون در حال مقاربت آن بیخ را بر کمر بندند انزال نشود
و چون با صندل سرخ سزده بر بدن بمانند هر که بوی آنرا بشنود مصب و مخترا و کرد و نوع صغیر آن جهت جلس البول
و تب و بواسیر خوبی و اسهال خون و امثال اینها نافع *

*** فصل الحاء مع الرائ المهملتین ***
جربت * بضم حاء و سکون راء مهملتین و ضم باء موحد و سکون تاء مثناة فرقانه و ثناء مثله نیز آمده * ماهیت آن
کیاهی است بر زمین مغروش و برک آن باریک و دراز و مابین برکهای طویل آن برکهای کوچک و خوشبو و طعم آن با حلاوت
و بسیار خوشبو کننده دهان * طبیعت آن در موم کرم و خشک * افعال و خواص آن مفتوح سد و جهت سردی
و دفع بد بوی دهان و قولنج نافع و چون کوفند از آن بخور دشن و گوشت او خوشبو و لذیذ کرد و در مصلع مصلح آن کثیر
مقدار شربت آن تاسه در موم بدل آن بر نجاس است *

*** حربا * بکسر حاء و سکون راء مهملتین و فتح باء موحد و الف آنرا حاملا و نون نیز گویند و نسبت آن ابو حجاب و ابو الوندین**
و ابو الشقیق و ابو قادم و بفارسی آفتاب پرست و بهندی کرک بکسود و کاب فارسی و سکون راء مهمله و ثناء چهار نقطه
هندی در آخر نامند * ماهیت آن حیوانی است فی الجملة شبیه بچلپا سه و از آن بسیار بزرگتر و موی آن افشان و منبسط
نظرا بآفتاب دارد و در ایام کرم ماچره آن سرخ میگرد و دوبه نباله آن بلند و چشههای آن بجمیع جهات حرکت میکند برای
آنکه صید خود را بر طرفی که باشد به بیند و چون صید او که مکس و امثال آنست نزد یک او آید بصرعت زبان خود را
بر میآورد و آنرا میباید و از دور که می بیند رفته آنرا صید میکند و حشرات سمی مانند هزار پا و عقرب را نیز صید
میکند و مختور کوبندگی را نمیکند و چون بکزد کشنده است و معالجه ندارد * طبیعت آن در چهارم کرم و خشک
* افعال و خواص آن کوبند چون موی مرغان را بکند و خون آنرا بر آن بمانند دیگر موی نرید و زمره آنرا چون احتمال
نماید عشا و بصیر را بر د و پیه آنرا چون بر آفتی بر روی آتش بسوزانند و مخلوط با خون و اندکی آب نمود و بر قروح و
بمانند در یک مرتبه آنرا زائل کرد اند و چون آب مطبوخ آنرا با آب حمام مخلوط کرده بدن را با آن بشویند رنگ بدن را تا
چند روز سبز می ماند و گوشت آن سم قتال است و معارض میگرد از خوردن آن قی و وجع فواد و مداوای آن قی فرمودن
و هائرتد البیره را بر آب و قی آن نیز سم قتال است و در یک ساعت کشنده و مداوای آن خوردن فضل با زبانا
که نوعی از شراب است و قی فرمودن و پاکیزه کردن معده و مایلین روغن کافور تمام بدن و تکمیل سر با ماء اللیم و خوردن
انجیر خشک با مسکه و جنطیانا است.

*** حردون * بکسر حاء مهمله و سکون راء و ضم دال مهملتین و سکون زای و نون و در طبستان ملحه کول و در اصفهان مال**
مالی و بهندی با همنی نامند * ماهیت آن حیوانی است شبیه بوزغ و زول بری و از آن بسیار کوچک تر و بادست و پا
و سر باریک و طولانی و در عرض روز چند مرتبه متلون بالوان مختلفه میگرد و در خانه ها و خرابها و کوهستانها یافت میشود
* طبیعت آن در موم کرم و خشک * افعال خواص آن تعلیق دل در لثه شما و بسته جبهه تبایع و طلای پوست

محرق آن با عمل جهت بستن کردن اعضا بعد بکه از ضرب و قطع مثالی نگردد و احتمال خون آن جهت تقویت با صره
و مرکب آن جهت بیاض و حله چشم و ضا د آن جهت تنقیه بشرة و رفع جمیع آثار مغیله و بهترین سرکین آن آنست که سفید
و سبک و زود شکن باشد و چون بمایند بوی آن ترش شبیه بوی خمیر بود و امین الدوله گفته اند همین بیه کوشش آن موی را
بروباند و تعلیق آن بر بازوی راست میباید و بهوش جماع است و بدستور تعلیق مهره پشت آن که قریب بگردن آن میباشد
بر کمر و خوردن یک تیر اطراف چشم راست خشک کرده آن با آب سداب البته طالع منی و یک تیر اطراف چشم چپ آن با آب
نخود سیاه مطبوخ و در استوار کردن کایغایت محرک باه و مسخن کرده و کوبند چون خوردن را با هم صاحب عرق النساء
میل کنند و رک باطن را آنرا پیل کرده آن موضع را بشکافند و آن رک را با هم آن شخص قطع کنند و بعد از آن
یک دست بدن آنرا از ریزه ریزه نمایند با لثامیه رفع آن علت شود و مجرب دانسته اند و خوردن کوشش
خوردن و مرق آن موثرند جلد ام است

حرف شش * بفتح حا و سکون راء مهملتین و فتح شین معجمه رسکون فالغت نبطی است و بر بی عکوب و سلیم و خریم و یغاری
نگار نامند * ماهیت آن اصناف میباشد بستانی و بری و صنف کبیر و صغیر اما بستانی آن با ضلاع و طبقات مانند
کافوری تعریف و اما صنف کبیر بری آنرا ساق بقدر انگشتی و طول تاد و ذرع و بر برک و باخارهای تند و کوبند برک این
کوچک تر از برک بستانی است و مائل بمیاهی و بر ساق آن چیزی شبیه بسیمب و انار مجتمع گردد و از اجزای زرد رنگ و
نعم آن طولانی از جو بزرگتر و بیج آن مائل بخری و بالزرج و از مطلق حریف مراد این است و اما صنف صغیر بری آن
بر ساق و کوچک رخا رد و آنرا خیره نامند و همه آنها با رطوبت چسبند و برک صنف نوع بستانی ماکول آنرا بخته با ما است
و کشک و غیر آن و با کوشش و یا بدن کوشش میخورند لذت میباشد * طبیعت بستانی آن در د و م کرم و در اول
خشک و کوبند و راول تر است و با رطوبت فضلیه * افعال و خواص آن میبوی و ملو و بول و حایس طبع و مسخن کرده و رمانه
و محرک جماع و محال رباح و فاضل غذا و جهت ترخه شش و انقباض اطراف عضل و جراحات امعاء و ضا د آن جهت داء الثعلب
و غشیر کردن عرق و موم روغن آنرا که با سه مثل آن آب کنگر مزوج نموده باشند جهت تسخیل ادرام صلیه سریع الاثر
و جهت برص نافع و طول آن جهت خارش بدن و ضا د بیج آن جهت سوختگی آتش و التواء عصب مغیله و مفرد و ماغ و مول
سودا و نفاخ و مصلح آن ادویه حاره و روغن و سرکه است و طبیعت صنف بری کبیر آن در آخر د و م کرم و در اول آن خشک
و در جمیع افعال قریبتر از بستانی و مصلح اخلاط متعقنه و مخرج مواد غلیظه سینه مضر مجربین مصلح آن سرکه و ترشها
و طلائی اجزای لطیفه کل آن با سرکه جهت جرب و تطول طبع جمیع اجزای آن جهت حرا و زور و رفع قمل نافع و صنف بری
صغیر آن مصلح و مقوی و رفع حریف را بفا رسی کنگر زرد نامند و در حرف الکاف ان شاء الله تعالی مل کور خواهل شد
حرف * بضم حا و سکون راء مهملتین و فاء اسم نبطی حب الرشاد و بریانی مقلی نا و بر بی ثفا و بر بری بلا سفین و یغاری
نعم سپند ان و اسفند سفید و تخم تره تیزک و شبخیزک و ریونائی فرد اموم و حرف ابیض و یهندی هالم نامند و کوبند
چون آنرا بریان نمایند آن زمان مقلی نا نامند * ماهیت آن از جنس تره تیزک است و بری و بستانی میباشد و رشاد
قسم بستانی آنست و ماکول و برک آن نرم و ریزه و در جرجیر مذکور شد و تخم آن اشقر و طولانی و برک بری آن مائل
بدن و بر با ترش و بهترین آن با یلی است و مستعمل بستانی آنست هم گیاه و هم تخم آن و گفته اند آنچه تخم آن کوچک

است آنرا حرف نامند و در خورد بیهای کرم بیشتر استعمال مینمایند و آنچه سفید و سرد و راست آنرا خردل گویند و این را بیشتر در طلاها بکار دارند و آنچه طولانی شبیه بتخم شاهسفرم است آن را حب الرشاد گویند * طبیعت نبات آن در گرم کرم و خشک * افعال و خواص آن ملطف و کشنده کرم معده و حب القرع و محلل ریا ح و مقطع بلغم و نبات در گرم کرم و خشک آن در افعال قریب بتخم آن و صفا در طول آب مطبوخ آن جهت منع ریختن موی مضر معده و ممانده و مورت نقطیر الببول مصلح آن کاسنی و مرکه و بوی آن قدید الحرافه و شبیه به بستانی و از آن در افعال قویتر و در ستر و تخم آن از تخم بستانی * طبیعت تخم بستانی آن که حب الرشاد مراد است در گرم کرم و خشک * افعال و خواص آن بغایت محرک باه و مد ربول و مصالح و زام سپرز و منقح و زام بلغمیه و محلل آنجا و قابل جنبین و اقسام کرم معده و ابعاد و مقوی ذهن و تریاق موام و مخرج فضول سینه و ریه و مواد نافله از بدن و استیصال حدود او و طو بات غلیظه از آن و منحلز کنند و بلغم خام بطرف مثانه و رافع احتراخای کل بدن و مقطع سب و دوزاخ و سبلان چرک معده و امغا و مقوی اشتها و آتاسمیدن مقلد ارشه درم آن با آب کرم جهت رفع تولنج و تحلیل ریا ح و تقیه سینه و ریه و جهت ربو و ادرا حریض و نهش موام و تسخین معده و کبک و براکتشین شهرت طعام ربا و اخراج دینان و حب القرع و اخراج مشیمه و کشنده جنین در رنگ و اخراج آن و بل ستر و پنجه درم آن با آب کرم و فانیله و بنجری و روغن کبک جهت رفع تولنج و ربع الاثر و علوق آن با عسل جهت سرفه و زب بود و دیله که از خلط غلیظه عارض شد و با شل و باز رد و تخم مرغ نیمه رشت و عسل جهت درد سینه و شکاف عقل و تقیه موادیکه بسبب صدمه بسینه رفته باشد و با تخم نیمه رشت بتهائی بغایت مبهی و مصلح سینه و جابرسکتگی اعضا و شیر بز بقل و دود درم ناده و جهت ازاله برص مؤثر بر طنهائیت امساک از اطعمه و بوداد و آن بسیار تأیض جهت سحج و اسهال بلغمی نافع مضر کننده مصلح آن شکرو نبات و خیار بدل آن خردل و تخم تره تیزک مقلد ارشوبت آن تا چهار درم و صفا در آن با عسل جهت تحلیل درم سبز سیرج الاثر و جهت تقیه قروح شعله سر و قوبا و جرب متفرح که نار فاری نامند و کزیدن موام و منع ریختن موی در درد سیر و وجع و رک و صفا در آن با آرد جو و سر که جهت عرق النساء و ارام حاره و سوختگی آتش و با آب و نمک جهت انقاج دما بیل و بل ستر و برک آن الا آنکه ضعف العمل است و نیز طول و شرب آن جهت منع ریختن موی رشتن سر با آب آن جهت دفع چرک و رطوبات لزجه و منع اسقاط موی و لطوخ آن جهت بوق ایض و برص و طلای آن با خون خطا طیف جهت رفع وضع و غیر آن و با عسل جهت نمش و با صابون جهت نمش مستحکم و بازفت جهت درد سر که نه و با غار جهت درد اسافل و کمرگاه و در الفجارد ببله مؤثر و تسخین بدن جهت قرحه امعا و وجع و رک و حبس اسهال و استرخای مقلعه و دود آن جهت بواسیر و کزیدن موام مقیل

* حرف ابیض * بضم حا و سکون راء مهملین و فاء و فتح الف و سکون باء موحده و فتح باء منقاة بستانی و صا و محجمه در آخر بغار فسی اسفند آن سعل و پهنای سر سون گویند * ماهیت آن گویند عمومی از حرف بستانی است برک آن پهن و بیج آن بزرگ و کل آن سفید و حدت آن کمتر از رشاد و خردل فارسی است * طبیعت آن قریب بدن

* افعال و خواص آن منشط و طو بات و آزرده و در سائر افعال مانند رشاد است

* حرف آبالبلی * بضم حا و مکون راء مهملین و فاء و فتح باء موحده و الف و کمر با و لام و باء نسبت * ماهیت آن

کمیاه آن بقد و شرب و برک آن شبیه ببرک ترب و باخشونت و کل آن زرد و تخم آن سفید و مد و زرد و رنگین خاصه

و در سازند ران کلمه تره و شاه تره نامند * طبیعت آن گرم تر و تند تر از حرف نبطی است که حبس الارشاد باشد
 * افعال و خواص آن متقی قوی و مهمل خون بمبب شدت تنفیع و جذب و مل رحض و مفصل جنین و مخرج آن وجهت
 امراض بارده و عرق النساء و ضاماد آن منفجر کنند و دبیله و در سائر افعال قویتر از حرف بستانی و نشانزد و قیراط
 از کل آن مهمل قوی و متقی اخلاط مریه مقدار شربت آن بکرم هم است.

* حرف السطوح * بضم سین و طاء مهمل و سکون و ا و حاء هروه مهمله بیوفائی و تسفی و عا متنا و در اندلس معروف
 با شیرون و اکثر اطباء آنرا حرف بابلی نامند * ماهیت آن بقول دیسقوریوس در ثانیه گیاهی است منبسط بر روی
 زمین برک آن باریک طولانی بقدر یک انگشت و مشرف و بارطوبت ازجه و از وسط آن شاخی باریک بقدر شبر متشعب
 بد و شعبه برآمده و بر اطراف آنها کلی سفید و نری که کوپا چیزی است که فشرده اند منبت آن سفید خاها و د و بارها
 است صاحب تحفه آنرا حرف مشرقی دانسته * طبیعت آن گرم و با حدت قویتر از انواع مذکوره است * افعال و خواص
 آن منفجر کنند و دیلات اندرونی و مل رحض و مفصل جنین و مخرج آن شراب و حمو لاجهت لقوه و عرق النساء مهمل
 خون و متقی قوی و مخرج بلاغم و خراجات و اخلاط مراریه و نهایت مقدار شربت آن تا یک انگ و نیم و چون فشرده
 قیراط از کل آن بیا شامند اخراج مره صفر ابقی و سهال نماید و تحقیق بدن آن جهت عرق النساء و بسبب قوت تفتیح
 و جذب بیکه در ادسهال خون مینماید و دیلات اندرونی را منفجر میسازد.

* حرف الماء * بضم حاء و سکون راء مهملین و فاراف و لام و فتح میم و الف بعضی هبسنیون و بعضی مردم آنرا قردا
 مومن نامند * ماهیت آن نباتی است که بر کنار آبها میروید و برگ آن شبیه ببرک تره تیزک و در اول مستل برود و آخر
 با تشریف میاشد و آن غیر جرجر الماء است چه جرجر الماء در میان آبها ایستاده میروید و برگ آن بی تشریف است
 * طبیعت تازه آن در دم گرم و خشک و خشک آن در دم * افعال و خواص آن مشتق و مل رحض و وجهت
 هلتهای بارده باطنی و ضاماد آن جهت قروح و بنور لنبیه و کلف نافع بطری آنکه سبب بمانند و صبح بشویند

* حرف المشرقی * بضم حاء و سکون راء مهملین و فارفتح میم و سکون شین معجمه و کسر راء مهمله و قاف و یا * ماهیت آن
 صغیری از حرف بستانی است بقدر یک ربع یا شاخهای باریک و برگ آن در دو جانب شاخها مانند نبات خرنوب رسته
 شبیه ببرک شیطرج و از آن نرم تر و سفید و کل آن سفید و بر اطراف شعبها شاخهای آن و ثمر آن مانند فلکه و تخم آن سفید
 و قریب بخردل و در حدت قائم مقام فلفل و در اطعمه بدل آن داخل میکنند و در جمیع افعال قویتر از حرف بستانی
 است مطبوخ کبابه آن با کبابه جوجهت نزلات بارده و دفع اخلاط صلبه و تحطیل ریح موثر

* حرمل * بضم حاء و سکون راء مهملین و فتح میم و سکون لام و بفتح و کسر حاء نیز آمده لغت سربانی است و بفارسی
 اسپندان منند * ماهیت آن نوبی از سداب کوهی است و در قسم میماند قسمی را نیاب بقدر ری و ری و از یک تنه چند
 شاخ میروید و برگ آن مائل بتد و در غلاف دانهای آن مل و در وسط الا ضلاع و مشطط یسه خط و باندک سرخی
 و تخم آن سیاه بقدر خردل و نعیل الرائحه و از مطلق حرمل مراد این قسم است و قسمی را ببرک مانند ببرک بید
 و از آن کو چکتر و مائل بسفیدی و کلی آن مانند یا همین سفید و خوشم و غلاف دانه آن طولانی و سفید رنگ و این را
 حرمل ابض یا اعتبار رنگ غلاف آن نامند و تا چهار سال قوت آن باقی میماند * طبیعت آن در دم گرم و در دم

خشک * **افعال و خواص** آن لطیف و جالی مینه و شش از رطوبات لزجه و مختل ریا ح و امعا و مواد غلیظه و میبوی و معین
و مد شیرین و بل و حیض و مهمل سود او بلغم غلیظ و حب القرع اعصابا لراس و اللغز و غیره اما شامیدن جرم آن جهت
صرع و فالج و جنون و نیمان و سائر امراض بارد و د ماعیه و عصبانیه و تسخین اعصاب و دماغ و سائر بدن و رفع استسقا و بر تان
و مد و قوتی و عرق النساء و رفع آن جهت تحلیل مواد سود او بیه و تصفیة خون و نرم داشتن طبع اعصاب
الصلد و چون یک اوقیه آنرا بگویند و با چهار اوقیه آب بپوشانند پس صاف نموده با سه اوقیه عسل و در او قهیر و روغن کنجد
بنوشند قی بقوت آورد و تنقیه مینه و اعالی بدن از رطوبات لزجه نماید و ضیق النفس و هعال رطوبی را مفید امراض
الراس و غیره چون آنرا بعد و بکر طل در شراب و یا آب انکور که بقدر هی رطل باشد بپوشانند تا بر مع رسد و تا هی روز
روزی نادر اوقیه آنرا بنوشند جهت رفع صداع مزمن و صرع مجرب دانسته اند و چون سه روز متوالی زبیکه حامله میشد باشد
و بعد از آن نشود از آن مطبوخ بیاشامد اما د حمل او شود و چون باز زده شب صاحب عرق النساء مقداریک متقال تا یک
متقال و نیم ناکوفته آنرا تناول نماید رفع آن علت کرد و دو مجرب دانسته اند و چون با تخم کمان و عسل سرشته بد آن مداومت
نمایند جهت رفع ضیق النفس و بعد بل و چون باز جاج مسرق اضافه نمایند جهت تفتیت حصاة نافع و اکتال آن باز مفران
و زمره مرغ خاککی و عسل و شراب و آب راز یا نه تازه سبز جهت ضعف بصر امتلائی و طول آب مطبوح آن جهت تقویت
اعصاب و سیاه کردن موی و از آله خدر و مد اومت خوردن مطبوخ آن با روغن کنجد و آب جهت رفع امراض زله و جگر و بالای
آن با روغن شبت بر نایف و تهیه که جهت قوتی مزمن و ضا د سائید کرم نموده آن بتنهائی جهت فالج و استرخا و خدر
او جاع رنجی و غیره و هر عضو که باشد نافع بشرط مد اومت و بد ستر با نلب و زن آن زنجبیل خشک با آب برک غیب
البلع و اگر در آفتاب تواند این ضاد را بعل آورد که زود خشک کرد و بهتر است و معوطه صافه آب مطبوح آن جهت
نزله و سرخی چشم و قطور آن که در آب ترب و روغن زیتون جوشانید و باشند جهت نقل سامعه و کرم و دری و طنین و بخور
آن جهت درد دندان و رفع چشم بد و تعلیق آن در پارچه که بود رافع مسرکونند افتانیدن آن در خاله با عس فرتقا
و بخور آن مبطل آن اثر است مضر و روغن و مدد و مغنی مصلح آن ربوب و میوه های ترش و سکنجبین و حموضات دیگر
مقتل اشریت آن از یک متقال تا دو متقال بد آن قدم مانا و گویند تخم مد اب است و روغن آن در رسوم کرم و در درم خشک
و مغنی سله دماغی و جهت فالج و لقوه و ورشه و استرخا و صرع و اختلاج و ریا ح اعصاب و خدر و شراب و ضاد او حفته آن جهت
درد کمر و عرق النساء و بد کرده و رحم مفید و حمل بهی آن با روغن اسر یا سائید و مفتخ آنرا و عروق و خون بواسیر است
* **حراره** * بضم حاء و سکون راء مهمله و ضم میم و فتح لام و هاء و عرب آنرا اقبضا نا نامند * ماهیت آن نباتی است حجازی
بقدر قاعی و در کنار آبها میروین و از جمله یو عات است و شیر و برک آن در از تر از برک بید و کوجک تر از آن و تیره
و نك * **طبیعت** آن گرم و با حلت * **افعال و خواص** آن گویند چون شیر آنرا با پنجه و یا صوفی بگیرند بعد یک آن
پنجه و صوفی خوب تر شود و آنرا بکن از نك تا بیوشود و چون انسان صاحب حرب در آفتاب ایستد و جرب خود را بخارد
پس آن پارچه و صوف را بد آن بمالد بقوت که احساس و جعی نماید جرب آن بزدی زائل گردد
* **حر** * بضم خا ک خالص و بکسر و فتح خا ک سنگد را است * **فصل** **سبل الحاء** **المهمله مع الزای المعجیه** *
* **حر** * بفتح حاء مهمله و زای معجیه و الف وضم حاء و جمل و قصر و دآمد است که گویند یفا رمی آنرا در بنار و رویه نمائند

و بقولې نیم آنرا زرد و آید و شیرازی مهرگ کار و نی و کوثر نیز در زمانند و آنرا ریشه خوانند * ماهیت آن بری
و بستانی میباشد و از مطلق آن مراد بستانی است ساق آن بقدر انکشتی و از آن باریک تر و شاخهای آن باریک و متشعب و از
بالای ساق رسته و آنرا تپه شبیه بقبه زردک بری و مائل بزر در می نیم آن عریض و مائل بطول و تنطع و با عصاریت و برک
آن شبیه ببرک کشنیز و از آن بسیار و نیزه و تروکوند شبیه بکرفس و از آن اندک بزرگتر و پهن تر و کوند شبیه ببرک سداب
و از آن زرد تر و پهن آن شبیه بزرک و سفید و یا اندک تندی و طعم آن وین ستور طعم برک آن مرکب از طعم زردک و راز با نه
و صاحب تحفه نوشته که صهار رخت و سعید جرجانی و ابن تلمیذ گفته اند که در طبستان آنرا جعفری نامند و ظاهر جعفری
از قلم بری آن باشد چنانچه مشاهده شد * مؤلف گوید که شبیه بدین گیاهی در مندی و نکاله بسیار میشود و اقسام میباشد و گیاه
آن تابندگی در ذرع و زیاد * نیز یک قسم آنکه برک کل آن بزرک و زرد و تیره رنگ و کم برک تا پنج عد و در وسط آن
برکهای ریزه و ساقی و شاخهای آن باریک و سبزه و مائل به نغشی و آنرا جعفری نامند و قسم دیگر آنکه تپه کل آن بزرگتر و برک
و رنگ آن زرد جلانی و آنرا صد برک و کیند و نامند و بعضی بتعل برک کل آن را بسته و یک میکند و اندک بدین نحو که در هنگام
ظهور شکوفه و کل آن که او اسطرستان است شاخ متصل بیخ آنرا شکافته قدری نیل در آن میکند و بر بالای آن پارچه نیم کرده
می بچیند و قسمی دیگر آنکه آنرا حبشی نامند برکهای کل آن زرد و ریزه اندک و بچیده میباشد و قسم دیگر آنکه آنرا سرانی
مینا منل برکهای کل آن اندک بلند و پهن * شبیه بمر ناز نیز قسمی دیگر میشود که برکهای کل آن سرخ بر کشته بطرف پائین و در
وسط آن برکهای ریزه زرد و بسیار خوش منظر و آنرا کل مضمیلی نامند و برک نبات آن شبیه ببرک تیره تیزک و انبوه و نیزه و ماده
میباشد و بر آن بر طرف قبه کل آن برکهای بلند عریض هشت عد و تاده عد و در وسط آن تکه ویران برکهای بسیار ریزه که
زیره نامند و ماده آنرا برکهای همه مساری و بالید و تروکیا و آن هم مزرع میباشد و هم نشانیدن قلم آن و نیم آن سیاه رنگ و
باریک طولانی و کل قلم کردگیها و آن بالید و تروکیا و تر و رنگین تر از روئید نیم آنست و بهتر وین آن صد برک و کل بزرک تازه
آنست * طبیعت آن در اول و دوم گرم و خشک و در سوم نیز گفته اند * افعال و خواص آن مسخن و قابض و مصلح
و منضج خراجات و اورام صلبه و عاضه و من و بول و حوض و کاه و مریض و دافع جشای حامض و رافع مضرتها اغلیه منضخه و معطشه
و جهت سم عقرب و سایر اهرام بارد و تقویت معدیه بارد و تسخین آن و خوردن مطبوخ برک آن جهت بواسیر ریخی
و خونی و اخراج سنگ کرد و مجرب دانسته اند و طور آید برک آن جهت جریان رطوبات و چرک از گوش و طلای برک
درخت آن جهت تریا و بهق و کلف و طول و طبیعت آن جهت تفتیت حصاة نافع گفته اند و چون اندکی از آب برک آن و اندکی
زاج سفید در آب خیسانید و با توتیای کرمانی نرم سوده و یا سرمه نرم سوده حل نمود و در چشم بچکانند هر صبح تا چند روز
باعث تقویت آنست الفار مصلح و در مری و رین موجب رمل و جرب و بشور و قطع منی و مصلح آن سویق و آب سرد کاسنی و بقول
بارد و بادرنجبویه نیز گفته اند و ترشها و بشور آن جهت دفع اذیت ریاح و دیه و برک کل آن را چون در آب بجوشانند
تازک آن در آب باز داده شود پس صاف نموده اندک زاجی داخل کرد و پارچه سفید را و با غلغل و این رنگ کنند بسیار
زرد و نیکو میکند و اگر اندکی نیل در آن داخل نمایند سبز یسقی میشود و بر پارچه رنگ بسته میشود و از آفتاب تغییر نمی یابد
* حرا عبری * و حرا قیز نامند و شیرازی کوخر گویند * ماهیت آن از جمله سداب بری شمرده اند و در قسم
میباشد بری و بستانی یک قسم را در زمانند و آن جعفری نامند و برک آن شبیه ببرک کرفس بقدر برک کشنیز و نیم آن سبز

۵
۶

(۲۵۲)

و خوشبو و این بهترین اقسام است * طبیعت آن گرم و خشک و آخر موم * افعال و خواص آن مقوی هاضمه و دفع
ریاح و ادویه قنانه با رده هضم و صامع مغرب و مدربول و مجفف منی و قسم دوم که بستانی است ساق آن بقدر زردی
و بر کر و برک آن شبیه ببرک مداب و بازغب و خوشبو و تند طعم و قش آن شبیه بالهندان و زردی عبارات از آنست و صاحب
اختیار ارات بدی نوشته که برک آن شبیه ببرک جزر و طعم آن قریب بطعم را زبانه و قش آن سبز رنگ و خوشبو و خوش طعم
زدیک بنتم کز در شکل و بر جامه بچند و بهواری آنرا خود و سگ نامند * طبیعت آن در موم گرم و خشک * افعال و خواص
آن مقوی معد و احشای جگر و متصل ریاح و هاضم و مفتح مد و جگر و موز و مسخن کرده و منانه و مسکن آن و مبهی و مقوی
آن و منقی منانه و مری بولی و دفع خمار و آشامیدن و بهوئیدن آن جهت زکام و رطوبات دماغی و بر و دند دماغ
و ضما د آن جهت تسکین وجع و ورم بواسیر و یک متور و خوردن آن وادمان آن گویند بواسیر را زائل کرد اند و رنگه
روی را لیکو سوزد و هیچ دوائی بآن نرسد و طلائی و برک آن با غسل جهت خراجات واکله و ضما د جمیع اجزای آن
با شرب آب و یار و غن بنفشه جهت رفع سم و هرام و نیم درهم آن با اندک شراب جهت کزیدن هوام شرابا نافع و جالینوس
با طبیعت آنرا جهت سعال یابس مفید میداند و قش آن در افعال توینر از اکثر اجزای آنست و مفرر و مجفف منی و مصلح آن
با در نجبویه بدل آن سداب است هرگاه اقسام دیگر حزیانیت نشود مقدار شربت آن تا سه درهم و از قش آن نایک منقل
* حزا از الاصفر * بفتح حاء معمله و زای معجمه و الف و ضم زای معجمه و الف و لام و فتح صاد معمله و سکون خاء معجمه و راه
معمله و ضم حائز آمد * رد مصر حناء العریش و بفارسی کل سنک و بدیلمی سنک حنا گویند و این را حزا از آن جهت
نامند که مرض حزا از را که نوعی از تو بیاست زائل میکند * ما هیئت آن چیزی که بر روی سنگهای مناک متولد میشود و رنگ
آن سبز مائل بسفیدی و چون بدست بیاورد برنگ حنا مشابه گردد * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن
حالی و جهت اقسام تو با و رفع نزف الدم و تسکین حرارت اعضاء و لورام حاره و ورم زبان و با غسل جهت یرقان و ضما د نافع *
* حزنبل * بفتح و ضم حاء معمله و لزوم زای معجمه و حکون نون و ضم باء موحد و سکون لام لغت عربی است و کف الالبه
و کف النسر و یونانی مر باطل نامند * ما هیئت آن امین الد و له نوعی از بهمن سفید دانسته و مراد از آن بچینی است
سفید و مطبوخ مائل به تیرکی و زردی و طعم آن شیرین مائل بلخی و نبات آن انبوه و برک آن شبیه ببرک صمیم و هر بیشتر
از آن و مزغب و ساقی مجری از وسط آن رسته و رنگ آن ما بین سرخی و زردی و مزغب و برکهای ریزه احاطه ساق آن نموده
و بلندی آن تا در ذرع و منحرف بجهت اسفل بعد یک ملاصق زمین شده و بر سر آن چیزی متخلخل مثل اسفنج در و روش
با اندک رطوبت و خارهای ریزه را طرف آن و کل آن مائل بسفیدی و زردی و محیط اساق آن مثل فرا سمون و بی شعبه و شاح
و مثبت آن نزدیک آبها و اکثر بلاد مانند طروس و ارا ضی شام و غور و طبرستان و حجاب بیت المقدس و مکار موصل و غیر اینها
از بلاد مناسبه بعلیقت آن و بهترین آن طرسوسی چرب و شیرین یا ندک تلخی است و تازه آنرا چون از زمین بکنند نرم
مانند شمع میباشد و چون بشا بدل مانند خمیر گردد و چون در نابستان نزد یک خشکی کاه آنرا بکنند صلب و بزرگ میباشد و
قوت آن تا در سال باقی میباشد * طبیعت آن در اول سوم گرم و در وسط دوم خشک * افعال و خواص آن مفتح
و محلل و ملطف اخلاط مبهی و مقوی احشاء الراس و الصر و الغذاء و النفیض و الزینه و المغاصل و غیرها آشامیدن
آن جهت رفع صداع کهنه و رفع بخارات و منع تعادل بخار و نفیض دماغ و قطع نزلات ورم و درد لها و لثه و سین و معال

و بر وضیق النفس و تولنج و ریاح غایظه و ضعف جگر و هموز و با عمل جهت حماة و مدامت یک هفته تا دو هفته بدان جهت استقامی الحسی و زرقی و با سکنجین جهت نیکوئی رکت رخسار و با مغز تخم خربزه جهت وجع کرده و نزف اللحم و با گداز جهت قطع سیلان خون و با آب کنگ ناه جهت اسقراط انه بوا میر و مدامت خوردن آن با آب کرفس جهت تحلیل انچه ذرات لایان بهم رسد و با صبر جهت وجع مفاصل و هوق النساء الرأس بخور آن جهت صداع و تحلیل مواد دماغی و ضد مطبوخ همراهی آن با سد آب در روغن زیتون جهت فالج و لقوه و کزاف و خدر و عرق النساء الاذن نظورتان در کوش جهت ثقل سامعه العین اکنتال آن جهت قطع بیاض و ناخنه و ملاق السوم آشامیدن آن جهت هموم حیرانی و نبانی و تقویت باه اجماعی اطباء است خصوصاً با شراب و بادستر طلا کردن آن الخواص آشامیدن منقوع بگلرهم آن در شیر تازه در شیشه بقدر یک سیر صبیغ ناخناتنا آخر روز چیزی نخوردن موجب عدم تاثیر سموم است مطلقاً خواص حیوانی باشند و خواص نباتی تا مدت یکسال و گویند تا مدت العر و با آب و نمک جهت سقطه الجروح ضد تازه و خشک آن جهت منی جراحت و التیام آنها بغایت مفید و گویند مضر رتبه است مصلح آن انیسون مدامت ارشربت آن یکمقال تا دو مقال یوسف بغلادی در مریضان صفی را بیان نمود که در شام بهم میرسد و آن بخفتی است شبیه بسورنجان صلب و عظیم و چون نشانند نرم میباشد و در رفع اثر سموم در عرض حال مخصوص بآن دانسته

فصل الحاء مع السین الیهامه

حسک بفتح حاء و سین مهملین و سکون کاف و آنرا اشکونج و شکرمنج نیز و شهر ازی حار و موک و با صفهای سرد و در مغرب حصص الامر و بنا رسی خار خشک و بهندی که کبر و روست چنگار یعنی در پای فیل چون بشکند فایده بر آورد

ماهیست این بری وستانی می باشد بری آن در خرابهار نرد یک آبها و بیشه میروند شویه بنبات هند وانه و شاخهای آن خاردار و منه سطر و بر روی زمین و برک آن که نزدیک خارهای آن رسته شبیه برک زیتون و نخود و طعم ظاهر آن و غشیمی که بر آن می افتد ترش و جرم آن پیسه و با اندک عفو صفت و اثر آن سه پهل و اطراف آن نیز مانند خار و مغز آن از نخود گوچتر و سدید یک وستانی آن در دیوها میروند و شاخهای آن مرتفع از روی زمین و خارهای آن ریزه و شاخهای آن طولانی و طرف بالا بن شاخها غله ظرافت از طرف اسفل و بر آنها چیزی رسته بیاریکی موی و مجتمع شبیه بخوشه و تمام این نیز شبیه بندر آن بهتر بن آن بستانی آن است طبعیت آن مرکب القوی از جوهر رطب اندک و ریاس بسیار و حرارت لطیف و گرم و خشک در اول نیز گفته اند افعال و خواص آن اعطاء الغذاء و التفضیل و لغوم و غیر ما جالی و مدربول و مسکن درد مثانه و افزاینده منی و مفتت خصا که دره و منانه و منفعی و رادع و ملین و رافع قولنج حار و مانع انصباب مواد و با شراب جهت دفع ادویه سمیه نباتیه و آشامیدن عصارة برک و بهر شمر تازه آن بهما مهاجست قرحه میاری ببول و احوال که بغار سنی سوزنک و بهندی سوزاک نامند و تقویت باه و تقویت حصاة و عسر البول و قولنج و عصاره آن مستعمل در اکنتال صبر و پیچیده و رادعه و مضغه عصارة آن با غسل جهت قلاع و غرغره دمان و رجع لثه و اوزام و عمل حلجوم نافع و ضد عصارة طبع آن جهت ردع ورم حار و منع حدوث آن و ریختن مراد با عصاره و در مقال عصارة خشک بری با شراب جهت اسم افعی و با شیدن آب طبع آن جهت بر طرف کردن کلب بغایت مؤثر و چون نخود راد آب تازه آن مکرر بر زرده کنند در تقویت باه و بعدیل مدامت ارشربت آن تا بهیچرهم مضر مصلح آن با دام و روغن کنجد و تخم آن در جبین انعال مانند عصارة آن و روغن آن که آب کپا آنرا بار و روغن کنجد طبع دهنی بدستور مرقه طلا و آشامیدن و تسکین

بد این جهت تقویت باد و در معال و نیکو کردن رنگ رخسار و در دگر و گرد و عسر البول و چکاندن و مالیدن آن در احلیل و عانه و کمر جهت حصاة کرد و متاعه مرقمقل و شربت آبن همت منقال یا میخچه یا محل یا نبین و چون تمام آنرا که حسمک اند یا مند یا شیو نازده مرتبه طبع نماید و هر مرتبه خشک کنند در تقویت باد بهیمن است

* **حسل** * بفتح حا و سین مهملین و سکون لام و کسر حائز آمده بیرو نانی حصی نامند * ما هیت آن کیامی است شیه بصعتر و برک آن در از تو برز و کتوزان و تیره و یک * **طبیعت آن** در دم گرم و خشک * **افعال و خواص آن** بخشنه آن مقوی معده و فاضل و مصلح معام نامند و جهت خشوئی دهان و آبرو و ریاضات جهت گردن و رتلا و غریب مغیل مقل و شربت آن تا پنج روز نماید * **بر آن نیز میوز است**

* **حسوس** * بشکل ی و و و ح و بر وزن نعل نیز آمده * **ما هیت آن** غدا می است که از خوب و غیر آن تریب منقل رقیق و بطریق قهوه تناول مینمایند و باوصی حریر و نامند و در قرا با دین انواع آن کرباست *

* * * **فصل** * **بل الحامع الشین المعجده** * * *

* **حشیشة البرافیت** * بفتح با و معده و راه مهمله و الف و کسر عین معجده و سکون یا و متنا و تعنایه و ثاء مثلثه یا لغت شام کیه و رس زانمان و در عراق مواد از آن کیامی است که کیک را دفع مینماید و در بسترستان کیک و لرش نامند و قهوی از دگر قشر شده اند

* **حشیشة الد اخس** * بفتح دال مهمله و الف و کسر خاء معجده و سکون سین مهمله لغت عربی است بیرو نانی نامند و قهوی از دگر قشر شده اند * **ما هیت آن** کیامی است منبت آن سکل خیار و برک آن شیه برک عدس و از آن بزرگتر * **طبیعت آن** در آخر دم گرم و خشک * **افعال و خواص آن** محلل و ملطف ضا د آن جهت سعه و قروح شعله و د اخس نامع است

* **حشیشة الزجاج** * بضم زای معجده و فتح جیم و الف و جیم برومی کسین و اهل اندلس حبیه و حبقا و بار می کیه آکنیه نامند * **ما هیت آن** کیامی است که در شوره زار و محوطها و خرابها میروید شاخهای آن باریک مائل به سرخی و برک آن غشن و مزغب و بر شاخهای آن چیزی شبیه بنظم بقر برنج و خشن و بسیار تلخ و بجا می چسبد * **طبیعت آن** در دم سرد و خشک * **افعال و خواص آن** محلل و ارام و رادع و مفتح مدد و جالی و قاضی و چرک زجاج را با نکیه زائل میگرداند و ازین جهت آنرا حشیشة الزجاج نامند و قهوی و اوقیه از عصاره آن یا شکر جهت مرطه کهنه بسیار

موش و رصا د عصاره آن جهت اوارام خاوه و بواسیر و با سفید آب جهت حمرة و تسه و قهوی و آن بار و غن حنا و پیه بز و مالیدن برک آن جهت قوبا و غرغره آن جهت ورم لوزقین و بار و غن گل جهت درد گوش مغیل مضر و مصلح آن

زبات و خشکاش مقل و شربت آن نادر و منقال است

* **حشیشة العلق** * بفتح عین مهمله و لام و سکون فامین الدوله گفته که آنرا در کیلان حنیس نامند و از جمله

بودنه است و در زمانه ران ارجی گویند * **ما هیت آن** نباتی است شیه بهر سنبر و مائل به سیاهی و خشو با لیا صیه اخراج زلوی در حلق مانده نماید و در سائر افعال قویتر از اقسام فود بیج است

* **حشیشة المعدن** * بفتح میم و سکون عین مهمله و کسودال مهمله و سکون نون و آنرا ویش همدن نامند * **ما هیت آن** کیامی است مغیل و صلب قریب بصلابت سنگ و چون شکسته شود اجزای آن ریزه کرد و با روغن چون مشعل کرد

شعله آن بر طرف نشود * **افعال و خواص آن** جالی و مورت صیت و طراوت جلک است و داخل ضمادات ملوکی

۱

۲

حشیشة البول عین

حشیشة الد اخس

حشیشة الزجاج

حشیشة المعدن

حشیشة العلق

حشیشة الشین

فصل الحامع الصاد المهملة

منی نماید

جسمه * بفتح حاء و صاد مهملین و ألف و ناء منبأة موقانیة بفارسی سکر بزر و بهندی پتھری و ککر نیز نامند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن رادع و مسکن و ذرور سائید آن مانند غبار جهت ترف الدم جراحات و دفع ضرر آن مفید و انداختن آن در کوزه آب مصلح غلظت آن و مقوی اخلاص است

جسمه بکسر حاء و سکون صاد و کسرة مهملین و سکون میم بفارسی غوره نامند * ماهیت آن انکرو خام نار من سبز ترش است هر نوع که انکور باشد * طبیعت آن ذرور اول دوم مردود و آخر آن خشک و عصاره آن سرد تر و خشک تر از آن تا یوم * افعال و خواص آن مطفی حرارت خون و صفرا و قاع صفرا و مقطع بلغم حاصل در معده و حابس طبع و مانع انصباب مواد مقوی جگر و بدن و رافع تشنگی و سستی اعضا و ضا د سائیدة خشک آن جهت خشبو کردن بخرق و حصص و منع تولد آن در آن سال ثانیاً و جوش و خارش و سستی بدن نافع و مضغ معده مرد و مضر با و موملک ریا و مغص و مورثه عطش در بعضی امزجه جهت تکلیف آن اجزاء معده را مصلح آن کفکند و انیسون و انجیر بدل آن ریاس و حماض و اترج و رب آن قاطع تشنگی و مسکن حرارت و التهاب معده و جهت امهال مراری و بر انگشتن اشتها و حفظ جنبین و تقویت احشاء و منع غمان صفراوی و خمار و منع قبول مواد و بارب نار و ممتوش جهت صفراوی و مجرب و عصاره آن که در آفتاب خشک کرده باشند جهت خنثی و زرم خنجره و لجامه و فلاح دهان و رعا و قوی الدم و با آب کتل نا جهت تجفیف دانته

بواسیر و فزرجه آن جهت تنقیه و اصلاح زخم و یا سرکه جهت نوا میر و نظور آن جهت چرک کوش و غرغره آن جهت ورم حلق و اکمال آن جهت معده و خشونت اجفان و تالک آن و حقیقه آن جهت قرحه امعاء و سیلان رطوبات رجم مفید و در سائیدة افعال مانند رب آن و آب آن در افعالی مانند عصاره آن و مقوی قوت ماسکه معده و چون توتیا را بآن پیورده کنند و به ستر سائید و نیمه عین را بغایت مقوی فعل آنست مضر سینیه و مورثه سعال مصلح آن کفکند و شربت خشخاش معده اشر به است از عصاره آن یک مغال بدل آن آب صیب ترش و سماق و شراب آن که از آب غوره قریب بشیرینی و رسد کی سه جز و وعسل کف گرفته بکچر و ترتیب دهند بدینطور که چهار روز در آفتاب کد ارنده تا بجوش آید پس صاف کرده در خم نموده در آفتاب

کد ارنده تا برسد تا غایب مقوی معده و منشف رطوبات رحم و جهت بطاوع هضم و استرخای معده و قوی قلب و و باد رسائید افعال مانند عصاره آنست و گهنگه یکساله و زیاده آن بهتر و قوی تر تا زده آنست و بدستور و چون با آتش بقوام آورند و شربت سازند

جسمه لبان الجارمی * بفتح حاء و کسرة مهملین و سکون ناء منبأة تحتانیه و هم لام و فتح باء موحد و الب و ضم نون و لام و فتح جیم و ألف و کسرة واد و سکون ناء و بفارسی حسن لبه و بهندی لبان نامند * ماهیت آن صغ ضرور

بحی است و کمالات عبارت از آن است و در غرض و مذکور خواهد شد و آنکه در نشت که اهل این صنعت تحقیق نکرده اند و من بعد از مشقت بسیار تحقیق و تشخیص نمودم که صغ ضرورت و در اول نیکو بقل و دانته گدیم میباشد و بتدریج

بقل در بزره ممشود و بوی آن مرکب از بوی مصلکی و ککن و روغن شونبرن صغها است چون در آتش اندازند و از بخورات طبعه است و بهترین آن آنست که بخور شونبرن و سباهی باشد و مقشور بمصلکی و کند و صمغ مینا بند

و فرق آنست که چون در آتش اندازند اصلی آن خوشبو میباشد بخلاف مقشور * طبیعت آن دردم گرم و در اول خشک * افعال و خواص آن العلب مقوی دل و مورثه سرور و شراب بخور اللهم خالیدن آن جهت رفع قلاع دهان

وتقویت لثه و سرفه الزام طایف آن جهت خمس نزلات الاذن قطوران بازن و غنهای مناسب جهت در دوش بارد الصبر
والنماغ والمعدة آشامیدن آن جهت امراض حینه و معرفه رطوبی و تقویت دماغ و معده و اذابت رطوبات و تحلیل آنها
ورفع مغض و تقویت آلات تناسل و مقعد و الزیمة اغتسال بدن آن جهت تقویت بدن و حفظ موی از افتادن و مغل از شرب
آن تاد و در هم بدل آن لادن و مضطکی بالصافیه و معده و مجاری و مصلح آن در رغن بنفشه و خشخاش است

* فصل * بل الحاء المهملة مع الصاد المعجمة *

* حفص * بضم حاء مهملة و صاد و سکون صاد و بکر معجمین * ماهیت آن در نوع است مکی و فندی میکی را بدو نانی
لوخون نامند و آنچه مشهور است آنست که عصاره بزرگ و نیم نباتی است خاردار و قریب بسف درع پوست آن کاهی رنگ
برگ آن شبیه بشمشاد و ثمر آن شبیه بخلل و سیاه و امس و طعم آن تلخ و گرم و بزرگ آن مد و در اندک ضخیم و در بزرگ آن
اندک تر و رفته و منبت آن وادی عرفات است کیه آنرا با تمام از بیخ و بزرگ و نیم و ساق گرفته و خورد کرده در
حوضی میخیم با نپس خوب لک کوب میکنند و صاف کرده میگذاردند تا در آن ته نشین گردد پس صافی زلال آن را
گرفته طایع مینمایند تا قریب با نفعادر سد پس در خیمکها پزموده سر آنرا بسته با طرف میبرند و این را خولان مینمایند و در دی
آنرا از بالا پیش میکنند و آنند تار و شیارها و اجزای قلیظه آن جدا گردد پس اندک طنجی میدهند که قریب با نفعادر سد بگویند
میساوند و این را حفص مینامند و از بعضی گفته شد و تحقیق همین است که کیه آن بعینه کیه و غنیب التغلب است که
بد صورت کور مرتب مینمایند و بعضی مغشوش و بعضی مجعول از برگ مورد و صبر و مغشوش از هر یک می میثقال و در مکی بیست
و پنج مثقال و در عفران بیست مثقال و در شب یک من تبریزی میسازند و قرق میان آن و اصلی آن آنست که رنگ بیرون اصلی
زرد حاصل بمیاهی و اندرون آن مائل بسرخي چون در آب حل نمایند کف آن برنگ خون میباشد و طعم آن با قیضیت
و تلخی و چون در آب تش بدن را ملتهب گردد و مجعول و مغشوش آن بخلاف آن باشد و آب تش ملتهب بشود * طبیعت آن
در حرارت و برودت معتدل و در دوم خشک * افعال و خواص آن قایض و رادع و محلل و میر و تحلیل
آن کثیر از ردع و آشامیدن آن جهت انورام باطنی و اسهال قطع سیلان رطوبات و عرق و اجتناب خون و زلفت حینه
و سرفه و در جگر و ریه قان اسود و زحیر و اذرا و حیض و بواسیر و حرارت کرده و قرحه میاری بول و التهاب و تشنگی
و کزیدن سک و بولانه الاذن قطوران آن جهت منع سیلان رطوبات و چرک از گوش و آلتهم مضطه آن جهت تقویت
لثه و مسترخیه و غرغره آن جهت ورم خلق العین اکتال آن جهت جرب و حکه و سلاق و در معده و رمل و ضعف بصر و رفع
نزله اعضاء الغل و طایف آن جهت شقاق و قرحه مقعد و رشح کل اعضا و حقه آن جهت اسهال عزمین و قرحه
اما با نفع و قرشی در شرح قانون گفته که حفص با وجود آنکه منع نزلی الدم میکند اما در ریحیض مینماید و مضر مزور
مصلح آن انورام و حمانا مقدار شربت آن از نیم مثقال تا یک درم بدل آن حفص فندی است *

* حفص هندی * بهندی رسوت نامند * ماهیت آن بعضی گفته اند که عصاره قلیب زهرج است و تحقیق آنست که
غیر آنست صاحب دستر الاطباق نوشته بهترین آن آنست که در نکر کوت و نواج لا مور از شیره قلیله تازه سازند و صاف
باشد و در کتاب دیگر دیده شده که در نواج لا مور و نکر کوت از شیره قلیله تازه و شیر میسازند و حکیم عبد الحمید درن
حاشیه تحفه نوشته که آنچه از حکای فندی و کتب معتبره ایشان تحقیق شده آنست که عصاره دارمل است که در رمل تازه

در انهم گرفته ذر آب میجو شانند تا تمام قوت آن در آب باز داده شود پس صاف نموده مساری آن شیر را و داخل کرده
میجو شانند تا غلیظ و منعقل گردد و باطراف میبردند و بعضی گفته اند معنی رسوت بهندی رس و ته است زیرا اکثر من بمعنی
عصاره و ارته بمعنی جوشانیدن است و چون آن عصاره است و بطبع مرتب میماند لهذا معنی بدان گفته و آن عصاره
بزرگ چند نباتی است بعضی شبیه ببرک خلبه و خار دارد و بعضی شبیه بنفشه خرد و ضخیم تر از آن و بعضی شبیه بنفشه قوی
که بهندی کله پور نازیس کهور و نامند در مار نهایی چوبی بزرگ گویند آب آنرا گرفته صاف کرده طبع میل مند تا بمرحله انعقاد
رسد و بر کهای عرض طولانی سبز پستی رنگ ریخته خشک میماند و باطراف میبردند و آن برک بحتم که برک دار ^{در} ^{عسل}
باشد و رنگ رسوت تازه خالص زرد می باشد * طبیعت آن قریب بطبیعت مکی است و گفته اند سرد و خشک است

* **افعال و خواص** آن نیز قریب بد آنست و جهت امراض چشم و تقریب با صره و تحلیل ا ورام حاره و بنور
و تمکین حلات خون و صفرا و قی و فواق و اسهال بواسیری و ورم طحال و دفع سموم نافع و آشامیدن محلول مقدار نیم
درم آن با آب برک ککروند که گیاه مندی است مقدار پنج شش مثقال خصوصا که شب در آن بخسینند و صبح ما لپیله
صاف کرده نیم گرم بپاشا منند جهت حبس خون بواسیر و اسهال بواسیری و اسهال الدم و سحج معاطای محلول آن در
آب نیم گرم جهت وجع بین الکتمین و تحلیل ا ورام حاره و بنور میبردند و جهت سحج اطفال در ادویه ایشان
داخل میماند و میخورند و محبوب رسوت در قرابادین مذکور شد و **فصل** آن که بگویند آن آب را با نیم وزن آن ثمر نیم کله
بهندی نمولی گویند باربع وزن آن زرد باد کوخته در آب برک ککروند که مغین خوب حل کرده فتهله ما سازند بقدر بند
انگشت خنصر و خشک نموده در شیشه کرده و آنرا محکم بسته نگاه دارند عند الحاجة یکی بردارند بد جهت تسکین وجع
بواسیر و حبس خون میجرب است

* فصل الحاء المهملة مع اللام *

* **حلا ب** * بضم حاء مهملة و فتح لام و الف و باء موحده * ماهیت آن گیاهی است بقدر شبری برک و شاخهای آن
بسیار باریک و گل آن بسیار ریزه سفید و تخم آن بقدر خردلی مثبت آن اکثر امکنه خصوصا اطراف عمارات و خرابها
* **طبیعت** آن درم سرد و خشک * **افعال و خواص** آن صا د آب آن با آرد کند جهت استحکام عضو کمزور
گرفته و بند ریخته و مانده و سست شده و با حنا جهت خارش کف دست اطفال و غیر اطفال و مانع زیاده شدن آن و جهت
سحج زرد آب ازان مفید *

* **حلبه** * بضم حاء مهملة و سکون لام و فتح باء موحده و ما و فریقہ نیز خوانند و در کیلان خلبه لغتای معجمه و با صفتان
شبیه در غیر از شملز و بهندی میته نامند * **ماهیت** آن از محبوب معروفه است و گیاه آن تا بقدر ذریعی و شاخهای
آن باریک و برکهای آن ریزه صبری شکل زاویه آن متصل بشاخ و قاعده آن بالا و طعم آن مائل بتلشی و بوی آن تند و
قیم آن لعابی و بوی آن نیز شبیه بوی برک آن و در غلافی شبیه بغلاف تخم قرب و اندک بهن و کوچکتر از آن و اندک زرد
رنگ و ریزه مربع اندک بهن و غیرا ملس و غیر مستوی و ماکول و برک آنرا نیز ریخته میخورند و با گوشت لذیذ میباشند
و بعضی برای حدت طعم و کم شدن تلخی و رائحه آن اولاد برک آنرا اندکی در آب جوش داده و آن آب را ریخته پس باد و پیاز
گوشت بریان کرده میخورند * **طبیعت** آن درم گرم و خشک و بارطوبت فضله * **افعال و خواص** آن برک
آن منضج و ملین و متعال و مدبر و بل و حیض و جهت امراض یارده و سوء التیمه و استسقا و سرفه یارده و ورم طحال و در د کمز

و جگر و رحم و دردت منانه و تقطیر البول و ضد آن جهت تقویت موی نافع و خوردن آن با نان مانع تلبس آنست و تخم
 آن ملین و منضج و منسل و مبهی و مد و محبس و مقوی رتة الصل و المدة مطبوخ آن با عسل مسهل و جهت مراد متبسمه بینه
 و سره و رب و عصاره النفس و ربو امیر و ارام باطنی و کسر ریاخ و دفع بلغم از ح از صینه و تنقیه اعمار مطبوخ آن با تمر هندسی
 و مویز و انیسیر که آب آنرا بعد طبع صاف نموده با عسل بقوام آورده باشند جهت ضیق النفس و تصفیة صوت و قروح
 سینہ و در آن که مزمن شده باشد آب بر سیارشان محرب خوردن آن با مری پش از طعام و رب شتر با عسل شکم
 براند و اخلاط را دیده دفع کند اعضاء النفس طبع آن بتهائی و یا با ادویه مناسب جهت تسهیل ولادت و ادرار و بول و حقیق
 و مد ارم خوردن آن با رد کند و شکر و عسل مرشته جهت تسهیل بدن و فاضل حال کرده و نیز آب طبع آن با پنچ درم
 فو جهت نیکوئی را نشسته بر از و تائین طبیعت و رفع سستی و شکستگی اعضاء و در ارحم و لیکن مفید را نشسته عرق و بول است
 الا و ارام و غیره و ضد آن جهت اورام صلبه ظاهری و باطنی و سعه و سبوسه کلب و سوختگی آتش و شقاق بارد و کین ناخن
 و درم سحر و زهر و رفع اسقاط موی رسا و تار جلده و ضد دارد آن با بوره ارمنی جهت تحلیل طینال و با انیسیر جهت کشیدن
 و مل و با آرد جو و زردن کل سرح و حر که جهت اورام حاره و با عسل جهت بارده و طلای آن جهت رفع چرک و نیکوئی
 رنگ رخسار و با مویز جهت منع تولد قمل و قمل و قمل و رفع آن در آب جهت دفع و معده و سلاق و حمرة و بقایای ورم چشم و تطول
 طبع آن و در شتر و جلوس در آن جهت تسهیل ولادت و اسقاط مشیمه و تنقیه رحم و فر زجه آن با پیله ناز جهت تلبس صلابت
 رحم و تنقیه نم آن و شستن سر با آب طبع آن جهت جعودت موی و زوال حزاز و قروح و طبعه نافع و اکثرا آن مصدع و مغنی
 و مصر اثبات مصلح آن سکنجبین حامض و انیسون و مکملین انا و منخوش و معرو را المزاج را استعمال برک آن بدن کاسنی
 جائز نیست و طبع برک آن با برک اسفناخ و با برک خرفه و یا با زردک نیکو مصلح است آنرا از برای معرو المزاج و زردن
 تخم آن کرم و تندر و متسل و ملطف و ملین صلابت و منضج و بیل و جهت زحیر و اسهال و تشنه ردی و موی و قرحة رخسار
 و با موم جهت شقاق و با دویه کلف جهت جلای بشره موثر است

* حلیبب * بفتح حای مهمله و سکون لام و کسر بای موحد و سکون بای منناته تبتابه و بای موحد و کونین سورنجان فندی
 است * ما هیبت آن درائی است فندی خشبی شبیه سورنجان مصری * طبیعت آن دردم کرم و خشک و کونین
 در سوم * افعال و خواص آن آشامیدن آن جهت نفوس و دردم مفاصل و زانو و تقویت بدن و اخراج بلغم خام و اخلاط
 غلیظه و اقسام کرم معده و امعاء و اسهال بلغم خام مفید مقلد از شیرین آن ناسه در هم مضر سحر و مغلظ آن مصلح آن کثیرا و کاسنی است
 * حلیبب * بفتح حای مهمله و سکون لام و ضم بای موحد و سکون و او بای موحد لغت نبی است و با نلدلس حریف
 الا ملس بای مهمله و در بلاد دیگر عصاره مس و خصی هر مس نشای معینه و ضد مهمله و دیستورید و در رابعه نوشته
 که آنرا لیثو رطلس و بعضی برسانمون و بعضی اربو طانون نامند * ما هیبت آن کیهامی است بقدر رشیمی و پیر شاخ و بسیار
 کوه و شعبه های آن از کرمهای آن دو سه و برک آن کوچکتر از بادروج و مغروش بر روی زمین و بکروی آن مزخجارد و نوع
 میباشد نر و ماده و ثمر نوع ماده آن خوشه دایره و تخم آن از بطن کوچکتر و برک نر آن و ثمر آن نیز کوچکتر از ماده
 و مستند بر و یک تخم بر بالای تخم دیگر و پیوسته بهم شبیه بخصیه حیوان و بجم آن دو عدد و مستند بر یکدیگر تخم کبوتر یکی هست
 و دیگری صلب نیز بهم پیوسته مانند خصیه * طبیعت آن کرم و خشک در دوم * افعال و خواص آن محل

از بام بارد و ملین طبع و آشامیدن می متقال آرد آب مطبوخ آن مهمل رطوبات مائیه و مرط صفرا و ضا د آن محلل قوی و گفته اند حصول برک ماد آن بعد از ظهر و خورن بیع صلب آن باعث حمل بدختر و آشامیدن برک نر آن و حمل بر بیعت آن باعث حمل پسر است **بالتصانیت** و گفته اند صحت آن مضعف با و صلب آن مقوی آنست

*** حلیتیت *** بکرم حاء مهمله و سکون لام و کمر تاء مثناة فوقا نیه و سکون یاء مثناة تحتا نیه و تاء مثناة فوقا نیه بغار می انکر در انغوزه و یا صفهانی انکشت کند و یهندی هینک نامند *** ماهیت *** آن در نوع میماشل طیب و منتن و طیب آن صمغ انجیل ان سفید است که آنرا کوله پرنامند و منتن آنرا کوبند صمغ انجیل ان سیاه است که بغار می کما که نامند و بهترین آن قلیب آنست و بهترین منتن آن صاف شفاف مائل بمرخی تند بوی با شاعت است که چون در آب حل کنند مانند شیر شود و زیون و مغشوش آن رنگ آن سبز بوی آن مانند بوی کند نا و طعم آن کویه یا شل و کوبند منتن آن بدین اوصاف است و مغشوش بسکینین و آرد با قلی می نمایند منبت آن هرات *** طبیعت *** آن گرم در اول چهارم و خشک در آخر دروم و منتن آن خشک در سوم و با قوت تریاقیه و منه *** افعال و خواص *** آن امراض الراس آشامیدن آن جهت امراض بارده و ماغیه مانند مالچ و وعشه و صومع و خلد و رتسد و دام الصبیان و امثال اینها و با فلفل و سداب جهت کزاز و با شراب جهت امراض اعصاب و با سکینین جهت فالج و خلد و بشرط ادمان و بلع نمودن مه قیراط آن مزروح با موم جهت فالج نافع امراض چشم و گوش و بینی و دهان و حلق و خنجره و صدر و معد و کلیه و طحال و موارده **اکتال** آن با عسل جهت قوت باصره و نزول آب و بیاض و ظفر و قطور جو شانه و آن در روغن زیتون جهت درد گوش و کوی کهنه و دوی وطنین و بارنجار و زاج جهت بردن کوشت زیاده که در بینی میگون شود و کذا شستن آن بردندن کرم خورده جهت تمکین دود و در زبان آن و طلای آن از خارج نیز مسکن درد آن و مضمضه بطبیعت آن با نیجیر و زوداج جهت درد دندان کرم خورده و غرغره آن با عسل جهت ورم لجه و یاسر که جهت اخراج زلوی در حلق ماند و باز در دهان نیم مرغ جهت سرته خشک و درد یهلو و بهتهائی ریا با دوده مناسبه جهت تسکین الصوت و خشونت حلق و شوشه بلغمی و آشامیدن مصلو آن در آب جهت تصفیه صوت اعضاء الغل آشامیدن آن مذنب مرجامد و محلل و پراکنده کننده ریاح و با سکینین جهت جمود شهر و با قوا بض جهت سهال رطوبی و باد و نه مناسبه جهت مغض ریحی و باغی و قولنج و تحلیل ریاح و پراکنده کوی آنها و اخراج اقسام کرم معد و تقشیر خرن و اسیر و برودت معد و جگر و سپرز و استسقا و سستی بدن و خوردن مقدار یک نخود آن و با کمتر بقل در برداشت مزاج که در جوف خسران پنخته گذاشته بلم نمایند تا چند روزی هم جهت تحلیل استسقا یارد هر نوع که باشد خصوص زقی و طلمی نافع و با نیجیر جهت بران هلدی و با آب و با رتک جهت رفع چرک و دیلات باطنی امراض رحم و اورام و قوی باز تأمل و سوز و غیره و آشامیدن آن با مر و فلفل جهت کشودن بول و حیض و بخور و حمل آن جهت اخراج جنین ممت و کذا شستن آن بر اورام بعد شکافتن آنها جهت اخراج اجزای خبیثه آن و ضما د آن با نیجیر خشک و هر که جهت قویا و با بزرگی جهت قایل و غل و در مسامیه و ضما د آن جهت داء التعلب و با آب خاکستر و آب دریا جهت شکاف عسل و طلای آن جهت زخم کزید و سک دیوانه و منع مغاریت هوام و رفع مضرت پیکان زهر دار و مانند آن و بد ستور یا شیر و جنطیانا جهت کزیدن سک دیوانه و باروغن زیتون جهت کزیدن عقرب و رتلا البه کذا شستن اند کئی ازان در مضمرا حلیل با عسل تقوت و منع و تسام و مالیدن مصلو آن در روغن زنبق بر احلیل و در وقت مقاربت باعث کمال لذت جانبین خصوصاً که مرد

روغن زیتون مدتی بیند ازین روغن ریشته کرده در آفتاب گذارد پس استعمال نمایند الحی آشامیدن آن جهت تب رفع
از بنه آشامیدن آن با مال کولات جهت نیکوئی رنگ رخسار نافع مقدر دماغ و جگر صلح آن با زردن و انیسون و فلفل و
صلح آن کثیر از بوی آن ضرر محرز و زدن صلح آن پیشه و غلیظ رو آب سیب و شربت فندل مقدار شربت آن از یک عدد
تا نیم مثقال بدل آن چار شیر و مرکب پیچ و گوشت مطبوخ و سریش که بیخ انجیل با نخل بدل آنست و گوشت از خواص آنست
که چون در پارچه بسته در صبر آب گذارد مانع تگون نگردم است در آن و همچنین کله آشتن آن در دوزخه باعث کشتن مرم
است از آن موضع و در هر چه بپا نهد مرم از آن گردان شود و چون قدری از آن را در روغن درختی که غلغ آن معتدل باشد
گذارد آن را میوه مانند را که یک دفعه کفایت نشود مکرر نماید دیگر بر بخور آمد آمد مانند سقوف خانه دارد و با مایه
درخت پهل و بر که در بنکاله و متد و ستان بر سقوف و دیوار خانه با بر می آید و باید یک زمانه دیوار را در سقوفها کشید
و با ساجد و جام را بخواب میکنند چنانچه اکثر میبرند لیکن اگر اندکی ریشته اصلی آن مانند باز سبز میشود

جلزون * بفتح جاء مهمله و زلام و هم زای معجبه و میگردان و زنون اسم جمع حیوانات صدفی است و نوع کثیر آن را
بقارسی سفید مهر نامند و پهنی و سنگین بفتح سین مهمله و خفاء نون و کاف و ماء مبتدی و بد آن کاغذ و یا نرجه را مهر و در قاتی
می نمایند و بوق نیز می سازند و خر مهره که بهندی که دبی گویند که دو فت و بنکاله وارد و سه و غیره با نیازی از معاملات و خرید و
فروخت خرد و ریخته اکثر بد آن است خصوصاً در بنکاله و در فندل و نوس بیشتر و این کمتر نیز نوعی از حلزون است * ماهیت آن بری
و نهری و نهی می باشد نهری آن بزرگ و نهری آن کوچک و مریک با شکل مختلفه بود و بری آن چیزی است که چسبید و می باشد بکلیما
و اشجار و مار بر انداختن میباید و آنرا از نطاح فروی نامند و صدف اعم از آنها است و آن مخصوص نیل حوری آن حیوان است
و شیخ رود و اطفال را لطیف و غلیظ و ساو خف الغراب و خر نور و دلینس و صدف مروارید و غیره نیز و نطاح همه از انواع حلزون
اند * طبیعت چندان چیزی آن درد دم مرد و خشک * افعال و خواص آن انشاء الله تعالی در صدف مذکور شد و در
گوشت آن در دوم سرد و تر گوشت دلینس که در مصر ام الجوز گویند از اقسام بری و مستطیل است الطف و سریع الاستحاله
بیشتر صالح است جهت جلد ام و جرب و جبه و جنون و سودا نافع و گوشت سائر حلزونات مراد بلغم و سودا و در افع تشنگی
و التهاب مغز امراض مین و اذن و انف استیال سوخته مجموع آن با عمل جهت رفع آثار تر حه چشم و طلای گوشت
محرق آن با قطران بعد از کندن موی و شعر منقلب مانع روئیدن آن و چکانیدن آب حلزونات که چک نهری که بهندی
نکهرنگه نامند در هنگام ظهور جلدی در چشم مانع بروز آن است در آن و بعد از بروز مخیل و افع آن و مسکن حلدت و سوزش
و گرمی چشم و چون تازه آنرا بکیند و بسوزن موراخ نماید و بر موی روئید در چشم بکیند آنرا از ازل گرداند و چون
بر پیشانی باشد منع زشتی مراد پیچ نماید و چون بر حوالی گوش باشد جهت رفع و طویات زخمهای غائر آن نافع و
سوخته آنرا با مر که چون بر پیشانی باشد قطع رعاف نماید امراض معده و قولنج و درد مثانه و حبس طبع فرو بردن گوشت
خام آن جهت درد معده و با مر جهت قولنج و درد مثانه و خوردن گوشت میخ و مسحق آن جهت ادرار حبس نافع
الاورام و الجراحات و النصول و امثال آنها و سوء القیة و تقرص و رم صفا گوشت آن جهت ورم تقرص و سوء القیة و
تجدب پیکان و امثال آن و جذب زهر سگ دیوانه که ریخته از بدن و طلای رطوبت آن که از موزن موراخ کرده نزدیک آتش
گرفته باشند با مر صاف و صبر با لویه مرشته جهت تحلیل اورام مزمنه و التیام جراحات خبیثه بعدیل و با مر و کند

جهت التیام جراحات خدو صامعیانی و گوشت یا لیسیت متفرقات صلبه را درم میمازد

* **حلقه** * بفتح حای مهمله و سکون لام و فتح نون الف * ماهیت آن نوع از بودی است که بفارسی پسر نامند که در آبها روید و از آن حصیر و امثال آن ترتیب دهند و در حلیفه که موضعی و منزل است قریب بمکه معظمه بیشتر میشود * طبیعت آن سرد و رطوبت کرم و خشک * **افعال** و خواص آن شستن سر به محرق آن سه روز متوالی جهت رفع خراش و قروح ابریه و خوردن پنجپل رهم آن با عسل و سرکه کشند * اقسام کرم معد و اعمار مفتوح مد و گفته اند با آب و عسل نیز این اثر دارد و داغ کردن بشاههای آن که از آتش آفرخته باشند جهت نسله ساعیه و تکرار آن سه دفع جهت منع زیاده شدن ادرام رخ و نافع است * **حلق** * بفتح حاء مهمله و لام و سکون نون * ماهیت آن عصاره برگ نباتی است یعنی شبیه بعلیق و شیر آن مانند خرشته انکور دانه آن مانند غلب و بعد رسیدن سرخ میکرد پس سیاه و برگ آن شبیه بهر تاک و ترش و با گوشت آنرا طبع می نمایند و منخورند و عصاره آنرا بدین قسم میکورند که برگ آنرا در تنور میکند و چون نرم گشت و طوبت آنرا افزوده منعقد می سازند و آن سیاه رنگ و طعم آن ترش میباشد و بهتر از آب حب الرمان است گفته اند آب آنرا در اصفه میریزند و بعد از آن عصاره در خشک شدن بر میدارند و با طراف میبرند * طبیعت آن سرد و خشک * **افعال** و خواص آن آشامیدن پنجپل رهم محلول آن در سی درم آب جهت تنع مریه صفا و تسکین لهیس رحر را معده و عطش و از آله کرب خمار بیعدیل مقدار شربت آن تا پنجپل رهم

* فصل در الحاء الملهمة مع المیم *

* **حمما** حم * بفتح حاء مهمله و میم و الف و کسر حاء مهمله و سکون میم حقیق بستانی است و در شام حقیق بطنی و بعضی دیم و بفارسی گویند بستان افروز است و نیز گویند غیر آنست و بهندی کلغه نامند * ماهیت آن نباتی است برگ آن شبیه به برگ بستان افروز و از آن بزرگ تر و مختلف الاوان و خوش منظر و در باغها باستان افروز غرس می نمایند و مشهور بلاله خطائی است و در تبریز یکل عاشقان * طبیعت آن در آخراول سرد و خشک * **افعال** و خواص آن با اثر محله و رادعه و رافع سده و داغ و زکام حادث از بلغم و صماد برگ آن جهت سوختگی آتش نافع و صاحب تقویم گفته که حرارت معده و جگر را ساکن گرداند و چون طبیعت آنرا با جلاب یا سکنجبین بپاشا منند معده و جگر را از اخلاط اسهال و در دپاک ماز در نفخ آن مقوی دل و در شسته آن با روغن گل و آب مرد جهت اسهال مزمن مفید و اکثرا آن غیر نافع مصلح آن کند و مقدار شربت آن تا دو درم بدل آن بستان افروز است و روغن آن که آب برگ آنرا گرفته با روغن زیتون با ملایفه ترتیب دهند محلل با قوت قابض و خوردن دو مثقال آن جهت ریاخ معده و ولای آن جهت ریاخ اغشیه و داغ نافع است * **حدرا** راهلی * بکسر حاء مهمله و فتح میم و الف و راء مهمله بفارسی خرد لاغ و بهندی که مد بفتح کاف فارسی و سکون دال مهمله و فتح ما و عا دیکر در آخرا نامند * ماهیت آن حیوانی معروف است * طبیعت آن در اوائل گرم و در اوائل موم خشک و با رطوبت طفلیه * **افعال** و خواص آن لحم آن غلیظ و طی الهضم تراکز و خراش امراض الراس خوردن کباب جگر آن ناشناخت صرع تب ربح و آشامیدن سم سوخته آن هر روز نیم مثقال نیز جهت کزاز صرع و تب رهم آن با خمر غلیظ جهت جنون و ولای مرکب آن با مرکب بریشانی جهت رعاف و بدستور چکانیدن عصیر آن در بینی بتهائی و استنشاق خشک آن که مرکب بر آن باشد و بشند و نیز قطور آب مرکب تازه الاغ جهت صرع مفید امراض کبد مراره و کرده و مثانه و معوم و غیره آشامیدن بول آن جهت درد کرده و آشامیدن عصیر مرکب آن جهت یرقان و نفیت حصاة و

اخراج جنین و مثیمه و ترمیم آن جهت عمر و لا دت و آشامیدن آن جهت رفع هم و جلد ام و رضا دم موخته آن جهت شفا
 مزمن و بار و عن زیتون جهت خنایز و مفاصل و ناهور و بدمتور و رضا دم موخته آن بازیت جهت خنایز و بار و شراب جهت
 کجی ناخن بر سر پیاش آن و رضا دم پیه آن جهت رفع آثا و تروح و التیام جراحت احشائیم گرم و خوردن آن و آشامیدن
 نفع مرکب حمایه و کیه و خوار در شراب جهت کزیدن عقر و ترمیم مغز آن و بار و عن زیت موی را بر و باند و دراز کند و
 دندان آن را در و زباید کند اشتهن خواب آورد و سبزان شیر را زباید کند و خون آن را زائل کند و بوا میرا مت چون بران
 بمالند و رکود بد خور و خشخو کرد اند و مضضه بشیر آن در دندان را تاسکین دهد و آشامیدن آن سرخه کهنه حار و مل
 و در قیام و موی دم آنرا که در شراب اند از نکر عید و آورد و برل آنرا بر کشتی که بمالند ما میان بسیار دران
 جمع آیند و تعلیق پوست پیشانی آن بر اطفال جهت رفع نزاع ایغان و آشامیدن چرک کوش آن مقل ارشمن در همی طفلی
 که بسیار کویه کند باعث تسکین کویه آنست و جانیوس گفته که طلای نقطه آن سه بار تا چهار بار مسقط دانند بواسیر است و رکوبند
 چون مقرب کزید و بر الاغ معکوس سوار شود و چند قدم برود و بدست و چون در کوش آن بکوبد که مرا عقر کزید است
 باعث رفع درد آن است و چون قصب آنرا در کوزه آب ندیده کرده بر آتش کدازند تا قریب بسوختن رمل پس مالدند
 بار و عن زیتون طلا کنند جهت رویانیدن موی و دراز کردن آن بغایت مؤثر و رکوبند چون قصب تازه آنرا با دره حاره
 بخته تناول نمایند قصب را زرد کرد اند و از مجربات شمرده اند و تدخین قصب خشک آن جهت تب ربع نیز مجرب
 دانسته اند بشرطیکه بعد توبه تدخین کنند و اندکی بخوابند و چون نظرون و عاقر قرحا بران باشد خشک کنند نیم مثقال
 آن با ماء القطر حابس اسهال است و چون ادمان خوردن لیم آن مورت خلط سودا و امراض سوداوی است باید که شخصی
 که ناچار باشد بخوردن آن تعهل نماید بدین خود را با خراج سودا و تطریب آن با استعمال ادمان و لغایات و چون
 تناول نماید و در بدن خود ثقلی و تمندی در یابد و زرد از مغلطه و انگلزد باید که مبادرت نماید با خراج آن با استعمال
 فرزجات یا شیائ یا جوارشات مسهله تریبی و سقمونیائی

* حمایه را خوشی * بفتح و او سکون حاء ممله و شین معجمه بفارسی کو رخ نامند و معروف بشکر کور است و ماهیت آن
 حیوانی است معروف * طبیعت آن گرم و خشک ترا ز حمار اهلی * افعال و خواص آن کوش آن گوشت آن غلیظ و موال
 سودا و چون خواست که استعمال نمایند باید که با نمک و شبنم و دارچینی و زنجبیل مهرا بخته تناول نمایند امراض الراس و العین
 و الصد و تعلیق پوست پیشانی آن بر سر و یا بر بازو جهت رفع صرع مجرب دانسته اند و بعضی گفته اند باید که مقل اریک
 شرب باشد و بر شیرین انکستری مصنوع از مرم آن در خنصر چپ جهت رفع صرع مجرب اما باید که هر ماه آن انکستری را
 تجل بد و تغییر نمایند و طلای پیه آن با شیر مرصعه جهت رفع کویه اطفال و پیوسته نکا کردن در چشم آن باعث صحت بصیر
 و مانع نزول آب و آشامیدن رسته خشک کرده آن با عمل و کثیرا جهت ربو و سرفه و ضیق النفس امراض است که در مثانه و ظفر
 و باه و کلف و داء العلب و دوالی و غیره آشامیدن مغز آن جهت رفع بول در فراش و چهار قبر اطزعه آن با خولنجان و آب
 کرب جهت تفتیت سنگ مثانه و پیه آن بار و عن قسط جهت درد کرده و کمر و خصیه و قصب آن بغایت مقوی باه و طلای
 زهره آن جهت رفع داء العلب و دوالی و پیه آن جهت کلف و قرحا آشامیدن مرق کوش آن و پیه آن جهت درد مفاصل
 و تحلیل ریا ح غلیظه و جگر و مرم آن در افعال حمار اهلی است

حماض * بفتح حاء مهملة وميم مشدده والفاء وضاد معجمة یونانی طوطا غویون ویشیرازی ترشه و یبندی چو کا
نامند و بزبان فرنگی بستانی آنرا شلبه کیاتم و بری آنرا اعلیه یاتم گویند و قسمی دیگر که کوچک میشود برک آن شبیه بسه
برک است آنرا الطریفلین یعنی حماض سه برکه و بری حمضض و یبندی امروله گویند * **صا هیث** آن بری و مائی وستانی
مباشل بستانی آن در نوعی است نوع عریض الورق و تنقه و آنرا سلق بری و برتری کوزی غلافی و یبندی چو کا و بلنت اهل
یمن بتعل نوعی دیگر رقیق الورق ترش و آنرا حماض بستانی نامند و بیج همه مائل برخی و تر آن خسته دار و متراکم
و تنم آن سیاه و بران و د غلافی ریزه منلت شکل و سرخ رنگ و نوعی را تخم بدون کل نکون میباید و این مرد و نوز ترش
و بهترین انواع اند * **طبیعت** آن در اول مرد و در دوم خشک و در اوائل او دوم نیز سرد و خشک گفته اند و با قوت قابضه
* **افعال** و خواص آن امراض الغم مضغه بصاره آن جهت تسکین درد دندان واکله دمان امراض دماغ و معد
و کبد خوردن آن رافع خمار و قی و غثیان صفراوی و خواص کل خوردن و امثال آن از خواص ردیه ناله است و جهت
یرقان و تقویت جگر و التهاب و تخنکی و آوردن اشتهای طعم و رفع سمیت عقرب کزیه نافع و بخته آن تلین طبع کبد و جهت
تجراحت امراض و سحج یا ساقی مفید و آشامیدن مطبوخ آن با شراب جهت یرقان نافع و چون بیزند و باروغن زیت بریان
نمایند و کشیز و اندکی زیره و آب انار دانه بران بریزند و تناول کنند حبس شکم نماید وضاد بخته آن با شراب جهت
خنزیر و وره های بنا کوش و جرب و برص و قوبا و با سرکه جهت سوزنغایت نافع وضاد آن باروغن کب و زعفران جهت
قروح شعله به مفید مضر باه مصلح آن شربت مقدار شربت آن تا میخیزد در هم بدل آن حماض اترج و تنم آن در اول
مرد و در دوم خشک و قابض * **افعال** و خواص آن امراض فلب و معد و کبد و امعاء و سموم و غیره جهت خفقان حاز و التهاب
معد و یرقان و قرحه امعاء بسبب تغریه آن و کزیدن عقرب جهت قوت تر باقیه آن و بزبان کرده آن جهت اسهال د موی
و صفراوی و کبد و بسیاری بریان کرده آن حابس بطلی و تعلیق نوز حماض بر بازوی چپ مانع آبستنی و گفته اند جهت سم
عقرب به مرتبه مؤثر است چون کسی آنرا آشامید با شد و عقرب آنرا بکزد و متضرر نکند و مضر کرده و سیرز مصلح آن راز یا زنه
و قبل از شربت آن نادر و در هم و بیج آن جهت اسهال د موی و سحج و یرقان و سیکن رحم و قطع خون حبض وضاد آن
جهت جرب متفرج و قوبا و داحس و شقاق ناخن و با آورد جو جهت خارش بدن و مطبوخ آن با سرکه جهت ورم طحال
و تعلیق آن بر کردن جهت خنار و آشامیدن طبع آن جهت یرقان و تقویت سبک کوده و متانه و احتباس حیض
و بری آن عریض الورق شبیه بهارنیک در طعم و شبیه بهر کب چغندر در شکل و آنرا سلق جبلی نامند و بیج آن را در اصفهان
حلیمو ناخوانند و آشامیدن آب کیه آن و خوردن برک بخته آن جهت سحج جفرا و معد و بری بیج آن در افعال
تویتر از بیج بستانی است و خوردن آن با نبات جهت سرفه و آشامیدن نک متقال آن با آب خیت الحلد بد جهت بوا سیر
مجب و وضاد آن جهت وجع مغاسل و گرفتگی اعصاب و قمرس حار و بخور آن با بیج کبر جهت خشکی کردن رانداختن دانه
بوا سیر و مری و فتبله آن با مقل ازرق و موم و روغن و تنم کتان جهت بوا سیر باطنی نافع و مائی آن که در کنار آبها میروید
برک آن با صلابت و شبیه بکاسنی است و نبات آن شبیه به نیلوفر و بیج آن شبیه به پیچند و تنم آن سیاه رنگ اندک مائل
برخی و طعم آن مانند بستانی و آنرا حماض البقر و سلق مائی نامند جهت آنکه منبت آن کبارها است * **طبیعت** آن
سرد و خشک و قابض * **افعال** و خواص آن قریب به بستانی است و جهت خفقان و عیان نافع و با شراب جهت ازالقه غم

و توجش راسترخای معده و تفریح آورد و طبع را خوش دارد و صفای آن جهت جرب و جراحات و قروح غلیظه و ادرام حاره و منع از دیازخه مغلطه و تحم و برک آنرا چون بشایند درد دلتان را ساکن کند و بن آن را محکم سازد و ماهمان اعلی آن برتان را زائل گرداند و بدل آن بطیاط است

* حمام * غنچه حاء میله و میم و الف و میم بقاری کبوتر بهندی نیز مشهورید ان است * اهمیت آن مرغی است
 معروف صحرائی و خاکی میباشد صحرائی آن اکثر خاکستری رنگ مائل بسبزی و خاکی آن ملون بالوان و انواع و خوش رنگتر
 و خوش منظر تر میباشد * طبیعت آن در آخر دهم گرم و در اول خشک و صحرائی آن گرم تر و خشکتر و لطیفتر از خاکی و
 مرد و بارطوبت تضایف * افعال و خواص آن بجهت اعلی آن بهتر خصوصاً تازه پر و بال بر آوردن آن امراض سرد چشم و
 معد و کبد و کمر و باه خوردن گوشت آن جهت فالج و لقوه و در عشه و خدر و استرخا و تولید خون صالح و رفع استسقام
 زقی و طبعی و تسمین بدن و تقویت کرده و باه و تولید منی و چون سنگ ان آبر که تازه بر آورده باشند و آلاش جوف آنرا
 دور کرده و سائیل و بخورند جهت رفع سمیت کزید کی مار نافع و خوردن بجهت کبوتر در روش آنجند بدن آب و لهک طبع
 نموده جهت تفتیت حصه کرده و مثانه و اخراج آن در ماعت معید و طلا و خون آن بر پیشانی جهت قطع رعاف که از
 حجب دماغ باشد و بد ستور آ شامیدن قند و با قلائی از عین خشک شد آن و ریختن خون کرما کرما آن بر جراحات عمر
 که باستخوان رسیده باشد و آنختل خون کرما کرما آن خصوصاً که بر نورسته بجهت آنرا بکشد که خون از آن بر آید و در چشم
 بچکانند جهت جراحات چشم و کینه و غشا و طرفه و شب کوری نافع و قضا آن در سوم گرم و خشک و جالی و مفرح
 آ شامیدن آن از رنگ رهم تاسه در هم جهت استسقای بارد و سه در هم آن بارد در هم در چینی جهت تفتیت حصه مجرب
 و طلا و سرکه ن سوخته آن بر اطراف بینی جهت رعاف یعیل و چون سرکه آنرا بسوزانند و ملع آنرا بکینند و با آب ترب
 و با شامند تفتیت حصه نمایند و دفع کبد و ضماد آن با حرف و خردل جهت صداع مزمن و شقیفه و درد پهلوی و مغا ص و نقرس
 و با آرد جو جهت تحلیل ا و رام صله و بار و غن زیتون جهت سوختگی آتش و با سرکه جهت تحلیل خناز و بر و با نغم کتان
 جهت کشودن دمل و قلع خشک رسته و زخمها و چون با آرد کنگر و آب گرم و قدری قطران مرهم ساخته سه شبانه روز بر سر
 ضماد نمایند پس بشوند و باز بچکانند و از آله برص بغایت مؤثر و با سرکه جهت سقفه و اقسام استسقا و جلوس و طبع آن
 جهت عسز بول و تدریج نه آن جهت رفع آثار زهر و نافع و سر آنرا که بایر و موی سوخته باشند جهت غشا و وظلمت و بصرو شبکوری
 اکتبلا مفید و چون شکم بجهت کبوتر را بشکافند و کرما کرما بر موضع عقرب کزید بدنند جهت جذب سمیت آن مفید
 و بیضه آن بسیار گرم آ شامیدن خام آن جهت دفع خشونت سین و نیکوئی رنگ رخسار و چون اطباء با عسل تناول نمایند
 نیزودی بخش آیند و طلا و پنجه د آن با بیه خوک بر تحلیل دعوت تحریک باه بغایت مؤثر و زهره آن را چون در چشم
 کشند جهت نزل آب و بیاض و غشا و نافع و استخوان ساق آن را چون بسوزانند و فر زجه نمایند جهت اعاده بکارت
 از سراسر است و مل از ممت خوردن بجهت کبوتر مورب برص و جمیع کبوتر صحرائی و اهلی و ضرر و برین و مصلع و محرق
 خون را کفرا خوردن کباب بجهت کبوتر با دیه حاره مورث احتراق دم و حدوث جذام است مصلح آن بخشن آن با آب
 غوره و سرکه و کشنیز و خوردن کاسنی و خمار تازه بعد از آن و سرکه صاحب آله در جاییکه کبوتران در آن باشند در
 زیر بابا لا با لثا صیت مورث شفاى آن و میا و رت آن سبب امن از امراض دماغی و دعبانی و عفونی مانند فالج و سکنه

وسبات وام الصبيان وخذ رو طاعون وازاله وحشت وصادقوا است *

۵
۶

* حماما * بفتح حاء مهمله وفتح ذومیم ودوالف لغت نبطي است و امامون و امومون نیز گویند * ما هیت آن چند نوع میباشد نوعی نباتی است شجری مشبک از شاخهای سرخ یا قوئی رنگ و با صلابت و شبیه خوشه و گل آن ریزه و مانند گل خیری و سرخ رنگ و برگ آن شبیه بزرک فاشرا و تند و خوشبوی و گل آن را بپزانی لوفان و شب از می مایلو مانند و تنم آن بپارزد اع و مثبت آن از متنبه و طرسوس و این بهترین انواع است و نوع دیگر مائی که در آبها میریزد و در شام یافت میشود و مانند بسبزی نرم و چون بدست بمالند بوی آن شبیه بسا آب باشد و نوعی دیگر نبطي و آن غیر مشبک و مستطیل و برگ تنم و تند بوی و سفید مائل به سرخی و گل آن زرد مائل به سبخی و بعد و سبک و سرخ میکرد و در آب ماه رومی میرسد و اگر پیش از رسیدن بکمال تنم آن را اخذ نمایند و زدی فاسد میکرد و در وقت آن تا مفت مال باقی میماند و صاحب تحفه نوشته که بهترین آن مائی است * طبیعت آن در موم گرم و خشک و بعضی در موم خشک گفته اند * افعال و خواص آن امراض الراس و الارام و السموم و اعضاء الغدا و التفس و غیرها ضا د آن برپشانی جهت صدا ع و تفتیح و تحلیل اورام حار و ویتها ئی و یا با باد روج جهت کزیدن مغرب و یا مویز جهت ورم احشاش و آشا میل آن مسکرو منوم و مورث سر و رومقی و جهت تقویت جگر و تفتیح سده آن و سده مهر و تحلیل صلابت آن و رفع مقص و پراکنده نمودن ریا ح اکبر آشا میل و طبیعت آن جهت ورم جگر مزمن و ورم رحم و سائر اورام و حبس بول و عمت و نفوس و حمول و فرجه آن جهت ورم مقبل و ورم رید ستر و جلوس در طبیعت آن و کذا شتن با در طبیعت آن و طلا آن جهت نفوس و طلا آن با باد روج جهت عقرب کزیده مفید و داخل اکتال میماند مقل ارشویت آن تا دود رهم بدل آن بوزن آن اسارون یا عود یا قریفل یا و ج و نصف آن زیره سفید مفر مقله مصلح آن تنم کرنس و مصلح و منوم و کمالیت آورد مصلح آن صندل و کلاب و د ارچینی و چون آنرا با سد آن د ارچینی حرق کنند و با عمل بیامیزند و در آفتاب کاندارند و در قریح و جمیع افعال تو بتر از خمر است و آشا میل یک رهم آن بانیم درهم زجاج مکس جهت ادرار بول و تقویت حصه در همان روز عقب *

* حمص * بکسر حاء مهمله و فتح میم مشد و سکون صا د مهمله بغارسی نهند و بهندی چنه بلغتی بونت بضم باء مو حله و سکون و او و خفای نون و تا ع چهار نقطه هندی و برکی بولچاق نامند * ما هیت آن بری وستانی میباشد کبابه وستانی آن بقدر یک درع و تا یک و نیم ذرع و با شاخهای بسیار باریک و بران برکهای بسیار ریزه مشرف و شر آن در غلافی بقدر بسته کوچکی در هر غلافی یکدانه و دانه تا چهار دانه و بهترین حبوب ماکوله است مانند باقلا و غیر آن و اجود آن سفید بزرگ دانه تا زده آنست و بر آن نیز شبیه بیستانی و تره رنگ و کو چکتر و شر آن اندکی با تلخی و مائل به سرخی و دراز و نیز بیستانی اصناف میباشد منخی سفید بزرگ دانه قلایم و منخی سرخ صلب ریزه دانه و منخی سیاه و منخی سرخ مائل به سیاهی و بری را حص کرسنی نامند * طبیعت آن در اول گرم و خشک و بری آن در آخر آن یعنی گرم تر و خشک تر از آن و نزد بقراط در موم گرم و در اول خشک و سبز تازه آن در اول تر و قوی آن تا سه سال باقی میماند و مولد ریا ح و نفاح * افعال و خواص بری آن منقی و مفتح هله جگر و مهر و زکوره شراب و چالی جرب متفرج و تو با ملین اورام بنا کوش و انیمان ضا د او با عمل جهت تقویه قروح و جراحات سرطان مقبل و بیستانی آن ملین طبع و مقوی حرارت غریزی و رنده و طهر و مولد خون صالح و کثیرا لغل و امسمن و متنبه اشتها اعضاء الصل و الرغذا و الاعده

نزدیقه آن جهت روزه زیاده از محبوب دیگر است و اخیر تازه جهت گرفتگی آواز که از خشکی باشد و تب با ارنباش و چون با تب باشد بجای شرب آب بنوشند چون یکشب در سر که نخیسانند و صبح ناشنا تا اول نماز و در آن روز چیزی دیگر نخورند جهت کشتن گرم معده و بسیار مجرب و آشامیدن آب طبع آن با قلد ری نمک مقطع از وجات و مفتوح شدن دسبب کسب ملوحت و ملربول بسبب حرارت و بالخاصه جهت درد سینه و قروح شش نافع الیه چون در آب خمسانید ه خام تناول نمایند و آب منقوع آنرا با اندک عدل بالای آن بنوشند جهت اعاده شهرت جماع مایوسین بعدیل گفته اند و خوردن حصص مابین طعام معین برضی آن و چون هر یسه از آن ترتیب داده با هر که بنوشند در طبع آن بنشینند جهت اصلاح امراض معد و تنقیه رحم و اخراج کرم حکم و مقول بهترین ادویه است و خوردن برشته آنکه سرد نشد باشد جهت بواسیر موی آزموده و سبز تازه آن مولد فصول آشامیدن نفعی آن جهت تحلیل ورم لثه و درد دندان نافع و روض حصص در مرم کرم و خنک و تند و با قوت نافه و مقوی موی و باه و جهت تسکین درد دندان و لثه و دردهای بارد و جناب ام و امثال اینها بنایت موبرو آشامیدن آن جهت امراض مذکوره و تنقیه رنگ رخسار و صوت و طلای آن جهت تقویت باه و نمش و کلف و امثال اینها مفید و طبعی نفوذ سیاه مسقط چنین و مفتت حصه و مل و رضلات و در جمیع افعال قویتر از سفید آن و با قوت تریاقیه و جهت استسقا و بریان سدی و سده جگر و تحلیل ریا و جناب نافع و تلای اقسام آن جهت رفع صداع و زردی رخسار و معده حیا از کلف و خارش اعضا و بعضی آنها و امراض مغاصل و تقویت موی نافع و گفته اند که از خواص آنست که چون در اول هلال ماه بعد دنا لیل در بدن یک عدد نفوذ بالید گرفته و مجموع را در لثه بسته از میان هر دیای خود و یا از بالای شانه آن اندر ریا نایب عقب اندازند در آخر آن ماه آن تالیل بر طرف می شوند و حصص مفر ترحم مثاله است مصلح آن خشکاش و مولد ریا و نفع و ثقیل خصوصاً تازه آن مصلح آن جوارش کونی و زیره و شبت و کلقتل و در سرورین سکینسین ماده و خشکاش و بدل آن در قوت باه و لربا و در ماثرا افعال تر مس و آشامیدن آب بعد از تناول نفوذ بنایت

* فصل الحاء المهملة مع النون *

مضر است

* حنا * کسور حاء مهملة و فتح ثوب مشده و الف بفار هی بتخفیف نون آمده لغت عربی است و بونانی ارقان و نقولون نیز و بهندی مهنی نامند * ماهیت آن نباتی است معروف ساق آن بعد و بکل رع و زیاده و در هند و بنگاله تا بقدر رنگ و قامت انسان میشود و ساق آن سرخ رنگ و برک آن شبیه بیوک انار و مورد و نازک تر و کوچکتر و نرم تر از آن و در اکثر بلاد مخصوص بنگاله خزان لبارد مانند مورد الا آنکه در فصل بارش که کما بودن آن تاب در بروج سرطان تا آخر میزان است سبز تر و در عاتر میباید و نشو و نما زیاده مینماید و مزروع و قلم هر دو میباشند و قلم آن بیشتر و کل آن که نا غیه نامند سرخ مائل بسفیدی و خشک و است و در بعضی بلاد مانند بنگاله در سالی دیوار کل میکنند یکی در ایام بارش و دیگری زمستان و تر آن بقدر نفلی و فی الجمله ما با یا اسبن و یوس آن نازک و خوشه دار و در جوف آن دانهای ریزه و کوبیده نرماده میباشد برک نر آن عریض تر و بزرگتر و برک ماده آن کوچکتر و سبز تر و بعد سائیدن رنگین تر و نبات آن و عاتر میگردد * طبیبست آن مرکب القوی مائل بسودی و در دم خشک و در اول کرم نیز گفته اند * افعال و خواص آن امراض هر چشم و دمان و صا در طلای آن با برک کردکان بالانصافه جهت بیضه و خورده و شقیقه و صداع راسی و بلغمی مجرب و بکستور با هر که بریضا نمی جهت رفع صداع و بازفت و باروغن کل جهت قروح و رو با قطران و روغن زیتون جهت

روانیدن موی و بر حبه و صلغین خصوصاً که با آب کشنیز تازه سرشته باشند جهت منع ریختن مراد پیشم و مضمضه بطبیعی آن جهت قروح دمان و قلاع اطفا و وضاد آن برکف پای آبله دار خصوصاً درین ظهور مانع بروز آبله است در چشم آن تخصیص چون با اندک عصاره زعفران آمیخته باشند و در حلت وارد است که حناسین و یا حین است تشهیب بدن اشعراهل اسلام و ایمان است و صداع را زائل میگرداند و نور بصیر میافزاید و تقویت باطن میباید امری صمدی و کبد و طحال و مجاری بول و رحم و جنام و طاعون و وبا و غیره را نافع و بالخاصیت آشامیدن مقل ارنیم مقل جرم آن و نقوع ده مثقال آن جهت یرقان و سوز و سنگ کرده و مثانه و عسر البول و رفع احتباس آن و اسقا طنجین و تاده روز متوالی بدستور رحمت و با قروح مجاری بول زار و بول و حیض و روندن ناخن اصلی لبائی ناخن کچ و متاکل و دستر آشامیدن نقیم آن با هفت مثقال شکر جهت ابتدای جنام بغایت نافع و گویند چون یکباره آن مدامت نماید و جنام زائل نشود قابل علاج است دیگر نسبت و نظول آب مطبوع آن جهت جمره و موختکی آتش و طلای آن جهت اورام حار که زرد آب ازان آید و باره فن کل جهت رفع جرب و آب برگ بیل انجیر جهت شقاق مزمن و درد زانو مجرب و با گل حرف جهت فتق و قبله و زور آن جهت تجفیف قروح و وضاد برک خشک گویند سرشته آن با بیه بز جهت التیام قروح خصوصاً قروح گوشه ناخن و آشامیدن تخم آن بفلز یک مثقال با عمل و گنبر اجهت تقویت دماغ بغایت نافع و کل آن معتدل و لطیف یک مثقال آن با سه اوقیه آب و وصل جهت رفع انواع صداع و قطع نزلات و تجفیف رطوبات و طلای آن با سرکه جهت صداع و بتهائی جهت فالج و امراض دماغی و عضلانی و درد اعصاب و رفع خناق و التیام قروح و باموم و روغن کل سرخ جهت درد بمل و کوفتگی اعصاب و دانه مخصوصه طحال جهت ورم و درد نفخه آن و کل اشتن آن در لباس موئنه مانع کرم زدن آن و برگ آنرا نیز این اثر است و روغن کل حنا که دهن الغاغیه نامند که مانند روغن کل سرخ مکرر در روغنهای وروده کنند کرم و مصل و مقوی موی و نیکو کنند و رنگ رخسار است ببل آن روغن مرزنجوش و روغن برگ آن نیز معوی و مصل و رافع اوجاع و تملد و اعصاب و مفاصل است و در قرأبادین ملکورش و گویند حنا مضر حلق و ریه مصلح آن کبر و ابلاب بزر و قطوبه مقل ار شوبت آن تا یک مثقال و زیاده ازان کشنده است

* حند قوقل * به تخم حاء مهمله و سکون نون و فتح دال مهمله و ضم قاف و سکون و او و فتح قاف و الف مقصوره اسم لبطی است
* ماهیت آن از اجنس برنجه است بری و بستانی میباشد بری را بری حیات و بیوفانی لوطوس اغریوس و بغاریسی درو است صحرانی ریشورازی اند قوقل و بلاطینی لوطس سکار و یهندی بسکهره و کل و پرنه نیز نامند و بستانی را بری ذرق و بیوفانی لوطوس بلغتی طریفل و بلاطینی طریفل و اترام و بکسطلان طریفل را که و یهندی این نوع نیز بنام بری مشهور است و در اصفهان شیل رودرمازندان شراب کویلد و نیز سفید و سرخ میباشد و سفید آن قویتر و اکبر مسنعمل و ساق آن اندک سطر و سفید نرم و تاسه چهار ذرع طولانی و بر زمین مغروش و برگ آن اندک پهن و طولانی و بعضی را برگهاریزه و کل آن نیز ریزه و متراکم و بنفش با تارهای سفید و درین شاخه برگهاریسته و تخم آن ریزه مائل با ستداره و رنگ آن مانند نانغره و طعم برگ آن فی الجمله شبیه بخرفه و با حلت و حرارت و ساق سرخ آن صلب تر و مائل به بتفشی و بقلر سه چهار ذرع و مغروش بر روی زمین و برگ آن نیز شبیه برگ سفید و در میان برگ و شاخهای آن شاخه بسیار باریکی رسته و بر سر آن کل آن سه عد و زیاده در جوانی و رنگ باریکهای مائل بسفیدی و ریزه و اندک خورشید و تخم آن ریزه تراز

قسم سفید و طعم برک آن نیز شبیه برک بستانی و با غوص و کلور زیاد از آن میخراشد و آنچه در ما هیت آن نوشته اند که ساق آن بقدر نیم رک و شاخهای آن باز یکتر برک آن بقدر ناخن و کل آن خوشه و با سفیدی و صراحی شاید در آن بلاد بنین میباشد و باشد و مستعمل برک و تخم آنست و اهل هند بیخ آنرا نیز مستعمل دارند * طبیعت آن در درم گرم و در اول خشک * و خواص بستانی آن امراض العین اکنتان عصاره آن جهت غشاور و بیاض و قرحه چشم امراض اعضاء الغذاء و النقص و غیرها آشامیدن آن با شراب جهت استسقای بزرگان و قولنج و مغص و رفع سحر و قتله و دامیل و اصلاح اخلاط ثلثه یعنی صفرا و خون و بلغم فاسد و ملین و مغشی و بن استور و تاول برک بخشد آن با اندک روغن بریان نموده و عرق آن نیز که بن استور برک کاشنی و کل بید انجیر مقلر نمایند جهت استسقای بزرگان نافع و روغن آن جهت درد مفاصل و انتین و اکثرا آن مورت درد کلو مصلح آن کاه و کاسنی تازه و تازه آن موافق مزاج در آب و منقح اخلاط فاسده آنها و تخم آن مهبی با و طلای آن جهت رفع کلف مقدارش بت از تخم آن تا سه درم و بر رو را برک بزرگتر و ساق در راز تر و تخم آن شبیه ببلبله و کو چکرازان و کوبیده الطعم و کل آن سرخ و آنرا نیز کوبیده نامند * طبیعت آن در درم گرم و خشک * و خواص آن آشامیدن آب آن جهت سرع و درد بطلو و تقویت معده و درد آن و دفع ریا و مضمه و برودت مثانه و تقطیر البول و ادرا را نمودن بول و حیض و شیر و عرق و سقوط آن جهت سرع و جنون و طول عصر آن جهت تسکین وجع عقرب کزیده و مؤثر و بر عضو صمغ موجب احداث رجوع و لدغ و جلوس در طبع آن جهت سرعت حرکت اطفال و بن استور تدهین برون آن و نیز تدهین برون آن جهت دردا عضا و غسل با آب عصر آن جهت تنقیه بشر و نافع و مصدع و مضر محرورین مصلح آن کشنیز و بقول بزرگه و تخم آن گرم و تر و خشک تر از نبات آن مهبی و جالی و طلای آن در دفع اوساخ و کلف وجه قویتر از بستانی و مقدارش بت آن تا سه درم و مورت جرب مصلح آن کشنیز و مضر سینه و مصلح آن شکر ابلوج و از خاصیت آنست که چون برک و بیخ آنرا برادران چپ زن آستین بندند باعث سهولت وضع حمل و بایند که بعد از وضع حمل بزودی باز نمایند و صاحب دستور لا طبای نوشته که چون بیخ سفید در ساق خشک کرده آنرا با آب و یا کلاب بپایند و در چشم کشند جهت در بانیان موی مژگان و نبشته و از آنکه دفعه و جرب مغفی و چون آب برک سبز تازه آنرا بگیرند و در نه درم آن درازد و بنوشته شود که داخل کرده بشو و نه حصین بول را دفع نمایند و نیز خوردن بیخ آن را از مقدار یک غلغل بایک دانة غلغل شروع نمایند و روزی بقدر یک غلغل از آن و یک دانة غلغل بیفزایند تا چهل روز که مقدار چهل غلغل و چهل دانة آن رسد و باز بتدريج کم نمایند جهت اکثر امراض بن بزرگه و طبیعت بلغمیات بلغمیه مزمنه مخصوص مرضیکه بهندی سانسیر نامند که در سر ما یا در اوایل و یا از وسط او یا در آخر آن تب شدن می آید اکثر با حنی و نزول آب در بیضه و یا ما و مواضع دیگر نیز یاد در درج عارض میگردد بسیار نافع است * حذره و یکسر خا و مهبله و سکر و زن و تخم طاع مهبله و فادر آخر بصری بر و قمع و بفارسی کندی و بهندی کیصون نامند یکسراف فارسی و سکر و یا عشتا و بتانیة و ضم ما و سکر و او و زن و بریان کرده و نیمکوبه مهبله و قمع آنرا بصری و شیش و بزرغل و بفارسی بر غول گویند * ما هیت آن از جنوب مشهوره و مغز و ما کوله است و اجود آن تا زبانی و سفید مائل بزرگی و بعد از آن سفید آنست * طبیعت آن در اول گرم و در عاقبت و بهر دست معتدل و تازه خشک باشد آن در درم گرم * و خواص آن بهترین اطعمه است و کثیر البهره و بنین و بیکر مسند در مضر صا حیان و در عروق و احشای و خوردن خام تازه آن مولد کرم معده و

و مصالح آن حرکت کهنه و آنگاه و مضرت زان حامله و بخنده آن نفاخ و در یضم و متول رباح و مصالح آن خوردن شیر بنیه و خوردن آب بر بالای خام تازه نارس آن مورت تولنج رخی و صفا دکن م مضوع جهت نفعی دما میل مفید برای آنکه مستحق جلد است و کند م برشته بطی الهضم و نفاخ و بدستور مطبوخ آن در آب و لیکن چون استوار عیال متول میکند از آن غذای بسیار بیشتر از سایر انجای استعمال آن و صفا دکن م سوخته با موم و روغن جهت جلا و خسار یغی و آرد کند م سبیل که در آن اندک نخاله باشد که خمیره آن برآمده و آن از آن ترتیب دهند کثیر الغلظت و مسمن و میوه و نان فطیر و نانیکه آرد آنرا بسیار نرم سوده و در آن مطلق سبوس نباشد و شسته مانند نشاسته شد و باشد قابض و مسدد و در یضم و مصالح آن فانیل سنجری و انجیر و فرا که مطبوخ و خوردن جوارش کمونی و فلا نلی بعد از آن و آرد مطبوخ با شکر و بادام مانند حریره و اندک اندک لیمن جهت سرفه و نفث اللم و در دینه و کزده و تسهین بدن و تقویت با بغایت مؤثر در ستر و مضوع از نشاسته آن و مطبوخ با آب و بنجاف و روغن تازه جهت خضرت سینه و صفا دکن م بخنده با آب و روغن زیتون جهت تحلیل و ارام حاره و با آب و بنجاف جهت اورام بارده و نفعی دما میل و با آب کشنیز جهت ردع و تحلیل و ارام حاره و خزان و روغن د مجرب و طلای آن با سکنجبین جهت بثر و رینیه و با عصاره بنجاف جهت منع ریختن فصول با عصاب و نفعی امعا و با شراب و یا سرکه جهت هم هوام غصه صا آرد کند م سرخ و در زور آن بر موضع کزده و سبک دیوانه بغایت مفید خصوصا که بر بالای آن برک پید انجیر و نل و گفته اند چون خمیر کنند م را بر موضع کزده و سبک چند ساعت بدن نرسد پس باز کرده و نرسد اندک از نل اگر سبک آنرا نشورد معلوم میشود که آن سبک کزده دیوانه بوده است و نشاسته آنرا چون بار از دیوانه طبع نمایند جهت زیاده کردن شیر زبانه نافع و روغن کند م جهت منع قویا خصوصا قویای اطفال و قویای تازه و سعه و حوز از و کف نافع و در ستر اخذ آن در دهان و در ابادین کبیر ذکر یافت *

جنگل * بنجاف حاره و مله و سکون نون و متع غلاء معجیه و سکون لام و آنرا القم نیز خوانند بسبب کمال مراد و عبرتی کسب و بشیرازی گوشت و بکرمانی خرمه و بلفتی دیگر خرمه و روایه و بلفتی هند و اندک پوچهل و بهندی اندک و با پهل و بلفتی مها کال نامی * صافیت آن نمک کبای است بقدر هند و اندک کوچکی و نارنج متوسطی و در نهایت تلخی و نور ماده میباشند آنرا صلب تر و کوچکتر ماده آن بزرگتر و ریخته تر و مستعمل ششم ماده آنست که بیرون آن زرد و اندرون آن سفید مائل بزرده و متخلخل و در نبات آن شراب و باری باشد و تقسم آن سیاه بود و اندرون زرد سبز زبون و آنچه در پوسته منتسب بیک باشد از سموم قتاله است و در هند و بنکاله بیرون آن سرخ بسیار رنگین و سفید نیز میشود اما بسیار کم و در روغنات آن اندک طولانی و نبات آن شبیه نبات هند و آنه و برک آن از آن کوچکتر و زرد رنگ و بیج آن باریک قوت نمواند مادام که در پوست است تا چهار سال باقی میماند و چون برآورند و سال و یا که عند الاحتیاج ششم آنرا برآورده استعمال نمایند و اگر بیشتر برآورند فاسد میگردد * طبیعت آن درجه ارم گرم و در سوم نیز گفته اند و در دوم خشک * انفعال و خواص آن متعال و مقطع و مسهل اقسام بلغم و جاذب اخلاط بلغمیه از معده و بدن امراض الراس استامیلن آن جهت امراض سردیارد مانند صاع و شقیقه و فالج و لقوه و صرع و نسیان و منع نزلات مزمنه و پشم و چون در روغن زیتون بجوشانند و بدن اسهول نمایند جهت تقطیع سله و ماغی و قطار آن جهت درد کوش و ملین آن بردن آن جهت اسهالی کنند آن و سعط آب تازه آن جهت رفع زردی چشم و خوردن برک خشک آن بقدر و در هم با نشاسته و مسخن هر بی جهت اسهال سوداوی و با افتیمون و انیسون و یارچ بقیه را

نخیم سفید و طعم برک آن نیز شبیه برک بستانی و با قفوصت و کلور از یاده ازان میخراشد و آنچه در ماهیت آن نوشته اند که ساق آن بقدر نیم ذرع و شاخهای آن باریک و برک آن بقدر ناخن و کل آن خوش و با سفیدی و مرغی شایسته در آن بلاد بین میأت میشد و باشد و مستعمل برک و تخم آنست و اهل هند بیخ آنرا نیز مستعمل دارند * طبیعت آن در دوزخ گرم و در اول خشک * افعال و خواص بستانی آن امراض العین اکمال عصاره آن جهت عشا و ریباض و قرحه چشم امراض اعضاء الغذاء و المنقذ و غیره آشامیدن آن یا شراب جهت استسقا و یرقان و قولنج و مغص و رفع سموم قتله و دامایل و اصلاح اخلاط ثلاثه یعنی صفرا و خون و بلغم فاسد و ملین و معفی و بتستور تنارل برک بخت آن بانندک روغن بریان نموده و عرق آن نیز که در ستور برک کاشنی و کل ببل انجیر مقلر نمایند جهت استسقا یا در نافع و روغن آن جهت درد معاصل و انتین و اکثرا آن مورت و در کلو مصلح آن کاهور کاشنی تازه و تازه آن موافق مزاج دواب و منقی اخلاط فاسده آنها و تخیم آن مهیج باه و طلای آن جهت رفع کلف مقد ارش بت از تخیم آن تاسه در هم و بری را برک بر رکت و ساقی در از تر و تخیم آن شبیه بملیه و کو چکتر از آن و کریمه الطعم و کل آن سرخ و آنرا یونجه کوهی نامند * طبیعت آن در دوزخ گرم و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن آن جهت صرع و در پهلوی تقویت معده و در آن دفع ریاح و مغمغه و برودت مثانه و تطهیر البول و در آن نمودن بول و حیض و شیر و عرق و سغوط آن جهت صرع و جنون و بطول عصیر آن جهت تسکین و جمع عقرب کزبده مؤثر و بر عضو صمیم موجب اجابت رجوع و لذت و جلوس در طبع آن جهت سرعت حرکت اطفال و در ستور تنارل همین بروغن آن و نیز تنارل همین بروغن آن جهت درد اعضا و غسل با آب صیر آن جهت تنقیه بشره و نافع و مصلح و مضر و محرور و مصلح آن کشنیز و ببول بارده و تخیم آن کرم و تر و خشک تر از نبات آن مبهی و جالی و طلای آن در رفع اسهال و کلف و قویتر از بستانی و مقد ارش است آن تاسه در هم و مورت جرب مصلح آن کبر امضر سببه و مصلح آن شکر ابولج و از خاصیت آنست که چون برک و بیخ آنرا بر آن چوب زن آهستن بتل نیک باعث سهولت وضع حمل آنست و باید که بعد از وضع حمل بزودی باز نمایند و صاحب دستور الاطبا نوشته اند که چون بجمع سفید در ساق خشک کرده آنرا با آب و یا کلاب بپایند و در چشم کشند جهت رویانیدن موی مؤکد و ریشته و از آله د معده و جرب مغید و چون آب برک سبز تازه آنرا بگیرند و در نه در هم آن دوازده توله شیر کارد داخل کرده و بشورند حبس بول را دفع نمایند و نیز خوردن بیخ آن را از مقدار یک فلغل بایک دانته فلغل شروع نمایند و روزی بقدر یک فلغل از آن و یک دانته فلغل بیفزایند تا چهل روز که مقدار چهل فلغل و چهار دانته آن رسد و باز بتدریج کم نمایند جهت اکثر امراض باردگی و طبعه و حیضات بلغمیه مزمنه مخصوص مرضیه که بهندی سائیر نامند که در هر ماه یا در اوایل یا اواسط یا اواخر آن تب شدیدی اکثر با حسی و نزول آب در مضطرب و با موارض دیگر نیز با در و رجوع عارض میگردد و بسیار نافع است * حنطه * بکسر حاء مبهمله و سکون ذون و فتح طاء مبهمله و فادرا آخر بر بی برو قح و بفارسی کندی و بهیمی که بهیون نامند بکسر کاف فارسی و سکون با غنمه تحتانیه ضم ها و سکون وا و ونون و و بان کرده نیم کوفته معشوقه آنرا بر بی و شیش و تر و غل و بفارسی در غول گویند * ماهیت آن از جنوب مشهور و معروفه ماکوله است و اجود آن تا زبایل و سفید مائل بزردی و بعد از آن سفید آنست * طبیعت آن در اول گرم و در طوالت و بهیوت معتدل و تازه خشک است و آن در دوزخ گرم * افعال و خواص آن بهترین اطعمه است و اکثرا کسرا ساعده سن و بان و یکین مسد در مضطرب صاحبان سله عروق و احشا و خوردن خام تازه آن مولد کرم معده

و مصطلح آن سرکه گفته اند بکامه و مقصر زنان حامله و بختنه آن نغاح و دیر هضم و مزل ریا ح و مصطلح آن خوردن شیر و پنیر و خوردن
آب بر بالای خام تازه نارس آن مورت و تلخ و رسی و عصاره کدک م مضروب جهت نفیج د مامیل مفید برای آنکه معشج جلد است
و کدک م برشته بطبع البهضم و نغاح وید ستور مطبوخ آن در آب و لیکن چون احتیاج یابد مثول میگردان از آن غذای بسیار بیشتر
از سایر اشیاء استعمال آن وضه اندک م سرخشته با موم و روغن جهت جلائی رخسار بیدل و آرد کدک م عسل که در آن اندک نخلاله
باشد که خمیره آن بر آمله و نان از آن قریب د فلفل کثیر الغل ا و مسمن و مبهی و نان طیر و نایکه آرد آنرا بسیار نرم سوده
و در آن مطلق سوس نباشد و شسته مانند نشاسته شد و باشد تا یض و مسدل و دیر هضم و مصطلح آن فانین ستجری و انجیر و
فواکه مطبوخه و خوردن جوارش کمونی و فلا نلی بعد از آن و آرد مطبوخ با شکر و بادام مانند حریره و اندک اندک
لدن د جهت سرفه و نفث الدم و در د سینه و کزد د و تسمین بدن و تقویت با غایت مؤثر وید ستور مصنوع از نشاسته آن
و مطبوخ با آب و نبات و روغن تازه جهت دشونت سینه و وضه آرد کدک م بختنه با آب و روغن زیتون جهت تحلیل اورام
حار و با آب پیاز جهت اورام باره و نفیج د مامیل و با آب کشنیز جهت ردع و تحلیل اورام حار و خنایز پرورد و مجرب
و طلای آن با سکنجبین جهت بوز و لرزیده و با عصاره بیج جهت منع ریختن قصول با عصاب و نفیج امعا و با شراب و با سرکه جهت
هم موام عصاره آرد کدک م سرخ و در و رور آن بر موضع کزید و مک د یوانه بغایت مفید خصوصاً که بر بالای آن برک بدل انجیر
بدن دل و کده اذن چون خمیر کنند م را بر موضع کزید و مک چند ساعت بدن ند پس باز کزد د فز د سگ اذن از دل اگر سگ آنرا
فخور و معلوم میشود که آن سگ کزید د دیوانه بوده است و نشاسته آن را چون بار از نانه طبع نماید بدن حویث زیاد کردن شیر
زنان نافع و روغن کدک م جهت منع قوبا خصوصاً قوبای اطعالم و قوبای تازه و سعده و حوز از و کلف نافه و د ستور اخذ آن
د را دمان در قبا بادین کبیر ذکر یافت *

حُضَلُّ * بفتح حاء معمله رسكون نون وفتح غاء معجه رسكون لام وآنرا القم نیز خوانند بسبب کمال مراد و عبرتی کسب و بشیرانی
 کوش و بکرمانی خرز هره و بلغتی دیگر خبز و رویه و بلغتی منک و آنرا برجهل و بهندی و آنرا کاپهل و بلغنی و ماکال نامند *
ما هیت آن ثمر کاهمی است بقدر رند و آنرا کوچکی و نازکی و در نهایت نلخی و نرمی و می باشد آنرا صلب تر و
 کوچکتر و ما هیت آن بزرگتر و رختر و بهتر و مستعمل ششم ماده آنست که بیرون آن زرد و آنرا درون آن سفید مائل بزرده و متشکل
 و در نبات آن ثمر بسیاری باشد و نغم آن سیاه بود و آنرا درون زرد و همزبون و انچه در بوته منحصر بیکی باشد از سموم قتاله است
 و در رند و بنگاله بیرون آن سرخ و بیرون آن سفید نیز میشود اما بسیار کم و نادر و میثاق آن اندک طولانی و نبات آن شبیه
 نبات منک و آنه و برگ آن از آن کوچکتر و زرد رنگ و بهیچ آن بار یک قوت ثمر آن ماده کم در پوست است تا چیا رسال باقی میماند
 و چون برآوردند تا د و سال و باید که عند الاحتیاج شحم آنرا برآورده استعمال نمایند و اگر بیشتر برآورند فاسد میگردد
طبیبعت آن درجه ارم کرم و در سم نیز گفته اند و درد و خشک * **انعال و خراس** آن محل و مقطع و سهل اقسام
 بلغم و جاذب خلط بلغمیه از معده بلغم الراس آشامیدن آن جهت امراض سردیاد مانند صناع و شفته و فالج و لقوه
 و سرع و نسیمان و منع نزلات مزمنه پیشم و چون در روغن زیتون بپوشانند و در آن مسعود نمایند جهت تفتیح سده و مایه
 و قطور آن جهت درد گوش و مالیدن آن بر دندان جهت اسانی کردن آن و مسعود آب تازه آن جهت رفع زردی چشم و
 خوردن برگ خشک آن بقلرد و در هم پاشا هته و صغیر بی جهت اسهال و دوا و با آنهم و نوانسون و یارچ نمقرا

جهت مالمیو لیا ر صرغ رداء الحیه و جذام و سایر امراض سوداویه و مضغه بطبع بنخ آن در سرکه جهت وجع دندان و چون
جوف آن را خالی کرد و در آن سرکه بویژن و بنوشانند و در آن مضغه نماید جهت درد دندان و تفویض لثه و روغن
آن که در جگر آب تازه آنرا بایک جز و روغن کتید و زیتون ترتیب دهند جهت ارجاع و امراض بارده و وحوش سر
قطر آن جهت درمی وطن و کرم کوش و مالیدن آن بر دندان جهت رفع درد آن و اکثراً در مادی آن جهت سیاه کردن چشم
از رقی بغایت مفید امراض معده و امعا و کبد و کوره و مثانه و رحم و مفاصل و غیره آشامیدن آن بتهائی یا با دویه مناسبه
جهت امراض مذکور و راسته و جذام و داء الحیه و داء القمل و سایر امراض سوداویه و بواسیر و چون در ماء القراطن
که ماء القمل است صمغ نمایند و بیا شامند اسهال کیموس غلیظ نماید و چون درست آنرا در آب بنوشانند و بان حقیقه نمایند
جهت فالج و رفع قولنج بلغمی و ریشی و عرق النساء و وجع و رک و ظهور امثال اینها نافع و شایف آن مهمل قوی و فرج
آن قاتل جنین و آشامیدن یک درهم از روغن آن بر ستور مسطور جهت اسهال بلغم و اخراج اقسام کرم معده و امعا و لثه فین
آن باز مره و کاه و بر ناف نیز جهت اخراج اقسام کرم و حقیقه آن جهت رفع قولنج مفید و اگر تازه آن بر دست نماید ربع رطل
شیم خشک آنرا در آب بنوشانند و بایک رطل روغن طبع نمایند تا آب رفته روغن بماند و چون سر آنرا درید و فلعل در جوف
آن بر کرده و سر آنرا وصل کرده و بکلی حکمت بکینند و نزد یک اجاغ دهن نمایند تا یک هفته بنخورد بیکه نسوزد پس بر آورد و فلعلها را
سائید و تناول نمایند جهت رفع ریاح و انهضام طعام نافع و طلاء سبز تازه آن جهت عرق النساء و درهای بارد و مبر
مفر دیکلانه و پوست و دانه آنرا چون بکوبند و بیا شامند و همچنین مقدار زیاد و یا از شحم آن اخراج اقسام دیدن
نماید و آشامیدن آن وضه آن چند مرتبه بر کف پا جهت جذام و توقف شدت آن مجرب گفته اند و طبع آن
جهت امتساق و داء القمل و تحلیل خون منجمد و رفع سمیت کزیدن عرق حکایت کنند که اعرابی را چندی جا از بدن
او را مار کزید در ساعت و درم آنرا بیا شامید صحت یافت و کوبیدن چون سر آنرا برید و چند بار چغره عرق که بهار می
رو باس نامند در آن فروبرد و سر آنرا وصل نمود و بکلی حکمت بکینند و نزد یک اجاغ دهن نمایند تا یک هفته بنخورد بیکه نسوزد
پس بر آورد و عروق را از میان آن بر آورند و خشک نمایند و وقت حاجت با آب لیمو سائید و بر کاف دست ضام نمایند
در سه مرتبه بعون الله تعالی رفع میکرد و مجرب است وضه بر کف آن با آب و نشا سته جهت قطع سیلان خون منفلج
و تحلیل اورام و یا شیدن آب طبع آن در خانه جهت کشتن کیک و منع تولد آن مؤثر و بنوشیدن آن جهت ادرار حریض
مفید و تعلیق بیخ آن بر کمر جهت نزول آب در بیضه کوبیدن موثر است و فحم آن مهمل و مقوی و مورت و دار و چون مکرر
بخورد و در آب نمک بنخساند تا تلخی آن زایل گردد پس بکوبند و با شیر و خرما بنوشانند و بخورد جهت صحت بدن
مفید ازین جهت چون حفظ را سوراخ کرده اند آنرا بیرون آورند و روغن زیتون در آن بپزند و سوراخ آنرا بقطع
حفظ مسدود کنند و بنخیر بکینند و بر روی آتش بگذارند تا چند جوشی بخورد خضاب نمودن بدن آن و آشامیدن آن در حمام
جهت سیاه کردن موی و منع سرعت سفیدی آن مجرب دانسته اند و روغن آن که در امراض راس ذکر بافت جهت منع
رختن موی نافع است و کوبیدن چون آنرا از میان دیواره نموده بر بدن فرسی که بر آن کتیه بسیار باشد بماند در دمه
دفعه زایل کرد و معالوش و شحم آن از نیم درهم تا یک درهم گفته اند که زیاد از نیم درهم نماید استعمال نمود
و نباید که استعمال نمایند آنرا مکرر سردی هوا و زمستان و در کرم و محرور المزاج و استعمال آن جائز نیست جهت آنکه

مکرب و موجب مغص است و نشاء است که عمل نمیکند و موجب امراض میگردد خصوصاً امراض معدی و مقعدی و انفتاح
 افواه عروق و جریان خون صالح است از برای میرویدن و بطنی مزاجان و مرطوبین قوی المزاج غلیظ الطبع و مستعملین
 مباد و اغلیظه غلیظه و غیر و بنیر و امثال اینها کسیکه اراده استعمال آن دارد باید که بتنهائی نخورد بلکه یا مصلح آن که
 صمغ عربی و یا کنیر یا مقل الیهود و یا نشاء است هر یک مفرد او یا مرکباً و با دویه مناسبه دیگر نیز و صمغ عربی مضغ
 فعل آن و کنیر اعمین عمل آنست و باید که بسیار نرم بسانند زیرا که جریش خشن آن مورت مغص و سحج و تقطیع معاست
 و اصلاح آن با موم مذکوره است بدل آن حب الخروع است و کوبند بوزن آن خردل و چهار دانگ وزن آن قنار الحمار
 و کوبند بوزن آن حرمل است

* فصل فی الحاء مع الواو *

* حواصل * بفتح حاء مهمله و او را الف و کمر صاد مهمله و سکون لام بهندی گنگ بهیم و مصر کی بضم کاف و سکون یا نا مند
 * ماهیت آن * از جمله طپور آبی است اندک عظیم الجثه و متغیر آن بلند و پهن و هر آن بطرف یائین برگشته و از آن پشت
 خار میسازند و پایها م آن مانند پای مرغابی و پرده دارد و نوع میباشند سفید و سیاه و خاکستری رنگ و سیاه آن بد بوی و
 بوست آن مستعمل نیست و سفید آن خوشبو و از پوست آن پوستین میسازند * طبیعت آن * در دم گرم و تر و رطوبت
 آن زیاده از حرارت * افعال و خواص آن * کوشش آن غلیظ دیر فضا و مصلح آن مهر انجستن آن باد ارچینی و کوبه
 وادویه خار و تناول نمودن و پوشیدن پوستین آن موافق محرورین و جراحان و صغرافی مزاج را ضرر و فروردن پیه خام

آن جهت مغص و قولنج مفید و روغن آن مختل و ملین و مقوی اعصاب و جهت ارجاع مفاصل و دردهای بارد نافع

* حور * بضم حاء مهمله و سکون و او را هاء مهمله و زای معجمه نیز آمده است و آنرا اگر و نس و بفارسی تون نامند * ماهیت آن *
 از جمله اشجار قریب بد رخت خرما است برگ آن مانند برگ بید و از آن بار بکثرت در از تر بوست آن زرد و گل آن خوشبو
 و دانده آن مانند گندم و ریخت آن لیس آنرا سرد و له با مند و نبطی و رومی میباشند و مثبت رومی آن بلغار و اروس و صمغ رومی
 آنرا کوبند که ریاست از اروس می آوند و بدین نحو تربیت میدهند که پوست و چوبهای آنرا بر هم چیده و در زیر
 آن ظری میگذرانند و آنها آتش میافروزند تا پوست و چوبها سوخته و دهنبت آن در آن ظرف چکیده و مجتمع گردد و
 درخت رومی آن بزرگتر و برگ آن دراز تر از نبطی و نبطی آن بی صمغ و در مز بلها می نشانند و فتری که در حوالی آن
 و در آن منزله روید بیغائله است * طبیعت رومی آن در سوم گرم و در اول خشک * افعال و خواص آن * آسایش
 صمغ آن با سرکه جهت خفقان و صرع و تقطیر البول و ستر و صمغ آن بد و ن سرکه جهت خفقان و منع سیلان رطوبات
 بمعدی و معار و قی النساء و قطع حمل و تفتیح سد و نافع و کل آن قاطع نرف الدم جمیع اعضا و برگ آن با سرکه جهت نقرس
 و فر زجه آن با سرکه بعد طهر معین بر حمل نیز گفته اند و طبع چوب آن مجفف قروح و آله و روغن آن که مذکور شد
 قوی تاثیر و خوشبو و در افعال قریب هر روغن بلسان است و نبطی آن در اول گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن
 العین اکحال تمر تازه آن با عمل جهت غشاوه الاذن قطور آب برگ تازه آن جهت درد گوش و آشامیدن یک مثقال
 از پوست آن جهت عرق النساء و تقطیر البول نافع و قاطع حمل زنان است خصوصاً با اندکی حب الکلی و غسل و برگ آن
 نیز بد ستر و همین اثر دارد چون بعد طهر با شامند بدل آن مرزنجوش ثلث وزن آن مقل ارشربت آن از نیم درهم
 تا یکدرم است

* فصل فی الحاء مع الیاء الملتصقة بالحاء * *

* **حیدر** * بدنی خاوموله و فتح باء مثل ده و ما کویند وجه تسمیه آن بحیه از آنست که طویل العمر میباشد و نیز گویند جهت
 آنست که بعد مردن بدن آن مدتی میماند بیشتر از بدن حیوانات دیگر و آنرا بفارسی مار و هندی سانپ نامند * **ماهیت آن**
 اقسام میباشد و بدن توپین آنها سیاه و دروز آراب و کفچه دار یعنی آنکه در وقت غضب سر آن بلند و مانند کفچه میشود و
 در ملک مند و بنگانه بسیار هم میرسد و مار و میزک نیز که سر آن مانند مویز سیاه و بدن آن خاکی رنگ میباشد و اکثرش خود
 را در خاک پنهان میکند و سر بیرون چون کسی بغفلت بخالد دانه میزند ست پسوی آن بردار را میگز در مسچین اقسام
 ردیده دیگر نیز میباشد و در انی نیز ذکر یافت و فرموده میباشد و در آن را در دندان و ماده آنرا چهار دندان و بعضی
 شادار میگویند که میباشد و برای شاخ آن نیز خواص و منافع مینویسند * **طبیعت آن** در آخر سوم کرم و خشک و باقوت
 تصنیف * **افعال و خواص آن** العین اکتال بیه آن مانع نزول آب در چشم الاذن قطور پوست مطبخ آن در شراب جهت
 در کوش الفم مضمغه جو شالید * آن در مر که جهت درد دندان العین چون مار سیاه خاکی رازنده در کوزه نوی کرده
 در تون حمام گذارند تا بسوزد پس بر آورده با غسل سرشته اکتال نمایند بغایت مقوی با صره الخنازیر و داء الثعلب و داء الحیه
 باروغ زیتون محال خنازیر و با سر که مزیل داء الثعلب و داء الحیه النواصیر طلا پوست سوخته آن باروغ تخم کتان که
 چند روز مزوج کرده گذاشته باشند جهت نواصیر کهنه بسیار مؤثر است لحد ام و الثالیل چون سرود نهاله و زهره آنرا در
 روغن اندازند و بجوشانند تا مهر اشودتد مین بدن جهت از الة جدام و ثالیل سریع الاثر الحی تعلیق دندان که
 در حال زندگی از آن کده باشند و بدستور تعلیق دل آن جهت سریع و تعلیق شاخ مار شاخند ارجه تب غب مؤثر البرحم
 و البراسیر تعلیق پوست آن که در سال میاندازد که سلح الحیه نامند و بسیار نازک براق میباشد بر ورک زنان موجب
 سیه و لا دت و بخور آن مسقط جنین و میجفت دانه بواسیر البرص تخم مار را چون با سر که و بوره بسیار و بر برص
 طلانه ایند جهت از الة آن مجرب دانسته اند و بمقرا طبس گفته که چون شکم مار را از سرتا دنباله بشکافند و احشای آنرا بر
 آورند و بجای آن شاه سفرم خشک که با آب خمسانب نه نرم کرده باشند پراکنند و میل شق را بد و زند و در آتش گذارند
 تا پخته شود پس شاه سفرم را بر آورده بر برص ضامند ایند و به بدن و بدن یک شباندر و یکتا ایند با لک زائل میگرداند
 مجرب است و دای کسی که او را مارگزیده و یا کوش و یا زمره آنرا خورده باشد دای ای انی گزیده و لشم و

زهره آن را خورده است و در انی ذکر یافت *

* **حیس** * بکسر حاء و سکون یاء منثا و تثنایه و سین موله بفارسی چنگال نامند * **ماهیت آن** غدائی است که از روغن
 زبان کرم میسازند * **افعال و خواص آن** کثیر الغذا و مسمن و غلیظ و در مضم و مسد و مصلح آن سرکه و غسل است
 * **باب هفتم در بیان ادویه که حرف اول آنها خاء معجمه است** * **فصل اول الخاء مع الالف** *

* **خاماسوقی** * بدنی خاء معجمه و الف و فتح میم و الف و ضم سین موله و سکون و او و کسوف و بالغت و توانی است
 و خاما بدنی زمین و سوری بدنی انجیر است یعنی انجیر زمینی * **ماهیت آن** نباتی است بی ساق و بکل و شاخهای آن
 بقدر چهار انگشت و منبسط بر روی زمین و بر شیر و برک آن در زیر شاخ آن رشته شبیه ببرک عدس و در زیر برگ شری
 معتدل و ربیع آن باریک و در ابرام و رومی میرسد منبت آن سنگستان و مواضع خشک و در مصر خصوصاً عین الشمس بسیار
 * **طبیعت آن** کرم و خشک و در ازل سوم * **افعال و خواص آن** بسیار خاد و جالی و حریف العین اکتال آن

باعمل جهت زرع آقا و ترخه چشم و غلظت بصیر و ابتدای نزول آب البواحیر خوردن قدری قلیل آن بانان مسقط دانه
بر امیر انصافه آشامیدن مطبوخ آن ملین بطن و بدستور لبس آن ولیکن باخطر التایل و الم والا ورام و غیر ماضاد
شاح و بدستور طای شیر آن بر تایل منکوب که معماریه نامند و سائر انواع تایل وخیلان و کزیدن و عقرب و اورام بلغنی و قلع
آثار ضرب عیالی بر جبهه و تعمیر آن و بدستور طبیح آن و چون اغصان آنرا بگویند و بر اورام بلغنی و تایل مرنوع
که باشد ماضاد نمایند تحلیل و مدال و الحوم و مول سائید و آن با شراب جهت تسکین و جمع رحم مضر منته مصلح آن کثیرا
معدا و شربت آن تا یک قیراط است

* **خانیق التلب** * که قاتل التلب نیز نامند * ماهیت آن گیاهی است برگ آن شبیه بپیرک دلب و تیره تر و کوچکتر
از این و تشریفات این از آن زیاد و از شاخ آن شاخهای باریک دراز رسته * **طبیعت آن** در آخر سوم سرد و خشک
* **افعال و خواص آن** بالخاصه کفنه و کرک است و چون بگویند و برگ گوشت خام بیفشانند و کرک بخورد بزودی
خناق کند و نمیرد و لهذا آنرا خانیق التلب نامند و در سائر افعال مانند خانیق النمر است که مذکور میشود و این ماسویه آنرا
اسفیل دانسته و صاحب اختیارات گفته که تحقیق خریق سیاه است

* **خانیق التلب** * آنرا قاتل التلب نیز نامند و بهندی و گهار و کوبند * **ماهیت آن** کوبند اذاری است که بفارسی
کچول نامند و مل گورش و یوسف بغدادی مولف مالا یسع غیر آن دانسته ماهیت آنرا گفته گیاهی است شاخهای آن
باریک طولانی و بدوشکن و برگ آن شبیه برگ لبلاب کبیر و اطواف آن تند و بسیار بوی و بارطوبت لزجه
و زرد رنگ و ثمر آن در غلافی شبیه بپاتلی بطول یک انگشت و در جوف آن دانه کوچکی سیاه و صلب * **طبیعت آن**
در چهارم گرم و خشک * **افعال و خواص آن** از سوم قنانه و کشنده ملک است در سعت نشانی لهذا مسمی بد آن گفته
و کشنده سائر سباع و حیوانات دم دار و انسان نیز اورام ماضاد آن جهت تحلیل ورام باره و نفع بالغ النفع و بزودی
موثر و علاج کسمه که آنرا خورده باشد تبوید و ترطیب و فطال است اگر طبیعت متحمل آن باشد و تقویت قلب بمفرحات باره
* **خانیق التلب** * بفتح ثون و کسر میم و سکون راء مملو و قاتل النمر نیز نامند و بیونانی اقولیطن * **در ماهیت آن**
اختلاف بسیار است بعضی مازریون سیاه و بعضی اسفیل و امین و الله و کل سیو صحرایی دانسته و مولف مالا یسع و صاحب
قل کره گویند که آن گیاهی است غیر مازریون ساق آن بقدر ریشتری و برگ آن شبیه برگ قنانه و از آن کوچکتر و باخشونت
و از سه عن دنا چهار عدل زیاد و نمیشود و بیخ آن شبیه بعقرب و براق در خشند و مانند شیشه * **طبیعت آن** در
چهارم سرد و خشک * **افعال و خواص آن** از سوم قتاله و در سباع سریع التاثر و خصوصا کرک لهذا آنرا خانیق النمر
نامند الخواص چون عقرب نزدیک آن رود یا آنرا نزدیک عقرب آورند ملک میکند و درراطیه رادع اورام حاره
و مسکن درد چشم و مسقط دانه بوا سیر و نیمدل و هم آن کشنده و بسل و رخنای و تشنج و بسته شدن زبان و سیاهی رنگ بدن و علاج
و تریاق آن کما فیطوس با شراب صغریه و باد و یا فرا سیمون و یا فستقین و یا جرجیز و یا قیصوم و یا آشامیدن ماء المراد
با شراب است و قری حقه نمردن

* **قصه** * الخاء مع الباء الموحدة *
* **خباژی** * بضم اول و فتح باء موحدة و مشد و الف و کسر زای معجمه و یا بفارسی نان کلاغ و بزرگ و خیر و و بزرگی
این کما جی رد و مازندران گیاه آنرا الحیک و شیوازی خطمی کوچک نامند * **ماهیت آن** مولانا نفیس گفته که سه نزع

میباشد یکی بستانی و آن مخصوص با هم ملوخیه و ملوکیه است و دیگر بری و آن دوتنوع است یکی عظیم و آن مخصوص با هم
خطمی است و درم صغیر و آن مخصوص با هم خبازی است و یغاری و خبازی و از مطلق آن مراد نوع صغیر بری است
که هرک آن مستند برییمزه و اندک خشن خصوص یشت برک آن و کل آن کوچک و سرخ مائل به بنفش و تنیم آن مدور
اندک پهن و در وسط آن تغییر و رنگ تنیم بعضی نوع سفید و بعضی مائل بسیاهی و نبات آن کوچکتر از خطمی و لعاب
پوست بیخ و پوست ساق آن بسیار کمتر از خطمی و در تری و تازگی اندک لعابی دارد و چون خشک و کهنه شود با کل
بر طرف مکروه و منبت آن زمینهای نمناک و در خریف و در بعضی بلاد در اول بهار میرود و خود در و مزرع هر دو میباشد
و خرفی تا بهار و در بعضی تا تابستان میماند و یکتود در کمر نزدیده شد که هرکهای آن ریز و نرم و کل آن کوچک که در بهار میرود
و تا تابستان میماند و نبات این بسیار رنگد نمی شود بلکه بعضی اندک بر زمین مقرر و میباشد و هرک کل اینها همه هوای خطمی
بلند و سرخ مائل به بنفش و کونانی شکل و بعضی بزرگ و بعضی کوچک و کل خطمی بزرگ و مدور و پهن و بعضی سرخ و بعضی
سفید و زرد نیز میباشد چنانچه انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد * طبیعت آن در اول سرد و در و کوبند در درم و بعضی
معتدل در پروت و حرارت و بعضی بری آنرا مائل بحار و دانسته اند * افعال و خواص آن با بر و قوت و قوت
متضاده و معتدل المذهب و ملین طبع و منفع و رادع و مفتح سد کبد و مد و بول و زیاد کننده شیرالجن و ضد برک آن
که در دین مضع نموده باشد با نمک جهت تنقیه نوا صیر چشم و بینک جهت التیام آن جبر الکس و الای ورام و السموم و حرق
النار و ضد ما یثیله آن جهت شکسکی اعضا و تحلیل اورام حاره و کزیدن زنبور و مکس و بازیت و بار و رغن کل جهت
سوخنی آتش و باد سرخ و کزیدن کی عقرب و صا د خنک آن با بول جهت ترویج سرور و رفع لثاله الصد و الملعنة و الکل
و آلات البول و السموم آنرا بدن نیم و طل طبیع شاح آن با شکر جهت سرفه و بیهة الصوت و رفع خشونت آن که حادث از حرارت
و یبوست باشد و در سپر زریان و جرب و قرحه و معار و زحیر و قرحه و مانده و حرقت بول و تفتیح سد و ضد طبیع بر و
برک آن جهت ادویه قاله و رتیل و در کرده نافع الرحم جلوس در طبیع برک آن جهت صلابت رحم و تلین اورام مفعله
و چون برک تازه آنرا سائید و با کره تازه و نمک و بید و بماند و هیچ کزنده او را نکزد و برک تازه نورسته کوچک نازک
آنرا اخته میخورند و بهترین استعمال آن در ما کول طبیع آن با لیوم طبر و است و درخی معد و ضعیفه و مضرا مزجه بارده
و طبعه مصلح آن در مری و رین و ترشیه و در مری و رین و فلاغی و چون کموتی مقل ارشیت از آب آن تا پنجاه درم و تنیم آن سرد
و بر و کثیر للعاب و مزلق و مغری و ملین بطن و جهت سرفه کرم و خشک و کرفکی آواز و رفع بزله و تقویت امعاء و سنج و قرحه
کرده و ممانده و دفع رانی عا دویه حاره حاده و دفع کزیدن زنبور و رتیل و با تنیم حنل قوتای بری با سوبه جهت درد مثانه و
حقنه آن جهت رفع سوزش امعاء و رحم و مفعله و با عمل جهت در جگر الاورام و الاوجاع ضد آن بستانی و با با جو مفر
جهت اورام حاره و اوجاع و اورام صلبه حاره و ضد تنیم و برک آن جهت کزیدن کی زنبور نافع مصر معد و ضعیف مصلح آن
و بوب فوا که مقل ارشیت آن تا پنجاه درم بدل آن تنیم خطمی و کل آن جهت قرحه کرده و ممانده شربا و ضد اشخای آن
جهت وجع روده و ممانه نافع * و خبازی بستانی را برک در از و کل زرد و کوچکتر از کل خیار و در بنده زاده بسیار سر وید
و بلندی که به بنیه می شود تنیم آن ساه و در از شبیه بشونز و بسیار تل و غلاف آن شبیه بکرم و مائل بسری * طبیعت آن
در پروت و رطوبت زیاد از بستانی و ملین طبع و سینه و رافع خشونت آن و مصلی صوت و مهبج حرارت بسبب لطافت

و جهت تهیه حاره نافع مصلح آن بارد مصلح آن ادویه حاره و تقیه آن معهل قوی اخلاط غلیظه و مدفع هله و جهت عرق النسا آب آن با شکر جهت دفع اخلاط مخترقه و ضما دمضوغ آن جهت تحلیل اورام و تسکین درد کزیدن عرق نافع مقل ارشیت آن تا دود نرم است

* **خبز** * بضم ازل و سکون باء موحده و زای معجمه بغارسی نان و بترکی چرک و بهندی و روئی و با نکریزی بریت نامند * **ما هیت** * آن از اکثر حبوب ترتیب میدهند بدین نحو که هر یک از حبوب را که میشود هندی آس نموده پیخته خمیر کرده پیخته تناول مینمایند و بهترین همه نان کدلم قریه رجب و سفید تازه مغسول است که ما بیل و سوس آنرا بقدر اعتدال جدا کرد و خمیر نمود و خوب سرشته و کد داشته باشند تا خمیر آن بر آمد پس در تنور معتدل طبع با عتدال نمود و باشند و یا شیر و روغن که ترتیب میدهند آنرا شیر مال مینامند و بهترین همه اقسام است و انواع این بسیار است و اگر شیرین خواسته باشند با شیر و نمک و روغن و شکر ترتیب میدهند و بران زرده تخم مرغ میمالند برای رونق آن و با باز بر ما تن کچل مفرور و راز با نه و نا نخا و زوبه بران میباشند و یا در خمیر داخل می نمایند و لیکن غیر آبی آن همه بطی الهضم و غلیظ است اما مقوی کرده * **طبیعت آن** * راجع بطبیعت حبوب مصنوعه از ان است * **افعال و خواص آن** * نان کرم معجن و سبب رطوبات معدیه و خائیدن آن جهت رفع کندی دندان مؤثر و نان سرد مرطب بدن و تازه آن مریم الانحدار و مؤثر بدن و مقوی آن و خشک آن در عرق و سبب و سبب و اقسام آن مورت تشنگی و با باز بر منگوره و حله و سیمانده مشهی و در عرق و مفتوح و سبب و محلل ریح و با خشکاش منوم و قابض و نان فطیر آنچه آرد آن را نرم پیخته و سوس آن را تمام گرفته باشند در عرق و مسدود نفاخ خصوصاً که با شیر و یا بار و غن و شیرینی خمیر نمود و باشند در اکثر امزجه نه کلی اختلاف نجا به دار آن که همه را نافع است و نان جو سبب الهضم تر از نان برنج و مبرد و قلیل الغذاء و جهت اسهال و تهیه حاره که بی ضعف معده باشد نافع و زفاغ و در مبرودین مورت قولنج مصلح آن ماء العسل و مرق کوشک و شکر است و نان برنج سرد بسیار خشک و معطش و مسدود مقوی بدن و کثیر الغذاء و جهت اسهال صفراوی و دمی و نیکو کردن رنگ رخسار مؤثر و نان کدلم و برنج و جو که با شکر ترتیب داده باشند بدن و روغن و سبب الهضم و بهترین اقسام نانها است در بعضی امزجه و نان آرد نخود

پاکی و بلوط و آرز و بطی الهضم و معد و قلیل الغذاء و قابض و با توشی بغایت مضموم مصلح آن روغن و شیرینی ها است * **خبز الحواری** * بفتح حاء ممله و او و الف و کسره و ممله و سکون یا نسبت * **ما هیت** * آن نانی است که در کزتن سوس آن بسیار مبالغه کرده باشند و کدلم آن سفید بالیل و باشد که نان آن سفید گردد و بهترین اقسام نانها است و

حواری بدین سفید است و در روم و فزنک نان را خوب سفید مرتب مینمایند بهتر از جای دیگر

* **خبز الخشکار** * بضم خا و سکون شین معجمتین و فتح کاف و الف و راء ممله * **ما هیت** * آن نانی است که کدلم آنرا ناسته و سوس آنرا ناکرفته ترتیب میدهند * **افعال و خواص آن** * مریم الانحدار و روغن معد در بعضی امزجه و طبع و مولد خون سردی و موضع بدن و مورت و یا امیر و جرب و مصلح آن شیرینیها است و روغن و شیر تازه و دوشیل * **خبز السمید** * بفتح سین ممله و کسرمیم و سکون یا متناهی تختانه و دال ممله که مشهور بنان میل است نانی است که در کزتن سوس آن مبالغه کرده باشند سریع الانحدار و کثیر الغذاء و مورت و جگر و سنگ کرده و مصلح آن انیسون و رازیانه و شکر و سکنجبین و زوری است

* خبر الطایف * بفتح طاء مهملة واللف وفتح باء موحدة وسكون تائه نانی است که خبر آن تاثیر باشد و نازک ساخته بر روی طایف آفتی که معرب تا به فارسی است که بفارسی ما ح نیز مانند یخته باشد و سریع الانکسار و موافق افعال بود امیری است و این را نان ساجی نیز مانند

* خبر الطایف * بفتح طاء مهملة واللف وضم باء موحدة وسكون واو ونون نانی است که در کوفتن بنوس آن مبالغه کرده باشند و باروغن ترتیب دهند و رفیق باشد مشهور یکسمه است کثیر العناء و مؤکل خلط متین و در برفتم و مفر و مفرورین * خبر القوتی * بضم ناء وسكون راء مهملة و کس نون و سکون یا نانی است که در ظرن بهزند و اقسام صیبا باشد از آن جمله کماح است و دیگر یکسات و دیگر نان سنک و این بجهت مرتاضین و صاحبان اعمال شاقه موافق و فزن آنست که مکانی مجوف که از سنگ و کچر یا از خشت یخته اندک و وسیع میسازند و بر آن دود کش مانند تون حمام قرار میدهند و در آن سنگ ریزه بسیار بخشمت چهار انگشت و زیاده میروزند و فرش میکنند و در یک کنار آن آتش میافروزند و در آبرابند میکنند تا خوب گرم شود و در آن زائل گردد و خبر کاج را با آب نخود خیسایند و خبر مینمایند تا بخوش آملد و با اندک شیرینی و روغن خمر میکنند و میزند تا بر آید پس در کاج دانه کرده بر آنها را بسته بالای ریکهای گرم در آن فزن میچینند تا بپخته و برشته کرد و در یکسات را نیز با آب نخود خیسایند و خبر مینمایند و بهر شکل که میخواهند میسازند و در ظرفی چید و یا بر روی ریکهای گرم بلا واسطه میگذارند تا بپخته کرد پس بر می آورند و اگر خشک و دوا نشه خواهند همانرا در صفت و یا لوزی و یا غیر آن بریده و در ظرفی چید و بر روی ریکهای گرم میگذارند تا طریقت آنها خشک شود و برشته کرد و در خمر آبن مرد و بر آملد و سبک و زرد قسم میباشد و نان سنک آنست که خبر آن اندک و رفیق و تاثیر میباشد و آنرا ایمن نمود و بزرگ و یا کوچک که اندک نازک باشد و بر آن ریکهای گرم میبازند از آن و یا باز در مطاوبه مذکوره در خمر بر آن میبازند تا بپخته و برشته کرد پس بر می آورند و کرم اگر مانع نباشد و روغن این الی میباشند و میزند و نان سنک باید که بسیار صاحب و قوی باشد و در شهرهای ایران خصوص کرمان خوب میروزند و در کرمان بسیار بزرگ تا سه ذرع طول و عرض یک ذرع است و کسری میسازند

* خبر * بفتح خا و باء یک نقطه و ثاء مثله جرم اجساد است که در حین کلاختن از آنها جدا شود * طبیعت مجموع آن خشک است و در حرارت و برودت مختلف

* خبر الخدید * بفتح خا و کسردال مهملتین وسكون باء منناة تحتانیة و دال مهملة و آنرا بفارسی نوش و ریم آهن و سیرازی ریمه و بهندی لومه کا کزه یعنی فضله آهن و مل بر آن را یک یک کاف و سکون باء منناة تحتانیة و ثاء هندی نامند * ماهیت آن چرکی است که در وقت کلاختن از آهن جدا میشود و بهترین خبثها است و مستعمل بر مغسول آنست یعنی هائیل و در سر که خیسایند و خشک نموده شسته آن و هر چند مبالغه در حق آن زیاد نمائند بهتر است و برای امراض چشم و گوش بی سر که باید که باشد * طبیعت آن در دوزم گرم و در دوزم خشک * افعال و خواص آن بغایت میفید و مقوی معده و قلب و دماغ و مانع زف الدام و ادرار و حریض و مانع حامله شدن و جهت بواسیر و طحال و طب و رفع رطوبات باطنی و ترخا و معانه و استرخا و مقعد و سلس البول و تحلیل ادرام مجرب العین آنکس آن جهت خشونت پلک چشم الاذن قطور آن جهت پاک کردن چرک گوش و ادرار و با عمل جهت تصفیه صورت و اباء باز دارد و نیم مرغ بقل یک انگ

جهت تریک با مرطوبین و ماوروهین السوم با سکنجبین جهت ادریه و تالاف البراسیر یا شراب کهمه جهت قطع خون
 بواحیرا رحم فرزند آن بایشم باره جهت نرف الذم و رحم الال و رام ضا د آن جهت تحلیل اورام حازه و غیر منعقد در
 پستان الصدر و ازینجه چون آفرایست بار با آب و غسل بمایند و خشک کنند پس در روغن زیتون بقد رآنکه سه انگشت
 بالای آن آید بچرخانند تا ثلث روغن بسوزد و با حرف بابلی و غسل لعوق سازند و هر روز در انگشت ازان بتاول نمایند
 جهت تصفیه صوت و نیکوئی رنگ رخسار و اخراج فضلات بدن و یعیل وید ستور چون بار و روغن زیتون بچرخانند و با غسل
 معجون سازند و هر روز مقل ارتلیلی بقد رجاحت ازان تناول نمایند مفرشش مصلح آن کثیرا و غسل مقل ارشبت آن
 تاد و د آنکه زیاد از ازان مجوز نیست و از خوردن آن عارض میگردد حالتی که از خوردن براد آن بهم میرسد و علاج
 آن نیز صاخت و طریقه تندی بر آن و مرکبات مصنوعه ازان در قرابادین ذکر یافت

* **حبث الازهب** * بفتح ذال معجمه و ما و سکون باء موحد و نفل طلا است * طبیعت آن لطیف تر از همه
 * **افعال و خواص** آن قوی تر از حبث الفضة و بائب مناب اقلیمها است و طلای آن با آب جهت رفع بدی و بی زایل و کچ ران مجرب
 * **حبث الرصاص** * بکسر و نون و فتح صاد مهملتین و الف و صاد موهله نفل قلعی است * طبیعت آن بغایت سرد و خشک
 و قابض * **افعال و خواص** آن مغسول آن جهت التیام جراحت چشم و تقویت باصره و منع ریشتن مراد بچشم موثر
 و مانند رصاص مصرق است بل آن اسفیداج رصاص

* **حبث الفضة** * بکسر و نون و فتح صاد معجمه مشد و ه و نفل نقره است بهترین آن هیز رنگ نازک آن * طبیعت آن
 سرد و خشک و بغایت قابض و با قوت جاذبه و مجففه * **افعال و خواص** آن طلای آن جهت قروح چشم و سعه و جرب
 و بواسیر و نواصر و التیام جراحت وید ستور در مرام جهت سه مرض اخیر نافع

* **حبث النحاس** * بضم نون و فتح حاء موهله و الف و سین موهله نفل مس است و در قوت قریب بختب الحیدیل و ازان
 صعیتر و ملط و رجالی و در ادریه چشم و زخفها مستعمل و خوردن آن سه قاتل است

* **حبث** * بضم حاء معجمه و فتح باء موحد و مشد و ه و با بشیر ازی شفتکر و با صهانی خاکشی و به تبریزی سوزن و بترکی
 شیوران و در زمان کیه آنرا شلم بی نامند و در هند متهور بشوب لان است * **صاهیت** آن تخیی است ریزه و اندک

طولانی و در نوع میباش یکی ریزه و رنگ آن مائل بصرخی و طعم آن اندک مائل بملخی و در م ازان بزرگتر و رنگ آن
 صرغ مائل بترکی و مرد و خود روی در محراب و با غبار و دامن کوها بسیار میشود و در ایام بهار و کیه انواع صغیر آن یک

و نیم ذرع نهایت و در ع و برک آن طولانی شیه بیکر جرجیر بری و تنطلم و شاخهای آن باریک و متفرق و نیم آن در
 غلافی باریک رقیق بر اطراف شاخها رسته و کیه و کبیر آن تاپسه ذرع و شاخهای آن متفرق و غلیظ و برک آن بزرگتر و عریضتر

و تنطلم و غلاف نیم آن نیز بزرگتر و طعم نیم آن نیز تند تر از اول مستعمل که طبیعت نوع صغیر آن در اول و دوم گرم
 و در اول تر و کبیر آن در آخر دوم گرم باشد * **افعال و خواص** آن مبهی و مصفی و مقوی معده و هاضمه و جهت گردنکی

او از نیکوئی رنگ رخسار و تسایل مواد تغذیه و تجلری و صبه و شری و پرودت احفا و یکد رم و نیم آن جهت نفث اخلاط
 سینه و ریه و با بشیر مسن و نیکو کنند رنگ رخسار و محرک با خصو صا با دروزن آن شکر که در روز بوشن وید ستور چون

در روز بروز در دهان آنرا با چهار منتقال شکر سفید کف نمایند و صاحبان سوداوی مزاج را نیز نافع و شده در مرم آن جهت

رفع سمیت ادویه عمیه و میضه خضو ما که منکشف نمود با کلاب ریاب یا کلاب خالص آنقدر را بجوشانند که غلظت کرد و در نیم کرم
بیاغامند و چون قی شود باز بدستور بیاغامند تا قی بند کرد و در جهت میضه صفراوی با آب بزرک کاسنی تازه مکرر بتجربه
آمد و ضد آن جهت قرحه چشم و زرم بنا گوش و پستان و انجین و نفوس و زرم صلب سرطان و مشوی آن در خمیر جرات
مرفه مزمن در جهت شش و جگر و قرحه آن جهت اعانت بر حمل و قروح و رحم نافع و مصلح آن کثیرا مفید آرش بر سراز
کبیر آن تادر منقال و از صغیر آن تاسه منقال بدل آن در امر باده و تمهین و مانند آن تودری است که بزرا لغبیج نامند
و کمانیکه خبر را بر زرا لغبیج دانسته اند اشتباهی است که ایشان را واقع شده و اصل آنست که غیر آنست

* **خبیص البیض** * بفرامی خاکینه نامند و با حبزها کو کو کوبند کثیرا الغا و در همضم و مولی خلط غلیظ و باد ارچینی
و خرنجیان و ادویه با عیه مقوی باد است

* **خبث** * بخی منلثه مرکب است و از مطلق آن مراد مرکب کواست و در اخشاء البقر من کور شد

* **خبث** * بفتح خاء معجمه و هم ثاء منلثه و او و بقاء و نقطه از بالا که میضغ خاک تون ترکی و بلغت اصل خطا بمعنی بزرک
آمد است مانند لفظ خان و مورد و مراد هم اند * **ما هیت** * آن گفته اند نام مرغی است که بفرامی رخ با منل بقدر
گردد کنی و از آن بزرگتر و طعمه آن اکثر اوقات میگویند که فیل است و در بلاد چین و زنج و ترک پایت میشود و از استحوان
پیشانی آن جهت ملوک قدح میسازند و از خاصیت آن آنست که چون بر بالای آن طعام مسموم کنند از عرق کنند و همچنین
است ما ثرا استحوان بدن آن و امین البی و له گفته که شاخ آمو میشت در راست و همین اثر برای آن بیان کرده و گویند
جهت امثال نیز بغایت نافع است و صاحب تحفه نوشته که مؤلف ند کرده گویند که در سر اند بیب پایت میشود و خوردن
بیمه آن بقدر در هم جهت حله و جوب و حد و جگر نافع و بتجربا استحوان آن باصف اناق و مصر و وزیل آن جهت رفع
آثار و سکن آن جهت بوا میرضاد امفیل و صاحب حیوة الحیوان نوشته که ارسطاطالیس گفته در نعوت که آن طائری
است عظیم البینه و در بلاد چین و بابل و ترک بهم میوسد و کمی زند و آنرا اندیکه مکرر استحوان مرده آن که کوششهای
آن جد اش و در بینه استحوان خالی مانده و از خاصیت آن حیوان آنست که چون بوی سم بشنود حد رکن و بگریزد و
عرق کند و خش از بر طرف شود و دیگران گفته اند جایکه بهم میوسد در زمستان و تابستان در راه آن مسموم بسیار است
و چون بوی سم را بشنود حد رکن و بمیرد پس استحوان آنرا بگیرند و از آن ظروف و قبضه کار و در خنجر و غیره میسازند و
چون بدن استحوان بوی سم رحل از آن عرق ترشح نماید و طعام مسموم را چون در آن کنند و یا بر آن نهند عرق
کند و بدن علامت معلوم گردد که مسموم است و مغز استحوان آن طائری هم کل حیوانات است و ما را از استحوان آن
بگریزد و نزدیک آن نرود مترجم صیل اند ابو ریحان گفته که یکی از رسولان ملوک چین گفت که استحوان پیشانی
حیوانی است که در میات شبیه بگا و نر است و سبب رقت آدمیان بدن آنست که چون بز یک زهر بزنند جرم آن عرق
کند و با هم مدی و چنین حکایت کند که یکی از ثقات که با طراف بلاد چین گشته بود چنان گفت که با طایفه در سفر چین
رفیق بود تا روزی از روزها در وقت استوا آفتاب جرم خورشید از چشم ما غایب شد و عالم تاریک گشت و یک بگریز
نمی دیدیم چون اهل چین آن حال مشاهده کردند و بخیله افتادند و هر از سجد و بر داشتند تا آفتاب پدید نشد و جهان
روشن گشت چون سراز سجد و برداشته از ایشان سوال کردم که سبب تاریک شدن عالم ناکاه و سجد نمودن شما چه بود

گفتند آنچه بر روی آفتاب بدید آمد بان عظمت خدا ای ایشان است و آن هجده خدا اول خود را کردند چون معتقد
ایشان معلوم شد از صفت آن موال کوردم چنان تفر نکردند که او مرغی است بغایت بزرگ و با مینیت و مسکن آن بیابانها
میان چین و بلاد دزفج است و در آن بیابانها نیلان وحشی میباشند که بهیچ طریق اهل نمی شوند طعام آن مرغ آن نیلان
میباشند و آن حیوان را خنجر کوبند بطریق تعظیم چنانچه خاتون و خان و چنانست که کوئی خاتون در اصل ختون بوده است
در لغت ایشان که در لغت پارسی متداول شد است مؤلف گوید که اکثر این هشتاد و پنج خاتون وانیچه دیکه و شنبید غده
که از بلاد چین استخوانی شبیه بکله مرغی میاورند و میفروشد و مرغ خنجر کوبند را زان و زان و زان و میگویند برای
دفع مسموم نافع است

* فصل در الخاء مع الراء المهملة *

* خور اطین * یعنی خاور و الف و کس طاء مثاله هر چه مهمله و مسکن بیا متناه تینانه و نون مع الاء الارض و حده الارض
نیز و نهنگی که بکسوف مانند * ماهیت آن که میهای سحر طولانی است که در زمناهای نیناک خصوصا مانند باغچهها
و در سر کینه در کوما که بارش شود و در ازل و ازل هر چه میسر * طبیعت آن در اول کرم و تر و با رطوبت غریبه
* افعال و خواص آن آلات الجول آشنایان به در فم جائید آن باد و شبانگوری جهت ادرار بول و آب کوشید جهت
قوت باه و حیرت الحلق و الصدر و آلات الغذاء و غیره با جوشانید آن در روغن گنجشک جهت خنثی و سرفه کهنه بغایت آزموده
و مستحق آن با روغن بادام بلخاصه جهت تنقی و معالجات آن مجرب دانسته اند و جهت عجز و لا در رفع سنگ کرد
و مثانه و با شراب مغیر رنگی بدن بر قانی در معان ساعت الاذن قطو و مطبوع آن پایبه مرعابی جهت تسکین در کوش و بازیها
در کوش مخالف نیز ممکن و جمع آن و چون بران نمک باشد و آبکه از آن بهر مد در کوش بچکانند جهت تسکین در کوش نافع
الحلق و غیره و اما آن جهت ورم حلق و لهما و منع نزلات و طلای تازه آن جهت التیام عصب مقطوع مجرب بشرط آنکه تالم
شبان روز بیدار و نگذارند و یک ستور جهت جراحت اعضاء عصبانی مؤثر و باغبار آسای جهت استحکام مفصل که از جاب
خود حرکت کرده باشد و جهت ضربه و سقوط و تسکین او را م جاریه و با روغن دانه زرد آلوجهت و با میر و مطبوخ آن بازویست
و طلای آن بازو و بر یک کلو جهت بزرگ کردن قصبه بغایت مؤثر و مطبوخ آن با قصبه چهار زنند و اکلا و مضاماد رین
باب مجرب دانسته اند و چون با جعل و نبات در دانه طبع نهایی و ملاطی آن جهت و با میر و نزع الیم و شقاق و قلع و بیعدیل
و در جانی یا در موی که خراطین نباشند و خوار اند بهم رسانند باید که بر یک جلی که شجری است که در هند و بنک که کثیر
الوجود است قند معتدل از آن بر یک را در کوی کرده خاک و آب بر آن بریزند و بزودی تگون میباید و از خراطین مسمی بعمل
میآورند و آنچه شبیه با من و حلال صینی است انلبک هر چند که بدین تقسم که خراطین بهما را جمع منما بند و میخورند
تا خاکستر گردد و خاکستر آن را جمع نموده میخورند و در میان آن دانه که بر میاید یک جا کرده میکند از دانه و دانه و نایله
ان با آب تریان هم بیش و انون است و چون در طعام مسموم اند از دانه و جوش و قلع قوت و سرور آن را میبخند و کم
میباشد و نکات داشتن آن در دمان نیز جهت هم مار و اگر مسموم نافع است

* خور امقان * یعنی خاور و الف و فتح میم و قاف و الف و نون * ماهیت آن گاهی است در شکل و بوماند
سمبل الطیب و رنگ آن سبز و طعم آن مائل بشیرینی * طبیعت آن در اول کرم و خشک * افعال و خواص آن منحل
و مجفف و در افعال مانند سمبل الطیب و از آن ضعیفتر است

ع
ن
ب

ع
ن
ب

* خربق * بفتح خاء و سکون راء مهمله و فتح باء مرحد و سکون قاف * ماهیت آن در نوع میباشد ایض و اسود
 ایض آن بیج گیاهی است برگ آن شبیه برگ بارتک و از آن عریضتر و گل آن سرخ و ماتی آن بقدر رجها را نکشت مضموم
 و مجوف و چون خشک شود پوست آن مقرر گردد و بیج آن شبیه بیجا مستطیل و بارشهای باریک و سفید مائل برودی
 و تلخ و از شکستن آن غباری ظاهر میشود و در جوف آن مانند ام عکبوت چیزی میباشد و مثبت آن مواضع جبلیه و بهترین
 آن متوسط السطح معتدل الانبساط سفید است آن است که با سانی مفتت گردد و لخم لعابی و از اراضی مرتفعه خشک باشد
 و چون بپشتن اول زبانرا اندک بکزد پس کزدن کی آن بیشتر ظاهر گردد و آنچه مد و روافد آن نیز شبیه با ذخیر و چون
 بشکند از آن کردی بر آید و کم گوشت باشد و دردی و غیر مستعمل زیرا که خنای آورد * طبیعت آن در وسط سوم گرم و
 خشک * افعال خواص آن مسهل بلغم و صفرا و غلیظ و اخلاط لزجه و مخاطیه و مفتح سد و منقی معد و وجهت فالج
 و سرنام و صرع و بقلعی و لیث و غس و سائر امراض بارد و ماغیه و مغاقل و تقویت حصاة و در ارحیض و قتل جنین و اخراج
 آن نافع الدماغ و سوط آن مہیج عطسه العین اکحال آن در شیافات جهت جلای غشا و وحل بصر الفم و غیره طلای آن
 با سرکه جهت قلع دندان متاکی و قو با وجوب و برص و بقیق و تنهائی و با ابرسانیز و غرض آن مد و جوف و قاتل جنین چون
 با سریق و غسل و مسشد و میوش بشور و قتل بمیرد و کلاب و خنازیر باشد و چون با گوشت طبع دهند گوشت را میوه سازد و چون
 اراده استعمال آن نمایند باید که اصلاح آن نمایند به پختن آن در جوف خنیر و یا مخلوط بحسوج و روغن بادام و یا مخلوط
 با اندک خاشاک و مصطکی نمایند و بهتر آنست که ناشناختن و خوردن بلکه بر بالای اندک طعمای و زیاده از مقدار شرب آن که از
 لیم مثقال تا یک مثقال است نباشد زیرا که زیاده آن کشنده است بقیق و خنای و تشنج و کشنده سک و خنر بر است و مد و ای
 کمی که زیاده از مقدار شرب آن خورد و را و امراض مذکور و طاری تنه و تبرید و تطفیه و اسهال است اگر طبیعت او
 مختص باشد و نشستن در آب گرم و مسکه و او بریدن مالیدن و آشامیدن امراق و سه مانند سرق و ذجاج و موئیدن بویهای
 خوش و گفته اند که خوردن جرم مسحق آن عجب تشنج است و معرق و بهتر آن است که پنج مثقال آنرا در نه اوقیه آب
 باران سه شبانه روز بخسارند پس صاف کنند و با آتش مل و یا آنکه معقار یک رطل آنرا با رجه بارجه نموده در د و قسط آب
 باران سه روز بخسارند پس جوش دهند تا دولت آن برود و یک ثلث بماند پس صاف نموده جرم آنرا دور کرده و با روغن
 عمل صافی جیل بقوام آورند و کف آنرا بکمرند و یک ملقه آن بپنهائی و یا با آب گرم بپاشا مند و گفته اند که چون معقی قوی
 بلغم است باید کسیکه شاق و زیاد شوا را بشو و برقی کردن و عادی نباشد بل آن و نیز بیش از عادی بقی استعمال نمایند
 بلکه عادی بتدریج و بهترین استعمال آن از برای قی آنست که تری را صوراخ کنند و ریشهای باریک خربق را برین
 در آن قرب فروریزند و یک شب بگذرانند و صبح ریشهای خربق را بر آورده و در نمایند و علی غلای و قیق مانند شله بخورد
 و بعد از آن آن ترب را با سنگجین بپاشا مل و بعد دوماعت بکلیف قی نمایند و گفته اند چون کمی آنرا خورده باشد و بر باز
 او را مرغ بشورد آن مرغ بمیرد

* خربق * اسون * بهندی که کتبی نامند * ماهیت آن بیج گیاهی است شبیه برگ کزبر و میوه و بیشتر آن مائل بتل و برشهای
 سیاه و باریک از آن رسته شبیه برشته و برگ آن شبیه برگ چنار و از آن کوچکتر و زوائد اطراف آن بیشتر و باخشونت و ساق
 آن کوتاه و ریشش و گل آن سفید مائل بر سرخی و شکل خوشه و ثمر آن شبیه بدانه قرطم و تخم آن در اسهال بی مضرت تراز

اصل آن و تلخ بوی آن از خرق سبیل کمتر ولیکن در وقت تب و تر و بوی غطر * طبیعت آن در آخر سرم کرم و خشک
 * افعال و خواص آن معده مزه سودا بلغم و صفراوی آمیخته با بلغم و جدا سازد و قوی بدن و جهت امراض بارده قویتر
 از سفید و در جمیع علی که سفید موثر است این امرع التائیر اعضاء الراس و الصل و را الغذاء و غیره جهت شقیقه و اوجاع
 سر و نزلات مزه نازل در چشم و سینۀ و تنقیه مینه و احشاء و مثانه و رحم و چون در شیر بنیها چند روز نخیسانند و یا با جو
 مقش و یا عنس جو شایند و آب آنرا بنوشند چند آن مضرت ندارد و با لخاصیت تنقیه بآن کردن باعث تغیر مزاج میشود
 قریب بمزاج جوانی و غیره و طوب المزاج را بغایت مضر و مضر کرده و مصلح آن کثیرا و معتدود و قوی و نظرا سالیون و فودنج و مصطکی
 و د و مثقال آن کشتن و اختاق و اسهال مقار شرب آن از نیم درم تا نیم مثقال بدل آن خرق سفید و گویند ما ذریون
 و چهار دانگ آن غار یقون و یا ماهی زهرج و نیم وزن آن ما ذریون و بوزن آن بجم کبر و یا کیک است الفم چون با کرمه
 بجوشانند و بدن مضحه کنند در دندان راسا کن گرداند و بخور آن نیز معین عمل نماید اعضاء الغذاء اشامیدن آن با
 دواهای ملطف دفع کرم معده نماید و بعضی در سنگین می خیسانند و یا در شراب شیرین پس طبع نموده صاف کرده بنده ای
 و یا با مرغ میآشامند اسهال بلغم و صفرا می نماید و گفته اند دافع مزه دا است از جمیع بدن و استقراغ صفراوی غلیظ زیاده
 از سقمو نیامینا بی اذیت الزینة و الجروح و ما در آن جهت بهق و برص و زرع قائل و بدن کوش زائد ناسد زخمها و ناصور
 و نسل نافع و قطور و فقیله و فر زجۀ آن مانند سفید آمنت و باغیدن طبیعت آن در مواضع مانع حشرات و چون گندم را مثال
 آنرا در طبیعت آن نخیسانند قائل بر طپور و وحوش است که بخورد و چون با موم و کند و زغ و با آب و روغن بجا میزنند
 و بر جرب بجا نند زائل گرداند و گویند چون نزدیک درخت انکوز بر وید و از آن انکور شراب سازند و یا شامند اسهال نماید
 * خردل * بفتح خا و سکون و اوتج دال مهملتین و لام بهندی رائی نامند * ما هیئت * آن گیاهی است برک آن شبیه
 بهرک ترب و کوچکتر از آن و خشک و اندک تند بوی و ماق آن مربع و کل آن زرد و تخم آن مد و رورس و رتد طعم و بوی
 و بستانی میباشد بوی آنرا بر بوی حشا و بترکی قبی نامند و برک آن ریزه تر از برک بستانی و تخم آن مد و رورس و برک
 بستانی بزرگتر از بوی و نوع سفید آنرا حرف ایض و یفازی اسپند و سپند آن نامند و نوع غیر تخم مد و رورس و تنطع
 را بترکی کلج گویند و از مطلق آن مراد بزرک سرخ رنگ تازه بستانی است که چون بگویند رنگ آن زرد و باد فنیست و خلط
 باشد زمستعل همین نوع است * طبیعت آن در چهارم کرم و خشک * افعال و خواص آن جالی و جاذب اخلاط از عمق
 بدن و محلل و طویات دماغی و معده و سایر اعضاء و مفتح سد و مد و فضلات امراض الراس و المعده و الکبد و الطحال
 و غیره و جهت امراض بارده دماغیه و ریجیه مانند لیثرس و نالغ و استرخا و درد سر و بار و تنقیه سد و مصفاة و تسکین نزلات
 بارده و تزکیه حواس و زکای ذهن و تقویت اشتها و زیادتى آن و تسکین درد جگر و دوسیر و وضاد آن بر سر بعل تراشیدن
 موی آن با من جهت لیثرس و نزله بارد و با عمل بر پیشتانی جهت صداع و نزلات پی در پی و تسکین وجع جگر و طحال
 و معوط آن مرث عظمه و جهت انتباه مصرع و صاحب غشی و اختناق رحم و انقباض آن جهت تفتیح سد و کوش و اکتحال
 آن با آب و عمل جهت غشاوه و خشونت یک چشم و قطور آب مطبوخ آن با عمل در چشم جهت شکوری و در کوش و دندان
 جهت تسکین ضربان و درد آن و در دماغ و چون تخم تازه آنرا بگویند و عصارۀ آنرا گرفته خشک نمایند اکتحال آن جهت
 امراض عین و رفع قتیلات نافع و بدستور چون داخل ادویه عین نمایند و کلاشتن قتیله آن با انجیر در کوش جهت

در آن روزی طنین و غرغره سائید آن با ماء العمل جهت ورم تحت زبان و ثقل و استرخای آن و درد دندان و غشونت
 قصبه ریه مزمنه و مضغ آن جهت اخراج بلاغم از دهان و لطوح آن جهت تسکین ضریان و درد دندان دائمی ورم مجرب
 در ساعت و چون با عسل و بایه و یا موم با تش کله اخته بزیت مخلوط نمایند و بر صورت و چشم بمالند رنگ روزا صاف کند
 و کینه الدم را زایل سازد و آشفامیدن آن با عسل جهت ربو و سعال و رطوبی و تقویت باء و با پودنه و شراب جهت اختناق
 ورم و اخراج کرم معده و آشفامیدن جریش آن با آب جهت تب بلغمی و موداری دوری حادث از خلط غلیظ از ج و مضاد
 آن با انجیر جهت نفوس و عرق التواء العلب و جذب مواد بظاهر جگر و تسکین وجع بارد ریخی و تحلیل اورام بلغمی
 مزمن از مر عضو که باشد و با مرکب جهت جرب متفرح و قوی مزمن و بدستور یا کبریت و سکنجبین و یا سکنجبین و کونب
 جهت تحلیل خنازیر عجیب النفع و با ادویه مناسبه جهت تحلیل اورام صلبه و موداریه و برص و با روغن بر قضیب جهت
 نعوظ مجرب و همچنین آشفامیدن نغم آن نیم درم ناشتا یا شراب مقوی باء و منشط خوردن مخلوط آن با نان و یا شراب
 جهت اخراج کرم معده و مخلوط کردن آن با مرهم جاذبه جریه و جریه نافع و چون کیه تازه آسرایا نغم آنرا با طعام
 بخورند طعام را هضم و معده را گرم گرداند و ورم طحالی را تحلیل دهد و خوردن مسلوک و برک تازه آن و یا نغم آن
 با چغندر و شبازی بری بیش از قی باعث تقطیع بلغم و مهیا گردانیدن از برای دفع است و بدستور مسلوک آن با چغندر و
 جهت صرع و سدر عارض از بلغم نافع و کامی معمول انزان حاد حریف و محرق و جالی بلغم بقوت و تسخین معده و کبله
 نماید باید که همیشه بیاشامند و بسیار هم و به تنهائی نیز بلکه با غلیظه غلیظ تناول نمایند و دفع ضرر آن کاسنی و بادام و سرکه
 است و صاحب اختیارات گفته که قویایک بهیچ چیز زایل نگردد چون بعد از حمام خوردن سائید و قویا را با پارچه
 خشنی آن مقله اریمالند که خون آلوده گرد و پس بران بمالند زرد آب بسیاری از آن جاری شود و صحت یابد و بخور آن
 گریزند که حشرات و موام و رازی گفته ریختن آن در سوراخ ماری باعث هلاک آنست بد آن دو وزن آن حب الرشاد
 و حرمل مفر و برین صورت تشنگی مصلح آن کاسنی و روغن بادام و سرکه است باید که در رند اوی بانگ هندی و یا بوره
 ارمی بیاشامند و زیاده از سه درم کوبیده که مقله از شربت آنست و بنج درم غیر کوبیده آن بحسب امراض و مزاج
 و از منده و امکنه استعمال نمایند و چون در آب انکو ریختن از آن منع جوشیدن آن کنند و در کیلانات سرکه شیرین از آن
 ترتیب میل مند و روغن آن که کوبیده بدستور روغن بادام استخراج نماید بغایت ملطف و محلل و آشفامیدن آن جهت
 تفتیح سله اعصاب و رفع نسیان و فالج و اوجاع بارده مزمنه و تنبهای مزمنه و اخناق رحم و قطور آن جهت ثقل سله معده و ورم
 بارد کوش و طلای آن جهت درد دندان و اختناق رحم و دردهای کهنه و تحلیل اورام صلبه و سائر اورام بارده نافع
 مقل از شربت آن تا سه درم است

* خرقطان بفتح خا رسکون راء همله رفتح تاف و طاء همله الف و فون و هندی بند ایا مند * ماهیت آن کیهایی است که بر
 اک و درختها مانند بادام و زیتون و سدر و غیره میروند و بر آنها میچسبند و بر زمین پستی اند از دور برک آن شبیه برک زیتون
 و مائل باشد از هر و کلی آن سرخ رنگ و نغم آن نیز سرخ و با حمله میات برک و کیه آن بحسب اشیا و متکونه بر آنها مختلف
 میباشد * طبیعت آن نیز اکثری سرد و خشک و با قوت قبض و بعضی گرم و خشک دانسته اند * افعال و خواص
 آن منقعی دماغ و مقوی معده و مفتح معده و محلل و آشفامیدن آب مطبوخ آن با انجیر جهت سرفه و یک اوقه آن جهت

شکستگی استخوان درونی مثل قطع اندام و رفع هیچ و درز و بریدن خشک و متعرق آن نیز جهت توبای سرب و سربیکه توبای
 را با بول و نمک تصدیی بشویند که خون آلود گردد پس بمالت و کوبیدن مسهل اخلاط و مجفف بواسیر است و اهل هند برای
 آن خواص و منافعی بسیار مینویسند از جمله آنچه بر درخت آم غیلان بهم میرسد تعلیق مایه آن بر کمر جهت بواسیر
 و بستر آشامیدن آن جهت بواسیر و راهائی که عسرا للعلاج باشد و بعضی شرط نموده اند که باید روز یکشنبه قبل طلوع آفتاب
 گرفته و وسط آن ریمان ففت یا بسته بر کمر بند و باز بکنند بواسیر و اسهال الالم را میجرب است و بستر را آنچه بر درخت
 سدر که کنار نامند و درخت انار نیز و آنچه بر درخت بیل تگون باید چون بلشیر گوزن بعد از حیض سیزده روز یا شامل
 آستانه کردن و مخصوص که در حوض اخلاط و در منزل شرطین باشد *

✽ خرم ✽ بهم خاویز فتح راء مهمله مشد در سکون میم لغت فارسی است بمعنی فرج ✽ ما هیبت ✽ آن ازاد و بیجهل
 است بعضی گفته اند اسم فارسی مرغچه است و آن گیاهی است که در بساتین و مواضع سایه دار میرود و برگهای آن باریک
 طولانی و کل آن بدشتی و خوشبو و خوش منظر و لطیف و برگهای آن متفرق و امل فرس آرد تعظیم بسیار مینماید ✽ طبیعت آن
 مائل بکرمی ✽ افعال و خواص آن حالی و مقوی و ماغ و منوم و زیاده کیند عقل و فهم و نظاره آن مورث سرور و فرج
 و نگاهل آشن آن در کف دست باعث مسیت و در آستن باعث مجربی و روغنی که از گل آن ترتیب دهند جهت درد سر
 و اختوا بی و رفع توحش و چون آزان موم روغن ترتیب دهند و شب بر صورت بمالند و روز بشویند موجب میگوئی و سرخی
 و رنگار خسار و قبول و رافع بغض است و بعضی آن را سراج القطرب و بعضی در اعالجالبی که برونائی اسطر طیفوس نامند
 و بعضی بتخفیف را بمعنی تشریف منقی مغسول دانسته اند

✽ خرنوب ✽ بهم ارل و سکون راء مهمله و ضم نون و سکون و اوریا و موکد و بفتح اول نما آمده ✽ هیبت ✽ آن بستانی
 و بوی میا شد بستانی آن درختی است عظیم بجز رکی که در کان و برک آن بسیار سبز املس مائل بشد و بر و ششم مرد و طرف
 شاخهای آن یکی مقابل دیگری و کل آن زرد ملانی و غلاف آن بقدر شیری و گوناگون و ششم تر و سیه و دانهای آن شبیه
 به آقا و بقل رتوس و شیرین لحم و در تنگی کرات و در مارند آن و کلان لاری که نامند و بهتر تن آن بستانی خشک است
 که مغز آن بسیار شیرین صافی الحلا و بوسه آن رقیق و از یک سال تیار تر نگردد و ازان در مصر و شام رب میسازند
 ✽ طبیعت آن در بول سرد و در دم خشک و با قیضه و مسهله بعضو خصوص تازه آن و سدر رسیده شیرین آن در اول
 کرم ✽ افعال و خواص آن در بول و جهت اجاع هبته و تقویت معد و تسمین بدن و تولد خلط جدید اگر هضم نابد
 زیرا که بطی القضم و نفاخ است خصوصاً تازه آن که یک سال بران بکشد شته باشد و عاباد و بول نماید و چون داخل
 شیر کنند شیر را بل بکشد و اینها طعام آورد و جهت سرفه مزمن مجرب دانسته اند و خوردن آن یاد آنه جهت تسمین
 بدن و رفع بستی و ضما د بضمه آن جهت صدمه و سقطه و امثال آن و نائل و چون تازه آن را بر نائل به لند آنرا زائل سازد
 و چون یک بار جده از د و بار جده نیم آنرا بر نائل بچسانند آنرا قطع نماید و تقیم آن سرد و خشک و بسیار قابض و متعطل و اورام
 و جهت بروز معد و نزف الالم نافع و مضر معد و مجفف اعضا ممالج آن بیدانه و نبات بدن آن بوزن آن هر یک از قوط
 و تر اشبت و عفس مثل آنرا شبت و هم ایت و درم بوی و آن نیر خاری است بقدر ذری و شاخهای آن بر آنکند
 و خارهای آن تند و ریزه و کل آن زرد و داغدار و ثمر آن شبیه بگرد که کوچکی و در قزوین گیاه آن آرد و ک نامند و خرنوب

نبتی مراد از آن است * طبیعت آن در دردم سرد و خنک و بسیار باطنی * افعال و خواص آن مقوی معد و فاعل
نزف اندام از غر عضو که باشد و حایس افعال وجهت بر دان و مغص و منع ادرار حیض و برادر غیر و مضغه و شتون آن
جهت درد دندان و استحکام آن و پوست و بیض نبات آن قانع دندان گرم خوردن است و محتاج بکندن با لث نیست و چون
با حنا خفایا کنند مقوی موی و باعث درازی و مانع سفیدی آنست و دلاوی آن بر بدن جهت رفع اعیاء و تقویت اعصاب مؤثر
و چون بگویند و در آب بخیسانند و جامه بکنند و در آب آن تر کنند باعث ثباب رنگ آنست و مجرب دانسته اند *

* خرو و * بکسر خا و سکون راء و مهمله و فتح و در سکون عین مهمله بفارسی بدل انجیر و به شیرازی کثرت و ترکی کرچک
و بهندی آریند نامند * ماهیت آن دوتنوع میباشد سفید و سرخ مائل به بنفش و درم قوی تر از سفید برک آن شبیه برک
انجیر و شرفها از آن بمل ترو ساق آن بقدر و ذرع و از آن بزرگتر نیز دیده شده و بیض آن مانند نی مجوف و تهر آن خاردار
و خوشه دار و مدور و در نیم آن بمقدار انثی و در پوست آن منقط و مغز آن سفید و پر روغن و منبت آن بلاد معتدل و در حرارت
و رطوبت * طبیعت آن در آخر درم گرم و خنک * افعال و خواص آن محلل و ملین و مسهل قوی خلط

بارد و رنقی عروق و مقوی اعصاب و جهت صداع و ناله و لقوه و ورعشه و امراض یارده و ضیق النفس و سرفه بار و تحلیل قولنج
و ریاح و تلبیس صلابات و اوجاع ظهور و مثانه و استمقاعه و صا مغز آن که قوت افعال آن زیاد است و برای ادرار حیض
و اخراج مشیمه نافع و چون در معدد مغز آنه آنرا سائیل و با ماء العسل بیاشانند افعال بلغم و رطوبات مائی نماید و مرخی
و مسقط اشتها است و موجب کرب و غیام و فتح مصلح آن کثیر از معطکی و نفع مقدار شربت آن از بیج عد داده عدل و مستعمل
مقدار آنست و بیست عد آن مسکون و باز در آن ریاس و عصا و زهرمان و بدل آن عشر آن دندان است و رضا د آن جهت

تألیل و کلف و تحلیل او را م باغی و سلایب و تسکین اوجاع او را آرام و نفوس و مفاصل و با سر که جهت ورم پستان و او اخر
حد و که بلاد سرخ نامند برک آن ضعیف تر از حب آنست در افعال و تریاقت آن زیاد و آشامید عصاره آنرا * آن مکرور و قوی
نمودن بدن جهت رفع هم بارد بیش و انیون و امثال اینها و رضا د آن با آرد و جو جهت او را آرام حار و چشم و ورم زهرکلو
و سایر اعضای بعید و مقوی و مسهل و اتامیدن و در مغز آن با شیر تازه و دوشید جهت تسکین و خج القوا د بارد و پوست

بیج آن جهت رفع مغص و افتتاح مجاری و من و نافع و با ماء العسل جهت تحلیل بلغم لزوج از اعضای بعید و خصوصاً که تازه
ساخته باشند و طلاوی آن جهت رفع تشنج و تلبیس صلابات و در کوش و انقمام فم رحم و انقلاب آن و جرب متفرج و قروح
و طبع سرد و درم معد و در رفع آثار کرمی در جلی و باز بدن الحیر جهت داء التلب و آب آن کف ناه جهت بواسیر و بواسیر و با و چون
در ظرف مس کنند و بر آتش کنند و سرد آنرا بظرف مس بپوشند تا خوب گرم شود و در هر یک متعال از آن یک حبه کافور
خالص اصلی در عین گرمی سر آنرا باز کرده در آن اندازند و باز سر آنرا بپوشند تا کد اخته گردد و فرو برد و بکند و ازند
تا سرد شود و همان قسم بپوشید و باشد و بعد از طهارت از قضای حاجت هر مرتبه موضع بواسیر را خشک نموده این روغن را

نیم گرم کرده بمالند زانکه گرداند و جوشانند و آن با سلج الحیه و خردل و تد هین بدن جهت کزاز و داء الحیه و اقسام
توب و کلف و بیعد بل بدن آن روغن ترب است اهل هند بیل انجیر را دافع جل ام دانسته اند *

* خرموش * بهندی کبوس نامند * ماهیت آن نوعی از موش است بغایت بزرگ که با کریمه جنگ میکند و بران غالب
می آید * افعال و خواص آن بخور و پوست خشک شد و آن جهت بواسیر مجرب را استجرا بطبیعت آن نیز همین اثر دارد و در

ما تریه : ارم از و من : قوی است

فصل فی الخاء مع الزای المجهول

۱۰ خضرا سی : یعنی ازل و زای معجزه و الف و غم میرانف گویند که بعد از شب آسمانی و شب اوی بر زبان من : خرم من
آنرا و من کل مر : نیز گفته اند در ماهیت آن اختلاف است و بعضی گویند گیاهی است بسیار خوشبو که بذریه بر می
دشتی و بیشتر ارم از را به مانند و اما کسی غیر خرمی دانسته و گفته که گیاهی است لطیف که قریب به پنجاه روز در ماه آبی
میروید و در حین زمان میوه و شست آن کوستان و میوه رود و حنا و کل آن شبیه به پنجه مائل بگردی و را جو روی و بسیار
خوشبو زیاده از ناله و قریب به سی و پنج آن مائل به سیاهی و اهل فلاحیت بیان نموده که چون به از آنرا به کس میشت اصلی
بر من نمایند و با صابون شست نمایند بنفشه میگرد و در پوست بعد از صابون است و از دیگران نیز خبری بری دانسته و گفته اند
که گیاهی است شاخ آن دراز و برگ آن ریزه و گل آن سرخ مائل به بنفشه و آسمانی و خوشبو تر از کل حنا که ناله به مانند و از
کهای حشایش بری دیگر نیز و مست آن زمینهای رملی و نرم و از صفات و خواص خبری ظاهر میشود که خرمی عربی بری باشد
طبیعت آن در اول درم گرم و خشک و بعضی تردانسته اند و کل آن کوثر از گیاه آن : افعال و خواص آن کل آن
ملطف و مسکن و مفتوح مد : دماغ و مقوی آن و رافع صداع و جاذب رطوبات زکامی و متصل ریح و مقوی دل و جگر و سوز
و مدفع سده آنها و مضر نفلات چون مد درم آنرا آب یا شامند و فرزند آن جهت تنقیه رحم و خوشبو کردن آن و زعفر
رطوبات و میلان مزمن از آن و برودت و احد اث گرمی و اعانت بر حمل و تنگی فرج و بدل مثر آشامیدن آن و طلای خشک
آن جهت تقویت عصب و خوشبو کردن عرق و فساد آن با آرد جهت اندام جراثیم و تحلیل ورم آن و بیشتر آن جهت
رفع بد بوئی عفونات و روغنی که از آن قریب دند قائم مقام نطاست و مصدع و محرورین مصلح آن مورد مقلد از شربت
کل آن تا سه درم بدل آن با بونه است و بیاض و برگ و تنم آن در افعال ضعیف و بر و غیر مستعمل اند

۱۱ خزه : یعنی خار و سکن زای مشده : ماهیت آن با صلاح قدیم اسم ثنایی است که از ابریشم و پشم و کج که به عربی فر
نامند ترتیب میدهند و خزنای صیاسی است که از موی بیا رنازک که در زیر مویها و خشن و زو امثال آن میباشد که به فارسی
کرک نامند ترتیب دند و با صلاح بدل پوست حیوانی است از سمور کوچکتر : طبیعت آن در د و م گرم و خشک
: افعال و خواص آن پوشیدن آن جهت حفظ حرارت و دفع ضرر سردی از پشت و کرده و جهت فالج و نفوس و رفع
با و رنجه بدل آن و حله سریع الاثر و آشامیدن آن جهت فتح اعصاب و اعضای عصبانی و ذر و سوز خنده آن جهت
قطع زنی اندام و خشک کردن حرارات نافع

۱۲ خرف : یعنی خار و زای معجزه و سکن و ایغاری سفال نامند : ماهیت آن معروف است : طبیعت آن بسیار
خشک و با ندک حرارت : افعال و خواص آن فساد اسام آن جهت ورمهای نرم و قروح اعضای یا به المزاج مانند
غیر و ر و تر و جهت اصلاح جلد و سفال نو با مرهمها جهت التیام جراحات و با مر که جهت حکه و جوشها و خرا و ز و سینه
و سرب و نفوس و با مر و روغن جهت ورمهای مزمن و خنای و رغد و ذر و سفال چینی نرم کوفته جهت جلائی یا ض
طبه قویه و سکن آن جهت جلائی دند آن و تقویت شه و قطع خون آمدن آن مضر اعصاب دماغی و مصلح آن روغن بنفشه
و روغن نیلوفر و ملاخیز فیکه در آن نمک با خرق یا ردا فیکه در نمک و یا سکنجریه فیکه در نمک پیدا میشود و جهت تسهیل
اورام بلغمیه یا رده و مرغه و اجفان چشم مؤثر

فصل فی الخاء مع السین المجهول

بسنانی و بری میباشد بسنانی در صنف است یک صنف برک آن عریض و بلند تابکنار و نیم و چرب و شیرین و بزرگ و در ایران و عربستان و روم و غیره در موم بسیار میروند و زعفران در درخت و سنان و بنگاله و موسم زمستان که باران نمبارد میروند و لیکن بونور و خوبی و بزرگی آن بلاد نمیشود و صنف دوم از بسنانی برکی است و آن نیز در صنف میباشد یک صنف برک آن سبز کم رنگ و بسیار نازک و چرب و شیرین و صنف دیگر سر بر کهای آن اندک و بنفشه و نازکی و چربی و غیره این از آن کمتر و بر کهای این سرد و صنف درم پیچید و مانند غنچه و مد و در هر سال قیتم آنرا تازه و تازه از فرنگ میآورند و در زمستان میکارند و هر چند هوا سرد تر باشد خوبتر و نازکتر و پیچید تر میشود و اما خس بری بر کهای آن باریکتر و بلند تر و بی چربی و اندک سخت تر و سبز تر از بسنانی و تلخ و ساق آن با یونجه و بسیار و بعضی از آن افزون بعمل میآورند و لیکن از آن یونجه خشناب بسیار و ضعیفتر و آنچه قیتم آن سه باشد برودت و رطوبت آن کمتر از آنچه سفید است و قیتم صنف برک بنفشه و رنگی آن کرمی است و بسیار و با لجمه و نرمی و صلابت وجودت و رداءت زمین بر میگردد یعنی در زمین نرم چه که آب باری آن بعد لایق نمایند برک و ساق آن نرم و بزرگ و چرب و شیرین و قیتم آن سفید میشود و بخلاف اینها بالعکس و مستعمل و ماکول بسنانی آنست **طبیعت بسنانی** آن سرد تر و در اوایل درم **افعال و خواص آن** همان است که خون است چنانچه صاحب کافی بن محمد بن یعقوب کلینی رحمه الله تعالی از حضرت ابی حمزه علیه السلام روایت میکند که خطاب بموالیان خود کرد فرمودند که بر شما باد خوردن خس بدرستیکه خون را صاف میکند و موالد خون صالح را رقیق است بهتر از خون متولد از بقول دیگر در دفع ضرر آب و هوای و باری و اختلاف آب و هوا و مسکن حالت خون و صفرا و بویست صفرا و سود و تشنگی و التهاب و مفتوح سد و دفع خمار و مانع مستی و صعود بخارات و بدماغ و درد سر و ناله و سرفه که از گرمی و خشکی باشد و منوم و رادع و آرام حاره و ملین و مدبول خصوصاً ناشسته آن زیرا که قوت تغذیه این زیاد است از شسته آن و جهت حله و جذام و جثون و یرقان و درد بستان و تبهای حاره و قرصه مانده و میجاری بول و حرقت آن سرد و و با هر که جهت برانگیزش اشتها و رفع یرقان و تسکین درد معد و مطبوخ آن کثیر الغذاء تر از خام آن و جهت درد سینه و زیاده کردن شیر مؤثر و اکثراً آن مفرط و صاحب سل و ربو و مورت نسیان و کد و رند حواس و بلاد و ضعف بصر و ظلمات آن و تولید ریاح مصلح آن نفع و گرفت و هلیله برورد و وزیر و مقلد از شربت از آب آن ناسی درم و ضد آن جهت تسکین التهاب و تحلیل و نرم چشم و هر درم حار و حمزه و قوی و در رسوخه آن جهت انقباض جراحت و قلاع و قیتم آن در درم سرد و خشک و منوم و مسکن مواد متحرکه و اشامیدن در درم آن جهت قطع احتلام و ضعیف نمودن شهوت جماع و سد نزله و زکام و درد سینه و تقطیر البول و سبلان منی و طلای آن بر پیمانه جهت خواب آوردن و منع صلاح و ریشتن مواد بچشم و بر موی جهت منع ریشتن آن و برگزیدگی عرق جهت دفع سمیت آن و مفرط علیه آن مصطکی بدل آن خشناب و یادام الاخوین و دروغ آن جهت تحلیل صلابات و ترطیب و مایه و تنویم و مایه و لایحه و صریح و سی و منع منی شراب مؤثر و آب برک آن در جمیع افعال مانند قیتم آنست و طلای آن با روغن گل جهت تسکین جداع حار و دفع و خس بری سرد و تر و در رطوبت کمتر از بسنانی و بعضی گفته اند سردی آن نیز کمتر از بسنانی و در افعال قویتر از بسنانی و برک و قیتم آن و لایحه آن در قوت مانند لایحه بسنانی بلکه از آن اقوی و مثل لایحه خشناب

هیا است نمیدرهم آن مهمل که ومن مائی ومن رخیض وجهت کز یک کی عقبه ورتیلانغ شر باطله واکتیلان
آن جهت جلای قروح چشم و رفع غروب ولین بستانی قریب النعم است بدین

* **خس** * بفتح خا سکون سین بی نقطه لغت هندی است * ما هیت آن ریشه کبیا می است که درمند و بنکاله درموم
کر ما از آن خس خانه میسازند و بران آب میپاشند بسیار خوشبو و مرد رختک میباید و بایراده مندل عرق میکشد و عطر
آن را میگیرند بسیار معطر و خوشبو میباید و آن ریشه ای یاریک که و اح و کوه ارمادند ریشه منبل رومی و از آن غلیظتر
و بلند تر بقدر نیم ذرع و خوشبواست و نبات آن شبیه با حل که کولان نامند و کوبند و بجم اخذ و آجامی است و در آخر
اشاره بدان شد و گفته اند ریشه **الامت** **طبیعت** آن در دم گرم و خشک * **افعال** و خواص آن مفرح و مقوی
قلب و دماغ بارد

* **فصل** **الخواص** **الاشین** **المعجمه** *
* **خشخاش** * بفتح خا سکون شین و فتح خاء معجمتین و الف رشین معجمه بهندی پوست نامند * **ما هیت** آن در منف
میباشد بستانی که خشخاش سفید وبری که خشخاش سیاه است اما خشخاش بستانی کل آن سفید و نیم آن نیز سفید و ریزه
و مل و رکیه آن بقدر دو ذرع ناچار در ذرع بحسب اختلاف آب و هوا از زمین بلند و کوه تا میباید و برگ آن مشرف
و مزغب طولانی و سرتقه و کوزه آن مشرف و قبه کوزه آن نیز بحسب بلاد و اختلاف آب و هوا از زمین بزرگ و کوچک میشود
و همچنین لبن آن که افیون است قوی و ضعیف و در افیون ذکر یافت و در ایام بهار میریزد * **طبیعت** پوست آن در دم
مرد و در اول خشک و بعضی در سوم گفته اند و افیون ناکرفته آن قویتر از افیون گرفته * **افعال** و خواص آن پوست
آن مخدر و رازدع و مسدود نیم درم آن که صبح ناشتا و شام وقت خواب با آب سرد بنوشند جهت اسهال دومی و صفراوی
و التهاب معده و راعا و حرقت مثانه نافع و ضا د آن بر بیشانی جهت درد سردی حلیه و کلاب که طبع یافته باشد جهت
ابتدای رمد و تسکین درد آن و منع ریختن مواد با اعضا و آشامیدن آن چه چا معال کرم و معال تر حاد از رطوبت رقیق
بمسبب تیرید و تغلیظ و تحمیل و رد خود و با شراب معص اطاع اسهال مزمن و عصاره آن که کوکاربامند سرد و مائل بر طوبت
در آثار قویتر از نیم آن مد اومت آن مرخی اعضا و مشوش کنند و حواس و قاطع باه و مغسل اشتها و ماضه و مورت نسبان
و معمد خون و با تعرض محال حرارت غریزی و مسکن اوجاع حار و باسه و منقسط مضر رطوبت و مبرودین مصلح آن شکر و عمل
و مصطکی مقد ار تربت آن تا یکمقال و نیم و نیم آن در دم مرد و در اول تر مخدر و منوم و منفج مواد رقیقه صفراوی
و قابض حکم و مد اومت آن آمایند در دم آن با شکر جهت خشونت سین و قصبه رطوبت حار و باس و نشاء لدم و تب دق
و تقویت دماغ و ضعف حکرو کر ده و تسکین بدن و حرقت مثانه را مراض حار و آن و با مل آن مغز بادام مولد خون صالح
و دفع مزال خصوصا برداده آن با عمل مبهی و مد اومت آن قاطع باه و بوییدن بوداده آن جهت رفع یخوایی مؤثر
و دودر هم آن تا پنجم رهم منوم قوی و روغن آن در افعال از نیم آن ضعیفتر و منوم و مسدود شربت نیم آن تاده
درم رچون خشتا تازه را با یوست و نکره آن بکوبند و اقراص سازند جهت مرفه و درد سین و حرقت البول و تسکین
تشنه و خمس اسهال کهنه و تجمیع رطوبات شراب و نیز تبخیف رطوبت و تحلیل اورام ضا امدل ار شربت آن تا پنجم رهم
و همچنین چون بعد از رسیدن جمله آنرا در آب طبع دهند و لیکن ضعیف تر از قوص آنست و کل آن با آب کشنیز جهت
رفع وجع و موزش چشم و تر حه قرنبه اکتیالا و طلالی آن جهت رفع آثار قروح و با آب کشنیز جهت نملة ماعده و قروح رخیشه

فما د از روغن آن که بدستور و روغن کل ترکیب دهند و مقدار و میسر در دماغ جارا و ارام رجعت ازله و سرفه جارش را
و تسکین درد گوش و تحلیل ورم حار آن قطار امفید و آب مطبوخ برک آن باعث که آب خشکاش نامند جهت منع نزلات و
سرفه و اسهال زمین لغو فائده خصوصاً بافتار و غصارة الحمة التیس و آب مطبوخ آن نطولا جهت رفع بقضوی و سائل و کنگره
آن با از جو جهت جمر و اوزام جاره و صداد و طبع بجم آن جهت جگر و لیل و ترقیق خلط غلیظ معدة شرابا مفید و چون
برک نازک تازه نوسیده آن را در آب طبع دهند مانند بقول دیگر و بار و روغن و پیما زیریان نموده تناول نمایند تفریح و تنویم
آورد و جیس اسهال نماید و بدل خشکاش کا هواس

خشکاش بری * ما هیئت آن خشکاش اسود است و برک آن خشن تر و زغب و بشریف آن زیاده از خشکاش
بستانی و کل آن ملون بالوان سرخ و بنفش و سیاه و کبود و غیره و رقیق آن سیاه و با صلا ح اطباء سابقین غصارة
آنست و با صلا ح جدیدان نیز این آن * طبیعت آن در آخر و سرد و در دم خشک * افعال و خواص
آن در جمیع افعال برک و تخم از بستانی قوی تر و جهت حرارت جگر و سیلان رحم نافع و طبع بجم آن در آب که بنصفه
برسد جهت عرق النسا مفید و فرد ماغ مصلح آن را زیاده مقدار شربت از جمیع اجزای آن بقدر نصف شربات اجزای
بستانی و از تخم آن یک مثقال بدل آن کا هویزی است و را اکثر مواد *

خشکاش منشور بفتح میهم و سکون نون و ضم ثاء مثلثه و سکون و او را عهله و منشور از آن جهت نامند که برک کل
آن زود میریزد و آن قسمی از خشکاش بری است و برک آن شبیه برک تیره تمزک و را زیاده و با خشونت و مائل بسفیدی
و ساق آن خشن و قهقهه آن کوچک شبیه بقیه شقایق و در ثبوت از خشکاش بستانی قویتر و از خشکاش سیاه ضعیف تر
خشکاش زبدی * بفتح زای معجبه و باء موحده و کسر دال عهله و باده نسبت * ما هیئت آن گیاهی است بسیار
سفید و سبک و ساق آن بقدر ذریع و برک آن بسیار ریزه و دراز و بیخ آن باریک و دشر آن متصل به برک آن و سفید و مستعمل
و چون جمیع اجزای آن سفید و سبک مانند زبد است لعل از بدی نامیده اند و در وسط تابستان میرسد * طبیعت آن
بغایت گرم و تند و مانند جبلا نمک و از جمله سموم است * افعال و خواص آن معهل قوی و جهت تنقیه دماغ
و دفع بلغم و صرع و باماء البراطین بقی و تخم آن نایک درم جهت اسهال بلغم مفید و زیاده از آن مستعمل نیست زیرا که بسبب
سمیت قتال است و معالجه کمیکه آنرا خورده باشد معالجه جبلا نمک است

خشکاش مقرن * بضم میهم و فتح قاف و اء مشدده و سکون نون و آنرا خشکاش بحری نیز نامند جهت آنکه اکثر کباب
دریاها و اماکن خشنه میریزد * ما هیئت آن گیاهی است سفید و مزغب و بازوید مانند اره و برک آن شبیه برک
قلمس و کل آن زرد و دشر آن شبیه بشاخ کار و منجی و ازین جهت مقرن نامیده اند و در خوف آن دانهها مانند حله
و کوچکتر از آن و غیر جبلا نمک است چه دانه آن زرد است و دانه این زرد نیست و بعضی مردم گمان غلط برده اند که شیان
ما میثا مستخرج از نبات است و وجه غلط ایشان مشابیه برک است برک آن * طبیعت آن در سرد گرم و خشک
افعال و خواص آن آشامیدن آن باماء الدسل عالی و مقطع اخلاط بقی و اسهال و آنکشی کل آن بازیت جهت
تنقیه جراحات و خشکان و بقاء و آشامیدن یک مثقال از تخم آن معهل قوی اخلاط از جهت طبع بجم آن جهت خلل بارده
جگر و عرق النسا و ترقیق اخلاط غلیظه لرجه نافع

* خضاب * بضم خا و فتح شین مرد و معجمه و الف و باء یک نقطه و خوشاب بر او نیز آمد و بفارسی اسم آب و طیب و میوه
 است مانند آلونا و زرد آل و سمب و به و امر و د و مونز و امثال اینها که با شکر طبع دهند تا بقوام آید و مانند شراب آنها
 است * طبیعت * میوه آنها الطافت از اهل آنها است * افعال و خواص آن هر یک آن را جامع است باینجه ازان اخذ
 میشود مثلاً از آل و بالو جهت تسکین عطش و التهاب و اصلاح خلط محترق و درد سب ز و از به جهت تقویت اعضا و ریشه
 و ارواح و نفوذ فاضله و رفع عقوبات و از سبب جهت رفع خفقان و غمیان و رفع صفراوی و التهاب و حرارت کبد و بر تان اصغر
 و استسقای حار و از مزجه تصفیه صوت و تقویت سدد و بر تان و از جامون جهت تقویت معدة و تسکین حرارت کبد و
 بواسیر حار و لذت طبع صفراوی و زبون ترین همه خضاب زرد آل و است و معجمه و مولد ریح مصلح آن ما ایسرون مصطکی است
 * خشک کن * بضم خا و سکون شین معجمین و فتح کاف و سکون نون و فتح جیم و کسب باء و سکون یاء منناه تحتانیه
 و نون معرب از انکین خشک است * ماهیت آن عسل است بغایت خشک و تند بوی که از جبال فارس و دکان زرون
 خمیز و کوپنک شنمی است که در اشجار انبیا می افتد سبز و زرد و سفید و سیاه و سرخ میباشد و در تنگای شکاری و در دیلم
 و طبرستان اسب داند آن می نامند * طبیعت آن در چهارم گرم و خشک * افعال و خواص آن در غایت جلا و تقطیع
 و تسلیل از وجات و روح آن قویتر از سفیل آن و سبز آن بسیار گرم و مائل بطبی و سیاه آن قریب بعسل دلا در لعل الله عمل
 آن نشاند مقدار شربت سفید آن نایل گرم و زیاده ازان محرق اخلاط و مملک و بدل آن بوزن آن عسل و نیم وزن آن
 کز انکین و کوپنک یک وزن و نیم آن عسل است

* خشک نان * و آنرا خشک نانچ که معرب خشک نانک است نامند * ماهیت آن نانی است که از آرد کندم خمیر ابرو
 بشیرج سرشته باشند سازند * طبیعت آن گرم و تر در دم * افعال و خواص آن مولد خون جیل و مغذی و فربه کننده
 بدن و جهت اصلاح لاغری کرده و تقویت باده و زایل کردن عسر الیض و مولد زیاح غلیظ و مصلح آن سنجبین و مصنوع
 از روغن بهتر از شیرج است که روغن کچل باشد * فصل الحاء مع الصا الیهمله *
 * خصیه * بضم خاء معجمه و سکون صاد مهمله و فتح یاء منناه تحتانیه و دا * ماهیت آن معروف است و زبون ترین
 اعضای حیوان است از هر حیوانی که باشد و بهترین همه خصیه خروس فربه است و گفته اند نیکی و بدی آن بحسب
 حیوان بر میگرد * طبیعت آن گرم و رطوبت بر آن غالب و بعضی سرد و خشک گفته اند و اول اصح است * افعال
 و خواص آن از هر حیوانی در ضمن آن مذکور میشود و خصیه خروس فربه میبوی و مولد منی و خون صالح اما بطبی الیض
 مصلح آن اندکان و فو تنج کوهی و نمک و صغیر و نمک سود نمودن آنست

* خصی البعلب * بضم خاء معجمه و سکون صاد مهمله و ضم یاء و الف و لام و فتح ثاء مثله و سکون عین مهمله و فتح لام
 و سکون باء و موحد بیونانی ساطیورین و بعضی طرقلن بمعنی سه برک نامند زیرا که گیاه آن سه برک دارد
 * ماهیت آن بیضی است سفید شفاف از هو و لجان کوچکتر و طعم آن شیرین و بالزوجت و اندک تلخی و بوی آن تریه
 بوی منی و چند نوع میباشد یکی دانه های آن مانند و بیضه کوچکی که به هم پیوسته باشد و از هر بیضه و بیضه باریکی دراز رسته
 و در آخر هر رسته دانه کوچکی پیوسته و هر چند آن دانه بزرگ شود بیضه آن کوچکتر گردد و ازین جهت آنرا فلفل اخیه
 نامند مستعمل اصل بیضه است نه جب مذکور و این نوع را نیم نمیشد و برک این شبیه برک پیاز و ازان اندک بریضتر

و مغروش بر روی زمین و نرم و قه غلذ می باشد و نوع دوم تخم آن میا ه صلب براق و نوع دیگر ساق آن بقدر شبیه و از وسط آن ساقی روئیده و بر بالای آن دو مدد یا سه مدد دکل زرد رنگ و در وسط کل تخمی میا ه و ساق این مرغ رنگ و برک این شبیه ببرک مورس آن آزاد که زنبق است و ریخ آن بقدر رجوزی و بیرون آن سرخ و اندرون آن سفید و بالز وجع و غیر بینی مثبت آن جبال و اما کن لثناک و بیشتر در روم و مصر بهم مرسل اما رومی بیشتر فرق میان مرد و نر آن است که مصری را در حین خامی مو راخ کرد و بر یسمان کشید و خشک می نمایند اختلاف رومی و این باید و نر و شغاف تر از مصری است و در حوز بران میرسد و تاد و مال می مانند طبیعت نوع اول آن کرم تر و در آخر اول نوع دوم در دوم و نوع سوم در سوم و همه با رطوبت و غلبه **افعال و خواص آن** میوه و مقوی عصب و جهت کزاز تر تشنج یا بس و تمدد و فالج و لقوه و مولد دم صالحه و منی و مقوی باه و نعوظ و طای آن با روغن گل مقوی موی و روئانند و مانع سقوط آن مقلد ارشرب آن تاد و مثقال مضر مقلد مصلح آن شکو بل آن تخم رطبه و تخم زردک و کوبند هر که نوع اخیر را غلغ کند دست او بهش و حرکت کرد و در چون آنرا بسوزانند و یا موم و روغن زیتون و یا با هر که تن همین کنند رفع آن کرد و در نوع اخیر را در امراض خود اوی و بلغمی مانند فالج و لقوه و تسمین بدن و در نازیدن حصاة کرده و تقویت باه و آوردن نعوظ می آید و بسیار نر شده اند حتی آنکه چون ریخ مذکور را در دست بگیرند با عفت نعوظ کرد و در از مقنقور و قویتر دانسته اند واصلی ندارد و چون برک آنرا باز صفران و اندک مشک مانند و حول نمایند و با شوهر جفت شوند همان ساعت نطفه منعقد گردد و حامله شود و مجرب دانسته اند و تخم آن با شراب بغایت موجب نعوظ و ملکر و خواص مقرر و درین رقم مقلد مصلح آن میکنجین و عصا رؤسان الحمل و شکو مقلد ارشرب از ریخ آن نایکند و از تخم آن نایکد و هم در مقلد مشهور است که ریخ بهوئین چنبا خصیة للعاب است و اصلی ندارد و شاید نوع اخیر آن باشد و شبیه بدن و این کل مخصوص بنگاله است در مقلد و جای دیگر نمیشود اول از زمین کل برمی آید بعد از آن برک در رانج و شکل فی الحمله با مورس شبیه است بدن آن بوزیدان و نیموزن آن انجیر و کوبند بوزن آن تخم است *

خصی الد یلک * یکسور دال مهمله و مکنون لواء مثناة تختانیه و کاف * ماهیت آن صاحب تحمة المومنین نوشته که حبالبان است و مولف تذکره و غیره غیر آن دانسته و گفته اند گناه آن شبیه عنب العلب و اطول از آن و دانند آن بقدر آلربا می بزرگی و سفید است * طبیعت آن در دوم کرم و خشک * **افعال و خواص آن** مسهل بلغم لزج و محلل رنایح و جهت عرق النساء و مفاصل و ضا د آن جهت تحلیل صلابات و اوجاع مفاصل و عرق النساء نافع و معدع و مرکب مصلح آن بنفشه مقلد ارشرب آن با کرم بدن آن زبره *

خصی الکلب * بفتح کاف و سکون لام و باء موحد بیونانی از خص نامند * ماهیت آن گفته اند در نوع است نوعی شایخی آن بقدر یک شمر و برک آن منبسط بر روی زمین و یا قریب بدن و شبیه ببرک زیتون و نرم تر و نازکتر و بلند تر از آن و کل آن بنفش ریخ آن تجمیع بهیچ بلبوس و بلند تر و بارکتر از آن و سفید و مضاعف و مزدوج مانند و زیتونی که با هم متصل شد و باشند یکی بالای دیگری و یکی محتلی از رطوبت لزجی و این را ماده نامند و درم و خومشخمه و این را نر نامند و گاه این ریخ را جوش داده و مانند بلبوس میخورند و مثبت آن مواضع حیرت زده و رملبه است حکیم میر محمد مومنین نوشته که ساق آن بی برک و تانیر ذرع و کل آن ریزه با هم متصل به شکل هر و نقش شبیه بکل اصابع صغیر و نوشته که حقیر در فیروز

کره در درامثال : نمود : همه صفات با هم شبیه اند مگر آنکه کل اصابع صغیر و بزرگ متصل نیست و هر غراوانی است
 * طبیعت آن کرم و خشک قریب بسوم و در پنج بزرگ آن رطوبت فضلیه و کوچک آن بی رطوبت وحدت و گرمی این
 زیاده از آنست * افعال و خواص آن محلل اورام بلغمی و مسخن رطوبت بزرگ آن محرک جماع بقوت تمام و کوچک
 آن قاطع آن و کثرت آن بزرگ ماده آن مادام که ترونازه است محرک آنست خصوصا جوشانیده آن در شیر بز چون
 خشک کرد در این نیز قاطع شهور جماع میکند و گویند هر یک را که بعد دیگری بخورند فعل آنرا باطل میکند و مشهور
 نزد اهل انطاکیه آنست که چون قسم بزرگ آنرا بخورند پسر میزایند و چون قسم کوچک آنرا دختر و مسخن رطوبت
 مصالح آن صمغ و خشخاش و نوع دوم ساق آن بقدر یک شبر و بزرگ آن شبیه بزرگ کنی ناوازان بلند تر و در یستر
 و در آن رطوبتی چمنند و کل آن بنفس و پنج آن مانند و بیضه کوچک متصل بهم * طبیعت آن کرم و خشک در سوم
 * افعال و خواص آن آشامیدن آن جهت حبس بطین و قطع شهور جماع خصوصا اکثرا آن وضاد آن جهت تحلیل اورام بلغمیه
 و تنقیه قروح و موضع نموده از انبساط و قطع عفونت آنها و زائل کنند آنرا جلد و قلاع دهان و پس تنور و زور آن بوارام و قروح خبیثه
 * خصی العجا جیل * خصیه کوماله است چون خشک کنند و با شراب بیا شامند نعوذ تمام آورد و مقوی باشد بود
 * خصی الابل * خایه بز کوهی است چون خشک کنند و با شراب بیا شامند جهت کزیل کی افعی نافع
 * قصه : ل الخاء مع الطاء المهملة *

* خطاف بضم خاء معجمه و فتح طاء مثل دهمله مثاله و الف و با بر بی ابا بیل و با رهی و ستوک و بترکی و ترانقوج
 و بن بله و جلا و بھدی سبانی و کلهیا ویت و پوری نامند * ماهیت آن از طبع و معر و فداست * طبیعت کوشش آن
 در اول شوم کرم و خشک * افعال و خواص آن کباب کوشش آن مفتح سد و دفع برقان و امراض سبز و سنک منانه
 و آشامیدن یک منغال خشک محروق آن جهت قوت با صره و دود و دم از نمک سرد خشک آن جهت خنای و غرغره
 خاکستر آن آب جهت خنای و جمع امراض لوزین و خنای وین ستور یا غسل و طلای سوخته آن بر خشک نیز همین
 اثر دارد و اگر آتش محروق آن با خون مقوی با صره و دماغ آن با غسل و یا با هر یک وین ستور خاکستر آن با غسل جهت
 ابتدای نزول آب و جرب و بیاض و سبل و ظفره باقی و همچنین خون کرم آن و سرکین آن بغایت جالی و جهت نیکوئی
 رنگ رخسار و رفع بهق و آثار جلد و باز و زهره و کارجوش سفید کردن موی سیاه * مجرب دانسته اند خوردن آب معصور
 ملقوق آن با قدری بادروج جهت اخراج جنین میت مزاج الاثر وین ستور یک منقال خاکستر آشیان آن که موزانیده
 باشند جهت حمر و لادت موثر و سحر ظاهره آن جهت سیاه کردن موی سر و ریش و یوسف بنیادی گفته مخصوص
 بسفیدی قبل از وقت است و باید که در آنوقت شیر در دهان نگذاردند که دندان سیاه نشود و طلای چشمه های آن
 با روغن زنبق بر ناف زنان جهت حمر و لادت مغیث و چون در سالی دریا ریخته میدهند هرگاه در حین زیادتی
 نور قمر شکم بچه اول را بشکافند و سنکریزه در آن ظاهر میگردد یکی بیکرنگ دیگری ملون چون بیکرنگ غیر ملون آنرا
 در پوست کوسا لکه در حین زائیدن بدن آن کوماله بز مین نرسد یعنی نکل از نکل که بز زمین فرود آید بدست معلق گرفته
 ذبح نمایند و پوست آنرا بگیرند و در آن بسته در گردن و یا بازوی صاحب صرع بیند جهت رفع آن مجرب دانسته اند
 و سنک ملون را چون در حرم در سفید بپزند با خود نگذاردند باعث جاهد و تقوی حوائج گردد و امین اند و گفته سنک ملون

هر بخ میباشد و تعلیق آن جهت رفع نزع مؤثر و گریز چون بیه آنرا با زعفران و انار و زرد کند که در حین رنگ کردن مادر و زرد را و نیمیند جهت رفع زردی بیه خود منک پر قان را با شبان خود آورند آن سنگ جهت بر قان مغول و در حین الخطا طیف ذکر باخت و چون سر ماده و نیز آنرا در آب آتش سوخته در شراب قومیکه شراب معغورند اند از ن سکرنبا ورد *

* **خطمی** * بفتح خاء معجمه و سکون طاء مهمله و کسر مهم و یاء و کسر خانیز آمل * اسم او یونانی مشتق از اسم کثیر المنافع است * ماهیت آن گیاهی است معروف و از انواع خبازی شده اند و کل آن سفید و سرخ و الوان مختلف و بهترین همه سفید و آنچه بیکال باشد خطمی نیز نامد و نوع ارغوانی کبود آنرا بهندی خیر و نامند * **طبیعت** آن جالینوس در و تر دانسته و شیخ الرئیس گرم باعتدال گفته و تخم و بیج آنرا در قوت مانند کل آن و از آن بمیافو برتر و نجف آن بیشتر و لطیفتر و دیگران معتدل القوی و مائل بسردی و تری دانسته اند * **افعال** و خواص و منافع آن محتل و منفی و رادع و مرخی و ملین و کل آن ضعیفتر از تخم و برگ و حاق آن و صمد و برگ آن جهت اورام دماغ و بیج کوش و تبیج و نشخه اجفان و السام قروح و تسکین وجع اورام و تحلیل آنها و خنثی و رفع خراجات و مد و مل و نرم پستان و مقبله و جراجات و خنثی و تسکین اعضا و عرق النساء و مفاصل که همه از گرمی باشد و بار و روغن زیتون جهت گزیدن هوام و مو خنک آتش زبایه مرغابی جهت درد مفاصل و عرق النساء و عسل و باد و نه مناسبه و روغنهای جهت ذات الجنب و ذات الرئه و صمد دیننه آن با روغن بغایت منفی و رام حار * سریع الاثر و طول آن جهت نرم داشتن موی و جلد و در طبیعت آن جهت ورم مقبله و انضمام نرم رحم زنان و عقم مفید و تخم کوبیده آن جهت منک کرده و لعاب خام آن با شکر نرم گرم نموده جهت سرفه حار و رفع نفالدیم بسبب قوت قابضه که دارد و صمد آن با سرکه بشرط آنکه در آفتاب نه نشیند جهت رفع یق و بار و روغن زیتون و سرکه جهت موم حیوانی و چون بکیرند یک جز را زان باد و جز و خرما و با سرکه برشند جهت تحلیل اورام بغایت مجرب و خائیدن آن جهت تسکین عطش و چون تخم آنرا با صمغ عربی مساوی الوزن طبع نمایند و دست و پا را مکرر با آن بشویند جهت رفع شقاق و قشر جلد کف دست و پانای و طلای مطبوخ آن در هم اسب جهت رویانیدن آن و پوست بیج آن بغایت ملین و تری و تحلیل و آشامیدن طبعی سه درهم آن جهت رفع زحیر و قورنج و صمد و امعاء و قرحه آن و اهل صغراوی و حرقه البول و امعاء و ورم آن و اهل ریدی و بن سوزن آن جهت امراض مذکور و با شارب جهت عسر البول و فتیحات حما و غفلات خام منانه و عرق النساء و شقاق و غفلات و مضغه بطبیعت آن با سرکه جهت درد دندان حار و چون بیج آنرا کوبید و در لته بسته در آب کدو رند و در زیر آستان شمشاد و در آن چنانکه آب منجمد گردد طلای آن جهت رفع تبیج پلک چشم مؤثر و جهت مرئه حار و نفث اللام مجرب و طبیعت آن نیز همین اثر دارد و در جلد و در طبیعت آن جهت تحلیل مفاصل و ملات اعضا و اغسال مویک این مانع تشقق آن و نیز صمد بیج مسحوق مطبوخ آن با پیه خوک و روغن سوسن و آرد با قلا جهت تعقل مفاصل و تحلیل اورام صلبه نافع و حقیقه طبیعت آن جهت امراض امعای مذکور و غیر آن و طلای طبیعت آن جهت گزیدن کی زنبور و عسل و با عسل جهت رفع حضرت گزیدن کی هوام و حصول آن با پیه بطایمر غابی و صمغ الطم جهت ورم رحم و انضمام نرم آن مجرب و مضر معد * **صلح** آن عصاره زردک و عسل و رازیانه و کوبند مضر رئه و صلح آن عسل است معتدل از شربت از جرم آن یک مثقال و از طبیعت آن ناسی مغال بدل آن خبازی و صمغ خطمی که در سنگ گرمی هرا از درخت آن میگیرند و زرد و سرخ رنگ میباشد جهت تسکین عطش و حبس بطن و رفع صغراوی و مجرب گفته اند

* خفاش * بضم خاء معجمه وفتح فاء مسند و الف و شین معجمه و بفتح خاين آمد * و خفاف و طوطا و فارسي شب پره
 و بشير ازی موش کور و بهندی چمکارد و در بنکاله چمک ر می نامند * ما هیت این طائری است معروف بشلای طيور
 دیگر و چهار پا دارد و دندانها و پشم و مانند چهار پا یا ن بچهار باره می رود و حیض می بیند و راستن میشود و در میزاید
 و شیر مبدل و پرواز می نماید مانند طيور و لیکن بال آن مانند بال مرغان دیگر دارند بلکه پوستی است بالای اضلاع
 و غشای ریف کشیده که آنها را حرکت میدهد و منقبض و منبسط میسازد و سیاه رنگ و بسیار ضعیف البصر است و لهند از روز
 یسبب روشنی و تابش شعاع آفتاب از آشیان خود دیر نمی آید و اگر آشیان آنرا خراب کنند ویران غلج و کلاغ آنرا میگرداند
 و شب مخصوصا شبهای ناقص انور و سیب تاریکی بر می آید و پرواز می نماید و در زاید انور کمتر بر می آید و ازین جهت
 مرض روزگور را خفش و صاحب آنرا اخفش می نامند * طبیعت آن در رسوم کرم و در چهارم خشک و حرارت کوشه
 آن کمتر از حرارت فصلات آن * افعال و خواص آن آشامیدن مرقه بخته آن مهمل فصلات و زرد آب و دافع است و استفاد در
 بزرک و مهر بخته آن در روغن زیتون و زنبق جهت فالج و رعشه و اوجاع مفاصل و ظهور نقرس و تحلیل اوارام بارده
 و در روغن کچیل جهت عرق النساء و صا چون مکرر نمایند و ملای مطبوخ مهرای نر آن در ظرف آهنی یا مسی باروشن
 زنبق که چون روغن خشک گردد باز روغن داخل نمایند تا مهرا گردد و صاف نمایند جهت فالج قدیم و رعشه و ربو و نقرس
 و درد اعضا و منع اسقاط موی و منع بزرگ شدن پستان بغایت نافع و ملای مهر بخته آن در آب بر تحلیل جهت رفع حبس البول
 و در ستر و قلع و آب مطبوخ آن در موراخ قضیب و جلوس در طبیعت آن جهت فالج و امتهار و اکتال و ملغ آن با آب پیاز
 جهت نزول آب و با عمل جهت بیاض و چون خون آنرا بر عانه صیدان طلا نماید موی نر وید و چون بر پستان دختران
 بمالند بسیار بزرگ نکرد و اکتال آن را نافع عشاوه است و خاک کمتر آن جهت حدت بصر و جلای بیاض آن و چون در شراب
 اندازند را نفع مستی آنست و ملای زهره آن برفج زن جهت رفع عسر و ولادت مجرب در حال و مالیدن دماغ آن بر اطفال
 قدیم جهت تصحیح باه و سر کین آن بسیار کرم و خشک تا چهارم را اکتال آن جهت رفع بیاض و ملای آن جهت رفع قوبا و شیر
 آن نیز بسیار کرم و کریمه البرائت و سنا رجالی و با صمیت و بگمقال آن کشنده و ربع هر دم آن مخرج حصاة و در سقوف آشیانه
 آنها چیزی یافت میشود و منجم سفید رنگ بمقدار ویند انگشتی و کوچکتر و بزرگتر از آن و متخلف شبیه بغلی و سفید تر از آن
 و سوراخ دارد ملای آن جهت قلع ذلیل و ستردن موی از بدن و منع بزرگ شدن پستان و لیکن مخرج حرق جلد است و بول آن
 نیز مانند شیر آن و حار و اذیه دهنده مواد را اکتال آن جهت بیاض عین و لین آن نیز جالی بیاض و ناخن است و لیکن
 هر دو مضارند بچشم اجتناب بهتر از استعمال آنست گویند چون بر آنرا حذر زیاده این شخصی بنحویکه آن شخص عالم بدان نباشد
 کند از نل آن شخص را خواب نماید و بستر و چشم و دل آن همین اثر را درود بخ نمودن سر آن در برج کبوتران باعث
 جمعیت کبوتران است در آن و در سوراخ موش با عیف گرفتن مرغانست از آن خانه و تعلیق دل آن معین بر جماع و نیز گفته اند
 که چون میان خطاف و خفاش عدالت و خفاش ازین موی کوفس که بریزان لهند اخطاف کوفس را در آشیان خود میبرد
 جهت مسخر ظهورن بچهای خود از آن و چون کردن نوع کبیر که بهندی باندر نامند از بیخ قطع نمایند و کز را در جوف
 تنه آن کنند از نل قوت باره بخشید و دلبین مغز سر آن بر ذکر مقروق آنست * فصل الحاء مع اللام *

طایفه از
 صفت

خنک * یعنی خنک معجمه و سکون لام مثل ده بفار هی سرکه نامک * ما هیئت آن از اکثر چیزها مانند انگور و مویز و خرما
 و انجیر و شکر و آب نه تکرر تازی و عمل و امثال اینها و مویزه آید و روشمیرین و از حبوب نیز مانند برنج و غیره و ترتیب میل هند
 و بهترین همه انگور است که آب انگور را گرفته صاف نموده ریایب و ن تصفیه با ثقال عنب در خم خزی و نا چینی که اندرون
 آنرا پیله مانیده باشند ریخته و بر هر صدمه رطل از آن ده رطل سرکه جید درزند و سر آنرا بپوشند و یکل بکینند و در آفتاب ریای جای
 گرم بکنند و از آن تابرسد و یا آنکه اولاد و آن سرکه نریزند و یکل از آن تا خوب بجوش آید و خمر کرد پس در آن سرکه و نمک
 بریزند و یکل از آن تابرسد و توش کردند و دخل خمر عبارت از این است و یا آنکه خمر خود بخود احتیاله یافته خل کرد و دخل تمر یعنی
 سرکه خمر ما آنست که بکینند خمر ما را و در هر ده رطل آن چهل رطل آب گرم شیرین صافی ریزند و در خم تازه مقیرو یا پیله آلود ریخته
 سر آنرا بسته در آفتاب بکنند و یک هفته پس مالیده صاف کرده و در ده رطل از آن یک رطل سرکه جید و نیم اوقیه نمک ریزند و در خم
 کرده در جای کندان که آفتاب همیشه بر آن بتابد تابرسد و از آب نیشکر و تار و میوه های آید و بسیار مانند آب انگور است
 و از مویز و انجیر و نه شکر خشک کم آب و امثال اینها مانند خرما است و از شکر و عمل چنان است که در آب گرم حل نمایند
 که در ده رطل آن چهل رطل آب باشد و صاف نموده در خم کرده در آفتاب بکنند تا بجوش آید پس صاف کرده سرکه
 بکنند کهنه و قدری نمک داخل آن نمایند و باز بکنند و از آن تابرسد * طبیعت آن انگوری آن مرکب القوی از جوهر حار
 لطیف و قلیل و جوهر بارد لطیف کثیر و در دوم سرد و خشک و کوبنی خشکی آن در سوم است و خرمائی و مویزی و انجیری
 و عسلی بعضی اینها قریب بد آن و عسلی کوم تر و خشکتر از آن و بعضی کمتر از آنست و قوت قابضه آنچه در آن بقضیت باشد
 مانند خل متخذا از کثرتی و تفاح و سفرجل و امثال اینها زیاد و خل مرکب از سه جزو میباشد جزو حار ناری که قوت تهییج
 و نفوذ آن از آنست و جزو بارد ارضی که قوت قابضه آن از آنست و جزو مائی بارد رطاب را برین غالب بر همه است و ازین
 جهت مرخی و مضغ اعصاب است * افعال و خواص آن قابض و بسیار مختلف و سریع النفوذ و رساننده قوی ادویه
 با اعضا و ملطف و قاع اخلاط غلیظه امراض الراس طلاء و نطول آن بتهائی و یا با روغن زیت و یا روغن کل مزوج باغرم
 جهت صلاح حار صلاحه از آفتاب بهر مویله باشد و یا از صغیر از اینها را تا حار و یا حمام گرم و یک ستور تر نمودن بار چرخ
 بد آن و یا با سرکه کدو و کلاب جوشانیده باشند و یا بر پیشه سواند اختن و بپزیدن آن بتهائی جهت تفتیح سله مصفاة و نزله
 حار و صلاح گرم و تقویت دماغ حار و بادویه متاسمه مانید و روغن بادام و روغن کل و کلاب و آب خیار و امثال اینها جهت
 تسکین صلاح حار و سرسام و ملایان و یک ستور بخور و آن جهت امراض مذکور و تفتیح سله و تخشوم و همچنین چون بر
 آجر گرم و یا سبک گرم کرده ریزند و یا سنگ کویزه و یا آجر گرم کرده در آن اندازند و بخار آنرا بگیرند چون بکوزن سرکه و در
 وزن آن آب و قدری شکر در ظرف خزی هر بسته که بر سر آن قعی گذاشته و اطراف آنرا انجمیر آرد پاش مسدود کرده
 و سوراخ قمع را بند کرده و جوش دهند قدری پس بخار آنرا که سوراخ قمع را بکشایند که اندک اندک و بملائت بر آید
 و بر ورم کلو و حلق و زائند و بعد سه ساعت تجل یک کنند از سه چهار مرتبه زائل میکرد دانشاء الله تعالی العین اطوخ آن
 با عمل جهت کمنه زیر چشم و خون مرده تحت جلک الاذن قطره آن جهت قتل کرم کوش و تسکین درد آن مجرب و بخور آن
 جهت درق و طنین و ثقل سامعه و تفتیح سله مصفاة و باعث جدت سامعه الفم چون یک اوقیه پیاز عنصل خشک را ورق کرده
 در سرکه بپزاشند تا مبراشود بکهنه در آفتاب بکنند پس صاف نموده ناشتا هر روز در دهم آنرا بپاشند مانند جهت

بد بونی همان که به شاکت معقّیه باشد نافذ و مضطرب بدان با نیک جهت قطع خون بین دندان که کند و باشند باز اج
 نبیند جهت تضفیه و جلای دندان و جهت قطع خون لته و مستی آن و با شمت جهت رفع تحرک اسنان و غیره آن جهت
 منع سیلان فغزل و تلیق و خنق و سقوط لها و درد دندان و بازیره و صغیر جهت تمکین درد دندان و تروید ل و زبردن
 آن اندک اندک جهت رفع زلوی در حلق مانده و سرفه مزمن و نفس انتصاب که از گرمی باشد و خلّ جوهر که کردن گمان منگامیکه
 مقلّاریند قبی بود در هر که اند از نزل و بکّان از نابلرعد و دندان غرغره نماید جهت خنق و امراض مذکور و دندان انفع
 اعفاء النفس و اللّواء و اللّغض خلّ عصل جهت سرفه بارد و ضیق النفس و امراض دماغی و طحال و استسقا و خوردن
 هر که جهت رفع تشنگی و اعانت برضم و قطع نرفّ الدم اعصاب باطنی و کسریک اشتها و کد اختن بلغم و سبزو و تقطیع صفرا و
 تفتیح سلیق و ماساریقا و سبزو و ساندن اثر دویه و طحال بمناسبت ترشی طعم خود که در طحال است و ملّ آن ناشنا
 جهت قتل کرم معده و طعامی که با سرکه بخته باشد مانع سیلان فضل است بعد از السّمّ قحّ کردن بعد خوردن کرم کرده
 آن جهت رفع سمیت ادویه تنه و جمود خون و شیر در معده و با نیک جهت رفع ضرر فطر مرکب دیوانه کزنی و خصوصا سرکه
 انکوری و آشامیدن سرکه که انجیر یا مویز یا پوست بیه کبر در آن خیسانند و باشد ناشنا جهت تحلیل سبزو و استسقا و سرکه
 کدوران اندک مازریون خیسانند و باشد با عمل جهت استسقا و رفع برودت رحم القروح و الاورام و الجرب تحقیق
 سرکه کرم کرده با نیک بعد حقه لینه جهت قروح امعاء و قروح ساعیه و طلال آن جهت منع انتشار قروح خبیثه و حمره و بجا جمود
 بجهت رنله و جرب متفرّج و بواسیر و داحس و تویارورم ظاهری و باطنی و مانع ورم جراحات تازه و خارش بدن و کزیدن حیوانات
 سمیه حارّه و سوزختگی آتش و نیز طلال آن مانع قبول ماده است از مجاورت و خوردن و طول آن جهت کزیدن حیوانات سمی
 و جهت نرفّ الدم ظاهر و قطع سیلان آن و صداد انجیر و کد در هر که طبع یاخته باشد جهت هوش غصه و خشونت آن و با کبریت
 جهت لقرس و با بزرقطونا جهت کبّه ارمی که دانه سال نامند مجرب با نکیرا و عمل و با آرد جو جهت خنق و ورم پستان
 و بنا کوش و سائر اوزام حارّه و با حرمل جهت خلّ و زکّو از و وجع مفاصل و بار ماد کرم جهت غلّ و ورم بارد و بشو آن که
 بر سنک کرم بر زن جهت بواسیر و مضریان و سودای مزاجان و صاحبان امراض رنه مانند سرفه تازه و خشک و غیره و ریح
 غلیظه و درد مفاصل و ضعف احشای و با ورحم مضری اعصاب و امراض عصبانی و با و نافعین و مبرودین و ملّ اوست آن مورث
 استسقا و ضعف بصر و زردی رنگ رخسار و سحج و لاغری بدن و معالج آن شیرینیه و گوشت آب جرب و شراب سرخ غلیظ و در رفع
 ضرر سرخه شیرینی و رغن بادام و ادویه ضعیفه الحارّه و در ضعف اعصاب و در دویه حارّه و در سحج و در سحج و در سحج و در سحج
 آن تا هفت مغال بدان آن در بعضی امور شراب و در بعضی آب لیونست و کوبیدن سرکه و نار و حیل و تار و مضر عصب نیستند
 * مخالف * بکسر خاء معجمه و ختم لام و الف و نافعین خانیز آمل * صا هیت آن شامل بیل مشک و بیل بیری و بیل
 موله است از مطلق آن مراد بیل بیری است که مضاف و یقارعی بیل ساده مانند درخت آن عظیم و رنگ چوب آن سفید
 اندک رخ و برک آن باریک و بلند تابشوری و کلّ آن در ایام بهار بعد روئیدن برگ از شاخها و بین برگها میر وید زرد رنگ
 و اندک خوش بو و باریک و بلند بقدر انگشتی و نمرو آن مانند خورش که از ساق شاخهای آن میر وید و در کتب بیل عبارات آن است
 و در اکثر مواضع یافت میشود و قسمی آن را بیک و بیشتر آن آن بود که در کنار آبها روئید و باشد * طبیعت کلّ آن در درجه
 سرد و در اول تری و برک آن سرد و خشک و ثمر آن در اول سرد تر و با اندک قوت قبضی و لذعی و تبغیفي * انقبالی و خواص

آن ملطف بمقوی دماغ و قلب حار و مفتوح شد و جگر و رافع صداع و دمل و خفقان و تشنگی و غلبه معده و رگهای مجزعه و مقرویه و جمیع امراض حاره و عرق شکفته آن الطیف از جرم شکفته آن و در افعال مذکوره اتقوا از عرق برک آن و جرم برک آن قابض و رادع و عصاره آن مهمل بلغم و صفرا و سودا و وحشت صرع و منع لرزهها و تقطیع سده حکر و برقان و صلابت مبرز و اندر ارباب و اختناق رحم و مفاصل و نقرس و کز بدن عقرب و ادویه سمیه و قطار آن در رکوش جهت پاک کردن چرک آن بسیار مفید و جلوس در طبع برک و شاح آن جهت رفع فساد اعضا بغایت موثر و خوابیدن بر فرش آن جهت رفع حرارت کبد و قلب و ثمر آن جهت ضربه که بر بدن رسیده باشد ضما و جهت نرف الدم و بدن متورم ضما برک تازه آن و آشامیدن آن جهت امهال دم و عرق آن جهت خفقان حار و رومی جلد ریه و حیوانات حاره حاده و حی دق و صمغ آن که از برک آن بیرون میآید جانی و مقوی با صره و خاکستر چوب آن جهت نرف الدم و با سرکه جهت تألیل و نسله و ورم پستان و ورم اعضای ظامری و زخمهای شری و آبله و اورام حاره و بدن متورم ضما آب برک تازه آن و جرم برک آن قابض و رادع و مقوی تهیگاه مصلح آن کلاب و شکرمقدار شربت از آب آن از هشت درهم تا بیست درهم که با شکر بنوشند بدن آن ریاس و دستورات آشامیدن آب برک آن در قبادین در حرف المیم ذکر یافت و بهتر از آب کاسنی و ماء الشعیر است جهت اکثر امراض و آسائیدن بیست درهم آن جهت رفع سده کبد نافع و عرق آن در حرف العین و روغن کل آن که بدن ستورده من و در ترتیب دهند بارد و مجفف و منشف و مسکن صداع طلاء و مانع صعود اخیره حاره و صورت خون نیز شربا و در مائرا نفع قائم مقام روغن کل است

*** خلافت البلیخی *** بفارسی بید مشک نامند و در شام شاه بید و در روم بهرامی * ماهیت آن درخت آن شبیه بد رخت بید ماده و از آن کوچکتر و برک آن از آن بزرگتر و در طول گستره کل این قبل از برآمدن برک بهم میرسد بقدر انکشتی و بلوطی و بعضی شبیه بدست گریه و بران زغبههای بلند و بر سر آن دانههای ریزه و زرد با اندک سرخی ربضی مائل باندک سیاهی و سفیدی و بسیار خوشبوی و در چنند زغبههای آن زیاده و زردی آن غالب باشد خوشبوتر می باشد

*** طبعیت آن جالینوس *** سرد و تر دانسته و جمعی در اول گرم و مائل بخشکی و قول جالینوس اصح است *** افعال و خواص *** آن ملطف و مفتوح دماغی و مقوی دل و دماغ و مسکن صداع که از بخار و سودا و حاره باشد و ملین طبع و عرق آن در جمیع افعال قویتر از عرق بید و کلاب و مقوی دل و دماغ و ملین طبع و معین قوت باه و هضم و رین و مقوی اخشا و چوب و برک آن در افعال و خواص و مصلح و در شربت مانند بید ساده است و بطول آن محال نفع در هر عضو که باشد و بر شین کل آن و یا عرق آن مقوی دماغ و محل بادمای غلیظ و غرغره بصاره برک آن جهت اخراج زلوی در حلق مانده و بدن ستور و غرغره بطبیع برک آن و روغن شکفته آن سرد و تر و مجفف و مسکن درد مراحا و مانع صعود بخارات و خوردن آن مانع غلیان خون بسیار گرم و بدن آن روغن کل و طریق عمل دهن آن مثل روغن بنفشه است و چون با مغز بادام مقترن و روده نمایند

مانند بنفشه از آن روغن بگیرند و بدن عرق آن نیلوفر است یا بید ساده

*** خلد *** بهضم خوافه لام و مسکن دال و مهمل و آنرا نداسه و بفارسی موش کور و بشیرازی انکشت برک و باصفهانی وازه سبانه و بدیامی کابیش و بدن و چپ و نند و نامند * ماهیت آن حیوانی است که نه الرائنه بی چشم و دم و پاها و آن از موش کوچکتر و خاکستری رنگ و کزین چشم آن زردیوست آنست و در زمینهای نمناک می باشد و بیوسته زمین را سوراخ میکند و در شبهای اشیار را میخورد مخصوصا به کمل نا و بیار و نهان چون کمل نا و بیار و زرا و بر دسوراخ آن کمل اند و بیوی آن

بیرون آید * طبیعت آن بغایت کرم و بارطوبت و از صوم تناله * **افعال** و خواص آن خون موضع دانه آن جهت
رفع بیاغ چشم و آثار جلد و خال و ختن از بر و طلائی * ماغ آن بار و غن کل قاطع رعاغ و حیلان خون از هر موضع که باشد
و مصلح اورام و خنار و وجهت برص و یق و قویا و کف و هر چه از بدن بر و زکند بیغیل و خرن آن نیز همین اثر دارد
و سر آنرا سوخته با زاج سفید چون در کوش کند و یاد دینی بد بوی آن مرد و رازائل گرداند چون بر صاحب تب ربع
بند نشفا یابد و طلائی آن جهت درد و سر و پیشور آن جهت عسر البول و سوز و حره آن با آب بیخ و طبعه جهت رفع لقره از
مجریات شمرده اند و تعلق لب بالای آن جهت تب ربع و صرع و با ما فی بیرون آمدن دندان اطفال و انداختن
دندان آن میان جماعت مودی باعث تفرقه ایشان و همچنین در آتش انداختن پیه آن

خلر * بضم خاء معجمه و فتح لام مشدده و سکون راء مصله آنرا جلجان خوانند و بهندی متراکلی * ماهیت آن
دانه ایست شبیه بکر سنه و کبابه آن بقدر ذرمی و کمتر از آن و بزرگ آن ریزه و کل آن مابین سفیدی و زردی و غلاف آن شبیه
غلاف باقلا و سفید و پنج قسم میباشد آنچه غلاف آن از باقلا کوچکتر و پوست آن غلیظتر و عریض و بسیار سفید و دانه آن
بقدر نشود و کوچکی آنرا جلجان ابریش نامند و آنچه دانه آن کوچک و بهمن و اغم جلجان اسود و بشیرازی مشهور بهندی که ساری
و اهل ولایت اروستان و نواح کرمان کولیان گرد و خوانند و بسیار آنرا متصورند و در موسم بهار که هنگام رسیدن آنست
خام ناخته آنرا نیز متصورند و آنچه مضاعف الغلاف و خشن و دانه آن در سفیدی و کوچکی و در بزرگتر از اول است آنرا
نبقه نامند و آنچه در غلافی قریب بباقلا و سبزه رنگ و دانه آن مستطیل و بزرگ و مائل یزیدی و بسیار تلخ است در مصر بسمیله
نامند و در سیم پنجم رقیق الغلاف سفید دانه و آنرا انصاف نامند * طبیعت همه انصاف آن در اول سوم سرد و در آخر گرم
خشک * **افعال** و خواص آن آشامیدن آن با عمل جهت سرخه و تصفیه و در دینه و تلیم آن و تحلیل اخلاط
فاهله و دفع فضلات غلیظه از امعاء و را نمودن شیر و بول و حیض و ضماد آن جهت تقویت اعضا و روئی و کف و با عمل
جهت تحلیل اورام و رختور آن موجب جمعیت مورچه است در آن موضع و چون کا و بنشورد فربه شود مضرا عصاب و موله
سود و انفاخ و ادمان خوردن آن باعث لنگی و خوردن تر و تازه ناخته آن در و آلود خصوصاً نوع اندک و بهمن مثلث
شکل آن که بهندی که ساری نامند مصلح آن شراب عمل مقل و شربت آن تازه درم و نوع ببری آن بغایت غلیظ و مل و شیر است
خلنج * بفتح خاء معجمه و لام و سکون نون و جیم * ماهیت آن درختی است شبیه به رخت کز و در چین و بلاد روس
و بهند بسیار بزرگ میشود و برگ آن مانند برگ کز و کل آن کوچک و سرخ و زرد و سفید نیز میباشد و ثمر آن مانند خردل
و بنفش * طبیعت آن در درم کرم و خشک و شکوفه آن تند تر و قوی تر از اجزای آن * **افعال** و خواص آن شکره
و برگ آن جهت کزیدن موام ضداد و روغن شکوفه آن که بدستور روغن بابونه و روغن گل که در روغن کشند ریخته سه
هفته در آفتاب گذارند جهت رفع اعیاد و در معامیل و دشواریها و خوب آن و بهشتال از تقم آن با عمل حافظ دل از
ضرر و سوزم و اکل و شرب در ظروف خوب آن مانع خفقان است

فصل فی الحاء مع المیم *
خمن * بفتح خاومیم و الف و نون لغت نبطی است و عربی و عاقا منک و یونانی اقلی * ماهیت آن در صنف میباشد
کبیر و صغیر و کبیر آن شبیه بشیر و شاخهای آن مائل به سفیدی و مانند نی مستطیل و برگ آن مانند برگ کز و در آن و از آن
کوچکتر و ثقیل و رائحه و در هر شاخه از سه عدد تا پنج عدد دوبر سر هر شاخه تبه و کل آن سفید مائل به سرخی و ثمر آن شبیه

ائمه الخضر و بنفشه و مائل بسیاری و در شکل مانند خوشه و در غویه بشارب و غلط کرده کسیکه آنرا درخت مندی که سر
 آن بل و فل است دانسته **افعال** و خواص آن مثل و بسیار میخف و صفا برک تازه آن جهت التیام جراحت
 متبل و صغیر آن شبیه یکا و ساق آن مربع و پر کرده و برک آن شبیه برک یادام و مشرف الاطراف و از هر کوی اثر ظاهر
 و تقیل را نشود و سر آن شبیه نشان کبیر و قسم آن مانند خردل و بیخ آن دراز و سطرپی انگشتی و تر و سرخ و از مطلق آن
 مراد خالص صغیر است و مستعمل بیخ آن **طبیعت** آن در درم سرد و خشک و مزجی آن غالب با اندک گرمی **افعال**
 و خواص آن رادع و مسهل اخلاط ازجه و بسیار میخف و باقوت متخله آشامیدن آب طبیعت برک و ساق آن جهت
 اسهال بلغم و مره و سفرا آب افشوده آن و طبیعت بیخ آن بدستورد و مثقال از سائید **بیخ** آن جهت جبر و کسر و زوی و سقطه
 شدیل و بسیار نافع و طبیعت بیخ آن با شراب جهت استمقا و کزیدن افغی و وجع مفاصل و تقطیع سده و مضربه بدن جهت
 هلاکت کرم دندان و سحر و آن مقرور جهت رفع مریخ چشم و جلوس در طبیعت آن جهت رفع صلابت رحم و باعث نرمی
 و تفتیح انضمام آن و اصلاح نسا دخال آن و بدستور آشامیدن سر آن و طلای بسته سر آن بر موی جهت صوابی و منع
 اسقاط آن و صفا برک تازه آن با آرد جو جهت تسکین اورام حاره و سوختگی آتش و کزیدن کمی که و نواصیر و بایه بر
 جهت نفوس و حمل بر آن جهت در درم و امراض مقله و نواصیر نافع مقرر نه مصالح آن در عمل معده از شربت آن تا در درم
خماهان **بیخ** خای معجمه و قیم الف و نون لغت فارسی است و خماصین نیز نامند و مندل حل پدی نیز **داهیه** است آن
 جبری است سیاه رنگ و نرماده میباشد و حد پد صینی جنس نر آنست و خجرا الخمار جنس ماده آن و نر آن صلب ترو
 تیره رنگ و سیاهی بر آن غالب و رنگ سائید **آن** زرد مانند زرنیخ **طبیعت** آن مائل بیروت در درم خشک
افعال و خواص آن پوشیدن انکشتی آن مقوی دل و رافع وحشت تاریکی مکانی و تیر یکی شب رنگه کردن بدن
 جهت حفظ صحت چشم موثر و ماده آن که آنرا حجر الخمار نامند نرم تر و رنگ سائید **آن** بسیار سرخ و مائل بسیاری طبیعت آن
 حرد تر از نر آن **افعال** و خواص آن آشامیدن بکنفان و نیم از سائید **آن** جهت رفع خمار و مجرب د باعث تبریدن و تعریق
 مشهور و مرد و جنس آن جهت علل صفراوی و رموی و در چشم و تقویت عضویه که از ریختن مواد متاثر شود و جهت خفکان
 و ریاح غایظه و درم سائید **آن** جهت رفع درد شکم حادث از دوی مسهل بغایت مفید و طلای آن جهت تحلیل اورام
 خصوصاً ورم چشم و حکه و جرب و حرقت جفن مسدل **مصلح** آن عمل مقل از شربت آن تا یک اذک
خمر **بیخ** خای و سکن مهم و رای مومله مراد از آن در شرع مانند شربه العقل است یعنی آنچه که عقل را بپوشاند و در
 عرف مراد از مطلق آن شراب انکوری است و صنعت آن با انواع میباشد از آنچه آنست که آب انکور را گرفته و صاف نموده
 در خمی که اندرون آنرا زفت یا قیر و یا موم مالیده باشند کرده مدتی در آفتاب گذارند تا بپوش آید پس در سایه گذارند
 و بایلم رادر سر کین اسپ تا نصف د فن کنند تا بوسل و بتسب تصفیه و غیر تصفیه و اضافه هر چه می تاثیر مینماید مثلا غیر صافی
 باد آن **آن** قابض و با خود بدن جوشیدن شیرین و باز عفوان مقوی دل و جگر و سرور آن زیاده و آنچه خم آنرا بعد
 از بدن بزنند و باقی و یا موم بچود و گفته بخور کنند و در آب انکور مرورد و مصطکی و به شیرین و صیقل قدری
 داخل کنند و بعد از آفتاب گذارن طرف آن رادر زمین د فن کنند و بخیانی نامند و آنچه بر وشش ماه بگذشت باشد مسطار
 و بیافراسی و لانی نامند و چون آب انکور را بپوشانند تا ربع آن بسوزد و در خم کنند آنرا جده و روی نامند و بیمزه غلیظ

را قهوه و این قاعله یا هاست و شرابی که از یکسال نادر و حال کند شسته باشد عتیق نامند و دوساله قوی است و بیشتر آنچه از
 دوسال زیاد تا چهل سال بزرگ شسته باشد قد کم گویند و اولی آن است که بعد از جوشیدن آن تا سه ماه بکند و استعمال
 ننمایند و نیز آنرا اوصاف بسیار است از رقیق و غلیظ و حلوا و حامض و مرمر و قابض و غیره قابض و احمر و صفر و ابیض
 و سرد و خشک و بد بو و خوش آینه و کرمه بدن آینه و شمس و مطبوخ و مل فون و صافی و کک و روف و غلیظ و ثقیل و حدیث و عتیق
 و متوسط میان آن مرد و غیر اینها و چون اینها را با هم ترکیب کنند قریب به شصت صیف میشود و بهترین همه متوسط
 است و کس که در دوساله سرخ مائل بزرگی و خشک و معتدل القوام بین رقت و غلظت شیرین اندک تلخ آنست که ترش
 و بسیار تلخ و قابض نباشد بعد یک ماه را بهیم کشف بدترین آنها بد رنگ گداز غلظت القوام ترش مزه بسیار قابض بد بو
 آنست خواه بد بو آن بسبب احتیاس اجیره و یا ترش باشد و یا نسبت غیر آن امور و قوی ترین همه زرد صافی معتدل
 القوام و بعد از آن سرخ معتدل القوام و ضعیف ترین همه سفید تازه نارس و رقیق آن سریع النفوذ و غلیظ آن بطی النفوذ
 و سرد آن غلیظ و سیاه آن غلظ و شراب خوش و موافق همه امزجه و بد بو آن ردی و غیر موافق همه امزجه و بالجمله هر یک
 را امزجی و صورتی است صالح موافق بسزاجی و شخصی خاص * طبیعت آن نیز بحسب الوان و طعم و روایح و رقت و غلظت
 و تازگی و کهنگی و توسط احوال مختلف میباشد در حرارت و برودت و رطوبت و یبوست و بالاجمال عتیق آن در دوسوم گرم و در
 دوم خشک و اول نیم آن در دوسوم گرم و خشک و مسطاز آن در دوم گرم و تر و مرخ و خوشبوی آن که عبارت از ریحانی است معتدل و خوش
 ماه تا یکساله آن در دوم گرم و مائل برطوبت و تنه آن که قهوه نامند از طب * افعال و خواص آن رقیق آن سریع النفوذ
 و مفتوح سل و غلظ آن در هضم و کثیر الغلظ و مقوی اعضا و باطن و مرخ و خوشبوی آن که عبارت از ریحانی است بهتر از سایر
 اقسام و تنه آن یعنی قهوه موافق اکثر امزجه و لیکن مسقط شهوت طعام و باه و مصلع و بهتر از آن زرد عتیق و سفید آن ملین
 و ضعیف و سیاه آن در هضم و مولد سودا و مطبوخ آن که جهموری باشد غلیظ و مستثنی و منفی و مقوی عصب و مصلع و شیرین
 آن لقب و غلظت آن غالب ترش شیرین آن یعنی مختصر آن ردی و مفسد هضم و مضر عصب و موافق توحش و تلخ آن جالی
 و مفتوح و هاضم و مل فون خیم آن در زمین و یا برف و یخ که اصلا در آفتاب نکند آفتاب نشین و آفتاب بان نرسیده باشد غلظ
 و در هضم و معفن و مولد تپهای مزمن و شراب کهنه صرف مودی اعضا و مورت سیم و موزج با اعتدال آن مصلح حال بدن
 و آب بسیار باعث سستی اعضا و استسقا و قض با آن بهتر از همه و قابض طبع و باعث حشونت سینه و دباغت معده و نوی التمار
 و خوشبوی آن بسیار نیکو و لیکن مصلع و بد بو آن مودی و مصلع و مورت امراض مهلکه و شمس آن یعنی شرابی که در
 آفتاب رسیده باشد و بعد از جوشانیدن سیاه نرسد باشد تن و مریع الاصل او را بقدری بسیار و مولد تبهای حار و ثقیل
 آن در هضم و خفیف آن سریع النفوذ و قد کم کهنه آن حاد و مضر حواس و اعصاب و تازه آن فحاح و در هضم و مورت امراض
 بلغمی و متوسط آن معتدل و صافی آن مفتوح و مل و شراب تازه کک و تیره مولد رمل و سنگ مثانه و سد و کفایت اند چون مراعات
 مزاج و سن و فصل و بلد آن و وقت و زمان و مکان و قدیم سابق و نیکوئی ترتیب کرده شود بشر آنکه در کتاب کتب مرقوم و در
 اخلاق ناصری و غیرها مذکور است و قایلیم اینجا ذکر میباید قرائن بسیار بحث از آنجه ملا حظه اوقات است که در هنگام
 تشنگی مفرط و کرسکی بسیار و سوزی و غضب و تعب و حرکات قویه و هوای بسیار گرم و اواسط روزهای تابستان و مغل از بسیار
 خصوصاً بیکل فع استعمال نماید بلکه بقی و لائق و در هر ماه یک مرتبه یاد و مرتبه یاد و هر هفته یک مرتبه برای استراحت ارجح

و قوی و زیاده و بیشتر ازین تجویز کرده اند که مضراست و ملا حظۀ مکان که وسیع و مرغوب و خورش آب و هوا و معتدل و دران آب جاری و کلهای میوه ای خوشبو باشد و اسباب سرور و فرح و نغمات و مغنیان و محبوبان دگش خورش الحبان و عطریات و بخورات مطیب لذیذ و رنجان عاقل فهمیده و صاحبان هوش و اخلاق حمید دران جمع باشند و شمع عمر خدام مجید شروط آنرا درین رباعی درج کرده *

رباعی *

کر باده خوری تو با خود مثل آن خور * پس با صمی لاله رخی
خندان خور * بسیار مخور و در ممکن فاش مساز * اندک خور و کهک * خور و پنهان خور * با مراعات این شرائط
خمر حفظ صحت بدن مینماید و بدن را گرم و قوی و فربه و فکر و ذکر و عقل و حواس و اخلاق را جید و ذکی میکند و داند
و شجاعت و سخاوت و فرح و نشاط می آورد و نخل و ظنون فاسد و خیالات ردیه و امراض دماغیه مانند مالخولیا
و جنون و وسواس را بر طرف میکند و رنگ و رو را نیکو و صافی میسازد و دماغ و دل و جگر و معدۀ و اعضای اصلیه را همه تقویت
میکند و فهم را بیکو کند و اشتها می آورد و نفوذ میفرماید و با سایر اعضاء کبد و رانیز تقویت میدهد و نفوذ میفرماید
کیموس را در عروق کباب و فضول را بتخلل ممبر در اخراج می نماید غلبۀ آنرا بر ابراز و لطیف آنرا بهول و اللطف را
بهرق و بخار و صفرا را بهول و هرق و بلغم و سودا را بر ابراز و تقویت می دهد و از آنکه دماغ و بلغمی و شهبوت کلبه و ضرر هموم
و حین یعنی از آنکه زرد آب سکه و ترمل و بیری و هوای و بانی و امثال اینها مینماید و خوردن آن بقدر و رعایت با آب
همب و کودت آب بی چربی جهت غشی و بیهوشی مجرب و در مضادات واطلیه جهت تحلیل مواد و نفوذ در مودن و
پد رفته شدن قوت ادریه مؤثر و بالجملة نفع جزئی بدنی دنیا و آن در اکثر امراض جیهین و ثابت است بنص قرآن مجید
که در باب خمر و میسر وارد شد که و منافع لئس و اما کتا و ضرر را خمری و دنیوی آن از پوشیدن عقل و دلم تمیز میان
حسن و قبح اشبابی اختیار شدن و معاصی و قبا و بسیاری از صاحب آن بعمل آمدن بزرگتر و بیشتر از آن است که به بیان
آید و لهذا در همان آیه شریعه میفرماید که و اما اکبر من نفعه ما و رأی کریمه دیگر آنرا رجس و عمل شیطان خوانده
و جناب مغل س نبوی صلی الله علیه و آله آنرا ام التیهائت فرموده اند و همین کافی است در مصلحت ضرر آن و در مغل
شریت آن اختلاف بسیار است تا ششصد درهم تجویز کرده اند و لیکن در د و منقال و جالینوس و شمع الرئیس اختلاف
مقدار را بحسب مزاجه و آنکه داشته اند در محروم و المراج قدریکه بدفعۀ طعام شود و رفع تشنگی کند و بعد سرور و نشاط مفرط
در سبب کلبی اختیار سازد و در صنف سفید رقیق و زرد و سرخ و مزوج باشد و معتدل المزاج و مبرور بقدر نهایت سرور
و غیر مزوج و در قوی الایان و صاحبان خلط غلیظ قدریکه بعد از طرب رسد و تغل و خواب آورد و سبب سکر و مستی آن
متغیر شدن حواس است بر سینۀ انشا را تبی در پی بدماغ بیش از تحلیل آنچه اول صعود نمود و لهذا الضعیف الی دماغ
مضطرب و زود مست میگردد و قوی الی دماغ یابس بدین سبب تحلیل انشا را درین قدری بیشتر ازین و باعث سرور و فرح آن
کثرت روح حیوانی و انبغات و انبساط آنست در ریحا از ناطن بظاهر و باعث شجاعت و سخاوت و خوبی ادراک صاحب آن
نیز همین جهت است و بدانکه در هر مزاج خمر محرک خلط غالب و ظهور آثار آنست مثلا کثیف الخلط را باعث ملال و کربه
و لطیف الخلط را سبب خنده و سرور و صاحبان اخلاط حاره را موجب غضب و تهور و اخلاط بازده رطبه و بایا سده را علت سکوت
و نوم و خوف و بیملحظه شرائط مشار آن زیاد از ممانع آن زیرا که سبب موت فحشاء و خنای و امراض دماغی مانند جرع و سکه و لقوه
و فالج و رهشه و سرهم و جنون و امثال اینها و ضعف قوت های دماغی و حیوانی و طبیعی و احصاب و در دپشم و امراض گوش و بیخشم

زدمان و زبان و دندان و ضیق النفس و خفقان و فساد هضم و اسهال و دمی و وزم و جگر و معده و استسقاء غیر قابل العلاج و طبلان
شهوة باه و اورام خطرناک و اكله و جوشها و تبهای مركبه و فترقه و غشیه و تولید سنگ کرده و مثانه و حرقه البول و امثال
اینها سبب و از جمله مضرتی که عاجل و سهل العلاج است خمار است که با تقلب نفس و ضیق آن و برد اطراف و حرارت
آن و تشعشع و رفورع و تکرر بلغم و سنگینی سر و اضطراب و تشویش خواب و اعراض هولناک میباشد و مضرتهای عاجل
بدنی را اکثر علاج نمیدانند و مستعملین آنرا چون بیک دفع ترک نمایند امراض ردیه و دواویه و ضعف هضم و زان المد و
والامعاء و فساد خلق و لون و غیرها بهم میرسد اما تا بدین دفع خمار آن آتمت که بخواب طولانی رود و حبله جویند در
تنویم و ببالیدن دست و پا و بستن بزدن و آب نیمگرم بر سر و ریختن و از حمام برآوردن و استراحت فرمودن پس اگر
باین تدبیر تخفیف یافت بهتر و الا با آب حمام معا و دقت نمایند و خواب فرمایند و اگر بعض اعراض قوی باشد مانند صداع
و تهوع و قی مکرر قی فرمایند پس کنگبین و آب نیمگرم پس شربت انارویه و یا ریاس یا یکمقال طبع نیشاپوری بخوراند
و هرگاه اراده خوردن طعام نمایند شوریای چو جهمرغ و آب غوره مطبوع بنوعان بخورند و بعد از رفع صداع اگر سر و پیشانی
و صورت کرم باشد اطلابه بارده استعمال نمایند و از جنس چیزهاییکه ماده خمار را میشکند جلاب با آب پیچ و براف و ققاع
و ماء لیجن و ربوب فواکه حامضه و تا بفضه است بد آنکه خمر حار و بسیار مضر و مهلک است و نصاری که اکثر شارب خمر اند
منکر خمر بسیار حاد اند و میگویند اگر مردم بدین منوال که خمرهای حاد را همینو شدن بنوشند احتیاج هیچ و با طاعولی
نیست خورد بخورد هلاک میشوند طور خوردن خمر نصاری موافق حکمت دارند لهذا با آنها نفع میباشد

ضمیر * بقیه خا و کسر میم و سکون یا عمنه اکتانیه و راء مهمله بعربی همین و بغاری خمر ترش و ضمیر مایه و یمنی
ما و امانند * ماهیت آن آرد کندم است که با روغن کنجد و یا روغن زیتون و یا روغن کافور و روغن کایمیش و یا بز و یا
کوسخند و شور و ما ست هر يك که باشد سرشته بکن ارن تا ترش و بد بو کرد و در قدری از افراد اخل خمر نان مینما پند تا بر آید
و فطیر نماید * طبیب معت * این مرکب القوی در درم کرم و خشک * افعال و خواص این ملطف و جالی و محلل و جاذب
از جهت بدن و با نمک بسیار محلل اورام بارده خصوص اورام اسافل قدم و از الة اوجاع آن و منفض و مفتح و دامیل و مسکن
درد دندان و سی منقال آیه که دران خمر مایه کم نمک بقدر چها و منقال حل نموده باشد با چها و رنگ طباشیر و مثل طباشیر
شکر و یک انگ زعفران جهت رفع خمار و تشنگی و تب و التهاب مجرب و چون در منقال سرکه نیز اضافه کنند جهت اسهال
مفراوی و احتراقی مفید و چون بکچز و آب نعنای و یکچز و خردل سائید و در نسخه دیگر نصف جز و خردل است و سه چند آن
مجموع ضمیر مایه اضافه نموده در دهه مثل همه آب بجوشانند تا بنصف رسد پس صاف نموده با نصف وزن آن عمل بقوام
آورند جهت تقویت باضه بر تبه ایست که صبر نتوان کرد و منقی معده از اخلاط مستقره و دافع بلغم و مبهی است و هرگاه
بعد از معاجین با ضه بلا فاصله بنوشند بغایت سریع الاثر و غرغره محلول آن در آب یا ربع آن و روغن بنفشه جهت ورم خلق
و خمد آن با حنا و روغن و نمک جهت تحلیل صلابات عظیم مایه سه مجرب و چون ضمیر مایه را کوبید و با آب انار شیرین
و امثال آن بسرشتن قایم مقام خمر و از سرار مکتومه است المضار و مضر سینه هلیل مصالح آن کثیرا مقدار شربت آن تا هیچ

فصل الخاء مع النون *

درم است

ضمیر * بنم خاء معجمه و سکون نون و نهم ناء مثله و الف لغت سریانی است و اهل مغرب آنرا زراق مانند مایه ماهیت

آن کما می امت شبیه با شراش که بغار سی ضریش نامند و کوبند نوعی از آنست و بسف بغل ادی نوشته که غلط کرده که سکه
 بیخ آنرا اشراش دانسته بلکه غیر آنست برک آن شبیه بکند و از آن لطیفتر و هاق آن قریب بندر می و نوم و بر سر آن کل
 سفیدی شبیه به بلوط و سیخ آن مستند بر و امس طولانی مانند بیخ موس از آن بزرگتر و طعم آن تند و قشنگ آن ذریقه مانند
 قشنگ پیاز و قوت آن تا جوار سال باقی میماند * طبیعت آن در آخر د رم کرم و خشک * افعال و خواص آن مسکن و تند
 و با قوت میخنده و محاله و ماطفه و جا بر کسور و محلل ریا و اورام انثین و مفتحت حصا و ذرافع قروح باطنی و یکدم آن مدر
 بول و حص و در د رم آن جهت درد پهلوی و سرفه و سستی عقل نافع و کلی و ثمر آن ملین طبع و با شراب جهت کزیدن معقربا
 و مزار یا خوردن اندک از آن جهت تسهیل قح و سه منقال آن جهت نهش هوا و و باید که برک آنرا بران ضما نمایند
 و خوردن ساق تازه آن جهت یرقان خصوصاً چون با حرکه و روغن زیتون بپخته باشند و آب آن با سفیدی قشنگ مرغ جهت
 سوختگی آتش و با کوبیده جهت قوبا با آرد تر مس جهت خارش بدن با مد اومت و بر آن و بیخ آن در افعال و تری از آن العین
 چون بگویند تازه آنرا آب آنرا بگیرند و با شراب کهنه شیرین و تلخ و زعفران مخلوط کنند و طبع نمایند اکتپال بدن جهت
 ازاله رطوبت چشم و سلاق و تسکین حرقت اجفان الاذن قلوب تازه آن بتنهائی و با بکسر و غسل و شراب و مر نیم
 گرم نموده در کوبیده از آن چرک آید الفم چون در کوش مخالف جهت تسکین دندان موجب و بدستور چون بازیت طبع
 نمایند و در کوش مخالف دندان درد ناک نیکرم بچکانند و چون بیخ آنرا محجوف کنند و در آن زیت کنند و بر آتش کد ارنند
 تا جوش خورد قلوب آن در کوش جهت تسکین وجع آن و نقل سامعه و طلای آن جهت شفاقی اطراف عارض از سرما و سوختگی
 آتش و ضما آن بتنهائی بر دندان آسپا مسکن وجع آن و از خواص آنست که چون آنرا با سرکه سائید و بر ابهام جانب
 فرس در د ناک ضما نمایند درد آنرا تسکین دهد و ضما آن با عمل بر شکم مستسقی نافع و ضما بپخته آن با درد
 شراب جهت قروح خمینه و روخته و اورام پستان و خصیه و خراجات و دم مایل و جراحات چو کلدار و مخلوط آن با شراب
 جهت ابتدای ررم حار ریاض و چون بموزانند و با بعضی ادهان مخلوط گردد و داء الثعلب را با بارجه پشمی خوب بمالند و دندان
 تدمین کنند موی بر و باند و لوط و بر بهی ابيض بعد مالیدن آن ببارجه خشکی در آفتاب نافع مضر گردد و مصلح آن مصطکی
 مقدار شربت آن تازه در دم بدن آن در با شفاقل و در هموم استعمل است

* خند روس * بفتح خا و سکون نون و فتح ال و ضم راء مهملین و سکون واو و سین مهمله و آنرا حالا و نوز و بغار سی در
 مکه و بعر بی حنطه رومی و در تنگابن کند مکه و بپند و جوار نامند * ماهیت آن ثمر نباتی است و خوشه و ادنهای آن
 متصل بهم و الوان میباشند زرد و سرخ و سفید اما سفید آن بسیار و بقلر دانه دختی و بزرگتر از آن و خام آن با عفو ص
 و رسید آن شیرین طعم و برشته کرده میخورند و سائید و آرد کرده از آن نان ترتیب میدهند شیرین و لذیذ میباشد کرم اگر
 آن و نبات آن شبیه بنی و نمشکر و ذره یزرک * طبیعت آن مائل بحرارت و در د رم خشک و کوبند معتدل در حرارت و
 برود * افعال و خواص آن محلل بلغم و خون جامد و قابض طبع و تقیل لزج و نفاخ و غذائیت آن غالب تغذیه آن
 جهت رفع عل و اسعال نافع و غذائیت آن از برنج زیاد و ار کنگم که تر و ضما بپخته آن با سرکه جهت جرب متفرج و تشفق
 و تقشر ناخن و مضرغ آن جهت تقویت نور و بصیر و گردیدن جانوران سمی و حنطه طبع آن جهت فرجه امعا بدل آن ذره است
 * خند یقون بفتح خا و سکون نون و کسر ال و مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و ضم فاف و سکون واو و نون و خند یقون نیز

آمد؛ * ما هیت آن شرابی است که از ادویه و خمر ترتیب میدهند و از تر اکس اطباء نرس است و معنی آن شراب بری است و بیونانیان نرسید و اینند و کتب ایشان ذکر آن نیست و نسخ آن متعلد و مختلف است و با لیسله در قرابادین بتفصیل ذکر نموده شد؛ * طبیعت آن در دم گرم و در آخر آن خشک؛ * افعال و خواص آن مولد خون صالح و مقوی ماضیه و مفتی سد و جگر و معد و رطال و بصر و کندی لون بدن وادمان آن فربه کننده بدن و مزیل امراض عسر العلاج و قاطع حمی ربع و درگاه تربا تیت عظیم مطلوب باشد قدری باد زهر حیوانی بعد مرشدن ترکیب آن دران داخل نماید

* خذذ ربلی * بفتح خا و سکون نون و فتح دال و کسر راء و همالتین و سکون یای مثناة تحتانیه و کسر لام و سکون یا و آنرا بفتح خوانند؛ * ما هیت آن نوعی از کاسنی بری است و شبیه بد آن رسیا و تلخ و ساق و بیخ آن باریکتر از آن و کل آن زرد مانند بلور و بر شاخه آن صغی متکون میگردد مانند مصطکی بقدر یا قلا و بعمار چسبند و قوت نبات آن تا یک سال و قوت صمغ آن تا هفت سال باقی میماند؛ * طبیعت آن مجفف و از کاسنی بری است بحسب تلخی آن؛ * افعال و خواص آن خوردن در انتقال آب با شراب و بدستور رضا در آن جهت کزیدن آنی و آب آن که با شراب طبع در هند جهت قطع اسهال و طلای آب برک آن جهت قطع بواسیر و چون مجموع گیاه آنرا با بیخ برگ کنند و با عمل قرص سازند و با آب بطور آن که بوره ارمی است طلا کنند جهت بقی مؤثر و صمغ آن در هموم گرم و خشک و مفتی سد و در مفتی حصا و متیل و باح و قطور آن در چشم با آب کاسنی جهت ازاله سبل و غلای آن جهت ازاله شعر منقلب و بر جراحت جهت بردن گوشت زائد آنها و فرزجه آن با مرصاف که البته بدن آن لوده بقدر و زیتونی حمل نمایند جهت کشودن حیض و اسقاط جنین بغایت مؤثر و آقا میدان دودرم از بیخ آن با شراب جهت کزیدن عرق نافع و بدستور رضا در آن و مورث سحج و تر حه اما معاصی آن نشاسته مقدار شربت آن تا یک انگ

* بخنزیر * بکسر خا و سکون نون و کسر زای معجمه و سکون یاء مثناة تحتانیه و راء هماله بفارسی خوک و کراز و بترکی ذ و نوز و بهندی بر او و مور نیز و بفرنگی کرنیکول نامند؛ * ما هیت آن حیوانی است معروف و بسیار کلیف و نجاست خوار و بد هیات و کویند گوشت آن اعدل و بهترین لحوم حیوانات وحشی است و اصلی ندارد و در طعم شیرین و فزونی از گوشت انسان بد دارد و اکثری از فرق غیر اسلامی آنرا میخورند و قبل از ظهور نور اسلام گوشت آنرا در بازارها میفروختند و بعد از آن در مذنب اهل اسلام حرام و بیخ آن متنوع و موقوف گردید؛ * طبیعت آن در اول دم گرم و در رسوم تر؛ * افعال و خواص آن مفتی سد و معمن بدن و کویند موافق ترین لحوم است بمزاج انسان و همه آن بعد از انقضای جز و بدن میگردد و کویند مولد خلط غلیظ لزج است و مورث حرص شدید و صدام مزمن و داء الفیل و اوجاع مفاصل و نمداد عقل و معد و زوال مرآت و غیرت و جمعیت و باعث مضنی است مصلح آن خمر از قبیل علاج فاسد بافسل است و شر و فانی و امثال اینها نیز بحسب سن و وقت و مزاج مستعمل آن در قوت و ضعف نیز گفته اند و آقا میندان کعب نر خشک سوده آن بقدر و انتقال با شراب جهت کزیدن هوام و طلای آن با عمل جهت برص مجرب دانسته اند و یکمشتال آن که در اخرا ق بخت مفید می رسد باشد جهت تحلیل نفخ امعاء و معن مزمن نافع و بول خوک و وحشی جهت سنگ منانه نافع و در سائر افعال مانند بول لکاز است و سرکین خشک آن با آب یا شراب جهت نفخ الیم سینه و رفع درد پهلو و رضا آن با سرکه جهت سستی عضل و با موم و روغن جهت التواء عصب و قطور زمره آن جهت قروح اذن و غیر

آن و قطع بواسطه و با منقل و نقل جهت رویا نیدن موی سراقع و حقه پیه آن جهت امعاء و د آن جهت در درد رحم
و مقعد و سوختگی آتش سرما و برف زدگی و پیه کهنه آن که من تی بر آن کشته باشد ملین و مسخن و مغسول آن با شراب
و مزوج نمردن با خا کستریا آفک جهت از زام حاره و غشوه و از جالینوس منقول است که پیه نمک آن با موم میا بی
رفع کروی سامعه میکند اگر چه مادر زاد باشد و تصنیف موضع تشنج که پیه آن نافع و یک ستور دمل و خنار و ررا و خون آن در جمیع
افعال مانند خون انسان و طلائی آن جهت کوچک نمودن پستان و شیر منعقد در آن و از زام با لثا صیت مفید و در زور
اختنوا ن سوخته آن رافع بواسطه شامیدن هم سوخته آن قاطع سلس البول و موی سوخته آن که بازغت اخراق یافته
باشد با روغن کل مجفف قروح و زو فوع العلاج است و بزنت آن کر یز انبذ پشه است

*** خنفسا *** بضم خالی و سکون نون و فتح فاء و سین مهمله و الف بفارسی جعل و خرورگ و بهندی که روله نامند * ماهیت آن
ذایه است کرچک میا و در بای دیوار ها و خاک و بهار سر کینها هم میزند و اصناف از پرداری پر و بزرگ و کوچک
و اهلی و بری میباشد بری آن بزرگتر از اهلی و بری پرداران قویتر از اهلی بی پر آن * طبیعت آن در درم گرم و خشک
*** افعال و خواص آن آب منقرع آن بقدر یک شنب مسهل اخلاط معدی و معوی و کبدی و جهت امتساق مجرب دانسته اند**
و بحتن شکافته آن بر موضع مقرب گوید که جهت رفع سمیت آن و اکتمال رطوبتیکه از قطع دنباله و فشار دین آن ظاهر
میشود جهت تقویت بصرو رفع غشاوه نافع بواسطه گفته اکتمال حرم مسحوق جلیک در تنور خناری بومر مد جهت در چشم
مجرب و گفته چون پرده عقب هر آنرا بردارند و رطوبتیکه ظاهر شود مانند اخین در موی بی بگیرند بقدر رحه منقال و قتیله
باریکی بقدر سوراخ احلیل ساخته بآن رطوبت آلوده در احلیل گذارند و باقی را بر عانه و کشران و خصیه و اطراف
آن طلا نمازند در ساعت حبس بول و سلس آنرا بکشاید و مجرب است و اکتمال آن جامی غشاوه و ظلمت بصرو د آن
و نافع قروح حاق و قطر زروغن زیتونیکه در آن جوشانید و با شند مسکن و جمع کوش در ساعت و طلائی آن جهت تحلیل
خنار و زو اسیر و از خواص آنست که چون در جوف نی گذارند و بر آن زن بندند رافع عسر و آلت است و چون در زور
احمرا گذارند و در آن دغن نمایند پزمرده کرد و در میرد و چون در سرکین دغن نمایند زنده و بایلد و شود و چون بر موی
آنرا در برج کبوتر آن گذارند باعث جمعیت کبوتران در آن کرد و چون مفت عد آنرا در زیر طاس مس سوخ قلنی ناکرده
چسب کنند موجب باریدن باران و جود هوا است و بخور شکوفه چنار و آب مطبوع این کنند و آن است

*** خنکات یزدی *** قمی از نیند از زن است که بهندی بوزنه نامند و در قرابا دین ذکر یافت

*** فصل من الخا مع الالوا ***

*** خواخ *** بفتح خای معجبه و سکون و از رخا معجمه بفارسی شفتا لور بهندی آرو نامند * ماهیت آن نرمی است
معروف و متنوع میباشد آنچه پوست آن نازک و رنگ سفید و سرخ و سبز و زرد و مزغب و از گوشت آن جدا کرد
آنرا اهل نامند و غیر آنرا شفتا لورادی و بهتری آن هلو بزرگ شاداب لطیف است که گویا آب منجمد است و تلخی و حموضت
آن غیر محسوس و بی جرم و خشبو باشد اختلاف شفتا لور و شفتا لور نیز و نوع است لطیف شاداب و غیر لطیف شاداب
و همه اجزای درخت آن تلخ میباشد از بزرگ و کل و صغ و نغم * طبیعت آن در درم سرد و تر و بعضی در اول سرد گفته
اند و مودی و تری هلو از شفتا لور زیاده *** افعال و خواص آن ملین و مسکن و شارب حاره و یابسه و تشنگی و غلبان دم**

و صفرا وجهت تبریدن دماغ و ترطیب مزاج سوداوری که از احراق باشد و تبهای صفراوی خالص و دمای و رفع بد بوئی
 دمان و در امزجه حاره معین باد و مشعبي طعام و چون آب رسیده آنرا گرفته شب بگذارند تا در آن نه نشین و مان
 گردد صبح صافی آنرا بقد رنیم رطل باشکریا ترنجبین و یا شیر خشک و امثال اینها یا شامند اسهال صفرا نماند و جهت رفع
 اخلاط سوزنده حاره نافع مفرط و بربین و اعصاب و سیرج التنعف و مورت تبهای مزمن هر چند بعد از گاه و با زیاد باشد
 به صلاح آن عمل و مرابای زنجبیل و شفتالو کاردی غایظتر و دیر غضم و انبوت قابضه و نفاخ و مورت تولنج خصوصاً خام آن و تلح
 آن بد ستور و خشک کرده آن قابض و بغایت دیر غضم و چون مضی باید کثیر الغلظ ارماع سیلان فصول بعد از گاه بود و آشامیدن
 در اوقیه آب برک آن و در ستور شکوفه آن باشکریا جهت کشتن کرم معدی و حب القرع بسیار مؤثر و طلای آن بر نافع دافع
 کرم شکم و در بدن بعد از نوره و خشک آن نیز جهت رفع بد بوئی آن و ضد شکوفه آن با آب کرب جهت قطع قائل و این
 وضوح تصریح نموده که یک آن شکوفه آن اسقام چنین زند و مینماید و روغن دانه آن جهت در ذکرش و کرمی و تفتیح
 اسهال آن و در بدو اسیر و خائون مغز آن جهت رفع کندی و دلدان و یک گرم از استخوان دانه آن جهت اسهال مجرب
 و چون دانه آنرا در آتش اندازند تا بسوزد پس مغز آنرا بر آورد و مائید بر بوی و جوی که بر بدن اطفال و پس
 گوش ایشان بر می آید بمانند سیرج الاثر و مجرب است

گوش ایشان بر می آید بمانند سیرج الاثر و مجرب است

* خواص * بضم خای معجمه و سکون وا و صا د مهمله ام عربی برک درخت خرمای و برک درخت مقل و نار چهل وصال

آنرا که دراز و باریک باشد شامل است

* خولنجان * به فتح خا و سکون را و و کسر لام و سکون نون و فتح جیم و الف و نون و آنرا خسره و در اروپا ترکی قرغات و بهند و
 گلیج و کلاجن نیز نامند * ماهیت آن بیضی است سرخ تیره پزگه تند طعم قتل بولند و با حلا و آنچه تحقیق رسیده
 جیم درخت تا بول است که بهندی پان نامند و درخت آن کهنه سال خورده باشد و منبت آن بلاد هند رنگه است و غلیظ
 پزگه را قصبی و باریک صلب را عقاری نامند و این بهتر از اول است و قوت این تا هفت سال باقی میماند * طبیعت آن
 ه را خرد و گرم و خشک و کوبند در سیموم * افعال و خواص آن مقوی معدی و احشای مضامه و با و احشای باطنی و
 کاسری ریا و ماسک بول و جهت صداع و صرع بلغمی و تصفیه صوت و سرفه و طوبی و رفع بد بوئی دمان و خوشبوئی آن و
 درد های بارد بلغمی و درد کمر و کسر ریا و آروغ ترش و رفع تولنج و برودت کرده و وجه آن و خناز و بر و سلطان و عرق النسا
 نافع در نکاهل شدن آن کی از آن در ریز و زبان رافع سستی آن و باعث سرعت تکم اطفال و موجب شدت نعوظ و یک گرم مائید
 آن بایک اوقیه شیر بز تازه و شیشه جهت تحریک با مجرب و طلای آن با آب و یا روغن زیتون و یا با همین زائل کنند و کف
 است مجرب مضر دل و حجاب سینه و مصلع مجرور و رین مصلح آن مندل و طباشیر و کشت آب مرغ فربه و انیسون و حایس
 بول و مصلح آن کثیر احمق و اثرش بر آن تا بکمال و نیم و بدل آن در او چینی و گلاب است و جوارش خولنجان و در نسخه آن
 در قرآبادین مذکور شد و عرق آن بسیار لطیف و محلل ریاخ و در ماثرا فعال الطف از اصل آنست و دستور گرفتن آن مانند
 عرقهای دیگر است

* فصل * الباء الی ثناء التختانیة *

* خیار و شنبلیله * بکسر خا و فتح یا د مثناه تختانیله و الف و راء مهمله و فتح شین معجمه و سکون نون و فتح باء مرحله و سکون
 راء مهمله مجرب از خیار چمن فارسی است و بهندی املثاس و کرماله و کرماله و سیال لایقی نامند * ماهیت آن در

درختی است در بزرگپا پایله درخت گردگان و برگ آن کوچکتر از آن و اطراف آن تند و چوب آن خالدار و گل آن
 زرد شبیه بگل یا همین و تیر آن دراز تا بقدر ذریعی و یاری یک بطبری یا همی و زیاده بر آن و در جوف آن پرده های خشبی
 و بران و طوبت میا و چسبیده و منجید که آنرا عمل خیارشور نامند و دردها را فلو س آن و در بین هر پرده خشبی اندک
 پهن منبری شکل سفید مائل بزرده و مستعمل عمل آنست و آن شیرین طعم بد مزه اندک یک بو است بهترین آن میا و
 براق رقیق القشر رسیده قوی بسیار عمل شیرین کم بوی آنست و باید که در هنگام احتیاج قلم آنرا اندک با آتش گرم کرده
 شکسته عمل آنرا از آن جد نمایند و با روغن بادام چرب کرده استعمال کنند بهر نحو که خواهند زیرا که اگر بیشتر اخذ
 نمایند ضعیف میگردد و قوت آن * طبیعت آن در اول گرم و تر و کوبند معتدل در گرمی و تری * افعال و خواص آن
 ملین سینه و طبع و مسکن حدت خون و منقبی عصب و محلل ارام حاره دهان و حلق و احشا و غیره و مسهل برفق و بیغائله
 حتی زنان حامله و اطفال را مناسبت و میجو را هست و اسهال آن بجز آب و لزوجتی است که دارد و با دانه مناسبت مر خلطی
 مسهل آن و لیکن بطبع العمل و با تیر مندی مسهل صفراوی سوخته و با تیر مندی مسهل بلغم و با سعالی و آب کاسنی و آب برگ پنبه
 و آب شاهره مسهل سودا و با الیه مانند لعاب ریشه خطمی و بهانه و بزرقونار و روغن بادام جهت تغذیه سله و معاو
 و حیو و مقص و با دانه مناسبت و آب برگ کاسنی و عنب الثعلب و کشمش جهت تغذیه و جگر و در آن و یونان و رفع
 تبهای حاره و غریزه آن با آب کشمش تازه رادع خناق و عصب و محلل آن وین ستور یا شیر بز و آب انجیر و غیره منفعی کننده
 و محلل آن در انتها و طای آن جهت درد مفاصل و نفوس و تلبین ارام و دمه صلابات حاره خصوصاً با آب برگ عنب الثعلب
 نافع مضر معده و مغنیه مصلح آن مصطکی و انیسون و مورت و مغص و سحج بسبب چسبیدن آن با معاو و مصلح و مانع چسبیدن
 آن روغن بادام است که بدان چرب کرده و با بران چکانیده بنوشند مقدار شربت آن از پنج مثقال تا بیست مثقال بدین
 آن سه وزن آن موزید آنه با اندک تریب و نیم وزن آن ترنجبین است و کوبند جوشانند و عمل آن باعث رفع قوت
 آن و شدت التزاق آن آن برود میشود و استعمال تازه آن که یکسال بران نکند شته باشد مورت بول اندک م و کل آن نیز ملین
 طبع چون طبع نماید و با روغن بخورند و مر با کل آن که بدستور کل بنفشه و وردا حمر و توبی دانه یعنی کل انگبین آن
 نیز ملین و برگ نورسته آن نیز ملین است و همچنین خام نارص تیر آن که ورق کرده بپخته با روغن اندک بریان نموده بمقل او
 ده مثقال تا بیست مثقال آنرا بنوشند و دانه آن از پنج حد تا هفت حد که کوبید و با شند مغنی قوی و خوردن بپوست سیاه
 معشوق آن باز عفوان و شکرو کلاب جهت مسر و لاد و اخراج مشیمه مجرب دانسته اند و ضماد آن را فغ قویا و حب
 خیارشور و شراب و لغوات و نفوعات و مطبوخ و معاجین آن در قریا بدین ذکر یافت *

* خبری * بفتح خا و سکون یاء مثله تستانیه و کسر راء همله و یا آخر حرف لغت یونانی است بفرسی شب بوی نامند
 جهت آنکه بوی آن در شب ظاهر می شود و در عراق عرب منتشر خوانند * ماهیت آن از جمله کلهای خوشبو است و
 اصناف از بزی و بستانی و سفید و زرد و سرخ و بنفشه میباشد و از مطلق آن مراد زرد آنست و مراد از بزی قسم سرخ
 آنست و غیر خزامی است چنانچه کدشت و شب بونام کلی است که در هند میشود و در حرف العین انشا الله تعالی مذکور
 خواهد شد * طبیعت ممدوح آن در دودم گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل و ملطف و جالی و مد زو جلد آب
 از هق بدن و مسکن نواق و آقامیلن سه درم از آب آن بدستور سائیده آن مله رحیق و مقسل چنین و شرج مرده آن و متعیمه

و قسم و سب آفرانند و همین اثر است و اکتحال آن جهت بیاض چشم و توفیق در کل آن محل بلغم از دماغ و ریاح غلیظه و
روغن آن که بطریق روغن کل ترتیب دهند بسیار کرم و محال و صعود آن جهت تعتیج شکم و دماغی و آشامیدن و حمل
آن در حوض و منخرج جنین و طلالی آن جهت ورم رحم و مفاصل و تقویت موی و طلالی آن با قوت و تقویت و تقویت و تقویت
جهت تقویت باه مقل و هر چه است آن تا چهار درهم و بیض آن با هر که جهت صلابت سپر طلا و نافع و چون داخل مریم کنند
جهت ورم صلب و مفاصل و زخم و کتودن حوض و با موم و روغن جهت شقایق انگشتان و مقعد و وضو و مطبوح آن جهت

در درد دندان دارد و جلوس در پیچ خشک آن و همچنین حمل آن جهت ادراک حوض و اخراج جنین میت و مشیمه نافع

✽ خنجران ✽ کسر خا و سکون بای منافع تصانیع و سکون زای معجمه و قتی راء مهمله و الف و نون و یار می خنجران و یمن و
بسم نامند ✽ ما هیئت آن نباتی است برک آن شبیه بیروک نخل و کوفته ترازان و ثمر آن نیز شبیه بثمر آن و کوچک
و ملور و چاشمندر و باغ صفت و در خوشه بزرگی و بعضی مردم میخورند آنرا و سه نوع میباشد لکن شاخهای آن راست و قوی
بسطبری ایها می و زیاده بر آن و بندهای بعضی بسیار طولانی و خوشرنگ و خوش جوهر و در زیر باد است و بند خوب میشود
و نصاری از آن چوب دستی مسازند و قیمت اعلی میفرسند و نوع دوم آن باره دار و بسطبری و انگشتی و طولانی و خاردار
و در پوست آن سطح کرسی و بالکبی و چهار پایه و دروازه و شیر و غیره میباشد و این نوع در هند و بنگاله و در بلاد
بسیار میشود لکن در زیر باد است و بهتر و پوست آن جوهر دارد و بعضی در بلاد بختیاری و یمن و همین را مستعمل دارند در
بستن کشتیها و خانههای کاخی و غیره از نوع سوم باریکتر از نوع دوم و بی خار و بی ثمر و بندهای آن طولانی و کوههای آن از هم
دور و این نوع در سلاطین که بسمت شمال و شرق میروند آباد و پانزده شانزده منزل فاصله از آن واقع است بهم میرسد و در کنار آنها
میرود و ریجی دیگری نمیشود و مردم آنجا پوست این نوع را بطول جدا کرده و تراشیده از آن فرش میبافند که سمنل نامی
مندان یعنی فرش سرد خشک زیرا که سمنل بختیاری یعنی سردی و ریجی یعنی فرش است و بعضی از آن بسیار باریک
و رنگ میسازند و بختیاری که میگویند به سبب باریکی و آلماسی مار نمیشوند و این را در هند و بالجملة بهترین فرشهاست از برای
انام کرما و لیکن سواى بلاد که هوای آن مرطوب باشد مانند سلاطین و بنگاله و مانند اینها نمیشوند و زرد شکسته و طرف میکرد
مانند بلاد حاره یا بسه و در غیر سلاطین و نکر جافش آنرا بدل آن خوب نمیشوند و نمیشود و مخصوص بد آنجا است ✽ طبیعت آن
در دوزخ کرم ✽ افعال و خواص آن آشامیدن مائید آن جهت قطع نفوذ و طلالی آن رادع و محلل و آرام

و مورچه کزنده و از اخلاص آنست که چون در جامه گذارند ارضه بآن ضرر نمیرسانند

✽ باب هشتم در بیان ادویه که حرف اول آنها دال مهمله است ✽

✽ قصه دال الدال مع الالف ✽

✽ داذنی ✽ بفتح دال و الف و کسر دال معجمه و با و دال مهمله نیز آمده و بفتح فارسی جو جاد و نامند ✽ ما هیئت آن
قسمی از صوفیان است و مراد از مطلق آن داذنی فارسی است و آن دانه است مانند جو و باریکتر و درازتر از آن
و طعم آن تلخ و تر و رنگ و بوی آن هر چه رنگ است و نبات آن زیاد و برشوری و هر چه رنگ مثبت آن حبال فارس
است ✽ طبیعت آن دراز و گرم و در دوزخ خشک و تا چهار سال قوت آن باقی میماند و گویند کرم و خشک در دوزخ
و بعضی هر دو آنستند ✽ افعال و خواص آن با قوت تر یا قویه و قابضه و مسکرم و ملین و مالباب و جهت رجوع رحم زنده

و استرخای آن و بواسیر و اسهال و دفع شوم و تقطیع مده و تحلیل ریا و لعوق آن با غسل جهت دفع سیلان رطوبات در میان
و گرم مده و آشامیدن دود رم سفوف چرب کرد ؟ آن دروغن زینون جهت بواسیر و جلوس در طبع آن جهت علل
مقله و رحم و بروز آن مرد و که باز بجای خود و در مضر مثانه مصلح آن انیسون مسدود و مل و محرک بواسیر و مروت
و در مصلح آن خمیر و بنفشه و یا ملبله و یا تلبدل آن در تحلیل صلاب چهار دانگ وزن آن با دام و در بل آن ابله
مکرر را یستی که ابله مناسب نیست مقله ارشیریت آن نام و درم و زیاد و بران کشد و را صلاح آن بقیه و اسهال و شیر
تازه و شبیه و چیزهای چرب است *

* دار صینی * بفتح دال و الف و راء و کسر مادمه ملین و سکون بآء مناة آتانه و کسر نون و باحرب د ارچینی فارسی
است و در ابقا و می بمعنی درخت و چوب است و بیرونی آنرا المتمر و بیرونی آنرا المتمر و بیرونی آنرا المتمر و بیرونی آنرا المتمر
شاخهای درختی است که ممت آن جزیره سیلان که سر اندیپ نیز نامند و شمالی آنست تا کوکن که جزیره ایست از جزایر
د کهن و زیر باد و آنچه در اصل سیلان میشود بسیار خوب قند بو تلطع و هر خرتک و شیرین و قندهای آن با رنگه
و نازک و بسیار در فم بیچید و بلند تاد و سه ذرع و راست خصوص که از شاخهای نور سته آن جدا شده و باشد و از سیلان
کند شده بتدریج ضخیم و کم طعم و کم بو و قندهای آن کوچک میشود و آنچه تا تلطع و آنچه تا تلطع و آنچه تا تلطع و آنچه تا تلطع
مینامند و لیکن بعضی سیلانی نیست و از کوچکی کند شده تا کوکن بتدریج ضخیم و لمای میشود و آنچه ضعیف است آن کم است
قوله و ضخیم آنرا سلیفه و بهندی هر دو را تاج نامند و در جزیره که مالاخه نیز چیزی ضخیم بل طعم گریه را آنکه تل بو تریب
بیوی فساد میشود و از بعضی ثقه شنبه و شله که در جزایر شهر ناز که در عرض می و کسری از درجات ارض جلید جنوبی خط
استوای واقع است نیز در چینی خوب مانند سیلانی بهم میرسد و لیکن بقدر کمی و کثرت و وفور و سیلانی نیست و در بلاد دیکو
همچو با بهم میرسد و درخت آن بقدر دو نیم قامت مانند درختهای کرمی و جنگلی است کجواج و شاخهای آن بهن بعضی بزمین
افتاده و برک آن شنبه بزرگ ساذج فندی ببل و از برک بیل اندک عرض تر و کوتاه تر و بی و تمر آن فی الحمله شبیه بسبب بلبلان
و طعم و رائحه آن قرین بغم و رائحه در چینی و ستور اخذ آن آنست که هر سال شاخهای گفته درخت آنرا میسوزند و چون
شاخهای تازه و روئید و بلند شدن نزدیک برسد یکی و سخت شدن آنرا از طول شق میکنند و چند روز بگذرانند چون دوست
آن بسبب نابش آفتاب چید و بسپید شدن اخذ مینه ایند بهترین آن سیلانی با وضاف مل کوزه است و از شخصی ثقه مسموع
گشت گفته در جوف چوب درخت آن در دری کافور میماند و اخذ مینه ایند و ریشه عدد رخت آنرا نیز در آب جوش داده
ار آن کافور بعمل می آورند * طبیعت آن در آخر دوم کرم و خشک و قوت آن تا بازنده بحال دانی میماند * افعال و خواص
آن بغایت ملطف و مفتوح و مفرغ نفس و منفض عفونت و اخلاط و تریاق مسموم حیوانی و نباتی و معدنی و حافظ قوتهای انسانی
و حیوانی و طبیعی و جالی با صره و محلل ریا و مواد بارده و محقق رطوبات دماغی و نزلات بارده رطبه و امراض بازده
دماغیه و مل ریول و جنض و مستغنا جنین و مقوی باه و حده و تخفیفان و وحشت و وسواس و جنون و تعویض اعضای رئیس و معده و رگبر
ورفع بل بونی دمان و سرفه و رطوبی و روبر و صغیه صوت که از بلغم غلیظ باشد و رفع رطوبات لزجه و باخسه و صبه و رطوبت و تنفیه
صد راز آنها و تقطیع سده و جگر و استسقا و عفونت زخمها و مسموم هوا و جازده از عقرب و غیره شراب و غماداد و شه و حولا و نوزاد
اعضاء را س غلامی آن برستانی و صل و قوی جهت صلاح بار و بلستور و روغن و بر آن البین غلامی آن بر بابک چشم جهت

اختلاج آن و انکمال آن جهت تقویت باصره و رسانیدن انوار و به بطیقات عین اعطاء الفلک و غیرها آتایم این مطبوح
آن با مرکب و مصلکی جهت ذوق لطیف و بایوست هلیله کابلی جهت استسقای لجمی و زرقی و رضا داد آن جهت رعشه و دفع
لرزندهای بلغمی و سوداوی و دانه بواسیر و تشنگی و جمع آن و لمس عقرب و ملاطی مضروع آن بر حشده جهت التذات از جماع
و لطوح آن با عسل جهت بر لرزینیه و کلف و با مرکب نیز مضروع و زین و عسل و مغرمانه مصلح آن کثیرا و اسرار و مقدور
شریت آن از درد رم تانیه درم بدل آن در تحلیل و تلطیف و تقویت اعضا مثل وزن آن اهل و کبابه و در اصلاح دوده و سیخه
و دریا و خولجان است دهن آن بسیار کرم و خشک تا صوم * **افعال** و خواص آن جهت رعشه و نقل سر و صداع بارد
بر او باغ ارجام و تراب و طلاء و بتهائی و با بایه و زیت و موم و زرد قیغه مرغ و عرق آن سریع الانتر از جرم آن قطور
آن جهت نقل سامعه و آتایم این جهت تقویت فاضله و تسهیل ریا ح و معده و برقان و بواسیر نافع و جو ارشد از چینی و حب
و حشو و حلا و دوا و دهن و مغنوب و جرق و عطر آن در قرا با دین ذکر یافست

در آرایش و شمعان * بفتح دال و الف و رای مبهله و کسر شین معجمه و سکون نای متناهی تحتانیه و فتح شین معجمه و عین مبهله
و الف و نون اسم فارسی است و آنرا نخل و عود البرق مانند جهت آنکه چون برقی و قوس قزح بآن برسد خوشبو تر از عود
هندی میگرد و در بعضی آتایم که بعد بفتح کاف و الف و کسریا و فتح با و هاولام در آخر و کانه ل بین نیز نامند بهترین آن
صلب و سنگین خوشبو و خوش طعم آنست * **بها هیت** آن نوست بطبری است مانند سلیخه مثل بسرخ و بعضی طرح خوشبو
با حراقتی و هضرستی و درخت آن خاردار و کوثا و وجوب آن با حرافات و کل آن زرد خوشبو و تنک و بهتر بن آن پوستهای
ضمیم بقدر الوزن خوشبوی سرخ رنگ آنست که در طعم آن تلخی و حلا با بخل و نوع آن منس آن بسیار تلخ و سفید آن بی بو
* **طبیعت** آن گرم در اول و خشک در دوم با قوت دارد و غایضه و کوند کرم و خشک در دوم و بعضی سرد دانسته اند و قوت
آن مدتی میباشد * **افعال** و خواص آن محل و تابش و مانع نزلات و دافع درد سر و باد و سراسر سوداوی و محلل پیاخ
و معذب و طوالت و غلبه و مقوی اعضا و برافه استرخای آنها و جمیع اعضا و مزاجه و مفتح ملید و مسقط دانه بواسیر و معین
بر اخراج جنین الصلر آتایم این با دارچینی جهت سعال و طوبی کوفته و بپوش و بواسیر و سرطان منی المده آب مطبوح بیک گرم
آن با شکر جهت دفع درد معده و بارد با مایوس العلاج و تنقیه آن مجرب الفم مضمه و با بفتح آن جهت حفظ صحت و دل آن و با شراب
جهت دفع قلاع و قروح خیمه و ساعیه دمان و چون کوفته با مرکب سرشته بود دل آن موجب کف از دل جهت تسکین و منع آن
و نشون آن جهت تعفن لیه بسیار مؤثر الا نافع چون نرم کوبیده بفتیله آلوده در بینی گذاشت جهت رفع بل بوئی بواسیر الا نافع
الاذن با روغن خیری در کوش جهت درد آبل نزف الدم و غیره آتایم این طبع آن قابض و قاطع نزف الدم و نفع آن و
رافع سستی اعصاب و تعفن اخلاط و حابس اسهال و جهت عسر البول و القروح طای آن جهت قروح متعنه و ذر و آن
جهت قروح رطبه و اغلال و غیر آنها الرخم نزع آن جهت انقطاع جنین و رفع عسر البول و تسف و طوالت غلیظه و اعانت بر حمل
زنان عاقر نافع و ذر و آن جهت تجفیف قروح مثل اکس و متع می و تسهیل مایات آنها مقدار شربت آن تاد و درم اصل
مصر سبز و خشک مصلح آن و قوی و مصلکی مثل آن بوزن آن اسارون و دوتل آن زرا و نیک مل حرج و نصف آن درونج است
و با خاصه جهت فروغ عیان که مایه و صعبه و معطل است نافع و کوبید از خواص آنست که چون شاخ آن را با کندر بشور
بکند و در لیه بپزند و شب چای در دهن مایه قوی در تحت جایزه خراب شیم حاجت منیل گذارند و در خواب ششیمی را بینند که

از حاجت ارجو اب گرد و روع شکر فغان که دهن القدر ول نامد که بطریق روعن کل بنفشه و بادام کهن ند و پنجاه بادام کبجد و قشر باشد بسیار خوش و آسان میدن نعم اوقه آن یا شراب زردک یا میوه جهت تقویت فم معد و حقیقت آن یا ادویه حائسه جهت اسهال و طوبی و ملائی آن جهت فالج و شقیقه امراض دماغی و عصبانی و تقطیع سده دماغی و تقویت پردماهی آن و تقویب باد و نوحه غ و تسخیل ریح اورام صلبه نافع

د ا ر ف ل غ ل * بفتح دال مهمله وال لب ورائ مهمله ركرد و فار سكون و لام بعد از نای اول و دوم ببار سی فلفل دراز
و پهنی پیل و پهلوی مانند * صا هیئت آن ثم نباتی است یارده در هر یک آن شیهه بزرگ قانیر و از آن اندک کوچکتز
و با حدت و تلخی و زهر آن طولانی شیهه بشا قوت و سیاه رنگ و کوچکتز از آن و خشک دانهای آن کوچک و سرخ رنگ و
پوسته بهم و بالای آبیا غلافی رقیق و پردهای سیاه رنگ در بین دانهها و طعم آن تند و باندک تلخی و حدت و تلخی حدت
پوست آن زیاده از دانه آن و بیخ آن گرم دار منشعب و پوست آن اغبر و مغز آن سفید و ریشه دار تند طعم و فلفل مویه عبارت
از آنست و در حرف الفاء اشاء الله تعالی خواهد آمد * طبیعت آن در آخر دوم گرم و خشک و بعضی در اول سوم گفته اند
* افعال و خواص آن محلل مواد بارده و ریاح و مفتح سل و جگر و سپرز و فاضل طعام و مغری معده و رافع قی و خشبو
کنند و دهان و رخم و مسخن احتسا و محرک باه و زیاده کنند و منی و مدر و بول و حمض و مسقط جنبین و جهت فالج و رصرع و
سرمه بارد و طوبی و نقرس و عرق النساء و تقویت یش و کزبلی که عقرب و رتیل و تنویر اخلاط بدن و با لجمه امراض بارده
و طبعه را معین و اکمال آن که در جگر بزرگنداشته و یا کوبید و بران باشید و کباب کرده باشند جهت شکموری و طلای آن بار و غن
جهت نهش عقرب و رتیل و افنی نافع و دوا مریه قائم مقام زنجبیل معده ارشوبت آن قانک معال مضر سر و مصلح مصلح آن
صحن عربی و صندل و لبلب بل آن بوزن آن فلفل سفید و کزبلی بوزن آن زنجبیل و زرنبا دامت با لسویه

* دانهلک * بدم دال والغب ورامی مهسله وفتح هاسکون لام ودال مهمله آنراد ارچوبه وبنهدی انبی ملکی نیزنا منله
 * ماهیت * آن درختی است مندی چوب آن زرد وکوبند رسوت که حفص مندی هاشد عصاره آنست چنانچه درحرف
 السادر حفص ذکر یافت * طبیعت آن کرم وحمک * افعال وخواص آن مبتدل ورا دع وزدمضم اعصاب الراس
 جهت امراض سر وکوش ودهان بافع وطمع دهان را نکو کرد اند اعفاء الغذاء و التنفص جهت تعینت حصاة وحبس البول
 الحسی و الجروح والقروح وغیرها جهت تب بلمغنی راند مال جراحات و قروح وجوب و خارش شربها و ما دام مؤثر
 دهن و مرهم آن در قرا بادین ذکر یافت در زادهان و مرهم

فدائج ابروج * بفتح دال و الف و فتح نون و سکون جیم و فتح الف و سکون بای و موحد * و ضم رای مهمله و سکون و او
و جیم و دالک افز و دیک نیز تا مثل و بشیرازی انیک * ماهیت آن تخم امر و د جنگلی است بزرگتر از بید انه مائل بمنلی
شکل پوست آن سیاه رنک و مغز آن سفید و شربین و لذیذ و آنرا برشته مغش نموده تمقل می نمایند منتبت آن کوه کبلویه است
از توابع ولایت فارس و جای دیگر نمی شود * طبیعت آن در اول کرم و در طوبیت و بیبوست معتدل و برشته آن مائل
بیبوست * افعال و خواص آن موافق سنه و حنجره و اعصاب متشنجه و مهبی و مسمن و مل و بول و غلذ اُثبت بران
غالب را غامین شمرده آن که بگویند و در آب سمره آبرار آورند جهت ادرا رحض مغیل و اکسار آن معسل معن *
معسل آن سمرینه است

دالک * بهنج دال و الف و فتح نون و کاف * ما هیئت آن صاحب لیسفه نوشته که امین الدوله کوید تفسی است شبیه
 بتدری سرخ و از آن ریزه تر و کیا و آن بقدر شیر و در کوهستان طبعش من و نواح آن نابت میشود * طبیعت آن کرم
 و تر * افعال و خواص آن جهت عسل بلغمی و مود از بی نافع و چون بیجا دردم آنرا تا مدد درم باد و چند آن آرند کم
 نازها ترتیب داده تناول نمایند در تسکین بدن و بعدیل و فز زجه آن در اعانت بر حمل مجرب و مخرج چنین است

* فصل * ال دال المهملة مع الباء الموحدة *

* د یاء * بضم دال مهملة و شل یاء موحدة * مد توحه و الف ممل و ده و خفای همزه نوعی از قزع است که بشار می کشد و بر روی نامند
 * د ب * بضم دال مهملة و سکون بای ممل ده و بنار می خرس و شتر کی ابو و نه ندی و ریجه و بهال نیز نامند و ماده آنرا یعربی
 تار و گویند * ما هیئت آن حیوانی است معرب و محمل بر و شل یاء القوا از حیوانات امثال خرد و کثیر الخوف از
 انسان و ذکی و قابل تعلیم و محاکمی انسان و بد و با ایستاد و نیزه می رود و عصبی بدست می گیرد و را می رود بد آن و بدست
 می زند و هنگامی اند از د و خورن آن کثیر از زوجه است و گویند صورت بچه آن حین الولادت بد آن سبب معلوم نمی
 گردد و چون مکرر آن را بلیسک از زوجه آن کم کرد صورت آن ظاهر میشود * طبیعت آن کرم و کثیر الرطوبت و
 گوشت آن لزج و بر من آن بایس المزاج * افعال و خواص آن زمره آن مفتوح قوی آشامیدن بکالک آن با عسل
 جهت صرع و با سکنجبین و با عسل و لعل جهت درد جگر یارده و احتقاعی لجمی و زقی و نیم انتقال آن جهت تولد و آب
 بغایت نافع و آتقال آن با عسل و آب زایانه جهت جوت بصورت و بیاض و رویانیدن مره و طلای آن بشرط عمل و امتنا
 پنج مرتبه با عسل و لعل جهت قروح الکله و حزاز و رویانیدن موی مجرب و نیزه مایه آن جهت غریبه کردن بدن مؤثر و
 آشامیدن آن بقدر یک کفایت جهت صرع بلغمی و آتقال آن بعد از کیدن شکر منقلب مانع و روئیدن آن و طلای آن بریدن
 خال و زدن قوی بر آن و بر دمل با عسل و صحت نفس آن و بیه آن در هوم کرم و خشک و صماد آن جهت در حفاصل مزمن
 و نرم کردن اعصاب و اعضای متعجبه و بیرون رفتن و شکستن اختنجان و کوفتگی اعضای و بر سینه جهت مرفه یارده و بر
 فرس و اعشاب و طلای آن بریدن اطفال حین الولادة جهت علقم ضرر از مضرهای خارجی مؤثر و چون جوب انار
 و اخلاص می خالی کرده با هموزن آن روغن زیتون در آن کدازند و آبش کرم کنند جهت رویانیدن موی ابروی و دانه
 الملعاب و بوا سیر و نوا صبر و سعه نافع و پوست آن بسیار خشک و شش بر آن جهت فالج و نقیرین و مرطوبین و صاحب قهقهه
 و چون خصیه آنرا شکافته ماز و روغن باری بر آن با عسل و خشک کنند و سائید و بخورند جهت رفع امهال و نایب نافع و صماد سرکین
 آن مختل خنق و ابرام و خوردن آن جهت دفع معص و خور موی آن جهت کربز انیدن موی مؤثر و تالیق چشم را است
 آن باعث کربخین و خوش و تعلیق مره و چشم آن در لاته بسته بر گردن صاحب قن ربع رافع است

* د بس * بکسر دال و سکون بایه یکنقطه و حین مهملة بنار می ده و شاد نامند و شامل د و شاد انکوری و خرمائی و نوت و سفید
 و امثال اینها است و از مطلق آن مراد انکور و خرمائی است * ما هیئت آن کوروی آن آنست که آب انکور شور و بر
 رسیده را گرفته صاف نموده تلخ نمایند تا به وسیع آن برود پس بر آن خاک خاصی که خاک دوشاب نامند و گویند کله
 خاک است است میزنند و ممل از نل تا دردی آن به نشین و شیرین گردند و نا خاک بر آن نزلند خوب شیرین میگردند
 بلکه اندک ظم ترشی دارد و اندک نایب است و خاک نازده آن موسوم بر برب و میسج است و در قرابا درین

در صلب نفع آن بتفصیل ذکر یافت و غرض مائی آن انواع از مطبوخ و غیر مطبوخ و غیر مطبوخ آنست که خرماهای زمینی را گرفته در آب جوش میزدند تا جلالت و غیره آن در آب آید پس صاف نموده طبع می نمایند تا غلیظ را نکشت پیچ کرده و میلان آنست که خرماهای بسیار رسیده را با لایم هم جمع می نمایند و دجلتها کرده و آنچه شیر از نقل آنها بر هم نشسته تراوش کنند و بر آید گرفته اند که طبع می نمایند تا غلیظ و قریب با نفع دارند و این بهتر و لطیفتر از مطبوخ آنست و از آن بارچه تنگی انداخته بر آفتاب میگذارند تا غلیظ و قریب با نفع دارند و این بهتر و لطیفتر از مطبوخ آنست و از توت آنست که آب توت مفید شاد آب را گرفته با تشن ملایم طبع می نمایند تا غلیظ گردد و در بین دست و شاد هر چیز را که خواستند اخل می نمایند * طبیعت در شاد آب انکور در دوم گرم و در آخر اول تر * افعال و خواص آن موند خون صالح و مجسم بدن و مفتوح مدد و با مدد آب جبهه صرع و با انقیومون جهت وحشت و جنون و با مغز قریط جهت شرم و رمایر و زوبا الجیز و حلیه جوت معال مزمن و در دمیته و با اندک زعفران جهت رفع هم و غم و غضب شدیدی و با شیر تازه و دغیده و اندک بادام جهت خفایان و فزال مغز و ضعف احشای عجیب الاثر و با اندک سرکه جهت یرقان و سیرتر و با ماء الشعیر جهت تفتیت حصوات و ادرا بول رضا و مطبوخ آن با خطمی جهت تحلیل اورام و زکشدن در مل نافع مقداران شربت آن از در و مثقال تا نیم مثقال را کنار آن محرق خون و مصلح آن شیم ریحان و خشخاش است شیخ البرقیس فرموده که با آب میب و قدر بزرگ ریحان و اندکی حرمل قائم مقام خمر است الادرا مکار * طبیعت خرمائی آن در دوم گرم و در اول خشک * افعال و خواص آن کثیر الغذا و ملین طبع مبرود المزاج و بلغمی و جهت فالج و درد مفاصل و مزه بارد و تقویت با و بارد المزاج و طلای آن بتنهائی و با با قسط و نمک جهت رفع کلف و با شونیز جهت جمود اعضا از سردی هوا نافع که بر بدن نهاند و در رجای کرم مانند حمام و غیر آن نشیند و محرق خون و مولد خلط عکس شود از مصلح آن سرکه و با دام و خشخاش و سنگبین و ترشها است .

* ذابق * بکسر دال و سکون بای موجد و قاف و آنرا قنوس نامند و یاقوتی مویزک صلبی و کشمش کا و لیا * ماهیت آن دانه ایست از نخود کوچکتر و سبزرنگ و چون خشک گردد پوست آن در هم پیچید و مائل بسیار می شود و در جوف آن رطوبتی چسبند و با شد و دانه های آن بقدر خشخاش و گیاه آن از درخت امرود و غیر آن ممکن نمیکرد و چندین شاخ از یک مکان میروند و برگ آن شبیه بزرگ مرود و انار و لطیف باشد و بجز نیرنگ و بهترین آن تازه ابلسند و آنست که لون اندرون آن کزائی و بیرون آن مائل بسبزی و صیافی و زردی میباشد * طبیعت آن کرم در آخر دوم و خشک در اول و بار طوبت فلفله غمز لوجه بعضی در سوم گرم و خشک دانه آنست و قوت آن مرکب از جوهر خاز موئی و باره مائی و اندک جوهره بعضی از فی و بعد ورود بدن از مرکب فعل مختص بدن ظاهر میگردد * افعال و خواص آن ملطف و محلل و ملین و یک از دانه رطوبات و بقیه و غلیظه و جاذب آنها از عمق بدن و چون در آب کرم تخیمانند و پوست و قشر آنرا از عمل آن افشوده صاف آنرا با مغز گردگان یا با مغز دانه بینا انجیر مرشته بنوشند که در دست و آغامیدن آنست جهت تقویت سود او بلغم و تفتیح شد و عرق النساء و نوا صبر و امراض باره نافع و طلای آن منضج و متفجر و جمع کننده مواد اورام و مسکن دردهای باره و باره و اینچ و موم جهت نفی دملها و شرای بلغمی و اورام بلغمی و تبیین مفاصل و بدستور باز از ریح جهت شرای بلغمی و اورام بلغمی و تبیین مفاصل و با کنل جهت قروح خبیثه و باز و نیم و زفت جهت قلع ناخن و با آب انکور و عمل جهت ریهانیدن آن و با حبثا جهت

معد و اوبه و باروغن کل جهت دراز کردن موی و جوشانیدن آن در آب آملک جهت تحلیل او را م خیره مؤثر و مسرور آن با آملک جهت اذابة طحال و جذب و جلب رطوبات غلیظه از عمق بدن نافع مضر دل مصلح آن با در تجبیه مقد ار شربت آن تا یکمغال و زیاده آن مورت مغص و دوار و ثقل اعضا بدل آن در تحلیل نصف وزن آن ابل و چهار دانک آن با دام و و در سائر افعال نیموزن آن عاقر قرحا چون دبی را با عمل و دوشا با و معطیان طبع دهند و مانند خیا طه باریک ساخته بر روی اشجار اندازند میوریکه بر آن نشینند بپای آنها چچیل و میل کردند و چون با قزمیاء میزنند باعث شدت رنگ آن گردد و در سائر رنگها نیز بسیار دخیل است

* در بیداریا * بکسر دال و کسر بای و موه و موهن بای مثناة تحتانیه و فتح دال مهمله و الف و کسورای مهمله و فتح بای مثناة تحتانیه و الف لغت نهطی مشتق از فارسی است * ماهیت آن گیاهی است مندی حاق آن بقدر رذری و خشبی را سافل ضاحکه خاردار و برک آن ریزه و بعمار و همز و شبیه برک بپا رکه نوعی از بایزیه است و در آن بی کل شبیه به سحر کبیا و پنجه و مانند ک قلخی و حدت شبیه به حدت ابل و چون داخل اطعمه کنند خوش طعم میگرداند و برک تازه آن طیب الرائحه چون بخارند و آن ربیعی است * طبیعت آن در درم گرم و در موم خشک * افعال و خواص آن قابض و معطش و محرق و جهت اقره و زلال و تقویت معد و نفوس و امراض بارد و شراب و ضما و اوجیه امتزجای معد و منک مثانه شرابا و باغبر محرک با مضر و درین مصلح آن بقول بارد و رائحه آن باعث حرقت چشم وادمان بوئیدن آن مسقط شعر اجقان و خوردن تازه آن با هر که کاسر حدت و لذت آن و مقوی معد و مقد ار شربت از تخیر و برک آن تازه در موم و مسواک بچوب آن جهت استحکام لثه و تحلیل رطوبات لهاة مؤثر

* فصل الدال المهمله مع الجیم *
* د ج * بفتح * ل مهمله و جیم بفارسی یک در ویشیر از می طخا و در تنک بن کوه کوک نامند * ماهیت آن مرغی است از طرأس بزرگتر و خاکستری رنگ مشط و خطوط سفید بسیار و ریزه و در کوههای بسیار مرد میباشند و بهترین میور بری است و بعد از آن شخرو پس صانی پس حجل و دراج و طیهوج و غفین و جوجه کبوتر و ورشان و ناخنه است * طبیعت آن گرم مائل با عدل و لطیف * افعال و خواص آن در افعال از یک کبوتر و خور آن با لخاصیت جهت رفع طاعون و با مؤثر و نکامد اشن بر آن با خود باعث یمن و برکت گفته اند

* د جاج * بکسر و فتح رضم دال مهمله و فتح جیم و الف بفارسی مرغ خانگی و بهندی گگری و مرغی و عربی بر آنرا دیک و بفارسی خروس و بهندی گگری و مرغانیز نامند * ماهیت آن حیوانی است اهلی و غیر اهلی خانگی و جنگلی و معروف * طبیعت جوان تر به اهلی خانگی آن در آخر اول گرم و در رطوبت معتدل و مرغ بچه از آن ارطب بر رطوبت فضلیه و حرارت دیک یعنی نر نسبت به جاج یعنی ماده کمتر و بیضت بر آن غالب و خروس بچه عدل و مائل بر رطوبت و قول ببرودت خروس بچه خلاف تیاس و تجربه است چه لحوم همه طبر و غیر مائی حار اند و میتوان بود که وجه شبهه که انیکه آنرا بار داشته اند آن باشد که دید و ناشید که ا طبا خروس بچه را در حبابات صغرا و به و امراض حار و تیز نر نموده اند بخلاف مرغ بچه را و شان بدون تأمل ترم نموده باشند که چون طریق معالجه بفداست پس بسبب سردی مزاج خروس بچه است و گرمی مرغ بچه و حال آنکه نچین است بلکه جهت حرارت مزاج خروس بچه به و جری در آن نگون نمی یابد که استحاله بصغرا یا نه مزید علت شود بخلاف مرغ بچه و مرغ غیر اهلی جنگلی که در بعضی صحرا ها چنانچه در تنکاله

در جنگل و صحرای اطراف سگرمی کمی بمبار است بشل و کجته مثل مرغ اهلی میباشد و نوع بزرگ آن که بهندی
 گنک نامند هر دو نوع کرم تر و خشکتر از افلی خانگی اند **افعال** و خواص این میوه با آن کثیرا لغذا و لطیفتر
 از اکثر طیور و موال خون صالح و زیاده کندی عقل و منی و غیره **بخته** آن بخلاف آن و گوشت آب خروس بخته
 مالخورده محلل و ماین طبع و مخرج سودا و جهت قولنج بسیار مفید و بهتر آنکه بکینند خروس پیر مال خورده را و
 ذبح نموده با آب بسیار طبع نمایند تا میوه را بکوشند و آب گوشت آنرا با قدری بسفایح طبع نمایند تا بقوام آید و نیم کرم بیاشامند
 اخراج مواد سوداویه بیکوئی نمایند و چو حبه جهت ایدان سقیمه و ناقصین و صاحبان التهاب معده و حمیات صفراویه
 شرابا و جهت تعدیل فصول و تملین طبیعت و بدستور تغذیه بدن نافع و گفته اند نراریج معسل اند و دجاج محسک و
 چون خروس نر را بمیازیند و انند تا خسته گردد پس دبح نمایند و شکم آنرا بشکافته و آنچه در جوف آنست برآورند
 و در آن نمک و سفایح و شبت بپزند و با آب بسیار طبع دهند تا مقدار یکین بماند و شب زیر آسمان گذارند و صبح بیاشامند
 امهال کیموس غلیظ تازه نماید و جهت حمایت در ویه مزمنه و رعشه و رمور و رجع مفاسل و انتفاح معده و ترهل و قویج و
 دفع عموم مشروبیه موافق و بعضی با آن کرب یا قرحم یا شبت و یا هر سه نیز اضافه می نمایند و این اقوی است در افعال
 حل کوره و در اعمال بلغم و گوشت خروس جوان زیاده کندی و صاف کنند و منی و مصفی رنگ رخسار و صورت است و خروس آنچه
 جهت زخمین و امراض حار و مرغه و مرغه جوان قویتر و جهت تسهیل بدن و رفع هزل و تصفیه رنگ رخسار و صورت و زیاده
 کردن جوهر دماغ و فهم و منی و رفع خبالات فاسده و بخته آن با روغن تازه جهت سرخه یا پس و مد و مت هرق و گوشت
 یکقطعه آن هر روز تا یک هفته با نان میل و جهت رفع زردی رخسار که سبب آن معلوم نباشد میچرب و کباب آن جهت دفع
 خواش کل و امثال آن و موافق معده و جگر آن کثیرا لغذا و مسکن و دیر هضم و مغز سر آن با حرارت معتدل و
 رطوبت تر به و آتش میند و آنچه آن با شراب جهت کزیدن هوام و نفث المدم و زراف که از حجاب بدماغ باشد میچرب
 و بخته آن جهت زیاده دماغ و تقویت قوت مفکرة و نیکوئی ذهن و تصفیه صوت و ادمان آن با هب و بلاد و بیه
 آن جهت تملین صلابات و مزاد سودا و یغویلائی نیم کرم آن بر هر جهت مالخورلیا و سغه و شقاق و جمیع امراض یا سه
 عجیب انفع خصوصا که مریه پس هم بمالند و بیه دجاج مغلوب بقرحم اقل درازد و روز جهت ابتدای جذام و یوده
 همان سنگدان خروس را چون خشک نمایند و سائیده با شراب بنوشند جهت رجع معده و ضعف آن و ذوب میچرب
 و جوارش و معجون آن در قریب دین ذکر یافت و آخامیدن خصیه خشک آن با زرده تخم مرغ نیمه شست جهت تقویت
 یا به سبب رمور و بدستور رضا آن با روغن زنبق بریت زمار و کچ و این جهت تقویت نموظ و چون خصیه خروس را در آفتاب
 خشک نمایند و با وزن آن ملح اند را نی محق کنند و در طرف حسی بر آتش گذارند تا منعقد گردد و در هنگام معاربت
 اندکی از آنرا در زبزان گذارند گوشت که تقویت عجیب مشابه میگرد و نیز گویند که چون بکینند خروس را در
 هنگام ربیع و ذیح نسابند و آنچه در جوف آنست سواى خصیه آن برآورد و نمک در شکم آن بپزند و در سایه خشک کنند
 و بتما می بکینند و در شیشه نگاهدارند و عند الحاجة قدری با شراب تازه و شید بنوشند تقویت با بسیار بنفش و خون
 خروس و مرغ را آسامیدن و خشک کرده آنرا سوط نمودن جهت قطع رعا ف و چکانیدن خون بال تازه رسته بر آن جهت
 رفع بیاض جسم آزمود و در راسخوان سوخته مرغ سیاه با هموزن آن چوب تاک که با هم سر زانید و با شستن و با هموزن

غیر شده حمل کنند جهت اعاده بکارت از اسرارش در اند و خوردن سنگ متوال در جوف آن جهت تغذیه حصاة نافع
و سرکین آن جالبی رتد و خوردن یکمقال آن با شراب یا سرکه جهت رفع قولنج و سمیت نظر و طلای آن جهت بیهوش
برص و امثال آن و ضماد آن خصوصاً از خروس یا سرکه جهت سبک دیوانه کزیده و مغیل و یا یک که بکیرند سرکین مرغبراکه
مرض با غلبه صفه نمرده باشند و از خاصیت آنست که چون شکم آنرا بشکافند و کرمها را برون برون کنند و مواضع کزیده و مواضع
جذب سمیت نماید و چون سرد کرد تبیل یل نمایند و بر سائر مواد جهت جذب آن بظاهر و بر حوصا صاحب سرما هم را نافع و بیوشی
آن و نیز از خاصیت آنست که چون پرفای مقلعه زنده آنرا تمام بکنند و بر موضع کزیده و مار بکنند از جذب سمیت
همینا یل و میبرد پس مرغ دیگر را بیای آن بکنند و همچنین تا ملسو صحت یا بدو تناول آن با شیر و کشک و ماست
و بنبر و سائر لایحه و مورت قولنج و مد او متد آن با هند نقرس و بر او غیر مصالح آن ادویه حار و شراب و مطبوخ آب انکروز
و در صورتی که بکین و گفته اند که خروس با النخایت مضع پاره است و چیزیکه در شکم مرغ میباشد که تخمهای آن
بر آن پیوسته میباشد در شکم ریزکی و خامی و آنرا فتمل آن میگویند و چون مرغ پیر شکم را از تخم افتاده اجناس از شکم آن
بر میآید در آنجا شیره را نندیند به است که قدری از آن را در شیر جوش داده نیمکرم بجانند

فصل فی الدال الممهلّة مع الخاء المجمع

* د خ آن بضم دال ممله و فتح خای معجمه و الف و نون و فارسی د و د و یندی د و هوان نامند * ماهیت آن اجزای
ارضی لطیف حار یا س است که از اشیا در حین سوختن و کداختن متصاعل گردد و مختلف میباشد احوال آن با اختلاف
چیزی که از آن متصاعل و متولد میگردد یعنی د خ آن شق حاد حاد و شیرین شیرین و معتدل معتدل * طبیعت مجموع
آن اندک گرم بسبب باقی بودن در آن اثر ناربتی که از آن مفارقت کرده و خشک بسبب ارضیت ماده و مستعمل در
طب د خ آن القواریر و د خ آن الکنک و در ادویه عین و د خ آن المر و البطم در رطوبات آن و تا کل حادث در ماق و د خ آن
میعه قویتر از د خ آن القواریر و بعد از آن د خ آن زفت و بعد از آن د خ آن قطران و هر د خ آنیکه حلت آن زیاد است بهتر
است از برای مداوی شفا و همین غلظت حموت و صلابت و ریختن موی و د خ آن از تجبیل جهت تقویت عین یبعل بدل
و طریقه اخذ آن چنانست که آنرا نیم کوبته با پیچ کرده و بر مخلوط نموده بر پارچه کهنه پهن کرده و پیچید و فتمله سازند و در
زیر طریقی مقبب مانند طاس و غیر آن بسوزانند تا د و آن در آن جمع گردد پس بردارند و استعمال نمایند و د خ آن در کان
مکعبان در دهان و مراهم مستعمل و د خ آن حصی لبان در افعال قویتر از اصل آنست و خوردن قدری آن جهت
تقویت باه نافع و در حصی لبان مفکورش

* د خ آن القواریر بضم دال و فتح خای معجمه و الف و ضم نون و الف و لام و فتح نای و و الف و کسر راء ممله
و سکون یای مثناة نسبتاً و راء ممله * ماهیت آن دوده شیشه است که در وقت کد از پیر سفک کوره آن مجتمع میگردد
* طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مقوی با صر و رجالی و جهت سهل ناخنه و بردن گوشت زائد زخمها و مغیل
* د خ آن الکنک بضم کاف و سکون نون و ضم دال و سکون راء مملتن * ماهیت آن دوده کد و است که طاسی را
و با ظریفی در معکوس کد آنرا در زیر آن کد را بسوزانند تا در آن در آن مجتمع گردد * افعال و خواص آن جهت
درم و قرحه چشم و در بانیان مر و رفع می زائد و التیام قروح اعضا نافع است و در مقله نیز طریق اخذ آن ذکر یافت

* د خ بضم دال و سکون خای معجمه و نون و یقار می ارزون و بخر از ای الم و بهندی کنیکی نامند * ما هیئت آن نوصی
از جا و رس است و د و قسم میباشند بقسم آنکه لوب فشر آن مائل بسعی است و نازک که بزودی از آن جدا میگردد و این بهتر
است از برای اکل و دوم آنکه پوست آن یراق و امس و از آن دیر جدا میگردد و این بهندی چینه نامند و نکو است از برای
دوا * طبیعت آن مرد در آخر اول و خشک و دودوم و از جا و رس در خشکی کمتر * افعال و خواص آن قلیل الغذاء و میباف
و حابس بطن از جا و رس کمتر و مدبر و ل و طبع از نزول از معدن را استعمال مقعر و مطبوخ آن با شرب تازد و رشید و بار و رفن
تاز و صالح الغذاء و جهت تلخین صد و تولید منی نافع و مولد سل و هضم مئانه مصلح آن شکر و عسل بدل آن برنج است

* فصل الدال مع الراء المهمله *

* دراج بضم دال و فتح رای مشدده مهمله و الف و جیم بهندی تیترا نامند * ما هیئت آن مرغی است قریب بجهت آنک و خوش
منظر و در هند چهار نوع می شود یکی بزراک خا کستری و رنگ مائل بسپاهی و منقش بسپاهی و این را بهندی کهیر نامند بجهت
حشا بهت رنگ آن بزراک کبیر که بهندی اهمیت است و دوم از آن کوچکتر و سبزه و منقش بسفیدی رخا کستری و این را کلا تیترا
یعنی تیترا سبزه نامند نسبت به این نوع خوش منظر میشود و سوم از آن کوچکتر و سفید مائل بشاکستری و منقش و این را کوزیا
بضم کاف عجمی یعنی سفید نامند و نوع چهارم از همه کوچکتر و خاکی رنگ بالای و منقار آن خطره ماسیه و عقیل و این را بهندی
بهت تیترا نامند جهت آنکه در زمین خای گشت زار بهم میرسد و بلند پرواز میباشند و پای آن جدا نکشد دارد و کوشش آن
بسیار ثقیل و دیر فهم و صلب و بخلاف در نوع اول که چنگلی اند و پرواز بسیار نمیدانند کزد پای آنها چهار انگشت دارد
شبه دوا و انطاکی اشتباها آنرا حمایی نوشته * طبیعت آن مائل بحار و در اول بایس و بعضی در دوم گرم و خشک دانسته
اند * افعال و خواص آن گوشت آن لطیفتر از کبک و قدبر و بهتر از ناخنه و زیاده کینه جوهر دماغ و نهم و حفظ و ماده
منی و مقوی معدیه و مبرد از نزاج و مرطوب مضر و بایس المزاج مصلح آن ترابها و زهره و خون و زایل آن جاللی و رافع
بیاض همین و آنرا جلیل و بقول مهریارسیده آن بار و رفن را زقی جهت درد کوش عجمی الاثر

* در داب بفتح دال و مکون را و فتح دال مهملتین و الف و یای موخه و یقار می و ستمویه و بهندی گنجی بفتح کاف
و سکون جیم فارسی و کسر راء مهمله و یا درینگاه گرمین و بهندی نیز نامند * ما هیئت آن از جنس خریزه گرمک است
که ملیون نامند و کوچکتر از آن و بالوان و اشکال مختلف میباشند و در مضطرب زردی و سردی و زرد مائل بسفیدی یکرنگ
و مد و زرد شغلی و اندک طولانی و لحم آن کمتر از خریزه و مغز آن در خا می تلخ و بعد رسیدن شیرین نمیکرد و با اندک
تلخی و نیم آن راز و صاحب تحفه نوشته که اکثری آنرا ملیون دانسته اند و غلط است * افعال و خواص آن بربودن
آن مقوی دماغ و مفتح سل و آن خوردن خام و پخته آن مدبر و ل و وقت حصار مخصوص خام آن بشرط آمدن است چندیوم
و قدری از آن را چون در حین طبع در گوشت اند از اند گوشت را مهربا خازد و تاثیر این در بین باب از پوست خورده زیاده است
* در داب بفتح اول و مکون را و فتح دال و الف و راء مهملت لغت فارسی است و آنرا دارون و عقیل دارد و رخت پشه
نیز نامند جهت آنکه در جوف ثمر آن شبه متکون میگردد و نوعی از قرب است * طبیعت آن در اول سرد و خشک
* افعال و خواص آن قابض و بقوت جالیه اکتحال مضار و بزرگ آن با عسل جهت ظامت بصر و قطور آن نیم گرم در
کوش جهت نرم آن و قطور آن بیکه از هر چوب بیخ قرآن در حین موختن بر می آید و جهت رفع کرمی که از امتداد امراض

بهر سبب باشد برک تا ز آت مقوی دندان و لغو قاطع اسهال و بخته آن ملین طبع و ضداد آن جهت التیام جراحت
نازه و جبر کسر عظام و باس که جهت جرب و رطب و پوست بیخ آن در لغال قویتر و کشف آن با شراب و آب مهمل بلغم
بعصر و ملا آن با سرکه جهت تغییر دادن رنگ برص مؤثر و رطوبت ثمر آن جالبی جلد بشره و جهت تب دق رسد و مزمن
میسیر و آب غمی سبیل و خشک آن فائز مقام رطوبت آن المصارح و جرق خون و مولد مود امصلح آن شکر مقدّر است و تربت آن
تایک مثقال بدل آن و خشمزک است *

* در و بطارس * بفتح دال و غیره را و مکون و ادر فتح بای موحله و فتح طای مهمله و الف و کمر را و حین مهمله بیرونانی
یعنی ولد البلو است چه کیا و آن در درخت بلوط آکنه میریزد و بر آن منتهی مانده سرخس و کبرچکرازان و با اندک
جلا و تلخی و تیزی ریح آن مشکبهم و پیچیده و مزغب و بر میون با عروقیت و تلخی و تندی و صلب بر آن و رنگ آن سیاه و سرخ و
تیره و نیز میباشد و نوعی از سفایح است و برک آن مانند برک نرگس و ابلک با حلاوت و تندی و تلخی * طبیعت آن
در صوم کرم و خشک * افعال و خواص آن بغایت قابض و معض و ضداد آن جهت کرا و زوال و مفاصل و خنازیر نافع و
طای آن بر بدن و ورود پاک کردن اوساخ و تکرار نازه و بتاز و نمودن آن در مخرج موی و حسیب الاثر مقلد اثر شربت آن
تایک انک المصار یک درهم آن کشند و با نهاب و در شکم و معالجه آن معالجه غیر این ابعاد است *

* در و فینون * بفتح دال و ضم راء و ملتین و مکون را و کمر را و مکون بای مینا و تفتان به و هم نون و مکون و ادر نون
و یاق نیز آمد و لغت یونانی است و پیری زیتونه نامند جهت مشا بهت برک آن برک زیتون * ماهیت آن گیاهی
است برک آن شبیه برک زیتون و از آن دراز تر و باریکتر و شاخهای آن کمتر از درمی و کل آن غاریبی و نیم آن
مستل پر و کوچکتر از سرکه و لون آن مغتلف و در غلافی که کیف درشت شبیه بغلاف یخود و بیخ آن بقل در می و بیضی
آنکشتی و منبت آن زمینهای نمناک و قرب بد را * طبیعت آن در صوم کرم و خشک و این بیضار و غیره آنرا در و خشک
و قویتر از لافاح دانسته اند * افعال و خواص آن بغایت مسخف و ذرور حافله و آن قاطع خون و التیام دهنده و جراحت
و نظرون آن محال و ارام و چون در روغن زیتون بچوشانند و در گوش بچکانند و رفع کوی و زردندان قاطع آن و تدهین
آن معقظ دانه بواسیر و مسکن در مفاصل و امثال آن و حمول این بدن در حیض و منجنج و آب شربت آن تاید و آنک
مصلح آن قوی کردن با هر که و شیر نازه است *

* در و دین * بضم دال و مکون را و کمر دال هر سه مصله و با غاریبی لای نامند * ماهیت آن نه نشین عسارات
است و بهترین و نه نه نشین شراب است که خشک آنرا طری و باریعی دار توانمند * طبیعت آن در صوم کرم و خشک
* افعال و خواص آن در تخیل اوارام و مجرب و جهت رفع حمور و قرح و قلاع و برودن گوشت زائد
زخمها و منع زحف الدام و التیام جراحت و نیز بر شکم جهت رفع سیلان حیض و اطمینان و بر ساقین جهت تکلف و نهش و سائر
آثار و نیکو کردن رنگ رخسار و تسکین درد های یارده و مفاصل و ورم پستان و مجرق آن که خشک آنرا بر روی اخگر و یا در
کوزه کن داشته و سرخته باشند بصل یکه سفید شد و باشد بغا و جالبی و در جمیع افعال قویتر و مستعمل نازه و محرق آنست و کینه
محرق آن معین و مغمول آن جهت جلا می بصر و رفع غشاوه و ناخنه و باض و ضداد آن با برک مورد جهت نرم و بغی
معد و مغیل بدل آن ز ریح سرخ است و چون آنرا با تلی و شب تدریکت جویست از لاله مرخی منبت بغایت مؤثر و چون

یا بارود یعنی شره سفید کنند را صلاح نقره و زرد و در رنگ مس بیعیل دانسته اند

* در دی الحبل * یعنی لای سو که در رجیم افعال ضعیفتر از هر که احتیاج مکرر منع آنگه که قویتر است

* در ولج * یعنی در آل و ضم را و سکون و او فتوح و زخم لغت فارسی است * ماهیت آن بنی است عقر بی شکل

پوست آن خاکستری رنگ گدازد و دکره آن در و با سه و بهترین آن با اندک تلخی و خوشبوئی و با صلابت و اندرون

سعید آنست و برک گیاه آن شبیه بپیرک بادام مثل بزرگی و مغروش بر روی زمین و مغرب و ساق آن میوه بقدر و ذرع

و از میان برک روئیده و برکهای ساق آن متفرق و بار بکثرت و از تر از برکهای زیر آن از پنج عدد تا هفت عدد و کل آن

زرد و مجوف و مستعمل بیم آنست و قوت آن ناده سال باقی مماند مثبت آن اندلس و کوهستان شام خصوصاً جبل موسوم

به بیروت و در انجا معروف به بقری است و در نوع میباشد فارسی و رومی بهترین آن رومی عقر بی است یعنی آنچه بشکل

عقر باشد * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل بلغم و سودا و بر اکل و کندی ریا غلیظه

و موی حواس و دل و معده و سوز و مفرح و با تر یا قیت و جهت خفایان و مال و نحو لیا مرا قی و قوت ماضیه و تسکین و جمع

رحم و تلطیف ریا غلیظه معده و معا و رحم و رفع ضرر کزیدن عقر و رتیل و سائر جابران سب و رفع طاعون شراب

و ضاد و خصوصاً با لپیر و خوردن آن با شکر جهت صداغ بلغمی و در دهنه نافع مصر را س و مجرور از اج و مصلح و مصلح

آن را ریا نه زرد و مجرور از ریا نه یارب غوره یارب و بهترین استعمال آن در خفایان و غرأ برای تسکین حلت

گرمی آن با شراب شیب و ثبللی کافور است مقدار شربت آن بکدرم تادودرم بدل آن در دفع مغرب ریا و در نیم وزن آن

زرد و در وقت آن قرفل و کوبیدن بدل آن عاقر قرحا است و از خواص آنست که چون بپا و بوند و در آن را در اندرون

خامه طاعون در آن داخل نکرد و تعلیق سوراخ کرده آن بر سمانی بزرگ و کوه از ن حامله جهت تسکین در و بلاد و حفظ

جنین از آفات اما باید که آن ریمان را زدن خود رشته باشد و تعلیق سوراخ کرده آن بطول جهت رفع نزع در خواب

و در بدن خوابهای مشوش و باعث دیدن خوابهای نیکو است

* در ریا ص * یعنی دال و سکون راء مهمله و فتح یای مناة تحتانیه و الف و سین مهمله معرب از در و سن فارسی است

* ماهیت آن نوعی از زرد متین است کبابه آن بقدر شجری و زیاده از آن و از ساق آن شاخهای بسیار رسته و برک آن

شبیه بپیرک کنار و سوز مائل بسیار می و در هر شاخه سه یا پنج تا هفت عدد بپیرک میباشد و کل آن زرد و مستطیل و در بین و کرچک

و بد و در نیم آن شبیه بغفل کوچک و شبیه دار و انطاکی در یاس را تفسیر بد و ای و بکر نموده * طبیعت آن در سوم گرم

و خشک و با برودت یعنی مرکب القوی * افعال و خواص آن مجرور و مسکون درم تازه آن مسکونی و محلل بلغم و سودا

و منبسط کنند و جلد و مفتوح مد و رافع و رفان و ریا و زردی بشره و سرخ کنند آن و کوبیدن چون در روغن طبع داده

بوزن آن آرد کدیم اضافه کرده با غسل بقوام آورند و بعد از طعام تا شش درم آن را تناول نمایند در تسکین بدن مجرب

مفرسینه و مصلح و مصلح آن کشتن و کثیرا است

* در یان * بضم اول و سکون راء مهمله و فتح یای مناة تحتانیه و الف و نون * ماهیت آن میوه است منزه و ص به بلاد

زیر باد رخت الریح که عبارت از شهر تناسری و مرکبی و علاقه و شهرها و بلاد قریبه بآنها است مانند جزیره آحون و

پلیمیان و مرتبان و بناوی و غیره و ساق درخت آن بلند و برک آن شبیه بپیرک کتهل و میوه آن بزرگ و غولانی و بیات

[illegible]

بسته سائید؟ آن جهت تحلیل اورام حلیه را ذاب آنها و تسکین اوجاع ظهور مزمن و رجوع زانو و عرق النساء و جرب و حکنه
کلف و رفع آثار جلد و بالای آب برک آن جهت جرب و حکنه و ذرور برک خشک آن جهت التیام زخمها و حمل آن جهت
درد رحم و آب برک و کلی آن جهت حلاخ و خسار و اصلاح موی و یاشیدن آب مطبوع آن کشنده کیک و ارضه و سلس
و آب نفع برک آن کشنده بزومیش و حیوانات صغارا بعت و مطبوع شاخ و برگ آن با روغن جهت رفع کپلی و جرب
دوباب و بافیون و اشنق جهت درد سر و جمیع قروح آن و روغنی که از گل برک تازه آن که مهرا بسته و آب آنرا گرفته با روغن
زیتون بقدر نصف آن آب که در هر یک رطل آب آن نم رطل زیت باطل بخوشانند با ش ملام تار و روغن بمان جهت فوطه که
مقله کپلی است و جرب متقروح و حکنه و برص و امراض بارد و توقیرت باه و اعصاب و استرخای و اوجاع طهر و رکیه کهنه
و امثال اینها نافع و چون بپزند از برک آن و از خشک ماست و از کبریت زرد در یک بنگ جز و نرم گرفته با پیله کوسفند
سرسنه بر جرب متقروح ملا کنند نهایت تا هفت مرتبه آنرا از آبل کبود اند و مجرب دانسته و چون بعد از تنقیه تام و از ده
مرتبه بر برص بمالند زائل سازد و چون بجم سبیل آنرا مقدار کمی در شیر کاک و تازه دوشیده جوش دهند و بکره آنرا بپزند
و قبل از آنرا بنورند تقویت باه و ماسک منی بخشد و اهل هند اکثر این را استعمال مینمایند بدل آن در تحلیل اورام
حلیه بوزن آن اکلیل المملک یا با پونه و ثلث آن برک انجیر مفرشت مصالح آن عمل مقله اشر بت آن نیم درم ریگ درم
ا در برک و کلی آن خواسته و خواسته خام سائید؟ آن کشنده فتنه و التهاب و کرب و لهیب و انتفاخ بطن و حجوظ عین
و احمرار آن و مدای آن بقی و حقه و آشامیدن آب کوشه مرع جرب فرب سرد کرده و ضمضم و لعاب بزرقطونا و روغن
بادام شیرین سرد کرده با کنیر و خوردن خرما می شهر بر عجب الشفع است درین امر و خرما می شهر و خرما می بزرگ
دانه زرد و یا سرخ است و کوبند خرمایست که نیم آنرا در رطب میکافند و بر می آید همان قسم
لهذا بدین اسم نامیده اند و خوردن انجیر با عسل و قلیلی مد آب و رب و عسل و بکره نیز نافع است

فصل فی الدال مع اللام

* دال آب * بضم دال و سکون لام و یاء موحد و عاریه چنانکه دال و یاء یکی باطناس * ضا شیت آن درختی است معروف
و بسیار عظیم و برک آن پهن و مشرب و مشرف و چوب آن سبک و جوهر در امتعت آن بلاد سرد و سرد و ثمر آن مل و روغن
دار خشی سبکوزن غیر ماکول * طبیعت آن سرد و تر با قوت قابضه و رطوبت آن بسیار سرد و خشک و با جرایم قلیله
* افدال و خوراص آن جالی و نقرع کل آن که از ثمر آن گرفته باشند وضاد بزرگ تاز * بسته آن جهت درد چشم و منع
رینختن مواد رطبه و آب رفتن از چشم و رفع ورم بلفی و ورم زانو و رفع عضو که باشد و ورمهای گرم را نیز بند ستور وضاد
برک تازه عذ مطبوخ جهت درد زانو و اورام حار و مضطرب طبیعت پوحت تازه آن در سر که جهت درد دندان و ذرور برک
خشک آن جهت تحفیف قروح و جروح و سوختگی آتش وضاد دیوست سوخته آن بغایت خالی و مجفف و جهت برص و رفع
وطوبت متعفن زخمها و با آب جهت نقش جلد و آشامیدن مطبوخ ثمر تازه آن با شراب جهت رفع سمیت گزیدگی جانوران
سمی وضاد برک و ثمر آن با بیه جهت سوختگی آتش و بخور برک و ثمر آن درخت به جهت کز زایل شدن خنفسا و بند ستور
باشیدن آب طبع آن و عماریکه بر برک آن می نشیند بغایت مضر قصه رنه رجوت ریمع و بصراست چون بد آنها برسد
مصالح آن شیر تازه دوشیده *

و نایبوت * بفتح دال و سکون لام و ضم باء معجود و سکون واو و ثاء متلفه اسم عربی بیسم موسی مصرائی است معروف بعین الفراء بجهت آنکه برک آن شبیه بسیف است * ماهیت آن یعنی است شبیه بد و نیاز که ملاحق بیسم باشند و لکن بیسم برده یعنی مانند نیاز بوده اند ارد و اندک لایبی بزرگتر از زیرین و بعد از خشکی بسیار صلب میکرد و خشک آنرا درین اندر باز از مسفر و رشتن و آنرا حب الفافوخ مینامند جهت آنکه زنان بر رخسار خود برای هر خری رنگرئی و انتفاخ میسازند و کل آن شبیه بسوسن گوید است که انسان مانند و سرخ مائل به سفیدی و آنرا صغرا غانیون و بعضی کسقبیون و بعضی ماخاریون نامند و برک این بسیار که چتر و باریکتر از آن و صاق آن قریب بد رمی و بزرگ آن از بزرگ موسی درازتر و نور آن مهمل بومیت آن را ضعیف معمره و مزارع * طبیعت آن در آخر دوم گرم و خشک و بارانیت فضلیه * افعال و خواص آن جالبی و جذاب از عقیق بدین و مسمن و مرمی و چون در شیر تازه د و سفید و بجز شانه نیکو و لایق نمیکرد و دفع ضرر آن میشود و آشامیدن آن جهت تسجیم باه و موثر و بدستور آشامیدن آن با شیر آب و کوبیدن پیچ بزرگ بختانی آن محرک باه و کوچک زیرین آن قاطع باه و زنان و آشامیدن بالای آن جهت قیلل اطفال نافع و چون سه دیم آنرا در نهج آب میسازند هر روز از نیمه صبح تا یک ساعت از آن بنوشند جهت خشک کردن دانه بوا و مرور رفع ریاخ آن مجرب دانسته اند و بدستور آشامیدن یک روز از بیسم آن ناماء العسل تا چند بوم همین اثر دارد و ضماد آن با شلیم دریا ماء العسل جهت تحلل غریب نافع و پاک کردن و شرا با جهت حذف خار و دندان و طلای آن جهت سرخی رخسار و دفع آثار و غیره جهت آن جهت کشودن جرمی موثر مضر حلق مصاب آن در شیر شستن آن مقلد اثرشیر آن تاج و در هم

* نال دل * تغذ بری است و انشاء الله تعالی خواهد آمد

* دفع * بضم دال و فتح لام و عین مهمله نوع کبیر تغذ است که تغذ جمیلی و پفاری خاریشت و بترکی کوفی و در زمان دران شان تشبیه و در دلم شاکر و دهنده سینو و نامند * ماهیت آن حیوانی است و قرب بجمله ملک کوچک و در پشت آن بجای موخارهای ابلق از سیاهی و سفیدی بقدری و زیاد و از قله باریکتر و در طرف آن باریک با تندی و چون نهم آید خود را جمع کند و حرکت دهد خارها مانند تیر از کان بسته از آن جدا گردد مانند ک آوازی * افعال و خواص آن در در سوخته آن جهت جراحت بغایت مفید و در سائر افعال مانند تغذ است و انشاء الله تعالی در حرف الفافوخ خواهد آمد

* نلقین * بضم دال و فتح لام و کسره و سکون باء متلفه کتانی و نون اسم یونانی و بعضی گفته اند بلختر و می اسم نومی از سگ است و خنزیر البحر و بفارسی چوک ماهی و ماهی بینی دراز و بدلیلی کچو ماهی و دهنلی موسی نامند * ماهیت آن حیوانی است دریائی و سیاه رنگ سوز آن شبیه بر چوک دندان دار و بیفلس و بخلاف حیوانات دیگر حرکت از جای خود نکند و نه باحت سیاحت نکند مگر با جماعت یکی پی دیگری * طبیعت آن سرد و تر و قریب با عتدال * افعال و خواص آن کوشش آن مولد خلط غلیظ و مغری اعضا و بسیار چرب و در پیله و در پیله و پیله آن کوم خوردن و مالیدن آن جهت درد معاجل مفید و چون در جوف حنظل مغز میریزن آن در ده کلاه شته بر آتش بگذارند تا چند جوش بیش و در جوش بقل سا بعد ناره و گفته مزمن معیل و تعلیق و ندان آن بر اطفال جهت رفع قزع ایشان موثر

* نرق * بفتح دال و لام و فاف فارسی دله و با صفهانی موسوره نامند * ماهیت آن حیوانی است که چتر از سبک و بزرگتر از سمور و شبیه بدین و در ورس و بلغا و هم چرخم و از پوست آن در میسازند و دلقی مینامند و کرمی آن کبش و نقل

آن بیشتر از سوراخ است ولیکن بد بواسطه و لهذا ملوک آنرا نمی پوشند * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن خوردن گوشت آن زیاده کنند * باه و کوفت تعلیق چشم راست آن در غرقه کتان بر صاحب تب ربع رافع آن و چشم چپ آن بر آن باعث عود آن و جلوس بر پوستین آن جهت بواسطه رافع است

* نایک * بفتح دال و کسر لام و سکون یاء مثانه و نایک با صفهائی بنکل و در تنگابن کلبک و ترکی آیت بروئی و در شام سر مرالد یک مانند * ماهیت آن اسم عربی نمرکل است مانند نمرکل سرح بستانی بقل رزیتونی و چون نخته شود زرد مانند بصری و اندک سرخ و اندک شیرین با مقوصت گردد و چون آن مزغب و مضموی برد انبای حقیق طولانی و کل آن برخا رتو ازستانی وی بود و مشتمل بر چهار برک و کونند چون کل آن رنخته گردد در آن حاصل میشود و این مولف گوید که بزعم شیخ الرئيس آن تخم کل است * طبیعت آن در درم سرد و خشک * افعال و خواص آن قابض و رادع آشفامیدن آن جهت تقویت دل و جگر و معد و رفع اسهال مفراری و د موی نافع و مضغه و غرغره * طبیعت آن و سنون آن جهت خنای و تقویت لبه مغیل بدل آن نمرکل سرح بستانی مفاد شربت آن تاده درم و جرم آن مورت سعال مصلح

* فصل الدال مع المیم *

آن کفند است

* د * بفتح دال و سکون میم بفارسی خون و پندی لپونا مند * ماهیت آن معلوم است * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن دم مرحو آن در طی ذکر آن مذکور میگردد و مجموع آن جالی بیاض و متخلل اورام و پرشته آن قاطع اسهال و رافع شوم و دم بال کورت تازه و پیر آورده جهت رفع شکری مجرب است و در حمام مذکور شد و چون بخون در شکم منجمد گردد و یا در سینه یا در معا و یا در مثانه کیفیت سمیت بهم میرساند و از آن اعراض روده از صغر نبض و ضعف و غشی متواتر و سردی اطراف و اختناق عارض گردد معالجه آن معالجه بسته شدن شبر است در معد و با شامیدن بنسرمایا خصوصا بنسرمایه خرگوش مقل او و مقل یا یک اوقیه سرکه تن یا مقل یا ریک یا قلا حلتیت یا غیر اینچیز خشک و آسامیدن آب فوتمج یا سنگنجبین حامض و آشفامیدن طبیعت نیم کرفس با ماء العسل و قوی کردن ویدن آنکه اطباء فرنگ میگویند که چون خون بدن حیوانی یا انسانی که فاسد شده باشد و مانند که اسهال آن متعذر است برمی آوزد و خون بدن حیوان و انسان صحیح المزاج قوی را بجای آن داخل مینمایند آن حیوان و یا انسان فاسد الدم صحیح و سالم میگردد و قبل ازین بتین سال این را معمول داشتند و چون دیدند که فائده چند آن بر آن مترتب نیست و بالاخره ضرر میرساند ترک نمودند و طریقی اذخا آن آنست که از دست مریض مثلا از زیر ربط خون میکشند بعد لا ثقی و مضی او را بند مینمایند و از دست صحیح المزاج از زیر ربط و از دست مریض مفصود از بالای ربط بیک فعه و سرعت تمام رک میکشایند و انبوه بسیار یکی در هر دو نصب مینمایند و خون صحیح المزاج بدن مریض میرود و بعد رفع احتیاج انبوه را برداشته رک هر دو را بند مینمایند و دست و ریدن شش ضعیف و نابینا خون صحیح المزاج جوان قوی را داخل مینمایند برای تقویت آن و مدعی آنند که بعینک های بسیار حلی بین حرکت خون را دوری یافته اند و در هر نبضه یک دوره طی مینمایند از کبد بجای قلب و داخل از قلب بجای کبد و خارج بتجربه یافته اند که از زیر ربط که فصل نمایند خون بر میآید و از بالای ربط بر نمیآید بلکه خون را جذب میکند و وجه علم فائده و حصول ضرر احتمالی که این باشد که اخراج خون بدن حیوان یا تمام بیک فعه متعلی بلکه موجب هلاکت است پس با اخراج قلی خورده خورده خورده و کثیر و اذخا خون طبعی بدل آن بی فائده و باعث فساد آن بعد اختلاط بتیمه خون

فاسد کالایضی و دیگر آنکه دوشخص که من جمیع الوجوه مزاج شان مساوی باشد نایاب و نیز خون هریدنی موافق مزاج
آنست و همچنین خون هر شقی پس خون بدنی نیز بدنی دیگر و معنی بسنی و مکرر و همچنین قوی بضعیف غیر موافق و نازمانیکه
استحاله یابد بسبب امتزاج نشون ناسد و یا بخون ضعیف المزاج و یا پس فاسد میگرد طبعیت نیز از غرض و نفع غذا می
جذبید از خارج باز میماند پس بای حال باعث زیادت و علت و ضعف و ملاکت است به اصلاح باقی العلم عند الله *

دم الاخوين

* **دم الاخوين** * آنرا دم التین و دم الثعبان نیز و بر بعضی قاطرا دم و غار می خون بسیار و بنفدی میراد و کهی
و رنگ برت نیز مانند * ماهیت این صفت است بخالص السحره ماثل بنفشی و قوت آن من ثبات باقی میماند و گویند عصاره
کما سرخی است که از جزیره سقطره و صاحب خلاصه التجارب گفته که عصاره موچه چوبه است و در او بخله
من کور شد و صاحب اختیارات بدیعی نوشته که صمغ بقم است و سه نوع میباشد چکبک و خشبی و آری و بهترین آن
چکبک و صافی است که تعلو جوب در آن نباشد و بعضی گفته که صمغ بقم نیست زیرا که از موافقی که دم الاخوين را می آورند
مانند جبهه و نوکهای در آن مواضع بقم نمیشود و بالجملة ماهیت کما و درخت آن معلوم نیست ولیکن آنچه نوشته که سه
نوع است درست است بعضی چه کبک و مانند صمغ سرختر و صافی براتی که گویا از درخت جوش خورده و برآمده و چکبک و
و بعضی دیگر از آن قبیل ولیکن آموخته بر بزغای چوب و پوست درخت و پوست ثمر آن و بعضی از قبیل عصاره و سرخ تیره
بی رزق و این زیاد نوع دیده شده بعضی صافی و بعضی غیر صافی آموخته بتراب * طبیعت آن در سرد و در خشک و بعضی
مردم گفته اند و با قوت فایده شدیده و بوحنا گرم و زایل و خشک در مردم دانسته * افعال و خواص آن آشامیدن آن جهت
قطع و خیس خون الرجیمه اعضاء باطنی و التحام قروح و الزاقي آنهار و دفع سیلان فضول و تبرید معده و زوال حرارت کبد
و معده و امعاء و تقویت معده و زجر و منع اسهال و هوی و صفراوی و ححم و شقاق و مقعده و بید ستور آشامیدن نیمد رم نایک
مقال آن باز در * نیم مزاج جهت اکثر امراض مذکوره و اگر کمال آن جهت تقویت باصره و قرحه چشم و منبر آن جهت
تقویت لثه و زرد زدن آن جهت قطع و خیس خون و الزاقي جراحت ناز از جمیع اعضاء التحام جراحت فروع که باشد
مضر کرد * مصلح آن کثیرا مقلد اثر شربت آن از نیمد رم تا یکمقال بدلی آن شاد نی و غضا و خیس است و گویند چون
بلوز و شیشه را بدان رنگ کنند ما قتر و رنگین تر از حقیقت میشود و در بدن امر عدیل ندارد *

دم الاخوين

* **دم میانم** * یعنی دال و نیم و الف و فتح دال و همزه و سکون میم * ماهیت آن نوعی از لوبیا می باشد و وصف
میباشد صنفی کوچکتر و مرغ تر و شفاف تر از لوبیا و بزرگتر آن نقطه سیاهی و صنف دوم از صنف اول کوچکتر و مرغ تر و
شفاف تر بقل و دانه ماش و بزرگتر آن نقطه سیاهی * طبیعت این مردم گرم و خشک * افعال و خواص آن مقوی
دماغ و رطب اطفال و غیر ایشان و ناطع سیلان لعاب از دهان و مرد و مقلد اثر شربت آن از برای اطفال نیمد رنگ و غیر
اطفال یکد انگ است *

* **دماغ** * بگرد ال و فتح میم و الف و غین معجمه * ماهیت آن مغز سر حیوان است * طبیعت آن سرد و تر
* افعال و خواص آن در بر معده و با قوت تریاقه و مقوی دماغ و مواب منی و ملاط آن جهت رفع خشکی دماغ و مرهم
و شقاق نافع مضر معده مصلح آن تناع و سرکه و آبکامه زاده و جاره و افعال و خواص دماغ و حیوان مختلف میباشد
بالتفصیل در طی ذکر هر یک حیوانات مذکور میگرد *

در معده الشجره کوبند صغ لبلاب است * افعال و خواص آن بغایت جای و جهت ستردن موی آلوده است
 و نمیا * بیونانی نوعی از ماهی است که در مصر و حوالی آن سیسبان نامند و در حرف السین انشاء الله تعالی مذکور میگردد
 فصل الدال مع النون *

دند * بفتح دال رسکون نون و دال مهمله مشهور بسبب السلاطین است و بفارسی تقیم یل انجیر خطائی و بهندی عجب ال کوته
 و جبال کوته نیز نامند * ما شیت این مرد درختی است در غلافی و اکثر سه عد در یک غلاف و هر یک باز در غلافی بقدر
 پسته بسیار کوچک و در طول ازان کمتر و در غلاف آن درخامی سبز و غیر منقط و مغز آن در پارچه پیوسته مانده
 مغزهای دیگر و سفید رنگ و چون کهنه گردد در مائل بزردی و زرد و سیاه و پیوسید * میگرد در بالای آن متصل بغض نیز
 پوست رقیقی و در وسط آن مرد و مغز زبانه و بزرگ و آن در تازکی سفید سبز رنگ و بعد خشکی و کهنکی زرد و سیاه و پیوسید
 میگردد و این زیاده و بزرگ بسمیت میباشد و طریق استعمال آن آنست که آدراحت الحاجت نقد قبل ازان منقشر گردد زیاده
 آنرا بر آورد * مذکور کرد * بکار برون و در قرابا دین و ستور و تندر آن مذکور شد و در رمق مذکور کتاب نیز و بهتر آن سفید
 بالید * آنست و بعد ازان مئل بزرگی که پیوسید * نش * باشد زیرا که زرد فاسد و سیاه آن و آنست و منقشر گردد * مذکور مائل *
 فاسد شد * باشد خالی از سمیت نمیشاید استعمال آن مجوز نیست و برک آن شیمید برک بالبلجان و ازان نازکتر و بلندتر
 درخت آن تابسه ذرع و در هند و بنگاله تا بل و فامت انسان دیک * مذکور * و کل این زرد مائل * سفید * و سمیت آن خطا و چین
 و هند و بنگاله و سنسارستان است و در خطائی و چینی این بالید * نر و قوت تر از هندلی و بنگالی و سنسارستان از جمله ضعیف العمل تر است
 * طبیعت مغز آن در اول چهارم گرم و خشک و در نهایت حدت و زیاده آن در آخر چهارم و با سمیت * افعال و خواص
 آن مقطع و جالبی و سهیل بلغم و سودا و خلط غلیظه و موخته و جاذب رطوبات خلم و رقیق از دماغ و فاسل و قاصی و عاقل
 بلون و مفتوح و جهت استسقا و برقان و تنک کرده و منانه و مجمع مهر و روغن و ساقی و نفوس و بالجملة اکثر امراض
 باردی بلغمی و طویله را نافع خواهد * بتنهائی و با باد و به مناسبه و مغویه و معینه عمل آن و چون خلط را میسوزانند اکثر
 بدان رحل و قاصی سوزش و دغ غه آن محسوس میگردد و اکثر مردم را قی میآورد و بهتر آنست جهت رفع آن حب
 مشوی آنرا شکسته در جوف دانه کشمش و یا میوز دانه برآورده کشته بلغم نمایند خواه بالای آن درای دیگر یا شامند
 و یا نه و اصل مند و بنگاله مقدار کمی از انرا بقد بر داشت و آنکه اسهال کند با طفل شیرخواره اگر در مزاج شایان
 سردی محسوس گردد با آب زنجبیل تازه که بهندی اندک نامند و الا با شیر مرصع آن حل گردد * در مرض ام الصبیان
 و مرض دبه بختریک دال مهمله و بای موحده * مشدده و هاکه دران مرض پهلوهی اطفال مجبهد و کویه و اضطراب
 بسیار میکنند بصل یکه شیر نمیکردند و در اکثر اعراف با ام الصبیان مشارکت دارد سه چهار مدت اجابت نموده
 با فاقه میآید مجرب است و نیز در معاجین و غیر آن در اکثر امراض مستعمل دارند و گفته اند آنکحال با آب سائید
 آن در چشم مارگزیده باعث عدم تضرر از زهر آنست اما باید که خیلی باشد زیرا که دند کمال مضرت پیشم دارد
 و ضد آن با مست جهت شقاق و داء الثعلب و برص حیوانات و بدستور با آب لیمو و آب زنجبیل تازه جهت داء الثعلب
 و باد و به مناسبه جهت جمیع اوزام باره و اوجاع و طلای آن حافظ همای موی و لیکن مورث تورم و قرحه و قشر
 جنگل است و چون بر لب رسل مرخی آنرا زائل کند و نگار آن موجب برص مضر و مزاج و یا بش و تخیف البدن

و در بلك فصل حار استعمال آن جائز نیست مصلح آن جدا کردن قشر و بود و میان آن و مل بر کردن و یاد آب لیسو
یکنب خیسایندن و با کثیرا و نشسته و بر کمال صرح و اندک زعفران استعمال نمودن و معینات فعل آن تربل سبب میجوف مد بر
و ملله سدا یا کابلی و صاف و اقامتین و سماع و با مسون و بیاض غرض شوی و اندک زعفران است و آغا میدان
آب سرد بالای آن و نا نمون و قشون مضر و استعمال آن میجوز نیست مقدار شربت آن در قوی الا بدان یکدل د تا در
عد و در غیر آن تا نصف دانه با صلیحات و معینات مذکور و چون کسی غیر مد بر یامد بر آنرا بجا روزیاده از مقدار

مقرر بشود گرمی کند و لذت و اسهال بسیار آورد باید که دماست و دغ یا شامل و یا شیر تازه و دوشیده یا کره دروغن بخورد
و سوبق قیاح و زربوب را در اس داضه حاسبه یونند و یا آنکه کسی پرد دجوف آن را بخورد در احوال او متغیر شود باید که
اولا شیر تازه و دوسل و باروغن کار بشود و قوی کند پس ادویه حاسبه لزجه و مغریه مانند شیره قیاح و زربوب بزر قطره
و صبح عربی و کبر او نشسته و فالوده برنج و جو مقسور بر روغن کل و یا بادام شیرین و آب میب و غوره و زربوب حاضه و ماهی
بخشند یا مغز تخم کدو و آب گوشت و کرک مغین و کرک عارض کرد و العبه مقویه با ملیفات مناهمه بنوشند و جفتها یا اینده بالعبه
و اشیا مغریه در روغن کل و یعلن تلین شیر تازه و دغبل و واغبل یا ملینه جالبه مانند برگ چغندر و قنطاریه و اجاصیه و خبیصه
تداول نمایند

فصل در دلیل مع ابواب

* و ابوابا شربا * بفتح دال و واو و الب و یای مثنا تحتانیه و فتح الف و سکون غین و فتح راء مهمله و یای مثنا تحتانیه
و الف لغت یونانی است بمعنی قیچ جملی یا قصب بری * ما هیئت آن قیچی است که در سبک لاخ و زمین صلبه میروید
حاق آن شبیه بساق ویناس و سول آن زیاد و برتری و مائل بزرگی و زغب آن نیز مائل بزرگی و بر سر آن چهار برک
مربع شکل سبز مائل بسفیدی و یونانی برکهای آن چیزی میروند بی کل و در آن تخم آن میباشد و خوشبو با اندک تندی
و ظام و فتنه آن ماکول * طبیعت آن در اول دوم گرم و خشک * افعال و خواص آن مقوی حرارت معد و مصلح
فساد آن و مد رسول و مخرج و بطوبای بدخلظه و نا زغبه مطبوخ آن ملین بطن و محلل ریاح شکم و رافع آروغ و خوشبو
گنشد و دمان و موشن احشا است

* دواب * بضم دال و سکون و او و یای عجمی لغت هندی است بفارهی مرغ بفتح ميم و سکون راء مهمله و غین معجمه نا منند
ما هیئت آن علفی است خود رو که در رفتن و بنکاله بسیار بر زمینهای نمناک و در موم در سات همه جا تدم صحرای میروید
و بر زمین مفروش میباشد گویا مثل سبزه فرش نمودن و دال و برای اسپ بهترین علفی است تر و خشک هر دو را بر غبت
تمام میخورند و گرمند از شاخهای آن متشعب و بزرگ آن ریزه بار یک و طعم آن قه * طبیعت آن مائل بسردی
و با اعتدال اقرب و با ثرنا قس * افعال و خواص آن آشامیدن برک و ساق نازک آن با برنج سفید شسته که با هم
نرم نمایند و با شل با قلی نهات جهت دفع نفی و بفضه و رفع سمیت مارگزیده و با طفل جهت مارگزیده نفع و نهائی جهت
تسکین عطش و خلد خون و صفرا و جوشش و سوزش اعضا و ضد آن با برنج و زردچوبه و روغن یا مسون جهت جد شدن
و ریشتن خشک بشفه جدی و بتهائی جهت تحلیل او را م حاره و حمرة و شری و نزول آب در اعضا که در ملک هندی
و بنکاله بسیار بهم میرسد با نفع

* و دانم * بضم دال و واو و الف و دال مهمله و ميم و دال و الف نیز آمده * ما هیئت آن چیزی است مانند صمغ

فرح ما نل نسجای که در جوف درختهای کهنه سگون میگرد و در همه افعال تا بم مقام مو مائی است

در اول **القبل** * بفتح بای موحده و سکون فاف و لام بفارسی کرم سوزه نامند * ماهیت آن کرمی است که در سبزه زارها و در بر کهای سبزه اشجار و گون میاید بشیبه بزارها و از آن کوچتر و رعایت سبزی * طبیعت آن سرد و خشک و تازه آن با رطوبت و افعال و خواص آن خوردن آن جهت رفع معوم مشروب و قضا آن با روغن زیتون جهت کزیدن جانوران سمی نافع است

دودا **الحریر** * بفتح حار و راء مهمله اول مکسور و در میان هر دو رایای مثلاً و تحتانی ما کنه بفارسی کرم ابریشم نامند * ماهیت آن کرمی است اندک طولانی موخر تک تیره که در بعضی بلاد در فصل ربیع در بعضی در اوان خریف نیز نرود و آن با هم جفت شد و تخم میدهند و آن تخمه ها در بلاد سرد سیر در بار چاه پاکیزه و بسته کسان لطیف پاکیزه و غیر جنب و حائض در زیر بغل و یا بروی ناف خود میگذارند و می پزند تا مدت یک پست یوم که کرمی بدن آن رسیده و آنچه بر آورند و در بلاد گرم میمانند بنگاله احتیاج بدن آن نیست و بعد با هم جفت شدن نر را از ماده جدا میکنند و نر را دور می اندازند ماده آن تخم میدهند بزرگی دانه خشناف کورچی و سفید رنگ و آنرا نیز دور می اندازند و تخمه ها را بر روی پارچه لطیفی پهن میکنند و بالا آن پارچه پنبه در ایاد و سه لای می اندازند و محفوظ میدارند تا بچه بر آورند و چون بچه بر آورند سفید میباشند پس موخ رنگ تیره میگردند بر یک توت را بهار و ریزه کرده بر آنها میپاشند و آنها اندک اندک می خوردند و تن در ریج بزرگ میشوند و چون بزرگ شدند احتیاج در ریزه کردن بر یک توت نیست بلکه بر کهای درشت و شاخهای آنرا بر آنها و نزد آنها می اندازند و آنها بخورند زیرا که خوراک آنها همانست و ناسه ماده بکمال میرسند و میگویند در سن هنگام شش روز به بار اصلا بر یک توت نمیخورند باز اول یکروز باردوم دروز بار سوم سه روز پس شروع در تنیدن پهل بر خود میکنند و ناسه ماه دیکو پیله آنها با تمام می رسند و ریرا برای نتاج و تخم گیری و بچه کشی میگذارند و اینها بر آورده پیله را سوراخ کرده بیوروی میروند و گمانیکه جمله و ماس بدن آنند و ماده آنها را با هم جفت نمود و بدستور مل کور تخم گرفته پرورش و نمایند و تخمه پیله را در آفتاب می اندازند تا خشک گردد و کرم در آن پیلها به سر د از برای اخذ ابریشم زیرا که ابریشم از پیله مو راخ شده خوب بر نمی آید و در زمانند در آن و کیلانات ایوان شنید * شد که پیله آن بهار بزرگ بالیده و بطوری صفتی بلکه از آن قوی تر و به بلند می آن و در بعضی جاها شبیه بیضه کبوتر و سفید رنگ میشود و در بنگاله مالی و در مرقه پیله می تند یکی اوائل بهار تا اوائل برسات و یکی اوائل خریف آنچه در اوائل بهار در اوائل برسات یعنی ایام و موسم بارش می تند بهتر میباشد * طبیعت آن در اول کرم در دروم خشک * افعال و خواص آن آشامیدن آن جهت خفقان و سه درم از خشک آن جهت خفقان و سه درم از خشک آن که سوده و با مرق کند و چند روز متوالی بخورند جهت تسهیل بدن و نیکوئی رنگ رخسار و تقویت باه و مؤثر و قضا بخت آن در روغن کنجد جهت خنق و اوام بارد و تقویت باه و تعلیف مرغ بدن بغایت مسمن آن و خوردن گوشت آن مرغ مسمن و مقوی باه و خاکستر موخته آن جهت التیام زخم و تجفیف رطوبات آن و رفع آثار و تعلیق یکدل و در زست خشک کرده آن در خرخته

ارغوانی بسته جهت رفع تب مؤثر است

* درون **الخشب** * بفارسی کرم درخت کاج نامند * ماهیت آن کرمی است میز رنگ که در درخت کاج

تكون میا بل * طبیعت آن خا ر حاد تر یب بد ر ا ر یخ است لهذا دیستوریدل و س و جانیوس درد را بیج ذکر کرده اند
 * افعال و خواص آن ضا د مل توق آن جهت انفجار دمل و ارامی که حاجت بشکافتن باشد و از االه کف و مجروح
 کردن مرعبو که غوا نند آنرا میروح کنند عجیب الاثر و بک منتقل آن کفند انسان و اعراض غورند و آن مانند اعراض
 خورند و ذراریج و معالیه این نیز قریب دانست

* دود آخل * بفتح خاء معجبه و تشدید لام بفارسی گرم سرکه مانند * ما هیت آن گرمی است زرد رنگ و کرم
 که در سر که تگون میا بل * افعال و خواص آن سعال آن جهت گرمی که در دماغ تگون می یابد قوی الاثر و ضا د
 آن رادع و متعال و مقوی اعضا است

* دود الزبل * بکسر زای معجبه و سکون باء مو حده و لام * ما هیت آن گرمی است زرد رنگ و کرم که در
 سر تگون و مزبله بهم میرسد * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن تکرار ضا د مطبوخ آن در روشن زیتون
 کینه تا که بختند و هرا شود جهت قوطه که ریختن می تمام سر و مقل مد کلی است و داء النعلب مجرب و مالیدن روغن آن
 جهت بواسیر و امراض مقعد و مغیل *

* دوسر * بضم دال و سکون و او و فتح مین مهمله و یشتن معجبه نیز آمده و راه مهمله در آخر * ما هیت آن زبانی است
 مانند کدلم و در مزروع آن میروید و از آن دراز تر و درشت تر و دانه آن باریکتر و خوشه آن متفرق و پوست آن سیاه و
 بعضی سرخ نیز و در خوشه و غلاف و یا سه شکل فیله و دانه آن در میان پرد های غلاف آن و خوش طعم مائل بشیرینی
 و شیرازی تشم آنرا کرکاس مانند * طبیعت آن گرم و زایل و خشک و در د و م و بعضی سرد دانسته اند * افعال و خواص

آن منفض و متعل و مجفف و ملین و ارام صلبه و دودرم آن مسهل و خراج اقسام گرم معده و ضا د آن با آرد کدلم جهت غرب غیر
 منقیر و مسفرغ آن جهت غرب منقیر و اکتحال آن با نشمیزج و نبات مصری جهت تحلیل دانه که در چشم بر آمده باشد و ضا د
 آن بتهائی جهت جرب و ابتلای اوزام صلبه و داء النعلب نافع مفرغ انقبین مصلح آن کبریا مقدار شربت آن تاد و درهم است
 * دوقس * بضم دال و سکون و ابر و ضم قاف و جین مهمله لغت یونانی است * ما هیت آن سه قسم است قسمی برک آن شبیه

ببرک و از دانه و از آن کوچکتر و باریکتر و بیلندی شیری و کل آن چتر دار مانند کشنیز و سفید و ثمر آن سفید و قند بود و مزه
 و مثبت آن مواضع سنگ لاج و آفتاب بر و تشم آنرا قویله و نبات آنرا حشیشه البراغیت و بلقت دلمی یک داش مانند و
 قسمی دیگر شبیه بکرفس و خوشبو و تند که زبان را میزد و تشم آن شبیه با نچل ان و بی بود و قسمی دیگر برک آن شبیه بکشنیز و

کل آن سفید و چتر دار مانند کل زردک و تشم آن شبیه بزیره و باتندی و بیج آن در طعم شبیه بزردک و بغلظت انگشتی و
 برک آن بیژغ و جانیوس و در قود و رس و ایک دانسته و دیستوریدل و س از ا صاف زردک بری شیده و حکیم میرحمید مؤمن
 نوشته که این بتحقق اقرب است و من اقسام آنرا امتا ه و نموده ام و بهترین اقسام قسم اول است * طبیعت آن در سوم
 گرم و خشک * افعال و خواص آن مسکن سرده مزمن و معض و مد و حص و یول بقوت و مسقط جنبین و با شراب جهت

نوش و تبلا و ضا د آن جهت تحلیل اوزام بلغمه و د ر ا ر یول و حیض و یل ستور برک آن اما ضعیف العمل و بیج قسم اول
 آن جهت رفع سمیت سموم مشروب و تشم آن متعل نفخ و ریاح و معین بر هضم و آشامیدن طبع آن جهت تنقیه سینه و اخراج
 خلط آن بنف و تشلیل مراد غلظت از اعما و متسقای ریختی و مقوی فعل آن تشم کرفس و مقد ار شربت آن د و متعال

و بدون تخم کرفس جهت ازیدن عقرب و تنقیه رحم و اعانت بر حمل و قطع شهوت در محتر و پس و یابس مزاجان و نظایر
طایفه آن جهت عقرب گرداند و جانوران سمی چون تخم آنرا بکوبند و بر ریخت خواب بپاشند رفع اذیت کیک نماید کیک
در انجان نماید و تخم دوسم دیگر در افعال و خواص مانند دوقواست و از آن ضعیفتر است

ن وقو* بضم دال وسكون واو وض فاف وسكون واو لغت یونانی است و آنرا دو قوا گویند و قوی بری نامند* ما هیست
ان تخم جز بری است و بیخ آنرا مستقار و کبابه آنرا خرس کیا* نامند چیت آنکه خرس آنرا بسیار دوست میدارد
و گویند بشیرازی آنرا بیدران نامند و آن شبیه بانخواه است و از آن ریزه تریو بالند یک تندی و کیا* آن زیاد و بربری و
برک آن مانند برک رازانه و از آن ریزه تریو چتر آن مانند چتر کشیز و کل آن زرد و تند طعم و زغب دارد و خوشبو و بیخ
آن بسطبری انکشتی و باریک تر از آن و قریب بشبری و در طعم مانند جز رود و قزوین کز را مانند و بهترین آن ناز و زرد
رک آنست* طبیعت آن در سوم گرم و در دوم خشک و بعضی در دوم گرم و خشک دانسته اند* افعال و خواص آن
در جمیع افعال قویتر از جز و رسانی است سواى تحریک با سه در جز و خواص نبات آن مذکور شد و مراد از مطلق آن
تخم آنست آنرا میلدن آن جهت سهولت که و فضول سینه و تقویت معدة و خاصه بیا و از ناد می و تحلیل بفع راح و مواد
هضمی بلغمی و تفهیم سدد واد را بول و تفتت حصاة کرده و مانده واد را در نمودن حیض و تغذیه رحم و اعانت بر حمل
و عسر ولادت و استرخای مفاصل و رجوع آن و مغض و سحج اطعالت و استغای طبعی و کز دلدن عقرب و سایر اهرام مضر
دانسته اند و آشامیدن یک گرم تا دو گرم آن باد و وزن آن ترمس جهت قتل حباب القرع و ریزاندن آن و همدان جهت
تحلیل ورم بلغمی مفید و نظول طبع آن بر موضع عقرب کزده نافع مضربا* محرومین مصلح آن کثیر او مضربا* مصلح آن
مصلحی بدل آن دو وزن آن تخم زردک و گویند بوزن آن تخم کرفس است

✽ خصـــــــــــــــــه ————— بل الدال مع الهاء ✽

د هـ * بضم دال و سکون ها و نون بفارسی روغن نامند خواه از حبوبات نباتات کمربند و با از گلهای و بلنگوها و با بر کفها و غیره
بملا آورند بطریقیکه در مقله ما این کتاب و در قرا بادین کبیر در حرف دال ذکر یافت و نهن هر چیزی در جای خود مل کو میگرد
د هـ الیلسان * بتحرک باء موجه و لام و سین مهمله و الف و نون بفارسی روغن بلسان نامند و آنرا البین الیلسان
و صغ البلسان نیز گویند و فی الحقیقه البین است نه د هـ * ماهیت آن سه نوع است خالص و مصنوع و مرکب اما خالص آن
چیزی است سیال اندک غلیظ چسبنده خوشبوی قوی الرائحة تلذذ طعام خالی از خصوصت که زبان را پاک و صاف شرح حقیقی باشد و
چون در شیر اندازند شیر را منجمل سازد چون در آب اندازند آنکه نشین نکرده و چون در آب حل کنند آب را برنگ شیر درآند
و چون به پشمی آلوده بشویند در پشم از این اثری نماید و قوت این تأثیرها رسالت باقی میماند و بهترین همه این قسم است و هر چه
بدین اوصاف نباشد ردی و مغشوش است و طریق اخذ دهن آنست که در اول طلوع شعری یمانیه تلذذ درخت آنرا تیغ زده آنچه
از آن تراوش نماید بگیرند و مصنوع آن که معمول این زمان است آنست که میکربند چوب بشام و بسجاسه و مبعثه سائله در روغن
تخم توباء اجزاء متساوی و معشوشانند مجموع را با ده وزن آن زیت تا بر بع و پس صاف نمینایند و این در نفع بعد از اصلی
است و نیز شاح و زک و چوب و حسب بلسان را در آب جوش مبل هندی و باروغن زعفران مل ستور و مقرر مرتب مینمایند و این
بعد از آنست و معشوش آن آنست که آب بعضی با اکرد هان مانند دهن حبه الخضراء و حنجره و صلیک و سوسن را ممال اینها

مغشوش مینماید و بعضی بعمل و موم و روغن مورد رختا و رایتج غش میکنند و این زبون ترازمه است * طبیعت خاص آن در اول سوم گرم و خشک و باقوت تریاقیت * **افعال و خواص آن** معوی دماغ و اعصاب و قوت باصره و رحم و جهت امراض بارد دماغیه و عصبانیه مانند ناله و لغوه و کزاز و صرع و صداع و دراز و رعشه و استرخا و قروح و ارواح مفاصل و حلق و استخوان و عرق النساء و تقریر و همه ارجاع بارنده و طبعه و ظلمت بصر و باماض و سبل و غشاوه و حدت بصر و نزول آب و ثقل سامعه و کوی کوش حادث از پروت و رطوبت و ضیق النفس و ربو و خعال و انتصاب نفس و قروح رگه و ضعف معد و کبد و طحال و گردن منانه و تغتیت حصاة و عسر البول و سلس البول و استرخای قصبه و امراض مقبله و تلبین صلابت تحلیل مواد بارده و دفع لزوتها و روضه و امراض مقبله و رحم و ارجاع آن و اخراج جنین و مشیمه و اخراج حیض و نشفای رطوبات آن و اعانت بر حمل و پاک کردن جراحت از چرک بهر نوع که استعمال نمایند شراب و پلاء و تمر نفا و اکتال و قطور و اسونینا و جوجولا و فرنیجه و مغرودا و مرکبا نافع و مانند ترنابات است و مرکبات و مقاوم سموم باشد و مانند بقرب و مائرم و ام ریخانی الهمر و امثال اینها است و آشامیدن نیم منقال آن با شیر تازه و دوشیده جهت رفع سمیت و اذیت خانی الهمر و فطر و نهش و حوام سمی و یکدل آنک و نیم آن با سه منقال و بویج و زنا جهت سعال و اوجاع سینه و چون در روغن زنبق حل کرده فقیله بدان آلوده در پی پی گل اوزن جهت سکنه و جمود و حصول آن جهت اخراج جنین و مشیمه و بی ستور و حصول آن با موم و روغن مزوج کرده و ضماد آن با ایروما جهت اخراج خار و استخوان مغد از شربت آن ثانیم منقال بدل آن یک وزن زینیم تاد و وزن آن روغن زیتون کهنه با روغن زیت تازه با روغن زرازی یا روغن ترب که در آن عود و بلسان جوشانیده باشند و کوبیدن روغن گازی که در آن مر مکی جوشانیده باشند و کوبیدن روغن نارچیل است و گفته اند که چون جمع درخت کاج را در بر و غدههای مناسبه حل کنند در اکثر آنها مانند دمن بلسان است و بهترین ابل آن میخواند بود

د هنر آلوده چون * بفتح کاف عجمی و سکون زاعمه و هله و فتح جیم و فون اسم مندی است * ماهیت آن روغنی است که از تنه درخت بسیار عظیم بلندی که منبت آن اسلام آباد که شهر سمرقند یا اصطلاح قدیم و بهندی چنگام در چانگام نیز مینامند بسیار است بعمل میآورند بزدن تیشه بر تنه درخت آن و نصب کردن طرفی بدان موضع و بپائینای دیگر نیز و رنگ آن روغن در تازکی اندک سحر رنگ و قیق حاف میباشند و چون کهنه گردد در مرغ بسیار تیره و مائل بسایه میخلیظ چسبنده و چون بسیار کهنه گردد غلیظ و چسبنه کی آن زیاد میگرد و برای رفع گرم خوردن و چوب عفا و رت و تخنه در وازنه و غیر آن در رنگه اکثر میمانند و نصاری در رنگ آمیزی کشتی و جهازات و عمارات داخل رنگهای نمایند و چوب انداخت بسیار رخور و ریشه دار در تازکی چرب که مانند فقیله دمن آلوده مشتعل میگرد و بکار مهارت بجز سوختن نمی آید * طبیعت آن گرم

خشک و خواص آن تحلیل اورام است

* در هضم دال و هاون و نون و جیم بغار سی و هبه فرونگ نامند * ماهیت آن سکی است سبز آید از رقیق که در معدن طلا و فقره و مس و آهن نگویند میباید از آنخوره کبر بیه که صعود مینماید از آن معدن و در خلال و فرج آن مستمسک کشته نکات میباید و بطول زمان سرد و منجمد و متحجر میگرد و آنرا زنجبار معدنی مینامند و لوان میباشند بعضی نیز تیره که در هنگام صفای هوا صاف و هنگام کدورت کد کوبند فیروزه نیز چنین میباشند و بعضی طاری و سی رنگ مائل بسوخی اندک براق و بعضی طاری و سی رنگ مائل برزخی و بعضی مائل بسایه و بهنرین همه سبز تیره است و آنرا دهنه فرونگی نامند و بعد از آن در بهتری

طایفه‌ای مائل بسرخ است و بدترین همه طایفه‌ای مائل بسبای و معدن آن فروک است و از آنجا می‌آورند و نظای که گفته
 است از روس و قبرس می‌آورند و صاحب اختیارات نوشته که معدن آن فروک و کرمان و خراسان و در ولایت فارس و شبانکاره
 و سیرجان و شیراز هم می‌باشد و آنچه در یکی است آنرا فرندی نامند جهت آنکه بران نفی مانند حور و شمیر می‌باشد و آن
 جوهر را بازاری فرند نامند و ترش می‌باشد و درین آن است که چون بسایند و بر آئینه و زرد آئینه رنگ بر دارند و ترش
 آن بالعکس و فرقی میان طلائی و نقرئی و مسی و آهنی بدانست که با آب لیمو بر آهن صیفی مانند صفت کارد و با شمشیر بسایند
 اگر زرد طلائی بر آید طلائی است و اگر برنگ نقره و نقرئی و اگر برنگ مس می‌باشد و اگر برنگ آهن صیفی می‌باشد و بهترین همه طلائی سبز
 تیره و زرد شیرین آنست و مستعمل در امراض عین همین نوع است پس نقرئی و گفته شد که ترش آن در صنعت کسب
 مستعمل است * طبیعت آن در اول چهارم گرم و خشک و بعضی سرد دانسته‌اند * افعال و خواص آن جالی و ملطف
 و نیم گرم آن فاد زهر محوم مشروب و مسی آنرا چون با آب لیمو سائید اغیون خورده اگر پستانه و نفی کند سمست را دفع
 نماید و در غیر دفع سم نماید خوردن در آنکه خود هم قاتل است بجراحت امعاء و کربد معالجه پلیر نیست و کافور شستن آن
 درد مان و فروریدن آب آن نیز همین اثر دارد و سقوط حکوک آن با آب سد اب جهت رفع صرع و بحدیل و بستر نفوخ
 آن با ملک سوده سه دفع هفتاد و یک سال آن جهت تقویت باصره و قلع بیاض چشم مجرب خصوص با مروارید ناسفته
 و توتیای هندی اجزای مساوی که نرم شده و بجز برشته در چشم کشند و انخواص غریبه آنست که چون سائید در چشم
 در آب کشند دفع حبس البول آن نماید و طلائی آن با سرکه جهت فرو با وسعت سوداوی و سرد و جمیع اعضا و جهت بهق
 و برص و رفع اذیت عقرب گزید و نافع

نهمین * بافتن دال مهمله و خفاء و افتح میم و الف و سین مهمله مفتوحه و الف و دمهله بافتن دال و خدای ها و فتح
 میم و الف و فتح ها و ما در آخونیز آمد و گویند اسم هندی شکای است و فی الحقیقه غیر آن است * ماهیت آن کبابی
 است هندی فی الحقیقه شبیه بکباب شکای * طبیعت آن سرد و خشک گفته‌اند * افعال و خواص آن جهت در آورو
 جرشش دهان و سرفه و ضیق النفس و حیمات و تقویت اعضا و تصفیه خون فاسد و صفرا و تسکین عیش و دفع دماغ میل
 فصل اول در معالجات الیاء المبتذلة و التحتانیة

و جذام نافع
 * دیگر و جیس * بکسر دال و سکون باء مثناة تحتانیة و ضم فا و راء مهمله و سکون واو و کسر حیم و سین مهمله و ضم جیم نیز
 آمد و لغت یونانی است بمعنی مضاعف الاحراق و دیگر و جاس و ویر جاس نیز نامند * ماهیت آن سه نوع است یکی
 معدنی است که از جزیره قبرس از جاهی بیرون می‌آورند و با قناب خشک نموده میسوزانند و این نوعی از طعن است
 که بعد خشک شدن مانند چیر صلب میگرد و در نوعی دیگر دردی و خالک مس است که بعد کک اختن در بونه میماند و آن
 در طعم و قبض مانند مس است و نوعی دیگر هر قشیشای سوخته است و این را یونانی لوریطس نامند و در تون حمام نا
 چند روز آنرا مانند آهک میسوزانند و چون هر خ گشت بر می‌آورند و رنگ این سفید مانند نقره است و بعضی از سکر بزرگ
 مس از معدن بر آورده میسوزانند و بهترین آن صنف اول آنست که در آن طعم زنجار باشد و زبان را بسیار منقبض و خشک
 گرداند و بعد از آن در خوبی نوع دوم است و هر دو مستعمل اند * طبیعت آن گرم و خشک و بسیار مجفف و نوعی ثانی
 مرکب از حرارت ناریه و مایه وارضیه قاضیه * افعال و خواص آن نفوخ آن در حلق جهت اندکهای خنای و در در

آن جهت جراحت خفیفه و تلاح و جوشش دمان و التیام زخمها و لهات منقطع و حبس خون آن بشرط تکرار عمل و بن ستور جهت قروح عانده در برخوردن کوشش زائد و نرم و یار یک کردن موی غلیظ و با موم روغن جهت تجلیل و بیل و خشک کردن قروح سر و چون با حرکه بسایند و بوی بدن بماند جهت رفع حکه نافع و خوردن آن مهملات است

* نیش برونیش * بکسر دال و سکون یاء مثناة تحتانیة و کاف و فتح یاء موحد و سکون راء مهمله و کسر دال مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و کاف فارسی است و شیرازی مرکب موش عملی نامند * ما هیت آن چیزی است و مصنوع از زرنج و زنجار و آفک و زیرق است که مجموع را سائیده در د و دیک مضاعف یعنی یکی در دیکری بعمل میآورند و گفته اند از تر اکب اطباء ی نارس است و شیخ دارد انطاکی که از تر اکب نجاشعه است که از برای خلطای عبا سی ساخته اند * طبیعت آن بسیار خا ر حاد یابس اکال است * افعال و خواص آن در و ر آن جهت اکلة دمان و هر عضو که باشد بزودی با صلاح میآورد و بن ستور ناص و رو قروح سائیده ناسه و راولیم زائد را نشود و قطع خون جراحت و تجفیف رطوبات از هر عضو مینماید و طلای آن با عمل جهت قلع آثار و دانه بواسیر موثر و از خوردن آن حالتی شبیه از خوردن اسفیداج و زرنج و

زاج حار ض میگرد علاج این نزمائی علاج انبساط و تسخ آن در قرا بادین مذکور شد و میفردان شاء الله تعالی
* نیش قوس * بکسر دال مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و کسرتون و فتح همین مهمله و الف و ضم قاف و سکون و او و خین مهمله لغت یونانی است بمعنی دائم العطش و آنرا اخس الکلب و جزامنه نیز و مشط الراعی و شیرازی طوسک نامند * ما هیت آن نوعی از خا ر است و ساق آن بلند و خا ر ناک و برک آن محبط بر ساق آن و شبیه ببرک کاف و بر هر هر بندی از هاق آن د و برک دراز خا ر دار مغرب و در بیرون و در برک آن بر آمد که همانند کباب و خا ر دار و طرف برک متصل بساق مجوف و عمیق که آب باران در آن جمع میشود و بر هر شعبه که از شاخ آن رشته چیزی شبیه بر خا ر و پشت و خا ر دار و بعد از خشکی سفید میگردد و چون بشکند در جوف آن کره های ریزه سفید شفاف میباشد و قوت آن مدتها باقی میماند * طبیعت آن در د و کرم و خشک * افعال و خواص آن منجف و با قوت قریه و جالی آشامیدن نفع محلول آن در آب سرد و زمته و الی جهت تحلیل سبوز و خلط غلیظ و تفتیح سد و دفع لزجیات و رینته آن مقوی قصبه رنه و متخلل خناق و مد ریول و مغرچ کرم معده و ضاد آن جهت ثابیل و قروح شهیدیه و سوساد بخته آن جهت بحس کردن عضو بیل یکة احساس الم بر بدن و حو ختن نکند مستعمل و طلای مطبوع بین آن با شراب جهت شقاق مقعد و نوار صبر و تسخیر سر آن بجای ثمر آن بعد از ریختن بر موضع گزیده افعی و غیر آن جهت رفع سمیت آن نافع و چون قدری از سر آن در لخته بسته در شیر حل کنند تا تمام آن حل گردد و از آن قدری در شیر دیگر ریزند باعث نیکوئی انجماد آن میگردد و چون کره های جوف ثمر آن را در پوست حیوانی بسته برگردن و یا بر بازوینند جهت رفع تب ریع موثر دانسته اند و منس کرده مصلح آن مسخ ضربی مقلد ارشیت آن ناسه درم است

* نیش برونیش * بکسر دال و سکون یاء مثناة تحتانیة و واو و فتح دال و الف و واو مهملات اسم فارسی است و بعربی شجرة البقی و شجرة الحین نامند و شاید اسمی مرکب از مندی و فارسی باشد زیرا که دیوبندی شوق بزرگ عظیم را نامند چه درخت آن بسیار عظیم و باطل میباشد و در بار بار سی یعنی چوب است و آنرا بهنلی چیز نامند و دیوبند از ریز * ما هیت آن درختی است بسیار عظیم و ربلند و در است تا پنجاه و شصت ذرع و زیاده هم و نصاری و جهاز را نان برای د و ل جهازات و غرابها

و کشتی های بزرگ بقیصت اهل آنرا میخرند و دول جها زان عبارت از چوب راست بلند است که در وسط کشتی برای آویختن بادبان نصب میکنند و چوب آن بسیار تند و طبعم و راننده درغن آن قریب برانسته باز دست اغلب که باز دست درغن این باشد زیاد رختی قریب بدین و بزرگ آن اندک عریض طولانی تازک بی تشریف بقدر بزرگ سازد و کو چکن از آن زمینیت آن اکثر مواجل دریا و ملک فرنگ را از ضایع و زیاده با فراطشده و در زمین و ستان و شاید در کهن هم باشد * طبیعت این گرم و خشک و در صوم و لبن آن که دهن آنست در چهارم گرم و در سوم خشک * افعال و خواص آن رادع و محل قوی ادرام بارده و مسکن و اوجاع و آلم کردنین هوام بارده و بهیض ضلالت از آشامیدن سائید و خشک آن جهت نالغ و لقوه و استرخا و سکنه و صرع و اکثر امراض بارده و مایع و عضایفه و ریزندین سبک کرد و و مایه و زرع اشغال بلغمی و فواق ریحی و تحلیل ریح و نفخ شکم و دفع حمیات بلغمیه و بلغم فاسد و جلوس در طبع آن جهت قروح مقول و نافع مضرت نه مصلح آن کثیرا و صغ عربی دروغین یاد ام شیرین مقد ار شربت آن نالین گرم است صمد آن جهت تحلیل خنار و ریز و اکثر اورام بارده و نافع است

* باب نهم در بیان آدویه که حرف اول آنها ذال معجمه است *

فصل الذال مع الالف *

* ذاقنی الاسکندرانی * بفتح ذال معجمه و الف و کسر تاف و نون و یا آخر حروف لغت یونانی است بمعنی غار الاسکندرانی * ماهیت آن کما می است بزرگ آن قریب بد رخت هار جبلی و شبیه بدوک مورد و از آن بزرگتر و سفید طولانی و شاخهای آن بقدر و شیری و از ساق مابین بزرگ آن ثمر میریزد بقدر نشود و و سبز و زرد و و بهیض آن خوشبو و شبیه بعود و تند طعم و منبت آن کومستانها * طبیعت این دردم گرم و خشک * افعال و خواص این آشامیدن اینج آن بقدر زش درم بالا که نوعی از شراب است جهت ادرار نمودن بول و حیض و اخراج مشیمه و دفع تقطیر لیل و ریحین آن نافع مقد ار شربت از بیع و ثمر آن تاد و مثقال است

* ذاقنی وینامی * بکسر و او سکون یاء مشتاة تحتانیة و نون و الف و وسین مهمله و ذاقنیل اس بفتح ذال و و الف و کسر تاف و ضم نون و سکون و او و کسر یاء مشتاة تحتانیة و فتح دال مهمله و الف و وسین مهمله نیز آمده و لغت یونانی است بمعنی شبیه بغار * ماهیت این قسمی از نماز و یون عریض و لورق است و بمعرب ماز و رود شام بقوله مانند ساق آن بقدر و زنی و شاخهای آن بسیار باریک و در نصف اعلای آن میریزد و پوست شاخهای آن قوی و لزج و چون بچشیدن زبان را بکزد و کل آن سفید و ثمر آن بعد رسیدن سیاه میگردد و دانه آن کو چکن از حب الفار منبت آن مغرب زمین و ارض شام خصوص کوه لینا * طبیعت این در آخر سوم گرم و خشک * افعال و خواص این حلد و مفتی و محال آشامیدن دو مثقال از بزرگ آن معسل قوی بلغم و اخلاط غلیظه و رقیق و مل ریحین و بدستور آشامیدن پنج خبه از دانه آن و خاتین آن جالب بلغم است از دهن و حصول آن مل ریحین و بدستور شربت آن و آشامیدن آن مجرب نیست زیرا که مقطع و حیزق خلط و معدش است و مصلح آن نشاسته و کثیرا مقد ار شربت از بزرگ آن تاسه قیرا و از بیع و ثمر آن تاد و مثقال است

فصل الذال مع الیاء الموحدة *

* ذاب * بضم ذال معجمه و فتح یاء موحده و الف و یا بفا سی مکس و ترکی شین و بهیضی مکھی نامند * ماهیت آن

از جمله حیوانات الارض و تکون از فضلات میباید و در اول تکون سفید رنگ میباید و کمتر از یک هفته بر زمین میماند و بزرگ
و کوچک میباید بزرگ را خرمکس نامند و الوان میباید سیاه و ازرق و زرد و بهترین همه سیاه آن و بعد از آن ازرق و
بدترین همه زرد آن خالی از سمی نیست **طبیعت آب در اول کرم و تر** **افعال و خواص آن** محلل و جاذب
و متفوع و مقی و آشامیدن آن با شراب جهت عیسر و لادیت مجرب دانسته اند و چون مکس بزرگ را بکوبند و سر آنرا
از آخته بر شعیر چشمه مالند و بدان مدامت نمایند زائل گرداند و مجرب و بدستور چون بر موضع زنبورک زده بمانند
بقوت رجع آنرا تسکین و سمیت آنرا جذب نمایند و ضا د نوع بزرگ و یا کوچک آن باز زده بیضه مرغ که نرم بسایند جهت
تسکین درد چشم و تحلیل گوشت زائد آن مادام که صلب نگشته باشد و مدامت مالیدن آن پشت تا برداء انقلب مجرب
و بتنهائی جهت تحلیل ورم چشم و صمد بن اجدل گویند که خوردن بخته و خام آنرا انود جهت تقویت باصره و منع جمیع
آفات چشم مجرب میباید و کمال اشتی سر مکس سبزد را تحلیل با عت نعوظ قوی است و فصله مکس را چون با آب و غسل
بنوشند جهت از آله مغص و قولنج و خنقا مجرب یافته اند و بعد از این نوشته حکایت کردند جماعه از عوام و زنان که
تجربه نموده اند آنها فضل آنرا که بر یمنان شبها می نشینند جهت از آله بهی و برص چون با شامند و بعد از پرمیز از چیز
های ناموافق و در آفتاب نشینند و موضع برص را مکشوف نمایند تا آله کدل زائل گرداند و فعل آن مانند آله طویل است و
چون فصله آنرا با قراقرط و بکر سرخ ممزوج نمود و شبها سازند و بردارند اطلاق طبیعت آورد و روشن آن که مکرر مکس
وارد و روشن گشتند اندازند و بپوش نمایند و ز آفتاب و مرمر تبه صاف نمایند جهت رو بایندن موی مجرب است و بوی
پیاز منصل کشنده اقامت مکس بود و بدستور از بوی کافور و روشن و زیتون و زرنیج و چون از زرنیج و کفش صورت مکسی
سازند و در حاشیه مکس بسیار باشد کمال آرد مکس از موضع بگریزد.

ذبل **بفتح ذال** رسکون یا موهله و لام بلفظ رومی سیلویان و بغاری و باندی نیز کچکره نامند **منه شیت** این
بوسمت سلیقه یعنی سنگ پشت مندی است و کوبند استخوان آنست بغایت سیاه و بعضی اجزای آن مایل بزردی و براق
و صلب و از آن دسته کارد و قلم تراش و باندن و بقیلغان و غیره میسازند و با بقی زرد و سیاه مایل بر سرخی میباید و شنید
شد که آنرا بشو خاص طبع میباید نرم مانند خمیر نیکارد پس از آن بهر شکل آنچه میخواهند میسازند **طبیعت آب**
سرد و خشک **افعال و خواص آن** جالبی و بغایت باض آشامیدن آن میگوید آن مسقط اند و اسپر و با عسل جهت
التهام تبینه رگه و نفث الم و ترپ ربع و ضا د آن جهت اورام و سرطان و خنابزیر و امقاداتا و نفیرا سیر و طای سوخته آن
با سفیدی تخم مرغ جهت شقایق کعب و شقایق رحم که از لادیت بهمر حد و شقایق و بخروج آن نافع و بر زجه آن مانع سیلان
رحم و میقت جنین و جهت تسهیل و لادیت بمقیل مصر جگر مصلح آن سیب مقلد ارشیت آن تاد و در هم بدلی آن استخوان
تغذ و گفته اند چون از آن شانه سازند و موی را بد آن شانه کنند با الحاصیت جهت رفع نخاله بن موی و تریل و بل و ریش
موی مؤثر است و نیز گفته اند چون آنرا با چوب صلیبی که آدمی را در آن از حلق کشیده باشند و قدری از خاک کچیر
هفتول بشو کنند و منع سحر و فتنه مجرب دانسته اند و بدستور جهت اصلاح متباغصین مؤثر است

فصل در ازاله مع الریه

ذرازیح **بفتح ذال** معجمه و در آراء مهمله و الف در وسط و اول مفتوح و دریم مکس و سیکن یا موهله تحتانی و حاشیه

مهمله بتزکی الاکنک وید یانی د ارساس ویا صدهائی قسمی از هن نامند * ما هیئت آن حیوانی است و دوزخ می باشد
 بزرگ و کوچک بزرگ آن بقدر وزن و بزرگ و کوچک آن از مکس بزرگتر و دهن وید و پیرنات تازه می بینند و در آنجا نگویند می باشد
 بهترین آن بزرگ طولانی آنست که در کتک نگویند و با حطوط زرد که بعضی در پیران باشد
 و آنچه سبز و سرخ و زرد و منقط بسمای باشد زبون و سایر اقسام آن غیر مستعمل و چون آدمی را بکودکی اختیار را ببول
 جاری شود * طبیعت آن در آخر سوم کرم و درد و خشک و در سوم نیز گفته اند * افعال و خواص آن بسیار تن
 و متدهن و مفرح حلق را از سوم قتاله و مقطع و مفتح و آقامیلن محرق آن رابع سبز و مغت حصاة و مدربول و حمض
 و نیز آقامیلن محرق آن بامری کوشش کار و یا بار و غن زیتون جهت رفع خوف سک دیوانه گزید که بهترین ادویه است
 و کزیند قطعه های خون منجمد ببول شارب آن دفع میگرد و و عوام را صفیه آنست که مکهای بسیار که چک در جوف
 صاحب آن متکون میگرد و این دوا آنهارا باد را در دفع میکند و در اخراج مشک کرده و مثانه نیز سوزناست و دستور
 احراق آن در مقدمه ذکر یانت و اگر در یارجه بچشمه و بخار سرکه چو شان بد اندک تا بمبرد حکم احراق دارد و با عسل
 تلطیف آن میشود و استعمال آن مجوز و اکتال آن جهت ناخن و ضلاد آن بامر که جهت داء العلب و بهی و برص ناخون
 و تحلیل اوزام بلغمه و با قیر و طی جهت تلغ ناخن مالد و رویانین ناخن صحیح و بامر که جهت جرب و تشر جلد و بهی
 و برص و قوبا و کزیند معرق و دفع ثآلیل و قمل و نقایای حدری و نمش و چون دسب و باهای آنرا انداخته در سایه خشک
 نمایند و در روشن بنفشه بسایند پس در روشن زیتون بجوشانند غلیظ شود قطره آن جهت ثعلب و درد گوش و طلا می
 آن جهت رویانین مریه ابرو و داء العلب بعد تفرج مغنل و باید که چشم را مستغوطه دارند که در آن داخل نشود و چون
 نوع سیاه منقطه مرغ آنرا گرفته در روشن اند ازین و مدت شش ماه در آفتاب کمال اند جهت تلغ شرطه که مقدمه کچلی
 است مؤثر در چند مزمن شده باشد و طلا محرق آن با خردل جهت انبات شمر و با قیر و طی جهت بیاض اظفار مقنار
 شربت آن یکعلد سرخشته آن و گفته اند سه طموج و زیاد که کشنده است ببرد و قروح مشابه و مغص و بول اللکم و احتباس
 آن و غشی و حی حاد و اختلاط و ورم قضیب و نواحی آن و التهاب و حرقت در آن و معالجه آن قیر فرمودن بساء
 الشبت مطبوخ و در روشن گا و آب کرم مزوج بر روشن کچیل و احتقان بکشد ماء الشعیر مطبوخ با روشن کل و روشن تخم
 کتان و آشامیدن شیر گا و تازه و شید و آب گروشتهای جرب و آشامیدن آب برک خورنده تازه با کره وادمان بارده
 و فالوهای لینه و چکانین و روشن کل و سفید بیضه مرغ در تحلیل و گفته اند پروپای آن تریاق آتمت و بعضی بالعسل
 گفته اند و همه بی اصل است

* در رة * بضم ذال معجمه و فتح راء مهمله و تاجا و رس هندی است و بهندی می جو از نامند * ما هیئت آن حیوانی است
 مهمل و شمیرین از علس بزرگتر و در خوشه بزرگی پرازدانه و نبات آن بقدر یکناست و کتک و زرد و بران و شمشه و بیشکر
 و نبات خنل و بهترین آن سهم بزرگ دانه سنگین شیرین آنست * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن
 قوی الغل و فلیط را از خن و مفتح و حابس امهال و در جمیع افعال مانند خنل روس است مصلح و ملطف آن روغنیا و
 شیر بلیها و ضماد آن مبرد و میخف و رادع و همچنین جمیع اجزای گیاه آن
 ذرق * در حنیفه کونک بلغت تازی نباتی را کوبند که شبیه بکند با و بر سر نبات آن غلافی که تخم آن در آن باشد و در

نرواز کی آنرا بخورند و چون خشک گردد نشو و ند و بویج آن بشکل نیاز و رنگ آن میاید و چون پوست سیاه آنرا جدا کنند مغز
 آن سفید ماند بپا ز باشد و طعم آن شیرین و بر آب و بعضی آنرا خندق فاکته اند
 فصله **الذال مع النون**

بفتح ذال معجیه و نون و باء موحده و الف و لام و فتح خا و سکون یا غمناقة حنانه و لام و در شام مشهور
 بذنب الفرس است * ماهیست آن در نوع می باشد و گویند که در قریب آبها و خندقها بسیار می رود و شاخهای
 آن میوه و بسیار مائیل بر سرخی و باختر و بر کوه کوههای آن بهم متصل و برک آن باریک شبیه بدم اسب و برک
 اند و بر شاخها و بر چا و بر خود میچسبند و تا بالای درخت میروند و ازین آویخته میشوند شبیه بدم اسب و بویج آن خشبی صلب و بی
 گل و ثمر می باشد و بعضی گویند کل آن مابین سفیدی و کبودی و قوت آن مدتها باقی میماند و نوع دیگر آنکه اطراف آن کوتا
 تر از اطراف نوع اول و ازین سفید تر و با حقیقه گفته لجه التیس است و در زمین هر ب بسیار و عصاره آن در معده آن
 منبج و خشک نشود تا آنرا بر زمین دیگر نقل نکنند و در کتاب حبشایش آورده که آنرا کرس کوهی نامند * طبیعت آن
 در اول دوم سرد و در آخر آن خشک * افعال و خواص آن قابض و بی لذت و قاطع نفز الیم و نفث الیم زان و جهت
 معرفه مزمن را امراض سینه و عسر النفس حار و استسقا و ورم حار جگر و اتمام الهالات حار و منکمی که تب نباشد و قرحه
 ا معا و جراحات مثانه و کثرت شرب آن جهت التیام فتن و التیام روده منطوع و ترش و با حقیقه و ضا د آن جهت التیام
 جراحات عظیمه و عصب منقطع و قیله معا و ورم مقده و اورام حار و اعضا و مضبوط عصاره آن جهت رفع رطوبت نافع مقلد
 شربست آن بیکرم و مولد مواد مصلح آن شکور و روغن بادام بدل آن البهار و صاحب اختیارات گفته که نوعی از لجه التیس
 است و بسیار استعمال آن مرغی و اعصاب و مصلح آن بپخته و ضا د نوع دوم آن با سر که جهت جراحات خبیثه و اورام
 مقده و کبد و استسقا مفید است

بفتح ذال و نون و باء موحده و الف و لام و فتح خا و سکون یا غمناقة حنانه و لام و در شام مشهور
 بذنب الفرس است * ماهیست آن در نوع می باشد و گویند که در قریب آبها و خندقها بسیار می رود و شاخهای
 آن میوه و بسیار مائیل بر سرخی و باختر و بر کوه کوههای آن بهم متصل و برک آن باریک شبیه بدم اسب و برک
 اند و بر شاخها و بر چا و بر خود میچسبند و تا بالای درخت میروند و ازین آویخته میشوند شبیه بدم اسب و بویج آن خشبی صلب و بی
 گل و ثمر می باشد و بعضی گویند کل آن مابین سفیدی و کبودی و قوت آن مدتها باقی میماند و نوع دیگر آنکه اطراف آن کوتا
 تر از اطراف نوع اول و ازین سفید تر و با حقیقه گفته لجه التیس است و در زمین هر ب بسیار و عصاره آن در معده آن
 منبج و خشک نشود تا آنرا بر زمین دیگر نقل نکنند و در کتاب حبشایش آورده که آنرا کرس کوهی نامند * طبیعت آن
 در اول دوم سرد و در آخر آن خشک * افعال و خواص آن قابض و بی لذت و قاطع نفز الیم و نفث الیم زان و جهت
 معرفه مزمن را امراض سینه و عسر النفس حار و استسقا و ورم حار جگر و اتمام الهالات حار و منکمی که تب نباشد و قرحه
 ا معا و جراحات مثانه و کثرت شرب آن جهت التیام فتن و التیام روده منطوع و ترش و با حقیقه و ضا د آن جهت التیام
 جراحات عظیمه و عصب منقطع و قیله معا و ورم مقده و اورام حار و اعضا و مضبوط عصاره آن جهت رفع رطوبت نافع مقلد
 شربست آن بیکرم و مولد مواد مصلح آن شکور و روغن بادام بدل آن البهار و صاحب اختیارات گفته که نوعی از لجه التیس
 است و بسیار استعمال آن مرغی و اعصاب و مصلح آن بپخته و ضا د نوع دوم آن با سر که جهت جراحات خبیثه و اورام
 مقده و کبد و استسقا مفید است

بفتح ذال و نون و باء موحده و الف و لام و فتح خا و سکون یا غمناقة حنانه و لام و در شام مشهور
 بذنب الفرس است * ماهیست آن در نوع می باشد و گویند که در قریب آبها و خندقها بسیار می رود و شاخهای
 آن میوه و بسیار مائیل بر سرخی و باختر و بر کوه کوههای آن بهم متصل و برک آن باریک شبیه بدم اسب و برک
 اند و بر شاخها و بر چا و بر خود میچسبند و تا بالای درخت میروند و ازین آویخته میشوند شبیه بدم اسب و بویج آن خشبی صلب و بی
 گل و ثمر می باشد و بعضی گویند کل آن مابین سفیدی و کبودی و قوت آن مدتها باقی میماند و نوع دیگر آنکه اطراف آن کوتا
 تر از اطراف نوع اول و ازین سفید تر و با حقیقه گفته لجه التیس است و در زمین هر ب بسیار و عصاره آن در معده آن
 منبج و خشک نشود تا آنرا بر زمین دیگر نقل نکنند و در کتاب حبشایش آورده که آنرا کرس کوهی نامند * طبیعت آن
 در اول دوم سرد و در آخر آن خشک * افعال و خواص آن قابض و بی لذت و قاطع نفز الیم و نفث الیم زان و جهت
 معرفه مزمن را امراض سینه و عسر النفس حار و استسقا و ورم حار جگر و اتمام الهالات حار و منکمی که تب نباشد و قرحه
 ا معا و جراحات مثانه و کثرت شرب آن جهت التیام فتن و التیام روده منطوع و ترش و با حقیقه و ضا د آن جهت التیام
 جراحات عظیمه و عصب منقطع و قیله معا و ورم مقده و اورام حار و اعضا و مضبوط عصاره آن جهت رفع رطوبت نافع مقلد
 شربست آن بیکرم و مولد مواد مصلح آن شکور و روغن بادام بدل آن البهار و صاحب اختیارات گفته که نوعی از لجه التیس
 است و بسیار استعمال آن مرغی و اعصاب و مصلح آن بپخته و ضا د نوع دوم آن با سر که جهت جراحات خبیثه و اورام
 مقده و کبد و استسقا مفید است

شکسته شرباقدر یکمقال وضعا دان نیز نافع و طلای عصاره آن جهت استر بخای اجفان و تعلیق آن جهت تسکین درد اعضا مفید است و مصلح آن جنب الثعلب مقدار شربت آن یکمقال است

ذنب العقرب * به فتح عین مهمله و سکون قاف و فتح راء مهمله رباع موحد * ماهیت آن نزد جانینوس مامیوما است و بعضی گویند ثورکیا می است شبیه بدن ثعلب و زرد رنگ و نبات آن کم و برک آن ریزه و مثبت آن بلا در سبزه * طبیعت آن دردم گرم و خشک * افعال و خواص آن جهت هم عقرب و سایر موم بارده حمرانی و غیر حمرانی نافع * ذنب القمل * با صلا ح اهل شام گیاهی است برک آن شبیه ببرک بلوط و کل آن زرد و بیخ آن شبیه بشلغم و نافع آن میاه و باطآن آن بزرگ خون و معروف نزد یونانیان بقدر و هو عالی است و آن اسم حیوانی است * افعال و خواص آن ضما د آن با سر که جهت کزیدن تن منبتی نافع است

ذنب الفار * لسان الحبل است از جهت مشابهت خوغه آن بدن ثعلب و موش
فصل الذال مع الهاء

ذنب * به فتح ذال معجمه و ما رباع موحد * عربی عقیان و عسجیل نیز و بار می زرو و طلا و برکی است و قول و بیند می و نا و کچین نیز نامند * ماهیت آن اغری فلزاتی است که در معدن از زینق و کبریت معدن صافی تگون می داند * طبیعت آن معتدل مائل بکرمی و بار طوبیت غریزی * افعال و خواص آن ملطف و مبرج و مقوی لب و دماغ و حرارت غریزی و فکر و فهم را نیز کزدان و جهت امراض قلب درد ماع و کبد و معد و همراره و عالج و کزده و مانه و با و امراض صفراوی و عود اوی مانند خفقان و وشواس و توحش و روم و غم و حزن و جنون و دوار و صرع و ضعف معد و اکمل و برقان و سهر و انواع بواسیر و ضعف کرده و مانه و باه نافع و بدن را فربه سازد و جهت جنام بتنهائی و یا باد و به مناسبه مانند بهنجای و کماذربوس و محلول سفائده آن با مر و ارید که در آب اترج حل کرده باشند جهت اکسار امراض مذکور و زحیر و اسهال و موی و جنام مجرب دانسته اند و محلول غلابا بوشاد جهت اخراج هم مجرب و ساختن میل سرمه از آن جهت تقویت بصر و منع رم و اکتعال آن جهت غلظت اجفان و بیاض و غساره و کمنه و انباشتن آن در نطفه غریب جهت رفع آن مجرب و هنون آن جهت درد دندان و اماک آن درد دمان جهت رفع بخر یعنی بدن بوی دمان و زرد آن جهت رفع اکله و آشامیدن آب طلا ثابت جهت تقویت حرارت غریزی و قلب و معد و رفع اسهال نافع و طلای معتدل آن جهت فالج و تحلیل و اورام و اء الثعلب و اء الحیه و عرق النسا و بقی ربص و بدن ستور و رغن آن اقوی است جهت تقویت کبد و اکسار امراض و نکستری آن جهت داخس و ام الصبیان و مغاقل و تعلیق خالص آن بر کردن الحال جهت رفع فزع و شگان مجرب دانسته اند و شواس این خاصیت را مخصوص بدن اء حوری آن که بقدر دانه خردلی در نهاده است صلاحیت میباشند و در معدن طلا تگون میباید دانسته و لعب بطلا و بدن آن موزن سرور و رفع هموم و تقویت دل و شکم است و چون کوشا با سر وزن طلا سررا بخ کنند هیچ وقت التیام بدن یرنگرد و در کوبیدن مضر مانه و آلات بول است مصلح آن غسل و مشک و حب الاس و شام بلوط و اکثر را اعتقاد آنکه اصلا ضروری اند و در چون طلا را صتیق نماید بنهجه که از غیر آن هیچ جسدی داخل آن نکرد و خصوصا ادویه سمیه و تناول نماید باعث حفظ صحت و طول عمر و دفع جمیع امراض سودای است و درین امور چیزی برای او نیست و مقدار شربت آن از یک قیرا طاب و دیگر اء تک است و چون اطفال را در ظرف طلا شرب و طعام و شراب و دار و دهن زود

بستن اند و فربه و قوی القلب و دلی و شجاع و از ام الصبیان اسن کردند و اگر زنگ زرد روی بازینند در شکار دیرتر
کرد و چون از آن بشکل هله ساخته در خواب و بیداری صاحب توحش مزمن خفقان و خیالات سوداوی در دهان
نکاهل ارد رفع جمیع اعلال و میگرد

* زنب * بکسر فال معیبه و سکون همه و بقاء موحده بغار می کرک و بترکی خورد و بپزند ی فند آرد و بهر به و بلغتی يك و بلغتی
د بکر یل آری مره نیز نامند * هاپیت آن حیوانی است معروف جرث النفس دند انهای آن متخلل یعنی بعضی در بعضی
مینشیند * طبعیت آن در سوم گرم و خنک * افعال و خواص آن کبد آن جهت امراض کبد بغایت نافع چون بسا پند
و مقدار یک اندک آنرا با آب اگر حمی باشد و اگر نباشد با شراب یا شامند جهت استسقا و تبهای بارده و با سکنجبین جهت
برفان و با آب کر فس جهت سبز زناغ و غائب مقوی افعال آنست و مقدارش آب آن یک اندک و زهره آن بمقدار یک اندک
با عمل و با طلا جهت تب ربع کهنه مزمن و قولنج و استسقا و مقدار یک نفوذ آن با مطبوخ حمص جهت تقریب با دبی نظیر و
بل ستور طلای آن درین باب جهت رفع تنخ و صرع و کزاز و تشنج عصب خصوصاً که از سردی با غل و طلا و سحر طآن
جهت نزلات عظمه و با آب چغندر جهت رفع حموت چشم در دهان ساعت و با سکنجبین جهت صرع و اکتحال آن جهت
تیرکی چشم و نزول آب و غشا در بکر و زهره و آن با ورس جهت بهن و برص و با دویه مناسب جهت تقشیر چل و داء العلب
و در دهان مغاصل و گوشت چون زهره آنرا الطوخ کرده و مجامعت نمایند بکری بران زن قادر گردد و حمل آن مانع
آبستنی و پیش خشک کرده آن بقدر یک اندک با شیر تازه و دوشیده جهت تب ربع و امراض شش بغایت مفید و به آن
جهت داء العلب و داء الحبه و ورم مزمن و دماغ آن بمقدار یک قریب باط با شیر تازه و دوشیده جهت منع صرع و طلای
کد اخته آن در آب سداب و روغن زیت برین جهت مده اعلال ظاهری و باطنی حادث از سردی مفید و نظیر ورمی
آن سبب کرمی و موم طلای محلول آن در نوشادر جهت تحلیل او رام و کبد آن رنجهای جگر را مفید و ضاد استخوان
ساق محرق آن که با ذکر آن موخته باشد جهت برامیر در این زهر در خواص آورده که کرک که با خورد مکرر فی که رنجور
کرد و مانند ک و کر به و ده حیوانات قعیب نان از غله و عصب است بغیر و با و ذکر کرک که استخوان است بالای آن
حروق و با طاعت بمین و در پوست کشیده و چون دم آنرا در چراگاه و کاه و یوزنند مادام که آن آویخته باشد و چندی که کاه
کو سته باشد اصلاً در آن داخل نگردد و بول و خون آن قاطع حاصل زنان شربا و حمل و لا چون خصیه آنرا بران کنند و بخورند
قوت با بهیض این و چون خصیه را است آنرا بکوبند و با زیت بریان کنند و بصوفی آلوده زن بشود و بر دارد شهوت و زنا ثل
کرد در وار سطور فرموده که یکد نقال از خشک آن با آب تر که تیزک جهت درد سینیه و پهلو و با معتبر جهت درد تپیکه بسیار
نافع و اگر زن بر بول آن بول کد در کو آبتنی نکرد و زبل یعنی سرکین آن بسیار گرم و محمل قوی و بهترین آن آنست که
کرک استخوان خورد و باشد و علامت آن بسیاری سفیدی آنست که با خشونت باشد آتشا میدان یکد نقار آن با آب گرم
و با شراب مفید و بد ستور با فلفل و نمک جهت قولنج سر مع الا ترحی تعلیق آن بر آن صاحب قولنج خصوصاً بر بسمانی که از
پشم کوفته اندی که آنرا کرک درین باشد و اگر بعضی پشم در پوست ایل بشکند نیز همین اثر دارد و اگر پوست پسته بجای
مغز آن کد ارنی و سر آنرا بسته و برای آن کوشه قرار دهند و بر شکم بپا و یوزنند نیز نافع است و اگر در انبوه از نقره که در کوشه
داشته باشد مقدار با قلابی از آن کنند و پیا و یوزنند نیز مؤثر است و بد ستور بچید آن در پوست بزی که کرک آنرا در د

با تدبیر خاصه صاحب تولد و غرضه آن با عمل جهت خنای بلغمی و بد ستور و در خشک استخوان خوردن آن و بخور
 آن باعث جمعیت موش در آن موضع و تعلقی کعب آن بر زانو جهت رفع وجع رنجی آن و رحمت حرکات و بازماندن
 از رفتار بسیار و کوبیدن چون سر آید و خوابگاه کوفتند آن دهن کنند کوفتند آن از خوف دلاک شوند در صورتیکه از منور و کوبیدن
 از آن میل کزوری نداشته باشند و چون در برج کبوتران کز ارنده مار و ساروم و یا تا داخل آن نکردند و چون در مویلاب
 دهن کنند دیگر میل از آن مخرجی نکردند و چون صدای نامۀ زنان را بر پوست کوفتند که کرک گرفته باشد بنویسند
 هرگز مایه زن و شوهر را الفت نمیشد و چون دهن آن بیش آن را در پوست پیچید و در خنای دهن کنند باعث تعرق
 اهل منزل گردد و در پوست آن خوابیدن تولد را زایل کند و کوبیدن تا کرک دیوانه نشود کوفت آید می بخورد و چون
 بوی خون شود و یا آدم می خورند آورده باشد و بوی او را شنود تکان آرد و او را تاند در هر چند آن آدمی قوی و زور آرد و سلاح
 اختیار و پوشیده باشد

باب دهم در بیان ادویه که حرف اول آنها را هاء می باشد
 فصل اول البراء مع الالف *

* و آنرا پنج * بفتح را و الف و کسر تا هاء منناه قوفایه و فتح با هاء منناه قیما نیه و الف و فتح خون و جدم و آنرا پنج و آنرا پنج
 در پخته و ریشبه نیز نا میل * هاء همیت آن صغ منوبه است و سه نوع میباشد یکی آنکه سائلی باشد و منجمل نکرد و آنرا زنیست
 رطب و نوع دوم آنکه منجمل باشد یعنی مانند صمغ و دیگر بعل بر آملن از آن درخت خود بخورد و بیرون طبع منجمل و منعقل
 کرد و در سوم آنکه باقی آنرا طبع دهن تا منجمل و منعقل کرد و در آن را نقل و نیا و بشهر از زنگباری نامید و بهترین را آنرا پنج
 آنست که رنگ آن سفید مائل بزرده باشد و بوی منوبه از آن آید * طبعیت آن در آه سرد کرم و خشک و بعضی در
 چهارم گفته اند و بعضی در سوم کرم و در اول خشک گفته و نوع آنش دهنه آن گرم تر از آتش نادیه آن * افعال
 و خواص آن آنست که مایه نیم مثقال آن بازده نیم مرغ که نیم بخته باشد و همچنین با آب طبعی سهوس کنند جمیع سرفه
 مزمن و در بوجرا حمت رطبه شش و مضغ آن جهت سرفه و طوبی و جنب و نفول و مایه و کفیلن آن مانند تنه کوبه و زایل
 بکافه و زرد و دود فله و زسوم سه دهنه جهت سرفه و در بوجره شش منجمل الاثر و چون بخورد را بدن آن آورده و
 با تنه خشک کرده و صاحب زکام بارد و حمی ربع دود آنرا بکورد و رعایت تسکین با آب وضاد آن جهت التیام و راحت
 و از آن حکله و جرب و خشونت جلد و با کفایت جهت خنک و کفایت و نوا صبر و با تخم کتان با تسویه جهت رفع قاعله آل و بخته در
 هفتاد که اطباء از علاج آن بازمانده باشند و جهت شقایق قد مین و بواسیر و مجرب و جهت کبی باخ و منور و چون نکیز و از آن
 و از هر یک زر نیم سرخ و میر کین ارنه و نیمه بزیصف جز را جزا سوده و پیر آتش کله اخته اقراص ما زنی و هر قرصی نیم مثقال
 و عدل الحاحست بکفر ص را بشور و کندی با آتش ملائم و در آنرا با نوبه بکوبند و روزی سه مرتبه منجمل دفع است برای سرفه و قریحه
 و نه و چون یک جزو آنرا بر آتش کله اخته بوزن آن نیم کتان و نصف وزن آن سفید آب تلخی در آن اخته از آتش فرود آورند
 لصوق قوی است برای التیام جراحت تازه و کفایت کهنه و اند مال آنها و نوع مطبوخ آن در صلاح عوی در روزا و آنرا پنج
 روزی ناید که کوفت است و در این آب صلب و میخ اورام است در بدن نرم و چون آنرا با نصف آن روغن و غلغل بار و فن با دام
 طبعی دهنل و مانند مرهم با زنی جهت اسقاط دانه بواسیر و مجرب و لیکن با الم بسیار و تبارک آن بمالیدن سفید و نیم مرغ و سفید آب
 و بخور دهن شیر تازه و ریشبه نماید و معالج آن موم و روغن با آب حی العالم بدل آن هلاک البطم و نه و کوبیدن بدل آن زیت کهنه است

نکته

راز نیمی * بفتح راء همزه و الف و کسر زای معجمه و فای کویند توحی از سبل است و کل و ای بیل را نیز نامند
و این اقرب بصواب است

راز نیمی * بفتح راء همزه و الف و کسر زای معجمه و فای مثناة تستانیه و الف و فتح نون و جیم معرب راز یا نه فارسی
است و نیز بفارسی یاد یان و هر و می شار و بیندنی سونف بفتح سین همزه و د الان بزوک نیز نامند * ماهیت آن
بزوی است معرب و رب و در نوع میباشد بستانی و پری بستانی را ما رثون و پری را اقوما رثون کویند بهترین آن بستانی
آمنت طبعی بستانی آن در اول سوم کرم و در آخر اول خشک و بقراط کرم در دوم و خشک در اول دانسته و تنم آن
کرم تر از بزرگ آن و پری آن تویتر از ما رثون از جای آن * افعال و خواص مجبوع آن مفتوح مد میجاری سنده و کید
و طحال و کبد و متانه و ممکن ارجاع آنها که از هر دت باشد و مقوی با صره و معد و متبل ریح و اخلاط غلیظه و مولد
شور و زیاده و کندی آن خصوصاً نازة آن مدر بول و حیض و تریاق موم حیوانی و مجفف قوی و با قوت قابضه و آشامیدن
طبیخ کشم آن جهت بشفقان و غشی با یکی کا و زبان میتر و با پرسیاوشان و انجیر جیت سرفه و ربو و حسر نفس و باد و دیره
منابعه و بتنهائی نیز جهت تسبیل ریح غلیظه و در د پهلور و کیکه و قوتی و رفع و طوبات رقیقه و غلیظه و چچند و بعد
و غشیان و دفع بلغم حامض و بد رقت قوت ادریه و ایصال آنها با طرف بدن و رفع اسهال مزمن و بد صورت و باریره و نیز
جهت رفع اسهال و تقویت معد و با عمل و یا با کیکه و جهت تهیه کینه مغیل و یا آب سرد در هنگام تهیه مسکن غشیان
و التهاب معد و طبع آن با شراب یا غیر آن جهت کزید کی جانوران * می چون کزدم و زهر و درمانند اینها و آشامیدن
یکدم آن بطریق سفوف جهت دفع حرقت معد و جاذب از بلغم حامض به شف و تخمیر و باخراج آن از مکان خود و
باد را ببول و خوردن سفوف آن با کیکه سرشته جهت تقویت معد و دفع رطوبات و بلاغم آن و با شیره آن
بد ستور و خصوصاً اندک کرم نموده و مالیدن مغوف آن بر شکم اطفال جهت رفع نفخ و درد آن مغیل و از حضرت آدم
علیه الصلوٰه و السلام منقول است که چون فرسالد در اول نزول آفتاب ببرج حمل ثاوقت تصویر ببرج سرطان هر روز
یکدم کشم راز یا نه را با صوف آن شکوف نموده و تناول نمایند در آن مال اصلا مرضی عارض خورند که آن نکرد
و عماره برک تازه آن جهت حلدت و بصر و بعضی در هنگام تری و تازگی نزد آتش میدارند چون از آن رطوبتی بر آید آنرا
جمع مینمایند برای چشم فعل آن ابلاغ است از عماره آن که آب آنرا گرفته خشک نموده در چشم کفشد بتنهائی و با باد و
مناسبه و چون آب تازه آنرا بر آتش گذارند تا د و سه جوش نشود کف آنرا با عمل و سکینج و یابی سکینج در چشم کفشد
جهت منع نزول آب و تقویت و ریشائی آن نافع و چون عماره برک تازه آنرا باز مره قلیوج در شیشه کرد و سه هفته در
آفتاب بیاورند آفتاب بدن مانع نزول آب و رافع هجف با صره و انتشار است و طلای بیج آن با عمل جهت کزیدن مک
دیوانه نافع و صغ آن در افعال مانند عماره آمنت و جهت تقویت با صره و نزول آب و چشم کرد فرود آمدن و جهت
تفتت حصاة نافع و مفر و درین معنی آن مدلول و سکینج و بطیقه و مرخی معد و مقلد ارشوبت از تنم آن تا یکمشتال
و در متقال نیز و از بیج آن در مطبوخات و در متقال تا سه متقال بد آن کشم کرس است

راز یا نه بری * شاخهای آن عریضتر از بستانی و شبیه بریاس و بیج آن کوچکتر و بسیار خوشم و تنم آن بزرگتر
و سبز تر * طبعیت آن در آخر سوم کرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن جهت تقطیر البول و تنقه و رحم و

قروح از چرک و اسهال مزمن و رفع احتباس حیض و تقویت حصاة و تبهای مزمن و یرقان و آشفامیدن طبع آن با شراب جهت رفع سمیت کزید کی حیوانات سمی و ضما د آن جهت کزیدن مک دیوانه نافع است

* **راسن** * بفتح اول و الف و سین و نون و آنرا زنجبیل شامی و یونانی انیون و بلغت اندلس جناح و کلومخ نیز نامند
 * **ماهیت** * آن بیض نباتی است خشبی خوشبو و تند طعم یا قوی رنگ مائل بسبزی و ساق آن متشعب هرک آن عریض و دراز غبیه ببرک قلموس و دراز تر و خشن تر از آن و انبوه و از ساق آن روئید و بر روی یکدیگر و کل آن مائل بکبودی و حسب آن شبیه بقراط یا اندک پهنی و طعم آن اندک تند و منابت آن کوهستان و مواضع سنگلاخ و در تابستان بیخ آنرا بر میا درزند و بیخ آن مستعمل است و قوت آن تاد و مال باقی میماند و کوبیده بیخ آن زرد و بسطوری انگشت خضر و بالای آن قوی تر از پایین آنست و بعضی کوبیده بیخ سوسن کوهی است و صاحب اختیارات بدیعی گفته که دونوع میباشد یکی بستانی و آن فل جوش است و دوم بری و هرک آن شبیه بهرک فیل جوش و بیخ آنرا بترکی اند و خوانند و بهترین آن مائل بسبزی و تازه کرم ناخورد و غص آنست و بالجملة از ادویه مجبولة الماهیت است * **طبیعت** * آن در اول بنوم کرم و خشک و بارطوبت فضلیه و در دوم نیز کرم و خشک گفته اند * **افعال** * و خواص آن مغرق و با قوت تر با قوت و مقوی قلب و رفع معده و فاضله و باه و منانه و رافع الماشیولای مراقب و توحش و خوف و خنجر حادث از مشا رکعت معده و مغشع سدی جگر و سهر زرمستل ریح و زنج مسکن و اجاع بارده گید و مفصل و مفر و قوس و عرق النساء و غیره از امراض بارده و رطبه و جهت تقطیر البول و رطوبی و بول در فراش و کشودن حصی آشفامیدن مطبوخ آن و ضما د آن نافع و نطول مطبوخ آن با شراب جهت شقیقه و امراض با رده و طبعه و ماغیه و تحلل ادرام آن و لعوق یکدرم آن با غسل جهت سرفه و ربو و عسر النفس و تنقیه مینه از بلغم و رطوبت و آشفامیدن مطبوخ آن با شراب جهت سموم موام و سائر سموم بارده و قطور آن در کوش جهت دوی و طمین و بشور آن بردن آن جهت انداختن کرم آن و بر رخم جهت کشودن حیض و ضما د مطبوخ آن در شراب جهت شقیقه و صرع و امراض بلغمی و عرق النساء و سائر اجاع بارده و بن متور مطبوخ هرک آن مانند مطبوخ بیخ آنست در منافع و ضما د هرک آن جهت شکاف عضل و تحلیل ادرام مفید مفر و ورین و مصلح را کنا ر آن مفسد خون و مسرق منی و قاطع باه مصلح آن سرکه و ربوب حامض و مکیدن آنرا ترش و خمیره و بشقه مقدار شربت آن تاد و درم بدل آن بوزن آن ابرسا و با قسط شیرین و کوبیدن چون یکدل دانه آنرا بلع نمایند رفع سرعت انزال نماید و بخور آن جهت تقویت دند ان و رفع کرم آن و ملای آن جهت نیکویی رنگ رخسار و با غسل جهت رفع آثار جلد مؤثر و شراب را سن که معروف بشراب ملیکه است باعتبار جالینوس در جمیع افعال مذکورده بهتر از اصل آنست و مرای را سن و قوس و معجون آن در قزایا دین مذکور شد و کوبیدن چون را سن زرد رنگ که شاخه از هرک آن متبسط بر روی زمین و هرک آن انبوه و طولانی و بیخ آن کوچک و زرد رنگ و با اندک تلخی و منبت آن جاهای نمناک و سواحل دریا میباشد بسیار شامد جهت رفع الم کزیدن موام و تسکین درد آن در ساعت مؤثر است گفته اند چون پیکان تیر را بعصاره آن آب دهند بهر حیوانیکه برسد بزودی آنرا ملاک میکردند * **را ماک** * بفتح اول و الف و فتح میم و کاف لغت یونانی است * **ماهیت** * آن از ادویه مرکبه و از تراکیب جالینوس است و آن قرمی است که در قدیم از عصره بلغم میساخته اند و درین زمان از ما زوود و غاب خرماتر تیب میل میداد و بهترین آن آنست که بکوبند یکجز و ما زوونیم جزو پوست انار ساقید و سه روز در آب انگیسانند و بخور شانند و برهم زنند تا مانند خمیر

شود پس ریع جزو زاج و مانند آن صمغ مخلول و یکجزو زنجبیل و ثواب خرما و با عسل اضافه نموده طبع همد و اقراص سازند
و اگر بوزن پوست انار و طبع بسیار نارس اضافه کنند بیعیل است * طبیعت آن درد و سرد و خشک و بعضی کرم دانسته اند
* افعال و خواص آن ملطف و قابض و بیخف و مقوی معدة و کبد و اعما و مسکن حرارت و مانع مواد با اعضا و جهت
حدس اسهال صغری و موی و زنی الدم و قز و سرخه و درد مینه و ضعف جگر و تجفیف قروح غربا خصوصا با ماء الیاس
و ضماد آن بر شکم جهت تمکین کرب و طغای آن مقوی جگر مسترخ و دافع ورم حار و ورم مقعد و بر وزان و نفوس
و حایس عرق و دافع عفونت و بشار ناسل و با حنا مسود شعرو قاتل هیش و سون آن مقوی لثه و قاطع خون مقدار
شربت آن تا دو مغال بل آن سک مضر مثانه مصلح آن عسل است و در قریب این نیز نسخ آن مذکور شد

بیج
تا

* راولند * بفتح اول و الف و و او و سکون نون و دال مهمله و ریوند بیای هشتاد و نهم بیای الف و کسر را نیز آمده
و بفارسی نیز بل بن اسم مشهور است و بیج جگری نیز نامند * ماهیت آن بیج ریاس است که در دامن کوه های خطا و
چمن و تبت و ترکستان و خراسان و بعضی از بلاد هند بهم می رسد و اکثر چوپانان و مرد می که بدان نواح میباشند و آنرا
میشناسند بیج آنرا بر میا ورنند و میگویند که بعد حفز زمین اول بیج باریک سیاه رنگی ظاهر میگردد و از آن ریشهها با طراف
در زمین رفته چون دوسه ذرع دیگر بگردد و بر سر آن ریشهها که به شکل شلغم بزرگ و کوچک بر میآید و بهار ریوند
است برآورده هریک را برید و بن و قطعه و با سه قطعه و یا زیاد که سوراخ کرد و برای سهولت بار برداری و آنکه بزودی
خوب خشک گردد و کرم نزنند و ناسل نشود و بگردن حیوانات می آورند و لهند اکثر قلعه های آن سوراخ دار میباشند
و بهترین همه خطائی و چینی و تبتی آنست که قطعه های آن بزرگ شبیه بسم اسپ و رنگ آن سرخ مائل بتیوکی و زردی
و تند بود و سنگین مستوی الا جزا و جوهر آن مابین صلابت و رخاوت باشد و چون بخایند بل شواری نرم گردد و لزج باشد
و چون معموغ آنرا براه نکشت و با در عضو بکوبد و یا بر یارچة بماند زرد گرداند و چون بشکنند موضع کسر آن زرد اندک
مائل بتیوکی باشد و این مستعمل اطباء است و قوت آن تا یکسال باقی میماند پس ضعیف میگردد و دوما سران حافظ قوت
آنست که با آن لکه دارند و آنچه برخلاف این اوصاف باشد زبون و غیر مستعمل و گفته اند آنچه مشهور بر لیبی آنست از
جهت رنگ آنست که سیاه است نه از جهت آنست که منبت آن زنج است و این مشابه آنست در اکثر افعال و مخالف آنست
در هاشاش و خفت و رنگ و بهترین این آنست که صلب سنگین و موضع قطع آن سیاه و مانند شاخ باشد و در زیر کوبید و و
خائید و شود و آنچه معروف بتیوکی و فارسی است نه از آن جهت است که منبت آن آن بلک است بلکه از آن جهت است
که بل آن بلا می آوردند و از آن بلا دیبای و بکر نقل میمانند و این در میان مرد و صنف است در صفات مذکور و آن درون
و بیرون آن مرد و بسیار زرد و بهترین این آنست که موضع قطع آن و معموغ آن نیز بسیار زرد و کرم ناخورد و باشد و
یکمصف دیکر است که از عمان می آورند و زارند شامی نامند و آن عروق خض طولانی بغلظت انگشتی توپتر از آن نیز
و صلب اغبر کسل اللون و موضع کسر آن املس و ظاهر آن زرد آشفته بزرقت میباشند و این مشهور بر بوند و اب است برای
آنکه بیا طره آنرا در امراض کبد در اب مستعمل دارند عصاره صنف اول که بطبیع ترتیب دمند تا غلیظ نگردد و بهتر است از آنکه
بکوبند و بسایند و سیار طبع دهند تا منجمد گردد و تا زده آن تا یکسال نیکو است و گفته و رساله آن و دی و مضره طبیعت آن
مکب القوی و در اول درم کرم و خشک و مبرد بالعرض بسبب شدت تحلیل و یار طریقت فطریه و لذت بزودی آنرا کرم

اندک بازگاملس متوسط در بزرگی و کوچکی و سبزی و کلفت و کل آن سفید و خوشبو و مخصوص در شب و رای بیل اندک طولانی
و مضاعف و مرتبه شبهه اندک مر و اید بزرگی و تضعیف این زیاد تا سه چهار مرتبه و موکره از مرد و بزرگتر و برگ آن
بهن تر و ضخیم تر و تضعیف این زیاد و لیکن لطافت بوی این مرد و زیاد است و گویند هر سه یک نوع اند و بحسب قوت و ضعف
زمین و تربست و عدم تربیت مختلف میگردد و تربیت آن آنست که جائیکه خواهند بشتانند درخت و یا فلم آنرا باید که
خاک آنرا خوب تصفیه نمایند و یا آنکه صاف خالص باشد و بعد از غرس همیشه آب میل آید و باشتن و قبل از موسم گل آن مثلا
در بنکاله که بودن آنجا در برج نور است در او آخر دلو و یا وائل حوت شاخهای بلند آنرا قلم نمایند و مرغهای شاخهای
آنرا بلند ستکاه مشتعلی اندک بسوزانند و اطراف بوته آنرا مقلاری بکثیر خالی نمایند و ریشههای باریک آنرا مخصوص از
موکره دور نمایند و روز دیگر در آن آب بسیار ریزند و خاک بالای آن کنند و مرغ و آب میل آید و باشتن کلهای بزرگ خوشبو
بار آورد و هر سال این عمل را تازه نمایند و رای بیل موته میگرد و درین وقت تربیت موته رای بیل بلکه کلهای بسیار کوچک
و کم بومیشود و میگویند که اگر شاخهای رای بیل و با موته را مکرر بخوابانند و اگر مرد و طرف آنرا بعد بستن ریشه قطع نمایند
که شاخهای تازه ازین آن بطرف بالا بروند و سر شاخها از درخت روئد و بیج گردد در چند دفع موکره میشود و گویند رای
بیل با سمن مضاعف است و گویند کل رازی عبارت ازین است * طبیعت آن گرم و تر و سرد نیز گفته اند * افعال و
خواص آن جهت دفع صفرا و تسکین حرارت و قوی و ترق و جنون نافع و بوییدن آن مفرح و مقوی دل و دماغ و ررغن
آن قریب الشفیع و برف یا سمن است که بھندی جنبیلی نامند و گرم تر از آن دانسته اند *

فصل الرابع مع الباء الموحدة *

ریشا * بفتح راء و کسر یاء موحده و سکون یاء مثناة تحتیة و فتح ناء مثله و الف * ماهیت آن نوعی ماهی کوچکی است
که از طرف هرموز می آورد و در کرم سیر از آن ماهی به میسازند و آنرا ماهی دشنه موتو نیز نامند و خشک آنرا نیز اهل
آلبیا میخورند * طبیعت آن گرم تر از اربیان است * افعال و خواص آن مهیج باه و مصلح حال معد و تشنگی آورد
و مصلح آن تشم کا هو است

فصل الخامس مع التاء المثناة الفوقانية *

رتم * بفتح راء و تاء مثناة فوقانیة و میم لغت عربی است * ماهیت آن نباتی است و نوع میباشد سیاه و سفید سیاه
آنرا باخهای زیاد و بزرگی وی برگ و صلب مانند ریمان و براشجار آویخته و پیچیده میباشد و کل آن زرد رتمو آن
مانند لوبیاء و آنرا به شکل عدس و سفید آنرا اثر و کل و شاخ نیز مانند سیاه آن الا آنکه رنگ شاخهای آن سفید و کل آن
کوچکتر است * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن جاذب و محلل و با قوت قابضه و تند و درم
از نمر آن مقوی قوی و آشامدن آن جهت اسهال گرم و اخراج جنین مرده و قتل زنده آن وادار نمودن بول بغوت
و حقنه بصار آن جهت اسهال خون و عرق النساء و خوردن هفت عدد آن سه روزی در پی سبب اسهال و منع
بروز مل مضر معد * مصلح آن سکنجبین مقل از ضربت آن تا یکم فعال است

رنگه * بضم اول و فتح نای مثناة فوقانیة و سکون یای مثناة تحتیة و فتح لام و الف بغارسی انجورک و دلمه و خابه کبرک
و خابه کزک و ترکی بای و بھندی مکی و بسیار بزرگ آنرا بد سکر و آنکه پایهای دراز دارد مکرر آنرا منک و بزرگ آن را
تا بند و کپشکی دیده اند و آنرا آوازی مانند آواز کپشک و زرد و زغب دار * ماهیت آن حیوانی است شبیه

بعنکوت زرد رنگ و شکم آن بزرگ و مربع الحریکت و پای آن کوتاه و اقسام می باشد و از سموم قاتله باره است که بدن آن زخوردن و عیدی از آن قتل است **افعال و خواص** آن ضاد کوبیدن آن بر موضع کزیدن آن جذب سم آن میکند و اطهر و یقین بختن زنده آنرا بر بازوی صاحب تب در وی جهت رفع آن مجرب دانسته است و کزیدن آن عقید است که چون ملسوع آن در ظرف طلا مدت بی نظر کند رفع اذیت آن میشود و از لسع بدن ترین آنها که مصری بزرگ شبیه بدن با نیست که اطراف چراغ نیز از آن میکند ورم بهم می رسد در موضع آن کاه سرخ میکند و کاه سرخ و سبز و هر یک از انواع آنرا عراض خاص است مثلا از سرخ آن اندک و جعی و خارش و زرد تسکین یابد و از سیاه آن وجع شدید و رعشه و سردی بدن و از سفید آن وجع کمی و خارش و اختلاب بطن و رتلائی که بر پشت آن منظره طاری است خنک و احتراخی بدن و از زرد آن که چون اراده کزیدن کند اندک رطوبتی از بدن آن بر آید وجع بسیار و رعشه قوی و غرق و بر آمدن کپی شکم عارض گردد و احیاناً فحاک گرداند و عوارض انواع دیگر آن قریب بدن آنها است علاج همه آنها بعلی مکن در موضع لسع و حنط سم بقوت فروردن و ضرر آب گرم و منظره با آب و نمک و دفن کردن در زم و خاک کستر گرم کرده و ضاد نمودن در موضع لسع و بر تنک و با بخار کستر چوب انجیر و آهک و قلی و با آب گرم سر شده و خوردن شونم و تخم کرفس بطریق هفوف و خوردن دواء الحامی و تریاق مخصوص بر تیلا است

رجل الغراب که سر و اسکون جیم و لام و الب و لام و ضم غین معجمه و راه و مده و الف و پای موحده و آنرا رجل الزاغ نیز گویند و بهلولهای کلاغ و کلاغ یا و ترکی غاز باغی و یفرنگی کر تویس ناختل **شیت** آن کوند نجاب آطر و لایل است و اکثری تصریح نموده اند که خیر آنست و در نواح بیت المقدس بسیار و آن کبابی است بقدر شرمی و لبم و لبها آن منبسط بر روی زمین و برک آن بسیار و همزمانه بسامی مانند برک و شاد بستانی و هر یکی منبسط بدن و شق و بران سه برک باریک و وسطی بلند تر از هر دو طرف شبیه پیکان غراب و شعبه های آن متعرق و طعم آن با تندی و اندک قبض و شیرینی مانند طعم زردک و ریح آن فورفته در زمین و مستطیل شکل و کرده و در همه و زطامه آن مانند بزرگی و هائیل آن بسیار و هفوف مانند سوراخ **طبیعت آن** در آخر اول گرم و در دوم خشک **افعال و خواص** آن مفتوحه و ظاهر و مسکن ریاخ و محلل جهت رفع قولنج و مغص و درد کمر و پشت و مفاصل و احوال مزمن بقایب نافع و آسایش بدن مرده و طعم آن با راس العز یعنی بجهت بزرگه بزغال نامند جهت دفع صلب و بهلول و ورک و اوجاع مائرا و اعضا و عیال و اسهال مزمن بیدل و طلای عصا و آن که با تش بغوام آورده باشند بدن قسم که مجموع آنرا از بزرگ و شاخ و بهنج کد و با آب هسته تخاک و کل و غبار آن بر طرف کرد پس در ماهون تنگی نرم کوفته با دست چوبی و آب آنرا افشرد و باز بگویند و تمام آب آنرا بگویند و در پاتیل کرده با تش ملایم طبع دهند تا دو نعلت آن برود و نعلت بماند و در جامهای شبیه و با ظرف هر گشادی کرده در آفتاب گذارند و هر روز با فاشی می بر هم زنند تا منجمد گردد مانند شمع و بدن ست نچسبد چون بدن حس کمزونی پس اقراص ساخته سوراخ کرده در پیمان کشند و در آفتاب آویزند تا خوب خشک گردد و بدن را حاجت بقدر ضرورت کوفته با آب حل کرده بر مفاصل بمانند و اگر وجع و ضربان شدید بسیار باشد در دم آنرا در آب حل کنند و زیاد و در دم بپزند و روح نرم کوفته بپخته با میزنند و بر مفاصل بمانند تسکین درد آن دهد

فصل فی الزاویع الخاویع المعجمه

و زائل هازد

* **رخبین** * یعنی راوسگون خای و کمرهای موحله و سگون بای منانه تختانی و تون لغت هریانی است و بیای لوز و شیرازی
 قراقرقوت نامند و لور کتب تازه ختک نامند است * **ماهیت** آن کو بند ماهیت شیر است که بطبع غلیظ گردانند و پیکانند
 نام است آن جل اگر دد از جنیت آن و غیر مهمل است و ماهیت چکین و رانیز نامند * **طبعیت** آن در اول کرم و در آخر آن
 مشک * **افعال** و خواص آن کثیر الغل و موی و مصل و وطلی الهضم و تغیل و برداشتن شیای آن مهمل است و مصل
 در حرب المیم انسانا الله تعالی من کو موشود -

* **رخنه** * یعنی را و خاومیم و هالغت عربی است بقاری مردار و خوار و پهنی کل و هر کله نامند * **ماهیت** آن قسمی
 از کرس است و نوزک جنبه سفید مائل بتیرکی با خطوط سیاه و چشم آن بسیار زرد و در کوهستان و بیابانها مینماید و از مردم
 بسیار خائف و در اماکن بعید و تنگ میزند و تخم آن از تخم مرغ خانگی بزرگتر است و بدین و شب که در پیکانه و مدد در کنار
 دریاها و رودخانهها بسیار میباشد و اعتبار آنکه متولد اکثر مرده خود را نیم خوخته در آب دریا می اندازند و بکنار آمل و
 خوراک آنها و سگ و شغال و کلاغ و غیره است و همه باهم جمع شده و بخورند و خبنا با خود اندک چکنی نیز میکنند و بسبب
 و فوری و در وسعت و سستی طبع و باز هم متوجه خوردن میگردند * **طبعیت** آن در دهم کرم و در اول خشک و در سوم
 بعضی کرم دانسته اند * **افعال** و خواص آن کو بند تخم آن بهتر بن اجزای آنست اگر مفتحت علی د آب این طریق
 بخورند که اولاً تشنه نمایند و بعد از آن بکند و آنرا خام تناول نمایند و تا شش ساعت مطلقاً چیزی نخورند پس شیرهای چرب
 بآنها مندی و باز بعد از یک هفته دیگر بکار آمدن نمایند که تا هفت هفته مفتحت علی د خورده شود جهت رفع جلد ام مقبل و اگر ناله
 نمیشد از هیچ درای دیگر منتفع نشود و مایوس العلاج است و در ریوست آن قاطع و فایده د و النیام د هفت
 جواحت و با سر که جهت خواب و اجزای نافع و زهره آن قطور با روغن بنفشه در گوش طرف مخالف جهت شعیقه و باروغن زیتون
 در طرف موافق جهت تحلیل رواج و رفع کوی و قطور و معوط آن اطفال را جهت تحلیل رواج دماغ و اکتال آن
 یا تب مرد جهت رفع بیاض و سرکه آن با سرکه قطور از در چشم جهت رفع بیاض و درد گوش و بازیت جهت ازاله گوی
 و نقل ما معه و حیول آن جهت اسقاط جنین و در ارجح و یک ستور بشور و بطوح آن جهت کزیدگی عقرب و مار و زنبور
 و مل متور بطرخ زهره آن و تخم آن نیز و با سرکه جهت برص و کوبند اکتال آن در چشم جانب کزیده شده نافع و کوبند خشک
 خام آن با خردل بشور تا هفت مرتبه جهت حل انغاد مردی که آنرا زبان بسته باشند جهت تسهیل و لا د بلیز و بر آن
 بشور جهت کزیدن نمین و مام بردار و در بازوی چپ آن جهت تسهیل ولادت و جگر آنرا چون بریان نمایند و با خام آنرا
 سائید و در روزی سه دفعه مرد نعل یک آنک با سرکه بنوشند تا سه روز متوالی جهت رفع جئون مجرب دانسته اند و ریوست
 آنرا چون خشک کرده سائید و بر جراحت نباشند قطع خون آن نمایند و منمل سازد و طلای آن با سرکه جهت قورباخ از
 ریوست اندرون سنگ آن آنرا چون خشک نموده سائید و با شراب بپاشند جهت رفع جمیع مرم و مغز آن دودرم
 بار و غنها جهت درد و نافع از اسططالیس منقول است که چون رخمه را جفاده کرده با چاه و قطار و روغن زیتون بشورند

تا مهر اخود ندین بدن این جهت رفع جذام مجرب است و رخمه روی المزاج و موم و معطرش و محرق اخلاط است

* فصل الراء مع الدال المیهله *

* **روننی** * بضم را و سگون دال مهملین و فتح را و و سگون نون و کمر نای مثلاً خزان و یار و روننی بد و را و ازل ساکن

دوم مفتوح نیز غنبل شد * ماهیت آن گیاهی است هندی عظیم الفع جابل القل رشیده بکله نخود در شکل و برک آن از آن کوچکتر و ریشمت برک آن بطرف آسمان و روی آن بطرف زمین و گویا از آن آب مبعوضه تراش میگرد و زیر آن بقدر بوته آن بتل و در همیشه نمناک و سیاه رنگ میباشد مانند آنکه بر وزن چراغ جرب کرده باشد و ازین جهت آنرا روز و نونی نامند و برک آن خوش طعم و مائل و شور و در اطراف درخت آن مورچه بسیار میباشد و منبت آن موضع آن آب را روز و نوری و زار و قرب دریا و بعضی گویند ازین جهت آنرا اود و نونی یعنی در آن آب و نونی و نندی و کره کنند و عوام آنرا لون کا بونی گویند جهت آنکه در نمک زار میر و در نوع میباشد یکی برک بقدر یک درع دست و شاخهای آن بقدر ارتفاع چهار ریشم انگشت از زمین ارثه آن رسته و مائل بر زمین پهن شد و تقریب یک وانگشت از زمین مرتفع میباشد و کوچک آن بقدر یک شتر تابک و نیم شتر و بهمان همیشه بهتر و مستعمل کوچک است و در ضریقه اله آباد در سرکار کرده پند را بر و در زیر باد سه کوهی شاهجهان آباد متصل تدارک سازان و در دهان نیز بهم میرسد * طبیعت آن گرم و تر با بر طوبت فضله * افعال و خواص آن گویند که چون هنگام بودن در منزل نره که بر چمران است و هندی آنرا مکه نه چهر نرا مندا که در روز یکشنبه اتفاق افتد آن کباب را بنویسد مایه آنکس بران نیفتد از بیم و بار برک از زمین برکتند و پنج شنبه در زیر آسمان تخمیش نمایند پس در سایه خشک کرده نگاه دارند و سود و هر روز یک گرم آنرا با نبات و رسل هموزن آن بشورند و تقریب عظم بشند و بدن را خربه و ششهای طعام آورد و ماضیه و اوقات و باز یاد گرداند و هیچ ضرر ندارد و اگر با آب درخت موز که هندی گیاه با منل به سمت و یکم تبه تسخیه نمایند و با عرق قندی قندی پس با هموزن آن نبات و معیل بار و غن کا و بریان کسل و قندی دانه هل و با و قنفل و مشک و گافور سوده بران بپاشند و معجون سازند و هر روز سه گرم آنرا با شیر تازه و دوش و بشورند و تقویت یا عظیم بشند و نیز گویند که اگر آب تازه آنرا بر طلق مصلوب ریزند که هر دو روز و نیم و با شنب و مر و روز قناری از آن بشورند آثار عجیبه مشاهده نمایند و چون چهل روز متوالی هر روز و نیم سفوف آنرا با هموزن آن نبات بزی که حمل نکرد بشورند این حاله شود و چون از سفوف برک آن یک میر و از تر پهل که عبارت از ایل و لیل و سل است نیم سبز تر که در لعل و لعل و زنجبیل است ربع میر و بوزن مجموع که یک میر و سه ربع سیر است شکر سفید درم نموده و هر روز مثل آن یک کف دست آنرا بشورند و بالای آن یک پیاله شیر تازه و شعله که تخمیناً نیم آنرا باشد بپاشند و از ترشی و باد می پریشان نمایند جمیع اوجاع اعضا را بر طرف ماز و تقویت بشند و آشامیدن سفوف برک آن پتهائی و غذای گرم و خیر بخوردن نیز منافع بسیار دارد و اگر در او گردیدن شرط مزبور را و قنات و دیگر کباب آنرا اخذ نمایند و در سایه خشک کرده سفوف سازند و بخورند نیز منفعت دارد و گویند چون بیکتره قلبی را که اخته چهار بوته تر و تازه آنرا مالید و بران ریزند آنرا نقره سازد

نص مصل الا مع السین المجله *

* رسا طون * شرابی است که از خمر و رطل واده حاره و تر تیب و هندی و قویتر از شراب ارسطو است و در امزجه بارده نافع و در فریادین مذکور شد

* رساع * منکی است شبیه بخرنجک در دودم مرد و قویب القوه بر سلطان جهت جلای با صره و دمه نافع است *

* رسه کیوس * یونانی اسم شد است که آنرا دخان الصر و نامند و هندی است لوبان گویند *

* رسه کور * بفتح را و سکون سین و فتح کاف و هم با عجمی و سکون را و و راء مهله لغت هندی است * ماهیت آن شنبه

تغذیه از زباید اطباء هند است و از مجربات ایشان * طبیعت آن بسیار گرم و خشک * افعال و خواص آن از برای
جلد ری افزاینده و جرب خفیه که آنرا آتشک گویند و جوشش سر که آنرا نافراریه و از برای سفت خفیه که آنرا کپلی
گویند و از برای اقسام تر و رگه و مغانه و مجاری بول که مزمن گردید * باشد و از برای ریشهای کهنه و ناصورانی و از برای
خنازیر و سبک کرده و مغانه و از برای سرخس آنرا و ضعف یا باطل تاول نماید مقلد از شربتی از کمرخ ناد و مرخ صنعت
آن سیماب کل از منی راج سفید و در نسخه دیگر بجای راج سفید راج اخضر مندی که آنرا بهندی نیله و توره گویند داخل
است و نسخه اول بهتر است و تنک است از هر یک نه تانک مجموعهما با آب صلابه کرده و اقراض سازند و بعد از خشک شدن
در کاسه سفالین لعابدار که در ته آن نمک کرده باشند بگذارند و کاهه دیگر مثل آن که نشاکستر و شیر جوز مائل که آنرا بهندی
و توره گویند اندود * باشند بر بالای آن بگذارند و هر دو را بطین حکمت مطین کنند و سه شبانه روز بر بالا و اطراف آن
پا چک دشتی یعنی سرگون کا و صحرائی چیده آتش دهند و بعد از آنکه سرد شود بر آلود * آنچه به طرف و اطراف آن چسبید
باشد بر آ و زان که رسکوار است و از برای توبه یا نه شبانه روز آتش دهند و یک نسخه دیگر طریق صنعت آن و حسب آن و
دستور استعمال آن در قرادین کبیور دریافت

فصل الرابع من البصائر المهمة *

* رصاص * یعنی رصاص و الب و صا و مهمله شامل تلعی و اسرب است و از مطلق آن مراد رصاص ایض است که تلعی
باشد و بغیر از این بر بهندی و آنکا یعنی نون و کاف عجیبی و از مقلید بر صا وجود احرب که بغیر از صا سرب و بهندی
میباشد مانند مراد است و بعربی رصاص را بصرفان نیز نامند * ماهیت آن معروف است و نگون آن از زیق و کبریت
و با الجوهرا قابل زیست ترین همه فلزات است و قسرا لطفی تر * طبیعت آن در موم سرد و صغیف با جوهرا طبع جامد
از برودت * افعال و خواص آن آشامیدن آن کشنده و اکتحال آن جهت قطع حیرت چشم و میلان و غلظت اجفان
و طلای سائید * آن با آب کشیز ناز و آب بزرگ کاسنی ترو آب بار تنک و آب غوره و حی العالم و عنب الثعلب و امثال اینها
هر یک به تنهایی و با جمیع ذریعه و یا همه با روشن کلی مخرج جهت حبس نرله و سرطان متفوح و زرم مقعد و جرب و بواسیر
و جراحت پستان و زخم و قصب و باد مخرج و اورام حار و منع ریختن مواد با عصاره با شراب جهت درد عصب و اورام
مركبه نافع و بهمن * صفت آن برخاسته و بر تعلق عصب و التواء آن و بر کمر جهت تسکین شوهت جماع و چون بر روشن چوب کشند
و بیکد از نرنگ بردارد و آن روغن رنگ گرفته را بر هر آینه که بمانند مرکز رنگ نکند و پوشیدن آن کشتری آن
با لطافت موجب لا غری بن است و بر درخت شرد آر چون آنرا طریق نمایند با عفت حفظشرا نسبت از ریختن و میل
آنرا چون در کوش کشید که در آن زیق ریخته باشد بر آورد *

* رصاص الا سوز * یعنی آنک و بغیر از صا سرب و بهندی میباشد * ماهیت آن معروف و در فلزات در تگون و
قد از رصاص ایض زبون تر از سرخه آن آبار و از این حاصل میگردد و چون در زمین نساک دق نماید منتظر و برآمده
گردد * طبیعت آن در موم سرد و تر * افعال و خواص آن قابض و رادع و طلای سائید * آن با روغن کل و عصاره
مل کوره در رصاص ایضی در خواص مانند رصاص ایض است و عصاره آن با روغن کل و آب کشیز جهت
سرطان متفوح و تحلیل اورام حار و ترو و اوجاع مفاصل نافع و چون آنرا بر کف دست بمالند که میباید آن بر کف دست
بماند و آنرا با آب و بغیر از آن از عصاره منامیه مطلوبه بشویند و بر زمین و جرب و هوش چشم طاک کنند در حال ساقین گرداند

و مجربا است و چون آنرا بشویند بعد بکه سیاهی آن زایل گردد آنگاه آن جهت خروج خبیثه عین بهتواز آید راست
و در روز آن جهت انداختن مال جزایح و التیام آنها و حیض خون و بوجرت و دامایل نیز طلای آن نافع و بهستن مقعد آن
معتد مثقال آن بر کمر جهت منع اختلام و یستن منجحه آن در غل و دخیل و زهر و التیام عصب جهت تسکین اورام و روع آنها
موش و کوبیدن بپون انسان جوان در کمال صحت و اعتدال مزاج و شدت قوت جماع و انعطاف صفتی سرب و بوزن نه درم
و یا پانزده درم و یا مزه درم بسیار در روز و ساعت زحل بر کمر بندد تا چهل و پنجاه روز بسته باشد شوره جماع او را نیک
زایل گردد به سبب ببردن و شدت بیسی که دارد و پنجاه درم آبراجون در زیر بالین کسی که در نماند و زایل خوابهای
پریشان بشود و وقت درم آنرا چون صفحه نموده در کوزه آب نداید و کاشته و تنبیه زحل در شرف باشد در میان درختان
دفن کنند منع جمیع مضار را شپار نماید و آشامیدن آن گفتند و است هرگاه سائیل باشد زهر و بردن کوزه آن با نجاسیت
راغ و در مدعی مزمن است و مجرب دانسته اند

فصل الرابع مع الطاء المهملة

راغ و در مدعی مزمن است و مجرب دانسته اند
* و طبع * بضم راء مهملة و فتح طای مهملة و با ی موحد * ماهیت آن خرمای تازه است و نسبت آن بپنیر ما فائید
نسبت میوه های تازه است بخشک آن * طبیعت آن در واسطه دوم گرم و در اول تر * افعال و خواص آن مداومت
خوردن آن با مغز یا دام بغایت مسکن بدن و محرک باه و مقوی کرده و کمزور ملین و دفع رسا تر خواص آن در تسکین کورشد مضر
دندان و چشم و جنجره و صورت آن خوردن آن مصدع مصباح آن کامو یا سرکه و خیار و سکنجبین است

* و طبع * بفتح راء و سکون طای و فتح با ی موحد و با یقار می است بهیت با هی تازه و ترکیب و نجبه نامید خشک آنرا بر بی تست
کوبند * طبیعت آن در آخر اول گرم و تر در دوم گرم و خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن ملین و مبهی
و نفاخ و مداومت خوردن آن با شکر مسکن و مولد خون صالح و مضاد کوبید و آن با عسل مخل ورم بارد و یا سرکه محلول ورم
خاز و مضاد بخته آن روز در چهار جهت ریشه مغبل و تخم آن قویتر از سایر اجزاء قابض و مولد منی و شیر و مسکن بدن و مداومت
حیض خصوصاً چون در حمام و یا بعد از آن تناول نمایند و جهت خشونت مینه و صرفه نافع و قوتش تا پنج سال باقی است
مقدار شربت آن از دو درم تا پنج درم و روزی نیم آن در روغنی که از آب آن روزی در زیتون ترکیب دهند جهت لقوه
و ریشه شراب و مضاد نافع و خشک آن قابض و کل آن ضعیف تر از تخم آنست و مداومت دخان آن جهت لقوه نافع

فصل الخامس مع النین المهملة

* و حان * بضم و یفتح را نیز و عین مشدده و الف ردال مهملة * ماهیت آن نرمی از ماهی است عریض و کوفه و پشت
آن پهن و مائل بسیار و شکم آن بسیار مفید که چون در دست گیرند و یا در دام افتد کوبند و دست ضیا د میله ز دوخ ارضا
بهم میرسانند و مترجم مدینه ابرو بمان گفته چون کوشش آنرا بر عروق انداختن بی حس سازد و حسن آنرا که کم و زیاد دارد
هر را مفید است و در بحر اخضر و قز یا قنطاریه مشهود و آنچه به تحقیق پیوسته آنست که چنانچه آن عریض نباشد و طول آن تا یکدفع
و نیم است و چون دست بدان رسد بتدبیر اختیار نموده در دست از زهره و حال تنبیه که با از بدن فاجح امیکرد ظاری میشود
و چون دست از آن بردارند بحالت اصلی رجوع مینمایند و در بحر مغرب و سوسیس و بعضی ممالک فرق حوالی انگلستان
و در بحر جنوبی عرض جلبد نیز بهم میرسد و لیکن قلیل الوجود است * طبیعت آن در دوم گرم و خشک * افعال
و خواص آن بپستن زنده آن بر در جهت رفع مزاج و مداوم مفید و مزه آنرا این خاصیت نیست و بل ستر و بپستن

وکل اشمن آن بر مقلد؛ بر کشته مصلح آن و بر مرکب اشمن عرق چوب بوسنت آن و از آل د ر د هر من و شقه و دوار
بنایت مجرب گفته اند و به و گوشت آن شویب پیران را عاده نماید و قاطع بلغم و رافع یوقان و سهر ز قاطع خون همه
اعضا است و بنشیند آن جهت سل و مطبوخ آن در روغن زیتون که مهر اشد؛ با ش جهت وجع مفاصل و کمر و نفرس
و طای آن جهت تبریک با؛ موثر و آلتی گفته که در بلاد اندلس مهبی شبیه بر باد دیم که مردم آنجا آنرا عرو می کنند بنایت
مشعل و خوردن آنرا کنند؛ یا تم در سات

* رعی الابل * بنوع را و عموکون عن ویای مثناة لعنانه و الف و لام و کسر الف ویای موحه و لام و آنرا سنائی و در
مصر آنرا شوک الجمل و سربانی و عا و یلا می اند * ماهیت آن گیاهی است بقدر زباب زردک و برک آن شبیه ببرک
درخت سقر و از آن بار کثرت درشت تر و ساق آن پر شعبه و چتر آن شبیه پتتر شبت و کل آن سفید و ریزه و تخم آن شبیه پتتر
شبت و وسط آن شکاف دارد اختلاف آطر و لای و با اندک شبر بینی و بهیج آن بسطیری آنکشتی و بقدر سه آنکشت و سفید و شیرین
و خام آنرا بد ستور ساق تازه آن معشورین و رعی الابل از آن جهت نامند که چون شتر و معبر اباد دیگر از آن اهتد اجزا
نمایند سم صحرایی با و شان قمر و نمایی و چون بکزد و ضروری در خود با باند در صحرای بگرد و گیاه آنرا پیل اکیند و بخورند
امان یا باند منبها آن بستانها و در تازی آنرا معشورین و در یسقر وین و س گفته ساق آن شبیه باق کدل و شاخها آن انبوه
و بسار و غمیه و برک آن بن رازی و آنکشت و از شاخها مانند خرطه حزی آویخته چنانچه از درخت را تینچ آویزان
نمایند و بهیج نبات آن درش و آنکشت و بطول سه آنکشت است * طبیعت آن در اول گرم و در دوم خشک و کرم و دوم
گرم و خشک است * افعال و خواص آن ملطف و مقبره و مسهل اخلاط باره و رنوح و مقاروم بعموم حیوانی و حائلی
آن جهت تسکین درد دندان و رفع عسر النفس مؤثر و صمد آن با سرکه جهت ارام باره و طبع آن سیاه کنند
موی و چون با حنا بسوزند و بر موی بمالند آنرا طول بگرداند و لیکن زرد سفید سازد و تخم آن با سرکه و بایا و ن
آن آشامید جهت گزیدن هوام و سیلان رحم و هوا سیر نافع مضرا احشا و اعصاب مصلح آن رفته و سنبلی الطیب مفید

* جربیت از برگ و تخم آن قاع و درم است
* رعی الحمار * ماهیت آن خاری است شبیه باد آورده بنایت تند و از آنجه از آن شمه برشته حرف و بهیج آن تمل و تخم
آن شبیه بخورل سیاه و نافه صفت است حمار را چون دردی و نفخی بهم رسد از خوردن آن صحت میابد * طبیعت آن
در سوم گرم و خشک و رغایت مله و جذاب و خوردن بیخ آن موزر عاف مغرطوب است و تخم آن و ربع درم آن جهت
طحال بیدل و جمع احزای آن جهت اختلاط جفل و جنون و عسر نفس و بر عام نافع مقد و شیرین آن تا نیم گرم و از نندت
اسهال مسقط قوت مصلح آن شفا یق است

* رعی البهائم * بهرانی فارسطار و نون نامند یعنی حملي و نابجني مظلل الحما و آنرا بفارسی کا و مسک و دبیر مسک
نامند * ماهیت آن گیاهی است مایل آن زیاد؛ بوشبری و برک آن دندانه دار و مائل بسقبی و از میان روئید و ساق
آن متعصر یکی و بهیج آن بقدر شبری و صرح مائل بسیمایی و تخم آن شبیه بکرسنه و طعم آن تند و کبوتر این کاه را دوست
میدارد و بخوراش میبرد و رانها که نوشنه که برک آن مائل بسیمایی است و بعضی بیخ آنرا مستعمل دارند مانند قهوه و در
مصر بسیار است و ساق الحما نامند و حکیم میر سید مؤمن صاحب تحفه نوشنه که فار قیصر عیارات از آنست و منبها آن کنار آبها

و در آفریده میزند * طبیعت آن در دم گرم و خشک و در اول گرم نیز گفته اند * افعال و خواص آن ملطف و میخف
قوت و محلل و نابزد و قوت قابضه و آشامیدن آن جهت لقوه و ادرار حیض و مسدود کردن آن جهت التیام جراحت
تازه و قروح خبیثه و ساقیه و بارورن کل ریه تازه جهت ارجاع ریح و باس که جهت حره و با عمل جهت التیام قروح
همیشه مفید مضر کرده مصلح آن کثیرا مقلد شربت آن تا حودرم بدل آن قوه الصبح است

فصل الرابع مع القاف *

* رقه * بفتح راء و قاف و فتح عین مهمله و مایعری شامل جمیع ادویه است که خوردن آن جهت جبر کسر عظم مفید و مصلح آن
باشد * ماهیت آن بخی است صلب زرد رنگ و مرخرنک نیز گفته اند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص
آن در مثقال آن بازردن نیم مرغ نیم برشت جهت ضربه و سقله و ریزه شدن آن استخوان نافع چون سه روز متوالی بنوشند *
* رقه * بمانی بفتح راء و سکون قاف و عین مهمله و فتح یای مثناة تحتانیه و فتح ميم و الف و کسرون و یا و آن را رافع نیز
نامند * ماهیت آن کوبند درختی است بقدر درخت گردان و برگ آن مانند برگ چهار و شر آن شبیه با انجیر و بقدر
آن ازود اند * ثمر آن مانند انجیر و یا شیون و ماکول است و انطاکی نوشته که در مصر مشهور با انجیر افراچی است و آنرا انجیر
معدی نیز نامند و درخت آن در اطراف صنعاء و شیرود و مصر و نوب هم میبرد و لیکن نجیب و خوب نیست تا بد و ذوق بلبل
میشود و برگ آن بسیار غلیظ و خشن و مشرف و عین مانند برگ انجیر و حال آن که مثل آن نیست و ثمر آن از شاخهای آن
برآمده و بزرگ میشود تا بقدر رخار کوچکی و در اندرون پوست آن دانه مائل بطعم انجیر و لیکن بسیار گرم و زینی و زدن آن
مانند لبن انجیر است و برگ آن را چون در زمین دفن کنند سبز میگردد و حکیم میرجید مؤمن در نسخه نوشته که ازین ظاهر
میکرد که انجیر بقدری باشد و زلا زکرم سیرات و در مازندران موجود است و مترجم مولف انجیر نجیب و صاحب
اختیارات بل یعنی نوشته اند انجیر از لقی ماند اما عروسی شکفته و مثلث شکل و برخی مائل و منتهی آن یعنی راز نجیب اطراف
مهرند * طبیعت آن در دم گرم و خشک * افعال و خواص آن طالع نرف اندام و نفس الدم و یلغم و جالی تصبیه
رند و صوت و رطوبات غلظه کز جف معدیه بقی و شیر آن جهت قویا و ادرار و محلل ادرام بارده و سقوط دانه بواسیر طلا و ریاض
اجزای آن جهت رخی و جبر کسر شرابا و طبیعت آن معی بلغم و اخلاط غلیظه بقوت و ضیاء برگ آن جهت التیام جراحت
مفید مقلد شربت آن نیم درم مضر معدیه مصلح آن کثیرا است و کوبند طریقت استعمال آنست که با مطبوخ نیم
مزدق و فوئیه و شبت حل کنند و با شامند قی بلوغ آورد

فصل الخامس مع الجیم *

* رمان * بفتح راء و ميم و الف و دال مهمله بفارسی خاکستر و بهندی واکه نامند * ماهیت آن معروف است که عبارت
از سرخشته خاک شد و اجسام است و از درجی که باشد مشروب بدن است مانند رماد حلق و سرطان و گرم و امثال اینها و
بیشتر طلاق بر مواد احتیاجی می نمایند * طبیعت آن خشک و میخف مائل اجزای آن مرکب از جز و بار در ارضی کثیف
بسیار جز و خانی حار و ناری لطیف اندک است که از شستن جز و خانی حار آن زائل میگردد و جز و ارضی بارد آن
باقی می ماند و کیفیت رماد هر چیز نافع اصل آنست که حرارت و برودت و خلت و غیر ما مانند رماد نوره که حادث است و رماد
شیرین که جالی است و رماد بلوط که قابض است و رماد گرم که با قوت مضر غذا است و ممتنه و رماد عقرب از آن اقویه است
و همچنین خاکستر برب تا که بعضی سرد و خشک و بعضی گرم دانسته اند بهترین آنست که از چوب درخت سال خورده باشد

و آتش چوب آن نامد می ماند و تا چند ماه گفته اند خصوص کهنه کوهی و صحرایی آن * **افعال و خواص آن** فماد
آن با سرکه جهت بیضه و غرغره و شقیقه و تحلیل اورام و کزیدگی جانوران سمی و مگد و بوانه و آشامیدن آن مقدار بیدرم
جهت قروح و جروح کرده و تفتیت حصاة مغیل و رجون با نظرون و هر که بر گوشت زائده که بر پوست خصیه به سرمد فماد
بما یمن زائل سازد و بازیت و ریایه کهنه و عمل جهت خلخ عضل و استرخای مفاصل و تعقد اعصاب نافع مضر نه مصالح آن
کثیرا مقدار شربت آن تانیم درم و رما د قصب یعنی خا کسترنی بهترین آن بطلی آنست * **طبیعت این** مانند کرم
است مفتوح مدد و التیام دهنده قروح و قلع آثار مضر نه مصالح آن کثیرا یا قند مقدن از شربت آن یکد * **ورما** د بلوط یعنی
خا کسترنی چوب بلوطا بصی رجا بس نرف الدم جمیع اعضای ممکن اورام و مانع اكله و رافع قرحه قصب خصوصاً سده مرا و
و قروح مقعد و چون بسری پیوند و سه روز و صبح ناشتا و درم آنرا با شراب سیب یا شامه جهت رفع بلب و رطوبت معد
مغیل * **ورما** د قروح یعنی خا کسترنی و خا کسترنی بغم معصوم د قطران و زفت جهت قرحه قصب و مقعد * **مجر** باحت
درماد ما د ریون جالی و معفن و جهت روشنائی چشم مفید * **ورما** د عشب خطا طیف یعنی خا کسترا شیانة پرستوک بهترین
آن آنست که آشفانه در موضع بسیار مواد را ساخته باشد * **طبیعت این** سرد و خشک * **افعال و خواص آن** آشامیدن
آن جهت رفع دشواری زادن نافع و کوبند مضر شش مصالح آن سنگبین است و متوراجاتی آن آنست که در رکوز کند
و بکل حکمت بکوبند و در تنور کرم کنند و بعد از یک ساعت بر آورند و سائید و بکار برند * **ورما** د سرطان و غیره در سرطان
مذکور و **ورما** د تین با قلا یعنی خا کسترا که د قلا در هنگام تری فماد آن و د لوک آن در حمام جهت از آله جرب اسود و حوری نافع
* **رمان** * بغم راتنج میم و الف و نون بغاری آنرا نماند و بهندی نیز * **ماهیت آن** انواع میباشد بری و بستانی و
بهترین آن بستانی شیرین بدانه است که امسلی نامند لطیفتر از سایر اقسام و بهترین آن رعیله بزرگ دانه شاداب آنست
* **طبیعت این** مطابق آن بارد و طبع و برودت آن از د و م نکل شده و رطوبت آن از اول و با قوت فایده که مفارقت از جمیع
اجزای آن نمیکند تا آنکه آب ایشرد * **آن** نیز همین اثر دارد و چون قبض آن محسوس نیست و پوست آن بارد یا پس شدیدن
القبض دایغ و ترش آن سرد و تر و شیرین آن و خالی از بوی نیست و انار ترش بسیار و خراشند * **اما** است حتی آنکه
اگر ناشتا بسیار بخورند سحج اما بهم رسد و استعجالی بارد را مهربان آنرا شدیدن القهص بارد است و جمیع اجزای درخت
آن شدیدن القهص و پوست آن شدیدن القهص تر * **طبیعت** شیرین آن سرد با اعتدال و در اول تر و با قوت فایده
* **افعال و خواص این** قلیل البطن او مولد خلط صالح و نافع و لولاد در محرومین باعث نعوظ کرد و رجالی و مفتوح و مایین
بطن و مد ریول و مویبت تسکین و بخوردن آن بعد از طعام در محرومین باعث انحدار آن و گفته اند این فعلی کلی است
و جهت تصفیة روح کبدی و تقویت کبد را * **سقام** زقی و سود القنده و برقان و سیر و زعفران و در دهنه و سر فو حار و تصفیه
صوت و فربگردن بدن و نفوذ در مودن بدن و رفع جرب و عکله و نیکوئی رنگ و شمار نافع و اکثرا آن مغسل غله او مریخی
معند و مضر صاحبان حمی بسبب نفخ و کفایت آن مسام را و مصالح آن انار ترش و در باره المزاج زنجبیل پرورده و رب انار
شیرین در افعال قویتر از آب آن و مریخی معد و مصالح آن مصلی است و شراب آن خصوصاً متعنع منافع بسیار دارد و چون
سرا را شیرین را سوراخ کرده بد لغات بقل و یکد کتایش داشته باشد یا در غن یا دام شیرین یا در غن بنفشه دران ریخته پرورده
آتش کند آنرا در قارون را جذب کند و بصلی رسد که دیکر جذب نکند مگیدن آن جهت وجع ص و رسعال مزمن یا بس مجرب

و بن ستر آها مین آب آن باشک و نشافته و صمغ عربی و روض بادام که نیم کرم باشد همین اثر دارد و عصر آنرا چون در
 شیشه کنند و در آفتاب آنرا غلیظ کرد پس در چشم کشند و روشانی آنرا بپزند و در چند این گفته ترشرد بهتر میکند
 و در آن با غسل جهت درد کوش مفید و خوردن آن نفاخ و مولد ریا در معده و ذر و زکک سوخته آن جهت التیام جراحت
 و خشک نمودن آن مفید و عنقه ناکفته آن از سه عدد تا هفت عدد بحسب سن و قوت مزاج اطفال یا بزرگسالان هر گاه ای نورسته
 ام غلغلان و نالی زیره سفید سائیده و سنگناپ نموده با طفل شیرخوار و بایز رکت از آن در حال تشنگی یا شکر اسهال عارض
 گردد و کهنه شود خواست بپسنداند آنرا آوردن باشد و با غیر آن سه روز متوالی و یا تا هفت روز مفید و ورم آن منزه
 یعنی انار میخوش ترش و شیرین در سردی و تری مائل یا عتد الود و سائر افعال قریب با نار شیرین و در تسکین حلت صغرا
 و ثوران خون از آن زیاد و صغراوی مزاج را التی از نار شیرین ترش صرف و آشامیدن آب انارین که با شکر نشود
 باشد از نیمه طل تا یکم طل و بیست درم شکر خام جهت اسهال صغرا و تقویت معده و دفع تپهای صداری و یزقان و جرب
 و حکه نافع و جربین افعال مانند مبلبل زرد است و چون آب انارین را در طرف مس کرده بقوام آورند جهت سلاق و جرب
 و تقویت با صره و جراحات مزمنه و خبثه نافع

* **رمان حامض** * یعنی انار ترش در درم سرد و خشک و تابض و مسکن لهیب و جراثیم معده و اکید حار و غلغلان خون و
 صغرا و ما بعد انصبا و مواد بعد و مدبر و جهت منع صعود بخار بلع و رفع دانه و رفع خمار و رقیق و خفقان حار
 و اکید آن مورت قرحه و معارض و چون بعد از طعام بخورند مانع صعود بخار است بلع و مغیر و سردین و مضعف
 جاذبه حکر و قوت باه مصلح آن انار شیرین و زنجبیل بر درده و اسهال باح یا توا بل و سیر و اکسالی آن جهت ناخن و سبل نافع
 و مضغه و نکاهل شدن آن در دهان جهت منع قروح خبثه آن و بن ستر و چون در ظرف مس با غسل طبع جیل دهنل جهت اکل
 دمان مجرب و چون عصا را آنرا طبع دهنل غلیظ گردد و با غسل مزوج گردد جهت قروح انفع و وجع اذن قطورا و
 جهت قروح خبثه و در بدن لیم زائد ضما دافع و ضما دآن که مهرا بخفته باشند با بوسه و تخم آن جهت جرب و حکه صغراوی
 مجرب و طلای مطبوع آن در دست در شراب جیم تصبیل او را مبعیل و سوسق آن تابض و جهت رفع خواهش خوردن
 کل و امثال آن که زبان حامله و دیگرانرا بهم رسد مؤثر و در ابار ترش و افعال قویتر از آب سوسق آنست و بن ستر
 شراب آن و چون جوف انار ترش را خالی کرد و در سرکه بچوشاند تا ماهر اشود و منعقد گردد پس بقدر قلی حبوب بندل
 پانزده عدد و باز پانزده از آن جهت رفع اسهال مزمن و سحج مخوف و قرحه و معده و مجرب و در بدن در درم
 سرد و در اول خشک و تابض و جهت رفع التهاب و تسکین تشنگی مفرد و تبهای تد و رقیق و خمار و رفع خواهش رذیه
 حوامل و نسا در رنگ رخسار و دفع غم نافع و مضغه با آب طبع آن جهت تعویذ لته و آشامیدن آن جهت سلس البول
 و آشامیدن سائیده آن بقدر یکم گرم در دفع کرم معده و زحاح القرع بعلیل و طبع از سبب انار در بدن باب از
 مجرب است و جهت لته حار و در بدن آن مضغه آن بعلیل و انار دانه تا بضر از هر یک و در افعال قویتر و کوبیده
 ترش آن با مویز یا سوریه و خم آن زیره کرمانی جهت دفع قوی و تقویت معده و مجرب و سحر و سحر و مصلح آن مو
 و جلوس در آب طبع آن جهت دفع غلغلان و خروج معقد و اطفال و ضما دآن با غسل جهت رفع آثار آبله و طلای
 سوخته آن با غسل بر سینه و معده جهت نفوذ اللم و نفوذ اللم و حفته با آب آن که با برنج و جرمه شربوداد و جوشانده

باشند جهت رفع اسهال و تسهیل مقده بآن جهت قطع خون یواخیر و امراض مقده مفید و کل انار در افعال
مانند کل انار فارسی است و در وران جهت قطع خون بن دندان و التیام جراحات و قلاع و فتن و مضغه بطبیع آن جهت
استحکام دندان متحرک و قطع آمدن خون از لثه و رفع قلاع و ضما دکل آن یا بر یک کرم تازه برقم معد جهت رفع قی
مفرط و نظیر عصا دکل آن یا کلاب در چشم جهت منع انصباب مواد بدن و تحلیل ورم آن و یا آب عناب اشعلب و یا آب
برک لسان الحمل جهت قرحه تحلیل و نشف و طوبیت و اند مال آن و انصباب مواد بدن و یا آب قراح جهت سنج موزه
و کفش و ابتلای داخس و یا سر که جهت حمزه که با د سرخ است مقید و یا دردی خمر جهت جشای عارض در چشم بشرط
مد او متبران و عصا د پوست رمان و ششم آن تا مقام عصا دکل آنست وید ستور و عقب عصا دکل آنست که در او اخر
ربیع کوفته باشند و گویند چون مفت عود خنچه ناشگفته آنرا بیهی بلع نمایند که پس است نرسد جهت قطع بروز د مایل و رمان
تا یکسال مجرب است و دانه ای زردی که در اتماع انار میباشد شبیه بزور در د جمع افعال مانند کل آنست و چون انار را
طبع نمایند تا مهر شود و چهار درم از آنرا با آبی که در آن طبع یافته است باد و اوقیه آرد و خیز حواری و یا آرد دخن
طبع نمایند تا مانند صید کرد دپس بران زیت خام و یا روغن گل ریخته نشووند جهت رفع اسهال ربع مایوس العلاج
مجبور چون صاحب تب بعد اندک غذائی آب انار را خواص شیرین باشد و خواص ترش بملک نافع است و را و لیکن اگر
پیش از غل باشد بهتر است از بعد از آن مگر آنکه لبتنی در طبع باشد و یا تنوع و قی معلوم کرد و چون انار در دست را
در شراب طبع نمایند تا بخته کرد دپس بسایند و بر گوش بندند جهت از آله در آن مجرب است و آش رمان و افشرچ
و بر و درماتین و حواریش و حقه و حب و حریره و خوشاب و دراء الرمان و دمن و رمانه و رب و سفوفایت و سنگچین رمانی
و سویق و اشر به و ملا و عصا و لعل و قماء الرمانین و معجون آن در قرا با دین کبیر مد کور شد
رمان برقی که مضی نامند بضاد معجمه ماهیت این حکم میر محمد من در تفسه نوشته که ثمر آن حب انقل
است و حکیم میر عبد الحامد در حاشیه تفسه نوشته که در حوالی کور که پورا ز بلا دمن سرکار صوبه اود کثیر البرجود
است چهار برگ از زمین برآمد کل میکند و کل آن شبیه بکل انار و برگ آن مانند برگ کاسنی و اصل چوب ند آرد
و ثمر آن شبیه با نار و بزرگی انار متوسطی و طعم آن شیرین در زمین میرسد و خسته آن بزرگ افعال و خواص آن دما د
بیر آن با مسوی آن صبر سقو طری و طین ارمنی جهت ضربه و سقطه میبرد و سه دفع و جمع آنرا زائل میکردند
و صفت بکسر را و سکون میوهای منله ماهیت این نباتی است از جنس نخود و شبیه بشنب بلندی قامی و رنگ آن
مانند شمع و اخر نیست و بعد از خشک شدن بسیار زرد میگرد و از آن چیزها رنگ میخوان نمود و گویند از میا و رت آن
رنگ ششم میا و رزرد میگرد * افعال و خواص آن دخال آن جهت زکام نافع و باعث کرفتن مرام است و قی
که از سوخته آن بیم میبرد گویند بهتر از قلی اشنان است

رمل بفتح را رسکون میم و لام بغار می ریک روان و با صفهائی ماه و بهندی ریت نامند * ماهیت این معروف است
بهترین آن ریزه خالص از خاک است * طبعیت این در هم خشک و میخف افعال و خواص آن کرم کرد آن
جهت نشف رطوبات و استسقا بعنوان بشتن و دمن در آن کردن مقید و حمل سائیل آن جهت قطع حیض و منع حمل
بغایت مؤثر و با لثامیت آب بل مزه دل طعم را خوش طعم میگرداند و بالعکس آب خوش مزه این مزه

رم رام * بفتح راء وسكون مهم وفتح زاء الف وميم * ما هیت ان قو لم یومی است کو بند قرصنه است و برک آن
خرد و یهن و خاکی رنگ و جهت دفع مضرت سم مار و کزدم و انواع هوام نکا میدانند و بطریق استعمال آن آنست که برک
آن را در آب اندازند و بکند ازند تا قوت آن در آب آید پس آن آب را باودهند که او را کزیدند و رفتی که از آن حاصل
میشود ضعیف از قلبی اشناست

فصل الرابع مع النون *

روان * بحرف راء هم راسن برمی است بلفظ شام غار نامند و کو بند جنل است

فصل الخامس مع الواو *

روس * بضم راء و همزه و راء و وسین موهله جمع راس است و بفارسی کله نامند * ما هیت ان معروف است مراد
از آن کله و مغز آنست از حیوانات و بهترین آن مغز کله کوسند جوان فربه است * طبیبعت ان نسبت بسیارند بر حیوان
ایر و ارباب است و بحسب طبع هر حیوان مختلف میباشد در کیفیات اربع و قوت و ضعف و غیره * افعال و خواص ان
کثیر الفل و بطی الهضم و چون ششم و استمرار و یاد بند و ضعیف را قوی گردانند و منی بیفزایند و جهت اصحاب کد و ریاضت
نافع و مضیف معده و بند بکنند و جشا و بول مصلح آن خوردن با خردل و سرکه آبکاه و معتد است و کوشه خللین آن
گرم تر و رطوبت آن کمتر و غذای آن زیاد و مورد و چشم آن چرب تر و سریع التزول و کوشه زبان آن ضعیف تر و همه اجزای
آنست و مغز آن ایر و ارباب کل اجزای آن و پوست آن اعدل و بطی الهضم تر و غلیظ تر و غشای ریف آن رومی تر و همه اجزای
و بطی التزول و مورد و قوی و غشای ریف و ماغ آن رومی تر و مصلح چشم آن نمک سیاه و زبان آن نمک با عتدل و بنا کوش آن
سرکه و معتد را شتر غار و پوست کله و غشای ریف آنرا حتمی الملق و زنباید خورد و اگر مضطرب و ناچار گردند بخوردن آن باید
که با کف خردل و مصطکی و دارچینی قلیه بپخته بخورند اما بسیار دشمن میرنخوردند بلکه بر جوع صادق و ریاضت شدید
اذلک بخورند و اگر در مبتذل شود مصطکی و مورد مندی بنمایند و اگر ثقل کند باید که مبادرت با خراج آن بقی کنند و اگر
قوی و شوار آید و یا عادی بدان نباشد اسهال به بعضی جوارشات مسئله نمایند و بهتر آنست که در بند آن رطبه و حاره
صاحبان امزجه ضعیفه کله و باجه نخورند اصلا و انکوره ای کله نخورند که مضرت است و بطول سر بچه کوسند و باجه آن جهت
تسکین اوجاع سر یا بس هنگام انتهایی علت و جهت ترطوبت سوء مزاج و ماغ یا بس و جئون و بیشتر ابی و امثال اینها با فاع
و حقه بمرق سر بچه کوسند مرطب امعاء و کرده و اعصاب و مهیجه باه و ملین و ارام صلبه باطنیه و سرهای ماهی کوچک نمک
مورد خشک کرده سوخته جهت شقاق ملازه و مقبله و ورم لاهه و کرده و سائر ادرام صلبه و امثال اینها با دمان مناسبه
و یا آبهای مناسبه نافع است

رواصیر * بفتح راء و واء و الف و کسر صاد بی نقطه و سکون یای مثنا * تحتانیه و رای مهمله * ما هیت ان عبارت از بقولی
است که در آب بپخته و در روغن بریان نموده و در آب میوه های ترش مانند انار و سیب و به و ریاس و آب شور و سماق و یارسان
و یا سبزی اینها و یا ما است و یا کفش اندازند و تناول نمایند و از جمله غذایه است و باره بی بورانی نامند * طبیبعت ان
بحسب آنچه از آن میسازند مختلف میباشد * افعال و خواص آن ممکن صفرا و حلت خون و مبرد و مسرور و از اجزای
نافع و مضر مبرودین و ثقیل و بطی الهضم و سبب غلظت آن و نفاخ و قابض شکم و مهیجه امراض رحم است

روبیان * بضم راء و سکون و او و کسر یای موحده و فتح یای مثنا * تحتانیه و الف و نون و اریمان نیز آمده و بفارسی ماهی

رویان و ماهی میک و بهندی چه چکا میبلی نامند * ماهیت آن حیوانی است آبی و حلال باد ست و پاهای بلند و غلاف
 جنبه آن صدفی و کوچک آن بقل و ملخ بزرگی و بزرگ آن تاییک شهر و نیم تاد و بیشتر و زیاده هم و سرخ رنگ و کرشت آن نیز
 سرخ رنگ و صلب و در رشته می شود و غیر جراد الحراسه است چه آن کوچک پر دار است و در جراد البحر من کور شد و رویان
 کوچک را با آب رسک جوش داده و خشک نموده از سواحل دریا با طراف میبرند و آنرا در قارسی میک مینامند بریان کرده
 بانگک میخورند و باروغن و بیاز و بویان کرده با برنج پخته دم داده و یا بالای طعام نیز ریخته و یا قلیه پخته میخورند * طبیعت
 تازه آن در دم گرم و در اول ترونگ سرد آن از آن گرم تر و خشک تر * افعال و خواص آن مبهی و مولد خون صالح و منی
 و مسخن کرده و رحم و معین بر حمل و کثرت اولاد و بطی الهضم و با سنجبین مهمل و مخرج حب القرع و چون باروغن
 کردگان و باروغن کاویان را جمل و یا پیاز و رقی کرده بریان نمایند و یا کنگر طایف نمایند مانند قلیه و باقیم مرغ نیمبرشت
 تناول نمایند بغایت محرک با و مسخن رحم است و اکثال خشک مائید * آن با لعل جهت رفع شکری نافع و ضد کوبید *
 آن با نقره میا بهر شکم مخرج حب القرع و پنهانی مهمل اورام صلبه و جاذب پیکان و خار از بدن و طلای پخته مهرای آن
 در روغن زیتون جهت جمع مفصل و نقرص نافع و نمک سود آن محرک با و مبرودین و مولد منی ایشان و مولد سودا
 و حکم قوی و امراض سوداوی و بثورش آورند * خون صغرا مصلح آن با مری یعنی آبکامه و سرکه و ربوب حامشه و بعد از آن شراب
 انار منع و جوارش سرچل مهمل خوردن مصلح تازه آن مخصوص در مبرودین کرد و یا قرص عود مندی و مانند اینها است
 * روز آریذ * بضم را و سکون و او قتی ذال معجمه و الف و فتح حمزه و کسرا و همله و سکون یا و مثناة تحتانیه و قتی ذال
 معجمه و الف تحت یونانی است بمعنی اصل الوردی * ماهیت آن بیضی است شبیه بقط و سبکتر از آن و بعد از اسائیدن
 بوی گل سرخ از آن ظاهر میگردد * طبیعت آن در اول موم گرم * افعال و خواص آن ملطف و مهمل و جهت
 رفع صداع باریج خفصا چون با ناردین مخلوط کرده در آب جوش درند و بدین طول نمایند برغر
 * رو سنج * بضم را و سکون و از وضع سین همله و سکون خاء معجمه و قتی ثاء مثناة فوقانیه و جیم مغرب روی موخته
 فارسی است و آن را را سخت نیز نامند * ماهیت آن مس سوخته است و در متوراحراق آن در دستورات مقدمه
 ملک کرشد و بهترین آن سیاه مائل بر خبی آنست و سیاه آن زبرین زیرا که بسیار سوخته و فاسد شده است * طبیعت آن
 در موم گرم و خشک * افعال و خواص آن بسیار قابض و میخف و تند و جلاب و منقی جراحات و مل و مل و جالی شش و
 چشم و مانع زبانتی قروح و خبیثه و جهت بردن کوش فاسد زان و مؤثر و قتال و مغول آن ملایم تر و آشامیدن یکرم آن
 با موم و روغن کتبل که مصلح آنست مهمل قوی مای اصغر بقوت و جهت استغنانافع و با آب باران و عمل مقوی قوی طریق
 غسل آن مانند افسه است

* روی توئی * شبه است و مشهور و بروج توئی است چه آن توئیاع معدنی غیر مستوع است بخلاف سائر اقسام روی اهم
 فارسی ذال لیثون است و آنرا متنوع از چهار وزن مس و یک وزن و نیم سرب سازند و اهل هند این را بهنگار بفتح باء
 موحد و خفا یا مسکون نون و کاف فارسی و الف و اراء همله نامند

فصل الرابع مع الهاء *

* رهشی * بفتح را و سکون مار و کوشین معجمه و یا بندارسی ارده نامند * ماهیت آن کچیل مقرر در بیان نرم سائید *

است که مانع باشد ورودن ازان جدا نکرده باشند * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن مبهی و مسکن و غایط و دیر هضم و مقصد اشتیاق بطبیعی الخروج از معدة * صالح آن عمل و سرکه و ملین صلابات طافری و باطنی و مفتوح جنای احشا و منضج دما میل و خراحت و مسکن و جمع و جذب و خشکی عصب و آتش و یا بارود و سوخته صماد و طلا و آنچه از مغز بسته و زرد آنرو و شفتالو و غیر آن ترتیب دهند در آثار مانند اصل آنست

فصل الرابع في افعال النبات تحتانیة

* ریاس * بکسر و را سکون باء متناه تحتانیة و فتح باء موحد * و الف و سین مهمله بقا رسی و ریاس و ریاح و جکری نیز مانند * اهمیت آن نباتی است بقدر یکدفع و شمه بسلق و از وسط آن یک واد و ساقی روئند و اندک بهن قریب بد و انگشت و بیجم یک انگشت و بر بالای آن یومنی سبز رنگ و مزغب و طرف متصل به بیج آن مانند سفیدی و اندک بنفشی و طرف بالای آن سبز و مانند پوست بیج که مو بطول ازان جدا میگردد و مغز آن سفید رنگ نازک آید و نرش با اندک صفو صنی و سوماق آن متعقب و در بین شعبها بر دمای سبز خشن و با لجمه ساقی آن شبیه بسا عد انسان بار یک و سر آن شبیه به پنجه مرغابی و کل آن سرخ رنگ و طعم آن اندک ترش با شیرینی کمی و منبت آن مواضع بر ف نشین و کوهستان بسیار سرد و بهترین آن داری سب سفید لطیف شاداب و منشوش آنست که سان آن سطر و بلند باشد و بیج آن راوند است چنانچه ذکر یافت و ریاس معموری منسوب است به عمر نیشادوری و آن اول کسی است که ریاس را یافته مترجم صمد نه اهوریجان گوید که بیج ریاس تا باب نرسد برک بر نهد و در بعضی مواضع سی سال باید تا برک بر آورد درین مدت بیج آن بتدریج در زمین بزرگ میشود تا بقدر اربع درخت خرماسه در بزرگی و آنرا راوند کوند و چون نبات آن بزرگ شود هر برگی ازان مشابه بدست او میباشد و در شیر راوند بدست بدان سبب گویند که دستهای او بلند بود و در شاخه از نبات آنرا تخم نباشد بلکه از میان نبات آن مر سال قضیبی بر آید و بر سر آن تخم آن باشد و بر حوالی آن قضیب سافهای ریاس بر آید بشکل دست آدمی * طبیعت آن در دوم سرد و خشک * افعال و خواص آن ملطف و با قوت باضه و مفرح و مقوی معدة و احشا و جگر و حار و تحریک اشها و فاعل قی صغری و تسکینی و غنیان و مسکن حدت صفرا و خون و صافی کننده آن مرد و وجهت رفع مستی و خمار و خفتان و وسواس و بواسیر و طاعون و ربا و جدری و حصه و اسهال خا ر صفراوی و در نان و تپهای حار و صفراوی و مد او مت آن مانع بر وزد مل و اکسبال عصاره آن جهت تقویت باصره و رفع بیاض و ضما د آن با آرد جو جهت باد سرخ و نبله نافع مضرمینه و باه و مجفف اعصاب و مورق تولیج در میرودین مصلح آن شربت عود و انیسون و عمل مغذ از شربت از آب آن تاسی درم بدل آن حماض ائرج و آب غوره و رب ریاس نو تیر از آب آنست و شربت آن وحشت و جثون و رفع بخارات و احتراقات را نافع است *

* رنگه * بکسر و را و فتح باء متناه تحتانیة و ما یفا رسی شش و پهنلی بهیمره و بترکی ابکه مانند ماهیت آن معروف است و بهترین آن رنگه بره و بزغال شش ماهه تا یکساله است خصوص که کوهی باشد * طبیعت آن گرم و نر و بغراط سرد و تر و رفس خشک دانسته * افعال و خواص آن جهت مرضی و ناقصین که خواش کوشد داشته باشند دلیل آن که اطراف آنرا که نرم باشد بریده بریان نموده باشند نافع و کوبیدن او مت خوردن آن مورث سل و بطبع المضم و قلیل ابغذ او مولد خلط بلغمی است مصلح آن کر و یا سرکه که در آن بخمسایند پس ریاس کنند مضر معدة مصلح آن حب الاس و تکر است

و ضاد کرم آن جهت تحلیل و نرم چشمی که بر سفیدی آن نقطه مرخی بهم رسیده باشد و رتبه بز و خنزیر و گربه و خرس و جمل
جهت سحج و رمی که در با از کفش و موزه و امثال آن بهم رسیده باشد مغیث وید ستور و ضاد صحرای رتبه آنها کرم کرم چون
بن نمک آبر آتش بریان کنند و خورانی که از آن آید بر تایل و قویای یا بس طلا نماند زائل سازد خصوصاً کرم رتبه بز یکساله باشد
و صحرای آن جهت رفع سحج مؤثر و رتبه حمار الوحش را چون خشک کنند و بگویند و بنیا شامند جهت ضیق النفس نافع است *
* رتبه البخر * بکسر را و فتح یا و ضم تا و الف و لام و فتح باء موحد و سکون حا و را هر دو مهمله * ما هیئت آن چیزی است
شبهه بشیشه و قتیکه تازه و تر باشد در کارد یا یافت میشود * افعال و خواص آن ضاد آن جهت نقرس و شفا قتیکه از
هر ما بهم رسیده باشد نافع است

باز

نشان
نشان
نشان

* ریحان * بفتح را و سکون یا عمناء تختانیه و فتح حا و الف و نون بغار سی شامسفرم و بهندی ناز و رنگ با بری نیز نماند
* ما هیئت آن اسم جنس است و او را انواع است و در شامسفرم مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی *
* ریحان السلیمان * آنرا جمسفرم و جاما موسلمان نیز نامند * ما هیئت آن گیاهی است از جنس عشقه شبهه شربت
ترونا و در برگ آن شبهه بهرک خطمی و کل آن سفید و کوچک و دانه آن سیاه مانند لعل و رکیه آن بر اشیا میچسبند و در
کوهستان فارس بهم میرسد و در اصفهان و دارالمزبور درختها میروید و در تنگ بن و دسمو نماند * طبیعت آن کرم
و خشک و بر ریحان تا چهارم گفته * افعال و خواص آن ملطاف و مجفف و مهمل بیغائله سودا و منقی خون از احتراقات
و مسکن نفخ و محلل ریا و رطوبت لزج معده و ضاد طبع آن جهت بواسیر و امراض سوداوی و در رحم و طلائی آن
با غسل جهت درم بلغمی و با سرکه جهت حمور و اورام حار و حمل آن بار و غن گل جهت در درم و آشامیدن و طلا
کردن شکوفه آن جهت لقوه و فالج و کزیدن عقرب نافع مقد ار شربت از برگ آن ناسه منقال را ز آب آن تازه درم و اکثار
آن مصلح مصلح آن روض نیلوفر و کافور و بل آن مرزنجوش و کوبند بدل آن نهجوز آن شمع و نیم وزن آن عنب العلب
است و کوبند بسبب آنکه در چهارم کرم و خشک است سرما بدن ضرر نمیدانند و ملتها میمانند و اگر ملتها آب نیاید محتاج
بآب نیست بلکه اشجار میجو و خود را از زیشه خود میراب میگرداند و حکیم میریند مؤمن در تحفه نوشته که در کتب ادویه
مفرد نهشته اند که گیاهی است در اصفهان مشهور بکل عقرب است و جهت عقرب و رتلا و زرمور و کزید و شراب و ضاد
مجبوب و برگ آن از لابلاب کوچکتر و کل آن مانند خوشه بنفش و اندرون آن زرد رنگ و کوچک است اما همیشه
سبز بماند و آن سطاریون است و مل کور میشود و کوبند تم جلی آنرا برگ آن مانند شبت و کل آن سرخ با سفیدی میماند
* ریحان الکا فور * آنرا ریحان یهودی و شجر الکافور نامند و کوبند بغار سی سو من نامند * ما هیئت آن گیاهی است
کل و شاخ آن شبهه شربت و برگ آن شبهه بهرک انار و از آن ریزه تر و کل آن کبود مائل بسفیدی و از جمیع اجزای آن
بوی کافور آید خواه تر باشد و خواه خشک * طبیعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن آب
آن جهت تفتیح سده و برقان و قطع سیلان خون اعضا و بونیون آن بسیار محلل رطوبات چسبیده با غشیه و ماغ وادمان
آن محلل اخلاط غلیظه و ماغبه و تحلیل اورام و ذرور آن جهت قروح و جراحات نافع مضر مخروین مصلح آن سنگجبین
مقدار شربت آن یکدرهم را ز آب آن تا مفت درم است *

نشان
نشان

نشان

* ریش * بکسر را و سکون یا و شبن معجمه بغار سی پر نامند * ما هیئت آن معروف است و با رت از بر طبر را است

* **افعال و خواص** آن در و زخمه اقسام آن جهت التیام زخمها نافع و موی و سیار نرم باز که کرک نامند در قطع خون جراحتها قائم مقام موی نرم و گرگوش است و چون از بیخ بر طپور آنچه بزرگ و سفید و مجوف باشد جلا کرده و بسوزانند و بشویند و خشک کنند و در بینی و مندرغاف را که بهیچ چیز بند نکردند فائده بشکند و مجرب است و در جمیع نرف الدم ببعل بل است خصوصاً بر طرأس

* **باب یازدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها زای معجمه است**

* فصل اول الزای مع الالف *

* **زاج** * بفتح زاء الف و جیم معرب از زاک فارسی است * ماهیت آن از معدنیات است و اقسام میباید و غیر شب است و سفید و سرخ و زرد و زرد آن منقلب بزمین میگردد و سفید آنرا اقلیدیس و شوغا روزرد را اقلطار و سبزا قلقد و قلقت صوری نامند و بجزای زاج میا

* **زاج ابيض** * بفارسی زاج سفید و یونانی خلل القیس و یونانی پتنگری نامند * ماهیت آن چیزی سفید را نیک مائل بر زردی و خفیف الوزن و بهترین آن مصری براق شبیه بزرنج بل خشی است که چون دردست بمالند زردی بزرگ گردد و پاک باشد از آلاش و کوفته نباشد و آنچه را که خراهند رنگ کنند و خوب رنگین صاف یکسان شود و اولاد را آب محلول

آن تر نموده خشک کرده پس رنگ مینمایند و معدن آن اکثر حامها است از آنجمله پنجاب از صوبه لامور در قصبه مشهور بخروش آب و نمک سارماهن نهر جهان و رای که معدن نمک است شرقی آن معدن زاج است و در چین بر آوردن مانند نمک اندک نرم میباید و بر معدن هوا بد آن صاب میگردد * **طبیعت آن** در اول سرد و گرم و خشک و مائل

باعتدال و لطیف همه اقسام است * **افعال و خواص** آن بسیار قباض و جالی و در جمیع افعال قریب بزاج زرد است و آشا میدان تلخ درم تانیم درم آن که با دروزن آن نبات سفید نرم سوده کف کنند و بالای آن شیر کچا تازه در شیشه بقدیر نیم آتا روندی که همان مقلد آب در داخل کرده باشند بیاضا مانند و اگر آن مقلد شیر و آب را بیک نفع نتوانند اشامین

بد فعات بیاضا مانند و وقت شام نیز همین مقلد از زاج و نبات با شیر و آب بیاضا مانند و از ترشی و بادی و گوشت پریمز نمایند و تا وقت یوم بد ستور بعل آورند جهت رفع قرحه کرده و متانده و تحلیل و تحلیل ریاح آنها و تقویت حصا و نافع و اگر برای تقویت حصا تا با نزد یا بیست یوم بعل آورند بهتر است و چون در جزو آن را با یک جزو اقلیم یا سرکه سائید و در

ظرف سفالی کرده چهل روز تا پستان در آفتاب در زیر هر کس امیب دفن کنند بغایت تند و جالی میگردد و از آله بیاض غلیظ و ناخنه مینماید و در آله گوشت زائد زخمها ببعیل و **اكتحال** زاج مسرق جهت تنفیج چرک کوشهای چشم و باعسل جهت مطبوی پاک آن و نفوخ آن در بینی جهت رعاف و بد ستور طلای آن بر با نفوخ با آب کند تا بایقیر و طی جهت اكله

دهان و بعضی با خمر سائید بد ستور مژگور میسازند و آن نیکو ترین دوائی است برای جرب طلاء و طلای زاج با آب کشنیز جهت حمزه و سلعه و جرب و حكه و خشک ریشه بستر زخمها و دروزن آن جهت قروح خبیثه و نرف الدم همه اعضا و رم بدن دندان و عضلات حلق و فو زجه و حمل آن با آب کند تا جهت نرف الدم و رحم و قنطله آن با عسل جهت قرحه گوش

و رفع چرک آن در جهت ذواس و نوا میر سفید و نظور قلیل محلول آن در آب باران جهت تنقیه بصر و رفع غشا و رقیق و بیاض و امثال اینها نافع است

* **زاج اخضر** : قسمی از زاج سفید مائل به سرخی است و جوف آن سیاه و با تجاریف و تقیهها و باز مومنت و غلیظ تر از سایر اقسام و در جمیع افعال مانند آنها است و از آن آنچه صیقلی و بنفش است ضعیف تر و شیخ الرئيس در قانون نوشته که اطباء قبل ما و اطباء در زمان ما تجربه نموده اند که آشامیدن بکرم زاج سرخ بلخی موی سفید را میزدند و بجای آن موی سیاه میروبانند ولیکن شخص قوی المزاج مرطوب متحمل آن بخوراند و شد زیرا که بسیار قوی است

* **زاج اخضر** : یعنی زاج سبز هندی و آن را میرا کسین نامند * **طبیعت آن** گرم و خشک تر از سایر اقسام و سوخته آن لطیف تر و احراق آن برای تطهیر آنست * **افعال و خواص آن** معرق و اکال آشامیدن بکرم سوخته آن جهت رفع سمیت فطر و با عمل جهت اخراج کرم معد و حذب القرع و با آب مقی قوی است و چون صاحب بنیه قوی مرطوب از آن بنوشد موی سفید آن ریخته بجای آن موی سیاه بر وی و مجرب دانسته اند ولیکن چون بعیار خشک و بغایت مضربه است بر طبیب بسیار باید نمود و قطره آن در بینی با آب جهت قطع رصاف و تنقیه و ماع از رطوبات و در گوش جهت درد گوش بارد آن و چون آنرا سوخته و با سورنجان ممزوج کرده در زیر زبان گذارند جهت فسلج و اکله دمان و قلاع آن و در بینی جهت اکله و قروح آن و بد متورملای آن بتهائی جهت اکله دمان و بینی و فسلج و زیر زبان و بواسیر و لالنه و زرق الدیم جراحات مضر جراحات هصبانی و زیاده از بکرم آن کشتن است

* **زاج اصفر** : یعنی زاج زرد که هندی کسین نامند * **ماهیت آن** بهترین اقسام زاجات و افضل آن در موی و در خشنه آنست * **طبیعت آن** در سوم گرم و خشک سوخته آن لطیف تر بخلاف سایر املاح که از احراق قویتر میشوند و مفسول آنرا حدت کمتر * **افعال و خواص آن** آشامیدن آن جهت تب و اخراج اقسام کرم معد و تحلیل ورم و صلابت طحال مؤثر و غیره * **اقسام زاج** با سر که جهت زلومی در خلق مانند مجرب و چون در جود آنرا با یک جز و اقلیم با سر که سائید در ظرف سفال کرده چهار روز در تابستان در آفتاب و در زمستان در زیر سر کون اسپد فن کشتن بغایت تند و جالی میکرد و دوازده یا بیاض غلیظ و ناخنه میمالید و در رازله کوشش زائد زخمها بیعلیل و در رنگ کردن موی مؤثر و مقدر و شربت آن که بی خطر باشد تا یک انگ و زیاد و بر آن خطرناک مصلح آن قی کردن بشیر تازه و دوشید و در روشن تازه و کوه و شکر و تر طبیب بدن بدل آن رنگاراست و مولود جوهر در اربع از تصفیل و تصفیه بدن جوهر میل وند

* **زاج الاسفکته** : بهارسی زاج کفشگران و هندی کسین نامند و کونیک زاج سیاه است و بیرونانی مالیطر ناو و ملیطر نا کونیک * **ماهیت آن** قسمی از زاج ابیض است کثیر الارضیه و چون آب با آن برسد سیاه میشود * **طبیعت آن** مانند سایر اقسام و با بیاض تر از سایر * **افعال و خواص آن** قابض و جالی و جهت درد دندان و حرکت آن و سیاه کردن موی و با آب جهت جوشهای رطبه و حقیقه آن با خمر جهت عرق النسا و طووخ آن با آب جهت بشور و جنبه نافع و داخل ادویه مسوده موی کرده میشود

* **زاج المظفر** : و طار نیز نامند * **ماهیت آن** از جنس زاج اخضر است که ماهیت لطیف آن در زمین معدن منعقل میکرد و بهترین اقسام است و منیان آن آنست که چون بر فولاد بمالند بزرگ مس گردد

* **زاج البجامد** : از جنس زاج اخضر است که در ظاهر معدن رطوبت زاجیه منجمد شد و باشد

* **زاج المطبوخ** : نیز از جنس زاج اخضر است که با خاک مخلوط میباشد آن را با آب میپوشانند تا منجمد گردد و بهیأت

مهر و نرد برید : استعمال مینما بند و از خوردن اقسام زاجات هرته مودی بس و قروح اعصاب با طبعی و امعاء و عروق
عارض میگرد د علاج آن آشامیدن شیر تازه در شید و زکزه با شکر و شربت زوفا و مانند آنست
* فصل فی الزای المجهدة مع الباء الموحدة *

زباد * بفتح زای و یا الف و دال مهمله بهندی میلد بکسر میم و سکون یاء متبناة تحتانیه و دال مهمله نماند * ماهیت آن
نوعی از عطربات است میاه رنگ مائل بسرخ و عیال از بلاد حبشه و اقاصی هند از حیوانی گیرند مشهور بزباد و آن
حیوان را بغارسب کوبه زباد نامند و جنه آن قریب بجنه شکر کوبه بزرگ صحرائی و با خطوط سیاه و سر آن کوچک و چون
آبر حرکت بسیار دهند از مابین دوران آن عضوی شبیه به پستان مائیتی بترشح بر میآید در غایت خوشبوئی و بیشتر
خوراک آن حیوان سبیل تازه و علفهای خوشبو است و در بلاد هر دسیر نمینماید و بهتر بن زباد میاه با سرخی براق
خوشبوئی وید ترین آن سفید آنست و آنرا مغشوش با طغارا الطیب و مصطکی و خوشبوئیهای دیگر میکنند و امتحان خالص آن
آنست که بدست بمالند اگر بچسبند و بعد شستن دست بوی آن در دست بمالند خالص است دیگر آنکه در آن حیوانات
کوچک سرخ رنگ مانند مگس کوچک میباشد و آنچه تحقیق شد آنست که آن حیوان شبیه بکوبه و در از تران و نیز بوز آن یعنی
دمن آن باریک تر و دراز تر از کوبه است و در بلاد حبشه و جزا نوز ببادات بوم مرمد و اکثر مردم آن حیوان را در قفس
نگاه میدارند و بآن بازی میکنند و بعضی رام میشوند و رنگ آن سفید مائل بزرده است و در زیر بوم دم آن برآمدگی شبیه
بنافه و بقل زجوز کوچکی است و در آن پنج شش سوراخ میباشد و از هفت روز تا نازده روز یکبار از آن نافه زباد بعمل
میآورند و از یک و نیم منقال تا دو منقال زباد بعمل نمی آید و بعضی که رام اند دم آنرا بلند کرده زباد از آن میکینند
و بعضی که وحشی اند دم آنرا از قفس بیرون آورد و از آن زباد میکینند بدین طریق که صدفی را بآهستگی بر آن نافه
میانند و آن نافه را بجلایمت میشارند از آن زباد بر میآید و آنچه از تران بعمل می آید بهتر است از ماده آن زیرا که
منقل بول ماده بالای آن نافه است و قدری از بول آن بآن زباد ممزوج میگرد و لهند اکسانیکه از آن آگاه اند آنرا
ناشته بکار نمینند و طریق غسل آن آنست که در ظرفی کرده و اول سه دفعه بآب سرد میشوند و بعد از آن سه بار دیگر بآب
گرم و سه بار دیگر بآب سرد که نه بار باشد و باید که بهر بار آب بسیاری بر آن ریخته و بدست خوب بر هم زنند پس زباد را
بکفل دست از روی آب بگیرند و بکاف صدفی پاک نمایند تا تمام آن برداشته شود و باز بدست و در ظرفی کرده آب بسیار بر آن
ریزند و بر هم زنند و از روی آب بگیرند آن هنگام زباد نرم و صافی در آب گرم نرم و رقیق و در آب سرد منجمد میگردد
پس سه بار در آب لیمو بشویند تا بوی بد آن زایل گردد پس سه بار دیگر بآب سرد و از کرباسی بکف رانند و سه بار بآب لیمو
بشویند پس در آن روزن کاسه چینی مایه شبیه بر روی کلهای خشیمی مانند ورد اخضر و باورد ابی یا ورد اصفر و باور
نارنج و کایا یا سمین و امثال اینها معکوس بکذارند و روزها یا رجعه پاکیزه صغیری بر سر آن بسته در آفتاب کاند تا سر مقدار
که خواهد پس اندکی از آن را با قندی عطرباد و اگر حاضر نباشد با کلاب ممزوج نموده بکار برند و این بهترین طریق
غسل و استعمال آنست * طبیعت آن در سوم گرم و در یبوست معتدل * افعال و خواص آن منشف و بغایت مفرح و مقوی
دل و حواس و آشامیدن یکباره طاعت باادویه مناسبه و با شربت تبریح آورد و جهت رفع غشی و خفقان و توخش و جنون
و درد فم و غده و مقعد و نافع و نرم درم آن با قندی زعفران و مرق کوشتر مرغ قریه جهت تسهیل و لذت مجرب دانسته اند

و بتولید آن جهت زکام و در دسوار و در شقیقه و همچنین ترمیم بدن و طلای آن یا روغن یا دام تلخ جهت حفظ صحت سامعه و تغویب آن و بپنهانی جهت نفی دمل و تسکین وجع آن و التیام قرحه و بر قصب آلودن مانع حمل زنان و دمل اومت بودند آن باعث مداع و محرور و بد خلقی و ضیق النفس مسلح آن صندل و کافور و اعذیه بارده بدل آن غالیه است *

بج **زنب** * بضم زای و سکون با و دال مهمله بهی روغن ناز بهی نمک و مسکه و روغن و بیندلی ممکن نامند * ما هیئت آن عبارت از روغن کار و بز و کوسفل و کامیش است و بهترین آنها تاز و خوشبوی است که از سرشبر کیند و روغن کال و لطیف ترین همه و کامیش خصوصا جنگلی از همه غلیظتر و چرب تر * طبیعت آن در اول کرم و در آخر آن نر و کهنه آن کرم تر و تری آن کمتر و زرد مستحیل بخلط غالب میگردد خصوصا باصفرا * افعال و خواص آن ملین و منفض و مسمن و مفتح سل جهت تصعیه صورت و خست و نیت تصعیه رتبه و خلق و سرفه خشک و از رام ظاهری و باطنی واد را در فرمودن فضلات و باعسل جهت ذات الحینب و ذات البرمه و نفی مواد سینه و دفع آنها و مالیدن آن بر بدن نبز و خوردن آن با شکر و خشخاش بغایت موثر تر بهی بدن و با بادام تلخ جهت رفع فضلات رتبه و با قویض جهت اسهال و سنج که از حلت اخلاط باشد و با شیر بمل که جهت قطع فعل دوی و مسهل و باز رتبه تغیم مرغ نم برشت جهت لدغ اخلاط و باز رتبه منقال آن با هفت منقال شکر جهت عسر البول مجرب و طلای آن بریدن با نشا صیت تغذیه بدن می کند و تغذیه آن موقوف بر ورود بآلات غذا نیست و جهت نفی ورمها و ررم بنا کوش و از بین بردن و ریشی که بر سر و بدن اطفال بهم میرسد و جهت گزیدن انگی و هزار با خصوص کرم کرده که ما کرم آن و ترمیم آن برین دلد این اطفال باعث سرعت بهیرون آمدن آن و نیز ترمیم آن جهت رفع خصف تازه و کهنه و باد ویه مغشیه جهت تغتیم حیب و ماغ و تلین اعصاب و جراحات مثانه و قویا و سفعه خشک و چرب خصوصا که اولادین را با آب سرد بشویند و بمالند و بعد از مالیدن صاحب آن خود را بپوشانند تا عرق کند در همان روز رفع علت می گردد و ضماد آن با سور فشان نرم کوبیده جهت قطع و استیصال دانه بواسیر مجرب و درین امر فو چند کهنه باشد بهتر دانسته اند و مغسول آن بیک صد و یک آب و آتلا چهل و یک آب در امور مذکور و سریع الاثر و جهت پاک نمودن زخم از چرک و التیام زخمها و رو با نبین و کوشش تازه و جهت بوا میر و حرق النار نیز مغیبل مضعف و مرخی فم معده و مسقطا شتها و بسیار خوردن آن مسهل مسلح آن قویاض و نک و شکر و نایل و عسل بدل آن شیر تازه و دوشیده که بپوشانند تا خمس آن موخته گردد و معده او شربت آن ناهمی در هم است *

بج
بج

زبد النبیج * بفتح زای و با و ضم دال و الف و لام و فتح باء موحده و ممکن حاورا و مهماتین بغار سی کف در بار و بیندلی سمندر پهن نامند * ما هیئت آن گفته اند جسمی است مرکب از اجزای لطیفه از ضیه و اجزای هواییه مجتمعه با رطوبت درنا که بسبب تکررک امواج در سواحل بحر قلزم بر روی سنگها مجتمع و متکون میگردد بصورت جسی و آن نجسم مبیند یکی شبیه با سفنج و مطمر و زرد رنگ ناز و موت و کوبیده الرائحه مانند بوی ماهی و دروم مائل به سفیدی بسیار متخلخل و با تجاویف بسیار و رائحه آن مائل بکرا عبت شبیه با طبل بحری و سوم بشکل کرم و سبک و مائل به بنفشه و این را میسنون و دودی و بشیرازی کرم ابوب نامند و تجار م بسیار و تجو بف شبیه به بشم و چرک آنود و سفید مائل بزر دی و با تجاویف بسیار و آنرا قینون گویند و پنجم سفید و سبک ظاهر آن املس و باطن خشن و تند طعم و بی بوی و این از همه اقسام بهتر است و گفته اند بهترین این آنست که دودی یعنی بونک کل مرغ یا بل و نیز قسمی دبله شل که سفید بسیار و ضخیم و بک انکشت و زیاده

بران و برانچه و بانگ شری و اجزای آن بود پرده و اندک سلب و در بین برد ما جرمی رخ و از قبول مفید آب و شی
 مگس و منجمد و بر پشت آن از قبیل پوست چیزی سیاه و رنگ و وسط پوست آن در طول کرده از شبیه بختر را تفرات ظهر
 در زیر پوست نمایان در طول آنرا یکم و نیم می کنند و این را بهندکی کتوری نامند و آنچه بتحقیق پیوسته زید البحر که
 بهار می کف دریا نامند اطلاق این اسم بران به مجاز و شمه است و آن کف نیست بلکه استخوان بالای پشت حیوانی است
 بحری که در دریای فارس و قزم و نواح آن بهم میرسد بقدر شری و در زیر شکم آن پوستی و در آن لحمی رخ و در جوف
 آن آبی بسیار لعابی می آید که بعضی مردم آنرا با قدری صغ مزوج نموده تجاری مباد استعمال می نمایند و آن حیوان
 بساحل اندازد و بر ورک و کشت و پوست آن بتخلیل و زائل گشته بد آن هیأت میگرد و مردم از ساحل برداشته با طراف
 میبرند و کف دریا می نمایند و اکثر ماهی گیران آنرا صید نموده گوشت آنرا که مرغوب ما می نامند است پس قلاب نصب کرده
 ماهیان را بد آن صید می نمایند و استخوان پشت آنرا می اندازند بر و زیام بد آن می آید تا میگرد و آن ماهی را سلهای طولانی
 شبیه پرده حیوان تا بنی شش عدد و بطول یک ذراع می باشد و دم کور چکی از گوشت لژی و بر بالای پشت آن بالای استخوان
 پوست از کی * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن از ادویه قناله است قاطع تیغ و غشیان و هضم
 اطعمه و مصر صوت و قصبه ریه مصلح آن لعابها و صمغ مقدار شربت آن یک انگشت بد آن شیخ ضما در آن جهت کف و بهق
 می آید و نمش و با موم و روغن گل سرخ جهت قوبا و بشور و بنی و قروح و جرب متقروح و خنازیر و بهق و کف و سائر امراض جلده
 و تا ریکه بر وی ظاهر شود و بانگ و شراب جهت سردن موی و جلای دندان و طلای آن با سرکه بر بدن جهت لاغر کردن
 بدن و از آفت لیم از مجربات است و طلای آن خصوص قم اخبر با اندک فلفل با آب سرد جهت تحلیل اوزام بارد و زهره
 و ریحه و استسقا خصوص ماهی نافع و آشامیدن یک انگشت تم سوم آن با متل آن کثیر جهت در سرد و هسار ابول و تفتیت
 فک کرده و اخراج رمل آن و در کمرو استسقا و سحر و زوار در آن نمودن حیض و ضاد متحرک آن با سرکه و با شراب سرخ رقیق
 جهت داء الثعلب و کف مجرب و مقبول آنرا حلت که کمتر و لطیفتر و جلای آن بیشتر و برای داء الثعلب و کف بهتر و در یک
 از اقسام آن بدل یکدیگر اند مقدار شربت آن یک انگشت تا دو انگشت مضر مصلح آن روغن کدو بدل آن حبه قشر است
 و نوع سفید آن در سوم کرم و در دوم خشک جهت جلای بصر و با ادویه مناسجه جهت رفع باض چشم مؤثر است *
 * زید البورق * بهار سی کف پوره نامند * ماهیت آن غیر پوره زیدی است و غیر جامد و بغایت سفید شبیه پوره
 و پوره زیدی حامل مائل برخی در جمیع افعال مانند پوره و از آن لطیفتر و تندر است
 * زیدرجل * بهق زای و باء مرحله و سکون راء مهمله و فتح جیم و دال مهمله * ماهیت آن ارسطو طالیس زرد و زبرجل
 مردور از یک معدن می آید و در معدن طلاگون می آید از مقله زحل با قمر نزد مقابله شمس و الوان می باشد سبز صاف
 کم رنگ و مصری و زرد مائل بسبزی را قبرسی و زرد مائل برخی را هندوی نامند و این زیون ترین همه است * طبیعت آن
 در سوم سرد و خشک و انطیاقی در چهارم دانسته * افعال و خواص آن در همه افعال مانند زرد است و جامی و مغرغ
 و قاطع نری الدم و زانغ عسار اجول و ملتصق حصار و جهت تقریب با صوره و رفع جذام بهتر و با دویه است که هر روز نیم درم
 آنرا بشورند و تعلیق آن جهت صرع و عسر و لاد و نافع مسقط باه مصلح آن عسل مقدار شربت آن تا نیم مثقال بدل آن
 زرد است و چون صورت مرکبی در حین نمودن قرد رحوت بران نشش کنند و از آن انگشتی سازند و در بنصر چک کنند

باعث فرج و از آله هم و تسهیل و لذت است و چون در طالع مرغان بوان صورت ماهی نقش کنند و در ماهی پمپید
در دام ماهی نصب کنند مافیان از غنر دریا بدام آیند و گویند آشامیدن شراب در پیل از هر جلد مست نمیکرد از دل
* زبیب * بفتح ذ و زای و سکون دریا در میان و در آخر ترکی ابر و موخ و باصلهانی خوک را نامند * ماهیت این حیوانی
است بقدر رسک و کوچکی و روری آن ابلق از خطهای سفید و سیاه و بعضی بوسه آن نیز ابلق میباشد و مشهور است که هر چند
آنها را بزند در به ترمیکرد * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن گویند چون آن مرد از مشور
مادام که میتة نخورده باشد گوشت آن حالج الغل و وجهت ریاح و سردی اخشا و اذابت بلغم و تحلیل مواد و پوشیدن
پوست آن جهت نقرس و مغا مل و ریشه و خدر نافع است و علامت آنکه گوشت مرد از خوردن آنست که از آن بوی بد آید
* زبیب * بفتح زای و سکون یا مبتدا تحتانیه و بای موحل و بفارسی مویز نامند * ماهیت این معروف است
و آن انکور رسک و بد رخت خشک شد و آنست و انواع میباشد بحسب انواع انکور بهترین همه پر گوشت شیرین کم دانه در به
آنست و بدترین همه خشک کم گوشت پر دانه آن * طبیعت آن بحسب انواع انکور مختلف میباشد آنچه از انکور سفید
است گرمی آن کمتر از سیاه آن و همچنین بسیار شیرین آنرا گرمی زیاد از کم شیرین و مانق برشی آن نیز معتدل ترین
همه سفید و بد از آن سرخ و بد از آن سیاه و آن و خشک کم گوشت پر دانه مانق بیبوست و قابض و دانه آن سرد در اول
و خشک در دوم * افعال و خواص آن در حدیث وارد است که باید که شامزبیب را بخورند که اطعای مره صغرا
مینماید و بلغم را ساکن و غضب را میبرد و دل را خوی و نیک میکند و اند و منق آن کتب و الغل است بسیار
جوهر غلیظ ارضی که دارد منضج خلط غلیظ و ملین بطن و محلل با عتدانی و جالی معدی و اعما و معین و در به مسهل و
موا فق تصب رنه و مقوی جگر و محرک ناه و برودین و مسمن بدن و جهت سرفه بلغمی را مراض کرده و مثانه و ترحه اعمار با کل
کا و زبان و خرما و سبز جهت خفکان مجرب و با حصی لبان جهت رفع نسیان و با سر که جهت یزقان بدن عتور مجرب و چون
بجای دانه در هر معدی فللی جای اد بد آن مداومت نمایند جهت سردی کرده و تقطیر البول و سنگ کرده و مثانه و بعدیل
و چون با انیسون بزنند تا مهر آکرد و وصف نمود و باروغن با دام بیا شامند جهت سرفه یار و بلغمی مجرب و آشامیدن
آب نقیم آن و یا آب مطبوخ آن و یا با دانه و به مناسبه ملین طبع و خیساید و آن در سرکه انکوری بناشتا جهت تحلیل ورم
طحال مجرب که هر روز چند دانه آنرا بخورند و بالای آن قدری از آن سرکه بیا شامند و چون با فلفل و آرد جاورس بریان
کنند و با عمل بخورند بلغم از دهن بیرون آورد و ضمد آن بایه حیوانات جهت تحلیل اورام و انفجار دما میل و قلع
ناخن میباشد و بر آمل و با شراب جهت غانغرایا و قروح شهید و رجدری و عفونت مغا مل و جوشها و سرطانات و یا آرد
با قلا زبیره جهت ورم انشیا و با جاج و شیر جهت نقرس نافع مضر و درین مصلح آن سکنجین و مکیدن آب میوه های ترش
و خشکاش مضر کرده مصلح آن عتاب مقدار و شربت آن تاسی درم بدل آن کشمش است و دانه آن سرد در اول و خشک در دوم
و قابض و حایس بطن و مقوی معدی و نظاب و امعا و زبیب لا غر کم گوشت حایس بطن و مقوی آن و محرق خون مصلح آن
خیار شیرین و گویند تشم خرفه است و مضر کرده مصلح عتاب و نوع بیدانه که کشمش نامند بهترین آن سبز آنست که از انکور
مکری سازند و زبیبون ترین آن سیاه و همه آن لطیفتر از دانه دار و کثیر الغل و مبهی و با قوت مسهل و آب نقیم و همچنین
آب مطبوخ آن که با نانین بقوام آورده باشند جهت سرفه و تنقیه و خواص سینه و تصفیة صورت نافع و ضمد آن با زعفران و

ت
ن

ف
ن

زرد و نغم مرغ و صغر جهت انگیزد مل و تحلیل صلابت بیعیل و چون بگردد آنرا با صبر و در سربالند جهت دفع کپلی مجرب و در سایر افعال مانند مویزدانه بیرون کرده است و محرق خون مصلح آن همان مصلح موز است که مذکور شد و شراب آن در قویا دین نوشته شد .

* **زبیب الجبل** * بفتح جیم رباء موحه و لام و زبیب بری نیز نامند و یونانی قیسو نه اسطافیرس اغریار بفارسی مویزک که مویزج معرب آتبت و بشیرازی نیز مویزک نامند * **ماهیت** آن نبات آن شبیه بتاک و از آن ضعیفتر و شاخهای آن را است و میوه آن مائل بسفید و شر آن در غلانی مانند غلاف خردود و آن در سه دانه اندک بهین غیر مستعمل و ریاضت و نیت بعضی سفید و بعضی هیاه مائل یسرخ و مغز آن سفید و طعم آن تند و تیز چون بنایند * **طبیعت** آن در آخر سوم کرم و خشک * **افعال** و خواص آن بسیار جالی و مفرح و مفتح و مسقط جنین و خائبل و غرغره کردن بطبیع آن حاذق بر مویزات دماغی و تنقیه بلغم بهار از دماغ و با مصطکی و کنگر جهت رفع کثرت زبان و درد دندان که مرد و حاد ثا از لطم باشد و جلب بر رطوبت لثه و با غسل جهت قلاع و با قطران جهت کرم دندان و چون یکدل دانه آن را در پنجه پاکیزه بپزد و اندک تر کرده گرفته که دانه آن کوبیده و شکسته کرد کرم کرده بر دندان مویز کف از دندان در ساعت تسکین و جمع آن نماید و آسمان بن بقدر نیاز ده عد آن با ماء العمل مقع قوی اخلاط غلیظه و باید که بعد شرب آن بنفعات ماء العمل بنوشند و حرکت کنند زیرا که اگر حرکت نکنند و بنشینند و یا خواب کنند خوف خنقا است و با مصطکی و کنگر جهت تصفیه صوت و با دویه مناسبه جهت رفع سہر و کشتن کرم معده و ضماد آن با غسل و یا سرکه و یا غیر آن جهت داء الثعلب و تقشر جلد و باریدن زرد و زردی سرخ و زرد و زرد طویل جهت جرب غیر متقروح و حکه و رفع آثار و منع تولد قمل و کشتن آن خواص در سر و خواص در بدن باشد و مطبوخ آن در روغن زیتون جهت کشودن دمل و لظول آن با طبیع سداب جهت درد کمر و ساق و مضمضه بطبیع آن با سرکه جهت جمع دندان و تجفیف رطوبت و امتزجای لثه و چون نرم سائید و با قطران سرشته در سوراخ دندان کرم خورد و پر نماید کرم آنرا بکشد و وجع آنرا تسکین دهد مفرسبز مصلح آن کثیرا مقدر شربت آن تا یک گرم و زیاده از یکمقال آن کشند و است بنفاق و جوارحت مثانه و احشای معالجه آن مرکب

از علاج ذرا بریم و جمل مذکور آن در وزن آن ماقدر خواست *

* **زبل** * بکسز زای و سکون با و لام بفارسی مرکب نامند * **ماهیت** آن معروف است و مرا دازان زبل حیوانات است * **طبیعت** آن زبل مر حیوانی بحسب آن مختلف میباشد و با جمله همه آنها کرم اند * **افعال** و خواص آن نیز بحسب مر حیوان مختلف میباشد و در طی ذکر آن حیوان مذکور شد و میشود دان شاء الله تعالی و با جمله مجموع آنها محتل و محفان اند

* **فصل الزای مع الجیم** *

* **زجاج** * بضم ز و ففتح جیم و الف و جیم بفارسی آئینک و شیشه نامند * **ماهیت** آن در نوع است معنی و مصنوع معنی حقیق صاف شفاف بخلاف مصنوع آن اکثر جاما است آنچه در تیر و زاز توابع شیراز و غیر آنست سنگی است تیره و رنگ ریزه آنرا با قلی نرم سائید و در کوزه ریخته با آتش تند چند شبانه روز میگذارد تا خوب کد اخته گردد پس حجر مغنیه را هر دو بار مل بران میباشد تا دردی آن ته نشین گردد پس از آن آنچه میخواهند میسازند و بهر رنگی که میخواهند نیز رنگ میکنند و بهترین آن سفید صافی بسیار شفاف آنست و مصنوع آنرا از رمل و سبک ریزه و قلی میسازند و معمول امل

فرنگ بیشتر این است و ششهای فرنگی اکثر از رمل کد اخته باقی است و این سفید تر و شفاف تر میباشد و راسطو حجر بلور را از جنس زجاج معدنی دانسته که مجتمع گفته و نضج زیاد یافته و رنگ نیکو به سرمانند * طبیعت آن گرم در اول و خشک در دوم و مصنوع آن گرم تر * افعال و خواص آن مقطع و محلل و جالی لذاع و محرق آن مجفف بی نفع و رماد آن لطیف آتاشمیدن آن بقل ریکرم با شراب ابیض دقیق جهت تقویت سنگ مثانه بشت و جهت رفع ضعف کرده و مثانه و حرقت البول و سبوز را اکتساب محرق و رماد بسیار موده مانند غبار آن جهت رفع بیاض و جرب و سبل و جلای بصر نافع و سنون آن با عسل جلای دندان زرد شده و طلای آن جهت حرا از ربا روغن زیتون جهت روان شدن مری و ضماد آن با حنا جهت خنثی کردن امثال آن بسیار نافع و محلل آن در افغان مذکوره قویتر مضراحتا و مقروح امعا مصلح آن کثیرا مقلد ارشوبت آن نایکد رم بدل آن زیر جلد است زجاج فرعونی آنست که پوست تخم مرغ را یک هفته در شیر تازه نشسانند و شبانه روز دوبار شر را قبل از ناهار و بعد از غروب منقار از آن بیست و چهار منقال شیر در حین کد از شرور و آن در دندان

فصل الزای مع الزاء المهملة

* زراوند * یعنی زای و زوال و دفع و اور و مگون نون و دال مهمله لغت فارسی است و بجمعی اندلس مسماة و معرب نزد ایشان بمسمار و مسقران است و نزد اهل مغرب معروف بشیر و ستم و یونانی ارسطو لوخیا و معنی ارسطو الغاضل و معنی لوخیا نساء است جهت آنکه برای عس و ولادت نافع است و در قسم میباشد و در ماده قسم نرا نرا و ل و ماده آنرا مدحرج نامند و از مطلق آن مراد زراوند و ل و یل است * ماهیت آن بخشی است بسطوری انکشتی و قویتر و باریکتر نیز و ظاهر آن تیره مانند سرخی و طعم آن تلخ با اندک زهرمتی و برک آن شبیه برک بلبل و از آن درازتر و عریضتر و شاخهای آن بقل و زهری و باریک و کل آن بنفس شکل شکوفه امروزه بهترین آن طهر زعفرانی رنگ آنست که کهنه گرم خورده و پسبده نباشد و قوت آن قاد و سال با فی می ماند * طبیعت قسم اول آن در سوم گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن تریاق موم نباتی و حیوانی و جالی و جاذب و محلل و مقطع بلغم و مفتح سد و رفعت حجاب و مدبر بول و حیض و کشند * گرم معدن و حبس القرع و قمل بدن و جهت استرخای عصب و تشنج امتلائی و تنقیه سینه و کبد و تصفیه رنگ رخسار و دفع ریاح و آتاشمیدن و دردم آن با شراب جهت رفع موم و با نفل جهت احتباس حیض و تنقیه رحم و اخراج جنین و با سنگین جهت مبرز و کد آن با شراب عملی جهت صرع و کزاز و ضعف اعصاب بلغم و اخلاط غلیظه بقوت و با ارسا و عمل جهت پرنودن قروح و حقیقه و اصلاح آنها بقوت و ضماد آن جهت کزیدن عقرب و هوام و روان شدن کوبش در قرحه رحم و سائر زخمها و با عمل جهت قروح رطبه مزمنه و با سرکه جهت سبوز بغایت مؤثر و چون با روغن برین بمالند شش بکشد و دفع گرداند و سنون آن جهت تنقیه و طو بات لثه و چرک دندانها و فرج آن جهت احتباس حبض و صرب و در اخراج جنین بغایت مؤثر و مقلد ارشوبت آن از دودرم نادر و منقال و کوبند مضر چکرو سبزر است و مصلح آن عمل بدل آن زراوند مدحرج و کوبند بدل آن در تسکین صلابت مبرز غلیظ و در دریاخ و در رباخ بوزن آن زراوند نصف آن از زروت و در تجفیف عبالج الکرم است

* زراوند مدحرج * بضم م و فتح دال و سکون حار و فتح راء هر سه مهمله و جیم بفارسی زراوند کد و با صفتها نمی خورد و لونی نامند * ماهیت آن بخشی است مدبر و بقل و زهرمتی و اندک کو چکرو بزرگتر از آن نیز با اندک بهی و ظاهر آن

زرد و باطن آن مائل بر سرخی و بهترین آن تازه کرم ناخورد است و قوت آن تا دو سال باقی میماند و غاذهای کما
 آن بقدر یک رنگ و زیاد باوق و بزرگ آن شبیه ببرگ زراوند طویل و از آن کوچکتر و خشو و با آنکه کندی و نرم و یکی
 آن سفید و جوف آن سرخ و بد بو طبعیست آن در دم کرم و خشک و افعال و خواص آن تحلیل و تطلب آن زیاده
 از طویل آسان میدان آن با آب کرم و با آب سرد ملطع و خلط و متقی سینه و تصبیه رگه و فاد در هر سوم حیوانی و نباتی و منق
 معد واد ماغ و جفت در دمر و شقیه بار و دوسر و جنتون و رسوا و در بر و ضیق النفس و سرفه مزمن و نفوق و بوقان
 صفراوی و بلغمی و نغیغه چوک زخمهای چرکناک و دندان و فم و ریه و عین و درم سر زرد و پهل و لرز تبهای بارد
 و با عمل جهت ناله را و جاع مزمنه و رگ و عرق النساء و قرض و در دفع سوزم و سائر افعال قویتر از طویل و ضما آن
 جاذب خا و رویگان و استخوان و زنده شده در اعضا و جهت بقی و قروح خبیله و با غسل جهت رویانیدن کورشت زخمهای
 عمیق و مژ مغل اثرشبت آن تاد و درم مفرس و زو و مجفف اعضا مصلح آن غسل و روغن کن و بنفشه بدل آن قسم طویل آن
 بوزن آن در نیم و زین آن ریوند چینی و کوبند بوزن آن زرباد و نصف آن قط و و تلب آن بسجا سه است و مترجم صیل نه
 ابرو ریحان بیزرنی در صیل نه خود آورد که زراوند منه نوع میباشند و نوع همان است که ذکر یافت نوع سوم زراوند
 خوش خوانند شاخهای آن باریک و دراز و برک آن سطر و در و شکوفه آن بسیار مانند شکوفه سداب و صاحب اختیار را
 بد یغی نوشته که این نوع شیرین است نه تلخ و این نوع غیر مستعمل اطبا است و در خوشبوئیها داخل میخان

* زرنب * بفتح زای و شکون و او قح نون و بای موح و آرا را رجل الجراد نامند بجهت مشابهت آن بدن و بقدی بر روی
 و بر ایمی و سینی لیز و قحی را خند و پورنی و برامی و درخت آنرا تالیس و برک آنرا که زرنب است تالیس بهتر نامند
 * ماهیست * آن نباتی است از برک معتبر بری و ریضتر و مائل بزردی و خوشبو و شبیه بهوی ترنج و کل آن زرد و کما و آب
 که ترا زردی و ساق آن خریع و مجوف و طعم آن با حد و قوت آن تا چهار سال باقی میماند و منبت آن جبال فارس و آنرا
 سر و قوسنایی نامند و دهند و بنکاله نیز بهم مرسک و بهترین آن آنست که باریک تد بوی تازه باشد و طبعیست آن در
 آخذ ورم کرم و خشک و افعال و خواص آن ملطع و بغایت مفرح و نافه و بیه و مقوی معد و جگر و ضعیف و کرم کنند
 آن هر ذره و قائم مقام دارچینی است و جهت تمونت اعشای رئیس و افراض عصب و تصعیه صورت و سرفه و غلبه النفس
 و نفوق و زاله بلغم و تقویت هضم و زیاده اشتهای طعم و تحلیل ریح و رفع اسهال و عسرا و بول و برودت مثاله
 و سوسم نافع و عصاره تازه آن در تفرج مانند خصر است و سعط آن بار و غن کل و با آب و روغن بنفشه جهت درد سر و بارد نافع
 مفرس و در المزاج و ضعیف مصلح آن کشتیز و جلاب نیم کرم مقلد رشبت آن تاد و درم بدل آن دوزن آن دارچینی
 و کوبند کبابه و ساجنه و کوبند مبل و آ است *

* زرنباد * بضم زای و سکون نون و فتح با و الف و دال مهمله در مکه مشرقه مشهور و برق الکافور و بیدلی کچور نامند
 * ماهیست * آن یعنی است تد بوی با عطری و ظاهر آن اغبر و باطن آن اندک مائل بزردی و طعم آن مائل بتلخی و آنچه شبرین
 است و کم بوی ضعیف است و در نوع میباشند یکی کوچک و آن یعنی است از زنجبیل بزرگتر و در بدو تد و از آن اندک رائحه
 کافور آید و این را در سح جوش نموده خشک مینمایند و بیدلی کچور نامند و درم یعنی است سطر و اندک بلند و بعد بر آوردن
 از زمین جوش داده و ورق نموده خشک مینمایند و این آنکه زرد خشک کرد و از فساد و کرم خوردن محفوظ ماند و این

راد و منی در لپور گویند و نرک آن بلند بقدر رذری و عریض بعد رجهار انگشت منظم شبیه بپرک زرد چوبه را زیرک
 زنجبیل بلند تر و عریض تر و گل آن زرد شبیه به سته کپی و اورا ماتی از وسط درخت آن بر می آید و بر سر آن گل های زرد طولانی
 می آید و گویند سفید و سرخ نیز می باشد و چون بهیچ آن رسید بر کهای آن و رختگی می آید و در خشک میگرداند آن زمان
 بر می آید و منبت آن اکثر بلاد هندوستان کاله و در کهن و زیر باد و چمن است و قوت آن تاسه سال باقی میماند * طبیعت
 آن در آخر دهم گرم و خشک و بارطوبت فضله * افعال و خواص آن مفتح سد و مفرح و مقوی دل و دماغ و معد

و موافق روح حیوانی و طبیعی و مبهی و معمن بدن و تریاق زهر جانوران سمی و حایس قه و مل و بول و حیض و مسهل
 سودا و جهت سرفه بارد و بلغمی و روحت و مواد سرداوی و خفقان و ریاح رحم و زحیر اطفال و جهت تحریک باه و نعوظ
 و درد هان تکامل شدن آن جهت در دلدان و صحت آن و مضغ آن جهت رفع سرفه بارد و رطوبت مزمن و راحه سیر و یاز
 و شراب از دهان و ضاد تازه آن بر اورام و راجع باره و محمل و مسکن آنها و بر قندم با الحامیه جهت رفع جمیع طل مزو
 علای آن بر ورک جهت داء الفیل و مالیدن سقف خشک آن جهت تحلیل اورام و تسکین اوجاع باره و بخور آن
 جهت گریز اینلین و ارم و مورچه که بارد بگوید کنند مجرب و تعلیق قطعه بزرگ مقل را آن بر حقوبن و کامر باحت
 اعاده باه مایوسن و مددع و زیاده آن مفرد ملصلح آن بنفشه بدل آن در تربیع مزید آن و در ولج و در رفع زهره و مثل
 آن در ولج و نیم وزن آن دانه تورنج و چهار دانه آن طر عشق و است و ضاد هرک تازه آن جهت رفع کلف نافع است *

* زرافه * بضم زای و فتح راء مهمله مشده و الف و فتح نای و یافرسی اشترک و بطنک نامند جهت آنکه در مامیت آن گفته اند که
 کز آن بلند مانند کورن نیز مانند سوشتر و گویند مانند سرک و کوهی و رنگ آن زرد آهوه منقطه سفیدی و شبیه
 پیلنک و پای آن مثل پای کاه و شایخ آن بلند ستور و است آن در از قرار پای آن و زانوئند او در دلدان آن کوچک و دلدان آن شبیه
 دلدان لاله است و آن از جمع شدن شتر ماده با کاه و تر و حشی بهم میرسد و با جمله شکل شیب و قریب دارد * طبیعت آن

خشک در اول و سرد و سیرا گرم * افعال و خواص آن مولد خلط غلیظ سوداوی مفرح و راجع المزاج و ضعیف ملصلح آن مهر انجستن
 آن با پوست خربزه خوردن آن بار وغن و نای و فایده مقویه معده و لیکن باید خورد آن عادت دلدان خود
 و با شتر غایب بارجات رفتن بجمام و هرق بسیار کردن و آنرا خاصیتی دیگر نیست مگر آنکه زهره آن جهت نزول آب معین است
 * زرزور * بضم زای و معجمه و سکون را و ضم زای معجمه و سکون و اوراء مهمله جمع آن زرافه و آمله از جمله طایر است
 بفارسی سار و ترکی سقر چین نامند * ماهیت آن نوعی از عقور و نیز پراست که در وقت پرواز از آن آوازهای
 آن کوتاه و چون پایهای آنرا قطع نمایند نتواند پرواز نماید مانند آنکه چون دستهای انسان را بر بندند نتواند که

بد و در رنگ آن سیاه منقطه سفیدی است و در خاها آنرا پرورش مینمایند و هر چند کهنه شود سفیدی آن کمتر میگردد
 * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مبهی و مشهی و مقوی بصر مفرد دماغ و محرر و المزاج و ریاس مصلح آن
 بر وغن و یا آب چغندر ریختن و محرر و المزاج با سرکه و مری خوردن و بعد از آن آب انار و مشوش نوشیدن و بهتر آنست کلا
 صحرایی تازه صید کرده آنرا بشورند و جهت حلدت آن بلکه در خانه پرورده آن بهتر است و چون صحرایی آنرا ذبح نمایند

با بد که افلاشب بکند اول پس صبح طلوع نموده بشورند
 * زربینه * بکسر ز و سکون و او کس نون و سکون یا ع متناهی و خا ع معجمه بیروانی فرساطین و بهندی هرنال و سرتان

نامنل * ماهیت آن جسمی است که متکون میگردد در معدن خود مانند تگون کبریت از بخار دغانی که مصادف آن کرد
 رطوبت در قعر معدن و لیکن ماده ارضی در غلظت تغیر درین بیشتر است و جزو نار و کبریتیم غالب و لهذا این مشتمل
 نمیکردد بخلاف کبریت که بر سمن اندک آتشی بدان مشتمل میگردد و آن پنج نوع میباشد زرد و سرخ و سبز و سیاه و سفید
 و بهترین آن همه زرد میباشد یعنی مانند طلق و براق و برونک ذهب است و این را زرنیخ و رقی و بهندی و هرتال
 و رقی و بهترین آن سرخ صافی شبیه با سرنج است که زود مغت کرد و بوی کبریت از آن آید و گاه مسوزانند زرنیخ
 را و مصاعد و رطوبت میکنند و آنرا شرا و مینا منل از جهت مشابیهت بشر از آتش در بر اقیاجزائیکه ظاهر نمیکردد در آن
 و این قائل و بسیار حا دسوزند است و داخل مر اهرم محلله جالیه میکنند و این هر دو قسم سبز و سیاه آن نیز رقی ترا ز کل
 انواع آن و غیر مستعمل اند به سبب قوت احراقی آن و سفید آنرا زرنیخ النور و داء الشعر نامند و بدترین انواع است
 بعد آن هر دو سم قاتل است و بعضی سفید آنرا قوت بر واحد ترمید اند از آن هر دو و حست آنرا علاج نیست و زرنیخ محرق
 الطف و قوت مهیت آن بیشتر و قتال مکر آنکه خوب آنرا سوخته و قتل نموده باشند و مقل ارکم آنرا با شرافا آن در اراض مقرر
 بشورند و زرنیخ سفید بحتمل که همان باشد که سرمه سفید نامند و در اتمل مذکور شد * طبیعت زرد آن در سوم گرم و
 خشک و سرخ آن در چهارم و سه نوع دیگر از همه اقوی و از سمومات اند و گفته اند سیاه آن در چهارم و صغیر در اول چهارم
 و اخضر در وسط هموم و احمر و ابیض در اول آن و قوت آن تا هفت سال باقی میماند * افعال و خواص همه انواع آن
 لذاع و معفن و محرق و با قوت قابضه و خورنده کوشند زائد زخمها و جالی آثار خون مرده و رافع سغه و جرب واکله و کشنده
 اقسام گرم معدنه و سترند * موی و بارانجی جهت داء النعلب و با آملک و خاکستر و امثال آن جهت ستردن موی و محرق آن
 گویند درین فعل اقوی است و باز قوت جهت برص ناخن و با روغن زیتون و امثال آن جهت رفع قمل و موم بدن و با پیله
 جهت تحلیل خراجات و بار و روغن کل سرخ جهت بشور مقلعه و بوا سیر و جراثیم بینی خصوص سرخ آن و بادوده مناسبه جهت
 بردن گوشت زائد و رو و باین بدن کوشند بن دندان و خوردن زرد خام آن مقدار کمی برای سرفه رطوبی و ضیق النفس
 بارد بلغمی نافع و بخور آن بارانجی بشوید که دود آن بخلق رسد یا بنوبه جهت سرفه رطوبی که نه بد ستور بشور آن بوا عطله
 انبویه یا میعه و مغز چلغوزه و مغز بادام یا المویه و از مجموع مقله از نیم لیم جهت ربو وضیق النفس و سرفه مزمن بغایت مؤثر
 یا تکرار عمل و بشرط آنکه بعد عمل حریره آرد کندم با مغز بادام و روغن تازه جهت رفع هالیه آن بنوشند و یکد آنک سرخ
 آن با غسل جهت تصفیه آنرا و زود رفع چرک سینه و لیکن چون قوی است حد را زان اولی است و آشامیدن آنرا با پیله
 و قه کردن جهت تب رنج مؤثر و رختی اقل و را کر آنرا از داخل استعمال نمایند اولی است و طلای زرنیخ سرح بابل
 حمار و بد ستور از هر عضویکه خوا منل موی در آن نزدیک مانند زیر بغل و غیر آن باید که موی آنرا بکنند و زرنیخ سرخ را
 با آب بنفشه تازه بد آن موضع بمالند و دیگر نر وید و مجرب دانسته اند و طلای آن با زهره کار و آب حی العالم و شبت جهت منع
 هوزانیدن آتش چون آنرا مس نمایند مؤثر و ستون سوخته سرشته آن بابل صبیان جهت بردن گوشت فاسل متعفن دند آن
 و رو و باین بدن کوشند صبح مجرب و با سر کن کنجشک جهت ثایل و با صبر و حب الجان مقشر و آب کنن نا جهت سقوط دانه
 بوا سیر و التیام جمیع زخمها بعدیل و چون زرنیخ و زاج را هموزن نرم سودده و روغن یا معین که بهندی و جنبیلی نامند
 خوب بجوشانند و هر عضویکه جرب رطوبد داشته باشد با آب گرم خوب بشویند که چرک آن پاک شود و بیاورگی بر آن بمالند

در چند مرتبه زائل میکرد و چون زرنج را در شیر حل کنند هر مکس که در آن افتد بمقدور و گریخت هر مکس که بر آن عبور کند هم بمقدور است و ارشوب آن تا نیمه دم مصلح تعین آن اخلاط را پوست فلیله زود است بدل زرنج زرد نصف وزن آن سرخ است و بدل آن مردود را اکثر افعال کبریت و اکثار ضما و طلای آن باعث کف و هستی باه و باعاطا است و مصلح کثیف حادث از آن مالیدن عصفر و آرد برنج است و آشامیدن و دود زرنج مصلح که مرا قیون نامند بسیار بد و مسدود مکرر و غص و قروح روده امعاء و جوع مفاسل و متغیر شدن رنگ بدن بسمای است و اصلاح آن با آشامیدن آب گرم با جلاب بسیار و شیطر ج و روغن بادام و قی بلغم نمودن و ماء الارز و ماء الشعیر آشامیدن و تحقیق بدن مرد و نمودن و املق چرب مانند مرق جوان فربه باروغن بادام و شیر تازه و در شید و لعاب بزر قطن و نا تخم خطمی و بهدانه است و چون نک ماشه ناشش ماشه آنرا نرم سوده باماش بخته سرشته بجز بخوراند بدن دستر که ناشش روزی که ماشه آنرا هر روز نرم سوده بقلری ماش بخته سرشته بجز بخوراند و در روز هفتم در ماشه بران اضافه نموده هر روز سه ماشه بخوراند و در روز هفتم این شش ماشه بدن ستور نرم سوده باماش بخته سرشته بخوراند تا چهل روز تمام گردد و در بین دیگر بیفزایند و از روز دهم خوردن این آن بجز مقل از چهار توله شیران با آشامیدن شروع نمایند روزی یک توله بیفزایند تا آن مقل از که موافقت نماید پس دیگر بیفزایند و تا چهل روز بیا شامند و درین ایام از حموضات و بقول و ماهی و جماع و آب بسیار مرد و رسیدن هوای بسیار سرد بدن احتیاط نمایند جمیع قوای حیوانیه و نفسانیه و طبیعی را تغیرت بخشند و طریق احرار و تشویه آن در مقل مده مذکور شد

* زرب * بغض زای و کسر زای و سکون یای متناه تحتانیه کل نباتی است که در کوهستان جو زجان بهم میرسد و بشیرازی اسفرک نامند و بیرونیانی ارجحمن * ماهیت آن گیاهی است ساق آن بقدر شیری و کل آن زرد شبیه بگل عصفر بری و مستند بر پایه اندک خارهای نرم برک آن زرد مائل بسفیدی و کوچک و بیخ آن زیاده بر شیری و طعم گیاه آن شبیه بکنکر * طبیعت آن سرد و خشک و با اندک حرارتی * افعال و خواص آن جالبی و محلل صلابات و رفع آثار و مسکن درد ها و مد ربول و خون و مفتاح سد و آشامیدن نمبر طل از آب مطبوخ آن با مویزه روز متوالی جهت عبور و رقتان و استسقا مجرب و یک اوقیه از معجون آن با غسل همین اثر دارد و ضما د آب طبعی آن بآرد جو جهت اورام حاره بغایت مفید و خاکستر آن جهت جرب و جراحت نافع مصلح مصلح آن مکنجهین مقل و ارشوب آن در مطبوخات تا پنج دم و صباغان آنرا از برای وزن زرد استعمال مینمایند *

* زریق * بغض زای و کسر زای و سکون یای متناه تحتانیه و قاف * ماهیت آن از طیور ماهی است و بری نیز میباشد و رنگ آن عقید و گوشت آن بسیار با سهوکت و زهومت و بد بو و با اعصاب و لایف بسیار و بدترین آن پیرو لاغر آنست و بهترین آن جوجه آنست که از تخم که ماده آن نیامست نخورده باشد بهمرسد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مسرک باه و بطبی الهضم مصلح آن با آب چند و ریختن است بعد آنکه اولاد در روغن قندی بریان نموده باشند و سرکن آن بسیار جالبی جهت جلائی کف و نمش و زهره آن با سمیت و جلای بیاض خفیف چشم و طلای آن بر ذکرج جهت رفع استرخای آن نافع * زربین گیاه * بغض زای و کسر زای و سکون یای متناه تحتانیه و قاف * ماهیت آن از طیور ماهی است و بری نیز میباشد و رنگ آن عقید و گوشت آن بسیار با سهوکت و زهومت و بد بو و با اعصاب و لایف بسیار و بدترین آن پیرو لاغر آنست و بهترین آن جوجه آنست که از تخم که ماده آن نیامست نخورده باشد بهمرسد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مسرک باه و بطبی الهضم مصلح آن با آب چند و ریختن است بعد آنکه اولاد در روغن قندی بریان نموده باشند و سرکن آن بسیار جالبی جهت جلائی کف و نمش و زهره آن با سمیت و جلای بیاض خفیف چشم و طلای آن بر ذکرج جهت رفع استرخای آن نافع * زربین گیاه * بغض زای و کسر زای و سکون یای متناه تحتانیه و قاف * ماهیت آن از طیور ماهی است و بری نیز میباشد و رنگ آن عقید و گوشت آن بسیار با سهوکت و زهومت و بد بو و با اعصاب و لایف بسیار و بدترین آن پیرو لاغر آنست و بهترین آن جوجه آنست که از تخم که ماده آن نیامست نخورده باشد بهمرسد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مسرک باه و بطبی الهضم مصلح آن با آب چند و ریختن است بعد آنکه اولاد در روغن قندی بریان نموده باشند و سرکن آن بسیار جالبی جهت جلائی کف و نمش و زهره آن با سمیت و جلای بیاض خفیف چشم و طلای آن بر ذکرج جهت رفع استرخای آن نافع

و مغرب و کل آن زرد و شاههای آن بزرگ و دراز و چون نزد آن غنا و سرود نماید کل آن میلز و در صاحب اختیار است
 یعنی گفته که درختی است که در ولایت کازرون بسیار میباشد خاصه در نشاد و زورق آن مانند ورق زیتون بود و کل
 آن مانند قرص آینه زرین در وقت انکسار و شکست ورق آن سبز بود و بعضی درخت آن را دانسته اند و بعضی آزاد
 درخت را گفته **طبیعت آن گرم و خشک** **افعال و خواص آن** آشامیدن عصاره آن با مصلحت جهت عرق النساء و اخراج
 خون منجمد در مثانه و احتباس بول و عرق آن و احتباس حیض با فایده مضرتناهی مصلح آن حب آس و بلوط بدل آن بوزن
 آن قطور بون دقیق و کوبیده و وزن آن چهار ز و بوزن آن حب الا ترح و کوبیده بدل آن نیم وزن آن زعفران است
فصل الزای المجهه مع العین المهنه

زعفران **طبیعت آن گرم و خشک** و در حروف الکاف مع البون انشاء الله تعالی خواهد آمد **ما هیئت**
 آن در نوع است بستانی و آنرا مثل العجم و بشارازی کیل سرخ مانند بهترین آن بکمال رسیده بزرگ باین دجاشیند از
 آنست **طبیعت آن در آخر دم سرد و در اول خشک** و بعضی تردانسته اند **افعال و خواص آن** باغذ اُغتیت و معین
 و قابض و مسکن حلات صفرا و خون و قوی معده و کبد حار و اشتها و طعام و جهت رفع اسهال و تقطیر البول
 و آشامیدن آب آن با شکر جهت درد حرار مجرب و ضماد آن جهت تحلیل اورام صلبه و دهره آبجی مهنه ففیل مضر کرده
 و مورت قوئج و مرخی معده مصلح آن انیسون و عود و کسکری مقدار شربت از آب آن نایست و پنج درم و از جرم آن دوازده
 مثقال بدل آن صیاب ترش است و زرد و جلی که چتر از بستانی است و در نوع باشد سرخ رنگ و زرد و بهترین این نیز
 بسیار حیل آنست **طبیعت آن سرد و خشک** و قابض و تراش سنجید و در افعال
 و خواص آن نیز قریب بستانی اند و خون و قوی باز دارند و کوبیده شربت را قوی گرداند و داه الفیل را نافع و مضرت و مصلح
 و مقدار شربت این بیست و بستانی است

زعفران **طبیعت آن گرم و خشک** و در حروف الکاف مع البون انشاء الله تعالی خواهد آمد **ما هیئت**
 کینر نامند **ما هیئت آن** تارهای کمی است شبیه بعضی و بسیار خوشبو و زرد تیره و رنگ مائل به سرخی و بی خار و اول کل آن از
 زمین میروید و بعد اتمام آن ماق و برگ آن و طول ماق آن یک و نیم شبر و برگ آن شبیه برگ داسمین و بیخ آن شبیه بوزاوند
 مدحرج و مانند پیاز کس و در کل آن تارها و در هر یکی سه چهار تار زعفران می باشد و آن تارها می بزرگ رنگین خوشبو
 است و لپچه باریک کمر رنگ کم بواسطه زعفران نیست و مثبت آن اماکن بسیار است و از آن زدن زان دردیه مسمی ببادیه کوه
 که عوام با کونا مند و اطعمه نباتات و کیلان و شام و مصر و مغرب و کشمیر و غیره از بهترین مصلح کشمیری پس انطه با نانی پس
 ما زدن رانی و پاکرانی پس از جامه دیکو و بالجمه بهترین آنها بسیار زرد مائل به سرخی خوشبو تازه آنست از هر جا که
 باشد **طبیعت آن در دم گرم و در اول خشک** و بعضی در سوم گرم و در دم خشک گفته اند و قول اول اصح است
افعال و خواص آن مفرح قوی و مقوی خواص و مغری و نهض و محلل و مصلح عفونت خلط باغی و مانع و حافظ آن از تغییر
 و فساد و مدربول و با قوت قابضه و محرک باه و مقوی جوهر روح حیوانی و جگر و احشا و آلات تنفس و مورت نشاط و شحک
 و متقی کرده و مثانه و بشره و مانند قوت ادویه و قلب و سایر اعضا و مصلح سله و فراغ و جگر و زعفران آشامیدن یک

متقابل آن جهت عسر ولادت مجرب و هر روز در جهت ازاله عسر زوایا منبتج جهت رفع خمار و با عسل جهت
 ریزانیدن حصاة و با ادویه مناسبه جهت درد رحم و مقبله و انشمام آن جهت برسام و شومعه نافع و منوم و انکتال آن جهت
 جلای بصر و دمنه و غشاوه و زرقه و عارض از امراض و سلاق و جرب و قرحه چشم و طول آن جهت مداعله و بدین و بخارابی
 و ضماد آن جهت منع سیلان رطوبات و نوازل چشم و تسکین جمره و درم حار گوش و در سردیاری و رفع بخارابی و طلای
 آن با فوینون جهت نفوس و مغاصل و ذرور آن جهت نرف الدم و حمل آن جهت درد رحم و مقبله و مفرکه ده و مضغ
 اشتها و مغنی و جهت اضرار بحد و ضمت حاصله از انصاف سودا و معده و مقوی معده است بجهت آنکه در آن حرارت
 و قوت دایم و قابضه است و مضغ و با شراب مسکرم و ارم آن مکرر حواس و مقارضا بصلح آن انیمون و سکنجبین
 و قی اشریت آن تا در درم و گفته اند سه درم آن کشنده است بقرع مفرط و اصلی ندارد زیرا که این مقدار آنرا این
 اثر نبست مصلح و دفع ضرر آن اسباب قاضیه روح است و بالتجاصیت کف داشتن یکتا ران در تحلیل باعث د را ریول بند
 شد و گفته اند چون در درم آنرا با آب حار شسته مانند گردگان مد و ساخته در آن سوراخ کرده بر شکم حامله تعلیق نمایند
 جهت عسر ولادت و اخراج مشیمه زبان و مادیان بالتجاصیت مجرب بدل آن بروز آن قسط و مثل آن دانه اترج و ربع آن
 سنبل و سدس آن سلیخته است و من آن که پنجاه متغال آنرا در سه رطل و نیم روغن کچیل و باروغن زیتون بنچ روز بند ازند
 و هر روز بر هم زنند پس صاف کرده نکامد آرند افعال و خواص آن ملین عصب و صلابت رحم و منوم و محلل و تدفین
 و بنی و معوط آن جهت ذات الجنین و طلای آن جهت تنقیه قروح رحم و قروح خبیثه سایر اعضا و حمل آن با موم و مغز
 استخوان جهت ترحه رحم نافع و برک کباب آن جهت التیام جراحت تازه و منع ریختن مواد با اعضا معبد و نقل روغن آنرا
 بیونانی قرقومنا منند و قرقومنا نیز در حرف الفاف خوانند آمد و جوارش زعفران و دواء انکر کم و دهن آن و قرص
 و مرهم آن در قزاقا بدین من و کوروش *

* زعفران التمدید * ما هیئت آن زنگ آهن است که آهن را براده نموده بر روی شعله پهن کرده ترک کنند و درجای
 لیماک گذارند باز زد شود بعد از آن گوید که اجزای زرد شد و آنرا بکبرند و باز بد ستور بکنند و تکرار عمل نمایند
 تا همه زعفران گردد و بهترین اقسام آن خصوصاً در صنعت آنست که براده حد بد را با ربع آن نونشاد و سائید و در زمین
 دهن کسل تاد و در زمزمع زعفران شود * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن قابض و از جمله سموم
 است ضماد آن جهت نفوس و بواسیر و داء الخس و خجونه و بلك چشم و ناخنه و داء العلب و با سر که جهت باد سرخ و
 جوشه های حار و مترب و فر زجده آن جهت قطع خون بن دندان و تقویت آن نافع و نک تیرا آن
 مایع آستنی است و از خوردن آن حالتی قریب بتوبال آهن و بر انداختن خورد بهم مهرسد و مد اوای این مد اوای آست
 و در توبال در حرف التا من کوروش

* قصه الزای مع الفاء *

* زنت رومی * بکسر زاء و سکون فا و تاء منناته و توابه و ضم را و سکون و او و کسر میم و با * ما هیئت آن سه نوع است زنت
 یابس زنت بحری زنت جبلی و از مطلق آن اکثر مراد زنت بحری است و گویند اسم قبیله است و غلط است و بهترین آن
 صافی براق امس آنست

* زنت بحری * بفتح باء موحده و سکون حا و کسر راء مهملین و با * ما هیئت آن جزئی است شبیه بقطران سیاه

و سیال از زمین مانند نطف حاصل میشود سیال آن قیر است که بر کشتیها و حمامات و غیر ما برای استحکام و هم تقوآت
در آنجا میماند و داخل مرام میگرد و بهترین اصناف آن نرم آنست * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص
آن محلل و مقوی مفاصل و جهت فالج و عرق النساء و قیر و ریاح بارده و او جاع زایر و مقدر یکدم آن تا دودرم مسوی
و ضد آن با تکرار مصلحت جهت جذام و التیام اعصاب شکسته نافع مقدار شربت آن تا دودرم بدل آن قطران و کوبیدن
جا و غیر و مقز است با سوره مضر رفته مصلح آن کثیر است و بیان قیر در حرف القاف مع الالف در تار انشاء الله تعالی
من کور خواهد شد *

* زفت الطرب * ماهیت آن رطوبتی است که از درخت صنوبری بر که قسم نر آنست سیلان مینماید و البته از
درخت باردند آن که غیر چلغوز است و معمی بتسوب سیلان مینماید منجمد آنرا تیانج نامند و آنچه از درخت شربین که
از اصناف مر راست و شرب آن مانند شرسر و از آن کوچکتر حاصل میشود آنرا قطران نامند * طبیعت آن در سوم گرم و در
ازل خشک * افعال و خواص آن منضج اخلاط غلیظه و ملین صلابات ز آشفاییدن آن جهت ورم حمل حائرم و رمی ورم غسل
با غشی در طرف حلق و ربو و تنقیه چرک سینه و حلق و رفع سمیت ادویه قته له و با شکر جوت نفت الدم و سله سینه و سرفه
مزمین و ضد آن جهت جذب خون بظا مر جلد و فربه کردن اعصاب و با تکرار جهت کزیدن جانوران سمی و با موم جهت
برص ناخن و قور با تخلیل جراحات صلبه و صلابات رحم و شقاق مقعد و جراحات فم منانه و با غسل جهت پاک کردن
زخه های چرکناک و جرمه و بجم و خشک و ریشه و باعث التئاق آنجا و بزل ستور با مرام و معقته و ضد آن بر میان سوهان از ترشیدن
یا فوخ جهت اخراج زلوی در حلق مانده و سیرب داسته اند و با تکرار جهت اقسام حزاز و جهت جرب حیوانات و تعدد
اعصاب و عرق النساء و الثعلب و با آرد جو جهت خنازیر و با ادویه منامبه جهت رویانیدن کوش زخه ها و غرغره آن
جهت ورم عضلات حلقوم و رمی و قطران با روغن بادام جهت رفع رطوبات کوش و حلقه آن جهت ورم حار از رطوب
امعا و رحم و کزیدن عقرب موثر مضر سرورته مصلح آن کثیر و بنفشه مقدار شربت آن تا سه درم بدل آن بوزن آن قیر است
و کوبیدن ربع آن قطران و روغن زیت که رطوبت بخار آنست که در حین جوشانیدن پشمی زایر روی آن گذارند و البته
در پشم جمع شود و انفرده اخراج نشایند و با بقور و انبیق مقطر نمایند ضد آن با آرد جو جهت خنازیر و رویانیدن مو
درد اء الثعلب و جرب انسان و حیران و تعدد اعصاب و برص ناخن و عرق النساء و سوزش آن و امثال اینها الله اعلم از زفت
است و تطایع نزل الدم مسهل و تریاق سموم و جالی است و دوده زفت جهت نیکو کردن مژگان و منع زنجخن آن و قرحه چشم
و رفع سوزش آن و دمه و تقویت با صره بغایت موثر است

* زفت یا بس * ماهیت آن زفت و طب است که بخود خشک شود و با بطبع خشک کنند و آنرا ابوسفاس نامند
* طبیعت آن در سوم گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن بیس و تحقیف این زباده از رطوبت آن و در انشاج
ضعیفتر از آن و جهت التیام قروح فاسده و ضربه و سقط و قو با تسلیل و انشاج و رمای صلبه و تفتیح سب و آشفاییدن آن
بازرد و تنم مرغ نیه برشت جهت قطع خون حیص و بواسیر و مستی کمر و تقویت رحم نافع و در مفاصل فعال ضعیفتر از رطوب
مقدار شربت آن تا دودرم مقدار مصلح

* فصل الزای مع القاف *

ز نال * بجم زای و فتح ناف و ناف و لام اسم فارسی قرانیا است بنون قبل از یاء منة تحتانیة * ماهیت آن در سقر و بزل و من

گفته شد رختی است عظیم بقدری تنوینی و طولانی و در خامی مزید و بعد رسیدن یا قوتی رنگ و بعد از خشکی سیاه میگردد و طعم آن ترش نا اندک عفوصت و قیضی و آنرا مانند زیتون صلیح نیز مینامند و در ملک هند و بنگاله قوی فی الجمله شبیه بدین بهم میرسد و آنرا جامون نامند و در حرف الحیم ذکر یافت و گفته اند آنرا اگر وند و نامند و در حرف الکاف انشاء الله تعالی خوراندل آمد * طبیعت آن سرد مائل با عتدال و خشک و با قوت قابضه * انفعال و خواص آن جهت اسهال و قرحه امعاء تعویبت آن و تسکین عطش و التهاب معده و کبک و غلیان خون و صفرا و منع صعود ابخرة بدماغ نافع مضربینه صلیح آن شکر است و شمر خشک نارس آن که سبز باشد جهت ابرام و قروح مزمنه بغایت مؤثر خا کستر برک آن جهت رفع آثار عفید و بعد ادی صاحب مالایس نوعی از انبر باریس دانسته چنانچه در انبر باریس ذکر کرده و طبیعت آن رادرا خرد و م سرد گفته و غیر قابض و با رطوبت غریبه بلغمیه و مرخی و قاطع عطش در ساعت و مسکن لهیب سر یعار نافع برای آنچه نافع است انبر باریس گفته

ز قیوم * بفتح زای و ضم فاف مثله و سکون و او و میم بهندی قیور و سینه و و صمچ نیز نامند * ماهیت آن از جمله اشتیاق است و در نوع میباشد حجازی و شامی حجازی آن بقدر ثامتی و برک آن از برک انار و عریشتر و با تشریف و کل آن از اطراف شاخه ای پیشت با سمن و زرد پستی رنگ و ضخیم و تومر آن سیاه و رنگ و شبیه به لبله و در جوف آن دانه مانند کچند و درخت نوع شامی بزرگتر و خاردار و کل آن زرد و تومر آن از لبله بزرگتر و رسیدن آن شیرین طعم با تغاضت و مقوصت و مغنی و این نوع را * طبیعت آن گرم و خشک * انفعال و خواص آن محلل ریح و جالی و رافع آثار مفلار شربت آن تا پنج گرم و روغن تخم آن با بادک فندی جهت تحلیل ریح و مفاصل و مواد بلغمیه و اخلاط غلیظه و مسهل آنها و رافع ملد و فالج و نفرس و سبزو اسهال التهابش با وضاد و اصلع محرور و سینه کننده موی صلیح آن شربت تازه و دوشده مقلار شربت آن چهار قمر ابدل آن نقطه است و نوع اول با برک و بار و تازه آن جهت التیام جراحت تازه و نافع و قوی القبیض و تخفیف و رادع و آنچه در بنکاله دهند و بد و و شنبه شد و چهار نوع میباشد یکی شاخه های آن سه پهل و این را بهندی نل هارا نامند و کره دار میباشد و بر سر کره های بیکر کوچک و شیر این را گرفته با آرد نشود و بریان سرشته حبوبه می سازند و برای رفع آتشک میگویند قوی الاتراحت و اسهال قوی مینماید و در چهار پهل و این خاردار و بر برک میباشد رسوم ساق آن خاردار و شاخه ها و تله بالای آن بختار و بر کهای آن اندک بار بارک و بلند بقدر نیم شبر و این را هیچ نامند و آب برک این را گرفته گرم نموده و رکوش جهت ذرد آن میچکانند و با اندک نلک گرم کرده برای سرفه اطفال مجزور اند و نیز جهت ضیق النفس و استسقا و جنام و صلابت سبزو وضعف هاضمه و برقان و نفخ شکم و ریح محتبسه در امعاء یعنی قولنج ریحی و تمتمت سنگ کرده و نماته و تحلیل او را م چون پوست ریشه نیج بالک جو می که کیا هندی است در آب برک آن باین طریق که برک آنرا از آتش گرم نمایند که نرم شود و در دستها فشارند و اندک آب خوب بر می آید سائید و حب یا قرص بسته خشک کرده نگاهدارند و وقت حاجت در آب برک آن سائید و بر قویا غلاظتها اند روزی دوشه دفعه در چند روز زایل شود اگر چه کهنه باشد مجرب است و مکرر با متحان و سب و وازان مریا می سازند و جهت امراض مذکور قبل نیز نافع و چون حاق و شاخ آنرا و رقه ریزه کرد و با شلترک که بهندی شالی و دهان نامند در خمی فروش از قیوم و ورق کرده و لحاف از شلترک کنب طبقه طبقه تا پیکرد و بر آن آنستد و آب برنزد که از بالای آن یک وجب پر کرد و پیر هر آنرا پوشید و در سر و کنب

اسب بکشته یاد و روز فن کنند پس بر آورد و شل و ک ما را نیم خشک نشود و کسبک ما را ند و روزی نا شاد اقل از یک کب
آنها که سه مثقال باشد بخورند جهت استسقا و سرفه و ضیق النفس باز در طب معین و تروع چهارم بنای و شاخهای آن
کم خار و از آن تا زمانه بقل و یکسب و زیاد و بقدر انکشت با ریگی آریخته میشد و این چار قسم همه سفید و بلند و سرخ
و زرد نیز میباشد سفید آن جهت امراض و سرخ و زرد آن در آفات عقرب و سیاه موز فکشته اند و دیگر اقسام هم دارد
چنانچه را قم در باغها انگلیشیه دیده از آن جمله سه پهلواست که بر درختهای بزرگ میچسبند و ریشهای آن که بمنزل بومجی توان گفت
برفته در درختهای آنها در آنده و میچسبند و بالای درخت بلکه منتهای شاخهای درخت شاخهای کشیده متفرق میگرد و از بیج اصلی
که قرب زمین است کندن و تر میشود و قسم دیگر سه و چهار پهلواست که شاخهای کندن بر آزرده استاده و بر آن خارهای بسیار
طولانی میباشد بر خلاف سه و دوازده و چو دقاره متدی که خارهایش کوچک میباشد

فصل الزامی مع اللام *

اولیه * بفتح زای و لام و الف و کسر باء موحده و فتح یاء مثلاً تثنیه و ما بفار می حلوی زلیبی نامند * ماهیت آن
از حله حلوی مرغونه است تازه آن لذیذ * طبیعت آن گرم * افعال و خواص آن مولد خلط صالح و سرخ الهیم و
بغایت مسمن بدن تحیف و مقوی کرده و جهت رطوبت رطوبت نافع و مسدود مع آن سکنجبین و انار
زلیف الملزک * نوعی از ابرون است که حی العالم باشد و بفار می زلف عرومان نامند
فصل الزامی مع المیم *

اولیه * بفتح زای و ضم میم و جیم بفار می چرخ و بترکی از تلوکان نامند * ماهیت آن از جمله سبع طمور است که بدن آن
جائوزان صید میکنند * طبیعت آن بسیار گرم و خشک * افعال و خواص آن جهت دفع دل طمعی و خفقان عارضی
و زهره آن را چون پنبهائی و با با آکمال منامه در چشم کشند جهت غشاوه و ظلمت بصر و شمر کوف مجرب و سرکه آن طلاوه
جهت رفع کاف و زهمش و آثار جلد موثر

دومیه * بفتح زای و معجمه و سکون میم و جیم با الف کشیده و همزه مکسوره و یاء حطی ساکن در آخر * ماهیت آن
میوه ایست جنکی بقدر اندازه آن کورف که در بلاد زیاده بهم میرسد با پوست خشک خشکی و اندرون پوست آن لطیفی شمرین
و لطیفی گرم رطوبت در سه سال یکبار شمرید دل و در آن سال متعارف است که اطفال را آبله بسیار می آید * طبیعت آن
گرم مایل بشکی و رطوبت نسبی * افعال و خواص آن تا حال معلوم نگشته است *

سومیه * بضم زای و میم و راه و همزه مشدده و دال و ذال و همزه نیز آمده و بهیمن پنا نامند * ماهیت آن از جمله احجان
نفسه است و گفته اند که در معدن ذمب بهم میرسد و ماده آن ذمی است که بر آن بیس و انجماد غالب گشته و بدن آن هیبت
سبز شد و در مدت بیست و یکسال در معدن نگون میباشد و بعضی این را و زرجل را از یک جنس میدانند که بسبب
اختلاف ماده هر یک نوعی نگون میباشد و صلابت آن از اجبارد بکر کمتر است و سوغان در آن اثر میکند و اقسام و الوان
میباشد قسمی ذبابی است یعنی رنگ آن شبیه بدن باب اخضر است نه آنکه بر حامل آن ذباب نمی نشیند چنانچه بعضی که آن
کرده اند و این قسم بهترین اقسام و صفات و آب آن متوج و رقصان میباشد و ضرورت چشم منفی در آن مرئی میگرد
و این را صعیل نامند که از صعیل مصر آورند و قسمی ریحانی است یعنی رنگ آن شبیه برنگ برک ریحان و این را زمره دلو

ها مانند قسمی دستقی است یعنی عبثاً مثل بعباهی و این را زمره کهنه نامند و قسمی سلقی یعنی شبیه برنگ برک سلق و قسمی زنجباری شبیه برنگ زنجبار و قسمی کراشی شبیه برنگ برک کرات و قسمی دیگر صابونی یعنی برنگ صابون سبز مائل بسفید است و این بن ترین اقسام است و بهترین همه سبز پر آب شفاف صلب آنست که آمیخته بسنگ ریزه و طبعی نباشد یعنی در جرم آن ریزه های سنگ نباشد و نیز بعضی مواضع آن براق مانند طلق نباشد * طبیعت اقسام آن در دو م سرد و در گرم خشک و قوت آن مدتی مدید میماند * افعال و خواص آن مفرح و مقوی حرارت غریزی و ارواح و دل و دماغ و کبد و معده و رافع صرع و هم و غم و حزن و خفقان و ذات الحجب و ذات الرقة و نزف الدم و اسهال دموی و سدوم قنله و نفش و هوم و استسقای رقان و حبس البول و تقویت سنگ کوده و مثانه و جنام هر چند که متفرج و اطراف ریخته باشد شربا و تعلیق و چون شخصی که زهر خورده و یا جانوری سمی او را گزیده باشد قبل از سرایت بجمیع اعضا مقداره مت شعیر آنرا نرم سوده بخورد و هر بران کارگر نشود و اما ن باید از افتادن مروجدا شدن پوست بدن را آنکمال آن جهت تقریب بصر و رفع سبیل و ملاومت نظر کردن بران رافع کلال بصر و تعلیق آن و پوشیدن آنکشتی آن جهت منع صرع در مصروع و اینجا ملوک آنرا علاقه کردن بند اطفال می نمایند از حین ولادت و چون آنکشتی از طلا باشد جهت رفع طاعون موثر و طلائی آن جهت سحفه و ترویح خبیثه مفید و چون بکته نقل آنرا در آنکشتی مزوج از طلا و نقره که بالمناصفه دو مثقال باشد در طالع میزان که آفتاب در برج موافق باشد لصب کنند و پودر شد با عت قبول دلها و هیبت و نظرها و تقای حوائج مجرب دانسته اند و خواص و منافع بسیار دیگر بدان منسوب میدارند مانند آنکه میگویند چون بطعام زهر دار رسد هر قند و حامل آن تنگی معیشت نیاید و چون انعی را نظر بران افتد کور شود و بعضی گویند آب از چشم انعی جاری گردد و کور نشود و غیر اینها از خواص و منافع و حال آنکه هیچیک اینها اصلی ندارند زیرا که در هنگام تونکری اکثری مردم بجهت بسیار اطل خریدند و بعد آنکه فقیر و دمت تنگ شده همانرا بجهت بسیار نازل فروختند و مجربین آنرا بر چشم انعی مالیدند مگر کور نشد و مقداره شربت آن در رنج سدوم یک انگ و در نزف الدم یک کفیر اطل بدل آن در دفع صوم زبردند و در رفع اسهال مرجان است

* زهرور * بقم زای و میم و سکون و اوراء مهمله اسم فارسی زخت یا بس است و در رنگ مضمول راز مور لاک نامند و مسعمل زر کران است * افعال و خواص آن در احتباس حیض و بعدیل و مقداری بکشفال آن بازرد و تخم مرغ نیمبرشت از میربات است جهت کزف الدم و رفع نیز

* زنبار * بفتح زای و سکون نون و باء موحده و الف لغت فارسی است * ماهیت آن که میانی است که در الوجود و روی در تابستان مبهکاردند و در ازل زمستان میروند * طبیعت آن بسیار گرم و تند و نیز * افعال و خواص آن موجب حرارت بدن بشود که مستعمل آن از سردی هوا متضرر نگردد و جهت درد سرد و حرارت و برطرف کردن آنها بقوت شربا و تعویض نافع مضرب مایع و غام آن مغنی باشد و بخلاف جوش داد و آن و مصالح آن در سرکه بشتن و با کاسنی و ساق کاه و مکیل آن بار چاقنیل از سفرجل عقب آنست

* زنجبار * بفتح زای و سکون نون و فتح جیم و الف دراء مهمله معرب زنگار فارسی بیونانی قیظ طوس و معنی آن میگرد بود * ماهیت آن زنگ مس است و انواع میباشد معدنی و غیر معدنی مصنوع معدنی آن در معدن مس نگون میباشد و بیونانی این را بار شغاریقس نامند و عبارت از دهنه مسی است و نوع دیگر آنست که در مغاره قبرس نزد طلوع شعری مقطر میگردد

و منجمد میشود و این خالی از آمیزش بشاک و سنگ ریزه نیست و همچنین کیرانی آن و این مرد و زدی و استعمال آن مجوز نیست
در انسان و متنوع است اقسام است یکی آنست که مریض معی را بر طرف حرکت کند بنحوی کل آنکه بشمار آن از هر
پوش بیرون نرود و بعد از هزده روز یا زیاده بردارند البته زک بر طرف اندرون آن بهم رسید باطل بشمارند و باز
چنان نمایند تا هر مقل ارکه خواصند و دیگری زنجار دودی است و آن چنان است که مس را صفتی بسیار رنگ سازند
و برهم چیده حرکت تند بر آن ریزند و بکنارند در سرد ابهای بسیار سرد تا زنگار شود پس زنگ آنرا گرفته در هر بنجه مقابل
آن چهار اونیقه سرکه کهنه داخل کرده در هاون مس بسیار با بتل غلیظ کرد پس شب بمانی و ملع اند را نی و بوره
مرح از هر یک چهار مقابل اخانه نموده قتیله هاخته در آختاب کل آرند تا خشک کرد و اقسام دیگر نیز میباشد زنگار بهترین
همه معدنی است پس دودی و آنرا مغشوش و سنگ ریزه سوده مینمایند و امتحان آن آنست که چون ترکشند با نکشت همانند
آرم کرد بخلاف زنجار غیر مغشوش و مغشوش بقلقت نیز نمکنند و امتحان آن آنست که چرا حکر کنند اگر سرخ گردد مغشوش
است زیرا که قلقت بر آتش سرخ میکرد بخلاف زنجار * طبیعت آن در چهارم گرم و خشک * افعال و خواص آن
از سموم قاتله است و اکال و لذت و معفن و مورث قرحه و سترنگه و کورست و قلع آثار و با مردم و روغن زیت بدائع و مانع
زیاده شدن قروح خبیثه و سادیه و زرم جراحات و بصل و رویانیدن کورست و با صمغ البطم و بوره و سرخ جهت جرب متفرج
و برص و پخته آن با عسل جهت تنقیه چرک جراحات و خنده و دانه بوا سیر جامیه و ناصور و مقعل و مطبوخ آن با هر که در عسل
جهت ترویج لثه و جوشها و زخمهای اعضای بارد المزاج مانند دهان و بینی و گوش و استرخای لثه و غلظت اجفان
و اکتنان آن با عسل جهت غلظت اجفان و طلای سحر آن مانند قی موخته و کنیرا و سرخ و سفیدی و تخم مرغ جهت کل جراحات
حادث در مطع بدن مجرب و محلول آن در شیر دختران و سرکه در هاون مس بتل یک غلیظ و خشک کرده جهت حدت
بصر و قلع بیاض و ناخن و دمه و سبل و سلاق مجرب و سحرق آن که در هاون شنبه بتوتیا کرده جهت جرب و استرخای
پلک چشم و سلاق و رطوبت و زخم کشک کند و بدستور یاد آورده مناسبه جهت امراض چشم و با مردم جهت خوردن لیس زائله
و اصلاح قروح خبیثه متعفن و با ادویه مناسبه جهت قروح شعله و سر و چون با اشق بشرشند و قتمله ساخته در بوا سیر کل آرند
خائف و بخشد و نفوخ آن در بینی جهت بد بوئی و زخم آن نافع ولیکن باید که همان را پر آب کنند که کرد آن با خلق در سل زیرا که
کرد آن مضر خلق است مصلح آن شیر تازه و شیده و مسکه و چون زنجار مضرا اعضای عصبانی است استعمال آن بیضر و رت
جایز نیست و عند الضروره مقدار کم آن با ادویه مغریه و دهان و لعابات و یکدم آن کشند به قرحه جگر و بعد از تجاوز
از معدن علیهم العلاج مصلح آن جلاب و آب گرم و روغن بادام و لعابها و مرغهای جرب و سائر تل ابیرا سفیداج و زنجیر
و زیت خورده است بدل آن بر زن آن افلیما و نیم وزن آن زنجیر است

* زنجبیل * بفتح رای سکون نون و فتح حیم و کسر باء موحده و سکون یاء مثناة تحتانیه و لام بهندی تر تازه آنرا در رک و
خشک آنرا سونیه نامند و سندهی نیز گویند * ماهیت این بیتی است معروفت با آن شنبه بنیات شقاق و از آن کوچکتر
و بزرگهای آن باریک طولانی بقدر یک شبر و زیاده و می کل و ثمر و در زمانند را نیز بهم میرسد و در بلاد هند و دکن و کجرات
و بنگاله بسیار میشود و همیشه تازه آن بهم میرسد و کومی و دشتی نیز میباشد کومی آن بزرگتر هم در بیج هم در کیه و زنجبیل
بسیار شده و خشک را بهندی ستوده نامند و این بهترین و مه است و از چین که مر با زنجبیل می آرند و ابها بزرگ و

بالبید و نهایت بی ریشه که مانند آن هیچ جا نباشد * طبیعت ترو تا ز این در قوم کرم و در اول خشک و خشک آن در دم خشک و بار طوبت غلیظه * افعال و خواص این مقوی قوت حافظه و ماضیه و معد و وکبد و مفتاح مد و جگر و میوه و متصل و یاح غلیظه معد و راعا و مقلع بلاغم و رطوبات غلیظه جسمیه * بسطح معد و راعا و غیره و میجفت آنها و ملین مایع و شراب خلط غلیظه و رطوبات دماغی و خلق و بر ریت اعصاب و جهت فالج و کرم معد و ویرقان مدی و تقطیر البول حادث از بر ریت و ضعف آلات بول و اسهال که از نسیا مدی باشد و جهت رفع موم حیوانی و تحکیم تشنگی بلغمی و رانبات و کند رجعت رفع مضرت مبره های تا ز در طوبت معد و باز روده تخم مرغ نیم برشت جهت از دیاد مدی و غلظت آن و با تریه مهمل رطوبات مفصل و ساقین و معن قوت مسئله تریه و با جورتان و بسته جهت تقویت باه از احرا را سبب و انگشت آن جهت غشا و در جمل و بیاض و در دهان داشتن آن رافع تشنگی بلغمی و همداد آن جهت تقویت اعضا و کزاز و رفع و یاح و بوا و میر و و جاع بارده و ورم بارد بلغمی و رمائی و ریختی خصیه و سایر اعضا و با دوزن آن حرمل اقوی است در تاثیر وید ستور مایلین سفوف خشک آن و کرم نکامی داشتن آن موضع که جواب هر دین این لرم وید ستور یا نصف وزن آن را زبانه خشک نرم کوبیده و پیخته و باز زبانه نیز مضر حلق مصلح آن عمل و روغن بادام مقداره شربت آن تا در دم بدل آن در او غلغل است و جوارش و رمای آن در قرا بادین ذکر ریاضت و همداد ترو تا ز نرم سوخته آن جهت داء التعلب و تحلیل او را م ریخته و بارده مایه و تسکین و جاع بارده و زافع و نوع کوهی آن قویتر و کوبیده چون آنرا نرم بکوبند و بیزند و بر آب کوبش بپاشند و بخورند جهت دفع و جاع مفصل و امراض بارده و رطوبه و لرم و بارده نافع وید ستور طلای خشک آن و یا آب تا ز آن و نیز نوع دیگر موشور و در من و نکاله که آنرا آنکه موشور مینا منل و بوی انبه خام از آن میآید این نیز قریب بآل است در مزاج و خلصیت و ترو تا ز این را اکثرا بزرق کرده با نمک و آب لیمو پور و رده بعد از طعام برای تقویت ماضیه و تغییر مزاج دهان اندک اندک مضروبند و خوشبو و لذت میباش و از نوع اول نیز تا ز آنرا ورق کرده وید ستور یا نمک و آب لیمو پور و زده و یا خشک آنرا کوبیده و پیخته با نمک و آب لیمو خمر کرده اقرص میسازند وید ستور و متقل مینا منل

* زنجبیل الکلاب * ماهیت آن گیاهی است برک آن شبیه برک بیل و بسیار زرد و شاخه های آن سرخ رنگ و طعم آن تند و شبیه ب زنجبیل و کفند و مک و لذت آنرا زنجبیل الکلاب نامند و کوبند و بوی از معن و است * طبیعت آن سرد و کرم و در اول خشک * افعال و خواص این فصاد تا ز ترو تا ز جهت رفع کلف و آثار ریاضت قوی الفعل و ضما دیرک آن مجمل او را م حلیه و خوریدن آن جائز نیست و مولف اختیارات بدیعی آنرا خلخل الماء دانسته و از صفات آن ظاهر میگردد که غیر آئین * زنجفر * بفتح زای و سکون نون و فتح جیم و حکون فاء و اء مهمله بغایمی شکرک نامند * ماهیت آن معرف است و در نوع حبش جلد نئی و مصنوعی معدنی آنرا بیرونائی میگویند و مانند بود معدن زینق و طلا و مس نگون میباشد و حیر الزینق مینا منل و آن مانند عروقی مرغ اسرخی رنگ با کثافت است و بعضی این را اکبریت احمد دانسته اند و مصنوع آن از زینق و کبریت است و بیرونائی بسیار نازک و قله های بلند سرخ بسیار تیره آنست که بوی کبریت از آن نیاید * طبیعت آن کرم و خشک در درم و بعضی خشک در موم و بعضی در درم سوخته اند * افعال و خواص آن نایب و جاذب و بعضی قوت توی آنرا زیاده از جذب آن و بعضی بالعکس گفته اند و از شادنی باقی ترو در ران جهت قطع از آلام و تا قل دندان و مانند مال جراحات و خشک نمودن رطوبت آنها و جگر و جرب و حصف و نمش و شبش

و موختکی آتش نافع و با موم روغن جهت موختکی آتش و روغن و رو شقاق مقعد و راند مال جراحت و رویانیدن گوشت و همچنین مرهم آن بانه جهت ردع و امیل و رایت و تحلیل و انقباض آنها و تحلیل ادرام باره و و کوفتن و ود آن باعث خشکی قروح خبیثه و راند مال آنها است ولیکن باین که چشم و گوش و دهان را از آن محافظت نمایند و عدم الاستعمال درد مان آب پونه بنزد زرد که آن از صوم قتاله است و در دم و کوبند و منقال آن کشند است بشناق و کرب و خفغان و جلود و سایر احوال زیت خورده اصلاح آن قوی فرمودن بر روغن کار و بطبعی انجیر و شیت و ماء العسل و بوره و آشامیدن ادویه نافع مسج مانند شیر تازه و دشمل و مطبوخ بزور لعابی و لعابات و آشامیدن مرقیای چرب و اگر بر آید یقین بهتر و لا محققه نمایند باد مان و دل آن شاد نیج است و اهل هنر را حقیق و آنست که چون آن تنقیه و تصفیه نمایند و با ادویه مناسبه و یا بتبیهایی چوب صغیر سازند جهت تبهای مزمن و مرکب و مرقه بارد و طب مزمن و ضیق النفس و برقان و ششبی شکم خا دات از ریاح غلیظه و اوجاع مفاصل و جل ام و رفع سمیت زهرها بسیار نافع و مقوی نور با صره است و دستور صنعت آن و مرهم آن در قرا باین مله کور شد *

* زیتوق * بفتح زای و سکون نون و فتح بای و موحد و قاف بغار سی موهن آزاد نامند و گویند که آن غریب و بدین ایض و زهر یاسمن است و دوسو من مله کور خواهد شد و گویند که سانبکه موسن ایض دانسته اند اشتباه کرده اند صاحب اختیارات بدین معنی گفته کلی آنرا سه شاخ زرد بود و بلندی شاخ آن کلال دارد یک کز و زیاده و کمتر و بوم و هوشاخی چهار رو بنج و شش تاده کل و میا شد و خوشبوی و بر کها که بر شاخ آن می باشد شمشه بپوک مورد و بلند تر از آن و بپوک بنج آن شبیه بپوک کاسنی و ضخیم تر از آن و گفته که راز قی زیتوق است * طبیعت آن در دم کرم و در میوه صفت معتدل و بعضی در اول کرم دانسته اند * افعال و خواص آن ملطف و مقوی و داغ و پیاز آن در افعال مانند پیاز بپوک است و قوی تر از آن و روغن آن که مانند روغن کل مدتی در آفتاب گذاشته و سه مرتبه کل زیتوق را قیلید کرده باشند و در دم کرم و در اول خشک ملطفا و ملین و مقوی اعضا و بپنج رم آن مسهل خلط مزاجی و مد ربول و بلای آن جهت رفع تشنه و سردی و داغ و اعصاب و اعضای تناسل نافع بدل آن در همه افعال و روغن ایراود و غیر اسهال و روغن لریکس است *

* زنبور * بضم زای و سکون نون و ضم بای و موحد و واورا و همهمه جمع آن زنبیر آمل و بپندی بهر زرد رنگاله بر له نامند * ماهیت آن از جمله حشرات الارض است و انواع میباشند مراد از آن بزرگ سرخ رنگ آنست و در اکثر صفات مانند نخل است که مکنس عمل باشد و گویند چون ایام زمستان آید و اخل خانه خود شود و برون نیاید تا هنگامیکه هوا معتدل آید و مکنس را صید مینماید و چون کسی متعرض خانه او گردد و همه زنبور آن متعرض اذیت او گردند و بگزند او را و بی تعرض نیز مردم را میگزند لیکن کمتر آن ضرور و سوزش و خارش میکند و چون روغن بر زنبور ریخته بپس گردد مانند مرده و بپزد و چون بروی سرکه بپاشند باز بجز بگت آید و چون روغن چراغ بر آن ریخته بپزد و گویند که آنرا بیک نیش قوی زهر دار است و ماده آنرا در نیش ضعیف کم زهر و در ایام زمستان نیش آن می افتد و یا سمیت آن کم میکرد و ماده خانه آن معلوم نیست که از چه جنس و نوع سرخ آنرا سمیت از سایر انواع بیشتر * طبیعت آن بسیار کرم و خشک * افعال و خواص آن طلای آن با عمل و امک جهت رفع برص و ادرام و زخوه باره و زکزیون آن صاحبان امراض بارده و مزمنه عصا نیده را مانند نالچ و مال آن بغایت نافع و گویند چون بپهای آنرا خشک

نموده سائید و بکرم آنرا با لود و بشورند موجب برهمنی بدن است و زنبور سیاه مائل بزرقه را چون در روغن زیتون
طبخ نمایند جهت برص و بوق زردی آثار غائر و نافع و چون زنبور کرمی را بکزد و در عضو مسوح در د و سوزش و خارش و سرخی
و درم بهم رسد از انواع ضعیفه آن کمتر و قویه زیاد و مدای آن بکشدن موضع لسع است از دمان و بقوت و بایسر سوزن
یا غیر آن اندک شکافته و بقوت میکند پس مالیدن خاک با سرکه و کافور و یا طبیب با سرکه و یا گل ارمنی با سرکه وید متور
کل رست با آب غوره و یا جود و یا با سرکه و صماد سرکین کاوتاز و صماد دخاوی و بقله و جله و عنبا لعاب رکن آشتن خرقه
تور کرده با آب برف و یخ بر آن و تبدیل نمودن و کد آشتن در آب بیا ز کرم و بلا فاصله در آب بسیار سرد مسکن و جع
آنست و مالیدن نوره و یا در روچ و خوردن ربوب قافیه و بزرقه و نا سنگبین حامض و ماء الزمان حامض و خیار و هند با
و کاه و کشیز خشک با آب سرد و فکرو فصد نماید اگر احتیاج بقصد باشد و مالیدن مکس سائید و بر آن و صماد برک کپور
که در رهند اروی نامند و یا روشن کاوداغ کرده و یا روشن با پیاز داغ کرده و زنبور حمل نحل است در حرف النون مع
البناء انشاء الله تعالی خواهد آمد

فصل الزای المعجمه مع الواو

زوا * بفتح زای ووا ووالف ونون * ما هیست آن اکبری آنرا شیلد انسته اند و یوسف بندادی گفته که آن غلط
است بلکه آن غیر آنست و دانه است مائل بهیامی و اندک سبزی مانند ماش و کرجک طولانی و سر آن باریک و در غلانی
منجینی مانند غلاف شمیر و طعم آن تلخ و با حلاوت و کرامیت بحدیکه نفوذ میکند در سطح ذائقه زبان و مسکشدید و موحش
بدن و ن تفریح و قسمی دانه آن پهن میباشد و قسمی زرد طولانی را بن هر دو در تراز اول است * طبیعت آن در
اوائل سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن با قوت سمیت و جاذبه صماد آن جهت بیرون آوردن پیکان و امثال
آن از بدن بشاید مؤثر و طولای آن جهت ویرانیدن موی داء الاعصاب و تحلیل اورام و کما د آن جهت درد سرد بارد نافع
و چون داخل نمیلد کتب قوت آنرا قوی گرداند و سک بسیار آورد و چون مسکود مضرد ماغ و عقل و مقعد است و صبات
بسیار می آورد اولی اجتناب از خوردن آنست مصالح آن قوی کردن بروغن کار و مالیدن آن اطراف سقایی بدن و ربوب
خاصه خوردن و بنویدن در کلاه و خوشبوئیهای بارد مقوی دماغ است

زوفای یا بس * بفتح زای و سکون و ر و فتح زوالف * ما هیست آن گیاهی است مغر و ش بروفی زمین برک آن شبیه
بصفت بستانی و مرزنجوش و با صطریط و شاخهای آن بر کره و بر هر کردنی کلی مائل بزردی و بی تخم و تلخ مزه و نوشته اند که
برک آن مانند برک حنا است و بهترین آن آنست که از جانب بیت المقدس آورند و آنرا زوفای مصری نامند
* طبیعت بستانی آن درد ورم کرم و در آخر آن خشک و کومی آن قویتر از بستانی * افعال و خواص آن ملطف و
مسهل بلغم و مخرج ریاخ غلیظه و کرم معده و خون جامد و محلل اورام و جهت قلع و سرفه مزمن و ربوب و ورم شش و نزله
و عسر نفس و درد سینه و بهلوریزانو و معده و جگر و قولنج و سحج امعاء و کزیدن جانوران سمی و داء الثعلب و داء الحیظه
و بشا و آن جهت تحابل ریاخ کوش و مضغه لبته آن با هر که جهت درد دندان و آشامیدن طبعی آن با آب و غسل و سدا ب
جهت ورم شش کرم و ربوب و سرفه مزمن و نزله که از سر بخلق ریزد و عسر النفس و کشتن کرم معده و حبس القرح وید ستور
لقوق آن با غسل جهت رفع نکلون کرم معده و آشامیدن طبعی آن با سکنجبین مهمل خلط غلیظ و با قرد مانا و ابرسا قوت اسهال
آن قویتر و جهت نیکوئی رنگ رخسار و با شراب جهت استسقا و کزیدن جانوران سمی و با طبعی آنجیر جهت خنثی امتلائی

و ضد آن با آب جهت ورم حار و یا شراب جهت تحلیل ورم بارد و خون مرده که در یک چشم مانده باشد و بنده آن جهت نزول آب و یا بوره و انجیر جهت تحلیل ورم هیزمند ارشربت آن در مطبوخ چهار درم تا پنج درم مضر جگر مصلح آن صمغ عربی و انار و ترش بد ل آن معتبر است و جوارش و آثر به و لعوق و مطبوخ و معالجن آن در قوبادین مذکور میشود ان شاء الله تعالی

* زوفاء الطلح * بفتح زای و سکون طاء مهمله و یاء موحد و بغار می شکل میش و بترکی شکل اقی نامند * ما هیئت آن چرکی است که درد نبض موی زیر شکم و کتف را ن و زیر دم کوفتند آن در بلاد ارمن بسبب چریدن گیاه می شیرد از رو بادلت از ماندن بطریق ترش بیشتر بر می آید و در آن مواضع جمع و منعقل میکرد و بهترین آن آنست که در آب جوشانید * پشم را از آن جدا نموده باشند و یا کوبید * پشم را از آن بر آورد و هرگاه متعقل آن بهم نرسد پشم غیا ن را ن کوفتند و بزرا بچوشانند و چربی آنرا بکوبند و بکار بندند کوبید ایل چون افعی را بخورد پشانی آن عرق کند و آن عرق منعقل کرد و آنرا زوفای تر نیز نامند و در نهایت قوت است از غیر آن * طبیعت آن در د و م گرم و در اول تر و کوبند و راول خشک است

* افعال و خواص آن منفع و ملین و محلل اورام صلبه و جهت استسقا و منقص و صلابت جگر و سپرز و برودت احشا و کوفه شراب و ضد انافع و طلای آن جهت تشنج و شکستگی اعضاء و جرب چشم و ریختن مره و ابرو و تجر مفاصل و تعقل عصب و آلله و ورم مقلد و ورم و مثانه و جمیع اورام صلبه حوالی آنها و رفع مودی آنها و یا پیله مرغابی و طیور جهت تشنج و قرصه گوش و جوارحت قضیب و خراج و تنق مزمن و یا اکلیل الملك و روغن تازه و حولا جهت رفع احتباس جف و عسر ولادت

ناقص مضر محرر المزاج و مکرر مصلح آن سنگین و روغن کل و سرکه بد ل آن لادن و مغز ساق کاه و کوفتند مقدار شربت آن یک مثقال تا سه مثقال و چون آنرا از پشم جدا کنند و بموزانند در روز آن جهت قروح مذکبیر بهترین ادویه است

فصل الزای المعجزة مفع الهاء *

* زهرة الملح * بفتح زای و سکون ما و فتح را و تا و الف و لام و کسر می و سکون لام و حاء مهمله * ما هیئت آن چیزی است شبیه بشور و شور و طعم و زعفرانی رنگ و تند و بزرگ و الراضه شبیه بوی ماهی و لذاعتی و با اندک رطوبت کوبند در حینیکه آب نیل غلیظی نگردد بوز مینهای پست میماند و آن آنها را از آبش آفتاب خشک کردند زهره الملح حاصل میگردد و ماسر جو به گفته که آن شور است که مانند غبار و بر روی نمک معدنی میماند و آنچه زرد مانده بسرخی است با جزای منعقله مانند اندچند بهم جمع آمده آن رندی است و خالص آن هر دو نوع در تربت کداخته کرد و در مغشوش آن در آب

* طبیعت آن بنهایت گرم و خشک * افعال و خواص آن میجفف و محلل قوی طلای آن با ما می مودی جهت غشا و همین و رطوبتی که از گوش تراش کنند و قروح خبیثه و آلله و تقشر جلد و آثار قروح و منع روئیدن موی بسبب احراق آن و باروغنها جهت رفع اعما و آشامیدن یک یک داندک با سنگین جهت صرع نافع و با شراب مزوج در اسهال قوی تر از نمک

هندی و مل و عرق مضر معده مصلح آن عود هندی مقدار شربت آن تا نیم درم و یک درم آن کشنده است و قابل علاج نیست

* زهرة النحاس * بضم نون و فتح حاء و الف و غین * ما هیئت آن چیزی است شبیه بکف و نمک دانه اندک که از با شملین آب بروی مس تخته بهم میس و در معدن مس نیز یافت میشود و بهترین آن سفید ریزه دانه آنست * طبیعت آن در قوت قریب بزنگار است * افعال و خواص آن اکال لذاع و قابض رجالی آشامیدن به قیرا ط آن مسهل خلط و ماء صغر و التماس آن با مصلحی که جلد آن را کم نماید جهت تحلیل غشا و بصورت طور سفید آن باروغنها جهت رفع کری مزمن

و غرغره آن با عسل جبهه درم بارد و لهاء و ملا و دوسری و بار و غنها و مراهمها جهت بردن گوشت زائده حتی گوشت زائده
در بینی و بواسیر و تسکین ادرام مقعد و خشک نمودن دانه بواسیر و زخمها و قروح خبیثه و با شراب جهت بشو و روغن و
بهت سفید و از موم قنار است *

* زهره * بفتح زای و سکون فار و فتح راه هممه و فار و قل شامی را نامند و در مغرب قرنغیه نامند و مل کو را خواهل شد بفارهی
اگر مراره است و عربی بر رفوا اطلاق میکنند و وج را نیز مینامند

* فصل اول از ای المعجونه مع الیام المئنه التختانیة *

* زینق * بکسر زای معتمه و سکون یا و فتح یا و مر حده و قاف بقا ز می سیما ب و جویه و یمنی پاره و بغر کی سلوا سکون
نامند * ماهیت آن از جمله نلزات معدنیه است و شبهه بنقره کلد اخته متحرک و معدن آن بلاد چین و غر نک است
و اکثر از آن بلاد میآوردند و در طرف چوبی و نیز مسعود کشته و در چند بران چند ان اعتمادی نیست که در شهر ناور و جنته بان
که از ارض جلید ربع جنوبی است تیلی بتعمل بعمل میآوردند و بن قسم که حیوانات مردغه متعفن شد و خصوصاً سگ
را در خه یا بر میکنند و سر آنها را بسته نامتی مقرر در زیر زمین دفن میکنند پس بر میآوردند و آنها سیما ب میبایند و اگر
از ایام مقرر بگذرد که بر نیارند و خه را خالی میبایند و نیز مسعود شد که در معدن طاق تیلی نکون میبایند و در طبقات
قطعه ضخیم طاق نیز میبایند و از خواص آنست که نلزات دیگر را خانی میکرد و اند چون بد آنها رسد و لهن از چین در ظروف
چوبی که آنرا بغر کی بیب نامند میآوردند و چون حرارت بدن و صل خود نیز نانی میکرد و در آب و جاهای پست نامناک
مجموع میشود چنانچه جائیکه مالم کران و میکنند بنزدیکی آن آب میکشاند و در آن قدری جمع میکرد * طبیعت آن
دردم سرد و در سوم ترکفته اند و بعضی گرم و تر دانسته * افعال و خواص آن خاد و قابض چون مبرود و مرطوب
المزاج در هاشمی چند روزی در پی در ایام زمستان هر روز یک و یکجه و بتدوین یک تایلک اندک از خام آنرا بخورد
و بالای آن آب گوشت بهاشام که مانع مغص و معین زود کشتن آن از امعاء و برآمدن آن کرد و زیرا که سیما ب
خام در معدنه نمیمانند و بزودی بر میآید جهت حفظ صحت بدن و تقویت اعصاب و فاضله و با در مزاجی که موافقت کند
ببعضی است و طلای مقدس را قلیل آن که یکمقال تا دو مقال باشد بر تارک هر در آخر هر ماه و تحت الشعاع بعد از مهر
تراهی که شش مفت تیغ خفنی اندک فاخر بنزدنند یک خون بر نیاید و سیما ب را با آب برگ تانبرول و یا با آب برگ
ریحان و یا با آب دهان و یا با کره ماست و یا بعضی ادهان مناسبه آنمقل اربالند که سیما ب کشته گردد یعنی اجزای
آن متلاشی و نابین یزد کرد بر آن با لند تا تمام آن منجیب کرد و بعد از آنکه سر را بشویند و بعضی بعد از مهر تراشی
لنگ یا پارچه صغیری را در کنار خود درش منیمان و مقداری سیما ب خام را در پارچه بسته بر یا موی خود بمالند
و آنچه از آن ریخته شد از بالای پارچه باز جمع نموده بدستور بمالند تا قریب یک ساعت و اگر آنرا با آب برگ تانبرول
و یا آب برگ ریحان و یا آب دهان یا غیر آن کشته بمالند نیز نافه است و اگر در تحت الشعاع الکفای بمالند نمایند
نیز خوب است جهت تسکین دماغ و بارد و طلب و امراض خاد و نازان و منع نزلات و مرضی که در بشکله مشهور است که
در ناف بهم میرسد و آنرا امروا مینامند مگر و ما لیدن اندک آن برگ کف هر دو ساعت با عت خشکی جرب و رطوبت و دانهای
آتشاک است و بدستور مالیدن آن بر دانهای آتشاک و قروح و جروح خبیثه با روغن کاکه یا یکمیل و یک آب شسته یا با موم

و در غنای مناسبه و در دآن نیز همین اثر دارد اما باید که بعد از تفتیه بدن در نگه داشته مه با رجوع آوردن در آن بدن
 غذای لطیف و بی سبک و با کم تک تناول نمایند ولیکن باید که بهسان اعضا بر سر و بدن مان و خلق و دماغ و گوش نرسد
 زیرا که بسیار مصرف دماغ و مولد فالج و بطلان قوت سامعه و فساد قوت بصر و دماغي و زردی رنگ رخسار است و موام مانند
 مار و حور و غیره مازد بدن میگزیند و اگر نگریند میسوزند و طلای کشته آن با تخم خربزه و بادام تلخ جهت چرب
 و خنک و رفع جمیع آثار را که و معده و طبع و قروح ساعیه و سائله و دفع قمل و چون باخنا و روغن بر بدن بمالند نیز جهت
 دفع قمل و چون گشته آثار بر پسمانی بمالند و پر کردن و کسری و یاموندن مانع بگون قمل گردد و اگر بزرگدن خیرانات بدنند
 منع نکردن فردان یعنی کتف حیوانات گردد و با کتف روزانچ و موم و روغن زیتون علاوه آن جهت دانه های آتشک و قروح
 خبیثه واکانه از میزبات است و خاک زیتیک که در ظرف آن بهم میرسد در جمیع افعالی مانند مقتول آنست و در مدیت نیز
 مانند آن و چون زیتیک را بطعمی بر سر شد و بشورد موش و دند بهمرد مقدار شربت آن از سر مقتول یاد و در مبدل آن
 رصاص متناول و معده آن بسیار گرم و با حلت و از سوزم قناله و متعرق اخلاط و متحل قوتها و مقطع اعضا و چون غیر
 مقتول آنرا با ورق نقره خوب حل نمایند و بر مس یا برنج که صیقلی باشد و با آب لیمو آنرا خوب پاک شسته که چربی در آن
 معلقه نباشد بمالند و بر آتش کنگارند که سیماب آن صعود نماید پس جلای نماید مضمضی کرد و اگر با جلای حل نمایند بر مس
 و یا برنج و یا نقره و یا ستور ساند متلا کرد و نیز چون مس و یا برنج و نقره را پاک بشویند با آب خالص و آب لیمو پس سیماب
 بر آن بمالند و ورق نقره و یا ورق طلا بر آن بچسبند یک لاررق و یاد و لا ورق بالای هم اگر سکن و بسیار رنگین
 بخواهند تا مه ورق پس زمانی ثلیل بر آتش گذارند تا قدری سیماب آن صعود نماید و مهره نمایند و با زدن بر آتش
 گذارند و مهره کنند ملع نقره و یا طلای میگرد و چون زیتیک را در گوش کسی ریزند او را اختلاط عقل عارض گردد
 و منجر و صرع و سگته و بطلان سامعه شود و مد او ای آن آنست که گوش را معکوس بطرف زیر در اند و میلی از رصاص و سیماب
 در گوش کنند تا زیتیک بر آن بچسبند و بر آید و اگر یکم دفعه تمام آن بر نیاید دود نفع و سه دفعه تا تمام آن بر آید چون زیتیک را
 بسوزانند که مانند رما گردد و با دویه مناسبه خلط نمایند جهت قتل آن خصوصاً ایلا و س مغیل است و دل بهر کسمکه زیتیک
 شورده باشد اگر غیر مقتول است بزدی بر آید بمحض آشامیدن آب کوشتهای چوب مزلق را اگر مقتول است و او را رجوع
 بطن و منصف شد یک و ثقل زبان و احتیام بول و تورم جسد عارض گردد علاج او آنست که شربکا و تازه و رشیده و بنرشد رقیق
 کنند و با جیمز و فستین و بزرگنس و یا شراب و یا فو و نه جلی و یا زولای خشک و آشامیدن مر قهای چرب مغیل و سائر
 تل ابیریکه در زنجیر و اسفیداج مذکور شد و چون غیر مقتول آنرا بر پارچه کرباسی بمالند و بطریق عصبه که سیکه بر سر او
 شیش بسیار باشد بپوش مر بدن نشش بسیار در آن آید و بهمرد و در چن مرتبه با نکل بر طوف کرده و دستور تصفیه
 و حب و در او دهن و فساد و عق و قیر و طی و مر احم و معجون آن در قرا بادین مذکور شد و اطباء فرنگ سیماب را مکنس
 مینمایند بتنهائی و یا بادویه مناسبه و مکنس کرده آنرا از ملک خود میآورند خصوصاً فرانسویس و میگویند جهت آتشک
 و قروح خبیثه و قتل ویت قوی را رواج و حرارت غریزیه ضعیف ویران فافع و طریق استعمال آن آنست که تا پنجر و زیاده
 روز یا ندر و زردی یک حسب آن که بمقتل از لعلی است صبح ناشسته ببلند و از حوصات و لبنیات و بقولات اجتناب نمایند
 و هرگاه من جوش نماید آن زمان ترک نمایند بعد از آن نیز تا مدت سهی چهل روز بزمین نمایند

زيتون * بفتح زاي و مكنون يا وضعت نامی مضاعفة ثمانية و مكنون و ازونون * ماهيت آن برمی و بستانني میباشد بستانني آنرا
 درخت بزرگتر و برگ آن آبدارتر و سبزتر از برمی و درخت آن بعد از چهل سال ثمر میدهد و گریخت نام از رسال میماند و
 گریخت برگ زيتون چهلبي نیز مانند برگ زيتون بستانني است * طبيعت رسیده آن گرم و راول و با قوت قبض و نارس
 آن سرد و بغایت خشک و سبابة آن گرم و خشک * افعال و خواص آن سریع الاحتیاله بسود و صغرا و تازه و با قوتی رنگ آن
 مریخی معد و مغنثي و بهترين آن سبز رسیده آنست که در آب نمک پرورده باشند و با طعام خورد شود نه قبل و نه بعد از آن
 درین وقت مقوی معد و دایغ آن و مشهبي و جابجاس طبع و مبهبي و مورت بخوابي و لاغری است مصلح آن مغز گردان و بادام
 و روغن و سرکه و گویند مضرش و مصلح آن عسل و مدام و مت آن محرق اخلاط مصلح آن شیرینها است و ضد آن جهمت
 ریح سبوسه و ضد آن نارس آن جهمت سوختگی آتش و طلای دانه آن بایبیه و آرد کد م جهت برص ناخن و بنور سیاه رسیده
 آن بادانه جهمت ربو و امراض شش نافع و برگ آن در دود گرم و خشک و ضد آن جهمت غرب چشم و اورام حار و
 التیام پوست مرکه منقطع شده باشد و جمره و نجیم و نملة و منع مهي و زیاده شدن آن و شری و نار فارسي و با عمل جهمت
 د اخص و با آرد جویر ما تحت ناف و طلای آن جهمت اسهال و خائیدن آن جهمت قلاع و مان و ضد بخشته آن با آب غوره
 بعد یکبار بموای عمل رسیده جهمت دندان کرم خورده و ریزانیدن آن و مضغه با آب طبع آن جهمت درد دندان کرم خورده
 و آشامیدن مطبوخ آن در شراب جهمت نفوس و مقابل و حقه با آب مطبوخ آن جهمت قروح باطنی و مقعده و رحم و عصاره
 آن با نعل مل کوره مانند برگ آنست و دمول آن جهمت قطع میلان رحم و نزف الدم آن و ضد خام آن جهمت برآمدگی
 حلقه و قطع ریختن مواد چشم و ثانی بلك آن نافع و داخل شفا قات کلی اجفان می نمایند و چون مغز دانه آنرا بایبیه و آرد
 اینها میزند و بر برص ناخن کندن از نازل سازد و بیخ درخت آنرا چون با قندری برگ آن بجوشانند و بدان مضغه نمایند
 جهمت نسکون درد سر و نطول آن جهمت زکام و تحلیل رطوبات و بخار آن جهمت اخراج رطوبات دماغی از بینی و غایت مؤثر
 و تعلیق بجم آن با انضمام جهمت سم عقرب مجرب و چون شاخهای با رنگ و برگ نازق آنرا در زکوزه کنند و در کوزه کوزه
 گری کنند از نازل تا بسوزد پس از کوزه بر آورده شراب بر آن بهاشند و بار دیگر بسوزانند اما نه با آن حله که مراد کرد بلکه
 احراق کبی باید گویند در جمع انغال قویتر از قوتی است و مراد برمی آن با مرکه جهمت عرق النساء بر بالای عروق و بر
 جانب رخی بقل رجه را نکشت جهمت قرچه نمودن موضع آن و رفع آن علت از مجربات گفته اند و ضد دمل قوی برگ
 شاخ اقسام زيتون را نیز درین امر مجرب دانسته اند و رطوبتیکه از شاخ تازه آن که در رحمن خوشتن بر می آید جهمت
 جرب و سبوسه سر و ریح آن در نطول طبع همه اجزای آن جهمت صلاح و شقیقه و دوار و پاشیدن آن در خانه جهمت
 گریزیدن هوانم و لکهای اشتن عصای چوب آن جهمت قبول طامه و قفای حوائج و برگ مژ و ضد و مراد آن با عمل
 و آب شمر آن جهمت داء القلب و داء الحية و سقفة و جوشها نافع و مضغه با آب و نمکی که زيتون در آن خیمه اند
 باشند جهمت استحکام دندان و لثة و غیله و مسخ آن در صورت شبیه بسمونیا و ماثل بسرخ است * طبيعت آن در
 رول گرم و در د و خشک * افعال و خواص آن در نقیصه ذهن قویتر از گند و جهمت سعال مزمن را خارج بلم
 و رفع رطوبات جراحات و بامره ها جهمت رویانیدن گوشت مؤثر و صغ برمی آن قویتر و مد رول و حیض و حوول آن
 جهمت جرب متقروح رحم و سنون آن جهمت تسکین درد دندان کرم خورده و قبل و عصاره برگ زيتون که برگ آنرا

بکوبند و بر آن شراب ریایا باشند و بفشارند و بکندارند تا منعقد و خشک گردد جهت میلان رطوبات و نشف آنها
 بهتر از سایر ادویه‌هاست *

* زیتون آلاء * زیتونی است که نزدیک آبهار وید در جمیع افعال ضعیف تر از سایر انواع و بعضی کوبند زیتونیکه
 در آب و نمک پرورده باشند معنی زیتون آلاء است *

* زیت * یفتح زای رسکون یا منبأ قتیانه و قاء قوقانیه * ما هیئت آن روغن زیتون است از مطاق آن مراد زیت
 حب است که از زیتون رسیده کوبند و معشوش و غیر معشوش میباشند و علامت غیر معشوش آن آنست که اجزای آن

زرد بر سطح بدن منتشر گردد و از آن قطع نکرد و اختلاف معشوش * طبیعت آن سرد و گرم و بایست و قوی و قوی
 بر طریقت آن بی اصل و معشوش آن که در آب کرم ریخته و خوب بزمزند و بکندارند تا بایالی آن آب آید و سرد گردد و در

بزدارند کرمی آن کمتر و لطیف و بیلند * افعال و خواص آن آشامیدن چهارده مثقال آن با یکریطل آب کرم و یا
 یا ماء الشغیر مسهل قوی و جهت درد اعصاب و عرق النساء و شراب و آب کرم جهت رفع قولنج و رفع و اخراج کرم معده و

تفتیت حصاة و از زبول و عرق و اوجاع مفاصل و عرق النساء و ورک و غیره و قوی کردن پیان جهت دفع سمیت ادویه و
 خفته بآن جهت رفع قولنج و رمی و معده و درد کمر و مفاصل و عرق النساء و همین بدن جهت اوجاع بازده و بایست و

جهت التیام و اصلاح زخمها مفید و آرد شربت آن تا بهفت مثقال و چون یکسان از صاخص آن بکند و بعضی کوبند چون
 شش سال بکند و در آن زیت العتیق نامند * طبیعت آن گرم تر از غیر عتیق آنست * افعال و خواص آن معالجت

ملین طبع و بشیره و مصالح ادویه و مضیق قوتهای آنها و مانع جمود اعضا و رفع غرر و سرما و اکمال آن مقوی ضرر و رفع بیاخت
 و قوی و جزب و سلاقی و در نزول آب قائم مقام قندخ و چون کرم نمایند و بر موضع حرق گردید و بمانند تسکین آلم آن در بدن

و چون زیت تازه را بجوشانند تا بنصف رسد بدل عتیق میکرد و در آنچه از هفت سال بکند و در بیشتر از روغن بلسان یافته اند
 و منجیل گفته نشود قویتر میگرد و کوبند تا چهار هزار سال قوت آن باقی میماند و چون زیت را با هم وزن آن آب

بجوشانند تا آب بسوزد و همچنین بکند بدل کنند تا شصت مرتبه پس آن روغن را چندین بجزشانی تا بنصف رسد و بر آب
 شش بجزشانی و روغن بلسان دانسته اند و از اشرا و عجمیه شمرده اند و آنچه از زیتون نارسیده کوبند آنرا زیت الاتفاق

نامند و بهترین آن آنست که بی لایع و حلا باشد * طبیعت آن معتدل و با قوت قابضه و کوبند و آخر اول سرد و خشک
 * افعال و خواص آن مسکن بدن و مقوی اند و دندان و اعضا و موافق معده و صافی کنند و خلط و مفتوح سل و قاطع

عفونت و مانع از زار عرق و جهت تفتیت حصاة و از زبول نافع و معقول آن موافق در اعصاب و مواد حار و زنگر
 کردن رنگ رخسار و کوبند چون بیست و درم آنرا با منقل آبین غسل و ثلاث آن کند و روغن شربتی با لبناضه در حمام سه

روز بیاشامند و در آن روز آب سرد بیاشامند از جمیع درمهای بارده و خدر و فالج و امثال آنها نجات یابند و بر آن چند ساله
 را با هفت شنبان شهرت باد شود و مجرب دانسته اند و در من زیتون متعفن یعنی در میکه از زیتون متعفن کوبند مولد خلط

فاسد و بسیار مخیر و مولد حکم مضاعف آن شربت بنفشه * و در من زیتون بری و زاده و سایر افعال و خواص قائم مقام روغن
 کل سرخ دانسته اند و زاده و منبر و مانع عرق و حافظ سیاهی موی و انتشار آن و مفری دندان متحرک و مانع میلان

رطوبات لها و قاطع خون لثه است و جمعی مطلق روغن زیتون را در افعال مذکوره نافع میدانند و مخصوص بدوخی ذوق

نوعی نداشته اند و تل هین بدان هر روز مانع پیروی و نیکو کنند موی و مانع احطاط آن و قاطع تعفن اخلاط و تقویت اعضا و زیت زکایی زیت عذب و زیت الا نفاق و اهل عراق آن هر دو را زیت زکایی نامند جهت آنکه و کاب بکسر راس مهمله و کاف و الف رای موحده که نام ابل است و چون از شام آنرا بر پشت شتر بار کرده با انجام می برند لهذا ازیت زکایی نامند و آنرا زیت فلسطینی نیز نامند و غلط کرده کسیکه آنرا زیت مغسول دانسته است و سر و کشتن روغن زیتون آنست که زیتون را در آن تاب اندازند و یا در ظرفی کرده در تنور و کرم گذاشت تا پخته شود و نرم کرد و پس گویند روغن آنرا خشرد و بکینند و با آنکه در آب بجوشانند تا بجسته کرد و در مالید و صاب کرده آنرا باز بجوشانند تا آب بسوزد و روغن بماند اما احتیاط نمایند که روغن

بسوزد و آنچه را بر آن نمک مالند و بکنند و آنرا نرم کرد و پس مالید و خشرد و در آنرا بکینند زیتونی است

زیتا و زیتون و سکنون بای منافع بسیار و فتح های متناهی و قوتانیه و الف و رای مهمله یعنی عکله زیت نامند ماهیت آن ثقل روغن زیتون است طبیعت آن با اندک حرارت و چون بسیار رطوبت در فک خصوص در طرف مس تا غلیظ گردد و بعد از آن بشمارند و نکاهند و آنرا طبیعت آن در دوزخ گرم است افعال و خواص آن قویتر از حاض است لطوح آن با شراب و ماء العسل جهت درد دندان و با نقیم تر عس جهت جرب مرانی و در آب نافع و گویند در چنل کهنه تر شود بهتر می گردد و در افعال قویتر و در این موطوبین مولد قروح و ضاد تازه آن با آب جهت درد مفاصل و جرق النساء و لقرس و استسقا و التیام و التیام زخمهای ابله آن را غر خشک نافع است

زیت السون آن در فم هین مهمله و سکنون و روغن و در فم دال مهمله و الف و نون ماهیت آن روغن شوری است که زیت الارجان و اعل مغرب اقصی ارجان و ارفان خوانند و رخت آن در نوع است یکی کوچک که بادام کوهی است و بشیرای بخیر که در بی لوز البهر بر نامند و در م بز و یک خا رد را و شتر آن نیز مانند بادام کوچک روغن از این کبرک و طعم روغن آن شیرین و خوشبوی است و بشیرای درخت آنرا ارجن خوانند و در عراق تنکس و بادام کوهی و خا را نرا و اب میخورند طبیعت این در دوزخ گرم و در اول تو و گویند خشک است افعال و خواص آن مولد خون صالح و ملطف

اخلاط و مل و فضلات و مفتوح است در جهت امراض هوداری و بارده مانند جنون و رمواس و نالچ و خلد و اوزام و بارده نافع و صاحب اختیارات بدیع نوشته که زیت السود آن غیر زیت هرجان است و آن زیتی است که از بلاد سودان آرزند زیر باج بکسر زای و سکنون یا و راء مهمله و فتح های موحده و الف و جیم و عرب زربای فارسی است ماهیت آن بطوری مذکور در استغناء الا سقام آنست که گوشت را بقل و بکر طل ریزه و ریزه کنند و با کرم مرغ است از بیل بنی جلا کرده و باد ارجینی و خشرد و مغشور و روغن کینل تازه و آب بجوشانند تا بجسته کرد و نیم رطل سرکه و ربع رطل جلاب و با شکر سفید و یک اوقیه مغز بادام کوبیده و در کلاب شیر ذرشته و یک گرم کشیز خشک و دو زن آن عود هندی و مداب و قلی زعفران داخل کرده و مرتب نمایند و بقل شارح اسباب و علامات آنست که بکینند و پانز را و بکینند و با ورق کنند و کشیز خشک کوبیده در روغن بادام بریان کنند و آب داخل کرده و جوش دهند تا بجسته کرد و پس قلی سرکه و شکر سفید و اندک مری و کشیز و زیر کرمائی در آن داخل نمایند طبیعت این معتدل مائل بسردی است افعال و خواص آن لطیف و موافق از جله اصفا و صغرا و مزاجان و کبد حار و متسکن و مره صغرا و حلت اخلاط و مفرح و مقطع بلغم و مفتوح سلب و جهت تباهی نایب و شکر الغب نافع مضار مزاجها و رده است

* باب در اژدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها سین مهمله است *

* فصل اول السین مع الالف *

* ساج * بفتح سین و الف و جیم بهند مال و ساگون نیز نامند * ماهیت آن درختیست هندی بقدر ریخت چنار و مرغوزک و صلب مائل بسیار می و کثیرا لورق و خشبور برک آن بزرگ و عریض و اندک طولانی و شر آن بقلز و فولی و بسته و اندک طولانی و در کوهستان میشود و تر آن را جوش داده و مشخورند * طبیعت آن در دوزم سرد و خشک و با اندک حرارت * افعال و خواص آن ضد سائیدة آن با آب سرد جهت درد سر حار و تحلیل اورام حار و دمودیه و صفراویه خصوصاً با آب اشامی بارده و خوردن نشارة آن جهت تسکین تشنگی و التهاب معدة و با ماء العسل جهت اعراج صغرا و بلغم و گرم معدة و توی الاثر و ملاهی مصرق آن که بعد از احراق در آب مامینا و امثال آن اندازند و این سائیدة و ملائم ایند جهت ورم اجفان و تقویت با صره و حل قه نافع مقلد ارشبت آن از کرم نقل تا سه مثقال مصر جگر مصلح آن عذاب است و پوست آن قابض و زمخت صفا د آن باعث خشونت جلد بدن و درغن تر آن غلیظ و خشبور جهت دراز کردن موی و رفع خارش بدن مفید و کوبیدن چون نافه مشک را در آن کنان کنند حافظ بوی آنست و وزن آن را زیاده میسازد * ساد اوران * بفتح سین و الف و فتح دال و الف و واوراء مهمله و الف و فون معرب از ساء داران است یعنی سیاهی در رخنان چه دار بلف فارسی درخت است و الف و نون برای جمع است و بر عی سواد الکام نامند بجهت آنکه قسمی ملاد از آن ترتیب میدهند و آنرا سواد القضا نیز گویند * ماهیت آن چیزی سیاه مائل بر سفیدی و براق شبیه بهنج و با اندک تلخی و در جوف درختان هند و بلاد حوالی آن بهم میرسد و گویند آنچه از درخت نارچل بهم میرسد بهتر است و آنچه تحقیق شده از صفت خطامی آورند و بهندی کوی خطائی نامند و صاحب منهاج گویند صفت آنست و صاحب جامع گویند چیزیست مائل صغ که در دانه ورن بجم درخت گردکان که مجوف شده باشد یا بند و صاحب اختیارات بدیع گفته چیزیست که در میان درخت بجم گفته یافت میشود و آنرا آب بن نامند و گفته که صاحب جامع از درخت جوز یعنی گردکان نادرست بجم دهو کرده و با لصله ازاد و به مجهولة الماهية است و بهترین آن آنست که چون آنرا بشکنند اندرون آن براق و چون در آب گرم زماني بنسازند محلول آن بر لك اغفر باشد و طعم آن با اندک تلخی بود * طبیعت آن در دوزم سرد و خشک و با اندک حرارت متخله * افعال و خواص آن رادع اورام حار و با آب بارنگ قاطع زوف اندام عضدا است و شرابا و صا د احباس اسهال د مورب و التیام دهند و زخمها و با سرکه شراب جهت ورم قصب و انقیان و با شراب جهت تحلیل اورام بارده و محلول در مثقال آن در آب برک مورد تازه که درغن مورد در سه مثقال داخل کرده و بمو با اندک جهت تقویت بیخ و منع اسقاط آن و بار درغن مورد جهت منع ریختن موی موثر و ریاضت مسود آنست و فرج آن با سرکه و حقیقه آن بی سرکه جهت قطع خون حبسی و تقویت رحم و رفع اسهال نافع و ملاد و مت خوردن آن مولک سودا مصلح آن شکر منل ارشبت آن یکقال بدل آن دوزن آن مورد است *

* سادج * بفتح سین و الف و ذال معجم و جیم بهندی پترو نیز نامند * ماهیت آن برک درخت هند است و با رنگ طولانی از برک بدن عریضتر و صغیر و خوشبو و اندک تلخ طعم و زرد رنگ و اندک خشن و بهنج خط طولانی از طول از بیخ برک آن رسته تا بر برک رسد و یکی از وسط و در کنار برک و در میان کنار و وسط و خطوط باز یک در عرض

برک چنانچه در برکهای دیگر شجار میباشد و درخت آن بلند و بزرگ و چوب آن نیز خوشبو و پوست آن شبیه به سلسنه میباشد و بجای سلسنه میفرشند و منبت آن اکثر در کوهستان ها است و در کوهستان سلامت که شمالی و شرقی بنکاله واقع است و درخت آنرا از آنجا احیاناً بدین بلاد آورده اند و غیر درخت کوهستان نیز به هم میرسد و لیکن اصل درخت آن قاصی سال باقی میباشد و بهترین آن تازه تنه بود که طعم آنست که فاسد نشود و شور و مزه نباشد و پوست آن شبیه به پوست اسارون و روغن وایرسا بود * طبیعت آن در صوم کرم و در درم خشک * افعال و خواص آن حافظ ارواح و اخلاط و مغز و مسن و مختل ریاخ و معالجه حال معده و مقوی احشای را مضار و بول و حیض و شیر و عرق و جهت و سواس و جنون و روحشت و تقویت حواس و جلال آب دمان و بد بوئی آن که از شرکت معده با غل و خفقان و روح فواد و درد جگر مزمن و معاور ریاخ و استسقا و زبان و سپرز و تقویت حصه و عسر و لاد و اخراج مشیمه و دفع مره سودا و منع د افس و جمیع امراض معده و رحم و اکتحال آن بتهائی و یا با دریه مناسبه جهت بیاض و سلاق و ظلمت بصورت ناخنه باغ و نکاح داشتن آن همیشه در زیر زبان جهت لکنت زبان و بد بوئی دهان که بمشاکت معده باشد مفید و ضیاع کو بیله * مطبوخ آن در شراب جهت تعادل او را م اجهان و غلای آن با حرکه جهت دفع بد بوئی زیر بغل و کتف و ران و بشور آن جهت رفع عسر و لاد و مشیمه و کد داشتن آن در میان جامه و اقمشه جهت منع کرم زدن آن موثر و در سائو توین و افعال تربیب به سبیل الطیب و از آن ضعیفتر مضره مصلح آن مصطکی و مغر مئانه و مصلح آن شربت به مقدار شربت آن در مطبوخات تا یکم نقل و در معاجین تا نیم مثقال بدل آن در وزن آن سنبل هندی و گویند هاشمه و یا طایفه است * ساکودانه * بدتج سین مهمله و الف و هم کاف عجمی و وارتج دال و الف و فتح نون و ما * هیت آن دوائیست که در جزیره دلفا سری و شهر ناز و جنگ سیلان و مرکی و گله و ملاخا که از جزائر زیر باداند پیدا میشود درخت آن مانند درخت سونبیل که درخت هندیست که از شر آن نوع یتبه بهم میرسد و پوست آن بسیار مشیم و استخوان آن نازک و خوسر و دمان البیابان و پوست شست بالای آن بود و رمی کنند و آرد دانه دار را از چوب تریب داد * بران درخت میکشند از آن دانه و مانند فنیله نم چیزی جدا میشود آ دانه را خشک کرده دانه را میفرشند و فنیله مانند آنکه کم بهاست بمصرف خود میآوردند و بول دیگر کرد بخت که در جوف درختی در آن مکنه میشود بر مآیل آن را با آب خمیر کرده خوب بسیار صغار مانند لؤل خشخاش میسازند و میفرشند * طبیعت آن کرم در درم و تود را ول * افعال و خواص آن مقوی و مبهی و منتظر و مسکن بدن و ملین طبع است و در شتر آ شامین آنست که قدری از آن را با شیر تازه و و شیل * مانند شیرینج طبع نموده بقتل یا نهاب شیرین کرده * مباح شامند و کسی را که شیر مروافست نمیکند یا در بیمارها در آب پخته و یا نهاب شیرین کرده بمصرف و در مقلار شربت آن از ده مثقال تا هیست و مثال است

* ساکودانه * بدتج سین و الف و لام و الف و هم و سکون نون و فتح دال و راه مهملتین و الف ام یونانی نوعی از عطایه است و برکی به لاله اغود و یون نامند * هیت آن حیوانیست شبیه به ارد و است و یا در دود ستهای آن کوتاه تر از باها و گردن آن با رنگ و دم آن کوتاه و بزرگتر و بهی تر از سام ابرص و لون آن ابلق از زردی و صیامی و بطی الحریکه و اکثر سردم آن سیاه میباشد و گوشت آن تش در آن تاثیر نمیکند و اگر در رتو را زدن آتش تنور افسرد کرد و و این اصلی ندارد و نیز گویند چون سنگ بروی زندگار کنند * طبیعت آن بغایت کرم و خشک * افعال و خواص آن

در کتف و ران

ساق و ران

یکشغال آن از موم قناله است مانند ذراریع و مسخن و معفن و مقرح جگ و روغنی که در آن مهراخته باشند سترند
موی و مقرح عضو و چون دمت و بای آنرا قطع کنند و احشای آنرا اخراج نمایند و در غسل چند روز بیل از بل مالیدن
آن غسل جهت درد مفاصل و اورام بارده نافع و علامت کسیکه آنرا خورد باشد کز از زخار و درد معدة شدید و درم
شکم شبه باسنقا و احتباس بول و درم زبان و زوال عقل و تبید رنگ بدن و سیاهی و بنفشی مانند بدن آنرا کزین
آن نیز همان اعراض طاری گردد و معالجه و تریاق آن علاج و تریاق ذراریع است و لعوق و راتیج و علك البطم با میعه
و جنطیانا و غسل باقیه و غسل و آشامیدن طبع کافیتوس و خوردن قرصی که در آن کافیتوس ریخته باشند و خوردن برگ
سوسن در روغن زیت بخیته و مرق صفادع و مطبوخ یا اصل قرصه و تریاق آن تشم سلحفاة بری یا بحری در آب شروین ریخته است
* سامان * بفتح سین و الف و فتح میم و الف و نون * ماهیت آن نوعی از بودیست که بفارسی پیر زمانند بسیار نرم
و بارنگ و مائل بزرردی و از آن حصیر و ترمیم میدهند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن جلوس
بر آن باعث دفع و جهت رفع بواسیر نافع و سوخته آن طالع نزالدم است

* سام ابرص * بفتح سین و الف و میم و فتح الف و سکون باء موحد و را و صاد مهملین بشیرازی ما ترنگ و با صفهائی
مالیالی و پهنی و چپکلی و در بنگاله تکنکی نامند * ماهیت آن اسم و زغه است ولیکن مصطلح آنست که بری آنرا سام ابرص
و بلای را و زغه مینامند که بفارسی چلباسه و آن کوچکتر از چلباسه و شبیه بخردون و با نطفه است و طبیعت آن سرد و خشک است
چلباسه نیست و بهترین آن آنست که در سیاه باشد * طبیعت فرد و نوع آن در موم گرم و خشک * افعال و خواص
آن فساد کوکب و آن براعضا جاذب پیکان و خار و رافع ثآلیل و نبله و مسماریه و کد استن جگر خفک آن بردن آن
گرم خورده ممکن درد آن و طلای خشک آن با روغن زیتون بر سر و غیر آن جهت رویالیدن موم و رفع احتباس بول
و چون شکافته بر موضع عقرب گزیده گذارند و جمع آنرا تسکین دهد و قطور زبل آن و خون و بول آن باندک مشک در
احلیق جهت رفع فتق صیبا و بیماری موثر و همچنین جلوس در طبیعت آن همین اثر دارد و خوردن آن مورتل و امراض
ردیه مصاح آن شربت ریاس و امثال آنست * فصل السین المهمه مع الباء الموحده *
* سبج * بفتح سین و باء موحد و جیم در آخر معرب شبه فارسی است و آنرا حق و شوق نمیزانند * ماهیت آن سنگی
است سیاه و براق و زرد شکن و سبک و از بلاد همدان و هند و جبال شام خیزد و بهترین آن بسیار سیاه و براق صافی رخو آنست

* طبیعت آن در درم سرد و در موم خشک * افعال و خواص آن خوردن آن جهت خفگان و کشودن مد و تقویت
معد و تقویت حصه و رنگ آن با شراب مقوی باصره و دل و اکمال معرق مغسول آن با غسل جهت جلای بصیر و رفع
غشاوه و رفیق و تقویت قوت باصره بغایت نافع و بستر و میل آنرا در چشم کشیدن و پیوسته در آن نگاه کردن مانع نزول
آب رمل مقوی باصره و مشابه رنگدانه شدن آن با خود بطریق انگشتری و غیر آن جهت رفع چشم بد و تعلیق آن بر سر رافع درد
هر و نگاهداشتن قطعه آن که بقدر یکشغال باشد جهت رفع نزع و وحشت آزموده است و کونند چون سوره لم یکن بر معینه
آن بقلع خفی و سطرود قیمه چند نویسد و صاحب قوه پیوسته در آن نگاه کند و در غیر آن نظر نکند و بیکروز لغو آن زائل
گردد و از مجربات شوره اند و اسطوخودوس که آنرا کسانیکه معن باشند و در چشم ایشان ضعیفی باشد و یا مانند خیالی و یا حبابی
و یا مکی و یا ابری در پیش چشم ایشان آید آئینه ازان سازند و اکثر در آن نظر کنند زائل گردد و دلای مسیق آن

بآب بر مذ اگر جهت ادر اربول مجرب مضر و مصلح آن آب الجبر و صاحب اختیارات بدیعی و نرع نوشته که یکی را از دیند قنچاق میآرند و آن آبیست که بنور و رایام منجمد میکرد و دوتوع دیگر را ارجیلان میآرند و این کانی بود و بهترین آن نوع اول است و نوشته که آورده اند که آن بآتش بر افروخته میکردند مانند هیزم و بوی آن مانند نبط است

سپستان * بفتح سین و کسر باء و سکون هین و همزه و فتح تاء متاعه فوقانیه و الف و نون لغت فارسی است بهوبی و بقی و بهین و سورده نامند و معنی سپستان اطباء انگیزه است بجهت شدت نفع آن از برای کلیه و آنرا مضاعفه مضاعفین نامند * ماهیت آن نمر درختی است و دوتوع میباشد یکی بزرگ بقدر آل و در اندرون متصل بختم آن آبای و تخم آن از لیم آن جل و دوم از آن کوچکتر و تخم آن چسبیده بلغم آن و لعاب این کمتر و شیرین تر از نوع بزرگ و دوتوع در خوشه میباشد و در بختکی و رسیدگی زرد و بعد از بختکی سیاه رنگ و بهترین آن بالید و رسید و تازه و شیرینی آنست و درخت آن بزرگ تا بد و قامت و زیاده بر آن تا پنج شش قامت و رنگ ساق آن سفید و شاخهای آن همز و برک آن مل و رو بزرگ و اندک خشن و در بلدان حاره بسیار بهیم میرسد و در اکثر بلاد فارس و نواح آن کثیر الوجود * طبیعت آن در حرارت و برودت معتدل و در اول تره افعال و خواص آن کذاشتن آن در دهان و فرو بردن آب آن و آشامیدن آب نقیم آن و یا مطبوخ آن جهت تلهم سینه و حلق و اورام آن و خشونت صوت و سرده خاریا بس و گرفتگی آواز و تسکین حلق و صفرا و عطش و حرقة البول حاد و از حدت صفرا و اخراج کرم معده و اسهال مجرور و المزاج مواد سوداوی و بلغم شور و اصلاح دریه مسهل و تباهی حاره صفراوی و در مویه و بلغم شور و سبج عارض از شرب شراب حاد و ازادیه حاده نافع و قلیل الغل ادمول و طوایف بلغمه و مزلق آنچه در اما است خصوصاً تخم بآب مطبوخ آن و غماد مطبوخ آن در دوشاب جهت کشودن دمل مجرب مقدار شربت آن از سی عد داده منقال مضعف معده و کوبند مضر جگر است مصلح آن در مرد و دین برک کل مریح و در غیر آن عتاب بدل آن خطمی است و چون چهار پنج عد دبرک نورسته آنرا بر بزه کرده بشب و آب نشهاند و صبح مالید و صاف کرده بیا شند جهت جریان منی و قرحه اخلیل و منانه که بفارسی سوزنک و بهندی سوزاک نامند نافع و در رو بوست سوخته خشک آن جهت تسکین وجع و زخم بآتش سوخته مغیل

سپینه * بفتح هین و کسر باء فارسی و سکون با و هاء بلغت و رنگی نام ماهی است * ماهیت آن ماهی است که در ریابهم میرسد استخوان آن بسیار صلب و زرگران بر آن نقش حلی و زیور کنند و در آن نقره و طلا کلاخند و میرزند و اطفال ببولح آن مینویسند و لیم و مغز آن سفید نرم و بر سرخ مانند اسفنج و در حوفا آن نجای خون آب بسیار ساهی میباشد و عرق ماهی دیگر یا شخصی و صیادی فضل آن میکند از آن آب سیاه قدری در آب مسرزد و آب میگردد بعد یک چیز در آن نمی نمایند و آن ماهی خود میکوبد و چون سیاهی جوفا آن را در چرخ آفرورزند مانند روغن مشتعل گردد و اگر در انخانه چراغی دیگر نباشد کوبند آن خانه باز کند و بنظر میآید و کوبند بیضه آن جهت تفتیت سنگ منانه و کلیه و ادر اربول نافع است

سپین * بفتح سین و کسر باء فارسی و سکون هین و همزه و فتح تاء متاعه فوقانیه و الف و نون لغت فارسی است بهوبی و بقی و بهین و سورده نامند و معنی سپستان اطباء انگیزه است بجهت شدت نفع آن از برای کلیه و آنرا مضاعفه مضاعفین نامند * ماهیت آن نمر درختی است و دوتوع میباشد یکی بزرگ بقدر آل و در اندرون متصل بختم آن آبای و تخم آن از لیم آن جل و دوم از آن کوچکتر و تخم آن چسبیده بلغم آن و لعاب این کمتر و شیرین تر از نوع بزرگ و دوتوع در خوشه میباشد و در بختکی و رسیدگی زرد و بعد از بختکی سیاه رنگ و بهترین آن بالید و رسید و تازه و شیرینی آنست و درخت آن بزرگ تا بد و قامت و زیاده بر آن تا پنج شش قامت و رنگ ساق آن سفید و شاخهای آن همز و برک آن مل و رو بزرگ و اندک خشن و در بلدان حاره بسیار بهیم میرسد و در اکثر بلاد فارس و نواح آن کثیر الوجود * طبیعت آن در حرارت و برودت معتدل و در اول تره افعال و خواص آن کذاشتن آن در دهان و فرو بردن آب آن و آشامیدن آب نقیم آن و یا مطبوخ آن جهت تلهم سینه و حلق و اورام آن و خشونت صوت و سرده خاریا بس و گرفتگی آواز و تسکین حلق و صفرا و عطش و حرقة البول حاد و از حدت صفرا و اخراج کرم معده و اسهال مجرور و المزاج مواد سوداوی و بلغم شور و اصلاح دریه مسهل و تباهی حاره صفراوی و در مویه و بلغم شور و سبج عارض از شرب شراب حاد و ازادیه حاده نافع و قلیل الغل ادمول و طوایف بلغمه و مزلق آنچه در اما است خصوصاً تخم بآب مطبوخ آن و غماد مطبوخ آن در دوشاب جهت کشودن دمل مجرب مقدار شربت آن از سی عد داده منقال مضعف معده و کوبند مضر جگر است مصلح آن در مرد و دین برک کل مریح و در غیر آن عتاب بدل آن خطمی است و چون چهار پنج عد دبرک نورسته آنرا بر بزه کرده بشب و آب نشهاند و صبح مالید و صاف کرده بیا شند جهت جریان منی و قرحه اخلیل و منانه که بفارسی سوزنک و بهندی سوزاک نامند نافع و در رو بوست سوخته خشک آن جهت تسکین وجع و زخم بآتش سوخته مغیل

سپین * بفتح سین و کسر باء فارسی و سکون هین و همزه و فتح تاء متاعه فوقانیه و الف و نون لغت فارسی است بهوبی و بقی و بهین و سورده نامند و معنی سپستان اطباء انگیزه است بجهت شدت نفع آن از برای کلیه و آنرا مضاعفه مضاعفین نامند * ماهیت آن نمر درختی است و دوتوع میباشد یکی بزرگ بقدر آل و در اندرون متصل بختم آن آبای و تخم آن از لیم آن جل و دوم از آن کوچکتر و تخم آن چسبیده بلغم آن و لعاب این کمتر و شیرین تر از نوع بزرگ و دوتوع در خوشه میباشد و در بختکی و رسیدگی زرد و بعد از بختکی سیاه رنگ و بهترین آن بالید و رسید و تازه و شیرینی آنست و درخت آن بزرگ تا بد و قامت و زیاده بر آن تا پنج شش قامت و رنگ ساق آن سفید و شاخهای آن همز و برک آن مل و رو بزرگ و اندک خشن و در بلدان حاره بسیار بهیم میرسد و در اکثر بلاد فارس و نواح آن کثیر الوجود * طبیعت آن در حرارت و برودت معتدل و در اول تره افعال و خواص آن کذاشتن آن در دهان و فرو بردن آب آن و آشامیدن آب نقیم آن و یا مطبوخ آن جهت تلهم سینه و حلق و اورام آن و خشونت صوت و سرده خاریا بس و گرفتگی آواز و تسکین حلق و صفرا و عطش و حرقة البول حاد و از حدت صفرا و اخراج کرم معده و اسهال مجرور و المزاج مواد سوداوی و بلغم شور و اصلاح دریه مسهل و تباهی حاره صفراوی و در مویه و بلغم شور و سبج عارض از شرب شراب حاد و ازادیه حاده نافع و قلیل الغل ادمول و طوایف بلغمه و مزلق آنچه در اما است خصوصاً تخم بآب مطبوخ آن و غماد مطبوخ آن در دوشاب جهت کشودن دمل مجرب مقدار شربت آن از سی عد داده منقال مضعف معده و کوبند مضر جگر است مصلح آن در مرد و دین برک کل مریح و در غیر آن عتاب بدل آن خطمی است و چون چهار پنج عد دبرک نورسته آنرا بر بزه کرده بشب و آب نشهاند و صبح مالید و صاف کرده بیا شند جهت جریان منی و قرحه اخلیل و منانه که بفارسی سوزنک و بهندی سوزاک نامند نافع و در رو بوست سوخته خشک آن جهت تسکین وجع و زخم بآتش سوخته مغیل

سخت است آنچه از فلزات بموهان جدا کنند که بفارمی بر آید و مانند راجه در حین گرفتن از آن ریزد

فصل در السین مع الدال المهملة

سدادت بضم سین و فتح دال و الف و یاء موحد و بذا ال معینه نیز آمده لغت عربی است و یونانی فیچین و در تنگین

و د یلم بیم و یهندی سانول و ساتری و بلغی و زونجی و ننگالی تئلی نامند ماهیت آن سه نوع است بستانی و بری و جلی

درخت بستانی آن تا بلند و درع و برشاح و برک آن ریزه وید و بسیار سبز گویا بران غباری نشسته و کل آن زرد

و نیم آن در غلانی و سه عد و بهم بیوه منلب شکل و بهترین آن بستانی سبز تازه تنب نوکه قریب بد رخت انجیر و وئید باشد

طبیعت آن در سوم گرم و خشک و تازه آنرا گرمی و خشکی کمتر تادرم افعال و خواص آن در کانی از حضرت ابوالحسن

عم را رواست که سداب زنده میگرداند عقل را و از آن حضرت هم و حضرت ابی جعفر هم نیز رواست که سداب زنده میگرداند

عقل را و در غیر مد مل قوت دماغی را ولیکن آب پشت را متعفن میگرداند و نیز رواست که جهت و جمع گوش باغ است

و اطباء گفته اند با نریا قیت و مفتخ سل و مستل ریاخ و نفخ و مقوی معد و مشهی طعام و مد رحیم و بول و مخرج فضول بسیار

و میخف منی و مسطح جنین و قاطع باء اعضاء الراس و الصد و الغشاء و النفس و غیره جهت امراض دماغی و عصبانی مانند

فالج و ریشه و تشنج امتلائی و اوجاع مفاصل و عرق النسا شرابا و ضما و اوجعت سین و برقان و طحال و قولنج ریشی و تغیر

حصاة و بواسیر و امراض مقعد و رحم شرابا و آشامیدن آب برک طبع آن با عمل بقدر وادویه ناعه اوئیه جهت فراق مجرب

و با شربت خشک جهت تسکین درد پهل و سین و تنگی نفس و سرده مزمن و تسکین مغص و ورم حار رنه و وجع مفاصل و عرق النسا

و لرز تبهای بارده و مطبوخ آن در زیت جهت اخراج کرم معد و مطبوخ آن در شراب که شراب بنصف رسیده باشد جهت

رفع استسقای لیمی وید ستر و ضما آن با مطبوخ انجیر وید ستر و انجیر و نمک برورده آن و یا با نسک جهت حدت بصرو

مایلین برک آن رافع بوی پاز و سیر از دهان و قدر قلیل آن مقوی فاضله و مشهی و جشا آورنده و با انجیر و گردان

جهت سموم مشرب و در سموم بوم و مد اومت آن هر روز بقدر یک گرم جهت از ال فالج و ریشه و تشنج مجرب خوردن

تشم آن وید ستر و حول آن بعد از جماع مانع آبستنی و مقارم جمیع سموم مد اومت خوردن برک و نیم آن با عت معوط

جنین و همچنین حمول و بخور آن و مد اومت بودند آن با عت ضعف بصرو حواس و تار بکی قلب و ضما برک آن جهت

از ال در گردن مشرب و رنه و سک دیوانه مغیول و مانع حمل و قطور عصاره آن در گوش جهت دوی و طمیین و ثقل مامعه

و قطور آب مطبوخ آن با سرکه در بینی اطفال جهت رفع ام الصبیان و قطع رعان وید ستر و نفوخ برک خشک آن در بینی

قطع رعان نماید و ضما آن با روغن گل و خل خمر جهت تسکین صداع و با ورق الفاو جهت ورم انشیان و با موم و

روغن مورد جهت بشور و با شربت و عمل جهت قویا و شستن عضویان و قطرون جهت دفع بهق سفید و اقسام تا لیل نافع

و احتقان آب مطبوخ آن جهت رفع قولنج و چون آنرا در روغن زیت طبع دهند و منانه را بد آن تکمیل کنند ادرار بول

کند و با خود اشتن آن باعث گریختن حیوانات مودی صاحب شامه است و عصاره آن در سائر افعال مانند برک آنست

و تصور و انجبال آن با آب را زبانه و غسل در چشم جهت رفع ضعف آن و باعث حدت نور با صره و چون آنرا در پودر

انار کرم کنند و در گوش بچکانند جهت تسکین درد آن و ملای مستول آن در سرکه و سفید اب و روغن گل سرح جهت جمره

و نماله و فروج رطبه مر و با عمل جهت درد مفاصل و با غسل معوط آن جهت ام الصبیان اطفال و کوبیدن خوردن آن جهت

فالج و خشک و شقی نافع و هر روز یک رم آن جهت فواق و آسائیدن و طلا نمودن آن جهت کزیدگی مغرب و مار و زهر و سگ
 دبو نه و رفع زهر و غل و آبستنی نافع و مد امت برک آن مصف با صره و مصلح و مورث شقیقه و محرق اخلاط و منی
 و مصلح آن سگچین را نیمون مقدار شربت آن کمر السن راعه درم تا حه منقال و صغیر را یک قیرا طاجهار قیرا طبل آن
 صغیر امت و کویک نفع و نودنچ و کویک میسنبر و تقیم آنرا جون بکوبند و یک گرم تا در درم آنرا با عمل و یا سگچین بیا شامند
 صرع و کابوس و حلت تبصر و فواق رنجی و سردی معده و قولنج رنجی و اکثر صوم و نافع وین ستور شامیدن آب طبع
 آن و چون در زیت طبع دمنند و منانه را بد آن تکمیل نمایند و در راول کد و صغیر لپول را زائل سازد و چون تخم آنرا
 داخل نمیدانند با عفت خوشبوئی و شدت اسکار و دفع ضرر آن میشود و بزودای بدن برمی آید و لیکن مورت و طوبیت
 و ماغ و مداع و در دسرو و نقل آن میگرد و صمغ بستانی و بری آن بیا عیت کرم و خشک و کرمی آن کمتر از خشکی آن و غیر
 ثابسا است و جهت ترخه چشم و تحلیل خنا زیر و ارام زیر بغل و کش زان و برص و غر زجه آن بقل ریکه آنک جهت اخراج
 جنین و مشیمه و در ارض مجرب و روغن مداب که بکجز و آنرا با چهار جز و آب ده جز و روغن زیتون و چوشاند
 قار و روغن بماند جهت سترخا و برودت کرده و منانه رد و یهل و کمر و رحم عارض از اختناق آن و تحلیل ریاخ و لوز زتها
 و خوردن آن بقل رصف اوقیه در حمام جهت رسته و معوطیکه آنک آن جهت رفع ثقل معده و حقه آن جهت مضمض
 و قولنج رنجی و خطی و حمل آن جهت اخراج جنین و مشیمه و در ارض نافع است

* سداب بری * برک آن بار یکتر و کم شاخ تر و بد برتر از بستان نیست * طبیعت آن در چهارم کرم و خشک و
 دوائت بران غالب * افعال و خواص آن اقرب صوم قله است چهار درم آن کشند و ترازد فلی است حرارت
 و سوزش اندرون و رنک و سرج کرد و چشمها بر آید و بول و غایط بند کرد و دوائت این نیز مانند دوائت اوات آنست
 و عصاره آن با عت ریاغ قوی و متال و چون آنرا بر آغش و آبکینه بماند مانع ز نلک رفتن آن و چون در مکان کوفته اند
 و مرشان بریزند حیوانات میخس نزد یک آن موضع نروند و ضاد برک آن موجب جذب مواد و احراق و موت عضو و ضاد
 پوست نبات آن با شراب جهت داء العلب نافع و اگر مزمن شده باشد با عصاره و اندک بیه آن با سه مزوج نمایند و مجرب
 المزاج را استعمال آن اصلا جائز نیست و میر و دلمازاج چون خواهل استعمال نمایند باید که بقل زلت مقدار استانی
 داخل نماید زیرا که عمل این اعضا عمل آنست و کویک مباشر جمع طبع آنرا تورم در دست و صورت بهم میزند با خارش
 و لبل اما مباشر آن اولاً باید که اغصای خود را با دمان بارده تدفین نماید پس متوجه کرد

* سداب * بکسر سین و سکون دال و راء مهملتین بعارضی که از بصلی بیر نامند و ثمر آنرا بعر بنی بق کویک * ماهیت آن
 بری و بستانی میباشد بری آن در خار و آنرا اصنام نامند و نمر آن کوچکتر و خوشتر و چاشنبه را بشکل سنجید و بعد از رسیدن
 خرخ و زرد رنگ میکرد و بستانی آن کم خار و ثمر آن بزرگ تر و اندکی تر و خوشتر و شیرین و در شاهجهان آباد و اکبر آباد بهیار
 خوب و شاداب و با شکل و انواع و بزرگ و پالیده و نابغ را لوجه زرد آلود میشود و فرو بسیار در دوزان است و در بلاد کرم و برهم
 میرسد و بهترین آن بزرگ پر گوشت و سبک و شاداب زرد رنگ و یا سرخ رنگ آنست که دانه آن کوچک باشد و از بد
 مرا در هرک ساهیند آنست * طبیعت آنست * در اول سرد و در دوم خشک و بستانی تازه آن سرد تر و خشک آن
 سرد و خشک و سردی و تری ترش آن زیاده از شیرین و منخوش آن معتدل و بعضی شیرین آنرا در اول کرم دانسته اند

مسدودند و نیز بوی بروج الو قار طلاق می نمایند و موصوف بقدر آبی آنرا بمرج الصنم دانسته و گفته آن را شجر سلیمان بن داود
علیهما السلام مینامند جهت آنکه حضرت سلیمان عم بآن استعانت میجسته بر همه اعمال خود و همچنین اسکندر رومی و آن
درختی شریف و بزرگ قدر راست از قدیم الایام ربیع آن بمرج الصنم است که بادشاهان تعظیم آن میکنند و درخت این
خود دکه میدانند و درخت آن شبیه بلقی است و بتفصیل در مالایسع مذکور است و صاحب تصفه حکیم میر محمد مؤمن
گفته ابنسوس است و در حرف الالف مع العا مذکور شد **افعال و خواص آن جهت رفع موم و رکیدن رتیلاناع است**
* سرخس **منع سمن و را و سکن خا و سمن مهمله اسم فارسی است و دیونانی بطارس و در تنگابن و در بلم جمار و بهندی کیل**
دار و دیوس و نیز در ینکاله نکهر اج مانند * **ماهیت آن** بخشی است سیاه رنگ مائل بسرخ و برگه و پرازشهای باریک
و نرماده می باشد نر آن بی ساق و بی ثمر و بی گل بلکه شاخه از بیخ آن میروید بقدر زرع و کمثر از آن و بر اطراف آن
برگهای مشرف نزد یک بهم شبیه بمرهای بال مرغان و ماده آن بی شاخ و منحصراً بیک برگ مرتفع و تا چهار سال توت آن باقی
می ماند و بهترین آن بزرگ سنگین مائل بسباهی است که مکسور آن نستقی رنگ باشد * **طبیعت آن** : در دم گرم و در
اول خشک **افعال و خواص آن جالی و مفتی و محلل نفی و مجفف بلذع و مغرق و دافع قمل و بخار سوداوی و مسهل**
اتساق گرم شکم و معاصص و باخریق مفید یا سیه و با ستمونیا و عسل و در ستور و عوق آن با عسل مخرج مای اصغر و مانع حمل
و مسقط جنین و حب القرع است و جهت خفقان عسر العالج و جراحت کرده و مثله و عرق النساء و نفوس و در دماغا نافع و
آشامیدن تک منفال آن با سه عن در زرده تخم مرغ نیم برشت سه روز متوالی جهت رفع کوفتگی اعصاب و سقطه و ضرر به غایت
مفید و چون از نوع نر آن شش رطل تازه بازک را بقدر باقی ریزه کرده و در دوازده رطل عسل بپوشانند تا مهربا شود و با
عسل یک سان کرد و در صندل بمالد و هر روز چهارده منقار آنرا بنوشند جهت رفع درد و رکیدن مزمن مجرب و در زور
بخشک آن جهت جراحت رطبه عسرة العالج بغایت آزموده و چهار درم آن با شراب جهت اخراج حب القرع و جنین و سه
درم آن جهت اخراج حیات که گرم دراز معده است و شرط استعمال آن آنست که قبل از آن سیر خشک بشویند و برگ تازه
نورسته آن ملین طبع و چون چند روز متوالی بماشانند مواد منتن چشم را بیک دفع کند و ضماد آن بر هر عفوی موجب
اخراج فضول رجون با حنا بر سر طلا نمایند جهت منع نزول آب و چشم نزد ابتداء علامات آن مفید و نثر نمودن برگ
آن در خانه مانع کبک مضر و مصلح آن شمع ارمنی مقل او شربت آن تازه مثقال بدل آن تقبیل است
* سرس * بکسر سمن و را و سمن مهمله در آخر اسم درخت هندی است و گویند که آنرا سلطان الاشجار و بخاری درخت زکریا
نامند * **ماهیت آن** درخت هندی است و موزون و برگ آن بادامی شکل و بی تشریف بعضی انگشت کوچکی و بطول یک
و نیم بند انگشت و از برگ نمر هندی اندک بزرگتر و شکل آن و در شاخه های باریک محاذی یکدیگر و مترکم و گل آن شبیه گل
کلاب جامون و خوشبو و رنگ آن زرد و بعضی سفید نیز نادراوتخم آن بقدر تخم خیار شمیر و از آن کوچکتر و نازک و در غلافی
مانند تخم قرغاما از غلاف آن بزرگتر و بسیار یمن تر و تازه آن نرم و خشک آن بسیار صلب و دیر گوید و میگرد و طعم مغز خام
آن شبیه بطعم نود خام اما با اندک عفوصت و حلاوت کمی و پوست درخت آن ضخیم و خشک * **طبیعت آن** : سرد و خشک و
شاید گرم باشد **افعال و خواص آن** خوردن برگ بخته آن جهت رفع شکم و کوی که آنرا بخورند و عصاره برگ آنرا در
چشم بچکانند و نیز بخورند و مضغه با آب مطبوخ پوست درخت آن جهت تقویت لبه و دندان مجرب و چون پوست درخت

بر موضع زخم کزید و سبک مرهمی از روغن زیتون و سرکه و جاج و شکر کند و اگر ملتی از کزیدن سبک دیوانه کن شد
باشد بقل رد و معلقه هر روز بدهند و گویند شرط احراق آن بجبهت این امر وقتی است که آفتاب در اوج باشد و یا مقابل
ذو نبال شد و شعری یمانی طلوع نموده باشد و در ستور هرگاه با یک جز و مشرق مل کو رو نیم جز و جنوبی تا و عشر جز و گذر
افاضه نموده و روزیازاد و بران هر روز و معنای آب سرد بنوشند جهت دفع اذیت سبک دیوانه مؤثر و همچنین چون
به معنای خا کستر مل کو رو با یک معنای و نیم جنوبی یا با شراب بنوشند و همچنین با عسل و ضماد خا کستر آن با عسل که با هم طبع
نموده باشند جهت شفاقی یا و معنای و شفاقی که از سرما بیم رسید باشد و شفاقی ماده مرطانی نافع و تعلیق چشم آن بر
صاحب تب غیب نافع و گویند مضر منانه و مصلح آن کل قبری زحل مختوم است مقدار و شربت خلم آن چنان معنای و از موخته
آن سه معنای و در ستور احراق آن درد ستور احراقات مقدّم و سفوفات و اقرص آن در قرابا دین مل کو رشد

* **سرطان** این بحر سی * بقا سی خرچنگ در بائی نامند * ماهیت آن در نوع است یکی آنکه ماهی است که در دریا است و نرم
بود چون از دریا بر آورند و هوا بد آن رسد متحجر گردد و جهت آن بقدر سرطان نهی و از آن کوچکتر و صافی و نرم بود
و از سواحل دریا می افتد و درم شبیه سرطان نهی نیست و لیکن بسیار سفید و شبیه بخشک است و صیادان
ماهی در بلاد دیلم و تنگاب آنرا بقلاب نصب نموده با آن صید ماهی میکنند * **طبیعت** این سرد خشک * **افعال و خواص**
آن سوخته آنرا با جلا و تطبیع زیاده و اکثرا آن جهت دفع رطوبت با تیکه از طبقات چشم و در جهت تقویت عضلات چشم
و روشنائی آن و جرب و فخر و سلاق و دفعه و زرد آن جهت قطع نفوذ مجرای احت رسون آن جهت جلائی دند این و بالای آن
جهت کاف و نش معید * **طبیعت** دوم سرد و تر از اول و مشرق آن در خواص ضعیفتر از اول و خوردن آن کشته است
* **سیر** نجی بفتح سین و ضم را و سکون نون و کسر خیم فارسی و بالغت مندیست * **ماهیت** آن نهیست مندی و تا بیک ربع
و نیم و ساقی آن کره دار و بر سر کوه ها شاخه های سفید و کل ریزه و در زمین بر کله تشنه های ریزه و سفید اندک
چون بر یک نبات آن شبیه بر یک خرخته بزک رازان نازکتر و بی طعمی غالب * **طبیعت** آن مائل بحار و رطوبت
* **افعال و خواص** آن خوردن بر یک مطبوخ آن جهت رجوع ظاهر و مغا صلا و ساثر اعضا و بیع آن با دارا ثقل بوده
جهت حمایت مرکبه نافع و ضماد بر یک و نبات آن با کات مندی و اندکی زنجبیل در جهت التیام زخما های پسر

آلان مال نافع و داحس و انز معین

* **مسره** بفتح سین و سکون را و زواحم فارسی است و بهشتی نیز همین و لعل نامند * **ماهیت** آن در نوع است بری
و بستانی بری آن که جبلی نیز نامند درخت هر عراست و در حرف العین ان شاء الله تعالی خواص اند و بستانی آن
درختی است بسیار بزرگ و عظیم و موزون و برگهای آن بسیار ریزه و خزان نمیکند و ثمر آن کوچک صوبری شکل شبیه بجز
رومی و آنرا جزو السرو نامند و مغزی اند ارد و در خامی سبز و صلب و بعد از رسیدن اندک زرد رنگ و خشنی در حوض
اجزای آن اندک حلاوت و حرارت و مرارت و عقوبت بسیار و تخم آن سفید زرد رنگ شبیه بل اندک س و از آن نازکتر
* **طبیعت** آن در اول گرم و گویند در حرارت معتدل و در موسم خشک و سرد آنرا از ساثر اجزا بگرم تر و صغ آن گرم حاد
حریف و قریب بصغ صوب و بضعیفتر از آن و رطوبت مائله از آن ضعیفتر از قطران درخت شربین * **افعال و خواص**
آن برک آن قابض و متالی و قاطع نفوذ الدم و زائل کنند و سفوفات و موی و آشامیدن طبع آن جهت عوارض اول و قریب

امعا وسیلان فضول از منافا و یک ستور آشامیدن درمقتل از برک سائید آن با نیم مثال مرمکی جهت تقویت مثانه و رفع بول در فراش و عسر البول مفید و غرغره طبع آن جهت درد دندان و قروح لثه و استرخای آن و لعوق آن با عسل جهت سرفه کهنه مجرب و مقوی معده و کوفتن که برک آن مندر است و آشامیدن تمر آن با شراب طیب جهت قطع نفز الدم و رفع نفس الانصباب و منع انصباب فضلات بعد و قرحه امانانغ و چون ثمر آنرا بسایند و برفق ضا د کنند جهت منع زیاده و تحلیل آن نافع مضر نه مصلح آن کتسرا و نشاره چوب آن جهت منع سیلان فضول و با مرصاف جهت تقویت مثانه و رفع بول در فراش نافع و حرق مغسول برک آن جهت سوختگی آتش و غیر مغسول آن جهت قروح و جروح و طبعه ضا دا و ذرور نافع و صا د برک یخته آن در هر که که با تومس مخلوط کنند جهت فلع آثار بهق و سفیدی ناخن و با ادویه مذابیه و بهتیهایی جهت تنقی و التیام جراحت و تقویت اعضای مسترخه سست شده و قطع نفز الدم و تحقیر زحاما و تحلیل اورام و رفع اعدا و با آرد جو و آب جهت اورام حاره چشم و حمه و ونبله و سوختگی آتش و سقوط صمغ آن جهت ثقیله رطوبات دماغی و ذرور آن جهت بواسر الانف و عصاره ثمر تازه آن نیز جهت بواسر الانف و بواسیر متعل و با گلنار جهت قروح رطوبه سرد سائر قروح بدن و تنعمه قروح و غنچه و خائیدن آن جهت رفع سیلان آب دهان نافع و چون ثمر و برک آنرا با آله در آب و سرکه طبع نمایند نامهر شود پس با روغن کنجد بخوشانند و غل آن را بر موی هماد نمایند و روغن را طلا کنند جهت سیاه و دراز کردن و حفظ سقوط موی مجرب و بل ستور چون بکوبند و با سرکه و حنا کوبیک و بسرشد و بر موضعا نمایند سیاه و قوی گرداند و تصمید آن با موم و روغن زیتون و غلب جهت تقویت معده نافع و بدل آن بوزن آن از زروت سرخ و نصف آن پوست انار را خواص آنست که چون ثمر و برک و شاخ آنرا در خانه نکند از آن پشه داخل نشود و اگر بشود آنرا بکشد و بل ستور و دهنود آن همین اثر دارد *

بفتحه سین وضم راء مہملین و خفای ہا و سکون نون و کسر جیم فارسی و بالغت مند بست * ماہیت آن
لباتی است مند ی برک آن شبیہ ببرک ربطہ وکل آن ریزہ و سفید و از ان خرد تر از زمین بسیار بلند نمیشود * طبیعت
آن معتدل در حرارت و در اول خشک * افعال و خواص آن سقوط یکدل آن باد و جلد فلغل جدت تعفیف سادہ
خیشوم و دفع فصول و داعی و رفع نقل سر و مداع و رفع حلا ام مجرب گفته اند و خوردن نبات نختہ آن بطریق یورانی بی
ترشی جہت جبر کرکہ تا چہار روز بخورند و برک نختہ آنرا بر موضع مکر و ویندند قائم مقام مومیا می گفته اند *
سر یونکہ * بفتح سین و سکون را و ضم باء عجمی و خفای ہا و سکون را و نون و فتح کاف و بالغت مند بست * ماہیت آن

نما نیست شاخهای آن باریک و بلند بقدر سه ذرع و بر کهای آن باریک و بلند فی الجمله صنوبری الشكل و مزدوج در دو صف
مخاضی یک یک بر شاخهای باریک و بر هر شاخ پنج شش تا هفت زوج و یک فرد و یائین بر کهای از بالای آنها باریک تر و بیشتر
بر کهای اندک خشن و رگهای آن اندک نمایان و اندک صلب در وقت انفصال از وسط و کهای کستبخته نمیشود و دماغ آن اندک
تلخ و کل بعضی سرخ و بعضی سفید و مغیول آن کمیاب و جسم آن در غلافی شبیه بغلاف باقلا آنگاه از آن بساریار بکنند و
کوچکتر در مغلافی چهار پنج تا شش و تخمهای آن ریزه شبیه بکرده و پوست آن خالدار و مغز آن زرد و تلخ * طبیعت آن
گرم و تر و بعضی سرد دانسته اند * **افعال و خواص آن** مفتح و مدر و آشامیدن آن جهت سرفه و نگی نفس و حیات
سودا و ریه و امراض جگر و ریه و زکریه و مثانه و دماغ و مایل و بشور و اورام و مسکن عطش و مانع افساد خون و عموم و چون

مقدار دو آثار از برک آن و یک آثار از زهر آن بیک خشک نموده بسایند و تا چهار روز هر روز یک کف آنرا بخورند و بواسطه این
را بسیار مفید و چون نه ماضی آنرا بایکاشه غلغل سیاه آب سائیده صاف نموده بنوشند جهت سرطان نافع و چون چهار
ماهه یا نه ماضی آب برک آنرا با غلغل سیاه بسایند و حب بندند و تا چهار روز بنوشند جهت آتش که با د فرنگ نامند
مجبور و چون برک و ساق و بیض آنرا خشک نموده بایکاشه غلغل سیاه بسایند و روزی مقدار سه مثقال آنرا با یا شامند و در اربول
نماید و انقباض طعام کند و تغذیه نفس آورد و اکثر امراض سوداوی را نافع است .

سراج القطرب * حیاء حب است

سراج القطرب * نه نیست که ناخشا نشد است در شب میل و خشک و کوبند و بوج الصنم است و کوبند ایمی مشترک

امت مثل سراج القطرب * فصل السمين مع انطاع الملهمة *

سراج خینس * بفتح سین و طار و الف و کسر خا و سکون یاء مثناة تحتانیة و ضم نون و سین مهمله در آخر لغت یونانی است

ما هیست آن نباتی است ما بین کبیا و شجر و شویمه بفرامیون و پر برک و برک آن ریزه و سفید و اندک مزغب و

خوشبوئی مائل بکراهیت و شاخهای بسیار سفید رنگ از یک بیخ رسته و اما نبات آن از نبات فرامیون بلند تر و برک آن ریزه تر

و سفید و شاخهای آن نیز سفید اختلاف فرامیون که زرد رنگ است و کل آن ریزه مائل بزرادی و انبوه و داعم آن تند و تلخ

و آه و زنده است آن کوهستانها و زمینهای صلب خشک طبیعت آن در موم کرم و در آخراول خشک افعال و خواص آن

جهت ازاله توحش و خوف و وسواس و مالتخولیا و خفقان بار و بیشتر ای و ارجاع اندر و بی حادث از ریح غلظت

بارده و تقویت قلب و نفس و تنقیه مریضه و ادرار و بول و حیض و اخراج مشیمه جهت آنکه مفصل آنست شر با و حمو لا

و جهت کزیدن سگ دیوانه بیش از آنکه از آب بترسد قی نمودن بآب مطبوع آن و چون در روغن زیت جوش دهند

و رکوش بپا کنند جهت تسکین درد دندان و سرد ستور چون بدان مالند و بر پشت بنشیند نافع مقدار شربت آن تا یک گرم است

سراج یون * بفتح سین و طار و الف و کسر راء مهمله و ضم یاء مثناة تحتانیة و سکون و ارون لغت یونانی است

ما هیست آن نباتی است ما بین شجر و کبیا شبیه به شجر و اشجار و میوه و بیض و رسته ای و جد آن نیز میوه و کل

آن شبیه به بنفشه و چندان متصل بهم مانند خوشه و اندک ریزه و ساق آن سبز مائل بسیمای و برک آن مانند برک

بنفشه و تخم و در راضه آن کل عقرب و بفراسی بر ابران نامند و در باغها بسیار است و آن غیر فاشر استین است

طبیعت آن مرکب الفوق افعال و خواص آن رادع او را مکاره و بارده و کل و برک آن را چون بکوبند و بر کزیدن کبی

عقرب و زنبور و ریتل و مائرمو امضاد نمایند مجرب است و نیز ستور آشامیدن آن

سراج طوطس * بفتح سین و سکون طار و فتح راء مهمله و الف و کسر ط و ضم یاء مثناة تحتانیة و سکون و او و ضم ط و سین

مهملتن لغت یونانی است بهندی جل کنبهی نامند ما هیست آن نباتی است که بر روی آب بهیم میوه بی بیخ شبیه

به بادرنجبویه و از آن کوچکتر و از تناع بزرگتر طبیعت آن سرد و تر افعال و خواص آن ضد آن با سرکه

جهت منع جراحت و ردع او را مکاره و حمر و جهت حرقه الجول و ادرار و حبس خون کرده و التهاب اعضا نافع و در

جمیع افعال قریب بطعاب است و در کتب معتبره طبای فرنگ دونوع نوشته اند یکی برک آن را شبیه ببرک حی العالم

و از آن بزرگتر و آشامیدن آن جهت نزف الدم کلیه و ممانه و طلای آن با سرکه مانع جراحت و جهت حمره تناء مهمله

اندرون آن بیماری غلبه است و خوشبو و برگ آن شبیه بمرکب کدنا و از آن بلند تر و باریکتر و با صلابت و اندک خشونت
 * طبیعت این در آخر دردم کرم و خشک و بعضی در اول کرم و دردم خشک دانسته اند * **افعال و خواص آن**
 میباید ببلایع و مذل و بول و حیض و مفتت حصه و مفتت افواه و روق و مخرج عرق و نجات وجهت زیادتى فهم و عقل و صداع بار و در
 بد بوئی بینی و بواسیر و انقباض و مقبل و نیکوئی رنگ رخسار و خفقان و یرقان و تقویت معد و هاضمه و اعصاب و تریک با و
 و اشتهاى طعام و قروح معد و طو دریا و رسم مقرب کزبل و شرابا وضاد اموات و چون پآب سائید و در ظرف سفالى کرده
 بر روی آتش گذارند تا رطوبت آن منجذب شود پس برداشته هر روز شش تا دوازده بار از آن بخورند جهت تقویت معد و
 و رفع سوزش فم معد و بسبب بد هضمی و بد بوئی دهان بمشارکت معد و نافع و بار و غن حبه الخضر جهت دردم کرم
 و سردی کرده و مثانه و تقطیر البول و تهیهای کهنه و قطع قی و برود رحم و بهم آوردن فم آن شرابا و حمو لا و قطر آن
 جهت کرائی ساه و سنون آن جهت تقویت دندان و لثه و خوشبوئی دهان و رفع قروح و بد بوئی آن و در زرد آن
 جهت رو بانیون کوشش بر جراحت مزمنه که بسبب زیادتى رطوبت باشد و جهت دردهای باردی و بخی و بد ستور ضا د آن
 جهت امراض مذکور و طلای آن بازفت جهت جوشش سر و غسل آن جهت مرغ نمودن کوله و آشامیدن یک اوقیه
 از شرابیکه يك اوقیه از آن در یک گیل شراب جوشانید و با شند جهت رفع اقسام کرم معد و حسب القرح مجرب و استعمال
 آن با بیه باصف فساد قوه آن مضر حلق و صوت مصلح آن شکر و مضر رنه و مصلح آن انیسون و ملامت آن وزباد و از مقدار
 شربت خوردن مخرج خون و مولد جنام و مصلح آن سه روز در عمل و سرکه خیماییدن است مقدار شربت آن از
 یکدم تا دو و منقال بدل آن مثل آن سنبه الطیب و نصف آن مروریع آن در چینی امت و چون داخل صابون کنند باصف
 خوشبوئی آن کرد و زیادتى تنقیه و جلای آن و باصف نیکوئی رنگ رخسار است و صنعتی از صندلی که شبیه بزنجبیل
 است و مضرغ آن برنگ زعفران طبیعت آن قریب بچهارم کرم و خشک و از جمله مسموم و محرق و جلد و درد آن آن
 مورت جنون و زیاد و از آن کشند و طلای آن بساعت موی را بستر و باصف جراحت جلد است
 * **مع آن** * ماهیت آن اسم عربی کیهامی است شبیه بکیا و خشک و خاردار و سفید تر از آن و برگ آن از نرم تر
 و ثمر آن مل و زرد و خار و تخم آن پهن و اعراب معتدل اند که بیخ و ثمر آن مذل و بول و قاطع زحیر کرا سهل است *
 * **سعود** * بفتح سین و ضم عین و سکون و او طاء مهمله آنچه در بینی دمنده و مانع باشد بدین نام موسوم است و از اختراعات
 جالینوس است و عود العطاس را نیز باین نام نامند *
 * **فقه** * **ل السبین مع الفاء** *
 * **سفا د یجس** * بفتح سین و فاء و الف و کسر دال و سکون یا وضع کاف و سکون سین مهمله لغت یونانی است * **ماهیت آن**
 نباتی است که در بایان و معموره نیز میروید و ساق آن بقدر در شهر و برگ آن مشرب و متفرق و شبیه بمرکب شاهتر و از آن
 بزرگتر و کل آن بزرگتر از اقوان و وسط آن زرد و بعضی را کل زرد و وسط آن سفید و در طعم مائل بتندی و تلخی و خام و ریخته
 آن ماکول و بعضی آنرا بیازیری دانسته اند * **طبیعت آن** کرم و خشک و دردم * **افعال و خواص آن** مقوی معد و
 مسکن در دکرده و مثانه و مفتت سد و احشاء و مذل و بول و حیض و تریاق مسموم و سی منقال از آب آن با شکر و پنجه درم هلیله زرد
 مسهل اخلاط غلیظه و بد ستور و درم کل آن با مثل آن هلیله و غسل مسهل قوی است و مضر جگر و مصلح آن کثرا است
 * **سفر چیل** * بفتح سین و فاء و سکون و زنتج بهم و لام بفارسی به و آبن و ترکی حیوا و بیونانی قود و نیامیلا نامند * **ماهیت آن**

تورست معروفه و سه صنف میباشد شیرین که آنرا به آزاد نامند و ترش محض و ترش و شیرین که بحرایی مزبهم میم و تشنگی
 زای معجمه و بغارسه میخورند و کوبند چون آن را باد رخت کوبید پیوند کنند و بیشتر و بهتر آرد و بهترین آن بزرگ
 یا لید و نازک شاداب آن است * طبیعت شیرین آن در حرارت و برودت قریب با اعتدال و کوبند مثل بحار و در آخر
 اول تر است * افعال و خواص آن مفرح و مغوی دل و دماغ و معد و مسرت افزای روح حیوانی و نفسانی و ملایم و
 و طای آب کرم کرده آن جهت رفع تهیج اطراف و سوء القنیة محرور المزاج مجرب و مبرود المزاج را مضر و جرم آن قابض و
 مسدود و ترش آن در اول سرد و در دوم خشک افعال و خواص آن در تقویت معد و حار و قوی تر از شیرین آنست و اکثراً آن
 مسهل بعصر مخصوصاً بعد از غذا و در خلای معد و حابس طبع مملو و المزاج و عصارة آن جهت انتصاب نفس و ربو و لغت
 الدم و قی و رخا و تشنگی و تقویت معد و واد را بر پول و نزف الدم نافع و مز آن معتدل در حرارت و برودت و در دم
 خشک افعال و خواص آن قریب به در است ولیکن ثقل این زیاد و از آن سرد و رقیق گفته اکثراً این موجب فواق است
 بشی لغو و بوییدن اقسام آن مفرح و مقوی قوتهای روح حیوانی و نفسانی و قاطع غلیان و خون اعضای باطنی و خوردن
 آنها خصوصاً شیرین جهت تفریح و رفع وسواس و در سر نزلات و تقویت کبد و معد و فهم آن و رفع ضعف آنها و بر انگیزش
 اشتها و حفظ جمیع از اسقاط و بوی دهان و منع نضارت بد دماغ و دل و مستی و غلیان و قی و کسالت و خفقان و برقان
 و انتصاب مواد معد و اسهال و التهاب و در دم معد که از انتصاب مواد مستتره باشد و خواص کل خوردن و جرم
 آن مسدود و در مفرنها زیاد و از آب آن و مصالح آن مر بانودن آن است با غسل و مضر احشای ضعیفه و متشنج و قصبه رنه
 مورث رشه و سرفه و قولنج خصوصاً جرم غیر مرهای آن و اکثراً آن موجب فراق در ساعت و مصالح آن غسل و انیسون و امثال
 آن و قطور آب آن در تحلیل و فرج جهت رفع حرنة البول و جراحات مجاری آن بغایت نافع و چون آنرا در زیر آتش کد اندک
 تا بریان کرد و بعد بیکه رنگ آن تیره شود و بشورند جهت قطع اسهال مزمن مجرب و بتخصیص که در جوف آن نیجی به دانه
 جوز یا ریزه کرد و پر کرد و باشد مقل ارشیت از آب آن در دندانهای تاسی درم و رب به ترش در آخر اول سرد خشک
 و قابض و قاطع قی و اسهال مرای و مانع صعود بشارت بسرو مسکن تشنگی و حرارت و در معد و امعاء که از خلط موجود
 باشد و مسهل بعصر و با آب بزرگ نعنای جهت منع غلیان و قی خصوصاً صغری آن مضر رنه و معال و رب به تیرین قریب
 الاعتدال و بیوست در آن غالب و قیض آن کمتر از ترش آن و در جمیع اعمال مانند آن و جهت صاحبان احشای ضعیفه السب
 از آن مقل ارشیت از آب آن سرد و تا بیست درم و شکوفه تازه آن معتدل با قوت قابضه و مسکن در سرد و غلیان حرارت
 و مقوی دماغ و دل و معد و مرهای آن جهت تقویت مینه و دل و احشای خفقان حار و منع صعود البخره بد دماغ مؤثر و مضاد
 آن و بدستور مضاد جرم و ترور بزرگ آن جهت اورام حار و چشم و سائر اعضا و حس و آلات از انتصاب با اعضا و رفع سمیت
 کزید کبی هوام و نیز تصمید بزرگ آن جهت تخییف زخمها نافع و زغب و خمل آن یعنی برزی که بر روی میباشند بسیار
 قابض و مضر خلق و صوت و در آن جهت نزف الدم جراحات مفید و روغن به که به را میرا بستمه آب آن را انشرد
 گرفته با در چند آن روغن زیتون جوشانید تا روغن خالص بماند طبیعت آن سرد و قوی قابض افعال و خواص آن جهت
 مسموم و مزلله و قروح دهان و در او وطنی و رفع مائل کی و قرحه رحم و مجازیه بول و منع آدرار عرق و آتش میدان آن
 جهت صلاح حار و لغت الدم و درم جگر و اسهال مزمن و زحیر حار و قرحه امعاء و رفع سم فزار به و در خشب الصنوبر مفید و

مقتله بدان نیز معین اثر دارد و دروغنی که از کوفه آن بدستور روغن گل مرخ ترتیب دهند در قوت ضعیف تر از آنست
و بهمانه یعنی تخم آن در درم سرد تر و با اندک قوت قابضه لعاب آن جهت خشونت حلقوم و حلقی و مرفقه خار و با بس و
تسکین حرارت معدیه و تبها و سوزش زبان و دمان و ویوسه آن و در شفاء الاسقام مذکور است که حب سفرجل ملین
بغیر قبض است و صاحب ذخیره گفته که به دانه با وجود لعابیت مضر معی نیست و این خاصیت را از لیم به بسجیا ورت اخذ
نموده اند و بنای آن جهت سوختگی آتش و دفع ضرر حرارت آفتاب بغایت نافع و مضغ آن جهت رفع کندی دندانها
و مغز آن با غروریت رمبیه و سرورین و موافق اعضای تنفس و سرفه و گرفتگی آواز و وصل و ترقحه المعامله آرشیت آن تا
د و متغال و از لعاب آن تاده و متغال و مضغ و مرخی معدیه و مصلح آن در سرورین شکر و در مبرورین را زیانه بدل آن
بزرگتر و نا است و طریقه مقشر نمودن تخم آن آنست که لعاب آن را تمام بگیرند و آن تخم لعاب گرفته را در پارچه کرباس خشکی
بسته بقوت بمانند تا مقشر گردد و در جنتین سفر جلی و جوارشات سفر جلی و حلوا آن و سکنجینات سفر جلی و اشریه سفر جلی
و عرق آن و قرص آن و مریای آن و مملات و معجون آن و میبه در قرابادین ذکر بایست *

سفیید و لیون * یفتح سین و کسوف و سکن یا و منا قناتیه و سفید یلیون یفتح فار سکن لون و کسوف و سکن
یا و منا قناتیه و کسوف و سکن یا و منا قناتیه و سکن و وونون نیز آمل لغت یونانی است * ماهیت آن نباتی است
برک آن شبیه ببرک خیارد و برک جاشیر و صاتهی آن بقدر ذریع و شبیه بساق رازانه و کل و تخم آن شبیه بنوع چهارم
میسالوس و از آن یمن تر و سفید تر و ثقیل الراضیه و بیخ آن شبیه بترب و منبت آن فی زارها و اماکن رطبه * طبیعت آن
در دم کرم و در آخران خشک * افعال و خواص آن آشامیدن و و متغال از ثمر آن مفتح و مهمل بلغم و جهت صرع
بلغمی و عسر نفس و یروود در جگر و یروان سدی و قولنج و بواسیر و اختناق رحم و تطور آب تازه آن جهت تنقیه جگر کوش
و بخور آن جهت نافه سیاه و لینر غس مزمن و سکنه و صداع حادث از مواد غایظه مؤثر و نفول آن با روغن زیتون نیز
معین اثر دارد و ضما آن جهت صلابت بواسیر و فواصیر و بهتر آنست که بیخ آنرا خراشیده و کوفته در سوراخ ناصور
پر کنند و ضما کل آن با شراب جهت منع زیاد تب و روح خبیثه و معی ناله و آشامیدن تخم آن و حلوس در رطبه آن جهت
اختناق رحم نافع مفر کرده مصلح آن کثیرا و مقدر اثر بیت از تمر آن تاده و متغال و از بیخ آن تاده و درم و جهت یروان بیخ آن
بیترا زمر آنست

فصل السین مع القاف

سقمونیله * یفتح سین و سکن قاف و ضم میم و سکن و او کسوف و فتح یا و منا قناتیه و الف عبری مسموده و نامند
ماهیت آن شیر نباتی است که در کرمستانها و زمینهای سنگ لاح میروید و بر شیر و شبیه بلبلای شاخهای بسیار از یک
ساق روئیده و بقدر سه چهار ذرع بر روی زمین مفروش و در بعضی امکنه کاهست که راست نیز ایستاده و مباحث و بر ظاهر
آن بطوری چشمند که بدانست میچسبند و برک آن مانند برک بلبلای درم و تر و سوزن و بار بکتر از آن و کل آن سفید مستند بر
نویمان نهی و ثقیل الراضیه و بیخ آن سفید بقدر نزدیک عظیم حجم و کوتاه بسطی سادی و میخوف و بد بو و پرازشیر
و طریق اخذ شیر آن آنست که هنگام رسیدن گیاه از خاک خالی نموده و بر کهای جو زید و در آن فرش میکنند
و بیخ آنرا شش میماند بپند ناشیه آن در آن جگر کاه جمع شود و دیس صبر میکنند تا منجمد گردد و بر میماند و یا آنکه بیخ آنرا
میروانند تا رویت آید و پدیدان او را باقی جمع شود و اگر شاخهای مفروش بر زمین قریب بیخ آنرا شق کنند از آن چیزی

بدست نمی آید و بهترین آن انطاکی و یا جر مغانی آنست که از انطاکیه و یا از جرمنان آورند و صاف و سبک وزن بر
 هوراح شبیه با سفنج و زرد مفتت کرد و در جرمه در اصل طایفه بوده اند از عجم که از اینجا نقل بنواح دیار موصول کرده
 و در اینجا وطن ساخته و رنگ آن شبیه برونک مریشمی باشد که از پوست کاه و مسازند و مائل بکبودی و زردی و سفیدی و محلول
 آن در آب مانند شیر سبب و چون بر زبان گذارند زبان را بسیار بکزد و گفته اند جر مغانی آن مائش بسیار می و مستند
 بالمثل میباشد و آن قتال و غیر مستعمل و هر چه صفات مذکوره نباشد زیور و مصنوع آنرا از شیر يتوعات دگر مانند
 شیر عشر مخلوط با رد کرمنه میسازند و قوت مشوی آن تا دو سال و غیر مشوی آن تا سه سال باقی میماند و بعد از آن قوت
 مسئله آن مبدل بصله میگردد و مدد میباید که معهل و بهتر آنست که قرب با استعمال آنرا مشوی نماید و بکار برند نه
 پیشتر و ستر تشویق آن آنست که با مصطکی سود و در کسبه کرده در جوف سیب و یا به خالی کرده و گذارند و سر آنرا با زقطعه
 از آن سیب و یا به بدل کنند و بتخیر گرفته در تنور بر روی آجری و یا طرف سفالی گذارند تا مشوی گردد پس بر آورد و در
 سایه خشک کرده با مصالحات و مقویات آن مانند مصطکی و عود و صمغ عربی و زنجبیل و صبر ویز و جرز و نمک و فلفل و هلیله
 و جسل و روغن بادام در مبرودین و با کثیرا و صمغ عربی و مغزیات دیگر در محروورین استعمال نمایند و این تلخیص هنامکی
 و انیسون را بهترین مصالحات دانسته و در محروورین عصاره کل مرغ و کثیرا و رب به و در مبرودین انیسون و بعضی گفته
 که سائیدن آن با کل بنفشه نیز صلاح آنست و یا آنکه در جوف بیضه مرغ گذارند و بر آن آب به و صمغ بریزند تا بر گردد
 و سر آنرا بسته در خمیر بکینند و در تنور بر روی آجری بگذارند تا جوش بخورد و مشوی گردد پس بر آورده استعمال نمایند
 و اگر آب به و صمغ نباشد جلاب بر آن ریزند و گفته اند سائیدن آن با بادام مقشوکا سر حلت آنست و بالجمله باید که
 بدن مقویات معده و مغزیات و معینات و مختصرات استعمال نمایند یعنی باید که با دویه مذکوره و یا کل مرغ و انیسون
 و شاهانه و اغلال و یا سرشته استعمال نمایند و باید که مبالغه در سائیدن آن ننمایند زیرا که نرم آن مانند نرم کوبیدن قند
 استبل معده و مجسم و عمل آن ضعیف میگردد و نفوذ بسوی مجذب کهک میباید و از حذب بجهت عضو و فصول باز
 میماند بلکه باید که اندک جربش باشد و نیز باید که در هوای بسیار گرم و یا بسیار سرد و یا در آن خاره و محروور المزاج وضعیف
 القلب و ضعیف الاحشاء طحال استعمال نمایند * طبیعت آن در سوم گرم و در آخردوم خشک و بعضی در سوم نیز خشک
 دانسته اند * افعال و خواص آن جالی و محلل و مفتح و مدیل صفرا و لزوجات مخلوط با آن و جاذب از انامی بدن
 و متوق فعل هر سه میله و یغایت سرع العمل و مدد رفضلات و قاتل جنین و مخرج آن و جهت کزیدن عرق شراب و ضماد
 نافع و با هم وزن آن تا دو وزن تربید چون با شیر تازه و دوشیده ناشتا بموشند جهت اخراج اقسام گرم معده و با معاجرب
 و با لا جورد جهت امراض موداری و باز زنجبیل و تربید جهت اخراج مواد بلغمی و یا کل مرغ جهت تقویت معده و با آب
 گرنس جهت سرعت خروج آن از معده مقدار شربت آن نیمدانک تا دو دانک و زباد و بران مضر دل و معده و کبد
 و امعاء مورت تشنگی و کرب و غم و رافع اشتها و اگر وزن جامله بخورد بار اندازد و پیچ و اوباش و زباد از نیمد رم تا
 یکد رم آن کشند و بعد از آن مساک و اولا و کرب و غنیان و عرق سرد و اسهال مغرط پس اهلک و مد اوای آن قیق فرمودن
 و خوردن در غ و عویق صیب و رب ریاس و رب سفرجل و رب سماق و ریختن آب سرد بر سر و نشستن در آن و طلای آن
 با روغن بادام جهت دردهای سرکه جهت صناع ضربانی و صناع مزمن و جهت قویا نیز و ضماد غیر مشوی آن و بدل ستر

ملای آن جهت بهی و برص و زخم و کلف و با و روغن زیتون جهت خراجات و دل سوز و مطبوخ آن با عمل و زیت جهت
تجلیل خراجات و عرق النساء و چون در سرکه بپزند و با آرد جو کوبیده سرشته ضاد نمایند جهت جمع مفصل و ورک و عرق
النساء و جرب متفرح و نیز ضاد بخفته آن در سرکه پخته با جهت جرب متفرح و باز مره که از ترمس چون بپزند و بر حوالی
ناف بمالند جهت اطلاق نمودن اطفال و ضعیف الاحشاشانفع و حمل آن با بشم پاره جهت اخراج جنین و برک آن ضاد
در اندام ضعیفتر از بهیج آن و فر زجه آن جهت اخراج جنین و بهیج آن بسیار کرم و محرق و محلل و نعلوب آب آن با سرکه
و روغن کل سرخ جهت درد سر و ضما د آن بشه با جهت برص و درد مفصل و تحلیل او را م و فر زجه جمیع اجزای آن
فائل جنین و مخرج آن و بدل سقمو نیا یکوزن و نیم آن صبر زرد و نیم وزن آن حلیله زرد و کوبید لاغیه است و چون
سقمو یا را با کلاب و آب سماق و سفرجل بپایند و قوی سازند و عند الحاجة استعمال نمایند من جمیع الیجات بغایله
است و خوردن بهی که در آن مجبوره را مشوی کرده باشند با قدری بنفشه جهت جمع امراض صفراوی و رفع کتبه مقید
و بی مضرت و دستور مشوی نمودن در جوارشات و مجبوبات آن در قرابا دین مذکور شد
* سقمو لوقند ریا * بفتح سین و ضم قاف و سکون و اروضه لام و سکون و او و فتح قاف و سکون و ون و فتح دال و سکون و را
و فتح باء مثناة تصانیه و الف یونانی است * ما هیئت ان حیوانی است مانند عنکبوت با پایهای بسیار و بر روی
میباشد و متاخرین آنرا اوسبع و سبعین و متقن مین اربع و اربعین نامیده اند و اربع اربعین طولانی است با پایهای
بسیار و از قریب بر آن تادم در دو صف و اکثر مغیبل رنگ ابر و اربع اربعین در حروف الالف مع لراء ذکر یافت
* طبیعت ان حار حاد و از سموم قتاله است * افعال و خواص آن در طب خواصی برای آن نوشته اند و چون
بر عضوی از بدن مردم بر سبب حکه آورد مگر آنکه ملای مطبوخ بحری آن در روغن زیتون سترند * مواست

* فصل السین مع الکاف *

* سک * بضم سین و تشدید کاف * ما هیئت ان بدل آنکه آن اصلی و غیر اصلی میباشد اصلی آن متخل از عصاره آمله
و طب است و آنرا سک چینی نیز نامند و چون در اکثر بلاد غیر هند آمله بهم نمیرسد و تازه آن بدست نمی آید و لهذا
از عصاره پاج که خرما می نازد است می سازند و مرکب مشک اضافه آن نمایند آنرا اسک المسک نامند و گاه ادویه دیگر نیز
به سبب حاجت داخل مینمایند و غیر اصلی آن مرکب از ماز و عصاره پاج است و این نوع از رامک است * طبیعت
آن در درم سرد و در اول کرم و در درم خشک می گفته اند * افعال و خواص آن مفتح و محلل و قاطع نفث الدم
و نزف الدم و حابس قی و بطن حادث از رطوبات و ضعف معده و امعاء و حابس طبع اطفال و مقوی اعصاب و قوت ماسکه
و اعضای با منیه و قاطع عرق و رائحه نوره و بدل بر بی بدن شربا و ضما د و طلا و مقل ارشوبت آن تاد و منقال بدل آن
را مک است و تسخ آن در قرا با دین ذکر یافت

* سک المسک * ما هیئت ان چون سک اصلی یا غیر اصلی را با قدری مشک بپای میزند باین نام خوانند و اگر در ناف مشک
کند آن سک الجلود نامند و چون نافه را در آب خیسانید و سک را با آن آب بپوشانید و چون نافه را کوبید
با آن بپای میزند سک اگر اس خوانند * طبیعت اقسام آن مائل بکرمی * افعال و خواص آن قریب برامک و قسمی
از سک المسک که از جمله طیب است مولف شفاء الاسقام آنرا مقوی احشاشانسته و محلل و مفتح و مبهی و مفرح

و جهت درد دل و مفاصل و اسهال و زنی حیض نافع منعیت آن آنست که بمرتب در رطل آب بلخ تازه که غوره خرمه است و با سه رطل ما زمره کنید و پیچو شاندند تا قریب با نقاد رسد از آتش بر گرفته از مویک از شنبلیله الطیب و لسان العنبر بسیار و بر یک جزو از او قریفل و قافله صغار و کبار و عود مندی سیاقیه و صندل و زردنیم رطل زعفران پنجاه گرم صمغ عربی یک رطل میمروع را نیم سائید و ری آن آب مذکور چسبند و اقراص سازند و استعمال نمایند

* **سکبک** * ج * بکسر سین و سکون کاف و فتح باء موحد و الف و جیم معرب هر که فارسی است * **ماهیست** * آن نوع غلانی است که از سر که قریب میل مند * **طبیعت** * آن میرد و مرطب * **افعال** * و خواص آن ملطف و مفتح و قاطع بلغم و صفرا و مسکن غلیان خون مضر تحیف البلین و صاحبان علل عصبانی و سوداوی و سرفه و سحج و قولنج و ضعف معد و متانه و رحم درد و مفاصل و مضر شارب ادویه مسهله و مصالح آن حلویات و پالوده صنعت آن آنست که بگیرند گوشت را و بحد و سطر و زرد ریزه کرده و اگر مرغ باشد از بند ماجد اگر دهنم بسته و پیا ز زردک و کند نار یا چند جوشی داد و نروخت آنرا گرفته با آب سرد بشویند و با گوشت و صرکه و ادویه خوشبو بقدر حاجت مهر بسته با عمل و با شکر چاشنی داد و قدری زعفران در آغوش اضافه کرده از یک بر آورند و تناول نمایند *

* **سکبک** * ج * بفتح سین و سکون کاف و کسر بای موحد و سکون باء منثابه تحتانیه و فتح نون و جیم معرب اسکبینه فارسی است و یونانی ساغافون و بهندی کتل نامند * **ماهیست** * آن صمغ نباتی است در شکل شبیه خیار و بهترین آن صافی بیرون سرخ و بازرد و اندرون سفید یا طوبت ظاهر است که بوی آن مایین بری حالتیت و قبه و حریف باشد و از ما که اسهال مرضی است قریب با صفهان آورده باشند و کوبند که چون گفته شود مستحیل بسکبک چنگ میگرد و در قرق میان ایشان رنگ اندرون سکبک محیل است اختلاف قه و این صمغ را از نزد یک برک آن میگیرند بزدن تیغ بر ساق آن و قوت آن قایست سال باقی میماند و گفته اند در نوع میباشد و هر دو جید اند * **طبیعت** * آن در سوم گرم و خشک و بعضی خشکی آنرا در دم دانسته اند و این اصح است * **افعال** * و خواص آن مسخن و ملطف و جالی و محلل ریاخ و قولنج و اورام صلبه و طحال و غیر اینها و مسهل ماء اصفر و باغم غلیظ و لزج و جذاب آن از صمغ بدن و مفاصل که با آنها چسبیده باشند و با قوت تر یا قیه و مصالح ادویه مسهل و مانع نکایت آنها و قاطع فضول غلیظه سینه و ریه و مسکن درد آن و در مفاصل و ظاهر و در کین و طحال و قمر و مقض و قاتل اقسام گرم معد و جنین و خراج آن و در بول و حیض و اعضاء الراس آشامیدن آن جهت امراض بارده بلغمیه و اعصاب و برودت آبها و صواع بار و در صرع و فالج که حس و حرکت در آن زایل شده باشد و جهت اوجاع مفاصل و صعود آن جهت صداع و صرع بارد بلغمی اعضاء الصدر و النقض و الحیات و بلغمیه و سرداری و دانه و قولنج و بلغمی و ریشی و بواسیر و ریاخ آن در برودت کبد و امعا و مقعد و رحم و تحلیل خنازیر و تقویت باه و بدستور ضام و حمل و حقه و بشور آن بحسب مرض از امراض مذکوره و آشامیدن یک انگشت آن تا نیم گرم و تا یک گرم جهت اصلاح ادویه مسهل و منع اذیت آنها از اعضاء و شارب جهت نیش عقرب و هوام قتاله و با عمل جهت تقویت باه و قولنج و ادراک طحال و اخراج جنین انعین انکسار آن بهترین ادویه است از برای نزول آب در چشم و ظلمت حادث از اختلاط غلیظه و با سر که جهت شعبیه و اشتقاق رائحه آن با سر که جهت صرع و بعضی امراض از اختناق رحم و بدستور ریش و آن و نیز زجه آلوده آن پوشم پاره جهت

رفع احتباس حبض واحتقان آن جهت بوا حیر و دفع ریا ح آن و تقویت باه و رجوع و رک و ظهر و مضام آن با سر که جهت
جذب با خار و پیکان از اعضا و تعقد عصب و بوا حیر و عرق النساء و التیام عضل مقطوع و تحلیل خنازیر و سلعه و از الة آثار جل و
کزیل کی مقرب و موماد و یک نافع و دستور حل آن مانند حل حلتیت است در روش بادام تلخ و یا آب کند نا و یا سداب و یا نان
کرم که در جوف آن کاند آید تا آنکه نرم گردد و استعمال آن میزودین را نافع و مضر و زین و مورت اورام باطنی و مشعل
ح. ایت غریزی و مضرمانه و کرده و حصل آن کثیر افعل اوشربت آن قایک رهم بدل آن قنه و کوبند در دفع سموم را نیانچ است
سگور و بسم سین و فتح کاف مشد و رواء مهمله بغار سی شکر بیشین معجمه و یندی باغلت اشاوک سرکرا و شکر سرخ مائل
بسمایی را نوره و بلفغ معروف بنگاله شکر سفید را چینی و یندی کفاند و شکر تری و بوره و شکر سرخ مائل زعفرانی را
کند و در سرخ مائل ششایی را کر نامند و صافیت آن عصا ره لیشکر است و آن شبیه به بی است ولیکن غیر مجوف و شاداب
و سفید و سرخ میباشد و آن اکثر بلاد هند و مصر و چین و بتاریه و در خوزستان در عمان نیز ز شکر سفید از سفید آن
و سرخ از سرخ آن بهل میآوردند پس نخو که تصب آن را گرفته معشر نموده آب آنرا گرفته بچرخ و یا بکوبیدن و آن آب را
طبخ مینمایند تا منعقل گردد و بعضی اماکن تصب آن خوب و نرم و نازک و بلند و در بعضی اماکن سخت و کرم آب میشود
و شکر سفید را چون آب حل کنند و خوب تصفیه نمایند بطنج و داخل نمودن شیر و یا سفید و بیضه مرغ و منعقل سازند و قالب
شسته و یا بپیر آن و در آن جو بهای باریک تراشیده کاند آید و بر یا بر یسمان ریزند و بکند آید تا منعقل گردد و مره و بعل اخری
یعنی هر مرتبه آنچه از شیر آن انعقاد نیافته باشد باز بقوام آورد و در آن قالب ریزند تا فرمقل ار که خواهند تا آنکه
قالب پر گردد آنرا میکوسلیمانی و بغار سی نبات نامند و اگر در تصفیه آن زیاده مبالغه نمایند و قالب تصفیه آنست که عند الطنج
و جوشد و یک چرگ و کف بر سر نهارد و در قالب شیشه ریزند آنرا نبات قرار می و سنجری خوانند و اگر بعل از تصفیه
باشیر در حین انعقاد بر آن کف شیر یا سفید و بیضه مرغ و یکچه بسیار برهم زنند تا منعقل گردد و بر یسمان کشند آن را
خانیخزائی و سنجری گویند و اگر آنرا یکچه و یا بچربی خوب بر هم زنند که کف بر آورد آنرا بر روی پارچه کرباس پاکی
اند کی نم کرده و یا بر روی بورای ترکیده از یکچه اندک اندک جدا جدا بپزند که حبابی شکل و جوف آنها متخلخل
باشد آنرا فانیق و یندی بتاسه نامند و اگر بر آن کف سفید و بیضه مرغ و یا کف شیر زنند و نیز از معجون سازی بر هم زنند
که خوب سفید کرد دواز آتش بر گرفته آنرا اقراص و یا قلههای باریک سازند و مقل آید و انکشتی بپزند و بکند آید تا سرد
و بسته گردد آنرا اخانیق و نیز بغار سی شکر بپزند تا مانند و اگر آنرا بعل از تصفیه بنحوی کور و قرب انعقاد برداشته بل دست خوب
بکشند تا تارند در مرکز چین کنند در بین کشیدن هر دفعه بتخته پاکیزه و یا بپوتل چوبی بزنند تا خوب سفید گردد پس
اقراص سازند آنرا ناطف نامند و اگر بر آن کچین مقشر بریان کرده بپاشند آنرا ناطف سسمی و بغار سی حلوائی کشید
و یندی ریزی خوراند و اگر در آن مغز بادام و بسته و یا گردان بریان داخل نمایند آنرا حلوائی مغزی گویند و اگر
آنرا مانند کیوسلیمانی بغار سی کیسک نامند و بعضی در حلوائی مغزی ربع و زین شکر عمل نیز داخل مینمایند برای زیادت
شکنند کی آن را گرد تصفیه شکرها لغز زیاده نمایند و چون محال انعقاد رسد و قالبهای صنوبری شکل که بطرف باریک
آن هر راخی باشد بپزند و ملتی بکن آید که خوب منعقل و خشک گردد و رطوبت و چرک آن از آن سوراخ تراش
نمایند آنرا فانیق و سنجری و بغار سی قند سفید نامند و اگر قالب مستطیل که در هر دو طرف آن متساوی باشد بپزند آنرا

قلم نامند و اگر آن قند را با ز صاف نماید و بدستور با قند منعقل سازند و آن قالیهای مشهوری و یا خلوانی دریا مدور آنرا
ایلوچ و بفارسی قند مکرر و یمنی اوله یعنی مانند دانه تکرک نامند و بعضی آنرا طبرزدکوینا بعضی گفته اند که آنرا در طبع
آن بقل رعیشر وزن شکر سفید غیر تازه و دوشید و در آن ریزند و صاف کرده بقوام آورند و در قالب ریزند آنرا طبرزد
نامند و از شکر سرخ بعد از تصفیه بطریق مزبور نبات و قند و طبع و غیرها نیز مساژند و لیکن بلذت و لطافت شکر سفید نیست
طبیعیست سفید آن در درم کرم و در اول خشک و آب نیچر تازه در درم کرم و در اول تر و شکر سرخ در رآخرد و م
کرم و در آخر اول خشک و سلیمانی در آخر اول کرم و در اول قور طبرزد و نبات قریب با معتدل و هر چند زیاده آنرا
تصفیه نمایند حلاوت و حرارت آن کمتر و معتدل تر میگردد و لطیف ترین همه اقسام قند مکرر پس نبات قاری پس قند
پس نبات است و همچنین و هر چند مکرر گفته ترکردد بهتر میشود و ریویوست آن می افزاید **افعال و خواص آن**
ملین طبع و حقایق و سینه و شش و چاهی و رطوبات آن و سیرج التوفد یعنی بدن و جهت تقویت ارا و راح و قوی و کب و تبخیر و راح
امعاء و تقویت باه و تولید خون جالی و استحکام اعصاب و عظام و منع پیری و رفع خلط هودای و امراض آن و در تغذیه
مرضی جریع الا تروا **شامین** يك اوقیه آن با آب کرم و روغن بادام شیرین جهت بحة العورت و تسکین توالیج و باد و میل
آن روغن کاه یعنی ده اوقیه که نیم کرم باشد جهت رفع وجع ناف و سلبه جوف و اقیقه زنان و نفاسه و جهت عسر البول مجرب
و خوردن نبات در روزی بمقدار يك اوقیه که يك حب یک حب یک فعات در دهان گیرند تا آب شود جهت رفع سرته
و خشونت صوت و مینه و درد آن و ارتعاش و خفقان که حادث از جماع باشد نافع و با آب کرم جهت بحة الصوت عارض
از زلالت و ملایمت و نبات آن جهت ازاله هرنه و آنرا میجلای آن با کلاب و آب سرد جهت ابتلای حیات مستتره و بدستور
جلای آن مطیب کلاب و یا غیر مطیب با آب سرد و یا نیم کرم جهت ابله یعنی مرضی در ابتلای بقدر حاجت هرگاه حادث باشد
نافع جهت آنکه جالی است و پاکر تازه جلای آن زیاده و منفی قروح و سینه و حاک و خاریدن اجفان و نبات و قلم و مشقی
و ابلاج صلب جهت رفع جرب آن و جلای بیاض و لیم زائد و با مرارید و هر کین و سوسمار جهت سلاق و جرب مجرب و
ضاد آن با کبریت و قطران و سنب و روس و نوساد جهت رفع قویا و برص و سائر آما قریب العسل و زرد و آن جهت حبس
خون عضو مقطوع و مجروح و بدن کوشش زائله فاعل جراحات و روپانیدن کوشش تازه صالح و بشور اقسام آن خصوص
نبات جهت رفع زکام و تنگی سده مصفاة بنایت مؤثر **الماء** مرضیها حبان مل و اسمیال و مغص و صفراوی مزاجان و مولد خون
صفراوی خصوص که در بنکام کرمکی مغرط تارل نماید و جهت تصدیع در مرطوبین هنگام غلبه بلغم و رطوبات در مزاج
و مولد بلغم بنحصر که باررض و یا ترشی استعمال کنند و اقسام گفته آن معسل اخلاط و مخرق خون مصلح آن بادام و شیر
تازه و شیده و ترشیه و آب انارین و سفرجل و طماش و کاه و امثال اینها بدلیل آن در تقویت باه و تلین و ترطیب وزن
آن ترنجبین و با کز انکبین و یا شیر تازه و شیده و در تسکین قولنج عمل مقدار شربت آن تاهی درم و نبات و طبرزد از
برای محرور المزاج و قلم سلیمانی و متعصر مطبوخ بدن و معتدل کردن که اندک سرخ و رنگ باشد برای مبرود المزاج
و کسانیکه در ابدان ایشان اخلاط غلبه باشد و یا تر و آب تازه قنی شکو در اول کرم و در آخر آن تر جهت تلین طبع و حقایق
و سینه و شش و جلای رطوبت آن و جهت سرته و احتباس بول و قرحه نافع و مولد خون معتدل و موهنت نفع و نزول آب در
خصیه کثرت آن و مکیدن آن ناشتا جالی معد و بعد از نهضام طعام ملین طبع و اخراج کثیفه نقل با سابی و بالای طعام مواد

بلغم و نغم و قراقر و نفع آن در بلاد جلای آن زیاد و چون آب معصرا آنرا چنگل جوش خفیفی داده نمیکرم بیا شامند
جهت سرفه بار و در تصفیه صوت و صغیکه مانند نمک بر پیشکر ظاهر میگردد جهت جلای با صره نافع

* سکر العشر * عشر عین مهمله و فتح شین معیبه و راء مهمله بغا سی خرب و یهین ی آک نامند * ماهیت آن
شبنمی است که بود رخت عسدر در بلاد خراسان منعقد میگردد شبیه بقطعههای نمک سفید و آنرا ایمانی نامند و آنچه سیاه
رنگ باشد حجازی گویند و نمور آن که مسمی بخرقع است بهترین آن ایمانی است که اولاد ایقنه آن شیرین با قیص باشد پس
احساس بتلخی شود و شبه نمود که سیکه آنرا اشکر تیغال دانسته و قوت آن تأیست هال باقی میماند * طبیعت آن

کرم و خشک و راول و این تلخ معتدل و لطیف از شکر دانسته و بعضی معتدل مائل بحرارت و حجازی آن کرم تر از ایمانی
* افعال و خواص اقسام آن مفتوح و مقوی جگر و روده و جالی و ملین طبع و آلات تنفس و جهت سرفه بار و در قرحه

شش و درد سینه و جگر و معده و کرد و ممانه نافع و معطش نیست مانند شیرینیهای دیگر جهت آنکه خلالت آن کم است و با شیر
شتر جهت استسقا و با شکر کوفتن جهت معال بهتر از دمن فاوندی و مد اومت آن هر روز بقدر یک اوقیه تا یکماه با آب نمیکرم

جهت ربو و هضم و التیس از سبب بات شمرده اند و اکتسالات آن جهت قوت با صره و خلای بیاض نافع و صلح و مرورین
مصلح آن روغن بادام بدل آن بعضی شکر تیغال گفته اند مقدار شربت آن یک اوقیه و حکیم میرزا مؤمن در نسخه نوشته

که کیسوس بن ما بس گویند که سکر العشر یک از درخت نوع عشریکه برک آن شبیه بگرگز و کل آن سفید و نمور آن مثل نعند
و مائل بسرخ است میکرته اند با وجود شیرینی قدر و متقال از آن در سه روز قاتل بوده و در خزان ملوک ضبط

اقسام سکر العشر از این جهت میشد مؤلف گویند بالفعل سکر العشر وجودند اردو از آن بجز نامی اثری نیست و ماهیت
و مزاج و افعال و خواص درخت آن در حرف العین ان شاء الله تعالی مذکور خواهد شد *

* سکر جبه * بفتح سین و فتح کاف و سکون را و فتح جیم و هاء * ماهیت آن امین الله و گفته اند این است برک آن شبیه
برک مورد و در وسط آن خاتمی شبیه بهشم و بتی العالم کبیر شامی دارد * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و

خواص آن سهل سودا است و جهت صلابت سحر نافع مؤلف تذکره حب الشوک دانسته *
* سکره * بفتح سین و ضم کاف و فتح واور و هاء * ماهیت آن نام درختی است که در بلاد هند و بنگاله بسیار هم میرسد

و بسیار عظیم و بلند میگردد و چوب آنرا در آن بلاد در عمارات بکار میبرند و میگویند که درخت آن چون کهنه شود پوست
آنرا از آن جدا کنند و در زیر پوست آن رال که آنرا قهقر و قهقر نیز نامند بر میآید چنانچه کافور که میگویند از زیر پوست

درخت کهنه کافور رود و چون درخت آن نوزد و چون بریدن و تخته کردن بر می آید
* قصه * لیسین مع اللام *

* سلا جیت * بفتح سین و لام و کسر جیم و سکون یا عمتنه یا عمتنه و تاء عمتنه قوتا نه لغت هندی است * ماهیت آن
نوع مومیائی است که در بعضی چاهان هند و کهنه و صوبه بهار و غیره از شکافهای کوه مانند مومیائی تراش کرده بر میآید

و منجید میگردد و انواع میباشد اکثر آن سیاه کم رنگ ناصاف و خالص و غیر خالص و خالص آن چنان است که مذکور شد
و غیر خالص آن آنست که میگویند نوع میمون که روی آن سیاه و دم و راز که بهندی آنرا انکور و عمو مان نیز نامند آنرا

مشهور و در بجز در خوردن شکم آن جاری میشود و بر سنگها نجاست میکند آنرا نامقدان برداشته بجای حلاجیت خالص

میفروشدند * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن با تریا قیبت وجهت دفع نسا د اخلاط خصوص خون و بلغم و ضیق النفس و دق شغوصت و بواسیر یادی و خونی و جویان منی و سیلان بول و ضعف باه و تقویت سنگ مثانه و استسقا و زردی بدن و جذام و اورام و تقویت باه و جمیع اعضا و قوی و ارواح و دفع بعضی رسوم صغیه نافع دانسته اند * سلاحه * بضم سین و فتح لام و الف و فتح حا مهمله و ها و یفتح هین نیز گفته اند * ماهیت این بول بزرگ و می است که در کوزه مسی بسلاحه در هنگام همچان مستی بر روی سنگها میکند و منجمد میگردد و آن سیاه مانند قیر میباشد و در ولایت دیلم شوره ازان ترتیب میدهند و بسیار قویتر از بارود است * طبیعت آن در آخر درم کرم و خشک * افعال و خواص آن مسهل اخلاط سوخته و آشامیدن یک گرم آن هر روز با سنگین تا چهل روز باعث شفا می باشد اما مستحکم دانسته اند اگر چه بعد از بختن اطراف رسید باشد و طلای آن جهت کشودن اورام و در محل ررقع آثار چلند اثر مرز مستعمل صاف کرده سفید آن و طریقه تصفیه آن در مقلعه مذکور شد و غیر صافی آن سیاه شبیه بزفت خاک آلود است

* سلبت * بضم سین و سکون لام و تاء مثناة فوقانیة و کسر سین نزاء و هاء سی جوبه منه و بز ابلی جوبه کم و بهندی آت جوبه الف و کسر تاء مثناة فوقانیة و فتح جیم و وا و نامند * ماهیت آن نوعی از جواست و کوچکتر از ان و متوسط میان جود کندم و مانند کندم مقرر میگردد و سرخ و سفید میباشد و کباب آن یکساق یا یک دأرد و مضرب آب نیست مانند کندم که مضرب است * طبیعت آن کرم و خشک و گفته اند که در اول کرم و در دوم تراست * افعال و خواص آن تناول مطبوخ آن با شیر مسمن بدن و مولد پیه کزد و حریره آن با روغن زیتون و یا کره بسیار جهت مالش و لیا و فنی با ن و تنقیه سینه و کرده و مانند زرقع سرقه شد بدن و نان کرم آن ملین طبع و بعضی مولد خلط صالح و چون یکوزیر آن بکشد در دهضم و مولد نفخ و ریح میگردد و مضرب معد و مصالح آن را زبانه و چربیها و شیرینیهها و ضماد آن محلل و رام و رافع طحال و کف و زخم و جلوس در طبیعت آن مسکن در دوا سیر و رشتن بشره با آب طبع آن منقی آن است

* سلبخ الحیه * بفتح سین و سکون لام و خاء فارسی پوست مار و بهندی سانپ کی کیچلی نامند * ماهیت آن پوستی است که مار را بام بهار میاندازد و بهتر بن آن پوست مار تراست و آن غلیظتر و سیاه مائل بزرده و بر اقی میباشد بخلاف از ماده که سفید رنگ نازک است * طبیعت آن کرم و خشک در آخر درم و در سوم بعضی خشک گفته اند * افعال و خواص آن خوردن یک گرم ریزه کرده آن باد و درم آرد جو که خمیر کرده مانند نان ساخته در زیر سکریزه کرم کرده پخته باشند جهت بواسیر غامض و باطنی مجرب دانسته اند و بدستور یک گرم آن با سه عدد خرما که در سه روز بنوشند جهت منع خروج تالیل و سقوط آن مؤثر و باز جاج مگس جهت ریزانیدن سنگ مثانه بغایت سریع الاثر و مضمضه بسر که که در آن جوشانید با شند جهت رفع درد دندان و لثه و قروح آن و قطور روغن زیتونی که در آن جوشانید و یا در افتاب مدتی گذاشته باشند در کوش جهت تسکین درد آن و رفع سیلان مواد آن و جهت جرب و دفعه و استرخای اجفان و انتشار احوال و سلاق و تقویت وحدت باصره و شقاق مقعد و بدستور قطور مطبوخ آن با شراب جهت تسکین درد کوش و مضمضه آن جهت تسکین درد دندان و همچنین مضمضه مطبوخ آن با برک کبر و قیر و طی مصنوع از روغن زیتون که در آن جوشانید با شند جهت رجع شقاق لب و مقعد و ضماد سوخته آن با نوشاد جهت بهت و برص و رفع آثار چلند و طلای سوخته آن با روغن زیتون و یا خراب جهت رو باندن موی داء الثعلب و مجرب و بخور آن جهت کربانیدن هوام و

استخراج جنین میت و مشقه در ساعت و مجفف قروح و طبعه و با لحاظ صیغه بستن آن بر ورک زنان در حین زادن باعث تسهیل
 ولادت و خوردن آن مظلّم بصبر و باعث تقشّر جلّ شمیّه پیوسته ما و مصلّی آن کفّین مقفّل اثر شربت آن نایکد رم است
 * سحفاً * بضم سین و فتح لام و سکون حاء مهمله و فتح ناولف و تاء مثناة فتواتیه بغارسی کشف و منک پشت و بشیرازی
 لا ک پشت و برکی تسباغ و دهنی کچه و امانند و بزورک نه برادر یغدا و دنواح آن رقا کون * ماهیت آن حیوانی
 است معروف بری و بصری و نهی میا تله * طبیعت بصری و نهی آن در دوم کرم و در اول تر و بی آن کرم و خشک
 * افعال * و خواص این مقوی باه و کمر و کباب آن حابس حیض و با جند بید ستر جهت تحلیل و یاح غلیظه و التیام فتن
 قریب العهد و آشامیدن خون سحفاً بصری بقدر سه مثقال با شراب ریگ انک انکله ارنب و نیم درم زیرو کرمانی سفید
 در هر ماه جهت کزیدن هوام مخصوص ضلع اجامی که بیونانی قور و نورفس نامند نافع و ضما د آن محلّ اورام و خون
 بری آن شراب جهت صرع و تشنج نافع و چون آنرا با آرد جو و عسل حب سازند بقدر رفللی و صبح و شام بکسب ناشتا فرو برند
 جهت صرع بیدیل و طلای آن بردست و پا جهت درد مفاصل و نقوص با کتار عمل نافع و احتقان بل آن با جند بید ستر
 جهت تشنج مغی و طلای زهره آن جهت تحلیل و خوانیق و قروح خبیثه دهان اطفال و مالیدن آن بر بینی مصروع و
 بل ستر و سوط آن و قطور آن در بینی جهت صرع و انکخال زهره مجفف آن با عسل جهت نزول آب در چشم و بیاض و
 دمه نافع و چون بشکافت شکم بری را و آنچه در شکم آنست برآوردند بیدیم و بسوزانند تا سفید گردد و بار وغن کار
 مائید به ریازجه کر با سی مالیدن به سرطان متقرح کذا رند جهت تنقیه چرک و التیام و منع آن از عود بیدیل و طبیعت
 زوال زخمهای دیگر و سوختگی آتش نافع و بیضه آن بقدر رفللی با حریره های موافق جهت قطع سرفه مزمن اطفال و طلای آن
 با عسرو زن آن را زبانه جهت ورم انشیا بیدیل و با شیر مرصعه جهت دردها و باد خصیه اطفال و بل ستر و چون در روغن
 بپوشانند و طلا کنند و بیه آن جهت تشنج و کزاز و جلوس در طبیعت سحفاً و بل ستر و طبیعت زهره آن جهت فتن اطفال و کوشش
 آن نیز جهت تشنج و کزاز و تقویت غیر بدن و باه و انعاظ و زیادتی منی و ضما کاسه سوخته آن با روغن کل و روغن
 تخم مرغ و روغن کنجد جهت رویانیدن موی مرمر و طلای سوخته مجموع آن که بحد سفیدی رسید باشد بار وغن کار
 و غیر آن جهت سرطان متقرح بی نظیر و با سفیدی تخم مرغ جهت شقاق مقعد و سائر اعضا خصوص شقاق باها و در آن
 جهت زخمهای مسره العلاج و اگر با آن خاکستر بقدر و عشر آن ثفل داخل کنند و با عسل بپوشند و صبح ناشتا و شام بقدر ریگ
 ملغقه که چهار مثقال است بپاشانند جهت لبت که اگر بکنی نفس و برآمدن زبان است از شدت تعب و جهت سل و در بونافع
 و انکخال استخوان نرم سائیده خام و یا سوخته آن جهت کور نمودن هر گرا خوانند کور نمائند بدن و نالم نافع و خون
 نوع بصری آن جهت دفع محرم شراب و اخور استخوان تختانی آن جهت رفع تبها و منع عسرو آب بر سر رختن از کاسه فتوانی
 آن جهت دفع بستن مباحث زنان بغایت موثر نوشته اند و کونین چون کشف را در مکانی دفن کنند منع باریدن تکرک از آن
 مکان میکند و مجرب مضرا معاصی آن عسل مقفّل اثر شربت از سوخته آن یکدوم و از تخم آن یک فیراطوا زخون آن سه قیرا است
 * سلك الیون * بفتح سین و سکون لام و فتح دال مهمله و ناولف و کسرون و ضم یاء مثناة تحتانیه و سکون و اوون و لغت
 نبطی است و در مصر سالیان نامند * ماهیت آن درختی است قریب بد رخت بیدل منبت آن بیت الملس در خرابها و
 و بلندی درخت آن ناسه کز و برک آن شبیه بد رخت عرب و مرغ رنگ و کل آن سرخ و تخم شبیه پشاهل آنه و با شیرینی و قبض

* **طبیعت آن** در درم گرم و خشک * **افعال و خواص آن** آحامدن برک و تخم آن جهت تنهه قصبه رنه و تصفیه صورت و رفع خشونت آن و جهت رفع موم حیوانی خصوصا افعی بهترین ادویه است و طول برک آن محلل اورام * **سلیق** * بکسر مین و سکون لام زوتی بفارسی چندی نامند * **ماهیت آن** د نوع است یکی بزرک سرح تیره و غیرین و برک آن پهن تر و آنرا سلق اهود نامند و دوم گلابی رنگ مائل زردی و شیرینی این کمتر و بزرک آن ریزه نازک زرد رنگ و ساق این باریکی الجمله شبیه با سفناج و این را سلق ایض گویند بهترین آن شیرین بیریشه آن است و سفید آن در مد را بهتر از سرخ آن * **طبیعت آن** مرکب القوی یا حرارت در اول و یوست و یورقیمت و قوت فایده و رطوبت مائیه فضلیه و سه آن با قوت فایده و سفید آن با جالبه و محله * **افعال و خواص آن** جالی و محلل و مفتح و مقطع بلغم و مررد و مطفی و جرم آن حابس طبع و تبلل الغذاء و نلیس و مائیت آن زیاده و بهترین اجزای آن آب برک آن است و مائیه های برک آن بهتر از بیه آن و از طبع یورقیمت آن زائل میگرد و خوردن نخته آن بطریق تغذی جهت ریشه و تحریک شهوت حساع خصوص آنچه ساقی آن سرخ باشد و یا سرکه و خردل جهت تفتیح سده طبعی و تحلیل ورم آن مؤثر و جهت درد کرده و منانه و امراض مقعده و آب برک آن با ادویه مسهله معین براخراج بلغم و جهت اوجاع مفاصل و نفرس نافع و معوط آب بیر آن با غسل جهت تنفیه نفول و دماغی و بازیره کلنگ جهت لقوه و صلاح و شقیقه و ریشه و درد دندان و حموره و عین حادث از اخلاط لزجه بشرط ادمان بر آن نافع و بدستور آب برک آن و قطور نسیم گرم آن با روغن بادام و با غسل جهت درد گوش و غسول و طول طبیع برک و بیر آن جهت خراش و زخا و سرد قیل و صیبا که بفارسی رشک نامند و اوجاع مفاصل و نفرس مفید و صماد آب برک نیم گرم آن با بوره ارمنی جهت رفع بهق و داء الثعلب و تهیج پشت پا و استسقا و سائر اورام خصوص سفید آن و حقنه با آب آن و با آب طبیع آن جهت اخراج ثقل و صیج و پرورز مقعده و کد داشتن دست و پا در آب مطبوخ برک آن نیم گرم مکرر و یا ریختن آن آب بر آن جهت رفع شقاق عارض از سرما مجرب و طلای برک پخته آن بعد سرد شدن جهت سرخ کنی آتش و آب جوش و حموره که باد سرخ نامند و قهرو طی معمول از آب برک گویند آن جهت تسکین اوجاع اورام و رفع کلف و صماد برک خام آن جهت بهق و داء الثعلب و قروح حبشیه و سعه و مفاصل و با غسل جهت توبه و ناللیل و با حنا جهت رویانیدن موی و نکوئی آن و با روغن بادام جهت تلیین اورام و خوردن آن با خردل و آب که مسکن قولنج و ریاح فلیظه مغرمعه و راکنار آن مغزی و حرق خون و مورث قولنج و مغص و مصلح آن بخشن آن با عدس است و استعمال خردل و آب که مه و یا آب غوره و یا شراب آن چ و گویند چون آب آنرا در سرکه ریزند آنرا خمر کرد اند بعد از چهار ساعت و در خمر سرکه بعد از دو ساعت

* **سلوی** * بفتح سین و سکون لام و فتح و او را آخر حروف بهندی لوا گویند * **ماهیت آن** اکثر اطباء آن را سمائی دانسته اند و بعلی غیر آن گفته که از طمور آبی است و در کنار آبها میباش رنگ یروبال آن اندک شباهتی به سمائی دارد و باهای آن در از تر از سمائی است و حکم میر محمد مومن در تحفه المومنین نوشته ظاهر آنکه آنچه را بترکی باوه و در رنگ این لکه بال نامند عبارت از آن باشد چه آن را جنس سمائی است که بترکی بیلد رچین گویند و در مکان بی آب نمیشد و از کثرت باران بسیار و از عدم باران کم میباش * **طبیعت آن** گرم و خشک گرمی آن زیاده از خشکی * **افعال و خواص آن** بهترین از طمور آبی است و سریع الانحل از ارمعه و محرک باه و مورث تشنگی و محرک حکه و بنور

انصار آن مکرب و مصلح آن طبع آن با حموضات و ادهان بشته آن بهتر از کباب آن است زیرا که کباب آن با سهوکت و بطبی
النزول است از معدن و در فند چهار قسم میشود و هر یک بنامی مشهور و یکی را پسل بفتح باء عجمی و سکون نون و ضم
سین مهمله و لام و دو م را کو رک بفتح کاف و سکون را و و کس را و مهمله و سکون کاف و سوم را پوند ک بضم باء فارسی و سکون
و ا و مجهول و خدای نون و فتح دال مهمله فندی و سکون کاف و چهارم را در پهر بفتح دال و سکون راء مهملتين و فتح باء
مروحه و خدای ما و سکون راء مهمله نامل و بزم اطباء اهل غنای اول کرم و تراست و دافع سودا و مانع فساد آن در دم
خشک و سوم سرد و قایل الغد او در هضم چهارم سرد و تر و دافع امراض حاد و از خون فاسد و دین سلی که بر پی اسرائیل
نازل میشد اختلاف است و در کتب تفاسیر بتفصیل مذکور است

* سلیمانی * بفتح حین و کسر لام و سکون یاء منناة تختانیة و فتح خاء معجمه و ما بیروانی اسلیوس و بهندی نیچ نامند
* ماهیت * آن گفته اند که پوست شاخهای درختی است مانند لوله ای تنگ و سوراخ و منبت آن مندل و عمان است و برن
آن شبیه ببرک سوسن کبود و سابق آن غلیظ و بوسه آن سبط و هفت قسم میباشد یکی زرد غلیظ و خوشبو و دوم سرخ برنگ
بیج مرجان و صفائی و خوشبو و سوم سفید مائل بزرده و بی راحه چهارم مایه سرخی و سیاهی و رقیق پنجم رقیق کبود
و در خوشبوئی شبیه بکل سرخ ششم شبیه بقسطر غیر براق و هفتم رقیق و بسیار سیاه و بد بو و گویند از درخت دارچینی
بهم مرسل و آن مستحیل بدارچینی میشود و آنچه بتحقق پیوسته قول اخیر اقرب بصواب است و آن پوست درخت
نوعی دارچینی است که در غمر سیلان و نواح قریب بدان بهم میرسد و هر چند در تر میشود از سیلان زبونتر و گرم تر
بلکه مائل ببل بوئی میشود و در دارچینی نیز اشاره بدان نموده شد و بهترین آن سرخ رنگ ضخیم خوشبوئی تنگ طعم
املس آن است که با بقوض باشد و زبان را بکزد و تلخ و گریه را بکشد * طبیعت آن در آخر دم گرم و خشک و در
سوم نیز گفته اند و قوت آن تا هفت سال باقی میماند * افعال و خواص آن ملطف و مسکن و منفع و محلل ریح و اورام
بارده ابدش و مقطع اخلاط و مقوی اعصاب و معدن و کبد و ملز و بول و حیض و فضلات و مخرج جنین و حصاة و جهت حلد
بهر و تقویت آن اکثالا و جهت منع نزلات و تزکام و سرفه و زردی و در حجاب و معدن و رحم و تنقیه رحم و ریح آن و تبهائی
نویه و دفع منبت ادریه سمیه و زهر افی و جهت خوشبوئی رحم شرابا و صماد و بخور و در فرجه نافع و صماد آن برایشانی
جست منع نزلات و مداخل نار و با اصل السوس و ادریه صماد ربه سمیه جهت امراض صماد من کوره و اخراج بلغم
و چرک از آن و در ستور بخور آن با غسل جهت بنور لنبیه و جلوس در طبع آن و بد ستور بخور آن جهت تنقیه و انضمام
فم رحم مؤثر مغذی و شربت آن نادر و درم بدل آن دارچینی و قرفة الطیب مضر گردد مصلح آن کثیرا و مضر اعا و مصلح
آن آب سیستان و کثیرا است

* سلیمانی * بضم سین و فتح لام و سکون یاء منناة تختانیة و فتح حیم و الف و کسر نون و باء تسیمت و سلمانی نیز آمده و
بفارسی در اشکله و در مصر و راء الشعث و بهندی کسنا لکه و راستنبا نیز نامند * ماهیت آن چیزی است مصنوع از زیتون
و سم الفار که زیتون یکرطل و سم الفار که هیچ نیز نامند یک اوقیه که بعد از سخی بلوغ تصعب نموده باغند بهترین آن تازه
سفید سنگین آن است * طبیعت آن در چهارم گرم و خشک و سم قاتل * افعال و خواص آن داخل مرهم میخایند
و دافع کوشش زائد است و خوردن آن مہلک مد اوای آن خوردن شیر تازه و شیره و امراق و سمه و قی کردن پی در پی

بآب بارتنگ جهت قروح خبیثه و فساد آن بر هر وقترا ظهر و بفتح قصب جهت سلس البول و استرخای اعضا و ضما د برک
آن بر غلغلۀ اطفال رافع اسهال و مقوی احشا و کوبند که از خواص آن است که چون در صوفی سرخ رنگ بندند و در مودع
نزف الدم ببندند قطع آن نمایند و صغ درخت آن شدین الیسیس و با اجزای حاره و یارده و رادعه و مسئله است و جهت
حدت بصرو امراض جفن و انتهای حراحت و تسکین درد دندان کرم خورد و کذاشتن بران مفید و جوارش شقاق
و حب و سفوف و شیاف آن در قریب این مذکور شد

* سماق الی باغبین * گفته اند مازوی ریزه دانه کوهی است و جمعی برک سماق دانسته اند و دباغان بآن جلود
رقیقه را دباغت می نمایند * طبیعت آن بسیار بارد و قابض است * افعال و خواص آن در جمیع افعال مانند
سماق است و قبض این بیشتر

* سماق الی * بضم سین و فتح میم و الف و کسر نون و یاء و مازندران ورد و در دیلم و شمش و اروشین معجونه و میم و
بعر بی قلیل الرمحل نامند جهت آنکه گفته اند که چون آنرا زرع بشنود میبرد و اصلی ندارد و کوبند غلای آن اکثر
خوب است و اصلی ندارد و خائف و جبرون ترین طایور است و بهندی آنرا بتیر نامند * ماهیت آن از طایور معروفه و غیر
صلوی است و چهار نوع میباشد یکی بزرگ و آنرا بهندی که کاس و کرچه کوبند و در مازان کوبند و آنرا الوه و سوم
از آن کوبند و در گردن آن طوقی سیاه منقطه بقطعی سفید و این را بهندی چنگ و کود و چهارم از دمه کوبند و رنگ
آن زرد و سرخ بهم آمیخته و این را بهندی تور نامند * طبیعت آن در آخر درم کرم و خشک * افعال و خواص
آن گوشت آن کثیر الغلظت و مسمن بدن و نرم کنند و بشره و ملربول و مفتت حصاة و جهت وجع مفاصل بارد و نافع و بالخاصه
مورث رقت قلب خصوصاً دل آن و میم و میم و با زنان و بختۀ آن بهتر از کباب آن است و اکثر آن مورث صداع و
کزاز و تشنج و تلمد و مصلح آن در آب شیرین و روغن کچند و یا بادام جوشانیدن و یا روغن بادام و یا روغنهای دیگر و
آب انار ترش بباغین شیرین کرده خوردن و خوردن بیضۀ آن مورث فصاحت تکلم اطفال قبل از وقت وضاد شق کرده
آن جاذب سم هوام و لعوق زهره آن بقدر حجه با عمل هر روز جهت صرع و بیعدیل و قطور و خون آن در کوش جهت تسکین
درد آن و در چشم جهت جلای آثار و رفع بیاض و طلائ مریکین آن جهت کلف و نشن و بخور بر آن رافع نپها است و امین
المد و له از خواص آن بیان نمود که یکصد آنرا بتمامی چون مشوی نمایند که چیزی از آن طرح نشود تناول آن باعث
شفای کد و روانه کزید می شود

* سدسم * بفتح سین و سکون میم و کسر سین و میم و مشهور و کسر و در سین است بلغث حبشه جلجلان و بغا و سی کچند
و بهندی تل بکسر تاء متناهة فوقانیه نامند * ماهیت آن معروف است و بهترین آن سفید تازه چرب بالیده آن است
قوت آن تاد و مال باقی میماند و در اکثر بلاد خمازان مقرر آنرا بر روی نان میباشند و حلوا نیا از آن حلوا میسازند و
روغن آن که در سن البتل ببناء میله نامند معمول و معروف و در اکثر ادیان و مراهم داخل است و در بعضی خلای نیز
داخل میکنند و در مغیر و مکرر و فاحل نمیکرد و بسبب لزجت و غلظتیکه دارد و بزروغن ناکرفته آن خصوص که مقشر
نکرده باشد و بر تر و مقشر آن زود تر فاسد میگردد * طبیعت آن در آخرا و ل کرم و قرو و بار طوبت لزجه و در درم کرم و تر
نیز گفته اند * افعال و خواص آن مغزی و مفتت و صالح الی کپوس قلیل الغلظت و مسمن بدن و ملین صوت و خشونت خلطی

سبب عرونی که دارند و معالج اخلاط سوخته و مواد سودا و بلغم و ملین اعمار و مقعد و متصل اورام حار و آشامیدن آن
 با شراب جهت کزیدن غریب و با هم وزن آن شکر و خشخاش و نصف آن مغز بادام مقشر و عسکران بجم ایص که
 هر روز از صبحوع آن تک اوقیه تبا و ل نمایند جهت غریبه نمودن بدن و تقویت با و مجرب و مولد پیه کرده و شهره
 گویند آن با نبات جهت رفع سوزش معده و مری و ترش شدن رطوبت معده سوداوی و حرقت و لذت ادویه مشروبیه و خلط
 حاد و شرب شراب و جهت تلخین معده و امعا و دفع سنگ کرده بشرط مداومت بران مدت نافع و خوردن و درم
 آن با یکدرم گردان سوخته جهت قطع خون بواسیر مجرب و آشامیدن آب طبع آن با بخود مک رجحش و مسقط جنین و
 چون در اوقیه آب طبع آنرا با شراب رقیق مویز بک اوقیه و نیم روغن کنجد و نیم اوقیه انیسون ناشتا بنوشند جهت رفع
 خارش دمو و بلغمی و در شتی جلد و شقاق مجرب دانسته اند و با نایل انفع وید ستوبان قلع صبر و زیتب و عروق آن جهت
 سرفه و امراض سینه و قروح شش نافع و با بز رکتان جهت تقویت با و از دیاد منی و آشامیدن سائید آن با شراب جهت
 رفع قولنج و قولون و کزیدن مار شاخه را المصار بطع الهضم و معالج آن بریان نمودن و با عسل و یا موی خوردن
 باعث سرعت الحار آن است وید ستور با تشرآن و مورت بد بوئی در بان خصوص که ازان در رین دند آنها بماند و صدع
 و معالج آن عسل مقدار شربت آن پنجدرم بدل آن نیم کتان و صفا د آن متصل اورام و ملین جلد بدن و رافع آثار سیاهی
 و رشم اخضر و ساطری عصب و قولنج و قولون و کزیدن مار شاخه و روغن خنکی آتش و بعد سوختگی بزودی مانع آبله و تسکین
 وجع و الم آن و نطول آب بزرک آن باعث درازی موی و سیاهی آن و رافع جوش سوداوی سر و صفا د مطبوخ آن با شراب
 جهت تحلیل ورم چشم و ضربان آن نافع و بیخ آنرا چون در آب بجوشانند و سر و مور را بآن بشویند باعث درازی و سیاهی
 موی و رافع لوسیت و ابریه آن است و روغن آنرا اگر از کچیل غیر مقشر بریان بگویند آنرا دهن الحل نامند بفتح حای
 موهله و تشدید لام و لرز و جنت این زیاده است و اگر از مقشر بریان اخذ نمایند لز و حث آن کمتر و چون آنرا نرم بگویند
 و با آب بدست خوب بزنند تا کرم شود و روغن آن جلد آرد بردارند و رطوبت آن غالب و انچه سائید و در آب جوش دند
 تا روغن حاصل گردد آنرا طبعی نامند و سائید و یا کوبید و آن را بدن استخراج روغن و عشی نامند که بغار سی آرد
 گویند و در حرف الراء کوبیدن طبیعت روغن آن در درم کرم و تر و نامبت سال قوت آن باقی میماند افعال و خواص
 روغن آن آشامیدن آن با ادویه مناسبه مفتح و ملین و مرطب و مسمن و رافع احتیاقات حادث از خلط حاد و ضیق النفس
 و سعال یا بس و قرحه رنه و تشنج یا بس تو پیر از کچیل و در حرقة البرل مانند کچیل و در مزوره ای مرضی بعد از دمن لوز
 فستق نافع ترین ادیان و قطور رجوشا بید و آن با فلفل مغبل و مصطکی جودت کشودن سده کوش و طلای آن با سفید و تخم
 مرغ جهت تحلیل صلابات و اورام چشم و غیر آن و با روغن زیتون و زرده تخم مرغ جهت رفع ورم چشم و با بز رطونا
 جهت خشونت و خارش بدن و سوختگی آتش و جراحتیکه از نوره بهم رسیده باشد و مالیدن قیر و طی آن بر صورت جهت
 نیکوئی و صفا و بر آبی و نرمی آن مغبل وید ستور از کچیل و جلوس در آن جهت اکثر امراض یبسی مانند تشنج و غیر آن و همچنین
 تنهین بدن مکرر انداختن پارچه ترک کرده بدن بر عضو اعضاء بدستور دمن آن جهت زخم جلدی و سوختگی آتش
 نافع مضر سوداوی مزاج و بطبی الهضم و مرخی معده و مفسد دماغ ضعیف و قزلب الاستماله بصفر مصالح آن جو شامیدن آن
 با پیاز و یا با اندک خمیر و آشامیدن آن با آب لیمو و آب گامد و امثال آن و با بعد ازان مقدار شربت آن تا در درم بدل آن روغن

بادام شیرین است و جوارش مسمم و جلوا و سقوف آن در قریب یادین مذکور شد و عصا و نبات آن جهت از آله ابریه موثر است
 * سمقو طین * بفتح سین و سکون میم و ضم قاف و سکون و اورع طاء مهمله مثاله و نون * دروغا هیئت این اختلاف است
 بعضی حی العالم دانسته و چنین است و بعضی ادی و غیر آن نوشته اند که بلغت یونانی نام گیاهی است و در نوع می باشد صغری
 و مهلی صغری آن در جنگ لاخها میر وید و شاخها بر کهای آن شبیه بشیخ است و صلب و خشک و خوشبو و طعم آن با حلاوت
 و نرک آن باریک شمشه برک را زیاده و سردی شاخ آن کوچک مانند سر شاخهای حاشا و بیج آن طولانی بسطری انگشتی و بنفش
 و مستعمل برک و سردی شاخ آن است * طبیعت آن ظاهر الحار و با قوت فاضله * افعال و خواص آن درانی است
 شریف نافع جهت امراض ظاهره و باطنه و محلل و مغری و جامع و مصلب اعضا و باض و منقی رتبه و زفول و چرک منجمد در آن
 و مضغ آن مسکن عطش خادث از جفاف و این همه افعال بغیر ظاهره آن است و آشامیدن آن با سرکه و عسل و یا سنگبین
 دهلی جهت تسخیر عضل و عصب و مغالبه آن با شراب جهت ترویح امعاء و نزف الدم زنان حائض و غیر آن و جهت وجع
 کرده و با شراب جهت نرف اندام و تروحه امعاء و سنگبین جهت شدخ عضل و آب مور و با آب سد اب و با شراب عصف
 جهت قبله الامعاء و ضماد آن جهت فتق و چون با کوش طبع نمایند بزودی کوشت بخته و مهرا و صریع الانحل را کرد
 مفید از شربت آن از یک گرم تا پنج گرم و مرکبا اراده اکثرا آن نمایند بهتر آن است که تکرار استعمال آن نمایند نه
 آنکه مقدار وزن آنرا بیفزایند در اکثر مواضع * و اما سمقو طین مهلی نباتی است شاخدار و پر و اکله و خشک و زغیدار
 و بلند می آن تا در دود و برک آن باریک طولانی و مزه ب و نرک یک یک بکسر شبیه بزبان کارورده و با بن برکها بر کهای کوچک
 چسبیده و برک بزرگ آن کل آن زرد و چون دست برک و ساقی آن برسانند خارش آورد و نرک ظاهر ریشه آن سیا و باطن
 آن سفید و بالز و جمت و بی شیرینی و بی عطریست اختلاف اول و منبت این غیر سنگ لاخها و مستعمل ریشه آن است * طبیعت
 آن قریب بعینل و از آن در کرمی ضعیف تر و طوبت فضلیه این زیاده و دلته ایسمار میج با و منع است و در دود و درم آن
 با شراب جهت نفع اندام از مینه و شدخ و قطع عضل و ضماد آن جهت التصاق جراحت تازه و ورام مقده نافع و چون
 با کوش طبع نمایند قطعه ای آن بعضی با بعضی ملتهق کردند

* سمک * بفتح سین و میم و کاف بفارسی ماهی و بتورکی بالغ و بھندی مجهلی بفتح میم و سکون جیم فارسی و خفای فارسی
 کسر لام و یا و شجوط را بھندی و هو و ر ضراحی و اموی مجهلی نامند * ماهیست آن حیوان آبی است که تعیش آن
 بدن آب نباشد و گاه بر آنچه بدن آن آب تعیش میماند مانند سقنقور نیز اطلاق میماند عجا و آنرا انواع بسیار است
 بعضی را نامی مخصوص را کثیر بر آن نیست و تعداد آن غیر خالق انام جل اسماء نمیداند و در حدیث نبوی صلی الله علیه
 و آله وارد است که حق سبحانه و تعالی خلق کرد هزار قسم از اب و هزاره صد قسم آبی و یکصد قسم بری و بهترین همه ماهی
 و ضراحی است و ما زنی و در ماهی منجری لطیف دیگر که در آبهای شیرین سبک خوشکوار که سرچشمه آن بعید و دوری
 سنگ و سنگ ریزه که منجر و بارمل کند و در همه شجره جاری و مشکوف باشد و با دبران بوز نکون یا بدل و مقلار آن
 در غزری و کوچکی متوسط و سریع البحر که و فلس آن بهمار را استخوان آن بزرگ و خار آن کم باشد و سهولت بسیار
 نداشته باشد و پشت آن منقط بسیاری با خطوط سیاه و مائل بسوی و شکم آن سفید و در همان روز میل شد و باشد شب مایل
 آن زبون زیرا که رشت آن بسیار لطیف و نازک است و زرد فاسد میگردد مگر آنکه آنرا نیک سود نمایند و بعد از زرضای

ماهی شوره و مازنی و امثال اینها است و ماهی دریای شور که در لیجه و باحو املی که زمین آن منگستان باشد بهتر و نازکتر
 و لذیذ تر از آب شیرین است و از اقسام آن ماهی حلوا و ماهی آبنوس که در نواح سیلان بهم میرسد و شاه ماهی که در سیمیه
 طبرستان صید میکنند و در ولایت ایران قزل آلا که منقذ بسرخ است و سلف که یشت آن سبز و شکم آن سفید و در بند ماهی
 روم و در بنکله هلسه و لیکن هلسه بسیار چرب و گوشت آن نازک و گرم و با سه و کت بسیار است اما لذیذ و امثال اینها را با لیجه
 در مرد یار و مکان و بلد که در آن چشمه و یا نهرو یا بر محل دریائی واقع است نوع ماهی خوب میشود و بهترین از انواع
 دیگر در ممالک و همچنین ماهوی و فصل و اراضی نیز مختلف میباشد در لطافت و کثافت و لذت و عدم آن و لذت آنکه
 بگوید عظم جنبه ماهی که حیوان آبی است هیچ حیوان بری نمیرسد و لذت ترین ماهیها ماهی تنوات و کودالها و چشمه های کوچک
 و زمینهای پست و آبهای کثیف متعین است که جاری نباشد و همیشه استاده یا تنک و همچنین ماهیهای بسیار نازک و بسیار
 کوچک و پر خارش طبیعت مطلق آن مرد در اول و تر در دوم و بعضی گرم و تر مانند کوا سچ و تساح و ماهی و جری و
 اربان که بهندی چنگا نامند و هلسه که در بند و بنکاله بهم میرسد و ماهی نهروی آب شیرین سرد تر از ماهی نهروی آب شور و
 نمک سرد تر نوع گرم و مائل به بویست است خصوص قندیل که نه نمک سود که گرم و خشک است * افعال و خواص آن کباب
 بآتش بریان کرده و تازه آن بهتر از در روغن بریان کرده آن و سریع الهضم و صالح الکبوس و مرطب و مسمن و مولد منی و شیر
 و بیه کرده و در مجروح و رمب و متعظ و مصلح اخلاط حاره و جهت تصفیه و نرمی قصبه ریه و قرحة آن و سل و سعال و یابس
 و ضعف کبد و کوده حارین و درقان و زحیر و مغص حار و کباب آن با آب غوره و سماق جهت اسهال مراری و دموی مجرب
 و مطبوخ ماهی مازنی با سرکه جهت صاحبان امراض حار و مجروح و المازجان و با بزرقه طین جهت ریه یعنی شدت حرارت
 و تسکین حلات آن و فساد دم احتراقی و خوردن ماهی تازه بر نان یا پازنازه سبز و آشامیدن شراب معتدل بعد از آن
 مولد منی و نعوذ و آشامیدن مرقه آن جهت زمرهای مشروب و ملذوعه و مدامت بران جهت دفع زهر مار شاخن و رومک
 دیوانه کزیده و بهترین انشای استعمال آن جهت ترطیب بدن بطریق اسفید باج و بعد از آن مشوی بر طبق و بآتش بریان
 کرده آن سبک تر بعد از آنچه در روغن بریان کرده آن و آنچه در آرد ملنوت کرده و بر روغن بریان نموده با شکر تشکی
 بسیار آورد و دیر از معده بگذرد و خوردن ماهی بسیاری بی نان و بعد از آن قه کردن با آب گرم و عمل و سکنجبین و آب
 مطبوخ ترب منقی فصول غلیظه و اخلاط فاسده است و جهت اوجاع مفاصل و عرق النساء و هق اسود و بیض و رفع آثار
 مجرب و سمک مضر بر بدن و مرطوبین و دماغ رطب و عصب و معده و بلغمی و مصلح آن یشتن آن با روغن کافور با روغن نادر ام
 و با کشید و خوردن زنجبیل پرورده و صعترو غسل و کفکند سگری کهنه و با عسل و آبکاه و اندیشه حاره و زیر پا جات و مجروحین
 را خوردن با سرکه و سکنجبین بعد از آن و با لختامیت مورث تشکی و راقع آن سرکه و آبکاه و در بعضی امزجه مصلح آن
 موافق تر و عطش آن کمتر و بعضی امزجه غیر مصلح آن و آشامیدن آب بسیار بعد از آن بغایت مضر است بیکه که با آنرا
 زنده و خود را مرده گردانیدن است و باعث امراض مزمنه است و اما شراب بعد از آن بعد از نافع و قبل از آن باعث مرده
 به بیب نفوذ اجزای غیر منتهضه آن و عروق و جلد و امراض ردیه از جرب و جکه و قوبا و امثال اینها را جمع آن با شیر و یا
 و مرغ و یا گوشت خصوص حیوانات بری بسیار مضر و مستثنا امراض مزمنه و نمک سود که با نزه و روز و زیاده بران
 و با شکر و یا نمک و یا نمک بکرمی و خشکی و قاطع بلغم و مورث اشتها و موافق مبرورین و مولد بلغم زجاجی و مانع و مورث خارش و

جرب و قوبا و نقش جلك و بيل ارمي و امثال اينها و آنچه مدتی بران گذشته باشد مسك و دمولن اخلاط فاسد و سودا و روده سوخته و مصلح آن سرکه و سکنجبین و آب گامه و قوی فرمودن و خوردن مسهل و تنطیف بدن و قتلیدن نمك سود آن که سماريس نامند بدترین اقسام و تکلیف ترین همه و محال بلغم غلیظ و مقوی خمل معد و مورث امراض مذکور و صبر و مل اومت آن باعث تسکون مصلح آن آنچه ذکر بایست و خیسایند آن در سرکه گفته اند جهت کزیدن عقرب و نمك دیوانه نافع و مایه شور که در سرکه پرورده باشند سرد و خشک و مجفف و دیر هضم و مقوی ماسکه و مانع انصباب صفرا و بعل و مورث حکه و جرب و بشور سودا و اعتسالت عضو بآب مایه شور نمك سود جهت قروح عفنه و جرب تازه و مفیل و مایه تازه را که بویان نمایند و بکند از بدن تا سرد گردد و مخصوص که یکشب بران بکند و باز باده و در جای نمناک مانده باشد ردی و سمي و مل اومت هر روز بدن باعث برص و اسهال و محدث اعراض فطر و تدبیر آن قوی فرمودن و مسهل خوردن و سائر نکات باین نظر است و در مبرودین خوردن جوارش آب حاره و اشپای حاره مذکور و در سحر و رین سکنجبین حامض و سرکه و آب گامه و کسی را که از خوردن مایه غشیان مارض کرد و باید که بر به بلیس و آشامیدن آب نعرو زیره کرمانی بهتر است و جلوس در طبیب آن جهت ابتدا ای قرحه اعضاء و جذب مراد بظواهر جلك و تحقیق بدن جهت عرق السامغیل و تخم آن در رقیقیت با قوی الاثر و موانع ممتنع و جهت سرفه و زحیر حار نافع و زهره آن خصوص از شیوط کرم و خشک و اکتمال آن جهت رفع بیاض مؤثر و چون مایه زنده را شاق کنند و همان قسم کرم که حرکت داشته باشد بر عضو بندد جهت جذب مواد و زجاج و رخا و غیره بظواهر جلك نماید و در دفع اختلاط ذمه صاحب سر سام و اورام بعل و یل و ضما در سوخته نمك سود آن جهت ورم مقعد و شقاق آن و کزیدن عقرب و نمك دیوانه کزیده و بار و رغنه و لعابها جهت ورم صلب لهاة و طلاهی استخوان سوخته آن جهت برص نافع و شستن مایه بآب کرم و نمك نیکو و یا مالیدن گاه کلی بدن و زمانی گذاشتن پس نیکو شستن باعث رفع سهوکت آن است و خوردن مایه بدن آرد و نان باعث هضم آن است و با آرد و نان بطبی الهضم

سکینه رخا و * بفتح را و همین مشده و الف و فتح دال هر سه مهمله و ما ماضی و خواص آن در رعاده در حرف الراء مهمله مع العین مذکور شد و شین و شله که در دریای مسمی بحر ایض که در رفتاد درجه عرض شمالی خط استوا و بطول یکصد و چهل درجه واقع است نوع مایه بسیار بزرگی بقدر یکصد و کسری تا در وصل ذراع در طول و بیست ذراع در عرض بهم میرسد و درین و بیتی آن بر پشت و میان هر دو شانه آن است و در هنگام نفس کشیدن مانند فواره بسیار بزرگی بقدر متار که چکی آب از بینی آن میجهد و مردم آن بلد آنرا صید می نمایند چون روغن بسیار دارد و تمام بدن آن کوپار روغن متجمل است آنرا پارچه پارچه نموده در دکهای بزرگ بر آتش روغن آن را کداخته در ظرفهای چوبی که پیپ مینا مانند کرده با طراف میبرند و خرچ سوخت چراغ و مشعل تمام سال آن بلد از همان است و مغز سر آن مفیل پرده پرده نرم لطیف است آنرا اکله اخته برای سلاطین آن بلد شمع می سازند و روشنی آن سفید مائل بسوزی است و بد آنکه بسبب سردی مواصلی سه چهار ماهه زیاده در آن دریا و سواحل آن نمیتواند ماند و نیز شین و شله که قریب بمیزان در سه روزی هوای بسیار سردی میوزد و اگر مردم بزرودی خود را از آن دریا بد ریدند بهتر و الا در روز چهارم و پنجم آن از طرف شمال امواج نفعهای یخ می آید و دست بدست تمام دریای می بندد و تحویکه مصلی از انجام مشکل و مستعصر که در آن جا ماندن مملک میگرد * افعال و خواص این گویند خوردن مغز سر آن جهت سل و قروح سینه و حجب آن نافع است

سکة الجبل | ۱۰۰۰ بفتح صاد مهمله و هکون یا و فتح دال مهمله و سبکة صید به تصخیر نیز آمد و آنرا سبکة برکه و سبکة
 ثول و یونانی سفینس نامند * ماهیت آن ماهی است که در قریه تبرک در چشمه ثول بهم میرسد شبیه بزغده کوچک و
 سبام آب برص و بادست و پادرم و متقلب و خمیل کی پای آن بطرف وحشی را و آن است و نران باریک و دراز و سر آن کوچک
 و دنباله آن دراز و زیر حنک اسفل آن با خط و خال و تازنده است فرق میان نرو ماده آن ظاهر میباشد و بعد مردن منغی
 میگردد شیخ رئیس رحمه الله تعالی در مجربات خود سبکة تبرک نوشته و تبرک قریه است از شام قریب بصید آن ماهی
 در آن قریه در چشمه ثول بهم می رسد بعد از ده روز از ماه شباط که منکام میجان آن است ظاهر میشود و نرو ماده آن با هم جمع
 شد و به جان میات نانیمه آذرمه میمانند و سفاد آن مانند انسان است و در آن دنکام که فصل ربیع است کفی از بنا کوش
 آنهار میآید و داخل آب میگردد مردم آنجا آنرا جمع میکنند و در همان ایام آنرا صید میکنند زیرا که در ایام دیگر بدن آن دست
 نمیآید بسبب سرعت حرکت آن و چون صید نمودند بزودی آنرا اندک نمکسود میمانند و نکاه میدارند تا فاسد نگردد
 طبیعت آن گرم و خشک در دوم رکب آن در سوم و مردود با رطوبت فضلیه * افعال و خواص آن مغذی و کمی از کف آن
 بازده تشنگی مرغ و تیرش و بیابا مرق مرغ جوان بغالت مهبج باه و منعظ گفته اند محل بکه بهلاکت میرساند از شدت انعطاف
 بمراتت قوت بر اثر لجم آن است و نمک سود آن قوی را از غیر نمک سود آن و کوبند قوت این بسدی است که هیچ چیز بدن آن
 نرسد و سبب و شرط خوردن آن آنست که نیمه رم آنرا سوزد و بخمر ابيض پاشید و بعد از طعام بنوشد و بخور بدن باه را به چنان
 آورد و بمرعت انعطاف نماید و گویند که نران در ذکور و ماده آن درانات موثر است و بعضی گفته اند که ماده آنرا خاصیتی
 نیست نه درانات و نه در ذکور آنچه از رنگزارهای حوالی چشمهای صید حاصل کنند شیر آن چشمه مخصوصه سفید و بهیأت
 مد کوره نیست و آن خاصیت را اثر ندارد و بعضی گویند که آن در رمل مانند آنکه ماهی در آب شنا و غوص میماند میکند و
 از این جهت آنرا سبکة الرمل مینامند و نیز گفته اند که هر عضوی آن برای فساد عضوی از انسان موافق است مثلاً دهن
 آن برای وجع دست و پای آن برای وجع پای و همچنین واصلی ندارد *

سمن * بفتح سین و سکون میم و لون بفتح ر و غ و یهندی که می بکس و کاف عجمی و شغای هاز با نامند و تار و آنرا بعرابی زند
 بضم زای معجمه و سکون باه و موحده و دال مهمله و در حرف الزای مد کورش * ماهیت آن معروف است و غنی است که از
 شیر حیوانات و یا ماست بعمل میآورند و بهترین آن روغن گا و روگوسفند و بز جوان قریه است و روغن گا و از همه الطاف و
 روغن میش و گا و میش و خصوص جنگلی آن اغلا از همه * طبیعت سمن آن در آخرا و گرم و تر و هر چند گفته کردند در
 رطوبت آن میگوید و یوست بهم میرساند و دوسال آن در رارل خشک * افعال و خواص آن در افعال قویتر از زرد
 و متحلل و مفتوح و با قوت قریب و مقارم موم و مانع رسیدن اثر منافع و یقلب حتی آنکه بدن ادی نوشته که شیمی را انفی
 قاتل کزین بود و غیر روغن کار که نه حاضر نبود همانرا آشامید آفتی با و نرسید و یک اوقیه آن با دوسکرجه که شصت درهم
 است با آب انار جهت ذ و ستظار با نافع و ملین جلد و منقی بشره و فضول دماهی و مینه و مسم بدن و رافع یرمعت خیرم
 و حلق و جهت سرفه بایس و درقان و غشال و حصا و دافع و آنکه قبض مینه بد و گاه لپنت و لعوق آن ناشتا جیت سرفه بایس
 مزمن و تبیین مینه خصوص با شکر و یا دام تلخ و یک اوقیه آن با نیم اوقیه آن شکر جهت رفع عسر البول در حال سیر و با آب
 گرم خوردن و قی کردن بعد از آن جهت موم مشروب و انیون وید هتو و یا شیر گا و تازده و شیره و اکتال آن با آب غلب

الغلب جهت ضربان عین و رفع اورام آن و طایمان بهتائی جهت تلخین صلابت آن و بازیت جهت جرب اجفان و بر
 اذن جهت ارجاع و سقوط آن جهت خنای و شقاق و راج و حقیقت آن با آب خاکستر جهت زحیر و ترخه اعمار حصول آن
 با پنبه مرغ جهت فتح رحم و تنقیه آن و بر مقده ارفع شقاق و قاطع بواسیر و نزله ام آن و تدمین کرم کرده و ریاریشتن
 و چکانیدن آن بر موضع کزیده منار یا و عقرب جزار و رقله النسر و اکثر جانوران سمی مفید و بتجر به رسید و تفتل و نرم
 کرم آن در کمرش نیز جهت قتل و اخراج آنچه در کوش رفته باشد و طای و روغن حمام و روغن کاه و کهنه و یا کوسه کهنه
 با سور لیجان جهت بواسیر و بهتائی جهت جن ام و مالیدن آن شب بر صورت و خوابیدن و وقت شب بی دربی
 چنین کردن جهت تنقیه صورت و نیکوئی و جلا و تعقیل آن و همچنین زین این فعل نماید و طای آن مکرر محلول و ارام
 خصوصاً ارام زنان و اطفال و بر جراحت با عصاره خشکریفه آنها و بر دهن جراحت باعث منع التئام آن و کلد اشتن
 فتیله و یا پنبه بر آلوده بدن در دهن جراحت باعث جمعیت دهن و تنقیه غرور آن اگر در اندرون آن چرک باشد و چون برک
 خنای خشک را نرم گوید و پخته با روغن کهنه سرشته بر جرب کهنه و جن ام بمالند زائل گردد و چون روغن را با آب
 مرد یکصد و یکمرتبه بشویند و بر جرب کهنه و بواسیر و اکثر جرب و قروح با مالند زائل گردد و شسته آن تلخ میگرد و
 خالی از سمیت نیست و خوردن آن غیر مجوز و ترمیم و تدمین روغن جوشانیک در شیر تازه و دوشیدن جهت ارجاع آن
 بغایت نافع مضرعه های باطنی و رطوبی و مولد صغاد و محرورین و ملجولین جهت آنکه سریع الاستحاله است بخلط غالب
 و مرخی معد الضعیف و بلغمی مزاج و متضع عاضه است مصلح آن در صرور و ترشیدها و در میرود جوارشات مقدار شربت
 آن درند او را تاد و آتیه و قوت جالبه و تحلیل کهنه زیاد و از تازه آن است و فعل آن در بدن آن متوسط زیاد و از بدن آن
 قویه مستحکمه باشد مانند الحمال و زنان و این جهت اورام بنا کوش اطفال نافع است و چون روغن فاسد گردد و در خواهند
 که اصلاح آن نمایند باید که با دوغ مامت جوش دهند تا مامت سوخته گردد و اما روغن نموزد و با آنکه بر آتش گذاشتن
 چون بخوش آید اندک اندک آورد کدم بر آن نباشند تا آرد سوخته گردد و روغن نسوزد پس صاف نموده بشیرچ آورند

نمک در روغن داخل کردن باعث حفظ و هدم سرعت فساد آن است *

سمندر * بفتح سین و هم و سکون تون و فتح دال و راء مملتین * ماهیت آن مهر بارص گوید حیوانی است که از
 آتش متضرر نمیکرد مانند ماهی که از آب و بقدر عصفور است و آتشی رنگ مولف گوید شاید اصلی نداشته باشد * افعال
 و خواص آن خوردن زهره آن مقدار یک دنگ با آب نخود و مطبوخ با شیر تازه و دوشیده جهت دفع صوم مشروب و راکتال
 دماغ آن با سرکه جهت نزول آب و حفظ بصر و طای خون آن مانع از دیاد وضع و مغیر رنگ آن است *

سمور * بفتح زل و هم و سکون و او راء ممله * ماهیت آن حیوانی است که در ترکستان بهم میرسد شبیه
 بلبل و زان سیاه تر * طبیعت آن بسیار گرم و خشک * افعال و خواص آن در جمیع افعال قویتر از آن و پوشیدن پوستین
 آن کو متر از سنجاب و حیوانات دیگر و جهت پیروان و میرود المازجان مفید و مسخن سین و زرد و مقوی باه و مرطوبین و
 ضنا دیده آن مسخن کرده و در زور موی آن جهت تجعیف قروح نافع و پوستین آن زود تر از پوستین حیوانات دیگر فاسد
 میگرد و جهت آنکه دباغت آن کمتر است *

سمیرا * بضم سین و فتح میم و سکون یا عنان و تئانه و فتح راء ممله و الف * ماهیت آن صاحب تحفه نوشته که صاحب

نچه کوبید قسمی از ماهی زهرج است و در دیار رومیه بهم میرسد و شش بگشاید و نقل رنگ قامت و برک آن در غایت شیری
 و اغیر و بهم آن بقدر که مزاج و هم حیوانات است و این تلحم گفته در جوار بهم میرسد و خوشه آن شبیه بغاس و هم حیوانات
 است * طبیعت آن بغایت گرم * افعال و خواص آن در ارضه امراض یاد و مستعمل *

سپین * بفتح سین و کسر میم و مکون یا مشتق از تحتانیه و نون بغیر می چربی و فر بهی را نیز نامند * ماهیت آن چربی
 است که بر روی پرد شکم و ظاهر گوشت و روده و غیر آن میباشد از ششم اربط و نرم تر * طبیعت آن بغایت گرم و تر
 تری آن زیاده از گرمی * افعال و خواص آن قرب العمل است بر دشمن تازه و سریع الهضم و ملین طبع و اعضا و سریع
 الاستیاله بصفر او در صفر او مزاجیان در اصلاح ادویه صمیمه مانند روغن تازه است *

* فصل در السین الیهملیه مع النون *

سنا مکی * بفتح سین و نون و الف کوبند و بوندی میارزاند * ماهیت آن برک کیامی است حجازی و ربیعی ساق آن
 اندک رخ و برک آن باریک شبیه ببرک خنار و در واز برک حنا برک تر و منخیم تر از برک مورد ناز و کتورگی آن مانع
 بگودی و دانه آن بهن و کوچک صنوبری شکل مائل بدراز و اندک خمیدگی و در غلظت شبیه بغلظت با قلا و بهن بسیار
 ناز و کتور از آن و نوعی برک آن هر یضتر از آن و کل آن زرد و آنرا از حجاز شرق نامند و در تابستان بهم میرسد و مستعمل
 برک آن است که سبز باشد و زرد و سیاه و کهنه و فاسد باشد و از چوب و تخم و خاشاک پاک کرده باشند و قوت آن
 تا هفت سال باقی میماند و مثبت آن حجاز است و در عظم آباد از هند نیز تلبلی بهم میرسد و شاخهای آن در رم به پیچید
 و لیکن برک آن کوچک و نازک و ضعیف العمل تر از مکی حجازی آن * طبیعت آن در آخردوم گرم و در اول خشک
 * افعال و خواص آن مسهل بلغم و سودا و صفرا و اخلاط سوخته و منقی دماغ و شدید الغوص یعنی بدن و مقوی آن
 و جالبی جلد اعفاء الراس و الصدر و التواء و غیره جهت صرع و شقیقه و جنون و صلح کهنه و در د بهل و وضیعت النفس
 و قولنج و عرق الساس و نفوس و تشنج عضل و داء النعلب و داء الحیه و حکمه و جرب و بشوهای کهنه و پیش که در بدن بهم
 رسیده باشد و جهت قتل دینان و شقاق دست و با سائر امراض سوداوی و ارجاع مفاصل حاصل از بلغم و صفرا و مخلوط
 باهم و جهت وسواس سوداوی بالعرض نیز و آشامیدن مطبوخ نیم اوقیه آن در دوا و قیه زبت الانفاق که بنصف رحله
 جهت درد کمر و در کین و اخراج خلط خام از آن هر دو و عضو و جهت بواسیر و آشامیدن آب مطبوخ آن با د و نه مناسبه
 و کل سرخ جهت اخراج اخلاط من کوره و با کل سرخ و شیر تازه و شیش و شکر کین ستور که وزن سنا مکی از د و مثقال تا
 چهار مثقال تا شش مثقال و کل سرخ از یک گرم تا دو درم بحسب مزاج و مرض و شیر و تازه و شیش و از ربع آثار وندی تا
 یک آثار باشد و سفوف کوبیده پخته آنرا با کل سرخ و شکر با شیر تازه و شیش و نوزمان اثر دارد و لیکن آب مطبوخ آن
 بیغالبه تر است از جرم آن و آشامیدن یک مثقال از مسحوق آن با عسل سه روز متوالی تا هفت روز جهت رفع وجع مفاصل
 و امثال آن مجرب المصارمورت کوب و مقص و غنیان مصلح آن پاک کردن از چوب و شاخ و تخم و آلودن بروغن بادام
 بعد از کوبیدن و بنفش و با هلیله زرد و کل سرخ و انیسون و بنفشه و آب میوه استعمال نمودن و با لیمه استعمال آن
 بدون کل سرخ و روغن بادام جاقز نیست مقدار شربت از جرم آن از دو درم تا سه درم و از مطبوخ آن از چهار درم
 تا هفت درم بدل آن گفته اند من آن قریب و نصف آن هلیله زرد و ربع آن بقیشه است و لیکن این مقدار بسیار است در

اكثر از مزجه و ضماد مطبوخ آن در سرکه بصل يكه قرام بهم رسانند بر بدن جهت جرب و حكه و كلف و بيهق و اند مال زخمهای
كه نه و بر موی جهت منع ریشتن آن و یا حنا بر موی جهت سیاه کردن آن موثر و یا سرکه و شافتره و برک حنا که با آب نرم ما نهند
در حمام و یا غیر آن بر بدن بمانند و بعد از سه چهار ساعت بشویند جهت حكه و جرب و قروح خبیثه و اند مال جراحت
با تکرار عمل میسر بد آنکه شیخ الرازی رحمه الله تعالی متعریض ذکر سناشده و محبوب و مسقوفات و ضماد و مطبوخات و
معاجین و اقوع سنا مکی در قرا بادین مذکور شد *

* سنبل دج * بضم سین و سکون نون و فتح باء موحد و الف و فتح دال مهمله و جیم و آنرا حجر الممن نیز نامند و بقا رسی سنگ
سینا ده و بهندی می کنند نامند * ما هیئت آن * سنگی است اندک و خوماند و دل متجبل و سه نوع می باشد و در ملک فعل بسیار
از کوهستان شمالی اله آباد و توابع آن میا آوردند و چند قسم می باشد یکی سفید رنگ شبیه برنگ خیر و بهندی این را دود و یا
نامند و دوم سیاه رنگ شبیه برنگ روغن چراغ و این را بهندی ی قلیله نامند و سوم شبیه برنگ عسل و این را بهندی مسوریه
نامند و این بهترین همه است و گویند هر چند سرخ تر و صلب تر باشد بهتر است و گویند بهترین آن نرم املس صلب جرم
ثقیل الوزن مائل بسموی آن است و رملی رخوا آن زبون * طبیعت آن در دوزم سرد و خشک و بعضی در سوم خشک
گفته اند * افعال و خواص آن * سنون آن جهت جلای دندان قوی الاثر و جهت استرخای لثه مفید و ضماد آن محلل
اورام و تورید و برآمدگی جلد و مسکن التهاب و با سفیدی تخم مرغ جهت سوختگی آتش و یا موم جهت بواسیر و سائیدن
معادن بان با عصاره جلای آنها و موجب زدودن چرک و زنگ آهن و مستعمل صیقل کران است در تصقیل آهن و فولاد و چون
در آب سائید و مرجان را بان حلا دهند بسیار بیرونق آورد و زرد و موخته آن جهت قطع نرف الدم و التهام قروح مزمنه
نافع مضر عصب مصلح آن زعفران است و از داخل غیر مستعمل است *

* سنبل * بضم سین و سکون نون و ضم باء موحد و لام در لغت بمعنی خوشه است و يعرف اطباء شامل سنبل هندی که سنبل
الطیب و سنبل العصار نیز نامند و سنبل رومی و سنبل جبلی را از مطلق آن مراد سنبل هندی است که بیونانی ناردین و بهندی
بالچهر و چنما می و بلا ایمنی نارد و قسم دوم را نارد و ایتالین یعنی نارد بینکه در ایتالین بهم می رسد و سنبل رومی را
ناردین کیا کو و بر لکی نارس نامند * ما هیئت آن * گیاهی است بی شوری مثل شبیه بد نهانه سمور و دله و در طول بقدر
یک انگشت و اندک زیاده بر آن و بقطر انگشتی و یا زبکتر از آن و خوشه دار و چند عدل بهم پیوسته بیک رنگ آن اشقر
سیاه مائل بزرده و بسیار رخو شود و تند را نحه و بیه آن اندک صلب منبت آن گویند کوهی است که آن طرف سوریا است و در
هند و بنگاله نیز بسیار است و بهترین آن اشقر تازه خوشموی قند که خوشه آن کوچک بود و بوی زهومت نداشتنه باشد و بعد
از آن طولانی باریک که بوی زهومت آن کم باشد زیرا که کثرت آن با زهومت می باشد و قوت آن تا سه سال باقی میماند
* طبیعت آن در آخر دوزم گرم و خشک و جالینوس در اول گرم و در دوزم خشک و بعضی در سوم خشک گفته اند و اول
اصح است * افعال و خواص آن * مفتوح سده دماغی معده و کلیه و مقوی دماغ و رم معده و جگر باره در معجن آنها و نیکو کنند
رنگ رخسار و مقوی قوت ماسکه و مد ریول و حیض و محقق و طریقات و نفوذ دماغی و زبان و سیننه و معده و مانع انقباض
مواد بعد و ابعاد دافع لذع آنها و مفتحت حصه و مقوی قوت ماسکه و حایس طبع و جهت خوشبوئی دهان و رفع رطوبی
وضیق النفس در دینه و خفقان و رفع یانمی و تسلیل نفخ و ریاح و علاج کول با در طب و استسای لیمی و برقان و در دوزم چرز

و اورام باطنی و بواسیر و مال باورده کرد و با افستنبین و صندل بغایت مطهی و مقوی معده و با آب سرد جفت نمایند و
 معده ان رنج معده را کتبمال آن با آب کشور جهت حصره چشم و تقویت باصره و رویانیدن مریگان و رسانیدن قوی و دویه
 بطبقات مود و نشل و باویاب آن و با غصص جهت معده مجرب و ضد آن مقوی فم معده و متحلل اورام آن و بریدن قاطع عرق
 و باعث خوشبوی آن و طلاء مطبوخ آن در خمیر جهنم سیاه کردن و درازای موی مؤثر و در زرد آن جهت التیام جراحات
 و فرجیدن آن جهت نزع اندام رحم و قطع رطوبات آن و جلوس در بیهوشی آن جهت درد کرد و در رحم و تسکین درد و تنفیه
 آن و کشودن و بعضی وید ستور نکند و مطبوخ آن مفر کوزه مصلح آن کثیرا مقدر و شربت آن تا کتبمال بدل آن از حرکی
 بوزن آن بگویند سادح مندی و شراب آن که رطبی واد با نروده رطل آب انکور بچشانند تا نصف رسد و سه هفته در آفتاب

کندارند در جمیع افعال مذکور اثرش قویتر است و جوارش و شراب و قرص و معجون آن در قوای بدن مذکور شد
 * سنبلی رومی * آنرا سنبلی اقلیطی نیز نامند و آن نار دین اقلیطی است * ماهیت آن بیخ و ساقی است گل دار و
 خوشبو و با صلابت و در شکل شباهتی سنبلی الطیب دارد بلکه برگ آن باریک بلند و سر برکها مرصع ترا بائین و از وسط
 آن برکها ساقی رسته و بر سر آن شاخهای باریک و بر سر هر یک کلی کوچک و بیخ آن بلند منحنی که در بارشهای باریک بلند
 و معتدل بیخ و ساق کل آن است و بهترین آن تازه خوشبوی صلب آن که سبک و مجوف نباشد و بیخهای آن بسیار باشد
 * طیب * آن گرم تر از سنبلی الطیب و قبض آن کمتر * افعال و خواص آن * ضعیفتر از سنبلی و با افستنبین با قریب است
 و متحلل دغخ معده و درم دور و جگر و رافع درد کرده و مثانه و مد ربول و در مزاجها د داخل میشود و شراب آن
 که نیم من آنرا در همی رطل آب انکور اندازند و بعد از دو ماه صاف نمایند و روزی بیست مثقال آنرا با صفت مثقال آب
 بنوشند جهت جمیع امراض بارده معده و جگر و کوزه و ویرقان و همرا ببول و سادر و کرب و شارسار مغی و بعضی از سنبلی

اقلیطی سه اوقیه و از زوج دو جز و در هفتاد رطل مصر هنب بد ستور خیمانیله صاف کرده استعمال میخانند *
 * سنبلی چلبلی * بفارمی روخته و الا نامند * در ماهیت آن اختلاف است انطاکمی مودا نیمه ویند ادی غیر آن و کثرت
 برگ نبات آن شبیه بقصر صندل و شاخهای آن مانند شاخ آن و از آن کوچکتر و بی خار و بی ساق و بیخ آن زیاد برد و بعد
 و در از و بر روی آن مائل بهمای و اندرون آن سفید رخو و خوبوی ثروبی کل و این را بجای سنبلی نامند و الا مشابهتی
 بدان ندارد و آنچه از کتاب مصر و فرنگی معلوم گردید و دید و شنید آن است که نبات آن دو شاخ دارد و بر سر هر شاخی
 چتر و قریب بچتر آن در هر شاخ سه چهار شاخ باریک و بر آن برکهای باریک کوچک و در بائین شاخهای بلند آن نیز برک
 های کوچک و بزرگ و برک آن فی الجمله شبیه بهرک لسان الحمل و از آن کوچکتر و بیخ آن شبیه بهبازی و در بعد دیم
 پیوسته یکی از برگ و یکی کوچک بارشهای قوی و ضعیف * طبیعت آن * قریب بسنبلی الطیب * افعال و خواص آن
 مقوی اعضا خصوصاً معده و جگر و مقوی قوت ماسکه و متحلل ریاخ و دغخ و رافع استسقا و قوی بائینی و شراب آن در منافع مانند
 شراب سنبلی الطیب است که هر رطل آن را در همی رطل آب انکور اندازند و بعد ستور مرتب نمایند و یک مثقال آنرا با شامند
 جهت همرا ببول و عال کبد و استسقا و لیس و تقویت فم معده و احشای قوت ماسکه و قطع قوی بلغمی و تسخیل ریاخ معده و نافع
 * سنبلی فارسی * شامل بر سیاه و شان نیز هست * ماهیت آن قسمی از ریاخین است که با نرکس میر وید و در غایت
 خوشبو و برگ و بیا ز آن ضعیفتر از بیا ز نرکس و کل آن بنفش و بعضی سفید نیز میباشد و شکل یا معین در هر ساقی چند عدد

بر بالای یک پگزود راغال قریب پنوکس یاز آن ضعیفتر از یاز نوکس و سفید آنرا در غنل کل شب بونا مندر زیر آکه در شب بوی آن بسیار میباشد و ساق آن بلند و بر هر آن کل آن و بر کهای نبات آن باریک بلند از برک کد نا کوتا و تر و بیج آن مانند پیاز نوکس و در بعضا تبین مینشانند و هر حال و بایک سال در میان ارا ثل فصل نوروز بر آورده و بشها و اندک از نه آنرا برین و چند روز در آفتاب می اندازند پس غرس می نمایند نبات آن بلند و کل آن بسیار و بایلید و خوشبو میشود و از اطراف پیاز آن بیازهای بسیار بر می آید

*** سنبل اقلیطی *** سنبل رومی است

*** سنبل سوسه *** بفتح سین و سکون نون و ضم باء موحد و سکون واو و فتح حین مهمله و هالفت فارسی است بیوانی بر ما ورد و بهند عی مثلث را نیز سنبل و مد و در ابروی نامند *** ماهیت آن *** از اغنیة معروفه است که از آرد میل و شیر و روغن خمیر کرد و پهن نموده و در جوف آن قوطی گوشت یا نخود یا نخه یا روغن و یا از بریان کرد و قفل و ادویه حاره و مصالح گرم و عطریه داخل کرد و به شکل مثلث ساخته پس در روغن بریان مینماید و یا در توتور میزنند و می گوشت نخود و یا نخه و یا ستور مصالح داخل کرد و نیز ترتیب میدهند و یا پیاز بریان کرد و در روغن و ادویه حاره بریان مینماید *** طبیعت آن *** گرم و تر *** افعال *** خواص آن کثیر الفلذ و معوی اعصاب و مسمن بدن و بهنج اشتها ولیکن ثقیل و مسهل و مولد ریاح خفیه و در معدة ضعیف و مصالح آن سنگبین گفته اند و در صغاری مزاج و جوارشات حاره مانند کونبی و فلا فنی و فلا سفه و مانند اینها در مزجه بارده و بلغمه

*** سنبل آب *** بفتح سین و سکون نون و فتح جیم و الف و باء موحد *** ماهیت آن *** حیوانی است از موش صحرایی بزرگتر و در نباله آن کوتا و پر موی و سیاه و بسیار نرم و زیر شکم آن سفید و باقی خاکستری رنگ و در تنکای آن اسبکول نامند و در مار تان و آن اسبک و در د رختها ماری می آید و در حقاله و ترکستان بسیار بهم می رسد *** الحکم نزد امامیه *** گوشت آن حرام است و پوشیدن پوست آن حرام و نجس نیست و نزد اهل سنت و جماعت مختلف فیه است *** طبیعت آن *** در اول گرم و در دوم تر *** افعال و خواص آن *** خوردن گوشت آن مسکن خوارات و جهت در د سینة و سرفه و طرحه آن نافع و مولد قولنج و مصالح آن روغن بادام و پوشیدن پوست آن معال مزاج و رفع اوجاع عصب و زهر و موی آن جهت التیام جراحات و قطع خون و ضما د آن با غسل جهت ردع ابرام مفید است

*** سنبل روس *** بفتح سین و سکون نون و فتح دال و ضم را و سکون واو و سین مر سه مهمله بهندی چند روس نامند و نزد عوام مشهور و بکهر با است *** ماهیت آن *** چیزی است شبیه بکهر یا از جنس آن و زرد رنگ و بعضی قطعه ای آن هر خورنگ و از کهر یا خوردر تر و آتش و روغن کنجد و روغن شرف بر آتش کد اخته میکرد و روغن کهر یا مشهور که مستعمل نقاشان است را اهل هند ساخته بر حویری مالند و از آن موم جامه می سازند از همان است و در قرابادین در آدها نامند با هم در هن الصوابی مذکور شد و ظاهر اصغ درختی باشد و آنچه گفته اند که سبکی است که از هوا حل در یا خیزد در عهد بن احمد بن زکریا گفته که در سبط البحر مند چشمه است گرم آب آن مثل عدل غلیظ و در میان آن آب سنبل روس میجوشد و نرم میباشد و چون بر روی آب می آید سرد و منعقل میگردد و موصوفه بهند است و اصلی ندارد و بعضی اهل هند میگویند صغ درخت است با غورا سب را اهل فنرنگ و ملاخه نیز متفق بر آنند و در رخت آنرا رینبروس نامند و گفته اند آنچه روز از رخت می چکد

سنبل اقلیطی

سنبل سوسه

سنبل روس

مبنی روس است و آنچه شب کا نور و قطعه های سنگ روس دین شده که در آنها گرمیهای کوچک و مو رجهای بسیار بود و چنان معلوم می شد که در بعضی چکبله و بعضی در چین تازی و عدم اعتقاد بر آن بستمته و فرورفته اند و در آن مابله و این نیز دلیل آن است که از قبیل صمغ است نه خجروه آنکه از دریا می حوشد و آن چهار نوع میباشد یکی آنکه ظاهر آن زرد و باطن آن سرخ و براق و در دم زرد کمرنگ و بیاض و هست و صوم مائل یکبودی و هست و چهارم سیاه و سبک و صلب و از دل بهتر است همه است و خوب آن آن است که مانند کهر با که را بر باد و قوت آن تا بیست سال باقی می ماند و از ادویه جلیله القدر است و فرق میان این و کهر با بسیار دشوار است زیرا که کاه را مانند کهر با می باید و لهذا اکثری از سن نیز بسته و غیره ساخته بجای کهر با میفرشند و فرق آنست که این از کهر با هست تر است و چون در آتش انداختند ازین نوعی کرمی آید و از کهر با بوی آید مصطکی و دیگر آنکه از کهر با بوی آب لیمو آید خصوص چون بمالند که کرم کرد و بشتلاف سنگ روس و طعم مبنی روس اندک تلخ میباشد بشتلاف کهر با و در بودن کاه بقوت کهر با نمی باشد و در کهر با نیز انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد * طبیعت آن در دم گرم و در اول صوم خشک و در اول کرم و خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن میجفف رطوبات دماغیه و سایر اعضا و باطن و نفث الدم و جمع اعصاب ظاهری و باطنی و اسهال دموی و قاطع بلغم معدی و امعاء و قاتل کرم آن هزد و و حباب القرع و مدر ببول و حیض و جهت استرخای عصب حادث از انحراف برودت و رطوبات و املاء و نفث الدم و خفقان و سواس و ریو و ضبط النفس بلغمی و تب نائبه و مسر ز و بر اسیر و اسهال مزمن و علل و مت آن با سکه چین جهت رفع فربهی مجرب و مانع عرق و حافظ قوت است و لهذا اکتی گیران آنرا مستعمل دارند و آشامیدن آن با ماء انصاف جهت ادرار طبعی و بول و با سکتیبین و با سرکه و با عود و با هم جهت اسقاط جنین بقوت العین اکتعال آن با عسل جهت بیاض و قرحه و جلای آثار و سلاق مجرب و چون سوده بر جگر کوفند و با آهویاشیده بر آتش پیران کنند و آبیکه از آن برآید بر چشم کشند جهت رفع شکوی نادان قنطور آن در گوش جهت نسکین و حرم آن و نقل سامعه و با روغن زیت و با گل جهت التیام جراحت آن اعضاء الراس و غیره با بخورود خان آن با عود هندلی جهت رفع صلا ع و قطع زکام و دس ستور بخور آن با شکر جهت قطع زکام و بویا و غیره و خشک کرد اندین ناصور و سنون آن جهت درد دندان و استسکام دندان متعبر و قروح لثه و زور آن جهت التیام جراحت و جوشانیده آن با روغن بادام بسند بکه بقوام آید جهت شقاق و مرهض و که باشد مجرب دانسته اند و دس ستور و روغن کل جهت شقاقی که در گوش دست و پا بهم وصل و با نظران جهت توبی مجرب و فرزجه آن جهت اخراج جنین و در سائر افعال و خواص مانند کهر با است مصر کرده مصلح آن صمغ عربی مقل او شربت آن بکدرم بدل آن نصف وزن آن کهر با روغن آن سازج هندی است

* سنگ پریطس * بفتح سین و سکون نون و کسر دال و همزه و سکون یاء مثلاً ذقنا نیه و کسر راء و همزه و سکون یاء مثلاً ذقنا نیه و همزه طاء و همزه مثانه و سین و همزه در آخر لغت یونانی است بمعنی شحمه است و یس و جسر یانی سمیقا گویند * ماهیت آن کباهی است ربیعی و سه قسم میباشد قسمی بزرگ آن شبیه ببرک بلوط و خشن و شاخهای آن مربع و بقدر شبری و در اطراف آن چیزی کردی و در آن نیمه سیاه و منبت آن منکلاخها و قسم دوم شاخهای آن بقدر دو ذرع و بزرگ آن شبیه ببرک و رخس و کسر لعل دوازده جانب شاخ روئیده و در انتهای شاخ آن شعبهای دراز و باریک و در اطراف آن چیزهای مستند و در آن شعبه شبیه بتمش چندین رازان مل و رتر و صلب و قسم سوم رازیک بزرگتر و شبیه ببرک کشنده و شاخهای آن بقدر

شیری و مائل به سوی و با اندک مرغی و ریزه و تخم آن باریک و تیز و مائل بسرخي و منبت این قریب بتاک انکوز
 طبیعت این دردم سرد و در سوم خشک و قسم آخر از همه قویتر و افعال و خواص آن ضاد بزرگ تازه و با ذر و خشک
 همه اقسام آن قاطع نفوذ الدم و قابض و جهت التیام قروح و رفع ارام و خنای و پوشیدن الاثر و حقنه و شراب آن جهت
 قرحه امعاء و بهال نافع و بزرگ قسم سوم در التیام قروح مؤثرتر از اول و دوم *

سنگسبویه * بفتح سین و سکون نون و کسکراف و فتح سین مهمله و ضم باء و موحد و و سکون وا و و فتح یاء مثناة تحتانیة و ما
 لغت فارسی است معرب آن سنجسبویه است و بجمیع بیای کاف و سکسبویه نیز آمل و کویند که بهندی آنرا تخم چگونند و تخم
 پنوا نیز نامند و چگونند در حرف الجیم مذکور شد و ماهیت آن دانه ایست بسیار صلب شبیه بسنگ و امس و بزرگ
 تر از دانه انکور و چونک ماش و بقدر آن و مریع شکل و کوبید در طرف آن را برید و اند و این بسبب انسان دانه ای آن است
 بهم و در غلافی طولانی مانند غلاف تخم ترب و لوبیا میباشد * طبیعت آن گرم و خشک در عموم * افعال و خواص آن
 طلا و ضا د آن بزرگ که جهت ارام خزینه و امراض جلدیه مانند کف و نمش و جرب و حکه و جندام و قوبا و برص و بهق
 و آثار جلد نافع با تکرار عمل و آشامیدن نفوع آن پشهائی و یا با بزرگ خنای و شامتره و کوکرد زرد صافی هر یک بقدر مناسب
 جهت امراض مذکوره و صبیق النفس و امراض سوداویه و صفراویه و دمویه فاعله و نیز که آنرا اصلح دم فاسد و سایر
 اخلاط دانسته اند و نیز آنرا مفرح گفته اند و اقوال دیگر مانند آنکه صاحب تذکره عباس دانه سپستان و صاحب شفاء
 الاسقام و غیره اثلث دانسته اند و همه شاید بخلاف واقع باشد و گفته اند که خوردن آن جائز نیست *

سنگسپهر * بکسر سین و شام نون و سکون کاف فارسی و شام و الف و فتح راء هندی چهار نقطه از فوق و الف لغت
 هندی است و کویند بکلمانی چیلان و جیلام نامند و در انجانیز بهم میرسد * ماهیت آن ثمر نبات هندی است و نبات آن در
 آب ایستاده میروید مانند غل بر باد و ایام بارش که برسات و بر خکال نیز نامند و در آن ایام بهیمار میشود و در ایام
 دیگر کمتر و خاردار و بزرگ آن کوچک و هم و رخپاره دار و ثمر آن مثلث و پوست آن خاردار بر هر گوشه خاری و مغز آن
 غلیظ و شیرین با نفاصت خام و نازک آن لذیذ و پخته آن صلب و خشک آن بسیار صلب خام نازک آنرا مفسر نموده این قسم
 همغز و رسته خشک آن را خیسانید و بریان کرده و مجبورند و نرم و نیم صلب آنرا در آب جوش نموده و مضروبند و بعضی
 در اندک روغن نیز بریان میکنند و صلب خشک آنرا آورد نموده قدری از آن را با شکر یا آب سرد میاشامند بجهت انجماد
 منی و رفع سرعت انزال و خیر آن و آن و حبس بطن و نیز از آن حلویات میسازند و پوست آن در خامی سبز یا کمودت و خشک آن
 میاه و مستعمل مغز آن است * طبیعت آن سرد و تر و خشک آن سرد و خشک و با قوت تر با قوت
 افعال و خواص آن مقوی باء مجر و دین و سرفه و تب حار صفراوی و دمی و دق و امهال الدم و سنگ کرد و مثانه
 و سوزش دل و بیاموشی و تشنگی و خشکی خلق و سکر و خمار را نافع و کوسکی در مسرورین بیغزاید و عطشی دل را دفع کند و نقلت
 و لاغری بدن را از آن کند و ناصر و مقدره را نافع و مضر و دین و ثقیل و دیر غضم و مولد سدد و خصوص پخته صلب و خشک آن
 سنگسپهر * بکسر سین و سکون نون و کسکراف و خفای ها و فتح یاء و الف لغت هندی است * ماهیت آن بخشی است سمی
 و لرین و بیضیات شبیه بشاخ آموبره و منبت آن کوستان کید در پخت که میان هندی و خطا واقع است و آن انواع میباشد
 از قوی القوت و ضعیف القوت و متوسط القوت آن اعلا است و گفته اند بر تبه قوت سمیت آن قوی است که اگر پس آن

کنند و بدن عرق آلود و ملو و یا بریان و یا تنید در ساعت ملاک سازد بمصیب ضرعت نفوذ و رسیدن اثر محبت آن بقلب و افساد روح قلبی و فائز از اوج به غارت با یغیر از توجه ارواح و قوی تمامی بمیل و انوع خود که قلب است و در آن مختص و فاسد و فانی شدن و گفته اند حکمای هند امتحان قوت آنرا بدین کنند که بر شاخه و شیردان تعلیق می نمایند و شیر آنرا بمیل و فشانند و اگر بجای شیر خون بر آید قوی است و الا ضعیف و از علل ظاهری قوی آن آنست که سیاه براق صلب باشد و یا آنکه اندرون آن مائل بر خنی تیره و یا سفید تیره و یا مائل بر زردی و پرروئی آن نقاط مانند طلق محجوق و یا کافور

محجوق باشد و باشد و سرخ آن اقوی از زرد و زرد از سفید و سیاه از زرد و این کم باب است و محتمل که قرون السبیل عبارت ازین باشد و مایل که مایل نیز نامند صمغ آن بعضی گویند صمغ بچه ملاک است که نوعی از بیش و در بیش مذکور شد

* **سئور** * بکسر سین و فتح نون و فتح بون مشدد و سکون و اوراء مهمله و هر و نیز لغت عربی است بقارسی کر به و بتزکی بشیک و بهندی نو آنرا بلور و ما در آنرا بی نامند * ماهیت آن حیوانی است اهلی و وحشی و مائی و اهلی آن مانوس ترین حیوانات

ظواهر الجمل و بالوان مختلف از یک رنگ سفید و سیاه و خنثی و غیره و ابلق ازینها میباشد و مائی آنرا بهندی اژدها و کوریند و از پوست آن پوستین میسازند و سئور را در سالک فربک و غیره اصناف و اقسام بسیار میباشد و بیضات مختلف و در کابل نیز

قسم خوب که پشم آن بسیار بلند میشود و سفید و ابلق و جوئی رنگ میباشد * طبیعت اهلی آن در دهم گرم و رطوبت بران غالب * **افعال و خواص** گوشت آن موافق پیران و مرغ و بین و ارجاع مفصل رطب و صاحبان نقرس و شقی و مسکن کوبه و اسیر و در

پشت را سودمند و پوستین آن گرم و خشک پوشیدن آن مسکن بدن و خصوص از سئور مائی که پشم آن بلند تر و نرم تر میباشد و همچنین از اهلی پشم بلند آن و طلای محرق آن تمامه در کوزه در تنور زیاد رتوبت خمام که خاکستر شود با سرکه جهت

شفاق انگشتان دست و پای بیعیل که با پرموئی مایلند و سرکین آن شدید الحار و طلای آن با روغن گل سرخ در زرد

لوبه تب و ممانع آن و حمل و بخور آن مسقط مشعه و ضد گوشت تازه آن دافع نقرس و قلد بد محجوق آن جاذب بیکان و خارا ز بدن و جهت جبر استخوان شکسته نافع و مجاورت نفس آن و خوردن گوشت آن موجب هزال و سلب مهر و یارس

کوبید مغز سر آن با آب خرمشیر با جهت تقطیر البول و درد کرده و معوط زهره سئور سیاه با روغن زیت جهت لقوه و سیاه کردن موی مؤثر و اکتال آن در حین ولادت کوبید در شب تیز بین میشود و نیم درم آن با روغن زیت جهت لقوه و یا

نمک کوفته جراحات کهنه را مغی و بطلان کریمه سیاه و تعلیق آن بر زن مستحاضه حبس خونی آن نماید و از سطو سوطه خضیه آنرا جهت جدام بغایت نافع دانسته و وحشی آن بزرگتر از اهلی و اکثر زجاجی و رنگ و گرم و در جمیع افعال مؤثر از

اهلی و در دهم گرم و خشک * **افعال و خواص** آن بخور مغز سر آن جهت اسقاط نطفه میبرد دانسته اند و خلط سرد طبیعت آن جهت درد کمر و نقرس نایب مناسب طبعی کفتار و خوردن گوشت اهلی آن بمصیب رطوبت مزاج و خوردن قاذورات

و اشیای کثیفه زبون و دیر غم و مفصل بدن است و چون سئور کسی را بکزد خصوص وحشی آن که رنج بسیار و سبزی در بدن بهم میرسد مملوای آن ضد دیار و نودنج برده است

* **سئور** * بکسر سین و فتح نون و فتح بون و تا معده و هر و مهمله لغت هندی است بمعنی نخود طلایی رنگ * ماهیت آن از ادویه هندی است و آن دانسته است مثل شکل ظاهر آن زرد تیره و طلایی و مزه ب زغب سفید و باطن آن سفید و بر از چیزی شبیه پشم و نبات آن از قبیل تخم و نیاره و بر مجاور خورد و بیک و برک آن ریزه نبات یعنی سه برک بهم پیوسته

در یکساق و کل آن کوچک زرد رنگ و سر آن در غلافی مثل شکل و در غلافی سه دانده شبیه بدانه زرد و مستعمل
دانه آن * طبیعت آن در دم گرم و خشک و با قوت مسهله * افعال و خواص آن آشامیدن چنانچه منتقل تا شش
منتقال تخم نرم گوشت آن با آب سرد مسهل بلغم خام و غلظت متروک و صرا و مودای و بواسیر را نافع آب سرد معین فعل آنست
فصل السین المهملة مع الواو *

* سر و دانی * بضم سین و سکون و او و فتح دال مهملة و الف و کسر نون و یا لغت عربی است جمع آن مودانها آمده گویند
مرد است و بفارسی در کورد از بر و سراج نیز و بشیرازی دار ملک نامند * ماهیت آن طاری است دم آن طولانی
و عریض و بقل یک کف و دشت و طور اکسا آن ملخ و حشرات و انکور و گوشت آن بدن آن صلب بد بو و بهترین آن سبز رنگ منقار
بلند آنست که با شکار منقار خود را بزند و گوشت نماید * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن بسیار مضر
دماغ و صاحبان هزال است *

* سر و نجیان * بضم سین و سکون و او و کسر راء مهملة و سکون نون و فتح جیم و الف و نون و یمنی بر بری و تخم را بپستار ملک
با مثل * ماهیت آن بخی است شبیه بسیر صحرایی منو بری شکل با اندک پهنی و سه نوع میباشد یک ظاهر و باطن
آن سرد و سفید و طعم آن شیرین و درم ظاهر و باطن آن سرد و زرد و زرد مائل بتیرگی و سرخی و درم ظاهر و باطن آن مائل به سیاهی
و ظاهر آن تیره و تری و تلخ طعم و بهترین آن نوع اول با لید * گرم ناخورد دانه ک صلب آنست که بد بو نباشد و این مستعمل در
ادویه و ماکوله و مشروب از داخل است و در نوع دیگر با صحت مخصوص سیاه آن و مستعمل از خارج نه داخل است زیرا که
مهلک انداختن و هر که آن شبیه بهرک کرات را زان قوی تر و ساق آن بقل و شیرین و کل آن زرد و بفارسی شنبلیله نامند
و شبیه بزنجبیل و کل سیاه آن سرخ و منبت آن کوفته و قوت آن تاسی سال باقی میماند * طبیعت آن در دم گرم و
در دم خشک و با رطوبت فساد و نیز هم بعضی معتدل آن در حرارت معتدل * افعال و خواص آن مسهل اقسام باغم
از اعضا ی بعیده و اقاصی بدن و با قوت تا بضعه و مفتوح سد و جاذب اخلاط لزجه از عمق بدن خصوصا از مفاصل و رافع یرقان
و سپر زو با صبر جهت عرق النساء و نفوس مجرب و بازنجبیل و فلل بغایت مبهی و جهت مفاصل بسیار مفید و خوردن نیمه در هم
آن بازنجبیل و فودنجی و زیره و همچنین با شکر تازه و دوشب و فانیله تا سه روز بغایت محرک باشد و تریاق جمیع مفاصل است
خصوصا در اوقات ریزش نوازل و ضماد آن با زعفران و قشمر مرغ در تسکین درد اشتخار و تحلیل اورام صلبه و با شراب
جهت ارجاع مفاصل و با سرکه و آب حی العالم نیز مجرب و محمول آن با روغن کهنه کوسن و یا کاه و جوشانده اسقاط دانه
بواسیر و تسکین درد آن مجرب و در دوران مختلف زخمهای کهنه مقدار شربت آن مفردا یا زعفران یک گرم و مرکبا با ادویه
لبدن گرم تا نیمه مثقال بد آن در ارجاع مفاصل و زدن آن آن حنا و نصف وزن آن بقل مضر معد و مضر است بسیار و مورت
مغص و ضعف معد و بجز مصلح آن کثیرا و شکر و زعفران و با لید که در ارجاع مفاصل با هم وزن آن زنجبیل و نقل که معین
و مقوی فعل آنست استعمال کرده شود و نهوئیل کل آن مفتوح سد و دماغی و متخلل ریا و در سردی و رافع ازیت سمیت
سیاه و سرخ آن اگر کسی خورد باشد قی فرمودن با شیر کاه تازه و دوشب و شکر را نایل فاد زهرات است و محبوب و دوا

و سفوفات و مخلوقات و معاجین و سر و نجیان در قریب بادین مذکور شد *

* سوس * بضم سین و سکون و او و سین مهملة و فارسی شیرازی مهک و بهج آنرا بیج مهک و با صفهائی سرد و تر کینی شیرین

بان و بهندی ملاحظه می کند و موتی نیز و بزرگی کلبه و زده نامند * ماهیت آن اسم نبات است که در اکثر بلاد به هم می رسد
 و نبات آن بر روی زمین پهن می گردد و می چسبد بر آن و قریب بد * ذرع دشت را فرا میگیرد و بمکانی که به هم رسیده
 بد شوری ازان زائل میگرد و غلظت آن از یک انگشت تا بقدر یک قبضة دست و زیاد بر آن میباشد و برگ آن شبیه ببرک
 مصطکی و گل آن ما بین حموت و زرق و واکوز و ریخ آن بلند و بوست آن سیاه رنگ و مغز آن زرد و د و قسم میباشد شیرین
 و تلخ و مستعمل بیخ شیرین آنست و لهذا آنرا هرق السوس می نامند و مشهور است که باید پوست آنرا مقشر نمود و استعمال
 نمایند و در وجه آن گفته اند که ما آنرا بسیار دوست میداریم و خود را بسیار بر آن میمالیم جهت انسلح جگر و تقویت بدن
 و روشنائی چشم خود مانند رازیانه و نیز گفته اند که نه ازان جهت است بلکه از جهت حلالت و زیادتی بیس آنست و تلخ
 آن غیر مستعمل جهت آنکه گفته اند با سهیم است و شیرین آن بعضی با اندک شیرینی و تلخی و قویست و بعضی شیرینی آن
 غالب و بهترین آن شیرین کم ریخته زرد متوسل غلظت و بار یکی مصری آنست که در صعیل مصر می شود و بعد ازان عراقی پس
 شامی پس هر جا که خوب شود خواص آن بلاد باشد و خواص آنند و خواص غیر آن که شیرینی آن غالب و تلخی و قویست آن
 بسیار کم باشد و قوت آن نادره و باقی میماند * طبیعت آن گرم در د و خشک در اول و بعضی گرم در اول و بعضی
 معتدل در رطوبت و بی هویت و بعضی سرد و خشک دانسته اند و قول اول اصح است و بار رطوبت غریبه * افعال و خواص
 آن منصف اخلاط غلیظه و مرکبه و مسکن تشنگی و التهاب معده خصوص نفوق آن که نمائید و بنوش و نرم کنند * سینه و حلق
 و در تشنگی حادث از رطوبت چند آن نفعی ندارد و در مسهل رطوبات و غاسل اعطای باطنی و مقوی اعصاب و محلل ریاح
 و ملین بول و حیض و جهت رطوبت سینه و سوزش آن و حلق و کوفی آواز و ضیق النفس و هزل ریه و کبد و مثانه و التهاب معده
 و هر قی بول و امراض دماغی و عصبانی و امراض طحال و بواسیر و تهی کتبه و انواع سرفه مکرر و حادث از اخلاط غلیظه زجاجیه
 که ضعیف العمل است در آن و من اومت آشامیدن هر روز نیم درم ازان باربع درم شکر و زبانه جهت جلائی مجاری بدن
 و نیکوئی رنگ رخسار و طرد ریاح و رفع وحمیات مزمنه و اکثر امراض مانند صداع و شقیقه و ظلمات بصیر و باعث جلائی آنست
 خصوص که از اول حمل تا اول سرطان بپاشانند و شمع الرئیس در معالجات قولنج بار و نوشته که آتامین در چهار درم اصل السوس
 در آب مکینج و فراسیون و یا ماء الجبن نافع است آنرا اصل السوس بتنهائی نیز و مجرب است رقی نمودن بطبوخ آن مخرج
 رطوبات است و اگر تمام دفع نکرد و چیزی بماند یا سعال یا باد را دفع میگرداند و داخل کردن آن در مسیلات مطبوخه
 و همچنین در ادویه کبلیه سبک میباشد بر طبیعت و دفع ضررها است بسبب لزوجت و غریبیتی که دارد و اکتال آن جهت
 جلائی بیاض و تقویت باصره و رفع زردی آن و ضداد آن با عسل و جاموم جهت داخس و آب بهنکوه که گیاه مندیست و در
 حرف البامع النون مذکور شد و یا با آب خالص جهت داء النعلب یا تکرار عمل مقیه و ضداد برگ تازه آن جهت دفع
 بد بوئی زیر بغل و میان انگشتان یا مجرب و خوب آنرا این ماسویه و امین الدوله گرم و خشک تراز سائر اجزای آن دانسته
 اند و با قوت جالیه و فاضله و محله گفته اند که سیارون عبارت ازان است و آتش آن تند تر از خشاب دیگر و فی الواقع
 چنین است و در ایران شیشه کران تنک شیشه را گویند در کوره با آتش آن میکند ازند و فحم آنرا محمد بن احمد قزوینی تراز سائر
 اجزای آن دانسته و بنوعی این سرایون گفته داخل معاجین باید نمود و در مصره و فواح آن از درخت سوس بعمل میاید
 و در جاهای دیگر به هم نمیرسد و مخصوص بدن آنجا است و گویند اصل السوس مضر یک ده و مضر زامت و مصلح آن در کده کنبرا

و در سبز گل سرخ اشت مقد ار شربت آن تا پنجد رم بدل بمع آن در راجع صد روز زن آن کثیرا معجون با عقید انجیر
 و رب آن که پنج آنرا مقطر نموده نیم کوفته و یا شق نموده در طول و در آب جوش دهند تا قوت آن تمام در آب باز داده شود
 پس مکرر صاف نموده که دردی در آن نمائند جوش دهند تا غلیظ شود و مانند دوشاب متعقل گردد * طبیعت آن گرم
 و خشک در دریم * افعال و خواص آن در جمیع افعال بهتر از پنج آن و دافع ضرر مسهلات و لذت داریه است *
 * سوسن * بضم سین و سکون و او و فتح همین مهمله و نون و بفتح همین اول نیز آمده معرب از سوسانی سریانی است
 * ماهیت آن در نوع می باشد بستانی و صحرائی و مرکب از زن مرد و سفید و کمود می باشد بستانی و رابلا طینی ایریدی
 و میسیتیکا و صحرائی را ایریدی سالو متیکا و نوع دیگر صحرائی را وئال ترا ایریدی سالو متیکا و غیر ترکی بستانی را ورا ایریس
 و منسیکا و برنرا ورا ایریس سلوسیر و موسن زرد صحرائی را تمر کایس نامند و کونیک سفید را سوسن آزاد نامند و ازرق
 را موسن کمود و صحرائی الهوان می باشد زرد و ازرق و ازرق را آسمان کونی که معرب آن آسمان جونی است و زرد را خطائی
 گویند و شاخ آن بلند می باشد و برگهای آن باریک بلند و پیر بالام ساق آن شاخهای باریک سه و یا پنج و بر آنها گل آن و برگهای گل
 آن پنجد در بعد از شکفتن منحنی میگردد و نوع دیگر از صحرائی دیده شده در کتاب ترکی که از پنج آن دوماق رسته و بر سر
 آن گل آن و برگهای آن نیز باریک و بلند تر از اول و بمع آن کره ار که راجع به ریشه کمی و پنج اقسام آن کرده ارویات و بر
 و طولانی سفید و خوشو شبیه بوی بنفشه و لعل اوعام آنرا پنج بنفشه نامند و مشهور بل ان است و گل سفید آن با عطریست و قوی
 و حکیم می بیند مرمن نوشته که غیر سوسن آزاد است جهت آنکه سوسن از داسم فارسی زنبق است و کسانیکه آنرا سوسن آزاد
 گفته اشتباه است ایشان را جهت هم فرق میان اقسام آن و ایریای پنج قسمی از سوسن که دردی و جلی است که آسمان جونی
 گویند و گل آن بسیار کوچک تر از سوسن کمود بستانی است و پنج آن یکدل در بین و دراز و پیکره و بلند آنکه سوسن آزاد سوسن
 ابیض است که زنبق نامند درین زمان و سوسن ابیض را اطلاق بر سه قسم کل سوسن می نمایند اول بر سوسن بستانی معروف
 و سوسن بستانی دو قسم است یکی سفید خوشبود و م بنفشگی و این که بر ترانست و برگهای این نیز بلند و از صحرائی بلند
 تر و بلند که بر یضتر و پنج آن مد و طولانی شبیه به بیاض و ریشه های بسیار و زنبق در کتاب ما هم یا همین ابیض است و روغن
 آنرا روغن زنبق می گفتند و قسم سوم کل آن کوچکتر از آن و بوی آن کمتر و در روز چند آن بوی ندارد و شب بسیار بویا
 میکند و لعل این را بغار سی کل شب بوی می مانند و شب انبوی نیز و بگری گویند خز اما است بختا و زای معجمتین و در
 بلاد دهند خصوص بنگا که کثیرا لوجود است هر چند در اصل این اسم خیری بری است ولیکن درین زمان بر هر دو و اطلاق
 می نمایند و بعضی شب بورا کل مریم میگویند و در سبیل نیز ذکر یافت * طبیعت آن در اول گرم و در قوی و خشکی معتدل و
 مرکب از حرارت محله و ارضیه طایفه و قوت صیفه و نایفه و گویند سفید بستانی گرم و خشک در دریم و بعضی در سوسن گفته اند
 و بر آن از بستانی گرم تر و خشک تر * افعال و خواص آن جهت امراض رگه و وجع طحال و کبد و رحم و بواسیر و
 خنثا و زهر و در اریض و اند مال زخمه و ارفع چرک آنها نافع و در رنح سموم ملل و عده و خصوص عقرب ضعیف تر از سایر
 اقسام و لعل اید با چیزی که قوت جلای آنرا زیاده گرداند مانند غسل استعمال نمایند و طلا و آن با غسل جهت بقی و
 برص و جرب متفرح و قروح و طبعه و با سرکه و یا بایزک بنگ و آرد کنند جهت تسکین او را و حار و آنهین و سوختگی آب
 گرم و بد ستور یا آرد جوش و شستن و ز آب آن جهت رفع کلف و نهش نافع و عصاره آن که با عس و زن آن سرکه ز عدل در

طرف مسطحه منتهی تا بهن انقباض رسد جالی و محقق بی اند و جهت جراحات اطراف عضل نافع و در من آن مانند دهن
ایرسان است در جمیع افعال و آفا میل آن بقلریک اوقیه و از طبیعت آن نیز بهمان وزن مسهل و جهت ایلا رس صفراوی
و امراض رحم و اخراج جنین و دفع مقص و اوجاع عصب مفید و بی ستور ترنخ و قد هون بدن و آشامیدن باغ و اوقیه و نیم
آن مسهل و تریاتی بیخ و کزیر و فطر و ترنخ و قد هون بدن و جهت قلبین اصواب و صلابت و برآمدن کرم و آشامیدن نیم
آن جهت ضرر و هوام نافع و مضغه طبیعت بیخ آن جهت رجوع دندانان خصوصاً بری آن و قطور آن در رکوش جهت دود آن
و آشامیدن آن جهت جدت بدن و رضی النفس و نفس الانقباض و رجوع حلقوم و غلظت و صلابت طحال و با ماء العسل
جهت اسهال ماء اصغر و استسقاء و جلای مثانه از رطوبات از جهه و تسکین عطش و خائیدن آن جهت دفع بدن بونی و کرم
ضما د برک آن جهت کزیدن هوام و سوختن آب کرم در حال نافع و بدستور بهیج آن و در دهن بیخ آن جهت در رکوش و
عصب و قد هون بدن اصحاب آن خصوصاً که بریان نموده و سائیل با روغن کل مخلوط نموده بهالند و در روغن خشک آن جهت
ظفر و کوشش زائد در اجفان و مطبوخ بیخ آن در روغن کل جهت سوختن آتش و امراض رحم شراب و قد هون بدن و با سرکه
در ظرف مس جهت ترویح مزمنه و جراحات و استسقام کل آن مقوی و مغرغ قلب و دماغ و محلل ریاح دماغی و اخراج
آن و از زعفران قویتر است درین امر و لهذا جهت غشی بهتر از زعفران است برای آنکه انقباض آن قلیل و امساک آن
بسیار است بخلاف زعفران که انقباض آن کثیر و امساک آن قلیل است و شراب آن جهت تسع جمیع هوام و سبی نافع
و صفی ایروسی که در زیر دختان میروید و کل آن زرد و کوچک و بیخ آن بطریقی انکشتی و خوشبو و بالشی و قویتر از
سوسن سفید و کبود و ضعیف تر از ایرسان است و کل آن کرم تراز صله و با قوت قابضه خائیدن بیخ آن و مضغه طبیعت آن جهت
در دندان و ضما دکل و برک آن جهت جراحات و ضما د مطبوخ آن با شراب جهت اورام بلفم و اورام لجه که جمع
وینته نکرد و نافع و جمع وینته کرد اند وینده ادا گفته که این علس المرامت و ایرساد در حرقه لالاف نه گویافت و جوارش
و در دهن و شراب آن در قریب دهن مذکور شد و سوسن احمر و ل بو مر است *

* **بو قال** * بضم سین و سکون و او و فتح فارلام * **ما هیت** آن ابوجریج گفته شکوه و هرسته های غایطه شمه بهیست
در تحت لسان البصا فیر است * **طبیعت** آن کرم و خشک و با حذت و جلا و دت و جهت درد مغال بارد نافع
* **سولان** * بفتح سین و سکون و او و فتح لام و الف و لون اندیش یونانی است * **ما هیت** آن یعنی است مرغ و نک بشکل
کرم از سقالبه و زرم خیزد * **طبیعت** آن در چهارم کرم و خشک * **افعال** و خواص آن حار و محرق جلد و سعطیک
جهت آن با آب چغندر جهت لقوه و طلای آن محلل و اورام بارد و ویرا کند و کندی ریاح و بدستور بادبان و اکتیال آن
جهت تحلیل ریاح غلیظه نافع در اخل اکتیال کرده معشود *

* **سویق** * بفتح سین و کسر و او و سکون یاء مثناة تحت ثانیة و قاف فارسی هست و ملجان و بترکی قادیوت و بهندی ستور مانند
* **ما هیت** آن اسم عربی آرد جمیع ماکولات است و عربی اطباء مراد آرد بوداد و آنها است ولیکن باید که عمل اعتدال
بریان نماید که نه خام باشد نه سوخته و بعد از بریان نمودن بیک مرتبه با آب کرم و یکمرتبه با آب سرد بشویند پس خشک
کرده آرد نمایند و سوبق جوهر برنج و کدوم جهت تسکین التهاب و تشنگی و تپهای حار و امراض اخلاط نافع است
* **طبیعت** آن راجع بآن چیز است که از آن مازند و بیوست بران غالب و از جوهر کدوم و برنج و بنجو و کنار که نذقی

فامند و سنجید که غیر اوسیب و قرع و حب الزمان و امثال اینها سازند. و تبرید مغسول آنها زاید است از غیر مغسول و دستور غسل آن در اینجا در مقلد مه نیز مذکور شد. **افعال و خواص آن** نیز بحسب آنچه از آن سازند مختلف باشد و سویق شعیر در تبرید و تبخیر و طویات معده و تقویت آن و تسکین حرارت و قوی صفراوی و غلیان و اسهال صفراوی خصوص که با آب انار بن برشند و یا سفوف سازند و جهت صداع صفراوی و صداعی که از ارتفاع بخارات مستتره معده باشد و تبهای حار و نافع چون از آن حسوی و یا عسید سازند یا قلیلی شیرینی و غذای اطفال از آن نمایند بدن ایشان را نریزند و مضر مزجه باده و مشایخ و نافع مصلح آن تندی و آب سرد و در مردن قلبی و از یانه و کمون و یا جوارشات حار و موثر خطه کرم مانند ال و سریر الهضم و الانکسار و کثیر الفل و تر و نفع آن نیز کمتر از جوارش و مسکن حرارت و باید که با قند و یا شکر بپاشانند و سویق ارزین مردواست و برای امزجه متوسطه نافع که با شیرینی بخورند و سویق نخود قریب بسویق گندم و مقوی باده و نافع و نیز باید که با شیرینی بخورند و سویق نبق که کنار فامند قریب بجوارش و مسکن حرارت و التهاب معده و کبد و حابس امهال اما کثیر النفع و سویق تقاح قوی و غلیان صفراوی و تشنگی را ساکن گردانند و معده را قوت دهد و شکم به بندد و سویق غیر این ستور و سویق زمان و سویق خربوب نیز اما قوت قبض این مرد و غلبه و سرد و خشک اند و سویق قرع سرفه و درد سینه را که از گرمی باشد نافع و طبع را نرم دارد و سرد و تر است و همچنین سویق هر چیز خواه حبوب باشد و خواه اثمار قریب است بدان در منافع و خواص و از اشیا باده جهت امراض حاده و حمیات حار و حاد و خصوص که از قبل معده باشد و جهت امهالات برای آنکه اینها خالی از قبض و تغریه و لزجی نیستند و جایکه مطاوب قبض بطن و امساک نمایند باید که برای رفع آن هر دو حبه الخضر و یا گردکان و یا زیت کهنه چرب نمایند و گفته اند تا ضرورت بسیار داعی نشود اسهال را استعمال نمایند خصوص از اشیا قابضه که معده داخلی از غایله و قوتی نیستند و اصل همه موافق تر برای معده اند ضرورت سویق شعیر و حنطه است اما شعیر جهت آنکه سرد تر است برای تسکین التهاب و احوال خشکی بهتر و سویق حنطه برای تبرید و ترطیب جهت آنکه این در معده مکت میکند و آن بزودی میکند و مصلح است که آن با شکر و شیرینها استعمال نمودن و خوردن جوارشات مسهل است.

سویق کبر * بفتح سین و کسر را و مرکب باده مثانه کبستانی و کسر فاف و فتح باده مثله و رها * ما هیئت آن شربتی است متین از آنکه آنرا میگردانند و می بیزند و با آب میخ می نمایند تا غلیظ گردد پس در آن آب ابار و ماء العسل و شیر و موز و شکر رقیق داخل نموده مگر در هر می زنند و در آن چینی و قرنفل و بسماسه خوشبو نموده در تابستان در روز و در زمستان در روز در آفتاب میکان آنرا پس استعمال می نمایند و گاه از جوجندم و از نان خشک کوبیده و ذره نیز می سازند و از آن را با عسل بهتر است. **طبیعت آن در سوم گرم و خشک** * **افعال و خواص آن** قاطع بلغم خام از سینه و شش و بفتح هاء جگر و سوز و جهت استسقا و برقان و طحال و عسر البول و انقباض طعام و تقویت باده نافع و مصلح و مفر و آنچه از ذره سازند معرق اخلاط و از جرم مسکن حرارت و تشنگی و سوزش معده و از آنکه ممول قوتی و مصلح آن سنجید است.

* غصه لیسین مع الهاء *

سویق کبر * بفتح سین و خفای ما و سکون جیم و فتح نون و لغت دندی است و آنرا سرکه و می که نیز نامند * ما هیئت آن درخت عندی است که در بنکای با نوارط عظیم می شود و از آن شاخه ها برآمده و زیر هر شاخه شاخه های باریک و در آن شاخه ها نیز

* طبیعت آن کرم و خشک و دردم * افعال و خواص آن محلل و مقوی آشامیدن طبعی ببع آن جهت تقویت معدّه

و اغتهای طعام و ادراک فرمودن بول مفید و مانع ضعف معدّه و اعضای باطنیه است

* سیسمان * بفتح سین و سکون یا مشتبه تختانیه و بباء موحده مفتوحه و الف و نون لغت عربی است و کونین بهند آنرا کل آنول نامند * و در ماهیت آن اختلافست صاحب منهج رهن تبع له آنرا حب الفقد دانسته اند که بزنجبکشت باشد

و بعضی گفته اند که ثمراتل است و اصلی ندارد و بعضی نوشته درختی است بقا مت و دوزخ تا چهار ذرع بحسب اماکن

و غیر حبسیان بباء موحده و بعد از زمین اول است که ذکر یافت و این عریض الورق و باریک و بر روی هم پیچیده میباشد و

گل آن زرد و بسیار خوش منظر و در خوشه و ثمر آن بقدر حبله و رنگ آن مابین زردی و سیاهی زرد باغات جهت خوش

منظری عروس میباشد و این اقرب بصواب و آنول هندی مشابه این است * طبیعت آن مائل بکرمی و دردم خشک و دردم

کرم و تر نیز گفته اند * افعال و خواص آن مقوی مد بفع معدّه و حابس اسهال مزمن و نفث الدم و دافع سیرزوبا

خیر و تریاق سموم و ضاد آن محلل بحال ریاشیدن آن مانع تولد کیم و کونین پوشیدن آنکشتی آن روز چارشنبه قبل

از طلوع آفتاب در انکشت خنصر یا لیماسیه مورثا جا و قبول در نظرها مصلح میسرور المزاج مصلح آن کشیز مقلد اشریت

آن تاد و درم بدل آن باد آورده است و اهل هند ضا دیرک بوی آنرا جهت سرطان مجرب گفته اند

* سیسمین * بکسر سین و سکون یا و فتح سین مهمله و بباء موحده و الف و سیبیا بکسر سین و سکون یا و کسر بباء موحده و فتح بباء

مثنای تختانیه و الف نیز آمده و عربی لسان البحر و یفرنگی شبیه و اهل سواحل مغرب قلنه و بعضی در میانند با هم هر ماهی

صدقی * ماهیت آن نوع ماهی است که در بحر قلزم و بحر طبریه بسیار هم میرسد شبیه بسرطان ظاهر آن صد فی و

باطن آن حجری و در جوف آن رطوبتی سیاه مانند مداد که از آن کتابت توان نمود و اطفال عرب با آن کتابت و مشق

مینمایند و ازین جهت آنرا با فارسی ماهی مرکب نامند * طبیعت آن در آخردرم کرم و خشک * افعال و خواص آن

یطی الهضم و ملین بطن خصوص حوصله آن و رطوبت آن بسیار کرم و طلای آن جهت داء الغلب و بهق و نمش و زجرب و

مفاکستر استخوان محرق آن جالی آنرا روجیت امراض پلک چشم و بانمک مگس جهت بیاض چشم حیوانات و سنون آن

جهت جلای دندان و درور آن جهت تجفیف زخمها نافع و چون از استخوان آن میلی سازند و جفنی را که خشونت

داشته باشد بد آن حک نمایند زائل سازد و حکیم عبدالحمید در حاشیه تحفه نوشته که آن ماهی در هر ماهی یک مرتبه نغم

میل مد و بچه بر میآورد و زباده از د و سال عمر آن نمیشد آشامیدن بیضه آن بجهت اخراج سنگ کرده و مثانه بسیار نافع

و اگر در چراغی از سیاهی آن برافروزند در خانه دیگر که در آن چراغ نباشد هر کس که نشسته باشد در اطراف آن خانه

کردی مشابه و میخاید و نوشته که از کتاب مصور فرنگی نقل نموده شد *

* سیلان * بفتح سین و یا و لام و الف و نون * ماهیت آن اسم عربی عصاره خرماست که بدن و طبع در آنتاب غلیظ گردانند

و دبس اعم از آنست و در دبس نیز مذکور شد * طبیعت آن دردم کرم و خشک و الطیف از دبس مطبوخ و غلظت این

از آن کمتر است * افعال و خواص آن قریب بتمراست منضج و محلل و مرطب طبیعت و جالی مانی المعدّه و امعااز

بلاغم و مقوی کبد بارد و با و منعظ و زیاد کنند روح کبدی و صالح الغذاء و سوای الاستحاله بصفا و محرق خون و

مفسد لون اکثرا خوردن آن مضر و در ورین و مصلد و بخلاف رطوب که مصلد نیست مصلح آن میوهای ترش و چاشنی دار

و بر بالای آن چیزهای چرب خورده و آنچه بر آتش بعمل آورده باشد بطی الهضم و قلیل التصدید است

و
ن

* **میسالیوس** * بکسر من و سکون یا و فتح مین مصله ثانیه و الف و کسرام و فتح یا مصله ثلثیه و سکون و ا و ر مین مصله در آخر لغت یونانی است و یغری کا شم رومی نامند و بقدری گفته که غیر کا شم است و غلط کرده کسیکه کا شم دانسته و شمع انریس در مبحث اتمتقا گفته که انجیدان رومی است و آنرا سالویوس و میسالی نیز نامند با لجمله ازاد ویده است که در مافیت آن اختلاف است اصح اقوال آنست که نباتی است و چهار قسم میباشد یکی شبیه پرازیانه و از آن قویتر و بقیه آن شبیه بقیه شبت و شر آن از انجیدان که کوله پرا نامند و از تر و قند طعم و بیخ آن زیاد و برشیری و با عطریست و در افعال از هائرا جزای آن قویتر و درم برک آن شبیه بلبلاب کبیر و از آن در تر و قبه آن مثل قبه شبت و قش آن میاه شبیه بکنکرم و بزرگتر از آن و قند تر و خوشبو تر از قسم اول و در افعال قش آن قویتر از سایر اجزا و رسوم برک آن شبیه برک زیتون و در شبت تر و ساق آن در از تر از قسم اول و قبه این بزرگ تر و شر آن عریضتر و بزرگتر و غریبه و خوشبو و قوت این از قسم اول قویتر و از دم ضعیف تر و چهارم نبات آن شبیه با نجیدان و شر آن سفید تر از آن و مستدیر و در از تر و قریب با آنکه در طبقه باشد و با عطریست و قندی و چون مقرر کنند از آن نخمی در از تر از رازیانه و مانل بسبزی و در طعم شبیه بترنجی ظاهر گردد و مستعمل بیشتر این قسم است و مقرر آن * **طبیعت** همه اقسام آن کرم و خشک در درم * **افعال** و خواص این محلل و ملطف و مسکن دردهای باطنی و مفتح سد و مقوی معد و ملدربول و حیض و جهت صرع و عسر نفیس و تقویت هاضمه و رفع ریح و تقویت باه و تطهیر البول و اخراج جنین و در درم و اذ ابه بلغم منبج و زک متقال آن با ملغل و شراب جهت رفع مضرت هوائ سرد و ملد اوست نه قیرا ط آن با میخنج تاده روز جهت در کرده و لعوق بیخ قسم اخیر آن با عسل جهت رفع فصول سینه و سل کهنه و امراض کرده و ممانه نافع مضر بحر و رین مصلح آن کثیر و اکثرا آن مضر جگر و مصلح آن زرشک مغل آرشیت آن یک متقال بدل آن انجیدان است

* **سینسنبیر** * بد و سین مصله اول مفسور و درم مفتوح و در میان هر دریا مصله ثلثیه سا که و سکون نون و فتح باء موحده و راء مصله در آخر و سینسنبیر سین اول و سکون و انیز آمله اسم فارسی تمام است و یغری نیز سه سنبل و سی سنبل و بلا طینی و سر بیلم و عربی تمام الملك نامند و در یسقر و بن و گفته که بعضی آنرا ز فلس گویند و از فلس تمام است و آن را تمام از جهت سطوح را نشه و قندی بیوی آن نامند و بقدری غیر تمام دانسته * **ماهیت** آن نباتی است از قبیل ریحان و مابین تنوع و فودنچ نری وستانی میباشد بیوی آنرا ذباب نامند و برک آن مانند برک مداب و قویتر ازستانی آن شبیه بنعناع و از آن سفید تر و خوشبو تر و برک آن عریضتر و کل آن سفید مانل بسرخی و قش آن ریزه تر از قش ریحان و منابت آن اراضی مشکوئه کثیره الشمس است * **طبیعت** آن کرم و خشک در رسوم و نیز در آخردرم کرم و در ازل آن خشک گفته اند * **افعال** و خواص آن مفرح و مفتح و مغوی احشای روح و ماضی و قلبی و با قوت تریاقیه و رافع عقوبات و ملدربول و حیض و مخرج کرم شکم و جنین مزه و محال ریح شراب و جلوسا و با شراب جهت تسکین قی و غنایان و جهت در درم خصوصاً با سرکه و در فک کل ضاد و جهت امراض بلغمی و در دینه و معد و ورم جگر و سپهر زربا عسل جهت کزیدن عقرب و با سکنجبین جهت کزیدن زنبور و مجرب شراب و ضاد او طبع آن جهت فواق و مغص و تطهیر البول و تغتیت سنگ مثانه و در درم و رفع قمل و عرق بد بو شراب و ضاد او با سرکه جهت قی الدم شراب نافع و بد ستور قش آن جهت امراض مذکوره

و حمل آن نیکو کنند بوی رحم و بوی بدن آن منبر و میحرک مواد دماغی مضر و نه مصلح آن کثیرا مقلد از شربت از خشک
آن یکدفعه بل آن مرزنجوش و بادروج و روغن آن که آب آن را باروغ کتید طبع نمایند تا آب رفته روغن بماند و
یا آنکه کل آن را در روغن اندازند و در آفتاب بگذارند مانند روغن کل یا بونه و قبل بل نمایند مکررا جهت تفتیح سد
دماغی و منشرین و تحلیل مواد و تقویت اعصاب و موی سر و خوش بویی آن و ترویج عیال است

* باب سیزدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها شین معجمه است *

* فصل اول الشین مع الاثنی *

* شادنج * بفتح شین و الف و بفتح دال مهمله و نون و حیم در آخر معرب از شاد دانه فارسی است و بسین مهمله نیز آمده
و عبری حیرالدیم نامند جهت آنکه حاصل بیدار است و با آنکه رنگ آن بعد سودن برنگ خون هر چه می باشد و حیر الطور
نیز نامند جهت آنکه از جبل الطور می آید و حیرندی نیز جهت آنکه در هند نیز به هم میرسد * ماهیت آن سکی
است سریع التفتیح عذسی شکل و جاورسی شکل نیز و بالوان مختلفه و بانواع منکره می باشد سرخ و زرد و سفید و خاکستری
تیره و ماثل بسیاری و خشنی سرخ و زرد با نقطه های ابلق و بهترین همه سرخ عذسی شکل آن است که مصری نامند مربع
التفتیح و مکیسور آن نیز سرخ باشد و زبون ترین همه خاکستری رنگ تیره آنست که هندی گویند و همه این انواع معدنی
می باشد و حکیم مرصع مؤمن در تفسیر نوشته که قبحر همه اینها را مشاهده کرده و تجربه نموده و سفید را در فیروزه گوهر
هر بخ و زرد را بانی رادرجوالی جوارری و هندی را در جبال قزوین و مصنوع نیز می باشد از مقناطیس محرّق را این
همه زرد سکن تر از معدنی است و در جمیع افعال مانند معدنی بخلاف مصنوع از حیرا لیسا محرّق که اغیر ثقیل
الوزن می باشد * طبیعت مغسول آن در آخر اول سرد و در دوم خشک و غیر مغسول آن در اول سرد و در آخر
دوم خشک و بعضی درد و سرد و در سوم خشک و بعضی در سوم گرم و خشک نیز گفته اند و مستعمل مغسول آن است و ثبوت
آن تا بیست سال باقی میماند * افعال و خواص آن میخف و رادع و باضی بلذع و خاتم و مدمل قروح و مقوی عصب
و عضل و قوت باصره و حابس سیلان خون اعضای ظاهری و باطنی و آشامیدن آن با آب انار این و امثال آن جهت نفی
الدم و با شراب جهت عسر البول و سیلان حیض دائم و ادرار منی و با ادویه مناسبه جهت اسهال دمود و قرحه و معا
و زخم و رسل و اکتال آن با شیور ختران و سفید تخم مرغ و امثال آن جهت رمد و دمه و سلاق و سوزش بلك چشم
و قرحه و جرب و حكه حاصل و با آب حلیمه جهت امراض یغمی غلیظه چشم و با آب خالص جهت خشونت اجفان بی ورم
و چون از آن شانه سازند و با اناقبایا میزند و در چشم کشند جهت امراض چشم و جرب نافع و ذر و غیر مغسول آن
جهت دفع گوشت زائد جراحت و رو بانیدن گوشت صالح مجرب و بدستور قتلور سائید آن با آب که غلیظ باشد و با کتینز
و مانند آن جهت بنور قروح حاره و مزمنه و جراحت مزمنه و جراحت مقلعه و ورم و قصب و اعضای عصبانی
ببعل بل و طلائی آن جهت حمه و سوختگی آتش مقلد از شربت آن از یک آنک تا نیم مثقال مضرمانه مصلح آن کثیرا بل آن
حیر مقناطیس سوخته و در ادویه عین حشیش و یاروی سوخته نیم وزن آن و چهار دانگ آن تو تیا و در غم آن دم الاخوین
و طریقه غسل و اقراض و مرهم آن در قرا دادن مل کورشد و عده می بسیار صاب هر بخ خشک تر از سایر اقسام و جهت قروح خصوص
قروح شغل و قروح حادث از سوختگی آتش و لیبیب آن نافع و شادنج مصنوع مضر مصلح و احشا و مصلح آن عصاره زرشک است.

* **شابل** * بفتح شین و الف و کسر طاء و همزه مشاء و لام در آخر و شادل بقاء مثلاً و فواتیه نیز آمده بفارسی و روشک نامند
 * **ماهیت آن** * درائی است فندی شبیه بقطر خشک و بقل را قلائی و بزرگتر و کوچکتر از آن نیز و با تلخی زیوست آن بسیار
 چمن دار ما بین سیاهی و سرخی و املس و آنچه بعضی گفته اند که عروقی است خشن پر کره مانند با قلا اصلی ندارد و گویند
 که از ترکستان نیز آورند صاحب اختیار بتدیی نوشته که در قریه کره که از جامه شیراز است نیز میباشند * **طبیعت آن**
 گرم و خشک در موسم * **افعال** و خواص آن معتدل قوی اخلاط غلیظه مشیت در مفاصل و اعصاب و کیموسات معتدل و
 جهت فالج و افق و در عشاء و صرع را مراضی بازدهد و ماغی حادث از رطوبات غلیظه نافع و از جمله اجزای معجون نجات است
 و مقدار شربت آن نیم مثقال با میوزن آن نبات که با آب کرم بیاضا منک مورت در ردض صالح آن نوک بارده است *
 * **شارف** * بفتح شین و الف و زاء همزه و نا * **ماهیت آن** * گویند اسم فندی است یعنی شبیه بتربید و علم آن بین حلات
 و ذی مغراطین گویند طبیعت آن در اول کرم و خشک * **افعال** و خواص آن مهمل بلغم مائی و جهت امراض
 بازدهد نافع و گویند آنرا بهندی بد ما را بکسر باء موحده و فتح دال همزه و خفاء ها و الف و فتح راء همزه و الف با مثل علم
 آن تلخ و ملین و مقوی باء و ذافع سودا و بلغم و خون و رجعت و زام اعضا و امراض بازدهد و زسیلان منی مفید *
 * **شاهتره** * بفتح شین و الف و کسر هاء و فتح تاء مثلاً و فواتیه زاء همزه و فاعلت فارسی است مغرب آن شاهترج است و معنی
 آن سلطان البقول و غیر بنقله الملك و بیوتانی قیاسوی معنی دخانی و قنص نیز و بهندی بت با پر * به معنی بقله نابعه برای مره
 صفر اورت با پر * نیز نامند و در طب قدیم فلاحان و شام آنرا شیخه الدم مینامند جهت آنکه صاف کنند خون است بالخاصیت
 * **ماهیت آن** * گیاهی است معروف و دوفوع میباشد یکی را بزرگ ریزه شبیه بکشیز و اندک خاکستری رنگ و یکی آن سفید
 ریزه و در دم بزرگ آن از آن هر یک و سوز و یکی آن سفید و ناعم و در دوفوع تلخ با اندک حلاوت و قبض و هر دو را کز بزره الحام
 فامند و بزرگ آن بهتر از سائر اجزای آن بهترین آن سبز تازه تلخ با اندک تیزی و قبض آن است * **طبیعت آن** * مرکب
 القوی و در حرارت معتدل و در دوفوع خشک و گویند در دوفوع گرم است و شمع الرئیس در اول سرد گفته * **افعال** و خواص
 آن مغنی سده کبد و طحال و مقوی کبد و مغفله و مد یغ آن و مسهل اخلاط ثلاثه خصوصاً سودا و ذافع مره صفر و سودای مختربه
 بیول و صافی کنند خون و مد ربول و منبه اشتها و خشک آن در تقویت معده قویتر و جهت تهیای کینه و امراض سوداوی
 و بلغم شور و تقویت بن دندان آن را بر سر که جهت قوی صغراوی و عثمان بلغمی و تنقیه معده و امعاء از فضول محتسبه در آن
 و همچنین با ماء العسل و آب برگ تازه آن با شکر و یا با تمبر فندی جهت تنقیه معده و امعاء و تنقیه سده کبد و طحال و تقویت
 معده و رفع یرقان و جرب و حكه و قوی باز ابریه حادث از احتراق خون صغراوی عفن و یا بلغم عفن و کسر حلات اخلاط
 مختربه مریه و سودا و زنه از سر و بدن و دفع آنها بیول و بر از و عرق آن یعنی ماء مقطر شامتره و بقرع و زیتون مانع اسهال
 جهت مفارقت نمودن جوهر حار لطیف متعفن آنرا و استحصال عصاره آن جهت تقویت با صره و منع زیتون اشک بنساز و با صغ
 عربی جهت منع روئیدن شعر منقلب که کند * باشند و مضمضه آن جهت جراحات کام و زبان و حرارت آن و تنقیه نثر
 استحکام آن و ضاد خشک آن با حنا که در حمام استعمال نمایند جهت جرب و حكه و غیرت و بیل ستر و چون با آب تازه آن
 بسزشند و مانند و شستن سر و رویش با آب منقوع آن جهت رفع قمل و صئبان که رشک باشد و بریده نافع و بیل ستر و شستن با آب
 مطبوخ آن را بن ماسویه ضا دندان را آنرا جهت کزیدن زنبور بسیار موفردانسته اند رضا جنب شفاء الاسقام گفته بهترین

شکل

شکل

آن برک نازده آن است و نوشته که استاد من گفت ندیدم من که شامتره بتهائی تلمیسی طبیعت کند چه جای اسیال و نه
تعبیست قلب بل ضعف آن دین دشن و تخم آن معتدل السرار و در افعال محیدین احمد و جالینوس قویتر از سایر اجزای
آن دانسته اند و گویند شامتره مضر رنه است و مصلح آن کاسنی مقدار شربت از جرم آن سه درم تا پنج درم و از آب آن از
هی متعال تا شصت مبالغ با آب نوع هبلله زرد مطبوع بکورد و مطبوع پنج درم قاده درم و از تخم آن تا پنج درم بدل
آن نصف وزن آن سناود و تل آن هبلله زرد و گفته اند که استعمال آن با هبلله زرد اولی است جهت آنکه مضر طحال است
و هبلله مصلح آن است و عصاره برک آن را باید صاف ناکرد و استعمال نمایند و قسمی از کبابه میباشند در نبات شبیه بدن
و از آن بسیار تره و نزدیک آن یا رکنتر شبیه با فستقین و ماق آن استاده و کل آن مائل بسپاهی و مجتمع و عروق آن لطیف
و تلخی و قشبی ندارد بلکه بی مزه و نوب و قاتل کار است چون آنرا بخورد و غیر مستعمل زیرا که غیر شامتره است

شاه هسقرم * بفتح شین و الف و فتح هاء و کسر فاینز آمد و سکون سین مهمله و فتح ناء و راه مهمله و میم معرب شامسریم
فارسی است بمعنی سلطان انرا با حین و نیز بفارسی ناز بو معروف بر بحان مطلق است و بفارسی اسمیم و قسمی که برک آن
بزرگ است اسمیم ما کثرم یعنی برک بزرگ و قسمیکه برک آن ریزه است اسمیم بار درم یعنی برک کوچک و بیشتر تلمیسی
نامند و بعضی غیر تلمیسی دانسته اند * ماهیت آن ریحان سبز مائل بزروری ریزه تر برک است و قسمی بزرگ برک سبز
نیره صاحب اختیارات بل بعضی نوشته که حقی کرمانی است و بهترین آن معتری بود که کرمانی نامند و ریحان بزروری نیز
طبیعت آن در اول گرم در دوم خشک * افعال و خواص آن مفتوح مدده و مافی و محلل و ارام جمیع اعضاء
جهت خففتان و ضعف معده و ریاح غلیظه و عصاره آن با نکر جهت رفع درد سین و ریور و سینه و مضغه و خائیدن آن جهت
فلاح دمان و تر کردن آن با آب مبرد و مقوی اعضاء و استسمام آن جهت درد سر و سرورین و مسازن و رفع ریا و کربز اندن
هوام و تخم آن مقاوم و مقاوم و بالخاصیت معتدل جمیع امزجه و بدانکه اطباء گویند آن تخم ریحان را در تر اکب منع نموده
اند و همچنین بزرگسالان السبل را در ادویه زهر جهت آنکه لعابیت آنها که مطلوب است زائل میگرد و ولیکن گویند که آن
ضرر نرساند مانند گویند که بزرگسالان را در تر اکب ادویه زهر کوفته آن مستعمل است چنانچه صاحب کفا بضم منصور
و غیر آن نوشته اند که در کوفته آنجا قوت قابضه زیاده می باشد خصوص تخم ریحان که کوفته آن با صمغ عربی در زهر

عجیب التفع است و مجرب و جوده نید که آن نیز مقبول

شاه صینی * بفتح شین و الف و کسر صاد مهمله و سکون یاء مثناة تحتانه و کسر نون و یا * ماهیت آن عصاره
جامل سیاه صفاتی است که بر و شبیه بنقش خاتم نقشی باشد و از چین آورند و گویند که از هند و گویند آن عصاره خنای
چینی است و گویند عصاره زبول است و مولانا نفیس کرمانی نوشته که برک حمای چینی مستوی معین باخل است و بالجملة
از ادویه مجبولة الماهیت است و با لوان مختلف میباشد بعضی بر یک صندیل سفید و بعضی مائل بخری و بعضی مائل بسپاهی
و بعضی مائل بزروری و این بهترین همه و مستعمل و غیر تزوی خطائی است * طبیعت آن در سوم سرد و خشک * افعال و
خواص آن میخف و نابض و طلای آن جهت صدا ع حار و با لاج جهت اوارام حار و ابتدای تنق و در زور آن جهت
نفی الهم جراحات و آتاهمین آن معین بر پیداری و جهت صدا ع حار و منع صعود بخار و باغ و جهت ضعف معده نافع
شاه هبا نك * و شایانک و غایانک نیز مانند آن و ماهیت آن خلاف است بعضی گویند بنقش آنکلاب است که بحرایی

مودة الكلاب نامند و بعضی جمیع موی صاحب جامع را بمرحوم برنورف دانسته اند و نیز گفته اند که شیر ابراهیم
 کبرجک است و نیز از قول غافقی نقل کرده که نوعی از قیوم است و از قول صاحب حاوی که حب شیر موی است و صاحب
 اختیارات بدیعی گفته که اینها همه خلاف است و محقق آنست که بنفس کلاب است که شیرازی آن را نسک گویند
 طبعیت آن کرم و خشک است و در دم * افعال و خواص آن جهت صرع و آب رفتن از دهان خصوصاً اطفال
 و تسخیل و یاج حکم ایشان و زخمها و قائم مقام مرزنجوش است

شاید شایسته * بفتح شین و الف و ضاد معجمه بزبان هندی از هر دو تو ز من زانند * ما هیت آن حبی است از خوب ما کونند
 معروفه مشهوره که در اکثر بلاد مخصوص مازندران و هند و بنگاله و دهکن بهم مبرسد بقل و نخود کوچکی و مد و راندن
 دهان و بر سر آن مانند دانه با قلا نشانی و درد دهکن و بند و سورت و کجرات و عظیم آباد خوب و بالیده میشود * طبعیت آن
 مرد و خشک و در دم گفته اند و شاید کرم و خشک باشد * افعال و خواص آن نفاخ و بطی الهضم و قلیل الغل و قابض
 و مشر و جهت اسهال صفراوی و ذرب و فساد بلغم و خون و دفع زهر نافع دانسته اند

* * * فصل الشین المعجمه مع الباء الموحدة * *

* شیب بکسر شین و فتح نیز آمده و بباء موحده مشدده بفارسی ذمه و زاک سفید و پهنی و بی تیزی بکسر بباء فارسی و خفای ما
 و سکون تاء چهار ربطه مثلاً فوقانیه و کسر کاف و راء همزه و یا ناند * ما هیت آن ما تبتی است که میجق و منعقل
 میگردد و از اجزای صفه ارضیه بمبب برودت اعتقاد غیر مستحکم یافته از جمله معادن اربعه غیر کامله الصورت است که
 هم از اجزای ملاح و نوشادر و شوب باشند و آن چیزی است شبیه بزاج و یا ندک ترشی بخلاف زاج که ترشی آن زیاده
 است و در اکثر افعال مانند زاج است و معادن آن یمن و مصر و بلاد ارمنیه و کرجستان و اکثر بلاد است و اصناف آنرا مقله
 بدان نموده اند و آنچه موجود و مستعمل است این چهار صنف است یکی سفید شفاف مائل بزردی و یا بی زردی و این را بمانی
 نامند و این ابی است که از معدن آن که بلاد یمن است میچکد و منجمد میگردد و این بهترین اصناف است و صنف دوم
 سفید شفاف که در آن مطلق زردی نیست و این را زاج بلوری نامند و قطعه های این مربع و مکعب و مشق میباشد و صنف سوم
 مائل با سنداره و این را زاج مدح نامند و صنف چهارم ملمس آن نرم و زرد شکن و باز و ممتد رائحه و این را زاج زرد
 نامند و سه صنف دیگر است که همه غیر مستعمل یکی زرد مستطیل و دوم سرخ رنگ غیر مضبوط الفکل و سوم سبز شبیه بزاج
 و شورمه و در صنف دیگر است که با سبب است و غیر مستعمل یکی از ررق شفاف و دوم سیاه مائل بتیرگی * طبعیت
 مجموع آن در دم کرم و در سوم خشک و در سوم کرم نیز گفته اند و بعضی مود دانسته و اصلین دارند * افعال و خواص
 آن میجف فوی و قاطع نفوذ و زخمها و زائل کنند کوشش زائل و التیام دهند قروح و رافع چرک و زنگ معادن و
 در صاف کردن آب و شراب و ربع الاثر و شرب آن مانع قی و غفیان و مقوی ماسکه و سعوطان قاطع رعان و قطور آب متلول
 آن جهت بیاض عین و غشا و رقیقین با کثرتا عمل نافع و قطور مطبوخ آن در زیت جهت رفع کرمی و نشف و طو بات و رجوع
 آن در رجوع انشمن مقدس و اکتیل مگس مصحوق با مر و اریل و شکر و پوست تخم مرغ و هر کسین حردون اجزا متساوی جهت
 فلع بیاض عین مجرب و با ماز و سماق جهت دفع قمل و حرمه مزمنه و اورام و سطوی پلک چشم و قلع بنور لرینیه و سنون
 آن با فو فل جهت درد دندان و تقویت لثه و استحکام دندان متحرک و بد ستور اساک آن بر دندان متحرک و با

خاکستر بیخ کرنبه جهت قلاع و بد ستور یا عمل جهت قلاع و مخته بطبع آن با سرکه و عمل نیز و ذر و زرد آن جهت ورم لثه و لثه نافع و بد ستور و طلائی آن از بیرون و رضا د آن یا روغن جهت اورام بلغمی و یا ادریه مناسبه جهت امتساق لجمی و تهیج و یا برک آس جهت رفع بد بوئی زیر بغل و عرق آن و یا نمک و ماز و روکل سرخ و سرکه جهت منع قروح ساعیه و خبیثه و معی تزیید آن و یا آب کرم و با عمل جهت حکه و جرب متقروح و با عمل جهت رفع آثار و با عصاره عصی الراعی برینا کوش جهت منع حیلان مواد از کوش و زیق و یاد دمی خل و غص مرصه مساوی جهت اکله و غلائی محلول آن در آب بر ناخن مفید شد و در خارج آنکشتن و داخل و شقاق عارض از مرما و یا شیدن آب محلول آن جهت سوختگی آتش و منع آبله آن مؤثر و یا مزه جهت داخل و یا آب بر موی و بر بدن جهت رفع قمل و رشک و اذیه لجم زائد در هر عضو که باشد و ذر و زرد آن جهت رفع نرف الدم و حمل آن بتنهائی در یارچه صوفی جهت رفع سیلان حمض و نشف و طوبات و اصلاح حال رحم و پیش از هنگام جماع مانع حمل و یا قطران مسقط جبین با نکرا و عمل و نفوخ آن در دهن اغنی و بد ستور قطر آن با آب دمن انسان کفند و آن و بخور آن در زیر جامه خواب که میکه بترسد و قزع نماید جهت ازاله آن مؤثر و کلد اشتن آن در زیر جامه خواب مانع احتلام و رافع فزع در خواب مقل ارشیت آن یک قیرا طبدل آن نوشادر و کوبند از خواص آن آنست که چون کمی را چشم بدسل و شب را بخور و کند اگر در آن قطعه نقبه بصورت چشم پیل اگر در و آنرا در طرف قبله خانه آن شخص بکند و کند چشم بدسل آن خانه نرسد المصارا آشامیدن بکرم آن بسیار مضر و جدت سرفه شد بد و بیس بسیار و مضر و زکاء و مؤسی بهل کرد و دودرم آن فی القور کفند و مل اراش آن آشامیدن شیر تازه و دوشیده و کرک و کار و یا روغن کار و شکر و نان بهن و قوی کردن و میوه ترو تازه خوردن است

س

شبهت بکمر شین و فتح باء موحله و نواء مناة فوقا ئیه مثل ده که بغرضی شوت و شود و بیونانی و البیتون و بهندی و او سومی و تخم آنرا بهندی و لالان خورد و کوبند ماهیت آن گیاهی است معروف قائم بر یک ساق و شاخهای آن بسیار باریک شبهه برایانه و برکهای آن ریژه و کل آن چتری و تخم آن ریژه ترا زاریانه و اندک بهن بشکل نصف دانه و از پایه در طول و گفته اند که اهل تجربه تصریح نموده اند که هر یک از اوزا بانه و شبت در بعضی اراضی منقلب بیکدیگر میشوند و قوت آن نادر و سال باقی میماند و از ادریه که ارجلیله القدر و بهترین آن تازه خوشبوی کشفته آنست طبیعت آن در آخر دوم کرم و در اول دوم خشک و گفته اند آنرا در آخر اول کرم و خشک آن در اول آن افعال و خواص آن محال و منضج و معفتح مد و هاضم و یا نریا قیت و مسکن مغض و اوجاع بارده و مل برول و حیض و جهت ربو و فواق امتلائی وضعف معد و حکر و مبرز و سبک کرده و مثانه و قولنج و منع فساد اطعمه را و مرض بلغمیه حادثه و عینه و معد و امراض آلات تناسل و آشامیدن آن با عمل جهت رفع سموم و اعانت برقی و اخراج اخلاط غلیظه از معد و نیز آشامیدن طبعی تازه و خشک برک و تخم آن جهت پراکند نمودن ریا ح و تحلیل آنها از جمیع اقطار بدن و روح ظهور کرده و مثانه و در اربول و تسکین مغض و قطع غنجان که حادث از ایستادن طعام بر معد و وجوشیدن آن باشد و فواق بلغمی امتلائی و طبع کوش با آن با عمل اخراج و مع و زفارت و زفومت آن و سرعت طبع و نفیج و انهضام آنست و چون شبت را سائیکه با عمل طبع دهند تا منعقل گردد بر معد و بطوخ نمایند اسهال نمایند با سانی و جلوس در طبعی برک آن و بد ستور تخم آن جهت امراض رحم و تحلیل و یاج کرده و منانه و انبیا و قطور عصاره آن جهت امراض کوش مقل ارشیت آن تا شبت در هم المصار مضر و روغن

مخمر و مغنی و مل اومت اكل آن و آشامیدن طبع آن مضعد ماغ و بصرمعد و كرده و منانه و مقل و مجفف منی و اكثار آن قاطع آن مصلح آن آب امرو و سنگین و آب غوره و ترشها و در مبرودین قرفل و دارچینی و عسل گفته اند بن آن تخم آن و دهن آن که عصاره برک تازه آن را با روغن زیتون با الما صفت جوشانید با شند و یا برک تازه آن را در روغن پرورد که مکرر تبدیل نموده باشند مطب و مسخن و نجهت اعاد در معامد و اعصاب و تلبین صلابات و تهیج اطراف و رفع تشعیر و راز بها بغایت مؤثر و تخم آن کرم و تر خشک تر در اطعمه و ترشها جهت اصلاح معد و خوردن ترشی آن بعد از طعام مقوی و بدستور مضمر و زین و مغنی و اکثار آن مضعد ماغ و یا صره و یا و مجفف منی و مصلح آن نیز ترشها است و تخم سوخته آن در موم کرم و خشک و با عسل جهت امراض مقعد و بواسیر شربا و ضد اوبار و ماد زجاج و عسل جهت تغذیه حصاة و عسر و البول مجرب است اند و ذر و آن مجفف قروح و طبله و پرچرک و جهت قرحه نصیب بی علیل و ضا و مسخوق آن با عسل که در طبع تبدل از مغا در سیم باشد بر مفعله با عسل تلبین طبع است

شیرم * بضم اول و سکون باء موحده و هم راء مهمله و میم و بکسر اول و موم نذر آمل و بیرونایی سطوسا و بشیرازی کاو کشک و کانیط و خشک و طانیط و مک نیز مانند جهت آنکه چون کاو بشیرد میبرد و کوهفتد را ریان ندارد * ماهیت آن نباتی است که در بوستانها رکشت از افراروند و ساق آن را هست و با زغب و کره دار و نقد زردی شبیه به فی و شیرد و در برگ آن شبیه بطر خون و برگ کاو کل آن و بنفش و دانه آن خبیث بعد از ماندل و بعضی و زردی و بیج آن سطر بر شیر و قویتر از نمر آن و نمر آن قویتر از برگ آن بهتر و آن مرخند یک وزن رقیق شبیه به پوست پیچید است که از نصیبین و دیار دیگر آرزند و بدترین آن تیره رنگ غلیظ سخت و آنچه از نارس آرزند زبون و اقوال دیگر نیز درسان ماهیت آن وارد است و آنچه بعد از شکستن در جوف آن ماند خیاها باشد بسیار زبون قتال و غیر مستعمل بلکه استعمال مطلق آن بی احتیاج قوی مجوز نیست * طبعیت آن در موم کرم و در آخردوم خشک و در دوم کرم و در سوم خشک نیز گفته اند و شیر آن تا چهارم کرم و خشک * افعالی و خواص آن از موم قتاله و مسهل قوی بلغم و سودا و زرد آب و یا قوت قابضه و مفتح دهن و کما و سدد و مد را خلاصه از عمق بدن و موافق معد و بارد و طب و جهت استسقای زقی و قولنج و درد مفاصل نافع و ضا دآن جهت توبای بعد بل مصر مجرورین و ضعیف البنیه و معد و و جگر و با و مورت حمیات حاده و ضعف اشتها و مصرق منی مقدر و شربت آن فایک اند و دل آن مازویون یک مثقال آن فائل یعنی و کرب و غشی و خنای مد اوای آن خوردن مسکو و روغن کاو و مرته چرب است و نیم مثقال شر آن کشند و غیر مستعمل مصلح آن ناکوفته آن در شرب خیسانیدن و سه مرتبه قبل بل نمودن که در هر مرتبه یک شبا نوزد و شیر باشد پس در سایه خشک نموده با انیمون و مقل و کمون گرمائی و غلبه زرد و صبر و تربد و امثال اینها از ادویه مسهل معتدل استعمال نمودن است برای کسوحالت شوم زیرا که آن بسیار حاد است پیش از اصلاح و بتهائی جائز نیست استعمال آن و در معالجه قولنج که سبب آن راح غلیظه و بلغم باشد با مقل و سکینج و اشق و سرکین کرک حب ساخنه بکار برند و در معالجه اورام و دل و آب زرد که عبارت از استسقا است و غلبه بلغم و سودا و آب کاسنی در راز یا نه و عتب و التغلب صاف کرد و سه شبا نوز خیسانید پس در سایه خشک نموده با قناری و نک

هندی و صبر و تربد و غلبه حب ساخته استعمال نمایند *

شبکه * بفتح شین و باء موحده و ما بغاری روی توپا و همدی جهت و بلغمی که هر بفتح کاف و مکرر باء عجمی و خفاها

وزاء مهمله نامند * ماهیت آن یکی از اجساد معدنیه معروفه است و از ترکیب آن یامس که ثلث وزن شبهه و در ثلث مس و یارب ربع وزن شبهه و سه ربع مس باشد جیسی زرد رنگ شبیه بطلا میسازند که بفارسی آنرا برنج و بهندی پیتل نامند و بعضی شبهه را اسم اصطلاحی آن برنج مصنوعه دانسته اند و شبهه مابین اهری و قاجی است و صلیب تیر و در یک از تراز مرد و زن آن مائل بکبودی و رنگ آن کمتر از فلزات دیگر و اونی مصنوعه از آن جوهر دارد و نگاهداشتن آب در آن سرد و کلاب و اکثر عرقها در آن خوب میماند و در ناسد میگرد و بخلاف او انی اجساد دیگر او انی خالص آن شکند و میباشند * طبیعت این کرم و خشک در دم * افعال و خواص آن اکل و شرب و از او انی آن مقوی دل و معده و رافع خفقان و طلای مستحکم آن تا آب را زیاده و پاک سنی و یا غلبه النعلب محلی او رام و اکتال موخته آن جهت رفع باهی عین و ملاقی و جرب و تقویت آن و در اطایه جهت کف و تحلیل او رام و رفع آثار مفید مضر طحال مصلح آن عجل مقل و شرب آن تا پاک و آنک و گفته اند که چون موی را بنقاش آن بکنند دیر بر آید و گفته اند مل و موب آشا میدان آب در بطرف مصنوعه از آن جابیس طبع و هورث قولنج و زردی رنگ است و نیز شبهه اهم درختی است معرب از فاباهی مریانی و بیونانی فانیورس یا بنید بزرگ و بقدر سه ذرع بلند میشود و در ریگستانها و اراضی خالی به هم میرسد و شاخهای آن باریک صلب یا خارها یا یکوچک و بزرگ های آن شبیه ببرک آس میزنند و آنرا از یک زردی و کلی آن اندک سرخ رنگ و ثمر آن مانند شاهد اند که چون بفشارند از آن رطوبتی لزج بسیار بر آید * طبیعت آن در آخر اول کرم و در دم خشک و برعکس نیز گفته اند * افعال و خواص آن تضم آن از اکبر و اعظم او در نه نافع از برای نهش اناعی و حیر و بابت صبی و مغری و سینه و همچنین برک و شرب آن و طبیعت آن حابس بطن و محلی او رام بلغمیه است و در ایت!

* شبیبی * بفتح شین و کسر د و باء مزحه و سکون و و یا عمتناة تختانیه در میان و آخر بیخ شوکران است و آنرا عامه بیخ نعت نامند جهت آنکه در کوه و نعت بسیار به هم میرسد و شبیه بلغمیه است در ایتل و او اکثر افعال

* فصل الثانی مع الشین مع اللملثة *

* شست * بفتح شین و ثاء مثلثه و ماهیت آن اختلاف است و عنب بغلادی برک سرور است که از آن دباغت جلود می نمایند و گفته اند که کیا می است تلخ خوشمزه که بان پوست را دباغت میکنند و انطاسکی و حکیم میر مجا مؤمن در نسخه نوشته اند که نباتی است بی ماق و کل و منصرف از اوراق متراکم تو بر تو با رطوبت بسیار زکریه الراضه زرد رنگ و در کوهستانها و سنگ لایها به هم میرسد و دباغان دباغت پوست بان میکنند * طبیعت آن در دوم سرد و خشک * افعال و خواص آن آشا میدان آب آن حابس قی و مقوی معده و قاطع لزب الدم همه اعضا و جهت اسهال سریع الاثر و در امراض چشم قائم مقام مامیثا مضر مثله مصلح آن عنایب مقل و شرب آن یکرم بدل آن سابق است و چون پوست خیرانات را بد آن دباغت نمایند خوشبو گردد

* فصل الثانی مع الشین مع الجیم *

* شجره ابی مالک * بفتح جیم و کسر یاء موحه و و یا عمتناة تختانیه و فتح میم و الب و کسر لام و کاف بیونانی فلو مابین نامند * ماهیت آن نباتی است و در نوع میباشد بری و بصری و نبات آن منجصر بیک ماق مربع سبز رنگ و بعضی مائل به سخی و بنفشه و در آن کره ها از هم دور و در هر کره ای دو برک بزرگ بقدر یک دهنه در مقابل یک دیگر و مشرف و دندانه دار مانند اژه و یا بین برکها سفید که گویا هر یک کوچک است و کثیر الشعبه و شاخهای آن مجوف و کل آن ریزه و بنفش و ثقیل

الرائحة را تمام میزی و ثمر آن بقدر نفعی مد و در نفع آن میوه بارک و نفع آن بزرگ بیرون آن میوه و اندرون آن
 مفید بالزوجه که چون در آب زنده ازان کفی مانند صابون بر آید و ازان کا در آن جامه شویند خوب پاک گردد و
 در دمشق و نواح آن بسیار و انرا صابون القاف نامند و منبت آن جا های نساک و سایه و کنار آبها و میان آنجا است و
 گفته اند که قسمی از عطریهاست و غیره صباغان است و صاحب اختیارات بدیعی نوشته که نوعی از کلیم شوم است
 و در آذر میزند کور شد * طبیعت آن در او اندک و گرم و در ریوست قریب الا اعتدال * افعال و خواص آن
 بنفع آن ازاد ریه شفته است مقطع بلغم و جالی و مسهل هود ابرق و بهتر از لاجورد و دافع جمیع امراض سودا و یدر
 در ربع جندام و قرحه رده بیدیل گفته اند و آشا میدان آن خصوصاً بری جهت نرف الدن نساء مجرب و مضامین
 بری آن جهت خنار و زوطلا و برک مرد و نوع آن رافع قروح و التیام دندله زخمها مضر مثانه مصلح آن سنگین معدن
 شربت آن ناسه و دم بدل آن بوزن آن حجار می است *

* شجرة الراهم * بفتح راء مهمله و الف و کسر ما و باء موحده * ما هیئت آن در طب قدیم بعد بن احمد گفته
 درختی است که در بلاد دمشق بهم مبرسل مزرع و غیر مزرع ثمر آن شبیه بنمرشاد آنه و روغنی که ازان میگیرند در
 طعم نیز شبیه بشهل آنج * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن گفته اند که آنها نیکه در شاخهای بالای آن
 میباشد معقی قوی و دانه های شاخهای زیرین مسهل بدرون قوی و دانه های شاخهای وسط آن هم معقی و هم مسهل مقدار شربت
 آن از بانه دانه تا چهل دانه و غیر ما عودانه است *

* شجرة المریم * بفتح ميم و سکون و او فتح یاء مثناة تحتانیة و میم * ما هیئت آن نبات بخور مریم است و مثل کور شد
 و شاخهای آن در هم و منبک در یک یک که چون در آب اندازند دراز و بالیده گردد و چون خشک شود در احتال خود عود
 کند * طبیعت آن در سوم گرم و در ریوست معتدل * افعال و خواص آن مفتوح و رافع بلغم و سرخ کنند و بشره و جالی
 و جهت زکام بارد و نزول آب در چشم و آب نفوع آن جهت عسرو لادت و اخراج جنین بیدیل و طلاهی آن جهت بواسیر
 و یقی و برص و اندمال زخمها و بدن کوشت زائد مؤثر مضر نه مصلح آن کثیر مقدار شربت آن ثانیم درم است *
 * شجرة ابراهيم * بنجینکشت است بعضی آنرا ام غیلان و جمعی شانه دانند ما لبقی نوشته که در فلاحه شجرة ابراهيم
 را عظیم بطویل و کثیر الشوک و بربرک و کل آن زرد و خوشبو و آنرا بریم نامند و در صیغره امار و مینهای خالی خشک بهم میرسد
 و که کل آنرا در الحاح و خوشبو تبه نامیند
 * فصل الشمین مع الحاء الملهمة *

* شجرة و * بصم شین و سکون حارضه راء مهملتين و سکون و او راء مهمله در آخر لغت عربی است و بترکی قرطارخ و باصفهانی
 غوغار و بانه زدن رانی توکار و نامند * در ما هیئت آن اختلاف است اکثری گفته اند طائریعت سیاه و بنجینه قمری و منقار و بافان
 آن دراز و زرد مانند برخی و اقوال دیگر که دراج و کبک درمی و نوعی از کنجشک بزرگ سیاه طویل العنق و منقار و با است
 توهم است * طبیعت آن در دوم گرم و تر و در اول گرم و خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن سریع الهضم
 صالح الغذا و جهت کز او ما لتبول و فالی نافع و خون آن باروغن با دایم بغایت مورت حسن صوت و رافع کزنکی آواز
 و صاحب منهاج گفته که بهترین آن گوشت آنست و صلب و گرم و خشک و دیر عضم و نسبت صلابتی که دارد و ردی انگار
 و در عضم و مولد خون گرم و مضر مده مصلح آن روغن بسیار است *

ششم * بعض شون و سکون حاء مهمله و میم بغازی پیه نامند * ماهیت آن عضو است از اعضای مغرده که بر بعض اعضا مانند کرده و معده و امعاء متوالک و منعقد میکرد و برای محافظت آن و آن صلب تر از زمین و ماده آن زمین هر دو رقیق دم بارد مائی و فاعل انعقاد آن هر دو برودت است و لهذا اگر می آن هر دو را میکند آرد و لیکن برودت و کثافت را با اعتقاد بر ششم غالب تر از زمین است و در نهایت و ماهیت بر زمین و بهترین آن تازه برآورده از حوالی کرده است و اجود طرق استعمال آن آنست که از اغشیه آنرا پاک نموده در ظرف مسی و یا آهنی با قتاب کد ارنند و مرقده که از آن کد اخته کردند در ظرف صغالی بردارند و اگر کمکه سود نمایند جهت محافظت بعضی امراض بل نیست و از برای بعضی امراض زبون و نیز طرق تصفیه و حفظ آن در مقلده مذکور شد * طبیعت آن بل آنکه شحم حیوان نر کرم تر از حیوان ماده و وحشی کرم تر از اهلی و همچنین شکاری از غیر شکاری و خصی بین قریب بماده آن و ایرد و رطب از لحم است و تازه آن کرم تر و کهنه آن کرم و خشک و گفته اند هر چند کهنه تر میشود کرمی و خشکی و لطافت آن زیاده میگرد و بحسب هر حیوانی طبیعت آن مختلف میباشد و شحم هر یک از حیوانات در رسم خود ممل کور شد و میشود ان شاء الله تعالی و از مطلق آن مراد پیه بر است و خشک تر و سبک قسم تر و سریع الاتحاد و ترویجی الفساد تر از ابله است که دنبه باشد و رطب شحم شحم خنزیر است و فعل آن قریب بزیت پس شحم بطشحم بز غلیظ تر از شحم خنزیر و رطب و شحم مرغ خانگی و خروس بین آن هر دو و اند شحم و کانون کرم تر از شحم کوبشحم و شحم بز ماده کرم تر از بز و شحم شیر کرم تر از همه و قوت تحلیل و حلات آن زیاد و لهذا در ابتدای او رام استعمال آن جائز نیست و در انتهای او رام صلبه و مزمنه نافع * افعال و خواص آن بهترین شحم شحم خوک است در نفی و تلین و او رام حاره و قرحه امعاء و تسکین او جاع و غوص در اهماق بدن پس شحم بطانیز مرغ الغوص است باز و جهت پس پیه کرده بز ماده جهت قرحه امعاء و نفع معای مستقیم و لهذا امسکن او جاع و جالب نوم است و پیه خرس جهت داء الثعلب و پیه مرغابی جهت خشونت زبان و ورم رحم و امعاء و چون با برنج پخته شود جهت قرحه منانده و اکتبال پیه ماهی نوری که از حرارت شمس کد اخته باشند با عسل جهت تقویت باصره و بحری آنرا انفع گفته اند و پیه انغی جهت نزول ماء در چشم مجرب و پیه کرکس و جوارح طیر و وحشی جهت او جاع و معال و پیه شیر جهت تقویت باه نافع و ضداد یکرم از موم و زفت و شحم کانون یا شحم بز یا شحم خنزیر جهت نفی و تفتیح او رام و دما میل و بهترین دوائی است و شحم خنزیر جهت اطفال و زنان و کسانی که کوشش بدن ایشان نرم باشد بهتر و شحم ثور از برای مغلوجین و حصادین و جمیع اعضای یابسه صلبه جهت زیادتی تحلیل آن نافع و گفته اند که چون از عضوی موم آنرا بکنند و پیه انغی را بجای آن بمانند یکدوران عضو نرم و نوید واصلی ندارد و شحم او زو شحم دجاج نمک مو جهت تحلیل او رام رحم نافع و شحم فیل و ایل را چون لطوخ نمایند جهت طرد موم نافع و شحم تیس هند که بدن بی پر و پیمان زدن پانی زیل نامند از انفع ادویه است برای فالج و خوردن شحم مغنی و مرغی معده مصالح آن در معرو وین مکچین و آب لیمن و امثال آن و در مبرودین زنجبیل و نمک رمانند آن بل آن در جمیع افعال روغن زیتون و از آن بهتر است * فصل الشین مع الرء الهمله * شراب مروق * بضم میم و فتح را و او مشده و قاف * ماهیت آن خمزی است که ثانی میل و بکلمات در آن خیسانیه بعد از شش ساعت صاف نمایند و بخورند کثیر الغل و موافق نافعین است

* **شرابین** * بهم شین و سکون راء مهمله و کسر باء موحده و سکون یاء متناهة تختانیه و تون لغت فارسی است بهر نایی
 قادر و غیر نکی سند و بلغت الحلام آباد چاکام که مضاف بنگاله است کرجن نامند * **ماهیت** آن از اصناف سرور
 است برک آن از ان عریضتر و تیر آن شبیه بیار سرور از ان کوچکتر و قطران حاصل از ان بهترین قطرانها است و بعضی
 آنرا از اقسام صنوبر دانسته اند و بلند و مروا شبه و از ان کوچکتر و در اصفهان معروف بد رحمت نوش است و قسی دیگر
 از ان کوچکتر و بخار و اروثر آن بقدر کردکان و آنرا عرعر بری نامند و گفته اند درخت غریب بین ناپنجای سال میماند و در
 کتاب فونکی موصود بد شد نوعی را که ثمر آن شبیه بخرماج و بزرگتر از ان بود شاخهای آن متراکم پر برک با برکهای
 باریک اندک بلند * **طبیعت** اقسام آن در اول سوم گرم و خشک * **افعال** و خواص آن آب مطبوخ شاخ آن جهت
 قروح ظاهری و باطنی و مستی اعضا و ضعف معد و جگر و ریاح غلیظ و باطلا جهت کزیدن ارباب بری و لعوق آن جهت
 ذاب الفیل و بد ستور لطوح آن جهت منع و بختن موی و رفع قمل و تحلیل اورام یا مراض مقعد و رحم و مضغه بطبیع برک
 و لور آن با مرکه جهت درد دندان و ضماد آن جهت خنثی و درم لوز قین و بانک جهت نهش مار شاخه اروز و رور آن
 جهت رفع نوبه لدم و اعیان و التیام قروح و خوشبوی زائحه بدن و احتقان بطبیع آن جهت کشتن سائرد بدن و موثر و ثمر
 آن قابض و مد ربول و مخرج مشیمه و جهت سعال ربوایی و علل کبد و کزیدن ارباب بری نافع و لطوخ ثمر آن با ششم ایل
 و با مغز مر آن بر تمام بدن جهت عدم مضرت هوام مودی نافع و مورث صداع و مزال مصلح آن فواکه ترش و کشنیز
 است و احوال قطران آن در حرف الفای مع الطاد و قطران مذکور و خواص انشاء الله تعالی و اهل بنگاله و قریه
 قطران آن را که روغن کرجن نامند بر چوبهای عمارات و کفشیها برای محافظت از گرم خوردن می مالند و
 داخل رنگها نیز نموده بر کفشیها میمالند *

* **شراب** * اسم اصطلاحی خمر است و لبز شراب را بر شریت معمول مطبوخ آب میوه و یا دانه و یا رطبه و یا پاسبه در آب
 پخته صافی کرده یا شیره نبات و یا قند و یا عمل و یا مانند آنرا بقوام آورده اطلاق می نمایند
 * **شریغه** * بفتح شین و کسر و سکون یاء متناهة تختانیه و فتح فاء و آنرا سینتا پهل نیز نامند * **ماهیت** آن اسم هندی
 شری است هندی شبیه بشیر صنوبر که بشاری کاج نامند و پوست آن صلب خشک و مقطع بهم پیوسته و بعد از رسیدن نرم و از
 هم بعضی جدا میگردد و بعد از قطعهای آن در جوف آن دانهها است و بر مردانه ربوایی و پیوسته بباطن پوستها نیز ربوایی
 غلیظ لزج داند و در دوزیر آن پرده اندک نازک لزج و در جوف آن تخمی سیاه رنگ اندک طولانی بقدر لوبیا و حب
 الخروع و مغز آن مغدن و درخت آن پریشان باشد و شاخهای بسیار و تابسه قامت بلند میشود و برک آن از برک ساذج عریض
 تر و اندک کراته تر و نازک تر و بهترین ثمر آن بزرگ بالید و رحید شیرین بزرگ دانه پر و طوبت آنست * **طبیعت** آن
 در درم گرم و تر با رطوبت لزجه * **افعال** و خواص آن آب اندک مسخن و مشرب معد و محرک مواد ساکنه و ملین
 طبع خصوص با پرده بالای تخم آن خوردن نفاخ و بیطی الهضم و اکثار آن مولد خون بلغمی لزج سردی و محدث حمیات
 و دما میل و جرب و قویا و امثال اینها و تخم آنرا چون بپزند و آب برمالند سپس آن را بکشد و دفع نماید ولیکن باید که
 احتیاط نمایند که بچشم نرمل که موزش و ورم میکند و فرزجه آن معقطنین است و مجرب
 * **قصه** * ————— **کلی الشین مع الشین المعجمین** *

* **ششربیت** * بکسر شین و سکون شین ذوم و کسراء مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و ذاء مثله * ماهیت آن اهم یعنی نباتی است که در دیر البلاد مصر یافت میشود سبط تراز انگشتی و بی مزه مانند یزدی * **طبیعت** آن کرم و خشک * **افعال** و خواص آن جهت استغای زقی مجرب دانسته اند و گویند بدن کرب و مشقت اخراج زرد آب میکند * **فصل الشین المعجمة مع الطاء المهملة المشالة** *

* **شطبیه** * بفتح شین و فتح عا و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح باء موحدة و هاء لغت مغربی است * ماهیت آن نباتی است کثیر الوجود در کوه های برف دار برک و تخم و شکل گیاه آن مانند زیره و ببالندک تنلی طعم و شیرینی و بوی آن چند عدد مجتمع و غیر مستحکم و بعضی ازان راحت و بعضی کچ * **طبیعت** آن کرم و خشک * **افعال** و خواص آن بالخاصیة جهت قه های خار نافع و ملزبول و مفتت حصاة و مسهل ریح معد و رافع اکله مستحکمه و مساد آن بجهت علت معرفه بشرکه گویند مجرب است *

* **فصل الشین مع العين المهملة** *

* **شعر** * بفتح شین و سکون عین و راء مهملتین بفارسی موی و بتبرکی قتل و بهندی بال نامند جمع آن اشعار و شعور و شعار * **ماهیت** آن متولد از انحر و ادخنة اخلاط مستخرقة و یابسه است و نرق میان آن و صوف و بر آنست که شعر پیچیده نبی باشد اختلاف صوف و بر و صوف نرم و نازک و مابین آن هر دو است و صوف را بفارسی بفتح و بر و کرک نامند و هر سه عام اند همه حیوانات یعنی بعضی ترا شعر و بر هر دو می باشد مانند بز و بعضی را بشم فقط می باشد مانند میش و بر و بعضی را موی فقط مانند اکثر حیوانات و انسان را نمی باشد مگر شعر فقط و از مطلق آن مراد شعر انسان است * **طبیعت** آن مرد و خشک * **افعال** و خواص آن موخته آن مسخن و بغایت میجف و بیلتع و جهت اکله و خشک کردن زخه ها و قلاع و قروح در زرا و طلاع با غسل و با کندر و زفت جهت جراحات سرد و رابعد از مالیدن زفت بر آنها و طلاع آن با مراد مشک جهت تسکین جرب و حکم شد بد قوی چشم و باروغن زیتون و یا آب جهنت سوختگی آتش و با سرکه سائید * آن جهت تحلیل و قلع آلبل و بنور و ملک و بوانه کزیده و با شراب و روغن زیتون و یا آب جهنت ورم سر و جراحات آن و بکستور غیر محرق آن و مسترق آن با غسل جهت تلاد و مان اطفال و باروغن کوسفند جهت عثرة و ورم حادث ازان و ذرور آن جهت بوز مقعد و درد کنند * آنست بر موضع خود و قطور آن با روغن گل جهت تسکین درد کوش و با مقید آب و توتیای معمول و گل ارمنی جهت حرقه البول مجرب و بنجر آن جهت جرع همدی و کربز ایندن موام و حمل آن جهت سیلان و رحم و تجفیف و طریبات آن و صرع و ماء الشعیر که از تقطیر آن حاصل میگردد جهت داء الثعلب و در یانیدن موی مجرب و بد مترد هن آن و نیز مقوی باه است و تعلیق موی طفل پیش از آنکه صلب شد * باشد جهت نفوس و عرق کزیده نافع و دستور احراق آن در دهن و رات مقدمه و دهن آن در مرکبات در ادمان مذکور شد *

* **شعرا نجیان** * بکسر جیم و فتح یاء مثناة تحتانیة و الف و ال مهملة * ماهیت آن نباتی است شبیه بوی یا ل احب و باریک و عیاه چندین عدد بیهیمو حته شبیه بدسته از یکبار و فیده و بر روی زمین پهن و بی برک و ساق و بخی قوی و چون بسوزاند بوی موی سوخته ازان آید و غیر بوسیا و شان است * **طبیعت** آن کرم و خشک * **افعال** و خواص آن بخور آن جهت تب ربع مجرب و تعلیق آن و مانع ماندگی مسافران و دروند کان پیاده است *

* **شعرا انول** * بضم غین معجمة و سکون او و لام و آنرا الحاء الغول نیز گویند * ماهیت آن گیاهی است بی ساق و

نمرو منقبض در اوراق خشکی عقیقه بعوض خشن مائل به صافی و بیخ آن حیاء و در ریشه و در اوراق مزجود و در تنگ بن کروی نامند و غیر بر سب و شان است چنانچه بعضی گمان کرده اند مایه یی گفته که آنرا با رسی ارد مانده و سبوری ما مرب و سبوری نامند و آن نباتی است که در اقلیم ثالث بهم مهر سرد و غیر آن از اقلیم دیگر بهم نرسد و آن تارهای باریک شبیه بسوی است که بر روی زمین پهن میشود و طول بسیارند ارد و شاح و برک و کل نیزند ارد و چون جمع کرده شود منقبض میگردد و چون بر آتش اندازند بوی موی آید و بعضی محسن ز اشعر الغزل نامیده اند و در مغرب اقصی بسیار می روی میان مدینه نلسان و مدینه ناس و در انجا معروف بلحیه مسنون است * طبیعت آن گرم و خشک با اعتدال *
افعال و خواص آن نریب بیومیا و شان است و در تنقیه سینه قوی تر از آن و مایه یی گفته از خالصیت آن آنست که بشور آن زائل کنند * و تبریح است بزرودی و تعلیق آن بر باز و مانع کوب تعب و ماندن کی مسافر است در راه رفتن

* **شعیر** * بفتح شین و کسر عین مهمله و سکون یاء مثله تختانیله و راء مهمله بغارهی جو و یکنوی سب بفتح سین مهمله و جیم صغیری نامند * ما هیئت آن از حبوب معروفه است بهترین آن سفید و سبزه با لید * تازه آنست و کهنه که بکسال بر آن کلبه شبیه باشد بسیار زیور * **طبیعت آن** در آخر اول سرد و خشک * **افعال و خواص** آن تلین الغل اتر از کنگم و با قوب جالیده و قابله و منقبضه و رادعه و مسکن غلیان صفرا و خون و عطش و حلات حمیات حار و حاده و سل و دق مصلح آن لبن بتواعات و مورت لا غری بدن و مضر مثانه مصلح آن روغنهای و انیمون است و آب جو مقشر مطبوخ بخیل یکله جوها شکفته و مهر آلودن و صاف کرده سرد نموده و با نیم گرم بیا شامند که ماء الشعیر نامند سرد و تر و مسکن حلات دم و صفرا و اخلاط مستتره و حمیات حار و حاده و امراض حاده و مسکن حارات باطنی و لهیب و حرارات جگر و عطش مفراط و دق و تر حرقه و ریاح و ذات الجنب و معال یا پس و صباغ حار و امثال اینها و سرد و سریع الانسداد و مولد خون صالح و مرخی معده و رطب و مضر لاشای بارد و نفاخ و مصلح آن کل قتل و هنگام احتفال بطن استعمال آن جائز نیست و مطبوخ آن با نصف وزن آن خشتخاش کوبیده مانند حریره جهت مصلح اع حار و یاضافه قریط جهت اخراج بلغم لزج و منع شری و مفتوح سب و با عناب و ریوستان و انجیر و پرسیا و شان جهت درد سینه و سرفه مجرب و شیر و جو که کفک الشعیر نامند سرد مائل به خشکی و غلیظ تر از ماء الشعیر و جهت اسهال صفراوی و امزج حار و غرغره بدان جهت ورم کلو و درد آن و ضماد آرد آن رادع و محلل اورام صلبه و کشاند و دامیل حار و زیتنهائی و یا با تخم مخازی بوزن آن جهت مل و ذات الجنب و اورام ربر بغل و سینه و پستان و ناکوش و سایر اعضا بدستور با نیلی و یونک چینی جهت اورام که حرارت آنها در کمال حدت نباشد و با سرکه جهت اورام صفراویه و شری را اگر آرد آن نباشد جو مقشر با آب و یا عصارهات بر کهای مناسبه ساکنه استعمال نمایند و با آب صبرجل جهت نفوس حار و با آب کستنیز تازه جهت تحلیل خنازیر و اورام حار و صلبه و ورم کلو و بارز یا نج و تخم کتان و زفت و بول اطفال جهت تحلیل اورام صلبه و کشودن دمل و یا کلیل الملك و پوست خشتخاش جهت ذات الجنب و نفوس و مطبوخ آن با سرکه جهت جرب و حکه و یا بنک و انسون و آب برک کاه و مواد آن جهت مصلح اع و ورم چشم و نزلات و باد سرخ و استحکام نمودن عضو مفسور و رمض و طای مطبوخ آن با انجیر یا ماء العسل جهت تحلیل اورام باطنی و حار و بغایت مؤثر و ضماد سوخته آن با مرکه جهت کف و حزاز نافع و موثق آن یعنی آرد بود آن که در سیریتی مذکور شد تبریل و تغذیه آن زیاده از سیریتی کندم است و شامیدن آن با قدری شکر بهترین اغذیه اطفال است و مسکن عطش و لهیب باطنی و

زان آن ثقیل بطیق الهضم و نفاخ و چون خمیر آنرا بکند ازند تا ترش شود و در دوغ حل کنند و یکشب بگذارند پس بنوشند
جهت تسکین غلیان خون صفراوی و لیب باطنی و تفنکی مغرط و فی صفراوی و تهیای حار و اسهال صفراوی و حاکه ببعیدیل
مضر ضررودین و نفاخ مصلح آن شکر و نبات خردن و مصلح سویق آن مغسول نمودن و با شیرینی خوردن آنست و در متور
طبیعی ماء الشعیر در قریب دین در حروف المیم مع الالف مذکور شد

* **شغنین البری** * بفتح شین رسکون فاکرسون و سکون یا مشتاة تستانیه و نون معروف بهیام است بترکی الا ناخته
و بهندی بکله نامند * ما هیست آن مرغی است از ناخته بزرگتر و مفید و طوق کردن آن سیاه و فاقه م و کردن و پایی
آن بلند و کوبیدن بچند ناخته است و بفارسی بو تیمار نامند و کوبیدن کموتر بریست و منقار و پایی آن سرخ است و آنچه در هند
و بکله دیده شده طوق کردن ندارد و تمام آن سفید و منقار آن سفید رنگ و پاهای آن بلند باریک سیاه رنگ و بعضی
را مائل بزردی و بعضی را پرمای سر آن بلند تر و اکثری را کوتاه تر * **طبیعت آن گرم** و خشک در د و م و کوبیدن خشکی بران
جالب است * **افعال و خواص آن** بغایت مسمم بدن و مجموع آن مستحیل بخون صالح میگردد و مقوی قوت ماسکه
و حواس و موافق ناقصین و مغلوبین و زیاده کننده قوت حافظه و محرک باه و اکثر آن مضر محرورین و مورث بخوابی
مصلح آن مرکه و کشمیز و مقوی فعل آن شیر تازه و د و شل و است و کوبیدن بهتر آنست که بعد از پنج یکروزه بکنند و روز دیگر
بچند بخورند و همچنین ما نرطوطویه را بهترین آن کوچک فربه آنست و زیاده از یکساله آن و همچنین لاغر آن بسیار مضر است
* **شغنین البری** * بهندی ما کوچ و بر ترکی پستینا که مرین نامند * **ما هیست آن** حیوانی دریائی است شبیه بشفاش
در رنگ و بال و شکل در نباله آن نیشی مانند خار است * **افعال و خواص آن** چون کسی را بکزد الم عظیم حادث گردد
و چون نیش آنرا در زیر جامه خواب کند ازند مورث بخوابی مغرط و فن کردن آن در خانه موجب تفرقه اهل آن خانه
و پاشیدن مسحوق سوخته آن بر د و کس باعث تفرقه و بغض ایشان و بدین سبب آنرا حوت الشر نامند و کوبیدن چون در
بول کسی نیشی آنرا فرو برند باعث موزش و درد عظیم صاحب بول شود و مادامیکه بر نیارند رفع آن نشود

* **فصل فی الشین مع الخاف** *

* **شقاقل** * بفتح شین در د و فای در میان هر د و الف اول مفتوح و در م مضموم و در آخر لام و آنرا شقاقل و شقاقل و شقاقل
و شقاقل و شقاقل نیز و بهندی هتالی و سوالي و دود هالی و کاکول و شتا و رنیز نامند * **ما هیست آن** بیخی است پر
کره و بال و وجت و اندک شیرینی و بطبری آبگشتی و دراز و سفید رنگ و ساق کیه آن پر کره و بر هر گرمی برکی و شر آن
بقدر بخودی سیاه و بر از رطوبت میبای و کل آن بزرگ تر از بنفشه و منبت آن زیر اشجار متراکمه و جامهای نماند و مستعمل
بیخ آنست و قوت آن تا چهار سال باقی میماند * **طبیعت آن** در اول گرم و در د و م و تر رطوبت نفاضه * **افعال و خواص آن**
مبهی و مفتوح و قاطع بلغم و مقوی ظهر و مستحسن معد و کبد و کوره مضر اشتها و مصلح ع و مصلح آن عسل و موی آن با عسل بیجا بله
و مقوی ارواح و قوی و باه و زیاده کننده منی مقدار شربت آن تا پنج گرم بدل آن در تقویت باه حب الصنوبر و بوزیدان است *
* **شقایق** * بفتح شین و قاف و الف و کبر یا مشتاة تستانیه و قاف و آنرا شقایق البنعان و بلاطینی بیای دراز با تلهم یعنی
کلی که رنگ او زرد متغیر میشود و بخت استیلان اما بلس و بغارسی لاله نامند و در وجه تسمیه و نسبت آن بنعمان گفته اند
برای مشایب رنگ آن بشقیق در قیاس است و نیز گفته اند شبیه است بخون که سرخ است و خون را بنعمان نامند و نیز

گفته اند چون نعمان بن منذر آنرا بسپارد و مت میل داشت و اول کسی بود که در خورق اطراف تصرخود داشته بود و نیز گفته اند که چون آنرا بسپارد و خضابا استعمال مینمود لعل اموصوف بدان نموده اند * **ماهیت آن** نباتی است شبیه بخششاش در نبات و برگ و گل و ثمر و دانه الا آنکه از آن در همه چیز کوچکتر و نغم آن ریزه تر و بر و رستنی میباشد و برگ بستنی آن از بری ریزه تر و گل آن اکثر پنج برگ و صد برگ که هزارا مانند نیز میشود و الوان و نشان نیز * **طبیعت آن** در درم گرم و خشک * **افعال و خواص آن** فایون حاصل از آن مانند آنکه از کوزه بخششاش اخذ مینمایند بسیار قوی التخلیر و السكر و بیستور دانه و پوست آن از دانه و پوست بخششاش جاذب و مطالب و مفتح و جالب آثار و مفتح و آشامیدن کل خشک مسحوق آن بقدر در درم با معیشتج جهت تسکین درد احشا را عضا که دقه بهم رسیده باشد بسیار سریع الاثر و نفوخ آن قاطع رعاف در ساعت و در آن حابس نفز الهم هر عضو در مطبوخات با حب جلری در را تل جهت تطایف ماده و تصفیه آن و تمتع مسام و بر و زبنا فمرجل نافع و آشامیدن طبعی برگ و ساق آن که با کاه جو پخته باشد مد رشیر و بول و حیض و طلای عصاره آن منفي چرک زخمها و رافع نفش رطل و محلل ورم چشم و معوط آن منفي رطوبات دماغي و قطران جنابی بیاض عین وید ستور و تطور برگ کل آن و اکتبیل بدان و عصاره کل آن با پوست گودکان سبز سیاه کنند * مو و رافع توباء آشامیدن بکدرم نغم آن مرروز با آب سرد و مد ارمیت بدن آن جهت رفع برص حیرب گفته اند و یک گرم از تبه آن با ثراب مورت حنون است

* **شقران** * بفتح شین و کسر نیز آمده و قاف و فتح راء هماء مشد و و الف و نواف و شراق و شقوق و شرش نیز و بغاری کاکیتنه و بشیرازی کاسه تنکک و با صفهائی سبز قنار و از رنگ رانی کر اگر و عرب آنرا اخلا کوبند و بدین دانه تل و بهندی لتوره خامند * **ماهیت آن** دما منی گفته طائری است بقدر کبوتر و کوچک سبزرنگ خوش منظر و در جناح آن سیاهی و مضطط بسرخ و سبزی و سیاهی نیز میباشد و در بلاد دروم و شام و خراسان و بواح آنها بسیار و حریر و بلخ خورد زده بچه مرغان دیگر است و در آن آبادانی و مردم میباشد و بر سر کوهها اشیانه میسازد ولیکن بجهه در آبادانی بر می آورد و عقیق از سفاد و کثیر الاستفاده میباشد و فریاد بسیار میکند که گویا آنرا زده اند و بدین ادی و افطاکي گفته اند طائری معروف است ملون یسبزی و سرخی و سیاهی و در اشجار و شکاف دیوارها خانه میسازد و در تابستان دیده میشود و بدین بواسطه و کثیرا لتصویر و کوبند طائری است بقدر کجشک که پیه کوبند و کنجشکان را صید کند * **طبیعت آن** گرم و خشک در درم * **افعال و خواص آن** محلل قوی رباح غلیظه و مواد باغمیه و دیروهم مضر محرور و منصدع مصلح آن سکجین عسلی و شکری و طلافی سبزی آن جهت جلای کلف نافع است

* **قصه** * **الکشین مع الکاف**

* **شکابی** * بضم شین و بفتح نیز آمده و فتح کاف و الف و عین بهمله و الف مقصوره لغت عربی است و یونانی اقرانیعی و نیز افشار نیعی بمعنی شوکه البیضا نامند و کوبند آنرا شوکه البیضا و شوکه عربیه و کثیر الکرکب نیز و بلا طینی اطرا کلیاض و بغاری باد آورد کوبند و اصح آنست که غیر باد آورد است بلکه از اصناف آنست و نیز بغاری آنرا چرچه کوبند و در بعضی بلاد معروف یککوخراست و کوبند بهندی و آونب کتار و نامند * **ماهیت آن** دنیوع میباشد یک کل آن سفید و شاخه های آن باریک بلند سفید و کم شعبه و دیگری کل آن بنفش و شاخه های آن اندک و توتتر و بر شعبه و ما تل بسبزی و زردی و این مخصوص شکابی است و تصقیق آنست که ساق آن مثلث و طولانی و سبزی آن بقدر انکشتی و باریکتر از آن

و درک آن کوچک مثلث شکل اندک ضخیم طولانی بازغیب کمی و بر سر آن خاری و کل آن بنفش مائل بزرده و قشقرق آن
ریزه مثلث شکل خاکستری رنگ و علم آن شدرین و بهترین آن سبز و بعضی گفته اند زرد آنست که گفته نباشد و مستعمل
از آن بیخ و ثمر آنست و بیخ آن قویتر و طبیعت آن گرم و خشک در دروم و کوبند در اول گرم و در دوم خشک و بعضی خرد نیز
گفته اند * افعال و خواص آن قوت تجفیف و قشقرق این زیاده از یاد آرد و قوت تریا قیت و بیخ و ثمر آن بلطف بلغم
و مفتوح و جهت قطع نرف الدم از سینه و درم لاهه و مقعد و طبیعت آن جهت امراض معده و کبد و حمیات مرکبه و زکینه و خصوصاً
در صمیان بغایت نافع و جهت خالچه و عرشه و اجاع ظهر و اسهال بطن و جهت جذام و درص و بقی و قطع سیلان رطوبات
از رحم و سائر بدن مفید برای آنکه دفع مواد سوداویه و بلغمیه و جالب آنها است از عروق بدن و با افسنتین مسکن بدن
و بیخ آن خایس نرف الدم و محلول اورام مقعد و مایل قروح مضربه مصلح آن صمغ عربی است مقدر ارشربت آن در
درم و صاحب تقریب پنجل رم گفته بد آن یاد آورد و در سائر افعال قریب بباد آورد و در حرف الیامع الالف مذکور شد
صاحب اختیاران بدی یعنی گفته که بشیرازی آن را خار مهک کوبند و وی نباتی کوهی است و در زمین سیستان بهم میرسد *
* شکر تیغال * بفتح شین و کان و را مهمله و کسر تاء مثلاً قو قانیه و سکون یاء مثلاً تختانیه و فتح عین معجمه و الف
و لام بغار سی تیمال نامند * ماهیت آن * خانه و غلاف حیوانی است شبیه بمکس که در خار انزروت مانند کرم ابریشم
از لعاب خود میزند و در آن میبرد و بعضی را سوراخ کرده بد میبرد و آن خانه و غلاف در تازکی شدرین میباشند و چون
بسیار زکینه شود بشیرینی آن بسیار کم میگرد و آن گرم را بشیرازی خرونگ و تیغال و خانه آن را شکر تیغال نامند و غیر سکر
العتراست و صاحب اختیاران اشتباه نموده آن را سکر العشر نوشته * طبیعت آن در حرارت معتدل و رطوبت بران
غالب و بالزوجه * افعال و خواص آن نملین صدر و خوشنوت آن مسکن حبس اخلاط و بویزش حرمی و جهت سرفه و تصفیه
صوت و خشکی کلو و معده نافع و اکثار آن غشی مصلح آن شکر و ترنجبین مقدر ارشربت آن تا پنجل رم بد آن نبات است
* شاف * بفتح شین و بفتح نیز آمده و کان مشدده بعربی هم الفار و ثراب الهالك و اهل عراق و مغرب ریح الفار و بشیرازی
میرک موش کانی و بهندی متبل کهار نامند و اکسیریان زرنیغ سفید خوانند * ماهیت آن جسمی است معدنی مغیر
ثقیل الوزن براق و لجه زرد رنگ باشد زبون پرد و از خواص آن آورد و کوبند و در نقره است که از معن آن بهم میرسد
و قوت آن تا هفتاد سال باقی می ماند و بعد از آن فاسد میگردد و رنگ آن اغبر و وزن آن سنگین میشود * طبیعت آن
در چهارم گرم و خشک * افعال و خواص آن از سر و قناله است و محلول و معفن و التیام دهنده زخمهای بار شدید
که صبر نتوان نمود و انگشتان آن در یک روز رطوبات طبعه کات چشم را زائل کند و طلای آن بار و غنها جهت جکه و جرب و با
کلاب جهت اورام بارده و متسق نافع و نیم درم آن در یک روز کشنده و بوسوزش اند و وزن ثقیل زبان و احضار و خن رود رخی
چشم و کرمی بدن و بر اثر و خشکی بشره و کاه با سهال الدم منجر گردد و تریاق آن تراشه پوستهای حیوانات است که
خوزانیده بقدر ربع نوبه در چند ان بیاض مانند و معالجه آن معالجه زریق خورده است و چون در زخم میرکیزد و یاد
جلعای دیگر و بخورد موش دهنده میرسد و موشی دیگر که بوی آن بشنو دنیومی میرسد و خانه از موشان پاک شود
۱. مل مند می کوبند که پنج نوع می باشد یکی بهتکیا و آن شبیه بشب پمان نیست سفید شفاف و در آتش دود نکند
و درم مل یا یعنی برنگ زرد چوبه زرد رنگ و سوم کودیا و این میگرد و این است و چهارم درامار آن شرح است برنگ دانه

انار و زنجبیل و سیاه و سفید میباشد و این هر دو نوع اخیر بسیار کم یافت و در اعمال صناعت کجیا بکار می آید

و دافع بلغم و سودا است و جهت تپ لرز و ضیق النفس انسان را مصلحت و در دلدان نافع دانسته اند

*** شکر قند *** بفتح شین و کاف و سکون و اعمهله ثاق و سکون نون و دال مهمله بعارضی مشهور و زمین قند و زمین را بهندی
اول نامند *** ماهیت *** آن بیخ نباتی است بطریق نچم و پیاره بر زمین مغروش و بر ک آن شبیه بجز مائل و از آن کوچکتر

و کل آن نیز شبیه بکل آن و کم رنگ تر و کوچکتر و بیخ آن در بر زمین که از اطراف ریشه آن برآمد تا بقند و تربی و پوست
آن سرخ و مغز آن سفید و کم آب و در مرده پانزده عدد و زیاد و کمتر نیز تگون می یابد بسمب قوت و ضعف زمین و بعد

بکمال زمین برآورده و بر خاک کستر کرم مانند چقدر ریخته و با در آب جوش داده پوست آن را جدا کرده و منخورد شیرین و
لذیذ میباشد بعضی آنرا بعد از یخستن نرم کرده و قند را از کفم مجزوع کرده مانند خمیر مرشته حبوب بزرگ بقند و زردکان

ساخته در روغن بریان کرده کرم را در شوره شکر و یا نبات که غلیظ باشد می اندازند و بعضی برای خوشبوئی قند و
مشابک بکباب حل کرده داخل آن نموده میکنند پس برآورده و منخورد بسیار لذیذ میباشد و این را بهندی و کل کله مینا منق

*** طبیعت *** آن گرم و تر و با طوبیت نشلیه غریبه که بعد از طبع و جوش دادن کم میکند *** افعال و خواص *** آن مسهل
*** فقه *** *** ل الشبن مع اللام ***

و قابض و نفاخ و فی الجملة مغری سینه و قوه ریه است

*** شل *** بضم شین و تشدید لام *** ماهیت *** آن نمر درخت مندی است ازاد و بیخ مجهوله است بعضی گویند که آنرا
شیرجل مندی نامند که بیل باشد و بعضی گفته اند بزرگتر از قند است و در طعم آن تند و رائد ک تلخی و قش است و

نرم ملمس و بی تشویر و بعضی گفته اند مل و ریند و زرد آلود میباشد و بعضی گفته بهیات زنجبیل است *** طبیعت *** آن در سوم
گرم و در اول خشک *** افعال و خواص *** آن محلل قوی و ملطف اخلاط غایظ و مسهل و دافع ریا و جهت صلاحیت عصب

و ناله و عرق انسان و تلخ نافع مفر ریه مصلح آن عمل مقلد از شربت آن تا نیم درم است

*** شکرچم *** بفتح شین و بعین مهمله نیز آمده و سکون لام و فتح جیم و میم معرب شلفم بغین معجبه فارسی است و بیونانی
صنقلی و منقلی نیز و فارسی برشاد و شمل نیز و بر کبی بضم باء عجی و میم نامند *** ماهیت *** آن معروف است و برمی و

بستانی میباشد و برمی و قش است یکی شاخهای نبات آن در از و برک آن بعرض انگشت مبین و بیخ آن باریک مانند بیخ
اشجار دیگر و غیر ماکول و تخم آن سیاه و مغز آن سفید میباشد آن مزارع و دیگر نوا منابت صحراهای لیماناک و نزدیک آنها

و بیونانی لونیاس و لونیا می نیز گویند بیخ آن بقدر شیار و سیاه و سرخ و ماکول و برک آن شبیه بزرک بستانی و از آن
باریک تر و ملمس و کثیر التشریف و تخم آن مانند بستانی و مائل به سیاهی و تخم این مستعمل در تریاق فاروق است و بستانی

آن را بزرگ شبیه بزرک و در کثیر التشریف و از آن ملمس و بیخ آن من و در موثر طبع بعضی اندک طولانی و بر سر آن اندک
ریشه و ماکول و در اکثر بلاد به هم میرسد و بقدر تلخ و بزرگی و تا عند والد و بعضی بلاد و اراضی قریه میشود و نازک بی

ریشه و در بعضی اراضی ضعیفه کوچک ریشه دارد و بهترین و مستعمل آن بستانی نازک پیر ریشه آنست و تخم آن سرخ و تیره
و از برمی بزرگتر و آن مزروع میباشد در غریف و در او اخر شتا و از ازل ربيع نیز قلیلی در بعضی بلاد به هم میرسد *** طبیعت *** برمی

آن در او اسط و درم گرم و در اول تو و بستانی آن در اول درم گرم و در او اخر اول تر *** افعال و خواص *** آن تناول
بطاموخ بیه آن کثیر الغذا و رافع سعال و ملین سینه و بطن و مغزی با صره و مشهوی طعام و مهیج باه و زیاد و کندن و منب و مفتت

حدا و مد زبول و بر کهای لازم آنرا توت ادرار زیاد و عطشی البهم و نفاخ و مصلح آن ثقل و وزیر و شیرینیها و در احادیت
 و ادر است که امور مردم و نذ بخوردن شلغم و فرمودند علیکم باللفت فانه ليس احد الا وله عرق من الجن ام والفت ین به
 و در جلدیت دیگر است که مامن احد الا و فی عرق من الجن ام فا ذیبه بالشلغم و چون ریغهای با و یک آنرا سائید و با عسل
 بیا شامند جهت سیر زود و صبر المول مجرب و عصا مطبوخ آن محلل ادرام و نطول مطبوخ جمیع اجزای آن جهت شقایق
 عارض از بر و دنفرس و حکه مراریه و بن ستر و طلا و عصا و دیگر و بیخ و یاقتم کوبید و آن و در شی بیخ آن یعنی مثل آن لذین
 و ملطخ و رطوبات و متوجها و حشا و مشهوی و بی نفع خصوص با خردل آن و با جاشش در آن که توت جلا و تقطیع آن زیاد است
 و مطبوخ آن در جوف خمر در زیر آتش که طبع کامل یافته باشد ثقل النفع و جفا آوردند و محرک یا زیاد از محلل آن
 جهت آنکه رطوبت فضلیه و ریاح آن در جوف خیر با نکل بتسلیم نمیرود و جمیع اجزای آن با تر یاقیت و تخم آن در اول
 سوم گرم و در اول ترومهی ترازیخ آن خیر و صا که اند که بریان نموده باشند و مشهوی و با تر یاقیت و در جمیع افعال
 قویتر از آن و مولد ریاح و مصلح محرور و مصلح آن سنگبین و ترخیفا و کلغین و خشخاش میاه و شکر نیز قد و شربت آن
 و در رم و دروغ تخم آن محلل ریاح و رافع اعصاب و مقوی آلات تبادل شربا و در هینا و مرهم بیخ آن کثیر المنفع و در رقا بادین
 و در امه ملو کورشد و تخم قسم اول بری آن جالی بشره است طلا.

* شلین * بفتح شین و کسر لام و سکون یاء مثابه و لام بخرا سانی شقرنک و شیر مور نیز نامند * ماهیت این از جنس
 شفتالو است کوبند درخت شفتالو زرد آلود را که با هم پیوند نمایند شلین میشود و آن یقن زرد آلود و گردان و از شفته آلود
 لذین تر و لطیف تر و هائو آن که تر در طبیعت و سائر افعال اقرب بدان هر دو است * فصل کل الثلثین مع المیم *
 * شمع * بفتح شین و سکون میم و عین مهمله با ر می موم نامند و بیونانی قوروس ماهیت آن معروف است که جرم خانه
 زنبور عسل است که عسل را در آن جمع میکند و آن سه نوع میباشد یکی آنست که زنبور عسل را در آن جمع میکند و
 این مائل برخی زردی و نرم و چرب و خوشبو میباشد و بوی عسل از تازه آن می آید و درم آنست که پردهای خانه
 خود را از آن می سازد و در آن عسل نمیشاید و این متوسط است در خوبی و بدی و سوم معروف بتسلیط است و آن چیزی
 سیاه رنگ است که هر کواثر یعنی خانه خود میمالد و این زیون است * طبیعت آن در اول و دوم گرم و در رطوبت معتدل
 و قوت آن ناسی سال باقی میماند * افعال و خواص آن محلل و منفع و ملین اعصاب و موافق جراحات و مصلح ادویه
 مراهم و حافظ آنها و خوردن وزن ده خرنوبه از آن که بمقدار ده انگشت یکم و نیم و ریزه کرده و فرورزند با اجسای موافقه و یادار
 روغن با خصوص روغن کنجد حل نموده و بنوشند جهت قروح باطنی و سحج با هیال مزمن و جذب هوم مجرب و جهت درد
 هینه و سرفه و سکن و رفع ایجاد شیر و درد کلو و لها و در صغیه صوت بیعدیل و بخور آن معرف صاحبان حیات و رافع
 عفونات هوای و باقی و رائحه آن جهت رفع بد بوئی بینی و اذیت بوی مردار و مغایر و با حقه که اخته آن با روغن
 گل سرخ یا زیت عذ با لاصه جهت سحج اعصاب یا نافع و طلا و آن با دمان مناسبه خصوص صا روغن بنفشه جهت رفع
 خشونت هینه و سائر خشونات بدن و نتیج ادرام و جهت جکه و جرب و توسیع دهن و زخمها و پیرک آلودن آنها و رفع
 اذیت زخم حربه زهر در او جذب آن با الحامیه و طلا و موم روغن معمول با روغن موسن و یا روغن زیتون و یا یا سمن بر
 مهورت مانی کنند و نیز بکنند و رنگ و خسار و زائل کنند و کف و محلول صلابت اعصاب و کوبند چون از موم زرد یا سرخ

بار و غنیمت و باطل مرغ مرتب نمایند و سه هفته در آنتاب گذارند پس بر او رام پس کوش واریه خلاصه بند بتیایل برد
 و منع انصباب مراد بد آن نمایند و چون بتهائی ورق ماخته بر پستان گذارند مانع انجماد و بسته شدن شش است در آن
 و بر تعقل عصب را در ام مختل آنها و تکمیل ریزه ریزه کرده آن باز در جو به خشک گویند و در صره بسته و بر و غنیمت
 گرم کرده مختل او رام و ریح و مسکن اوجاع و چون مخلوط یعود هندی نموده بر آتش گذارند بد پری را بدک اندک
 سوخته کرده در خوردن موم دافع اشتها و مصلح آن نان مقدار شربت ثانی درم بدل آن آرد با فلا است و گویند چون
 آشیان مکس را بسوزانند و بطرفی نمائند و در آب دریا و یا ساثر آبها گذارند آب شیرین را بخورد چنان میگردد دستور سفید
 کردن موم آنست که بکوبند موم را و یک اخته در آب سرد اندازند و حرک آن که در زیر آن جمع گردد دجل انما یبند
 و همچنین حکم را نمایند پس در دیک سر کشاده سفالی نو کرده آب در یای شور بر آن ریخته و اندک نظرون و اگر آب در یای
 شور نباشد آب نمک بر آن ریزند و بر آتش گذارند تا یک اخته در آب سرد اندازند و حرک آن که در زیر آن جمع گردد دجل انما یبند
 تواند داخل شد ته آنرا تر کرده در آن فرو بریزند تا موم مهاید آن بپسند و بر آورند و بعد سرد شدن موم را جدا کنند
 و همچنین باز دیک را در آن فرو برند و مکرر همچنین عمل کنند که هر مرتبه یک از دل آب شور و نظرون و از ته دیک سفالی
 دیکر تر کرده بردارند پس آن قرصهاراد و در بر یسمانی کشند و روزها در آفتاب بیاویزند و بر آن آب سرد دفعه بد دفعه
 بپاشند و شب با جامه تاب تا آنکه خوب سفید گردد پس کد اخنه از آن شمع ریزند و یا در مرهم و غیر آن که مطلوب باشد بکار برند
 و یا آنکه در ظرفی کرده آب بسیار گرم جوشان بر آن ریزند و در ستر علیج دهند و عمل نمایند تا سفید گردد و یا آنکه بعد تصفیه
 حرک آنرا کد اخته در آب سرد اندک اندک بریزند و یا آنکه بد فته جاروی بر هم زنند که بجزودی دانه گردد پس روزها
 بر بار چوبه گریاسی نم کرده و ریزند و بر آفتاب گذارند و آب بر آن بپاشند و شب با زیر آسمان و ماهتاب گذارند تا سفید گردد
 فصله در الشین مع النون *

شند * بفتح شین و سکون نون و ذال مهمله و بسقوریل و س اسمیلوس نامیده و بهندی است بفتح حین و معمله و تا معنای فرتانیه
 مشدده گویند * ماهیت آن از طوب معموله است خصوص اهل مصر و بهتر از آنجا جای دیگر نمسازند و گویند دخان
 ضرر است و دستور صنعت آن آنست که حصی لبان را نیم گرفته هر قدر که خوافتند و دیک سفالی کنند و دیک دیگر طولانی
 بر سر آن نصب نمایند و اطراف آنرا بکل حکمت بپسوند و در زیر آن آتش بسیار ملایم کنند تا در ظرف بالا صعود نماید و
 بپسند و اگر بجهت زیادتی عطریات ظرف بالایی را بعد و صندل بیا لایتن خوب است و اگر بجای دیک بالای کاغذی
 را بشکل کله قند بپسند و بر سر آن نصب کنند بنحویکه اصلا بخار بیرون نرود و نیز خوب است و بهترین آن سفید خوشبوی
 آنست که بوی در دوزان نیاید * طبیعت آن در موم گرم و در دم خشک * افعال و خواص آن مقوی دل و مدر
 فضلات و مفتت حصاة و دافع اغلاط لزجه سینه و باز معر ان مفرح و جهت سرخه و ضعف عصب و خفقان و با انبسون جهت
 قوتی مجرب دانسته اند و علی آن جهت التیام قروح و دافع آثار و حصول آن جهت بر سیر و تقویت رحم مفید و میجفع
 و مصلح معرور و مخشن سینه و مصلح آن روغن کنجد مقدار شربت آن چهار قوط است
 فصله در الشین مع الواو *

شوا * بفتح شین و واو الف مملوده لغت عربی است بفارسی کباب و بریانی گویند * ماهیت آن کوشن بریان

کرده است بهر نحو که بریان نمود و یا هندی بر آتش بواسطه یا نیما اسطه در روغن یا بر روغن و از بالا روغن بران زده باشند

* طبیعت این کرم خشک * افعال و خواص آن استشمام رائحه آن در حین بریان نمودن مقوی قلب ناقهین و مرغانین و بدستور خوردن آن سریع الهضم جید الکیموس و مقوی اعضای رئیس و باده و اکثر آن ثقیل و دیرمضم و فاسخ * شواصرا * لغت یونانی است بفتح شین و اوو الف و فتح صاد و راء هر دو معمله و الف مشک الجن است و گویند در بلاد شبانکاره فارس مشک چوبان نامند و در تکابین مشک داش * ماهیت این رازی گفته از انواع بلنجاسف است که برنجاسف نیز نامند و دیسقوزین و س گفته یونانی بطوس نامند و آن گیاهی است که فرمال تازه بازه میرود و بقدر معمار می فروش بر روی زمین و شاخهای آن بسیار و برگ آن شبیه ببرک دشتی و تخم آن بزرگ شاخهای آن و میوه آن از شاخ و برگ و تخم بسیار خوشبو است و لهذا مردم در ثیاب خود میگذارند و منتبت آن بیشتر وادیه است و متخیم کتاب ابو ریحان در صید نه خود گفته که در بلاد دیلم نباتی بدین نام که آنرا مشک الجن نامند دیدم خاکستری رنگ مائل بزرقت شبیه با شنبلی ساق و بی گل و منجم بر اوراق بسیار متراکم منبسط بر روی زمین که از زمین بلند نمیکرد و در بیج آن سیاه بقدر مسامری و منتبت آن سبک و لاخها و کوهستانهای عظیم و از تازه آن تا چند ماه بوی مشک تازه می آید * طبیعت آن و در موم کرم و خشک * افعال و خواص آن مفرح و مقوی ارواح و قوی و مد رحیض و با شراب جهت عسر النفس محتاج با تصاب و در حلقه جهت عرق النساء و از جاع مفاصل داخل مینمایند برای آنکه معهل اخلاط لزجه است *

* سوحط * بفتح شین و سکون و اوو فتح حاء و سکون طاء مهملتین لغت عربی است * ماهیت این مجهول است بقنادی گفته درختی است بزرگ شاخهای آن صلب و بی کبره و راحت و برگ آن شبیه ببرک بین و از چوب آن گان کزان گان میسازند و بعضی گفته اند که نوعی از نوع است و بعضی آنرا و شرابان را یک دانسته اند و گویند آنچه در روزه کوه میشود نوع است آنچه در یابن آن شوحط و باختلاف منابت نام آن مختلف میگردد و صاحب اختیارات خوشه از آن گفته و بعضی گفته نوع خبیث و زیون مازیون است و این قول اقرب بصواب است * طبیعت این کرم و خشک و جمیع اجزای آن با قوت قافیه * افعال و خواص آن جهت امهال مفید و جلوس رسایه آن مضعف است *

* شوکران * بفتح شین و سکون و اوو فتح کاف و راء معمله و الف و نون لغت عربی است و یغادی گفته یونانی است و این بیطار گفته که بجسمی اندلس حفوظه نامند و یونانی قولیون و مقونین و یاریقون و طغنیقون و منقومیون و بغریکی شبکنه و یغاری بیج تحت نامند * ماهیت این دیسقوزین و در رابه گفته بیج نباتی است با لزوجت و ساق آن برگره شبیه بشاخ و از یانه و سطر تر از آن و شعبهای شاخهای آن چتر و برگ آن شبیه ببرک و بزرگ تر از آن و ثقیل الرائحه و در بالای آن شعبه واکلیلی و در آن گل سفید شبیه بگل شبنم و تخم آن مثل ناخواه و مائل بعقید و ورنس گفته برگ آن مانند برگ بروج و بسیار زرد و بیج آن باریک و بی ثمر و تخم آن بزرگ ناخواه و بزرگتر از آن و بی طعم و بی بوی و لعاب دار و بعضی گفته اند بیج نباتی است که آنرا د و سرود و در ورس نیز نامند و بعضی گفته اند بزرالنج رومی است که آنرا د ورس گویند و بهر دو مستعمل آن آنست که در کوه ثقت ازیز در وید و آنرا د ورس تفتی گویند و صاحب اختیارات گفته آنرا شوکران نامند و بعضی گفته اند بیج نباتی است که پهنای موهنه نامند * طبیعت این بر چهارم سرد و در سوم خشک * افعال و خواص آن مندر و معکرم و منرم و مقل ارشیت آن تیمد ازک بدل آن بزرالنج و د ورم آن قتل بقوت

سبب باردی و زال عقل و اختلاط کور و ذهن و خلاص و سلب و طامس و غشایه و بصر که چیز را بیند و فراق و برودت باطن
و اطراف در آن خنثی و خنثی از تنگی که در قبضه رگ و خنجره پیدا کند پس موت و مبادی آن مبادی بقی و اسهال
بطن تا که نفاخ حاصل کرد پس آشامیدن اشهای نافع تر یا قه ما نند طلایه صرف که نوعی از شراب است پس اندک میلند
داده بعد از آن شیر الاغ و اسنتین با نخل و جند بل و سدر و اب با ملا نوشند و با قه ما نانا و میوه و نخل با تخم انجیر و با طلا
و یاروس غار انجیدان و حلتیت و روغن حار منامی و باقی تنه امیر آن مانند تنه پیر امیر خورد است و چون خوشه
آنرا پیش از آنکه تخم آن خشک شود بگویند و همواره آنرا گرفته در آفتاب خشک کنند و بنفع بسیار در ارد و از آن جمله
آنکه ادویه مسکه اوجاع چشم است و زعفران دانه چشمه تسکین اوجاع حاره و نمله و جمره و خمره و ضما و برک و تخم آن
در پستان شیرد ار فاعل شیران و مانع آویخته شدن آن و در پستان دختران مانع بزرگ شدن آن و در عانه و بر عسر که خوراندند
و کشران جوانان مانع اختلام و مبتل و روم آن و بر تقصیب مضغه باه و مانع بزرگ شدن آن و در عانه و بر عسر که خوراندند
مور و در مانع آن و بر شکم حابس اسهال و نزف الدم و در ستور طلایه آن بر پشانی حالبس زحاف و حکیم مور و در
مور من نوشته که چون بیه آنرا با بزرالنج از هر یک پنج گرم گویند و با یکدیگر و پنجاه مثقال آب و یکصد و پنجاه عدد مور و
بزرک دانه با تش ملایم طبع دهند تا آب به موز پس موز ما را از ادویه جدا کرده نگاه دارند و از یکصد دانه تا سه عدد آنرا
بخورند مسکوق و مساک منی آورد و زیاده از سه عدد منوم خوبست و نوشته که من این را مور و عسر و نام کرده ام

* شولندر * بفتح شین و واد و سکون نون و فتح دال و واد آخر مرد و مهله و ضم اول و دم نیز آمده * ماهیت آن بیلانی
گفته معرب از چند فارسی است و آن نوع از لغت است و در مصر آن را لغت طلیطی و قومی شلیم احمر نامند و آن شبیه
شلیم است و نبات و صورت و لیکن هر یک آن خشن و مشرف نیست بلکه اقرب بسلق است و برک آنرا انخوردند چنانکه
برک شلیم را بخورند بلکه بیه آنرا میخورند و طعم آن با حلاوت و تلخی کمی است و انطاکی گفته فرنی میان آن و
زردک و شلیم نیست مگر آنکه برک آن مشرف نیست بیه آن مائل با سدره و طویل و بسیار سرخ و شیرین مائل بتلخی و قوی
است و صاحب نسخه نوشته تسبی از شلیم بری ما کول است و بهترین آن سرخ خالص کوچک تازه آنست * طبیبیت آن
بارد و رطوبت در دم و گرم و تر و در آخرا دل نیز گفته اند و طوبت آن زیاد از حرارت * افعال و خواص آن رافع ریاخ
و عفونت و مخرج و جاذب دم از عروق بظاهر جگر و مصلح باه و بند آدمی گفته بنابر آنکه بار و رطاب است که اظهار است مضر باه
است و مضر مبرورین و صاحبان معده بارد و بطیقه الهضم و مورت نفع و قراقرص مصلح آن مگر که خوردن و بختن آن مضر و مردم
بلد آن با شیر آنرا یا با ماست ترکیب میکنند و بطیقه الهضم میگرد و لیکن لذیذ میباشد و تخم آن تشبیه رافع است و ادویه
قتاله و اگر بیشتر از سه بخورند سه چندان ضرر نمی کنند و فعل آنرا باطل میسازد بالمره و لعل از ادویه تریاق فاروق است
و جزوی از جزای آن بخلاف تخم بعثانی آن که ضعیف است و طبع آن جهت ابر و نافع جلیوس و نطول بدن و در مائثر افعال
قویتر از سایر اقسام شلیم و در شلیم مذکور شد

* شولندر * بضم شین و سکون و او و سکون و سکون یای مثناة تحتانیة و زای معجمه لغت فارسی است و شولندر و معادل آن
نیز و عربی حبه السوداء و بونانی سنود و مقهور و وس شون گفته و بیلانی کلونجی نامند بفتح کاف و ضم لام و سکون و او و
خدا نون و کسر جیم و یای آخر عروف بهترین آن تازه و قریب دانه تبل بوی آنست * ماهیت آن تسبی نباتی است شبیه

برایانه و ازین دوا از ترریا ریک تر دکل آن و در مائل سیفی و بنفش نیز میشود و برک آن شبیه برک زبان در قفا و تقیم آن
در غلافی بزرگتر از غلاف بز را البیج و تقیم آن قریب بمقدار انیسون و سیاه تنک بود و مغز آن سفید و توت آن تا مدت سال باقی
میانند * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن مسخن و مجفف رطوبات و منصف و مقطع اخلاط و جانی
و مد ر شمر و بول و حیض و مسقط جنین زنند و مرده و مشیمه و تریاق مسموم بارد * شربا و بخورا و حصولا بادهن موسس اعماء
الصل و الغلغلاء و النقص و غیره جهت سرفه بارد و درد سینہ و انتصاب نفس و قی المده و غثیان و استسقا و بران و سرور
و قولنج و ریحی شربا و ضما دا نافع و مد او متخوردن آن هر صباح مد و بول و حیض و شربا و روغن جهت سرخ کردن زخا ساره
و تصفیه بشره و با سرکه جهت اخراج اقسام کرم معده شربا و ضما دا و بکمنقال نادر دم آن تاسه درم یا آب نیم کرم جهت ملک
و دیوانه کزیده و در نیمه لوباسکبجین جهت تب ربع و تب بلغمی کهنه و یا آب و عسل جهت نفس الانتصاب و تفتیت سنگ کرده
و مثانه و تمهای مزمنه و با نظرون جهت عسر البول و سوخته آن جهت بواسیر خصوصا که بارب مورد بنوشیدن بیدیل و برنجان
بخام آن و یاد رسر که خیسایله آن یکشب در صرسته وید ستور و غوطه در سرکه خیسایله آن یکشب و صبح سائلید * جهت
درد سر بارد مزمن و تفتیت سله خیشوم و زکام و نزله و لقوه بغایت نافع و بیدیل و چون مفت عله دانه آن را در شیر زبان
انجیسا تبیل یک ساعت و بسا بند و در بینی کمی که یرقان داشته و چشمهای او زرد شد با بیل قطره نماید بغایت نافع و زائل سازد
بسیب قوت تفتیتی که دارد و غوطه مسخوق آن بادهن ایرسا جهت ابتدای نزول آب در چشم نافع وید ستور با تکمال
استعمال آن جهت نزول در ابتداء کما د کرم کرده آن بر سر جهن زکام و بر سائر اعضا جهت تحلیل ریا ح سریع الانرو و مضغه
و طبوخ آن با سرکه بنشانی و با با جوب صنوبر جهت درد دندان بارد و ضما دا آن در بیش سر جهت منع و سد تالی نزلات
مزمنه و رفع درد سر بارد و تفتیت سله خیا شیم و با سرکه غمر و با انکوری جهت ثایل و رفع خال و تشر جل و درد معاصیل و
دقن و بر من و سعه و قوبا و با بول اطفال جهت تحلیل اورام صلبه و ثایل و خال مجرب و یا آب حنظل تر که بر اطراف ناف
طلا کنند جهت اخراج حب القرع قوی بالاثرب و با آب شیخ جهت اخراج حیات بقوت تمام و سائلید آن با خون انبی و یا
خون خلفا و یا خون خطا ف جهت وضع بغایت مؤثر و با عسل و روغن جهت در درم و وجع آن در چین نفاس و باروشن کلم
سرخ جهت انواع جرب و ضما دا سوخته آن با موم کل اخته و روغن سوسن و با حنا و مانند آن هر دو بر سر صاحب قرع که بفارسی
کل نامند سفید و مانع ریشتن موی آن در ریابند آنست بشروط مدامت و ضما دا اندک بریان کوبید آن با کلاب جهت زخمهای
شود اوی ساق با میجرب و یا بول صبیان جهت قروح شعله سر و یا نقره بارد و رطبه و قطره رود دانه کوبید و چوبند اده آن
باروشن زیتون و صاف کرده بفل رسه چهار قطره در بینی جهت رفع زکام که با عطسه بسیار با شب مجرب و باروشن حبه الخضر
در گوش جهت تفتیت سله و رفع ریا ح و درد آن نافع و د خان آن کزیدن و هوام را کباب و شربا و شونیز مورث خناق و سرور برین
اوسل و مصلح آن در کرم خیسایله آن مضر کرده مصلح آن کما مفضل از شربت آن تادود رم و بروردن و در سرور برین
نابینم درم ویدل آن انیسون و نصف وزن آن تخم شبت و روغن آن باروشن زیتون و کلاب جهت اعاده با مایه عین شربا
و طلاء و بجز ب دانسته اند و روغن آن که بقرع معکوس گرفته باشند طلاء بر اعضای تناسل و کمر جهت آوردن نعوط بیدیل
و رافع دردهای بارده و سستی اعصاب و مد آن و برب سنور را شامیدن آن با شیا می دناسبه جهت امور مذکور و سریع الاثر
و قوی کفنه نبات آن را چون در غل بر اند از نده مایه آن با لای آب آیند و کوبند نوعی از ان خنای و غثیان آوردن نیز

دانه کزیدن

آن قی کردن و آشامیدن شیر و سائیدن ابیرکنش خورده است * فصل **در الشبین مع الیاء المنة التثانیة** *
 * شبیه * بفتح شین و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح یاء موحد و ما اسم عربی است و غیر شبیه العجوز است و آن را بعضی
 اشتباهه یستانیة نامند * ماهیت آن گیاهی است ساق و شاخ آن سفید و برگ آن مائل بسفیدی و غبار پاک و کوبیده بقرص
 و بزه کرده اند و خوشبو با تند ی شبیه بوی صغیر منبت آن یسائین و جامه هاییکه باران بسیار شود و در شیر از بسیار می شود
 و آن را در ریاضاتین و مقابله بسیار می کنند و در ریاضاتین کرمانی و حقیق کرمانی نیز نامند و در آن شبیه بکا نور است * طبیعت
 آن دردم کرم و دردم خشک و در آخر اول نیز خشک گفته اند * افعال و خواص آن مفتوح مد در محل رمد و ریاضاتین و
 منقی فضلات و مواد نری هر بار و ضا د آن رافع ورم رنجی و بلغمی و مانع موا در رمی در ابتدا و در انتها مسهل آن و جهت تسهیل
 ریاض رحم و التیاح فم آن وادار طبع و جذب چمن شربا و حمولا و جلو صفی ماء طمغه مؤثر مقلد ارشوبت آن تا یکمعال
 و نیم است و با شرب ماء العسل بقل و احتیاج *

* شیم * بکسر اول و سکون یاء مثناة تحتانیة و حاء میثله یونانی هاریقون و اقل ینا شجر ارسیتیس یا نیز و بفار می دهد و منه
 نامند * ماهیت آن نباتی است قریب ببلندی شبت و کل آن خوشبو و تلخ و با ندک حدت شبیه با فسنین رومی و لیکن
 قبض این از آن کمتر و گرمی این از افسنتین زیاده و برگهای آن ریزه نازک شبیه برگ گل اب و بعضی مائل به زردی و بعضی
 مائل به قهقر و کل آن زرد و سرخ و آن اسام می باشد جبلی و صحرائی و جبلی آن قویتر از صحرائی و آنچه کل آن مائل به زردیست
 و برگ آن شبیه بگل اب و نبات آن از شبت کوچکتر شیم از منی نامند و آنچه مائل به قهقر و قهقر آن شبیه به قهقر کشوت و اندک
 از آن بزرگتر و تبرکی آن بار طبع و چسبنه و کل آن زرد و شیم جهای را بیونانی اقلیون نامند و طعم آن تلخ و آنچه عریض
 الورق و کل آن سرخ است شیم خراسانی و شیم ترکی نامند و در رنده ترکی قهقر به نیاز است که و خشک نامند و آن قهقری
 است معروف و در به نیاز است که و مستعمل از اقسام آن کل آنست غیر سائر اجزا و گیاه آنرا میسوزانند و گفته اند
 نوعی از افسنتین است و صاحب منهاج آن را در وصف گفته یکی چوب آن میخوف و برگ آن شبیه برگ سرو و دیگری از منی
 زرد رنگ و شیم الزبیس نیز یکی را سروی الورق میخوف العود گفته و این مستعمل در دانه و بخورات است و در دم
 برگ آن شبیه برگ طرنا و گفته اند که بافت میشود صنف ثالثی که زرد رنگ میباشد و آنرا هاریقون از منی و افسنتین البحر نیز
 نامند و مختار بهترین آن از منی است * طبیعت آن گرم و خشک و در دم و در دم نیز خشک گفته اند * افعال و خواص
 آن مفتوح مد و قاطع بلغم و محل ریاض و مسهل اخلاط فله و رمد و فضلات و مخرج اقسام کرم شربا و ضا د و جهت
 کزیدن عقرب ورتیلا و موم بارده و عس و نفیس و فواق و مقصود در دورک و تهیای مرکبه شربا نافع مقلد ارشوبت آن در
 نسوم نامه درم و در غیر آن نادر و درم مضر معده و عصب و مصلح آن مصطکی و قمر مس بدل آن بوزن آن افسنتین
 و بعضی مد ابر ایدل آن دانسته اند که یک بطبیعی آن و یک متور طلا آن جهت رمد بلغمی و سائر ارام بلغمی غلیظ
 بعد از تنقیه در در دو ضا در مواد سوخته آن با وزغن زیتون و یا زنبق و یا امثال آن جهت داء الثعلب و رعیت و روانیدن
 موی بران مؤثر و در و آن جهت اکل و وزغن آن که بدستور وزغن کل مرغ سازند جهت عسر النفس و رفع لرزه ها
 و امراض بارده و درم معده و استسقا و اخراج دیک آن و لسع عقرب ورتیلا و نبات لحم نافع است *
 * شیم البحرین * و آنرا شیم یهودی و سمک یهودی و اهل مغرب نیل نامند * ماهیت آن حیوانی است بحری و

در درای مغرب کثیر الوجود شبیه بسنگ پشت محسوس و لیکن صد قسمت این بدن مرتبه نیست بلکه پوست صلیب است و هر
و بینی آن شبیه بکوسه و گوشت روزنه از مکان خود حرکت نمیکند و ازین جهت آنرا همک الهیودی نامند و آنرا می خورند
* افعال و خواص آن خوردن دل آن جهت داء الثعلب و بهق و یوشیدن پوست آن و تعلیق آن مانع تولد بقرس
بر افع است و بخور آن جزا و آن با استخوان جهت رفع تبهای بلغمی و کشتن پشه میرد دانسته اند *

* شیر خشک * بکسر شیر و سکون یا عثنه تحتانیه و راء مهمله و کسر خا و سکون شیرین معجمتین و ثاء منثه فرتانیه بفارسی
شیر خشک نامند * ماهیت آن گفته اند طل یعنی شبنمی است که در بلاد خراسان و مراب و بعضی بلاد فرنگ نیز بر
درختی که آنرا بزبان دماق نواح خراسان کشمیر و درختی دیگر که کبیر و نامند می نهند و آن درخت بقدر درسه
قامت بلند میشود و چوب آن خالک ارزرد و سفید و اندک ثقیل الوزن است و از آن عصا بسازند و کباب و قیمتی است
جهت آنکه چوب آن اکثر کرم و ج میباشند و تحقیق آنست که آن از قبیل صمغ است که از کرمهای آن درخت بر میآید و
منعقد میگردد و از قبیل طل یعنی شبنم نیست و اسم آن نیز دلالست و بر آن میکنند جهت آنکه گفته اند که رخت باخت اهل آن
نواح بمعنی صمغ است و بعدا صاف و ترکیب کشمیر و یا کبیر و بدان و حنف کاف از اول کشمیر و کبیر و اسقاط و از اول خشک
و آخر کشمیر و یا کبیر و بر او تصفیف شیر خشک و بقر خشک گردید و نیز آنرا بهاری شیر خشک مینامند یعنی لبن منجمد و مجفف
پس لبن که بهاری شیر نامند قیر طل است که شبنم باشد و بهتر بن آن حبهای بزرگ سفید شیرین خالص آنست که چون در دهان
گذاردند زود کلاخته گردد و زبان را بسیار شیرین و سرد گرداند و با جلا و تقطیعی باشد و شیرینی طعم آن شیرینی خاص
است و زای شیرینی شکر و عسل و مغشوش و مصنوع از آرد جو و شکر را این صفت نیست و نصاری درین اوقات از بلاد
ایران بسیار میآوردند و میگویند که رانجه بسیار بهم میرسد و از قبیل شبنم است و از آنچه بر شاخهای اشجار و سنگها پاکیزه
مانند و با درجای آن و یا غیر آن با احتیاط اخذ نموده اند سفید خالص میباشد و آنچه بر زمین ریخته و مخلوط بخاک و مائیل
بترکی است و این نوع مطلقا در دهان را خوب نبرد و نمیکردند و زرد در آب کلاخته نمیکردند و مانند شیر خشک خراسانی
اما در قوت اسهال قریب بدان است و گویند که در بلاد هندی بهار و پته و بها کپور و نواح آن از علفی که آنرا بهندی کتوا
مینامند چیزی شبیه بشیر خشک بعمل می آید بدین قسم که چون علفها را بریدن فضا بطله است که بهج آنرا آتش میزدند بعد
از آن از بیخ آنها رطوبتی جوشید و بر می آید و مانند دانه نقلی سفید بسته میگردد و آن دانه نقل در جمیع اوصاف مانند
شیر خشک است و آنرا بزبان مردم انجیر لال و به فرنگی مانده نامند و حکیم میر محمد عبدالحمید نوشته که من خود تجربه
نمودم مانند شیر خشک است * طبیعت آن در آخر اول گرم و بر طوبت و بیروست معتدل * افعال و خواص
آن جالی و ملین طبع و مسهل صفرا و اخلاط مرخه و مرکبه و رقیقه و معوی جگر و معده و احشای مسکن حرارت و لهیب
معده و قلب و جگر و گرم آن و جهت سرنه و خشونت سینه و حلق و تبهای حادث از مواد رقیقه نیکو مسهلی است و اسهال
آن برقی بدن گرم و اذیت و اضطراب و احوال آن حرارت حتی که اطفال و بزرگان ضعفا را موافق است و اگر نزله و سرفه
باشد با کلاب بهتر است و عمل آن بیشتر و الا با دویه متا بمید و دیگر و با ماء الشعیر بهترین مهمل است از برای صاحبان تب
حار حاد و معمر و الزاجان و امراض حار حاده که در نیم آتا راء الشعیر که قریب بیکر طل است و یا زیاد مقلد از بیخ
شش توله تاشمت توله شیر خشک را حل نموده صاف کرده و روغن بادام معده را در دوزم بر آن پیکانید و گرم کرد و بنوشند و

هرگاه تخنه شوند و یا تصور در آنها ل نمایند چرخ را از بانه و یا قدری ماء العشیر نیم گرم کرده بنوشند الاضار و مؤثر ریاخ و ترقاق
 ورمعه و ترقیق منی و باصف سرعت انزال است بوسیله جلا نیکه دارد مصلح آن روغن بادام و راز بانه مقدّر از شربت
 آن تابیدست و پنج مثقال بل آن بوزن آن ترنجبین و در جمیع افعال سواى تقویت با ضرر صاحبان قولنج مانند ترنجبین
 است و شیخ الرئیس در بعضی مقالات قانون گفته که شیر خشک با وجود آنکه مسهل اخلاط رقیقه است مضر صاحبان قولنج است
 و ضمناً آن ملین و جالی بشود و یا شیر جهت ملز و متا کونه مؤثر است .

شیر سسته * بکسر شین معجمه و سکون یا ع مثلاً تختانیه و کمر را ع همله و سکون سین مهمله و فتح تاء مثلاً غرقانیه و یا
 صاهیت آن بلغت کیلانی اسم سرکه شیرین مصنوع است و در اکثر منافع مانند خمر است و مضر تر که در سرکه میباشند
 لذ از در اکثر مواضع و در صنعت آن آنست که بخود ل سرخ یا تخم شلغم بری که شبیه بتخم شلغم بستانی و مائل بسیار می است
 یا سرکه تندی میسازند تا مانند خمیر گردد و بعد از آن ده مثقال آنرا با دو یست مثقال آب انکور بسیار صاف و پنجاً مثقال هر که
 کهنه مخلوط نمود و تا د هفته هر روز مکرر بهم میزند تا مانع جوشیدن آن گردد پس استعمال مینمایند .

شیر طرج * بکسر شین و سکون یا ع مثلاً تختانیه و فتح طاء مثلاً و راء هرد و مهمله و جیم معرب و متحرک هندی است
 و هندی که چیده نیز نامند و اکثرین این نام معروف است و گویند معرب شیر فارسی است و عربی صواک الزامی و خینوس
 و قاشوس و خامه نیز نامند و یونانی لیمل یون برای موجد و یا از بانه و لیفل یون بفا نیاى بای موجد و
 بربرى عصاب و بفارسی بیج برند و مانند صاهیت آن رازی گفته و در نوع میباشند هندی و شامی هندی آن باریک و شامی
 آن غلیظ شبیه بعدد و رنگ آن مائل بسیار می و یسقر وید وس گفته نباتی است معزوف و شیر و آب و نهک معزوف است
 استعمال آن و جالینوس در عاشره از میا مرفود از می مقراطیس نقل کرده که که گیاهی است که در مقابل و دیوارهای کهنه
 و مواضعی که کشت زکار نمیشود میر وید و همیشه تازه میباشند و مرغ و رگ و برک آن شبیه برک حریف و بلبل و شاخهای
 آن تابیک ریح و در تابستان برک آن خشک میگردد و باریک شده بر آن میباشند تا آنکه سردی هوای زمستان بد آن رسد آن
 زمان میریزد و شاخهای آن باریک میگردد و متصل بهم آن برگی میمانند و در تابستان از شاخهای آن کل سفید ریزد و بر آکن
 ظاهر میشود و تخم آن از تخم خشخاش بسیار ریزه تر که خوب دیند نمیشود و مستعمل بهم آنست و در سابعه از ادویه مغروره
 گفته قوت و طعم و رائحه آن شبیه بخرنوب است و بهترین آن بقول صاحب منهاج تازه هندی یا بخری آنست و بعضی گفته اند
 بهترین آن فارسی آنست به جهت آنکه چون بر مغزى طلا نمایند در رنگ لحظه آبله میکند ببلای هندی آن یعنی حدت
 فارسی زیاده از هندی است و قوت آن تا پنج سال باقی میماند و گفته اند علامت خوبی و تازگی آن آنست که چون بیضه مرغ
 را در گویند آن ببار و زینهار کنند پوست آن مرغ بخورد و آلبه و رنگ بکشد و دیدن شد لها ت آن ببلندی یک ربع تا یک ربع
 و نیم و شاخهای آن باریک زرد و در هر مکره چند عدد دهرک شبیه برک متب الثعلب و از آن اندک بلندتر و بلند از
 ریشتر برک آن در میان مواضع یعنی بر کوههای آن چند عدد دکل سفید ریزد و برک کوچک بی الجمله شبیه بکل یا سیمین اما
 از آن کوچکتر میر وید و در نوع میباشند یکی رنگ شاخ آن سیاه مائل بسرخ و کل آن سیاه و این کنایه است و دیگری
 هفید مائل بسبز و بعضی مائل بسرخ و کل آن سفید و این بسیار و نبات آن همیشه میباشند و بخود رواست نسبت آن
 کنایه را به وجاهای نمناک و ذریع کل میند بد و در آخر آن بزرگ بر میان زرد . طبیعت آن در آخر خرم

کرم رخشک * افعال و خواص آن جالی و محرق و منغظ و مفرج جلد و مفتح و مسهل اخلاط لزجه و صاف کنند و آواز
و دافع بلغم مفصل و اوجاع آنهار و ریاح و صموم و سهرز و هاضم و مهیج باه و مسقط جنین و طریق استعمال آن بیشتر آنست که
باشیر و باد که و یا در آب و نمک خیسانیده استعمال نمایند و ضماد آن بمر که جهت برص و بهق و قوبا و تقر جلد
مفید برای آنکه سیاه کنند و جلد بدن و نافه و جالی است و الا بله میکند پس متفرج ساخته مواد آن را دفع مینماید
و باصلاح می آورد و وجع مفصل را نیز مفید است و در د را ساکن میگرداند و ضماد برک آن مفرج جلد و با بیخ را سن
جهت سهرز و عرق النساء و جرب متفرج که ربع ساعت تا نیم ساعت بر آن بکند از نفع آن شربت آن بکند و هم مضربه مصلح
آن صمغ عربی و مصطکی بدل آن در مهال سهرز و جران و در غیر آن نوع و زرنبا است

شیر زرق * اهم لطیف شیر خفاش است و گویند مراد از آن بول و سرکین است و در خفاش من کور شد شیر و غ نیز همان است
شیرین * یعنی شیرین و مکنون یا ه مثله تخم تانیه و تیح لام و میم لغت غربی است و زوان نیز مانند و بغا می کند م ذیوانه
ماهیست آن دانه ایست از جوباریکتر و کوچکتر و تلخی و مائل بسرخ و لبات آن شبیه بنبات کندم و در کندم زار
میر وید و در اصفهان کالک و بشیرازی مشکک گویند و بهترین آن فربه آنست که کهنه و فاسد نباشد * طبیعت آن در د و م
کرم و خشک خشکی آن زیاده از کرمی * افعال و خواص آن مخدر و مومجسد و مفسد و آزارناک شیمه داشته باشد
مسکرو منوم و با عسل در ضماد آن جاذب خار و پیکان و منقی مواد و مرشته گویند و آن با شراب جهت وجع و رک و با
هر که بپزند بازیت سرشته جهت قوبا و سعه و جرب متفرج و با سفیدی تخم مرغ محلل صلابات و با عسل جهت نقرس و با
بزرگان و سرکین کبوتر منقیر و سوراخ کنند و دما میل و جراحات و از ران و با کندم جهت قوبا و ربهشاد و رور و با کور کد
جهت بهق طلاء مفید و چون در شراب آنند از نفع بابت سکری خواب گران آورد بدل آن حنظل قوی مصلح مضار آن روغن
و شیر و قه کردن و ربوب حامضه آشا میلان و روغن آن لطیف تر از روغن کندم و طلای آن بر صدفین خواب معتدل آورد
و قوبا را نافع است چون بر آن بمالند به تر از روغن کندم و طریق اخذ روغن آن نیز مانند روغن کندم است و در قوبا بدن
عذ کور شد

* فصل در خواص و افعال مع الالف *

حما بون * یعنی حاد و الف و هم با عموجه و مسکون را و بنون از اختراعات هرمس است * ماهیت آن معروف است
و دهنون ماهی است آن آنست که بگیرند قلی بکیز و آملک آب نلید و نیم جز و هر دو را نرم سائند و با پنج وزن آن آب در
حوضی و با ظرفی بزرگ کنند که متصل بد آن اندک نشیب ترحوضی و یا ظرفی دیگر و پایین مردوموری باشد آن مرور بسته تا
دو ساعت آن آب را با قلی و آملک خوب بر هم زنند پس رها کنند تا که نشین گردد آنکه آن مرور باز نمایند تا صافی آن در آن
حوض دوم و یا ظرفی دیگر آید پس آن مرور را باز مسدود نمایند و رها نمائند و آملک را با باز در آن ریزند و نیکو بر هم زنند
و بکندارند تا که نشین کرد و صافی را باز در حوضی و یا ظرفی علیحد نمایند و همچنین تا دیگر حنظل و تندای در آن نمایند
و آب هر مرتبه را جدا جدا آنکه از نفع پس بگذرد و وزن آب اول روغن زیتون بر روی آتش کد داشته بتدریج از آب
آخر بخورد آن بد من تا تمام شود پس آب پیش از آنرا همچنین تا آخر آب اول را بخورد آن دهند و قوام آن مانند
خمیر شد باشد پس از آتش فرود آورند و بر بر برای و یا حصیری پهن نمایند و مانند اقرص بزرگ ببرند و بکندارند

تا خشک شود و بعضی بیبای روغن زیتون روغن بیدارنجیر و یا بنفشه و یا کنجد و یا دنبه و یا قرطم میکنند و بهترین همه
منوع از زیتون است و بدترین همه معمول از زراعت و در قرا بادین اقسام آن ذکر یافت * طبیعت آن گرم و خشک
در سوم * افعال و خواص آن مقطع و معفن و کال و منضج و ملین و از ام و جالی و خوردن آن مانع حمل و حمل و حمل آن
مخرج جنین زنده و مرده و مد ریض و ضد آن بام و زن آن حنا جهت درد زانو و عرق النساء و نمش و کلف و باز بقی
و سلیمانی جهت درد مفاصل مزمن و باز اح سقید مرق جهت قویا و بار و روغن کل که با هم مله جهت خشک نمودن
زخمهای مرطوب با نکرار عمل و بر قروح شعله که با نلند و تا مفت روز یکد آنند پس با آب گرم بشویند و باز با نلند
تا زائل گردد از اجله او دیده است و با سر کین کبوتر و آملک و امثال آن جهت کشودن دمل و اغتسال موی سر با برون
جهت رفع چرک و قتل و رشک و بشواریه نافع و موی را میچند کرد آنند و اکثر آن موی را سفید کرد آنند و با البجه جهت
حکک و جرب و رفع آثار و چون در خرقه صوفی اندازند و بزور بر خرازی و قویا با نلند زائل کرد آنند و با هم وزن آن نمک در
حمام بدستور جهت حکک و جرب ریش شده و چون با نیم وزن آن سلیقون که ز لیجر مرق است که هر لیج ناعند
و هم چند آن آملک آب دیده و در هم نموده بر موی ریش خضاب نمایند در حمام بعد از آن که ریش را با یک شسته با شند که
نموت و جرب در آن مطلق نمائند باشد و نیم ساعت صبر کنند موی را سبزه کردند و پیروی را ببرد و با دیده مناسبت جهت
تخلیل او را و بلغیمه و نفی آنها و اکثر امراض جلد به مناسبت و جرب و شباب آن مسهل خلط خام و رافع قولنج و مخرج
گرم مقعد و خصوصاً در اطفال و مد و بول مقدر شربت آن تاد و منفال و چهار درم آن کشنده است بجراحت امعاء و احشا
و ذر و رسوخته آن در طرف سفالی جهت ناصور سفید که موضع را اول با آب گرم پاک بشویند و خشک کنند پس بر آن بپاشند
مجبوب و آب آن خصوصاً آب اول تیز آب است و آشامیدن آن فتنال تا چهار درم بسوزش حلق و معد و و مجاری غذا و قوی
و اسهال شدید و بما باشد که اعضای باطنی را متفوح و سوراخ کردند و مد آزای آن همچنین صابون خورده قوی نمودن
با آب گرم و روغن کنجد است با کد و بعد از آن آب کوشتهای جرب با روغن بادام نوشیدن و آشامیدن ماء التیمار با روغن
بنفشه و قوی نمودن بدن و آشامیدن مرق دجاج با حب یقطین بنفشه و با کین نیست با آشامیدن یکد آب کافور و مالیدن
تیز آب بر محل لسع و عض حیوانات سمی جاذب و مانع انتشار آنست و بتفروح دفع کرد آن
* صافرا * بفتح صاد و الف و فتح صاد و سکون فاء و فتح را و الف و سین همه مهمله * ماهیت آن از دیده جلد
است که از پله و معنی بد فلورید از پله ارض جلد می آید و آن پودر درختی است بعضی ضخیم و بعضی نازک شبیه
بد ارچینی در شکل و رنگ و بو و طعم آن قریب بر ازبانه و با حلاط و عطاریت و درخت آن شبیه بد رخت صنوبر در دمنیت
و ماثر و صاف و با حلاط و برک آن مد و در مشرف به شرفه و چون خشک شود خشمخورد و زیاده از تازه آن رفته درخت آن
شبیه بکشمی در قطر و سبز رنگ مائل بتیوکی و در صلابت و رخاوت معتدل بنیت آن صخره های معتدل نه در حرارت و برودت
و رخاوت و صلابت و مستعمل بیشتر تشر آن است * طبیعت آن در ازل گرم گرم و خشک و چوب آن در درم یعنی گرمی
و خشکی تشر آن زیاده از چوب آن * افعال و خواص آن ملطف و مرقق و طویات لژجه و مقطع آنها و مفتاح سد دغیقه
در جمیع مجاری و منضج اخلاط غلیظه و مقوی اعضای رئیس و ضعیفه و قوی و موافق خراش غریزه بسبب عطاریت راحه
و حرارت ذاتیه و دافع جمیع امراض ناشیه از ماده بارد و رطوبه بتعریق و ادرار و ضیق النفس و هرقه کهنه و فراق رقی

و غشيان و میغه و سوء المزاج بارد از معد و کبد و مثانه و رجوع کرد و مفاصل قدیم حادث از مادۀ بلغم و مد ربول و حیض و متاع ریا ح غلیظه مستقنه در مجاری بول و منی و زائل کنند و عسر انبول حادث از سنگ کرد و مثانه و ارباع آثا آتست که اطلاق طبیعت میغای و اسهال نیز با وجود یبسی که دارد بسبب فاذریت و جهت امراض سمی بتمامی خصوصاً طبعین و رمی ربع و ثابۀ و ریائیۀ حتی آنکه گفته اند نکاهل اشتن تعلقه از شر آن درد مان و فروردن آب آن در ایام و با بسیار نافع و مانع سرایت بقوت هوا است باذن الله سبحانه و نیز جهت تسکین درد دند آن نافع چون مرطوب المزاج در اوقات صحت جهت حفظ آن استعمال نماید نیز نافع ولیکن مناسب محرور المزاج و همچنین یا پس المزاج نبعت مکرر از احتیاج و ضرورت برای طبیب حادثی و تلبیرا و جهت آنکه استعمال آورد و چنین مزاجی خطر ناک است بحدی که تلبیر و اصلاح آن دشوار و طبیب حاذق چون استعمال نماید ملا حظۀ مزاج و سن و بلب و فصل و مرض و غیره نموده باادویه مصلحه و مبد رفته استعمال خراهن نمود حتی آنکه بعضی حذاق در علاج مزال مفرط باادویه مسخته بارده استعمال نمود و باذن الله تعالی مزال بر طرف گشته و تسهیل حاصل شد و جهت آنکه از شران این درواست بد رفته و رما تیلن قوای ادویه که ترکیب یان نموده اند بوسی محتل مقصود پیش از فتور قوت و سقوط تاثیر آن بسلولت و لذت نفع آن در امراض متضاده بزرگ و بسیار است باادویه مناسبه مرعلت و طرق استعمال آن بوجه کثیر است و اشهر و اقوی همه آنست که بکبرند چوب باقشر آن پنچل درم باشد درم بحسب رای طبیب و انتضای وقت و بکار د روزه نموده در یکصد و پنجاه درم آب یکشب و یک روز بخسایند پس در یک کرد و سر آن را بسته بخوریکه مطلقاً بخار آن بیرون نرود پس در ظرف گلی لعاب را با آتش ملایم طبع د منند تا در وقت آن برود و پنجاه درم نمایند پس غرود آورده بکنارند تا گرمی آن کم شود پس سر آنرا کشاد و صاف نمایند و با شکر پنج مثقال و با بون آن نیم گرم بیا شامند و بر تفل آن در و صل درم آب داخل کرده با آتش ملایم جوش دهند تا یکصد درم بماند و صاف نموده بجای آب هر وقت که تشنه شوند بیا شامند و همچنین تا بیست و یک روز یا چهل روز بحسب رای طبیب و کلفت و شدت پرمیزان صفا نظت هوا و غیر آن بطور چوب چینی نیست و جهت هر مرض باادویه مناسبه آن چنانچه ذکر یافت ترتیب نمایند

☆ صا صلی ☆ بفتح صاد و کسر صاد ممله و لام و یا آخر حروف و وصله و شاصلی نیز و بیونانی ارتینوس غالباً نامند

☆ ماهیت این نباتی است شبیه بخلغای تازه روئیده و از آن کوچکتر و شاخهای آن باریک و نرم و نازک و زرد شک مائل بسفیدی بقدرد و شیر و بالای آن متشعب بسه چهار شعبه و تازه آن ماکول و اندرون کل آن سفید و نیم آن شبیه بشونیز و از آن سبز تر و قائم مقام شونیز و خیزان بزبان میباشند بجای شونیز و بیخ آن شبیه ببلبلوس کوچکی خام و نجسته آن را مخمورند نوآب معتدل الملوک سید علویان قدس سره نوشته اند شاید قاطبی و یا نوعی از آن باشد زیرا که شبیه بدان است در ماهیت و خواص و افعال

☆ طبیعت آن گرم و تر ☆ افعال و خواص آن جهت درد فواد و ابوده و ریا ح مملد و نافع و نیم آن در افعال شبیه بشونیز است و بسیار خوردن بیخ آن محرک باه و زافع و جمع فواد بارده است

☆ صا صلی ما ☆ بفتح صاد و الف و فتح میم و سکون راء ممله و ضم یاء مثناة تحتانیه و سکون و او و فتح میم و الف لغت سریانی است و اهل اندلس تر نشول وید یار مصر کیه و عقرب و بعضی عربیان آن را غیرا نامند جهت آنکه رنگ آن اغبر است و بعضی لا جوردیه جهت آنکه رنگ عصاره کل آن لا جوردی است و گویند اسم کیهی است که بهندی آنرا لجالو گویند ☆ ماهیت این نباتی است و در نوع میباشند کبر در صغیر کبر آنرا از یک بیخ چهار بیخ میر وید و شاخهای آن بر شعبه و برگ آن شبیه

که تر و ضعیف العمل تر مخصوص از د اخل و سوم شمیخانی بفتح سین مهمله و کومهم و سکون یا عمننا ثنائیه و فتح خاء معجمه
والف و کسز نون و یاء نسبت نام بک ای از بخارستان است و آنرا صبر نادمی نیز نامند و این زبون ترین اقسام است و صیاد
رنک غیر صافی شبیه بل روی و رملی و دیر شکن و بد بو و ضعیف و سبک و بسیار ضعیف العمل از خارج و از داخل غیر مستعمل
و بعد بن احمد بن یثوری نوشته که یک قسم دیگر نیز میباشد مشهور و مختصر می و این بعد از سقوطی و بیشتر از مندی و وفار می
است و بعضی این قسم را بانی گفته اند و قوت صبر تا چهار سال باقی میماند یعنی کمتر از چهار ساله آن قوی العمل و از چهار
سال کلد شته تا هفت ساله آن بسیار ضعیف العمل و غیر مستعمل و باید که مبالغه در سائیدن آن نمایند تا تحمل معده
بجسید و خوب عمل نمایند و حراران و صفراوی مزاجان و محترورین و صاحبان ضعیف الاخصا بتخصیص صاحبان ضعیف
امعار و ساریقا و جکر و علل مقعد و بواسیر و کسانیکه در ابدان ایشان خون غالب و عروق شان ضیق باشد و در هواهای بهیم
کرم و با بسیار سرد از استعمال آن اجتناب نمایند و همچنین هنگام بودن طعام در معده که مباد با طعام آمیخته آنرا فاسد سازد
و صبر را معشوش با افاقیا و صمغ عربی و امثال اینها مینمایند و فرق بر آنکه و طعم و صلابت آنست که اهل خبرت میشناسند
طبیعیست این در دوز کرم و خشک و بعضی در سوم خشک و بعضی در اول خشک گفته اند و قول اول اصح مینماید و ثلثی طعم
و قبض آن دلالت بر مرکب القوی بودن آن دارد و این اقوی است * افعال و خواص آن مفتوح سد و کبل و غیر آن
و محلل و یابح احشا و مسهل اقوی هر خلطهای مجتمع در معده و سرد و مغاقل و غیرها و ضعیف الاثر در غیر آن و جاذب از افا صی
بدن و مصفی معده و عروق از اوساخ و مسهل و یخروج سودا و بلغم غلیظ و مائی و صفرائی و زائل کننده برفان بقوت اسهال
و تفتیح سد و کبل و بیشتر بن در آبی است برای معده و منقبی و مقوی آن است و مقوی قوت با صوره و سائر خواص و دافع مالمشویا
و حل بیت نفس و اکثر امراض دماغی حادث به مشارکت معده زیرا که معده و آب آن کال شرکت است و منوم و محفیف بی لذت
خصوصا مفسول آن و ملصق نوا صیر غائر و مل قروح عذرة الا نذل مال خصوص که در دبر و من اکیر باشد و مانع خباثت
مواد آنها است و اگر پیش از بر آمدن عرق بدنی یعنی اول هنگام ظهور علامات آن سه روز پیهم بدین ترتیب بخورند
که روز اول نیم گرم و روز دوم یک گرم و روز سوم یک گرم و نیم و قدری بر آن موضع کنند این ماد ء آن را بتحلیل برد
و باطل سازد و آشامیدن یکمنقال و نیم آن با آب نیم گرم اسهال معده نماید بقوت و تقیة آن کند از فضول و با ماء العسل
اسهال بلغم و صفرا نماید و گاه است که چون صبح و شام چند حبه از آن با مصلحات آن و راتینج و عسل کفکرفته بقوام آورده
خروشته در برند با آب گرم اسهال بطن نماید و فاسد نکرد اند طعام را در معده و اوجاع معده را در کبر و زائل کرد اند
و با مصطکی منفی دماغ و با غاریقون جهت مغاقل و ربو و تقیة سینة و یک گرم آن با آب سرد جهت نفث الدم و برفان و باطل
مرخ و مصطکی جهت امراض معده و با ادویه مناسبه جهت جمیع امراض سوداویه و اخراج اقسام کرم معده و امعار و امراض
طحال و کرده و رفع تشنگی حادث از صفراوی مخلوط بلغم و اعاده کردن شهوت طعام باطل شد و اصلاح و التهاب حادث در
ایضا از حرارت صفراوی کائن در معده و با ادویه مسهله و رفع ضرر آنها از معده چون با طفال شیر خواره با ادویه مناسبه بخوراند
کرم شکم ایشان را دفع نماید و اگر طفل نخوراند و موضعه او و نخوراند نیز همان اثر دارد با اعتبار تاثیر در شیرا و در طب
قدیم است که چون مسهل سودا است اگر سه روز پیهم هر روز مقدار یک منقال آنرا بخورند و سه روز ترک نمایند و باز
سه روز نخورند و همچنین عقلها و کوره های مزمنه قدیمه را بتحلیل بر د مقدار و شربت معتدل آن یک منقال و یک نیم گرم

این معهل و ده درهم آن منقی اخلاط نافعه و اکثر آن مورب اسهال الدم بدل آن در اورام و جراحت و وزن آن
 حفص مکی و در اسهال نیم وزن آن ترید و قه ری مقویا و گفته اند بوزن آن افستین و نصف وزن آن زعفران مضرا
 و معد و رکیب ضعیف و مقعد و بیجهت آنکه مرخی و مفتی افوا و عروق مقعد و اجب و مورب صحیح مصلح آن در امعا کثیرا و در
 ضعف معد و رکیب برک کل سرح و مصطکی و در مقعد و مقل و جرب نمودن آن موضع بروغن کل یا روغن بنفشه و یا پیله بز
 مقوی فعل آن غسل را ناریه و فلیله زرد است و اقسام زبون آن کاه باشد که تاسه و زرد و معد و یماند با عشتاق و کرب
 کرد و اصلاح آن عند الضرورة زیرا که استعمال آنها بی ضرورت جائز نیست عمل آنست با کلاب و یا برک کل مرغ
 و مصطکی و اخسنتین و مقل و ماء العسل و یا با پیله افوا و یه و غسل آشا حیدن و آکمال آن مقوی باصره و سلاق و حکه و جوب
 و غلط احیان و یرکنند قروح غائر و چشم و چاق کنند آن و قاطع دم منبعث بسوی آن و ملائی آن با روغن کل جهت
 قروح چشم و جرب و اوجاع آن که از جانب موافق باشد و تبخیر و طوبات آن و بریشانی و مدغین جهت تنقیه نضول
 صفرا و یازد ماغ و تسکین صدام و یا نلک و نظرون بریش سرجهت منع نزلات بارده و رنخین دماغ و مجفف و طوبات آن
 و یا آب برک یا رنک و یا سرکه جهت قروح و طوبه سر اطفال و یا انا قی جهت استحکام شیون و یا آب برک یا رنک
 جهت قروح بینی و گوش و باروغن ککوی شیرین جهت جراحت بینی و یا مورد و شراب جهت سیاه کردن موی سر و ریش
 و دفع قمل و رو یا نیدن موی که از گیلی رشته باشد و یا غسل جهت ضربه و سقطه که خون در آن مرده و بنفش شد و باشد و
 دفع آثار جلد و نزلات و صدام و تحلیل اورام بارده و نمله و باد سرخ و داحس و قروح خبیثه و اوجاع طهر و مغامل و
 دوا امور و متور یا شراب و غسل جهت کوفتی اعضا و عضلات و دوطرف زبان و لثه و اورام دهان و منخرین و قروح عسریه
 الاند مال مخصوصا که برالف و مثل اکبر و یر باشد و یا آب کشیز تازه و سرکه جهت حمزه و شراب و یا شراب حلوج جهت دانهای
 بوا میر و بر آنتکی و آرنشنگی دانهای آن و قطع آمدن خون از آنها و شقاق مقعد و یا آب کلد نا جهت اصفاف دانه بوا میر
 اما باید که بعد از اسقاط اهراب و باروغن کل مائید بر آن موضع یماند و مطبوخ آن با آب کلد نا و سلع الحیه جهت
 سقوط دانه بوا میر و امراض مقعد و یا کثر اعمل بی نظیر و ملائی آن و بیهائی و یا با ادریه و منامه بریدن موتی حافظ اجساد
 او شان از رفعین و زرد از هم پاشیدن و ضامد مستول آن در وضع صوف که از طبع بر آورد و باشند بر اعضا جهت تسکین و جمع
 حاد نثار و ریش و فسیح و غسول آن با سرکه جهت حزاز و سینه و دانه النعلب و خثور آن و کرفتن دکان آن با انبویه و با تمعی
 جهت ریو یا مل و امت بر آن بهترین و رائی است و تحقیق بدان جهت بوا میر نافع و در زور آن مجفف زخمها و التیام
 دهنه و آنها و جهت قروح و قضیب و فرج و اعضای مصناتی بنهایت مفید و یا ستخوان پوسید و یا لسویه جهت دفع اكله
 و یا اسیر و قروح خبیثه و جرب و زنان اهل هند را دستور است که چون شکم اطفال شیر خواره قبض میشود و از آن درد و
 وجع بهم میرسد صور را با آبی حک کرده و بر برک تا نبول بنگاله مالیند و کرم کرده و بزیر ناف ایشان مانل بطرف چپ موضع کبد
 را جهت مغرت آن مران را کلاهته می چسباند اسهال می آورد و درد و وجع آنرا زایل میگرداند و رکنند که چون
 قطعه از برک را شق نموده و بر آن زرد چوبه و قلیانی انبوس نرم نموده و بپاشند و بر ورم کش را که خیارک نامند کرم کرده
 بندند و بتخلیل برد و صبر مغسول ضعیف العمل تر از زهر مغسول و حدت و لذع آن که تر جهت آنکه اجزای لطیفه مسهل آن
 زایل میگرد و یا ناقص اما مصلح آن از بوا میر ضعیف بیشتر از قیر مغسول و همچنین برای اکثر امراض چشم و دستور

غسل آن در قرا با دین ذکر یا نیت و ازاد و بی شریفه و جزو اعظم ایاریات و شبهارات و اکثر حبوب معمله است و داء
الصبر و صفا و طلا و قرص و مطبوخ و معجون و نقرع آن در قرا با دین مذکور شد *

صنعتی * عصاره سماکی است که از آن قومه سازند جهت رفع اورام بقایت نافع است *

فصل فی الصاد مع الحما الملهمة *

صحنه * بفتح صاد و معکون حا و فتح نون رالف و تاء مثبته نوتاقیه بفارمی مافیانه نامند * ماهیت آن در قرا با دین مذکور
شد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن میخف رطوبات معدیه و قاطع بلاغم و جالی آن و دافع بد بوئی
دمان که از رطوبات ناسه معدیه و یا ضعف آن باشد جهت فالج و امراض باره و وجع و رک و تقویت ماضیه و برانگیختن
اشتها نافع مضر محرورین و سوداوی مزاجان زیرا که مسرق خون و مولد خطر دی و سودا و امراض حادثه از آن و مورث
تشکی و تعفن و خلط و جرب و حکه و صداع است مصلح آن بالخاصیت زنجبیل و مغز کاه و یا مرکه و ترشیها احتمال

فصل فی الصاد مع الدال الملهمة

نمودن است

صدف * بحر یک صاد و دال و نایبند میسب و برنگی بلینه نامند * ماهیت آن گویند با حلزون مراد است
و شاید حلزون اسم جنس باشد و صدف نوعی از آن یعنی آنچه پوست آن بهیاری صلب و پهن شبیه با استخوان و در صلابت
و رخاوت مابین حجر و عظم باشد آنرا صدف و آنچه با شکل متغییه باشد آنرا حلزون نامند و حلزون در حرف الحاء مذکور
شد و مراد از مطلق آن صدف مروارید است و بیان صدف مروارید در لؤلؤ انشا الله تعالی خواهد شد و در قرا با دین
ذکر یافت و بهترین آن آنست که از آب شیرین باشد * طبیعت آن بعضی گرم است و بعضی سرد و بعضی سوختن گرم
و لطیف میگرد و خشکی مسرق آن زیاد از غیر مسرق آن * افعال و خواص آن ملطف و جالی و دافس امهال
و نفس الدم و نزف الدم و جهت تقویت لثه و رفع زخمهای آن و آله و جلای دندان شربا و در زردی و سفیدی و نفوخ صدف
سفید سائیده مخصوصا پوست داخلی آن در بینی جهت رفع و اکتحال آن جهت ترخه چشم و سلاق و شعر زائده
و صماد صدف زرد معرونی بنفش الغراب مسرق مشلول بقطران بر اجفان مانع و وین دندان و با مرکه چون
بسر شد و بر قائل و بواسیر گذارند زائل سازد و مجرب و سفید صدف مسرق بانام جهت درد دندان و زنجبیل
لثه سست شد و استحکام آن و دفع تعفن جراحت متعنه و گفته اند که آنرا بهیاری زایل مائید تا معین باشد بر قوت جلای
آن و صماد آن جهت استحسانا نافع اما باید که از بین جد انباشتند و یکد از اند که خود بشود بر یزد و بوی آن درین نعل اقوی
است و طلائی آن با سفید تخم مرغ جوت سوختگی آتش و با آب گرم و باروغن گرم و با دانه مناصبه جهت کلف و بهق و
رونی بشود و چون با سرکه بمالند و بر بنا کوش بماند صداع دایمی نزلی را زائل سازد و مالیدن سوخته نرم سوخته آن
بر اوجاع بارده و طبعه ممکن و زائل کننده آنست جالینوس گفته که صدف هندی مسرق بالخاصیه را نفع در دوا است و
بشور آن جهت بواسیر و بستن کورشت آن بر عضو جاذب بپیکان استخوان بظاهر و خوردن آن زائل کننده سابر ریاح و مردیه
از بین و صماد آن بزینا ف و بر طعن مقوی با و آشامیدن امراق لجوم اصداف صغار معسل بطین و صدف فرنی یعنی بنفش
را چون طبع نماید در روغن و تدعین بد آن نمایند مسافلت میکند موی را از افتادن و چون با سرکه بپاشند طحال را زائل سازد
صدف البوا سیر * معروف بنفش الغراب است و در ساحل دریای قزم و حجاز بسا راست و شبیه بحلزون مکر آنکه

بادامقات ربن بود بنفش مائل بسیاری و در سواحل قزم معروف بر کبک است و بنحرو پنهان در قرق آن با غسل جوت
 بوا میر و تأمل و زحیر نافع *

* صدف القمر * که نور نیز نامند نوعی مبل فی است حاصل بپای و در غایت صلابت بشو ر آن مخرج مشبه و رافع
اختناق رحم و کتال مریق آن بغایت جالی است * قصه * لاله صان مع الرائع المله *

صل في الفرق بين
صريحة البطلان

که میپسند بر مجاور خود و برگ آن شبیه برگ لبلاب کبیر و از آن کرچک، و گل آن سفید و خوشبو و شر آن مانند شر
 لبلاب و باز از جهت رانک حرارت مثبت آن جبال و مواضع خشنه ^{طبیعت} آن در آخر درم گرم و در وسط آن خشک

۱) تا اول سوم نیز کرم گفته اند * افعال و خواص آن آشامیدن تسخیم آن مفتوح سد دمد ربول و ملین بطن و مخرج ششیه و منقبی رحم از فضلات و عمو روز یکمقال آن با شراب مغلی و امثال آن بقدر نیسیر طبل جهت عصر نفس و تقویه رحم

رفع طحال و سموم مغین مضر کرده مصلح آن عنب مقدر شربت آن نادر و در هم و بریزل کل آن مقوی دماغ و منشط محرک با و در هم آنرا منفعتی نموده اند *

صمدی * بضم صاد وفتح را و دال معمله جمع آن صمد آمل * ماهیت آن مرغی است که بخارنهی سبز که او تر نشک اندر ک

بکشتان بزرگ است و دانه میوه مرکب شاخه درخت یکی را دست بر آن نیست و بسیار شیرین نفس گیرند و دانه

طلب و چون طائر بسیار نزد آن جمع شدند بهر يك كه میخواهد حمله مینماید و بنفاز خود كه بسیار تیز است گرفته از

حضرت رسول الله علیه و آله و سلم مرویست که آن حضرت بدست بن قانع صرد دیک نذر نمودن که ابن اول

نریست که در روز عاشوره روزی گناه داشت و نیز روحیت دیکر وارد است که نهی فرمودند از قتل مورچه و زنبور
بل و مرد و دهن و گوشت آن حرام است *

ص ۳۳۰* بضم د ر م موله و در میان و آخراء ساکنه مؤنثین و بفتح هـ ر د و صا د نیز آمل و لغت عربی است جمع آن
را ص و بر ربانی و شیرازی چه و ر و یسک و اهل اندلس جفاله و یغاری چه و اشک و عربان صراد اللیل و با صفهائی زنجیر

و رتکابن جیک ریختی جهینگر نامند * ماهیت ان حیوانی است معروق شبهه بلع و بسیار کوچک و در خانها و باغها

م و خشک * افعال و خواص آن خوردن بریان آن جهت اوجاع مثانه و سائید خشک کرده آن با فلفل جهت

وقت علت با آب کرم ریا جلاب و یا شکر یا شامند در ساعت تسکین دهنی و میچرب دانسته اند و قطره زیت مطبوخ

Handwritten signature: *James M. Smith*

کرده و سر آن بند کرده زیر بالین گذارند مادام که آن در زیر بالین باشد صاحب آن را خواب نیابد

* فصل السادس مع العین المهملة *

* صعتور * بفتح صاد و مکون عین و فتح تاء مثناة فوقه و راء مهملة و معتز بعین مهملة بجای صاد نیز آمده ولیکن اطبا بیشتر بصاد مینویسند تا ملتبس و مشتبه بشعر نشود و بشن معیبه و بزای معیبه نیز آمده و درومی از موش و بینونا نی صعتورس را و ریغاهن و ریغاسی ایشان را و شن و رترکی کلکلیک و یا مهنای و شمن و بهندی هاتر نامند * ماهیت آن برک کیا منی است و انواع میباشد بستانی و دوی و جلی و بستانی را بفارمی مرزه نامند و برک بستانی مد و روبرک بری بعضی طولانی و ریزه و بعضی برک آن نازک و جلی عریض مد و رور آنچه رنگ آن سیاه باشد صعتور نامی آنچه سفید نزد بعضی مردم مشهور و بجوز است و صعتور نیز نامند و انواع دیگر نیز میباشد و همه در طعم تل و خشبو و گل همه گلود بهترین آن برک کوچک ناز و بری آنست و دراز برک آن بهتر از مد و روبرک آنست * طبیعت آن در آرد خردوم کرم و خشک و بعضی در اول سوم گفته اند و کرمی و خشکی جلی آن زیاده * افعال و خواص آن منفتح مد در مقطع و مجفف و محلل ریاخ و بلاغم و ملطف اغذیه غلیظه و مبهی و مذهب غذا و منقیه و معده و جگر و معازیر طوبات و بلاغم و مانع صعود البخار و بدماغ و دافع جشای بلغمی و مسکن وجع دندان و درک حادث از سردی و رجوع مثانه و رحم و مدربول و حیض و با قوت تریا قیت و خوردن آن با آب الحیر جهت ربو و عرقه و با انجیر خشک عرق آرد و رنگ رو را نیکو کرد و اند و خوردن ادویه مسهل با آب صعتور مطبوخ رافع تخمه و عفونت غذا و اثرش شدن آن و غشیان و رجوع فواد و قولنج ریتی و ثقلی بلغمی و منصف و مخرج اقسام کرم معده و حباب القرع و بدستور با عسل و اگر پیش از ازادیه مسهل بخورند با عسل تهیه اخلاط است جزای دفع به سهل با سانی و با آب کرفس جهت تقویت حصه و عصرا لبول و با میخک جهت دفع مضرت شوکران و اقویون و با سنگبین جهت دفع مضرت جنین و با بادروج و ترب جهت وجع و رک و ثقل حاصل از رطوبات شرابا و ضماد و بار و عن زیتون جهت انواع مغص و آشامیدن سکه که معتبر دران خیسانید و با سنگبین مصنوع از ان مرکه سرفه نباشد جهت سوز مجرب و با پنبه تازه جهت تسکین بدن و با خیاره جهت کوفتگی عضل و معده و جگر و لعوق آن با عسل جهت ورم ملازه و رنه کرم سرنه و رطوبی و عقرب گردید و با سائر هوام و مفع آن جهت تسکین درد دندان و تقویت بصر و سفوف آن با مثل آن شکر جهت قطع صعود البخار و تقویت چشم و با اطعمه غلیظه با عسل خوشبوئی و سهرت اخلاط روزیاد تپان و لطافت آنها است مانند هر سکه کرم و با قلا و عدس و کله و پاچه و گوشت کوساله و مانند اینها و محلل ریاخ و نفخ آنها با جمیع بقول مضرة عین خواهر کرم باشد خواهر بار در رافع ضرر آنها و با هر که بهترین نان خورشی است و آشامیدن سه درم آن با عسل جهت گردیدن عقرب و سائر هوام و مضطه آن با هر که و زیره جهت درد دندان و کلواکتال آب معصرون جهت رفع بیاض و شب کوری و معوط آن بار و عن ایروما جهت اخراج فضول رطوبی بسیار از دماغ و قطور آن در گوش جهت رفع ثقل سامعه و با شیر جهت تسکین وجع آن و ضماد آن با عسل جهت اورام صلبه و عرق النسا و رجوع و رک و بار و عن زیتون و زیره جهت برآمدگی ناف اطفال و رفع ریاخ جوف ایشان و با سریق جهت تحلیل اورام بلغمی و با کدوم جهت وجع و رک و ضماد مطبوخ آن در حمام جهت جرب و حکه و زقان و رانجه بخور آن و انتراش بدن جهت گردیدن هوام و آشامیدن مطبوخ شاخه های آن با مثل آن عتاب که در چهار مثل آن آب جوش دندان تا برع مد جهت تصفیه خون غلیظه یا لخمیه مؤثر و کل آن مهمل مره عود اربلغم اما ضعیفتر از اقیتمون و

تویتر از خاشا چون در منقال آنرا با سرکه و نمک بپاشند اسهال سودا و یلغم نهاید و در اربول و حیض کند و عصاره کل
تازه آن منحل در مغل در طرف زبان و لاله و قلاع دهان در آخر علت و مرای آن با شکر و یا عمل و بن متورک کنند و منقال
آن در دفع معوم و امراض بارد و قوی الاثر چون شب و وقت خواب مقلد از یک منقال آنرا بخورند و بخوابند و مل و امت
بر آن نمایند منع صعود انحراف بدماغ و نزول آب پیچشم نماید و ذهن را تقویت بخشد و رنگ رور انیکو گرداند و روغن کل
آن پتهائی با جمیع اجزای آن بن متور مقرر جهت جمیع امراض بارد و مانند فالج و لقوه و ریشه و استرخا و واجاع ظهور
و مفاصل و خصوصاً قوتی و امراض نواحی معدیه و اما بهتر از روغنهای دیگر و تخم آن در جمیع افعال قوی تراز برک آن و
مفتح سد و در افغان و بوقان و مهبی باه و خائیدن آن ممکن در دندان و معرک اشتها و چون در نان داخل نمایند دفع ضرر
ماکولات و معین بر باد مبرورین و معتبر مضرر نه مصلح آن سرکه مقلد از شربت آن تا پنج منقال است *

* فصل در الصاد المهملة مع الفاء *

* صفراشون * بفتح صاد و سکون فاء و فتح راء مهملة و الف و ضم غین معجمة و سکون و او و نون * ماهیست آن اهم فرکی
مرغی است تویتر بکنج شک خاستری و رنگ مائل بزردی و سبزی و منقار آن باریک و دم آن اندک بلند و بران نقطه های سفید
و در موسم سرما بیشتر ظاهر میگردد و بر لب جوی و حوض نشسته صغیر میکند و دم خود را در آن حرکت میدهد بیشتر سنگ
ریزه و ریزه های خشت متخورد بر بی ابوالمی و بفارمی دم جنبانک و دپچه و بشیرازی مرغک شفا و پهن و موله
و کهنچ نیز مانند * طبیعت آن گرم و خشک در دم و گوشت آن تلخ با قوت تریا قیت * افعال و خواص آن خوردن
گوشت خام و بن متور محرق آن با ماء الهمل جهت تفتیت منک کرده و مانند عسر البول بسیار نافع و مل و قویست

* فصل در الصاد مع اللام *

* صل * اهم قسمی از ما را است که روی آن مل و ریاشد و کویند شنیدن آواز آن کشند است

* فصل در الصاد مع المیم *

* صبیغ * بفتح صاد و سکون میم و غین معجمة و یفتح میم نیز آمد و لغت عربی است بیون فای قو تمیون و بسریای قو موز
و بر روی دینون و بفارمی ارد و بشیرازی از دو پهنی کوند نامند * ماهیست آن و طوبی است که از کله بعضی اشجار تراش
میکند و متجمد و خشک میکند و صمغ عربی قوی و طبی ذکر آن مذکور شد و میشود و مراد از مطلق آن صمغ عربی است که از
درخت ام غیلان که مغیلان نیز نامند حاصل میگردد و بهترین آن زرد مائل به سفید و صاف شفاف براق آنست که چون در آب
اندازند و زمانی بنام منتفی نکورد و تمام آن کد اخته شود و چیزی از آن نمائند و کد اخته آن صاف و چسبند و باشد
و چون قطعه از آن را در دهان بگذرانند آن دکام پیچید و منتفی نشود بلکه کد اخته گردد * طبیعت آن در گرمی
معتدل و در گرم خشک و جالینوس گرم دانسته * افعال و خواص آن مغزی و ملین صل و روتا بضع و مقوی معدیه و امعاء
و حافظ استخوان و مانع رختن مواد دیمینه و رافع حلات و نکاباد و بده خاد و اسهال صغاری و جهت درد سینه و مرغه
و قرچه و رگه و خشونت خلق و رقصه رگه و سینه و تصفیه صوت و منع انصباب مراد از بی سینه و معین بر اخراج نفث چون قدری
از آن زیاد در دهان گذاشته آب کد اخته آنرا اندک اندک بکشد و غر و براند و یاد و حبوب و یاد و بده متوجه داخل کنند
و از در منقال قاسه منقال آن جهت اسهال و سنج امتا مجرب و بریان آن بار و روغن کل سرج قاطع سیلان خون جمیع اعضا

است سواى رحم و برادر و حایس اسهال مداومت آن روزی یکبشال که هود با یک اوقیه روغن کافور تازه تا سه روز یا هفت روز بنوشند تا طبع نفث الدم و زنف الدم صکر و رویه و سایر اعضاى داخلی سواى رحم و بواسیر مجرب و بدستور یا شیر فزانه و شیره و ملائى آن با سفید تخم مرغ جهت موخکتى آتش و قطور آن با کلاب جهت رمل و سلاق و جرب بغایت مفید مضر سهل مصالح آن کثیر و کویند کلاب و صندل بدل آن صمغ بادام و حب الاس است

* صمغ البلاط * بفتح باء مؤنثه و لام و الف و طاء مهملة لغت عربى است و آنرا الزاق العجور و لزاق الرخام و بیونانى اسوندا بمعنی غرای العجور نامند * در ماهیت آن اختلاف است دیسکوریدوس گوید چیزىست که از حجر رخام و حجریکه از بلاد قومى آورند میسازند با سریشم جلود و صاحب منهاج گفته بعضى از آن معلى نیست و بعضى مرکب از صبر و دم الاخویس و علك البطم و انزروت و صمغ عربى از هر یک یکجز و از زبج مرجان که بعد از امت زجاج از هر یک نیم جز و بسیار نرم کوفته پخته با آب صمغ محلول سرشته و بر دواى کپکارسى میمالند و میبکنند و آنرا تا خشک گردد و هر چند خشک و کهنه گردد بهتر میشود و بندهاى گفته که آن نشاؤ بلاط مضاعف یغرى الجلود است که بسیار با هم میمالند و میسازند چندین روز پس دواى صاحب تحفه نوشته که نشاؤ بلاط الکوران و غرى الجلود است که بسیار مبالغه در کویدن و طایفه آن کرده بر دواى رخانهها میمالند و اند و سنگ نرش خانهها را که بلاط مهارت از آنست بدل آن مستحکم میکردند * افعال و خواص آن در در آن جهت التصاق موی زائد چشم و التیام جراحت تازه و منع آنرا از تفتیح قوی و مرید الاثر و آنچه صاحب منهاج بیان کرده در قلع بهق بسیار مؤثر دانسته اند

* صمغ الدامیثا * بفتح دال مهملة و الف و کسر میم و سکون باء مثناة تحتانیه و فتح ثاء مثله و الف * ماهیت آن صمغى است تلح مائل بر طبعی و صاف در غایت حدت و جیش تعلیمی گفته که از بلاد فارس خیزد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن ملطف و مسخن و محلل ریاخ و در مزاج و سایر افعال قائم مقام حائیت است مگر آنکه گوید انرا باده مانند آن نوست مقدس و شربت آن تا نیم درم

* صمغ الیاس * غل ائى است که از خمیر اردکنند مثل بغرات ترتیب دهند و در افعال مانند بغرات است و زمل کور شد

* فصل فى الصاد مع النون *

* صندل * بفتح صاد و سکون نون و فتح دال مهملة و لام معرب صندل بسین مهملة فارسی است و کویند لغت سریانی است و بیونانی خلوص طاقیل و برومی تلور یقا و بهندى چندین نامند * ماهیت آن چوب درختى است عظیم بقدر و درخت گردان و انبه و لیب و شاخهای آن افتاده بر روی زمین و ثمر آن درخوشه مانند حبة الخضر انطاکى گفته که بربک آن شبیه بربک گردان و نرم و نازک است و سه نوع میباشد یکی سفید لباى رنگ و آنرا صندل ابیض و بهندى چندین و درم زرد رنگ و آنرا صندل اصفر و بهندى ملاکیروسوم سرخ تیره و آنرا صندل احمر و بهندى رکت چندین نامند و مثبت آن اکثر بلاد هند و سواحل دکن و ترک است و بهترین از سفید و زرد آن آنست که خوشبو و گرم ریشه و صلب جرب و امس باشد و از سرخ آن آنچه تیره رنگ صاف کور شده و قوت آن تاسى مال باقی میماند * طبیعت آن سفید و زرد آن در سوم سرد و در خشک و سرخ آن در در و سرد و در سوم خشک * افعال و خواص سفید آن مغز و مقوی دل و زرع و رادع و قابض و با تریاقیت و محلل اورام حار و جالب مواد و آمییدن آن جهت خفقاى حار و تپهای تند صفر اوی

التهاب ومنع صعود انبساطات بدن و دماغ و بواسطه ضعف قوت حافظه و ذهن و دل و معد و جگر بتخصیص در محرور المزاج
بدن ستر طلا و نیز طلای آن با کلاب و قلیلی و خور و پیشانی جهت صداع حار و پنهانی و یا با نیم وزن آن انزروت با سفید
قنم مرغ بر پیشانی و صدغین جهت صداع حار و متغیر نزلات پیشم و ماثرها و پنهانی و یا با دویه بارده مناسبه جهت
خفقان و رجوع معد حار و رفع بد بوئی و نور و عروق و با آب برک عنب الثعلب و یا با آب حی العالم و یا با آب برک خفوه و یا با آب
طحلب و امثال اینها جهت انقراض حار و اورام حاره مانند حمزه و نارغاری و منع و تخنن فضول و بعضی در ابتداء علت و بالخاصیت
طلای آن موثر حرارت و خارش شدیدی در بدن بسبب تکلیف مسام و میل معد و بیاطن و رافع آن مرکه و روغنهای گرم و لطیف
و بغایت مضرباد و قاطع آن و مضبوط مصلح آن غسل و نباتات مقلد و رشوبت آن یکمته تعال بدن آن نصف وزن آن کافور و رب
اشنه گفته اند و بدن سرخ آن نصف وزن آن فوغل است و متدل سرخ در اخلاص مل کوره از تفریح و غیر آن شراب ضعیف تر
و طلا و توپتر از سفید و طلای آن جهت درد و حرارت و اورام حاره و تصاد آن با روغن زلیق جهت رفع تب و اعیا و با کلاب
جهت رفع قلاع و هان بدن ستر جهت درد آن قرشی در شرح قانون گفته که مستعمل در زمان مادر اضمه و غیر آن متدل
سرخ است و در مشروبات متدل و متقل جهت آنکه اتفاق بکند و اندر آنکه در متدل سرخ جز و جاری نیز است که نفوذ میفرماید
اجزای بارده را از خارج بدن داخل و جهت اقوی است فعل آن از سفید و رخا رج و چون با سفید نیست اقوی است از سرخ
درد داخل و صاحب شفاء الا سقام گفته که آنچه مشاهد کرده ام ما از اطباء است که استعمال میکنند متدل سفید را در
اسهال صفراوی و مرخ را در اسهال دموی و مرخ را با هم در اسهال مختلط با هم و صدع اند از تقیم آنرا چون بهما شامند جهت
بول و دم و حرقة البول و موصی که بجای متی خون انزال شود و معرج دانسته اند و لطای متدل با آب زنجبیل ترکیه بپند
ادرک نامند استعمال می نمایند و جوارش و حب متدل و خمیرها و سفوف و شربه و معجون و مغرغ آن در قریب از بدن مذکور شد
* صنوبر * بکسر صاد و نون و الب و لام و فتح و او و باء موحد و زاء مهمله * ماهیت آن انطاکی گفته اقراسی
است که در مغارهای بلاد یمن می یابند و سنجامی آورند و در اصل و حقیقت آن اختلاف است چنانچه در بول الابل مذکور
شد و بغدادی گفته که چیزی است که از مغارات جبال یمن بکشد می آورند شبیه بصغ و بونک مرودر که آنرا اقراس ساخته
می نروشد و بول الابل نامند و در حرف الباء مذکور شد و در وجه تسمیه آن بعضی گفته اند بول جانوری است قریب بپشه
کر به که آنرا و بر نامند چون دران مغارات بزل کند و غلیظ و منجمد و خشک گردد آنرا اخذ مینمایند و ثواب مرحوم نوشته اند
طن غالب آنست که این درائی باشد که بپند و سلاجیت نامند و بعضی گویند ابوال تیموس جلی است که در مغارات بر
چنگها مجتمع میگردد * طبیعت آن درموم گرم و خشک و در دوزخ نیز گفته اند * افعال و خواص آن قاطع اسهال
و ضیق النفس و امراض بارده و جهت اند مال جراحات خبیثه جمیع حیوانات و قطع سیلان خون و تحلیل اورام نافع
و حمل آن قاطع حمل و بواسطه ضعف کوراند و طلای آن با عمل با طول مدت مقرر بدن مصلح آن روغن گل
* صنوبر * بفتح صاد و نون و سکون و او و فتح باء موحد و زاء مهمله لغت عربی است و از زه نیز بسیاری از رند و بر روی
بقطایون و یونانی و بلو غیطون نامند * ماهیت آن در وصف میباشد ذکر رانی ذکر آن در نوع میباشد یکی بستانی و آن
درخت بزرگی است قریب بچنار و برک آن شبیه انشیا طه قوی و بخلال بلند و بقدر یک شبر و همز تیره و رنگ و ثمر آن بشکل دل
چهره و بقل و دل کومند و زکریا زان و شبیه به شریفه که ثمره نه نیست و خاوه خانه و بعد رسیدن و خشک شدن از هم شکافته

میکردند و خشبی است و مغزی ندارد و ماکول نیست و درخت آنرا بغار صبی نامند و در آنجا جو و بشیر از می کاج و شمر آنرا پر کاج نامند و را تینچ صمغ این است و در م جبلی که در سر دهم بهم میرسد و شمر این نیز ماکول نیست و از مطلق آن مراد اینست و درخت این شبیه بد رخت ابل و بسریانی از رند نامند و چوب این چرب و بجای شمع و چراغ و مشعل میسوزاند و قطر آنکه از این بعمل می آید رقیق تر و قابل المنفعت تر از شربین است و انقی آن نیز دوتوع است یکی کبیر و چلغوزه و ثمر این است و در شربین واقع است آذریجان و بعضی آنجا از ملک روم و کشمیر و غیره بسیار بهم میرسد و در م صغیر و آنرا اتوب نامند و ثمر آنرا قضم قریض و عامه اهل شیراز آنرا فرستنی نامند اما ثمر یک معروفة است نزد عامه اهل شیراز و عراق چلغوزه فی الحقیقت از اقسام با دام است نه از انواع صنوبر زیرا که در آن صنوبر بهین و بی مغز و ثمر چلغوزه مغز دارد و مغز آن اندک باریک قتیله شکل بقدر اندک و ماکول کوچکی و در غلافی اندک صلب که بدست شکسته میگرد و ثمر آنرا چون در آتش اندازند بعد از گرم شدن منشق گشته آوازی کرده و دانه های چلغوزه از میان خانهای آن چسته بر می آید و نیز نوعی دیگر از صنوبر می شود و درخت آن متوسط در بزرگی و کوچکی و خوش منظر و آنرا نوش نامند و برگ آن اندک بهین و مشرف متشعب خوش منظر و زنان اهل اصفهان و ایران در وقت خنابستن نم کرده بر پشت دست گذاشته بالای آن خنای می بندند و خوشه میگرد و در شربین اشاره بدان شد و درخت صنوبر را خزان تمیاض و حکیم میرنجید مؤمن نوشته که ثمر آنرا ثمر بی مغز و قطران از بون تر از قطران شربین است و ماده آن کوچک و بزرگ میباشد کوچک آنرا صنوبر صغیر و تنوب نامند و ثمر آن مثل دل کوسفند و از آن بزرگتر و مغز آن با تلخی و سفید و بی پرده و رقیق سرخی و قضم قریض عبارت از آنست و در سمنان کثیر الوجود و را تینچ صمغ آنست و برگ آنرا صنوبر کبیر گویند و در کیلان یافت میشود و بسیار بزرگ و مغز ثمر آن را با صلااح آنجا چلغوزه و در رخت آنرا درخت چلغوزه نامند و ثمر آن بقدر باریکی و مغز دانه های آن مثل قضم قریض و بالید و تر و شربین تر از آن و در عراق چلغوزه مغز میوه را گویند که از بحرین می آورند و ظاهر آنکه چه در صفات مثل آنکه است و درخت آن بقدر زرد آلود برگ آن همیشه سبز و آنکه و ثمر آن بقدر رختها و لوله مستطیل و در طعام شبیه با آن و مغز دانه آن دراز و باریک و با پرده مرخی که ملاصق مغز بادام است اختلاف حب صنوبر که بی پرده و سرخ و بالید و تر و کوزه و ثمر است و قول حکیم رحمه الله علیه تا آنجا که مثل قضم قریض و بالید و تر و شربین تر از آنست و درست است و عبارت بعد از آن که در عراق چلغوزه مغز میوه را میگویند که از بحرین می آورند و ظاهر آنکه با شکر تا آخر اشتباه محض و غیر مطابق واقع است زیرا که آنکه و قضم آن نه چنین است و آنکه در حرف الالف مع النون مذکور شد و نیز نوشته که ظاهر اصغراس فرنگی عبارت از آن باشد این نیز اشتباه است و اصغراس بد و صاد موهله و در آخر آن سین است و در مع الالف و الصاد ذکر یافت و بالجملة بهترین آن تازه و سفید بالید و چرب آنست * طبیعت آن در سوم گرم و خشک و در دوم نیز گفته اند و برگ و پوست آن گرم تر و خشک تر از مغز آن * افعال و خواص آن آشامیدن برگ و پوست آن جهت در دل و جوارحت شش و قطع رعان و خون جراحات تازه و یک مثقال از لحار برگ آن با ماء العسل جهت علل کبد و ورم و غلظ آن و خشک آن با آب سرد حا بس بطن و در ور آن مدمل مواضع ضرب رسیده و با آب گرم سوخته خصوصاً الحای نوع ذکر آن که اقوی است درین امر و بطلای مضبوط لحار برگ آن با مرد اسنک و دخان کنگر جهت التیام قروح ظاهر جل و سوختگی آتش و با موم و روغن مورد جهت اندمال قروح ابل آن نرم واقع بظاهر جل و با زاج مرغ جهت قروح خبیثه سابعه و عمل بطبع آن جهت

رفع اعیار کچلی و چرک بدن و عفونت عروق و جلوس در آن جهت امراض رحم و مثانه و مضغه بطبیع آن با سر که جهت دردند آن و بشتر آن جهت اخراج مکیه و ادرار حیض یا نکر ارجل رد خان آن مانند دحان کهد و قطران است در دفع جهت ریختن موی مرده و ابرو و کد اختن مای و تا کل آن و دمعه و ضعف بص و سلاق و جرب نافع و غماد بزرگ تازه کوبیده آن جهت نوب الادم جراحت تازه و جوب آن که بدن متورج و حساسیتی و عشیبه استعمال نمایند مؤلف تل که نایب مناب جوب چینی در علت آتش و امانال آن دانسته و چون ریزه نموده با سر که بشویند و مضغه بدن نمایند در دندان را تسکین دهد و همچنین جوب آنرا چون درد مان نکند ارنه و پوست بیج آن نایب و میخند و در انتقال آن جهت اسهال و سحر مغید و در آن جهت سوختگی آتش و آب گرم و رفع الم ضربه و سقظه نافع و حب صنوبر که در دوزم کرم و در اول ترو ترو آن نایب سال باقی است **افعال و خواص آن** مبهی و مشهی طعام و قوی اعصاب و اعضا باه و متغی مد و کما ریاح مزید حاده و جهت فالج و قوه و خدر و کزاز و عشه و تر و رغه و اوجاع مغاصل بارده و امراض جگر و رتبان و استسقا بود در کده و مثانه حاد و از حرارت مرده صفرا و لعوق آن با غسل هر روز مقل ار سه متقال جهت نایب و عشه مجرب و جهت امراض رغه و تنقیه آن از اخلاط غلیظه و تقویه کرده و سوره کهنه خصوصاً با در شاب مغید و آتش مبدل آن با نضم خیار جهت ادرار نمودن بول و منع قرحه کرده و مثانه و با عصاره بقله الحما جهت تسکین درد معده و تقویت بدن و ضعیفه و رفع وطوبات فاسد و مضایح ترو تازه کوبیده با پوست آن با طلا که صاف کرده و هر روز مقل ار چهار رقه آب بر اینوشند جهت معال مزمن و قروح رغه و مد اومت خوردن حب صنوبر که با جهت استحکام اعضاء مسترخیه و سختی گوشت شراب آن که کوبیده و آب انکرواند از مایع نزلات و سرفه و هاضم و طالع اسهال را موی و استسقا و صماد آن با افستین بر معده جهت رفع مغص آن مغید معال ار شربت از حب آن تاد و درم و از عصاره آن سه دریم و از طبیع آن یک اوقیه و حب صنوبر بطبی الهضم و مضر و زین و مصلح و معنی مصلح آن سکنجبین و نوا که حاضمه قابضه است مانند انارین و به و موافق میوردین و در ایشان محتاج بمصلح نیست و در امر باه با کچیل و غسل بهتر که مغوی آنست و باید که زیاده از نیم اوقیه که یک یک آنه تنقل نمایند زیاده تناول نکنند بدن آن در تقویت باه شقاقل و حب الحلب و در علل معده و احیای حب الفار و حب صنوبر صغار مهمل بعضی است بسبب قوت قبضی که دارد و جهت امراض مینه و کرده و مثانه ترو ترو از کبار و در سائر افعال مانند آن و انکار آن باعث مغص و التواء امعاء مصلح آن در آب گرم با روغن کچیل خمسانه آن آنست یکر و ز و کرم سبزی که در درخت صنوبر بهم میرسد در سهبت مانند ذرا بیج است و از خوردن آن زبان و کام و حلق و ررم کلد و معده و روده بمانیز و در تمام بدن سوزش و حرارت بهم رسد و ضعف عظیم رود مد علاج آن علاج ذرا بیج است

فصل الصاد مع الواو

صوف * بضم صاد و سکون و لو و با فارسی پشم نامند * طبیعت سیاه آن و کرم تر از سرخ آن و از سفید بسیار کرم و تر و مجموع آن در آخر دوزم کرم و خشک و بهترین آن نرم و خالص آنست **افعال و خواص آن** سرخ آن جهت شری بیعیل و کاد سرخ آن در شراب گرم تر کرده جهت رفع سرفه و نزلات رقبه و خرد سینه و ارجاع ضربه و سقظه مجرب و با روغن گل سرخ مختل او را و تریاق زخم ملک دیوانه کزیده و پوشیدن جامهای پشبین معین و میخند بدن و مورقین خارش و صلب کنند عجل امت و انزالش آن جهت صاحبان نفوس نافع و متورق مغمول و غیر مغسول آن در خواص مانند شعر

است جهت قروح ولحم زائد نافع.

صوف البحر * بفتح باء مرحد * و سکوحا و راء مفهملین * ماهیت آن چیزی است شبیه بشمش که از صدف بزرگ
 غلیظی که سر آن عریض و طرف دوم آن مائل بباریکی و زائده زون شکافته و شبیه بشمش و اندرون آن مائل بزرگی و صرخی
 و در جوف آن حوایی ایستاده و از راه شکاف آن صوفی برمی آید * **افعال و خواص** آن جهت تطع اسهال و مضاد آن
 جهت نزف الدم هر عضو سریع الاثر

* فصل اول المضاد مع الالف *

است *

ضمان * بفتح هاء و الف و ثون بغارسی گوشتند و گوشتند و بره ماده آنرا میش نامند و يعرف اطباء هم مطلق گوشتند است
 ماهیت آن معروف و از جمله حیوانات ماکول است و نسبت بحیوانات دیگر بسیار نیک و قابل تعلیم نیست

و از کمال بلاد بر سر ذایع خود می ایستد و رحمت و اضطراب نمیکند و همین یک وجه حلیت لحم آن و امثال آنست از
 حیوانات ضعیف النفس و الادراک زیرا که حیوانات قوی ذکی الحس و الادراک عند الذبیع حرج و الم بهیادرمی یابند
 و نفس آنها را تعلقی بدن آن خود و نفس ذایع میباشد و لهذا اکثر حرام شد * **الف** در شروع شریف و ذایع انسان حیوانات اکثر
 قبی القلب میباشد و بهترین آن یکساله و در ساله آنست که غریبه باشد و چهار ماهه و زیاد * **ازان** غلیظ و کثیف و مولد خلط
 فاسد و گوشت کردن رشانه و حوایی آن بهتر از گوشت سایر اعضاء آنست * **طبیعت** آن سرد و گرم و تر

* **افعال و خواص** آن سریع الهضم کمر الغلظ و مولد خون متین و مقوی و ممغن بدن و مزایق ترین لحم برای بدن
 انسان و دل و جگر و کبد آن مقوی دل و جگر و معده و کبد و مدامت خوردن مغز سر آن مورت بلاد و نمیان و غور کردن

گوشت آب مهرای آن با هر که غسل که مل و امت بر آن نمایند و غلظت منجمد بدن یا شد بغایت مقوی بدن و مانع غشی
 و رافع خفقان و لا عری بدن و بلع نمودن پیه آن بعد از ذبیح که منور سرد نشد * و همچنین کد اخته نمیکرد آن جهت هر قدر
 و در دینه و ضیق النفس و حرقة البول بسیار مفید و گوشت کرما گرم ذبیح کرده آنرا چون بر اعضاء غریبه وصل مدهد و بعد
 که تازه باشد به بدن و چون سرد گردد تبدیل نمایند بزرگی و در درازا نائل کند و مانع تورم و زخم شدن گردد و بدن ستوف

یوست کرما گرم آن که اعضاء بدن میچند و مضاد گوشت موخته آن جهت جمع حیات و عقارب جراثیم و با شراب جهت
 کلب کلب و اکثال خاکستر آن جهت رفع بیاض حین و طلاهی آن با هر که جهت بهی باغ و زهره آن گرم و خشک و جالی

آثار و اکثال آن جهت بیاض بتهائی و با با عمل و طلاهی آن جهت اقسام توب و غسل سر آن جهت حرارت و بریه خصوما
 با عمل و زخون آن کرما گرم جهت حله و جرب و منع ابتلاء اعضاء موخته در ماعت طلاهی و سر کین آن بسیار گرم و خشک طلاهی

و مضاد آن جهت تحمل اوزار و استعفاء و انقیام زخمها و باعوم و روغن کل کد اخته جهت سوختگی آتش و با سر که جهت
 شری و ثل لیل و لحم زائد که توت نامند و سوختگی آتش و داحس میرب و مضاد د و کلاب خمسانید * آن جهت انقباض و خراج

و مدمل میرب و شراب احتخوان سوخته قیزی آن قاطع اسهال و هیلان خون و خاکستر هم آب جهت داء النعلب طلاهی و منقول
 محرق آن حایس اسهال و درایم و دیار طاعون استعمال گوشت آن جهت آنکه بسیار مولد خون است جائز نیست و غلیظ تر

و کثیر الفضول و بطی الهضم تر از لحم معز است و هر که و آبکا مه ملطف و رافع ثقل آن و هر که اراده تبرید بدن آن کند
 در آنها طبع نمایند و یا با قرا و طوط و یا کتک و یا حاق و یا با آنها بخورد *

فصل فی الضار مع الیاء الموحدة *

* **ضرب** * بفتح ضاء و باء موحدة مشددة بغیر ی و هم و ی و ی و ی کوه نامند و شاید کوه غیر آن باشد * **ما هیت** آن حیوانی است که چکنتر از کوه و مایس میاهی و زردی و دنباله آن بسیار کوهانه و درشت شبیه به درخت سرو * **طبیعت** آن در سوم گرم و خشک و مابین رول و حر و رن است در حد ک کیفیت * **افعال** و خواص آن گوشت آن مقوی با و رجا نر نیست و تر و الزاج را استعمال آن جهت آنکه مکر با هست و غلبه احتیاج یابد که با سر که طبع نمایند تا مهر شود و با زیت و کشنوز و زرد کرمانی و عرق نعناع خیسبانه و مطیب نموده با کاسنی و مغز کاه و بوقول بارد و دیگر بخورند و آنکس که سر کین آن جهت رفع بیاض عین و نزول آب در آن و طلای آن جهت کف و بهی و تنش با سر که اگر قوی باشد و با آب اگر ضعیف و ضاد شقی گردد آن جذب بیکان و خار و موم جانوران سمی و طلای پوست سوخته آن مررب و بیسی عضو بدن بیکه اگر قطع کنند صاحب آن متاثر نمیکرد

* **ضرب** * حرجا * بفتح ضاء و هم باء موحدة و عین مهمله و فتح عین و مکن راء مهمله و فتح جیم و الف لغت عربی است و حل و جفا و ریز کوبند و کنیت آن ام عامره است و یونانی قسیمی و روبریانی بد و نابا و سی گفتار و یونانی و بد کنه ترس نامند * **ما هیت** آن حیوانی است بزرگ مانند کرک و نروما و میباید و در ریشا و رولن لنگی میکند و در وجه تسمیه و لنگی آن گفته اند که چون رطوبت جابجاست آن از ایزر آن زیاده است لهذا میلک و کوبند و بسبب آنست که جانب چپ آن کوتاه تر از راست است خصوصا ماده آن کوبند بسبب حیلۀ خود در اچنان میباید تا بصر دم و حیوانات دیگر اندازسانند چون پیر کوه و اعرخ شود و آنرا متصف با عرج و مورب آنرا بر جانموده اند و آن حاضر مانند ارنب میشود و نیز مانند ارنب یکسال نر آن قوی القوه و یکسال ماده آن میباید و عوام میگویند یکسال ماده و یکسال نر میباید و در وقت نری مفاد و میباید و در هنگام مادگی میباید و ضعف القلب و کثیر الجماع و حریم بران میباید و بسیار از حنظل میترسد اگر شخصی در مدت یکروز از آن میکوزد و نیز از خواص آنست که اگر مک در بدن ایستاده باشد و مایه آن در شب ماهتاب بر زمین افتد و گفتار در زیر آن برود که سایه مرد در دم مستغرق باشد مک خود را از بالا اندازد و گفتار او را بد و در روز بسبب گرمی هوا بسیار گرم و میباید و شب قوی و گوشت آن حرام است نزد امامیه و ابو حنیفه و نزد مالک مکرره و نزد شافعی حلال * **طبیعت** آن در آخر دم تا اول سوم گرم و در اول دوم خشک * **افعال** و خواص آن آیزن طبع آن یعنی جلوس در آن که زنده آنرا دعت و یا بسته در دیکه بزرگ دهق کشاده اند از نر که در آن آب نجوشان باشد که شبت و نخود و روغنهای مناسب نیز در آن باشد و هو آنرا بپوشند تا مهر شود پس صاف نموده در ظرفی بزرگ که غلیل تواند در آن نشیند کنند و غلیل در آن نشیند اما باید که آنمک را گرم باشد که برداشت آنرا داشته باشد تا آن زمان که رو به مردی آورد جهت اوجاع مفاصل و تمرد و کزاز و استرخا و عرق النساء و تقرص و ریح غلیظه مفید و در قرابادین آیزنات آن مذکوز شد و در ستور قد عین بدین آن که در آب با دمان مناسبه طبع دهند جهت امراض مذکوره مفید و خوردن گوشت آن جهت رفع برودت معده و حجات و بلغمیه و سوداویه و زردی رنگ رخسار و اوجاع بارده و خوردن خون آن رافع جنون و خوردن نمک درم از چرک گوش آن مورت جنون و زهره آن نمیدرم مسهل اخلاط ثلثه و مضر ریه مصلح آن عمل و اکنتال آن به بای جهت حدت بصر و جلای غشاوه و بیاض آن و طلای آن بعد از کندن موی

زائد بلك چشم مانع روئیدن آن و با موزن آن روغن اقحوان که در ظرف مس سه روز بگذارد پس طلا نمایند برپایض
عین و نزل آب در آن در ماه در روز زائلی سازد و مجرب و هر چند این روغن گفته شود بهتر است و جگر سوخته سائید آن
نرم اکتلا جهت روشنائی چشم و زهره آن نزول ماع در چشم را نافع و تقریب چشم نمایند و طلای زهره آن با پیله شیر
جهت جلای بشره و از آله کلف و آب خوردن در پوست آن دافع ترس یک دیوانه کزید و است از آب رچون از پوست
آن پیمانده سازد و جرب را بآن پیچمانند مانع فساد آنها و فساد در اعصاب و جلولس بر پوستین آن مورث ابنه و رافع نفرس
و زیاج غلیظه و مفاصل و جلول محرق پوست تھمک و حوالی آن بازیت جهت رفع ابنه و یک ستور مالیدن آن بر مقله
و حوالی آن را چون بسایند و بر حوالی مقعد بمالند نیز همین اثر دارد و از ماده آن بالعکس و مورث ابنه است و بستن پوست
ضبع ماده بر شکم زن حامله مانع اسقاط آن و طلای مغزاق آن بازیت الاتفاق جهت نفرس عظیم النفع و نکه داشتن دندان
آن با خود مانع فساد دیوانه بد اند و آن و خصیه نمک سود آن بقدر یک مثقال با آب گرم جهت درد جگر نافع

فصل الضاد مع الجیم

صباح * بفتح اول و جیم و الف و جیم * ماهیت آن صمغ درختی است خاردار و شبیه بلهان مائل برخی و براق
که از جمال عمان میآورند * طبیعت آن در درم گرم و خشک * افعال و خواص آن صمغ آن جهت بردن گوشت
زائد جراحت و التیام آنها و با عمل جهت اورام باره و مستی اعصاب نافع و در شستن جامه و کتان بهتر از صابون و زودتر
سفید میگرداند و بعضی سریدن آن میگویند و بکسر ضاد هم نرمنا نیست که طیور و سباع مانند شروع و قتب دفع سمیت از خود

فصل الضاد مع الرائ المهملة

بدان میماند

صمغ * بکسر ضاد و سکون را مهملة و را بفتح ضاد نیز آمده لغت عربیست و یونانی فوفوقس و سریانی ضر و ابرومی
عشایش و بغارسی در خشک و رازی در حار و کبیر گفته که بغارسی اریسه و نیز گفته اند که درخت کلنگور انا من و صمغ
آنها بغارسی حسن لبه و پند لبان گویند و جوهری گفته که حسن لبه صمغ ککام است * ماهیت آن درختی است
شبیه بد رخت بلوط و عظیم و اطراف برک آن مائل برخی و نرم و ثمر آن در خوشه مانند بطم و دانه آن بزرگتر از آن
و چون بر سر خار و برک آن مرغ گردد و منبت آن جبال حجاز و یمن و بلاد هند و غیر ما است و صمغ آن در ابتدای ظهور
مانند دانه گندم باشد و آهسته آهسته بزرگ تا بقل رخیزه گردد و از آن لبنی لزج میآید شبیه بقیق دفع کرد و واضح آنست
که درخت آنرا ککام و صمغ آنرا حصی لبان جای نامند و معروف بدان و خوشبو شبیه بهوی مصطکی و لادن و بهترین آن
آنست که مغیل مائل برخی و چون در آتش اندازند خوشبو باشد و اگر در بنشورات مستعمل و در حرف الحامد کور شد
طبیعت شاخ و برگ و بار آن گرم و خشک و گرمی آن زیاد از خشکی و گفته اند گرم در مرم و خشک در اول
افعال و خواص آن در جذب قوی است و جهت سرفه بار در سیلان و طوبات از دهان و رحم شراب و فرج و حابس
بطن و آب مطبوخ آن که صاف کرده و با شکر بقوام آورند جهت خشونت خلق و سرفه بارد و درد دهان و قلاع نافع
و مریع الاثر و مضغه آن جهت درد دندان و استحکام آن و از آله بلغم و سفیدی آن و چون با روغن طبعی و هند و در
کوش بپکانند جهت درد کوش و ذرور آن جهت قلاع دهان و عصاره آن معقی قوی و یک ستور طبعی اطراف تر و تازه آن و
مخرج بلغم از معدن بدون مضرت است و برگ آن خوشبو و آسمان طبعی آن بقدر سه اوقیه جهت رفع درد تھمک و چون

برک و اطراف تر و تازه آنرا بقدر یکتضه بسوزانند و خاکستر آنرا با آب سکو طبع دهند پس صاف کرده صاحب و جمع خا سوه
 بنفشه درد آن زائل گردد و ساحت و مجرب است در روغن حب آن خوشمرو و میخف و محلل بلغم و ریاح و جهت مغص و تقویت
 معد و جرب حیوانات و بقیه شربا و طلا و بدل روغن آن روغن حب البطم است و در روچوب سوخته آن طاع نزنبا ادم
 جراحات خصوص قروح و قلع و صاحب اختیار است بدیعی گفته که آنچه از مکه مغظمه می آورند آنرا رب
 الضرو نامند در همان نگاهداشتن آن در حال دردن را تسکین دهد و ضمغ آنرا در خو شبوئیها داخل مینمایند *
 ضمیر * بفتح ضاد و کسر او سکون باء منثنا تحتانیه و عین مهمله و کوفه که آنرا شریق نامند و شتر آنرا بخورد * ماهیت
 این برک نباتی است مد و رو مجوف مائل بزردی و زلع و در قعد دریا بهم میرسد و موجه بسا حل میآورد * طبیعت ان
 گرم و خشک * افعال و خواص آن جارس در طبع آن و بدستور نطول آن جهت درد مفاصل و طلا و آن و بدستور
 شستن بدن بدان در حجامت جهت جرب و حکه مجرب دانسته اند و بخور آن جهت زکام و التیام جراحات سریع الاثر
 و بوی آن چون ستور از آن بخورد هرگز فربه نشود جناب اقدس الهی در وصف اهل جهنم میفرماید قوله تعالی لبس لهم
 طعام الا من صریع و بدان آن در تفاسیر مذکور است *

ضمیر * بفتح ضاد و سکون را و عین مهملین بفارسی پستان و پند می چوچی نامند * ماهیت آن معروف است و آن
 هضم مصبانی قابل اللحم است که در آن شمر تگون میباید از برای خوردن بچه آن و بهترین آن فربه پر شیر از حیوان
 جوان فربه است که لحم آن نیکو باشد و زیور ترین آن برعکس آن * طبیعت آن سرد و خشک با لذات بسبب مصبانیت
 جوهر خود و بارطوبت بسیار * افعال و خواص آن چون نیکو هضم نماید مایع الغذاء و اگر هضم جود نماید مولد خلط
 خام بلغمی است از برای پروریدن و مرطوبین مصلح آن آنا و به و صطکی و خولنجان و در بیان نمودن آنست و در مجرورین
 محتاج با صلاح نیست و مد و طول زنان و زیاده کثیف و شیرایشان و جهت دفع خمار و کسکه در معد و اوشرا و با اخلاط
 حاد و صفرا و زهرا حریفه موجود باشد *

ضمیر * بفتح ضاد و سکون عین و ضم باء منثنا تحتانیه و سکون را و عین مهمله و ضغابا بس بفتح اول و دوم و الف و کسر باء
 موحده و سکون یاء منثنا تحتانیه و عین مهمله نیز آمده لغت عربی است و بفارسی سفید نامند * ماهیت آن قوی کوچک
 و خربزه نارس است و نیز نباتی را نامند که شبیه است به لبون آنچه از آن بیروزی زمین ظاهر است نیز و آنچه از آن زیر
 زمین است سفید و شیرین * افعال و خواص آن برک آن طاع با و بیخ آن که در زیر زمین و سفید و شیرین است
 محرک باه و ماکول و ماحد صفا است و بیجهت نیکوئی طعم در کفک و ماست داخل میکنند و بخور آن

ضمیر * بفتح ضاد و سکون نا و ال و عین مهملین بفارسی و لرغ و شیرازی یک و بترکی قر باغه و پند می کند نامند
 * ماهیت آن معروف است حیوانی است که در زیر زمینها نمناک و آبهای استاد و جوهای بسیار به هم میرسد بری
 و نهری و نهری میباشد و از مطلق آن مراد نهری است و بری آن از سموم قتاله است * طبیعت انقسام آن در سوم سرد
 و در اول خشک و اصل آنست که خالی از حرارت قویه نیست * افعال و خواص آن نهری ان سموم است از قبول دفع
 فاسد بافسد و مضمضه بطبع نهری آن جهت درد دندان و غذا دشق کرده آن جاذب بیکان و خارا و امثال آن و سوم

کزند کان بقوف و قاطع میلان خون و التیام دهند از زخمها خصوصاً در زخم خنجر که آن را زخم تیرجهت داء العلب و طلای آن قانع دندان است بی الم و وجع و مایع موزان نیلین آتش و دماغ محرق آن قاطع غزف الدم اعصار نفورج آن قاطع و عاف و بستر طلای آن بر پنهانی و جمعی که طلای خون آنرا مانع بر آمدن موی دانسته اند اصلی ندارد و گفته اند چون ران ضبع را بر بوسمان بندند و کمی که الماس خورد با سکه بکشد پاره های الماس بدن چسبند و بر آید و چون اطراف و احشای آنرا انداخته با پیله کرده بزمهر اخته روغن آنرا جمع کنند جهت بواسیر حار مجرب دانسته اند و قسمی از ضلع که در باینا شتر بیه مبرسد سوزیمار کوچک چون آنرا با هموزن آن دانه بنده بسوزانند اکتحال آن جهت نزل آب از مجرب است و مضغه بطبع آن جهت وجع اسنان و گفته اند چون آنرا بد نصف بشق کنند یکی را در آفتاب و یکی را در سایه خشک نمایند آنچه در آفتاب خشک شد است سم است و آنچه در سایه ملایم است و ای آن و هر که ضلع اجامی سوزید و زرد و یا سیاهی از مرصفت که باشد و یا سرخ تیری را بنفشه و در او روزی و مینی و قند نه آن عارض گردد پس بدن او سیاه کند بود و سیاه است که متورم گردد و قوی و درم احشاد رد دل بهم رساند پس بمر درگاه از خوریدن زرد و سیاه آن سقوط اشتها و لا پس جشای حامض و قسا در ک بدن و قوی و غنجان و وجع قوا و درم شکم و ساقین بهم رسد و ملایم آن قوی فرمودن با آب و احک و آب شبنم مطبوخ با ملح بعدیکه نقی حاصل گردد و بمحام رفتن و آشامیدن سکنجبین و اسفید با جات بادار چینی و دوائ الکرم و دواء اللک و آشامیدن شراب و هر که خلایق با بدن از آن نهم است که او را استسقا و یا سقوط

استان عارض نکرد

فصل الفصاد مع الیم
 * ضمیر آن * بفتح صاد و کسر میم و فتح راء و همزه و الف و نون و آنرا ضربان و ضربان و ضمیر آن نیز نامند * در ماهیت آن اختلاف است اکثری آنرا شامسفر میخوانند و رنگ آن سبز است نه چون گرمائی و بعضی فودانج نوری و بعضی حمام و بعضی گفته اند گیاهی است که در بادیه میرود و در حجاز اکثر الوجود و خوشبو و واحد الراء و بعضی گفته اند نوعی از شبنم است که صنفی از بقوم باشد و بسیار خوشبو و بهترین آن تازه خوشبو دانسته * طبیعت آن آب گرم و خشک در درم و بعضی سرد دانسته اند * **افعال و خواص** آن کثیر المنافع از برای امراض بارد و زکام و فساد آن جهت قلاع و صرخه خنجر آتش و بوییدن آن که کلاب بران یا شبیه باشند مقوی دماغ مجرب و المزاج است

* **باب شانزدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها طاء مهمله مشالک است** *

فصل الطاء مع الالف

* **طائیسفر** * بفتح طاء و کسر لام و سکون باء مساقه تحت نبه و سین مهمله و فتح فاء و راء مهمله * در ماهیت آن اختلاف بسیار است بعضی گویند آن پوست درختی است که از بلاد هند آورند اندک از در چینی ضخیم تر و صلب تر با اندک حلاط و خوشبوئی کمی و اشقر و چون کهنه کرد دمانل بسیاری شود و گفته اند عروقی است با رنگ بیرون آن اغبر و اندرون آن زرد ربوی آن شبیه بوی زعفران و با قوی و تمیزی و شاید زرنب باشد که بهندی طالیس پتر نامند و آن برک درختی است با رنگ بیرون آن اغبر و اندرون آن زرد رنگ * **طبیعت** آن مختلف القوی با جوهر ارضی غالب معتدل و گرمی سردی دمانل بحرارت و خشک در درم و بعضی گرم و خشک در درم دانسته اند * **افعال و خواص** آن جهت تقوی و فالج و نفث الدم و نفث الم و حبس مبلانات و اسهالات بواسیر و قروح و امعاء و مضغه بطبع آن با سوز

جهت در دندان و نگاه داشتن آن در دهان جهت قلاع سفید آن و صفا آن خشک کنند و دانه ها و سیرمق را ضربت آن
تا یکمقال بدل آن چهار دانه و وزن آن کون و نیم وزن آن اهل و کوبند بدل آن بوزن آن سنبل و نیم وزن سادج
و کوبند اهل و مقل مساری آن مضر و نه مصلح آن عسل است *

* طایفه یاقوت * بفتح طاء الف و کسر لام و سکون یاء مثانه تحتانیه و ضم قاف و سکون و ا و ر نون لغت یونانی است و بعضی
صغریه فارسی مس است و روی عبارت از آنست جهت آنکه در معدن مس بهم میرسد بدون صناعت بشری * ما هیت آن

مصنوع و غیر مصنوع میباشد غیر مصنوع آن مسی است زرد رنگ شبیه به رنگ مصنوع مرکب از مس و روح توتیا را ز نافتن
با تش و کوفتن بمطر تیره سیاه نمیشود و بخلاف سائرا اقسام مس و مصنوع آن مسی است که مکرر کداخته در بولک و کد دران

اشنان و جوشانیده با شند ریزند و چون قدری رصاص اضافه آن کنند آنرا آنجاس صیقلی نامند و کوبند جسد است مصنوع
از اجساد سبعه که طلا و نقره و مس و آهن و سرب و قلع و روح توتیا که بفارسی هفت جوش و پهنی کا نه نابل * طبیعت

آن در آخر سوز گرم و خشک * افعال و خواص آن با قوت سمیت و چون منقشی از آن سازند و موی را از آن بکشند
دیگر بر نیاید و چون قلابه از آن سازند هیچ ماهی از آن خلاص نشود و چون گرم کرده در آب اندازند هیچ حیوانی

از آن آب نخورد و چون از آن آئینه سازند و در خانه تاریک صاحب لقه در آید و آن نظر کند رفع علت آن شود
* طایفه ووس * بفتح طاء و الف و دو و ا و اول مفصوم و دم ساکن و معین مهمله بهندی موزانند * هیت آن طایفه است

معروف خوش رنگ با ثبات مختلفه و براق و دم آن بسیار بلند و چتری چون بردارد بلند کند و از آن شبیه با و از کربه
و نرنگ بزرگتر از ماده آن و خوش رنگ و خوش منظر تر از ماده آن و دم ماده آن کوچکتر و ماده آن در سالی یکبار تخم کند و در

* طایفه گوشت آن * در آخر دوزم گرم و خشک * افعال و خواص آن بغایت صلب و غلیظ و بطایفه الهضم و مری و خلط
غلیظ کثیف و کوبند معوی معده است و آشامیدن مرقه سفید با ج آن جهت درد پهلو و ذات الحجاب مفید و خوردن گوشت

و پنبه آن معوی باه و مرقه لحم آن که با سداب بسته باشند جهت درد معده بارد و قولنج و ریاخ غلیظه و درد مغایر بل و ستور
نطول آن و طلای پنبه آن بر کرم و زکرم و مقعد و معرک و ده و طلای پنبه کداخته آن با آب و سداب و عسل جهت قولنج و درد

معده و طلای خون آن با انزروت و ملج جهت قروح خبیثه که بیم اگله باشد و طلای سرکین آن با قوت جلا عسل و جهت
تألیل و رفع جمیع آثار و طلای استخوان سوخته آن جهت کلف و تغیر رنگ برص سفید و آشامیدن زهره آن بقتل درد و دانه

بتنهائی و یا با سنگین و آب گرم جهت حبس اسهال و در وسطاریای مزمن و طلای آن با سرکه جهت کزیدن هوام و قروح
و رفع آثار و با انزروت جهت قلع بیاض و زرد و سوخته آن ملجم جراحت و سوزن آن معوی دندان و جالی آن و کوبند

چون دنباله آنرا در رکوزه کرده بصورت اندازند از صمغ منقال آن فریب یکمقال نازی شبیه طلا بهم میرسد و آنکمال آن
در رفع بیاض عین و امراض آن از میروبات است و گوشت آن بسیار گرم مصلح آن با زیر و گفته اند مصلح آن همچنین گوشت

هر حیوانی که صلب و ثقیل باشد آنست که بعد از ذبح سنگی سنگین بقل رتقل آن حیوان بر پا های آن بندند و معلق بیا و بیزند
یکروز و یکروز تا سه روز پس پاک نموده شسته با سرکه معرک اطبع دهند و با روغن تنارول بسازند و باید که غیر صاحبان

قوت معده و مری تا دندان نخورند و کوبند که از خواص آنست که چون طعام مسموم را بپزند برقص و فریاد آید و نظر کردن
آن بر طعام مسموم یا عیب کسر قوت سمیت آنست

طبا شیر * بفتح طاء و زحیاء موخه و الف و کسر شین معجمه و مکرر باء مثله تختانیزه و را ع مهمله بهندی بنس لوجن و تبا کیون
 زور نامند * ما هیئت آن چیزی است شبیه بکرمه ای نی که از جوف نوعی از نی که بزبان هندی ترله بانس نامند و از نی
 قویتر و از بانس کلان باریکتر و نازکتر و کرمه های آن در دورد و در تناوت و دودست میشود و در طرف رنگبور و نواح سهل
 که در سمت مشرق و شمال میرشد آباد و از بنگاله واقع اند بسیار بهم میرسد و درین ملک کاغذ باد از همین بانس
 میسازند و آن در ابتدا رطوبتی است و رقیق و پند ریج منعقل میگردد و آنچه از آن در جوف آن انعقاد یافته و نی آن خود
 بشود شکافته و با مردم شکافنه برآورد و باشند شبیه بعقل ذکر و نی واستخوان نرمی است و چون در آب اند از نی سخت تر گردد
 و بعد خشک شدن سفید صاف و بعضی آن شفاف باشد و این بهترین اقسام است و این را بهندی بنس لوجن گویند و آنچه
 از آن ریزه شده باشد بعد شکافته شدن و با خوب منعقل نشده باشد آنرا کوبیده و خمیر کرده قریصا سازند سفید غیر شفاف نرم
 زرد شکن میباشد و در آب حل میگردد و این در مرتبه دوم است از خوبی و شبیه شده که کاهی برای سهولت اخذ آتش در
 نیستان آن میزنند و با آنکه خود بخود آتش در آن می افتد و ندها سوخته و شکافته طبایع شیرها بر آمل بعضی سوخته ریزه شده
 و بعضی نیم سوخته و بعضی نا سوخته در دست در میان ندهای سوخته و خاکستر افتاده میباشد بعد سرد شدن دانهای طبایع خوب
 آنرا چیده بر می آورند و آنچه ریزه شده و نا سوخته است چلچله نموده کوبیده با آب سرشته اقرص ساخته خشک مینمایند
 این بعد از آنست در خوبی و آنچه سوخته و ریزه شده است علم است و گفته اقرص میسازند و این خوب سفید ندها باشد بلکه
 خاکستری رنگ است و خالی از بورقیت و حدیث نیست و آنرا مغشوش بکن و استخوان سوخته و بعد کوفته مینمایند و فرق
 با غیرات و میامی رنگ و نقل آنست * طبیعت آن در دود سرد و در دود گرم خشک و خشکی قسم اول از دود کمتر و دوم از سوم
 و شمع الریش مرکب القوی دانسته با توت قابضه * افعال و خواص آن مفرح و مقوی دل حار و بار د و معده و جگر حار
 و مسکن التهاب و عطش و قی مفرای و اسهال و دوی و حار و متحلل و مجفف و طوباب بارده مرخمه معده و جهت
 اوزام حار و چشم و غفغان و غشی و تقویت اعضاء ضعیفه از حرارت و حیات حار و حاده و عطش مغروط و خلعه خارا با آب
 سرد و جهت قلاع و بثور و قروح خصوص بنور و قلاع دهان افعال غر با و در و رابتنائی و یا با اندک برک کل سرخ
 و نبات سفید و در و ر آن جهت استحکام دندان و سوختگی آتش و با سکنجبین جهت رفع توحش و غم و کرب و التهاب مغین
 و معوطان بار و من بنفشه جهت تقویت با صره مجرب الما و ملامت آن مضربه و مصلح آن مصطکی و عسل و کوبند مضربه
 مصلح آن صبر و صاب و با عمل مصلح آن در سردی و بدن آن بزرگواران مقدس است آن تاد و درم بدل آن بوزن آن
 تخم خرنوبه بود و نصف آن ساقی و کل محتوم و سفید و این بهترین دانهای آنست و کوبند بدل آن کاغذ مصری
 سوخته و عصاره لیمه و لیمه و تخم کاهی و صبه وزن آن تخم خرنوبه و چهار وزن آن بزرگواران است و در قریب این کبیر
 جوارشات و حب و سفوفات را قراض و لغو قات طبایع ذکر با نیت

طبا قی * بضم طاء و فتح باء و حاء و الف و نون و لغت اندلس طابق و یونانی قویتر و افغاری اسپر غم یا بانپی نامند
 * ما هیئت آن نباتی است که در اندلس قبل از آنکه غایت یافت شود بجای غایت پسته آن استعمال میشود و در جوار
 بهم میرسد و در نوع میباشد کبیر و معتبر کبیر آن بقل و قیامتی و برک آن شبیه برک زیتون و از آن اندک ببلند تر و باریکتر
 و نازکتر و مزاج سرد و چسبنه کبی و سهوکت و کرا لهبت را تسه و تلشی و تندی و شیرینی و این را طبایع متین و شیرین را صفت مین

نامند جهت آنکه از افتراش برک آن براغیت و هوام میگزیند و مخیر آن بقدر یکشهر و برک آن نرم زود شکن و یکی آن
مانند بزرگی و نرم و بی بزوبالند که شیرینی را بن گریه ارائه نیست مانند آن * طبیعت آن گرم و خشک در آخر دم
و در عوم بزرگفته اند و گرمی آن زیاد از خشکی آن و قوت آن نامدنی میماند * افعال و خواص آن کل صغیر آن
مقوی کبد و جهت اوجاع آن و تقویت بد را و زایل تپه و رفع حاد از ضعف و اندر اربط و تقویت حصه و دفع موم خصر
هم عقرب شراب و مضاد اربط و عصا و کلی و برک آن مسهل اخلاط مستقر که برق و جهت یرقان و مغص و اوجاع رحم و حمیات
گهته و جرب و حکه و اندر اربط و اخراج جنین بقوت و بد ستور و جلوس در آن مقدار و شربت آن تاد و مثقال و چون کل تر و تازه
آن را در زیت صلیح در منق و بنوشند جهت ناقص و قشر یرق و حمیات در و ریه نافع و مضاد برک صغیر آن جهت صدع و جراحات
و نهش هوام و با هر که جهت صرع و بلغمی و بازیت جهت کزاز و رفع تب و جرب و حکه و افتراش برک آن خصوص منتن آن
جهت گریز ایندن هوام و پیشه و قتل کیک و بد ستور و خین بد آن و تحول عصاره آن مسقط جنین در ساعت و صنعتی
از آن که قریب بآب میرود و ساق آن غلیظا مابین کبیر و صغیر و در آن رطوبتی که بد ستور و بلغم نیست و ثقیل ارائه تر
و بد بو تر از هر دو صنف و ضعیف العمل تر از هر دو راحت

* طبیب هیم * در قرآین دین کیومرث کور شد
* طحال * بکسر طاء و فتح حاء و الف و لام لغت عربی است و بفارسی بر زو و بیتی تلی نامند بکسرتا و منشاء فوقانی و کسر لام
ممن و در زیاد منشاء تحتانی * ماهیت این معروف است که عضوی است نرم و ضعیف کبیر و در ک واقع در جانب چپ زیر قلب
و آن او عید هودا متولد در کبد است برای ریختن بدی از آن بعد دفع قبول از معد و برقم معد و از معد و جهت انتباه آن
بجوع برای دهاست معد و داخل شدن قدری از آن در خون برای تغذیه بعضی اعضا و صلیبه چنانچه بتفصیل در کایات
فن طب مدکور است و تکرر آن از دم سوداوی است و آنچه میگویند که فرس طحال ندارد نیست چنین مانند آنکه میگویند
که شتر زهره ندارد و آن مثل است برای سرعت و جلاد قفس و عدم حرارت و جسامت شتر بهترین آن حیوان فربه
جوان اعلی است جهت آنکه رذات آن کمتر است از حیوان یر بری و شیخ الرئیس گفته بهترین همه طحال خنزیر است
و طحال طیور بدترین همه * طبیعت آن بار دیاس * افعال و خواص آن بیتی الهضم ردی انکی موس مولد خون
هوداوی و در رر خون خشک آن ملصق و طامع نرف الدم جراحات تازه و مصلح رذات آن خالص نبودن از عروق
و باروغن بسیار و دنیوریه یختن و بالای آن شراب رقیق آغامین است پند آنکه طحال از اعضای مفروده است یعنی در بدن
هر حیوانی از یک طحال بیش نیست و لیکن اطباء فرنگ میگویند که پند رت متعدد دنیورید و غده و در بدن بعضی حیوانات
تا پنج عدد و شنید و شد که اطباء فرنگ شکم سکی را شکافتند و رجوف آن پنج عدد طحال یافتند و نیز شنید و شد که طحال
مکی را برید و بر آوردند و باز آنرا ملتئم ساختند و آن سک تا مدتی زنده بود

* طحلب * بضم طاء و سکون حاء و ضم لام و باء مؤنثه و بوزن تغل و کسرا و ول و موم نیز آمده و بوزن زبرج لغت غربی
است و بحرانی طحلیا و یونانی اویسون و برومی و یونیا و یفاری جغرافیه و جامخواب بک و بشیرازی جل بک و یا صغای نی
جل وزغ و بهندی هوال نامند و در شکل معروف بکائی است و کسکه که آنرا بهندی کتال دانسته محض توفهم است جهت
آنکه کتب طحلب الصخر است که خرازا الصخر باشد نه طحلب الماء * ماهیت آن سزی است که بالای آبها حوض

آبهای ایستاده که آنجا بنابر آنها نباتات مانند غنایه و آب جو و یا و حوضها اکنون میباید و بعد قسم میباشد آنچه مستند بر و از هم متفرق است مسمی بنظر از اما و طحلب یعنی است و آنچه مانند ریشه متصل بهم و بر لب جو و یا بهیاء میباشند غزل اناء نامند و آنچه متراکم مانند نم باشد خروج الضاد ع گویند و در آبهای ایستاده و تکرار میباید بهترین آن آنست که در آب شیرین نگویند میباید * طبیعت آن در دوزخ مرد و در قوت قابضه و قبضه نوری آن زیاد از اجزای است * افعال و خواص آن ضاد آن بنتهائی و یا با آرد جو جهت خمس الدم از هر موضعی که باشد و باد مرغ و تحلیل او را م حاره و تپه های حاره و نقرس و تپل و فتق اطفال و چون در روغن زیتون بچربانند در تلین عصب قوی الاثر و چون در روغن زیتون بچربانند بلع نمایند و آب کرم بالای آن بنوشند و قوی کنند در اخراج زلوی در کوی چمید و مجرب و آشامیدن خشک آن حابس افعال مراری و آشامیدن نوع درم آن مقداری کرم با سه چهار دانه لفل و تللی تبا کوی خشک که بهیاء را با آب غلیان نرم شود و حسب بمته صبح ناشتا و در وقت جهت طحال خادث از کثرت خوردن بقول نافع تا که دفع گردد و مرجه بزرومی سنگهای دریا متکون شود بسیار قابض طلای آن حابس سیلان خون اعضا است *

فصل الطاء مع الخاء المعجمة *

* طحشیقون * بفتح طاء و کسب و خا و کسر شین معجمه و سکون یاء مناة تحتانیه و هم فاف و سکون و اولون طحشیقون نیز نامند بمعنی قومی است * ماهیت این درای می است از جمله بتروعات که در بلاد ارمن پیکان را با آن آب میند * زخم آن کشند * میباشند برک و نبات آن شبیه ببرک کبر و بر شیر و بغایت تند * افعال و خواص آن ضاد آن جهت قوی نافع و گویند حلیت با د زهر آتست شراب و ضاد کردن بر موضع جراحت آن * فصل الطاء مع الراء المهملة * طراء ثیث * بفتح طاء و و الف و کسر ثاء مثلثه و سکون باء مناة تحتانیه و ثاء مثلثه بمعنی زب الارض و زب الراح است و زب بمعنی ذکر است * ماهیت این نیا تیسست خشبی شبیه بفطر و در زمین فرو رفته و سرخ و سفید میباشد و کلاه آن مانند برک میچید و منبت آن بیشتر نخود زار ما و زبرد رختان و سرخ آن شیرین طعم و قابض و ماکول و سفید آن تلخ و غیر ماکول * طبیعت آن در دوزخ سرد و خشک * افعال و خواص آن بسیار قابض و قاطع و حابس افعال و سیلان خون و عرق و مقوی کبد و معده و دافع و رافع استرخای آن و جهت اعیاء و ردع مواد حاره و تحلیل صلابات و تقوی مضاعف استرخیه شراب و ضاد ارجون با شیر و بنار و دوشیده طبع دهند و یا با دوغ ماست کار یا شامند جهت استرخای معده و کبد نافع مضرب مصلح آن شکر و متخین جل و مصلح آن بزرق و ناقل ارشیت آن تاد و درم بدل آن ثلث وزن آن به غص و د و ثلث آن قرون نصف وزن آن تشریض و صریق و عشر وزن آن و بقولی بوزن آن صمغ عربی است و افاقا نیز بوزن آن گفته اند * طراشته * بفتح طاء و راء الف و شین معجمه و فتح نون و هاء و آنرا جعفریه و عشبة العجول نامند * ماهیت آن غانقی گفته نبات آن در نوع میباشد یکی برک آن شبیه ببرک شلغم بری و از آن نازک تر و مشفق و مجعل و در رمزی شبیه ببرک کلم و بران غباری سفید رنگ و ساق آن تا قریب بیک قامت و بر بالای آن شعبهای کوچک و در اطراف آنها کلهای زرد مانند گل طباق یا گل کاسی و ریح آن سفید یا شعبهای بسیار و وصف درم نیز شبیه بدان و رمزی آن مائل بزردی و ساق آن از آن کوتاه تر و باریکتر و شاخها و شعبهای آن زیاده منبت آن اجام و مواضع رطبه * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص صنف اول آن انکحال عصارة آن راقع بیاض عین و در آن امر قوی الفعل و آشامیدن هم میر نبات آن دافع نفخ و ضعف

ب
ن

ط
ر
ا
خ
و
ن

ب
ن

کند و طحال را مستغادرین و حال و صفت درم نیز جهت رفع بیاض قوی اللفعل و مویح الاثر و لهذا آنرا اعشمة العجزول نامند *
طراخون * بفتح طاء و راوا الف و ضم غین معجمه و غم ثاء مثله و سکون و و نون * ماهیت این شمع آبن بیطار نوشته
 که این نبات را رازی ذکر نموده و قوهی نامیده و گفته بعضی مردم آنرا قوهی نامند و نبات آن شبیه به شاختی است و برگ آن
 شبیه به برگ نباتی که زعفران شمر آنست و سرشاخ آن بزرگ و در طرف آن تری میآید و رنگ آن نبات را مشغورن و رازی
 گفته حشیشی است که در میان کندی میروید و آنرا میلت می نامند و صاحب فلاحت گفته که شاختی است کوتاه بسیار سبز
 که با برگ نازک و یاریک طولانی می باشد و کاه بی برگ و عروق آن طولانی غلیظ است و پوست آن نیز غلیظ و بر سر شاخ آن
 تری شبیه به زعفران و در میان آن تشهار آن را مشغورن و لذیذ و خوشبو است و هیچ آن شیرین و آنرا با شاخ آن مشغورن
 * **افعال و خواص آن** * آنکستال آن جهت منع کثرت در موعهین و خاندن و خوردن آن نیکو کنند و بوی دهان است
 * **طراخون** * بفتح طاء و راوا الف و کسر غین معجمه و سکون یا و مثناة تستانیة و نون و بعضی آنرا طراخین و بعضی قونوس
 نامند * ماهیت این نباتی است که چک بر روی زمین بقدر یکسوز و زیاده و کمتر از آن بی برگ و بر شاخهای آن ثمر بقدر
 دانه کدو و شبیه به آب انکور کوچک و اطراف آن نیز و کثیر العدد * طبیعت آن گرم و خشک و سرد و خشک نیز گفته اند
 و نبات تا به * **افعال و خواص آن** * آشامیدن و دانه آن با شراب جهت اجهال و سیلان و طوایط رحم مزمنین نافع
 و بعضی مردم آنرا کوبیده و در حب و اقراس ساخته عند الحاجة استعمال مینمایند *

* **طراخون** * بفتح طاء و راوا الف و کسر غین معجمه و ضم یا و مثناة تستانیة مثل د و سکون و و نون لغت یونانی است
 بعضی شبیه به پیش جهت آنکه راحته برگ آن در خرف میماند بیش میباشد * ماهیت آن در قسم است یکی بزرگ و برگ
 و ساق آن مانند اسفودق و ریون و مانند ک زغی و صمغ آن مانند صمغ عربی و در جزیره افریطش بسیار بهم میرسد و درم
 که چکتر از آن در سواحل دریای بهم میرسد و بی برگ و بسیار بلند نمیشود و بر شاخهای آن دانه های سرخ بسیار بقدر رکند می
 و در آن باریک * طبیعت آن درموم گرم و خشک * **افعال و خواص آن** * یک مثقال از هر دو نوع آن با شراب
 مفتت حصاة و در رحیص و مخرج جنبین شراب و حولا و صفا و آنجا ذب خار و بیگان از بلون و کوچک آن قابض و جهت حبس
 اجهال و سیلان حیض و باقی سیلانات شراب و از دانه آن قاده دانه نافع است *

* **طرخون** * بضم طاء بفتح نیز آمده و سکون و را و ضم خاء معجمه و سکون و و نون معرفت ترخانی فارسی است و در یونانی
 طرخونی و در ویجی ارمیطون و یونانی میورینه نامند * ماهیت آن نباتی است معروف در بلاد ایران خصوص در فارس
 و در شیر از کثیر الوجود و مانند سبزه های دیگر از ارتفاع و بود نه و جرجیر که تره تیزک و مانند انبیا با نان و زیتون و غیره میخورند
 و در بعضی نباتی میباشد و نبات آن هم از ترش و هم از قلم شاخ آن بهم میرسد و در طعم آن حلاوت و قنوصت و عفو صفت و اندک
 حلاوتی است و خاندن آن ناشتا به نباتی فی الجمله خلد ارتقی در زبان بهم میماند و لهذا بعضی مردم پیش از آشامیدن
 مطبوخات مسهله به شمع میخایند طعم آنها خوب مجسوس نمیکرد و در طعم بزرگ نورسته بیل ترش شدی که بهندی میکت بیل
 و کوفته نیز مانند فی الجمله شبیه به آن است و لیکن حلاوت و طافت ندارد و در کثافت و عفو صفت بسیار بر این غالب و هیچ برقی
 آن تا تر حرا است و اصل فلاحت کوبند که چون تخم اسفند را در سرکه کهنه نشیمانند تا مزاج کبرد پس بکارند طرخون میکرد
 و نیز اگر در میان ترب کل اشته بکارند طرخون میورینه و بهترین آن هستانی تر و تازه آنست * طبیعت آن گرم و خشک

خسوس بری آن ریستانی آنرا در اول کرم خشک نیز گفته اند و با قوت مخدوم * **افعال** و خواص آن محل ریا
را خلاط مزجه و مفتوح سد و مقوی معده و مشهوی و مجفف و ناشف رطوبات و خائنین آن خوشبو کنند و دمان و مغیر ذایقه
و مخدر دمان و زبان و جهت قلاع نافع چون مدتی بعد از خائنین در دمان نگاه دارند و جهت اصلاح مرای و بائی و
طاعون و چون آب تازه آن را با شراب کادی حل کنند و بنوشند جهت منع آبله و خصمه و منع حمل و تولد آبله نافع
و آشامیدن آب بعد از مغف آن لذیذ نسیان مضر ترورین واکار آن محرق خون و طالع باه مصلح آن بقول باره و منش
سینه و مصلح آن غسل و طلع الغم و مصلح آن کرنس و مقوی فعل آن رازیانه است *

* **طریق** بافتن طوسکون راء و فتح فارالف بغار می گز و بختی چهار و بر روی موریتا و سرانی عرابی و نانی اریا و بوشا
و بعضی گفته بیونانی مورسقی و نامند * **ماهیت** آن چهار صنف میباشند یکی درختی است عظیم و برگ آن مانند برگ
سرو و این را بحر بی ائل و ثمر آنرا عذبه و بهندی نهی مائی و درخت آنرا سال نامند و درم درخت آن نیز عظیم شبیه
بائل و این صنف بری است و بی ثمر و سوم کوچک برگهای آن کم و کل آن سفید مائل بسرخ و در خوشه و نخل یعنی زنبور
صل آنرا در دست میبارد و ثمر آن مانند مازوی عطری و خوشبو و بهندی این را بری مائی گویند و چهارم ثمر آن بی
کل بهم میسوزد و نخل رحب شامل اند و سرخ مائل بسبزی و صباغان ثياب را با آن رنگ میسایند و این صنف در بلاد عراق
و فارس نموده شده و گفته اند و صنف میباشند بزرگ و کوچک بزرگ آنرا ائل نامند و بستانیست و ثمر آن مدور و عذبه
نامند و در حرف الف مع الناء المثلثة مذکور شد و کوچک آن بری و آن مخصوص باین اسم است و شکوفه این سفید مائل
سرخ و ثمر آن مثلث شکل و کزمازح نامند و بهترین آن آنست که در کنار آبهای شیرین روید * **طبیعت** آن در اول
سر در درم خشک و بعضی در درم نیز سرد گفته اند * **افعال** و خواص آن قابض و باندک قوت تجفی و زرد و محلل
و طبع بیخ آن بازیت جهت جذام حادث از درم سوم سبز رسد و آن داسر که جهت یرقان حادث از ضعف مراد و ضبط
و خمس صبرادران و جهت تفتیح سد در درم صلب جگر که هر روز می و پنج مثقال آنرا بنوشند مجرب و مفصله بطبع برگ
آن جهت تقویت لته و دندان و آشامیدن آن جهت خمس امهال و نزف الدم رحم و رفع سیلان و تسخیف رطوبات آن
مجرب و آشامیدن عصا برگ یا طبع لحا و باکل و باقیم آن نرم و کوچک کنند و طحال صلب بزرگ شده خصوصاً که در سر که
و انجیر طبع نموده باشند و جلوس در طبع آن جهت نزف الدم مقعد و رحم و بواسیر و شستن سر بد آن جهت رفع شمش
و صلبان که رشک نامند نافع و ضد برگ کوبیده مطبوخ آن با سر که جهت ورم حار و تحلیل صلابت طحال خصوصاً با شق
و سکنبیه و زین کبر و صبر و بد ستور و تکمیل بدن آن جهت طحال و در و خشک آن مجفف قروح و طبع و زخم آبله آتش و دخان
و بنور شاخ و برگ آن جهت زکام و اخراج زلوی در حلق مانده و خشک نمودن آبله و زخمهای طبعه مؤثر و گرفتن بخور
برگ آن سه دفع ساقط کنند دانه بواسیر و تالیل و خاکستر چوب آن با قوت جالیه و سفید و حوصله آن جهت استرها و خروج
مقعد و در در آن جیب قروح و طبع و سوختگی آتش و ثمر آن جهت نفت الدم مزمن و تقویت لته مسترخیه و فساد هوا

و کز بدکی و تیل و آشامیدن آب و طعام در ظرف مصنوع چوب آن جهت طحال مفید بد آن ائل است *

* **طریق** بافتن طوسکون یا عثنا تیتانیه و عاء معجه و آنرا بتارخ نیز نامند * **ماهیت** آن نوعی ماهی
است بقول ریکس و راندک زیاده بران و قاد و شر نیز روین و سفید رنگ و آنرا بغار سی حلوا ماهی نامند و در بحیره از

حبش از ناحیه آذربایجان و دریای فارس و بحرین و بعضی سواحل بنا در مانند پهلوی و غیره به هم می رسد نلس دار
و کم استخوان و نازک و نازد آن بسیار لذیذ و آرد آنک سود نیز مینمایند و باطراف میبرند * طبیعت نازد آن گرم
و خشک و در اول و نمک. سود آن در آخر دم * افعال و خواص آن متنه و میه و جالی و مقلع بلغم معد و ملطف
برای غایله و جهت حمیات ربع و تحریک باه میروید و مرطوبین نافع و در بعضی امزجه تلین طبع و در بعضی حبس مینماید
و مضر و مریض و بهترین استعمال آن آنست که با روغن بادام یا کنجد مقش نازد بریان نمود و باشد بعد تنظیف تام از
نلس و امعاء و راره و غیره و بار یک شسته و نازد آن بهتر از نمک سود آنست

* طریقت و س * بفتح ط و سکون را و فتح ف و کسر راء مهله و سکون یا و مثناة تختانیه و ضم دال مهله و سکون را و
و معین مهله * ماهیت آن دیسقوریل و س گفته عنبه کبریا لغسان اعجب شبیه بعضا و کما ذریوس و برک آن باریک است
شبیه ببرک فغود و در بلاد فلیقه کثیر الوجود است * افعال و خواص آن جهت نهش هوام نافع است
* طریقت و س * بفتح ط و سکون و ا و ضم ف و سکون و ا و ضم لام و سین مهله لغت یونانی است * ماهیت آن قطعی
لطیف نافع است جهت جسا و طحال و گفته اند خشک است

* طریقت و س * بکسر ط و ا و سکون یا و مثناة تختانیه و ضم ف و لام و نون ام یونانی است یعنی ذ و ثلثه اوراق * در ماهیت
آن اختلاف است بقول اکثر آنست که نامی است مشترک میان خند قوتا و نبات خصیه الثعلب و بعر بی مراد از حوامان
است و آن نباتی است ترسب بد ری و شاخهای آن باریک و سیاه شبیه با ذخیره برک آن مانند برک خند قوتا و در هر شعبه
سه عدد و کل آن بنفش و رائحه آن شبیه بعضی و سب آن در از و سلب و تخم آن مائل به بی و بازغب و مستعمل برک و تخم
آنست * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن مفتوح و مقوی و جگر و مل و بول و حیص و آشا مبلن
و و مقال از برک و تخم آن و از برک آن سه مثقال ببتیانی با آب سرد جهت ازاله صرع و رشوه و ابتداء استسقا و وجع
و جرم و عمار لبول و استسقا و جهت سهر و سوم هوام و چون بکوبند نبات آن را با برک و بیج و عصاره آن را بر نهش هوام
و زلز و وجع آنرا تسکین دهند و ستر و طول طبعی شاخهای آن و اگر بر عضو متروح و ناب و ع و سلم برسد در در وجع کند و بکزد
و بخورد آنرا آقا میند سه برک رسد و اند تخم آن با شراب جهت حمی مثله و چهار برک و چهار دانده آن جهت حمی
و مع بالخاصیه نافع و بیج آن از ادویه تر یا قیه و در معالجین کبار داخل مقدار شربت آن و در دم مضر کرده مصلح آن کثیر است
* طریقت و س * بفتح ط و کسر راء و سکون یا و ضم ف و سکون و ا و ضم لام و سین یا و مثناة تختانیه و سکون و ا و نون لغت
یونانی است یعنی ذ و ثلثه عناقید * ماهیت آن نباتی است بقل و شری برک آن شبیه ببرک ثیل و ازان و تری و کل
آن در طرف صبح سفید و در نصف روز بنفش و در شب سرخ تیره و بیج آن خوشبو و سفید و طعم و بوی آن مانند زنجبیل
و غلغله و ده کشیکه آنرا بیج تربید دانسته * طبیعت آن در آخر سوم گرم و در آخر آن خشک * افعال و خواص آن مقوی
معد و جگر و قاع اخلاط بارده و جهت خفان و رفع سوم نافع و آشا میند و در دم از بیج آن با شراب جهت اسهال بطن
و در در بول معد و شربت آن نادره و مضر و سف مصلح آن کثیر است بقدا دی گفته از ادویه سمیه است نزد اهل هند
و آن را ماریان دانسته اند و جالینوس این دوا ذکر کرده * فصل الطاعصع الغاء *

* طریقت و س * بفتح ط و سکون ف و کسر راء و سکون یا و مثناة تختانیه و لام و ا و س عی نامند * ماهیت آن

عده منقش است که در هر که بخته باشند و از غلبه قديمه است * **افعال و خواص آن** تلیل الغل و مقوی معد و حار و ممکن حدت خون و صغیر از جهت تهیای مرکبه بلغمیه و صفراوی و قطع نمودن حیض و سلس و بول نافع مضر امراض مرداری و اعضای عصبانی و قاطع باه مصلح آن شیرینیه است

* قصه لعل الطاء مع الالم *

* **طلح** * بفتح طاء و سکون لام و حاء مهمله در ماهیت آن اختلاف است گویند موزا که بهندی کیله نامند و گویند نوعی از ام غیلان بفتح غاء راست با صیلاح اهل بادیه و موز در حرف المیم مع الواو انشاء الله تعالی من کور خواهد شد و ام غیلان من کور شد * **طلح** * بفتح طاء و سکون لام و عین مهمله بفارسی بیمار خرم نامند * **ماهیت آن** شکوفه درخت خرما است در ابتدا ی ظهور و چون به قبل از یک شیر دریا کمتر یا زیاد و در حد شبهه بهایی بی مردم عرضی الوسط سر و ته آن باریک میباشد آن زمان غلاف آن منشق گردد و از جوف آن خوشه خرما سفید رنگ که دانهای آن از جوف خود ترویران کردی مانند آرد باشد ظاهر گردد و بر آید و بتدریج دانهای آن بزرگ و رسیده آن غلاف خشک و جدا گردد و بیفتد و آن غلاف را کفری و خوشه خام تازه از آن برآمده را ولین و بفارسی دانهای آن را غوغ و خرما و آن کرد را کشن و دقیق النخل خوانند و کشن درخت نرا تاباده و نزلد بعد از آنکه دوسه دانه ثمر نو آن را در جوف ثمر ماده کل داشته و بسته باشند خرما ی آن بالیده و بزرگ و شیرین و لجم نمیگردد و از ابتدا ی غورگی تا انتهای تمری مرآب او و اطراف آن را بهای بسیار است و در تمر اکثری من کور شد و نصف کفری در حرف الکاف مع الواو انشاء الله تعالی خواهد آمد و بهترین طلع از برای خوردن و تداوی از نخل نراست که در زمین و آبهای شیرین روئین باشد و دانهای آن کوچک و پوست آن سفید بود و قیوشت آن کم و تلخی نداشته باشد * **طبیعت آن** در اول سرد و در دم خشک * **افعال و خواص آن** مقوی معد و قاطع طبع و ممکن حرارت و حدت خون و آشامیدن خشک آن بقدر ریم اوقیه جهت رفع تشنگی و اسهال و تهیای حار و نفث الدم و نزف الدم نافع و در هضم و استراحت آن مولد قولنج و سعال و در دهنه و مصاح آن چربیه و کوشتها و شیرینیه و جوارشات مانند جوارش کمونی و فلانی و زنجبیل و میا و عدل و کشن آن با حرارت لطیفه و رطوبت فضلیه و لذت ابتیای محرک باه مردان و محرک شهوت زنان است * **طلح** * بکسر طاء و فتح لام و الف مد و ده * **ماهیت آن** آب انکور و جوشانیده است که طبع نمایند تا د و ثلث یا کمتر از آن برود و آنرا میبختند نامند و بعضی اعراب آنرا خمر گویند و بعضی گویند آب انکور و بعضی که طبع دهند تا آنکه نصف آن و یا بیشتر و یا کمتر بود و غلیظ مائل به سیاهی گردد و آنرا طلاء از جهت آن نامند که اعراف در خوب شتران با قطران و زیت میمالند و بعضی همه انعام خمر را بدین نام مخصوص میدانند و بعضی مثلک را * **طبیعت و افعال و خواص آن** نیز قریب بخمر و مثلک است و ذکر یافت می یابد انشاء الله تعالی *

* **طلح** * بفتح طاء و لام و قاف در آخر و سکون لام غلط است و بکسر طاء نیز آمده معرب از تلک فارسی و عبری کوکب الارض و عرق العروس و یسریانی فتح جشما و کوکبا از عانیز کوند و وریو نانی چشم و رن و فلون و سطر و یعنی کوکب یعنی کوکب الارض و درومی غوغ و طیه و بفارسی ابرک و یهودی نیز و بهندی ابهرک نامند * **ماهیت آن** جسمی معد نیست متکون که از زینق خالص و کبریت قلبی غالب بر آن ارضیت و بیس و فاعل انعقاد آن برودت و سه صنف میباشد یمانی و اندلسی و هندی و بهترین همه یمانی است و آن سفید نقره رنگ شفاف و براق میباشد است که خوب ورق ورق گردد و اوراق آن بزرگ و نازک سفید براق صدفی باشد و مائل به سیاهی نباشد و بعد از آن در خوبی هند است و آن در سفیدی

و نازکی کمتر از میانست و اندلسی که مغربی نیز باشد از همه پست تر و اوراق آن نازک نمیکرد و در یک آن با کبودت
و نیز گفته اند در صنف می باشد یکی صفاحی و ورق ورق میکرد و درم مانند سک حص و معدن آن جز در قبرس است و در
هند معدن آن بغض جاما است مانند نواح عظیم آباد و میگوید که احیاناً در بعضی قطعاتی آن قلیلی سیما با برمی آید
و مستعمل از آن مخلوط و آنست و چون پشتهائی احراق نمی یابد یا لایه لایه با پوشاد در کلس البیض احراق
مینمایند و دستور حطب و حل و اجزای آن در مقدمه مذکور شد * طبیعت آن در درم سرد و در آخر موم خشک و در
اول سرد و در درم خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن آشامیدن آن با ادویه مناسبه جهت اسهال دموی و
کبدی و نزف الدم همه اعضا و رحم و ذمه غطار با و تبهای حار و ریختن آن در روغن سیبیل و طلائی آن جهت قروح رطبه قصبه و اعشای
مغسول آن با آب بارنگ جهت نفث الدم سینه و رحم و بواسیر و یخچیل و طلائی آن جهت قروح رطبه قصبه و اعشای
عصبانی و اورام حار و یستمان و خلف انهن و بواسیر و حمله و جرب و مذکور و سایر اعضا و خور و جذام متفرق و رفع آثار
ضیای جلد بغایت مؤثر است و آشامیدن آن مطلقاً با خطر و مضر و سرزور کرده مصلح آن کثیراً و نفث کرفس و استعمال آن
با غسل را دفع نشیمت آنست با اعضای باطنی مقدّم از شربت آن تا نیم مثقال و چون مخلوط آن را مانند عصاره سائیده و مکور
با آب خالص غسل نموده و با صمغ عربی و آب حل کنند در اعمال نقاشی مانند آن بهتر از ورق نقره است و چون در آن
زعفران اضافه نمایند ورق طلا محلول باشد و باز نکار زمری رنگ و با صمغ دستقی رنگ کردند و چون با شب یمانی و
خطمی و مغره و مرکه و سفید قشمر مرغ و اعضا طلا کنند مانع سوزانیدن آن از آتش خود را در صناعت طلق را حلقه طلعی میداند
هرگاه آن گل آخته شود و دستور حطب و حل و احراق و دهن و اقراص کوک در قرا بادین ذکر یافت *

* فصل فی الطاء مع الیاء المثلثه و التحتانیة *

* طبر اند * بفتح طاء و سکون یا و فتح راء و همزه و الف و فتح نون و هاء و طشیر و مشهور نیز آمده * ماهیت آن نباتی است
مانند فطر و بزگر از آن در رشب مانند چراغ میل و خشک و تر و تازه آن سفید و زرد و خشک آن سرخ و رنگ منقطع می گردد
از طرف مانند اسفنج قطعاتی سرخ و رطوبت آن بد بود و نمیت آن اکثر زبرد رخت بلوط و زیتون و در سالی که باران بسیار
شود بیشتر میرود * طبیعت آن گرم و خشک در چهارم * افعال و خواص آن نفعی از آن تا حال ظاهر نشده و از
سوم قائله قریه است حتی بوبیدن و لمس نمودن آن و اجتناب از آن واجب *

* طین * بکسر طاء و سکون یا و نون بفارسی خاک و بهندی مٹی و بر بانی چشما نامند * ماهیت آن معروف است بهترین
آن طین حر یعنی خالص از آمیزش ریز و شور و زکریب است که از آب شیرین باشد و آنرا حرا زین جهت نامند و بفارسی
خاک رست نامند و لطیف ترین طین آنست که از آب شیرین جاری نه نشین شده باشد و طین نیل مصر بهترین طینان
انها را است * طبیعت آن مطلقاً سرد و خشک مگر خاک یک مصطکی و خاک کیک که در میان نمک بهم میرسد و یا مدتی در نمک
مانده باشد و خاک دریای شور و آبهای تلخ و کبریتی و شمی و امثال اینها که همه گرم و خشک اند * افعال و خواص
آن جمیع اسام آن تا بغض و حیض و رجالی و مسدود و حابس امهال و محمل او را و ممکن التهاب و گرمی مقتله و مقوی
اعضای مسترخیه از سوزی بسیار و حرکت عنیفه شراب و صمغ و ادویه پختهائی و یا با ادویه مناسبه و مرغت و آشامیدن آن
جهت سل نفث الدم و رشح امعاء و کزیدن آن بپسری و در اربع و موم و هوام و تسقین بدان جهت شحم امعاء و طلائی آن

جهت نبش افعی و کلب کلب و با سرکه و روغن کل سرخ جهت تحلیل و درم حار و چون خاک حر را با آب شیرین مرشده خشک نمایند و در آبهای کدر و شور حل کنند و یک انزال تازه نشین کرد در خالص و شیرین و اصلاح فساد آنها نمایند و چون با آب تلخ و شور مزوج شود عرق کشند عرق آن شیرین برای دل و غشائی که ملتی آفتاب بران تابید و باشد طلای آن جهت استسقا و تقویت اعضاء مسترخیه رمله و با سرکه جهت کزیدن هوام بپعدیل و غسل سربل ان منقی و اساخ آن و مقوی موی دراز کنند آن رخائی که آتش بسیار دید و باشد مانند خاک اجاغ بسیار میخف و منقی بشره و جانی بهی و رافع خشونت بدن و حکه و با سرکه جهت کزیدن زنبور و با قهر و طی جهت خنثایر و تحلیل صلابات و طلای خاک تنور با نمک و سرکه جهت رفع کپلی مرا طفال مجرب و رخائی که در نمک مدتی ماند و خاک ظرف کلبی که در آن نمک میگذاردند جهت تحلیل او را م بارد و را نچجاد ما میل و بنور نافع و با بول بز و یا شتر و با کرم محلل استسقا و صفا د کا و کل با سرکه جهت کزیدن عقرب و هوام و تحلیل او را م حاره و چون کلاب بران بهاشند و بمویند مقوی دل و دماغ و رافع خفقان و غشی و التهاب و عرق کا و کل که با کلاب و عرق کا و زبانا و امثال آن بکشند جهت تقویت قلب و رفع خفقان و دفع مل و حار بسیار مفید و طلا و صمد خاک برود نعل که هنگام زیاد تبی آن و بعد کمی آب خشک شد و باشد مقوی اعضاء محلل او را م همز منه و رافع استرخا و لا غری حادث از کثرت نفث الدم و در احادیث منع بسیار از خوردن طین وارد است مانند این حدیث که قال رسول الله صلی الله علیه و آله لا تأکلوا الطین فان فیہ ثلثة خصال تورث الداء و تعظم الایطن و تصفر اللون و قال صلی الله علیه و آله ایضا اکل الطین حرام علی کل مسلم و قال ایضا من اکل الطین فکانما عان علی قتل نفسه و مفر اصحاب حصاة ردین ان وضعف احشا است

* طین الابیض * ما هیست آن خاکی است سفید رنگ با غریت و نرم اندک چرب با چسبندگی کمی که در بعضی اراضی مخصوص جافا که طین حرا باشد خمر صا در زمین کوفه و حجاز بهم میرسد و آن رنگهای خاک خالص لزج چسبند است شبیه بطین خرا مانی * طبیعت این سرد و خشک * افعال و خواص آن جالی چرک موی سر چون سر را بدان بشویند و جهت قروح مزمنه و د ما میل و تحلیل او را م حاره و تسکین آنها در و ر و اطلا نافع و در سائر خواص مانند طین خراسانی است

* طین الازهر * طین مغر است که بفارسی کل سرخ یزدی و یمنی کبر و نامند و گاهی آنرا طین فارسی نیز نامند * طبیعت و افعال و خواص آن در مغر در حر و المیم مع الغین مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی

* طین الکحضر * بفتح مزه و سکون خا و فتح ضا د مجتبین و راء مهمله * ما هیست آن خاکی است سبز رنگ چرب بالزرج و چسبندگی که آزادگان که از توابع شیراز است می آورند و در بعضی از قطعه های آن رنگهای زرد و سرخ و سفید می باشد و بهترین آن سبز یکرنگ خالص آنست * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن زنان ایران او را بریان نموده در دانه میخورند و میگویند جهت طیش قلب نافع و شستن سر و بدن و آن مسکن حرارت و نرم کنند جل و مور و رافع چرک و شپش و باشین سوده آن بفرش و غیره که بران روغن ریخته باشند ناشف آید

* طین الازرقی * بفتح اول و سکون راء مهمله و فتح میم و کسر تون و یاء منثا تحتانیة نسبت بهرانی حماد و رها یا و یونانی ببلار نیمون و برومی فلا رمیان نامند * ما هیست آن گلی است سرخ تیره چکری رنگ یا نرمی و اندک چربی و غریت که بزبان نچسبند از سر و در طعم شیهه بخاک باشد و از ایران و از رومیه آورند و گاه بهر چربی از رومی نیز بهجاء

ا طلاق مینمایند و بهترین آن نرم امس چرب خالص مانی از سنگ ریزه و رمل چسبند ؛ بزبان طلائی رنگه آنست
 * طبعیت آن سرد و در اول خشک و در دم * افعال و خواص آن قابض و مغزی و مقوی قاع و حایس نوز الم
 و نفت الدم و رطوبن و رحم و ماعده و بواسیر و بول و بیضت قروح آنها و قروح و تلاح دهان و منع نزلات عظیمه منحل و
 بسوی سینه وضیعی النفس و سرفه و مل و حمی و ریوحات از آنها و جهت حمس اسهال شربا بسو رافع بیضت شدت تجفیغی
 که در او و ازین جهت نیز رادع ا ورام است و بیضت و بواسیر چون پیش از حد و ت آن چند روز زیاده را ن هنگام
 نیز یا سرکه و کلاب اگر تب نباشد و الا با آب و سرکه بشویند و برورم آن طلا نمایند اما ن یابند از آن ربا ا قاعها جهت کسر عظام
 طلا و در ور آن جهت حمس نوز الم کل اعضای ظاهری و تجفیغ قروح و طبعه مغیر مضر طحال مصلح آن مصطکی و کلاب
 مقدرا و شرب آن از نیم رم نادر و درم بدل آن طین مغره و طین حجازیست *

* طین الاصفی * بفتح اول و ممکن صاد مهمله و فتح فاراء مهمله و آنرا طین الصنم نیز نامند * ماهیت آن خاکی است
 زرد مائل بتیر که از میان د کوه حوالی قسطنطنیه آورند و رهبانان سکنه آنجا بران صورتی نقش مینمایند و گویند صورت
 بتا است و بعضی گویند نقش د بکر است غیر معلوم از قبیل طلسم و گویند چیز یست که بهندی آنرا پیوری نامند و اصلی
 نداد و زبر که پیوری چیز یست زرد سبک وزن مصنوع از بول بچه کاوتا ز زائده که بآن برگ درخت انبه خام خور آنند
 طبع نموده بعمل میآ و رند و اکثر مستعمل نفاشان است و مشهور است * طبعیت آن سرد و خشک * افعال و خواص
 آن قابض و حایس و جهت نفت الدم و نوز الم اعضای باطنی و قیام کبدی و قیام انده شربا بهتر یز اما یان است
 و در ور آن جهت نوز الم ظاهر و تجفیغ قروح نافع *

* طین الاقریطس * بکسر مزه و سکون فاف و کسر راء مهمله و سکون یاء منناه تختانیة و کسر ط و سین مهملین و اقو قرطون
 و قرطون نیز نامند * ماهیت آن خاکی است خاک تری زک باخسوند ربا نگشت شکسته کرد و در قوت شبیه شمش است
 و از آن بسیا وضعیف ترس و نرق میان مرد و بچشدن معلوم میگرد که تجفیغ این بآن حد نیست و غالب بران اجزای
 هوایه است * طبعیت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن جالی بی لدع و جهت قروح چشم نافع و تعایق آن جهت
 حفظ جنین و منع از اسقاط مؤثر و گفته اند مسهل و لاد است و نفاشان جهت ثبات رنگ آن در نقاشی مستعمل دارند
 * طین الاندلسی * بضم مزه و سکون نون و ضم دال مهمله و ضم لام و کسر سین مهمله و مشد و یاء نسبت * ماهیت

آن خاک سیاه کثیفی است * افعال و خواص آن جهت تحلیل ا ورام ضما و اخلاء نافع است *

* طین الجبلون * بضم جهم و لام و سکون و اورد ال مهمله * ماهیت آن خاکی است سرخ تیره رنگ امس که یوست
 حیوانات را بآن رنگ میکنند سرخ مائل بزودی میگرد و رنگ آن قیام و ثبات ندارد * طبعیت آن گرم و خشک و با قوت
 قایمه شد بد و منبله * افعال و خواص آن طلای آن محتال ا ورام و با آب برگ بارتک جهت اسهال نافع و خوردن

آن حائز نیست و ردی است

* طین البحر * بضم حاء مهمله و راء مهمله و مشد و بغاری خاک رست نامند * ماهیت آن بعضی آنرا شامل طین اندلسی
 و طین فارسی و بعضی خاکی که از سیراف میآ و رند و انسته اند و آن خاکی است رخسبک خالص و بسیار سبز شبیه برسیان
 و چون دزد دند آنرا خوشبو و خوش طعم کرد و آن را منخو رند کسانیکه معتاد بکل خوردن اند زیرا که مضر است این کمتر

طین الاصفی

طین الاقریطس

طین الاندلسی

طین الجبلون

طین البحر

انه اطمینان دیگر است و بعضی گفته خاک خالص از آمیزش یک درم و رطل و اشای غریبه است و بعضی از انواع طین قیولی و از اصناف طین الخراطین دانسته اند

* طین الحکمة * از مرکبات است و دستور صنعت آن در مقدمه و در قریب بادین مذکور شد بطرف شیشه و چینی و غیره جهت رفع ضرر از آتش و صدمات میماند و ضما آن جهت شکستگی اعصاب و تقویت استخوان و عصب مؤثر است
* طین الخراسانی * بضم خاء معجمه و فتح راء مهمله و الف و فتح عین و الف و کسرتون و یاء نسبت و انرا طین نیشاپوری و طین لاکل و طین الماکول نیز نامند * ماهیت آن کلی است بسیار سفید خو شیر و خوش طعم با اندک شوری و ضرر خوردن آن کمتر از خاکهای دیگر است و لهذا کسانی که عادت بخوردن خاک دارند از آن بخورند و بعضی بریان کرده بخورند و بعضی خام و بعد بریان کردن شروع آن اندک کم میگرد و در پیدا د اطفال بان برالواح مینویسند و بعضی مردم آنرا بریان نموده با گلاب شسته صاف و خالص آنرا اتراس ساخته خشک نموده تناول مینمایند و بعضی قدری مشک و یا عنبر و یا کافور نیز اضافه میکنند * طبیعت آن سرد و خشک و بعضی بسبب ملوحت آن اندک گرم دانسته اند * افعال و خواص آن تسهل خاهاص و با مصلط طیب آن بخورند که وجهت خوشبوئی نکند و تقویت معد و تسکین غشیان و رفع منع سیلان لعاب و آب از دهان و رفع خواب و رفع جوع کلبی و هیضه مهله که باقی و افعال و منع نزلات مفید خصوصاً که تربیت و پرورش باشد و سعد و از خرقه و کبابه و امثال اینها بکباب تر کرده باشند مغذی و شیرین آن از یک شغال تازه منقل و در ربع هیضه و از قیمة آن با آب سیب میخورند و یا بارب آن و با آب طبعی سعد و با آب سرد و اکثراً آن مصلح مزاج و مولد سد و حصاة و مضر معتادین بسد کبد و ماسا ریقا و ضعف کبد و مسالك ضیق و متک کرده و مثانه و لیکن بعضی از اطمینان دیگر است مصلح آن انیسون و قیسم کرنس است *

* طین دافستانی * بفتح دال مهمله و الف و کسرتون معجمه و سکون عین مهمله و فتح تاء منثاة و ثوانیه و الف و کسرتون و یاء نسبت * ماهیت آن خاکی است که از دافستان و قریب بدین بلک و شیروان آذربایجان آورند و الوان می باشد بهترین آن خاکی است کاهی رنگ خوشبو که از دافستان قریب بنواح شیروان آورند و کاهی آنرا مانند اطمینان دیگر میخورند و اقراص میسازند و این هنگام سفید رنگ املاص نرم سبک خالص از رمل و سنگریزه چسبند و زود در آب گدازند و میباید و بعضی از آن کبود رنگ و این در خوبی بعد از آنست * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن مغرغ قوی و رفع خفغان و غشی و سمیت اخلاط و تب و بانی حادث از اخلاط فاسده و در ماثر افعال قویتر و بهتر از طین مختوم و اکثر معتادین بکل بسبب کمی مضر است این را بخورند خصوصاً از آن عراق و عرب و لیکن معد و معدن لون است مصلح آن شستن و مشوی نمودن آنست

* طین الدقوقی * بفتح دال مهمله و ضم ثاف و سکون و او و کسرتاف و یاء نسبت * ماهیت آن خاکی است که از ناحیه دقوقی بلک و حلب آورند کبود رنگ با بویست قوی و بعضی از آن سفید رنگ سبک املاص خالص از رمل و سنگریزه و زود گدازد و آب و این بهترین آنست * طبیعت آن سرد و خشک و با قوت قابضه و اندک حرارتی * افعال و خواص آن مجفف و قابض و حائس انفعال و ناشف و طوبات معد و او را م مرکبه و حاره و زائل کنند و اسماخ بدن و موی شراب و طلاء و غسول و زنان معتاد بخوردن اطمینان بیشتر این را بخورند بجمای طین خراسانی و لیکن در مصلح رنگ است

و بمب اندک حرارتی که دارد خون را فاسد میسازد مصلح آن شستن و بریان نمودن و خوردن آن است بالای
آن خوردن شیرینی بالای آن و یا آن بمبار مضر*

* طین الرومی * بضم راء مهمله و سکون واو و کسر میم و یاء نسبت * ماهیت آن خاکستری است سرخ نیم رنگ و بعضی
سفید مانند بکودی و خوشبو و آن نوعی از طین قهرسی سفید است * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن
سفید و فایض غلای آن با آب با سنی محال و مانع ورم اجفان و خون آمدن از چشم و در سایر افعال مانند کل ارمنی است.
* طین شاموس * بفتح شین معجمه و الف و ضم میم و سکون واو و سین مهمله و آنرا طین شامیس و کوب الارض و کوب
شاموس و بریانی چشم شاموس و برومی فلاغاسامنی و یونانی ابو بریطس و یفاری کل سفید نامند * ماهیت آن چند
صنف میباشد صنفی سفید صناعی اندک براق و صاف شبیه تجر الجس و صنفی رمادی رنگ صفاتی نرم زرد شکن که در
آب زرد گل اخته کرد و این را یونانی اسطرا یعنی کوب و یفاری ابرک و پهنی کهری می نامند و صنفی بسیار سفید
نرم که چون بر زبان گذارند بچسب و زرد شکسته کرد و در آب زرد گل اخته شود و این بهترین همه و بقول انشاک
متفرد و بهترین همه است و از قهرص و صابون درند * طبیعت آن در دو قسم در خشک و مغسول خشک کرد آن اطفاف
شدن رئیس گفته که هوایت بران غالب از طین مختروم و اقوی از آن است * افعال و خواص آن آشامیدن یکمقال
از مغسول آن با کنگر قاطع خون خفصه دانه و جربان عرق شراب و طلا و شراب جهت سوم جابر و ادریه مناسبه جهت
نفث الدم و اختلاط و میلان خون از همه اعفا و دردم آن با آب و اندکی سرکه جهت ترقحه امعا سریع الاثر و نیز در درم
آن با آب و شراب که آب غالب باشد جهت تحلیل اورام حار و اعراض رخد و مانند پستان و بنا کوش و زرد بغل و کچم ران
و حفته آن با آب با رنگ جهت ذ و منطار و با ترقحه امعا که متعفن نشد و با شکر بعد از آنکه اولابا ماء لعسل و آب نمک حقیقه
توده باشند و طلا و آن با آب و روغن گل جهت ورم پستان و اورام حار و نفرس و با شراب جهت سوم ملد و غه نافع و

در سایر افعال مانند طین مختوم اخت*

* طین صوفی حمید * بضم صاد مهمله و سکون واو و کسر ناء و با ترقحه حاء مهمله و کسر میم و سکون یاء مثناة تحتانیة و دال مهمله
* ماهیت آن خاکستری است سفید خوشبو که از بلاد شیران از بقعه صوفی حمید آورند * افعال و خواص آن با توت تر یا توت
جهت رفع اذیت و سمیت هوام زهر دار و ما شراب و بخار و با خود داشتن آن موثر و در سایر افعال مانند طین قهرسی است *

* طین الفارسی * کل شیرازی و کل سرشوی نیز نامند * ماهیت آن گلی است سفید مانند بکودی و خوشبو و بعضی
طین حرامشاهی و بعضی طین نیشاپوری و بعضی طین خراسانی دانسته اند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص
آن جهت جمع رطوبه نافع و گفته اند مضر رطوبه و مثانه است مصلح آن آب سرطانات مقدار شربت آن نادر و مثقال
* طین الغیمولیا * بکسوف و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح یاء مثناة تحتانیة و الف و آنرا
حیر رخام و پهنی کهری می نامند و اطفال در قند بر قندهای مشق می مانند * ماهیت آن سه قسم است یکی سفید براق
خوشبو و گویند از آن بوی کافور آید و درم مانند بیهوشی و جرب و باز و جت و زیر شکن که در آب زرد گل نکرد و از بلاد اندلس
و ارمن آورند و این مرد و خوب و مستعمل و قسم سوم که سیاه و از اندلس آورند و چون تریون همه است بقد آدی نوشته که
شیخ من گفت که طین قیمولیا خاکستری است که میان فلل یا نشت میشود و غیر ارکسی نگفته و در آن د و قوت است یکی مبرده

و دیگرى حاره مطبله و بعد غسل قوت حاره محله آن زائل مىگردد بهترین آن صافی سفید صلب لزج آنست که زرد شدن
 نباشد و در آب زرد کند اخته نگردد * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن مجفف و محلل و قابض و ناغف
 و طویات و بلت معدله و مقوی آن و فاضله و حایس امهال صفرا و ضرر بصفرا و ی و یلغمی و نفث الدم و قرحه امعاء و مسکن
 سوزش مقعد و طلای آن جهت امراض چشم و بار که جهت ورم و بنا کوش و مبه اورام حاره و در سوختگی آتش مانع آید
 آن و پنهانی جهت نفی دما میل و التیام جراحت و جوشها خصوصاً جوش سر اطفا و ایدان ایشان و تحلیل اورام و با غسل
 جهت ورم زرد معدله و ماثر اعضا مفید و در چند همه اطمینان محلل اورام اند و لیکن این را این خاصیت زیاد است و از همه
 اقوی و مستقر مغسول آن جهت قروح عصره الاند مال و در ماثر افعال ضعیفه از طین شاموس بدل آن طین مصری است و صاحب
 اختراعات گفته که در کوهستان یزد بهم میرسد و زنان جهت جلاى روی بخود استعمال میکنند و روایشان پاک میکند *
 * طین قبرسی * بفتح قاف و باء موحد و سکون را و کمرسین مهملین و باء نهیت * ما هیئت آن کپی است سرخ چوبند *
 و شوهر که بزبان میچسبد و چون بشکنند از دور آن رگهای زرد رنگ بود و چون بدست بمالند دست را رنگین کند
 * طبیعت آن سرد و خشک و با قوت قابضه معتدل * افعال و خواص آن جهت نفث الدم و هر ضرر و قرحه امعاء و مسج
 آن و مسج کبل شرابا و اعتقبا و یکرم آن با سرد و یا آب جوش داده جهت دفع حرارت باطنی و سمیت ادویه قتاله
 و طلای آن جهت تحلیل اورام و شکستگی اعصاب و کوفتی آنها و فنادن از جای بلند مقد از شربت آن تا پنج درم بدل آن در
 جمیع افعال طین مشهور است *

* طین الکرمی * بفتح کاف و سکون راء و مهمله و میم و باء نسبت * ما هیئت آن خاکی است که از بلاد هندی آورند
 و سیاه کربه الرانیه شبهه بخت کوهن که از چوب صنوبر گیرند و چون در اول فصل بهار که ابتدا ای نمو کرم یعنی تاک انگور
 است بر آن میمالند جهت حفظ آن از آفات و لهان آنرا طین الکرم نامند و آنچه از آن سفید خاکستری رنگ باشد زیون است
 * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن محلل و جالی و در راکتال جهت روئیدن اشفا و در ادویه
 زنج کلف و حکمه مستعمل زیرا که بهترین ادویه حکمه است و شرب زود درم آن جهت نرف الدم باطنی و ظاهری و طلای
 آن جهت دما میل و قروح مزمنه مؤثر

* طین المسموم * بفتح میم و سکون خا و ضم تاء مثناه و فو قانه و سکون و او و میم * ما هیئت آن بقول جالینوس خاکی
 است سرخ رنگ که از جزیره مابین از جزایر مصر غرب آورند و در اینجا معبد عابدی است و آنرا منسوب به ارماس
 هاید مینماید و خاد و نگهبان آنجا نیست و غیر از آن خادم و نگهبان آنجا نمیباشد آن زن وقتی قدری خاک از تلی
 که در بساط آنجا است باخسوع و خشوع و هینت و اجلال و اکرام و نیت شفا آورد و در معبد و بدست و غسل اطمین آنرا نیکو
 شسته اقرص ساخته میر آن عابد را بر آن نموده و در سایه خشک کرده نرد ماوک بونان و زردم فرسناد و شهرت یانست و در آن
 تل میچ درختی و سنگ نیست و خاک خالص است و بقول دیسقو ویدوس آنست که آن خاک را با خون بزکوهی بعد غسل سه شفته
 اقرص ساخت و مهر نمود و گویند در آن جزیره رنم است که بزرانج نیمینا پند مکر یعنوا آن قربانی و آنرا بر سر آن تل و لهان
 خاک بالای آن تل سرخ رنگ میباشد و بیشتر از خاک جامای دیگر است و گویند خاک پائین آن تل مائل بزردهی و با حرارت
 و خاک تلها میدگر آن جزیره در از آن معدن را آن خاصیت نیست و کم رنگ مائل به سفیدی با قوت قابضه است و لهان

فبالان قیاب و بآن میخورند و گویند بالفعل آن جزیره را آب گرفته و طین مختوم اصلی بهم میسر شد و بجا آن طین از منی
و یا خاک دیگر شبیه بدن میات ما خسته استعمال می نمایند و آنچه بتصفیق پیوسته آنست که آن جزیره غرق نگشته و تا حال
هست و بدستور از انبیا همان نخود و فیکل مریم اقرص ساخته با طرف میزنند و بهترین آن بسیار سرخ چوب امربس آنست که
ظاهراً باطن آن یکسان باشد و چون بر آب و یا بر زبان گذارند بچمید و بوی آن شمه پیوسته است و چون بر جوارحت
تازه باشند در ساعت قطع خون و حبس آن نماید و آنچه ظاهر آن سرخ و باطن آن سفید باشد و بوی شربت از آن نیاید
و حبس خون را بمرمت نماید خوب نیست * طبیعت آن درد دم سرد و خشک و با قوت تریاقیت و شمع رئیس مغذی
در گرمی سردی دانسته مشابیه جسد انسان مکرر در رطوبت که بیس بران غالب است * افعال و خواص آن مغروح
مقوی دل و معدیه و مغزی و میخفف و مقارم جمیع سموم و مانع انصباب مواد جهت آنکه قابض افرازه عروق و مسالك
هم و دافع اذیت و نکابت آنست بحسب تغذیه و حبس و قبض و تریاقیت که دارد حایس نفب الدلم و نرف الدلم باطنی
و ظاهری کل اعضا است و جهت قرحه رنه و خلق و معاوی و حج آن و سایر قروح باطنی و تنهائی و یا با کثیرا و جهت نفاذ
خون و تبهای حار و بانیه و طوابعین و اسهال در مویه و صفرا و یه و دفع و صغرت هرام و هوای و بانی و آب زبون شرابخواه قبل
از آنها و خواسته از آنها و یا شراب جهت دفع سموم مشرب و به و منه و شه مانند ذرا ریج و از لب بحری و ما روانی و حک
دیوانه و یا شراب و آب گرم و شربت آشامیدن و دفع نمودن جویست دفع سموم و تشنگی بدن آن جهت در عطش را و قروح اعضا
بدستور مل کردن رطین شاموس و طای آن با غسل یا شراب جهت امرض مذکور و تسکین التهاب و تحلیل صلابات و التیام
جراحات تازه و کهنه و قروح خبیثه متعنه و شکستگی اعضا و ضربه و صدمه و مقطعه و باید که بهر بالای آن طلای برگ قطعه و برون
و فربا سیون و صبر بری و امثال اینها از بر کیمیا مناجیه لطیفه بکند و رنبل و با سرکه جهت نوش هوام مانند مار و افعی
و سگ دیوانه و اورام حار و ذر و رآن جهت جروح و قروح تازه و کهنه که خون و چرک و رطوبت بسیار از آن آید
و زردی حبس نماید و التیام دهد و باید که ملاذ ذر و رآن بقدر حلت و صحت آن باشد بلکه اندک زیاد و یا شراب
ابيض و یا احمر و یا خلوص و یا مر و یا منلت و یا عقید غلب و یا عمل و یا سرکه عنبی کهنه و تند و یا سکنجبین هر یک که مناسب باشد
بحسب علت و حاجت با هند و اگر پیش از آشامیدن سم و یا گزیدن حیوان همی بخورند از اذیت آن محفوظ ماندند و مضر
رنه و مصلح آن کثیرا و عمل و مضر طحال و مصلح آن کثیرا و کلاب مقداد شربت آن تا یک مشتال و تاد و درم نیز بدل آن کل
در اغستانی در امور مذکور و نیز از آن و بعد از آن طین از منی و فرا غلیظه طین مغروه صاحب اختیار است بدیعی نقل نموده که
طفل یکساله در مشتال دیک بردیک که از سموم تناله است بخورد و در زمان قدری طین مختوم با شیر مادرش با و دادم
شروع بقی کردن نمود و مجموع آن را بقی دفع کرد باز قدری با شیر مادرش بدم دادم دیگر ققی کرد و یک مجلس طبیعت
اراجا بت نمود و از آن زهر کشنده خلاصی یافت و بد آنکه جمیع اطباء حابس دم و اسهال اند مگر این طین که مسهل
است و گفته اند مسهل سم است فقط و مشارک آنها است در قبض و حبس بعد از آن *

* طین المصهر * بکرمیم و سکون صادر را مهملتین ابلیز است و بیوفانی اطر و یا ش نامند یعنی خاک زمین مسروته
* ماهیت آن خاکی است آفتاب خورده چرب بسیار و غلیظ با خطوط و با حلت که از مصر آورند و بعضی خاک تری رنگ
بهترین آن خاک تری رنگ است که بسیار نرم باشد و چون بر هم نیامد و آن بزرگ زنجبار باشد و راه آنرا مانند غسل

اسفنج اچ میشود و اقرص ساخته خشک مینمایند و مغسول آن نرم تر میباشد و گاه مقداری بنیادی ساخته در ظرفی چینی
و بر آنرا بسته در آخگر میگذارند تا بسوزد و بر نیک خاک کستر میآید کردد * طبیعت آن گرم و راول و خشک در آخر دوم
افعال و خواص آن جالی و مجفف و قابض و مغری و جهت اسهال الدم و استسقا و طحال و اورام کهنه و متردله و رخواه
و اوجاع مزمنه و بواسیر قدی علامی آن با سرکه و بتهائی نیز بسیار مفید و در اسکن ریه معتدل است *

طین الجزیره المصطکی * و آنرا طین انکیوس و حیا و حیوش نیز نامند یعنی جزیره مصطکی * ماهیت آن خاک است و بقی صفاتی و قطعهای مختلف الشکل که از جزیره مصطکی آورند بهترین آن سفید ماثل بشا کستری رنگ زرد شکن و در آب رود که از نده است * طبیعت آن گرم و خشک در درم * افعال و خواص آن جالی و مفتوح بنفوذ اعیان دیگر و جاذب مفعول بظاهر جنگ و نیکو کنند رنگ رخسار و اهل جهت نمش و جلا و تنقیه و تصفیة و ساج بدن و جلای آن و تسکین وجه خرد نرمان در حمام بر بدن میمالند و در غمرها مستعمل دارند و جهت سوختگی آتش در آخر امر که متفرق شد با مال مفید است * طین مدینه * طین مدینه رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم مانند تر بت هر قل منور جنب حضرت میل الشهدا است علیه السلام که بر ای استشفای مقل از کم آنرا باد عاشر اقل آن مشهورند *

طین الملتانی * بضم میم و سکون لام و فتح تاء منناة نونانیه والی و کسرون و باء نمیت * ماهیت آن خاکی است صفاتی
مایین سرخی و زردی و سفیدی و اندک صلب * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن جانی و محال اررام
حلا و در شاه جهان آباد اطفال بر نشئه مشق میجانند *

طیهوج * یعنی طاسکون یا عنایت تحتانیه و ضمها سکون و اروجیم مغرب تیه و فارسی است جمع آن طیا هیج و بفارسی
فر نور نیز نامند و با ندر لسی خریس بغداد و ذریس بند ال معجبتین و بسین معلّمه مشدد نیز * ماهیت آن مرضی است
کوهی کوچکتر از آبک و در ریک شمیمه بند آن وزیرال آن حیات با سفیدی بهترین آن فربه جوان قریب بمعور است رازی
گفته مرضی است بقدر یک کردن و منقار آن مرغ * و طبیعت و افعال و خواص آن مانند آبک است و دیت ناقصین
و ضعیف الاحشا بغایت نافع * باب هفتم در بیان ادویه که حرف اول آنها طاء معجمه مشالد است
* فصل الطاء مع الباء الموحده *

طَبِي * بفتح طاء وسكون باء موحدة وباء اسم عربي غزال استودر حرف الفين مع الزاء المعجمتين انشا الله تعالى
خواجه آمد

طغر: بضم اول و سکون فاء و فتح راء مهمله و ما لغت عربی است و آن را تتر نیز نامند جهت آنکه در تتر که بفارسی
شوس تر نامند و از بلاد فارس است بسیار میشود و آنرا بفارسی علفک داغ نامند و ماهیت آن گیاهی است ضعیف مغروش
بر روی زمین ریود و ارا و شاخهای آن باریک نرم و برک آن مدور ظاهر آن سبز و باطن آن مرغ تیره کوچک آن بقدر
ناخنی و بزرگ آن قریب در شکل ببرک و طولید و ن و از میان برکهای آن ساقهای بسیار باریک برمی آید مدور بقدر یک شبر
و کمتر از آن و بر سر آن کلی زر در و سبز رنگ و بیخ آن سیاه منقش بسغیله و باطن آن سفید بقدر یک انگشت و طبیعت آن
در چهارم گرم و خشک و افعال و خواص آن تند و تیز و خورند و گوشت و سم قاتل لهذا استعمال آن از داخل منور
است و صفا داین خبرند: گوشت زنده و نایل و فواصیر و انار و کپایی را نافع و قائم مقام دیک بردیک دانسته اند

عَلِيٌّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ

مالِ زینہ

طین الملتانی
طیور

طابق

8)

طغرا لقطه بفتح قاف و طاء مهمله اسم مغربی نبات فلو ما بین است ماهیت آن در وصف است یکی بری و دیگری نه بری و این را شجره ای مالک نامند و مذکور شد و جالبینوس این دوازده ذکر کرده و بری آن نباتی ساق آن مربع شبیه بساق باقلا و برگ آن شبیه بیرک لسان الحمل و بر ساق آن غلافهای حرکت و متصل بعضی بعضی و کل آن شبیه بکل سرخس که بری که بیخ آنرا ایرسا نامند و آینه تان غلافها و بهترین آن جبلی آنست طبیعت آن در دو مرد و خشک و افعال و خواص آن قابض و عصاره تازه تمامی آن قاطع رطوبت و نفث الدم و صل و اسهال و نزف الدم رحم و بواسیر و صماد و شراب و ضرر و بارک آن جهت التیام جراحت موثر و مضر سفلی مصلح آن صمغ عربی و مندرش بریت آن يك مثقال بدل آن قاتیاس است طغرا قطورا بفتح قاف و طاء مهمله و سکون و ارونجه راء مهمله و الف لغت سریانی است ماهیت آن کبابی است بری و ستانی و ستانی آنرا شاخهای باریک شبیه بری منبسط بر روی زمین منبت آن زمینهای خشک و ملی جبلی و در سواحل بیشتر بری آنرا شاخهای باریک خشکی و پوست آن نازک و رنگ ساق آن سرخ و مقلد اریک شیر و نه آن از زمین برآمد و و باقی در زمین فرو رفته و پوست آن آنچه بیرون است میوه آن رنگ و آنچه در زمین است سرخ و از بیخ آن شاخهای متفرق رسته و بر آنها برگهای باریک شبیه بیرک شمع از هم در و کل آن شبیه بکل اناغالس و ماثل بر سرخی و در آن شبیه به سر غیر فاریقون و نبات آن در کرم و سرما میماند و بطرف نمیشود و مستعمل پوست بهی آنست طبیعت آن سرد و خشک در سوم و افعال و خواص آن چون آنرا خشک نموده بکوبند و بپزند و با هسل میخون سازند و بنوشند جهت ترخه امعا و مسج آن و قطع نزف الدم هر عضو که باشد و مضاد و زور آن نیز جهت حبس خون از هر عضو که باشد نافع است

فصل پنجم در لطائف و خواص لایلام

طلف بکسر طاء و سکون لام و فالغت عربی است بخار می رنگه و کفشک و مشهور رسم است که اصل آن سنب بود و هم شده و بر روی اکیدون و نهندی که در جمع آن اختلاف آمده و متد اول نزد اهل فارس آنست که سم بعضی حاضر است نه طلف و بعضی سم شکافته را نامند و صاحب اختیار این معنی گفته طلف را بفارسی بشک کویند ماهیت آن معروف است و آن جسمی است صلب غشوی که بر کف دست و پای حیوانات روئید و شکافته میباشد طبیعت آن سرد و خشک و افعال و خواص آن طلف هر حیوانی در طی ذکر آن مذکور شده و میشود و سوخته مجموع آن معهل مایه صمغ و صمغ آن با شراب جهت کزیدن فوادم و با هسل جهت نقرس و مفاصل نافع و طلا و سوخته سم بزیاد سرکه جهت داء النعلب موثر

فصل ششم در لطائف و خواص الباء المنة المختار

طیان بفتح طاء و باء مشدده و الف و نون بفارسی یا همین بری است و باس سفید عبادت از آنست و بلغت الدلس برید فوکه بمعنی عشب النار و بر بری از برید نهندی جوهری و جنگلی چینی نامند و منبت آن بیابانها و بلاد ایالتها را با عین باشد و بران پدید از آن جدا باشد و کویند بری آن رعا ف آورد و قسم مغربی آنرا عشب مغربیه نامند و در حرف العین انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد ماهیت آن نباتی است شبیه بلبلاب و از آن صلب تر و شاخهای آن در هم پیچیده و کل آن بسیار خوشبو و عسل خارد از شبیه بخار کل سرخ و کل آن از کل با همین بستانی که کل چینی نامند بسیار کوچک تر و بر آن سیاه و باریک و بر شعله و قوت بهی آن تابست سال باقی میماند و فعل آن مانند خرپق است و لعل بعضی گمان کرده اند که همان است و بعضی طیان را با زرافه دیگر ذکر کرده اند اصح اقوال آنست که ذکر یافت طبیعت بهی آن

هر اول چهارم گرم و خشک و گرم تر از خربق امو و خاثر اجزای آن در موم * افعال و خواص آن محل و ملطف
 امر آن الراس والعصب والصدور والبرص و یون کل آن جهت صداع و شقیقه و ریاح غلیظه و چون نیم اوقیه بیخ آنرا در یک
 اوقیه آب بپوشانند تا نیم اوقیه بماند جهت فالج و لقوه و احتراخ و فالج و لقوه و غریق النفس بعدیل و مسویک حبیه
 بازان باروغن بنفشه جهت شقیقه بارده و روغن مرکب آن جهت احتراخ و فالج و لقوه و غل بارده و روغن و سعال مزمن نافع
 جهت آنکه گرم و خفیف و محال قوی است و همچنین روغنیکه بیخ آن را در آن جو شافید * با شند امر آن الفم و المده و مضغه
 بطبخ برک و شامخ آن با هر که جهت درد دندان و آغامیدن مطبوخ آن مقوی و همچنین با آب خباز می مقوی و
 بل ستور عصا و برک و شاخهای آن و آشامیدن ده درم از عروق آن با مثل آن بسفایج و مثل آن مقل ازرق مسهل و منقی
 بلغم و مودا احتیاجی کرب و الم و لذیت و گفته اند * مجلس اجابت میکند و بل ستور آشامیدن نیم درم از بیخ آن کوبیده
 و بر روغن بادام چرب کرده با هم و زن آن اختمین و کثیر امهال بلغم و صفرا است بقوت تمام اما با خطر در وقت قریب
 بخربق امو امراض الجذمل و غلای آن محرق جلدمانند شیطان و با هر که بهترین ادویه است جهت بهی و سفید و سیاه و برص
 و نابالین علك جهت عرق النساء و اوجاع مفاسل نافع اما باید که زود بردارند که بسیار زخم نکند و روغن آن نیز جهت
 هرق النساء سفید و غلای آن با هر که که بقوت بمانند تنید یک خون آلود کرد جهت داء النعلب بیک نفع مؤثر مقلها و شربت
 آن تا نیم درم و یکمغال آن کشنده بقی و کرب و مقص شدیل مصطلح آن روغن بادام شیرین و امراق و دهه و العده و مبردات
 است و نوعی از طیان که بر کهای آن باریک و شاخهای آن مرغ و کل آن مائل بمرخی است بمعبارتند و تیز و بوی آن کزیه
 و تند است و زبون و غیر مستعمل زیرا که محرق جلدمانند و خراشند و جدا کنند * جلدمان و برک آن نیز مانند بهی
 آنست و این نوع را بیونانی قلیماطس نامند *

* باب هجدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها عین مهمله است *

* خصه ————— من العین مع الالف *

* عاقر قرحا * بفتح هین و الف و کسر و حرف و فتح حاء مهمله در میان هر دو وراء مهمله ساکنه در آخر الف معرب
 * کزکر * فندی است و گفته اند لغت نبطی است و بعضی گفته اند لغت عربی است مشتق از عقر و تقریح جهت آنکه فعل آن
 تقریح است * صاهیت آن نباتی است کثیر الوجود و در مغرب و خند در شاخ و برگ و کل شبیه بنابونه کبیر سفید کل که
 بمصر کرکاش نامند مگر آنکه شاخهای عاقر قرحا مغرب و مغروش بر روی زمین و شاخهای آن بسیار از یک بیخ رسته و بر سر
 شاخهای آن قبیای مستند بر شکل یا بونه و کل آن تمام زرد و لثاف با بونه که شاخهای آن ایستاده و برگهای کل آن سفید و بیخ
 آن طولانی بقدر یکبشر و بسطبری انگشتی و تند و تیز و موزن و بد یسقورید و گفته که بیونانی آنرا فریون بمعنی عاقر قرحا
 نامند نبات آن شبیه بهشت و اکلیل آن نیز مانند آن و کل آن زرد شری و دنداندار و این صفت صودی است که آنرا عود
 القریح جبلی نامند و در شام کثیر الوجود و بر سرادی بوده بهم میرسد و این را تومی است که من آنرا دیده ام و بیخ
 آن بطول یکبشر و ضخامت انگشتی و قائم مقام عاقر قرحا است در بعضی افعال و خواص و انطای که گفته که عاقر قرحا
 بعضی از آن مغربی است و منافیت آنرا بنبویه که شیخ ابن بیطار ذکر کرده بیان نموده و الا ذکر باغت و بعضی شامی که آنرا
 عود القریح نامند و آن بیخ طرخون جبلی است و بمعنی است که دستگیرید و بیان کرده و در سرطان میرسد و آنکه

اصح اقوال در ماهیت آن قول اول اخص و مستعمل بیم آنست ز قوت آن تا هفت سال باقی میماند و بیشتر آن حاد
موزن و زبان است که به چشم یک انگشت و منکین و چون بشکنند زدن آن سفید باشد و گفته اند منبری آن اقوی از غلیظ
آنست * طبیعت آن در آخر روم تا اراذل چهارم گرم و خشک و شامی آن در رسوم و بعضی گمان کرده اند که بارد است
افعال و خواص آن مفتوح سد درمقی فضول و ماعی و آلات آن و جالبی لایع و جهت اقوی و فالج و روعه و کزاز و استرخا و نکست
زبان و درد مینه و دندان و مغاصل و عرق النساء و استمقا و تقویت ماه مهرد وین و اسهال و باخم و ادرار و بل و شیر و عرق
و حییات و غیره با ضما و اطلاع نافع امراض الراس و المفاصل و العصب و الم و الم و المایند آن با روغن زیت جهت کزاز
و بند و امترخای مزمن و اعضای بیست شده و بدستور خلوص در طبیعت آن و در ورود لک آن بر یا فروغ یا عسل تسخین دماغ
و مانع توالی نزلات و صرع حادث از خلط غلیظ نافع و بدستور مضغ آن خصوصا با مصطکی و با زفت و نفروخ آن در بینی مفتوح
هله و معفاه و خیموم و سحوط آن با روغن گل جهت شقیقه و صداع شدیدی بلغمی و چون در سوره که بخیمایند و در زیند آن
موجع کل ارنه و جمع آنرا تسکین دهد و چون بخیمایند و یا بزیند زبان بها شدن جلب رطوبات نماید و لکست را زایل سازد و چون
طبیعی آنرا در دهان نگاه دارند آن متحرک را مستحکم کرد اند و مضغه و یا غوره و یا عسل آن با سرکه جهت خنثی و سقوط
لهقه و استرخای زبان حادث از بلغم و مانع آن بود آن بریدن ادرار عرق آورد و تعلیق عاقر قرحا به تنهایی و یا با فواید جهت
صرع طفلان نافع و اگر بموی سبک نمیا و یکنرنگ بیند نه بهتر است الملقه و الباه و الحیمات و غیره لعوق آن با عسل جالبی و زایل
کنند و در سینه و سرفه که بده بارد بلغمی و ببرد و بلغم از معده و زیاد کنند و با مهرد وین و مرطوبین و آشامیدن نمین و م
آن مهسل بلغم بغضب و چون پیش از توبه تب و ناض بازیت بر تمام بدن بمالند آنرا زایل کرد اند و عرق آورد و استرخای
اعضای اطراف سازد و چون پیش از جماع روغن آنرا بر قسیم بمالند آنرا محکم کند و شویب جماع را بر آنکه زایل و لذت
جماع دهد و انزال را سریع کرد اند کسیکه اراده نماید که انزال او سریع شود و بدستور و چون با عسل بسرشد و طلا نماید
و چون با آرد با قلا بسرشد و بخربطه آلوده و قسیم و بیضه را در آن اندازد و زدن و کوز کامل نماید کنند که در آن باشد اعانت
بر جماع مهرد وین نماید خصوصا کسیکه در بیضه خود بسیار سردی در یافان من حیث آنب اغاله چون بانوشاد در م بسیارند
و در کام و دهان بمالند مانع سوختن آنست از آتش و باز بکران مستعمل دارند و چون با عسل که طبع نجابت تا مانند خمیر
کرد و بر بدن آن گرم خورده کل ارنه گرم آنرا بر بزیند مضغه آن کثیرا و مویزج مقدار شربت آن تا تکلیف
بدن آن در دفع و عمل در امراض کبد و در امراض معده را سمن و اگر آن مهرد و بهم نرسد در لیجیل نصف وزن آن و یا
فلفل بدستور و در غره فود لجه جلی یک وزن و نیم آن و در اوجاع حلق و قافله و روغن آن که از مصارف آن ترتیب دهند
و با آنکه یک اوقیه خشک آنرا بکوبند و با یک رطل آب جوش دهند تا یک اوقیه بمالند پس مایه صاف کرده با دوا و قیه روغن
زیتون در قند مضاعف مرتب نمایند و بکار برند محصل و در عرق و رافع تبها و بارد و جمیع امراض بارد و مقوی باه
شر با و تن و سحوط آن جهت صداع و شقیقه بارد و صرع و تقویت دماغ بارد و مقبل *

* حاج * دندان فیل است و در فیل انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد و چهل چون زن و زن نیم منقال تا یک منقال سوده
آنرا با خمر بنفشه و بل اطلع و جامه شود *

* ما قول * انطاکب گفته شود که اجمال است * ما هیمت آن نیاتی است معروف با خا و سیار و تیز و کل آن سفید و زرد

در وسط آن مانند مونا را و دانه آن مانند قرطم و مستطیل و طبعیت آن در اول صوم کرم و خشک و افعال و خواص
آن مفتوح است و در باری منوم و خلدی دند و از آنها شراب و جمیع اجزای آن جهت بران سیرش را و بنور او غلظت باغ و رب ستور
نلای خاکستر آن و عصاره آن نافع قروح سابعه و گفته اند چون بر حبه و زنک ورم آن زیاد و در زک نشود مضر گردد مالم
آن کثیر باشد آن حد قوتناست و حکیم میگوید مؤمن نوشته حاج است که بفارسی خارشتر نامند که بر آن شیر خشت در
خراسان می نشیند و گویند بنیوت است که نوعی از خروب است **فصل فی البین مع الباء المرحد**

جیمیران * بضم جین و فتح باء موحده و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح ثاء مثناة و راء مهمله و الف و نون و عبوتران
بفتح ثاء مثناة و بضم آن نیز آمل و پهنندی دانه و دانه مروانیز نامند * ما هیئت آن گفته اند شامل بر نجاسف و شیر مریم
است و بقلادی گفته که غلط کرده و کسیکه آنرا اشج دانه و دانه و کسیکه آنرا قیصوم گفته بلکه نباتی است مائل بغیرت و مغرب
و ثقیل و انراخته و با عطریت شبیه بر انچه سنبل الطیب و طبع و تقایمی گفته نباتی است برک آن مل و رو صاحب معتدل نوشته
که قیصوم نیست بلکه نباتی است اغریب یا شاخهای باریک شبیه بقیتوم و این را تریت زرد رنگ شبیه پنبه یک در وسط اتیان
میباشد و خوشبو شبیه بهوی سنبل الطیب * **طبیعت آن کرم و خشک در ورم در صوم نیز گفته اند** * **افعال و خواص**
آن مفتوح و غلیظ و مقوی دماغ ضعیف و بارد و قلب و معد و مد ریض و محرک جماع در مبر و دین و معین بر حمل امراض
البراس و انقباض و الملع و بر نین آن مسکن انحراف بارد و منقی دماغ و مقوی آن وجهت در سرد و زلزلات و زکام و در وار
و در راحشال اینها از امراض بارده حادثه از یلغم و رطوبت و از سودا نافع و آشامیدن آن مخصوصا با عمل جهت امراض
دماغی حادثه بحشاکت قلب و رحم و وجع قواد و تقوی عاضا و تقویت سدد و حفظ صحت بدن و تندرک باء میرودین و اکتنال
بآب آن جهت حدت بصو و جلای عاشره و قیق امراض الرحم حصول مرشته آن با عمل مستحسن رحم بارد و نیکو کنند و حال
آن و معین بر حمل هر چند عاقر باشد جهت آنکه زائل کنند و عاقر است معتدل ارشیت آن در ورم *

جیمیر * بر جیس است و صاحب معتدل گفته معرف است در زمان ما بشکر و النبی و اطراک و آن میعد است و این درخت
و اصغ نیست و له کن دهن است البته اسم عربی زعفران است و نیز اسم خوشبوی مرکب است و در مرکبات مذکور میگرد
و در قرابادین کثیر ذکر یافت * **فصل فی البین مع اللاء المثلثة**

هشک * بتحریک عین و ثاء مثناة و قاف * ما هیئت آن نباتی است بقدر نامتی برک آن شبیه برک کبر و عطیر
و انبوه * **طبیعت آن در آخر صوم کرم و خشک** * **افعال و خواص** این محلل قوی و محرق و عصاره خشک کرد و آنرا
چون مکر رضا دانه میوی را مانند نود و بسترد * **فصل فی البین مع الیم**

جیمیر * بفتح جین و جیمیر مثل دانه و راء مهمله اسم عربی قسمی از خاکینه است که کوکونامند و در طبیب البیض مذکور است
و در قرابادین کثیر در بعضی به تفصیل ذکر یافت * **فصل فی البین مع الدال الملهمة**

هشک * بفتح عین و دال و عین مهمله بفارسی تشک و مرجومک و زنک و مسور و بفتح جنم و ضم سین مهمله و سکون و او
وراء مهمله و دالین ملس نامند * ما هیئت آن حبیب از حبوب ماکوله مشهور است مل و در مخرج و در نوع میباشد
هری وستانی بری آن کوچکتر مائل بتل و نود و تلج و آنرا بقیه نامند وستانی آن پودن و بزرگتر و در نوع وستانی دانههای
کوچک سرخ رنگ میباشد که بهمنی شریک آنه و در شکال آگری نامند و پخته و مهز آنه شود و این اچیل و جل اگر دانه را

می بزند بهترین آن سفید بستنی بزرگ دانه است که در طبع زرد کد از باند آب را حبابه نکند و با پوست و مقشر کرده
 مرد و سمر را که با ترشی انبه و روغن کامبیز زنده می شود **طبیعت آن** در حرارت مائل با اعتدال و در د رم خشک
 و بعضی در د رم سرد و خشک دانسته اند و تحقیق آنست که پوست آن گرم در اول و بعد در اول است و این آب
 مطبوخ پوست آن ملین و جالی و لب یعنی جرم مقشر آن قابض و بیس بری آن غالب و نفع بستنی زیاده **افعال**
 و خواص آن جالی و نفاخ و بطلی و یوضم و مولد خون سوداوی و سودا و قابض و مسکن غلیان خون و مغلط آن و مانع سلوک
 آن در عروق ضعیفه و باعث دین خون و ابوی مشوش و دبی و ظلمت بصر امراض العین و الحلق و الصدر و المعدة و خداد آن با
 اکلیل الملك و با آب سفرجل و دمن ورد جهت نزلات و اورام جاذبه عین و مطبوخ آن با سرکه جهت اورام جاذبه و شری
 و حمره و خنازیر و با آب بخته جهت نزلات و صرخته آن جهت احتراش پلک چشم و سفید کردن دندان و غرغره آب
 طبع آن جهت قلاع و همان و خناق خصوصا با رب شاه تو ف و آشامیدن آن جهت امراض جد و روزه و سرفه و در د م نه
 و بلغم نمودن می عود و مقشر آن جهت اصلاح فساد معده و مهر ا بخته آن با سرکه مقوی معده و بی نفع و بی مکره بخته آن
 نفاخ و ضما د آن با آب کرم جهت ورم پستان و انجما دشید در اول و با عمل جهت قروح غایره و فساد خام با شر آن
 با چند دانه فلفل جهت تحلیل اورام و تسکین و جاع آنها التمی مطبوخ آن با پوست جهت احتیاج جدی خصوصا با سرکه
 و یا آب غوره و مزوره آن با روغن بادام جهت مرضی بعد رفع تپا با عیب عدم کس آن و ضما د آن با مغیله بیضه مرغ
 جهت نمله و جدره و شقاق پا و پل متور با سرکه بخته جهت شقاق عارض از سرما و خنازیر و اورام صلبه و روغن کل جهت
 اورام معده و با سویق جهت تقرص المزینه ضما د آن با تخم خربزه جهت تنفیه بشره و رفع زردی رحما و مضر سوداوی
 مزاج و صاحب ضعف بصر و معده و قولنج و بواسیر و عسر الاول و اکثرا سودن آن آن مولد خون سوداوی و مضر قروح و مغلط
 بصر و محدث با الخولیا و سرطان و جد ام و اورام صلبه و با شیرینجه مولد استسفا و قولنج و بواسیر و عسر البول و حرس آن
 و احتیاس حیض و میخف بدن و نافع باه و باعث دین خرابای مشوش و تاریکی چشم مصلح آن طبع آن میرا با روغن
 کچل تازه و یا روغن کار و یا روغن بادام و گوشت فربه خوردن و بد تریدن فربه خوردن آن با مایه نمک سود بدل
 آن ما ش است و مطبوخ بستنی آن با پوست قابض و مقلل بول و حیض و بری آن مهمل و مکرر در د م

عذس الماء نوعی از طلب است که خردا الضادع نامند در طلب مذکور شد

فصل فی العلاج المیهله

عصر بفتح در عین و سکون دراء مهملتین لغت عربی است بفارسی هر گوئی و بشیرازی رمل و بسریانی هر بیا جلا
 و برومی قنوس و بیوانی هر و ثارون و اروس و سرونارون نیز نامند **ماهیت آن** در نوع است یکی بزرگ و از
 سر کوناه تر و کوچکتر و ثمر آن بقدر رفتن قبی و با اندک شیرینی و د م از آن کوچکتر و ثمر آن بقدر با قلا مستدل و گفته
 اند ثمره مرغیو ثمر ا بیل است و بعضی ا بیل دانسته و بعضی گفته شربین از آن بهم میرسد **طبیعت آن** در د م گرم
 و خشک و ثمر آن گرم در د م و خشک در اول در د م و زاول گرم و در د م خشک نیز گفته اند **افعال** و خواص آن
 معین و مفتاح سد و با قوت قابضه و مقاوم هموم و مد ربول و حیض امراض الصدر و المعدة و غیره آشامیدن در د م آن
 جهت تنفیه سد و مرفه و در د م نه و نشال و ضعف معده و کسر ریا ح و اسیر و مقصود در د م و در د م و در د م و در د م

و خافیه شدن و غسل و گردیدن موام مخصوص با شراب النجور و جلوس در طبع آن جهت اختناق رحم و تضاد آن جهت قطع هرق و تقویت بدن نافع و مورت خشونت سینت صلیح آن کثیرا مقلد ارشیت آن یکمقال و گویند از خواص آنست که چون هشت عد در آن در سربدل نه باعث قبول و عظمت در نظر ما است *

ج * **هرق** * بتسریک عین و رات لغت عربی است بمریانی و عنائی و بیونانی و بیوهون و برومی و ورعیس و بفارمی خوی و بھندی و سینت نامند * **ما هیئت** این چیز است که از مسامات بدن حیوان ترشح کند و بر آید خصوصا نزد حرکات و گرمی موافق استعمال چیزیکه عرق آورد و گفته اند که آن فضول و قیقه حاصله از غذا در بدن است که از راه منافذ و مسامات دفع میگردد و گفته اند ماهیت دم اجب که مشوی میگرداند آنرا مرار و رشیورانهز ما قیث دم میل اند * **طبیعت آن** کرم و تر * **افعال** و خواص آن محلل و جالبی است و هرق انسان و هر حمونی در طی اسم آن مذکور شد و میشود آن شاء الله تعالی و از خوردن عرق دانه زردی رنگ و سبزی آن و خنای و سیلان عرق بسیار و بدن هوای میگردد علاج آن تنقیه بماء العسل پس آشامیدن و همچنین روغن گل و تریاق الطین مختوم و آشامیدن زرد اند و ملج اند و رانی از هر یک نیمدرم با آب کرم است و نیز عرق بتسریک عین و رات و قاف اسمی مقطر از حبوب و اخشاب و گلهای و بنجهای و طبعه و با یاسه است که بقرع و انبوق مقطر نمایند و ستور مقرور و در قرا با دین کبیر ذکر یافت و در قرا با دین این کتاب نیز آن شاء الله تعالی خواهل آمد و در طی ذکر هر چیز نیز بالا جمال ذکر میباید بطبیعت هر یک آن را جمع بطبیعت چیزی است که از آن مقطر نموده باشند * **افعال** و خواص آن نیز راجع بآن چیز است ولیکن الطیف و سر یع النور و ترثا نیز آن در بعضی مواد زیاد و اکثر آشامیدن هر قاف اسمی حار و حاد و مانند دار چینی و نالخواه و سیر و امثال اینها محرق خون و مورت امراض حار و بدن ستور و روق قلبی *

ج * **هرون** * بفتح اول و درم و نون و عرب آنرا اعظم السبق خوانند * **ما هیئت** آن زوایدی است که در حوالی هم زنان و نوزاد است و شتر میباشند * **طبیعت** آن مانند مزاج سم است و شبنم الییس * **افعال** و خواص آن نیز مانند آنست و در ظلف ذکر یافت و بالجماع چون مقلد از نیدن رم آنرا با سرکه سائید و بپوشند جهت صرع و طوئی و با آب و با کلاب جهت معوم جمیع اصناف موام و بخور آن جهت اختناق رحم و حمی ریع مفید و گفته اند از خواص آنست که چون صاحب حمی ریع بقصد رفع تب آنرا از حیوان جدا کنند رفع تب او میشود و میجرب و البته اند و نیز هرون نزد اهل شام اسم نوع سفید و سیاه را بقول است آن شاء الله تعالی در حرف الهی خواهل آمد *

ج * **هروقی** * الصبغین * قوۃ الصبغ است و گویند اسم عروق الصفرا است * **هروقی** * الصفر * بضم عین و راء مومله و سکون و و رات و ضم صاد و سکون فا و راء مومله و آنرا خشیشة الصفرا و عروق الزعفران و عزوق الصباغین نیز نامند و عربی هر دو بقله الخطا طیف و بیونانی خال و نیون و خلک و نیون و طوماغانیز و برومی کالید و نیون و بفارمی زرد چوبه و بھندی و ملکی نامند * **ما هیئت** آن در نوع است یکی کبیر و دیگری صغیر و غیر آن نامیران است و در حرف المم مذکور خواهل شد آن شاء الله تعالی و کبیر آن بیج نباتی است ساق آن بقدر و ذرع و از بیخ آن شعبهها روئید و زیر هر شعبه برگهای شبیه ببرگ موز تاز و کوچکی رشته و از برگ زرد تاز و برگ بزرگتر و کل آن زرد و در خوشه بقدر یکشبر و تخم آن سیاه و رنگ بسیار ریز و بیخ آن زرد و بعد بر آوردن آن از زمین آنرا بریل و جوش داد و خشک نموده

با طراف میبرد و تازه آن را در طعم و رائحه تاسه چهار مایه پس نیکو میکرد و در کوزه ای در میان آن بن و بعضی دانه های صبی
 بهم میرسد و آن صلب تر و مانل و تیرگی است و آنرا به پندی هلد یا نامل و کسانیکه میشناسند چید : بر می آورند و رتبه را
 جوش می دهند و احياناً بعضی دانه ها شبیه به امیران در میان بستهای زرد چوبه بهم میرسد و آنچه در ماضیت آن صاحب
 تحفه و غیره نوشته اند بیان واقع نیست و مثبت آن بلاد چس و هند و بنگاله و دکن است و بهترین آن تازه جوشانده کسر شده
 آنست * طبیعت آن در موم کرم و خشک * افعال و خواص آن جالی بصرو مفتوح است و جگر و جهت استسقا و روان
 نافع چون یک دم آنرا با شراب ایض و با هم وزن آن انیسون یا هانند و مع آن جهت تسکین و جمع انسان خصوص اندک
 بریان نیکو کم آن و اگر کتال آن جهت جرب و بیاض رقیق و تقویت چشم و عصاره آن روشنائی چشم بیفزاید و بیاض
 حادث در آن را بر طرف کند و در آن آن محقق قروح و زائغ درد و زرم آنها و اهل من بعد از خیمات بلا فاصله در زرم
 آنرا بر آن موضع میمالند و ضماد آن با شراب زائل کنند و نماله و عجبف قروح است و نگه میداند آن مسکن و اجتماع و محال
 اورام خصوص ورم حادث بعد از فصل و طلای آب کل آن زائل کنند و کف و بهق و آثار جلد مضرب و بضر و بسیار مصلح
 آن آب لیمو و آنج مقدار شربت آن تا درود رم بداند آن فوة الصیغ و نیم وزن آن در امراض عین ماموران و در غیر آن
 نیم وزن آن نیز مافوق خواست

* قصه اللعین ع السین المهمله *

* عسل النحل * بفتح عین و سین و لام و فتح نون و سکون حا و لام یونانی مالی و القولیس نیز در یونانی و یسار و رومی مالی
 و یغاری الیکبر و شهول و بهندی مد و به لغتی بهت برس یا مند و مشهور و شهول است * ماهیت آن معروف است و مراد از آن
 عسل نحل است بهترین آن سرخ رنگ شفاف و خوشبوی غلیظ خوش طعم صادق الخلاوت آنست که در آن مطلق موم نباشد
 و چون با نکشت برد از دانه تارند و دوان از برای مد او را بهتر است و بعد از آن سفید نباتی رنگ باوصاف مذکور و از این از برای
 لذت و تغذیه در بعضی این بهترین از صیغی است و رشتی آن زبون و همچنین سبز و سیاه و گفته اند یکسال کشته جاد الطعم و تیز
 و یا ترش و تلخ و رقیق شد و بهق بل بوی و یا خشک شد و در طبابت آن تحلیل یافته بهش بل بوی کشته و اکثر بسیار گفته اند آن
 در کمال مضرت و مورت جنون و امراض مهلکه جهت آنکه محرق اخلاط است * طبیعت آن در موم کرم و در اول
 خشک و اندک مانند آن در آخر ورم کرم و خشک و بعضی انواع حادث آن و همچنین کینه آن در اول موم کرم و در موم
 خشک و عسل خام گرمی و جدت و جلای آن زیاد و بد و رائیت اقرب و عسل مطبوخ کف گرفته حرارت و جدت و جلای
 آن کمتر و بغل ائیت اقرب و در قوام آوردن آن شرط است که آب داخل کنند و یا تش ملائم جوش دهند تا بقوام آید
 بر احتیاط کنند که نسوزد زیرا که اگر آب داخل نکنند کف آنرا نمیتوان گرفت و اگر آتش زیاد کنند میسوزد و تلخ میکردد
 * افعال و خواص آن جالی و مفتوح حد و اخرا و عروق و مقطع و منقی باغم لزج و رطوبت را هاذب آنها از صمق بدن
 و فضول و دماغی و زائل کنند و استرخا و استسقا و روان و جبر و عسر البول و انواع ریاح و یلاوس و موم بارد و مفتحت
 حصاة و دلیل بر منافع آن همین بس که حق تعالی در کلام تنجیل خود میفرماید که * واوحی ربک الی النحل ان اتخذ من الجبال
بیوتاً و من الشجر و ما یعرشون ثم یمکی من کل الثمرات فاحملکي سبل ربک ذلک للناظرین ج من بطونها شراب مختلف الیوانه فیه
 شفاء للبأس ان فی ذلک لآیه لقوم یتفکرون * و جناب مقدم نبوی صلی الله علیه و آله و سلم میفرماید * فوالی فی نفسی بید ما من
بیت فیه عسل الا و استغفر الملك لذلک البیت فان شربها رجل دخل فی جوفه الف الف دراهم و خرج منه الف الف دراهم فان مات

و هو في خوفه لم يمسسه النار * وثان صلى الله عليه وآله وسلم قلب المؤمن حلوا بحب الحلوة وقال صلى الله عليه وآله وسلم نعم الشراب
العسل يرضى القلب ويذهب برد الصدر وقال صلى الله عليه وآله وسلم من يريد الحفظ فلياكل منه ونبز در حدیث است
كه عمر كه اراده شفا داشته باشد باید كه صبح ناشتا غسل با آب باران ممزوج كند * بهاشامدل و جالینوس گفته هچ چیز بهتر
از غسل نیست در رفع از بوائی بدن و علاج اكثر امراض از بوائی سرشتن ادویه جهت آنكه بسبب لزج و غلظت
قوام باعث سرعت امتزاج و حفظ آنها است از تلافی و فساد و بسبب حلاوت و محبوب جلبا ف و لذیذ و دافع بشاعت
و رسانند قوای ادویه باعث سرعت در تمام بدن و غیر اینها از فوائد كثیره * امراض الراس و الصدر و المعده و الكبد
و غیرها * آغامندن آن با مصطكى جهت جلب رطوبات و خضول ماغی و قالی و لقوه و استرخا و خد روا یتال اینها تقویت
معده و اشتها و دفع ریا ح و لزوجات و تفتیح مد و قوت و تقویت معده و شهوت طعام ریا و پاکند رجعت تنقیه صدر
و قصبه ریه و استفساف و پیران و طحال و تفتیح حصاره و عسر البول و انواع ریا ح و یلاوس و دفع صوم و ریا آب خصوصاً آب باران
مدر طب اعضا و مقوی باه و مضغه و مد و منقح قرحه امعا و منانه و مفتت حصاره و رافع عسر البول و بالخاصیت مسكن عطش
و قی نمودن بدن جهت تنقیه معده اله و الخلق غریه * آن جهت تحلیل ورم عضلات جانب حلقوم و لوز تین و تنقیه
جراحت کام و زبان و حلقوم و لوز تین و دین ستور و تشك بدن و دفعه بدن آن با سر كه جهت استحکام لثه و وریا بدن
كوشش آن و تقویت دند آن و جلای چرك و سفید كردن آن مخصوص كه با كشش بردن آنها بمالند و در هر ماهی
سه چهار مرتبه بعمل آورند و شبه نموده كسبكه انرا مرخی د انسته باعتبار آنكه شیرینیهامه مرخی اند و وجه شبه
آنست كه شیرینی را مطلق اخذ نموده و فی التحقیق شیرینی با رطوبت مرخی است نه شیرینی بایبوست و غسل حاریا بس
است بالاتفاق اعین اكنال آن پشتهائی و یا با آب پیا زربا نمك اند رانی جهت جلای پسر و دفع حكه و جرب و د معده
و بیاض و نزول آب در آن الا دین تلوی آن در كوشش بانز و روت و نهك سنگ جهت دفع ریا ح و دفع و قطع ه و رطوبات
سائله از آن و تسكین ارجاع بارد و آن و نقل سامعه و بد ستور و قطو ر آن با زهره كا و تازه و یا با آب بر ك نیم تازه و یا با شیرین
و یا بن نساول و یا سفید بیهه مرغ البدر و آشامیدن و لعق غلیظ آن با روغن كل جهت سرفه بارد و الامعا تحقیق بدن با آب
بارنك جهت قرحه امعا و تحلیل اورام آن نافع بانكر ارجمل و پشتهائی با حقه ها مقوی عمل آنها اعضا التماس و الرجم ضاد
آن بعد از حمام مكر ربا عت تقویت قنصیب و عظام آن و دخول آن جهت علل رحم زبان نفساء الا ورام و البتور و الرکلف
و غیرها ضاد آن با آرد كنك م جهت تحلیل اورام و نفخ دمامل و با سر كه و نمك جهت تحلیل اورام و دفع كلف و با نمط
جهت كلف و بانك جهت دفع آثار ضربه و صدمه كه با دنجانی و نكشید باشد و با عذ به جهت تنقیه اساج جروح و بدن
كوشش زائد و التیام زخم آنها و باز را وند طویل و آرد كرسنه جهت التیام زخمه های عمیق و جرب و باز را وند طویل و آرد
كرسنه و باد ام تلخ و حب السلب و آرد جو جهت ادرا عرق و با انز و روت جهت جلای قروح و بدن كوشش زائد و باد و
بهق و برص و كلف دافع آنها را باز را وند در جهت بهق و برص و مطبوح آن با شمت جهت دفع آثار ضربه و قروح و طلای آن با روغن
كل جهت قروح شعله و سائور و ح حادثه از بلغم مالم و جهت تقویت بدن و پشتهائی جهت رفع قمل و صمبان كه بفارسی
ر شك نامند و بر جسد اموات حانظ آنها است از سرعت فساد و همچنین مالم آن بر لیسوم و شحوم و غیره السموم لعوق
و یا آشامیدن آن با آب كمون جهت غلظت و كزیدن سك و دیارنه و غلیظ آن با روغن كل جهت نهش هرام و قی نمودن

بدان جهت دفع اذیت افیون خورده و از خواص میجر به آنست که چون زن با آب شربت باخته ناخنهایها شامل اگر باشد
نقص کرد حامله است و الا فلا و جهت این اموریتها می خام جود آن در بعضی اقسام و اهلایه در بعضی مواد تازه خام
اندک حا در آن اولی است و بالجملة جهت میروید و بعضی مزاجان و در زمان فصل و بلک بارد نافع مضر مخالف اینها
و مصلح میروید و انکار آن مریح الاستحسانه بضر او مفید دماغ حار و مصلح قی و امراض صفراویه و حار و عطش مفرط
مصلح آن آب انار ترش و انرج و آب لیمو و نوا که حامله و ربوب آنها و سرکه و کفنین مقدّر و شربت آن با نرزد منقل بدل
آن در شارب انکور و و خرمای جود غیر مطبوخ بد آنکه مسلیکه مکس آن بر کیه اخسنتین و امثال آن نشسته باشد ملجم آن تلخ
بود جهت امراض معدی و کبد و تقطیع سب و آنچه بر معتر نشسته باشد بل سترو و بجهت میروید و مرطوب مزاجان و امراض
بلغمیه بارده و آنچه بر حاشا نشسته باشد نیز جهت امراض مث کوره و قایص و تقطیع سب و نافع و گفته اند نوعی عسلی خریقی
میشود که از بونیلن آن عطسه می آید و گفته اند غشی آورد و حرق سرد و عقل را زائل کن آنرا نباید خورد تنه بر کسیکه
آنرا خورده باشد قی نمودن و مایه نمک سود شور خوردن و مکرر قی کردن است تا معدی نقایص نام یابد و بعد از آن تفاح
مزبونی قرش شیرین که سیب میخوش باشد و امروز تناول نمایند و نیز نوعی از عسل میباشد که خواص آن مانند شوکران
است استعمال این نیز جائز نیست و هیچ قسم و دهن و طبع عمل و شراب آن و مثل آن و ماء العمل در قرا با دین کبیر
ملک و رشد و از خوردن عمل ردی و بسیار تند و نیز که از بونیلن آن عطسه آید و از خوردن آن حالتی مانند خوردن بزر
البنج عارض کرد و علاج آن تطهیر با شربه بارده و آب لواء بارده و العبه مغیره و مانند اینها است *

فصل العین مع الشین المعجزة *

شبهه مغریبه * بضم عین و سکون شین و فتح باء موحد و ونا مخفف عقه النار است زیرا که اهل اندلس و مغرب آنرا
شبهه النار نامند بسبب حدت آن و بعضی گویند که بهندی رس و پرومی سربزه و در ترکی اسفرنیه گویند و وجه نسبت آن به مغرب
آنست که اولاً اهل مغرب اطلاع بر قرآن آن یافتند و بعد از آن در سائر بلاد انتشار و اشاعت یافت * و ما هیست آن نصبان طایمان
است که با سمین بری باشد و آن شاخهای نباتی است شبیه بلبلاب و در هم پیچیده بلکه اشبه با سمین سفید که بهندی چنبیلی
نامند و بسیار تلخ و کل آن بسیار خشبو و برگ آن اندک عریض و اطراف آن تمیز و غلیظ و سبز رنگ و نرم و قسمی شاخهای
آن خاردار شبیه بخار کل سرخ و از با سمین بمثانی بسیار کوچک تر و بیخ آن سیاه و باریک و پر شعبه قسمی برگ آن مشابیه
برگ بلبلاب و کل آن شبیه با سمین زرد و از آن کوچکتر و رنگ آن مانند بسبزی و خشبو و زیاد از با سمین بری و بر مجاور
خود می پیچد بهترین همه و اقوی مغربی آنست که شاخهای آن بلند و متوسط در سطحی و باریکی و سرخ نیم رنگ باشد که چون
بشکنند از آن جاری ظاهر شود و مغز آن سفید باشد و آنچه غلیظ تر و رنگ و باوصاف مذکور نباشد بل است و قوت آن
تا بیست سال باقی است و شبهه بلاد دیگر ضعیف الاثر * طبیعت آن گرم در او اخر درجه دوم و خشک در آخر آن و خشکی
کهنه آن زیاد از نو آن و بیخ آن در آخر مرم و بعضی ذرا وائل چهارم گرم و خشک گفته اند و در قوت قریب بخوبی سیاه
است و صاحب معتدل و بعضی دیگر نیز بیخ خربق دانسته اند چه در قوت و ثقل مانند آنست و سائر اجزای آن در نرم گرم
و خشک * افعال و خواص آن استعمال و مرق و ملطاف و معرق و مد و رجعت اکثر امراض بارد و رطبه دماغه و صد ریه
و معدی و کبدیه و کوره و منانه و رخ و اوجاع معال و امثال اینها نافع * امراض المراس و الفم و اللسان و المعده * بونیلن

و شاح شیرد ار که چون بشکنند از آن بسیار و شمر بر می آید بحد یک از یک زخمت آن بقل و یکرطل و زیاده هم ضرر بعمل می آید و کل آن چند حد متصل بهیچ فی الجمله شبیه بکل نوکس و نوشته که بکل خزره و است و ثمر آن شبیه بنخار و کوچکی و پلوی بزرگی و منتنی و چون رسید و شکافته گردد از جوف آن چیزی شبیه به زجر و زنبه سبیل بغایت نرمی بر می آید و گویا کیسه معلول از بنه است و تضم آن فی الجمله شبیه بسبب القرم و تضم نامکی و خاک کثیری و رنگ مائل بسا فی و اعراب با دیه از آن بنه متخل یعنی بالش قریب میل مند و در قداح یعنی آتش زنه مستعمل در ازل و سه نوع میباشد یکی درخت آن بزرگ و کل آن سفید و برگ آن بزرگ و شمر بسیار و این در شهرها و دیگر استاتین نیز میروید و بهترین انواع گفته اند و درم از آن کوچکتر و ذل و برگ و بیرون کل آن سفید و اندرون آن بنفش مائل بسرخ و صوم از همه کوچکتر و کل آن پستی رنگ مائل بسفیدی و بعضی زرد گفته اند و لکن این مورد کوکتر از اول و بیشتر در بیابانها و زمینهای رمی میروید * طبیعت

شیران در چهارم گرم و خشک و با سمیت است * افعال و خواص آن اکال و مقروح چک و قاطع بلغم و با قوت مسهله قویه و سترند و موی است و واحد ترین شیر نباتات شمر دارد است و با غان اهل حیاط و زدن و منل شیر آن را در ستردن موی جلود مستعمل دارند امراض الراس و غیر فاطلای آن را قع کچلی و معقه و قویا و نافع دانند بواسیر و مضغه آن با صعل جهت قلاع دهان اطعمال نافع و چون لبن آنرا به بنه آلوده بردند آن مویج گذارند جهت تسکین و رجع آن و حکیم میر عبد الحکیم در حاشیه تحفه نوشته که جهت تسکین چندان و قویا و جرب و بنور و دامیل و صلابت طحال و امراض کبد و استسقا و دیدن اس و حب الرغ نافع است و اگر با نخواره و در شیر آن چند مرتبه تسقیه نمایند و در سایه خشک نمایند جهت ضیق النفس و سعال بلغمی مجرب و دیگران گفته اند که چون از زن و ناشنوک و یا نخورد یا غیر آن از محبوب و احزان مکرر تسقیه کنند و رسایه خشک نمایند مقلد و قلیل آن اسهال بسیار مینماید و جهت امراض مذکور و نافع و طلائی ادک آن بر مفصل صحت و پاکه بعنوان نقطه بصر خلای برا لها گذارند باعث آبله و تفرح و اخراج رطوبت لزج و تسکین و جاع آنها است چنانچه بعضی اهل هند و بنگاله این را مانند شیطارج مستعمل دارند و بعضی در سالی بکمر نه در موسم بهار و تابستان * طبیعت برک و شباح آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن بستر برگ تازه گرم کرده آن جهت تحلیل اورام و تسکین ارجاع باره و تدفین مطبوخ آن در روغن زیتون جهت فالج و تشنج و خلد و زرد و برگ خشک آن جهت منع سخی قروح ساعیه و خبیثه واکله و رفع چرک قروح و سخته و تجفیف آنها و بردن گوشت زائد فاسد نافع و حکیم میر عبد الحکیم نوشته اگر درخت آنرا که کل آن سفید باشد از برگ و شاح و پوست و کل و چوب در سایه خشک نمایند و بسایند و هر روز و منغال آنرا با شربک و بنورند جهت ضعف بدن و ناتوانی و ریه و سعال بلغمی و قهوی مزمن و تحلیل نفع بسیار نافع و اگر تسقیه نموده در آب بهنگر بخورند و منافع انفع را تم است و نوشته اند که در زرد برگ خشک آن جهت منع سخی قروح ساعیه و خبیثه واکله و رفع چرک قروح متقرحه و تجفیف آنها و خوردن گوشت فاسد مفید و چون یکی از محبوب مذکور را با برگ آن در طریقی مانند سب و مرتبان بطریق فرش و لحاف چید و بر آن آب آنقل ار که از روی آن بگذرد و بپزند و سر آنرا پوشیده مدت بیست و یک روز بگذرانند پس برآورده خوب را در سایه خشک نمایند استعمال قدر قلیل آن نیز سهیل و امراض مزبور و نافع است و زنبه آن جهت قداح یعنی آتش زنه بهترین اشیا است و چون در حین قوی و تازگی از هم باز کرد و بر جراحت بگذرانند طالع زنف الدم آنها و جهت رویانیدن کزشت تازه و موثر المصا رجیع اجزای آن با سمیت و مضر و راجع

و مضغ احشا است و مقرح جلک مقدّر است بر لب این آن نیم درم و سه درم آن کفشد بسج و تقرح احتیاط و بر اطن و احمال
قوی مصلح آن الجان و ادهان و تنقیه بقی است القوا اصل مصر کویند نخور و اقتراش برک آن کر بزنند؟ پشه است
مؤلف کوید اگر حتی المثل و رامتعال چنین ادویه سمیه کثیر الغایله تنمایند اولی است حکیم میر محمد مومن و غیره نوشته
اند که قسمی از شجره عشره اسمیت است که جلوس و نوم در مایه آن کفشد است و برک آن شبیه برک بلبل و مل و
وقسی را برک شبیه برک درخت کز و بل آن سفید و ثمر آن مثل نخود مائل بسرخ و گیسوس بن نالس کوید که ازین قسم
مکر میگردند اند با وجود شیرینی مقتدر و در مثقال آن قاتل بوده در سه روز و در رخاژن ملوک ضبط اقسام سکر المعشارین
جهت میشد و محمد بن احمد بن زکریا کوید که در ظرف مغالی که غیر آنرا جمع کرده بودم بغل از آن ظرف را مکرر با
آب گرم و اشنان شسته جمع کثیر که از آن ظرف آب خورند همگی هلاک شدند *

عشوق * بفتح عین و سکون شین و فتح راء مهمله و قاف بیونانی قرحا کویند بیونانی مرفوران نامند * ماهیت آن
بلغت اصل حجاز سنای عربی و الرقی و امانند برک آن از برک سنا و یضتر و میز و بل آن مائل بسرخ و بعضی لاجوردی
و رنگ و کوچک با سنگ اده و غلاف آن شبیه غلاف نخود مغرب و تخم آن عله سی شکل کوچک و بعضی مرودانسته و این تلخیص
گفته گاهی است برک آن شبیه برک غار و سرخ و خوشبو و عروسان استعمال میکنند و دیرری غیر آن دانسته و یسوریدرس
در فائده گفته قرحا نباتی است برک آن شبیه برک عنب الثعلب بستانی و با شعبه بسیار بزرگ سیاه رنگ تخم آن شبیه
بجای و رس و در غلاف های شبیه بخرنوب شامی و عروق آن سه یا چهار بقدر یکشهر سفید رنگ خوشبو و منبت آن بیشتر سنگ لاجها
که آفتاب بر آن تابنده باشد * طبیعت این کرم خشک * افعال و خواص آن چون از بیخ آن مقداری بر یکمن نیم گرفته
در شش قوی مایه شراب حل و یکسب و بکر و زخمیسانند پس صاف نموده سه روز بنوشند جهت تنقیه رحم و تخم آنرا چون در حسو
داخل کرده بنوشند و در اربور شیر آورد و خوردن حسب آن خواه تر باشد و خواص خشک جهت بواسیر و سیاه کردن موی نافع
عشق * بفتح عین و شین و قاف و هاء باریعی اخفاک و نال شاربندی چاند ریل نامند * ماهیت این نباتی است
شبیه بلبل و بسیار کم برگ و شاخهای آن بسیار از بلبل قویتر و از آن درازتر و بهود رختی که می پیچند آنرا خشک
میکردند و ازین جهت آنرا عشقه نامند مشتق از عشق که بهر تنبیه پیچند آنرا خشک میکردند و تخم آن شبیه نجابه و از آن
کوچکتر و در تنگین دیسور نمانند و بعضی اطباء این زمان تخم آنرا کثرت دانسته اند

* فصل العین مع الصاد الملهمة *

عصفور * بضم عین و سکون صاد و ضم نارسون و در راء مهمله بغارسی کچشک و چغوک و پنچشک و بزرگی سرچه و شارچه
نیز و بینکالی کوریه و بهندی نر آن را چار و ماده آنرا چریه نامند * ماهیت آن طائر است معروف صغیر الجنده و املی
و بری میا شد و جند بری آن اندک بزرگتر و منقار آن باریکتر و درازتر از املی و بهندی این را بکمری نامند و املی را
چریه و کوریه بکاف نارس و نمانند و بهترین آن قریه شتری بری است و خاکی آن هر چند قریه باشد زیون * طبیعت آن
در دم کرم و خشک و بری آن از املی پاستر * افعال و خواص آن مسخن و مسمن بدن و موافق مرطوبین که در
اقدام ایشان ریاخ تولید کند و مسرک باده و زیاده کنند منی و منعطر و گوشت آن ملین طبع و جرم آن قابض بطن و گفته اند
عصفور را ز طیز رجیل است از برای اصحاب ناله و آغز و راهتر خا و خند و وضعف کبد و استسقا و بر تان و ضعف کرده

و با را مثال اینها و بهترین اخذ یافت برای میرود و مرطوب مزاجان و کسی که شکایت از کثرت ریاخ در شکم خود نماید و مغز سر آن را خلص می کند و در وقت همچنان گرفته و در روعن باد ام بریان کرد و با نازید مفوحه مقویه عینه باه خورخو نمود و با شد بقایات مهیج باه و زیاد و کندی منی و منعظ است و فراخ یعنی بچه آن قوی است و در تحریک باه و شدت اندام خلص ما چون عید سازند باز و دقت تم مرغ و در روعن زیت بریان کنند و بخورند و همچنین بیهه آن و این در تمسین بدن بی علیل و مغز سر آن باز و دقت بیهه مرغ مهیج باه و آشامیدن آن با شراب و حمل آن باعث سرعت حمل زنان عاقر مضر و مضرورین مصلح آن آب آنار و غوره و مری و سکنجبین جامض است و بهترین آنست که گوشت آنرا امتحین سازند با مری و آب آنار و غوره و بخورند تا زود انقباض یابد زیر آنکه گوشت آن سلب و کرم است و چون عصاره را ذیج نمایند و خون آنرا در آرد عس بچکانند و بنادق سازند و خشک ساخته بوقت مقاربت یک بند قه آن را با عسل سائل و در تحلیل بسالند و با در زیر زمین نکل آرند و مقاربت نمایند با و اینرا نکیزند و چکاندن خون آن در چشم جالی بیاض آن و زیل آن بمیار کرم و خشک و جالی بیاض همین و کلف و آثار حادث در وجه و با آب دهان جهت رفع ثل لیل و جالی کلف و آشامیدن استخوان سائیده آن مقوی معده و حابس اسهال و ناسائیده آن بغایت مضر و احشای و معاست بلکه اولی اجتناب از استخوان آنست خواه سائیده و خواه ناسائیده بهمان جهت و آنکه مورت صمغ مری و معاست زحاکستر بران مهمل اورام است طلایه و چون موی مقعد آن را پاک کرد و در رتبه کوش بد آرند در حال درد آنرا اما کن کنند و مجرب و چون بر های آنرا تمام بکنند و پاک کنند موی سر آن که زنده باشد و در آشیانه زنبور عمل بیاورند تا از نیش زنبور ها ببرد پس در روعن بجوشانند و همین بدن آن جهت امتزجای قضیب و تقویت باه و نعوذ مجرب و عصا نیر شوک که عصاره کوچک اغمرا است که هوام آنرا ابو ترون نامند بسیار خشک و کرم است و نمک سود خشک آن قاطع اسهال مزمن است و خوردن آن مضر و مضرورین مصلح آن اشیای مذکوره است *

مصی الزراعی * بفتح عین و صاد و الف مقصوره و لام و فتح راء مهمله و الف و عین مهمله مسکوره و با لغت عربی است بلاطینی آنرا اصباط بلی گویند و ببر بری رستی نود و نه و بلغتی دیگر ببر بری کوری زوله و بیرونانی بطحا و بلوغ و ثور بر مندر نیز و بر یانی شطبان و نلو عربین و با تریقی خنجر و در جی اول حاوی کبیر برشیان دار و نامند گویند برشیان دار و اسم فارسی آنست و بفارسی کسته و عزازندک و هر جز و بهندی لال ما ک گویند و گویند بهندی و اج کبری نیز نامند و آنرا عصای موسی نیز نامند و با جمله در ماهیت آن اختلاف بسیار است و نر و ماده میباشند و سقور رید رس و در ثلثه گفته نر آن هر سال از مرنو میر وید و با شاخهای بسیار و باریکتر تازه منبسط بر روی زمین مانند سل و برک آن شبیه ببرک سل آب و از آن بلند تر و بسیار نرم تر و زرد و بر برکی کل سفید و سرخ تیره و ماده آنرا کلاه کوچک و یکشاخ تر تازه و برک آن شبیه ببرک صوبه و زرد یک یک یک و مذهب آن آنها و بغل آدمی گفته و نر و است ذکر و انشی و بعضی کبیر و صغیر گفته اند ذکر آن ثمنشی بزرگ و انشی آن کوچک و برک ذکر آن طولانی و برک ماده آن مائل بتد و بر منابت آن شطوط آنها و جاهای آب دار و سابه و کل آن نزد برک آن میر وید از نر آن سرخ و از ماده سفید و در کتاب موسوم بطبق قدیم است که درختی کوچک با شاخهای باریک کوه دار و بر کهای مغروش بر روی زمین و در تابستان و زمستان میماند و کل آن نر و کوههای شام آن میر وید و این شبیه بساک چون لای میندی است و باطکی نوشته نباتی است خاردار و برک آن تر و تازه مغرب و قویب ببرک باسان و نغم آن مایهین

برکهای آن بر می آید و ذکر و انشی میباشد تشم ذکر آن سرخ و تخم مادّه آن سفید و در جوار امیر مرد و قوت آن تکیسالی باقی
 میماند و صاحب اختیارات بدیع نوشته بهترین آن سرخ و رنگ مائل بسیاهنی بستانی آنست و صاحب تحفه نوشته کبیر و صغیر
 میباشد کبیر را در صغیر امانده و بفارسی صغیر را سفید موز و کبیر را سرخ مرز نامند و تخم و ساق آن سرخ و برک آن مائل
 بینفسی و در باغها بسیار و در تنگابن صغیر آنرا خاک توفه گویند و برک و ساق صغیر آن سبز و تخم آن سفید کوچکتر از تخم کبیر
 و گویا خاکستر بر برکهای آن باشد و اندک و تخم مرد و قسم در زیر برکهای آن بر می آید و انبوه و در فعال کبیر آن از صغیر قویتر
 * طبیعت آن در سوم بارد و در اول خشک و جزو مائی بران غالب * افعال و خواص آن قابض و رادع و حابس نفث
 الک و نزل الک و کل اعضا و قی صفراوی و اسهال مزمن مراری و حیض و مسکن حرارت باطنی و ظاهری و تپهای دوری
 و قرحه اعمار نافع الاذن بطور عصاره آن قاتل کرم کوش و مجفف قروح و مسکن وجع آن التدریج آشامیدن عصاره آن تایلک
 اوقیه قاطع نزف الک و سینه المده ضداد آن مسکن التهاب معده و مبرد آن و آشامیدن آن حابس اسهال مراری و قرحه امعا
 و نزف الک و آنها و مرضی که در آن کوف و اسهال بود و آبل و این مرض را بهیونانی حولارا نامند و قولنج را نیز سفید شرابا و صمادا
 و حقیقه و حولا ارحم چون در شراب طایع نمایند و با عمل بیا میزند جهت قروح فروج عظیم النفع است البجروح و القروح
 و الاورام و البثور و صماد آن جهت اندک مال جراحت تازه و تحلیل فلفغونی و حمره و نمله و قروح ساعیه و کل اورام دمویه
 و منع انصباب مزاج دجید النفع و صماد برک تازه آن جهت تسکین التهابات و حمره و نمله نافع السورم آشامیدن آن با شراب
 جهت دفع حموم و نهش هوام و می مضر نه مصلح آن البجیر و شربت بنفشه سکری و صندل نیز گفته اند مقدار شربت از آب آن
 تا هفتاد منقال بد آن جنب الالتهاب و هوای بیخ آن در طلب منفعتی تا حال ننوشته اند و اهل مثل مضمه با آب مطبوخ آنرا
 جهت جوشش دهان و صماد سائید و گرم کرده آن را جهت نفخ و انفجار دمایمل و کها یعنی ملح ماخوذ از محرق آنرا صباغان
 بجای زاج در صمغ لباس مستعمل دارند *

* عصب * بدیع همین صماد و باده موحله بفارسی پی و بهندی یاری و پتته نیز نامند * ما هیت آن چیزی است چرب
 سفید صلب در انصال و نرم در انعطاف و خم شدن و بدن حیوان مولف از انست و حس و حرکت بی آن نمی باشد
 و حیوانا تیکه استغفران دارند بسر آنها کشیده شده است * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن در دفع
 وردی الغل و اسهال مصنوع از ان جهت التناق شعر مغلوب و غیر آن نافع *

* مصفر * بضم عین و سکون صاد و ضم نا و راء موهله احریش است در آنجا و در قرطم که حب آن است مذکور میگرد
 * صماد رات * بضم عین و فتح صاد و الف و راء موهله و الف و تاء و ثناء و ثناء و ثناء جمع عصاره است * ما هیت آن اجزای
 مائیه مستخرجه از نبات است خواه از کلهای و یا از اوراق و یا از اغصان و یا اصول و لای آنها باشد که کوبیده و فشرده اخذ
 نمایند خواه همان قسم مایع استعمال نمایند و خواه خشک نموده و آنچه از آنها با سمی مخصوص اند علمند و بدان نام ذکر می
 یابد و باقی در ضمن نبات آن *

* فصل * بفتح عین و ضاد معجمه مفتوحه و لام * ما هیت آن چیزی است در بدن حیوان که قریب بمفاصل و اعضای
 متحرک آن میباشد و حسب تعدد حرکت اعضا تعدد آن میباشد و آن مرکب از لحم و رباطات و اعصاب و عروق و غشا
 است چنانچه تشریح آن در کتب تشریح و کلیات مذکور است * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن جهت الغذا

و مالم انکسوس و لذت بخدیف تقلیل تناول آن و انکسار آن محلث بقی الخا صیت و همچنین چون در امتلا طبیعی بدن بخورزند
مصلح آن ادمان و بازیر معتدل و یا لجمله آنچه از اعلی بدن و قریب بمفصل باشد بهتر است از اسافل آن و در راز مفصل
فصل فی العین مع الطاء المعجمه *

عظایه * بفتح عین و طاء معجمه و الف و یاء مثناة تحتانیة و ما و عطاء بهم نیز آمده * در ما هیئت آن اختلاف است
ما حب تاموس گفته دانه ایست شبیه بهام ابرص و جمع آن عطاء و در یسقر ویدوس گفته که از جنس حردون است شبیه
بورغ و نر آنرا جیلین و ماد و آنرا فرجان نامند و انطاکی سالامند راد انسته و حکیم ملی جیلانی گفته حیوانی است مانند
سام ابرص و معبر زنگ بطی الحریک الوان آن در اوقات شبانروز مختلف میگردد و چون در آتش اند از نل نور و در باقوت
سمیت است و آنرا مانند ذریع دست و پا انداخته و شکم آنرا شکافته احمای آنرا بر آورده در غسل نگاه می دارند که فاسل نگردد
اعمال و خواص آن آبشامیدن مقل ارد و نل از ان جهت رفع الم و سمیت کز بدن آن و چون آنرا شق کنند و بر نهش
افعی بلند نفع بین بخشش الجروح و القروح و جها جرب مانند ذریع است در نفع و در مراهم اکاله و موتامه داخل میکنند
از نل طلای مطبوخ خون آن در زیت صترنگه موی است و زهره و سرکین آن هردو زو فائل و سرکین آن شل بل الجلا است
چون اندکی از ان را با نل سته بسیار بیامیزند و جهت رفع کلف و آثار غلیظه و تنقبه قروح عقنه خجینه استعمال نمایند مفید
است و چون عطا به کمی را بکزد و دندانهای خود را در ان موضع گذارد بایل که در غن و خاکستر بران به اندک تا بر آید و ابریشم
و قز بران به اندک تا بر آید پس خاکستر و روغن بران موضع به اندک و اگر رجوع آن دو ام یا بیل میکند آن موضع را بقوت و تطویل
نمایند بران آب گرمی که در ان نخاله جو شانیله باشد پس تریاق و تیل وطر خشقوق نافع است *

عظم * بفتح عین و سکون طاء و میم جمع آن عظام بغارهی استخوان و یهندی هدی و هادی نیز و یونانی سولونوس و برومی ستون
و یسربانی کرمار پترکی سموک نامند * ماهیست آن معلوم است که جمعی است صلب در بدن حیوان که از ان صلیتر عضوی
نیست و از اعشای مفیده است و برای استحکام و دعامه و صل و ارتفاع قویه تیام و قعود و مشی و سایر حرکات باسانی و باحسن
وجوه مخلوق است و فوائد آن بتفصیل در کتب تشریح مذکور است و عدد آن در بدن انسان بعد از حروف رحمت است
یعنی در صل و چهل و هشت و بهترین آن استخوان انسان است * طبیعت آن در دوم سرد در اول سوم خشک و مسرق
آن در آخر سوم خشک * افعالی و خواص ان قیاض و حابس و میجف امراض الراس آشامیدن سائیده استخوان انسان
جهت صرع مجرب خصوصا پوسیده آن و ریختن آب مطبوخ استخوان پوسیده با سرکه بر سر حابس رعا و سقوط بسیار نرم سوده
آن و تعلیق با ب یعنی دندان نیش ثعلب جهت صرع و تعلیق استخوان پهلوی جمیع یعنی کمتر جهت شقیقه جانب راست برای
جانب راست و چپ برای جانب چپ القم تعلیق شمس آن برای صرع اغشاء الغذا آشامیدن کوهنه بالیل آن که بسیار نرم سوده
باشند حابس اسهال و قاطع نزف الدم و آشامیدن زامدماق کار و استخوان ران آن مقل او که نفال با عصاره عصی الراعی
جهت قطع نزف الدم و حبس بطن و سحج امعا و آشامیدن ذر و در زامدماق استخوان کلب قاطع بواسیر است مجرب الخصال
آشامیدن سوده بالیل آن با سنگین جهت سوز وید ستر سوده کعب تبس با سنگین است آشامیدن کعب تبس با
عمل جهت تهییج باه و استخوان بالیل انسان با غسل بدن ستر و الرحم برداشتن قنله این تنقیه رحم نماید و در طوبات سائیده
آنرا خشک گردانند حرق النار صا د خاکستر آن با سرکه جهت سوختگی آتش او جاع المغاصل و غیره آشامیدن آن با غسل

جهت اوجاع مفاصل وعرق النساء و غیره بتخصیص اوجاع عظام القروح والجروح و درو رکهنه بوسیلہ آن جهت تبخیف رطوبات والتیام اعضاء یا بسہ و عصیانہ مانند ذکر و خصیہ وضاد استخوان سنگ پشت یا صبر رادع و مانع قروح و ملصق جراحت و مانند نورہ موی را بسترد و زائل سازد و بواسیر را خافقہ گرداند الحمی آشامیدن استخوان انسان میت بقسمی کہ شارب آن نداند جهت حمی رعب و آشامیدن استخوان کاسہ سر انسان مختل و مسکن الم الزینہ طلای کعب خنزیر جهت برص و طلای استخوان انسان کهنہ بالیدہ با ماء الشعیر جهت رفع آثار آبله و غیرہ رکهنہ بالیدہ آن کہ در دیوارهای کهنہ باشد یا کلاب نیز همین اثر دارد عقار و شربت آن تادم و مثقال الخواص گفته اند کذا شتن صرس انسان با استخوان بال مد مد در زیر سر ناظم مادام کہ در زیر سر آن باشد بیدار نشود و با خود دا شتن صرس آن مانع احتلام است و تعلیق دندان طفل اول کہ اقتل و بر زمین فرسند در نقرہ کرتہ باعث منع آبستنی است تعلیق دندان تساح بر جانب راست باعث تقویت بر جماع است و تعلیق دواستخوابیکہ در بال خروس میباشد و در طرف آن سوراخ است جهت رفع اعیا و تعلیق راست آن برای حمی دافعه و تعلیق کعب ابن مرص کہ بزند کی آن برآوردہ باشد بزرز با باعث آلتست کہ حمل نکیر و تعلیق ناب سکی کہ انسان را کزند باشد در پوست پیچیدہ بر بازو جهت نزدیک نشدن سگ دیوانہ بصاحب آن و فریاد نکردن آن بر و تعلیق ناب کلب بروکسمیکہ در خواب حرف زند و بر طفل باعث سرعت و آسانی برآمدن دندان اربی رجع و جهت رفع یرقان و دفن کردن کله انسان میت در برج کبوتران باعث کثرت ایشان است و کوفند چون استخوان ناب یعنی دندان نیش سگ و کر به را در میان جماعتی اندازند کہ ایشان ندانند باعث خصوصت شان گردد و چون استخوان سگ را بجای استخوان انسان کہ شکسته و بر طرف شدہ باشد کله التیام یابد و افعال و خواص استخوان هر حیوانی در ضمن بیان آن حیوان ذکر یافتہ می یابد ان شاء الله تعالی

فصل العین المهملة مع الفاء

مقصود بفتح عین و سکون فاء و صاد مهملة بفارسی مازو و بهندی مازو و پهل مانند ماهیت آن کوبند شتر درخت بلوط است زیرا کہ درخت بلوط یک سال بلوط نمی آورد و یک سال مازو چنانچه در بلوط ذکر یافت و نیز کوبند شتر درختی است بسیار شبیه بلوط شاید این اصح باشد زیرا کہ بلوط مخصوص بسرد میر است و مازو در بلاد معتدل کہ گرم سیر است نیز میشود و بهتر و مختار آن بز رک خام شتر صلب سنگین بی سوراخ آنست و آنچه سبک و نارسیدہ و بخلاف اوصاف مذکورہ است ضعیف و قوت آن تا سه سال باقی ماند طبیعت آن سرد در اول و خشک در دوم و نیز در سوم سرد و در سوم خشک گفته اند با جوهر ارضی بسیار دارد رشد و القبض افعال و خواص آن حایس و مانع سیلان رطوبات الراس نفوخ آن قاطع رعان العین اکمال آن جهت دفعه و سلاق و جرب الاذن قطور آن با آب بقله السمقاء در رکوش خون و حرکت جاری از آن باز دارد القم سنون و درو ر آن بردندان و بین آن و مغصه بطیوخ آن خصوصا با سرکہ جهت تقویت دندان و لثه و عمو و جلب رطوبات فاجده از زبان و لثه و قلاع دبا و منع سیلان رطوبات از دهان و بر کردن سوراخ دندان کرم خورده را بدان مفید و مانع تاكل آن اعضاء النفس آشامیدن سائیدہ آن با آب جهت قروح امعاء و حال مزمن و سیلان حیض و رطوبات رحم و تخفیف آن و بدستور خوردن آن با غلہ و مضاد پختن آن در آب جهت اورام معده و بر روز آن و بر زنان اطفال خصوصا با سرکہ القروح والجروح و الاورام و غیره ماعلائی هائیدہ آن با سرکہ جهت

در بار باد مزاج و رابتند اوداء الصلب و کلف و بهق و تمش و ذرور محسوس آن بر لیم زائد باعث ضرر و لا غری و تحلیل آن
 خصوص محرق آن و ضما آن رادع و محلل اورام و مانع معی قروح سابعه و نمله واکه اعت شر یا خصوصاً مطبوخ آن با سرکه
 و یا شراب زرد و رطلاده نیز وجهت جبر و کسر نیز مفید الزینه اغتسال موی با آب مطبوخ آن یا نقوع آن سیاه کنند موی است
 و سیاه کنند مفاصل درواستخوان و ملاطی آن حابس عرق و رانغ بد بهی آن و محرق آن در زیت جهت سیاه کردن موی نیکو
 خضاب است که بعد بریان کردن در هیت آنرا نشف نموده سوده بکار برند مفر منه و حلقی مصلح آن کثیراً و صغ عربی
 و یا بیض نیمبرشت خوردن مقد ارشیت آن یکمثقال بدل آن پوست آمار و جفت بلوط و تمره الطرنا و علیل زود است
 بوزن آن و د ستورا حرق آن آنست که بر روی احکرسوزانند و یا ظرف سفالی بر آتش بکند و در آن ظرف بریان کنند
 و در شراب خاموش نمایند و یاد و سرکه و نمک و قبض و تجفیف و لطافت این بیشتر است بسبب حرارت مکتسبه از حرق
 خصوص مطبی آن در شراب قابض و با سرکه و نمک و برای حبس دم و تجفیف قروح و تحلیل اورام این انفع از غیر محرق آنست
 فصل العین مع القاف *

عقاب * بضم عین رفتح قاف رائف و بایه موحده و بغارسی اله و الو و بهندی کیل و بترکی قرا حوش نامند ربا مصلاح
 اکسیر باری اسم نوشادر است * ماهیت آن طائری است معروف بزرک چنه سیاه رنگ و از جمله جوارح طیور رهباع
 آنهاست * طبیعت آن در دوم گرم و خشک * افعال و خواص آن لخم آن لیغی صلب ردی الکیموس جهت
 ابره در ریاح و رطوبت نافع و قریب بگوشه کاواست العین اکتحال زهره آن جهت ابتدای نزول آب در چشم و حلت
 بصیرت و تقویت آن و رفع شفا و قروح آن الاورام طلای خون آن جهت تحلیل اورام الزینه سرکین آن جالی طلای آن
 جهت رفع کلف و جوش رخسار و تحلیل خنا زیر بغل و بر آن جهت اختناق رحم نافع است

عقرب * بفتح عین و سکون قاف و فتح راء مهمله و بایه موحده اغت عربی است بغارسی کزدم و بهندی بجه و بترکی
 اشکورینی نامند ربا مصلاح اکسیر باری مراد از کبریت است * ماهیت آن از هوام ذات سموم است و آن اقسام و الوان
 میباشند آنچه در حرکت دنیا له خود را بلند دارد شیا له و آنچه بر زمین کشف جزاره نامند و این از شیا له کوچکتر است و در
 سمیت قویتر و مهلك و در زهره از کثیر الوجود است یکم مردم ترک مکنای آنجا نمودن و سمیت عقرب ماده قویتر از
 نر آن و سیاه آن زبون مخصوص سیاه زغب دار بزرک آن و تشخیص سیاه دارد و گفته اند عقرب عسکره و بعضی مواضع
 دیگر نیز بصیرا ربا سمیت است بکل یک گفته اند بجز در مشی بریدن هلاک میکند اند و گویند که اگر نیش خود را بر مسک زند
 آنرا مفتش میگردد اند چنانچه شخصی آنرا بر پسمان بسته بر روی سنگی بست هر مرتبه که نیش خود را بر آن سنگ میزد
 پارچه از آن سنگ جدا نمیکشت و این ابرای تقویت حصا مجرب دانسته اند و بتجربیه رسید که چون اجزای آب ندیده
 را از آنک آب پاشیده بر روی هم بچینند خصوصاً در تابستان عقرب بسیار در میان آنها نکلون میباید و بعضی گفته که چون
 کاغذ کوبیده در فن کنند در زمین د و سه روز عقرب تولد کند و بعضی گفته که چون شاخه کنکدر در میان د و خشت آب
 ندیده بکند اند عقرب تولد کند و کز ایندن عقرب بر غیر موضع عصب رافع فالج و مجرب دانسته اند * طبیعت آن
 در دوم سرد و خشک * افعال و خواص آن امراض الراس طلای روغن آن جهت فالج و لقوه و استرخا و ارجاع
 مفاصل و غیره العین اکتحال خاکمه آن با ملل و زنجبیل و ادویه حاره مناسبه جهت رفع بیاض و ناخن چشم انسان و غیر

آن را محرق آن یا سرکین موش بقدر نصف وزن آن جهت تقویت بصر و جرب و جلای چشم و آشفته شدن آن
جهت سرخ شدن یا رده گشته و قرچه آلات بول و آشامیدن محرق آن با دویه مناسبت جهت تقویت سنگ کرده و مناسبت و عمر البول
بی نظیر وجهت رفع قولنج خوراک حادث بالذات و خواص بسیار کتب کرده البرص و البهق و الکلف و داء النعلب ثلاثی عقرب
بزرگ خشک کرده بود و با سرکه مرشته بر سر زائل کننده آن باذن الله تعالی و جهت بهق و کلف و داء النعلب نیز
عقید القروح و چون عقرب را در زیت بسوزانند و بر قروح خمیده و عروق الاند مال بمانند و بر بالای آن سفوف عقرب محرق
نهایتا شل شود مثل بود و در کف زمین داء النعلب بدان نیز زائل کننده آن و روایت شده موی آن البرص را بر بالای آن جهت اسقاط
دانه برآید و بر سر زیت فین بدین آن السموم چون زنده آن را شق کنند و بر موضع کزیدند عقرب بند بند جناب سمیت
نمایند و زخردن برشته آن جهت رفع سمیت آن نیز عقید الیاء تلد همین آن جهت تقویت باه مؤثر نگشته اند چون یک عدد عقرب را
در آخر ماه که سه روز یا چهار روز از ماه مانده باشد کشته و در شیشه کنند و بر آن زیت ریخته و سر آنرا محکم بسته در آفتاب
چند روز بگذرانند تا قوت آن تمام در بدن آید بدین جهت فالج و وجع ظهر و عرق النساء و قطع دانه بواسیر و کشته اند
اگر زیاده باشد اعلی اند عقرب زیاده نماید بنسب آن روغن را با زای هر عددی باید که ده درم زیت باشد و چهل
زوزد را فتاب کل آرند و در کف زمین بدان جهت تقویت حصاة مجرب و گفته اند تعلیق عقرب مرده خشک بر نیکه حمل آن
نمایند یا صحت حفظ آن از اسقاط مقلد از غربت رما در آن نیم درم تا یک مثقال مضر نه مصلح آن کل ارمنی و تخم کونس و آشفته شدن
آب پیاز تا بست مثقال و چون عقرب کسی را بکشد موضع لسع آن ورم کند و صلب و سرخ گردد و ملسوع در بدن خود دو
جالت مختلف در پاید که گاه سرد گردد و گاه گرم و کرب و اضطراب و ضعف در دل خود و عرق سرد و استرخای اعضا و لرزه
و اختلاط عقل و اختلاج لهما و فواق و قی شلید عارض گردد و بقی چیزهای زج برآید و روغن در شکم او بهم رسد و رنگ او
متغیر گردد و زبان او سبز گردد و دندانها بر هم افتد و غشی او طاری گردد و اعضا سرد و سست گردد و قیصیب او ورم
کند و معده او بر آید این فتکام معالجه پندیر نبود باجمعه علاج آن فی الفور بستن بالای آن موضع اگر ممکن باشد بقوت تمام
مانند مار کزیده و پز زکتنان و کبریت زرد و عسلک الیهم را کوبیده و روغن زیتون مرشته بر آن موضع گذارند و چندی بگذرانند
و فریون و مومکی و فلفل دراز با سرکه بر آن موضع بقوت تمام بمانند و با تش تکمیل نمایند و یا آب کرم و تریتاریق فاروق و تریتاریق
اربعه و تریتاریق العقارب و سیر بخرارند و هم را نیز صفا نمایند و بعد و بر آن بمانند و اجتناب نمایند از استعمال اشیای
مفتتیه سده و خصوصاً کونس و اگر عقربیکه کزیده است و بکشد آن بکشد و بکشد و بر موضع نهش آن بشنند دفع سمیت
آن نمایند و صیرب و آمک و برگ توت را کوفته و روغن دنبه مرشته بر محل زخم آن نیز و آهک و زرده تخم مرغ با هم آمیخته
نیز درد آنرا ساکن گردانند و با قلا کوفته بدین و شب مرشته فی النبال درد آنرا ساکن کنند و اگر کرم را در درون بپوشانند و بیابانند
و آن روغن را بر موضع کزیدگی آن مانند درد ساکن گردد و اگر با عسل آن روغن را با میزند و چون کودک از مادر
بزیاید نیم گرم از آن بکام او بمانند اگر در دهه عمر کرم او را بکشد درد نکند و اگر چرک گوش خنجر را بر موضع کزیدگی
عقرب بمانند درد ساکن شود اگر سریش را با سرکه حل نمایند و بر زخم کرم بمانند همین عمل کنند و اگر کرم را بکشد و با
نمک سده در روغن چربا کرم داخل کنند و بر زخم کرم بمانند همین عمل کنند و اگر بزرگ تان را بکشد و بر موضع لسع گذارند
درد ساکن شود و اگر مغر جوز و نیبیر و هم کوفته بر زخم آن بمانند نیز مؤثر بود استعمال شافیه فی د و دقتل مسکن و جمع

است و موش را خشم شکافته کرمها بران ضاد نمایند و تشم بویجه را پخته ضاد نمایند و بیج کبر و فستقین و زراوند و بویل
و مدح و حر و طرخشق و اجزای متساوی با عمل معجون ساخته مد ارجها و دانک بشو و رائی نقل است که شخصی فالج داشت
که قادر بر قیام و تنه و رمشی نبود از اتفاقات شمی درین خواب چنان جای بدن او را عقرب جراه بگزید آزار فالج او را نقل
گشت اطباء ماهر گفتند اگر بارد یکرا او را بگزید ملاک خواب شد و این نقل بتفصیل در کتاب فرج بعد شدت مسطور است و
ترباق و دافع سمیت عقرب جراه خوردن روغن کاوریا کوهنند و درختن کرم کرده بسیار کرم جوشان بر موضع لسع آنست
مکر و نیز کلد اشمن مجحه و بقر کفیل و دافع کردن آن موضع پس فصل نمودن و روبرو فوا که حاضه خصوص سیب ترش
و سوبی آن باب سرد و طرخشق و کاسنی مطیبات و مسکنات حلت و ماء الشعیر و ماء القرع و ماء الخیار و رقیص کافور و امثال
اینها از خون و ترباق و سگری و ترباق متخذ از طرخشق خشک و برگ سبب ترش و کشیز خشک اجزای متساوی و سه کف
آنها بشو و در غل غل است و هر مره یک حادث کرد و از آن بمعالجه آن پردازند و دستور احرار و دهن و معجون آن
در قرابادین که بر ذکر یافت *

عقرب بدتری * بھنل سی بھکی میبھلی و بھر نکی شکور بی مرین نامند * ما هیت آن نوع ماهی صدفی است خاردار
که سر آن بزرگ و خاری سفید بران رسته که نیش آنست کزیدن آن باعث درد و سوزش عظیم * افعال و خواص آن
امراض عین اکتال زهره آن جهت نزول آب و خملالات و جلای غشاوه و تقویت بصورت و ستورا اکتال مسرق آن جهت
نزول آب و غشاوه و بیاض و قرحه چشم داء العلب طلای آن جهت داء العلب مغیل *

حلائی گفته اند و گفته اند بخور زبل آن جهت ربو مغیل است *
حقیق * بفتح عین و کسوف و سکون یا عمناء تبتان به و فاف * ما هیت آن منکی است معروف و معروف آن یمن و در
کنبایات بیشتر و ساحل بحر روم نیز گفته اند و بهترین آن یمنی است که صاف و شفاف باشد و گفته اند فرقی میان یمنی و غیر
آن آنست که یمنی صلب میباشد بخلاف غیر آن و بالوان بسیار میباشد سرخ و زرد و سفید و هب و هریک رنگین و نیم رنگ
و مرغ و جگر می و صاف و شفاف و ناصف غیر شفاف و ابلی و شبیری و در طبقات و هریک در هنگام بر آوردن از معدن کدرنک
میباشد قطعه های صاف شفاف بی جرم آنرا جد کرده طبع میل نمند رنگین میکرد و طریقی طبع آن آنست که دیک بزرگی خرنی
و یا مسی را که بلند باشد تا بکردن در آن چوبها میچینند و دیک را تا بنصفه آب میکنند و قطعه های عقیق را بران چوبهای چپند و سر
دیک را محکم بسته زیر آن آتش ملائم می افروزند که بخارات گرم بد آنها برسد و کسانیکه این عمل میکنند نزد خود در مالی معین
دارند که تا آن زمان طبع رنگین میکرد پس بر آورد و تراشید و حکاکی مینما بند بهر نحو که میخواهند آنچه از آنها
بسیار در رنگین صاف شفاف براق بکونک است بسیار خوب و مستعمل در ادویه و اکشتری و غیره بسیار سرخ شفاف براق
این قسم است پس زرد و آنچه در جرم آن شکلی شبیه شاخه درختی و یا پارچه کومی باشد آنرا شبیری نامند و آنچه از طبقات
است هریک برنگی اکثر آنرا بدین قسم تراشند که طبقات آن یکی فوق دیگری باشد آنرا جزع گویند و در ح ف الجیم مع

الزاد ذکر یافت و آنچه در عرض برین باشد که خطوط آن در سطح بالای آن مل و رو یا غیر مل و ریاضد آن را حجر سلیمان
وینا رسی با غوری نامند و این نوع اکثر صلب تر میباشد و اکثر شک مهره را ازین نوع میسازند * طبیعت آن
در د رم سرد و خشک و متحرک آن الطیف بسبب کسب حرارت و خشکی آن غالب * افعال و خواص آن در احادیث
شریفة فضیلت و خواص آن بسیار وارد است آشامیدن در داندان گرم سوده آن بتنهائی و یا با شربت سیب جهت تقویت
دل و رفع خفقان و بتنهائی و یا با دویه حاسه دم جهت نفب الدم و نزف الدم خصوص دم حیض که بهیچ قسم بند نشود
و با دویه مناسبه مفتحه سد جهت رفع سده کبد و طحال و با دویه مفتحه جهت تعینت حماة الکمال آن بتنهائی و یا
با الکمال جهت تقویت بصر و نیکوئی اشعار سنون محرق آن بتنهائی و یا با مروارید و بسل جهت تقویت دند ان متحرک
و لثه و منع خون رفتن ازین دند ان و جلا می چرک آن الحواصی تعلیق آن جهت تسکین حلق و غش و خصوصیت و پوشیدن
عقیق لخمی که بر آب کوشیده شده باشد جهت قطع نزف الدم از هر عضو که باشد خصوصاً برای حیض جاری و پوشیدن
الکستری آن را رفع خفقان و باعث هیبت در نظر خصم و استجاب دعا و امان از درد سینه و گوشت چون عقیق را
با مشک و کافور و روغن زیت بسایند و بر روی و موی خود بمالند و نزد سلاطین و حکام روند عزیز گرد می گردند و مذهب
همه خلایق باشند همچنانکه عجم بیروزه را بغال نیکو دارند و ضرر کرده مصلح آن کثیر است و شربت آن تا نیمه رم بدل آن بسل است

* فصل اعین مع الکاف *

* حکم * بهنج عین و سکون کاف و فتح باء و موحد و راء مهمله بفارسی هر موم نامند * ماهیت آن چیزی است شبیه موم
با اذنی که بسل آمیخته و بر آن هرد و اوست که مجتمع میکند در رخا زنبور و سل و در سالهای جذب خشک که گیاه کم
روین به شتر بهیم میرسد و رخنهای خانه خود را بآن بند میکند و بغلادی گفته کسانیکه وسیع الکواند اذنه از غلط کرده
الذ جهت آنکه وسیع الکواند چیزی است که بر دیوار خانه آن که کور نامند یا فت میشود و آن چیزی است که اولاً زنبور و سل
آنرا بمنزل اساس بنیاد میکند پس بر آن از موم خانها ساخته و سل در آن جمع مینمایند * طبیعت آن در آخر د رم
گرم و خشک * افعال و خواص آن بسبب کمال رداءت خوردن و انشای غذا و آن جهت تر با وجلب خار و پیکان مفید
برای آنکه جاذب قوی است و در جبر و کسر و استیکام استخوان شکسته و ضربه و سقطه و حبس خون نالین مناسب و میانی
دانسته اند و لهذا آنرا مومبائی نعتی نامند و شوره آن جهت سرنه بارد که به و حمل آن قاتل و مخرج جنین مقلد شربت آن
یکمشتال که باد و معال نبات و سل شربت نموده بنوشند صاحب اختیارات بدیعی گفته که عکس چیزی است که در میان
عسل بود و شیرازی آنرا دار و خوانند و نوشته که مولف گوید مکس نخل آنرا برای خورش خود و بچکان خود میآورد از مجموع
گلها و آن الوان میباشد زرد و سرخ و سفید و بنفش و بغایت تلخ بود و اگر در میان عسل بود عسل را تابا نکند

* حکم * بهنج عین و کاف و راء مهمله * ماهیت آن نفوذ و دردی چیزها است مطلقاً و نزد اطباء مخصوص بغسل
ادمان است و در اکثر امور قویتر از دمن صافی آنست و در بعضی امور غلیظتر و کثیفتر از آن و عکس هر دهنی را جاع طبع و خواص
آنست ولیکن غلیظتر و کثیفتر از آن و مستعمل نیست مگر در اضلاع منقحه و لطو خات * طبیعت آن عکسیت گرم و خشک در د رم
* افعال و خواص آن چون در ظرف مس قمر سی طبع دند تا غلیظ گردد مانند عسل در رفع مانند خضض بلکه بهتر
از آنست الفم چون بآب غوره لجم دند تا غلیظ گردد و بر دند ان گرم خورده بمالند آنرا تلخ نماید با سانی العین داخل ادویه

و اگر مثنی نمایند یعنی روز و دم بر عضویکه زلو چسبانیند اند باز بچسبانیند که بقیه خون تا حدیکه در عضو ماند است بکشد بد نیست اما باید که در عضل از روز و زیش کمتر باشد مثلاً اگر در روز و زیش ده عضل زلو چسبانیند اند روز و دم پنج یا سه عضل بچسبانیند و باید که ملاحظه حفظ قوت نمایند و آن مقلد خون یکگانه نگیرند که ضعف آورد و بر روی رک نه چسبانیند و بهتر آن آنست که زلوی جید مختار را قبل از چسبانیدن زمانی نگویند که آنکه اندک است قوی کند و دفع نماید و عضو شخص مریض را چنانکه بماند که سرخ کرد و اگر ممکن باشد پس زلو بچسبانیند و بعد از پرسیدن آن از خون زلو را از عضو بیرون بکشند بلکه بکشند از آن تا پر از خون شد و سپس کشته خود بشود جل اکرد و یا اندک خاکستر و یا نمک بردن آن بپاشند و یا اندک پیاز را بر دم آن رسانند که خود بشود بدین اعمال جل امیکرد پس موضع بدن آنرا لحد بالحد با چوبه کپریاس نازکی گفته پاک نمایند تا خون آن بند کرد و اگر بسیار آید و بند نکرد آن زمان با قندری خاکستر و یا بادیه حابسه دم بند نمایند و اگر آن موضع بسبب رسیدن آب یا هوا درد و زهره ورم کند و خارش بسیار نمایند آن موضع را با زرد چوبه کوفته بچخته در خرقه بسته تکمیل نمایند و یا با آب جود گرم کرد و مکرر صفا نمایند و از آب و عوام سرد مستغذ را در آن و چون بعد از جد شدن قندری نمک بردن آن زلو با شستن جمع بخونه را قوی کرد و دفع نمایند و بجز در اکراهیا با آب زلو دار نهوشند و در مکرر زلو بماند قندری اخراج آن آنست که غرغره با سرکه و نمک نمایند تا بپزد *

صلک * بکسر عین و سکون لام و کاف اسم جنس چیزی است که قابل مضغ باشد و از هم نهاده مانده سقز و مصطکی و امثال اینها

صلک البطم * بکسر عین و سکون لام و کاف و الف و لام و هم باء موحد و سکون طاء مهمله و میم بفارسی سقز و با صها نپی

قندرون نامند * **صا** * هیت آن صمغ درخت بطم است خشک آنرا اقلون گویند * **طبیعت** آن در آخر دم گرم و خشک

افعال و خواص آن محلل و ملطف و مقوی هاضمه و مد ربول و منقی و ساق و با تفاق حکمای یونان و روم در جمیع افعال بهتر از مصطکی است **اعضاء** اللام و الف و الحلق و المعده خائنین آن جهت جذب و جلب رطوبات بلاغم از دماغ و تقویت آن و حلق از خلط لزجه و تقویت معده و تحلیل رطوبات آن مفید **اعضاء** النفس و القلب چون یک اولیه آنرا باد و اولیه پیه کرد و نیز قندری صاف بکند از دماغ و می آن را در سه شب وقت خواب بنوشند جهت تسهیل رطوبتی و خفایابی عضل القروح و الجروح و غیره با عدا جهت زخمهای باطنی و با سنبه روس و زرد قندری مرغ نیم برشت جهت کسر اعضاء و رفع اعیان و در رویانیدن گوشت در زخمها مانند راتیج است و در و راهم بدل آن داخل میکنند و قندری آن در پیه بز جهت رفع کجی ناخن و در داء اعضا و شقاق مزمن خصوصاً با قندری شنیف مجرب و بار و غن زیتون جهت تحلیل ادرام و شکاف عضل و تقویت عصب رجاء گفته نافع مضر و رین مصلح آن سکنجبین و کوبیدن مضر عصب مصلح آن عسل است مقلد اثر تربت آن یک مثقال

صلک **الانبات** * بفتح الف و سکون نون و فتح باء موحد و الف و طاء مهمله **علک البطم** است و اسحق بن عمر آن کوید صمغ درخت پسته است و در مانع مانده سقز بهترین آن سفید مائل بزرده است *

صلیق * بضم عین و فتح لام مشدده و سکون یاء منثله و تحتانیة و قاف بیونانی با طس و بلا طینی روس و سائر بفارسی ورد و بشیرازی تربت سه کل و درد یلم تبوش و بر ترکی بکوریگان نامند * **ماهیت** آن در نوع است غیر جملی و غیر جملی آن را بلا طینی سار سا موده نامند و آن نباتی است خا و دارد در یک و کل شبیه بکل سرخ و ثمر آن در شکل و طعم مانند تربت سیاه اندک مد و رسه بصلر * **طبیعت** آن مرکب القوی و سردی و خشکی بران غالب تا بد رجحان درم * **افعال و خواص** آن

جميع اجزای آن میخفت و مبرد و رادع و هابس نفث الدم و نزف الدم و سيلان رحم و مقوی احشای البراس ضد برک آن جهت زخمهای سر و برآمدگی حدقه العين عصاره برک و ساق تازه مسحوق آن با انگشت صمغ جهت جميع امراض حار و بارده چشم خصصه قرحه و دعه و ناخنه و ورم و برآمدگی آن القه خائیدن برک آن جهت قروح لثه و استرخای آن و قلاع و بد بوئی دهان و جراحات تازه آن و همچنین خائیدن ثمر رسیدن آن اعضا الغدایه و انقباض آشامیدن آب برک و ساق تازه آن با انگشت صمغ عربی جهت تقویت معدة و نفث الدم و حبس اسهال و فضلات و بواسیر آشامیدن آب طبع برک و ثمر آن و با کلاب در حین حیض مانع حمل و آشامیدن کل آن نیز جالبس اسهال و ضد برک آن مقوی معدة و بواسیر را که خون ازان جاری باشد مفید و بدستور عصاره برک آن که در ساقه خشک کرده باشند و شیر طبع کوبی عصاره آنست باز یا دتی قوت و ثمر آن قابض ترین سائر اجزای آن و آشامیدن آن مقوی اعضا است و بیخ آن با قوت قابضه و جود هر حار لطیف آشامیدن آن مفتت حصاة کلیه است الا ورام و القروح هماد برک آن محلل و رام و منقیر کنند دیلات و مانع از دنا د کله و نملة و ساعیه و طلای عصاره ثمر تازه آن جهت تسخیف قروح و طبعه و منع سيلان جرک و نظرها نواز ازان و کل آنرا نیز این خاصیت است و هماد برک و شاخهای تازه آن جهت سحج خفین بدن و اسهال نافع الزینة طبع برک و ثمر آن سیاه کنند موی و نیکو خضایست کوبند هر که ملائمت نمائید بغسل قد مین بدن بعد از هر مرتبه که استحمام رود موی آن سفید نکود السوم بجهت دفع سمیت حیوانی که آنرا از سطنس نامند و آن مار ماهی است که شاخد اراست مفید مضر کرده مصلح آن شکر مقدور و شربت آن از عصاره نوکل سه در هم و علق جلی را بلا مینوی مار سارید نامند و این که خار تر و خارهای آن باریکتر شبیه بنسرین و ساقهای این سفید و ثمر این مائل بشد و پرماند ثمر کل شرح پردر انعال مانند غیر جلی و شکوفه آن محلل است و این مؤلف گفته که حضرت موسی علی نبینا و آله و علیه السلام آتش ازیں شیر دین و بعضی کوبند از درخت عناب *

* حلیق الکلب * و آنرا علق الغدیس و بشیرازی درخت سه کل و بفرنگی پلمور کل آنرا بفارسی سه کل خوانند و عربی ورد المسباخ و نسرین السباخ و بیونانی طیش باطش * ماهیت آن نباتیست بسیار بزرگ تراز علق و شبیه بشیر و برک آن عریضتر از برک آن و خارها شاخ آن صلب تراز خار علق و کل آن سفید و ثمر آن همانند زیتون و سبز طولانی و چون بخته گردد سرخ شود و در جوف آن چیزی مانند بشم بود و مستعمل ثمر آنست که بشم جوف آنرا پاک کرده باشند زیرا که خوردن بشم جوف آن مهلك است بسبب چسبیدن بمری و بجهت شدت تبخیر که دارد * افعالی و خواص آن آشامیدن طبعه پوست ثمر آن بغایت قابض طبع و هابس بول و کل آن سرد و خشک و قابض و میخفت و بجهت اسهال دهمی و صفراوی و ضعف معدة و ضرب و نفث الدم سینه مفید و گفته اند بشم آن ملحم جراحات است بد آن شوکه المصربه است .

فصل فی العین جمع النون *

* عناب * بضم عین و فتح نون مشدده و الف و باء مؤنثه * ماهیت آن ثمر درختی است معروف قریب بد درخت کنار و زیتر و در بلندی و برک آن اندک ضخیم تر و طولانی تر از برک کنار و بکوری آن مزغب و پوست درخت آن سرخ رنگ و جوب آن نیز سرخ رنگ و نیم رنگ و خالدار بهترین آن بزرگ بالید به کمال رسیدن سرخ شد و بر پوست جرجانی و با خطائی و نبینای آنست که شمرین و عفو صفت آن که با شد و نیز نوعی اندک طولانی فی الجملة شبیه انحر ما و حسته آن

باریک بنشد و دل که از نیل و گوشتان رنگور می آورند در خلوات این زیاده و در غلظت کمتر از آن است
 و قوت این ناد و مال باقی است * طبیعت تازه آن معتدل در حرارت و برودت و مائل بر طوبت و معی الرئیس رحمه الله
 تعالی دارد در اول و معتدل در بیوست و در طوبت قلیلی گفته * افعال و خویص آن منصف اخلاط غلیظه و ملین صدر و احشا
 و مسهل اخلاط رقیقه و رافع خشونت سینه و حلق و حرکت عارض از حرارت و سرخه و برور و جع صدر و صاف کنند خون
 و مولد خون صالح و مسکن التهاب و تنگی و حلدت بخون و گرمی و وجع جگر و کبد و معانیه و امراض مقعد و ولزاع معا
 و معده و فساد مزاج جگر آئین طلای سائید آن بینتهائی و باجهت آن مسکن التهاب و ررم حار چشم اعضا الصدر
 آشامیدن آن جهت امراض صدر و رنما نل هرقه و برور و جع صدر و رفع خشونت سینه و حلق و صورت بتهائی و با بادریه
 مناسبه و خشک آن از برای امراض صدر و رنما بهتر از تر و تازه آنست اعضا لغذاء آشامیدن آن نفاخ و بطی الهضم
 و ردی از برای معده و مویلی خلط محمود و زدنک لزج و ملین احشا و معده اخلاط رقیقه و منصف و مسکن التهاب معده و تشنگی
 و حرارت جگر و بخون و اخلاص فساد کبد و امراض مقعد و خصوص سینه که نیم خشک آن و نیم ریس آن حابس بطن و آشامیدن
 هائیکه آن بلاد انجهت قرحه امعا و با دانه آن مانند سوزن با آب سرد جهت حبس بطن و رفع اسهال مفید اعضا لنفص
 گفته اند که جهت امراض کبد و کبد و معانیه نافع است الا و رالم و البثور و غیره آشامیدن آب نقرع یا مطبوخ آن در عرق
 گاسنی یا سنگجبین جهت تشنگی و حصیه و جلدی صغری و بی و تسکین حلات صغری و بخون و با سنگجبین و خبیثه سنگشود و
 بدستور هرگاه سرفه نباشد و الا با آب و یا با عرق نیلوفر و یا بید و یا کادی و اما نال اینها با خبه و بدستور آشامیدن آن با آب
 حلس مطبوخ یا قشر و آشامیدن نقرع آن در کلاب و شکر جهت اکثر امراض مذکوره و سواي سرفه جهت دفع ضرر شراب
 و دبیلات نافع مقبل از شراب آن تا اینجا حد و بدل آن سیمنا من مضر معده و بارد رطب و نفاخ بخصوص اکثر آن مصلح آن
 شکر و مویز طلایی و کلاب و مقبل مبنی و مضغ با مصلح آن غسل واد ریاضیه و چه چون برک آید با آب مطبوخ و من و صاف
 کرده و هر روز نیم طول بلندی شکر یا شامند تا پنج روز متوالی جهت خارش بدن و مجرب و ذر و برک خشک نرم گوید
 بنشته آن جهت دفع اکله و قزوح خبیثه خود ادرمان باشد و یا در هضود بکر بهترین دروایی است خصوصاً آنکه و لا غسل
 بر این عضو سالت و یا لای آن پاشند و چون پوست درخت آنرا نرم بسازند و بتهائی و یا با هم وزن آن سفید آب مزوج
 کرده در جوف جراحت خبیثه بپاشند جهت تنقیه و التیام آنها مجرب و بعدیل و آشامیدن نشاء و چوب آن جهت دفع سحج
 و حله و جرب و فساد آن جهت جبر کسر اعضای شکسته و بیرون رفته و تحریک استخوان از جای خود و صغ آن بتهائی و یا
 یا ادویه مناسبه جهت امراض چشم طلاء نافع و یا سرکه جهت قویا و خا بودن بزرگ ناز آن باعث خلارت و بیسی زبان
 و علم ادراک علم لدیه بشع کره الطعم است و لهذا اقبل از آشامیدن مسهل واد و به بشعه آنرا مضغ میمانند و شمع
 الرئیس دراد و یقود فرقه تا نون نوشته که جا لینوس گفته نل یلم من درین نفعی ندر حفظ صحت موجود و نه در استرداد
 صحت مفقوده و غیر جالینوس نوشته که جهت تسکین حلات بخون گرم نافع و شاید این خاصیت بسبب تغلیظ آن خون را باشد
 و سیکه آنرا صاف کنند و غسل آنرا در آبسته ظنی است که توجه من بآن نیست و آنرا غلایت بسیار قلیلی است و نوشته
 که قول حکیم فاضل جالینوس بسینار صواب و نیکو است و پیش بد و سنگجبین عنابی و شراب لعوق و غلبه و نقرع آن در قریب بادین
 کبیر ذکر یافت و در حلدت و لرد است که العناب یذهب بالحمی و الکبیر یجلبی القام

*** جنب *** بکسر هین و فتح نون و باء موحده و لغت عربی است بقا برمی انکورو برتری او زوم و بهندی داک نامند * ماهیت
 ان ثمری است معروف که از درخت تاک که رزقش نامند بهم مرسد و صیفی و شتوی میباشد و صیفی آنرا انواع و اصناف
 بسیار است بهترین آن سفید رسید * شیرین خاد آب بزرگ دانه آنست که پوست آن رقیق و نفیس آن کوچک و دانه‌های
 آن در مقدار متساوی باشند و در هم طبعید رخوشه نباشند و خوشه آن باریک نباشد و لطیف همه عسکری و صاحبی
 و ریش بابا و کشمی که رزقی نامند پس انواع دیگر و کشمی بسیار شیرین و لطیف است * طبیعت آن باقوی مختلفه
 است و انواع کثیره و مطلق رسید * آن در آزار اول کرم و تر و بعضی بسیار شیرین آنرا قادم کرم و تر دانسته اند * افعالی
 و خواص آن جالی و منضج و بریم الانحل اروکیم الفل و بهترین میوهها است و رغذائیت و تولید خون صالح و معدی
 از مجذبه غلبه و مصفی خون و دفع مواد سوداویه و احتراقیه و مصلح حال صدر و روده و مسمن بدن و زیاده * کتله پیه کرد *
 که آب آنرا خورده * پوست آنرا بپزند از بل مضر معدی و طبعه رجمه و مولد ریاخ در آن مصلح آن زیره و رازیانه و مضروب و جگر
 و طحال و قولنج ریعی و کرده و مصلح آن تخم کرفس و ملین طبع و مورت تشنگی و مصلح آن سکنجبین و غده های ترش و آب سرد
 بالای انکور بغایت مفید آن و مورت احتساق و ته های عفن و باید که بعد از چیدن فی الفور تناول نمایند بلکه بعد از آنکه
 یکم و روزمانند باشد بخورند و مابین دو طعام که طعم اول انضمام یافته باشد و انکور تازه و نفاخ و ملین و انکور اندک تشر
 آن بزمرد کبر الفل از آن تغییر و نفخ آن کمتر و معوی بدن و مسمن و زیاده * کتله خون جیل و منضج و ملین و جهت نافعین
 و صاحبان حمی مزمنه و باره و نافع و آب انکور صریح النفوذ و الانحل ارو جهت امراض صدر و روده و باید که آب آنرا
 بمکمل پوست آنرا بپزند از بل و خورند و موی مخصوصا طبعی آن از قی حال معدی و کبک و کرده و منانه و انکور یکم و روز
 مانده باشد بدستور موی با تخم خورند جهت اوجاع معدی و امعا و کرده و منانه بهتر و روغن انکور که مکرر آب و ثقل آنرا
 باروغن زیتون جو شاییده صاف کرده و یاد را قناب پرورده * باغند بغایت مسخن و محلل و ملین جلد است و دانه آن در درم
 مرد و خشک و مولد ریاخ و حابس بطن و معسک بول و منی خصوص دانه انکور یکم از خم سرکه بر آوری و بریان کرده * آن
 قبض آن زیاد * و مضر منانه و کرده و پوست آن سرد و خشک در اول و بسیار بطی الانحل ارو مولد ریاخ و در رومحرق آن
 جهت جلای جلد و تحفیف رطوبات چشم و اکثر قروح و در هر عضو که باشد مغزی و انکور نارس و غوره و عصب سرد و با قوت
 قابضه و کفیه در حدیث وارد است که شکل روح الی الله تعالی الغم فاحی الله الهه ان با کل العنب فانه یلعب الغم و در
 حدیث دیگر وارد است که حبیب الی من الفاکه العنب و البطیخ و در غل و خوردن انکور وارد است که کل العنب حبه
 حبه فانه ابناء ما و شتوی آن بحسب ضعف تابش آفتاب خوب رسید * و شیرین نسیم کرد و وصف میباشد سفید و سرخ
 آنرا در ریختن ادجیلی نامند و این با شیرینی کمی و با عفو و صفا و بسیار غلبه و بطی النزول از معدی و نفاخ و احیاناً بسبب
 به سبب که دارد معوی است و سفید آن لطیف و سریع النزول تر از آن و خاکستر چوب آن مفتحت حصا و محلل اوزام
 بارد * بیضه و خوزه و شنبه و براب و شراب و هماد و جوارش حصرم و خل و دس و دهن عقیل آن و رماد اکرم و شراب
 حصرم و شراب عنب و شراب ریحانی و میوه و میخنج در قرابادین که بر ذریافت *

*** عنب الثعلب *** بفتح ثاء مثلثه و سکون عین مهمله و فتح لام و باء موحده و آلر اقا و زیرق و ثلثان و تولیون و بغار می
 رویه ترک و ریه ترک نیز بمعنی انکور و ریه و شرک انکور و ریه نیز و برکی قوش اودی و با صدهانی تاج ریزی و بهندی مکه

و مگوی و کاک ماجی نیز و بلطینی سلاطه و بیرونی مرابله و بکستیلان از موزانند * ماهیت آن سرد درختی است و انواع
میباشد از بستانی و بری و جبلی و مرکب نر مادّه میدان اردن بستانی آنرا ککچ و اهل مغرب حب اللهور مادّه آنرا عنب
البلطب و اهل مغرب قناد و نرذ اخلاق مراد این است و بری نیز در قسم میباشد جبلی و سهلی و جبلی نر آنرا اهل مغرب
کاکچ غالبه نامند و در خادایه کارند و این کو چکتر و صلب تر از ککچ بستانی است و نافع تر از آن و کویند نر قسم جبلی
را ککچ منوم و مادّه بری را عنب التعلب میگویند و این بسیار قوی میباشد و نباتات عنب التعلب بستانی مابین
شیر و گیاه و تاب و ذرع و پر شاخ و برگ آن بزرگتر و درخترازی برگ ریحان و مائل بسیار و شتر آن زرد مائل سرخی
در شیرینی و لزج و در خوشه و تخم آن ریزه و بقدر خشکاش و خفیل و شتر این نوع نیز سیاه میباشد و کویند سیاه آن خالی از
سوی نیست و غیر مستعمل از داخل و بیرون آن مستعمل زرد مائل سرخی بالیده تازه ناسد نشدّه آنست و مستعمل شتر
و برگ و عصاره آن و با عرق آن و با مطبوخ یعنی سلاطه آن و با ملا و ضما د آن از خارج و عصاره آن نیز و نباتات کاکچ بستانی
از نباتات عنب التعلب بزرگتر و برگ آن عریضتر و شتر آن بقدر ریزه کوچکی و انگور و خورد املس و در غلانی و در خامی
سبز و بعد از رسیدن سرخ میگردد و قسم آن بزرگتر از تخم عنب التعلب و نباتات قسم اول و سهلی که آنرا عنب التعلب منوم
نامند تششی عظیم و برگ آن شبیه برگ سیب و بهرم و زغب غبار آلود و در ساق آن چسبندگی است و کل آن سرخ برگ
خون و شتر آن در غلانی زرد و اصل شتر آن سرخ و در زمینهای نمناک سنگ لاخ میروید و قسم دوم این که میگویند
نباتی است برگهای آن مانند جرجر و بزرگتر از آن شبیه برگ که حریف و بی خار و شتر آن در خوشه و در هر خوشه ده
دوازده دانه و دانههای آن سیاه و مل و در خرمانند دانه دق و بیج آن مثیل غلبط میخورد و رازی یکذرع نمیشد آنرا ماکن
جبلیه و نزدیک درخت چنار و مواضعی که بادهای گرم آنرا محرق سازد * طبیعت بستانی این در دوم سرد و خشک
و با حرارت خالعه و گفته اند سرد در اول و خشک و در دوم و معتدل و آن بارد یا بس در سوم و معتدل و منوم آن شبیه با فیون
و ضعیفتر از آن و خواص بستانی آن ملطف و مسکن حرارت و تشکی و با قوت قابضه و راحه و محلل و ارام حاره
امراض الراس و الصداع ضا در برگ نرم موده آن جهت صداع و در رم و حصبه و ماغ و بدن متور و طول بدن آن و بخور آن
جهت نزلات و آشامیدن بکمتعال ریشه بیج آن با شراب منوم الاذن ضما د آن در بنا کوش جهت تحلیل ورم آن و قطور آب
برگ آن نیم گرم چند مرتبه جهت امراض کوش و بینایی العین عصاره برگ همه انواع آن حتی منوم جهت غرب و تقویت
بصر و ساقین و شیاخت نافعه چشم جهت اوجاع عین در آب آن بدل آب خالص و بدل سفید فیض مرغ انیسب
و قطور عصاره نباتات آن بشامه جهت زخمی و آحمیی که پیشتر رسد مرگتر الفم و غرغره با آب برگ آن جهت اوریام حلق
و درد دندان امراض آلات الغذاء و التفض ضما د آن بر معده جهت ورم آن و التهاب آن و سایر اعضای اوریام حاره
و آشامیدن چهار رقیه آب آن با شکر محلل و اوریام باطنیه و امراض احشاء و مسهل اخلاط مراریه و رافع مغص و زحیر و ورم
مقعد و استسقای حار و بدن ستر و دوا و قیه آن با آب و ازایانه و آب کاسنی و با کفویت و حقیقه آن جهت جنون و خری و تنقیه
امعاء بسبب اطلاق آن و قوت تبضی که دارد و غرضه آن جهت قطع سیلان حیم و رطوبات رحم و حمل آن مانع احتلام
بسبب برودت آن و آشامیدن نیم مثقال آن مد ربول و مفتت حصا کرده و مثانه و میرد و مانع احتلام الاوریام و الحاکه
و الجرب و المقرح و حرق النار و غیره آشامیدن آب آن جهت اوریام باطنیه حاره و ضما د آن جهت منع اوریام حاره

ظا مریه و باطنیه و یونیکه آتش و زخم آبله و قروح ساعیه و هر طایفه متفرع خصوصاً با آرد جو و نکرار استعمال و با اسفنداج و دمن و در جهت حمور و نسله وید ستور یا جنطیانا کنین مضرتنا نه مصلح آن قند بدل آن کاکچ و نزد بعضی عطایا مقدر شربت آن تالین مقال و در مطبوخات تاده مقال و آری آن تا بیست مقال و آب غیر مطبوخ آن بغایت بقی است و غلب میهن که ما بیت آن ذکر یافت * طبیعت آن در چهارم خشک و از موم است * افعال و خواص آن نکشفال آن بغایت مسکروز یاده ازان تا چاه و منقال کشند و پیشگی زبان و کمودت و رنگ و فوق و قوی الدم بسیار و زنده آن و اختلاف هیچ و منطایی در دمان و هم رسیدن ماضی شیهه بطعم شیر و استعمال آن بهیچ وجه جائز نداشته اند و بعضی در اصفه مواجرا و فاسد و غایطه نیویز نموده اند و کذبیر که یکبار آنرا خورد و با شد آشامیدن ماء العسل است و قوی فرمودن بآن و یا نه نشون و شیر و مضغ و از اینج و آشامیدن شیر و آن با شکر و با آشامیدن طبیعت آن و خوردن بادام تلخ و سینه مرغ نیز *

* **صنایع الادب** * بضم دال مهمله و باء موحده مشدده و ترکی مردار را غایبی و بارشیدن نه زکوند و درخت آنرا غایب نامند * ماهیت آن درختی است کوهی نو و ماده میباشند نر آن بقدر قاعته و شاخهای آن بسیار و مانل بر زمین و چتری و بخار و برک آن مانند برک انار و مانل بهیچ و نرم و دمن آن خوشه دار و برکد و کناری کوک و مانند کاکچ سرخ و در جوف آن چهار پنج عدیده کوچک و طعم آن با اندک شیرینی و تلخی و لزوجت و قبض کمی و کل آن زرد مانل بسوی شبیه بکل خنابا و یکتر ازان و تغذای نوشته بودی از زعفران و جلی است و بهیچ آن مانل بهرخی * طبیعت آن سرد و خشک و راول * افعال و خواص آن دمن آن باعث نفث الدم و سوزق خشک آن حابس اسهال کهنه و بهیچ آن بسیار مجفف و جاذب و محلل اورام و بیطاران پوست آنرا بر او را مد و آب ضماد مینمایند تا چرک آورده به شود و ماده آنرا برک بزرگتر از نر و شبیه برک شمشاد و ازان کوچکتر و غیر چتری و بهیچ آن عود بری است و سایر اجزای آن با صفت و در بلاد کمرمان و شیراز کثیرا موجود و آنرا برک نامند و برک آن مسکرات بخلاف بهیچ آن *

* **صنایع الحیمه** * بهفتح حاء مهمله و باء موحده مشدده و مانل شامل نر فاشا و نر کمر است * **صنایع صبر** * بهفتح صین و سکون نون و فتح باء موحده و راء مهمله * در ماهیت آن اختلاف است بعضی گویند موم نوعی از نخل است که در جزائری که در میان دریا واقع است بر جبال و اشجار آن نوعی نخلی جانده ساخته عمل دران جمع میکنند و در موسم بهار که گلهای و شکوفهها بسیار است و در موسم باد و باران از شدت آن هرد و خانهای آنجا دل اکشته با سیلاب در دریا میروند و عمل آن بصورتی است که زائل نمیکرد و موم خالص آن از تابش آفتاب و لطایع امواج بی دریغ در هم نبسته پاره پاره و عد و زعفران میکرد و بساحل دریا میآید و مردم آنرا بر میدارند و استعمال و بیع و شری میفایند و مل و آنرا شامه مینامند و بقیصت اعلی میفر و شند و موید این است که از جمعی ثقات شنیده شد که بندرت بعضی اوقات تازه آن که بدست آمده با خلوت و در مانند صبر شیرین بسیار خوشبو میباشد و در ساحل بحرین و مال دپ و حضرموت و نواح آنجا موج میآورد و مردم آنجا آنرا بر میدارند و امام و سلاطین و حکام و متولین آن بلدان بقیصت بسیار کران میخرند و بر قیمت تمام میخورند و میگویند بسیار مقوی باه و حرارت غریزی و قوی و ارواح است و بدن را فربه میسازد و حیوانات بحیری آنرا بسیار دوست میدارند و چون آنرا دینند بزودی میبلعند و در شکم آنرا نهضام یا یافته آنها را میکشد و با شکم آنها منتفخ شده بر روی آب میافتند و کسانیکه واقف این امرا لای آنها را بزودی گرفته شکم آنها را شکافته بر میآورند و این سیاه رنگ و اندک با سهوکت

و زحمت میباشد و این را عنصر بلعی مینامند و نیز مؤید آنست آنچه نواب غفران مآب حکیم سید محمد هاشم الخاطب بحکیم معتدل الملوک سید علوی خان خال و آل با جدی مصر قدس الله سرهما قلمی نمود: اندک فقیر شمامه دیک که در آن مثل نخل جانور های بسیار برب بصل عدل دکنجلل پوست آنها صلب خزنی بود بودند و محض کتاب نیز قطعه عنبری دیک که در آن نیز سر و گردن جا نوری صدفی جلالت سرخ جوزی رنگ و شبیه بمنقار نیز چیزی در آن نمایان بود و آن مغفور نیز نوشته اند ولیکن قول بر آنکه آن رطوبتی است که از بعضی معادن میان دریا و جزایر میان دریاهای هند قعر و مومیایی و تیریرمی آید و بسبب جرم و غلاطم امواج و رسدن حرارت آفتاب بدان بر روی آب دریا پرده یزده منجمد میگردد و نیز من بر شکل شامه و با شکل دیگر کشته بساحل می افتند نزد احقر آویخته است و گفته اند ازین مردود آنچه مخلوط بخاک و رنگ و رمل میگردد در نه آب می نشیند بسبب ثقل و این صفاتی سیاه میباشد و احیاناً از زمین صفا بیج آن رمل و خاک و چرک بر می آید و این را عنصر رملی و تخته نامند و بدین تصفیه استعمال این جا نیز نیست و طریق تصفیه آن مانند تصفیه موم است و در مقلقه ذکر یافت اما قول بر آن که عنصر روغن یعنی سرکین نوعی از حیوان در نایم است که موج آنرا بساحل می اندازد و همچنین قول بر آنکه آن طل یعنی شبنمی است که بر روی دریاهای بسته بطول زمان منعقل میگردد چنانچه صاحب اخوان الصفا بر آنست بعین مینامند و الله اعلم بحقائق ما خلق و لما خلق پس بد آنکه از عنصر آنچه صافی مائل بر روی است آنرا عنصر اشوب و ازین آنچه مد و در شکل شامه نامند و آنچه قطعه های آن مائل بسفیل است و بر آن نقطه های بسیار و ریزه سفید میباشد آنرا عنصر خشخاشی و آن نقاط را بهار عنصر مینامند و بهترین همه آنست که تازه با دهنیت و خوشبو باشد و سایر انواع دیگر بر آب یعنی بعد از اشوب آنچه مائل با زرقی است پس مائل جسمی پس مائل بسیار و زیاده سیاه که بر روی بسیار گفته آنست بطن باهی و آنچه ریزش و با شد و خوراند آنرا مجتمع گردانند با بد در کلاب در قنار صفا بکند و رن و در کلاب سرد اندازند و مانند شامه سازند و با آنکه در پارچه کرپاس نازکی پاکیزه کرده در آب گرم چوشان گذارند تا خوب نرم گردد و در هم فشار دهند تا بکسان گردد پس در آب سرد فرو برند تا منجمد گردد و پارچه را از آن جدا کرده نگاه دارند و این بعد از مدتی نیز بهار می کنند و مصنوع و منجمد نیز می سازند از کچ و لادن و موم و قناری عنصر ساه و بهر شکلی که میسر آید صفا بکنند و یا شامه از آن ساخته از عنصر خالص سه چهار لای پرده بر آن میچسباندند و میهر و شند و با عنصر خالص را که اخته بالای آن مریزند و گفته کرده میهر و شند و فرقی میان اصلی و جعلی آنست که قناری آنرا بشاید اگر مفتت گردد مصنوع است و اگر نرم و مجتمع و اندک چسبند با باشد خالص و دیگر آنکه در آتش اندازند اگر در آن خوشبو باشد خالص است و الا منجمد و یا آنکه شبنمی را گرم کرده در آن فرو برند اگر بوی خوش از آن بر آید خالص است و الا فلا و اصل آنست که امتیاز شامه اصلی از جعلی مشکل است مگر آنکه بشکنند آنرا و حقیقت جوف آنرا در باندن طبیعت آن در دوزخ گرم و در اول خشک و در اول گرم و در دوم خشک نیز گفته اند * افعال و منافع و خواص آن حافظ ارواح و قوت های حیوانی و نفسانی و طبیعی و بغایت مفرح مبرودین و مقوی حواس خمسۀ ظاهره و باطنیه و محرک شهواتین باه و باعام و اعاده کنند قوت های از شراب ادویه مسهل و غیره و کثرت اوجاع و جماع گرم شدن و مفتخ شدن و یاد زهر سموم و مقام آنها و مقوی افعال معاجین و تراکیب و بالطبع دافع امراض بارده و هموم و بالتخصیص امراض بارده و ماغیه و قابیه و خوشبو کنند دمان بالتصاحبت دافع امراض حارۀ قلب و دماغ و متعش حرارت غریزی است و پیران را بسیار موافق امرای الراس و الراس و القلب و المعده و الکبد و الطحال و الكلية و المثانة جهت فالج و لقوة و وعشه و کرا و زوخل و رسل اع

بارد و شقیقه و جنین و نژلات مزمنه را و جاع کوش و تحلیل رواج آن و امراض یعنی وسینه و سرفه کهنه و ریو و قرحه شش و ضعف قلب و خفقان و عشی و ضعف معده و کبد و استسقا و رقان و اوجاع معده و طحال و کبد و ریاح میجتمع در معده و اما معا و اوجاع مفاصل اعصاب شراب و معوطا و قن هینا و بنجر را اعضاء التماس مل ارمیت آشامیدن آن با ماء العمل جهت اعا دة باه ما یوسین و طلای آن با غایله و ادمان حاره جهت تقویت اعضای تناسل و تحریک باه و بر احلیل باعث شدت لذت جماع طرفین بحد افراط و آشامیدن یکد انگ آن هر روز تا سه روز جهت درد فم معده جدید و قدیم مجرب الوباء و السوم آشامیدن آن جهت رفع و بارسوم و بنجر آن مصلح هوای و بانی و کر نژاتین هوام و بوئیدن آن در جمیع امور مذکور قوی الابر المنار با غلبه غلبان خون و وقت آن و تولید شرم در محرورین مصلح آن کافور و میوه های سرد و تر و سعطو آن با دمان حاره جهت دفع امراض با و ده دماغه و تفتیح سد آن و حمل آن یا قطنه آلوده جهت دفع استطلاق بطن حادث از بر و ضعف معده و رکوبند مضراست مصلح آن صمغ عربی و نژد بعضی مضغ روح کبلی یا هست مصلح آن اندویه با و ده مانند طباشیر و کشنیز و امثال اینها و کنارکال و شم آن بواکنیز اند دماغه و حمره است و مصلح آن بوئیدن آن کافور و خیار و مقدار شربت آن یکد انگ و گفته اند که اگر یکصقال آن را با و در چندین سربسته و نیم منقال صمغ عربی بسته دفع در یک روز خورد شود تفریح بحد اسکا را آورد و باین قول مغر و نباید شد که چندین اصلین را در بدل آن بوزن آن مشک و زعفران و رکوبند بوزن آن مرومشک و زعفران است و دستور حمل و تصفیه و بنجر و ساختن تسبیح و جوارش و حب و خمیره و شراب و شمع و عرق و سعطو و قنبله و قرص و قهوه و معجون عنبر در قرابا دین کبیر مذکور شد *

* مفقود * بضم هین و سکون نون و ضم کاف و سکون و ارد و ال مهمله اسم جنس خوشه است و جمع آن عناقل آمده
* ما هیئت * این اسم خوشه نباتی مخصوص است پרחاق بقدر سه شرب و برک آن مانند برک سد اب و ریزه و بی شکوفه و خوشه
آن حملو از رطوبت و قحط و زائده آن شبهه بسا اب * طبیعت آن سرد و خشک افعال و خواص آن مقوی اعضا
و مانع ریختن مواد با اعضا است و مضاد آن رافع اورا و محار و التیاب آن و مسکن حدت خون و صفر امقدار شربت آن تا سه درم
* هکیموت * بفتح عین و سکون نون و فتح کاف و ضم باء موحد و سکون و ارتاء منناه فوقانیه جمع آن عناکب آمده بغازی
کارته و برکی ارومچک و بندهای مکرر نامند * ما هیئت * این حیوانی است کوچک تنه و پا های آن بسیار باریک بلند
و انواع مینا غل و هر یک بنامی خالص مانند شب و سمع الی باب و تولا و غیره از مطلق آن مراد نوعی است که در کوه های
خانه و جا های خالی از لعب دهن خود تارها تید و خانه ها ساخته میاند * طبیعت همه انواع این سرد و خشک و بعضی
مانند شب و سمع الی باب و مانند آنرا کرم دانسته اند * افعال و خواص آن الی ذن نظور و حکوت غلیظ نسج سفید
با رزغن زیت در کوش جهت تسکین درد آن نژف الدم و لا ورام و القروح و البثور بستن تا عنکبوت بر جراحات که
خون از آنها جاری باشد باعث حبس خون و مسیم چسبیدن بر آنها و التیام آنها است الحیات گفته اند که چون نسج
عنکبوت را با بعضی مرهم مناسبه داخل کنند و یا با زفت بر یا زفت کتانی مالید و بر جبهه و یا صد غین بپسباندند جهت رفع
حمی غب موثر نیز گفته اند چون نسج عنکبوت غلیظ سفید را در پوستی بسته بر سر و یا بر بازو و یا بر گردن صاحب تب شب
بدن زائل کرد و ویرده صغیفی که در زیر شکم عنکبوت در حین نچه دادن میباشد و چون نچه بزرگ شد بدن جل اگشته
نچه بر می آید آنرا چون بر یا زری صاحب تب بر بدن زائل کرد و چون بر نژف الدم اعضا بندد حبس آن نماید و

بجراحات تازه حکم تخلف و خشک بند دارد و چون عنکبوت بر عضو مالیده شود آیه کند و غارش نماید و میر و ج کرد
 الحار از نوع قوی آن اعراض ردیه و برد اطراف و شعریه و انتشار قصب و امتداد آن و انتفاخ بعض از رباح بهم رسد
 علاج آن آشامیدن سد اب خشک و معد و خون نیز با شراب صرف قوی و تعریق و حمام و مالیدن انبه خام خشک کرده
 است که بهندی میچورد مانند که آنرا با آب نرم سود و با لک و نوع عنکبوت سیاه می که معروف بعن اب است و پاهای آن
 گوناگون و بر زمین می کشد و چون خلایق نزد او برند بدن مت خورد میگوید از کزیدن آن حمی مطبوعه عارض میگرد
 و سایر عوارض دیگر و سم آن کرم است بخلاف سایر عنکبوت های دیگر علاج آن فصل است بدن نعلات و حمل طبیعت بمطبوخ فواکه
 و الزام ماء الشعیر و موزرات و باید که گوشت فاسد موضع لسع آنرا با لک حلیدنی برین و تکه بر قروح ردید را بعمل آورند
 و اما عنکبوت معروف بفهل که بر مکس مجفف و آنرا میگرد چنانچه فهل بر صیدی میخیزد و میگرد آنرا و آن عنکبوت دست
 و پا گوناگون کوچک مقبله منقط بسیار می است و آن سلیم ترا از سایر انواع است از کزیدن آن خارش بسیار عارض میگرد و علاج
 آن عرق فرمودن و عرق را پاک کردن ساعت بساعت و مالیدن حشمت محلول در سرکه که در آن بیخ کرفس جوشانیده باشند
 و اما عنکبوت معروف بهشت و آن عنکبوتی است که پایهای بسیار بلند دارد و از لسع آن رجم معده و رقی و عسر البول و بواس
 عارض میگرد و مهلک است علاج آن علاج رقیلا است *

* **عنق** * **بفتح عین و نون و میم** بلغت و یلم و تنکابن دارد و اش و بهندی سکرد اری نامند و گویند چنانراست که بغار سی کلنار
 گویند * **مما هیئت** آن حکیم میر محمد مومن در تحفه نوشته از شاخ های درختان میر وید و غیر نیتو مد است برک آن سبز
 با طراوت و انبه و گوچکر از برک بادام و کل آن سرخ خوش منظر و حکیم میر عبد الحمید در **شبه تحفه** نوشته که چند صنف
 میباشد صنفی برک آن شبیه بهلیون و این صنف و برک آن جهت جراحات مفید و صنفی برک آن مثل برک نیم و صنفی
 برک آن مانند برک انبه و صنف چهارم برک آن شبیه به برک خیاب و در چهار صنف در خواص قریب بهم اند * **طبیعت این**
 سرد و خشک * **افعال و خواص** آن الفم خائیدن برک آن مقوی دندان و لثه اعفاء الغشاء و اللثه و انفض آشامیدن آن
 مقوی معده و حالب اسهال و سیلان و نزف اندک و حیض و بند ستور و ضاد و حمل آن **الجروح** ضاد و زور آن جهت
 جراحات تازه نافع است *

* **قصه** * **سبل العین مع الواو** *

* **عود** * **بضم عین و سکون** را و دال مهمله اسم جنس چوب رشاخ اشجار است که بهندی لکری و دالی نامند از مطلق آن
 مواد نزد طباعود مندی است که بهندی اگر نامند * **مما هیئت** آن چوب درختی است که از کوهستان چینتا قریب به است
 که از توابع صوبه بنگاله در سمت شمال و شرق آن واقع است و در جزائر مملکت دکن که مرز و از بلاد عرض شمالی خط
 استوائ و در جزیره چینان از جزائر شهر ناو که قریب به مرحد چین از بلاد عرض جنوبی خط استوائ عرض سی و چند درجه
 است بهم میرسد و درخت آن بسیار عظیم و ماق و شاخ های آن اکثر کج و راج غیر مستوی و اندک رخو که ازان عصا و چوب دستی
 و یا ظرفی و یا پیاله خوب نمیتوان ترتیب داد و بسبب کج و راجی و رخاوت و نیز جابجایی آن میجوف میباشد بیهمت آنکه درخت
 آن تا سال خورده و کهنه نباشد و بعد بریدن تا مدتی نمائند که اجزای خام آن بر و رایام پیوسته و بریزد خوشبو نمیشد
 و برای سرعت پوسیدن در زمینهای نمناک دفن میکنند پس برآورده آنچه ازان باد هیئت و حکمین سینه غرق است که در
 آب نر و میرود در آب انداخته امتحان نموده جدا میکنند و آنرا غرق می نمایند و آنچه در آن اندک خامی باقی است با لات

[illegible]

منی و رطوبات مانند از رحم باز دارد و آنرا خشک و گرم سازد الم مطبوخ آن با غراب و حیاتی باد و مرسموم بارده
و بخورند و در ثیاب بپزند آن مانع تریک قمل است در آنها مضمر و درین شراب و شور را مصلح آن کافور و کنجبین و کرکند مضر
سفلی مصلح آن کلاب مغذی و شربت آن نایکمه نقل بدل آن دارچینی و قرنفل و زعفران و زراوند مدحرج و در اندک وزن
آن در ارجاع نقرس قطور ریون دقیق است و دستور را حراق و بخور و جوارشات و عود فطر که بخاریه نامند و چوره
و خمیره و اشربه و شامه و عطر و قتیله و قرص و مجنون آن در قرا با دین کبیر ذکر ریانت

عود البلسان

* **عود البلسان** * بدفع باه موحده و لام و سین مضملة و الف و نون * ماهیت آن شاخهای درخت بلسان است
بهترین آن کدلم رلك خشوبه آنست * طبیعت آن گرم و خشک در رسوم * افعال و خواص آن مفتوح سدد و مقوی
قوی و با تریاقیت امراض الراس جهت دوار و رصع و تنقیه رطوبات دماغی و تریکی چشم امراض الصد و الغشاء و النفص
و السموم جهت ربو و ضیق النفس و سردی معد و جگر و یاد زهر سموم و کرکند کی انعی را مفید الرحم بخور آن جهت تجفیف
رطوبات رحم و عقم و ازائل سازد مقلد و شربت آن تانیم منقال مضرا معامصلح آن کنبر ابدل آن حب آن و در بلسان نیز ذکر ریانت
* **عود الحنیه** * بدفع باه موحده و یاء مننأة تینانیة باشد و ما * ماهیت آن غمز از قزوینی دیگری ذکر نکرده و آن نباتی
است که در بلاد دهر بر و سودان بهم میرسد شبیه بسوسن و بوی آن نیز مانند بوی آن و با صلاحیت و خشونت و تلخی و تند می
رائحه مانند عاقر قرحا * طبیعت آن در رسوم گرم و خشک * افعال و خواص آن * مغرغ و موی حی و اس و مصلح ریاح غایظه
السموم آشامیدن نیم گرم آن جهت دفع سمیت مرس گرم و سرد نافع خواه قبل ازان و خوا * بعد ازان و نکاهل اشتهن آن در
دست نیز مانع کزندن مار و موام است باد ارندة آن و بعضی را کمان آنست که چون در دست نگه دارند و چشم افعی
بر آن افتد بحس و حرکت کرد و چون خائبله ذردمان مار اندازند بمیرد الا وجاع تک همین مطبوخ آن در درفش

عود البلسان

زیتون جهت رفع عرق النساء و ارجاع بارده در ساعت مفید مقلد و شربت آن تانیم منقال

* **عود البطاس** * بضم عین و فتح طاء و الف و سین مضملة * ماهیت آن نزد بعضی کدلمش است و نزد بعضی بخیی است
بقطر و انکشتنی و سر آن بطبر طرف دیگر آن باریک منحنی و ظاهر آن تیره و رنگ و باطن آن سفید و شاخهای نبات آن
باریک و انبوه و شبیه بکلمه بر لچاسف و برک آن شبیه برک زیتون و قبه آن کوچک و شبیه بپایونه و تنل بوی و معطر * طبیعت
تازه آن در آخردم گرم و خشک و خشک آن در آخر نوم خشک * افعال و خواص آن آن معطر قوی و جالی و مجلل
الا تارضاد آن رافع نمش و کلف و بوی و خون مرده تحت جلد است و بیطار آن در جراحات دواب مستعمل دارند
* **عود القرح** * بضم قاف و سکون را و حاء مرده و موحده * در ماهیت آن اختلاف است بعضی عاقر قرحا دانسته
و بعضی گفته بخیی است با حدت و نبات آن شبیه بر آریانه و بقدر قاعته و شاخهای آن مانند ریاس و عریض و در شام
کثیرا لوجود * طبیعت آن گرم و خشک در رسوم * افعال و خواص آن در جمیع افعال مانند رج است و بعضی مانند
عاقر قرحا دانسته اند

عود البلسان

عود القرح

عود البلسان

* **عود البس** * بضم یاء مننأة تینانیة و سکون سین و راء مضملة * ماهیت آن جمعی بر اندک که چوب اناغورس است
بجیت خاصیت آن در ریسر و انسانی و لاد و بعضی بجهت تقای حوائج و ریسر آن چون چوب مسلب و خوب خطمی و قومی
منغی از اراک دانسته اند

* **عروق الصلبي** * بفتح مـاد مهمله و كسر لام و سكون ياء مثناة تحتانية زباء موحد و نون دجمعي نارا نیا است و بعضی غیر آن

دانسته اند و در نارا و انبیا ذکر آن و تفرقه میان مرد و خواهد آمد انشاء الله تعالی

* **عوسج** * بفتح عین و سكون واو و رتبه سین مهمله و جیم * **ماهیت آن** * درختی است قریب بد رخت انار و بر خار و برگ آن تند مائل بد رازی و بار طوبت چسبند و شر آن بقدر رختی و مائل بطول و سرح و در رخت بشمار میماند و نمیریزد و نسبت آن شوره زار با رقیسی از عوسج را برگ سیاه مائل بسرخ و عربیتر از ازل و خار آن بیشتر شاخهای آن در راز تا چهار ذرع و تمر آن عریض باریک و گویا در غلانی است رقیسی دیگر مفید و شیع المرئیس نوشته که آنرا تر مانند توت است که مردم آنرا میخورند و در بلاد باره بسیار و مستعمل بر کهای نازک سبز آنست * **طبیعت** * مجموع آن در اول مرد و در آخر دوم خشک * **افعال** * و خواص آن العین تصور آب برگ کوبیده آن در چشم تا بفت روزی هم جهت رفع بیاض آن خواه تازه یا شد خواه کهنه مجرب و چون تمر آنرا بکوبند و آب آنرا گرفته صاف کرده خشک نمایند و عند الحاجة مقدار یک انگار با ساقی و تخم مرغ و یا شیر زنان حود در چشم بچکانند جهت جمع اوجاع و رفع بیاض آن نافع رطوبت آن بر پیشانی مانع نزول فضلات است میچشم بسبب قوت قبضه که دارد و بر آورد نمودن توتیا با آب آن جهت رمد بسیار مفید و چون برگ آنرا در آب بجوشانند تا قوت آن در آب آید پس مالید صاف نمایند و باز بجوشانند تا غلیظ گردد جهت رفع بیاض چشم مؤثر القم خائیدن برگ آن جهت علاج دمان النملة و الحمره ضما د برگ تازه آن جهت نمله و حمره که حرارت آن حرکات شدت نماید الحكة و الجرب و الحجام و الامراض السودا و بقا شامیدن عصاره برگ تازه آن جهت جرب صغری و بزرگی و تسکین التهاب صفراناق و شریف گفته که اطباء یونان و فارس و هند باین معالجه جت ام را در ابتدا امتحان میکنند پس قسم که هیچ آنرا ریزه کرده هر روز بقل و یک اوقیه با یکوطل آب میخورند تا بلبست رسد پس صاف نموده میخورند چهارین مجلس عمل میکنند و دفع سودای سوخته مینمایند و جهت جذام مجرب دانسته اند و شرط است که در روز قبل از آن اسفیل باج کوشت کوفته فربه تارل نمایند و روز سوم طبیع مذکور را بنوشند تا چند روز زبان حلاد امت نمایند و باید که روز دیگر شرب آن که روز را حیات است بحمام روند و بندهای دیگر نوشته اند که در شراب ریختنی بد ستور طبع دند و بیاضانند و در اثبات آن بحمام روند و انطاکی طبیع مذکور را جهت قروح و طبعه و جرب و حکه و رفع آثار بهتر از جرب چینی دانسته و چون بیخ آنرا ریزه کرده با برگ مورد بسوزانند جهت قروح و امراض مقعد و منع زیادتی قروح خبیثه و ریاضین موی سریع الاثر و تمر آن در جمیع افعال مانند برگ آن و طاعن نف الدم و اسهال مقعد از عربت آن تا یکمقال بدل آن در ورمهای کرم بوزن آن آشفته بوزن آن نوبل مغر و جرز و مورت قونج مصلح آن کثیر اوبالخاصیت تعلیق شاخ آن بر سقف خانه و در روزه مبطل صحر و باخود داشتن آن مورت جا دانسته اند و بخور برگ و یا عصاره آن نیز کریز اند و هوام است *

* **قصه العین مع الیاء المثناة النجباء نیه** *

* **عینون** * بکسر عین و سكون ياء مثناة تحتانية و ضم نون و سكون واو و نون * **ماهیت آن** * غا فقی گفته این امه را نزد

ما برد و نوع از گیاه اطلاق مینمایند یکی را کلا و کحلان و سلیس نامند و آن نباتی است بسیار تلخ و از ساق آن شاخهای

بسیار باریک راست طولانی صلب و روئید و برگ آن کوچک مانند برگ مورد و یا متانت و رنگ شاخهای آن ما بین سیاهی

و سرخی و در سر شاخه کلی سر مع رنگ مستدیر مانند در می و مائل بسیاهی و ثابت آن کو مستانها و اطباء اندلس آنرا

بنابندای مانند زئوع ذوم برك آن خوشبو مانند ترنجبوش و از آن بلك تر و شاخهای آن طولانی بقدر رذعی و باریك مغفیل
ایستاده از يك ساق روئید و نزد يك بیخ آن و بر اطراف شاخهای آن گلی زرد رنگ و منبت آن نیز کرمستان ما و با قوت قابضه
و این بهتر از نوع اول است و اسامی از آن در فتن * طبیعت آن کرم و خشك در اول و صوم * افعال و خواص آن اهل
اندلس آنرا آبجی سنا مکی مستعمل دارند جهت آنکه مسهل اخلاط ثلثه است خصوصاً در خلط یارد یعنی بغم و سودا چون
يك قبضه آنرا با انجیر بجوشانند و صاف کرده بیا شامند و جهت اوجاع ظهور و مفاصل و عرق النساء و ررك و مغنی است مصلح
آن عناب و انسون مقلد ارشیت آن در درم تاحه درم *

* عیون * بکسر عین و سکون یا زفتح و او و الف و فون شیخ الرئیس رحمه الله تعالی علیه نوشته الخواص محلل است اعضاء
الراس جهت امراض بارد و دماغ و منع زلام بارد العین قطور آب آن جهت خلط بصر مفید است *
* عین الدلیله * بفتح عین و سکون یا زنون و الف و لام و کسر دال موهله و سکون یا و کاف بفارسی چشم خروس نامند و کویتن
بهندی که کهنکچی نامند * ما هیئت آن چشم درختی است صلب سرح صیقلی براق مل و ریخ و کویتن درخوشه مانند بطم میباشد
و درخت آن آنچه بتحقیق پیوسته درخت بقم و آن ثمر آنست و در جهان مند و دکن بهم میرسد و کسانیکه گفته اند که کهنکچی
شاید شبیه باشد زیرا که بمات کهنکچی دله و نپنان است بلکه کهنکچی دانهای آن گرد کرده بقدر دانه نشود و کوچکی
و استه آنرا بالود و نوع میباشد مرغ و سفید و در حرف الکاف بیان آن انشاء الله تعالی خواهد آمد و بالتجسسه طبیعت آن در صوم
کرم و در درم خشك و بارطوبات فضلیه * افعال و خواص آن مفرح و مقوی اعضاء و حافض قوتها و مانع پیوی و جهت
از دیاد منی و تقویت باه بسیار مؤثر است و اندک آنرا از اجزاء عظم معجون ملوکی و حافظ الصحة است مقلد ارشیت
آن از نیم درم تا یک مثقال مضر محرورین و مصلح آن کشنیز و بایده که باخبر تازه و رشید و بایترنجبین خیسانید و بیا
مسکه استعمال نموده شود

* عیون * جمع عین است و آن عیون از اعضاء معروفه حیوانی است * طبیعت آن کرم و تر و طوبه آن زیاد و از اعضاء
دیگر و حرارت آن مائل با اعتدال است * افعال و خواص آن بهترین همه چشم کوهنند است و چشم طيور را می ردی مائل
بیموت و زیاد کند و منی است زیاد تی نیکو و سرریحه الاسترا در محرورین و ردی و مضر و درین مصلح آن نلک و معتبر
و خوردن مسلوق آنست

* عین البئر * اسم نوعی از انکور بزرگ دانه است که شیرینی آن کم باشد و پوست آن غلیظ و صیاه باشد و نزد اهل
مغرب اسم نوعی از آلوی بزرگ دانه است و ذکر یافت و بطبی و الهضم و ثقیل بر معده است و انجوان را نیز نامند
* باب نوزدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها عین معجمه است * فصل العین مع الالف *
* غار * بفتح غین و الف و را موهله بیونانی و انیمور و سفلی موس و نزد اهل شام زرد و بفارسی با مشتاق و بفرنگی لا درس
نامند * ما هیئت آن درختی است عظیم تا هزار سال میماند و اهل یونان آنرا بسیار احترام مینمایند و شاخه آنرا
در دست مبدارند و از خود در دره میکنند و حکمای ایشان از چوب آن تاج میسازند و یک آن نرم تر از یک بید و بلك
تر از آن و تلخ و خوشبو و با انجیر آن را نکه میدارند آنرا خوشبو میگردانند و مانع کرم زدن آنست و جبلی و سهلی میباشد
برک جبلی آن باریك تر از برگ سهلی و مخصوص ببلاد شام است و از انجا بمصر میبرند و شر آنرا بپوشانند و از انجا بپوشانند و از انجا

و هفت نامند آن بقدر رفتن کمرچ و پوست آن نازک میا درنگ و مغز آن در پاره و زرد رنگ و چرب و خوشبو و چون
 کهنه کرد و مائل بر خوی و تیرگی میگرد و سیاه آن فاسد ^{طبیعت} ان کرم و خشک و در دم مغز آن کرم تر از برک
 و پوست آن و شر آن خشک تر از سائر اجزای آن و روغن آن کرم تر از سائر اجزای کرم تر از روغن گردان ^{افعال} و
 خواص آن محلل و مفرح و مقوی و ملد و قریاق عموم خصوص حب آن اعفاء الراس آشامیدن حب آن با شراب جهت
 جداع بلغمی و ریاح مستحب و صرع و سواس و تقویت دهن و نرم و معوط آن جهت شقیقه و لقوه و تل هین بدن آن جهت
 درد اعصاب و رفع اعیاء اختلاط دهن و تقویت دهنای عروق الاذن قطور و مائل حب آن در روغن گل و سرکه و یا خمر کهنه
 جهت ارجاع باره کوش و رفع دوی و طنین و تغل ماعده و باعث تقریب آن وید ستور و طول دهن آن الفم مضغه بطبیع برک
 آن جهت در دندان الصد و لعوق برک و حب آن با عسل و یا با طلا جهت امراض باره و یا سنگ چبین جهت امراض حاره
 و ضعف نفس و نفس الانصاب و سیلان و غشول از رتبه و قروح رتبه و مرفه کهنه و مضی النفس اعضاء الغذاء آشامیدن حب آن
 جهت تحلیل ریاح غلیظه و معص و تونج و امراض جگر و سیر زربا عسل جهت قرحه و معا و آشامیدن دهن آن با شراب
 ناکو و جهت رجوع کبد وید ستور و تر آن و آشامیدن طبیع برک آن معی و آشامیدن دهن و متقال حب آن خشک سو ده مسکن
 مغص در ساعت اعضاء انقباض دهن آن مغنی و مقی و مد ربول و حیض و طبیع برک آن جهت امراض مثله و رحم شری
 و با عمل جهت امراض باره و یا سنگ چبین جهت حاره و نطول و حلوس در آن جهت امراض کرده و معانه و رحم و آشامیدن
 بکل رهم از قشر آن مفتت حصاة و کشند جنین است بسبب تلخی بسیار که دارد وید ستور و حب آن نیز مفتت حصاة و حمل
 آن مسقط جنین الحمی آورج دهن آن جهت رفع قشر و بره حمیات الموم آشامیدن حب آن با شراب جهت کز بد کی مار
 و دقرب و سائر هوم وید ستور و رضا بد آن جهت اسع زبور و نخل و غیر اینها الا ورام ضامد آن با نان و یا با سویق حوجه
 تسکین ضربان را و رالم حاره و الماصل آشامیدن آن و دهن آن و تریج بدن جهت اوجاع مفاصل و اعصاب و درد کمر
 و غیره ازین طایفه آن با شراب جهت بهق و کلب و روغن آن را در حل موشر الما و حب و دهن آن مرخی معده و مغنی و محرک
 قی و مضر و مصلح آن کثیر اعتدال و شرب آن حب و برک آن نیم منقال و تاد و متقال آن مسهل بدل آن حب الحصاب و سازج
 و اگر یافت نشود با دام تلح و حبسبر نیز گفته اند التواص طرد الهوام با شیلن آب طبیع برک آن در خانه کز یافتند
 مگس و هوم است وید ستور و افتراش برک آن صاحب فلاحه کوی چون برک آن را با دست نچینند بقسمیکه بر زمین نیفتد
 و بر پس کوش خود گل ازین مرقه را شراب که بنوشند مست نکرند و چون در موضعی که طفل خوابد و بر سر در خواب
 بگل ازین دیکر نثر سل و باخورد آشتن آن شورت جا و قضای حاجت و تکیه کردن بعضی آن باعث حدث و تقویت صحت
 و اغتسال بدان در حمام باعث رفع تعسر و حرج و چون روز چهارشنبه قبل از طلوع آفتاب بشور نماید کسیکه از ازدواج
 و مودی مانده باشد زائل گردد و تاد و کز دود ستور را خن روغن آن آنست که دانه آنرا نمکوفته در آب طبع نمایند
 و بکل ازین تا سرد شود آنچه بر روی آب ایستد بردارند و یا عصاره برک و شر آن را در آب طبع دهند تا قوت آن در آب آید
 پس باروغن زیتون در قند و مضاعف و اگر میسر نباشد یا تش ملائم طبع دهند تا آب برود و روغن بماند و اما نموزد پس

صاف نموده بکار برند *

* غار یقون * بفتح غین و الب و کسر راء و همزه و سکون یا ع مثلاً و کجانیه و ضم فاف و سکون و اورنون * ماهیت آن چیز است

شبهه به بیم پوشیدن و که در جوف بعضی اشجار مال خوردن گفته پوشیدن و مانند درخت انجیر و جمیز را مثال اینها و بارشده آنها است که پوشیدن و کشته بسبب تعفن مانند ناد که از درخت بلوط بهم میرسد و بعضی ریشه ای پوشیده و بعضی قطار دانسته اند و آن نرماده میباشد و با لوان مختلف و طعم آن با خلوص و طعم و حرارت و میزان و قبض و تر آن اندک صلب تر از ماده و مستعمل و با طبقات که کوباشی واحد است بخلاف ماده آن و قوت آن تا جها رسال باقی میماند و بهتر و مستعمل ماده سفید سنگ وزن اناس با حقیقت مستوی غیر مستعمل است که قطعه های آن بزرگ و رخو باشد و با اندک صردن از زمین بپاشد و آنچه بخلاف این اوصاف باشد زبون و زرد و سرخ آن قریب بحمیت و سیاه آن شمی و صمد آن غیر مستعمل و همچنین نیر آن و شرط استعمال آن آنست که بر یوزن موی بماند تا لطیف آن بکند و در اجزای سمیه آن بماند و نکوبند زیرا که اجزای سمیه آن که بشکل ناخن چیده هست بکوبیدن کوفته داخل میگرد طبیعیست این خواه تر خوا ماده بقول شیخ الرئیس در اول کرم و در دوم خشک با جوهر واثی و حامی و ارضی لطیف و بقر در یک ان کرم و خشک در دوم و بعضی کرمی آنرا زیاد از خشکی آن تا سوم و بعضی مرکب القوی و بعضی تر دانسته اند و با قوت تا بضعه صاحب ارشاد کرم در اول و خشک در دوم گفته اقفال و خواص آن مسهل بلغم و سودا و صفرا و مخلوط با هم و ملطف اخلاط غلیظه و مقطع مواد لجه غلیظه و محلل نفخ و ریاح غلیظه و لورام منلیه و قولنج هر نوع که باشد غیر ایلاوس و مفتح سل در خصوص سل که کبد کرده و معین ادویه مسهله و رساننده آنها با تمامی بدن و جاذب مواد از قاصی و اعماق بدن و مل و بول و حیض و رافع رهن عضل و رسوم و نهوشه و مشربیه و ادویه سمیه و بغایت مقوی عصب و دل و دماغ و مفرح بالعرض و مبالغه فساد اخلاط فاسده و حمیات بلغمیه و بی غایله و مسود العاقبت است اعفاء الراس جهت صداع بارد و بلغمی مزمن و کهنه و شقیقه و رفع بضارات خصوصاً با غلیظه کابلی و مضطکی و با غاوانیا جهت صرع و باریون جهت نزلات و غرقه آن با مفتح جهت تحلیل ورم حلق و عضلات آن و تقویت لثه و دندان و احتقان آن جهت ابتدای نزلات و یائیه اعضا البکم و نیم درم آن با آب جهت نفث الدم و زرق الدم و رو بکرم آن با انیسون جهت ربو و نفس الانصباب و با رب السوس بوزن آن جهت در رسینه و سرفه مزمن بارد بلغمی و ضیق النفس و عسر آن و با طایفه جهت قرحه ریه اعضا لثان و الفسف آ شامیدن یک گرم تا یک مثقال آن با برون جهت امراض جگر و معده و ترش شدن طعم و معده و با سکنجبین جهت یزقان سدی و سپر زدن آن اسارون با غسل شسته جهت تقویت سنگ کرده و منانه و درد احشا و کمر و کرده و با فستقین معجون با غسل بشرط مل اومت جهت استسقاء لیمی و زرقی و با انیسون جهت اوجاع باطنیه و یازایانه نیز جهت درد احشا و سنگ کرده و منانه و با غسل جهت قولنج و انواع ریاح و خفنه آن نیز جهت قولنج و ورم و قروح و معاشق آن بتنهائی و بلعیدن آب آن نیکو د رایی است برای وجع معده و جشای حامض و ایستادن طعام بر سر معده و یک گرم آن با ماء القراطن اگر تپ باشد جهت اسهال بلغم و سودا و صفر با هم مخلوط و از آب غلیظ و جذب از قاصی بدن و ادرا بول و حیض و رفع مغص و اخشاق و رحم و تحلیل ریاح آن و اگر تپ نباشد با نومالی و با صبر نیز جهت اختناق رحم و قرحه آن و با قلیلی چند جهت اقسام قولنج بلغمی و ریحی الا ایلاوس و باریون جهت تقویت سنگ کرده الا ورام و الاالات المفاصل و الحمیات آ شامیدن آن با بادیه مناسبه جهت جمیع انواع اورام و دستور و طای آن و نیم گرم آن تا نیم مثقال یک درم با سکنجبین جهت اوجاع مفاصل و ورق ایلسا و با صبر جهت اوجاع مفاصل و عرق ایلسا و نقرس و امراض اعصاب و حمیات ثابته بدن و نفخ ماده و حمیات کهنه و

نفس خدایات و ذود و هم آن با خراب قبل از نوبت مانع مدح آن و حفته آن بجز جهت خدایات ربانیه و یا ماء القراطین نیز
جهت حصی السرم آشامیدن آن یکدم تاد و درم با شراب جهت لسع مار و ساقه و مار و بدستور ضد آن بر موضع لسع
آنها در آشنی آن با خود جهت منع کزیدن عقرب الزنبه آشامیدن چهار قوطی آن جهت نیکوئی رگ و خسار و اقسام
زبون آن همه مهلك و موریث کوب و خناق و امراض و درم مطبوخ آن در همه حال چند باد ستور و قی فرمودن با ب کرم و سایر
فاز و در شمشاد و بویج و ساقه و ابهر کندش خوردن را بعل آورند مغذی اثرش بر آن در غر مطبوخ و مغذی یکدم و در مطبوخ
تایک مثقال بدل آن نصف وزن آن ششم حفظ و بوزن آن تربید و ربع آن زنجبیل با هم و ربع آن فریبون و در وزن آن
بشمار پنج و بدستور و وزن آن اتمه و نون و عشر آن خربق سفید است و محبوب و قرص و معجون آن در قرا با دین کبیر ذکر یافت
* شاخ * بفتح غین و الف و زای معجمه اسم فارسی نوعی از مرغابی است بز رگتر از اردک و بعرینی فاز و وزنیتر مانند
و ذکر یافت در حرف الالف * طبیعت آن کرم تر و غلیظ و تر از اردک * افعال و خواص آن نیز مانند آن و
روغن آن محل و مفتوح و جهت ریح و مغص و استمقا و در مفاصل شریا و ضد اناغ است و در قرا با دین کبیر درم
آن در او وزنیتر مذکور شد *

* شاخ * بفتح د و غین معجمه و الف بعد از هر یک و هم لام و سین و موله و الف اسبیس بفتح غین و الف و لام و کسر
هین مهله و سکون یا مثنای تختانی و هم نون و سین نیز آمده و بیرونانی بمعنی متعین الاله است و غالونیس نیز آمده و
نزد اهل مصر مشهور بقس الکلاب و در طبرستان بلیهم نامند * ماهیت آن نباتی است امس و برک آن نرم و بد بو
چون بدست با لند تلخ و بیلتع و کل آن بنفس باریک و حکم مریمد مؤمن نوشته نبات آن بعد از رسیدن سیاه و پر آب میکرد و در
امس و بد بو کل آن چتری و سفید مانند گل شبت و در آن بعد از غلب الثعلب و بعد از رسیدن سیاه و پر آب میکرد و در
دارا از سرکه را با آن رکیکن میمازند و بویج آن سفید و با تجویف منبت آن خوابها و شوره زارها و اطراف بساتین و در
کرم با هم میرسد * طبیعت آن در اول کرم و در دوم خشک و کرم و خشک و در دم نیز گفته اند و بعضی در سوم
* افعال و خواص آن الاذن ضد برک و شاخ آن با سرکه جهت ورم گوش اعضاء الصل رخوردن سابق تر و ناز و خام
آن مانند سبزیهای دیگر جهت هر فک کهنه و بهر وضیق النفس موقوف که باشد و ربود و در سینه بیعد بل بستک یککه قائم مقام
آن چیزی دیگرند انسته اند اعضاء النفس مفتوح مد و مغتصصه و مد ریول و حیض و سعال و ریح و الحک و
الاورام و القروح جهت جرب و حکه و تحلیل خنا زیر و اوارام صلبه و سرطان و قروح خینه و ورم صلب انیلان خصوصا
چون برک و شاخ آن را با سرکه روزی در سه مرتبه ضد نمایند و بدستور اغتسال بطبیج آن روزی چند مرتبه و با لیا صیه
جهت علل صفراوی مغذی مغذی اثرش بر آن آشامیدن و طبیب بویج آن بقد و درم مسهل قوی بلغم و سردی
زقیق و سریع العمل است *

* شاخ * بفتح غین و الف و فتح فا و ثاء مثنای فو قانیه بر وزن آفت و یکسقاء و ثاء مثنای نیز آمده و بلا طینی او بطوری و
ببریری اگر سوسنه نامند و نبات آنرا احشیشه الغانت و شجرة البراغیت و شوكه منته نامند * ماهیت آن گیاهی است
خار و در برک آن دراز و عریض و غولانی و مزغب و از وسط برکهای آن شاخی مجوف خشن و رنبد و کل آن کبود مائل
به بنفشه و طرلانی و جمیع اجزای آن بسیار تلخ و در صبر تلختر و اعفوصت و قبض کمی و حرارتی چند اندارد و مستعمل کل

آنست و با عصاره آن رتوت آن نامه سال باقی میماند بهترین آن فارغی است که از کوهستان شیراز آرد و در می نیز
 * طبیعت آن کرم در اول خشک در دم و جمعی بالعکس نیز گفته اند و صاحب ارشاد کرم و خشک در دم دانسته و با قوت
 فایده کمی * افعال و خواص این ملطف و مقطع و جاذب و جالی و مفتح صده جگر و سپرز و تنقیه مجاری آن و جهت تهیه
 مرکبه و امهال اخلاط سوخته و اندر او بول و شیر و حیض و عرق اعفاء لغز اعز و لنقض آسائیدن حشیش و با عصاره آن جهت
 اوجاع کبد و تنقیه سد آن و سد طحال و تقویت کبد و تحلیل اورام آن و اورام طحال و صلابت آن و صلابت معد و سوء
 اللفظیه و استسقا در او بول و حیض و با شراب جهت قروح و معاصی و حمل آن مد و قوی حیض بغل از یاس ازان القروح آشامیدن
 نیم منقال از حشیش آن با آب شامتره و سکنجبین و معین کل و عصاره آن وضعا د کیه آن با پیله خنزیر کهنه و با پیله مرغی و اینکه
 باشد برشته جهت قروح عسره الاذن مال و طلای عصاره آن جهت جرب و حکه و زرد و ران مجفف و التیام د مند و زخمها
 التیمی جهت حمایت مزمنه کهنه و مرکبه و سودا و ده و صغرا و ده و مستقره به تخصیص عصاره آن با عصاره انستین الزینده جهت
 داء الثعلب و داء السیه کوبیدن مغز لحال است مصلح آن ایسون معد و شربت آن و غیر مطبوخ نامه در دم و در مطبوخ
 بامفت درم بدل آن در حمایت بوزن آن اسارون و نیم وزن آن انستین و طریق اخذ عصاره آن آنست که کیه آنرا
 و آب آنرا گرفته و آفتاب بکشد و آرنج تا منعقد گردد پس اقراص ساخته خشک نمایند * طبیعت آن سرد و خشک و الطب
 از جرم آن * افعال و خواص این ملطف و مقطع و رافع جرب و حکه و قوی کهنه و در جگر با آب شامتره و سکنجبین
 مقید و شربت آن نیم منقال نایک منقال مضرا انجین مصلح آن مصطکی بدل آن سه وزن آن غافق و کوبیدن سه وزن آن سماق
 است و تخم آنرا چون با شراب بپاشانند جهت قروح و معاصی و موام مقید و حب و اقراص و معجون آن در قرابادین کبیر کوبانفت
 * غالیون * بفتح غین و الف و کسر لام و ضم یاء و سکون و او و تون لغت یونانی است بمعنی عاقل اللبن جهت آنکه شهر را
 مانند الحبه منجمل مبرک داند * ماهیت این نباتی است استاده برک آن طولانی و کل آن زرد و باریک و پرز و انبوه
 و خوشبو یا تلک حدت و منبت آن کنار آبهای استاده * طبیعت آن کرم در اول و خشک در دم * افعال و خواص این
 حابس بزف الدلم و وضعا د کل آن جهت هو خنکی آتش و قطع خون جراحات و با قوی و ر و رغن کل جهت رفع امیای و بیخ
 آن در آخر اول کرم و در دم ترا فعال و خواص آن بغایت محرک باه است *

* غالیون * بفتح غین معجمه و الف و کسر لام و ضم میم و سکون و او و تون شیخ رئیس نوشته دوائی است خوشبو و سفیر جالی
 و رنگ با قوت متفقه با حدت کمی و منجمل کنند شیر مانند انقشه و کل آن جهت قطع انجیای خون و سوختگی آتش مفید
 موافق کوبیدن شایب این خود غالیون و با قوی بد آن باشد *

* غالیه * بفتح غین و الف و کسر لام و فتح باء مناة تبتانیه و ما * ماهیت آن از ادویه مرکبه قدیمه است گفته اند از
 مختلعات جالبوس و اصل آن مرکب از مغز و حصی لبان و روغن بان سه جز و روغنهای خوشبو است پس جهت اعراض
 و اعراض دیگر و دهنی و سک و رامک و لادن و امثال اینها اضافه مینمایند و در قرابادین کبیر نسخ آن ذکر یافت
 * طبیعت آن کرم و خشک و تر اکیب طبیعت آن مختلف میباشد در حدت و عدم آن * افعال و خواص
 این مقوی قلب و دماغ و سائر قوی و ارواح را عضاء و مفرح اعضاء الراس و تمرین بدن با روغن بان و یا خیری جهت تسکین
 صداع بارد و ناله و لقمه و بدست و ستر و با شراب و سه شام آن منمش ها جیب صداع و مبرک صداع بارد و آشامیدن آن با شراب

مسكر و قطور مختلر آن ذریک ازان روغن در کوش جهت صرع و سکنه و وجع کوش اعصاب الصر ربوئیدن آن مغر
و مقوی قلب اعصاب النفس محمول آن جهت اوجاع یارده رحم و تحلیل ورم حلب بلغمی آن واد را رطمت و اختناق رحم
و اصلاح حال آن مفید و رحم را آمیهای آبتنی گرداند و طای آن بر تحلیل ملک ذجماع امت *

قصه مل الغین المعجزة مع الباء الموحدة *

* خبار الریحی * بضم غین و باء موحده و الف و راء مهمله و الف و لام و راء مهمله و حاء مهمله و یاء یاء می کرد آهیا
نامند * افعال و خواص ان مختلف معوط آن جهت قطع رهای وضا د آن بر پیشانی جهت منع ریشتن مواد بپشم
و تقویت اعصاب نافع است *

* شیرا * بضم غین و فتح باء موحده و سكون ناع مشناه تحتانیه و فتح راء مهمله و الف و یاء می منجیل و بر ترکی ایکه نامند
* ماهیت ان ثمر درختی است بزرگ بقدر درخت عتاب و بریشان و در یلاد بسیار سرد بهم میرسد و برک آن خشن
و اغبر و لیل آنرا اغبر نامند و دوتوع بود نرو ماده و نر آن ثمر نیمه مل و ماده آن د و نوع میباشد یکی تمر آن بقدر

عتاب و فندق کوچک و کناری و پوست آن نازک و بعد از زمین پرمخت آن مرغ میکند و از مرغ خوب جدا نمیشود
و مغز آن مفید رنگ شیرین خوشبو و خوش طعم و در جوف آن تخمی اندک طولانی شبیه با است عتاب و کنار و درم تمر آن
بزرگتر از نوع اول و پوست آن نیز موخ و از مغز جدا میکند و مغز آن نیز مفید رنگ و لیکن مانند آرد نرم میباشد و قش

آن با آمای ازان جدا میکند و این در شیرینی ازان نوع کمتر و این را بفار می منجیل آردی نامند و هر دوتوع در وسط
تابستان میرسد و قوت آن نادر و مال باقی میماند * طبیعت آن سرد در اول و خشک در دوم و خشکی خام آن زیاد *

* افعال و خواص آن مقوی و مغر امراض الراس جهت صداع خصوصاً حادث از قری انشرا از معد و سائر بدن
امراض الصدر سرد کرم را مفید اعضاء القواء مقوی معد و قوت ماسکه و داغ آن و ممکن قی و دافع صغرا و مانع صعود
انشرا و انصاف مراد بعد و میلان و طولات و حابس اسهال خصوصاً خام آن و مویق آن نیز جهت امور مل کوره مفید

و سخی صغرا و را مفید و حابس ادرار و بول و مانع تقطیر آن و اطعانی را بسیار موافق تنقل بدن جهت آنکه معدل مزاج
ایشان است مقل ارشیت آن تا پنجا عدد و کل آن مفید مائل بزردی و بعضی زعفرانی رنگ گفته * طبیعت آن در دوم
گرم و خشک و بسیار خوشبو و تند بعد یک در جائیکه درخت کلد آن را باشد بوی آن با طواف تاقت هشت خانه میرسد

* افعال و خواص ان مویج شهرت باه خصوصاً از زنان و لیذا زنان و دختران نروس را از استنشام رائحه آن منع مینمایند
و در ادری و باقیه کل آنرا داخل میکنند و استنشام آن نیز مغر و مقوی دل و دماغ و آشفاییدن آن جهت امراض دماغیه
مانند ناله و کزاز و تقویت دماغ و قلب امراض الصدر و از نیت و جهت امراض این مورد و عفو مانند و پور و قرحه و نه امراض

اعضاء القواء جهت تقویت معد و جگر و تقویت معد و تحلیل ریح و استسقا و برقان و لرز و حمیات مفید مقل ارشیت
آن یکته نال و القروح و الجروح چون برک آنرا بر جراحت و قرحه بندند بچرک آورد و چرک آنرا پاک سازد و ملثم
کرد اندک احتیاج بدوائی دیگر نباشد و اگر بیک نازد آن نباشد برک خشک آن نیز مفید است و روغن آن که آنرا در روغن

طبع دند نامور کرد و در زمین بدن جهت مفاصل و استرخا و در اگر در موی مجرب و عرق کل منجیل محلل ریح معد
در جمیع الاعمال مانده است و ازان ضعیفتر

قصه مل الغین مع الال المعجزة *

* **غذاف** * بضم غین و ذال معجمین و الف و نا * ماهیت آن نوعی از کلاغ کوچک است بقدر زانویه ماثل بسیاری و منقار و پای آن سرخ نیست بخلاف زانویه که رنگ آن سیاه و منقار و پای آن مرغ است * **طبیعت** آن گرم و خشک * **افعال** و خواص آن گوشت آن صلب و مولد خط ناسل و مطبوخ آن با شبت جهت ریح تریکا و درد زانو و ریح یارده چون است و زمره و سرکین آن بسیار حاد و جالی و رافع آثار و مقوم بصراست

* **نص** * **الغین مع الراء المهملة** *

* **شواب** * بضم غین و فتح راء مهمله و الف و یاء موحد اسم جنس کلاغ است و سه نوع است یکی ابلق و آنرا غراب الا بقع و درم سیاه بزرگ و آنرا غراب اسود نامند و برکی تو زتون و سوم حیا که کوچک و آن در کشتزارها بسیار میباشد و بغراب الزرع موموم و اخل انطا که آنرا اغتاق نامند و بغراسی کلاغ سیاه و آنچه از غراب الزرع کوچکتر و منقار و پای آن سرخ است بغراسی زغن و زانویه نامند و این و تیرغذاف است و جیفه و تخم و در بهترین آن میتلف یعنی بچه آنست * **طبیعت** آن گرم و خشک و در اول * **افعال** و خواص آن جهت مبرودین و مرطوبین و مشایخ و زیادتی منی مغیل و خوردن هر یسه آن جهت تعزیک باه و باید که قبل از طبع مکرر و آب طبع دهند و آب آن را بریزند پس با سرکه طبع دهند تا ماهر شود که مصالح آنست برای مبرورین و در خواص مانند غراب الزرع و از صنف آنست غراب سفید که ابلق یعنی ابلق باشد و بهترین این بچه آنست * **طبیعت** آن در دوم گرم و خشک * **افعال** و خواص آن در فهم و دی الفه و اجتناب از ان اولی و خوردن آن قاطع باه و تعلق چشم آن مورث و بخوابی است و زراغ * **طبیعت** آن در سوم گرم و خشک و در خواص مانند غلاف است و بغایت ردی العن و نشور و در آن اولی است آشامیدن طبع آن جهت تحلیل ریح و قولنج و جلوس در طبع آن یعنی مرئه آن جهت از الی ریح شاد که الزینه چون زنده آنرا در طریقی کنه دارند و براده آهن و حوضات مانند سرکه تند و آب انجیر بر سر آن ریزند و هر آن را بپوشند و هر روز در سرکین امپ دفن کنند تا حل گردد پس بر آورند و آن روغن خواهد بود و آن بتهائی و با سرکین آن خضایی نیکو و مجرب گفته اند و تا مدتی رنگ آن میماند و متغیر نمیکرد و در تخمیر رنگ و ریح در ریانیل موی مجرب و کلاغ سیاه و زانویه در اول گرم و خشک * **افعال** و خواص آن مولد خون صالح و مرکب باه و مفر و مبرورین مصالح آن سرکه و زمره همه انواع آن جالی و حاد و جهت رفع امراض و ناخنه و باز و خروس و عمل جهت ظلمت بصور و زبل آهانه و زحاد و جالی و جهت بهق و برص و زوال آثار مغیل و خوردن گوشت خشک آن با عدس سرد و زمره و زمره قیراط جهت رفع بهق و طلاخ و خورن خشک کرده آن رافع بواسیر و طلاء پرموخته آن رویاننده موی است *

* **خرپ** * بفتح غین و را و یاء موحد و یونانی اطاء و بشیرازی و زک و با صفهائی و شک و در تکابن و دیلم ارجا نامند * **ماهیت** آن درختی بسیار بزرگ است از جنس خلاف یا صفا یا اختلاف اصطلاح آن و برک و پوست آن سفید و برک آن بقدر برک قطف از آن صمغی بعمل میآید و بدن تیغ بساق آن در هنگام ظهور و تکون آن را کبر مستعمل لتاء و برک و صمغ آنست * **طبیعت** آن در دوم سرد و خشک و بعضی تا سوم و زیاد از صمغ دانسته اند * **افعال** و خواص آن کل و برک و عصا و ما خوردن آن هر در مجفف می لایع و با عقوصت و لحای آن قریب بدان و خشنک از آن الاذن قطره عصاره برک و برنج مسحق آن با روغن کل چوشانده و در ریختن آنرا جهت تسکین وجع گوش و آمدن چرک از آن و بدل سنور مطبوخ پوست تازه آن و شستن سر و طبعن لایع آن جهت حرا از العین قطره عصاره کل و برک صمغ آن جهت جلای بصور و رفع بیاض

و زهر را تا بیعت دل القهر غوغا بطبع قشر آن و با عصاره آن جهت اخراج زلوی در خلق مایل؛ موثر اندر آشامیدن قشر آن و بدستور زهر آن جهت نفث الدم الغشاء الغداء آشامیدن برک سائید؛ آن با غلغل جهت رفع مقص و قولنج حادث در معای دقایق که ایلا وس نامند العیاذ بالله جهت سله کبد و بتهائی با آب مانع آبستی و آشامیدن عصاره آن اخراج کنند؛ علی است از خلق و آب افشردن آن جهت دفع سیلان و چرک اعضای باطنی و عمل جکرا لفواصل نظول بطبع آن جهت نقر من القرح ضا د پوست و چرک تازه آن بر اعضای مقطوعه و مجروحه و دینه طریقه نافع و علی آن داخل مراهم میفخه کرد؛ میشود و زور و زلی آن میخفد و روح مزمنه واکه و بدستور در ورخا کمتر آن الزینه طلای خاکستر قشر و یا چوب درخت آن با مرکه جهت اسقاط آلیل منکره و غیر منکره در دست و یا فآلیل مد و رده شبیه بسر میخ که مسازیه نامند و پوست بیه آن داخل خضابات مکرده میشود برای مایه های آن و رما د چوب مقسول آن قائم مقام توتیا است مضار کده مصلح این صمغ نمری بدل آن نیم وزن آن اقاتیا است و گفته اند که از تنه درخت آن نمکی بر میآید سفید نازک بهترین املاح است و آنرا بنیای املاح و دیگر استعمال مینمایند

غری * بکمرشین و قرح راء همته و یا بغار می و ریشم و بختی می و ریش و بترکی یا بوشقان نامند؛ ماهیت آن عبارت از چیزهای لطیفی چسبند؛ است که بطبع غلیظ و چسبند شده و باشد و انواع میباشند و مراد از مطلق آن سریشمی است که از پوست کار سازند و بعد از آن سریشم مایه است و بعد از آن انچه از نعامته کنند مرتب نمایند؛ طبیعت مجموع آن بر آب کرم و خشک است

غری الجلود * سریشمی است که پوست خیرانات مکرر میپوشانند و آب نامهر اشود و میکل ازند تا در د آن تنفشین کرد و صاف میکنند و یا از طبع میل متف و مسچین مکرر عمل مینمایند تا دیگر در د آن متمیز نکرد پس آنمقدار طبع مینمایند که غلیظ کرد و در آب تلخ چند آن بر هم میزنند که بعد اعتقاد مد پس قلهای برید و خشک مینمایند و عند الحاجة در مقدار که میخواهند در آب کرم بر آتش طبع مینمایند تا کد اخته کرد و در کرم کرم شد و حل اخشاب و حلود و غیره با بد آن مینمایند و بهترین آن معمول از پوست کاز است که صافی باشد از آن بهتر انچه از بیه سازند؛ طبیعت آن در دم کرم و خشک؛ افعال و خواص آن غری و میخفد امراض الراس طلای آن جهت معفه کهنه و قروح مرهم تر امراض الصد آشامیدن حصول آن در آب بتهائی و یا با سرکه و یا با ادویه مناعیه دیگر که مانند حمور بخته تسبی بدل آن نمایند جهت نفث الدم صدر و قرحه رنه نافع الخیر و حرق النار و جبر الکمر و را الفتوق و الخیر و القربا و غیره با ضا د آن با غسل جهت ورم زخمها و التیام جراحت و استحکام استخوان شکسته و بد رفته و قیلة الماء و یا آب جهت سوختگی آتش و منع آبله آن و یازرد چوبه و جوز البر و یا مرکه مرشته جهت تنق تازه که نامد تی بران بندند و نکشایند و جهت منع ورم زخمها و التیام جراحت و یا بازو جوز البر و جهت تنق و قیلة الماء و یا مرکه جهت جرب متشرو و تشرجل و قریا و معفه و بیه و برص و رفع آثار جلای بشره و چون کد اخته بیغم خرکوش آلوده بر جراحت که خون از آنها جاری باشد کد از بند بند نماید و بر سوختگی آتش در د و وجع و التهاب آنرا تمکین دهد و منع آبله کند و مسرق مقسول آن قائم مقام توتیا است

غری السمک * بغار می و ریشم مایه نامند؛ ماهیت آن رطوبتی است منجمد شبیه بیه که در شکم نوعی ماهی بینی دراز که خنزیر البحر نامند و امثال آن بهم میرسد و سفید و بعضی سیاه و باقی نیز میباشند؛ طبیعت آن کرم و خشک در

اواخر اول یا اوائل درم * **افعال** و خواص آن قریب بغیر الجلود اخت اعضاء الصدر و امت آشامیدن آن روزی از یک نفال نادر و مثقال جهت سل مجرب الزینه ضد آن جهت شقاق رخسار و برص مفید و آنچه از نیش سته و سرخ و امثال آن ترتیب میدهند در منافع قریب باصل آنست آشامیدن یکمقال و نیم آن جهت حمض نفث الدم و منافع و ضد آن جهت الصاق جراحات و اعضاء بدن و رفته و در ناخن مفید شد و جهت برص و شقاق وجه و دندان آن نافع است

* **غری الجبین** * بغار سی سرخ پیتر نامند از صنایع غربیه است و غیر از حکیم میر محمد مومن دیگری ذکر نکرد و آنرا جوهر الصانع نامید * **مجاهیت** آن آنست که پتیر تازه و اوردهای نازک برید و بر روی سنگ مسطحی امک آب بندید و نرم بپاشند و دردهای پیتر را بر آن پهلوی پهلوی که بیم پیچیدن فرش کنند و بر آن اوراق باز آهک نرم بپاشند که آنها را بپوشد تا جمله اوراق فرش و لثاف شود پس سنگ مسطح سنگینی بر آن گذارند و در روز بگذارند در آفتاب تا دهنبت آن با لثاف گرفته شود یعنی آهک جذب نماید پس با آب شسته بد ستور فرش و لثاف از نمک سائید و کرد و یک هفته در زیر سنگ بگذارند پس شسته سرخی و چربی که داشته باشد رفع کنند و چون در آفتاب گذارند اگر از آن چربی ظاهر شود با آب و نمک و آهک بپوشانند تا بتدی رسد که اصلا چربی در آن نماند و کمال آن در علم چربی و سرخی است پس مانند سرمه سائید و در شیشه ضبط کنند و در وقت احتیاج قدری را با آب سفید تخم مرغ که در شیشه خوب برهم زده کف آنرا گرفته باشند و قطرات آنرا بر سنگ زیرین ریخته باشند یا لاسا بمانند تا بر سنگ زیرین بچسبد پس چند قطره آب آهک صاف بر آن بپاشند که روان شود اما باید آنمقلد اربابند که چون چیز را بر آن وصل کنند زود خشک گردد و از خواص آنست که هر چیزی را که بر آن وصل و الصاق نمایند از آب و آتش جدا نگردد و از اسرار مکتومه شمرده اند *

* فصل بل الفین مع الزاء المعجمین *

* **غزال** * بفتح غین و زای معجمین و الف و لام بغار سی آمو و بترکی جیران و بهند صرگ بکسر میم و راء معمله و کاف عجمی و پیچ آنرا بعبری ناش ماه و طلازشش ماه تا سه سال را خشف و تانشش سال را طبی نامند * **طبیعت** آن در آخر دوم کرم و خشک * **افعال** و خواص آن از سایر لحوم مید اقریب بمزاج انسان و موافق موطوبین و مبرودین و کثیر العضول در بدن و کسایکه محتاج بتخفیف و لا غری بدن خود باشند حیوت آنکه سریع الهضم و حیث و قابل الغل است و نر آن بهتر از ماده آنست مخصوص خشف یعنی چوب فربه چوبید و در صحرای خوش آب و علفاً مراض الواس و القلب و الغلغاء تناول آن جهت فالج و استرخا و سایر امراض بارده عصبانیه و خفقان بارد ویرقان الزینه طلا مد آن موجب درازی موی است الخواص چون خصیه آرا صغیر و نمک پاشیل و خشک کنند فرجه آن قاطع حیض و سرکین آن کرم و خشک و بسیار جالی و طلاء مطبوع آن در سر که جهت تحلیل اورام بلغمی و تهجم و الکمال آن جالی بیاض رقیق و جلوس بر پوست آن باعث کربتن مرام و تغلیق آن جهت سیر ز معین و گوشت آن مصلح و مضور محرورین و صاحبان معتاد بقولنج مرکب با ثغلی یا ریحی خصوص کباب آن با سرکه که زبون و بطیق الهضم است مصلح آن اولد جوش دادن در آب پس باروغن بادام و یا کنجد معطر طبع نمودن و بر آئ کسکه او را ریاح و اید و عارض گردد و باروغن گردان و زیت و آب و نمک مکرر نفس و عسر الخرج و مصلح آن سنگین بین و مکیون نرا که حامضه تا فیه است و غزال مسک ان شاء الله تعالی در مسک بین کور خواص شد گوشت آن کرم و تر و خشک تر از سایر انواع است *

* فَضَارُ الصَّبْنِي * بفتح غين وصاد معجمتين والف فارسي كنه چيني نامند بغایت مجفف و منون نرم گویند و آن جالی
دند ان و قاطع خون لثه و زخمهای تازه است و غضار مطلق مراد کاسه سفالین مزجج یعنی لعاب اراست و چون غضار
چینی را نرم مرد و با مررنگی که خوانند با صغ مبتل و بیامیزند و مانند مداد و ششیرف بن آن بنویسند بعد خشک شدن
خط از کاغذ بلند و روانی آن ترا زرداد و ششیرف و الوان خالص دیگر میباشد

* غَلَقِي * بفتح غین و سکون لام و کسرة فاء و یا * در ماه هیت ان اختلاف است نزد جمعی عاقله است و نزد جمعی
بیضی است بقدر تر و نرم و ثمر آن مانند ثمر کبر و مثل شکل و برک آن شبیه بناخن و من و پرورد رجف ثمر آن چیزی مانند
پنبه و نرم آن مانند اندام و مرد و صلب و اینی که از ان حاصل میشود مسهل قوی است یکمهلک است و دمای آن رافع نایل
است و صاحب اختیار است بدیعی گویند گیاهی است که بکر مانند برک و ساق آن کرد و در صحرای شیراز بسیار و از جمله
یتومات معتبره است و شیر و میا را دارد و در شمشیر و کار دیکه بآن آب دهند زخم آن بر هر کس که بوسه ببرد اگر ششیر
آنرا بخورد با نل زائل شود

* ضَمَم * بفتح غین و نون و میم اسم ضان است و بلنت ماوراء النهر نوعی از قطران است که بترکی کیک نامند بهتر از
اقسام قطران و موافق مسرور المزاج و در یغمه مضر معد و صانع آن مربای زنجبیل و کافور است

* فَضْلُ الثَّغِينِ مَعَ الْوَاوِ *

* شَوْتَا ضَبَا * بضم غین و سکون و او و فتح ناع منتهای فو نانه و الف و فتح غین معجمه و سکون نون و تیه باء و حده و الف
و بجای مرد و غین فاف نیز آمده و معرب از کوتا که بالغت فرنگی است و کسر کوفت نیز نامند و نزد عوام مشهور و بصره
و یونان است و بعضی فرغیران نامند * مَا هَيْتَ أَنْ عَصَاةُ * ایست زرد تیره رنگ مائل پسرخی بر آبی که چون قطعه از ان
را بر چراغ بل انداخته مشتعل گردد و چون در آب حل کنند آب آنرا مانند شیر غلیظ و زرد رنگ سازد و بی طعم و رائحه غالبیکه
اقراص و قالیهای بزرگ و کوچک ساخته از ارض جدید میآورند بعضی گویند عصاره و یونان است و اصل آنست که غیر آن است
و از بعضی گفته شد که عصاره نباتی است شبیه بکند نا و فرکهای آن از ان بلند تر و عریضتر و در چنجهان و نواح آن که
جزیره ایست از جزایر شورنا و از ارض جدید جنوبی قریب به بندر چین و در چین نیز بسیار بهم میرسد و از ان بلاد میآورند
طبیعت آن گرم و خشک و راول گفته اند و لیکن آنچه بتجربه معلوم گشته تا از آخر درم گرم و خشک است * أَفْعَالٌ وَخَوَاصُّ
آن مسهل و مخرج اخلاط مختلفه باسانی و بی غائله است و هر خلط فاسد بپراکد و باید از نواح جد و معد و کبد و سائر
اعضا یقین و اسهال را در دفع مینماید و بسیار در معد و نیمه اند مانند مسیلات دیگر نهایت بیکر و زوینک شب بلکه بزودی
و آسانی فعل خود را نموده با اخلاط فاسده دفع میکند و جهت اکثر اراضی بار در طبعه داغیه و عجمانیه و مدیه
و معدیه و کبدیه مانند فالج و لقوه و استرخا و تشنج متلائی و بیضه و خوذه و مالتو و لیا و ریزش نزلات و نزول آب در چشم
و نقل سامعه و دوی و ظنن و ضیق النفس و سرجه بارد و خفقان بارد و تقیح سگ و ماسار و قاق و کبد و استسقا و یوقان و احتباس
بول و حمیات و بلغمیه مزه و بالجملة اکثر امراض منقذ است و در جدید و رامفید و دوائی است شریف و بی غائله حتی آنکه
گفته اند باغمال و حوامل نیز میتوان داد اما بهتر آنست که بحوامل نهند و مخرج اقسام دین کبار و صغیر و حب القرع
و اکثر استعمال آن با کفکند است که معالج آنست و با یا شکر سرخ که دود آنک آن را با چاهار دانک مقلد ارشربت که متوسط

آنست بحسب سن و مزاج و قوت و ضعف بدن نرم شود یا سفت چهار دردم کلقتیل و یا شکر مرشته بخورند و هر وقت در عمل آن
 قصوری شود و یا تشنه شوند آب نیم کوب بنوشند و اکثر آنست که قی را سه سال هر دو میاورد و بعضی را سه سال فقط و بعضی
 را کرب و سهال بسیار و بعضی را سهال کمی باینکه تشویش و اضطراب تمامیند که تا آخر روز یا اول شب که عمل آن بانام
 رسیم رغبت اول نمودند و خواب کردند طبیعت بحال میآید و اگر عمل بسیار نماید و مغص در بطن و موزش در مخرج
 غایط بهم رسد قدری کلاب را با روغن بادام نیمکرم نموده بیا شامند و روغن کل بر شکم و مخرج بمالند و اگر در این آن توبه
 و امراض مستحکمه باین وقت نفعات و یا مطبوعات مناسبت هر مرض بیا شامند بهتر است و یا قی منوط برای طبیب حادث است
 و نقاشان در رنگ آمیزیها مستعمل دارند و قوت آن تا سه سال قوی میباشد و بعد از آن ضعیف میگردد مقلد ارشیت آن از
 دود ایک تا نسیم درم و از گننه آن تا چهار دانگ است *

* غوشه * بضم غین و سکون و او در کسری و معجمه و نون و ما و غیویشه نیز آمده اسم فارسی است و یغاری نیز و شکبامند
 * ماهیت * این نوعی از کما و یا فطر است با ملوحت و شکل آن چون خشک شود مانند برگ کاسنی است کوچک متشنج نرم
 و سبب ملوحتی که دارد چون خشک شود کازران جامه را بدین شویند چرک آنرا پاک میکند و اندک در بیت المقدس و بلاد
 عجم بسیار است و آنرا یکریشه خوانند و چون در آب جوش در فنل ملوحت آن زایل گردد و یا ترشیه مخورند و بآلات میباشند
 و در غلظت و بطوی افساد از کاه کمتر است * طبیعت * آن سرد و خشک از ساثر کاه ماکتره * افعال و خواص آن
 مغلف دم و کاه سردت آن وردی الخلط مانند کاه نیست بهتر آنست که اکثرا در خوردن آن نکنند و اگر بسیار بخورند
 بالای آن شراب جیل بنوشند *

* فصل * بل الفاء مع الالف *

* فاخته * بفتح فاء و الالف و کسر و خاء معجمه و تاء منبأ قوتانیه و هانفت فارسی است و نیز بفارسی کوکو و بهندی بانی ک
 نامند و بعضی عربیه و نزد اهل انطاکیه مشهور بیهامه است * ماهیت * آن مرغی است خاکستری رنگ مطوق بطوق سیاه
 قریب بچند گوشتو صحرائی و کمتر از آن و تلایل الالف و حسن الصوت * طبیعت * آن در آخر درم گرم و خشک و بعضی تا اول
 صوم گفته اند و بهترین آن جوان ذریه آنست * افعال و خواص آن امراض الراس مهرا بخته آن جهت رعشه و فالج
 و خدر و امراض عصبانی بارد و ریاح غلیظ و تفتیح مدد العین بطور خون تازه گرم آن جهت بیاض چشم مؤثر خصوص خون
 بال آس الاورام و غیره ضاد زیل آن با سرکه جهت تحلیل اورام و نفی آنها و بجهت رفع کلف و آثار خوردن گوشت آن
 مؤثر و بخوابی و در هضم خصوص کباب آن مصلح آن شکر در روغنها و سرکه و کشنیز الخواص گفته اند تعلیق زیل آن بر طفلی
 که شب در خواب نزع نماید رافع آنست و آرازان مغز را سودمند و مارا ز آواز آن بگریزد و در خانه که قمری سفید باشد
 صیغ دزد و دشمن و ساحر دست نیابد و بشور و بر آن کوبند و اندامهاست *

* فان زهر * بفتح فاء و الالف و دال مهمله و زای معجمه و سکون ها و راء مهمله معرب باد زهر است و یا اصطلاح عبارت از دوائی
 است که حافظ ارواح بود بقوت خود دفع ضرر سم از بدن نماید و بیان معنی آن بتفصیل در مقله و یاد زهر در حرف الباء
 الموحده مع الالف مذکور شد *

* فان زهر * بفتح فاء و الالف و ضاد زایل و خاء معجمه و نون و مومن نوشته بلغت فندی اعم بندق فندی است و مولف احتیارات

استناه بنوعی از حیوانم کرده و گویند سنگی است زرد مانند بل سفیدی و بعضی پیچزی و بر کبکهای دیگر نیز میباشد و چون
بر روی سنگ بازرد چوبه بسا ندانند سائبه آن پستی رنگ بود و در آتش نسوزد و نیز صاحب اختیارات نوشته که از آخر فصل
و چنین نیز از رزق و بهترین آن چنین بود و یاد زهرمه زهرها سست تر با و طلاء و مقل را شربت آن دوازده جواست و گفته
بی خلاف با دزهر کانی است *

* **فارس** * بفتح فاء و الف و راء همزه بغاری موش و مو شا و مو کهک و سیرانی کوقری و برومی و بطریق و بیونانی لیطروس
و بهندکی چوبه و رتکی سببانی نامند * **ماهیت** آن حیوانی معروف است ذی موش و موزی * **طبیعت** آن در رسوم
کرم و خشک * **افعال** و خواص آن امراض الراس خوردن آن مورت نسبان و غتیان و اخلاق ذمیمه و مغلب معده
و چون بر نان نمایند و بطلی که از دهن او رطوبت بسیار آید بداند که نشورد مؤدرا عصاره انقض خلوس در طبیب آن
جهت رفع عسر البول و آشامیدن سرکه آن جهت تحلیل اخلاط غلیظه و بآنکه در سر که جهت اخراج سنگ کرده و مشابه
و شافیه آن رافع عسر البول و بغایت ملین طبع اطفال امین طلا و اکتعال زل آن جهت رویانیدن مرکان ریشه شده و جلای
بیاض چشم از زینه طلای خون آن جهت قلع نایل و مسامیر مجرب و ضما در سوخته سر آن و سرکه آن با سرکه و یا با عسل جهت
رویانیدن موی داء الملقب مؤثر مقدرا شربت آن نمیدر خوردن آن کو برانند موشان و بول آن راقع نهایی کتابت
السم چون موش رازند و شکافته کرما کو مین موضع نفع مار و عقرب بندند دفع سمیت آن کتل و بر عضو که خار و یگان
رفته باشد بر آورد و بر خنازیر تحلیل دهن و بدستور بر نان آن برگزید که عقر و خوردن پس ماند آن مورت نسبان
آب مولف گوید میان موش و گردم عداوت است اگر در دوراد ریشسته کنند میان شان خصومتی عجب بود موش فصل دهنال
گردم کند و گردم نیش زند اگر موش دهنال گردم را گرفت و بر بد از اذیت آن رست و الا از آسیای نفع هلاک میکرد
و چشم آنرا اگر بر کلاه در زند را در رفتن آسان شود و اگر بر صاحب تب آویزند تب او زائل گردد و در خضه آنرا که بر زن
بدند تا با و باشد حامله نشود *

* **فارسه البیش** * موش بیشا است و مثله کور شد *
* **فارسه السک** * آهوی مسک است و گفته اند آنرا بهندی چپچرون نامند و آن حیوانی است فی الجمله شبیه به موش
و بسیار بد بود بلکه هر جا که بگذرد بد میگرداند و از دور وی آن فی الجمله شبیه بوی مشک و بول و غائط آن بسیار خداد
و اکال است بحدی که بر فرشی بپاشد بوی و غائط کتل آنرا میپوساند اگر زرد نشویند و ملتی بماند و بسبب قایل تعفن کویف
و سایر حیوانات گوشت آنرا نمیخورند و خالی از سمیتی نیست و در قاذورات و مزبله بهم میرسد و بیشتر مخصوص بملک
هند و بنگاله است و شبیه شده که در مازند و آن و بک ان حاره و طبعه نیز بهم میرسد و نوع میباشد و عسل رنگ و بزرگ
تر ازین بسیار بد است و نوع درم از آن کوچکتر و بر رنگ موش و بد بود این از آن کمتر * **طبیعت** آن کرم و خشک *

* **فاسی** * بفتح فاء و کسبه و ناء نسبت * **ماهیت** آن حکیم میر محمد مومن در تحفه نوشته بیونانی اندر و صابون نامند
و آن قشعی مرغ رنگ خمیده و تلخ و غلاف آن مانند خرنوب و برک آن مانند برگ نخود و در میان جو و کدو میریزد
* **طبیعت** آن در اول کرم و تر * **افعال** و خواص آن لطیف و قابض و مفتح سله احشا و جهت درد مفاصل و عسر النفس
و مبرز نافع و بر زجه آن با عسل مانع حمل بر شربت جو شافیه آن در دروغن زیتون کشند که کرم معده مقل از شربت آن

در د رم است و نواب علویان مرحوم نوشته اند که اندر و صا رون را بیونانی اند و نولون نیز نامند و بیان مافیت آن را در حرب الف الف من ذکر کرد : ام مؤلف گوید کتاب مفردات آن مرحوم نزد احقر نبود که دیدم شود که چه تحریر فرموده اند حق سبحانه تعالی برساند از فضل خود *

حاج

فأشراً * بفتح نون و فتح شین معجمه وراء مهمله و الف مقصورة معربا فاها و ریانی آمت و یعربی کرمة البیضا و ریانی هزار نشان و هزار کشان که معرب آن هزار جشان است و معنی هزار کشان الف عالیج یعنی هزار شاخ است و بعضی گفته اند معنی الف ذراع است و نیست چنین بلکه بمعنی اول است و نیز بفارمی ما را در و ز کرم د شتی و بشیرازی نخوشی جهت آنکه نبات آن در زمستان خشک نمیکرد و در تغلیبی گفته بسریانی کتبیا نامند و بر روی حلبوطان و بیرونانی اغلیطوس و بربری ارجالون و در تنکابن و طبرستان الا ملک گویند * ما هیت آن نباتی است شبیه بتاک انکور خا را در و برک آن با ملاست و مانند بتل و برتار ما دارد مانند تاک و بر میا و رخود می پیچد و ثمر آن بقدر رشودی و سرخ خوشه دارد و در زمستان ثمر آن پیبرک میماند و طعم آن حاد با حرارت و قویست و صاحب اختیاران بدیعی گفته در هر خوشه قریب ده دانه میباشند و در اجتل اسمز و بعل زمین سرخ میکرد و آنرا سیه دارد و رخو اند و در کوهستان بلاد فارس کثیر الوجود و بسیار مستعمل خصوصا ببع آن در موم منبوشه و آنرا عود الحیه نامند و بسیار شبیه بقسط تلخ و عطاران بجای قسط تلخ میفروشند و طعم آن با قویست و حاد و حریق بسیار تلخ است در قانون در قسطا رغان مذکور است که هزار جشان است و مختار و مستعمل در تازة آنست * طبیعت بزرگ و ثمر آن در موم کرم و در موم خشک و بعضی در موم نیز گفته اند و گرمی ببع آن کمتر از آن و تلخ و نیز افعال و خواص آن جایی و ملطف و مجفف و مسخن معد و مقوی آن اعضاء الراس آشامیدن آن روزی یک گرم تا یکمقال جهت رفع صرع و سبب روغالی و استرخا و تسلیان و شلح عضل آعین مطبوخ آن درد من زیت جهت کمنه الدم تحت چشم اعضاء الصل و لعل و آن با عمل جهت خنثاق بلغمی و نساد نفوس و سرخه کونه و درد و بهلور و رباح آن و چون عصاره آن را با کنل مطبوخ نمایند و بیاضا منبوشه را غلیظ و زیاده کردند و ضما د آن با مرکه جهت بشور لبنیه اعضاء الغذاء چون بر کها و شاخهای نورسته آن را طبع نمایند و بشورند جهت تقویت معد و تقویت و جلای آن از لزوجات و جهت رجوع قوا و رجوع معد و تسخین آن و بجهت اسهال را در شیر مؤثر و ببع آن محلول و کاف از نفع صلابت طحال و خصوصا که با سرکه تاسی و رو بیاضا منبوشه و سرکه و انجیر بران ضما د نمایند و همچنین عصاره آن اعضاء النفص و الاورام و البثور و غیرها تناول مغز پخته آن نزد ابتلای روئیدن و خام آن نیز جهت اسهال بطن را در اربول نافع و عصاره تازه آن یک گرم با اندک کثیرا که مصلح آنست نیز با ماء العسل جهت اسهال بلغم و ببع آن نیز با کثیرا در ماء العسل بقدر یک گرم تا یکمقال اسهال و قوی آورد و در اربول و شیر و سائر فضلات و تغذیت حصاة کنگ و جنین را بکنند و حمل آن و یا عصاره آن جهت اخراج جنین و تنقیه رحم و بدستور مجلس در طبع آن و مطبوخ آن با زیت بجن یک غلیظ کرد و جهت بواسیر و نوا صیر مقلع و جمیع اوجاع بارد و تحلیل صلابات حصف و دفع چرک زخمه ها و تناول مطبوخ آن جهت تحلیل اورام و ضما د ببع آن با سرکه جهت تحلیل اورام و بشور لبنیه و قطع نا لیل و با شراب جهت تسکین وجع داخس و تحلیل اورام صلبه و انقباض دیله نافع القروح ضما د ببع آن با نمک جهت قروح ردیه خبیثه و داخل مرا هم اکل و حمر کرده میشود و ثمر آن جهت جرب متقروح و غیر متقروح و تقشر جلب شر با لوطوخا و طلا و مؤثر المفاصل و ضما د ببع آن با شراب جهت اخراج استخوان شکسته و استحکام اعضاء مسترخیه ضعیفه و با آرد کرسنه و حلبه جهت تحلیل اورام

را نخبارد ما میل السوم آشا میدان يك منقال از بیخ آن جهت لسع افعی و مائروام و ضما د آن با شراب نیز و برک و ثمر آن
 درین فعل ضعیف اند الزینة ضما د بیخ آن با آرد کر منه و جلایه جهت رفع کلف و آثار سیاهی بعد از جروح و قروح مانند
 و جلای سائر آثار و تنقیه بشو و صاف کنند که آن وید متورم مطبوخ آن در روغن زیت مهرانجهت کمنة لکم تحت چشم و ضلالت
 ثمر آن مترند که موی است و دباغان در متردن موی جلود معتصل دارند و گردند اکل بیخ و ثمر آن مضره پرز و مورث
 اختلاط ذهن و عقل است مصلح آن با کثیر اخوردن و یاقی کردن و بعد از آن خوردن و آشامیدن عصاره آن
 اختلاط عقل و ظلمت بصرا و دبدل بیخ و ثمر آن بر وزن آن در روغن و در قلیت آن بمبا سه بعضی نصف وزن آن نوشته اند که
 * خاسرستین * بفتح فاء و الف و کسر شین معجمه را و سکون مین مهملتین و کسرتاء مشاة فو قانیه و سکون باء مشاة لتجانیه
 و نون در اکثر نسخ چنین است و بعضی بتشیل فو قانیه مشاة و بعضی مزیل شصت علت و بعضی بفتح راء مهمله و سکون مین
 مهمله و فتح واء مشاة فو قانیه و نون گفته اند لغت سریانی است بعربی کرمة السودا و بغار می شش بنیان سیاه و بیشتر از می
 شش بد آن و میو نانی انبالس ما لیا یعنی کرم الاسود و پرو می انار و تروطیس و ببر بری مضمون و باند لیس معروف به بومانیة
 است و گفته اند معنی فاشر العتین دافع شصت علت است که ما هیئت آن نبات آن شبیه بغار و لبلاب است در پیچیدن
 بر میا و رخود و در نك مخالف فاشرا و برک آن عویض ترا زیرک لبلاب و صاق آن حیا و ثمر آن مانند ثمر فاشرا در خوشه
 و در خامی سبز و بعد رسیدن سیاه و ظاهر بیخ آن سیاه و باطن آن سرخ و گفته اند بزودی مائل میباید و در قانون در قطارغان
 مذکور است که مهند انست که طبیعت آن کرم و خشک با عتال * افعال و خواص آن در افعال ضعیف ترا فاشرا
 است اعفاء الراس صرع و فالج و انبساط مغیل اعفاء الصدر و النفض جهت تنقیه سینه و اعفاء نقص و ضما د برک آن
 جهت زخمهای حیوانات مانند خرواستر و کرا و امثال اینها و التواء اعصاب مغیل بد آن کرمة البیضا است *

* قاط * بفتح فاء و الف و طاء مهمله مؤلفه و بطاء معجمه بعضی گفته اند لغت رومی است و تفسیری گفته عربی است و یسریانی
 با لطاء و بر روی نمایانج نامند که ما هیئت آن تا حال خوب معلوم نشد و هر کس چیزی گفته صاحب اختیارات جد و ار
 خطائی دانسته و در کتاب طب قدیم نوشته که فا ذخ است که سنک زرد مائل بسفیدی و سبزی است که از افا صی فارسی می
 آرند و بهترین آن صلب آنست و اکثری برانند که داروی است مجهول الماهیت که از ترکستان میآورند و بهترین آن
 تازه آنست که طبیعت آن کرم و خشک که افعال و خواص آن جهت سم رشو کران و جوز مائل است و لسع هوام آشامیدن
 آن با آب مرد مغیل است *

* فاخرو * بفتح فاء و الف و کسر غین معجمه و فتح راء مهمله و فاء و آنرا فارغة نیز نامند و بغار می فاخرو که بابه دهن شکند و
 کبابه دهن کتا د گردند که ما هیئت آن بزرگتر از کبابه است و بقدر نفوذ و جوی رنگ و تا نصف شکند و در رجوف آن
 دانه کوچک می در و رویا و براق و با عطری و از زرباد است هند و بلاد حدود آن آرند و در لطو خات و تلخ و اشباة آنها مستعمل
 دارند که طبیعت آن بقول شیخ الرئيس کرم و خشک در موم و بقول دیگران در اول دوم کرم و در آخر در م خشک
 که افعال و خواص آن با قوت متکله و بیمیا و تابض امراض الراس و القلب آشامیدن آن جهت امراض بارده و دماغیه
 و ریاخ غلیظه و جنون و تلخه آن جهت تقویت دماغ و قلب الفم مضمضه بعضا و آن جهت لدع دمان اعفاء الغشاء مقوی
 مقل و راضحه و جگر بارده و مفتح مد و منقبی اخلاط بلغمی و هردا روی و داخل ادویه مصلحه معد و کبک بارده و کرد میشود

وجهت غوا استمراره و اغذیه بارده و جهت امهال بارد نافع و حاس شکم معده محرور معالج آن کانور و نیلور نور و رغن.

بادام و کلاب مقدس و شربت آن تادود رهم است *

* فالبرنس * بفتح فاء و الف و کسر لام و فتح باء و موحد و سکون راء و همزه و ضم نون و ضمیمه و در بعضی لغات بدرون نون آمده و آنرا نالی بورس نیز نامند * ماهیت آن نباتی است که از بیشه های باریک شاخهای بسیار میر وید بطول و نیز و کوه در از شبیه به نی و تقسم آن سفید بقل و چاروس اندک طولانی و بیخ آنرا فائده نیست در طب * طبیعت آن گرم و خشک با حرارت لطیفه * افعال و خواص آن اعضا عالتنفس آشامیدن تقسم و برک و عصاره آن مرکب بتهائی و یا مجموعی با آب و یا با شراب جهت اوجاع مثانه مغیل *

* فالنجیقن * بفتح فاء و الف و کسر لام و سکون نون و کسر جیم و سکون یاء مثانه تحتانی و فتح قاف و سکون نون لغت یونانی است بمعنی رتیل و فالنجیقن و لواتنیش نیز آمده * ماهیت آن نباتی است که آنرا دشاخ یا سه شاخ متفرق میباشد از یکدیگر و کل آن سفید شبیه بسوسن و اندک مشرف و تقسم آن سیاه بقل و نصف عدسی و باریکتر از آن و بیخ آن کوچک باریک و در هنگام قلع از زمین زرد پس سفید میگردد و منبت آن تلای خاک * افعال و خواص آن جهت نهش حیوانات سمی نافع رد یسقورید و سفته آشامیدن برک و کل و تقسم آن با شراب جهت لسع عقرب و نهش رتیل نافع است *

* فالنوج * بفتح فاء و الف و ضم لام و سکون واو و فتح ذال معجمه و جیم و ذال و ذوق بقاف نیز آمده و معرب پالوده فارسی است * ماهیت آن با صلاح قلیم خلوا و نشا سنبه را نامند که بار و غن بادام و یا رغن و پسته قند و تول نمایند و با صلاح جل بد معروف درین زمان در اکثر بلاد آنست که نشاسته را در آب گرم بسیار حل مینمایند و صاف کرده طبع میل هند که خوب پخته و خامی آن را نل شد و بعضی اعتقاد رسید که چون در آب ریزند مخلوط با آب نکرده پس در ظرفی تنگ ریخته تقسیم نیم انگشت و بعد سرد شدن قطعه ها را بسیار کوچک لوزی برید و در شربت قند یا نبات یا دوشاب سفید چیل مطیب بکلاب و با عرق بیل مشک و یا هر دو ریخته و یا بر فداخل کرده تنه و یا مینمایند و یا آنکه بعد کال طبع و بر محل اعتقاد رسیدن آن اندک در پاتیلی مشبک ریخته در زیر آن ظرفی آب سرد کرده گذاشته بقاشق مینالند تا مانند دانهای مروارید از موراخهای پاتیل برآمده و از آب سرد ریخته منعقل گردد پس بدستور در شربت ریخته تا در مینمایند * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن کثیر الغذا و جهت اکثر امراض صلا و رنه و امهال نافع و اگر بر آن تقسم ریحان و یا تقسم شربت پیاشند تقویت آن معده را و حسیس آن اثر نمیکرد *

* فالنید * بفتح فاء و کسر نون و سکون یا و ذال معجمه بغارسی قند نامند * و ماهیت آن اختلاف است بعضی را عقیده آنست که آب نیشکر بعد از طبع و اعتقاد هرگاه بی تصفیه باشد آنرا قند سیاه گویند و اما آنرا شکر احمر یعنی شکر سرخ نامند و اصل آنست که شکر با اعتبار نیشکره نوع میباشد یکی سیاه رنگ که بهندی گویند و یکی سرخ رنگ که شکر احمر است و بهندی لال چینی و شکر تری زرد که در بنگاله شکر اچینی مینامند و یکی سفید و آنرا بهندی که اندک گویند و چون شکر سفید را با آب کد اخته بجوشانند و کف شیر و یا سفید تقسم مرغ بر آن زنند و صافی نموده منعقل گردانند آنرا نبات سفید گویند و چون مرتبه دیگر تصفیه کرده و در ظرفی بریزند که در آن حل گردد آنرا شکر سلیمانی گویند و چون دیگر باره طبع نموده تصفیه نمایند و در قلاب صنوبری بریزند آنرا نانید گویند که بغارسی قند نامند و اگر در طبع ثالث مبالغه نمود و باشند ابلوچ که

بفارسى تىل مكر ربهندى اوله نائن وكوند فركا د رقالب مستطيل مساوى الطرفين ريزنل معروف بقلم است وچون بطبع
ديكرداده در شيشه ريزنل نبات قرارى و منجبرى نامند وچون در بطبع ثالث بقلم عشر آن شير تازه اضافه نموده بپوشانند
نامنقل كردد آنرا عجيند كويند و اكثر قتل مكر را مخصوص باين اسم دانسته اند و بعضى را كه آن است كه شكر سفيدل را
چون مرتبه ديكتر تصفيه نمايند بطبع و در كچكه كرده بچوبى برهم زنند كه حبابها بهم رسانند و قرصهاى كوچك بر ريزنل
بروى پارچه سفيلى يا بوبوى يا كيزه يا غير آن بقسميكه حبابهاى آن ميوف حبابى باشند و بگل ارندل كه سرد شود و بسته
كردد آنرا فانيلد ربهندى و تيمه و تومى ديكركويند كه چون آب شسكر سفيدل را مرتبه ديكتر بطبع تصفيه نمايند و صافى نموده
بقوام آورند و از آتش فرود آورده بر ريزند و بگل شير با كف سفيلى بوضه مرغ و تير زدن آنرا سفيدل كندل و قرصها سازند
و بگل ارندل بسته كردد آنرا فانيلد و بفارسى شكر پتير كويند و اكثر براى عجم آنست كه شسكر سفيدل را چون مرتبه ديكتر بطبع تصفيه
نمايند بگرفتند كف آنرا ناله ديكركف نياورد پس صافى نموده بقوام آورند و بگل قوام دو شخص آنرا بلست بكنند و در بين
كشيدن دفع بدفع آن را بچوبى يا تخته يا كيزه ريزند تا سفيدل شود پس قرصها سازند آنرا فانيلد نامند و بعضى ناطف و كا
مغزهاى نوا كه چون جوز اكل يعنى كردكان و با دام و بسته و مقشر و اسنابل اينها د اخل مينمايند و آن هنگام آنرا اخلواى مغزى و
قبيلد ميكويند و بعضى براى زياد تى شكند كى آن مقل اربع وزن آن غسل مصفى نيزد اخل مينمايند و اكر بر روى بى مسلى
آن كنجيد بپاشند آنرا اخلواى كنجيد و بهندى و يورى و بعضى ناطف مسهم نامند صاحب اختيارا ت گفته كه فانيلد آن است
كه بقوام آورند قتل سفيدل را يعنى مرتبه ناله از تصفيه شسكر سفيدل كه در قالب مشروطى رشته باشند و غسل طر فارا كه بفارسى
كزا نكبين كويند بعد از تصفيه بر چوبى كه آنرا و تل كويند زنند تا سفيدل شود پس آنرا اتصالات نموده استعمال نمايند فانيلد
نامند و از ترنجبين نيز بهمين قسم ترتيب ميدهند و در فانيلد خزائى و فانيلد سنجرى نيز اختلاف است البته راز قند سازند
و بى آرد جو نگاه دارند فانيلد خزائى نامند و انچه را از غسل طر فارا و ترنجبين ترتيب دهند و آرد جو بران پاشند و نگاه دارند
فانيلد سنجرى نامند مغرب سنكرى منسوب به سنجستان كه مغرب سنكره سنن بسبن مصله رزاي معجمه است و با الفعل معروف
بسنجستان است و غلط كرده اند كه گفته كه فانيلد سجرى است بضم سين و سكون حاء مهملتين كه منسوب است بسجر كه آن
بلدى است از عمان و بهترين آن سفيدل رقيق خزائى است طبيعت آن گرم و تر در اول خصوص سفيدل آن كه در طوبت
آن زياده است افعال و خواص آن غليظتر از شكر و گرم تر از آن اعضاء النفس جهت مرفه و ضيق النفس و در دمينه
اعضاء النفس جهت تليين بطن و برودت امعاء و رحم نافع و جوارش آن در قرا با دين كبير ذكر يانت *

* فاوانيا بهنم فارالف و قنم و اورالف و كسرون و قنم يا و الف آنرا عود اربع و بى ريانى كه با نوا كه بنانيز و نزد اهل مغرب
معروف بعود الصبر است ماهيت آن اكثرى تصريح نموده اند كه فارانبا عود الصليب است و مولانا نقيس در معالجه
صرع در شرح موجز قرشى گفته بتحقيق غلط كرده كه سيمكه فارانبا را عود الصليب دانسته از جهت مشابهت بين و بر ك مردو
با هم وليكن فرق ميان مرد در ريان نكرده و بعضى گفته نر آنرا چون در جوف آن خطوط صليبيه است عود الصليب و ماد
آنرا كه نند ارد فارانبا خوانند و اين اصح اقوال است و شيخ الرئيس رحمه الله تعالى در مفردات قانون هريك را از عود الصليب
و فارانبا جدا كند اذكر فرموده و نيز فرق بين اينها ذكر نكرده و در عود الصليب ماهيت آنرا بتفصيل ذكر نموده و نوشته كه
ديسقوريدوس گمان كرده كه عود الصليب چيزى است كه بعضى مردم آنرا ذوالا صايع ناميدند و بعضى ديكر عليمى

یعنی خلطی لرغ و آن نباتی است که ساق آن بقدرد و شمر و متعصب بشعبهای بسیار و فرو ماده میباشند برگ نر آن شبیه
ببرک شاه بلوط و برگ ماده آن شبیه ببرک سمونون که کرفس بری است و مشرف و در جانب ساق آن خلطی شبیه بغلاف
یادام و چون شکفته شود آن غلاف ظاهر میشود از آن دانه سرخ مانند خون شبیه بدانه ابار و کثیر العدد و مابین دانهای
آن چیزی بنفش رنگ پنج یا شش و پنج نر آن بطوری انگشتی و پنبلی در یک شبر و سفید و با قبوضت طعم و بیخ ماده آن
متعصب بچند شعبه هفت یا هشت و یک شبیه بلوطی مانند پنج غنی * افعال و خواص آن اعضاء الراس آشامیدن
بیست و پنج حبه آن با ماء العسل جهت کابوس اعضاء الفل اعز کردن آن بتهائی جهت لد معده و رجوع آن اعضاء النفض
آشامیدن آن دانه یک یا دو جهت تقویت رحم از فعل طبعی وادرار طبعی و رجوع کرده و مانده و رحم و یوتان و آشامیدن
مطلوب و آن با شراب حایس و عاقل بطن و آشامیدن سرخ آن ده درازده دانه با شراب اسود قابض و حایس و قاطع نزف الدم
رحم و ده عدد حب آن با شراب عسلی جهت اختناق رحم و عارض از رجوع رحم و چون صبیان را در رایتل ای حد و ث
حصه یا یا شا مانند دفع نماید و دیگر حصه عارض ایشان نکرد و در ناولان نوشته که آن نر ماده میباشند نر آن بپشهای
سفید بطوری انگشتی است و چون آنرا بشایند تا مریکود و از آن بعد از یک ساعت اندک خلطی یا قبوضتی در معده
و ماده آن کثیرا لشبهه * طبیعت آن گرم نه بشت * افعال و خواص آن مجفف و قابض و رحل و مفتوح و ملطف
و مقطع و جالی اعضاء الراس نافع است جهت صداع و صرع حتی تعلیق آن بتهائی میسر و نوشته که یهودی گفته اند سخن
نر آن جهت چنانچه و مصر و چین نافع و زائل کنند آن و بستر و خوردن نر آن با کتلند شد دل التفع و نوشته که گمان من
آنست که این نفع و رفاه انیای رومی باشد نه مدی و آشامیدن نیم آن بیست و پنج دانه با ماء العسل یا با شراب جهت
کابوس اعضاء الفل آشامیدن مطلوب و آن با شرب قابضه عصفه مانع از صباب مواد است و بعد از آشامیدن نهم آن مقوی
معدت و مسکن و جمع و لذت آن و بیخ آن مفتوح است و جهت برقرآن نافع اعضاء النفض چون با شیر و م را تبیا شامند ادرار و بلور
حیض نماید آشامیدن بیست و پنج دانه نیم آن با ماء العسل یا با شراب جهت اختناق رحم و رجوع آن و کابوس و درازده دانه آن
جهت قطع نزف الدم مفید و چون زنان صاحب نفاس دانه را یک بلدم از بیخ آنرا بخورند تقویه نماید نفول نفاسه ایشانرا
بدر ادر و بلستور جهت رجوع کرده و مانده و طبعی آن با شراب شکم را بند نماید و ادرار و ادرار و زینه طلا و غوره آن در جلا و آنرا ساهی
بشره مؤثر المجاصل آشامیدن آن جهت نفزس نافع و بستر و ضد آن و دیگران نیز ماهیت آنرا مانند آنچه شیخ از
د و سقورین و بیان کرده نوشته اند و حکیم میرمید مومن در تحفه المومنین نوشته نبات آن شبیه بزردک و ماده آن را نبات مانند
کرفس بری و گفته اند نر آن را چون بشکنند در جوفه آن در خط صلیبی متقاطع یافت میشود و ماده آن بشکل بلوط میباشد و در
جوف آن خطوط صلیبی نیست و نزد اطلاق مواد نر آن است و بیشترین آن رومی سطر آنست که گفته که م خوردن نبات و چون
بیشاید بعد از امتحانی ظاهر شود از آن حدت و خراقت با اندک تلخی و قوت آن تا هفت سال باقی میماند و گفته اند باید که
نزد استعمال نرم سوده و مانده در معیق آن نموده استعمال نمایند و بعضی گفته که برای امراض مردان نر آن و برای زنان
خصوص امراض رحم ایشان ماده آن را نسبت است که طبیعت آن گرم و خشک در هوم و بعضی تا هوم و بعضی مائل با اعتدال
دانسته اند * افعال و خواص آن آشامیدن نیم آن بند رگ نرم در شراب عصف یا شکر شیرین کرده یا با شراب
شیرین دیگر جهت صرع و رمشه و لغوه و امراض صلیبی و اکثر امراض سر و تقیه سد و یوتان و در در مانده و ادرار مانده

و نقرس مغیل و قنیم آن متوجع اخلاط لزجة و جهت ثالث و روعشه و صرع و جنون و ورم و نقرس و رتقیت معدة و نرسکین و رواج آن
و استشماع بیخ کوبیده در صرع بیسته آن جهت صرع و ضربیه و نقطه و طلاء آن جهت دفع آثار سمیاهی بشره و نقرس و رتقیت معدة
بیهوشی و رواج آن جهت صرع و اکثر امراض مؤثر و تعلیق ثمر آن در قلادة اطفال و بدل ستور تعلیق بیخ آن خصوص نر آن که بطول
سوراخ کرده باشند جهت رفع قزع اطفال و ام الصبیان و صرع و ادرام حاصل درد ماغ ایشان و جهت رجوع معدة میبردین
و مسافرین و درینا با نهار و صبحر اما یاعث ما مونی است از آفات و یا شراب جهت وجع بطن و سوء طهر آن که حسب آیت
بتنهائی و یا با مشک و زعفران جهت صرع و ام الصبیان و در خواص نر آنرا بهتر از زمر دانسته اند بتخصیص که چون
آفتاب در برج میزان باشد و بغیر آفت آملی قطع کنند جهت آنکه گفته اند اگر یاقین قطع نمایند عمل آن باطل میگردد و صاحب
شفاء الا سقام نوشته که استاد من گفت باید که با حس باغیر آن قطع نمایند نه با هن بهمان جهت و تعلیق ارضیابی آن که
با شروط مل کوراخذ کرده و در یار چغندر و پیسته و حایض آنرا مس نکوده باشد جهت عسر و لا دت و دفع عسر و ویست در
قطر ما مجرب دانسته اند و گویند در خانه که عودا نصلیب باشند در آن خانه جن و جانوران نزنند داخل نشوند و گفته اند
اگر در منزل انتقال از نقره و ملار در هم بک ازین و صفتی ساخته و چها رعد دقتیم آنرا در آن پینچید و یا خود در آن جهت صرع بلوغ
النفع است هر چند صرع کهنه و ده بیست سال بران گذشته باشد و اگر در زیر فرش و کس که با هم دشمنی داشته باشند
کنارند و در بازه متصل در تعلیق باشد بمیان آن هر دو الوقت بهم رسد *

۱۰۰ * فاقیه * بفتح فاء و الف و کسر غین معجمه و فتح یاء مثناة تحتانیة و ما اسم شکوۀ حنا است و در حنا من کور شد و نیز شامل
جمیع شکوۀها است و بعین موهله اسم جمع اعتدال است
۱۰۱ * فتائل * بفتح فاء و ثاء مثناة فوقانیة و الف و کسر یاء مثناة تحتانیة و لام جمع قتيلة است که بفارسی شاه قه نامند قتيله در
لغت زبانه و نزد اطباء عبارت از ادویه است که قتيله ساخته و در بر خواہ برای اسهال و یا تقویت باہ و یا بواسیر و یا غیرها
و یا در تیل برای تنقیه و یا نشاف رطوبات و یا تقویت و یا تسخین و تنقیق آن و یا بغیر این اسباب بردارند ولیکن بیشتر استعمال
آنرا بر ادویه که درد بر بردارند مینمایند و جمیع هر علت ترکیب آن مختلف میباشد و اسهال فتائل مسهله و جلب اینها
از اعالی بدن بیشتر از حقنها است و این مستعمل در جانی است که مانعی نباشد از استعمال مسهلات مشروب و جقنها و تصفیل
آن در قرا بادین کبیر ذکر بابت هم بعنوان قواعد کلیۀ ترکیب و هم بعنوان انواع تراکیب و نسخ آنها *

۱۰۲ * فتائل الربهان * بفتح فاء و ثاء مثناة فوقانیة و الف و کسر یاء مثناة تحتانیة و لام و الف تعریف و ضم راء موهله و
هاء ساکنه و فتح باء موحده و الف و نون اهل اسکندریه زنجبیل نامند و در آنجا کثیر الوجود * ما هیت این نباتی است
بقدر ذری و غیره رنگه مائل بسفیدی و برک آن مانند برک حنا و سماکی و کوچکتر از آن و اغیر و اشهب و شبیه ببرک
شونیز و مزغب نیز میباشد و کل آن زرد و مجتمع و قنیم آن مانند قنیم تره تیزک و میوه آن خوشبو و طعم آن تیز و تلخ و منبت
آن کنار دریا و رودخانه در یک زا و ما و گویند چون بیخ تازه آنرا بر آورند و با برک آن پینچید و در چراغ گذارند و بران
روغن بریزند مشتعل میگردد مانند قتیله و رهبانان مستعمل دارند و لهذا آنرا فتائل الرهبان نامند * طبیعت آن در
آخردوم گرم و خشک و بیخ و کل آن گرم تر از سایر اجزا * افعال و خواص آن اعطاء الراس آشامیدن طبیعت بیخ آن
با آب جهت زکام و رواج سر جاذبات از سردی اعضاء النفس جهت سرفه و ربو و عسر نفس و ریاخ غایظه و بدل ستور و صماد

آن بر سینۀ الباء جهت تقویت باد و اوجاع المفاصل و غیره فاسد بیخ آن بالباء ذکر کردیم و فساد نازک نمایند جهت ارجاع مفاصل و عرق النساء و بقرس و تبخیل صلابات و اورام افتیان و اورام قیحه و فحش و کوش و کوفتشد و مزایای بیخ آن انفع از مزایای زنجبیل اعضاء الغذاء و النفض و الباه جهت خوشبوئی دهان و جشای بارد و زانهاضام غل و تحلیل مواد و تخمین معد و کرد و منانه واد را و بول و تحریک باد و تقویت آن بسیار موثر است *

❖ قیحت * بفتح فاء و کسر تاء مشاء فو قانیة و مکنون یا ع منانة تختانیة و تالفت حری است * ماهیت آن هر چیز خرد کرده و انامک و بیشتر مستعمل در آن کنند خشک خرد کرده است خواص بکوبیدن و خواص بغیر کوبیدن که بسیار نرم نباشد و بعضی گفته اند که نرم باشد * طبیعت آن کرم و خشک با اعتدال * افعال و خواص آن قلیل الغذاء و میباف و طوبات معد و مزلز ریاخ سرد اوی و دیر مضم و مولد امراض بارده و ریحه مانند قونج و رجع ببلور و تهیکه و مصالح آن لیکو خمیر نمودن و طبع جید دادن و با سسم و کمون و نانثواء و یا شکرو و غنها مانند روغن بادام تناول کردن و جهت صاحبان امزجة بارده رطبه صاحبان ضعف احتیاج بسیار مضروب یا که در سایه خشک نمایند و بسیار کهنه نباشد که کهنه آن ردی است و بهترین مصالح آن در همه حال شکراست *

❖ قیچل * بضم فاء و سکون جیم و لام بغاری ترب و بشیر از ی تریزه و بسربانی نعلا و برومی قیون و بیونانی افاتیس و نیز بیونانی ابابوس و بهندی مولی و بفرکی رنالس نامند * ماهیت آن معروف است و در اکثر بلاد میشود و نوع میباشد بری و بستانی و شامی نیز و شامی آن آنست که تنم شلغم را در بوته ترب کد داشته غرس مینمایند و یا بالعکس و بری آن تند تراز بستانی اما بدرازی و بزرگی بستانی نیمت و در قوت قریب بخردل و بعضی آنرا خردل بری دانسته اند و بستانی آن اقسام میباشد قسمی سفید طولانی نازک و از بن تم بعضی در بعضی از قریب بنگاله بسیار بزرگ بایند * ثابک و ذریع دست و بقطر نیم شهر میشود و بعضی نازک شاداب و بعضی خشک و جو ف آن متخلخل و بخور و رطلع رنگبوزکامی است قسمی بغیر صد و از قوت زمین آتیا بوزن بیست اثار و بدرازی در دست و زیاد از آن و بقطر قریب بد و ششاد اب و شیرین آنرا خلیل مولی مینامند یعنی در درازی قطر مثل دندان خیل کلان میشود و معمول اهل بنگاله است که آنرا مثل شلغم با کبوش و یا مافی بسته با چلا و منخورند و در جافای دیکر تا بیک و نیم شیر و قسمی دیگر کم و در شلغمی شکل پوست آن سیاه اندک خشن بر این خشک تراز قسم سفید طولانی آنست و شادابی آن نیست ولیکن تند تراز سفید خضوه پوست آن و این قسم اکثر در زمستان میشود و بسبب سردی هوا و بیس در زمین منشق میگردد و قسمی دیگر کم و در سفید پوست که اهل فرنک از ملک خود تخم آنرا میاورند و این نیز قریب بسیار است و راهت و این نیز مخصوص زمستان است و بهترین همه شاداب نازک تند طولانی آنست که کم ریسه باشد و برگ همه اقسام شبیه برگ شلغم و خردل و از آن هر دو خشن تر و تند تر و تخم همه ماثل بتند و برود و غلاف باریک طولانی تا بقدر انکشتی و در خاکی سبز نازک تند شبیه بطعم ترب و لذیذ بهندی آنرا سینگری نامند و آنرا مانند ترب با نمک مختورند و آنرا بزه کرده با کوشتم میزند لذیذ میشود و بعد از رسیدن سرخ تیره ماثل بسیاری میکند * طبیعت تخم آن کرم در موم و خشک در دوم و بیخ آن در اول کرم و در دوم تر و کرمی پوست و برگ آن زیاد از اصل آن و بری آن اقوی واحد از بستانی در جمیع اجزا * افعال و خواص آن ملاطف و متال و مزلز ریاخ و محرک آروغ تخم آن متال آن و در بعضی ابدان هاضم غیر متعظم خصوصاً برگ آن و در بعضی که

در معده آنها را طریقت بسیار باشد مانع از هضم و مشرب معدی است و این خصوصاً اصل آن جهت آنکه در آن جزو لطیف و رقیق
التعفن است و مل و بول را از آنک که تلبیس چون برک و بیض آنرا طبع نمود و بخوردن با روغن و مری و غذای
آن زیاد و از بیض آنست و از حضرت ابی عبد الله علیه السلام مرویست که فرمودند که در فیل سه خاصیت است برک
آن بر آنکه کتب کنند و رباح است و مغز آن مدبر و بیض آن قاطع بلغم است اعضاء الراس مضر سر و دندان و حکم الاذن
قطر و روغن آن جهت تحلیل رباح گوش کثیر النفع و چون جوف ترب را خالی کرده و روغن کل در آن ریخته باشد آتش تندی را
تا جوش بخورد پس نیم گرم چند قطره در گوش بپاشند جهت تحلیل رباح و تسکین او جاع آن سریع النفع و بندستور چون
آب آنرا با روغن کل جوش دهند و در گوش بپاشند العین مضر چشم و قطره آن جایی و رافع آثار حاد و زیر موی آن
و آب برک آن نیز کنند و قوت با صبر و صمد آن جهت رفع کینه الدنم زیر چشم و با عمل جهت نزول آب در چشم مفید
اندر آشفته شدن مطبوخ آن جهت سرنگ کینه مزمن و دفع کیموسات غلیظه حادثه در سینه و خنای حادث از آشفته شدن
قطر و قتل و غرغره با آب مطبوخ آن با سکنجبین جهت خنای قاطع و رباح و وجود آن مضر حلق و زیاد و کنند شیر است اعضاء الغذاء
ردی است برای معده و جشا آورند و بعد از طعام ملین بطن و نفوذ فرمایند غذا است و قبل از طعام مانع نفوذ و اختراق
آن در قعر معده و رباح طغی و استادن طعام بر معده و ازین جهت باعث هکولت قوی است خصوصاً پوست آن با سکنجبین
و موافق سینه و پهلو و مهر زامت و بندستور قضم آن با سکنجبین و این ماسویه گفته آشفته شدن آب آن ماضی غل و مفتاح سدد
کبد و طحال است و استسقا و طحال و برقان را نافع و جرم آن مغنی و قضم آن محلل نفع و مشیمی و باعث سهولت اخراج غذا
است و وجع کبد را مفید و نیمه متقال قضم آن بعد از طعام ماضی آن با سکنجبین معنی قوی و منقی معده و چون خربق
را ریشه ریخته کرده و در ترب فرو برند و بشیر و کل گرفته در زیر آتش طبع نمایند پس بر آوند و خربق را بد و کرده آن ترب را
بخورند بقوت تمام قی آورد آلات المعاصر قضم آن جهت ضربان مفاصل و عرق النساء و رجوع و رک و حکم حادث از بلغم
و بیض آن جهت دفع آن از نافع القروح و الجروح و صداد آن با عمل جهت قروح خبیثه و قروح لبنیه و سهلیه و قضم آن با عرکه
جهت قلع آثار غانغریا و قویا البثور و صداد آن با ارد شیلیم برای بشور لبنیه و جلای آن با اعضاء النفس تناول نمودن مطبوخ
آن جهت ادرا و ریض و رفع احتباس آن و آشفته شدن آب شاخهای آن و بول و بن برک بقدریک اوقیه جهت اخراج سدد
ممانه میرسد البته اندک خصوصاً با سکنجبین و آب برک و شاخ آن بقدر ربع و طل با شکر جهت اخراج زرد آب و استسقا
و بانکه جهت مهر و زوت قضم سدد کبد و برقان نافع و چون قوب را سوراخ سوراخ نمایند و قضم شلیم و در آن سوراخها کتان انداخته
و سر سوراخها را با ریجیای ترب بند کنند و با آنکه جوف ترب را خالی کنند و قضم شلیم در آن بپاشند و سوراخها را با ریجیای ترب
مسدود نمایند و در خمیر بگردانند و در زیر آتش بپزند و با عمل تناول نمایند در اخراج سنگ ممانه میرسد البته اندک باید
که سه روزی در پی مرتب نمرد و بخورند و آشفته شدن قضم آن مدبر و بول و حقیق و شیر و صحرک با و معنی است و جهت درد
جگر یازد و درم سبز زعفران صمد آن جهت نهش اناجی و صمد قضم آن با شراب جهت ماریخا و درم فرام و چون
سرجیای تر اشلیه و بیض آن و یا گوبین و آب را بر عرق کتان اندامیر و بندستور چون آب آنرا در آن ریخته اند و به شد و چون
عقرب کسی را که ترب خورد و با شد بکشد متضرر نشود و بخلائی آن باعث عدم تزدن یکی همواست البته خوردن آن نیکو
کنند و رک و خضار و ماد آن با ارد شیلیم جهت ادبای شمر و اعضاء الغلب و اعضاء اللبیه و عمل جهت قلع آثار عارضه و قضم

وطلاء آب آن جهت قوت بازضاد نخیم آن با عمل جهت نمش و مائو الوان غریبه و آثار ضریقه و قرحه و کلف و نیکوئی رنگ رخسار و قوت باز بکندش جهت بهق ایض خصوصاً در حمام و اکثر آن رویا نندۀ موی است بر موضع داء الغلبه آثار و نیز اکثر آن مورث مغض و تعفن اخلاط و مولد سبش جهت آنکه در آن جزو لطیف خریج التعفن است چنانچه ذکر یانت مضر سر و حلق و دندان مصلح آن نمک و عسل و زبوره که در مسکه خیساً نیده باشند و مختل آن یعنی پیور و رده آن در مسکه نند اکوری طاع اخلاط غلیظه و محال صلابت طحال که ناشأ از خوردن و با طعام نیز و میتر و با صلا ضروری ندارد اگر حرفه نباشد و تخم آن معق و جهت در در جگر و مبرز و ادرار شیر و بول و حیض و دفع عموم و با شراب جهت کزیدن مار شاخ ارمو و ثور و در سائر افعال مذکوره قوت تر از بقیه آن است و آشامیدن نیمه محال آن بعد از طعام فاضل آن و یا سنگبین منقی معده و قسا د آن جهت قوت باز با سرکه جهت زخم غانغر یا با عسل جهت درد مغاصل و با کنش و سرکه جهت بهق سیاه و میجر مقلد اثر شربت آن از تخم آن تا یک گرم و از آب آن تا سی گرم و از جرم آن تا بیست گرم و بری آن بسیار کرم و تر از شلغم و ضعیف تر از ترب و محال و ملوبات و مدربول و اکثر آن مغنی و مصلح آن نمک است و روغن آن که تخم و آب برک آنرا در آب بنالد آن تخم بستن بدست و مقرر ترتیب دهند که با روغن زیت و یا روغن کنجد تازه در تدریج مضاعف و با تش ملایم طبع دهند تا آب بزر در روغن بماند و نسوزد بسیار مضیق و در اکثر امراض قائم مقام زیتون کهنه و روغن بلسان است و لطیف تر و کرم تر از روغن بید انجیر و محال قوی و آشامیدن آن جهت نالجه و لقوه و دفع اذیت عقرب و سایر موم زهر داز و قطور آن در گوش جهت تحلیل ریا و تسکین و جمع آن و تدریسیدن آن جهت نالجه و لقوه و استرخا و دفع خشونت بشره و جلای آن و بهق و برص و انطاکی گفته که چون ترب را با بنایند و یکبار نند تا متعفن شود و گرمها از آن منکون گردد و در ظرفی ضبط نمایند تا گرمها یکبار یکبار بخورند و چند عدد بماند پس آنها را حل نمایند در حل معادن بیعدیل و افعال غریبه از آن می آید

فجل با عشیقی * فجل شامی است * طبیعت آن مرکب القوی و از شلغم کرم تر * افعال و خواص آن از فجل و شلغم ردی تر و ضعیف تر از فجل و مدربول و محال و ملوبات و اکثر آن مغنی و مصلح آن نمک است

فصل الفاء مع الراء المهملة *

قراخ * یکسر خورا و الف و خاء معجمه بغار سی چوجه و بر ترکی فریک نامند * ما هیئت آن معروف است * طبیعت و خواص چوجه مر حیوانی در ذیل نام آن حیوان ذکر یافت و میباید انشاء الله تعالی بهترین همه چوجه مرغ و کبوتر است و مدامت خوردن کباب کبوتر بپیه باادویه حار و معمر مولد جدام دانسته اند و مطبوخ آن با پیه معق قوی باه و کوبند خروس بپیه با لثا صیت منفع باه است

قرا سیون * بفتح خا و راه مهمله و کسر سین مهمله و ضم یاء مثناة تحتانیه و سکون و زنون و ضم فانیز آمد و ویر نانی فرامین ویرسون نیز و بلاطینی ماد و رویتیم و عربی علما جهت آنکه تلخ است و مر و چیز تلخ را علقم نامند و بغار سی افشان سر و کور از معنی کرات جملی که کند نای کوهی کوبند و لفظ کور و یا بکم که تصحیف از کور را باشد * در ما هیئت آن اختلاف است و یسقور وید و س گفته نباتی است با شاخهای بسیار مربع سفید مزغب از مدک بیخ و روئید و برگ آن بمقدار انگشت ابهام و مائل با ستداره و مزغب و متشج و تلخ و گل و برگ آن متفرق در شاخها و رنگ گل آن بنفش و مستدیر و متنبه آن خرا بهما و انطاکی نوشته بخشی است مربع با شاخهای بسیار سفید مزغب که از یک حلق روئید و بایر کهای خشن مانند ابهام و گل آن

از رزق یا صغر تلخ طعم و در تور و جوزا میرسد و قوت آن ناشش سال میماند و گفته اند که بهترین و مستشار آن ورمی مائل
 بر سرخی آنست و حکیم علی کبلی شارح قانون نوشته که فرا میون و جشیغه الکلب و صوف الارض که عبارت از کرات جلیلی
 است مانند و ماغیت آن را چنانچه از دستورین و س مذکور شد بیان کرده و نوشته که انواع میباشند نوع مخفی آنرا
 فرا میون و این را بر عری صوف الارض و جشیغه الکلب نیز مانند جهت آنکه چون هک بران بکند در بران اول کند این نوع کثیر
 الاستعمال است و نوع دیگر را طوی نامند و نوع سوم را اسطغیس و بواب حکیم معتدل الملک سید علوی نشان قدس سره نوشته اند
 که کسیکه آنرا کرات جلیلی دانسته غلط کرده و بحتمل که آنچه در دستورین و س نوشته نباشی باشد که بهندی ارسه نامند
 و ارسه در حرف الالف مذکور شد * طبیعت آن در دوزم کرم و در موم خشک * افعال و خواص آن متعال و جالی
 و مقطع و مفتوح سد و کبر و طحال و با قوت تر نایفه اعفاء الراس و الاذن و العين و قطور عماره آن در کوش جهت تنقیه ففول
 و تفتیح منافذ آن و از آمدن در کهنه آن و در چشم با غسل جهت جلای آثار سفیدی بسبب حدت و توتیکه دارد و بر ذن اثر زردی
 یزقان که در چشم ماند باشد و جهت جرب و سلاق و در معده و غشاوه و نزول آب در چشم و ضاد مطبوخ آن با آب جهت
 انتفاخ اجقان خصوصا بار و غن بنفشه و رسانیدن بنشان آن بچشم نیز زائل کنند و زردی یزقان است و چون جرب عین را
 با ماء الارمان حامض بسالند بر کوه اند و عصاره فرا میون را بران بمالند زائل گرداند و داخل شیا فای مقویه بصر کرده
 میشود الفم و الا سنان مضج برک آن جهت امراض فم و استحکام دندانان اعفاء الصدر و آشامیدن نیم درم آن با شربت
 بنفشه و با جالاج جهت سرفه و رطوبت و قروح سینه و رنه و تنقیه آنها از زنف و مده و نیم درم تا یک درم آن با طبع زرفا و روغن
 بادام شیرین جهت تنقیه سینه و رنه از اخلاط لزجه عجیب الفعل و با شکر و با با غسل و با آب انجیر جهت ربو و سرفه بلغمی و ضیق
 النفس و قطع فضلات غلیظه و آشامیدن حسو معمرل ازن و نفاذ کند که که نفاذ را در آب جوش و فند صاف نموده نیم
 اوقیه فرا میون خشک که بوزن پنجم درم باند ران جوش دهند تا غلیظ کرده پس صاف نموده نیم گرم بنوشند جهت سرفه
 مغوط و عجیب الاثر که تا هفت روز با شامند و مطبوخ کل آن با آب و عصاره نیم تر و تازه آن با غسل جهت قرحه رنه و با ارسه
 چون خشک آنرا با میزند جهت رفع سرفه مزمن و تنقیه سینه از فضول و ضاد برک آن با غسل مسکن درد بهل و ضیق النفس
 اعفاء الفم و الا سنان سد و کبر و طحال و معوط آن جهت یزقان و مضج برک آن و بلع آب آن جهت اوجاع معد و آشامیدن
 طبع آن و با عصر آن با روغن کل و با بازیت جهت درد معا و تحلیل ریاغ غلیظه و بلغم لزج در هر موضع که باشد و اعظم
 ادویه منقیه بدن است از فضول غلیظه و برای وجع طحال و بدستور و ضاد آن نافع اعفاء النفس آشامیدن آن خف و ما
 با ابرسا جهت تنقیه رحم واد را بر حمض و تسهیل ولادت و با سقا و جبین و بدستور و ضاد و خلوس در طبع آن و چون در آب
 و زیت و با آب تنها طبع دهند و یا آن کاد نمایند بر عانه مردان و زنان جهت رفع اوجاع منانه حاد و از ریاغ و عسر البول
 و ضاد برک تازه آن زیر ناف جهت رفع تعقد امعاء و وجع آن بغایت نافع و فر زجه آن با غسل تا هفت روز بی هم جهت
 اعانت بر حمل سریع الاثر و با لجمه فرا میون دافع جمیع ریاغ غلیظه است هر نوعیکه استعمال نمایند شراب و ضاد را کادا
 و وجع کاسر و خاسر و جبین را بسیار مفید السموم آشامیدن عصاره برک آن جهت رفع سمیت ادویه قتاله مانند فطر
 و کشنیز و امثال آنها و ضاد آن جهت کزیدن سک دیوانه الاورام و الجروح و القروح و ضاد برک بخته آن با آب ممزوج
 با غسل جهت تحلیل اورام و تنقیه و جلای چرک و قروح و سحنه عفنه کهنه و خزینه و کوشک و ناسک متاکی رقلع د اخس و تلیقین

و تحلیل خنازیر و انجبار د ما میل و جراحات خام بدن از نیت و قروح و التیام ده و چون بگویند تازه تر آنرا و بایسته
 گردان سرشته بر او رام هر نوع که باشد ضماد نمایند بزودی تحلیل دهند و جگر کسر نمایند و چون در زمین گوئی کنند
 با تش کرم کنند و چون کرم شد آتش را بر او ورده در آن کرم تر امیون را فرش نمایند و عیالگی از برودت و ریح زمین کبر
 شده باشد بدن او را چرب کرده بر روی آن بشوایند و از تر امیون بر آن فرش نمایند و بر او لسانی ببوشانند و در آن ممان
 قسم خوابید و باشد تا کرمی آن را زائل کرد در دفع مرض او مجرب گفته اند و چون در خمی که آب انکور مقداریک
 ماطر بطس باشد و مگوک بر یک تازه تر امیون را بگویند و ریخته سر آنرا پوشند سه ماه بگذرانند پس بر آورده صاف کنند
 و بنوشند در دفع اورام باطنی و امراض سینه و دفع فضلات و مواد بارده بغایت نافع دانسته و گفته اند از اکبر ادویه است
 در آن امور المضر کرده و منانه در غایت مضرت بعد یکه اکثرا آن موجب در رقرق و بول اللیم میگرد و مصلح آن
 کثیرا و غسل و سنبل الطیب و رازیانه را بعضی باد زمر آن دانسته اند و مقوی فعل آن مقداریک است آن تا سه درم صاحب
 منہاج نیم درم گفته بد آن در امراض سینه و سیاهان و در تحلیل ریح چهار دانگ وزن آن لبان و در وزن آن اسارون
 و در اسهال لزوجات و تسکین مضر و گویند بدن آن اقمیون و انیسون است و گویند بوزن آن لایغی و در تحلیل طحال و غیره اشق
 * فرس * بفتح فاء و وسین مهمانین بغارهی اسب و بتزکی آت و بهندی کهور آ بضم کاف عجمی و خفای ها و سکون را و
 و فتح راء هندی و الف نامند * صاهیت آن حیوانی است معروف و از حیوانات دیگر ما کول اللیم اهلی کرم تر
 و بهترین مرکوبات و خوش همت تر آنها را مودب و مروض تر و با فراغت و اصناف میباش از نجیب و غیر نجیب رابطه آنرا
 به عربی مهر و بغارهی کره نامند * طبیعت گوشت آن در آخر دوم کرم و خشک * افعال و خواص آن خوردن آن مورثه
 شپاعت و تساق قلب و کباب آن با شیومقوی با میردین اعضاء الراس گفته اند چون زوائد یکه بر زانوی فرس میباش
 بگویند و با سر که بیاشانند صلاح را زائل گردانند اعضاء النفس اشامیدن آن نفیض آن بقدر نیم متقال جهت اسهال مزمن و
 قرحه امعاء و ضرب و بدن هتر لیم محرق آن قاطع اسهال رطوبی و کباب آن مولد خلط فاسد مضر محرو و رین و مصلح آن جوش
 دادن و مهرالین آن و اشامیدن و دغ و آب انار با لای آن باید که آب بر آن نیاشانند لا ارام و البثور غلای محرق
 پوست مهر یعنی کره آن با موی با آب پراکند و کثله بشور و سر کین آن مانند سر کین حمار است در خواص و خون تازه کرم
 آن از جمله سموم و مسهل و اعراض و علاج آن مانند دم ثور است و در بقر من کور شک و عرق آن نیز در عرق ذکر یافته
 از بنه طلای خون آن تغییر دهنده رنگ وضع و ذر و پوست سوخته آن با موی رافع جوشها است انخواص گویند چون
 دندان آسپای آن ابرماق بدن از حرکت ماند کی نباشند و اکودند آن آنرا بر کردن گوشت بدن دندان دندان او بی الم
 بر آید و سم آنرا در خانه که موش بسیار باشد دف کنند موشان بگویند و عرق آنرا که بر زانوی طفل بمالند موی نرویند
 و نیز بر او سر دفع نماید و قطور آن در کوش جهت تسکین در آن و در بینی جهت عاف و اگر با حیوان چهار پا بدن
 اسب بدن دندان شود و اگر بر در خانه موی دم آنرا بکشد یک در آن خانه داخل نشود و فرس بحری را بفرنگی او رطب
 بانیس نامند گویند از خواص آنست که چون خرا منند بر عضوی موی بر آید خاکستر آنرا با قیور و بایسته بر سرشته بمالند موی
 بر بدن و در زور آن جهت خشک کردن جراحات و رویانیدن پوست بران موثر است *
 * شرفیون * بفتح فاء و سکون را و ضم یاء منة یستأنیه و سکون و و قون و قوم کرد که یکم بکمر فاء و مخراند و آنرا

فریبون بهایای فاع دوم و انریون و ابریون بز یادتی هز و مفتوحه در اول که معرب و بریون فارسی باشد نیز نامند
و آنرا اکل بنفشه و حافظ اطفال و بربری تاکسوت و برومی فوینوس و بیروانی کالیون و اهل مصر و شام آنرا البان و مغریه
خوانند * در ماهیت این اختلاف بسیار است بعضی لبن ماز و بریون و بعضی لبن زقوم دانسته اند اصح همه اقوال قول
شافعی است که روایت کرده از کسانیکه آنرا دیده اند در بلاد بربر در جبل در آن که آنرا بربری نامند و کثیر الوجود
است در انجا و از انجا بلاد دیگر میزند و آن لبن د و نوع نبات است یکی شبیه نبات کامور و در شعبه و خارناک و پر شیر
و درم برک آن سیاه و شاخهای آن مغروش بر روی زمین و خارهای این باریک و تیز تر و شیر این بیشتر از اول و در حرف
الالف مع الفاء تمام بیان ماهیت و خواص و افعال آن مذکور شد *

* در میوس * بفتح فاء و سکون را و کسر میم و ضم یاء منناه تبتانیه و سکون واو و سین مهمله بر تیفیس است * ماهیت آن
نمزیست شبیه بنخل و باغی و در جوف آن تخمها * طبیعت آن بسیار گرم و خشک * افعال و خواص آن ترمیم
آن با دمان مد و عرق و ضا د آن با شراب جهت نهش آنجی نافع *

* قرجمشک * بفتح فاء و سکون نون و فتح جیم و کسر میم و سکون شین معجمه و کاف معرب یلکیشک فارسی است و آنرا
فرجمشک و فلجمشک و ابرجمشک بهایای فانی و نامند و بسیاری نلما و ک و برومی امبولو فراس و بیروانی اقبلیس و بهندی
رام تلسی و کونین و بهندی انبل نامند * ماهیت آن نوعی از ریحان است نبات و برک آن اندک بزرگتر و بلند تر و بسیار
خشو شبیه بری و قنفلی و لعل آنرا قنفلی بستانی نامند و در قرا کیب هر جا قنفلی بستانی مذکور است مراد این است
و آنرا حقیق قنفلی و ریحان قنفلی نیز نامند و کونین چون راحیه آن شبیه برانجه مشک است از آن جهت آنرا فرجمشک
نامند و آن در صنف میباخت یکی بستانی و آنرا مندی و دوم بری و آنرا چینی نامند و شاخهای بستانی آن مربع و مغرب و برک
آن مانند برک باد روج و ربک آن مابین سبزی و زردی و مغرب و راحیه آن شبیه بقنفلی و تخم آن بشکل زرد و سیاه رنگ
مانند سبزی و از تخم بالنگره بهلو تر و بسیار کوچکتر از آن و منبت آن مجاری آبها و شوره زارها و بری آنرا شاخهای مدور
و برکهای آن ریزه تر و باریک تر شبیه برک تمام بری و ریحان کوهی و باخشونت و باعطرب و تکی و زیاده از بستانی و تخم آن
شبیه بتخم ریحان و از آن دراز تر و سیاه و منبت آن خرابها و بیابانها و سنگ لاخها * طبیعت آن در آخر دم گرم و خشک
بری آن گرم تر و بیس این از مرزنجوش و تمام کمتر * افعال و خواص آن اعفاء الراس مفتوح سد و دماغی و مصفاة و
منخربین الا و شواطء و جهت دزد سر بار دافع الفم بوی دهان خوش کند و لثه و دندان را محکم کند و رطوبات فاسده
آنرا دفع کند اعضاء الصد و اشامیدن آن مقوی دل و جهت خفقان و رسواس عارض از سودا و بلغم در قلب اعضاء
الغذاء مغوی معده و کبد و ماضی غذای غلیظ و محال و ریاح و جشای نیکو آورد و مسکن معص و منبه اشتها است اعضاء التنفص
جهت سیر زوئو سیر شربان و طلاء نافع انصار مصدع محرر وین و مولد مره و سودا شام و شربا مصلح آن بنفشه و سکنجبین مقدار
شریت آن سه درم بدل آن سوسنبر و یا در نجبویه تمز گفته اند و قنفلی نیز و تخم آن بسیار خشک و منجنف منی و ماضی طعام
و معظوم و لک مشاب که بغا و سی رشک نامند مقدار شربت آن تا دو درم و چون در سرکه و اشربه و شراب و آب الکو داخل
کنند مانع نسا د آنها است بدل آن بالنگره *

* قرخار * بفتح فاء و سکون را و فتح خاء معجمه و الف و زاء مهمله * ماهیت آن درختی است بقدر چنار و برک آن

مانند برک بادام و گل آن مانند کل سرخ و بیاض خوش منظر و طبیعت و افعال و خواص آن ضعیف تر از کتانراحت

* فرشه * بفتح فاء و راء و شین معجمه و ما * ماهیت آن اهم عویبی شیرینست که بازرد و تخم مرغ با تش نرم بچشانند تا غلیظ شود شبیه باغور و در افعال مانند لباء است

* فسانس * بضم فاء و سین و الف و کسر فاء و سین مهمله بفارسی محرک و ماس و شب گزنیز و بهندی که تمل و بفرنگی خمیس نامند * ماهیت آن حیوانی است از جمله هوام و بقدر نصف عدس و سردم آن باریک و بسیار کوتاه فی الجمله شبیه بنصف دانه حب الشروع و دست و پای آن نیز باریک و دو عین کوتاه نیز دارد و نیسی از دمان بر میآورد و آن میگرد

و باز بشود میگذرد و بد بوی و بجه آن سرخ رنگ و بزرگ آن مائل سیاهی و از گزیدن آن عضو اندک خارش و سوزش و درم کمی میکند و باز خود بشود ذراتی میگرد و در شکافهای چوب و در میوهها و خانه کبوتران و در چهار پایه که با اصطلاح مندل پلنگ مینامند و بوان خواب میکنند و لباس پشمی و ابریشمی و در حصیرها و بوی با بسیار تگون مییابد * طبیعت آن گرم و خشک

در سیم * افعال و خواص آن اعضاء الراس نفوخ سائید و آن در بینی و استنشام رائحه سائید و آن و یا علای آن بر اندک جهت مریضه که در تنگه میشود و آنرا اعوه مینامند مؤثر و در آن یا نبویه که در حلق بوسه و یا آتش میند آن با سرکه و شراب و یا غوره آن جهت اخراج زایوی در حلق مانده مؤثر اعضاء النفیض کذاشتن مرده آن و در سوراخ قصب جهت رفع

احتباس بول و استنشام رائحه و بخور آن جهت اختناق رحم و مالیدن آن بر موضع داء الثعلب السمل بلغ بکشد و آن جهت گزیدن مارها و خنذار و از بیماری خوردن آن مانند خوردن ذراعی احوالی طاری میکند و در برون نیز مؤثر است

* فستق * بضم فاء و سکون سین مهمله و ضم تاء مثناء فو تانبه و قاف معرب چسته فارسی است بسرائی بستی و بیرونایی بسطایا و بفرنگی بسما که نامند * ماهیت آن ثمر و دختی است شبیه بد رخت بظم که بفارسی سفز نامند و از آن کوچکتر و اغبر

پی خار و مندی میماند و ثمر آن در اول نیاست پدید میآید و بایلول ماه میرسد و بستانی و جبلی میباش و ثمر بستانی بزرگتر از جبلی و از مطلق آن مراد ثمر آنست و بهترین ثمر آن آنست که بزرگ و دانه پوست آن نازک سفید و پوست خارج آن سبز مائل بنفش و مغز آن سبز و چوب لبی با شد و آنرا ببطم پیوند مینمایند و پیوندی آن بسیار خوب میشود و جفت

آن مراد پوست رقیق بالای مغز آنست که زیر پوست صاحب سفید است و در رخت آن یکسال ثمر آن مغز را و یکسال بی مغز میباش و بی مغز آنرا یزغنج مینامند و در حرف الباء مع الزای مذکور شد و ثمر آن مادام که در پوست است مدتی میماند تا سبک نمیکرد و چون مقرر گردید و از پوست جدا نمود فلان میگرد و آب لیمو حافظ نفاذ آنست * طبیعت مغز آن سرد و گرم و خشک و بعضی تر دانسته اند بر طوبیت قضیه و این صواب است و لهذا آنرا زرد گرم مینموند و مقوی باه است

و زیاد کننده منی و بعضی سرد دانسته اند و این زعم غلط است * افعال و خواص آن اعضاء الراس و الصدر و الغذاء جهت تقویت ذهن و حفظ دماغ و سرده و قلب و خفقا و رقیق و غشیان و مغص و برودت کبد و تقویت سدی که بکد و منافع غذا و مراره جهت عطری و عفو و رقیق که دارد و متقی کبد و مزیل و جمع رطوبی آن و قلیل الغذا و مسمن بدن و مقوی معده و رف آن از

ماثر محبوب زیاد و خصوصاً که با جفت آن یعنی پوست با لای لب آن بخورند رافع لاغری کرده و درقان و طحال و سوزم و نفش هوام و خوردن آن با شکر مصلح هوای و بانی و پوست سرخ و رقیق ملاصق مغز آن معذی در حرارت و خشک و پوست همزیرون آن سرد و خشک الفم مضغ آن مقوی دندان و لثه و خوشبو کننده دهان و رافع قلاع آن اعضاء الغذاء بغایت مقوی دل

و معدّه و قابض و منقبض و داغ خمل آن و رافع قوی و نواق و سهال و تشنگی السم یا شراب جهت دفع سم عقرب و سایر هوام
 و پوست عقیل ملب آن که در آب طبع داد با شند جلوس در آن جهت خروج مقلّه مجرب و نظول بطبیع پوست درخت
 و برک آن جهت حبس نزلات و درد مقلّه و رحم و جرب و حکه و رفع قبل از الزیت مل و مت غسل موی بدن آن جهت ازاله
 و سواس و موی و دود اوی و دفع موم و خوشبو کنند الطعمه و مقوی غالیه و اربا یا لثا صیت مغز آن مضر معدّه خصوصاً مقشّر آن
 و هضم طعام و بدستور دهن آن و گوشت مغز آن مضر عقل است مصلح آن زرد آلوند آن مغز بادام و مغز حبه الخضر
 و گوشت نیمه وزن آن مغز جوز و نیمه وزن آن مغزین و اکثر آن صحت شری مصلح آن آشامیدن سرکه و انار قش و زرد آلونی
 * فصل الغناء مع الشين المعجزة *

قوش خشک است

* فشاخ * بضم فاء و فتح شین و الف و عین معجبه و نشغ و بنفشه و و شین و عین معجبه نیز آمد و نرزد اغلباً مشبو و بدین است
 و نرزد اصل لغت بدن و بغار سی آنرا عرم نامند عاهیت آن از جنس فاشرا است و در مجا و رخود می پیچد و آنرا میوه شان
 و نبات آن شبیه بنبات عنب الثعلب و شاخهای آن با رنگ و خار آن کنرا از قشرا و ثمر آن خوشه دار و برک آن با خشونت و دانند
 آن بعد از رسیدن سرخ میگرد و طعم آن کزنده زبان و بوی آن عطبر و ملب منبت آن آجام و مواضع درشت نیز در قسی ازان
 بیدار و دانه آن بشکل باغلی مصری و ازان کوچکتر و بسیار سیاه و بهر در آن خط سفیدی حکیم میر محمد مومن در تحفه نوشته ظاهر
 لویبای هندی عبارت ازان باشد موف گوشت شبیه بدین در مقل و بتکاله چیزی میشود و آنرا اسم بکسر سید و همله و سکون یا
 نمینا و تحتانیه و صیم مینا من و برک آن اندک پس نبات آن بر مجا و رخود می پیچد و آنرا میوه شان و ثمر آن در غلانی مانند
 با فلاذ انهای آن کوچکتر از با فلا و پوست آن بعضی سفید و بعضی سیاه میباشد و در یکطرف آن قریب بنصف آن خطی سفید
 در هر دو نوع و مغز آن سفید و در طعم اندک شبیه به نلا و بوی زرد مت آن زیاد و از باقلا و اقوال دیگر نیز در ماهیت آن
 بیان کرده اند طبیعت قسم اول آن در سرم کرم و خشک افعال و خواص آن آشامیدن ثمر و برک آن مفرح و مقوی
 و حافظ حرارت غریزی و دافع ضرر و دریه سیه و محلل ریاخ و چون برک آنرا با عمل لعوق ماخته بتدریج اندک اندک
 بطفل شیر خوار بدقت مدّه الحیره گویند موم نباتی و حیوانی با و اثر نمکند معد از درخت آن یکمقال و خوردن نه قیراط
 از قس دوم آن مورث دین خوابهای پریشان و تولد خلط فاسد و دفع و ریاخ بسیار و صداد آن رادع اورام و مسکن درد
 * فصل الغناء مع الضان المعجزة *

مفاصل است

* قضه * بکسر فاء و فتح حاد و با ثار می هم و نرزد عوام مشهور بنقره است و بهندی و رو با بضم راء همله و سکون و اورنخ
 باء عجمی و الف و یسرانی سیاه و در می ارجوا و یونانی اگر او بر ترکی کرمس و یسر نک و بر اط نامند ماهیت آن
 از فلزات معروفه مشهوره میان مردم کثیر المنفع است و گفته اند ماده تگون آن زیتق خالص چید و کبریت خالص است
 و کبریت عشر وزن زیتق بود بدلیل آنکه چون نقره از کبریت مکس گردد بوزن خود زیتق را منعقل کرد اند و بنظر قدر
 با مسا عدت مشتری در سه سال تگون آن در معدن خود تمام میشود و فاعل انعقاد آن برودت و در باطن آن ذخیرت است
 چنانچه در باطن ذهب نصبت است طبیعت آن در اول سرد و خشک و با قوت قابضه و مجففه و سحاله آن خشکتر و قوت
 قابضه آن زیاده از منطل و آن بعضی معتدل دانسته اند افعال و خواص آن در تفریح قریب بیاقوت اعضا الراس جهت
 مایضه لیا و جنون و سواس العین اکتحال آن با میل نقره جهت جلای بیاض رقیق و تقویت بصر الفم آشامیدن سحاله آن

با ادویه مناسبه جهت رفع بخار و جلب و جذب و بطوایات لزجه متعنه و بلاغم الصداشامیدن محلول آن و بد هتو رساله آن جهت ریز و سرده و خفقان و تبخش و سایر امراض فلبیه با ادویه مناسبه اعضاء الغلغ و النفس بجهت مذکور و مقوی معد و کبد است و جاذب بطوایات و جهت استمقا و سوز و تفتیت هتک کرده و منانه و عسر البول و غلای محلول بحاله آن بازریق مقبول جهت براسیر الجرب و اینکه و بد ستور جهت جرب و حکه الاورام ضا د بحاله آن جهت تحلیل او رام مضرا معاصله آن کثیرا مقد ار شربت آن از یک انک تا نیم درم و از خاصیت آنست که از رائحه کوکر دخام و میاروت آن سیاه میکرد و غسل آن با نمک رافع و جالی آنست و آشامیدن طعام و شراب در او اتی فضا باعث تفریح و گفته اند خوردن شراب در جام فضا سکر زید آورد و دستور حمل و تکلیس و احراق آن در مقل مد ذکر یافت و فضا محلول که اطباء آنرا فضا اختراع نموده اند و آنرا بن تور و بنور انا من و لا جور دی و نک شفاف مانند یاقوت کبود است که نیلم نامند و ازین جهت آنرا نیلم آب نیز نامند در جمیع افعال و خواص بهتر از فضا غیر محلول است بجهت خفقان و غشی و ما لیخولای مرا قی بیعدیل که در قطره آنرا با شربه مناسبه بیا مانند

❦ فصل ❦ فی القاء مع الطاء المهملة ❦

❦ قطیر ❦ بکسر ق و بضم نیز آمده و طاء هاکنه و را مهمله بفار می مهار و غ و ش و او سر وانی فطریا تا بر و می مو کو مایس و بهندی بهین چهره و بیو نائی و نظریثا نامند و در یس ق و یس در ثا لثه قنطس و در رابعه موقو مایس نامیده ❦ هما هیئت آن نباتی است که زمینهای نمناک و عقب بارشاد در بعضی بلاد زمین منقش شد و بر می آید و در بعضی جاها بدون انشاقاق لوز شکل نصف بیضه مرغ که منکوس باشد و بی برگ و کل و ساق آن بمیار کوتاه و خوف آن مملو از ضایع و ما گول آنرا بفار سنی تارج و بشیرازی مردم موام همکل و بشیرکی کیک و فطر و کما اسم جنس ما گول و غیر ما گول آنست و بعضی فطر را مخصوص نوع قتال و کما در ابا گول آن دانسته اند و بالجمعه هر چه بیلز و جت و برائحه سفید مائل بشیرکی و کو چک باشد و در زمین طیب نیکو رویند ما گول است و سیاه آن غیر ما گول در غایت محبت و همچنین سرخ آن و آنچه از نوع سفید آن که در آن از و جت بسیار و با نران عقوبت و ما بنل نسج هتکوت چیزی باشد ریاد زید درخت زیتون و انجیر و گردگان و گیاهای سمی و بتر عانت و یاد بر سر کین و چیغها و نزدیک سوراخ حیوانات سمی و مانند اینها رو بد همه قتال است و گویند سفید ما گول آن تریاق سرخ غیر ما گول آنست و گویند آنچه را در کشمیر گفته اند بجز نا مند از نوع ما گول آنست و گفته اند فطر سه نوع میباشد یکی رافعه ثامن و بفار می همکل و درم و رافوشنه و سوم رافقیل و هر سه از انواع کما است و گویند فرق میان سیم ردف غیر ما گول آن و میان ما گول آنست که چون غیر ما گول را بریند و بکل از نل زود فاسد و متعفن گردد و همچنین هر چه را با آن کل از نل فاسد سازد و نیز فطر ما گول را بهندی کنهی بخفاها ما نامند و فطر غیر ما گول را یک بهیر و قسمن را چهره نیشای ما نامند و قسمن را لکن دهون و قسم اول بهترین اقسام است ❦ طبیعت ما گول آن در سوم سرد و تر ❦ افعال و خواص آن ❦ اعضاء الراس اکثر خوردن آن مزوت خدر و فایه و سکنه اعضاء الغلغ اکثر آن باعث عسر البول و ملل اوست آن قاطع نسل و ضا د خشک کو بیله آن با سریش ما می جهت فتق و قیله و بر آمدگی ناف اعضاء العین اکثال آب تازه آن جهت بیاض و تقویت با صره و جرب پلک و چشم و مانع نزول آب خصو صا چون سرمه را بدن پرورده کنند اعضاء الغلغ انفاخ و در فضا و ممولد خلط غلیظه و عفن و اکثر آن مولا فیضه و چون قبول عقوبت کند یزودی متعفن گردد و بعد اخراط و مسدود مورث قورنچ و در معد و آشامیدن سائید خشک آن رافع اسهال و زدر و زلی الا مده بهترین مصالحت آن مری و خورده و طبع

آن بانگ و شبت و پرده و روغن کشید و زیتون و مصتر و فلفل و با کشوری ترو یا خشک خوردن و خوردن فلفل و زنجبیل
 پرورده و جوارشات مناسبه مانند فلا نلی و کمونی و فلا صفة و امثال اینها و آشامیدن آب سرد بالای آن و همچنین با بیضه
 مرغ و یا با گوشت خوردن مضر و کوبیدن از خواص آنست که هر حیوانی همی کسی را که فطر ماکول خورده باشد بکزد و در مغز
 آن فطر در معدة اریا شد در او معده درانی فائده نمی بخشد و تریاق همی غیر ماکول آن چون کسی خورده باشد در اعراق
 مرد و ضیق النفس و غشی و ثقل معدة و قولنج و خناق و ذیضه و قشعریره که از اعراض آنست طاری شد؛ باشد خوردن مقطعات
 مانند ترب و آب پودنه و موی و بنوره و نمک و هکسچین یا قودنچ جلی یا سرکین خرومن بپیه یا سکنجبین غصلی و یا خاکستر
 چوب الجیر با آب گرم یا اندک حرکه و نمک و مرغ بپیه و یا با سرکه و یا خوردن عمل بسیار است و تریاق اربعه و منجربا و فلا نلی
 و یا کمونی یا شراب و یا باب حد آب و مضاد نمودن بر معدة اضمه و ملطفه و استعمال حقنهای حاده و بسیار است که در یکرور
 بلکه در ماعت فلاک میگرداند و هر طریقه که در زهر خرم شراب رفته باشد پوست آن زهر کشند؛ و جوف خشک کرده آن موره
 بیوشی است چون اندکی از آنرا اشورند رانچه و شکله میشود خواه غیر ماکول خواه ماکول خوردن آن غیر مجرب
 زیرا که ماکول آن نیز خالی از حیثی نیست *

* فطر مالیون * یعنی فاکون طارفع را و الف و عین مهملات را الف و کسر لام و ضم باء متناقضتانه و نون لغت
 یونانی است و غیر لکی بطر مالی نامند * ماهیت آن کرفس کوهی است و آنرا کرفس صغری و کرفس مانت و نی نیز نامند
 و تخم آن سیاه طولانی شبیه بنانشره و خشب و تند و بهترین اجزای آنست و مستعمل * طبیعت آن در صوم کرم و خشک
 * افعال و خواص آن اعفاء الغشاء و النفث طاع لزوجات و محل نفع و بغایت مفتوح و جهت در دپهل و مغص و ادرار
 بول و حیض قوی الاثر و مخرج جنین و مبعی السموم و مقارم جمیع صوم بارد و در جمیع افعال قویتر از بستانی و سایر اقسام
 خود بدل آن دو وزن آن نیم کرفس بستانی و جالینوس نیم وزن آن امانتین گفته و حکیم میر محمد مؤمن در تحفة المومنین نوشته
 که با لعل تخم نبطی را بجای آن استعمال میکنند و آن مل و رمانل بد را زی و بقدر فلفلی و بیرون آن میاه و اندرون آن سفید
 مائل بزرزی و تند طعم و بیک نبات آن عریض و یا اندک حلت و کل آن چتری شبیه یغیت است و در تشکاب و ابلهیم مانند
 و این قسم را بعضی ضعیفتر از فطر مالیون دانسته اند و جمعی مثل آن و آن مل و عرق و رافع عرق النساء و تبصیه و نر نجه آن
 مسقط جنین و در سایر افعال مانند اقسام کرفس است و در حرف الکاف در کرفس انشاء الله تعالی مل کور خواهد شد *

* فصل فی افعال و خواص *

* فقع * یعنی فاقان و عین مهمله و کسر فاقانیز آمده * در ماهیت آن اختلاف است جمعی از اقسام فطر و کاف دانسته اند
 و بعضی غیر آن و اصل آنست که از غیر اقسام فطر است و مل و ربقدر نارنجی و کوچکتر از آن و اندک طولانی و در زیر زمین
 در مواضع خیلیا و جامایضات و قرب آنها رو بعد از باران در زمیهای ریک زار و دامنه های کوه بسیار بهم می رسد و جائیکه
 تگون میباید زمین آنجا اندک بلند و بعضی منقش می باشد و گمانیکه میداند آنجا را میکانند و بومیاء و رند و در بعضی جاها
 یک انهد و در بعضی چند مل و بفا رسی تنج و بترکی دبلان نامند و آن شیرین لذیذ می باشد آنرا نخته و یا بربان کرده و میخورند
 بهتر از فطر ماکول است و در سابی که رعد و برق بسیار شود و بکون میباید * طبیعت آن در صوم سرد و تر * افعال و خواص
 آن نفاخ و بطی الیضم و غلیظ و اکثرا آن مولد قولنج اصلاح آن مانند اصلاح فطر است و ضرر آنرا ندارد *

فقاح * بضم فاء فتح تان مقلده و الف و عین مهمله لغت عربی است یونانی زوفوس و ورفوس نیز دین شد و بر روی بقاعین و بقا رهی بوز و نامند و گفته اند آن ارتفاع از انبیهت مینامند که کف آنرا میگیرند و واحد آن فقاعه و بقا رسی سرراک آب خوانند * صا هیت آن اسم انواع نمین است و طعم آن مرکب از زائد ک شیرینی و ترشی و تلخی و حرارت و آن مصنوع از اکثر حبوب میباشد مانند جو و برنج و ارزن و ذره و نان حواری یعنی نان سفید نظیر بانواع و کرفس و از میوز و خرما و شکرو نیشکر و عسل و امثال اینها نیز و کاه اضافه میکنند بر آن فلفل و سنبل الطیب و قرنفل و سداب و امثال اینها * طبیعت آن بحسب آنچه از آن میسازند مختلف میباشد و با لجمه ابرده شده شعیری پس خبزی و احرصه عسلی مغر و است پس عسل غیر مغر و پس تمر یعنی خرمائی و اعلی فمه زبیبی است که صاحب الرمان سازند و کسیکه اراده اصلاح و خشبوی آن نماید باید که بغیر از مصطکی و برک بنوع و قلیلی طر خون چیزی دیگر زیاده نکند * افعال و خواص آن ردی الغذا و نفاخ و مولد اخلاط غلیظه و ریح و مضرا عشا حیوانی و قوت نافذ آن است که اگر عا راد آن را بنخسند نندرم گردانند و آسان کرد و آنچه را خواهند از آن بسازند مضر حجب دماغ و اعصاب کال مضرت دارد و متخذ از خبز حواری و کرفس و نفع جید الکیموس کثیرا لغذا بسیار موافق محرورین و مقوی احشاء و معده و نفع آن کمتر و بهتر متخذ از شعیر است و متخذ از شعیر مد ربول و مرطب بدن و جهت سوقف و امراض حار و رطبه نافع و مضر کرده و مثانه و متخذ از عسل از برای مبرودین مغین و نفع و ریح آن کمتر و چندان مضر بعصب نیست و متخذ از شکر اعلی از عسلی است و از برای معتدل المزاج موافق و سزاوار است که نیا شامند آنرا مکرنا شتای و ادرار و خرقایای طعام در معده و نوزاد اندر آن را که در غیر این دو وقت طعام زانسان میسازد و اما عسلی و مغر و آنرا ناشتایا شامند مکر وقتی که معده کثیر الرطوبت باشد و آلوده و برطوبت لزجه باشد و باید که خبزی و شعیری آنرا مغر و بمصطکی و سنبل الطیب و قانله نمایند که نفخ آنرا زایل گرداند و طر خون آنرا لایذ و حب الرمان لیکم میگرداند خصوصاً که آنرا معطر سازند و در ریست رطل آن از هر یک از آن غاویه یک مثقال زیاده داخل نکنند و اگر چنان برک ترنج نیز داخل کنند بل نیست و در قرابادین کبیر نیز ذکر یافته نسخ جید است * آن

فقاح * بضم فاء فتح قاف و حاء مهمله اسم جنس شکونفا است بد عربی و فقا ح هر چیزی در ذیل اسم آن ذکر یافت و می یابد انشاء الله تع فقاح الکرم * شکوفه آنکور است یونانی در ذل علیا طیون و بر روی اینکس طراخیون و یسویانی نجعی اوکیشا و بقا رسی و ل نامند بری و بستانی میباشد بهترین آن بری تازه آنست * طبیعت آن در اول سرد و خشک و با عطریث * افعال و خواص

آن مقوی دل و معده و مسکن قواقی و قوی و عرق آن یعنی ماء مقطر آن در افال قویتر و لطیفتر از اصل آنست *

فقاح الملیح * زهره الملیح است و نوزد بعضی ابقرا است و ما رجویه گفته بر روی نمک معدنی چیزی شبیه بشوره و نکون میباشد

الطاف اجزای ملیح و بعضی آن کمتر از آن است

قل * بفتح فاء و تشدید لام * در ماهیت آن اختلاف است بقدر ادی نوشته ثمری است فندی یقدر ریسته و پوست آن

شبیه پوست بتنی و با نین مغز آن مائل بزردی و سفیدی و بالای آن مائل بسبزی و برک آن بازوای بسیار با ساقی بقدر

یک شبر و در موسم ربیع اول میا و زدنکی زرد و تنک و خشو و بزودی بر طرف میگرد و انطاکی نوشته عبارت از یا سمین مضاعف

است خواهر با سه و خواهر بترکیب آن با نیلمو فر که بیج آنرا شکفته نیلمو فر در آن کز ارتل و یا بالعکس یعنی پیوندند و بتل آنرا

با نیلمو فر و حکایت کرده در فلاحت که آن گیاه است سفید خالص و بر کهای آن مضاعف و محیط آن آنرا و اندرون آن زرد

فقاح

فقاح

فقاح

فقاح

فقاح

رنك و چون بسته گردد سیاه شود و چون بر كهای آن برزد دانه آن طولانی گردد و مرغ براق و این هنگام آنرا بر شگین نامند و این
 نیلوفرندی نیست و رتبه هم نیست و صاحب اختیار را نیلوفرندی دانسته و سهوی است **ارزا** * طبیعت آن بقول بغلادی
 کرم و خشك در سوم و بقول انطاکی در دم کرم و معتدل و یا یابس در اول * **افعال** و خواص آن مفتوح سد و منقعی دماغ و
 ضامن آن مزید صلاح و استرخای عصب و آشامیدن آن جهت خفای غشی و استسقای ریاخ بواسیر شراب و بشور و بطلاء و استعمال
 قشر آن حوی را در یسئیل میگرداند و طحال و روج کبد را بر طرف میساند شرابا و مالیدن بر ك سائیل * آن بر بدن باعث خوشبوئی
 و عدم تولید موش است و حکیم عبد الحمید در حاشیه تحفه نوشته که یاسمین مضاعف را بپختن رای بیل نامند و قشر آن
 بقول ردائیه نشودی است نه بقول رندی و آنچه بر قیصر بعد از تنعم بسیار در بلاد هند معلوم گردید * آنست که فل بفتح
 فامعرب از بیل فندی است و آن میوه است مشهور و در بلاد کهن و بنگاله بهم میرسد بسیار خوشبو شبیه بپوی کلاب و لهذا
 آنرا کلاب بیل مینامند و آن در اول مرد و تر و مقوی قلب و معده و سموت اغزای روح حیرانی و نفسانی و قشر آن بختی
 است که صاحب تحفه نوشته منقول از بغدادی و مؤلف گوید بحتم که کلاب جامون باشد زیرا که ماهیت این بسیار مشابه
 با آنست و کلاب جامون در حرف الجیم ذکر یافت و قشر آن دو قسم میباشد بعضی سبز است و بزرگ و بعضی سفید *
 * قلز * بکسر فام و سکون لام و زای معجبه در لغت بمعنی سفید روی و مس سفید است که از آن ظورف بسته و سیاه زدن و مشرغ
 نیز نامند و قلز بشد بزرگای معجبه و کسر لام بمعنی ریم آهن و ریم معادن کد ازنده است و مرکب دیگر که در کد خیزد در اصطلاح
 آنرا اجسام معدنی نامند و مرکب را معدنی مخصوص است و وزن هر یک متفاوت است از آنکه متطرق بالفل باشد یا بالقوه
 که با عمل مخصوصه قابل کد از و تطرق یعنی چکش کبر گردد و اقسام متطرق را مطلقا متطرقات و معدن سبعة نامند و فی الحقیقت
 هشت نوع اند که از هشت معدن حاصل میشوند طلا و نقره و قلعی سرب آهن روی توپا مس روی و هر دو از یک معدن حاصل می
 گردند و جهت اختلاف و تعددشان تفاوت و اختلاف وزن هر یک است اما مس از کد از جسم معدنی بهم میرسد و روی خود
 در معدن بهم میرسد و ازین جهت آنرا بقا رسی روی و مس رست نامند و بیرونانی طلا یغون و آن در نهایت زردی است و
 از تاب آتش سیاه میگردد و لهذا بعبری آنرا صفر نامند و مس در نوع میباشد یکی مرغ یکی مائل بزرخی و هر دو در وزن
 همکثر از روی اند و مس سرخ نرم تر از مس مائل بزرخی است و از نرنگ که معدن آنست سه نوع میآورند یکی قلیها و آن
 نرم مرغ اهل است دوم قشهای بزرگ و این در خوبی و سرخی از آن کمتر و سوم بقرصهای بزرگ پس و این از همه
 زیور تر است و از مس سفید نیز ظورف ساخته میآورند و رنگ این شکننده است و متطرق نیست و بعد از یک سال زرد کم
 رنگ میگردد و متطرق بالقوه است که با عمل مخصوصه متطرق و تاویل از میگردد پس فلز نه نوع شد و معدن
 هشت با سیما ب و چون روی کمیاب است اکثر اشتباه مس زرد میشود * طبیعت و افعال و خواص هر یک در جای
 خود مذکور شد و میشود ان شاء الله تعالی *

* قلفل * بضم فام و سکون لام و ضم فام و سکون لام و بکسر فام و فانیز آمد و معرب لیل فارسی است و بیرونانی پهلوی و بیرونانی
 بشور یقون و ارنیس نیز و پندی مرغ و کل مرغ یعنی قلفل گرد نامند * ماهیت آن ثمرندی است یعنی در بعضی بلاد دهند
 و بنگاله رجزا بزرگ که در آن بهم میرسد و نبات آن در نوع شنید * شد * یکی شبیه بنهات در اقل و لبلاب و بر میار و خود می
 پیمپیل یعنی از قبیل نیچ و بیاره و بر ک آن شبیه بر ک تا قبول و از آن کو چکنر و در ملاست از آن کمتر و صوبه بری شکل شبیه بر ک

لبلا ب وازان ضخمتر و تن ملعم با غوصت و تلخي و شمر آن که فلفل است خوشه دار و در هر خوشه ده بیست دانة متصل بهم شبیه بخوشه بقم رتوت بزرگی و بطول یک و نند انگشت و دانهای آن بخامی سبز و بعد از رسیدن بنفش و بزرگتر از دانة کشنیز و بقل رنخودی کوچک و پتو پنهانی بسیار با ریک و پیوسته بخوشه آن و بعد از خشک شدن میاه و با شکنج و چین دار میگرد و در م نبات آن بقل و دوسه ذرع و برک آن شبیه ببرک عنب الثعلب و از آن در طول اندکی بلند تر و در عرض کمتر یعنی باریکتر و بلند تر و با حلات و اندک تلخی و شمر آن در خوشه شبیه بخوشه عنب الثعلب و ذره و لیکن بزرگتر از خوشه عنب الثعلب و کوچکتر از خوشه ذره و دانهای شمر آن مانند دانهای ثمر نوع اول را نپسته مشهور است که سفید نیز میباشد شاید همان سیاه باشد که بسبب سودن دانهای بهم در حمل و نقل پسته سیاه دانهای بسیار رسیدن آن جدا گشته سفید میگرد و درختی علیحدہ ندارد و مشاهد نیز چنین شده و شاید خام آن باشد که پوست آن هنوز بسیار سیاه ننگشته و از بعضی فقه شنیده شده که پوست سفید نیز میباشد و درخت آن جدا است ولیکن شبیه بهم را این قلیل الوجود تر از پوست سیاه و پوست نوع سفید آن نازک تر و شکنج آن کمتر و از آنکامل ملس و کوبند بری و پستانی میباشد بری آن قویتر از پستانی و بهترین آن حاد الطعم و راسته آن رحلت پوست آن کمتر از مغز آن است * طبعیت سیاه آن در آخر صوم و سفید و یا مقشر از پوست سیاه آن در اول صوم کرم و خشک و شمع الرئیس رحمة الله علیه فلفل میاه را در چهارم کرم و خشک گفته * افعال و خواص آن محال و جنب اب و جالی و مسخن و منقح و بلغم و با قوت تر یا قوت اعفاء الراس مقوی حافظه و اعصاب و جهت علت های عصب بسیار مفید و خائون آن با مویز جهت جلب و دفع رطوبات دماغ و معد و قند همین بدن جو شانیه آن در آن جهت فالج و خدر و جمیع امراض بارده رطبه و رفع تشنجه و تباهی بارده و بدستور آشامیدن آن با دویه قابضه جهت امراض مذکوره و طلاء مطبوخ آن در کلاب جهت رفع نزلات بارده و درد دندان و بدستور مضغه بدن آن که با پوست خشکاش جو شانیه باشند و همچنین شرب بدن آن جهت درد دندان کرم خوردن اعضا الغذا آشامیدن آن قاطع بلغم و مسخن و مقوی معد و جگر و ماضمه و مشبه و رفع آروغ ترش و ملطاف اغذیه غلیظه و خلط غلیظه و مرقق خون غلیظه مبرودین و دفع جذام و ریاح و مغص و بابرک غارتاز جهت تحلیل نفخ و ضما د آن با سرکه جهت تحلیل ورم طحال و رم او مت آن مانع قولنج ریسی و بلغمی العین اکتحال آن جهت رفع ظلمت بصر و جلا یباض آن و ناخنه اعفاء الصدر جهت دفع سرفه بارد رطوبی و ضیق النفس و اوجاع صدر و ریه و با غسل جهت خنثاق بلغمی و تقویه ریه و منع اجتماع رطوبات لزجه و بلاغم در سینه بدن ستور یا لعوقات و حریرهای مناسبه اعفاء النفث مد ربول و حیض و با دویه قابضه جهت تقطیر البول وادرار بول و حیض و جمول آن متخرج چنین و بعد از جماع مانع حمل البهائم آشامیدن آن با شیر و شکر جهت تقویت باه و الاورام و البثور و الزبنة و غیره و ضما د آن بازفت محال خنثایر و رفع اخس و برص ناخن و جندام و با حنا جهت رویانیدن ناخن زائل شده از قوب و غیر آن با کبر و عمل و مد او مت و بدستور بایه مرغ و یا آرد با قلا و نشود جالی بهی و بانظرون بهایات جالی بهی و سرخ کنند و رخسار و پایا زونک جهت رویانیدن موی در موضع داء الثعلب که بقوت تمام بمالند و با مصلحات جهت تبیی ریسی و یا مرهم داخلین جهت تحلیل اورام بلغمی الاثام المفاصل مسخن عصب و عضلات تحلیل یک معادل آن نیست و واثی اسوم باد زهر سموم و آشامیدن آب جو شانیه که گویند آن در آن جهت دفع سمیت مارگزیده و عقرب گزیده و انیون خورده که مکرر یا شامند و قی کنند تا اثر سمیت باقی است و جهت سموم بارده مطه و سمیت بیش نیز مفید

و زدن بدن آن نیز و حکمای مذهب میگویند چون بیش را مکرر یا نقل و آب زنجبیل تازه صیق بلغ نمایند رفع سمیت آن
موجود و گفته اند چون مارگزید آنرا بنیاضی اگر حدت آن را بد زهر در آن چند آن اثر نمود و اگر در زنبیل زهر بسیار
در آن عمل نمود و این امتحان قوی است از برای استخلاص از مریضات و آنرا که تا پنجه حد است الحار و مصلح محروم و این
در مضمّن صمد روحانی و مضرّ جوکار و کرد و کسانیکه خون در بدن ایشان و فوری داشته باشد رجعت جراثیم باطنی و
المی که در مجاری بول داشته باشند و میخف منی در فصل گرم و جوانان محروم المزاج را و امراض حارّه حادّه مصلح آن
ادمان بارد و در مبرودین عمل مصفی مقلّ اثر شربت آن تا یک مثقال بدن آن زنجبیل و دار فلفل است و سفید آن بهتر
است از برای امراض معدّه و لثالی و معوم از میاه آن بدن میاه آن یکنیم وزن آن سفید رجو اشات ذلافی و بدن الغفل
و مقلّ و معجون آن در قرابادین کبیر ذکر یافت *

* **فلفل السودان** * بضم سین و سکون و ا و فتح دال مهمله و الف و نون * ماهیت آن گفته اند دانه است امّلس
شبهه بلبان و غلاف آن مانند غلاب آن و بدن علم با اندک تلخی و نبات آن ثمنی کوچک و نسبت آن بلاد حبش و سودان
است و از انجا به مصر میآورند و اصل بلاد بجای فلفل مستعمل دارند * **طبیعت آن** در آخردرم گرم و خشک * **افعال و**
خواص آن محلّ ریح غلیظه و بلغم لزج و مفتّح حد در با عمل محرک باه و جهت در دندان و حرکت آن و قولنج و
ایلا رس نافع مضرّ حلق مصلح آن عذاب و معطل مبرودین و مقلّ اثر شربت آن تا در دم و حکیم میر عبد الحمید نوشته
که بعد از آنرا کاح مرچ مانند و نبات آن مابین شجر و کباده تاب و ذرع است و نهایت سه ذرع و برگ آن مانند برگ ریحان
سبز و گل آن سفید مانند گل آنوجه و از آن بسیار ریزه تر و شرّ آن طولانی تا بقدر در دندان انگشت و مستند بر صنوبری شکل
مضرّ و طی طرف مثل بشاخ غلیظه از طرف بالا ی آن و در خاکی هیز ربع از زمین سرخ براق میگرد و تنم آن سفید
شبهه بضم حوز مائل و از آن کوچکتر و آن نمود در غایت حدت با اندک تلخی است و در خراسان مانند دار فلفل و حرارت
این زیاد از آن است و یخنین ماهی بدن مصلح ضرر ماهی است و در خراسان دیگر بنحو ماهی است که صاحب قصه المومنین نقل
از بغدادی و انطاکی نموده و نوشته و مقلّ کوبید کسی که کاه می آنرا خورده و محروم المزاج باشد بحجّ در رسیدن آن بزبان او را
نیشم او و موزش بسیار میکند و تورم بیم میرساند و نیز نوعی دیگر از ترک تنم آن را میآورند و در رنگا له و بعضی با شپها
میگردانند برگ آن از آن اندک عریض تر و شرّ آن مل و در قند و آلوی میاه و پوست آن بعد رسیدن سرخ و با شکجه میباشند و
حدت این اندک کمتر از سرخ طولانی آنست *

* **فلفل الماء** * ماهیت آن فلفلی است که در آبهای ایستاده غیر جاری میرود و بدن آنرا فلفل الماء نامند برگ آن
شبهه به برگ بید و نرم نازک و ساق آن پر گره و شاخهای آن بقدر زردی و دانه آن ریزه و مجتمع شبهه بنوشه و طعم آن تند
شبهه بطعم فلفل و بی عطریّت و بعضی عوض فلفل و افارویه خشک آنرا با زیت سوده در اطعمه استعمال مینمایند و قائم مقام آنست
و آنهارا خوش طعم و رایحه و سریع الهضم میگردانند و بمع آن طولانی و بی منفعت * **طبیعت آن** در دردم گرم و خشک
* **افعال و خواص آن** اعشاء الفلّاء مسخن مقلّ و جگر و ماض شراب و ضما د برگ و شرّ آن محلّ اروام بلغمیه و صابنه برآمده
و رافع آثار رکنه الدّم تحت عین الزینّه ضما د بمع آن جهت رفع کلف و تنش مزمن صلب قوی الاثر مقلّ اثر شربت آن تا در دم است
* **فلفل مویده** * بضم میم و سکون و ا و فتح با و ما بهندی بیبلا مول بلام و بیبلا مور بر او مهمله نیز مانند و مول و مور بلغم

اهل دنیا هم بیخ است و بیول نام دار فلغل یعنی بیخ دار فلغل در ارفل در حرف الدال ذکر یافت * ما هیئت ان یبخی
است کرمه اربعی متشعب و غیر مغز آن سفید و ریشه دار و تنطلم بهترین آن تازه سفید تنطلم سنگین جلب آست
* و در طبیعت و خواص و مقدار و شریعت و مصالح و قریب بد ارفل اراض الاراس معوط آن جهت صرع و سکنه و خائیدن
آن بنهائی ریایا مویز و یا غرغره آن باطبیعی مویز جاذب و قانع بلم از دماغ و جهت امراض مذکوره نافع اعصاء الفل اع
و النفض و غیره ما مشی طعام و هاضم آن و حرارت معد را بر افروزد و جهت قولنج و ریاح بارده و امراض طحال و ورک و عرق
النسا و نفرس و اوجاع بارده و بر خیمه و تنجید شلید النفع و قویتر از دار فلغل شریا و رضا دابدل آن بروزن آن نار متک و در وقت
آن سورنجان و ثلث آن مغز حب القرم و دار فلغل نیز گفته اند مضر محررین و مقبل نور بصرو منی است

* فصل الفاء مع النون *

* فنجیون * بفتح نا سکون نون و کسوجیم و ضم یاء متناهة تحتانیه و سکون و اوزون و فنجیون نیز آمده * ما هیئت ان
نباتی است برک آن شبیه برک لبلا بکبر که آما قسوسی نامند و از آن بزرگتر و از هفت حله زیاد نمیشود و طرف ملاصق
بر زمین آن سفید و طرف بالا ی آن بسیار سبز و باز و اند و زوایای بسیار و در بهار از میان بر کهای آن هائی مروید بقدر
شهری و کل آن زرد و زیاد برده و زرد نمیداند و لهند انصریح نموده اند که بی کل و بی ماق میباش و بیخ آن باریک و در مواضع
نعلناک بهم میرسد تنطلم و قلع و باقبض و قازو آن مستعمل و خشک آن راحت در تلخی زیاد * ثواب علو بخان معتمد الملوك
قدس سره نوشته اند یکن این نبات صنفی از تنباکوباشد * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن
محلل ریاح و الصل و نگاهل اشتی قلبی از بیخ و برک آن در دهان جهت سرفه مزمن و ضیق النفس و نفس انتصاب و بر و بر و قرحه
سینه و تحلیل ریاح و بخور خشک آن را ستنشاق دود آن نیز همین اثر دارد و رضا دآن محلل و کشاینده اوارام دملها و التیام
دهند و زخمها و دخول آن با عسل مخرج جنین زند و مرده است *

* فنك * بفتح فاولون و كان لغت عربی است و بغا رسی دله و ترکی قراس نامند * ما هیئت ان پوست حیوانی است
از سنجا بزرگتر و از بلا دروس و ترک آورند و رنگ آن سفید و روح و باقی و خوشبوترین پوست حیوانات است بغا دی
گفته گوشت آن شیرین است و بعضی گفته اند فرو تجلب روس است و بعضی گفته اند پوست نوعی از کربهاست و انطاکی گفته
پوست طائری است سفید و رنگ بسیار نرم و از آن بوستین میسازند بسیار سفید میباش * طبیعت آن بقول انطاکی گرم
در دم و معتدل و یا خشک در آن * افعال و خواص آن پوشیدن آن مسخن بدن و ماطف و محلل اخلاط بارده و جهت
فالج و قوه و ریشه و خدر و نافه حیوانات و نرمی بشرة و بشور آن جهت طرد هوام نافع و گوشت آن روی روی و در آن منفعتی نیست
و بقول انطاکی و غیر آن گرم و معتدل و از موم و رسد و تر از آن گرم تر از سنجاب و قاتم * افعال و خواص آن پوشیدن
آن موافق جمیع امزجه خصوصاً پیران و اطفال را و خوردن گوشت آن مغنی است *

* فصل الفاء مع الواو *

* فو * بضم فاولون و او مشدده لغت یونانی است و یونانی بیورید و س و قوله نیز و یلسان اهل خوارزم زوله و بغا رسی شسترو
و نیز سنبل و یهندی چهل کری نامند * ما هیئت ان نباتی است شبیه پانوسالیون یعنی کوش جبلی عظیم الورق و ساق آن
زیاده بر درعی و املس و مجوف مانل و بنهائی و پر کرده و کل آن شبیه برکس و از آن بزرگتر و رنگ آن سفید به بنفشه آمیخته و

بهنج آن مطبر اشقر و انتهای آن با شعبهای کچ ذرمم یافته و مانند بجم اخضر و رویشهای خورق و بوی آن شبیه بجم منبل و رمی
 و لهذا آنرا نازدین بری نامند و منبت آن بلادی است که آنرا نبطس از ماحل یسرامود یعنی یسروم نامند و مراد
 از مطلق آن و مستعمل بجم آنست و در نوع حبیباشد کیمو و صغیر کیمو را بغرنکی توپا کیمو و صغیر را فواریزم گویند بهترین آن
 بجم باریک اشقر خوشبوی شبیه بجم منبل است و گفته اند بلکه خود بجم نوعی از منبل است و سیاه آن زیون و گفته اند بیشنی
 است یا قوتی رنگ و اندوین آن بعد از شکستن زرد رنگ و طعم بجم و برک آن شبیه بکروس جبلی و آنرا مغشوش به بجم آس
 مینمایند و فرق با آن آنست که بجم آس بی بو و صلب است و این خوشبو و نرم * طبیعت آن در آخر درم گرم و خشک
 افعال و خواص آن مدفع سدد و محال ریح اعشاء الصل و التفض و غیر ما تأملین یابس و طبع آن جهت علل باره
 مینه و در د چهار و مغص و سبزه را در اربول و حیض و عرق النساء و تنقیه عرق و باقوت تر یا قیه و ضا د آن جهت داء العلب
 مفید مضر کرده مصلح آن عمل و راز خانه بدل آن کبابه مقل و شربت از جرم آن یکمشتال و در مطبوخات تاد و مشتال است
 قورنج * بجم نازسکون و او در فتح دال مهله و به حجه نیز آمد و فتح نون رجیم عرب از پودنه و یاپود نک فارسی است و قوت
 بقاء مشا و نوقایه بجای دال نیز آمده و سر یانی همز را و بیونانی قونیا و فیلانز و برمی اریقان و ن و برمی حق نامند
 ماهیت آن سه نوع است بری و جبلی و نهی بری آنرا ایونانی عظیم و اعل اندلس بلا نه و مصر قلیه و اعل شام معتبر
 گویند و ساق آن متفرق و تند بوی با عطری و برک آن ویزه مائل با سدا و و نازک و نرم و طعم و رائحه آن شبیه بقودنج نهی
 است و با حدت و تلخی کمی و تشم آن شبیه بتشم ریحان * طبیعت آن در اول صوم گرم و خشک افعال و خواص آن
 بغایت ملطف اعشاء الراس و الفل و التفض و غیر ما جهت کوز و تنقیه قفول سینه و معده و موزش آن و نواق و غشیان
 و تحلیل ریح و استمقا و یز و ن و اخراج شیمه و ادر و عرق و بول و حیض و اسهال و قتل جنین و تریاق لسع حوام معی
 و قرز جة آن مخرج جنین و بطول آن جهت حکم ریح و رحم و رفع صلاحت آن القم متون سوخته آن جهت تقویت لثه القلب
 بوی آن رافع عشی مضر اما مصلح آن کثیرا مقل و شربت آن تاد و درم بدل آن نصف وزن آن پودنه نهی و نیز نوعی از
 پودنه بری را برگ دراز و نرم مائل به سیمایی و کل آن خوشبو و تند مائل بزری و در جمیع افعال ضعیفتر از اتمام پودنه است
 و نودنج جبلی را بیونانی قطبین و بعضی عظیم اعرابا ریاضی پودنه کومی نامند و گویند مشکطرا مشیم است * ماهیت آن
 نبات آن بسیار تند و طعم و بوی برگ آن از برگ بری بزرگتر و سفید رنگ مزب مانند صوف و برگ مشکطرا مشیم
 شبیه برگ صنغی از نام که مویشیونا مند و ساق آن بزرگتر از شاخهای آن و سرخ رنگ و بی گل و بوی برگ آن
 شبیه بجمی سوخته و چون خشک گردد شبیه بریحان خشک گردد و مشکطرا مشیم در حرف الیم ثاء الله تعالی مذکور خواهد شد
 قودنج نهی * صومران و حبق التماس و بیونانی قالا مینی نامند و ریاضی پودنه بستانی و در نوع حبیباشد نوعی را
 برگ مانند برگ ریحان کومی و ضخیم تر و خشن تر از بری و شاخهای آن پر کوه و باریک و بزرگتر و کل آن بنفش و در
 کنار آنها و ساقین و ریز نوعی شبیه بتنعاع و برگ آن دراز تر از برگ تنعاع و تند طعم و خوشبو و رنگ آن مائل بزری و
 حاق آن قویتر و چون در پوستها غرس نمایند بعد از د و مال تنعاع میشود و بهترین مریک تازه خوشبوی آنست و جبلی
 اخری از بری و بری از نهی و نهی کثیرا و نوجود تر از در نوع دیگر و نصاری قدس شاخهای آنرا در اعراب سمرقند مانند
 تاج و در آب نیز میاندازند در آن انام * طبیعت آن در آخر درم گرم و خشک افعال و خواص آن باقوت تر یا قیه

وجوه لطیف الاذن قطر آب آن نیمکرم جهت کوی که در گوش بهم رسید باشد اعضا الصدر و غیره آشامیدن طبعی
آن جهت نفس انتصاب و داء القبل و تب بلغمی و سوداوی و جذام و جرم آن یا عصاره تازه آن با غسل مد ربول و عرق و
با شراب جهت میضه و متق عضل و با سکنجبین و یارب و یا شربت انا و جهت رفع غثیان و قوی صغری و فواید و فواید آن جهت
رفع زردی بزرگان و با غسل و نمک جهت زخم کرم معده و حب القرع و حصول برگ آن جهت احتباس حیض و قتل جنین و
ضماد بخته آن در شراب جهت رفع آثار سیاهی جلد و عرق النساء السموم آشامیدن آن با شراب جهت مرم و ضما خشک
آن بر مواضع اسهال و ام موجب تفرج و جذب سمیت آن و ذروران در مواضعیکه کرم متکون شد باشد رافع آن مضربه
و کرده مصلح آن کثیر امقن ارشیت آن یکم رهم بدل آن تناع و نژد بعضی قرد مانا است

* فونج * بضم نون سکون و ادر و فتح ذال معینه و جهم مغرب از بود فارسی است * ما هیت ان ما یه مری و بعضی ترشیه است
و آنرا از آرد کندم و آرد جو میسازند تا خشک کرد و در عند الحاجت بکار میبرند و در قرابادین کثیر صنعت آن بخریاد است
و در مری نیز * افعال و خواص آن ضما د آن با هر که در روغن گل جهت جرب و خارش بدن و نفخه ماهیل و تحلیل
اورا م مقید جهت آنکه محلل قوی است و بعضی در اناد وید خوشبو یا سر که اضافه مینماید بحدس احتیاج و مطالب و خوشبو
در آفتاب مدتی میکند و ازل تا بعمل آید

* فوفل * بضم فاء سکون و وفتح نون اول نیز آمد که گویند مغرب از کوبل هند و دیگری فوفل و بر و می اور و میون
و بر و میونانی و میونوس و پیتلی و پیاری نامند * ما هیت ان * این ثمر درختی است که در هند و دکن و بنگله بهم میروند
و درخت آن باریک و بلند تا بل و بیست ذرع و دقت و قطر یک شبر تا دو شبر و بر سر آن شاخه ها سه شبره شاخهای با راجیل
و نخل رازان کوتاه تر بر کهای آن نیز شبیه بدان و لیکن کوچکتر و باریکتر و ثمر آن در خوشه مانند خوشه خرما و کوچکتر
از ان و پوست دانه های آن در خاکی سبز و بعد رسیدن سرخ رنگ و بعد از خشک شدن سیاه میگردد و بعد رسیدن خوشهای آنرا
چرید و دانه های آنرا جدا کرد و خشک نمود و آنچه خوب رسید است در آب جوش میگذرانند و پوست آنرا جدا میکنند و آن
پوست خشبی لقی است و اندک ضخیم و این فوفل را پهنی میاری چه لایه نامند یعنی پوست جدا کرد و زیر آن که پوست
ناخشا ب و میون و چینی را پهنی چهل کوبند پس آن دانه ها را خشک مینمایند و هر یک بقدر جو زبوا کوچکتر و بزرگتر از ان بعضی
حل و در بعضی اندک مغرطه و بعضی صنوبری شکل خوا و طولانی و خوا و غیر طولانی و پوست آن اندک جوزی رنگ میباشد
و آنچه بکمال نارسید و با پوست آنرا کد مینارند کوه نامند و از مطلق غیر مقشر خام تازه خشک ناکرد و را کوه خوانند
و فوفل مطلقا و قسم میباشد بنگالی و دکنی و هر یک نیز بچند قسم و از بنگاله آنچه مقشر و خشبیت و زخمیت آن کمتر و مغز آن
مغیله باریکهای زرد مائل بسرخ تیره و ریشه آن شبیه ریشه مغز راجیل و مل و در صنوبری شکل است آنرا میاری چه لایه
نامند و امل بنگاله و هند قاطبه ورق کرده و یا ریزه ریزه و بقدر نضود کرده آنرا با برک تانیول میخورند آنچه بسیار زخمیت و
خشبی و تمام آن سرخ رنگ است آنرا چکی نامند و این بیشتر مستعمل در هنونات است و قسم اول بهتر و در همه بلاد بنگاله
میشود و لیکن بفرور چاند پور و نواح آن که دبی است از دیه های بنگاله قریب بیجا کبر نگر جای دیگر نیست و در آنجا سالی
قریب یک لکه رویه بیشتر تجارت آن میشود و دکنی آن نیز اقسام است بهترین آن همه قسمی است که آنرا چکی دکنی
نامند یعنی چرب و آن پهن سیاهی مینماید و کمر ریشه و نازک و زخمی آن کمتر و در خا می آنرا مکرر در آب جوش میگذرانند

پس چیزی سنگین بر آن میگذارد و مطبوقه اندک میگویند تا پهن گردد پس بر یکد و در عرض دو بار حله گردد در شیر
 تا چند مرتبه جوش میآید پس در آب پاکت فندی پس بر آورد و خشک نمود خوب میماند و آنهای آنرا تا براق گردد
 و از آن آنچه لطیف چرب با نازک باشد که چون قطعه از آن را در دهان نگاه دارند نرم گردد و خوش طعم و لذت بخش باشد
 قسم اعلی و اول نامند و آنچه نچسبند باشد بر آب از آن است و نیز قحطی از کهنی و آنهای آن مد و صبر بری شکل میماند
 مرغ رنگ بسیار زشت و این را چکی دکھنی نامند و لیکن این بهتر از چکی شکالی است و استعمال این در سرنوآت اولی
 است و بعضی مردم از قسم شکالی اعلی بد متور چکی دکھنی در هنگام نیم خامی برود و در شیر و آب کات جوش داده چکی
 میسازند و لیکن بخوبی دکھنی نمیشود بلکه مانند قسم پست آن نیز با لجمه فوئل مطلق چهار نوع میباشد یکی سرخ بسیاری
 مائل مشروطی شکل مائل با دندان و با جفوت بسیار با اندک تلخی و این را چکی مینا مند و این در سرنوآت معتدل در دم
 تیر و رنگ مغرط و کم عقوصت و این را چکی می نامند و بعضی متمولین با برک تا ببول میخورند و بعضی بتهائی سر و رنگ
 ظاهر آن اندک سرخ رنگ بزرگ دانه و باطن آن سفید و این را بهاری چهار لیه نامند و این را عموماً همه کس با برک تا ببول
 که بان نامند میخورند نوع چهارم مشروطی شکل طولانی اندک رخو مانند ک چربی شبیه بطعم نارچیل و لیکن بجز
 نارچیل نیست و در غلای شبیه بغلاف بلوط و از آن تیر و تر و این را بهاری کهویریه گویند یعنی شبیه بغل نارچیل خشک کله
 بهندی کهویریه نامند و این قسم قلیل الوجود است بلکه فی الحقیقت سه نوع است و نوع اول نوع علیحد نیست در میان
 نوع سوم و آنها بدان صفت یافت میشود و با آنکه بعضی اشجار که بیوحشی بر آنها غالب باشد تر آنها چنان میشود و با لجمه
 بهترین همه سنگین و گرم ناخورد و آنست و از نوع دکھنی چکنی براق آن که چون در دهان گذارند زرد تخمیل و نرم
 گردد و موصوفت نداشته و گرم آن الطیف باشد * طبیعت مطلق آن در دم و در خشک و شیب الرئیس در سوم نورشته و در
 قوت قریب بصندل * افعال و خواص آن قایض و رادع و مانع صعود بخیره و مانع و مستحکم کنند اعصاب و رافع
 رطوبت دهن و معنی اعصاب و اعشار و رئی و قلاع و امراض حار و دهان و معنی استخوان و کله و میلان خون از آن و رافع درد
 به و لوم و قوی دل و اعصاب مسترخیه و معده و حابس اسهال و قاطع عرق و رافع اوجاع حار و سرخ آن تاد و در دم مهمل
 بعضی برقی و غیر مغرط و بول و حیض زیاد و از سبیل فندی و رومی چون در آب جوش دهند و صاف نموده آب آنرا
 بیاضا مند مضرها حبان سنگ کرد و و متانه و قوئل و مخشن سینه مصلح آن کثیرا و اکثرا آن جهت طرفه و استریای پک چشم
 و دمه و التهاب رمد و جرب آن مفید معده و اشر به آن تا یک مثقال بد آن بوزن آن صندل سرخ و نصف آن آب
 کشنیز سزا است و معنی آن جهت خوشبوئی و تسکین حرارت دهان و تقویت لثه و دندان و بدستور مضغه بطبیع آن و عصاره
 آن جهت ورم حار غلیظ نافع و فوئل نیم مرص خشک نخل را اگر بخورند در روان هر و خفتان آورد مصلح آن آغا معدن
 آب سرد است و در گوشها از دهن مواد معدن *

* فو * بضم فارتشد و او مفتوحه و با معنی عروق الصباغین و فو القصبغ و بیروانی و ذر لوس و بنار سی و بنار س.
 و زرد که زرد آنک و بهندی میجه و بفرکی و رویه و فو صفیر و بلا طینی البیسم و بیرونی و رویه منور نامند * ماهیت
 آن بخشی است مرغ تیر و مستعمل صباغان در رنگ ثیاب و در نوع میباشند بری و عسانی و ثمر آن مدور و رند از رسیدن
 میا میگرد و نبات آن کوچک و خشن و از یک شاخ زیادند و در ویرگهای آن مستعمل و ثمر آن در میان بر کها مجتمع و

در آن تخم آن و منبت آن سبک لاخها و زینتهای صلب و مستعمل بجمع آن و زیادهترین آن تازه و رنگین و سرخ آن * طبیعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن مفتوح مد اعشاء الراس و الغذاء و النفیض آشامیدن آن با عمل جهت فالج که به بستی عضو باشد و جهت لقو و سمی اعضا و رقان و تقویت معد و ادرار بول غلیظ بسیار و حیض و شیر و عرق النساء و با سکنجبین نیز جهت تفتیح سد و جگر و سوز و زو یکرم آن باد و درم ریون چینی با یک پها له تبیل جهت ضربه و سقطه و ثمر آن با سکنجبین جهت از الیفسر و زرقیه جگر و تفتیح سد و آن سرد و سکنجبین مائرا جزاء آن و ضداد آن جهت فالج و سایر امراض یارده و صیانیه و سعه و حذر از قویا و بهی و رفع آنا و جلد عارض از ضربه و سقطه و حمل آن مد حیض و منخرج جنین و مشیمه و ضداد بجمع آن با عمل جهت کلف و لکها فیکه در صورت از آفتاب بهم رسیده باشد و یا هر که جهت قویا و بهی و سگیل و رفع آثار جلد السم خوردن مائیده آن با طعام جهت کزیدن سبک دیوانه و برک و شاخ و ثمر آن بتمامی وافع هم موام و در جزوی از آن بتنهائی نیز همین اثر دارد مضرمانه بهسبب قوت ادرار قوی که دارد و مورث بول الکرم مصلح آن کثیرا مضر سرو مصلح آن انیسون مقلد او شربت آن یک مثقال و در مطبوخات تاسه مثقال بدل آن کبابه بوزن آن و نصف آن سلیخته و نلث آن مویز میا و نیز گفته اند و گفته اند شارب آن باید که هر روز بحمام رود و بدن خود را بشوید و تعلیق نبات آن بتمامی مای و برک و کل و ثمر و بنج در خانه جهت دفع چشم بد و مویز آن در پارچه قریزی بر کردن حیوانات مانع حدوث امراض و مصیفات و جالبی قروح و جرب آنها است *

* قصه ل الغاء مع الهاء *

* فهد بغت فاسکون هار دال مهمله اهم عربی یوز است و یندی چیته و شرکی پارس نامند جمع آن فهد آمله * ماهیت آن حیوانی است از جمله سباع شکاری قابل التعلیم شبیه به نمرود در رنگ و شکل و از آن کوچکتر و بحد ارمک بزرگی و کثیر النوم و الغضب و ماده آن جلد ترو و شکار کنند و تراز آن و بزرگ آن سریع التعلیم تراز کوچک آن و چون مریض گردد و کوشش سبک بخورد شفا یابد و آنرا مو انست بغنا و مزامیر و محبت با خمر است و ادول کسیکه صید یان نمود و یزید ابن معاویه بود * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن در حرف الباء مع الواو دیوزان شاء الله تعالی مذکور خواهد شد گفته اند چون بول آنرا در سوراخ موش بریزند موش از آن مکان بگریزد و چون کمی را بکزد بدن آن و یا بناخن قد ببر آن تدبیر شیر و سنور و خشی کزیدن است و مذکور شد *

* قصه ل الغاء مع الباء المثناة التحتانیة *

* فیروزج * بغت فاسکون یاء مثناة تحتانیة و ضم راء مهمله و سکون و ادر فتح زای معجمه و جیم معرب پیروز فارسی است * ماهیت آن سنگی است رنگ آن مرکب از زرق و خضر و رنگ آسمان و معدن آن نیشاپور و خجند و کرمان و آنرا بمیان و جبال فارس از نواحی شیراز و جبال بهتنت نیز میشود و بهترین همه نیشاپور و کهنه بزرگ رنگ صاف یکسان آنست که در مغائی هوا صاف و در کن و رت آن کلا رکود که ابوا سحاقی نامند زیرا که هشت نوع میباشد و بعد از آن فتی و از هر ی پس سلیمان پس در نوئی پس آسمان کونی که آنرا خاکی نیز نامند پس عبد الحمید ی پس اندلسی پس کنجینه و این بدترین همه انواع است چنانچه از جبال بهتنت که میشود از این نوع ماده نکلون آن کبریت جید است و زیقی قلیل بقدر خمس آن که انعقاد از بدودت یا قته باشد بنظر رحل و شمس و در مدت هفت سال بکمال رسد و آنچه از معدن کرمان و شیراز بهم میرسد مائل بسفید ی است که شبانکی و شیر بوم کوبند و آنچه در نیشاپور و غیر آن بهم میرسد مائل بنیلی بود و نیل بوم نامند و میوه آن از بود مشک و ریحان عرق و چربی بد رنگ و فاسل میگرد و نکل یک تمام آن بد رنگ و فاسل

میشود و آن زمان آنرا مرده نامند و گفته اند درین زمان چون معدن نیشا پور خراب است بجای آن فیروز کرمانی را مستعمل دارند آن بعلب ریاضت و تخلیل بزودی بر حیدر چرمی و عرق و غیره نامند و بدینک میگردند طبیعت آن در اول سرد و در سوم خشک و افعال و خواص آن مغروح و با قوت قریا قیت اعفاء الراس و الصدر و الغشاء و النقص اکستان آن جهت تشفط و طریقات چشم و مدینه و ریاض و تقویت روح و با صبر و دفع شکری و رفتی طبقه قریه و سایر طبقات حادثه از ضربه و زخم خوار و بتهائی و با پا ادریه مناجیه و یک و با عمل جهت صرع و مجرور و قنیت شک کور و رمانه و بتهائی و یا با ادریه مناجیه و با تر اکیم معالجین و غیره با جهت تقویت دل و معدنه و رفع خفقان و اسهال و ترحله امعاء و سایر جراحات یا منیه و قروح و رسته السه با در مجموع مرم تمیل رم آن و یک رم آن با شراب جهت مرم قریه و تشفط درم آن جهت لعم حشر ب الخامیه برب مفرود و مصلح آن کثیر از مطا مالیس گفته مر کوهی که از رنگ خود تیار کرد و پوشیدن آن بد با شل مقل از شربت آن فیصلرم الخراس گفته اند تعلیق آن حقوی قلب و رانغ خوف و فیروزی بر خصم و دارند آن از غرق در آب و زمین صامحه با آن مستوطه ماند و تختم بد آن مانع نزدیک شدن مار و عقرب است بصاحب آن و نگه کردن بر آن بسیار باعث تقویت نور و با صبر و دیدن رویت ملال بد آن باعث یمن و برکت و چون با اجسام نرم بک دارند صلیب

گرداند و مکنس آن نکلیس معادن و تنبیت نفوس عاریه نماید *

قبیل * بکسر نا و مکنون یا ولام عرب از بیل تاری است و بهتلهای فاتی و فتی و کج تمیز بفتح کاف عجمی و جیم و بفرنگی آل ناطقه و بکرنزی الیقین نامند و مناسبت آن حیوانی است معروف بعبار کبیر آنچه اکبر از کل حیوانات و از جمله منسکات شمرد و اندک آن معنی که بصورت آن بعضی از اسم خاصه مانده مع گفته اند و بعد از سه روز مرده و اند و انواع میباشد از کمریه و مرکه و غیر اینها و منس از آنها که بکبر چشیده و با دست و پا های اندک کوتا و در مر که بلند و قاصت ذرع دست از ناخن دست تا استخوان شانه آن را زین زیاد هم و نر آنرا و دندان بلند قوی میباشد از دو طرف دهن آن برآمده و رخدر از بطرف بالا و بعضی را نامقل ار سه چهار ذرع دست و زیاد هم بلند میشود که بر آن تختی و پاچار پاچه بسته بر آن بعضی از جنود عمله نشسته و میروند و دندان بعضی تا بهشت اند از دهن آن بیرون است میخوف میباشد و بعضی کمتر و باقی شیر میخوف و مرچه تجویف آن کمتر و ضخیم و رامت و مغیل باشد بهتر است و آنچه را امیل کرده و اند و در حال و یادک سال در میان از سودندان آن قدری مقل از یکبیر و یا کمتر میبرند برای آنکه خوب قوی گردد و حلقهای برنجی بر آن می اندازند تا منبش و متکسر نگردد از تابش آفتاب و عمل بات و خرطوم آنرا بهیندی موند نامند و بیای بینی آنست و میخوف و پیچیده میشود و از آن تنفس منماید و آب را بدندان می کشد و پیچیده در دندان خود رفته مشور و کوه و غیره خوراکی خود را بهمان خرطوم برداشته بدندان داخل میکند و بدندانهای اعیان کورتا خورد کرد و مشور و در خرطوم آن زور بسیار است و آن در کوهستان جنتا و تیر و اسلام آباد که در بنکانه اند و آشام و در صوبه اوده و در کوه که پوز و غیره زد کهن و موند پرمالد پ و حبشه و جاهای دیگر نیز بهم میرسد و میگویند نادر از خرطوم دندان بعضی اخیال حال خود چیزی مل و رشیه بهم و را بد بزرگی بهم میرسد و آنرا کج موی بلسان امل فند میبندند و دندان قیل ماده که بیندی مبی نامند کوتا و باریک تا بیک شمر و نیم و یا اندکی زیاد و بران دندان قیل را بهی حاج نامند و بهترین اجزای آنست و مفصل یا های آن در وسط مفصل دستهای آن نیست بلکه در دو جانب بالا و اسفل یکی قریب بیگدرع بالا و یکی نیز قریب یکدرع بناحق آن و لیل و در وقت نشستن بر خرابیلان

اولاد ستهارا از پیش دراز میکند پس پامارامی خواباند و از گرمای بسیار متأذی میگردد و هرگاه تب نمود بزودی میمیرد.
و مدت حمل آن مژده ماه گفته اند و میگویند عمر آن مثل انسان است * طبیعت آن سرد و بسیار خشک * افعال و خواص آن اعضاء الراس و الصدر و البطن و الغشاء و النفص و غیر ما اکتحال زهره آن جالی آثار چشم و مقوی آن و آشامیدن هر روز و درم برادۀ حاج با ماء العسل و یا با آب و عسل مقوی حافظه و فهم و رفع درد مفاصل و بهلر و با آب ریاضه و مناسبه حاجب اسهال و نفوذ الدم و باغراب و یا با ماء العمل تا یک هفته جهت حمل و بدستور و فر زجۀ آن بعد از ظهور جهت حمل زن عاقر مجرب دانسته اند و نیز چون بعد از ظهور تا سه شب هر شب یک مثقال نشارة آنرا باد و مثقال نبات سفوف نمایند و شب چهارم با شوهر جفت شوند بامت حمل است و یا آب پودنه کومی و یا نیری چند روز بهم مانع از دیادن است و در روز سائیدۀ آن با هم وزن آن برادۀ آهن جهت براسیر و آشامیدن برل آن بخوریکه آن زن نداند که بول فیض است و دستور ویدوس جهت حامله شدن زن عاقر مجرب گفته و حمل سرکین آن باعث آنست که زن هرگز آبستن نگردد و در کوبیدن اگر بر درخت باردارینند و یا بران بمانند و دیگر باریناورد و بخور آن رافع تبهای مزمنه و گریزاندۀ موم و طلای آن رافع کلف و آثار جلد و قبل و عرق آن جهت سینه و طبعه و التیام زخمها و زهره آن جالی آثار چشم و طلای آن برای رفع برص ناسه و روزی بهم و باخون کشف و یا بیهضۀ آن تریاق جمیع سموم و خوردن یک تیرا ما ز خصیۀ آن با آب کاسنی رافع ذیاب و اسهال مزمن و فر زجۀ آن معین بر حمل در رعایت اعانت التواء بستن دین آن یعنی عاج بر عضو یک استخوان آن شکسته و در آن مانده باشد جاذب و معین بر اخراج آن و تعلیق آن بر کردن انسان مخصوصا اطفال و مواشی در پارچه بسته مانع زهر و با و طاعون و صرع رام الصبغ و اگر بر درخت زنند ثمر آن شیرین گردد و تطبیق پوست آن رافع حمی زنج و حییات نائمه و در حدیث از حضرت امام کاظم علیه الصلوة والسلام وارد است که شانه کردن از شانه عاج و بار از ابل میگرداند و حضور اندکی پارچه خشک خورطوم آن رافع بواسیر است *

* فیلچوش * بکسوف و سکون یا رلام و ضم جیم و سکون و اووشین معجمه معرب فیل کوش فارسی است که بمعنی اذان الفیل است و گفته اند لوف العقل و لوف الجمل و لوف الحیة است و گفته اند لوف کبیر است که حضض منقلبی عصارۀ آنست که کشند و فیل است * فیلزهرج * بکسوف و سکون یا ولام و فتم زای معجمه و سکون و او فتم راء همله و جیم معرب پیل زهرۀ فارسی است جهت آنکه گفته اند کشند و فیل است * ماهیت آن نباتی است که حضض مندی که رسوت نامند عصارۀ آنست و گفته اند که نوعی از لوف کبیر است و گفته اند خود نام حضض مندی است و گفته اند نام زهرۀ فیل است و جهت آنکه آن عصاره را در کوه چرمی میکنند شبیه زهره میباشد و یا بجفت آنکه کشند و فیل است و زلهذا مسمی بدان گفته و حضض مندی در جرف البیاض مذکور شد و گفته اند ثمر آن بقدر نفع است * طبیعت آن معتدل در حرارت و برودت * افعال و خواص آن اعضاء! نفص آشامیدن آن جهت درد سپر زویرقان و آشامیدن طبیع برک و شاخ آن جهت ادراخض و بدستور آشامیدن عصارۀ آن مقدر ارشش درخمی تا در او زده درخمی آن جهت اسهال بلغمی بسیار مقید الزبنة طلای آن بتنهائی و یا با زیت مقوی موی است *

* باب بیست و یکم در بیان ادویه که حرف اول آنها قاف است *

* فصل القاف مع الالف *

* قاتل الکلب * ماهیت آن خاتق الکلاب است و نیز بعضی از ارقی است * طبیعت آن بسیار گرم و خشک

۱۰۰
ف افعال و خواص آن آشامیدن آن محلث نفث الدم زرعانی و کفنه هک است بزودی و سائر حیوانات و انسان نیز
ف ارباب بفتح فای و الف و زاء مهمله و زود عوام معروف بقیوس و کفیکه آنرا آل هندی می دانسته ترمذی که زید که رال
صمغ درختی است و آنرا اعل معبری و قیقر و قهه رخا نند و ان شاء الله تعالی در همین باب خواهد آمد * ماهیت آن
چیزی است سیاه و رنگ یاقوت یسوی که از زمین یا آب گرم از چشمه میجوشد و در بلد هفیت و نواح آن که برکنار شطرنجات
واقع است کثیر الوجود و آن در حین برآمدن سیال می باشد و بعد از ماندن زمانی صلب میگردد و بعضی مردم برای آنکه زود
صلب و قابل آن کرد که بر کشتیها رد یوارها و حصن حمامها و حوضها بماند چنانچه رسم و عمل اهل بصره و بغلاد و نواح
آنها بر آنست قدری خاک داخل می نمایند و قوت آن تا سی سال باقی میماند و در قریب است بقدر الیهود * طبیعت آن
در خوم گرم و خشک و رقیق آن که سیال نامند اخرا صنف آن است و صلب آنرا جیبی گویند و خشک آن نیز قابض ترین
و اسام مطبوخ سیال آن با تراب برای صلاحیت قوت قبض آن متوسط و تحلیل آن زیاد * افعال و خواص آن اعضاء
انسان صمغ آن منشی اخلاط زجه و جالب و طویات رقیقه از دماغ و عضل فکین و برودت آنها و ثقل زبان و لکنت و عسر تکلم
و ضرس یعنی بمس می دهند و آن رسادله را زائل کنند و رنگ و رو را نیکو سازد و نیز اخلاط زجه صمد را نفع دهد اعضاء الغذاء
نیز صمغ آن معین بر هضم و مسخن معده و بلع آن پراکنده کنند و ریاح و مانع تغیر آب و طعام و فساد هوای و بائی و اعانت
هضم و تقویت معده و رگب و طحال و آشامیدن آب در ظرف تیر اندرد مانع خلط و تغیر و دفع ضرر آن و رافع طاعون
است و محل نفع ریاح و مسخن اعضاء باطنی است و گفته اند نکاشتن آتش آب در ظرف تیر اندرد مانع خلط و تغیر
و صمد او مت اکل آن مورت و روح متانه و گاه مودی بسجی اعما میگرد و سزاوار است که کسیکه اراده خوردن آن داشته
شد با بعضی ادهان مناسبه حل کرده بخورد تا باعث قرحه و سیمج نگردد مقلد ارشربت آن تا یکمقنال و زیاد ده بران میجو ز
سست بدل آن اغفر الیهود و سائر خواص نیز مانند آن و صمد آن منشی دما میل و غراحت و دیلات و محلل اورام و
ابر کسور و زائل کنند و زجع ضربه و سقطه و ساختن شراب در رخم قیر اندرد باعث رقت و سرعت خروج آن از بدن و هرگاه
بظ القوام باشد نیکو است از برای میرودین و بلغمی مزاجان و خمار آن خفیف تر *

* **قَالَ نَبِيُّ** * بفتح قاف والواو فتح طاء مهمله والالف وكسرون وسكون ياء مثناة تحتانية وكسوف ويا ويا با طبعي ليز
آمد وبلغت یونانی بمعنی کف العقاب است * **مَاهِيَّت** ان فباتی است بزرگ آن کوچک شبیه بزرگ آس و زیتون و در وصف
میباشد صفتی ثمر آن شبیه بکرسنه و بوم آن باریک مانند بوم از خروش و یافت سردارد و چون خشک شود منحنی گردد
هر آن بسوی اسفل و در شکل شبیه بنا خنهای حلأه مرده و منحنی دیگر سر آن مانند صیغی کوچک و بوم آن مانند نیم زیتون
و بزرگ آن نیز شبیه بزرگ زیتون در رنگ و شکل و بزرگتر از آن و ثمر آن کوچک بقدر نشود و سرخ و سوراخ حوراخ
* **اَفْعَالٌ وَخَوَاصٌّ** آن آشامیدن آن بشرط آنکه در حیث آشامیدن بقصد محبوب و مادر او بیا شامند باعث محبت و
عشق است و در بلاد آنرا مستعمل دارند درد وستی و گفته اند تعلق آن مانع عشق است *

* قافا لیا * بفتح د و تان و د و الف و کسر لام و فتح ی ا و الف لغت یونانی است و بعضی گفته اند که آن بقله الا و جاع است و شاید غیر آن باشد * ما شیت آن نیاتی است برک آن سفید و بزرگ و ساقی از وسط برک آن ایستاده و رؤیده و بران کمی شبیه بگل نهانی که آنرا پرویا نامند و چون گل آن ریخت همی از آن ظاهر میگرد و آنرا میخی است با تری متغفله و بی

لک عجمه آن کو مستان * طبیعت آن کرم و تن * افعال و خواص آن آشامیدن نفع بخشد آن در شراب و موضع آن
فیزنا شاجهت رفع خشونت قهقهه و رمی و سرده نافع جهت آنکه جوهر آن غلیظ است و چون مانند کبرادر شراب بخشایند
که غلیظ گردد و بالعرق آزان سازند و به مضغ نمایند بیخ آرا از آن عصاره بر می آید که نافع است امراض مذکور و اوقاف مقام رب
السوس است و حسد آنرا چون نرم بگویند و با قیر و طی ممزوج نموده بر صورت بمالند به اعتدال و بر مانع لدع و تشنج آنست
* قاقله * بفتح قاف و الف و ضم قاف و فتح لام و هاء بیونانی قطیله و س و س و یانی شرفیون و شوشا و یرنگی کرده موم و با رسی
میل و بر بی ملل و بهند و الا بیجی نامند * ماهیت آن از جمله افادیه عطویه است و ثمری است فندی و در نوع میباش
کبیر و صغیر کبیر را قاقله کبار نامند و صغیر را قاقله صغیر و قاقله کبار را قاقله ذکر و قاقله زنجی و بهندی بر ما الا بیجی نامند
* ماهیت آن ثمر درختی است بقدر و سه ذرع و یک ساق دارد و برگ آن شبیه برگ نار و و بجان و کل آن سفید و زرد مائل
بسرخی شبیه بگل با قلا و ثمر آن صوبه بر شکل مثلث غیر فسیادی الا ضلع بمقدار یک انگشت و کوچکنر و بزرگتر از آن و پوست
آن اغبر تیره و سه یا رچه پیوسته بهم و اندک بخیم خشن با خطوط طولانی و در طرف پائین جای اتصال بشاخ معنی و بر آمل کی
و چون خشک گردد پوست آن بعضی خود بخورد و با یا اندک صلبه منشق گشته دانهای آن بر آید و تشیم آن شبیه بچشم جرم و
خوشبو و فی الحمله شبیه بر آینه کافور و با اندک حدت و در کار کی با طوبت از جبه شیرین طبعی و بعد بخشکی زائل گردد و قوت
الطبه در غلاف است تا نهایت و سال باقی میماند پس طعم و رائحه آن زائل و قوت آن باطل میگردد و رائحه از غلاف بر آید
قالب سال و نطایکی نوشته که برگ آن هر بض است و حکیم میر علی الحمدی در حاشیه تحفه نوشته که برگ آن شبیه برگ
جوار یعنی ذره است و سبز تیره و طول آن بقدر یک شبر و نیم و عریض بقدر سه چهار انگشت و کل و ثمر آن در اسفل سابق آن
مهر و کل آن شبیه بگل با قلا است و از دیگر می نیز چنین شنیده شده و طول برگ آن و ناند و شیر گفته * طبیعت آن کرم
در اول و خشک و در دوم * افعال و خواص آن مفرح و مقوی معده و ماضی طعام و محرک جشاء و جابس بطن بخصوص
بیویان کرده آن و در بعض طامع این و لذا نافع از صفار آنست و بیشتر با برگ نانمول یعنی پان میخورند و دیگر در ادویه
و سبورات و غیره بمصرف می آید و در اجل طعام نمیکند و سمن پوست کوبیده آن و به دستور دانه آن مقوی لله و مانع قلاع
دمان و گویند مضرا معاصی آن گنوا مقلد ارشیت آن تاد و منتقل بدل آن قاقله صغیر است *

[illegible]

آن مفید کرد و طعم دانهائی آن اندک تن و خوشبو و بعد خائیدن آن دهن اندک سرد کرد و چون کهنه شود مانند بلخی
 شود و حلت رائحه آن در یکی و پودت آن میل بسیار می آورد تا آنکه بدن بورپی طعم و قوت آن باطل گردد و با لیمو توت
 آن تا سه مال میماند * طبیعت آن در دوزخ کرم و خشک و با قوت تریاقت و قاضیه * افعال و خواص آن مفرح
 و ملطف و جالبی و میلان و خوشبو کننده عرق و رائحه دمان اعصاب الراس و فروغ گوید * آن در بینی که عطسه آورد
 جهت مداع رعی و صرع و اغبا و ذرور آن در کوش جهت تسکین وجع آن و مضغ آن خوشبو کنند دمان و ریوست
 و دانه آن مقوی لثه مضغ و ذرور اعصاب الصدر و الغشاء و بعضی ناشف رطوبات حد ریح و معد و مقوی قلب و جهت
 خفقان بار و دوقویت معد و تسخین و رفع بات آن و غشیان و تهوع و قی و وجع معد و بارد ریحی و آوردن جشا و انضمام طعام
 به تنهایی و با بادیه مناسبه و حایس بطن مخصوص بریان کرده آن و با آب مصکلی و آب آنار جهت قی و غشیان و تقویت معد و
 وجوش داده نیم گرفته آن خصوص با پودت در کلاب و با آب جهت رفع غشیان و تهوع و فیضه و قی و بدن ستور یا برک بودند
 و با نفع با آب و با کلاب جوش داده یک درم آن با سنگبین سه روز جهت اوجاع بارده کبد و تقویت معد و آن و با نشیم
 فیارین اجزای متساوی و زوی و دوزم با سنگبین جهت اخراج حنک کرده و مانند الزبنة اکل و ذرور آن خوشبو کنند
 عرق و در فمه افعال اقوی از کثیر آن مکرر دوقویت معد و را طبايع عکس این نوشته اند شاید قائله کهاریک در جوشه و زنج
 و جامی دیگر غیر بنکاله میشد با شد چنان بود و آنچه در بنکاله میشود و مکرر بتجربه رسید نه چنین است که ذکر یافت مصر
 صدر و رنه مصحح آن کثیرا معدا و شربت آن بکرم تا یکمقال بدل آن نصف آن کبابه و نصف آن حب بلسان و بوزن آن
 قائله کهاریک و نصف سوم قائله که نوشته اند تا حال دید و نشد که مامیت و خواص آن تصریح یابد *

فانقلی * بفتح قاف و الف و کسر تاف ثانی و فتح لام مشدده و الف مقصوره و بتخفیف لام و بضم تاف و کسر لام و یا نیز آمده
 لغت قطبی است و عربی تلام کرمان و تلاح و رجل الفروج و بفارسی کاکل و کسر و شا بانک و نیز بفارمی و نوکی شورد
 و بیونانی مرسیمون و برزی آوردیون نامند * بما هیئت آن بماتی است شبیه باشتان و حرف و بزرگتر و سبز تر از آن و دوقویت
 این زیاد و بران و با شوری و بر ریت و لثی و قبضی اندک و ربیعی است و در جوار امیر سل و مردم با ماست و شیر منخورند
 و شتر بن راغب و موافق مزاج آن و متبیت آن شور زار ما و خرا بها * طبیعت آن در آخوردیم کرم و خشک و بغلادی در
 اول نوشته * افعال و خواص آن اعصاب الغشاء خوشبو کنند و جشا و ماضم آنچه در بطن باشد و قلیل الغشاء با پودت
 و لزوجت و لثه امویل و مخرج مانی البیان است و آب افشرد آن سهل ماء صغریک و اوقیه آن تانیهم رطل با آب تقوع
 زینبیا و شکر سرخ رافع تریول و ضعف معد و درد کمر و پشت و ورر اگر تریب باشد و تغلی در معد و احداث منجای بسبب لزوجتی
 که دارد و باید که عصا آن را جوش دهند و قوت آن باطل میگردد بلکه جوش نداد و بیاشامند و بعضی یکر رطل عصیر آن را
 باده درم شکر سرخ میاشامند و قوی منجای و جوش بن الحسن گفته با شکر سرخ و بلبلاب و شاعره و نعل آن اقوی است
 اعصاب النفض مد ربول و شیر و زیاده کسل و منی و محرک با خوردن تر و تازه آن و گفته اند میخلف و مستین و نافع منی است
 مانند سله آب و میرد قوی است مانند کافور کافور و قیوم آن در اسهال زرد آب اقوی و گفته اند فعل آن مانند فعل کثورت
 است مقدار شربت از جرم آن تا سه درم و از آب عصیر آن در نعل رطل باده دوزم شکر سرخ و متبیت که این در دنتی باشد
 که در حرف الزامع الاله الامهله ذکر یافت زیرا که بسیار مشابه آنست *

* قاقم * بفتح قاف و الف و همزة و میم * ماهیت و طبیعت آن پوست حیوانی است شبیه بجناب و ابر و رطوبت از آن پوست آن شبیه به پوست تنک و قیمت آن بیشتر از جناب و نر و یعنی پوستون آنرا اگر می کمتر از مورو و وافق ابدان معتدل و گفته اند فرو آن کرم ترا ز نر و جناب و لباس ملوک و سلاطین است و گفته اند پوست حیوانی است که چکتر از کربه و بز و کتر از موش و دم آن کوتاه و سفید رنگ و سرودم آن میاه * افعال خواص آن شبیه بفتک است *

* قانصه * بفتح قاف و الف و کسر نون و فتح صاد مهمله و هالفت عربی است و بیونانی شعر سیون و برومی کلبیان و یغاری صندان و رهنده ای پنهانی گوید و توهم کرده کسیکه آنرا چینه دان دانسته زیرا که چینه دان را بر بی حوصله نامند * ماهیت آن بمنزله معد است از برای ظهور و گفته اند بجای مضارین و معا است و اول اصح است و بهترین همه قانصه از نر به جوان است و بعضی گفته قانصه بط است پس در جاج سمین و باید که از هر حیوانی پرند که که اخذ مینماید جوان باشد نه پیر *

* طبیعت آن بطبیعت طیر ماخوذ از آن بر میگردد * افعال و خواص آن نیز بالجملة از ظهور و مذکور که کثیرا افعال و مولد خون صالح و رافع خفقان و قانصه در جاج سمین جهت صاحبان ضعف کبد مفید و چون هم نیکو با بدن خون محمود از آن تولید مییابد و لیکن مولد قولنج و بطی القضم است خصوصاً عصب آن مصلح آن آنست که عصب آنرا در رکنند و طبع کامل دهند که خوب نضج یابد و با سرکه و موی و نمک بخورند و پوست زرد اندرون آنرا بختصاص از خروس چون خشک نموده سوده با آب سرد بنوشند جهت درد معد و استطلاق بطن و زلق الامعاء مفید و این پوست از حیوان لا غر شک بهتر از بقیه آن و اقوی است و درین فعل قانصه جباری کرم و خشک و استحکال آن جهت تحلیل آب نازل در چشم و جلائی آثار ترنیه مؤثر

* قانند * بفتح قاف و الف و فتح و او سکون نون و دال مهمله * ماهیت آن ازاد و به مجهوله است یعنی اصل آن معلوم نیست که نباتی است یا حیوانی بعضی نباتی و جمعی حیوانی دانسته اند و گفته اند که در بلاد ترک مرغی است که آنرا قانند نامند و این شحم آنست و آنرا شحم قانند می نامند و بعضی گفته اند پیه طائرفندی است و بعضی پیه سبکی دانسته و بعضی دهن مغز ساق ابل گفته و بعضی گفته دهن ماهی است و بعضی گفته از جنوب سبک سیاه بر می آید اقوال دیگر بزرگان وارد است و از لجملة آنکه اسم مرغی است سفید منجمل شبیه بپیه می بود که از حیشه و نواح یمن و هند آورند و آنرا شحم قانندی نامند و ثواب معتدل الملوک سید علو بخوران قدس مرده نوشته اند اقوال مذکوره در آن همه بی اصل بلکه دهن ثمر درختی است که در کوه کاووزن که کوهی است در کنار نهر و کنک یعنی در پای کنک که کنک نیز نامند و آن کوه تا به خطا و چین کشد و ما بین هند و آن بلاد واقع است و آن تعریف را دام بزرگی و تحمیم کرده بزی است مغز آنرا سائید و در آب جوش می دهند و کف میکنند و کف آنرا با لثام میگیرند پس آن کف را جوش می دهند تا نهایت آن بر طرف گردد و روغن خالص بماند و ملاحظه مینمایند که نسوزد پس صاف مینمایند و بعد از سرد شدن منجمد مانند پیه میگردد و نزد عامه اهل هند معروف بشحم شجری است و بعضی اوقات مغز مقرر آنرا بگل های خوشبو مانند یا سمین ایص و یارای بیل که نام سمین مضاعف است پرورده مینمایند مثل مغز دام یا کل بنفشه و کل سرخ پس از آن روغن میگیرند و در مری و خات شقاق حادث از سردی هوا استعمال مینمایند *

* طبیعت آن کرم و خشک در دم و گوشت کرم مائل بخیکی است * افعال و خواص آن محل ریح غلیظه و محرک باه و آشامیدن بیکرم آن تاسه درم بالعابا و حریره های مناسجه جهت سعال بارد گفته متفرح و ضعف اعصاب و اوجاع بارد و سائر اوجاع طهر و خاصه و ورک و زانر و غیره و تقویت باه در هنگامیکه غیر ما دی بلکه ساج باشند مفید معد را

شربت آن تازه درم و بن ستوریت هین بد آن جهت امراض مذکوره بافع **قصه** **سبل القاف مع الباء الموحدة ***
*** قبیح *** بفتح قاف و سکون با وجیم معرب کبک تاری است نه عربی جهت آنکه در لغت عرب قاف رحیم و در زبانهم در یک کلمه
جمع نمیشوند مگر درین کلمه نزد هوم آتش خورده و عربی حیل و واحد آن تنجیه یا مادر آخر آمل و زمره ماده آن یکسان است
در آن و ترکی کبک و بهندی چکر و ریسر یانی چغل و بیرونانی ماغبور او برومی بزدیق نامند *** ماهیست این طائرست معروفه**
ببجند کبوتر مرغ کوچکی و خوش منظر و خال از منقط بسیار می رسقیدی مانند قطار و سر آن مل و ربا خطوط سفید و سیاه و رنگ
بعضی مرکب از سخی و تیرکی و طواف بر آن مشطاط بسیار می و سفیدی و منقار و پاندای آن سرخ و ماده آن بانرده بیهه میکلارد
و بسیار دوست میلارد بیهه خود را و زدن آن موضوع بکثرت هفت است مانند خر و س و ازین جهت بیضه آنرا بمنقار شکفتا تا آنکه
ماده آن مترجه حسانت و بجه کشی نشود و آن از سفاد بازماند و لهذا ماده آن ازان میگزیزد و بسوی تخم میرود و متذکرات آن
میخایند تا نرند شکند پس نرمای بعضی با بعضی جنک و فریاد بسیار میکنند و هر یک بکر بزاند دیگر را و بران ظفر پاید آن سفاد میکنند
و کبک تغیر میل هدا صوت خود را هر قل رکه متخواد از سواص آنست که نر آن شلید الغیرت میباش بر ماده خود و بسا است
که ماده منتقم میگردد از راستی نر و دیگر آنست که چون صیاد را بیند سرخورد را ببرن فرومی برد بکمان آنکه صیاد آنرا نمی بیند
پس صیاد آنرا میکیر و عمر آن یا نرده سال میباش و از غار و اصوات خوش الحان خوش میشود و بسا است که از کمال خوشی
در آفتاب خود می افتد و صیاد آنرا میکیر و تعیش آن در سرد میر و کوهستان سرد برف نشین میباش *** طبعیت آن کرم**
و خشک در دوم و خشکی آن زیاده بر کرمی و بعضی معتدل دانسته اند *** افعال و خواص آن لیم آن الطیف لیوم است**
و کثیر الغنا و سریع الهمم و مزل خون صالح اعفاء الراس و الصلبر و الغشاء و النقص جهت فالج و لقوه و امراض بارده
دماغیه و صلبیه رفود و معده و کبد و احشاء و استسقا و حبس بطن و ازدیاد باه و تسمین بدن نافع المصارده و محرور المزاج
و عواء و بلل آن حاره و مفر و با شراب صرف مصدح و مورث خارش بدن و مصلح آن سنگبین و ترشیم و چون کورشت آن
صلاب است باید که بعد از ندرج و شب در هر ما و در کرم یک شب بگذارد پس طبع نموده تناول نمایند و در بعضی امزجه
در همضم و آشامیدن یک مثقال از مغز سر آن با شراب و بن ستوریت نیم مثقال صندل جهت یرقان و بلع چکر کرم اکرم آن بقلز
لیم مثقال جهت صرع و زمره آن اکتمالا جهت جلای غشاوه و طلمت بصر و شبکوری و بازیت شیرین که اجزای مساوی عباد
لنایت بر بیرون چشم جهت ابتدای نزول آب در چشم و بار و اید ناسفته سوده و مشک بوزن آن جهت جلای بیاض و ظفره
و طارفه و غشاوه و دمع و معوط آن در هر ماه یکبار جهت حدت ذهن و نیکوئی آن و تقلیل نسوان و حلت بصر و شون آنکه
خشک کرده سوده باز جاج فرغونی یعنی شیشه سفید و دار فلفل اجزا مساوی با غسل شسته در چشم کشند جهت رفع بیاض
و جرب انجمن و بیضه آنرا چون با سرکه غصیل بختن و بنورن جهت وجع بطن و زوال غص و در غیر سرکه جهت فصاحت
و تصفیة صوت و رفع سرفه و خام آن با کتل و مسمن بدن و خاکستر یر آن محلل از ارام صلبه و طلاهی موکین آن رافع کلفه
و نمش است **قصه** **سبل القاف مع التاء المثناة الفوقانیة ***

*** قناد *** بفتح قاف و تاء الف و دال مومله لغت عربی است و نیز عربی شیره القندس و مسواک القیاد و مسواک المسح
و بفارسی کون و توارس و قنم نیز تسمی ازان است و واضح آنست که بفارسی آبراکم بغم کاف و بشیرازی بالش عاشقان مانند
*** ماهیست این درختی است پر خار و خارهای آن تن و غم شده بسوی باطن که چون برگهای آنرا خواهند که بیست کشید**

از شاخهای آن جد انماینه چنانچه از شاخهای اشجار دیگر میکنند دست میجروح کرد و زناق آن بعضا روماندنی و شتر آنرا
 انخورد مکر در سالی که باران کم بارد و نباتات کم روید و چون مواشی از آن چرانمایند و شتر و گاو نر به گردند و گل آن زرد
 فام و دران تپلهای سرخ رنگ و میوه آن از گل آن بیرون می آید و رنگ آن بهیئت هسته خرما و گندم صغ است * طبیعت آن
 در دم گرم و خشک صاحب اختیارات بدیع کرم و تر گفته * افعال و خواص آن آشامیدن آب آن جهت سرفه و ضیق
 النفس و توجع ریه و غلای آن یا حرکه و عمل جهت بهی و رفع آثار جلد نافع و بیه آن با ذغیت و تازان آن مانند مشعل میسوزد
 بد و ن روغن * فصل فی القاف مع الناع المثلثة *

و بیرونانی شقوشینا و کسانیکه آنرا اولیای قتل می دانسته توهم است زیرا که ققاء الحما را زیاد ویده مسهل است بخلاف کوبلا
و کوبل بهندی گرمی و کجری تلخ کوبند و مستعمل که پاول تلخ بری که کند و ری کوبند باشد در ماضیت آن اختلاف است بعضی
گفته اند نبات آن شبیه به نبات ققاء است و برگ آن مغرب و خشنی و ققاء یعنی ثمر آن شبیه ببلوط طولانی و بیج آن بزرگ
سفید رنگ منبت آن خرد و بارز مینمای و طعم ثمر آن تلخ کوبه المرائنه ربعی که گفته شد باشد باخطوط و بعضی املس
و بقدادی گفته که نباتی است که یک سیاق دارد در اینختاده و برگ آن کو چکنار بزرگ ققاء بستانی و اقوا ای اجزای آن
و مستعمل از آن عصاره ثمر آنست و بعضی گفته اند مستعمل عصاره بیج آنست و اصرح آنست که عصاره ثمر آنست که بیرونانی
اخریون نامند و بعضی گفته اند نباتی است سبز رنگ مائل به یاهی شبیه به نبات کبروی خار و کل آن سفید و ثمر آن طولانی تر
از بلوط و سبزرنگ و نفخ یافته آن زرد و سیاه تلخ و ازین جهت آنرا علقم نامند زیرا که عرب هر چیز تلخ را علقم خوانند
و بهترین اجزای آن ثمر ریخته زرد راخت طولانی مانند خیار زده بسیار تلخ است که نبات آن منبصر بیک ثمر باشد
و هر چند ثمر آن زیاد باشد بهتر و مستعمل و همچنین از عصاره آن بهتر و مستعمل آن سفید رنگ املس سبک آنست که چون
نزد چراغ بد ارنده مشتعل گردد و زیاده از یک سال بران نکل شده و از ثمر رسیده آن باشد که نبات آن منبصر بیک ثمر و یا
ثمرهای کم و خشک باشد بلکه بر ثمر و تازه باشد و اخذ نموده باشد بدین نحو که بگیرند ثمر رسیده آنرا که چون دست بمهر
آن رسانند خود بخود داند درخت جدا گردد و تازه شاداب باشد پس یکیک را بریده و بفشارند و بر منخلی و یا صافی و یا نیچه
از لیم آن در منخل یا صافی بماند و فشارند و بمانند تا از منخل و یا صافی بگذرد و آب شیرین بران ریزند و بکند ارنده
تا مرعوب آن ته نشین گردد و آب صاف رقیق بالای آنرا بریزند و بران مرعوب باز آب شیرین خالص بریزند و بکند ارنده
باز مرعوب آن ته نشین گردد و آب بالای آنرا بریزند و همچنین چند مرتبه پس دردی را نرم نموده و مسحق بلیغ نموده و
با صمغ عربی بوزن آن و یا بانیم وزن آن نشاسته و یا با گل ارمی سرشته اقراص سازند و خشک نمایند و نوله یکو آنست که
در آخر تابستان که ثمر آن زرد و رسیده شود گرفته در پارچه صافی اندازند و بمانند و آب صاف آنرا بگیرند و بدستور
راوق کنند و بر روی خاکستری نرم بپخته خشک کنند پس الراح و یا اقراص سازند بدین قسم که بر روی کرباسی صاف
بر روی خاکستری نرم بپخته عصاره غلیظه آنرا بریزند تا خشک و طوبت آنرا نماید پس صلایه کرده اقراص سازند و در سایه
خشک کنند و گفته اند قوت آن ناده سال بانی میماند و آن را مغشوش با شیمی چند مینمایند و معلوم نمیکرد و علامت مغشوش
آن آنست که با و صافی مل کوبه نباشد و بسیار مغشوش و کراتی خشک و سنگین آن رطوبتی و غیر مستعمل طبیعت آن گرم و خشک
در دوزخ و در سوم نیز گفته اند افعال و خواص آن ملطف و محال و جالی و منقح و ماغ و مسهل مره صغرا و بلغم خام
وزر آید رجعت فانی و لقوه و صرع و کزاز و صلا و بیضه و خود و او جاع مفاسل و فقر من و عرق النساء و سرفه بار و در بر
رضیق النفس و ریاح غلیظه و استمعا و برقان امود و بواسیر و تقیت سنگ کرده و مثانه و ادرار و بول و حیض و نافع و ثمر و برگ
و بیج آن همه جالی و محال و مجفف و تحقیف پوست آن زیاده از برگ آن و حلت عصاره و برگ و بیج آن زیاده از عصاره و
مغشوش عصاره آن با شیر دختران محال شقیقه غلیظه و صلا و بیضی عام و تمام سر و جمیع ارجاع بارد و مزمنه و لیکن بعد از
تفتیه تام و نیز نافع است جهت لقوه و خدر و کزاز و صرع و طووخ آن بر منخرین یا شیر جالب فضل کثیره و جهت بیضه و خود
و مدافع مزمن و عصاره برگ آن از آن ضعیف تر و ریشهای بیج آن قوی التیجیف تر از ثمر اجزای آن نماید آن بر بنا کوش جهت

تخلیل ورم آن و مطبوخ آن یا در جو نیز و قطور نیم گرم عصاره آن در گوش ممکن در آن و مضمضه بطبیع آن جهت در دندان
 و یابد و نظیر عصاره آن در زیت که در آفتاب کرم گذاشته یا شنب چهل قطره در گوش جهت تسکین درد آن و دوی وطنین
 و ثقل سامعه حادث از ریح و مواد غلیظه و یتنهائی کرم کرده کشنده کرم آنست و طلای عصاره آن با عمل و بار و رغن زیتون
 یا زهره کا و جهت تخلیل او را م حنجره و خناق نافع اعضاء النفس لطوخ عصاره آن با عمل و زیت بر حنک جهت خنای بلغمی
 و تخلیل ورم حلق و امهال و آشامیدن عصاره آن جهت سوء تنفس بسیار موافق و آب افشوده بجم آن بقل رش قیراط جهت
 سوء القتیبه و استسقا و بر آن اسود عجیب التفع و بدن و ضرر و آشامیدن بجم آن بقل دروازه قیراط و یا طبع نیم رطل آن با دوسط
 شراب و یا آشامیدن هر سه روز سه ابروسات که بقولی نه قیراط و بقولی هیزده قیراط است با ماء العمل قی بلغمی و دفرای آورد
 و امهال بلغم خام و صغر او زرد آب نماید بیهولت بی مضرت بمعد و بهترین ادویه است برای استسقا و یک ستور آشامیدن
 پوست آن بقل و چهار اسون که بیست و چهار قیراط است هر روز با ماء العمل و چون عصاره آن را با د و چند آن نمک را نل ک
 هر سه سرشته حبوب بقل و رسنه ساخته با آب بیا شامند امهال نیکو نماید و چون قدری از آن را با آب حل کرد به هر مرضی
 آلوده به ریح زبان و اطراف آن بماند قی آورد و اگر سریع تر خواهند در زیت و روغن سرس حل نمایند و چون قی بسیار آورد
 شراب بازیت بیا شامند و اگر ناله نه بخشش هویق یا آب سرد و یا سرکه یا آب بیا شامند و یا در آب سرد بشینند و آب سرد بر سر رویند
 و اطراف را با لند و بجمه ناری بدن و شرط آن را شمای تا بضعه و حابسه قی بشورند و چون بجم آن را سائید و نیم رطل
 آن را در سه رطل شراب داخل کنند و هر روز غمت اوقیه و نیم آن را شایا تا سه روز بیا شامند جهت استسقا نافع و سعو عصاره
 آن با شیر دخت آن نیز جهت یرقان و ضما و مطبوخ بجم آن با بجمه و امثال آن جهت استسقای لحمی اعضاء النفس
 آشامیدن عصاره آن مدبر و ول و حیض و حمل آن مفصل جنین و چون بگویند و آب آنرا گرفته نیم گرم نموده به زیر ناف
 بمالند که هیبار یکدل و بر آورد و چون بر معد و بماند قی آورد و چون بر خضیه بمالند در آنرا تسکین دهد و نیز و آب آن را
 در تخلیل برد الا و ارام و الجور و ضما و بجم مطبوخ آن با آورد جو محل ورم بلغمی کهنه و منقر کنند و د مامل و جراحات
 خصوصا با صمغ البطم و عصاره آن درین باب اقوی است آلات المفاصل آشامیدن آن جهت اوجاع مفاصل و جمیع
 اوجاع سوداوی و بلغمی دست و پا و جمیع اعضا و خلل را نه از حقه بطبیع آن جهت عرق النساء و ضما و بجمه آن با سرکه
 و بامی بجمه و امثال آن جهت وجع ظهر و نقرس بار در ضما و کل آن جهت اوجاع مفاصل مزمنه و همچنین ضما و بجمه آن
 لا قروح و الجروح و زور خشک آن بر جرب متقروح و قیراط نافع و با عمل و یا سرکه یا شراب سرشته نیز جهت جرب متقروح
 و نائل و قیراط و بجمه و آثار سیاهی صورت و ماثر بدن و مد او مت با آشامیدن طبع برک و بجم آن جهت جنای نافع
 و چون آب قناء الحمار را در روغن کشید یا روغن بزرگان طبع نمایند تا آب برود و بر بوا سیر نمایند از ائل سازد و چون
 غمنازه رسید آنرا ریزه ریزه کرده و یا آب آنرا گرفته یا روغن زیتون در وزن آن در غری کرده و هر آنرا بسته در آفتاب
 گرم کند و ازل چهل روز یا بر روی اخگر تا رطوبت آن خشک کرد پس بر بدن بماند جهت رفع هر دوی وجاب و جنب فصول
 و رذع کلف و بنور عدل سیه که بر صورت بر می آید و اوجاع مفاصل کهنه و امثال اینها و بدستور آشامیدن آن نافع مقدار شربت
 از عصاره آن از د و قیراط باشد قیراط و از ریح آن در دوازده قیراط و از طبع آن تا سه اوقیه و از تخم و کل آن تا یک گرم
 یا آرد جو و کرم را از روغن آن تا یک گرم و در حقه ملازیکرم زیاد و کار نبرد زیرا که مضر و رین و ابلان

ضعیفه و مرقی با نرا طرا باند سبج است مطح آن در افراطی اشیا مذکوره و العبه با دمان مناسبه است و چون خوانند
 عصاره آنرا استعمال نمایند باید که بتنبهائی استعمال نمایند که مورت سبج است بلکه با عملیات و معینات فعل آن و مناسبه
 طبیعت آن بکار برند و بهترین آنها صبر و قطور یون دمیق و مور نیان و بوزیدان و کما فیطوس و قسط و مرز و زعفران
 و سنبل الطیب و دارچینی و سلخه و زراوند مدحرج و انیسون و قیثم کرفس جبلی و بنفانی و جاش و شیر و سکنبج و مقل
 و زرد و ملخ مندی و حبس بلسان با ماء العسل و عقیق عنب و انعام صوغ و روغنهای اقل آنست که یک انگ عصاره آنرا
 سرد با هم وزن آن صغ عربی و نیم وزن آن کل ارمنی و ناشاسته سرشته بخورند و با سقمونیا و شحم جنطل از ادویه حاره
 استعمال آن جائز نیست و صغ لوز که سرد و میط قوت فعل آنست

فقد بفتح قاف ثناء مثله ردال مهمله اسم عربی خیار ماکول است و بشیر از خیار در ازو خیار یا لنک و بشیر اسانی
 بخیار یا درنگ و یندی که میرا و یفرنگی کوکوا این مرنا منند * ما غیبت آن ثمر نباتی است از قبیل لیم و یبار و بز مجاور خود
 میچسبند و در زمین نیز پهن میگرد و برگ آن پهن و مشرف بزرگتر از برگ فناء مزغب و شاخهای نورسته و نازک آن نیز
 مزغب و تر آن انواع است یعنی سفید و نازک طولانی و آنرا مصری و شامی نامند و ازین نوع در بعض جاها طولانی
 ثابته و در بعض میشود و لیم آن زیاد و مغز ریشم آن کم و دریزه و نوعی سبز مختلط و ازین نیز آنچه طولانی و کوچک است
 نازک و لطیف و آنرا نیز شامی و مصری نامند و آنچه بزرگ و سخت مائل با ستاره و ضخیم و مغز ریشم آن زیاد و تر و بزرگتر آنرا بلدی
 نامند و نیز درینگاه نموی دیگر میشود اکثر ثمر آن مدور و بعضی اندک طولانی و پوست آن خشن و ریشم آن کم و ریشم آن
 زیاد و نورس و کوچک آن نازک و پیشته آن سخت و ریشم آن بزرگ و این را یندی و لوتی که میرا نامند و در زمستان و تابستان
 نیز بهم میرسد و آن دو نوع در کرماد و همه انواع آن اکثری شیرین و بعضی اندک تلخ و با شد و جمله انواع آن غلیظ تر
 از قنار و بعد از رسیدن زرد و مغز آنها ترش و لیم آنها صلب میگرد و در بعض مردم لیم صلب آنرا مانند گل و پیشته
 میخورند و از کد و غلیظ تر و بطی الاضم تر و نفاخ تر است و بهترین قند کوچک نازک آنست و بدترین آن متوسط و در صغر و کبر
 و صلب و گرم زده آن که بفارسی عوام شفته زده و شفته دار نامند و زبون * طبیعت آن سرد و تر در دانه و فعال و خواص آن
 اعضاء الراس جهت صلاح حار خوردن و ضاد کردن و مانیدن قاش و یا کف آن بر پیشانی و نیز استعمال باره کرده آن
 یا آب تر و تازه آن بعنوان الحاح جهت انعاش ارواح نفسانی و حیوانی و اکثر امراض حاره حاد و دماغیه و رفع بیشه ای مقید
 اعضاء الغذاء و النفس و غیره آشامیدن آن جهت اکثر حمیات حاره حاد و تسکین حرارت صغرا و خون و التهاب احشا
 و دفع تشنگی و تقویت مد و جگر و آدرای و اخراج حصاة و رفع یرقان و بعضی که از اسهال حار مفرط بهم رسیده باشد نافع
 و آشامیدن آب آن ناچهل و پنج مثقال یا ده ذرم شکر سلیمانی یعنی نبات جهت اسهال مرقه صغرا و که در معده و امعا
 موجود باشد و اخلاط مختلعه صغرا و سوداویه و جهت حمایت حاره حاد و یرقان و بدستور آب خیار رسیدن زرد شده
 ترش قوت اسهال آن زیاد از نارسیله آن و چون قدری قند را در آب آن بنفشه مانند یک شبانه روز و یا در جرم آن فرو
 برند و یک شبانه روز بگذرانند پس روز دیگر آفرود و یا شامند با ماء العسل جهت نیکوئی رنگ رخسار و تقویت سد و تحلیل ریا
 غلیظه و دفع مراد حاره و خفقان و دیگر روزه و تر و نظول مطبوخ آن مانع تولد قمل و در حلیف است که آشامیدن آب مطبوخ
 پوست خیار تازه در آب سه روز متوالی رافع یرقان است و خوردن خیار محروم ازین اوقات و مضرب بر دین و عصب معد

والبا ف آن رخام کنند غل و مولد خلط غلام و نفع و رقا و زرد تپه گاه و چون در معدنه فاهل کرد و مولد خلط سمی شود و با طعام
و بعد از آن خوردن مخصوص اغذیه غلیظه مانند آش ماست و آش غوره و امثال آن مضر مصلح آن در معرورین سکنجبین
و در مبرورین زیب و ناخته و غسل و معاجین حاره مانند کوفیه و قلا فی و مغز خیار ناراس الطیف و ابرو از لیم آن
و لیم آن نفاق و ثقیل و در بهیم و مغز سیده ترش آن ابرو و ارب و جهت اکثر منافع مذکور از اطفا فی حرارت و لهیب صفرا
و تبخکی و ادرار نمودن بول و غیره نافع و سریع الفعاده و رضا و مغز و تخم آن جهت التهاب معده و احشای تحلیل و روم حار
و جرب و حصص و شرعی و خارش بدن و نرمی جلد و رفع خشونت آن و بر پشت زمار رافع احتباس بول و عسر آن و ادرار
قوی آورد خصوص در اطفال و مغز تلخ آن درین امر اقویه است از شیرین آن و رضا و آن بایوره و غسل نیز جهت تحلیل و روم
نافع آشامیدن و در مثقال و نیم و پوست خشک کرده آن جهت رفع عسر ولادت و سهولت رضع حاصل مؤثر مضر زنان حوامل
بیوقت و تخم آن سرد تر از تخم قنار و از آن بهتر و بعد از التبعین و با قوت محرکه مواد ماکنه و مل و بول و منخرج صفرا سوخته با انداز
و جهت رجوع رطوبه و رطوبه آن و حرقة البول و روم کبد و طحال حارین و حمیات حاره نافع مقدار شربت از تخم آن تا پنجدرم و آشامیدن
آب برک آن بقدر رسه مثقال یا دو چندان بول صاحب طحال جهت تحلیل طحال آن مجرب و بعضی در مبرور المزاجان
قلهلی آب زنجبیل تازه نیز داخل میکنند و دهنی الخیار که آب رسیده زرد آنرا گرفته با روغن کنجد و یازیت طبع نمایند
تا روغن بجالد و در جمیع افعال ضعیف تر از روغن کدو و روغن ماباء الخیار و نیز مانند ماء القرقع است که در خیمه آرد و چو گرفته
پس در کل و در تون حمام و یا در تون و طبع نمایند پس آب آنرا گرفته بنوشند جهت امراض حاره و حمیات صفرا و به حاد
و دق نافع و خوردن خیار نازک یا نمک و یا قشر بهتر از بی قشر آن است زیرا که زود تر از معده میگردد و روان نمیداند
که نفع نیابد و متعفن گردد و بخلاف بی قشر آن و کسمکه مقشر آنرا ترجیح داد و خلط کرده و جمع آن با شیر زبون و موجب
فایده در مبرورین است *

* فصل فی القاف مع الدال المهملة *

* قد یدین بیشتر ناف و کمر دال و سکن یاء مثنا و تمانیه و دال مهمله * ماهیت آن اسم جنس چیزهای خشک شده است
خواه با تش و خواه با قناب و یا در سایه و از مطلق آن با مصطلح مراد گوشت خشک شده فاق حیوانات بری یا پندری است و پندری
سگهای آ و سگهای دیگر و پندری آن از گوشت حیوان تر و به جوان چرب است و بعضی گفته اند از حیوان نر جوان
متوسط در فریبی و لاغری است که در آن حدت و تلخی بهم نرسیده باشد و بعضی گفته گوشت خشک نمک سود است و اکثر
عام دانسته اند خواه نمک سود باشد و یا به نمک را چود همه گوشت کوفته و بزر و مای و خنزیر است برای آکین مرید
و از نمک سود آن که معتدل الملوحت باشد و در آن حدت و تلخی نباشد * طبیعت آن گرم و خشک تر از غیر آن
* افعال و خواص آن جهت ترمیم و استعاده امراض یارده و یلفعی مزاجان اگر عطش بسیار یارده و یا رضع تعطیلش آن
نموده باشند نافع و آشامیدن آب بسیار بران برای خشک مزاجان بد نیست و ردی ترین اغذیه و مولد خلط سوداوی
و مورث بیلاری و تونلج ثقلی در معتدین و در آن و حله و جرب یا پس و جوشه شاهر گوشت قلدیل حیوان و حشی جهت استعفا
بهتر از غیر آن چون در سر که خیمه ساید طبع نمایند که عطش آنرا کم کنند و خشکی آنرا زیاد و بدترین طرق استعمال آن
بر بان کردن آنست زیرا که بصیر اخشت معطش میکند و بهترین مصلحات آن کشیدن خشک و یا بقرن لوجه مانند استفاخ
و سرمق و یا چغندر ریزین نیست با روغن بادام و کچیل تازه و کره و روغن کافور تازه و به تازه در مبرورین و در ارجینی

وزیره و انیسون و ادمان مذکور در میرودین و چون عطش و کرب آورد سکنجبین با آب سرد یا شامند و چون خشکی و حرارت و عطش آورد جلاب با آب سرد یا مرقهای چرب بنوشند و خوردن لوزیۀ چرب و مغز خیار بهترین مصلحات و زائل کنند و نصاد آنست و اکثر آن موجب خشکی و طوبت جلد و به و خساد اخلاط امراض مذکور است

فصل العاف مع الرأء الملهله

قرآن بضم قاف و فتح راء و الف و دال مهمله لغت عربی است و آنرا فرد بضم قاف نیز نامند و جمع آن افراد بضم قاف و فردان بکسر قاف نیز آمده و بفارسی کنه و بهندی چپری و کنی و یکن نیز نامند ماهیت آن حیوانی است کوچک شبیه بداندۀ بیل التجیر و بقدر آن مرکو چکتر از آن نیز که در ابدان بعضی حیوانات مانند سگ و شتر بهم میرسد و بیشتر نزدیک بکوش سگ و زرد رنگ و بوی آن شتر می باشد و می چسبد بدن آن و بد شواری از آن جدا نمیکرد و دست و پا ندارد و بد فن و دندان مانند زل و می چسبد و خون بدن را میکشد طبیعت آن قریب بقافس و افعال و خواص آن علای خورن کنه سگ مانع انبات و شعر زائده شمر منقلب است که چون بدن را کند بدن آن موضع بمالند بکروید و چون بعد از قطع شعر بک چشم بمالند زائل سازد و چون بر اشغال نمایند مانع روئیدن آن موی مزکن کرد

قرآن صیاء بفتح قاف و راء مهمله و الف و کسر صاد مهمله و فتح یاء مثناة تحتانیة و الف و یضاد معجمه نیز آمده و ریسین مهمله بجای صاد و قار و اسیا نیز آمده لغت رومی است و اهل صلب چرامیا و اهل مغرب و اهل لس حب الملوک و اهل دمشق نیز قرا سیار و بفارسی شیرین آن را کیلاس و ترش آنرا آلوی و بی و عوام آلویالو و آلویولی و الی بآلی نیز نامند ماهیت آن ثمر درختی است شاخهای آن پریشان و سرخ رنگ و برگ آن نیز و خرک و شبیه بد درخت زرد آلود در برگ و شاخ و ثمر آن کوچک و مدور و بوی باریک ببلک پیوسته بشاخه آن را کثری آ و شسته و د و عد و با هم و در خامی سبز و غص و نیم رس آن سرخ و ترش و رسید آن بنفش و منقوش یعنی چاشنیل اربانندک ظنی غیر مستوس و نیم آن کوچک بقدر نخودی متوسط پوست آن صلب و سفید رنگ و مغز آن سفید و کیلاس درخت آن نیز مانند درخت آلویالو است و لیکن ثمر آن از آن بزرگتر و بعد رسیدن ثمرین میگرد و راسته آن مانند استه آلوی نیز قسمی دیگر میباشد در جمیع امور شبیه آلویالو الا آنکه ثمر آن کوچکتر و بعد رسیدن غصص میباشد و بهترین مفر رسید و شاداب آنست طبیعت آن آنچه خام است سرد و خشک و قابض در اول و آنچه نرس و سرخ و ترش است سرد و خشک در اول و در رسیدن چاشنیل آن را در آخر درم و رسید و شیرین آن گرم و تر در آخر در اول و درم نیز گفته اند و با قوت قابضه و افعال و خواص شیرین آن یعنی کیلاس سریع الانساز از معده بسبب رطوبت و لزوجتیکه دارد و جهت خشونت حلق و رطوبت و نافع و برانگیزانند و نیمه و معده و لعل ابالای طعام نباید خورد زیرا که مستعمل میگرد و بهر خلطی که غالب باشد و طبیعت آن و مصلح آن جوارشات حاره و مقویه و مسهل و ملین طبع است خصوص چون باد آن خورد شود و این هنگام منع نیز میباشد و خشک آن قابض و چاشنیل آن را یعنی آنریا لوطا طاع عطش و مسکن جلد و حرارت و ثوران صفرا و خورن و غشمان و قوی و غراوی و اسهال و معوی معده و کبد حار و قوت قابضه خشک آن زیاده از تر و تازه آن و دانه آن را چون شیر گرفته با عصار آن را زبانه بنوشند جهت تغذیه سنگ کرد و دشمنانه و قرحه میباری بول وادار حوض بعدیل و چون مغز دانه آن را با نمک کهنه نرم کنی و بیل و فته های باریک ساخته و را حلیل کن و زائل رافع جراحت میباری بول و منتهی آن و بول المده و حررتة لبول است و صبح در درو

نوع آن کرم و خشک و شبیه به صمغ اجاص و جالی و مغری و قاطع اخلاط ازجه لهذا جهت خسرونت نصیر رنه و زیکوئی رنگ
رخسار و در انکشتن اشتها و تقویت حصاة نافع زیرا که خشونت سینه اگر از بیس باشد تغریه آنرا مینماید و اگر از بلغم لزج
چسبند آنرا انقطاع میکند و خلل میل مد و جهت سرفه مزمن یا آب سرد یا دل که بیاض مثل مقلد ارشوبت آن یکمقال و اکتقال
آن باعث حدت قوت یا صرد و رافع جرب آن و طلای آن منقی بشره است *

* قرأ طارغوبین * بفتح قاف و راء و الف و طاء مهمله و الف و کسر راء مهمله و ضم غین معجمه و سکون و او و کسر یاء مثناة
تحتانیة و نون * ما هیئت آن نباتی است یا شاخهای بسیار کرده در از یک بیج روئید و برک آن شبیه به برک کدند و رقیق
آن شبیه بجاروس و بغایت تدل مثبت آن زمینهای سایه و شوره زارها و گفته اند کدند صرانی است * طبیعت آن کرم و خشک
* افعال و خواص آن کوبند چون مرد وزن مرد و چهل روز ناشتا قدری از آن بمقدار نیم درم یا با نازده مقال آب بخورند
پس مباشرت نمایند زن به سر حامله گردد و باذن الله تعالی

* قرأ طین * بفتح قاف و راء و الف و ضم طاء مهمله و نون لغت یونانی است * ما هیئت آن ماء العسل ساذج است و صاحب
اسرار را لطیف گفته عسل قلیل است که با آب بسیار ریخته باشند

* قرأ طاط * بفتح قاف و راء و الف و طاء مهمله و الف و طاء لغت ترکی است بزبان فرنگی قر قاطارده اسپند نامند * ما هیئت
آن ثمر درختی است بقدر لغلی و در رتبی شبیه بزرشک در افعال قریب بد آن و شاید نوعی از آن باشد و اشتباه نموده کسیکه
آنرا از زال داندسته زیرا که زغال اسم فارسی قرانبا است بنون قبل از یاء مثناة تحتانیة و زغال در حرف الزای المعجمة مد کور شد
* قرأ الحین * بضم قاف و فتح راء مشدده و ها و الف و لام و فتح عین مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و نون لغت عربی است
و آنرا جر جر الماء و کرفس الماء نیز نامند جهت مشابهت این با آن هر دو در طعم و زائحه و بالجملة احمی مشترک میان هر دو
است و یونانی دیقورس و سلیمون و افسر سالوس بمعنی کرفس الماء و یسریانی کرفشاد و برومی میون و یسری کنگر آبی نامند
* ما هیئت آن نباتی است که در آبهای ایستاده و احیاناً در جارات نیز میروید و قبه آن بیرون از آب و از میان گل آن
برآمده و رنگ گل آن زرد و ساق و برگ آن شبیه بکرفس و از برگ کرفس اندک ضعیفتر و گفته اند برگ آن مشرف مائل
بتدویر است مانند کرفس و در ساق آن رطوبتی چسبند که بدست و جمعی اجزای آن از گل و غیره با عطریات و تنل طعم
و برگ آنرا امل شام بسیار میخورند * طبیعت آن کرم و خشک در آخر دروم * افعال و خواص آن مسخن و محلل
و حابس نزف الدن هر عضویکه باشد و مدبول و حیض و مقنت سنگ کرده و اعضاء الغذاء و النفیض آشامیدن نازده و یا مطبوخ
آن جهت تحلیل ریاخ غلیظه در ده و معده و امعاء و فتیح سد و تخمین معده و انهضام طعام و ادرا بول و حیض و تقویت
حصاة کرده و مرغ نمودن رنگ رخسار و از آله درد پهلوی و رقان و طحال و مغص و قرحة و امعاء و تطول طبع آن و یا اغتسال
بدان جهت تسکین قشعیر و ناقض حمیات یعنی لرزتها نافع مضر سقل و صلح آن عناب *

* قرد * بکسر قاف و سکون و او و ال مهمله لغت عربی است و جمع آن اقرا و قرد و قرده بکسر قاف و فتح راء و ال مهملین
و ما و قرده بفتح قاف و کسر راء آمد و ماده آنرا قرد و بکسر قاف و سکون راء مهمله و فتح دال و ها و یسری کبی و یوزینه و میمون
و بترکی بنپی و بهندی آنچه روی آن سرخ است بنکروا آنچه روی آن سیاه و بدن آن خاکستر بنک لکور و فو و مان نیز و
این هر دو درم دارند و آنچه روی آن سیاه و الی جملة شبیه بروی انسان و دست و پا و انگشتان آن در آنرا است بهر دو پا نیز

راه میرود مردم آن اردو بن آن نیز عیاده و پشم آن بلند است آنرا بفارمی نمناس و پندلی بنما نس یعنی انسان جنگی
گویند و این صنف مانوس تر میباشد از دو صنف اول و مثل آن هر دو بسیار مودعی نیست و در زیر پا دات مالک فرنگ و چین
و غیره اصفان دیگر نیز میشود بعضی در صورت بسیار شبیه با نمان و بعضی نه و بعضی بیدم و بعضی بادم کرده و بعضی بادم بسیار
بلندی و بعضی دم آن کوه را بلقی و بر پشم و بر مردم آن کوه بزرگی و بعضی بی کوه و با لجمه الکیم کوشش آن غذا ما میه حرام
و نزد اهل سنت هوای مالک روح نیز و بعضی مکرده است و اندک مالک روح حلال * ماهیت آن حیوانی است مشهور و خود از
میسو خات نیست بلکه بصورت آن بعضی از امم مالفه عاصیه مسیح شد و بعد از سه روز مرده اند و آن حیوان اشیه با انسان
است در مزاج و خلق را اکثر حالات قابل تعلیم است و حکایت انسان میکند و دست چیز را بر میآورد و طرب مینماید و خند
و بازی میکند و حیوانات و بارها میرود و یکی و سریع الذهم است و اطباء اکثر وائی مجهول الصافیت را که میخورند و نیر به
نمایند که سمی است یا غیر سمی و الا با و بیشتر اند بهمان سبب مناسبت بمزاج انسان * نقل است که دو میمون مدیده برای
متوکل خلیفه از نو بد آورده بودند یکی خیاط بود و دیگری زرگرو نیز شنید * شد که میمون شطرنج بازی یاد گرفته بود و نیز نقل
است که میمون ماده نزد میمون بازی بود و آن جتی و آنچه کسی دزدی کرده و یاد دل قص کرد * بد آن اعلام میکرد و بدین قسم
که بر پارهای کاغذ مطالب و یا نامه های که آنیکه متهم بودند بدین زدی نوشته پیش آن می انداختند آن یکیک را دید * بو کرده
نام دزد و یا نام کسیکه چیزی را پنهان کرده * بود جل اگر دزد بدست میمون باز میداد ششصد گفت شاید این نصنعی از میمون
بازی باشد خود چیزی را پنهان کرده * میمون را طلبید و نامه های بعضی مردم را نوشته نزد او انداخت و
همه نامه ها را دید * کنار کرد و نگاه بصورت صاحب مجلس کرد و برخاست و بر او سلام کرد یعنی خود پنهان کرده و روزی
ظریفی در دل قص کرد که با و مقاربت نماید و بر پارچه های کاغذ مطالب چند نوشته و این مطالب را نیز چون آن میمون آنرا
دید بغضب تر آمد و خواست که او را بکزد میمون باز مانع میآید و فائد * نمیکرد. آخر حقا ر مجلس گفتند با حق چیست میمون.
باز از میمون پرسید او با های خود را از هم جدا کرد و با نکشت میان مرد و پانی خود را اندوخت که میخواهد چنین کاره بکند و باز
بر و حمله میکرد با چار آن شخص را از مجلس برخیز اینک و بعد از چندی آن میمون را دزدان کشتل که اکثر آنها را
بگیر میداد و از شخصی ثقه شنید * شد که در کتاب مصور حیوانات فریادی * شد * که در ساحل دریای که زمین آن ریک بوم
بود شیری قصد گرفتن میمونی نمود * بود میمونهای بسیار جمع شد * سرعت و جلد جلد همه بصورت آن ریک میرفتند تا
آنکه شیر عاجز شد * که پشت و حکایات بعیا را از آن منقول است که تفصیل آن طوطی دارد و نور آن اگر دست یابد باز آن انسان
مقاربت مینماید و چون مقاربت نمود موز بسیار در فرج او بهم میزد و او را هلاک میکرد اند * طبعیت آن کرم
و شک * افعال و خواص آن غلای خون آن جهت منع روئیدن موی مجرب و خوردن آن کرم کرم باعث کنگی زبان
در ساعت و چون از پوست آن غریالی مازند و هر غله را که در آن پیزند و زراعت کنند از فالت ملح محفوظ مینماید و گفته اند
که میمون چون طعام معموم را ببیند فریاد می نماید و میترسد و صاحب تسفه نوشته که هم میمون که از انسان مشتوق
در کتب قدما مرقوم است از آن نیز حاصل میکرد و از آنرا مکتومه است *

آن شبیه بکرویا است در برک و کل و نمکر آنکه ثمر آن از ان طولانی تر و بزرگ و بیخ این از ان بزرگتر و شاخ آن بلندتر و خشن تر و گفته اند نبات آن شبیه بنبات با بونه است و شاخهای آن متفرق و کج و کم برک و از با بونه بزرگتر و بیخ آن قوی تر و کل آن سفید مائل بکبودی و ریزه و تخم آن دراز یا یک شبیه بکرویا و از ان درازتر و باندی و تلخی و نوع بری بکرویا است و مستعمل تخم آنست و بهترین آن ارمنی تازه تند طعم و رائحه بزرگ دانه است که زرد کوبیده نشود منبت آن میاوی سیل و آبها و کوهسارها و سنگلاخهای بلاد عرب و ارمنیه و هند * طبیعت آن در موسم کرم و خشک * افعال و خواص آن مسخن و سرخ کننده بشیره و کفازند * اخلاط لوجه مقوی اعضا باطنیه اعضاء را من و العصب آشامیدن آن با آب جهت فالج زرع و استرخا و عرق النساء و رجوع و رک بلغمی و کوفتگی عضل اعضاء الصل رجعت ثقیله سینه و تصفیه صورت و مرنه کهنه و ربو اعضاء الغل و انقباض جهت تحلیل ریاخ غلیظه و فواق و دل * جگر و سبزه و زولنج و مغض و قتل اقسام کرم معده و امعاء و حب القرع و جهت درد کمر و در عسر البول و رسوم با رده حیوانیه مانند عقرب و غیره با شراب و با پوست بیخ غار جهت تقویت خصا و با سرکه جهت عسر البول و طوبی و حمل و نفور آن قاتل جنین و ملای آن با سرکه زافع جرب و حكه و معده و قوی و کلف و برش مفرس بر مصلح آن انقباض و انقباض و مقد ار شرب آن نا یکم شغال بدل آن انخر با حرم و مشک را مشبع و حرف نیز گفته اند * قرصه * به فتح قاف و راوسگون صاد ممله و فتح عین ممله و نون و هاء ثانی است و حافظ النمل نیز نامند و اهل شام شوکه ابراهیم و شجره ابراهیم نیز و بفرنگی اربین جیم گویند * ماهیت آن نباتی است خار دار برک مفرش بر زمین و از میان برکها ساقی روئیده گردان ریقل و یکشور و زیاده بران و برک بعضی مائل بسفیدی و بعضی بسیار سفید و خار بعضی سبز و بعضی سفید و بعضی ازرق و بیخ مجموع خشبو و بعضی مائل بشیرینی با اندک حرافت و تلخی کمی و بعضی شیرین و بعضی اندک صلب و بعضی بازک منبت آن جبال قدس و انزلیه و بلاد عرب و فارس و ابوالعباس حافظ اندلسی نوشته که در جبال قدس امنه الله تعالی نوعی برک آن شبیه ببرک خاما لادن ابیض که اشخیص نامند و خشن و ازرق با ساقهای بهمان انبوه و گردان و اطراف آنها خار مائل آن سفید و بیخ آن ضخیم و نسیم و طعم آن شیرین با اندک تند می شود و اما آنچه در انزلیه و بلاد غرب میشود انواع است نوعی برک آن شبیه بد آنچه که ذکر یافت و غیر خشن و خار آن انبوه و املس و بسیار سبز و ساق آن بقدر یکندار و در نصف اعلاهی آن شعبهای بسیار روئیده شبیه بقصر صحنه ازرق و از لاسبز رنگ پس سفید میگردد و بیخ آن طولانی و راست برنگ بیخ سوسن بری و این قسم قویتر از قسم اول و در کیفیت و رائحه شبیه انبشک و این را برد بخانها برای کوفتنیدن مکس میا و ریزند و نوعی برک آن مائل باستانه و بریده و بیخ آن طویل متوسطه و غلظت و رقت و سفید و ساق و کل آن نیز سفید و نوعی برک آل ملحق بر زمین و مستند بر شکل دینا و ساق آن یکدل دو بقدر یکدل و ع و زیاد و نیز و گردان و خار نازک و خار آن مائل بزرقت و بیخ آن بشکل ثابا و نیا ظا هر آن سیاه و باطن آن سفید و بیخ آنرا مغشوش به بهمن مینماید و بدل یکد کرمی فرشتند لیکن برگ بهمن از ان بسیار بهمن تر است و آنرا نفاخ الجبال نامند و نیز ابوالعباس گفته که دیدم من در جبل قریلو طعلیه السلام و نوع قرصه سفیدی که ساق آن خشن و اوراق آن بسیار و خار آن تیز و حبه آن بزرگتر و ضخیم تر از نوعی که نزد ما است حتی آنکه گویا حریف متوسط طولانی است شبیه بقسم جبلی متدلب لورق مفرد الساق قوی الحرارة و در قدس و نواح آن این را جهت جمع پهلوی مجرب میل اندل و نوعی نیز که در ساحل دریا میشود و برک آن عریض تر و سفید تر و بیخ آن هست نازک و شیرین تر از ان نوع و قلیل الشحون اقرب بملاست و ریشههای آن شیرین با اندک حرافت و این نوع

بجهت تهیه باد و نافذ قوی است خصوص من مریای آن با عسل و نیز نوشته که دیدم در حوالی بیت المقدس در زمین سنگ لاغ
 نوعی از قرصه سفید که بیو آن بزرگ و بزرگ آن کوچکتر از برگ خاملا و نابیض و کوفه تر و نازکتر از ان و شاخهای
 بسیار از یک بیو روئیده و بر محل برگ آن میاهای باریک مانند میل مغزل و گردان روحالی کرده آن بوکها و برضا عیف
 و بر اطراف آن کلی مانند کل قرصه از رقی و سر آن کوچک تر از ان و طعم بیخ آن شیرین مانند ک تلخ و اصل قدس این را
 قرصه نامند و دستور وید و در ثلثه گفته که آنرا برنجی نامند و بعضی قارین و بعضی ارنجین و آن صنفی از خار است
 برگ آن در هنگام ظهور و شور و مزه و عریض و اطراف آن خشن و خشو و چون بزرگ شود شاخهای آن بسیار میگرد و بر اطراف
 آنها سرهای سفید و سرمی رنگ نیز احیاناً و در شبیه بستاره و روحالی آنها خارهای تیز صلب و عروق آن طولانی و عریض
 بسطبری آنها می ظاهر آن سیاه و باطن آن سفید و خوشبو و میوه آن صغیر و مواضع خشنه و بغلادی نیز انواع آنرا مانند
 آنچه ابو العباس گفته و نوشته که از انواع آن نوعی است که بساق دارد و بقل ریکشور و نیم و شاخهای آن مانند بسطبری
 و بران مریای مستند بر برگهای آن شش خار باریک بلند مانند میل و بیخ آن بسطبری سیاه و طولانی و این نوع کثیر
 الوجود در بغداد و نواح آنست و نزد اطلاق مراد این نوع است و نبات آنرا مادام که تر و تازه و نازک است پخته
 می خوردند و بعضی با آب و نمک پرورده می نمایند و بهترین بقول دیگر است و ردی القلط نیست و مریای بیخ آن با عسل بهتر است
 و انطکی نیز میبلان آنرا نوشته و صاحب اختیارات بدعی گفته که در این لس آنرا شوکه ابراهیم خوانند و آن انواع
 بسیار بود در سنکستان و از زمین های خشن و ریک بو مها میروید و آن نوعی از خار است که چون اول روید برگ آن بر روی
 زمین بود و سبز و خشن و چون بزرگ کرد و خار شود و سفید و بقل ریک و جب و زیاده نبود و نبات آن انبه و کل آن
 سفید و سر کل آن مانند بسوخی و برگه برگ آن شش خار بود مانند همان و صلب و بیخ آن بسطبری انگشتی بد رازی سه کز
 بلکه بیشتر از ان و بزبان آن قوم که مکس عمل میدارند آنرا خار خشک گویند و بشیر از میوه و در صغیرهای شیر از بسیار
 بود و مکس عمل از کل آن خوردن دارد و صاحب تصفه نیز نوشته که خار داری است و اقسام میباش و برگ اقسام آن
 مفروش بر روی زمین و از میان برگهای میروید و یک قسم را ساق کرده اند و بخارها در حوالی کربهای و گلش سفید
 و بعضش بسطبری و طعمش با شیرینی و اندک تلخی مانند طعم زردک و بفارسی میوه زانمانند و در افعال مانند مکس است و
 قسم دوم را برکش بی خشونت و خار دارد و نرم و بهیاری و ساقش بقل رذری و از نصف اعلای آن شاخها میروید و آن قویتر
 از اول است و قسم سوم را برگ مائل یا سکه ابره و بعضش دراز و در بسطبری متوسط و سفید و قسم چهارم را برگ عریض
 و مستند بر ساق آن بی شعبه و بقل رذری و معمولاً خارهای مائل یکبودی و ظاهر بعضش سیاه و باطن سفید و شبیه به هم
 و قسم پنجم که از اقسام قرصه بیضا است برگش بسیار خارهای آن تند و صاق آن خشن و قبه آن شبیه بکنکر و قسم ششم که قرصه
 جبلی نامند برگش مستند و قوی الحرا و در بیت المقدس جهت در کسر مواد باره مجرب میدانند و تند و قسم هفتم از
 انواع بیضار برگ عریض و بسیار سفید و بیخ آن سمی و مانند شیرینی و در تقویت باه عظیم الاثر و قسم هشتم را ساق بسطبری
 انگشت سیاه بد طعم شبیه به زردک و از مطلق قرصه مراد همین قسم است و آنرا قرصه مسدس و در زمان ران و رولنگ
 و در تنگابن شکاک گویند و گو با تخفیف شش شاخ باشد و مستعد بیخ آنست و بهترین مستلی آن طبعیت مطلق آن
 در آخر اول کرم و خشک و افعال و خواص آن محل صلابات و ماضی و مریع الانحدار و مولد خلط صالح و منعظ و مبهی

و بانوت قرآنیست آشامیدن ثلث رطلی از طبع بیم آن با مثل آن سد اب جهت اوجاع شراعیف و بیهانی جهت درد پهلوی
و سینه مجرب است اعطاء انگار و انصاف نیز آشامیدن آب طبیعی آن با شکر جهت تسکین اورام و بتور و تحلیل جراحت
و دیلات باطنیه و مدامت آن مخرج اخلاط مستقره و فاسد از بدن و تحلیل ریاح و نفخ و ادراک ریه و حیض و سیم
و عرق و تغذیه حصاره و رفع مغص و با شراب جهت درد جگر و متلاشی و یک درم آن با یک درم تخم خیز جهت ادراک حیض
و بغایت محرک با دمرهای بیخ تازه نرم آن خوشبو کنند جشار و محرک با دمر منعقد و حصاره آن مد رجیض و دافع مغص
السموم با شراب جهت نهش موام خصوص عقرب و سموم قتاله و خوردن بقول مطبوخ آن مادام که تر و تازه نرم است بهترین
بقول است و مولد خطر دی نیست و محال بلغم رقیق در معده و امعا است و کاه آنرا با آب و نمک پرورده مینماید و در ستور
خوردن بیم آن الاورام ضاد آن محلل اورام و با آرد جو و آب برگ کاسنی تازه محلل اورام و بر ترقیر و طبعه در ساق پاکه
آب از آن جاری باشد و ادواء الیل در آب یک و بتعاقب آن بردن خانه کزیزا نندد باب از انشاء و بر اورام خارجیه محلل است
قرطاس * بکسر تاء و بضم آن نیز و بفتح با در آمد و سکون را و فتح طاء و مثاله و الف و حین مهمله لغت عربی است
و قرطاس طعروم کاغذ نیز و بخارسی نیز بکاغذ مشهور است بسویانی که میسازند و متروک آنرا بر روی خرتن کا مینویسند و ببولانی
سجایم و زنا نند جمع آن قرطاس و قرطاس آمد * ماهیت آن معروف است و در اکثر بلاد میسازند و هر جا از چیزی
و بران کتب و مکاتیب و فائز و غیره میکارند و بهترین آن خان با لغی است خواه قسم مشهور با بر شیمی و با قسم بنه پس
د و لند آبادی پس کشمیری خصوص قسم اعلای آن پس سمرقندی پس اکبیری پس پند را فی بنکالی نیز قسم اعلای آن
پس رنگ پوری نیز قسم اعلای آن پس مصری نیز قسم اعلای آن و از مطلق آن مراد کاغذ مصری است که از ساق بر دی که
بزبان اهل مصر غایر نامند میسازند و بهترین آن آنست که سبیل باشد و ناطکی گفته بهترین آن مصری است که از بر دی
و اصول بشین میسازند تقلبی گفته بهترین آن محروق مصری است صاحب تحفه نوشته بهترین آن مصری معمول از ساق
بر دی و لعاب بشین است و بر دی را بغارسی پیر ز نامند و در حرف الباء مع الزا ذکر یافت * طبیعت آن سرد و
اژول و خشک و در دم و ناطکی گرم و خشک و در دم گفته * افعال و خواص آن اعطاء الراس نفوخ آن خصوص متروک
آن حابس رعا ف و بتور آن جهت زکام و سنون آن حابس سیلان خون از لثه و مستحکم کنند آن و طلای آن جهت سفعه
و سرطان و اکتحال آن جهت یبوس و دمه و ترخه چشم اعضاء الصدر و انگار آشامیدن متروک آن با مرق سرطان نهری
پخته جهت تروک و رجس الدم از سینه و معده با دویه مناسبه قابضه و قروح و امعا و بدستور احتقان بدن و آشامیدن نفوخ آن
در سرکه و آب جهت قطع نفخ الدم نافع مقدار شربت آن یکمقال الجروح و الفروح در زور آن میخیزد قروح و رطبه و سینه
و غیره و سینه و زخم که در یا از موزه بهم رسد و ملجم آنها و بچپیدن آن بر عضو مجروح با خون آن آلوده ملجم آن و چون
با آب ترکند و در حال رطوبت آن کتانی را با آن بچسبند و بگل آوند تا خشک شود پس در سوراخ نواصر داخل نمایند آنرا
بسیب منتفع شدن کشاده سازد بدن آن در اکثر امور بر دی سوخته است

قرطاس * بضم قاف و سکون ر و طاء مهمله مثاله لغت عربی است بخارسی شیک و روشن در با صغهای شود و زور
آن را رسین نامند * ماهیت آن نباتی است شبیه بر طبعه از آن شیرین تر و درک آن نیز رکت پنداری گفته اسم مصری نباتی
است که در مصر میروند شبیه بر طبعه و نوعی از آنست درخت آن عظیم و برگ آن بزرگ و برگ بزرگ بلوط و در مصر زراعت

تیمر و جد اکنند؛ ما نیست آن از جنیت و درهن بستانی آن میل بطن است؛ قَرم بری را میونانی اثر بطرس نامند و نبات
آن بلند تر و برک آن طولانی تر از بستانی و درین شاخها رسته و یاقی شاخها خالی و بیبرک و سفید و نیز درین شاخهای آن پنج
مدد خار و گل آن زرد و قشمر آن شبیه بچشم بستانی؛ طبیعت آن دردم کرم و درموم خشک؛ افعال و خواص آن
آشامیدن برک و شر آن بقدریک متقال با نیم متقال نفل با شراب جهت لسع عقرب مفید و گفته اند چون ملسوع برک
و یا تمر آن را در دمان نکند ادم که درد هان او سست احساس نالمم نکند و چون بیند از د باز عود کند؛

قرطمان؛ بضم قاف و سکون را وضع ماء مصله مثاله و فتح میم و الف و نون معرب و طمان فارسی است و گفته اند که
چلبان است؛ ماهیت آن ابو حنیفه دینوری اسم درختی دانسته شبیه بد رخت چنار و در ساحل عمان یافت میشود
و برک و شاخ آن خوشبوی است؛ افعال و خواص آن آشامیدن خشک آن بقل در وقتال جهت رفع اسهال مفید دانسته
اند و موهملین در حرف الهاء انشاء الله تعالی مذکور خوا مد شد؛

قرظ؛ بفتح قاف و سکون و اوزاء معجمه مثاله بعضی گفته معرب کورت فارسی است و بفارسی بزغند و بسویانی خجیر
و میثا و یونانی عوصودون و یمنی کیکر و مصری سنبطای و مصله و بظاء معجمه نیز و صنبطاض و ماء مصلتین و در میان مردم
نون نیز نامند؛ ماهیت آن گفته اند ثمر نوعی از ام غیلان است که افاقه اعصاره آن و صمغ عربی صمغ آنست و درخت
آن خاردار و ربعی برک سالم و ربعی شرسط و دانسته اند و ساق درخت آن قوی و چوب آن صلب و چون گفته کرد در سیاه
رنگ برک سیسم و آن بوس میگردد باندک سفیدی و اهل هند و بنگاله پای کز و دبا و رته و کادی و چیکر و از آن میسازند برای
صلابت آن و شاخها و چوبهای آن غیر مستوی و قشمر آن بقدر اندک ثمر مندی و از آن کوچکتر و در خامی سبز و بعد از رسیدن
سرخ میگردد و در غلافی مانند ثمر مندی و از آن نازکتر و مانند لوبیا و گل آن سفید و ربعی زرد و در هند زرد میباشد و خوشبوی
از برک و ثمر آن دباغت ادریم و بوسست حیوانات میمانند و آنرا جلود الفر نامینا مندل و بهترین عصا را آن یعنی افاقه آنست
که از شرخام آن اخذ نموده در سایه خشک کرده باشند و بیان آن مفصل در افاقه در حرف الالف مع القاف مذکور شد؛ طبیعت
جميع اجزای شجر آن سرد و خشک و با قوت فایده؛ افعال و خواص آن مسواک بچوب بیخ آن و سنون سائید
آن جای دندان و مستحکم کنند؛ آن و نیکو کنند و رنگ رخسار و آشامیدن آب طبیعت برک و خار آن جابس اسهال و بخور آن
مستحکم کنند؛ اعصاب مسترخیه و رافع درد آن و ضیاد برک تازه آن جهت التیام جروح عظیمه و ماهه نافع؛

قرع؛ بفتح قاف و سکون را و عین مهمله و بفتح رانیز آمله لغت عربی است و نیز بعربی دباء و بفارسی کدو و یمنی تیز
مشهوریدان است و برکی قباق و بسویانی قراء و برومی فلورنیا و میونانی قروانا منلدود و سقورید رس ثلوثیا نامید
؛ ماهیت آن ثمر نباتی است که آنرا یطین نامند و بیار و در و بر میا و رخود و بر زمین و دیوار نیز زمین میشود و برک و شاخ
آن بزرگتر و تو تر از خار و خش و مزغب تر از ن و بیخ آن باریک و بلند و اندک شیرین و مسکر و مطلقا آن در نوع است شیرین
و تلخ و ثمر تلخ آن کوچکتر و بفارسی کل و تلخ و یمنی تونبر و نامند و گفته اند در نوع است سبز و رومی و شیرین آن اصناف است
صنغی مدور و صنفی طولانی تا بلند و ذرع زیاد هم شنیده شد و قطر آن از یک شبر هم کمتر تا یک کبیر و این مخصوص ببلاد هند و بنگاله
است و یمنی کوچک بقل نازکی و امروزی بسیار بزرگ و شکل آن و این مخصوص ببلاد که در هند وستان است و بسیار نازک
و بلند میباشد و یمنی د مینس نامند و از همه اصناف بزرگتر و لطیفتر و نازکتر و صنفی بسیار بزرگ صراخی شکل و در پوست

آن که مغز آنرا بر آورده بخاک کرده باشد تا مقلد اریکسل رطل کند مریا برنج میکتند و این مخصوص ببتکاله است و جای دیگر این بزرگی نمی شود و در هند و سنان می برون تا صد رویه فروخته میشود و ازین طنبر و میسازند مرقه رکه بزرگ باشد قیمت آن زیاده که ادا از آن بلند تر میشود و صنعتی مولانی مستدیر و لجم آن با زهر و موت و این مخصوص ببلاد هند و بنگاله است و هندو دین را بسیار محشورند و مسلمین کمتر و بهندی بیته و به بنگالی کوند و نامند شیرینی و مربای این خوب میشود و لجم اینها همه سفید است و تخم همه مولانی بپهن و نیم صنفی میشود مد و رو بعضی اندک مولانی و خیاره دار و پوست آن در خامی مز و بعد از رسیدن سفید مانند باندک سرخی و لجم و مغز آن سرخ رنگ و طعم آن باندک شیرینی و این را مز و به و یا رسی کل و مکه و بهندی کل یمه نامند و بهترین همه آن سفید نازک تازه شیرین آنست که ریشه دار نباشد و متوسط در بزرگی و کوچکی باشد * طبیعت آن مطلقا سرد و تر و در دم * افعالی و خواص آن مبرد و مرطب و مفتح سد و مد رطوب و ملین بطن و زایل کنندگی یرقان و خلفه مزمنه و حمیات حاده و خورجین بخته آن قلیل الفلأ و سریع الانداز و مناسبت محرر و المزاجیان و صفراوی و مولد خلط صالح تنه اگر در معدة خامد نکرد در قلیل الانهغام زیرا که بتهائی سریع الفساد و استحاله بخلط غالب موجود در بدن است و مولد خلط صمعی بسبب لطافتی که دارد و چون باغرا که مناسبت مظاهر ترکیب نمایند کیفیت آنرا امیدل کرد اند مانند آنکه اگر با سفر جل و یا آب غوره و یا آب انار و یا مرکه در روغن بادام و یا زیت الانعاق طبع نمایند مولد خلط صالح و جهت صفراوی مزاجیان و محرورین و حمیات حاده نافع و بدستور چون با سرکه طبع نمایند ولیکن ضرر آن برای صاحبان قولنج و معتادین بدان زیاده زیرا که قریب مولد قولنج است و یا شق حریرف مانند خردل مولد خلط حاد و یا شق مالح مرل خلط شور و یا غلبه باض و همچنین با هر چیز مستحیل بخلط مناسب آن اعفاء الاراس قطور و نشوق یار بشتن آب افشرد و خام آن را شیر درختان در بینی و گوش و بدستور کناشتن جراند آن بر سر جهت صداع خار و هر سام و دندان و جنون و اورام حاره و بخشوی وضاد سائید آن بر پیش سر افعال و غیر افعال جهت ورم حار آن و صداع خار و زرع خشکی دماغ و بی خوابی و بر چشم جهت ورم حار آن و شستن مریات آن و آشامیدن و قطور آن در بینی باعث تسکین صداع خار و ترمیم مبرسمین و غرغره و مضغه آن جهت وجع حلق و درد دندان خار و قطور آن در گوش جهت تسکین درد آن خصوص بار و غن کل و سعه و آب مطبوخ پوست خشک آن بتهائی و یا بار و غن کل جهت درد دندان و قطور آب کدوی بسیار کوچک تازه منعقد که منور ل آن نیفتاده باشد که در خمیر کرفته وزیر آتش منشی نمایند در چشم برای رفع زردی حاصل از یرقان مؤثر و بدستور آب کل آن جهت رحل خار نیز نافع و آشامیدن آب مطبوخ آن با سرکه و شکر جهت تسکین حرارت دماغ و درد سر خار و هر سام و جنون و زخمیکه از شش ران معده باشد اعتناء الصند و اشامیدن اسفیل باج مطبوخ آن با کشک الشعیر و یا باماش مقشر و یا مطبوخ آن در روغن بادام جهت درد سینه و سرفه خار و بدستور آشامیدن سویی آن بختصیص که منسول باشد اعتناء الصند و التفیض مطبوخ آن مسکن عطش و گرمی کبد خار و کرب صفراوی و دافع فضول حاره بسبب ازلاتی که دارد ولیکن موجب مستی و اسهال معده و معات و سویی آن خاص بطن و مسکن عطش و حیات صفرا و خون و کرب و آشامیدن آب مطبوخ آن بقل و ثلث رطل یا د رطل و با غسل و اندک نظرون ملین بطن و مسهل باعث ایل با مغز قلوب خیار و شیر و ترنجبین و بنفشه مریا و یا شراب آن مسهل صفرا و جهت تبهای صفراوی و دمای و یا تهرهائی و شکر مسهل صفراوی سوخته و متقی اعاء کرده جهت حرارت دماغ و زخم و حمیات حاره و آب مطبوخ در دست در خمیر و کل گرفته آن بدستور ماء القرع بقل و نیم رطل

یاد درم شکر و با شریتهای مناسبه لطیفه جهت تسکین حرارت مصله و کبک و قلب و حمیات حاد و دتیه و غیره و اکثر امراض
 حار و حاد و شحم الرئیس نوشته در ذرات الجنب هر چند ماء القرع نافع است از جهتی که مضر است از جهت آنکه مدر
 است و مطبوع آن با سرکه نیز جهت حمیات حاد و صفراوی و کمر حلت صفرا و خون و اکثر امراض حار و حاد و نیز
 باعث سرعت خروج آنست از مصله و با کوبش باعث سرعت و نیکوئی هضم آن و با مزورات ماشیه و حصیه بارون بادام
 جهت سرخه و ترطیب دماغ و بدن و تسکین حرارت جگر و تبهای حار و آغامیدن مرق مطبوع کد و با خروس بجهت ریا
 با مغز تخم آن جهت رفع غشی و تبهای حار و غشیه و رفع هیمت اخلاط سمیه ببعیل و رضاد آن بر مصله و کبک و کد و احتیاج
 مسکن حرارت و لطیف آنها و آشامیدن پوست خشک آن جهت بواسیر و نزف الدم احشای و الجمله اقسام قرع جهت مبرور
 المزاجان صفراوی و بد موی و جوانان و بلدان حار و نافع و مضر مختلف آنها و مولد قولنج و نفخ و رثل در معده و مسقط
 اشتها و مولد بلغم و مواد بلغمی و سردی احتیاجی از بلغم و مطبوع تراشه آن با ماست که کد و ماست و بھندی را یتنه نامند
 چون با خردل و غیر و نلقل و نمک و نعنای استعمال نمایند مبرور المزاجان را موافق و مبرور المزاجان را احتیاج بد آنها
 بدن و نمک و نعنای جهت مصلح آن قوی نمودن و آشامیدن با ماء العسل و عود هندی و قرنفل و زیره و سعد و نعنای
 و جوارشات حار و عطره و بختن آن با روغن و داخل کردن نلقل و خردل و آبکامه و اشغای حار و دیگر و نمک در مبرورین
 و در مبرورین صفراوی مزاجان آب غوره و نابا و سرکه و امثال اینها و مریای آن که مسبر نامند با شکر و یا با عسل معتدل
 ترین مریای و لذیذ و مقوی دماغ و مولد خون صالح و دافع مواد موداویه و امراض حادث از آن و مریع الهضم اگر در مصله
 بلغم بسیار نباشد و الا مستحب نیست و در مصلی آن برای مبرور المزاجان بهترین از شکری و مصلل آن ملطف
 و ماضی و مسکن حلت صفرا و خون خصوص چاشنید از آن موافق مبرور المزاجان و مضر مبرورین القروح و الجروح
 در روست خشک سوخته آن جهت قطع نزف الدم جراحات و رفع اكله زخمها و زخم ذکر و اعضای یا بعض المزاج و باروغن
 کا و تاز و جهت سوختگی آتش و با سرکه جهت بقی و بدستور مغز آن با آرد جوهر شسته جهت سوختگی آتش و بادام الاخرین
 نیز الا ورام ضداد کد و می سائید و جهت حمور و اورام حار و رورغن آن که آب تازه و الحیم و مغز جوف آنرا گرفته با رب
 وزن آن روغن کچیل و یا روغن بنفشه و بادام و قد و مضاعف و یا غر آن طبع و منف تا آب برود و روغن بماند مانند
 روغن بنفشه و نملوفراست * طبیعت آن سرد و تر * افعال و خواص آن مرطوب بدن و دماغ و رفع پیوست آن
 و منوم و جهت مالش و بویا و مبرم مفرط و تشنج یا بس و در دکوش حار و سرخه حار و در ق و قلبین حلا با شرب و بلع و با و تقویر او
 تسرخ نافع چون پوست آنرا حد کرده خصوص که تخم آن خوب مسکنک نشده و خام باشد و مجموع آنرا از لحم و شحم
 و تخم با پیله کرده و بیکوبند و جوشانند تا خوب مهر شود و بکند و بکند تا سرد شود و چربی بالای آنرا بگیرند در جمیع افعال
 از ترطیب و تبرید و غیره اقوی از دمن آنست که با روغن کچیل سازند و چون هر کس را برید و در جوف آن خبت
 الحبل بدن برآید و سر آنرا بهمان قطع بند کرده بکند و بکند و بعد از چهل روز آب آنرا گرفته با حنا خمیر نمایند و بر موصاف
 کنند خضاب نیکو است * و مغز تخم کد * طبیعت آن سرد و سرد و در اول تر و با قوت و سکنه اخلاط متحرکه
 * افعال و خواص آن معمن بدن و جهت رفع خشونت هیمه و نفث الدم رتبه و غرقه حار و تشنجی و تبهای حار و قرحه
 ابعار و مبادی حاد از اخلاط حاد و لاغری کرده و حرقت المبول و احوال اینها نافع و روغن تخم آن جهت رفع پیوست

د ساع و بنخرا بی رسول و تنهای حار و مغض صفراوی بیدیل شربا و قطور را و معظا و تمر و شاربلا و رضا و روغن مغز تقسم
کک وی شیرین باد مالاخوین نرم سوده و یا با بجرم مغز آن جهت قروح حر و بدن اطفال و کوشه دمان و بنا کوش و
فند اکبر و غیر ما مجرب مقل او غربت از تقیم آن تا مفت متقال بدل آن مغز تقسم فند وانه و خیارین و حلوار دهن انقزع
و مرین و مختل آن در قرا با دین کبیر ذکر یافت *

* قرح الازر * یعنی کک وی تلخ که بهندی تونری نامند * ما هیت * آن در نبات شبیه بیبا و کک وی شیرین و ثمر آن از ان
کوچکتر * طبیعت آن بسیار گرم و خشک و سسی * افعال و خواص آن مقل از قلیلی از ان مقی قوی و قوی فرمودن
با آن جهت ضیق النفس بارد و طب قدیم و سرفه و طب کهنه نافع و قطور آب گل آن و نشور آن جهت رفع یرقان و امراض
رطوبی و دماغی نافع و بوی آن که بهندی بگمه نامند گرم و خشک و مختل او رام و ارجاع بارد و طلاء و رضا و امراض
یامرکبا با دویه مناسبه و گوشت که چون کک وی تلخ خشک را بشکافند و در جوف سر آن پرد که مانند پرد عینکوت میباشد
بر آورده نرم سوده اند که از ان را معوط نمایند جهت رفع یرقان امراض که چشمها و رخساره همه زنده شده باشد و اکثر امراض

د مایه و رطوبی نافع با خراج و طریبات و بلاغم زرد رنگ از بینی و چشم *

* قرقه الدارچینی * بدانکه قرقه بکسر تاف و سکون را و دفع فادما لغت عربی است بمعنی پوست درخت مطلقا و مراد از طلبا
پوست درخت خاص است و بیونانی فیضیطراس و یسریانی ضر وافر و درومی فیضیطوسین و بهندی تپ نامند * ما هیت * آن
انچه بتسقیق پیوسته پوست درخت نوعی از دارچینی است که در جزیره سیلان بهم میرسد و ضخیم تر از دارچینی
و پوست آن خشن تر و اصناف میباشد بعضی برنگ دارچینی و بعضی تیره تر و بعضی مایل بزرده و سفیدی با خطوط
و بعضی رائحه آن شبیه برائحه قرقنفل با اندک حدت و این رائحه القرقنفل و بعضی برائحه دارچینی و این رائحه
اند از چینی نامند و بعضی کریمه البرائحه بهترین همه قرقه القرقنفل در چینی رنگ تیره آنست که با حلت و خوشبو باشد
و بسیار کهنه فاسد شده نباشد و زیور ترین همه کمرنگ اغبر کریمه البرائحه آنست و در دارچینی بتفصیل ذکر یافت * طبیعت *

آن در آخر درم گرم و خشک قرقه القرقنفل در مزاج و افعال مشابه قرقنفل و قرقه الدارچینی قریب به دارچینی یعنی ضعیفتر از ان
و بعضی از ان قویتر دانسته اند * افعال و خواص آن معوی اعشای باطنی اعضاء الراس و العصب جهت فالج و لقوه
و صرع و امراض عصب و اوجاع مفاصل اعضاء اللذاع معوی معده و رکب سرد و درین فعل اقوی از دارچینی گفته اند
الاورام و القروح ضد آن با سرکه رافع او رام و جرب و قوبا مقل او شربت آن تاد و درم بدل آن سلیمه است *

* قرقمان * بکسر تاف و سکون را و کمر تاف و میم و الف و نون و بفتح هر دو تاف نیز آمده * ما هیت * آن چیزی است مانند
قادی که در جوف بعضی اشجار کهنه بهم میرسد مخصوصا درخت خرما و مقل حجازی و صعیدی و انطاکی گفته چیزی است گرم
خورد که در جوف درختهای کهنه بهم میرسد و مخصوص بد رخت مقل است * طبیعت آن در درم گرم و خشک * افعال و خواص
آن حابس زنب الدم و امهال مزمن و سائر سیلان با و من و بول و شیر و سوزن آن جهت تقویت لثه و سفید کردن دندان
و ضد آن با مرکه جهت نرم کردن جلک بدن نافع *

* قرقومغا * بفتح تاف و میم و سکون را و دفع میم و سکون غین معجمه و میم و الف و قرقومغا نیز آمده لغت
یونانی است * ما هیت * آن ثقل دهن زعفران است زیرا که قرقوز زعفران است و مقمائل را نامند و مختار و بهترین آن

خوشموی سنگین میا زنگ آنست که در آن چوب تماش و چون بخایند بدن نازان بچین و دندان را رنگین کنند و چون در آب حل کنند آب را رنگین برنگ زعفران نماید و انطاکی دهن زعفران دانسته * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص
 این منضج و مسخن و مقوی اعصاب و محال صلابات و مد ربول و اکتحال آن جالی آثار و رافع طامت چشم و مقوی روح با صفاست
 * قو من * بکسر قاف و سکون را و کسر میم و زای معجم لغت رومی است و گفته اند لغت ترکی است و عبری درد الصباغین
 و صبح ارمنی نیز قفر و یفا رسی گرم رنگرزان و کم رنگ و بیونانی انیقر و س ویشریانی اغنیوس نامند و دیسقوریوس
 در رابعه قیس نامیده * صاهیت آن حیوانی است کوچک که در برگ های اشجار خصوص درخت جیلار بهم میرسد
 و تا بقدر دانه عسل سی بزرگ میشود و سرخ و هر چند بزرگ میشود سرخ تر میگردد و گوشت شبنمی است که بر برگ بعضی اشجار
 می نشیند و چمنی شبیه بدن آن عسل سی بر سر آن برآمدگی مثل سر حیوانی و آهسته آهسته بزرگتر میشود تا بقدر دانه نخودی
 مستطیل و مانند حیوانی پرنده * میگردد که گویا معشوقه طیران کند پس شکفته شده از جوهر آن گرم کوچکی سرخ رنگ برمی
 آید و هر چند کهنه گردد رنگ آن زیاده نمیکرد و آنرا با شراب میکشند بنوعی خاص و طایع می نمایند یا شراب یا آب و رنگ
 آنرا اخلاص نموده نقاشان کتاب و رنگرزان در رنگ آمیزی نقاشی و کتابت و رنگ ابریشم و پشم بکار میبرند و یک جزو آن
 ده جزو بر رویا پشم را که در آب جوش داده باشند خوش رنگ میگردد و در رنگ کتان و ریسمان پنبه بدن آن خوب نمیشود
 و گوشت دوقسم میباشد خمیری و غیر خمیری * آنست که آنرا در شراب میکشند و بالید و خوش رنگ میباشد و یک آنرا چون
 در آب بمالند بزودی آب را خوش رنگ میکند و اختلاف غیر خمیری و بهترین الوان احمر است و از آن بهتر رنگی در سرخ نیست
 زیرا که رنگ این شکفته و خوش نما و براق میباشد خصوص که بر طلا بنویسند و ابریشم و پشم رنگ نموده بدن آن ثابت رنگ میباشد
 و بهترین آن تازه بسیار سرخ آنست که از قبرس و بلاد ارمن آورند * طبیعت آن در دوم سرد و خشک * افعال و خواص
 این با قوت قابضه و قابض دم اعفاء النفس اشامیدن آن بقدر و دردم نایک افشته هر روز پی هم با عسل جهت قطع حیف
 مجرب گفته اند ربا مرکه جهت منع حمل و ذروران مجفف بواسیر الجرج و امراض الاعصاب و صداد آن با عمل جهت
 الصاق و التیام جراحت عظیمه و بدن ستور ربا مرکه و نیز با مرکه جهت شکستگی اعضاء و جراحت اعصاب خاصه و مائر اعضاء
 صوماقوی الاثر از زینة نطول آب مطبوخ آن محال صلابات و نیکوئی و در رازی موی مانع تولید قمل مقدارش بت آن و دردم
 و تعلیق آن با ابریشم سرخ در دفع تپید مؤثر *

* قرن * بفتح قاف و سکون را و نون لغت عربی است ویشریانی قورنه و یفا رسی هر زن و شاخ حیوان و بهندی سینه که نامند
 * صاهیت آن معروف است و آن بمنزل سلاح و حربه است برای دفع موی از خود و اکثر حیوانات حلال گوشت مانند
 اقسام کاه و بز و میش و آهرا میباشد و تنوع نور را بزرگتر و بلند تر از نوع ماده و ماده نگون آن بیشتر و غلیظتر از ماده موی
 است و جمع آن قرون آمده * طبیعت مطلق آن سرد و خشک در دوم * افعال و خواص این مجفف و قابض مانند
 بلع مغسول و اکثر محتعل محرق است العین اکتحال آن جهت منع نزول مواد بسوی عین اعضاء النفس جهت نفث الدم
 هر عضوی و بواسیر اعضاء الغلغله و النفس جهت استرخای معده و نشف رطوبات آن و بر قان و ذرستان را نافع و دستور احراق
 آن در مقل مذکریات و قرن هر حیوانی در طی ذکر آن حیوان بیان شد و قرن ایل را بسویانی قرن را و بلاد بیونانی سمغوریا
 و بر روی سمغوریا و یفا رسی سرگا و کوفی و شاخ کوزن نرو بهندی باره هینکه گوشت و بهترین آن ماخوذ از ایل پیر است

و نیز قرن ایل را با مصلاح اهل باغ از یلاد اندکس نباتی را نامند که بیوانی قوتن کوریند و قوتن مذکور شد و نیز قرن بقول انطاکی اسم درختی است بقدر آزاد درخت و آنرا نمری است بقدر زیتون و سرخ پس سیاه میگرد **افعال و خواص** آن جهت رفع امهال و قروح نافع و خاکستر برک آن جالی آثار و چون بکیرند نمر آن را در حال خامی که سبز باشد و سرخ نکشته و سائیده و باورام و قروح کنارند بزودی زائل سازد *

قرنفل * بفتح قاف و راوسکون نون و ضم فاولام و قرنفل نیز و بیوانی غیر نیواس و برومی و قرنفلون و بغار فی معشک و بهندی لونک و یا نکیزی کلوف نامند **در ماهیت** آن اقوال بسیار است آنچه بحقیقت پیوسته آنست که تدریجی است که در جزیره از جزائر زیاده که آن جزیره را جاوره و بتاریه نیز نامند بهم میرسد و در جای دیگر نمیشود و با فعل آن جزیره و تصرف و نلدیس است که قرقه از نصاری است و درخت آن فی الجملة شبیه بل درخت کنار و شاخهای آن باریک و بلند مانند شاخهای یاسمین که بهندی چنبیلی نامند و بلند شده با زیموی زمین میل کرده و برگ آن شبیه به برگ انار و از آن بزرگ تر و ثمر آن که قرنفل است باریک بلند از بند انگشتی کوتاه تر و اندک پهن و هر آن مشرق و بر سر آن قبه بشکل حباب و چون خشک گشت در پستها که می آورند بسبب سودن باهم اگر قرقه آن جل امیکرد و آنرا در ماده میباشند نمر آن بزرگ تر و اغیز و برگ و کم بود کم طعم نرا ز ماده و ماده آن کوچکتر و در صفات مذکوره آخری و بهتر و مستعمل ماده تازه خوشبوی قوی ال رائحة تلطط طعم مانل بشوینی تیره رنگ با لیل و آنست که در خائیدن و کوبیدن آن تمام خوب نرم کرد و در خشیمت نداشتن باشد و آنچه بخلاف این اوصاف باشد زیون * **طبیعت** آن در رسوم کرم و خشک **افعال و خواص** آن با قوت تر یاقوت و تفریح اعضاء الراس مقوی ارواح و اعصاب رئیس باطنیه و حافظ آنها جهت تقویت دماغ و ذهن و نکور رنغ صلاح بارد رطب و فالج و لقوه و نزلات متوالیه و سکنه و تفتیح مدد دماغی و سائر امراض بارد و رطبه سوداویه و دماغیه و عصبانیه نافع و سوداوی مزاجان و کسبیکه و رمزاج اوسود غالب باشد شراب و سوطا و نفور و خا و غلا و صمد ابتنائی و با بادویه مناسبه و جهت تقویت لنه و درد دندان بارد و رفع بد بوی دمان و با صفت طیب و رکعت مضغوا **اكتعال** آن جهت تقویت با صره و رفع میل و غشاره و نیز خوردن آن جهت امراض مذکوره **اعضاء** این جهت سریه بارد رطب و ضیق النفس که نه و طوبی و خفقان بارد و وحشت و خوف و سواس و مورث شیعات آشامیدن آن **اعضاء** الغذاء و النفض مقوی معد و قوت هاضمه و اعمار کبد و کوره بارد و طحال و باه و رحم و مسخن و رافع امراض بارد و اعضای مذکوره و قوی و غشیان و فواق و جشا و تحلیل و یاح غلیظه حاصله از اغذیه لجزه غلیظه و استسقای لجمی و تغطیر البول و سلس آن و علل بلغمی و سوداوی و زلق الاعماء و طوبی و امراض بارد و رحم شراب و زرقه آغامیدن نمر در آن یا شیر تازه و دوشیده بشرط امن و متبغایت محرک یا و مل و امت بکرم آن در وقت طهر و یا یکی از حیض باعث حمل و تسخین رحم و زور بردن یکل در آن مرور باعث عدم حمل و طلا و صمد ماده آن برایش شرجهت امراض بارد و دماغیه مذکوره و برا وجاع بارد و مسکن آنها و بر اورام بارد و محتال آنها و صمد مضرغ آن با آب دمان بر احلیل نزد مقاربت باعث تلذذ جان نبین و کوبند مضر کرده و اما معامصلح آن صمغ عربی مقدار شربت آن تا یکمقال بدل آن و وزن آن در چینی و نصف آن بسماسه است و نیم وزن آن فرنج مشک و نیم وزن آن خولنجان و وزن آن نیز خولنجان گفته اند و عرق آن در جمیع افعال قائم مقام ضمراست که بکیرند یک جز و آنرا و نیم بمانند و از هر یک برگ کلی سرخ و برگ کار زبان نرم سود یک و نیم جز و برگ تانبول نیم کوفته بپخته نیم جز و رومه را

در کلاب یکشنبه روز بخیه ساند پس بدستور متعارف مقطر نمایند و بقل راحتیا بخوبی شکل جهت تفریح و تقویت اعضاء ظاهره و باطنه و معد و کبد و فاعله و دفع ریاخ و سوزم و تفتیح سد و وتعلیل اخلاط و استسقا و سایر امراض بارده ببعیل و شراب آن که یک جزو آنرا با شانزده جزو آب انارین و یک جزو عسل مصفی در شیشه کنند و سر آنرا بسته در سر کین اسپد فن نمایند و بعل یک هفته بر آورده استعمال نمایند از خمر بر آتب قویتر گفته اند و اگر آنرا با شکر بقوام آورند و شربت مرتب نمایند جهت امراض بارده معده بی نظیر دانسته اند و جوارش و دهن و شراب آن در قریب دین کبیر مذکور شد *

قرنفل بستانی * ماهیت آن برگ فربشمش است و بهندک انبل و رام تلخی نیز نامند و در فربشمش ذکر یافت نوزمق آن مانند عرق قرنفل است در طعم و رائحه عوام اهل شیراز قرنفل بستانی را بر قطرو برون غلیظ بستانی اطلاق مینمایند جهت مشابهت کل آن بقرنفل در عطاریت و رائحه *

قرنفل شامی * قرنفلیه است لغت مغربی است * ماهیت آن نباتی است ساق آن بقل رکنز رخشن و با شعبها تبرک آن شبیه ببرک لیلاب و ببرک بنفشه و کل آن بنفشه و کل بنفشه و خوشبو شبیه بیوی قرنفل و بیج آن شبیه بخوبی طعمه و در پودمانند در چینی منبت آن اکثر موضع نمناک و با باد و روج یک جا میروند * طبیعت آن در درم گرم و خشک * افعال و خواص آن اعضاء الراس و غیره آشامیدن آن جهت صرع و سردی و درم رخی نرطوبی و ابتداء ای غریب و درم پستان و تحلیل انجماد شیردان و بوییدن کل آن جهت زکام آشامیدن آب طنبی آن جهت سردی

نفس و سرفه و طوبی و عسر البول و جلوس در طنبی آن جهت احتیاس و احتیاس و جمع حادث از احتیاس حیض و اسقاط جنین و با شراب جهت جمع وادام و مضاد مطبخ آن با آب جهت کوفتگی اعضاء و چون بیج آنرا گرفته در روغن طنج نمایند که در زمین و در بیج بدن جهت کزاز و لرزحمیات نافع مضر و درین مصلح آن بنفشه مقدار شربت آن بکرم است * قرون السنبلی * بضم قاف و را و سکون و او و ضم نون و الف و لام و ضم فین و همزه سکون و ضم باء و موحد و لام در ماهیت آن اختلاف بسیار است بعضی بیج نوعی از سنبلی ایض دانسته اند که با سنبلی یافت میشود و تعالی است و بعضی گفته که در ریشه بعضی از سنبلی هندی نیز یافت میشود و بعضی بیج خاتق الثمر و بعضی بیج شوکران دانسته اند و بعضی گفته اند بیجی است شبیه به بیج ورمی و بعضی گفته اند نوعی از بیج است واضح اقوال قول اخیر است که نوعی از بیج

است و بهندی آنرا هینکیه نامند و در حرف الباء مع الیاء در پیش ذکر یافت و آن سیاه رنگ و باریک و از سعد باریکتر و راز تر

نویاد در شند کی و بعضی سفید رنگ نیز میباشد * طبیعت آن در چهارم گرم و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن آن مجوز نیست ضا د آن با سر که جهت دفع درد های کهنه و تحلیل اورام صلبه بارده و قد فین روغنی که در آن جوشانیده باشند جهت امراض مزکوره و ضا د آن جهت تحلیل صلابات اعضاء مغیل و ربع درم آن کشنده است با خلط عقل

و بول الدم و سیاهی زبان و سایر امراض هرام و ملوای آن قی فرمودن و آشامیدن کافور مقلد بسیاری تا بیک نرم و نایک متعال هم با کلاب و شیر و تخم خرفه معشر یا بری و بیج سرد کرده یا جلاب و قرص کافور با د و غ ما هست کاه و ضا د نمودن اضمه بارده بر قلب و کبد مانند صندل و کافور یا کلاب و آب برگ بیل و امثال اینها و آشامیدن شیر تا زده و شیشه و سوزق نمیب ترش و جو مغسول با جلاب سرد کرده و آشامیدن آب انار ترش و آب هندی وانه و ماء القرع و ماء الخیار و لعاب بهیله اند و نیز قطرو ناسرد کرده یا جلاب و مانند اینها

❦ قریب ❦ بفتح قاف و کسر راء مهمله و سکون یاء مثناة تحتیانه و سین مهمله ❦ ما هیئت ❦ آن بعض گفته اند نوع غل ائی است مانند بلبل مصوص و مصوص در حرف المم انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد و اکثری گفته اند آب کوشت سرد منجیل شد و از نامبل مرکز شتیکه باشد از مایه و غیر آن

❦ قریب ❦ بفتح قاف و کسر راء مهمله و سکون یاء مثناة تحتیانه و صاء مهمله ❦ ما هیئت ❦ آن نوع غل ائی است که از لحوم لطیفه خفیفه مانند مایه و بزغاله و جوجه مرغ و پاچه و امثال اینها ترتیب دهند با سرکه و ترشی ها و میوه های تازه و خشک و ادویه طیفه لراسته ❦ طبیعت ❦ آن معتدل با برودت و رطوبت ❦ افعال ❦ و خواص ❦ آن مسکن صفرا و خون حاد و قاطع بلغم و محرر المزاجان را نافع مضر مبرود المزاجان و موردای و علایق تنفس و سرفه و ضیق النفس و فاعل بلغم و محرر المزاجان را نافع مضر مبرود المزاجان و موردای و علایق تنفس و سرفه و ضیق النفس

❦ فصل ❦ القاف مع الزای ❦ المعجزة ❦

❦ قزاح ❦ بضم قاف و فتح زای معجزة مثلده و الف و حاء مهمله لغت مغربی است و اعراب افریقیة آنرا علیجان و اهل شیراز که و کما و نیز مانند ❦ ما هیئت ❦ آن نباتی است معروف در قزوین شبیه بوزیانه و شتر آنرا میچرد و از رازیانه برک آن باریکتر و شاخهای آن کوچکتر و متشعب در هم بافته شده و کل آن زرد و تنعم آن باریک شبیه بانیسون و طعم آن مانند رازیانه و جمیع اجزای آن از برک و شاخ و گل و ثمر همه خوشبو است و در مصر نیز به هم میرسد و در نواح شیراز نیز و بر او غم نیکو مرغی و علفی است فربه کنند ❦ آن ❦ طبیعت ❦ آن ❦ در مردم کرم و خشک ❦ افعال ❦ خواص ❦ آن برک و تنعم آن مستعمل اهل آن نواح بجای توایل و محال ریا و محرک جشام مسکن اوجاع بارده و مد ربول و حیض و در طعمه با عسل لذیذ آنرا هاد و شامیدن آب طبیعت آن بار باریک رطبی شکرد و تحلیل ریا و در داجشام مجرب دانسته اند

❦ فصل ❦ القاف مع السین ❦ البهمله ❦

❦ قس ❦ بضم قاف و سین مهمله ❦ ما هیئت ❦ آن لبلاب بی ثمر است برک آن ریزه و مشک و شاخ آن باریک ❦ طبیعت ❦ آن کرم و خشک ❦ افعال ❦ خواص ❦ آن اعضاء الراس سحوط عماره آن جهت عفونت خیشوم اعضاء النفث شامیدن آب برک و مایه آن سرد و حیض و نفوذ آن مخرج جنین السم آشفامیدن آب بیخ آن با سرکه جهت کزیدن و رقیلا نافع ❦ قسب ❦ بفتح قاف و سکون سین مهمله و یاء موحده اسم عربی حجازی و تونش خشک شد ❦ نیم رس است و اهل مغرب آنرا منقل و اهل نجد عربی و بر شوم و بقرامی خرمای مسک اشکن و بشیرازی قصبه نامند ❦ ما هیئت ❦ آن خرمای بسیار خشک نیم رس است که یکسال در حیدر باشد و اقسام می باشد و آنچه را بعد از جوش دادن در آب شکافته و یا رچه غیر متساوی نموده خشک کرده باشد شکم دریده نامند و آنچه سر آنرا بلبل خورد و در درخت مانند خشک شد باشد بلبل خورده کونند و این شیرین تر می باشد و بهترین همه بزرگ فربه هسته کوچک آنست که خشک و صلب باشد ❦ طبیعت ❦ آن کرم و خشک ❦ افعال ❦ خواص ❦ آن مقرب معد و ناشفا و رطوبات و مستحکم کنند ❦ الیاف ❦ آن و حابس طبع و نفاخ خصوصا که آب بران بیا شامند و خوردن آن با مغز کردگان منضج و محلل اخلاط سینه و اما سرفه آن که خوب خشک نباشد کرم و قز و خشکی ندارد و نفاخ و بطیقه الهضم و مریخه معد و کاه اسهال می آورد و مصلح آن سفز کردگان بریان کرده و گفته اند قسب قاطع اسهال بلغمی و مسکن عطش حاد است از بلغم ماله است و بهتر آنست که خشک اندک مائل بعیزی آنرا مقل از کیمی بالای طعام سرد و تر بنورند خصوصا صاحبان ضعف معد و اما اوقال یعنی آنچه خام است ناپسته خشکی که بی سفز باشد صنف آن

مورث ریاح و کشیل کی معده را حشا و اجتناب از آن اولی است صلح آن زیره در مرکه خیسانیده و مطابق قصب مصر دند آن ولته است مانند سائر شرینیهایی صلح آن در مصرورین سنگجین حامض و شراب انارین و در مبرورین زیره در سرکه خیسانیده و بعضی گفته خرمای میرونی عبارت از آن است *

طی

* قسط بضم قاف و سکون سین و طاء موصله مثاله گفته اند معرب از قسط یونانی است و گفته اند معرب از کته هندی است و یسر یانی توشتا و قشتا و یارسی کوشنه و یورگی کست و یهنلی کت نامند * ماهیت آن نخی است شبیه به بیج لفاح و نبات آن بی ساق و مغروش بر زمین و برگ آن عریض و کوبند بخی است خشیبی که یهنلی بپهرمول نامند بدانکه قسط سه قسم می باشد قسم اول آن شیرین سفید اندک مائل بزردی هبک با عطری است و این را قسط بحری و عربی گویند و درم تلخ مائل بسیاهی و مغز آن مائل بزردی و سلبوری و سبک و کم پروان را قسط هندی نامند و سوم مائل یسوی و سنگین و در وزن شبیه به چوب شمشاد و خوشبوی و بی تلخی و این سهی و قائل است و آنچه بوی صبر از آن آید زبون و از مطلق آن مراد قسط شیرین است و با لجه از ادویه شریفه جلیله النفع است و بهترین آن سفید تازه شیرین کرم ناخورد با عطری است را نخته سبک لحم آنست که چون بخشد اندک بزبان را بکزد و پوست آن نازک باشد و بعد از آن هندی سیاه سبک وزن و بعد از آن قسط شامی و قوت آن تازه سال باقی می ماند و بعضی بج را سین را قسط شامی نامند و معشوش و قسط بحری مینماید و فرق میان آن قسط بحری صلابت و عدم عطری است را نخته و کوبل کی بج را سین است یعنی صفات قسط بحری در بج را سین نیست * طبیعت آن در عوم کرم و خشک شیخ الرئیس کرم در سوم و خشک در دم گفته و بارطوبت فضایه نفاخه و گفته اند قوت حرارت و حرارت و مرارت مر آن هندی است که مقرر جلد است * افغان و خواص آن مقوی اعصابی و تبسه و غلظت نافع و اعصاب و باه و دافع امراض بارده و طبعه از آنها مستفید اعضا نیکه مراد تسخین آنها باشد و جاذب خون و مائل از خلط و هم بظاهر جنگ اعصاب را س مقوی دماغ مستحکم کنند اعصاب و محلل و پراکنده کننده و ریاخ مخدره و دافع صلابت بار و در طبعه کهنه خصوصاً قسط سفید که در آن امر عظیم النفع است و از برای اوجاع مقدم دماغ و لیثرس و تشنج و کزاز و ریشه و خنک و روغیر از امراض بارده و طبعه دماغیه شرابا با عمل زیاده و نفع مناسبه دیگر و ضما د آن با عمل نیز و نموی آن با روغن عربی که روغن بزیاکا باشد که در آن بپوشانند و سالند جهت امراض کوره و معوط آن با آب باران جهت دیدن هر مومن و لطوخی آن جهت رفع نسیان و ضما د آن با روغن زیتون جهت ناله و استرخا و در کوش و بل ستر و قطارد هن آن در کوش مفتح سد بارد آن و بخور آن رافع زکام و ویای حادث از عفونات اعضاء الحد را آشامیدن یکمقال آن با خمر و آفتنین جهت اوجاع صدر و نور و بهر وضیق النفس و هرقه کهنه و نفعیه مینه از خلط از جهه لغو قبا عمل و در دیه و لور نیز نافع الا که المفاصل را العصاب جهت اوجاع مفاصل را سترخا و عصب و عضل و فسیق آن و تسخین اعصاب و مفاصل و رفع امراض آنها و جهت عرق النساء شرابا و ضما د او بل ستر و هن آن اعضاء الغناء و النفیض آشامیدن آن با عمل جهت نسف رطوبات و بلاغم و دفع آنها و قطع اخلاط از جهه تحلیل ریاخ و تقربت معده و کبل و کرده و مثانه و تسخین و دفع امراض را و جلع آنها و عضلات بطن و وجهه تقطیع سد کبد و طحال و تدایل و دم طحال را سترخا و پرتان و مغص و در درحم و با آب سرد جهت اخراج کرم معده و امعاء و حسب الفرع و ادرار و بول و حیض و زنج و آن بقمع قوزحه و حصول آن جهت ادرار حیض و قتل و اخراج جنین و مثیمه و تسکین اوجاع رحم وید و تورج و لوس در طبعه آن و نگهین بدن آن اعضاء التنازل آشامیدن نیم درم آن با عمل زیاده و شرابا

جهت تقویت باه را بدستور مضاد آن و تدفین بدین آن آلتی آشا میلان آن با سنگین جهت تب و ربع کهنه وضاد آن
 با روغن زیتون جهت لرز حمایت بلغمیه پیش از اخذ حمی یعنی پیش از توبه القروح و القروح ضاد آن با ماء الحسل
 جهت رفع کلف و آثار جلد و ملای آن با سرکه و قطران و عسل جهت داء العلق و رو بانیل من موی در ان موضع و جهت
 برش و نشن و سغه و خراجات و تشنجیکه در صورت بهم رسید باشد و ذر و رکینه آن جهت قروح رطبه و تازة آن مقرر
 جلد السوم یکمقال آن با خمر و اختنبن تریاق مسموم و جاذب آنها بسوی ظاهر جلد و جهت رفع سم افعی و عقرب و رتیل
 و امثال اینها از موم قتاله نافع مضر منانه مصلح آن کنگبین مضر نه مصلح آن انیسون مقدر شربت آن یک گرم تا یکمقال
 بدل آن نصف وزن آن عاقر خوار کوین بدل آن و ج ترکی است و مصلح آن خطمی است دمن القسط ساده که قسط تلخ را
 مقدار چهارچهل منقال نیم گرفته یک شبانه روز در شراب تخمیا نخل پس با چهار صل منقال روغن زیتون با نش ملائم بجرشاند
 تا شراب سوخته کرد * طبیعت این کرم و خشک * افعال و خواص این مقوی اعصاب و اعضا و باه و متعل قوی و رافع
 پرودت معده و جگر و لرزتهای مود او و بلغمی پیش از توبه و مقوی موی و دراز کند آن شراب و کهنه مقدار شربت
 آن هفت درم و قسط ایض مرد و صحر اما و کوهستان بلاد بصری از بلاد فارس که کرم سیرات با عد بسیار بهم میرسد کیا
 و برک آن شبیه بکره البیضا که ناشرانمند و بیخ آن ضخیم تر از بیخ ناشر و تلخ و آن قسط احمر است و انطکی نوشته که نوعی
 از قسط میشود بسیار سنگین و ثقیل و آنرا اهل آن ملک قسط تلخ و ما در درو می نامند و من نبات آنرا دیدم و بیخ آنرا بر آوردم
 و تیریه کردم و داء القسط را دهان و معاجین آن در قرابادین کبیر من کور شد *

* قسطرون * بفتح قاف و سکون سین و فتح طاء مهمله مثاله و ضم راء مهمله و سکون و او و نون بیروانی تسحر و طو و نون
 یعنی متاثری با تش و وجهه تسمیه آن بدان جهت آنست که در اماکن بارده میروید و اهل روم آنرا بر طایقی نامند
 و رسا بر تانیز * ماهیت این دیمقورید و من گفته باقی است که ارسال تازه میروید ساق آن باریک بقل ریکن رع و زیاده
 بر او مربع و برک آن باریک بلند طرف پائین آن عرضتر و بدتر و بیج باریک میشود شبیه ببرک بلوط و مشرف و خستبر و بر طرف
 ساق آن تختههای مجتمع و در کجای شبیه پخش و بیخ آن شبیه بشریق و باریک و مستعمل بیشتر برک و بیخ آنست و انطکی
 نوشته که آن زرد و در پوشیه بوی صعتر و اقوال دیگر نیز در ماهیت آن مذکور است و بالجملة از ادویه مجیهه الهامیه
 است * طبیعت این کرم و خشک در درم * افعال و خواص این جمیع اجزای آن با قوت تر یا قوت اعضا الراس
 و الذن و النفس آشامیدن برک آن با آب جهت صرع و جنون مقدر یک گرم آن با عسل و سرکه جهت امراض کبد
 و طحال و با شراب جهت یرقان و ادرا طمت و چهار درخمی آن با شراب مسمی با درومالی جهت اسهال بطن و یک گرم آن
 با درومالی جهت ادرا بول و تقویت حصاة و اختناق رحم و مقدار یک با قلی آن با عسل کف گرفته بعد از طعام جهت تقویت
 و دفع جشای حامض از فساد معده و بدستور مضاعف آن و فرودن آب آن و آشا میلان طبع آن جهت رفع قی ذریع و عتیف
 و جهت اسهال طبیعت و ادرا بول اعضا الصدر آغامیدن آن با ماء الحسل جهت قرحه و نه مزمن و در کرم مجتمع
 در سینه و مقدر سه ابولوت آن با شراب مزروج نیم گرم جهت نفخه و اندم مینه اگر تب نباشد و الا با آب العین و الاذن
 اغتسال بطبع آن جهت رم و کمنه و قنور و صارة آن در کوش جهت درد دندان و اوجاع المفاصل و غیرها آشامیدن
 آن جهت عرق النساء و غل السوم آغامیدن سه درخمی آن با درومالی جهت نهش موام می یک گرم آن با شراب

جهت دفع سمیت ادویه تناله ضما د آن نیز با تراب جهت نهش هوام و دیگر گفته اند نفع آن در مسموم بیداری است که اگر قبل از وقوع سم بخورند از بخت آنرا کمر گردانند و اگر بعد از آن دفع سمیت آن نمایند

فصل الکاف مع الشین المعجمة

تشارکند و بکسر تاف و فتح شین و الف و راء مهمله و ضم کاف و سکون نون و ضم دال و راء مهملین * ماهیت آن ریزمانی است که از سودن قطعاتی کند ریاضم جدا شود و در کیسه آن ریخته کرد و * طبیعت آن گرم و خشک در درم * افعال و خواص آن قابض و میخف و درد از رومات چشم و اکمال و در ریاضم و معاجین و غیر ما مستعمل و جهت نفث اللم و تر حرقه امعاء و اسهال مزمن شرابا و ذرور آن جهت رو باندن ن کوشت بر جراحات و خشک کردن آنها را صلاح قروح و جروح قدیمه و تر زخم آن جهت نشف تیغیف و طو بات مائله مزمنه از رحم و بریان آن جهت رفع حکه و روح نافع و در کند ریزمانشاء الله تعالی مذکور خواهد شد

تشر * بکسر تاف و سکون شین و راء مهمله لغت عربی است و فارسی پوست و پهنی چهل و چهلک نیز نامند و جمع آن تشور آمده و قشره بانها مراد پوست نازک تازه نرم است * ماهیت آن اسم جنس پوست اشجار از تنه و شاخها و ریشه و ثمر و تخم است و الوان اکثر تشور مختلف میباشد باغزان و کاه متفق و با لجمه در خامی و نازکی سبز و بعد خشک شدن سفید و مائل سفیدی و اغب و سیاه رنگ و بعضی بعد کمال رسیدن کی زرد مائل سرخی و سرخ میگردد مانند اترج و دارچینی و نارنج و غیره و امثال اینها و نیز در غلظت و رقت و لطافت و کثافت و حدت ملمع و رافه و عدم آن هر در نیز مختلف و متعارف میباشد و نیز بعضی بطبیع الهضم و بعضی سریع الهضم و نیز تشرب بعضی اشجار نافع و خوشبو تر و تنک تر و لطیف تر و سوسع النور و تر از جرم و لحم آنست بسبب عطریات رافه مانند اترج و دارچینی و قرفه و خامضه و امثال اینها و نیز پوست بعضی نافع و اهل و لطیف اند مانند بیج کاسنی و کبر و راز یا نه و کرنس و دار فلفل و ناختوا و کشتی و خشک و مانند اینها و کاه میباشد تشرب بعضی سریع الهضم تر از لحم آن مانند زردک و ترب و خیار و مانند اینها و لهن با پوست خورند آن نافع است و سریع الهضم تر از بی پوست و نیز تشرب بعضی خوشبو تر از لحم آنست ولیکن نفاخ و بطبیع الهضم مانند پوست سیب و تفصیل تشرب هر چیز و منافع آن در بیان آن چیز مذکور شد و میشود انشاء الله تعالی و جالینوس و غیره آن گفته اند هر چیز را تشرب است حتی معدنیات و فلزات را و قشر فلزات آنست که نزدیک بین از آن جدا میکنند انواع تو بالات و اینها انطاف و جالی تراند از اجرام آن فلزات و تو بالات نیز ذکر یافت و جهت تامل و نقصان لحوم فاسده نافع و تو بال انطاف بهتر از تو بال آهن و قشر اشپورقان قابض تر از غیر آن و بدانکه مراد قدامی اطباء از اطلاق آن تشرب طبیعی است و اما درین زمان نزد اهل یمن و نواح آن مراد از آن قشر قهوه است یعنی بن و طبیعت تشرب هر چیز مطلقا گرم و خشک تر از جرم و لب آنست * افعال و خواص آن بطبیع الهضم تر و نفاخ تر مکرر بعضی که ذکر یافت فشر تر جرم و خشک در درم * افعال و خواص آن مقوی معده و قلب و دماغ و هاضمه و احشای بارده و مهمل و ریاح و خائین آن خوشبو کنند و دمان و زائل کنند و بوی میر و بیاض از آن و قلیل آن نافع و اکثرا آن مضر مصلح آن غسل تشرب اصل الرمان سرد و خشک و مسهل و مخرج اسام گرم معده و راعا و حب القرع تشرب الرمان آنچه از رمان حلواست سرد و تر و آنچه از رمان خامض است سرد و خشک و ضما د آن جهت ورمهای پیچ امعاء و اسهال و قطع خون بواسیر و مضغه با آب آن مقوی لثه و دندان و چون دودرم

آن را بسایند و مشوف سازند و بالای آن آب گرم بپاشا مثل اخراج دیدن بقوت نماید قشراصل الرازی بانه کرم و خشک در دروم و در انحال قریب به بیخ کوفس قشراصل الکوفس کرم و خشک در دروم ملطف و مفتوح و ملربول رجوت امراض کبد په و باطنیه نافع و بدستور قشراصل کبر و عند با و قشرجوزالا خضر یعنی یوست سبز تازه کردگان مورد و خشک و باحالت چون آنرا البته از آن رپی ترتیب دهند جهت رفع خنقا و طوبی نافع قشرجوزا الصلب یعنی یوست صلب زبر پوست کردگان خاکستر صحرای آن صیف زخما و بی لذه قشراختیار شمر چون دو مثقال آنرا نرم هوده بر آب سرد باشد زن حامله نزد وضع حمل که بدشوا ری شود بنوش با سانی وضع حمل او شود قشرتصبه الفارسی صحرای آن جهت داء التعلب قشرافسق یعنی پوست بیرون بسته سود و خشک در دروم و قابض و صیف و داغ و مقوی و معده است و بتفصیل هر یک اینها و غیر اینها در اماکن خود ذکر یافت و میباید انشاء الله تعالی *

* قشمش * بکسر قاف و دوشین معجمه در میان هود و میم ها که معرب کشمش فارسی است * ما هیئت * آن نوع انکوری است کوچک مدور مثل بالندک طولانی و لطیف و شیرین ترین انواع آنست در زبیب رحیمه آن نیز بسیار شیرین و لطیف و بهتر از سایر انواع زبیبها و از نیم رس و غوره آن که غوره کشمش نامند چاشنیدار میباشد و این از برای زبردحام کد داشتن و در تنگ مرغ و طیور دیگر و حلان ماهی کردن بسیار موافق و لذیذ * و طبیبعت و افعال و خواص آن در زبیب مل کور شد

* قصاص * بضم تان و فتح صاد الف و صاد مهمله اسم قبی از خرد بقی الغلاف کوچک دانه بسیار سفید است و در حرف الصاد مع الراء در خلعت کور شد *

* قصب * بفتح قاف و صاد و باء موحده لغت عربی است و میروانی قتا و میروانی اثرون و قال من نیز و برومی فلا باس و بفارسی نی و ترکی قاییش و یمنندی سرکنده و نل و بفرنگی برون نوع بسیار کبیر آنرا یمنندی بانس و متوسط آن را ترله بانس نامند * ما هیئت * آن اسم جنس فی کرم اراست و آن اقسام است از مجرب و غیر مجرب و معصت و آجامی و غیر آجامی که در زمینهای آب و روکنا و آبها و زمینهای نمناک میروید و بهترین اقسام مجوف آنست که در بندنای آن بکن و کوههای آن بسیار از هم دور باشد و این رانی هندی نامند و ازین نوع آنچه بندمای آن بسیار بلند باریک نرم و کوههای آن بسیار از هم دور است آنرا نی آچی نامند جهت آنکه از اینجا می آورند و آن جزیره از اجزای جزایر هند است و در جزایر دیگر نیز بهم میرسد و قلم که بدین کتابت میکنند نیز نوعی از نی مجرب است و بهترین این آنست که در قریه واسط از قراعه شومتر و بعد از آن آنچه در قراعه دیگر نواح آن بهم میرسد که صلب خوش جوهر خوش رنگ سیاه مائل به سرخی براق و بالندک ابلی بی ریشه و راست است و پچیل از نباشد و چرب و نرم باشد و از آنرا آنچه را اتر بیت می نمایند در ابتدا ای رستن و رقت بریدن و بعد از آن خوب میباشند بدین قسم که بعد از رستن و بکن و ریک و ذرع و حیدن آنچه بمیا و ضعیف و غیر مستوی است و یا کوههای آن نزد یک بهم میزنند تا تتمه قوت یابند و آنچه خوب است اگر اندک کچ شده و بلا یست راست میکنند و بعد از آن کال رحیلین میبرند و نمیکند آنرا که بسیار خشک و فاسد گردد پس دستیا بسته در جامای بلند که بد ازینا دود برسد میکند آنرا دود و بدین آن میل منق و ایدر دیگر نیز میکنند پس خوب آنرا اجل اگر دود دستیا می بلند هرد مته بکنند و آنچه را اتر بیت نمودند باشد زیور و اتفاقا دود هرد سه ازین نیزه چهار نیزه که در هرد هرد دود است و بدین قلم میباشند خوب

برمی آید و باقی زبون و از نوع زبون نی پوریا و غیر آن میباشد و از مصمت آن نیز و میسوزانند و میفکند که قصب السكر است
از اقسام مصمت آنست و علیحدہ انشاء الله تعالی مذکور میگردد و نا بیایی که نی فارسی است و آن نی سبز رنگ است که در
آبها میروید و بنطی آن نی روید مگر در آبهای ایستاده و عکس که قسمی از مثل است چون در زمینهای آب از تربیت
یا بد نی میگردد و وقتا یعنی نی نیزه و تیر که بر نی مران و بھندی سری مانند نیزه در و از اقسام قصب اند و اقسام بانس
که در ملک منند و زیاده از خصوص افراط اقسام آن در رنگا له بسیار است نیز از اقسام نی میجو است و تفصیل هر یک جدا
جل الطولی دارد و خیزران نیز از اقسام نی مصمت است در حرف الخاء ذکر یافت * طبیعت مطلق آن سرد خشک
و مریق آن گرم و خشک * **افعال و خواص** بینج آن اندک جالی و بی حدت و از سائر اجزای آن تویترا عشاء البراس
در ر و ر قصب مریق جهت سقعه و قوای حادث در مریق آن چون در گوش رود ا حداثت گری نماید بسبب چسبیدن
باند ر و ر و گوش را باند احتراز از آن واجب است و شون سوخته قصب جالی دندان و مایع سیلان خون لثه را کتکال و طویتمیکه
در بر کانی جمع میگردد جهت رفع بیاض مین از مجربات است اعشاء الصدر و اغشاء و النفث آشامیدن سا ئیل و برگ آن
با غسل جهت سردی و مریق آن بقل و رنگ آن جهت تفتیح مد و مراره و ادرا بول و حیض چون برگ نورسته آرد در آب
خوب بمالند و صاف کرد و بنوشند لغت اندام را مفید است الجروح و المرقوح و مضاد سوخته آن جهت جرب ر حکه و زخمهای
چرک آلوده و دبرگ تازه آن جهت حمزه و اورام حاره و مضاد بینج تازه گوید و آن جاذب استخوان و پیکان و با سرکه
مسکن درد کمر و عصب و ورک و در رو پوست نی نیم رس خمر با بانس حاد بس زرب اللہم همه اعضا است که پوست ظاهر
آنرا بخرانند و نرم سوده بر آن بپاشند اللهم مضاد شکوفه آن جهت کزیدن عقرب و اخراج کرم گوش و معد و الزیفة طالع
و خضاب بینج سوخته آن با پوست و با معوز آن حنا جهت رویانیدن مو و بلند و تقویت آن و جلای بشه و پوست نی
فارسی سوخته گرم و خشک در سوم و جهت داء الثعلب الحمی و غیره فرش کردن برگ نی فارسی که آب روان باشد و پاشند
جهت صاحبان تب حار و رفع شدت گرمی هوا و نسا د آن نافع مفر ر نه مصلح آن کنیز او فلقی است *

* **قصب الکبریره** * بفتح ذال معجمه و کسر راء موهله و سکون باء مثناة تیتانیة و فتح راء موهله و غائخت مریبی است و نیز
بر نی قصب هوا و سربانی قصاد یسما و یونانی ار منیقون و بروی ا قیاقیون و یفاسی نی نهادنی و بر کینه و بھندی چر ایتا
و چر ایته و یک نوع دیگر انیبال و یفر تکی کال دم ار مائل نامند و دیسقو رید و ن فالاس نامند * مما هیئت ان نباتی
است معروف باریک و بلند تاد و شیر و انومی کره ارب و هر کرمی و شاخ و بر شاخها نیز شاخهای بسیار باریک و بر هر
کرمی و دبرک شبیه ببرک نعناع و بر شاخهای بسیار باریک آن غنچهها و گلکهای کوچک فی الجملة شبیه بگل بنفشه و ساق آنرا
چون بشکنند شکسته آن بار یخها باخل رجوف آن سعید و در آن چیزی شبیه ببنه اندانی نموده و نسج عنکبوت و لزج و طعم
معضوغ آن قابض باندک حدت و حرارت و رنگ ظاهر ساق و شاخهای آن سرخ مائل بزر دی و تیر کی و د نوع میباشد یکی
کبیر و با صاف مل کوره و دوم صغیر و آن بسیار باریک مانند خیمه ط و منابت آن بلاد هند و فارس و کوه کیلویه و در رنگا له
نیز کثیر الوجود و گفته اند نوع دوم املس و بهیات کبیران و رنگ ظاهر آن با کودت و طعم آن با تهرست و با حدت
و حرارت و این هندی است و بهتر از اول و نیز گفته اند یک نوع دیگر هندی میباشد که حدت و تلخی ندارد و این را نخمی
است مانند نخود و در غلاتی و اکثر اطباء گفته اند معتد ل و بهترین آن با قوتی رنگ بصفا ت مذکور و اصل راست که در دهی

آن نزدیک بهم رسانند؛ آن خوشبو و زرد رنگ مائل سفیدی باشد * طبیعت آن در آرد رم گرم و خشک و بعضی گرمی
آن را و بعضی خستگی آن را غالب بداند استند و این اظهار است * **افعال و خواص آن** ملطف و مصلح و باند ک قوت
قابضه و مجففه؛ زیاده از قابضه و حرارت را با جوهر ارضی و هوائیکه با هم نیکو امتزاج باعث ابل یا نند و با جوهر لطیف چنانچه
در رمه افرویده میباشد و مقوی دل و جگر و دفع استسقا و درد سینه و جگر و رحم و عسر البول و تقطیر آن و مصلح اروام
و التیام دمنده شکاف عضل اعشاء الراس و العصب و الصد و آشامیدن طبیعت آن با قضم کرفس جهت خنثی و رفع فواید بارد
و سرفه بارد و رطب و نیز استشفای دخال آن بتهائی و یا با صغ المظم بقصع که بخلق یوسن جهت سرفه بارد و رطب و اکنتال
آن جهت جلای بصر و تقویت آن و جدل بصر و آشامیدن طبیعت آن جهت شلخ عضل و اورام معده و کمل و تقطیع مد در
باضه مل و بزدر کرفس جهت حبس و وجع عضلات بطن و اورام رحم و آرد در بول و امراض کرد و دفع قرحه مزمن و تقطیر
البول و جلوس در طبیعت آن جهت درد رحم و استسقا و عرق النساء الزینه و الاورام ضداد آن جهت کمودت خون مرده زیر
جل و تحلیل اورام و زردی آن جهت خوشبوئی و بویقل عرق و شکستگی اعشاء باغ مضر کمز که مصالح آن انیسون و استسقال
آن با صغ المظم بهتر از سایر چیزها مقل و شرب آن قادم و درم بدل آن عکس و مریدین متورمانه را انطبیب است یا صندل
و آنرا داخل اکمال جالبه و مقربه بصر و گفته اند داخل طوب و ذراتر میماند نه؛ آن تصب الذره و میماند و طبعی
هنگ آنرا سرد و خشک و سبک و باد انگیزد و دفع سرفه و صغ و سوزش اعشاء و تب حادث از قدام داخل طلثه که منیات
نامند میل اند و آشامیدن نقرع آن یا هر یک خنثی و فایده ای معنی و شافیه از هر یک یک درم تا یکسقال و یا زده و غل
نیم کوفته که شب در آب گرم بضمیند و صبح نماید صاف کرد؛ باد و درم شکریا شامند و روز مترائی یا بیست تا چهل
روز جهت اقام حرب و قویا و ابتلای جنم و غیره؛ عجب و باغافه سفایح و تقمیمون و عتاب نعل آن اقوی است *
فصل السکر * فارسی نیکو و پنداری بختی و کبک و بخت گند و گند سرد و بکند عجمی و بوقد انیزه مند * **طبیعت**
آن در نوع است سفید و مرخ و در یک اصناف میباشد از نرم تا زک شاداب شیرین و صلب که آب کم شیرین و بعضی شور و مزه
و سب اماکن مختلف میباشد در خوبی و بدی و سفید آن در قصبه بود و این از مضافات مرشد باد و بنگله بسیار خوب و ضعیف
و نازک و شیرین مثل قند و نبات میشود بعد از آن در اکید آباد و شاه جهان آباد و صوبه پیار و کهنو و بعضی جاماد و کهن
از بلاد هند و در راج مصل و دیگر جامانوع مرخ در بنگله خوب و کلان میشود و در صوبه عظیم آباد و واره و کور که پور
از بلاد هند و نیز در تارویه و چین و در مصر و عمان نیز خوب میشود از قسم سفید و در امان کن دیگر بد آن خوبی نصیب و مرخ
آن نیز مختلف باشد در خوبی و بدی و بهترین تصب السکر آنست که صادق السکر و آید از لایند کمری باشد یعنی و بعضی
آن نرم نازک باشد که در خائین دند آن و زبان و آمیبی نرسد و شکر مصنوع از آن خوب و لطیف میباشد و در ذنبن
معتبر اخذ صنعت و انعام شکر و نبات و کد و غل کور شد * **طبیعت آن** در ازل گرم و در رم گرم * **افعال**
و خواص آن ملطف خون و حایس و مفتاح مدد اعشاء الصد و انغذ و انغذ راقع خشونت سینه و نه و سرفه و جانی
و طوبات متولد در انجا خصوص در مشوی آن که در آتش و یاغ کستر گرم و یا آنکه معشر آنرا با آب گرم شسته باشند
و مسمن بدن و در بول و منق و متانف و ملین بطن و متحرک باغ و واقع استیجاب معده و قوی کردن با آب آن کدیا شامل و یا لای
آن آب سرد بنوشند و قوی کنند باغ و متحرک که در دروغ کشید فرموده باشند و انکار آن خصوص بعد از اعطام نفاخ و موانع

رياح و مغسل معد و مضروئه پيران و بلغمي مزاجان مصلح آن طبع آن دو سه جوش و خوردن آن نيسون بعد از آن

* قصه بل القاف مع الضار المعجزة

* قصا عه * بضم قاف و فتح ضاد و الف و فتح عين مهمله و ما عربي ما دة شك آبي را نامند و بهندى او د بلا و ونيز غبار آسيار

نامند * افعال و خواص آن اکتحال و ضاد دماغ آن جهت رفع تاریکی چشم بپعد يل

* قصه بل القاف مع الطاء المهملة

* قطا * بفتح قاف و طاء و الف جمع آن قطا و قطوات نیز آمده و قطليات نیز وجه تسميه آن بقطات بجهت حکایت از صوت

آنست يعنى در توصيف آن قطا قطا ظاهر میگردد و بفار شئ سنگ خوار و بر تکی باقرقره و برومي ناخا و بونانی رمينه مور

و بهندی لوا نامند و آب علوی خان مرحوم نوشته اند توهم نموده کسی که آنرا سنگ اشکناک دانسته و صاحب اختیارات

بل يعي گفته که بفارسي اسفردن نامند * ماهیت آن مرغی است و نوع است کبیر و صغیر و کبیر آن جبلي بقل رکبوتر

و مغلط بلوان مختلفه و زردی بران غالب و صغیر آن بوی و بپخته کنجشک بزرگی و مر قش بازردی و بر سر آن ناجي و در

صیرا های کم آب و سنگستانها میباشند * طبیعت آن در آخردوم کرم و در سوم خشک و شمع رئیس نوشته ضعیف الحرارة

قوی البیس است * افعال و خواص آن اعضاء الراس و العصب و الغذاء مفتوح سد و مقوی معد و کمل مرطوب و بن

و جهت فالج و درودت اعصاب و احشا و استسقا و قولنج بلغمی و تحلیل ریاح و تحریک باه نافع المفار دیر هضم و مولد سودا

مصلح آن کله اشتن آنست بعد از دفع د و روز د و سرما و در کرم اقلای کشب مانند طبر و سرخ کوشت صلب د بکر پس مهرا

پشتن و با سر که و روغن واد و به طبعه الرانسه خوردن و سنگدان آن مولد سنگ کرده و اکتحال خون کرم کرم آن جهت

رفع بیاض و شب کوری و فلای استخوان سوخته آن که در روغن زیتون بسیار جوشانید با باشند جهت رفع سقنه يعنى کپلي

وداء النعلب و رویا نین موی دران ناخ است *

* قطا ف * بضم قاف و فتح طاء و الف و فاف فارسی سنبومه و بهندی پوری نامند * ماهیت آن نوع غذائی است که از آرد

میل و یار و غن و شیر خمیر کرده و نا نه ای تنک ساخته در جوف آنها مغز بادام و گردکان و فندق و پسته کوبیده با قند

و کشمش پرمی نمایند و با سبزیها و با گوشت قیمه یا نخود مشق پیخته یا خام سبز بر کرده در روغن بریان میکنند و یاد رفتن

و یاد د و نور در طریقی جد بریان می نمایند و میخورند * طبیعت آن با آنچه که از آن سازند راجع * افعال و خواص

آن کثیر الغذاء و مولد خلط متین و مسمن بدن و موی و آنچه از یادام و شکر سازند برای مستورین و آنچه از پسته و جوز

و فندق سازند برای میرودین و آنچه از جوز یعنی مغز گردکان سازند سریع النزول و برای میرودین و مشایخ بهتر است

المضار مولد سد و دیر هضم و آنچه با سبزیها ترتیب دهند مرطب و فلیل الغذاء از آن سازند اقسام مصلح این غسل و مصلح سائر

اقسام در مستورین سکنجبین حامض و در میرودین عمل است

* قطا یف * بفتح قاف و طاء و الف و کسری ای هینا و کتانیه و فاف فارسی رشته خطائی نامند * ماهیت و صنعت آن

در حرف الالف مع اطعادر اطریه ذکر یافت * طبیعت آن د و دوم کرم و تر و رطوبت مائل با عدال

* افعال و خواص آن سریع الهضم و کثیر الغذاء و مولد خلط صالح و موافق ناقصین و ضعیف القوة چون با غسل بخورند

بغایت مسمن بدن چون با مغز گردکان و یا با روغن آن که تازه باشد تناول نمایند و بعد از آن سکنجبین بنوشند و اکبار آن

بیبی که بر معده ثقیل باشد منوع و مضر مصلح آن سککبین است

قطق * بفتح قاف و طواف لغت عربی است و نیز هر مرق نامند معرب از سلمه و یا هو مک و یا سرمه فارسی است و بسریانی فقط و بیونانی انیلو کیون و افکار کمیس و دیستوریوس اند را نکمیس و بقولی اطرافس نامند و بفارسی اسفناخ رومی و یهنی یا یک و بقول دیگر ککروه و گویند یهنی بتیو بفتح بای موحد و قسم تلی متناه قوفانیه و خفای هار بفتح و ا و ولف نامند * ماهیت آن نباتی است بری و نباتی برک آن سبز مائل بزردی و طولانی و زرد شکن و ساق آن مانند پودنه بلند و کل و تنم آن با زردی و اندک لزوجت و شوری و منبت آن نزدیک آبها و بری آن اقوی ازستانی * طبیعت آن در درم سرد و تر و سردی و تری بری کمتر ازستانی * **افعال** و خواص آن تارل برک بشته آن سریع البضم و مولد خلط صالح و موافق کبد حار و صغری و مزاجان خصوصا با آب غوره و انار و مسکن عطش و صاحبان حمیات حار و طحال و رادع اورام حار و حلیق و سائر اورام باطنی و ملین مینه و بطن و آب مشوی آن با شکر مهمل و ساق آن مفتوح سد و رافع اورام حار و باطنیه و ظاهره و حمزه و شربا و ضا د و ا و لاء که پارچه را با آب آن تر کرده مکرر بر عضو کلد ارنه و آشا میدان آب آن با شکر مفتحت حصه کرده و منانه و محل ورم طحال و بادویه مسخته غیر مستحله مهبی مضر میرود وین و مولد رباح مصلح آن ادویه حار و عطره و ملای عصاره برک آن در حمام رافع جرب و حکه و آثار حادث در جلد و شستن جامه حریر و پشمینه و رنگین با آب طبیعی آن باک کنند * ا و صاخ آن بدون تغییر رنگ و صمد برک بشته آن محل اورام حار و حمزه و تنم آن در کرمی معتدل و در اول خشک * **افعال** و خواص آن مفتوح سد و مهمل و محال لزوجات و اورام باطنیه و ظاهره و ملد ربول و مقوی قوی مره صغرا چون با مصلح آن که نمک و آب کرم و عمل است بیا شامند و چون بیست و یک روز هر روز و در منقال آنرا با ماء العمل بیا شامند جهت تفتیح سد و استسقا و برقان مجرب و جهت عسر البول و تقطیر آن ضعف کرده و رفع التهاب احشا و حمیات حار و مسموم مغیر و انگشتان آن با شکر بوزن آن جهت جرب نافع و با خاصیه آشا میدان آن مهبی و منعظ مقلد از شربت آن از یک مثقال و نیم قند و مثقال با جلاب و شکر و کلاب و سککبین و سائر اشربه مناسبه و تنم بری آن را چون بقدر سه مثقال و نیم در نود مثقال آب بجوشانند تا نصفه و مد پس بمالند و صاف کنند و بیا شامند جهت اخراج مشیمه که بر نیاید و سه چهار روز یا زیاده ماند با شکر مجرب دانسته اند مصلح آن در اسهال و میجانب قی نمک و عمل و آب کرم و گفته اند بقله آن بهتر از جفتن و سائر بقول است جهت آنکه زود منحل و میگرد و اخراج مییابد نه بسبب لزوجت بلکه تقویت تجلی لیکه دارد مضر میرود از مزاج و معده بارد و مولد رباح غلیظه مصلح آن بپختن آن با چغندر و مطیب با فادویه عطره و با زیر حار و نمودن و آبکاه خوردن است * **قطق** بحرری * اهل شام آنرا ملوخ نامند و گفته اند بتیو هندی این نوع است نه نوع اول و بیونانی لیمون و بلخ نیز خوانند * ماهیت آن نباتی است شبیه بعوض و بختار و برک آن شبیه برک زیتون و از آن شریفت و خشنتر و باندک شوری و بعضی منبت آن بسواحل دریا و شوره زارها و این بهتر از آن هرد نوع است جهت آنکه مودی و مضر معده نیست بسبب ملوحت و قهقهه دارد * طبیعت آن گرم در درم و تر و در اول * **افعال** و خواص آن خوردن اطراف و برک نازک ویزه نازدتر آن خام و با مطبوخ زیاده کنند * شیر و موی و معین بر جماع و سبک بر معده و زود اخراج مییابد بسبب اندک ملوحتی که دارد و آشامیدن بپنج آن بقدر دودرم با ماء العمل جهت شلخ عقل و تسکین مغص و ادرار ببول و رفع احتباس آن مغیر و بعضی قطف بحری را ملوخا و بعضی نوع صغیر خطمی دانسته اند و هرد و غلط است و از پوست آن کسا و منبسط

و عا و بر د یعنی چا در و غیر ما میا فند و یحتمل که این درخت من با شد که در ملک مند و بنکاله و غیره اندیشود
 ز برک و شاخهای نازک نرم نوزسته آنرا بخته میگویند مانند بقول دیگر رازیوست و سینه سافه درخت آن کف
 ببلندی یک و قامت میشود و چوب آن سفید خوشبوی میباشند بجای پشم و موی حیوانات در بلاد ایران و عرب و در ملک
 هند مستعمل دارند در فتن و ریسان از آن دریافتن و بعضی البسه و جل حیوانات و خز و طه و کسه و جوال و غیره
 برای کلاه داشتن شکر و برنج و قند و غیره *

* قطنب * بضم قاف و سکون ط و وض لام و باء موحد لغت شامی است بعرابی قاتل ابیه و بجمی اندلس مطرده و عامه
 عصبی الدب و بیروانی قوما ریس و قوما و ریس نیز و ثمر آن را جنی الاحمر نامند و بعضی گفته اند که بلغت قدس نقیب و بیروانی
 با قولا گویند * ما هیئت آن درختی است شبیه بد درخت به و برک آن از برک آن نازک تر و ثمر آن بقدر آلویی و بی تخم
 و چون رسید به بخته کرد در عفرانی رنگ و سرخ یا قویتی و شیرین و خوشبو میشود با اندک قهوهی و چون آب آنرا بمکند بجای
 تخم ثعلب یا ربک مانند که در آن میماند * طبیعت آن در دروم سرد و خشک * افعال و خواص آن ثمر آن تریاق سموم
 قتاله و ضما د آن بر چشم جهت نفخ آب نازل در آن مؤثر الا ورام و البثور آسایش آن آب طبع برک آن جهت رفع ثلایل
 و دما میل و تحلیل او رام و بدستور ضما د برک مطبوخ آن و نطول آن جهت درد مقلع و رحم القروح و حرق النار و زور
 برک آن جهت تصفیف قروح و طبع و ثلایل و رفع سوختگی آتش و بدستور ضما د آن مؤثر و ثمر آن مضرمعه و گفته اند آنرا
 صغی میباشند و کم یافت میشود و اگر بهم رسد خوردن آن جهت منع اسقاط جنین و حصول آن جهت بواسیر و ثمر آن
 جهت رفع سحر و افسون مؤثر است *

* قطن * بضم قاف و ط و تشدید نون و به تسکین ط و تصغیف نون نیز آمده لغت عربی اعیت و عربی نیز آنرا نامها بسیار
 است مانند کرسف و بر شفا و طوط و عسدا لخر و تار و آن را قوز و کهنه آنرا قضم و یغاری و بنه و بترکی ما موق و بینوق
 نیز و بنه ب روثی و درخت کپاس و شکوفه آنرا کپاس یا پهل و حب آنرا بنوله نامند * ما هیئت آن مغز درختی است
 در اکثر بلاد معموره کثیر الوجود مکرر در بعضی بلاد اقلیم اول و اقلیم هفتم که مطلقا نمیشود و آن دونوع میباشد یکی نبات آن
 صغیر از یکدفع تا یک قامت و دیگری زیاده نیز بنسب ضعیف و قوت زمین فی الجملة شبیه بد درخت باد نجان و هر یک سابق
 ایستاده و ساق آن مجوف و اطراف آن ششهای بسیار و در سر شاخها گل و ثمر آن و برک آن از برک باد نجان کوچکتر و زرد رنگ
 و گل آن نیز زرد رنگ و اندک خوشبوی فی الجملة شبیه بگل خطمی و به برکهای گل آن سرخ و ثمر آن که جوزه القطن نامند بقدر
 گردان و شبیه بغنچه گل ریوست آن در خامی سه و ز بعد رسیدن مائل بپشوی و شکافته بنه از جوف آن نمایان میگردد
 و در بعضی اماکن و بلاد آن را بعد کمال رسیدن میچینند و درخت آن را برقرار میدارند یکسال تا دو سال دیگر ثمر
 میآورد پس از بیج میهرند و از سر نوزراعت میکنند و در بعضی بلاد هوساله از بیج میهرند و از سر نو میکارند این نیز بسبب
 قوت و ضعف زمین است پس بنه را از جوزه و تخم جدا کرده بمصارف مقرر میآورند و نوع دوم درخت آن عظیم بعد
 درخت زرد آلویی و سب و گردان نامند بیست و پنج سال تا سی سال و زیاده هم و گل آن سرخ و بزرگتر و جوزه آن
 نیز بزرگتر و بنه آن بسیار نرم و یحتمل که این نوع سیمیل باشد که در ملک مند و بنکاله میشود و لیکن بنه این بکار فتن
 البسه نمیآید و در حرف الیمین مع الیاء ذکر یا قبح بهترین بنه حقیق تاز و نرم آنست و کهنه خشن آن زبون و بهترین حب آن

بزرگ بر مغز ناز؛ آنست * **طبیعت** این در دوزم کرم و خشک فردا نمهند و حب آن در دوزم کرم و تر و بارطوبت
فضلیه و کل آن کرم و تر و باقوت مغرجه * **افعال و خواص کل این امراض** الراس والقلب والغض و غیر ما آشامیدن شراب
آن بقدر ریختن زم جهت ابتدا چون و رسوا و خفتان حار و اختناق رحم مؤثر و از یک وقت آن گفته اند که از غایت
تفریح حالتی قریب بسکر بهم میرسد **الارام** و حرق النار ضاد آن پنهانی و یا با بزرگ تازه آن جهت تسکین اوارم و رفع حکله و آبله
و موخکی آتش و اما پنبه پس البسه بافته ازان و محسوس بدان و یا بافته ابریشم و یا پشم محسوس پنبه خصوص تازه خربندانی نمودن آن
مقوی و مستغن و جفت بدن و مصلح آن **امراض الراس** و مرافق صاحبان امراض و ماغیه و عصبانیه مانند ریشه و امتحان و نایج
و کزاز و امثال ابتهاج و آن رافع زخم **الارام** و الحکله و حرق التار و الجروح و القروح ضاد پنبه سوخته که بعد رمادیت نرسد
محلل ابرام و رفع حکله و مانع آبله و موخکی آتش و بر کردن آن در جوف قروح عمیقه جاذب چرک از صقی و مجفف آن
و ذرور آن قانع جراحت و مجفف ابتهاج و بر کردن آن در جوف زخمهای کهنه محلل و قاطع لیم فاسد زائد آن و جاذب چرک
از صقی آن و بدست پنبه کهنه کرم کرده بر اعضا مرجمه و اورام بارده و عرضیکه با شک و بر قیقه اما نیز مسکن و مستل آن
با نکرار عمل خصوص که بران عضو لا زنجبیل و زرنبا دنرم کوفته پخته خوب بپاشند پس پنبه را کرم کرده بران بسته تا مدتی
بگذاردند زباز نکنند و بدست پنبه تازه دانه جدا کرده و در جوف کرمی بکوبند و کرم کرده بر بزرگ بیند البیض کرم کرد پس نموده
بر زرم بپوشه بندند و همچنین قیسم تازه از پنبه جدا کرده کوبیده اند که زنجبیل و آب بران پاشیده کرم کرده و چون فایده از پنبه
سازند و یک سر آن را بر تایل مسامیه کنارند و سر دیگر آن را آتش دهند که کرمی و حشرات آن بدین رسد و لیکن بسوختن احرار
نرم و تا مه روزید آن نحر و اغ نمایند زائل کرد و **دوحب القطن** یعنی پنبه دانه **امراض الصدروالبه** آشامیدن مغز مقرر آن
ملین سینیه و شکم و رافع سرفه کرم و باد ارجینی و شکر و مر و دین و یا سکنجبین در مجرورین مقوی باه و مقدر ارشیت آن پانچ
مثقال و نند مین بدن آن جهت رفع کفایتش و خراجا ت حاد و در صورت وورق آن آشامیدن آب برک تازه آن بقدر ربع
و طایل فعات خصوصاً با شربت سیب حایس امثال اطفال و غیره امثال وضاد آن بار و غش کل جهت نفوس و در میان دایم بپوشید
و با بزرگ خرفه جهت ارجاع مفاصل حار و بارده و جلوس در طبع برک تازه کوچک و اندک از پنبه آن جهت اختناق رحم
و تسکین رجح آن و ذرور آن قاطع خون جراحت و ضاد جمیع اجزای آن مقوی معده و مستل و جاذب خون بظاهر جلد
الاذن چون شاخ پنبه را در کوش کذارند و طرف دیگر آن را بسوزانند و یکبار در کوش و فته باشد جلد کند و گفته اند قیسم آن
مضر کرده مصلح آن خمیره بنفشه بند آن قیسم کنکراست و در قریب دین کبیر جوارش حب القطن و معجون آن و شراب زعفران
آن ذکر باقت

فصل الثانی مع العین *

* **قنطرب** بفتح قاف و سکون عین و فتح نون و باء موحده بمعربی نام شیر است و نیز تعلب نورانا مندر بفارسی ناخن باز و فنی
گفته اسم نباتی است که بجمعی اندلس و در نسخه دیگر طریقه نامند * **ما هیبت** آن نباتی است بر یک ساق ایستاده
و برگ آن قریب ببرگ استخاخ و زرد رنگ و بر شاخهای آن عرقهای زرد رنگ و شاخهای آن را مانند ازبانه میخورند
و طعم آن تنه با اندک شیرینی و در آخر اندک تلخی ازان محسوس میگرد و در دانه اهل بادیه معروف بقلقاس است و قلحاس
غیر این است و در فصل القناب مع اللام انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد
* **قنطرب** بفتح قاف و سکون عین و فتح باء موحده و لام * **ما هیبت** آن اختلاط است و بعضی از اقسام فشار دانه اند

و دیسور بک و من گفته اسم بطنی دواتی است که یونانی سقراطیون نامند و آن یسعی است شبیه ببلوس و بزرگی بقدر
 شلغم و سرخ رنگ و تلخ طعم که زبان را یکزد و بزرگ آن شبیه به برک مومن و بلند تر از آن و نرکس و کرات بزرگی * طبیعت آن
 گرم و خشک در سوم * افعال و خواص آن در بعضی افعال قائم مقام جصل الفار است و گاه عصاره بیخ آنرا کرند و با آرد
 کرند سرشته از آن اقرص میسازند و با حیوان جنون و طحال مقلد و در رم میخورند با ماء العمل که با باران
 ماخته باشند و صاحب منافع گفته نباتی است شبیه بساق کنکری سفید و صطبر و چون خشک شود مثل بزرگی و سرخی کرده
 و بی برک و بی کل و بی مزه که در هنگام ربیع زمین را شکفته بر می آید و همان که ناز و برآمد مردم آنرا اخذ می نمایند و عرب
 آنرا اقصة الصبیغ نامند * طبیعت آن گرم و تر در دوم بعضی آنرا بشته با غاست و حیر که مصلح آنست تناول می نمایند طعم
 آن تده با لذت ک حراخت است

فصل الثانی فی علاج الفاء *

* ققر * بفتح قاف و سکون ذار را و همزه ماهیت آن اسم جنس فار و عرق الجبال است که عبارت از مویائی باشد
 و البته شبیه ببل آن بود در رنگ و به لا جیت هندی نیز از آن جمله است و در حرف السین مع اللام ذکر یافت *
 * ققر الیهود * بفتح قاف و سکون ناورا و فتح یا و ضم ما و سکون و ورودال معرب کفر الیهود است و یسریانی بهودایا
 و بربری قسوطون و یونانی برقیو نینا نامند و در وجه تسمیه آن گفته اند که چون از تخیر بهودیه که قریه متیه نزدیک قریب
 بقریه کفرالیهود در نیم ایام آباد بود و حال خراب شده از اعمال فلسطین قریب به بیست المدهن از زمین سنگهای زیر
 دریا مانند غنیر جو شد و بر می آید و لاهل اسمی بققر الیهود نموده اند و آن دو قسم است یکی آنست که در یلدرزستان
 در وقت هجیان بساحل می اندازد و اصل آن بک قدری را از روی آب میکشند و قدری بر خشکی افتاده و رنگ این بنفش
 هائل و سرخی براق و بوی آن شبیه بوی نفت و حیریت برین غالب آنچه را از روی آب گرفته اند بی آمیختگی از سنگریزه
 و خاک میباشند و آنچه را از کنار دریا از روی زمین برداشته اند مخلوط میباشند و این ما دام که بر روی آب و نازده است
 نرم و سیال میباشند و چون برداشتن و کهنه شد منجمد و صلب میگردد و قسم دوم آنست که ساحل آن بحیره را حفر نموده
 جرمی آورند و این نیز تا صاف میباشند مانند موم با آب گرم بر آتش جفاف مینمایند و این صافی و قیره رنگ میباشند و بر آبی
 پستیاوند از روی آن شبیه بوی قیر عراقی است و نظایکی مخصوص به بحیره طبرستان و ساحل آن دانسته و گفته که از
 زمین قل من نیز میآورند و بهترین آن و مستعمل در تریاق خاروق بنفش براق سریع التفتیت و سنگین و خوشبوی آنست
 که بوی نفت از آن آید و ظالی از سنگریزه و خاک باشد و کهنه آن حیاه و زبون آنرا مغشوش برفت و قیر نیز مینمایند و
 مغشوش آن نیز سیاه میباشند و آنچه از جبال حاصل میگردد که عرق الجبال نامند از اقسام مویائی است الطف و اقوی
 از قفر الیهود است * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن قائم مقام زخت و قیر و قطران و غنیر
 دانسته اند و در جبر و کسر و ریش و حرم و صریحه و سقظه قریب بمویائی است و بجای آن مستعمل اعضاء الراس دخان آن رافع
 زکام و نزهه و محرک صرع و معادن آن و لظوخ آن و اکتحال آن جهت الصاق شعر منقلب در جفن و شعیره و جلای بیاض و تجمیف
 بوطولات عین و کد آستن آن بردن آن و سغون بک آن جهت درد دلت آن گرم خورده و خوشبوئی دهان و رفع رائحه کربیه آن
 و طای آن بر اعصاب و اعضاء مسترخیه ضعیفه نافع اعضاء الصدر آشامیدن آن مسکن درد مینه و سرفه کهنه و ریویض النفس
 و عسر آن و قرحه ریه و اعانت بر اخراج نفث و مده سینیه و اورام لوزتین و خناق بلغمی و موداری و جهت نفث الدم و نزف الدم

اعضاء الغل اء والنفض بلع نمودن مقدار دو خربزه تا سه خربزه آن جهت رفع بخار دخانی و تحلیل خون منجمد در معده و امهال رطوبه مزمن و طرد ریاح معده و شرا سیف و ضعف کبد و کرده و بواسیر و دفع دینان و حسب القرع و تطهیر المیزل و امراض رحم مطلقاً دفع ملائمت آن و تقویت اعضاء و حصول دخان و استفسام را بآن جهت نثر و برآمدن کبی رخم و تسکین اوجاع و اشتقاق آن و آشامیدن آن با اندک جندیل ستر و شراب جهت ادرار و طبع ما یوس العلاج بقوت نافع و آشامیدن آن با سرکه متعال رک از نده خون منجمد در معده و داخل سفوفات اطفال و سفوفات مقویه معده معین بر هضم و تحلیل ریاح و قراقرم نماید و احتقان آن با ماء الشعیر جهت ذوب و نظایر و قرحه امعا موثر آلات المفاصل و الاورام و آما در آن جهت تقویت اعضاء و ارجاع مفاصل و ادرام جاسیه و تقرص و عرق النساء و استحکام اعصاب و اعضای باره بدستور شرب آن و ضاآن با آرد جو و نظرون و موم جهت عرق النساء و تقرص و اوجاع مفاصل و تحلیل و انشاج اورام حاره و باره و غما د کداخته آن در زیت جهت گرفته شدن عضو لحمی و نیکسکی استخوان و ضربه و صلحه و سقوطه و نفی خنار بر تحلیل اورام جراحات و منع تورم آنها الجروح و القروح و آما در آن ملحق جراحات و مدمل آنها و رافع قوایی و داخل مرام منبت اللبم کرده میشود و جهت التیام زخما و التیام و رفع کرم آنها مفید الزینه تلوح آن منقی بشره و مانع سفیدی اخلاط را رافع قوای و برص و بهیق السموم ملا و آشامیدن آن با انستین و شراب جهت نهش موام سمی نافع مقدار شربت آن از نیم درم تا یک درم الخواص دخان آن کریزانند موام و مار و عقرب و پشه و غیر ما و مالیدن مسلول آن در زیت بر درخت انکور رافع کرم آن و طریق استعمال آن آنست که در اکثر جاها در روغن زیت کداخته بکار برند مضر محررین از داخل مصلح آن سرکه و آب فواکه باره و مطهیه مقدار شربت آن تا یک درم بد آن زیت رطب و بعضی قیر گفته اند

* قلی بفتح قاف و نجه لام و الف مقصوره و بکسرات و سکون لام و یا نیز آمده و آنرا قلی الصباغین و شب الصغیر نیز و در اصفهان که لاود رخا سان بخار و در کیلان و شیراز و قندهار و هند و سیب و ساجی و در کابل ایشا را نامند * ماهوت آن چیزی است متخل از اشنان سوخته بدین نحو که بر زمین اندک کودی میکنند و بران اشنان تازه بسیار جمع میکنند و بالا ی آن نی و خار یا همه آتش میزنند اندک رطوبتی از آن سیلان مینماید و در آن مجتمع و منجمد میگردد چنانچه در اشنان ذکر یافت و هر چند در آن اشنان رطوبت و چسبندگی زیاده باشد زیاده بعدل میاید تا آنکه مانند قرصی و کرده بزرگی و الا مانند حبهای بزرگ و کوچک میباشد و از نبات رمت و مرام نیز بعمل میآورند و در بلاد کرمان و روم و ملتان خوب بعمل می آید و رومی بهتر و قویهای آن بزرگ و صاف و ملتانی اکثر و بزرگ با کستر آمیخته و مسومع کشته که در ملتان نیز از اقراض بعمل می آید و در جاییکه گیاه آنرا می سوزانند طرفی سفالی شبیه بدیکچه دفن مینمایند که رطوبت ساکنه از آن در آن جمع و منعقد گردد و آن بسیار خوب میشود و بهترین این صاف سیاه براق شبیه شجره الرحی است که قوی نافع و بعد از آن منزوج بر صفت و مرام آنچه مانند خاکستر سیاه که در آن پارچه های کوچک باشد زبون و جزو اعظم صابون است * طبیعت آن در چهارم کرم و خشک و با قوت سمیت * افعال و خواص آن جالی و محرق زکال و اقوی از بلع بر مراتب اعضاء الغل همچون آنرا هفت مرتبه در آب حل کنند و بجزر حلقه تصفیه نموده منعقل سازند آشامیدن یک قیرا ط آن جهت تقویت معده و انهضام طعام و آوردن اشتها و قطع بلغم و رفع قوی ما یوس العلاج و تحلیل و درم طحال العین اکتمال آن رافع بیاض چشم حیوانات القروح و انثا لیل و غیره و طلای آن خورند گوشت زائلی زخمها و زائلی کنند و تالیل و زواجر و برص و بهیق و جرب

و طب و شفعه المضار یک رم آن کشتند در همان روز و در دم آن در ساعت و قابل العلاج نیست و با لیمه مد او ای آن مد او
 مابون خورده و آشامیدن ادمان و امراق چرب برقی نمودن است و در اطبله استعمال آن بتهائی ممنوع است بدن
 ادمان زهر که محبت یسی است که رفع آن در شوار است و چون آنرا در روغن حل کنند و بر آنکو ریخته شد بزودی آنرا
 موز کرد اند و مانع قلبی در حروف الحیم مع اللام در املاح انشاء الله تعالی خواهد آمد.

قلب * بفتح قاف و لام و الف و ضم نون مشدده و شین معجمه * ماهیت آن نباتی است مسمی بخوخ المروج جهت
 مشابهت بآن در رنگ و بویک و شاخها مگر آنکه بزرگ این از آن کوتاه تر و آنک عریض تر و کره های قصبه این نزدیک بهم و منبسط
 بر روی زمین بخلاف آن و اصل مصریحی چوب در استسقای آب استعمال مینماید و بسیاری آب نیل را بدین میکشند و بزراعت
 و غیره امیل مند و مزه آن بته با اندک لز و جسته است * افعال و خواص آن شمع این بطار کفته عصاره آن چون
 پستانمان جهت نفث الدم سینه و جهت نزف انتم نیز حمو لایع و فعل آن درین باب مانند دوائی است که بمونانی لوسیاخوس
 نامند و در حرف اللام مع انوا و مد کور خواهد شد انشاء الله تعالی و کویا عجبی از آن است و در غیر مصر من آنرا ندیدم.

قلب * بفتح قاف و سکون لام و باء موحده و لغت عربی است بغاری دل و بلاطینی مطس بر مین نامند * ماهیت آن
 عضوی مرکب مغروف از اعضای حیوان است و اول عضوی است که تکرر می یابد بنا بر قول و اصل و مبدل و معدن حرارت
 غریزی و روح حیوانی است و این اکرم ترین همه اعضاست و آخر همه اعضا از حرکت میباشد و هر د میگرد و گوشت آن بسیار
 صلب و بطبع الهضم اولی اجتناب از آن است مگر عند الضرورت بهتر آن بدین حیوان کم من جوان فربه صمیم المزاج
 است و بهترین از مواشی دل کوفتن و بزگرم صفا عذکوره و از طیور دکن هجاج جوان فربه خالی از مرض و از قلوب
 طیور آبی با احتوا از انسب * طبیعت آن مطلقا گرم و خشک و گرمی طهور زیاده از گرمی غیر آن و خشکی بری زیاده از اهلی و طیور
 آبی بسیار گرم تر از غیر آبی * افعال و خواص آن مغزی دل و رافع خفان و در بعضی وردی اللغاصه آن مهر انجمن
 و مطین آن با شحم و روغن و با آب که در خوردن و یا کباب برقی بر روغن کتیل و یا بادام بر سر که و انجمن و لعل و زیره
 و صحترو لای آن سرکه و آب که آمیخته و نیکو غائی است از برای صاحب کله و ریاضت العین تطویر و اکتال خونا به که
 در هنگام که آب کردن از آن می چکد در دفع شکری مجرب دانسته اند و قلب موحیوانی در طبی آن ذکر شد و میشود انشاء الله تع

قلب * بضم قاف و سکون لام و باء موحده و معجمی اندلش * ماهیت آن گیاهی معنی کاسرا است و بیونانی لبایس نرسن یعنی
 بزرگجری و بغاری سبک سبزه نامند و سلیمان بن حمام گفته که این نبات را بصلب که یکی از اسمای فضا است نامیدند و اند
 برای صلابت و سفلی رنگ تضم آن و ثواب علو ایشان مرحوم مغفور نوشته اند که کمان میهم که این تضمی باشد که بهندی
 آنرا تضم بنوار نامند و کسی که آنرا کتبی دانسته غلط کرده جهت آنکه کتبی حب القلت است بتای مشتاة نواتیه نه باء موحده
 و نیز غلط کرده اند که نیکه آنرا ماش مندی دانسته اند و بیان حب القلت در حرف الیاء مع الباء مد کورش و بنوار را
 در نکالی چکو ند نامند و چگونند نیز در حرف الیم مع الکاف ذکر یافت و سنک سبویه نیز در حرف السین * ماهیت آن
 سلیمان مد کورش نوشته که در بلاد اندلس کثیر الوجود است و در غیر آنجا از مواضع دیگر از بلاد شام که من سکی داشته و بدیه
 ندیده ام مگر بل یا بکر بظا هر مدینه آمد بر ابرو برج زاویه معروف برج صایج در فصل خریف و کسی توهم نکند که این همان حب
 القلب است که در حرف الحام کورشن * ماهیت آن کخته اند حب نباتی است برک آن شبیه برک زیتون و از آن بلند

تروعر یضرونم تروازان آنچه نزدیک زمین است مغروش بران و شاخهای آن باریک ایستاده تا بیک ربع و زیاده و کمتر
از آن شبیه با ذخیر و صلب و بر اطراف شاخهای آن چیزی شبیه بساقی منقسم بد و قسم بران برکهای ریزه و مابین برکهای آن
و آن مفید صلب مد و شبیه بکرمه کوچکی منبت آن زمین های خشن و اما کنه عالیه و انطاکی گفته نیم آن سیا و رنگ
باخسونت و در کرمستان در فنگام بودن آفتاب در برج احد میرود * طبیعت آن در موم کرم و خشک و انطاکی
در موم دانسته * افعال و خواص ان اعضاء المده رجعت موفه باره مزمن و در برضیق النفس اعضاء الغذاء و النفس
جهت فراق رطوبی و افعال وادار و بول و اشراب هفول حوت سنگ کرده و متانده و رفع احتیاس بول و حیض و دآن
جهت بواخر نافع المصارفای مضع باه و مجفف منی مصلح آن مغز چغفره و مقد ار شربت آن تا سه درم است .

* قلت * بضم قاف و سکون لام و ناع متناهة نو قانیه معرب از کلتیه هندی است و بفتح قاف و کسر آن نیز آمده و پسر یانی قلنا
و بیرونانی اتو نیا و برومی توانیقی نامند و در حرف الحاء مع الیاء در حجاب ذکر یافت
* قلسو فون یون * بفتح قاف و سکون لام و ضم حین مهمله سکون و ادر ضم فو سکون و ادر و کسر دال مهمله و ضم یاء مثناه
نیمتایه و سکون را و و نون لغت یونانی است * ما هیئت آن نباتی است صغیر بدنی و یکتیر و مستعمل در و قورنار منبت آن
ما بین سکهها برک آن شبیه ببرک نوهی از فنام که آنرا از قلس نامند و کل آن شبیه با رجل السریه متفرق بعضی از بعضی
مانند کل فرایبون * طبیعت آن در موم کرم و خشک و با جوهر لطیف مسرق * افعال و خواص آن آشامیدن نبات
و طبع آن جهت نهش موام و شدخ مضل و قططیرا لبول را در رطوبت را خراج چنین رطوبت تأثیر که آنرا بیرونانی
انرو خود رس نامند موثر چون چند روز بد آن مل اومت نمایند

* تلفو نیا * بضم قاف و سکون لام و ضم فو سکون و ادر و کسرتون و فتح یاء مثناهة قیانه و الف مقصوره لغت یونانی است
بفارسی رنگباری نامند * ما هیئت آن گفته اند صغ صوبه است مطلقا و بعضی گفته اند صغ صوبه بری است که
بیرونانی قرنانا مند و آن صغ را تینج است که خود بشود هیال باشد چون طبع دهند آن را انجماد یابد تلفو نیا نامند و شمع
این بیطار گفته خلط کرده اند کما نیکه آن را را تینج بعینه دانسته اند بکمان آنکه را تینج علم است برای تمام اقسام آن و این
خطا است بلکه مخصوص بصفتی از اصناف آنست که طبع انجماد یافته باشد و بعد از آن گفته که تلفو نیا صغ صوبه است و سه
نوع است یکی سیالی که منعقد نمیشود مانند قطران و بعضی آنرا قطران نامند و نوع دوم صلب و نوع سوم آنست که بعد
طبع صلب میکرد و در این فی الحقیقت تلفو نیا است و آنچه شامل جمیع اصناف است را تینج است و را تینج را را تیانج
نیز نامند و را تیانج در حرف الراء مع الالف ذکر یافت

* قلقا من * بفتح قاف در میان هر دو لام ساکن و الف و عین مهمله لغت عربی است و گفته اند بضم اول لغت رومی
است و پسر یانی قلغاسی و برومی او ذی نفس و بیندی از وی بد کهنی چمک لا و بینکالی که خوانند * ما هیئت آن این
بیطار و بعد از آن نوشته اند نباتی است که نزدیک آبهای ایستاده میرود و برک آن امس بزرگ شبیه ببرک موز و از آن
در طول کمتر و کوچکتر و هر یکی را حاتی خلط است از یک بیع رسته نهایت بمجلوی انکشتی و بیع آن بزرگی ترجیحی و کوچکتر از آن
نیز بقدر زر در کی ظاهر آن مائل بر خبی و باطن آن سفید و طعم آن باقبوضت و حلاوت و بر وقیت و لزوجت کام و چون
در آب جوش دهند و آب آنرا چند مرتبه تبدیل نمایند پس طبع در فله و قبضت و حلاوت و بر وقیت آن زائل و از بدی و لزوجت

قلنا

تلفو نیا

تلفو نیا

قلقا من

مانند آن زائل گردد و بری نیز میماند ولیکن غیر مستعمل و آنچه در بنکاله میشود و درین شب و بجم جنگلی بری آن که نزدیک آبها و کوهها خود را است کچو نامند شبیه بد آن است که ذکر یافت و شاخهای آن مانند ری نار دانی شکل و تنه مد و زربتن ریج باریک شده تا بیک پیوسته و بهر پخته رانها بیت ناچار شاخ و برگ آن فی الجمله شبیه بکشتی کو چکی که یکطرف آن باریک و طرف دیگر آن عریض و در جوف آن در ایام بارش و شبنم اندک اندک آبی میماند و منته آن کنار آبها و زمینهای نمناک و نهایت بلندی شاخهای آن تا بیک و نیم ذرع و بعد بزرک شدن آن از بیخ آن ماتی میروند و بر سر آن کلی زرد رنگ طولانی بری آن شبیه بپوی زرد چوبه و رنگ آن نیز برنگ آن و قشیمی ندارد و این نوع کم مستعمل و کم کسی میشود جهت آنکه حدت و بهر و بیت و لزوجت بسیار دارد و بهر شانی که در آب و طبع بخورند کوربا کل زائل نمی گردد و برگ آنرا نیز بخته میشود و آن نیز با حدت و لزوجت بسیار است و بیخ بستانی آنرا که بهندی اروی نامند کو چکتر و برگ این بزرگتر و عریضتر و حدت و بهر و بیت و لزوجت آن که تر و لعل اکثر مستعمل و ماکول بخورند کورکه اولاد در چند آب جوش داده تبدیل نموده پس در روغن و پیاز بریان کرده آب داخل کرده بخته و غافله حار و طبعه زرد چوبه داخل نموده بخورند لذیذ میباشد و با گوشت لذیذ تر و بعضی که در ریختن بهیما ر صاحب و قوف اند اول در آب زرد چوبه افکند اخته که خوب رنگین شود یکمرتبه در آن آب جوش میدهند که رنگین گردد و نیم خام آنرا در روغن و پیاز بریان میکنند بعد ازان در آب کک از کرده ترشی انداخته خام تازه یا خشک و اگر نباشد ترشی لیمو یا ترهندی بقدر ذائقه و اندکی ذلل سرخ داخل کرده بدین گوشت یا با گوشت بخته بخورند بسیار لذیذ مثل مغز قلم میشود و در حین طبع از وحشت آن زائل میگردد و در بریان نمودن در روغن نیز و این را نیز * طبیعت آن کلی مانند آنست مطلقا در اول کرم و در دوم تر و در اول نیم خشک گفته اند * افعال و خواص آن بنایت مسمن بدن و محرک با دانه است اندک اعضاء اصل رجعت سرته و خشونت سینک و خنجره اعضاء الغل و الغل فی سربع الهضم و رافع حیح امعاء و اسهال و پوست آن در حبس اسهال اقوی و جهت استسقا و لاغری کرده و استعمال صفرا و مای اصفرو مائیت برقی و در اول بول خصوصا عصاره نبات آن و تناول برگ و شاخ مطبوخ آن نافع الامار و در بعضی و مرول سودا و در مصلح آن عمل و سکنجبین و ادویه خوشمونی مانند دارچینی و قرفل و بعضی آنرا با سرکه و غرول مرتب مینمایند و این هنگام سربع الهضم و الخروج میباشد از معدنه و نوشته اند که آنرا انجیمی میباشد و در افعال قریب بتخم کردن مقلد از شربت آن در قسم آن دو درم و عصاره نبات آن از ثلث رطلی تا ثلث و نیمی از قلفاس میشود صلب مستند بر که هر چند طبع نمایند بخته نمیکرد و مضاد آن جهت نفخ اورام و زرد سوخته آن جهت اندمال قروح و قلاع و تقویت موی موثر *

* قلفاس یس * بفتح د و قاف و لام ساکن در میان و کسره ال و سکون یاء مثناة تحتانیة و سین مهلهله و راء بیت آن اختلاف است اکثری زاج سفید و بعضی زاج سرخ و بعضی زرد و بعضی نوعی زاج سفیدی که بفارسی آنرا زاج شتر دندل نامند دانسته اند و بعضی گفته که آنرا بفارسی شوغار و یونانی حلقیس نامند و تحقیق آنست که قلفاس یس سه صنف میباشد صنفی سفید هبک زرد شکن و این تندترین و بهترین اصناف است و صنف دوم کثیرا لا و صفت غلیظ خشن و رنگ آن مائل بکبریت و این را یونانی مالی تریا نامند و صنف سوم نرم متساوی الاجزا و صفت و چون آب بد آن رسد سیاه گردد و این را زاج الاسا گفته نامند و در حرف الزای العجوة مع الالب بتفصیل ذکر یافت *

شفا قلوب و جراحات و کزیدن معقوب و ضا دبرک صنف نر آن جهت سوختگی آتش مضر کرده مصلح آن کثیر امتداد شریت
آن ناد و درم بدل آن اناغورس است *

* قلوب ما بین * بضم ن ف و لام و سکون و او فتح میم و الف و ضم یاء مثناة تحتانیة و تون لغت یونانی است و آنرا شیخ
ابی مالک را مل دمشق صاحبون القاف و ما بون النیاب و ظفر القطن نیز نامند * ما هیئت ان نباتی است جبلی وستانی
ساق آن مربع شبیه بساق باقلا و برک آن شبیه ببرک لسان الحبل و برحق آن غلاف ها و اطراف بعضی مائل بطرف بعضی
و کل آن شبیه بکل سوسنی که بیخ آنرا ایروسانا منسوبیست حیوانیکه آنرا اربع و اربعین گویند بهترین آن جبلی و کاه از نبات
آن نیز مانند آنکه از بیخ آن عصاره میکوبند اخذ مینمایند * طبیعت آن مرد و خشک * افعال و خواص آن
حاجس رعاف و نفث الدم سینته و نزف الدم معده و رحم و ضا دبرک نرم کوفته آن جهت الزاق جراحات در ابتدا ی
حدوث و التیام آنها مجرب *

فصل القاف مع المیم

* قمری * بضم ن ف و سکون میم و کسر راء مهمله و یاء نسبت منسوب بقمر است که نام بلدی است از بلاد مصر و گفته اند
که آن بلد اسکندریه است جهت مشابوهت رنگ این بشاک آن بلد و واحد آن قماری آمده و گفته اند جمع اقمر است مانند
احمر و حمر یا جمع قمری است مانند رمی و روم و زنجی و زنج و ماده آن را قمر به نامند و نر آنرا ساقی حر و جمع قماری
غیر منصرف است و آنرا بهندی آنرا و نمانند * ما هیئت ان مرغی است از ناخته کوچکت و با حلق و بسیار مانوس و خوش
منظر و خوش آواز و گفته اند که لغظی اگر یک مل الحروف از صوت آن ظاهر میگردد و نوع میباشد سفید و زرد و از غرائب
آثار آن آنکه این اثر در تاریخ خود نوشته که از جمله مدایا که بعضی ملوک بقاع هند مدیده برای سلطان محمود سبکتگین
فرستاده بودند قمری بود که چون طعام زهر دار را میلین چشمه های آن سرخ و داخ ازان جاری و متحیر میکشت و چون آن حجر را
سوده بر جراحات دهن کشاده میباشیدند بزردی چاق میشد * طبیعت آن در دوم کرم و خشک * افعال و خواص آن
موافق میبود بین و مرطوب بین و مل خلط فاسد و اکثر آن منحل و رسواس و جذام مصلح آن ادمان و ادویه لطیفه است
قد مین بد من آن باعث سرعت حرکت اطفال و تخم آنرا چون بطل میباشد مانند باعث سرعت تکلم آنست قبل از تکلم آن
آنیواص گفته اند بودن آن در خانه باعث علیم تاثیر میجورد آن و چشم بلد است از صاحب آن خانه

* قنقا * بفتح ن ف و یاء نیز آمده و سکون میم و فتح فاند و الف و میم و قمل و فتح ن ف و لام * ما هیئت ان
در حیوان کوچک اند که در بدن انسان و غیر انسان بهوم میروند و فرق میان هر دو آنست که قنقا را پای های بسیار است
و به بیخ موی میپسپند و واحد آنرا تمام مینامند و قمل شش دست و پا دارد و یک فن اندک میگرد و سرودم آن بار یک
و سفین رنگ و انبیه در موی بهم میرسد اغبر و عباد رنگ و گفته اند رنگ آن برنگ موی میباشد که در آن تگون می یابد از سیاه
و میگون و سفید و غیره و ماده آن زیاد از نر آنست و قمل را بغارهای شرب و بترکی بیست و بهندی جرّین نامند و مراد از مطلق آن
قمل انسان است و ماده آن تگون آن عرق حادث از کثرت فضلات رده و کثافت چمنعه در بدن انسان و قلت و یاعلم اغتسال
بدن و ثیاب و علیم تخفیف آنها است و قوت مزاج بدن و هر چند ماده آن زیاد تگون آن زیاد در موی سر و ریش و لبها سهای
چرک کهنه تگون آن زیاد میباشد خصوصاً در زمستان و کثرت آن باعث لاغری بدن میگردد و مرض است و در ابد آن نقیم
نظیفه و البسته پاکیزه تگون آن که میباشد بلکه نمیشد * افعال و خواص آن چون شش شپش زنی و رادر سورخ یا قلا کل ارنند

و بل نمایند جهت رفع حمی ربع میرب گفته اند و چون در سوراخ احلیل کند از اندر رخ احتباس آن نماید و چون زن حامله در کف دست خود گذارد و بر آن شیرین و شد اکرا را رود و حرکت کند حامله به پیراسته و الا بدختر و بعضی گفته اند که اگر بمیرد حامله به پیراسته و الا بدختر و انداختن شیش زنده موجب نسیان است بلکه باید که بکشند و بایند از زن و طلا آن آن بر بدن مولود در رجوع ولادت یافت زید باعث آنست که در تمام عمر قمل در بدن او قتل نکند و چون در بدن شش بسیار بهم رسند بدیدر دفع آن آنست که جامه را بزیق آلوده بپوشند و یا زیق بر بدن بمانند و یا زیق با خنادر صابون دفع آن کند و شبش سرآب تخم شریفه که ثمر مندی است که سائید با آب مخلوط کرد و سر را بآن بشویند بزودی رفع شش آن می نماید اما باید که چشم را بپوشند و محافظت نمایند که داخل آن نفوذ که باعث سوزش بسیار و تورم آن میگردد و از خواص آنست که نزد قرب مرگ از انسان میگردد و چون قمل بیماری جمع نمایند و از آن سریش سازند قمل بر و چسبند و ترمیم باشد از مریشهای دیگر گفته اند قمل متولد در محبوب آشامیدن نیم درم آن جهت ترحم رگه و تخمیت حصا نافع و این از جمله مساللات است زیرا که این مقدار بهم رسیدن متعذر است

فصل الثالث في النون

فنا * بفتح نون و الف مقصورة لغت عربی است و بر جنس معنی آمده از آن حمله بمعنی نیز و رجوع آن قنوت و قبی بکسوف مانند جدول و جبال و بعضی اطباء گفته اند که بفتح و بقرص نصب است و داخل آن قناده ها است و جمع آن قنوات و بر هر دو لطبا غیر یعنی نصب آن نیز اطلاق مینمایند و بر شجره الاشج نیز گفته اند خود اشج است و گفته اند نوعی از اند و طایس است و نیز گفته اند اهم نباتی است برگ آن شبیه ببرک تنعاع و معروف نزد عامه عرب بطح و نزد بعضی بر طایه یا به و کلج در حرف الف مع اللام ان شاء الله تعالی مذکور خواهد شد *

فنا برون * بضم نون و فتح نون و الف مقصورة لغت عربی است و گفته اند لغت نبی است بضم نون و فتح نون مخففه و الف و کسب باء موحده و راء مهمله و یا نیز آمده و نیز آن را بر عربی شملول و قملول و نول و قوق و شجرة البهق و یونانی قیهیمالون و بر رومی قبار و مبدوس و بر سمانی برغت و بر فارسی بزنل و بنخل و شیرازی سبز و هود و بر صفهائی موجه نامند * ماهیت آن نباتی است که در اول ربیع میروید و تا آخر آن میماند و بعد از آن گفته از بقول صحرائی است و برگ آن کوچک تر از برگ کاهنی مسرائی و بایند که حدت و تلشی و کل آن مثیل باریک و تخم آن اغبر رفیق و زوب مغف و میروند و نوشته اند برگ آن شبیه سرمت است و رنگی املس نیست بلکه زغب خفیفی دارد و صاحب تحفه نوشته برگ آن شبیه باسفا ناخ و بایند که تلشی است بقدر رشبری و ساق آن باریک و کل آن مثیل ریزه و تخم آن در غلافی بقدر ریزه در هر غلافی چهار عدد بسیار شبیه بفرزد بهترین آن تازه آنست که در شاخهای آن اندک سرخی باشد * طبیعت آن گرم در اول و خشک در آخر آن و بعضی در دوم خشک گفته اند * افعال و خواص آن لطیف و جالی و مقطع و ازاد و ریه نافع است جهت مبرودین و مستورین و در اعاء الصل و الغناء و النفی منقی سینة و رندگی و سوات غلیظه و مفتح حد * کبد و طحال و مدربول و حیض و شیر و عرق و آشامیدن آب آن الحلق طبیعت و رفع یرقان و مغص و اخراج کیمه و سوات غلیظه مینماید و ضمد آن جهت بواسیر و مغص و تحلیل ملابات رحم نافع الزینه جهت کلب و بیق و وضع بهترین دوائی است ضمد او و شربار گفته اند خوردن آن بایند که زمانی و تللی ایامی وضع را زائل میگرداند و بر سورتل هین آن جهت امراض کور و زخم و ستان اسودم ضمد آن جهت نیش جمیع موام می

مؤثر المصارح مولد سودا خصوصاً لك، پروردۀ آن مصلح آن طبع و بویان نمودن آنشت در روغنها مانند روغن بادام كنجد
و غیر آن و كنه اند مصلح آن قلیله كافی و شكر است *

* قنّب * بکسراف و فتح نون مثل د و یا موحّد و ضم قاف نیز آمد و لغت عربی است و گفته اند معرب از کتب فارسی است و آنرا ابق و برونانی و دیفر و نس و یسریانی قنّبیر و برومی کتانی و بغاری کتب و ینک و ینت و ینتک بخفای ما و باصلاح ورق النیال و جز را عظم و حشیش و حشیشه الفقا و نشاط افزا و نلک تاز و عرش نما و حمة المساکین و شهوت انگیز و مونس الیوم و پشتر و خضر و زرد رنگ و در کلک شیرازی و امثال اینها مانند و د یسقر و ید و س قنابس و قنابس نیز نامید و گفته اند پوست ساق آنرا قنّب نامند و از آن مانند کتان و ریمان و البسه سازند اما پو شیدن لباس آن جائز نیست جهت آنکه مفصل و مفصل و میل و لاغری است و کاغذ از آن خوب ساخته میشود چنانچه در کفیر از آن کاغذ میسازند بسیار خوش قماش برای با کاغذ ابریشمی میکند و شکوفه و غار زغبی و شبنمی که بر آن می نشیند و غلیظ و چمن است همه را جمع مینمایند و چرس مینمایند و در سر شریان میکشند نخدیر و سکر بسیار می آورد مخصوص شبنم آن و آن هر چند چمن است و تر و غلیظ تر و منجمد تر باشد قویتر است و بسا است که بسبب کال قوت هلاک میکند و اند کشتن خود را * ما هجعت ان نباتی است معروف و در اکثر بلاد به هم میرسد مانند هند و کشمیر و بنکاله و زنج و روم و فارس و عراق و غیره و گفته اند بتر قیسم مذکور هر یک اقوی از دیگرانند و عراقی و ینکالی از همه ضعیفتر و بعضی فارسی را اقوی از رومی گفته اند و هر یک بری و یستانی و جبلی میباشد و بری و جبلی اقوی از یستانی اند و یستانی فی الحقیقت قنّب است زیرا که پوست آن جدا میکند و درخت آن بلند تر تا به پنج ذرع و ساق آن مجوف و شاخهای آن بارنگ و بران برکمانچ یا شش یا هفت تانه و اکثر فر و میباشد و بسیار سبز رنگ و با خشنوبت و گل آن سفید رنگ و باریک و تنه آن مدور و آنرا شش پنج و بغاری شش دانده نامند و بری و جبلی آنرا درخت کوتاه تر از یستانی و لهای آن خوب جدا نمیکرد و دین شوری اگر قلیلی بعمل آید بکار و مرن کوره نیاید و شاخهای آن شبیه شطی و هیا و رنگ و برگ آن نیز مانند برگ یستانی و از آن خشن تر و بسیار آن کمتر از یستانی و سفیدی بر آن غالب و گل آن سرخ و ثمر آن مانند فلفلی شبیه حب السننه و بعضی خود حب السننه دانسته اند و بیخ آنرا مغاث و شیخ ابن بیطار گفته قنّب د و نوع میباشد بری و یستانی و نوع ثالثی که آنرا قنّب هندی نامند و نلک و یدم من آن را مکر در مصر و آن را حشیشه نامند و در بعضی زمینها میسازند و بسیار مسکرات یک گرم آن زیاد و بر آن از حد سکر بلر بوده بر عونت و اختلاط عقل و جنون منجر میسازد و بسا است که هلاک میکند و با جمله انواع و ید آن بسیار است از مبین و غیر آن * طبیعت برك ان مرکب القوی و در سوم سرد و خشک با حرارت لطیفه و برودت کثیفه غالبه و تنه آن کرم و خشک در سوم و پوست آن سرد و خشک و در غایت رداءت و لهای آن سرد و خشک با اعتدال * افعال و خواص آن از جمله اشجاری است که برگ آن بسبب مرکب بودن قوای آن اولافرح و سرور و نیکوئی رنگ رخسار و مسکرمی آورد نیز و حار لطیف و تخلدیر حادث از جز و یارد و بعد زوال و تحلیل جز و حار لطیف و ظهور آنرا رجز و یارد کثیف ضد افعال مذکور و از آن ظاهر میگردد و نیز بسبب جز و حار خیال و فکر و لطیف و دقیق میکند و اند و عطش و اشتهای طعام و شهوت باهر ایا لعرض زائد میکند و از بالاخره بالعکس و باعث نکدر روح و ماغی و ظلمت بصر و ضعف آن و جنون و ما لثولیا و جبین و خوف بسیار را مستقوا و امثال اینها وضعف با و قطع آن میکند جهت آنکه میخفت منی است و شیرتها مقوی فعل آن و تر شد و باطل آن اعضاء الراس و معرط برگ بری آن منقّی

دماغ و استعمال بصارت و برک آن جهت رفع ابریه و غش موی و رطوبت و حصار و ترک بری و دشمن آن جهت تسکین درد کوش و کشتن کرم آن اعتناء الغناء و التفضیل خوردن برک آن ناشف رطوبات معده و حبابین و مل و ربول و رذی و رافع و مسک و مجفف منی و پوست آن قاطع باد و مجفف منی القروح و الاثروب و الالام و البثور و در کتب پوهیل و مجفف جروح و قروح و رطوبه و مندل کنند و آبها را ضبا و طبعیم بری آن و ضمد برک آن جهت تسکین اورام حار و جمره و تسکین اوجاع اعضاء معنایی که در آن کیموسات فاسد و ماند و باشد مفید و چون برک خشک آن را نم کوفته و اندک آبی بر آن پاغید و کرم کرده و بزرک بید انجیر کرم کرده کذاشته بر خصیه بندند جهت قیله الماء و تحلیل اورام آن نافع مقدار شربت آن یک گرم و زیاده بر آن خصوصاً از انواع رذیه آن کشتن و مصلح آن قوی نمودن بار و غش و آب کرم ناکه در معده هیچ نمائند و آشامیدن شراب حماض بسیار مفید و تخم آن ممکن غنیان و محال و در آنکه کشتن و ریاح و موی و خلط رذی قوی الاثربان و منخر و تابض بطن و مسک و مجفف منی الفشار و مصلح و مظالم بصر و مضر معده و مصلح آن بر آن نمودن و راکتار آن باعث قرحه احشا مصلح آن خشخاش و سکنجبین شکری و شراب لیمو و گویند آب سرد و بری و شراب فواکه حماض است دشمن شامه آنچ که ماند و در آن بادام کبرند کرم و خشک و جهت درد کوش و اعصاب و تحلیل اورام صلبه و صلابت رحم و تطویر و مرطوب نافع و آشامیدن آن مجفف منی است بدانکه اهل هند خصوص فقرای ایشان و لوع بسیاری با شامیدن آن دارند و بکمان فاسد و خورده معتدل آنند که عمر را طویل و خیال و فکر را زائد میکند و اندک چنانچه مقلد بعضی از فقرا که خود را کامل و حاصل میدانند این است که بیست و پنکی زده رسنا لحتی شد آشکار و مارا باین کیا و ضعیف این کمان نه بود و اکثری ازین طائفه هر صبح و شام برک آنرا مائید و در آب حل کرده صاف نموده و بیکقلح میآشامند و هر که از امثال ایشان واردشان میکند و با و نیز تراض می نمایند و بعضی خشک نموده اندک بریان کرده و زمانی طویل آنرا مایغ مینمایند به تنهایی و یا با کچیل مفرور یا مائید و یا شکر مغوف مینمایند و طرب و فرح بسیار میکنند جهت آنکه در ابتدا و اوائل حال قوای بیهیمی ایشان را بحدی که میآورد و انواع اطعمه کثیر و منخوړند و متلذذ میکنند و نهضام می یابند و بدن ایشان فریه میشود و دیگر ت اجتماع رطوبت پس ثانیاً مبتلا با کثر امراض صعبه میکنند مانند ضعف ماضیه و کثرت ریاح و قرا و قریه و سوء القویه و تهیج اطراف و صورت و تغییر رنگ بشره و امانال اینها وضعف باد و سقوط اسنان و منخر و کسالت و حین و خیالات فاسد و شیطانیه و سوء فکر و انداختن خود و جهال را ببعوی عقیده و با باحت و زنند و قه و ترک عبادات و غیره و بعضی از آن معاجین میسازند و منخوړند و بعضی برای اصلاح و تحلیل بیس آن در شیر جوش میاند و آن شیر را ماست میسازند و کوه آنرا کوفته و در تر اکیب استعمال مینمایند و بعضی سرشیر آنرا کوفته استعمال مینمایند نیز دشمن آنرا با انواع دیگر اخذ مینمایند و بعضیکه بسیار قوی منخوړند و دری از جنس آنرا داخل تر اکیب میکنند مانند معجون شره خانی که مشهور و بشیر از دخان است که از دکن ساخته احیاناً میآوردند که یک حبه آن سکر بسیار میآورد و جز و اعظم آن روغن بنگ و جرس و ادمان و جواهر و بشیرای قوی مثل مسک و دیگر است و قنبره و بزم قاف و سکون نون و ضم باع موحد و قه و راء و ممل و مالغت عامی قنبره است و جمع آن قنبره بفتح قاف و کسر باع موحد و بری ابوالمیخ و فارسی چاکوک و حیوړ و لک نیز و بیرونانی بود الوس و بودیل الوس و بلادینی گارینه مانند ماهیت آن مرهه است از جمله عصا فیر از کتیکش اندک بزرگتر و خوش منظر و خوش آواز و در سر آن کاکلی و تاجی مانند طروس و مل و در بهترین آن جوان فریه آن و وجهه علیحد ذکر نمودن از عصا فیر اختصاص آن با هم خاص است و شهرت آن بدان

است * طبیعت آن کرم و خشک * **افعال** و خواص آن آغامیدن اصغیل باج و مرغه آن ملین طبع و گوشت آن حابض و همچنین کوفت باج و لجم سائر عصا نیر و این اقوی از آنها است و مدامت کباب آن صالح الغذا و جهت صاحبان تولنج و ارجاع مثانه نافع و مسرک مجروح آن جهت ذات الحینب و وجع قواد بسیار موثر مضر مضرورین مصلح آن کاسنی با سرکه

و میوه های ترش و یاروغن بادام استعمال نمودن است

* **قنبیط** * بضم قاف و فتح نون مشک ده و کسر باء موحله و مسکون یا ع متناة تحتانیة و طاء مهملة مشاله بغارسی کلم رومی و کلم کرد نامند * ماهیت آن نوعی است از کونب و وجه عیله ذکر نمودن آن اختصاص معروف بدان بودن است و نزد عوام راهل شام و بغلاد مشهور به بیض العیاء است برک آن شبیه برک چغندر و از آن عربضتر و ضخیم تر و سبزی آن باغبانیت و سرمش رنگ و طعم آن با تلخی و شیرینی آمیخته و در وسط آن ساقی و بویالای آن جمه آن و بر امارات آن برکها در هم مجتمع بشکل کله و در رنگه در موسم زمستان تخم آنرا از نوک میآورند هر سال تازه میکارند بسیار خوب و لطیف و سفید و مجتمع و نازک و لذیذ میباشد و هر چند هوا سرد تر باشد بهتر میشود و بتعمیل و تربیت بهتر و سفید تر و لطیف تر میگردد در بعضی مردم در وقت کوچکی برکهای آنرا در هم میمندند و در هنگام نزدیکی بکمال رسیدن در یکپسه سفالی که بهندی ها ندای نامند معکوس بر بالای آن میگذارند که کله آن در جوف آن بگنجد و آفتاب و شبنم بدان ترسل که آنرا فاسد سازد و ساق آنرا از نصفه بیشتر بکلی میکینند و بدان آب همیشه میل کنند خوب و لطیف و بالبله میکردد و بقوت زمین و خوبی تخم نیز بر میگردد و بهترین آن تازه سفید رنگ با زرد رنگ نازک خوب در هم بچسبند آن نسبت به نرسیده دیگر ازین میشود در برک و ساق و قبه همه مشابه بدان الا آنکه برکهای خارج آن اندک بزرگتر و عربضتر و تیره تر و رنگ و ساق برگ آن بنفشه مائل بر سرخی و رنگ برکهای قبه بچسبند آن هر بیخ تیره مائل به بنفشه است و بهترین این نیز تازه خوش رنگ نازک و خوب در هم بچسبند آنست * طبیعت آن مرکب القوی با وطوبت مائیه غلبه و حواریت مفتحة لطیفه و ماده ارضیه کثیفه و کخته اند کرم داران و خشک در دوم است * **افعالی** و خواص آن با قوت مفتحه و محلله و مبهیه و نفاحه و مل و بول و مولد خون سوداوی و مکر و مضعف دماغ و منشور دماغ الغذا و نفاخ و مسهل و مسهل و دفع در حوالی پهلوی شکم و با لخصیت محلل خمار و مسکن آن و آکنار آن مولد اخلاط سوداویه و امراض سوداوی و افکار رده و خیالات فاسده و بدن خوابهای مشوشه و مضعف دماغ و بصو سبب تنخیر آن و آشامیدن مائیت آن مانع مستی و تطول طبع آن جهت ارجاع مفاصل نافع مصلح مضاران در آب جوشانیدن و آب آنرا مکرر ریختن و مهربانستن با گوشت فربه و روغن بادام و یازیت الانفاق و روغن کاهوتاز و بسیار بر بان نمودن و با ادویه حار طایفه خوردن است و بیض آن نفاخ و مبهیه و قوای زیاد کننده منی و معین بر جماع خصوصاً چون بریان نمایند و با سرکه و زیت و آب کلمه نشور رنگ مولد سودا است زیاد از کرمی و تخم آن کرم و خشک و استعمال آن پیش از شراب یا با شراب مانع مکر و محلل خمار آن و مفصل منی است چون زن بعد از جماع با خود ببرد

* **قنبیل** * بکسر قاف و مسکون نون و کسر باء موحله و مسکون یا ع متناة تحتانیة و لام کخته اند معرب کنبیلا فارسی است و یا معرب کنبیل هندی در ماهیت آن اختلاف است بسیار بعضی گفته چیز است رملی سرخ رنگ که از آسمان فرود می آید با شبنم در بعضی بلاد و بعضی گفته اند که دیمی است که بر اراضی بادیه نم می نشیند و یا خاک ممزوج کشته بدان همیشه میکردد و بعضی گفته طینی است مانند طین معروف بطین الجلود که نزدیک باریدن باران ظاهر میگردد در خراسان و بعضی

گفته اند بزور رمی است غامر آن مرغ بعضی گفته اند نیم مرغ صفت و ثواب حکیم معتدل الملوک میل علونین قدس
 مردوشته اند که بیشتر از کوهستان مابین هند و چین میآوردند و از آن یافته که از درختی حاصل میکرد دکه
 آن درخت را میشانند و بطن ایشان بزور آن اشجار است و اینهمی که برانهای نشیند و آنچه مصر و شینل د آن است که مغز ثمر
 درختی است گرمی درخت آن شبیه بدست صغری و مرکب آن نیز شبیه بمرکب آن و از آن بزرگتر و خاردار و خارهای آن
 درشت و بلند و ثمر آن بشکل نارنجی و بر سر آن خاری و درخامی سبز و بعد رسیدن مرغ میکند و بعد کال زمین شکافته از
 جوف آن چیزی مرغی که تیره برمی آید و بر زمین میریزد مردم آنرا جمع نموده بر میل دارند و عمان تهیل است آنچه غیر
 موزج بشاک است خالص و سبک وزن میباشد و آنچه مخلوط بشاک و رمل است غیر خالص رسکون العلم عند الله تعالی
 * طبع آن گرم و خشک و در گرم و در محوم نیز گفته اند و با قوت باغض شده * افعال و خواص آن آثامین
 یک گرم تا دو گرم ساقید و آن با دایه مناسبه استخراج اقسام گرم معد و امعاء و حب المقر بغیر و معادن و طریقات لزجه
 و اخلاط فاسده و رجعت مرق مدی و غلای آن نیز جهت امور مل کو نافع ممر امعاء و آن کثیرا و شمع ارمنی و صغری
 معد و مصلح آن معطکی و انیسون بدل آن ترمس و برنگ کابلی مقشر و سکینچ و الجروح و القروح و الجرب و القویه و زور
 نرم موده و آن مجفف قروح و رطبه و التیام دهنده و جراحت و سعه و جرب و رطب و رطوبت و قوای خاصه که اولاً عسورا بروغن
 کل و یا روغن نیم کایس و تنصصی معقه و جرب و قوای اطفال و بدستورند همین آن و خوردن اطریفل و در و و همچون آن
 و استعمال مرهم آن و اطریفل و ذرا و دهن و مرهم و همچون قنبلی در قرابادین کبیر مژ و رش
 * قنطاریون * بدستخ و سکون خون و ضم طامه میله مشاه و سکون و او و کسر را و مصلحه و ضم و مینا و تحتانیه و سکون
 و اورنون لغت رومی است و نیز بعضی یونانی واضح است که مغرب از جنتوری و رومی است منسوب به جنتوری حکیم رومی
 جهت آنکه او اول کسی است که معرفت بدان بهر سائید و یسریانی اسکینیلای و یونیانی و میظرون و یفاریانی و بر و ولونا
 و کریون نامند و گفته اند کریون اسم قنطاریون دقیق است و آن د و شرع است کبیر و صغیر و در آخر ربع میرود *
 * قنطاریون کبیر * که آن قنطاریون غلیظ و یونانی قنطاریون طومایه یعنی قنطاریون کبیر و یونانی قنطاریون کبیر نامند
 * ماهیت آن نباتی است ساق آن شبیه بساق حماض و خس و به بلندی و ذرع تا سه ذرع یا شعبهای بسیار از یک بیخ
 رسته و بر سر آنها شعبه بقیه خشخاش و مد و طولانی و کل آن سر مشی رنگ مد و شبیه بصوف و نیم آن شبیه بقیر طم یعنی
 نیم کانه و با حران و برک نبات آن شبیه بمرکب جوز و میز و اطراف آن مشرف شبیه بدندانهای ا و ربع آن سبطی طولانی
 قاب و ذرع و صلب و سرخ رنگ و بر اثر طوبی سرخ برنگ خون و طعم آن مرکب از حلا و حران و اندک خلوص و
 قبضی و رنگ عصاره آن نیز سرخ مانند خون و نسبت آن زمینها نیکه آفتاب بسیار بر آنها تاب و کوهستانها و تلهای و دشتهای و قوت
 آن تا ده سال باقی میماند و ثواب معتدل الملوک میل علونین قدس هر که نوشته اند که قنطاریون صغیر کثیر الوجود است
 بارش ما یعنی بلاد فارس و آن برد و نوع است بری که بر زمینهای سهل هموار و تلهای پر اشجار و میرود و کل آن سرخ رنگ
 مائل به بنفشه است وستانی آن نبات قویتر و بلند تر از بری و کل آن خوشبوتر و تلخی آن کسر و در سایر احوال مساوی بری
 ولیکن کل آن مختلف الالوان و عامه اهل شیر از آنرا کل میبک و کل قرنگی نامند و کل آن تا قریب بدنه ماه میماند و ربع آن
 در زمین باقی میماند و در بام ربع از نو از همان بیخ میرود و ربع بری آن در زمین باقی نمیماند بلکه هر سال از سر نو در

اوائیل ربع میرید و در اوائیل صیف کل و تخم میآورد و قوت آن تاد و سال باقی میماند * طبیعت آن در آخر دهرم کرم
 رخسک و در سوم نیز گفته اند و عصارهٔ بیم آن قویتر از سایر اجزای آن مستعمل * افعال و خواص این مصل و فاض
 و جالی و بحسب اختلاف علوم بیم آن از ان افعال متضاده صادر میگردد از در ارمط و اخراج جنین مرده و انسداد
 تریزه و اخراج آن و تفتیح سدد و تنقیهٔ دماغ و سینه و امثال اینها از افعال حرارت که صادر از اجالت و حرارت آنست و بحسب
 نفث الدم و اند مال حرارات که از افعال برودت که بسبب قبض آنست و گفته اند چون لیم مقطع را بدین طبع دهند
 مجتمع میگردد اعضا الصل و الغداء و النفض جهت ضیق النفس و عمر آن و ربو و مرقهٔ کهنه و نفث الدم مزمن و درود
 چهل و مغص و رفع سدهٔ کبد و طحال و قولنج باغمی و سستقا و یرقان و صلابت کبد و طحال و در اربول و حیض و عسر و ولادت
 و اوجاع رحم و تسخ و غسل و عصب و تنل و اخراج دیدان نافع و تر زجهٔ آن جهت ادرار طم و اخراج جنین موثر و التبرج
 و القروح و التواصیر ضد تازهٔ آن پستهای و خشک آن پتهائی و خشک آن پتهائی و با ما را هم جهت الزاق و چسبیدن زخه‌های تازه و التام
 و ختم جراحات تازه و ردیهٔ کهنه و عمیق غائر و نواسیر و اوجاع عصب و رفع آن و کسر اعضاء و عرق النساء بغایت قوی الاثر
 و در ستر افعال قریب بظن و یون صغیر و از ان ضعیفتر و مضر دماغ مصلح آن غسل و شیریندها مصلح در شربت آن تاد و درم
 و اگر تپ نباشد با شراب و الا با آب بدل آن حفص و قطور و یون دقیق و عصارهٔ حب آن جهت امراض ملی کورهٔ نافع و شیم
 این ببطار بنوشته که آنچه در بلاد لویه تمیض و عصارهٔ آن را گرفته بجای حفص استعمال مینمایند *

* قطور و یون صغیر * که آنرا قطور و یون دقیق و یونانی قطور و یون طولی و یون بیمنی قطور و یون دقیق و قطور و یون طرمقرون
 یعنی قطور و یون صغیر و بعضی آثار املیسون مشتق از ملیس که یعنی آب ایستاده است نامند جهت آنکه اکثر نمیت آن کنار
 آبهای ایستاده است و در عطایع نیز میرید و بفارسی لونا می خرد و کربون نیز گویند * ما شیت آن نباتی است که بر کبریا آبهای
 ایستاده و در عطایع میرید و نقل و یکشور و زیاده بران شبیه با و نار یقون که فودنج جبلی نامند و ساقهای آن از هر جهت ادرشاخ
 و برگ آن شبیه ببرگ سد آب و کل آن سرخ مائل به بنفشهٔ شبیه بکل شیو و از ان کوچکتر و شمر آن مانند گندم مستعمل و در جمع
 اجزای آن بسیار تلخ و با آنک قبضی و بدیهٔ آن کوچک و بی منفعت بخلاف بیم نوع کبیر و سایر اجزای آن مستعمل و تازهٔ آن اندک
 خوشبو و شاخهای آن سفید مائل بزردی و قوت آن تاده سال باقی میماند و از نباتات ربیعی است و در آخر ربع میرید
 * طبیعت آن در سوم کرم و رخسک * افعال و خواص این لطیفتر و قویتر از نوع کبیر و در جمیع افعال و ساق و برگ و کل
 آن قویتر از عصارهٔ آن و میجفف و بی لذت و مفتح و مصلح و منقی و جاذب از اعماق بدن و مفاصل و امثال ادویهٔ چینی را
 منفعت بسیار است اعضا الراس و العصب و اللی و الغداء و النفض و السموم و غیرها آشامیدن مطبوخ و منقال آنکه در
 هفتاد منقال آب طبع نمایند تا بنیمه رسد و بمالند و صاف کنند و با شکر و امثال آن بنوشند جهت تنقیهٔ دماغ و اعصاب و روع
 و عسر نفس و نفث الدم و امهال مرهٔ صفرا و سودا و زرد آب و بلغم لزج مخاطی و امراض بلغمی و ارجاع مفاصل و رفع عضل
 و تفتیح سدهٔ جگر و طحال و رفع قولنج بلغمی و تحلیل صلابت طحال و ضرر سموم و امراض خصوصاً عقرب نافع و در درم آن جهت
 رفع حمیات و با شراب جهت نفث الدم و ذوات الخبث بارد و با ماء الاصول جهت اوجاع ظهر و مفاصل و عرق النساء و طول
 و آب مطبوخ آن دافع کزاز و بدن سوز و بخور آن و احتقان با آب مطبوخ و بنجیرم آن با روغن کنجد و بن سوز و بر ماد آن جهت
 عرق النساء و ارجاع ظهر و قولنج و بیعت بدل برای آنکه مضرخ اخلاط مراریه و سودا و یله و بلغمیهٔ لزجه است و از اطاعدن آن مودی

با سهال الدم الجروح والقروح والاورام ضا د تازه آن جهت الزاق و اند مال و ختم جراحت کبار تازه و که نه ردیه
 و هسه لا لتام ونوا صبر و تلین اورام صلبه و منع انصاب مراد با عضا بمحب قبض و تجفیف بی لز ع دارد و خشک آن
 بمرا م مجففه جهت تجفیف قروح ردیه شبیه غائره حقیقه و نوا صبر و با یله جهت منع ابتلاع و انشقاق جراحت کبار تازه و که نه
 و اند مال و تحلیل اورام آنها و با آرد تر مس جهت تسکین اوجاع عضل و عصب و مفاصل یارده و با آرد جو جهت حاره آنها و کل آن
 ضا د و شراب جهت لسع انعی و صغیر نافع و مصاره آن در وقت قبض و تحلیل و تجفیف و غیره قریب بسا نرا حنای آن و غریق اخذ
 آن آنست که اگر تازه باشد بگیرند درخت سبز تر و تازه آنرا با نسر و بکوبند و آب آنرا بیکوبند و در ظرف خزی در آفتاب کد ارند و بچرب
 پاکیزه بر هم زنند و اگر در بکر و زخمش نکرد در شب مر آنرا بپوشند زیرا که شبهم مانع انجماد و انعقاد عصاره است و روز
 دیگر در حترود و آفتاب کد ارند و بچرب پاکیزه بر هم میزد با شند تا آنکه غلیظ و منجمد و منعقد گردد و اگر تر و تازه آن بهم
 نرسد ببع خشک کبیرا تر اندیم گرفته و بچرب و زرد آب بخیسانند پس بپوشانند و نیکو بمانند و نیکو بمانند و مکرر صاف نماید پس با تش ملایم
 طبخ دهند و بر هم میزد با شند تا منعقد گردد و بهمین نهج عصاره مرچه را خواهند اخذ نمایند * طبیعت آن سرد
 قریب بسا نرا اجزای آن * افعال و خواص آن نیز قریب بدانها بلکه در بعضی مراد قوی آشامیدن آن جهت امراض
 مذکوره نافع اعضاء الراس و معوطا ن با سرکه و آب غصیل جهت قروح بینی و حبس رعا ف خصوصا با اندک زاج و کافور
 و آب یخ و طلای آن با سرکه بر پیش هر و صد شین جهت مداع حادث از احتراق شمس و آشامیدن شراب و چون موی سر را
 بنروزا ئل نمایند و محلول آن با سرکه بران بمانند جهت رفع قروح آن و رویانیدن موی مجرب و لتال عصاره رقیق آن با عمل
 جهت بیاض و اند مال ترحه مین و طلای آن با شیر درختان جهت ورم پلک چشم و تسکین درد آن و یا با کاکج جهت سطری پلک
 چشم و جرب آن را بشیر و آب را زیاده جهت جمیع اوجاع عتیقه عین و رفع آثار قرینه و شعیره و با آب مرزنجوش جهت تحلیل سبلی
 و چون پلک چشم را بر گردانند و عصاره آنرا با آب انار بران بمانند در حال رفع جرب آن نماید و قطور آن با روغن خیوی و امثال
 آن جهت ضریان گوش و با آب برک شفتالو جهت قتل و اخراج کرم آن و با آب قریب و امان آن جهت ثقل سامعه و باروغن
 نرکس و خزدل و سرکه جهت ورم گوش و رفع کرم و مضغه آن با کلاب جهت راحه کرمه دهان و قلاع متعفن آن و با طبیع
 جوز السروج جهت درد دندان و رفع تحریک و استحکام آن و غرغره آن با آب بارنگ و عنب العلب و عوسج جهت ورم
 لوزین و خناق و طلای آن با آب جهت شقاق لب اعضاء الصل را آشامیدن آن با طبیع حابه جهت امراض سینه اعضاء التنفس
 محلول عصاره تازه آن مد ریض و مخرج جنین مضرا معا مصلح آن صغ عربی و کثیرا مقلد و شربت از تازه آن یک گرم تا دو
 درهم و از خشک آن ناسه درم و در حقه پنجدل و هم و از عصاره آن یک گرم بدل آن بوزن آن آنستین و نیم وزن آن با بونه
 و نیم مثل آن تربد و بعضی بوزن آن پوسیا و شان و نیم وزن آن برک حنفا گفته اند و روغن آن که با تازه آنرا با روغن
 زیتون با تش ملایم بپوشانند تا روغن بماند کرم و خشک و مستن عصب و مقوی بدن و رافع امراض بارده و مصممانیه مانند
 فالج و سترخا و اعیا و اوجاع بارده و مزمنه و تحلیل و راح و رفع یسر و عسر و ولادت و شراب آن که آب آنرا با سکر بقوام
 آورند جهت اکثر امراض مذکوره نافع است *

* قنقد * بضم قاف و سکون نون و ضم فاء و یفتح فاء نیز آمده و بدل ال معجمه و بدل ال معمله نیز بجای ذال لغت عربی است و نیز
 بعربی خیزریمونانی قوما روس و سر یانی قند و برومی شیرا ختلون و یقا و سی خار پشت و جبر و وجش و ستخول و بشیرازی

چونکه در رنگین و ارموک و بماند رانی و ارمی و بترکی کرنی و بپندی ساهی و سارسل و میخی نیز نا مند و مادۀ آنرا
 بربری تنقل و رجوع آن قائل * ماهیت آن حیوانی است موی بدن و پشت آن بلند مانند خار و چون بشمش آید سر خود
 را فرو کشد و مجتمع گردد مثل دستۀ خاری شود و خود را حرکت دهد از میان آنها خارها بقد و یکسر و کم و بیش چیزی مانند
 قیرجد اگر دوز آید باندک آوازی و اگر بدین کسی برسد اندک زخم نماید و سه قسم میباشد بری و جلی و بحری بری
 آن کوچک بمقدار کوبۀ کوچکی و جلی آن بزرگ بمقدار یک متوسطی و خارهای آن بلند و ایلی تا بیک شبر و زیاده بران
 نیز راین را دلیل نامند و تغذی بحری نوعی ماهی است که نصف اعلای آن شبیه بفتند و نصف پائین آن شبیه ب ماهی و در بدن
 آن موی است مانند موی حیوان و نرم و بعضی گفته اند صد فی است و اصلی ندارد و از مطلق آن مراد تنقل بری است
 و بهترین آن که نه بزرگ آنست و در جزیرۀ از جزائر یو یا و کوبند جزیرۀ جاوه است که بتاریه نیز نامند و در جزیره
 یعنی تنقل ما نا د زمی تگون می یابد مانند آنکه در جوف بزکوهی و کوه و مومون و غیره اهل آن جزیره شصت هفتاد
 سال میشود که پی این برده اند و از جوف آن برمی آورند و آن بزرگ و کوچک نیز میباشد بزرگ آن بمقدار بطوطی
 و اندک کونا ه قران و از آن وسطی و کوچک آن بقد ر جزو او گو چکد و طعم آن بمایه و قلع و چون در آب کنگارند زمانی
 آنرا بسیار تلخ میگرداند و آن آب مستعمل در انواع فیضه ها و اوجاع بارده و تحلیل و ریا و امثال اینها از امراض
 بارده و رطبه و احتمال که محل نگون آن زهرۀ آن با ذی و بیان آن بتفصیل در یاد زهره و حرف الباء مع الالف ذکر یافت
 * طبیعت آن کرم و خشک در اول دوم * افعال و خواص بری آن گوشت آن مجفف و محلل قوی و مانع انصباب
 مواد با حشا و بدستور کبد خشک آن ورماد محرق آن جالی و محلل و مجفف اعضاء الراس و المفاصل و النفس و الغذا
 و النفس گوشت مایع آن با سکنجبین جهت در سردی و باد و به مناسبت جهت فالج و تشنج و امراض عصب و داء الغیل و امثله
 اگر با تپ نباشد و در دگرده و غیوم مایع آن جهت رفع سوء مزاج و سل و بول در فراش اطفال و غیر اطفال حتی آنکه
 ادمان اکل آن باعث هزال و ابله و احمق و مقوی باد و موطنین و مبرودین و کبد خشک کردۀ آن در آفتاب جهت الصمغ
 و آشامیدن پوست محرق آن با شراب جهت فالج و با سکنجبین جهت تسهیل الایرام و البثور و الجروح و القروح و لحم آن
 جهت خنثی زهر و جند ام و تحلیل غدد و عقل های صلب و رفع عضل شر با وضه او ورماد پوست محرق آن جهت قروح
 و سخته خوردن لحم زائد و تخفیف قروح و جروح جهت آنکه جالی و منقی و مجفف است و بدستور آشامیدن گوشت خشک
 کردۀ سائیدۀ آن جهت جذام و بثور آن نیز از زینۀ اطوح ورماد آن رافع کلف خفیف و تشنج و بازفت جهت داء التعلب
 و باد و به مناسبت جهت جرب و اغتسل بدن آن جهت قروح سر و لحمی و السموم خوردن لحم آن رافع حمیات مزمنه
 و نهش و ام و سائر سموم و نم درم از محرق پوست آن جهت تپ ریح مجرب المفاصل و کتار آن مفصل مزاج معده و کبد
 و رکنر و خسار مایع آن مهران بخش آن با آب و منجنیق نمودن آن با روغن بادام یا شیرج و با سرکه و کاسنی خوردن است
 و مرارۀ آن کرم و خشک و جالی و مجفف و آکنه آن رافع بیاض عین و طلای آن مانع انتشار قروح در بدن و جهت جذام
 نیز نافع و چون با موم بپسند و زن بپاشد و یا حمول نماید جهت اخراج جنین میت موتر

* دلیل * یعنی تنقل کبیر جلی که آنرا همی نیز نامند جهت آنکه ترمی اند از جناتیه ذکر یافت خوردن گوشت آن
 جهت نقرس عظیم و دفع و بثور ورماد آن و طلای خون آن جالی کلف و زائل کنند و اسهال بدن و حمول آن مکرر حیض

و گفته اند که اگر در دلدل ما و در تمام دیگر این دلدل و نیز در قاف با ما و در صورت میثابت و ما و در میثابت
 بدین قسم که سر عمار را بیند و کوه مندر را با پای درین می کشند و خا و عمار بندن خود را ایستاده و می کشند و در چند مار را در عمار
 می کشند و در باد و خورشید را با پای او می زنند و زیاده و مجروح می گردد آخر الا مرصحت شد می افتد و میسرد و نهاده اما رازان
 که در این است جابجایی حیوان و شوق در کتاب خواص که کبیر گفته که گوشت قنفذ بری جهت عصا البول نافع است بدین قسم
 که آواز می سازند و بوحش آواز می کشند و کوه شد آواز داد و آفتاب خشک نمایند آن مقدار که توان کوبید را با براد و سر و پس
 بپزند و اگر بپزد و در باد آن مقدار و در مثل یا به مثل و در شراب حل کرده و بیاضا مندر و دی شفا یابند و چون
 بسوزانند قنفذ را و نرم بانو شاد و در حقی نمایند تا آنکه قریب با نسلال گردد پس با عمل منزوع الرغره سرشته بر داء الثعلب
 و داء الحیبه بسیار و در دی زائل گردد و در موی بریانند و جهت قریب با نافع که سر کین آنرا با زیت حل نموده بر قریب با نافع نمایند
 بعد مایلین قویا و در موی بقر که مخرج کرد و در طلای مسرق آن یاد من الا من و با غیر آن جهت در بانیان موی در موی
 و در میله خواهد که موی و در وسطی پوست سوخته آن با خردل و عمل مخرج منزوع الرغره بر هر جهت در آزی موی و منع تشق
 و اسحاق آن و جهت داء الثعلب و داء الحیبه نیز و اگر بجای موی آن موی میاه و نروید مکرر طلا نمایند و آنرا می بیند طحال خشک گردد
 و مسرق آن با شراب جهت اخذ طحال میسوزد چنانچه شخصی که طحال داشت آنرا بریان نمود و خورد بعد از ده ساعت
 هرق بیماری نمود و در دی در جوف آن بهم رسید و پس از یک ساعت بول و بیاری کرد مقدار در دلدل و زبانه و شفا یافت
 از آن علت باذن الله تعالی و مراد آنرا چون اخذ نمایند و زهره آنرا بر آوند و با زهره خراسانی نیکو حقی کنند آنجا
 بدین زائل کنند و بیاض همین است و در دی و طلای زهره خشک گردد آن را زعفران و در چند مرتبه و با کوبیده جهت برص
 گفته و طلای زهره خشک گردد و کوبیده آن با شراب سرشته و اقراص ساخته و خشک نموده و عند الحاجة با سر که سوده جهت
 بر احمیرد احمیه میسوزد و در ساعت قطع خون آن نماید حکایت شیخ النیس قلس سر و در کتب شفا نوشته که قنفذ و شفا من قناب
 و کودش امویرد پیش از زدن آنرا و نهاده و خانه خود را از انظار مسدود نمایند و از طرف مخالف آن میکشاید و
 در حجر و در نیز چنانچه شخصی از اشخاص انسانی بدن را زلف نکشت و حجری یعنی خانه برای قنفذی در خانه خود ساخت
 پنجمی که دیگری بران مطلع نکشت و آن قنفذ را خانه خود را از بدیل مینمود و نزد قنفذیل امویرد و حر و برد و آن شخص بر سبیل
 که امت بر مردم اخبار می نمود و مردم مستبعد می شدند و قدر و منزلت او بیش ایشان عظیم بود با آن خلط و لیم بیری آن
 لطیفتر از بیری و نیکو است برای معده و قنوت آن و نلیین بطن و اندر اریول و مسرق پوست آن جهت جرب و قروح و زخم و غیره
 * قند من و بضم قاف و سکون نون و ضم دال و سین و حاکمین اسم کنش است و در حرف الگاف مع النون انشاء الله تعالی
 خواهد آمد و ک آبی بلنا و برانیز نامند که خصیه آن چند یاد مسترا است و در ست آنرا بر میا و روند و از آن فرو و زوش و البسه
 و غیره میسازند * طایبعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن بر شیدن آن زائل کنند و بر دلت و ریاخ از بدن
 و حلوس بران جهت نقرص نافع است

قصه القاف مع الواو

* قوطولیدون * بضم قاف و سکون واو و ضم طاء مهمله و سکون واو و کسر لام و سکون باء مثناة تحتانیه و ضم دال و سکون
 و سکون و از نون لغت یونانی است و نیز یونانی قوم المیون و اهل مغرب و زلف الملوک و بیاضی و اذان الخمیس نامند جهت
 آنکه برک آن شبیه بمکه الی است که یونانی قوطولی نامند و گفته اند که نوعی از قح مریم است و آن نوعی از حی العالم است

و گفته اند نوعی از ابرون است و بغری لامعات خوانند جهت آنکه برگ آن شبیه بکاس است * ماهیت آن نباتی است
برگ آن مستند بر یا اندک تجویفی رساق آن کوتاه و تقیم آن متصل بساق و در اطراف آن و بیع آن مانند زیتونی و یا تندی
و تلخی * طبیعت آن مرکب القوی و بیع آن گرم و خشک * افعال و خواص آن قابض و رادع و جالبی و محلل اعلاء
الغذاء و الغض و آشامیدن برگ آن ممکن التهاب معد و با شراب و عسل رافع هضم بدن و بیع آن مفتت سنگ مثانه و مدر
بول الادرام و البزوح ضد برگ آن مسک و اورام و مسکن حرارت معد و واحشاورافع شقای که از برودت هوا بهم رحید
باشد و ضد عصاره نسج و برگ آن محلل ورم و زخمها و با شراب و صیغ کنند * نقبه جراحات است و از ادویه مجهوله الماهیت است
* قوی * بغم قاف و سکون را و در کسفا و یا * ماهیت آن حیوانی بحری شبیه بصورت انسان است در شکل و انفع
آن در قوت مانند جند با دست * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن خوردن کرشت آن جهت صرع
و اختناق رجم نافع و فرق میان انفع آن و میان انفع حیوانات دیگر آنست که چون آب بر انفع حیوانات دیگر ریزند
و بعد از زمانی آب آنرا بروی انفع آن ریزند بزودی آنرا بکند از و آب گرداند بخلاف انفع حیوانات دیگر که این
خاصیت ندارد * **فصل القاف مع الهاء ***

* قهوه * به فتح قاف و سکون ما و فتح وا و و هاء ضم خمر غلبه است و نیز بمعنی مشبع و محکم است حیث آنکه چون آن خمر
بغلظ است بزودی شارب خود را حیر میگرداند و مکر آن محکم و قوی است و الحال مصطلح نزد عامه و مراد از آن ثمر درختی
است که در بین و حبشه و بتاریخ بهم میرسد و آنرا بن مینامند و در حرف الباء مع النون بتفصیل ذکر یالت *
* **فصل القاف مع الیاء ***

* قیر وطنی * بکسر قاف و سکون یاء متناه تحتانیه و ضم راء موهله و سکون را و و کسواء موهله مشابه و یا لغت یونانی است
که بغری مشهور شد و بفارسی موم و روغن نامند * ماهیت آن عبارت از موم که اخته در روغن است مر و روغنیکه باشد
از روغن گل یا غیر آن خوا * ساذج از همان جز باشد و یا مرکب از اجزای دیگر و بحسب اعراض مختلف میباشد و نسج آن
بتفصیل در قرابادین ذکر یالت *

* قیسوم * به فتح قاف و سکون باء متناه تحتانیه و ضم صاد موهله و سکون را و و میم لغت عربی است و قیسوم بسیم موهله
بجای صاد نیز آمد و بیونانی شوهر او ابرومی او طامایا و طمیشا نیز و بفارسی برنجاسف و بلنجاسف بلام بجای را
و بوی ماندن نیز و برتر است و بشیرازی هر زردک و یندی کنک ناو کند ما و نیز نامند * ماهیت آن گفته اند برنجاسف
نجلی است گفته اند در نوع میباشد و مواد آن را شاخهای باریک و ثمر آن کوچک شبیه با فسنجن و کل آن کمرک و کوچک
تر از کل ماده و مائل بسفیدی و ماده آن نباتی است ثمنشی مشاكل شجر مائل بسفیدی و شاخهای آن پربرک و برگ آن
و شقق باریک شبیه ببرک ساق و بر ساق آن رطوبتی چمنند و بر هر اطراف شاخهای آن کلی مستند یزرد طلائی رنگ
و خوشبوی و با حداث و ثقل و تلخ و طعم و ثمر آن مانند حب الاسب و در تابستان کل میکند گفته اند ماده آن برنجاسف
و ثمر آن قیسوم است و نیز گفته اند نوعی از برنجاسف است نه خود برنجاسف و فرق میان هر دو آنست که از ساق برنجاسف
شاخهای بسیار میروید و قیسوم را ساق بی شاخ و اکثر از یک ریشه یک ساق میروید و برگهای آن مانند زنبق بر ساق آن
روته و برگ متصل به آن مفروش و بزمین و در انتهای ساق آن تبه چتری که کل آنست و با عطریست و ثقل الراحه شبیه

است که بلغت هندی مشهور بکنجه است * ماهیت آن صغ وین درختی است که آنرا بهندی گویند نامند و آن درختی است
 بسیار عظیم رچوب آن سرخ جوهر دار و بسیار صلب و خاردار و شاخهای آن پراکنده و بر آنها شاخهای باریک و پر شاخهای
 باریک آن درد و صنف مقابل هم برکهای بسیار و ریزه طولانی شبیه ببرک تور هندی و طوق اخذ آن آنست که تنه درخت آنرا
 جانباً زخم میزند از آن رطوبتی برمی آید و منجمد میگردد و میگردند و بهترین آن آنست که خود بخود از درخت بر آید
 مانند صمغ دیگر و آن در نوع میباشد یکی سفید رنگ که آنرا پکیرا کنجه نامند و این اکثر دراد و به مستعمل در دم سرخ رنگ
 و این بیشتر ماکول یا برکتا نبول و این را نیز صاف مینمایند زیرا که بیشتر آشفته بخاک و رمل میباشد و آنرا محبوب یا
 اقراض ساخته خالص و یا با آبدک مشک و عتبر و طباشیر وادی و دیگر اقلا مشک و عتبر و عسل الحاحیت برای خوشبو شدن
 تناول مینمایند و این را کهرولی بنفای ما و کرولی و نون مامیتامند و آنرا صغنی نیز میباشد و موخرنک اندک براق * طبیعت
 آن در دم سرد و خشک * افعال و خواص آن قابض و مجفف و حابس و رادع ستون آن جهت اشتیاق کم لثه و همور
 و تلاح و همان ربا غرا و مضعفه و مانیز و در و رطلای آن مجفف جراحات حار و خصوصاً جراحات حاد و آنزور و آب
 دریا می شود و مطبوخ آن قاتل کرم شکم و جهت بر تان رجن ام و فساد خون و جریان منی و کثرت احتلام و تر و ح اعجاز
 بول و حرقت آن بر سرد و ته های حاره و دما میل و بشور شراب و علاء مفید و اکثراً آن مولد سنگ کرده و مثانه و مضعف با
 مصلح آن مشک و عتبر و صغ آن جهت حبس البول و اسهال بسیار مفید شراب و رچوب درخت آن جهت اسهال و حبس
 البول و امراض مذکوره و ربا موثر است *

* کاذبی * بفتح کاف و الف و کسر ذال معجمه و یا وید ال موله نیز آمده لغت عربی اهل یمن است و گفته اند لغت هندی
 است و عبری آنرا کال نامند و نیز بهندی گویند و نوع کوچکی آنرا کیتکی گویند * ماهیت آن نباتی است که در الوجود
 در بلاد عمان و یمن و هند و دکن و بنکاله و زیرباده و درخت آن فی الجمله شبیه بل و ختم نخل و کونا و تران و پراکنده
 و غیره و زون و سابق شاخهای آن پر کره و خاردار و پیچیده و بر روی زمین و برکهای آن باریک بلند از برگ نخل و از چیل
 بلند تر و عرض بیشتر و نرم تر و اطراف آن مشرف و خاردار و مانند دندانهای ابر و باریکتر از آن مانند خار و در و راز هم و در
 زیر باد است از برگ آن مانند آنکه از برگ نخل فروش و جای نماز و غیره میباشد و نیز میباید که نرم تر و بهتر میباشد و کل آن
 که طلع نامند شبیه بن رة بزرگ یعنی خندروس با برکهای تو بون و اطراف برکها نیز خاردار و در رنگ آنها سفید مانند بزرگی
 و خوشبو مخصوص برکهای درونی که سفید تر و لطیفتر و خوشبو تر است و در وسط آن خوشه مانند خوشه کفر او بسیار نرم تر
 از آن و برگ و آن کرد و درم خوشه آن نیز بسیار و خوشبو و کل نوع کوچک آن که کیتکی نامند کوچکتر و خوشبو تر و لطیفتر
 از کبیر و در اصل و سنبله کل میباید و تا میزان میماند و از برگ کل آن عرق میکشند مانند عرق کلهای دیگر و آن عرق خوشبو
 فی الجمله شبیه بوی بید مشک میباشد و در اول و ماله تند تر و اندک با حلاط خصوص مکرر آن و عطر آن نیز بسیار خوشبو
 و لذیذ میباشد و چون دهنیت چند آنند و با برداشتن و با با عطر صندل ضم مینمایند که برگ آنرا با برداشتن و
 عرق میکشند و عطر آنرا از روی عرق بعد سرد شدن میگردانند و با آن عطر را در ته قابله و مشربه میریزند و بران عرق
 کل تازه میکشند و عطر آنرا از روی عرق بر میارند و همچنین هر چند زیاده تکرار نمایند خوشبو تر میگردد و با آنکه اولاً
 عطر صندل را در ته قابله میریزند و بران عرق کل کاذبی میکشند و عطر آن را بر میارند و در وین ستورنگار اصل مینمایند

و شراب برک کل آن که در آب جوش میدهند و مالید و آب آن را بابتد بقوام می آورند نیز خوشبو می باشد و شراب آب
 بیخ و رنده تازه آن و یا خشک نیمکوتنه در آب خیسانیده آن را با شکر ریخته بقوام می آورند و آنرا نفعی می باشد شبیه باناس
 در شکل و ظاهر آن صفتی و باطن آن خشکی و غیره ماکول و این شراب بیشتر در کاهای حوالی آدیسه و سواحل دکن بهم میرسد
 * طبیعت آن در آخر دوم گرم و خشک و بعضی معتدل مائل بصرارت و پیوسته اند * افعال و خواص آن
 مفرح و مقوی دماغ و دل و سایر حواس و اعضا و رافع خفقان و اعیا و ماضی و جدی و حصه و بی اثر و جرب و حکه و مسکن
 درد های صبا و جذام را نیز نافع گفته اند و عرق و شربت آن جهت امراض مذکوره بهترین درائی است و اهل هند را
 عقیده آنست که در موسم آبله هر که آبله برونیا ورده باشد چند روز متوالی عرق و یا شربت آنرا و یا هر دو را با هم بهیاشامد آبله
 برونیاورد و اگر بر آورد چند آنه تا بهشت نه دانه و شاید این مهالغه باشد و لیکن مخفف عوارض آنست خصوصا که با عرق
 نیلوفر و خبه سنگنور نموده بنوشند و در ایام ظهور آبله نیز موثر است و رب آن نیز جهت امراض مذکوره نافع و دمن آن مقوی
 حواس و مفرح و سرور آورنده و مانع اعیا و رافع خفقان و مستحکم کننده اعصاب و شام و ترنخا که شکوفه آنرا قبل از آنکه
 خوب شکفته گردد در روغن کنجد اندازند و تا چهل روز در آفتاب گل آرند و در بین اگر دوماه مرتبه شکوفه آنرا قبل از آنکه
 مانند روغن گل و با بونه اتوی میگرد و در روز گرد آن در گوش اطفال مسکن درد آن و التیام دهنده قروح و میخسف و طوبیت مستخرج
 از آن در رنجه با عفت نرمی و خشکی و تنگی آن و ذرور خاکستر چوب سرخه آن جهت التیام جراحات مهربد آنه آن مقوی
 دل و جگر بدل آن صندل مرغ و بوزن آن چوب بقم گفته اند و رب و شراب آن بانجای عرق و عطاران در قرا بادین کبیر
 ذکر یافت صاحب اختیارات بل بھی نوشته که در گرم سیرات شیراز درخت کدرسیا راست و آنرا کل کبدی نامند بل بھیار

خوش دارد تا اصل یک جامه که بوی آن کبیر و تاریزد و کرد بوزان زائل نشود الله یعلم شاید او را شبه شده باشد *

* کاشم * بفتح کاف و الف و کسر شین معجمه و میم لغت عربی است و گفته اند لغت فارسی است و بیونانی قنالیون و لیغ مشیقون
 ماهالی و لیغ فیغون و یسریانی نیلی قنیا و برومی کملون و گفته اند انجیل ان رومی است و تسم آنرا بفارسی کل پرنامند و گفته اند
 بزهم بعضی متاخرین نوع رابع سیما ایوس است که بیونانی طاریون نامند * ما هیئت آن تغلیوسی گفته اند ای است
 زرد رنگ شبیه با نچل آن و این بطار و بغلادی گفته اند کاشم رومی نباتی است شمشی کوچک ساق آن باریک شبیه بساق
 شبت و برگر و برک آن مانند برک اکلیل الملك و نرم تر از آن و خوشبو و برکهای اعلای ساق آن باریک تر و پر شکاف تر از
 برکهای زیرین و آخر ساق آن چتر دار و ثمر آن سیاه مصمت اندک مولانی از ازایانه بالید و تر و تند طعم و با عطریات و بیخ
 آن شبیه به بیخ انجیل آن و خوشبو و مستعمل تسم و بیخ آنست و خوشبو ترین و تند ترین ها ثمر آن جزای آن و بهترین آن تازه تنگ طعم
 خوشبوی آنست ز قوت آن تا سه سال میماند * طبیعت آن در موسم گرم و خشک * افعال و خواص آن مفتح سد و جگر
 و محلل ریا ح و منفض خلط خام اعضاء الصدر جهت سرفه بارد و رطب و رب و عسر نفس اعضاء الغذاء و التفض مقوی معد
 و ماضی غل و محلل نفخ و کاسر ریا ح و مسهل اقسام گرم معد و امعا و رحب القرع و مخرج آن و رافع طوبیت معد و ارجاع
 بارده رطبه و قرا تر و رافع مل و کبد و استسقا و محلل خون منجمد در معد و مثانه و مد و بول و حیض و مخرج جنین و معین
 بر حمل السوم و تریاق سوم بارده و لسع هرام همی بارده امراض العصب و المفاصل علای آن جهت فایده و ارجاع طهر و عرق
 انسان و سایر امراض بارده و طبعه مقل از شربت آن یک درهم و در استسقا و درم با آب گرم و اهل روم بجای قونفل داخل اطعمه

میکند و بسیار ملطف لحوم است خصوصاً لحوم طیور آبی و لیکن باید که مرق لحم آنرا که مرقم نه اشامند که بخار آن باعث
جلد اع و دماغ حار است بلکه بعد از آن که بخار آن زائل شد و یا شد مضر محرورین مصلح آن خیسانیدن در سرکه و یا آشامیدن
سرکه بالای آن مصلح محرورین مصلح است بلکه سرخ الزوال مصلح آن بوئیدن کافور و یا کلاب مضر ممانه مصلح آن رازیانه
و تخم خیارین نیز گفته اند ببل آن بوزن ربع و وزن آن زیره سفید و بوزن آن تخم کرفس جبلی و تخم زرد گ بری نیز گفته اند *

* کافور * بفتح کاف و الف و ضم فاء و سکون و او را مهمله * ما هیت آن صغ درختی است که در زیر باد و در جزیره مسمی
یها چین بهم میرسد و آن درختی عظیم میباشد و چوب آن سفید رنگ و روخو کوبند در گرمی هوا اکثرینک و مار در مجاور
درخت آن میباشد و آنکه از آن درخت در حین قطع میپیک مسمی بماء الکافور و در هن الکافور است و در نهایت تندی را فیه
و غلیظی و ما ثل بسرخ و کافور اقسام میباشد یکی ریاحی بکسر راء و فتح یاء مثلاً تختانیه و بباء موحده نیز آمده و الف
و کسر حاء مهمله و یاء نسبت و در وجه تسمیه آن گفته اند سبب تماس آن با ریاح است از کمال لطافتی که دارد و بعضی
گفته اند که ریاح نام پادشاهی است که اول آنرا یافتند بود و یا در عصر او یافتند و بنام او اشتهار یافته و این را بهندی بهم
هیتی نامند و آن حبوبه شبیه بمصطکی میباشد که خود بخود از باطن آن درخت جوش خورده و بظاهر بر وز میکند مانند
صوغ دیگر و این اعلای همه اقسام است و چون گرمی بدان رسد و یا در آفتاب گذارند نرم و گل آخته میگردد و قلیل
الوجود تر از سایر اقسام و بعضی گفته اند که بعضی مواضع تنه درخت آنرا مضرا شدن و تیغ میزنند و طوبتی که بر می آید
و منجمل میگردد کافور است و بعضی گفته اند که شبنمی است که بر درخت کافور می نشیند و منعقل میگردد مانند ترنجبین
و شیرخشت و رنگ اینها همه سفید نباتی میباشد قسم درم تصور می گفته اند مشموب ببلق تصور است و آن نیز شبیه
بصمغ و سفید صفا نباتی صاف شفاف میباشد و از جوف درخت آن بز می آید و در چنانچه شیخ الرئیس قدس سره در مفردات
قانون نوشته اما مشبه فقل راینه کثیرا و هو خشب فحش خفیف جلد و ربنا اختنق فی خلله شی من اثر الکافور و محرر نماز
بعضی نقه شمل که سالی چند تحت ضخیم از چوب کافور از اجین آورده بودند در بند و هو کلبی که بن ربنا گفته است و آنرا
بر بند و ورق نمودند از جوف آن کافور آمد از و تجار و انبیا میان خود ماقسمت نمودند و این نیز اطل و خالص است
و کیاب و گفته اند در سالی که صواعق و زلزله و رجف بسیار باشد زیاد بعمل می آید و در سالی که کمتر کمتر نهایت در
هالی در سه من طبی و یا تریزی حاصل میگردد و آنچه در تحقیق پیوسته در اکثر بلاد چین و جزائر زیاد است و بعض بلاد
فرنگ نیز بهم میرسد و بهترین همه آنست که در جزیره مسمی بپونیک واقع بر خط استوا بطول یکصد و سی درجه است بهم
میرسد هم از جوف چوب درخت آن بر می آید و در هم از تنه درخت آن بطریق ترشح مانند صوغ و مصطکی بر می آید
و باخل میکنند و هم از طبع نمودن ریشه های درخت آن بعمل می آورند بهترین همه قسم اول است و بعد از آن قسم دوم بعد
از آن قسم سوم و درخت آن بسیار بلند مانند درخت دیودار میباشد و سفید رنگ و کم شاخ و برگ آن شبیه ببرک مولسری
و از برگ و پوست و چوب و جمع اجزای آن بوی کافور می آید و اهل چین جزائر بلاد دیگر که در آنها کافور بهم میرسد
بسبب خوبی کافور این جزیره ازین جزیره میبرند و نیز شمله شد از شخصیکه سخن او کمال و ثوق بود که از جوف چوب درخت
دارچینی نیز از کافور بعمل می آید و از طبع ریشه های درخت آن نیز قسم سوم گفته اند که از ریزه های چوب درخت آن از
چوشانیدن بعمل می آورند و این تیره رنگ ناصاف میباشد و مشهور و کافور موتی است و اقسام دیگر نیز میباشد همه معجول

مصنوع بعضی مصلع و بعضی غیر مصلع مصلع آن سفید لطیف شفاف و قطعهها بزرگتر و متنوع را بیشتر از بند رچینه که بند رب است ازین در چینه در مصلع و قهای بزرگ چوبی پر کرده میآورند و بوزن منهایمن هندوستان و از آن بهامیغروشد و این اندک چرب رنگ است و گفته اند که مصنوع آن اکثر از برگ ربيع درخت موز و چوب درخت کافور با چند دوی دیگر ترکیب بین هند و ریزشاید شده که از موم سفید کافوری در وزن در روغن گل یا بنفشه نیم وزن درهم حل کرده و سنگ رخام براده وزن نیکو سستق نموده و آن میباشند و در هارن با اندک کافور اصلی صلایه مینمایند تا خشک گردد و در بزه ریزه نموده مانند کافور اصلی میسازند و چون خواهند کافور چرب را سفید نمایند طریقه آنست که شیر را جوش نمایند و کرم کرم در کامه شیشه ریزند و قطعهها بزرگ کافور را در آن اندازند و با نکشت بمالند پس بر آورند و در غربال موی پهن کامه شیشه ریزند و قطعهها بزرگ کافور را در آن اندازند و با نکشت بمالند پس بر آورند و در غربال موی پهن کنند تا خشک گردد و در ریزهای آنرا در پارچه نازک پاکیزه کرده در میان آن شیر پس بمالند تا چرک آن زایل گردد پس بر روی آن غربال پهن کنند تا خشک گردد و امتحان خالص از غیر خالص بچند طور راست یکی بنفشه یکد ذکر یافت درم آنکه در ریح و یا برف کنند و در مستعمل سازند اگر مانند شمع مشتعل گشت خالص است والا مغشوش و ناموزم آنکه قطعه شیشه را بر آتش کنند و کافور بر آن ریزند اگر تمام آن کد اخت و مرتفع گشت و باقی نماند چیزی خالص است والا مغشوش چهارم آنکه در پارچه نان کرمی کنند و اگر عرق کرد و تر شد خالص است والا فلا بنیم آنکه اندکی از آن را بر شقیقه مالند اگر خنکی سردی بسیاری در چشم ظاهر گشت و آب از چشم بر آید خالص است والا فلا ششم آنکه رائحه کافور اصلی شبیه برائحه پوست ترنج و لیمو است با بوی خاصیکه دارد بخلاف مغشوش رقی الحقیقت فرق مشکل است مگر آنکه شخصی با حدث ذهن و حس صائب مکرر در آید و باشد تا فرق تواند کد اشت و چون کافور زود هوا میگرد و و نمایند خصوص در ایام گرم و بلاد حاره طریق حفظ آن آنست که در ظرف شیشه ضخیم سرتنگ با چند دانق جو و فخم و یا فلل پرنموده و سر آنرا خوب مستحکم بندند و بموم گرفته نگه دارند و عند الحاجة که بر آورند باز سر آنرا بند ستور محکم نمایند و چون خواهند کافور را استعمال نمایند در معاجین و مغر حات و حبوب و غیره باید که کافور را بتنهائی و یا با اندک نبات و بادویه مناسجه یا بسنه بازده از ادویه آن ترکیب بالئی از عقیق بمالند که کرم نکردد و بسایند و کافور درند و طبیعت آن سرد و خشک و در آخر موم و با قوی مختلفه ناریه حاره و مسئله کفمرارت آن دلیل آنست و قوت ارضیه و آردیه یا بسنه که دلیل بر آن قبض آنست و قوت هوایه لطیفه معتدله که حدت رائحه و عطربت آن دال بر آنست و اصل هند بالعکس در آخر موم تا اول چهارم کرم و خشک دانسته اند و **افعال و خواص** این اعضا العارص والصدور والغذاء والنقض مغر و مقوی دماغ و قلب و حمی و دق و سایر حمیات عینیه و ذات الجنب و قرحه و رنه و مل و اسهال حاره و خلفه صفراوی و دافع تشنگی و التهاب جگر و کده و حرقه البول است و شربا و طلاء و معوطا و طلاء آن با گلاب و سفید و گل فارسی مسکن صداع حار و مقوی حواس و اعصاب دماغی و بند ستور بار و روغن گل و خل خیر بر پیشانی جهت صداع صفراوی و شدت حرارت روح دماغی خصوصا در حمیات حاره و جاده و بر یا فوخ و پیشانی خصوصا با آب برگ کشنیز تازه و یا برگ آس یا برگ لسان الحمل جهت حدس و عاب مجرب و معوط یک و جو آن با آب برگ کشنیز تازه و یا سرکه و یا عصیر بصر و یا آب برگ آس و یا باد روح جهت رعان و یا برگ کافور جهت بخوابی و محرورین و تسکین حرارت دماغ بار و روغن گل جهت آزارام جاره و اکتحال آن جهت رمل حار با آب کشنیز و سرمه سائیل و باعث برنیا مدن دانه آبله است در چشم و اگر برآمده باشد باعث زوال آن و بند ستور

با آب حلزون تازه اما باید که حلزون آب شیرین باشد و قطور آن در روغن گل در بینی جهت سوء مزاج حار سازد و عز
 و چشم و علامت سوء مزاج ساذج آنست که بار قاع و زیادتی آفتاب زیاد و شدید شود و با انحطاط و نقصان آن ضعیف و کم و قطور
 محلول آن با آب کنگیز تازه در گوش جهت درد گوش حار و قطع عاف و مایه و ستون و غرغره آن با کلاب جهت درد
 دندان کرم خورده و قلاع دهان و کد اشتن آن و جوهر دندان کرم خورده مانع زیادتی آن و خوردن آن با مشک و عنبر
 معدل برودت آن و مقوی روح حیوانی و نفسانی مهرد المزاج و ضعیف السموم تر باق سموم حار و عقرب جزاره و ریح
 منقل و باز یاده با آب سیب قرش و جهت قرون السنبل با آب انار و شیر و خرفه و برف آتش جهت حمی دق و سایر حمیات
 حار و حاده نافع و حمیات خلطیه را مطلقا مضر چه در اراثل چه در اواخر جهت آنکه در اراثل باعث تغلیظ مواد در اواخر
 موجب تجر آنها است الجروح و المقرح دروز آن جهت قروح خبیثه مایه و با دیه مناسبه جهت زخمهای حار و
 جراحات تازه و قطع خون و تسکین درد آن مجرب المهار مضروب و دین و صاحبان مزاج ضعیف و مصلح و مضعف معده و آلات
 قبل و باه حتی اکثر بوئین آن و منجمد منی و مهرد کرده و مثانه و گفته اند ضرر آن بیهانه بسبب برودت فقط آنست بلکه
 بصرارت مصلحه و ریاح آن نیز و در موضع باه از اقیون بد تر است جهت آنکه شارب اقیون بعد از افاقه از تشنگی در آن خلطی و
 آفتی و تعطیلی در آلات تناسل خود نمیناید بخلاف کافور و موروث و بنخواهی خصوص بسیار بوئین آن و باعث سفیدی موی
 و پیری و قطع اشتها و نسل و تولید سنگ کرده و مثانه مصلح آن عنبر و مشک و جند باد ستروا و دیه حار و عطرها و کفکند و روغن
 سوسن و کل خیری و بنفشه و نوکس و امثال اینها است و ضعیف الرئیس در ادویه قلیه نوشته که آنوا خاصیت قویه است در
 تقویت جوهر روح اگر مقدار معتدل از آن بشا منند و بسا است که اعانت میکند بر تعدیل امزجه حار و عطرها را ثمر آن
 معین بر خاصیت آنست و در امزجه بارده باید که تعدیل کرده شود برودت آنرا با مشک و عنبر و یوست آنرا بر روغن خیری
 و بنفشه مقدار شربت آن تا یکدانک و در منقائل آن قاطع باه و مفصل معده و گویند در منقائل آن قاتل است بدل آن در وزن آن طباشیر
 و یگزین آن صندل سفید و گفته اند اگر زن در فرج خود طلائع مد مرد بر آن قاهر و رنگد در حکایت این ما حرجو به گفته مرد مد
 از اصحاب مقدار یکمقال کافور در دیگر و زنجبورد باه او قطع کرد و در روز دیگر نیز همان مقدار بخورد باطل شد شهوت جماع
 او و در رسوم نیز همان مقدار بخورد فاسل شد معده او و بحدی که غذا در معده او و منجم و نفعی نمی یافت و اهل هند آنرا مقوی باه
 میدانند و اهل اندرا اکثر حلویات و ماهات داخل مینمایند و جوارش و حبیب و دمن و عرق و اقراص آن در قرا بادین ذکر یافت *
 * کاکر اسپینگی * بفتح کاف و الف و فتح راء میله و الف و کسر سین و مکنون یا عمنناة تحتانیه و نون و کسر کاف و یا
 * ماهیت آن در رائی است فندی شیره بغلاف شاخ بزی و کوچک و میجور و رنگ آن سرخ تیره و طعم آن اندک تلخ و با حدت
 مغوص و آن کل در سرد رختی است شبیه بد رخت مرز * طبیعت آن در اول گرم و در آخر سرد خشک * افعال و خواص
 آن جهت مرده و ضیق النفس بارد و طب خصوصاً اطفال و جهت فواق و قی و اسهال الدم مجرب دانسته اند و جهت رفع
 تشنگی و نسا و بلغم و تب و نیز و مشهی طعام است و تصاد آن رافع بهق است *

* کاکنج * بفتح کاف و الف و فتح کاف و نون و جیم و کسر کاف و دم نیز آمل * عربی کاکنه فارسی است و نزد عامه اهل فارس
 معروف به رسک پس پرده بشیرازی کپوم و برونائی او حلق نون و برونائی خوری مر جا و برومی اسقید و لیون و برونئی
 جوز المزج و حبب الله و ریختی را جو و تکه و بن و تکه و بلاطینی هلیله کایم نامند * ماهیت آن از انواع غنای غلبه است

و رجه آنرا دژ کزان معروف بودن با هم خاص است و آن نباتی است شبیه نبات عنب الثعلب و برگ آن ازان عریضتر
 و شاخهای آن چون بلك شود منحنی بصری اسفل گردد و کل آن سقیل مائل بسرخي و ثمر آن در غلافی مستطیل و شبیه بمانده
 و آن غلاف در خامی سبز میباشد و بعد رسیدن مرغ در وسط آن دانده مانند هر پستان و فندق کوچک نیز بعد رسیدن
 مرغ میگردد و پیوسته بقطع آن و در صنف میباشد جملي و پستانی و جملي آنرا برگ ما تندرک سبب و مغرب و غبار آورده و سیاه
 و ساق آن با پوست چسبند و نبات آن بزرگتر از پستانی و کل آن بسیار سرخ و دانده آن زرد مائل بسرخي و در غلافی زرد
 میباشد آن سکا خها و آنرا کاکج منوم و عنب الثعلب منوم و درختدیر قویتر از خشخاش منوم و از مطلق آن مراد کاکج
 پستانی است و مستعمل پوست نمرودانده است که سرخ و حیدر با لایه تازه باشد بهترین آن بعضی پستانی و بعضی جملي گفته اند
 و جمع میان هر دو قول آنکه جائیکه تخمدین بیمار مطلوب باشد جملي بهتر است و در مواضع دیگر پستانی و قوت آن تا سه سال
 باقی میباشد * طبیعت آن سرد و خشک در درم و جملي آن در سوم و عصاره آن نیز * افعال و خواص پستانی آن
 الاذن قنور عصاره آن جهت قروح مزمن کوشش اعفاء الصدور و الغذاء و التنفیض جهت رنوبت و عسر النفس و اخراج
 صفرا بادرار و انقسام کرم معده و امعاء حب القرع و ادرا و بول و دفع امراض کرده و مثانه و قرحه آن و مصلح حال جگر و مد اومت
 هر روز مقلد از یکمقال ازان و با عصاره آن جهت یوقان مجرب و بلع نمودن زن هفت عدد دانده آنرا بعد از یکای از حیض جهت
 منع حمل مجرب یافته اند و بوس گفته که چون جزوی از خشک آن با جزوی از شمع ارغمی بسایند و بخورند کرم معده و حب
 القرع را دفع و اخراج نماید الاورام و القروح طلای عصاره آن محلل و بوسا و رفع قروح مزمنه کوش و محافظ
 قروح از نساد و مصلح آن کفشد مقدار شرب از پوست و دانده آن تا پنج گرم ببلد آن عنب الثعلب و جملي آن نیز مد بول
 یکمقال آن منوم و زیاده از یکمقال مورت اختلاط عقل و جنون است و جوارش و اقراص و معجون آن در قز بادین ذکر یافت
 * کالاکوت * بفتح کاف و الف و فتح لام و الف و ضم کاف و مکون و او را تلخ و هندی است بحدی سیاه کل * ماهیت آن
 بعضی است صمی نبات و کل آن مائل بسماهی و بیخ آن در میات و رنگ شبیه بجد و زار نقش و سیاه و اعلا آن در کوه کبل از پربت
 از نواح ثبت پیدا میشود و بهترین و قوی آن برای صلب سنگین آنست * طبیعت و افعال و خواص آن مانند هینک است
 که نوعی از بیش است و بیش در حرف الباء مع الباء ذکر یافت و کل آن نیز در کال ماهیت است
 * کالکی زیری * بفتح کاف و الف و کسر لام و یاء مثناة تحتانیة و کسر زای معجمه و سکون یاء و کسر راء و ماله و یا لغت هندی
 است و آنرا موراج نیز نامند * ماهیت آن تخم نباتی است هندی نبات آن بقل در دوزخ و برگ آن اندک طولانی مشرف و کل
 آن بزرگ کل کانی و تخم آن نیز شبیه تخم آن در شکل و غلاف و ازان بلك ترور و برگ آن سیاه بسیار تلخ و مستعمل تخم آن
 * طبیعت آن گرم و خشک در آخر سرم * افعال و خواص آن آشامیدن آن جهت رفع مواد بلغمیه و اخراج انقسام
 کرم معده و امعاء و حب القرع و ضد آن جهت تهکین اوجاع یارده و تحلیل اورام صلبه بتهائی و یا باده و به منافع نافع
 و بلسر و ضد برگ و شاخ درخت آن و بمصن کال حل در خالی نیمه دن از سمیت اطباء معالجۃ اشخاص انسانی از داخل
 کرم مستعمل دارند بلکه اکثر مستعمل بیا غرۃ در معالجۃ دواب است
 * کامخ * بفتح کاف و الف و فتح میم و خاء معجمه معرب از کامه فارسی است و جمع آن کوامخ و بعضی گفته اند بغار سی
 جواب و یا صفهایی کرمه نامند * ماهیت آن نوع صمغ و نان خورشی است که از پودنه و شیر و با بایز و فزنج که خمیر و کوامخ

و قمری است میسازند و در قریب این نسخه آن در قودج ذکر یافت بهترین این معتدل الحرافه کثیر الا با زی است
 * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مشه و منحل و رکنند غذا است بزودی الا آنکه ردی و بیکموس
 معطش و مفصل معد و مضر طحال است و اکثر آن باعث تبهای عفنی و اورام مزمنه و مضر سینه و سرفه نیست و تحفیف این
 که تر از مری است و سزاوار آنست که بسیار نیا شامند

* کالچی * بفتح کاف و الف و سکون نون و کسر جیم و یا * ما هیئت آن اسم هر که فندی است که از حبوب یا کوله میسازند
 بهترین همه مصنوع از برنج است و آنرا سرکه فندی نامند صنعت آن آنست که هر یک از حبوب را که میخورند مهر یا بسته
 صافی نموده با قدری نمک در شیشه و یا در مرتبان چینی و یا سفالی لعابدار کرده حرارت را بسته چهل روز و یا زیاده در آفتاب
 و یا پشت اجاق میگذارند تا برسد و خوب ترش کرد پس صاف نموده بکار میبرند * طبیعت آن مطلقا سرد و تر با اندک
 قبیضی * افعال و خواص آن جالی و مقوی اعصاب مسکن قی و حرارت و حدت خون و صفرا و عطش مضر معد و صا حجاب

از جبهه باره مصلح آن کفند آفتابی و باورد مری و عسل است و گویند میراست که گویند در آن داخل کرده بسیار شامند
 و آنچه از کدم و جوسازند مغروح قلب و مقوی قوی و رافع سستی بدن و مقوی موی شربا و طلاء لیکن اکثر خوردن آن مضر
 * کاک * ما چینی * در بنکاله عنب الثعلب را گویند و کستی هم نامند * فصل الکاف مع الباء الموحدة
 * کباب * بفتح کاف و باء موحده و الف و باء موحده و لنت عربی است * ما هیئت آن گوشت بریان کرده با تش است

و اقسام میباشند بهترین همه کباب گوشت خنجر چاق نرینه چرب است که قطعههای آن کوچک و همچنین گوشت ماهی لطیف که
 باغکر فحم همه چیل متساوی بریان نموده نمک و فلفل و غیره با بقدر لائق و روغن نیز بر آن زده باشند و آنچه بسیمج بدل اعتدال
 تشویه یافته باشد بهتر است از آنچه در روغن بریان نموده باشند خواص قطعههای گوشت را در دست و یا گویند که مانند شامی
 کباب که طباهیم نامند و یا غیر آن و کباب گوشت آهو و کوزن و طیور و امثال اینها نیز لذیذ میباشد ولیکن بسیار گرم و خشک
 است و بدترین آن آنست که از گوشت پیر یا غریب بسیار بر آن زده و یا بر آن خرخرغال چوب و فلا و انجیر و خرورع و زقوم
 و امثال اینها از بهبههای ردی بریان نموده باشند یا آنکه سوخته و یا غیر متساوی الاجزا باشند * طبیعت آن گرم و خشک
 بحسب اختلاف لحوم مختلف میباشد در شدت وضعف * افعال و خواص آن نیز بحسب اختلاف لحوم مختلف و با لجه
 مولد خون متین و مقوی اعضا و مسخن بدن و کرده و محرک اشتها و باء و موافق معد و موطوبین و کسا لیکه فصل و یا حجامت
 کرد و باشند و در هضم و بدن هضم مولد خون صالح و با ساق و کشنیز و فلفل و سایر ادویه حاره حابس اسهال و رطوبی و در
 معرور المزاج مؤثر صلا ع مصلح آن بکتهجین و طریقفل و خوردن آب بسیار بعد از آن بغایت مضر خصوص کباب ماهی
 که گو یا آنرا زدن و خوردن امر دگر دانیدن است

* کباب * بفتح کاف و باء و الف و فتح باء موحده و دم و ما لغت عربی است و نیز بر عربی حنبل العروس و بیونانی و میلمون و
 نرومی و ریلمون و یمنی کباب چینی نامند * ما هیئت آن شمر درختی است که از ملک چین و نواح آن و روم میاورند
 و در وصف میباشند صغیر و کبیر را حب العروس نامند و آن فی الجمله شبیه بحسب بلسان است و مائل بتبرکی و سیاهی و مغز آن
 هفید و خشک و تند طعم و درخت آن شبیه بد درخت مورد و نوع صغیر را نانجه و فلفله نیز نامند و در حرف الالف مع الفاء
 ذکر یافت و از مطلق آن مراد صنف کباب است و بهترین آن تازه خوشبوی تیل طعم آنست که از چین آورند و بعد از آن رومی

و این بهتر ز فندی است زیرا که فندی تلخ می باشد و قوت آن تازه سال باقی میماند و بعضی گفته اند ثور آس بری است
 و اصلش نه اورد * طبیعت آن دردم گرم و خشک و بعضی در سرم گفته اند و بعضی گفته اند با قوت حاره قوت بارده
 نیز دارد * افعال و خواص آن بغایت ملطف و مفتاح اعضاء الراس و اندک و رافع دردم سر مزمن و خائیدن آن خوشبو
 کند و دمان و مقوی لثه و دفع قلاع عن آن و صاف کننده آزار و روافع خفقان اغشاء الفم و ازاله نفخ معوی و احشا
 و اعضاء باطنی و رافع اطفال و مفتاح مدد کبد و احشا و رافع امراض کبد و طحال و مدد ربول و منقبی قروح
 میباری آن از رمل و سنگریزه بادار و مفتاح آنها و حایس سلس البول و ربول و فوفاش و آشامیدن در دانه آن با سنگنجبین
 جهت شری ایمن نافع الاروم و البروج و القروح ضامد آن با پیه حیوانات مختل اورام و رافع قروح و جروح و شری بلغمی
 از نینیه طای آن با غالی از خشک کننده و رافع بدن و مقوی آن و طای آب خائید آن بر قعیب بغایت مانی در جماع مصر مثانه
 مصلح آن مصطکی و کوبیده مصلح آن مندل و کلاب مقداد و شربت آن تا یکمقال بدل آن دارچینی و فاقله و چون یک گرم
 تا یکمقال آنرا نرم شود و بزرگ پیاله مامت تازه بسته که بسیار ترش نباشد بپاشند و سر آنرا بهارچه صیفی محکم بسته اگر موسم
 گرم باشد شب تحت السماء بکند و صبح برهنه در پیاشند تا سه روز یا بیشتر و زین متور جهت قروح میباری بول موثر است
 * کبابه درهن شکافته * فاعله است و در حرف الفاء ذکر یافت
 * کبابه * بفتح کاف و باالف و ثاء مثله لغت عربی است * ماهیت آن نرم و صید میا و شکر اراک است بهترین آن
 بزرگ بسیار و صید آنست که تخم آن کوچک باشد * طبیعت آن گرم و خشک در دردم * افعال و خواص آن چون
 پنجه رم آنرا نرم کرده با موزن آن شکر سفوف نمایند و بالای آن آب مرد شیرین پیاشند اما حال نماید و مقوی معده
 است و جهت وجاع ظهر و اکثر امراض نافع جهت آنکه جالی معده است از بلاغم و آشامیدن مطبوخ آن جهت ادرار بول
 و تنقیه مثانه و تقویت معده و امساک طبیعت نافع بدل آن برزن آن بزرگ کبابی و نصف آن تصاد بیض و د و ثلث آن قنبیل است
 * کبد * بفتح کاف و کسر بار و ال و کسر کاف نیز رسکون باد و در دوا مل و بفارسی جگر و دیوانی مورسیا و مورسیا نیز و بر روی
 و فابرا و بترکی بزرگ و بهندی کلیجا نامند و کبد مونت است و مذکر نیز آمده و جمیع آن اکباد و کبود گفته اند کبد بالکسر
 و سکون با مفرد است * ماهیت آن عضوی است مرکب از جمله اعضاء رئیس بدن حیوان و مبدأ قوت طبیعی و محل
 فشم کیموس را خلاصه است و میان آن بتفصیل در کتب تشریح مذکور و بهترین آن کبد طیور است خصوصاً دجاج و بطار و زفره
 جوان که غذای آنها فرا که و محبوب نصیجه شیرین باشد و بهترین مواشی جگر و فاعله و بجهت کوفتن یکسان فربه و بدترین آنها
 جگر حیوانات بزرگ پیر خصوص حیوانات وحشی است * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن غلیظ دیر فشم
 و خون متولد از آن بطبیعی! لعلوگ در میباری و صریح التحقن مکر آنکه بانمک و سرکه و آبکمه و دارچینی و کر و یار کشنیز خشک که
 بر آتش جیل بریان نموده یا شند مصلح آن در معرورین سرکه و کشنیز و در میورین ادویه حاره مذکور و جوارشات مناسبه
 و چرن شره نموده بران تنک و صغ عربی یا شیل و بریان نموده یا شند جهت قرحه امعاء و سعال موثر بشرط آنکه قوتها ضمه
 معده قوی باشد و عاجز نیابد از مضم آن و بالخاصه جگر بزرگ مرکب صرغ مصر و عین است و کبد حمار خوردن کباب آن ناشتا
 جهت صرغ نافع و بدستور و جگر کبک که خشک کرده کوبیده یکمقال آنرا بخورند و همچنین جگر موش و جگر خنزیری با سرکه
 جهت اذغ موام و جگر ذئب جهت ادرار و جگر داء الیئب و جگر کلب و کلب هر دو جهت کزیده و کربانه و برانده منع

ترمیم آن از آب الا وضاد اکید المعز خوردن جگر بریان کرده آن جهت صرع و بشار آن را گرفتن و آب مقطر ازان را درخون بریان کردن در چشم چکاندن و در رفع شب کوری است کبد الوزغه چون جگر وزغه را بردند آن کرم خورده گذارند درد آنرا ساکن گرداند و کمی که الماس خورده باشد چون جگر آنرا بتا ریخته بسته ببلعد و بعد از اندک زمانی با هستگی بر آورد کوبند الماس بدن چسبیده بر می آید کبد الایل چون شرحه نموده و بران فلفل و دار فلفل کوبیده باشد و کباب کنند و آب مقطر آنرا در چشم کشند شب کوری را زایل کند و ابتداء نزول آب را مفید و بستر چرخ خشک کنند و سرده در چشم کشند جهت سرد و علت مفید و بتفصیل خواص جگر و حیوانی در طی ذکر آن ترقیم یافت و میباید انشاء الله تعالی *

* کبیر * بفتح کاف و باراء ميمله لغت عربی است و یا معروف از فارسی و یونانی اثنو نیطس و قبارس نیز و بسیاری قبار و یونانی قباریش و بشر از می کورک نامند * ماهیت این ثمر نباتی است خادار و پر شاخ و اکثر شاخهای آن غنطس بر روی زمین و برگ آن اندک پهن و کل آن در غلافی سبز بمقدار زیتون کوچک و دانه نشوئی و بعد شکفتن کل آن مفید در وسط آن تارها شبیه بپوست و آنرا که خار کوبانند از بلوط بزرگتر و رنگ رخا رگ جکی و بعد رسیدن شکفته مغز آن سرخ و رنگ و نشیم آن زرد و بار مویست و لزجی و طعم آن اندک شیرین و بانیف و قشقی و عفو صفت کمی و در چنگ رسیده تر باشد تلخی و عفو صفت آن کمتر و شیرینی زیاده گردد و بوی آن سفید بزرگ و لانی و پوست آن ضخیم و از چوب وسط آن بعد خشک شدن اکثر جدا گردد و طعم جمیع اجزای آن تلخ خصوصاً بیخ آن در حرارت و مرارت و اندک ملوحتی است و غنچه کل و ثمر کوچک نارس آنرا نیز در آب نمک شیرین نموده و محلول می نمایند و بیخ آن قویتر از سایر اجزای آن اکثر مستعمل و مثبت آن خواصها و منک لایحه و زمینهای خشن و آنچه قریب آب و زمینهای نمناک باشد نافع و در می و مفید * طبیعت آن در د و م کرم و خشک و آنچه در بلاد حاره یا بسه بهم رسد تا سوم * افعال و خواص آن مفتح و جالی و محلول و ملطف و مقطع بلغم و سودا و اخلاط لوجه اعفاء الراس و العصب جهت امراض بارده و ماغیه مانند فالج و استرخا و خن و رواج مفاصل و عرق النساء و نقرس نافع بيسبب عفو صفت و یقینی که دارد وضاد تازه آن جهت تسخ عضل و خائیدن پوست آن جالوسر طوبات و ماغ و مسکن درد آن و بل ستور خائیدن پوست تازه آن و یا برگ آن و مضغه بسرکه خوری که پوست آن و یا نشیم آن در آن جوشانیده باشند مسکن درد آن و مفتح مدد ماغی و منعی و ماغ و قطور و صلاوه آن در رکوش کشنده کرم آن و شستن هر آب با بیخ آن رافع کپلی اعضاء الصلب زیاد و یخوشی و مانند منهل الطیب را سبط خود و س و اذخر و عمل محلول بلغم سینه و مخرج آن و مسکن ارجاع صر و نمک بر و در آن جهت رنو و غرغره و طبیعت آن در افع بلغم از اعضاء تنفس اعضاء الغذاء و انقباض مقوی احشاء و محلول ریا ح و مفتح مدد کبد و طحال و مسهل خلط خام و مبل زهره سودا و تاتل و دین ان اعضاء و مد و بیل و حیض و زیاده کندن قوت با و خوردن نمک سود آن بیش از طعام ملین بطن و بهترین دوائی است از برای سپر زخوص پر زرد آن با غسل و سرکه و یساعت که است فراغ می نماید از طحال ما و غلیظ سوداوی را با سهال و اد رار و بعد از آن صحت حاصل میگرد و با فلفل و سداب جهت تقطیع مدد کبد بازده و خوردن محلول آن چهار روز متوالی رافع سپر زرا شامیدن آب برگ آن کشنده و مخرج اقسام کرم معد و اعضاء و آن با آرد جو یا ترمس محلول ورم طحال خصوصاً با سرکه مد و بول و حیض و جهت بوسه و از دیاد با خصوصاً شیرین با کر د و تلخ آن و بخور آن جهت بواسیر نافع الا ورام و البثور وضاد پوست ناز و یا خنک آن و یا برگ آن با دونه مناجمه محلول خنک از زهر و ارام صاب و یا برگه رافع بهق و قوبارید شتر برک آن با دونه

مناسبه کاس قوت آن وجهت خنازور خیمه و او را م غلیظه آن وزیر بغل و کش ران از اعضا رغو مجرب القروح و البیروح ضداد
 تازه آن جهت قروح خبیثه و رسته و خفیف آنبالا لافافصل جهت عرق النساء و اجاع و رک شربا و احتعا تا بعصیر آن السوم
 تریاق اکثر سوم است شربا و ضداد اخصوص بالشواب رک آن قبل از شکستن در درم کرم و خشک و ملطیف و مقطع و در جمیع افعال
 مانند بیخ آن و از آن دهیغت و ذرور آن رافع نوا صیر چشم و مغلل آن لذیق و مشهور رافع سحر و زجالی بلغم و منفتح سله چکر
 و صبر ز و مصلع محرورین و بد ستور مغلل خیار آن و خیار آن کرم و قروح رخم آن در سوم کرم و خشک و خیار و زرد و آن بدون
 مضغ تنیم آن ناشتا ملین طبع و مقصد معد و ساق و پرک آن در آخر اول کرم و خشک و در افعال ضعیف تر از کل آن و مغلل خنازور
 و نوا صیر چشم و عصاره آن کشند و اقسام کرم معد و رصما - آن باز نتم رافع قروح شهنیه و قروح خبیثه و بواسطه منسلخ از زیر
 و سایر اورام بلغمیه در جمیع افعال ساق آن تویترا زبرک آن و غرغره بطبیع جمیع اجزای آن منقی و دماغ و منفتح سله دماغ
 و صل و مقلا رشرب از آب آن تا مشیت درم که با سرکه و عمل و شکر و نوشتن و از بیخ آن ناسه درم و در مطبوخ تا مفت و منقل مضبر
 معد محرورین مصلح آن سنگبین مضر نهانه مصلح آن انیسون و اسطوخودوس مضر کرده مصلح آن خولنجان و فصل و موریک از
 اجزای آن بدل دیگری و کامی کبر مهزل و متسلطحال و بهتر از کبر و مصرده مغ و معد و مصلح آن غرغره با آب سرد و آشامیدن آنست
 * کبریت * بکسر کاف و سکون با و کسر اء و همله و سکون یا ء صفاة آینه نایه و ناء و ناء فو نایه لغت عربی است و ناء آخر آن
 بقول بعضی اصلی و بقول بعضی زائد و بغدادی گفته معرب از نبی است و عربی الاصل نیست و بیرونانی فارون و بیرونانی کوریتا
 و بر و می نادن و بغا رسی کو کور و بیستی کند مک نامند * ماهیت این جسمی است چتری رخو با جوهر از رطبه متوال از بخار
 یا بس و دانی که با بخار رطب لطیف دمنی ممزوج گشته ز بحر ارب شمس طبع یافته و در آن دمنیت و حرارت و لطافت و خفیت
 بهم رسیده باشد و لهذا بر غیلان آتش بد آن بزودی مشتعل میگردد و چهار صنف میباشد سرخ و زرد وائل بسبزی و سفیدی
 و مائل بکبودی و سرخ آن شفاف صافی لامع میباشد و در معدن خود شب میل و خشک مانند آتش و اطراف معدن خود را روشن
 میگرداند و معدن آن هر موز از اعمال نارس و جزا نرعمان است و نواب معتمد الملوک سید عالم نشان قدس سره نوشته اند
 که دیدم من معدن آنرا در جزیره از جزا نرعمان که مانند معدن دیگر زمین را حفر نموده کبریت سرخ صافی بر می آورند
 اما کبریت احمر غیر صافی که معلم اول نوشته گاهی من ندیدم و جالینوس نوشته که کبریت را از معدن حفر نموده بر می آورند
 و آن سرخ و زرد و سفید و سیاه میباشد و زرد آن مائل بسبزی است و این را مصکاوی و اصابعی نامند و سفید را کبریت فارسی
 گویند و مائل بکبودی را کبریت اسودت و زرد آنند و مطبوخ آن از آب چشمه های کرم کبریتی و با از خاک بعضی اما کن اغب
 مائل بسپاهی و سحر آن سیاه میباشد و بهترین اقسام آن احمر جمیل الحمرة است بهترین آن صافی سنگین غیر متعجب
 آنست که با آتش نرسید باشد و تقایمی گفته که بهترین اقسام کبریت زرد بد بوی صافی آنست و جالینوس گفته که بهترین
 هر صنف صافی خالص آنست و قوت آن تا حی سال باقی میماند و در کبریت احمر اقوال بسیار است انطاکی گفته که معدن
 ذهب و بغدادی گفته وادی انتمل است و بعضی گفته اند جوهری است مصنوع غیر معدنی و بعضی دهن الشعر و قطار دانسته اند
 و با مصالح اهل صناعت که میاکمیر منوع در غایت هرخی را کبریت احمر نامند * طبیعت آن در آخر سوم کرم و خشک
 و گرمی آن زیاد از خشکی آن و بعضی تا چهارم دانسته و در غایت دمنیت * افعال و خواص آن متعال و مسخن و ملطف
 و متجفف و جالی و جاذب اخفاء ائراس و صل و رائد از السوم آنا آمیلن آن باز دره تنیم نیم رشت و باز دره تنیم مشوی نموده

جهت زکام و نزله و سرفه و طوبی و زین و اخراج چرک و بلفم از منته و شش و رفع نقران و معوم و آشامیدن آن به تنهایی با آب و با بادریه مناسبه رافع نقران و مد و حیض و مقارم معوم و زور آن نیز رافع ضرر لرع هوام سخی است و طلای آن با حب الغار جهت امراض باره و نیم وزن آن صمغ عربی با مس است جهت سغه و قروح سر و قوبار چرب و طب مجرب و معوط آن جهت صرع و سکنه و شقیقه و زینور آن رافع صداع و حایس زکام و نزله و رافع کرمی و مسقط جنین خصوص نوع صرخ آن و قطران با ادمان و با ادویه مناسبه رافع کرمی و ثقل سامعه و طلای آن با عمل و بول و آب دهن جهت کزیدن هوام و بارانچین جهت کزیدن عقرب و با سرکه جهت کزیدن عقرب و تبین و بتری و با طین قیو لیا جهت سغه الفروع و الحزوح و البثور و غیرها آشامیدن آن در بیضه مشوی و یا بیضه نیم برشت جهت اتساع جرب و طب و خارش و طلای آن با عاقر قرحا و عدس و سرکه جهت جذام و جنبشهای سوداوی عجبب الاثر و با سرکه جهت بقی و با سرکه و قطرون و حلك البطم جهت قلع آثار و ریاض ناخن و سائر آثار حادث در بدن و حكه و جرب و بقی و بلفن و تقشر جلد و داء السیه و الثعلب و اكله و قروح و طبه و با صمغ البطم تنه جهت قلع آثار ناخن و با حنا جهت قوبار و با جند بید ستر جهت تحلیل صلابات و با بوره ارمنی و عدس و دانه منا و به جهت نقرس و زور آن بربن قاطع عرق و بر موی سفید کننده آن و بخور آن کزیزاننده هوام و سفید کننده موی و اغتسال بد آن جهت حكه بد ستر و آب کبریتی مضر معدی و مصلح آن کثیرا و شیر تازه و دوشیده و مضر دماغ مصلح آن بنفشه و نکر مغذی و شراب آن آزدود انک تا یک شقال رطل مزج دیگر است و معصل آن جهت تکلیس معدن و رفع چرک آنها بعل بد و سفید کرده آن نائب مناب جوهر زرنج و زور آن جهت جمع درد های یار و جرب و حكه و سغه و عرق آن بغایت مجفف و مریخ انفوذ و جالی و رافع رطوبات و جهت سرفه بارد و ضیق النفس یار و رطب و تحلیل و نرم ضحال و درد دندان و دفع کوش فاسد بدن دندان و کفایت آن و مسخن و محرق اخلاط و مفرج جلك و چون قلیلی از آن را بنهیه آلوده بردندان دردناک شد بد کد آن را نیکون دهن و چون بر زخم کرم کد آن را نیکون سیم را جنب کتب و چون بر عرق ملنی کد آن را تمام آن را با سانی بر آورد و چون قطره از آن را با آب بنوشند صلاحت و جزر را تحلیل دهن و اشتهای طعام آورد و وضع و درای آن برای جمیع امراض بلغمیه و سوداوی و حمیات که با سردی آید و حمیات مزمنه حادثه از بلفم و سودا و عرق النساء و اوجاع مفاصل و غیرها نافع به تقصیل که در قبادین با نسج آن و نسجه حب وادهان و طریق تصفیه تدبیر و عرق آن در قز با دین کبریز کربانت

* کبسون * بفتح کاف و سکون باء موحد * ضم سین مؤمله و سکون واو و تون و کسومون بغائجی باء موحد * نیز آمد *
 * ماهیمت آن * بکر نبات و چمی است که از بلاد حبشه می آورند و آن شبیه بکشیز شامی و باتندی و تیزی و تلخی و حب آن مدور * طبیعت آن گرم و خشک در اول بکمان اهل حبشه و تحقیق آنست که در سوم گرم و خشک است * افعال و خواص آن اهل حبشه بسیار آنرا مستعمل دارند جهت اسهال و اخراج دیلان و حب القروح که نرم میگویند و با شکر و با عسل سرشته باشند و تازه و شقیه و میا شامند به تنهایی و با با برونک کابلی و ادویه مناسبه دیکر و بعضی آنرا کثورت و بعضی برونک کابلی دانسته اند و اصلی ندارد و آنچه به تحقیق پیوسته نبات آن مشابه بوما درانست و در جمیع اجزای بدن آن بسیار قوی است در اسهال و اخراج دیلان و حب القروح و طریقه استعمال آن آنست که کویده در آب یا بجرمندی حل مینمایند و صاف کرده میا شامند و اگر از آن قویتر خواهند برنگ کابلی نیز بزان ضم مینمایند و اگر از آن قوی خواهند قندری حب النیل نیز اضافه میکنند و اگر از آنها استیصال نام نیایند ببع آنرا میا و با آب میوزن * طبیعت آن مستعمل که در سوم گرم و خشک باشد نه در اول چنانچه ذکر یافت

کبکیمچ * بفتح کاف و کسر باوسکون یا عمتناة تحتانیة و فتح کاف و جیم معرب از فارسی است و آنرا کاف اللمع و یونانی بطراخین و مالتین اغریون و اصفهائی موشک و یترکی ماستواء چپکی و یهنلی جل بیل و لستوبری نیز و یترکی زینکل نامند
 ماهیت آن اصناف بسیار است صنفی برک آن شبیه برک کشنیز و از آن عریضتر و مانند سفید ی زبار طوبت نرجه و کل آن زرد و بنفش نیز و ماق آن باریک بقدر یکدغ و یکدغ و نیم آن سفید تلخ و متشعب مانند شعبه های خربق و منبت آن قریب آبهای جاری صنف دوم نیز شبیه بصنف اول و از آن بزرگتر و بخیار خریف و کل آن بنفش و این را سالتین اغریون نامند
 و صنف سوم نبات آن بسیار کوچک و کل آن زرد ملائی و کره الرائحة و صنف چهارم نیز شبیه بصنف سوم و کل آن سفید
 برنگ شیر * طبیعت اصناف آن گرم و خشک در آخر دوم و در سوم نیز گفته اند * افعال و خواص آن حار حاد مفرح رجالی و مقشور جلد و لذاع و محکم اعفاء الراس معوط ییم خشک آن معطس و قویتر از کندس و ملائی آن از خارج جهت غربان اسنان و سنون آن جهت تغذیت آنها و تطول مطبوخ آن جهت سبعة الارام و البثور و لای آن جهت قطع جرب و بشور و نایل مصالحه و غل و آونجته و ضاماد تاز و برک و شاخ آن با اندک زمانی موجب جراحات در د اعضا و بار و فنها جهت جرب انسان و حیوان و قطع برص و بیاض ناخن و اتسام نایل رداء العلب و حمل آن مخرج چنین و شیمه و رافع احتباس حمض و د و مثقال آن کنند و چون با مثل آن آرد کد م خمر کنند و بر مغر کنند و رنگ نایب مناب داغ است و از داخل استعمال آن جائز نیست بعلب کال حلت آن و چون کسی آنرا بشورد اعراض از و مانند اعراض اعتیال و زرا نجره خورد است و بد ستور مدای آن

کتمان * بفتح کاف و تاء مشددة و الف و نون لغت عربی است و کسر کاف نیز آمده و یهنلی الی و تیس نیز نامند و تخم آنرا بعرابی بزرگتان بفتح با و معکوس زای میجه و کسر یاء نیز گفته اند یهنلی الی کابیج و تخمی نیز نامند * ماهیت آن نبات است بقدر درختی و ماق و برک آن باریک و کل آن لاجوردی و قهقهای آن قریب بیجوزی و یرا ز تخم و تخم آن کوچک اندک بهن طولانی و از پوست درخت آن مانند پسته و پوست درخت قنب لباس میبندد لبس آن بسیار سرد و خشک میباشد * طبیعت آن سرد و خشک و گفته اند معتدل مانند نبرد است * افعال و خواص آن پوشیدن لباس آن رافع حرارت و باعث تقلیل هرق و زشف آن و جهت جرب و هک و ورم صلب نافع و از ملاس محرومین و فصل گرم است و شپش در آن از بنیه کمتر جمع میگردد و بهم میرسد جهت آنکه بدن آن خوب نمی چسبد و غیر معمول آن محیف خصوصاً در زمستان و بخور آن و نبات آن نیز مفتحه هله و ماغ و زکام و مصلح حال رحم و زرد سوخته آن محیف و قاطع خون جراحات و التیام دهنده آنها و بد ستور پر کردن جوف زخمها بخور کتان شریف گفته اگر خواهند که بدن لاغر گردد در زمستان جامه کتان نوبوشند و در تابستان جامه کتان شسته اگر خواهند که لاغر نشوند بالعکس و کل آن مغر و مقوی دل و تخم آن مانند یزردی و تیرکی و اجلس و بهن اندک طولانی و بعضی مانند بصرخی و تخمی میا و نوعی سفید * طبیعت مجبوع آن در اول گرم و خشک و با رطوبت فضله * افعال و خواص آن محلل رجالی و ملین طبع اعفاء الراس و انصب و الصد و ضاد آن با آب سرد جهت صداع و رمی و قویابی دماغی و قروح مرو با بزقرطرا جهت تسکین درد مغاصل و عرق النساء و قرقن و قطور لعاب آن در چشم و مالیدن آن بر چشم دافع مرضی آن و اعواق آن با غسل جهت سرته بلغمی و سه درم آن جهت تنقیه مینه و نفخ و تحلیل ورم جگر و اعضای باطنی و زریان نموده آن تا بقی جهت نفث الدم و هر قدر طویلی بغایت مفید اعفاء الغل و التفضیل است و امت مر و زینم مثقال آن

جهت درد امعاء در بل و عرق و شمر و حیض و تلبین طبع و قرحه کرده و مثانه و چون یکتوله تخم آنرا در آب جوش داده لعاب آن مع تخم بنوشند برای ریزانیدن سنگ کرده مجرب و با عمل جهت ورم هر زربا اندک فلفل و عسل جهت تحریک با ده ما بمین مجرب و دانسته اند و حقه بطبع آن جهت اخراج فضول و لذع امعاء و رحم و بدستور جلوس در طبع آن و درود آن مصلح حال رحم الا ورام و الجروح و القروح و غیرها ضماد آن جهت ورم صلب و قروح مر و با انجیر جهت کلف و با بلی و عسل جهت شقاق ناخن و با بوره و خاکستر جهت تألیل و با روغن کنجد جهت زخمها و رفع درد و لذع آنها و در ورم حوخته آن جهت تجفیف جراحت و تسکین درد و لذع آن و بدستور نمزدن جوف زخم بخرقه کتان المصار مضمحل بصر مصلح آن کبکبیز و مضغها مضغ آن سکنجبین و مضرا نعیان و مصلح آن عمل مقد ار غریب آن سه درم تا چهار درم بدل آن حله و روغن تخم آن کرم و تر و حقه آن با روغن کل جهت رجع جراحت امعاء و طلاهی آن جهت رجع فواد و قویا و جراحت و تسکین درد آن و آشامیدن آن و جوشانیده آن جهت رفع قولنج انسان و در آب و بدستور رنده همین بدل آن مضغ با صره و با مصلح آن سکنجبین است *

* ککیم * بفتح کاف و تار میم لغت عربی است بقا و سی و سه و بری آنرا در ما زنده ران و نکابن شالخی نامند بمعنی حنای شغال * ماهیت آن برک نباتی است بری و بستانی میباشد بعضی گفته اند غیر برک نیل است و برک آن شبیه ببرک مورد و ماق آن غیر مجوف و شاخهای آن انبوه و ثمر آن بقلدر فلغلی و بعد رسیدن سیاه میگرد و در جوف آن نشی کوچک ریزه و بریده و جوی آن در کنار رودخانه های رنگزار میرود و شاخهای آن انبوه تر و برک آن عریضتر و در آنرا زبرک نیل و ساق نیل و مجوف نبات آن شبیه بگلان و تحقیق آن سه که برک نیل است و گفته اند شرط است که برک آنرا صبح چیده و بیک آفتاب خشک نمایند و نرم کرده در شبیه محفوظ نماید که هوا بد آن نرمی زیرا که اگر شب نیم خشک بماند و روز دیگر با قناب خشک نمایند رنگ آن ضائع میگردد و ملاسد یک کار زنی در شوح موجود رسود انت شعر نوشته که و سه هندی و جیل تازه و در تخفیف و تطوین بهتر از و سه کرمانی است و و سه کرمانی تخفیف آن کمتر ولیکن رنگ آن در برتری ماند و تخفیف آن مایل بسپاهی است و رنگ موی و طار و سیت بسیار رنگ آرد * طبیعت آن در دروم گرم و خشک * افعال و خواص آن جالی و قابض و محلل اغشاء الراس خضاب آن با آب و نمک جهت صداع ربیعی و بلغمی و بیضه و خورده و بخور و طلاهی آن جهت زکام و تقویت موی اعضاء الغل و الاسم آغامین آب برک آن و با آب طبع آن بغایت مقوی و جهت کزیدن سبک دیوانه مفید و بهترین چیزها است از برای خضاب و گفته اند خضاب بوسه بهتر از خضاب نیل است بنا بر قول آنکه غیر بیک یکرا المصار مضغ و داغ مصلح آن قزغزل و لادن و روغن آن که آب آنرا با هم وزن آن روغن کنجد یا تش ملایم بجوشانند تا روغن بماند جهت درازی موی و منع ریختن آن و بوا هر و امراض مغفله و ارجاع بارده تدفینا نافع و تخم آن در رنگ و مقد ار غلاف شبیه بتخم ترب و مانل بسپاهی و اکنتال آن بهترین ادویه است برای منع نزول آب و تحلیل آب فازل در چشم و بیخ آنرا چون با آب بسیار طبع دمن و صاف نموده قدری صغ عربی در انگل نماید جهت کثابت قائم مقام مل ادا هست و در تخفیف لویه و غیر آن شرط است که اولاً موی صحان و سر و غیر آنرا پاک بشویند که چیزی و نوسعت مطلقا در آن نباشد پس اولاً احترا بخیای مانده نمایند و بعد زمانی بشویند و خشک نمایند و خضاب بوسه نماید که رنگ آن نیکو میگردد *

* ککیم * بفتح کاف و در ناء و مثنا و قرقا نه در میان هر دو با هر حال و در آخرها * ماهیت آن نباتی است طول

آن بقدر ذریعی رساق آن باریک و صلب مانند ساق کتان و بر کهای اسفل آن دراز شبیه ببرک کتان و نیز ماثل بسیمای
و مغروش بر روی زمین و بر نصف اعلا ساق آن تا سر کهای ازرق سفید رنگ نازک و زرد رنگ نیز شبیه بگل کتان و کر چکش
از آن رفته آن مانند نیم شامتر و طعم کباب آن و قش آن تلخ * طبیعت آن در آخرا و کرم و خشک * افعال و خواص آن
آشامیدن آن جهت اخراج بلغم خام را و جاع و رگ و مفصل بارد و ضا د مطبوخ آن جهت رفع قوبا نافع و قوی دیگر زن
میباشد که در اماکن صلبه میر وید و شاخهای باریک از ساق آن رشته و بی برک و شیر در او این قسم از قسم اول قویتر در
اخراج بلغم خام مقدار شربت از قسم اول در درم و از دوم یک و نیم درم و حمل آن جهت قطع حمل مجرب دانسته اند
* کتبیه * بضم کاف و فتح تا سکون یا عمناء تختانیه و فتح لام و ما * ماهیت آن نباتی است طول آن از یک کثیر تا یک کز
و شاخهای بسیار از یک بیج رشته رچوب آن صلب و برک آن شبیه ببرک مورد و از آن باریکتر و ماثل بسفیدی و مزغب و منبت
آن بلاد شام و بیت المقدس * طبیعت آن در سوسم کرم و خشک * افعال و خواص آن چون اندکی از آن در خم
شراب اندازند پیش از آنکه بجوش آمده باشد مانع فساد آن و اهل مصر این شراب را شراب البشیشیه نامند در نهایت حرارت
است و جهت امراض بارده نافع * فصل الکاف مع الناء المبلثه *

است و جهت امراض بارده نافع * کثیرا * بفتح کاف و کسرا تا سکون یا عمناء تختانیه و فتح را و الف لغت عربی است بیوانی طرا خافیا و طرا فافیا نیز
و بغیر سی کون نامند و مشهور یهندی کثیرا بقاء عمناء قوفانیه بجای ناء مثلثه است * ماهیت آن صمغ درختی است بسیار
خار در خارهای آن بسیار تیز و زبر کشته که آنرا قتاد نامند و مل کور شد و سفید و میا * میباش شد بهترین آن سفید صافی امس
باریک خالص مائل بحلاوت آنست و میا * آن زبون * طبیعت آن در گرمی و سردی معتدل و در اول تر و رطب از صمغ
عربی و بعضی در اول سرد و خشک دانسته اند و خشکی آن کمتر از سردی و بعضی گرم و تر و بعضی مرکب القوی * افعال و
خواص آن * مغری و با تخفیف کمی و شکنند * حلاوت و ادویه حاده و مغلف خون و مواد رقیقه و ملین صلابات و مسکن لذع
و حلاوت اخلاط و ادویه حاده و مشروب از امعاء و مقوی فعل آنها بسبب غریت و تلایین و از لایقی که دارد و با اندک قوت
مسهله اعضاء الراس و الصل را کتیل آن با العبه و ادویه مناسبه جهت رمل و قرحه و بتورجشم در اکمال و ذرورات مسکن
حلاوت آنها و بهتر از صمغ عربی و بجای آن مستعمل و آشامیدن آن با شیر یا لاغ و با شیر بز تازه و و شبیه قاطع نفث الدم و نزف
الدم سینه و سایر اعضای باطنی و جهت سرفه و خشونت مینه و حلق و قرحه رمله و کرفکی آواز و چون با عسل بپوشند و حبوب
و یا اقراص ساخته در دهان نگاه دارند و آب آنرا فرو برند جهت امراض سینه نافع اعضاء الغشاء و النفث و السوم
آشامیدن آن با ادویه مناسبه مقوی امعاء و مسکن لذع و قرحه آن و مسکن درد کرده و منانه و قرحه منانه و مجاری بول و حرقت
آن و مصلح ادویه صمغ و کوبیدن مسهل مره صغرا و بلغم لزج است و آشامیدن در دوم آن که در دهان خیسانیده و با قندی شاخ
کوزن و یک انگ شب یمانی داخل نموده با قند جهت وجع کرده و حرقت منانه فی الفرو نافع و مل او مت آشامیدن آن با برک
از مغز بادام مقشر و نشا عت و شکر بوزن آن بنایت مسکن بدن خصوصا که بعد از آن شیز یک در آن نار جیل طبع یافته باشد بنوشند
و از سرار مجربه شمرده اند از زینه طلای آن جهت کلف و نمش و تلایین جلد و رفع خشونت آن و شقاق لب و با سرکه جهت
بهبود و برص و با لجه جهت تشقق موی الجروح و القروح ضا د آن با کور که در جهت جرب و اكله و با ادویه مناسبه جهت اکثر
زخمهای خارده و بارده و مغر سفید مصلح آن انیسون مقدار شربت آن از یک گرم تا پنج گرم بدل آن در تغریه و غیر آن صمغ

نافع و جدول برک کوبید و آن بتنهائی و یا بااد و به مناسبه مجفف و طریبات رحم و مانع از لاق جنین و جلوس در طبع آن
 که با سرکه و آب و نمک طبع نموده باشند جهت انضمام قه و رحم و تحلیل صلابت آن و طمائی مطوح آن جهت بواسیر و تقویت
 باه و قطره آب آن با روغن کلم و سرکه کهنه جهت درد کوش و ردی و سقوط آن با کنک و سرکه کهنه جهت قطع نزف الدم و
 رعاب و چلن کنده ناراد و باربیزند و بخارند و جرم آمردار آب سرد نخسینند و با اطعمه استعمال نمایند با عسل لذت اطعمه و رفع
 نفخ و غلظت آنها میکند و **السوم** فساد آن جهت کزیدن موم و افعی و آشامیدن آن نیز با ماء العسل جهت سموم الازرام
 و الشوری و الفروج فساد آن با ساق جهت شری و با لیل و بانک جهت قروح خبیثه الفم و اقسام آن از یازده پرمضم نرد
 و نفاخ و مضر و مصرق خون و مورث ظمت بصر و فساد لثه مضر حار و المزاج و دیدن خوابهای ردی مصلح آن کشنیز و کاسنی
 تازه است چون شمشیر زکارد و غیره را با آب برک آن آبگیری کنند آب و تنگی آن زائل نکند و زخم آن در آخردم کرم
 و خشک **افعال** و خواص آن مفتح و مثل و حالیه امضاء الغذا و النفیض آشامیدن و مغفالت آن با هموزن آن تخم
 مورد و فاعل امر ارض با و و ناطع نفب الدم و نزف الدم و مفتح سد و بلغمی جگر و محرک اشتها و مقوی کرده و مسانه و با شراب
 میبوی و بغایت مستحک باه و بزود ادق آن بتنهائی یا با حرف با بلی ناطع احوال مزمن و زحیر و مثل ریح امعا و با حبب الآس
 جهت زحیر و حبس خون مقلد و بتخور آن جهت بوا حیر القه بخور آن با موم و قطران جهت درد دندان و اخراج کرم
 آن **السوم** و الزینه فساد و مصار و آن جهت لثه افعی و رفع کلف و آثار جلد و درد های بارد و چون بگویند و در سرکه ریزند
 ریح ترشی آن نمایند مضر و زنده و کرده و مثانه مصلح آن عسل و در تقویت باه تخم کرات شامی قویتر از آن است و آشامیدن
 طبع بیهوش آن بطریق اسفید باج با روغن کرطم و روغن بادام و با کنجد جهت رفع تولنج نافع کرات بوی شبیه بشوم است و بسیار نند
 * **طبیعت آن** در آخروسوم کرم و در اول آن خشک **افعال** و خواص آن مفتح و مقطع و جالی امضاء الغذا و النفیض بغایت
 مد ربول و حیض و دخول آن جاذب جنین و عصاره آن معهل سودا و مورت **اموال** الدم و تخم آن را چون چند روز و روز
 پنج قیراط با شکر بخورند رفع بواسیر نماید **السوم** جهت کزیدن موم قوی الاثر از سایر اقسام و از جمله اجزای تریاق و ارق
 است الزینه فساد آن را فربس و ثایل و مقروح امضاء است و نوعی از بوی که در جمال بهم میرسد برگ آن بسیار باریک و با حلت
 میباشد **افعال** و خواص آن بسیار ملطف جهت خوشبوئی و همان و تسکین و درد معد و امعاء قوی الاثر است
 * **کرات** * بفتح کاف زراع مهمله متفلفه و الف و ثاء مثلثه لغت عربی است * ماهیت آن در رختی است کوهی برگ آن
 در از و باریک و شاخهای آن نرم و پر شیرین است آن بلا و حیا و زو آنرا غشبه الصباغ نامند **افعال** و خواص آن شیر آنرا

داخل اطعمه نمودن و رفع جذام دانسته اند

* **کراع** * بضم کاف و فتح را و الف و عین مهمله لغت عربی است جمع آن کوارع و بفارسی پاچه نامند بهترین آن پاچه بز
 کوهنند جوان قره است * **طبیعت آن** گرم و تر * **افعال** و خواص آن مراد کیموس لزج غیر غلیظ است ولیکن
 محمود قلیل الغصول است امضاء الصل جهت خشونت هینه و حلق و هرقه حار نافع خصوصاً با کشک الشعیر جهت آتکه
 ملین هینه است امضاء الغذا و النفیض قلیل الغذا سریع الهضم جیل الکیموس لزج غیر غلیظ و ملین بطن است بسبب
 لزج و زنج و از لایقه دارد و چون با حرکه و انجمن استعمال نمایند لزج و جوت و بزودت آن کمتر گردد و شقاق زبان و سحج
 امعاء که از کرمی با غل نافع و صاحب اختیار آنرا دشیف دانسته

نوع

* کردن نوح * بکـ رگاف و سکون را و کمرد ال مهملین و فتح نون و الف و جیم معرب کرد ناک فارسی است * ماهیت آن نوع کبابی است که بعد از نیم پخت کردن مرغ و امثال آن بسمج کشیده با تش بریان مینمایند و بهترین آن مرغ جوان نر است که بروغن کارنازه آنرا مکرر تسخیم کرد و باشند در هنگام بریان کردن کله تر نرم گردد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن جهت تقویت بدن مرغان و بدن انسان مختل و معد و حار نافع و کثیر الغل و امهر معد و ضعیف مصالح آن منبج و بعضی گفته اند عبارت از مرغ بریان نموده بطور مسطور است که در داخل آن باز پر کرده باشند

نوع

* کرسنه * بفتح کاف و را و سکون سین مهمله و فتح نون و ما معرب از کسکه فارسی است و عبری حب البقر و یونانی از زوس و یسریانی کشنی و یرومی ناغیونس و یفرکی پرو و یغاری کسک و کشن و شنگ کاوی و کا و دانه و پندلی میسر بفتح میم و ثاء چهار نقطه مندی و راء مهمله نامند * ماهیت آن دانه است مد و ربکد رنخودی کوچک و تیره رنگ مائل بسرخ و زردی و طعم آن تلخ و تندی و غیر ما کول انسان بطریق غل بلکه علف و غلای کاواست و آرد آنرا بهر میگرداند و بکبوتر و کوسغنل و مرغ و بز و غیره نیز مشغور اند و بهترین آن املس سنگین مائل بزردی و بعضی گفته اند مائل بسفیدی آن است و نبات آن کوچک و شاخها و برگ آن باریک و تقسیم آن که تر آنست در غلافی و این در رهند و پنکاله چند صنف میباشد و هر یک بنامی مخصوص یکی را مندر نامند چنانچه ذکر یافت و در م را بتلا بفتح باء موحده و سکون ثاء مثناة فوقانیة مندی به رسوم را ما که بفتح میم و الف و فتح کاف و های مندی و این را چون کاه بخورد سیاه و فربه گردد * طبیعت آن در اول تادوم گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن مفتی سد و مقطع و جالی اعفاء الصد و مهمل نفت غلیظ و منقی سینه و رشح و آغا میدن طبع آن با عسل جهت سرفه و طوبی و تنقیه رنه و عمرانفس و ضد آن جهت تحلیل صلابت پستان الفم ستون آن با زراوند مد حرج جهت زواید بدن گوشت بدن دندان اعفاء الغل و انقباض آشامیدن آن در مفسر خیسانه آن مسهل و محرک باه مبرودن و یار و رهن کتچ مسکن مغض و زجیر و با سرکه دافع عسر البول و جرب کرده و تنقیه کرده و طبع آن با سرکه جهت یرقان و هز زانفع الا ورام و البثور و القروح و الجروح و ضد آن با عسل و باد و بید مساه و بتهائی نیز جاذب خون بظا مر جلد و جهت جرب و خشکی اعضا و سعه و شقای و زنا فارسی و تحلیل صلابت و قروح خبیثه و ساعیه و مانع انتشار آن و التیام جراحت عمیق الزینه ضد آن با آب دقلی و تخم خرپزه جهت برص و بازفت جهت بزک نمودن عضو و خلا و رسول بدن منقی بشره و جهت سرخ نمودن آن توپتر از سائز در وید و خوردن سویق آن با عنبر رفع لاغری بدن و شستن عضو با آب طبع آن با نطول بدن جهت شقای عارض از سرما و زک و بثور و نبه و شهد به السوم ضد آن با سرکه و فستقین جهت لسع عقرب و با شراب جهت لسع افعی و سگ دیوانه گزیده و انسان سگ دیوانه گزیده و انسان صائم لظا را کناران مولد خلط باحد و مد ر خون و مورت اسهال د موی مصالح آن کلاب و کل ارمنی و اصلاح آن مانند اصلاح ترمس است و سفید آنرا غایله کمتر از سرخ آن و طبع آن در مرتبه موجب بطلان قوت جالیة آنست و باقی مائید از رصیت آن و غلای اندک از آن حاصل میگردد و مقدار شربت آن تا سه درهم *

نوع

* کروش * بفتح کاف و کسر را و شین معجمه و یکسر کاف و سکون را نیز آمده لغت عربی است و یونانی سمطونس و عبریانی اسطک و یرومی کلیا و یغاری شکبه و یهندی اوجهری نامند * ماهیت آن عضوی از اعضای معروفة مرکبه بدن حیوان و جنزله معد است در بدن انسان و شامل شکبه و ورده های حیوان است و از حیوانات نا کوچک تازه تولد یافته و علف و حبوب

و غیر و نشورده اند که بر آوندن انچه مانند بعد از آن شکبه و بهترین آن از برای اتخاذ ادویه خصوصاً اسفند با جات
 شکبه کو معذل و بزجوان فربه است * طبیعت آن جمعی کرم و تر و بعضی سرد و خشک دانسته اند * افعال و خواص
 آن کثیر الغذا و در مضمات و مصلح آن مهرایختن و با ادویه حارّه
 خوشبو و سرکه خوردن است *

* کرفس * بفتح کاف و را رسکون فارسی نامند و در کتب فارسی است و گفته اند معرب از کرسب فارسی
 است و یونانی و ادعایون و یونانی کرفس و یونانی با طراخیمون و یونانی جمود و یونانی سلوی و بلاد طینی ملک مری نامند
 * ماهیت آن نباتی است و آنرا اقسام بسیار است و در کتب آن ماثل بتند ویر و شاخهای آن باریک و پلندی نبات آن تا بیکلرع
 و نبضی و مائی و از مطاق آن مراد بستانی است و در کتب آن ماثل بتند ویر و شاخهای آن باریک و پلندی نبات آن تا بیکلرع
 و تبخیر آن ریزه تر از سایر تمام و تیره رنگ و تند طعم و با عطریست در مقدار و قریب بانیسون و در غیر املس و بیخ آن بزرگ
 و سیاه رنگ باریسهای باریک و قویتر از سایر اجزای آن و بعد از آن قش آن و قوت آن ناد وصال باقی میماند و بیخ آن تاسه
 سال * طبیعت آن در اول درم کرم و خشک * افعال و خواص آن مفتح و محلل اعضاء الراس و الصدر و الغشاء و اللدغ
 و غیره فاضل آن را در جو محلل و درم چشم و آشامیدن آن جهت و بوی و عرق و در د پهل و فراق و برودت احشای و رفع
 قوی و سبب و مفصل و حلت ادویه و سرکه استغناء طعام و باده و محلل ریح و ریح و معین بر عمل ادویه مسهل و تفتیح مدله
 چکری و کبد و طحال و د را ربول و حبض و اخراج جنین و تنقیه کرده و منابه و کد اختن سنک مثانه و رفع حصه و لرز و حمی
 بلغمی و رجوع و رک و عرق الساس و نقرس و اوجاع ظهور و اکثر امراض بارده بلغمیه مفید السموم آشامیدن آب آن که با آب
 انار و شکر چوشانند و با شکر جهت سموم مشروب و آشامیدن طبع برک و بیخ آن جهت ادویه قناله و نهش و هوام و مردا سنک
 و طبیعت کرفس با عدس و قوی نمودن بعد شرب منقی آن الخواص خوردن کرفس قبل از کزیدن و عقرب و هوام و همچنین
 بعد از آن با عدس و قوی نمودن است و درین و قد بیری ند ارد الا درام را لیون و الجرب و الحکة و غیره فاضل آن
 بتنهائی و با عدس محلل و درام و طلاء آن تا یک هفته با روغن گل و سرکه جهت جرب و بدستور با کبریت و بوره سرخ و بانوشادر
 جهت ثایل و رفع آثار مفید انصار منجر و محرک صرع و دروین و باعث صرع و خفت عقل و مضر حوامل و مضره
 بجهت آنکه محرک باه ایشان است و تازه آن نفاخ مصلح آن انیسون مقدار شربت از عصاره آن تا پانزده درم و از
 جرم آن تا هلد درم و از بیخ آن در مطبوخات پنج درم و بزرگ کرفس بستانی * طبیعت آن در آخر درم کرم و خشک
 * افعال و خواص آن در تنقیح قویتر از سایر اجزای آن و فاضل آن اوجاد فضول از معد و زجر و جهت استسفا و تسکین
 اوجاع و در سایر منافع مانند بیخ آن مضره مصلح آن حماما و کوبیدن تخم کاسنی و مورت سبج مصلح آن کثیر مقدار شربت آن
 یک درم بدل آن نانخوره و زیره الخواص چون در هر رطلی از آب انکوریک مثقال تخم کرفس بستانی با فطرا مالیون کوبیده
 داخل نمایند و همچنین در هر رطلی از شراب نیم مثقال از آن مخلوط کنند و بهتر آنست که کوفته در صرسته در آن اندازند
 و مر آنرا بسته در آن اند و بعد از سه ماه صاف نباتین و در ظرف دیگر کنند و تناول نمایند جهت تقویت معد و تحریک اشتها
 و دفع عسرا لبول و چون نیم مثقال آنرا با نیم مثقال نانخوره بنوشند جهت تقویت معد و ریح و ریح نافع و برورده بیخ و برک
 آن با عدس یعنی مریای آن مسکن غشیان و مقوی معد و برورده آن با سرکه یعنی مثقال آن مفتح مدله و مقوی معد و احشای

و اشتهاى طعام و محرک آن و موافق محرور المزاج است و قشمر مضر بصر است لهذا در ادویه مصر و ع داخل نباید کرد
و کرنس جبلی را بیونانی اوداسالیون نامند نبات آن بقدر یک شبر و شاخهای آن کوچک و بر سر آنها تبها مانند نوبیون و از آن
کوچکتر و باریکتر و قشمر آن باریک طولانی شبیه بزره و حریف و خوشبو و منبت آن سنگها و ماکن جبلیه و اقوی از کرنس بستانی
* طبیعت آن گرم و خشک در دوم * افعال و خواص آن آشامیدن و قشمر و بیخ آن جهت در ابول و حیض نافع و داخل ادویه
مربکه و ادویه حاره کرده میشود و کرنس صخری را بیونانی فطراسالیون نامند یعنی کرنس الصخر جهت آنکه در اماکن صخریه میروند
و کرنس مائل و پی نیز جهت آنکه در بله مائل و پی هم میروند نبات آن ایستاده و قشمر آن شبیه پندخواه و با عطریات و خوشبو
و بسیار حریف و طعم جمیع اجزای آن نیز حریف و لیکن ضعیفتر از قشمر آن و اقوی جمیع اجزای آن و قشمر آنست
* طبیعت آن در درم گرم و خشک * افعال و خواص آن مفتوح و محلل اعضاء الغل و اعراض النفس آشامیدن قشمر و مائل
اجزای آن محلل نفخ معده و معای قولون و رافع درد پهلو و مغص و وجع کرده و مثانه و مل و بول و حیض و قشمر آن داخل ادویه
مدر و بول و مرکبه کرده میشود و کرنس نبطی را کرنس مشرقی و کرنس شتوی و بیونانی اقوسالیون یعنی کرنس عظیم نامند
و پیبری حشمت کوبند * ماهیت آن بزرگتر از کرنس بستانی است و مائل بسفیدی و برگ آن سبز مائل بسرخ طولانی
نازک و با خطوط و نهن ترا از برگ بستانی و سرهای آن شبیه بمر بنفشه و بران کل آن و قشمر آن طولانی و معصم و حریف و خوشبو
و بیخ آن باریک و خوشبو و خوش طعم منبت آن مواضع تاریک بین اشجار و نزد آجام و مستعمل مانند کرنس بستانی هم برگ
و شاخها و بیخ آن خام و هم بخته با مایه و غیر آن و کا * طبع نموده * طبیعت و افعال و خواص آن * ضعیفتر از کرنس
بستانی آشامیدن قشمر و بیخ آن با شراب مسمی یا قوامی مد و حیض و جهت تقطیر البول و امراض بارده و لطوخ آن نیز
با شراب جهت امراض بارده نافع و نیز صفتی از کرنس کبیر میباشد که کرنس طری و بیونانی سمیرتجون نامند که در کوه مسمی
با مانوس بهم میروند ساق آن شبیه بساق کرنس بستانی و صلب با شعبهای بسیار و برگ آن پهن ترازان و مائل بزردی
و برگهای قریب بزمین آن منحنی بسوی بیرون و در برگ آن اندک رطوبتی چسبند و بدست و با اندک تدی طعم و خوشبو
و چتر آن مانند چتر نبطی و شبت و قشمر آن شبیه بقشمر کلم و مستند بر و تند طعم و رائحه آن شبیه برائحه مرو و بیخ آن حریف طیب
الرائحه و لیکن حرافت آن با آن حد نیست که حنک را بگیرد و پوست بیرون آن سیاه و داخل آن زرد مائل بسفیدی منبت
آن سنگ لاخها و تلهها * طبیعت و افعال و خواص آن * قریب بکرنس بستانی و ضعیفتر از جبلی آشامیدن قشمر آن
مل و بول و حیض و عرق النساء و نزول آب نافع و حصول آن مسقط جنین و برگ نمک پرورده آن حاسین بطن و آشامیدن بیخ آن
جهت سرفه و سعال النفس و انتصاب آن و عسر البول و نهش و ام مقبل و حصول آن مسقط جنین الاورام و الجروح ضاد آن
محلل الاورام و بلغمه محل یتنه و اورام حاره و صلبه و خراجات و جاق کنند آنها و قشمر آن مسکن نفخ معده و محرک جشاء و مسکن وجع
طحال کرده و مثانه و مل و عرق بول و حیض و مخرج مشیمه و جهت نرف الاذن زنان نافع و جهت حمایت نیز و کرنس
الماء را کرنس اجامی و نوری نامند و در کنار آب و میان آن میروند و بزرگتر از بستانی و باقی آن مجوف و سفید رنگ
* طبیعت و افعال و خواص آن ضعیف تر از همه اقسام است *
* محرک کن * بهنج کاف و سکون و رافق کاف و ذال مهمله مشلده و نون و بنال معجمه مشلده و مخفقه نیز و به تشدید

نون نیز آمده و معرب از کرک فارسی است و عربی جریش و بهندی کیندل نامند * ماهیت آن حیوانی است عظیم

الجنه از کاومیش بزکتر و از قبل گوچکتر و پوست آن میاه و چیند از ضخیم و صلب و صورت آن فی الجمله شبیه بصورت
خوک و در پیشانی آن شاخی است باین آن عریض و سر آن باریک شبیه بگلۀ قند و تیز و متبنی یسوی بالا و بسیار زرد و
بست یکۀ بر قبل غالب می آید و آنرا نیز میکشد و اکثر در بلاد حبش و نوبه و کوهستان چینک فند و بنکا به هم میرسد و شاح ما
اینچه در بلاد حبشه نوبه به هم میرسد بلند تر و میاه آن کتر و اکثر ابلق از سفید و میاه و کم جو و چون از عرض آنرا ببرند
و آنچه در بلاد هند و بنکا به هم میرسد طول آن کتر و اگر میاه و بندرت در وسط بعضی خالهای سفید بپاشی اشکال به هم میرسد
و اهل فند آنرا بامیخت و خواص بسیار میماند و ظاهر اکوش آن حلال باشد بیست آنکه مانند بقرو ابل و غنم نشنوار
که بعضی چره بکسر چیم نامند و بپندای چکالی گویند میکند یعنی علمی و غذائی که خورده باشد آنرا باز کرد آید و در دمان
میشاید و فرو می برد و این از علامت حلیت گوشت حیوان چهار پا است و از پوست آن بسبب صلابت و ضخامت مبر
میسازند بسیار خوب و جود دارد و میسود و بقیصتا علی میفر و شد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن
آنور شاح آن جهت بواسیر و عسر و ولادت و زکریز اندن و هوام رید و متور و بخور آن آفا میدن آب در ظرفیکه از شاح
آن ساخته باشند و بدستور ریوشدن آنکشتی و زکریز شاح آن جهت بواسیر و طلای پیه آن مورت مهابت در نظر ما
و روغن پوست آن که قطعه از آنرا در روغن کشید اندازند و ملتی در آفتاب بکند از جهت التیام جروح و قروح عظیم النفع
و گفته اند که هر مقلد ارکه از روغن آن خرج نمایند و عوض آن روغن خالص داخل نمایند نیز نفع میبخشد و آنرا ضعیف نمیکرد
* کرکندی * بفتح کاف و سکون را و فتح کاف و سکون نون و دال * ماهیت آن اسه فارسی منکی است سرخ رنگ شبیه
بیاقوت و بعضی گفته اند اسم لعل است بعضی منکی را که بپندای پیکو نامند و بعضی منکی به شش رنگ که بعضی چینه نامند
دانسته اند * افعال و خواص آن آشامیدن آن مغر و مقوی قلب و رفع خفقان و تودش
* کرکری * بفتح د و کاف و سکون و دراء مملعه و فتح ه و نون لغت بربری است * ماهیت آن بپاشی است باریک
شبیه بپندل رومی بسیار سرخ و در جمیع افعال مانند هافر قرحا و لعل بعضی آنرا هافر قرحا دانسته اند و غیر آنسبب بعضی
گفته اند بپاشی است باریک بخلط شاح ریحان شبیه به سفلیج در شکل و رنگ و میاه این از آن کتر * طبیعت آن گرم
و خشک * افعال و خواص آن جهت نال و امراض عصب نافع و جمعی آنرا نارانیا دانسته اند
* کرکی * به هم کاف و سکون را و کسر کاف و دم و بالغت عربی است بغارسی کنگ و بتوکی در ناری پندای کونج به هم کاف
و سکون و او و خفا و نون و جیم نامند * ماهیت آن از جمله طیور بری است بلند پرواز و کثرت را بها نیز میباشد بهترین
آن است که باز آنرا صید کرده باشد * طبیعت کوشش آن در دوم گرم و خشک * افعال و خواص آن مفتح
ملد و مقوی بدن و مصلح تولد و انفاد بر مضم و مولد خلط غلیظ مصلح آن آست که یک روز بعد از زنج بکند از دس
با سرکه و آب و نمک طبع نمایند و باز زیر حار و لطیفه داخل کنند و بعد از آن حلوا قندی بخورند و حوصله نعی چینه دان آن
حاسب اسهال و آغا میدان خشک مانده آن یا آب نفع و مطبوخ جهت درد کرده و متانه میرب و مغز سر آن را نفع شکری و اکتالا
و با آب حلله جهت تحلیل اورام صداد از هر دۀ آن سوطا سه روز با آب چغندر و روغن هندوسه روز نایکفته با آب مرزنجوش
جهت لغز و میرب بشرط آنکه در جانب مخالف در بینی کشند و در آن ایام روغن کردکان بسیار مانند و بماند و در جای
نارنگا بنشینند و بر ریشی بکشد و کشند و اکتال آن جهت رفع نزول آب و شکری و ناخنه را اثر آبله نافع و طلای آن جهت رفع

برص وجرب متفرح قوی الاثر و معوط مغز سر آن و زهره آن از هر یک یک کفراط باروغن زنجب رافع نیسان و مفید می موی سر و ریش
 بانکر از عمل در تقویت حافظه بمنثل و بیه آن را چون بکند از بند و با مکره متصل بیا شامند چهل روزی هم صلابت طحال را
 زائل گرداند و چشم آن را چون خشک نموده مرده در چشم کشند بخوابی آورد و خصیه آن را چون نمک سر دنیا بند و خشک
 کرد نموده با موی زن آن سر کن سوسمار و کف دریا و شکر در هم نموده در چشم کشند جهت رفع بیاض چشم مجرب گفته اند
 * **سکرم** * بفتح کاف و سکون و او هم لغت عربی است و اصل آن کرمه و جمع آن کرمات و بیروانی اولیا بطیوم و سر یانی کبیشا حمرا
 و بر می دید رن اسما یا دیفاری تاک و روز و بندی با که کا جها را مانند صاهیت آن نباتی است اکثر از قبیل نیم و باره
 و در میا و خود به چپ و ته آن قوی و شاخهای آن با رنگ بلند و نورسته آن با خیوط و برگ آن پهن بی الجمله شبیه ببرک خیار زرد
 و برگ عنب العنب بستان پی و غیر مزغب و املس و خوش طعم مخصوص برگ نازک نورسته آن و خوش را نه و کل آن
 روزه با رنگ خوشبو و زرد مائل بسفیدی و ثمر آن که عنب و دیفاری انکور و بترکی اوزم گویند خورده در رود رخامی سبز عصف
 و نیمس آن ترش و با عفو صفت و رسید آن شیرین و ملون بالوان از سفید و سرخ و رنگه و سیاه و بعد رسیدن و خشک شدن
 زیب و دیفاری مویز و نیمس خشک آن را که ترش طعم است غوره مویز نامند و تخم آن مده حرجا شکل مرغ رنگ شبیه بختصیه
 حیوان بسیار کوچکی و آنرا حب العنب نامند و شاخهای نازک در سب آنرا الفایف الکرم و عسالیج الکرم نیز نامند و بوی و
 جلی و بستانی و با شد نبات بوی و جلی آن بسیار بلند و پهن بروی زمین و اشجار و غیره نمیکرد و ثمر آن کوچکتر و کم آب
 تر و پوست آن ضخیم تر از بستانی میباشد و درخت بوی بی ثمر را در تنگین دیورز نامند و شاخهای درخت آن را مطلقا تا
 هر سال ببرند و تربیت نمایند ثمر زیاد و بهتر نمیدهد و بیان عنب بتفصیل در حرف العنب مع التوت ذکر یافت و بیشتر این اجزاء
 درخت آن عسالیج است و بعد از آن برگ و عصاره آن * **طبیعت** آن * آن در آخورد و سرد و خشک * **افعال** و خواص
 آن جالی و صغیف و قابض اعفاء الراس و الصد و الغشاء و النفیض آن آمیدن عسالیج آن مانع صعود ابخره بل ماغ و ضما
 برگ و عسالیج و خیوط آن خصوصا با آرد جو جهت در سرحا و تسکین التهاب عین و اورام حار و آن را آرد جو و رامک
 جهت تسکین التهاب معده و ابتدای ورم حار آن و سایر اعضا عصاره برگ آن مقوی معده و حار و مانع قی و قاطع قی الدم
 و رافع خما و رتقلب نفس و جهت قرحه امعاء و مهال صغری و می که در وسط ربابی معوی نامند خوا و بنوشند و خوا و بن
 حقه نمابند و نیز مل و بول و حانظ جنین از امعاء و شویت آن که آب عسالیج آن را با قند بقوام آورند جهت خفتن صفرا و
 و تخیر تک اشتها و دفع خما و رتسکین حلات صفرا و غشیان و اسهال مواد رقیقه صفرا و غیره و با است که بمیب قوت تجالید
 که در آرد باعث اطلاق طبیعت میشود و مفرقه مصلح آن عمل و صغ و آب منجمد آن بسیار جالی و بایس آسانمیدن آن
 با شارب رافع سوز و مخرج سنگ منانه و ضما آن رافع قوبا و جرب متفرح و غیر متفرح و طلا آن باروغن زیتون سترند
 موی باد و ام عمل و آب چوب آن که در حین سوختن تراوش کند رافع قایل و نملة و کلف و نمش و قوبا و جرب و سترند
 موی خصوصا با زیب و روماد چوب زرشا و شاخهای آن کاری و ضما آن با سرکه رافع بواسیر و باروغن کل سرخ و سرکه رافع بواسیر
 و باروغن کل سرخ و سرکه و سدا و هت ورم سبز و روماد شاخهای آن بایه کهنه و روغن زیتون و عسل جهت شکاف عضل
 و هستی مغا صا و تعقل عصب و بار و ارمی جهت بردن کشت زائل زخمها و با سرکه جهت اثرائی عصب و کزیدن مواد و انعی
 و سگد بوانه و ورم غل دی و کما درم کرده آن جهت بواسیر و خوردن نیم در هم آن جهت قرحه امعاء و تقویت حصاة و آسانمیدن

آب خاکستر آن جهت محطه مغیله و نوع بری گرم اقوی و قابض تر و شکوفه آن بیشترین اجزای آن و شدیدی القیض آشامیدن در مثقال خشک آن قاطع دندال و مرقی معد و مانع ترش شدن طعام در آن و حاسا هلال و مد ریول و آشامیدن آب طبعی آن بقدر سهی و پنج مثقال با ندری شکومهل و طویات و ماء اصغر و صفا و آن رافع ورم چشم و سائر اوارام حار و قلاع دهان و رادع مواد و مسکن التهاب معد و دافع قروح خبیثه و حصول آن قاطع حیض و چون آنرا در صفای بسوزاند اکتسالت و ذرور آن جهت درد چشم و با عمل جهت ناخنه و گوشت آن با عمل قاطع خون لثه و بن دندان و رافع مستی آن و طوی آن با عمل جهت داخس و پوست آن سنونا قاطع خون لثه و بیخ انگور و سیاه بری و سیار جالی قطور مطبوخ آن بپنهائی و با بادمان مناسبه جهت جلای چرک کوش و رفع کوی و آشامیدن آن با آب یا شراب جهت استسقا و اسهال ماء اصغر و شمر بری آن مقوی معد و رافع غثیان و حیض و مست طعام و اسهال و اداریول و صفا و آن مانع ورم جراحات و روغن شکوفه آن در خواص مانند روغن گل است و لطافت این از آن کمتر و با قوت قاضیه و رادعه و جهت جوشش دهان و حبس عرق و قروح و ساعیه مغیله صنعت آن بکیرند شکوفه آنرا و سکر در روغن زیتون اندازند و در آفتاب گذارند و هر سه روز پیل یک کنتل و روغن صبر آن که با روغن کنجد

یا با زیت ترنیت و مند مسخن و مسکن اوجاع اعصاب و عضلات و رافع اعما است

* **گرم دانته** * بکسر کاف و سکون را و میم و فتح دال و الف و نون و زما لغت فارسی است بعربی حب الله و دانند * در ماهیت این اختلاف است بعضی ثمر مثان دانسته و بعضی گفته اند حبی است سیاه و درد و طرف آن باریک و بران خشائی مغیله رگ * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مسهل ماء اصغر و شرج دین آن و مسخن قبل و مصفی آن از فضلات و بعضی حب نوهی ازماز برون دانسته و اقوال دیگر نیز در این وارد است و از خوردن آن خارش و ورم جارخ کرد علاج آن علاج ترید خورده است

* **گرنب** * بضم گاف و راضی نون و مجامع اول ردوم و سکون حوم نیز آمده و معرب از گرم فارسی است و نیز بفارسی کلمه و با صفاتی قمریت و یونانی قریبا و قریب و یونانی کرانی و کرانی و برومی اعاریا و یونانی بغلة الانسانا مند * ماهیت آن نباتی است و انواع میباش از نباتانی و دری و بحر و ریستانی و اقسام بسیار است و تنبیه تقسمی از نباتانی است و در حرف الف مع الدین ذکر یافت و قسمی معروف از نباتانی آنرا بیخ شبیه پیچندل و پوست آن خشن و مبرزنک و برک آن عریض و مطبوع و تراز برک چخند و روغن آن میز غبر و نسیم آن ریزه مد و در مرغ قیره و این را یونانی قریبا انصار نامند و از اقسام گرنب نباتی است و نیز قسمی دیگر و بیخ شبیه بشلغم و اندک مفرط و در طول و رنگ آن سفید و پوست آن چند ان خشونت ندارد و جوهر مغز آن نازک و شیرین و برک آن شبیه ببرک قسم اول و از آن کوچکتر و نیز قسمی دیگر میباش که از بیخ آن ماتی میر وید و قدری از زمین بلند شده بران کوهی شبیه بشلغم سبز کمرنگ منعقد میگرد و بر بالای آن نیز ماق تا بل و شیر بلبل میباش و در انتهای ماق آن برکها فی الجمله شبیه بصنف دوم و ماکول و مستعمل کرده است نه بیخ آن که در زمین است و نیز قسمی دیگر میباش که از بیخ آن برکها میر وید فی الجمله شبیه ببرک قسم اول و برکهای بیرونی آن از آن بزرگتر و اندر رونی کوچکتر و در وسط آن از بیخ آن ماتیهای کوتاه بازگ بقدر دوسه انگشت روئید و بر سر آنها قبههای سفید و صغیر و صغیر پیوسته و در بین مریک قبه برکی باریک کوچک و صند دتیه ده تا پانزده و این را گل کلم نامند و مستعمل و ماکول شاخها و قبه نازک آنست نه بیخ آن و این از صنف انواع نازکتر و لطیفتر میباش و در الجمله اصفای آن از غامی و صمدانی و موملی و اندامی و غیره مختلف میباشند و در شکل و از مطلق آن مراد نباتانی

است بهترین اقسام آن نازک بیریشه تازه آنست * طبیعت اقسام بستانی آن مرکب القوی و در اول کرم و در دوم خشک و بیخ آن ارطب از برک آن و بری آن کرم تر و خشکتر از بستانی * افعال و خواص آن منفع و ملین و مجفف خصوصاً چون طبع دهند و آب اول آنرا بریزند و غذائیت آن اندک و از عسل ارطب و چون با گوشت فربه و مرغ جوان طبع دهند جلد غذا میگرداند اعضا الراس آشامیدن طبع آن و قشمت آن مانع صعود انحراف بد ماغ و مسکن صداع و رافع ظلمت بصر و معنی و مهربان بختن آن قابض و رافع خمار و رطاش و منوم و مقوی ضعف بصر و شعوط عماره آن منقی دماغ و منوم و مجفف لسان اعضا الصدر آشامیدن طبع آن رخوردن مهربان بختن آن رافع سرفه مزمن و درم حجاب و احشا و آشامیدن هر روز یک اوقیه آن صاف کنند و آرازد و رافع درختی آن و رجوع لطال و یک ستور چون مضغ نمایند و آب آنرا بکنک جهت صورت منقطع نافع و غرغره بعصاره آن و یا طبع آن باروشن کنج رافع خنثی اعضا الغذاء و الغض بطی الهجم نفاخ خصوصاً آنچه در تابستان روئیده باشد و مسلح آن با آب و نسک ردی تر و رخوردن برگ تازه آن با سرکه رافع ورم لثا و آشامیدن آب مطبوخ آن مذبذب و حیض و آشامیدن تخم آن مسرگ با و با قمرس قاتل دپان و حمل و تخم آن بعد از جماع مفید منی و آشامیدن خاکستر بیخ آن مفتحت حصه و آشامیدن عصاره آن با ایر سار و نظرون مسهل بطن و حمل کل آن مدر حیض و قاتل جنین مخصوص با آرد شلیم السوم آشامیدن عصاره آن با شراب جهت لسع اغنی و سک دیوانه کزیه و تخم کرم مصری از جمله اجزای تریاقات است الا ورام و البثور و القروح و الجروح ضامده انواع ثلثه آن منفعی صلابات و برک کرم بری یا بستانی بسیار نرم کوفته بتنهائی و یا با آرد جو مخلل ورام حاره بارده با نمحیه و حمزه و شری و سرطان و با نمک جهت نارفاشی و بازاج و سرکه جهت برص و جرب و با سفید و تخم مرغ جهت سوختگی آتش و جرب متقروح و با سرکه و حلبه جهت زخمهای عمیق و منع انتشار آنهار و سوخته آن بغایت مجفف و رافع سفعه و مانع روئیدن موی و بایه شوک و امثال آن جهت خنثی و بر جراحات صلبه و دیلات و با سفید و تخم مرغ جهت سوختگی آتش آلات المفاصل ضامد برک آن جهت رعشه و یا آرد حلبه و سرکه جهت اوجاع مفاصل و تقرس و نظول طبع آن جهت اوجاع مفاصل و تخم آن درد و کرم و خشک و مبهم و کشتن و کرم معده و طلای آن رافع کلف و نمش معده اتریت آن دو مثقال المصا و رمض و مولد سودا و ردی الغذاء و اکثراً آن باعث دیدن خوا بهای ردی و کلم بری در شکل شبیه به بستانی و سفید ترازان و برک آن ازان کوچکتر و بازغب و تلخ و د و ائیت بران غالب تر از غذائیت و بعد طبع با آب انار تلخی آن زایل میگردد و تخم آن شبیه بدغلل سفید * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن بسیار جالی و محمل و ملین طبیعت و مسهل مخصوصاً که با گوشت فربه طبع یافته باشد طبع خفیفی و چون در مرتبه و یا زیاده طبع یافته باشد میباید مسکن بطن و آشامیدن بیخ و تخم آن بقدر دود در هم رافع سم افعی و تخم آن بغایت محرک باه و کلم بخوری برک آن دراز و بیخ آن سرخ شبیه ببرک زرا وند و با اندک یتو عیت و لبن مانند یک لبلاب و طعم آن شور و با تلخی و خوردن آن

جائز نیست در ضامدات محله مستعمل و در انتقال از تخم آن در کشتن حب القرع بسیار مؤثر است

* کرم وند * بفتح کف و را رخفای و او و نون و فتح نون و دال و ها لغت هند است و بجای ما الف نیز می نویسند * ماهیت این نمر هندی است درخت آن فی الحمله شبیه بد رخت لیمو و خار دار و برک آن بعضی بزرگ اندک بهن طولانی و بعضی کوچکتر و طول آن اندک کمتر و امس شیر مشرف و بیزغب و خارهای آن بر کره های شاخهای آن و سر اکثر آنها در شعبه و کل آن هر خرنک مائل بسفیدی و ریزه و با غوصت و شمر آن شبیه به نمشوق و کوچک بقدر عتاب کوچک می و رواند ک

مولای و بابتو عیت و در نوع میباشد و همز و غیل آن لطیفتر و در خامی و کوچکی همز و ترش با عفو صفت بسیار و هر چند
 در بزرگی میآورد عفو صفت آن کمتر و ترشی آن زیاد و قریب نصف آن سرخ میکرد و در وسیله آن بپوش و چاشنیک و در تخم
 آن در غل دریا سه عدد و دانه یک بهن و سفید و نرم که خائیل و میکرد و خام آنرا مقرر نموده و تخم برآورد و در تلابا و غیره
 داخل مینمایند و اگر چاشنیک و ارخوا و هند در می شیرینی داخل مینمایند و مختل و مربا و شربت از آن میسازند و بنشیند آنرا
 این تخم میخورند و یا شربت میسازند و نوع همز آن در خامی همز و نرم رس آن سبز و سرخ تیره و بنشیند آن سیاه و در راتی امور
 شبیه به قسم سفید و ظاهر نوعی از زغال باشد که ترانیا نامند و در مگ هند و بکاله بدین میآید همیشه باشد و طبیعت آن
 سرد و تر و با قوت قابضه و بعضی کرم دانسته اند **افعال و خواص آن** خام آن مولد بلغم و ثقیل و نفاخ و حابس یطن
 و بنشیند آن مسکن معرا و تشنگی و مشهوی طعام و حابس امهال و نفوق خشک آن نیز جهت امراض مذکور نافع

گرویا بهم کاف و را و سکون و او و فتح با و الف مدوده و مقصوده نیز و فتح کاف و را و سکون و او و نیز آمل و معرب
 گرا و یای بطینی و یا گرا و سرانی است و یونانی از حیثیون و یسویانی گرا و ی و بر و می فاد و رونی و بر و می نقل و تقدیر و کمون
 و بر و می و بعضی گریبا و در کنگا و در فاسی گریبه و زیور و بر و می و شا و زیور نامند و در یسور و یوس قار و انا میله و ماهیت آن
 تخم نباتی است بستانی و بری میباشد نبات بستانی آن بقل ریختن و برک آن شبیه ببرک شبت و چتر آن نیز شبیه بچتر آن و
 کل آن سفید و رنگ تخم آن شبیه بزیور سفید و از آن بلند تر و مانبل بزرگی و با حلدت و تلخی و بیخ آن شبیه ببیخ زردک و ما کول و
 آنرا بخته میخورند و بری آن قرد مانا است و کل آن سفید مانبل بگوید و در یاقی صفات مانند بستانی و شمع طی کیلانی شارح
 قانون گفته ببرک بستانی آن شبیه ببرک شبت و مانبل بسمایی و تخم آن با ریک و بری آن شبیه ببا بونه و شاخهای آن با و یک
 مابین مرخی و نیلی و کل آن سرخ شبیه بکل کشیز و قوت تخم و بیخ آن شبیه بانیمون و از مطلق آن مراد بستانی است و مستعمل
 و قوت آن تاسه مال میماند **طبیعت آن** گرم و خشک و در دم و بعضی خشک در دم گفته اند **افعال و خواص آن**
 ضعیفتر از قرد مانا و ملطف و محلل ریاخ و نفخ و قابض طبع و مصلح اغذیه نفاخه اعشاء الراس مانع صعود بخار بدماغ العین
 اکتبال آن باعث حدت بصر و از جمله اجزای ادویه عین است و اکثر آن مضغ بصر اعشاء الراس جهت ضیق النفس و خفقان
 بارد و فزونی ریشی اعشاء الراس معشع معده و محرک آروغ و اشتها و مانع قیحه و ترش شدن غل و در معده و وقع و مغض
 و محلل بلغم و مدر بول و دفع درد معده و مغض و ریاخ کرده و مثانه و مقوی بدن و فرویه کنگه آن و قاطع منی و قاتل ديدان
 و جب القرع و مخرج آن و معده و رم آن بایک اوقیه و روغن زیتون تا یک گشته جهت استسقاء رسو که پرورده آن موافق
 محرورین و آشامیدن طبع نبات و تخم آن مسکن مغض و مدر بول و قاطع منی و قاتل ديدان و جلوس در طبع آن جهت ارجاع
 رحم و نماد دمقرق تخم آن جهت تلغ بوا میرا و بنخته مقدار شربت آن تا پنج درم و مضربه مصلح آن عمل و صغیر و مضر کرده
 و مصلح آن کثیرا بدل آن قرد مانا و انیمون و زیور

گرویا بفتح کاف و کسر را و سکون یا و فتح لام و الف و بعضی یحیی الف ها می نویسند و ماهیت آن ثمر نباتی است هندی
 شبیه بقنار و بر میا و بر خود می پیچد و برک آن شبیه ببرک قنار هندی و اندی و زغب و کوچکترا ز برکت و فلفل و اند و کل آن
 زرد و ترش آن بقل و خیار و کوچکی زخارد و یا خارهای نرم و طعم آن بسیار تلخ و تخم آن فی الجمله شبیه بتخم کد و از آن کوچکترا
 و خشن و تلخ و ترش آن در خامی همز و غیل رسیدن زرد میگرد و کما نیکه آنرا آفتاء الحما دانسته اند و بعضی قومه است

جهت آنکه راحه نساء الحمار بسیار گریه و باحت است بخلاف راحه کویلا و آن نیز مهمل قوی است مانند شحم حنظل بلکه
 اقوی از آن بخلاف کویلا که مقوی معد و قاضی و از اغذیه معتاده اهل هند و شکال و دکن است که پوست آنرا کند و ورق
 نازک بریده و تخم در کرده نمک مالیده سه چهار مرتبه میخویند که تلخی آن زایل گردد و با هم وزن آن پیاز را نیز ورق نموده
 در روغن بریان مینماید و با گوشت و یا بی گوشت پخته میخورند با نان و یا با چلا و سیارل بن میشود بعضی خواهند که تلخی
 آن کم کرد نمک بران پاشیده بعد از ورق نمودن که ساعتی میگذارد پس پاک شسته بشخوم کور بریان و طبع مینماید لذیذ
 میکند و بعضی آنرا از پهلوا چاک کرده تخم را بر آورده نمک مالیده یک ستور تلخی در کرده قیسه بر نموده در روغن بریان
 کرده و پخته بطریق دلخواه میکنند لذیذ میشود **طبیعت آن در صوم کرم خشک** **افعال و خواص آن محل**
 ریاح و قاطع بلغم و مقوی اعصاب و باه و مولد منی و دافع جزایان آن و جهت درد مفاصل و نفوس بارد و استسقا و احتال
 و بر تان نافع و دافع کرم شکم خصوصاً که تلخی آنرا زایل نکرده باشند مضر و روغن معالج آن سنگبین و مبردات است

فصل الکاف مع الزای المعجمه

کاف بزرگ **بشم کاف** و سکون و از وضع باد موحله و فتح راع مهمل و باز فتح کاف راع مهمل که نیر آمد و لغت عربی است و یا معرب
 از کزبر نا عربیانی است و چلیلان نیز نامند و یونانی برد نمائون و بنه طی فاقه و بسویانی کزبر نا و بفارسی کشنیز و یهندی
 نم هینه نامند و دیسقور و رس فور بون نامیده و بعضی گفته اند کزبر و اسم نبات چلیلانست که کشنیز خشک باشد و یهندی
 نبات آنرا کوته میگویند **ما هیئت آن بود** وستانی میباشد نبات بری را بر ک ریزه و تر و مائل بتند و بر تخم کویلا
 هر دو عدل بهم پیوسته و در جمیع افعال قویتر از بستانی و از آن زیور تر و با سمیت میباشند و بیشتر از این را قیتر نامند
 و نبات بستانی بقل و ذری زیاد بران پاشا خبای باریک و بر کویلا آن شیمه بزرگ تره تیزک و در کویلا عریضتر و بزرگتر
 میباشد و هر چند بزرگتر میگردد باریکتر و ریزه تر میشود و کل آن چتر و راز چتر شبت کوچکتر و کل آن ریزه سفید و تخم آن
 سبز و مد و رو پوست آن اندک خیاره و در مغز آن دوحصه بهم متصل و جدت و راحه پوست آن زیاده از مغز آن و بهترین
 آن تازه بالیده بزرگه آن تلخ طعم قوی الراحه آنست **طبیعت آن مرکب القوی و نزه بقراط سرد و خشک در دم و نوز**
 در راز خراول تلخ و سرد و م گفته اند و نزه ابو جریج در صوم خشک و نزه شیخ الرئیس خشک آن مائل بانندک
 گرمی و نزه جالینوس جمیع آن مائل بگرمی و با جوهر خارا لطیف که بزرگی تحلیل میروود و د معد و نمیرسد که گرمی آن
 ظاهر گردد الا آنکه از آغامیدن عصاره آن نائل نمی بود بتبرید و با جوهر کثیف ارضی بارد بسیار **افعال و خواص آن**
 تازه آن باحت که کمی اعتناء را اس و الصل و راحه و آغامیدن هفت مثقال آب آن منوم و مانع صعود بخیره بدماغ
 خصوصاً با سرکه و حاق و قنار آن بچشم مانع بروز آبله و حصه دران و رافع زودی آن و ضد آن باشد ختران جهت
 ضربان چشم و بانان خشک جهت سلاق ورم و مضغه بآن رافع جوشش دهان و سوزش آن و مسکن درد دندان کرم
 خورده و خائیدن آن رافع بوی شراب و سرعت مستی و سکون آن مقوی لذت و قاطع خون آن و شرا بیکه از آن ترتیب دهند
 منوم و جهت سردی و رافع مستی شراب نافع و جهت سرفه و ضیق النفس و حار و طرب و خفقان مقبول و هفت مثقال از آب
 آن با شکر مشه و منوم و مانع تشنه و جرم آن مسکن صفرا و التهاب معد و تشنگی و حابس قی و رافع باه و نعوذ الا ورام
 و الجور و الجروح ضمد آن مانع انصباب مواد حاره و محلل اورام حاره و باده مرغ و بانان خشک جهت خدر و روح ساعیه

و جرب و خکه و با آرد جو محلول خنازیر و او رام صلیبه و با آرد یا قلندر یا خنازیر و امثال آن و چون مرط و با آب کهنه نیز بارورغن
 کل بسا یکن در سرطان متفرج و غیر متفرج بمالند دفع نماید و مجرب مقلد اشریت ارباب آن تا یک اوقیه و از جرم آن در اوقیه و بلبل
 آن برک خشک و کاه و زخم آن که چلیچلان و کفین و عمارت ازان است * طبیعت آن تادیر و دم سرد و خشک * افعال
 و خواص آن اعضا الاراس و القلب و الفاء مفرج و مقوی دماغ و قلب و مانع صعود البخره و دماغ و رافع خفتان
 و رمواس حار و مقوی معد و جابس اسهال و جرب و امني و قروح مجاری بول و آسمان شیر آن و یاقوع آن جهت امهال
 و موی و میخه نیز مخصوص بود اذ آن و رافع خفتان و با میخه موله مینی و مسقط کرم معد و مانع تکرر آن و خائیدن آن رافع
 بوی شراب سرعت مستی و شربت آن جهت سرد رود و او رومع مستی شراب و سفوف در سر که خمسانیل آن نیز زمین خاصیت
 دارد و صماد آن جهت درد در حرار و با مندل و انیسون جهت تقویت معد و رافع آرز و با میخه موله مینی و مسقط کرم
 معد و مانع تکرر آن و با عمل و روغن زیتون جهت شری و نارغاری و امثال آن در زردران و قاطع خرن جراحات مقلد اشریت
 آن از پنج رزم تا یک اوقیه و بلبل آن نیم کاه و خشک یا قلندر زیاد آن تا چهار اوقیه و ارباب تر و تازه آن مورت نسبان و اختلال
 ذهن و سرد و موات و بخت الصوت و تقلیل مینی و دفع باه و مسکن نعوظ و تقلیل حیض و آمان بوی کزبره از بدن شارب
 آن علاج آن بعد از تنقیه بقی و امثال خوردن زرد نیم کاه نیم برشت با فلفل و نمک و آب کوشش مرغ فربه است بتهنایی
 و یا با دارچینی و مغر صاحب بر وضوح النفس مصلح آن نیم برشت و شراب و کنجبین سحر جلی است *

کزبره الشلب

* کزبره الشلب ماهیت آن غافقی گفته بانی است باخیوط باریک و پریشان و پهن بروی زمین و رنگ آن مائل
 بمرخی و رنگ خون و برک آن کوچک برد و جانب شاخهای آن و مشرف بشرتهای نزدیک بهم و مائل بسبزی و سیاهی و حاق
 آن ایستاده و مدور در طرف آن سر مایل و راکش است اجهام صنوبری شکل و بران کلی و باریک سرخ رنگ و نیم آن باریک
 مثبت آن کوفستانها * طبیعت آن گرم و خشک و سرد و خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن اکتحال معازة آن
 با شکر جهت حلل قوت با صره و جلای قشوه و خوردن جگر تیس بریان که بران برک خشک آنرا سوده پاشیده با تندن
 جهت شبکوری گفته اند نبات آن خنازیر و نافع است المصا را از آسمان آب نفوخ آن حالتی شبیه بسکر عارض میگردد
 با اختناق و خشونت حلق و سینه و علامت آن آمدن بوی کزبره است از بدن شارب آن علاج آن قی نمودن و طبیعت شبت
 و زیت و آقامیدن روغن و رب عنب است بعد ازان و بعد از تنقیه بقی و امثال خوردن زرد نیم کاه نیم برشت با فلفل
 و نمک و آب کوشش مرغ فربه است بتهنایی و یا با دارچینی *

* کزوان بفتح کاف و سکون زا و فتح وا و الف و نون لغت فارسی است بمعنی بقله اثر جبهه مشابیهت را بجهت
 برک آن با اثر ج و بقله نقلیه نیز برای مشابیهت حلت طعم آن بفلفل نامند * ماهیت آن گفته اند معروف بباد در نجوبه
 است نزد اهل و شیخ ابن بیطار گفته غیر آنست و آنرا باد رنجوبه نیز نامند نباتی است خوشبو و برک آن از زمین میروید بدون
 حاق شبیه برک حر جیر و مائل بسبزی و سر آن مدور و بانی آن اندک مشرف و طعم و زرا بقله آن شبیه بپوست اثر ج و با عطریست
 جیبی * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مفرج و عطیب نفس و مقوی قلب و رفاد یعنی فم معد و رافع
 هموم و خفتان دارد و دافع هموم بارده خصوص عقرب و میخه بدن یکمال تسخین مفرج و رین و اکثار آن بمصلح و محدث
 حرته البرد مصلح آن از امین و کنجبین و روپ بارده و امثال اینها است *

کزوان

5

James

5 points

٧٤

کھیتوں پر

مد در بقل و جو زرد و زعفران آن میا بهی اندک مائل بر خبی یا ریشه های بسیار یا ریک میا و مغز آن به بدن شیرین اند و نه
خوش رائحه و گفته اند به نوعی از پودری است * طبیعت آن مرکب القوی و سرد و تر و در دم با اندک حرارتی * افعال
و خواص آن با تریا نیت و قوت فایده جهت تقویت قلب و خفقتان و رفع هیضه خدی و بدن آنکه قوی و سهل بسیار رشد باشد
نه در اول حال و دافع اسهال مغزای و در موی و سردی و عوزش اعضا و موم مشروب و مل و غه و طاعون زامقید
شراب و طلا و گفته اند حیات صغریه و در موی و نافع است

* کسبای و کسبیل * بفتح کاف و کسومین و سکون یاء مثناة تحتانیه و فتح لام و الف مقصوره و یا و ما بجای آن در لغت دوم
اسم نباتی است * ماهیت آن چوب نباتی است شبیه بر بناس و یا چسپند کبی و سیاهی و سرخی بر آن غالب و تنم آن شبیه
بحب الرشاد و گویند پوست درختی است در شکل شبیه با سخته سیاه و در طعم بدن آن مشابیه تلد ارد * طبیعت آن سرد
در کرم و در اول خشک * افعال و خواص آن سنون آن مسکن درد دندان و رافع تحرک آن و آشامیدن آن مفوم
معد و احشا و مفتوح مد و رحم و کرده و مد و بول و حیض و جالی کرده و منانه و کشند کرم معده و نیکو کنند رنگ رخسار
و در فربه نمودن بدن بهتر از انزروت و جهت صاحبان بلغم و رطوبت نافع مقدار شربت آن از سه درم تا پنج درم مضر ریه
فصل الکاف مخ الشبن المعجیه *

مصلح آن کثیر است

* کسبب بروکشت * بفتح کاف و سکون شین و تاء مثناة تحتانیه و فتح باء موحده و سکون راء مهمله و فتح کاف و سکون شین
معجیه و تاء مثناة فوقانیه لغت فارسی است بر بی بمعنی التواء بر التواء بکسر هود و کاف نیز آمده بمعنی زرع بر زرع
و بعضی آنرا سواد السنبل و بعضی مراد از لهند و بعضی سراد الا که در بقرانی بهیچ و اصل شما نگار فارسی بچور
بیونانی فناغیز و برومی بر و طوس و یندی و یولی و نواب معتمد الملک قدس سره نوشته اند احتمال که دوانی باشد که
بهندی مرور میکند مانند * ماهیت آن گیاهی است مانند ریسمان یا ریک بهم بهیچید بعضی بر بعضی و اکبر عدل آنها
پنج می باشد از یک بیخ رسته و رنگ آن مائل به سیاهی و زردی و بلغمی غالب ند ارد و کل آن یک حد و شبیه بکل حب النیل و
سفید رنگ و بعضی مائل بر خبی و برگ آن شبیه بد نیاله عقرب و بهترین آن مندی تازه مائل به سیاهی و زردی آنست و بعضی
آل را بل شکان دانسته اند راصح آنست که غیر آنست و در قوت مانند آن * طبیعت آن در اول کرم و در آخر آن خشک
و در درم کرم و خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن محل و ملطف و مسهل بلغم غلیظ و قاطع باه و شیر و ضما د آن جهت
اورام باره و قویا و جرب نافع مصلح آن در قطع باه و شیر حب الصنوبر مقدار شربت آن یک گرم بدن آن صبر است
* کشمش * بکسر کاف و سکون د و شین معجیه در میان هر دو میم یکسوره اسم فارسی زیب بیل انه است معرب آن کشمش
بقاف بجای کاف بهترین آن سبز شیرین بالید و بزرگدانه تازه آنست * طبیعت آن در درم کرم و در اول خشک * افعال

و خواص آن با قوت مسهل و مبهی است و باقی خواص آن در زینت مذکور شد

* کشوٹ * بضم کاف و شین معجیه و سکون و او تاء مثله و اکثرت نیز آمده لغت عربی است و بعضی گفته اند معرب

است و کشوٹانیز گویند و بیونانی بشر و طوس و سیرانی و نارغبانیز و برومی کشورین و بقرانی برش و بهندی اصل بیل و

اکاس بیل و امر لته نیز نامند و گفته اند که بقرانی زجول نامند و گفته اند که زجول نام زخم کشوٹ است * ماهیت آن

گیاهی است مانند ریسمان یا ریک و بی برگ و باق آن مائل به زردی و تیر کنی که بر خارها و گیاههای تند و کل آن ریزه

ریزه مائل بسفیدی و نیم آن کو چکتر از نیم قرب و مائل بتدریج و زردی و بعضی زرد مائل بسفیدی و
و نیم آن کو چکتر از نیم قرب و مائل بتدریج و زردی و بعضی زرد مائل بسفیدی و بهترین آن تازه زرد
تلخ طعم آنست و قوت آن تا سه سال باقی میماند * طبیعت آن دراز کرم و دردم خشک و با قوی متضاده * افعال و خواص
آن ملطف و مفتوح و مخرج فضول لطیفه از عروق و منقعی آنها از اخلاط اسهال و الغل و انقباض مفتوح مد و معده و رگله
واحشا و منقعی و اسهال از شکم و عروق و ملین طبع و منقعی بدن و جهت ربع و خنای و مقص و ضعف معده و جگر و سپرز و تبهایی
که نه و تحلیل ریاخ و ادرا و بول و حیض و شح و عرق و تنقیه رحم آشامیدن آن با سرکه مسکن فراق و قابض و حابس نزف الدم
و سیلان خون رحم و آب آن عجیب النفع است از برای یرقان و عصاره بری آن را چون در شراب اندازند و بیا شامند مقوی
معده و ضعیفه است و آشامیدن آب آن با سنگینین مذهب مغرا و مطبوخ آن در تفتیح و خیسائی آن در اسهال قویتر مقدار
شربت از آب آن دوا رقیه و از جرم آن در مطبوخ پانزده درم و معنی مصلح آن کثیر است نیم آن در افعال مذکوره قویتر از سایر
اجزای آن بود و آن در تقویت معده و قبض و حبس و نزف الدم اعضاء باطنی و سیلان رحم اقوی از غیر بود و آن
آن و مضاد آن جهت جرب و لغرس نافع مقلد ارشیت آن در دم و کوبند مضربه مصلح آن کاسنی و مضرطال و مصلح آن
سککین و بدل آن باد روج و در لث آن افسنتین است * فصل الکاف مع العین المهملة
* کعب * بفتح کاف و سکون عین و باء موحد و لغت عربی است بفارسی غاب و شاتلک نامند جمع آن کعب و کعب
آمد * صاهیت آن استخوان مثیل بساق است بهترین آن کعب کاو و خوک است و خواص کعب خوک مذکور شد و کعب
بقر محرق جهت سپرز و تقویت باء و با عمل جهت تفریح دل و تقویت جگر نافع مقلد ارشیت آن تا سه متقال اکتحال آن
مقوی با صره و سنون آن مقوی دندان و مضاد آن رافع برص است

* کعب * بفتح کاف و سکون عین و کاف معرب کاک فارسی است * صاهیت آن بعضی گفته اند نوعی نانی است که بفارسی
گلیچه یا منند و بعضی کوبند نان و آتش است و بعضی کوبند نان مطابق و بعضی نان ما بون که خشک نان نامند و با لجه
نان خشک و آتش که توان کوبید و آرد نمود * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن حابس بطن و میجف
و طو بات آن و صاحبان قولنج را مقرو داخل بعضی اقراص نموده میشود * فصل الکاف مع الفاء
* کفی آدم * لغت عربی است * صاهیت آن نهایی است بقدر زردی و برک آن مستلزم بر و بقدر بزرگ مزور و بیخ آن
خشکی و ظاهر آن مابین سیاهی و زردی و باطن آن سرخ و نیم آن از نیم کافشه باریکتر و بعضی گنای بهمن سرخ دانسته اند
* طبیعت آن دراز کرم و خشک * افعال و خواص آن رافع خفتان و محلل ریاخ و مقوی جگر و در جمیع افعال قائم
مقام بهمن سرخ است مثلاً شربت آن یک مثقال

* کفی الضمیع * بفتح کاف و تشدید فاء و الف و لام و فتح ضاد معجمه و ضم باء موحد و عین موهله و سین بجای ضاد نیز
آمد و لغت عربی است * صاهیت آن شافقی گفته نهایی است ربیعی از چند روز بیش نمی ماند و گرم برک و برکهای آن
مد و رمتشق و بقدر برک کرفس و بروری زمین مفروش و شاخهای آن با ریک مزغب و منبسط بروری زمین و زرد رنگ
و شاخهای بسیار از یک بیخ میروند و کل آن زرد طلایی و سفید نیز میباشد و بیخ آن مانند بیخ خربق و با حلات بسیار منبت
آن قریب آبهار زمینه های نناک و گفته اند نوعی از گیاهی است و بعضی خود آن دانسته اند * طبیعت آن در دم کرم

رخشک * افعال و خواص آن ملطف و مقطع و جالی و محلل است و آن را فاعل بیاض در دوران رافع تألیل و خوردن

کوش زائد و رویانند * کوش صبیح و منقی جراحات و قروح را نافع
* کف الهم * بکسر ما و زاء موهله مشدده لغت عربی است * ماهیت آن نباتی است بقدر ریشری و شاخهای ریزه
و بر سر شاخ سه چهار بون مستند بر مشتق و ملحق بر زمین و کل آن زرد براق خوشبو و با عطریت و بوی آن بقدر زیتونی
با شعبهای بسیار در راول پایز میروید و گفته اند ملحق بکف الصمغ است * طبیعت و افعال و خواص آن مانند آن

فرزجه آن معین بر حمل و در دوران جهت قروح خبیثه و ضاد آن با عسل قانع تألیل است

* کف المریم * لغت عربی است و آنرا کف عایشه و بهندی میگویند که در ماهیت آن اختلاف است بعضی
گفته اند اصابع الصرد و عراق شجره و این اسم نامند و در مغرب بنطالون را و ابو العباس حافظ در کتاب رجله

مصریقه گفته نباتی است که آنرا کف مریم حجازی نامند * ماهیت آن نباتی است منبسط بر روی زمین با شاخهای
صلب و بقدر ریشری و برک آن مائل با سباده و مجید و با اندک زغب و اندک قبض و بسیار جز زکلی آن با یک مائل
بزرگی و بقدر زکلی رجله و چون آن ریخته شود کل زرد صلبی بهر محل پس بر کهای آن ریخته و شاخهای آن پیچیده کرد

عنبیه با نکشتان پیچیده و هر کرد دیموی شکلی که متعارف است نزد مردم * طبیعت و افعال و خواص آن قریب
به نباتان است و در حرف الباء مع التون ذکر یافت *

* کفیری * بضم کاف و فتح فا و زاء مشدده و الف مقصوره و یفتح و بکسر کاف و یضم فا و بکسر آن نیز آمده و لغت عربی است
و بیرونی قیاس و بغار سی غنچه خرما و کار و الی و بیشتر از آنرا زنده خرما نامند * ماهیت آن غلاف شکوفه نخل است که

هنوز نرسیده و از آن خوشه بر نیامده باشد و بعضی پوست علاف و شکوفه و کز در آن را که کافور النخل و دقیق النخل و کفن نامند و در
د آنست و اند و بعضی پوست فقط و بعضی خوشه شکوفه آن که مانع نامند و بعضی کافور آن یعنی گرد آن را گفته اند و با لجه بهترین

آن تازه و خوشبوی ماخوذ از نخل نواست و چون گفته کرد سرخ شود و بوبرق از آن زائل شود * طبیعت آن در آخر
دوم گرم و خشک و با حرارت کمی و برودت بسیاری نیز گفته اند * افعال و خواص آن مفرح و مقوی قوی و ارواح

قلبی و دماغی و رکیب الهم من آن مقوی لثه و رافع اكله و قروح خبیثه و بستر و در آن جهت اكله و قروح ساعیه مائل
اعضاء اعضا الغشاء و اللغض آشامیدن و و متعال از مغفوف آن قاطع امهال و طبع آن قابض و نیم رطل نیم گرفته آن که با یکوطل

آب بپوشانند تا بنصف رسد و صاف کرده با هموزن آن شکر بقوام آورند جهت تغویت معده و رفیضه و شعبه و اجشای منع
انصباب مواد بعد و درجه و در دگرده و مثانه مفید و ضاد آن مقوی معده و مفاصل و قاطع اسهال و با هموزن و راتینج رافع

جرب بشرط آنکه چند روز بر آن نهند و بغار بسیار نرمی که غیر کفن در آن بهم میزنند در جمیع افعال قویتر از کفن و
بغایت مقوی معده و رافع نزف الدم و صیج و قروح غنچه باطنیه و اسهال است و عرق آن که مانند گلاب گیرند با عطریت

و قابض و مقوی القلب و معده و رافع خفقان و اسهال رطوبی و صیج و دهن آن که بعد از رسیدن طلع نیم گرفته و با مساوی
آن روغن زیتون درهم کرده سه چهار روز جربکت دهند پس صاف نموده در شیشه کتند و سر آنرا بند نمایند و بکار برون

* طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن رافع درد سرخار و قروح اعیان قابض و حابس عرق و مقوی
موی و مانع سقوط آنست * قصه الکاف مع الکاف *

ککړول

ککړول * بد وکاف اول مفتوح و دوم ساکن راء مهمله وسکون و اولام * ماهیت آن ثمر نباتی است هندی و در بنگاله هم میشود از قبیل لیم و بیاره و بر میچا و رخومی بچند برگ آن همیشه برک خیارزه و ثمر آن اندک طولانی خار دارد رخامی سبز و بعد رسیدن زرد و سرخ میگرد و قلم آن زرد رنگ و آنرا اهل هند ورق نازک بریده و بچخته و باروغن بریان کرده و بخورند بتهائی و یا با کوشش لذیذ میشود * طبیعت آن مائل باعتدال و با اندک رطوبتی * **افعال و خواص** آن جهت سرفه و درد شش و بدن و تبهای گفته نافع **افعال** رنقاخ و بطیخ الهضم صماد بیخ آن با آب بر بیخ موی و بستن سر بهارچه مقوی موی و مانع اسقاط و د راز کنند * آنست و داء الثعلب را نیز مفید *

ککړوند

ککړوند * بد وکاف اول مفتوح و دوم ساکن راء مهمله وسکون و اوونون و فتح دال مهمله و هالفت هندی است گویند کافر پوس است * ماهیت آن نباتی است تا بد و ذرع و شاخهای بسیار متراکم از یک بیخ رسته و برگ آن طولانی مشرف فی الجمله شبیه برگ کاسنی و از آن بزرگتر و گریه را فحیه یا زغب نرمی و رنگ آن تیره و طعمی غالبند دارد و باندک عفو صفت و کل آن زرد ریزه و قلم آن عیار یک و قلم آن در غلافی شبیه بکوزه شقائق خیاره دارد و بیخ آن باریک و مفید و بی طعمی غالب * طبیعت آن در دوم کرم خشک * **افعال و خواص** آن مفتوح و محلل **اعضاء** الراس و عصاره جیمه آن جهت اعوه که مریضی است در بنگاله در ربیعی مردم میشود و علامت آن تب شدیدی و ثقل سر و درد اعضا خصوصا کردن و شانه و کمر و شرابا و سوطا نافع و قطور آب برگ آن جهت رمد شدیدی و زرد بیخ که از آب آن چشم را پر کنند و بعد از ساهتی بریزند و باز تکرار نمایند در سه روز و زم زم زائل شود **اعضاء** الفلأء آشامیدن آب برگ آن جهت استسقا و برآ و حیر و اخراج کرم شکم و بدن ستور بچخته آن و طلای آب آن بر مقله جهت برآ و حیر **السموم** جميع اجزای آن جهت اخراج کرم شکم و سگد یوانه گزند * نافع را آشامیدن بیخ آن که نرم سوده و بقل و نقلی حب بندند سه حب آن حابس اسهال مزمن و هضمه است و لیکن در اوائل هضمه خوب نیست بلکه در او اخر که اسهال بسیار شود و ضعف غالب گردد و بدن لغایافته باشد و باید که در وسط تابستان نبات آنرا بتمامه اخذ نمایند و خشک کنند و بعد الحاح سوده با غسل بخورند و در انتقال از تخیم آن با غسل از ریشه آن سه منقال یا شمر جهت رفع سم طلب بقیه نافع **الخواص** چون غولاد را براده نموده در آب آن ریزند و با آفتاب تند کذارند و بعد آنرا منکس سازد و منکس آن جهت استسقا و اگر امراض بارده عظیم النفع است * **فصل الکاف مع اللام** *
ککلب * بفتح کاف وسکون لام و با ه موحد لغت عربی است و جمع آن کلاب و کلب و ا کلب و کلیب آمده و مونث آن کلبه و بفرار می مک و بترکی آیت و بپندی کته ماده آنرا اسک ماده و پهنی کتی و کتیه نامند * ماهیت آن حیوانی است درنده و شایند لر یا ضة و با زنا و شعور و صفات حمیل و ذمیمه و معروف و در همه بلاد بهم میرسد و تمام شب بیدار میباشد برای پاسبانی و زور و مخواید و آنرا اجناس بسیار میباشد از اعلی ویری و مائی را علی را نیز اصناف میباشد از بزرگ و متوسط و کوچک و بزرگ شکاری آنرا سلوتی و ما سوای آنرا جنگلی نامند و سلوتی که متسوب بسلوتی است که اسم مدینه یمن است و آن قابل تعلیم صید است و شکار میکند و جنگلی اسم عامی سگی است که قابل صید نباشد و صید نکند و این را بپندی و کوره نامند و این اکثر محافظت باغ و زراعت و خانه مینماید و بزرگ این نزد ایلیات را اهل برادی و قبری و کوهستانها میباشد و رنگه میل دارند برای امور مذکور و در شهرها بندرت و متوسط آن سگی است که در همه جا بسیار میباشد و محافظت باغ و زراعت و خانه نیز مینماید اما نه بشوئی نوع بزرگ و کوچک آن خوش شکل تر و اکثر بایست پشم میباشد و بهترین آن آنست که در ملک

نرنگ میشود و آنرا بسیار پرورش مینمایند و دوست میدانند و تا بقدر ریخته کربه پنج شش ماه میباشد از آن
 بزرگتر نمیشود و نیز بعضی بقدر کربه یک دو ماهه و مانند کی زیاده از آن و این نوع جانوران کوچک مثل روباه و خرگوش و
 مانند اینها شکار میکنند و مرد و بچه بسیار با شغور و شاد و با هم روباه میباشند و از نو و شعور و کلب اصلی نژادهای بسیار نموده اند
 که تفصیل آن طول دارد و کلب بری را بر عربی مکتبی باین آری نموده اند و بفارسی شغال و بشیرازی توره و بتورکی چغال و
 بهندی کیل و یکای فارسی نامند * **ماه هیت** آن معروف است و در همه بلاد میشود و این در ویرانه ها بیشتر مایه دارد
 و در روزگرم بر میآید و از مردم گریزان و حیل و رومکار و وقت شام از خانه های خود بر میآید و قریب برع شب گذشته فریاد
 میکند و با طراف میگرد و همچنین که یکی آنرا زکرمه با تعاقب آواز میکند و مرغی و جانوری خرد تر از خرد و یا مرده که یافتند
 متخوونند صبح باز بجای خود میروند و این گاهی با سک املا جمع میشود و نتاج حاصل میگردد و کلب مائی حیوانی است آبی
 و آن در نوع میباشد بحری و نهی و بحری آن بختی سک املا و از آن بزرگتر نیز در ستها و پاهای آن کوتاه و بی دم و در
 بحیره در بند کنبرا لوجود و آنرا صید میکنند و پوست آنرا آکنده و آن نقطه برگردانند و میبرند * **طبیعت** آن در سوم
 گرم و خشک و در خواص مانند سک املا و زهره آن سم قاتل است و در ساعت و علاج پنی بر نیست و آکنده آن رافع بیاضی
 همین ورثه تا زهره آن جهت نقرس ببعیدیل و کلب نهی و بختی کربه و از آن بزرگتر و بسیار مشابه بدلق و دست و پای آن بزرگتر
 از این دم آن بلند مانند دم کربه و آنرا بهندی ارد بلار نامند و در آنهار عظیمه میباشد و در نهی و رارس و در نهی و مسکا بسیار
 و آنرا قدس و بعضی خز میان نامند و گفته اند خز میان حیوانی است که از آن جنبل بید ستر حاصل میگردد و حکیم میربیل
 مؤمن نوشته که در تنگابن مک نهی را شنگ نامند و چند از آن حاصل میشود و حقیر مشاهده نموده که صیادی در ابروان
 چند از آن قطع نموده بود و بعد از جوشانیدن در آب و خاکستر و بدردگاه خشک نمودن رنگ و بوی از آن ظاهر شد و نوع
 احتیاط در آن معلوم کردین * **و در طبیعت و افعال** و خواص آن مانند کلب اصلی است و در رنگا که نیز احیاناً کلب
 نهی که را آورد و بلار نامند و در رویا کتب بهم میرسد خصوصاً اطراف چهار کبرنگ و صمت اسلام آباد و رنگا مائی و نواح
 آنها و در چیران چهار بار بسیار است و پشم آن نرم و بلند میباشد آنرا صید نموده و پوست آنرا آکنده و ببلان خصوصاً بلاد
 صرد میر برای پوشش می برند و در عجایب المخلوقات نوشته که بدن خود را کل آلود میکند برای آنکه تمساح بتخیال دین آنرا ببلند
 و چون ببلند و داخل شکم آن شود و دمای آنرا متخورد و شکم آنرا شکافته بیرون میآید و ازین جهت هر که نزد آن پشه ک آبی باشد
 ازها بکند تمساح محفوظ میماند و معذلک یک حدس از زهره آن هم قاتل است و شنیده شد که آنها جمع شده مایه از دیار صید نموده
 بساحل می آورند چون قدری معتدل جمع کردند میان خود مانتقسیم میکنند و اگر در تقسیم زیاده و کمی واقع شود بران بزل
 میکنند در ساعت در آنجا گرم پیدا میگردد و کلب مائی بلغاری کلب نهی است و گفته اند کلبی است که جنبل بید ستر خصیعت آنست کلب
 کلب سک دیوانه است و گفته اند چون سک گوشت سک را بخورد دیوانه شود و همچنین چون بسیار تشنه شود و گوشت جیفه
 بخورد در آخر کما و از علامت آن آنست که خاموش میباشد و سر دم خود را پائین انداخته دم خود را اکثر در میان یا مایه
 خود میدارد و چون کسی نزدیک آن برود غافل آنرا میگرد و لعاب از دهن آن جاری کرد و از آب بترسد و در حرکت مانند سکر
 خورد مایه را و از آن گرفته و سگان از آن بگریزند و طعام و شراب نخورد و چون موی آن بویزند و در بدن او و صفتها ی جرب
 بهم رسد آن زمان انتهای علت آنست و آفت آن عظیم مزاج آن سک مائی بود و در خفاست سمیت میباشد و در لعاب آن

صیت و بیشتر در بل آن و اوقات حار و بسیار و بسیار در سبب احتراق اخلاط بهم میزند که غیر سگ را از حیوانات دیگر
 مانند کرک و گشتار و پلنگ و شغال و نمائل آنها نیز عارض میگردد و انسان را چون سگ دیوانه بکند و نه میبرد و مطلق آن مراد
 سگ اهلی است * طبیعت آن در دم گرم و خشک و بچه بیست روز آن گرم و تر و افعال و خواص آن اعضاء ابرام آتاشمیلن
 بسته آن با ادویه خوشبوی جهت جنون و مالیش و لیا قری الاثر قطون شیریکه از اول مرتبه آن باشد رافع بیاض عین و طلای
 زمره آن مانع روئیدن موی زائد در چشم و غرغره و نفوخ و ضما در کین خشک آن خصوصا که با مستخوان فقط تعلیق نموده
 باشند و این هنگام آن غیل روی و زرخشک میباشند خشک نموده بکامید آید و هندی الحاحت بسیار نرم سوده با ادویه مناسبه
 خلط نموده استعمال می نمایند و جهت خنق و اورام حاق مجرب آغش الغل و انقبض چون سرکین آن را در تابستان
 بکوبند و در سایه خشک کنند و با شراب و آب بیا شامند سرکین معلف با مستخوان بنشیند کوبیده شیریکه سکنرین در آن جوشانیده
 باشند و با آملی تغذیه در آن خاموش کرده باشند جهت ذوسطرا برای دموی مجرب و آتاشمیلن خون خشک کرده آن بقل بنشیند
 جهت اسهال دموی و چون بچه نشوده آنرا بتمامه دو آب طبع دهند بعد یکبار که با آب یکسان کرد و نود مثقال کندم در آن
 آب بجوشانند تا جمیع آب را جذب کنند و خشک شود و آن کندم را بخوراک مرغ بکند الکه در تاریکی بسته باشند بخوراک نند و
 بعد اتمام آن مرغ را کباب کرده زن عاقر تا اول نماید که غل ای دیگر در آن مخلوط شده یا صفت حمل زنان عاقر کرد و خصوصا
 سه مرغ پرورده را بسه روز بخورد و در فربه کردن بدن نیز مجرب و آتاشمیلن و حمل پنیر مایه آن مخرج جنین ممت و
 چون بچه سگ پستان زن مرصعه که شیر در آن منعقد شده باشد بکوبد رافع انعقاد آن کرد و آتاشمیلن بول آن مانع حمل و قطون
 شیر آن که نیز از اول مرتبه زایلند آن باشد در احلیل رافع حرقة البول السوم آتاشمیلن پنیر مایه آن بقدر ربع درم رافع
 حرقة البول و جگر بریان نموده کباب آن جهت رفع سمیت کزیدن سگ دیوانه مؤثر مخصوص که جگر همان سگ دیوانه که کزیده
 باشد و بل ستور ضما دغا کستر آن با سر که جهت سگ دیوانه کزیده و آتاشمیلن خون آن جهت سگ دیوانه کزیده و آتاشمیلن
 شیر آن بشو طمذ کوب رافع زهرهای قتاله الاورام و الجروح و القروح خوردن بسته آن در آب با ادویه خوشبو در رفع جنایات مجرب
 دانسته اند و علای سرکین آن محال اورام صلبه و زرد و زرخشک آن جهت زخمهای کهنه و ضما دغا کستر آن نیز جهت زخمهای
 کهنه و شقاق و بواسیر و حکه و بول آن رافع ثلیل و بهبه آن محال خنجر و چون بچه چشم نکشوده آنرا با سرکین کار بسوزانند و
 بر آن صورت بپاشند خشک گرداند ازینه چون بول یک ماهه را در ظرفی کنند و بکند و زدن تا منعقد کرد و در بر موی بلند میا که کوداند
 و بیکو خضایی است و گفته اند که مالیدن شیر آن بر پشت و اطراف اطفال و خضای مانع روئیدن موی است و همچنین بجز موضع
 که خواهند واصلی ندارد آتاشمیلن و عصب سگ با مستخوان شکسته و عصب کسبخته انسان پیوند پذیرد بخلاف
 مستخوان و عصب حیوانات دیگر و تعلیق ماب آن که دندان نیش نامند مانع خرخره آزار و حرف زدن انسان است در
 حالت خواب و رافع یرقان و بر ذل با ع بر آمدن دندان بی درد و آلم و چون ناب آنرا با آب کوبیده بموی ایشان بخورد
 نموده باشند و هر خانه که دندانهای با عت حمل و فته است در آن و زبان سگ سیاه را چون در موزه دارند از جمیع
 کزندگان این گردانن تعلیق ناب کلب کلب که در پوست همان سگ بسته باشند و باز و رافع شرکلاب کلب است هر چند که
 دارند آنرا بکزند و نگاه داشتن بر کلب با خود باعث فریاد نکردن و اذیت نرسانیدن کلاب است بدانند آن مکر سکی که
 از آن قواد گرفته اند تعلیق قضیب خشک کرده آن بر آن بنایت معین هر جماع تعلیق موی سگ سیاه یکبار یک جهت صرع نافع

آفت خزی کنند هک است چون دارچینی را کوبید و در خمیر گرفته بشورد سبک بد شد بطرب و رقص آید و چون زهره هک آبی مقل از یک عدله بشورند بعد از یک هفته ملاک می شود علاج آن آشامیدن روغن کارنار و است باجنسیا تا و دارچینی و پنیر مایه خورکوش مزوج در روغن تازه طیب و تلطیف تبرید و چون کلب کلب کسی را بکزد اکثر عوارض هک دیرینه مانند توحش و آتار و مالیشویه امار میگرد علاج و آنست که متجمه بران موضع گذازند و بقوت بکشند تا خون بسیار برآید پس مرهمهای صحره و اکال بران گذازند و با سیر کوبید و با سرکه و زیت سرشته و با چغندر و پیما زوتره تیز بکشته با روغن با سیر و پیما بران بکشد کوبید و با کستر چوب تانک سرشته و این تدابیر را بقدر است تا هم قبل از سرایت سم در جمیع بدن و نمکم سرایت آن باید که متوجه تقیه بدن شوند بمسيلات صاحب مالیشویه و خوراکی بدن و دواء الی راریج و دواء السرطان مخصوص بسم آنست و تریاق فاروق خورائیدن واد ویه تریاقیه اگر ازین تدابیر بحال آید بهتر و الا هائولند ایضا صاحب مالیشویه از قویط مزاج و اغذیه یا حمام و غیر آن پردازند *

کلج * بکسر کاف و سکون لام و رقاء معجمه و بناء مهله نیز آمد لغت سریانی است * ما حیث آن بقدر ادی گفته نباتی است بر آن شبیه بربک تفاح * طبیعت آن سرد و خشک * اغتال و خواص آن تافض و رافع نفت الدم و سهال دمو و کزیدن اغی و سحر ط آن جهت رفاف نافع و قضم آن بسیار کرم افعال و خواص آن مل در عرق و رافع مغض را بقول آن ظاهر میشود که اندر رطالین باطل و در انصا تصریح نموده که مانند اشنان بربک است و در اینجا تصریح کرده که نزد اهل مغرب اسم قانون در اهل مصراقی است *

کل داودی * بضم کاف و لام و فتح دال مهله و الف و ضم را و و کسر دال مهله و یا * ما حیث آن کلی است که در ملک مند و ننگاله بهم میرسد و مشهور است شبیه بکل نسرین در جمیع صفات و بربک آن فی الحمله مانند بربک پنبه و گیاه آن بقدر زرعی و زیاد در بران قابل و ذرع و بوی آن شبیه بوی برنجاسف و سه قسم میباشد زرد و سفید و یک رنگ و سفید ماثل ببنفشی زرد آن بسیار و در قسم دیگر کمتر ریلا طینی بر طینی مانند * طبیعت آن دردم گرم و در اول خشک * افعال و خواص آن بر جمیع افعال قریب برنجاسف و عرق آن مقوی و مفرح دل آشامیدن کل آن با خراب متحل و دافع خون منجمد در معد و مخرج سبک کرده و مثانه و مد رخیص و محال ریاخ معد و کرده و مثانه و رحم مقل از شرب آن بطریق سفوف سه متقال و در مطبوخ تا پنج متقال و ضماد و عصارة کل مطبوخ زرد آن محقق قروح و جهت سرطان متفرح از متبریات اهل نونک است و چون بکیرنک از کل زرد آن بقدر یک ممت کشاد افکشت و از راز یا نه بقدر یک درم و از زبره سفید نیم درم و در آب خوب بپزد که مانند مرهم گردد ضد آن جهت تبلیل اورام و بغضی در ایام تزیل میبرد و بعد یل است *

کل مهندی * بضم کاف و لام و کسر میم و سکون ها و خفای نون و کسر دال مهله و یا * ما حیث آن کلی است در مقل و ننگاله کثیر الوجود در ریاقات و با غیها غرس مینمایند در فصل کر ما که موسم بارش است و در آمد و سنبله و میزبان باختلاف زمان یک می آید و کل آن الموان یکن رنگ سرخ و یلابی و بنفش و سفید و چند رنگ در هم و افتان نیز و مخفف که بربک مضاعف که حد بربک مانند کسرخ نیز میباشد نبات آن خوش منظر و یکنوازی و یک رنگ و در عود بلند میشود و بونف کچک پیرکل هزارا بربک آن اندک با بربک بلند و نازک و در حروف ساق و شاخ و برگ آن اندک رطوبت لزجی و صغای آن نازک و متصل بکرهها آنرا اندک جوئی در آب داده رطوبت آنرا نشف نموده و در سه ساعت در آفتاب گذاشته در هر که پرورده

مینماید اچار خوب میشود و میخورند و نیز هر با میمازند لذت میبخشد و مقوی باد **میدانند و نیز برک نازک آنرا و گل آنرا با کوشش بخته میخورند و تخم آن ریزه خیاره رنگ طبعیت کل آن کرم وتره افعال و خواص آن خورند مطبوخ آن در کلابا و با غیرها مقوی باد کفبه اند و آب کوید و برک و ماق و شاخ آن را فاع سوزش اعضا با تیش و آب کرم میخورند و آبله آن که بعد از سوختن بران بزودی مکرر میند**

گلز * بکسوف و سکون لام و زای معجمه * ماهیت آن گفته اند حیاتی است فندی و بسویانی کزی و برومی فلو فتیح نامند و گفته اند پوست درختی است فندی و بهندی میل و لکری نامند و بحتمل که مغاث فندی باشد جهت آنکه افعال و خواص این مشا به آنست و غلط کرده کسیکه آنرا حب کادی و یا بهج رمان بری دانسته * **طبیعت آن کرم وتره افعال و خواص آن جهت شکستگی استخوان و بجا شدن عضو و یک روز تن آن شرابا و ضماد نافه و در سائر افعال مانند مغاث است و انشا الله تعالی در حرف النیم خواهد آمد**

کاس * بکسوف و سکون لام و عین مهمله لغت عربی است و نیز بر عربی نوره و جبر و بفارسی آهک و بهندی چون نامند. **ماهیت آن** با صلاح اطباء عبارت از امداد و حلزونات و قشر بیض و احیای است که مبالغه در احراق آن نموده باشند بسبب یک خوب سفید و اجزای آن یک مان سوخته شد و باشد و بهترین آن کلس صدف مروارید و پوست تخم مرغ و خیر رخام سفید است که مرمر نامند در ستور احراق آن آنست که ریزه ریزه نموده در کوزه کرده هر آنرا بسته و بکل حکمت کفبه در تون حمام و یا تنور بکفیه اند روز یک اند پس بر آوند و یک و اگر خوب سفید و اجزای آن یکسان سوخته شد و باشد بهتر و الا باز کند آوند تا سفید گردد و اگر بسیار خوا فندی است و خورشخام و کوزه خام برای آن کوره سازند و در آن پیرتیب چیده و لابلای آن هیزم و بوبالای آن گل مالیده آتش دهند تا خوب محرق گردد و دستور تکلیس قشر بیض و هر چه خوا فندی بهمان نحو است که در کوزه کرده محرق نمایند و نیز دستور احراق قشر بیض مذکور شد هر چند کلس سفید تر و اجزای آن متساوی و نرم و خالص باشد بهتر است * **طبیعت آب ندید** * آن در آخر اول کرم و در آخر دوم خشک و تابعت روز قوی القوت و با حلات و محرق و مقروح جلد میباش پس ضعیف میگرد در آب و بد و قسم حیری آنرا ناسه **جوز قوت احراق باقی است و بعد از آن مستحق میباش افعال و خواص آن** سترند و موی خصوصا باز رنج که بهیوی فعل آنست و مالیدن ثقل و صغرو و برک شفتا لور فاع بد بوی آن و روغن کل یا سمین که بهندی روغن چنبیلی نامند با سفید و تخم مرغ با هم آمیخته نیز وضعا در روغن گل و آرد عدس و قویای مغسول و کل سرخ سائید و فاع جراحات آن و کلس مغسول * **طبیعت آن** مائل با غتدال * **افعال و خواص آن** قاطع نزف الدم و نفوخ آن مکرر و کلد اشتهن فتلله و آنکه بسفیدی تخم مرغ آلوده و با آهک آغشته باشند در بینی قاطع رعا ف و مالیدن روغن زیتونیکه آهک در آن چوشانید و باشند مانع نزلات و رافع برودت اعضا و ضماد آن مقوی اعضا و جاس اسهال و مجلل اورام بلغمی و نزول آب در اعضا و جهت سوختگی آتش و منع ادرار و حرق و یا پیه خوک جهت کشودن دمل و ورم صلب و قروح و جروح نافع و کلس البیض در خمیس خون جراحات و نیز تخصص که با روغن خردل ابیض که بهندی سر سون نامند پارچه تر کرده بد آن بر جراحات موضع فصد و ختنه و غیر اینها کند آوند و جهت حکه و جرب و رویانین کوشش زخمها و جبر کسرا اعضا مجرب و فزرجه آن قاطع خون حیض و میلان رطوبات از رحم و جریان منی و بل سوز خوردن بکعبه نادر و حبه آن با غسل چند روز جهت

چنین خون بر اعضاء و عروق و زدن و زدن مردان و نیز ضایع شدن و زدن سیاه و سفید که بهین می
 گویند جهت التیام جروح تازه و مجرب و حایس خون آن و تکمیل کلس حلزون جهت تسکین اوجاع بارده مؤثر ضعیف
 نور مطلقا با آب زنجبیل تازه و نمک محلول او را م بارده و آب نرول در اعضا که در بنگاله بسیار عارض میگردد مفید الحار
 آشامیدن آن تا تل بشکست دهن و وجع معد و کشیدگی آن و غش و اسهال در موی مصلح آن آشامیدن
 ادوائی و مراقد سه و لغات با دمان مناسبه و تنه مین بدن و با آنکه از اجزای زنجیر خورده است و خوردن در چیده و
 آبی که مکرر آن در آن ریخته تصفیه نموده باشد طبع نماید کشتن است و در اندک زمانی را زرار مکتومه است
 گلوی بکسر کاف و ضم لام و سکون و در وقت منک و است و آنرا کرج نیز نامند ماهیت آن نباتی است از جنس
 لبلاب که بر میا و رخود میچسبند و برگ آن مدور و پیکر لبلاب کبیر و ضخیم و میز ماثل بزرده و پوست ساق آن سفید
 و چوب ساق آن مطبوخ و خوش ریخته مانند چوب اراک و بی ثمر و بی ریشه و چون چوب آنرا غرس نمایند سبز گردد و مستعمل
 چوب آنست و طعم آن بسیار تلخ و در مطبوخات چوب آن مستعمل و در معاجین و غیر آن نشاسته آن دستور اخذ نموده است
 آنست که چوب آنرا نرم کوفته در طری ریخته و آب بر سر آن کنند و بعد از زمانی چوبهای که بر سر آمدند باشد بر دارند
 و آن آب را بریزند و بلا است و آنچه ته نشین شده باشد با آب بریزند و بکنند و آوند ته نشین گردد پس آن آب را بریزند
 و ته نشین آن که مانند نشاسته است بردارند و بکار برند و این نیز اندک تلخی دارد و طبیعت آن گرم و خشک در اول
 و بعضی تردانسته اند و اهل هند در خشک و فعال و خواص آن جهت صرفه ویران و غشی و قوی و تقطیع بلغم و اقسام
 حمیات صفراوی و بلغمی نافع و مبهی و مشوی و مولد منی است و اگر با روغن بخورند ریاح و سودا دفع نماید و اگر با نباتات
 بخورند حدت صفرا و فر و نشانند و اگر با صندل بخورند تقطیع بلغم نماید و شیوه آن در حالتی که مجز و تازه باشد اتمی بود
 و اگر تازه آن بهم نرسد خشک آنرا در آب جوش دمند و مالیده آب آنرا بگیرند و این نوع شیوه را بهین می ست و رس نامند و چون
 عصاره آنرا طبع دهند تا غلیظ گردد که خوب بسته شود و خوب سازند هر چه بقدر رغبت و بزرگی از یک حبس تا در حبس آن جهت
 حبس اهلالات مزمنه و بواسیر و یسه و حل پنه مجرب و با روغنی که بر درخت نیم پیچیده و تر و تازه باشد جهت اقسام حمیات
 حتی حصی دق مؤثر دانسته اند و با اسهال و بدن و اسهال نیز میتوان داد و در مریه و اندر مفید گفته اند و خواص آنها استعمال
 نمایند و خواص مرکب با دویه مناسبه و جهت حمیات مرکبه عتیقه و بلغمیه مزمنه با عصاره شیر هندی و اندک دبل و او هر یک در دم
 و نبات سفید چهار درم شربتی از یکمقال تا دو درم مجرب گفته اند و صفت آن یعنی عصاره آنرا لطیفتر و هریع الاثر دانسته اند
 و در حمیات حار و نفوذ آنرا و نیز نفوذ حایس قوی است و در غیر حار مطبوخ آنرا که اصل السوس مقشور و با مویز منقی و گاه
 با قصب الیروزه و بهر نحو و هر دو که مناسب دانند طیب حاذق دستور اخذ عصاره یعنی هست آن آنست که گلوی تازه را
 بگیرند و بشویند و بکوبند و آب صاف شیرین خصوصاً آب باران قدیمی بر آن بریزند و بپوشند تا آب آن غلیظ بر آید پس آن
 آب در ظرف سفالی یا چینی بهین کرده در آن پارچه بسته که کرد و غبار و بر آن نه نشیند پس بر آفتاب کن آوند تا خشک گردد
 و این بهتر و لطیف است و اگر آن آب افشرد و را بجوشانند بر آتش تا غلیظ و منعقد گردد و نیز خوب است و لکن لطافت آن تمام
 کمتر است و اگر لطف از آن خواهند گلوی تازه را شسته و از میان دوشق نموده و خرد کرده و یک شب در آب باران بنشینانند
 پس مالیده صاف کرده بدن آنکه آنرا بگیرند و آن آب را در آفتاب کن آوند تا غلیظ و منعقد گردد و بکار برند

کله

کلهایر * بضم کاف عجمی و سکون لام و فتح هاء و الف وراء همزه و آنرا کل کنترل نیز نامند لغت معنی است * ماهیت آن کل نباتی است که در غل بره و آبهای ایستاده که بهندی قلاب و چیدیل نامند میروند نباتان شبیه بنبات نیلوفر از آن قویتر و بزرگتر آن بهن تر و کل آن بزرگتر از کل نیلوفر و مضاعف و رنگ آن سفید و مرغ و در هم آمیخته و بسیار خوش منظر و خوش رائحه و بعضی سفید فقط و در وسط کل آن نخچههای ریزه زرد که آنرا بهندی کبیر و کتیک نیز نامند * طبیعت کل آن سرد و تر * افعال و خواص آن جهت حمایت صغرا و نه ویرقان و تسکین عطش مغرط نافع و عرق آن قریب الفعل عرق نیلوفر و زردی میان کل آن سرد و خشک مسکن حلد صغرا و قابض شکم و حابس خون بواسیر و کوفه کل آن که بهندی کنول گفته نامند و بعد ریختن بر کهای آن ظاهر نمیکرد و در شکل سر فواره و نصف کرده و جوف آن خانها میباش و در هر خانه دهانه باد و غلاب یکی سوزاندک غنیم و دیگری حقیق نازک و مغز آن در پارچه مانند مغز بادام و سفید و شیرین طعم لذیذ مخصوص نازک آن که صلب نگشته باشد و در وسط مغز آن زبانه سبز رنگ و تلخ طعم طبیعت مغز آن نیز سرد و تر و رسیده صلب آن خشک و در هضم و مسکن حلد صغرا و خون و سوزش اعضا و صغری میان مغز آن نیز سرد و تر و جهت حمایت حاد نافع و ساق کل آنرا اموتال و بیخ آنرا شانوک گویند سر و خشک اند و میوهی صغری و درین و قابض اسهال و مسکن حلد صغرا و خون و سوزش اعضا * کامیان که گفته بفتح کاف و سکون لام و فتح یاء منناه تختانه و الف و نون و فتح کاف و الف و فتح تاء منناه فوفانیه و ما * ماهیت آن نباتی است خاردار و بقل رذری و خارا آن درشت و در ملک بنکاله در حوالی بردان و میدانی پورنگه و الوجود * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن چون نیم مثقال پوست بیخ آنرا با نیم مثقال ریوند چینی مل بر جهت وجع طحال شل و بشورند در ساهت تسکین بایند و تلخ و ریوند آنست که ریوند در قد ری آب بچوشانند و آب آنرا ریخته ریوند را خشک نمائند و سوده استعمال نمایند و گلیق بل آن جهت استسقا و جمع و آرام و آلام و راجع مغیل و اگر طرف روی برگ آنرا بر جراحت بنند زخم را جلق نمایند و اگر بر جراحت یا لحوم فاسد و طرف پست آنرا بنند لحوم فاسد را بشورند و اگر بر خراش بنند و منفجر سازد و چون پوست بیخ آنرا کوبند و در کیسه کرده و بر ورم استعمال نمایند و جمع عظیم در آن بهم رسد و ورم دفع گردد اما باید که چون وجع شل و شود آن کیسه را با رنگند بر موضع دیکوبند و در هفتادین و جمع مواضع ورم و مکرر این عمل نمایند و جهت ورم خال و نزول آب نیز نافع است

کله

کله

* کله * بضم کاف و سکون لام و فتح یاء منناه تختانه و هالفت عربی است بقاری کرده و بهندی نیز همین نامند و با صغانی قله و بترکی لو کرک نامند * ماهیت آن عضوی است از اعضای مرکب بدن حیوان و در هر حیوان دعد و میباش و یکی بجانب راست و یکی بجانب چپ مائل بطرف پشت از برای جنب مائیت از کبد و فرستادن بمثانه تا با در اربول دفع گردد بهترین آن از برای آکل کرده گوشتند جوان نرینه و میزاست که در همان ساعت ذبح کرده اخذ نموده باشند و حیوان عطشانند آشته باشد * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن مقوی کرده و کمر و پیه آن ملین و آرام صلبه المضار طبعی الهضم و دفع الغلغله سریع الفساد جهت آنکه ردی قریب کوشتهای اعضا بدن حیوان است و اقبال طبیعت بسوی آن کاینی نیست مصلح آن مایع و با زیان نمودن آنست همان قسم پایه آن و بار و غن زیت و یار و غن گچ و هانک و نفل و در ارجینی و کروب و مصطکی و آب که در سر که مطیب نمودن است

کله

فصل الکاف مع المیم *

کما * بفتح کاف و سکون میم و فتح حزه و تاء * ماهیت آن اسم جنس فطر و کشج و قنبیل و سار و غ است و رنگ بعضی

میزومس بما کرل آنست و نظر مختص با نوع ماکونه آن و هر یک مذکور شدند و آنرا بترکی قارج و بفارسی ممالو و سماروغ و مورو نیز و بشیرازی مکلور و یونانی و زرنبا و معرف باد و دلی و بسریانی اردی و برومی هودیا و یعربی نبات الرعد و بهندی کهنی بضم کاف و اشام و نون و کسریاء موحده و یادامند و دیستوری و س و دین نامیده * ماهیت این بعضی است که از غرقت زمین در هنگام ربيع در زمین های ملی و د امتیای کوه بیشتر بهم میرسد و در سرخ رنگ بی ساق و بی برگ و آنرا خام و مطبوع مشغورند و طعمی و رائحه غالبند ارد و بهترین آن آنست که در زمینهای مرتفع و ملی طیب بهم رسد و متوسط در بزرگی و کوچکی و ملمس خوشبو تازه و طعمی و رائحه عالیند آشته باشد و بعضی گفته اند بهترین آن سفید باوصاف و متوسط است و رائحه بخلاف این اوصاف باشد و در زمین های ردی و زیر اشجار و در یقه بتربه مرزیتون و حوزر و رید و سفید مذکور است و رائحه بخلاف این اوصاف باشد و در زمین های ردی و زیر اشجار و در یقه بتربه مرزیتون و حوزر و رید و سفید و سرخ تیره و خشک باشد و دلی است و با سمیت و حیاء آن که ظاهر و باطن آن هر دو سیاه باشد مهلک * طبیعت آن در درم سرد و تر * **افعال و خواص** ان العین در حدیث نبوی صلی الله علیه و آله وارد است که کاه از من است و آب آن شفا هر دو تر * **افعال** و خواص ان العین در حدیث نبوی صلی الله علیه و آله وارد است که کاه از من است و آب آن شفا است از برای چشم را * **طبا** گفته اند که آب آن حالی بیاض عین است مخصوصا اینکه نزدیکان کردن آن را در عینک و سرمه و آکه با آب تازه فشرده آن سائید و پیورده باشند مقوی اجفان و قوت روح با صر و زباده کنند و نور آن و رافع نزول آب آنست اعضاء الغلظت تغلیر و دق الکیموس قلیل الغلظت بطی الاصل و غلیظ مولد خون بلغمی و بلغم و ناع و مولد ریاح در زیر سر اشیف و پشت است **المقار** اکثر آن مولد سکنه و ناله و ذبحه و تقل لسان و عسر نفس و یق و فیض و قولنج و عسر البول مصلح آن طبع آن با غثت و با آب رنگ و معتد و پیورده و سل آب طبع جید و مطبوع و روغن و مری و با زیر حاره ماتند دار چینی و فلفل و قرنفل و امثال اینها سودن است و سائند اببر خطر است که مذکور شد و ضاده خشک آن با آب بر سر جهت رفع طبع یش از وقت آن مجرب و ضاده خشک سزده آن با سرکه و سریش ماهی جهت برآمدن کیمیا فاعل و فتنی ایشان و سائند خنوق مجرب و تازه آن را نیز بریان نموده با نمک و فلفل میخورند و خودین خشک آن مجرب نیست و عند الضرورة باید که یکشنبه روز در خاک خالص با آب حل کرده آشامند پس چاک شسته بدستور ریخته با روغن بسیار بشویند و آکنار بخورند آن نماند و اگر با آب کیمه

و خردل بخورند که بهترین مصلحات آنست بهتر است *

بنا
در
رنگ

* **کمان ریوس** * بفتح کاف و میم و الف و فتح ذال معجمه و سکون راء و مهمله و ضم یاء متناهة تحتانیة و سکون و او و عین مهمله و بدل ال مهمله نیز آمد و معرب ما ذریوس یونانی است بمعنی بلوط الارض و گفته اند لغت رومی است و یونانی مقبض و ن یوفارسی و اندا روی تلج و بشیرازی مانند ارزی تلج و بغرنکی کمیل اس نامند و دیستوری و س گفته بعضی مردم آنرا بلوط ریوس نامند و گفته اند که بهندی آنرا موندی گویند و فی الحقیقت غیر موندی است موندی ان شاء الله تعالی در حرف المیم مع الواو و النون مذکور خواهد شد * **ماهیت** ان دیستوری و س گفته نباتی است بقدر شیری و برک آن ریزه و شبیه برک بلوط در شکل و رنگ و تشقی و طعم آن بسیار تلج و با اندک حدت و کل آن بنفش و ریزه و قشم آن ریزه تر از انیسون و با حدت و بنج آن ارغوانی رنگ و در ترموز یا خت میشود و غثت آن سنگلاخها باید که بعد رسیدن به تمامه بردارند و نکاده اند که برک و کل و قشم آن نریخته موجود باشد و نیز گفته نباتی است برک آن عویض سبز شبیه برک تومس بری و نبات آن مغروش بر روی زمین پراکنده می شود و بیج آن شبیه بلوط کوچکی و در طعم شبیه بد آن بالختی و جالینوس گفته قدما نیست مانند ریحان و از آن غلیظ تر و سبز رنگ و برک آن ریزه شبیه برک بلوط و کل آن ارغوانی رنگ و تلج و بیج آن نیز ارغوانی رنگ و تلج و گفته اند باخا

و برگ آن درخت اشق است و این آبی خالک افریقی در کتاب اعتقاد تصریح نموده که بفتح نباتی است شبیه ببلوط و اقوال دیگر نیز وارد است و با لجهل بهترین آن تازه و بی آنست که در آن گل و تنم باقی و زرنفته باشد و قوت آن هفت سال باقی میماند *

طبیعت آن در درم گرم و خشک و گرمی آن زیاده از خشکی تا آخر درم و بعضی درموم گفته اند * **افعال و خواص** آن منقح و مقطع اخلاط غلیظه و ملطف و مسخن بدن العین از این حیو ب ساخته خشک میماند اکتال سائید و آن با شراب جهت نیرو عین که غرب و نامور نامند و همچنین اکتال طبیعت آن با زیت و زرد سائید و آن نیز اعضاء الصمد را آشامیدن تازه و با خشک مطبوخ آن جهت سرخه مزمن رطوبی سه درم مطبوخ آن با جلاب و یا با عمل چند روزی هم جهت درد سینه بر رگه و بر بردن نواحی آن اعضاء الغذاء آشامیدن تر تازه آن و یا مطبوخ آن با آب جهت یرقان و مودای مددی و تحلیل صلابت طحال و سایر امراض طحال را در بر وول و حیض و امقاط جنین و شدخ عقل و با شراب جهت تحلیل صلابت طحال هر یک الاثر و آشامیدن طبیعت چهار درم آن با هم وزن آن روغن زیتون و دیگر طل آب که تا بنبت برسد و چند روز بد آن ملد اومت کنند جهت تفتیت حصاة و سنگ کرده و مثانه مجرب و باید که روزی سه و قیقه بنوشند و صفا د بشته آن با سرکه آن محلول صلابت طحال و شراب آن جهت رفع سوء الهضم و صفا د معده و ابتلاعی استسقا و بر قان و نفخ رحم و صفا د اخلاط و اصلاح مزاج نافع و دستور ساختن شراب آن آنست که در هر رطلی از شراب و یا عصیر عنب در شراب دو درم و در عصیر و منقال ریخته و مدتی گذاشته پس صاف کرده و روزی تا یک رطل یا شامند و این هر چند کهنه تر باشد بهتر است السموم صفا د آن جهت نفوس هوام نافع العروق صفا د آن با عمل جهت غروح مزمنه و روضه الزینة مسوخ آن بر بدن باعث گرمی آن دهن آن که از آب تازه آن و یا از آب عظیم و آن و از گل آن بد دستور روغن گل مرخ وادمان دیگر تر قیبه د فندل جهت رفع بروه بدن و ریاح مؤثر و در سایر افعال که در یوس مانند کافیتوس است مثل ارشرب آن سه درم و در مطبوخ تا هفت درم مضر ابعاد صلیب آن کنیز ابدل آن بوزن آن سیمانوس و روغن آن سلیخته و زرد بعضی هروق غاف و سلیخته است و اقلو قند ریون نیز گفته اند *

گما شیر * بضم کاف و فتح میم و الف و کسر شین معجمه و سکون یا ع مثناة تحتانیه و راه مهمله لغت فارسی است معرب آن قنما شیر و بیونانی لوفیون نامند * در ماهیت آن اختلاف است بعضی صمغ کما و بعضی صمغ نباتی بدو و بعضی صمغ فندی شبیه بجا و شیر و بعضی صمغ نباتی شبیه بجا و شیر و بعضی صمغ کرس جبلی که تنم آن نواسیون است شبیه بجا و شیر و بعضی شبیه بجا و شیر و بدست آنست اند و با لجهل در صغیت آن اتفاق است و بهترین آن زرد تند و بی تازه آنست و در قوت اقوی از جا و شیر * **طبیعت آن** درم گرم و خشک و درموم نیز گفته اند * **افعال و خواص آن** اعضاء الغذاء و النفض مسهل زرد آب و دفع استسقای لسی و زرقی و مدبر وول و حیض و مسقط جنین و بد دستور حصول آن با صمغ عربی و محلول صلابت شراب و صفا د مثل ارشرب آن از یک انگ تا نیم درم مضر رگه مصلح آن کنیز است *

* **گما فیطوس** * بضم کاف و میم و الف و کسر فا و سکون یا ع مثناة تحتانیه و ضم طاء مهمله سکون و او سین مهمله لغت یونانی و بیونانی الاصل خاما نیطس نامند یعنی صنوبر الارض و بعضی گفته اند بمعنی مقروش بر روی زمین است واضح اول است و یسریانی زراعت و کرفا و بغا رسی تنم کرس زومی و بشیرازی ماش دار و و جلا طینی آبی که و بغرنکی جوده و یبندی گکرونی با منند * **ماهیت آن** در سقر و یک رس گفته اند از نبات متبانه ایست که هر سال تازه میروید و اصناف میباش صمغی از آن را نبات بلد نمیشود و کاه برگ و شاخ آن میبود بر روی زمین و شاخهای آن مانند بمرخی و برگ آن شبیه برگ صنوبر

وحي العالم و صغیر و مغرب و کثیف ضخیم و تلخ با اندک قبوضت و حرارت با رطوبت چسبند و بوی آن شبیه بوی درخت صنوبر و گل آن باریک و زرد رنگم آن از تنم کرفس کوچکتر و بیخ آن سفید و از ثورتا سرطان میماند و قوت آن تازه سال باقی است و صنف دیگر و نیز شاخها بقدر یک ذرع شبیه با ذخر و شعبهای آن باریک و گل آن شبیه بصنف اول و برگ و تنم آن سیاه و رنگ و در پوشیده بوی صنوبر نیز و صنفی دیگر را نر نامند ساق نبات آن خشن و سفید و شاخهای آن باریک و برگهای آن کوچک و باریک سفید مغرب و گل آن زرد کوچک و را نر اند این نیز شبیه بر آنست صنوبر و قوت این دو صنف قریب بادل و از آن ضعیف تر و جالبیوس گفته که فیطوس شاخهای آن با رنگ سبز و برگ آن مانند برگ مرو و گل آن سرخ و در ثورتا میروید و در سرطان تر و جالبیوس گفته که فیطوس شاخهای آن با رنگ سبز و برگ آن مانند برگ مرو و گل آن سرخ و در ثورتا میروید و در سرطان بکمال میرسد و قوت آن تازه سال میماند و تلخ آن بهتر از حاد و حریف آنست و صاحب اسرار الطب گفته آن را بیونانی حریفه نامند و شاخهای آن باریک و برگ آن منبسط بر روی زمین و گل آن مرغ مانند بسیاری و با قبوضت و حرارت و تنم آن زرد و بعضی گفته اند تنم کرفس رومی است و بعضی گفته اند طرخون رومی و یا هند بای رومی است و رنگ آن بنفش و در آخر تنم آن فرا میون میشود و بهترین آن تازه بری آن بعضی گفته اند بهترین تازه یستانی تند بوی آنست و مستعمل از آن برگ و شکوفه و تنم آن * طبیعت آن در اول درم کرم و در آخر آن خشک و درد و کرم و در سوم خشک و کرم گفته اند * افعال و خواص آن مفتوح مدد و منقّی و جالی اعصابی و بلغم غلیظ و جلائی آن زیاد از کرمی آن اعصاب الغداء و النقص مفتوح مدد و کبد و طحال را با قوت مسهل و مسهل بلغم غلیظ از اکبراد و ریّ طحال است و جهت امراض آن اعضا را مستحق و برقان اسود و تحلیل ریاح نافع چون هفت روز متوالی بنوشند و مفتوح مدد و رحم و مدد ربول و حیض و رافع عسر البول و جهت اوجاع گردد و شکاف عقل و بواسیر مفید و حمل آن با غسل منقّی رحم و مشرّج جنین و آشامیدن برگ آن با شراب دقت روز جهت برقان و با توبال انکسار و راتنج مسهل عظیم زرد آب و منقّی رحم از فضول الاثام حاصل آشامیدن و و منقال آن با آب انجیر مطبوخ جهت تنقیه معای غلیان نافع و آشامیدن آن با غسل جهت تنقیه اعصاب و عرق النسا و وجع و رگ و نفوس و مدد و امت آشامیدن آن تا چهل روز با ماء العسل که با آب باران ساخته باشند و یا با غسل و آب باران جهت عرق النسا و در دیگر کرده و منقّی و ادرا ربول و حیض و آشامیدن مستحق آن با انجیر یا دانه سرشته مسهل الجرج و القروح ضامد آن با غسل التیام دهند و جراحات و قروح عفنه کبار و ملصق جراحات تازه الا درام و البثور ضامد آن یا در جوج جهت تحلیل ورم پستان و تحلیل صلابات و با غسل جهت منع سعی نموده ساعیه اسوم آشامیدن و طبیعت آن دافع ضر و سوم و خالق النسر مضر رطبه مصالح آن انیسون مقدّر شربت آن از درم تا سه درم بدل آن بوزن آن سیسالبوس و نصف آن سلبیه و یا بد که در هوا اعی کرم و مزجه حاره و اطفال استعمال نمایند و آنچه در بکاله میشود و ککر و نده نامند در همین باب در فصل کافی مع الکاف مذکور شد

* کشوری * بضم کاف و فتح میم مشدده و سکون ثاء مثله و فتح راء مثله و الف مقصوره و یرض میم مشدده غلط است لغت عربی است بیونانی لوفیون و آفوس و انقوس نیز و رومی ایلی و یقارعی امرو و نیر و دیندی و ناشیا تی نامند * ماهیت آن بمر درختی است از سبب بزرگتر و برگ آن شبیه بمرک شفتالو و از آن عریضتر و بزرگتر و گل آن مانند گل آن و ثمر آن اصناف میباشد از بری و جبلی و یمنانی و هر یک شیرین و ترش و شیرین و معشوش و بعضی و تافس و غیرها و مطلقا در بلاد سرد سبز بهتر از گرم سبز میشود و هر چند بدن سود قرار شد بهتر و لطیفتر میگرد و یستانی اقسام میباشد از شاخه امرو که خراسانی

نامند و چینی که معرّی است و نظری و منجستانی و غیره ازین مادر و پدری و شیرینی و جانی که میشود بنامی
مخصوص و نیز هر یک در بعضی بلاد و اراضی بهتر از بلاد و اراضی دیگر میشود خصوص در بلاد سرد میر چنانچه ذکر یافتم
و در بلاد چین خوب میشود و قسم بزرگ مل و شیرین شاداب خوش طعم و رائحة آنرا که گویا شربت تند منجمد یا کمال لطافت
و لذتی است و پوست آن نرم و نازک و سه ز مائل بزودی شاه امروزه نامند و محل روح شیخ الرئيس رحمة الله علیه است و این
در بلاد اصفهان و بلخ خوب میشود و آنچه پوست آن منجمد و مر آن بر آمل و بی الحمله صراحی شکل و در خانوار صاف و صاف
بدان است آنرا احمدی نامند و این در آذربایجان و فیه ان خوب میشود و چون پوست آن منجمد است باید که مقرر نمود
بشورند و قسم متروم را که در مقد از آن کوچکتر و اندک طولانی و در اوصاف مذکور و لطافت از آن سرد و کمتر نظری
نامند و این در اکثر بلاد بهم میرسد و شیرازی و عجمی نامند جهت آنکه حکم شاه عباس موسوی صفوی رحمة الله علیه نهال
آنرا از همدان باصفهان و بلاد دیگر بردند و فرو یافت و قسم صغیر از همه اقسام طولانی تر و صراحی شکل و خوشبو که در اول
فصل پیش از همه اقسام بهم میرسد و در جرم آن اندک رملیت است و پوست آن اندک زرد رنگ و سرخ و در بقلاد ریخون
و شیرازی و لاهی نامند و این قسم جهت اطفال و مرضی بهتر از تمام دیگر جهت آنکه حلاوت آن بحد اعتدال است و بهترین همه
قسم اول و بهترین هر یک از اقسام و جمله شیرین شاداب خوش طعم و رائحة بزرگ مقدار و نازک پوست آن است و آنچه بدین اوصاف
نباشد بمزاجها و قلت و کثرت زیون و تخم همه اقسام شبیه و سبب و اما ناب ندارد طبیعت آن نفع شیرین شاداب معروف
شاه امروزه معتدل مائل بحار و در جرم تر و معروف به معنی قریب بدان و اقسام و انواع دیگر در حرارت معتدل در اول
تو بعضی مائل بخشکی * افعال و خواص این مفرح و مقوی و جالب و با قوت قابضه و ملینه و بهتر از تفاح است در اکثر
امور اعصاب و الراس و مرطب و دماغ و ذائق و نولات جهت آنکه مسکن معود البشرة است بدماغ اعصاب الصل و اخذ اء مفرح
و مقوی قلب و معدة و ما ضمه و رافع خفقان و تشنگی و موزن مثانه و معتدل خورن و ملین طبع و با قوت قابضه بعد از تلبین و مانع
معود البشرة بدماغ خصوصا خوردن آن بعد از طعام و ضما آن حابس و مانع انصباب مراد باعضا السرة رفع سمیت نظر و چون
نظاره بان طبع دهند ضرر آن زائل گردد و جمیع اجزای آن سرد و خشک و شکونفان مفرح و مقوی دل و طالع لغت الدلم
و اسهال و ضما آن محال و رم چشم و تخم آن بش و مغنی زنا تل کرم معدة و مخرج آن چون دو مثقال آنرا بیاشامند و برک آن
حابس اسهال چون پنج درم آنرا بیاشامند و در وران منجف جراحات و التیام دهند و ملصق آنها و صمغ آن محلل و منفض
قوی و سرختمه چوب و برک آن نانب مناب توتیا است و در وران منجف قروح الحار و مضرب کمال رسیدة شاداب لطیف
آن کمتر خصوص در مجرور المذاجان قوی مضر و برودین و ضعیف المعده و اکثرا آن مولد نفخ و قولنج خصوص بکمال نارسیدة
آن مصلح آن زنجبیل مرین و رازانه و یابن که در خلائی معدة فخورند بلکه بعد از انحدار غل او بالا آمدن آب نیا شامند خصوص
آب سرد و بجمام غلیظ نشورند و با گوشت نیز و با اوراق طیور و بری لطیف بد نیست

* کثیری حامض که کثیری چینی نامند بهترین آن رسیدة شاداب لطیف آنست * طبیعت آن در اول سرد و در دوم
خشک * افعال و خواص آن مقوی معدة و برک و مدوی طعام و مسکن غلیان حدت خورن و مضر او مانع معود البشرة بدماغ
و مولد خلط صالح و رافع تشنگی و رفع اسهال خور و لا تر و نازة آنرا نشورند و یا خشک آنرا و بعد از طعام مانع معود البشرة بدماغ
مضر مشابه صا حیان فلج و مبرود المذاج و صفت و مورت قولنج مصلح آن غسل و جوارش کمونی و مانند آن و کنیزی و ریشتن

آن بشمار آب و مشوی نمودن یعنی بشمار که تندرست بر آتش بخشن و یا مری نمودن با عمل و یا شکر و نارحمید زشت آن بارد
و یا بس دردم و تابش و مورت تولنج و حایس قی و اسهال و مضاد آن ملحق جراحات است
* **کمتری بری** * درخت آن کوتاه تر و ثمر آن کوچکتری آب و با عفو و صفت و رملیت * طبیعت آن دردم سرد
و در سوم خشک * **افعال** و خواص آن قابض و مستد آغامیدن سفوف خشک آن حایس اسهال و زور آن میجف
جراحات و زویانند * کشت السوم ناد زهر فطر چون فطر را با آن طبع دهند ضرر آن زائل گردد و آشامیدن خاکستر جوب آن
ناد زهر کمی که او را خنق از خوردن قطار و امثال آن بهم رحیمه باشد مضر عصب و مورت تولنج مصلح آن عمل وادویه حار و خوشبو است
* **کمتری جبلی** * نیز میانند بری است و از آن سرد تر و خشک تر و قابض تر و همچنین نارس زشت هر نوع نیز نوع از
جبلی که در کوکلو به میشود و مخصوص بد آنجا است ثمر آن کوچکتر و زشت و با خشونت و صلب و بعد بخشن اندک شیرین
و بارملیت بسیار و در جرف آن تخم بسیار و ثمر آنو اگر فته در خاک دفن میکنند بعد آنکه لیم آن و محصل شد بر آورد و شسته
تخم آن را جدا میکنند و آنرا بریان نموده مقرر کرده میخورند و داخل لوب و مرکبات دیگر نیز میکنند و آنرا با فرسی انجیر
نامند و آنچا ابروج همین است و در حرف الدال ذکر یافت و از کوستان و کیمور نیز ثمری * با هر زرد جبلی می آورند
بمقدار لیمو که کافی و مل و زرد آنرا بهوت بیرمینا مثل و شراب کمتری جهت اختلال طبیعت و رفع فساد معد و تقویت آن
نافع خصوص که از کمتری نیم رس مرتب می نموده باشند که آب کمتری نیم رس که هنوز خوب نرسیده و نورم نشسته باشد
کو فته صاف کرده با شکر و با عمل با تشلیم بقوام آورند و رب آن قابض و حایس اسهال صغراوی و قی صغراوی و رانیج
غشیان و دایج معد و ستر مرتب نمودن آن مانند ربوب دیگر است *

* **کمتر زهره** * بفتح کاف و میم و سکون راء مهمل و قتیح زای معجبه و سکون فاقتیح راء مهمل و ها * ماهیت آن گفته اند
که نباتی است که در کوستان سرد برف نشین بهم میرسد برک آن شبیه برک آس و بهم متصل بعضی به بعضی و شاخهای آن
بسیار و ملق ابر و روجب و زیاده و کم ازان و از زمین بلند میباشد و چون برک آنرا بتکین شیر بیباری ازان بر آید و بر سر
شاخهای آن کلی و تخم آن مانند مازریون و بقدر کوسنه و بهج آن با شعبه بسیار و بر درخت آن گرمی مانند گرم ابریشم
منقطا و منقش بسیاری و سرخی و سفیدی بهم میرسد * **طبیعت آن گرم و خشک** * **افعال** و خواص آن با قوت سمیه و قاتل
بعضی حیوانات و نباتات آن تریاق قاتیق نهش هوام و عقارب *

* **کمترک** * بفتح کاف و سکون میم و قتیح را و کاف و هوام کمر که نامند * **ماهیت آن** اسم ثمری است هندوی طولانی
بقدر نیم شبر و شش پهلوی شکل شش پر و در خامی میزد و بعد رسیدن زرد میگرد و و ترش و شیرین حبیب باشد درخت آن بلند
و موزون بقدر درخت گردگان و برگ آن بعضی ریزه و بعضی بزرگ اندک طولانی در شاخهای باریک و برگهای اسفل
شاخه آن ریزه تراز برگ اعلای آن * **طبیعت آن دردم سرد و خشک** و سردی و خشکی ترش آن زیاده از شیرین آن
* **افعال** و خواص آن قابض و مسکن حلت صغرا و عطش شدید و قی و اسهال صغراوی و طعم دمان را نیکو گرداند و در
سائر افعال و خواص آن قریب بریه اس است مضر هر دوین مصلح آن جوارشات وادویه حاره *

* **کم کوث** * بضم کاف و سکون میم و قتم کاف دوم و سکون واو و تاء مناة قوفانیه لغت ترکی اهت بمعنی صمغ
درخت کوث زیرا که کم در لغت ایشان بمعنی صمغ است و آنرا که تا کنوا غوثا غبا و بغت انکایش کمبوس و بغت پرتگالی

برون نیز مانند نژاد عوام مشهور بعضا در یونان است و ماهیت و طبیعت و افعال و خواص آن در حرف الفین مع الواو تذکریافت کویند چون آنرا با مساوی آن صورت نموده هر حی بیقل رنخودی شریقی از سه حب نامت بحسب مراتب انسان وضعف و قوت مزاج بخورند اسهال قوی نماید بی مشقت و تعب *

۱۰ * **کرمون** بفتح کاف و میهم مشدیده و سکون و اوون لغت عربی است و یا معرب از خامون یونانی و یا از کمون سریانی و عربی سنوت و برومی اسقیقوس و نیز یونانی کرمیون و یغارسب زیره و بهندی نیز زیره و جیره نامند * **بایهیت** آن نغم نباتی است از راز با نه باریکتر و سیاه و سبز و زرد و سفید میباشد و نبات آن از راز یا نه کوچکتر و برگ آن مستدیر و قهوه آن مانند شنبلیله و معروفاست و در اکثر بلاد میشود و چهار قسم میباشد فارسی و فطی و کرمانی و شامی و هر یک بری و بستانی میباشد نوکرمانی آن سیاه و رنگ ریزه دانه خوشبو که یونانی با سلیقون نامند بمعنی ملوک و فارسی آن زرد رنگ خوشبو و هر یک بری و بستانی میباشد و بهتر در همه بری و بستانی کرمانی تازه آن است پس فارسی تازه جیل آن بری و هر یک اتومی از بستانی و بدترین همه ببطی سقیم بستانی است و مغشوش بکروا مینماید و فرق بخشوی و استطالت زیره کرمانی و اکثر مستعمل نغم آن است هم از داخل و هم از خارج و قوت آن نامت سال باقی میماند و از بری نوعی میباشد ساق آن باریک بغل ریکشور و بران چهار و یا پنج برگ مشقق شبیه برگ شاهتره و بر سر آن تپهای کوچک مستدیر پنج و یا شش و نرم و در آن کرم چرمی مانند کاه و یا نخاله محیط نغم آن و نغم آن بسیار تند تر از کمون بستانی و منبت آن بالای آنهاست و نیز نوعی میباشد از بری شبیه به بستانی نغم آن شبیه بشو نیز و قوی الحار است و در غلای شبیه بقرن ازد و جاتب آن رشته و طعم آن تلخ و تند و احتمالی که این نوع چیزی باشد که بهندی کالی زیری نامند و در همین باب مذکور شد * **طبیعت** آن در زمزم کرم در رسوم خشک و در رسوم نیز کرم و خشک گفته اند * **افعال** و خواص آن مسخن و ملطف و مقطع و محلل و مجفف و قابض **اعضاء** الراس و سر طاق و خیسانید آن در سر که و یا استشمام منقوع آن و ناپدید شدن بینی بدان حایس رها ف و تطور آب مضغ آن در چشم طالع خون آن و جالی غشاوه و قرقر چشم و طرفه و کشته الدم خصوصا که بازیت مخلوط نموده باشند و مضغ آن با نمک جهت جلای جرب و قبل و ظفره و بعد کشتن آن و مانع التئاق چشم و با سفیدی چشم مرغ جهت نرمی حار و مضغه بطبیعت آن مسکن نزلات در درد دندان خصوصا با صفت و امثال آن **اعضاء** التنفس آشامیدن آن با سرکه ممزوج با آب جهت عسر نفس و نفیس الانتصاب و خفقان با **اعضاء** الغلغلاء و التنفس آشامیدن آن جهت تقویت معد و اوعا و کبد و گردن و تسکین اشتها و تحلیل ریاخ و نفخ و رفع فواق و رطوبی و ریحی و قحه و مضمض ریحی و ورم الحلق و اسهال و رطوبی خصوصا بریان نموده آن درین امر و مدبول و حیض و رافع قططیر البول و چون با نمک بنمایند و فرو بردن قطعه سیلان و رطوبات معد نماید و امت خوردن بر سرکه پرورده خشک نموده آن طالع شهوت کل خوردن و نغم و امثال آن و در سرکه خیسانید بریان کرده آن قوی القیض و در دفع رطوبات معد قوی الاذروا احتقان بطبیعت آن محلل ریاخ و نفخ امعا و معد و گردن و وصول آن با زیت طالع حیض و صمد آن با زیت محلل ورم طحال **السوم** آشامیدن آن با شراب جهت نهش هوام **الاورام** صمد آن با زرد با قلا محلل اورام و با قیر و طی و یا زیت و آرد با قلا محلل ورم انبین **القرح** و **الجروح** مد مل جراحات چون در آنها بر نماید **الزينة** طلای آن و یا اغتسال بدان جالبی بشره و مد او مت با آشامیدن آن و یا عرق آن باعث لاغری و زردی بدن **الجواس** چون آب زیره را بر بدن مولود در حین ولادت بمالند کویند در مدت العرشش در بدن او به هم

در مک مفرقه صالح آن کثیر امتداد شربت آن در دم بدل کرمانی آن بکوزن و نیم نبطی آن و کوبند بدل آن کروریا است
 و در طرد ریاح مغزشاهد انه رندل ناروی نیم وزن آن کرمانی و کوبند بدل آن تخم کرنب است و بدل شامی کروریا و تخم کند نا
 و زیزه جهت مبرودین و مشایخ و بلغمی مزاجان بسیار نافع و چون با افابیه و شبث و دارچینی در طبع لیوم غلبه داخل
 نمایند آنها را لطیف و قوی و ملین و مد ربول و محل نفع کرد اند کون نبطی درد ورم کرم و خشک و ملین طبع و کرمانی قابض
 و کوبند بری که شبیه بشو نیز است در موم کرم و خشک **افعال و خواص** آن قویتر از بستانی اعشاء العین عصاره و صمغ
 آن جالی بصرو جالب مد و داخل ادویه کوری و نفث شعر منقلب مینماید و چون بعد تنف بران بمانند دیگر نریز و چون
 بر جرب چشم بماند آنرا زائل گرداند و ضما در جرم آن بازیت و عمل جهت رفع سیاهی که در چشم بهم رسد باشد نافع
 اعشاء انگذاء و النفث جهت تقطیر لبول و اخراج تنک کرده و رمانه و تحلیل خون منجمد در معد و کرد و خصوصا با آب
 کرکس بستانی و با هر که جهت فراق و اخراج کرم معد السموم آشامیدن آن با شراب جهت کزیدن هوم نافع الا ورام
 و البثور ضما در آن با روغن زیتون و عمل رافع خون مرده تحت جلد و تحلیل ورم انثیمان و آشامیدن عصاره آن با ماء العمل
 مسهل و آشامیدن هشیب آن مد ربول است و دستور مد بر نمودن آن و سفوف و دوا جو ارشاد و شراب کون در قریادین

فصل الکاف مع النون

کبیر مل کور شد *

کندر * بضم کاف و مکون نو * و ضم دال و راء مهملتین لغت عربی است و کوبند ناری است و میونانی قیو طیسرون و
 بسرائی لیا نون و برومی سقر و نامند * **ماهیت** آن علك و صمغ شجری است خاردار و بقل رد و ذرع و برک و تخم آن
 شبیه برک و تخم مورد و مائل بتلخی و مثبت آن کومستانها و بلاد شیر و عمان و یمن و در سلطان صمغ آنرا اند مینماید
 و از آن آنچه مستدیر الشکل مائل برخی است کند رد کر و آنچه سفید صفت است انثی و تازه آنرا که در انبیاها هر که
 داده و مد و رشک باشد مد حرج و پوستهای رقیق و با صافی آنرا که از سائیدن بیکل بکرجد شده باشد قشار کند و آنچه
 از غیر صافی آرد باشد ذائق کند و نامند و قوت آن تا بیست سال باقی مینماید و بهترین آن تازه نرم خالص ذکر آنست
 که ظاهر آن سفید و زرد شکسته نشود و چون شکسته شود داخل آن چسبیده و زرد و طلائی باشد و طلاست خالص آنست که زرد
 با تنش مشتعل گردد بخلاف مغشوش آن زیرا که آنرا مغشوش ب صمغ عربی و صمغ صوبور مینماید و صمغ عربی مشتعل نمیکرد
 و صمغ صوبور دود میکند و نیز زائنه اصلی آن شبیه بر آنکه مصطکی است و نیز قشار آنرا مغشوش بقشر صوبور و با قشر تنوب
 مینماید و مستعمل از داخل و خارج هر دو است و اکثر مستعمل قشار آنست و بهترین قشار آن ثخین چسبیده تازه امپس آنست
 و طریقی استعمال آن آنست که هرگاه در معاجین استعمال نمایند باید که در شراب و یا عرق زازا یا نه و یا عرق دارچینی
 بتیساند و داخل نمایند و در مرهم در سر که بتیساند زیرا که تازه آن سائیده نمیکرد و گفته اند در بعضی بلاد مثل نیز بهم
 میرسد و رنگ آن اندک یا قوی و رنگ یا دنیان است * **طبیعت** آن گرم و خشک در اول دوم و گفته اند خشک در اول و تشویر
 آن تا موم خشک **افعال و خواص** آن با قوت مجففه و قابضه و منشفه و جالیه کمی و بی لذع و حابس خون و اکسار آن
 متروک دم اعشاء الراس و اند و متقی روح حیوانی و دماغی و محل ریاح و حابس سیلان خون ظاهر اعضا و حجب دماغی
 و نفث اندم و مقوی دل و قوت حافظه و جالب و مجفف رطوبت دماغی خصوصا با مصطکی و صاف کنند و آواز را در خفتان
 و با صمغ عربی رافع بل هوئی خیسوم و عصاره نفث و سرفه مزمن و رطوبی و بره و با عمل جهت نسیان و با روغن زیتون جهت

ثقل زبان شر با رمغا و ضما د آن با نظرون و عمل جهت قروح رطبه سر و کونکي آن و تقویت دندان و لثه و بازفت جهت
 شلخ عارض در گوش و چون بیکتال آن را در آب بنجیما نند و بیاض مانند از آن آب هر روز صبح ناشتا جهت رفع زیادتی بلغم
 و بلاد و نسیان مجرب و اکتمال آن جهت جلابی بصرو قرحه چشم و پیکند و آن و تحلیل خون منجمد در آن و مد و قوت
 قریه و ظفر و سرطان رد معه و سلاق و بیاض و جوب و حکه و ظلمت آن خصوصاً با عمل و ذرور آن جهت قروح خبیثه و ریه
 آن و با لجمه از اکبراد ریه امراض عین است خصوص ظفره سرخ مزمن و قطور آن با خمر حلوه جهت درد گوش و ضما د آن
 با قیوایا و روغن گل جهت اورام حاره پستان و داخل ادریه مشرویه قصه رنه کرد و میشود اعضاء الغداء آشامیدن آن
 با شکر جهت ضعف معد و تحلیل ریاغ غلیظه و تحقیق و طو بات و تسخیم و استمساک آن و جودت هضم و حبس قی و خلطه و ذرب
 و ذر و سنا ریا و نرف اندم معده و بوا سیر و زخم و آشامیدن نیم گرم آن با زرد آن ناشتا جهت زخم بلغمی نافع و بر داشتن
 فتنه سرشته آن با شیر در معده مانع انتشار قرحه آن است حیات جهت حمایت با لجمه الاورام و البثور و ضما د آن با طین قیوایا و روغن
 گل جهت ورم کرم پستان زبان خصوصاً در منکام نفاس و داخل ادریه اخضره و مجمله اورام احشا کرده میشود و با سرکه و زردت
 جهت رجعی که بیروانی مریه یا مانند آن احساس بر رفتن مورچه اهت بر بدن و از مقل مات خدر است و جهت قلع قوب
 و تا ایلیکه آنرا نیز میونانی مریه یا مانند آن احساس بر رفتن مورچه است بر عضو و با عمل جهت داخس و بازفت جهت شکاف
 عضل القروح و الجروح جهت چسبیدن و اندام جراحات عمیق و جراحات ناز و قاطع نزف الدم آن و انتشار
 قروح خبیثه و با پیم بط جهت قوب و با پیم خنزیر و با پیم بط جهت قروح بآتش سوخته و قروح اطراف و شقاق عارض از سرما
 و رجاع الما صل بار و روغن زیتون و عمل جهت اوجاع مفاصل و اوجاع بارده استخوان که مزمن شد و با شکر و بار و روغن کتچل
 جهت تحلیل ضلالت الابه آشامیدن آن با زرد تخم مرغ نیم پرشت جهت تقویت با و و تولید منی خصوصاً با جوز بو و سیاه
 الزینه و بار و روغن مورد مانع ریختن موی است مقدار ارشوبت آن نیم درم الما را کنار آن مسرق خون و بلغم و مصلح محرورین
 و مورث جنون و جذام و بوق میا و مصلح آن برنج فارسی و شکو مقدار زیاد و آن شراب و سرکه کشند و بدل آن مصطکی و قشار
 آن و تدفین بدن رافع و با اما قشار آن در درم کرم و در درم خشک و افعال و خواص آن در کمال قوت قبض و تحقیق
 و لطیف تر از کندر و جهت نفث الدم و نزف الدم و منع سیلان مواد اعضا و تقویت معد و و رافع قرحه امعا و احتقان بدن
 نیز جهت قرحه امعا و ضما د آن بر شکم حابس السعال و کشند کرم معد و بازفت جهت شکاف عضل القروح و الجروح منقی
 قروح و مجفف رمدن مل کنند و آنها و جالی آثار بقوت مقدار ارشوبت آن و ثلث درم و کنار آن مضرو مغا را بین نیز مانند مضار
 کند راست و دقاق کندر و نیز خشک تر و لطیف تر از کندر و بهترین آن خالص نرم سوده است و افعال و خواص آن
 مفتوح و جالی و در افعال ضعیف تر از قشار آن مکر در اوزق و تغریه و دقان کندر که دود آن باشد و طبیعت آن کرم و خشک
 و افعال و خواص آن ملطف و مسکن اوجاع چشم کرم و قاطع سیلان رطوبات از آن و منقی قروح آن و رویانند و گوشت
 در آن و سرطان آنرا نافع است و جوارش و دقان و سفوف و معجون آن در قریا دین کبیر من کور شد
 و کندی * بضم کاف و سکون نون و ضم دال و کسر راء مهماتین و یا نسبت ماهیت آن نباتی است شبهه نبات
 زردک و از یانه و برک آن از آن قریض تر و بوی آن مانند کندر و طبیعت آن در اول سوم کرم و در آخر آن خشک
 و افعال و خواص آن مد و در محتمل و منضج و در اکثر افعال قائم مقام کندر است

درخت شانه نامند بجهت آنکه مشابه است ثمر آن بشانه و گفته اند مشط الغول و بعضی گفته شود حطانت ولیکن شاید غیر آن هر دو باشد * ما هیت ^{ان} آنچه در تنگاله مشاهده شد نباتی است بقدر ریگقامت و زیاد بودن شاخهای پراکنده و صلب و در شاخهای آن شاخهای ریزه و بران شاخها بر کهای ریزه فی الجمله شبیه بمرک کشتیز و از آن بعضی بزرگتر و پهن تر و ضخیم تر و صلب و بوسه شاخهای آن کلهی کوچک زرد رنگ با پنجه برک و در وسط آن تارهای بسیار باریک و بر سر آنها دانههای زرد ریزه و تارهای سبز نیز رفته اند در قهقهه شبیه بسوفرا و نصف کره و خیاره و در رعد و خیارهای آن هلهه هلهه و در جوف آنها انتمهای نمیه و رنگ کوچک اندک بهن و سر آنها باریک * طبیعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن جهت امراض سینیه و بواسیر و اورام و تب غیر نویه و دفع مواد سوداویه وادرار بول و قروح و میارسان نافه و تخم آن مبهی و ضداد برک آن محلل اورام و مضمه با آب طبیع برک آن جهت درد دندان مجرب و خوردن برک مطبوخ آن جهت درد کمر و درد اعضا و بواسیر و خونی و بادیه و نفور برک آن که شب در آب بخیسند و صبح مالیده صاف کرده بنوشند جهت بواسیر و خونی و بادی موثر و چون چند شاخه آنرا بهم بسته و شیر را بجوش آورند بعد از آن فرود آورده آن شاخها را در آن حرکت دهند شیر منجمد و ریزه مانند آرد گردد *

* گئوس طبری * بفتح کاف وضم نون و سکون و او و سین مهمله و فتح طاء و باء نهمله و واء نهمله و باء نسبت * ماهیت این بلفست طبرستان اسم نوع کبیر زعفران است و بترکی از کبیل نامند و دوام این زیاد از آن * طبیعت و افعال و خواص این قویتر از زعفران و در صغیر و قابض تر و لذیذ تر از آنست

* گنهان * بفتح کاف وضم نون و فتح هاء و الف و نون و عرب از فارسی است و بفارسی گومان نامند و بعضی گفته اند نهطی است بعضی آنرا کونهان خوانند و بفتح ادی آنرا کنهان گفته * ما هیت ^{ان} نباتی است قریب بد رخت کوچکی برک آن در رنگ وحدت شبیه بمرک حبه الخضر و از آن حبه آن حبه بد و شاخهای آن از میز یک ساق سبطی رسته و نرم تر از درخت حبه الخضر * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن دوام بوئیدن آن مسخین و دماغ و آشامیدن آن مسخین بدن تسخین شدن و مسخین معده و کبد بارد و معین بوفهم مقدار شربت آن یکدرم تا سه درم و بیشتر از آن مورت و خم و فساد غلبه با حراق و مفسد و محرق خلط البواس عجیب الفل است در کوبیدن آن و قرب و در جاتی که آن با غل غلبه نزد یک آنجا نمیرود و چون برک آنرا بر عقرب بپاشند در حال میبرد *

* گوسبل * بضم کاف و سکون و او و ضم من مهمله و سکون نون و لام لغت تذکاب و دیلم است و این تلمین گفته بلفست طبرستان دیوار بلفست با زن ران و دامغان کوزن کیا نامند و در تنگ کره بفتح ادی با هم کومرل نوشته و گفته نوعی از تفاح است * ما هیت ^{ان} نباتی است برک آن شبیه بمرک بارنج و عاق آن زیاد برد و قو و تخم آن میاه بقدر آلو بالو و ظاهر بیخ آن نمیه و باطن آن سفید و صاب تحفه گفته که آن غیر تفاح است و مستعمل از آن و در دیلم برک آنست در اطعمه * طبیعت آن در آغز درم کرم و خشک * افعال و خواص آن مکرر مورت و بخورایی و بیهوشی و رفع سلس البول و بول در فراش و راجع مفصل و امراض بارده راجیه مقدار شربت آن از برک آن در اطعمه تازه درم و از بیخ آن نیم درم و اکثار آن مورت جنون و کشتن و گفته اند از خاصیت بیخ آن است که قلع در هر حالتیکه آنرا قلع نمایند و بهر قولی تلقی و تکلم نماید شارب آن بیخ را نیز همان حالت طاری میگرد و همان قول را تکلم مینماید و آمزده است *

کئوس طبری

گنهان

گوسبل

* **کومله** * بفتح کاف و سکون و اروضای فون و فتح لام و مالت هندی است * ماهیت آن شرد رختی است شبیه بنارنج
 در جمیع اجزای آنکه درخت آن از درخت نارنج اندک کوچکتر و همچنین برگ و باری و ثمر و تخم بهار آن یعنی کل آن کم بوتر
 و برگ آن نازک تر و در سبزی کمتر و ثمر آن در خامی مجز و خوش و بعد از رسیدن برگ نارنج و شیرین و شاداب میگرد و خوشبو
 و خوش بام و پوست بعضی نازکتر و نازکتر و بعضی ضخیم تر و بصلابت پوست نارنج نیست و در تلخی نیز از پوست نارنج کمتر و خوشبو
 و آنچه پوست آن نازکتر میباشد شاداب تر از ضخیم آنست و در رنگ آنکه از کوهستان سلامت و رنگی که آن هر دو در مرحله آن بلکه
 واقع اند می آورند و در آن هر دو جای مخصوص در سلامت بهما خوب و را فر می شود و در میدان پیور و رنگ از مملکت او د یسه و در
 شاه جهان آباد و اکبر آباد و عظیم آباد و کهنه که رنگتر و مانند نواح آن بلک واقع اند می آورند و در آن هر دو بسیار خوب
 و را فر می شود و در مملکت هند نیز می شود و لیکن بخوبی و در نور آن هر دو مکان نیست و در مملکت بنگال نیز بسیار خوب می شود و در
 تمام سال میماند بخلاف آن اماکن و غیره از بعضی شهرهای مملکت ایران و دکن و غیره که موسم رسیدن آن زمستان و تابهار
 است اندک اختلاف اراضی از دوسه ماه زیاد نمی ماند * **طبیعت آن** در اول دوم سرد و در آخر آن تر * **افعال و خواص**
 آن مفرح قلب و رافع خفقان و مسکن حلد خن و صغرا و تشنگی و لویب معده و کبد و مد ربول و پوست آن مقوی معده و قائم مقام
 پوست اترج و نارنج و طای آن رافع کلف و مختل و مر بای آن نیز خوشبو و لذیذ و مقوی میباشد و تخم آن در تریاقیت نیز مانند تخم
 اترج و چون ثمر کمال رسید آنرا بتمامه از پوست و مغز و تخم بکنارند تا پرسید و خشک گردد پس بآب بانیل و حبوب سازند
 هر جمی بقدر نفوذی بزرگ شربتی از پنج حب ناده حب جهت رفع غشیان و قی مفرط و اسهال بسیار که در میضها بهم میرسد بسیار
 نافع و مجرب و بهترین از فاد زهر معادنی و غیره از حایسات تریاقیه است *
 * **کومله** * بفتح کاف و سکون و اروضای فون و فتح لام و ماهیت آن بلغت اصفهانی نوعی از مری است که مایه آنرا که فودج است
 در شیر حل نموده استعمال می نمایند * **افعال و خواص آن** قریب بمری است که بفارسی آبکامه نامند و تجذیف این کمتر
 از آن و مضر سینه و سرفه و بیضت را بآنها و آن مورت تبهای عفنی را و رام مزمنه است *
 * **کویت** * بفتح کاف و سکون و اروضای فون و فتح لام و ماهیت آن بلغت اصفهانی نوعی از مری است که مایه آنرا که فودج است
 و ارضای فون است و در رنگ آنکه کنبیل نامند * **ماهیت آن** شرد رختی است هندی شبیه بیل و شیرین و شاداب و در کوچکی و پوست
 آن ملب و سفید رنگ و مانند سبزی و تخم و در آن ترش و با عقوصت و چون رسید که در د میخوش شود و خوشبو و در دکن خوب
 میشود و تخم آن نیز شبیه تخم بیل و از آن کوچکتر و در غلافی و تنوع آن نیز مانند تنوع بیل و درخت آن بقی درخت بیل و گردن
 و برگ آن شبیه برگ بیل و از آن کوچکتر و برگ نوره و شکر و آن در طعم فی الجمله شبیه بطار خون و با عذوبت بسیار * **طبیعت آن**
 در درم سرد و خشک * **افعال و خواص آن** مفرح و قابض و مقوی قلب و حار و معده و کبد و اعضاء العالم فرغره آن جهت جوشن
 دمان و درد کلو و منع بروز آبله و حصه و در کام و زبان و کلو و مضمغه آن جهت استحکام لثه و او را رام آن و در ستر و سنون خشک
 آن اعضاء الغذا مقوی آنها و اعما را شامیدن افشردن آن با طعام جهت برانگیختن اشتها مقید السوم خوردن و مالیدن
 مغز آن دافع هم و قیلا و اگر بیل است نماید پوست خشک آنرا بانیل و بر موضع لسع قیلا بمالند نیز موثر است *

* قصه لکاف مع الهاء

* **کهریا** * بفتح کاف و سکون و اروضای فون و فتح لام و ماهیت آن بلغت اصفهانی نوعی از مری است که مایه آنرا که فودج است
 و ارضای فون است و در رنگ آنکه کنبیل نامند * **ماهیت آن** شرد رختی است هندی شبیه بیل و شیرین و شاداب و در کوچکی و پوست
 آن ملب و سفید رنگ و مانند سبزی و تخم و در آن ترش و با عقوصت و چون رسید که در د میخوش شود و خوشبو و در دکن خوب
 میشود و تخم آن نیز شبیه تخم بیل و از آن کوچکتر و در غلافی و تنوع آن نیز مانند تنوع بیل و درخت آن بقی درخت بیل و گردن
 و برگ آن شبیه برگ بیل و از آن کوچکتر و برگ نوره و شکر و آن در طعم فی الجمله شبیه بطار خون و با عذوبت بسیار * **طبیعت آن**
 در درم سرد و خشک * **افعال و خواص آن** مفرح و قابض و مقوی قلب و حار و معده و کبد و اعضاء العالم فرغره آن جهت جوشن
 دمان و درد کلو و منع بروز آبله و حصه و در کام و زبان و کلو و مضمغه آن جهت استحکام لثه و او را رام آن و در ستر و سنون خشک
 آن اعضاء الغذا مقوی آنها و اعما را شامیدن افشردن آن با طعام جهت برانگیختن اشتها مقید السوم خوردن و مالیدن
 مغز آن دافع هم و قیلا و اگر بیل است نماید پوست خشک آنرا بانیل و بر موضع لسع قیلا بمالند نیز موثر است *

ذیانیطس و سیرانی حموما و برومی فیخیرس و یهتدی کور و ربعی قرن البحر و مصباح الروم نیز نامند * ما هیئت ان
 صمغ درختی است که از بلاد اروس و بلغار و مغرب و غیر آن آفرین درخت آن عظیم و آنرا حوز ابناء مهمله مضمومه و مکن و او
 وزای معجده نامند متاب آن بلاد بسیار سرد و برف نشین است و آن در قسم میباشد رومی و فبطی رومی آن بهتر است و صلب
 و شفاف براق طلائی رنگ و دیگر از چون بدست بماند که گرم گردد از آن بوی آب لیمو آید و خوردن * که را بر یاید و پنبه را بریشم
 و اندیز چون بد آن گرمی رسانند و وجه تسمیه آن بکوری یا ازین جهت است و یا ثوران دیگر نیز میباشد و فبطی آن بدین اوصاف
 نیست و در قوت از آن ضعیفتر و که در جوف آن * که و سنگ ریزه میباشد که در وقت چکیدن صمغ در آن ماند و منعقل و متعجب شده
 و حکیم میر محمد مؤمن در تحفه نوشته که حقیر قطعه از کوری یا مباحه نمود که مسمی در آن ماند و منجمد و متعجب شد و بد و از بعضی
 ثقه شنید * شد که در خزانه بعضی باد شاعان منده قطعه کهر یا بی بود که بجهت میمونی و جوف آن ماند * بود و از اقوال حکمای
 ما تقدم ظاهر میگرد که کهر یا و سندن روس مرد و از یک جنس اند و سندن روس مخصوص ببلاد هند و کهر یا مخصوص ببلاد مغرب و شمال
 و در یونان * که در دوشربانند الا آنکه سندن روس با آنکه حرارتی که از ما لیدن دست بقم رساند جذب * که می نماید و کهر یا
 محتاج بماندن بسیار است و سندن روس نرم و بوی آب لیمو از آن نمی آید و جلای بسیار زنی پندیر از حاکمی و کهر یا صاب و از آن
 بوی آب لیمویی آید و جلای بسیار می یابد و در حین سوختن از آن بوی مصطکی و از سندن روس بوی کریه و بوی شاخ سوخته می آید
 و نیز بعضی آب چشمه است در جزائر مغرب و غانقی گفته کهر یا در وصف است صغی از بلاد روم و مشرق می آفریند و صغی یافته
 میشود در غربی اندلس در مواحل بحر در زیز زمین و بیشتر نزد یک بیخ روم و حرانان و مزراحان چیز بسیار جمع میباشند
 و یافته میشود در آنها قطعه های مصمغ صاف و شفاف و این بهتر از صنف مشرقی و صلب و ترو و بهتر از آن است در فعل و نوشته که خبر
 دادند مرا که آن رطوبتی است که از برگ درخت روم میپیک هنگام بر آمدن آن درخت از زمین و آن رطوبت شبیه بهسل است
 پیش از منجمد شدن و که در اندرون قطعه های آن مکرر * که و مشت و سنگ ریزه یافته میشود و مطابق قول غافقی از ثقات نیز
 مسموع گشته و از اقوال دیگر در آن مذکور است و چون اصلی نداشته ذکر نمود و بیان سندن روس در حرف السین مع الثون گذشت
 * طبیعت آن در گرمی و سردی معتدل و در د و م خشک و در اول سرد نیز گفته اند * افعال و خواص آن مفرح و مقوی
 دل و حابس نفث اللم و قاطع زنف اللم همه اعضاء ظاهری و باطنی و قابض اعضاء الراس حابس رعی و نزولات و مانع ریختن
 رطوبات از دماغ و بیه و داخل اندر بیه عین کرده میشود و از ادویه نافع آنست اعضاء الصلح حابس نفث اللم صرور و آب
 صرد بقل رنیم مثقال و یا با ادویه مناسبه دیگر و نیز حابس خونی که از انقطاع عرقی از عروق سینه باشد و یا کلاب و یا با آب جهت
 خفتن عارض از صراجه بشارکت قلب و معده اعضاء القلاء و انتفض حابس قی و اسهال دموی و مانع مواد ویه از انصباب و معده
 و حبس زنف اللم معقده و بواسیر و رحم و حیض کمال و مجاری بول و جهت یوقان و در وقت البول وضعف معده و کرده و سنگ مثانه
 و یا مصطکی جهت تقویت معده و دفع دمار البول و بالخاصیت جهت زخم و خلع و ملای آن با صبر مسقطانند بواسیر القروح
 و حرق النار و اکثر و غیره از دور آن جهت التیام جراحت و حبس اللم آنها و طلائی آن با آب جهت حرق النار و کوفتی
 و شکستگی اعضا و یا مورد حابس و قاطع عرق ضعفا و لخواص تعلیق آن مانع رعی و مقوی دل و معده و مانع تخمه و یا خود داشتن
 آن دافع خوف و طاعون و یرقان و حافظ جنین است از ماعاقل و گفته اند چون بوزن چهار شعیر آنرا در طالع سرطان صورت بوزن
 قائم اند کر نقش کنند حامل آن درخود از جماع نفوذی نیاید الا اگر کین کهر یا مغز سراسر است و اگر آن متبع معالج آن بنشیند

مقدار شربت آن نیم مثقال بدل آن متدررس و اگر یافت نشود دوز آن طین ارمنی و ثلث آبن سلیخته و در تریخ مروارید
و در رفع طاعون مرجان و ستور احراق و ذهن و صفوف و اقراص کهر باد قرابادین ذکر یافت *

کهر نی * کهر کاف و خفای ما و سکون راء و ممله و کسرون و یالفت مندی است * ماهیت آن درختی است مندی بسیار
عظیم و برک آن بلند و اندک باریک تراز برگ کتهل و ثمر آن کوچک طولانی و بقل و یک بند انگشت و در خامی سبز و بعد رسیدن
زرد میگرد و شیرین بایتو عیت بسیار که برد ستوزبان و لب میچسبد * طبیعت آن گرم در اول و تر در دوم و بارطوبت
تخلیه * افعال و خواص آن مفرح و مقوی اعضا و رفع ثقل سرد و یهوشی و تشنگی و مسکن صیجان اخلاط اربعه و قوی وجهت
سرفه و قرحه مجاری بول و مشتهی طعام و یاه و زیاده کنند و منی و آنچه در ولایت کجرات میشود بهترین است از آنچه در بنگاله
میشود و نیز در بعضی اماکن ثمر آن مد و زویرک بقل و آلو میباش و این بیماری را کم یا ب و در زیر لیه از مضامین صوبه بنگاله
یک و درخت آن موجود است و آنکه از موده تنم آن با شیرد ختران رافع جرب و بیاض و جالی و روشن کنند و چشم است
و با ناخن قبل در رفع بیاض مجرب است و معوط آن بالاب امرو را مقید * **فصل الکاف مع الیاء ***

کیا کو * بفتح کاف چینی و یاه مثنا و تینا و یه و الف و خم کاف و وار * ماهیت آن از ادویه جدید است که
از ارض جدید میآوردند و قریب به پنجاه شصت سال میشود که بر منافع آن مطلع گشته اند و آن چوبی است جوزی رنگ
بسیار صلب و ریشهای آن اختلاف و شش چوبهای اشجارد بکر بطول نیست بلکه مرکب و صف بصف از یمن به یسار و از یسار
به یمن رفته که گویا ریشهای بعضی صدها ریشهای بعضی صف دیگر را به زوایای حاد و در طول و منفرجه در عرض تقاطع نموده
و طعمی غالب ندارد و رائحه قوی نیز و جهت صلابت کوئی منقطع و سطح و مغز غرقای مراکب و دهانات و کشتیها را که بزبان
فرنگی که می نامند خوا و بزک و خوا و کوچک که بدان رسما آنها ویردما و آلات مراکب و جهازا و اشیا و احوال و افعال را
بالا میکشند و فرود میآوردند و در حمل و ثقل اکثر از آن چوب ساخته از ارض جدید میآورند و کهنه و شکسته آنها را در اکثر
بندار میفرشند و اطباء و اکثران ایشان و غیر ایشان خبریده و براده نموده استعمال مینمایند و بهترین آن تازه آنست که کهنه
مدتها آب و هوا و آفتاب بدان رسیده بسیار ضعیف الاثر و قوت آن نامندی میماند * طبیعت آن شستل که تا اول د رم گرم
و در سرم خشک باشد * افعال و خواص آن ملطف و محلل و جالی و مصلح اخلاط و مستقر قوی و جهت اکثر امراض
یلعنیه و مودا و به و موده فاسد و مانند ناله و استرخا و وجاع مفاصل و عرق انسان و نقرس و جلال و تمام آتشک و قروح
خبینه و امثال اینها نافع و مجرب بلکه در تمام آتشک و قروح خبینه از چوب چینی و عشبه مغریبه اقوی است لهذا افزونگان
درین اوقات چوب چینی صرف و همچنین عشبه مغریبه را بتهائی بدن که استحال نمی نمایند بلکه هر سه را با هم
بتنهائی و یا با ادویه مناسبه دیگر بطریق نفور و بیشتر بکار میبرند بخلاف مطبوح که کم مستعمل دارند بلکه شنبه و نش و بهترین
طریق استعمال آن که مکرر بتجرب رسیده آنست که بکیرند چوب آنرا بوسه مان براده نموده و با چوب روزن آن چوب چینی
اعلی نیز براده نموده و در پنج وزن هر دو عرق قندی دو آتشه بلکه سه آتشه تند بنجسانند و در ظرف چینی یا شیشه ضخیم
و سر آنرا خوب مسدود نمایند که مطلقا بخار آن بیرون نرود و در آفتاب گذارند تا چهل روز و در بین هر دم میزد و باشند
تا خوب کد اخته و مضمحل گردد و هر چند آن عرق تند تر باشد و بهتر زود تر کد اخته میگرد پس صاف نموده در شیشه کد کنند
و سر آنرا بسته در جای سرد نگاه دارند بلکه در ایام گرمایان و مل کد آنرا تا شیشه را تشنگ و رنگ این که خوب بعمل آمد

باشد سرخ یا قوی صاف شفاف میباشد و علامت کمال جودت و خوبی آن آنست که چون قدری از آن را در پیاله کنند و بر آن آب ریخته اند 'م آن برنگ شیر سفید گردد و اگر آب نیم و نفع کرد و خوب ساخته نشد و ضعیف العمل است و عند الحاجة در امزجه متوسطه و امراض ضعیفه از یکتوله تا یک ونیم توله هر روز و در امزجه و امراض متوسطه روزی دو توله تا بیست و یکروز یا سی روز و در امزجه قویه و امراض شدیده و توله تا دو ونیم توله نهایت اعتدال و یکروز و نهایت پنجروز و بنوشند بعودن الله تعالی در عشره دوم والا سوم نفع بین ظاهر و مکرر و در اگر جروح و قروح باشد مریوع که بود و بخشکی می آرد و بعضی خشک میکرد و در خشک میشد می بند و در عشره چهارم و پنجم بالکل زائل میکردا اگر بنجای عرق قندی در عرقهای مناسبه دیگر مانند عرق کاروبان و شامتره و یا در لیمویه و امثال اینها بطریق نقرع چوب چینی بنجیسانند و بنوشند نیز خوب است اما باید که غل ادر آن ایام چلاوی نسک باشد و چیزی دیگر نشورد و بجای آب نیز شیر نیم گرم یا شامندر و بعضی اوقات کباب و قلیه و نشینی با نان یا چلاوی و یا نیز می توان خورد ولیکن باید که همه بی نمک باشد و از هوا و اعراض نفسانی و جسمانی و حرکات آن مردود و جماع و اکل حبوب و بقول و حموضات و آب سرد و نمک و غیره اجتناب نمایند و با جمله در امر برهیز بد متوری است که در چوب چینی بتفصیل در قرابادین کبیر ذکر یافست چه در بین رجه بعد انقراغ و همچنین باید که بعد تنقیه نام بدن از اخلاط فاسده از فصل و مسوی و قوی و غیره آنچه در ابتدا و چه در بین استعمال نمایند تا منتفع گردند و متغیر نشوند و در فصل زمستان در غن و نکه استعمال آن اولی است از فصل دیگر باقی العلم خدا الله تع

* کیک داشته * بفتح کاف و سکون یا منماة تحتانیه و کاف و فتح و اوواف و شین معجمه و فالغت عجمی است * ماهیت آن * و افعال و خواص آن که کاهی است که چون آنرا فرس نمایند کیک بگریزد و گفته اند اسم طبری نوع نباتی است

که بیونانی آنرا دوقس نامند و فتح آنرا چون مائید و بر فرس و رخوت باشند کیک از آن بگریزد و دوقس مذکور شد * کینتی * بفتح کاف و عجمی و سکون یا منماة تحتانیه و خفا و نون و کسر تا منماة فونانیه و یانغت بنگای است * ماهیت آن نباتی است از قبیل نسیم و باره مغرورش بر زمین و بر میا و رخودی پند و برک آن شبیه ببرک آنار و از آن باریکتر

و عربک آن و نیز کل آن برنگ گل کاسنی و کوچک * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن معوط برک خشک موده آن جهت رفع حمیت مار گزید و نافع * باب بیست و سوم در بیان ادویه که حرف

* فصل * اللام مع الالف *

اول آنها لام است *

* لاذن * بفتح لام و الف و ذال معجمه و نون و بدل مهمله نیز آمد و درخت آنرا بفرکی لدان نامند * ماهیت آن

رطوبت غلیظ چسبنده است که از ساق و برگ درخت کوهی حاصل میگردد و آن درخت بقدر درخت آنار و شبیه بد درخت ذبق است و برگ آن عریض بهم متصل و رقیق و صلب و کل آن مائل بمرخی و ثمر آن مانند زیتون و درجوف آن دانند

هیا و باریکی و در کتاب مصور فرنگی دیده شد که درخت آن عظیم باشد شاخهای باریک بلند و برگ آن بر دو طرف شاخ زوج زوج رسته و باریک بلند از برگ آنار بزرگتر و بر شاخها گل و ثمر آن و کل آن پنج برگ و اندک کوچک و لاذن اصناف میباشد

انچه از سابق و برگ آن اخذ نموده باشند خالص و در کمال خوبی و خوشبوئی و بهترین اصناف است و آنرا لاذن عنبی نامند و آنچه از آن رطوبت بر موی بز و کوسه مندان در حین چریدن نبات آن چسبند و از آن جدا نمائند زبون تر از صنف اول

و انچه بر سر مراعی در حین چریدن آنرا اخذ کنند زبون ترین همه اصناف و این با خاک رریک آمیخته میباشد

و بعضی گفته اند شبنجی است غلیظ لزج که در فصل ربیع برد رختی شبیه ببق می نشیند و آنرا جمع نموده اقباس ساخته
 با طراف میبرند و بعضی گفته اند که رطوبتی است که از نبات قوس که نوعی از لیلاب است حاصل میگردد و بر موی بز
 و کوه خندان در حالت جزا میپسند و از آنها داخل مینمایند و تصفیه نموده اقباس میسازند و با طراف میبرند و بهترین آن
 قبری خوب نرم خروشی چرب میا و مائل به سرخی و سبزی عنبری آنست که سنگین و خالص و رطوبت انداخته باشد و سیاه
 قوی آن زبون * طبیعت آن در اول گرم و در دوم خشک و رانیچه از یلا و جنوبی بهم میرسد گرم و تر و بعضی در دوم گرم و در
 سوم خشک گفته اند * اقبال و خواص آن ملطاف قوی و مسخن و مفتح افوا و عروق و مقوی ارواح و جاذب رانندگی
 قابض و منقبض رطوبات غلیظه لزجه و محال آنها با عتدال و محال صلابات و مسکن اوجاع و زایل اداخل ادریه مسکنه اوجاع
 مینمایند اعتدال را سطلای آن جهت در سردی و باروغن کل بر یا قو خ اطفال جهت حبس نزلات و سرفه ایشان و داخل ادریه
 معالجیه صداع ضربانی کرده میشود و قطور محلول آن در روغن کل در گوش مسکن اوجاع آن و طلای آن بریش سر حابس
 نزلات و مانع آنها از نزول اعضاء النفس و الغذاء و النفث آشامیدن آن جهت سرفه بارد و تقویت معد و تسکین اوجاع
 بارده آن و فواید ریشی و با شراب گفته قابض و حابس بطن و مدربول و شهر و مخرج جنین و طلای آن مقوی معد و مانع غثیان
 و سیلان آب دمان حاد است از استرخای معد و رافع صلابت آن و صلاحیت کبد و رحم و فر زجده آن نیز رافع صلابت رحم
 و اختنای آن و احتباس حیض و گرفتن دمان آن بقهعی در رحم مخرج جنین مرده و مشیمه و ضامد آن بایه خون و بایه و جهت
 ورم مقعد و درد آن و تحقیق بدان باروغن کل جهت محج بارد القروح و الجروح طلای آن مدمل جروح کهنه عسر الاند مال
 و منقی گوشت فاسد از زینه اند وین آن با روغن مورد و شراب جهت روئیدن موی و انبوهی و بسیاری حفظ آن از اسقاط
 نافع جهت آنکه لطیف و نفوس کنند و در باطن عضو منقی اخلاط فاسده و جذب کنند اخلاط صلیحه قابل نکلن موی است و جهت
 داء الثعلب و داء الحیه نیز مفید بهمان اعیان و بایزیت جهت قلع عضو برص و با شراب قانع آثار قرحه و آبله الا ورام و الاوجاع
 ضما د آن با زیت محال صلابات و باروغن با بونه و شبت جهت تسکین اوجاع بارده و حوق النار طلای آن با روغن کل جهت
 هوشنگی آتش مود الهوام بخور آن گریزانند هوام الخواص چون زن بعد از بول بشو آنرا بکشد اگر در حال با زاد را بر بول
 آید قابل حمل خواهد بود و الا فلا المنار مفرسقل و آغا میدان آن موجب کوبه مصلح آن سنبل رومی مقداره شویبت آن از نیم
 درم تا یک درم روغن لادن که یک اوقیه آنرا در یک رطل روغن زیتون و گنچین حل نموده روز دیگر بر آتش خاکستر کنند و آنرا که
 قریب بس من آن برود * افعال و خواص آن جهت برودت اعضاء و زکام رطوبی و تقویت معد و ورو یا نیدن و سیاه کردن
 موی و تقویت آن بغایت نافع است *

* لا زور * بفتح لام و الف و کسر زای معجبه و فتح و اورو سکون و اودال مهملین معرب لا جورد ناری است * ماهیت آن
 سنگی است که از خاکشغمی آورند بهترین آن صلب صافی نیلی براق با نقطهای طلایی کبود بهرخی و بنفش و سبزی مائل است
 که در آن رگهای خاک نباشد و آنچه باوصاف مذکور نباشد مصنوع است و مستعمل در طب نیست و ماده نکلن آن از بقیه قلیل
 جین و کبریت بسیار غیروردی قریب بما دود هب است که طلا ناکشته پیوست بران غالب شد آنرا بل ان رنگ و لا جورد
 گردانید و آنرا مغشوش بز و زنج زرد و زنج آن زاج و رمل میکنند و سحق پلیم با سرکه که در آن نمک حل کرد و مس
 فغنه برادران خاموش کرده باشند تا هر که بجز کشته باشد مینمایند تا بقوام خمیر آید پس خشک نموده بجای لا جورد

میفر و شند و همچنین بستن ممر که تسقیه باینکه در آن شب یکمرتبه و آن هر که مذکور مرتبه دیگر و در سر کین گرفته یک
 شبانه روز آنس ملایم موافق داده پس سرد کرده بر آورده بجای لا جور داصلی میفر و شند و فرق بشناخت ملابت
 وجوهر اوصاف مذکوره است و اگر سوده باشد یا تکه رنگ لا جور داصلی مانند رنگ آنست بخلاف جعلی و نیز از فرق
 چیزی مصنوعه سائیده رنگ لا جور دمیآ و رنگ اندک سبکوزن خوب نرم و سوده نیست و چون خوب نرم بسایند رنگ آن
 بسیار کم میگرد و لا جور نیست و مستعمل در طب سنگی اصلی کاشغری آنست هرگاه اراده اسهال باشد غیر مغسل آن والا
 مغسول آن زیرا که قوت اسهال غیر مغسول زیاده از مغسول آنست و دستور غسل آن در مقل ممل مذکور شد * طبیعت آن
 در اول گرم در دوم خشک و شمع الرئیس در یکران در دوم گرم در سوم خشک گفته اند و مغسول آن در اول سرد و در دوم
 خشک * افعال و خواص آن جالی و صافی کننده اخلاط از کرات و رات و مسهل سودا را خلط غلیظه مخاط بنیون و بالخاصیت
 دافع سودای حوالی قلب و امراض سوداویه و غم و هم و توحش و فشارات غلیظه و مغروح و مقوی قلب و با اندک قوت
 قابضه و در سائر افعال قریب بحسب ارمنی و لزاق اند فب و از آن مرد و ضعیفتر و با قوت مستتره و حاده و مقرحه و اندام
 و معفنه اعضاء الرأس نفوخ آن قاطع رعان و آشامیدن آن جهت مالتخولیا و سواس و اکتال آن جهت رمل و دمعه
 و سلاق و بیاض و قرحه و منع ریختن مرگان و از اعظم اجزای ادویه امراض عین است برادر تقویت اجفان و رویانیدن
 مرگان و زیادت و تسخین آنها اعضاء الصدر و الفاع و النفخ آشامیدن آن جهت امراض قلب مذکوره و جهت
 ریه و بهر واسیل سودا را خلط سوداوی و جهت امراض حاد از قبل سودا و در کرده و ادرا و بول و حیض و بقوت و فرزند
 نیم درم آن بایک گرم روغن زیتون جهت حفظ جنین از امقاط و حمل آن مده حیض القروح و الجروح و الزینه ذروران
 جهت اکل و قروح ساجیه و جذام و حکه و جرب و بدستور خلاص آن با سکه جهت تسخیم موی و اسقاط و تلغ ثآلیل و برص
 مضر مملد مصلح آن مصطکی با حما و موجب کرب و غثیان خصوص غیر مغسول آن مصلح آن کثیرا و غسل و غسل
 آن مفید ارشبت آن از نیم منقال تا یک منقال با ادویه مناسبه بدل آن حشر ارمنی است و لزاق الذهب نیز گفته اند
 و دستور غسل و حبوب آن و سفوف آن در قرادین کبیر مذکور شد

لا حرین * بفتح لام و الف و فتح عین و کسر راء مهمله بن سکون یا عثناة تحتانیة و نون و لا عون نیز بدیده شد
 * ماهیت آن نهی است شبیه بای خرگوش و لهذا آنرا ارمنی کونیک و یونانی رجل الارنب و بلاتینی لکونس و یونانی
 طریطس نامند منیت آن خرابها * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن چون با شراب بیا شامند شکم را
 بدلد نماید و با آب جهت حبس شکم صاحب تب و ضما و در تعلق آن مصلل او را م حار اریه است

لا عیه * بفتح لام و الف و کسر عین معجمه و فتح یا عثناة تحتانیة و هادرتکابن سینة بن نامند * ماهیت آن نوعی از
 یتوعات است و می غائله ترازیتهات دیگر و نبات آن پر شمار قریب نباتات سقونیای و برگ آن مد و زرزد رنگ و کل آن زرد
 مائل بسرخ و شبیه بگل نرگس و شبت و اندک خوشبو و مکنس غسل بر آن می نشیند و چرا میبندد و قسم آن شبیه به خشخاش و چون
 نبات آن را برند از آن بطور بتنی و لمنی برآید و آنرا اخلی می نمایند و بعضی لبین آن را با اردچ و کثیرا جمع مینمایند منیت آن
 دامن های کوه * طبیعت آن در آخر سوم گرم و خشک بلکه در اول چهارم * افعال و خواص آن لبین آن تویترا از سقونیای
 و با صیت اعضاء الفاع مسهل قوی و مقوی و جهت اسهال منافی و از اخراج مای اصغر و اخلاط مستتره و خوردن برگ بخته آن

نیز جهت استقامت زنی و سهال مای اصفرقوی و آشامیدن آب برگ آن مقوی و سهیل قوی و قویتر از لبن آن و لیکن لبن آن منقّی و نفیس آن نیز سهیل و مقی و انداختن شیر آن در غلّی که در آن ماهی و فیل باعث بالآ آمدن مامیان است بر روی آب و کشند آن و مضامد آن مفرح جلّ و بدستور ربّ و قشّ آن مقدّر شربت از لبن خالص آن یکد آنک و از مخلوط آن با آرد جو نایکد آنک و نیم و رک آن در مطبوخ خاکی نیز یکد رم و از آن زیاد و جائز نیست مضراً معاصلاً آن کثیرا بدل آن فراسمون و مکنس علی که از لبن آن چنان نمود و باشد باعث عمل آن نیز سهیل است *

* لایلا * بفتح دلام و دوائف * ماهیت آن گیاهی است معروف که از طرف مکه معظمه زادگاه تعالی شرفا و کرامه می آورند
 * طبعیت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن قابض و مسخن آشامیدن آن حایس سیلان خون و بخر آن خصوصاً اثر
 آن جهت بواسیر و درد معده نافع و اکثراً آن مضر مثانه مصلح آن تخم مورد است *

لا انا ولا اعمالي ولا اعمالي

2

2

د انسته اند **افعال** و خواص آن مضغ آن ممکن درد دندان و در کتب قدیمه است که شکایت کردنی از انبیای عالم
السلام بسوی حق جل جلاله از درد دندان و حی آمه بسوی او و شور و لرزه را آشامیدن آن طالع نرف المدم داخلی و دروز
آن حابس نرف المدم خا رجی و طلای آن مقوی موی و با شراب محال اورام و بالادن و مورد جهت جگر کسر و ضربه
و تبرک استخوان از مفصل بزودی و دشان آن کویز اندک هوام و ثمر آن مقوی معدة و حابس خورن و اسهال المعده مصدع
و خوردن مغز مسنده آن موجب ثقل سامعه و کوی است و درخت آن نومی و تیلای بهم می رسد قائل **✽**

✽ لبلاب **✽** بکسر لام و بفتح نیز آمده و سکون با و فتح لام و الف و باء موحد و آنرا نر بوله و بیونانی تنبیس و قسوس و بعضی
عاشق الشیر و علیق و حمل المساکین و عشقه و حلوب و شیرازی هر سه نامند **✽** ما شمت آن نوعی از قس است و اصناف
میباشد از کبر و صغیر و سفید و سیاه و منجموع آن بر میا و رخود می پندل کبر را بهندی چنان نی بیل نامند و برک آن شبیه
ببرک لوبیا و سفید آنرا کل سفید شبیه بشاخ جشیث و تشم آن سفید و آنرا حمل المساکین و در رنگها بیل لکونانند و سیاه آنرا کل
پنخش و تشم سیاه و غیر آنرا بهندی عشق پینان کویند و بفرنگی سفید آنرا مله ابه و سیاه آنرا هیل و بکره و صغیر آن اقسام
میباشد از سفید و سرخ و زرد و کبود و بزرگ همه ریزه و کل کوچک و تشم آن در غلاتی سیاه و مائل بسرخ و قسوی از آن بی ثمر
و ساق جمیع اقسام کبر و صغیر سرد دارد **✽** طبیعت کبیران مرکب القوی و جالینوس در دم سرد و خشک گفته و یوحنا بن
ماسویه کرم دانسته **✽ افعال** و خواص آن مفتوح و متئل و ملین و معهل و چون بپوشانند قوت تفتیح آن قوی و اسهال
آن ضعیف میگرد و در مسج تحمل رطوبت آن و آب فشرده آن برون طبع بالعکس اعشاء الاراس و الصل و الغلغله و النفیض
معتدل و عصاره آن با برسا و نظرون و عمل جهت در سرد کننده و قطو و عصاره آن با روغن زیتون و یا پنجه آورده در گوش کاشتن
جهت درد گوش و جلای چرک آن و بزرگ کبر سفید آن که مسمی **✽** حمل المساکین است جهت درد سر و امراض سینه و زائنه
و تفتیح سکه کبیل و آب آن جهت سرد شدن عادات از حبس طبیعت و تولنج عارض از خلط حار و معهل صفراوی سوخته و باخیار
شهر جهت ربه و ورم اخشا و قرحه ربه بیل و بیل ستور چون با روغن بادام بپوشانند و سه درم از کل آن جهت قرحه
امعا و دما و بزرگ تازه آن جهت درد سر و زخم خاص که با سر که بشته باشند و کل قسم اخیر بی شر آنرا آشامیدن و بفرزجه
لمودن مل رخیس و بشور آن بعد از ظهر مانع حمل و حمل و حمول شاخه و بزرگ آن با عمل مل رطوبت و آب افشرد و آن رافع بل بوی
رحم **✽** اعضا المفاصل و الارام و القروح و الجروح و حرق النار و طلای آب بزرگ تازه سفید کبر آن که حمل المساکین نامند
جهت اورام حار و مفاصل و منقبض کنند و دامیل خصوصاً با شیر آن و ضداد بزرگ تازه مطبوخ آن در درفشه امثل اورام و
مسکن اوجاع و رافع اعیار غیر مطبوخ آن جهت جراحت عظیمه و سوختگی آتش و ضداد عصاره آن با موم روغن نیز جهت
سوختگی آتش و بیل ستور و ضداد بزرگ قجم سیاه آن جهت قروح خبیثه و ضداد بزرگ قسم بیشتر مطبوخ آن جهت التیام
جراحت خبیثه و سوختگی آتش **✽** الزینه عصاره و قسوم سیاه آن سیاه کنند موی و آب قسم اخیر بیشتر آن شدیل و الحار است
و حلات و سترند موی و کشند و بشمش السوم ضداد بیخ قسم بیشتر آن با شراب جهت کزیدن و تیلاناغ و از قسم کبر آنچه بزرگ
آن با خشرونه و دراز مائل بسما می است مسمی نزد اهل مغرب بشیمیه و سرازیل الطوال است **✽** طبیعت آن سرد و خشک
✽ افعال و خواص آن جهت درد سینه و سوز و قو لنج و تنهائی مزمنه و ربع و ربع رطل از آب آن با ده درم مغر و طاع
ذنف الی همه اعضا الجروح و القروح ضداد تازه آن التیام دهند جراحت و خشک آن صیقل و ناشن قروح و رافع قروح خبیثه

المضار اقسام ابلاب مضر عصب و عروق و مثانه مصلح آن نبات و مانع حمل و قاطع حیض و مقدار و رطوبت از آب آن از نیک اوقیه تا سی درم با نبات بی آنکه بیجوشاند و ابلاب صغیر * طبیعت آن قریب بکبیر و مرکب القوی * انفعال و خواص آن محمل رطوبت و مسهل مره صغیر و سبب لزوجتیکه در اسلام از سایر اقسام اعضا الصل و عروق غیر هار افع اقسام سه رفته که باید مستطیع باشد و قولنج خار و باخیر شیر محمل و رم احشا و تفتیح مد و اکثر قبیح اعضا المفاصل و الاورام محمل اورام مفاصل و غیره اما مقدار شرب از آب آن تا نیم رطل با بیست درم نبات بدل آن آب برک خطمی و خجازی است *

نکته کس * بفتح لام و بارنون لغت عربی است بفارمی شیر و بترکی سود و دهنلی و دوده نامند * ماهیت آن معروف است و آن مرکب از سه جزء است مائیت و دهنیت و جنینت و بحسب غلبه هر یک بردیگری طبیعت آن در حرارت و برودت و رطوبت و یبوست و اعتدال مختلف میگرد و در خاصیت و انفعال نیز و شیر و حیوانی با نقراده جدا جدا انشاء الله تعالی مذکور میشود و بعد ازین امور مشترکه در اینجا بالا جمال بیان مییاب و هر حیوانیکه مدت حامل و ولدت آن قریب بملدت حمل و ولدت انسان باشد انصب بتغذیه است از غیر آن پس شیر ناکه مدت حامل آن نیز به ماه است انصب برای تغذیه اطفال و غیر ایشان از شیر حیوانات دیگر وائل با اعتدال است در امور و کیفیات مذکور و بعد از آن شیر بز و گوسفند و آمو و شیر شتر بعد از آنها و بعضی شیر بز را بهتر از شیر گاو دانسته و گفته اند اعدل و افضل به آنست و شیر الاغ و اسب و شتر و گاو و خر و خوک و غیره برای تغذیه اقوی اند از حیوانات مذکور و آنها برای تغذیه و همچنین بحسب تعالیف و سن و فربهی و لاغری و رنگ حیوان و سکنه آن از صلابت و رخاوت و فصل و بلد و غیره مختلف میباشد چه در کاه تعلیف و پلفهای تر و تازه و یا بام ربیع و بارش باشد و اطب از علل های خشک و ایام گرم و خشکی میباشد و به سگرات و سخت دانت مانند بک و خشتاش و کامروا و امثال اینها نماید شیر آن نیز مسهل و رخاوت بود از ادویه مایه ملین و از مسهل و سهل و همچنین از قابضه و مستحبه و مبرده و مرطوبه و لطیفه و کثیفه و غلیظه و غیره آثار آن نیز متبدل میگرد و شیر حیوان سفید زود تر منحل و میگرد از غیر آن * طبیعت اجزای آن * ماهیت آن در درم سرد و تر و دهنیت و دسومت آن در اول گرم و خشک و جنینت آن در اول سرد و خشک و شیر تازه و دوشیده گرم با حرارت لطیفه و سریع النفوذ و الا نحل از بخلاف هر دآن که در مرد شدن حرارت لطیفه آن بتثایل میرود پس باید که چون خواست بنوشند گرم نموده بنوشند تا موجب سرعت نفوذ آن گردد و از مطلق آن پند و نبی مراد شیر گاو است و موافق ترین اغذیه است در مزاج اطفال و بعد شیر زنان و در غیر اطفال در طبیعت و مزاج شخص که موافقت نماید و بعد از آن گوشت و تخم مرغ نیم پزشت و هر چه جنینت بر این غالب باشد مسهل و ثقیل و هر چه مائیت بر آن غالب مد و دق و خفیف و هر چه دهنیت و دسومت مستحسن و منقل و قبل از انقضاء یوم از ولادت آن در زمستان بسبب غلظت و قریب بولادت را بسبب غلبه مائیت نیز استعمال جائز نیست و در آخر فصل بهار تا واسطای تابستان استعمال آن اول و بهترین البان شیر تازه و دوشیده حیوان جوان فربه صحیح المزاج معتدل القوام سفید خالی از طعم و رائحه غریب جیل المرعی است المضار کنار آن مورت تبها و تولید شیش و قروح و جرب و حكه و وضع اورام رده و دما میل و ماشر و امثال اینها و مطلقا خواه قلیل و خوراک کثیر حیبت اصحاب اورام باطنیه مضر و جهت اعصاب و امراض عصبانیه خصوصا بلغمیه نیز هر روزی هم خوردن آن مضر و بیجوت و دسومت سریع الاستحاله بلذائمت و صغیر و خلط غلب و فساد و درها کن حار و معدله ضعیفه باعث مغز و موافق سودا و مزاجان و بایس و مغنا دین با فیون و مقل و اقلیل آن در اغذیه و کثیر آن در تلین و امثال اقوی و جمع آن باشی حامض و مالم

و با کوهت زبیشه مرغ و ماهی و ترب و پیاز و میوهای تازه و بقول و حبوب و امثال اینها و بالای آن نیز مادام که انسداد نیافتد باشد و بالای آن چیزی خوردن و خوابیدن همه مفسد آن و با وجود اختلاط سه در بدن و امتلا مصلک دانسته اند و بدستور یا شیر حیوان اهلی کثیرا لد هومت و ثقیل و روحی قلیل لد هومت و خفیف * طبیعت آن مطلقا مرکب القوی با غلبه حرارت و رطوبت و نیز گرم در ازل و تدریج در دم * افعال و خواص آن مجموع شیر حیوانات جالی و دافع اختلاط سرخشته و مقوی و مسمن و موافق اعضاء تناسل و گفته اند موافق امزجه حارّه یا بیه حرکات صغیر در معدّه نباشد و قطور آنها جهت رمل و اکثر امراض عین خواسته بتنهائی و یا با شایعات و ادویه مناحیه و طلاص آن موافق ورم معتدل

و در آن و ترخه منانه و ادرام عانه ورم و حافظ رطوبات اصلیه و طول عمر و مسمن و متحرک باه خصوص شیر جاموش یا شکر السموم با دزهر سموم قتاله و شراب ارنج بصری و شوکران و بنک و ذرا ریح و ارنج بصری و ثانیسا و غریبی و خائق الذئب و نمز و جمیع ادویه کاله و معفنه و امثال اینها نافع است از زینه طلای آن جالی آثاره بخت و آشامیدن آن نیکو کنند و رنگ رخسار خصوصا با شکر رفیه کنند بدن خصوصا شیر برنج و زنبی آن به تخصیص در امزجه حارّه یا بیه و طلاص ماء الجبن جالی کلف و آثار جلد و آشامیدن آن نیز الا ورام و انیمو و آشامیدن ماء الجبن با هلیله جهت جوب و حکه نافع و اطباء معتقد جمیع شیرها را خام خوردن محدثات امراض مختلفه میدانند مگر شیر زنان و الاغ و بعضی شیر گاو تازه و دوشیده که هنوز گرمی پستان در آن باقی باشد بسیار نافع و از تبیل آب حیات دانسته و غیر این در سه شیر خصوص شیر بز را جوشانید بهتر میدانند و طریق جوشانیدن آن آنست که بقدر ریح آن آب شیرین خالص داخل کنند و با تش ملائم بجوشانند تا آب برود و شیر بماند پس بعد از سرد شدن بنوشند و نیز هر شیر را بعد از آنکه از دوشیدن آن دوساعت گذشته باشد و بعضی چهار ساعت گفته اند خوردن آن را بد میدانند و همچنین شیر حیوان که تازه بچیده آن مرده و با ساقط شد باشد و بسیار لاغر و یا مریض و یا حامله و یا تازه زائیده و یا قریب بانقطاع را نیز زبون و مولد امراض کثیره و در اطفال حیوانات نیز مادام و اخرا نافع گفته اند و رافع تبض بطن و هوش چشم و بس دماغ و لاغری و ضعف بدن و ریبری و آلات بول و اعضاء تناسل را مفید و چون شیر را با هم وزن آن و باز با ده آب بنوشند از ریساری آورد و مجاری بول را صاف کند *

* لبن الا تان * بفتح الف و تاء مثناة فوقانیة و الف و نون لغت عربی است و بغار می شیر الاغ و شیر خور و بندگی که می گارد و ده نامند * ماهیت آن معلوم است و مائیت بران غالب و بغایت قلیل الجبنیت و دهنیت و لهذا * طبیعت آن ابرد و ادراب همه شیرها است تا دم سرد در سوم تر و بهترین آن شیر الاغ جوان فربه صحیح المزاج تازه زائیده است و اگر بچیده آن ماده باشد بهتر و باید که گرم گرم بنوشند که مرد نکشته باشد * افعال و خواص آن بسیار مفید و مرطوب و مغفح و جالی و مغفح و مقوی قلب حار و رطوبی الاستحاله لاختلاط غالب و موافق امزجه حارّه یا بیه حرکات صغیر ایشان خالی از صغیرا باشد اعضاء الراس و عوط و قطور آن در بینی و گوش و با فوخ جهت ترطیب دماغ و جهت رفع یبس آن و بختوابی و صداع حار و یبسی و امراض حارّه یا بیه دماغیه و رعان و درد گوش حار و رمد حار و سوزش چشم و دماغه و سلاقی و طرفه و امثال اینها خصوصا با سفید بیهض مرغ و روغن کل جهت طرفه و صمد آن نیز جهت امراض مذکوره که با رچه کرپامی پاکیزه و باید آن فر کرده بر پیش سر و گوش و چشم اندازند و چون گرم گردد و یا خشک شود تمیل نماید و غرغره و مضغه آن جهت خوائف و دهنه و ادرام لته و لاله و لوز قین و تقویت لته و در دهن آن بتنهائی و یا با مغز فوس خیارشبر و زین حین تجلیل آن

اقوی و جهت امراض مذکوره نفع و معوط آن با کثیر یا با ندر روس نرم عود و حبس و اعضاء الصدر و الحیات و الغشاء
و النفس آشامیدن آن موافق سینه و جهت سل و دق و قروح رنه و حسیات خار حاد و امراض خار حاد و مزال خار
یحمی و مرفه و عسر نفس و ایسب و نزلات حاد و جهت نفی اندک خصوصا با کثیر و اوطین مستنوم و یوسب و بیخ و انجبار
و صغ عربی و امثال اینها و نزف الدم و رانیض مغیل و ملیس بطن و جهت استسقای خار و صلابت طحال و التهاب دم و صفرا
و حقه آن جهت امحال الدم که در وسطا و یا نامند و جراحت اعمار و رحم خصوص با قوا بیض و قطور آن در اخلیل به تنهایی
جهت حرقه الجول و بادم الاخویین و کلی ارمنی و روغن کک و جهت قرحه میجاری آن و بدستور رزرقی آن بتنهائی و یا با
ادویه مناسبه مذکوره السحوم آشامیدن آن جهت رفع مضرت ادویه قتاله الارام ضاد آن جهت ورام خار حاد ظاهری
و باطنی خصوصا باز عفوان مضمر و ویدین و مرطوبین و در دربار دود و اوطین خصوصا بران خرابیدن و بهیج فراق و جشای
دخانی مصلح آن کلکوبین مقدار شربت آن از دوا و اوقیه تا نیم رطل با شکر و کثیرا و روغن قنبر کک و ورب السوس و امثال
اینها و تعلیف آن با شیای مناسبه و لائقه در علت شرط است مثلا برای نفت الدم و سل و دق بکشتنیز تر ناز و زهرک خار خرنوب
و حماض و اطراف عویج و زهرک بار تک و کافور و جو خسیانید و امثال اینها و جهت چا و قنابل و اختیم سد کرفس و رازیانج
و شیخ و قیسوم و جو خسیانید و با نیم کرفس مزوج کرده و امثال اینها بد آن شیر زبان و یا شیر بز و ستر آشامیدن آن
در قرا باد بن کبیر بتفصیل عدد و مقدار این کتاب نیز مجلاذ کرباقت

کتاب الاسد بفتح الالف و سین و دال و هملتین شیر شیر است و بهندی با کله کاد و دونه نامند طبعیت آن در گال
کرمی و حلت و افعال و خواص آن در غایت جلا و نفوذ و ادراست

کتاب البقر بفتح باء و مرحد و قاف و راه مهله بغارسی شیر کار و بهندی کای کاد و دونه نامند صا هیت آن معروف است
در دین اجزاء ثلثه از دمنیت و جنبیت و ما قیت بنسبت البان دیگر کجند اعتدالی و متساوی است و در غلظت و رقت نیز در چنان
بالک انت دمنیت بران غالب و غلیظتر شیر ما است حوی شیر کا و میش که دمنیت و غلظت آن زیاد است و بهترین آن شیر کار
چوان نره و بهیج المزاج خالی از امراض است که تعلیف به نباتات و شیای جید یافته معتدل انقوام مغیل صائی شیرین خالی
از طعم و رائحه غریبه و طبعیت آن معتدل در کرمی و سردی و تری و باز طوبت فضلیه و افعال و خواص آن مفتوح و
جالی و سریع الهضم و کثیر الغشاء الراس آشامیدن تازه و و شید آن که سرد نشد باشد مغزی جو و مرد ماغ و مرطب آن
و حافظ طریبات اصلی و رافع نسیمان و مالبی و لویا و وسواس و نکو کنند رنگ رخسار و امراض بینی را مغیل و قطور و طلاهی آن
جهت اکثر امراض عین حتی مایوس العلاج از مل و امت آن صحت یابد و یا کتل و جهت طرفه و با انزروت جهت ناخن و
ذیل و شرناق اعضاء الصدر و الغشاء و النفس آشامیدن آن کرما کرم تازه و شید و مقوی قلب و رافع غم و رسواس و خفقان
و قرحه رنه و سل که بی تب خلطی باشد و شیخ معار مغیل و ملیس طبع و مرک منی و مبی و معمن بدن و خوردن شیر بز و رقیق
جیل الطبع با شکر ملیس طبع و قناریج یا بس ثغلی و زحیر و بی و رافع و شیر آس تاب و یا با سنک تفته مکر داغ کرده و رافع امحال
و آشامیدن آن با دوزن آن آب شیرین خالص مزوج نموده مد رقیق و منقی میجاری بول خصوص با قلیلی تا مقل ارد و دانک
زاج و یکدم نبات نرم سرد اعضاء المفاصل و الارام و البثور طلاهی آن با سفید آب قلیی جهت نقوس و ارام خار
و آشامیدن آن و طلاهی آن نیز جهت جرب و حکه و قناریج و جل ام و مالبین شیر بز و بهیج کپیل که دانهای زخم

افعال و مضافات مانند البان دیگر است و محذوفات قرآنی و مراد بلغم و قولنج است

بدرج

*** لبن الفلاح *** بفتح لام و فاء و الباء و حاء مهمله بغارسی شیر شتر و بھندی او تنی کا در دهنه نامند * ماهیت آن معلوم است و لطیف و رقیق ترین شیرها و مائل بشوری طعم و دهنیت آن بسبب کمی و گرمی و شدت امتزاج از ماهیت آن جدا نمیکرد و لهذا طبیعت آن گرم مائل بشکلی است * **افعال و خواص آن** جالبی و منفی و مبتل اعشاء الراس و اللغز اء و انفض اشامیدن آن مقوی چشم و بدستور اکتحال بدن آن و آتامیدن آن با شکر جهت ضیق النفس و ربو و تقویت ضد و دفع بیوست جگر و تحلیل اورام باطنیه صلبه و تحلیل خلط کائن در کبد و استسقای زنی و مایه و غیر آن مرد و را غیر نافع اما بعد استحکام علت و اجتماع مایه صغریه قبل از ان رجعت علی طحال و بواسیر و ادرار بول و حیض و باء را برانگیزند و با بول شتر جهت اسهال و ادرار مایه صغریه که زرد آب نامند نافع و باید بتدریج ازد و اوقیه شروع نمایند تا بیکر مل رسانند و شتر را در روز قبل از استعمال در ایام استعمال تعلیف بر ازیانه و کنگر و کاسنی و در مرنه و امثال اینها نموده باشند و با پنجدرم سکر العشر جهت استسقای کرم و با شکر مقوی بدن و صاف کننده بشو و مرکب باء و اشتیای طعام و در اورام صلبه بار و غنهای مناسبه مصلحه مانند روغن بید انجیر و نار دین و بادام تلخ و پیسته و امثال اینها و بعضی گفته اند شیر شتر معطش و بطبع الانداز و معد و و اعالی جوف است نسبت بلبان دیگر و دستور آشامیدن آن جهت استسقا آنست که نباید که بپاشا مند آنرا در اوائل و یا ورامیکه آیل با استسقا است مگر بعد از استحکام ماده و گرم اگر بآن تب نباشد و الا جائز نیست در هیچ وقت زیرا که یا تب البان منافات تام دارند و زیاد کنند ماده حمایت اند و در اورام هیر آبله در اوائل امر باکی نیست از استعمال آن و دستور آشامیدن آن و ماء الجبن آن نیز بتفصیل در قرابا دین و بلال جمال در مقله ماین کتاب نیز مذکور شد

بدرج

*** لبن الهمز *** بفتح هم و سکون عین مهمله و زای معجمه بغارسی شیر بزر و بھندی بگریکا و دهنه نامند * ماهیت آن معلوم است و ماهیت آن غالب بر دوز و دیگر گفته اند جنبت آن زیاد است * **طبیعت آن** مائل به حرار و گفته اند بار در اوایل و رطوبت بران غالب تا درم و گویند معتدل ترین شیر حیوانات است * **افعال و خواص آن** ملطف و جالبی اعشاء الراس اشامیدن آن جهت نوازل و حبس آنها و غرغره آن جهت اورام لیمات و حاق و کاه و درم زبان خصر صا یا مغز فلوس خیبر شنبو که در آن حل کرده صاف نموده باشند و قطور آن در بینی و گوش نیز جهت تواسیب و ماغ و رنغ بیس و بنخوابی و در گوش حار و صاف آن که با رچه بدن تر نموده و بر پیش سر کنند نیز جهت ترطیب و ماغ و رفع بیس و بنخوابی نافع و آشامیدن آن نیز اعشاء الصد و اللغز اشامیدن آن با کثیر اوصغ عربی و یا با لک مقصور جهت نفث الدم و سرخه سل و قرحه و رئه و نزف الدم سایر اعضای باطنی که مقلد شیر بیست و پنج منقال تا پنجاه منقال و هر یک از اینها نیم درم تا یکدرم باشد بدستور از می منقال آن تا پنجاه منقال یا یکمنقال تاد و منقال کثیرا و نیم منقال رب السوس و صغ بادام جهت نفث الدم و سرخه و علل سینه و قلب و خفقان و غم و وسواس و توحش مقبل و لیکن باید تازه و شید و گرم و سرد نباشد و از حیوان جوان فربه صحیح امتزاج خالی از علت و مرض باشد و از بزرگ و پخته تر از آن و از بکر است و خالص گرم آن ملین بطن و مد ربول و جهت ترخه منانه و تقویت باء و تدرک ضرر رجاء و عرق انسانی حاد و از گرمی و بیس در سایر افعال مایل بشیر کاه است و از ان لطیفتر مضرب و درین مراد و بین و فاح و با صغ جشا و همچنان فراق

و امثال اینها بدل آن شیر کا و بوالکس و آغامیدن آن بطریق ماء الجبن جهت اسهال صفراوی مستقر و امراض صفراوی
مستقره و سوداویه و یرقان و ترطیب بدن و برآی محرورین نافع **الحمی** جهت حمی دق و حمیات حارّه که نه در ستور آن
بتفصیل در قرا بادین کبیر ذکر یافت و با انتمیون مائیت آن زائل میگردد و بجای اسهال شکم را حبس مینماید و آغامیدن
آن با آب و خبه که خاکشی و شفتوک نامند با قلیلی شربت بنفشه که ابتدا از ده پانزده مثقال آن با سه چهار مثقال آب و یک گرم
خبه سنگش نموده و نیم درم شربت بنفشه شروع نمایند و بتدریج روزی چهار پنج مثقال بر شیر و اندک اندک بر مرکب از آب
و شربت بیفزایند تا هر مقل از که موافقت نمایند و بعد کردن نباشد و خلل در وضع و نظیف نساید و در هنگام احتیاج
با زیتک ریج که نامند جهت ترطیب بدن و حمیات حارّه حادّه در انتها و حمی دق و تسهیل بدن مهزولی محرور المزاج مفید
و نیز در ستور آغامیدن آن در مقل مذکور یافت **الاورام** و البثور ضاد تخم ریحان کوبیده پخته در شیر بمخل و منفع و منفجر
کننده **اورام** و دامیل و بنور است و با ضافه تخم ترندی کوبیده **اقوی** کوبیده مضر احشاست **مصلح** آن کثیرا بدل آن شیر کا و
لبس النساء * بکمرن و فتح سین مهمله و الف مملوده و بغار سی شیر زنان نامند * ماهیت آن معروف و الطف است
از شیر اتان و موافق ترین با نوشوهاست از برای اطفال و امراض حارّه حادّه خصوصا از مولک و دختر و بهترین آن شیر زن جوان
معتدل المزاج صحیح دختر زائیده است که غذای موافق خورده باشد چند روز قبل از آن و درین نیز * طبیعت آن در
درم سرد و تر از دختر زائیده * **عروق** و **خوص** آن جهت ترطیب و تقویت دماغ و رفع بخوابی و رم و قروح
و نه و حمی دق و ادرار بول و دفع سمیتا و تب بحر نافع **اعضاء الراس** و الصدر آشامیدن آن جهت ترطیب دماغ و خنجره
و تقشیر سده خیشوم و رفع سل و دق و بیوهت هینه و سرفه بسی و نفق الدم و نزف الدم با ادویه منامیه و معوط آن جهت رفع
خشکی دماغ و سرسام و صلح حار بیسی و اختلاط عقل و ما لتولیا و جنون صفراوی و دموی و سهر و امثال اینها و بدل ستور
ضاد آن بر سر بدن قسم که خورقه بدن آن ترکده پی در پی بر پیش سر کند از نند و چون کرم کرد تبدیل نمایند و تصور آن در چشم
جهت رمل حار و قرحه و رفع خشونت پلک آن و با انزروت جهت غفره و ملاق و شرناق و امثال اینها و در گوش جهت وجع
حار و قرحه و وزم کرم آن و مقدار شربت آن از دوا و قیه تا نیمه و طل و باید که کرم کرم که هر دو گشته باشد بیا شامند و اگر از
پستان تر اند شد که بشورند بهتر است زیرا که بسبب کمال لطافت و زود فاحش میگردد بدل آن شیر الاغ **الخواص** گفته اند چون
زن حامله بر روی شپش شیر بد و شد اگر شپش بیدارد و یا در زیر آن بماند آن زن بد دختر حامله است و اگر کمبر در زنند * بر آید
بپس و مجرب دانسته اند و بهترین شیر زنان و ماثل البان آنست که چون بر روی ناخن بریزند جمع گردد و یا چمن کنی بسیار
نماشد و با خدال قوام باشد و در ستور آغامیدن آن در قرا بادین کبیر و نیز در مقل مذکور این کتاب ذکر یافت
لبس حمار الوحش و لبس الغزال * شیر کور و شیر آهوفر و کرم و تراند از مادیان که لبس الرماک باشد و لطیفتر
از آن و در تحریک باه اتوی *

لبس الحامض * بفتح حاء مهمله و الف و کسر میم ضاد معجمه بغار سی ماهیت و بختی دمی است و بترکی جغرات نامند
* ماهیت آن شیر منجمد است و بهترین آن ماهیت شیر کا و تازه خوب انجماد یافته اندک ترش است * طبیعت آن
در درم سرد و تر هر چند ترش تر و رقیق تر باشد و سردی و تری آن زیاد * **افعال و خواص** آن مرطب و مسکن تشنگی و معوی
با * محرورین و غل ائیت آن نسبت بدن و غ که مخفی نامند بسبب زیادتی دهنیت بیشتر و در سائر افعال قریب بدن آن و مخفی

در حرف الجیم مع الیاء المعجمة مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی **الف** افسار می رود وین و معله **ق** سرد و کثیف و دیر هضم و
 مدد در مری و خلط غام و مضرت بهای عقده مصلح آن معاجین حار و زنجبیل مریمی است و اغذیه مصنوعه ازان در قریب ایدین
 کبیر بتفصیل ذکر یافنت و چربی بالای آنرا بر سر مالیدن مرطب دماغ و منوم و قائم مقام روغن قشیم کک راحت
 * **لبس السودان** * بضم سین مهمله و سکون و او و فتح دال مهمله و الف و ونون * ماهیت آن نزد اکثر اسم فرغیون است
 و بفتلادی و دیگران گفته اند چیزی است شبیه صمغ و مانند بسیاری و زری که از مواج مغرب میا و رزن * طبیعت آن بسیار
 گرم و خشک تا چهارم * **افعال** و خواص آن از سوم قتاله و بولیدن آن باعث رعاف و عطسه بسیار و موهلک و تدبیر آن
 تدبیر آن فریون و جند باد مریه خورده است و مذکور شد ضداد آن محلل اورام صلبه است در چنل ساعت
 * **لبس الیتومات** * بفتح یاء متناهیه و تینانیه و هم تاء متناهیه فوقانیه و سکون و او و فتح عین مهمله و الف و تاء متناهیه فوقانیه
 * ماهیت آن شیر نیات است شیر دار است مانند مازریون سیاه و فرغیون و سفونیا و امتال ایها **افعال** و خواص آن
 مجموع آن از سوم و مسهل قوی و بفتح و شیر مرئیاتی در ذیل آن مذکور شد و می شود و انچه ناهی مخصوصند از دریتوحات
 در حرف الیاء مع التاء انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد و اعراض و تدبیر آن فریون خورده است
 و مذکور شد **فصل** **اللام مع التاء** **المتناهیه فوقانیه** *
 * **لککو** * بفتح لام و سکون تاء چهار نقطه مدی و ضم کاف و واو * ماهیت آن شر درختی است در تنگانه می شود و کثیر الوجود
 و درخت آن بقدر درخت آلورینیا له و پرخار و برک آن نیز شبیه ببرک آلورینیا له و ثمر آن خوشه دار در درخت سه هفت هشت
 فاده دانه و بزرگی آوی کوچکی و پنباله و سفید رنگ و طعم آن درخامی ترش و بدین رویدن منتشر می گردد و در جوف بعضی آن سه
 دانه و بعضی چهار دانه شبیه بدانهای شریفه و کثیف که کوه نامند و در جوف دانهای آن نیمی پنبه رنگ نرم لزج لعابی
 * طبیعت آن سرد و تر * **افعال** و خواص آن مسکن حلات صفرا و خون و جهت بعضی امراض د مویه و صفرا و نافع
 و شرع آن نیز جهت امراض مذکور و نافع * **فصل** **اللام مع الجیم** *
 * **لجبالو** * بفتح لام و جیم و الف و ضم لام و سکون و او و لغت فندی است * ماهیت آن گیاهی است که در کنار آبها و زمینهای
 نمناک می روید و در مردم باران بیشتر و دو قسم میباشد قسمی درختکی و زمینهای نمناک می روید نباتات آن تا بیک ربع و شاخهای
 آن باریک و برک آن ریزه و باریک شبیه ببرک ام غیلان و ازین ریزه تر و قسم دوم مائی که در کنار آب و غل بر فامیر وین و این
 مقروض بر روی زمین میباشد و در شاخ و برک شبیه بدان قسم و از خواص هر دو قسم است که چون دست نزد یک آن برند
 وین آن رساتند بر کهای آن بهم مجتمع میگردند و چون دست را بکشند و ازان دور نمایند بعد از اندک زمانی از هم باز میگردند
 بحالت اصلی خود و از جمله ادویه عظیم النفع است نزد اهل هند و با اصطلاح خود آنرا از زمین می اند * طبیعت آن
 در درم سرد و تر * **افعال** و خواص آن مخلل و جالی و منضج و مفتح و جهت فساد خون و امراض حادثه ازان و امراض
 صفرا ویه شرابا نافع و قطور آب آن جهت نامور و زخمهای کهنه عفید و کوبیده چون آنتاب در بروج سرطان و در منزل شره باشد
 که بهندی پیکه نهچتر نامند بر وند بر کنار غل بریکه در انجا گیاه لجا لوباشد و او را غسل بکنند و قوی شیرینی تصلق نمایند
 و نیز و مشرب بجزل بسوزانند مانند مقل آرزق با روغن شوش پس آن گیاه را از ریشه برکنند و بسوزند که سایه آنکس بران نیفتد
 و در سایه خشک نمایند و با زچون ماه دران منزل آید نرم کوفته پخته بقل و ظغلی ازان و با شیر که تازه در شیل و مزج کرده

این متن را مفت مرتبه بران خوانند و بنوشند متواتر این است **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** و ولها امرت و ولها سنكه
 أن ان لمو نمو بشوان **تا** نامه مفت هرفته هر و زین لین نخبو خورند در هفته اول امراض سوداوی و حیضات ربع و مرتبه
 دفع گردد و در هفته دوم بر او میروند و صیر و یقوان و امثال اینها زائل گردد و در هفته سوم جدام و یقی و قربا و آتش رمانند
 اینها بر طرف گردد بعون الله تعالی و با الجملة مدامت بدان قوای حیوانی یقزاید و از اسرار است نزد ایشان *****
*** فصل فی الامام مع الحاء المهملة ***

کرم و خشک هر که رآب غوره و روغن و گوشتهای کرم و تو گنیز و سماق و امثال اینها است و گوشت و خر که در آن عصب نباشد
 لذیذ و مخصوص گوشت سینه و پستان بسبب تولید شیر در آن و گوشت زبان لذیذ و سریع الهضم و گوشت حیوان و وحشی و حمار
 و الوحش کرم و خشک در سوم سریع الهضم کثیر الغذا مائل بسودا ویت و در فصول زمستان خوردن آن و امثال آن بهتر
 و گفته اند بطبی الهضم ردی الکیموس و گوشت کباب جهت کسیکه ذرا یخ خورده یا شد نافع و گوشت ارنب کرم و خشک و
 گوشت بریان کرده آن جهت قرحه و نه مغیل و گوشت تغل بسیار تراست و گوشت چرب و زنده کرم ترا زنده و غلیظتر و بطبی
 الهضم و ملین شکم و قلیل الغذا آوردی و سریع الاستحاله بد خانیت و صفرا و گوشت کاماده کثیر الغذا غلیظ سوداوی و مولد
 امراض سوداویه و خشک تر از گوشت بز و گوشت حیوان آن سریع الهضم تر و بهترین آن گوشت بچه کاماده و بهترین اوقات
 خوردن آن فصل بهار و ازل تابستان و ریوست خریزه مهر است که آنست چون در حین طبع در آن اندازند و همچنین در هر گوشت
 صلب که زود مهر انگردد و اکثر گوشت کامول بهق و امراض سوداوی و گوشت شقراق کاسر ریاح و بعل التعفن از گوشت بز و
 کوسند و قلیل الشحم و یا بس الجوز و قلیل الغذا آوردی و گوشت حیوانات صید کرم و خشک و مولد خون غلیظ سوداوی و بهترین
 آنها گوشت اهو است و گوشت سباع و ذات الحیال ب همه آنها ردی اجتناب از آنها واجب و گوشت ضأن معتدل در رطوبت
 و ریوست مربع الهضم مولد خون جمید و جهت مکرر المزاج نافع و گوشت جزور یعنی بچه شتر بسیار کرم و خشک و مولد خلط غلیظ
 و جهت اصحاب کل و ریاضت شدید و عرق النساء و آذخر حمیات ربع نافع و گوشت سنور یعنی گوشت کره کرم و تر و کوبنل سرد
 است معین کرده و جهت درد پشت و بواسیر مغیل و لحم الخیل یعنی گوشت اسب مانند گوشت شتر مختل مسام و جهت اصحاب
 کل و ریاضت شدید نافع و مولد سودا و از طیور متوسطه که قریب به مرغ خانگی باشند مانند کبک و ندر و رود راج و خجل و طیور
 و امثال اینها صغیر اینها بهتر از کبیر و بری بهتر از املی و بهترین بری طیور مذکور و بهترین املی دجاج و از طیور ماهی
 انچه کردن آن بلند و عظیم البته باشد ردی است و لحوم بری کبار همچنین طیور کبار رجسته مانند بطا و زمورت حمیات
 ربع اند و از ماهی ماعیان متوسطه در بزرگی و کوچکی آب جاری صغری لطیف مانند ماهی رضایی و چلوا ماهی و ماهی
 ره و نانداری و آنبوس و امثال اینها و از برای اصحاب کل و ریاضت قوی المزاج حار لحوم قویه غلیظه مانند گوشت جزور و
 و خیل و کوزن و کامیش بهتر و ولی است از لطیفه خفیفه و باید که حیوانات رطبه المزاج را بعد از استحکام قوت آنها ریاضت
 را اعتدال طفولیت و کوچکی ذبح نمایند و هر چه از شکم حیوان برآوردند که حلا ن بضم حاء مهمله و فتح لام مشدده و الف
 و نون و حلام بجم بجای نون نامند و انچه بعد کال نرمیل باشد همه ضعیف و مورت امراض صعبه کثیر و سودا و امراض سوداویه است
 حیوان پیر و ضعیف سال خورده بسیار لاغر و مریض و میتة همه مورت امراض صعبه کثیر و سودا و امراض سوداویه است
 خصوص کبش و تیس و یقروجا موس و جمل و همچنین گوشت حیوان بچه مرده و یا کربک و غیر آن از سباع کزنده و خوف ناک
 و یا در آب افتاده و بدستور حیوان مخنوق همه ردی و مورت امراض ردیه صعبه و سودا و امثال اینها است و در حضور حیوانی
 حیوان دیگر ذبح نمودن زبون و اشامیدن آب بعد از گوشت مضر و تناول نمودن آن در شبها باعث تجمه و جمع آن با شیر و بیضه
 مضر و غیر مجوز و هر چند مبالغه و طبع و کوبیدن آن گندل اولی است و باید که اجزای آن متساوی طبع یافته خواسته کباب باشد
 و یا غیر آن و گوشت آب یعنی مرغه سریع الهضم و النعرد و موافق ناقصین و ضعیف المزاج و القود است اگر با غم و رطوبات
 بسیار بر بدن غالب نباشد و کشیکه ارا در نماید تجفیف و صلابت بدن را باید که مشوی و کزدناج آنرا بشورد و مشوی آن بطایع

مردم صادق و قسارت نیز خوانند و گفته اند آن در صنف است نر و ماده نر و ماده درخت کوچک و کثیر الاغصان و خوش و کونا و بزرگ
 مدور و صلب و مز غسول شبیه بگلزار و متمیت آن منگستناها و صنف ماده در آب و برک شبیه ببرک کند نا و یا بُنِ آن هر بنیتر از یا لایه
 آن و کل سفید و نر دیک بیج آن نوعی از طرائف میروید و هر چه یا قوتی رنگ و آن بهترین انواع آنست و گاه سفید و گاه استر نیز
 میباشد و قوت نبض این رناده از آن در جمیع اجزاء آن طرثوت را برومی هم و قسطی اس و بنونانی ایو قسطس نامند
 و مراد از عصاره لیمه اتیس عصاره آن طرثوت است و از جمله اجزای قریای قاروق همانست و در قوت مانند حفض
 الا آنکه در حفض قوت تحلیل است و درین قوت تبض فقط و حکیم میرحیدر مؤمن نوشته که امین الدوله و جمعی دیگر بیان
 نموده اند که آن شاخهای است بی برگ مائل بسوخی و درخشنده کی و هر یکی آن مائل بسیاری و بقدر ریشی و بیشتر آن در
 زمین و چاه را نکشت آن از زمین بیاد و بیرون و متمیت آن شوره زار ها و این قول اصح میباشد چنانچه گویا مزوره نوعی از
 ماراثیث است بهترین آن غازه آنست * طبیعت آن معتدل در گرمی و سردی و خشک در درم و رطوبت در سابعه گفته
 نباتی است و این شجر و گیاه را اندک قبضی موافق گوید در شیراز و صمدان و قراح آنها نباتی کوچک تا بیک شبر میروید
 و با شاخهای باریک و برگهای باریک بلند و نبات آن بهیئت مجموعی شبیه دریش بزرگه تبس نامند و آنرا بشیرازی و صمدانی
 الا لاشک ندارند و در ماده و عصاره چنانچه ذکر یافت و تر و تازه آن را با هر که درین آن برای تبرید مانند کاسنی و کاهو مشهورند
 و آنست که لیمه اتیس این باشد و آنچه در کتاب مصر و فرنگی دین و شنبات آن بلند است و رنگ ساق ایستاده دارد و بران
 برگهای باریک بلند شبیه ببرک کند نا و کل این مد و رو برگهای آن اندک طولانی و سر آنها متشعبند و شعبه و غنچه آن
 بی الحمله شبیه بخنچه کل سرح و رنگ آن سبید * طبیعت آن در آخر درم سرد و در سوم خشک * افعال و خواص آن
 قابض و قاطع نفز الدم و اسهال موار و دمود و قرقره و نه و بیج آن در قبض اقوی و عصاره آن در قبض مانند قسط کل سرح و مقوی
 معده و مانع احصاب مواد بدن و قرقره و نه و امعا و عصاره آن از آن اقوی و آسایدن عصاره آن با شراب جهت نفز الدم
 و رحم و ضماد آن مقوی اعصاب ضعیفه و فم معده و جگر و نفز الدم رحم و در سائر افعال قویتر از اقاتیا اعصاب الراس بیج آن جانی
 جگر کوش و خشک کننده قروح آن اعصاب انص و العذاع آسایدن برگ و کل و بیج آن با ماء السعیر جهت قرقره و نه و عصاره
 آن جهت نفز الدم و نفز الدم اعصاب باطنی و جهت تقویت معده و حبس یطن و قرقره و نه و معده اشریت از عصاره آن تا سه درم
 و از برگ و کل آن تا چهار درم و القروح و زور و برگ و کل آن جهت اند مال و التیام جراحات کهنه و رفع تعین آنها
 و ضماد آن جهت التیام عصب مقطوع الا زرام ضاد کل آن مثل اورام حرق النار و کل آن با موم و روغن جهت سوختگی
 آتش السموم و بدین زکریا خوردن بیج لیمه اتیس و ادافع سموم دانسته متذکرده مصالح آن غناب بدل آن حفض و اقاتیا

است و کثیرا و ریشم آن * فصل اللام مع البخاء المعجمه *

* لخنیس * بفتح لام و سکون خا و کسر نون و سکون یاء مشتاقه لحنانیه و معین ممله لغت بنونانی است * ماهیت آن نوعی از
 خیری بری است نبات آن قریب بذریع و کل آن بنفش و ببری و جلی میباشد و در صورت مشابه بهم مکر آنکه جلی آن
 اقوی است و درخت تر و کونا و تر از ببری و دانه آن ساه و تلخ و بقدر و غلی می بعضی آنرا هراج القطر بدانسته اند * طبیعت آن
 در سوم گرم و خشک خصوص کل ریشم آن * افعال و خواص آن آسایدن در درم از آن در دمنوع مسهل قوی و نکدرم آن
 جهت لسع عقرب نمیانده چون کل آنرا بر روی عقرب اندازند آنرا بکشد * فصل اللام مع السین الملهه *

لسان * بکسر لام و مبین و الف و نون لغت عربی است بفارسی زبان و بهندی جیب نامند * ماهیت آن از اعضای مرکب بدن حیوان و در دهن آن واقع و مرکب از لیس و خوند دی و سبک و عروق و عصب و عضلات و غشا و معروف است و مطبق از برای برآمدن آواز از دهان و تکلم و افاده و استفاد و الفای مافی الضمیر بغیر قلب غذا و رحین متغ و اعانت بر بلع و حفظ طریبات نازله از دماغ و خارجة از سینه و معد و غیر اینها از منافعی که در کتب طبیعی و کلیات طب مذکور است و غیر خالتی چل اسمه نمیداند فوائد آنرا بتفصیل * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن خفیف سریع الاختلاط و بر مطب بدن و باد و ریه حار و خشبو زیاده کنند مثنی الحار و سریع التفتن مصلح آن طبع آن با سرکه و یا کشنیز خشک و زیره و خولنجیان در مبردن و در مبرورین سرکه و کشنیز خشک خوردن است *

لسان * و آنرا اذبان الثور و کلا نیز نامند بهیئت آنکه کل آن برونک کحل است * ماهیت آن نهانی است بالزرجت و راسته آن شبیه بانجبار و غیر لسان الثور است برگ آن عریض مفروش بر روی زمین و مستدیر و در خشونت مانند برگ کاه و زبان و از میان برگ آن شاخی میرود بقدر ذریعی و بر سر آن کلی سر می ریزد و فرق میان برگ این و برگ لسان الثور با آنست که برگ این بر عریضتر و در درویشیه بنیاز و لزوجت آن زیاده از لسان الثور و کل آن آریخته بسوی زمین و خام و پیخته برگ آنرا میخورند بخلاف برگ و کل لسان الثور که باین اوصاف نیست * طبیعت آن در دوزم سردتر * افعال و خواص آن جهت غلظت زبان انسان و شتر و غیر آن از حیوانات و بنوری صلب مرغ که ظاهر میکرد در زبان مانند حب الزمان و آنرا حارس مینامند و جهت قلاع و سائر امراض حار و دمان و خفقان و حرارت معد نافع *

لسان الابل * بالف مکسور و بباء موحده و لام لغت عربی است * ماهیت آن غیر عربی الا بل است و غلط کرده کسیکه آنرا لسان الایل دانسته بلکه آن نهانی است مابین کپا و شجر و شاح آن پراکنده و مربع مانند بسفوی و برگ آن شبیه به برگ قهقار و از آن بلند تر و باریکتر و اندک خشن و مجعل شبیه بتجعب ثیاب تازه شسته و باز غیب نرمی و سفید رنگ و خشبو و ثقیل الرأس و ثمر آن زرد مانند بیهنی مثبت آن زمینهای خشن * طبیعت آن در دوزم سرد و خشک و در دوزم گرم و خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن مفتح و جالنی اعفاء الغم و الغذاء و النفیض آشامیدن آب طبعی برگ و شاح آن و مضغ برگ آن جهت رفع کثرت زبان و اضطراب و تلجلج آن و قروح باطنی و ادرا ببول و حیض و اخراج جنین و آب طبعی آن با مویز و عناب مفتح دهن و مدربول و رافع التهاب باطنی القروح و الجروح و زور آن منقی قروح خبیثه و مجفف قروح و التیام دهند جراحت و آشامیدن آن جهت قروح باطنی و ظاهری و استنجاء با آب مطبوخ آن مسکن حکله قروح و مفعله و ذکر الزینة خضاب آن با حنا سیاه کنند موی سر و شستن با آب آن و بدن آن خضاب نمودن نیز سیاه کنند موی است مضر کرده مصلح آن صمغ عربی مقدار شربت از جرم آن تاسه درم و از آب آن تاد و اوقیه و شراب آن که هفتاد مثقال آنرا در دو وقت در دل آب انکور و نشسته تر تبید دهند جهت نفی الالم و مرته و مستی عضل و قرحه کرده و منانه و احتباس حیض نافع مقدار شربت آن تا یک رطل السموم جهت کزیدن شغنین مصری نافع است *

لسان الثور * بفتح ثاء مثله و سکون و ادواء مهمله لغت عربی است بفارسی کاه و زبان و بیونانی فیو بلا طینی بگورم و بلغت دیگر پر اهر و بهندی سکا هولی نامند * ماهیت آن نهانی است جمیع اجزای آن با خشونت و مرغب و منقط بقطعی شبیه بشمار و ساق آن باریک و خشن مانند پای ملج و سبزه مثل بزرودی و بقل و ذریعی و بزرگ آن بزرگتر و سیاه و ضخیم و با خشونت

و منقذ بنفقه یا ی حلیل شبیه بنجار و مغرب شبیه بزبان کار و مغروش بر روی زمین و ربعی است و تا زه آن سبز مائل بر روی و کهنه
 آن مائل بسیار می و مرجن کهنه ترکودد سیاه و قشود و کل آن لاجوردی و رنگ یخکلی آن را زان کویکتر و مولای و نیم آن کرجاک
 اندک مولای و سفید از حب انظرط اندک باریکتر و در قعی و اندک لعابی و نیم آن را مل و نیز گفته اند منبت آن اکثر بلاد خصوص
 کیزان که در آنجا بسیار خوب میشود و در عظیم آباد از ملک هند نیز میشود و لیکن بزرگ آن نازک و حکیم میر سید مؤمن در تصفه المومنین
 نوشته قسمی را که در این صلهای و بعضی بلاد کاو زبان میداند مرا حوزا است و کل آن لاجوردی و ارچک و مد ورمی باشد و
 بهترین آن کاو زبان نازک و ضخیم مز مائل بر روی منقذ کیلانی است * طبیعت آن در اول کرم و تر و خشک آنرا
 و طوبت کمتر و مائل بر صوم و قوت آن تا مفت مال باقی میماند و کل آن الطف جمیع اجزای آن * افعال و خواص آن
 مفرح و مقوی ارجاع و حرارت غریزی را اعضای رقیه و حواس و ملین طبع و مسهل مرقه صفرا و اخلاط متعثره و سودای
 متروک از خلط سودای و تسکین اعراض آنها را مراض سوداویه مطلقا اعتناء الراس و الصل و الغلغله آشامیدن آن با
 مطبوخات مناسبه جهت سردی و برسام و مالخول و رجنون و نیکویی حواس و رنگ رخسار و تغریغ و رفع خشونت تصبیه رتبه
 و مینه و سرفه و ضیق النفس و در دکل و سینه و شش و خفقان سودای و قوحش و مراض و خلط نفس و قزح و خوف و غم
 و هم و برقان و سنک کردن و مثانه و مطبوع آن با نبات و یا با خور و یا ماء العسل جهت خشونت سینه و تصبیه رتبه و سرفه و ضیق
 النفس و آشامیدن دودرم کل آن یا یکدر کم از مری و دودرم شکر جهت خفقان و خشونت سینه و سرفه و انعاش حرارت
 غریزی و قوی و ازاله یزقان و تقویت حصاة و تصفیه رنگ رخسار و در ورم حرق آن در دمان جهت قلاع دمان اطفال و
 تسکین لیب و هوش دمان و محتمی لکه و بد متور و غیر محرق آن و لیکن ازان ضعیفتر مضر و مصلح آن مندل و سفید مقدار
 شربت از جرم آن از دودرم تا پنجم درم در مطبوخ و منقوع از نیم درم تا ده درم و از آب آن تا چهار اوقیه بدل آن ابریشم خام محرق
 و چهار دانگ آن پوست اترج و نیز بوزن آن ریاس و نصف آن سنبل و ربع آن امارون گفته اند و چون از آب آن و آب سیب و آب
 میو شرابی ترتیب دهند دو مثقال آن تغریغ بحل یک رطل شراب کد بدن ازاله عقل و عرق کاو زبان جهت امراض سودای و
 مراض و خفقان سودای و مقید و در مائر افعال ضعیفتر از جرم و مطبوخ آنست و بعضی اقوی گفته اند مقدار شربت آن تا چهار اوقیه
 * کسان الحاصل * بفتح حاء مهمله و میم و لام لغت عربی است و دسقوریل و س آنرا کثیره الا ضلاع و ذو جعبه ضلاع
 نامید و بفارسی بارتک و بر ترکی باغ و پرباغ و لسان الحاصل کبیر را بغرنکی بیشاک میسور و صغیر را بیشاک میثور نامند
 * ماهیت آن از جنس مرا حوزا است و در وصف میباشد کبیر و صغیر کبیر را بزرگ شبیه بزبان کوسفند و همز طولانی و
 اندک عریض و ساق آن بقدر و ذوی و بر آنکند * و مائل بطرف زمین و سر خرنک املس و از وسط نبات آن ساقهای با ریک بلند
 رسته بر سر آن و کل آن زرد رنگ و نیم آن مل و ورز * حیا * رنگ مائل بین قشی و بیج آن سمت و مغرب و تا بسطبری آنکشتی و
 صغیر را نیز بد متور الا آنکه بزرگ این ازان کوچکتر و سرخی ماق کمتر و نیم آن بزرگ تر و کبیرا قوی از صغیر و در منافع نیز
 ازان زیاد و از مطلق آن مراد صغیر است * طبیعت آن در دودرم سرد و خشک و نیم آن را بیوست زیاد از بزرگ و
 برودت کمتر بر برودت بحر حالتی و بر بیوست آن بحال لغت نریم * افعال و خواص آن مرکب از جوهر مائی و از جوهر مائی
 تبرید می نمایند و از جوهر ارضی قبض و آب بزرگ آن لطیف اعتناء الراس آشنایند آن حایس نفق الدم و نرف الدم همه اعضا باطنی
 و رعان و رصع و معوط و ضاد آن بر پوش هو و سینه نیز زقطر و آن در کوش جهت تسکین و جع آن که از حرارت باشد و مکرر مضغه

نمودن آب جامعی بجم آن و یا مضع آن و یا آب برگ آن جهت درد دندان و نزع امراض دهان و بشویدن سینه آن و تقویت لثه
 مسترخیه و دامیه و یا آب بری آن جهت رفع نلاع دهان و قطره و طلائی آب برگ آن جهت و مد حار مغیض و مائید و میشود
 شیخات چشم در آب آن و داخل ادویه عین کوده میشود اعضاء النفس تنعم آن حابس نرف الدم و آشامیدن عدس مطبوخ
 با برگ آن بدل سلق جهت ریزش آشامیدن عصاره آن جهت دق و سل و نف الدم و قرحه رثه و ریزش موی و صرع اعضاء
 الغلغله و النفس آشامیدن عصاره آن معوی کبد حار و طحال و کوده و مفتوح مد آن و مسکن تشنگی و رفع نساد هضم
 و قوی الدم و نرف الدم اعضاء باطنی و حرقة البول و سيلان خون بواسیر و حیض و بیع و برگ و تخم آن مفتوح مد که کبد و کوده
 و مائه و در ادویه مفتوح آنها داخل کرده میشود و جهت قروح امعاء آشامیدن عدس مطبوخ با برگ آن نجای برگ چغندر
 جهت استسقای حار و مطبوخ آن با نمک و سرکه و عدس جهت اسهال دموی و آشامیدن آب برگ آن با غلا جهت درد کوده
 و مائه و آشامیدن و یا احتقان و یا تبخیم و یا مصاره آن جهت قرحه امعاء و حبس خون بواسیر و حمل آن جهت درد رحم حادث
 از احتقان آن التیمی گفته اند آشامیدن سه عدد بیع آن جهت حمی مثلثه و چهار عدد بیع آن جهت حمی ربع و همچنین با چهار
 اوقیه و نیم شراب مزوج کرده و آشامیدن عصاره آن نیز جهت حمیات حاده نافع السموم ضاد آن با نمک جهت سمیت
 سکن یوانه کزید، الجروح و القروح و حرق النار ضاد آن و دستور ذرور آن جهت تنقیه چرک و تجفیف و اند مال قروح خبیثه
 و مزمنه و جراحات عمیق و سوختگی آتش و نار فارسی و قروح سابعه واکله و باطنی و قیویا و اسفیداج جهت جمره و لیجیم و
 داء الفیل و منع نزاید و موجب ضرور آن الاورام و البثور و محمل اورام حار و نمله و شوره و حموه و کای مبهله که باد سرخ
 باشد و روم پس کوش و خنازیر و تعلیق بیع آن برگ کزن نیز جهت خنازیر و موم و ثرا الحار کوبند مضر که مصلح آن غسل و عصاره آن
 مضر لمحال و مصلح آن مصطکی مقدار شربت آب برگ آن از ده مثقال قائم رطل بدل آن حاض بستانی و تخم آن در افعال
 مانند عصاره برگ آن و زهره آن قابض و مغری امعاء و رافع زحیر و برغن بادام و بارغن کل چرب کرده و یا در آب جوش نموده
 آن بیزرافع مغص و حابس نرف الدم اسافل بلغم مغذی تر است آن تاسه درم و عرق برگ با رنک که مانند کلاب بقرع و انبیق
 مقطر نموده باشند در تقویت قوت ماسکه بیدیل و در همه افعال از عصاره برگ آن ضعیف تر است.

لسان السبع * مفتوح سمن مبهله و ضم باد موحله و عین مبهله * هایت این نباتی است بقل و در نزع و شایخای آن
 پراکنده و برگهای آن طولانی و اطراف آن نیز و مشرف مانند دانههای اره و مجید و صلب و رنگ آن سبز مائل بزرده و سفید و
 و بر سوشای آن قبهای مستدبر و کل آن بنفش و بیع آن سیاه مربع منبت آن زمیهای سنگریزه و ربیعی است * طبیعت آن
 دسوم گرم و خشک * افعال و خواص این آشامیدن طبع آن جهت تقویت سنگ کوده و مائه و فر زجه بیع آن جهت ادرار
 حیض و اخراج جنین مانع است *

لسان العصفور * بفتح عین و صاد مهملین و الف و کسر فاء و سکون یا ع مشاة تحتانیة و راء مبهله بغارسی زبان کنجشک
 و بھندی اندر جوریشیرازی تخم امرخوانند * هایت این ترمدرختی است از قسم دردار و عظیم و برگ آن شبیه ببرک
 بادام و ثمر آن در خوشه و در علاقه و هر یک از هم متفرق و در غلافی یکدانه با ریک طولانی شبیه بزبان کنجشک و طامران
 اند که تیره رنگ و باطن آن سفید مائی و زردی و با تندی و تلخی و قوت آن ناده سال باقی میماند و در ملک هند و بنکاله کثیر
 الوجود و در نوع میشود یکی تلخ یا حاد و درم شیرین و نبات آن بیشتر در مزرعه برنج بهم میرسد و ببلندی نبات آن از برگ

نبات برنج باریکتر و نازکتر و خوشتر و رمبز تیره شبیه ببرک بیل و از آن اندک پهن تر و سردتر و کله کله و شیر آن در خوشه مجتمع تر
 دانه های آن در غلاف های سبز تر شبیه بشار و کل آن و غده و از تلخ آن سبیل مائل بزرگی و از شیرین آن بنفش و ثمر تلخ آن نیز بهیأت
 خیرین الا نکه ثمر شیرین آن بالیده و تورنتک باطن آن بنفش و طبیعت آن در آخر دوم کرم و خشک و در اول تر نیز گفته اند
 و باریک و باریک و خواص آن مسکن ریاح و برک آن با قیوض اعضاء الصد را شامیدن ثمر آن مسکن در
 پهلو و تهیگاه و جهت خفقان و عقیق النقس و مرغه من اعضاء النفث آشامیدن آن جهت مقص و در دگر در رحم و دراز
 بول و تهیت حصا و تقویة اعضاء تناسل و تحریک و زیادتیه باه مقید و فرجه آن با غسل و زعفران بعد از طهر و مجرب بر حمل
 و مجرب گفته اند افسار مصلح و مریضین مصلح آن کشیز مقب و ارشید آن جهت باه پنهانی ناله دریم و با معیتی تا در دوم بدل
 آن در تقویة باه بوزن آن جو زبر و نصف آن بهمن سرخ و یا قوی سرخ بوزن آن و یا مغز گردان و یا کبابه الجروح و
 القروح ضاد ببرک آن منق و مدمل و ملیم قروح رطبه آلات المقامل صماد پوست آن با سرکه جهت کوفتنکی عضل نافع
 لسان الکلب * بفتح کاف و سکون لام و باء موحده بلاطینی امیر کونید شبیه به کوره و بربری لیکو کانس نامند
 ماهیت آن کونید لسان الحمل است و بعضی حماض دانسته اند و بعضی گفته اند نباتی است حلیمه ساقی آن زیاده بدو
 قرح و با شعبه های بسیار و گردنار و باریک و ببرک آن شبیه ببرک بارتک و از آن دراز تر و با تقیر و بسیار نرم املس و اطراف آن
 تپید و کل آن بنفش و رنجم آن باریک و بجز آن سفید و بر شعبه با شعبه های باریک مانند ریحان و متعجب در هم و در اول تابستان
 میروید و معتبت آن نزدیک آبها * طبیعت آن در اول کرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن آشامیدن آن بقدر
 یکرطل با غسل رافع صلابت طحال القروح و الجروح صماد آن ملزق جراحات و جهت التیام زخه های تازه و کوش آردن
 زخه های کهنه مؤثر است * فصل فی الامام مع الاصلان المهمله *

زخه های کهنه مؤثر است * فصل فی الامام مع الاصلان المهمله *
 لصبی * بفتح لام و کسر صماد مهمله و سکون یاء متناه تحتانیه و کسوف و زیا و آنرا اذان الدب نیز نامند و در تنگاب معروف
 بکاش است * ماهیت آن نباتی است خار دار که بر جامه پیچید و از آن جهت آنرا الصبی نامند و ساقی آن زیاده بر ذری
 و بطنبری انکشتی و ببرک آن شبیه ببرک بارتک و از آن کوچکتر و ضخیم تر و رنجم آن بقدر رفتنی و بخودی * طبیعت آن در
 آخر اول کرم و خشک * افعال و خواص آن محلل و جالی اعضاء الصد را شامیدن طبیعت آن با غسل جهت سپردن بار و بخشونت
 هینه و صماد آن با روغن کل جهت ضربان ورم مقله بغایت نافع و غسل آن سرخ کنند و خسار و مغز و رنجم آن بهی است *
 فصل فی الامام مع العین المهمله *

لعاب * بضم لام و فتح عین و الف و باء موحده بحریمی رقیق و باری آبی دمان نامند * ماهیت آن معروف است
 افعال و خواص آن جالی مخصوص لعاب دمان صائم یعنی شخص ناشتا و چون آب دمان صائم را در کوش کسمیکه از اذیت
 کرم متادی باشد و بزند تسکین دمان و کرم آنرا بکشد و بر آرد و طلای آن محلل خون مرده و جالی هقی و کلف و قویای اطفال
 و نافع و چون در دمان مار اندازند آنرا بکشد *

لعبت بربری * بضم لام و سکون عین و فتح باء موحده و ناء متناه تحتانیه و فتح و باء موحده در میان هر دراء مهمله
 در آخر یاء نسبت * ماهیت آن بیضی است شبیه بصورت لچان و باریکتر از آن و مانند هر پستان و طعم آن تلخ و تند و در مصر
 معروف پتر یا قی است و از نواح اتر بقیه آورند و نامقید آن معشوش بصورت لچان مینمایند و بعضی صورت لچان را با بن نام خوانند

را غلبه است * طبیعت آن دردم کرم و خشک * افعال و خواص آن محلل ریاح و قاطع باغم و مقوی حرارت غریزی
اعضاء الصدر و النفیض آشامیدن آن جهت تطع باغم هیمنه و تحلیل ریاح معده و بواسیر و درار خون حیض و بواسیر و اوجاع
صدر را معال آن نافع السموم رازی جهت هم افی و مسموم ماثر هوام بغایت نافع دانسته و مل او مت آن باعث مرخی رنگ
و خسار مقلد را شربت آن دردم که در سوزش بیمار جوش دهند تا رفع غایبه حلدت آن گردد اما ضرر آنرا آن مورت امراض حاره
و مصلح مصلح آن کشتیز بدل آن بوزن آن مغز کرد کان است و چون اطفال ریاح غیر ایشان بغطلی بخورند قی و اسهال آورد تا
بحدی که مرخی چشم و حائلی مانند مستان احداث نماید و اگر زن یا شک اختناق رحم و هلاک سازد تن بپیر آن نمی نمودن بر وزن
و مصل و بعد از آن انیسون خوردن است *

* لعل * بفتح لام و سکون عین و لام گفته اند معرب از لال منلی است * ماهیت آن از احجار جلین است که تازه اطلاع
بدان بهم رسید و در کتاب احجار قدیمه ذکر آن نیست و مؤلف منافع الاحجار و لباب الصناعات تصریح نموده اند که از سی صد سال
بهتجارت است که سالی بسبب زلزله عظیمی که در بخشان منهلیم کردید و لعل ظاهر گشت و از جنس یاقوت است و رنگ آن از رنگ
یاقوت در سخی کمتر و رنگ ماثل به غنشی و ارغوانی و از یاقوت نرم تر و معدن آن بد بخشان ابرمکت توران و در دکن نیز بهم
و با لجه قسمی از اقسام یاقوت است که باختلاف مکان بدین نحو متکون میگردد و یاقوت در حروف الیاء مع الف انشاء الله تعالی
من کو رخا و اهل شد * طبیعت آن در گرمی و مروری معتدل ماثل بحرارت و دردم خشک * افعال و خواص آن در تفریح
دل و اعصاب و قوت با صره قویتر از یاقوت و با حس نرف الدم و بواسیر و در جمیع خلل سوداوی قوی التا تیر مقدار شربت آن
باز یک قیراط تا یک اندک و بعضی تا نیم دانگ گفته اند *

* فصل فی البلام مع الغاء *

* لغاح * بضم لام و فتح فاء و الف و حاء مؤمله لغت عربی است بفارسی شایزک و مغنل نیز نامند و مغدا هم بدانچنان است
* ماهیت آن در پیروج بری است و بیخ لغاح عبارت از پیروج هریانی است و در حروف الیا انشاء الله تعالی مذکور خواهد
شد و نرو ما ده میباشند قسم ما ده آرا برک عریض و مغروش بر روی زمین و شبیه ببرک کا هو و از آن کوچکتر و ماثل بسایه
و تقیل الرائحه و کل آن سفید و ثمر آن از زیتون بزرگتر و زرد و بسیار خفص و بعد از رسیدن با عطریات و ماثل بشیرینی
میگردد و آنرا لغاح الجین نامند و تخم آن شبیه به تخم سیب و بیخ آن در وجه غلبه متصل بهم ظاهر آن سیاه و باطن آن سفید
و پوست بیخ آن سطبر و ماثل بسایه و در شکل شبیه بصورت انسان و بی بی یعنی لیفهای شبیه بوی که در پیروج میباشند درین
غیست و قسم نرا برک املس و مانند برک چقندر و ثمر آن بقل رخیا و زرد بیخ آن در سطبری متوسط و صنفی از آن را منبت
مقار و مواضع سایه دار و برک آن کم عرض و در طول بقدر شیری و ماثل بسفیدی و بی ماق و بی کل و ثمر و بیخ آن دراز و سطبری
اینها می و سفید و این قویترین اقسام است و قوت آن تلجها و مال باقی میماند و قویترین اجزای آن پوست بیخ و عصا و آب
نمائل از آنست * طبیعت آن در آخر سوم هر دو خشک و کوبند خالی از اندک حرارت نیست و ثمر آن سرد تر و آنچه در جوف
بیخ آنست عذیم القوت * افعال و خواص آن مخدر و محقق و مسکن ضربان مواد حاده و غلیان خون و صفرا و قابض و مسکر
و منوم و مسکن بدن و اعضاء الراس طلای آن جهت درد هر و و نیدل آن منوم و صلح حار را نافع و مضغه بطبیعت آن جهت درد
دندان اعضاء الصدر و الغداء و النفیض آشامیدن شش قیراطان پوست بیخ آن با آب و عسل جهت رفع بخراپی و رختقان حار

و احمال د مری و جرقه البول نافع و معقی بلفم و مرود است و کیا و آن مدبر و بل و حمل و تخم آن با کبریت فاعل خیس اعشاء
 الما صل صمد پوست بیخ آن با آرد و جوجه در د مفاصل حار الا و رام را لتور خلای آن مثل اوزام حار و بار که جهت
 حمور و رساد برک آن با آرد و جوجه اوزام حار و برش الزینة طلای شیر آن جهت کلف و نمش و آشامیدن نیم درم از تخم
 آن بغایت مرخ کنند و رسا و مانند مرخی که از حمام بمبار کرم بوم می رسد و طلای پوست بیخ آن مولد قمل در سر و رخی که
 باشد السوم طلای پوست بیخ آن با عمل در روغن زیتون جهت کزیدن و وام و بل ستر تخم آن و برک کز چک آن فاد زمر
 عنب التعلب می قتال قمل ارش و بت آن از سه قیرا طنائیم در هم و در رم آن کنند است با خنلال عقل و سبات و غش و
 مصالح آن قی کردن در روغن و عمل و بل از آن عمل و صلاب بری و خردل و زعفران و خور و در بعضی گفته اند آب سرد نوشیدن
 انشا را کنار نوئیدن آن محدث سکنه خصوص انچه برک آن سفید باشد مصالح آن بر موم و نوئیدن و تخم خشک شش و وزن آن جوز

القی نیز گفته اند و آشامیدن تخم سه عدل آن با زایانه و عکر مکر با تفریح آورد و بیغایله است

* لغش * بفتح لام و فارشون معجمه صا هیت آن درختی است عظیم منبت آن نواح شام در هنگام تری و سبزی زود مشتعل
 می گردد و در خشکی دیر آتش در آن تاثیر مینماید و ابن ابی خانی کوی مداد از قول حق سبحانه تعالی در قرآن مجید و من
 الشجر الاخنار آن درخت است * افعال و خواص آن طلای برک خشک مسحق آن رافع برص و بیق و رسا و ناز آن
 رافع قوبا است حکیم میر محمد مؤمن نوشته که انطاکمی کوی که آن چوب صنوبر است **قصه** **ل** اللام مع القاف
 * لوق * بفتح و لام مرد و قاف معربا که فارسی است * ماهیت آن از جمله طیر معرفی شده است کبیر الجئله که در اوائل
 ریخ می آید و گاه متوطن می گردد و از جانی خود نقل نمی نماید و از خار خانه می سازد برای محافظت بچهای خود از مار و زپه که
 مار دشمن بیض آنست و آن نیز بسبب حرارت و بیوهت دواج خود مار را می باعد و آن ضرر نرساند و گوشت آن بد بو است
 برای بودن خوراک آن حشرات و خیانت * طبیعت آن در آخروم کرم و خشک * افعال و خواص آن اعضاء الراس
 و غیرها خوردن گوشت آن جهت نال و نفوذ و خرد و ریاح غایظه و برودت مستحکمه در اعضاء و ضعف باه و رسوم منهوشه
 و گوشت بیض آن بهتر از بزرگ آن ضرر و درین مصالح آن روغن کنجد و طبع آن با سرکه و کرفس و کشنیز بسیار و زیت شیون
 و باروغن بادام و شواب بر آن نیا شامند و بیض آن در جمیع افعال قویتر از گوشت آن و زمره آن رافع شکوری است آنکجا
 و خون آن جالی و جهت از آن بیق و وضع نافع طلای آن با سرکه و سرکن آن جالی بیق و کلف و آزار جلد و بیاض آن سیاه
 کنند مری و رافع صر است **قصه** **ل** اللام مع الکاف

* لک * بضم لام و کاف و بفتح کاف نیز آمده و فارسی لاک و بهندی لا که بخفای ما مانند * ماهیت آن صمغ نباتی است
 که در ملک مثل و رنگه به هم میرسد و از سر شاخهای بعضی اشجار بر می آید و منعقل می گردد و در سرخ رنگ شبیه بتوت سرخ و بعضی
 حبهای آن تا بقدر لیمونی و نارنجی میباشد و این را لاک خام و بهندی لا که به هم می آمیزد و درخت سدر که به فارسی کدو
 نامند و درخت پیدل و بر و غیر اینها بعمل می آید و انچه از درخت کنار بعمل می آید بهتر است و از طبع لاک خام در آب و رخنه
 آب آن انواع رنگهای سرخ بعمل می آید و هر یک را نامی و انچه از آب مطبوخ آن با انعقاد بعمل می آورند بهندی لاکلای بکاف
 عجمی نامند و انچه آب آنرا در ونبه گرفته اقرص نازک ساخته خشک مینمایند به فارسی کتاد و بهندی انبار و رخنه و نیز کوبند
 و ثعل لاک مطبوخ آب گرفته را در رقیق نازک میسازند و آنرا بهندی چیر و پیشرازی در من مینمایند و بهترین آن مستعمل

در طب خرخ شفاف صافی تازه خام غیر مطبوخ مغسول آن است زیرا که مغسول آن در بعضی مراد بهتر از غیر مغسول است
 و بهترین جرم مطبوخ آن نیز سرخ و شفاف صافی تازه آن است و این در غیر حلب مستعمل و قوت آن تازه مال باقی می ماند
 * طبیعت آن در دم گرم و در معده خشک و در اول گرم و در دم خشک نیز گفته اند و مغسول آن الطاف و غیر مغسول آن
 قوی * افعال و خواص آن جالی و محال و منقی اخلاط و حابس اعفاء الراس و الصد و الغداء و النفث آشامیدن
 آن جهت نالی و نفث الدم و مرغه و زرد و خفقان و تقویت معد و جگر و احشا و تقویت مع و کبد و طحال و استسقای لجمی و زرقی
 و بر تان و ضعف کرده و سایر اعضا و تنقیه اخلاط یارده و رجوع کبد و تحلیل او را و با طبعه نافع و آشامیدن یکد آنک تا در دانه مغسول
 آن با شیر بز تازه و شیره و بقل و سی مثقال جهت حبس نفث الدم مجرب مفرور و مصلح آن مصطکی مقد ار شربت آن تا یک مثقال
 بدل آن در تنقیه در لثه آن ریوند و زخم وزن آن اسارون و ریح آن طبا غیر الخواص لاغر کنند و بدن است با لیا صیت و چون
 هر روز یک آنک آنرا با سرکه بنوشند تا مدت سی روز یا چهل روز یا بیست بدن را لاغر کند و چیزی دیگر بدن آنرا در و همچنین چون
 سه چهار مثقال آنرا با سرکه در سه چهار روز بنوشند و چون اشتان سبز را یک شهاب و زرد و شیمانک پس یک خام صافی اضافه نمود
 بآنش ملائم بنوشانند تا دردی و صافی آن از هم جدا شوند و آب اشتان سرخ در خشک و کرد پس لطیف صافی آنرا جدا
 کرده با صمغ عربی جمع و منعقل نمایند و این را بهندی لالی نامند و در نوشیدن و نقاشی بهتر از رنگ شجر و ثقل آنرا زمرور
 زرکمر و زرگران در لجم و استحکام چیزی مستعمل دارند و در غایت قبض است آشامیدن آن در قطع حیض از مجربات و طریقی
 غسل آنست که بکیرنک لک خالص از چوب و خاشاک صافی خام را در دهان نرم بگویند و آنیکه در بونک چینی و بیخ اند خردان
 نجوشانید با شند الیک اندک بران روزی و یا به سبکی بمانند تا یکسان گردد پس دریا و چوب حریری بریزند و بمانند و آنچه دران
 بماند باز بدستور با آب مل کو رسا بماند و از چوب بکنند و از چوب چینی تا دیگر چیزی از لک بماند پس آن آبها مخلوط بطایف لک را
 بکنند از لک تا نه نشین گردد آب با لای آنرا بریزند و خشک نموده سوده بکار بزنند و بوزد ستور غسل آن در مقد مده مذکور شد و در
 قرابادین کمیونیز و در اء الیک لجم متعلده و سفوفات و اقراص آن نیز ذکر یافت و بد آنکه رنگ آن مخصوص با بریشم و شمش است
 اختلاف غیر آن و لیکن با لایا بریشم و یا پیشم را اولاد مطبوخ آن یا طریقی که صاف کرده باشد یک شب با شش ملائم بنوشانند و طریقی
 با لک پنج جزو و از لک صد جزو باشد و بدین طریقی تا اثر نهد و رنگ آن خوب نمی شود * **فصل الالام مع اللون**
 * **الجبیطس** * بفتح لام و سکون نون و کسور جیم و سکون یاء منناه تحتانیه و ضم طارمین و مملتین لغت یونانی است و در شام منعم
 نامند * ماهیت آن نباتی است و در وصف می باشد بستانی و صحرانی بستانی و برک عریض تر از برگ کنل و نامحیی بطرف
 اسفل و سرخ و رنگ خون و بیشتر بکهای آن از بیخ آن میروید و کمتر برهاق آن و عاقل آن بقل در دوش و بر سر آن کلی میا شیشه
 بقل سوده و دران صورتی شیشه برنگد مان باز کرده و در جانب هر آن برکی مملت الزاویه و بیخ آن شیشه بزرگ منبت آن اما کن
 خشنه و جامای نمانگ و صف صحرانی را برگ مانند اسقلوت و یون و از آن خشن تر و تغریف آن بزرگتر * طبیعت آن گرم
 و خشک و خشکی آن زیاده و گرمی * **افعال و خواص** بستانی آن آشامیدن بیخ آن مد یول مقد ار شربت آن جرم آن یک
 مثقال و از طبیع آن در اوقیه و آشامیدن خشک صحرانی آن با شراب و یا با سرکه جهت مهر و مقد ار شربت آن تا در دم الجروح
 و القروح ضمد تازه صحرانی آن مانع زیادتی جراحات و باعث تنقیه و التیام آنها است * **فصل الالام مع اللواو**
 * **لوپیا** * بضم لام و سکون و رو کسریا و موحد و فتنه یاء میثا تحتانیه لغت هندی است و بیرونانی سیلین و یقطعی مایه را

در بر روی نمون و تعبیری نریقا نامند و بقایای نیز مشهور و بلویا است و آنرا الویا و نام روان نیز گویند * ماهیت آن حبی است از
 حبوب ماکوله مشهور و در اکثر بلاد بهم میرسد و نبات آن شبیه بلبلاب کبیر و بعضی ایستاده و اکثر مغروش بر زمین و بر مچا و در
 خرد می بینند و برک آن از یک کلو لابلاب میز ترا ملحق و کل آن ریزه و پشش و شر آن در غلانی شبیه بغلانی با قلا و از آن با ریکتر
 و دانده آن از دانده بالا کوچتر شبیه بکود حیوان کوچکی و در ماه نیسان میکارند و در حذر آن میروند و دانده آن بعضی سفید
 با نقطه میامی بر همان و بعضی سرخ و بعضی سیاه و نیز و نازده نارس آنرا مغز و غلاف ریزه و ریزه بید با گوشت پخته میخورند
 لذیذ میشود و رسیدن آنرا بی غلاف و سرخ آنرا چون مکر در آب جوش دهند و آب آن را قبل از نماندن سفید میگرد و قوت آن
 تا دو مال باقی میماند و از بالا بهتر و نفع آن کمتر و از نخود زیون تر و نفع آن در مریخ الخرج تر و زماش اگر آنرا عایقی بپایند
 * طبیعت سرخ آن در آ خراش کرم و در دوزخ و در حقیقت آن معتدل در حرارت و برودت و گفته اند سفید آن در اول کرم و
 در رطوبت و پیوست معتدل و سرخ آن کرم و تر * **افعال و خواص آن** با قوت جلا و تحلیل وادار و در پوست آن
 زیاده از لب آن اعشاء الصدر و الغشاء و النفض و نفاخ و بطی الهضم و مولد خلط غلیظ خصوص سفید آن و ملین سینه و روده و معین
 برقی و مولد منی و شیر و محرک باه و مسمم بدن و مدر و بول و حیض خصوص آشامیدن آب مطبوخ سرخ آن با قلیلی که و روغن
 نار دین و منقی نفاس و مخرج جنون و جلوس در آب مطبوخ سرخ آن مکرر نیز منقی نفاس و مخرج جنون زنند و موده و مشوره
 و جهت درد کرده نیز نافع و اکثر آن باعث دیدن خوابهای ردی میشود مصلح مشار مذکور آن را زنجبیل و خردل و آبکاه و زبر
 و نمک و زیت و معتدل و قلیل و سقر و طبع آن با گوشت نیز مصلح آن است فی الجملة و معنی است با الخاصیت و مصلح آن بیشتر از
 دار چینی و سکنجبین و با آبکاه و خردل و مصلح چیزی نیست و خوردن آن با غلاف بسیار مضر مکرر آنکه نرم و نازک و خوب
 طبع یافته باشد بااد ویه مذکوره *

ب * **نور** * بفتح لام و سکون و روزی معجمه و فارسی بادام بقرنکی آنکه الله نامند * ماهیت آن نرمی است بری و بستانی و
 کوهی میباشند و مراد شیرینی و تلخی دارد شیرین و الزلج و بقرنکی بادام شیرین نامند درخت آن بقدر درخت انار و نه
 و پوست آن مائل بسرخ و تریکی و کل آن سفید و در میان آن ریزه های زرد رنگ و برک آن بهن مستند بر نرم و درخت بستانی
 آن بعد از عرس در سال هوم و چهارم ثمر میآورد و در میان آن میماند و شر آنرا به پوست میباشند و در ابتدا که فنز از هم امتیاز
 نیافته اند طعم آن عفس پس میل بترشی مینماید و چنانچه آن درش و نازک و لذیذ خصوص با اندک نمک و هر چند نازک تر و
 خام تر باشد ترش تر و لذیذ تر میباشد پس میل به بستی مغز و پوست و خشبیت مینماید و چون پوستهای آن خشبی و صلب
 کشتن تفت میگردند و مغز آن چرب و شیرین و درین هنگام مغز تازه آن نازک و لذیذ میباشد و چون بکمال رسید و خشک گشت
 مغز آن نیز لذیذ و از آن روغن اخذ مینمایند و خام و بریان کرده مغز مقشر از هوسه تشر را میخورند و انواع حلوبات از آن
 تر قیسم میل دهند و نیز مغز مقشر آنرا با کلهای خوشبو مانند گل بنفشه و گل سرخ که در دلدرد باشد و بیل مشک و امتال اینها مرکبی
 که خواصند برورده مینمایند و روغن از آن اخذ میکنند عند الحاجة و روغن آن بهوی همان طری میباشد و با از آن نقل و
 حلوبات میسازند و با همان قسم میخورند ماحصل هر نحو که خواهند همه خوشبو و لذیذ و مقوی میباشد و پوست بیری و بی آن خشبی
 و اندک نازک میباشد که بعد از خشک شدن آن خود بخود بشود و با بسودن با دامها با هم جلا نمیکرد و پوست وسطی آن صلب
 سفید رنگ و پوست سوم متشکل بمغز آن اندک سرخ تیره و با عفو صفت و قیوضت و بعضی انواع که بادام که پوست آن رقیق نازک

نیما شد که بدست شکسته و جدا میگردد که آنرا با دام کاغذی مینامند مغز آن لطیفتر و لذت‌آور و شیرین تر از نوع صلب آن و بری و جمالی این نوع را پوست صلب تر و دهنیت مغز کمتر و در لطافت و حلاوت نیز ضعیفتر از استخوانی است و بهترین آن لوز نازک پوست بزرگ مغز چرب است * طبیعت آن در اول کرم و تر و معتدل نیز گفته اند * افعال و خواص آن مفتوح و حافظ قوتها اعضاء الراس و الصدر و حاد نظا جوهر دماغ خصوص با نبات و جالی اعضاء باطنی و مقوی با صره و ملین طبع و حلق و موافق سینه و شیره آن با شکر جهت سر نه و خشونت سینه و خنجره و ربو و ذات الجنین و حبس نفث الدم و با نصف آن زنت جهت قطع سر نه از مجزبات و ستون پوست صلب سفید آن که سوخته با شکر و بر سر حد را مدیت نرسید؛ باشد جهت تقویت لثه و دندان و جلای آن اعضاء الغذاء و النفض ملین اعضاء باطنی و بطنی بهیچ جلای که دارد و جهت ترقحه امعاء و مثانه و روزخیر حادث از رطوبت معده و مولد منی و مسکن حلات آن و حلات بول و مومن بدن و با شکر کثیرا الغذاء و ملین طبع و مفتوح و با انجیر نیز ملین و جهت تولد نافع و با دام مطحون ثقیل بر معده و بطنی النزول از بن و ریشی سریع النزول تر از آن و با دام میزاد تندی به و نریه نمودن بدن بهتر و در اصلاح کرده قوی الاثر و بودا دة آن مقوی معده و قابض و رافع ترهل و سستی آن و مقوی باه و زیاده کنند و منی و لعن نمودن مقدار یک جزو معتدل از بن با غسل جهت درد جگر و سر نه و تحلیل ریح خصوص ریح کرده و ثمر تازه نارس آن که چغاله نامند با پوست مقوی بن دندان و مسکن حرارت دمان بهسبب برودت و پوست پوست آن السموم خوردن آن با انجیر جهت کزیدگی سگ دیوانه شربا و صمدا و شکوفه آن محرک باه مردان و قاطع باه زنان المضار ثقیل و بطنی الهضم در معده با در طب و مضرا حشاش مصلح آن مصطکی و مهیج صفرا مصلح آن شکرو با دام متکرج و فاسل موجب کرب و سقوط اشتها و غشیان و غشی مصلح آن قی نمودن و ربو با حامضه بعد از آن آشامیدن و ورغن آنرا طبیعت معتدل در گرمی و سردی و بغایت مرطب دماغ خصوص تازه آن * افعال و خواص آن اعضاء الراس و الصدر و الغذاء مرطب دماغ و موافق تشنج بیسی و ورمی و مسام زدات الجنین و رافع هیم و منوم شربا و توم و بخار و آشامیدن آن با کثیرا و شکر جهت سر نه خشک و تصفیه آواز و قصبه رنه و تلیمین امعاء و رفع ضرر ادویه مسهله مطلقا و حنجره و حار و شربا و چرب نمودن آنها بدن و با آب کرم و اشپای مناسبه نیز جهت زحیر و مغض و تلیمین امعاء و رفع قولنج و حسر الاول و امانت برا خراج حصاة خصوصا با چیرا الیهوده سوده با آب کرم مقل و شربت آن تانه منقال الاات المفاصل و وام تله هیم و هرهای پشت بدن جهت نقرس و رفع خیمه کی پیران و غرغره آن با آب کرم جهت خشونت حلق موثر و مضرا حشاش ضعیفه مصلح آن مصطکی و یرک تازه آن مسهل و مسقط کرم معده و خشک آن قابض و رافع اسهال است

* لوز آلر * بضم هیم و راء مهملة مشدده بقرسی با دام تلخ مانند * ماهیت آن مانند لوز الحلو است الا آنکه مغز آن تلخ و بهترین آن نیز تازه و بزرگ داند چرب آنست * طبیعت آن در آخر خرم کرم و در آخر ازل خشک و در دم نیز کرم و خشک گفته اند * افعال و خواص آن محلل و جالی و ذرقه و زلاله اخلاط غلیظه و یعلیل ضاد آن با سرکه جهت درد سر و اکتساب آن جهت تقویت با صره اعضاء الصدر و الغل و اعضاء النفض جهت ربو و هر قه و ورم سینه و رنه نافع خصوصا با نشاسته و با نعنای جهت رجع کرده و با غسل جهت تفتیح سده کبد و طحال و امراض کبد و یرقان و رطاله و با ماء المعسل جهت تولد منی و با منجنج جهت علل کرده و تفتیح حصاة و ادرا و بول و رفع حسر آن و وجع رحم و اعتسالم و بول آن جهت خزا و قتل شپش و فرزند آن ملر حیض الطحروج و القروح و الا ورام و البثور و ضاد آن با سرکه و با شرباب جهت زخه های گفته رما عیه و بشور

رطبه و تر با رخت از رطبه و جذب و حكه و شری و طلای آن جالی کلف و آثار صورت و با شراب و غسل جهت نملہ العوم
 خدا آن جهت کزیدن ملک دیوانه مفید مضرا معاً مصلح آن شکر و نبات و با جام شیرین و خشخاش و بوی آنرا قباد اجتهاد جمیع
 ذرد ها مفید و ریشد رخت آن کرم و خشک * **افعال و خواص** آن جالی و مصلح و ضامد آن با روغن گل جهت درد سردی و بارید
 و کاف و آشا میدان طبع آن جهت تنقیه طحال و کلیه و رفع قولنج و اخراج کرم معده و ضامد خاکستر آن جهت سوختگی آتش مفید
 و طلای برک مطبوخ آن با شراب جهت حزاز معده یل ارسطو گوید چون بنشیند بر بادام تلخ را گویند ناشتا تناول نمایند
 از شراب مست نکردند و روغن بادام تلخ جالی و مصلح و میخف * **طبیعت** آن در اول دوم کرم دماغی و رطوبت * **افعال و خواص**
 آن مسهل اخلاط لزج چسبند و مود اریه در فواح معده و بادویه متاسمه جهت بیور و سردی و در کده و عسر البول
 و رفع قولنج و اختناق رحم و اورام و انقلاب آن و اخراج حصاة و جنین و قطره آن جهت درد کوش و دوی و طین و کشتن کرم آن
 و حمل آن منبرج جنین و مشیمه الزینة طلای آن جهت رفع آثار رخسار و کلف و چین کوفه و شفاقی عارض از سرما الجروح
 و اقروح الای آن با شراب جهت فروج رطبه و هر زوح از نافع مقدار شربت آن تا چها رمنقال و صمغ درخت بادام
 شیرین و تلخ نائب مناسب صمغ عربی است و بادام نمک پرورده بریان مصلح و معدل نفس است نزد کوسکی کاذب رباعه
 بطور سکر و منقی سینه و مد زبول و مسهل بطن و مورث تخمه و مصلح آن شکر و مصلح و لوزی و لوزی و لوزی درخت آن مود
 از درخت لوزستانی کوچکتر و بزرگ آن ریزه و کل آن مائل بر خبی و با عطریات و ثمر آن کوچکتر و با تلخی و بعضی بسیار
 و غیر جلوز است * **طبیعت** آن در موم کرم و خشک * **افعال و خواص** آن جهت تقویت معده و رفع رطوبات و یل

و امراض بارده آن و قی و احوال نافع مقدار شربت آن تا سه درم را ز کل آن نادر درم
 * **لوز البربر** * بفتح د و باء مرحة و در راء مهملة ماکنه * **ماهیت** آن قسیمی از لوز بری است شبیه نصب الصنوبر
 و بزرگتر از آن و زرد رنگ و در جوانب آن شعبه ای که بغیر آن نرسیده * **طبیعت** آن کرم و خشک و بسیار تابش و روغن

آنرا زیت السودان نامند و مکی و کوشد در حرف الزاء مع الیاء المتناة التستائیه
 * **لوسیه یا خیموس** * بضم لام و سکون و او و کسر عین مهمله و سکون یاء مثناة تحتائیه و فتنه میم و الف و کسر خاء معجمه و ضم
 یاء مثناة تحتائیه و سکون و او و عین مهمله لغت یونانی است بمعنی شبیه الک صبر و نزد اهل اندلس نصب الذهبی و خویصه
 مصغر خوصه و لیسوخ الما و عود الریح نیز می دهند و جو را و راج ناکه نیز نامند * **ماهیت** آن نوعی از سراج القطر است
 و آن نباتی است قریب بندری و بی ساق و شاخهای آن با رنگ و کرکد اری و هر گرمی بر کاه رسته شبیه برک بید و طعم
 آن با اندک قیزی و کل آن مرغ مائل بزردی و طلایی رنگ مثبت آن آبهای ایستاده و زی را و مستعمل برک و عصا و آن
 * **طبیعت** آن در آردوم مرد و خشک و انطاکی کرم و خشک در دوم دانسته * **افعال و خواص** آن قاطع رعان و زلف الدم
 و اعضا و فرزجه برک آن قاطع میلان حیض و حقنه آن جهت قرجه امعاء و ضامد آن جهت التیام جراحات و تحلیل اورام
 و باحنا جهت دراز کردن موی و بخور آن کزیزانند و هوام و در قتل موش مجرب دانسته اند مضرر نه مصلح آن غلب مقدار
 شربت از آب آن نیم منقال و از برک آن یک منقال است
 * **کوسجید یا بطوس** * بضم لام و سکون و او و فتح عین مهمله و کسر جیم و سکون یاء مثناة تحتائیه و کسر دال مهمله و سکون یاء مثناة
 تحتائیه و ضم طای مهمله و سکون و او و عین مهمله * **ماهیت** آن این تلمیل و صند بنی احمه گفته اند گیاهی است برک آن شبیه

ببرک! سقر لو قتل ریون و نعم آن مثلث شکل و بری و یستانی می باشد بری آن کرم تر از یستانی ﴿۱﴾ افعال و خواص ان آشامیدن.

برک خشک آن وضو باد پوست آن با سرکه جهت چرب مجرب و جمیع اجزای آن جهت التیام زخمها مفید است *

٤٠

❖ لُوفُ ❖ بضم لام وسكون واو واغت عربي است و بفارحي فيل گوش و فركي كوكلوس و سرين طين نیز تا منل بمعنی شبیه

بما: ما شئت ان نجاتي اسبت وسه قسم ويماثل قسم اول لوف الكبير يعني بزرگ و آنرا لوف الارقط و لوف الحيه فاعلم جهيت

مشا بهت ساق آن بشارا بلق و بیونانی در قیون و در اقطان نامند بمعنی اوف الحیه و ما هیئت ان ساق آن سطر

و با خدای آن مانند عبودیت ظاهر آن مرتضی یعنی مانند ما را باقی و برگ آن شبیه برگ لبلاب کبیر و بندش و بارنگهای مختلف

و ثمر آن مانند خورشید و در ابتداء سقید و بعد رسیدن زرد و بعد آن مانند بلبلوس و متب آن مکنای تمناک رسایه دار* طبیعت آن

در آردوم کرم و خشک و با جوهر ارضی * افعال و خواص ان ملطاف و مخرج و مقطع اخلاط غلیظه از چه و مفتوح سد

وَيُغَايِضُ جَالِي الْعَيْنِ قَطْرَ عَصَاؤِ أَنْ رَافِعٍ بِمَا ضَمِنَ حَادِثًا أَزْقَحَهُ الْإِذْنَ قَطْرَ آبِ خَوْشَةٍ تَأْزِقُ أَنْ بَارِوْعِنَ زَيْتُونِ مَدْرَ

ہول ورافع سورآن ورافع حصۃ اعضاء الصلہ والنفس آشامیدن لوف کبیر چہمت عسر نفس ونفس الا نتصاب ورہو کنتہ وبا

عسل دبا شراب مسرک باہ ویا مسرک مسقط جنین وحمول آن مخرج جنین وپوندن کل آن نیز مخرج جنین و آشامیدن بی عله

از دانم آن با سرکه جهت اسهال جنین و مشیمه بعمل یل ممن بن اجمل گفته که چون بیمخ لوف را خشک کرده گرفته پیخته با آرد کنم

وړوغن کتېل زه څه نه اړېږم ما يۀ نان نمايند وروړو زه غټ منځال ازان نان وړاوتل نمايند دررفع هوا سیرظا مری

وَبَا طْنَىٰ مَجْرَبِ الزَّيْنَةِ ضَمًّا دَبِيحَ أَنْ بَا عَسَلَ جَيْتِ كَلْفٍ وَيَهْقِي وَنَمَشَ وَبَرَصَ وَبَا شَرَابِ جَيْتِ شَقَاقٍ عَارِضَ الزَّيْنَةِ مَقْبُولِ الْبُحْرُوجِ

والقروح ضماد آن بهترین ادویه سرطان و نیز صمغ الانف و تقیه جراحات متعنه و زخم های تازه است خصوصاً برک و ثمر آن

و ازان شيئا فاما ميسازند براي نوا صير و چون داخل قروح حيوانات نمايند فاسد گردانند و عموماً ديشته آن را رفع شقاق مزمن

وَأَثَارُ رُوحِ طَبَرِ الْهَوَا مَالِدِنِ آبِ رِشْتِ آنِ بِرِیَبِنِ کَرِیْزِ آنْدِ؛ هَرَامِ اسْتِ خُصُوصَا اِنْعِیْ مَشْرِجِکَرُ وِمْوَلْدِ خُلَاعَا غَالِیْظِ مَصْلَحِ آنِ

صَبْغُ صِرَی مَقَلْ اَرَشْرَبْتْ اَنْ یَکَلْ رَمْ یَلْ اَنْ اَنْسَمْتِیْنْ قَسْمْ ثَانِیْ لَوْفْ رَا لَوْفْ اَلْیَعْلَ وَفِیْلْ جَوْشْ وَیِیَوْنَانِیْ اَرْبْ وَلاَدَنْ وَبِیَوْرَیْ

الونی وامل اند لس صیادو و یغری کی اریسارم نا منن : ماهیت ان مانن لوف صغیر است و برک آن از برک قسم اول کوچکت

والباقون مختلفه و ساق آن بقا رهبری و تنفس و شش و ثمر آن مانند قسم اول و بیج آن نیز طبیعت آن در کمی کمتر از قسم اول

و در خشکی از آن زیاد: * افعال و خواص آن بخی آن قویترین اجزای آن و مقطع قوی و جهت امراض سینۀ و تنقیۀ آن

وَضَادُ آن بَا سَرِکین کا وَجْهتِ نَقَرَس و درِ سائر افعال مَا نَنْدِ لَوْفِ کِبیر است و چون بِنِیغ تَارِدِ آن را در رَوْغَن مَغْزَرْدِ آلو بِنِجْشَانَدِ

نا سوخته کردد تو ریخ دل ان جهت اسقاط داند بر اسیر مومثر و حصول آن بخیرة الاولد جهت بواجب میان و چون ریخ آنرا بارچه

پارچه نمود و در شراب یک شبانه روز بخیسند پس هر مقداری که ممکن باشد در مقلع و نکاح اندازند جهت برآسیر عجیب

لنفع ونشور ويخ آن نیز جهت بواسیر نافع است و قسم ثالث لب لوف و الف الصغیر نامند و بیرونی اریضارن و اهل مصدر و بره

و یوسفورین وس در ثلثه در اقطارون نامید: و یونانی فیل چرخ نامند بمعنی اذن القیل * ماهیت آن دوصف میباشد

منفی کو چکرازدیکری منف اول را برک و شاخ آن شبیه بقسم کبیر و ثمر آن در طرف ساقی آن شبیه بخوشه و درابتدا سفید

رنك خشكاش و بعد از پخته شدن زرد زعفرانی و طعم آن با خدت كه زبان را كنزد و بويح آن ماثل باستل از شبیه به بويح بلموس

لَوْ لَا دُرُوسُ آن نَازِکِ مُنَبِّهَاتِ آن اَمَا کُن رَطْبَةً وَجَا لَیْمُوسَ کَفْتَهُ یَزُکَ وَیَبِیْحُ آن شَبِیْهَهُ دُرُوسُ اسْتِ وَاَزَانِ تَنْدِ تَرُوبَلِجِ تَرُ

طبیعت آن از قسم اول کرم تر و خشک تر تا چهارم * انفعال و خواص آن محرق و لذت اغ و قویتر از سایر اقسام و الطاف
و با اندک بغض اعفاء الصدر و الغد اء و انقباض آشامیدن بجمع تازه آن جهت صرفه و ربو و عمر النفس و نفس الان تصاب
و نزله و روغن عضل و بسته و یا بریان آن جهت اسهال و اخراج و دفع رطوبات از مینه و منقبی اخلاط غلیظه از جهت دفع سده کبد
و طحال و کرده و خشک آن با غسل جهت ادرا برول و اخراج چنین و در سایر افعال مانند کبیر و قطر آب آن با زیست در کوش
زائل کنند که کوش فاسد زایل آن در ریبنی جهت نوا صیر آن و در چشم جهت رفع اثر قرحه آن الجروح و القروح و طلائی
آن خورند که کوش فاسد و روئانند که کوش صحیح و مجفف و مل جل جراحات و جهت مرطانات و اورام جاسیه منقرض کله
آنها اکثر الا رجل مانند و اما تر قروح و جروح خبیثه و مانع قروح ساعیه امت از انتشار روعی و داخل مرهم و شیافات
و فر زجاست کرده میشود و مصف ورم آنها برک شبیه بصنف اول و از آن کوچکتری آنها را الوان مختلفه و سابق آن بقدر یک
شیر و بشکل دهنه داوون و کل آن زعفرانی رنگ و بوی آن بشکل قسم اول و قویتر از سایر اجزای آن * طبیعت آن گرم و خشکی
و کم از همه در آخر لول تا اول ورم * افعال و خواص آن از آن ماضی و قویتر و جلا و رقة طبع آن کمتر و جهت نفث اخلاط صلبه
بجارج نفث و آشامیدن چهار منقال از بیخ آن جهت ادرا طمعت در ساعت مفید و جالینوس گفته که برک آنها با نخای بسیار استعمال
مینمایند و بسته نیز محشور وند خشک نیز مینمایند و بسته محشورند الجروح و القروح نیز مانند آنها است از برای جروح و قروح
ببینیه و غیر خبیثه و ساعیه و غیر ساعیه و نوا صیر و مطبوخ آن در روغن تخم زرد آلود در منافع مانند آنست و طلائی بجمع
ن باروغن بنفشه و یا روغن کل سرح کرم کرده جهت منع و توقف زیادتی جذام و انتشار آن و تا کل اطراف و مد اومت
المیدن آن زائل کنند و آن و آشامیدن آن باروغن کهنه جهت دما میل نافع است *

«لَوْ لَمْ يَكُنْ بَقِيَّةُ دَوْلَا مَسْكُونَةٍ دَوْرًا وَكَهْمُ خَوَانِدَه مِشْدَوْلَعَتِ عَرَبِي اسْتِ وَفَارِسِي مَرَوَرَدِ وَبَتَرَكِي اَلتَّجِي وَانْجُو وَبِهَنْدِي مَكْتَا وَمَوْتِي وَبِزَرَك مَقْلَبِ اَنْرَا بَعَرَبِي دَر وَانْجَه دَر صَدَف يَكْتَا بَاشَد دَر مَكُون وَدَر تَبِيْم نَامَنْدَه مَاهِيَّت اِنْ جَبَرِي اسْت مَعْرُوف كِه اَز جَوْف نَوْع صَد فِي بَرَمِي آيَد بَزَرَك وَكُوجَك اَنْ اَز تَحْمُ خَشْشَاش رِيْزَه تَر وَبِزَرَك اَنْ تَابَقْد رِيْشَه كُچِيْشَك وَنَادِر تَابَقْد رِيْشَه كُجُوتَر نِيْز وَتَا بَرُزْن مَهْمَنْقَالَ كَفْتَه اَنْد وَبِهْتَرِيْن اَنْ سَفِيْد آْب دَار صَاف بِرَاق مَد وَرَغْلَمَان بِيْتَرِيْن وَفَر مَوْرِي وَعَمَانِي اَنْسَت وَفَر مَوْرِي رَا بَعْضِي بِيْتَرَا ز بَحْر بِنِي كَفْتَه وَبَعْد اَز اِنْ مَر صِلَحِي شَكْلِي بِاَوْصَافِ مَذْكُورَه وَسَا ثَر اَشْكَال آيَد اَرْسَفِيْد بِرَاق اَنْ اَز اِنْ بَهْت تَر وَرَزْد وَعِيَاهِ بِي آْب وَبِسْمَار رِيْزَه اَنْ زَبُون وَدَر دِرْيَايِ جَزِيْرَه سِيْلَان وَجَزَا ثَر دِيْكَرَا مَانَد بِرَا زِيْل اَز اَرْض جَدِيْد عَرْض جَنُوبِي كِه تَا ز نَصَارِيْ بِل صَد اَوْرَدَه اَنْد وَغِيْر اَنْ نِيْز بِيْهَم مِيْرَسَد وَدَر مَرُشَد آيَاد وَبَنَكَا لَه دَر غُل يَر مَسْمِي بُوْتِي جَوِيْل وَدَر شِيْب كُنْج قَرِيْب جِهَا نَكِيْز نَكُور دَر دِرْيَايِ حَلْمَت نِيْز بِيْهَم مِيْرَسَد لِيْكَن بَسْمَار رِيْزَه زُرْد رَنَك نَاصَاف وَاحِيَا نَا دَانَهَايِ بَزَرَك بَعْدَر نَخُودِي نَهَايَت چَهَار رَتِي مَائِل بَسْرَحِي بَرَمِي آيَد وَ اَنْ فِي الْحَقِيقَت بَر زُخِي مَآبِيْن حَيَوَان وَنَبَاتَات وَحَيَر اسْت وَحَيَرَت بَر مَهْمَه عَالِب مَانَد نَادِر زَهْرَات حَيَوَانِيَه وَ صَدَف اَنْ حَيَوَانِي اسْت كِه دَر زَبَر دَر بَا نَكُون مِي يَابَد وَ مَانَد نَبَات رَشْدَه دَار دُوسِيَاه رَنَك كِه دَر بِيْن اَحْيَا رَوَسَنَك رِيْز مَآي قَعَر دَر بَا بِلَد مِيْمَنَّا يَنْد وَبَعْدَر رِيْجِ بَزَرَك مِيْشُود وَهَتَكَام كَر سَنَكِي دِهَان يَعْنِي دَر صَدَفُ خُودَرَا مِيْكَشَايَد وَ مَآبِيَان رِيْزَه وَ كَر مَآهَا وَ اَشْيَا بَر لَعَابِي رِيْز دَر يَا اَنَسِيَه دَر جَوْف اَنْ مِي آيَد غُذَايِ خُود مِيْمَاز دُو هَمِچُنِيْن وَ هَر چَنْد بَزَرَك تَر مِيْشُود وَ رِيْشَه اَنْ قَوِيْتَر وَ صَدَف اَنْ بَزَرَكْتَر وَ سَفِيْد وَ بَرَاق مِيْكَوَد وَ مَرَوَرَدِ دَر جَوْف اَنْ قَرِيْب بِقَلْبِ اَنْ نَكُون مِي يَابَد وَ كَفْتَه اَنْد كَمَا ل نَكُون وَ نَمَآي اَنْرَا اَحْصَا مَعِيْن اسْت كِه اَكْر بَعْد اَز نَهَايَت كَمَال غُوص نَمَايَنْد وَ بَر تَيَا وَرَنْد وَ دَر جَوْف اَنْ مَآبِيْل بَا ز بِتَحَايِل مِيوَر وَ دَر جَا مَا كِه زَمِيْن قَعَر

آن خاک صرف باشد مرز این خوب در اینجا می شود و هر چند تنگ لاغ تر باشد بهتر می شود و آنچه مشهور است که مرز این آب باران نیمه آن است که در حین باریدن صاف با بالای آب می آیند و ذهن کفاده قطرات باران را در جوف میگیرند و مرز این میگرد اصلی ندارد بلکه آنچه بتحقیق پیوسته بتیوی است که بیان شد و بتفصیل در قرابادین کبیر مذکور گشت * طبیعت آن در آخردوم سرد و خشک * افعال و خواص آن مفرح و مطلق و مقوی اعضاء باطنی و قوی ارواح و در تفریح قویتر از ذنب و غرض کننده در تمام اجزای بدن اعضاء الراس و الصدر و الغذاء آشامیدن سائیدن آن حایس نفت الدم و نزف الدم و رسواس و جنون و بد بوی دهان و روبرو انواع خفقان و خوف و حزن و فزع خود اوی را مراض قلب و ضعف معده و خار و کبد و کرده و متغی شد و مفتتح حصاة و دافع برقان و حرقة البول و حایس اسهال د موی و مراری و خون بوا سیر و حیض و سوط آب محلول آن جهت مداع حادث از انتشار احدا ب عین در مرتبه اول و آنکمال آن جهت رمل و سلاق و ظلمت بصرو بیاض و سبل و کمنه و تر حه آن معین و محلول آن رافع بیاض چشم و مقوی و حافظ صحت و منون آن مقوی لثه و پاک کننده چرک دندان و فرزجه آن در منع حمل مجرب دانسته اند از این طای غیر محلول آن جالی کف و بهی و رافع آثار جذام و غیرها و محلول آن رافع برص بقول از سطوالقروح و الجروح ضرور آن قاطع سیلان خون اعضاء ظامری و تروح و التیام دغندة آنها السوم آشامیدن و ملا نمودن آن دافع سوم مضر و به و ملذ و عه الخواص تعلیق آن مقوی دل و در پندان نگاهداشتن آن جهت جذام و در رفع غم و ضعف دل مؤثر مضمنا نه بقولی مصلح آن بسد مقد ارش برت آن تانیث مثقال بدل آن صاف سفید است و از چوبی و بوی بد و چرک و د و بد رنگ و زبون میگرد و شستن آن در آب برنج مطبوخ که آنک کرم باشد نه بسما و زرا که بسما و کرم آنرا فاسد میگرد اند و مالیدن آن در برنج تر کرده بد آن نیز صاف کننده آنست و خوراندن در دست آن بکوتر و یا مرغ و بعد از اندک زمانی آنرا ذبح کردن و از شکم آن بر آوردن نیز باعث تصفیه آنست و گفته اند در جوف آن کرم میباشد و کرم در آن زبون و علامت آن آنست که نسبت بمرواریدنهای دیگر ملمس آن کرم میباشد و گفته اند در دو طرف روز یعنی صبح و شام رنگ آن متغیر میگرد و دست را حرا ق و حل و جوارش و حب و خمره و رد من و سفوف و اقرا من و مفرح و معجون آن در قرابادین کبیر بتفصیل مذکور شد و بالتجمله طریق حل آن آنست که ما قبله در شیشه کنند و بران آب اترج ریزند که آنرا خوب بپوشد و شیشه را بسته و در طری که دران سرکه باشد معلق بیا و یزند و آن طرف را در سرکه اسب دفن کنند تا چهار ده روز پس بر آورند حل شده خواهد بود بعضی گفته اند احتیاج با و نشستن در ظرف سرکه نیست همین در سرکه دفن نمودن کافی است

فصل في الالام مع الهاء *

* الهو قو خرا قیس * بکسر لام وضم هاء سکون واد وضم لام و سکون واد وضم قاف و سکون واد وفتح عین معجمه وراء مهمله و الف و کسر قاف و سکون یا و منثناة تحتانیة و منین مهمله * ماهیت آن شجر مصری است که کازران استعمال مینمایند در غسل ثیاب و در آب زود نرم میگرد * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن میجف بی لثع و قبابض دماغ و مانع سیلان مراء آشامیدن آن جهت نفت الدم و نزف الدم و مزال و در دمنایه وضاد آن جهت جراحات تازه و کمنه نافع است

فصل في الالام مع البیاء المیناة البحتانیة *

* لیثا نولس * بکسر لام و سکون یا و منثناة تحتانیة و فتح ثاء مثلثة و الف و ضم نون و سکون واد وضم لام و منین مهمله * ماهیت آن مالینی گفته ثباتی است و صاف بسیار دارد آنهارا کندهات با منید بر آینه که رانجه بین آنها شیشه بکند راحت را از

از عکس است و بر یک آن مستند بود و طبع آن شبیه بر از بانه و با اندک حداثت و صندلی را اهل الدلس بر بطور ربعی است و بعضی
 و بعضی صاف است و مانند آنرا جهت آنکه عملی در حاکمی و نازکی در بام و ربع مشهورند و با اندک تیزی و لذت است و صنفی
 بی ماق و بی ثمر و صنفی با ماق و تدریج آن سه در دو شبیه یکدیگر و نوعی از آن که در ساحل دریا میشود و کل آن سفید و نر
 آن مانند نم در از بانه است و چایبوس در ساحل کعبه گفته آن سه نوع است یکی بی ثمر و در نوع دیگر با ثمر و در وقت همه شبیه بهم
 طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن مثل ملین و جالی العن عصا و نبات و بیج آن با غسل جالی طاعت
 بصر حاد است از رطوبت غلیظ و باعث حدث آن اعصاب الراس و الصدر و العفاء و النفض آشامیدن نوعی را که بر نفس
 و سمانیون نامند جهت بر تان و با سر که جهت مغص وادرار و بول و حیض و سد ستور آشامیدن کل آن و آشامیدن آن با نخل
 و شراب جهت وجاع سین و دیر تان الا ورام و البثور و ضاد آن مثل اوزام حار و عارض در مقی و دیوانه سیر بر آمد
 و اوزام عسرة النفس و اوزام نغمیه و شد عضل و اطراف آن را سر که جالی بهق القروح و الجروح ضا د خشک آن با غسل
 حابس خون جراحات و قروح و مجفف و مل مل انواع آنهار با آرد تجم و مر که جهت شد عضل و اطراف آن السوم

با سر که جهت نهش و ارام و بازیت مل و عرق است

* لیف * بکسر لام و سکون یاء متناه و لغت عربی است * ما هبت آن غشا و ویرده است بافته شده از خیرط
 و تارهای خشبی که محیط بر نخل و مغز آن و اطراف طلع و تدریج و مقل و فوغل و امثال اینها میباشند و بهترین آن لیف
 نخل و نارچیل است و زبون ترین آن لیف مقل و از مطلق آن مراد لیف نخل است * طبیعت آن در اول کرم و در درم خشک
 * افعال و خواص آن بسیار خشک و جالی اعصاب العین و الهم اکتال خاکستر مرقق آن جالی و جایی بیاض رقیق
 و غلیظ آن با مل و امت بران و سنون آن مستحکم کننده و نه وند آن دیاگ کنند و چرک و سفید کنند و آن و فرش و لباس آن
 جهت استسقا و ترمل و مصتی و اوزام و ملاهی خاکستر آن جهت برص و بیق و جرب و حکه و حزاز و آشامیدن آن جهت
 تفتیت را خراج حصاة و از مقل جهت تسکین بواسیر نافع است

* لیف البحر * ما هبت آن بعضی است شبیه بمع و بزرگتر از آن و رنگ ظاهر و باطن آن سیاه و اغیر و برک آن شبیه
 برک سریش و خشبی و بیج آن ریشه های باریک سیاه بهم در یافته پیچید و مل و رشیده بکوی کوچکی بغلر گردان تا بقدر نارنجی
 و با خشونت که گویا بشمی است مد و رکرد و شد و از دریای مغرب خیزد و موجها بساحل میاندازد * طبیعت آن در درم
 کرم و خشک * افعال و خواص آن شدید الیبس و جالی اعصاب العین و الهم مرقق آن بهترین ادویه چشم در میان
 است و اکتال مغسول آن جهت ناخن و بیاض چشم دشون غیر مغسول آن جالی دندان و مقوی لته و ضاد و ذرور
 آن جهت قروح خبیثه و بل و متور و کوبید و خشک آن

* لیخه * بکسر لام و سکون یاء متناه و لغت عربی است * ما هبت آن گیاهی است
 مرغ و یک خار دار است آن بشکلی خیار کوچکی و خار دار و در نوع میباشند یکی مسهل قوی و نافع حمیات و درم قتال و غیر قتال آن نائب
 مناب قتاء الحما است در افعال و در غور و نواح مصر کثیر الوجود مقل ارشیت آن در درم و زیاده از یکدرم آن کشنده است
 * لیدو * بکسر لام و سکون یاء متناه و لغت عربی است * ما هبت آن معروف و انواع است از ترش و شیرین و مختوش
 و مرکب نیز اصناف است بهترین همه لیدو رقیق آب و از مطلق آن این نوع مراد و درخت آن از درخت نارنج کوچکتر و شاخهای آن

آنکه در دم و برک آن کو چکتر از برگ نارنج و ثمر آن بقدر و بعضی مرغ و سمیاء بزرگ آن تا قبل از بیضه قازی و مدور و اندک طولانی
 و بهترین آن بزرگ با لیده شاداب آنست که پوست آن نازک باشد و بهترین اجزای آن آب رسیده آن و پوست آن نیز در
 تقویت قریب به پوست نارنج است و از آن ضعیفتر **طبیعت آن** در درم سرد و در اول خشک و تر نیز گفته اند **افعال و**
 خواص آن ملطف و جالی و قاطع اخلاط لزجه غلیظه اعضاء الراس و الصدر و الغذاء جهت درد سر حار و دروار حادث از
 بخاره اخلاط غلیظه و تسکین خمار و اورام حار و خلق و خفقان سوداوی و غلیان خون و صفرا و التهاب معده و قیء صفراوی و
 غشیان و تقلب طعام و برکشتن آن و جهت جذب مواد حار و جگر و معده و تقویت معده و جگر **خار الحامی** جهت تبهای صفراوی و
 د مویه و عقونست خون و غلبه خالص و غیر خالص نافع **الاضار** مضر عصب و صاحب مرده و بار و المازاج و انکار آن در خلای معده
 مضاعف امعاء و مورت مغص **مصلح آن** شکر و عسل و چون لیمو را بهرنه و گرم کرده طرف بریده آنرا بر پیشانی صغیر مکرر مالند
 ضلوع حار را تسکین دهد **الاورام و البثور** جهت بخور و شوی و حصف و بشتهای جالی بصره و زائل کنند **اسهال** و اسهال
 عموم موام را درویه قتاله و در اکثر امورات مقام سرکه و آب اترج و از جهت امراض صفراوی و بهترین از آن و از شراب آن دوائی
 نیست و شراب آن در اول سرد و در ولوبیت و یوموت معتدل و عسل آن مائل بشفکی و باطکی ساده شکاری آنرا در درم سرد و در
 اول تر دانسته و مرکب آن بحسب ترکیب **طبیعت آن** نیز مختلف و بهترین ساده آن آنست که از آب لیموی تازه که کال رسیده
 با لیده شاداب با شکر سفید و یا قند سفید مکرر و با عسل جید صافی مرتب نموده باشند و صادق لیمو صفت را از ساختن آن یکسال
 زیاده بکشد و معتدل انقوام و نسوخته باشد و اگر شکر سفید صافی را در قیء کنند و بر آن آب لیمو بشارند آن مقدار که
 آنرا تر گرداند و یک شبانه روز بگذارد پس صاف نموده قندی آب لیمو که مذاق آنرا ترش و نیکی گرداند داخل نموده بقوام
 آورند بهتر است **افعال و خواص آن** جهت امراض مذکور نافع اعضاء الراس و الصدر و الغذاء و غیرها از برای قلاع دهان
 و بستگی زبان و تصفیه آواز و سینه و جهت سرفه کرم و خفقان حار و قیء صفرا و دفع غلیان خون و حمایت صفراوی و مرکبه و
 دائره به تشخیص و قطع و رفع اخلاط مستویه و سوداوی و غلیظه لزجه و ابخره اخلاط سوداوی و جهت آنکه قاطع و جالی اخلاط آن
 است و قاطع و مصلح و مایه خلط و مایه غلیظ و لزج و چون بیش از دوی سهیل بیاشامند مایه میگرداند بکن را از برای قبول درای مسهل و
 بعد از آن عسل میبند بدن را از آنچه در آن مانده از بقیه دوی سهیل و کسمیکه همیشه آنرا بیاشامد حفظ مینماید صحت او را
 و از برای جمیع امراض اطفال نافع و در رفع مضره سودم و حمایت دائره قائم مقام تریاق و روق است خصوص منع آن و
 بالجملة نفع بسیار دارد و در قرا بدهن کبیر بتفصیل و اقسام از سفوفی و ترنجبینی و شیر خشکی و مرکب آن و قرص آن و مراب و
 مثل آن ذکر یافت و چون جوهر و آب لیمو بسایند و بنمسافتند مثل چهل یوم و در بین آب لیمو را تبدیل می نموده باشند
 حل گرداند و دستور حل آن مانند لؤلؤ است در آب اترج و مذکور شد و قسم آن در درم گرم با آب گرم یا با شراب رخا بیلد آن را نافع
 با تریاقیت و دفع عموم مانند حب اترج است و مستعمل مقرر آن یک گرم تا دو درم با آب گرم یا با شراب رخا بیلد آن را نافع
 بضمیمه دندان عارض از ترشی آن و چون لیمو را بتمامه خشک نمایند و با وزن آن شکر بسایند و بشورند جهت منع صعود ابخره و
 تقطیع سدد بیعدیل و نمک پرورده آن مقوی معده و با صف خوشمزه دهان و آروغ و برک آن در قیء و ضعیف تر از برگ اترج و ظلالی
 سائیده آن با اندک قرنفل و دارچینی رافع ضلوع و بی دارچینی نیز و لیمو شیرین در منافع بسیار ضعیف تر از ترش اما
 مضر عصب نیست و آنچه پیوندد با بدن باشد در حیات آنرا با ترشی و یا نارنج و لیمو مشهور و مرکب نیز در افعال ذریع تر از این است

باب بیست و چهارم در بیان ادویه که حرف اول آنها میم است * فصل در المیم مع الالف

ماء * بفتح میم و الف میو و ده بیار می آب و بهندی یانی و بانگنی را تر مانند صافیت آن معروف و آن جسم رطاب سیال و رکنی از ارکان عنصری و از عناصر اربعه بسیطه و اجزای مولدات ثلثه طبعیه و صناعیه است و بهتنائی بسبب بساطت صلاحیت و تابلیغ غلث اثبت بدن حیوان ند اورد بلکه مرقق و معدرق اغذیه نباتیه و حیوانیه و نفوذ فرماینده اخلاط است در عروق ضیق و شغریه و اساق بدن و نیز مرطب بدن و مغروح ارواح خصوص روح حیوانی و در تلویح است درین امر و مسکن التهاب و جدت و کاسر جدت حرارت معد و کبل خا و غامل اخلاط غلیظه لزجه و ملین و رقیق کننده آنها است و قابل دفع گرداننده و معین بر دفع آنها و نیز معین بر هضم و نضج و جذب و دفع استماله و تاثیر فعل و انفعال اغذیه و ادویه است و با لیسله فعل و کار طبیعت و صناعیت چه در ادویه و اغذیه و چه در زراعت و حرث و غرس و ما تر صناعات تمام می مای مداخلت و اعانت آن تمام نمی شود و وجود آنها منوط بدان و نص من الماء کل شیء حی اشاره بدان است و چون این امور را باجمال دانسته شد و جوهر آب با اعتبار خفت و ثقل و صفا و کسورت و سرعت نفوذ و انحلال بطور آن و تقویت فاضله و ضعف آن مختلف میباید و انواع میاه مختصرا ند در آب باران و آب چشمها و کاریزها و آب چاهها و آخته از برف و یخ و عبارت دیگر میاه منحصر اند در ماء جاری و راکل و ماء امطر و ماء جاری مانند آب نهاده و در حکم آنها است ماء امطر و ماء العیون یعنی آب چشمها که آب از آنها جوشد و بر این ماء راکل مانند آب غلیرها و در کمالها و امتثال اینها و در حکم آنها است ماء اللبر یعنی آب چاه و قاعه یعنی کاریز پس هر آینه که در لطافت و خفت و صفا و سرعت نفوذ و انحلال و غیرها از صفات مذکور به برهه مزیت داشته باشند بهتر است و آن نیست مگر ماء امطر یعنی آب باران پس آن از همه بهتر است و بعضی گفته اند در آن نیز قوت قبضی است چنانچه شیخ الرئیس در محقق اسباب گفته واجب است که بوده باشد آب ایشان آب باران جهت آنکه در آن قبضی است مؤلف گویند میتوان بود که قبض آن بالغ این باشد بلکه باعرض بسبب کمال لطافت و خفت و صفا و نفوذ و سرعت انحلال و عدم توقف در معد که باعث بلع و رطوبت و سستی آن و نیابت آن و تبیین و سهال و رفع و قرا گردد بلکه بهجهت نشف و رطوبت باعث قبض شود و لهذا اگر با قوت قابضه است ولیکن بسبب کمال لطافت زود قبول عفونت مینماید و مضرسینه و آواز است در این ان و کسانیکه هادی باشند این آن نباشند باعث همچنان نوازل و زکام و سرخه و غیرها است و لهذا چون در خارج نگاهد ازند زود در آن گرم نگون میباید و نیکو بر و اصلاح آن جوش نمودن و یا سنگتاب و یا آهن تاب کردن آنست و بهترین آن آب باران صیفی و خریقی است و بعضی آب باران شتوی را گفته اند با اعتبار ضعف تاثیر تابش آفتاب و صعود ابخره کثیره بلکه لطیفه و این بسبب اراضی و بلدان مختلف میباید و یک حکم برهه جاری نمیتوان نمود و قریب بآب باران آب مقطر بعنوان عرق در قوع و انقیق و با بعنوان ترشح از خم و سبب بود کوزه مختلخل المسام و یا سنگ رخا است که آب منقطر منتشر آنها را جمع نموده بهما شامند و از نرنگ سنگی رخو و مجوف از قبیل حوضی بسیار کوچک که نیم مشک آب در آن کنجایش دارد می آورند و آب شور دریا ناصاف را که در آن ریزند و مکرر مقطر نمایند آب شیرین صافی از آن قطره قطره ترشح مینماید حتی اگر شربت را ریزند آب خالص مقطر میشود و شکر در جرف آن مینماید و تابایں حل مبالغه دارند که اگر کمی زهر در آب داخل کنند زهر مینماید و آب خالص تقطیر بایند و بر جهازات و کشتیهای آن سنگ نگاه میدارند که عند الضرورت و تمام آب شیرین آب شور را بتقطیر شیرین نموده بهما شامند و یا بطریق عرق و بعد از آن در لطافت وجود ماء العیون یعنی آب چشمهای جاری عمیق شیرین صافی شفاف خوش طعم و رائحه است که خاک و زمین

آنها خالص طیب را یا مزوج بسنک ریخته سرخ و یاسنک لاخ و بالای آنها مکشوف باشد که باد شمالی بر آنها بوزد و راعنه آفتاب و کواکب بر آنها بتابد و بیشتر را دخته آنها بتخلیل رود و در آنها محقق نمایند و بسبب جریان و حرکت و تسویم مواز باد و تظلیف و تصفیه یابند و هر چشمه که آب آن از بلندی مانند بالای کوه و یا دامنه کوه یزیر و یز و باوصاف مذکور باشد بهتر است و بعضی از آن میاه الانهار و الیایه یعنی آب فصولی جاری است که منبع آنها دور و بیلند باشد که بمرعت جاری و خاک آنها مایع باشد و یا بپرستی و یا سنک ریخته سرخ کند و بالای آنها مکشوف بود که باد شمال بر آنها وزد و شیرین صاف شفاف عمیق باشند و از مغرب و جنوب بطرف مشرق و شمال روند و گفته اند در آب نیل این همه اوصاف موجود است و اگر کرب را باشد بسبب مرور و شدت جریان بر زمین و ملی مزوج کساک طیب چون در ظرفی بگذارند باندک زمانی صافی گردد و در صافی آن دردی نباشد که مرتبه دیگر از آن جدا و ته نشین گردد نیز خوب است مانند آب اکثر رودها مثل رود جمشود و سیحون و در جاه و فرات و امثال اینها و در آب کرن و رکنی و صومنی نیز اکثر اوصاف اول موجود و هر آب جاری که متعبد بدین صفات نباشد و یا طعمی و رائحه کویه بر آن غالب باشد زبون و بعضی از اینها میاه را که است یعنی آبهای ایستاده مانند آب غل و یرمای و جمیع صمغ طیب التریقه صافی شفاف شیرین خوش طعم که بالای آنها مکشوف باشد و باد شمال بر آنها بوزد آنها را متزوج و متحرک دارد و اطراف آنها خالی از اشجار و نباتات و آنچه بخلاف این اوصاف باشد مانند آب غل یرمای کوچک و کودالها همه ردی و ثقیل و موجب امراض زده اند که مذکور میگردد و نیز در حکم آب ایستاده است آب کداخته یخ و برف و این هر چند لطیف است ولیکن مضر حسب احتیاج است و باعث تحریک نزله و مرفه و همچنین آب حوضها و آب انبارها و برکهها نیز همه ردی و ثقیل و نفاخ و موجب امراض زده اند و بتخصیص که در آنها حلق و کرمها و طحلب نکون شده و فلیظ و طعم و رائحه آنها متغیر باشد و بالای آنها غیر مکشوف و از آنها در داعت زیاد و ماء الاجام و الباطاخ است یعنی آب نی زار و اورنج زارها و آبهای جاری تحت اشجار رودیه سمیه و یا بر زمینهای ردی کثیف و باتلج و شورا است که همه موجب امراض زده اند مانند ضعف معده و کبد و هضم و قلت اشتها و عفونت اخلاط و دل و سوء امتزاج و غل و سوء القویه و استسقا و طحال و ویرقان و زلیق الا معا و بواسیر و والی و ادرام رخو و وزردی و رنگ رخسار و ثقل بدن و قروح احشا و حمی ربع و عرق مدنی و قروح حاق پا و لاغری آن و ککه و جرب و توب و جنون و نزول آب و امثال اینها خصوصاً در زمستان و علاوه آنها در زنان باعث عسر حمل و انقباض جنین و متولد شدن آن متورم و حصول رجایی حمل کاذب و روحم و در اطفال ادره و امثال آن از امراض زده و ماء آب کد و مولد شده و سنک کرده و مثانه و مقعد غل است و در حکم ماء را که است ماء البیروا و القناه یعنی آب چاه و کاری که ثقیل و نفاخ و بطبی الا نحدارند و از آب غل یرمای و جمیع طیب صافی باوصاف مذکور و ثقیل تر و بهترین اینها چاههای وسیع عمیق بسیار آب است که مجرای آب آن از طرف شمال و مغرب باشد و آب آنها شیرین صافی و شفاف و سبک بود همیشه از آن آب بسیار میکشید باشند و قوتی که هر چشمه آنها بعید و بلند و آب آنها بسیار شیرین صافی و سبک و بمرعت جاری باشد و آنچه از اینها بدین اوصاف نباشد و یا متغیر الطعم و الرائحه و مائل بتلخی و شوری و عفونت باشد و یا مدتی محقق و مسموم و ضائع و باد و زمانه باشد همه زبون و محدث اکثر امراض مذکور و آن و علامت خفت و لطافت آب و اوصاف و افعال مذکور است از شیرینی و صفای و سرعت التحلل و راعنه و عانت بر هضم و تقریر اشتها و خفت و سبکی بدن و علم نفع و فزاید و ثقل و غیره و علامت دیگر سرعت قبول حر و سرد از معین و مبرد و خا زجی است یعنی آنچه زودتر گرم

و یا هرگز در دانت و الحلق است از آنچه در هر ترو علات دیگر آنست که در قطعه پنجه و یا کوباس و خاک طیب را که بوزن
مساری باشند در دود و مقد را از د آب که معرفت سخت و لطافت و ثقل و کثافت آنها مطلوب باشد که هر دود در مقد ارنیز
مساری باشند تر نمایند و خوب خشک کنند پس وزن نماید هر یک ام که سنگین تر باشد آن آب ثقیل تر است ^{طبیعت آن}
مطلقا یعنی طبیعت مطلق آب شیرین سرد و تر و در تری چیزی بد آن نجرند و لهذا تسکین عطش و التهاب معد و کبد
بنحری که ازین حاصل میگردد از مایع دیگر نمیشود ^{افعال و خواص آن} و منافع و مضار را که بر وقت و محل لا نف و ضرر
پیدا شدن منافع است که در صد و ذکر یافت و الا با علت ضعف و سستی اصاب و معد و واحشا و کبد و فساد رنگ رخسار و بدن
و نسوان و بلاد ذن و سبات و ثقل حواس و حروص و نزلات و تهیج اطراف و زیر چشم و سوء القنیه و استسقا و امثال اینها
است مثلا اگر در هنگام سیری و میرایی و یا قبل از انحد از غل از معد و یا قبل از غل از غل از معد و یا بعد از غل از غل از معد و یا بعد از غل از غل از معد
عنیفه شدن و یا خواب و یا حمام و یا جماع و یا در بین خواب و یا ناشتا و یا استاده و یا کمر بسته و یا برود رفتاده و امثال
اینها و با آب بسیار خصوصا که سرد باشد بسیار شادماند و اما در بلان حاره و یا م طاعون و فصل کرم و مکرور و المزاجان
قوی و صاحبان قلب و معد و کبد حار و قوت و دماغ را علم مرعات شرائط مذکور است این همه مضر نیست اگر مبالغه در
اکتاد و مداومت آن نکنند و بعد ضرورت اکتفا نمایند و بیک دفعه آب بسیار نیا شامند بلکه اندک اندک اقل بسده دفعه بسده
نفس و اما غیر ایشان را البته مضر و باعث اکثر امراض مذکور است و بعد از موهای ترو و زوسن و یا باعث تگون مواد
فیض غلیظه و نفع و ریاح و قرا و رمد و امت و بران باعث خل و ثا کله و آشامیدن ماء بارد معتدل المقلد از موافق ترین
آنها است، رای اصحاب و منه اشتها و مستحکم کنند ^{الباقی} معد اما مضر عصب و اصحاب او را م احب است و آب بسیار سرد
مضر و آب یخ و یا برف و یا آب یخ و یا برف انداخته باشند و از مننه بد تر آب تکرر است و مر چند آب سرد مکرور
المزاجان قوی را موافق و مقوی فاضله و جاذبه و ماسکه و قوت اشتها و کبد حار و دقتهای حاره است و لیکن عموما
مضیی حرارت خریزی و مضعب عصب مضر صاحبان سدد و صل اع بارد درینه و اسهالی و غلیظه و باعث تحریک نزلات
و صل اع و استسقا و امتزاج و رسته و ترم و قولنج و ضعف با و امثال اینها است خصوصا که اکثر دران کرده شود بیوقت و بدل اوست
بران نمایند و آب بشوره سرد کرده که معمول اهل هند است قریب بدینها است در منافع و مضار و مصلح آن معطکی و عود
و جوارشات مله و امثال اینها است ما بکن موافق اصحاب بطن یعنی اسهال و لیکن مسدد و مولد حصه مصلح آن آشامیدن ملات
است و اما آب بسیار گرم محلل ریاح و نفع و جهت مالمشول و اصداع بارد و بشور و درم حلق و قروح و کحاب و رنده و نواح صل و اغتسال
معد و رفع تشنگی سودای و بلغم ضرر و تنقیه معد و تحریک دوی مسهل و اذابه بلغم رقیق و مواد غلیظه و اندازبول و حیص و تسکین
از جماع و خارش بدن مغیل و اکثرا ملامت بران مضر معد و مریخی آن و مفسد مضمر و مطلق طعام و مودی بدق و لاغری بدن است مصلح آن
اشیای قابضه بارده و شستن چشم صاحب رمد و اورام و بشور و قروح بد آن نافع خصوص در انتهای و اما آب نیم گرم ملین طبع و مغنی
و مفسد طعام و مروت استسقا و محلل طحال و صعود اجتره بد ماغ و اکثرا آن مفسد معد و وجهت ورم حلق و لها و سینه و صرع
و تنقیه معد و تحریک دوی مسهل و اعانت بر اسهال و قی و اذابه بلغم رقیق و تسکین تشنگی سودای و بلغمی شور و قبل آن
ناشتا حاصل معد است و آب فاتر یعنی معتدل در هوای و گرمی موافق سینه و معد و ضعیف و احشا و مسکن خارش بدن است
و اما ملامت بر مستعمل در استسقا آنست که در رطل آب باران را یا کوب طل هر که بچوشاند و ثلث آن بماند نوع دیگر آنست که در

یکصد رطل آب در رطل سرکه تند انکوری ریزند و طویع نمایند تا ثلث آن بماند پس در خم متخلخل و بسانک متخلخل المضاف
 ریزند و آنچه از آن مترشح گردد در کوزه صیقله المضاف کنند و نوشند تا بعد یکروز آنست که بیکروز نشاء خوب کز و آجر آب بند
 در آب یک شبانه روز بپسند پس صاف نموده بیاشامند در کرم مصلح آبهای ردی فاسد و کد و ناصاف و مروق نمودن آنست
 و یا مقطر کردن بطریق عرق و یا در خم و سبویا سنک متخلخل و طریق آن آنست که آب ناصاف را در ظرفی کنند در جای اندک
 بلند بگذارند و متصل بدان ظرفی دیگر خالی که اندک از آن نشیب باشد نیز گذارند و قتیله یا رجه کریاس نظیفی را تر نموده
 یک سر آن را در ظرف آب مود بگذارند و ظرف خالی گذارند تمام صافی آن در آن متقطر گردد و طریق تعریق آن را با آب شور آن
 و یا آب تلخ و یا آسن یعنی متغیر الطعم و الرائحة و یا آب غلیظ آن است که خاک طیب صافی خصوصا خاک آنتاب خورده و سوخته
 بدان می آمیزند و عرق کشند یکمرتبه و یا در مرتبه و چون دانه بادام را کوبیده در آب کد و شیره کشید و بکند از بند
 صافی میگرد و یا چون فلیلی آملی حال صافی و یا زاج در آب بند از بند آنرا صافی میگرداند و همچنین چون چند دانه
 نر ملی که تقسم شماری است هندی در آب شیره کشند و بکند از بند صاف میگرد و داخل نمودن فلیلی سرکه در آبهای فاسد و
 طویع نمودن و یا حرق کشیدن دافع فساد آنها است خصوصا در تابستان و آب غلیظ ثقیل مجدث اکثر امراض مذکوره است
 و نیز مصلح آن سیر و باری و تصفیه آن شب و یا بطریق مذکوره است و نیز مصلح مرآب ردی و نزد تغیر آب بآبی دیگر سیر و باری
 و سرکه و گاه همه با هم که ام که باشد خوردن و داخل نمودن فلیلی خاک بکد خود در آب مختلف ردی و بعد از تصفیه آشامیدن
 مصلح آبهای مختلف است و نیز جوش نمودن و آهن داغ کردن و با هم زوج نمودن و بربو حاضره و سرکه و سکنجبین است و در
 اسفار رمزوج نمودن آب هر منزل را با آب منزل دیگر خصوصا که آب منزل کد شته بهتر باشد و یا تدا بهر مذکوره است
 * ماء البصر * بفتح باء موحده و سکون حاء مهمله و راء مهمله یعنی آب دریای شور * طبیعت آن گرم و خشک و زغاق
 یعنی تلخ و شور و تند * افعال و خواص آن جالعی و محلل و جاذب و ملین و مسهل و ملغم و صغرا و ناشف و رطوبات و مقصد خون
 و مولد حکله و جرب و زطول کرم کرده آن جهت وجع اعصاب و شقاق عارض از سرما و حکله و جرب و قوبا و اغتسال سراقع
 بدان با ملایمت با عت شای آن و جلومین در آن جهت تسع موام و امراض بارده و استسقا المضاف معده را مضرو و موجب
 خمس طبیعت و سحج و قرحه معارضه حرقه البول مصلح آن آشامیدن گوشت آب مرغ و مرق ماهی و اغذیه رطبه دسمه و صمغ
 عربی و کل ارمنی با روغن بادام و العبد منامیه و طین حرو و سقیق جو بود اده در آن حل نمودن و بعد تصفیه آشامیدن و
 انداختن خرئوب و حب الّاس و زهر بر در آن *

* ماء الجمه * بضم جیم و فتح میم مشدده و ما بهایمت آن کوبیدن آبی است غلیظ سیاه که از بلاد هند و چین آورند و کوبند
 از چون نوعی ماهی حاصل میگردد که در بحر چین بهم میرسد * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن
 آشامیدن ربع درهم آن جا بر کسر هاضم است و گفته اند و منقل آنرا این خاصیت است که چون با شامند هر عضوی که شکسته
 شده باشد در یکروز با صلاح آورد و جهت کشیدن عروق و روض عصب و نیز طلا و مضمضه آن جهت جوش لذه و طلای آن
 جهت رفع آثار و قروح و حکله و جرب و بسرعت مجرب این مولف گفته که در دریای هر موزه نوع ماهی بهم میرسد که از شکم او
 آبی خاکستری رنگ بر میآوردند و آن ماء الجمه و همان خاصیت دارد و با طراف میبرند *

* ماء الجمه * بفتح حاء مهمله و میم و الف و تاء مصلح یعنی آبهای گرم بورقی و زاجی و شمی و کبریتی و نوشادری را منال

طایفه

ماده

ماده

آنها * طبیعت مجبوعه آنها مائل بکرمی و خشکی * افعال و خواص آن مثل قوی و قابض و مانع تولید قمل آشامیدن
 قلیل آن حابس قی و ماء الشبی جهت نفس الدم و میلان بواسیر و قنول طمش و غیره نافع و اکثر آنها بغایت مضر و موجب
 ثوران حمی در بدن معتدل و در مائرا افعال مانند آب کبریتی مصلح آن آشامیدن ملینات و نیز مانند مصلح ماء البحر است *
 * ماء الرمان * بفتح راء همسله و میم و الف و دال همسله * ماهیت آن آبی است که خاکستر در آن انداختند چند مرتبه و
 جوش دهند و صاف نمایند * طبیعت آن گرم و خشک و با اصل آنچه آن خاکستر ازین است راجع و آنچه از یتومات و اشجار
 حاره است گرم و تر بلکه خشک * افعال و خواص آن جالیه و میخف و محرق و معفن و قانع و امان و درین امر بهتر از سایرین
 و آشامیدن بسیار صاف آن بقدر نیم مثقال مضمضن بواسطه و جالی قصه رگه و معده از لزوجات و حابس قی و غتیان و اسهال مصلح
 خشونت آن روغن بادام و نیم اوقیه آن جهت خون منجمد در شکم و دفع سمیت لسع رتیل و نظول آن جهت فالج و درد عصب
 و احتقان بدن جهت ترخه امعاء و طلا و نظیر آن بر زخمها جالی و قاطع و اکال گوشت زائد و میخف آنها است *

* ماء الزفتی و القبری * بکسر زای معجمه و سکون فاء کسرة ثناء مثناة ثنائیه و یاء نسمت و کسرة فاء و سکون یاء مثناة ثنائیه
 و کسرة و یاء نسبت آبی است که در معدن زفت و یاقیر بهم میرسد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن
 آشامیدن آن مفتح سدد و مضمضن بدن و مرخ کنند و رنگ رخساره و حرورث ترخه امعاء و امراض حاره مصلح آن اغذیه و طریقه
 دمه و آشامیدن صغ عربی و کلی ارمنی با العبه و روغن بادام و یا با ادویه منافع *

* ماء الکبیری * یعنی آنیکه از معدن و زمین کبریتی بر آید * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مضمضن
 و میخف و جلوس و اغتسال بدن جهت امراض سوداویه و دیه مانند جرب و توبار و یق و تقشر جلد و از جاع مفاصل بارده و
 تعقن عصب و شخوص و ریاح یارده و حرارحات کزید * سباع و سعفه و قرح یعنی کچلی و درد جگر و رحم و زانوا و مثال اینها نافع
 اما غار مضغ با صره و معده و امعاء مضمضن جگر مصلح آن امراق دسمه و اشیا یارده و طریقه *

* ماء المر * بضم میم و راء مفلده یعنی آب تلخ * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن ملطف و اخلاط غلیظه
 مقطع بلغم و مفتح سدد مضر و مضمضن و معفن خون مصلح آن اشیا دسمه و جلاب و مزرع با آب و عمل و شکر و سیر مطبوخ و
 ماء الحصن قبل از آن و قبل از هر آب مشتبه است و یا جوش نیدن و یا مقطر نمودن آن است

* ماء المعدن * یعنی آنیکه از معدن فلزات بر آید مانند معدن مس و آهن و صرب و قلعی و امثال اینها * طبیعت اینها تر و یب
 بنطیبت آن فلزات است * افعال و خواص آن ماء النحاس خواص از معدن آن بر آید و آنکه مس تفته در آن خاشوش نمایند
 جهت فساد مزاج و جوشش دمان و ورم نهاده و درد گوش و تقویت اعصاب ضعیفه بمضمضه و قنول و اغتسال بدن نافع مضمضن بواسطه
 و آشامیدن آن خطر ناک مصلح آن بدستور ماء الزنت است و ماء الجید نیز خواص از معدن آن بر آید و یا آنکه آهن تفته را
 در آن مرد نمایند جهت طحال و استمقا و تقویت اشتها و تقویت یاء و اکثر امراض یارده و نافع و اغتسال بدن نیز جهت امراض

مذکوره در ماء الکبریت * ماء الرصاص یعنی آنیکه از معدن صرب یا قلعی بر آید و یا آنکه صرب و قلعی که اخته و یا تفته در آن
 انداختند مولد قنول و احتباس بول و رذات آب و صرب و یاء از آب قلعی است * ماء النعیم و لغظه بدستور جهت تقویت
 دل و دماغ و معده و رگین و یاء و اشجار و خفقان و اعانت بر نزع طاف و مسمک بطن و بالجمله ماء المعدن موردت عمل است *
 * ماء المسح * بکسر میم و سکون لام و حاء همسله یعنی آب شور خواص از معدن آن بر آید و یا نمک در آن انداختند یا از چاهها و

ماء الرمان

ماء الزفتی و القبری

ماء الکبیری

ماء المر

ماء المعدن

ماء المسح

چشمه‌های شور بر آید * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن و مضار آن قریب بماء البحر است و مذکور شد و آن مهمل است اولاً و بعد از مد امت قاض است بسبب نشاء رطوبات مصلح آن شیرینیه و چربیها و مخلوط نمودن آرد جو بود آذنه و بوی و خاک خالص طیب است *

* ماء النون * بضم ناء من ناقه نانی و سکون و او نون لغت یونانی است و یونانی ماء النون بطن بجای تا مانند * ماهیت آن آبی است که از ماهی نیک سرد ترشح کند * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مضغه آن جهت قروح متعفن و دهان و احتقان بدان جهت قطع و اخراج اخلاط غلیظه و وجع و رک و عرق النساء و قروح و امراض تنقیه جراحات کهنه و تجفیف آنها نافع و بالجملة مصلح هر آنیکه عطش بسیار آورد آشامیدن دوغ ترش و شیر و تخم خرغنه که درد و غ ترش پرورده باشند و مزوج نمودن مرکب با آب و ربوب حامضه و آتش آلود بخار آبی درد دهان و ناراد آن است اما منافع صباه بترتیب اعضا الراس ماء فترجهت استحاب صرع و آب گرم مضرا یشان و ماء البحر جهت صلاح بار در ماء النحاس جهت قروح دهان و کوش مضغه و قطور آلات المفاصل ماء البحر و کبریتی اغتسال و استحمام بدان جهت امراض عصب بارد مانند و غش و فالج و خن و رمال اینها اعضاء العین ماء القیر مضر جغم اعضاء الصدر و النفیس و الغشاء و النفیض آب بسیار سرد مضر سینه و قصه ریه و سر و نه و آب فترجهت او رام حلق و لها و سینه و ماء پورتی بعضی اوقات جهت امراض ریه نافع و بطول آب دریا جهت او رام ثدی و ماء الشب جهت نفس الکرم و ماء الحلیله جهت تقویت معده و امراض طحال و کرده و قولنج و ماء النحاس قریب بدان و جهت کرده و قولنج نافع و آب بسیار سرد مضرا صاحب سد و ریه و حاسب بطن و مسکن حرکات منی و ماء البحر و مانند آن از آبهای شور مضر معده و مهمل اولاً و بعد از مد امت با عت امسال بسبب تجفیف رطوبات معده و کورتن بخار آب دریا جهت استسقا و آب پورتی مناسب حال معده و رطبه در بعضی اوقات بسبب نشاء رطوبات آن و ماء الشب مانع قوی و ماء الحماة قاض بطن و ماء الکبریتی جهت او رام کبد و طحال و اوجاع آنها و احتقان آب دریا جهت مغض و فیضه محتبس و آشامیدن آن مهمل و کاه با عت لذع میگرد و آشامیدن مرق الدجاج مسکن آلت و آب شیمی جهت منع استسقا و در اوجاض و آب کبریتی جهت اوجاع رحم و ماء معدنی با عت عسر البول و حیض و ولادت را کثر آنها با عت اطلاق بطن و بعضی آنها منجف مانند شیمی و حاسب بطن و مصلحت قولنج و ماء الکک و مصلحت منک کرده و متانه و آب آهن قاب جهت نفث الکرم نافع الحمیات میاه کبریتی و طینی و را که بدن بوهمه مصلحت حمیات غلیظه و ربیع اند السموم آب دریا جلوس در آن جهت لسع انعی و ماضی و فرام قتاله نافع الجروح والقروح ماء التیری جهت قروح مضر و ماء البحر جهت حکه و جرب و قوبا و قروح و بدن ستور آب کبریتی استحمام بدان و بجهت بهق و برص نیز مفید الا ورم و البثور آب کبریت جهت او رام مفاصل و تحلیل صلابات و تا لیل آریخته الزینة آب دریا جهت شقاق عارض از سرما قبل از تفرح و قاتل قمل و محال خون منجم تحت جلد و ماء الاصول و ماء البزور و ماء الجین و ماء الخیار و ماء الخلاف و ماء التبعیر و ماء القراطن که عبارت از ماء العمل است و ماء القرع و ماء الکافور و ماء لسان الحمل و ماء لسان الثور که عبارت از عرق آنها باشد و ماء الورد و ماء الہند با بعضی آنها در مقدم کتاب و بعضی در ضمن ادویه در قریب دین کبیر ذکر یافت و بتفصیل

ا نشاء الله تعالی در قریب دین این کتاب مذکور خواهد شد

ماء القداح * بفتح قاف و دال و الف و حاء مؤنثین * ماهیت آن مراد عرق کل نارنج است که مانند کلاب عرق کشند

مشهور و بر عرق بهار طبعیت آن گرم و خشک است **افعال** و خواص آن ملطیف و محلل اعشاء الراس و الصدر و جهت صداع بارد و کزاز و سایر امراض یارده و نزلات و انقباض نفس و از انقباضان بارد و تفتیح سده مصفاة و خیا شیم و چون در شیشه کرد و ببینند جهت رفع امراض یارده و راس و تشنج حاصل در عقل محرک و مرکب نافع و مداومت بپوشیدن آن باعث سهر اعشاء الفلذ او و انقباض مقوی معده و مضر کبد و معین یافه و قاطع اسهال رطوبی چون ناشایبیا شامند

مار کبیر بافتن میم و الف و راء مهمله و کسر کاف نارس و فتح یافه مثناة تبتانیة و الف و ما لغت فارسی است **ماهیت** آن نباتی است قریب بد و ذرع و برگ آن شبیه ببرک بید و گل آن زرد و قهوه آن شبیه بسر مار منبت آن حریم آرد و بپایان **افعال** و خواص آن اکثر متوطنین آنجا آنرا کوبیده در شراب ریخته مختصرند و کوبیده که دیگر از کوبیدن مار و هوام متفرر نمیکردند و شرط میل اند که بعد از آن نایک دهنده چیزی را در دهان نهند و در آنجا از آن دراز منی و جماع نمایند حکیم میر محمد مومن نوشته که بظن حقیر آنست که احیون باشد و الله اعلم

مار کبیر بافتن میم و الف و راء مهمله و فتح کاف و سکون یافه مثناة تبتانیة و فتح و از الف لغت فارسی است و تار کبیر نیز نامند **ماهیت** آن نباتی است شبیه بد رخت تا بقدر پنج ذرع یا شاخهای بسیار و صلب و در شکن و برگ آن از برگه زیتون کوچکتر و نرم تر و گل آن سرخ شبیه بگل شب بوی و ثمر آن در میان برگها شبیه بغنق و مانند بیا می رود و چون آن را آتش بپاشد و بپاشد و قوی از فلل الماء است و آنچه از حیوب مانند کرسنه و غیره را از آن بپوشانند و خشک کنند طعم آن مانند فلل کرد که تمییز نتوان نمود **طبیعت** آن در دود گرم و خشک **افعال** و خواص آن محلل ریاخ و رافع بواسیر و صفا دهنست خشک آن بغایت مریح کننده و بفر و رافع اورام یارده و آتار جل و طلای خاک کمتر جمیع اجزای آن رافع کاب و فر زجه آن مد ر حیف و طلای برگ آن با آب سترند موی آدامین دانه آن با غسل محلل ریاخ و مخرج بلغم است

مار ماهیج بافتن میم و الف و راء مهمله و فتح میم و الف و کسر کاف و سکون یافه مثناة تبتانیة و جیم و عرب فارسی است و اصل مصر آنرا فکلین نامند **ماهیت** آن ماهی است شبیه بمار طولانی و زیاده بر شری قاییک و ر و سفید رنگ و بر پشت آن از سر تا دنباله خاها شبیه به اردو بیش از نیم می باشد و بر روی آب مانند ماهیان دیگر نمیدانند **طبیعت** آن گرم و خشک **افعال** و خواص آن خوردن گوشت آنرا مقوی باه میدانند و زائل کننده ریاخ و سرد پهای بدن و پیران و جهت وجع پشت و قطع

عیلان خون نافع و بهترین طرق استعمال آن برای باد تبتانی آن بادار چینی و صطکی و از برای امور دیگر و پیران مطبوع آن است **مار زیون** بافتن میم و الف و فتح زای معجمه و سکون و راء مهمله و ضم یافه مثناة تبتانیة و سکون و ورنون بیونانی خاما نامند **ماهیت** آن برگ درختی است شیردار و بقل در رخت سماق و سه قسم میباشد قسمی را برگ مفید و بزرگ و نازک و این را اشتیخ خوانند و قسم درم را برگ زرد رنگ و از بزرگ زیتون کوچکتر و از برگ مورد بزرگتر و ضخیم تر و این را باقرسی هفت برگ و بشیرازی هشت روانند و قسم سوم را برگ سیاه و بهترین همه مستعمل سفید آن است و لیکن چون این نیز خالی از

غائله نیست و در قوت قریب بشیرم بدن و در تندرست استحال آن غیر میوز و تندرست آن آنست که برگ قسم کبیر سفید آنرا بگیرند و در شبانه روز در مرکب بنشینانند و دسه بار سرکه را تغییر دهند پس شسته خشک کنند و نیم کوفته با روغن بادام چرب کرده در اسهال مواد مودای ریلغمی تربید مدبر و اقیمون در پوست حلیله زرد و گل مرخ و رب السوس و زبره کرمانی و نمک هندی و در اسهال ماء صفر و زلف ابر و آرد بال انشاس را با روغن زعفران و زعفران و قهقهه را قستتین و منهل الطیب و مصطکی و در مکی صد فی

و سکنج و نمک مند و زرد قشقرق کوفس بستانی و امثال آن اضافه نمایند و شرب آن با آب عنب الثعلب و آب رازانه و خیار شیرازی است و سبب اطلاع بر مازریون را ملا احمد ثمالی در تاریخ الحکما خرد چنین نوشته که از جمله اتفاقات عجیبه آنست که مستسقی بود و در بصره که جمیع اطبا از معالجه آن عاجز آمده بالاتفاق گفتند که این قابل علاج نیست چون این حکایت شنید امین از حیات خود منقطع گردانیده گفت مرا بکنایه این که چند روز که حیات دارم آنچه خواهم بخورم و بکر سکنج ندمم اطبا گفتند تو بهر چه میل داری بخور که بعد از آن هیچکس مانع تو نخواهد بود پس آن مرد گفت مرا بر سر کوجه برب که آنچه خاطر من خواهد از جماعتی که در کوجهها میگردند و چیزهای خوردنی و حلای میگردند و بخورم چنان کردند اتفاقاً اول با و نظر او بر شخصی افتاد که ملخ بنشته میگرد و خست طبعیت ملامه او میل با و کرد از آن ملخ بنشته قدی صالح خرید و تناول نمود بعد از ساعتی شروع با سهال کرد و چندان آب زرد متعفن از شکم آن مستسقی بیرون آمد که گمان هیچ احدی نبود که این مقلبا آب در بدن آدمی تواند بود اما بعد از آن با نگیه از آن مرض نجات یافت چنانکه هیچ کس او را نموجو است شناخت چون این خبر با جانی که مدتی در معالجه او اوقات صرف نموده و از علاج مایوس شده دست از معالجه برداشته بودند رسید حیرت ایشان زیاده شد چه ملخ بالطبع قابض است نه مسهل بالاخر یکی از انبیا که حلدت او نسبت بسائر طبیبان دیگر زیاده و قوی بود با و ملخ را طلبید از وی پرسید که تو این ملخ را از کجا صید کردی و چه طور زمین بود و در آن زمین چه گیاه بود گفت من این ملخ را از جانی صید کردم که در آن موضع غیر از مازریون هیچ درخت دیگر نبود و خوراک این ملخان همان مازریون بود پس آن طبیب چون این حکایت شنید خاطرش از آن فارغ شد چه خاصیت مازریون اسهال و رطوبات رقیقه است غایتش آنکه چون قوت اسهال آن بسیار قویتر است چنانکه اگر بوزن یک گرم تنها از مازریون شخصی دهند بحتمل که آن اسهال آرد که بحسب آن ممکن نباشد و بنابر خطری رغایله که دارد مازریون را تنها بدون مصلحت استعمال نمی نمایند و عند الضرورت با مصلحت استعلاج متوازن نموده استعمال می نمایند و آنجا در ملخ یافته یکی در شکم ملخ و دیگری آب که ملخ فروش نموده و کسر کیفیت آن شده و با صلاح و اعتدال آمده و لهذا از آن این عمل بی خطر و عاقلانه بظهور آمد و این از الهامات جناب باری است تقدس و تعالی مرطبیعت را * طبیبعت آن در آخر سوم و در چهارم نیز کرم و خشک گفته اند * افعال و خواص آن جالبی و منقش و بسیار جریف تند اعضاء الراس مضطربه بطبیعت آن خصوصاً هیاه آن ممکن دور دندان و چون بر پارچه از بزرگ آن نخل سوده مالیده بردند آن گذارند نیز ممکن وجع آنست اعضاء الغشاء و الغشاء مسهل ماء و صفرو حیات و حبب القرع و جهت استسقای زقی و لیسوی و برقان و ضعف کرده نافع خصوصاً بزرگ و تر و ناز آن که در هنگام کل آن اخذ نموده در سر که بسر سوزن مزبور خسانیل خشک نموده مقلارشش قیراط آنرا در یکرطل و نیم آب جوش دهند تا بثلث رسد و صاف نموده با یک شامند اسهال حیات و حبب القرع نماید بختصص که با فودنچ جالبی جوش نموده باشند و کاه میخسانند بیست درم آنرا در و سیرش آب و دو مافه میکن آنرا پس صاف نموده در مافه دیگر میکن آنرا پس میاشامند جهت استسقا و تبقیه نفاس و چون شش درم آنرا در یکرطل و نیم آب جوش دهند تا بثلث رسد مالیده صاف نموده با یک و نیم دروغن با دام جوش دهند تا روغن بماند اما سوزن دیگر درم تا پنج درم آن اسهال برقی نماید و آشامیدن طبعیت آن جهت عصر الیول شدید مغیر و بعضی گفته اند مسهل سودا و اخلاط بلغمیه نیز است خصوصاً که با دوزن آن آنستین بجز شامند و بیاشامند بعضی یک مثقال آنرا با دو مثقال انستین و با عسل مطبوخ بقوام آورده مرشته شبانی ساخته بر میاندازند و واجب است که بحسب اراده اسهال ماء و صفرو هر یک از اخلاط و اراج اقسام

گرم معد و اما با بادریه مسهله منابه و مصلحه هریک ضم نموده بیاضا منق و صفاد آن با سرکه جهت تحلیل ورم طحان السوم
 آشامیدن آن باغراب جهت نهش هوام مقلا و شربت آن از شش قیرا تا نیم درهم بدل آن سه وزن آن ایرسار و داندک وزن
 آن مقل الیهود الجروح و القروح قما در جمیع اصناف آن با عسل جهت تقیه چرک قروح و سخته و قلع خشک ریشه و تجنیف
 جرب رطب بسبب جوهر کال محلل مجفف آن و با موم و روغن جهت جرب متقروح الزینه طلای برک آن جهت بهق و قویا و
 نمش بتهائی و با اکویت نافع المصار مضر و برن و اطفال و ضعفا و در فصل کرم و بک آن حار و یا سه و بدون تل و بر و مصلح
 بغایت مضر جگر و معی و مورت کرب و غم و در درم از غیر مد بر آن خصوصاً زرد و سیاه آن قاتل بفعی و اسهال و کرب و غشی
 تدبیر آن قی فرمودن بشیرک و تازه و شیل و مکرر با جلاب و میبه خوشبو و آب سرد بریدن و ریختن و بعد از آن از مرتهای چوب
 آشامیدن و مبردات قوی و منبرود بطرس و تریاق طین مختوم بهترین مد ارای آنست و چون با آرد جو و زیت و آب سرشته
 بموش رسک و خوک بخوراند و بمرین و سر درخت آن در چهارم کرم و خشک و همی قاتل و از داخل غیر مستعمل و طلای آن
 جالی بهق و برص و جوارش و دوا و حبوب و روغن و سکنجبین و سفوف و اقراص و معاجین برک آن در ترابا دین کبیر مذکور شد
 * ما س * بفتح میم و الف و عین مهمله ام فارسی الماس است و بهندی هیرا نامند * ماهیت آن از احجار نفیس و صلب
 ترین و خشک ترین احجار است و الوان میباشد از سفید و زرد و سیاه و سرخ و سیاه که رنگ که بهندی که تبلیا نامند و سفید آن
 کبیرا لوجود و زرد و سرخ و سیاه کمزور و یک رنگ و یک رنگ خاص هر یک از دنیا گیاه و قلیا و داغل ارسفید آن معیوب و داغل ار
 بل اغ سرخ آنرا بل یمن میدانند و بهترین همه سفید یکرنگ شفاف براق بزرگ قطعه آنست و همچنین الوان دیگر آن که
 یکرنگ و صاف باشند و معدن آن ملک دکن حوالی کلکنده و ججه پنه است طریق اخذ آن آنست که زمین را حفز نمود و
 خاک آنرا بر آورده بر زمون میباشند و بر آن آب ریخته در وقت ارتفاع آفتاب از کناوی بر آن نظر میکنند هر جا که برقی بنظر
 در آید آنرا نشان کرده رفته بر می دارند و همچنین باز زیر و رو کرده بر آن آب یا شیل و بل ستر و در آفتاب بر آن نظر میکنند
 و در ابتدا قبل از حکاکی برقی بسماری و صافچندانی ندارند و حتم و قبح آن خوب ظاهریست و بعد از حکاکی حسن
 و قبح آن ظاهر میگردد و در برابر ازل از اجزای اراض جلد جنوبی نیز بهم میرسد و لیکن بشوئی و سفیدی و شفافی و صافی
 دکنی نیست و الماس را با الماس میاوده بالاک گرم کرده سرشته چرخ ساخته بجای سنگ حنیاد و در حکاکی احجار دیگر
 حکاکی مینمایند و قطعههای آن مانند طلق و زرنیخ و رقی و ورق و ورق بر روی هم چسبیده غیر محسوس میباشد بعضی از آن قابل
 جد آکشتن اوراق از هم است و بعضی نه و کسانیکه عارف بدانند آنرا که قابل است از هم جدا مینمایند و آنچه مشهور است که از
 هرب آنرا می تراشند و حکاکی مینمایند اصلی ندارند و هر یک از الوان آنرا بنا می مخصوص خوانند مانند آنکه آنچه شبیه
 برنگ نوشاد را است و شفاف نوشادری و سفید شبیه برنگ نقره را اقرسی و آنچه سفیدی رنگ آن از نوشادری کمتر و
 قطعههای آن بزرگ آنرا ماق و نی نامند و زیتی نیز و این را بعضی بهترین همه میدانند و آنچه برنگ آهن است حدیدی
 و احجار دیگر و آلات حدیدی هیچ يك در آن اثر نمیکند و آتش نیز مگر بد شوری بسیار و امل من آنرا مکلس میسازند
 به نحوی خاص و مگلس آنرا بسیار نافع میدانند جهت امراض مزمنه صعبه * طبیعت آن در چهارم سرد و خشک و بعضی کرم
 دانسته اند * افعال و خواص آن تعلیق آن مقوی ذل و رافع خوف و فزع و باعث سرعت ولادت و غلبه بر خصم و مصلح شکل
 آن مانع صرع و سحر و آن جالی دندان و خطر ناگ و اجتناب از آن اولی و کذا کشتن آن بردن آن باعث تقویت آن بدورن

کلفتی و گفته اند از خواص آنست که بغیر شکل مثلث شکسته نمیکرد اما زخمی است و قلیل آن نیز قاتل بتقطع اعضای باطنی مد اوای آن قبی نمودن یا شیر تازه و دوشیده کاه و باروغن مکرر تا تمام آن بر آید و آشامیدن مرتبای چرب بعد از آن **ماش** * بفتح میم و الف و شین معجده لغت عربیست و میخ نیز و یافری نیز مشهور باشد و بهندی مونک نامند * ماهیت آن حبیبی است از محبوب معروفه ماکو له و در اکثر بلاد کثیر الوجود و آن حبیبی است که چنگ مد و راندک مولای نی پوست آن سبز و مغز آن سفید و بعضی پوست آن سبز تیره و بعضی غیر تیره و بعضی زرد رنگ و در بنک له بعضی پوست آن سیاه و بهترین همه سبز تیره است پس سیاه و سبز پس زرد و زرد آن دیر تر پخته کلد از میگرد در از سبز خصوص زرد دانه ریزه آن و قوت آن تاسه سال باقی میماند * طبیعت آن در آخر اول مرد و مائل خشکی و مقشر آن معتدل و در تری و خشکی و قشر آن مرکب القوی مائل بکرمی و باغورست * افعال و خواص آن لطیفتر از عدس و نفع آن کمتر از باقلا و در جلا کمتر از باقلا و از اصناف خوب ماکوله است و کثیر القذا و مولد خلط صالح الکیموس و لیکن بطبی الاصل از خواص مقشر آن که قشر آن را به تمام گرفته باشند زیرا که پدس و قوت تحلیل و جلا در قشر آن است و از اغذیه تابستان و بهار و بلدان حاره و صاحبان مزاج گرم و خجالت خاره حاده است جهت حرارت و حرارت و التهاب صغری و خونی است اعضاء الصل و الراس و الغشاء مغوی و عصب و اعضای عصبانی و قوت با صره و جهت درد سر حار و نزلات و ورم لهای و ورم قنوجیات حاره حاده و امراض کرده نافع زیرا که موافق آنست و مطبوخ مقشر آن باروغن با دام مولد خلط صالح اما از برای حمیات صفراویه بایر که خرفه و کاه و سرمنق و جو مقشر و مطبوخ آن با پوست با حمای بطن را از خواص آن است که با وجود برودت تحریک سودا می نماید و هم از جهت تلپین و هم از جهت تبض یطن نافع است اما محرکه اراده تلپین طبیعت باشد باین که مقشر آنرا طبع نمایند با ماء القرم و روغن با دام شیرین و هرگاه مقصود تبض طبیعت باشد غیر مقشر آنرا بریان نموده طبع نمایند و یا آنکه در آب جوش داده آب آنرا بریزند تا قوت خاره جالیه آن زائل گردد پس آب خالص داخل کرده طبع نموده تناول نمایند و اگر با حبس تسکین حلد و حرارت دم و صفرا مقصود باشد با آب حمای و یا با آب نارترش انشوده یا برده سفید جوز آن که شحم الرمان نامند و یا با صاق و زیت رکابی و اگر زیت خوش لبا یند باروغن با دام شیرین طبع دهند و حسو متخل از ماش مقشر جهت خرفه و نزلات حاره نافع المصار ماش مبرود المزاج و بیزان و کما نیکه در معده ایشان و رطوبات و اخلاط فاسده و نفع و ریاح بنیایر باشد معتر خصوص مقشر آن و مضر دند آن و باه مصلح آن در میرود بین اناریه عطوره حاره مانند زیره و فلفل و دارچینی و فلفل و زنجبیل تازه و جوارش کمونی و فلا نلی و مصطکی و خردل و امثال اینها و در معده و رین طبع آن با ماء القرم و یا با حموضات مثل کوره و نیز در معده و رین ماء القرم و روغن با دام و صفا و مطبوخ آن با محرکه که در حمام جهت جرب متفرج و یا آب جهت تقویة اعضا مشرخیه و تسکین درد آنها و مطبوخ آن با غلاکه نوعی از شراب است و یا با شراب و یا با مطبوخ آن بازغران مسکن درد اعضا کوفته شد و جگاشه نافع است و لوان اعظمه مصنوعه از آن را مانند برابری و بی کشمیری و یا پرویت و تنال و منکوچه و ماش پلا و کچنچری و لدی ماش در قرا با دین کبیر من کورشد و اما حبیمکه در ملک هند و بنک له و دکن میشود آنرا ماش وارد بضم همزه و سکون زار دال مهملاتین و به بنکای کلائی نامند و غیر آن ماش است و کما نیکه آنرا احباب القلت دانسته سهو نموده اند و آن حبیبی است برنگ و شکل ماش و بزرگ تر از آن و مغز آن لزج لعابی که بعد از طبع و یا خمیر کردن در آب لزجند آن ظاهر نمیکرد و در ملک هند و بنک له پخته با سپ و غیره در آب میخورند و خود نیز میخورند مانند نمونک * طبیعت آن گرم در اول و سرد در دوم و با رطوبت

فصلیه **اعمال و خواص آن** بسیار رفیع و طبع الهی و ملک منی و معطر به سبب نفی که دارد و ضایع آن جهت امور مذکور و در ماضی انفع و جهت برص که تازه بتازد نماید و روزی چند مرتبه بمالند تا چند روز متوالی مقید دانسته اند و در ملک منی و بنکاله آنرا نیز مانند ماضی بشته میخورند و انواع اعطیه مانند ماضی از آن میسازند و در قیادین شمه ذکر یافت *

* **ما میخوردن** * بفتح میم و الف و فتح مین مهمله و ضم فائسکون و ا و رضم دال مهمله و سکون و ا و زنون * ماهیت آن گفته اند اسم هندی دوائی است که در ملک منی میروید و از انجیامی آورند شاخ و برگ آن شبیه برنجان و برگ آن از برگ آن عربیتر قریب بپوک آس و ملر و روزا که تر و در بر شبیه بعنبل هندی و کل آن شبیه بیاسمین و از آن لطیفتر * طبیعت آن گرم و خشک * **اعمال و خواص آن** در جمیع افعال قریب بمنزل و جهت خوشبوئی داخل ادمان مینماید خصوص برگ آنرا *

* **ما عطر** * بفتح میم و الف و کسر عین مهمله و زای معجبه لغت عربی است و معتزیز و یافرا سی بز و آنرا تیس و پتر کی کچی و بهندی ماده آنرا بکری و نر آنرا بکر نامند * **ماهیت آن** حیوانی است متصور از حیوانات ما کونه اللبم گوشت آن نسبت به مجوم حیوانات دیگر بعد از کومندان است و لطیف و بهترین آن جوان یکسانه قریب به صمغ الخراج آن است و املی و مضرائی و جلی میباشد * **طبیعت آن** گرم و تر و گرمی آن از لبم کوسفند یعنی خان کمتر و جلی از املی گرمتر و لطیفتر و بری از املی نیز گرم تر و لطیف تر * **اعمال و خواص آن** موافق مجرورین و مرضی و در فصل و بلدان حاره صالح انگیموس موند خون لطیف سبک مفید وادی مزاج مصلح آن بادام و نار و جمل و خرما و خوردن پیوسته تر و تازه و ترش و کثک با آن بغایت مفید و گوشت بزغاله مانق شش ماه با رطوبت غایبه و بهترین لحوم ممکن غلیان خون و ملطف و موافق مرضی و ناقصین و کشتن گوشت بزگرمای گرم بر عصبه و صدمه و رمید و کوبیده شد و در متورم و پچیدن عروق و ریختن گرمای آن ممکن و جمع و در ریاضت علم تورم آن و بستن پوست برین غایه در حین گرمی بر سر صاحب سرمام و اختلاط من و ضما و مغز سو آن مرطوب قوی و ملین دماغ و اعصاب صلبه العین اکتحال زهره آن رافع عتاره و جگر و سیاه را چون شرحه شده نموده آنرا با آن مضطر کرده در انگل و زنجبیل و آن پاشیده گلاب نمائند و چون آب مثری از آن را کوبیده در چشم کشتن جهت شب کوری مجرب و منون هر کین نیم سوخته آن با سبک منک جهت رفع زردی دندان و عفونت لثه اعطاء الصد و انغذاء و انغش چون خصیه آنرا شکفته و روانه مدح و جرح و نظرون و زیره بر آن پاشید و خشک کنند یک مثقال آن با آب گرم جهت بیرون بردن و در جگر و مثانه و مل اومت آن جهت تقریب با عجب الاثر و چون با بورد و صغیر خشک کنند یک مثقال آن با سرکه غنصل جهت سپردن و چون بز نر چهار ماهه بکرنک سرخ را در اول فصل هنگام رنگینی انکودنچ نمائند و خون اول و آخر آنرا بریزند و خون وسط را در ظرفی بگیرند و بعد از بسته شدن ویزه ویزه کنند و بر روی کاه و یا قیو بال در ماه یا خشک نمائند و آنرا با الله نامند جهت آنکه در تقویت سبک کرد و مثانه قوی الا تراست و بعد از آن حریه پیه آن با آرد برنج و جابر س جهت صحت و اجهائی که از اغذیه حاره حاد بهم رسید باشد و جهت منع انراط عمل مهبل و احتقان بدان با آرد جو جهت قرحه معالجه و تقامیلن هر کین آن جهت یرقان و یا ماء العسل جهت کشودن حیض و قتل و اخراج جنین و فرجه خشک آن با کندر جهت رفع ادرار حیض و تقامیلن هم سوخته آن با عسل جهت رفع یول و در قرائن مجرب مقل و اشریت آن تاد و جبرهم و غلای سرکین آن با بول آن جهت استسقه و درم طحال و غلای مطبوخ آن با بول اطفال جهت رفع تورنج بلغمی و ریاح غلیظه و ماء اصغر **الارجاج و الارام و البش و رضا** دیدن آن ممکن در دها و غلای هر کین آن مسهل و از ام گفته و هر کین سوخته آن انطف و جلی

وطلای آن با هر که جهت داء الثعلب و بدستور طلای نهم سوخته آن با هر که جهت داء الثعلب و ثانیل منکوسه و با عمل جهت جرب و روغن را و رام صلیه و سفوف و بایز و البیج جهت کوجک نمودن یستان و انشیان و ضاد هر کین نخته آن در شراب و حبله جهت تحلیل او رام و چون کرده آنرا شرحه نموده و کبریت بران پاشیده کتاب نمایند و آب متروشه ازان را نیز بر بهق بمالند زائل گرداند القروح و الجروح بیه آن رویانند و گوشت بر زخمها و طلای سر کین میرق آن با غسل جهت قروح سامیه و شهید به السوم آشامیدن بیه آن جهت سم ذرا ریخ و آشامیدن سر کین سوخته آن جهت کزیدن هوام طلای سر کین خشک بنیخته با شراب و یا سر که جهت جنب بسم هوام و زهره و بز کوهی یا دزمر صوم هوام الاصله المغاصل ضاد بیه آن با سر کین آن و زعفران جهت نفوس و داغ کردن بر سر کین خشک آن جهت عرق النساء و مجربات و مشهور است بداغ مرپی و طریق آن آنست که سر کین را انر رخته در شیمی بنجید در موضع عمیق که در تحت بند ما و محاذی ابهام است بکند ارنه تا حواریت آن کم گردد پس تبدیل بدیگری نمایند تا حرارت آن محسوس در ورک گردد و طلای محرق و غیر محرق آن با غسل جهت درد مفاصل بارد و یا سر که جهت حار آن مود الهوام بشور سر کین آن کربزاند و هوام وحشرات است الخواص چون شاخ و سم آنرا با ترب و غسل و بیل انجیر و تظیر کنند معادن و جمیع اشیای صلیه را نرم سازد و چون آنرا حل کنند ملد آمد در رعایت سیاهی باشد *

* **معالجہ الحزین** * بدفع میم و الف و کسر لام و ضم کاف و الف و لام و فتح داء و همله و کسر زای و عجمه و سکون یاء مثناه تختانیه و نون و آنرا مالکی نیز نامند و بفارسی و تیمار و بهندی بکاه * ماهیت آن از طبر و آبی است سفید و جند آن بقدر جند کوفتری و گردن و یاها و منقار آن دراز و در اکثر کار آبهام مجاور و سبز برون کنند و میباشد * طبیعت آن در دوزم گرم و خشک * افعال و خواص آن گوشت آن غلیظ و مولد و باح و مقوی کرده و محرک یاء و مصلح آن ادویه حاره و طلای پخته آن قاطع خون بواسیر و ضاد خون آن در حمام مانع نزلات است *

* **معالجہ کنگنی** * بدفع میم و الف و لام و فتح کاف و سکون نون و کاف فارسی و کسرتون و بالفت هندی است * ماهیت آن نیم نباتی است هندی و نبات آنرا یکساق ریاد و ساق و تابقل و یکقامت و شبیه نبات دخن و ساق آن ازان قویتر و برگ آن بزرگتر و در طول و عرض زیاد و خوشه آن نیز بزرگتر از ازان و دانند آن بقدر دخن و اندک طولانی و سه بهلو و بعضی اندک بهن و مرغ تیره رنگ و مغز آن سفید و در غلافی اندک خشن و چندان انه بهم پیوسته در غلافی دیگر و دران خوشه و طعم آن باحدت * طبیعت آن در سوم گرم و در دم خشک و باطوبت فضلیه و بعضی در اول تردانسته اند * افعال و خواص آن اعضاء الراس و العصب آشامیدن آن جهت تقویت دماغ و قوت حافظه و ذهن و ارجاع مغاصل و نفوس و عرق النساء و ورک و رکه و امراض بارد و طبعه دماغیه و عصبانیه و لیث و غرس و عموطن و تن عین بدن آن جهت فالج و لقوه و رعه و تشنج و طوبی و امتلائی و امراض مذکور و بدستور رگمید بدن اعضاء النسل و النفیض آشامیدن آن جهت تقویت معده و سرفه و ضیق النفس و تقویت معده و ماضیه و اشتیای طعام و کبد و یاء و رفع ضعف آنها نافع و بدستور تن عین بدن آن جهت تقویت باغبایت مؤثر خوردن روغن آن نیز بدین دستور که روز اول قدر بسیار قلیلی یعنی یک حبه و یا کمتر از آن با برگ تابول و روز دوم اندک ازان زیاد و روز سوم نیز ازان اندکی زیاد و همچنین تا حدیکه موافقت نماید و ضرر نوسان جهت تقویت باغبایت و زیادتیا اشتیای بسیار مقوی و اهل هند با نباتی شقی آنرا استعمال دارند مانند آنکه از یک ان شروع

مینمایند و عروق و رگها به میزان اینند تا بعد از آنکه رگها و بند رنج کم میمانند تا با تمام رگهای اکثر امراض قویه
 باز در رطبه منته و تقویت قوت و با وزیدانی حار است و بهرزی میبرد و منوط المزاج قوی و از امراض متوط المزاج چهل
 روز بیهوشی آن ترتیب که از رنگ آن شروع مینمایند رنگ آنده ما فزانت تا چهل آنده و با زایل ستور میمانند و از برای امراض درون
 آن تا بیست و روز و یا هفت و روز بهمان ترتیب که به بیست و یازده و با مقتدا نه رسد و با زهیمان نشی کم مینمایند
 تا بیست و نه و در ایام استعمال چند روز قبل و بعد از آن از ترشی و با دی و لبنیات و بقول و جماع و امراض نفسانی و بنده و
 حرکات عنقه و اشیا و حاره و مایه مانند خردل و سر و تر و زنجبیل و امثال اینها اجتناب مینمایند و گفته اند که این
 بر دهن آن که در روز چهارشنبه اخذ نموده باشد جهت رفع جذام و خوردنیدن بدان نیز نامت بیست و یک روز چیت
 جذام و نیز دانه های در دهن و خالص بریان مینمایند و روزی یک کف آنرا میخورند و میگویند قوت با و را
 بعد میسراند که بشرح نماید و نیز در شیر کادمی جوشانند و صاف نموده از آن شیر فاست بسته و دهن آنرا میخورند و روزی مقدار
 یک اونیته آنرا بشیر برنج میخورند و میگویند که مویرسیا میگرداند و دیگر موی سفید نمیرد و گفته اند که اگر یک آنرا در
 ده آنرا بشیر بنمایند آن مقدار که تمام را جذب کند و عروق و زفت دانه آنرا بلیغ نماید کسیکه چنین باشد یا قوت با و بسیار
 ضعیف گفته بحال اصلی آید و قوت عظیم باید و چون آن را بر دهن خلع چرب کرده و دهن از آن نماند و بر قصبه بنالند
 تقریب عظیم نشد و اما کد و اگر در بول شیر و یا غغال چند روز بنمایند و در زمره متواتر بن فاشه زانیه بشیر اند
 شهرت و با لکل زائل گردد و چنانکه دیکر رفعت بر جماع نکند و کسی بر دهن دیگر دانه آنرا بر دهن و در امراض و بول آن
 حاره و جوانان و چون حارها است اکثر ضرر میسراند چنانچه شنید و شد که چند کس خوردند و همه متضرر گردیدند و بعضی
 هلاک شدند پس اولی اجتناب از استعمال آنست خصوصاً از داخل و نیز دهن آن را و دهن حبوب دیگر را بدین نحو اخذ
 مینمایند که در یکی ناصفه آب کرده و بر سر آن پارچه صغیر پاکیزه بسته و بر آتش میگذارند و شش آنرا هم مقدار که میخواهند
 گویند و بر آن پارچه میباشند و سر آنرا بر پیشانی بوشند تا بخار در آن مجتمع گردد بعد از یک دو ساعت برداشته و شش کوبیده
 را با پارچه می فشارند آنچه روغن از آن بر آید اخذ مینمایند و مرتبه دیگر نیز بسو و بر عسل میافزایند تا دیکر روغن در آن
 نماند و این بهترین طرق آنست

۱۰ مایه ۱۰ بفتح میهرالف و کسر لام و فتح یاء مثناة تحتانیة و الف ۱۰ ما هیت ان بعضی مران دانسته اند و یونس گفته درختی
 است که در بلاد شام میشود ۱۰ افعال و خواص ۱۰ آن آشامیدن برک آن رافع حمیت انقبی و طلالی پوست معرق آن رافع برص
 و خوردن نشاء چوب آن کفنه ۱۰ است حکیم عبد الحمید در حاشیه تحفه نوشته که بهند می آنرا اکول نامند برک آن شبیه برک
 بادام و کل آن سفید است و چوب آنرا چوب حیات دانند چون بیخ آنرا مایه ببار گردانند و بخور آنند رافع حمیت آن نماید و
 جهت دیقه نیز نافع و دفع خلط صمغی و غلای صمغی مینماید

۱۱ مایه ۱۱ بفتح میهرالف و کسر لام و مکون یاء مثناة تحتانیة و فتح تاف و راء مهملة و الف و ضم طاء مهملة مثانه و نون
 لغت یونانی است بمعنی ماء العسل زیرا که مالی بمعنی عمل و قرطین بمعنی ماء است ۱۱ ما هیت ان آنست که بکوزن خحل
 صافی خالص را در دروزن آب یاران و یا آب صاف شیرین با قش ملائم طبع دهند و کف آنرا بگیرند تا د رنگ بماند پس صافی
 نموده نگاه دارند و عند الحاجة بیا شامند و این ماء العسل ساد است و اگر مرکب خواهند بعضی ادویه مناسبه حاره و یا

بارد و سست مغرض و غرض اضافته نمائند و نسخ آن بتفصیل در قرا بادین کبیر من کوز شد * طبیعت سار * ان کرم و تر
 * افعال و خواص آن جالی و ملیح و قانع اخلاط لزجه و مفتوح و منضج بلغم غلیظ و مقوی اعضای بارد و معدی سرد و احشای
 اشتها و دافع امراض بارد و عصبانیه و دماغیه و ارجاع مفاصل و قوی و قرا قشکم و اذیت ادویه قناله و وضعی که از جماع بهم
 رسید؛ باشد و من و بول و حیض مضر و در المزاج و صفراوی و اورام حار و احشای مصلح آن رطب حامضه مقل و شربت آن تا
 سی منقال است شیخ الرئیس در مبحث قولنج گفته که ماء العمل ما خود برای قولنج بایلد که طبع بسیار را نته باشد تا نفع آن زایل
 گردد و الاضعفی الظلمح نفع مینماید *

* ما میثا * بفتح میم و الف و کسر میم و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح ثاء مثله و الف لغت تبطبی است و آنرا همینانیز نامند
 * ماهیت آن نباتی است شبیه به خشخاش بحری معروف به خشخاش مقرون و بر آن مائل بسفیدی و بازواید شبیه باره
 و زغب و باطریخت چسپند و کل آن زرد مانند خشخاش ساحلی مقرون و ثقیل الرائحة و بر آب و ثمر آن مانند خشخاش مقرون
 و بی غلاف منبتی شبیه بغلاف خشخاش بحری که در قرون میباشند و تخم ما میثا بقدر کینچ سیاه و شاخهای خشخاش ساحلی در
 زمستان میزد و در بهار رود میکند اختلاف ما میثا که اثری از آن در غایر نمیماند و در سرطان و امینا میسرسل و آن را کوبیده
 اقراص میسازند بهیئت بلوطی و آنرا عصاره ما میثا و شبای ما میثا نیز نامند و قوت آن تا هشت سال باقی میماند و بهترین آن
 زرد مائل بسیاهی قوی الرائحة با تلخی است که چون در آب حل کنند زود حل گردد و عصاره میثاف آن بهتر از جرم آن و گفته
 اند آن در دوزخ میباشد نوعی را که کل سرخ است از غامونی نامند و آن غیر مستعمل و نوعیکه کل آن زرد است مستعمل و گفته
 شن * طبیعت آن در دوزخ سرد و خشک و در اول نیز گفته اند * افعال و خواص آن قابض و رادع و محلل و مقوی اعضا
 اعضاء الراس و العصب و الصلب و المالد و طلائی آن جهت درد سرد و مفاصل حاره و منع انصباب مواد بپشم و ابتدای رم
 و حرارت اجفان و سلاق و ورود پنج ورم حار آن و در لکه آن جهت قلاع دمان و اکتال آن جهت د معده و استرخای پلک چشم
 و ضعف باره و آشامیدن تخم آن بقدر یک منقال رافع خفقان و اسهال صفراوی با ادویه مناسبه معینه و مسکن بدن است
 الاورام و البثور و حرق النار و طلائی آن عصاره آن جهت اورام حاره و باد سرد و موختکی آتش و سببی که بسبب حرکت در زیر
 بغل و ران بهم رسیده باشند و طلائی تخم آن جهت حمزه و نفوس بیعیل مقل و شربت آن تا یکد رم بدل آن سماق مضر
 همبر ز مصلح آن بادام شیرین است *

* ما میثرا * بفتح میم و الف و کسر میم و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح راء مهمله و الف و نون * ماهیت آن قسمی از زرد
 چوبه است ماق و شاخهای نبات آن از زمین مرتفع و برک آن شبیه بپرک لبلاب کبیر و مائل با ستراره و سفید مائل بزرزی
 و بالز و جت و بجم آن پر شعبه از یکبار و نبوده و کوچکتر از زرد چوبه و باریک تر از آن و کرم و دروغیر مستقیم و در کره های آن
 ریشهای بسیار و باریک شبیه بجمی منبت آن قرب آبها و از هند و چین و خراسان آورند و مندی آن زرد و مائل بسیاهی
 و چینی آن زرد زبون تر از مندی و خراسانی آن تیره و رنگ مائل بسبزی و تخم آن شبیه بکینچ و بهترین آن زرد باریک صلب
 کرم و تازه چینی آنست و قوت آن تا بیست سال باقی میماند * طبیعت آن در آخر موم کرم و خشک * افعال و خواص آن
 جالی و محلل و مفتوح و مفرح جلد و مشقق ناخن اعضاء الراس و سوط آن با عمل جهت تنقیه دماغ و اکتال آن جهت جلای
 بیاض و ناخنه و ظلمت بصر و روشنائی آنرا بیغزاید و مضغ آن جهت درد دندان اعضاء الغلغله و الغنض آشامیدن بجم آن

با ضرب جهت بر فغان دلی و تحلیل و ریاح غلیظه و زحیر و مقص و ادرا و بول و طای آن جهت انقباض و رحم و زهریم و بواسیر
 بی نظیر و بعضی مضر کرده گفته اند مصلح آن عمل مقدّر است و تربت آن تا نیمه منعزل بدل آن بوزن آن زرد چوبه و نصف آن مر
 الزینه طای آن با عمل و با سرکه جهت برص ناخن و کلف و مرش و جرب و رفع آثار جلد نافع است
 * ماشور آنکه * بفتح میم و الف و ضم ها و سکون و از و فتح دال میله و الب و نون و ما اسم فارسی است بمعنی قائم بالذات
 یعنی در امهال بتنهائی بی معاونت و واجب دیگر کافی است * ماهیت آن نباتی است شیردار و آنرا اهل مشرق حب
 الملوک نامند و غیر حب اسلاطین معمى بدنند است ساق نبات آن بقدری و درعی و بطنبری انگشتی و برکهای ساق آن
 دراز شبیه ببرک بادام و برکهای شبههای آن ریز و مائل بتدریج شبیه ببرک زراوند طولی و کل آن زرد و ثمر آن در غلافی
 مخروطیه بشیبا و کبیر و در جوف آن سه دانه متفرق از هم و هر یک در غلافی دیگر و دانه آن از دانه کرسته بزرگتر و پوست
 آن افرو و مائل برخی و مغز آن سفید و شیرین و چوب و بیج آن باریک و قوت آن تاد و سال باقی میماند گویند نسبت آن
 بلا د هند و عراق است و گویند دانه آن شبیه بماش است و بزرگتر از آن و در غلافی شبیه بلوبیا * طبیعت شیر آن
 در سوم گرم و خشک و برک و دانه آن در آخر دوم * افعال و خواص آن آشامیدن آب برک مطبوخ آن با خروس
 سال خورده و مسهل و متحل قولنج و من ربول و جهت درد مفاصل و نفرس و عرق النساء و دانه آن از سه دانه تاهشت
 دانه مسهل و آشامیدن کوبیده حب بسته آن با آب سزد در اسهال توینر و مخرج بلغم غلیظ و مسحق بلغم خام و مرار
 سوداوی و کیموس مائی زیاده از دست بلغم نمودن آن مقدّر است و برکت آن از جرب آن سه عدد دانه تاهشت عدد و از برک آن
 تاد و در هم و زیاده بران غیر مجوز آشامیدن آب سر دمیین عمل آنست مضر ریه و معده و مصلح آن انیسون مضر سفل
 مصلح آن کثیرا و گفته اند چون ماهودانه مفقود است بالفعل بجای آن حب اسلاطین مستعمل و بعضی مرک آنرا بتهائی
 و با بادریه مناسبه بخته میخورند اسهال می نماید و بجهت اوجاع مفاصل و عرق النساء و نفرس و استسقا و قولنج نافع و با مرق
 خروس سال خورده و بزرگتر جهت قولنج و ادرا و بول و لبن آن نیز مسهل است و لبن آن نیم و وزن آن دند و بوزن آن
 حب الخروع و یک وزن و نیم آن حب النیل است

* ما شیز هرج * بفتح میم و الف و کسر ماریه و مثناه و تبتانیه و فتح راء و همله و جیم معرب از ماهی زهره فارسی است بمعنی
 هم سمک جهت آنکه کشند ماهی است * ماهیت آن نوعی از نفوس است که بتدریج سقوط و ریختن نامنی و نزد اکثر اطبا
 پوست کیهائی است شیردار شبیه بشرم ساق آن زیاده و درعی و برک آن مقروش بر روی زمین و کل آن زرد و در
 آخر ساق آن از جوانب آن رسته بهیئت سر و پوست ساق آن مائل بزروری و بانندک حدت شبیه بصلت پوست هیچ کبر
 و مستعمل همین است نه سائر اجزای آن و قوت آن تا سه سال باقی میماند و بهترین آن پوستهای باریک زرد رنگ تازه آن
 بانندک حدت و تند آنست * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن مسهل قوی اقسام بلغم و اخلاط
 غلیظه و متحل ریاح و جهت اوجاع مفاصل و نفرس و عرق النساء نافع جهت آنکه مخرج اخلاط غلیظه است از عروق و مفاصل
 و از برای مبرودین و مرطوبین بلغمی مزاج و قوی کثیر النفع مضر امعاء مصلح آن کبیر و انشاسته و انیسون و بار و غن بادام
 جرب نمودن مقدّر است و برکت آن با شکر تالیک متعال و در مطبوع تاهده در هم جهت استسقا و تحلیل و ررام بلغمی و ربیعی
 و چون آنرا کوبیده و در آبی که در آن ماهی باشد اندازند و میان بیست و شش کشته بر روی آب آیند و بمیرند و گویند ماهیان

*** مثلثان *** بفتح میم و سکون ثاء مثلثه و فتح لون و الف و نون لغت عربی است. *** ماهیت آن *** نباتی است که کرم دانه نثر است و آن در قسم می باشد قسمی را شاخهای انبوه و خشن و بقدر دوزخ و برک آن شبیه ببرک مازریون و از آن نازکتر و بارطوبت چسبند. و کل آن سفید و از مایین کل شر آن میروید شبیه بفتح مور دو مائل یا ستاره و میز و بعد از رسیدن سرخ نمیکرد و پوست آن صلب و سیاه و مغز آن سفید و آنرا جرم دانه و کرمانه نیز نامند و برک و تخم آن مسهل *** طبیعت آن *** جمیع اجزای نبات آن تا سوم کرم و خشک *** افعال و خواص آن *** آشامیدن یک گرم آن با حریره یا و یا بلع نمودن دانه آنرا درست مسهل قوی بلغم و مانع معود آئینه بدماغ و مخرج اقسام کرم معده و اما مقدار شربت آن از دانه تا یک گرم از زینة طلای کوبیده آن با عصاره در اوراق و عرق بسیار وضاد مطبوخ آن با زفت جهت جرب و قویا و برص بغایت نافع و زنان حب آنرا در فرج جات مسخه و ناشقه و طوبیات و خوشبو کنند از ارحام و معینه بر حمل و مشوقه و ملل ذی جماع مقدار ربع درم آنرا استعمال مینمایند و برک آن در افعال مانند تخم آن و باید که آنرا در فصل ربیع ایام حصاد اخله نمایند و خشک کرده نگاه دارند و عند الحاجة بکوبند و شطایء آنرا از آن جدا کنند و آتشا میدن و از دانه قیراط آن با شراب میزج یا آب مسهل و طوبیات مائیه و جهت استسقا نافع و بدستور در سرکه خیسانیده آن جهت رفع غایله که دارد و با طبیع یا یلاریا علس مسهل برقی و حمل آن مخرج جنین و قاتل آن وضاد مطبوخ آن با زفت جهت قویا و جرب و برص مجرب مقدار شربت برک آن در مطبوخات ناسه درم و باید که یکشنبه نه روز در سرکه خیسانند مانند برک مازریون و با صمغ عربی و کثیر استعمال نمایند و از تخم آن یک درم که بدستور در سرکه خیسانند و باروغن با دام و صمغ عربی و کثیر استعمال نمایند و تا دودرم آن کشنده و مورت جراحته خلق اگر بدان رسد و هیچ دواش عظیم در بدن و ورم حار بهم میرسد علاج آن علاج فرقیون خورده است و در فرقیون مذکور شد و قسم دوم آن در صمغ کثیر الوجود مثبت آن قریب دریاها و آبها و بارانها و از راه نباتات آن بقدر دوشبر و چتری و برک آن مانند برک ابل و رائل و در پهلوی هم و کل آن زرد و بارانک و از میان برکها و زینده و تخم آن بقدر انبوه و سفید رنگ و بیخ آن خشبی و بی فائده و گفته اند که کرمانه اینقسم است نه قسم اول و مستعمل تخم و برک آن *** طبیعت آن *** در سوم کرم و خشک *** افعال و خواص آن *** آشامیدن یک گرم برک خیسانیده آن فرس که یکشنبه نه روز و یا باروغن با دام آتشا میدن مسهل ماء صفر و بلغم خام و اقسام کرم معده و استسقا را نافع و چون پنج درم آنرا با یک یا یک و نیمه میزج بیدانه در بکوبل آبه میجوشانند تا چهار روز بماند صاف نموده یک گرم باروغن با دام در آن ریخته بنوشند جهت اسهال بلغم خام و ماء صفر و استسقا و اخراج اقسام کرم امعانی صغار مفید. *** تجروح و القروح *** استعمال قتیله آن در خنازیر و جراحات خورند که گوشت فاسد و متقی ارساخ و چاق کنند آنها و بدستور وضاد برک آن با دزیه متاعیه و یا بتهائی *** مثلث *** بضم میم و فتح ثاء مثلثه و لام مشدده و ثاء مثلثه و ر آخر *** ماهیت آن *** اکثری گفته اند آب انکوری است که دوثلث آن در لایح برود و یک ثلث بماند و از قول شیخ الرئیس در کلیات *** لایح و کلام صمد بن محمود *** در شرح کلیات ایلاتی معلوم میگرد که مثلث عبارت است از آب انکور سه جز و آب خالص یک جز و که جوش نمایند تا یک ثلث آن برود و آنچه در صدر ذکر یافته و اکثری گفته اند اشتباه است مثلثی آن و چون مثلثه بی است نه طبی و مثالب طبی این است که ذکر یافت و مثلث فقهی آن است که شراب انکوری را بجوشانند تا در ثلث آن برود یک ثلث بماند و بالجه *** در طبیعت و منافع قریب بضم است و مولد خون ***

مالح متین و مقوی فاضله و موافق ذات الجنب و ذات الصل و آبله و حصه و مقوی یاه میرود بین زناده کنند؛ منی و اکابر
 آن مضر میزورین مصطلح آن بسیار مرخ آن با آب است * فصل **در الجیم مع الجیم** *
 * متجنج * بضم میم و سکون جیم و فتح نون و خاء مهمله لغت عربی است به رسایل خوش نظر نامند * ما هیت آن نوعی از
 ریاحین است * طبیعت آن دردمرد و خشک * افعال و خواص آن قابض و رافع اسهال و سیلان خون و جهت
 زخمهای ناز و عصاره آن جهت کرم کوش و قرحه و درد آن نافع است *

* میچوقان * بفتح میم و ضم جیم عجمی و سکون واو و فتح قاف و الف و نون * ما هیت آن از ادویه جدیده است که از اراض
 جدیده از بلدی که میپوتان نامند نصاری می آورند و آن بیج نباتی است سفید رنگ شبیه به فاشرا توت آن کثیر الاصول شاخهای آن
 مغز و بر زمین و بر کرم و درودان رگهای بسیار و در آن شبیه بکشتیز و در خوشه مانند خوشه عنب انجلیب و در وسط
 تابستان در ترمز میرسد و بیج آن سطر و مثیل مانند بیج فاشرا و بعضی آنرا بیج فاشرا دانسته اند و نیست چنین جهت آنکه بیج
 فاشرا با حرارت و حدت بسیار است بخلاف این بیج * طبیعت آن دردمرد و خشک و قابض و قوی و نافع است که از اراض
 ازین جهت بغلط بعضی نوعی از راوند دانسته اند و نیست چنین جهت آنکه درین دوا نیست کیفیتی که مستکره طبیعت باشد
 و را ئیده ثقیل و طعم کربهی چنانچه در راوند است * افعال و خواص آن جهت نوازل و وجع مفاصل و کرده و قولنج و ملغمه
 و طبعه نافع جهت آنکه مسهل و مخرج یلغم و ما ئیت فاسد از بدن و مخرج حلاصه آن و دسا است که استعمال یک قیرا ط آن با شربتی
 و یا معجون موافق پنج شش مجلس بی تعب اطلاق مینماید و بالجمله از مصلحات ملوکیه است که معالجه کرده میشود بآن چوب
 چینی و عشمه و شجرة النبی و صافرا و رقت تبا که عصاره ریوند نامند و امثال اینها جهت آنکه و حکه و جرب و وجع
 مفاصل و ظاهر و غیره و دوا رحیمات مزمنه مستمر و عظیم الشفع است جهت آنکه مفتوح است * است بقوت تمام و کیفیت استعمال آن
 بانجا و بسیار است از مرای آن مانند مرای اصول دیگر و معجون بیشتر سفوف آن با شکر یا شربه مناسبه مرض با عرق زایانه یا
 انیسون یا دارچینی و یا مطبوخ و روک آنها و بهترین معالجین معجون و در مسهل است جهت آنکه مناسب و موافق آنست در
 غایت موافقت و همچنین آب مطبوخ آن مانند چوب چینی که قوت آن در آب باز داده شود که یکشنبه روز در آب اول خیسایند
 باشند با شکر بهار یا با مقویات دوا و اعضاء ریشه چنانچه در آب استعمال مسهل لطیفه و شدیده است نیز و بعد استعمال آن اگر
 بمقدار نیم ساعت خواب نمایند باعث تقویت عمل آن میگردد بخلاف مسهل لطیفه دیگر که خواب باعث ضعف و باطلان عمل
 آنهاست مقدار شربت آن در اطفال غیر بالغین نیمه لبرم و در اقویا بالغین از یک گرم بحسب قوت و ضعف مزاج بد آنکه درین دوا
 قوت انضاج است و لهذا با نزاحت استعمال آن بدون منصف و از خاصیت آن منع قوی و غنیان است بخلاف سایر ادویه مسهله و
 مفتوحه است از بیماری ضیق و عروق شرعی و سواقی و غیره با بخور در کبیل و خواص در سایر اعضا و جهت امراض رحم
 و اختناق آن و غیره از امراض مختلفه منتهه بآن نافع و رب آن نیز مانند رب ملیله بعمل می آورند و مقل و یک قیرا ط آن
 با خربشات و یا شربه متامبه چند میبلس کافی اجابت مینماید که تقاضا صل میگردد بی تعب الحاصل این دوا از ادویه ملوکیه است *

و انبال و زنان حامله و مرصعات را سود مند و بدخانله است چنانکه گفته اند و باقی منوط بتجربه است *

* متکلب * در حب الحلب مذکور شد * فصل **در الجیم مع الخاء المعجده** *

* منج * بضم میم و خاء مشدده بغارسی مغز استخوان و انبال و شامل مغز نیز است * ما هیت آن معروف است که جهم نرم

موجب است که در جوف استخوان حیوان می باشد خواه مجتمع مانند دماغ و مغز ساق پا و ساعده و عضل و یا متفرق در اجزای استخوان
 قص و اطراف استخوانهای نرم باشد * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن ملین و مرخی اعصاب و کثیر الغذاء و
 مسمن بدن المغار اکثر آن مفید معد و مورت غشایان خصوص بی نمک خوردن آن مصلح آن نمک و معتبر در ارجینی و زیر و در
 مبرودین و ترشیه و در مری و جوف آلات المفاصل و الا عصاب و تریح بدن آن ملین صلابت مفاصل و اعصاب و رطوبات را و تار
 و عینلات و شقاق و اطراف و بهترین آن مغز استخوان حیوان چون صبحی المزاج فربه است که چرا خوب یافته باشد و مغز ساق
 کافور و زیر و تر و تر در گرم اند و قوت تحلیل آنها کمتر و تصفیف آنها زیاده و جرب و لذت اند خصوص از حیوانیکه رنگ آن سیاه و
 پر مغز یا و صاف مذکور باشد و وجه بهتری مغز ساق برای زیادتى در نهایت و قوت فصول آنست بسبب کثرت حرکات آن و چون
 مغز ساق کافور و یا آموراکور در ساق و بدن های اطراف مانند زود براه افتد و چون خواصند که آنرا بیکه از بدن باید که در زمستان
 اشد نماید و در غیر آنها ما کن بلند گرم خشک با برک خار خشک بگذارد و از جافای نهم دور دارند *

* مخلصه * بهم میم و فتح خالام مشد ده و صاد مهمله و مارا نرا مخلصه از آن جهت مانند که از خوردن آن خلاصی و امان
 می یابند از سم انعی و نکایات آن و مورت و بتکرار به تجربه رسانید و اند در رسوم و امم دیگر نیز * ماهیت آن نباتی است
 مختلف الانواع و بحسب اما کن مختلف الشکل می باشد و نامقت قسم دیده شد و همه با نثی و کل همه منحنی منکوس و شبیه
 * حبه * قسی بی ساق شاخها از زمین رسته و برگ آن شبیه ببرک کرفس و از آن نرم تر و از اول تا آخر شکافته و هر چند شاخهای
 آن بلند تر کرد ببرک آن ریزه تر شود تا بعد ببرک کتان و کل کبود و منکوس و این قسم در اواسط ربیع می روید و در
 اواسط کرماکل می کند و قسم دوم آن نیز شبیه به قسم اول مگر آنکه کل آن مابین کبودی و مرخی است و قسم سوم را
 ببرک شبیه بسوسن هد و ریزه و کل آن سفید بازردی و اندک سیاهی و این قسم را با سکن دریه راس الهل مل نامند و قسم چهارم
 ساق دارد و در ربیع می روید و ساق آن باریک و مستند بر قند و شبیه قاعه شیر و شاخ و برگ ندارد و کل آن بشکل عقرب و یکپود
 نیم رنگ و قسم پنجم را ساق مربع و ببرک مدور و مشقق و شبیه ببرک بادرنجبویه و بی بو و طعم آن تلخ و این قسم در طربلس و نواح
 آن بسیار است و نبات آن کوهستان و زمینهای صلب و قسم ششم را شاخهای صلب و غیر و بل شکل و غیر مستقیم بلکه معوج و کم
 ببرک و برگهای آن باریک و تراشیده ببرک با بونه و در شاخها قیما شبیه بقیه با بونه اما برگهای ریزه ندارد و باز غبی بنفش و این
 قسم در بلاد شام کثیر الوجود و معروف در بلاد و حوران است و بهترین همه قسم اول و آنچه در ارضی صلبه بی آب و سنگ لاخ روید
 و قوت آن نایبست سال باقی می ماند و صاحب اختیارات بلایی نوشته که آنرا مصاحب و ابواب کوبند و سه نوع است یک نوع آنرا
 بشیرازی کار رنگ نامند و بفا رمی بلبل شامی و یک نوع را کشنیز کوهی و یک نوع را تریاق کوهی و تخم هر سه نوع مشابه بهم اما در
 نباتات اندک متفاوت نبات کار رنگ خشن و تخم آن بسیار تلخ و کل آن از رزق و در کوه و سنگستانها روید و نبات کشنیز کوهی
 املس و بزرگتر در قند و تخم آن نیز بزرگتر و تلخ و نبات آن مرغزارها و دمنهای کوه و کل آن مائل بسرخ و نوع تریاق کوهی در
 رمل روید و نبات آن کوچکتر و کل آن مائل بسفیدی و زردی و سیاهی و بهترین همه آنست که در شبانکاره روید و از کوهستان
 شبانکاره آورند جهت آنکه تریاقیت آن از همه زیاده است * طبیعت آن در ازل موم گرم و خشک * افعال و خواص آن
 اعفاء الغلغاء آشامیدن آن جهت دفع قولنجهای صعب و تحلیل اخلاط از جوف و تقویت معد و کبد و طحال و اعصاب و دفع ارجاع
 مغایر و ظاهر و روک و امثال اینها * السموم آشامیدن یک روزم تا دو روزم آن جهت دفع سموم مشروب و منوشه مانند مار شاخدار

و مقرب و رتیل و غیره و اخرا قبل از آن و با بعد از آن مانع تاثیر و دفع ضرر آنها است مقدار و شربت آن یکمقال با روشن زیت
و چون در اول نزول آفتاب بر وجه حمل تا سه روز و هر روز یک مقال نیم آنرا بنوشند در آن سال هیچ بیماری نبخوردند و آن ضرر
نرساند و عرق مخلصه ملطف و محلول و مقوی اعضای رئیس و موافق میرود و من و رافع قولنج و بعضی داخل کردن آنرا در تریاق
کثیر قائم مقام شربت دانسته اند *

۱۹

* مغیض * بفتح میم و کسر خا و مکن و یاء مشتاة تحتانیة و ضاد معجمة لغت عربی است بغاری دوغ و بتزکیه ایران و بهندی
چونچه نامند * ماهیت آن * ماهی است که با اندک آب در خیک و یا غیر آن حرکت داده و بهرم زده و هیت آنرا که کوره
یا مثل گرفته باشد بهترین آن دوغ تازه است شیرکاه است که هیت آنرا با تمام بنحو من کور گرفته باشند * طبیعت آن
در درم سرد و تر و رطوبت بران غالب بر یسوست * افعال و خواص آن مسکن غلبان خون و محرک باه محرزین و مشهی
و مسمن و مطفی حدت قلب و سمو مات حار و حرارت و التهابات معدی و جگر کرم و مسکن تشنگی و با خفت التلیل و واطر یفل
جهت تقویت معدی و سنگتاب و یا آهن تاب آن یعنی داغ کرده بهنک ریزه و به آهن نفته جهت حبس اسهال دموی و صغرا و
خصوصا با طرا ئیت رتویاض و مطبوخ آن با برنج و آرد جو بوداده بهترین اغذیه صاحبان اسهال حار و یسوست تسمین بدن مؤثر
و در حدی دق با نان خشک از ربع رطل تا نیم رطل و مقدار آن از ده مقال زیاده تجویز نموده اند دستور آشامیدن در
حدی دق و امراض حار و حاد چنان است که بکوبند دوغ تازه و کاه و ورنیک به لا یند که تمامی کوه آن جلد آورد مطلق و هیت
در آن نمائند تا پنج شش ساعت بگذاردند که طعم آن نیکو و اندک ترش مزه گردد پس نیکو بهرم زنده تا ثبوتیکه دوران آمده است
پان مخلوط گردد پس بکوبند نان تنگ مید که خالص مقدار ده درم و ریزه کرده درمی درم از آن دوغ بیا میزنند و بکنند و آنرا بکوبند
امتزاج یابد و رتول نمایند و اگر زیاده از نیم مقال را خواهند و احتیاج بیشتر باشد به همین میزان زیاده نمایند و روز و دم
پنج درم دوغ زیاده کنند و از نان یک درم کم نمایند و همچنین هر روز پنج درم بر دوغ بغزاینند و از نان یک درم بکنند
تا دوغ خالص باشد و بعد از آن حاصل گردد و چون خواهند که ترک نمایند بر عکس اول عمل نمایند تا بمقدار روز
اول برسد و بعضی اطباء نظر بکمال احتیاط گفته اند شروع از ده درم دوغ و یک درم نان بیفزایند تا دوغ بسی درم رسد و اگر زیاده
از می درم خواهند تسمین زیاده نمایند و بنمقور بکافند و کمانی را که عادت بخوردن دوغ باشد محتاج باین تنبیه نیست
بلکه همین مراعات قوت هضم و آنکه با رحمی عفی نباشد کافی است زیرا که در رحمی عفی جائز نیست مگر آنکه وقت انتضائ
از گرمی هوا و وقت وحدت ماده مانند غیب خالص و امثال اینها و جائی که تعفی را خلط با ند با قریص طباشیر تناول نمایند
و هنگامیکه طبیعت ملین باشد و تلین آن موجب ضعف گردد و کرد و دوغ را آهن تاب و یا سنگ تاب نمایند و با طباشیر سفید
و با طرا ئیت و با حبوب و اقراص مناسبه استعمال نمایند و صاحب خلاصه التجارب نوشته کاه فاد زه و حیوانی با دوغ نفع
میبخشد و نفعی بسیار در آن امراض و چون نیم خرقه را بکوبند با دوغ سه مرتبه تسقیه نمایند و خشک کنند آشامیدن قلیلی از آن
رفع تشنگی و خواش آب تا چند روز میکند و از امراض متاعین است المضار دوغ در تبهای عفنه خلطی مضر جهت آنکه متعفن
و مزین علت میکند اصلاح آن قوی نمودن و آشامیدن حکیمین سفرجلی است و چون در معدی بارد ترش گردد مرث در روشی
بشود اصلاح آن نیز قوی کردن و یا فلانی و جوارشات حار خوردن است * قصه الیمیم مع الدال المهملة
* بکسر میم و فتح دال و الف دال مهملة لغت عربی است و آن را حبر بکسر حاء مهملة و سکران باء موحدة و راء مهملة

۲۰

بجزو بفارسی مرکب نامند * مباحثیت آن معروف و اقسام آن در قرابادین کیمو بتفصیل مذکور شد و از مطلق آن نزد طایف امرای
مجنوع از دود و دودن گمان و صمغ عربی باغری الحلود و زاج زرد و آب مالز و است و بهترین آن بعیار سیاه براق صمغ و وزن
آن است * طبیعت آن در دود و گرم و خشک بخلاف ملا دهندگی که سرد و خشک است و از اجزای درخت فوغل میسازند
و گفته اند که از ما زوتنها میسازند * افعال و خواص آن قابض و مجفف و رافع خصوص ملا دهندگی اعضاء الراس و العصب
و غیرها سحر و ضد ملا دهندگی بر پیشانی حابس راعف و طای آن رافع شقیقه و مستعی اعضا و مرکب با جاذب حرارت
حیات و بر اوزام حاره مثل آنهار غیر مندی جهت منع ریختن موی و التیام زخمها و با حرکه و با آب و با حلس آن جهت
سوخکی آتش و بد ستور با قیر و طی اما باید که بعد از تطهیر نشویند و رفع نمایند بلکه بکلی از بدن خود بخود درازا دل کرد و آنچه
در آن زاج باشد مصلح مراهم تروخ متعفن است و بد ستور و بد و گفته آشا میدان در مثقال ملا د با آب سرد در دفع سم عقرب است
* فصل فی التجمیع مع الرأ الممهلة

۴۴۰ بضم میم و تشدید را و بفتح میم نیز آمد لغت عربی اسم و بر وی امر و در بطرس و یسویانی مراد کباب و میوانی مولا و یهندی یبول بضم باء موحد و سکون و اولام نامند **ما هیت** آن صغ و یالسن درختی است که در بلاد مغرب و روم و جزیره مقطره میشود بسیار بلند و عناویرم و گردوار و کره های آن مانند بتل های در جوف آن مصمت یعنی میان آن پرمیباشد و از آن نیز مسازند مشهور و بنیزه نی است و جمیع اجزای آن تلخ و نیز بعضی مران و مایا یکی است و این قول اقرب بصواب است چه در انغال قریب بهم اند و نیز بعضی مران قرانیا است و این اصلی ند ارد چه مران و ایرک شنبه بپرک توت است و پرک قرانیا شنبه بپرک توت نیز از آن کوچکتر درخت آن بسیار بلند نیست و دوتر قرانیا لذیذ و شیر مران شنبه بدان و لیکن با غوصت بسیار و غبر و لذیذ درخت آن خار دار شنبه بغرط و صغ آن پینند نوع حاصل میکند و آنچه از تنه درخت آن بتبع وزن و فروش نمودن یورپائی و طری در زیوان که در آن جمع گردانند و انجماد یابد حاصل گردد بهترین انواع است و این قبل از انجماد سفید رنگ و بعد از آن رنگین میباشد و این را مر صاف نامند و آنچه از تنه درخت آن مانند صغ خود بخورد ترا و ش گند و منجمل کرد و داخل نمائند بعد از آن است و خوبی و این زرد رنگ میباشد و مر البطارح نامند و آنچه پوست درخت آنرا که در زیوان صغ آنست اذ شده عصاره آنرا خشک مینمایند و یا آنکه در آب جوش داده صاف نموده آب صافی آنرا با زطیح میدهند تا منعقد و منجمد گردد و سمی بمه سائله و مر حبشی است و این بدترین همه و سیاه رنگ میباشد و مختار و بهترین همه مر صافی خالص از جوهر و شنگریزه و سبک وزن و زود شکن و خوشبوی بسیار تلخ و با شاعت آنست که ظاهر آن مانند بل بخیلی و هر خنی و باطن آن از شکن سفید و بعد از شستن سفید شبیه بشاخن چیده باقی و آنچه با صاف مذکور میباشد زیون و غیر مستعمل و آنرا مغشوش بصغ عربی مینمایند و بجز شامیدن در آب مر صافی و بعضی بتوع سمی قاتل که آنرا فاسوس نامند و در لون شبیه بدان است اما با حالت و کراهیت رائحه و زوموت است و غش مینمایند **طبیعت آن** در آخروم گرم و در آخر دوم خشک و در آخروم نیز گفته اند و در دوم گرم و خشک دانسته اند **انغال و خواص** آن جالی و مجفف و قابض و یلذع و مفتح و منفرج و مسهل و ملین و ملزق و مستل و یاج و اورام بارده بلغمیه و از جمله ادویه جلیله و عظیم النفع است و داخل تو اکیب کباب کرده میشود و حافظ رمانع تعفن اخلاط است و اهله حکمای سلف بر اجساد اموات برای تجفیف و نشف و طویات و حفظ آنها از تعفن و فساد و تغییر و با بعض ادویه مناسبه میباشد و اند گفته اند آنچه از اقلیطا می آورند قوت تجفیف و نضاج و تبلیین آن زیاد است و غیر آنست اعضاء

اَلرَّاسُ سَعِيدٌ مَقْدَارُكَ اِنَّكَ اَنْ مَنَّقَى دماغ و با آف مرز نجوش جهت منع نزلات و با آف نبتاع جهت بد بوئی بینی و لیکن
 باید که گرم بود و با شند و طول محلول آن در سر که که عظیم باشد بر سر جهت رجوع صافین و صل اعی که سبب آن معلوم
 نباشد با آف مرز نجوش بر مغزین با بر مرغی خاص نزلات مزمنه و ذروران مجفف قروح سوراخ قروح سائر اعضا رضاد
 آن باز بر کرمائی و روغن کار سرشته جهت تجفیف و التیام قروح و طبعه سر و بد ستور رضا آن با کبد جهت امواج قروح و ریشور
 مجرب و سر یغ الاثر و کذا قشنته آلوده بدان و اخرون و ما میار خند بید ستر مخلوط در رم د رکوش جهت تنقیه چرک و ریم
 و تجفیف قروح و التیام آنها و تسکین اوجاع و تحلیل اورام و ریاح آن با نف و مضمغه محلول آن در آب شب محلول در حل منصل
 و با مرکه مزوج با آب مطبوخ دران بیخ ملیون و قلیلی زنجار جهت رفع قروح متعده دمان و لته د امیه با سرکه منصل در روز
 جهت قطع خون بدن دند ان و باعث نیکوئی نکبت یعنی خوشبوی دهان و رفع بد بوئی آن و بد ستور نکات هلاشتن آن در دهان و در روز
 فردن آن رافع خشونت حلق و تصفیه آواز را اکتال و طلای آن جالی آتا را غلیظه ریاض و ظلمت بصر و خشونت احقان و قطع
 چرک و پرنده قروح چشم بی لذع و حبابس و محلول آب بازل در چشم در ابتدا اگر رقیق باشد و نیز اکتال حل نموده آن در
 آبیکه دران عروق زعفران و زرد چوبه جوش داده با شند و با آف اسل یا فود نج نهی جهت حدت بصر و ابتدای نزول
 آب و شمع الرئیس نوشته مغشوش و تری آن درین امر بهتر از عیر آست با شیر زنان و یا سفید بیضه جهت رمد و ریاض رقیق
 و با آب شقایق التعمان و با فلفل جهت جلای بیاض و ضعف بصر و با عسل حدت سلاق و با آب حلبه و کلاب جهت قرحه و با آب
 مورد جهت مدع و جرب و با عصیر هوسج و یا شقایق التعمان و نیز جهت جلای بیاض بقوت و با کلاب جهت تعبیر و با آب ترب
 جهت کمنه الدیم تحت العین و با لجمه باید که مرکه اراده استعمال آن نمایند در امراض عین خصوصاً رمد با شیر زنان و یا
 شیر الاغ و یا سفید بیضه مرغ بکار بند اصفاء الصر آشامیدن آن با اشیا مناسبه جهت امراض سینیه و سینه مزمن و طوبی و
 ریم و عسر النفس و نفس الانصباب و در پهلوی سینه معین اصفاء الغداء و التفض آشامیدن صافی خالص آن جهت استرخای
 معده و تشفط و طوبی آن و تدهیه اعضاء با طنی و تحلیل نفخ و ریاح و خون منجمد در رحم و تلبیس بطن و اسهال ماء اصفر و بلغم
 و قروح امعاء و سحج و مغص ریخی و بلغمی و زرم طحال و اخراج بدن ان و حب القرع و جتین و ادرار و بول و حیض موقوف شده
 و رجوع کرده و متاننه و تلبیس صلابت آن و تفتیح و انصاف غم آن خصوصاً با آب مداب و یا افستین و یا آب ترمس و یا راشن جهت
 امراض رحم و امعاء مذکوره و بد ستور احتقان بدن با میاه مذکوره و با آب حلبه جهت صلابت رحم و با آب نبتاع جهت
 بد بوئی دهن و بد ستور جلوس دران و محلول آن در قیل با شراب مسقط جنین و سرعت و در دبر با کند روز غفران و اخرون جهت
 زحیر و طوبی و محلول مستق سرشته آن با آب هرک مورد جهت رفع بد بوئی رحم و چون بازیت فلسطین که زیت رکابی نامند حل
 نمایند و با بهام یا ی را بت با تلح مادام که آلوده باشد از جماع قنور نیا بند و رضا د آن با د و نه مناسبه جهت فتق و با سرکه
 و آب چغندر جهت درد و رختی و زرم طحال و آشامیدن نیم درم آن با بیضه نیم برشت حبابس نرف الدیم رحم التیمی آشامیدن
 مقدار یک با قلا با فلفل قبل از نفاض حیضات بدن و ساعت مانع نفخ السوم آشامیدن با شراب جهت سوم بار ده و طلای
 آن جهت نهش فوام الارام و البثور طلای آن جهت تحلیل اورام و بلغمیه و ختاز بر خصوصاً با آب ترب البثور و القروح
 خمد و طلای آن منقحی و مدمل قروح متعنه و رویانم که کوشت صالح بر استخوان و مجفف قروح و جروح و مانع تعفن آنها و با
 کوشت حیوان صدف جهت قطع کوشت مرده قروح و جروح اعصاب و غضاريف و رویانیدن کوشت بر استخوان عاری از

گرفتند شد و با سرکه جهت قویار و بارغن کل جهت جرب متفرج و حکبه و ذرور آن مخفف قروح و مانع تعفن خصوصاً که اولاً
عضو را با آب بارتند بشویند و بعد از آن بر آن بپاشند الرینة صماد آن با شراب و لادن و روغن مورد مانع ریختن موی و
حفظ آن از افتادن و تقویت و انبوهی آن و با آب ترب جهت بهق و کلف و خون منجمد تحت جلد و یا سلیمه و پیا ز منصل و
پسل جهت تلاح تألیل و کلف و طلای آن باشد یمانی جهت رفع بد بوئی زربغل و کش ران و با آب اترج جهت سعه و جرب
الآفات البفاصل آشامیدن و صماد کردن آن جهت اوجاع مفاصل و عرق النسا و نفرس و صماد آن با آب کشیز و با آب کرنس
بنازه و بازیت و سرکه جهت شدخ عضل و تحلیل و نرم و تسکین درد آن و بتهائی و یا با ادویه مناسبه جهت کسر عظام مؤثر المفاصل
عضو و صحرورین و بویون آن منوم و باعث سدر و صماد خاص کسانى را که عاذی بعروض صداع باشند و مضرمثانه مصلح
آن غسل مقلد ارشوب آن از یک یا قلاتنیم درهم بدل آن صمغ بادام تلخ و نزد جالینوس قصب اللزیزه و قسطلخ بوزن آن
و نزد بعضی مویائی رچند و نخل هر یک ازینها بحسب مناسبت و مراعات امراض زد خان آن که مانند دخان کند و رچند
آورند و در سائر افعال مآخذ مر و الطاب و قوت تجفیف آن زیاد است و برک آن مقوی معده و محال ریاح و مد رطوبات
و دافع سوء افی و سائر موم و ثمر آن مافع فحشه و کما در و زور سوخته آن رافع سوختگی آتش و علای پوست سوخته آن
با آب رافع جرب متفرج و سحر سائر امراضی آن طاع رعی و غرضه آن حابس حیض و صماد سوخته آن با سوخته پرسیا نشان
جهت دراز کردن موی و آشفامیدن نشانه چوب آن بقدرد و درم کشنده و مایار نیز همین اثر است

* مراره * بضم میم و در راء مهمله اول مشده و دوم مخفیه و در میان مرد و الف لغت عربی است * ماهیت آن خاری است
که در آخر بهار و اول تابستان میروید و در مصر معروف بمرباست و اطباءى آنجا بجاى شکافى مستعمل دارند و در فعل
قریب بدان است و مردم دیار بکر آنرا زرد و به نامند و برک آن شبیه برک چغندر و سیاه رنگ و ملاحظ زمین و در تابستان
مانند درخت شعبه از یک بهیچ از آن میروید و کل آن زرد و در آخر هنگام خشکی خاردار میشود و شبیه بشکامی و در آن تنه
مانند تخم معصر و سیاه تلخ میباشد و قوت آن تا چار سال باقی میماند و خاق آنرا پوست جلد کرده و میخورند و تلخی آن کمتر
از برک و تخم و پوست است و بعضی با گوشت پخته نیز میخورند منبت آن میان زراعت و زمین های نمناک و چون شتر از آن
چرا نماید فریه کرده و چیزی بهتر از آن نیست در فریه نمودن شتر و اول آنرا شوک الجمال نامند * طبیعت آن در حرارت
معتدل و خشک درموم گفته اند * افعال و خواص آن مفتح و ملطف العین صماد آن جهت درد چشم اعضاء الصلر و الغذاء
والنفص آشامیدن برک آن و با آب برک آن بقل ریک اوقیه مکرر جهت علل قصبه ریه و درد پهلوی مزمن و ضعف جگر و کفایت
بدن آن و در درابول و جرب و حکبه و اطعای حدت و حرارت خون و تصفیه آن و جهت تبهای کهنه و بانان خوا و زجاج
هرد جهت تقویت سنگ مثانه و عمر البول السوم آشامیدن همدانده آن با شراب جهت موم نافع المفاصل مصلح آن کثیرا
مقدار شربت از جرم آن تا ده درهم و از آب آن تا یک اوقیه است

* مراره * بکسر میم و فتح در راء مهمله تین در میان مرد و الف و در آخر حالت عربی است جمع آن مرارات و مراری نیز آمده
و بفارسی زهره و بهندی پته نامند * ماهیت آن معروف است و آن عضوی است از اعضاء مرکبه بدن حیوان موضوع و
وعائی از دای صغری متولد در کبد از جهت قرارش مذکور در کتب کلیات و آنرا د و میپرسد است یکی از کبد بوسی آن برای
آمدن صفرا از کبد در آن و دیگری از آن بدمه و امعاء برای انصباب صفرا بدمه و امعاء برای غسل آن و دفع فضول و مراره و مردوانی

در طی ذکر آن مذکور شد و خواص کلیه آنها را آنچه مذکور شد و در اینجا بیان می یابید و قوی ترین زهرهای حیوانات
چهار بازه که با زهر زهره خروس پس زهره بز پس زهره کوه خنک است و اسامی زهرهای حیوان زهره خروس و ماکیان
و بک و سایر زهرهای طيور اقری اند از حیوانات چهار پا و قتیکه نسبت داده شود طائر را با شپش و صید کننده و از زهرهای
بسیار قوی و لدع زهره جوارخ است خصوص بزرگ آنها زهره شیوط و سگ مسمی بمقرب و صلیفات اقری اند از زهره
خیرانات چهار پا و ضعیف ترین زهرها زهره منزیه است و نیز هر یک از زهرها بحسب نری و مادگی حیوان و اختلاف احوال
از سیر و کر سگی و میرابی و تشنگی و وحشی و اعلی و ریاضت و تعب و دوندگی و سرعت حیر و پرواز و راحت و آرام و یکجا
بستن و در قفس بودن و تغلیف و غیره با شایع حاره و بارده مختلف میباشد چه از حیوان نر مطلقا که در هنگام کر سگی و آتش
و دوندگی و غیره از امیاب مسخه اخذ نمایند که کمتر و خشک تر و راحت را قوی اند و از ماده خاصی و سنگام مخالف آن
امور از اسباب مبرده اخذ نمودن در گرمی و خشکی و حلدت کمتر و ضعیفتر میباشد و زهره انواع ماعیان حاد و قوی میباشد
خصوص زهره شیوط که سمی است و زهره انواع مارها هم قاتل اند و بهرین آن مطلقا زرد مائل بسرخ بر یک طبعی
آلست و بدترین آن زنگاری و سرخ تیره آنست طبیعت آن مطلقا تا چهارم کرم و خشک و افعال و خواص آن خارجالی
و شدیدی النفوذ اعضا الراس مفتوح سده خیشوم و مصفاة و قنور مراره و بجهت قروح تازه کوش و قنور زهره رخمه باز است
جهت ثقل سامعه و با عصا و کرات نبطی برای طنین و ثقل سامعه و اغسال سر بزهره کافور و بانطرون و طین قیو لیا برای
حز او و در لک مراره خلجده بجهت تلاح خبیث دهان اطفال و زهره اردک خانگی با دغ سحر طاد رجا نب موافق جهت
رفع حقیقه نافع و اکثرا زهره جوارخ خصوص بلخشک آنها جهت ابتدای نزول آب در چشم و انتشار زهره آهرو کوشند نرجلی
از حیوانات چهار پا و یک و شیوط جهت غشاره و زهره کرک جهت رفع بیاض عین و زهره ثور با آب رازیانه باعث حلدت بصر
و زهره خروس و ماکیان و بلاغ و بزاق و موغان آبی و قلقل و کنتا و خونخیز و حیوانات ماکول اللحم و امثال اینها جالی و جهت
حلدت بصر و تنقیه قروح آن از اسماخ نافع اعضاء النفث لعوق زهره آهرو الاغ با روغن کافور و ناشاند رحام دافع بثور و بزهر
زهره کافور با سسل جهت خنق و بلغم زهره ملحله اعضا الخداء و النفث آشامیدن زهره ثور و معنی انواع عروق و زهره سیر
زهره مرغیوانی مطلقا مسهل است حتی زهره خنزیر چون بر ناف بمالند و یا پنجه بدانان لوده حمل نمایند تلبین و اسهال نمایند و
ضماد زهره ثور با عمل جهت قروح مقعد و زطول آن جهت رجوع رحم و زنبین و زرم شراب و زهره زهره و زهره مرغیوانی مدور
خفین است و آشامیدن یکدرم زهره تغذ با یکدرم موم سرشته مخرج جنین و از مجربات شمرده اند و آشامیدن زهره چغندر یا
مخاکستر و چوب کزراف بول در فراش و طلای زهره مرغ سیاه خانگی برا حلیل مورت لذت جماع عظیم زنان و محبت مغر
ایشان بر مردان و طلای زهره کبچشک با هاتر قرحا و قنور و زینق بر کچ ران و قضیب و خصیه و ران با عمل شدت نفوذ و کوبند تا کف
پار از زمین نکلانند رفع آن کردد السموم طلای زهره تیغ جهت نهش هوام و بدستور زهره ثور و الاوزام و البثور طلای زهره
حصار وحش با عمل جهت تالیل و تحلیل او را و در مراض حمیه و داخل کرده میشود و زهره شیر با عمل مانع تراید او را و
و تحلیل آتیا و رافع خنازیر القروح و البثور طلای زهره کرک جهت التیام جراحات عصب و در زمان سرمانع تنخیر
و کراز مشغوف و زهره تیغ جهت قلع کوش زائد و داخل مراهمی که مستاج بر ادرات قریه باشند برای قروح عظیمه
قدیمه داخل کرده میشود و طلای زهره مرغیوانی که باشد بانطرون و زاتیانه و طین قیو لیا جهت جرب متفرح و زهره کافور جهت

۱. رطاب شد بد و در داخل مرهم جراثیم غیر حاد است از جرمه نافع است

* **مران** * بضم میم و فتح راء مثل ده و الف و نون * ماهیت آن درختی است که در زمین عرب بهم میرسد جمیع اجزای آن تلخ و چوب آن صلب * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن اشامیدن برگ و یا عصا بر برگ آن بکشد و یکدم با شراب جهت سم افکند و نیزه نافع و ترمه خواص آن در مرز کربانیت و بعضی خود آنرا شیجره المودانسته اند چنانچه مذکور شد * **مرنا فلن** * بضم میم و سکون راء و فتح باء موحد و الف و فتح فاء و نون و نون لغت یونانی است یعنی هزار برگ و آن خزانل است و در حرف الحامع الزاء مذکور شد

* **مرجان** * بفتح میم و سکون راء و فتح جیم و الف و نون لغت عربی است و فارسی نیز مشهور و بد آن و بهند می رسد و مرجان نیز نامی * ماهیت آن جسمی حجری شبیه بساق و شاخ درخت است و سرخ و سفید و سیاه نیز میباشد که در بحرین در زیر آب از زمین میرود و تا بقدر یکدفع و زیاده نیز و یا شاخ های بی برگ و ثمر و بهترین آن قطعه ای بزرگ سرخ رنگین براق بی جرم و بی سوراخ که گرد آنست و بعد از آن سفید باوصاف مذکوره و سیاه آن بزبون و ماده نکون آن اجزای لطیفه از صفت مختلفه با آب و هوای حادث از انبساط معتدله در زیر زمین آن دریا و برین احیاء است که بسبب تابش آفتاب و تاثیر کواکب بهم میرسد و هنگام زیادت و قوت رغایه اشخه و روز آنها را زلزل و فرج و منافذ احجار زمین مرتفع ساخته بر می آورد و بعد از برآمدن منسحب میگردد و بشکل نبات و درخت و اجزای بخاریه از آن مفارقت نموده متحجر میگردد و بصورت سنگ میشود و در بحر طونس و اندلس بهم میرسد و چنانکه بسیار جمیع است آلات سرب و غیره از آن ثقال بدام حامی گیری بسته در دریا می اندازند و بر طرف و جوانب حرکت میدهند تا بدینا پیچید گردد پس بزر و می کشند تا شکسته و جدا گردد و بر آید و چنانکه محقق آن آن کم است غواصان در آب فرو رفته بر مسلمان بسته شکسته بر می آورند * طبیعت آن در دوزم سرد و خشک و بعضی در اول سرد گفته اند و سیاه آنرا تاسوم سرد و خشک * افعال و خواص آن تشامیدن نیم درم آن قابض و میخف و حابس و یکدم آنرا باد زهر جمع سموم اند و تعلیق آن بر معده جهت جمع همل آن با لئانیت نافع و جهت رفع قزع و غوف و الحاله در خواب و در سایر افعال مانند بسد است و در حرف الباء مع السين ذکر یافت و دستور احراق و حسی و سفوف آن در قوبادین کبیر مذکور شد

* **مرد اسنج** * بضم میم و سکون راء و ممله و فتح دال و ممله و الف و فتح سین ممله و سکون نون و جیم و عرب مردا سنک فارسی ست و نیز در فارسی مرد افنگ و یونانی لید و خورس نامند * ماهیت آن جسمی حجری است مصنوع از اجساد معدنیه سواى آهن و بیشتر از سرب و قلعی بطریق احراق بعمل می آورند و ذمی آن سرخ و قلعی و رصاصی مانند بسرخ و زردی است و بهترین آن صاف زرد رنگ براق سنگین آنست * طبیعت آن با لئای است از آنجهل آنکه می کند از نون سرب را و سرب و یا سرب سوخته و در آن میل هند تا مرد و خوب مزوج گردد پس در ظرفی کرده سرکه کتل بر سر آن میریزند و هر چه خوب سوخته و مزوج بآن با تلجل امیسانند و با آب و جو طبع میل هند بثل یکدم جوهر را کرده و متشق شود پس از جوجلا کرده با هم وزن آن نمک میسایند و در آب میخیسانند و هر روز بر هم میزنند و هر سه روز آب را تبدیل مینمایند تا چهار مرتبه که خوب صاف گردد و در اجزای خام در آن نماد پس استعمال مینمایند و چون خواهنند که آنرا سفید گردانند که مرکب نامند و بفتح میم و یکسر آن نیز و سکون راء ممله و فتح تاء مشاقه فوقانیه و کاف در پشم سفیدی پیچید * با آب با تلجلجوشانند و بعد از مهراشدن با تللا و سیاه شدن پشم آب با تللا و پشم را تبدیل نمایند و طبع دهند تا سفید گردد و این معتدل در انبیه و زو ررات است برای

آنکه عضو را سیاه نکردند و مغسول آن الطاف و حدت آن کثیر از غیر مغسول و طریق غسل آن آنست که هر مقدار که خواهند
 بزم بپایند و آب و نمک بر آن و بزنگ آینه را که چهار انگشت بر بالای آن آید و تا چهار روز یکبار آنند و هر سه چهار روز بزم زنند
 و هر هفته یکمرتبه آب را تبدیل نمایند پس آب را ریخته خشک نموده نرم سوده بکار برند و باید که نمک بر زن مرد آنکه باشد
 و بدین طریق غسل نیز سفید میگردد * طبیعت آن مائل بکرمی و در آخر دروم و تا سوم خشک گفته اند و مغسول آن در اول
 سرد و خشک در دوم و سفید کرده آن که مرنگ نامند الطیف و اقوی * افعال و خواص آن اسقام آن سم تال را زد اخل غیر مستعمل
 و محال و متجفف و قابض و مغری و معسد و حابس و جالی و برنده * گوشت فاسد زائد و در ریه * گوشت صالح و التیام دهننده
 زخمهای عمیق و ماده اکثر مرام و جماع ادویه و کاسر شدت تحلیل ادویه * مسئله قویه و خوردن * گوشت فاسد عفن و از خاصیت
 آن آنست که چون در سرکه انداخته آنرا شیرین کرد اند اعضاء العین سفید کرده مغسول آن در اکتمال جایزه جهت سلاق
 و جرب و ناخن و قرحه چشم نافع اعضاء النفس شیخ الرئيس و رحمة الله تعالی علیه در ادویه مفید در قانوب نوشته که
 آشامیدن آن حابس بول است و زنان بلا دما باطفال برای خلفه و قروح و معالجات اعمال منخو را نند و حکیم میرمید مؤمن
 در تحفه المؤمنین نوشته که در بلاد دارالمز جهت رفع کرم با شیر میزدند و حرکت میفرمایند و تا کرم مهادف نکند مانع
 سکون آنند و فی الواقع در دفع اسقام کرم بپیدا است امین الی و له تصریح نموده که نیم درم سفید کرده آن با جلاب منخرج
 اسقام کرم معده است و مجرب و سفید کرده آن در حقنه حابس اعمال قروحي و تنجی الجروح والقروح طلای آن روئانند *
 گوشت فاسد زائل شد در قروح و منشأ آنها و قروح رطبه و منقی قروح با عرض و معالجات ادویه مناسبه و با مثل آن کبریت
 زرد و سرکه و روغن مورد جهت شری و جوشهای پر آب الزینة طلای سفید کرده آن جالی کلف و رافع آثار حکه و جرب
 و جدی و تحلیل خون منجمد تحت جلد و سوختگی آتش و آب کرم و مسکن حلات ادویه حاد و جهت دفع بد بوی عرق
 اعضا مانند زیر بغل و کشان و ان و بوی عرق را خوش کند و منع ادرار عرق نماید و جهت مسج جلد مؤثر و خصوصاً با روغن
 گل مرغ و با روغن کل بر حوالی ثلب و زیر بغل مانع ریختن مواد بقلب و با سرکه جهت رفع قمل و چون با روغن زیتون بسایند
 و بچشانند تا غلیظ گردد و طلای آن بهترین ادویه انشقاق است و طلای غیر سفید کرده آن با آهک سیاه کنند * جلد
 و در رو آن جهت قروح بین انگشتان با نافع المضار و درم آن کشند و با احتیاس بول و انتفاخ بطن و حالبین و قولنج و مغص
 عظیم و ضیق النفس و کشیدگی زبان و خنای و کاه منجر با انشقاق اما کرد در مصلح و مد و ای آن بقمه و تنظیف بدن است
 با ماء شبت و انجیر و آشامیدن مر مکی سه درم با آب نیم کرم و ملازمت آشامیدن احمق باج و لیوم خرفان و مرق خاوس
 پیر و آب گوشت نای چرب و سرکه خرمیا و مالیدن لطوخت معرفه و ادهان بریدن و خوردن زنجبیل مر با رافستین
 و زردا و قشم کرس و فلغل و فاغیه یعنی کل حنا و نار دین و طلای و موثقال از قشم کرس و فاسنتین و مر مکی یا یک اوقیه عاجیز
 کرس و اگر طبیعت قبض باشد حقه فرماید بحقنهای لینه و حب و مرهم آن در قرا با دین ذکر یافت

* سر زنجبوش * بفتح میم و سکون را و فتح زای معجبه و سکون نون و ضم جیم و سکون و او و شین معجمه معرب مر و نکوش
 فارسی است و بعربی سمرق و عنقر و یندی و دونا و مر و نامند * ماهیت آن غیر از اذان الفار است جهت آنکه برگ آن
 هیچ شپامتی بکوشند و بلکه طولانی و نبات آن از جمله ریاحین خوشبو است و در دوا غیبهای زرع مینمایند و نبات آن
 تابان و سه ذرع و با شاخهای پراکنده و برگ آن طولانی اندک باریک کم عرض و کلی آن سفید مائل بسرخ و قشم آن شبیه

بیتیم ریحان و شقایق و کسانیکه آنرا اذان الفار دانسته اشتباه نموده اند * طبیعت آن در آخر درم گرم و در اول آن
 ذمک * افعال و خواص این توتیز از موسنبر و مطاف و محمل و مفتوح و جالی و مفتوح و جاذب اعضاء الراس آشامیدن مطبوخ
 آن مدتی مدی و دماغ و خیاشیم و رافع صداع بارد و طبع بلغمی و سوداوی و ریحی و الحشوی لباسی مراقب و لقوه و حابس زکام
 جهت آنکه محمل رطوبات و ریح دماغی است و بوییدن آن جهت تقویت دماغ و معنی شراب و منع خمار و تقویت سد
 منبری و معوطا آن جهت تنقیه دماغ و لقوه و صرع و طای آن با حنادر حمام جهت درد سردی و در مجرب و تدفین بدن
 آن جهت فالج و امراض عصب بارد مانند کزاز و امثال اینها و اکمال آن جهت ابتلای نزول آب در چشم و ضعف باصره
 و طای خشک آن با غسل جهت رفع آثار خون منجمد زیر چشم و خا بوییدن و فرو بردن آب آن مانع سیلان رطوبات و آب
 از دهان و نطول آن جهت درد گوش و بدستور تطویر آن و تطویر بدن آن نیز و یا کندن اشتن خرقة تکرر کردن آن در گوش
 دافع بعد آن اعضاء النمل و الذنء و النفض آشامیدن مطبوخ آن مفرح و جهت درد سینه و سرفه و ضیق النفس و خفقان
 و رجوع فواد و تسخین اعضای باطنی و احشای و تحلیل ریح و جبر زور رافع مقص و استعما و عسر البول و احتباس حیض و تونج
 و یجی و نوزحه آن مد و رحش مقن و شرب از جرم آن تاد و مثقال و در مطبوخ تا هفت مثقال مضر کرده و منانه مصلح آن
 کاهنی و تجم خرفه بدن آن هو سنبر و کوبند افسنتین و مرما حوز و در وزن آن و نیم وزن آن لفل و بوزن آن شا بک نیز
 گفته اند الا درام و البثور ملای آن محمل و درام بلغمی و با بزر البنج جهت درم انثیان آلات المغاصل با موم روغن جهت
 التوائی عصب و وجع ظهر و ریه و با غسل جهت رفع اعیان و بدستور تدفین بدن آن انزینة طای آن با مرکه جهت رفع
 کلف و بد بوی عرق و مالیدن آن بر موضع حجامت رافع اثر زخم آن السموم ضاد آن با مرکه جهت لسع عقرب طرد
 البوام بخور آن کوبند و قوام و رافع مشوت هوای و بانی و روغن آن که آب آنرا با هموزن آن با روغن زیتون بخوراند تا
 آب رفته روغن بمالد بدن بدن آن جهت فالج و لقوه و کزاز و ریشه و شقیقه و در سردی و در تطویر آن جهت تقویت سد
 گوش و کرانی سامعه و تحلیل ریح آن نافع است

* صرطس * بفتح میم و را و فتح سین و ضم طار و حین و معلات لغت لطیف است * ماهیت آن درختی است بقل ربک
 قامت برک آن باریکی موی و هم پیچیده و بار طوبی چسبند مانند عمل و تشد بوی و تلج و رطوبت برک آن زیاده از
 شاخ آن * طبیعت آن در موم گرم و خشک * افعال و خواص آن طای آن جهت نیش افی و ما نروم سمی و
 محرق برک و شاح آن با آرد در حمام سه مرتبه رافع جرب و قلع آن و سنون آن جهت تقویت لثه و جراثیم آن و در روز
 خشک آن جهت التیام زخمها و تعلیق آن جهت عس و ولادت مؤثر و آشامیدن و او قه از آب آن کنند است بعد در روز صاحب نلاحه
 گفته چون برک آنرا غرس نمایند درخت میرود و چون شاخ آنرا بریده دفن نماید و آب دفن بعد از چهل روز نظیر ما کول روید
 * صرعی * بفتح میم و سکون را و فتح عین و همله و کسر زای معجبه و یاء نمبت اسم سریانی است باری می مرعز مانند
 * ماهیت آن نوعی از رشم بز و از موی بسیار نرم است و اکثر سفید میباشد و از آن لباس میبافند * افعال و خواص آن

بوسیدن آن موافق جمیع امزجه و مستمن میرودین و مقوی کمر و کرده و محرک باه است

* صر قشیشا * بفتح میم و سکون راء و همله و فتح ثاف و کسر شین معجبه و سکون یاء مثناة تحتانیه و فتح شین معجبه و الف لغت
 یونانی است و آنرا مار قشیشا و حیرالنور و حیر روشانی نیز خوانند جهت آنکه برای روشنائی چشم بسیار مفید است و

بهندنی و مرنا ککبی نامند * ماهیت آن منگی است غیر براق بشلای مغنیما که براق است و انواع میباشد از ذمی و قضي زنجاسی و حیدری و شومی و در معادن آنها گون میباشد و هر يك برك آن فلز منسوب بدان و مخلوط بچو مر آن معدن است و آن جوهر را ازان استخراج مینمایند و قویترین همه نحاس است * طبیعت آن در آخردوم گرم و خشک و در غوم نیز خشک گفته اند * افعال و خواص آن منحل و جالی و قابض و مفتوح و معین و با سمیت و استعمال آن از داخل غیر مجوز و مادام که آنرا خوب نرم نمایند منفعت آن ظاهر نمیکرد اعشاء الراس گفته اند تعلیق آن بر کردن طفل باعث عدم فزع آن است اکتمال محرق و غیر محرق آن جهت جلا و تقویت چشم و تحلیل منه نیست آن را برام زالمو و خلای آن با راتیانی جهت تحلیل او را مصلحه و داخل مراهم مثله کرده میشود و بسبب تحلیل و انضاجیکه دارد القروح و الجروح و باراتیانی جهت التیام قروح و باز زخمی و منقی قروح و خوردن کوش زاید فاسد و روپایند کوشت صحیح آلات المعامل طلای آن محلی آنچه جمع شده است در اجزای غسل از ماده شبیه بدن الزینه طلای آن با سرکه جهت برص و بهی و نمش و تحلیل رطوبات مستحقة زیر جلد و نرم و باریک کنند موی و باعث تحلیل آن و محرق مغشول آن اطف و حرارت آن کمتر و طریق احراق آن آست که بعمل آلوده در خرقه بپید فدا نشاند از نك تا سرخ گردد و بعضی مکرر میچایند و طریق فعل آن مانند غسل اقلیمه است و املا مصر صفای آن را جهت استسقا و بواسیر و اجاع کرده و مثانه و برقان و جریان منی و دق و خشوخت استعمال می نمایند و جهت دفع سموم مشروطه نیز مصنوع از مس یک آثار هندی و رومی ثواب و ربع آثار عرب ثمن آن و قلعی نصف ثمن آن و منگ ریزه سرخ حود و نیم من آنار که همه را یکجا کاخته در آن ربع آثار مس الغار زرد سوده پاشیده در حین کد آوردن جای ریزد شبیه پسر تششام میشود در لونه

* صوما حوز * بفتح میم و سکون و ف و فتح میم و الف و هم حاء مهمله و سکون و و زای معجمه و براء مهمله نیز آمده و بفارسی مروحوش نامند * ماهیت آن مروجلی است ساق آن زیاده و شیری و غشی و باصلابت و شاخهای آن بی لانی و برک آن مائل بتد و پرورازی و رنک آن مائل بتیزگی و سبزی و خوشبو و تلخ و با شاعت کمی و ملاصق بساق آن و مائل با سفل و قسیم آن در غلافی شبیه بتخم کتان و کل آن مائل بتیزگی و زردی و در تومر می رسد * طبیعت آن تا سوم گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن ملطف و محلل و مسکن و ریاح و مفتوح سد دهلیمی در هر جا که باشد اعشاء الراس چون در شراب اند از نك بزودی سکر آرد و بوئیدن آن تفتیح سد دماغی نماید و صداع آورد و انکیبا بمطبوخ آن جهت الجدار بخارات از دماغ و صداع یارده و مشابه بشیخ است درین امر اعشاء الصل و اللذاء و اللغض آشامیدن آن جهت خفقان سردی و تقویت معد و امعار احشای ضعیفه وضعف جگر یارده و قوی و غنیان باز دارد و جهت تفتیح سد داحشا و نشف و رطوبات معد و باقرباب جهت درد رحم حوامل و بد ستور و تطول بطبیع آن و جلوس در آن مقل اثر تربت از برک و کل و قسیم آن تاد و درم و از آب آن نایک اوقیه المضار و صدع و مغشط مصلح آن مورد و ریاحین یارده و بدل آن بادرنجوبه و جرنجوش بجهت سکر بوزن آن اشنه و اندکی زعفران و مرآحوز و مرزنجوش و زرنجه شک و شاهسفرم و بادرنجوبه همه قریب بهم و قائم مقام بدل یک یک بکنند الا و بجا چون برک تازه آنرا در حمام غرض کنند و بران صاحب اجاع یارده و ریاح حایله در بدن را اعضای باطنه و ظاهره بنحو بدل زائل کرد و دیهتر ازان دروائی نیست

* صوما زان * بفتح میم و سکون و ز و فتح میم و الف و فتح میم و الف و دال مهمله بفارسی مرآزاد و بغریکی اصطاکیس

نامند * ما دیت آن نباتی است سابق آن یکصد و هفتاد و شش و قریب سیصد و هفتاد و یک که کوا از ساق تا آخر در میان
پنبه حلا جی گردد بسیار نرم و پیچند اند و یکی آن بنفش مائل بر خرمی و ریزه و از ساق تا آخر با برکهای بسیار و ریزه آمیخته
یکل و حکم میریزند مؤمن و حمد الله تعالی نوشته اند که قنبر در ریزه کوه مکر مشاهد کرده و اخذ نموده * طبیعت آن
گرم و خشک و گرمی آن زیاد و از خشکی دانسته اند * افعال و خواص آن اعطاء الراس معوط آن بار و عن بنشست
تفتیح سدد و مغنی و تقویت دماغ و صداع بلغمی نافع اعطاء اللغذاء و التفض مفری معد و جگر و اغضای باطنی و تحلیل ریاح
و امراض باره جگر و رحم و مل رحیض است

* مرطاطوس * بفتح میم رسکون و از فتح میم و الف و هم طاء مهمله و سکون و او و حین مهمله بفارمی در زک نامند * ما دیت
آن مرطوبی است و قسمی از مرطوبی که مرطوب و برک آن شعله و برک خبازی و از آن کو چکتر و با تشریف و در

فصل افعال مانند مرطاطوس است
* مرطاطوس * بفتح میم رسکون و از فتح میم و الف و هم طاء مهمله و سکون و او و حین مهمله بفارمی مرطوب و مرطوب نامند
* ما دیت آن نباتی است شبیه بمرطاطوس و برک آن مانند برک لبلاب و از آن کو چکتر و یکی آن مائل بر خرمی و ریزه و قسمی
مد و از شلف سایر اصناف آن که همه طولانی اند و گفته اند مراد از مطلق قسم مرطوب این است * طبیعت آن گرم و خشک و ریزه بعضی

معتدل * افعال و خواص آن مفرح و میجف و در همه افعال مانند مرطاطوس است و شکوفه آنرا امین الدوله مرطوبتر دانسته
* مرطاطوس * بفتح میم رسکون و از فتح میم و الف و هم طاء مهمله و سکون و او و حین مهمله بفارمی مرطوب و مرطوب نامند
* ما دیت آن اسم جنس است و انواع میباشد و هر یک بنامی مخصوص و برابرون رخا می و اقحران و لمان الثور نیز

اطلاق میفایند و از مطلق آن مراد نوع خوشبوئی آنست که مرطاطوس باشد و اصناف مرطاطوس و از بعضی پنج یک نوع
و مرطاطوس نامند و درم را مرطاطوس و دوم را مرطاطوس و چهارم را مرطاطوس و صنف پنجم را سرود دانسته اند و ظاهر
ابرون باشد و از نوع مرطاطوس و نوعی از مرطاطوس که بر میباشند نسبت بمرطاطوس آنرا اشوسا نامند * طبیعت آن دردم گرم

و خشک و بتسبب انواع آن مختلف میباشد چنانچه ذکر یافت * افعال و خواص آن ملطف و محلل ریاح و رفع و یلغم و
مغشی ریاح و مفتیح سدد و هر جا که باشد اعطاء الراس قطو و آن با شیر زنان در گوش جهت تمکین وجع آن در بینی جهت
مداع حار و صداع باره و یوفیک ن نوع خوشبوی آن مداع خصوصاً بالای شراب اعطاء اللغذاء و التفض مقوی معد

و امعاء و رفع استسقا و ریاح جوف و مل و بول و عرق و محلل بلغم معد و مسکن ارجاع آن و چون مستحق مدامت با شامیدن
برک و قسم طولانی که آن شبیه بخم کتان است نماید و مر و زرد و درم آنرا با مثل آن شکر ناشتا بیا شامد نجیف ما
و اخراج آن بول و عرق نماید و اما و قسم آنرا چون بریان نمایند و بیا شامد جهت مسج خصوصاً که بار و رغن بادام چرب

نموده و باغند و جهت ذ و سطر یا بریان ناکرده آن مهمل بلغم و نیز بریان کرده آن با قسم حماض رافع امهال د موی و
فرجه معا و مسج الا ورام و الل ماملی صمد آن منضج و ارام صلبه و د مامل و خراجات و تخمدین زکریا قسم آنرا در دوم
گرم و در اول نردانسته و کوبند چون اندک اندک آب بران و ریزند و با نکشت بمالند و لعاب آنرا با اندکی روغن یا سمین

روغن ناشتا بخشد شرای عود و ای و با یکی زان کداند و مجرب است
* مرطاطوس * بفتح میم رسکون و از فتح میم و الف و هم طاء مهمله و سکون و او و حین مهمله بفارمی مرطوب و مرطوب نامند
* ما دیت آن سنگی

است سیاه مخططه و مینک و بعضی از آن لاجوردی و رنگ و چون بسیاری از آن خمر از آن آید و از مغرب آورند **افعال و خواص**
 آن آشامیدن سه شعبه آن جهت وجع الفراء مجرب دانسته اند و ضماد آن جهت نمله مقبل است *
 * **موی** * بضم میم و کسواء مشدد و بیا لغت عربی است مشتق از معنی مراوه و گفته اند اصل آن موی بل و میم بود که
 برای تنقیف یک میم را حذف نموده اند و بکثرت اجتماع یک میم قرار یافته و گفته اند اسم نبطی است و بصریانی او را میوریا
 و برومی کولوفوس و بفاری آنکه ما نامند * **ماهیت** آن از ادویه قدیمه است و از اختراع اطباء یونان و ماد که آن فودج
 است و در حرف الفاع الواو من کورش و بهترین آن است که از دجور ابا فودج بزی در تابستان خنجر کرده که در عاهاخته در تنور
 بزند پس با هم وزن آن فودج و مثل آن نمک و ربع آن و از یانه و بجهت میرویدین قلری تخم کرفس و دارچینی و قرفل و انبال
 آن با آب خمیر کرده بیست روز در آفتاب گرم بگذارند و هر روز بر میزنند و آب بر آن بپاشند تا سیاه و متعفن گردد پس در آب
 حل کرده صافی آن را در شیشه کنند و چند روز در آفتاب گذارند و هر روز بر میزدند تا سیاه باشد پس استعمال نمایند و انواع و
 اقسام دیگر میباشد و همه بتفصیل در قوابل دین کیر مذکور شد * **طبیعت** آن ناموس گرم و خشک در اول گرم و در دوم خشک
 نیز گفته اند و این مملو به صمغی آنرا از شعری در گرمی و خشکی کمتر دانسته و نیست چنین * **افعال و خواص** آن جالی اخلاط
 غلیظه و منقی نغم و ملین بطن و اشف و طوبات العین و اکمال و بافتن آن در چشم در اوائل جدی مانع بروز زشور آبله است در آن
 و اگر بر آمله باشد باعث از ازل آن و مجرب با الفم غریبه آن محلل ورم لجات و لوزین و جاذب دماغ و رفع لقاص ذائقه
 و باعث خوشبوئی آن اعضاء الغذاء و التفضیض من عده و حکم و میخف و ناشف و طوبات معدة و اعاده و سهول و هضم طعام و
 مضمی و دفع قضمه و ضرر چربیها و ملطف غلای غلیظه و ملین جامع و جهت تونج و اخراج کرم و اخلاط و اسیوری لزج
 و در ارضلات و وجع و رک و عرق النساء و احتقان بل آن جهت رفع قولنج و قروح و معده و وجع و وجع و عرق النساء
 الجروح و القروح و طول آن جهت قروح غده خبیثه و معمول از ماهی و لحوم شور نیز جهت قروح خشمه نافع البریه و شامو
 کنند که نکست و آشامیدن آن چند روزی هم با قدری لک لک لاغر کنند و بدین و مجرب السموم جهت نهش کاسکلب نافع گفته اند
 المشا و مضر عینه و سوره و بواسیر و صاحبان خارش و قوبا و جذام و امثال اینها مصالحه آن لغا بها و چوبها و شیریندها و رفتن
 اتمام است مکرر با نفع آنکه مشهور میان عوام بجای موی فودج یعنی ماده آنکه مه مخلول در سرکه است که در آفتاب
 میگذارند تا برسد و استعمال مینه ایند و قوت مسهله این ضعیف و مفتحه غالب و مضر و معاد در حقیقه غیر مستعمل و در اصفاها
 بجای سرکه در شیر حل میکنند و معروف بکومه است و در حرف الکاف مذکور شد *

* فصل فی المیم مع الزای المعجیه *

* **مز** * تسمى از ایند است که در مصر از جوهر نرغ میسازند و بفاری موزه نامند و در موزه مذکور شد و در قوابل دین کمی نیز ذکر یافت
 * **مز مار الراخی** * بکسر میم و مکون زای معجیه و فتح میم و الف بضم راء مهمله و الف و لام تعریف و فتح راء مهمله و الف و
 کمر عین مهمله و یا * **ماهیت** آن نباتی است برگ آن شبیه برگ باریک و از آن باریکتر و منبتی بطرف زمین و ساق آن
 باریک و بیکره و بعد از مدتی و بار طوب است چپنده و بر اطراف آن شوی خمودی شکل و بر آن کل با و یک مایین سفیدی و زردی و
 خوشبو و بیخ آن عبا و شبیه اخربق اورد و بسیار خوشبو و منبت آن اما کن رطبه و در جو از بهم میرسد و تخم آن شبیه تخم کل سرخ
 * **طبیعت** آن در اول گرم و خشک و بعضی گرم و تر دانسته اند * **افعال و خواص** آن جالی و محال ابرام و رافع موم

و فتنه چنان در مده حقیض و قابض بطن اعشاء الغداء و النفض آفا مبدل آن بتنهائی و یا بارزن آن در وقت ممکن نواق و مغض و
جهت قرحه امعاء شلخ عضل و اوجاع رحم و آفا مبدل طبع ببع آن در آب جهت تفتیح مدّه جگر و تفتیح حصّه کرده و مثانه و
تنقیه آن و در رحم و آفا مبدل نبات خشک آن حابس بطن و مد و حیض و ضاد آن محلل ورم صاب احشا و اورام ضاد تازو
آن محلل و اورام بلغمیه و کک ازنده و اورام و خوالزّه معمول آن جهت دراز کردن موی و طلای آن با زیب الجبل و روغن زیتون
مانع تولّد قمل تا یکسال السموم آفا مبدل ببع آن بقل و در دم جهت آفا مبدل سم ضفادع و ارنجی و ضرر افیون مقدار شربت
آن تاد و منقال و در مطبوخ تا پنج درم در یک رطل آب که تا نصف رسد با شربنی اگر اراده نیست باشد ربی شربنی اگر
اراده محسوس طبعیت باشد و از آب آن یک اوقیه مضر طحال مصلح آن با د آورد بدل آن اشنان است

* فصل فی المیم مع النسین المهمله *

* مستعجله * بضم میم و سکون سین و فتح تاء مثناة فوقاً ثبه و سکون عین مهمله و فتح حیم و لام و ما در ما هبت آن اختلاف
است نزد بعضی یوزید آن و نزد جمعی سور لیان و انطاک و دیگران گفته اند از قروح لعبت بر روی و آن ریشها است در هم
پیشیده و صلب مربع شکل یعنی که چون از هم باز کنند چوب آن مربع متساوی الاضلاع مشاعله کرده بهترین آن شیرین صلب
خوش جوهر است و آنرا مستعجله از آن جهت نامند که در تقویت باه مستعجل و هر ربع الاثرا است * طبیعت آن در دم گرم
و در اول تر و یا رطوبت فضل * افعال و خواص آن با صندل مقوی قروح و اعصاب و باه و مانع فساد اخلاط و موی باه و سرعت
تخلیل و صلب ذکر و آفا مبدل آن قبل از هم مانع تأثیر آن مضر حلق مصلح آن عمل مقدار شربت آن ناسه در هم بدل آن خمیر مایه
است و زنان آنرا در فرجه بدن مستعمل دارند و با احساس فالرد هار نیز کوبیده بر شیر با شیده و ناسه در هم آنرا یکم رتبه میخورند
* مستحقوقه * بفتح میم و سکون عین و ضم حاء مهمله و سکون و ادر و ضم فاف و سکون و او و سکون و فتح باه مثناة تحتاً ثبه
و الف و آنرا مستحقوقه نیز نامند و بفارسی کف آبکینه و عبری ماء الزجاج * ماهیت آن ابالات آنرا بر احجار مطبوخه
متبوعه از شیشه و سنگ سرامه و قلمیما و راجعت سائیل و تسقیه با آب آملک و قلعی نموده و صمغ بلوط اضافه کرده و حوضانید
تا منعقل گردد و کف شیشه که در حسن کک از بالای آن پید امیکرد و نیز مینمایند و آن شیشه بیوره میباشد * طبیعت آن
گرم و خشک * افعال و خواص آن حاد جالی انعین اکتحال آن رافع بیاض و غلظت بضر و ناخنه و سلاق و شوناق و سنون
آن جالی دند ان الجروح و القروح و البثور و طلا و ذرور آن تنهائی و یا با مرام جالی و قاطع کوشت زائد فاعل زخمها و مجفف
آنها و کشاید و بیلات و رافع آثار جلال و طلای آن در حمام رافع خارش بدن الغار آفا مبدل آن قتال بدل آن آبکینه سفید است
* مسک * بکسر میم و سکون سین و کاف لغت عربی است بفارسی مشک بشین معجمه و یسریانی مسکه و برومی مورون و بشرکی
بیار و بهندی کستوری نامند * ماهیت آن اهم خون منبسط است که در ناف حیوانی بچینه آموی کوچکی که دست و پای
آن باریک و استخوان قلم در تحت و پای آن یک پارچه بخلاف آموهای دیگر و صورت آن شبیه باین عروس که بفارسی را هور
بهندی یا نیول نامند با دوندان باریک بلند مثل کراز بر کشته بسوی بالا بعضی گفته اند که نر آنرا دو شاخ و دودند آن میباشد
و ماده آنرا دودند آن و آن حیوان را آموی خطائی و آموی مشک نامند و در کوهستان چین و خطا و تبت و ترکستان و
کوت کاناکرا که نکر کوهت می گفته اند در قدیم الایام و کوهستان بهرایج و زیبال و مورنک و رنک پور و غیره که همه آن کوهستانها
بهم پیوسته اند بهم میرسد و ذره و هر محل بلکی و مملکتی و شهری از مواضع قریبه با کوهستان می آورند مثلاً در توران و

ایران از خطا و تب و در ملتان و لاهور و شاه جهان آباد و کهنواز و انجیا و از کوهستان کوت کانکر و بهرا و پنج و نیپال
 نیز در سنگال و از کوهستان مورنگ و رنگپور و نیپال و در ایران و خراسان و روم و چین و خطا و تب هم از راه دریا و هم
 از خشکی می آورند خالص آنرا بسیار کم می آورند مگر بعنوان تحفه و هدیه برای ملوک و سلاطین و حکام آن بلاد و
 هر چند آن را کثرت و همان جا نادر است و مغشوش نموده و بقسمی که معلوم نشود نافه را در دست ها خفته می آورند که کم کمی
 در می یابد و بهترین آن نصیب امکه خطائی است پس بتبی پس کوت کانکر آئی پس نیپالی پس از جامای دیگر و بحسب
 برونند بونی آن است که محور را از اجزای آن آورد و بحسب رنگ زرد و قهوه‌ای آن و گفته اند مشک د و نوع است
 هندی و ترکی و مختلف و ترکی بهتر از هندی و خطائی آن بهتر از تناری زیرا که تناری با اندک زهر مت است
 بعد از آن اصناف دیگر ترکی و بهترین هندی آن نیپالی آن پس رنگپوری و بعد از آن ساثر اصفان و بعضی گفته اند که مشک
 چهار قسم میباشد قسم اول خونی است که از آن حیوان بطریق حیض بر می آید دفع شده و بر روی سنگها منجمد میگردد و این
 قسم در نهایت خوشبوی و تنی می باشد بعد یکه بوئیدن آن عاف می آید و زرد رنگ و قطعات آن طولانی و با صلابت و
 نادر و قلیل الوجود است قسم دوم بتبی و آن نافه است که از اجتماع خون در حوالی ناف و بسبب غلبه قوت و حرارت آن
 بهم میرسد و بزرگ میشود تا مقدار نصف لیوی و بعد از بزرگ شدن و رسیدن بکمال خود خارش بسیاری در آن مواضع
 بهم میرسد و بسبب شدت خارش بر سنگها و درختها می آید پس آن با یومتی که بر بالای آنست جدا شده و می افتد قسم سوم
 چینی است و آن خونی است که بعد از صید نمودن موضع ناف آنرا بدست می آید تا خون اطراف یکجا جمع شود پس شسته
 بر می آورند و خشک میکنند و آن سیا و رنگ با صلابت می باشد و نیز گفته اند که صیادان موضع ناف آنرا کشند و بعضا به می
 پندند و چون خون بسیاری در آن مجتمع گردد آنرا بدین نموده ناف آنرا بریدند و هفتی در وجود فن می نمایند پس بر می آورند
 خوشبو میگردد و الا قبل از آن کریمه الراضه است مانند چند بادستر که قبل از استعماله کریمه الراضه است قسم چهارم هندی
 راست و آن خونی است که از دبیج آن حیوان بهم میرسد با جگر و سرکین خشک آن خمیر میکنند و این قسم اشقران لون است
 و غیر صلب می باشد و بدترین همه و غیر مستعمل و این هشتان بجاها شاید اصلی نداشته باشند بلکه مشک و قسم می باشد یا اصلی
 خالص است و یا جعلی مغشوش و اصلی خالص همان قسم دوم است که مسمی بتبی کرد و اند و حال آنکه مخصوص بد انجیا
 نیست و این قسم یا آنست که خود بخود جدا میگردد و چنانچه ذکر یافت و یا آنکه قریب برسیدن کال که مردم آنجا وقت آنرا
 می آید اند آن حیوان را گرفته بریدند جل می کنند و قسم اول بر تقطع برود ق می کند که آن حیوان بسبب خارش آن موضع را
 با سنگها می آید و و مغشوش شده و خون از آن بر می آید و بر سنگها ریخته منجمد میشود و باشد و مردم آنرا یافته حمل بر حیض
 و بواسیر آن میکرد و باشند و در قسم دیگر خصوص چهارم مغشوش است و نیز گفته اند که مشک عملی از ریوند چینی و حصی
 لبنان و جگر خشک کرد و بزرگتر مردم و قریب و خون کوب و بر روی مشک خالص ترتیب داد و در ناف پیر کرد و آنرا عمل کرد
 نموده بصورت اصلی ساخته می فروشنند و علامت مغشوش آن از سیاهی مفرط و ثقل و کمی رطوبت و بوی بد بونی آن معلوم میگردد
 و امتحان آنچه در ناف باشد آنست که ریسمانی را بوزن کد را نیند و اول از نافه بگذرانند پس آن ریسمان را از وسط سر
 بگذرانند و بر کنند و هرگاه که بوی سیوند هندی خالص است و الا فلا و امتحان آنچه در غیر نافه باشد آنست که در کف دست قوی
 از آن را با آب درین بمالند اگر حل شود خالص است و اگر فایله گردد مغشوش است و کوبیدن مشک خالص سائل و را چون

در طرف رطوبت دار کند از نبد ریک ساعت و نیش زیاد می شود و امتحان دیگر آنکه ظرفی را بر آتش کند از نبد و مشک
بر روی آن ریزند اگر از آن بوی نیکو آید خالص است و الا مغشوش است امتحان دیگر آنکه سر جوال در زیر زنده در ناله
فر و بر نبد و بویند اگر بوی بد از آن آید مغشوش است و اگر بوی خوش از آن آید اصلی و بهترین مشک مشک تبخی خالص
بهمان اصطلاح است و قوت آن مادام که در ناله است تا سه سال باقی می ماند و از ناله بیرون آورد تا یکسال * طبیعت آن
گرم در سوز و خشک در دردم و رطوبت رئیس و دیگران گرم در دردم نوشته اند و بعضی خشکی آن را غالب بر گرمی دانسته اند
و بالتجربه هر چند کهنه شود بیس بر آن غالب و حرارت آن ضعیف می گردد * افعال و خواص آن ملطف و مفتح صد ها و
محلل اخلاط غلیظه بارده و ریاخ و بالتخاصیة مغروح و مقوی دل و دماغ و سائر اعضای رئیس و حرارت غریزه و اضافی ظاهری
و باطنی و ملکی حواس ظاهره و باطنه اعضاء الاراس ملکی حواس ظاهره و باطنه از سامعه و باصره و شامه و ذایقه و یا اندک
قوت سکر و جهت مالیش و لیواخذ و روالیج و لقوه و ریشه و صرع و ام الصبیان و سکنه و بلاد و نسیان و سائر امراض عصبانی
نافع و رساننده قوای ادویه است با عاق بدن و یونین آن جهت منع نزلات و صداع بارد و سعوط آن باز عفوان و البلیک
کافور جهت صداع بارد و یتهائی نیز و سعوط آن یتهائی و یا با جنت باد متر و ثقل و ذار شبعان و امتال اینها جهت سکنه و
جمع امراض بارده و دماغیه و تمرین آن با روغن بان بر مقدم دماغ و یا ادهان جاریه و نفقات ظاهر جهت خل روالیج و
استرخایا با فکر اعمل راست است بر آن و طلای آن نیز و آکنش آن جهت ظلمت بصیر و رفع بیاض رقیق و مدد و نظره و نشف
رطوبات چشم و رساننده قوای ادویه بطبقات آن اعضاء الصدر و الغذاء و النقص مغروح و مقوی تب و رافع خفقاں بارد
هود اوی و تروشح و غشی و وحشت و غم و وجع فواد و سقوط قوت و ضعف دل و رافع اسهال و حایس بطن و ریاخ امعاء و فرجه
آن معین بر حمل است و طلای آن با روغن خیری مقوی و محرک باه آنزونه نیکو کننده ریک رخسار شراب و لطوفا السوم
آشامین آن دافع ضرر سموم مشروب و ملکی و دعه و ادویه حمیه مخصوص بیش و قرون السنبلی الممار مضر محرورین و مصلح
ایشان خصوصا در بلاد حاره و فصل گرم و اکثر آن باعث زردی ریک رخسار و بد بوئی دهان مصلح آن کلاب مقدار شربت
آن تا نیم درم بدل آن یکوزن و نیم آن سادج هندی و در اوجاع عصب و ثلخ و وزن آن چند بیک ستر یعنی در سعوط و طلای
مشروب و حوارشات و محبوب و در اعراض المسک باقسام و معجون مسک در قرابادین کبیر بتفصیل مذکور شد *

* مسیر * بفتح میم و کسر سین و سکون باء منتهای تشبیه و راء مهمله * ماهیت آن اسم مرای کد است و بهترین مرایا
است و راضع آن بقراط اول و آنرا با عمل ساخت پس تو سعه یافت و یا سکر نیز ساختند و بهترین آن عسلی است صنعت آن
آنست که بکیرند کدی رسیده چین را ریوست و مای الجوف آنرا جد کرده و لب آن را شرحه شرحه بریده و بالوزهای
کوچک و در آب مای آفک کند از نبد زمانی پس بر آورده پاک شسته در آب حائض شیوین طبع و فندق بخته کرد و لیکن
مضمحل نکرد و پس بر آورده و نشف و رطوبت آنرا از با رجه پاکیزه نمایند و در غسل کف گرفته بقوام آورند و یا شیر و شکر صافی
در بر این آن ریزند و بر آن یک از نبد عسل و یا شیر و شکر در آن منجیب کرد و در کد رطوبت آن عسل و یا شیر و شکر را رقیق
کردند تبیل نمایند و با دسه جوش خفیفی و فندق و لابل و اندک مصطکی سود و خوشبو ساز زن و بکار برند و در قرابادین
کبیر بتفصیل ذکر یافت * طبیعت عسلی آن مائل بگرمی و شکر آن معتدل * افعال و خواص آن مفتح صد و ملطف
اخلاط و مل و فضلات و مسمن بدن و محرک باه اعضاء الاراس و الصدر و الغذاء و موانع صعود البخره و دماغ

طبع و موافق مخدورین مادم که در معده فاسد نکرد و باعث رفع بد بوئی دهان و آشامیدن آب مطبوخ و با نقوع خشک
آن منهل صغیر از ملین طبع و مسکن تخنکی و علیان خون و صفرا و التهاب معده و رفع آروغ و خصوصاً مستحوش آن الصمغیات
چون صاحب تب حار سفر اوی تازان و آنرا بخورد و آب گرم و غسل بالا ای آن بسیار شام و قهقه کند اخلاط کراتی و زنجاری دفع شد
تب او رفع گردد و از مجربات شمرده اند الصمغ سرخ التتغن و نسا و نفاع و مولد آروغ قرش و تبهای عفونی و مضر میرودین
و صاحبان ریاخ و تملد و دجشای حامض و ضعف معده و عشاخ مصلح آن شکر و مصطکی و انیسون و زانخواه و جوزا و کونی
و کندری و خوردن آب بالا ای آن خصوص آب سرد و پی و برف و یا آنرا بالا ای عام غیر منقسمه خصوص طعام غلیظه بطبی
المهضم خوردن بغایت مضر و مصلح آن قهقه نمودن و تقیه بدن با ملین و باقییم رازیانه چند روزی هم و یا بالا ای آن مسکنین
خوردن و کوبیدن نیم در هم مصطکی و نیم درهم انیسون با شراب میوه صمک یا شامند و ناسنا خوردن آن بسیار بد و مدمومست
بر آن باعث سحج مصلح آن شکر و انیسون در جمیع امزجه و گفته اند هرگاه بعد از خوردن زرد آلونصل کنند خون سفید
مشاهده گردد و لهذا انکار خوردن آنرا مومست بر ص و المسته اند بجهت آنکه سرخ التتغن و مولد خلط بلغمی است و نیم قهقه تلخ
آن در دوم گرم و خشک و نیم قهقه چیرین آن در اول گرم و قهقه افعال و خواص آن مبهی و بطیقه الهضم مصلح آن در بیان
کردن و نمک بران زدن است و روغن همه اتمام آن مفتوح مد و ملین صلابات و رافع خشونت خلق و در شتی جلد و روغن
مغز تلخ آن بقدر یکم انتقال کنند که گرم معده و مسهل آن بقوت و محتل اوزام مقعد و مدقت حصاة و رجعت زحیر باره
و بواسر ظاهری و باطنی و نوبه و علاء و با انیون جهت جمیع اوجاع طلاء و قطور آن در کوش جهت تسکین درد و قتل گرم آن ز
گرانی سامعه یبعل بل درد رسا و افعال قریب و روغن بادام تلخ مقدار شربت آن تاسه منقال و روغن شیرین آن ضعیف تر از روغن
بادام شیرین است و اجزای درخت آن در دوم سرد و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن طبع برک آن مسقط
گرم معده و مد ربول و تطول آن محال و آرام و آشامیدن برک خشک آن بقدر و منقال با آب سرد قاطع اسهال و تطویر تب
برک تلخ آن مسکن درد کوش و قاتل گرم آن و شکر آن سرد و خشک * افعال و خواص آن ملطف آشامیدن و ذروزی
آن قاطع نفز اندام باطنی و ظاهری و خوردن مغز نیم تلخ آن باعث فیان و غشی مدای آن قهقه کردن است و روغن فواکه
حامضه مانند غوره و اترج و لجهو آشامیدن است *
* مصطکی * بفتح ميم و سکون صاد و فتح طاء و مولهین و کسر کاف و یا و یضم ميم و فتح کاف نیز آمده و رانباری گفته مصطکا
یمل الف بر وزن غللی معرب از مصطخای یونانی است و یا مصطکی و می و بعربی علك و می و یسویانی کیا و میز و می و
هندی کیه نامند * ماهیت آن صغ درختی است که در سیاه از بلاد شام و روم و ناحیه ارمنه مشهور و چوب و برک آن
لطیف و نازک مثل اراک و شر آن هائل بلندی و آن صغ در هنگام بودن آفتاب و بروج جوزا و حوالی آن از درخت آن
مستخرج میشود و قوت آن تابست سال باقی میان آن و آن دو قسم میباشد قسمی سفید تر و خوشبو و صفت شفاف با اندک شیرینی
و چمنند کی بسیارینند آن در وقت خائیدن و تازه آن بعلی نرم است که هائید نمی شود و این را بنیطی نامند و بهترین
آن بزرگ دانه آنست و این قسم مثل صوغ دیگر از قوت طبیعت از جوف درخت تراوش کرده بیرون می آید بل وزن
اعانت از خارج بشر اش درخت آن و غیره و قسم دوم هیاه و ناخن و در اوصاف مذکور و ضد آن و قابل هیچی است و این
و اقبطی نامند و بعضی گفته اند که این قسم بزدن قهقه برهاق و شاخهای درخت آن تراوش و طریقت از آن حاصل میگردد

رد یکران گفته اند که چوب شاخهای نازک و بزرگ تازه آنرا جوش داده صاف نمود و متعلق میسازند و این قسم بافته میشود
 در زمین صاف از اعمال روس قریب بترکستان از اقلام پنجم و این قسم در حقیقت جلد است * طبیعت آن کرم و خشک
 در آخورد و بعضی خشک در سوم دانسته اند و تسبیح رئیس روح گفته که این مقلد کرمی و خشکی که در آن است در درخت
 آن نیست و آن لطیف و معتدل است در سردی و گرمی و مرکب از جوهر لطیف مائی اندک کرم و جوهر کثیف ارضی است
 و همچنین جمیع اجزای آن * **اعمال و خواص** آن ملطف و محل و جالی و مقوی قوی و اعضای رئیس و معده
 اعضاء الراس و الصل و خائیدن آن با اندک صبر جاذب رطوبات و بلاغم از دماغ و کام و زبان و آشامیدن آن را غصه صناع
 بارد و فزولات بارده و در استور و بوقیدن و استنشاق آن با روغن زیت و با علیجات جهت وسواس و حدیث نفس و مبادی
 مالخو لیا و تسکین نوازل و تصفیه قصبه ریه برای آنکه مهمل شود اخلاط با آنها و با کندن جهت حدیث دهن و تقویت حفظ
 فهم و ذلای و لبرخ آن با زیت جهت کز از ورشه و ضربان و ماندگی اعضا و لرزیمات و زردی و آن در چشم جهت الصاق
 شبر و منقاب و چون در آتش اندازند و با رجه پنبه را در کلاب تر کرده و بدو آن داشته بر چشم صاحب رمد کاندازند در
 آنرا تکیه دهن و چون با روغن کشید جوش دهند و در گوش بچکانند سه آنرا بکفایند و گرمی را نافع و قطور روغن تیر آن
 در گوش محلل ریا و مسکن درد آن و خائیدن و یاسنون آن بتهائی و با باد ویه مناسبه جهت استحکام دندان و لثه و
 رویانیدن گوشت و تسکین درد آن و خوشبوی دهان و جلب رطوبات از حوالی کام و زبان و دماغ و تقویت معده و بالمشارکه معید
 و مضغه بروغن تیر آن مستحکم کنند دندان متحرک و مسواک کردن بچوب شاخهای آن جالی دندان و مستحکم کنند آن
 و لثه مسترخیه و آشامیدن آن جهت نوره و نفث اللم و تصفیه قصبه ریه و باد ویه طاعنه دم حابس آن از مرغوضه باشد
اعضاء الغل و رالفی آشامیدن آن جهت تقویت معده و معا و کدن و کرد و خوشبوی معده و بر انگشتن اشتهای طعام و
 کسری ریا و رفع سوء هضم و قرا و فروزاق و ریج و تحلیل ریا و تحریک جشا و ورم احشا و مقصود با آب کرم یا با آب سرد
 جهت انحدار رطوبات و رفع بلت از معده و صاحب شفاء الا سقام گفته چون مصطکی را با آب سرد بیا شامند احداث بلت و
 رطوبت مینماید در معده و بخلاف آنکه با آب کرم بیا شامند و اگر در معده و رطوبت بسیار باشد و مصطکی را با آب سرد که در آن
 گلشن مالین صاف کرده باشند بیا شامند تلخیص طبیعت میباید بعسر و مد اومت بر آن باعث حبس و قبض بطن است و با غریزون
 مهمل بلغم و یا صبر مهمل صغرا و با علیجات مهمل سود و یا کهر یا قاطع نفث اللم و چون بکرم آنرا باد و درم شکورده
 بیا شامند با تلخیص طبیعت نماید و تقویت معده و بشک و باد و دفع کبد و اخلاط غلبه بالغصیه و تحلیل دهن و فضول را منسوخ
 هازد و طبع را نرم دارد خوراء شب و وقت خواب و یا صبح بیا شامند و یا شام و یا قبل از طعام و یا بعد از آن و چون در آب جوش
 دهند و بیا شامند جهت نفث اللم و حبس امهال و تقویت معده و احشا و چون بکرم آنرا در کربل تب در کوزه آب ندیند
 تازه جوش دهند تا در ثلث آن پرورد بیا شامند و چون صرف کرد تخیل بد نمایند باز در کوزه ناره و دیگر جهت استسقای زقی
 و غشیان رزحیر و تقویت هضم مجرب و بدستور چون اجزای درخت آنرا در آب پیچر شانند و صاف کرده بیا شامند و جمیع
 اجزای درخت آن از تر و برگ و شاخ و ساق و بیج همه قابض اند و بواسطه درخت آن قائم مقام اقا فایع و عصاره لبیه النیس
 است که در فستقل اس نامند و همچنین عصاره برگ تازه آن و از تر آن روغن تریب میل کنند شل و انقباض لطیف و ملین
 آشامیدن و مالیدن آن جهت ارجاع رحم و سینه رطوبات رده زبان و در آمدگی آن و معده و ویر موضع معده و کرد و

مانده جهت تقویت رتخلیل ریا ح آن و هیضه و فواق رسوء هضم و چون اجزای آن را بقایمی بچوشاند با آب و مکرر کنند یعنی
 آن آب را صاف نموده باز اجزای تازه داخل کرده و جوش دهند و همچنین تا آنکه عایظ گردد و بیا شامند جهت نفی الیم
 و قرحه معا و اسهال و برآمدن کف ناف و رحم مغین و ضامد بزرگ آن جهت برآمدن کف معده و رحم حادث از سردی ناف و مقبره
 شربت آن تا یکم نقل بدل آن کند و بوزن آن و یکوزن و نیم علك البطم و در تقویت معده و جگر و بوزن آن از خرگفته اند مصطکی
 مضر مثانه است مصلح آن خیسانیدن آنست در سرکه انکورسی یکشنبانه روزی سه خشک نمود و استعمال نمودن با کثیرا و یا
 بتهائی و کوبیدن مصلح آن قند و صمغ عربی است و مغز گردان و کشنیز نیز گفته اند آلات المفاصل و الجرج و القروح آشامیدن
 مصطکی جهت جبر کسور و کوفتنکی اعضا و ضرب و صدمه و سقطه و طول آن مقوی اعضای مسترخیه و جابر استخوان شکسته شده و ضرب
 رسیده و سقطه و کوفتنکی اعضا و زرد و مصطکی نرم حود و بر اوزام و اوجاع و بیجا شدن اعضا و زخمها و بستن آنها با رجه با صفت تطیل
 اوزام و تسکین اوجاع و رجا آمدن عضو بیجا شده و التیام زخمها است خصوص که اول یا با طبیع اجزای آن عضورا شسته باشند
 مکرر مالیدن آن بر اوجاع بارده و تغل و مفاصل بار و غشای کرم محلل و بتهائی جهت التیام قروح و بک شتر و نه بین بدن
 و کل آن و گفته اند سیاه فبطی آن در تخیل صلابات اقوی از سفید آنست ازینکه آشامیدن و طلائی آن جالی بشود و سرخ کنند
 و خسار و طریق داخل نمودن مصطکی در تراکیب و جوارشات و حبوب و دهن و سفوف آن در قرابا دین کبیر ذکر یافت
 * مصلح * بفتح میم و صاد و لام لغت عربی است باصفهائی قارا و بر ترکی قرا قر و نه نامند * ماهیت آن ماهیت دوع است
 که بعد جوش دادن و انفصال اجزای جنبیت و ماهیت از هم اجزای ماهیت را آن مقب ارجوش دهند تا غلیظ و منعقد گردد و
 آن بسیار ترش میباشد و جنبیت مخلوط با نلک دهنیت را روزی نامند و نلک و سیاه دانه و پوست زرد اترج ریزه کرده و صغیر
 و نلک سرکه با آن سرشته چند روز میکشند تا نلک مزاج کیرد پس بجای بنیر با نان میخورند بسیار نلک پنه میباشد و تازه
 آنرا نیز با کره ممزوج کرده با نان و یا بر طب تازه میخورند الی میباش و چون در آن جنبیت نلک داخل کنند و حبوب کبار و یا
 اقراص ساخته خشک کنند بغارسی کتک و بر ترکی قروط و عربی اقراص مل نیز نامند * طبیعت مصلح در دهم سرد و خشک
 * افعال و خواص آن مسکن حلت صفرا و خون و تشنگی حرارت معده و کب و اسهال مراری و حمیات صفرا و یه حاده را
 نافع و رادع اورام حاد و بک شتر و طلائی آن رافع اورام زبان و مضغه و مغرغره با آن جهت قلاع حارده ان و لته و خلط و
 اورام حار و آنها نافع و ضامد آن جهت هغه رطبه و نار فارسی و قوبا و قروح شمدیه و امثال اینها با سرکه نافع و سعه با رانیز مغین
 است المصارر دی الغدا و انکار آن مولک نفع و قولنج و مصلح آن ادویه مستنزه و جوارشات حاره است *
 * مضمون * بفتح میم و ضم صاد و سکون و او و صاد مهمله * ماهیت آن باصطلاح اطباء عبارت از سنج کباب چاشنی دار است
 حقیقه و مجاز ابر قلائی چاشنی دار و مزورات نیز اطلاق می نمایند که از جوجه و یا مرغ جوان فریه یا کوشه بره املاک و یا
 بزغانه هر یک که خواهند با سیزی های مناسبه مانند برک خرفه و کاسنی و اسفناخ و کشنیز تازه و برک غنبل الثعلب و امثال
 اینها و یا با زهر حاره مناسبه و ادویه خوشبو بحسب احتیاج پیخته با آب زرشک و یا انار قوش و یا سماق و امثال اینها ترش نموده
 و چاشنی از زهر گرفته تا اول می نمایند اگر چاشنبدل را منظور باشند و اگر ساده مطلوب باشد بی ترشی و چاشنی * طبیعت آن
 بحسب ترکیب اجزای آن مختلف گردد * افعال و خواص آن جالب الغد اعسرع الهم جهت صاحبان امزجه خار و
 و معده و کب حار و غلبه صفرا و امراض حاره و صفرا و یه و اسهال حادث از حرارت و صفرا و حمیات حاره حاده نافع است

* فصل * ل الجیم مع الضاد المعجمة *

* مفضل * بفتح میم وضاد معجمة لغت عربی است * ما * هیت آن * مان بری امت و کویت ثمر آن حب القلقل است حکیم
فیر عبد الحید در حاشیه تصفه نوشته که در حوالی کور که بوزان صوبه اوده و از بلاد هند کثیر الوجود است رسه چهار برک
از زمین بر آمد کل میکند کل مانند کل آثار و برک آن شبه برک کاسنی و اصل چوب ند ارد و آثار آن بقدر انار و سطی و
فروزی زمین میر جلد و طعم آن شیرین و خسته آن بزرگ * افعال و خواص آن ضاد بیخ آن با مساری آن مجرعه و طری
و طین از منی جهت رجع ضربه و مقطه در ذومه دغه رفع الم آن میکند و مجرب است *

* فصل * ل الجیم مع الغین المعجمة *

* میثاق * بضم میم و فتح غین معجمه و الف و ثاء مثله لغت عربی است * ما * هیت آن یعنی است و از مطهر و پوست
آن دنیا هائل بصری و مغز آن مائل و سفیدی و زردی و بهترین آن خوشبو تلخ مائل بشیرینی آنست و از جبال کرخ و نواح
آن خیزد و در نوع میباشد بغل آدی و مندی برک بغل آدی با خشونت و عریض مانند برک ترب و کل آن سفید و تخم آن مانند
نحب السمحه و آثار قلقل نامند و لایق ابغی شبه نموده اند که آن بیخ مان بری امت که حب القلقل ثمر آنست و بعضی گفته اند
که نوعی از سور لیجان است و اصل آنست که فیر آن مرد و است و قوت آن تا مدت سال باقی میماند و انطاکی نوشته که نوعی
از انرا از بغداد آن و نواح شام می آورند و آن در مصر مستعمل و ضعیف الفعل و مندی آنرا درخت بسیار بزرگ و برک آن
کوچک قریب برک سبب و ثمر آن فی الجملة شبه به میستان و بالعابی چسپند و در سایه و تلخ و آنرا بهندی میگویند تا منک و
عربی گز و در حرف الکاف مذکور شد * طبیعت آن در درم کرم و در اول خشک و بعضی مائل بحار است گفته اند
* افعال و خواص آن * میل و تابش و مقوی اعصاب و اعشای مسترخیه و مسطح شدن و مسکن بدن اعضاء الراس و الات
البغاص و الهی و انقباض آشامیدن آن با سنگین جهت سریع و جتن و دفع خلط سردی و با غسل جهت امراض بلغمی
و در دگر و مفصل و عرق النسا و نقرس و تشنج و ضعف مصب و امتر خای آن و شکستگی احتیوان و التواء اعصاب و تحلیل
صلا بت آنها و صلا بت حلق و ریه و رحم و تقیه سینه و ریه و کوفتی آواز و تحریر باه و ریل متورضاد آن با کل ارمنی جهت
چمبر کمر و ریش و غیره و مقطه و التواء مصب و تحلیل و تلین صلا بت آنها و دشدن و اورام حلق و رحم و معین باس که الزینه
مب اومت آشامیدن آن با عناب و کثیرا جهت تمسین بدن و تخم آن در تحریک و تقویت باه و توبر از ماثر اشیا مفتر مثانه مصلح
آن عمل مقدر از شربت آن در درم بدل آن حور لیجان و عا و قرحا و در ضادات ثبت است *

* مجر * بفتح میم و غین و راء ممله و ما و آنرا طین مغز نیز نامند لغت عربی است بیروانی میلطوس و بهندی کبر و نامند
* ما * هیت آن خاککی است مرغ تور و مائل بزرگی و با غرویت گویند که از روم آورند و در هند و بنگاله بسیار و بیشتر از
راج محل می آورند و در نوع میباشد یکی مرغ تیره خالص و این را بهندی سون کبر و نامند و درم کبر نك ناصی و این را
کبر و مطلق و این نشویی آن نیست و زده بعضی مغز و بهتر از طین مختوم است و بهترین آن آنست که چون در آب اندازند
منتفع گردد و زیاد شود در حیم و صافی باشد * طبیعت آن در درم سرد و خشک * افعال و خواص آن قابض و سفت
و جابس و رادح اعضاء الفذاه و انقباض آشامیدن آن جهت ارجاع کبد و حبس بطن و قتل دیدن و حب القرق و حبس
فرد الدم جمیع اعضاء و حیض و باز رده تخم نیم برشت آب بار نك جهت قرحه امعاء و مثانه و زهر امیر و رحم و سنگین و راز

لغضا و حنظل آن جهت قرحه امد و بجریان خون از آنها و با آب برک بارتک در قیل جهت حبس حیض الزینه آشامیدن آن
 بانکر جهت فربه نمودن بدن و طلالی آن بار و ض کتید جهت نرمی بشره و بر آفتی آن و چون دست را بدین خضاب نمایند و
 آبراشسته حنابندند گفته اند تا بجهت روزنک حنا میماند الا ورام و البثور و القروح و الجروح طلالی آن بامر که جهت حمزه
 و نمکه و ادرام حاره و سوختگی آتش زخمه و اعلای آن بابا بچی و کبریت و بیم خرزهره که با آب زنجبیل تازه تا مدت سیاحتی
 و ملا به نموده باشند افلا تا پنج روز و خوب ساخته مرکبا خواهند یک حب آنرا با آب زنجبیل تازه شود و بر برص طلالی نماید و در
 چند مرتبه بعون الله تعالی زایل میگردد اگر زائل شد نمی است و تازه و قلیل المقدار است المفاصل را کنار آن مسد و مضرا میا
 و بواسطین مصلح آن شیرینجه امقل ارشیت آن تاد و درم بدل آن بوزن آن کل ارمنی و ربع آن کثیر است *

* مغنیمسا * بفتح میم و سکون غین و کسری و سکون یاء مثناة تحتانیه و فتح سین مهمله و الف اسم نبطی است * ما هیت آن
 هنکی است قریب بر قشش و بغارعی رنگ کاسه نامند و کاسه کران ظروفا را بآن رنگ میکنند و شیشه کران نیز بعد از آنکه تنک
 شیشه را کد اخته آن آکوبید و بران می باشند صافی میگردد و آن حدیدی و فسی و ذهبی و نحاسی میباشد و گفته اند انواع
 آن پنج است و از اکثر آن صوف حاصل میگردد یکی صفا و دوم مائل بعیامی و سوم سرخ و چهارم سفید و پنجم بیرون آن زرد
 و اند زون آن سرخ و بعد بن زکریاد و نوع گفته یکی را اشها میمانند و این انثی و بانر می میباشد و دیگری سرخ مائل بسیمایی
 و حدیدی و این را ذکر و بقول اکثری حدیدی و آن سیاه و فسی سفید و ذهبی زرد و نحاسی سرخ و در چندین اقسام آن نقطه های
 حنظل و چشمه ظاهر میباشد و قلدی در خشنه و رنگ ازند و شیشه صاف کنند و آن و آنرا تا بل رنگ گرفتن میباشد و با آبن
 نیز همان نعل میباشد * طبیعت آن در دو مرتبه و در سوم خشک * افعال و خواص آن عالی و قایض اعضاء الغذاء
 و انقباض آشامیدن آن مقوی معده و منقبی رطوبات و رافع حصاة و عصر البول الزینه و القروح و الجروح طلالی آن با مرکه
 و عدل رفع کلف و قلع الاثار و در زائله چرک و زردغن و امتثال آن غریب الفعل و در آن التیام دهند و جراحات مضره
 مصلح آن عمل مقل ارشیت آن نیم درم بدل آن مر قشیا است *

* فصل فی المیم مع الفاف *

* مقل * بضم میم و سکون فاف و لام بسر بانی مقل و بزومی بذ البون و بعربی قفر و کور و بفارسی بوی جیوه دان برای آنکه
 یهودان آنرا بسیار بشور می نمایند و بختی و کول نامند بد و کاف عجمی اول مضموم و بعد از آن را ساکن و کاف درم مکسور
 و در آخر لام * ما هیت آن صغ درختی است بقدر درخت کند و در بسیار معظم و در مواحل بحر عمان و شجر و بلا دهند کثیر
 الوجود و انواع میباشد و سه تلخ آنچه صغ آن مائل بحرخی و تلخی است مقل ازرق نامند و آنچه مائل بزردی مقل الیهود
 و مائل به تیرکی و کثافت و سیاهی و نرمی در مجلس راصقالبی و آنچه از نواح یمن خیزد و با دنجانی رنگ میباشد مقل عربی
 گویند و بهترین آن صافی خالص و راق لزج چسبند نرم خوشبوی زرد مائل بتلخی آنست که چون در آتش اند ازند برف
 ها را زان آید و در آب زود کد اخته شود و آمیخته بچوب و خاشاک و زمل و خاک و غیره میباشد و آنچه بختلاف آن اوصاف
 باشد زیور و قوت آن تا بیست سال باقی میماند و چون کهنه شود تلخی آن زیاد و هر چند کهنه تر کرد میل بتیر کی میباشد
 و نرمی آن مبدل بخشکی و سختی میگردد و خصوصاً عربی آن و مغشوش بر میماند و فرق بلز و خست مقل و نواتی است بختلاف مغشوش
 * طبیعت آن در اول موم کرم و در دوم خشک و شیخ الرئيس در دوم کرم و بعضی تر دانسته اند و این اصلی ندارد
 * افعال و خواص آن جالی و محلل و ملین و با قوت تریا قیت اعضاء الصدر و الغذاء و انقباض و آلات المفاصل جهت

کز از درد کلو و سرفه و طوبی گفته و تنقیه سینّه از اخلاط ازجه و بر بوی و ضعف جگر و تحلیل ریح آن در یاج بر اسیر و خون منجمد
در اخلاط و اسیر و سردی و احتیاس حدیض و عرق النسا و تقرص و رجح ظهور و در ایول و حیض و شیر و تقنیت حصا
کرد و تقنیت سد و اسهال بلفم نافع و چون با دوریه مهمله حاد و بیامیزند دفع حدیث آن می نماید و چون از مقل مافی سرج
رنگ بری مقل ارد و مثقال پس ایند و باماء العسل بیاضا مند منحد رمی میکرد اند بلفم را وضاد مقل عربی جهت تحلیل اورام
حلق و خنجر و مغیل و شیخ الرئیس گفته قوت تلیم صقلی زیاد و از غیر آنست و آشامیدن یک درم آن با شیر تازه و دوشید
جهت تقویت با و بلفم ادی گفته چون اراد تلیم طبیعت نمایند مقل را یکو بند و آب گرم بر آن ریزند و بیاضا مند اسهال
بلفم نماید وضاد مستحوق مطبوخ آن با سه و وزن آن میوس کند م که بجای آب آب انکور و یارب آن باشد با قدری
در روغن کاه جهت ورم شقیقه مجرب وضاد آن با آب دهن صائم جهت ورم پلک چشم و اورام صلبه جگر و بادنتی و بانند گن
هر پنج جهت اسقاط نافه بواسیر و ثلیل مخصوص تازه آن و نیز وضاد آن جهت اورام صلبه و تحلیل ریح غلیظه و امراض رحم
و مقعد و بواسیر خصوص با آب کند و اینتهائی جهت تقویت با وضاد آن که با گلی با قلا جوش داده و غمیر نموده باشد
جهت قله الماء اطفال و بادنتی و قله الامعاء و نیز به تخصیص مغیل و احتقان آن جهت بواسیر و غرور آن جهت بواسیر
و التلخا و رحم و انضمام فم آن و انسد ار جنین و دفع فساد هوا که بنسب عفونت رطوبت بسیار و یا کشتار و یا سردی بسیار باشد
و حمل آن نیز جهت رفع انضمام فم رحم و انسد ار جنین و قطع بواسیر و رطوبات سائل از رحم و نفش آنها مغیل
السموم آشامیدن و طلاء نمودن آن نیز جهت دفع سمیت لسع حوام الارام و البثور وضاد آن جهت تلیم اورام و تقف و عصب
و فسخ عضل و خون منجمد تحت جلک و آب دهن صائم جهت قویا وضاد معز و جخمیر کرده آن با تلاجوش داده جهت
اسقاط ثلیل آبل و بخته و تحلیل اورام بلفمه صلبه وضاد مقل اليهود جهت تحلیل خنازیر و آشامیدن مطبوخ آن جهت
اورام باطنیه مضررته مصلح آن کثیرا مضرک مصلح آن زعفران مقل و شربت آن یکدرم بدل آن دو ثلث آن مر مکی و ربع
آن صهر است و اطریفات مغلی و بخور و جوب و دهن و راضله و اقراص و مرهم و معجون آن در قرا بادن کمر مند کور شد
مقل مکی ماهیت آن اسم نردخت درم امت و با عفوصت و خشونت و با حلاوت و تر آنرا نهش و خشک آن را و قل
نامند و ما کول است و میخورند آنرا درخت آن در شکل و ثمر شبیه بد رخت خرما طبیعت آن سرد و خشک افعال و خواص
ان قابض اعضاء الغلغله و انقباض مقوی معد و حابس اسهال و سیلان خون و طبع آن جهت تقطیر البول و نفث الدم
و جلوس در آن جهت دفع انگبار خون رکها و آشامیدن طبع درخت آن جهت قروح مزمنه و تنقیه بلفم نطول لیف موخنت
آن جهت جرب و حکه و منع قول قول مثر است

متشکله بضم میم و سکون فاف و کسرتون و فتح عین مهمله و ما ماهیت آن عبارت از شیر کراست که گرم کرده عصاره
خربوب شامی اضافه نموده باشد افعال و خواص آن جهت مالش بر لیا و خشونت سینّه و تسکین تشنگی و تلخی دهان
زدق نیمه را اخلاط سودای حاصل در معد و ضعف جگر و حرقة البول و جرب و حکه مغیل است

مقدونس بفتح میم و سکون فاف و ضم دال مهمله و مکون و او و ضم نون و عین مهمله ماهیت آن کرفس مانند و ن
است که نظیر اسالیون نامند و در حرف الفامه کور شد
مکهاره بفتح میم و کاف و عا و الف و فتح و اء مهمله و ما آنرا مکینه بدون بجای رانیز گویند لغت هندی است ماهیت آن

بیج نباتی است قندی مشهور بتال مکیله و در هنک و بنکاله در غنایوها که تالاب نامند در میان آن بسیار بهم میرسد زحل و برک
آن شبیه بکل و برک نیلوفر و بعد از کمی آب که بیج آنرا بقل رچندن و متوسطی و پوست آن سیاه خشن و در حوف آن حانهار در
هر خانه تخمی مائل بتل و بر و بایوست سیاه رنگ اندک صلب و مغز آن سفید اندک شیرین و قلیلی از وجت و کره الطعم و آنرا
بر آورده و پیچوندن در خلای و نارکی و پخته خشک آنرا بویان نموده نیز پیچوندن * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص
آن تازه آن مغوی بدن و باده و زیاده کنند و منی در مبر و دین مضر و ررین و خشک بریان کرده آن با غلایت و حابس

* فصل المیم مع اللام *

اصیال است

* ملاحیم بکسر میم و سکون لام و حای فارسی نمک و پترکی دوز و یهندی لرن نامند * ماهیت آن جمعی سفید است که در
آب کداخته میگردد و داخل کل اطعمه کرده میشود مکرر در حیوانات و آن اقسام میباشند از معدنی و غیر معدنی و معدنی آن
خجری و غیر خجری است خجری آن رطوبتی است که از شکافهای بعضی کوهها و مغارها و قعر آنها تراوش نموده منعقل و متحجر
میکردد و بهترین آن سفید صلب صاف شفاف است که اندرانی نامند و نمک لاهوری نیز از آن قبیل است و نیز از آن قبیل است
آبی که از بعضی اراضی میجوشد و با عنوان ترشح از رگهای زمین تراوش مینماید و ما دام که در جای خود است غیر منجمد و
متحجر نیست چون از آنجا حرکت دهند و بجای دیگر برند مانند آنکه قریب آنجا حوضی کنند و آن آب را در آن بتلند و چون
زمانی بران بکند و در هوای سرد بران وزد منجمد و متحجر گردد مانند ملح فرموزی و ساندنبر و امثال اینها و لیکن اینها بسفیدی
و صفائی و شفافی لاهوری و اندرانی نیستند و نمک ساندنبر اندک سرخ رنگ است و غیر خجری آن آب بعضی چشمهای بعض
اماکن است و آنرا دریای نمک نامند که بسبب تابش آفتاب و تاثیر کواکب دیگر اطراف آن انجماد مییابد و مانند قند میباشند
در انجماد و صلابت و وسط آن غیر منجمد مانع است و هر چه در آن افتد برورایام بحبس حواریت و حدت منجمد نمک
میکردد و هر یک از انواع املاح را بنامی مخصوص دارند چنانچه اکثری من کو رخ و اواشد و خجری آن در آب دیرتر کداخته
میکردد از غیر خجری و مسود کشته که در حد و کوهستان شرقی بلاد پنجاب ما بین مضای نکر کوه تهمه معمره است که فی الحال و ام
وران مکان آنش از زمین آن ملتصب است و آن مکان معروف نزد هندو و بجزو لامکھی است و بر در آن چشمه چند است مسطح
که آب آنها شور مانند نمک کداخته در آب است و مردم آنرا در مطبوخات استعمال مینمایند و اکثر هندو آنرا قمرکا بجایهای
دور میبرند و در سالی یکبار تهمه برای زیارت و بر ستش اطراف بعینه در آنجا جمع میگردند و آن در کوه در مواضع مسطحی واقع
است و در آنجا عمارتی ساخته اند و شنیدل شد که پادشاه اورنگ زیب عالمگیر که کرباس شرع بسیار منظور داشت تابه آفنی
بسیار شنیدن و کلان و ضخیم طیار کرده بالای آن موضع گذاشته بود که بر آملدن آتش مسدود شود لیکن شعله آتش تابه را منور اخ
کرده بر آمل و هر چیل سعی و چل و جهل نمود و موقوف نکر دین و قدرت کامله حق سبحانه جلشانه برای عبرت شعله از آتش
جهنم شعله تنک سوزان برای دین مخلوقات آفریده و لیکن کفار و عکس آن کرامات تصور نمود و مبهوس شدند و نیز در کوهستان
سمت مغرب آن نمکی کبود رنگ صلب متحجر از یک تلخ و قند که یهندی کومه نامند بهم میرسد آنرا نیز نرم سوده در آب حل
کرده استعمال مینمایند و این با نلشی امت چنانچه ذکر یافت * طبیعت آن درد ورم گرم و در رسوم خشک گفته اند و جهت
مجرور دین و وضع غل ارفع ثقل معدن مغی و مفتوح سله کبد و طحال و کشتن گرم معدن و معاوجشا آورد و رواج رادفع نماید مضر
مجرور دین و رکرده و منانه و امهال آورد و منی را رفیق کرد اند مصلح آن بار و غن تازه کا و کوا و میش و ز استعمال نمودن

آنست مصنوع آن نیز اقسام است تمامی آنست که در مواعیل بحر شور از بند گرفته تا بنگاه جا بجای بعمل میآوردند در مطعومات و ماکولات ملد اهل آن بلدان و نواح آنها تمام بر آن است و آن چنان است که آب دریا را بر زمینهای شور و زار بسته میکنند از آن تادران منجذب و خشک کرد پس خاک آن موضع را برداشته در آب حل کرده تصفیه نمود و طبع میل مند تا منعقل گردد و اگر آنرا مرتبه دیگر تصفیه نموده باز طبع نمایند سفید شبیه بقتل و مانند غیر حجری ماخوذ از دریا نمک میگرد و چون مکرر تصفیه نموده و بر کاه پنبیل و ریزند مکرر طبقه طبقه تا مانند قند منجمد گردد و آنرا در بنگاه و بند کاج لون نامند و بهترین همه ملح ذرائی است که در هند مشهور و بلا عوری است پس اقسام دیگر حجری پس غیر حجری که ملح طعام و خبز نامند و بدترین همه ملح مصنوع از مای بحر است و این با اندک تلخی و حلا میباشد زیاد و از املاح دیگر و از مطلق آن مراد ملح طعام است و نیز از برای تدای از رمادات اکثر نباتات مانند برگ و ساق تنباکو و ترب و صرصر امثال اینها و بول حیوانات و انسان نیز بطریق تریق و تصفیه و طبعی بعمل میآوردند و هر یک از اینها موسوم بآب چیزی اند که از آن میسازند و اهل صناعت از بول انسان جوآن میخورند و از اج غارب الخور ملعی بعمل میآوردند برای اعمال خود و بد آنکه تکرار و اقسام واجبات و شیوب و بوره و قلی و زو شاد نیز از جمله املاح اند و آنچه فاعل انعقاد کل حرارت و ماده آن رطوبت و اجزای لطیفه تراییه لطیفه است و بحسب اختلاف تاثیر حرارت و لطافت مواد اقسام آنها مختلف میگردد مثلاً اگر حرارت باعقل باشد و ماده لطیف و ارض طیب اقسام املاح جیده از آن حاصل میگردد و درین صورت اگر بویست بران غالب باشد قطعههای آن بزرگ و سفید شفاف میشود و اگر بایان حله نباشد قطعههای آن کوچک و یا ریز و زرد و اگر حرارت قوی باشد و ارض قطعی قطعههای آن بزرگ و سرخ رنگ که بوی نفث از آن آید بکون می یابند و اگر حرارت قوی باشد و ماده لطیف و ارض متین ملح متین حاصل میگردد و رنگ آن سیاه میباشد و همچنین قیاس اقسام دیگر بتفصیلیکه در کتب معادن مذکور است و رفتن آن در میاه می کمتر از نفطی و نفطی و چون بتله خین نفطیت آنرا از ازل سازند مانند ذرائی کرده طبعیت مطلق آن در آخر درم کرم و خشک و در چند تلخ تر باشد کرم تر بود * افعال و خواص آن محمد بن یعقوب کلینی روایت کند مرفوع از حضرت ابی عبد الله علیه السلام که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و صحبه وسلم خطاب بعلی بن ابی طالب هم کرده فرمودند یا علی افتتاح کن طعام خود را بخوردن نمک و اختتام کن به نمک پس بدینستیکه شخصیکه افتتاح کند طعام خود را بتمک و اختتام کند بتمک مستغفر میماند از هفتاد و دو مرض از جمله آنها جنون و جنام و برص است و در حدیث دیگر وارد است از آن حضرت علیه السلام که هر که بر لقمه اول طعام خود نمک پاشد بخورد درو میشود از آن نمش وجه یعنی لکه های که بر صورت می افتد و در حدیث دیگر وارد است از همان حضرت علیه السلام که حق سبحانه و تعالی وحی کرد بموی حضرت موهی علیه السلام که ای موهی ابتدا کن بصلح و ختم کن بصلح طعام خود را بدینستیکه در است هفتاد و دو مرض را که اهلون و اضعف آنها جنون و جنام و برص و رجوع خلق و فرس و بطن است و در حدیث دیگر از حضرت رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم مرویست که سید آدم یعنی نان خورش نمک است و نیز در حدیث دیگر وارد است که فرمودند که هر که پیش از خوردن هر چیز و بعد از خوردن هر چیز نمک بخورد می صدمی مرض از او دفع میگردد که اهلون آنها جنام و در حدیث دیگر از حضرت ابی عبد الله علیه السلام مروی است که عقرب گزید حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله و آیس آنحضرت صلی الله علیه و آله لعنته فرمودند عقرب را در فرمودند که بکشد اشتهی تو هیچ مومنی را که از دست ترسانیدی و نه هیچ کافری را پس نمک

ظلیل تدویر آن موضع مالیدن درد ها کن شد پس فرو دند که اگر میزد احتیاج مردم چه خاصیت است در ملج هر ایده خواهش
نمیکردند بل آن تریاق را را حادیت بسیاری در فصیلت ملج وارد است و باین چند حدیث اکتفا ننموده شد و موافق اقوال
حکمای طبیعیین ملطف و سمبل و قابض و مضیق و مسدد و قوت قبض این زیاد است از اثر افعال آنست و تحقیق و تحلیل مسرّق آن
زیاده از غیر مسرّق و دفع عفونات اخلاط و کد ازند اخلاط جامده و تحلیل امتحان ملج مرزیه از اثر اقسام و ملج بریان
قوت تحلیل و تلطف و شوری آن کمتر و چون این را چند مرتبه غسل دهند میجفت بی لایع گردد و قوت اهل آن ضعیف شود
و مجموع آنها مهمل بلغم و سودا و ماء اصغر و دفع رطوبات لزجه و همد و قشقه و نماد طعام و مشهوی و نیکو کنند و رنگ رخسار
و مصلح اغذیه بارده و نیکو کنند طعم اطعمه و بقول و محبوب تغه و حوضات و لحوم و امثال اینها اند و بعضی در اخراج خلطی
خاص قوتی را از غیر آنست چنانچه من گو خواهد شد انشاء الله تعالی عنقریب اعضاء الراس ملج اند و رانی جهت حدت
ذهن و طلای آن با شحم حفظ جهت قروح حادث در سر و با مرکه جهت معفه و قوبا و با صبر جهت نزلات امراض العین
اگتال آن جهت سلاق و ریاض و بدل و تقویت با صره خصوص اند و رانی و با مر واری جهت پاک کردن چرک و جلای دندان
و مضغه بدن جهت تقویت لثه و دندان کرم خورد و قلع کرده شد و خصوص مسرّق اند و رانی آن برای زیاده تی تحقیق
آن و بدستور مضغه آن با مرکه جهت افعال مذکوره اعضاء الصل و آشامیدن ملج اند و رانی و نطپی آن و سایر انواع آن
جهت قطع بلغم لزج از مینه و نطپی آن با عمل و سرکه جهت خنای و رورم لاهامید اعضاء الفداء و النفض آشامیدن آن
معین برقی نمودن و قی نمودن به نطپی آن در غایت نفع است از برای در حنطار یا با سکنجبین منقی معده مجموع آنها مهمل بلغم
و سودا و ماء اصغر و دفع رطوبات لزجه و همد و قشقه و نماد طعام و مشهوی و بعضی اقسام آن در اخراج خلطی خاص اقوی از قسمی
دیگر و همه غسل اعمار معین بر قلع سودا از اقسامی بدن و رافع بدن مزکی اطعمه و مانع حدوث جذام اند خصوص نطپی آن و
اند و رانی جهت اوجاع معدیه بارده و با سکنجبین جهت استسقا و امراض هوداوی و بلغمی و تفتیح مد در با مسهلات معین بر
قطع و اخراج اخلاط باغمی و سوداوی و تفتیح مد و ضداد آن با فودنج جبلی و روغن و خمیر نان جهت تحلیل او را و انشین
بلغمی و بدستور با جوز مائل و بانودنج و عمل جهت قروح ذکر و بوده آن میخف و قابض و سوخته آن لطف السوم ضداد
آن با بزکتنان جهت لسع عقرب و بانودنج جبلی و زقی و عمل جهت لسع افعی شاخند او رنهنگ و با سرکه و عمل جهت کزیدن کی
هزار با زنبور و با سکنجبین جهت دفع مضرت انیون و فطور و با مقلطرا مشیع جهت کزیدن افعی و با زیت و قطران نیز و با
فودنج جبلی و روغن کاردند ستور الاورام و البشور ضداد آن با کف صابون جهت ورم ریحی و بلغمی و تهیج و بانودنج جبلی
و عمل جهت او را و بلغمی و بازفت و عمل نیز و با کلال اجاع و عمل جهت خون منجمد تحت جلد و تحلیل او را و بلغمی و نزول
آب و با خمیر جهت لثیم و دامایل و با عمل و زیت جهت انفجار دما میل موثر القروح و الجروح و از بینة طلای آن با روغن
زیتون جهت حکه و جرب و زخم آبله و جذام و با حنا جهت داخس و با عمل و قوتیج جهت منع نسله از انتشار و بازیت و سرکه
جهت خارش بلغمی بشرط آنکه نزدیک آتش نباشند و با عضو را بر آتش بدن اند که عرق کشد و بستان آن با پشم بر زخم طافع
خون آن و اغتسال نمه و کلاه و جوشهای بدن رافع آنها و اغتسال آن نیکو کنند و رنگ رخسار و حرق النار طلای آن با روغن
زیتون جهت سوختگی آتش و منع آبله آن خصوص نوعی بورتی آن زلف الدم چون نمک را نرم سوده با روغن یا معین مزوج
کرده پارچه بدن آن نرکرده بر موضع فصل و یاخته و یا غر آن گذارند خون را بزودی بدن نمایک آلات المفاصل ضداد آن با روغن

زیتون و غیر آن زیت و عمل جهت فم عقل و کونکب اعضا و ریه و یا آرد کدوم جهت انتوای عصب و بازیت جهت رفع
 ادیامستن کرم کرده آن بر عسر جهت رفع اوجاع بارد و باغچه و ریحیه و بدستور کمال آن به تنهایی و یا با حرمل نرم کوفته
 درهم ریاسوس کندم و با برنج نیز الفاسق و مغذی و با حرمل و مورث غلظت یسر و خارش بدن را بد آن ضعیفه مخصوص مصنوع
 از آب بستر آن و مسترق خون و میخف اخلاط بدن و عقل منی به تنهیدص اکثرا آن مصلح آن صحت و در بیماریها و اشیا بارد و رطبه
 و کوبند از خواص مجرب است که چون سه درهم آن را در حنیکه عقرب یا سرطان طالع یا بند در خانه مریض بر آتش کد اورد
 اگر بعد از جستن میل بدرون خاله کند آن مریض شفا مییابد و الا فلا و چون در خانه بسوزاند و سوخته آنرا بر طرف چپ
 زنان تعلق نماید باعث سرعت ولادت گردد *

* **ملح اندرانی** * و آنرا ملح درانی بفتح ذال معجمه و راء مهمله و کسرتون و راء نسبت نامند مشتق و منسوب بل راء
 بمعنی شدت بپاش است جویت آنکه رنگ آن نمیت با ملاح دیگر بسیار سفید صاف شفاف است مانند بلور و بپاشی نمک حنظل
 بلوری و بهندی نمک لاهوری نامند جهت آنکه از لاهوری آورند و شنید شد که در چین بر آوردن از معدن قطعیای آن
 اندک نرم میباشد و بعد از رسیدن هوا بد آن متحجر میگردد و این بهترین اصناف املاح است و بهترین آن صاف شفاف
 آن و در هندوستان از آن نمک ان و پیاله و نعلبکی میسازند و بخار و روق کرده و غیر آن در آن گذاشته تناول می نمایند
 نمکین میگردد * طبیعت آن در آخردوم کرم و خشک * افعال و خواص آن مقوی ذمه و ذهن و مهمل باقم و لزوجات
 و رافع قحمه طعام و جشاد و راد و عین جهت امراض مذکور و در ملح غیر آن جائز و معتدل نیست *

* **ملح سانبهر** * بفتح سین مهمله و الف و سکون نون و فتح باء و خفاء و راء مهمله * ما هیت آن بعضی آنرا
 ملح اندرانی دانسته اند و اصل آنست که غیر آن است زیرا که سفیدی و شفافی آن نیست و طعمی این کوچک و اندک
 سرخ رنگ است و شنیده شد که زمین راقی و حفر می نمایند از خال و فرج و عروق زمین آبی منتشر میگردد و در آن کودال جمع میشود
 و برسدن هوا بنمیل و متحجر میگردد و این در لطافت از نمک لاهوری کمتر و در طبیعت و افعال و خواص آن قریب بدان است
 * **ملح اسود** * بپاشی نمک سیاه و بهندی کالون نامند * ما هیت آن از اقسام ملح العجین است و سیاه رنگ و با اندک
 تلخی و بی نقطیت را * طبیعت آن در کرمی و خشکی زیاد * از ملح اندرانی * افعال و خواص آن قوت تلخین و
 افعال و جلای این زیاد * از ملح اندرانی و قوی بلع نفطی است چون نرم شود با قدری مسته انبه خشک نرم شود
 همزوج نموده اند که بشورند و نواق را زائل گرداند * ملح و شنید * ملح طعام است که مائل بسرخي است *

* **ملح العجین** * یعنی نمک که داخل خمیر نان و طعام می نمایند و آن اقسام و الوان میباشد از حبری غیر اندرانی و
 و از غیر حبری مذکور یعنی نمک دریا که نمک در فارس و ایران میباشد و نمک مصنوع از آب یسر و در هر یک از قسمی از آن
 مستعمل مانند آنکه در عراق عرب و عربستان و روم و حجاز و نواح آنها حبری مذکور و در فارس و ایران غیر حبری ماخوذه
 از دریا و در مواحل سند و کهن و بنگاله همه مصنوع از آب یسر و در کوه و رگه و در جنوب و بنارس و نواح آنها نمک
 مصنوع از خاک زمینهای شور و از رگه خاک آن امکانه راجع نموده در آب حل می نمایند و آب صافی آنرا کوفته طبع میدهند
 تا منجمد میگردد و در هند و عمان نمک سانبهر و نیز آن الوان میباشد از سفید مائل بزرده و مائل بسرخي و مائل بسیاهی
 و بهترین همه سفید صاف آنست * طبیعت آن کرم و خشک و در دم مکر مصنوع از آب یسر که کرمی و خشکی آن زیاد است

افعال و خواص آن قریب بملح اندازانی است الا مصنوع آن که قوت امحال و حدت آن زیاده و مائل بتلخی است
 * **ملح طبرزد** * بفتح طاء مهمله و یاء موحد و سکون راء مهمله و فتح زای معجمه و دال مهمله * ماهیت آن نمک جایی
 حیرت است بهترین آن سفید صاف شفاف و بزرگ رانی و لاهوری آنست * **طبیعت و افعال و خواص آن** در صد ذکر یافت
 * **صلح المار** * بضم میم و راء مهمله مثل د و بغار سی نمک تلخ و بیهندی یاد ا لون نامند * ماهیت آن نمکی است بسفیدی
 و سیاهی زردی مائل * **طبیعت آن کرم و خشک** تا چهارم * **افعال و خواص آن** در اند مال جراحات با صغ عربی
 و روغن زیتون قویتر از سائر اقسام مقدار شربت آن کمتر از یک گرم و گفته اند این همان ملح نفتی است لا غیر و نیز گفته اند
 که مصنوع است معلومی نیست *

* **ملح نفتی** * بکسر نون و سکون فاء و کسر طاء مهمله و یاء نسبت * ماهیت آن از جمله املاح معدنیه است سیاه رنگ
 بن بوی باطمت و از بویان نمودن و سوختن بآتش نفتیت آن کم و زائل گفته سفید میگردد * **طبیعت آن** در رسوم کرم
 و خشک * **افعال و خواص آن** قوت مسهل و مقیة آن زیاده از سائر املاح و در اخراج بلغم و سودا و قویتر از سائر اقسام و
 چون باروغن کلی سرخ طلا نماید در رفع جرب و جوشش بدن آن عجیب الفعل مقدار شربت آن تا یک گرم حکیم میرسد
 السهل و در حاشیه گفته نوشته که آنچه معلوم شد ملح نفتی اکثر متبرع از سنگی است مشهور و بسیجی که تلامذات را زست هازی
 پورمبا ورنک و در پشته مشهور بظیم آباد آنرا میسازند و با طراف میبرند و دستور صنعت آن آنست که اولاً تارامکس
 منسابند پس کوفته در آب منجمه شاند و آن آب را منعقل میسازند ملح نفتی حاصل میگردد و بقول که آنهم غیر مصنوع و هم مصنوع باشد
 * **ملح هندوی** * ماهیت آن نمکی است شفاف سرخ رنگ مائل بسیاهی که بنفسجی نامند و قطعههای آن اندک بزرگ و بیهندی
 آنرا سید لون نامند * **طبیعت آن** در اول سوم کرم و خشک * **افعال و خواص آن** مهمل ماء و صر و سودا و بلغم و
 محرک اشتها و رسان براح و در سائر افعال مانند سائر اقسام مقدار شربت آن تا یک گرم و نیم است صنعت ملح مصنوع
 از اکثر نباتات و اوراق که بیهندی کهار نامند آنست که گیاه و یا هر برگ نباتی را که میخواهند از ترب و نخل و درهما و کوبک ووز
 و غیرها را مهمل کرده و میخورند و خشک نموده میسوزانند تا خاکستر گردد و در آب حل میکنند و میکلارند
 تازه نشین گردد و آب صافی آنرا بهای بجز حلقه در ظرف دیگر که متصل به آن است کد رشته میگیرند بدین نحو که نهمه از پنجه
 و یا کوباس پاکیزه ساخته و تر نموده یک هر آنرا در ظرف نیکه در آن آب خاکستراست و یک اوند و سردیگر آنرا در ظرف خالی تا تمام
 مائیت صافی آن در ظرف خالی آید و باز در آن دردی خاکستر قدری آب داخل می نمایند و برهم میزنند و میکلارند تازه نشین
 گردد و آب صافی آنرا بدستور بجز حلقه میگیرند و همچنین تاد بیکر ملاحظه در خاکستراست تا بدین وجه جمع آبهای صافی را یکجا نموده
 باز بجز حلقه صاف نموده صافی را طبع می نمایند تا صیقل گیرد و با آنکه آب خاکستر را عرق میکنند و عرق را بطبع منعقل
 میسازند و صنعت ملح اشجار که قلی نیز و بفارسی قلیا و کله و بیهندی بسیجی نامند نیز بطور جرحه است و طبع و خواص آن در
 قلی ذکر یافت و چون آنرا در سکه حل نموده عقل نمایند و یا نوشا در بسایند و یا زای مرده در آن یکد د پیخته مرغ بغیر اینند
 و یا آتش برشته کرده روغن آنرا با نشردن بگردن خورند که گوشت زائد و منقی آنست و دستور احواق و حبب ملح مهمل و حبب
 ملح مسمی و حبب حیات و عرق ملح و ملح سلیمانی و با چک و دهن و معجون آن در قرا با دین کبیر من کور شد *

یا اندک شور و بر وقت مسهل بلغم و سودا و ماء اصغر و حمیات غفنه مزمنه را نافع چون مقلد و در توله تا چهار توله آنرا در آب کرم با عرق رازیانه حل نمایند و قشور شکرد اخل کرده بپاشانند چند مجلس خوب عمل نمایند و اگر از آن اقوی خوراندند در توله تا چهار توله آنرا بنسب قوت مزاج و حاجت با چهار توله شیر خشک و چهار ماشه برک کل مرغ و شش ماشه رازیانه نیم گرفته شب در آب کرم بخیم مانند و صبح صاف کرده نیم کرم نموده بپاشانند و از برای اعانت عمل آن کاهکاء عرق رازیانه

* فصل المیم مع النون *

نیم کرم بپاشانند

* من * بفتح میم و نون مشدده * ماهیت آن اسم عربی مجموع شنبی است که بر اشیا و غیر آن منعقل گردد و شیرین باشد مانند ترنجبین و کز انکبیس و شیر خشک و امثال اینها و آنچه بر اشیا رسمی منعقل گردد سبب باشد مانند سکر اشهر و آنچه بر نباتات قابضه نشین تا بضع و آنچه بر مسهله مسهل و بالجملة از ادویه مسهله است و هر یک در ابرام خود مذکور شد

* منج زراوشان * بفتح میم و سکون نون و جیم و فتح زای معجمه و راء مصلحه و الف و فتح راء و شین معجمه و الف و نون لغت فارسی است * ماهیت آن تخمی است شبیه بنفشه و سرخ و باله ترازان و نزد بعضی تخم خیری بری است

* فصل المیم مع الواو *

* مو * بضم میم و واو و بفتح میم و تشدید و از نیز آمده و بیونانی میوه و بعضی میطیقون و بیاضی ریشارالانا مثل * ماهیت آن بیج نباتی است ساق آن شبیه بشیت و از آن غلیظ تر و بقدر ذرع و هر یک آن مانند برک آن و بیج آن متفرق و باریک و بلند و بعضی موج و بعضی مستقیم و خوشبو و بزرگ غاریقون و مانند بزرگی و اندک تلخی و حدت که زبان را اندک بگزدر کرم کند در خالین منبت آن بیشتر مقل و نیا است بهترین آن سفید روشن پاک آنست و استعمال آن بدوین آنکه آنرا مختل نمایند چنان نیست و دستر و مختل نموشن آنست که در سر که اندازند و چند روز بگذرانند پس بر آورده خشک نموده اقرص ساخته بکار برند و انطاکی ریشه سنبل جلید آنست و قوت آن تا دو سال باقی میماند * طبیعت آن در دوزم کرم و در سوم خشک و در سوم نیز کرم و خشک گفته اند و بار طوبت نافعه * افعال و خواص آن تا بضع و مضن و ملطاف و مفتح و منوم اعضاء الراس و العصب و الصدر و الغشاء و النفس آغامیدن بیج آن جهت مد نزلات و منع رختن آنها پسینه و تصفیه آواز و امراض عصب و مفاصل و اوجاع آنها و ضعف معد و جگر و طحال و کرده و مثانه و تحلیل ریح و نفخ معد و کبد و رحم و تسکین صعود بخارات بلع و مغص و در کرده و مثانه از اجتماع فضول و رافع بله و بوی اختره و بلاغم و لزوحات معد و مدبول و حیض و منصف منی و مقوی و متحرک باه و جلوس در طبع آن جهت عسر البول و احتباس آن و حیض مفید مضار مصلح آن خیمانیدن آنست در سر که چنانچه ذکر یافت و مضمر در مصلح آن تخم کرفس و عمل مقل او شربت آن تا دو و متقال بدل آن نیم وزن آن سنبل الطیب و نیم وزن آن جوز بوار و کوبند بل آن قطر اسالیون است بوزن آن و لوبند بل آن ثقل سیاه و کوبند افستین است

* موز * بفتح میم و سکون واو و زای معجمه لغت عربی است و نیز بعر بی طلع و بهندی کیله نامند * ماهیت آن ثمر درختی است هندی در ینکاله و دکن کثیر الوجود در سواجل اکثر بلاد عربستان و یمن و عمان و بصره و بغداد و ایران نیز قلیلی یافت میشود و گفته اند شیرینی و لطافت آنها زیاد از ینکالی است و اصناف میباشند و هر یک بنامی مشهور در هر یک از خصوص در ینکاله و درخت آن بل و سه قامت و بر کهای آن عریض و طولانی تا بل و ذرع و از تنه آن میروید و تنه آن پرده پرده و با قوطیت بسیار رود رجوف آن مغزی که بهندی کنجبال نامند و آنرا ورق و ورق کرده با مایه یا تنهها بختنه مانند بقول و اصل

دیگر مشغول و شمر آن در ابتداء ظهور و غلا فی صورتی شکل بنفش مانند بعضی می باشد پس آن شکفته خوشه ظاهر میگردد و در آن خوشه دانه های معزیسیار ریزه و پتله ریج بزرگ میشود تا آنکه میرسد و پخته میگردد پس آنرا قطع نموده پوست بالای آنرا دور کرده مغز آنرا مشغول و شمر درختی که یکمربته شمر آورد دیگر شمر می آورد آنرا میبرند و مغز آنرا که کنجیال نامند بر آورده پخته مشغول و چنانچه ذکر یافت و در بنگاله شمر آنرا اختصاص بفصلی و زمانی معین نیست در تمام سال شمر می دهند الا آنکه در فصل بارش زیاد و از اطراف درخت فصلها و بچه های بسیار می آید و آنچه بلند و بزرگ است بعد از اخذ شمر بحدود کور و قطع تنه آن از انجا بجای آن بزرگ را می اندازند و بر آورده جای های دیگر خرس می نمایند و در باغی و مکانی که سه چهار درخت آن باشد و زمین قوی بود در سه چهار سال تا صد درخت و زیاد میشود و شمر بعضی اصناف آن شیرین و لطیف و لذیذ بسیار و خوشبو میباشد و آنرا درخت و در بنگاله یکمربته شمر می نامند و سواي بنگاله مخصوص چهار نگیر نکرد تمام ملک هند و کهن این نوع نمیشود و این بی تخم است و بعد از آن اصناف دیگر با تخم بعضی بسیار کرم و ریزه مانند انوپان و صغری و چمنیه و مال بهوک و چنبا و امثال اینها نیز و طعم آنها شیرین و با لذت را داشته خوش ولیکن بطاقت و لذت و خوشبوی و شیرینی مرتبانی نیست و بعضی از اینها نیز با لذت و عذوق میباشد خصوص که خوب پخته و رسیده نباشد و اما صنفی که آنرا کچیکله نامند خوشه و شمر آن بزرگ تر از شمرهای همه اصناف دیگر تا بیک شبر و اکثر مثلث شکل میباشد پخته و رسیده آنرا نمی خورند برای بی مزگی و لزوحت و عفوصت و کم شیرینی پوست آن را در نیم خامی جدا کرده و مغز آن ورق نموده در ماهی و قلا یا بادن و اینها پخته میخورند و از همه بد تر صنفی است که در بنگاله آنرا آتوه نامند چون این بسیار بی مزه و بالزوحت و عفوصت و بی تخم است اکثری نیم پخته آنرا نیز نمی خورند مگر فقر و مساکین و هر یک از اصناف مذکور در بعضی بلاد به تر از بعضی دیگر می شود بحسب اختلاف زمین و آب و هوا و هر جا بنامی مخصوص و همه اصناف مذکور در بنگاله مخصوص چهار نگیر کرجای دیگر نمی شود و از برگ و پوست درخت آن خشک کرده و هموزانید و ملجی بعمل می آورند چنانچه در ملج مذکور شد و خاکستر آنرا با اعتبار آنکه با بوریقت و جلا است کازران مثل و بنگاله در غسل بعضی ثواب بسیار چرب و جرح مستعمل دارند بجای صابون که در آب چند روز لها مهارا می خیسانند پس اندکی طبعی داده اند این را با صلاح خود به تنی نامند پس مالیده اندر ده آب خالص می شویند تا پاک گردد و * طریقت آن و در کرمی معتدل و در دم تریاق و تافه * افعال و خواص آن جالی و کثیر الغذاء و بطبی الهضم و بعد از انضمام مولد خون غلیظ و مسمن بدن اعفاء الصل و الغل و العرق و ملین سینه و جهت هرقه یا بس و خشونت خلق و ترطیب معد و دجمن بطن و تحریک باه و حرورین و دفع لاغری کرده نافع مطبوخ نیم پخته کچیکله حایس اهل الزینه طلای آن با سر که و آب لیمو جهت کجلی و معفه و جرب و حکه و با آب و تخم خربزه جهت کف و نیکوئی و رنگ رخسار و آبرام صداد برک آن محلل ادرام القروح و الجروح و حرق النار و صا د نوع موزیکه در بنگاله مال بهوک میگویند جهت سوختگی آتش که چون بعد از سوختن بران موضع بمالند مانع آبله و روجع آتست و نیز نوع موزیکه بولکه نامند جهت قروح بدن اطفال خصوص قروحیکه به سبب آتشک ابودین و یا مرضه بهم رسیده باشد مجرب که رسیده آنرا پخته آنرا نرم مثل مرهم ساخته بر یا رچ مالیده بران کنند در پنج شش مرتبه زائل میگردد و چون الله تعالی در رور خاکستر پوست آن و پوست درخت جهت نرف الدم جروح و تجفیف و التیام قروح مؤثر الحار بطبی الهضم و نفاخ و اکثار و مل و امت آن مولد ریاخ و خون غلیظ بلغمی و بلغم و موجب

سد و تولنج و زحجر و ضعف هاضمه خصوص در سردی و در طوب المزاج و بلایان رطبه و باعث نزول آب در اعضا و خصیة
 بتخصیص چو ن آب بالای آن بنوشند مصالح آن نمک بر بالای آن خورن و مر یا ی زنجبیل و عمل و عطر در بعض امزجه بارده
 و سکنجبین بزوری و شکری و در حاره و خورن آن ناختا بمبار و مغر و بلایه در امزجه حاره یا بسطه قویه و بلایان حاره یا بسطه موافق
 و نافع و مقوی و مغر و مسمن و در این آب بارده رطبه و ضعیفه و بلایان رطبه و مغر و مسمن ث اکرا مرض مذکور و اسهال آنها
 و بیخ آن کرم و خشک آشامیدن آن دافع کرم شکم و اهل فلاحیت نوشته جا نیکه موز نیاشد و خواهنند که بیم رسد باید که دانند
 خرما را در قلاس کل اشته غرس نمایند و در موضع غرس سر کین اسف ریزن و تسقیه می نمود و باشند درخت موز بیم عید رسد
 * موسسری * بضم میم و سکون و اولام و کسر لام و یا لغت هندی است * ما هیمت * آن کوینل بیخ سینهل کوچک کل
 نیامده است و آن یعنی است بسطوی شقاق مصری و بسیار شبیه بلایان و از آن بز رکت و در نوع میباش سفید و سیاه و سفید
 آن اقوی و مستعمل و بعضی خیار آنرا انفع دانسته اند * طبعیمت * آن کرم و خشک تا دوم و بار طوبت فضلیه * افعال و
 خواص آن آشامیدن سفوف آن که بکار دجونی ورق کرده در سایه خشک نمود ذکر فته آنرا بفرد و منتقال با نبات جهت
 ضیق النفس و تقویت باه و از یاد ماده منی و رفع بواسیر و تحلیل ریاخ آن و آشامیدن و منتقال آن با زیره کرمانی جهت
 یرقان و باز لجبیل بی ریشه که بهندی است و آنرا مندل جهت هیضه بلغمی و اسهال و آب پایا جهت تولنج رستی و آب فرنیجه شک
 و آب آب برک تاسی که نوعی از فرنیجه شک است جهت تحلیل ریاخ کرده و با برک پنبیکشت بالسر به جهت رفع ام الصبیان
 و با اطر فیل جهت سیلان منی که بهندی می یومونا مندل و با ناختا جهت سرد بار و با دار قفل جهت کزین کی سک دیوانه
 و با کتیل جهت حمی ربع و غب و جلدی و با نمک هتک جهت تقویت اشتها و زیادتی آن و با آب کرم جهت درد شکم و با شمر کاو
 و شکر جهت از یاد منی و تقویت باه و فربه نمودن بدن و با روغن کتیل جهت زکام و نزله و رفع بلاغم مغیال است انفع و
 بهترین طرق استعمال آن آنست که بیخ درخت دوسال سفید آنرا از زمین بر آورند و ریشه های باریک آنرا در و رکنند و بکار
 چوبی ورق نموده و بسوزن چوبی مراح کرده بریسمان کشند و در سایه خشک نمایند پس سفوف کرده و رزی یکسره آنرا بیکسره
 نبات در نیم پیا لب آب کرم ریخته بقاشق چوبی بر هم زنند تا لعاب آورد و تا چهل روز یا من دستور پیا شامند و درین ایام از ترشی
 و بادی و جماع و اعراض نفسانی و بن نیه و هوای سرد و آب بسیار سرد پرورد و پر صین نمایند جمیع قوای حورانیه و طبیعیه
 و نفسانیه را تقویت بخش و پر را مانند جوان میکرد اندک حکایت حکیم شرف الدین در معجزات خود گفته که من شروع
 بشوریدن این دوا نمودم و بدن منی جهت آنکه بازن خود مقاربت نمایم مرا بیک جانب و ز رجه مرا بیکانب دیگر شود
 میشود باید چون بیست روز از خوردن این دوا گذشت از شدت قوت باه و شوق نتوانستم صبر نمود شمی یای خود را از
 بالای پل دراز کرده زن خود را بران پاسوار نمود و بدین طرف آوردم و با او مقاربت کرده باز بر پاسوار نمود و بدین انباز
 فرستادم که در بین پای من لغزش نمود و اندک فرود آمد و پای زن من بر شکم پل و رسید از خواب بیدار شد گفت ای ظالم
 چرا تا چهل روز صبر نکردی که این لغزش و ضعف من نمی ماند

* موسسری * بضم میم و سکون و اولام و فتح میم و کسر لام و یا لغت هندی است * ما هیمت * آن درختی است
 عظیم رشاخهای آن انبوه و موزون و خوش منظر و در ملک هندی و بتکله و فرنگه اکثیر الوجود و در باغات و خانه های شری می نمایند
 و برک آن متوسط در بزرگی و کوچکی و اندک عریض و طولانی و امس و کل آن کوچک بهین مد و مشرف مندل و رنگ و بسیار

خوشبویم در نازکی و هم بعد از خشک شدن و در موسم گرما که هنگام بارش است در ملک هند و نیکاله هنگام بهار آنست و ثمر آن
 بعد رعناب متومطی و سنجید بزرگی و بریک آن و مغز آن با غوصت بسیا و اندک شیونبی و هسته آن بزرگ * طبعیت کل
 آن گرم و خشک و ثمر آن سرد و خشک و بعضی خصوص نارس آن * افعال و خواص آن ثمر نارس خشک و نفی آن را نیز در
 ادویه حایسته منی و سبلان آن داخل می نمایند جهت آنکه قابض و منسک متی است و حایس بطن و آشامیدن آن قروح پوست
 درخت آن جهت حرقة البول و قروح مجاری آن و آنشک نافع و بیخ آن نیز در ستور و مضغه بطبع پوست درخت آن جهت
 درد دندان و تقویت نه نافع و سعطو کل خشک سوخته آن برای مرض اموه که مرضی است در نیکاله در بینی مردم بهم میرسد
 علامت آن تب شدید و صداع و درد کردن و شانه و غیره است و جهت صداع بارد وید ستور کشیدن کل خشک آن در سوغایان
 بجای تباه کو و عرق کل آن جهت صداع و تقویت دل و دماغ و شرابا و سعطو نافع طرد الهوام گذاشتن کل آن بر فراش و رخت

خواب باعث دوری هزار یا و مار از آن است و در حروف الباء مع الوار بنام بولسری تیوز ذکر یافت

* مومیا * بضم میم و سکون واو و کسر میم و فتح یاء مثناة تثنائیه و الف لغت یونانی است بمعنی حافظا لاجساد و بعربی عرق
 الجبال و بفارسی مومیائی نامند * ماهیت آن چیزی است شبیه بقیر از درختها و شکافهای بعضی جبال بیرون می آید و
 بهترین همه آن است که در کوه داراب که از توابع فارس است بهم میرسد و بعد از آن در سطهبانات و نواح آن و بعد از آن در
 کهکلیویه و آنچه از جاهای دیگر اخذ مینمایند قیرا است نه مومیائی و ضعیف الاثر و چند آن خاصیتی و نفع بر آن مترتب نمیکرد
 و آنچه ملا حمل تهمته در تاریخ الحکما در کیفیت بد و اطلاع بر مومیائی و خواص و افعال آن نوشته آنست که از جمله عجایب
 اتفاقات ظهور مومیائی گاهی بود در عهد فریدون و کیفیت ظهور آن در کتب معتبره چنین آورده اند که در ایام حکومت
 فریدون جمعی از سپاهیان او در حوالی داراب جرد فارس شکار میکردند ناگاه یکی از ایشان تیر کاری بر قوچ کوهی زد و آن
 بعد از چنان زخمی از نظر ایشان غائب شد هر چند تفحص کردند و نیافتند اتفاقا بعد از یک هفته باز آن جماعت بشکار رفتند
 همان قوچ را دیدند که صحیح و سالم میگرد و آن تیر در پوست او آویخته و قوچ آنچنان شکار امید که کو با اصلا زخمی بد و
 نرسیده آن جماعت از مشاهده آنجا تعجب شد و در مقام گرفتن او شدند و بهر نحوی که بود او را بدست آوردند چون
 بیک ملا حظه نمودند قدری از مومیائی در اندرون زخم و حوالی او چسبیده بود چنانچه معلوم می شد که او خود را بموضع
 که مومیائی داشته مالیده و آن مومیائی موجب التیام و التئام زخم کاری او شده و چون این خبر بغیرون رسید بحکم او
 حکما و طببا در مقام تجربه را متجان آن شدند و در التیام جراحت و جبر عظم مکسور و غیره مازوی آثار جمل و قوا و
 عظمت یافتند انتهی کلامه و بعضی گفته اند که در زمان فریدون فرخ حکما پی باین در او بردند بدین طریق که روزی فریدون
 برای شکار رفته بود و آهویی را تیر زد چنانچه آن تیر بر پهلو او نشست و از پهلو دیگرا و بیرون رفت و تیر دیگر بر پای او زد
 که لنگ شد و بیرون رفت و فریدون در عقب آن میرفت تا آنکه آهوی بجای رسید که اندک کورده داشت آن آهو چند مرتبه زبان
 خود را بر آن مکان مالیده و تارهایی در بین فریدون و سر و قند او با آن آهو بد و نشست و برنت و نمی لکید ازین معنی فریدون
 متعجب شد حکما را طلبید و اظهار آن مقله نموده و بعد تفحص معلوم شد که از زغای سنگ مانند صغی چیزی تراوش
 میکند و میچکد و آن آهو آنرا لهیبند پس فریدون حکم کرد که مستحفظان در اینجا باشند و هر ساله هر مقل آنرا جمع شود ارسال
 حضور نمایند و از آن زمان تا حال در اینجا مستحفظان هستند و هر ساله آنچه جمع میشود از برای سلاطین ارسال میگردد

و رفتند بصرورایام از کثرت کارش آن مکان کوه شد و است در اعتبار آنکه سنگی را که از دروازه آن در می آید میگردانند
از زیر آن بیشتر بلست می آید و همچنین ازین جهت آن مکان کوه ترا از عاقبت شد و بناً فعل بر مثال چه می بقدری در وقت
انسان بقدر سه چهار روز رسیده است سگی عظیم بود در آن کن است و مستحقان قدر یک آن میباشند و می یکم تیر پنجاه
شصت کس و زیاد و هم جمع شد و آن ملک و اندک اندک کنار میکنند که شخصی در آن توان رفت پس شخصی شکی بسته
اند و این آن میرود اندک آبی بقدر یک شیر یا یک و نیم شیر گاهی قدری زیاد و گاهی کمتر که از تر اوش حروق آن کوه در نزد
آن جمع شد است در آن مدت و بر بالای آن اندک دفتی مانتی پرده نازک منجیل گشته تمام آن آب را با اندک سنگ و درخت
و آنچه هست در آن ببرون آورده و در یک بزرگی جمع میکنند و مستحقان همه جمع میباشند و آن در یک و بر آب آش کذاشته
چند جوشی میل نمیدادند و نمیتوانستند از مائیت و خاک و روغن و غیره جدا کنند پس درود آورده و آنرا بسته و بر آن میر میسند
و میگردانند تا خوب سرد کرد پس سر آنرا پز کرده آنچه بر روی آن بسته شد است از منبت میگردانند و میگردانند و میگردانند
قسم جوش داده میگردانند تا سرد کرد و در منبت آنرا باز میگردانند و همچنین قادمیت دیگر در آن نمیدانند پس در آنرا حمله و بر آن
درودی برای خرد میکنند و در وقت که راجع آنها بر آن میر نموده از میان حضور منتهایند و عجموع قصه یکاهل و پنبه است
نهایت تا در اصل مثال در تمام مال جمع میشود گاهی زیاد تا سه صد مثقال و گاهی کمتر و زیاد و برین شنبه نشاند و در روی آن
نیز قایم و خاصیت بسیار است چون در روغن و روغن کُل سرخ حل نمایند و صاف نموده و به شستن و با تدریس نمایند و نیز
بعضی تکه شنبه حل کرده و در آب دره کوهی است که از آنجا میروند در آب می خنمی نمایند و در آن دره از شکاف کوه
قطره قطره میبارد و میسند و در آنرا قاشق بزرگی نصب کرده اند و در آنرا آنچه میجمع میگردانند و از شکاف منتهایند و جمع میکنند و
هر حال بدستور از سال حضور ملاطین می نمایند و غیره از آب نیز از شکافهای مسک بر می آید و رنگی معین نمایند در آب
ندارد و گاهی که ماسه بن کارند در آن کوهستان رفته پس می نمایند بر روی بعضی سنگها که علامتی در بعضی معلوم میشود
بجای را میخس کوبید و نشان میکنند از یک و بعضی از چند مدت آمد و از آنجا آنچه جمع میشود است جمع نموده و بر میل انداخته
و گاهی است که مال دیگر از میان ملک و نما آنها نیز بر می آید و گاهی هست که بر نمی آید و از جای دیگر از شکاف سنگهای دیگر که بر
قیامت بود بر می آید و نیز از بعضی قند و سکنه آن دریا را شنیده اند که بعضی اندک آن دریا و استوایات و کوهها و نیز در بعضی
نواح آنها جمع شد و در بعضی نواح را و شکافهای کوه که میل اند که از آنجا میروند بر می آید و همه بمصری در آن مغایر و
شکافها جمع کرده آتش میزنند و میروند بسبب کوهی قایم آتش از شکافها و در نزدی منتهای چیزی بسیار بر می آید و بر مائیت
شکافها و در آنجا منجمد میگردانند و بعضی در آن مغایر آمد و آنها را جمع کرده و میان خود با قسمت میکنند و میگردانند و
این نوع است که نزد مردم بسیار در و از آن است و خردیل و فرخمت آن میشود و در زمان قربین نوع دوم است از انواع
اول که در آب و ما خود از کمان خاص و خالص است حناغ بسیار دارد و قلیح الوجود است و بدست همه کس نمی آید چنانچه
ذکر یافت مگر آنکه قایم از آن عمل و یا از بخشش و انعامات ملاطین و یا از عمل کوهانیت بطریق سرقت بدست بعضی آید
و نیز چیزی شبهه بر می آید بسیار ضعیف العمل تا صاف از بعضی کوههای هند و کین بعمل می آید و میگردانند که از شکاف مغایر
میچکد و خوب خالص آنرا چون در آب انداخته آب را سرخ میگردانند و مانند موم میباشند و گاهی است و آنرا با میان
اصل مثل ملاجبت میباشند و خاصیت بسیار برای آن بیان میکنند و میگردانند که در موم میباشند که آنرا رنگ و میباشند

بسیار آرد و دست می‌دارد و هر جا بایست مشهور و بجز در خوردن شکم آن جاری می‌شود و بر سنگها نجاست میکند همان را
 نامقیلان برداشته بجای سلاجیت اصلی خالص می‌فرودند مومیائی انسانی که مشهور میان عوام است حکیم میرجید مومن
 در تفسیر نوشته اند که در ازمنه سابقه دستور بوده که حفظ جسد موتای خود را از تعفن بمالیدن مرکب و مومیائی
 و قهر البهود را مثال اینها می‌نموده‌اند و چون اکثر دخمه‌های بلاد مغرب را آب گرفته مرچه از اجساد و اعضای آن موتا
 را اوج بخرید حاصل رسانید و می‌رسانید آنرا بچهارال بجای مومیائی صرف مینمایند و در آخر نوشته اگر چه در جبر کسر
 نفعی میکند ولیکن شرب آن حرام و مورت کوری و نسا دخلاط و مضرت‌های بی‌غایت است و مصدق قول تحکیم رح محرر
 اوراق از عزیزی صادق القول حکیم دانا متصف بجمع اوصاف حمید و مسمی بمیرجید حسین کذا رین اوقات سفر ملک
 فزنک و مصر و نواح آن مانده و به بنکاله مراجعت کرده با احقر ملاقات کرد و قبل از سفر مد کبر نیز شنید و در اکثر
 ملاقات می‌نمودند از جمله غرائب اموریکه در آن سفر شنید و مشاهد نموده بودند این بود که قبل ازین چهارصد
 پانصد سال حکما و سلاطین مصر و نواح آنرا در ستور بودند که مرد خود را در دخمه یا در قبر نمیکند اشتند و دفن نمی‌نمودند
 بلکه با علما و جراحان می‌سوزند که بر این ایشان ادهان واد ویه چنل که حافظ آنها باشد از فساد بمانند و ارشان بعد از
 مدتی که خوب روغن واد ویه مالیده بودند و در قالبی از چوب کلاشته بران نام میت و قوم و قبیلۀ آنرا نوشته در خزان
 محفوظ می‌داشتند و بعد از آن سه صد چهارصد سال می‌شود که آنرا ترک نمودند احیاناً اگر جسدی از آن اجساد بدست
 حکیمی از حکمای مصر و یا جراحی آید آنرا بجای مومیائی استعمال مینمایند مخصوص از خارج چنانچه نزد حکیمی از حکمای
 مصر جسدی بود و از قوری ازان را بر سر و بر شرج آورده و قوری ازان را بر سر معزی الیه داده بود ارشان قلیلی با حق و دادند
 تمام گوشت و پوست و عروق بعضی استخوان‌های نازک آن مشتمل و یکسان جسمی سیاه براق چسبند و باهوی بسیار قند
 شد و بعضی استخوانهای قوی در آن باقی بود و طبیبعت آن مشتمل که از مومیائی کانی در حرارت و بی‌موت زیاد باشد
 * انعمال و خواص آن در اضعاف و اطلایه و استعمال از خارج شاید که قریب بمومیائی باشد در نفع ولیکن از داخل
 و مشروب غیر مجوز زیرا که مضر گفته‌اند چنانکه ذکر یافت و اقرب که چنین باشد علاوه حرمت آن و الله اعلم و مومیائی سک
 بپخته صاحب خلایق التیاریت نوشته و کیفیت صنعت آنرا ذکر نکرد شاید ازین قبیل باشد که بعضی ادویه حافظه مقویه
 تریاقیه از قبیل ادویه مذکوره و غیر ما برین بپخته حک تازه زائیده شد و مالید زمانی مستد در خمی گردد و در زمین دفن
 مینموده باشند و یا آنکه در بلان حاره یا بسه بد و نخم در یا رچه بپچید و در زیر یک دفن میکرد و باشند تا بمسب کرمی
 تابش آفتاب تعیین و تخمیر تمام یافته و مورت و خدانی ترکیبی و مزاج ثانوی صناعی بهم رسانید پس بر آورده استعمال
 مینموده باشند و یا بطور دیگر العلم عند الله تعالی

* فصل در بیان جودت مومیائی و کیفیت و خواص و منافع و طرق استعمال آن

مفرد و مرکب اند آنکه بهترین آن دارایی سیاه صاف براق نرم آنست که بوی بدند اشته و بانک بوی نغصیت باشد و رطوبت
 فرموده که بهترین آن آنست که چون جگر کوسند را در کرمی ذبح یاریزدنی شکسته شق کنند و بران بمالند التیام یابد
 و نیز گفته امتحان اصلی مومیائی آنست که بهماری بای مرغ و یا خروسی را بکشند و بقل و یک ازان را در روغن کل
 مرغ حل کرده بجان او ریزند و قوری بران بمالند اگر در عرض کشبانه روز جبر شکستگی بای او نموده با صلاح آورد

خوب است و جیل و اصلی و لایک و غیر اصلی و کاه باغذ که در عرصهٔ نخست هشت ساعت با صلاح آورد و امتحان دیگر آنکه مومیائی خوب را چون بدست بگرداند مثل موم خالص بزودی نرم میگردد و بدست و مغشوش و مبدل آن صلابت بسیار دارد و بزودی و بتدریج کمی نرم نمی شود و بهترین امتحانات آنست که جگر کمر اعضای انسان و ارجاع و تقویت باه و ساق و قوی و غیره را با نمان تجربه نمایند و طبیعت آن در اول سه گرم گرم و در دوم خشک و نرزد بعضی خشکی آن غالب بر گرمی آن و صاحب شفاء الا سقام حار در دوم و یابس در اول گفته و قوت آن تا چهل سال باقی میماند و افعال و خواص آن مقوم ارواح و ذل و مفرح و محلل مواد بارده و مقوی اعضای باطنی و ظاهری و میخف رطوبات و معین باه و حافظ ارواح بدنی و لطیف و سریم و نفوذ و مفتاح مدد و جالی و جهت فواقی و فالج و وعشه و لقوه و رفع سموم و مشروب و به و ملک و رغه و در ده معد و وجع الفواد و تقویت معد و اختناق رحم و جمیع امراض بارده و نفث اللم و جراحات متانله و سلس الیول و ابتلاص الجنام و داء الغیل و ثقل زبان و کزیدن مغرب و تشلیل او را مبلغمه و جگر کسر و ضربه و سقطه و خلع نافع اعضاء الراس و الاذن و الالف و اللسان و محلول مقدار یک حبه آن با آب مرزنجوش جهت صداع بارده و ساذج و شقیقه و صرع و دوران و لقوه و فالج و استرخاود و حبه آن با آب طبیح صغیر فارسی و راسن جبلی جهت سیات و آشامیدن و مالیدن و معوط نمودن و چکانیدن یک جوان در بینی و کوش با طبیح مرزنجوش و باروغن و زنبق و نیز معوط یک حبه آن با یک حبه مشک و کافور و جنل بیل ستر محلول در روغن بان جهت اوجاع بارده کهنه در مرور و یاح و برودت دماغ و همچنین قطور آن در کوش و بینی و باروغن زیتون و عمل جهت ریا ح میجتمع در دماغ و آشامیدن یک حبه آن با آب طبیح کرفس و زیره کرمانی جهت لقوه و نیم دانک آن با یک صغیر فارسی در آن جو شاییده باشد جهت ارتعاش و چکاندن یک حبه آن با روغن یا سمن باطل در کوش جهت درد آن و مغلدار یک شعیره آن با روغن گل سرخ و بتنهائی و یا با آب غوره قطور آن و فتمیله مزوج با آن در کوش گل اشن جهت ثقل سامعه و ریش و قروح و آملن چرک ازان نافع و ارمطاطالیس گفته قطور محلول آن با پیله خوک شیر نمک سود جهت کرمی نافع حتی کرمی مادر زاد مبالغه و با کافور و بتنهائی و یا با آب مرزنجوش جهت رها آب و امراض بینی و در لوبک آن با عسل جهت نکست زبان و ثقل آن نافع اعضاء النفس آشامیدن مقدار سه شعیره آن در نهیله و جبهوری جهت نفث اللم از زرنه و یک حبه آن با شیر الاغ جهت نفث اللم و رعا ف و همچنین قطور آن جهت رعا ف و یک قیرا ط آن با سکنجبین و یا با آب نعناع جهت رفع خناق و یک قیرا ط آن با شراب مورد و رب توت و یا با طبیح عدس و امثال اینها جهت وجع حلق و ورم آن گفته اند غرغره مقل ارد و حبه آن با آب اصل السوس مقشر سه روز و عاقر قرحا مطبوخ جهت خناق و یک طسوج آن با آب عناب یا بستان و ماء الشعیر و اصل السوس مقشر سه روز متوالی ناسته جهت سرفه و یک قیرا ط آن با آب نعناع و یا با آب مطبوخ زیره کرمانی و نانشوا و کرویاء جهت خفقان بارده و مغیل است اعضاء الغل و آشامیدن یک قیرا ط آن با آب مطبوخ زیره کرمانی و نانشوا و کرویاء جهت غشیان و تهوع و خفقان و ضعف معد و قراقر و نفخ و ریح بلغمی معد و امعاء و ازاله رطوبات میجتمع بر قم معد و سقطه و ضر به بر سینه و معد و و بر ای سقطه و صدمه و ضربه کبد مقدار یک قیرا ط آن با دود آنک کل ارمنی و یک دانک زعفران در آب برک عنب الثعلب و یا با آب برک کاسنی و یا در خیار شنبز و جهت فواق ریحی یک حبه آن با طبیح نشیم کرفس و زیره کرمانی و جهت وجع طحال یک قیرا ط آن با آب کشتنیز ناز و یا با آب بیج کبر و جهت وجع و نفخ و بزرگی طحال یک قیرا ط آن با ماء السكر و یا با آب کرفس تازه و یا با طبیح بیج آن و یا با طبیح نشیم و یا با پوست بیج کبر و یا با

ورم همچنین با آب طبع خشک طلای نیمه آنک آن با آب مطبوخ انیسون در آن جور شافیه باشند بر شکم مستسقی و همچنین آشامیدن
یک دانگ آن با آب مطبوخ انیسون نافع اعضاء النفس و التناهل آشامیدن یک قیراط آن با غیر تازه و وشده و بتنهائی و یا با
قلبی شکر جهت ترویح و ارجاع الحلیل و منانه و آشامیدن طسوجی از آن با آب مطبوخ در قورق قح اندر جهت رفع حبس
البول و تقطیر و در آن و خوردن و هفتت یک مرتبه در حبه آن باروغن کا جهت رفع باد بواسیر و ارجاع معد و در حبه آن
با آب مطبوخ ساذج هندی جهت اختناق رحم و حمل اندک آن مخلوط با ارد کنندم جهت قلت صبریة نگاه داشتن بول و
سلس البول و همچنین حمل آن با روغن زیتون یا روغن زنبق جهت تقطیر البول و عدم صبر بر حبس آن و استرخای مقله
و غل و طر و مسح آن با روغن نارحیل و مانند آن بر قصب و انثیان و حوالی آن جهت تعویج جماع و همچنین آشامیدن در
حبه آن با آب با قلاب حبه از آن با زرد قشقرغ نیم برشت سه روز متوالی و بعد بن زکریا در کتاب الباء نقل کرده اند اگر کسی
را آب منی خرج شد باشد و خواهد که بزودی بحال اصلی برگردد در آخر حرکت قریب با نزال و جو مو میائی را در پنج
درم غسل سفین حل کرده بخورد و اگر محرور المزاج باشد با شرب باره مناسبه بنوشن مجرب است الانت المفاصل متلول
آن از یک انگ تا یک و نیم دانگ در دهان مناسبه مانند روغن کل و یا انجیلی مرافقه مانند آب با قلاب و زرد قشقرغ در
مه حل در جهت ارجاع مفاصل و خلع عضو و کوفتگی عضله و عصب و جدا شدن و پاره شدن آن و کسر عظم و سقطه و ضرب و صدمه
و امثال اینها خوردن و مالیدن آن بر آن موضع بعدیل و همچنین آشامیدن آن با شراب و برای جراحات گفته و
ناصور وزن یک انگ آن با یک درهم به بخنجر یک انگه در زیر مقل از نیم درم مرهم ساخته بمالند و جهت اعلان باطنی و
صد ماست آن در روغن کل مرخ یا روغن کنجد حل کرده و طلا نمودن بآن و اگر بر کسی تیرید زده باشد مالیدن بر آن موضع
و خوردن آن بغایت نافع الجمی آشامیدن نیمه انگ آن با مطبوخ انیسون و باد آورد و یا با شرب مناسبه دیگر جهت رفع
حمیات هتیه بلغمه و سودا و ریه نافع الاورام و البثور و الزینه نیمه انگ آن با مطبوخ انیسون صرف باد ویه مناسبه و یکوهفت
روز متوالی جهت ابتدای برص و جل ام و داء الغیل و همچنین جهت مرعلت باد ویه مناسبه و معار آن مفید است السموم
مالیدن آن بقل و نکثیر اطبا روغن کا جهت کزیدن عقرب و نیز جهت عقرب کزیده آشامیدن یک قیراط آن با شراب صرف
یا نیمه صرف و همچنین یک قیراط آن با آب کشنیز تازه و یا آب بیج کبر آشامیدن و کذاشتن بر آن و جهت مطلق سموم مقل از
در حبه آن با طبع خشک و یا با آب فرا سپین و یا با آب سد اب و یا با آب فوئج جبلی و یا با آب انجیل و یا با آب طبع آنها
مجرب است دستور چل مو میائی مانند حل غبر و لا دن است در قدر مضاعف در کلاب و یا با دهان مناسبه و یا بتنهائی و در
تو اکب واد ویه داخل نمودن و حبوب آن در قیرا بدین کبیر ذکر یافت *

* صوم بضم میم و سکون و ورنون و جیم لغت هندی است * ماهیت آن پوست درخت نوعی از نی غیر میوه است
که بهندی می سر کنند و مانند اطفال از قلم آن بر نشسته می نویسند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن غرغره
با آب مطبوخ آن جهت جوشش دهان و اورام لثه و لاهه و آشامیدن آن جهت ضعف شهرت تمام و برآسیر خونی و رنجی و
درد کرده و منانه و آلات تناسل و آشامیدن آن بطریق تنباکو که در هر غلیان انجیت فواقی از مجربات گفته اند و بتجربه
رسیده و اگر قبل از کزیدن آن قدری برک تنباکو خشک را در آتش انداخته و در آنرا لیمان بگیرند بهتر است و اگر
بهکل فوئج ازل نکرد و مکرر نمایند و این معالجه فواقی رنجی است و بخور آن جهت برآسیر مفید است *

* **موندگی** * بضم میم و سکون واو و خفای تون و کمرد ال مؤنثه بالغت مندی است * **ماهیست** آن نامانی است مندی
 کثیر المنافع و از قبیل نجیم و باره با شاخه ای مغروش بر زمین و برک آن شبیه برک یوده و از آن ضمیمه ترو مغرب و کل آن
 شرح ماثل ببنفشه و مدور شبیه بتکه و خوشبوی الحمله شبیه بموی کلاب و طعم آن اندک تلخ و منبت آن صحرای مزارع و
 در من و عظیم آباد و بنکاله کثیر الوجود * **طبیعت** آن درد ورم کرم و تر و یاقوت قابضه * **افعال** و خواص آن مغزی اعضای
 رئیس و قوی و ارواح و معد و رطال و ملطف و مفتح و در تلطیف و تقویت قویب پیچوب چینی بتل یکه از عرق و بنول و راسخ شارب
 آن بوی آن می آید رجعت رفع خفقان و ترشح و پرتان و زردی بفره و امراض صفراوی و سوداوی و رحم و حرقة البول
 و از این و بر و مانند خنازیر و ماهی و ادوام جمیع اعضا نافع و آشامیدن عرق آن که بدستور کلاب عرق کفشد جهت خفقان
 و سواس سوداوی و صفراوی و تحلیل مواد بلغمیه و تقویت قوی و ارواح و سایر امراض من کوره رجب و قویا و حکم و
 امثال اینها نافع بشرط ملا و متبوان که از سه متقال تا پنج متقال ابتداء شروع نمایند و روزی در متقال بیفزایند تا هر
 متقال که موافقت نماید و مریض رویتشفیف و انقطاع آورد پس بتدریج کم نمایند و در ایام آشامیدن از حریمات و لبنیات
 و بنول و اهلله غلیظه و آشامیدن آب بسیار سرد و پیاسیاری و امثال حرکات نفسانی و دنی و جماع و حمام اجتناب نمایند
 و اگر نمک را تقلیل نمایند بهتر است و اقتصاد بر اغذیه لطیفه و آب نیچرم نمایند و در امزجه قویه شروع از ده متقال نمایند و
 بتدریج یک متقال یاد و متقال بیفزایند و جرم آنرا نیز اهل من مستعمل دارند و نبات آنرا در هنگام تازگی یا بیج و برک و کل
 کدب در سایه خشک میخایند پس نرم سوده یا آرد کنند و مریض و شکری بطریق حلوا اختصار روزی موافق برداشت مزاج میخورند
 جهت حفظ قوی حیوانی و دنی و منع موی از مغیله و اسقاط و نیز بطریق مغوف یا شربه مناسبه می آشامند جهت امور
 من کوره و تخم آنرا گفته اند اگر با شیر هر روز مقداری کف بخورند قوت حیوانی بخشش و کل آنرا اگر تا چهل روز بخورند
 نیز همان خاصیت بخشش و نبات آنرا قبل از بیکل آمدن چون با بیکر و مائید و مرغ و عسل آمیخته تا چهل روز بخورند موی
 را سفید نکرد اند و نیز بزاد اهل من مشهور است که چون غنچه کل آنرا در اول سال در دست بعل نمایند در آن سال از آزار و
 محفوظ میمانند یک غنچه آن یکسال در غنچه آن دو سال و همچنین مجرب میداند و بیج آنرا اگر تا یکسال بخورند نیز جهت
 سیاه کردن موی نافع و چون بیج آنرا نیم گرفته در آب بشیسانند آن مقداری که نیم بردارد پس با روغن یا سهین چرب کرده
 در ریشه کرده و بطریق قرع معکوس مقرر نمایند و هر روز یک انگ آنرا با برک تا بنول در زمستان بخورند نفع عظیم بخشش و
 تقویت قوی و ارواح نماید و امراض بارد و رطبه را دفع سازد و بدستور چون آب تازه نبات آنرا با کل و بیج بکیرند و با روغن
 کشید بقدر ربع آن با آتش ملایم طبع و مدت تا روغن بماند و صاف نموده هر روز مقداری در درم آنرا صبح ناشتا بخورند تا
 چهل و یک روز درین مدت از جماع و ترشی و بادی پرهیز نمایند تقویت باه و بندی بخشش که شرح نتوان نمود و چون بیج آنرا
 در ظرف مسی با ده شته چوب نیم خوب بسانند و مسطح نمایند با آب چند آنکه سیاه رنگ گردد پس پنبه یا کیزه را باندان تر نهوده
 خشک کرده و در آن روغن را لیاقت قدری از آن پنبه یا آب تر کرده و بر چشم صاحب رمد گذاشتند تسکین درد و رجوع آن
 نماید و نیز نوعی از موندگی می باشد که آنرا بیهی می نامند و کل آن بزرگتر از نوع اول جهت تعدیل اخلاط بسیار

نافع و در باقی خواص و افعال قریب بنوع اول است * **فصل** **الایم مع الیهاء** *
 * **ایم** * بضم میم و فتح هاء و الف می نیز آمده و لغت تطبیقی است * **صاحبیت** آن سنگی است و قسم میباشد که می سفید صاب

شفاف شبیه بسک آتش زنه که از آن نیز آتش ظاهر میگردد و از نواح روم و صید مصر آورند و در معدن مغنیسا بهم میرسد و در زخون کرم تبس چون بسایند حل میگردد و قسمی دیگر از آن غیر شفاف و از آن صلیبت و شبیه بمک سنک و این را کوئید از آن ظروف میسازند و غیر سلوان است * طبیعت آن در دزم سرد و خشک * افعال و خواص آن جالی و محلل العین اکتحال آن با مر و اید و شکر قاطع بیاض چشم می آلی و بمتور چون بآب بسایند و در چشم کشند اللسان چون بکشد از آن را با نمک و نوشاد در زعفران و مر و سرکه و عسل حل کنند و بر زبان چند مرتبه بمالند دفع ثقل آن و لکنت و تبسرتکم نماید و مجرب گفته اند اعضاء النفض آشامیدن آن جهت تقویت حصاة وادرار پول وضا دآن بر پستان جهت زیادتی شیر و رافع انجیداد آن در ان التواء تعلیق آن جهت رفع رعشه و لرز و عسر ولادت و بر اطفال رافع خوف و جستن ایشان از خواب و بدیدن خوابهای پریشان و داشتن آن در دست راهت جهت قضای حاجات مؤثر دانسته اند

میهن * بفتح میم و سکون ها و دال مهمله * ماهیت آن صاحب خلاصه التیاریب نوشته بلغت کشمیری کیاهی را نامند که شاخها بسیار دارد و کوید بشکل همیشه بهار و بر کهای آن باریک و دراز و کل آن باریک و دراز و کل آن همیشه رو با قناب در اردو هر طرف که میل مینماید این نیز میل میکند و بیخ آن بقله جداری بزرگ و سفید رنگ در کوستان کشمیر کثیرا لوجود و صیادان آنجا بیخ آنرا مانند سریش می پزند و تیر را بد آن الوده بهر حیوان شکاری که میزنند در ساعتی افش می میرد آنرا می کنند تا خوب سرد گردد و جمع زهرها از بدن آن حیوان باز کشته با خون در محل زخم جمع میکرد و در آن موضع مطبوع می شود پس آن موضع را برینده می اندازند و قتمه گوشت آنرا مضخورند میگویند بی مضر است و سمیتی ندارد و امکان بیخ مطبوخ آن در رتوت و ضعف چنان است که تیغی بر عضو فرو می برند تا اندک قطره خون جاری گردد پس محل زخم را پاک مینمایند و قدری از آن بیخ بر آن می کنند از آن آگری الحال نشویند از پوست نیز سرایت میکند بگوشت و مرزش و خارش عظیم در بدن احد اث مینماید و سرخ میسازد و اگر علاج نکنند مملوک میسازد و اگر بی الحال عضو را پاک بشویند و بر روغن چرب نمایند و بر آن تریاقات بمالند مضر نمی رساند و علاج آن اگر در خارج باشد میچمه بکنارند و بکشند و زلزل بپسپانند و بعد از آن بر آن تریاق بمالند و شستن آن موضع بهرول در اول حال بغایت نافع است *

مهلید * بضم میم و فتح ها و لام مشدده و کسر باء موحد و فتح باء مثناة تحتانیة و هاء یاء سی فونی نامند * ماهیت آن از جمله اهل یثا لیده است که از شیره آرد برنج و شیر و شکر ترتیب میدهند بدین نحو که آرد برنج را در آب شیر می کشند و با شیر و صمغ میدهند تا شیره برنج بنشته گردد و بقوام آید پس شیره شکر حافی کرد و در آن می ریزند آنمقل را که آنرا شیرین گردانند پس چند جوشی داد و در دمی آورند و در ظروف چینی برمی آورند و اگر خواستند در منگام فرود آورند و چند دانه میل بواکوئید و باقلیلی مشک در کلاب شیره کشیده داخل می نمایند خوشبو و لذت میبرد و تناول می نمایند بعد از آن سرد میکرد و این مختار و در سبالی است که بجهت مهابین مغیره ترتیب داده بود برای رفع قحج که در اعراض شده بود از ریختن سودا بعد از آن * طبیعت آن کرم تر * افعال و خواص آن جهت مالیشولیا و جئون و در دزمیسی و فربه نمودن بدن و تولید خون صالح و منی و تقویت باه و رقع قحج سوداوری نافع است *

فصل المیم مع الیاء المثناة التحتانیة *

میهن * بفتح میم و سکون یا و کسر باء موحد و ما * ماهیت آن اسم فارسی شراب به است که با شراب را با آب

انگوری مرتبه ایند **افعال** و خواص آن معرق و منبسط و مقوی معده و در قوا بآیدین کمپوتسج آن ذکر یافت *

میسون * بفتح میم و سکون یا و فتح سین و نون نیز آمده و دروا و نجای نون نیز دیده شد و لغت عربی است بمیانانی
لوسوس و لوطوس نیز نامند * ماهیت آن درختی است عظیم برک آن تنومه ببرک کونس و بازوایند بسیار ثمر آن بزرگتر
از نعل و شیرین و خوش طعم و خوشبو و منبت شکل مائل بزرودی و نیز گفته اند نقل کنایه کوچکی و سیاه با تندی است و چوب

درخت آن مائل به سیاهی و سرخی و صلب و خوشبو و بری و بستانی میباشد * **طبیعیات آن** در دوزخ کرم و خشک و یستانی آن معتدل

* **افعال** و خواص آن آشامیدن در آن جهت سرفه و تقویت معده و حبس اسهال و تنقیه رطوبات و لبن آنرا اهل شام

برای سرفه مستعمل دارند و احتقان بشاره چوب آن جهت قرخه امعا و سحج قبل الا ورام و البثور و ضاد آن جهت

داع الغیل و تحلیل اورام مجرب دانسته اند الزینه طبیعی آن جهت اشتکام نمودن بیج موی و منع آن از اسقاط و چون شاخ و بیج

آنرا سوزد برای زایل صلیه بندند تا سوز متوالی و هر روز تجلید نمایند در تحلیل آن مؤثر در رفع فتق نیز مجرب گفته اند *

میسون * بفتح میم و سکون یا و فتح سین موهله و ضم نون و سکون و او و نون بهارسی کرم ابرو نامند * ماهیت آن

جسمی است حجری باریک طولانی بمقدار تخم خرما و از آن بلند تر نیز و سفید خاکستری رنگ و اندک رخور و قبه اند نوعی

از زید البصر است * **طبیعیات آن** کرم و خشک * **افعال** خواص آن آشامیدن آن جهت استسقا و سوز و تقویت حصاة

و در کرده و احباس و حمض نافع و ذر و ر آن مجفف رطوبات جروح و روح و التیام دهند و آنها را تخمیف قروح سرد در

سائر افعال مانند زید البصر است و من کورس *

منجعه * سائله * بکسر میم و سکون یا و منبسط و تقویت عین موهله و ما لغت عربی است و لبنی نیز و منجعی سلارس نامند

و درخت آنرا بفرنگی اسطرا که لیکه گویند یعنی نرم و میوه مشتق از میعان است * **ماهیت آن** صغ و یا لبن درختی است

بسیار خوشبو و گفته اند درخت آن شبیه بل درخت سفرجل است و آنرا در بلاد شام غیر نا مند و گفته اند صغ درخت مران

است و صناف میباشد و آنچه خود بخود از درخت تراوش کند مانند صمغ دیگر بهترین اصناف است و رنگ آن با شکر مائل

بزرودی و بقوام عسل میباشد و آنچه از فشردن اجزای درخت آن اخذ مینماید مائل به سرخی و غلیظ تر میباشد و این متوسط

است و آنچه اجزای درخت آنرا در آب طبع مینماید و میماند و صاف میکند پس آنرا بمپوشانند تا غلیظ میگردد سیاه و نعل

میباشد و این معنی بمعنی پایه است و صاحب کتاب مرضل گفته یک نوع آن سفید میباشد و بکنوع سرح بالجملة قوت آن

تأذ سال باقی میماند * **طبیعیات آن** در دوزخ کرم و در دوزخ خشک * **افعال** و خواص آن مقوی و علل راح و منضج و ماسن

و باقوت قبض و تخمیف آغشاء الراس و النفس و الغل و النفث جهت سرفه و زکام و خل و زکاز و ریشه و نعل ارجطوبات از

دماغ و تنقیه آنها و در سینه و ریه و کونگی آواز و تقویت اعضای باطنی و استسقا و سوز و کرده و مثانه وادر و بول و حبس و در کمر

و در کمر و آشامیدن هه درم آن با آب کرم مهمل بلغم بقوت تمام و طلای مطبوع آن با روغن زیتون جهت خل و زکاز و ریشه

و ماندگی اغشا و بخور آن در جهت نزلات و زکاز و قطور آن جهت امراض گوش و ریح غلیظه آن و فرزه و بخور آن نیز جهت

احتباس حمض الاوجاع و غیر ما ضاد آن جهت اوجاع مفاصل و بقرس و در ضادات آنها مقوی فعل آنها و طلای آن جهت

جرب و آشامیدن هه درم آن با آب کرم جهت جلا ام و بخور آن نیز مضر و نه و مصلح آن مصطکی مقدار شربت از یک بمال تا سه درم

بل آن روغن یا معین و جنین بول ستر و زکاز و بعضی بزین آن قطران و تن آن زفت رطب است و از اجزای عالیها است *

* میعه یا بسه * ماهیت آن نزد بعضی صنف موم میعه سائله است که ذکر یافت و نزد بعضی ثقل صنف دوم است که اجزای درخت آنرا افشرده صافی آنرا میکورند و نزد بعضی ثقل آب مطبوخ آن است * طبیعت آن در کرمی و خشکی زیاده از میعه سائله * افعال و خواص آن باقوت قابضه و مسک بطن و بتور آن جابجای طوایف دماغی و رافع لقوه و ضررموی و بانی و حمل آن جهت خون بواحیر نافع و حیض و مسقط جنین و رافع انقباض فم رحم و صلابت آن و در سائر افعال قریب بمیعه سائله المصار مصدع مصلح آن رازیانه مقلد اثر شربت آن تاد و مثقال بدل آن جا و شیر است *

* میفتخ * میفتخ موم و سکون بام و ضم فاء و مگون خاء معجمه و فتح تاء مثلاً فوائده و جیم معرب میبخت فارسی است و بنویان غلیظ نامند بمعنی عقده لعنب * ماهیت آن آب انکور است که در طبع زیاده از دثلب آن نسوزد و غلیظ گردد و مائل بتشرشی باشد و در کلمات آنرا دوشاب و ترش نامند چون با خاک و دوشاب بپوشانند تیرین گردد آنرا دوشاب گویند و بعضی دس و درد بس ذکر یافت و که در آن میل و جو زیاده و ترش و امثال اینها اضافه مینمایند * طبیعت آن در درم گرم و در اول خشک * افعال و خواص آن موافق هینه و رنه و آبله و حصه و معین بر نفث و تلبین طبع و محرک باه و جهت رجوع کرده و متانف نافع و داخل شراب خشخاش معروف بدل یا قوذ کرده میشود المفارد در محرورین انکار آن مولد صفرای غلیظ مصلح آن میوه ای سرد و ترش بدل آن دوشاب انکور است *

* باب بیست و پنجم در بیان ادویه که حرف اول آنها نون است *

* فصل النون مع الالف *

* نارجیل * بفتح نون و الف و کسر راء و مهمله و جیم و سکون بام مثلاً تختانیه و لام معرب ناریل هندی است زیر آنکه بهند تا زه آنرا ناریل خشک آنرا که پودانه اند و بقولگی کوکرس اند یکریس و بعضی جوز هندی * ماهیت آن ثمر درختی است و در اکثر بلاد و سواحل دریای هند و کهن و نیکاله یافت میشود و در ملیبارات کثیر الوجود و در چند قریب تر در ریای شوریاش و آب شور ربهای آن برسد ثمر آن بهتر و لذیذ تر و شیرین تر و چرب تر میباشد و باختلاف اراضی و بزرگ آن از هفت هشت سال بعد غرس تا نوزدهم بعد سال ثمر میدهد و ثمر آن مانند خرما در خوشه میباشد الا آنکه خوشه آن بزرگ و در هر خوشه هفت هشت تاده پانزده عد و درخت آن نیز شبیه بد رخت نخل الا آنکه زوایا نته آن کمتر و شاخهای آن نیز شبیه بشاخهای نخل مگر آنکه برگهای آن بلند تر و چوب و سطا آن نیز بلند تر و صلبتر و چاروب آنرا چوب و سطا برک آن میسازند و تابندگی در درخت بسیار مضبوط میباشد و ثمر آن سه پوست دارد یکی بی بی غش غشیم بختات یک انگشت و در خامی جزو لبه های آن نرم و صلب و بعد رسیدن و خشک شدن اغبر میکند و آنرا جلد آمینما بند و خیسانید و کوپید و ریشهای آنرا جلد انموده و ریمان لکرجها زات و کشتی ها از آن میسازند جهت آنکه در آب دریای شور بزرگ پوسید و فاسد نمیکرد و پوست دوم آن صلب خشبی سیاه رنگ و در سر آن سه نشان دو کوچکنر و صلب و اندک براق شبیه بد چشم و موی اندک بزرگتر و درخشان براق فی الجمله شبیه بد من و از همان موضع چند بطوایف برای نشرو نما مینمایند و از همانجا نیز بعد از کال رسیده که شروع بر وئیدن و رخت مینمایند و در هنگام نیم رس بودن آب در آن باشد آن موضع را سوراخ می نمایند و آب آنرا از آن بر می آورند و بعضی مردم سر آنرا بمغارد و هم بزری * و راج کرده * مغز آنرا از جوهر آن برید و بر می آورند برای آنکه غلاف آن در پوست بماند برای ساختن غلیبان و بران آب بنی نصب نمود و غلیبان میسازند

و اکثری خاکسته مغز آنرا بر میآوردند و مشهورند و اقسام حلزونات از مغز آن ترتیب میدهند و در اکثر ملیها و اوقات خوراک مردم آن آب و حیوانات از زبان بیشتر متعجبند آن اسب چه خام و چه بطریق شیر برنج و غیر آن پخته و روغن مغام و جراح نیز در روغن آن بعمل میآوردند و خشک آنرا در اکثر بلاد بعید و میرند و پوست سوم آن نازک جزوی رنگ و بیوسته بسفر آن را بین راد و سگام استعمال و اکل جلد امینا پند و مغز آن که مغول و شیرین و لذیذ و با دهنیت بهیما را هست مشهورند و از آب آن سرکه بزم میسازند و چون آب آنرا بکند آورند که بجوش آید خمر و مسکر میکند و بهترین مغز آن تازه و مغول لطیف شیرین چرب است که رسیده آنست و بهترین آب که ملوحت ندارد آشته باشد و طبیعت آن مغز نازک و چیل تازه و در ساد و گرم کرم و در اول خشک و طبع خشک آن در آخر گرم و در اول دوم خشک و متکثر آن در سوم گرم و در آخر دوم خشک و آب آن در اول گرم و در رومحه اجزای آن با رطوبت فضلیه و افعال و خواص آن مقوی حرارت غریزی و مسمن بدن و مولد خلط صالح اعتدال اتراس جهت دفع مواد بارده و بغمه و سودا وید مانند استرخا و نالی و جنون و مالش و لیا و مثال ایها و خوشبوئی و دین اهواء العلاء و النقص جهت ضعف جگر و قرحه باطنی و بواسیر و توامد منی و تسخین کرد و کرم مبرودین و ادوار برول و تقطیر آن و سردی منانه و درد لث و با عکرم و مؤلف خون صالح و مقوی حرارت غریزی و اسهال رجم آن مسدود و در یضم و مولد خلط غلیظ و مشغن مننه و مفسد آواز و مصلح آن شکر و نبات و در مبرودین و مشائخ احتیاج با صلاح ندارد و در سردی و روغن میوهای ترش و لیبر و دهنده وانه و مغز ناسد متکثر آن مورت غشیان و غشی مصلح آن قی نمودن و میوههای ترش و ترپانی خوردن و نیز مصلح و معین و یضم آن مطلقا خوردن برنج خام شسته است و بالای آن بمقدار سه چهار مثقال و کوبند چون قدری برنج را در روغن بپسار باشد و پاشند سه آنهارا ناسد میکند اندک مقداری شربت از حرم آن غیر معتادین را سه مثقال و از آب آن سه اوقیه بدن آن مغز گردان و بسته و چلغوزه و شراب آن جهت مالش و لیا و جنون و تقویت باه نافع و سرکه آن در اول گرم و در سوم خشک و در دوم نیز خشک گفته اند و افعال و خواص آن آشامیدن آن مصلح و مشرق اقسام کرم حکم و حسب القرع و جهت تقویت هاضمه و مهرانمردن لجوم چون در حین طبع در آن اندازند و سنون خاکستر پوست آن نجالی دندان و ملائی آن رافع کلف و تنش و جرب و حکه و نیکو کنند و رنگ رخسار و با حنا مقوی موی و روشن آنرا و قسم اخل می نمابند یک قسم آنکه مغز آنرا کوبید و وجو شایید و از آن روغن اخراج مینمایند جهت تقویت فهم و تولید بیه کرده و رنغ در دمنانه و تحلیل ریاخ آن و اخراج دیدن و حسب القرع و در دگر و زانو و ریس و ترش و باه مغلید شربا و تند و ناز و آن جهت آشامیدن و کهنه آن جهت تدفین انفع است و با روغن خسته زرد آلو جهت بواسیر مجرب و قسم دوم آنکه مغز تازه و مشرق آنرا کوبید و یا با آلت آهنی خراشید و با آب گرم مزوج نموده صاف کرد و در جای بسیار سرد آن آب را میکان از نداد و نهایت آن با لایال و منجیل کرد پس اخل مینمایند و این الطف و در مزج مبرودین و مرطوبین از روغن کاور و کوسند بهتر است و خوش طعم و خوش ذایقه میباشد و روغن پوست دوم صلب خشبی آن جهت جرب و توبا و قرح خبیته نافع و مجرب است

نارچیل بحری و بفتح باء و مکن حاء و کسر واء و هم لثین و باء متناه و تحتانیه بفارسی نارچیل در بانی نامند و ماهیت آن سرد و خشک است که در جزیره که بر خط استوا بطول یکصد و بیست و سه درجه واقع است میشود و در جای دیگر بهیم نمیدانند و درخت آن بسیار شبیه به درخت نارچیل هند است و در آن طولانی و در آن بهیم پیوسته و آنرا نیز سه پوست میباشد الا آنکه

پوست در این ازان صلب تر و املس و پوست سوم متصل بمغز این اندک ضخیم تر و مغز این ضخیم تر و صلب تر و گرم تر و بعضی
 بعضی بغضات عرض دوا نکشت و زیاد هم دلد شد و در نهایت این کمتر از نارجیل غندی و در تری و تازگی اندک چرب
 و بسیار سفید و لذیذ تر از مغز نارجیل غندی است و مغز خشک آن بسیار صلب قریب بصلابت عاج و چون کهنه کرد در میل
 بزرگی و مرغی و تیرگی و تلخی مینماید و هر چند کهنه تر میگردد تیرگی و تلخی آن زیاد میشود و از ادویه چید است
 و قریب یکصد و پنجاه سال میشود که پی بمنتفع آن برده اند و آن جزیره را هشت نه سال است که یافته اند و الا قبل ازان
 از روی آب میکوفتنند و مرکب بوم و خیال خود چیزی گفته و نوشته اند **طبیعت آن** مرکب القوی و بعضی گرم و تر در اول
 و بعضی در درم دانسته اند و هر چند کهنه تر شود حرارت ریس آن زیاد میگردد **افعال و خواص آن** با قوت ترابیه
 و حافظه قوت و گفته اند چون هر هفته یکمرتبه یاد و مرتبه مقدار یک حبه تا دو حبه آنرا بکلاب بر سنگ سماق سائید و میل
 نمایند بدن را از اکثر امراض مانند حمی و ربع و حمیات مرکبه و امراض بارد مثل فالج و لقوه و ورعشه و ادجاع مفاصل و
 مانند اینها محافظت می نماید و دافع اذیت هوای و بانی و اختلاف آنها و جاذب اخلاط دریده فاسده و وسیله از حق بدن
 است و چون مقدار چهار پنج حبه آنرا سوده بصاحب هیضه و یا شارب سموم بشورانند و وقتی فرمایند ما دام که سمیت در بدن
 ارباقی است قی آورد و اخلاط فاسده سمیه را دفع نماید و چون بالتمام دفع گردد دیگر قی نیآورد زیرا که از خواص آن است
 که چون در بدن اخلاط فاسده نیاید تیرگی قی نمینماید و بدستور آشامیدن آن با شیر کافور و تاز و دوشید جهت انبوه خورد
 و یا بیش و امثال اینها و چون بصاحب حمی بلغمی در ابتدای احساس بقشعریر و مقدار یک حبه تا دو حبه آنرا سائید
 بشورانند و قی فرمایند تخفیف بسیار در عوارض آن حاصل میگردد و دفع خشک و طلای آن بر موضع سبعه عقرب و زنبور
 و زنبور و نفعی و سایر زهر دار دافع الم و نگایت آن مقدار شربت آن از یکتین اطنان ذوقیرا طه گفته اند مؤلف گوید شاید
 این بحسب اختلاف مزجه و یک ان و امویه و کفکی و نوی آن باشد زیرا که ترو تاز آنرا اکثری مقدار بسیار تأیید هم
 خوردند و مطلق تفاوتی در مزجه ایشان بهم نرسیده و همچنین جهت اکثر امراض مذکوره فائد بسیار منترتب نکشت
 بمشتمل که خواص مذکوره متعلق بکهنه آن باشد اینقدر بتجربه رسید که اکثر تاز آن در مزجه حار و یا باده یا بهت همپان
 و ثوران حرارت است و اندک تقویت با می بخشد و الله اعلم و گفته اند آشامیدن آب در پوست آن نیز با تریا قیمت
 و دافع سموم است و پوست نازک بالای مغز آن نیز در خواص قریب بمغز آن است و قائم مقام آن و حب نارجیل
 بحری در قرابادین کبیر ذکر یافت *

نار دین **بفتح نون و کسر ا و دال مهملتین** و سکون یا عثمناة تحتانیة و نون **ما هیئت** آن گفته اند سنبیل
 رومی است جهت آنکه در منبله است و مؤلف اختیارات بلبعی گفته یعنی است در رنگ شبیه بامیران و عروق الصفرو
 بشکل اسارون باریشهای بسیار در ریشه این باریکتر از ریشه امارون و بمرتب آن قوی تاز و خوشبوی آنست و آنچه مائل
 بسفیدی باشد زبون **طبیعت آن** در درم گرم و در سوم خشک **افعال و خواص آن** اعضاء الراس و اللغزاع و
 اللغض آشامیدن بکرم آن جهت فالج و لقوه و یرقان و منع انصباب مواد بعد و جهت ادرا بول و حیض و تحلیل اورام
 زخم و اکتال آن موی مرکبان بر رویانند بتهائی و یا با کمال مناسبه و جلوس در طبیعت آن نیز جهت ادجاع کرده و امراض
 در حن نافع مضر نه مصلح آن کثیر و عمل مقدار شربت آن یک گرم بدل آن سنبیل غندی است *

*** نار فارس *** بفتح نون و الف و کسر اء مهمله و فتح ناء و الف و راء و هین و ملتین *** ماهیت آن *** صاحب منهاج گفته
برخی از مرعشوش است که از توح نار فارس می آوند و یا بتوحات دیگر معشوش می نمایند و صاحب تحفه نوشته که بغدادی
اشتباه نمود و نار را بمعنی انار فارسی که رمان است حمل نمود و در وجه تسمیه آنرا آنفهمیل و ممکن است که بمعنی آتش باشد
جهت آنکه مرعشوش بتوحات می از جمله موم زد را حراق اخلاط مانند آتش چنانچه نار فارسی اسم مرض حار حاد است
*** نار قیصر *** بفتح نون و الف و کسر اء مهمله و فتح قاف و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح صاد و راء و ملتین یعنی ناکیمو
کیزانی نامند و ماهیت آن اختلاف عظیم است انطاکی گفته نباتی است بایکساکی باریک خرما مثل بزردی و کل آن نیز
مانند بزردی و خوشبو و از روم آورند و در مصر آفریقای الحام گویند و گویند شقایق النعمان است *** طبیعت آن کرم و خشک ***
در درم *** افعال و خواص آن مفرح و آشامیدن آن جهت تقریب معدی و بارد و تحلیل ریاخ و رفع و تقطیع سدد و**
ادرار بول و حیض و ملای آن جهت تحلیل ملا بات و اوجاع مفصل نافع مقدر ارشیت آن یکمقال است

*** نار کبیر *** بفتح نون و الف و کسر اء مهمله و فتح کاف و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح راء و الف *** ماهیت آن ***
گفته اند مار کبیر است و نر دابن بیطار در چیزانند ولیکن از تعریف اود و چیز ظاهر نمی شود و بعضی خشکشان زردی دانسته
اند مثبت آن اکثر آجام و مواضع مایه دار و پتیهائی میروید و تا بیک قامت بلند میگرد و ببرک آن شبیه ببرک زیتون و
از آن کوچکتر و میز و امس و معیار نرم مانند خربزه و کل آن شبیه بکل خیری و ثمر آن بقدر بندگی و در آن تشم اذکن اللون
یعنی تور و رنگ رتیل و قیژ لناع و بعضی آنرا لطف الهاء دانسته اند و بعضی گفته اند که غیر آنست و یا لجمه *** طبیعت آن ***
کرم و خشک در درم و یا حدت و لذت *** افعال و خواص آن *** آشامیدن تشم گویند آن با عمل هرشته زائل کنند و
ملبله و محلل ریاخ غلیظه و اخراج کنند و بلا هم الزینة خلای خاکستر و دخت آن و یا ببارک سائیل و آن رافع کلف و نمش و
آثار جان و مایه کتند موی و یا عذیر برآمدن آنست الاورام ملای آن مثل ادرام و از خواص آنست که چون کرسنه و یا
پیاز و مانند آن را در آن جوش دهند و خشک نمود و بعد از خواب بر صورت بمالند منفع و عود رنگ گرداند

*** نار مشک *** بفتح نون و الف و کسر اء مهمله و میم و سکون شین معجمه و کاف لغت فارسی است بدعنی مشک الرومان و آنرا
نارغیت نیز نامند و در قنطارخان در قانون با سم مور بار و منگور است و گویند بوندی ناکیم و خوانند *** در ماهیت آن ***
اختلاف است بعضی اقباع رمان مندی دانسته و بعضی گفته اند شکفته باشد و درخت آن بقدر دخت انار و چتری است و بعضی آنرا
رنار قیصر را یک چیز دانسته اند و اصلی ندر جهت آنکه در تراکیب قدما مانند سفوف اسطوخودوس کوراست و بهترین
آن تاز و خوشبوی آنست که رنگ آن مابین سفیدی و زردی و یا عفو صط طعم باشد *** طبیعت آن در اول کرم و در درم ***
خشک و بعضی در درم کرم و خشک دانسته اند و شیخ رئیس در سرم *** افعال و خواص آن *** ملطف و مرقی اخلاط و مانع
تحلیل ارواح اعضاء الراس و الصلب و الفیاء آشامیدن آن مانع صعود بشارت بد ماغ و قاطع آنها و جهت مالتضار و
وسواس و تقریب دل و جگر و معده و امعاء و یارد المزاج و جهت حبس نزف اندام و اسهال و رفع لزوجات و داخل ادویه
مفرح گردد و میشود القروح و الجروح فساد آن جهت تبخیر قروح و رفع حرق نافع و بدستور و در آن مضربانه و مرور
زردی رخسار شراب و ملاط آن روغن بادام و مغر مرار و مصلح آن فاضلی مقبل ارشیت آن از در درم ناد و میقال

فایند در جمیع افعال بهتر از روغن نارنج است و کذا غثن پوست و گل خشک آن در ثیاب مانع کرم زدن آنست با لئاصبت
 و آقا میدان در انتقال آن با دزهره موم بارد و حیوانیه است و تند همین بدان نیز موجب قنیم آن و دهن و شراب و عرق آن در
 قرا بادین ذکر یافت و مثل پوست زرد آن و روای آن نیز مرد و لذیذ و مقوی معده میباش و صنعت آن مانند پوست اترج است *
 * ناطق * بفتح نون و الف و کسر طاء مملوله و فارسی قطعه نامند * ماهیت آن معروف * طبیعت آن گرم و خشک
 * افعال و خواص آن موافق سینه و ریه و هرقه و خلط بلغمی و مسموم بدن و بیهوش منع انقباض سودا بعله نافع مصر
 محرورین مصلح آن اشیای حامضه و متعرق از شکر آن موافق جوانان و کهلان و یدران و امزجه بارد و معرفه حادث از
 حرارت و متعرق از خستناش جهت اصحاب نزله و حرقة الجول و متعرق از بسل موافق امزجه بارد و یدران مولد
 صفرا در جوانان و مصلح و متعرق از دقیق جهت درد سینه و ریه حادث از اسه و خلطی بلغمی نافع و متعرق از کینت کثیر
 الغذاء و موافق سینه و هرقه و لیکن ثقیل و بطیء الهضم و مرخی معده و متعرق از گردگان بغایت گرم و معده بلغمی و کرده
 و موافق و لیکن مصلح آن خستناش و یا کاه و مصنوع از بادام ابدک کرم و سرده و روغن را حنا سب است *
 * ناگیسور * بفتح نون و الف و کسر کاف عجمی و سکون یا عمتناقه تحتانیه و فتح همین و راهمهلین ناگیسورید و کاف دیل
 شد و کد میتو بدست لغت هندی است * ماهیت آن در حقی عظیم که در بنکاله میشود بعد از درخت گردگان و برگ آن بهین
 بقول برگ امر و گل آن بسیار خوشبود و ریورنیه و رنگی و رو دیگر نواح بنکاله کثیر الوجود و عطر گل آن خصوص زردی
 که در میان گل میباش میگوید بسیار تند بو میباشد و در صندیق عطر بکه آن باشد عطرها ی دیگر را همه فاسد و بوی خود
 میکرد اند از حدت بوی که دارد * طبیعت آن گرم و خشک تا آخر سوم و عطر آن تا چهارم * افعال و خواص کل آن
 صفرا و بلغم و غائله سموم و ریاح و بوا سیر را مرنوع که باشد و گرم شکم و قی را دفع نماید و رنگ رو را صاف و نیکو و خون را
 صاف و جراحات را پاک و با صلاح آورد و حبس خون بواسیر و استیصال دانده آن بدن قسم که سه متقال زیره که در میان
 گل آن میباشد شب در آب بنشینند و صبح صاف کرده قوی قلد و یا غسل اضافه نموده بشویند چند روزی هم تا آنکه دانهها
 زائل گردند و حکیم میرعمد السدید در حاشیه تحفه نوشته که در چهار روز بتدریج بر سید که زائل گشت و چون زردی آنرا
 شب در آب بنشینانند و صبح آب آنرا صاف کرده بپاشانند باندک نباتی تا چهار روز دانه بواسیر و زائل گردانند و آشامیدن
 مقل از یک حبه از عطر آن با برگ تا نوبل مقوی باشد و لیکن چون بمیاز کرم است خطر ناک زلی آنست که مکرر از مزاج مزینک
 آن نگردد و طایع عطر آن نیز مقوی باشد و انعاضا است و چون مغز قنیم آنرا گرفته اندک آبی بران بپاشند در صرسته و جرب
 یا پس شب خوب ببالند تا اندک روغن از آن بر آید و چون روغن آن کم گردد با زانک آبی بران بپاشند بر هم زده صر
 و بسته با زانک و روز با آب گرم بشویند و در چند روزی هم زائل گردد و جرب و رطوبت را نیز مفید خصوص که روغن آنرا
 بران بچکانند که آن صر را بپاشانند تا روغن از آن بر آید و یا بطرز روغن بادام روغن از قنیم آن اخذ نموده بر جرب رطوب
 بچکانند و قنیل را نرم نموده بران بپاشند در چند مرتبه زائل سازد *

* ناختوره * بفتح نون و الف و تنین و فتح خاء عجمیه و راز و الف و هاء لغت فارسی است بمعنی طالع بنان و نیز بغارسی زنان
 و بجزیی کرم ملوکی و پهنی اجواب نامند * ماهیت آن قنیمی است شبیه بانیسرون و از آن ریزه ترا و شمر مائل بر زدی و تند بو
 و تند طعم و باندک تلخی و قوت آن تا چهار سال باقی میماند و مع عمل قنیم آن و بعضی قنیم معتبر جلی دانسته از ل و نیست چنین

و بهترین آن زرد ماثل بسرخی تازه تند طعم و بوی آن است * طبیعت آن در اول درجهٔ سوم گرم و خشک و بعضی در آخر آن گفته اند * افعال و خواص آن با توت مجفف و تر یا قه و ملین و محلل ریاخ اعفاء الراس آشامیدن آن جهت فالج و رعشه و استرخاؤ قطره آب مطبوخ آن در چشم جهت جلای کینه و آنچه از چرک و غبر آن انجماد یافته باشد و در گوش جهت ثقل سامعه اعفاء الصل و الغشاء و انقباض جهت درد سینه و دفع رطوبات و تقویت چرک و لزوجات آن و تقویت هک در ثقل قلب و تلبس بطن و تحلیل ریاخ و ملاصت کبد و طحال و رفع مغض رمخی و آنچه بسبب دوائی سستی شکلی انگاری و مسمی قوی مانند بامودانه و امثال آن عارض شد باشد و جهت فواق و نفی و غثیان و جشا و آروغ و بد بو و تقویه و ریاخ و قرو و مضطرب طعام دفع قساد اشتها و بلبت و برودت معد و کبد و احشا و عسر البول و حصاة و مهبی و مسجن احشا و کبد و کروه و مثانه و مسکن مغض و مقوی و مسخن معد و کبد و باردی و دل و بول و حیض و شب و عرق و استسقا و امقید ناشتا خوردن آن و در نان نیز داخل کردن و با عسل و شراب جهت احتیاج ببول مبرودین و اخراج گرم معد و حب القرق و با سکنجبین جهت مجرورین و جمیع امراض رحم و کبکله بن ایلهٔ او طعمهٔ لثی بنیاید و کوبیدهٔ آن با مغز گردان سوخته راغ تزر حرونا شتا خوردن آن رافع سنگ کرده و منانه و از میریات شمردن آن و چون در آب لیمر و انقل ار که آنرا بپوشانند و یک انگشت بالای آن آید بخمسانند و خشک کنند و هفت مرتبه بکرا و نمایند جهت اعادهٔ شهوت با ماهی و مین مجرب گفته اند از بنهٔ آشامیدن سه مثقال آن که در یک رکط شیر چرسانید باشند تا بنصف رحیل باشد یا یک و نیم تن سفید که بالای آن لحوم خورده شود باعث فربهی با فراط گردد و بخوردن و طلا نمودن آن بر بدن با لثیاصبت موجب زردی بشره و با عسل و ادویهٔ بوس و یق و آثار جلد مقوی فعل انجا الحیمات آشامیدن آن جهت حمیات باردهٔ مزمنهٔ کهنهٔ خصوص ربع و نظول آن دافع ناض السموم آشامیدن آن تریاق سموم و نهش هوام و مضرت آنودن و بیجهت ترک عادت آن و نظول آب گرم آن جهت رفع اذیت عقرب کزید و سریع الاثر و بخور آن با رائنج و فز زجه و حنظل آن جهت تنقیهٔ رحم از رطوبات بد بو و تجفیف آن و ضاد آن با نمک و تر مس و زعفران جهت ورم اندامین الارجاج و الاورام و البثور و ضاد آن با سفید بیض مرغ جهت ناف برآمدهٔ مجرب و با عسل جهت درد جمیع اعضا و تحلیل اورام خصوصاً باطنی و قمری از میریات شمردن آن و بد ستر جهت خون منجمد تحت جلد بیعدیل و با روغنهای جهت بشور اندامهٔ امراض مجرورین و اکا ر آن مورت غلظت بصرو زردی بدن و صلاح آن کشتن و مقلل شمیر منفعه و منی بیجهت آنکه مجفف این مرد و است مصالح آن تر مس مثقال شربت ان تا سه درم بدل آن در قه و تسهین شونیز بوزن آن جواریش و د ستر مد بر نمودن و دهن و سفوف و شراب و عرق و معجون آن در قرا بادین ذکر یافت و عرق آن که بد ستر و متعارف عرق کشند * طبیعت آن گرم و خشک * افعال خواص آن جهت فالج و رعشه و امراض عصبانی و عسر نفیس و تحلیل ریاخ و تقویت اشتها و رفع بلبت معد و استسقا و امقید و چون باد ارچینی و کار زبان عرق کشند در تفریح نائیب مناب خمر دانسته اند و روغن آن که بهرق و انبیب مقطر نمایند جهت تحلیل ریاخ و درد های مزمن و از ارام

* فصل فی النون مع الباء الموحدة

باردهٔ بهترین ادویه است

* نینب * بفتح نون و کسر با و مسکون یا عثناة تختانیة و ذل معجمه لغت عربی است بمعنی نموده و بفارسی و بهندی نیز بوزنه نامند * ماهیت آن اهم جنس جمیع مسکرات مانع است غیر از خمر و آن انواع است و عبارت از تقوعات مسکرة حاده است و مراد از آن و مشهور و معتبر از اشیا است که ذکر می یابد و نفعات قسمی ازان است که از آب انار و ساقهٔ میوه و

حیرت قریب دهند و آن مقلد ارنگد آرد که بجزش آید و مسکر گردد و چون مدتی بگذرد که بیوش آید و مسکر گردد
 آن هنگام آنرا مضغ نمایند و از حله انداخته است * طبیعت مطلق آن گرم و خشک * افعال و خواص آن جسه آن مریق
 خون و مضغ دماغ و مکر و حواس و مولود و سوداوی مزاج و صاحبان اورام سوداوی و طحال را مضروب و ستور صنعت آن
 نزد متقل مین آنست که هر چه از زیب و خرم و سست و سائر مساویا بسریعی غور و غما سازند باید که آنرا در و میل
 آن آب بکشند روزی سه تا پنج بار پس بپوشانند تا شب آن برود پس در نظری کرد * سودا را منجم بسته تا پنج شش ماه بگذارد
 تا برسد پس استعمال نماید و نزد متاخرین آنست که با اینجی مثل آن آب بپوشانند تا بنصف رسد پس بدستور مرتب نمایند
 و آنچه از حیرت سازند باید که آن مقلد را بپوشانند که مضمحل گردد و آب یکسان شود و با سه وزن آن در شیرینی که
 خوانند از شکر و عسل و دوشاب را مثال اینها آمیخته بگذارد و بعد از یک هفته صاف کنند و یکبار بنهند و بیست تقویت و اصلاح
 آن بعضی از ادویه مفرجه و مقویه مانند جوز و بواق و نفل و ارچینی و زعفران و عود و فنی و امثال اینها از صریح
 بازای هر ده رطل پنجید رم نیم گرفته در یارچه بسته از اول طبع تا آخر در آن اندازند و آنچه از عسل و شکر و دوشاب
 و امثال اینها سازند باید که با سه مثل آن بپوشانند تا در نوبت بماند و اگر خواستند برای تقویت ادویه مسطوره بپورن مزبور داخل نمایند
 * نبیه الزیب * بقاری مویز آب مانند * طبیعت آن سرد و تر * خواص آن گرمی آن از شراب ممتش و مطبوخ
 آن کمتر و با قوت تا به * افعال و خواص آن مولد دم متین و مفتح سدد و فاضل و مستحق بدن و تقوی معده و چون
 قدری عسل اضافه نمایند گرمی و قوت نفوذ آن در اقطار بدن و احقاق آن زیاده مسکود و میباشد مبطی سینه و ریه و از
 اخلاط لزجه و مسن کرده و مثانه و مصل و ریح و محرک با و مد ربول و مفرح نشول و چون حمام در حین جوش اضافه
 نمایند جهش جوع بقری و تقویت فاضله بدن و نافع المصا و سریع الفساد و معسد ماع و مغلفا اخلاط و مسحق خون و مولد

امراض سودا و احتیاطات و اورام سوداوی و طحال و استسقا است

* نبیه العسل * و آنرا شراب عسلی نامند * طبیعت آن سرد و تر و در دم و خشک و بهار گرم از غوره * افعال و
 خواص آن محال اخلاط غلیظه و مجفف رطوبات و حافظ صفت مبرورین و درمان و مقوی حواس و جهت امراض بارده
 و ضعف اعصاب مانند قاع و نقوه و ریشه و استرخا نافع و استعمال آن در فصول و بلدان بارده السبب المصار سریع
 الاحتیاط بصغرا و مصر و مصر و رین و مصر و مزاج خصوص صاحبان کبد حار و تیف البدن و قتل البدن به تشخیص آتیه بدن
 آن ناسته و مدت بران طریق ساختن آن عسل و خرماد و جز و نان خشک یک جز و جوز و نه اش و نان قرنفل و سما سه اش و یک
 نصف اش و نان زعفران نعلت عشر مجموع را نیم گرفته در آب بپوشانند تا مضمحل گردد و اثری از آنها ماند پس صاف نموده و بقدر
 عشر وزن صافی آن عسل اضافه نموده و بپوشانند تا در نوبت آن بماند و یک شب بسوزد و استعمال نمایند بعد از رسیدن
 * نبیه السكر * که از آب نیشکر و یا نخل و شکر سازند * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن رقیق و لطیفتر
 از زیب و با قوت نافه و جهت کرده و زمانه و حرقة البول و مسر و نافع المصار و محرق اخلاط صفرا و کراخی و زنجبیری و
 با عسل و آن مکیدن سفوف و انار و نیشکر و نیمه مصنوعه را در جهت سینه و ریه و کوره و مثانه و فیه و چنانچه بدن
 نافع و مسهل و موافق تا قهین و صاحبان سودا المصار و مولد حله * خواص آن سرد و تر
 * نبیه الفراکه * که از آب میوه با عسل آردند و مانند آب در ریه و سینه و ریه و کوره و مثانه و فیه و چنانچه بدن

حبوب است الفسار مسكر و سريع الفساد و مهيمن نفع و قراقرص صلح آن ادویه حاره و خوشبو و رسول
 نبیند التمر که از خرما سازند و آنرا شراب خرمائی نامند * طبیعت آن گرم و خشک ترا ز بیهی * افعال و خواص
 آن موافق پیران و بلغه می بزا جان الفسار ثقیل و مضر دماغ و معدة و اعما و مولد بود اجزای و خنازیر و سرطان و
 امثال اینها زیرا که محرق خون و اخلاط است
 نبیند البسر و البلیج * طبیعت آن در اول گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن بهتر از خرمائی و بعد از
 مورب آب بهتر از سائرانند * است و قابض و مقوی معدة و ملد ریول

نبیند الدبس و السیلان * که شراب دوغابی نامند و در طبیعت و افعال مانند شراب خرمائی است
 نبیند الارز * که بغارسی بوزه نامند و در مصر مرزبان شامل نبیند ذرة و برنج و جو و گندم و سائر حبوبات است
 طبیعت آن از سائرانند گرمی آن کمتر * افعال و خواص آن مسهل بطن و ملد ریول و قلیل البکر و ضعف باه و مضامه
 و ما قط کنند * شهور مصلح آن ترویج آن با عمل و طبع آن با ناریه الفسار مرورت و مل و ظفره و مضر بدان ضعیفه مصلح آن
 ماهی تازه و گفته اند آنچه از گندم و دخن سازند محرک اشتها و سرخ کنند رنگ رخسار و مسکرتوی و با غسل محرک باه و
 آنچه از جو میسازند نفاخ و بیتفریح و مفسل باه و مضامه است
 نبیند البس * بضم نون و فتح حاء و الف و عین مهمله لغت عربی است و بفارسی مس و بهندی تانبه نامند * جماعیت آن

از جمله فلزات معدنیه است و معدن آن جزیره جهان و بعضی مالک فرنگ و ایران و بلدان دیگر است و بهترین همه جهانی
 آنست و آن اقسام میباشد آنچه قلعه و شیشه ساخته می آورند آن مرغ رنگی نرم میباشد و بهترین اقسام است و آنچه
 تخته های بزرگ عریض طولانی ساخته می آورند بعد از آن است و در خوبی و آنچه اقراص بزرگ ساخته می آورند بدان خوبی
 پوست و صلب است و همچنین آنچه در ملک فرامیس و کرمان از ایران میشود صلب میباشد و آنچه در زمینان قریب بسین و از
 میشود و در شان را طرف برده از آن ظروف میسازند و نیز نرم و قریب بجپانی است و در گاشان و بنگاله و دبل و جاهای دیگر
 ظرف آنرا خوب میسازند و نوعیکه در معدن آن نگویند میباشد و آنرا مس رست گویند و عبارت از زری است بحر بی صغرو
 بیونانی طالعون گویند رنگ آن زرد و درخشنده میباشد و طالعون در حرف الطاء ذکر یافت و نوعی از کلات ختن سنگ
 خالص بهم میرسد بعضی از آن مائل بزردی و اکثری سرخ میباشد و از مطلق نحاس مراد این نوع است و چون سرخ آنرا
 با عصار آن روی توتیا بک از گند جسمی زرد رنگ حاصل میگردد که بفارسی برنج و بحر بی صغرو و بهندی پیتل نامند
 چکش کبر تر و صلب تر از نحاس است و چون زرد آنرا با مقدار خمس ریال و وزن آن روی توتیا بک از گند و در قلعه های شکل ازایی
 درینند این را بفارسی ریخته و بهندی بهرت نامند و این قابل الطراق یعنی چکش کبر نیست و شکنند و میباشد و چون صغرو
 مشقوق قلیل الوجود است بنا بر آن مصنوع آنرا با هم آن شایع گردانید و اند و مستعمل است و چون مس را با قلعی بک از گند
 بفارسی سفید روی نامند و چون با قلعی و روی توتیا بک از گند و بیک از گند بفارسی جام نامند و بهندی کانه و این شکنند و تر
 میباشد و از فرنگ ظروف ساخته چرخ نموده بسیار سفید و اراق شبیه بنقره می آورند و قاتل زهر و نوار است و آب و جوی بدان
 لرمی و با استعمال بسیار نیامد و غم و طوبیت بسیار در آن اثر نکرد و بدان صفت میباشد پس میل باند ک زردی مینماید
 و شکنند و قابل کد از نیست و کد اخفته نمیکرد و ماده تگون نحاس زیق و کهریت غیر صافی و متعلق به جادیت زهره باشد

نبیند البسر و البلیج

نبیند الدبس

نبیند الارز

نبیند البس

و ترمیم بقدر و یکمال نیست و بیشتر و زیاده نام میرسد بکفته بلیناس و بهترین آن زرد فوسفور است و در سردی و خالص آنست و آنچه بغیر این الوان و اوصاف باشد همه ردی و همچنین بسیار صلب آن * طبیعت آن در رسوم کرم و خشک * افعال و خواص آن محلل و مسرق آن با قوت مله و قابضه و جدت حرارت و غسل آن باعث لطافت و کسر جدت و حرارت آن و زهره انبساط الطبع است و در حرف انزواء المعجمه مع الحاء مذکور شد اعفاء الراس چون نتاس را در سردی که چند روزی بگذرانند و خنار با آن سرکه خمیر نموده ضا د نمایند در رفع نزلات و هرقه و منع ریختن موی مجرب دانسته اند و اکبتال بان باعث جدت بصیر و صلابت اجفان را مفید و چون موی را بمقتضای طالعون بکنند دیگر نروید اعشاء انقباض آنرا مودن متداول آن با ماء الغسل مسهل ماء اصفر و مبادی استسقاء و استور طای آن و آشامیدن سا ئیل ة آن مهنج قه زمیم مثقال آن مخرج مائیت آن بغیر از ذیت رحمول مثقال آن باد و یکده رد یک و غیر آن مجتمع میکرد و با آب لیمو جهت منع آبستنی مجرب گفته اند السوم آشامیدن سا ئیل ة آن بتهائی و با باروغن کار و یا شیر تازه و شیشه و قی فرمودن مکرر باعث دفع ضرر افیون خورده و آشامیدن اشیای حامضه و بلینیات و لحرم و یا مالین و یا تلخ و با چرب در ظرف مس بی قلعی خصوص که زمانی در آن مانده باشد بسیار مضر و در قلعی دارمندی کفاشتن نیز مضر خصوصا که کرم باشد و سر آنرا کرم بستمه باشند و از همه بدتر ماهی بویان است که در آن گذاشته کرم ما کرم و سر آنرا بوشین شب مانده باشد جهت آنکه اینها همه باعث زنجاریت * مس اند و زنجاری میگردند و زنجار خود سم است مای آن قی فرمودن با شیر تازه و شیشه وادهان و بعد از آن آشامیدن آب کوشهای چرب الفروج و الجروح و الاورام و البثور طلای غیر مغشول آن باعث جهت اند مال قروح خسته و ساقیه و منع سعی آن و خوردن گوشت زائد و مغشول آن مل مل جرا حات و طلای آن باعث مصلح قروح متصله مجتمعته و رابد آن صلبه و جهت چرب و حکه و تحلیل اورام و رفع سمی و مازکی اعضا مفید و آنچه ناس را سفید و پرا قی کرد اند تا فتن صفا یج رقیق آنست و در ترشیها مکرر انداختن خصوصا آب سماق و سرکه و پانیدن شوره بعد از کذا زدن رافع اشیای مختلفه بدان و انداختن تخم باد نجان بدان در حین کذا باعث سرعت ذوب آنست و مسرق آنرا ز و سختی نامند و در حرف الراء مذکور شد استعمال و یا اغتسال با آب در ظرف موی با قصاب کرم شده مورت بر ص است خصوصا کرا را استعمال آن و از خوردن و بال و بردن آن و یا خوردن طعام و یا شراب در ظرف بی قلعی آن خصوصا که ترش باشد و مل تی در آن مانده عوارضی مانند عوارض توبال و براد و زنجیر الحیدل عارض گردد علاج آن مانند علاج آنست و مذکور شد *

* نكاح * بضم نون و فتح حا رالف و مهم یترکی و فارسی انقود نامند * ماهیت آن نوعی از طیور آب است از ناز کوچکتر از اردک بزرگتر و بالین از سفیدی و هیاهوی و سرخی مائل بزرده و بسیار رفیه را کسر در کنار آبها و خراپها میباشد * طبیعت آن کرم و تر * افعال و خواص آن در نهایت بران غالب و بسیار بد بو و مولد خون متین و منی چون ضمیر باید و مقوی چشم و بدن و مسرک باه مضر مکرورین و در هضم وید بو کنند و بول و عرق و براز مصلح آن در هر که بپشتن و یا با کشک الشحیر و فانیب و بعد از آن نیز تناول نمودن معین برالحل آنرا آنست و جهت مبر و دین و مشائخ مفید *

* نحل * بفتح نون و سکون حا و لام زنجور غسل است بغیر مکیس غسل و بهندی شده کی مکی نامند * ماهیت آن معرور و در شمع شده ذکر یافت * طبیعت آن در رسوم کرم و خشک * افعال و خواص آن چون بپزد و پزینا ورده آنرا در سایه خشک نمایند و بکسر هم آنرا با بالوده آوردند که آمدن آن در مرقه مثقال و شکر پنج مثقال باشد پزیند در اندکی زمانی بدن

را نوبه میگرداند و مجرب گفته اند و طویلی و طویلی آن واقع در گردن زرد و محال اورام آن است *

* فصل ————— الـنـون مع الخاء المعجمة *

نضاع * بضم نون و فتح خا و الف و عین مهمله لغت عربی است بغیر سی مغز حرام و حرام مغز نامند * ماهیت ن
مغز سفید چرب لزجی است که در میان استخوان فقرات گردن و پشت و غیرها میباشند برای ترتیب اعصاب و اعصاب
اکثری از آن روئید و غده اند و نائب مناب در قباله مع دماغ است و نیز رسانند و روح نفسانی مأخوذ مدینم از دماغ با عصاب
است * طبیعت آن گرم و تر از دماغ تری آن کمتر و گرمی آن زیاد * افعال و خواص آن ملای آن ملین ملاحظات
و رساد آن اکال قروح و در چرک آوردن زخمها و رفع شقای لب و سایر اعضا و خشکی اعضا حادث از مرما و گرمی بیدار
و در سایر افعال قویست بل دماغ است و غیر تلذیذ و بطبیق الانحل از لهند اکل آن غیر مجرب و مصلح آن نمک و یالای آن جلاری
خوردن و بهترین همه انجیر و در ماء العسل خیسانیدن است *

نخاله * بضم نون و خاء معجمة مفتوحه و الف و لام مفتوح و مالغت عربی است و عبوس نیز و بهندی بهوئی و چو کهر
نامند * ماهیت آن عبوس محبوب است از مطلق آن مراد عبوس گندم است * طبیعت آن گرمی آن کمتر از آرد گندم
و خشک تر از آن و با لجمه گرم و خشک در اول * افعال و خواص آن جالی و محال و منقی اعضاء الراس بخور خیسانیدن و آن
در سر که جهت زکام اعشاء الصل و الفاع و النفض آشامیدن آب مطبوخ آن بطریق حسوباً شکر و عسل و روغن بادام جهت
قلبین سینۀ و شکم و اعانت بر اخراج نفث الدم و رفع خشونت سینۀ و حرقه مزمن و ربو و ریاح غلیظه و تغذیه نافعین بدن و نافع
و نان آن قابض و مجفف رطوبات معدیه و رساد مطبوخ آن در شراب و امثال آن جهت تسکین درد پستان و تحلیل و نرم
آن که از انعقاد شیر در آن بهم رسیده باشد السموم و الاورام و البثور رساد مطبوخ آن در آب برگ ترب جهت تسکین وجع
گردن و عقرب رساد مطبوخ آن با نمک و بل ستور خشک کوبیده آن با نمک جهت اسهال و عقرب و تحلیل ریاح و اورام
بارده و مطبوخ آن با سرکه و عسل جهت نملة ساعیه و جرب متقروح و قوبا و اورام حاره و رساد متقروح آن در سرکه جهت جمره
بجیم و تکمیل آن جهت تحلیل اورام و رجمه و ابوجاع و نافع خصوص که با اندک نمک معز و زخم نموده و در صرما بسته بدن تکمیل
نبا بدست مکرر یک صریده و بعد از صریده دیگر و نطول نخاله جو جهت حکه و شری و بخور نخاله عدس جهت رفع بول در فراش و قمل
و صمبان و بخور نخاله باقی جهت منع ریختن شکر نه در ختان آلات المفاصل رساد نخاله گندم با روغن زیتون و سرکه جهت
خربان مفاصل مفید است *

* فصل ————— الـنـون مع الدال المهملة *

نذ * بفتح نون و دال بغیر سی کشته نامند * ماهیت آن دوائی است مصنوع از قبیل بخور و مانند غالیه خوشبو و مستخرج
آن بخاشعه اند و برای خلغای عبا می تر تیب داده اند اجزای آن عود مندی خام و عنبر اشهب مثلک سفید حصی لبان پوست
اترج با برگ آن اجزای متساوی کوتاه پخته با یک وزن تمام ادویه و بعضی دو وزن آنها نبات سفید با کلاب و یا آب مرزنجوش
سرشته اقراص و بعضی مانند شمع قتیله طولانی میسازند و در مجالسی برای خوشبو میسوزانند و نیز از عود غرقی خام با کلاب
سود چهل مثقال و عنبر اشهب چهار مثقال مشک یک مثقال و نبات سفید یک مثقال میسازند و بعضی مصطکی نیز داخل
مینمایند و یا آب صمغ محلول سرشته اقراص و یا قتیلهها مانند شمع میسازند * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص
آن مقوی قلب و دماغ و حواس و منعش ارواح و محرک شهوت و مقوی معدیه و کبلی و بادافع سمیت هوای ربائی و طاعون

فصل النون مع الراء المهملة

وزايع زكاه است شراب شور

نور تقيس بفتح نون وسكون را و کسرتاء منثاة ثوابه وسكون ياء منثاة تينانية وضم فاف وسين مهملة ما هيئت ان
بولس گفته نباتي است شبيهة بطنظل درجوف آن شحم وضم آن با عوصت طبيعت ان گرم و با خشکی بسيار افعال و خواص
ان اعضاء الراس و غيرها سحوط آن جهت دفع بل بويي يني و قطع رعان وضما د آن بار و غنها مل و عرق و با شراب جهت

کزيون عقرب نافع

نورجس بفتح نون وسكون را و کسرتاء وسكون سين مهملة معرب از نوکس فارسي است ما هيئت ان کلي است بسيار
خوشبو و در نوع ميباشد یکی را قن حى در دم را مضاعف نامند قل حى در بيان آن بشکل قل حى و يمانه کو چکي زرد رنگ و اطراف
آن شش عدد و در کها سفيلى مائل بتل و بر و اين را نوکس نر نیز نامند مضاعف را ماده و يشر ازى مفت و وزده هر کهای آن زباده
و بالوان د بکوزم يمانه مانند بنفش زبانت آن در ساق و برگ و تخم و بيج شبيه بيمار و کو چکتر از ان و بيج قل حى را چون بشکل صليبي
شق کنند و غرس نمايند مضاعف ميگردد طبيعت ان در سوم گرم و خشک و بعضي معتدل در گرمي و خشکی و بعضي در دوم گرم
و خشک گفته اند و تخم آن در دوم گرم و خشک و گفته اند در اول تر افعال و خواص ان جال و جاذب از عمت بدن و معتدل قوی
و غاسل اعضاء الراس بويين کل آن جهت مداع باغی و سوداوی و تقطيع دل و دماغي و زالة نزلات و زکام بارده نافع جهت آنکه
مصلح قوی است جبرئيل اختمشوع گفته هر که خواهد در زمستان زکام بهم نرساند دل او مت بهر نميند نوکس نمايند وضما د
آن جهت سعه و منع نزلات و در ور بيج خشک آن را نفع سبل و ناخنه وضما د آن با عمل جهت تشنج اعصاب چشم اعضاء الغشاء
و النفث آشامیدن بيج خائنه و يا مطبوخ آن بغایت منقى خصوصا با عمل و مخرج هر چه در معده جمع شد و منقى رحم
و معقطن جنين زنده و مرده و التيام دهند و زخمه ظاهري و باطني و چهار درم آن با ماء العسل مخرج اقسام گرم معده
و مسکن اوجاع مثانه و رحم وضما د بيج آن که به روز و شب و خصوصا در شيرک و ميش خيسانده خشک نموده پس سائيد
با شل جهت تقويت باه و سيطري قضيب و بر مادن احليل جهت رفع تعنين مجرب و ديشهائی نوز مقوی باه و معظم ذکر است
الجروح و القروح و الاورام و البثور و در ور بيج آن طاع خون جراحات و التيام دهند و آنها وضما د آن با سرکه و عسل
منقى قروح و کشايند و ديلا ت که دشوار بنفش آيند و با آرد کند م و با شيلم و عسل جهت اخراج بيمكان و خار و امثال آن
و تاجال از ارام اعصاب وضما د بيج آن با هر که و عسل جهت تنقيه اوساخ و التيام جراحات عظيمة و غائره و رتور و باط و عصب مقطوع
و با صندل و سوس و کل ارمني و فوفل و تافيه و حفص و سفيد آب و مر داسنگ جهت ورمهای جاسه آلات المفاصل وضما د آن
با عمل جهت درد های مزمنة اعصاب و مفاصل و نقرس و شکستگی اعصاب و نیز وضما د آن مایق و چسبانند و جراحات عارض
در اعضاء مصناني است الزاق شديد حرق النار وضما د آن با عمل جهت سوختگی آتش الزينة وضما د آن با سرکه جهت
باده التهاب و بيج و آثار جلال مضر و روين و معدع ایشان مصلح آن بنفشه و کافور و در عهه افعال کل آن مانند بيج آن مقدار
شربت آن یکمقال و نیم روغن کل آن مانند روغن کل مديت چهار روز در آفتاب مرتب نموده و در بين تجل دل کل کرده با شين
معتدل و مسکن اوجاع سردا و يه و بيج و در افع صناع ريحي و صناع رطب و سوداوی و دافع درد های بارد و موافق امراض
عصب و کشايند و نیم گرم و مسکن اوجاع آن و مصلح مجرورين و تخم آن با سوم گرم و خشک و بارطوبت نفعليه افعال و خواص
ان آشامیدن نیم درم آن با شير تازه و شيد و بغایت محرک باه وضما د آن با هر که جهت کف و بهی و ميش مرثر است

بزرگ و بفتح نون و ضم را و سکون واو و کاف لغت فارسی است * ماهیت آن بعضی است شبیه بلعنت بر بوی از آن
 بزرگتر و از کرمان آورند امین الله و گفته که منبر صادق پس خبر داد که در جمالی کرمان خصوصا جائیکه پلنگ باشد دژ اول
 بهار نباتی میر و پلنگ آن در ابتدا شبیه ببرک خورده و چون بقل رشیدی رسد شکل ببرک آن منقلب گردد و بنا بر آن در آن
 وقت آن مکان را نشان میکنند و بعد از خشکی گیاه و رسیدن بیج آن بهمان نشان بیج آنرا اخذ مینمایند و گفته اند علامت خوبی
 رخاوص آن آنست که چون بر بالای دیک جوشان بگذارند در ساعت از جوش باز ایستد و چون در تنور اندازند نان
 از تنور بریزد و چون در رشیدی اندازند شور بوی دهد و در نیک اصلی آن بر نیک پلنگ ابلق میباشد و نیز از خواص آنست که چون
 پلنگ از از ایندین بسیار آزار میدهد و برود شوار است از آن لهنه آن بیج را پیداکرده بر آورده و بخورد تا بار نکند و از خوردن
 آن بار نمیگیرد و درین آن غلده بهم میرسد و از مرگاییکه پلنگ بیج آنرا بر آورده خورده باشد باز مال دیگر از همان بیج تازه
 میر و پلنگ و باز سزی میباشد بخلای آنچه را پلنگ بر ندارد که آن سفید است و در مرگین آن گاهی بعضی مریها یافت میشود و بعضی
 گفته اند در رشیدان آن و بعضی گفته اند در فرج و رحم آن بعضی گفته اند در ذنب آن تگون می یابند و صاحب اختیارات
 بدیع نوشته تحقیق آنست که در ذنب آن بهم میرسد و باقی خلاف است و آنرا حیران المر و بفارسی برک و پلنگ نامند
 و دستور اخذ آن چنان است که چون قبل آن را احساس نمایند و در فم رحم آن چیزی مانند آب در یابند باید که پوست
 رحم آنرا ببرند و در جواند از ندم و من تی نکند از آن آب مانند الفحه منعقد گردد و در نیک حقیقی عبارت از اینست
 و طریقیون مصنوع آنرا بانواع میسازند بعضی مانند جو و بعضی مانند کدو یا باریک طولانی و این صحیح نیست و صحیح همان
 است که ذکر یافت * افعال و خواص آن چون در شعیر : تا یک طحرج آنرا زن بخورد و با فرجه سازد زیاد در رور و تعلیق
 نماید هرگز آهستن نکردد و چون مرد تعلیق نماید مباحثت نکند و اگر نماید با هر زنی که مقاربت نماید حمله نکند و دژ و زور
 و تعلیق آن جهت دفع خاز بر ریح الشوک میرد دانسته اند و طلای آن جهت رفع ناهور و مجرب مقلد ارشیت آن یک
 طلوع و زیاد از آن موجب لغوی با فراط است و در جهت داشتن آن باعث سرعت ولادت و گفته اند چون بر ناهور
 بنند حچیم آن زیاد گردد و ناهور کمتر و کوچکتر شود و تجدید آن باعث رفع ناهور است *

فصل النون مع السین المهملة

بفتح نون و سکون سین و راء مهمله یعنی لغت عربی است و بفارسی کرکس و بر ترکی فخر و بهند گن نامند * ماهیت آن
 از جمله سمع و طهور و بزرگ جله و در رنگ قریب بقعاب و زماثل بسرخی و منقار و ساق آن دراز و بر آن مانند نی است و گویند
 در یک روز زیاد از دوزخ و از فرسنگ ببر و از قطع مینماید بل لیل آنکه لجه آنرا از عرقان آلوده و آشیان آن میکنند
 فنکا میکند و انباشد و چون آلوده و لجه خود را زرد مشاهده مینماید بکمان آنکه یوقان کرده و دیگر و ز سنگ برفان و از
 سر اند پ آورده در آشیان خود میندازد برای رفع دوقان آن بعضی بلاد ایران و روم و ترک و غیره مسافت آن تا سر نیک
 در رتین و مرا جعت از دوزخ از فرسنگ زیاد است زیرا که آن سنگ بغیر از مراد نب جای دیگر یافت نمیشود و در هنگام پرواز
 بسیار اوج میکند و از مغرب تا مشرق در یک روز و غیره مینماید و باز مرا جعت میکند و بنسب حرارت مزاج در وقت خواب یک
 چشم را نمی پوشاند و تا هزار سال عمر میکند و در سانی زیاد و بر یک نیم و یک نیمه نمی آورد و قوت شامه و باصره بسیار قوی
 دارد پس یک از مسافت بعید و زمگانی که حیران مرده باشد در حین پرواز و یا بغیر آن آنداید و با بوی آنرا شنیده خود را

بآن میرساند * طبیعت آن در موم کرم و خشک * افعال و خواص آن محلل ریاخ غلیظه و مفتوح سد اعشاء الراس .
 بنورن کوشش آن رافع تشنج و اکسال خون و زهره آن بافت مفت مرتبه و طلای آن بر اطراف چشم قانع بیاض و رافع نزول آب
 و طلعت بصر و جرب چشم و معوط دماغ و زهره آن مرید بقدر نیم دانگ و موزن آن قطران و روغن زیتون رافع جذام و جنون
 و از مجربات شمردند و قطره ای که اخته آن نیم کرم مکرور در کوشش جهت کرمی قلیم اعشاء الصد و الغشاء و انقباض آغشامیدن
 بیه آن جهت سرتنه کوشش آن محلل ریاخ غلیظه و قبولی امعای دقاق مسمی یا یلاوس و مفتوح سد و مفتوح حصاة و رافع بلغم
 المغارودی الغشاء و غلیظه مصلح آن در چینی و موم که طلای بیضه آن در سه روز مقوی قضیب و تیر و ح و التور و زلزله
 طلای خاکستر موی آن رافع جرب و حکه و قروح و طلای موکین آن جالی کلف است و رافع زرم کرم که در بیکانه که یکجه میبرد
 * نسرين * بفتح نون و سکون سین و کسر واء همزه و یاء مفتا که تثنیه و نون یعربی و دصینی و بغار می کل مسکین و در بعضی بلاد
 کل هنبرین و در اصفهان متکلیتیه و بهندی سیو تین نامند * ماهیت آن کلی است مفید و بعضی اوراق آن مائل بزروری
 و مفاع شیه بکل سرخ و از آن کوچکتر و خوشبود درخت آن شبیه بل و خشت کل سرخ و از آن کوچکتر منبت آن بزرگ حار و در
 صحر اما کثیر الوجود و موم کل آن از حمل تا آمد و در بعضی بلاد مانند بیکانه و غیر آن از نیم درم تمام حال کل میوه
 ولیکن در ایام بهار و تابستان بیشتر و موم های دیگر کمتر و عرق آن از خلط بسیار کم بود و جهت آنکه چون بسیار غلیظ است
 بوی آن در حین عرق کشیدن به تحلیل می رود و ضعیف میگرد و از آن نیز عطر بر می آید * طبیعت آن در موم کرم و خشک
 * دارل و شیخ اثر رئیس در موم و بعضی در موم گفته اند * افعال و خواص آن ملطف و مفتوح و محلل و منقی و مانند یاسمین
 و نرگس است در وقت وضع اعشاء الراس بر بوی آن مقوی دل و دماغ و حواس و مسخن دماغ و رافع سردی اعصاب و
 نزلات و زکام و سائیدن آن در الخالیه باعث خوشبوی آنها و معطش و مفتوح سد دماغی و مندرین و محلل ریاخ و طواریات آن
 بعطمه و لطوح بری آن بر بیشه انی ممکن صناع و زکام و قطره آن بار و رغن زیتون جهت کشش کرم کوش و تحلیل ریاخ آن ردی
 و طنین و منون و مضطه آن جهت درد دندان اعشاء الصد و الغشاء و از آغشامیدن چهار درخمی آن منقی سینه و جهت از ایام نته
 و حلق و لوزین و خفقان یازد و مقوی معده و جگر و موافق عمل جگر و جهت فراق رقی و غشیان و روقن و قبولی و تحلیل و رنج
 و یکدرم آن تا چهار درم برک آن مهمل قوی بخندین ذکر یا نوسته که در خواص آن دیم که کل نسرين و از یکدرم تا سه درم
 میدادند ایمان واد و رقی میگرد و کشکین آن نیز ایمال تمام مینماید یا تقویت دل و تقویع مقل از شربت آن تا این اوقده و
 ضمد آن معطر دانه بوسه و رابع اشتهاد داء الغیل و لات المغا صمد آن با حنا جهت تقویت موی و ضمد آن در حجام
 باعث رفع بد بوی عرق و خوشبوی آن و طلای آن رافع کلف رخسار و مد اومت نیم متقال خشک آن نایک متال از اول حمل تا
 یکسال مانع مفید شدن موی دانسته اند و آنضاک طبیعت این امر مو و رز و متقال مرین شکری آنرا در کفای تیر به بیان
 نمود و از آن مرین یعنی گفتند مانند ورد احمر میسازند و کرم تر از گفتند و ورد احمر است و مندرج و جهت خفقان یازد
 و تقویت قلب یازد و نافع و نیز مهمل دانسته اند چنانچه ذکر یافت و روغن آن که مانند روغن نرگس مرتب نمائند مسخن
 باحتال و مقوی دماغ و رافع ذات الحین بلغمی و سوداوی دانسته اند

فصل الثنون مع الشین المعجبه

* بکما * بفتح نون و شین و الف لغت عربی است و بغار می نشانه و بیوفانی امول و امول نس نیز نامند * ماهیت آن

عبادت از کشك كنند اما مت كه كنند را خيسانيل : تا بصل تعفن رسد و نفوس آن منشق گردد كه چون بدست بمائيل با ساني از مغزان جدا شود و مغزان نرم پس كوييد و فشرده از صافي كن رانيل : افعال آنرا در زمانه و صافي آنرا بكنند راند تا نه نشين گردد و آب بالاي آنرا بر بزند و تبشير را اقرص سازند و در آفتاب خشك كنند و استعمال نمايند بهترين آن سفيد تازه خالص غير متكرج و سياه آنست : **طبيعت آن** در آخر اول سرد و خشك و بعضي سردتر دانسته اند : **افعال و خواص آن** رادع و قابض و مغري اعضاء العيون مصدغ و رطبه عيون و مقوي آن وجهت تجفيف قروح آن و دفع جرب و منع ريختن مواد بپيشم و انگشتان آن با شعر زنان و يا عقيد : **بيضة مرغ** مسكن حرقت چشم و رم و نرم كنند و خشونت اجفان اعضاء الصل و الغلغله و النفض اشاميدن مطبوخ آن بانبيا و بيا و عن بادام نيمكرم قاطع نعت اللدم و خشونت حلق و سرفه حار و در عينه وصل و قطع خون بواسير و حبض و اسهال بطن بخصيص كه بريان نموده با عدس پخته با شند كه قوت تبض و حبس آن زياده ميگردد و حريره آن مانع نزول نوازل بسينه و بايه بزجهت سست و رفع افراط عمل دوائ مسهل و بايد كه يكوزن آنرا با سه و يا چهار وزن آن آب خوب ماهي نمايند و احتقان آن جهت قرحه امعاء و ارام ضد آن با سرکه جهت خنقا و اوارام حاره الزنه طلای آن با زعفران جهت كلف السموم طلای آن با شراب جهت نهش افعى المضار قليل الغلغله و اكثرا آن مقل مني و مسدود و دير هضم و كويند مرگ مود است مصلح آن شيرينيه و كرفس و قرفل بلك آن برنج مغسول و غبار الرحي معد ارشريت آن از بكمقال تا پا فوده مثقال است

نشاره : بضم نون و فتح شين و الف و فتح راء مهمله و ها : ماهيت آن اسم اجزائی است كه از اخشاب بسوهان در حين سائيدن جدا گردد : **طبيعت آن** نشاره هر چه نسبت باصل آن گرم تر و خشك تر است مگر آنچه گرم خورده و تعفن يافته و بوسه شده باشد كه بمس آن زياده بعضي گرم تر و بعضي اين را سرد دانسته اند : **افعال و خواص آن** همه آن قابض و جالى البجروح و القروح و چوب گرم خورده بوسيله شده خصوص از اشجار قابضه جالى و منقى زخمها و مل آنرا با چوبن با مسوي آن انيسون با سرکه خنجر نموده در ياچه كتان بسته بسوزانند پس سحق نموده بر قروح خبيثه و نمل و ساعيه و آكله بهاشدن منع تعفن و معي و اكثرا نمايند و التيام دهن و نشاره چوب صنوبر با حنا جهت جرب و طب و بنشور و زخبن آن كويند انده هوام و كشند و پشه و نشاره عاج اشاميدن ربع درهم آن معين بر حمل است و خواص و منافع مركب بتفصيل در ذيل خشك آن چا بجامل كورشد : **نشق** : بشيريك نون و شين و فاء اسم عربي است : ماهيت آن كويند ببعمرجان است كه بسند نامند و كويند غير آن است و آن سبكي است سبك پيرسور و اخ شبيه با شيان زنبور كه از سواحل درياي مضاوجله و نواح آن خيزد و در زير آب تكون مي يابد : **طبيعت آن** خشك تر از بس : **افعال و خواص آن** قاطع خون و التيام دهند و زخمها و ملسم آنها خصوصا

باشد و در سائر افعال مانند بس است : **قصه** : **النون مع العيون المهملة** : **لعم** : بضم نون و فتح عين و الف و مهم فافسي شتر مرغ مانند : ماهيت آن مرغی است معروف عظيم الجثه کردن آن بلند شبیه بستر و یا های آن شبیه بپای کا و وظلف آن مشقوق و رنگ آن اغبر مائل بسفیدی و مانند طیور دیگر بسیار پرور نمیشوند نمود بلکه بعنوان جست رخمی است و بهترین آن بچه آنست و چند آن محتاج با آب نیمه مکر آنکه آب را ببلد بلکه استشق هوا آنرا کفایت است : **طبیعت آن** بسیار گرم و خشک تا آخر صوم و تا چه لرم نیز گفته اند : **افعال و خواص آن** کوشش آن محل ریا و قاطع بلاغم اعضاء الراس و المغاصل و النقبض خوردن کوشش آن رافع الف و لقا و دخل و راجع

[illegible]

نقطه * بکسر نون و سکون فاء و طاء مهمله * ماهیت آن بر طبیعتی است دهنی حاد الراسه که از بعضی زمینها مانند زفت و قیر میپوشد و از انقضی عراق خیزد و در انواع میبشد سفید و سیاه سفید آن به تروالطاف و بسبب لطافت زود مستحیل به هوا میگردد و نقاشان قدیمی آن را داخل درغن کان برای ترقیق و تلطیف ممزوج نموده بر نقشها می مالند و سیاه آن بان لطافت نیست و بتقطیر سفید میگردد و آنرا مغشوش بر درغن خزامیان میمالند و فرق آنست که نقطه متصاعد میگردد بخلاف آن و از توابع مصر از کار دریا نوعی نقطه می آورند و آنرا زیت الجبل مینامند * طبیعت آن تا چهارم کرم و خشک * افعال و خواص آن اقوی از اکثر درغنها و مفتوح و صریح النفوذ و کاذبه و ملا باات و تریاق جمیع امراض بارده و شرابا وضاد اعشاء الراس والعصب و انغذاء و النفیض طلاء آن جهت ناله و لقوه و ورعشه و کز از و خدر و راسخار اکثر امراض و اوجاع بارده و رطبه و تحلیل ریاخ و اوجاع مغاصل و امثال اینها مفید و اکمال آن جهت نزول آب در چشم و بیاض قطران آن جهت کرم و ریاخ کرم و آشامیدن آن جهت سرخه کهنه بارد و بهر و بر و ضیق النفس و نفث الدم و بواسیر و ثقیبت حصاة و اخراج کرم معد و مقعد و تحلیل ریاخ احتیاج و مغص و حرقة البول و فر زجه و بشور آن جهت مردی رحم و اختناق آن مفید و طلاء سفید آن رافع کرم حیوانات مضر و مری و مصلح آن خشخاش و مرکه و مفرره و مصلح آن کثیر اقل ارشبت از سفید آن و دانک تالیم مثقال را از میاه آن تا یک مثقال بدل آن بوزن آن میعه و بعضی قطران گفته اند زفت و رطاب نیز السوم خوردن سفید و سیاه آن دافع سموم قوی الاثر است

* نقل * بفتح نون و فاء لام * ماهیت آن کرکند نبات بارزد است شبیه برطبه بنجار مانند بصرخی و بنفشه و در بهوشیه بشکونه بید و شاخهای آن کرکند از مانند خار خشک و در عربستان کثیر الوجود * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن نیم و کل آن رافع سحر و مدبول و کل آن اقوی و طبیعت آن در افعال ضعیف تر است

* فصل النون مع الکاف *

* نگا چونی * بکسر نون و فتح کاف عجمی و الف و ضم جیم فارسی و سکون واو و کسر نون و یا * ماهیت آن صاحب خلاصه التجارب نوشته که بزبان هندی نوعی بتوصیف را نامند که نبات آن بر روی زمین پهن میبشد و ساق نبات آن بسیار ضعیف و برگهای آن از دو جانب رشته مقابل یکدیگر و ساقها نصف عدسی و درین ممالک یعنی مرو و نواح آن کثیر الوجود است و در زمینیهای رکیبوم دراز آب و نزدیک آن روین و قویتر آن آنست که دراز آب باشد و نبات آن مانند بصرخی * طبیعت جمیع اجزای آن کرم و خشک در اول سوم * افعال و خواص آن آشامیدن عمیر و با مل فوق برک آن با شراب جهت اکثر سموم ممرام منوشه و بید ستر و طلاء آن مفید و با شیر مسهل اخلاط فاسده و اخراج سموم از بدن نافع است

* فصل النون مع المیم *

* نم * بفتح نون و کسر میم و راء مهمله و با و سی یلنک و ترکیخیلان و یندی تی و بکر ناء و مننأه و نوقانیه و باء مننأه و تیتانیه و خهای نون و دال مهمله و روانانند * ماهیت آن حیوانی است معروف شمییه یفهد در شکل و رنگ و صورت آن شبیه بشیر و کثیر الحیا و هیچ حیوانی گوشت آنرا نشتارد و در جنبه از سگ بزرگتر و باریکتر و جل و سبک و قنار و تیز و تراز حیوانات دیگر و شدید القوت و غیور و بتجربه رسیده که چون بر زخم یلنک موش بول کند یلنک نبات نیاید و موش حریص بران است که خود را بدین رساند و بول بران کند و لعلن یلنک زخم در او را درجائی نکا * میله اوند که اطراف آن آب باشد و موش نتواند

خود را بد آن رسانند و بول کنند و آن را از خواص آن آنست که در هنگام رفتار هیچ حیوانی را بالا ترا خود نمیتواند دانست
 طبعیت گوشت آن گرم و خشک و افعال و خواص آن اعضا را لاس پیه آن بهترین اطلیه است از برای نالغ و
 خنر و اوجاع مفاصل و نقرس و امراض باره و بدستور رنگ همین بدن را و اکتال خون آن را غنی جمیع علل چشم اعضا
 اندکی قشور مغز سر آن با آب جرجیر و زنبق در حلیل مقوی و محرک جماع بدن دستور حمل آن در دروغن زنبق و جالوس
 بر پوست آن ممکن بواسیر الجرج و القروح و الزینه طلای مطبوع پیه و گوشت آن با آب زیتون مهر بسته جهت از آله
 زخمه ادرشی و حنا زبید بد و طلای خون آن را غنی کاف و بهی و آثار جال و طلای زهره خشک آن بماء حماض اترج و زنجبیل
 و از خواص آنست که چون کسی بر تمام جسد خود پیه کفتار و مال پلنگ تصد او کند و چون آنکس نزد یک آن رود پلنگ نگرزد
 و بحدی بیست کرد که دل برت بر حرکت او در انداند که آن شخص اگر خواهد آنرا بتواند بکیر و دونه بسیار مستحب خمر است چون
 بدان رسی بی اختیار آنرا بشوید طرد الهوام موی آنرا چون در خانه دود کنند کرم بگریزد از آنجا و خود از درخت
 مر بگریزد و انما زهره آن سم قاتل و دوزخ آن در سه ساعت هلاک سازد و آن که آن قی نمودن بشیر تازه در شنبه و بدو
 از آن ربوب وطن مختوم خوردن است و ماژرک این زهره اسل خورد است که من کور شد
 نمل بفتح نون و سکون میم و لام لغت عربی است بفارسی مورچه و بهندی چونت نامند و بزرگ آنرا چون تار و کتیرا بنامند
 چهار نقطه فنی و بترکی فارسیجه ماهیت آن از جمله حشرات و قوت شامه آن غالب تر از حور اب دیگر مختلف میباشد
 در مقدار آن بزرگ و متوسط و ریزه بزرگ سیاه راهری و دست و پا بلند آنرا نمل فارس و بفارسی مورچه سوار و کوچک را
 بنوی و کبار پرند را طیار و بفارسی مورچه پر دانند و گفته اند که هر چند بزرگتر شود پیدار میشود * طبیعت مطلق
 آن در هوای گرم و خشک افعال و خواص آن با قوت سمیه مخصوص کبار آن از آن مهر یار گفته چون مور را در دروغن
 زیتون بچو شانند و در گوش بچکانند را غنی کوی و رباح و طنین آنست آلات التماسل چون صد غنای مورچه مقابر را در لیم
 اوقه روشن را زقی و باروغن زنبق آنرا اخته سه هفته در آفتاب بگذارد و طلای آن بر قصب و حوالی آن بغایت محرک باه
 نایوس و رانغ غیب و مورث صلابت و بزرگی آلت و از میزبانت دانسته اند الا ورام و البشور طلای مور مقابر با سر که را غنی
 خنازیر از زینه طلای مسحوق آن مانع بر آمدن موی چون بار اول قلع کرده باشند محتاج بیکبار استعمال نیست و ضما د کبار
 سیاه آن جهت برص بعد تنقیه و ضما د نیم آن با همه روغنهای مسقط و مو مانع بر آمدن آن دانسته اند انما زهره خوردن آن
 موجب مغض و کرب و رفع ریا و قرا و مصلح آن غسل و زیره و چون کسی را بکزد خصوص نوع بری آن هوش و خارش عظیم
 و زرم پیم میرسد مصلح آن مالیدن آهن سوده با سرکه و روغن تلخ و ضما د چوب خیزران با آب و نیم آنرا چون بشویند
 تحریک ریا و شکم بطرف اسفل بدی نماید که ضبط آن دشوار و معتدل باشد مصلح را غنی آن زیره کرمانی آنرا گفته اند
 چون کسی خراشد که چیزی در جای کند ارد و مورچه در آن نرود باید که در وقت کشتن حبس نفس نماید و نفس نکشد
 مورچه در آن نشوید رفت مادم که دعت دیگری بد آن غرق و از امر او مکتومه است و از دکان کبریت و قطران و
 حلیت و زهره کار نو بگریزد

نموس بضم نون و میم و سکون و او همین مؤمله جمع نس است ماهیت آن حیرانی است بمقدار شغال و صورت
 آن شبیه بدلق و رنگ آن مائل بزرده با خطوط سفید و سر آن کم و موی بسیار چرب است بیکه مظنه آن شود که کویا چرب

گردد؛ اند و نموست علی است که در شوره بزم فیوسل بنا بر مشارکت درین وصف معنی یل ان گفته و مرغ و موش را میبند کنند
و در هنگام مستی صدای آن شبیه بصل ای که به کرد و در وقت قیام مستی بهنجی دیگر و تکران ما وراء النهر آنرا لکنجه گویند
و در بلاد مر و نیز یافت میشود * افعال و خواص آن امراض الراس سقوط خون آن بقدر یک برط با شیر زنان رافع
جنون و استحصال زهره آن با سفیدی بیضه مرغ رافع و معه الزیة طلای سرکین آن با خوردن رافع داء الثعلب و طلای بیه آن
و بل ستور موی موخه آن باروغن رافع بهق سياه و جرب الخواص ارسطو گفته چون آفتاب در بیت خود با شرف باشد چشم
راست آنرا گرفته در خرقه کتان بسته بر صاحب حمی ریع تعلیق نمایند رفع جمی او گردد و چون چشم چپ آنرا بندند جمی
باز گردد نماید و مغارقت نه نماید

ع
ی

* بوارس * بفتح نون و واولف و کسروا و عین مهملتین لغت یونانی است و بعربی آنرا شجرة القدس و مسواک
العباس و مسواک المسیح نامند * ماهیت آن نوعی از قبا است شاخهای آن باریک و بلند تابسه درع و برگ آن ریزه
مستند بر جمیع اجزای آن مزغب بازغب شبیه به پشم و کل آن زرد و خوشبو و طعم آن تند و خاران نیز مانند سوزن و صمغ آن مابین
سفیدی و سرخی و در روم و حلب کثیر الوجود منابت آن آجام * طبیعت تخم آن در د و م کرم و خشک و بیخ آن در موم
و این قویترین اجزای آنست * افعال و خواص آن بیخف و قابض اعفاء الصد و آشامیدن عصاره آن جهت ترخیدن
وذات الجنب بیخ یل السموم تخم آن رافع سموم قتاله و مقارم آنها مضر کرده مصلح آن قتل و گفته اند مصلح آن بندن است
مقلد ارشیت آن یکمغال الاغصاب ضما د بیخ آن در التیام جراحات اعضاء مجرب دانسته اند و لهذا آنرا شجرة
العصب نامند و طبیح شکره سائید و جرم آن و همچنین صمغ آن در التیام عصب ضعیف تر از بیخ آن و آشامیدن و مضام
کردن آن نیز جهت درد عصب و کوفتنکی اعضا و از جای بیرون رفتن و شکستن آن و قطع زلف الد م مؤثر و طبیح نبات
و کل آن قائم مقام صمغ آنست

ی
د

* نوشادر * بضم نون و سکون را ز و فتح شین معجمه الف و ضم دال و راء مهملتین لغت فارسی است و بهندی یو ماد و بغرنکی
سال از مونیک نامند و ز د اهل صنعت موموم بعقاب و کبریت الدخان و ملخ النار و سلسا لبوس نیز است * ماهیت آن
چیزی است سفید شبیه بشوره قلمی و اصناف میباشد از معدنی و مائی و مصنوع معدنی آنرا معبلن بلاد حاره مانند خبثه
و زنج است و قطعی آن مانند شوره و مائی آن آب چشمه ایست که چون دست بد آن زنگ کف کند و از جوشانیدن آن
قطعیهای سفید بر روی آن بسته گردد و انطای گفته در نواح اصفهان آن چشمه موجود است و گویند در جبال جزاسان نیز
میباشد و این مرد و صنف عزیز الوجود داند و مصنوعی آنرا از قاذورات و کثافات بتعقین و تصعیل بعمل می آورند و اخیانا
قلبی در کوره آجر پی که از قاذورات آنرا طبع دهند نیز بهم میسوزند و این قبل از تصعیل اکثر رنگ آن اغبر میباشد و بعد از
تصعیل سفید شفاف مانند شوره قلمی میگردد و چون سفید صاف شفاف آنرا با مثل آن زاج زرد لاری و عشر آن زنگار
تصعیل کنند سوز میگرد و در مصر و روم و ملتان شنی * شی که قاذورات و کثافات و سرکین حیوانات را جمع نمود
و مانند خشت خام اقراص ساخته خشک کرده در کوره بر هم چید و بالای آنها خشت های بسته را دوستانده سر آنها را
بر هم تکیه داده آتش میدهند و آنچه بران خشتهها و اطراف بالای کوره صعود نمود متعقل میگردد بعد از شدت زدن
اخل می نمایند * طبیعت آن در آخر موم کرم و در اول آن خشک * افعال و خواص آن ملطف و جاذب از عرق

بدن بطاهر و مفتوح و طالع نرف الدمه اعضاء العین اکمال آن جهت التیام قرحه و رفع معده بارد و مغین آنم غرغره آن
 با آب مداب جهت زلوی و در حلق ماده الصدر آشامیدن آن را رفع چرک هیئت و طلای آن جهت خنای السورم چون آنرا
 با مثل آن فلفل انسان تصعید کنند آشامیدن يك مثقال آن در رفع هم مطلق سمیات مجرب دانسته اند و از اسرار مکتومه
 است الطحال آشامیدن آن را رفع طحال الجروح و القروح فساد و ذرور آن میخفد قروح و حابس نرف الدمه آنرا
 جروح و رافع چرک آنها الزینه طلای آن باروغن تغم مرغ را رفع برص و با غسل جهت داء الثعلب و داء الحیه و سعه و
 باروغن کنجد جهت جرب الخواص باشند آب محلول آن که در جای نمناک گذاشته حل کنند و یا با سرکه حل نمایند و
 بتن متورم و زخم آن باعث کربختن مار و موام است از آن مکان و چون محلول آنرا بر کاغذی نقش کنند و در اطراف خود
 گذارند موام قریب بدن نکودند المفاصل در هم آن کشند است به تقطیع احتیاط آوی آن قوی نمودن بشیر و روغن
 و اشپای امراق دسمه و اطعمه چرب خوردن است و ساورتل ابیزرنج و زنجفر خورد

* فصل ثلث النون مع الهاء *

* نهماء * بفتح نون و سکون و اوتج میم و الف * ماهیت آن اسم لطیفی درختی است کرمی ساق آن مربع و بقل و یکقامت
 و با زغی میمائل بزودی و شکوفه آن بعضی مائل بسفیدی و بعضی مائل بسرخ و میان آن تهی و عذوق و با عطریت و برک آن
 بعضی مستلیم و بعضی دراز و بی ثمر * طبیعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن مقوی و مفرح و اعضاء البرص
 بر تیل آن جهت حد نولات و زکام و تن متورم و زخم آن انقباض و الصدر آشامیدن آن با تفریح و مقوی قوی و رافع خفقان
 و مد رخن و فز زجه آن منعی رحم و خوشبو کنند آن السورم با سرکه رافع همه سورم الزینه آشامیدن خیسانید آن
 با مویز و بعد از آن با دام خوردن مسمن بدن الخواص چون یکدرم آنرا با ماست حل دانه کشید و در بار چاه کبوتری بسته
 در چاه اندازند در تابستان با دسر و زین کبوتر و چون در حریر سرخ پیچید و بر بازوی چپ بندند رفع سحر و چشم
 بند کند با الخاصیت

* فصل ثلث النون مع الیاء المناء * التحنات *

* نهماء * بفتح نون و سکون یاء و فتح دال مهمله و ما لغت مصری است بعربی صنوبر و او و منی یا لیزنا من * ماهیت
 آن از اغلی معروفه اکثر بلاد است شیرین و لذیذ میباشد و در ستور صنعت آن آنست که کدم جید را صاف نموده و در آب
 میخیما نند و برشته و یا خنچه چوبی و غیر آن پهن نمایند بشخامت سه چهار انگشت و بار چاه کبوتری یا کبوتری بر آن اندازند
 و هر روز بر آن آب میباشد تا آنکه ریشه بر آورد و بجز گردد و چون بمقتل از چهار رنج انگشت رسول آنرا بریده و کوبید و آب
 آنرا افشرد و صافی نمود و بدستور قدیم آب صافی آنرا در دیک میکنند و با آتش ملایم طبع میل هند و قطعات بر بد نعت در آن
 می اندازند و طبع میل هند تا غلیظ و شیرین گردد و بدستور رجلی که با الفعل معمول میان عوام آنست که آب صافی آنرا
 با همه چهار وزن آن آرد مید و خالص و در یک بزرقی طبع مینمایند به ملاصقت تا اینکه نفخ یابد و طعم خامی آن بر طرف شود
 و بعضی مغز بادام ریخته و گردکان درخت کبوتری و بعضی درست با پوست در حین طبع در آن می اندازند و بعضی
 بی پوست نیز و بعد از کمال نفخ زمانی سر آنرا مستحکم نموده و دم داده و در ظرف برمی آورند و تناول مینمایند بسیار لذیذ و
 شیرین میباشد و عوارات اکثر بلاد این را بطهارت و پاکیزگی و حسن عقیق و خضوع و خشوع تمام بنما حضرت سید النساء
 جلالت الله علیها مرتب مینمایند و غیر آن تبرک از برای موالیان و محبتیان اوشان جایز میفرستند * طبیعت آن در

اول کرم و در خشکی معتدل * افعال و خواص آن مولد خلط صالح و معین بدن و عمل بلغم اعفاء الراس و الصدر و الغشاء جهت رفع صعود بخار بدن مانع و مالتویلیا و مرفه خشک و درد سینۀ و تولید خلط صالح و تمسک بدن نافع المخار ثقیل و در برغم و مصلد و اکثرا آن مورت تبهای مرکبه و الفچه بادام و کر دکان و دسته دوان اندازند زبون و ثقیل تر مصلح آن سنگین و کاسنی اسف * نبیطه فلی * بکسرون و سکون یا و فتح طاء مهمله و الف و فتح فاء و کسر لام و یا * ماهیت آن صاحب مغنی گفته از جمله بتوهمات و غیر بنطالپی است و بر شاخهای آن پنج عدد برگ میباشند و برگ آن شیرد آروغایت مجفف بی لذع و بی حدیث * افعال و خواص آن طبع آن جهت درد جگر و اسهال و بواسیر و وضاد آن جهت خنثی و بر عرق النساء و مفاصل و تحلیل ملا بات و د اخس مغیل و عصاره یخ آن سم قاتل مقلد ارشوبت آن قاعه ابو الوساب است * نبیل * بکسرون و سکون و لا م لغت هندی است و آن را بر بی نیلج نیز نامند * ماهیت آن اقراص و حبوبی است آسمان جنوبی تیره رنگ مصنوع از عصاره نباتی و اکثر از غنای و کجرات و تهته متعهور و بی بول و نواح آن با طرف می برند و آنرا از درخت نیل که آنرا اعظم نامند بعمل می آورند و نبات آن در کتب مذکور شد و بیان اختلاف آنکه بعضی و همه ریل را یک چیز دانسته اند و بعضی غیر یک نکر و آن بری و بستانی میباشد نبات بستانی شبیه بکمان و ماق آن منشعب بسته شعبه باریک و برگ آن شبیه برگ کبر و تشم آن ریزه مائل بر خنثی شبیه بتخم خرنوب و از آن ریزه تروری آن مانند بستانی و خشونت آن زیاد و و هجا تروری تخم و بهتر بر آن صافی تیره رنگ لا جوردی است که بهندی نیل بیانه نامند جهت آنکه در قصبه بیانه که قصبه است از توابع شاهجهان آباد بعمل می آورند و در هیچ جای دیگر بدان خوبی و صفای رنگ نمی شود لیکن از ده دوازده سال که صاحبان انگریز مشوجه شد در نیکناله و صوبه عظیم آباد و بنارس بلکه تالکنو و بیشتر گشت و کار درخت نیل کرد و جایجا کوهی ها برای تیاری نیل بنا کنند آشته تیار میکنند بسیار خوب و رنگین مثل لا جورد و بهتر از بیانه میشود و برجهای ذات برای تجارت میبرند و از برگ همین که خشک کرده مردمان خضاب میکنند همین و سمه است خوب همه میشود و گویند در خورچه که متصل اکبر آباد است بسیار خوب نیز میشود و اکثر تجارها از آنجا خرید و با طرف می برند * طبیعت آن در آخر اول کرم و در د و م خشک و نرزد بعضی معتدل * افعال و خواص آن مبتل و محقق و رادع و قاطع نفالد و وزن آن کم قوت تجفف بستانی آن زیاده و بی و نفع و بری آن را قوت تجفف اقوی و با حدیث و جاذب از اساق بدن اعفاء الصل و الغشاء و الفیض اشامیدن آن بقدر چهار شعبه و پنهانی و یا باادویه مناسبه جهت سرفه شدن اطفال که از شدت آن قوی کنند و در د سینۀ و کرب و ریاح غلیظه و نینب و ادویه مناسبه جهت قرحه و رنه و شوصه سودا و به و با کفکند خواه هندی و خواه کرمانی آن جهت وحشت معوم و خفقان و با سنگین جهت سیر ز خصوص بری آن و با خیاشن جهت استسقاء عصاره آن نیز جهت سرفه و چون نیل را آب بسایند و بر ناف اطفال بمالند اسهال نماید چون بوزها را بر نشان بمالند بول بسته را بکشاید التجروح و القروح ضا د بری آن جهت قروح خبیثه و باد سرخ و نملة و التیام جراحت کهنه برای شدت جذب و حدت آن و طای محللول آن در آب که کرم نموده باشد جهت تسکین و جمع بواسیر و مژ و نیم وزن مردانک و قدری رزغن کل مرخ و موم جهت اکلۀ امیز ریات اما با بد که قبل از طلا موضع و آب با رنگ و غسل بشویند و با سرکه جهت قروح سرد خنثی و متقرح بمحل یل و جهت انزال مال جراحت در آب آن صلبه بستانی آن بهتر و جهت قروح نیز برای تجفف و قلت جذب و محل نیکه دارد و جهت قروح کهنه با عمل و جراحت عصب و حرق النار و بری آن با آرد شیلج جهت اخراج خار و نمک

الزئنه جالی کلب و بقی و برص و داء الثعلب نافع خصوص محرر آن الازرام و البثور ضما د آن جهت تحلیل ورم و خوراک
 اورام د را بتد اوجه خراجات مبرر و مصلح آن عمل معدا و شربت آن قاد و درم بدل آن بوزن آن آرد جو و تلب آن
 مایه نبات است و در ستور اخلاص رنگ آن آنست که بکوبند و در آب یکتباه روز یکند آوند پس ته نشین آنرا بگیرند و در رخی کسد
 و بر آب نمایند و در زیر آن آتش ملایم کنند و بر هم زنند تا کف بر صورت آرد تا کف آنرا بگیرند و استعمال نمایند در درک ثیاب و غیره
 و اینج * بکمر نون و سکون یا رفیع لام و جیم لغت عربی نیل است و بعضی غیر آن دانسته اند * ماهیت آن نباتی است
 برک آن شبیه ببرک صغیر و بر روی زمین مقروش و در حوالی در بند شیر و آن کنیز الوجود * افعال و خواص آن

اقرص معمول آنرا جهت بیاض چشم بیعلیل دانسته اند *

* لیم * بکمر نون و سکون یا رفیع لغت هندی است گویند اصل آن نیشب بود که بنا بر قاعد مقرر در الفاظ فارسیه هر جا که
 نون یا باء موحده ساکنه جمع شود بار با میم بدل میکند مانند دلب و سلب که بار با میم بدل کرده و برای تخفیف نون را حذف
 کرده و م و سم شده در آنجا نیز همین عمل نموده و نیم کشته * ماهیت آن درختی است عظیم هندی معروف و مشهور برک
 آن باریک و مسرف و نازک و اندک از برک انار و زکتر و شریف آن زیاده و کل آن درخوشه و وسط کله از در دایک با عطریات
 و خوش منظر و تمر آن بقدر سنجید بسیار کوچکی یعنی مد و راندک طولانی و رسیدن یختهای آن زرد رنگ و تلخ با اندک شیرینی
 و جسته که آنچه حکیم میر محمد مؤمن روح تع در تفسیر نوشته اند که آنرا در اصفهان سنجید کرخی و در مازندران کنار نمند
 و در بعضی بلاد معروف بد رخت تر است چند ان اصلی نداشته باشد زیرا که نیم در غیر بلاد منقلبی شود و مستعمل اکثر برک تازه
 آنست * طبیعت آن نزد اهل هند سرد در اول و خشک و در دوم و نرزد بعضی در اول گرم و تر و نرزد بعضی معتدل * افعال و خواص
 آن محلل و منصف اعضاء الراس بشور و برک مطبوخ آن در آب جهت در کوش و اوجاع مفاصل و قطو و عصاره برک تازه آن به
 تهائی و با با عمل در بینی مسکن صداع و در کوش مسکن و جمع و مصلح جراحات و مانع آب رفتن از آن و مضغه با آب برک
 تازه آن و یا با آب مطبوخ آن جهت تقویت ننه و در دندان نافع اعضاء النقص آشامیدن آب برک تازه مطبوخ آن و یا آنکه
 درک آن را سائیده و کرده بانی یخته در آب اندازند و آب آنرا سه شب و روز یا شامند جهت تحلیل ریا و طولیات معد و التیام
 میاری بول و تغذیه آنها و آشامیدن آب مطبوخ پوست بیج آن بقدر دوازده سفال مد و حیض بسته شده و آشامیدن نمر آن
 یک مثقال حابس اسهال مزمن و حکیم میر محمد افضل در مجربا خود نوشته که ثمر آن گرم و تر و ملین بطن و رافع جذام است
 الازرام و البثور و الرامیل ضما د برک کوبیده گرم نموده آن وید ستور ضما د نخته آن بدین نحو که در ظرف سفالی کرده و ظرف
 دیگر بر سر آن گذاشته و اطراف آنرا بسته بر آتش کمی گذارند که بمختار طبع یا بدین آنکه در برک ببل انجیر و یا برک موز بسته
 در زیر خاکستر گرم طبع نمایند جهت تحلیل اورام حار و رطبه و یا رده و نضج دامیل و تنقیه فروع و التیام آنها و تسکین
 اوجاع و امثال اینها نافع و ضما د سائیده آن با اندک نمک منقی قروح خبیثه و خوردن کوشش فاسد و بد ستور با گر که
 شکر سرخ تیره مائل بسباهی است اکال قروح و جروح است و چون بقتله آوده در دهن زخم گذارند کشاده گرداند و چون
 در جوف آن فرستند تنقیه آن نماید خصوص که بر بالای آن زخم برک سائیده گرم کرده و با مطبوخ بنحو مذکور بسته باشند
 و چون قروح و جروح تنقیه نام یافتند و خواهند ملتئم سازند باید که بی نمک استعمال نمایند و مرهم و دهن آن نیز جهت اکثر
 قروح و جروح و موخکی آتش نافع و بعضی زرع آنرا نایب مناب روغن شمع صناعان دانسته اند و صنعت آن هر دو و حلوائ

بزرگ آن در قرا با دین کبیر ذکر یا خض و عرفی بوقت درخت بهیاء که نه آن که نیم گرفته قرمقل ار که خوابند و باربع وزن
آن شکر سرخ که بهند گرانند اما صاف خالص باشد و در آن آب بخسارند و روزها با قناب و قنیه در سایه کند ارند تا بپسند
و بکر زریس عرق کشند بدست و مقرو و روزی و توله تا چها رتوله آنرا بپاشانند و از عقب آن بغا صله بکند و ساعت ثان
باز و غن کا و تازه بخورند تا بپسند و بکر و زریا زاده بصحب حاجت و مرض و از نیک و ترشی و ماهی و باد پیروزانه ایند جهت
اکثر امراض مانند لقوه و فالج و استرخا و اوجاع مفاصل و غیر ما و استعفا و نزول آب در مغز و فیکه باشد و قروح و مجاری بول
و جند ام و قروح خبیثه و ماعبه و جرب متقرح و قوبا و امثال اینها نافع و بدستور آشامیدن نفع من کور جهت امراض
مزبور و روزی و توله بدستور و مرعات پرهیز *

نیل

* نیلوفر * بکسرون و بکون یا منته تختانه و نیم لام و بکون را و وقت نماز واء مهمله معرب از نیل و پهل مندی است زیرا که
نیل بزبان مندی بمعنی آب و پهل بمعنی ثمر است و بیونانی نمینا و بعلی کرب الماء و حب آنرا حب العروس و بزبان
بنگله سولا و کوئین نامند و بری آنرا بمصر عرایس انیل گویند * ماهیت آن بکل نباتی است که در غل برها و آبها پستاده
که بهندی جهیل و تالاب نامند در ایام کرما که موسم بارش آن دیار است بهم میرساند آن نرم و مجوف طولانی بقدر
حق آنها نابلد و قامت و برگ آن غریص و بر سطح آب مفروش و کل آن بیرون از آب و الوان میباشند سفید و نیلی و سرخ
از غوانی و بنفش زرد رنگ نیز ولیکن زود رنگ آن که آب و سفید آن کثیر الوجود و بعد از آن نیلی و بعد از آن ارغوانی
و بهتر ترین همه سفید و نیلی است و در کهای کل آن طولانی با تمعی سخت در میان آن زیاده و بعد رشتن کل آن ثمری بقدری
میپی من و در جوف آن تخته های کوچک سیاه که باز و جت میباشند بهم میرسد و مندی آن باطل بسرخی و بیخ آن بعضی
شیمه بزردک طولانی سیاه و بعضی من و روتلخ طعم خشبی و این را بهندی سلکی نامند و بعضی مردم پخته مضروبند و بعضی
گفته اند نیلوفر بری نیز میباشند * طبیعت جمیع اجزای آن در دم سرد و تر و کل آن از صفة الطف و از بنفشه در سردی
و تری زیاده و بیخ آن گرم و خشک و تنم آن سرد و خشک و مراد از مطلق آن کل آن است و اکثر مستعمل و قوت آن تا بیکسال
باقی میماند * افعال و خواص آن مقوی دل و دماغ و مسکن حرارت آنها و تشنگی اعفاء البراس و الصل و یونیدن کل
آن مقوی دل و دماغ و حار و نرم و مسکن صناع حار و خشکی دماغ و آشامیدن آن جهت امور مذکور و سبب نزله و خشونت
سینه و مزه ها و روتلخ ظاهر و باطنی حادث از اذیه حاده است و چون تعدیل آن باز عفران و دارچینی کرده باشند
جهت تقویت دل و خفقان مؤثر و نگاه داشتن قدری از بیخ آن در دهان محلل اورام حلق و رافع خناق مجرب و بطول کل
آن بر سر مسکن حرارت آن اعفاء النفس و الیمیات آشامیدن کل آن و بدستور بیخ آن جابس امهال مزمن و قرحه امعا
و میلان منی و ملجمه کنند و آن و مسکن شهوت باه و مانع احتلام خصوص با شربت خشخاش و با جوارش عود شیرین و آشامیدن
کل آن بتهائی و با با مطبوخات مناسبه و با عرق آن جهت جلدی و حصه و بعد از پوزنه قبل از آن جهت آنکه مانع برز
آنست و نیز مسکن حرارت قلب و کبد و حیات حار و حاده است مضر ثانه مصلح آن نبات و غسل و مضر باه و مصلح آن
لبوبات و غسل مقل از شربت از جرم آن تا سه درم و در مطبوخات ثاقف مثقال بدل آن بنفشه و باخلاب و با خطمی سفید
و بیخ آن جهت اسهال مزمن و تحلیل طحال و قروح امعا و سیلان منی و ضد آن جهت درد معده و مقعد و مثانه و زرم
طحال و مقعد و از بنفشه ضا بیه آن یا آب جهت یوق و بر سر خصوص بیخ سیا و آن و باز نبت و با غسل جهت داء الثعلب و

خون و صفرا و در سه هفته بارد و تقویت معده و جگر بارده و ماضیه و تحلیل ریا ح معد و امعاء و در جگر و امعاء و عروق و مغص و سیم و امعاء و تقطیر البول بطوبی و تقویت حصاة و تسخین کرده و تقویت باه و زیادتی آن و مدبول و حیض است و ضماد آن جهت نال و تشنج بلغمی و خدر و اوجاع مفاصل و درک و رحم و تحلیل ریا ح و صلابت طحال نافع و رافع کبر آن و نرسه آن با شیر ما دیان و زعفران جهت اعانت بر حمل و جلوس و طبیح آن جهت در در رحم السوم آشامیدن آن جهت سوم مشروب و ضماد آن جهت سوم ملک و غه و بالجملة همه امراض بارده و میرودین و مضافی را مفید و مضر مصلح آن راز نانه و محرق خون و محرورین مصلح آن سکجبین مقدر و شربت آن یکمقال بدل آن در طرد ریا ح و امراض کبد و طحال و وزن آن زیره گرمی و بلبل آن ریون چینی و در امرباه و اوجاع و غرها ز و راندن و بلبل و نیز شیخ ارمنی گفته اند و ایضا ربع وزن آن قرنفل و صندل و الزینه آشامیدن آن نکو کنند و رگ رخسار و بل مضر و ضماد آن جهت بهق و برص نافع الا ورام و المغاغل و ضماد آن جهت تحلیل و اوجاع مفاصل بارده و بهق و برص و فتق و امثال اینها نافع و جوارش و دهن و سفوفات آن در قرابا دین مذکور شد و موی آن جهت نال و صرع و ضعف معده و درد آن و نفخ و قرا و شکم و قولنج نافع و معجون آن جهت نشف رطوبات و ماغ و نزلات و مقلد مؤنزل آب در چشم و رفع خیالات باطله و بلغمی مزاجان و تقویت معده و تسخیف رطوبات آن مفید و مرد و نیز در قرابا دین ذکر یافتند *

❦ فصل الی و امعاء و الدال الملهمة ❦

❦ دوع ❦ بفتح و اوردال و عین مهمله ❦ ماهیت آن از جمله اصداف و حلزونات است اصناف و اقسام و اشکال مختلفه میباشد آنچه در از و بیجیه است بقاری کچک و در دبلم کلاچک و با صفهائی کس کرب و بهندی که دوی نوع کوچک آنرا بشیرازی کوش ماهی خوانند و بهندی که لنگ نامند و پوست آن زیاده از سایر اقسام و در دیا و زمینهای نمناک نیز بهم میرسد و بهترین آن بحری است و شعبه بهن و بیجیه بود ❦ طبیعت آن سرد و خشک و خشکی آن زیاده از سایر اصداف ❦ افعال و خواص آن ملرمانیت و جالی و جهت صبر البول و حصاة نافع و ضماد کوش آن جاذب بیکان و خار و ناشف رطوبات اعضا بطاهر و طای سائید که کودی زرد بر پشت زمار با عت ادرا و بول و رافع احتباس آن و محرق آن در همه افعال مانند شمع و جالی و گرمی و خشکی آن زیاده و رادع العین اکنتال آن جالی بیاض عین و با ع حلت بصرا الزنه و الا ورام و غرها و ضماد آن جالی بهن و برص و قوبار و ناشف رطوبات اعضا و محلل و ارام رخوه و جهت احتباس جنین نافع و مالیدن معروف محرق خشک آن مسکن اوجاع بارده و محلل و ارام بلغمیه و ضماد محلول آن در آب لیمو محلل و ارام و باقلیلی نوشادر رافع جمیع آنرا راجل الاذن کودی زرد و موخته آنرا سائید در کوش بقدر نیم ماشه اول انداخته بعد کدی آب لیمو اندازند جوش متخورد و جمع کوش و سنگینی در ده دفع که بعمل آرند دفع خواهند شد و آشامیدن مسحق غیر محرق آن با سرکه مقلد اربع درهم با شراب ابیض جهت طرحه امعاء و منع تولد آن قبل از تغذیه و ماضیه مصلح آن غسل مقدر و شربت آن نانیم درم است *

❦ فصل الی و امعاء و الرء الملهمة ❦

❦ ورن ❦ بفتح و اوسکون و اوردال مهمله بلغت عربی اسم جنس کلهای خوشبوی اشجار است و بعضی جل معرب کل نامند و از مطلق آن مراد در داحر و بستانی است که بقاری کل سرخ نامند و آن اقسام میباشد از سرخ و خوش رنگ و خوشبو و سرخ کم رنگ و خوشبو و زرد و سفید و هر یک بر ریوستانی میباشد و هر واحد بنامی مخصوص و بستانی فریک اکثر مضاعف و بر غیر مضاعف است *

* زرد ابيض برى * ماهيت آن بزرگتر از نمرب و غير مضاعف است و پنج برک و بزرگهاى آن سفيد و بزرگتر از
بستاني و در وسط آن زرد رنگ و تند بود رخت آن بزرگتر از نمرب *

* زرد احمر برى * ماهيت آن گل در رخت دليک است و سرح غير مضاعف *

* زرد احمر بستانى * معارسي کل سرخ نامند * ماهيت آن معروف و در اکثر بلاد مى شود بهترين آن براى عطر
گرفتن بزرگ و رنگين بسيار خوشبوى تلخ طعم با اندک شیرين آنست و براى تد اوى غنچه تمام ناشکفته آن زيرا که قوت
قبض اين زياد است و در اکثر بلاد مانند مندن بنگاله تا موصل قبل از موسم گل آن که ارا خردل و ارايل حوت است آنرا
قلم بکنند و در اى آن مامى کنند و خاکي سفيدى که آنرا کلي نامند و غمراى از مصالح دندانند و آب بارى و تربيب بکنند
کل نميلند * طبيعت آن مرکب القوى با جوهر مائى و رضى و نرزد اکثرى در اول سرد در درد و خشک و جمعى کرم
و تر گفته و بعضى معتدل دانسته اند با قوت با فضا و خشک آنرا قبض زياده و تلخي کمتر و تر گفته و در با پس نسبت بر طيب

آن ميل بسردى دارد * افعال و خواص آن مقوى قوى و ارواح و مغرغ و ملاتف و جالى و مسهل و مسکن صفرا و بلغم
و قيق و قابض خصوص خشک آن و قبض غنچه خشک آن زياده و با حرافت و تلخي و قبض و اندک شیرينى و چون خشک گردد
تلخي و شیرينى آن زائل گردد و تازه آنرا در مسهل چون بېست درم آنرا با شامند اعضاء الزاس قطره عصاره آن جهت درد
سر و چشم و گوش حار و قطره طيب خشک آن جهت غلظت اجفان و ضاد تازه آن جهت درد سر و مضغه طيب آن جهت

تقويت دندان و لثه و بند ستودستون آن و در ورش خشک آن رافع قلاع دندان و نیز مضغه و غرقه آن با علس و کانور و بونين
آن مقوى دل و دماغ و در ضيفان باغب ممجان عطسه و زكام و زکام و ما شيرى و در بعضى مسکن آنها مصلح آن کانور در محرر المزاج
اعضاء الصل و اللغاه و التقيش آشامیدن آن جهت تقويت قلب و رقه و معدنه و جگر و کرده و امعاء و رحم و مقعد و رقع
نفث الدم و آشامیدن آب آن رافع خفقان حار و غشي و ضعف قلب و اعضاء مذکوره و حابس امهالات حار و خصوص غنچه
عص آن و گزیننده درم غنچه تازه آن ده مجلس عمل ميکند و ضاد آن جهت تحليل اورام مرق و تبقيف رطوبات معدنه

و تقويت آن و ضاد تازه آن جهت ورم مقعد و رافع حقان طيب آن جهت قروح امعاء و در خشک آن جهت رفع سيلان
و رحم و بل بونى آن باعث خوشبو و تنكي آن الحيمى هه و درم آن مسکن حرارت تب ربع القروح و الجروح و الا و ارام در ور
خشک آن جهت رفع جوشهها و التيام زخمها و قلاع و زخم آبله و خشک نمودن دانههاى آن و ضاد تازه آن جهت تحليل
و سحج جل که بسبب حرکت بهم رسیده باشد و رو يانیدن کوشت تازه بر زخمهاى عميق و تحليل اورام حار و شکستني
اعضاء الزينه طلاى آن در حمام جهت رفع بل بونى عرق و ضاد تازه آن جهت اخراج خار و بیکان از بدن و حوا زرد و زرد بگل :

و کنگه ران جهت بل بونى و التيام جروح و قروح آن و بل ستور در زرد آن با برک مورد جهت قطع عرق مصر يا و مورث تشنگي
و مصلح آن حب الزله و انيسون مقدار شربت از تازه آن تاده درم و زخم خشک آن تا چهار ورهم و از آب آن تا عشب درم بدل آن
بنفشه بوزن آن و ربع آن مر زنجشور و عصاره برک کل تازه آن که در سايه خشک نموده باشد جهت غلظت اجفان و نفث الدم و رفع
رطوبات و بلبت معدنه مفيد و قبض و دبس آن زياده از غنچه و برک آن و آشامیدن سغوفات قلاع آن حابس نفث الدم و قابض
بطن زرد يعنى دانههاى ريزه که در وسط کل آن ميباشد * طبيعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن
آشامیدن و در رم آن با آب رافع نفث الدم و زرق الدم و اسهال عمر و علاج خصوصى که با قلاع آن بسايند و جدول آن

موقوف رحم و رفع رطوبات آن و مضیق فوج است و تقم کل که عبارت از اثر آن است و مانند نکه است در افعال مانند دلک است که عبارت از اثر کل مرغ بوی باشد و مذکور شد و بعضی زور در عبارت از عنقه ناشکسته آن دانسته جهت مشابهاست آن بزرگتر است یعنی نکه پیراهن و بعضی دلک دانسته اند و بالفعل مشهور بر زهای و سطل آنست و مستعمل در تنه کبیر نیز همین است و جنبین آن در افعال قویب ببرک آن و در بعضی مواد قوی و در بعضی اضعف و روشن آن که بر کهای کل تازه بی افعاغ آنرا در روشن کنجید تازه و یا روشن زیتون تازه اند از آن و در آفتاب کث از آن و چون رنگ برک کل سفید گردا نشود و در نمایند ببرک کل تازه در آن و زیند و همچنین تافعت مرتبه و این را در هن و در خام خالص نامند و یا آنکه آب برک کل را گرفته با روشن کنجید و یا زیت بوزن آن با تشب ملایم بجوشانند تا روشن بماند و این را در هن و در مطبوخ نامند **طبیعیست** **مطلق** این مرکب القوی **افعال** و خواص آن را در قیاض و سحلب و مفتوح و موافق مواد حار و بار و با قوت مسهله اعضاء الراس بطول آن بتنهائی و با با سرکه و کلاب جهت درد سر و تقویت دماغ و رفع بخارایی و تحلیل اورام دماغی و بدن ستور طلای آن با سرکه و لخته آن با سرکه و کلاب جهت تسکین صداع و زردی بخارات دماغی و موافق اورام آن و قطور آن در گوش جهت تسکین درد آن و درد سر و رفع پیس آن و مضمضه آن مسکن درد دندان و رفع قلاع حادث از آملک خورده **اعضاء** الغلغله اقسامین آن مجهل ماده لزج و حابس اسهال مراری و مسکن التهاب معده و قروح امعاء و سحج و مغض و تقویت اعضاء و تسکین اوجاع و راقع زهر و بدن ستور و بدن بدن و احتقان بلان جهت قرحه امعاء و سحج و مغض و عارض اخرون در مغز فلوس خیار و زهر و غیر آن و بطول آن خابس اسهال مراری و مسهل ماده لزجه **القروح** و **الجروح** و **الاورام** تدین بدن آن رویا نند **گوشت** بر زخمهای همیقه و مضیف رطوبات جروح و قروح و دفع مواد خبیثه و زخم آبله و با سفید و بیضه مرغ جهت سوختگی آتش و زخم عارض از زهر و زهر چشم و با سرکه با د زهر قروح و جوشهای حار و آشامیدن آن جهت رفع ضرر آملک خورده و زدن و فرار بوج و امثال آنها **الزینة** با سرکه و آب مورد جهت رفع عرق مقد ار شربت آن یک اوقیه بدن آن بوزن آن روشن نمید و نیم وزن آن روشن بنفشه و ماء الورد که بفار همی کلاب نامند **طبیعیست** این مرکب القوی و مائل بسردی و با سه بخت حرارت لطیفه مفتوحه و رطوبت و اندک قوت قابضه و بعضی سردی و خشکی آنرا بسیار غالب دانسته اند **افعال** و خواص آن مقوی دماغ و قیاض و تقویت بدن اعضاء الراس و الصد و الغلغله آشامیدن نیم گرم آن جهت عوارض حادث از نزله و نفث الالم و خشونت سینه و خفقان حار و تقویت بدن درد معده و امعاء و مغص بارد و حار و روج کبد و طحال و با شراب یا عذ زیادتی تغریخ و بوییدن و ملاک کردن آن جهت درد سر حار و درد چشم و با قیاض جهت درد سر بارد و لخته آن جهت تقویت دماغ و حواس با طنی و نشا طنس و تقویت دل و رفع خمار و غشی و بیهوشی و خفقان و با لیا صیه مضر صاحب نزله و محرک آن و با عت سفیدی موی مصالح آن جلاب زینب مقد ار شربت آن تا همیچ و مثقال و آشامیدن کلاب مکرر مقطر نمود **بغل** در را و نیکه مسهل است و جنبین شکری و عملی مرکب و جزاوش و حب و بدن الورد یا قسام و شراب و عرق و فصول و اقراص آن نیز با نهای شتی و کل شکری و کلکین عسلی و معجون و در فمه در قرا با دین کبیر مذکور شد و نوع کل مرغ مضاعفی که در اکثر بلاد مخصوصا معند و بتکاله میشود آنرا مدل الکلاب می نامند جهت آنکه همیشه کل می آورد و در بعضی موسم زیاد و در بعضی که تر بوی بنمایا و ضعیف و ناخوش نیز از جمله **ورد** اخضر **بر** است **ورد** اصغر **یعنی** کل زرد نسوین زرد بزی است درخت آن خاردار و کل آن زرد غیر مضاعف و خوشبو و مفرح و قوت

آن مانند نسرین سفید و گلکینین و حلوائی برگ آن مفرح و مغوی باشد *

* **ورد اصغر بستانی** * این نیز نسرین بستانی زرد است و درخت آن بقل رگل سرخ و بی خار و گل آن مضاعف و رنگ

آن زرد مانند لیلی و در وقت مانند گل سفید بستان است *

* **ورد الحماق** * بفتح حاء مهمله و مهم و الف و تاف و آنرا ورد العجاز نیز نامند و بفارسی کل رعناز یا و بشیرازی کل

تعبه خوانند * ماهیت آن درخت آن شبیه بد درخت ورداحه بری و گل آن غیر مضاعف و اندرون آن سرخ آتشی و بیرون

آن زرد زعفرانی و بری خوشی ندارد و گفته اند از اقسام ورد منتهی است و بنده رت بعضی خوشبو می شود و مستعمل بهیچ

آن * **طبیعت آن** گرم و خشک و گرمی بیچ آن زیاد * **افعال و خواص** آن محلل قوی و در اغلب استعمال آن اولی است

* **قصید الوامع الراء المهملة** *

* **ورد** * بفتح واو و سکون را و مهمله * ماهیت آن * نرد درختی است حجازی مخصوص به بلاد یمن و تا بیست سال

سال گل و ثمر میلند و تخم آن مانند کنجد و بعد از رسیدن منشق شده چیزی شبیه بوی زرد مانند بسرخشی شبیه بزعفران

از آن ظاهر می گردد و سائید آن را از یمن می آورند شبیه بزعفران سوده و ثیاب را بد آن رنگ میکنند و بهترین آن نیز تازه

زرد مانند بسرخشی است و قم سیاه آنرا از حبشه آورند و حبشی نامند و سرخ تیره آنرا که هندی نامند از یمن تر بود و زرد

بعضی گرم بیچ نبات است و ملی ندارد و وقت آن تا چهار سال باقی میماند و آنرا حبی است مانند ماش * **طبیعت آن**

درد و گرم و خشک * **افعال و خواص** آن مقوی و مفرح عظیم و رافع بهی و خفقان و محلل ریاح غلیظه و جالی و مهمی و

مقوی باشد و مفتت حصاة الزینة طلائی آن رافع بهی و برص و کلف و نمش و جالی مائل آثاری و باعث لاغری بدن و آشامیدن آن

آن جهت دفع الجروح و انقروح جهت جرب و حكه و سفعه و قویا و بنورافع السموم مقام همه سموم مضره مصلح آن

مصطکی و کثیرا و وصل مقدار شربت آن نایک مثقال بد آن بوزن آن زعفران و نصف آن سازج و پوشیدن ثیاب مصبوغ بد آن

مهیج باشد دانسته اند و معین در جماع

* **وردشان** * بفتح واو و سکون را و فتح شین معجمه و الف و نون و ترکی الا فخته نامند * ماهیت آن از جنس کبوتر صحرانی

است و از آن بزرگتر و از دجاج کوچکتر و مائل بهیاهی و مطوق * **طبیعت آن** گرم و خشک * **افعال و خواص** آن

گوشت آن مانند کبوتر صحرانی است و خفیف تر از گوشت کبوتر و خشکتر از آن و جهت فالج و برودت کرده و مثانه و یشت و

تحلیل ریاح و چون در روغن زیتون مهر یاخته ملا نماید در افعال مانند بیهوشتر مرغ المصا و عسل الهضم و مل او مت خوردن

آن مورت سوء خلق و حبس بطن مصلح آن در محرورین سرکه و در مبرورین نمک و اندکی نخود و آب بختن و درین هنگام

نیز سریع الخروج میباشد از شکم

* **ورد** * بفتح واو و مهمله و لام بفارسی و ترکی بز میوه و هندی کوی بضم کاف عجمی و او مجهول و یا نامند * ماهیت

آن حیوانی است بزرگتر از خر و ن و هر آن کوچک و دنباله آن دراز و از دنباله وزغ قویتر و پوست آن سیاه و خشن و ابلق

خطوط زرد و گفته اند غیر موسمار است * **طبیعت آن** گرم و خشک در سوم و درد ورم نیز گفته اند و سرکین آن بسیار گرم و

خشک * **افعال و خواص** آن نایم مقام معتقور است در همه افعال و مهمی و محلل ریاح و ضداد گوشت آن جاذب بیکان و

خارا ز بدن و هم سموم آنرا شق نمود و بوطا هر جلد بندد باعث فربهی عضو گردد و الزینة بدن همین بر روغن

زینگونه در آن جوشانیده باشند تا میرانند و باقی در آن را چکانند و کباب و حله و ذاء الثعلب و قوبا لعین آن جالبی
بیاض عین و قد مین بدن را و نالند و موی در ذاء الثعلب و جالبی و ضخ و کلف و نمش و قوبا و امسمن بدن پیه و گوشت آن و
مالیدن پیه آن بقوت باغب عظم قصب و طلا و خاکستر آن باعث بی حسی عضو بدل پیه آن پیه مستقر است

فصل الواو مع الشین الیهمله

و سنج و بفتح و او و سین و خباء معجمه بفارسی چرک و پهنی میل نامند و ماهیت آن معروف است که فضلات متجلبه
خارج از مسامات بدن حیوان است و موی بدن که فضول رطوبه لطیفه دزان زیاد باشد چرک آن نیز زیاد می باشد
و از مطلق آن مراد چرک بدن انسان است و طبیعت آن گرم و خشک و بنسب امزجه و اغذیه و اعضاء و بدن مختلف
می باشد آنچه قریب بنا خنها است گرمی و خشکی آن زیاد است و افعال و خواص آن طلای چرک کوش جهت شقاق لب
و کز بدن اغنی و آشامیدن آن مروت بهوشی و استعفاء و قابل گفته اند و طلای چرک بدن را با بعضی ادمان مناسبت جهت بواسیر
و شقاق لب و مقعده و داء خس و یاموم و روغن جهت تحلیل اوریام بستان و نفاط و جوشها و ذرور خشک سائید و آن جهت
نفس قروح و سینه و باندک جلا السوم ضما د آن جهت نهش اغنی و بدن ستور چرک کوش افسان زیرا که اقوی در تاثیر آن
سائرا و ساخ بدن است و روغن بدن از مضار عین یعنی چرک بدن آن کشتی کمران و آن در قسم می باشد یکی آنست که در بدن
ایشان بسبب مالیدن روغن و غبار جمع میگردد و دم آنست که بر دیوار زورخانه مجتمع می شود و در دفع و محلول و جالبی
باعث ابل اند و طلا کردن آن جهت قروح و مشائخ و سخته و عرق النساء و براهم جهت تجزیه زخم نافع است

و سنج الکواثر و بفتح کاف و او و الف و یاء مثلاً و ثنائیه و راء همفه و ماهیت آن چرکی است که یافته می شود در
گواثر بدن یعنی خانه های زنبور عسل و آن غیر حکیم است که بفارسی بر موم نامند و بقول بغدادی و بقول صاحب تصفه بر موم
است و بهتر بن آن مانل بر خنی و نرم و خوشبوی آنست و شیخ الرئيس گفته بهترین آن سبز آنست و طبیعت آن گرم
و خشک تا آخردوم و افعال و خواص آن لطیف و جالبی و جاذب و محال و اوریام و نفور آن جهت سرفه مزمن و طلای
آن جالبی قوبا و جاذب بیکان و خار از باطن و زچر کسر و صوبه و سقطله قائم مقام مومیایی است و روغن الحام جهت نفاط
نافع و مانند و سنج مضار عین است

فصل الواو مع الشین المعجمه

و شوق و بفتح و او و شین و فاف لغت فارسی است و ماهیت آن یوهتین حیرانی است از شک و زو کتر و از بلنک کوچکتر
و در رنگ و شکل مانند آن و قریب و دنبال آن از شک شهر کتور و رنگا بن آن زاپلنک و موم نامند و گفته اند شبیه بربوبه است
و در ترکستان بهم میرسد و گفته اند بری است و بحوری نیز گفته اند و قشمر و خشکی میکند اورد و اصلین ندارد و طبیعت آن
در آخر سوم گرم و خشک و افعال و خواص آن میل رباح و جهت فالج و کزاز و زرعته و بواسیر و یوستین آن عظیم النفع
است از برای امراض مذکوره و معین بسیار و زایل کننده بلغم و مقوی کرده و باه و معین بران و مصلح حال کرده
و مناده و ظهر بارد و مل و اومت لباس و افتراش و جلوس بران جهت بواسیر و نفوس مجرب و جهت مبرودین و
مشائخ نافع و مضر میز و رین و شاربان و خمر و مرقی جان و همیا گرداننده آن از برای قبول آفات از سر ما و در زموی
سوخته آن جهت جراحت مزمنه نافع است

و شیم و بفتح و او و کسر شین و سکون یا و کیم بفارسی آنرا بیهود ارنه نامند و ماهیت آن نجاتی است مغرور میان

غریب و در کرم متان از شکافهای سنگ روید و در پوشیده بموی لیمو و چوب آن بمیاز صلب و از آن نیز میسازند و برک آن شبیه ببرک کتخیز و شاخهای آن باریک و وسیع آن کرم دار شبیه بسعد طبعیت آن در آخر درم مرد و خشک و با غوصت
 افعال و خواص آن رادع و مقوی اعضا آشامیدن بسم مثقال از بیخ خشک مائید آن با بیضه نیم برشت جهت
 شکستگی اعضای صدر و ضرب و مقله و فسخ عضل و رهن و رتی و ررض و درین امور بهتر از رزق مطیب است و جلوس در
 مطیب آن با اندکی از خرجهت رنح هیلان رحم و نرف الالم آن و بواسیر و مقعد و مغیل است

فصل الواو مع العین المهملة *

وعل * بفتح واد کرمین ولام * ما هیئت آن اسم بقرجملی است مطلقا و جمع آن وعل و اعال آمد و بعضی گفته اند
 بهتر از املی است و آن حیوانی است بمیاز میاه رنگ بقدر جاموس کوچکی و نوعی از ایل است و برکی جویر و در دلم
 شرکانامند طبعیت آن در مرم کرم و خشک افعال و خواص آن جیل الغذاء و مقوی اعضای مبرورین و مضاعف
 پیه آن جهت فالج و کزاز و مفاصل و تقرص طلاء مفید المفاصل و موزانده خون مولد اخلاط غلیظه سودا و به و جذام مصلح
 آن سرکه و مری و با زهر و حبول شاخ آن مورت عقر و موی آن کریز اند و قوام بخور از چون شخصی رازد و باخند و با صربه و
 مقله و یا صمد مدیدان و میل باشد در پوست آن که کرما کرم جذامند و با شنب بپزند الم و روج لکن زائل کرد و در م ننگ
 فصل الواو مع الالم *

وگب * بفتح واد ولام رباء موحل * ما هیئت آن بلفظ عربی نام نوعی از بومعات است و بیرونانی نابلس نامند نبات
 آن بقدر ذری و برک آن شبیه ببرک زیتون و بمیاز سبز مائل به تیرکی و باخشونت و شیردار و چون قطع نمایند شیرازان
 جاری کرد و بعضی اماکن شبیه ببرک مورد آن غیر ولب است که شجره الواو نامند و غیر ما مودانه است طبعیت
 آن کرم و خشک در درم افعال و خواص آن مغنی و مقوی قوی و باقوت مهله و مخرج اخلاط و بعنف و منقبذ بدن
 و کوبند از عیائب خواص آنست که چون از جهت فوق قطع نمایند برگ و شیر و تقیم آن مقوی صرف می باشد بدن قوت
 مهله و اگر از طرف پائین قطع نمایند مهله بدن قوت مقه و اگر از فرد و قسم ترکیب نمایند و ضرورتی را مصالح
 فرد می آورد و مسقط کرم شکم است مقدار شربت آن نیم درم و زیاد و بران کنند و مورت غشی مصلح آن عمل و آبیکه
 در آن بنفشه جو شایند باخند بدل آن لاله است و اولی اجتناب از استعمال آنست مطلقا

باب بیست و هفتم در بیان ادویه که حرف اولی آنها ها است *

فصل الهاء مع الالف *

هارسنگهار * بفتح ها و الف و راء و فتح مین مهلتین و هکون نون و کاف و الف و راء مهله نفت فندی است بمعنی
 علائق کل که از برای زینت در کردن اند از نذریرا که هار و لفت فندی بند کل را که در کردن اند از نذر نامند و سنگهار
 زینت و آرایش را گویند ما هیئت آن درختی است فندی و در هند مخصوص در رنگه کثیر الوجود و ساق آن مربع شکل
 و از بیخ تا انتها در چهار ضلع آن در زیر پوست چهار رک سفید صلب اندک پهن و هته و همچنین در شاخهای آن و برک آن
 متوسط و زردی و کوچکی و عجز و تیره و خشن و زایدن آن عریض و بالای آن باریک بعضی مشرف و بعضی غیر مشرف و پوست
 ماق و شاخ آن منقط بنقطهای سفید رنگ شبیه بکار زبان و کل آن خشک و مای آن زرد و کل آن انبوی شکل باریک اندک

ماولای بقدر رحم بنده انکشت و برهر آن برکهای مفید شش مفتحت شد و بر ذخیبه بگل یا همین و اهل هند غنچههای نیم شکفته
آنرا بر پیمان کشید؛ اما میسازند و برکهای مفید کل شکفته آنرا از اساق زرد آن جل امینمایند و انشوده آب آنرا که رفته خشک
هینمایند و آنرا کل که مه مینامند خوشبو میباشد و از آب تازه آن نیز لباس را رنگ می نمایند خودی رنگ خوشبو میکرد و در
ساق کل آنرا خشک نموده در آب جوش داده لباس را بدین رنگ مینمایند و زرد رنگ میکرد و قشم آن بهین مائل بتن و بر و از میان
اندک منبخی و مائل بزردی و تیرگی و در غلای خشبی نازک و مستعمل در ادویه بیشتر برگ و قشم آن است * طبیعت آن
مرد در خشک و با ثوب تا بضعه * افعال و خواص آن اهل هند برگ نازک نورسته آنرا مقل ارشش مفتت برگ با آب سائید
با آن که زنجبیل تر که به تنی ادویه نامند جهت حمیات کهنه میخورند و قشم آنرا سائید با آب و بر را بدین منوشوند
جهت رفع حرار و میخورند شرط است در استعمال جهت حمیات اجتناب از مامت و لبنیات و ماهی و گوشت و کل که در قریب بادین
کبیر در حرف الکاف ذکر یافت *

کبیر در حرف الکاف ذکر یافت *

هنا سيمونا * بفتح ها والفاء وكسر سين محملة وسكون ياء مثناة تحتانية وضم ميمن وسكون واو ونون والمف لغت نبطي است.

* ماهیت آن نباتی است ساق آن بلند و بارطوبت لزج چسبندۀ و مزعم و شاخه‌های آن باریک و برکهای آن ریز و شبیه

بخار کو چک و بیخ آن شبیه بشنم و میانه و هر چند در زمین فر و میرود بار یکتا میگوید تا بقدر رموی میرسد و خام و پخته آنرا -

مختور نل و نل ین می باشد و مانل به تندی * طبیعت بنی ان در دوم کرم و در اول خشک و بعضی کرم و تر دانسته اند

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلِيمُ الْغُيُوبِ﴾

وجهت سرفه و در ذهینه و سپرز کرده و مثانه نافع و بعضی آشامیدن آن را باعث تولید پسر دانسته اند و گفته اند با تخاضیت نطفه

منعزل ازان قبول صورت انوثیت نمیکنند و جلوس در طبعیح آن و بلحتو و بخرد آن جهت سرعت حرکت اطفال مؤثر و بکمان

بعضی تعلیق آن در بارچه سبز در روز چهارشنبه قبل از طلوع آفتاب رافع سحر و چشم بد است

* فصل ————— بن الهاء مع الدال المهملة *

هـ بـ بفتح هـ وكون دال وفتح باء موحد و هاء در صفتها ن آنرا خر خدا و بشیر از می مهیک و پر پا و عربی خمار قیان

و به ندی سروالی نامند * ماهیت آن حیوانی است بقدر با قنای خاکستری رنگ زیر شکم آن سفید با پایهای بزمیاری بقدر

سوزنی و در زیر حه های آب و جاهای نمک بهم می رسد * طبیعت آن در درم سرد تر * افعال و خواص آن تینک

بدان با عمل جهت خنثی و رفع ملهات و بندستر و ملافی آن با پرمرفی الاذن قطور مطبوخ آن در پوست انار بار و فن کل

هر یک نیم کرم در گوش مسکن درد آن و رافع کرمی قدیم اعضاء النفس چون در لوزه توفیقانی بسوزانند و با عسل مخلوط کرده

روزی از يك اوقيه ناد و اوقيه انرا بشوند جهت عمر نفس بخرند و دانسته اند اعضاء التقى اشاميدن غير محرق آن

بأشراقه عرس النور ورواقه أنوار حليل راع حرقه النور ويدس نورك أشق فتيلة الودع بدان الحمى

بعضی تعلیق الزام بر آنچه، ثان و اما ان رابع حمی رابع و النسبه اند

وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُبَدِّلُوا دِينَهُمْ وَلَا تُرْسِلُوا فِيهِمُ الرُّسُلَ تَضَاهِيَةً عَلَيْهِمْ سَائِرُ الْعَالَمِينَ

[illegible]

وہ سوائے ان بچوں کے سبھی بچے اس کیمپ میں شریک ہوئے۔

خون منجمد در گرد و متانه دل آنرا چون خشک نمایند و نرم سوده باطلایا شامند تقویت باد نمایند این بنده ضما در هر دو خن
 آن جهت یعنی وسعت و ضما در هر دو آن در جای تاریک تاسه روز بر صاحب لقوه معین اعضاء الراس بلغ نموتن دل آن در حین
 گرمی ذبح یعنی گرمی با عت قوت حافظه و یک متر و سوط و ماغ آن بار و غن کتیل تازه الخراسان خلق چشم آن بر صاحب
 نسیان با عت عدم فراموشی هر چه است که یاد نمایند و بیاد آمدن فراموش شد و تقریب حافظه و بر صاحب حذام هر چند
 کتبیم باشد مؤثر و تعلیق پر زبان آن باعث جاد و دوستی با مردم و طغر بر خصم و همچنین تعلیق منقار زیرین آن و تعلیق
 استخوان فك زیرین آن جهت بستن زبان و کویان و دوستی دشمنان و تعلیق مد من مد بر ح تمامه بر در خانه با عت امان
 از سحر و چشم بد رام الصبیان و تعلیق استخوان آن جهت تپ ریح و کف داشتن ناخن و پیر آن در حدی زرد بسته در زیر
 و بر خصم جهت الفت میان ایشان خصوصا وقتی که قمر در سنبله و نظرد وستی باز فردا بسته باشد و نکال داشتن آن با خود جهت
 نصرت بر خصم و تصور بر آن جهت زخمها و سحر و خن و کویان و مررجه و کیک و نخور مغز آن در برج کموتران باعث
 آن است که هیچ موزی نزدیک آن نکرده و خوردن گوشت آن جهت رفع سحر و کسی را که بسته باشد در چون خون آنرا خشک
 نمایند و با همون خلط کنند و با بار و غن کتیل تازه و بر موبائلت سیاه و مجمل کرد اند و چون بلند ترین بری از برهای بال آبرا
 در پوست بلند و بران راست تعلیق نمایند در هنگام مجامعت تقویت بخشند

فصل الهاء مع الراء الملهه
 هر لبی بفتح هاء و سکون راء و ممله و کسر یاء و موحد و و الفت مندی است ما هیئت این صاحب خلاصه التجارب نوشته
 هیچ نوعی از محمود است و در جبال کشمیر اکبر الوجود و در نوع میا شد یکی مائل بسپاهی و در م سفید شکری یک طولانی
 غیر مخروطی بمقدار مجد و ارا طبیعت سپیده آن درجه گرم کرم و خنک و از سوم قاته افعال و خواص آن مؤثر
 نیم نفوذ آن کنند با سهال مغرط و قی و سحرش و حرارت و طبع و تنج یا بس تند بیر آن تل بیر بیش خورده است
 و مل کر شد و از جهت شدت قوت حکمای هند این را مستعمل اند ورنه سفید شکری رنگ آن در آخر سوم گرم و خنک و دانگی
 از آن کنند و است بعراض مذکورند بیر آن نیز بد متور و این را در اکثر سوم مستعمل ورنه و آنهار باقی و سهال دفع
 میکند و مقاربت با همه سوم می نماید و با نصیحت همه را دفع میکند و گفته اند که در هنگام بر آوردن بیج آن باید که صورت
 و دماغ را محافظت نمایند که بخار آن بد این ترسد و الا متورم میگردد

هر طمان بضم هاء و سکون راه و فتح طاء ممله و میم و الف و و ن بعربی قرطمان نامند و کویند معر و طمان فارسی است
 هر ما هیئت این حی است شبیه بجلبان که خطر نامند و در میان جو و نکلم بهم می رسد و بعضی خرد جلبان دانسته اند و احتیاط
 است جهت آنکه هر طمان سرح مائل بسپاهی است و جلبان مائل بغیرت زنبان هر طمان شبیه بکدم و سحر آن در علانی
 منقسم بد و صنف طبیعت آن در سردی معتدل و مائل بشکری و ا قوت قابضه افعال و خواص آن میل و رادع
 اعضاء اند و را غلغ آتاهمین مطبوخ آن بار و غن غیر قابض و موافق سینت و جهت سرفه نافع و مطبوخ آن بدون روغن
 حابس بطن الا ورام ضما در آن جهت روع و تحلیل اروام حاره در ایستاق نافع المضار تقیل بطی البشیم و مسندت ریاح صلیح آن
 هر که وزیر کرمانی در روغن بسیار و میکند لیمر و سحر جل و اگر در دم معده مالد و یا شد خور و آن حنویات باعث نزول آنست
 هر لبی بفتح هاء و سکون و و ضم تون و و او و و آنرا قنوه نیز نامند ما هیئت این گفته اند شدر درخت خود است که چکنر
 از نخل ربانند که زردی بر طعم آن تل و بوی آن خوش شبیه بپوی خود و از حوالی سنجر و قمان آورده طبیعت آن مرکب

الغوی در درم کرم و در خشکی معتدل * **افعال و خواص** آن مفرغ و محال اعفاء الرأس و الصدر و اللغزاع و النفض
بشر آن مانع زکام و نزله و آشامیدن آن جهت اوجاع حلق و تفریح قلب و تقویت و تلطین آن و اعانت بر هضم و تسخین کرده
و مثانه و آشامیدن طبع آن ملد و بول و بهترین استعمال آن خائیدن آنست و کل اشتن میان متاع و جامه مانع کرم زدن
آن و بوی آنرا چون چهل روز میان شراب و یا سرکه نارس یکد آنند بسیار عیاء میگردد بخت یکه از عود مندی بفرقه نتوان نمود
مقلد ارشیت آن تاد و درم بدل آن قافله است

* **هرفوری** * بفتح هاء و سکون و او تفتح نا و کسر راء موهله و سکون و او و کسر راء موهله و یا لغت هندی است * **ماهیت** آن
نمرد رخت مندی است بزرگ و شاخ آن انبوه و بزرگ آن طولانی اندک عریض امس غیر مشرف و سبز شکفته در شاخهای
باریک و در دوصف مقابل بهم و کل آن بسیار ریزه صندلی رنگ و نژاد آن ملد و زرش بملو و ترش و در خامی سبز و بعد
رسیدن زرد رنگ میگردد و آنرا میخورند خام و پخته و مختل آنرا نیز ترتیب میدهند * **طبیعت** آن سرد و تر و روم
* **افعال و خواص** آن نافع صفرا و مسکن غلیان خون و حرارت و مولد بلغم است

* **هریسه** * بفتح هاء و سکون و یا ی مثناة تختانیة و فتح هین موهله و ها * **ماهیت** آن از اغذیه مشهوره است
مصنوع از لضم و حبوب در هم پخته و بهترین آن مصنوع از گندم سفید جید و گوشت مرغ جوان نرینه و یا گوشت کوسفتن
جوان نرینه از استخوان جدا کرده است بدلین قسم که کندم مقرر از پاک شسته با آب طبع نمایند و گوشت را نیز طبع نمایند
علیه و بعد از طبع استخوان آنها را از آن جدا نمایند و با اندک روغن بریان کرده در آن داخل کنند و با هم طبع دهند
و با آنچه برهم میزدند باشد تا یکسان گردند و در ارچینی و میل ناگوبه و در دست در آن اندازند و باید که وزن گوشت
مضا عطف کندم و زیاده بر آن اندی تر میگردد و اگر خواهند که با قند و ارچینی تناول نمایند نمک در ویسه کمتر داخل
نمایند و طریق تناول آن بدلین قسم است که بعد از طبع تمام در ظرف بر آورده و روغن جوی تازه خوشبودار داغ نموده
بر آن ریخته قند و در ارچینی نرم کوبیده بر آن باشد و با نان و یا بی نان تناول مینمایند و اگر خواهند که با قورمه که در آن
نبود و طبع یافته باشد تناول نمایند نمک را بقند رالایق داخل نمایند و از عس با پوست و با گوشت نیز بدلین قسم ترتیب
میدهند و آنرا با روغن داغ کرده با آب لیور و یا سرکه و یا آب نارنج و صغتر کوبیده تناول مینمایند * **طبیعت** آن گرم و تر
* **افعال و خواص** آن کثیر اللذات و مسکن بدن و کرده و مقوی عصب و باه و زیاده کنند و میوه موافق امراض سینه
و خشونت آن و سرکه یا بس المزاج و بضم و مسکن و مصلح آن در مجتورین و در میرودین انکور و بالخاصیة انداختن
قلوی انکور در یک هر یسه مرتقه قوام آنست و خوردن آنرا بایا هر یسه مضر

* **هلام** * بضم هاء و فتح لام و الف و میم * **ماهیت** آن نوعی غذا است که از گوشت کارو کا و ماه و امثال آن بعد از پختن
در آب نمک در جای میگذاردند تا آب آن چکیده گردد و بحسب احتیاج بقول حار و یا بارده را با هر که بپخته گوشت مذکور
را در آن می اندازند و بقول و بعد از اندک زمانی از آتش بر میدارند و اگر بقول را بپزد و شاندل قسمی از قریص خواهد
بود مزاج و افعال و خواص آن تابع بقول و لجمیست که ازان مرتب مینمایند *

* **هلیون** * بفتح هاء و سکون لام و ضم یای مثناة تختانیة و سکون و او و نون لغت رومی است و عربی خشب الحیه و بفارسی
مارچوبه و اهل مغرب اسراج و یونانی سمارک و هندی ناکرون و هلمون و شتی را اسراج و غوس کوبند * **ماهیت** آن

ساقی است یستانی و غیر یستانی هفت یستانی و این یا بر مصر در یستاقن میثاندک برگ آن شبیه ببرک است و نبات آن
 بهشتان، نیم آن مل و در زخمی سبز و بعد رسیدن به شش میگرد و منقطه بنقطه های زرد و در افشان و در حروف آن سه عد در شش
 آن شبیه بحب النیل و صلب در سه ضلع و صنف درم خار دارد این را بجمعی اندلس اسمو عین نامند و ساق و برگ این
 شبیه بکبر و اندک شیر دارد و کل این مائل به سفیدی است و گفته اند برگ این شبیه ببرک را زایانه است و این مؤلف گفته
 که فلین اغلب از بیج درخت انار و روغن و بر درخت انار و بیجید و شود و صغری نیز می باشد # طبیعت آن دراز و گرم
 و در دود خشک و بعضی گرم و خشک دانسته اند و بری آنرا خشکی غالب بر گرمی و صغری آنرا متعادل گفته اند # افعال
 و خواص آن محل و مفتوح مدد اعطاء العین و انغم و الصدر و انغم و اعراض النقص آغامیدن آن جهت ظلمت بصر و ابتلا ای
 نزول آب در چشم و در سینه و ریه و ریه و استسقا و مضغه آن جهت درد دندان و آثامیدن آن مفتوح مدد کبد و طحال
 و کبد و ملین بطن و جگر و محل نفخ در ریاح و قولنج و غذائیت آن غالب و فاضل و مغیرا نیمه بول و غرق و مفتوح حصاة کرده
 و مثانه و منقبی کرده و مدد بول و طبیع آن ملین و طبع و مفتوح بلغم لزج ملاحظه مدد در اعراض و معده و بول و مدد بول و با
 شراب جهت تقطیر البول و آشامیدن آن ناشتا مفتوح حصاة و زائل کنند و علل کرده و مثانه اسموم آشامیدن طبیع آن
 با شراب جهت نهش و تولا المفاصل و اکثر آن مفرور اس مصلح آن عمل و مدد ارمیت بران مهج در مفاصل و بالیه صیه سفید
 طعام و معشای مصلح آن در مبرودین عمل و در مبرورین جوش نمودن آن در سرکه و مری نیز و طبیع آن در سر برای
 مبرورین و با گوشت تده مقوی با بیشتر از مفرود آن و همچنین معمول آن با بیغه و ریشتن آبی که در آن جوش نموده باشند
 اول بار پس بخشن با آب تازه و جهت آنکه آب اول آن حاد بشع مغزی است و همچنین سکنجبین مصلح آنست در مبرورین
 و در مبرورین و مثانی احتیاج با صلاح چند آن نیست مقدار شربت آن تا سه درم و گویند فلین کشتن شک است چون
 بخورد و نیم آن مفتوح مدد طحال و آشامیدن آن با عمل و روغن بلسان مخرج سنگ کرده و مثانه و زنان مصر نیم آنرا
 گویند گرم و مدد در نیم مرغ نیم برشت با شیل و نیم گرم میباشند بکمان آنکه مسکن بدن است و نوزجه آن مدد ریض
 وادرار آن قویتر از فلین مقدار شربت آن تا دو مثقال بدن آن حفظ مضر دماغ مصلح آن سکنجبین و بیج آنرا خائیدن
 جهت درد دندان و کل اشتن مائده آن مسکن و درد دندان غیر فاسد و کنند و فاسد آن و تعلیق خشک آن مسکن درد
 دندان رباعت کردن آن است با سانی بی وجع و الم و مضغه بطبیع بیج آن با هر که جهت درد دندان و بل ستور و طبیع
 نیم آن و آشامیدن طبیع بیج آن بهتهائی و یا با عمل و یا نیم خریزه قوی ال فعل است در تقویت حصاة و علل مثانه و وجع حادث
 از مدد کرده و میجاری بول و در نلاح مدد کور است که چون شاخ کو سفید را دین نمایند و سکر و آب دهند فلین روغن
 را از میریات است #

* فصل الاله مع النون *

* شد با * بکسر ما و مکون نون و کسر دال مجهله و فتح باء موحد و الف لغت عربی است بقاری کاسنی نامند * ماهیت
 آن نباتی است معروف و در اکثر بلاد هم میرسد و اقلام می باشد از بری و یستانی و عربی نیز برد و قسم است آنچه را برگ
 بزرگ و دراز و با خفونت و مائل بتلی و ساق آن تاب و ذرع و زیاد و نیز با شاخهای رخ و کل کبود و اندک بزرگ و خوش
 منظرند بای شامی نامند و آنچه را برگ کوچکتر و کل ریزه تر و کبود و تلی آن زیاد و قند باء البقل گویند و بحسب اختلاف
 امریه را مکنه و از منته تغیر در طعم و رنگ و طبع آن بهم میرسد در قباستان که است که تلخی بسیار بهم میرساند پس آن هنگام میل

بحرارت کمی مینماید باینکه اثر برودت بسیار از آن ظاهر نمیکرد و یستانی را کاسی و بری و اطراف خشخوق نامند * طبیعت
تروازه آن در آخر ازل سرد و تر و با اجزای حار لطیفه که از شستن زائل میکرد و بسبب ضعف ترکیب و کمال لطافت و لطافت
در شرع و طب هر دو منع از غسل آن وارد شده است و آنچه در تابستان بسیار گرم و بایک آن حار و در موسم گرمه بهم میرسد
مائل بکرمی است و خشک آن مائل بختکی و با قوت تابض یا خنثی ال از غیر شد و نوع صغیر آن را طوبیت و لطافت کمتر از
کبیر و یستانی ابر و در او طب از بری * **افعال** و خواص آن مفتح و مسکن حیات صفرا و خون و تشنگی اعضاء الهام طلای
آب برک آن بتهائی و با با سرکه و صندل جهت صدمه حار و صفراوی و با صندل سرخ و سرکه و لابل جهت شری و با ملاک نوعی
از خمر است جهت اورام حار و در چشم وضاد کوبیده برک آن جهت رمل حار خصوصاً با روغن بنفشه و مضمضه بطبیعت
آن با سرکه و بتهائی نیز و تخم آن نیز جهت وجع فرس و غرغره آن با خیار شیر و یا شراب شاه توت جهت ابتداء ورم حلق و خناق
وین ستور با آب برک کشنیز تازه اعضاء الصد وضاد برک آن با آرد چوجه خفقان و تقویت قلب حار و تحلیل ورم جامیه اعضاء
الغذاء و انقباض آشا میدان آن جهت تقطیع مده کبد و طحال و یورتان و استسقای حار و تقطیع مده الحشا و عروق و تقویت چکر
و تسکین حرارت خون و تشنگی و غشیا و هیمیان صفرا و التهاب معده و موافق چکر حار و بار و منقعی مجاری بول و کرده و هر چند
تلخ تر باشد در دفع سله و امراض کبد بهتر است و آشامیدن آن با خبه سنگ شونوده با سنگچین ساده جهت دفع صفراوی و
هیمیان صفرا و شری و هیمیان دم صفراوی و جدی و حصه و میضه صفراوی و آب برک تازه آن را که بپوشانند و کاف آن را بکپور
و ضاف نموده که آب کاسنی مرقق نامند با سنگچین جهت تقویت معده حار و استسقای حار و تقطیع مده و دفع تعفن طوبات و غرغره برک
آن با سرکه مسکن صفرا و جهت حبس اسهال صفراوی و چون با قدری رازیانه و کثرت بپوشانند تقطیع و اسهال آن زیاده کرد و
و بری آن موافق تر از بری معده و یستانی آن از بری کبد الحیات آشامیدن آن آب مروق آن با سنگچین جهت حمایت
عنقه و جهت حمایت ربع و حمایت بارده و آشامیدن مطبوخ برک تازه و کل و تخم و ربع آن بنمای بتهائی و یا با تخم کثرت
با ضاف سنگچین بزوری و یا ساده و با شراب کثرت و یا بزور هر یک بحسب احتیاج جهت حمایت مرکبه کهنه و یا نیه و
استسقای سموز و زرع نهج اطراف مجرب السموم وضاد برک آن و همچنین طلای آن و آشامیدن آن نیز با زیت و باد زهر
اد و به کشنده و وضاد برک و ربع آن با هم جهت اسهال عقرب و موم و زهر و سام ابرس و همچنین با سویق بی عدیل آلات
الغافل و الاورام وضاد آن با آرد جو و سرکه جهت اوجاع مقابل حار و نقرس حار و اورام حار و طلای آب برک آن
با سبغ آب و سرکه جهت تبرید عضویه که اراده تبرید آن باشد عجیب الاثر مغذی و شربت از آب آن تا نیم رطل مضر صاحب
سرفه که از هب زرم محتجب کبد نباشد و مسرک آن و الاچند آن مضر نیست بلکه در بعضی مواد نافع مصلح آن شکو
شربت بنفشه و امثال آن و تخم آن در درم سرد و خشک و مائل بحرارت و با اجزای باره نیز گفته اند و با قوت محرکه و مواد
ساکنه و صاحب شفاء الاسقام معتدل در حرارت و برودت و یا بس در دود دانسته * **افعال** و خواص آن جهت صدمه حار
و خفقان و تقطیع سله و استسقای یورتان و حمایت صفراویه و مده نافع و با مطبوخ صندل و رازیانه جهت رفع شوم و ضعف
کرده و طحال و قطع نفث اللم و تجرید اشتهاه مؤثر در سائر افعال نایب مناسب برک آنست مقلد شربت آن از دود زهر
تا پنبیل رهم المضار که با الطعم و مغنی مصلح آن ادویه خوشبو و سنگچین و صاحب شفاء الاسقام در بعضی ورم طحال نوشته که
مضر طحال است مصلح آن سنگچین و ربع آن در ازل گرم و در دود و خشک * **افعال** و خواص آن بغایت مفتح و ملطف اخلاط

و منقح میاری غدا اول و بول و جهت تصفیه خون و دفع ورم احتشاش و استسقاء رقیق و تحلیل مولد و حمیات مریکه مؤمنه و ارجاع معادل و انداز بول نافع مقدّر اشریت از جرم حاصله آن از یکد و هم ناچهار در هم در مصلوح از نیکول هم تا با نذر در هم است *
 * شدن بانی بری * که آنرا طرخش قرق و بقلة البهره نیز نامند و غیر مختل برلی است * ماهیت آن نباتی است شبیه بهستانی و بویک آن از ان باریکتر و درین تر و ضخیم تر بویک آن کمبود و طعم آن بسیار تلخ * طبیعت آن در آفرین مرد و ختنک و تبرین آن زیاده ایستانی * افعال و خواص آن قابض طبع و مقوی معده و در جمیع افعال بغیر از ترطیب قوی تر ازستانی و قاطع نفث الدم و زدن رخیض و غیره و اکمال لبس آن جهت جلای ریاض عین و حصول عصاره آن زافع اورام حارّه فرج و رحم السموم آشامیدن آب آن بار و غن زیتون جهت رفع اکثر سموم مثرویه و موام و ضماد بخی آن جهت کزیدن عقرب و زنبور و مار و با آرد جو جهت باد صرخ و با سفید آب و مو که جهت سوختگی آتش و التهاب اعضا نافع رقیق و ریح آن در فعال قوی تر ازستانی و مریکی بدل دیکری اندود ستر و آشامیدن بویک بستانی آن جهت نفث سم و عروق و جگر و تپیدای دمای و صغری و زدن ستر و مروق نمودن آن و عرق آن و مغوف آن و معجون نشم آن همه در قبادین کبیر ذکر یافتند و نیز نویی کانی بری میشود که نشم آنرا فرنگان از بلاد خرد میآورند و در رنگانه در سائین میآورند و در ابتدا ای موسم حرما بر کهای آن باریک طولانی و اندک مفرق و نازک و سفید رنگ خصوص بر کهای اندرونی آن که حرارت آفتاب بد آن اثر نکرده باشد در ابتدا ساقی ندارد و در انتها از ان یک ساقی باریکی میروید و بر سر آن کل آن شبیه بکل کانی بستانی و اندک طولانی و نشم آن نیز شبیه بدان و نیز چند موهر و در باشد آن بهتر و لطیف تر میشود و آنرا در مشکام کوچک و خا می دسند می بندند که حرارت آفتاب در جوف آن اثر نکند و بر کهای آن نازک و لطیف کرد در محتمل که این نوعی از بری باشد * طبیعت و افعال و خواص آن قریب به بری است

* فصل فی السبل الیاء مع الواو *

* هوا * بفتح هاء و واء و ایل و همزه و غارسی یاد نامند و بپندی باو * ماهیت آن معروف و یکی از عناصر اربعه است که ارکان نیز نامند و آن خفیف بالاضافه است یعنی از خاک و آب لطیف تر و از آتش ثقیل تر است و یکی از سته ضروریه ناگزیر موجودات جسمانی یعنی فواید ثلاثه است و مروح روح حیوانی مستقر و قلب است که اگر در می و لطفه بد آن ترند منطقی و خاموش میگرد و باعث نشو و نما و نباتات و حیوانات بلکه زیادت و قی و قلب و اکمال جمادات و حضرت امام ثامن علی بن موسی رضا علیه السلام التخت و التشاء و در حاله ذبیعه میفرمایند خطاب بامامان کرده بدین بد و متیکه قوت نفس تابع امرجه ابد آن است و امرجه ابد آن تابع هوا و متغیر میشود امرجه بتغیر هوا و بد و امکانه مختلفه پس هرگاه سرد شود قوا بیگانه شد و گرم شود مرتبه دیگر نیز بیگانه شد متغیر میشود بحسب آن امرجه ابد آن و اثر میکند آن تغیر در قوی پس اگر باشد هوا معتدل میباشد امرجه ابد آن نیز معتدل و صحیح میباشد تصرفات قوی و امرجه و حرکات طبیعی مانند هضم و نفث و جماع و خواب و بیداری و حاکم حرکات طبیعی و قنمائی * طبیعت آن بالذات گرم و تر است بحسب اختلاف ارتفاع فلکی و ارضی مختلف میگردد و بحسب جهات نیز مثلاً بودن مشکام آفتاب در بروج شمالیه گرم میگردد و همچنین در شکام استیل و منطقت یکی از کواکب حارّه خارج میگردد و در اراضی متخفیه غیر مکشوفه جانب شمال آنها و یا اراضی مجاور نیز و بخلاف آنها بارد و مشکام شدت تابش آفتاب خصوص در بلاد مصر به گرم و ختنک و در بلاد بحریه و جزایر مشکام باران و طبع و باد صبا که از جانب مشرق و بقیع شمال و زدن گرم و ختنک و باد شمال که از جانب

جهت حمى ربع البروج والقروح ضما دبرك آن جهت تنقيه واند مال جراحت عظيمه وقروح رديه وسوخنكي آتش
 وذرر آن جهت تنقيه قروح مترقه ومتعنه نافع بدل آن تنعيم شبت وانسون وبنج آن مانند بيج كبريت وقسم دوم را
 نبات بزرگ ترازول و شاخه های زياده و بزرگ ريزك نناع و پيرشبه و پاشعه های مستقيم و باقی آن سرخ وکل آن زرد
 وتنعيم آن درغلافي شبهه بنفشه و پاشخاش و پاشخوط و در پيرشبه پرا تينچ * طبيعيت آن در آخر دوم کرم و خشک * افعال و خواص
 آن آشامیدن دوم از تنعيم آن مهمل صغری غليظ و آشامیدن آب سرد معين بر عمل آن و در فمه افعال مانند تسم
 اول و آشامیدن تنعيم آن با شرابی که آنرا آرد و مالی مانند جهت عرق المنسا و غلاي مطبوخ آن در شراب رافع جراحت
 عظيمه و ضما د نبات آن جهت سوخنكي آتش نافع وتنعيم سوم آنرا که در ابروی نامند و نبات آن بز رکترا زاول و کونچکتر
 از دوم و سمار مرخ و شاخه های آن انبو * تر و بزرگ عرض مانند بزرگ سداب و بيزرکی نناع و بسيار و کل آن زرد و در بر
 شبهه بقسم اول * طبيعيت آن در کرمي و خشکي ازاول کمتر * افعال و خواص آن مهمل رطوبات معده و مجفف
 بلت آن و در جمع افعال قوت تر از اول و دوم آشامیدن دوم و در هم آن مهمل صغری غليظ خصوصاً آب سرد و مقوی معده
 و رافع فالج و عرق النساء و عسر البول و مفتت حصاة و مسقط جنين و يك رحيض و سرخ کنند * رخسار و مغاوم فمه سوم و جهت
 استسقا و توليد و تب ربع و غلاي آن بازيت جهت فالج که ميل کرد * باشد کردن بهی پشت و غلاي آن جهت بهی و کلف
 و فمه آنرا رجلي و بواير و ضربان مفاصل و التيام قروح نافع المضار و صدع مستورين مصالح آن سکنجبین مقلد ارشوبت آن
 یک رهم بدل مرکب از اقسام آن د بکری است و بدل فمه بوزن آن اذخر و نصف آن بيج کبر و نصف وزن آن شيعر و نصف
 آن قرد مانا نیز گفته اند و حکيم مير عبد الحميد نوشته که آنرا بهندی از رسته نامند و اقسام است قسمیکه کل آن سفيد و بزرگ
 آن مانند گل عبا مي وتنعيم آنی مانند جو و خوشه آن مثل خوشه جو رکنم و بر هر خوشه کل آن و درخت آن بگل زرد و ذرع
 و خا رناک است از جمله ادويه مشهوره و فله به است و در خواص چنان است که مرثوم است قسم دوم را کل زرد و در شاه
 جهان آباد و برهان پور آنرا پيا بانسه نامند و قسم سوم را کل بنفش و سرخ نیز میباشد و بری آن در جمع افعال قوت تر از غلاي است
 * سوم * بضم هاء سکون و او و ميم لغت ترکي است * ماهيت آن نباتی است شاخه های آن پر کره و شتر آن شبهه بنجب
 النعلب و کبک ازان بسيار محفوظ است و بری بزرگ و بی بيج و بارشهای ضعيف و غير غائر در زمين * افعال و خواص آن
 از مرثوم قتاله است و چون پیکان را با آب آن الود * خشک نبات يند بهر حیوانی که زخم تیر آن برسد آنرا بکشد *
 * هوم الجروس * بضم هاء سکون و او و ميم الف و لام و فتح ميم و ضم جيم و سکون و او و سين لغت عربي است و آنرا مراتبا
 نیز نامند * ماهيت آن گیاهی است اسفل حا ق آن یک عدد و بار يك و صلب و کل آن زرد و تيره و شبهه بيا معين و ترک آن
 ريزه و شکوفه آن شبهه بيا معين و شکوفه آن شبهه نیز بمشکطرا مشيع و صاحب تحفه نوشته که غلاما از جنس ارغوان زرد باشد
 و بغضی بشور مریم دانسته اند حکيم مير عبد الحميد نوشته آنچه متحقق شد * هوم الحیوس کلي است که آنرا جعفری نامند
 اقسام میباشد قسمی پنج بزرگ قسمی مضاعف و جعفری مذکور شد * طبيعيت آن در عوم کرم و خشک و بعضی کل آنرا
 نرد و خشک گفته اند * افعال و خواص آن جالبی و حاد و مجفف و مفتح سدد و آشامیدن طبعی کل آن جهت ادراک
 فضول و نفثیت سنگ کرد * و سنگ مثانه نیز گفته اند و برای احتیاس بول نیز زرد و رر کل آن حابش خون جراثبات مقلد از
 شربت آن یک مثقال و زياده از د و مثقال کشند * بتجفيف قوی و حکيم مير عبد الحميد مقلد ارشوبت آنرا د و توله نوشته و

رِزْغَن کُلِّ آن کِه بَادِ نَبُؤْ کَرِ سَفَنَلِ تَرِ بَبِ دَمَنِ جِهَتِ اَوْجَاعِ مَقَاصِلِ بَلْغَمِ وَهُوَ اَوِی رِیَا رِغْنِ زَیْتُونِ جِهَتِ اَوْجَاعِ
 مَقَاصِلِ بَلْغَمِ مِیْجُوبِ اَمْتِ

﴿ شَوْ قِطِیدَ اَمِ ۞ ﴾ کہ آنرا ہوسفطیل اس یضم ہا وسکون وا وفتح نا وسکون سین وکسر طاء مہملہ وسکون باء منناۃ تبتانیہ وفتح دال والفاء وسین مہملتین نامنۃ ﴿ مَا هِیْتَ اَنْ عَصَاؤُ نَبَاۃِی اَمِتَ کَہ لِحِیۃِ التَّیْسِ ۞ ﴾ نامنل ومن کو رکعتہ اندل طر ثوبی اَمِتَ کہ دوزید وخت لِحِیۃِ التَّیْسِ بھم مہملہ وغم لِحِیۃِ التَّیْسِ اَمِتَ ﴿

* همیشه بفتح هاء و ساکون باء منقاة تینتاویه و فتح تین معجمه و زاء مجهله * ما هیئت ان لکبروی امت و بلند ی آن تا بقدر ریک
 کز روزی داده و میان آن تھی و شکوئی آن بهی و بنفش و بعد از خشک شدن هفیل مبرکود و در میان شکوئی آن چیزی مانند
 پنبه و اگر آن پنبه در کوش رود کر کرد اند * افعال و خواص ان آشامیدن مطبوخ آن جهت سرفه نافع *

* هیل بوا و هال بوا * کسر ما و سکون یا و کسر لام و فتح باء موحده و واو و الف * ماهیت این خبر بوا است و در حرف الخانه کورش * طبعیت آن کرم در راول و خشک در دم و بعضی در سوم گفته اند * افعال و خواص آن بسیار لطیف تر از فله اعضاء الغنای معقوی معده و کبد سرد و ضام طعام است *

* هوفلسوس * بفهم فارمكون واروتج فارمكون لام رضم سين ومكون وارومين * ماهيت ان چنين گفته اند حس
 الكمار است كه ابرخلا باشد ومن كورش در حرف الالف مع الباء * طبيعت آن سر دوتر باقوت تجفيف و تسخين قابل
 وقص * افعال و خواص آن باقوت قابضه وساير افعال آن در ابرخلا ذكر بابت

باب بیست و هشتم در بیان ادویه که حرف اول آنها باء مبتدأ تحتانی است

* قصه ————— الیاء مع الالف *

یا سمین * به تخ یا سکون الف و فتح هین و کسر میم و سکون یا و نون و آنرا یا سمون بوا و بجای با و بضم میم نیز و سبب آن
نیز و شمرازی کل هاشم و بهندی چنبیلی نامند * ماهیت آن کلی است خوشبو و سفید و زرد و کمبود و بعضی را پشت
کل بنفش و هر یک سواي زرد بستانی و بری و جبلی میباشد و سفید آن خوشبو و کثیر الوجود و کمبود آن کم یاب و نبات آن
ما بین شجر و یقطین یعنی نه مانند درخت ایستاده است و نه مانند یقطین بر زمین مفروش خصوص سفید آن و نیز زرد و
کمبود آن شیرین غالب و در بعضی بلاد درخت آن عظیم میگردد و ساق سفید آن اندک پهنار و بر کهای آن اندک
ریزه طولانی و مشرف و برد و جانب شاخه آن رسته و خوش منظر و کل آن خوشبو با ساقه باریک مجوفی و بر سر آن برگهای
ریزه پیوسته بان ساق در هنگام غنچه‌گی طولانی امرویی شکل و بعضی سفید آنرا زنبق دانسته و گفته اند از روغن زنبق
مرا در روغن این است و هو من آزاد را مخصوص بدین و هو من سفید نزد اکثر اطباء مفقود الحاصی و این از جهت
اشتباهی است که ایشان را روداده و در هو من مذکور شد و بری را ظیان نامند و جبلی آن یا سمین مندی است
* چه هر اطباء را ماهیت آن نوشته اند که درخت آن مانند درخت مورد و از آن مبرز و املس و بزکتر و یک آن پهن
تر و نرم تر و بسطوری برگ مورد نیست و درخت قسم سفید آن ضعیفتر و کل آن سفید و یا شائبه سوخی و بعضی بی سوخی
و بسیار خوشبو و از حمل تا عقر بکل میلعل و در بلاد حاره همیشه درخت نوع زرد آن ازین عظیم تر و چتری و مانند درخت
مورد است و نیز بعضی قسم زرد آن مسمی بزنبق است * و بالجملة طبیعت آن در دودم گرم و خشک و تا سوم نیز

طافوت

یا قوت * بهت یا دالف وضم قاف وکون واوروتا * ماهیت آن سنگی است از سنگهای معدنی نفیس عظیم القدر نزد مردم
والوان واصناف میباشد از سرخ و زرد و کبود و سبز و یسئنی و سفید و هریک نیز بهیاء رنگین و متوسطاً و کثرت و بهترین صفت
و نوعی بسیار رنگین رمانی آید از صلب شفاف بی جرم بی داغ و رک آنست و هر چند قطعه آن بزرگتر و خوش شکل تر باشد معتبر
و قیمت آن زیاده از اصناف سرخ خموی ووردی و نارنجی و زعفرانی و لیونی است و از اصناف کبود آسمان کونی و کلی
و لا جو ردی و یسئنی آن کم یاب و لعل از اقسام مرغ آنست و بهترین هریک از آنها آنست که صلب صاف و شفاف بگونگی یعنی رنگ
اجزای آن متساوی باشد و یاقوت از همه احتیاجاً صلب است مگر الماس صلب تر و کبود آن صلب تر از سرخ و سرخ از زرد و یسئنی قریب به سرخ
و سفید از همه نرم تر و خام که در معدن ناقص مانده و هریک بنامی مخصوص اند سرخ را یهندی و مانک و یدم را که با نگریزی و رومی و
زرد را بعبری و سراق و یهندی و بکهر اچ و با نگریزی و تریس و نیلی و ابغاری نیلم و یهندی نیلین و با نگریزی و سفید را مانند
و ماده نگون آن کبریت و زینتی صافی خالص شفاف براق احت و فاعل انعقاد آن برودند و در مقلد کتاب نیز به تفصیل
من کور شد و شنیدند که در یک کوه در قطعه زمینی که معدن یاقوت است و در اینجا بهم میرسد کسی نمیتواند نمود و خاک
آن بسیار رنگ و صلب و کبریتی است یعنی بوی کبریت از آن می آید و در موسم باد و بارش و طوفان و در عید برق و صاعقه بسیار
در آن می افتند و زمین آن تمام منشت میگرد و از شکافهای آن زمین نیز بوی کبریت بسیار می آید بحدی که متاد میگرداند
و اطراف آن موضع درختهای عظیم بسیار متر اکم میباشد و همه فروشان بریده میگرد و اکثر آنجا جماعه و فقره و مساکین
جست و جو نموده آنچه میباشد از قطعه های یاقوت بزرگ و کوچک میگرد و در سز و کار بادشاه الهی که مشهور بر اوجه است

میفر و شند و بد بکری نمیتوانند فروخت زیرا که حکم راجه انجیا آنست که اگر بد بکری بفروشد و شند خانه آنرا ضبط نمایند و سیاست
 عظیم کنند و نیز مسموم کشته که در روز زمین یا قوت خوب نمیشد بلکه نا صاف و خام چنانچه وقتی راجه انجیا حکم نموده که قطعه
 از آن زمین را حفر نمایند شاید یا قوت بسیار و قطعه های بزرگ خوب بر آید چون حفر نمودند قطعه های کوچک بد یک ناصافی نرم بر آمد
 و با وجود آن جمعی هلاک شدند بسبب بوی بکریست و اختراعه متعنه لهذا امر نمود که دیگر حفر نه نمایند و آنچه از بالای زمین
 بیابند بیاورند و نیز اماکن دیگر مانند جزیره بر ازیل از اراض جلد بد جنوبی و جزیره هولان و غیره که معدن یا قوت و غیره است
 یا قوت بهم میرسد ولیکن یا قوت جنوبی آن بخوبی پیکر نمیست هر چند بر ازیلی اکثر قطعه های آن صاف شفاف آبدار بزرگ
 مقدار میباشد ولیکن بصلابت پیکر نمیست همه الهوان آن از سرخ و زرد و نیلی و غیره و سیلابی بسیار نرم و کمرنگ میباشد و از
 اقسام آن گفته اند غیر از سرخ و زرد و نیلی و سیلابی که گفته اند سرخ و زرد و نیلی و سیلابی که گفته اند سرخ و زرد و نیلی و سیلابی که گفته اند
 چون با سفید آن شاهه سرخی باشد چون بر آتش معتدل در ظرف هفالی گذارند تمام آن رنگین گردد بد آنکه اکثر این اقوال
 اصلی ندارد و راجه کریمه و دود و عرق و روغن مضر لون آنست و مالیدن آن بر جلد هر خسته و آب سنباده باعث جلای آن
 * طبیعت این در حرارت و برودت معتدل و در دود و خشک و زرد آن در دود و کرم و خشک و کبود آن در اول کرم و در سیوم
 خشک و سفید آن معتدل در کرم و سردی و در اول دود خشک * افعال و خواص آن مفرح و مقوی دماغ و آشامیدن
 یکد هم آن جهت رفع سرخ و وسواس و خفقان و طاعون و انجماد خون در باطن و نزف الدم و دفع سموم و تغییر هوای ربانی
 و تصفیه خون و حفظ جراثیم و غریز و قوای حیوانی و پوشیدن آن اکثری آن جهت قضای حاجات و دفع ضرر صاعقه و ماهیون
 و در دهان داشتن آن جهت رفع بد بویی آن و تسکین عطش و تقویت دل و تغذیه و نشام و تعلیق آن با نجاسات جهت رفع
 اصابت عین که چشم زخم مانند طاعون و تغییر هوای ربانی و وسواس و خفقان و ربا هیت و شکوه بودن نزد مردم و
 نیز قاطع نزف الدم و مصلح انجماد خون دانسته اند اکتیال آن مقوی نور باصره و حافظ صحت چشم مقدار شربت آن از
 یک قیراط تا یک انگلیست و معاجین مسمی یا قوتی و مفرح آن در قرا با دین کبیر ذکر یافت *

* قصه بل الیاء مع الباء الموحدة *

* بیروح * بفتح یا و سکون باء موحده و ضم راء مهمله و سکون واو و حاء مهمله لغت عربانی بمعنی ذوال صورتین است
 * ماهیت آن * هر سربانی جنس اشیای زوجیت در خلقت و شامل بیع لافح و ثمر اقسام آن است و از مطلق آن مراد قسم
 جبلی آن است و چون بیع هر نوع لافح که بزرگ باشد بتکلف در آن شبیه بد صورت انسان مشاهده میکردند لهذا
 آنرا مسمی با این اسم نموده اند و بیع لافح جبلی ادنی مشابهتی بصورت انسان دارد بخلاف آن که مشابهت تام دارد
 و بعضی آنرا مختص به بیع سراج القطرب داشته اند *

* بیروح الصنم * بفتح صاد و نون و مهم * ماهیت آن بیع لافح بری است بشکل د انسان که روی یکدیگر گذاشته
 باشند و آنرا مهره کبابه و سنگین نیز نامند جهت آنکه میان عوام مشهور است که هر که آنرا قلع نماید هلاک میگردد لهذا
 بعضی بعد از خالی کردن اطراف بیع آن زسمانی بدان بسته بر گردن سکی و آن سکارم میل هند تا بحرکت آن بیع کند
 شود و گفته اند که اصلی ندارد و نبات آن شبیه بعلیق است که بترکی کن نامند و بقدر ذریع است و برک آن شبیه ببرک
 انجیر و بارک تر از آن و ثمر آن سرخ و بقدر زیتون و در پوشیده بمعد سائله و کل آن هفیل و گوشت در شب میل و خشک و بیع آن

شبهه بصورت در انسان باشد و در وی هم مستور و لیغهای اشقر شبهه بصورتی مختلف سائر اقسام بیخ لفاح که لیغهای مذکورند ارد
و مادام که سرائین صورت را چنانکه گفتند آن تا شصت سال باقی میماند و گفته اند که ییروح بمعنی صنم جامعیه ست یعنی نباتیکه
در صورت و تشبیه با انسان باشد اعم از آنکه معنی آن اسم موجود باشد یا غیر موجود و بسیاری از اسامی مذکور میگردند بر معنی غیر موجود
و صورت ییروح موجود خشبی است اغبر از قضا بزرگتر و بیخ آن لفاح بوی است دبیقه و درین صفت گفته بعضی مردم آنرا فطیس و بعضی
موتولن و بعضی در زبانها نامیده اند یعنی بیخ صمغ حب و آن در صنف میوهها شکرکی معروف بماده و وزن آن مائل بسیار می و خشبی
و درک آن شبهه ببرک که دروازان یا بزرگتر کوچکتر و بازو مست و بقل الارائه و منبه طاهر روی زمین و نزدیک بک آن نمری شبهه
بتماح و از آن کوچکتر و خوشبود و در آن تخم شبهه به تخم امر و در بیخ آن بزرگ و دودل و یا سه عدل متصل بهم و ظاهر آن سیاه و باطن
آن سفید و بران پوستی غلیظ و صافی و صنف دوم موصوف بد کروی بعضی مردم این را موریون نامند و درک این سفید و آماس
بزرگ عریض شبهه ببرک ساق و لفاح آن در چنبل بهی ماده و بقدر رخاوری و رنگ آن زعفرانی خوشبو و نفیل الارائه و
وامیان آنرا متخورند و سمات ایشان را عارض میکند و در بیخ آن شبهه بماده یعنی بصورت انسان ماده است و از بیخ صنف
ماده آن اندک طولانی تر و بی ساق و نیز صنفی در اماکن سایه دار و درگاهها میر و بد ببرک آن کوچک و عریض و طول
آن بقدر شبر و بی ساق و بیخ آن بسطوری ایهامی و طولانی و سفید و بی گل و در و این قویترین اصناف ییروح الصنم است و صاحب
اختیار است بد یعنی گفته که در محل و در کم میر شیر از نزد یک بعلعه شهر یا در نوعی ییروح بهم میرسد طول آن از یک و جب
گونه تر و بادست و یا و رنگ آن سفید و بهترین آن اقوی فربه آنست و کاه عصاره پوست صنف نو آنرا در هنگام تری و تازگی
گویید و فشرده و در ظرف سفالی و در آفتاب خشک نموده اتر اص میسازند کاه عصاره بیخ آنرا گرفته چنانچه از پوست آن
بدستور خشک می نمایند و در قوت ضعیفتر از عصاره پوست بیخ است و بعضی پوست بیخ آنرا کوفته بر یمنان نباتانی
به چیده میاورند تا خنک کرد و بعضی بیخ آنرا طبع می کنند با قرات آنکه در لب آن برود و صاف می نماید و منعقل
میکرد و اندک و کاه معده آنرا استخراج می نمایند بدین نحو که بیخ آنرا چنبد چا خرا سید و قاری بد آن نصب می نمایند تا مدتی
آن در آن مجتمع گردد و عصاره آن قویتر از مدی است و از هر مس نقل نموده اند که بهترین زمان قلع آن آنست که مرغ
در خانه شرف باد و خطی از خطوط شرف متصل بسعیین و یا یکی از سعیین و یا قمر و در یک برج باشد و روز سه شنبه وقت
طلوع آفتاب بهتر از سائر اوقات است و طبیعت آن سرد و خشک و در دم و با اندک قوت حرارت و با رطوبت فضله و بعضی
مرد در اول سرد و خشک در آخر آن در استه اندک و خواص آن پوست بیخ آن مقوی و مجفف و میخل و مغز بیخ آن
ضعیف و برک آن تر و خشک و در دستعمل گفته اند هر عضو قسم ماده آن در وای همان عضو مردان است و بالعکس یعنی هر عضو
قسم نر آن در وای زنان است اعضا الراس و العصب آشامیدن آن مسمیت و منوم و چون در شراب اندازند سکر شد بد آورد و بویین
آب نیز با عسل و حنظل آن در مقبله نیز و این خاصیت مخصوص بسفیل الی ورق بی هاق آنست که ذکر یا نند و اکثر آن شراب
و شام با عسل سکنه و کاه شرابی از آن میسازند برای از آله هریابین نحو که سه من از پوست بیخ آنرا در یک مطر بطوس شراب حل و
می نمایند از آن ده قوانص از آن میاشتا مند و کاه طبع می کنند پوست آنرا در شراب تا اینکه اخف نماید قوب آنرا استعمال
می نمایند برای سبب است و مقدار بسیاری از آن را و بعضی از پوست بیخ صنف هوم شراب بعد می آورند بدین قسم که سه من آنرا
در یک مکیال شراب حل و می اندازند و بعد در حین مقلاده قوسات از آن میاشتا مند برای تخلی و روی حسی عضو شخصی را

فصل فیاء مع التاء المثناة التوقافية

یتوع یتوع یا وضع تا و مرکب را و در حین مهله **فما حیث** این اسم جنس نبات شیرد آراست که شیر آن خار و حاد مهمل محرق باشد و مشهور از آنها فاخت نبات است عطر و شیرم و لاغیه و اریطیا و ماوردانه و ماژریون و بنطافین که در خمسة الاوراق نامند و جمیع آنها معنی قتال اند و نیز یافته اند بعضی بتوابعات حاد و خارجه ازین صفت نبات متصور و مانند اند از ان الفار و نوعی از لبلاب و فرخ بری یعنی بقلة الحقاء بری و قوسینی و از مطلق آن مراد لبن لاغیه است که تریاق خردی و تر سنبی نامند و گفته اند بپترین آنها یتوع درخت ذکری است که شاخهای آن طولانی و بزرگ تر از یکدیگر و مانند بمرخی شبیه بشاخهای زیتون و معلو از لبنی مفید حاد باشد و برگ آن شبیه بپریک زیتون و از آن طولانی تر و نازک تر و با طراف شاخهای آن پنج شاخه باریک شبیه بشاخهای اخضر و با طراف آنها تبها و مرعا که تر است و حاصل بتغیر شبیه بطنی از اخضر و بیج آن غلبظ خشن و منبت آن اماکن خشنه و کوفستان و آشامیدن لبن آن مقلد ارد و دانهک مهمل بلغم و اما نوع ماده آن که آنرا جوی نامند شبیه بنبات اذان الفار و از آن بزرگتر و قویتر و مفید تر و برگ آن شبیه بپریک مود و ازین بزرگتر و بد بو و اطراف آن تند و خاردار و شاخهای آن بقل ریگشیر از بیج آن روئید و ثمر آن در بعضی سالهای بیشتر و بعضی کمتر و در بزرگی بقل رجوز کوچک و مانند گردن و زبان مانند پوست گردن و بیج آن نیز شبیه به بیج آن منبت این نیز زمینهای صلب که صفت آنها لبن و بیج و برگ و ثمر آن در قوت مانند صنف اول و ازین قویتر و جوی آن که خشن تر باشد شاخهای آن بقل رجول شیر و مائل بمرخی و بیج و برگ و ثمر آن کوچک نازک اند که طولانی بپریک گندن و ثمر آن شبیه بگرنه و صرهای آن مضاعف و مدور و رگهای آن سفید و با طراف قصبان مرها متعل بهم و مستطیل و در آن ثمری و شاخهای آن از یک بیج روئید و تمام نبات آن معلو از شیر و مستعمل این صنف است و در قوت مانند در صنف اول و گفته اند یتوعی دیگر میباشد که آنرا امشمس نامند یعنی دائر یا شمس و ثمر و ورق آن شبیه به بقلة الحقاء و از آن باریکتر و شدن الا حلقه و شاخهای آن چپا و ریاض از یک بیج روئید و بقل ریگشیر و باریک سرخ و رنگ معلو از لبن مهمل و پشتر آن شبیه بپشتر شبت و تنیم آن شبیه بزیره و تمامی آن با حرکت شمس دور مینماید و منبت آن بیشتر خواهد و بیرون اطراف شهر و تنیم و لبن آنرا جمع مینماید مانند بز و زربان نباتات دیگر و قوت آن مانند قوت اصناف دیگر و ازین ضعیفتر و بعضی این را مانند مقمونها دانسته اند و در قوت و منبت آنرا مزایع گفته اند و نیز گفته اند یتوعی دیگر میباشد که آنرا مروی نامند ساق آن از یکدیگر نایکند و در صرخ رنگ و برگ آن از ساق آن می روید شبیه بپریک از ناز و روئید و ازین نیز معلو از لبن است و در قوت مانند اصناف مذکور و نیز گفته اند یتوعی دیگر میباشد که در سنگستانها و میان احیای می روید و با شاخهای مضطرب آن از هر دو جانب و کثیر الی ورق شبیه بپریک مود و باریک و صرخ رنگ و ثمر آن مانند ثمر صنف و این نیز با یتوعیت بسیار و در عمل مانند آنها است و نیز نوعی عرض الی ورق شبیه بپریک قلموس میباشد و بیج و برگ و لبن آن مسیل کیموس عانی و بکمان بعضی قیلو مانوع یتوعی است که بیرونانی آنرا قو و یا عیس نامند و نیز نوع دیگر میباشد ساق آن بقل ریگد و زیاد و بر آن مربع و بزرگ و برگ آن کوچک و ریزه و اطراف آن تند و کل آن سرری ریزه و بتفش و رنگ زرش آن پهن شبیه بعل س و بیج آن سفید معلو از لبن و گاه یافت میشود در بعضی مواضع نبات این نوع بسیار بزرگ و بیج آن نیز بزرگ و چون مقلد او یکمقل آنرا بیاشامند یا مادا لعمل اسجال شک نماید و همچنین ثمر آن و همچنین لبن آن را چون با آرد کر منه بپوشند و باید که از بزرگ آن

زیاده از حد مثقال تناول نه نمایند و همچنین از آب آن بعضی مردم بتوعد نیا که مایق آن مجوق بقدر یکند رع بطبری
اصبعی و اطراف مایق آن منشعب و برکهای آن بعضی بوقاق آن و بعضی بر شعب آن رسته اما برکهاییکه بر مایق آن است طولانی
شبهه برک بادام رازان عریض تر و بسیار نرم تر و برکهاییکه بر شعب آن است کوچکتر شبیهه برک زراونک و بلبل و رنر آن بر اطراف
شعب آن مستند بر الشکل شبهه بحسب کبود و در جوف آن سه تخم متفرق بعضی از بعضی و بزرگتر از حبس کرهنه و چون آنرا مقشر
نمایند مغز آن شیرین باشد و بیخ آن باریک سفید و بی انتفاع در طب و نبات آن معلول از لبنی باشد مانند بتوعد حکیم فاضل
دیسقورید و س نوشته که همه این اصناف را من مشاهد نمودم اما قوی و مختار لبن آنها پس تخم آنها پس کل آنها پس
بیخ آنها پس ورق آنها است و عند الاطلاق مراد لبن لاغیه است و آنچه از آنها با همی مخصوص مشهور بودند جابجا
مذکور شد و در اینجا ذکر خواص کلیه آن بیان می یابد * طبیعت مطلق آنرا در غایت گرمی و خشکی تا چهارم دانسته اند
و متوسط آنها را در میوم و ضعیفه آنها را در دم و با قوت صمیه * افعال و خواص آن مفرح جلد و قتال و چون در بر که افتله
ما همان تمام بر بالای آب آیند العین الکمال لبن آن قاطع طغره الفم علو آن بر دندان کرم خورده مفتت حصاة و مسقط آن
و با قوت آن سرشته اتوی جهت آنکه محافظ دند انهای صحیح است و همچنین با موم سرشته و چون دند انهای صحیح را بموم
کرته پس بردند انهای متاثر لبن آنرا بچکانند تا آنکه آنرا مقنت و قطع نماید بهتر است و چون بیخ آنرا در سرکه بجوشانند
و بعد ان مضغه نمایند و جمع دندان را تمکین دهد اعضاء الغذاء و الغض آشا میلان آن مهمل بلغم مائیت و قاع بواصیر
و چون در قطره و یا سه قطره آنرا بر التجیر بچکانند و خشک نمایند و تناول کنند اسهال نیکوکاری نماید و همچنین با سویق رنان
خالص و بهتر آن است که با عمل و یا قیرومی استعمال نمایند تا آنکه با عمل تفرح دهان و حلق نکند و دوا که اخذ مینمایند
اغصان یقوی تر آنرا و بر روی خزی آنک بریان نموده محق مینمایند با قدری سویق و آب بران ریخته میآشا مند
اسهال مینمایند و شاخهای خشک آن درین امر بسیار ضعیف است و صنفی که آنرا کربون نامند چون شاخهای آنرا گرفته
در سایه خشک کرده پوست آنرا گرفته بقدر نه گرمه و یک شمان روز در شراب کهنه خیما نیده پس صاف نموده نیم گرم کرده
بیا شا مند اسهال بیغاثلم مینماید مقدار شربت از لبن آن ناه قطره و بدون مصلح استعمال آن جائز نیست و مصلحات
آن نشاسته و آرد جو و روغن بادام و روغن بنفشه و کل مرخ سائیده و رب الموم و کشور است و دروغ بود کرده مصلح انراط
عمل آنست الغذاء با قوت صمیه و جراثحت کنند جلد و مهمل قوی در همه امزجه و از غایت شدت مرورث اسهال الدم و قرحه
امعا و زحیر و مغص و غثیان و انقلاب معد و غشی است و لهذا استعمال آنرا از داخل تجویز نمودند اند و عند الضرورة
از سه قطره که مقدار شربت آن است با مصلحات مذکوره باید که بیفزایند و بدل آن در استفراغ مائیت از امعا و ملت از اعضا
وزن آن سقمونیا و بوزن آن سکنبج الجروح و القروح ضما د بیخ آن با هر که محال صلابت اطراف بوسیر و قاطع قوبا و مصلح
قروح منعقده متاثر و یا قیرومی جهت جرب سرداری و نار فارسی واکله و غانغریا الزینة طلای آن قاع نایل و توتله و
خبلان و لحوم زائده در اطراف با خنها و لبن آن زائل کنند ماست خصوص که در آنتاب با مند و موئیکه بعد از ان روزید ضعیف
باشد و چون مکرر نمایند دیگر نروید و استعمال آن بازیت کاسر و زافع غایله آنست

* فصل الیاء مع الرأء الملهمة *

* تربوع * بفتح یا و ساکن را وضوح با مفرح و ساکن را روغن مهمله لیت عربی است بفارسی مرشد و شتی و بهندی که موس

مانند * ماهیت آن حیوانی است شبیه بعوض و از آن بسیار بزرگتر و دهتهای آن بسیار کوتاه و پایها و دم آن بلند و قوی و در صورت و خرابیها و در بعضی عمارات کهنه میباشد و خراب میکند * طبیعت آن در هوای گرم و خشک * افعال و خواص آن کثیر الفلج و ملین طبع اعصاب الراس و العصب و الغذاء و النفس آشفین آن جهت اکثر امراض باردی عصاب مانند نالغ و لغو و رعشه و احاح و مفاصل و طغیر و در اربول و تقطیر آن و اخراج سنگ کرده و مثانه و تقویت باه و رمشایع را مفید الفلج و محرق خون و محرر المزاج را مضر مصلح آن میوههای تازه ترش و ترشیا است *

* فصل الیاء مع القاف *

* یقطن * بفتح یا و سکون قاف و کسر طاء و ممله و سکون یاء متناهة تحتانیة و نون لغت عربی است * ماهیت آن اسم جنس هر نباتی است که بر ساق نایست و بر زمین مغروش باشد و یا بسج و روخود پیچید مانند نبات خیار و هندوانه و خربزه و کد و لبلاب و امثال اینها و عوام از مطلق آن مراد قلع دانسته اند که بفارسی کد و نامند و قلع ذکر یافت *

* فصل الیاء مع النون *

* ینبوت * بفتح یا و سکون نون و ضم باء مؤنث و او و تاء متناهة قرائیه * ماهیت آن خرنوب نباتی است و در بای و دیوارها و سائین روید و ثمر آن شبیه بگردی کوفته بسیار کوچکی و سرخ رنگ مائل بسیاهی و آنرا در مصر حبب الکلی نامند و آنرا از آن خرنوب شامی و در حرف النون ذکر یافت و اینجا نیز شمشاد ذکر میباشد * طبیعت آن در گرمی و سردی معتدل و خشک دردم و بعضی در اول و بعضی سرد و خشک در هوم دانسته اند * افعال و خواص آن مقوی بی لذع اعصاب الغذاء و النفس آشفین آن و حمل آن و جلوس در طبع آن جهت رفع غصص و اسهال و سیلان حیض مغرط و تقویت سفلی نافع السوم یا شیدن طبع آن کنند * بر اغیث التآخیل علای آن مسهل تأخیل و زائل کنند * آن المار ثقیل و در بعضی خصوصاً تر و تازه آن

* ینمه * بفتح یا و سکون نون و فتح میم و الفتح مغربی است * ماهیت آن نباتی است شبیه بختدریلی و برگ آن از برگ کاجنی کوچکتر و مزغب و زرد رنگ و ساقی از وسط آن بقد ریکشور و زیاده و روئید و کل آن زرد مانند خندریلی و این بیطار بوشته که برگ آن مابین لسان الحبل بری و برگ اذان الغزال است و زرد و صاحب اختیارات بدیع نوشته که آنرا بشیرازی منبل دار خوانند * افعال و خواص آن ضاد تازه آن جهت الصاق جراحت تازه و ذر و زخم خشک آن جهت اند مال زخمهای کرمه مفید

* فصل الیاء مع الواو *

* یوز * بضم یا و سکون و او و زای معجمه اسم فارسی فهد است و بترکی یارس و بختدریلی چیتا نامند * ماهیت آن حیوانی است شبیه بپلک و آنرا تعلیم و رام نموده مانند سگان شکاری یا بید و وحوش مانند آهو و امثال آن می نمایند * طبیعت آن در حرارت و بیست کمتر از پلنگ * افعال و خواص آن در جمیع افعال مانند پلنگ است

* و اینجا ختم نموده ادویه مفیده را بعون الله تعالی و حسن توفیق *

* و الحمد لله الا و لا آخره و ظمرا و باطنا و صلی الله علی رسول *

* محمد و آله و صحبه الطیبین الطاهرین و سلم تسلیما کثیرا *

بسم الله الرحمن الرحيم *

* خاتمه *

در بیان تعداد ادویه مذکوره با سامی و لغات مختلفه از عربی و یونانی و سریانی و فارسی و ترکی و هندی و غیر هاسمی بفرهنگ بترتیب حروف تهجی با ملاحظه حروف روم و سوم یزیدتوفیق بالله تعالی و حسن عنایت در ضمن بیست و هشت باب و در هر بابی چند فصل

عربی ترقوه نامند	ابقی باصطلاح اکمیر یا ن زیق است	* باب الالف *
اذریاس بهیروانی ثانیما است	ابکامه اسم فارسی مری است	* فصل الالف مع الالف *
اذرگون اذر پو است	ابکوان نشاسته است و لباب الخطه	اب اسم فارسی ماء است
ارد جوهریان کرده سویق الشعیر است	رانیز نامند	اب پنیر ماء الحبن است
ارد موس دار اسم فارسی خشکان است و آردیست که مبالغه در پختن	ابی اسم فارسی مفرجل است و به و بهی نیز نامند	اب جو افشوده اسم کشک الشعیر است
و جدا کردن پوست از مغز آن نکرده باشند	اب لوج اسم فارسی قد مکرر است	اب جو شولیده اسم ماء الشعیر است
ارد کنار سویق البیق است	اآقه اسم هندی دقیق است که بفارسی	ابنج نام زعفران است
ارد مید اسم فارسی سمیل است	آرد نامند و نیز بهندی اسم میوه است	اب دندان بدل الف و سکون یا بروزن
اردوج بلغت ترکی اسم درخت ابلهست	در شکل شبیه بثمر کاج	بار دندان جنسی از امرو و قسمی از انار
ارن بلغت یونانی اسم لوف اکبیر است	اآرون یونانی اسم صاق است	و نام نوعی از حلوا است
ارن صانر یونانی اسم لوف الصغیر است	اچار بروزن یا کار انواع ترشها یعنی	اب دارو مومنی است و صد بن زکریا
ازاد دارو بلغت فارسی بمعنی سلق	مخللات را گویند	دوای دیگر را باین اسم خوانده
چلی است	اآخرک بفارسی استخوانی را گویند که	ابعت بدل الف و فتح با و سکون سین و تا
اها سریانی آس است	در زیر کردن و بالای سینه میباشند که	بلغت مغربی گوشت اترج را نامند و در
		اترج مذکور شد

الامرون ابلفت يوناني اسم سماق است
 الامو اسم هندی شرابی است مسکر که از
 قند هیا را ز پودت امغیلان میسازند و
 صنعت آن در قریا بدین ذکر یافت
 الاش بچگان اسم فارسی چند است
 الاغارول بترکی اسم مودانیا است
 الاغلس بیونانی درهم است
 الاغرو بترکی اسم دغلی است
 الاغرونی بترکی اسم لباء است
 الاغوزس بفارسی اسم ابله است
 الاغلیس یعنی ظاهر و بیونانی اسم
 قنچکشت است
 افتاب پرهت بفارسی خربا است و
 آزر بون را نیز نامند
 اک بکاف عجمی اسم هندی آتش است
 ویکاندازی اسم فارسی ربه مادر آخر
 اسم هندی درخت عسرا است
 اکل بنفشه فرعون است و کانور را نیز
 نامند
 الوج مؤلف جامع الادویه گفته که شبیه
 به بیش است در شکل و در بلاد عجم آنرا
 گارزک نامند و مؤلف اختبارات نوعی
 از مشخصه شمرده
 الوه بفارسی عقاب را گویند
 الوی بیونانی سنامکی است
 الوی سمدل اسم شاد لوج است
 الوبالو اسم فارسی قرصیا است
 الوی بخارا اسم فارسی اجاص است
 الوجه اسم فارسی ادرک است

امله بفارسی اسم آملج است و بترکی تفاح
 را نامند
 امله مار بهندی کمریت فارسی را نامند
 آمولن بیونانی اسم نشاسته است که
 نشاء نامند
 انک رصاص امو د است
 انویس بیونانی اشاره است
 انیس بیونانی اسم الیون است
 انک اسم فارسی توره است
 امن اسم فارسی حدید است
 امن ریا اسم فارسی مقناطیس است
 امو اسم فارسی غزال است
 اینک دلاله اسم فارسی منبل الطیب است
 ایند چین اسم چیزی است مانند آینه
 که از نقره و برنج سازند
 فصل الالف مع الباء الموحدة
 اب منبل الطیب است
 ابایل خطای است
 ابامرون بیونانی روج است
 ابزالقط بلغت مغربی ابرون صغیر است
 که حی العالم نامند
 ابزاز بقول مؤلف تذکره لغت شامی
 کیا هورنجان است
 ابزار ادویه خوشبو است که در طعام
 داخل مینمایند و همچنین توایل مکر آنکه
 توایل را اطلاق بر ادویه یا بیه و ابزار
 را بر طبقه بیشتر استعمال مینمایند
 ابرق شغین لجر است و طلق را نیز نامند
 ابرتلیا برومی اسفناج است

ایرک بهندی مطلق است
 ایرکاکیا دام عتیکو د است
 ایرنج برنج کابلی است
 ایرنی برومی لوف است
 ایردیون بیونانی اشنه است
 ایریز ذهب خالص است
 ایریون بیونانی ایر س است
 ایل اشتراست
 ایلوی بعربی ابرون است
 ایلدین طین مصری است
 ایم کاجی بترکی خیازی است
 ابن آوی شغال است
 ابن حیه نان است
 ابن الماء مرغابی است و جمع آن
 بنات الماء است
 ابوالاجساد با مطلق اصل صنعت
 کمریت است
 ابوالارواح بهمان اصطلاح زیقی است
 ابوتورون برومی اسم نغز است و آن
 طائری کرچک است
 ابوالشفا سکر است
 ابوعمارو صعتر است
 ابوقلمون حجری شب است
 ابوعلس برومی کل خیری است
 ابونامون بیونانی قمر الیهود است
 ایمشون بیونانی راتینج است
 ابوالفضیل صغراغون است
 ابواللمح قنبره است
 فصل الالف مع الباء المثلثة *

اثاریون بیروانی استغفار است
 اثامیطعون بیروانی موافقت
 اثاقرون اشن است
 اقدار بلغت اهل یادیده آنبریا ریس
 است ویتانیز دینه سنه
 انزوعو برومی تنفس است
 اناساسا اسم معجزی است
 انیرا ملوک اسم درودی است مرکب
 ووردودر قراپا دین مذکور شدند
 فصل الالف مع الجیم *
 اوجهری بیندی کوش یعنی شبکه است
 اجواین بیندی ناخواه است
 اجواین خراسانی بیندی یزرالینچ است
 اجمود اسم هندی تخم کرفس است
 اجده بکسر اول و جیم مثله ده و ما
بیندی تصب السكر است
 فصل الالف مع التاء المهملة *
 احداق الموضی اقتوان است و آنرا دیار
و نابونه کوهی نیز نامند
 احداق البقر عنب اسود است
 احل یا را حادیا بیروانی انعی است
 احریض عصر است
 احلادیا بسیانی شهر است
 فصل الالف مع التاء المعجمة *
 اخراس بیروانی کثیری بری است
 اخروس بیروانی امارتین است
 اخربط کرات بری است
 خریطوس کرنب بری است
 خمینه خردل بری است

اخله بلغت مصری بستیاح است
 اخملوس بیروانی ناخواه است
 اخینوس اخیروس است و آنرا ضرزیه
و خردرو نیز نامند
 فصل الالف مع الدال المهملة *
 ادادا بلغت بربری اشخیص است که
اسد الارض نامند
 ادرافس اذریون است
 ادقوس بیروانی عرعر است
 ادویه حاره عبارت از بابا زیر است
 ادویه خوشو عبارت از نافویه است
 فصل الالف مع الدال المعجمة *
 اذان الانزب بلغت بربری لصیقي است
 اذان الیور لسان الثور است
 اذان الجیدی نوع بزرگ لسان الحمل است
 اذان لب قلوس است و گفته اند
یک نوع نومصر است
 اذان الشاذ اذان الغزال لصیقي
است و گویند لسان الحمل است و
بلسکی را اذان الغزال نامند
 اذان العید بلغت بربری مزمار
الرأعی است
 اذان الغز عصی الرأعی است
 اذان الفیل لوف کبیر است
 اذان القمیس نوعی از ابرون است
 اذرد نوعی از زبد البحر است
 اذباب الفیل لحمه التیس است
 فصل الالف مع الراء المهملة *
 ارامونی بیروانی شفا ثقی است

اراه مصطکی است
 اریالیس یعبرائی حمص است
 اریبان بلغت شام بهار است و آن عمو
و رویان است که ماهی رو بیان نامند
 ویهندی جهنمکا میچلی
 اریا بترکی شعیر است
 اریس بیروانی علق است
 اریعه واربعین اسهل و رنق دیا است
 ارتقی بیروانی خلنج است
 ارجالون فاشر است
 ارچان لوز البرواست و ارچن روغن آنست
 ارچن یعبرائی منکوت است
 ارچین مغرب اریخته بیروانی است
و آن روهر است
 ارخص بیروانی خسی الکب است
 اردک بفارسی بطا است
 اردسم واردسمین بیروانی تودری است
 اردما واردشران و اردشیردار نوعی
از مرو است و گفته اند مرما حوز است
 اردم آذرخواست
 ارده بفارسی رهشی است
 ارذه بفارسی زفت رومی است
 ارزن بفارسی دخن است
 ارزه بفارسی زفت رومی است
 ارزن بفارسی رصاص ابض است
 ارسامیعون و ارسانیقی بیروانی زردیغ
 زرد است
 ارسل حیراندر است
 ارسطور بیروانی نبات یزرا لینه است

امپراطور	ارمن	ارمنی درخت خروع است	ارمنی یونانی یعنی فاضل
الیهود است	ارنگی	حمه آنست	اندام است و آن زواری و نعل است
امپراطور و اسطوخودوس و اسقلطس	اریق	بیروانی قاضی است	ارشد اثنی است
شاه مهرم است	ارینه	بفاری خیری مصرائی است	ارسطا شیا، بیروانی در نجاش است
استخوان خرما بفاری اسم نو	اروزا	بمیرانی اوز است	ارطوناس بیروانی طین قیو است
انتر است	ارومه	ابوخلما است و برای فتلی	ارشد مرتضی شاه است
استر اسم فارسی بغل است	نام درخت	فتلی است	ارطیا بیروانی عقود است
استرخا بیروانی و زرنج مرغ است	ارونیه	بمیرانی زعفران است	ارطیا و ارطیا بیروانی درخت غریب است
استرود بترکی اسم قتل است	ارونس	بیروانی کرسته است	ارغامونی خشکاش مصرائی است
استار بلغت اهل بیت المقدس بودنی است	اروق	بترکی مشمش است	در رنگ شبیه بشقایق و بشیرازی
است	اروشک	بترکی عنکبوت است	مایناس مرغ نامند
اسد الارض اشخیص است و حراب را نیز نامند	ارونیس	بیروانی نوعی از مروت است	ارغول کفور موتی است
اصوب رصاص اهود است	ارما	بمیرانی املج است	ارغیل اسم عبرانی بقوله الحما است
اصوتی مرغ است	اریدا	بیروانی بیخ نباتات است	ارقان و ارقون و ررقان و ارقان و
اسریقون زنجیر موخته است	اریضان	بیروانی دیو است	فوقیان و برنار و برنا همه اسم خاص است
استارک بیروانی میوه سائله است	اریطس	بیروانی نوره است	وروشن جلوز را نیز نامند
استاروخیم بترکی کدو است	ازداد	کفور موتی است	ارتب بیری بیس جبلی است
اسطام نوعی از خدیو است که فولاد باشد	ازورد	بلغت بوبری خند ترقی است	ارقلس بیروانی تمام بستانی است
استافیوس اغریا و بیس البیل است	ازودی	دارشیمان است	ارقلیان خشکاش زیدی است
استانایس واسطون بیروانی جزا است	ازوا	بترکی صراحت	ارقولس بیروانی ابل است
و بلغت روم اسطخلین و بلغت شام اسطار	ازوا	بترکی صراحت	ارکن بیروانی حمص است
ماغوس امین است و بترکی اسطلس	ازوا	بترکی صراحت	ارماط درخت کادی است که کدر
گویند قهر الیهود است و اسطون نیز نامند	استاک	بلغت تنگابن حمص است	نیز نامند و گویند کل آن است
اسطریضس بیروانی تنک مره است	امپروزه	واسطون و اسطخل بفاری	ارماک پوست درخت کادی است
اسمیرا قنار الحمار است	بزرگ	قنونا است	که به پندی کیور نامند
اسفراج اسم اندلسی شایر است	امپرک	بفاری زریرا است	ارمانیان بیروانی لاجورد است
اسفاد صغیل و اسفند سفید بفاری	اسندان	بفاری اطمین است	ارمینا بیروانی نوشادر است
			ارمیناق بیروانی مشمش است
			ارمینا بیروانی اذقیاس است

خود را بیض است گفته اند بلکه حرف	اشقاق	شق اقل است که جز روی نامند.	بیخ مهک و پهنی می ملهتی و در رنگه چیده می
ابض است	اشقون	بترکی ریواس است .	من نیز نامند .
اسفست	اشکانی	بلغت تنکابن و طبرستان بقله	اصل السوسن الاسمانجونی . ایراسانست
آن خنل قوی بری است	الیمانیه است		اصل السوسن الایض . بیخ سوسن سفید
اسفناج	اشکیل	چشم عوسج است	است و در سوسن خواهل آمد
اسفولار	اشمرها	نوعی از مرواح که کم بزر است	اصل الانجدران . اشترغراحت
اسفیدش	ازمانراقسام		اصل العربینشا آذر بواست
اسقوزون	اشنان دارو	بفارسی زرقای خشک را نامند	اصل الغفل
اسقال	اشیران	بیونانی خسی الکلب است	بیخ فلفل در راز است که پهنی می پپل
اسقلیا طیفوس	اشیاف	ما میثایف ما میثا است و در	نامند و آنرا پپیل مول کویند
اسقلینوس	ما میثا ذکر یافت		اصل الفلاح البری . یبروح الصنم است
اسسقطه	فصل الالف مع الصاد المهملة *		اصل المرجان بصل است
اسفوالس	اصابع غلادی	نوع آنکور و لانی را نامند	اصل النیلور و الزند . می بیخ او جبر
اسقوریدوس	که آنرا آنکور ویتونی نیز نامند		است و گفته اند فلست است و فاعیه را
اسقید و لیون	اصابع قینان	فرنجشک است	نیز نامند و اند
اسکوربی	اصابع الملك	اکلیل الملك را نامند	* فصل الالف مع الفاء المعجمة *
اسقولس	اصابع الهرمس	شکوفه سور لیجان را کویند	اصراد العجوز خشک است
اسطاریوس	اصطرك	بیونانی میعه یا بسه است	اضراس الکلب . بسفایج است
اسکندر روس	اصنف	بیخ کبر است و صنف نیز آمده	اطحوط
اسلیوس	اصطفي	میعه مائله است	رینه نامند
اسمار	اصططن	بلغت اهل شام جزراست	* فصل الالف مع الطاء المهملة *
بری است	آن معرب از اسطافالیس یونانی است		اطار و اطاطاس
اسمالارن	اصقلوس	دارشیشان است	است که بفارسی و شک نامند
اسنة البستانیه	اصول الاربعه	عبارت از بیخ کبر و بیخ	اطباء الکلبه . سوسن است
* فصل الالف مع القین المعجمة *	رازیانه و بیخ کرفس و بیخ کاسنی است		اطبوط
اشمیل	اصل النشی	اشراس است	رته است و فوفل را نیز نامند
اشترکاده	اصل الراس	بیخ نوعی فیلیوش است که	اطحوط
اشتلابوس	بترکی اند ز نامند		اططون
اشتیون	اصل السوسن	بیخ سوسن است که بفارسی	اطروخیا

اطروغا بمریانی اترج را کویند
 اطریقون خشک است
 اطرینون مضارۃ ثناء البحار است
 اطمیثا قیصوم است
 * فصل الالف مع العین المهملة *
 اعلبوماس بعمرانی نام طاق است
 اعین العراطین اثلی است و سکنبویه
 رانیز نامند
 امیون جمله است
 * فصل الالف مع الفین الموحدة *
 آفسولیس درختی است که اشق صغ
 آن است
 آغالوجی بیروانی عودالچوز را نامند
 آقبر اسم درای مرکزی است از شیخ
 و توتیار نبات که نرم سوده در چشم
 میباشند و در قرابادین نسخ آن مذکور
 سن وجهه رانیز نامند
 اغرمطس بیروانی ثیل را نامند
 آقرکیوس بیروانی حنظل را کویند
 اغریوس قماء البحار است
 اغلان آشی بترکی جنل را کویند
 اغلیقش بیروانی دوسراست
 اغلیقی و اغلیقن بیروانی میفتخ
 رانامند
 اغنش بلغت حجاز و یمن نوسادر را
 گویند
 اغیریای بیروانی بمعنی ارض است
 اغیراطون بیروانی حلفا است
 اغیرس بیروانی جوز زرمی است

اغیس بیروانی یتکتک رانامند
 * فصل الالف مع الفاء *
 اغریقون دبق است و ماذریون
 رانیز نامند
 اغسون روشن تر است
 اغسیمون نعنغ است
 اغراحدون پوئجه است که حنل توتی
 باشد
 اغرنج کفوت است
 اغردیجان قسم اول دیفر و حس است
 اغرسالین جبرالقمراست
 اغریلس بیروانی اذخر را نامند
 اغتابن بیروانی مدام است
 اغلالن مغل ازرق است
 االنجیه فلنجیه است
 اغنسون بیروانی بادآورد است
 اغیابن بیروانی سداب است
 اغیرون اغینوس است
 اغیلون و افیل بیل و اولیز آمده
 شیخ چلی را کویند
 اغیقس بیروانی عصفراست
 اغیونا بیروانی دارچینی را نامند
 اغنیس بیروانی فریمشک است و
 اغرنیمشک نیز نامند
 اغیور بیروانی زور را کویند
 اغیون بیروانی بادآورد است
 اغورسفاسن بیروانی تخم خمازی
 را کویند
 اغینین بزرمی فریمون را نامند

* فصل الالف مع انباء *
 اقارون برومی روح را کویند
 اقالس بیروانی تسمیز است
 اقزومعا و قزومعا نیز دردی روغن
 زعفران است
 اقرسی و اقرس دبق است
 اقراروا گویا است
 اقریطس ماطس کل علیق القلص است
 اقراض الملك حوزا لکونل است
 اقوس مویزج بمعلی است
 اقسیا مزربون سفید است
 اقطبار اتوقی بیروانی شکامی است *
 اقاتلوتی بیروانی شوکه البیضاء است که
 بادآورد نامند
 اقاتار لیتی بیروانی بمعنی شوکه غریبه
 است که شکامی باشد
 اقطن بیروانی ماش است
 اقطی بیروانی خمان کبیر است
 اقلانوس بیروانی انتره است
 اقلارطس بیروانی طرثارا کویند
 اقویلاسون دمن بلسان است
 اقوما تون رازیانه بری است
 اقونطن دیونی خائق النمر را کویند
 اقونوجیون رعی الابل است
 اقوس بیروانی کشری است
 اقومالی بیروانی ماء العسل است
 * فصل الالف مع الکاف *
 اکاریقون تخم زیتون دشتی است
 اکج زعرور را کویند

اگر بکاف فارس بهندی عزتندی است
اگرار نوع کیمر صامیوماست
اگر البکر لیف البکرات
اگرس کرفس است
اگروفس جوز رومی است
اگرو فک انزروت رانمند
اگرو فیلس بیونانی حومانه است
اگرو مانس ابوظلسا است
اگسبالوس بیونانی چنل است
اکشوت کشوت است
اکبهرت بهندی بز دکان رانمند
اکیر بترکی روح رانمند
اکویزان زعی الجم است
* فصل الالف مع اللام *

الاتیون راسن است
الان بیونانی زبت است
الاسفانس لسان الایل است و غلط
کرده کسکه آنرا بهی الایل دانسته
الط نام است و ناما و ناما الملك نیز
نامند و هر قلیون نیز و آن میسر است
الاجی بهندی قاتله را کویند
الایمی لیلاب است
الاتن بیونانی بسپاه رانمند
الاکلنک بترکی ذرا بیج است
الاملك بلغت دیلمی فاشرا است
الایون بیونانی رامن را کویند
الباى بیونانی خطمی است
البطوطا کشت برکشت است
الچ لیلاب است

الما ناخواد است

السنه العاصیر لسان العاصیر است

المفان لسان الایل است

السنین بیونانی ملج را کویند

السی بهندی بز رکتان است

الط هوسنبر رانمند

الماس ماس رانمند بفارهی

الماتن بیونانی بسپاه را کویند

المقارون بیونانی کهر با است

المکه بفرنگی مصطکی است

الک اسم ترکی مخ است

الوج نوعی از نبات مخلصه است

الیون بیونانی اسد است

الویس بلاطینی صبه مقوطری است

الیوه بلاطینی زیتون است

* فصل الالف مع المیم *

امامون بیونانی حماما است

اماغیرون بعبرائی خرنوب یعنی

است

اماطیطس بیونانی شادنج را کویند

ام الجلود نوعی از حلزون است

امروود اسم فارسی کمری است

امروسیا عقود است و نام معیونی است

ودرقا بادیون ذکر یافت

امعاء الارض خراطین است

امعاهین برومی آب غوره رانمند

امعد الیا بیونانی لوز است

امورعی برومی عکر زیت است

امولقون بیونانی آبار است

امونان بیونانی اشن است

امیوس ناخواد است

* فصل الالف مع النون *

انار بفارسی رمان رانمند

انارکیوا خشتاش است

انارمشک نارمشک است

انارینجه بهارند رانی قهوی از انحر

را کویند

انار دانه بفارسی حب الرمان است

اناردان دشتی بفارسی حب القلقل

رانمند

اناطیطس بیونانی اکتمکت رانمند

اناغورس برومی انافلس را کویند

اناخلیس بیونانی اذان الفار است

انالیس اسم نبطی انافلس است

انالقی انجیره را کویند

انب بتحریک بادجان است و تسکین

نون وای موحده انبه است

انباریق خشتی است

انبالسوتا بیونانی فاشرا است

انبانس مالیا فاشرستین است

انبوب الملك و انبوب الراعی نوعی

ازا برون است که حی العالم باشد

و کویند بهمان اثر و زرا نامند

انبوس ناخواد است

انتله سودا جد و ارا است

انجیات اقسام مرببات رانمند مانند

مرای انبه و مرای زنجبیل و آمله

و هلیله و بیل و غیره در شیره شکریا

دوشاب و با عمل

ابرورن روح است

انبلی بهندی می نمودی را گویند

انجیلان رومی سیسالیوس است

را گویند کاشم است

انجیل خطمی را گویند

انجیوارانقلبا و الجوما و انیسازلون

ابوخلسا است

انجیر المود حشیشه الزجاج است

انجیرک مرزنجوش است

انجیلک بفارسی دانج ابروج را نامند

انجن بهندی سوره و دوا چشم

را نامند

انجوع عود را نامند

انجیده فراسیون است

انجیر بفارسی نام قین است

انجیر و فادی شوزق یونانی است

ودر مصر آنرا انجیر یمن نامند

انجیطینا جلتار است

انده بدال هندی اعم بیض است

اندامون یونانی ماش است

اندراین بهندی خنظل است

اندرجو بهندی لمان العصار است

اندرزا بفارسی حجر البقر است

اندراسیون بخورالاکراد است

اندر و نیلون و اندر و ماروزن

یونانی اسم تاس است و مؤلف جامع

تیمی اندر و ماروزن و بلغت یونانی

لسان العصاره است

اندر و سامن میو فاریقون است و بلغت

رومی آنرا اندر و نیا کون نامند

اندیقیا یونانی اند و طوتیا و انطوتیا

برومی کاغذی پستانی است و آنرا

هندای بلخی نیز نامند

الس بحرایی اسطوخودوس است

انسانا موی زج است

انفاقین برومی خضم است

انفاق روغن زیتون نار حیده است

انفافیون آب غوره است

انقر دیا برومی بلا در است

القلمین یونانی بهار را نامند و آن

نوعی از اقحوان است

القزاقوس مریخه است

انقود اسم فارسی و ترکی تمام است

انقون ورد منقش و یونانی در یاس

است

انکین بفارسی عمل است

انکور بفارسی عنب است

انکور شغال بفارسی عنب الثعلب است

انکوزه بفارسی حلتیت منتن را نامند

و بهندی هینک

انودیا عصاره قنار الحمار است

انوق رخمه است

آنولا بهندی اسم املاح است

انومسا شقایق النعمان است

* فصل الالف مع الواو *

اوزان یونانی بیض طبر است

اوبانیس یونانی اقحوان است

اوتشین جارشیر است

اورنگو یونانی کرم العنب است

اورترکی زمج را گویند

اوجا بلغت بنگین درخت غرب است

اوجالوس ابوخلسا است

اورجی اهم هندی کرش است که

بقارسی شکنجه نامند

اوجی باز درانی حشیشه الغلق

است

اورا مالوس و اورا سلیرین یونانی

کرس جمبی است جهت آنگه اورا

بلغت ایشان بمعنی جبل است و

مالوس کرس

اودنگ برکی حرمل است

اوزر یونانی آب را نامند

اوزر یانازی یونانی فلفل ماء است

اوزرما ماء لصل است

اوزرزا یونانی ارز است

اورککیک برکی روح است

اورن لوف صغیر است

اوریقاس لوف صغیر است

اوزر حورس یونانی زریق است

اورن بهندی شمر را نامند

اورقلس یونانی لسان الحمل است

اورقارون عاذت است

اورقین یونانی باد روج است

اورقلس یونانی فریحه شک است

اوکسوتالی یونانی شکنجین علی

است

اوماريفيا بيوناني رازيانه رومي است	ايزر بتركي راج راكوبند	بارتق بفا رسي لسان الحبل زانامند
اونو بيوناني خمير است	ايلنون اسقورونقون است	بارج عنب الثعلب است
ارنوساليوس بيوناني قرة العين است	ايتك بتركي بقر است	باردرخت بقم بفا رسي غيرن الذيك
ارماج بتركي اطريفي ترشي است كه	ايوس بيوناني زنجار است	رانامند
اوتركي آش يواغامند	ايوك بتركي قائم است	باردرخت هدر بفا رسي نيق راكوبند
اوما تيانا بيوناني ممش است	ايهقان جرجروري است	باردرخت مور بفا رسي جوزالمروزا
ارناذيا واربوديا بيوناني عصارة	*باب الباء الموحدة*	كوبند
تاء الحمار است	*فصل الباء مع الالف*	بارسروكومي بفا رسي ابل زاكوبند
ارتهه اشفاي نون رتاي هندی بهندی	باباري بيوناني فلفل است	باردرخت هود بفا رسي هرنه رانامند
اهل رانامند	بايلون ايلوا است	باردرخت كن بفا رسي ثمره الطرافرا
اوهيره بهندی آس است	بابونك بهندی برك كالي است	نامند
اويقس بيوناني اظفار الطيب است	بابلمس بيوناني خشتاش زبد است	باردرخت كل صراني بفا رسي
اويكم بتركي اسم رنه است	بابري بهندی ريشان	دليك است
فصل الالف مع الهاء	بابونكاو بفا رسي اقتوان رانامند	بارس بتركي بوزرانامند و بهندی خچر
اسمونين بيوناني اسمبل اج رانامند	بات بباي عجمي بهندی برك نبات	السيك
فصل الالف مع الباء المثناة التثنية	رانامند	بارسطاريون بيوناني رعي الحمام را
ايبار بتركي مشك راكوبند	باچ بباوجيم عجمي بهندی نام علي	كوبند و آن بهندی حمام است
ايبك بتركي ابريشم است	است كه بيوناني فاسقون دون نامند	بارسقا رقس زنجار معدني است
ايدع دم الاخوين است	باجرة بهندی دخن رانامند	بارمو بهندی درقوا است
ايدقان حناء است	باچه بباوجيم هرد بفا رسي اسم كراع است	بارنج نارجيل است
ايدس بيوناني نجاس است	بادام اسم لوز است بفا رسي	باروق بعبواني اسفيلاج است
ايدولا شمة النار است	بادام كرمي بفا رسي جلوز است	بارود حبر السبوس است
ايساطس بيوناني نيلج است	بادامك بفا رسي بادام فارسي است و	باري رولا بسرائي بزركتان است
ايشك بتركي حمار است	نيز نام نوعي از خلف است	باريقون شوكران است
ايطامس درخت غرب است	بادل بهندی ابر راكوبند	باز اسم فارسي بازي است
ايقاة لس غصن سبز است	باديان اسم فارسي رازيانه است و	بازن اسم تركي يوز است
ايكده بتركي مبراء است	بفا رسي رازيانه نيز كوبند	بازمركاني بفا رسي فاذر معدني است
ايكسامين برمي آبنوس است	بادبان رومي بفا رسي انيسون است	بازمركاري بفا رسي حبر البقر است
ايلوا بهندی صبر است	پارا بهندی اسم زريق است	باسيون وبافيون بسل راكوبند

است و بفتح و رای هندی اسم درختی
 هندی است
 برابران به فارسی سزار یون است
 بر اچیل گرس است
 براتی بیروانی براسمیریانی بر سامون
 و زوسون برومی ابل است
 برادۃ الحدید سودۃ آهن است
 براسیا دیوسون است
 بربا به فارسی هل به است
 برام خیر البرام است
 بربر به عربی ثمراراک است
 بر بطورۃ بلغۃ اندلیس و ثورالاکراد است
 بر بولون از جمله یونانیات است و گفته
 اند قسمی از بلوس است
 بوفش اشق است
 برد و لام به عربی لسان الحمل است
 بر دزن به عربی اصب یا بوا است
 بدسونک به فارسی خطاف است
 برش فطن است
 برشین بلغت مصر و طیه است
 برشون ثمر درختی است شبیه با مرود
 و منبت آن اسکندر را و در مصر آنرا تانول
 مینمایند و در سائر بلاد بعید هم است
 برومقا میلا بیروانی سفرجل است
 برورخ به ترکی زیر است
 برشرم به عربی تسب است
 برشپان دارو عصی الراعی است
 برطانیقی بیستان افرور است
 برطیقون طین مغره است

سنگدان طبور کویند
 بهنری اسم خجیر است
 فصل الباء مع الاء المثلثة
 بهارمی بیروانی مرغ است
 فصل الباء مع الاء المثلثة
 بهج بهجیم عربی بلغت اندلس نام قطف
 است و بهجیم فارسی اسم هندی و ج است
 بهیم به مصری اسم ثمرة الطرفاء است
 بهججاجة عصی الراعی است
 بهجوره بهندی اترج است
 بهجیناک بهندی اسم نوع از پیش است
 بهجو اسم هندی عقرب است
 فصل الباء مع الاء المثلثة
 بهجشاش اذان الغزال است
 فصل الباء مع الاء المثلثة
 بهجشج معرب از بخته فارسی است
 بهجشک به شیرازی یادام کوهی را نامند
 بهجمله و جملة بقلۃ الحفۃ است
 بهجم شوابی را نامند که از آرد کدم
 و امثال آن سازند
 بهجور میعة سائله است
 بهجیر و بنجه کنکرا است
 بهجیب بول شتر اربی است
 فصل الباء مع الاء المثلثة
 بهجراک اند ریان است
 بهجلیون مقل است
 بهج اسم فارسی غرب است
 فصل الباء مع الاء المثلثة
 بهج به عربی اسم از اسمای جنطه

پاشه به فارسی باشق است
 پا باطام به ترکی بزرالنج را نامند
 باطس نوعی از علیق است
 باقری به ترکی قبل است
 باقر بقره اسم ترکی قطا است
 پا قوساق به ترکی معاست
 باقلای هندی قسم اخیر نشخ است
 باقلای مصری نوع یا قلاوی کوچکی است
 که در مصر می شود غیر ترمس است
 پاکه بهندی اسم اسد است
 بال به ترکی اسم عمل است و بهندی
 نام شعر است
 بالادرغان به ترکی ساقی انجان است
 بالغ به ترکی سبک است
 پاک بهندی اسم ناهنج را کویند
 بالنگ به فارسی اقرح را کویند
 پانی بوی هندی اسم ماء است
 بالیقش ابوخلاس است
 یان درخت حب البان است
 فصل الباء الموحدة مع الاء الموحدة
 بیر اسم نوع شیر است که در فیل بهم
 میرود و از شیر کوچکتر و از یک تن
 بزرگتر و زراوند طویل است
 بیول بهندی اسم اغیلان است
 فصل الباء مع الاء المثلثة
 بیترقی بهندی اسم زهره و خدیوات است
 بنج نبیل نهر است و نزد بعضی نبیل دشن
 است و کویند نبیل عمل است
 پتکه به ترکی قانصه است به فارسی

بِقَلَّةٍ غَرِيبَةٍ - بِقَلَّةٍ يَمَانِيَةٍ است	* فصل الباء مع العون الموهلة *	بَيْشِك - اسم تركي منور است
بِقَلَّةِ الرُّوسِ فَرْدَنَجِ بَرِي است	بَعْر مَرَكِن حَيَوَانَات است كه خشك	* فصل الباء مع الصاد الموهلة *
بِقَلَّةِ الْفَزَالِ مُشْطَرَامَشِيع است	بَعْدَ اَزْهَمِ بِاشِيْدَ بِاشِيْدَ مانند مَرَكِن	بِمَاقِ آبِ دِهْنِ است
بِقَلَّةِ الْمَلِكِ شَاهِرَةٌ است	كُوَعْنَدِ وَشْتَر	بِصَلِ الْغَارِ وَبِصَلِ الْبَرْدِ وَبِصَلِ الْخَبَابِلِ
بِقَلَّةٍ يَهُودِيَةٍ عِنْدَ بَابِ بَرِي است	بِعَوْضِ بَيْشَقِ جَاكِ است كه بَعْرِي بَقِ	وَبِصَلِ الْحَبِيْدَةِ أَصْقِلِ است
بِقِسْمَاتِ مَعْرَبِ بِكْسَمَاتِ دَارِسِي است	الصَّغِيرِ نَامَنْدِ	بِمَاقِ الْقَمَرِ حَجَرِ الْقَمَرِ است وَاَنْرَا
وَأَنْ نَوْعِي اَزْخَبَزِ الْكَلَكِ است كه دَرْفَرِنِ	بِعِيسِ اسْمِ جَمَلِ است	وَعَوْدَةِ الْقَمَرِ وَزَيْدَةِ الْقَمَرِ نِيْزَ نَامَنْدِ
مِي بَزْدِ	* فصل الباء مع القاف *	بِصَلِ الزَّيْزِ وَبِصَلِ اللَّزْبِ بِلَبُوسِ است
بِقَحِيسِ بِيُونَانِي بِقَسِ است	بِقَرِ الْوَحْشِ نَوْعِي اَزْاَبِلِ مَحْرَاثِي	بِصَلِ الْمَاكُولِ بِلَبُوسِ است
بِقَمِ بَقْمِ بِاشِ مَوْجِدِ وَرَفْتِ قَافِ مَشْدِدِ	إِست	بِصَلِ النَّرْجِسِ بِبَازِ نَرَكِسِ است
وَمِمِ بِلَغْتِ بِمِنِ جَوْرَ مَائِلِ است	بِقَلَّةٍ اَتْرَجِيْدَةِ ثَرْنِجَانِ است كه تَعْمِي	* فصل الباء مع الضاد الموهلة *
* فصل الباء مع الكاف *	اَزْاَبِدِ دَرْجِيوِيَةٍ بِاشِدِ	بِمَاقِ آبِ دِهْنِ اِنْسَانِ است
بِكِرَائِي بِغَارِ سِي نَوْعِ لِيْمَوِ است شِيرِي	بِقَلَّةِ الْاَنْصَارِ كَرَنْبِ است	* فصل الباء مع الطاء الموهلة *
بَا اَنْدِ كِهْ تَلَخِي وَدَوْنَوْعِ مِي بِاشِدِ يَكِي	بِقَلَّةٍ يَارْدَةِ لَبْلَابِ است	بِطَارِسِ بِيُونَانِي بِمَرْخَسِ است
بِزَرَكِ كِهْ بِكِرَائِي مَكِهْ نَا مَنَدِ وَلِيْمَوِ شِيرِي	بِقَلَّةِ الْحَمَّاءِ بَرِي الْبَلْبُورِ است	بِطِيَاطِ - عِيسَى الرَّاعِي است
نِيْزِ وَدِيَكِرِي كُوجِكِ	بِقَلَّةٍ خَرَاثَانِي بِقَلَّةٍ حَامِدِ است	بِطَرَا بِيُونَانِي اسْمِ سَكَلَاخِ است
بِكَامِ حَسْبِ الْآسِ است	بِقَلَّةِ الْخَطَاطِيْفِ دَوَاءِ الْخَطَاطِيْمِ	بِطَرَا بَلْبُورِ بِطَارُخِ است
بِكَاكِ بِلَبْرِ بَهْنَدِي	است وَكُوَيْدِ مَرْوَقِ الصَّغَرِ است	بِطَرَاخُو بِيُونَانِي فَهْدَعِ است
بِكَاكِينِ بَهْنَدِي اَزَادِ دِرْخْتِ است	بِقَلَّةٍ دَشْتِي بِقِيَاقِ است	بِطَرَا اَلْدَنْ بِيُونَانِي بِمَعْمِي دِهْنِ
بِكَمِ اسْمِ بَقْمِ است بَهْنَدِي	بِقَلَّةٍ ذَمِيْمِيَةٍ وَبِقَلَّةِ رَوْعِيْمِيَةٍ - قَطْفِ است	بِحَجَرِي است وَاَنْ نِفْطِ است
بِكَنِي بَهْنَدِي اسْمِ سَفُوفِ است	بِقَلَّةِ الرَّمْلِ بِقَلَّةٍ بَرَا رِيهِ است	بِطَرَا سَالِيُونِ فَطَرَا هَالِيُونِ است كه
بِكُرِي بَهْنَدِي اسْمِ مَعَزِ است	بِقَلَّةِ الزَّهْرَا وَبِقَلَّةِ الْبَنِيَةِ بِقَلَّةِ الْحِمَمَةِ	كَرْفَسِ جَمَلِي بِاشِدِ
بِكُورَتَكِنِ بَتُرَكِي عَلِيْقِي است	إِست	بِطَرِيُونِ بِخَرْوَبِ الشُّوكِ است
* فصل الباء مع اللام *	بِقَلَّةِ الضَّبِّ بِاَدِ نَجِيوِيَةٍ مَحْرَاثِي است	بِطَسْفَا بِيُونَانِي مَوْمِيَانِي است
بِلِ اسْمِ هِنْدِي ثَمَرِي است	بِقَلَّةِ النِّعَايِرِ وَبِقَلَّةٍ نَازِمِيَةٍ بِاَدِ نَجِيوِيَةٍ	بِطَمِخِ زَقِي وَبِطَمِخِ هِنْدِي وَشَامِي وَ
بِلَابِسِ بِسُورَانِي بِلَبُوسِ است	إِست	فَلِطَمِيْنِي بِطَمِخِ هِنْدِي است كه بِنَارِ هِي
بِلَاخْوَارِ بِلَغْتِ تَكَاكِينِ جَوْشَقَا است	بِقَلَّةٍ مَبَارَكَةِ وَبِقَلَّةِ عَاشِيَةِ جَرَجِيرِ بَسْتَانِي	هِنْدِ وَنَافَرِ بَهْنَدِي تَر بُوْزَ نَامَنْدِ
بِلَارِ عَرَطْنِيثَا است	إِست	بِطَلِطَسِ بِيُونَانِي بِبَرُوجِ است
بِلَارِجِ لِقَاتِ است	بِقَلَّةِ الْعَدَسِ فَرَفِ است	بِقَدْمِيَةِ بِلِ است

بلايس بيرياني حرف بری است

بلا مخوف بلغت بر روی حرف بریست

بلا ع اردی بترکی حرف الماء است

بلبوس بصل الزی است

بلبوسا مورنجان است

بلجلج زاج سماه است

بلخینه بهرامچ است

بلد ریل بهندی ثور است

بلنيس بعربی ثمن ابيض است

بلسفا يوناني حرف بابلي است

بلسان يوناني اسم بلسان است

بلسن علسی است

بل شيرين بشيرازی طرايف است

بلطاس بقركي درخت خیار و نامند

بلطاون يوناني بقله یمانید است

بلفور حشيش است

بلمون وكمون بفارسي اسم نرغ است

بلنچاسف برنچاسف است

بلنچشك فرنچشك است

بلنطس باندلسی بقله یمانیه است

بلنك بباء عجمی اسم فارسی نمر است

بلواشيه شقراق است

بلوايه خطاف است

بلواه بهندی بلادرام است

بلوط بترکی اشفنج است

بلوسيطون گلزار است

بلوط الارض يوناني دريوس است

بلوط الملك شاه بلوط است

بهم بلغت دیلمی غایس است

بلیسا بلغت دیلمی بلبوس است

بلی یکر باو تشلید لام بهندی اسم

سوراست

بلین خرند و نامند

فصل الباء مع التون *

بن بضم باو سکون نون مری است

و بتشلید نون قهوه و نامند

بن بفتح باو سکون نون بفارسی حبه

اليفراء و اکوبند

بنات الوعد نظرامت

بنات النار انجره است

بنات الشمع هدیه است

بناست بفارسی علك البطم است

بنیه بفارسی قطن است

بنیه دانه بفارسی حب القطن است

بنیه کهنه اسم فارسی قطن است

بنج جبلي و رومی شوکران است

بنچنگشت بفارسی اهم اسلق است

بنیوق بترکی قطن است

بنومه باندلسی خرطان است

بنیشکران بفارسی لسان العصفیر است

بند و اش بلغت تنگابن ثیل است

بنیر مېستان است

بنسلوچن بهندی طباشیر است

بنطاماس يونانی ذوخمة اجنحه

و نامند و اسم بنطافون است

بنطاطوس يوناني بنطافون و بعنی

ذوخمة اقمام است

بنطادفتران يوناني اسم بنچنگشت

است و بعنی ذوخمة اصابع و بنطافون

رائيز باين اسم نامند

بنفشه يك بفارسی شابنج است و بنفشج

الکلاب نیز

بنی بفارسی قنب است

بنکو بشيرازی بزر قطرو است

بنوله اسم هندی حب القطن است

بنیم اسم فارسی چمن است

بنیر خرما اسم فارسی جمار است

بنیرک اسم فارسی خباز می است

بنکار علا بیریانی بسفایج است

بنیرک بستانی اسم فارسی ملوخی است

بنیر مایه اسم فارسی انگشته است

بنوتخته حدیس مراست

بنویش ماش است که بهندی موندک

نامند

بنورسخ حدیس است

فصل الباء مع الواو *

بوادر اسم اصلاحي بمعقول مانند

زردک و چنگل و روشلم است و قرشی

کد و رائيز نامند

بوپلس تکه درخت جوز است

بوپو هدیه است

بوپوکمود بلاطی کرات است

بوپوکوهی بفارسی سلاخه است

بوت يوناني درختي است ثمر آن شبیه

بزعر و رو حکیم میر می مؤمن نوشته

ظاهر درخت کنوس طبری چمن باشد

بوتیمار بفارسی شغین بر است

یوحا کو بند حشیشی است که با بیش
میردند
پودنه صحرایی متکثر اشیع است
پودنه جوئی و کوهی بفارسی نودنج
فوری و جدلی را کوئند
بورنک بادروج است
بورق القرب و بورق التبا زین و بورق
الصناعه از اقسام بوره اند
پورده سفید اسم فارسی پورده رومی است
پورده سلمانی بفارسی نظرون است
پورنی ازون بالنی بترکی دلفین را
نامند
پور بترکی جمل است
پوزاد بترکی اسم عجل است
پوزه اسم مرزا است که بعربی قناع نامند
پوزیطس مرقشیا است
پوهت اسم فارسی قشر نباتات است
و جمل حیوانات را نیز شامل
پوهت بهار خرمای ماده کفری است
پوهت بجز درخت زرشک آرزیس است
پوسفاس زفت یا بس است
پوشاد شلجم است
پوسیرا قلموس است
پوطا موطن یونانی سلق الماء است
پوطانیه فاشرا است که کرمة السوداء
نیز نامند
پوغلصن یونانی لسان الثور است
پوغنج شونیز است
پورنه اسم فارسی قنمی از چنگل است

کله بترکی ساروقش نامند
پورقه اسم ترکی حلقه است
پورسیا در دارا است
پورق خرفه است
پوتی قنطوریون غلیظ است
پوکل حبة الخضر است
پولا یسریانی باقلى است
پولوخودیون بیونانی بسفایج است
پولودین برومی سرخس است و بیونانی
بمعنی کثیرالارجل است و آن بسفایج
است
پولاد بپای عجمی قمی از حدید
چومودار است
پول بضم اول اسم هندی مرغابی است
پولوسوی بمعنی مولهوی است
پولوسمون بیونانی لبلاب سیاه است
پولوطریشون بیونانی بمعنی کثیرالشعر
است و آن پر سیا و شان است
پولوتچن بیونانی قرصنه است
پوم اسم عربی چغندر است
پومادران بفارسی برنجاب است
پویانس فلعل مویه است
پویلوز اسم ترکی قرن است
پوم فصل الباء مع الهاء *
په اسم فارسی سقرخل است
پهار اسم نوع صغیر افخوان است
پهارد درخت خرما اسم فارسی طلع
کور است
پهار قسم نر خرما اسم ققور است و آنرا

کفری نامند

پیشکوری بکسر اول اسم هندی زاح سفید
است
پهرامج پیل میبک است که خلاف بلخی
نامند
پهرم و بهرمان اسم فارسی کل عصفور
است و صاحب جامع تهیمی بهرمان را
اسم یا قوت دانسته
پهش اسم شاه بلوط است و مقل تازه
را نیز نامند
پهته مریمه است
پهتی الصخر خرازا الصخر است
پهکرمول بضم اول اسم هندی قسط
تلج است
پهک بفتح اول بهندی قصب است
پهول بضم اول و غای ها اسم هندی
جنس کاه است
پهچ بوزیدان است
پهیره اسم هندی بلبله است
پهفضل الباء مع الیاء المتأناة التثانیه *
پهازون بلغت مصر و اسم بهشتین
است
پهاز بفارسی بصل است
پهاز غنصل بفارسی غنصل است
پهان بترکی سوسن است
پهپل بهندی اسم دارفل است و نیز
نام درختی عظیم است
پهپلامول بهندی فلعل مویه را
کوئند

تالقص اسم حرف است

تانبیا اسم هندی نعام است

* فصل التاء مع الباء *

تور ذم است

تبن مکه اذخر را گویند

* فصل التاء مع الجیم *

تج اسم هندی قرفه است

* فصل التاء مع الحاء المعجمة *

تخ بعربی خمیر ترش است و کعبی

رائیز نامند

تشم اسم فارسی بزور و بیش طیور

رائیز شاهل است

تشم ترشه فارسی بوردها بن را گویند

تشم خیر عمر فارسی بیش زراوشان است

تشم زرداب فارسی تو مون است

تشم قش فارسی شهد آنج است

تشم کاج فارسی حب الصبور را گویند

تشم کاجیره و تشم کاهه فارسی حب

القرط را نامند

تشم کوفس کوهی اسم فارسی نظرا سالینون

است

تشم کو فیه با قلاهی مصری است

تشم مرغ فارسی نام بیش ماکیان است

تشم نیلوفرنج فارسی اسم حب النیل

است

* فصل التاء مع الراء المعجمة *

تراب الفار و تراب الهالك هم الفانیه

را نامند

تراب القی کنگرزد است

بیر اسم هندی کنار است

ببرزد اسم فارسی بارزد است

ببسر بهندی لولورا نامند

بیغابین سداب است

بیغول تخم کتان است

بیقه بنقه است

بیول به فتح اول بهندی اسم ثور است

بیل به امله اسم تور هندی است

بیلد ارو بلغت تنکابین جند است

بیلد رچین بترکی سحانی است

پهل کوش اسم فارسی لوف کبیر است

بیم بلغت تنکابین سداب است

بون بترکی دماغ است

بیوزا اسم فارسی قسمی از قصبه است

بیوله بهندی شیتره البق است

پیمه اسم فارسی شیم است

پیه خرما فارسی جماز است

* باب التاء المثناة الفوقانية *

* فصل التاء مع الالف *

تاسمقت بزبان بربری جماز است

تا توره و تا توله اسم فارسی جوز

ماثل است

تادانه بلغت دلم حب الزلم است

تانیما صقرا است

تاسمن مخلل اترج است

تاغند است بلغت بربری عاقر قرجا

را نامند

تا کوف فرغیون را گویند

تالیه سبزو بهندی زرنبار نامند

بیج بهندی بزور نباتات را گویند

بیجاده و بیجادی بدل سیاه را گویند

بیجک کشت بر کشت است

بیج فارسی اصل شی را نامند از نباتات

و غیر آن

بیج دانده انااردشتی بغاری مغاث

را نامند

بیج الجبلای خراسانی اشتر غار است

بیج نظور مریم آذریه است

بیج برنده اسم شطرنج هندی است

با صفهائی

بیج تقی فارسی اسم شوکران است

بیج جماز بلغت تنکابین مرخس است

بیج دارجماز بلغت تنکابین بهفایج

است

بیج سنبله فارسی سنبل که آردنایی

است که فونا مند

بیج طرخون کوهی عاقر قرجا است

بیج کوله پو فارسی محرویت را خوانند

بیج لجاج بری به روح الضم است

بیج مرجان فارسی بدل است

بیج نی اسم فارسی اصل القصب است

بدل اسم فارسی صفصاف است که

بیل بری باشد

بیل انجیر اسم فارسی خروع است

بیل انجیر خطائی فارسی دند است

بیل کیه اسم فارسی نبل است

بیل مشک اسم فارسی خلاف بلخی

است که بهرامچ نامند

توبز اسم تریون است

تر پولا بهندی اسم اصطلاحی علیه
و بلیله رأمله است

تر دینک اسم فارسی جر جبر است

ترخوان بفارسی اسم طرخوان است

ترشه واش بلغت تنکابن حماض است

تر فاش فطراست

ترک بشوکی زبل است

ترمس الوسن است

ترلج اسم فارسی اترج است

تر لیجان نوعی از باد رنجبویه است که

بجای سبزی میشود

تره با صهائی اگر اندر نامند

ترناق ترکی مو میانی است

تریاق الحینه رطوبتی است که در کج

چشم کاوگویی و بزگویی جمع میکرد و در

پاد زهر مذکور شد و بشیرازی آن را رس

بران نامند

تریاق الروساق ثوم است

تریاق فارسی و تریاق طبعی باد زهر

است

تروانگه اسم فارسی اقیون است

تروامان غاف است

ترواملون صلق است

تریاق جبلی تشیم نوعی از مخلصه است

تریوم بلغت تنکابن اسطوخودوس

است

تریون بیونانی دلی است

تربة العسل بانل لس جزو جنس است

فصل التاء مع الهمزة *

تساعه بترکی تحففات است

فصل التاء مع التعین *

تشمیران و تشمیر بسفایج است

فصل التاء مع الفاء *

تفاح الارض بابویه است

تفاح ارمني منهن رابا من

تفاح الجن ثمر لجاج است

تفاح بری زهرور است

تفاح فارسی خوخ است

تفاح مای اترج است منسوب به زاد

ماه است که در اینجا بسیار هم میرسد

تفاق نوعی از فندای بری است که

بعده یهودیه نامند

تفرالس بیونانی بهج است

تقسما ناسیا است

تفسلیقون طشیقون است

تقورا تقیر است

فصل التاء مع الفاف *

تقده کزبزه بری است

تقره کرویاست

فصل التاء مع الکاف *

تکان اسم ترکی شوک است که بفارسی

خار نامند

تکر اسم هندی سازن است و نیز

چوبی شبیه بهود هندی رابکین نام

خوانند

تکرک اسم فارسی جلید است

فصل التاء مع اللام *

قل اسم هندی عجم است

تلمی اسم هندی فرشته سکا است و نیز

آن عبارت از قر نخل بستانی است

تلی اسم هندی طیل است

فصل التاء مع المیم *

تمتم اسم شاق است

تمرالقهیم بلاد راست

تمسلاند توت العلیق است

تمول قنای بری را کویند

تمن اسم عربی ارز است

تسلی بلغت دلی نبات ثافسیا است

تموش اسم دلمی خلیق است

فصل التاء مع النون *

تمبول ثانبول است

تمبور قسم صغیره صنوبر است

تسوم قسم صغیره صامریو است

فصل التاء مع الواو *

توبا بلغت میوس سبب رانامند

تویج عشقه است

تویاء اکور شیخ است

توت العلیق و توت وحشی ثمر علیق

است و بشیرازی توت جه کل نامند

توت اسم فارسی فرصاد است

توتک اسم هندی طوطی است

توج سفرجل است

تودریون شوکران را کویند و آن بمنج

کوهی است

تودره بلغت مغربی بقلة الاوجاع را

کویند

تورک بفارسی تخم خرو است و نبات
آبرانیز نامند
تورده بفارسی اسم شغال است
توز بفارسی جزر و رمی است
توس بکاین است که آزاد درخت باشد
توله بفارسی خجازی و نامند و بیجه سک
را و صفی از شک شکری و انیز نامند و
بهندی نام و زنی است که سه مشتال
خیزی میشود
تولگی اسم ترکی ثعلب است
تویج گیاهی را نامند که بتازی مشقه
کوبند
* فصل ابتاء مع الباء المنناة التتائية *
توتر بهندی دراج را نامند
تولی بهندی جرادر را نامند
توزیات اسم هندی سازج هندی است
تیس یحربی اسم بز نر است
تیغال و تیغال شکر تیغال است
تیمبل اسم یونانی خنثی است
تیل اسم هندی روغن بزور است
تین احمق جمیز است
تین الفیل جوز الشکر است
تینک وکی لکری اسم هندی چوب آبنوس
است زیرا که تینک و نام درخت آبنوس
و لکری نام چوب است و کپی برای اضافت
و نسبت است
تین افرنجی بلغت مصر ثم رقع یمانی
است
تیهو اسم فارسی تیهوج است

* باب التاء المنناة *

* فصل التاء مع الالف والتاء *

والدال والراء

ثاقب البحر یسفاچ است

ثالسقیس بیونانی حرف بابلی است

ثامر لوبیا است

ثاموس بیونانی موز نیروش است

ثجین بمعنی غلیظ است

ثدی ضرع را نامند که بفارسی پستان

کوبند

ثریا بلغت الخلد لیس اریقارون است

* فصل التاء مع العین الممثلة *

والغین المحجمة والتاء والقاف واللام

ثعبان اسم مار عظیم است

ثغابر یغین معجمه در دیست

ثفا بفارسی حرف بابلی است و

کوبند لغت عربی است

ثقوس بقاف هندی بای برویست

ثلانث ثنب الثعلب است

* فصل التاء مع الیم *

ثمرة السدر ثقب است

ثمرة شجرة الدوم مقل مکی است

ثمرة الشوك المصرية جلتار است

ثمرة العود ایهل را نامند

ثمرة العلیق توت العلیق است

ثمرة التواد بلغت مصر شاه بلوط است

و بعضی بلاد را نامند

ثمقولس بیونانی توتیا را نامند

* فصل التاء مع الواو *

ثوب الماء طحلب است

ثوم بری و ثوم الیمیه و ثوم الثعلب

اسقودریون است

ثوم الثعلب باند لسی قسم دوم

سند ریطس است

ثومس بیونانی حاشا را نامند

* فصل التاء مع الباء المنناة التتائية *

ثیر ورد ابيض را نامند

ثیرتون بیونانی دلی است

ثیقوس بیونانی اذخر است

* باب الیم *

* فصل الیم مع الالف *

جاوی اسم زعفران است

جازگون بفارسی سباسة را کوبند

جارانهر سلق الماء است

جاسوس خشکاش زبلی است

جاسا بلغت سریانی اجاص است

چاکسو بهندی تشمیزج است

جال بفارسی درخت مسواک را کوبند

جامه باقلاء قبطی را نامند

جام پهل سفری آم را نامند

جامع الیم قطور دیون است و جیره

رانیز نامند

جاورس هندی ذره است

جاوزین و جاوزهرج حجر البقر است

که بفارسی کاوز مره کوبند جفت آنکه در

زمره آن نگویند می یابند

چارل بهندی اسم ارز است

جای پهل بهندی جوز پورا نامند

جای تری بهندی اسم بسیار است
 فصل الجیم مع الباء الموحدة
 جلاحت نظر سالون را کونند
 جبین بترکی ذهاب را نامند
 جبهین جص است
 جج بد وجهم بلغت تنکابن مامیران
 فصل الجیم مع الدال المهملة
 جد اجدا صر صراحت
 جدال نوع سیزده است
 جلب جهاز است
 جلد را باصفهائی صبر را نامند
 جد او جدی بزغال را نامند یعربی و
 نیز یعربی معز کونند
 فصل الجیم مع الراء المهملة
 جر الجیم عربی بهندی بیخ را نامند
 چرایته اسم مذکر قصب الذریر است
 جراسیا فراسیاست
 جراسمه مشط الراعی است
 جربوب جلبوب است
 جربوز بقله یمانیه است
 جربی گوشت اسم فارسی همن است
 جرجر باقی است
 جرجرمصری یا قلی مصری است که
 ترس نامند
 جرجیر الماء قرة العین است
 جرماتی و جرماتی کرم دانه است
 جردان ناره است
 چرخ بفارسی اسم زنج است

چرخون بفارسی لسان التحل را نامند
 چرند بدلمی نبات فاقیاست
 چریه بهندی اسم عصفور است
 چریش بترکی اشراش را نامند
 فصل الجیم مع الزاء المعجمة
 جز را قلی و جزربری کونند شاقول
 است
 جزمازج کزمازج است که ثمره الطراف
 باشد
 جزور بجه شتر است
 فصل الجیم مع الحین المهملة
 جساد زعفران است
 جصارا تمر مری است
 جمت اسم فعی روی است که یعربی
 شبه نامند
 جهمی حسک است
 فصل الجیم مع الشین المعجمة
 جش بفارسی مهره کبودی است که
 بکردن اطفال جهت چشم بد می بندند
 چشمیزج و چشمک و چشموشم تشمیزج
 است
 چشم خرورس بفارسی عین الیک است
 چشمیش یعربی بلغور را نامند زن نیم
 کوفته کند و امثال آن است
 جص جبسین مسرق است
 فصل الجیم مع العین المهملة
 جعله صغیره جعله کومی است
 جعله القنی بلغت دمشق پرمیا و شام
 است

جعله کبیره جعله بستانی است
 جعفری بلغت مازندرانی قسم کرنس
 الماء و جرجیر است
 جعفری بفارسی اسل العسل است
 جعل بفارسی قسم بزرک خنفسا است
 فصل الجیم مع الغن المعجمة
 والفاء والقاف
 جغرات بخرا سانی لبن خامش را
 نامند
 چغندر بفارسی اسم سلق است
 جغری بفارسی است
 جقه طوط بقاف شوکران است
 فصل الجیم مع انکاف
 چکارک اسم فارسی توره است
 جگر بفارسی کبد را نامند
 چکورک بترکی دانه میوه نارا کونند
 چکورنگه اسم ترکی جراد است
 فصل الجیم مع اللام
 جل معرب کل فارسی است و مراد از آن
 وردا احمر است
 حلاب از شربه است و در مرکبات
 ذکر یافت
 حلیاسه اسم وزغه است
 حلیان خلوات
 جلبوب نوعی از لبلاب است
 حلتا غوج اسم ترکی حبه الخضر است
 حلتلق سلق جمیلی است
 حلیلان بیریانی سمسم و کزبره را نیز
 شامل است

جوزالانهار وجوزالمر وجوزالقطة است

جوزارمانبوس قسمی از مناصه است

جوزالسرور ثمر درخت سرو است

جوزالجمسه جزو الخمس است

جوزالرتنه بند ق هند است

جوزالرقع رقع یمانی است

جوزالشران قلمس است

جوزالطیب جوزیوا است

جوزمائم وجوزماثا وجوزمقاتل

وجوزمهائل جوزمائل است

جوزالمزج حسب کاکج است وکوبند

دقلى است

جوزمندی نارچیل است

جوشانی جوشما است

جوغان اسم فارسی اشنان است

چو صباغان اسم فارسی اذربو است

چوک اسم هندی چیزی است از قبیل

رب بسیار ترشی که از کوهستان نیبال

ونواح آن ساخته می آورند و نیز آب

لیموراجوش می دهند و وقتی که غلیظ میشود

در ظرف می کنند و بکار می برند

چوکا بهندی حماض است

چو کاذران شجره ای مالک است

وصابون القای رانیز نامند

چونلای اسم هندی بقله یمانی است

چونه اسم هندی نور است

چوهه اسم هندی ناره است

فصل الجیم مع الهاء

لجهار بهندی طرفه رانامند

فصل الجیم مع النون

چنار اسم فارسی دلب است و درنگاله

نوع خربزه طولانی را که در رانگاماتی

رفواح آن در احلام آباد و راج محل

و در ونه نیز بهیم می رسد نامند

حناح بلغت اندلس راس است و حرشف

رانیز نامند

جنبل غنچه ناسکفته هر درختی است

و اکثر استعمال آن در جنبل الرمان است

جنبل صغرا است

جنتوبه قطاریون دقیق است

جنیر اذان الغزال است

چندال بهندی قسم زبون بیش

راکوبند

چندن بهندی صندل رانامند

چنگال بفارسی خبیص را کوبند

چنه بهندی نوعی از خرد را کوبند

جني احمر نیر قطاب است

فصل الجیم مع الواو

جو اسم فارسی شعیر است

جوار اسم هندی قسمی از ذره است

جوان اسب و غم اسم فارسی شابانج است

چوبک اشنان اسم فارسی عربیثا

است

جوبر اسم ترکی و عرا است

جوبرمه اسم فارسی نعلت است

جوبل باصفه های کاشم رانامند

جوتروی بهندی بسیار به را کوبند

جوزالابهل ابهل است

جلجلان البش خشناس هاست

جلجلان مصری اسم بیش است

جلز خلفا است

چلقوزه اسم فارسی تخم میوه است و

و غیر حسب الصنوبر است

جلفطیط دروغ غلط است

جلغان اسم ترکی خدای است

جلماثا قتل است

جلنجیم اسم کفشد است و کوبند کفشد

صلی است

جل نسرين معرب کل نسرين است

جلوجا جار شیر است

جلجوج فودنه بری است

جلنجون صغرا است

جلهم قسم سیاه عوسج است

جلي دار بلغت تنگابن ازاد درخت است

چلمره و چربله بهندی آشفته را کوبند

جلیف عربی شلم رانامند

فصل الجیم مع الميم

جمازالنهر سلق الماء است

جماز بلغت تنگابن سرخ است

جمان عربی اسم لولو است

جمل چینی استیوس است

جمر تمر هندی است

جمسفرم ریحان سلیمانی است

چمکادر و چمکودری اسم هندی

خفاش است

جمول بلغت ديلم چکارک است

جمل الجي جرجوان است

حب المودا غو نواز است و تشمیز
 رانیز نامند
 حب الصراط مازنون است
 حب العزم ابطال است
 حب العروس کبابه است و کوبیدن تخم
 نمالوفراست
 حب العصفور قرطم است
 حب العصفور دلق است و کوبیدن
 اثلث است
 حب اللؤلؤ تخم فنجکشت است و کوبیدن
 ثمر یکم است
 حب الفهم بلاد است
 حب القلق در حرف القاف مذکور شد
 حب القنب شامل پنج است
 حب القنا غناب الثعلب است
 حب الورق لسان العنقا است
 حب الملوک ما هو دانه و کوبیدن دوز
 است و این اصح است و کوبیدن حب
 الصوبر کبابه است و بقلادی کوبیدن بلفست
 بغداد اسم قرصیا است
 حب النافوخ بلفست بقلادی بیخ
 دلبوخت خشک است
 حب اللهور کاکج است
 حب یعربی اسم کل نبات مابین شیخ
 و کیا خوشبو است و از مطلق آن مراد
 قودنج بری است
 حب التوجی و حبی ترنجابی بادرنجیو
 است
 حب البقر با برنج است

حافر هم حیوانات است
 حافر المهر سورنجان است
 حالاس بیوانی امغنج است
 حائق الشعر جالینوس کوبیدن زرنج
 است و بعضی کوبیدن حیر القیثور است
 و بعضی کوبیدن فاشرا است
 حالی اطریقواست
 حالوما بمریانی ابوخلصا است
 فصل الجامع الباء الموحدة
 حیانا حنل قوی بری است
 حبوب دانه نبات رانامند و حب
 مرنباتی در ذیل آن نبات مبین شد
 حب البقر کرسنه است
 حب الائل مل به است
 حب البطم حبه الخضراء است
 حبیب بلفست اهل مکة معظمه شرقیانه
 تعالی شرقا و کرامه و حبشه و نواح آنها
 اسم فند و انه است
 حب الحکلا حب العینه است
 حب الجلوة انیسون است
 حب الدود کرم اندر رانامند و آن
 ثمر مثنان است
 حب الدفت حب الفار است
 حب البعثنانی دانه فاقله است
 حب ملاطین و حب خطاء دند است
 که بهندی جمال کوبه و حبیل کوبه نامند
 حب الارشاد بزر الحاض است
 حب الرشاد تخم نوعی از جن حبیر است
 که حرف بطی نامند

حب و کاپهل بهندی کرم از ج و کوبیدن
 جهنکا اسم فندی و رویان است
 چپاج اسم فندی منحص است
 چپال اسم فندی پوست اشجار است
 چیلی اسم فندی غشا است
 فصل الجیم مع الباء المنة الثانية
 چپال اسم فندی دند است
 چیر نوره است
 چیران بترکی شراب رانامند
 چیک اسم دلی سرور است
 چیل اسم فندی حلافاست
 چیل ازو اسم فارسی سرخس است
 چمیل یون بیوانی شامه رانامند
 چینوتی اسم فندی نمک است
 چیند اسم فندی دش است
 چیند دان بفارسی حوصله طمور را
 نامند
 چیره بفارسی زینق را کوبیدن
 باب النعام المملة
 فصل النعام مع الالف
 حافظ الا جماد و حافظ الموتی طهران
 است
 حافظ اطفال و حافظ التعلیم قرینون
 است
 حافظ الجوز نوره است جهت آنکه مانع
 کرم زدن آن است
 حافظ الکافور فلعل است
 حافظ اللفظ تین است زیرا که مانع
 معد است

حقق تصاح وحقق الماء فردنج نهری

شامل است

است

حقق جبلی نفل مویه است

ونقره است

حقق خراسانی بقله خراسانیه است

حجر النیس بادزهر حیوانی است

حقق الشوخ مرو است

حجر حله دما خماهان است

حقق معتری کرمانی وحقق بمنائی

حجر الدلم وحقق الطور شاذنج است

شامسفر است

حجر الحناید وحقق الهند حجر

حقق الراعی برنجاف است

مقنطیس است ودر مقنطیس منگوشد

حقق الغیل وحقق القنار وحقق جوش است

حجر الزمل وحقق زینق حجر زعفر

حقق قرظی فرجه شک است

مخلوق است

حقق نبطی حمام است

حجر زینون حجر الهودا است

حقق النهر لوهیماخوس است

حجر المم بادزهر مغربی است

حجر مداد است

حجر شوری بید است

حجر المساکین لبلاب است

حجر الشعر وحقق الشقاق حجر القیشور

حجر وحبیب دغلی است

است

* فصل النماء مع البناء الملهمة *

حجر العاج حجر اعرابی است

حجره غوره الکورا است

حجر لیغیطوس حجر غامطیس است

حجر ما بیریانی اسم نفع است

حجر الازرورد لاجورد است

حجر دزد زعفران است

حجر الماء منباج است

* فصل النماء مع التیم *

حجر الماسکه وحقق النار وحقق

حجر اسود باصطلاح اهل صناعت

الولاد انکت است

موی مرانت

حجر الصفا شبه است

حجر الاسم وحقق الزناد وحقق النار است

حجر النور وحقق روشنائی ارشد

حجر امیوس امیوس است

است

حجر افردی حجر الاندرج است

حجر المرقان حجر الخطاطیف است

حجر بادزهر حجر الحیده است

حجر تیج است

حجر بلور بلور است

* فصل النماء مع الدال الملهمة *

حجر البهت وحقق السور وحقق

خل جلتار است

العقاب حجر النسر وحقق الحجر

حجر جنتل است

حیدر صینی خماهان است

حیدر قی اسم جنس هرکلی است که

مستدیر و شبیه پنجم باشد

* فصل النماء مع البراء الملهمة *

حجر بضم خا خاک خالص است و بکسر

و فتح خا ک سنگدان است

حجر اب اسم عربی اشترافا است

حجر طلع است

حجره برعجیل بطرس است

حجر بطن اسم عربی آزاد درشت است

حجر ثا وحرثانه خردل بری است

حجر ملج بزرگ سبز است

حجر جوان ملج بی بال است و در

حجر مد کورشد

حجر اشنان است

حجره البقر حجر البقر است

حجره الحمار حجر الحمار است

حجره الشیاطین علف اطلال است

حجر فکان اسم سنگ است

حجرانه اسم لبی مریض است

حجر مد طین سیاه است و الحیده لون

ورائیه آن متغیر شده باشد

حجر مل ابیض و حجر مل قری قعی

از حجر مل است

حجریت عاز ماهی است

حجر اب ریشم است

حریق امیوس بفت اندلس حلوب

است

حجر بزی معیمة هراج القطرب است

* فصل الحاء مع السين المهملة *

حسكه بلغت مصر بستان است

حسل بچة موسمار رانامند

حسین لیه اسم فارسی حسین لیان است

حسین یوسف اسم فارسی حاشیش است

* فصل الحاء مع الشین المعجمة *

حشقیقل شقاقل است

حشیشه اسم اصطلاحی قنب است

حشیشه الامد اسم العبد است

حشیشه الانعی بلسکین

حشیشه الاروام الدیرون است

حشیشه الارض کیه آطریلال است

حشیشه البراغیب بلغت شام کیه

دوقس رانامند و در عراق مراد از آن

کیاهی است که یک رادفع مینماید و

در طبرستان یک دوش نامند و قسمی

از دوقس است

حشیشه لشرانیه خشیزک است

حشیشه السعال فنجیرون است

حشیشه السلیفاة وحشیشه الحاة

آلس است

حشیشه السلطان حرب ابض است

حشیشه الطحال وحشیشه الدرد

حقولوتد ریون است و حیوانی را نیز

یا هم اخیر خوانند که قدیم مشهور

باربع واربعم بوده و الحال شعبه

و معین خوانند

حشیشه العقرب صامریوما است و

بلغت حجاز بولامونیون نامند

* فصل الحاء مع الصاد المهملة *

حص ورس است

حصی الاسفنج حیز الاسفنج است

حصی مریم جلیوب است

* فصل الحاء مع الفاء *

حقا اسم عربی بردی است

حق اسم رودی است که شیردان

و هزارخانه نامند

* فصل الحاء مع القاف *

حقوق بقلة الصماء است

حق قوشی اسم ترکی صاقر است

حقین اسم مامت است

* فصل الحاء مع اللام *

حل بلغت حجاز سسم شیر مقشرو

با مصلاح اکسویان زیدی رانامند

حلال مصطکی است

حلاق الشعر نور است

حلاحل وحلل بصل است

خلاروتون بیونانی مامتا است

خلوای زلیبا بفارسی زلایده است

خلوای قبیله اسم فارسی باطفا است

حلیثا نوعی از یقوعات است و برک

آن مانند برک زیتون و شیر آن جهت

تألیل نافع

حلیاب لاغیه است و کوبند لیلاب

کبیرا است

حلان و حلان بزغالة است و حلوان

غلط است

حلم قواد است

حلو میاه کثیر است

حلیقه خراز بری است

حلهون اسم فارسی خماض است

* فصل الحاء مع المیم *

حمارالیهب و حمار قیمان مد باشد

خماض الاثرج توشی ترنج است

خماض الارنب کثوث است

خماض چلبی خماض بری است

خماض نهوی خماض یستانی

است

خماض سوانی خماض مائی است

و خماض البقر زانیز نامند

خماض طلع نوعی از جمیزا است

خمیر بلغت حجاز تضر منکلی است

و قفرا الیهود را نیز نامند

حمر الارض خراطون است

حمر الامیر بمغربی حسک است

حمری الکرمنی حمری بریمت

حمض اسم مجموع اشجار است که

ملوحتی داشته باشد و کوبند مخصوص

باشان است

حمض نوع صغیر خماض است

شبهه بیه بر که که بهندی که پتی نامند

و در تنگابن توش و اش نامند

حجم نبات خیه است و بنجای معجمه

نیز آمده است و باغت شام و دیار بکر

لسان الثور است

جمل و حملان بفارسی اسم بره است

و در میان مد کورشد

خمیرا اسم عربی ابوخلسا است و
بکسر حاء اسم ثنائی است
* فصل الخاء مع النون *

خناء الغزاله بلغت مصر ابوخلسا است
حنطه رومی خندروس است
حنقه وحنقا بلغت اندلس حشيشة
الزاج است
حناقه قریش خراز الصخر است
حنای مجنون بلغت مصر وسمه
است.

* فصل الخاء مع الواو *

حواری آرد کندم بسیار نرم سقین است
حوت سمک است
حوت النحر ششون بحری است
حورجم اسم عربی کل سرخ است
حوراسفندار حماحم است
حوص قصب است
حوران و حوران طرخون است
حوک بادروج است
حومانه اسم عربی طریقلان است
حومر ترمندی است
* فصل الخاء مع الياء *

المائة الثانية

حی بلغت اکمیریان زبیک است
حی العالم ابرون است
حیصل بادنجان است
حیفا حشيشة الزاج است
حیوة الموتی قطران است
حیوس طین حمال است

حیومیون اسم یونانی باقلى است
* باب الخاء المعجمة *

* فصل الخاء مع الالف *

خاتم الملك ماداوران است
خار بفارمی شوک رانامند
خارخسک اسم فارسی خارخسک است
خاریشت اسم فارسی قند است
خارصینی شبهه است و بفارمی روی
توتیا و بهندی جست نامند
خاغن اسم ترکی خس است
خاکستر بفارمی رماد رانامند
خاکشی باصفهائی اسم خبه است
خاص تره بلغت تکاب حرف بابلی
است و بخراسانی کندان
خاریاز ذیاب است
خاک صوفی حمید دراطیان ذکر یافت
خاکینه اسم خبیس البیض است
خالاون بیونانی خندروس است
خافور نباتی است که تازه روئید
باشد و کوریک مراد از مرو عریض
الورق است و اهل مصر و طمان را
باین اسم نامند

خاما ذاقنی بیونانی بمعنی غار
الارض است و در حرف العین ذکر یافت
خامالا بیونانی زیتون الارض است
و آن مازریون است
خامالون مالس بیونانی اشخیص
سیاه است

خاما مالیون بیونانی بمعنی تفاح

الارض است و آن بابونج است
خامالون لوتس اشخیص سفید است
خالاون بیونانی حر با است

خاما اقلی بیونانی خمان صغیر است
خامانیطس بیونانی بمعنی صنوبر
الارض است و آن کوفیطرس است
خامادریوس بیونانی بمعنی بلوط
الارض است و آن کادریوس بود
خالی دویتون بیونانی بمعنی خطائی
است و آن مامیران است و کوریند
عروق الصفرا است

خارانی بلغت مقابله انکیز است
خامشه بلغت شام شیطرج است
خامون بیونانی اهن کون است
خارلنجان خولنجان است
خامبراق سکماج سرد شده است که
از روغن صاف کرده باشند
خایه قدر اسم فارسی چندان است
* فصل الخاء مع الياء الموحدة *

خبازی شجری خطمی است
خبیبه ترمندی است
خبز رومی خبز الکک است
خبز الغراب اقحوان است
خبز المشایخ نبات بشور مریم است
خبز القرد لوف الکبیر است
خبیز اسم جمیع نباتات است که بکودش
آفتاب دور کنند و خبازی مشتق از آن
است

خبیص اسم عربی خبیبض است و در

حرب الحاء المهملة مذ كورشد

* فصل الحاء مع التاء المتباعدة الفوقانية *

خترق انستین است

ختمرج بقلة الحاء است

ختم الملك طین مختوم است

* فصل الحاء مع التاء المتلثة *

خثا سرکین است و از مطلق آن مراد

مرکین کاواست و در اختاء مذ کورشد

* فصل الحاء مع الدال المهملة *

خداغ الرجال بزوالنج است

خدرتی هنگبوت است

* فصل الحاء مع الراء المهملة *

خدر اسم فارسی حمار است

خریزه اسم فارسی بطیم است

خریزه کومک اسم فارسی ملین است

خرچنگ اسم فارسی هرطان است

خرخدا اسم فارسی مدبه است

خردل ابیض و خردل فارسی و خرق

و خرق حرف ابیض است

خرزهره اسم فارسی دقلی است

خرس اسم فارسی دب است

خرطال هرطمان است

خرغله اسم فارسی لسان الحمل است

خرقه اسم فارسی بقلة الحاء است

خزان برهنازه است و جمع آن خروف است

خاقي خلرا است

خرفع تدرعشوا است

خرکور اسم فارسی حمار الوحش است

خرکوش اسم فارسی ارنبا است

خرومک اسم فارسی مرجان است

خریم اسم عربی اخریض است

خریق اسم انجوده است رکوبند

قوانیا است

* فصل الحاء مع الزای المعجمة *

خزاز الخضر خزاز الصخر است

خزاز الماء طحلب است

خزوان اسم فارسی خیزران است

خزمیان مراد از ان حیوان چند است

و کاه بر چند نیز اطلاق می نمایند

خرنباش مرما جوز است

* فصل الحاء مع المیم المهملة *

خس الحمار ابوخلما است

خسف اسم عربی جوز است

خسق ابرویض است

خسک اسم فارسی حسک است

خسک افه اسم فارسی فرط است

خسرودانه اسم فارسی خونچیان است

خس الکلب دیناقوس است

خسته اسم فارسی استخوان میوه

است مانند خرما و آلو و شفتالو و انمال

اینها

* فصل الحاء مع الشین المعجمة *

خشتاش ابیض خشتاش پستان نیست

خشتاش بری خشتاش اسود است

خشتاش پتیری خشتاش مقرون است

خشب الشونیز نزد بعضی سیساریون است

خشب متلبه بجهت آمو است که اول

مربطه قول یافتند باشد و صاحب نتیجه

خرما اسم فارسی تهر است

خرمای تر اسم فارسی رطب است

خرمای خرک اسم فارسی قصب است

خرمای میرونی اسم فارسی قصب است

و کوبند خرمای باریک است که استه

آن باریک باشد

خرم یکسوی را و بقاء مهملة و بزای

معجمة نیز آمد و پوسه تغم مرغ است

و در حرف الحاء مذ کورشد و بقاء مهملة

وزای معجمة نیز دیده شد

خرموش موش بسیار بزرگ است که

با کوبه جنگ کند و غالب آید

خرنوب الخنزیر اناغورس است

خرنوب الشوک و خرنوب مغربی و بوی

خرنوب تبطلی است

خرنوب تبطلی و ثمری ثمر قرط است

خرنوب صیدلانی خرنوب نامی است

خرنوب هندی خیار شمر است

خرو اسم فارسی خبازی است

خروب اسم جنس خرنوب است و

کوبند مخصوص بری آن است

خروع چینی دندان است

خرء زبل است

خرء الحمام جوز خندم است

خرء الصقاع طحلب است

خرء العصفیر اشنان است

خروس اسم فارسی دیک است و در

دجاج مذ کورشد

خروسان بهرانی عقرب را نامند

اشتهای پخته نرینه شتر را نوشته است

خشکار خبز خشکار است

خشل مقل مکی است

خشنشار مرغابی بزرگ است تیره

رنگ ریمان سر آن هفیل و بترکی

و شقال اک نامند

خشم بلغت شبانکاره کشت است

خشرم خانه زنبور است

* فصل الخاء مع الصاد المجهلة *

خصیة البحر وخصی خزه اسامی

جند است

خصی مرمس حلوبوب است

* فصل الخاء مع الصاد

المعجمة والطاء المجهلة *

خخف خریزه نارسید است

خخلاف درخت مقل است و گویند

مقل مکی است

خطر وسمه است

* فصل الخاء مع الفاء *

خخف خردل بری است

خخروج خرفه است

خخف الغراب نوعی از حلازون است

بزرگتر در از ترازان.

* فصل الخاء مع اللام *

خلاق زعفران است

خخال غرمای نارس است که از حد

ملح گذشته باشد و در ترمز کورشد

و بستیاج را نیز نامند

خلال ابراهیم خیم بری است

خلال خلیل نبات آطریلال است

خلال دان نوعی از آطریلال است

خلال مامون اذخر است

خلبان اهم یونانی بارزداست

خل النمر سرکه آنکوری است که از

شراب آنکوری بهم رعیده باشد خواه

خود بشود یا بتعل

خل العنصل سرکه عنصل است که

اسقیل نیز نامند

خلل القیس بمرنایی زاج است

خل الزیت ترشی است که از روغن

زیتون و غوره یا از سرکه و روغن بادام

و کشنیز خشک و نان فطیر خرد کرده

و شکر ترتیب دهند

خلاف بری بیل معلقی معروف است

خلال مکه اهم فارسی بستیاج است

خل بری بلغت مصر بسيله را نامند

* فصل الخاء مع النون *

خما فطرس کافیتوس است

خیال یون ماذریون سیاه است

خیان الارض نوع صغیر خمان را نامند

خختم نبات تودری است و بلغت نباتی

اسم خبازی است

خمسة الاوراق پنجه گشت است

خمسة الاغضان بکون است

خمل سور لیجان است

خمیر بنفشه اسم فارسی بنفشه مرئی

است

خمیر مایه اسم فارسی خمیره است

خمیط کورشت بریان است

* فصل الخاء مع النون *

خنتف صلاب است

خنتیک خار خشک است

خندیس خمر است

خنزیر البحر دلفین است

خنک اسم فارسی لسان الحمل است

خنی اسم فارسی خنا است

خنیس بلغت دلی حقیقه

العلق است

* فصل الخاء مع الواو *

خولان بلغت مصر اسم خضض فندی

است

خواتم الملك طین مشتموم است

خوبانی زرد آلور خشک شده است

که مغز آنرا بر آورده و بجای آن مغز

آنرا مقشر کرده و یا مغز بادام مقشر

کرده در آن گذارند

خوب کلان اسم فندی خبه است

خوخ افرع شفتالو کاردیست و گویند

اسم ساذج فندی است

خوش اسم عربی برک درخت خرما

است و برک درخت مقل و نارچیل و

امثال آنرا که در ازرباریک باشد

شامل است

خوش نظر حماحم است

خوصی بردیست

خوک اسم فارسی خنزیر است

خوکره بلغت امیهایی زربیت

بصل البصل مع الیاء المتناهة التثنية

خیار جنبر اسم فارسی خیارشنبه است

خیار دمنی اسم فارسی تناء الحار

است

خیار زه اسم فارسی تناء است

خیار گهر اسم فارسی تمره الکمر است

خیزران هندی اسم مورد در پست

خیزی بزمی قسم سرخ خیزی است و

کوفتد خزامی نوع بری آنست

خیربوا اسم قافله صغار است

خیر و خ خبازی است

خیشروج حبب القطن است

خیطه لغاه است

خیل مرل است که بفارسی اسب

نامند

باب الدال الیهمة

قصه الدال مع الالف

دارتو اسم فارسی طوطی است و بفرکی

تارتور و روغن مصنوع از انرا نیم

تارتور نامند

دارچماز بلغت تکاین یسقا بیج است

دانیج البر حبب را هن جمیلی است

داربوقه بطبع هندی است

دار بر تنبنا بقم است

دار خج بلغت دلمی اند ما میر است

دارا شکه اسم فارسی سلیمان است

دار رومی سولان است

دار فیل اسم فارسی قرصنه است

دار کوب هر دانیات است

داک اسم درخت عناب است

دار کسه بقولی طالیس جرات و بقولی

بسببه و کوبینک چیزی است مانند

کبسه که در بعضی درختها بهم میرسد

واندرون آن یازاریشه میابد

دار مک و دار مانوع معبد اشوسا

است

دارواش اسم دلمی غنم است

داروان بیونانی از درخت است

دام عکبوت ابر کاکیا است

دانقوذ اسم ترکی خنزیر است

دانه موین اسم فارسی عجم الزنب است

فصل الدال مع الیاء الموحدة

دبا بتشدین با نوع از قرع است که

بفارسی کدوی رومی گویند

دباب بتشدین باء اول هو سنبر

پستانی است

دبا بسکون همزه ج را د است

دبای بلغت عراق شفس بری است

دبال ترنج است و دباله را نیز نامند

دیومک خبازی است و دیوکی نیز نامند

فصل الدال مع الجیم والتاء

دجر بجیم اسم نبطی لوبیا است

دحوایانا اسم هریانی غراب است

دح ابتاء همزه کز برة الحتام است

دحما زعفران است

فصل الدال مع التاء المعجمة

دخس دلفین است

دخسا بلغت نبطی شامل روغن بلسان

رینک است

فصل الدال مع الراء المعجمة

در فین قلموس است

در اقیطون لوب الکبیر است

درخت کاح بفارسی صنوبر نامند

درخت ناردن بفارسی غرب را گویند

در علق است

در اشیم نوعی از جلاب است و گویند

خند لیلی است

دراق بلغت شام اسم خوش است

درخت دسک بفارسی اسم دلدرا است

درخسا بلغت نبطی شامل روغن بلسان

رینک است

درخس دلفین است

درست اسم فارسی الموس است

در سومارس بیونانی زجاج است

در دروغن زیتون اسم فارسی عکر

زیت است

در قوط لبس زراوند طویل است

درمنه اسم فارسی شمع است

درمنه ترکی بفارسی تخم بستیماج را گویند

درمنه خراسانی بفارسی گیاه و خشیزک

را گویند و تخم آن بهشتیاج

درنا ترکی کرک است

دردی الخ لای سرکه است در جمیع

افعال ضعیف تر از سرکه و دراکله قریتر

از ان است

در نجیب اسم فارسی حبر القمار است

درناق اسم ترکی ظلف است

دوباروج ماکنج است

دودنه اهم فندی لبن است

دودا کچراد نبات رردانست

دودالصباغین وردالقرمز قرمز است

دود اسم فارسی دخان است

دور حولی دلبوس است

دوشاب اهم فارسی میخچ است

دوکنند اسم فارسی دس عنبی است

دوشاب خرمائی دس است

دوشان اسم ترکی ارنب است

دوشان تودری بترکی خنخار نامند

دورس شوکران است

دووس ماء الحید است

دورغ اهم فارسی مشیض است

دوقوبری و دوقوبر بادریا غراب است

دوتس بصل است

دوتسطاس مشکطرا مشیع است

دورقیا بیونانی حنظل است

دوکی اهم ترکی ارز است

دولی اهم ترکی جلید است

دول طالیسفر است و بنفای ما بعد از

دال بلغت هندی اهم کرد و خاک زغبار

است

دوم بلغت مغربی خرما است

دونه مروا اهم فندی مرزنجوش است

دویره رخه است

دویره نوعی از لوف است

دویل گیاهي است که سال بروکشته

باشد

دم التین دم الثعبان دم الاخوین

رانامند

دمیسا بیونانی نوع از مایه است که

سمیا نامند

دمیده بصری نوع از یون افستین

است

دممیده اهم فارسی صغرا غون است

دمعة العشاق حب التیل است

دمور اهم ترکی حید است

دمورتیکان اهم ترکی حمک است

* فصل الدال مع التون *

دتلان قیل اهم فارسی عاج است

دیلان اهم ترکی کشنج است

دنبه اهم فارسی الیه است

دنکران اراقوا است

دنق سپستان است

دنگه شلم است

دنقر البقرا است

دنقطاماش مشکطرا مشیع است

* فصل الدال مع الواو *

دواء الحیة جنطیانا است

دواء الیطافی خالیدونیون

دواء الشعث بلیت مصر اهم حلیمانی

است

دواء النور بیج قروک است

دوراس اهم فارسی دریاس است

دواله اهم فارسی اشته است

دوم اشامل درخت مقل و بلوط معتدل

است

دورنک درونج است

دراچه شراب انگوری را بلغت فندی

نامند

دستودیه بدل و غین مهملتون اهم

فارسی دوداب است

دشیش بدل ال مهمله دشین معجمه

حشیش است

* فصل الدال مع العین الموهلة *

دعیا اسم عربیانی اقا تبا است

دعشا علك البطم است

دعیامینون آفیون است

* فصل الدال مع القاف *

دقاق کند و ریزهای کند راحت است که

از ر مشکر کرد

دقام بصریانی پول است

دقربا بلغت عربیانی بطیخ است

دقظا مایون بهمان لغت مشکطرا

مشیع است

دققی النخل بفارسی آنرا کشن و کرد

خیر ما خوانند و آن در طلع مذکور شد

* فصل الدال مع اللام *

دلاج بحر بی بطیخ فندی را نامند

دلپیس نوعی از مدی است و در

مصر ام الخلول نامند و آن دود عربی

است

دلج بلغت اهل بیت المقل من نوعی

از کج است و بیونانی سفند و یون نامند

دله اهم فارسی دلق است

* فصل الدال مع المیم *

فصل الذال مع الياء

دهام رصاص اسود است

دمتوره اسم هندی جوز مائل است

دهما سا کوبند اسم هندی شکای است

دهن بعر بی روغن را نامند

دهن الاسمان حوتی دهن ایرما است

دهن البزور روغن درخت بلم است

دورکتان مذکور شد

دهن البطم روغن درخت بطم است

دهن الاتوج روغن ترنج است

دهن الجیر نبط است

دهن حب البطم روغن خبۃ النضرا

است

دهن الخلد دهن سمسم است

دهن الخثوف روغن زعفران است

دهن الزفت درخت مذکور شد

دهن السموسن الاسمانجونی دهن

ایرما است

دهن الصوابی روغن هندروس است

که مشهور بر روغن گمان است

دهن عسلی او مالی است

دهن المبارک و دهن المنفل روغن

اجرا است

دهمست اسم فارسی غار است

دمنه اسم شبه است

فصل الذال مع الیاء

المنانة التتامة

دیاسقولیطوس جوارش کونی است

دیاقوز اسم یونانی شرب خشخاش

است

دیامرون اسم یونانی شربت توت است

دینار اسم سریانی تخم کثوت است

دینارویه اسم فارسی قسی از حزای

بری است

دیوا هیبت خند قوای بری است

دیوانچیر تین بری است

دیفر و جانس دیفر و حماس است

دیگ اسم سری خروس است و در

دجاج مذکور شد

دیم حماحم است

دیوسمر بلدوس است

دیوبافونطس اسم یونانی اصل اللوف

است

دیک الکرم مذکور شد

دیوچه اسم فارسی علقی است

باب الذال المحجمة

فصل الذال مع الالف

ذانی اسم یونانی غار است

ذاماسکینا اسم رومی احاص است

فصل الذال مع الراء المهملة

ذره مکة خند روس است

ذرق بضم اول و فتح ثانی خند قوای

بستانی است و بفتح اول و تسکین ثانی

مرکین طيور است

ذرق حون عنب الثعلب مبین است

ذرق الطیر خرقطان است

ذروح بفتح اول و اول حد ذرا ریح است

ذریاس نافعیا است

ذریس موهوج است

فصل الذال مع الیاء والغان وانکانی

ذقری اسم عربی سداب است و هر چه

کریه الرائبة باشد بن ستور ذفرنا من

ذفل فطر اما لیون است

ذکر بجزم تابی زرار و نب بطویل است

فصل الذال مع النون

ذنب الجردون ذنب الخروف است

ذنب البار لسان الحمل است از جهت

مقا بهت خوشه و تخم آن بد نباله موش

ذنب الفرس بلغت شام ذنب الخیل

است

ذنب اللبوة ذنب السمع است

فصل الذال مع الواو

ذوال ورقات مرغان است

ذولثه حیات زعرور است

ذولثه ورقات شامل خند قوفا و کبک

خصیة الثعلب و نصفه و طریقلان است

ذولثه شوکات شکای است

ذولثه الوان و ذولثه اوراق

طریقلان است

ذوخسة اصابع اثنان است

ذوخسة اوراق و ذوخسة اغصان

و ذوخسة اجنحه و ذوخسة اقسام همه

اسم بظاقلون است

ذومائة شوکه و ذومائة راس قرصه

است

باب الراء المهملة

فصل الراء مع الالف

راتا بیونانی رمان حلواست

راتیاج دراتینچ راتیانچ است

راج کیرا اسم هندی اذان الفزاست

راج کیری اسم هندی عقی الراعی است

راج فتنس اسم هندی پرسیاوشان است

راش الهل مد بلغت اسکندر به قسیمی

از منصله است

راح اسم خمر است

راحله الاسد نوعی از ارطینا است

رازیانورومی دشامی انیسون است

زاسخ زروی سوخته روخته است

زاسو اسم فارسی ابن عروس است

راس الشیخ بلغت اندلس اتسون است

راطینی بیونانی اسم مجموعه علیها

است

راعی نوعی از سگ است

رافوته بودن است

رافه - حلیت است

راکه اسم هندی رماد است

رانچ جوز هندی است که نارچهل

نامند

رال اسم هندی یاقه است

رامتو بفرکی درخت عوسج است

رابم بفرکی شلم است

رابون بیونانی اسم راوند است

* فصل الراء مع الباء الموحدة *

رب عبارت از آب میوه و نباتات

است که بطبع بقوام آورد و باشند و رب

هر چیز درخت آن مذکور شد

رب الغنب مفتوح است و در دلم

دو شاپ قرش رانا مند

رب الضرر صمغ ککام است

ربرق غنما الثعلب است

ربل نوع جبلی استستین است و کویند

نوع از برنجی صمغ و قیوم است و دروم

آن جهت رفع زفر و موم مجرب دانسته

اند

ربیان اربان است

ربیس علیق است

* فصل الراء مع التاء *

* المتتاة لفرقائه *

رنه اسم نهلی بند ق هندی است که

بهندی ریخته نامند

رتک مشکطرا مشع است

رتوت اسم خنازیر کبار است

* فصل الراء مع الجیم *

رجل الزرور ورجل الطیر ورجل

العقاب ورجل العقق کلاه آطریلال

است و لغت هندی کا کچنکی و مسی نامند

و کویند رجل الغراب غیر آطریلال

است و بزبان فرنگی آنرا کروتیس نامند

رجل الارنب لایون است

رجل الدجاج اقحوان است

رجل الجراد زرنبا است

رجل الراعی خریق میاه است

رجل الزاغ رجل الغراب است

رجل الفروج ورجل الغلوس قالی است

رجله بغلة الحمقاء است

رجیع فضل حیوانات است

* فصل الراء مع التاء المهملة *

رجیق اسم خمر است

* فصل الراء مع التاء المعجمة *

رخ اسم فارسی خسرو است

رخام حجر رخام است

رخام الطین طین قیوم لیا است

رخینه راتیانچ است

* فصل الراء مع الشین المعجمة *

رشاد حرف بستانی است

رشته قطیف اسم اطریه است

رشینه راتیانچ است

* فصل الراء مع الیون المهملة *

رعی الزرازیق فوة الصیغ است

رعاوله اسم مرابانی رعی الابل است

* فصل الراء مع الغین المعجمة *

رغت جنطیانا است

رغوة کف مایعات است که نزد حرکت

بر سر آید و آنچه از جامد است نیز نزد

حرکت مانند صابون و نمک باشد

رغوة التجامین و رغوة البحر اسفنج

است

رغوة القمر حجر القمر است

رغوة الملح زمرة الاسیوس است

رغیدا اراقوا است

رغانس بفرکی فجل رانا مند

* فصل الراء مع الفاف *

رق سلحقات بحری است

رقعا اسم عربی خان صغیر است و کویند

راغز گویند

روباروس اسم یونانی ازاد درخت است

هر خس است

روغن بادام کوهی زیت در جان است

روبه اسم هندی فیه است

رفع فارسی خرفتن است

روغن درخت ارزن زیت سودان است

روبه اسم هندی فیه مسکوک است

و تاقس لغت بربری است و گویند

روغن زیت قمارلان است

روبه بلغت بربری قوه الصبغ است

جفت افرون است و بعضی اسم خصه

روغن زیتون زیت است

روقی اسم هندی جز است

الثعلب دانسته اند

روغن زیتون نارس زیت الانفاق است

روث مرکب حیوانات است

و قیب الشمس مام بر ما است و نوعی

روغن شیره و شیر بخت و روغن کنجد

روح و روحانی بلغت اکمیران

از تنوع را شامل است

دهن الحل یعنی دهن شمس است

زریق است

* فصل الرابع مع الکاف *

* فصل اول الرابع مع الهاء *

رود بیونانی رود است

رکت چندن اسم هندی صندل

احمر است

رهم و رهشمار و رهم الفار شک است

رودامالی بیونانی شربت رود است

رکبه صدف ابو امیر است

رهمرا درائی است هندی مسهل

که با عمل ساخته باشد

رکف بخور مریم است

رجهت تحلیل ریح در امراض کین

رودیون اسم سریانی دغلی است

* فصل الرابع مع الیم *

رطال و استعقا مفید است

روده اسم فارسی معاء است

رمان الانبار نوع کبیره و نار یقون است

رهمقان زعفران است

* فصل الرابع مع الیاء المشاة المحتاجة *

روسی اوطا بیونانی مایق و نانمند

رمان النیر شامل درخت ثقل و چنان

ریحاج اسم فارسی ریاس است

روناس اسم فارسی قوه الصبغ است

است

ریثاع رماخ است

روشک اسم فارسی شائل است

رمان السعال خشک شاف سفید است

ریحان ایض شبیه است

روشیانا بیونانی یعنی کبلی و سریانی

رمان عشب الخطاطیف خاکستر آشیانه

ریحان الجمال ملخه است

اسم مرتضی شامت

خطای است و در خطای ذکر یافت

ریحان الجمال و ریحان دارود

رونیون نوعی از عنب الثعلب است

رمت بکمر شجری است شبیه بعضا

اذان الفار است

روفنس اسم هندی اذخر است

* فصل الرابع مع النون *

ریحان سبز ضمیران و آن نوعی از

روبا اسم سریانی عنب الثعلب است

رنک بحر بی آس بری است و بلغت شام

شامسفر است

روی اسم فارسی طایقون است

غار و گویند صندل است

ریحان الشیطان شاباخر است

روی اسم هندی قطن است

رنف اسم عربی بهرامج است

ریحان الشیوخ مرو است

روی توبتا شبه است و مشهور بروح

رنک کاسه اسم فارسی مغنیسا است

ریحان القبرر آس بری است

توتیا است چه آن توتیای غیر مصنوع و

* فصل الرابع مع الواو *

ریحان کوهی بادروج است

معدنی است بخلاف ماثر اقسام

روان بیونانی خشک شاف معاء است

ریحان الملك شامسفر است و اجز

روین اسم یونانی قوه الصبغ است

رواس اسم نبطی قره العین است

مطلق ریحان مراد آن است

روغن اسم فارسی دهن است و مومن

رویه اسم فارسی ثعلب است

ریحان نعنع بلغت مصر ترجمان است

زانه اسم فارسی قند است

ریحان دمانی کطف است

زارق اسم زیبی است

ریحانی نوعی از خمر است

زازان مران است و کویتد مرواست

زیشم اسم هندی ابریشم است

* فصل الزاء مع الباء الموحدة *

ریشة والا اسم فارسی سنبل جبلی است

زبان گنجشک اسم فارسی لسان

ربما اسم کوکدن است

العصافیر است

ریم آهن اسم فارسی خبث الحبل است

زیمب بری زیمب الجبل است

ریوئل راوند است

زبل الحیرة ادرافین است

* باب الزاء المعجمة *

زبل الطوی اشقیق است

* فصل الزاء مع الالف *

زبل القصب وطوبی است که در یخ

زاج اسود زاج مطبوخ است و کویتد

نی جمع میشود

زاج الاساکفه است

زبل القمر حجر القمر است

زاج طلوری اسم فارسی شب دمانی است

زبل القواریر معقونیا است

زاج السیاحل از جنس زاج اخضر است

زبل الملح زهره اسموس است

گده در ظاهر معن آن بهم میرسد

زیش بطیخ رقی است

زاج البحر زاج اصفر است

زحمول قشم کشتی است

زاج سوروی زاج احمر است

* فصل ال الزاء مع الحاء *

زاج قهرمی زاج زرد مائل بسبزی است

والد ال المهملتین *

زاج لاری و کرمانی از جنس زاج

زحمت الملك شاد اوران است

قهرمی است

زحل بلغت اکمبریان رصاص اهود

زاج مطبوخ از جنس زاج اخضر

است

است که مخلوط نیک آنرا در آب حل

زد اوش بلغت تنکا بن نام است

نمایند و صاف گردد و بجوشانند تا منجمد

زدرار جد و اراحت

گردد و بیست مهره نرد در پدید استعمال

* فصل الزاء مع الاء المهملة *

نمایند

زدر اسم فارسی ذهب است

زارج اسم فارسی انبر یا ریس است

زرتک و زردک بتا و بدال آب

زاع اسم غراب کبریا سود و بترکی

عصفر است

فورغان نامند

زرجون اسم خمر است

زاجچه اسم فارسی غراب است

زرد آلو اسم فارسی مشمش است

زردک اسم فارسی جزراست

زرد قشمر مرغ اسم فارسی محلی

البیض است

زرد چوبه اسم فارسی عروق الصفراست

زرد قوری نبات آطریلال است

زرقون اسم مغربی ارج است

زرنیخ ابیض شک است

زرنیج ریباس است

زرالورد زبره میان ورد احمر است

زریرا بقلة مبارکه است

* فصل الزاء مع الغین المعجمة *

زغار خراطین است

زغن اسم فارسی عذاف است

زغبر مرواست و بغاری قشم کتان را

نامند و کویتد اسمی از قنقش است

* فصل الزاء مع الفاء *

زفت بری و جبلی زفت یابس است

زفت رومی شامل زفت یابس و زفت

بحری است و از مطلق آن مراد در اکثر

زفت بحری است و کویتد اسم قنقش

است

* فصل الزاء مع الغاف *

واللام و المیم

زناط اسم بربری حب الزلم است

زلایف الملوک نوعی از برون است

که حی العالم باشد که بفارسی زلفا

مروسان کویتد

زلفج اسم عربی بیش است

زلو اسم فارسی علق است

ز م ا ت الزامی اذن الغز است

ز م و م از نامهای زینق است

* فصل الزام مع النون *

ز ن دوسراست

زینق اضر یا سمن زرد است

زینور عسل لیل است

زینوع اسم عربی استنبوب است

زینجار الحدید و زعفران الحدید است

زینجار میزود و زینجارودی از اقسام

زینجار مصنوع است

زینجیل بلدای زینجیل شامی راضی

است

زینجیل العجم و زینجیل فارسی

اشتر غار است

زینره بلغ صغهای مصر و راناند

زینزین و زینفرا است

زینزور افزور است

زینمبله بلغ مصر و اسکندریه تا نایل

الربمان و راناند

زیند بلغ شام و تاراکویند

زینطاح قصبی از حلزون بری است

که در اشجار و بقول میباید و یقین و

باقلائی است و غیر آن چیزی است که

در دلم سندله کاخول نامند و در

حازون مذکور شد

زینکار اسم فارسی زینجار است

* فصل الزام مع الواو *

زوترا قسمی از خزامی بری است

زولنگ بلغ ما زندی زانی قسمی اخیر

زرمخه است

زوله بلغت جرجان قواست

* فصل الزام مع الهاء *

زهر یقارسی هم و انا مند و عربی

شکو نهرا

زهره بفتح زاقنفل شامی و در مغرب

ترغفله و فارسی هزاره حیوان و

عربی بر عوة اطلاق مینمایند و جرجا

نیز مگویند و بضم را با صیلاح اکسیریان

احساس است

زمراسیوس اسمیوس است

زهر زمون بلغت جرجان آزاد ترخت

است

زمره العجر جزو جند نام است و گویند

خرازال صخر است

زرم اسم زیاد است و گویند زیاد اسم

جانور و زرم اسم عطران است

* فصل الزام مع الیاء *

الثناء التثانیة *

زیت الامصار و زیت فلسطینی و زیت

رکابی همه اسم زیت اتفاق است

زیت ریاح طرائث است

زیت الجبل بلغت نواح مصر اسم

بفط است

زیت الشلیم روغن تخم شلیم است و

بلغت صعیل مصر روغن انجم قسط

است

زیت الهرجان زیت السودان است

زیتون الارض یا زیتون سیاه است

زیتون بنی اسرائیل خبیر اليهود است

زیتون جملی و زیتون الجیش و

زیتون کایه زیتون بری است

زیتون الماء زیتونی است که نزدیک

آبهار رود و در جمیع افعال ضعیفتر از

سائر اقسام آن است و بعضی گویند

زیتونی است که در آب و لبک پرورده

باشند

زیتونیه بلغت مصریما و انوعالی

است و گویند و در شمنو تسبیح

زیرگون بلغت دمشق نوعی از زیت

سینجی بی نام است

زیر صمصام است

زیره اسم فارسی کهون نام است

زیره رومی اسم فارسی اقمیون و

کرویا و زانیز نامند

زیره میز زیره فارسی است که کهون

نمی نامند

زیره سحرانی اسم فارسی کهون بری است

زین کتان است

زینا دانه خواص است

* باب المین الموهلة *

* فصل المین مع الالف *

هایبوج مغرب از شایترین فارسی است

که ییروح نامند

ساناخورا اسم سریانی باد آرد است

ساجی اسم هندی تلی است

ساز اسم فارسی زرزور است

ساررا اسم یونانی عضایه است

فصل السمين مع التاء المقتناة القوتانية *

ستارر اسم هندی شقاقل است

سناروری اسم هندی بوزیدان است

ستو اسم هندی سوریق است که بفارسی

پست نامند

ستوا بهندی اسم نوعی از زنجبیل

است که بی ریشه باشد و گویند اسم

تسمی از بیش است

فصل السمين مع الهمزة *

سجوس بلغت رومی و سجیلس بلغت

یونانی ذخراست

سجلاب اسم باهمین است

فصل السمين مع الهمزة *

سحاب بلغت اکبیریان ز بیق است

سحاب البحر است

سحور و سحر اصل است

فصل السمين مع الهمزة *

سحاله آنچه از لذات بسوهان جدا

کنند و نیز اجزای صغیر را که در حین

گویند ن لذات جدا کرد نامند

سناوس اسم هندی امطو خود است

سختیره زاج احمر است

سختبنا اسم یونانی مصطکی است

سختیس بیروانی درخت مصطکی است

فصل السمين مع الهمزة *

سداب اغریا اسم دریائی فراسیون است

سدوس نیلج است

سدی بهتیاچ است

فصل السمين مع الهمزة *

بهندی سار و اکویند

ساریقون اسم یونانی شیخ است

ساس اسم فارسی نفس است

سامارکت بزرانجیره است

ساسم ابنوس است و گویند نانخواه

زانامند

سابعالیوس و سالیوس سببالیوس است

سارویه و سارپون اسم یونانی خصیة

التجلب است

ساطر یوس بیروانی جد واروانامند

و بمعنی مخلص الارواح است

ساعین و ساعافون اسم سکینج است

سافروس اسم یونانی فیروزج است

ساق الحمام بلغت مصری الحمام

است و انطاکی نارقصر گفته

سالس اغردون اسم یونانی سکینج است

سالیطس اسم یونانی حیر القمر است

سالیون اسم یونانی کرفس است

سانقه و ساق اسود پر سیاوشان است

فصل السمين مع الهمزة *

سپاری اسم هندی فوق است

سپرغم اسم فارسی شاهسفرم است

سبز قبا بلغت اصفهان اسم شقاق است

سبع اسم جنس حیوانات درنده است

جمع آن سبع

شبع الارض پر سیاوشان است

شبع الشعر اغتیهمون است

شبعان ازاد درخت است

شوس کندم اسم فارسی نخاله است

سراج القطرب حباب حب است

سراج الظلام کدش است

سراج القطر ل لبانی است که تا خشکی

نشد است در شب میل و خشک و گویند

بیروح الصم است و گویند اسم مشترک

است مانند سراج القطرب

سراد بخال است

سراپون اسم یونانی صابون است

سراویل الطوال قسم اخیر لبلاط

کبار است

سراونون اسم یونانی پوشاوشان است

سرسوخته اسم آبار است

سردیون اسم یونانی پرسیاوشان است

سرچه اسم ترکی صغیر است

سرخان ذیپ است

سرخان خبتوس اسم یونانی شطرنج است

سرخ مو اسم فارسی اذان الغزال است

سرو اسم شامی کرفس است

سردوله اسم اندلی خوزرومی است

سراسر اثلج است

سرمون اسم هندی خردل ابیض است

سرمواط فالوذج است

سرکه اسم فارسی خل است

سرکه شیرین اسم شیر بسته است

سرکه هندی اسم یانجی است

سرکین اسم فارسی زبل است

سرکین خروس اسم فارسی خرو

الديك است

سرکین سوسمار اسم فارسی بحر الصیبه

سفید موز یا صفهائی سفید شده نامند	سپینوس اسم یونانی چنار است	المت
واسم فارسی نوع مغیر عصی الراعی است	* فصل السین مع العین *	هرکی اسم هندوی پنج نیلوفر است
که پیندی چو لا نی نامند	* الملهة والحمة *	خرکین کار اسم فارسی اختفاء البقراست
سفید مهره اسم فارسی تسمی از دوغ	معالي رماله خنجر یون است وحشیسته	خرماشق اسم ترکی عشقه است
است	المعال رانیز کوفند	مرمه اسم فارسی اندا است
* فصل السین مع الالف *	میغین حکیمتج است	سرم بلغت شیرازی اسم نشاع است
مقروصقر بصاد نیز آمله اسم عربی	مقتل عود بلشان است	سرمق عرب مریم فارسی است که
دوشاب خرومانیت اطبا بصاد را اسم باغچه	مغیر مرخص است	قطب باشد
میدانند و ترکی بکمر مین اسم بقر است	* فصل العین مع الفاء *	سورج بلی مرع است
سقراطیون یونانی قبیل است	مقال اسم فارسی اسفند آج است و	سویس یونانی هند یا است
سقراغانیون دلیوس است	خوز رانیز نامند	تیریش اسم فارسی اشراف است
سقرچین اسم ترکی زوزور است	مفرجل هندوی کوند اسم شل است	مرشم ماهی اسم فارسی خری السمک
سقرقوزرقی اسم ترکی ماهی زهرج	که بیل باشد	است
است	مغری ام جام پهل است	مرشم پوقه حیرانات غری الجلود
سقونیوس اسم یونانی محقر است	مغمان یونانی خیارات	است
سقر اسم ترکی علك البطم است	مغش الکرم متالنج الکرم است	* فصل العین مع الزاء *
سقدیون انقبولیو قدر یون است	مغنون یونانی اسقری قدر یون است	المحمة والعین الملهة *
سقولجیان اسم ترکی خراطون است	مهند اسم فارسی حرم است و امقلند	هرنا اسم نبیل الخطه است نزد اهل
سقولوس اسم یونانی حریف است	نیز نامند	هنداد
سقونیا اسم یونانی صایون است	مغقل یلوس اسم یونانی شاعر است	نعمالی عرب یعیال یوس یونانی است
سقتقن سقنقوز است	سفیداب اسم فارسی اسفند آج است	عسی و سما بهندی اسم ارتب است
سقرعلا اسم سریانی بشارتج است	سفیداب یزدی اسم فارسی اسفند آج	* فصل العین مع الطاء الملهة *
* فصل السین مع الالف *	جصاصین است	سطاح اسم جنس کاهی است که بر روی
سک آبی اسم فارسی فضاء است	سفید امقلند اسم فارسی حرم ابیض	زمین پهن شود
سکال امین الدوله کوبل نمیشود است	است	مطراک زرمیاد است
سکاکور اسم فارسی حسب انقلب است	مغیل خار اسم فارسی عومج است	مطخیلون اسم یونانی جد و ار است
سکیمتج حجر طامخوس است	مغیل روی پیندی کاهی است و آنرا	مطفلین اسم سریانی جزراست
سک دیوانه اسم فارسی کلب کلب است	از چهار جز و مس و یک جز و قلعی مرتب	مطراک بلغت سریانی معنیایه است
سکور اسم ترکی خلاف است	سازند	مطیعون اسم یونانی زودتر است

نفل السین مع اللام

ملکافیرس نوشادر است

سلسفی بیروانی نم نبات وردان است

نبات الما حمام مائی است

خلسان الجبل صرصة الجبل است

سلم نبی است

ملامه قرظ است

سلیخه السرداء نوعی از سلیخه است

نعلیط زیمنه است و گویند عکبر است

سلیقه وزن بیروانی امرنج است

سلهتون قرالین است

سلوک اسم ترکی علی است

سلور معرب از سلوس یونانی است

و آن جری است

سلهارس اسم هندی میوه سائله است

نفل السین مع النیم

نیم اسم انوپی از سدوی ثمر است

نویضم اسم فارسی ظلف است و بعبی

نهورانامند

سمار بلشت مصر اسم اصل است

سماروخ نوعی از فطراس است

سماریس اسم یونانی ماهی شور است

سماقیل همان قالد یاغون است

سم الحمار دلفی است

سم السمک ماهی زمرج است

سم الفار شک است

سم درخت مغبلان است

سمکه تول وشکه الزنه سمکه صیل است

سمک الیهودی شهر البجرا است

سمسم نری جیلا فک است

سمتی بضم اول مرزنجوش است و

بفتح اول یا سمین است

سمطارس اسم یونانی اتمل است

سمن اسم فارسی شیر است

سمندر پهن اسم هندی زبد البحر

است

سمنه و سمینون حب السمنه است

سمنو اسم فارسی نیده است

سموریون کرفس است

سموک اسم ترکی عظم است

سمینون بیروانی اغیلاج است

سمیقا اسم یونانی سنبل یویطس است

سمیقلس نوعی از عسرا است که سایه

آن قائل است

نفل السین مع النون

سن بفرسی شقه است که نوعی از

جلاب باشد و هندی اسم نباتی است

که در خامی هرک آنرا میخورند و نیز

هرک آنرا خشک مینمایند جهت اکثر

امراض مانند پیش و کرم شکم و آنرا

سوخته می نامند و از پوست درخت

آن بعد از رسیدن ریسمان و آبده و

غیر هاتمی سازند و بیجای موی حیوانات

در بلاد هند مستعمل است و بیروانی

اسم موا است

سن الکلب سچستان است

سنا بفرسی بمعنی سواک یعنی

چوبیکه از آن مسواک میسازند

سنالکسی و سنابلک فی عینون است

سناخ دخان زاج است که میجوشد

کرد در چیزی

سنام الجمل کوهان شتر است

سنایز بلغت مصر امه است

سنار بفرسی بمعنی مخالفه است

خواه از طلا و یا نقره و یا آهن و یا غیر

اینها از هر فلزی که باشد

سنب بفرسی بمعنی خا فرا است

که هم نامند

سنبهالو بپندی پنجگشت است

سنبالی گفته اند بلغت هندی نام

دوئی است که آنرا مولی نیز نامند

سنبه شور است

سنبل بپندی مطلق بیش را نامند

و بفرسی و هندی نیز پر صاژشان و نیز

بفرسی کل اسمانجونی خوشمور گویند

سنبل الاسد سنبل جبلی است بقوله

انطاک و آن موا است

سنبل اقلیطی سنبل و می است

سنبل جبلی بفرسی ریشه والا است

و گفته اند سنبل الاسد است

سنبل رومی ناردین است

سنبل سودی نوعی از سنبل الطیبه

است

سنبل العصاره سنبل هندی است که

ناردین نیز گفته اند

سنبل فارسی پر سیا و شان است

سنبل گهار بپندی شک است که

الغازلین نامند

منبتون

کمون است

منبو من عرب منبو ملک و منبو عه

است و آن از اغلیه مغروئه منبو عه

است که آنرا بهندی پوری نامند

منبهاروی بفارسی نمودنچ تهری است

منبچار خش الحماز است و آنرا چل

الجامه یونا مند

منجید بفارسی اسم شیر است

منجید بوی کلی است که بوی آن

شبهه پتوی کل است چل است

منجید خرامانی مناب است

منجید کرخی یا اصطلاح عامه اضعیان

منور درخت نیم است

منویل مندی ثمر مولری است

منچیر شجرف است

منچلاط فرنجشک است

منچینوس مضطکی است بیونانی

مندانه بهربی ماده خرا نامند و

مندان مشهور است

مندور بفارسی مندروس است

مندره بهربی شجرتی است که از

چوب آن گان میسازند

مندری نوعی از طیار است

مندس بیونانی تنای بستانی است

و بطبع زانیز نامند

مندس مار من بیونانی بیخ تنای

بستانی است

مند و نس بیونانی جوشرا است

مند و نس بیونانی شرنج است

مندور بهندی امرنج است

مند بوس اغریوس بیونانی تنای

بری است که قنای الحار باشد

مندرنی بنون و یا مود و بعد از راه

مهمله بمعنی امرنج است و بقاف غلط

است

مندوما و مندومن و مندوهی مرسه

بلغت مندی اسم ملح طوز است

مندره بفارسی اسم قذره انسان است

مندما بهندی طباشیر است

مندمان عود مندی است

مندمی زنجبیل است

مندمی اسم مندی نخل بری بی ثمر

است که تنه آنرا ضربت زد و یا آنکه

طلع آنرا بریده طرزی بجای آن شب

نصب مینمایند که بمرور یکشنبه روز

دران رطوبت جمع گردد پس برداشته

میآشامند شیرین طعم و اگر یکدور روز

بماند و کف بکند مسکرمیشود و از مطلق

آن مراد نزد اهل هند آن رطوبت

مجمیع مسکرا است

مندیان بلغت اهل شام درخت بلوط

است و بلغت اهل مصر حلا میون است

مندیان الارض بلغت سریانی

فرا میون است

مندیریس بیونانی حلیه است

منشق آس بری است

منمه بفارسی زئور و عیا است

سنتا بهربی درخت قرظ است

سنترس بیونانی تنای بستانی است

و بطبع زانیز نامند

سنتف بهربی دوسراست که دوسراستیم

رسد و بفارسی کرکاس نامند

سنتقر و سنقار از طيور معام شکاری است

که ملوک بدان شکاری نمایند

سنتقره کلاغ منزه است و بفارسی کاسه

شنگک نامند و آن شقراق است

سنگ اسم فارسی حجر است و بشیرازی

برد و بیرونانی بطور بهندی پتور نامند

و کاف تازی بهندی اسم شنج است و آن

مهره است که ذفانان هند از آن ذقانی

مینمایند و آلات پوشیدن و دست زدن

نمود دهنای غربا از آن میسازند

سنگ آتش حجر النار است

سنگ آسیا حجر الریح است که بهندی

چکن کا پتور نامند

سنگ آهن ریا حجر مقناطیس است

سنگ احمر حجر احمر است و آتش میدن

یک دانک آن سم قاتل است

سنگ ارمنی حجر ارمنی است

سنگ اسفنج حجر الاسفنج است

سنگ اشکن حب القلت است که بهندی

کلتی نامند و آنرا سنگ اشکن جهت آن

نامند که مفتت حصاة است و نیز اسم نوعی

از ثمر است

سنگانه بفارسی نام مرغی است که

بهربی صوره نامند

سنگ برامی حجر السام است

سنگ پرستوک حجر الخطا طیف است

سنگ پرکان و سنگ معنی اسم قریه است

از قریه های شیراز از اعمال خاروق که

معدن آن سنگ است و آن سنگی است

ملون بالوان و شیشه کران آن را در سفید

کردن شیشه مستعمل دارند و مغنسایانند

سنگ پشت بفارسی سلجما و بهندی

کیهوه نامند

سنگ یشم بفارسی حجر حبشی است

سنگ یشم اسم حجر یشب است

سنگ بصری بفارسی تو تانابی بیی است

سنگ چقماق حجر النار است

سنگ بلور حجر بلور است

سنگ بهندی مهر انا منک که بعربی

شبح نامند

سنگ کارد اسم فارسی حجر المهن است

سنگ کچ اسم فارسی جببین است

سنگ بلغت فرس زرفای و طب است

سنگ ان مرغ اسم فارسی قانصه است

سنگها بلغت هندی اسم نوعی از یش

است

هنر بقرانامند

معنی نوعی از ماهی است که در ملتان

و بلاد سند بهم میرسد و لذیذ میباشد

مشوت کمون است

مشوس سند رطس است که آنرا نبات

خدی نیز نامند

منوله نوعی از خطا ف است

نیز شونز است

سین اجزای صغارا است که در وقت

سودن در سنگ بهم رسد

نصف ل الخین مع الواو

سو بتکی آب رانامند

سواد الاسافه چیز است مرکب از زاج

و پوست انار و سرکه و از جمله رادعات

است

سواد البطن بعربی کبد است

سواد السند و الهند گفت بر کشت است

و گفته اند سواد الهند نوعی از سلخته

است که سلخته السواد نامند و از ادویه

تریاق ناروق است

سواد الحکام ماداران است

سواد القضا عصف است

سودانیات مرغ است که بفارسی داربو

و بعربی سود نامند گوشت آن مبهی

و مغز دماغ است

سوهن هومانه است

سود اسم ترکی لبن است

سوادیه بعربی صفورا است و مارسیا را

نیز نامند

سواد الهند و السند صاحب منهاج

گفته آن از حیوان جاری میجرای توتیا

است در افعال باید که در کوره حله ادا

آنرا بسوزانند و عوده یا بشسته و جوید

ماخته خشک نمایند و عند الحاجة

استعمال نمایند و بعضی کثیت بر کشت

دائمه ریختن ادی غیر کثیت بر کشت

دائمه و صاحب منهاج گفته چیز است

شیهه شبیهه شبیهه که اهل هند و سند از آن

ادویه میسازند و تحمل که کانیچه باشد که

از آن چوری میسازند و زنان هند و سند

در قبیله دست میپوشند و آنرا از احواق

نوعی کامی بعمل میارند و از آن اوانی

نیز میسازند و لیکن ناصاب میباشد

سوهن بعربی اسم درختی است که

از آن زردی دسته کار و غیره میسازند

و احد جمع آن سوا سنده آمده است

سوا سن هومانه است که طرفین باشد

سوام بفتح ایل راعی است و بضم نام

طائری است

سویلی بفارسی نام مرغی است

کوچک که بفارسی مار و بتکی سقور

دوق رز رزور نامند

سوتیه بلغت مصرین است که از

کندم میسازند و اهل مصر بکار آنرا

میثامند

سوجر نیز اسم شجر خلاف و باصفاف است

سوخ بفارسی اسم بصل است

سودریقون بیوتانی اسم نوعی از

توتیا است

سودق صقرا است

سودنق و سوداق اسم صقرباشین

است

سور بهندی اسم خنجر است

سوران بفارسی اسم مرغی است

کوچک خوش آواز و گفته اند شایو

نافع است جهت ارجاع مفاصل یارده	سوسپند	یغاری نام نباتی است	سوارک است
سوقوطون وسوقوطون وسوقوطون	یتوعی ویتوع آن بسیار مستعمل در		مورد بارد نار مشک است
اسم حی العالم است بیونانی	خضابات ویشیر از علف شیردار و		سوربون. بیونانی شیخ اومنی است
سوقی بیونانی تین است	بهندی دودیه نامند		سورختان. بنای معجمه بیونانی نام
سورقیرس وسوقیرس بیونانی اسم	سومک	بغاری تیسو عرب آن	ذروزی است نافع جهت اورام حلق
خروع است	تیهوج آن مرغیست شبیه بکبک رازان		ووجه آن دموختان بدون راء
سولامازوبون است	کوچکتر وکوچک خنثای است که در		مهمله میان را ووتا نیز آمده مشتق
سولع	حمامات وموضع نمناک بسیار بهم میرسد		اوموختی که بیونانی نام ورم غش
سوما اسم مختالخلادی است	سومار	ضباب است که بهندی کوه نامند	داخل حلق ویا مرعیست ودر قرابادین
سوماقون وسوما جیون وسوما فیزون	سومس	احمر دلبوت است	ذکریانت
اسفناح است	سومس آزاد	سومس ابیض است که	سورج
سوما بیونانی مختالنیاس است	زریق نامند		مغرب شرره فارسی است کلبیو
سومار وسومنه بهندی اسم ذهب است	سومس جبلی	ابوما است وراهن را	ابقر نامبل وصاب تحفه بارود دانسته
سوماکمی وسومماکمی وسومماکمی	آنیز نامند		سورسان
سوماق مندی مرغیشا است	سومبر	هیستبر است	سورغیون وسورقون خصیه الثعلب
سوماقوتی اسم مندی بابونه است	سومه	بغاری اسم عقاب است	است
سومپ وسومف	سومالین	سلی است	سورچلی
سومته اسم مندی زنجبیل خشک است	سومطیس	نیز حلق است	که د فلین نامند
سومچرلون اسم منک نمک میاه است	سومیرا	بیونانی اسم مخلص اکبر است	سورن
سومش	رد وقرابادین ذکر یانت		شیخ ودر کهند است
سوندی	سومع	بغاری اسم مندی ویاودی است	سورده گفته اند که میری است معروف
سوش	سومعان	تورکی اسم بصل است	بکرفس الماء وقره العین است
سویق	سومته	بغاری مونس متکون در صوف	سوری گفته اند اسم نوعی از زاج و
ویبندی ساترا است وآن اقسام است	ویشمینه است که بشورد ونامد سازد آنرا		گفته اند زاج احمر است و نیز بغاری
از آرد تفاح وخطه وملت وشیخ وحمص	سوقظون	جندیل است تراحت بیونانی	اسم نوعی از ریحان مرغ رنگ و نیز نام
رومان وریق وقرع وغیرها میسازند	وصاحب اختیار است خصیه الثعلب		سومس احمر است
* فصل فی السین مع انهاء *	دانسته وبقی میب بیورانی نامند		سورق
سهاکه اسم مندی تنکرا است	سومال	ابوجرایع گفته کل کشور غلیظی	سوزة قنای بری است
سهاکه اسم فارسی سبانه است	شبهه بقشور لسان العنابر است وآن		سوس
			اسم حب است و نیز اسم گرمی
			است که در لباس پشمی بهم میرسد

سه برکه اسم فارسی چند قوی است
سه بر اسم فارسی بقراست و گفته اند
منتض بکا و ماده است

سهریز شهر یزیدین معجمه نیز آمده
اسم نوعی از توم است

سهرین دارچینی است

سه خیل اسم فارسی سیسبیر است

سه کل حلق است بفارسی

سه کوفک اسم فارسی حسان است

سهل اسم عربی قراب است

سهل اسم عربی حمی است

سهیله اسم طعامی مصنوع است

سهل السین مع الباء *

سهل السین مع الباء *

سی اسم فارسی حبر است

سیا اسم فارسی سنا است و گفته اند

عصاره آن است و گفته اند عصاره نبات

دیگر است

سیاب یحیی اسم بلخ است و گفته اند

اسم دوسراست و بعضی خلل گفته اند

سیابه اسم خمر است

سیاداران ماداران است و گفته

اند عصاره است که از بیخ درخت جوز

جاری کرد در سیاه رنگ است و چون

خشک کرد در حاد مشتعل کرد و در نواب

علو بخان قدس سره فرموده اند این دوا

در شیر از ایلاد فارین بسیار است و از

کوستان نواح آن می آورند و از ساق

درخت بطم بعدل می آورند بزدن تیشه

بزان و سیاه رنگ مانند مداد میناشد
و آن را رنگ مله می نامند و صاحب
اختیارات گفته چیزی سیاه رنگ است

که در حوف درخت بطم بهم میورند
آنرا آب بن مینامند

سیار بفارسی کشکینه و بهندی ایمنی

روقی نامند و آن چیزی است معمول

از آرد حبوب مانند آرد جو و درختن

با قلا و امثال اینها

سیاسر بفتح اول بفارسی اسم سار است

سیاع یحیی کتان است و یا نباتی

دیگر شبیه بکتان و بکمر اول اسم گاه کل

است

سیا له بفتح اول بلغت عربی نباتی

است عقیل با خا راهای طولانی که چون

خارها از روجان بکنند از ولنی بر آید

و از ثمر طولانی را نامند و یا سمین نیز

و چند قوی را ایضا

سیال بکمر اول بهندی اسم شغال که

کلب بری باشد و یا سمین را نیز نامند

سیالچ اسم فارسی حسان است

سیالی بکمر اسم هندی شغال است

سیان بفتح یحیی فارسی عشقه است

سیاهیل بکمر اسم نوعی از خلاف است

سیاه دازین اسم فارسی ساداران است

سیاه دازو بفارسی کرمه السوداء

است که بسیاری ناشر همین نامند

سیاه دانه بکمر اول اسم فارسی حبه

السوداء است که شو نیز با صفهائی

سیاه برنج
سیاه کوش اسم فارسی سافرائی است

سیب اسم فارسی تفاح است
سیبا اسم تهرندی است

سیمبوس و سیموش بفتح اول و سکون

دوم اسفیش است که بزرقطونا باشد

سیمیا بکمر اول دمیما است

سیمتل لغت عربی اسم چمطل هندی

است و آن قصبی از یقروچی است و

گفته اند بزکوهی است که تبس چلبی

باشد و کلان قر از آهرو و خا لهای سفید

مد و دراز و خوش منظر میناشد و شاخ

ندارد جمع او سبائل آمده

سیمج بفتح اول اسم فارسی موی است

که زیب باشد و بکمر اول اسم هندی

توچی از درخت زقوم است

سیمچه بکمر اسم فارسی شاه است که

عرب آن باشی است و گفته اند اسم

صعود است

شیمچان اسم ترکی ناره است که بفارسی

موش و بهندی چوها نامند

ششوز بکمر اسم فارسی تنقل کبیر است

شیمامند اسم سریانی جبلا هک است

شیمامون پیونانی اسم سمسم است

شیمی بلغت عربی شیسبان است

شیمسوک و شیمسرو و شیمسک همه بکمر

اسم هوشی است که در حبوب بهم میورند

و آنرا بشورد و آنرا قبل اطعام نیز نامند

شیمسوق شومق است

از قبیل فحیم است	سیک یکسر اسم ترکی تفسیر حیوانات است	سیرم این تلمیذ گفته درائی است
مندر یکسر و ضم دال و همله اسم فندی	است	شیهه بزنجبیل بالقی والد ک قبضی
اخر فح است	سیکران بیخ است	سیسمان و سیسزم و سینو مولون
سینک وسیع یکسر اسم فندی ز قوم است	هیوان الحوت اسم یونانی قلموس	سه اسم نام است
سینک مالون اسم فندی ملج طبرزد	است و با و اسین زانیز گفته اند و اسم	میهنیزون و میسیر یون حرف الماء
است که ملج درائی نامند	ماهی زهرج نیز	است
سینک یزن بیونانی حل دل است	سیک و سیک اسم فارسی سوس	سینور و هیجه اسم فندی اسرب است
سیوارالهند کشت بر کشت است	حبوب است که قمل الطعام نامند	که رصاص است و باشد
سیون قرة العین است	سیکی اسم فارسی شراب مبتلا است	سینون اسم فندی درختی است
سیوئی یکسر اسم فندی اطرینه شعریه	سیلان بفتح عبارت از مصیر رطب است	عظیم و چوب آبی نمیا رک اندک
است	و نیز نام نوعی از باقوت خرخ است	ایق و جوهر در اصل مبتلاست
سیه متبل بهینبر است	سیلانه یکسر اسم فارسی غناب است	سینورون افسنین است
سیل و سیلانه یکسر بهی اسم ذنب	سیلچ گوید اسم فندی اشته است	سیسارون عشب الشونیز است
است جمع آن سیلان و سیلانه	سیلنی اسم یونانی بنات زردان است	سیر علیط اسم عربی سر صر است که
سیل لوقی صقر است و گویند شاهین	سیم یکسر اسم فارسی نه است	بقاری زنجیره و چهره ریسک نیز نامند
است	سیماب اسم فارسی زینق است که بهندی	سیمرا اسم فارسی تفند کبیواست
سلسا قرة العین است	پاره نامند	سیرور اسم یونانی کنگر است
سینر یکسر اسم فارسی نرم است و زرد	سیمده و سیمادله یکسر اسم فارسی	سیمورس و سیمورس نیز قنای پستانی
حامه قریاق و و تائیان ریهدی لوس	شباد که معرب آن سبادج است	است
نامند	سیمافنک تاء التیخا است که فارسی	سیمقوس اغریوس و سیمقورون قنای
سوزاب یکسر اسم فارسی غنائی است	خیار زده سیند نامند	بری است که تاء الجار باشد
از امعای حیوانات مانند بز و گاو	سیموس یونانی اسم الحاس است	صیف اسم ماهی است و موی دم
با آب و سوز تر تیب دهند	سیمفور خمیر است	اعقب را نیز بهی نامند
سیران گفته اند اسم فندی مر قشیا	سیملا بیونانی اسم لوبیا است	صیف الغراب دلبوث است
است	سیمین یکسر اسم فارسی دروچ است که	سیمافیطوس بیونانی آبوس است
سیمرجون بفتح چیزی است مصنوع	جمع آن دروچ است	سیمس انارس بیونانی قنای پستانی
از رصاص صیف فروح چشم و منبت	سیماء بفتح بلغت عربی نام درختی است	است
سیم آن است	سیمین یکسر اسم فندی نوعی از باق	سیمس اغریوس قنای بری است
سیم صحرائی و سیردشتی و سیرمو	است که مشهور به سیم است و نبات آن	سیمور مورون بیونانی اسم خمیر است

همه اسم نوم نری است که بیونانی هقوردیون

ویدهندی خنکی لبس نامند

سیرمان یا فوت اجمر است

ببرون - کبرئیس الماء است که قرة العین

باشد

سرس کوبند آبنوس هندی است و نیز

کوبند بهندی اسم کافور است

سیسا بیونانی اسم سرطان بحر است

واسرب را نیز نامند

میسار بیونانی اسم انجیل این طیب است

همیهارون قلقاس است و کوبند درانی

است مجهول الماهیه

بسماسر بیونانی اسم سمسم است

باب الشون الحجة *

فصل الشون مع الالف *

شبابك شابانچ است رسا نامچ نیز نامند

شاه باهی سریانی نام درختی است

که حب آن شیهه بشن آنه است

شباب خردل است

شباب رومی فلل معتدل است

شباب هندی فلل سیاه است

شبابقان و شابورگان و شابورن همه

اسم نو لاد است که حد ی ذکر باشد

شاپیرج و شاپرج بفتح است

شاج حیوانی است شبیه به سگ و که زیاد

نامند

شاخ اسم فارسی قرن است

شاخل و شاخزل یفارسی اسم حمی از

جیوب ماکوله است که از ننان میسازند

شاد یفارسی بمعنی خمر است

شادانی معرب شادلانه فارسی است

که شادنج نیز نامند

شادانه شادنج است

شار اسم سار است و گفته اند اسم سفال

است

شاربا سریانی ابریشم است

شارشک طیهوج است

شارکی اسم انجیلان است که بمع

حلتیت است

شاررد صروج است

شاسورم اسورغم است که شاه قمر

نامند

شاش و شاشه اسم فارسی پول است که

کپی نیز نامند

شاه شاه شیص است بحر بی

شاشنک و شاشنک طیهوج است

شاصلا صاصلی است

شاطرون بیونانی خصیه الثعلب است

شافنج معرب شابانك است که بر نوب

باشد

شافت هلیون است

شالم یعربی سیم است

شالی یفارسی نام برنج غیر محشر است

که شلتوک نیز نامند

شال کره بلغت دلیمی و شال تشی بلغت

مازندرانی دلدل است

شالختی اسم مازندرانی و همه است

شالیطون بیونانی خطاب است

شاماخ اسم فارسی نوعی از حبوب

ماکوله است که بسیار ریز و بهندی

ماند نامند

شافع یعربی نام تبس است و شان را

نیز نامند و یاحوانی که شفع بچه آوردند و تر

شامل اسم عقرب است

شامرا دودی است که در کور و غور

آن مجتمع کردد

شامی اسم نوعی از کباب است

شان عبارت از خاب زبور و عمل

است و بعضی عمل غیر مصفی را نامند

شانک یفارسی اسم قانصه است و حوصله

را نیز نامند

شانه سر و شانه هرک اسم فارسی

هدول است

شازرد اسم فارسی سبزه است

شبهه بشیم که بحر بی ثغام نامند

شاورطیس بیونانی ریجان سلجانی است

شاماب آب مستخرج از معصر است

بطریق خاص

شاه اسفرم و شاه اسفرم و شاه اسفرم

و شاه اسفرغم و شاه اسفرم همه اسم

شاه اسفرم است

شاه اسمر و شاه منبر و شاهیه همه یفارسی

اسم اکلیل الملك است

شامباز اسم فارسی باز سبیل بزرگ

است که بترکی خطا طبعون نامند

شاهریا اسم سریانی ابریشم اجری

شاهه تک بر نوب است

فامبوی بفارمی امم عنبر است
 نامترة اسم فارسی شامترج است
 نامتوت توت شامی است
 شاه چینی اسم تنز و خطا نیست معرب
 شاه صینی است
 شاه دارو اسم خمر عتی است
 شاه اندانج معرب شاه اند است
 شاه انداق و شاه اندک نیز نامند
 بزر القبا است
 درخت اسم درخت منور است
 ازیره زیره کرمانی است که کمون
 مند
 اسقرم رومی اسطوخودوس است
 فلوج و شاهلول و شاهملوک معرب
 هالواست که بشیرازی الوکرچه
 منبل و آلومطانی نیز
 هاسمی بطارخ است
 فصل الثمین مع الباء الموحدة
 ب بقم و سکون بای موحده اسم
 بی از هنگون همی است
 ب اکلیز بفتح بجم بیج است
 بام بعربی اسم نبات است
 بمان بفارمی اسم خفاش است
 باط بعربی اسم لوهی همک است که
 جوط نامند
 با فروز گرم شب اندوز است
 سانبوی بفارمی کل شب بواس
 خنزامی است
 میانور بفارمی اسم خفاش است

شاهانک بفارمی مرغ بحر خوان است
 شب بیره و شب بیک و شب پاره و شب
 پاره و شب بیره همه اسم فارسی خفاش
 است که بهندی جمک در و جمک در نیز نامند
 شب الاماکه بفارمی زاج گفتگران
 است
 شب القلی قلی معادل است
 شب تاب و شب چراغ اسم فارسی
 حباب است که بهندی بهک جکمی
 نامند
 شب خوان اسم فارسی هند لیب است
 شب خیزک اسم فارسی تره تیزک
 است که بعربی رشاد نامند
 شبدر بفارمی اسم هند خونی
 بستانی است
 شجاع بعربی بمعنی لسان است و
 عقرب را نیز نامند و گفته اند عقرب
 اسم حقیقی و لسان مجازی آنست
 شب رنگ کلی است سیاه رنگ مائل
 بزودی و نیز منک میاهی را نامند که آنرا
 شبه گویند که چون بر آتش گذارند
 بحر درازان بوی لفظ آید
 شبطاط بحرانی بمعنی همی الراعی
 است و مصطفایان نیز نامند
 شبوته نوع کبیر خمان الارض است
 شبب اسم هند است
 شبیشه اسم فارسی راقینج است و نیز
 خفاش را نامند
 شیش بای فارسی اسم فارسی قمل

اهت بفتح فاف و سکون میم
 شبشه نیز بای فارسی اسم سوس است
 که در حبوب نگون می یابد
 شند ان گفته اند نام انار شیرین است
 شبه اسم فارسی شیخ است
 فصل السین مع الناء اثنا الف و ثانیة
 ستامه اسم عربی اندک یا بس است که
 بفارمی شیر خشمناک نامند
 شتر اسم فارسی بعیر است
 شتر بای اسم وقع میانی است
 شتر بچه اسم فارسی جزور است
 شتر خار اسم فارسی ها قول است
 شتر دندان اسم فارسی زاج مصریست
 شتر غار اشترا غار است
 شتر کا و پلنگ اسم حیوانی است که
 زرافه نامند
 شتر مرغ اسم فارسی نعما است
 شتر مور اسم فارسی نمل کبار بری
 است و آن در صحراهای مغرب بلاد
 نجد تا به قند ارزی میشود و کنند شتر
 است و خوردن آن
 شترنج بفارمی اسم اجناس حبوب
 است که در هم خلط نموده و بسته می
 خوردند و آن طبع را شترنجی نامند
 منصوب بدان و نیز شترنجی اسم درختی
 است که از بوم ملون بالوان و بار بسمان
 رنگارنگ بافته باشد
 شته اسم فارسی عنب است
 فصل الثمین مع الیمیم

الکافور رانیز نامند

شجره کف اصابع الصراشت که کف

مریم نامند

شجره الکلب الرمن است

شجره موسی علیق الکلب است و موسی

رانیز نامند

شجره النهام صامریوماست

شجره النور درخت لسان العصار است

که بفارمی درخت اهرور نامند

شجره اليهود قنای بری است

شجره نوعی از راتیانج است که با تش

پخته باشند

نصل الشمن مع الحاء المهملة

شحم بعربی اسل است

شحم ان کره است

شحم بمریانی زاج البهر است و گفته

اند لغت یونا نیست

شحم اسمان زاج احمر است

شحم بعربی ورق طبر است

شحم اترج پوست الکلب است که البهت

نامند

شحم الارض قطن است و خراطین را

نیز گفته اند بعضی فطردانسته و خراطین را

امعاء الارض

شحم الخنظل مغز و پود های جوف

حنظل است و همچنین شحم الرمان

شحم فارونکی فارون است

شحم المرخ خطمی بری است

شحم الخله جواز الخن است

شجره الدب زعفران است و علیق

الکلب را راقموس رانیز نامند

شجره الدبق درخت سیستان را گویند

شجره الدلب که بعربی غنم و بفارمی

درخت چنار است

شجره الدم شنار است و شامره را

نیز نامند

شجره الذراعی جهت آنکه ذراعی

درانایت ان بسیار نیماند

شجره ذی قرون و شجره هلیمانی و

شجره الصنم به روح الصنم است

شجره رستم زراوند طویل است

شجره الزرور بفارمی درخت کیل

نامند

شجره الصفادح کبکچ است

شجره الطجال صرمة الجلبی است

رفا شستن رانیز نامند

شجره الطلق مسمی بشجره مریم و کف

مریم است

شجره طایبه نخل است

شجره العجم مولوبد انا است که

مردانک سفید کرده رانا نامند

شجره العقب نوارس است

شجره النار دیمست است

شجره الفرس نوارس است و گویند

عرق السوس است

شجره القدس نوع یزک قناد است

شجره القطران شربین است

شجره الکافور الحوان است و ریحان

شجاع اسم از نریه عظیم نجته است

شجاج بعربی حمار الوحش است

شجر و شیر اسم عربی درخت است

که بهندی چها رانا نامند واحد آن

شجره و جمع آن اشجار

شجره بتدریک اسم رایج است

شجره الاله بعربی نام صنوبر هندی

است که دیودار نامند

شجره بارده لبلاب صغیر است

شجره البراغیث طباق است

شجره البق دردار است که بفارمی

درخت پشه نامند

شجره البهق قنای بری است

شجره التسمیح اندریان است

شجره التین لوف کبیر است که

لوف الحیه نامند

شجره التیس طرافهون است

شجره التین درخت انجیر است

شجره الجبار و شجره الجبان

پژدها و شان است

شجره الجن دیودار است

شجره الحانضه اسم ام قبل است

شجره الجزاره آزاد درخت است

شجره الحیات هرواست جهت آنکه

ماواع حیات است و فرنیون رانیز نامند

شجره الحیه جنطیانا است و لوف

کبیر رانیز نامند

شجره النطایف عروق الصفرا است

و ما بران رانیز گویند

شجر کشنج است	جوز را نامند	تراتی و شراقی	شومن ایمن است
شیر نام با نری است که شکر و روانند	شد ام ملح است	شوام اشراق است	
شیمه لبلا کبیر است	شد ان بکسر اول و تشدید و م بری	شراقی سلح الحید است	
شیر فصل الشین مع الخاء المعجمة *	اهم درخت سدر است	شرب همصری شرم را نامند	
شیراب کنگاب شنب شیر تازه و شیرین	شدر بفتح بری قطعه ذهب است که	شربه درخت نشلی است که در آب	
شیر قلی است	در معدن بر آورده باشد و بولوی صغارا	شربین روئید باشد	
شیر قلی است	نیز نامند	شربت پسرانی فرامیون است که صوف	
شیرا ایض با صلاخ اهل صنعت ملح	شد مان بری ذنب است	الارض نامند و نیز حشمت الکلب را گویند	
شیرا قلی است	شدو بری مشک است	و یقاری کنندای کوهی و نیز شربت عبارت	
شیرت بنای مثناة فوقانیة در آخر توبال	شد قمر صند است	از آب میوه ها و یاد و اها و کلهای تر و خشک	
الذنب است	شیر فصل الشین مع الراء المعجمة *	در آب خسته نهد که جوشانند با شکر و با عمل	
شیرا اهم فارسی طاریت مائی و مز	شیراب چمبوستی شربای است که در جزیه	بقوام آورده است و را یضا جلاب را نامند	
رنک و سطر آن سفید	جوش از بلاد مغرب از آب دریا و در شاب	شربت بقاء مثناه در آخر پایت سریانی	
شیرا به فارسی نام قلی است و نوشد روا	سازند و آن حار و غصص میباشد	فرامیون است و اسرار نیز نامند	
نیز نامند	تراب حدیث شربای است که زیاده	شربوغ بضم ضغ غ است	
شیرت اسم فارسی مصفوری است	از شش ماه در آن کله شته باشد	شربون بضم و یا فارسی قطاران است	
کوچک و خوش آواز	شیراب ریحانی خرم صاف خوشبوی	شرجیان بری درختی است مانند	
شیر فصل الشین مع الال المعجمة *	معتدل القوام مرغ و یازرد است	باد نیجان که جلود را باغت بد آن	
شیر بزر را نجبار است	شیراب دوشابی نبیل الدبس است	مینایت	
شیر حب القرط است	شیراب موشن می هوشن است	شران بری دایه است مانند بعضی	
شدن بری شکوفه نباتی است شبیه	شیراب عسل نبیل عسلی است	که در شب ظاهر میشود	
بیاض حین	شیراب عتیق شربا چهار ساله است	شرزردک نوع زرد زعفران است	
شد نبات جمع شد نیه است و آن اهم	شیراب مروق شربای است که خبز کک	شرغوف بضم غ صغیر است	
نوعی از شتر است که در موضعی ازین	رادران خمسانیل و بعد از شش ساعت	شرنا عیبری است	
به هم می ریزد و یا منسوب بقمل است	صاف نموده باشند	شراق و شروق شقراق است	
شیر فصل التین مع الال المعجمة *	شیراب مویزی نبیل زریب است	شرنب بری اهم اصل است	
شدال بذال معجمه درخت مسواک	شیراب نبی بضم اول و کسر ثانی و یا	شرنک به فارسی اسم مطلق سم است و	
است و ملح را نیز نامند و ذباب کلب یعنی	مثله بری اهم اصل است	نیز حنظل را نامند که عبارت از دلفی	
مکس مک را نیز نیز قطعه کوچک از درخت	شرار زریب معصل است	است که به فارسی خرزهره نامند	

شفتالو بفارسی خوخ زانامند	نامند	شرو. بفتح و یکتر نیز بعربی غسل است
شفتگر اشهم فارسی نخبه است	شغلفاط بعربی اسم طائریست	شروین شروین است که نوعی از شرو
شفتزک بفارسی اسم میوه است که در طرف آن سرخ و طرف دیگر سفید مائل بزرودی باشد و آن ثمر مرکب از درخت شفتالو و زرد آلر یعنی پیوندی است از آن مردود و شلیل نیز نامند	شطوط و سطوطی ناقه ضمیم السنامست	است که عربی نامند شوی بعلیقه است که تاء الجار باشد
شفتیل بفارسی جنه قوتی بختانی است	* فصل الشین مع العین المهملة *	و کیا حفظ را نیز نامند
شغردانه حرمل است	شعر بعربی زعفران است	شرق طائری است مابین حدائق و صقر
شغشه بکسر بفارسی اسم شمش طلاور	شعرا بفتح اول و الف مصل و ده	شویان درختی است که از آن کان میسازند
شغره است که بعربی سبک نامند	ذبابی است از رقی یا احمر که پرشتر و الاغ و سگ نیند و بفارسی مکس سگ نامند و نیز نام درخت نخود است و نیز نوعی از شفتالو را نامند	شوش اسراش است و بهندی بجری
شغلی باصلی است	شعر الارض و شعر الجبار و شعر الجن و شعر الجبال و شعر الجنات و شعر الغول و شعر الجنات و شعر الخنازیر و سایر اشان است	الجلود را نامند
شغعاء الفز بسرائی لسان الحمل است	شعر شقراء جعله است	* فصل الشین مع العین المهملة *
شغور روغن سقر جل است	شعرو بره بعربی تاء صغیر است و گفته اند قنای بری است	شش اسم نرسی زده است
شغورس و شغودیس قنای بری است	شعور و صفالبه زعفران است	شش رستان بفارسی اسم کلب است
شغیر فیروزخ است	شعور بعربی جو و زری است	جهت آنکه اکثر عدایستان آن شش است
شغیل شقاقل است	شعور رومی خندروس است	شش بخت بقله یما نیه است
* فصل الشین مع الفات *	شغال و شغیر بفارسی این آوی است	شش بندان اسم فارسی کوه السوداء است که فاشو ستمین نامند
شقادیرا ثوم کراشی است	شغالی بفتح نوعی از عنب است	ششیره گفته اند فراست و فو
شقا شقاری و شقرو شقبق بعربی	شغوا بعربی اسم عقاب است	الصباغین را نیز نامند که بفارسی روناس
شقایق النعمان است	* فصل الشین مع الفاء *	بوئند
شقله بعربی اسم گیاهی است که کثیر	شعادر بعربی اسم طائری است بزرگتر از حدائق سر آن ملون بچهار رنگ و پر	شش قاتل شقاقل است
الدهن واللبن	شعاده بعربی اسم باد زهر است	شش نیه و شش و میل بواسطه
شقر و شقران بفتح بعربی ذئب است	شعانه بفارسی اسم طائری است بزرگتر از حدائق سر آن ملون بچهار رنگ و پر	* فصل الشین مع الطاء المهملة *
شقر بضم و بفتح مرد و اسم عربی بجهت حر باشد	شعور بعربی اسم طائری است بزرگتر از حدائق سر آن ملون بچهار رنگ و پر	شطا بفتح یاء فحل است و چون جدا کنند و غرس نمایند در موضع دیگر تفصیل نامند
شقر بعربی اسم دیک است	شعور بعربی اسم طائری است بزرگتر از حدائق سر آن ملون بچهار رنگ و پر	شطیه صعبه رستانی طویل و لورق است که بشیرازی مزه را بشن دراز
شقری بکسر ثمر جمیل است	شعور بعربی اسم طائری است بزرگتر از حدائق سر آن ملون بچهار رنگ و پر	
شقره شقراف است که زنجفر نیز	شعور بعربی اسم طائری است بزرگتر از حدائق سر آن ملون بچهار رنگ و پر	

نامند	قلعه و آن منج است	شلیم احمر شبانه را است
شقر دانه	حرم است	شلیم نیم انجبار است
شقر بن	شقر دین است که ثوم بر او	شلفار اصل المرس است
باشد		شلیم شلیم است
شقر دین	فرادین و شقر دین ثوم مطلق	شلق بکمر و بفتح بعربی اسم مسکین
است		صغیر است
شقاری و شقیق	شقاقین النعمان است	شلقه بعرابی بیضه ضبا است چون
شقرود و شقرامین	ثوم الکراث است	بیند ازد
شقی رغلا	بفتح است	شک و شکار و غلوک بفتح ملک است
شک	ل الشمین مع الکاف *	شک بفارسی زبلو نامند
شکاده	فارسی است که بر منیکه دهن	شلم بفتح معرب شلیم است
شتر را و بفارسی زار نامند		شلم بکمر اسم مطلق صغ است
شکانه	قاصه طیور را نامند	شاما یقله یبانه است
شکر اسم فارسی سکواست		شما به شلم در آب چو شامک است
شکر بادام	بفارسی نقل بادام را	شلمک سیلم است
نامند و بزرگ آلود خشک که نیم آنرا		شلمین بیروانی حله است
بر آورده و بجای آن مغز بادام شیرین		شلون اسم فارسی حیرانی است آن
بکلی آشته باشند نیز اطلاق مینمایند		جنس شغال
شکر برگ	اسم فارسی شکر باره است	شلیما بیروانی اسم معجون است در
که حلوا خاص است		قرابادین مذکور شد
شکر بنیر	اسم فارسی نانین شیرین	شلیمر میوه است شبیه به شفتالو و از
است و حجر العاج را نیز نامند		جنس آن و بفارسی شفتوک و شلیل
شکر منک	حجر اعرابی است و نانین	نامند
شجر را نیز نامند		شک
شکوه	اسم فارسی باشق کوچک است	شک زر نیج احمر است
شکر نیج	بفارسی حدک است	شلافتن هیارت از مطبوخات و
شکله	مختلف شکوه است	لغزوات است
شکل نباتی است که بفارسی خوش		شلونک و شالی اسم فارسی از غیر
نظر نامند و در میان تاناری و انیز و ترکی		مقشراست

میشازند	شمار بزرگ تو بر عربی اسم الماش است	که بفارسی مشتک و بهندی متر نامند
شمار بیریانی سوزا است	شموس بیری خمر است	شنگار المصنوعه لسان الله مباح است
شنبلیله با صغیرانی حلبه است	شمول و شمه بفارسی هر شیر و چریه	شنگاله بفارسی خوشه آندم است
شمخاطر ملج هندی است	و بترکی قیماق نامند	شنگیل زنجبیل است
شدانه صواب است	شمیز بفارسی شونیز است	شکریز برای معجمه وراء موله در آخر
شمر بفارسی هر شیر و بترکی قیماق	* فصل الشین مع التون *	نیز برد و چیزا طلاق مینمایند یکی بر
و بهندی ملائق نامند و نیز اهل شام	شنا گرانج جلی است که بیونانی	شرابی که از آب چکیده درخت نخل و تار
را زیاده تر نامند و اهل مصر انیسون را	فرامیون نامند	بعمل می آورند که بهندی سین می
شمر بیریانی دغان است	شناری بیری اسم سنور است	و بیری اطواق نامند و دوم بزبان پهلوی
شمراخ بیری خوشه پرازا نکور است	شنان اشنان است	بزرگ زنجبیل
شمراد سطرکا بیریانی دغان میعه	شنبلیت و شنبلیله اسم فارسی حلبه	شنگله بلغت بطنی تودری است
سائله است	است که بیونانی فریقه نامند	شنگیل شکوفه سورنجان است
شمراد لپونا دغان کند راست	شنجار ابو خلا است	شنین بضم بفارسی شونیز را نامند
شمس با صلاح اهل صنعت ذهب است	شعج جمل است بترکی و بتسکون	* فصل الشین مع الواو *
شمسبه دهن فیل است و سند لیطس	مولداژان مصارقه درخت پلا من است	شوت اسم فارسی شبت است
و نیز نامند	که کات و بهندی کبیر و کته نامند و نیز	شوات و شواد و شوراد و شوالک و شوال
شمشاد و شمشاد ال و برابری محتین	معرب منك یکاف عجمی است که نویی	همه بضم و فتح نیز بفارسی اسم خدازمی
اسم فارسی بقس است	از حلزون باشد	است و بقولی سرخاب را نامند و نیز
شمشدر بلغت فرس زند و بازند	شهر شونیز است	بو قلمون را نامند که طائری هر خرگبه
ثرم است	شنیرف زنجیرف است	است و هر ساعت برکی میگرد که آنرا
شمشرا مرزنجوش است و بعضی اذان	شنک دغان ضرراست که بهندی	ابو براقش را ابو البراق نیز گویند
الفا ردانسته	ست نامند	شواد بقی و شواد نق از طيور صیل مقرر
شمشک بلغت زند و بازند مسمم است	شک بلغت اصفهانی لحیه التیس است	و یا شاهین را نامند
شمشیر بضم اول قافله صغیر است و آنرا	شکری اسم هندی شنیرف است	شوانا شونیز است
شو شنیر نیز نامند	شکرف راولی اسم فارسی سرنج	شوب و شور و شیل را نامند و قافله را نیز
شمسین قافله است	است که سرنج و بهندی سنل و ز نامند	شوب صینی معرب چوب چین است
شمعل بیری اسم فیل است	شنگزن اسم فارسی همین است که	شوخ بفارسی اسم و سنج است
شملاج و شملع شلغم است	ذرا بیج باشد	شوخط ابتداء معجمه اسم عنقود است
شمالیت و شماییه و شاموز حبابه است	شنگل و شنگاک اسم فارسی کرسنگ است	مطلقا و عنقود و خن و اخصوصا نامند

شورکه شهاد درخت خونرب نبطی است	شوروا اسم عربی آمو است که قریب	شود اسم فارسی شبت است
و قرطرا نیز نامند	بشاخ زدن رسیده باشد و یا آهویی که	شود اتقی صقر و یا شاهین است
شورکه مهباه بلبور شاست و شورب نبطی را	شاخهای آن برآمد و قوی شد باشد	شوری اسم نبات بحری است که اهل
نیز نامند	شوع درخت بان است	مغرب امرار نامند
شورکه غریبه شکلی است	شوخ و شخ است	سوران عربی معشقران نامند
شورکه العلك اشخیص است و مازریون	شوغار و شوغبار بهاء موحد زاج	شورناج مغرب شوربای فارسی است
را نیز گویند و بعضی گویند نوعی از	ابيض است	و آن بیماری از مرته لجوم و یا حبوب
مازریون است	شوک اسم عربی خار است که بهندی	ما کوله است با آب و نمک
شورکه قطیه و شورکه مصریه درخت	کاذبه نامند	شورج مغرب شورق فارسی است که
قرط است	شوکا بلبت تنکابین معنی وعل است که	بارود است
شورکه منه طباق است و صاحب اختیاران	از جنس ایل است از انواع بهر الوحش	شور مور بفارسی اسم مور صغار است
عافت کتبه جهت آنکه طباق خاردار تر است	شورکه ابراهیم بلغت مغرب قرصه است	شوره عربی اسم اسد است و نیز اسم
تولم شبلم است	شورکه انوش صقر رب اکویند	در ریختن است که در انواعی بحری حیا ز بهم
شومه مازریون است	شورکه بیضه عربی باد آورداست	میرسل شبه بغداد و آن سوزنک سیمه
شوروز شور نیز است که حبه السوداء	رکما سیکه تکاهی دانسته اند و شور است	بهلا در و صحن و نج است حصت باه
باشد	زیرا که شکلی غیر باد آورداست	و از امر است
شوله نام هقر با است و شغنین بحری را	چنانچه ذکر یافت	شورکز اذل است
نیز نامند	شورکه الجبال است و غار است که بهندی	شوسا بحرانی اسم پنجگشت است
شوه سنگ سیه خفیف است که شبه نامند	ارنت کنار نامند که روی الا بل است	شوس داجا بحرانی بقله یهودیه است
شورب قند است	شورکه الحیبه صغنی از باد آورداست	شوسینا بحرانی موهن است
شوی یفتح بمعنی اتمام است که بفارسی	که خارهای آن بلند و نیز مانند موزن است	شوهین بحرانی است و گفته اند یونانی
کو صفت آن نامند	شورکه الداجین مشط الراعی است که	است نوعی از صنوبر است که قند رسی نامند
شوی بکمر شمت است	بیونانی و بناقوس نامند	شوشا بیونانی شولیز است
شوی بضم بمعنی شور با است	شورکه الدمن اکوب است	شوشك بفارسی اسم تهورج است
شوی صی نوعی از شر است	شورکه السوداء و شورکه یهودیه نوعی	شوشمیر بفارسی اسم قاتله صغیر و گفته
شویلاء و شویلی و شویل بر نیبا معاست	از قرصه است	اند یونانی است
که بیونانی را طیبیا نامند	شورکه الزرقاء قرصه ازرق است	شوشو بفارسی اسم جاورس است
شوی بفتح بمعنی یونانی است	شورکه شایکه قرط است و کیا هرنوب	شوشه اسم فارسی سبکه طال و نقره است
فصل الشین مع الهاء	را نیز نامند	شوشن اصل است

شیرجالتین آب انجیر و ادویه	شیروزان بتر کی نام مار است	شهاب و شهاب شیر مزوج یا آب است
طبع دهند تا مهر اگر در دپس صافی کرده	شیرکلیا بیریانی عوج الطیب است	که در وثلث آن آب باشد و نیز شهاب آب
بقوام آورند	شیرینه اشه است	متخل از عصاره سرخ و زانامند
شیرصاد بفارسی اهم حرمل است	شیریه العجوز تیزا شنه است	شهاب طایر است از طيور صید بزرگتر
شیریتی مناب است	شیردیا بیریانی اشه است و نیز	از باران و از آن در جرأت کمتر
شیرکنجشک بفارسی نام طایر بخت	ام غیلان و نیز کنجکشت و زانامند	شهبانج شاه بانج است از جسم اصغر مرزا
بزرگه از خضاع طایر و خوراک آن	شیره بفتح اهم فارسی شیرج است	نیز نامند
جیفه است	شیرقور اهم عربی شیر است که بفارسی	شهل عسل و زانامند
شیرکیاه بفارسی نام نبات و قوی	شیرنومند	شهل المنج تخم تمب
است که در خضایات استعمال مینمایند	شیرج جلی در مینه کوهی است	شهبانج بری حب السته است
و بفارسی سوزند و بختی در دوی نایند	شیرج حبشی قفل سیاه است	شیریز نوعی از خرما
شیرلغایب نام عسل است	شیرالرابع درانی است که بیرونانی	شهل گوشت سینه چربی و زانامند
شیرمامی اسم نوعی از ماهی است	اریقارون نامند	شهبانج شاه بانج است
لذیذ که بیریانی و بختی با کله	شیرج یهودی شیرج البحر است	شیرین مریمه است و ناکله بریان
میچلی نامند	شیرقان طایر است از طيور صید	شیرپوزن بیریانی طایر است
شیرمرغ لبن خفاش است که شیرزق	و گفته اند صقر است یا شامین	شیر شیه السرداء است که شیر نیز
نامند	شیرمان از دلب است	نامند
شیرمکس عنکبوت است	شیر بیریانی نام شیر است و چوب	شیرانی از ادویه عین است واحد
شیرنوعی از شراب مرکب از زیتون	آب توش و زانامند و بفارسی اسم لبن	آن شافیه و نیز در آنیکه بطریق حمل بر
است که بفارسی بوزه نامند و رنگ بنار	است خوراک و حیوانات باشد یا از اشجار	خوب یا قبل بردارند
نیز گوشت و نیز بزرگ بنک مخلوط با شیر آب را	و نیز بفارسی آمد و زانامند	شیرانی خورزی برش در بختی است
نامند و بفارسی روغن کنجد را و بمعنی	شیربا شیر برنج است	شیرانی مامیثا عصاره مامیثا است
آب انکو و نیز آمد	شیربان بتر کوهی اهم توش است	شیراله امسوج است
شیرنخرما خیلان خرما است و یا	شیرنجشیر گوشت شیطرج هندی است	شیریه بکسر بفارسی نام اتعی است و
دو شاب آن	و گوشت خریق است	بفتح بفارسی نام اشه است و نیز
شیرندون بفارسی شیرم است	شیرج دهن شمش است که دهن الحل	گفته اند بیریانی نام خوشه است
شیرش و شیرش و شیرش و شیرش و شیرش	و بفارسی روغن کنجد و شیر نامند	شیربان دم الاخرین است
است که آب آن بسته نشد باشد	شیراز و جبار است	شیربا طعنا بیریانی عوج است
و نیز شیرش اسم نوعی ماهی است	شیرابه خشخاش است	

شیخا بهندی رصاص اسود است
و آئینه را نیز نامند

شیشاک و شیشک بفارسی کوفندیک
شال را نامند و طهوج را نیز

شیشو و شیشون و شیشک اسم فارسی
طهوج است

شیشه اسم فارسی زجاج است
شیطان بعربی جبهه را نامند و نیز نوعی

از زقوم را
* باب الصاد المهملة *

* فصل الصاد مع الالف *

صابون القاف و صابون الثياب شیء
ابی مالک است

صابون رقی صابون عراقی است که
در قرینه رقی از اعمال شام سازند و آن

مصنوع از زیت و بیه است
صائر و صاتری معتبر است که بفارسی

اوشن نامند
صاد بعربی نام صفر و نحاس است

یانوئی از نحاس
صاد از املاط و مع الحماص است و یا

و شخی که در مواضع صراع که بفارسی
زور گر خانه نامند میجنگ کرد

صادغ دیک است جهت آنکه در کتب
آخر شب بسیار فریاد میکنند

صارم اسم است
صارم و سرون دولت در قات است

صاروان لقب صغیر است
صارج معرب از ساروج فارسی است

جهت آنکه صاد و جیم در کلمه عربی
با هم یکجا جمع نمیکرد و آن چیزی است

مستوع از خاک و خاشاک و خاک رویه
در دم یا آب سرشته بخفته یا آفک و آب

سرشته کوبیده است بنحوی خاص و اکثر
حوضها و حمامات را از آن میسازند

صاره لقب صغیر است
صاره جزرا است

صاغانیون و صاغانیون سکینج است
صافر ابوالمخ است که قیر نامند

و بفارسی چکارک
صامت نام مذکب و نه است

صامره ماست بسیار ترش است
* فصل الصاد مع الباء الموحدة *

صبارا تمر هندی است
صبار نبات صبر است

صبی عصا و شنامکی است که از آن
قوسها سازند بنحویت ابرام بغایت نافع

صبار صبره بضم حجار و شلید غلط است
صبع بکسر بعربی ادم است که بفارسی

نان خورش نامند
* فصل الصاد مع الباء المهملة *

صحاء بعربی بقله است
صخراء بر وزن حمراء صفتی از زمین

است
صخیره بفتح اول و کسر ثانی شیء تازه

دوشینه است که جوشند و دروغ
در آن ریخته میباشند

* فصل الصاد مع الحاء المعجمة *

صخره بعربی نام سنگ صلب بزرگ
است جمع آن صخره بتحرک و صخرات

نیز آمده
* فصل الصاد مع الالف المهملة *

صداء الحن و صداء الحن و صداء الحن و صداء الحن
که بفارسی زندکار آهن نامند

صد پیوند با صلاح عامه فارس عصبی
الرایی است

صدیغ ثمر درختی است بسیار سرخ
نرا و عناب

صداد بضم و تشدید دال اول بعربی
اسم حیة است و سالم ایضاً را نیز نامند

و نیز اسم حیوانی کوچک از جنس جردین
است

صداع اسم کس خبیث است که خفه
آن ماین بزرگ و کوچک باشد

صدان الذر بیوهایی قروفس نامند
صدی بضم اول و فتح ثانی اسم عربی

طائری است
صدید بعربی آب رقی مخلوط بنحون

است که از جراحت بر آید که بفارسی
زرد آب نامند و چون غلیظ گردد

کوبند
صدید ا بصریانی اسم است

صدیق بضم اول و فتح ثانی اسم است
* فصل الصاد مع الراء *

صراء بعربی اسم حنظل است که بزرگ
و زرد شل باشد

صرايله بصریانی اسم شیت است

صراح بضم اول اسم خمر خالص است

مراد از مطلق جلد مد بوغ است

بهری

صوم الديك نزد اهل شام ديك را

صرام شيزيست كه بسيار غليظ سده

نامند

صزما بصریانی کاشم رومی است که

باشد درستان حیوان

صز بفتح و سکون و بتحرک نیز بصری

صزالیوس نامند

لبن بسیار حامض و انامند و نیز نام صمغ

صز شکران است و ضر و بضاد

طلح است

صعجه را نیز نامند

صربوتا بصریانی مدف ترمز را نامند

صروا شوکران است و بصریانی قوفه

صرخه شراب منسوب است بجزیره

صرا فزونا ما بصریانی قوفه الدار

صرخه شراب منسوب است بجزیره

چینی است

صرخه شراب منسوب است بجزیره

صرو شاه بصریانی عام ابوص است

ضر بکمر اول و تشدید را اسم عربی

صیرا بنات وردان است و باد زوج

طائریست شبیه بکنجشک زرد رنگ که

رائی ز نامند و بنان افروز را نیز و تاج

بغاری زرد رنگ نامند

خروس را ابضا گویند

صراخ بفتح و تشدید را بصری اسم

صربط اشراش است و نوعی از لوف

طاوس است

رانامند

صرخه لوف الحیده است

صریف شیر تازه و شیشه است که

صرد سودانیات است

کرم باشد و نیز فقه خالص را نامند

صرد و صردا لیل گفته اند حیوانی

صریفه شاخه درخت خرمای خشک

است شبیه بلخ و گفته اند نوعی از نباتات

است

و زرد است و بی پر

صریفه نوعی از خمر است که در

صرو صران بصری نام ماهی املس است

صریفه که قریه مفسنی بصریف از قرای

صرنان بصری خرمای سنگین صلب

و احاط است میسازند

پروکشت شیرین است و رصاص سود را

صربوتا بیونانی قسط است

نیز نامند

صطریق بیونانی میعه است

صرف فلا ما بصریانی اسم قوفه است

صطفا لین د بار بصریانی شقاقل است

صرفولا بصریانی انزروت است

صطوتون شاباک است

صرم تمغزب چرم نارس است که

فصل الصاد مع العین الموهله

صغراف بصریانی شعیر است

صعتر الحمار و صعتر الحمیم اسم عربی

حاشا است

صعتر الشامی و صعتر الفوس فوینج

بر است

صعتر ز جعل است

صعف شرای است نزد اهل یمن و

نیز نام طائری کوچک است

صعقر تخم ماهی را نامند

صعوه کنجشک کوچک را نامند که

بغاری ترند ک گویند

صعون نعامة نر را نامند

صعول قراب را نامند

صعصو قسط است

فصل الصاد مع العین الموهله

صغاب تخم مورچه است

صغبان سکنج است

صغبین سکن است

صغرات معرنا از بصری است که

رایب باشد

فصل الصاد مع الفاء

صغر بضم مش زرد معنی است که

مس رست نامند

صغراء بفتح اسم ذهب است و خاط

معروف را نیز نامند و نیز اسم ملح است

و قتی که پاک شود از تخم و نیز اسم نباتی

است سهلی رمی برک آن شبیه ببرک

کاهو و ابر العباس گفته نباتی است که

که در زمینهای رمی میرود برک آن

باز يك شبیه بهای كنو تر و شاخهای آن
باز يك زمزم غب و كل آن زرد و نرم و طعم
آن با اندك تلخی است و جهت
اعتقاد آب آنرا می آشفند اتناغ
می یابند
صفت صفتی از خلاف است که
یغایر می شنید بید نامند
صفت صفتی و مضمعه سبک است
صفت بضم مضو را است
صفت بکسر ضا صلی است
صفت بتحریک جملک خصیۃ انسان است
صغیرا بوزن حمیرا درشتی است که
صفا همان بچوب آن رنگ میکند و اصل
مصر آنرا هود القیه نامند برک آن شبیه
به برک خرنوب شاهمی است و از آن متین
تر و با نقطه های مزخ و سیاه و شمع این
بی طار گفته همچنین در کیم من آنرا
در بلاد طالیان
صغیف کوهی است که بعین کفید
باشد و بر آتش گذاشته باشند برای
دریان کردن و نیز گوشت مملو را نامند
و نیز گوشت بافتاب خشک کرده را
صفیه درخت ابل است که عمر
باشد

* فصل الصاد مع الباقی *

صقال بکسر معنی شال و بطن است
صخر بفتح و سکون طائری است که بآن
صید میکنند از قبیل بزاق و رشو امین
و بفار می چرخ نامند جمع آن اصغر

وصف و وصف و وصف و صف و وصف و وصف
شامش و دس و غسل و رطب و زیت
و ماء آجن
صقرات و صقراط معرب از جغرات
است که ماست ترش باشد
صقاع عقی است که سر آن سفید باشد
صقعر یعنی آب سرد و آب تلخ عقی
و آب بد بو است
صقل بکسر شک است که در شیر تازه
ذو شید و خمیانند بخورند و گفته اند
خزما و کره در فم خورند است
صقلین بستیا است
صقیم یعنی شمن است که شب از آسمان
افتد و نیز نوعی از زئور است که بفارسی
پزنائند

* فصل الصاد مع اللام *

صلاء یعنی شوق است که بر آتش بریان
نامند
صلا دم یعنی ابل است
صلا مند از سولا مند است که خطایه
نامند
صلاقی تخیز داق است
صلب بضم اول و فتح درم نام طائری است
صلینم ابل شلید است
صلد صلب است

صلد ام و صلدم بکسر اول و هم اول
است
صلصال یعنی طین حر مخلوط با رمل
است یا طینی که خزه نخله باشد یعنی

منور نه پخته باشند و چون طبع یافته
باشد بخار نامند
صلال یعنی نام طائری است و گویند
فاخته است و نیز پشایی درمن را نامند
و در طبعی است که طائریست معروف
و خاصیت آن است که چون مغلوج با نخل
باشد با شورو دلچ از ائل گردد و در
اختیارات است که طائری است که
اورا عک نامند و آن عقی است
صلاله یعنی حمامه است
صلام و صلعم ابل است و شتر فیرا
پزنائند
صل بکسر نام مار است مطلقا و با مار
باز يك زرد رنگ را نامند و نیز نام شجر
است و نیز نام ماری است که صورت
او مستطیل باشد و گویند شنیلان و از آن
گشاده است
صلب بضم صاد و فتح لام مشدده و با
وصلیه حجر الحسن است
صلیه بضم اول و تشدید دوم و حیم
و با فلیحه است که بفارسی بیلایر شمش
نامند و نیز سبکه فله خالص را نامند که
بفارسی شمش شیم گویند
صلور بوزن سورا می است شبیه
بمار که بفارسی مارهای نامند
صلولان خر نوب النخیز است که
بمصر حب الکی و بنوبانی اناعور من نامند
صلوما خزوع است
صلون خر نوب نبطل است

ماهام اصل است
 صلیقه خمزرقی است ریز کوشا بود
 و بسته را نامند جمع آن صلاتی آمده
 فصل الصاد مع الفیم
 صا ضم و ضمض اصل است
 صا لم لبن غلیظ است
 صا لخی لبن بی طعم است
 ضمزه بحر بی لبی است که خدش
 زداشته باشد
 صمعیه مار خبیث را نامند که کزید
 آن قابل علاج نباشد
 صمغ اجاج صمغ فارسی است
 صمغ الا قایا صمغ عربی است که
 باقوای صمغ را از اجزای ترنای کبیر
 جمع الا لجنان حلتیت است که
 بفارسی انکر و انکوره و بشیرازی
 نکشت کند و بهندی فینک نامند
 صاحب ارشاد گفته صمغ انجنان احمد
 حلتیت منشن است
 صمغ البظام عک البطم است که بفارسی
 حقن نامند
 صمغ البحر کهر با است
 صمغ البلسان دمن بلسان است
 صمغ التوب زفت السفن است
 صمغ البحر شرف و صمغ انکر قراب
 القی است که بفارسی کنکر زد و کنکری
 نامند
 صمغ الجوز الزرمی کهر با است

جمع الدامیثا صمغ درختی است در
 بلاد فارس و بهترین آن صافی مائل
 بسرخ با حلاوت و حرارت قوی است شبیه
 حلتیت در قوت مکدر و کزائیت راحه
 صمغ الزیتون اسطوخودوس و بفارسی
 زدریتون و بسریانی قاهون و زینار
 و رومی دینجیون اغریوس و بیونانی
 اوویطادون نامند و آن صمغی است
 در رنگ شبیه بیا قوت غریخ مرکب از
 قطرات صغیر که زبان را بکزد و آنچه
 شبیه بضمغ و عظیم القطرات ابلس باشد
 که زبان را کزد و روی و غیر منتفع به
 است در طب
 صمغ العذاب الجبلی ثامعیا است
 صمغ مداب بری ثامعیا است که
 عنون نامند
 صمغ المرور در جمیع افعال مایند
 راتیم است
 صمغ الصنوبر راتیم است
 صمغ الطرثوث و صمغ اشتر فاراشق
 است
 صمغ عربی صمغ درخت قرط است
 صمغ الفارسی مشهور و صمغ اجاص
 است ولیکن نزد اهل شیراز صمغ بادام
 بری است که آنرا از در بادام نامند
 صمغ القنار کثیر است
 صمغ الکرفس الجبلی کما شیر است
 صمغ الکثری بفارسی زدا مروند نامند
 و بشیرازی از در مروند است بهترین

آن ماخوذ از درخت کشری کهنه است
 صمغ ککام و صمغ الفرحی لبان است
 صمغ الموز بفارسی زبادام و بشیرازی
 از در بادام و بسریانی قاموز و رلوز و
 برومی و دینجیون قلعه و بیونانی دینج
 نیلوسی و صاحب تحفه نو شده ز کول
 نامند و بهترین آن سفید ماخوذ از
 درخت قریب العمل بغریخ است
 صمغ الحروث حلتیت است
 صمغه بحر بی لبی است که طعم آن
 زائل شده باشد
 صمغ و صمغ چرک کوش است
 صمغه بحر بی اسم طعام بی کوش
 است که بفارسی کاجی نامند
 صمغ صاوخا قله النمر است
 صمغه اهم عربی مار تراست و اهل ترا
 نیز نامند و طفل مادی را ایضا
 صمغ خون و صمغ خون مرز پوش
 است
 صمغ صمغی نباتی است شبیه بقرط
 فصل الصاد مع البنون
 صمغ قزونی گفته نیست حیوانی
 بزرگتر از آن بر روی زمین و بر آب خود
 خانه میسازد بقدریک فرس و هر حیوانی
 را که نظر بر آن افتد در ساعت می میرد
 و چون نظر بر آن بر خودش افتد نیز می
 میرد و استخوان آن مدت طولانی
 میماند
 صمغ صمغ چنار است که بحر بی

دلب نامند

صنایح بر ذریه است

صنادل حمار و بعیر ضخیم و صلب عظیم

الراس را نامند

صنفر خرماء خشک است

صندل حدیدی چیزی که بد است که

خماهان نامند

صندل دانه معرب آن صندل دانه

ویونانی مولی و بشیر از میزرا سبند

و بعضی حرم عربی نامند و آن نوعی

از صلاب جبلی است

صندل کاجول بلغات تنکا بن خف

الغرائب را نامند و آن قسمی از حلزون

بری است

صندل قیس اسرلج است

صنط تر ظافت و ضبط نیز نامند

صنغی نوعی زبون خود است دون

قماری و فوق قاطبی صنوف بصف

بفتح که اهم موضوعی است که از انجا

می آورند

صن بکسر صاد و ثلث بد تون بول ابل

است

صنوبر الارض گنا بیطوس است

صنوبر هندی دیودار است

صن اسم نباتی است کوچک برگ آن

ریزه و ساق آن بقدر یک شبر بالای

آن متشعب و کل آن زرد مائل به اندک

سرخ و بعد ریختن کل آن غلا نهی

پیش از بارک طولانی نبار یک سوزنی و

بر هیت خا و علیون بجای هر کلی سه سه

عذ ذمیر وید و بیج آن یاریک و طعم آن

ماثل بتلخی جهت تحلیل و یخ نافع

* فصل الحصاد مع الوار *

صوامن صاحب تحفه گفته که بیونانی

صعتر است و ثواب علوفشان قدس مره

نوشته اند که سند آن زادر کتب

مقتل مین نیامده ام

صوره جودون است

صورا مانم ابرص است و گفته اند

نوعی از وزغ کبیر الراس فریغ شبیه

بر اسام جنین عریض الجعد است و

جودون را نیز نامند

صولا صلا است

صوله اهم مغربی شول راست یا

نوعی از ان و گفته اند نوعی از حلق

است و نیز گفته اند سلی زرد رنگ مائل

به سفیدی است که در ان سخی نباشد

و نوعی از شلغم را نیز نامند

صوف الارض فرامیون است

صوف الحجامین اسفنج است

صولج بر بی فله خالص را نامند

صوفانی بزرگ پر مور نامند

صوبایه کوفته پر مور نامند

صوم زرق نعام است و بلغت مذیل

اهم درخت کریمه المنظر است

صومرا بادروخ است

صوان نوعی از سنگ صلب است

صویق صویق است

* فصل الحصاد مع الوار *

صهاره پیه کل اخته است و یا قطعه از

پیه و بمعنی قرب نیز آمده

صهالی خمر است و ریه مائل به حمرة

را نیز نامند

صهار خمر سرخ است و خمر مائل

به سرخی و نیز خمر معصور از عنب سفید

را نامند

صهری رمان است

صهرا جوز مائل است

صهری میمالیوس است

* فصل الحصاد مع الوار *

المناساة التختانية *

صیاض البقر قرون یعنی شاخه های گاو

است و اصل آن صیضه است

صیاه فناء است

صیحان نوعی از تمر ملینه طبعه است

و گفته اند نوعی از تمر سیاه رنگ است

صیدان ذهب رفته است

صیر صحنه است

صیص یوسن شحم حنظل است که

در ان مغزی نباشد

صقوا بیونانی اسفنج است

صق عصفور است

صیهب بر بی حجر است جمع آن

صیامب است

صیاد امل است

* باب انشاء المحجة *

* فصل الحصاد مع الوار *

* فصل الحصاد مع الوار *

جنان خلاف ما عز است جمع آن

ضآن خلاف معز

لصّب از درآب الحرام است

خاک سنان بسیار سفید است که از

کوه ظاهر گردد

* فصل الصاد مع الباء الموحدة *

ضایم وضایزک وضایرم وضیو

وضیض وضیطر وضیور اسم احد است

ضیله مار باریک را نامند

ضیبة النخل طلع آنست

ضیا درختی است شبیه بنور

ضح زمان است

ضبر جوز البر است و آن جوزی

ضلب است

ضلعان ضبع نر است وضع ماده را

ضبعانه نامند

* فصل الصاد مع الهمزة والباء *

والإل المعجمة

ضیاج بفتح عبری عاج را نامند

ضیک ابیاء مهمله عبری اهم شکوفه

طلع است هنگام انشقاق کم آن و نیز تلج

و عمل را نامند

ضلج بدل ال معجیه بر بوز است که

بقله یمانیه باشد

* فصل الصاد مع الراء المهملة *

ضراک بضم عبری اعلم است است

ضراغه بکسر عبری شجره البطم را

نامند

ضرب بفتح اول و نیز یک و تسکین ثانی

نیز عمل حقیق غلیظ را نامند

ضراد اسم نوعی از قف کبیر است

ضرج اسم تراست

ضره بفتح اول و تشدید دوم نکهستان

را نامند و نیز بیخ آنرا

ضرد عبری اسم احد است

ضرس بکسر اول نام دندان است

زاین از میان استان مذکرات

و همچنین اناب و جمع آن ضروس

را ضراس آمله

ضرس العوز شوک السعد آن را

نامند و گویند حسک است

ضرم عبری نام احد است و مباح

نر را نیز نامند

ضرم و ضرم و ضرمه اسم

احد است

ضرف عبری درخت الجیر را نامند

ضرم بفتح عبری فرخ العقاب است

ضرم بضم مطبوخ و درس است

ضرو بکسر اول ملک شکاری است و ماده

آذر اضره نامند و جمع آن ضیر است

ضروع بضم عبری انگور سفید بزرگ

دانه را نامند

ضروع الکلیه درخت زقوم را نامند

و بعضی گفته اند اسم ثمر آنست

ضری بفتح اول و تسکین ثانی آب

غوره زرد و یا سرخ که بزینتی بریزند

و بنین سازند

ضرب بفتح ضمیمه و تلج و جاید را نامند

ضرب القول شتر است که بد و شتر

بعضی را بر بعضی و نیز شیر و شتر

از چند شتر در یک طرف را نامند

ضریک کرکس تراست

ضریم صمغ درختی است

* فصل الصاد مع الفاء *

ضفادی ضفادع است

ضفایر الجین برهیا روشن است

ضفغان ثمر سعدان است

ضقطار ضرب قوم است که بفارسی

موسما رپیتر نامند

ضف بضم و بتشدید ثانی است

کوچکی که بفارسی سرخ و شمشیر و بندی

که تمل نامند

* فصل الصاد مع الهمزة *

ضمد بکسر اول عبری اسم عصایه

است که بر جراحت بندند و با صولاج

اطباء و دینه مطبوخ یا مایه است که قوام

آن غلیظ باشد که بر عضو گذارند و در

قریادین بتفصیل ذکر یافت و جمع آن

اضمد و ضمدات آمله

ضمج بفتح اول و سکون دوم عبری

اسم گرمی است که بهندی که تمل نامند

ضمج نافع بزرگ را نامند

ضمیزان اسم عبری شاه سقر است

* فصل الصاد مع الواو *

ضوع بضم نر را نامند که بفارسی کول

نر گویند جمع آن اضع و ضیعان آمده

ضولج بفتح و اضع صاد مهمله است

آهم عربی فیه است
 یوسیر باد روح است
 ضریطه خمیورنم بر آب است
 * فصل الصاد مع الهاء *

ضمیر سلخافه است
 * فصل الصاد مع الیاء المثناة التثانیة *
 ضیاح بفتح لیم وفتح میوزج است
 ضیب بفتح دواب البحر است وحب
 لورائین نامند
 ضیم وضمیم وضمیمه قیده نامند
 است

ضمج بفتح مقل لضمج است
 ضمیرک بعربی نام تعوی از ماهی است
 ضیس بکسر بعربی اسم صابون است
 ضمیران شامسعرم است وباد روح
 رانیز نامند

ضمیان بفتح اول و سکون دوم وفتح
 واورون کریند کریند جمع آن ضیاون
 * باب الطاء المهملة *
 * فصل الطاء مع الالف *

طابق آجر بزرگ و نامند
 طابله بعربی اسم خمر است و خمر طیب
 صانی رانیز که بفارمی مغشوش و رانند
 و نیز نام ثمر است که در مینده طایبه میشود
 طابق معرب تا به فارسی است که تاجن
 نیز نامند آن طاری است که بران نان میزند
 و جمع آن طوابق و طوابیق آمده
 طائر اسم عربی شورشیر است
 طاخک ازاد درخت است و گفته اند

ثمر آست
 طارقه ماهودانه است که معروف
 بسبب الملوک است
 طارکس ملک العظم است و حبه
 الخضر ارانیز نامند

طارنی نومی از خرف است
 طاریقه دندان است
 طاری اطواق است و آن خمر است
 که از آب درختی که بهندی تا و نامند
 بعمل می آورند و آنرا می کویند و درخت
 این با فراط و عظم آباد و درینکا لاهم
 بعضی جاها کمتر

طاسا مار قشیا است
 طاطس چوب صوبری است که مانند
 متعل مشعل گردد
 طاطاوس اسم یونانی توره است
 طافره رماد است
 طاروبش بیونانی مراست

طانی بعربی اسم ماهیست که مرده
 بر روی آب آمده باشد و نیز کف اشیاء
 مانع و هر چیزیست که بر روی آب آید
 نامند

طاق کویند درختیست که آنرا
 بفارمی مایه خوش نامند و شر آن بقدر
 کنار کوچکی میزند است و آنش آنکر
 آن مایه میماند و گفته اند ازاد
 درخت است و شر آن طاخک
 طاقتی خارا است
 طالس بیونانی خیمه است

طالطری و طالوطن بیونانی مایه است
 طالون اذربونست
 طابونفس صغراغوان است که آنرا
 طیار الملوک نامند و بفارمی مرغیست
 و دم جنیان و بهندی میمورد
 طالقون طالیقون است
 طالیا اصداغ صغرا است
 طاموسویون بیونانی مضمار الراعی
 است

طالانیون بعضی آنرا اهرقن برمی
 و بعضی رطل الرنه نامند نباتی است
 ساق آن شبیه بساقی رطله و برگ آن
 نیز شبیه برگ آن و نزد یک برگی از
 برگهای آن شاخه میروید متشعب به
 شش شعبه یا هشت شعبه همه مملو از برگ
 های ریژه و چون برگهای آن ریخته
 شود رطوبت لزجی از آن ظاهر میشود
 و کل آن سفید است و منبت آن زیر
 درخت انکور

طاماغا بیونانی قنطاریون است
 طامره برغوث است و شیر غلیظ رانیز
 نامند
 طامرین و طامری برغوث است
 طامل و طاملو در قواست
 طاموس بیونانی مرزنجوش است
 طاهر پنچنکست است

طافره اسم عربی حیوان برنده است
 جمع آن طامرو طامور آمده
 * فصل الطاء مع الیاء الموحدة *

طباً نوشادر است

طبار صنفی از انجیر بزرگ سرخ است

طبا صیحه معرب تباهه است بمعنی

گوشت پریان که بفارسی کباب نامند

و آنرا طبا هیچ نیز نامند

طبوع ذابۀ سین است که از کزیدن

آن در دسپا بهم میرسد

طبیح بکسر اسم طبیح بکسر است که

بفارسی خربزه نامند

طبیح بکسر و ناعه واحدۀ متلدۀ مغز

طالع است

طبر خشت صمغ دامینا است

طبرخون بفتح نوعی از صفصاف است

که بفارسی سرخ فید و بهندی تن نامند

طبرزد و طبرزل و طبرزن هر سه اسم

شکر معقود است که بفارسی نبات نامند

طیس اسم عربی ذئب است

طیطاب بفتح نام طائری است که آنرا

توکوش بزرگ است

طبطل مرع آبی است از اقسام اور

طبق بعربی اسم دبق است و آن لبن

و بتوعد درختی است چسبنده مانند

لبن و بتوعد درخت کتهل که بآن جانوران

را صید میکنند و نیز هر چیز چسبنده را

نامند که بفارسی سریش نامند و سلخفا

سفید را نیز

طبقاً یونانی نام نوعی از کدوم بارک

است و بقول جالینوس سلت است و بقول

صاحب تحفه شلم و تروم کرده کمی که

خند روس دانسته

طبقا وزن لغت یونانی است ماهیت

آن نباتی است برگ آن شبیه برگ

انگورستانی با شعبه ای بسیار و گل آن

سیاه کوچک و تخم آن شبیه انجا روس

طبلاف بفتح بتوکی اسم سعد است

طبیح در لغت هر چیزیکه با آتش پریان

نموده و در آید پخته باشند و نزد اطبا

چیزی را نامند که در آب جوشانیده

باشند و نام مرکبی است و چیز مشوی را

نیز گویند

فصل الطاء مع الاء المهملة

طرح بعربی اسم نعل است و گویند

نعل صغار است

مشره سرشیر و انانند

طیار اسم عربی احد است و بتوعد را

نیز نامند

فصل الطاء مع الاء المهملة

طحابا یسریانی طحاب است

طحاب الصخر خراز الصخر است

طحماء بعربی و گویند برومی شوکران

است

طحمیل بعربی اسم دنگ است

طحن و طحیه بعربی دقیق و بفارسی

آرد را نامند

طحن بضم اول و فتح دوم بعربی غم

را نامند و حریر را نیز

طحینه بعربی سسم مطحون یعنی کنجد

سائیده را گویند

فصل الطاء مع الاء المهملة

طخب لبن خامض است

طخی دیک است که بفارسی خروس

نامند

فصل الطاء مع الاء المهملة

طواحا و طراحا ما سبایس یونانی و یونانی

طراعامیس و طراعامی صمغ قناد است

که کثیرا باشد

طراخس یونانی خند روس است

طراغون یونانی فرتیج بری است

طراسا یونانی نوعی از درخت بلوط

است

طراسولن طالبسقر است

طراسن تنب النعلب است

طراعبی رازی گفته از جنس نشود

سیاه است و گفته اند حبیبی است کوچک

سیاه که در باقلا بهم میرسد و گفته اند

خند روس است و سلت را نیز گفته اند

طراغافینا یونانی کثیرا است

طراغیس سلت است

طراغورعاس و طراغورغایس یونانی

فرتیج جملی است

طراغورغایس یونانی صنفی از

صعتر است

طراغلودس و طراغودیس یونانی

طائری است که بفرکی صفراغون نامند

طراق بکسر اول و تشدید دوم اسم

تزیان است و آن مرکب است معروف

طریقون بیرونی عتب العلب است	اکل آن مورت شب کوری و غشا و چشم	و در قز بادین مذکور شد
طرم - بکسر زید است و عمل رانیز	است	طرایون و طرامیلس بیرونی طک
نامند و گفته اند غذای مرکب از زید	طربک - خمس الکلب است کلودیناتوس	البطم است
و عمل است	نامند	طرایله - غاف است
طرماداس - بیریانی بشور و نیم است	طرمی - بیریانی هند با است	طریله - طریفلن است
طرموق - خفاش است	طرسولن - طالیسفر است	طرثوت - طراتیت است و گفته اند اسمی
طرمولس - و طرمولولس حسک است	طرخشقون - و طرمشقون هند با	است مشترک میان اشتر غار و درخت اشق
طرمولون - باد آورده است	بری است	طرمعس - بیریانی سد ابراکویند
طرمیس - بیریانی بطم است	طرشولی - پاندلمی مامرومای صغیر	طرخفی - شمع است
طرمیون - نوعی از حنجره یشتا است	است	طرخسین - کبکچ است
طرن - نوعی از غزا است	طرطاب - خیز طابق است	طرخسبی - بیریانی طرمی است و آن
طرنجین - معرب ترکیب است	طرطب - بیریانی یستان طویل را نامند	هند با است
طرنجوماتی - پرسیا و شان است و گفته	طرطفا - لجنان است	طرحاطیقون - بیریانی بمعنی شیان
اند نوعی از هزارچشان است که ناشرا	طراطیر - بیریانی دردی خمر است	العین است و شیانفات عین در مرکبات
باشد	طریق - بیریانی گردان نور را نامند	مذکور شد و بمعنی کلبی نیز آمده
طرنجوماتیس - کرکم است که زعفران	طرمعیم - بیریانی یا بیریانی صفقتاد	طرحوم - بیریانی ما، آجن را نامند
باشد و گفته اند نوعی از هزارچشان	است که کثیر باشد	طرخولی - طرخون است
است	طرخابین - یکی از انواع طراغیون است	طردغولونفطس - صغراغون است
طرنم - نارحول است	طردغودیس - صغراغون است	طردیلون - برومی صیالیوس است
طرنشول - بیریانی مامرومای نامند	طرف - معرب طرف است که ترکی	طردیون - بیریانی لجنان است
طرنیلون - طالیسفر است	ترافروت نامند که رخبین باشد	طربنج - بکسر اول و ثقل دوم و سکون
طردطون - بیریانی سلق است	طرنابارا - بیریانی نشاله حنطه است	یا رخاء و معجمه شاه مای را نامند
طردغودوطس - و طردغادوطس	طرد ذنب ایل - از سموم است و در	طردیدین - بیریانی کاشم است
بیریانی عصفور السباخ و عصفور الشوکه	ایل مذکور شد	طردوقولا - غری الجلود است
رانیز نامند و آن عصفور است کوچک	طرق - بکسر اول و سکون دژم بیری	طرس - بکسر بیری کاغذ است
طردغودیطس - بیریانی عصفور کوچک	شمع است	طرسا - نوعی از بلوط است
است که بفارمی دسک یا گنک و پهن	طریقوتون - و طریقرقون و طروقوتون	طروستوج - معرب ترستوج است بیریانی
پله و پهل کی نامند	زعرور است	طریغلا نامند و بجمی اندلس مل و آن
طردغودوطس - بیریانی عصفور	طرکسو - ترند است	صغری از مای بیری است که آد میان را

بسمان کوجکی است که بهندی میولانامند
 طرز خلطوس و طریقیوم یونانی
 بزرد اب برف است
 طرز خلطوس یونانی نوعی از مرز
 خوشه است
 طرز نورقن یونانی زهرور است که
 طریقیون نیز نامند
 طرز نورقن بر طانیچین است و بعضی
 بختان ۲۰ روز زنده است (الب)
 طرز وکس و طرز ورس یونانی دردی
 خمر است
 طرز فامال غاف است
 طرز یاد فلانی یونانی سارج است
 طرز یله یونانی خند دوی است
 طریاق بکسر اول معرب تریاق است
 کدبان یونانی کدبان نامند
 طریجه گوشت بزبان یا تش است که
 بفارسی کباب آتش نامند
 طریقیومانس یونانی شعر الغزل است
 طریقان طریقیولون است و قرطیوم
 وانیزانامند و شیخ رئیس در قانون گفته
 نیانی است ربیعی نیم آن شبیه بعضی
 طریح آنرا چون بر نهش اخاع بریزند
 تمکین و جع آن نماید و چون بر عضو
 صلیب بریزند اجد اثرب و جع مانند و جع
 نهش انعی نماید
 طریفل و طریسوج و طردیلون
 سمیالیوس است
 طریقون فرقة المصبخ است

طرین لاهیوش است
 طریقاها نوعی از سنگ اخریست
 طریقورون یونانی زما است
 طریقیوس یونانی مداب بری است
 طریف ذرة است و طعام متخذ از آن
 وانیزانامند
 طریقون و طریقیون بوجمار است که
 بهندی بکله یکاف عجمی و کبوت نامند
 و بعضی پیام و شغین نیز گویند
 طریقون بالاعماء یونانی شغین
 اخریست
 طریقیونس یونانی ذو ثلثه شوکات
 است
 طریقورا یونانی ذو ثلثه نبات است
 که مراد زعفران باشد
 طریقیون یونانی خود زرمی است
 طریم اسد است
 طرین طین رقیق است
 طریئا یونانی سرق است
 فصل الطاء مع السین المهملة *
 طس قاتله است
 طسومالو و طسومالیومالس و طسومالون
 و طسومالیایونانی و سریانی همه اسم
 یتر است
 طسبه قرع است
 طسمان شمیر است
 فصل الطاء مع الشین المهملة *
 طشیر و طشور طیرانه است
 فصل الطاء مع الطاء *

ظطراسی و ططراسیامیش جلك الانباط
 احبت
 ططراسی درخت یط است
 ططرقوس مرهم باعلیقون است
 و در قریادین ذکر یافت
 ططربوس یونانی ققاج الکرم است
 فصل الطاء مع العین المهملة *
 ططام بهربی اسم ما کولانیمت که
 در آن غذا ثبت غالب باشد و نزد کرسکی
 انعام بخورد و نیز اطلاق بر کندانم
 می نمایند
 ططم بضم اول و سکون دریم بهندی
 طعام است
 فصل الطاء مع العین المهملة *
 طر بهربی اسم طائری است معروفی
 و جمع او طفران
 طفر برهم بترکی اسم طائریست از طبور
 صید از جنس صقور
 طفری و طغیان و طغیا بهربی کار و دهی
 کوچک را نامند
 طغ بفتح و تشدید عین بهربی اسم
 ثور است
 فصل الطاء مع الباء *
 طفاحه بضم کاف یک است که نزد
 جوش بر سر می آورد
 طفال بضم طین یا بس است
 طفرادیس و طغرد و سباهرانی
 اطفال الطین است
 طقسیا یونانی مداب جبلی است

مَشَقِقُونَ غَشَقِقُونَ است و بعضی

شوکران دانسته اند و اصلش ندارد

مَطْطَانِ بَعْرِي اطفران غیور رانامند

طَلُّ بَكْرِي بچهٔ صغیر رانامند و باندنمی

طَبْنِ قِمُولِیا را رنیز کمون بوی را گویند

طَفْلَه شاهر است

طَفْلِي درخت مقل است که دروم نامند

طَفْرَه و طَفِي خروصهٔ مقل است

فصل الطاء مع اللام *

طَلَّ بفتح بَعْرِي بچهٔ حیوان صاحب

طَلْف را نامند و گفته اند بچهٔ آمو را

و بضم قشردم است

طَلَاء بکسر و مل ادویهٔ مایعی را نامند

که بر عضو بماند و از صداد رتوق تر باشد

و نظاران را نیز نامند و حر که نه رانیز

و آب انکور ممش را نیز گویند و عسیر

مطبوخ را نیز نامند

طَلَّاح بَعْرِي طَلَح است و نوعی از ام

فیلان است

طَلَح بکسر و ادا است

طَلْجُوم و طَلْجُوم بضم جیم و تلخی معجمه

بَعْرِي ماء اجن است

طَلْخَام بکسر بَعْرِي قَبِيل ماد را گویند

طَلْخَقُوقَا طَر خَشَقُوق است

طَلَس بیونانی حبله است

طَلْمَا و طَلِيسَا اسم صفتی از صدف

کوچک است

طَلْمِي اسم فندی تر نیمشک است

طَلْقَن اَقْحَران است

طَل بفتح ا هم بَعْرِي شبنم است که

بهندی اوش نامند و آن رطوبتی است

که از آسمان شبههٔ خصوص آخر شب

فرود آید و بر زمین و اشیا رو غیر نشیند

و جمع آن طلال و طلیل آمد و بفتح و

بکسر نیز اسم مار است و بضم و تشدید

لام شمر حیوان را نامند که بیاض مانند و

و خون را نیز گویند

طَلَام بالضم و تشدید لام اسم ثوم

است که حب شد آنچ باشد

طَلَم بفتح چرک دیدن را گویند

طَلْمَه بضم و سکون لام نایبست که بفارسی

کرمج نامند و در جدیب است که حضرت

رسول صلی الله علیه و آله شخصی کشتن

که طلمه میبخت برای اصحاب خود در

سفر و عرق از و جاری بود آنحضرت

صلی الله علیه و آله فرمود نه نمیرد

او را کرمی جهنم مرکز

طَلُو بکسر بَعْرِي اسم ذئب است و

بفارسی مس را گویند

طَلَوَه بچهٔ کوچک حیوان زحشی

است

طَلْهِيَز طَر خَشَقُوق است که فند بای

بوی باشد

طَلِيا و طَلِيس و طَلِيسَا و طَلِيس بلنت

اهل شام نوعی از صدف کوچک است

که از آن نمک میبازند و بانان مستورند

و بقول صاحب تحفه اسم حلزون است

طَلِيسَا بَعْرِيانی علس بوی است که

جکس تلخ باشد.

طَلِيطِي قِمُولِیا است

طَلِيطِيس بیونانی خراطیس است

طَلِي بچهٔ کوچک غنم است که بفارسی

بزرگاله نامند

فصل الطاء مع الميم *

طَمَاطَر هاذج است

طَمَر و طَمُورَا بفتح بَر و می خروج است

طَمُور بضم بَعْرِي شقراق است

طَمَطَم بضم تمتم است که سماق باشد

طَمَل و طَمَلَه بفتح بَعْرِي مار کله

است

طَمَر بکسر بَعْرِي شتر مرغ تیرا نامند

طَمَه بضم بَعْرِي عذره است

طَمِيل و طَمِيلَه بَعْرِي جلدی و عناق

را نامند

فصل الطاء مع النون *

طَنْب بضم اول و دروم حبل طوال و

عرق شجر را نیز نامند و غضب بدن را

نیز گویند

طَنْبَاط بلنت اهل سودان اسم ترنجبین

است

طَنْبَل بفتح ا هم نوعی از ماهی

است

طَن بکسر و تشدید نون بَعْرِي رطب

درخ بسیار شیرین است

فصل الطاء مع الواو *

طَوَاوَه بفتح بَلنت اندلس کیا میست

که نزدیک افلقه میرید مانند بیش

که باجد و از میرود و آن بیش اند لمی
 است و سم است و انکه تریاق
 طوطا بضم بعربی اسم یا شق است و
 خفاش را نیز نامند
 طواغون بر روی لیمه التمس است
 طواقیطرس قرطلم بری است
 طواق اطواق است که پهنی سبزی
 و تازی نامند
 طواویس جمع طاووس است
 طوالب بلغت اهل مصر آجرام است
 طویاله اسم میس ماده است و میس
 ثورا طویال نامند
 طوطوطوق جعله بریست
 طوطوی مجلس درخت بلم است
 طودرین توردرین است
 طورین بصریانی تری است
 طورس بیروانی چین است
 طورسرا بیروانی سکر است
 طوزقو طوز بصریانی و یارومی مرا بیض
 است
 طوزروس چین است
 طوری بضم اسم طیر و وحشی است و
 حمام را نیز گویند
 طوئطس بر روی اخرا است
 طوسک لفظ الراعی است
 طوسیس ققاع اخرا است
 طوط بضم بعربی قطن است
 طوطاق اغریون بیروانی حماض
 بری است و جلی را نیز گفته اند و سلق

بری و سلق جلی نیز گفته اند و معروف
 نزد اهل شهر از باطن موس است
 طوطرا حبة الخضر است
 طوطرف بصریانی بود و است
 طوطک اسم عامی طوطی است که بعربی
 بیغانامند
 طوطارون بیروانی عاق است
 طوطی معرف توتیه هند است
 طوطیا معرب توتیا است
 طوف بعربی قایط است
 طوفریوس بضم و طو قوریوس نوعی
 از کاذریوس است
 طوق دایر اسم عامی قاپی قوری
 است
 طوتو بصریانی اسم دو قواست که تخم
 جزیری باشد
 طوکنر طباشیر است
 طولو اغریون خریق ایض است
 طولون بیروانی عربینا است
 طولله اسم اند لمی قیطل است که
 بیروانی سفید و لیون نامند
 طولیل رن صلب الثعلب است
 طولیطون قنطوریون صغیر است
 طوماطال و طوماطال بیروانی
 عربینا است
 طوماقا قنطوریون کبیر است
 طومقروق قنطوریون صغیر است
 طومه سلخفا است
 طوتلس بیروانی اخرا است

طول بفتح طازضم و اشمد ده بعربی
 اسم طائریست یا همانی طولاتی
 فصل الطاء مع الاء
 طهر طرخشقون است
 طهرس بکمر بعربی اسم لبن است
 طهب بعربی اسم نان دخن است و
 گفته اند ذره است و گفته اند طعام
 متین ازان است
 طهلا اسم یونانی ماهوداته است
 طهیوئع بیروانی اسم ترنجبین است
 فصل الطاء مع الاء
 المناء التیانیة
 طیا بیروانی نوشاد راست
 طیات بعربی جنس از فحل است که
 در مصر میشود
 طیالیفون بیروانی بطافن است
 طیان طیان است که یا همین بریست
 طییب اسم عربی ادویه خوشبوئی
 است مانند مشک و عنبر و عود و غفر
 و نیز نامند و آن غذای روح و مقوی
 قوی و زیاده کنند سرور و معاشرت
 باد و مغان است و از احب اشیا است
 مرحتاب حضرت رماله ما باری صلی الله
 علیه و آله و سلم چنانچه فرموده اند
 حببت الی من دنیا کم ثلک النساء و
 الطیب و قره عینی فی الصلوة و
 آن جناب بسیار خوشبوئی استعمال
 می نمودند و از آن بوئی ناخوش بودند
 و تطیب به مشک میفرمودند و رب ریوا

و نیز واحد یث بسیار در فضیلت و تیریس
بخشود و خوش بود آشتن بن و لیا
وارد است و محتر زبودن از کثافت و
بد بوئی

طین الغراب - از خراف است

طینار - بخری اشم اشد است

طین - طاجن است که طایق و بغاری
تابان بزم نامند

طین - اشم جنب - حیوان پر زنده است
و جمع آن طین و طیار آینه و از آنجه

صاحب جو صله و قاصد است و عقب پای
آن خار دانه و یا مابین انگشتان پای

آن پرد و دریا باشد مانند پای مرغابی
و بطور دنجین پر و از دانه آن زیاده از

صف آن باشد یعنی پر و فارق است و حرکت
دند و با هم زدن جلالت گزشت است و

باقی همه جزام

طین مرموس - درخت بطم است و حبه
الطین را نیز نامند

طین - یکسر یعنی باقی است و خفاش
و از این نامند

طینا - و طینا لوس یونانی نوره است
که بغاری آنک نامند

طینان - و طینانه یکسر گزشت بری است
طینس - شاد لیج است

طینوی - بخری گفته اند از طلا است
و گفته اند نوعی از طینور آبی است

طینیس - یونانی صفتی از خاک است
طینولیس - خیر از منی است

طینوتیج - یونانی اسم حبه است

طینو میور - یونانی قلی است

طینیلون - یونانی خولجان است

طینقون - یونانی یعنی است که میوه

یا بله باشد

طینی - گفته اند حب یسان است و

گفته اند نباتی است برک آن شبیه برک
سعد و نبات آن املن و کل آن خفین

پمید و مانند قوی نیست آن نی زارها
و آبها را میخوانند

طینیقون - بگوید منعی از حی العالم

است و گویند بقوله الجمعه و بر صحت

طینالون - یونانی آذریون است

طینجر - یونانی و ضریانی بر صیارشان

بری است

طینس - طالین است که حله نامند

طینلیس - و طینالینس یونانی خرافین

است

طینا و تجمیر - یونانی قائل الکلب

است و خانی الکلب نیز نامند

طین اصفهانی - طین نیشاپوری است

طین اقر و طون - طین اقریطس است

طین الاکل - طین نیشاپوری است

طینانی - طین از منی است

طین بحر - طین مختوم است

طین اندلس - طین میاه کثیف است

که از محوم قتاله است و از داخل غیر

مستعمل و داخل صناد است و طینه کرده

میشود

طین حیا - و طین کبوش و طین حموش

طین خزینه - مصلک است

طین الراسب - طین اصغر است که طین

الصنم نامند و کسیکه آنرا طین مختوم
داشته او هم کرده

طین الشفا - نزد اهل هنت خاک قبر

اما م خیل است و نزد بعضی تراب مدینه
طینه و نزد شیعه اما میوه طین و درخت نیز

سید شهدا اما م حسین بن علی ابن
ابی طالب علیه السلام است

طین ساها مانی - طین هانمانی است

طین الصنم - طین الراسب است که

طین اصغر نامند

طین قیلس - طین مختوم بخواتم

بخری است

طین قریطس - طین اقریطس است

طین الکاهن - گفته اند طین مختوم

است و تحقیق آن است که طین اصغر

که طین الصنم را نامند

طین الکو اکب - طین شاموس است

طین لانی - طین از منی است

طین ماکول - طین خرافانی است که

طین نیشاپوری نامند

طین منقل - طین نیشاپوری

طین مغره - مغره است که بهند کوز و

نامند و در حرف الیم ذکر یافت

طین مقلو - کل بریان است که طین

ماکول و طین نیشاپوری نامند

طین نیشاپوری - طین خرافانی است

طیور جمع طيور است	غفرة الحجوز حشک است	عایس یکسر اسم احد است
طیور مالس بیونانی برشیان داور است	غفرة النمر فاظا نیتی اسمیه بمعنی	عایق فرخ طائر نیست و تیکه پرواز کند
طیار با اصطلاح اهل کیمیا زیق است	کف العقاب	عائک اسم قوس است و جمع آن
طیقی دادی است	ظفری بضم اسم صغری از اقلیمی می	عوا تک و ما ست بسیار ترش را نیز نامند
طینوس حیاحب است	معنای است که از معدن قلعه کهنه	ونیل صافی را نیز گویند
* باب الطاء المعجمة *	برمی آید	ماذر وعاذره و عذره بمعنی غایب
* فصل الطاء مع الالف *	* فصل الطاء مع اللام *	است
ظالم مشبه است که آثار اشخاصی	ظلام بفتح اول و تشدید دوم برعی	عازه نبیند خوشبواست
ظوانی باشد و صوف را نیز نامند	اسم مشبه است که مصالح آن طولانی باشد	عاهل برعی ذنب است و جمع آن
* فصل الطاء مع الهاء الموحدة *	ظلم بفتح برعی اسم تلج است که بفارسی	عسل و عوا سل آمده
ظباء ضبع الاجاء است	ظرف نامند	عاسی شمر اج نخل است
ظلی غزال است	ظلم نعامه تراست	عاشرة اسم صمغ است و جمع آن
ظلمه ماده ظلمی و کوماده و بز ماده	ظلمه اسم حیوانی است که آنرا شیر	عاشرات و بفارسی گفتار نامند
را نیز نامند	باشد که بنوشند قبل از گرفتن زید آن	عاصی بریانی عصب است
* فصل الطاء مع الراء المعجمة *	و عرب میگویند صفا نا ظلمه ظلمه	عاضله نچه است و عنبر را نیز گفته اند
ظراء آب منجمد از سردی است	* فصل الطاء مع المم ومع النون *	عائرشعاع شخار است
ظریفانه اسم عربی حیة است	* والها والیاء الخناة التستایة *	عاقل تبس جمعی اسم جمع آن
* فصل الطاء مع الفاء *	ظلم اسم ثمر جز است	عواقل
ظفار اظفار لطیف است و نیز نام	ظناب یکسر برعی اسم بیج درخت است	عاقورا از اربون است
بلک ای از یمن است و عود ظفاری منسوب	ظنوف بر وزن عصفور و عصفور عظیم	عاقول خارشتر است که حاج نامند
بدان است	الماق است	و بعضی یموب دانسته اند که خرلوب باشد
ظفر بضم اسم عربی ناخن است و جمع	ظنمه برعی شربت شیری است که کوه	عاقولا برعی نوع غذای مصنوعی
آن ظفر بحر یک و اظفار و بندرت	آن را کرفته باشند	است که آنرا آرد توله و بفارسی گچی
بضمین و یکسر نیز آمده و آن جسمی	ظهرة بضم سلحفاة است	نامند
عصبانی است که بر سرانکشتان انسان	ظهور اسم غریبی سنور و حشی است	عالاتیطس بیونانی حجر لینی است
را که حیوانات میرود و بوی فواید	یعنی کوبه دشتی است	و بعضی معجمه نیز آمده
که در کباب مذکور است	طی بفتح برعی اسم عمل است	عاله نعامه است
طفره و طغره بضم فوننج بری است و	* باب العین المعجمة *	عالحجور فوننج بری است
بعضی فوننج هندی دانسته اند	* فصل العین مع الالف *	عامه اسم نوعی از میعه است

فصل العین مع التاء المثلثة

عقبس وعبقس وعبقس همه نام

عائیه بخمری است که در خانه که عانای

نامند و از قرای جزیره است میسازند

ولهذا منسوب بد آن است

عادانیون بیونانی نباتی است که خار

آن شبیه بموزن است و آنرا برة الراعی

و ابرة الراعب نامند

عابومیس عقالیس است

عایب اهل است

عایخالب اهم فارسی عامی طاقری

است که آنرا بعبری جعوه نامند

عایطن بجادی است

فصل العین مع الباء الموحدة

عباء چهل است

عبیب وعبیب بضم اول نویی از کالج

است

عباس اهل است

عبل نباتیست طیب الرائحة

هبر بضم و بفتح نیز عقاب است

عبرب سماق است

عبرینة همایه است

عبروس وعبروس براتی است

عبرونی یحریانی خنثی است

عبری بعبری هندی است که در کنار

آبهار رود

عبس شابانک است و اهل مصر آنرا

بزنوف نامند

عبیب بفتح اول آهوی نراست

عبیعه صوف احمر است

عبرر هوس ایض است

عشا بعبری حمه است

عشالط بضم لهن خا نراست

عشار بضم عشار است

عش بضم کرمی است که بوهت و صوف

را بخورد

عشرب بضم اول درختی است شبیه

بد درخت انار رساق آن روح و همچنین

ثمر آن و ترش باصفوت و منابت آن

زمینهای هموار و برک آنرا نبشته و آب

آنرا گرفته در رایب خامض که مسکه آنرا

گرفته نبشته باشند داخل کرده میشودند

جهت تقویت شکم و زیادتى اشتها و گفته

اند درختیست شبیه بریماس

عشکال عسکول است و عسکول بمعنی

عندق و شمع است

عشطل لبن بسیار غلیظ خا نرا نامند

عشمان بضم فرخ حباری است که بفارسی

چوزا چوزو نیز فرخ شعبان و نیز ماوریا

بجده آنرا نامند

عششم بعبری اهل است و شتر بسیار

طویل را نیز نامند

عشوا بعبری اهم شمع است و آنرا ضعیف

بمعنی بسیار می نامند و بفارسی گفتار

کوبند

عشبان و عشول ضعیف نرا نامند

عشیر عشار است جمع آن عشائر

فصل العین مع الهمزة

عجاج بفتح بمعنی عبا و در جان است

دایه کوچکی است

عبله نوعی از اخراست

عبله مشکیزه سفید است

عبقاره جناب طولانی است

عبوس اهل است

عبث ریحان است

عبیثه اقط خشک است و گفته اند طعام

متخلل از اقط و عویق که با روغن خورند

عبیر اسم زعفران است و نیز خوشبوئی

مرکب را نامند و در قیادین ذکر یافت

عبیط دم خالص تازو را نامند

فصل العین مع التاء المثلثة الفوقانية

عتاق الطهر جوارح طهور است که

بفارسی مرغان شکاری را نامند

عتیق عتر کوبند گیاهی است متفرق

مانند مرزنجوش و کوبند خود مرزنجوش

است و کوبند قطعه از مشک خالص است

عترب بضم شقاق است

عترس بفتح اهل است

عترسان و عترقان بضم دیک است

که بفارسی خروس نامند و نیز عترقان

نام گیاهی است عریض الورق ربیعی

متعت بضم جدی است که بفارسی

بزغال نامند

عتیق بیه کهنه است و نیز نام نوعی

از قصاصت و نیز اسم آب و طلا و خمر و

لبن است

عتینک نمیل صافی است

و عجاچه نیز و شتر نیز که عظیم العجاچه را

نامند

عجی بر وزن هدی - بعربی پوستهای

مذک است که طبع نموده شتر و نل واحد

آن عچه

عجارم سوزن قوی را نامند و گفته

اند اسم قصب مرد است

عجاف بکمر حنظل است

عجاف بضم نوعی از خرما است

عجازه اسم نوعی تمر است در مدینه

قلیبه

عجالت رجالت و عجالت لبن قلیظ خاثر

است

عجام بضم اسم جنس هفته هر شی

است واحد آن عجم را کثر مخصوص

بد اندا نکور و مویر و امثال اینها است

عجائن عجائن است که در آن قلب

مکانی شده و آن جعلان است

عجائن بضم قنقل است

عجب حب التیل است و حب التلی

نیز و بیونانی اناغورس نامند

عجیم بفتح و تشدید جیم خفاش ضخیم

است و طوطا را نیز نامند

عجل زربلب است و حب العتب را نیز

نامند و گفته اند تمر است شبیه بزربلب

و بفتح اسم غراب است

عجل و عجل و عجل و عجل اسم بچه

کا و است که بفارسی کوسا له نامند جمع

آن عجا جیل

عجوه بضم قله و کره میست که در

اشجار و غیر ما بهم میرسد

عجرم بکمر کره میست که در درختها

بهم میرسد

عجرم بضم بعربی شتر قوی شکی است

عجروق بضم کرمی است با پایهای

طولانی و گفته اند مورچه در از پای است

عجل بفتح و تجریک بعربی اسم طین است

که حماء مسنون نامند یعنی بخاک میاه

وین بوجه آن عجل است

عجم بفتح اول و دوم بمعنی است هر

میوه ها کول از فوا که مانند ایکور و شتالو

و زرد آلو را مثال اینها و بفتح شتر را

نیز نامند و بضم اصل ذنب یعنی بیخ دم

را نامند

عجهه بتجریک اسم نخاع است که از تشم

روین

عجماء بر وزن فعلاء بهیمه است و عجم

بمعنی کتک است و بهیمه را عجماء ازان

جهت نامند که کتک است و عین نمیکوین

و نیز بعربی اسم سطرانیون است

عجمی نوع تمری است کوچک

عجنس شتر قویه صلب تویر را نامند

عجوه اسم نوع تمر است که در مدینه

طیبه میشود و زکتر از صحنائی و در حدیث

است که حضرت رسول الله صلی الله علیه

و آله فرمودند هر که صبح ناشتا هفت دانه

عجوه بخورد در آن روز هیچ همی و

شتری بار اثر نکند و نیز آنحضرت عم

فرمودند که عجوه از جهات است و سفای هم

عجور - بعربی اسم ختراحت و آنرا عجور

از آن جهت نامند که میکند از آن تا کهنه

گردد و استعمال مینماید و تازه آنرا نمایی

خورند و نیز از هم زرباه و شیر و یقز و کرک

و گفتار و عقرب و فرس و تک و شتر ماده

و فیل ماده و نیز از هم درختی است معروف

و مشک و نوعی از خوشبوی را نامند و

نیز اسم طعامی است متخذ از نباتات بحری

عجور بعربی بفتح شتر است جمع آن

عجم است و نر و ماده درین مساوی میاید

عجهوم بضم اسم طائر است از طایر آبی

عجین اسم خجیر است که بفارسی آرد

شرشته نامند

فصل العین مع الدال المهملة

عدار اسم دایه است

عدام بفتح اسم نوع رطبی است که در

مدینه طیبه میشود و در آخر میرسد

عدامل و عدمل و عدملی هر چیز

قلبی من من ضمیمی را نامند و عوام

خصوصا درخت کهنه سال خورده قوی را

عدونا بعربی کتک ش را گویند

عدس حبلی نجقه است و گفته اند نوع

بفشه است که کل آن سفید میباشد

عدس الحمر گفته اند تشم نباتی است

که یونانی سفار هائون نامند و مستعمل

در ترنایات و ازاد ویه نافع در موم

است و این بیطار گفته که بیونانی شقر

غافین نامند و آن در موم بری است و

گفته اند دوائی است که آنرا عقلم و امل
بصرین مریوانند و گفته اند که شسته تلخ
است که بفارسی مشکب تلخ نامند و در
بول و معده دل و دماغ است که مثقال بول
الدم میگردد
مدس نوعی نهاتی است شبیه بعضی
در شاخ و برگ و یکبار آن از آن
مؤلفانی تر و عرقش بر شاخ آن غلافی
طولانی میروند مانند شویز و در آن بضم
آن میباشد و در بزم آن تلخی است و
میشو رند
هل سیه نوع طعمان است مصنوع از
هلین مانند حلیم که از کدوم میسازند
هل مول بزوزن مغبول یعنی صمد است
هل نوعی بفتح هم یعنی کوچک غنم است
و گفته اند آنچو چارو و قریب بد است
فصل العین مع اللال الحیمه *
هل ایه هل نه است که شمائل باشد
هل افور شتر عظیم را نامند
هل انارو شتر ماده عظیم صلب را نامند
هل ایله این خاثر را نامند
هل ب بمعنی شیرین است و آب طیب
خو شکر از را نامند و نه نام درختی
است و نوعی از انار و خمر
هل ب بصریک چیزی است که بر
میاید از رحم بعد از جنین و نه نام
درختی است
هل به بفتح و تحریک و یکم و دوم صلب
است و آب عناب را نیز نامند و ککف

آب طحلی است و تحریک شمائل است
هل ام یعنی هم بر خوشه است که
بفارسی کیک و بهندی و یسوز نامند
هل را به فتح اول و کم و دوم یعنی
اسم غایب است که رجم نیز نامند
هل قوف بضم دایه کوچک است عقید
نرم که بفارسی مار مارک و مار مارک و
بهندی یعنی نامند
هل ق بفتح نخل بار و از است جمع
آن اعدای و عداق
هل ق یکم و قوف نیز است و خوشه
خو مار را نیز نامند و گفته اند عن جون
است که در آن شمار رخ باشد یعنی خانه
نور نخل است که در آن شاخها با یک
که نور بر آن متصل میباشد
هل ق این زید اسم او می از نور است
هل ق ابن طاب نوعی از نور است
در مدینه طیبه
هل لوق بضم نوعی از انگر و سموزنک
است و جمع آن عدالیتی
هل نه نخل بار و از است و شمر که در آن
تخم باشد نیز نامند
فصل العین مع الراده الممله *
هل بر ایرانی اسم طریقه است
هل اب بفتح یعنی اسم درختی است
که از بوخت آن ریسمان میسازند که
بهندی و من نامند
هل اب یکم نوعی شتر و است و خیلی
که آنرا شتر عربی و اسب عربی نامند

در مقابل نیستی
هل عوده اسم عربی خواتم است
یعنی ملخ ماده
هل عرار اقحوان است
هل عراض و عرازم یعنی اسم اسد است
هل عرازم النخل نزد عامه امل معنی
بهشتین است
هل عرب و عرب یکم و نهاتی است که
بفارسی دیو کند م نامند و گفته اند نوعی
از پیش است که بهندی یعنی نامند
هل عربا بهر یانی حب الفقل است که
نور فنجکشت باشد
هل عربی شتر ابی است و نهاتی خرفان
را نیز نامند و اصل آنست که سلت است
هل عربا یعنی اسم صبح است
هل عربا رجون نخل است
هل عربا حمار است
هل عربا یعنی اسم نخل است
هل عربا بیوانی اسم قطور و ن است
هل عربا اول و شش بدر یعنی ازرق
الطیر است و عذر از انسان را نیز نامند
و به کوهان شتر را نیز
هل عربا فاشل از راحت
هل عربا باد لیجان بری است
هل عربا ازراک است
هل عربا خشک است که بهندی و کوهان
نامند
هل عربا آذر و است که بفارسی
چوبک نامند

الاکراد است

عرق یابوس قلعونیا است که بفارسی

عرق اسم عربی نوعی ازیتوفا است

عرق نقصان جنه توتی است

زنکاری نامند

و گفته اند اسم نیا تبست که بر شطوط انهار

عروسی معربی و سریانی خنثی است

عرقضا و عرقضان و عرقضانه

میروید و پنج شاخه میل ارد و لهله آنرا

که اسراش باشد

و عرقضان همه اسم جنه توتی است

و خمسة الاغصان می نامند و گفته اند

عرویا سریانی است و بفارسی کزانگبین

یا بربطوره است

در ختم بیت شبیه بهماق

نامند

عرقچم بوی یکگون است و بخوراکراد

عروق جمع عرق است و شامل عروق

عروس قاتل النحل است که نیاوفر

رانیز نامند

بدن و شجر مردواست و نیز بیخ درختی

باشد و کبریت زرد را نیز گفته اند و اهل

عرقون نباتی است که برگ آن شبیه

است زرد رنگ که ازان ثياب و غیره آرا

شیر از آب مقطر از معصر در اول مرتبه

ببرک شقائق النعمان است و شکافته و

رنگ می نمایند که عربی عروق الصفر

را عروص و آب شرخ بعد ازان را

طلوئی و بیخ آن معتدل و آنرا میخورند

و بفارسی زرد چوبه و بهندی هندی

دما د نامند

و صنف دیگر نیز میشود شاخهای آن

نامند

عروسان فارس سلح الحیه است

باریک و برگ آن شبیه ببرک ملو خاورد

عرق الارطی بخشی است شرخ رنگ

عروسک پس پرده و عروس و پرده

اطراف شاخهای آن چیزی بر آلهه شبیه

و بهک که بفارسی بیخ بله نامند و آن بیخ

اسم فارسی عامه فرس کاکچ اسفند

بسر مرغی و متقار آن و این در طب غیر

درخت عرب است

عروسک حبان حب است که بفارسی

ممل و ح بلکه در صانع دیگر است

عرق اصنف بیخ کبر است

کرم شب تاب نامند و گفته اسم فارسی

عرقیل بحر بی صفره بیض است

عرق انجبار بیخ انجبار است

طیوس است و چندان را که یوم نامند

عرم بفتح اول و دوم ماهی است که

عرق الجسل رک بدن است

نیز گویند

اهل مغرب و روین و یونانی و ریس نامند

عرق السوس اصل السوس است

عروق بفتح اول و دوم دوا معری

عرماء مار سیاه مشطوط بر سخن است

عرق الکافور بلغت اهل مکة مشرفه

است و بضم اول و دوم یعنی رک اسبش

و گفته اند مار مرقش است

و زرباد است

و شامل رکهای بدن انسان و حیوان و

عروض بفتح اول و کسر دوم و فتح مهم

عرق الطیب اهرار است و زرباد را

اشجار است و نیز ریشهای باریک درخت

و هاجرد ذکر است یعنی جوش دشتی نو

نیز گفته اند

را نامند و عروق الضباغین را نیز نامند

عروض بفتح طحلب میزیست که در

عرق الفالوذج ابوخلما است که

که بفارسی زرد چوبه گویند و بعضی گفته

زیر آب میباشند و بالای آب می آید و نیز

بفارسی صوفه چوبه نامند

نیا تبست زرد که بفارسی امهرک و بهندی

حب الغار نوعی از سد رهبری است که

عرق الجبال مومئانی است

چن نامند

بفارسی کنار بوی نامند و راک کوچک

عرق الزبیب مویز آب است که مقطر

عروق اصنف بیخ کبر است

راد انسته اند

نموده باشند

عروق بیض بعضی مستعجله و بعضی

عروصان اسم عربی جنه توتی و بخور

عرق البشیر صمغ است

بوزین آن که بهندی ستاوری نامند

عرق العروس طلق است

دانسته اند

عروق احمر قوه الصباغین است که
بفارسی روپاش و بهندی منجبت و مجبت
نیز نامند

عروق الزعفران عروق الصفراغت
که عروق الصباغین و بفارسی زرد چوبه
و بهندی ملک کوبند

عروق الموم اصل الموم است
عروق البیض عروق الصباغین است
عروق الصفر عروق الزعفران است
عروق الطیب و عروق الکافور زرباد
است

عروق فالودج ابوخلع است که شجار
نامند

عروقا چیز است که اهل نصیب در
ضیای موی مستعمل دارند و گفته اند
اغراس است

عروق عفر مستعجله است
عروم عرجون است

عروون نظراست
عریا نالخره است و عوشه را نیز
گویند

عریس العیل بلغت مصریثین است
عریض جلی یعنی بزغاله است
عریطه عقرب است

عریقضاء و عریقضه آنکه حنظل قوی است
عریقطه دابه است عریض شبیه لعل
عریکه منام بعیر است یعنی کوهان شتر
عرین لحم است

عرازی و عرازا عروراست

نصف ل العین مع الزاء المجهله

عزه عزانه است که بفارسی آمور
نامند

عزمل حمام ذکراست یعنی کبوتر
عزمول ابل است

عزور و عزورین قطورین است و در
بعض نوح قانون عزیر قطورین کیم
است و عزیرا قطورین صغیر است

عزیز کجلی است معروف و قریب
مذکور شد

نصف ل العین مع الهمزة
عسا بلع است و کثرت را نیز نامند

عساس قناذ است و آفریدن نام
بدان جهت موصوم نمودن که در شب
بمبار رفتار مینماید

عماقل و عماقل نوعی از کاه است
عمار و عماره ذئب است

عمالچ جمع عملوج است بمعنی
تضبان و قاق یعنی شاخها و بشتهای
درخت کرم و کد و خواری و امثال اینها

که بردرخت و غیر آن پیچد و بالا رود
و بمعنی شاخهای درخت باریک و ریخ
درخت نیز آمده و بعضی آنها را الفایف
نیز نامند و گویند لفایف مراد از آنها
است

عمیان جوی نخل است
عمیر بقری نمور است و عحیره

نمر ماده

عمید یعنی ذئب است و حوامر
مانند بانور و دروشت قریه را نیز گویند
عمسیر ملخ است
عموی بقله است

عس زرنج است
ععاس و ععسین و ععما من بقری
ذئب است

عسطوس نوع درختی است شبیه
نخیزران

عسغه منکرین ذئب است
عمل انستین عملیکه عکس آن بر
افتمتن نشسته باشد

عسل بلاد رطوبت سیاه چسبند است
که از بلاد در برمی آید در حین فشار که
دهن بلاد در نیز نامند

عسلج اسم مصری بیه ارطیتا است
عسل بلبلج عسل مری بلبلج است
و همچنین عسل امکج و عسل دلبلیج و عسل

زنجبیل مری و عسل تومیلان تمر
است یعنی در تاب خرما
عسل دارد دهن عسلی است که اولی
ناخن و توم کرد که سبک و ارمالی و
اومالی دانسته

عسل الحاج تونجین است
عسل حاتا عملیکه زنبور آن بر
درخت حاشا نشسته باشد و از ادویه

تریاق اکبر است و همچنین عسل شوکران
است و عسل صغیر و عسل کبر و این فاعله
صغیر و بزرگ را مضرات

مسل الخلف شير خشكي است كه از	مشمية السباح كراث است و غافقي غير	مخغ آن كثير است كه يوناني نوارض
درخت بيل بعل مي آيد	آن دانسته	نامند
مسل دارود او ماليت	عشمة العجوز طراشند است	عصبة بفتح و تريك نوع لبلابي است
مسل الرمت شبنمی است كه بر درخت	عشبة النار ثيان است	كه يوناني فسوس نامند
رمت نشيند و آن چيزی است هفيل	عشر بضم ي فارسی درخت خرك و بهندی	عصاب بفتح و تشديد ضا د اسم غزال
شيرين و گفته اند كه آن شكر تيغال است	اك نامند و در مكر العشر مذكور شد	است
مسل طبرزد شير قند و شيره نبات	عش الطائر خائنه طيور است كه بفارسي	عصقل بری باد آورد است
است	آشيان پرند و كويند	عصفور الجند خطای است
مسل القصب مسلي است كه از خرماي	عشق الصبيان شوكة السوداء است	عصفور الصباغ و عصفور الشوك
خشك بطبخ و نشردن و بقوام آوردن	فصل العين مع الماء والضا	صغار عن است
بعل آورند	عصاب و عصب بضم ام بر بری	عسلان عسل است
مسل القصب آب نهكرا است	شيطرج است	عصيدة طما می است مصنوع و ذن
مسل النبي حصی لبان است و بعضی	عصاره عبارت از آب اندر د نباتات	قرآبادين مذكور شد
گفته اند ميعه مائه است	و نباتا كه غير نبات است خورا خشك نمائند	عصيفره و عصيفره چيزی زرد است
مسل مادی عسل نخل سفيد است	و نباتكند و عصاره هر چيز در ضمن اصل	عصاه بكسر اول و درخت عظيم خار دوان
مسل النخل شول است كه بهندی	آن مذكور شد	است و آن برد و قسم است خالص و غير
مده نامند	عصاره آريس عصاره پوست انبر	خالص و درخت ام غيلان را نيز نامند
مسل يابس خشك كننده است و طعام	باريس است و در امران عين محتمل	عصرن خطمی بری است كه يوناني
طيب رقيق را نامند	و بهتراز ما ميران چيني است	باد و عربي شحم المرج نامند
عصاي بكسر منب اخذ و نشور و رمي	عصاره المانج سك است	عصفر ط و عصفوط جانوری است كه
است	عصاره خناء الصيني تنز و خطا قيس	بفارسي مار ملوك و بهندی بهمنی نامند
عصن پيه گفته است	كه شاه صيني ميز نامند	عشرون بكسر اول و برق است
عصيب جريد نخل است و استخوان	عصاره الموس رب الموس است	عص بكسر اول و تشديد ضا د اسم جنس
ذنب را نيز نامند	عصاره القرظ اقا قيا است	در درخت كوچك خار دار است و گفته اند
عصيل قضيب قبل را نامند	عصاره فونق طيل اس عصاره لية	اسم نوعی از خار است
فصل العين مع الشين المعجبة	الترس است	عشل بفتح و تريك بلغت اهل يمن
عشار بضم عشار است	عصامومی عصی الراعی است	جرا د است جمع آن مضلان
عشب كياه تر را كويند	عصی هرمن خابوب است	عشمة بعربي اسم ثعلبه است كه
عشبة عشبة مغريه است كه ثيان نامند	عصب بضم درخت خار دار است كه	بفارسي روبا ماده نامند

عضو بضم عین و سکون واو جمع آن
اعضا و آن اجزای کثیفه بدن جبران
متولد از منی و کثیف اخلاط است و آن
یا مفرد است مانند استخوان و غضروف
و عصب و رباط و عروق و لحم و شحم و
صن و یا مرکب بترکیب اولی مانند عضل
و یا ثانوی مانند عین و یا ثالثی مانند
وجه و یا رباعی مانند راس
جذبله مصغر عضله است
فصل العین مع الطاء المهملة
عطارا بهر یانی گرات است
عطارد بضم اول و کسواء مهمله
باصلاح اهل صنعت اکمیر زریق است
با هتیار مناسبت طبیعت آن با طبیعت
عطارد که با هر کوکبی مناسبت آن تاثیر
مینماید و همچنین زریق با هر فلزی و
دوائی بمناسبت آن تاثیر میکند و گفته اند
هنبل رومی است
عطرب بهر ی اسم قطن اخضر و بفتح
قطن نرم را مانند جمع آن عطارب و قطع
ازان را عطبه
عطر یکسرا اسم جنس خوشبوئی است
جمع آن عطار و بفتح خوشبو شدن
و یا مطلق بعضی عامه چرمیان شبنمی
است که بر درخت قنب نشیند و منعقد
گردد که چرس اعلا و خالص نامند
عطرانا بهر یانی نظران است
عطر مثلث عطر مرکب از عود و صندل
و صندل است و بهتر از آن عطر مرکب از

عطر کلاب و عطر عود و صندل است
عطر منثم حیدر من منم است
عطشان نباتی است که بیرونانی
دینا قوس نامند و بهر یی خسن الثلب
و طرسک نامند
عطارة بفتح هنبل رومی است
عطعل گفته اند صغیر است و گفته اند
بهرامچ است که خلاف بلخی و بهارسی
بیل مشک نامند
عطلسه و عطوب قاتل ایهه است
عطموس حمار الوحش است
عطم بضم صوف منفوش است
عطون بفتح اول و ضم دوم دوائی
است که در بینی دمنند تا عطسه آورد جمع
آن عطومات و در قرابادین ذکر یافت
عطوط طائری است که آنرا طیطوی
نامند
فصل العین مع الطاء المعجمة
عظا نوعی از صدف است
عظاء و عظامه سلا مندر است
عظرب یکسرا و سکون دوم اسم
عربی انعی کوچک است
عظلم بهر یی اسم گیاه و صمد است که
بهارسی نیل نامند و گفته اند غیر آن
است و گفته اند قطن است
عظم الحقی حرن است
عظمیله یکسر بیووع ماده را نامند
فصل العین مع الفاء
عقا و عقاء یکسر بیوچ حمیر را نامند و

گفته اند یر تمام است

عقادار مون بیونانی حب الفلفل است
عقار گفته اند کسر قاتل ایهه است و
نیز هویق همیر ملتوت با دام است و بهر ی
قطناس را نیز نامند
عقاره جوزة القطن است که بفارسیم
کوزک و بشیر از ی خورک و با صفتان
کوکوزک پنبه و بهندی و هیری نامند
عقام ناقة قوم را نامند
عقایل بهر یی یا مغایر است
عقل بفتح حجام است یا طائری شبیه
بدان
عقر بفتح بهر یی قراب است
عقر یکسر بهر یی اسم خنزی است
عقرالدیک و عقریه پوکردن خروس
است و عقریه دایه موی بیشانی آن است
و عقریه انسان موی عقب کردن آن
عقصر نوعی از بلوط است
فصل العین مع الفاء
عقار خدر است
عقارار طهنا اسم سریانی آذر بواست
عقاراعرون اسم سریانی ابراش
است
عقاروصینائی اسم سریانی ابردا است
عقاقیر اسم جنس ادویه است و عقار
اسم مطاق دوا
عقده بلغت مصر چوب زرشک است
عقربان بلغت اندلس اسقونق و ربون
است

عقیان اسم عربی ذهب خالص است	عنب العین فاشراست	عیشام اسم عربی درخت غرب است
عقلا اسم عربی عود است	عنج عجم الزیمب است و جمیع دانة	عیز بعضی درخت چنار و نزد بعضی
عقیل العنب میبختج است	انثار شامل	سفید از زعفران و زرد چلبی را نامند
عکروش اسم صنعا اخیر ثیل است	عندم بقم است و ریزه جمعی دم	عین صوف است
عکس فصل العین مع الکاف *	الاخون	عین الاعلا اقحوان است
عکس فصل العین مع اللام *	عترت ساق است	عین البقر اسم نوعی از انکورا است
عکس خندری است	عز بز ماده است و در معز ذکر یافت	و بلغت مغربی اسم نوعی از آلو است و
عکس قراح است	عززان اذرباست	اقحوان را نیز نامند
عکس علت است	عنصل اسفیل است	عین السجیل بلغت شام قسم صغیر اقحوان
عکس وعلی وعلو نبات صبر است	عنفه اسم عربی مرزنجوش است	است
عکس رطبه خشک است	عنقلی اسم یونانی بلیم است	عین البیوة با صطلاح اکمیریان
عکس هندی اسم فارسی عقودون است	عندل العین مع الواو *	زیب است
عکس طه میقرون است و کویند اسم	عود الخور عود تماری است	عین السرطان شپستان است
صبر است	عود البرق دار شمعان است	عین الهدی اسم مغربی آذان الغار
عکس اسم جنس نبات تلخ است و کویند	عود بلسان شاخ درخت بلسان و در	رومی است و در افریقه بجهت عرق
مراد از آن قنار الحمار است و کویند	بلسان مذکور شد	النساء استعمال مینمایند
حنظل است	عود الدرقه محررت است	عین الهر سگی است مشهور و زرد رطبه
عکس با بس تلفونیا است	عود الریح اسم مغربی ابرغیس و نزد	نفعی برای آن ذکر کرده اند
عکس رومی مصطکی است	جمعی فارسی را نیز بعضی مامیران و نزد	عینون آذان الغار است
علم با صطلاح اکمیریان و ریح است	بعضی ریح	عینیه بلغت اندلس و علی الحما است
طوفس خهزی است	عوسیا برومی بسیار است	عین البطاط آذان الغار است
طوفن یونانی میبختج است	عود الصلیب فارسی است	* باب العین المیجیمة *
* فصل العین مع الهم *	عود الفلودج ابو خلسا است	* فصل العین مع الالف *
قذان بنک الاس است	عود الراج و ج است	غابانک شایانک است
عمر و کزس است	* فصل العین مع الیاء *	غابس عنب الدب است
عکس نوعی از خرنوب است که با تخم	المثانة التتانیة *	غاز باغی اسم ترکی کلاه اطرلال
خورند	عیدان اسم جنس شاخ نباتات است	است و در کوخستان و لرستان پای زاغان
* فصل العین مع النون *	و بلغت شام دار شمعان را نامند	نامند
عکس بزغاله است و در جدی مذکور شد	عمرزان زعفران چلبی است	غاسول ایشان است

هاحول رومی ابوتانس است
 غاغانی امیر یونانی حیر غاغیطوس
 است
 غاغه فودنج است
 غالولطی یونانی ترمس است
 غالی یونانی لمن است
 * فصل الغین مع الباء الموحدة *
 غبیری درخت سد رخار دار است
 غباریه جنب الدب است
 * فصل الغین مع الراء المهملة *
 غریب نوعی از انکور میاه است
 غرر بخت شام نوع کوچک عصی
 الراعی است
 غرسا راهن است
 غرقل نوع سفید بزرگ عوچ است
 غرم امیر ناری میش کوفی است
 غرمج امیر ناری شونیز است
 غریف امیر یاسمین است
 * فصل الغین مع الزاء المعجمة *
 غزال الماء طحلب است
 * فصل الغین مع الهمزة الموحدة *
 غما بلخ است
 غسل خطمی است
 غملج آذربا است
 غمول اشنان است و از خران نیز نامند
 * فصل الغین مع اللام *
 غلوفریا یونانی اصل السوس است
 غلوقس یونانی اسم طیر است
 غلوقن یونانی مامیثا است

غلیچین یونانی فودنج است
 غلیچین اغریا یونانی مشکطرا مشع
 است که فودنج جیلی باشد و غلیچین
 بمعنی ریشان و اغریا بمعنی کوه است
 غلیبراج امیر فارسی خدا است
 * فصل الغین مع الیم *
 * والنون والواو والياء *
 غملول قنای بری است
 غمامه اسفنج است
 غناب بحر ی غنکبوت است
 غوره اسم فارسی حصرم است
 غور و خرما بلخ و سمرات
 غوک ضلع است
 غوغار باصفهانی شتر و راحت
 غیال زنبق است
 غنیم اسفنج است
 غیقیطس سنبل الطیب است
 * باب الفاء *
 * فصل الفاء مع الهمزة والالف *
 فواد بحر ی امیر قلب است که بفارسی
 دل نامند و مراد از رجع الفواد رجع
 فم معد است که بصیب قرب و مجاورت
 مجاز ایران اطلاق مینمایند و الا قلب
 محتمل هیچ اذیت و الم نمیتواند شد و
 مصاحب آن مروت است
 فایز بحر ی امیر قلبی است جمع آن فور
 فزارة بضم بحر ی امیر حلبه و تمر است
 که جهة نسای یزند
 فارغوس لقای است

فایس زاج است
 فایش یونانی بانلی است
 فایش قبطی باقلی تبطی اسنب
 فانش بطبع است
 فاطر احین حب الورد است
 فاتح امیر نافه جوان آبستن است
 قاتر الستمین خردل ابیض است و
 حرمل رانیز نامند و کسیکه آنرا فاشرستین
 دانسته توهم نموده
 فاجشه جنبدیل ستر است
 فاجع غراب البین است
 فاحا یونانی زمفران است
 فاحا نامس حفص است
 فاجر خرمای بی هسته است و گفته اند
 نوعی از خرما است که بفارسی کابشک
 نامند
 فاخره ناعره است
 فاخوز نوع ریحانی است که ریحان
 الشیوخ نامند و بزنجاف رانیز گویند
 فادج بفتح دال مهمله رجیم باد زهر
 معدنی است و بهترین چینی آلیست که
 خطائی نامند و گفته اند جد و راست و
 بنحاء معجبه نیز آمده و گفته اند که بند ق
 هند ی است که رته نیز نامند و مشهور
 اول است
 فاد زهر معرب باد زهر است
 فادما یسریانی اسم توتیا است
 فادن گفته اند نام درانی است که
 بهندی پتوار نامند و نوع صغیر آن است

نقره بضم اول وفتح هـ و موش نقره گویند

نقار اسم عضل حیوان و انسان است

نقار دانه را بسویانی شمرضو بر است

نقاراسون باونچ ابیض است

نقراسبول فراسبول است

نقار داهون بیونایی حرف است

نقارس - بمعنی اسد است و در زبان را

نقار نامند

نقارس الماء سطر اطباقوس است

وسطار طبمرش و سطر اطباقوس نیز آمده

فار سطرادیون رعی الخصاص است

فارسون لیلاب است

فارسیه اسم یونانی تجوز است

فارشامی صاحب طب قدیم گفته درختی

است بزرگ آن شنبه بیرک پند و از آن

عرب بستر و خوشبهر و صاحب تحفه نوشته

که اندر طون است و صاحب منهاج گفته

بجهت تغلیح عدد احشار و اوجاع نافع

فارش بقر مسن است قال الله تعالی

بقرة لا قارش ولا بکر و ان بین ذلک انی

مترسطة بینهما

فارغه فارغه است

فاروخیا و فاروخینا بیونایی حشیشة

الداحس است بجهت آنکه داحس را

که ورم بن اظفار نامند نافع است

فارو بیونایی شبت است

فاروسی شمع است که بفارسی موم

نامند

فارسوسرا بیونایی سد اهل الحیدر است

فاروتو آملج است

فاروتسون لغت رومی است و بیونایی

قلقوریس نامند و یعربی خریق اسود

فاریقا بیونایی حلیه است

فاریونا بلغت عربیانی فارانیا است که

عودا الصلیب باشد

فارونیل نباتی است که بهند می پانچپی

نامند

فارز یعربی مورچه میاه یا سرخی است

فارس بسکون همزه اندرونیلر است

فارس طوقا است

فاسا قطا است

فاسطامای و فاسطامی بیونایی شاه

بلوط است

فاسطرون لغت سریانی است و بیونایی

جند بادستر و فاطونیقی نامند و بفارسی

بستان افروز است

فاسطره و فاشطره بیونایی جند بادستر

است

فاسلو بیونایی لوبیا است

فاسمی زعفران است

فاسیا یعربی خنفساء است و گفته اند

نوعی از آن است

فاسمه خنفسای بسیارند بواسطه

فاسیس هندی یا بری است

فاشرا کرمة البیضاء است

فاطقی - معرب فستقی رومیست که عدس

ماکول باشد

فاطل دیوا عضل است

فاطویل فو قل است

فاطوس بیونایی چرک کشتی کبریا

است که یعربی و صم الصراع نامند

فاطونیقی بستان افروز است

فاعوس یعربی اسم حیة است و وعلی

رانیز نامند

فاعوسه یعربی فرج رانا مندل بجهت

آنکه منقوس یعنی منفرج میگردد

فاعیه ابع نیلو فرندی است که ذل

نامند

فاعیس مرزنجوش است

فاعر بکسر غین معجمه وراء مهملة

کلی است مائل بزردی و بسیا رخو شیو

مانند زنبق و طولانی و در بلاد هند

کثیر الوجود و بهند می را می چنبا نامند

فاعوش بسریانی شیطارچ هند می را

نامند

فاعیبه یعربی اسم شکوفه حنا است

و یعربیانی لقیجی کفر را و بر روی

اورمسیقون و بیونایی سد امونو نامند و

طبیعت و خواص آن درخشا ذکر یافت

و در حدیث است از حضرت رسول الله

صلی الله علیه و آله که احب الیاحین

الفاحیه و بهترین آن تازه سفید حلو

الرانیة آنست و معتدل در حرارت و

برودت است و بجهت اورام حارة

نافع و باع کرم نینور دن پارچه پشمی

است نگاه داشتن یا آن و نیز بطنی

فاعر آمده

فتات وقتوت وقتیت فان فتور است

که فتیت نیز نامند وقتیت هر چه زرا کویند

فتاط حکیم میر سید مومن گفته که سوستان

است

فتاق یکسراول نانی است که تعبیل

در ادراک و بر آمدن خمیر آن کرده

باشند و لبغ ایض را نیز نامند

فتال بلبل است

فته نموناز شمه بجهت الشطر است

فتجا بحر بی عقاب است

فترة سکه رعاد است

فتیس یونانی عذس است

فصل الفاء مع الباء المهملة

فب بحر بی اسم ارزن است که بهندی

یا جری نامند نبات آن شبیده نبات

ذرة و حب آن شبیه بجا بر سر واصل نمند

آنرا بسیار میخورند نان آن رشته و دیگر

انواع

فتیم تخم حنظل است و گفته اند درخت

حنظل است

فتموس یونانی دند است

فتمون یونانی لیمو است

فصل الفاء مع الهمزة

فج یکسر بمعنی خام را کثرا تطلق آن

بر میوه خام می نامند و بطبع شامی را

نیز نامند که بطبع هندی است

فصل الفاء مع الیاء المهملة

فتا بمعنی ازاران را است فنانند

پیا ز سر و کستیز و غیرها

بتلارح نیز نامند

فالرمون شراب کهنه بسیار قوی حاد

است

فالس یوسف درختی است در طور سبنا

ثمر آن مانند بلوط

فالفس یونانی صغی از شتر است

فال مال فرنج شک است

فالنبدی بیخ کبر است

فالینوس شاه تره است

فالیر القیوس اصابع الصقراست

فالانس سقینوس صنف کبیر ذوقرا

است منسوب با سقینوس حکیم جهت

آنکه را و اول کسی است که معرفت بدان

یهم رسانید و کسیکه آنرا نوع کبیر درو

دانسته غلط کرده

فاناقس حر نوسون نوع صغیر ذوقرا

است منسوب با طای حرون که قریه

ایست از جبال شام و گفته اند زوای

خشک است

فانچی مغرب کالچی است

فانی طرون یونانی سوستان است

فانیوس کمون بری است

فلوانیا نارانیاست

فارسون یونانی اسم تلج است

فارطلها یونانی ذرة است

فثیل اسم گوشت برنا است

فبطون شمع است

فصل الفاء مع التاء

فالفیس و فانور قی فلفل است

فانور قی فلفل است

فاناس فاخته است

فاناس ایرانیلون نبات جاور شور

است

فانالس جزیری است

فانرن و فانروس و فانیروس و فانیر

و فانیروس همه اسم بردی است

فانور اسم عربی برنج سف است

فانیس بقلة السمقاء است

فانلیون بطیح است

فانیوس یونانی کمون بری است و

شما هترج بری را نیز نامند

فانق بحر بی طائی است طویل العنق

وزیت مطبوخ را نیز نامند و هالبان

رانیز

فانشر یونانی سرطان است

فاکه اسم عربی ثرا شجرا است که

بفارسی میوه آن نامند و بهندی پهل جمع

آن نراکه

فالامغسطس یونانی نوعی قصبی

است که آنرا ثیل نامند

فالامینی یونانی فودلج نهری

است

فالانچقون و فالانچیطس و فالانچیقون

یونانی اسم رتبل است

فاناس نباتی است که یونانی

اندرو سارون کویند و فارسی تبر

فالیموس یونانی پلبوس است

فالرفس و فارغوس فلفلی است که

فخرا فاخته است که بیونانی فریوس

وماطوس نامند

فصلام ورس بسربانی چند بیل ستر
است که خصیۀ خراست

فخم آنکشت است که بهندی کویله
نامند و آن اختری است که خاموش کرده
باشند

فجول بفتح کشن خرماران نامند

* فصل الفاء مع التاء المعجمة *

فخار خرفران نامند که بفارهی سفال
نامند

فخفره نشاله است

فخمید پنجه است که تخم آلا
بر آورده باشند

فخوز درخت نخل قوی شاخ بربرک
و نامند و ناله بزبرک پرشور نیز

نامند

* فصل الفاء مع الدال المهملة *

فداد ضلع است

فدبر بضم اول و دوم وراء مهملة
مشدد بهربی اسم فسه است

فلس بهربی اسم عنکبوت است

فلن بهربی اسم ضبع سرخ بهراست

فل بلبرن بیونانی مقل است

* فصل الفاء مع الراء المهملة *

فربر مرغ است

فراء کورخراست که حمار الوحش

نامند جمع آن افراء و فراء

فرات آب صاف شیرین خوشگوار است

قال الله تعالى وامتناکم ماء فراتا

فرته نیده است که بشیرازی میل نامند

فراخ بجه طيور است

فرار بجه شتر و بز و گاو وحشی است

فراریج جمع فروج است که بجه

دجاج باشد

فراص خرما میوه است غیر شهریز

فراسترک بفارهی پوستواست که

بهربی خطاف نامند

فرا سینا بیونانی کراث است

فراش بفتح اول و شین معجمه در آخر

اسم بهربی پروانه است واحد آن فراشه

فراشویون فراهیون است

فراص سازج مندی است

فراطین قرن است که بفارهی شاخ

نامند

فراطیوس برومی مغاث است

فراغ بهربی اسم منی است

فراغر و فراغل سونق ثمر بنوب است

فراغ بکسر اول بهربی دوائی است که

زبان برای تصمیت فروج مستعمل دارند

فرا موس بیونانی باقلی است

فرائق بضم اول معرب بردانک فارشی

است که بهربی بریل و بفارهی سیاه کوش

و ترکی نارا فلاق نامند و آن حیوانی

است غلرک کوچکی و برک آمو و کوش

آن ماه ویش پیش شیر میگویند میورد

و کوبند و رمید مل از آمدن شیر واز

سباع شکاری است

فراهیون زبده الجهر است

فرایطاتی افلیجه است

فربانیون اقتحوان است

فربرک و فرتوک خفاش است که

آفرامرغ عیسی نامند

فر بودم کافور است

فر بهی ام فارسی سمن است

فروت نباتی است که جهت رجوع فواد

نافع است

فروت سرکین است

فرتا فوه است

فرنانیون اقتحوان است

فرشا شعراست که بفارهی جونامند

فرحانه کاد سفول است

فرحه بهربی سعل است

فرحور بفارهی نرخ طيور است

فرار با صلااح اهل صناعت کیمیا

زریق است

فرکاش شمع است

فروج چوچه ماکیان است

فرر نباتی است در نهایت تلخی

جهت مغض و زحیر و رجوع بطن نافع و

از چدن می آورند و آن بتواج خطائی

است و بعضی رج و بعضی دوائیکه به ترکی

ایکرو در نامند و بعضی آنرا راوند چینی

دانسته اند

فرزد و فرزد مرغ گفته اند نباتی است

که بیخ آن سعل است

فرزغ حب القطن است

صید که بتري قروش نامند

قزاق درخت عظیم است مانند درخت

چنار برگ آن مانند بادام و کل آن

مانند کل مرغ و از چوب آن کاسه و ظروف

سازند

فرغاب درختی است عظیم که از چوب

آن رحال سازند و کوبند درخت مانج

است و کوبند درختی است که بهندی

ما کوبه و ما کوان نامند

فرغت شاهره است

فرغخ و فرغشین و فرغخینار فرغیم و فرند

و فرغین بقله الحقاء است

فرزبر بغاری اسم قرا و روط است

فرغورا نوعی از صدف است

فرغورون برومی سعد است

فرغوس هتک سرخی است که جهت

جراح نافع است

فرغیر بنفشه است

فرغیون افزون است که فریبون نیز

نامند

فرغومعا دوی مرکبی است مستعمل

در دواء الخطا طیف و در معاجین

در قرا بادین کبیر ذکر یانت

فرکیه طعمی است مصنوع مانند

هریسه و ارباب از آن که بغاری آش فلیم

نامند

فرم دوائیست که زنان برای تضییق

فرج مستعمل دارند

فرماهر بیونانی باقی است

گفته اند آنچه ازیشم و مو و کرک

بویست آن انتفاع بزند و گفته اند درخت

کوچک و خرد همزم است

فرشکی بغاری خوشه کوچک است که

در خوشه بزرگ خوشه انکور می باشد که

بغری خصله و نیز بغاری یمتک نامند

فرص و فرصد است مقل است

فرصاد بغری اهم درخت قوت است

و گفته اند درخت قوت سفید را نامند

و قوت مرغ رانیز وضع مرغ رنگ رانیز

فرص بکسر است مویز یا است انکور

را نامند

فرض نوع خرما هست که در عمان میشود

فرض بکسر ترم دوم است مادام که

مرح است

فرضج بکسر بغری عقرب است

فرشفس بغری حیه مقرنه است

فرصریون فرغیون است

فرطس مارناخل را را کوبند

فرع بغری قمل است و گفته اند قمل

کها را است

فرغند و فرغک نباتی است که بر اشجار

پیدا می شود که حلقه نامند و گفته اند نوعی از

لباب است و گفته اند اسم نباتی است

که بهندی اکاس پیل نامند

فرغور بغاری طبع هرج است و گفته اند

مرغی است خوش آواز که بلبل باشد

و سفید رانیز کوبند

فرغوی بغاری طائری است از طيور

فرسا دار فلل است

فرساما سلرا است

فرمان بکسر و بفتح نیز بغاری

حیوانیکه از پوست آن فرو می سازند و

گفته اند تک است

فرستک و فرستو و فرستوک همه اسم

فاری خطا است

فرسل حمص است

فرستار یون بیونانی یعنی حمامی

است که حبی از حبوب ماکوله شبیه

بعل است که آنرا می الحمام و

بهندی از مرغ نامند

فرسفس بعضی مرغی الحمام و بعضی

ذرا می گفته واصل آنست که طائری

است که آنرا حباب نامند

فرسک نوعی از خرگ است که بغاری

شلیر و شلیل نامند

فرسارس و فرسارون طاق است

فرسیا برومی بسیار است

فریطا هیون بیونانی زچیدیل الکلاب

است

فرشین متاله حلل است

فرغیرن نمک صغری است و گفته اند

حما هم است و صاحب تحفه اسم نوعی

از باد آورده دانسته

فرش بغری صغارا بلی است که قابل

حمل نباشد و لهه تعالی و من الانعام

حموله و فرشا و گفته اند غنم است و آنچه

بلا حیت غیر ذبح نشده باشد و

فرصین عجم الزیپ است و عجم

العنب را نیز گویند

فرنب پنبه پر بوع است

فرند نوعی از امان است که نولد نامند

وحب الارمان را نیز نامند

فرغیمون بیونانی زرین درخت است

فرینوس بیونانی کونب است

فرینون اسم بیونانی زبد البحر است

فرنی اسم فارسی مهلبه است

فرر بحر پی پوستین است جمع آن

فرز استخدا از سنجاب و حواصل و سمور و

قاقم و تنک و یا لوز و دلق و غلب و حملان

فرس بیونانی مادر یون است

فرسمه جنزما ن است

فرشه بازنی آفرشه است و آن

حلوای است مستخدا از ارد و روغن و غسل

یا شکر و گفته اند فرشه است

قرصنامه و افروصنامه کرکات الثوام

است

قر و هموس بیونانی سنگی است که

جها فان بلاد فر و غیا که افریقیه باشد

مستعمل دارند و لهک اسم بیونانی

بفر غیر س کشته

فر فرط زرنج احمر است

فررقه پیه کرده است

فرود و یا لاون دوائست حریف

خوشم و گفته اند نباتیست شبیه بشاما

لادن اسود و بیع آن طولانی سبک عریض

و بوی آن مثل شبیه بوی حرف چون باب

طبع نمایند و یا شامند رعا ف آورد

طیال را نافع

فر و قلس بیونانی و مع الکواثر است

فر و لوس یزومی مای زهرج است

فر و مل فعل است

فر و میان اصل است

فره بفارسی بنفسم است و بر ترکی فراخ

است

فرمنج بفارسی اسم کثوث است

فرنج بفارسی اسم و ج است که بر ترکی

الکر نامند

فرجات اسم فارسی شبنم است که بر بی

صقیع نامند

فریده مز و اید بزرگ را نامند و

نیز مز و اید بزرگ پرشته کشید را

فریدش و فریدش بلغات اهل مصر

رویان است

فریز و فریس بفارسی اسم نباتیست

در نهایت تازکی و نضارت که چون در آب

بشور و دفریه شود و نیز اسم نباتیست

خوشبو و نیز فریزد و فارسی اسم کوشک

خفک و نیز اسم نباتیست که بیخ آن سعل

است

فری سقاغول بریانی را سن است

فریطیقموس نوعی از دو قیس است

فریق جاروس است

فریقه بری خرمائی است که با حلبه

طبع نمایند بر آن نساء و یا حلبه ایست

که با جنوب طبع نمایند و جمعی که آنرا

حلبه اندامته اند غلط است

فری فیکه ملیم است

فریوک بفارسی بطبع است

* فصل الفاء مع الزاء المعجمة *

فر بفارسی اسم رسع است

فرز و فریز بفارسی اسم و ج است

فرغن بفارسی عشقه است و گفته اند

که نوعی از لبلاب است

* فصل الفاء مع الهمین المعجمة *

فسا بریانی استخوان ثمر است

فساریدوس بیونانی نوعی از زرنج

است که در کندم تولد یابد

فساریوس بیونانی نوعی از خستین

است

فسافین برومی اسم خرما است

فسال بنحیبت خشک سفید رنگ تلخ

شبیه بشحم حنظل خاصیت آن محلل و

مجفف

فسالة الحدید ثوبال الحدید است

فسامانا بریانی لوبیا است

فسامون حب بلغان است

فسان اسم فارسی حجر المهن است

فسیا برومی زفت است

فسطاطیس بیونانی ضرو است

فستقاده شور و فسقاشیول بریانی

حب البان است

فحقن حجیم و فسق الهاریه حب

البان است

فستور و فستوزی بیونانی نمک است

فلس حب اللیل است و گفته اند

تشم ماذرون است

فسرا فطارس بیونانی سرخس است

فسرا فومین بیونانی تمار است

فسریقون زنجفر است

فسطانیون بیونانی فستق است

فسطون و فسطوریاد بیونانی بسمک

است

فمطهره گزبره است

فسطحه بندق است

فسطیون نما دود الصنوبر است

فلسه اهمیت است که فستق و

یونجه و عربی رطبه نامند

فسرا بیونانی و عربانی نماس است

فسمی و فستقون بیونانی خروج است

و نیز فستقین یعنی فشان اکرم است

فسلان صغار لبل است و جمع فسل

فسلیون بر غوثی است که بزرقطونا

نامند

فسولون اسفیداج اجرب است

فصلو برون هزار چشان است که

فاشرا باشد

فسمان احمد یونانی سنگبین است

فسمین اسفیداج است

فس حجر الحسن است

فسخ فسخ است

فمنیا فیل بایرانی قافله است

فسرا براسین عربی اصابع الصفر است

فسوة الصباغ و فسوة الصبغ ابر عربی

نوعی از کات است که فطر باشد

فسوة الکلاب شاه بانج است و گفته اند

غالیس است

فسوریون یونانی با قلی قملی است

که تقاس نامند

فسولیون بر غوثی است که بزرقطونا

باشد

فسولیدوس و فسیلس بیونانی کاکج

است

فمیط عربی جمع صخره است و گفته

اند چید قناخن است

فسورلیس بیونانی نعلمویه است

فسیا اسم عبرانی قافله است

فصل الفاء مع الثمین العجیة

نش درخت ثروب است

فشقه لبلاب است و نیز فنبه که در

چوب قصب باشد نامند و خرنوب رانیز

گویند

فشرا براسین عربی اصابع الصفر است

فصل الفاء مع الصاد المهملة

فصا حب الزیعب است که عجم الزیعب

باشد

فصافص رطبه است

فصعاء عربی ناره است

فصص صیتران است

فصصه اسفست است که رطبه نامند

فصر بکسر فای عربی زبان رانامند

فصله لخل برید و اکویند

فصیح شیر تازه و شید است که کتب

آن نوشته باشد

فصل بیضة شتر است

فصل الفاء مع الصاد العجیة

قضا خرما و موز مخلوط با هم و هردو

چیز مخلوط در یک ظرف را که متغیر و نشود

یکی از آنها از دیگری فضا نامند

فصال و فضوخ عربی اسم خمر است

فضیه و فضل عربی عقرب است

فضله بقیه و پس ماند چیزی را نامند

و چیز ردی را نیز

فضیح بجم عروق را نامند

فضیح صمیر غیب است و نیز شرابه

مختل از بسر رانامند

فضض آب شیرین و آب باران را

نامند و طاع رانیز

فصل الفاء مع الطاء المهملة

فطار میقی و فطرمیقی بیونانی عربانیتا

است و گویند کندش است

فطارلیس سرخس است

فطر اسم ساروغ است که بهندی یبیین

چهره نامند

فطرا تا مکاة ابیض است که فطر ماکول

و بفارسی فیکل و ساروغ نیز نامند

فطراسالیون و فطراسامین کرفس

صخری است که کرفس جبلی نامند

فطرسلیون بز کرفس جبلی است

فطریاسا بیریانی فطر است

فطریس سرخس است

فطریطن فطر طبقون است که عصیر

جنب باشد	فصحا	بسرانی فاصل است و موزانی	برومی اینکس ششوی زیونانی
ظاریوس عدس جبلی است	نامن		ذوائیقون نامند و بهترین آن خوشبوی
فطس و فطسه حب الآس است	* فصل الفاء مع العین المجهلة *		آن است
فطعم قریفل است	ففا	بعریی اسم طین است	فقاخ السجل شکوفه یتوج بشوشه است
فطقلون بنطافیل است	ففر و فغو	ورد است و کل خنار نیز	که بسرانی نفجی را برودین و برومی
فطلا ورد است	نامن		اینکس طوخس و بیونانی دوز سفلیوس
فظلمن شیء است	* فصل الفاء مع الفاء *		ویندی چهار کاپهول نامند
فطوحیون بیونانی زفت رطب است	فغلین	بغلة التیقاء بری است	فقاخ سورنجان رابارمی سنبلیله
فطوخینا هراج القطرب است	ففر و فیسور	بیونانی اسم ملح است	بعریی اصابع هرمس نامند
فطویدس بیونانی زجاج است	* فصل الفاء مع القاف *		فقاخ الغار شکوفه دهمست و بصریانی
فطوس حب الآس است	فقارس	بیونانی اسم هراست	نفجی در ذاقنی و برومی اینکس قوری
فطول مزارچشان است که فاشرا باشد	فققه	فرکی است که بیش از ورق	بوس و بیونانی دوز اسطفا بن نامند
فطوما یون کیلا است	بابا آن هم رعد		بهترین آن تازه خوشبوی آنست
فطوره خردل ابیض است	فقد	نفجی که است و گفته اند قسم آن	فقاخ الکرم شکوفه رز و سرانی نفجی
فطاور خمور خام است	است و اول اصح است و نیز شراب زیب		او کیلایا برومی اینکس طراخون و
فطایلمج فاط است	یا هسل یا کثوث را نامند		بیونانی دوز اطا طینون نامند و نیز
فطابون فانوانیا است	فقد	حب الفقد است	بفارسی دل کویند بهترین آن بری
فطین دوس قانله است	فقد و	شراب زیب یا هسل یا کثوث	تازه آنست
* فصل الفاء مع العین المجهلة *	است		فقاخ الملح زهره الملح است
فقالا بسرانی فجل است	فقططس اس	برومی لیمه العیس است	فقاخ الموز شکوفه موز است که بیند ف
فدوس بیونانی حنطه است	فققه	بعریی کل زرد را نامند و محتمل	کیلایا کاپهول نامند و بیونانی دوز اموز
فدفع بعربی جدی است	که فققه بوده باشد بیهامه میله زیراکه		و بصریانی نفجی موزا برومی اینکس
فعلیوه کادی است	ورد اصغراست		موزین
فعم درخت کل است	فقاخ	بعریی اسم جنس شکوفه است که	فقاخ النحاس توبال النحاس است
فعوسا برومی غربی است	نوریز نامند و بیونانی نفج و برومی اینکس		فقلایوس بیونانی ضریه الجلی است
فقولم قانله است	و بیونانی دوز و بیشتر اطلاق فقاخ را		فقلایون فاشستین است
فعلایون برومی خنا است	برنوراد خر میخامیند و نیز بر هر گلی که		فقیع که و تر سفید است
فعیلا سوش کیا می است از جنس	بیش از زیرک براید		فقلایمنوس بشور مریم است و گفته
عزطینا که بشور مریم است	فقاخ اذخر	شکوفه کورکیا است که	اند ضریه الجلی است

فلسطروس دلب است	یعنی فلقل اسود و ایض و از فلقل و	فقلرم تا قلله است
فلسولویون رجل الارنب است	مسخن بدن است و در قرا بادین	فقلین عصب است
فلطاط زعفران است	ذکریافت	فقلوطارومیه کرات است
فلقل الخواص و فلقل الاخواص	فلام اسم عربی تاقلی است	فقلص شامبره است
ماهودانه است که حب الملوک نامند	فلامرما بمریانی رنه است که بفارسی	فقیضیه بیضه شکسته است که مقروضه
فلقل مالی بمریانی دار فلقل است و	شش و بهندی بهیمره نامند	نیز نامند
گفته اند فلقل الماء است	فلامسوس و فلامن و فلامون و فللوره	فقیض دود القمر است
فلقل البری و فلقل صقالیه حب الفقل	زاج است	* فصل الفاء مع الالف *
است که بز و قنچیکشت باشد و فلقل صقالیه	فلایه فودنچ بری است	فکاویمج برومی مشکطرا مشع است
حرف با بلی را فلقل را نیز نامند	فلتان طایری است که میمون را صید	* فصل الفاء مع اللام *
فلقل دراز بفارسی دار فلقل است	می نماید	فل بفارسی چوب درخت سقرجل است
فلقلس بیونانی نوعی از خشتهاش	فلنچون بیونانی هر خس است	فللر بیونانی دروینون است
است	فللس کلب و دب میهن است	فللر بضم بمریانی ماذح است
فلقل الشام تخم مخلصه است	فلجیقن سورنجان است که بلموسانیز	فلا آذر بوشت
فلقل الفرود حب الکتف است که تخم	نامند	فللات اسم نیکه است که بفارسی
وسمه باشد	فلح و فلخمیله پنبه حلایمی کرده تخم	میلد نامند
فلقل مول بهندی بیخ دار فلقل است	بر آورده است	فلا محیطی برومی صندیل ایض است
که فلقل مویه و بهندی بیخ دار فلقل نامند	فلخور و فلخیده حب القطن است	فلاسفه جمع فیلسوف است و اسم
فلقل مور فودنچ جبلی است و کویند	فل فیون و فلک یون و فلک لافن اسم	مرکبی است از معاجون کباب که ماده
فودنچ بری است	دوائی است مرکب در قرا بادین ذکر	الحیات نامند و در قرا بادین در حرف
فل فاقیه است که بیخ نیلوفرندی	یانت	المیم مع الالف ذکر یافت
باشد	فلذ بکسر اول اسم کین حیوان است	فلا ملوج ماذح است
فلیق خوخ ایض است	جمع آن افلاذ و فلذ و نیز قطع طولانی از	فلا طاس بیونانی زید البقر است
فلوم ذرا بیخ است	کین را نامند و همچنین فلذ و نیز فلذ و	فلا عارنایا برومی طین برومی است
فلومر حبق جبلی که فودنچ جبلی باشد	قطع طلا و نقره و لیم را نامند	فلا عاساس برومی طین شاموس است
فلیمانه ورد است	فلز نحاس ایض و زینق و در صاص اسود	فلا حالیمانیس طین مستحوم است
فلندی بیونانی فلسفه است	وحدید و صفرا باشد	فلا عامری طین مغره است
فلنقیون اسم دوی مرکب است خاد	فلسطاریون رمی التمام است و دلب	فلقل السودان فلقل السودان است
و نافع جهت تامل کند و عفونت دندان	را نیز نامند	فلا نلی معجون مرکب از سه فلقل است

ددرتربالدين ذكرا نك	نليس وثلثيس يونانى عقص است	است كه فا عر با شد
فلاشكا رفاشك نرنيشك است	نلماش يونانى رصه است	تج فلك است
فلوا سكندرى قيموليا است	نلغوريس خربق اسود است	فنجيل بقم يعربى عناق الارض است
فلو نارمشك است رها رچشان رانيز	نلغميس وثلثيغيس خند ترقى است	فنجيكشت اثلث است كه بهندى
نامند	كه بفارسى ديوا هست نامند	سنبهالونا مند
فلورا بحر ياني اهم عر است	فلفله هرود است ونا نورا ونا نيز	فنجيشوش معرب پنيوش است كه
فلوريفا صندل است	بعضى ثمر پنيكشت وباد رنجويه نيز و	عبارت از خبت السديك وعليله وبليله
فلوريقى صندل ابض است	توهم كرده صاحب تحفه كه نوشته بخت	وامله وعل با شد واسم معجون مركب
فلوس ماهى بشيرازى اسم خائق	اهل مغرب اسم تجم انجرا است	از آنها است وآنرا اصل النيو نامند و
الكلب است كه قاتل الكلب نيز نامند و	فلفيا اصل السوس است	نمى آن در قرابا دين ذكرا نك
اذا رقى رانيز و بهندى كچله كوئند	فليل ليف است	فنجير يون فنجيقون است
فلو عربى عصي الراعى است	فليله يعربى قوس سوزن رانا مند	فنجير يون خنجم است
فلو عيون برومى طين ماکول است	نلميا يونانى پوشيان دارو است كه	فنجيشوش نوع احمر خس الحما است
فلو فرنيسا برومى قرع است	بسر يانى بطيا طانا مند وآن عصي الراعى	كه عرق الفالودج نامند
فلومس بو صير است	است	فنجيا گفته اند بفارسى اهم ثلج است
فلوموس يونانى خيا نك است كه فامورون	فلى نوين لاغيه است	فندق معرب فندق است
نيز نامند	فليوفا لسان العصفير است	فندق فندى ركه است كه بهندى
فلوموسور حسب النيل است	فلمو حوش هولان است	رېقه نامند
فلون شمع جملی است و برک نبات	فليو حيم يونانى بسل است	فندر وئند يره كندر است
رانيز نامند	فليه قودنج برى است	فطاطا غطا بسر ياني شير الكلب است
فلونيا اسم معجون مركبى است منسوب	فصل الفاء مع الميم	فطاطون بطاطا قلم يوناني است كه
با فلان طبيب كه افلونيا نيز نامند و در	فماشرا فيل بسر يانى كاشيرا است	بمعنى ذرخصه الاوراق است كه
قرابا دين ذكرا نك	فمولو زنجبيل است	پنيكشت نامند
فلو دين جعل است	فصل الفاء مع النون	فمفلون فارانيا است وبيروناني عود
فله اسم لها است كه بفارسى اعوذ نامند	فنا و فناء غناب الثعلب است وعين الديك	الصائب نيز نامند
فنجيون سرخس است	رانيز نامند	فنطوتيمس يونانى فوس است
فنجيقن سورنجان است و بعضى	فنا سيموس يعربى اصابع هرس است	فنطيقون زراوند است
حومانده دانسته اند	فنا طيلوس برومى مضمار الراعى است	فنجع يعربى فارة است
فليو بسر يانى حير المقاتلين است	فنا سفا لون برومى فبا نيس يوناني	فنگ حنظل است وخرمل رانيز نامند

فونکن زنب است	فورتا بیونانی خشی است	فوسین ذنب السباع است
فون بتتريك بعربی اسم حصن است	فورج قرین عسرق است	فوشته وفوتشسه وفوشنه بفارسی
جمع آن افنان و افنانین	فوردارس بیونانی و بسریانی	فوعی از فطراست که غوشنه نامند
فوان حمار الوحش است	فرد ما با و عربی شمع نامند	فوستوتص بیونانی و رومی غرو
فواز عنب الثعلب است	فورمیتاس برومی اسم قوی است	فوطین بسریانی حکم است
فورج وفوده اول عرب ثانی است	که حیوان بری قریب بتیوان خنثی بدست	فوطالین بیونانی عربی نام است
بمعنی خمیره مری و کام و در قریادین	فردوس ضادع خضر است	فوطام و عیطون بیونانی جابر النهر
ذکری است	فروس بیونانی نبق است	فوطر بیونانی قریب است
فوتج وفودنج عرب فودنک و فودنه	فورنرو بسریانی حما است	فوطر دادی است
فارمی است	فورفوس بهریانی خنطه صحرایی	فویئیس ماذریون است
فوتج بری که جلیجوجه نامند فودنج	است که خنثی روس نامند	فوطینوس برومی جلتار است
بری است	فورمی ابل است	درفیون رانیز نامند و خیر وارانیز
فودنج بهری حبق الماء است	فوررون و فوررون و فورر برومی	کویک
فونهج بیونانی ارثا است	ویونانی عاقر حاس است	فوعریسق بیونانی خشخاش اسود
فوتیلج بیونانی جوزبر است	فورددیس و نورددوس و فوزیس	است
فونا فوه است	برومی ضلع است	فوعریس و فوعرولسون لسان الثور است
فوتیس بیونانی شحم اهد است	فورروس بیونانی خنطه است	فوعیناوس برومی اسم من است که
فوتیس برولا بیونانی پیله مرغابی	فوریس ابرو فوسانس است	بفارسی شبنم نامند
است که بهربی شحم الاور نامند	فوریطیس مار قشیشا است	فوف بفتح بهربی اسم شانه بقراست
فوتیس لیولدا شحم اهد است	فوهیر حدید است	و ضم یوست بالای است نمور رانامند و
فوجلائس نوعی منکر یزه ایست	فوهیر میون بیونانی بلسان است	قشور نوای را و نیز دانه سفید یگله
فستل برکه نبشته از آن آهک که بهربی	فوسطریقون بیونانی نوعی از زعفرور	در میان نوا است که از آن نیل
کلس نامند بعمل میآورند	است که بشیرازی کیل نامند	مور و یک و نیز فطن رانامند
فوخلیاس و فوخلیا حلزون است	فوهنتین بیونانی رنه است	فوناش نباتی است که آن را برآه
فولوس ماطوس بیونانی اسم فاخته	فوتیس و فونیس و فونیکس بیونانی	الراعی و برآه لر است نامند
است	تخاله است	فرنس بیونانی قتل یل است است
فودیتولس برومی غار است	فوسیم راتینج است	و ماذریون و قشم ماذریون رانیز نامند
فورلیون بمل است	فوسین قلی است	

فولوس کورائیتل است	بمقایع است	و نان و سائر حبوبیکه از ان نان یزدند
فولای بسریانی فول است	فولوربرون بیونانی خربق اصد است	نیز نامند
فوفم ذهبی است	فولومرون ثوم است	فوما میر المعطس باقلی قطبی است
فوفوزرمبه اترج است	فولوطر پرسیاوشان است	که قلفاس نامند
فوفه عشبیه است	فولوعوما لون شکامی است	نومان کتدم و جورانا منک میروپیا ز
فوفیلا سوس زاج است	فولوعس فستق است	رانیز
فورفارس قنفذ است که بفارسی خا	فولوقس فولوفیس و فولوفتیس	فومه منبل است
پشت نامند	حنظل است	فوموپطیا میر و فوموپطو شعری بیونانی
فوفیس برومی جوزا سرو است	فولوفرنیون ورق البلوط است	جعد است
فوفومنون بونانی صغ عربی است	فولوفوسن قنار است	فومومحیون ترمس است
فوکان قنار است که بفارسی بوز	فولومینا ماء الزيتون معالج است و ماء	فومینون هرطمان است
نامند	السک کبار معالج رانیز نامند	فوتیا برومی دارچینی است
فول بلغت اهل شام باقلی است و گفته	فولون طین ارمنی است	فوتیانا بیونانی فودنج است
ادل معنی است شبیه بحمص و بعضی	فولی برگ نبات است	فونین بیونانی بسل است
گفته اند حمص است	فولیا کرش است که بفارسی شکنجه	فوره بری بلسکی است
فولای بسریانی سازج است	نامند	فوهه شیرازی است که دران طعم
فولاذ و فالوذ مغرب یولاد فارسی است	فولیاغونا ورق الزيتون است	حلاوت باشد
که نوعی از حلید جوهر دار است	فولیاناسفا ورق الاترج است	فوند شراب است
فولنموس برومی بل است	فولیا سیفی ورق الخوخ است	فوند قناری است
فولیس فوفس حلیق الکلب است *	فولی جنموس ورق الخلف است	فویس و فویوس حلیق الکلب است
فول طامون بیونانی شبت است	فولیطقاتن ورق الفار است	فویفه مصفر ناره است
فولاطیقا بیونانی باقلی مصری است	فولیطوفولس ورق الاس است	* فصل الفاء مع الهاء *
فوللو بسل است	فولیفالون ورق الاجاص است	فیار اسم جواهر حجریه سرخ رنگ
فولن برگ نبات است	فولیس و فولس ریاب جعد صغیر است	برنک یا قوت است که از معدن ذهب از
فولو حنظل است	فولیسفرین ورق التوت است	بلاد مشرقیه برمی آورند و بعض گفته اند
فولوا ماریقون و فولوفریون بیونانی	فولن برومی قل است و بیونانی	که اسم لعل است
و بفارسی بر سبان و بسریانی طباطکه	جعد است	* فصل الفاء مع الباء *
عصی الراعی است	فولیون جعد است	* الماشاة تحتانیة *
فولودین و فولونودین و فولونودین	فوم پیری ثوم است و کتدم و خنود	خی دارفلل است

فیضی : زرقع احمد راحت	مبارک فاضل وجهت امراض بارد و دفع	فیله : بحر بی اسم طائر است شبیه عقاب
فیطاطخاس : شجرة الکلب است	و بمعنی مبارک منی و بمعنی کثیر التبیاح	فیاریسیا : کبر است
فیطامیرون : ریطون و ریطمون	فیرو در قربادین ذکر یافت	فیاریمیلوس : بیریانی قبا بر است که
فیونانی کزبره است	فیروطیس : بیونانی هدر است	فیاریسی : برغس نامند
فیطرن : بقاف اصح است و فیطره نیز آمد	فیسا و برا مانا : بیریانی عید ان یلسان	فیاسیب : قطرات است
فیطر منقذ : کند س است	است	فیاغوس : کشت بر کشت است
فیطر واسالین : کرفس جبلی است که	فیسا : اسم طار س است	فیاکر جون : برومی اسم جوز مائل است
فیطر اسالیون نامند	فیساد ناوانها : فاوانیا است	فیامیس : ثا غره است
فیطر یون : جعله است	فیسی : زقار دین	فیانیقی : برومی هلس است
فیطس : بیونانی حب الصنوبر صغار است	حتیل است که داویشعان نامند	فیبقون : بیونانی خل است که بغاری
و آس بستانی را نیز نامند و غلط کرده	فیساد و فیطامیرون : بیریانی اسم	سرکه نامند
صاحب تحفه که بتک آس نوشته	مشکطرا مشمع است	فیجرا : دادی است
فیطفلون : فارابا است	فیروفس : بیونانی نوعی از مینا است	فیجین : بیونانی سداب است
فیطل : بلغت اندلس کمون بری است	فیسا فلوس : بیونانی نوعی از لبلاب	فیجاء : حساب مستوی است
و شامه را نیز گفته اند	ماکول است	فیجارس : بیونانی جارس است
فیطرا : انفتحه است	فیسالون : برومی قطران است	فیجورین : بیونانی هند بای بری است
فیطوطاس : شجرة الکلب است	فیسرد هوا : بیریانی اسم هلیون است	فیجیلوقون : نوع قتال قیوارون است
فیطولرون : زفت رطب است	که بغاریسی مارچوبه نامند	فیون : زعفران مافوق است و موی لب
فیطولوس : پوست درخت صنوبر است	فیسا و زفرافردینجا : بیریانی	اسب را نیز نامند
فیطرا : بیونانی کبر است	مشکطرا مشمع است	فیلد : رماد است
فیظیغیا : بیونانی بند ق است	فیفسور : سنگ است که در حمام بهیامی مانند	فیلسادس : بیونانی خالق الثمرات
فیشروس : بیونانی درخت حنا است	و بفارسی سنگها و پند و چنانچه نامند	فیلس : بیونانی ماذریون است و
فیغوروس : بصل الزیوا است	بهترین آن سبک کثیر التجویف آن است	گفته اند بزرمادریون است
فیوس : نوعی از درخت بلوط است	و غیر محرق آن غیر مستعمل و احراق	فیلماس : شراب سکر است
فیغیکس : و فیفس : بیونانی حقیق است	آن آنست که در آتش اند از فلز تاسخ	فیلموس : انچه است
فیغانون : برومی سداب است	کرد پس در خم رستایی اند از فلز و	فیلتوا : و فیلتوا اسم رومی جوز است
فیغ : بحر بی و بیریانی انفتحه است	همچنین تاجها و مرتبه پس سوده بکار برند	فیفریطوسمین : قرنها ارجینی است
فیفا : بیونانی در دلفیل است و بحر بی	فیش و فیشله : کوبند راسن الذاکر است	فیروسا : بیریانی شمع است
اسم اقیوان است و بیریانی قناء	فیطا : موی است	فیروزنوش : اسم مرکبی است بمعنی

فیثی قطرلوس عدس جبلی است که
 عدس المر باشد
 فیفانه نارمشک است
 فیفاد میوس بیونانی نکاس محرق
 است که در شختج نامند
 فیغورین بیونانی فلفل ابیض است
 فیفس لوما بیونانی عدس الماء است
 که نوعی از طبل باشد
 فیفی لامیوس بخور مریم است که
 نوعی از عطریهاست
 فیقرا بیونانی بمعنی تلخ و مراد از آن
 صبر سقزری است
 فیقراطیوس منجیل است
 فیقلامیون بخور مریم است
 فینن اسم یونانی قرطم است
 فیقن غریبون قرطم بری است
 فیقن غریبون قرطم بری است
 فیلاتارین یونانی بولامون است
 فیلالا فن فلک فیون است که در آبی
 است مرکب حاد و در نر یا دین
 ذکر یافت
 فیلاروس بیونانی شجره الکلب است
 فیلبا عطریه است
 فیلو سازج است
 فیلورا غنم است
 فیلوروسا فن شجره القطران است
 که در سن نامند
 فیلورستیس شجره المصطکی است
 فیلورستین بیونانی قاتل الکلب است

فیلوکیرن قطف است که بقاریی هلمه
 نامند
 فیلرن ارمد فلولوس برومی و بیونانی
 فینو طیس نامند که شنبلیل باشد
 فیل فقاق سورنجان است و برگ
 سورنجان را نیز نامند
 فیلموس عرعر است
 فیماروس بیونانی حب الصنم است
 فیناروس سعد است
 فیناسیوس اصابع هرمس است
 فینچ و فینل مغرب فینک است که خچر
 القیشور نامند
 فینفس حومانه است
 فینفن بیونانی قرطم است
 فینفن اغریون قرطم بری است
 فیفیطراس بیونانی قرة الدارچینی
 است
 فیثورایمر اصابع الصراحت
 فینو طیس فقاق سورنجان است و
 برگ سورنجان را نیز نامند
 فیو منیوس سلخته است
 فیورا یفس است
 فیورمینا لاجورد است
 فیورسلویا عجم الزیپ است
 فیوصین ریپاس است
 فیوطیاس فرخ بری است
 فیوطیوس بیونانی اسم جلد است
 فیوفلامیس بخور مریم است و یا
 نوعی از آن

فیو فیوس تخفص است
 فیوماطین برومی تمام است
 فیون فیل است
 فیومر بمریانی رنه است
 فیولیرن بیونانی هیالیوس است
 فیوچ اسم غمر است
 فیوکی باند لسی انتله المود آه است
 فیاد یفتح اول و تشدید یا نوم ذکر
 است
 فیسیر حلیمه مطبوخ با تر است
 فیسل القاف
 فیسل القاف مع الالف
 فامه وقایه اسم عربی فرخ طائر
 است و پیشه را نیز نامند و شریضه که
 چوچه از آن برآمده باشد نیز
 فابوق بترکی اسم قشراست
 فابولا اسم فارسی کچی است
 فاکر اسم ترکی بغل است که امتر
 نامند و بهندی خچر
 فاکره تمام است و کز بره بوی را نیز
 نامند
 فاکل ایبه بد اشقان است و طلب را
 نیز نامند
 فاکل اخیه خصیه اللعلب است
 فاکل کلبا یسربانی قاتل الکلب است
 فاکل الحیطان و قاتل السمک لاغیه
 است و ماهی زهرج را نیز نامند
 فاکل الذئب خالق الذئب است
 فاکل العرق نوع انثی ازرق آنها است

است که شکوفه آن گیوه باشد و گفته اند
نوعی از مرزنجوش است که بهندی
مروا نامند
قاتل النمل نوعی از نیلوفر است که
بهندی کنول نامند
قاتل نفسه نوعی از اشق است و
گفته اند فرخون است و بعضی کانور را
و هر چه خود بخود بتخلیل رود
قاتل الکلب خانق الکلاب است و
گویند اذاری است
قاتل النمر خانق النمر است و بعضی
مأذریون میا را نامند و بعضی
خامالارن ماس را که اشتیض اسود
است
قاتوله معرب قاتوله است که جوز
مائل باشد
قاتق و قاتیق بترکی لبن حامض را
نامند و مطلق ادام را نیز
قاحرس و قاحروس بیونانی جار شیر
است
قادح و قاده بترکی اسم گرمیست
که اشجار و دند آن را میبرد
قادرش شربین است
قاده ریش مقادیم جناح طیور است
قاره دب انقی یعنی خرس ماده را
نامند
قارا بترکی مغل است
قارادمن و قارادرمون و قارادامن
قرد مانا است

قاراس اسم قرن است که یارمی
 مروشاح نامند
 قاراسا قراصیا است
 قاراطیا بیونانی خرتوب شامی است
 قاراطیلس بیونانی اسم خشخاش
 سقرن است
 قارامیس بیونانی گریبا است
 قاراغیطلس بیونانی ویمربانی قصب
 قارسی است
 قاراطیطمون بیونانی بصل است
 قارا رتوالون قرنفل است
 قارن سک است
 قارتمیمس واره اقبوان است
 قاروز ترکی طایمندی است
 قارج ترکی اسم فلیما کول است
 قارالین بیونانی نوعی از
 موذیقون است دروشیه بعلک الصنوبر
 قاریاسلیعا رقاتالین بیونانی تشم
 جزیری است
 قاره بیونانی مطاخیش است
 قارس بیونانی کبر است
 قارسیما قارسیمون کبابه است
 قارقوس قرن الثور قرن الخزانیز
 نامند
 قانیقوا وقار نیموا وقاریموس
 حرطان است
 قاردا بیونانی گریبا است
 قارنامون بیونانی نعام شبیه بحرف
 است

قارونی وقار و قاجوز الملك است
 قارنی باروق بترکی بزرگوار است
 قاردونا وقار و ربطه وقار و نابطیقا
 بدق است که جاز باشد
 قاز ارزا است
 قاسطر بیونانی حیوانی است که در
 آب و غیر آن می باشد و خوراک آن ماهی
 و هر طایفه است در دریای و سنگریزه در
 خستگی و کوفت چندان ستر خصیة آن
 است
 قاریطه حب تمردی است
 قارین قرصه است
 قاسطون محلب است
 قاسقون هوشن بریست
 قاعی بترکی قنه است که بفارشی
 بارزد نامند
 قاسینا سلیمه است
 قاصصه محلب است
 قاتل و لیل بصریانی قاتل ایهه است
 قاطا بقی کف العقاب است
 قاطع و بیا بصریانی و بونانی حنظل
 است
 قاطر ذم الاخوین است
 قاطس اروماتیقی قصب الذریر
 است
 قاطع المی فرد رائی معین جیف
 است مانند سداب و شهل انه و یا مبرد
 مثل و مانند انبوس و یا مبرد و ی
 مانند کافور

قباب بکسر اول بعربی نوعی از صمک است
 قبار و قبارس و قباریس بعربیانی
 و بیروانی و برومی بمعنی کنز است
 قباغ بضم اول تشدید و نا مانند
 قباق بترکی اسم قراع است
 قباء و قبا بعربی نام گیاهی است که
 شتران میخورند و بغاری که از اجزای
 شتران نامند
 قباح بعربی اسم دباغت که بغاری
 خورس نامند
 قباط و قبیط و قبیطی هر سه بضم قاف
 و تشدید یا قبیطه و قبطی و قبیطه اسم
 حلوائی معروف است که نا طیف نامند
 مغرب کبیل و کبیلته
 قبر و قبره قمره است
 قباغ اسم عربی خنزیر صحرائی است
 قبر اسم عربی آنکو زطولانی جبل الزیمه
 است و تشدید یا با هم چگا و ک
 قبرس بضم اول و سکون ثانی و ضم واء
 مهمله در اصل اسم جزیره مطمیه است
 در روم که معدن لاجس است و لاجس
 آن بسیار خوب است و لهذا آثار لاجس
 قبرسی را مانند منسوب به لاجس مانند آنکه
 قلع اسم معدن نیست که از آن رصاص چین
 میجند می آید لعل ارضای چین را بگویی
 می نامند
 قبع تشدید و نا مانند
 قبع اسم خنزیر جبلی است

قیحه اسم طائر و صفت کوچکی از مصغور
 قعور بعربی کسوف و نا مانند
 قیقات صدف بحری و نا مانند
 قیل بعربی تپش جبلی است
 قیور بعربی اسم تشدید سریع الاست
 قیزاء قیزه است
 قییس بعربی جبل و نا مانند
 * فصل القاف مع التاء المتألفه القوافیه *

قتب بکسر اول و سکون ثانی جمع اقتباب
 است بمعنی اغواء است
 قتام و قتان بعربی عیار و نا مانند
 قت بعربی اسم صفت را کوبند یا خشک
 آن را
 قترس گویند اسم بهترین لاجس است
 قترغه اسم ترکی بلاغ است که بعربی
 غراب نامند
 قتع و قتعه بعربی اسم کرم صرخی است
 که چوب را میخورند و مطلق کرم چوب
 را نیز نامند
 قتی بترکی اسم ماست است و مطلق
 نان خورش را نیز نامند که بعربی اذام
 گویند
 قتن ماهی است غریض بقدریک کف
 دمت
 قنیا بعربیانی اسم قصب است
 قنادهما بعربیانی اسم قصب الذریره
 است
 * فصل القاف مع التاء المتألفه *

قتام اسم عربی ضعیف انشی است

قتاء السبه وراوند طویل را نامند و گفته
 اند اسم حنظل صغیر است
 قنایه الصغار بعربی اسم شعار و است
 قنایه الکبر بعربی صفاتی است که بغاری
 خیار کبر نامند و آن نمود رخت کبر است
 قنایه النعام حنظل است که بغاری
 خیار کرک و بهند و اند را می نامند
 قنایه مدی خیار شیرین است و گفته اند
 اسم مدی است که بهندی تورنی نامند
 قثم اسم ضیغان است
 * فصل القاف مع الهمزة المعجمة *

قچی لیم عربی بغاری قثم خور است
 و نزد صاحب تحفه اسم ترکی خردل
 در است
 قچ لیم عجمی مخفف قوج ترکی است
 که بعربی کیش جبل مقرون و نا مانند
 * فصل القاف مع الهمزة المعجمة *

قح اسم عربی طایع خام است که
 بغاری کاک و بشیر از آن کرکونا مانند
 قحط بعربی اسم نیت است
 قحز اکلیل الجبل است
 قحزان انحران است
 * فصل القاف مع الهمزة المعجمة *

قحاح اطراف صغیر تازه بقول است
 و شاخ نبات تازه را نیز نامند و صاحب
 تحفه بغار را رنج دانسته و بعضی کل رطبه
 و بعضی گفته شک چقماق است
 قد اد بفتح اول و ثانیه بعربی تشدید است
 قداحی پزمرغ پیشین و نا مانند

قدح صاحب تحفه گفته نوعی از ابرون	قدیر کوشش مطبوع درد يك است	قرداعظم است
و نامند و اصح آنست که بخور مریم است	قدیر الملك خمیازی است	قراض بابونه است و اقحوان رانیز
قدح مریم گیاهی است که هرک و پیم	* فصل القاف مع الال للمحمة *	قراضه یعربی نوعی است از جلاوی
آن مفتت سنک مثانه و مند و نول است	قداده قطعه ذهب است	صلب لزج که از لمپ سازند و اقراض
و آن نوعی است از حی العالم که معصی	قدّة و قدّان الاذنان و القلّ ذاهم	و بنادق بزرگ بتران هازند معروفه است
است بزلایف الملوک و نوباد علوفشان	برغوث است و نیز قدّ ذبعنی یک است	این حلوانزد اهل ایران بمقراضی
مردوم گفته اند که غلط است زیرا که	* فصل القاف مع الراء المهملة *	قراطارخ اسم ترکی شهرور است
آن قداح مریم است	قراء یسویانی اهم فرع است	قراطین بیونانی ماء العسل را نامند
قد بفتح اول و تشدید دال یعربی	قراچا بترکی درد ارا است	و آن عمل قلیل است که طبع کرده شود
جلد نخله است -	قرااس یا بالوطن و قرااس قافالوطن	باماء کثیر
قد بضم اول و تشدید دوم یعربی ماهی	قرااس یا بالوطن و قرااس قافالوطن	قراطوس و قراطومن بیونانی درو
بحری است	شیراز در بیاز نامند	قربون است
قداح مریم قدح مریم است و قداح	قرااا یعربی قسمی از نخل است که تمر	قراضیا قراطیا بهر یانی و بیونانی
مریم از آن جهت نامند که کلهای آن	و بمرآن بهتر میباشد	خرنوب شامی است
طولانی بیچید و شبیه بزلف یافته و امل	قراچورک اودی بترکی شونیز است	قراع طائری است که عود الصلح را
شیراز آنرا زلف مردمان نامند و پندلی	قربج و قراج آب خالص است	بمنافرخود با شیان برد
جته دهار نامند و اهل مغرب زلایف	قراوی یسویانی حبب خروع است	قرقرن قرندل است
الملوک جهت آنکه هرک آن مانند قدح	قراونوش برومی اسم شمع است که	قراقه بکسر اول یعربی لواء شجرا است
کوچک است و ازین جهت این را اذان	بفارسی موم نامند	قراواج بترکی ثمر درخت دردار است
القسیم نامند و گفته اند بیونانی قوطو	قراونول نیلور است	قراوروط بترکی رنجبین و گفته اند
لین و ن نامند و بعضی گفته اند نوعی	قراواس بیونانی زیتون الماء است	مصل است
از حی العالم است	قراستقر بترکی طائری است از طورو	قربون بیونانی کبابه است
قد میا بفتحین بیونانی اقلیمیا است	صید مائل بسپاهی و غلیظ	قراقوش بترکی عقاب است
قدوح و قداح بفتح اول رضم ثانی	قراهما و قراساتراضا است	قراقینوس برومی اشتراغرا است
یعربی اسم ذباب است	قراهیوس و قریصاء بروطونیس و	قراموس برومی یا قلی است
قدومه نزد عامه اهل اصفهان اسم	قریصا بروطونیس شراب حلوی است	قراهیون بصل است
تودی است	که از انگوریکه بیونانی قریطیقونیس	قرانیا بیونانی اسم زغال است
قدیح اسم عربی مرقی است که بفارسی	نامند سازند	قراینی اغریا بیونانی کرنب بری است
شوریا نامند	قراشم بضم اول و فتح ثانی یعربی	قرااد بکسر اول اسم ترکی صمغ است که

بنفاری شبنم نامند	قر بضم ازل اهم عربی مضدع است	خمر کنند باب واقراض سازند و در
قرباغه بترکی اسم مضدع است	قر بفتح اول وراء مضدد به عربی	سایه خشک کنند تا اینکه رطوبت در آن
قربالئون بیونانی اقتضوان است	قروج است	نماید و نگه دارند و استعمال نمایند
و گفته اند نوعی از یابونه است که به عربی	قردالب نخل است که آنرا جمار	قزصا سلخافه است
خمن البقر و بنفاری گاو چشم نامند	نامند	قزوص بضم اول به عربی عصی الزاعی
قربیب بکسر راء میشد و نوعی	قردمانا بیونانی بدل ق است	است
از ماهی مملع است که تازه باشد	قزج به عربی شیر است	قراط به عربی نوعی از کرات است که
قزاست انجیر است	قزجه به عربی اهم بقله است و شیر	آنرا کرات مایده و کرات البقل نیز
قربینون برومی بلوط را نامند	زانیز نامند	خوانند
قربوک اسم ترکی شیرک است	قرس بکسر اول به عربی بشه صغیر را	قراط بضم اول و فتح ثانی اسم مصری
قربوله نوعی از لبلاب است	نامند	قصصه نامند
قربون نوعی از سبک تازه یا سبک	قرسطیلوس اسم رومی است که آنرا	قرطا بیونانی شاف بلوط است
مطلق را نامند	بیونانی ماطیلوس نامند و آن شادنج	قرطی و قرطیقی به یونانی حک است
قرج شولوز است	است	قرطس بیونانی ققاج کرم است
قرحان نوعی از کافه ایض صغار است	قرطاریون بیونانی طاریون است	قرطف اهم عربی بقله است و ثمره
که فطرنه نامند	که بشیرازی کافه کوفی نامند	الزمت را نیز نامند
قرد به عربی بمعنی قراد است	قرسطوس بیونانی قسط است و به رومی	قرطه الو خیار شیر است
قردالبون بدل است و اصح آن است	قردالیهود است	قرطم فندی حب البیل است
که آن قرالیون بود و است نه بدل ال	قرسمتون بیونانی و بشه حنطه است	قرطمانا قردمانا است و نیز کرویای
قردمالون بیونانی قردمانا است	قرسیطامنون بیونانی و بسریانی	فارسی و کرازیه رومی را نامند
قردامن حرف است که بهندی عالم	زنجبیل لالاب است	قرطن بیونانی ماء العسل است
نامند	قرسیقی اهم نوع طرائیف است که	قرطو و قرطیا به یونانی حک است
قردامومن و قردامون و قردمون	بیونانی آورد نفی نامند	قراط بفتح اول و ثانی وظای معجیه اهم
برومی و بیونانی قردمانا را نامند	قرنیه مملع لفظی است	درخت نوعی از امغیلان است
قردامیننی بیونانی قره العین است	قرشام و قرشوم به عربی قراد	قرع اکینا به یونانی هوناریقون را نامند
قروع قمل الابل و دجاج است	عظیم را نامند	قرعیلانه جعل است
قردمالی کزربا است	قرص بضم اول و سکون ثانی اهم	قرعوی بترکی طائری است از طیور
قردمارس اسم رومی حرف است که	عربی خبز است و کلیجه را نامند و یا مضلاح	صیل از جنس یازی و از آن کوچکتر
بنفاری اشکلان کله نامند	اطفا عبارت است از ادویه که بکوبند و	قرعی بترکی باشق است

قرن	بکسر اول عبری تشر و نامند	رانیز کونند	قرمیا	توتبا است	
و تشر مقل و تشر مان	رانیز و بمعنی لاه	قرمغ	مرغ کوچکی است و قرب را	قرمیل	عربی اسم آجرا است
الشجر نیز آمده		نیز نامند		قرمیون	یونانی سمک بحری است
قرنا	تنبیه است	قرمان	خسی است که در جوف مقل	قرن البحر	کهر با است و نزد بعضی
قرند	بفتح اول عبری بدل است	حقاز و معبدی	میباشد و کونیل لب	عبارت از یس و مرجان است	
قرضیه	بترکی غراب است که بفارهی	مقل حجازی است		قرن البحر	و قرن انور بفارهی سرور
بلاغ نامند		قر قوما عا	و قر قوما و قرن یونانی	کا و یعنی شاخ	کا و نامند و نیز قرن انور
قر قسوس	و قر قاقیمون و قر قسور	نفل دهن زعفران است زیرا که قر قو	یونانی زعفران است و معما بمعنی	بمعنی حله یا سه آمده	
و قر قسیمون و قر نسبا	یونانی که باه است	نفل است		قرن الماعز	شاخ بز را نامند
قر قتلون	یونانی قر نفل است	قر قیفر	یونانی سلطان است	قرن الحریمت	قرن کرکدن است که
قر قآ	یونانی عشق است که ملقی باشد	قر لا فوج	بترکی خطاف است	بفاری شاخ کرک و دهنی کینت	بکا
قر قارول	بترکی نام تلوح است که	قر مارس	قاتل ابیه است	سیکه نامند	
معرف تل و رازی است		قر مارا	د نلی است	قرناویلا	قرن الابل است
قر قار	حمام بغدادی است که بفاری	قر ماریس	یونانی درختی است که	قرنب	عربی بر بوع است که بفارهی
گهو تر بدن ادی نامند		آل را قطلب نامند		قرنبا	یونانی مطلق کرکس را نامند
قر قس	بکسر عبری اسم خرخس است	قر ما فیطس	طعن کرم است	قرنبا اغریا	یونانی کرنب بری است
که صغار بغرض باشد		قر مانیرون	اقتوان است	قرنبی انبارس	کرنب بستانی است
قر اقرا منی	حرف الماء است	قرمازن	و قر و میثان و قر نتوان بر روی	قرنبا	و قرنبا حماض صغیر است که
قر قوس	د هن صنوبر است که آبر	و یونانی بصل را نامند		مسمی بجمعیض است	و گفته اند که
را تینچ نیز نامند		قر بد	بافتح سنک نوره است و بمعنی	یونانی اسم لوبیا است	
قر قرون	بر روی سعل است	زف	مطوح نیز آمده	قرنبا	مختفب تر نهاد است و آن اسم
قر قس	و قر قس یونانی صدف لوئر	قرمدار	فرمضان است و زنان آنرا	کر و یا است	
است و نیز بوع حازون را نامند		علب الجبل	نامند و برای قروح فرج	قرنبا د و قرنفاد	و قرنفار و ترنفان
قر قش	بترکی رجماس اسود را نامند	استعمال مینمایند		کر و یا است	
قر قظ	و قر قوف عبری خمر است	قر معا	ملحقا ق است	قرنفل	بستانی فرنیجه شک است
قر قعنا	و قر قو یونانی و بریانی	قرمل	عربی شجریست بی خار	قرنفل	قرنفل است
زعفران است		قرمود	و قر موط و قر مود	قرنوس	حرف الماء است
قر قو	بکسر اسم ترکی صقر است	قر قلف	عربی خمر است و خمر غلیظ	قرنوس	نالن و حسب البصیر است

قرنیه اسم عربی هر نو است
 قرنیتا بریانی مطلق فودنج رانامند
 قرمیتادیرا بریانی فودنج بری است
 قرنیتا درین آس بریانی فودنج
 نهوی است
 ورنیتا و طور فودنج جبلی است
 قرنیتا و فیتلا بریانی فودنج مزارع
 است
 قرنیتا رمیا و قرنیتا رنهرایس بریانی
 فودنج نهوی است
 قرلین بهندی آسن است
 قرلیون بیونانی شاه بلوط است
 قروا نوعی از بلاب است که آنرا
 ایدل الارض نیز نامند
 قررالیون بسداست
 قرور بریانی آب سرد را نامند
 قروسوس بر صیر است
 قروسولوس بیونانی شادنج است
 قروسوفون و قروسونس بیونانی
 ارتقیون است
 قروسومون جوز مائل است
 قروحمون بیونانی قراضیا است
 قروط بتگی مصل است
 قروعتق مقطبی و قروتو معما بیونانی
 معجونی است مرکب از طین مختوم
 و حب الغار و صنعت آن در قرا بادین
 ذکر یافت و تغل دهن زعفران را
 نیز نامند
 قروس بریانی اسم درونج است

قرول بفتح اول و ضم ثانی بیونانی
 قرو رانامند
 قروس و قروس و قروس و
 قریفوفوس و قروس و قیوقوس همه
 بیونانی اسم زعفران است
 قرول و قرولیون معرب از قروالون
 یونانی است و آن اسم سد و مرجانست
 قروم حجر ذریعۃ الالوان است
 قرومینان بیونانی و بریانی
 بصل است
 قرون خبیثه فضا است که آنرا اناثی
 فضا نیز نامند
 قرون البکر اسم مرجان یا کهربا
 است
 قریب بریانی سمک ملاح تازه است
 قریا و قریاء نوعی از تمر را نامند
 که بر آن بهترین نسر انواع تمرها
 باشد
 قریج آب خالص است بمعنی ماء قراح
 قریوس بیونانی عقرب است
 قریوروس بیونانی جراد است که
 بفارسی ملخ نامند
 قریوحتظل که بهندی اند را بن نامند
 قروس بریانی آب سرد و گوشت بختی
 رانامند
 قریص نان خورشی است که از گوشت
 ماهی و اکارع و با بقل و با زیر حوش
 دهند و حرکه تا نبسته شود پس سرد و
 منجمد کرده بخورند

قریاب و روطیس و قریاب و رونس
 و قریط خرنوب شامی است
 قراسیوس شرابی است شیرین که
 متخلف از انکور که مسمی است بقریطیوس
 قریع بریانی اسم فیل است
 قریعة لکنان نزد اهل اندلس اسم
 کشت است
 قریقان و قریقان بریانی گریا است
 قریط بریانی اسم لوبیا است
 فصل القاب مع الزاء المخجمة
 قزار زحاجی است
 قزاکرم ابریشم است
 قزح بریانی بول طلب است
 قزح بکسر اول قضم بصل را نامند و
 بمعنی قوا بل قدر است مانند کون و
 زیره و امثال اینها جمع آن اقزاح و
 بمعنی ابا زیر نیز آمده
 قزح بکسر اول و سکون ثانی بریانی
 خر و الحیه است
 قزد بضم اول و سکون دوم قسط است
 قزدیر رصاص فیض است
 قزدی نباتی است طبیعت آن گرم و
 تر در اول و سبک از آن بعمل میآوردند
 و میخورند بهترین آن سبز تازه آن
 است
 قز بفتح اول و تشدید زامعرب گریا
 کچ فارسی است و آن نوعی از ابریشم
 است و در ابریشم ذکر یافت و کسیکه
 آنرا و دالیریر دانسته غلط کرده

یمانیه است

قطرین برومی و بیونانی اترج است

قططاس بضم اول و تسکین ثانی یعربی

شیر است که بیخ آن قططاس است

قططور و قططوره و قططورین و قططوریس

و قططورین و قططوریس بلفظ یونانی

چند باد متر است که بقا رمی خز میان

نامند

قططوس و قعیطوریس بیونانی و نجار

است

قططورون قعیطس بیونانی قریط است

قططیر بکسر اول و سکون ثانی یعربی

ز صا ص ایض است که آنرا قلای نیز نامند

قعیطس بیونانی طین ارمنی است

قعیطامور بیونانی فودنج است

قعیطون بیونانی صوسن برمی است

قعیطاس بفتح اول و سکون ثانی یعربی

اهم نبات است و بمعنی احد نیز آمده

قعیط قعیطیل است

قعیطور ضبع است که بقارعی گفتار

نامند

قعیور یعربی بابونج را نامند و بمعنی

فودنج نیز آمده

قشور بفتح اول و سکون ثانی بابونج

است یا فودنج و را حد آن سوره است

قشولیک و قشولیکون بضم اول

و ثانی بیونانی کاکج است

قشوماس بیونانی دارچینی است

قشورمون بقل ق منلی است که بهندی

ریخته نامند

قشوریوتن بیونانی حشیشة الزجاج

است که برومی کمومانس نامند

قشور قریط است

قشیا و قشویوس برومی و بیونانی

سلیمه است

قشیرام یعربی قشای برمی است

قشیر بفتح اول و کسر ثانی خلفا است

قشیر القاف مع الشین المعجمة

قشور و قشوراء یعربی قشور اشجار است

قشاح بفتح اول و ثانی یعربی قشع

صیغ است

قشار قشور محلب و دبی است

قشاره ریزهای کند راست که از مودون

و قطعیای آن بایک یک جلد اگر در آن

را قشار کنند نامند و قشور محلب را نیز

گفته اند

قشام یعربی اسم قشاست

قشنا یعربی قشاست

قشور بضم اول یعربی اسم ماهی بقدر

شوری است

قشران جناح ماهی است

قشره بکسر اول و سکون ثانی جلد اصب

و قسمی از سلیمه را نیز نامند

قشوری پوهت منجمد بالای شیر است

که بقارعی هر شیر و چربی شیر نامند و

بهندی ملائی

قشه اسم دایه است و بهیئت جمل

و گفته اند دایه است که بقارعی که یعربی

قرده نامند

قشع حر یا است

قشعه بفتح اعم کثرت است و بکسر بمعنی

بلغم آمده

قشعر بضم اول و سکون ثانی یعربی قشع

است که بقارعی خیارزه و خیار دراز

و بهندی گگری نامند

قشورم بضم اول و سکون دوم یعربی

قراده است

قشم بکسر اول یعربی لیم مطبوخ است

ولیم مطلق را نیز نامند

قشمش بکسر اول و سکون ثانی یعربی

قشمش است که عبارت از مویز انکوری

قشمش بهندی

قشیز عرب کشیز فارسی است

قشور بفتح اول یعربی دواى جاملى

است که میماند زنان برومی بخود برای

تصفیه رنگ آن مانده خردل کوبیده

بهشتی با ماست مرشته

قشور بضم اسم جنس پوهت مرده است

و شامل پوست اشجار و نیز در و غیرها

است و بعضی را عقیده آنکه آنرا قابل فشم

نیستند و شد ائیت ند اوند و این کلی

نیست ولیکن بسیار قلیل الغل اند و بطبی

الیهضم

قشیراس برومی ذرا بزم است

قشیر القاف مع الصاد المعجمة

قصابک اسم طائر است که آنرا یعربی

صعوه نامند و آن صغرا غون است

قصب فارسی نوعی از قصب است و

گفته اند نی است که ازان تلم می سازند

قصبك اسم نوعی حزنات است

قصب بوا قصب الذریره است

قصل وقصه عروجه است

قصلیر بهربی رصاص ابیض است که

آنرا املی نیز نامند

قصر بهربی اصول نخل و شاخ را نامند

قصه بلغت عربی اسم حص است

قصطل به مصری شاه بلوط است

قتعل بضم بهربی هقرب است و بکمر

هقرب و ولد ذنب را نیز گویند

قصبه بهربی ورق ارطی است

قصل بفتح اول و سکون ثانی بهربی

زهر سلم است

قصر بهربی بوض جراد است

قصد و قصیده بهربی مع سمن است

و قصیل بمعنی لجم یا بس نیز آمده

قصری بهربی نوعی از اناهی است

قصص و قصیده بهربی نباتی است که

در بیخ کاه روید و گویند تور دست

فصل الف مع الشاد العجیة

قصاب به مصری نوعی از اذان الفز است

قصاب بهربی اسم وزغ است

قواء بهربی کلبه الماء است که بفارسی

ماده سک آبی ریختن اورد بلاونا مند

قصب اسم شجر بزرگ است و بمعنی لغت

و اسفست نیز آمده

قصبه بهربی اسم رطبه است که بفارسی

نامند

اصفنت نامند

قض و قضض بفتح بهربی حصی صغار است

قصاب بهربی نبات حص است

قضیه بکسر اول و تشدید دوم بهربی

و جبین است و بمعنی حصی صغار و حص

و رمل نیز آمده

قضابین بلغت اندلس نباتیست که

آنرا اکسبیون نامند

قضم بفتح اول و تسکین دوم قطن

متیق است

قضم قریش حب الصنوبر صغار و کبار

است

قصب اسم عربی درخت رزونا ک

و انکور است

فصل القاف مع الطاء المهملة

قصابه بضم اول و فتح دوم بهربی پاره

گوشت است

قطارینا بیونانی اشقرو تدریون است

قطار یون غاف است

قطلای بیونانی در دار است

قتباس بضم اول و نظر رومی است

گفته اند که دابة ایست بحری که آنرا دابة

المقر گویند و صحیح آنست که نوعی از

بقر جبلی است

قطلطه بفتح اول بهربی قطلط است

قطاق بکسر بهربی شیرینی است که

بفارسی شکر پاره نامند

قطایس یصل الفار است که آنرا عنصل

است

قطامی بهربی صقراست که آنرا بفارسی

چرخ نامند و لبین را نیز گویند

قطب بهربی و قطبا و قطبی و قطبا ما

به ربانی بمعنی حسی است

قطوس و قطوس به ربانی هر خس است

قطس حوما به ربانی حنظل را نامند

قطر بکسر اول اسم عربی نئاص

کل اخته است یا قسمی از نئاص است

یا مطلق نئاص

قطری بکسر و من است

قطرای بیونانی کبر است

قطرب دابة ایست که حرکت میکند

بر بالای آب حرکات سریع و مختلفه و نوعی

از ما گیشولیا را نیز نامند

قطریله نوعی از خر است

قطننا بیونانی زجاج را نامند

قطنوهی بکسر و من است

قط بکسر و تشدید بهربی سنور است که

بفارسی کربه نامند

قطه سنور ماده است

قطف بکسر بهربی عنقود است

قطفا و قطفه به ربانی بقله است که آنرا

سر می نامند

قطلب بلغت شامی قاتل ابیه است

قطم بهربی لجم و بنه کهنه را نیز نامند

قظمیر قصب بری است

قطن بهربی اسم حواصل است

قطنوس یرومی و بیونانی زیمب

تقاص شامترج است

فصل الثالث مع اللام

تلا تلی است

تلاب ذئب است

تلابو بیونانی بلوط است

تلاغ جاره باصفهائی اسم شمع

امت

تلاذ آذربویه است

تلازاره وقلارده بمعنی قلاغ جاره

است وآن طائرتی است ازجنس غراب

که بفارسی کلاغ پیه نامند وحقق رانیز

نامند

تلازوماهیون بیونانی نوعی ازخمر

است

تلاس بصریانی ساذج است

تلاشره بفارسی اسم قلی است که شیخ

نیز نامند

تلاط بعربی سمک است

تلاطانس بیونانی درخت خیار است

که بعربی دلب نامند

تلاطانوس بیونانی نلت است

تلاطور بیونانی قبیض است

تلاقل بعربی لفل است

تلاقلیطس بیونانی قلیما است

تلاتی فاخته را نامند ویا طائری است

مشابه آن

تلام بعربی قاتلی و نیز بعضی رهی

الابل است

تلامامالس بیونانی خودنچ جلی

تقاريس بیونانی و بصریانی حبث

الزلهم است

تقاص بضم بعربی وعل است که بفارسی

کارکوهی نامند

تقارلیون شامترج است

قف النظر اسم آس بری است

قفنالا اسم رومی اجاص است

تقل کمون است

تقلین بیونانی لیم است

تقلد بصریانی تفل است

تقور بضم اول و سکون دوم اسم خار

است

تقرس ابل است

تقر و قذفیات کثرت است

تقسط کمون است

تقلوس بیونانی غار است

تقلوط کراف شامی است

تقورا کفری است

تقوری کانور است

تقورین و تقورابین و تقولا بین

بیونانی کافوریه است که نوعی ازریحان

باشد

تقهر قیه رانست

تقیر بعربی زنجبیل است

تقیص بیونانی قمرز است که متولد

شود در درخت بلوط

فصل الثالث مع القاف

تقه و قنح بصریانی کاکج است

تقمالا برومی اجاص است

تقارنا و برینا بصریانی قنار الحار

امت

تقورث حوط بصریانی حنظل است

تقوریون بیونانی قنای بری است

تقورنا نباتیست که بزرا آنرا بعربی بزر

تقورنا و بفارسی اصغهان امبرزه و

بشیرازی بتکونا منک

تقسطقا نوعی ازسموم قتاله است

تقطلا در دار است

فصل الثالث مع العین الحمله

تقاع بضم بعربی آب تلح مالج است

تقال بعربی نور و شکوفه غناب است

تقیمر بیونانی ناهل است

تقیمول قمی ازکا است

تقیمر سئل روس است

تققرر نمل است

تققاع بعربی تمر یا بس است

تقمقع بعربی اسم لقلق است که بفارسی

لك لك نامند

تقمقع اسم عربی حقیق است

تقعلامیس بخور مریم است

تقلوس غار است

تقموص قسبی ازکا است

تقنب بعربی اسم قلقال وخصی

التغلب است

تقیمل بعربی جراد است

تقیمل ارنب ذکر است

فصل الثالث مع الفاء

تقارس کبر است

است یابی	برک شختا لوبامند	قاسطانا برومی شاه بلوط است
قلامتی و قلامیس و قلامیسی یونانی	تلباد ذاتنی و قلمون فرس و س یبرانی	قلییس لحنیا التیس است
قودنچ نهوی است	و بر زمی ورق الغار است که بفارمی برک	قلع برربی قلعی است
قلا مرطون یونانی و رنبا د است	و هست خوانند	قلع ارمینا بریانی طین ارمی است
قلامس ارومانطیس یونانی تصب	تلباد زیتا و قیلوان غرنوس یبرانی و	قلع صین بخور مریم است
الذیر است	برومی ورق زیتون است	قلعی معد نوحه که منسوب است به صوفی
قلان بترکی حمار الوحش است	تلبا و تبا و قلمون تفاریس یبرانی	آن رصاص جید
قلب النخل یعربی شحمه النخل است	و برومی ورق الگبر است	قلب بریانی تشواست و بریمی رخی
که چماز النخل نامند	تلبا دکنارا و قلمون لو طس حد ر	الاول بز آمده
قلب الارض مورنجان است	است	قلع فون اقواس زرائیح است
قلبا بریانی گرفته است	تلباد کوزی قلمون قمرنوا یبرانی و	قلقوط اهم شامی کراک شامی است
قلباد اما و قلمون موروس یبرانی	برومی ورق الجوز است که بفارمی برک	قلقونیا لفظ یونا نیست که بفارمی
و برومی ورق الآس است	کردگان نامند	زنگباری نامند
قلباد اطروعا و قلمون قطرین یبرانی	تلباد دنلا و قلامس یبرانی و یونانی	قلقاس لفظ رومی است که آن را بهندی
و برومی ورق الاترج است	وسه است	اروی نامند
قلباد ارکند نا و قلمون سلمقون یبرانی	قلجقور و لمقفر یونانی یا یبرانی	قلقاسی یبرانی قلقاس است
ورق الانجیل ان است	سورنجان است	قلقل یس و قلقل یس برومی زاج
قلباد بلوط و قلمون در و رویی	قلید ناردین و قلید ناردین دارششعان	ابضی است و گفته اند که بمعنی زاجی
بریانی و برومی ورق بلوط است	است	است که ممی بیشترند آن است
قلباد نوتا و قلمون و بند روزن یبرانی	قلبی ناردین و قلیطیا نا بریانی	قلقطا و قلقطار برومی زاج اصغر
و برومی ورق ثوت است	چنطیا با است و آن به سنبل است	است
قلباد اجاصا قلمون و قنالا یبرانی و	قلت مغرب کلت هند است	قلقلان نود اکثر اطبا قلقل است
برومی ورق اجاص است	قلتا بضم اول بریانی قلت است	قلقلانی یعربی طار نیست که مشابه
قلباد حصا لبنا بریانی ورق سورنجان	قلح اشق است	فاخته است
است	قلحن بقون بلبوس است	قلقلانیه فاخته است
قلباد خلاف و قلمون اکیا یبرانی و	قلز بضم اول رنای و تشلید زای	قلقلنت و قلقل برومی زاج اخضر است
برومی ورق خلاف است	معجمه یعربی نحاس که بفارمی مس قرص	قلار و قلاوی نوعی از انجیر سفید
قلباد اقبی و قلمون در قینا یبرانی	نامند	است که چون خشک شود سفید آن
و برومی ورق خوخ است که بفارمی	قلیا طیس یونانی زراوند است	زیاده و براق گردد که گویا بران روغن

فصل الفاف مع الهم

قار نام موضعی است که عود از انبیا می
آورند و لهذا عود منسوب بدان را
عود قماری نامند
قارن و قمارون صنف بری است
یا سحر است
قماشیر و قماشیر: یسروانی کا سحر است
قمح: بحر بی کدم است
قمحه: بحر بی قصبه الزر است
قمر: با صطلاح مهوسین اسم فضا است
قمر: بحر بی طائری است
قمرور: رویان است که اردیان نیز
نامند
قمر: یکسراول و ثانی لهن جنم است
که بترکی: هوتر نامند چون ترش و متغیر
شود بل طعم گردد و سکر آورد
قمیره: بضم کما است
قمص: بفتح بحر بی ذباب کوچکی است
که بالای آب حرکت میکند و یا بشه کوچکی
که بالای آب ایستاده میباشد
قمص: و قمتی: یسریانی جرات است
قمع: زواید است که بالای خرما و
باد نیان و انکور و امثال اینها میباشد
یومته بشاخه درخت
قمقامه: بحر بی تراده صغیر را نامند
قمه: یکسراول و میم مثل ده بحر بی
شخم است
قم قریش: و قمل قریش حب صنوبر
صغرا است

کوند دست را خوشبو کردند
قلنقی: قارا است
قلوباقلو یا مینج: اهم رومی آمله است
قلوباهر: اهم رومی شیر آملج است
و آن آمله پرورده در شیر تازه دوشیده
است
قلورقیا: یونانی صندل است
قلورمون: یونانی دیسکوریدوس است
و آن فودنج است
قلوغطون: یونانی صنوبر است که
بفارسی کشک نامند
قلونا: اهم عربی قرع است
قلولی: بفتح اول و ثانی طائری است
که آنرا بفارسی قاز نامند
قلومس یا لاهوس: برومی زید البحر است
قلوموس: یونانی راسن است
قلونوس: شبوطرانا نامند
قلیا: یسریانی اهم قلی است
قلیان: یکسری بحر بی نخل و سیاه است و
بعضی نشود سفید را دانسته اند
قلیل: دار شمعان است
قلیماق: یونانی طیان است
قلیا: اقلیمیا است
قلیعی: نزد اهل مشرق عربی نام است
قلینو بودیون: و فلینو قودین نوعی
از علق است
قلینون: یونانی رجل هر هراست
قلیعی: قارا است
قلیقلمون: قیقهر است

قالیده اند و بعضی آن را دوظرفی متصل
به هم چیده و بر آن در شاب انکوری و
یا غسل میریزند و میکنند از آن قاده
مثال فاعله نمی گردد
قلان: اهم ترکی حمار الوحش است
قلوب: و قلیما: اهم عربی ذئب است
که بفارسی کرک نامند
قلما: یونانی یسریانی شروع است
قلماص و قلماروس: قصبه الزر است
اهت
قلام: قاتلی است و رای ابل را نیز
نامند
قلمیک: بلغت اهل عمان هر نو است
که لوهی از عود بنور بسیار خوشبو باشد
و گویند صندل اصغر است که بهندی
ملا کیر نامند و گویند نوع لیمو است که
بیسریانی لیموی خاکی و بهندی جنبه می
نامند و گویند لیموی مرکب از لیموی آب
و اورج است
قلموج: بحر بی اسم راسن است
قلمونیا: یونانی راتینجی است که با آتش
پخته باشند و نزد بعضی صنوبر صغرا و نزد
بعضی صمغ صنوبر گبار است
قلمیا: قلیطس نوعی از راوند طیب
الرائحه است
قلمیس: برومی فودنج است
قلمیقلمون: قیقهر است
قلنیک: نوعی از عود است که بنور آن
طیب الرائحه است که چون بدست

کردمانند وروس و عنبر و کافور و مشک	قد شکر طبرزد است	قمحان بر عربی زعفران است و زردی
و بمعنی خلوق نیز آمده	قنا قنقوش برومی کافوریه است	رانیز نامند
قنس بر عربی نباتی است خورشبوکه	قنابس و قنابیس و قنابیس و قنابیس	قملۃ الذرع بر عربی طاقری است
بقارسی راسن نامند	بیونانی شهید انج است	مانند جراد
قنطار برومی دم الاخوین است	قنبداد و قد باغی بر عربی شیخ ارمنی	قنزدان قنبا بریانی صمغ اقا قنبا است
قنطار تورین بیونانی خصیۃ الثعلب است	است که در مئة ترکی نامند	قنرین اسم عربی رویان است
قنطار بر عربی عود مطر است و عود	قنبریس بر عربی نوعی از لوز جامض	قنولیا قنولیا است
الخنور رانیز نامند و گفته اند ساد اوران	است	قنوزد لوزا بریانی صمغ لوز است
است و نام وزنی و مقداری است و در	قنبریس بر اسم عربی حیة است	اگر بفارسی از بادام نامند
اوزن ذکر یافت	قنبره خورشید غلات است	قنی بیونانی بسفایج است
قنطارما بیونانی اتوج است	قنبل اسم عربی شیر است	قنیا بر عربی یاسمین است
قنطریس بر عربی فاره است	قنبر نیمیل است که بفارسی کنبل نامند	قنجه بر عربی اسم سفوفی است که
قنطس آس است که بفارسی مورد نامند	قند اول اسم شامی دار شمعان است	در دمان باشد و بمعنی جوارش نیز
قنطرا علوا صنوبر کبیر است	قندۃ و قندیل بمعنی قند است	گفته اند و مطلق شبنون را نیز نامند
قنطرا یدس حب صنوبر صغیر است	قندۃ الرقاع اسم عربی نوعی از قمر	قندته بر عربی جب حنظل است
قنطوردیون قانیا است	است	قنیلۃ بلغت اهل شام و قنس است و
قنطوریون قنطوریون طویلون	قندر لوز است	حشیشۃ البراجیم نیز نامند
بیونانی قنطوریون صغیر است	قندران و قندرون بمعنی و بترکی	قنیم اسم عربی شیرۃ حمک است
قنطوریون طوماغا بیونانی قنطوریون	و اصغهای علیک البطم است و گفته اند	* فصل الثانی مع الثون *
کبیر است	که اسم عجمی صغیر است	قنا نوعی از اندر و طالیس است و زرد
قنطیلۃ بیونانی انیون است	قندر س بیونانی حب صنوبر است	بعضی رطبه یا سه و بلغت مصری اسم اشتی
قنطیر بمعنی پردی است	قندر زوری و قندر س غیر سنجد بادستر	و بلغت مغربی کا کچ است
قنیر و قنیه تیهرا است	است	قنابر بر عربی قنبره است و واحد آن قنبره
قنق و قنق فازه است	قندر س بر عربی کندس است	قنابری اسم عربی عمول است که
قنمه بر عربی خبث و زنک ادهان و زیت	قندر و قندر و ترکی حیوانی که خصمه	بقارسی بر هشت نامند
و مانند آنست و جوز فاسل را نیز نامند	آن جنبد بادستر است	قنابس افریا بیونانی قنبره است
قنیه بریانی قنیه است که آنرا بفارسی	قندر دل دار شمعان است	قنابوس بیونانی شهید انج است
بنک نامند	قندر ید خمیری است یا عصاره است که	قنابریه اسم حریف بستانی است و آن
قنیه مندی بفارسی بنک مندی است	طبع نموده و در آن افارویه طبعه داخل	منکر است

توفل نونل وجوان امبرغم است	قوش ازوی بترکی عنب الثعلب است	نامند و بمعنی شیر مریم نیز آمده
یا جامه سفرم را نیز نامند		قور ساما بیونانی عود بلسان است
قور قوما ثفل دمن زعفران است	قوشیرا اهم یونانی طباق است	قور سن بیونانی سوسن یستانی است
قور تون غلاف صدف است و نزد	قوش دیلی بترکی لسان العصافیر است	قور قیس مرار و سکه است
نواب علویخان مرحوم اظفار الطیب است	قو طویلرون نوعی از ابرون است	قور مایون و قوریون و قور نایون و
قور قون قور قوس بیونانی جزیره ویا	قو طای بیونانی شاه بلوط است	قور زایون بیونانی کزبره است
درخت هرو	قو طبی بیریانی و بر روی طریقلون	قور دینا ملا اهم سفرجل است
قوی بیونانی درخت صنوبر و گیبر	است که به عربی حسلک نامند	قور مایس بیونانی قسمی از حلتیت است
است که آنرا ارزیرا نامند و بمعنی بخور	قو طاما آذربون بری است	قور یوقوس و قور قور قوس نهاتی
خوشبو نیز آمده و نزد بعضی حیوان	قو طس و قو طوس و قو طسون بیونانی	است که آنرا راجل الحقیق گویند و راجل
بهنل بیل بتر است	قو قاح کرم است	الغراب نیز
قور قون بیونانی قرصی است که مستعمل	قو طنس بیونانی قصاص است	قوری غلاغی اسم ترکی حمام است
است در مثنوی طومر و شوکران را	قو طیا بیونانی انگه است	قوریون بیونانی خشخاش و کزبره
نیز نامند	قو طینوس بیونانی رمان است که	است و عاقر قرحا را مل دمشق عود
قو فالس و قو فالیس بیونانی خالیدون	بفارسی ابارنا مند و بمعنی زیتون	قورح چهل رانامند
کیبواست و نیز قو فالنس نوعی از دوقر	الجیش نیز آمده	قوری بلاغی اسم ترکی حمام است
است و نزد بعضی تشم کرفس بریست	قو طیهوس بیونانی زیتون الجیش	قور بفتح اسم ترکی جوز است
قو قایا بیریانی حب الراس است	است	قور قون بترکی غراب بزرگ سیاه
قوس قد بون تخم مالدیون است	قورنا بیونانی نوعی از صنوبر است و	رانامند
قو قلامس و قو قلامیس بخور مریم	نوعی از صمغ صنوبر را نیز گفته اند	قوبس نوعی از سمک بتری است و
است	قو قارن میس و قو قاری ساسیس بیونانی	بعجمی نبات وچ رانامند
قو قلس عقرب است	عرو است	نوس دره و قوس دره بیونانی
قو قتر بلغت اهل مشرق اندلس اسم	قو قاریوس بیونانی قصب الذریره	عاقر قرحا است
نوعی از قوسعه است	است	قو سطلس بیونانی قسط است
قو قنس و قو قنبوس بترکی طائر است	قو قالمیس شقاقل است	قوسطه زبب است
که آن را قنقنس نامند	قو قالمین و قو قالمیس بیونانی و	قوسقوندون ثوم بری است
قو قوس و قو قوس بیونانی طغلب را	بیریانی اجاص است	قوسولون بیونانی دارچینی است
نامند	قو قوس خنتی است	قوسیا بیریانی قسط بتری است

صغ است و برومی تناد است و نیز گویند که تو مین بت ترکی ضا است	تومرون و توما لیون بیونانی تاتل انگلب است و سر و ذنب را نیز گویند	توتوس ماقعوس و وتوتو ماقیعوس و توتومس بیونانی حب القمرز است
قومنی مرز است	تولی بدل بحری است	توتوسید و برومی جعل است
قومیا تپاس بیونانی و بریانی صغ عربی است	تولیا بریانی جعل است	توتیا بریانی حیوان بحری است
تومیانند و بیونانی و برومی بل است	تولیقون خروا انگلب است	که مممی بقوتی است
تومیرن بیونانی دم است	توم بت ترکی زبل است	توتباوس و توموس اغربو و تومس
تونا ق بت ترکی جاوس است	توما نومی از شراب است که عربی مرز نامند	اغربو بیونانی کمون برو یا شامخرج بروی است
تونا ما بریالی و بیونانی در چینی است	تومارثون بیونانی و ازینج بروی است	قول نیلونا است
تونس و تونوس بریانی و بیونانی حب الثوب برکیا است	توماروس بیونانی بصل است و گفته اند که قاتل ایبه است و طلب را نیز نامند	قولا و قوللا بیونالی غری النجارین است و آن غری الجلود است
تونص بریانی تانصه است	توماریس بیونانی قطب است	قولا میوس بیونانی شیرو مریم است
توشوش دانی برومی جلوز است	تومالس اسم یونانی اجاص است	قوس بیونانی خیم الرصاص است
توتیا بیونانی ماء الزماد است	توما لیون بیونانی قوطولیدون است	قولین بیونانی کونب است
توتو طهر هادریون اسود است	توما مون بیونانی صغ است	قولنجان بریانی خالنجان است
توتین و توتون بیونانی شوکران است	توما نیطس طین گرم است و گویند که طین کرخی است	قولوانیس و قولوقیس و قولوقیس و قولوقیسس بیونانی بریانی خنظل است
توتو زما تل را نیز نامند و تونیمون مسکو تونیا و زبل النسر و خیر و ارا نیز نامند	تومستون برومی باغی مصری است	قولوبیا و تونوتتا و قولوتی و قولوتوما و قولوتوما طی بیونانی قرع است
تومی اسم ترکی کوهند است	تومسوس و تومور و تومیا موعد لنیس	قولودلی ماء العمل است
توبرق اسم ترکی دانه است	تومیرس و تومیرن بیونانی و بریانی صغ لوز است	قولونیمون نوعی از طین است
توبرن بیونانی عا قرخا است	تومور صغ مطلق را نیز نامند	قولوطرخون برومی و بیونانی لسان الحمل است
توبعلس و توبعلیس لسان انگلب است	تومقولوس بیونانی توتیا است	قولو عوماطوس و قولون بیونانی شکامی است
تویا درس اسم یونانی قطب است	تومل جولعمر یا جم اعفرم را نامند	قولوتدین و قولوس بریانی بهمنایج است
تویلی بیونانی نوعی از صغ است	تومومون ترمس است	
که ورق آن مشابه است بورق زونا	توموطارنچس بریانی تناد است و آن امغیلان است	
تونیطن برومی دوا نیست که آبر	تومی تومیا و تومید و تومیزون و توما مون و توتاموزس و تومین بیونانی	
برمی خانی النمر نامند و آن نوعی از ماذریون اسود است		

قیض پوست بالایی بیشه است	قیضیان بمعنی طلب نیز آمده	قیمون اغریون کهون بری است
قیطانون بیونانی با نلی شاهی است	قیقر و قیون بیونانی و برومی هراست	قینا بیونانی نوعی از نخله الحفاء است
قیطا دروس برومی قوطم است	قیقس و قیقوس نوعی از بلوط است	قناب علویخان مرحوم گفته که قینا
قیطرستین برومی دارچینی است	قیقون برومی اهم سعد است	غلط است واضح قینا است و آن بمعنی
قیطس نوعی از صنوبر صغارا است و	قیقهما یون بیونانی قنای بری است	جوز الانهار آمده و جوز الانهار غریو
گفته اند که بشین معجمه درخت آس است	قیقی عبری سفیدی تخم مرغ است	بقله الحفاء است
قیطل بیونانی هفند رلیون نامند	ویونانی خروج است	قینا فارس و قینا باری و قینا بار و قینا باری
قیطیل بیونانی افیون است	قیل بکسر اول و سکون دوم فار است	وقینا ماری و قینا ماری بیونانی و زیتفر است
قیطو و قوس و قیطو و قوس برومی	وزفت رطب را نیز کویند و بکسر اول	قینا رید اس و قینا برید س بیونانی
فر نچمشک است	ویاء معد وله بترکی اسم شعر است که	ذرافخ است
قو طیون بیونانی سعله است که سعالی	بقارهی موی نامند	قینا تیس برومی شاهد انچ است
نیز نامند	قیلا حورا بریانی بابونج است	قینوش بیونانی هصر است
قیمل س بیونانی نوعی از شک نازه	قیلع قبیله است	قینس برومی ثور است
ویا شک مطلق است	قیلی بلنت اهل مشرق اسم ایشان	قینطوس بیونانی زنجار است
قیعله برعی عقاب است که بالای	است و هر طین شار نیز نامند	قینطاس بیونانی طین ارمنی است
کوه میماند	قیلورا درد دار است	قینقس بیونانی قوطم است
تخم برعی هنور است	قیلوط بلغت اهل مغرب اهم ورق	قینقس اغریون بیونانی قوطم بری است
قیعور بلغت بری بلوس است	کرات شاهی است و گفته اند که بمعنی	قینکور بیونانی نوعی از صمغ است
قیعولا قاطوس و قیقولا قاطیس و قیقو	کرات شاهی نیز آمده	قینوما یونون بیونانی کندرا است
لانس بیونانی زفت است و یا زفت یا بس	قیلونا نوعی از قیصوم جبلی است	قینومون بیونانی رنه است
قیغانیون بیونانی سد اب است	قیماغ اسم ترکی زنده الان است که	قینه توبدا است
قیغام سیمارون است	بقارهی سر شیر و شیرازی چریه و بهندی	قینوس بیونانی شرم است
قیغولوح برومی غالبه است	ملائی نامند	قیوا طینا بیونانی آذربون بری است
قیفا برعی قشر الطلع است	قیسن ریه البحر است	قیور و مون بیونانی قد مانا است
قیقه بکسر پوست رقیقی است که زیر	قیمن الوقتقس رنه الثعلب است	قیوطا رمین برومی تخم قوطم مندی
پوست یا بس تخم مرغ می باشد و بقارهی	قیموس و قیومین بیونانی کهون بری	است
پوست زیرین خایه مرغ نامند	یا شاهترج بری است	قیوطشور بیونانی ثا است
قیقب و قیقان برعی اسم آزاد	قیمسار قوس بیونانی خروج است	قیو قارمیس بیونانی عر است
درخت است	قینولیا طین اکل است	قیوقوس بیونانی زعفران است

قیمرترپرس رفته البت است

قرومیط عالمچون است

قیوندی و فیرند ژوندی است

* باب الکاف *

* فصل الکاف مع الالف *

کابل مرا بهندی اهللیج کابلی است

کاپور بهندی اسم کافور است

کاسمه و کافیشه بهارسی مصعراست

کابیش اسم دیلمی خلد است

کادنه اسم هندی شوک است

کائنه ماند او کالاماندا اسم هندی

لسان السوراست یا نوعی ازان است

وکوند اسم نباتی است عمرآن

کاب پیش بد ثاء ملنه اسم غله خرد

است

کاجرا اسم هندی زردک است

کاج اسم فارسی صنوبر است و نیم

هندی اسم زجاج است مصنوع از نوعی

کاه است

کاحلون بهندی زیب القواریر است

کاحل اسم هندی دوده است که

بیشم کنند

کاجی اسم فارسی حسوی است که از

بزرگ سازند

کاجره بهارسی قرطم است

کاجیا بریانی ابن عرس است

کادور بهندی هند بای بری است

کاجر اسم هندی جزراست

کار بهندی و بریانی مرقا است

ویز بهندی اسم ملح است که از قلی

سازند

کاربا مشتق کاهربا است و یعنی کاهربا

است

گارتی و گارتک و گارتنه بهارسی

عکبوت است و نیز گارتنه اسم حله است

که بهندی میتی نامند

گاردو اسم فارسی کافور است و غلاف

طلع تفل را نیز نامند و گفته اند که اسم

بقول ماکوله است و رطب یعنی خرمای

تازه را نیز نامند

کارعه بهر بی اسم تخته ایست که نزدیک

آب روید

کارنیک بهارسی خیابان است

کاروابک اسم فارسی طائری است

طویل العنق که نزدیک آب مینشیند و

بهر بی آنرا گران نامند

کاره اسم هندی مطبوخاف مسهل و

منسجه است

کار بهارسی درخت صنوبر است

گاردیک اسم فارسی وج است

کارنه و کاغاله و کافیشه و

کاکیان بهارسی قرطم است که بهارسی

حسکانه و بهندی گزرگسم کایم نامند

کاهچ و کاهچوک بهارسی دلدل است

و آن نوعی است از تفند کبیر جلی که

بهارسی خارشت نامند

کاسر بهر بی عقاب است

کاسر الحجه اسم عربی حب القلت

است که بهندی کلنهی نامند

کاسکینچ معجون فارسی است و صاحب

اسرار الطب گفته که معنی آن کثیر المافع

است و آن معجون است نافع برای

امراض کثیره و صفت آن در قرابادین

ذکر یافت

کاسکینه و کاسه شکک اش فارسی شقراق

است و نیز بهارسی سبک نامند

کاسیلس بریانی اسم جوز است

کاسمر بهندی اسم بهستان است

کاسنی اسم فارسی هند با است

کاسنی بهستانی اسم فارسی هند با

بهستانی است

کاسنی دشتی اسم فارسی هند با

دشتی است

کاسنی شامی هند بای بهستان است

کاسنی گاجر بهندی اصل اهلند با

است

کاسو بریانی عروق ماعیران است

که بهارسی زرد چوبه نامند

کاسوس خشتاش زردی است

کاسه پشت اسم فارسی سلیفاة است

و نیز بهارسی لاک یشت و سبک یشت

نامند

کاش بشین معجمه بهارسی بمعنی کاج

است که زجاج باشد و لهذا از آنی مزججه

یعنی لعاب دارا کاشی نامند

کاشه اسم فارسی جهنم است و نیز

بهارسی یخ نامند

و گفته اند که اسم درائی است که معنی
 بساداران است
 کالک بفراسی قرع را و نیز بطبع صغیر
 خام را نامند
 کالون بهندی اسم نوع ارز است
 کالنج بفراسی زعفران است
 کالجه بکسر لام و تسکین نون بفراسی
 اسم عقیق است
 کالوت بهندی اسم نوعی از بیش است
 کالوج بفراسی حمام است و نیز بفراسی
 کموت را نامند
 کالوخ بفراسی کرافت است و نیز بفراسی
 کدنا نامند
 کالومک بفراسی باقلی است
 کالو بفراسی عاقر قرحا است
 کالی الو بهندی اجاص امود است
 که عیون البقر نامند
 کال فرای اسم هندی بلیله کابلی است
 کالی تلسی بهندی نوع ریحان است
 و گفته اند اسم تمام است
 کالی جبری بهندی گمون بوی است
 کالی خشخاش بهندی خشکاش بوی
 اسود است که ازان اتیون بعمل آورند
 کالی داکه بهندی عنب اسود است
 کالی مرج اسم هندی ثفل اسود است
 کاما بیونانی و مصریانی اشق است
 کاناکاما وجود و مارکانا حره و ماشاد نی
 است
 کامالون بیونانی ماذریون اسود

الغراب است
 کاکره بفراسی عاقر قرحا است
 کاکشتا ابن عرس است
 کاکل یضم کاف فارسی اسم فارسی مشترک
 است میان خطه رومیه و اشان
 کاکل بکسر کاف فارسی طین سیاهی
 است که بد رته حوض و نهرمی باشد و نزد
 بعضی نباتیست که در آب رویل و اول
 اصح است
 کاکاجی اسم هندی عنب النعلب است
 کاکنه به تسکین کاف نانی و فتح نون
 معرب کاکنج است
 کاکوتی اسم فارسی صعتر است
 کاکوش اسم فارسی بنفشه است
 کاکول اسم هندی شقایق است
 کاکیره و کتوره اسم هندی سرطان است
 کاکل و کاله بفراسی اسم قرع است و
 بشیرازی بطبع را نامند و نیز اسم نوع ورد
 است و گفته اند اسم جاروس است که
 بهندی کنکی نامند
 کالابین است
 کالاجیرا اسم هندی گمون کرمانی
 است که بفراسی زیره سیاه نامند
 کالاسانپ اسم هندی اسود مال است
 کالاکچلا اسم هندی خربق اسود است
 که بفراسی خال زنگی نامند
 کالاماند اسم هندی لسان الثور است
 که بفراسی کاز زبان نامند
 کالاساتوا بهندی اسم نوعی ارز است

کاخ اسم فارسی بار است
 کاغذ اسم فارسی قوطاس است
 کاغنه اسم فارسی کرمی است کوچک
 کاهیه منقش و منقط بمهر خبی و بهندی
 بهر بهر تی نامند
 کاشمیری هیمالیوس است
 کاشه شکند اسم فارسی شقایق النعمان
 است
 کافر اسم عربی و ماء طلع نخل است
 که بفراسی تارونه نامند و حمار بمیار
 بزرک را نیز نامند
 کافز درانیست که بهندی گکرونده
 نامند
 کاکور قشر طلع است که بفراسی تلوسه
 خرما و بشیرازی تارونه خرما نامند و
 طلع و اکام فواکه را نیز گفته اند و نیز
 اسم نباتیست که کل آن مانند کل اتخوان
 است
 کافور اسقرم عیشران است
 کافور جودانه نوعی از کافور طایفه
 الرائحه است
 کافور الکک زرباد است
 کافور موتی نوعی از کافور کند رکن
 غیر شفاف و مخشوش است
 کافور بهودیه ریحان الکافور است
 کافوری نوعی از بابونه است که بفراسی
 بابونه کاور کار چشم نامند
 کافیلو بفراسی شکای است
 کاکپنکها و کاکپکی اسم هندی و رطل

کامالیا بونانی شهرم است و گفته اند

ماذریون است

کامنج ایض بشیرازی زنجبال است

کامون بهندی با نالی هندی است که

بهندی که لوه نامند

کاسنجی بونانی و بسویانی مصطکی

ایض است

کامه بفارسی مرجان است

کانتا گفته اند که اسم هندی شوق است

کانتران اسم هندی طتران است

گهان اسم هندی شکو است

گاندان و کتابندی اسم نیشکوار است که

بهری تصب السکر است و گفته اند که

بهندی متصل رانیز کویند

گالسی بهندی حجر البقر است

گاکنی بهندی جاوریس است

گایزوا بفارسی ماذریون

گارورک بفارسی کبر است و گفته اند

که نمر کبر است که خیا و کبر نیز نامند

گاوزبان اسم فارسی لسان الثور

است

گارچشم اسم فارسی اقتوان است

گارزهرج مغرب کاو زهره است و آن

حجری است که متکون میشود در شکم

کاویاد زهره آن که بفارسی یاد زهر

کاری و بهندی کای روشن نامند

گودارو اسم فارسی جاو زین است

کاول بفارسی کرات گرم است و گفته

اند که کرات جلی است

کانجی اسم هندی شونیز است

کار اسم فارسی بقر است

کاروش جاوریس است

گودانه اسم فارسی کرسنه است

کاوینک بشیرازی طائوشیا منقط

بباض است و بغیری زوزور نامند

گاوه بشیرازی نافه مشک است

گامکی نباتی است که بهربی اذخر نامند

گاهو اسم فارسی خس است

گاه اسم فارسی تبین است

کای پهل اسم هندی تنابری است

کای اسم هندی بقر است

فصل الکاف مع الباء الموحدة

کبابه بهربی عود بخور است و عود

هندی رانیز کویند

کباب شامی طباهنج است

کبابه شکانه و کبابه شکم دریده فلنجیه

است

کبار کبر است که آصف نیز نامند

کباروس بفارسی نوع از حریف است

کباش نوعی قرغلی است که سر آن

بزرگ باشد

کبا مطرانه شکوفه اناری است که

کره نه بسته باشد

کیانقش لازورد است

کبه بفتح اول و باء مشدده بهربی

رخام است

کیت اسم فارسی نعل است و نیز

بفارسی زبور و نعل و ذباب و نعل نامند

کبتر کبوتر است

کبشا آکشا و کبشا آکشا بسویانی و بهربی

کرمة العود اسم که فاشرستین باشد

کیتاجوریا بسویانی هزار جشان است

که کرمة البیضاء و فاشرانا منند

کبشاحرا بلغت سریانی انکورستان

است که از آن شراب بعمل آورند

کبشادیرا بسویانی کبیر است

کبج بضم کاف و سکون باء موحدة و حاء

مهمله کویند و خبین است که پتر کی

قراقرز نامند

کبد و کبداء بلغت فارسی اسم ابریشم است

کبدق بفتح اول و سکون ثانی و فتح دال

مهمله بهربی خرزة السب است

کبر کاوری اسم شیرازی خرنوب

شامی است

کبرکی جر اسم هندی اصل الکه و است

کبرکاپات اسم هندی ورق مشکبهر است

که بفارسی برک کبر نامند

کبرکی چهل اسم قشور اصل انکبر

است که بفارسی پوست کبر نامند

کبست و کبستو و کبسته بفارسی حنظل

است

کبتل یا رکبعل یون بسویانی شامترج

است

کبک مغرب بفتح است و آن اسم خیل است

کبک دری اسم فارسی و ج است و درج

رانیز نامند

کیمک کو وکنجیر بفارسی دراج است

کیک نر اسم فارسی یعقوب است که آن ذکر حجل است

کیوتر اسم فارسی حمام است

کیوتربه بفارسی فرخ حمام است

کیود بفتح اول وضم ثانی نزد صاحب

تحفه بهندی اسم شغین بری است

کیودان بضم اول و ثانی اسم عربی

قیامه انه است

کیودانه بفارسی اسم شوکانج است

کیودر بفارسی بو تیمار را نامند

و نزد بعضی اسم گرمی است که در آب

میخورد ماهی را

کیوده اسم فارسی نوعی از خلاف

است و نیز بفارسی شیهه بید را نامند و

گفته اند که خلاف بلخی است که بفارسی

بیل مشک نامند

کیور بهندی اسم کافور است

کیوک گفته اند که طائری است که عربی

شکواد و شرکی شنگل و بفارسی سوراخ

و بهندی چکوا نامند و صاحب تحفه گفته

که اسم هندی تیج است

کیوک بفتح اول و ضم دوم مثل ده اسم

فارسی است که کیمت آن بحر بنی ابو

الملمع و نیز بفارسی چکارک نامند و به

تخفیف بانیز آمده بمعنی مذکور

می بفتح اول و کسراء موحله و بیاء

فارسی نیز آمده اسم فارسی فرد هیاه

ورست که بهندی لشکر و هنومان نیز نامند

کیناوس یونانی لوبیا است

کیتا و کیمه اسم خلوائی است معروف

که کیمطه و کیمته و ناطف نیز نامند

و صنعت آن ذکر قبادین ذکر یافت

کیمتا اکمنا و کیمتا اکمنا اکمنا اسم

سریانی کرمه السوداء است

کیمتا اکمنا و کیمتا حوری یا سریانی

کرمه البيضاء است که بقا رومی هزار

چشان نامند

کیمتا دبرا سریانی گرم است

کیمتا بستریانی چین است

کیمتا حمره سریانی گرم است

کیمچه اسم فارسی غری است و نیز

بفارسی سریشم نامند

کیمده بضم اول و بفتح ثانی اسم فارسی

شوق است که پست نیز نامند و بهندی

ستو کویند

فصل الکاف مع التاء المثناة إله قالية *

کتان الماء طحلب است

کتل اسم فارسی تفاع است

کته اسم هندی کلب است

کتیر الشعر پر میارشان است

کتیر الارجل بسفایج است

کتیر المنقعه خطمی است

کتیر الروس قرصنه است

کتیر الورق خرنبل است

کتیرا جمار النخل است

کتاه بزرجیر است

کیمرا الاضلاع لسان الجمل است

کنار بلغت بربری جوز ارقم است

فصل الکاف مع الهمزة *

کجور بجم عربی اسم هندی خرما است

و بجم فارسی اسم هندی زرباد است

کجیم و کجب حصرم است

کچلا اسم هندی اذراقی است

کچن اسم هندی بوره ازمنی است

کچری اسم هندی دستبویه است

کچمان اسم هندی غوره است

کچوا اسم هندی خراطین است

کچول اسم هندی سلخفاه است

کچیت کن اسم ترکی انچه است

کچوله اسم فارسی اذراقی است

کچ اسم فارسی جفن است

کچی اسم ترکی معز است

کچه ماعنی اسم دیلی دلفین است

فصل الکاف مع التاء *

ککل اسم هندی است و رچه مانند

سرمه در چشم کشند

ککل اصغرائی و غلیمانی و ککل جلا

اثمد است

ککل الحودان تشمیز است

ککل فارسی و ککل کرمانی انزروت است

ککلا و ککیلا اسم عربی انواع ابو خلا

است و لسان الثور و حوض و لسان را

نیز نامند

ککل خولان حصص است

* فصل الکاف مع الدال المهملة *

کرات مائده	کرات مائده	کله اسم فارسي قرع است	کله اسم فارسي قرع است
نوعی از صغیر کرات پستان نیست که آنرا قرط نامند	کرجا طرخشوق است و بهندی	کله اسم فارسي حمار است	کله اسم فارسي حمار است
کرات نبطی آن نوع صغیر الراس است از انواع کرات پستانی کبار و نژد بعضی کرات چلبه است	کراتی معرف کردانک فارسي است و آن کرداناج است	کریسه و کر بالا بهندی خیار شنید است	کریسه و کر بالا بهندی خیار شنید است
کرم بعربی وسیع است	کردان مرغی است از کچشک بزرگتر و یا بهای دراز دارد و در طبع مانند	کریس و کر بایس و زغه است	کریس و کر بایس و زغه است
کرس صالح البیضاء است	عصفورا است	کونر کنای کبیر است و کنای حمار را نیز گفته اند	کونر کنای کبیر است و کنای حمار را نیز گفته اند
کرسان و کر سیان خطب گرم است	کردمانه بفارسي گرم مانده است	کرپس و کرپس و کرپسه و کرپش و کرپشو و کرپشه و زغه است که بهندی چهلکلی و کلتکی نیز نامند	کرپس و کرپس و کرپسه و کرپش و کرپشو و کرپشه و زغه است که بهندی چهلکلی و کلتکی نیز نامند
کرسف اسم فارسي کوفس است	کردیلن نوعی از سالوس است	کره بفارسي نهایتیست که آنرا بعربی حلفا خوانند	کره بفارسي نهایتیست که آنرا بعربی حلفا خوانند
کرسف و کرسوب بعربی قطن است که بفارسي پنجه نامند و نیز کرسف صوف دوات را نامند	کرا ناخر ما و کرا ناقد ترا و کرا نا قطا ما و کرا تا قطبنا میروانی کرات بر بست و آن کرات الکرم است	کرت معرب از قرط است	کرت معرب از قرط است
کرشان اسم ترکی اسفیلاج است	کرات اندل می کرات شامیست	کرتیم بهندی نوعی از سهوم است	کرتیم بهندی نوعی از سهوم است
کرسفی بعربی نوعی از عضل ابیض است	کرات بوی کرات گرم است و نژد بعضی کرات ثوم است	کرتیه و کرتینه بفارسي نسج عنکبوت است	کرتیه و کرتینه بفارسي نسج عنکبوت است
کرشکو انطرانس کرسنه است	کرات بقل نوعی از کرات صغیر پستانی شامیست	کرته اسم فارسي اصل است و آن نبات آجا میست که از ان حصیر سازند	کرته اسم فارسي اصل است و آن نبات آجا میست که از ان حصیر سازند
کرسنه لغت فارسي است و نیز بفارسي خشکریشه را نامند	کرات الثوم کرات گرم است	کرته دشتی اسم فارسي از خراست	کرته دشتی اسم فارسي از خراست
کرسنه که آنرا بفارسي کشک نامند	کرات جبلی نژد اکثر اطبا فرا میون است و نژد بعضی کرات نبطی است	کرثی بکسر اول و سکون ثانی و کسر ثانی مثلثه و بعد آن همزده بعربی پوست بالای بیضه است	کرثی بکسر اول و سکون ثانی و کسر ثانی مثلثه و بعد آن همزده بعربی پوست بالای بیضه است
کرع یضم اول اسم فارسي نبات اشق است و گفته اند که نفس اشق است	کرات خراسانی نوعی از کرات گانان است	کرج کفته اند که اسم ترکی حص است	کرج کفته اند که اسم ترکی حص است
کرف بفارسي نارا است	کرات دقاق کرات گرم است	کرجو اسم فارسي سلوی است	کرجو اسم فارسي سلوی است
کرف اسم دیلمی شعر الغول است	کرات روم کرات رومی است	کرچک اسم ترکی خروع است	کرچک اسم ترکی خروع است
کرفا بهندی جنظل است	کرات شامی نوعی از کرات پستانی کبار است	کرچیل بلغت اهل جرجان زعفرور	کرچیل بلغت اهل جرجان زعفرور
کرفی بعربی پوست بیرون بیضه است	کرات گرم کرات بری است		
کرفرس خنا است			
کرفس بعربی قطن است			

کُرس اجامی کُرس مائی است
 کُرس الماء قرة العین است
 کُرس جبلی و صخری و ما قل و نی
 فطر اعالیون است
 کُرنما بسریانی کُرس است
 کُرتش بفارسی کُرس است
 کُرس دشتی بفارسی کیکم است
 کُرس طائری است که آنرا قبیح نامند
 و نیز بفارسی سلطان را زُد جاجدرا
 گویند
 کُرس بگاف آخر فارسی بفارسی
 کُرس کن رانامند و بگاف عربی اسم
 فارسی سلوی است
 کُرس بافتن و بضم ه و در آمل اسم
 فارسی د و هراست و نیز بعضی اسم
 بزرشلم است
 کُرش و کرکیش بلغت اهل مصر
 اسم بابونه است
 کُرس میلوس باصطلاح اهل نلاجت
 اجاص است
 کُرس چراس بلغت تنگابن ثیل است
 کُرس بفارسی منو بر صغراست که
 آنرا قل تریش نامند
 کُرس اسم فارسی باقی است
 کُرس و کُرس سگ است و نزد بعضی
 سگ النساک
 کُرس ه و عاقر قرحا است
 کُرس بیونانی حنل قوی است
 کُرس اسم فارسی نسر است و نزد

بعضی زخمه است که بهندی کن نامند
 کُرس بعربی زعفران است و نیز
 نوعی از عروق صغرا نامند و نزد
 بعضی ما میران است
 کُرسا بسریانی زعفران است
 کُرسا طائریست که بعربی صعوه نامند
 کُرسا اسم فارسی حنل قوی است
 کُرسا اسم فارسی سنگی است شبیه
 به یاقوت سرخ و نزد بعضی عبارت
 از لعل است
 کُرسا اسم شیرازی بطبع فح است
 که با تخم مشورند مانند تنبا
 کُرسا بسریانی جرجیر است
 کُرسا مغرب کرکیش است و آن
 نوعی از بابونج است
 کُرس اسم فارسی گیاهی است که بر
 کنار آبها میروید
 کُرس اسم فارسی کُرنب است
 کُرس اسم فارسی دوداغت
 کُرس ابریشم و کُرس بادامه اسم فارسی
 دودا بریشم است
 کُرسا بسریانی شکاهی است
 کُرس ایوب بفارسی میسون و گفته اند
 که نوعی از زید البحر است
 کُرس درخت کاج اسم فارسی دود
 شیر الصنوبر است
 کُرس دشتی فاغرا است
 کُرس رسدانه ماهودانه است
 کُرس زمین خراطین است

کُرس سرخ بفارسی دود ترمز است
 کُرس شتاب بفارسی حجاب
 که بهندی بیگ چکنی نامند
 کُرسا بفارسی اشان است
 کُرسا بیضا و کُرسا شالکه فاشرا است
 کُرسا سودا فاشرستین است
 کُرسا بیونانی کُرنب است
 کُرنب د و ائی است که آنرا قتل
 الکلب نامند
 کُرنب تبی کُرنب بستانی است
 کُرنب الماء نیلوفر است
 کُرنب دیرا کُرنب بر است
 کُرنب دایا بسریانی نیلوفر است
 کُرنب چشمه ز است و آن بسمه است
 کُرنب اسم فارسی شونیز است و نیز
 بفارسی سیاه دانه نامند
 کُرنب و کُرنج و کُرنچا و کُرنچو
 اسم هندی است که بفارسی
 خایه ابلیس نامند و گفته اند که کُرنج
 وج است
 کُرنچو فلنچو نه است
 کُرنچا بسریانی کُرنب است
 کُرنب اسم هندی سنبادج است
 کُرنب سفن و کُرنب و کُرنده اسم
 هندی بیخ دار فلفل است
 کُرنکائی اسم فارسی نوعی از عنب است
 کُرنه بهندی اسم نوع اتوج است
 کُرنه اشترخار است و نیز اسم فراد

کودر اسم فارسی نوعی زنج مشکبوت است	کوزن بمعنی اقطا است که بفارسی بینونا مند	حب الاذل است که بفارسی عبارت از تمر دخت کزناشد
کوز بهندی گکره ن است	کوزع بسویانی خیری است	کزنه بفارسی بزرانجه است
کوز بیونانی حلی است	کزون برومی قطور دیون است گفته اند	کزوا بفارسی نوعی از ریاس است
کودارا و کردالا و کرداله اسم هندی	که قطور دیون دقیق را نامند	کزوان نزد اطباء در نجبویه است
خیار شنید است	❦ فصل الکاف مع الزاء المعجمة ❦	وزد بعضی نباتیست غیر آن
کروا کو اسم هندی تلخ است	کز معرب کز است و آن نوعی از ابریشم است	کزک ودع است
کروته بفارسی تسبیح مشکبوت است	کزبا بفارسی نوعی از ریاس است	کزوک بفارسی نوع از خنافس است
و گفته اند که اسم مشکبوت است	کزبوة الثعلب اسم اخو شند یریطاس است	❦ فصل الکاف مع الزاء الفارسیة ❦
کورورا بهر بانی صدف گلو است	کوزر اسم فارسی جزرا است	کوز بفارسی لغت کز است و معرب آن
کروسا بهمن بیونانی با بونج است	کزرموشان بلغت کرستان چیم بجم است	کوزان نوعی از ابریشم است
کورتن الغنم باصلاح ذوقیون را نامند	کزرموشان بلغت کرستان چیم بجم است	کوز بضم و فتح فرد آمده بفارسی بهمن درخت است
کرومقرور برومی ملو خیا است	کزبونا کزبزه است	کزانه بفارسی دود ابریشم است
کرو بطرفا قصب سکر و فانی است	کزبوة البشر پر سیا و شان است	کزار بفارسی حوصله طیور را نامند
کروسفا بیونانی سفا له قصب و فنه است	کزبوة البریه بشیرازی نوع بری کزبزه است	کز ترخون و کرطرخون و کرگرم بفارسی
کروی مسور اسم هندی علس مو است	کزبوة الحمار و کزبوة الحمام شامترج است	عاقرقحا است و نیز کزدم اسم فارسی
کرویه بفارسی کر ونا است	کزبه بفارسی عصاره ادغان است و نزد بعضی مشتق است بعصاره روغن بادام و کنجد	عقرب است
گره بتوکی و بفارسی زبل است و نیز بفارسی مسکه و بهندی ممکن نامند	کزبوة الحمار و کزبوة الحمام شامترج است	کزدم جراره عقرب جراره است
کروتن بفارسی مشکبوت است	کزبوة الحمار و کزبوة الحمام شامترج است	کزدم دریائی عقرب بحری است
گرهی اسم هندی باد تیان بری است	کزبوة الحمار و کزبوة الحمام شامترج است	کرف بفارسی قیرا است و فنه سترق را نیز گفته اند
گروهو ایلوچ بهندی اسم گندس است	کزبوة الحمار و کزبوة الحمام شامترج است	کزدر اسم فارسی زنیاد است
گریاس برومی لحم است	کزبوة الحمار و کزبوة الحمام شامترج است	کره اسم فارسی لهما است
گرویلون برومی غبار وحی است	کزبوة الحمار و کزبوة الحمام شامترج است	❦ فصل الکاف مع الهمزة المييلة ❦
کرو قنای کبیرا است که بفارسی خیار بزرک نامند	کزف اسم فارسی قیرا است	کسامی بقل حرف است
کریسا بسویانی پوست قندل است	کزم بمعنی طائر است که آنرا انغر نامند	کسبج معرب کسبه است و آن ثقل دهن سمسم است که بفارسی کنیا را نامند
کریشاب اسم فارسی فروج است	کزمازج و کزمازق و کزمازک و کزمازو	کسمیر بفارسی و بیونانی زنت است

یونانی داریچینی است	کسکوه نامند	و گفته اند که زفت یا بس است
کسوما و نا و عینا بسروانی هم الزیب	کسکونه	کسزه کزیره است
اغت	بفارشی عصفور قوطم را نامند	کمبره البر پرسیا و شان است
کسویاس شروع است	کسکیه بهندی اراک است	کمبرج اسم فارسی لوگو است
کسیدا سائنه سودا است	کسل بسروانی حنظل است	کمبر بسروانی موسن ایض هندی
کسیطری رصاص قلعی است که آنرا	کسمر بهندی عصفرا است	است
کسیطوس نامند	کسمونی بسروانی هم الزیب است	کسچ بقله یمانیه است
کسیغون دلبون است	کسن بفارشی کرسنه است و باقلای	کستل اسم فارسی جعل است و آن
کسیومالس برومی حشبه الزحاح است	کسخت را نیز نامند	نوعی از خنابس است
کسیس اسم هندی زاج سیاه است	کسن هندی بفارسی قراد است	کستن بفارسی عصبی الراجی است
کسیده ابن العرس است	کسناه کرسنه است	کستوری بهندی مشک است و نیز نوعی
* فصل الکاف مع الشن المعجمه *	کسناج بفارسی هندی با است	از زین لیسر را نامند که بسیار ضخیم است
کشاخ اسم فارسی حبیبی است که	کسناک بمل است	کسته بقله یمانیه است که بهندی جولانی
بهندی اره را مثل و نیز بفارسی شاخ	کسنه و کسنا اسم هندی عصفرا است	نامند و گفته اند که اذ ان الفز است
و شاخول نامند	و کونک که کسنا بمعنی قصب است	کستلا بهندی بزرگ طونا است
کشت بفارسی مغرب کسط است	کسنگ بفارسی کرسنه است	کسل و کسط قسط است
کشتک اسم فارسی جعل است و آن	کسنی متشقق کاغذی است و آن هندی با	کسعرطاً ما ارعلا بسروانی بخور مرمر
نوعی از خنابس است	است	است
کشتو و کشتور بفارسی اکوری است	کسنی بفارسی حلتیم است	کسفا شک است
که از عورگی بر آمل و بتل خلوت تامه	کسنین اسم رومی حشبه الزجاج است	کسفارمقا و کسفا رمعا بیونانی با ذرهر
نوریل و باش	کسو و کسوی بیونانی و بسروانی عصفور	است
کشنوک و کشف اسم فارسی ملیفاته	است	کسفره کزیره است
است	کسوا بهندی حب النیل است	کسفره البر پرسیا و شان است
کشته اسم فارسی نوا که میغفله است	کسوبا بسروانی عصفرا است و قوطم دری	کسفیر بیونانی موسن ایض هندی
وند را نیز نامند	را نیز گفته اند	است و گفته اند که موسن بری را نامند
کسج بری و دع است	کسورس بیونانی صنفی از موسن است	کسک اسم فارسی قایه است که از لیم
کسل و کسط قسط است	که آنرا ایرسا با نامند	سازند و نیز بفارسی اسم طائری است
کسر بری اسم خبز یا بس است	کسوش خشخاش زندی است	که آنرا عقیق نامند
کسری مغرب کسپری هندی است و	کسوفراطیس بیونانی حقیقی است	کسکوبا بسروانی عصفرا است که بفارسی
	کسورنسا مورمون و کمولو نسا مور	

آن عبارت از طعام مصنوع که از ماش و برنج مقشور نیم مقشر آنرا با برنج مخلوط کرد و پخته با غند و در قرا با دین ذکر یافت	کشی و کشن بریانی و بر و می و کسک و کشین بفارسی گریخته است	ککش خبز الطایبون است
بگشته امطو خود و س است	کشنج اسم فارسی کشین است	کشم بریانی حمارا لر حش است
کشف بضم اولی بفارسی زفت است و بفتح اولی و ثانی اسم فارسی سلخافه است	کشین اسم فارسی کزبره است	کسوم حمار اهلی است
کشک و کشک اسم فارسی طائری است که بریانی حقیق نامند	کشین کومی اسم فارسی تخم مخلصه است	کعبیت بریانی بلبل است و نزد بعضی هزار داستان است
کشک بفتح اولی و سکون ثانی اطلاق است	کشین دشتی نوع صغیر بادرنیویه است و نزد اکثر اطبا نوعی از شاه ترنج است و نزد بعضی مخلصه را نامند	کف و کف اسم فارسی زبل است
کشکاب و کشکیا بفارسی کشک الشعیر است و نیز بهار می آس جورا نامند	کشو اسم فارسی سلخافه است	کف آبکینه و کف شیشه بفارسی مستور دنیا است که بریانی زبل القواریر نامند
کشته اند که کتکها آس هلم است	کشوت رومی افسنین است	کفا و کفری و عای طلع نخل است
کشک انشعیر شیر و جواست و نیز جو مطبوخ مالیده صافی نموده را نامند و آب و روغن مطبوخ آنرا با دین مالیدن که جرم آن در آن داخل شود ماء السعیر گویند	کشیه اسم عربی شحم ضب است	کفتار اسم فارسی ضبع است
کشک بفارسی آس هلم را نامند و نیز طعایمیکه از بقول و حبوب تریت دهند با گوشت و بای گوشت	کشیعاء اسم عربی خیاز که بفارسی یزک نامند	کفترا اسم فارسی و ترکی حمام است
کشکین اسم فارسی خبز شعیر است و نیز خبز متخل از آرد جو و کدو و باقلا و نخود مجموعه را نیز نامند	کشیمون و کشو ثایمونی و بریانی کشوت است	کف دریا بفارسی زبل البحر است
کشکینه کشکین است	کشون با دینجان بری است که بهندی کتانی و بهنگان نامند	کفر بفتح کاف نزد اکثر اطبا تفر است
کشم بریانی فحل است	کشیظ رخام است	کفرا بریانی حنا است
کشمش کاویان بفارسی دبق است	کشل الکاف مع العین المجهله	کفر الیهود تفر الیهود است
	کعب غزال حلوی معروف است و نزد بعضی اطبا کعب است	کف سفید بفارسی تلج است
	کدینه بریانی بیت عنیکوت است	کشر بفارسی تنکرا است
		کف الارنب و کف الذئب جنطیانا است
		کف الاسد و کف الذئب بریانی عربینا است
		کف اجدم و کف چنایز و کف الجبلنا

پنبشکشت است و گفته اند که اهرول	گکر نوع نباتیست که بهارسی تنباکو	کلاغ اسم فارسی عنکبوت است
عنبل را نامند و نزد بعضی گرمه بیشا	نامند	کلاغشانه اسم فارسی بیت عنکبوت
است و بعضی گویند که خصی الکاف	گکرا بهندی و بهارسی خروس است	است و آن نوعی از نسج عنکبوت است
است	گکرا کایمه بهندی خروال یک است	کلاغ اسم فارسی غراب است که بهندی
کف الدابه گویند که خریل است	گکرنیله صاحب تخته گفته که آن	کاک و گوانامند
کف السمع نباتی است که آنرا کیکچ	تیلوفر است	کلاغ بیشه و کلاغ سفید بهارسی غراب
نامند	گکری بفتح اول و هندی قنار است و	اقبع است
کف عایشه اصابع صغرا است و گفته اند	ضم اول دجاج که بهارسی ماکیان نامند	کلاغ صیاه غراب اهود است
که چرخیر است	گکریکالهو اسم هندی دم الدجاج	کل آفتاب پرست اسم فارسی اذریون
کف العقاب ظفر النسر است و آن	است که بهارسی خون ماکیان نامند	است
نباتیست که یونانی فاطا نیقی نامند	گکریکایمه اسم هندی زرق الدجاج	کل بخاران طین الاحمر است
کف الکلب بد اشقان است	است	کلاکلا بلغت دیلی اسم لوب کبیر است
کف مریم کف عایشه است که بهندی	گکرونده و گکروگکش اسم فارسی جر	کلائی اسم عربی انکور سفید است که
هنا جورری نامند	جیر است	درلن سوزی باشد
کف النسر اسم نباتیست که یونانی	گکمل زعفران است و مقل رائیز	کلاک موش فاره صحرانی است
اسقو لو تندریون نامند و سیل میوه	گفته اند	کلازمین و کلاه باران بهارسی قطار
مورم گفته که خرنیل است	گکلیک بترکی قبیح است	است
کف مس بهارسی زهره النحاس است	گکلیک اودی بترکی معتراست	کلامو اسم فارسی نوعی از طبی است
است	گکن دهرل بهندی قطرات و گفته اند	کلب الکلب سگ دیوانه است
گکنافس دیلی است	که کاه است و اول اصح است	کلبه بلغت زید درخت خاردار است
گکنج همکه الصیدار نامند	گکورای بهندی نباتیست که بیج آن را	کلبا بلغت زلد کلب است
گفوقار بصعوص سرو است	کول نامند	کلباسود کلبسو اسم فارسی وزغه اسب
* فصل الکاف مع الکاف *	گکو اسم تکاب لیلاد کبیر است	که بهارسی چلهامه نامند
کک بفتح اول بهارسی مخفف کاک	* فصل الکاف مع اللام *	ککت و کتبهی اسم حب هندی است
است و معرب کمک و یضم اول نوعی از	کلا و کلاو و کلاود و کلاده اسم فارسی	که آنرا کاهرا میخوانند و آن حب اقل است
حجه است	شدع است	است
گکچ اسم فارسی جو جوهر است	کلاب ماء النور است	کلبا پسرایی سیستان است
گکجه بهارسی حب القطن است	کلاچک بلغت اهل تکاب اسم ودع است	ککچبه بهارسی نان خرد کدم را گویند
گکریان اسم هندی دجاج است	کلاژ و کلاژره اسم فارسی حقیق است	ککچرد اسم هندی خبازی است

وائل بحمودة است وبعار شيرين ولطيف	آن در قرابادين ذكر يافت	كل چنگ اسم فارسي شرخان است وزير
است	كلنگ اسم فارسي بزر يقله است و نژد	بفارسي خرچنگ نامند
كلنجين اسم هندی حب القلت است	بعضی بقلة الحقاء را نامند	كلنجيد زيرون الصغير ماميران است
كلنگ وکلند اسم هندی بطنج زقی است	كلگونه بفارسي اسم رنگ سرخی است	كلنجيد زيرون انكبر صنف كبير عروق
كلنگ اسم فارسي بزر يقله است	كه از رنگ لك خام يعمل می آورند و	الصغرا است
كلنگك اسم فارسي بزر رجله است	و در لك خام مذ كورش كه مستعمل نقاشان	كل ختنا اسم فارسي فاغيه است
كلنگك اسم فارسي نوعي از ديك است	وزنان است در رنگ كونه و آنرا بهندی	كل خوش نظر مستختم است
كلو اسم فارسي نوعي از خيزه است كه	لال نامند	كل خورني طين الماكول است
نيز بفارسي نان شير مال نامند	كلك بضم اسم فارسي و در است و نيز	كل رعنا ورد الحماق است
كلو بهندی بقلة بارده است و آن نوعي	بفارسي كرك نامند	كلزي بسوياني كلز است
از بلبلاب است	كلك اسم فارسي قصب است	كل سرخ ورد احمر است
كلي لغت هندی است كه بفارسي	كلك اسم فارسي بطنج فنج است	كل سنگ اسم فارسي خراء الصغرا است
غنچه نامند	كل يكسر اسم فارسي طين است	كلساد لا و هج بسوياني نوره است كه
كليا اسم رومي شبكه است و بصرياني	كلما بفتح اول و سكن ثانی بلغت زند	خاموش نكرده باشد
ورد منتن است	كرم است كه عنب باشد	كلسانا بيوناني شفايق النعمان است
كلوا اسم فارسي ضلع است	كلم اسم فارسي كرنب است	كلس اسم عربي نوره است
كلوخ امروء بفارسي كمثری است	كلم رومي قتيبط است	كل عقرب باصفواني اسم سطار يون است
كلوط مغرب كه لوط هندی است و آن	كلطليس بيوناني كاشم است	كل عاشقان بلغت خواساني زرين
باقلاي هندی است	كلك بفارسي نوعي از كرنب است	درخت است و بلغت تبريزي حمام است
كلونجي بهندی شونيز است بفارسي	كلموج راسن است	كلفا طلس و كل فطلس توبال النجاس
سياهلانه نامند	كلنا گفته اند كه اسم فارسي د فليست	است
كلوی بهندی بقلة است و آن نوعي از	كلنار اسم فارسي جلنار است	كل قوايس بيوناني خبت الجدي
لبلاب است	كلنگ بلغت اهل بعضی جزائر عمان	است
كليا اسم فارسي قلي است	اسم صندل اصغر است و بهندی نوعي	كلقوس بيوناني نجاس است
كلياني و كليانيس لغت يوناني است	از ليمو است كه بهير ازی ليمو خار كي نامند	كل قديس بربري روستخ است
كه بفارسي با رزد نامند و نژد صاحب	كلچار و كلنجك اسم فارسي هرطان است	كل ترنفل اسم فارسي زهرو است
اختيارات كلياني اشق است كه بفارسي	كلنجري اسم فارسي هرطان است	كل گفته بلغت اصفهاني احريض است
بدان نامند	كلنجري بفارسي نوعي از عنب است	كل كدم اسم فارسي جوز چنم است
كلنجين اسم هندی خولجان است	كه در ياد هرات ميشود و رنگ آن اسود	معيون هندی است و صفت

گلزار اسم فارسی زنبور است
 گلزاران اسم فارسی بیت زنبور است
 گلپس بلغت مازند ران جوی است
 گلپس اسم فارسی ذرالورد است و
 نیز بفارسی اسم بوم است
 گلپکرون بیونانی خردل بستانی
 است
 گلپل المکانی بمریانی اکیل الملك
 است
 گلپندا و گلنیکرا بهندی بطبیع زیست
 گلپواز و گلپواچ اسم فارسی حذاة
 است و بفارسی علیواج نیز نامند
 گلپکان کشف است
 گلپکرون جرجیر است
 گلپم شو اذربای است
 * فصل الکاف مع المیم *
 کم اسم فارسی شجرة القناد است
 کما بسپاسه است
 کالاون و کالیه و کالیمون بهندی و
 بیونانی و پرومی ماذریون است
 کاحه * بحرایی و ماء طلع نخل است و
 بسعنی خلاف خوشه کدم نیز آمده
 کاکه بضم اول بفارسی اسم نبات است
 که صمغ آن خلط است و بحرانی
 اسم باد آورد است
 ککته بفتح اول بهندی حذافة
 است
 ککچاین اسم هندی نوعی ازیش
 است

کمارو اسم هندی مومیائی است
 ککجه بلغت زند اسم جراد است
 کم کمگام لغت عربیست و بغدادی
 نبطی گفته علك درخت ضره است و
 بعضی درخت ضره گفته اند
 کم کم اسم هندی زعفران است
 کمل نیلوفر هندی است
 کمون اخضر کمون شامی است و نزد
 صاحب تحفه کمون نبطی است
 کمون ارمنی و کمون رومی گوریا
 است
 کمون اسود کمون کرمانی است
 کمون اصغر کمون فارسی است
 کمون حبشی کمون اسود دهری است
 که تشم آن شبده است در سیاهی بشونیز
 کمون جلوه اتیسون است
 کمون شامی کمون اخضر است
 کمون فارسی کمون اسود است که
 اول شیراز زرد شود نامند
 کمون کرمانی کمون اسود است که
 بفارسی زیرو حیاء نامند
 کمون نبطی کمون ایض است
 کمون هندی شونیز است
 که بضم اول و سکون ثانی بحرایی
 سمک است
 کهاره اسم هندی نفیم انجیره است
 کوهی اسم هندی عنب الثعلب است
 که بضم اول و فتح ثانی مخفف کاکه
 فارسی است

کهیل اسم عربی قطن است مادامیکه
 در روجب باشد
 گمیت بحرایی اسم خمر است که در
 سیاهی و سرخی باشد و اسپ بدین رنگ
 رانیز نامند
 گمیز اسم فارسی بول است
 گمیش اسم ترکی فضا است
 گمیله اسم هندی تنبیل است
 * فصل الکاف مع النون *
 کنا بلغت زند اسم سمک است
 کناد اسم فارسی ورشان است
 کنادر بحرایی حمار غلط است
 کنار اسم سدر است که بهندی بدر
 نامند
 کنارتر اسم فارسی نبق رطب
 کنارخشک اسم فارسی نبق یا بس است
 کیاری بضم اول اسم سرنانی نبق است
 کنار اسم فارسی شراخ است
 کناغ بضم اول اسم فارسی ابریشم
 است
 کنالا بضم اول و فتح ثانی اسم هندی
 سکینج است
 کنب اسم فارسی ورق الخیال است که
 بفارسی نیز نیک نامند
 کنب اسم فارسی نوعی از ثناء است
 کنبار بحرایی جبل لیب نازجیل را
 نامند
 کنت اسم فارسی ذباب غسل است
 کن بکن بکسر اول و سکون ثانی و فتح

یاقی موخته و تسکین یافتن اسم فارسی	کندر زوی	حلاک رومی است که مصطفی کنکبی	اهم مندی مشط الغول است
حبه الخضراء است	نامند		کنکبی
کنیزه اسم فارسی نوعی از خیار است	کندر و کندر و کندر و	کنکبی	بهنندی نوع اصغر جاورس را
کنبو اسم فارسی حب الشروع است	کندر من الدزار	کنکبی	نامند
کنج اسم مندی عین الدلیک است و نیز بفارسی کنکبی نامند	کندم	کنکبی	بهنندی قطا قاضی
کنجیار و کنجیاد اسم فارسی شمشیر است	کندم مکه	کنکبی	کنو اسم فارسی ورق الخیال است
کنیل اسم فارسی مسمم است	کندهانی ذره مکه نامند	کنکبی	کنوچه اسم فارسی بزرگ مزاج است و بهندی نیز همین مشهور است
کنیلک و کنیلجه اسم فارسی	کندها	کنکبی	کنودان و کنودانه شهدانه است
اصغهانای افزون است و نیز کنیلک	کندر و	کنکبی	کنیر اسم مندی دلی است که بفارسی
و کنیلجه اسم فارسی یاد زهر است	کندهک	کنکبی	خرزهره و آن معرب خزل مزاج است
کنیر اسم فارسی حریف است	کنده	کنکبی	کنبهار کوکرا بضم کاف صیغی اسم مندی نوعی شراب است که بعربی معینی نامند
کنیرزد و کنیرزد و کنیری اسم فارسی	کنده	کنکبی	کنبهی اسم مندی کاه است
صمغ نوعی از حریف است	کنده	کنکبی	کنبیل اسم مندی قبیل است
کنیر سره و کنیریس بسیاری کنیرزد است	کنده	کنکبی	کنوار اسم مندی صبر است
کنیشک اسم فارسی صفور است	کندهک	کنکبی	کنوار کنی اسم مندی صمغ دهاک که نیمه سوزنیاجند
کنیشک اسم فارسی شیرایق است	کندر کاچورا	کنکبی	کنول اسم مندی نوبی از نیلوفر سرخ رنگ است
کنیشمین اسم مندی طائری است که آن را کرکی نامند	کنست و کنستور کنستوراک	کنکبی	کنول کا بیج اسم مندی نیم نیلوفر سرخ رنگ است
کنیشمین کا پتا بهندی مرارة الکری است	اشاران است	کنکبی	کنول کا پهل اسم مندی ورد نیلوفر سرخ رنگ است
کنیورس یونانی جاورس است	کنشتو و کنشتو	کنکبی	کنول کی جو بهندی بیخ نیلوفر است
کنیوریا یونانی هند بای بری است	کنطی	کنکبی	
کنج اسم فارسی انطا است	کنعل	کنکبی	
کنل اسم مندی قضیب السکر است	کنک	کنکبی	
کنداره اسم عربی مکی است که آنرا مینام نامند	کنکالی	کنکبی	
کندر بعربی نوعی از عاگ است که نیز بعربی لبان و بفارسی کندر و نامند	کنکیر	کنکبی	
	کنکر تو	کنکبی	
	کنکر خر	کنکبی	

بمعنی مذکور نیز آمده

گودام بغار می انداخت

گوبل نوعی از بابونج است

گوبل گوی بهندی نیلوفر است

گوبیل اسم هندی برگ نواستجار متبره

است

گوتاه اسم هندی قسط است

گوت بربی صندل است

گوج اسم فارسی مطلق صمغ است که

بهندی گوند نامند

گوخایسا بمریانی گرنب است

گوداب و گوشاب بغار می رب عنب

است که نیز بغار می دوشاب نامند

گور بفتح اولی و سکون ثانی بغار می

خروب شامی است و بفتح ثانی بغار می

گرنب است

گوزگندم جوز چندم است

گوز و گوزره و گوزک اسم فارسی ثمر

خروب شامی است

گوز فارسی مقل الیهود است

گورک بفتح اول و سکون ثانی و فتح راء

مصله و کاف فارسی تعریک است

گوزکیاه اسم فارسی نبات الکبر است

راذ خرا نیز نامند

گورالتیل اسم عربی خانه مکس عمل

است

گوری بهندی اسم ودع است

گوزام فارسی زهر و را حر است

گوزینا یا بلغت زند اسم گوز است

گوزد و گوزده بلغت فارسی انزروت

است

گوزره اسم فارسی خروب شامی است

گوت اسم فارسی حنظل است که

بهندی اندراین نامند

گوسک بفتح اول و کسرت ثانیه و سکون

سین مهمله اسم فارسی جوجیر است

و با تالا و نیز گفته اند

گوشاد اسم فارسی جنطیا نام است

گوشته بغار می قسط است

گوشنه بغار می نوعی از کما است

گوش ماهی اسم فارسی شیخ است

گوف اسم فارسی بوم است

گوررن معد است

گونل نزد صاحب تحفه برومی اثل

است

گورک اسم فارسی خبس است

گوزفیلوس بمریانی اجاص است و اص

آن است که گوزامیلوس بمعنی مذکور

است

گوب بربی نبات طولانی و نامند

و طلق را نیز نامند

گوبارغا و گوبارغان بمریانی طلق

است

گوب شاموش طین شاموش است

و شاموش اسم جزیره ایست از جزائر

قدس و دستورید و س گفته که نوعی

از طین شاموش است با صفای و بیروانی

اعطرا نامند بمعنی گوب

گوب قیمولیا طین قیمولیا است و

قیمولیا اسم جزیره ایست و گفته اند که

آن نمکی است که از زمین شور و زار

بهم میرسد و شب روشنی دهد و آن را

گوب الارض نامند

گوب الارض طلق است و نیز بعضی

طین قیمولیا است

گوکج بهندی نوعی ثمر است

گوکرا اسم هندی دیک است

گوکری اسم دجاج است

گوکوچین اسم ترکی حمام است که

بغار می کبوتر نامند

گوکورد اسم فارسی کمریت است

گوکرمرد خنی العالم است

گوکورنک گفته اند که اسم هندی

کافیتوس است

گوکهری اسم هندی ثعلب است که

بغار می روپاه و بهندی لومری نیز نامند

گول اسم هندی مقل است

گولک بغار می مد است و بغار می

مورغ سلیمان نیز نامند و در هند و رای

مد مد است مبرز رنگ مثل قهوه و بسیار

خوش آواز می باشد

گوکین و گونک و گوکوا و گومکه

و گوک نوع صغیر بوم است که بغار می

چغل نامند

گوکاو اسم فارسی خشتا است

گوک خس است

گول بغار می نوعی از نیلوفر است

گول

فصل الکاف مع الهاء

کولان بعرى نوع نراصل است

کوکم نفل است

کولو وکولومی بهندی بزرگنان است

کوله اسم فارسی تنفذ است

کوله پیر اسم فارسی انجیلان است

کوم نیز اسم فارسی انجیلان است

کومی اسم سریانی باقلا است

کومر بلخند زلد اسم کمری است که

بفارسی امود نامند

کومینون یونانی کومون است که

بفارسی زیره نامند

کوموش پترکی فضه است

گون اسم فارسی تناد است

کونچ اسم فارسی شونیز است

کونچه اسم هندی مرغی است که

بفارسی کلنگ نامند

کوپچه اسم هندی که کج است و آن

نوعی از کرفس بری است

کوند اسم فارسی بطبخ خام است

کوندردمی اسم هندی حب النیل است

کوتیان نباتی است که بنهطی کهان

خوانند

کودنج اسم فارسی زعفران است

و بهندی درخت عوسج است

کوش وکومج بفارسی زعفران است

کویج وکویز اسم فارسی زعفران است

بستانی است و نزد بعضی کو بزرای

فارسی بمعنی مطلق زعفران است

کویل اسم فارسی زربا بونج است

کهارى لون اسم هندی ملج العین

است

کهاریا توتیای مصری است

کھتی اسم هندی تراد است

کھتا انار اسم هندی رمان حامض

است

کھجور اسم هندی خرما است

کھجورگرس اسم هندی نیبیل التمر است

کھجورکا کا بها اسم هندی جمنا النخل

است که بفارسی پنیر خرما و بعرى

کروخوانند

کھجورکا پھول اسم هندی طلع النیل

است

کھجورکی کھتلی اسم هندی نوا

البسر است

کھر اسم هندی حافر است

کھر فی نوعی درخت ثمر است که

شورین بالزوح می باشد

کھرمن نوعی از یاد نجان بری است

کھلی اسم هندی کعب است که بفارسی

کنجار نامند

کھنچ وکھنچ اسم هندی صعو است

کھشکالی بسفایج است و گفته اند دوی

دیگرا است شبه به بسفایج

کھه اسم فارسی تبین است که نیز

بفارسی کا نامند

کھانا اسم سریانی شاخ نبات فارانیا

است

کھمروک وکھکت وکھکم اسم فارسی

و عربی باد نجان است

کھتا بهندی بمعنی ترش است

کھجور بهندی اسم ترش است

کھدل اسم عربی عنکبوت است

کھر اسم فارسی جدی است

کھزک وکھزل اسم فارسی جرجیر است

کھکو اسم فارسی وهندی بوم است

کھنایا بسویانی هود الصایب است

کھوه اسم فارسی تھوه است

کھورکھین اسم فارسی زعفران است

کھولا وکھله اسم هندی سانه است

فصل الالف مع الهاء

الهناء التختانية

کی بلغت مصر حراصل است

کبا بسریانی فیلبوش است

کباد حورا بسریانی باد آرد است

و گفته اند که شکاعی است

کیاد اخی بسریانی شجرة الغار است

کیاروس نوعی از حشر شفا است

کیامطرا بسریانی قناع الرمان است

که منعقل نشد باشد

کیانا بفارسی عناصر اربعه است

کیاه جسر اسم فارسی اکیل الملک است

کباه جالینوس اسقولوندریون است

کیبا بلغت زند نضه است

کیکی نوعی از کاد است

کیت اسم هندی خبت الغشه است

کیتوفیلا بسویانی صمغ البلاط است

و بمعنی بلاغ نیز آمده است	طبری قسمی از دوقس است	کیزه گفته اند که امم فارسی خس است
کپلی امم هندی سلطنت الحیه است	کیکو بفارسی و معرب آن جر جیر است	کیمون امم هندی خطه است
کینوریا بیونانی هندی بای بری است	کیکیش جر جیر است	کیهوتی بهندی حب الحلب است
کینوس امم رومی جازوس است	کیل وکیل داوران وکیلک امم فارسی	کینه امم فارسی علیق است
کیلج معرب کذی است	زهرور است	کیارکبه بهر یانی مضطکی است
کیزیع بهر یانی خیری است	کیلا وکیله بهندی موز است	باب اللام *
کیمر امم هندی زعفران است	کیلا ذویا وکیلو ذونبون وکیلا ذتیا	قصه ل اللام مع الالف
کیمروکته وکیمو امم فارسی جعد است	بیونانی ماعیران است	لا حور دیه صامروما است
کیمو باطر بفارسی نشاره است	کیدارو سرخس است	لا زرد لا جور د است
کیمم ملع نبوی است	کیلکان نوعی از کروت است	لاردی طوازن عربی است
کیفاد تیرو بهر یانی حجری است که	کیماک امم فارسی زید شیر ناز	لا سورس بیونانی مامودا است
بیونانی غا غاطی نامند	دوشیده است که به ترکی قه اقی و بفارسی	لا غورس غراسیس و لا غوتی بیونانی
کیفامصریا امم بهر یانی سنگی است که	هر شیر و جریه و بهندی ملانی نامند	ویسریانی ارنب بری است
بفارسی سنک مصری نامند	کیشت یوهتی است که بفارسی دافری	لاختورس ملاسوسن ارنب بحر است
کیفامقنطس بهر یانی حجر مقنطیس	دامند	لاک پشت امم فارسی طغافه است
است	کیمرس ذره است	لاک امم فارسی لك است
کیفانورا امم بهر یانی مارتشیتا است	کیموس گفته اند که ذره است که	لاله خطائی امم فارسی حاحام است
کیایودنیا امم بهر یانی خیر الیهود	جاورس نامند و بهندی جرار و نواب	فصل اللام مع الهاء الموحدة *
است	خاوشان مرحوم نوشته است که بهتمند	لیاب انیر و لیاب السخنه و لیاب القوام
کیفری حما و کیفا تیرو بیونانی و	اصل آن کیمرس باشد که تصنیف نموده	ولیاب انقم نشاسته است
بهر یانی جبعین است که بفارسی منك	اند که برومی جاورس و گفته اند که اصل	لیاب القرم مغز دانه کشته است
کچ نامند	آن کیمرس است	لیان معرب از لیانا یونانی و آن
کیک امم فارسی برغوت است	کیمو کیمچ امم یونانی سوبق است	کنز راست
کیکه بیشه است	کیمپوا امم هندی خراطین است	لیانه امم مغربی فریقون است
کیکر بهندی قره است و نزد اهل فارس	کیمیلی امم هندی ملح السجده است	لیان خردل بری است
خار مغیلان است	کیکره امم هندی سرطان است	لسادنه بلقت مکذبن چکی ترک کیمما
کیکرا بهندی سرطان نوری است	کیو گفته اند امم فارسی خس است	ایتی الفتح بیونانی زبان الفارستانی
کیکراغه و کیکراش امم فارسی حیثیه	کیوان بهندی قرنب است	است
البراعیت است و صاحب نسخه گفته ام	کیورا بهندی کاذی است	اینی میعه مائله است

لبیدون و لیرون مشطوح است

* فصل اللام مع الجیم *

لیلال بلغت مهوسین زبوق باک

صاف است

* فصل اللام مع الحاء المهملة *

لکاک بکمر اول پوست نج نبات است

وریدهای باریک آنست

لحام الذئب صناعی او تکرار است

و معنی آن در بوق مذکور شد

لحام الصنعة از اقسام تکرار است

لحام الغول بضم اول شعر الغول است

نخلة الحمار پوسه و شان است

لصامی دیناقوس است و گویند

حرسف است

* فصل اللام مع الحاء المعجمة *

لخیس الاكله غزالی است

* فصل اللام مع الزاء المعجمة *

لزان الذئب شامل لحام الذئب

و اشق است

لزان الخوام و لزان الحمر صمغ البلوط

است

* فصل اللام مع السين المهملة *

لسر عوربون بلغت عبرانی گرفته است

لسورا بهندی مستان است

لسه نال بلغت دیلمی سلوا است

لسبعه بلغت مغربی اریق و نند اس

است

لسورطن لبلاب است

لسان الحمر سمیتان است

* فصل اللام مع الصاد المهملة *

لصق کبر است و بلغت مغربی اسم

حرفش است

* فصل اللام مع العين المهملة *

لعبه یبروح الصنم است

لعبة بربری مستحیلة است

لعیب شقایق النعمان است

لعل مصری نقهه است که قیقه و نیمز

نامند

* فصل اللام مع الفاء *

لف الکرم خیوطی است که از تاک

میروند و لغت شلغم است

لفاح یبروح الصنم است

لغربش حنا است

* فصل اللام مع القاف *

لفاح شترشدر است

لقطبه صمغ صنوبر است

لعلق لکک است

* فصل اللام مع المیم *

لماء عنب الثعلب است

لم لم بلغت مغربی قطف بصری است

لمنون قنطورون صغیر است

* فصل اللام مع النون *

لنج النج است

* فصل اللام مع الواو *

لوز المرجان و لوز السودان و لوز

الارجان بلغت مغربی لوز البربر است

لوبای هندی قسم اخیر قشع است

و در عراق دما دم نامند

لوقیاس

بیونانی نوعی از مروارید است

لوف الحیه لوف کبیر است

لوف الجعل لوف صغیر است

لوفیون گیاه حشض و بغار سی فیله و

نامند

لوفابین بیونانی شکوفه حمام است

لوطوس میسن است

لوفایعبرانی حی العالم است و لوز

بعضی قنطورون صغیر است

لوعریا بیونانی حنظل قوتای بوی و

بعرانی بنشین است

لوفروس حجر قبطی است

لویارون شیطرج است

لوطوس اغریوس بیونانی حنظل قوتای

بستانی است

لوقوبا عقرب بصری است

لوقاقیس قانجین است

لوفک اسم هندی قزقل است

لوهی ولوما بهندی آمن است

لون بهندی نک است

* فصل اللام مع الهاء *

لهو اسم هندی خون است

لهاجو بمرانی ابن عرس است

* فصل اللام مع الياء *

لیمونون بیونانی حماض بزرک

برک است

لبنوفر نیلوفر است

لبنش قرن بیونانی قلب است

لبنش بلغت بطنی تخم کتان است

لیفس تبقون کاشم است

لیا لوبیا است

لیندرخروس ولینا ماروش مراد سنج

است

لینور سلس لبلا بکبر ممی بحبل

المماکین است

لینوحن بیونانی لکس است

لیانو کند راست

لینچ نیلچ است و نزد بعضی نوعی از

اقلیمیای مش است

لیارر بلغت دیلمی است اسم ماریط

است

لیطه بخوری است که در میاکل قدیم

مستعمل بود

* باب المیم *

* فصل المیم مع الالف *

ماء الخلان عرق بید مشک است

ماء البومام عرق بید مشک است

ماء الورد کلاب است

ماء الزهر باغت مصری ماء الفلاح است

ماء القراطن مالی قراطن است و نزد

بعضی اسم قند یقون است و آن نوعی

از خمر است

ماء القطر آبی است که از کوزه صفال

ترشح کند

ماء الزجاج مسقر تو نیا است

ماذر مازیون است

ماء انظر یا زاح اساکفه است

ماراس و مارتون اسم رازیانه بوی

ویستانی است

مار یقون بیونانی مقل است

مارسه اطریقون است

مانیه الراص اطریقون است

مائن اسم هندی ثمره الطراف است

ماتی اسم هندی طین است

ماجو پهل اسم هندی عقص است

مادیان اسم فارسی رماک است

ماراس و مارتون رازیانه بوی و یستانی

است

مارمیقا بیونانی اترج است

مار اسم فارسی حید است

مارچوبه اسم فارسی ملیون است

مار یقون بیونانی مقل است

مازو اسم فارسی عقص است

ماماج اسم مغز عراض

ماسقور مالیقرون است

ماستوجچکی بترکی کبیکچ است

مامیثا ارغامونی است

ماطونون نبات قند است

ماذار یون دلبوس است

ما فود نیا و مقل و نیا نظر اسالیون

است

ماتی بیونانی بیه است

ماکئی اسم هندی مذ باب است

مالاشیرون بیونانی ماذج است

مالالی باصفهائی حودون است

مالس لوقا بیونانی غیر مو محور است

مالتمود یون و مالیتوس خرق اسود

است

مالنثار یا زاح الاساکفه است

مالیابوس مالی است

مالی بیونانی عسل را کوینک

مالینو فلن یادرنجوبه است

مالپروین اسم فارسی جد و راست

مالی رویان اسم فارسی ارباب است

مالی اسم فارسی سبک است

مالی بینی دراز اسم فارسی دلفین

است

مالی یزده اسم فارسی شغین است

مالی زرد کوهی اسم فارسی قلموس

است

مالیانه اسم فارسی صفا است

مالی شور اسم فارسی سماریس است

مالی مرکب اسم فارسی همسبا است

* فصل المیم مع التاء المتناهة الفرقانیه *

متک اسم عربی اتراست

متنی نعاغ است

متر اسم هندی کرسنه است

متنهائی اسم هندی شیرینی است

متهه اسم هندی مشیض است

* فصل المیم مع التاء المتناهة *

مٹک سورین است

مٹک البیم زعفران است

* فصل المیم مع البیم *

میج یعربی اسم ماش است

میجنن اسم قسمی از عنب الثعلب

است

مچکلی . اسم فاعلی ماضی است

مچیت اسم فاعلی روناس است که

مروق الصباغین نامند

مچتری بهندی نخستین است

❖ فصل المیم مع الحاء المهملة ❖

مخاحم بلغت اذ لس مخلصه است

مخروث بهنج انجلدان است

مخاب درخت التلبان است

محموده مقنونا است

مع زرد تخم مرغ است

❖ فصل المیم مع الحاء المعجمة ❖

مخلص الاکبر اسم مچونی است که

یونانی موطن اناوند

مخطا وخطا اسم عربی درستان است

❖ فصل المیم مع الباء المهملة ❖

مهام اسم خمر است

مد من الجراح اصابع فرعون است

❖ فصل المیم مع الزاء المهملة ❖

مرايه و مرايه اسم فارسی قوم

المجوس است

مزار الصخر و مزار الصخر و حنظل

است

مزال اسم ترکی ایل است

مربا التجات است

مربای کلو اسم فارسی معمر است

مرج اسم هندی فلفل است

مرخومك اسم فارسی عدس است

مردارخوار اسم فارسی رخته است

مردارخاجی بترکی اسم نبات

عنب الدب است

مرزکوش مرزنجوش است

مرزه اسم فارسی معتربستانی است

مرسیا اقربا یونانی آس بری است

مرسیا ایماص یونانی آس بستانی است

مرسیون یونانی اشنان است

مرملون بلغت سریانی دارچینی است

مرسیا یونانی ریحان است

مرطوس نزد مولف حاوی الادویه

مرماحوز نزد بعضی مرطوس است

مرطیس قسم شباهه مرطیس است

مرغ حفقو اسم فارسی صباقر است

مرغ تنک اشکنک اسم فارسی قطا

است

مرقاعی کفسیون است

مرقن شامل جوزمانی و اقین است

مرک موش کانی اسم فارسی شک است

مرک موش عملی اسم فارسی دیک

بردیک است

مرک مامی بفارسی مافی زهرج است

مرکب اسم فارسی مداد است

مرماهان و مروجلی و مرو شیرین

مرماحوز است

مرو التلال و مرو بری انهم مرو طوس

است

مروالوم و مرو باجونه و مرو تلخ و مرو

مغیل و مرواحوس است

مرو آزاد مرو آزاد است

مرو سارطا یونانی اذان الفار است

و مرو س بمعنی موش و اوطا بمعنی کوش

است

مورارین اسم فارسی لؤلؤ است

مورا اسم هندی مرزنجوش است

مریق احریش است

مواقلن یونانی بمعنی هزار برگ است

و آن حزنبل است و نیز بهندی طری

قلیون است

❖ فصل المیم مع الزاء المعجمة ❖

مزج درخت بادام تلخ است

مرد بلغت اصفهانی موس است

مردی برای معجمه قسمی الزبید است

که در مصر از جور برنج میسازند و بفارسی

بوز نامند

❖ فصل المیم مع الیمین المهملة ❖

مستار خبر فارسی است

مستین یونانی زاج سبز است

مستقار و مستقران و مسقوده بلغت

بمعجمه اندلس و راوند طویل است

مستکرا آبوس است

مسدلیف درخت مقل است

مس رعت اسم فارسی طایقون است

مس سوخته اسم فارسی راست است

مس اسم فارسی نحاس است

مستیشی مصطکی است

مسقاطون عود هندی است

مسلقن زعفران است

مسکه بفارسی زبد است

مسک الجن شامل شوا و روجبله

صغیر است

مسک الرمان فارشک است

مسک القرد شبه است

مسن حجرالسن است

مسوحان ادهان مرکب است

مسواک الراعی شامل زعفران و شیطرج است

مسواک المعیم نوع بزرگ نورس است

مسواک العیاس نوع بزرگ تناد است

زهری الابل راشمل است

مسور بهندی قدس است

منجی بهندی کاکج است در بعضی

ملاد هند آطریلال و ابان اسم مینا مثل

فصل المیم مع الشمین المعجمة *

مشری بلغت مکرهین قلمی است

مشط الراعی دیناقوس است

مشک زیر زمین اسم فارسی معد است

مشک هندی معد هندی است

مشک داش بلغت تنکابن اسم شوصرا

است

مشک اسم فارسی گرسنه است

مشو اسم فارسی خلراست

فصل المیم مع الصاد المعجمة *

مصارع زهرور است

مصباح روم کهریا است

مصارین اعماس و مصران واحد آن

مصفی الرعا بلسک است

فصل المیم مع الصاد المعجمة *

مضن رمان البر است و ثمرش حبیب

القلقل است

مضع نبیدی است که از آب میوهها

و انار ترتیب دهند

مضع ثمر عسلج است

فصل المیم مع الطاء المعجمة *

مطر باران است

مطفینا نوره است و لعوق لوزرانی

بابین اسم نامن

مطهر پنجگشت است

فصل المیم مع الطاء المعجمة *

مظ بظاء معجمة کنارا است

فصل المیم مع العین المعجمة *

معا بفارسی روده و ترکی با ترماق

نامن

معانیوس یونانی بان است

معد خصیة النعلب است

معز ماز است که بز باشد

ممشوقا شامل جمست و ما مردانه است

معنار صمغ آلو است

معین مادر یون است

فصل المیم مع الغین المعجمة *

معانی و معنار سکر العشر است

مغات هندی گز است

مغله یاد نجان است و ثمر تفاح برو را

نیز نامن

مغز استخوان اسم فارسی مح است

مقناطیس حجر مقناطیس است

مغلیانا بلغت دریائی اسم حرف بابلی

بوداده است

مغموما قلیه یاد نجان است

مغیلان امغیلان است

مغز قنجه اسم فارسی لبوب بزور است

مغز کافنه طین مشتم است و آنرا

مغزه صانیه و مغزه لینه نیز گویند

مغز سر اسم فارسی دماغ است

فصل المیم مع الفاء *

مقرح لسان الثور است

مقرح قلب محزون بادر نجبویه است

مقرود اسم نوعی از فطرس است

فصل المیم مع القاف *

مقلونس فطر سالیون است

مقرا اسم عربی نبات صبر است

مقلقل قسب است

مقاونیا ملیون است که خربزه کرمک

باشد

مقناطیس حجر مقناطیس است

فصل المیم مع کاف *

مکری اسم هندی منکیوت است

مکری کاجالا اسم دام منکیوت است

مکر اسم هندی تمساح است

مکس اسم فارسی ذباب است

مکس عسل اسم فارسی نحل است

مکنة قریش اسم منسله است

مکمن اسم هندی زبد است

مکنة قنوس است

مکیناس بلغت دریائی بنفشه است

فصل المیم مع اللام *

ملاج یغیم اول و ثلث ید ثانی

اندرو طاليس است و بلغت مغربي

قاتل است

ملح بحري از اقسام ملح مائي است

كه تا آب بآن رسد حل ميشود و اكثر آن

سياه و در افعال قريب بملح اسود است

ملح الترتيه و ملح النانو شاد در

است

ملح چيني بلغت مصر باقراست

ملح الدباغين قسم سياه ملح العجين

است

ملح سنجي شوره است و در آب

من كور شد

ملح الصاغه و ملح الصاغه نثار

است

ملح الخثوم ملح قندي است

ملح بفتح اول و ثاني و خاء معجمه

اسم فارسي جزا د است

مطاط دينا قوس است

ملكان اكامل الملك است

ملوخ بلغت تمام قطاف بحري است

ملوخيا و ملوخيه خبازي بستاني

است

مايح نوعي از عوسج است بزرگ

برگ سرج

مايطريا راج سياه است

مليطان بلغت اندلس بقله يمانية است

مليطي يوناني اثلث است

مليون و ميلر يا خريزه كرك است

مليتون زنجفر مخلوق است

مليتون قطريون دقيق است

مل ميساليوس است

* فصل الميم مع الميم *

مسك الارواح اسطوخودوس

است

مسك الحوامل داء المسك است

مصولا بهندي اسم صفاغون است

* فصل الميم مع النون *

منيل بشير از اسم نيمه است

منته بلغت مصر قاليس است

منشور خيري و خشخاش را شامل

است

منج بفتح اول بمع است و بكسر اول

درخت بادام تلخ

منجوشه ناردین است

منجيهته بهندي دوه است

مند اغورس يوناني يبرو است

مندك بهندي صمدع است

مندوه بهندي نوعي از دخن است

مندول بهندي جوز القی است

منتمس درخت منتمس است و منكر و رش

* فصل الميم مع الواو *

مونه بهندي سعد است

مونه بهندي نوعي از ماش است

موتي بهندي اسم لوگو است

مورامون بر سوارشان است

مورس بهندي شكوفه نرغل است

مورجه بلغت اصفهان قناري است

مورچه بفارسي نمل است

مورد اسم فارسي آب است

مورد اسفرم آس بری است و كوبند

اسم فارسي اذخر است

موريون نوعي از يبرو است كه

در كش سفيد رشيده بزرگ چغندر باشد

موسير اسم فارسي بصل الزيز است

موساكي بهندي اذان البقر

موسقي يوناني طرفا است

موش بفارسي فاره است

موش كور بفارسي خلك است

موش دشتي بفارسي اسم يربوع

است

مويون نوعي از صوم قريب بهيش

است

موقد النار كبريت است

موقطيس بلغت عبراني نظير است

مولوند يا مرد اسك سفيد كود

است و برومي آبار است

مول يوناني حرم عربي است و

بهندي فجل را نامند

موم اسم فارسي شمع است

موميائي كوهي قفر اليهود است

مولدي كوينل بهندي كمان دريوس

است

مولك بهندي ماش است

مون رميون مر است

موز بفارسي زيب است

موزك علي اسم فارسي دبق است

موزك كوهي اسم فارسي مريز است

فصل النون مع الهمزة

مهرا اسم فندی سنا مکی است
مهن آذربا است

مهرکیاء اسم فارسی پیروج الضم
است

مهرمار اسم فارسی حجر الحید است
موندی اسم فندی حنا است

مده پندی وصل است

فصل النون مع الیاء

المناناة التثانیة

میه اسم فارسی شربت یکه با شراب ویا
آب انکور و یاد و شاب انکور ترتیب

میل فندی

مینهل پندی جوز الکوثل است

مینهی پندی حلبه است

مینوش اسم فارسی شرابی است
که با سنبل رومی و با منهل فندی ترتیب

داد باشد

مشک اسم فارسی تشل است

می صوم شراب صوم است

میختج مد بر می نشسته است که با انکور
وصل باردیکر جوشانید باشد

میختج مفوح می پخته است که در
مل بر آن هیل و جوزیوا و قوئل و امثال

آن اضافه کرد خوشبو باشد

میغولون شوکران است

میظوس مغره است

مزیزج زیبای الجبل است

میمن اسم فارسی قرد است

باب النون

فصل النون مع الالاف

ناخن یوریان و ناخن دیو اسم فانی

ناظر الطیب است

ناردین اقلیتی سنبل رومی است

نار دین پری شامل اناز و نرفراست

نار دین اسم یونانی مطلق سنبل است

نار کول و ناریل پندی و نار جیل است

ناروس بفرنگی سنبل الطیب است

نارو اسم رومی صنوبری ثمر است

نارون بفارسی پشگل را نامند

نارغیت اسم یونانی نار مشک است

نارغمه بلغت اذن نس لسان الاهل است

نافل بلغت اکمیر یان زیت است

نافوخ بلغت بغداد اسم پیچ دلموس است

ناکون پندی هود الحید است

ناموس بق است

نان بکسات بفارسی خبز الکعک است

نان بی مبوس خبز الحواری است

نان روغنی خبز القطایف است

نان مجوم دار خشکار است

ناحاحی خبز الطابق است

نان سبک بفارسی خبز المله است

نان کسمه خبز المطابون است

نان تاج خبز القری است

فصل النون مع الیاء الموحدة

نبات اسم فارسی فانی است

نبات الاشیب شبیه است

نبات الرعد قطرات

نبات السلاکله راس است

نقد باردخت سل راس که بفارسی

کیار پندی بیر نامند

فصل النون مع الجیم

نجم و نیم اسم ثل است و هرکیا صید

که بیماق یا ثل بفارسی بیار و پندی

بیل و لست و پندی نیم نامند

نجیب اسم جنس پوست نباتات است

و نقض و نقضه را نامند

فصل النون مع الیاء المهملة

نحاس صینی طایقون مصنوع است

نحاس قبرسی مس سرخ مائل بزرزی

است

نحاس محرق روغن را نامند

فصل النون مع الیاء المهملة

نخود اسم فارسی حصص است

نخود البرندی و نخود مریم بلغت مفسدین

زراون مد حرج است

فصل النون مع الالاف المهملة

نذع صغری است

نذیک کیکر اسم فندی سلطان پری

است

فصل النون مع الیاء المهملة

نریسی پندی اسم جلد و راس

نرد درخت غار است

نرک اسم فارسی عدس است

نرم آفتی اسم فارسی حیل انتی است

فصل النون مع السین المهملة

نسترن زرد و رد صغری است

نیشوق ادرک است و نزد بعضی
 قرصیا است
 نیلج نیل است
 نیلوفر هندی اوسهند است
 نیسقا اسم یونانی نیلور است
 نینا نانخواه است
 نی بفتح اول و سکون یا اسم فارسی
 قصب است
 * باب الواو *
 * فصل النون مع الالف *
 وایلیهم بلغت تکابن کرفس بریست
 واحد لبلاب است
 وایموک بلغت تکابن کرفس بریست
 وایله اسم فارسی صغیر است
 وایقنبه یونانی کنکرزداست
 وایان بزرگ بهندی رازیانه است
 وایان کوچک شبت است
 وای کلب برای است
 * فصل الواو مع الیاء الموحدة *
 ویر بغارسی پشم نرم را مانند و کوبند
 مخصوص پشم شتر است
 ویرالارض فطراست
 * فصل النون مع الیاء الموهلة *
 وحب بلغت مغربی مازرون است
 * فصل الواو مع الیاء المعجمة *
 وخبشیزک وخبشیزک بکاف وبقاف در آخر
 نیم بهستیا است و در مثنوی ترکی عبارت ازان
 است و نزد بعضی در مثنوی خرامانی است
 * فصل الواو مع ال الهمزة *

بانان تنک روغنی میخورند بسیارندین
 میشود ولیکن این مخصوص بزمستان
 است و هر چند هوا سرد تر باشد زیاده
 و بهتر عمل میآید
 نمقوطل و نمقوطل یونانی قسمی
 از توتبای مصنوع است
 نمک اسم فارسی ملح است
 نموز اسم عربی از تندی است
 نسین کره است
 * فصل النون مع الواو *
 نوانا عربی دانه اثمار است و از مطلق
 آن مراد دانه خرمای است خصوصاً در اوزان
 نوح لبلاب است
 نور بضم بلغت اکمیریان زیق است
 و بفتح اول و سکون را و اسم جنس
 شکوفه و گاه است
 نوره کلس حجر است
 نور القندول شکوفه درخت دار
 شیشهان است
 نوفل اسم یونانی زنبور است
 نوق شتر ماده است
 نول بهندی این عرس است
 * فصل النون مع الیاء *
 نهشل اسم عربی شقاقت است
 نهق قره العین است و نزد بعضی
 جرجیر است
 نهنگ اسم فارسی تمساح است
 * فصل النون مع الیاء *
 نیشکر قصب السكر است

نسترن سفید فارسی و در ایض بری
 است و در افعال بغیر از تقریح و تقویت
 دل مانند نسردن است
 نسیم عنکبوت بغارسی دانه عنکبوت
 نامند و در حرف العین کل شت
 نسوین السباح کل علق العنکبوت است
 نسوت بهندی آرد است
 * فصل النون مع الشین المعجمة *
 نشاشه اسم فارسی نشا و نشا حنج است
 نشافه اسم عربی اسفنج است
 * فصل النون مع الصاد *
 النهملة والطاء المهملة *
 نصار اسم ذهب است و درخت کزکوهی
 و نیز نامند
 نظرون بورق اجیر است و کلش
 * فصل النون مع القاف *
 نقل احریض است
 نقره اسم فارسی فقه است
 نقعین حب الکاکج است
 نقل خواجه اسم فارسی حب العننه است
 * فصل النون مع اللام والیم *
 نلک زعفران است و نزد بعضی قرایها
 تمام موسیخ است و تمام الملك و تمام نیز نامند
 نمارق شامل قداح و یامین سفید است
 نمشک بلغت اصفاهان روغن تازه
 است و بلغت اهل هند کف شهر است که
 شیرینی قند یا نبات و قند روی گلاب داخل
 شیر جوش داده که نصف بمالد بسیار
 برهم میزنند و تمام کف آنرا گرفته

ودج زردی رطب است

ودرد اسم مغربی بلسکی است

ودین بیونانی کما است

فصل الواو مع الراء المجهلة *

وراجنورفا شرا است

ورد الجب کبکچ است

ورد اثمار وورد الفخار وورد

القحاب ورد الحماق است

ورد الکعب نزد بعضی کل خطمی

احت وبلغت مغرب علی فارانیا است

ورد الزراقی بلغت مغربی کل خطمی است

ورد السباح کل علیق الکلب است

ورد صینی نسرین است

ورد فزا شقائی النعمان است

ورده بلغت مازندران سامنی است

ورل مانی مقنقور است

ورطوری مطا خیس است

ورطنیا غنم است

ورق الزیتون هندوی طالیشفر است

ورق النیل وسمه است

ورک بلغت قزوین نبات خرنوب نمطی است

ورق بفتح اول و ثانی برک نباتات

احت وضم اول وکون ثانی اسم طيور

حت وفتح واد وکسر راء اسم فضا است

فصل الواو مع الراء المجهلة *

رزغ اسم عربی شام ابرص است

فارسی فخذ عربانین اسم میخواتند

فصل الواو مع الراء المجهلة *

مکورا لیل بغازی بر موم نامند

وسمه کتم است

فصل الواو مع الشین المجهلة والصاد

والطاء المجهلتین والعین المجهلة والغین

المجهلة والقاف والکاف واللام والياء

* المثناة التحتانیة *

وشیح اشق است

وشح اغرطس است

وشم بضم اول و ثانی بلغت تنکابین

ديلم اسم سامنی است

وصیف الامود پرسیا و شان است

وطواط خفاش است

وعیل نوعی ازایل است و ترکی

خوب و در ديلم شرکانا مند

وغل بغین معجمه اسم عربی یاد لیجان است

وقل بقاء اسم عربی ثمر خشک درخت

مقل است

وکر اشیان طيور است

ولکام جهمفرم است

ولیع طلع است

وین انکور سیاه است

* باب الهاء *

فصل الهاء مع الالف *

هانی اسم هندی قبل است

هادی اسم تریاق ناروق است

هاد یا اسم یونانی اغی است

مال قاقلة صغارا است

مالوک احد اللدن است و بعضی

سک گفته و بلغت مصر جعقیل است

ماله و مالون اسم هندی حب جرجیز است

مالینولس اکلیل الملک است

هامة خفلات است

هانس بهندی اوزا است

فصل الهاء مع الراء الموحدة والياء

المثناة الغرقانیة والداد المجهلة

هلیل دانه حنظل است

هناجوری بهندی اسم کف مریم است

همل حنظل است

فصل الهاء مع الراء المجهلة *

هرا بهندی اسم خلیفه است

هراجه مرانیه است

هرتار وهرتال بهندی اسم زرنیج است

هرجان لوزالهر بر است

هردی اسم عربی عروق الصغرا است

هرشه اسفنج است

هر فولیون تمام است

هرقلوه وهرقلوس نوعی از هشت پای

هری است و نزد بعضی ابوخلسا است

و نزد بعضی قرضیغه است

هرن اسم هندی آبوا است

فصل الهاء مع الراء المجهلة *

هزارچشان و هزار و شان بغازی و شرا است

فصل الهاء مع الشین المجهلة *

هشت و همان اسم فارسی نوعی از عود

هندی است جهت نقرس نافع

هشت کند بهندی لوف است

هشقرقل اسم شقایق است

فصل الهاء مع الراء الموحدة *

هقرنور اسم سریانی اقیتمون است

هکل بقارسی قطع است

* فصل الهاء مع اللام *

هکلی اسم فندی عروق الصفر است

هکلیا اسم نوعی از بیش است بلغت هکلی

هکلیفا فندک بالست

هکک قرون السنبیل است و نزد انطاکی

و قی انبار

هکاموت و هکیم و سلق جبای است

هکلیج نوعی از ذباب و مشهور بپشه

عکس است

هکلیون زعفران است

هکلباه شامترج است

هکلیج اقلیج است

* فصل الهاء مع المیم *

همیشه بهار و همیشه جزآن ابرو است

هلم اسم عربی کل لا صق بشق است

و بقارسی عبارت از مرغی گوشت و کندم مهرا

پخته است و در افعال مانند هرسه است

* فصل الهاء مع النون *

هند بای ماشیه نوعی فندک بای شامیه نوع

کا سنی بزرگ ورق بستانی است

هند باء البقل نوع ریزه برک کا سنی

بستانی است

* فصل الهاء مع الواو *

هوره اسم فارسی خبازی است

هورجوبه و هوریلوس ابو خلسا است

هورجوه و هورقیداس مزار الرای است

هورداسیون اسم مغربی نعناع است

هورقطلین اس طرثرشی است که در

تحت لحنه التیس میباشند و او غیر

لحنه التیس است

هوره اسم فارسی خبازی است

هوریره اسم فندی ابل است

* فصل الهاء مع الیاء *

هیش عربی اسم جنس حشمت است

و نزد بعضی مخصوص بری آن

هیرا اسم فندی الماس است

هیرادرکلی اسم فندی دم الاخوان است

هیروزن نوعی از خرما است و کوبند

هرادازان قصاب است

هیزان اسم فارسی ثغاف است

هیمغان اسم عربی فجل بری است

* باب الیاء المنسأة للتثانیة *

* فصل الیاء مع الالف *

یاربور اسم ترکی فودنج است

بارطاشی اسم ترکی خیر العاج است

باس سفید اسم فارسی یاسمین بری است

بامین بری عشبة النار است

باغ اسم ترکی فندک است

بابوشقان اسم ترکی غری السمک است

* فصل الیاء مع الباء او حدة *

بیرر اسم سریانی بغل است که بقارسی استرکوبند

بیروحا باد نجان است

بیروح السوفار بیروح الصنم است

بیروزه بقله یمانیه است

* فصل الیاء مع الحاء المهملة *

بیمض کرفس بزرگ بستانی است

بیمور اسم حمار الوحش است و نزد

اطبا نوعی از ابل است

* فصل الیاء مع الدال المهملة *

والذال المعجمة *

یدالله خون بز چهار ساله است که در

اول پاییز گرفته باشند و دماغز گفته شد

یداره قوس است

یدکه درخت بل است

* فصل الیاء مع الراء المهملة *

یراع قصاب است

یرابع حلزون است

یرتا اسم عربی حنا است

یرمه عشبة النار است

* فصل الیاء مع الشین المعجمة *

والعین المهملة والغین المعجمة *

یشف حجر البشف است

یعقید خندریلی است

یعقوب کبک نر است

یخیشا بغین معجمه اسم سریانی ریاس است

* فصل الیاء مع القاف *

یقطن اسم جنس هر نیا تبست که

بسیاق ایستاده نباشد بلکه بر زمین مفروش

و با بر میا و رخود پنبیل مانند نبات خیار

و بادریک و خر بزه و از مطلق آن مراد

نبات گل و است

* فصل الیاء مع اللام والمیم *

یلغو اسم ترکی طرثاست که بقارسی

کزن نامند

یلره اسم ترکی سلوی است

یلیم اسم فارسی غری السمک است

یونجه صرائی ام ترکی و فارسی
قصص است
یونک ام ترکی صوف است
فصل الیاء مع الیاء
یونکوی ام ترکی جزراحت که
بفارسی زردک نامند
ییلان اودی ام ترکی تیل است
* تم *

یمیشان ام ترکی ضرورت است
فصل الیاء مع انون
یتپورا ام مله است
ینتوب خروب نیطی است
ینق انچه است
ینتون بلغت نیطی ام قائم است
فصل الیاء مع الیاء
یوشان ام ترکی شیخ است
یونجه باغی ام رطبه است

یلنجوج و ینجوج یعنی عود مندی است
یمام ام شغنین بری است
یمانه ام کبوترخانگی است
یمور بلغت اکمیریان ابقراحت که
شور و نامند
یملیک ام ترکی لویه التیس است
یمورطه ام ترکی بیض است که تشم
مرغ باشد
یمونا و یمینا صاف است

* خاتمه طبع *

* تحفه مخزن الادویه *

که از تعانیف مسجای زمان بقراط اوان حکم حاذق طیب فائز علی الاقران علامه زمان فهامد دوران * ملاله خاندان
مظفوی علاقه دودمان مرتضوی اشرف اولاد ابوتراب اکرم احفاد جناب مستطاب مبین دقائق معقول و منقول کشف
حقائق فروع و اصول هند حکمای کرام رئیس فضلاء عظام افضل اطباء عالی قدر و اجل علمای دهر مجمع علوم و روحانی
میر محمد حمید ابن سید العبد محمد مادی العقلی العلوی النحرانی ثم الشیرازی صبا لله علیهما مجال الرحمة والاحسان
* واسکهنانی معالی الجنان *

حسب ارشاد فیض بنیاد * قدرافزای اهل کمال * غریب نواز دریا نوال * عالیجا * رفیع جایگاه * عزت دستگا * معاد
همراه * عالی جا * فخر التیجار و معالی مناقب * عوالی مراتب * جناب حاجی آقا کر بلائی سید خان صاحب شیرازی * ادام الله
ترقیاته * و ضاعف حماته * بحسن اهتمام و تصحیح عالم بی بدل * فاضل بی مثل * حاجی حرمین شریفین * باع اعرار
کونین * در فضائل و مکارم بی نظیر * امین مد رعه کبیری جناب حافظ حاجی مولوی احمد کبیر * رئیس الحکما * راس
الاطبا * امید احفاد رسول الفضلین * جناب حکیم مولوی سید احمد حسین * و مورد مراحم حضرت صف * جناب مولوی
حافظ حاجی حبیب احمد * و مجمع فضائل کوبین جناب مولوی غلام حسین * و مظفر علوم نقلی و عقلی * جناب مولوی
قتیر علی * شفر الله ذنوبهم * و مترجموهم * و معی ما هربین فن طبع * منشی غلام مولی و دیگر معارفین طابع * بصحت بیشتر
از بیشتر بزرگان خوشتر و حروف بهتر * بتاریخ بیست دوم شهر شعبان المعظم بروز جمعه سنه ۱۲۶۰ هجری قمری مطابق موم
ستمبر سنه ۱۸۴۳ عیسوی صورت اختتام بمرة ثالثه پذیرفت * و نقش اتمام گرفت * الحمد لله علی ذلك اولاً و آخراً
و الصلوة علی خیر خلقه محمد و آله و صحبه اجمعین الی یوم الدین *